
3 1761 08117205 8

ZYON

Jar. Gregora

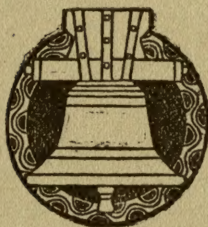
ZVON

TÝDENNÍK BELLETRISTICKÝ A LITERÁRNÍ

ROČNÍK XII.

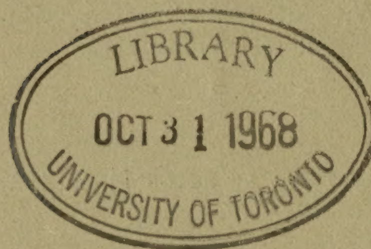
ORGÁN A MAJETEK SPISOVATELSKÉHO DRUŽSTVA

ZODP. VYDAVATEL A REDAKTOR M. A. ŠIMÁČEK.

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKC. SPOLEČNOSTI „UNIE"
1912.

Tiskem České grafické akciové spol. »Unie« v Praze.

OBSAH.

BÁSNĚ.

ROMÁNY, NOVELLY, POVÍDKY, ČRTY, ARABESKY ATD.

VZPOMÍNKY, STUDIE A STATI POUČNÉ.

REJSTŘÍK JMENNÝ I VĚCNÝ.

Z RUBRIK LITERATURA, DIVADLO, VÝTVARNÉ UMĚNÍ a TÝDEN.*)

*) Hvězdička před názvem knihy neb divadelní hry znamená referát.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

V LITOMYŠLI.

I.

Na filosofické fakultě pražské university studoval jsem tři léta, jak tenkráte bylo kandidátům gymnasijního učitelství předepsáno. Letní semestr r. 1874 byl můj šestý a poslední. Konec pochůzek do chmurných síní kolleje Klementinské; nevolně se v nich dýchalo zvláště za podzimních a zimních večerů, kdy plynové plameny syčivě hořely nad lavicemi posluchači nabitými.

Také dvě dámy s námi tenkráte sedaly v universitních škamnách, první dámy na pražské universitě vůbec: útlá, plavovlasá slečna Gundlingová, Němkyně, a bujně rozkvetlá slečna Rubinsteinová, hustých černých vlasů, velkých, černých očí a přibledlé tváře, Rumunka, kteráž později dosáhla doktorátu na lipské universitě.

V příšeří zadušených síní klementinských nikde svit jasnější barvy, nikde obrazu, vyjma jednu z nich, ve kteréž visel portrét císaře Františka I. v bílém fraku, v rudých nohavicích a vysokých botách. A někdy že snad zableskl do toho kalného ovzduší brillant na prstenu starého professora Löwa*) s šedými kníry krátce přistřiženými, v atlasovém, černém nákrčníku, když u klidném jinak výkladu o filosofii živěji pohnul rukou.

S těmito síněmi jsem se tedy rozloučil, s veškerou kollejí Klementinskou, s jejím prostorným, chatrně dlážděným nádvořím, kdež jsme my studenti tak často stávali v hloučcích a rokovali. Tam na tom nádvoří také jsem vídal vynikající professory akademického gymnasia, kteréž tenkráte mělo své místnosti v Klementinu.*)

Tudy přecházel, obyčejně s knihou v ruce, překladatel Sofoklea, Frant. Šohaj,**) statné postavy, s věnečkem vousů pod bradou, tudy chodil mladý Jindřich Niederle,***) hubený, štíhlý, s kozí bradkou, mistrný tlumočník Homera a Sofoklea, bohužel záhy zesnulý, tu jsem opět spatřil prof. Velišského, jejž jsem znal z Hradce Králové, svěže zardělého, s černou kozí bradou, a zase v tmavomodrém raglánu širokých rukávů, v jakém v Hradci chodíval. Tu jsem také vídal professora Aksamita, nevysoké, ale sporé postavy, kulatého, plného obličeje s licousky, s brejlemi kulatých skel na bledě modrých očích, jenž na Akademickém gymnasiu učil už od let padesátých, kdy tu nastoupil za V. K. Klicpery. Když jsem, mimochodem řečeno, s prof. Aksamitem jako s pensistou se po letech v Praze seznámil, vyptával jsem se ho ovšem na Klicperu. Nemnoho však jsem se dověděl; hlavní bylo to, že Klicpera chválíval školní výklady Aksamitovy: „Chasníku, chasníku, vy jste forman, vy to umíte otáčet —"

A pátý, kterého jsem také v Klementinu vídal, byl Jan Gebauer, tenkráte professor české reálky v Ječné ulici, jenž

*) Heinrich Johann Löwe, nar. r. 1808 v Praze, † 1892, nejprve professor filosofie na lyceu v Solnohradě, pak od r. 1851 na universitě pražské. Byl spravedlivý Němec, přítel W. W. Tomka.

*) Akademické gymnasium bylo od svého založení r. 1556 až do r. 1783 v Klementinu, od r. 1783 do r. 1805 v bývalém jezuitském semináři sv. Václava (nynější německé technice), odkudž se přestěhovalo zase do Klementina a tu zůstalo až do r. 1883.

**) Šohaj Frant., nar. 1816 v Pacově, zemřel r. 1878 v Praze.

***) Niederle Jindřich, nar. 1840 v Staré Pace, zemřel r. 1875.

nedávno (r. 1873) se habilitoval na universitě. Často jsem jej také potkával v Ječné nebo Žitné ulici, kdež jsem poslední rok bydlil. Vždycky byl, jak si jej z těch dob pamatuji, pečlivě, jako svátečně oblečen, pečlivě učesán, vždy s černou kravatou, svěže zardělý, s kozí bradkou, s brejlemi zlatolesklého kování na nose.

Na svědectví svých návštěv kollejních odnesl jsem si kvartový sešit v zelené obálce, „Index lectionum, quas se frequentaturum rite professus est Aloisius Jirásek Hronoviensis patre Josepho Jirásek“. Inskripci do alba university, vykonanou dne 5. října 1871, potvrdil v tom indexu quaestor Turnovský, starý pán drobné postavy, šedých vlasů, čisťounký, kterýž mírností a vlídností svou znamenitě se lišil od tělnatého, zardělého a jak se mně míhá nějak usmoleného Škabrouta, mrzutého a občas víc než mrzutého kancelisty universitní quaestury.

V tom starém, zpřehýbaném indexu čtyřicítiletém je zapsáno, že jsem chodil do historických přednášek professorů: W. W. Tomka, dra. Jos. Emlera, Gindelyho, Kalouska, Konstantina Höflera, Otty Benndorfa, Otty Hirschfelda, Alfreda Woltmanna, do filologických a literárně historických Martina Hattaly, Jana Kvíčaly, Jana Kelle, do filosofických prof. Loewa, Vil. Volkmanna, Jos. Durdíka, Otty Willmanna.

Přednášky české i německé. Z německých mne zvláště poutaly živé výklady mladého professora Otty Hirschfelda*) o řeckých dějinách, otevírající mně nové průzory do minulosti starého světa, zvláště řeckého, a přednášky prof. Woltmanna**) o Rafaelovi a Michelangelovi. Woltmann byl vnuk německého historika K. L. Woltmanna, který od r. 1813—1817 žil v Praze. Tu vydával i vědecký časopis „Deutsche Blätter“ (1813) a sepsal „Geschichte Böhmens“ (1815).***) Manželka jeho, která psávala pod jménem Louise Berg, vydala kromě románů, tragoedie a spisů, týkajících se ženské otázky, také dva svazky českých pověstí. (Volkssagen der Böhmen.)

Vidím vnuka jejich, professora Woltmanna, urostlého, mladého muže s plavou bradou, jak stoje (nikdy nesedal za katedrou), ohnivě vykládá a gestikuluje, jak s hrčivým r stále cituje Vasariho a jak ukazuje velké fotografie a rytiny, kopie to děl obou velikých mistrů. Bylo mi to něco neobyčejného a mé zálibě malířské zvláště vábného. Rád jsem Woltmanna poslouchal a hodiny jsem u něho nevynechal. Nepamatuju se, že by byl své němectví nějak pyšně a nešetrně dal na jevo. Proto mne pak tím více překvapilo, když jsem se za nedlouho, to již v Litomyšli, r. 1876 dočetl v novinách, jaký vzbudil prudký odpor svých českých posluchačů tvrzením, že všecko výtvarné umění v Čechách je původu německého, že v Praze kde jaká vynikající památka stavitelská a vůbec umělecká pochází od mistrů německých nebo německým vlivem vedených, že i Národní divadlo je dílo ducha německého. To proslovil v přednášce, kterou měl v pražské „Concordii“.

Přednáška ta popudila českou veřejnost, zvláště však české studenty na vysokých školách a žáky malířské Akademie, kdež Woltmann také přednášel o dějinách umění. V akademii strhla se první bouřka. Četl jsem o tom v novinách, ale pak jsem uslyšel od očitého svědka i účastníka, od přítele Mikoláše Alše, co se událo v malířské Akademii. Poněvadž to vypravování obsahuje některé zajímavé podrobnosti o Alšovi šíře neznámé, vsouvám je tu do svých vzpomínek. —

II.

Když professor Woltmann po své přednášce v „Concordii“ přišel do místností malířské Akademie v Klementinu, o kterých později povím obšírněji, uvítali jej akademikové vášnivým „Pereat!“ a strhli takovou bouřku, že musil opustit katedru. Než mladí malířové neměli na tom dost. Vyprovodili professora ze dveří a provázeli jej za vášnivých pokřiků nevole dolů po schodech. V ten okamžik běžel proti nim, přímo do té vřavy nějaký buršák v zelené čepičce. Chituzzi se ho hned chopil, otočil jím a nežli se buršák nadál, byl dole. Jen zelená čepička zůstala na schodech.

Rozčilený professor sestupuje hlučící uličkou pobouřených, ohnal se po nich nadávkou: „Räuberbande!“ To ovšem nikterak nekonejšilo.

Ti, kteří byli nejprudčeji zapáleni, doprovodili professora až pod schody, až k východu. Mezi nimi také Aleš. A v tom tam k němu přistoupil sekretář malířské akademie Czermack a ten mu řekl: „

---

*) Nar. 1843 v Královci. V Praze působil roku 1872—1875, ve Vídni r. 1875—1885, kdy byl povolán na berlínskou universitu.

**) Nar. 1841 v Charlottenburku, zemřel r. 1880 v Mentoně. V Praze přednášel r. 1874—1878, kdy se stal professorem na universitě Štrassburské.

***) Zemřel v Praze r. 1817.

„Das merken sie sich, Herr Aleš!“

To bylo ve čtvrtek dne 30. listopadu r. 1876. Toho dne měl v Prozatímním divadle čestný večer Frant. Kolár, jenž slavil jubileum pětadvacítileté své činnosti herecké. Dávali dramatický žert „Velko- a maloměšťáci“.

Hned nazejtří nastaly na policejním ředitelství výslechy mladých umělců. V neděli a v pondělí, dne 3. a 4. prosince, byla jich velká většina, asi patnáct nebo šestnáct, odsouzena. Nejtěžší tresty stihly Alše a Chituzziho. Ten odsouzen na pět dní do vězení; Aleš na čtyři. Hned však nemusili do „chládku“; bylo jim povoleno, aby se tam odebrali až později.

Toto odsouzení rozhořčilo české studenty na vysokých školách pobouřené přednáškou Woltmannovou.

V české technice objevil se pojednou plakát vášnivě hlásající urážku, které se německý professor dopustil, a vyzývající k demonstrativnímu protestu. Nikdo netušil, kdo to provolání sepsal a v technice tajně vyvěsil. Jen Aleš věděl, že to udělal Chituzzi.

V tom došla zpráva, že němečtí studenti chystají Woltmannovi oslavu za demonstraci na malířské Akademii a sice toho pondělí, dne 4. prosince o jeho přednášce, kterou měl konati o šesté hodině na večer v Karolinu. Již před tou hodinou naplnila se starobylá kollej studentstvem, hlavně českým. Dobrých osm set jich se tu shluklo, aby překazili oslavu professora Woltmanna a proti němu demonstrovali. Ale na dveřích síně, kdež se měla přednáška odbývat, zabělala se cedule oznamující, že professor Woltmann dnes přednášeti nebude. Rozhodl se tak na vybídnutí rektora dra. Czyhlarze. Studenti však přece neodešli. Zůstali a nechtěli se hnout. Ale do Karolina vrazilo pak na padesát policejních strážníků a ti je donutili, i násilně, že opustili Karolinum.

Proud studentů a s nimi zástupy lidu, jež valem rostly jako náhlá, velká voda, hrnuly se odtud k Národnímu divadlu. Prosincovým večerem rozléhaly se jejich zpěvy. Na Ferdinandově třídě před domem německé Lesehalle zabouřilo v černém zástupu, když se rozlétlo, že studenti z domu Lesehalle volají: „Vivat Woltmann!“ Proud demonstrantů nedorazil až k Národnímu divadlu, tenkráte ještě nedostavěnému; z policejního ředitelství vyrojil se houf strážníků a ten je rozehnal.

Toho večera a té noci obcházely kolem „Lesehalle“ policejní hlídky s nasazenými bodáky a tak také hlídali i byt prof. Woltmanna na Malé straně pod Petřínem.

Ve středu dne 6. prosince se demonstrace opakovala, jenže nebyla již proti prof. Woltmannovi, nýbrž proti rektoru Czyhlarzovi a — dive divoucí — němečtí a čeští studenti demonstrovali společně, svorně na obhájení akademických svobod proti rektorovi. Bouřili se proto, že nedbaje starých práv universitních, dopustil, aby policie vnikla do Karolina a že nechtěl, aby pak se odtud vyklidila. Deputace dvou českých a dvou německých studentů odebrala se k rektorovi; nepochodila však. Rektor nechtěl povolit, ano i pohrozil, že bude universita zavřena. Když se poslové vrátili s nepořízenou, zabouřili studenti tím hlučněji. V tu chvíli přišel prof. Randa, jenž rozvášněné studenty uchlácholiv, odebral se k rektorovi a vymohl, že policie ustoupila od vrat Karolina. Tím bouřka zažehnána a studenti svorně provolávali „Sláva!“ a „Hoch!“ prof. Randovi. —

Toho času byl Aleš ještě na svobodě. Ale do vězení pak musil. Nastoupil je hned po vánocích; tuto dobu tak klade, poněvadž dostal, jak se pamatuje, ve vazbě také kus vánočky. Do vězení na policejním ředitelství šel „nemaje nic než bibli pod paždí“. Zavřeli jej do čísla šestého. Seděl tu sám; jen na jeden den dali mu společníka, který se do té bouřky na malířské Akademii nějak připletl a byl odsouzen, ačkoliv — ironie osudu — byl Němec. Reinitzer se jmenoval a pocházel z Prahy. Do vězení si přinesl znamenitý kus vepřové pečeně, na kterou také Alše pozval.

Když Reinitzra propustili, Aleš osaměl. Četl bibli, četl i všeliké nápisy na stěnách, mezi kterýmiž nápisy našel také polské řádky, kus autobiografie nějakého polského vězně. O stravu se Alšovi starala jeho kvartyrská, paní Bukovská, kteráž mu donášela obědy a lítostivá psaníčka svých tří malých dcerušek. Chituzzi v ten čas volný, pamatoval na svého zavřeného přítele salámem a viržinkami. Když Aleš vyšel z vězení, oznámil mu Brožík, jenž tou dobou nebyl už na Akademii a maloval tenkráte, tuším, portrét paní Julie Šamberkové, že má Aleš navštívit Šamberka, ten že pro něj něco má.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Jos. V. Sládek.

PÍSEŇ.

Tak dobrá jsi; — vše dýše tichem,
kde dlíš, — i svět i cit,
že nebýt jako ty je hříchem
a čím tě zarmoutit.

To i to naše ptáče tuší,
ba ví to, jdeš-li blíž;
a, plaché tak, — zpěv nepřeruší,
když na ně promluvíš.

Jos. Thomayer:

NEMOC PETRA VOKA Z ROŽMBERKA.

Roku 1894 prošel jsem samoten pěšky za krásné srpnové pohody značnou část někdejšího zboží rožmberského. Šel jsem přes Zlatou Korunu, Krumlov a Rožmberk do Vyššího Brodu a podnes rád si vzpomenu na tuto pěší pout. Zvláště mohutný byl dojem, který jsem si odnesl o moci někdejšího rodu rožmberského. Rozsáhlé lesy, širé lány polí a nákladné stavby hradů a chrámů ukazují, že tu žil rod nad jiné mocný, jehož majetek se podobá zvláštní říši a který staral-li se jen o své, nemohl hrubě přihlížeti k osudu ostatních krajů koruny české. A přece krajina, kterou jsem jmenovaného roku prošel, tvořila jen část zboží Rožmberského. Třeba jen připomenouti, že k zboží tomu patřila také ohromná panství třeboňská a bechyňská a že tím pořád ještě rozsah majetku rožmberského vyčerpán není. Leč připomenuté stačí, aby si člověk udělal představu, že rod rožmberský byl nad jiné mocný a bohatý. Také si zaznamenal písař rožmberský Václav Břežan,*) jenž vedl denník o životě Petra Voka z Rožmberka, při roce 1592: „A tak nenašlo se tehdáž pána v Koruně České, který by na zemi rozšířenější zboží měl, jako tento jediný pán z Rožmberka.“

Jak známo, vymřel jmenovaným Petrem Vokem rod Rožmberský nadobro. Stalo se tak, jak Břežan píše, r. 1611 6. novembris, den památný sv. Linharta, z půlnoci k jitru v jedné čtvrti hodiny na pátou. Dožil se sedmdesáti dvou roků. Nemoc jeho byla dlouhá, jenom na lůžku ztrávil „okolo desíti nedělí“.

Zajímavo jest, že pan Petr Vok po své smrti byl pitván. To je příhoda na onu dobu velice nevšední. Prý byl pitván proto, že tělo jeho „velmi oduté na břiše bylo“. Břežan zaznamenává, že při pitvě „našlo se vody sedm poloupintí, kteráž ho zadusila, plíce všecky zkažené, játra zpeklá, v měchýři našel se veliký kámen na konci špičatý a ten mu mnoho bolestí činil“. Na to tělo balsamováno.

Pitevný nález, Břežanem zaznamenaný, není dnešním názorům lékařským na prvý ráz jasný. Pokusím se proto vyložiti nemoc Vokovu dle dnešních názorů mediciny, hledě lakonický nález pitevní dnešním poměrům přizpůsobiti.

Především jest jisto, že pan Petr Vok trpěl nemocí několikerou. Za prvé měl od dávných dob kámen měchýřový „jako jiní předkové jeho“, a to takměř od mládenectví svého. Jisto jest, že již roku 1559, tedy maje věku 20 roků, na nemoc tuto sobě naříkal. Tím podivuhodnější jest, že ačkoliv tak dlouho bolestným stavem tímto trpěl, přece jen po celý život úžasně mnoho jezdil. Záznamy Břežanovy obsahují nepočítané cesty. Mimo jiné r. 1558 cestoval po jižním Německu. Na té cestě provázeli jej hofmistr a šest sluhů. Důkaz to, že pan Petr Vok se dovedl repraesentovati. Roku 1563 byl v Anglii a vrátil se odtud přes Brusel „vyprázdnivše dobře měšec“. Musil si vy-

*) Václava Břežana Život P. Voka, vydal F. Mareš r. 1880.

půjčiti v Belgii 4000 tolarů na cestu domů. Tak dobře se v Anglii repraesentoval. Vedle toho denník Březanův obsahuje nepočítané záznamy o jízdních cestách po Čechách, Moravě, Rakousích a Uhersku. To vše s kamenem v měchýři! Nelze si mysliti, že kámen ten nemocnému působil obvyklé, značné, zvláště jízdou se zvětšující bolesti.

Leč kámen měchýřový smrt Petra Voka nepřivodil, jak ostatní kusý záznam pitevní ukazuje. V popředí zjevů chorobných stojí vodnatelnost břišní a „játra zpeklá". To byla as hlavní příčina smrti posledního Rožmberka. Leč co si máme představiti nezvyklým slovem „játra zpeklá"? Nemoc pana Petra Voka trvala dlouho. Byla jak říkáme, chronická nebo-li vleklá. Těžkých, vleklých, smrt přivodících nemocí jaterních známe několik. Ale takových, které by byly probíhaly bez žloutenky a provázeny byly vodnatelností břišní, není mnoho. Nelze pak si představiti, že by lékaři Petra Voka pitvající byli pominuli mlčením žloutenku, byla-li přítomna. Žloutenka je stav velice populární, dávno již nápadný a tudíž známý. V tak zvaném Bohemáři z r. 1309 už nalézáme latinské slovo ictericia přeloženo do češtiny slovem zlatenyczo, tedy žloutenice. Nelze se tudíž domnívati, že jaterní proces Petra Voka z Rožmberka byl provázen žloutenkou. Je-li však tato úvaha správnou, pak nemocí, které způsobují vodnatelnost a změnu jater je velmi málo. Vlastně jen tři: rakovina, počasný prostý zánět čili cirrhosa Laennecova a příjičné změny jaterní. Rakovina nezpůsobuje v každém případě vodnatelnost břišní, cirrhosa však téměř vždy. Za to ale rakovina způsobuje zvětšení jater, mnohdy obrovské, tak že játra taková i několik kilogramů vážívají. Leč slovem „zpečená" játra sotva lze si představiti játra zvětšená, po případě obrovsky zvětšená. Spíše myslím že opak pravda. Zpečenými játry dlužno si představiti játra smrštělá, scvrklá, to mně aspoň duchu jazyka našeho nejspíše odpovídá. Myslím proto, že dlužno pomýšleti buď na prostý počasný, anebo příjičný zánět jaterní. Po mém mínění sluší pomýšleti spíše na proces první. Ten způsobuje malá, scvrklá, jemně hrbolatá játra. To as pojmu zpečená nejspíše odpovídá. Příjičná játra bývají rozbrázděna v kusy, jizvami spojené, rozdělená. To by pitvajícím lékařům nebylo ušlo, byť by i nebyli věděli, jaké povahy proces jaterní jest. Také jsou příjičné změny jaterní po padesátém roce vzácné. Vyskytují se hlavně mezi rokem třicátým a padesátým. Obyčejná cirrhosa jest sice po padesátém roce také vzácná, ale vyskytuje se přece. Jest tudíž pravdě nejvíce podobno, že ve případě pana Petra Voka běželo o atrofickou, nebo-li Laennecovu cirrhosu jaterní.

Leč tu vzniká otázka, jakým způsobem nemoc tato u jmenovaného pána se vyvinula. Příčiny cirrhosy Laennecovy nejsou zcela jasné, ale přece jen zcela všeobecně se uznává, že vyskytuje se hlavně u pijáků, a to u pijáků vína a silných lihovin, a dávno již napadlo, že nemocní, cirrhosou stížení, žádné další známky alkoholismu nejeví. Také zneužívání koření se jistý vliv při vzniku cirrhosy prosté připisuje, ale toto mínění není všeobecné, ač už dávno Buddem bylo proneseno. Nemocní, které já sám viděl, zpravidla v předchorobí mnoho koření zneužívali. Na příklad sypali papriku do polévky, pepř do kořalky a pod.

Jak si pan Petr Vok v jídle a pití počínal, o tom nás zápisy Březanovy málo poučují. Za první byl Březan služebníkem pana Petra Voka a nedalo se tedy dobře mysliti, že by zaznamenával věci, které mohly býti na úkor dobré pověsti pana Petra Voka. Za druhé však mu Petr Vok do jeho zápisů nahlížel a místy vlastní rukou všelicos zapsal. Nebyl by as trpěl záznamy, které mohly býti na úkor jeho cti.

Tak z Březana se ve věci této valně nepoučíme. Přec ale je i ze zápisů Březanových jisto, že se při dvoře Petra Voka neměli u stolu špatně. Každou chvíli totiž zaznamenává Březan nějaké svatební veselí na zboží rožmberském.

Ale hlavní zprávy o veselém životě Petra Voka z Rožmberka nalezeny na Bechyni. Bechyni totiž koupil r. 1569 a zde se také usadil. Jakožto 41letý starý mládenec se teprve ženil r. 1581 a dvanáct roků, jež uplynuly od koupi panství Bechyňského do svatby, jak se zdá, dobře ztrávil. Sám Březan zaznamenává r. 1573 dopis pana Viléma z Rožmberka (bratra Petra Voka), ve kterém píše panu Devořeckému, že má Petr Vok na Bechyni „dvanáct děveček a děvčat".

Kromě toho se na Bechyni hodně pilo. Petr Vok dokonce založil knížku o pitkách a přípitcích a kniha ta vedena od r. 1573 do r. 1576*). Mnohá zajímavá sentence tu zaznamenána a do knihy zapisovali své přípitky nejen lidé mladí a bezvýznamní, ale také mužové vážní

---

*) J. Salaba v Českém Sládku 1908 p. 93.

a vynikající. Tak ku př. známý tvůrce českého herbáře Jan Matheolli. A výslovně se udává, že pan Petr Vok nepohrdl sklenkou dobrého nápoje.

V Sedláčkových Hradech a Zámcích (VII. p. 6.) je zaznamenáno, co se všecko spotřebovalo při svatebním veselí Petra Voka r. 1581. To byla nepopíratelně hostina pantagruelská. Koupilo se na svatbu šestnáct soudků vinných, malvazí a sladkého pití, čtyři soudky medu, vína uherského, rýnského, moravského a českého *pět set osmdesát osm věder*, piva starého z Netolic, Tábora a Soběslavě čtrnáct desítek (sudů o deseti vědrech), bílého Píseckého šest věrtelů (¼ sudu) a domácí várky osmdesát šest věrtelů. Koření a věcí krámských koupilo se dohromady devět centnéřů, osmdesát šest liber. K tomu přiměřená spousta jídel.

Mohli se tedy i sebe četnější hosté o svatbě Petra Voka pořádně najísti a zvláště napíti. Zaznamenal bych ještě, že dle všeho se ve šlechtických kruzích tehdejší doby vůbec mnoho pilo. Břežan zapsal dne 26. dubna 1559 toto paměti hodné vyhlášení: „Pozval císař všechněch knížat i krále Franského poselství na panget; než krále Hispanského poselství tam nejedlo. A potom prosil knížat, aby mu slíbili rukou dáním, že se nechtějí užírati ani připíjeti plné ani polovice, dokudž ten sněm trvati bude.“ Tento krok císařský jasně ukazuje, že se knížata tehdejší doby hojně „užírala“ a „plné i polovice“ připíjela. Jinak by jistě císař za jistou abstinenci nebyl žádal. K tomu všemu byla ještě prosba císařova skromná, chtěl zameziti obžerství, jen pokud trval sněm. Co po sněmu se díti mělo, o tom se nemluví.

Takovým způsobem i zvyky doby i způsob životní pana Petra Voka z Rožmberků ukazují, že ku vzniku počasného zánětu jaterního pokud se nestřídmému pití přisuzuje, nade vši pochybu příčinu zavdati mohly.

Antonín Sova:

Z KNIHY: „ČERNOZEMNÍ SÍLA“.

SELSKÁ REBELLIE R. 1680.

I.

Ves dřímala vymřelá v parnu za lesy večerem,
ves nížin a pahorků v poslední záplavě před šerem.
Ten kraj se vždy tichý tak zdál, mhou modravou zakouřen,
vždy útisky rozeštván, a pověstmi pobouřen.
Na robotu reptal lid, — leč dřel se a robotil dosud,
na pány se srocoval denně, — však nemoh' svůj prolomit osud.
Leč teď, kdy se objevil mor a komety krvavá zář,
ten osud se na blízku zjevil a hroznější měl svou tvář . . .

U selského statku, jenž trčel napolo rozpadlý,
kdos na vrata zabušil . . . Ticho, jak lidé by propadli
se do nitra země. Teď příchozí láteří, ostruhou zvoní . . .
Pod zakrslou hrušní dá napít se z potoka svému koni.
Ne Švéd a ne vojín, leč znaven je, hladov, žíznivý,
cos k hnědáku mluví tak skloněn mu zpocené u hřívy.
Teď zabuší naposled vztekle . . . Hle, v statku se cosi hnulo.
Teď zaskřípla vrata . . . A deštivým dnem to provanulo . . .

I otevřel člověk, jenž jediný doma zbyl, jediný
z té velké rodiny celé, jež k noci se z práce vždy vrací . . .
Dnes na poli panském rychtář s dcerami, se syny
dlí u pluhu vedle dobytka, zdělává zem a kácí . . .

Jen rychtářův bratr zbyl doma, tož vojenský dobrodruh,
teď propuštěnec, jenž předstírá nemoc, že pracovat nechce . .
Vous kroutí si po vojensku, a na hosta zří. A sluch
mu propůjčuje, je otřelý světem, vše chápe tak lehce.

„Kam jedeš? Co chceš?“ A z korbele piva mu připít dá,
jeť voják vždy v rodině ctěn a poslední groš mít musí . . .
Zří emisař na veselého kumpána, ujídá
si chleba a upijí piva a vypráví, člověk co zkusí . . .
A lehce, jak z daleka pátrá po víře, smýšlení,
cos tu a tam propoví, rebella pozná, jejž nečinnost tlačí . . .
A o kvasu v lidu se dozví v shonlivém pídění.
V té nespokojené říši jen ohýnek podpálit stačí . . .

„„Teď nikdo už se selským lidem dobře to necítí,
sám císař je na pány sláb, a spíše vás vymýtí.
Král francouzský dobře však vidí, on čerstvé vždy zprávy mívá
ten sedláku nedá umřít, třeba se připozdívá.
Dvě komety, skřížené ocasy, živému věští tvoru,
že začne zas vojna a člověk že propadne hladu a moru.
Už všecko se bouří, už ničeho nezbývá z posledních práv.
Jen z vaší vsi robotí všichni, jako ten pitomý brav.““

Tu výsměch předhání slova, tu zapřádán rozhovor,
tu povstalec udeří pěstí, tu zakleje žoldák starý . . . .
Cos jako by vzplanulý oheň a jako vzbuzený vzdor
v tom vojáku mluví a rozpálí v popelu zdušené žáry . .
Však emisař záhadně mluví, je tajemný jeho hlas,
a vybízí k zboji, se zaklíná, na čest vojenskou bije: . . .
„„Už bouří to krajem. Teď sedlákům poslední nastal čas,
čas vrchnostem protřít zrak, ty falešné vyhubit zmije . . .““

„„Však rozumíš,““ povstalec děl a rukou svou nadzdvihl
si cínovou konvici k ústům a z hluboka, žíznivě lokal . . .
Vzkřik' žoldák, rychtářův bratr, zrak bleskem se zamihl,
jak tetřev hlušec se nadul a válečnou rozkoší tokal . . .
„Já říkám to dávno. Teď čas je, se zdvihnout ze spaní,
jen jednou si na panstvu schladit žáhu se zbraní . . .“
„„To náš jsi už člověk,““ děl tajemný host a upiatý
si opasek rozvazoval a zacinkal dukáty . . .

„„Už máš to tu za humny, brachu, jen zamíchat hleď ten kvas,““
tak pravil a dukáty cvrnkly v tajemně domluvný hlas . . .
„„Zbraň čekej. Tu najdeš jistě, kde určíš si, zakopanou.
A pak už to po celém újezdu zazvoní poslední hranou . . .““
I vzchopil se jezdec a odjížděl zdánlivě mrtvou vsí,
jen kopyta koně se v křemenu večerem rozžíhala . . .
Pak hladová za ním se hnala prašivá smečka psí,
již vyplašil od ženy, v rokli jež morem umírala . . . .

(Pokračování.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

Část I.

Horní Pojizeří. Půdy písečných náplav a zase nevděčné jíly, zalesněné stráně s kyzy místo kovů a rozlehlé mokřiny. V dáli se severu vítězně sestupující hory s hrozivými blesky na čeřenech. Duje od nich do nížin vítr, silný, rvavý, smetá české chaloupky a mění drobné zemědělce v tovární dělníky. Hubí samorostlost ve světoběžnictví, láme tuhé šíje, odbarvuje kroje v bezvýrazný oděv měst. Nepřátelský, nivellující, ochuzující dech.

Bázlivě krčí se česká vesnice. Spíše rozběhy k obydlím, než usedlost sama. Tak malé jsou chalupy. Zednická střízlivost, světničky jako hrobky, beze vzduchu, bez světla, bez podlah, stropy na dosah a stěny na rozpřah. Klece pro shrbené hřbety, skrčené lokte. Domovy nevolníků.

Blučinský kostelík šindelem jako kyrysem až po zem pobitý, s komicky vydutou makovicí byl typem lokálií pojizerských. Kolem hřbitov a domky seskupené a skrčené, jako čekající kuřata.

V Blučině žil v letech třicátých chalupník Václav Švert, čili jak v matrice byl zanesen Schwert. Za nepamětných dob přišli předkové jeho do Čech až od Mohuče. V rodině byla tkalcovina dědičnou, ale Václav Schwert už řemeslo neprovozoval.

Schwert živil mimo rodinu též výminkáře Jana Vlacha, svého tchána. Chalupa jeho podobala se ovšem ostatním ve vsi, jen že byla zánovní. Preceptor Vlach vystavěl ji r. 1815, když provdal obě dcery Marii a Kateřinu. Měl úspory z pohřbů, křtů, svateb a tanečních muzik. Marie vzala si usedlíka truhláře Bukvičku, Kateřina pak Schwerta. Bylo by se otci Vlachovi snad dařilo lépe u Bukvičků, jemuž řemeslo dobře šlo. Ale Katka byla srdečnější a u ní starému tepleji. A mimo to byl u Schwertů vlastně ve svém.

Václav Schwert byl černovlasý, vyrostlý třicátník. Od flegmatických sousedů blučinských lišil se živostí a vědychtivostí. Sháněl se po novinkách a zkoušel je v hospodářství i společenském životě. Záhy zcela osiřev zanechal tkalcoviny, ševcoval, truhlařil, léčil dobytek, ba i do obchodu s dřívím se pouštěl. Zajížděl mezi Němce a pochytil několik vět. Až Katka preceptorova ho usadila, po svatbě už nezajížděl nikam. Řemeslničil doma a nebylo-li právě v poli — za svůj podíl po rodičích i z úspor zakoupil k chalupě Vlachově několik strychů polí — celý den popravoval něco v hospodářství. Po nedělích i v zimě při kahanu zabíral se v kalendářích do čtení hospodářských článků, vyzvídal od poklasných i adjunktů ze sousedních dvorů, kde a co nového v hospodářství polním objeveno. Zkoušel to a ono, něco se povedlo, jiné selhalo, ale celkem hospodářství zvelebil, upevnil. Založil si ovocný sad za chalupou a nelitoval několikeré schůze až do Mladé Boleslavi k pomologu Šámalovi. Rouboval a očkoval horlivě. Švakrovi Bukvičkovi založil sad a později i včelín. Znalství včel přiučil se na faře v Blučině. Bylť Schwert na kůru kalkantem a patřil jaksi k církvi. Páter Caligari rád viděl snaživého Schwerta u svých včel.

Hlavně však zdokonalil se Schwert v empirickém zvěrolékařství, za pomoci svého tchána, jenž přátelil se kdysi s léčebním kovářem v Mnichovu Hradišti a od tohoto leccos z praktického léčení skotu a koní pochytil. Jelikož nejbližší zvěrolékař byl až v Mladé Boleslavi, nabyl čilý Schwert v brzku takové praxe, že zvláště v neděli obklopena bývala chalupa jeho bučícími pacienty a v improvisované stáji podle mlatevny stával téměř neustále nějaký ovázaný a náplastmi polepený paznehtník. Koně nechal Schwert na pokoji, tak daleko léčební odvaha jeho nešla.

Z výtěžku skotoléčení zakoupil si Schwert louku a několik kravek, časem i jednoho koně míval ve stáji.

Nepokojná krev Schwertova se znenáhla usazovala. Olověný tlak roboty, hluboké ticho a netečnost sousedů, vše to sehnulo i jeho páteř. Sesmutněl, znehybněl, stal se velmi pobožným. Dříve zpívával ráno a večer staré, bratrské písně, nyní modlíval se růženec neb litanie, už nezpíval.

Nebylo přebytku v chalupě Schwertově, nebyla však ani nouze. Matka Schwertova zachovala si déle čilost než její muž. Dcery své, Katuši, Kristinu a Marii ovšem umínila si provdati, mladší syn Josef převezme po otci chalupu. Ale s prvorozeným Václavem měla ctižádostivé,

plány. Dle jejího by mohl býti panpáterem neb aspoň učitelem.

Otec Schwert neříkal k tomu ani slova, doufaje, že roupy panímámu přejdou. Kde pak, z chalupy na studie! Arciť už jeden rodák blučinský, Kovář, byl kanovníkem v Praze. Ale to byl synek ze statku — a na chalupu bylo dědiců pět, tři holky a dva hoši.

Syn Václav, snad to měl od matky, snad i povahou zrozen byl jinam, než k nevolnictví, byl jiný než vrstevníci jeho. Stavěl se rád stranou a hrál si rád u dětí na rozsudího. A důsledností v tom dokázal, že ho uznali, volali ke sporům. Záhy naučil se rozhodovati nestranně, často i milému druhovi dal nepravdu. Pomáhati právu proti svévoli stalo se mu přední zálibou, potom snahou, jež přešla v krev a podmanila si celé jeho dychtění.

Byl postavou vytáhlý, kostry gracilní po otci, obličejem ostře řezaným po dědovi Vlachovi. Matka ho nesporně milovala nejvíce. Vídával panské, vyšňořené děti úředníků hospodářských, a nespokojoval se lhostejným civěním na ně jako jiné děti. Přemýšlel a tázal se, proč jsou páni a proč robotězi. Zeptal se na to otce a ten citoval mu písmo: vrchnosti, že jsou ustanoveny od boha, ale jinak, že jsou lidé jako my.

Děda Vlach, jenž dožil se pátého roku Václavova — na nočních hlídkách v boudě pod ovocnými stromy, vyprávěl vnukovi o Robinsonovi, o různých cizích národech, o Napoleonu a jeho slávě válečné. Bylť děda Vlach sám vysloužilý vojín, ovšem zažil války napoleonské již v úřadě učitelském. Někdy vyprávěl děda Václavovi o staré slávě české země. Ale měl to nějak zamodrchané, Jana Žižku činil současníkem Karla IV. a ctil oba jako velké vlastence české. Václav naslouchal těmto pohádkám a živě si doličoval to, k čemu ani starý děda odpověděti neuměl.

Ač nebyl jako oni, byl Václav od sourozenců velmi milován. Byl vždy ochoten vytoužený pamlsek neb to, co ho těšilo, dáti jiným. Červenal se, podstrčila-li mu máti něco, aby ostatní nevěděli. Nechtěl a rozdělil se vždy, alespoň s bratrem.

Ve škole blučinské vyučoval vedle preceptora Jeřábka starý lokalista — páter Caligari, jehož za churavosti zastupoval kaplan sousední fary páter Kořínek, výborný kazatel a latinář.

Václav Schwert měl z domova od dědečka jakousi průpravu. V pěti letech ministroval a v šesti byl ve škole ustanoven korrepetitorem náboženství. Vyslýchal žáky a žákyně před příchodem jemnostpánovým svědomitě a žaloval i na svou sestřenici Bukvičkovou, o rok starší, ač tato ho podplácela tvarohovou buchtou a prosila, aby na ni neříkal, že neumí.

Panu preceptorovi záleželo velmi mnoho na tom, aby dobrým prospěchem žactva v náboženství si blahovůli jemnostpána udržel a z farské kuchyně přítok k svému ohništi neucpal. Při traktacích rád za výslužku velebným pánům při stole posluhoval. Měltʼ otec Jeřábek doma sedm písklat a měl se co ohánět, aby je nasytil.

Proto neoblomnost Václavovu plně oceňoval a zcela na něho se spoléhal.

V letě sedával Václav s učitelem sám pátý ve škole, ostatní žactvo bylo venku na práci nebo s dobytkem.

Václava Schwerta měla školní mládež ráda, ale hoch sám vlastně důvěrných přátel neměl. Bratr byl o tři leta jeho mladší a duševně nehybný. Jen nemanželský Vítek Hnát k Václavovi lnul, protože se ho Schwert proti nezbednosti a posměvačnosti ostatních žáků zastával. Vítek byl chud, a ne valně nadaný. Václav i do bitek se pouštěl na obhájení Vítkovo, a býval i s ním bit. Vděčný Vítek sloužil za to Václavovi, kde a jak mohl.

Preceptor Jeřábek chtěl z Václava, Vlacha, míti hudebníka a jal se ho zdarma cvičiti. Napřed ve zpěvu a houslích. Ale neměl pedagogického ducha. Svým žákům spíše vtoukal umění hudební, než aby je v něm cvičil. Václav přinesl si domů z cvičení houslového oteklý prst. Za falešný hmat klepl ho Jeřábek smyčcem.

V návalu rozhořčení prohlásil Václav, že se dále hudbě učiti nebude. Matka byla hned při tom. Sama, ač v mládí pěkně zpívala, si hudby necenila. Prohlásila otci Schwertovi, že své dítě mrzačiti nedá. A cvičení v hudbě přestalo.

Václav Schwert toho později v životě často a trpce litoval.

V jedenácti letech navrhl páter Kořínek Schwertovým sám, aby Václava poslali na studie. Václav dostal však dobou tou, napiv se neprozřetelně za parna jizerní vody, hlavničku a zotavil se teprve po třech měsících. Ale i po nemoci opakoval páter Kořínek svou výzvu, nabídl se, že vezme Václava bezplatně do učení němčině. Maloval tak růžovými barvami, že konečně překonal i starostlivé námitky otce Schwerta. Po smrti

dědy Vlacha zdědily obě dcery ještě něco peněz. Otec Schwert uložil je za věno dospělým už dcerám.

Václav docházel tedy do Výtoně k páteru Kořínkovi na němčinu a dle jeho návodu doplňoval i doma z knih svoje vědomosti. Nemocí opozdil se o rok a teprve ve dvanácti letech podstoupil přijímací zkoušku do parvy na piaristském gymnasiu v Ml. Boleslavi. Jen jediný spolužák byl stejného s ním věku, syn kancelářského ze Sychrova, Edvard Hochsinger, ostatní byli mladší.

Bylo to brzy po provdání nejstarší sestry Kateřiny, když Václav vypraven byl na studie. Praskly na výpravu tu nejen veškeré úspory Václavovy za ministrování a přisluhování při pohřbech a svatbách, leč i mnoho uložených grošů matčiných musilo ven z temnot punčoch a truhel. Student vezl si do Boleslavě prádlo, dva bochníky chleba, hrách, brambory a omastek. Otec ho doprovázel a forman Jíra z Mnichova Hradiště je vezl. Do Hradiště přivezl věci Václavovy otec sám na trakaři.

Bylo ustanoveno, že Václav bude jen na půl stravy za dva zlaté stříbra měsíčně. Byla to obvyklá cena v Mladé Boleslavi. Knihy opatřeny staré za levný peníz na burse studentské před gymnasiem.

„Nu, jak je ti, hochu?" tázal se otec při loučení, když mu byl vyhledal byt u krejčího Baťka.

„Dobře," odvětil Václav polykaje slzy.

„Jsi už dost velký, abys vše pochopil. Budeš se učit?"

„Budu, tatínku."

„Budou na to čekat, sestry i bratr, abys se brzy stal panpáterem. Bereš na sebe dluh, Václave. Až budeš hotov, musíš hradit náklady, které z domu bereš. Ne nám, rodičům, ale rodině."

Slibuji tatínku, vše vynahradím, vím, jak těžce to dáváte."

Otec radostně přikývl.

„Tak to má býti, pomáhej ti k tomu Bůh! A nyní mne kousek doprovoď!"

Za Radoučem u Debře požehnal otec Schwert syna a vtiskl mu do ruky dvacetník, poslední, jenž mu zbyl. Vracel se do Blučiny pěšky.

Krejčí Batěk byl zaměstnán u větší firmy krejčovské a chodil jen na noc domů. Byl dobrák a pod pantoflem své Jenofévy, která pila a pak bila. Mimo Schwerta měli Baťkovi v nádvorním kumbále na bytě ještě rhetora Konvičku a parvistu Beránka, oba z Kosmonos.

Konvička byl z rodiny učitelské a měl mimo obstojný příspěvek z domu výnosnou kondici literní i hudební parvisty Hochsingera a dva obědy týdně u piaristů. O vědu Konvička příliš nestál, za to o hudbu. Sotva došel domů, hodil knihy na postel a chopil se kytary. Také se pokoušel ve skladbě písní, na texty ovšem německé.

Jan Beránek, syn dělníka z kartounky kosmonoské, byl v bytě jako Václav na půl stravy. Oběma studentíkům střídaly se dni hubené s tučnými dle nálady matrony Baťkové. Střízliva, upravovala jim obstojné obědy, napita, vypovídala všecku služebnost a studentíkům bylo se spokojiti suchým chlebem a příkuskem. V zájmu tedy svých zdravých a nikoli spartanských žaludků nadcházeli si studenti kvartýrskou, štípali jí třísky, otírali nádobí, zametali si „studentku" sami, nosili si do umyvadel vodu. Jinak by snad panička dávno byla provedla, čím hrozívala, že chamraď studentskou vyhází a vezme na byt dělníky tkalcovské, kteří si platí celé zaopatření.

Když se paní Baťková rozzuřila, planula v tváři jako pochodeň a klikatý nos se jí hrozivě skrčil. Studenti říkali jí Nero.

Ve škole byl Schwert proti Beránkovi ve výhodě v tom, že z ministrantury i od pátera Kořínka pochytil drobty latiny. Za to pobyl Beránek rok v Rychnově „na handlu" a byl kovanější v němčině. Studentíci studovali a živili se spolu, Beránek byl obratnější v přírodních vědách a počtech, Schwert předstihoval ho ve filologii. Na Konvičku si netroufali, ale když něčemu ve škole nerozuměli, najali si spolužáka Libického, žida z chudých nejchudšího. Za kus chleba s husím sádlem vysvětlil jim židáček jasně, co žádali. Byl hned po prvém pololetí ex omnibus eminens a v druhém pololetí uznaný první premiant v třídě.

Otec navštívil Schwerta v městě ještě o všech svatých, potom donášel mu potraviny z domu buď bratr Josef, častěji však sestra Kristina. Na vánoce byl doma.

Václav dostal koncem školního roku vysvědčení dostatečné: Valet ad studia continuenda, Beránek byl mezi akcendenty, elegantní Hochsinger byl poslední mezi prvničkáři. (Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

I.

Pan Matěj Šebestián Kačer z Chrášťan, dobrého rytířského rodu syn, vrátil se z turecké války domů. Toho podzimku po zjednaném míru v Bělehradě srbském (1739). Tatík, starý Jan Bohumil Kačer ze Lhoty a na Chrášťanech mu vzkázal po rekrutovi, kterého musel ze svých poddaných poslati k vojsku císařskému. A lístek zapečetěný červeným voskem a do koženého kapsáře zašitý poslal. Vzkazoval a psal:

„Synu můj milý! Pánbůh vzpomněl na mne, služebníka svého nehodného, nemocí těžkou, ani líky a všeliké mastě nepomáhají, ač draho jsem za ně platil. A to ti věděti dávám, jelikož cítím, jak den ze dne síly ubývá a smrt má už nedaleká. Dýchat nemohu a celé tělo bolí. Jsou spočteny dni moje, buď vůle Páně pochválena! Odejdu odevzdán s důvěrou v milost boží. Jen rád bych ještě tebe uviděl, synu můj. Jsi jediný, koho na světě mám — víš to. Buď zapomenuto, co bylo mezi námi. (Matěj Šebestián, syn, kdysi nepohodl se s tatíkem a ze vzdoru odešel bojovat proti Turkům — patnáct let tomu právě bylo.) Vrať se, abych odevzdal ti, co mého jest tuto na zemi. Abys oči mi zatlačil, až umru a za hříšnou duši mou se pomodlil a mši svatou za mne sloužiti dal. Několik zlatých a krejcarů těžce jsem ušetřil pro kněze, služebníka božího, za pohřeb a mši, také ministrantům a zvoníkovi dej. Nalezneš tyto peníze v malované truhle pod kožichem beránčím a jinými šaty. Jsi jediný dědic můj, vše, co mám, náleží Tobě. A dluhy zaplať — co dobrým lidem povinován jsem, na deskách staré bible zapsáno zřetelně a správně, neboť slabá je teď už pamět moje. Nechci, aby kdo proklínal a škodu trpěl pro dobrotu svoji. Zlá léta byla u nás. Jen se už vrať — čekám! Drahý synu, vrať se! nemohu čekati dlouho! V ruce boží tě poroučím. Dej Pánbůh, abys brzo se vrátil. Nevycházím téměř na krok, u okna sedím na staré tvrzi naší v komoře zelené vedle vrat. Dívám se, daleko je vidět, jak cesta v polích se točí až k lesu a čekám. Modlím se za tebe. Posílám ti otcovské požehnání svoje — zdráv přijeď a popil! Líbá tě tisíckrát otec tvůj Jan Bohumil Kačer na Chrášťanech, rytíř ze Lhoty. Signum své prstenem přitiskl.

Posílám lístek tento po Tadyáši, čeledínu, postavit jednoho muže musel jsem k novému regimentu císařskému, který tu verbujou a hned v týdnu na turecké hranice pošlou. Bůh dejž, aby tě Tadyáš nalezl šťastně, když ani nevím, kde jsi, a nevědí o tobě ani páni vojenští, mnohokrát jsem se u nich v Praze a ve Vídni poptával. A tedy jen v Pánaboha doufám a Tadyáši důvěřuji. Chtěl jsem na vojnu poslat Jirku, syna podlipného chalupníka, ale dal sto zlatých výkupného. Málo lidí mám a ještě mi je berou!"

Tadyáš opravdu s lístkem nalezl pana Matěje Šebestiána, ale teprve po dvou letech.— To bylo pod Bělehradem srbským. Turci hnali císařskou jízdu, husary, kyrysníky v jednom chomáči přes rozbahněná pole a palouky, letěli tryskem koně splašení palbou děl a strašlivým rykem janičárů. Nebylo času dívat se na cestu, přese všechno, přes mrtvoly a přes raněné letěli s vlajícími kurtkami, dolmany na plecích uštvaní jezdci, s proklínáním rozráželi rozptýlené zástupy vlastního vojska. Matěj Šebestián byl v té vřavě. Tehdy nedávno rytmistrem jej jmenovali u Jana Palfy — regimentu kyrysnického.) Šavli v zubech, nakloněn k šíji divokého hřebce, vraníka, kterého ani nemohl oběma rukama ovládnout, najednou viděl před sebou vojáčka pěšího v bílém kabátě. Nemohl vykřiknout: „Chraň se!" a vojáček celý strnulý, pušku u nohy, jen hlavu sklonil a oči zamhouřil čekaje, až zpěněný kůň jej porazí a podkovami rozdupá. V tom vraník zasažen tureckou koulí svalil se i s jezdcem právě před vojáčkem. Jednou nohou ocitl se jezdec pod koněm, ale vyprostil se, vojáček pomohl. Těžce raněný hřebec divě se zmítal, kopal a řičel bolestí. Jeho pán nerozmýšlel se dlouho, chytil pistol, přiložil hlaveň koni ke hlavě a zastřelil jej. Pak se rozhlédl — mnoho koní bez jezdců (kteří zůstali vzadu na poli sestřelení), hnalo se o překot s prchajícím regimentem. Už se zvedl, aby chytil za uzdu nejbližšího, když vojáček zatáhl jej za rukáv.

„Pane! mladý pane!" zvolal radostně. Rytmistr se ohlédl. Byl bez přílby, černé vlasy potem a krví slepily se mu na čele, obličej jeho byl černý od prachu střelného a oči zarudlé. Spíše ďáblu se podobal, nežli člověku. Ale vojáček jej přece poznal. „Mladý pane! pozdravení vám nesu

od tatíčka!" vesele povídal „od tatíčka! a psaní mám — je zašité v kabátě — konečně jsem vás nalezl, Pánubohu chvála!" A již nedbaje hrůzy kolem, ani svištících kulí, položil pušku na zem a vyhrnuv podšívku svého kabátu vytáhl kožený kapsář s listem. Užaslý rytmistr nechal koně uběhnout: „Kdo jsi?" zahoukl.

„Já — mladý pane — já jsem Tadyáš — pamatujete se? Když jste odjížděl, kozy jsem pásával — už tomu kolik let! ale poznal jsem vás. Tatínek, pán náš, vás pozdravuje!'

Pomalu taky rytmistr zapomněl, kde je. „Tatínek! je živ?" rozkřikl se — neuměl potichu mluvit, v hukotu děl a praskotu ručnic bylo třeba zvyšovati hlas.

„Když jsem odjížděl, byl ještě živ — pán náš dobrotivý, ale zlá nemoc jej trápila —" s povzdechem odpovídal posel.

Rytmistr mu z rukou vytrhl kožený kapsář, psaní rozbalil a nedbaje, že na krok od něho do země zaryla se dělová koule a blátem jej postříkla, usedl na zabitého koně a četl — zarudlýma očima četl nedočkavě, ačkoliv písmeny se mu mihaly před zrakem. Rozbitý pluk kyrysníků přeletěl zběsilým tryskem po krvavém poli a za ním už s vítězným jásotem řítili se janičáři a spahové, ale na štěstí nedojeli, z boku vyrazila na ně záloha, vřava bitvy obrátila se na chvíli jinam. Jenom zbloudilé koule lítaly kolem. Vojáci pěšího pluku, rozprášeni a povaleni prchající jízdou zvedali se s mokré země podupaní, zastříkaní blátem. Jak mohli sbírali se, do řad se opět stavěli, proklínajíce. Pušky prohlíželi, nabíjeli, čerstvý prach sypali na pánvičky. Polnice ječela.

Matěj Šebestián četl a ze zarudlých očí mu slza za slzou padala. Chtěl otci dávno psát, ale nebylo času na to za celých patnácte let, pořád ta štrapáce vojenská ve dne v noci. Byl v Italii daleko na jihu, Aetnu a Vesuv viděl, rumunské sedláky pomáhal krotit, když se bouřili, s Turky dávno se znal, Bosnou a Srbskem projížděl, ale Českého království nespatřil od té doby, co rodné hnízdo opustil. Osud jej už tak vodil světem prokletými pěšinkami krví mokvajícími.

„Chvála Bohu, že si vzpomněl na mne tatínek! A tys mne poznal, Tadyáši?"

„Poznal, mladý pane!"

„Vidíš, sám sebe bych nepoznal. Když někdy podívám se do studánky, nebo na vyleštěném kyrysu spatřím svůj obličej, tuhletu palici sluncem opečenou, větrem ošlehanou, palašem rozťatou, střelným prachem očadlou, myslím si, že před desíti lety ještě byl jsem jiný chlapík!"

Mimoděk rytmistr sáhl si ke rtům, jako by chtěl kníry zakroutit, ale nebyly tam kníry. Jedenkrát, když šturmovali na bašty turecké, padl mu s hradeb ohnivý smolný vích na hlavu, po přilbě smekl se mu až na krk — div tehdy neuhořel. Kamarádi plameny uhasili ještě v čas, ale od těch dob neměl žádných vousův, ani obočí. Jenom vlasy zachránila mu železná přílbice. Po levé straně od spánku až k bradě táhla se hluboká jízva tmavě modrá v zarudlé tváři, zůstala po ráně tureckou šavlí. Jizva mohla být menší, kdyby felčar nebyl zkoušel na raněném své umění, sešil blesuru křížem krážem a jeho práce zohyzdila mu obličej více, nežli šavle mohamedánská. Krásy ostatně panu Matěji nepřidala ani neubrala.

Byl vytáhlý, hubený, samá kost. Kyrys na prsou vycpával ze spodu senem, aby se neházel. Ruce dlouhé, nohy — když se mu na koni vysmekly ze třemenů, dosahovaly až k zemi. Říkali mu „Suchý Čert" v regimentě. Ale sílu měl medvědí, v boji byl odvážlivý a vzteklý jako ďábel a vojáci v jeho četě třásli se hrůzou, zaskřípal-li zuby. Přece rádi ho měli, neboť staral se o ně, nedal jim hladovět, spravedlivě rozděloval rakiji a víno, nehonil je zbytečně, za chladných nocí neleželi nikde v močálech, všechen trud a nepohody válečného života kamarádsky nesl s nimi. Nesháněl kořisti pro sebe, jako jiní důstojníci, neprodával židům oves pro koně určený, ani v kartách neprohrával žold pro mužstvo. A nespoléhal se na nikoho, sám všady dohlédl, za bouří a plískanic, za mrazivých nocí objížděl stráže. Sám sebe neušetřil, o život nedbal, do nejhustších řad tureckých se pouštěl opravdu jako čert — krom té duše křesťanské! — v krupobití střel a granátů. Hoši jeho s výskotem vždy za ním.

A teď tu seděl na koni zastřeleném, v širém poli, kde všechno páchlo střelným prachem a vylitou krví, kde třaskaly rány, polnice ječely se všech stran a půda se chvěla dusotem jízdy, odměřeným krokem granátníků, kteří kolem s nasazenými bodáky postupovali proti nepříteli, aby odrazili útok a zachránili ustupující vojsko. Četl psaní otcovo, vybledlé už, a slzy mu vytryskly z očí. Nevěděl o tom, ale když padaly na režný tvrdý papír a pod nimi písmena rozplývala se v nečitelné skvrny, sám na sebe se rozzlobil a rukávem otřel oči.

„Co tam nového u nás?" ptal se.

„Nového, pane? nevím," Tadyáš se usmál. „Dávno jsem odešel."

„Kordula, chůva moje, zdráva byla?"

„Zemřela už — pět let tomu bude. Vzpomínávala na vás, mladý pane.“

„Hm! — chudinka stará! — mrtva tedy! Měl jsem růženec přichystaný pro ni z modrých kamínků na zlatém řetízku, se zlatým křížkem, v Italii od nějakého kapucína jsem jej koupil. Kolem krku jsem jej z opatrnosti nosil, ale tady v nějaké šarvátce Turčín bradatý sekl mi po hrdle, zlatý řetízek šavlí přeťal, modré kamínky se rozsypaly. A Kordula umřela — ubohá!“ Povzdychl. „Což Lyska — hříbě, na kterém jsem jezdíval?“ vzpomněl najednou a kvapně se zeptal.

„Nohu zlomila Lyska — v zimě, když na saních sváželi dříví. Cikánům ji pán prodal — jen tak za kůži půl zlatého dali a snědli ji, neznabozi.“

Pán se zachmuřil, zamyslil se; samé zprávy nedobré povídal posel. Už ani dále ptát se mu nechtělo. Sám už tak dávno odešel z domova — což divu, za patnácte let mnoho se změní!

Složil tatínkovo psaní, pod kyrys je ukryl na prsou a vstal. „Díky, Tadyáši! Vrátím se domů. Mluví se, že bude konec války s Turkem, mír už prý podpisují — vrátím se. A teď ke svým musíme, brachu. U kterého jsi regimentu?“

„U pluku Pikolomini sloužím —“

„Počkej! — zde běží prázdný kůň, chytím si ho! Pěkný kůň a čabraku má stříbrem vyšitou. Nějakého bohatého Turka shodil, tím lépe!“

(Pokračování.)

LITERATURA.

O t a k a r F i s c h e r: *„Království světa“*. Básně. Slunečnice, knihovna „Noviny“ r. II., sv. V. Nákladem Grosmana a Svobody v Praze. Stran 40, za 70 hal.

Autor není verbalista, ale úzkostlivý ekonom slova, vzácná to vlastnost, jíž se liší tato nevelká sbírka ve svůj prospěch od většiny básnických debutů poslední doby. Z chmur a nejistot životní skepse, z hořké filosofie záporů a resignace, z níž rostla většina čísel sbírky, a jež vyvrcholena lyrickou rhapsodií „Šílící malíř“, zápas umělcův o nedosažitelnou krásu, a chmurným „Parkem bláznů“, psaným jako by pod známý Danteův nápis na pekelné bráně, zazáří pojednou světlo z hluboka vytrysklými a improvisovanými slokami závěrečnými „Světlá jízda“, „Evangelium“, „Píseň života“ a „Pod obraz Rossettiho“. Cesta beznadějným a bludným lesem je u konce perspektivou krásné vyhlídky s výšin do slunné krajiny. Pěkně sytý, parnasistní verš je dobrým plus knihy. „Království světa“ připomnělo mi knihu Pavla Mariétona „Les Épigrammes“, jež mne upoutala týmiž osobitými přednostmi. Snaha po stručnosti a hutnosti téměř epigramatické leckde však svádí autora k nejasnostem, a v „O živé vodě“ i prázdná nehoráznost zarazí. Symbol bestie a Danta v „Lidské komedii“ rovněž sem patří. Po stránce jazyka též lze vytknouti: slední a sled není poslední, třeba tak psali i klassikové — vyvoleny jsou mé prsty slepé v i d o u c í to žíti velkolepé vtěliti . . . snad v i d ě n é žíti, — z c e l a vševědoucí (tento superlativ nestupňovatelného přídavného nelze v tomto případě přijmout), — hlavu s k l á n í m z p ě t, česky říkáme: zavracím hlavu, — n a s e upřen hled, — smrt aristokrata — řinoucí (se) třpyt. Nesrozumitelný je mi vztah thematu „Nad Sils (?) Maria“ (Silskou Marii znám) s obsahem básně, aniž nalézám užší korrelace mezi titulem „Království světa“ a celou knihou. To však nepřekáží, aby sbírka působila silným dojmem autorovy umělecké osobitosti a podnítila zájmu čtenářova pro další rozvoj autorův. *—pa*

K a r e l S a b i n a: *„Básně“*. K vydání upravil Jan Thon. Vyšlo na Král. Vinohradech nákladem J. Laichtrovým v Českých spisovatelích XIX. století. Stran 481 za 2 K 80 h. —

Sabinovi jsme povinováni jistou satisfakcí, hlavně uměleckou, k níž ovšem pozvolna dochází. Pečlivé, pietní Thonovo sebrání Sabinových básní v prvním svazku jeho vybraných spisů je tu dalším důležitým krokem.

Je známo, že Sabina básnil a psal i po německu, a víme zejména o jeho celém velikém, tiskem doposud nevydaném románu, jímž chtěl zkusiti půdu v cizině. K těmto německým pracím české vydání přihlížeti nehodlá, a právem: není v nich zřetelno zvláštních vývojových stupňů nebo odstínů, jako na příklad v Máchových „Versuche“ z r. 1829: jsou pouze jistým rozmnožením celkového díla. A tak i v Thonovu vydání Básní nalezneme takřka vše, co veršem napsal po česku, bez ohledu na tvorbu německou a také ovšem i na tvorbu pseudonymní, pokud se nedala bezpečně prokázati. I tak je však sebrání Sabinovy poesie značně rozměrné, ač

činila v celkové tvorbě jen pouhý zlomek, značně nepatrný.

R. 1841 vydal 28letý Sabina sbírku básní, uvítanou dosti nadšeně, a tuto otiskuje p. Thon v nezměněném znění i pořadu. Tvorba ostatní rozdělena v básně smíšené, ve smíšené písně, v rukopisné básně a zlomky, v básně příležitostné a v básně výpravné, v básně z románů a novell a v překlady. Jádrem jsou Sabinovy básně a potom oddíl písní, vůbec vše, co má znak lyrický. Zde se dá nejlépe studovati Sabina básník, poetický protinožec Máchův, přes to, že byl z prvních jeho literárních patronů a že i v jeho díle nalezneme sem tam výmluvné z něho ohlasy.

Sabina jeví se nám v celém svém básnickém souboru hlavou víc myslivou a uvážlivě pozorující, než citům se poddávající duší, jakou byla na příklad Máchova. Oba dva se sice velmi rádi vracejí k přírodním zázrakům a těží z nich lyricky: takový zkomírající den, plný růžových červánků, anebo zmlžená jitra a tisíci hvězdami poseté obzory noční jsou jim oběma velmi častou stafáží —: ale pozoruje-li Mácha víc barvy a zachycuje-li zvuky, či snivě se oddává mohutným dojmům ticha a mlčení — rozumuje Sabina, konstruuje vzájemné vztahy mezi přírodou a člověkem, jeho snahami a cíli, hlavně pokrokovými a osvětnými, jimž celou duší sloužil. Ve skvělých jitřních červáncích vidí symboly duševních přerodů, v padajícím listí na podzim objevuje mudroslovné výdechy, hvězdy i stromy, růže červánků i růže keřů jsou mu jen zakrytými pojmy jeho hodnotící a povzbuzující filosofie. Zde stává se Sabina jaksi předchůdcem všech moderních básníků myslitelů, kteří do všech svých zření rádi vkládají symbol a kteří si rádi podřizují poesii účelům druhořadým, ne zrovna jen a jen l'art pour l'artistickým. Sabina byl ovšem v jádře hluboce cítící umělec a bystrý znatel vyspělých vzorů cizojazyčných, tak že nikdy zde neupadal v tendenci a nevkus. Řekl bych, že měl sklony Jablonského, ale nekonečně vyšší básnický intellekt, který jej ochraňoval před všedností a banalitou. Všednost a šosáctví byly ostatně stálými terči jeho veřejných i skrytých útoků, svým způsobem ovšem romanticky pojímaných a romanticky podávaných; odděloval se od měšťácké prostřednosti hradbami nových idei, prchal před ní do samot a poušti, zlézal vrcholky pyšné a hrdé, které umožňovaly široký rozhled a stejně široké, volné vydechnutí. Sabina romantik, jenž rovněž nezůstal imunní vůči podmanivým písním a výkřikům hrdého anglického lorda, může nám dnes býti dobrým ukazatelem nejkrajnějšího, nejvášnivějšího odporu mladých proti šosácké morálce třicátých a čtyřicátých let devatenáctého století.

Fr. Sekanina.

⁘ ⁘

DIVADLO.

Marie Ryšavá — osmdesát let! (Slavnostní představení „*Tartuffa*“.) Hodinu trvající monolog Vojanův v aktovce, Oskarem Wildem nazvané i „tragedií“ i „dramatickým fragmentem“, skončil. Simone uškrtil zas jednou svého nemluvného vévodu, mezi florenckým kupcem a jeho chotí vyměněny projevy nepochopitelného překvapení nad jeho silou a její krásou, opona spadla a parterre ubírá se do kuloárů k „delší přestávce“. Leč tentokráte jen málo dam použilo krásného svého práva, hlubokou zvyklostí v Národním divadle vkořeněného — ve Vinohradském na př. nemožného — houfným návratem do hlediště při zdvižené již oponě ničiti illusi i koncentraci kultivovaného diváctva. I jinak hlediště jeví dnes povznesení divadelní piety, pythické jazyky mají generální pausu, ticho příští velikých věcí naplňuje ztemnělý zas prostor pod Ženíškovými musami, konečně ozve se diskretní signál k vytažení opony a na jeviště vstupuje: Paní Pernellová, matka Orgonova — M. R y š a v á.

Dnes zrovna osmdesátiletá. Více než tříčtvrtěstoletí, celý věk českého divadla, takořka jeho začátek; jeho pramáti, zosobnělá legenda, takřka pohádka, do opravdy div; velká trpitelka pro umění, jež jí přineslo jedno z největších možných dostiučinění, jakého nedožila žádná jeho kněžka, ani Déjazetovou nevyjímaje! Případ, překonaný jenom ještě J. J. Kolárem na našem divadle. Herečka, která vystupuje v den osmdesátých svých narozenin, aniž se přežila. Důkaz toho podává jí hlediště, kteréž počíná si tak, jakoby chtělo každý rok požehnaného toho věku nahraditi jí minutou potlesku. Slavná naše Pernellová, jež zachovala si ztepilost svého divadelního zjevu až do tohoto věku, stojí v černém úboru zbožných dam z Ludvíka Čtrnáctého, lehce nachýlena a opřena o hůl a v nelíčeném úžasu hledíc do rozbouřeného obecenstva, jako ve smyslu své úlohy. Neboť, co se ve hře nepodařilo ani Elmiře, ani Damisovi, Marianě, Cleantovi, Dorině, přerušiti proud pietistické hašteřivosti Tartuffovy protektorky, provedlo hlediště hned po prvních dvou slovech této matky Orgonovy, a potlesk burácí, jako by nechtěl celý večer umlknouti. V nehybné pose stojí Marie Ryšavá před rampou a obecenstvu možno se vynadívati na ni, vrstevnici Josefa Kajetána Tyla, takořka člena jeho rodiny, která plakala nad jeho mrtvolou už jako třiadvacetiletá panna Köhlerova. Ano, celé divadelní dějiny české od svých ochotnických plenek z konce let čtyřicátých, své kolébky u venkovských společností, svého utrpení za dětství v letech padesátých, svých prvních rozhodných úspěchů pražských z let šedesátých, dívá se na nás očima paní Ryšavé, vzhlížejícíma dnes za massivními čočkami staroby-

lých brejlí, jež nejsou bohužel žádnou attrapou, ale nutností po těžkých zákalových operacích. Řadu hereckých generací uctíváme v důstojné matroně, jejíž život ústrku a pozdního, leč požehnaného triumfu jest uměleckým románem o šedesáti kapitolách . . .

Hlediště, podobno překypující číši ze známé metafory Vrchlického, častuje oslavovanou matronu tak nekonečným, až přílišným douškem frenetické vděčnosti, že se zdá, jako by se postava matrony o hůl opřené zachvěla — Elmira přiskočila, jako by na pomoc, nastalo ticho, ale v tom již z úst Marie Ryšavé řinou se invektivy Orgonovy matky, jimiž posloužila všem, a velká vstupní scéna Pernellové z Tartuffa zkončila docela ve velkém stylu paní Ryšavé, o níž životopisec její, dávno na onen svět odešlý, již před dvanácti lety napsal, že „ani stáří neubralo mnoho její vervě a životní plastičnosti . . .“

Po prvním jednání zavířila divadlem bouře potlesku teprve jak náleží. Po celou dobu, kdy se při spuštěné oponě koná na jevišti intimní hold Národního divadla nejstaršímu jeho členu a nejzasloužilejší české herečce té doby, neutichá potlesk. Nezadrží jej ani několikráte zdvižená a spuštěná opona a tklivá ironie z role Orgonovy matky, která nikomu nedá k slovu přijíti, zas chce tomu, že paní Laudová, představitelka Elmiry, výmluvností své tchyně nejvíce trpící, zdviženým prstem, na ústa položeným, vymůže na hledišti paní Pernellové slovo.

Týmž nezapomenutelně sympatickým hlasem, jedním z nejkrásnějších, jaký na jevišti Národního divadla kdy slýchán, stále ještě sonorním, jakým české slovo tak nevyrovnatelně plasticky a srozumitelně do nejzazších prostor hlediště zaznívá, děkuje paní Ryšavá skromnými větami za nezasloužené prý uznání a parafrasujíc známý Mošnův výrok „roztrhání“ vyprošuje si přízeň obecenstva pro sebe i — po roztrhání.

Ovace opakují se měrou zvýšenou, opona musí opět a opět do výše a obecenstvo přimělo paní Ryšavou znovu k oslovení hlediště. Lituje, že prý nemá řečnického daru — tím méně prý může řečniti, že v napovědově boudě je již ticho a nikdo tam ani nepípá.

Humorná tato slova pronesla paní Ryšavá s neodolatelným gestem, s přísvitem úsměvu v hlase i tváři, jak to jedině ona umí v řídkých okamžicích klasické veselosti, jejíž představitelkou jest dnes už jenom ona.

Nesčíslněkráte musela se osmdesátiletá jubilantka obecenstvu děkovati a vyvolávání nebralo konce. Byl to v e s e l ý večer, očividným humorem oslavenky oslazený; z něho čerpáme naději, že břímě let nepříliš těžko ponese. „Ženu statečnou kde nalezneš?“ praví Písmo. Přejeme paní Ryšavé i sobě, abychom jí ještě mnohokráte nalezli na jevišti Národního divadla, k jehož nejpřednějším ozdobám náleží!

KMČ.

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Sbírku illustrovaných monografií „Zlatoroh“, pořádanou M. Švabinským a vydávanou spolkem výtvarných umělců „Manesem“, vítá každý přítel naší osvěty s upřímným povděkem. Zvláště proto, že sbírka slibuje býti průvodcem nejvýznačnějšími kapitolami našeho kulturního života, shrnutými do životopisů velkých a českému srdci zvláště drahých vůdců v úsilí o naši samostatnost i svéráznost osvětovou. Tak má „Zlatoroh“ program v nejlepším slova smyslu vlastenecký a jest jen přáti, aby se podařilo naplniti jej co nejúčinněji. Prvé čtyři svazky líčí slovem i obrazem život a dílo J. Manesa, J. Nerudy, B. Smetany a K. Havlíčka. V dalších přijdou na řadu nejprve M. Aleš, B. Němcová, J. Čermák, K. H. Mácha, F. Palacký, A. Dvořák, vesměs tedy zjevy prvého řádu a osobnosti směrodajného významu. Máme sice o některých literaturu již dosti značnou, ale „Zlatoroh“ dává životopisům svou razbu v soustředěné slovesné formě, elegantní výpravě a s instruktivním doprovodem vybraných autografů i vyobrazení, čímž manifestují se úhledné a laciné ty svazečky náležitě jakožto publikace výtvarnického sdružení a liší se od mnohé naší, nejčastěji po novinářsku verbalistně střižené biografie.

Pod hledisko této rubriky spadá z vydaných čtyř svazků pouze životopis Josefa Manesa. Text z péra Miloše Jiránka čte se většinou jako stručný ohlas velkého K. B. Mádlova díla „Josef Manes, jeho život a dílo“. Čte se dobře, jsa věcný, přehledný, prostý výstřelků a odboček. Zcela správně — což arciť již Mádl konstatoval — uvedeno, že J. Manes byl vnukem rokoka, pokračovatelem jeho radostného pojímání zjevů a jeho melodické hudebnosti v zobrazování předmětů pružným, elegantním vlnivým rysem. Poctivá rozkoš z impulsivního tvoření, slunný životní názor, háravá komposiční jarost a zpívající linie kresby spínají Manesovy neodolatelné, boubelaté dětské postavičky, jeho švarné — i v klidu jako tanečním rhythmem prodchnuté — děvuchy, jeho statné, zpravidla spíše měkce lyricky než epicky naladěné bohatýry v jedinou rodinu, v jedinou píseň obsahově domáckou, formálně vybroušeně uměleckou. Leč není zde místa na takové a další úvahy o Manesově veskrze ušlechtilém umění, jehož mnohonásobné půvaby nelze několika slovy vypověděti. Jsou jako hluboká, takměř nevyčerpatelná studnice, z níž vyvážil svazek „Zlatorohu“ dosti. Zvláště illustračním doprovodem, který zahajuje Manesova „Jose-

fina", jeho Gioconda, připomínající věru i posou a úsměvem dílo Leonardovo. Vedle několika obrázků z Rukopisu Královédvorského — ten zůstane v Manesově malířské transkripci vždy národním pokladem, povýšeným absolutně nad jakoukoli pochybnost — vedle několika ukázek ze staroměstského orloje a jiných vyobrazení byl by snad nalezl místa i leckterý umělcův dětský genre, obzvláště z půvabného cyklu „Život na panském sídle", jenž náleží mezi nejryzejší projevy Manesova uměleckého labužnictví.

Grafická výprava i tisková úprava knížky doporoučí ji co nejlépe a napovídají, že následující svazky o Alšovi, J. Čermákovi a bohdá i jiných bude lze pozdraviti s týmž uspokojením. *J. L.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN

* Dne 22. září oslavují na Slovensku stoleté narozeniny slovenského spisovatele, buditele a bojovníka i mučedníka za práva slovenského lidu, Michala Miloslava Hodži. Jako farář v Liptovském sv. Mikuláši, v okresním konventě evang. církve čelil maďarisaci, sbíral i psal evang. písně, řeči atd. a přispěl k založení Šturových „Slovenských národních novin". Po výbuchu revoluce prchl před rozlícenými Maďary jako Hurban a Štur. R. 1848 byl na slovanském sjezdu pražském, súčastnil se výpravy slovenských dobrovolníků do Myjavy a Březové, po zdolání slovenského povstání byl maďarskou vládou prohlášen za psance. Hodža uchýlil se do Prahy, odkud znova se vypravil do krajů povážských, podporován Slovanskou Lípou. Po udušení maďarského povstání vrátil se do Lipt. sv. Mikuláše a byl od rakouské vlády vyznamenám zlatým záslluž. křížem. Od r. 1859 zakoušel Hodža četná příkoří maďarské vlády a, co ho nejvíce bolelo, od pomaďarštělých rodáků, až konečně proti němu zakročili úředně a Hodža zbaven místa, utekl se do Slezska a zemřel ve vyhnanství v Těšíně 26. března r. 1870. Podlehl násilí, moci, ale v srdci do posledního okamžiku zachoval si ideál a lásku k Slovákům a Slovanstvu. *K. V. H.*

* Nedávno tomu, kdy polský tisk pojednával o kinematografu jako důležitém prostředku vzdělávacím a volal po tom, aby kinematograf v Polsku byl polský a národní. V těchto dnech varšavské „Slowo" přineslo zprávu, že se stal právě začátek *s popularisováním literárních prací vynikajících polských spisovatelů* tím, že byly zhotoveny kinematografické obrazy z díla „Dzieje grzechu" od Žeromského. Následovati budou obrazy z jiných autorů, románopisců i dramatických spisovatelů polských, takže všeliká představení z cizích literatur ustoupí do pozadí. „Slowo" poukazuje k jiné důležitosti polského kinematografu, nejen k šíření a znalosti literatury doma, protože polské filmy budou posílány do ciziny a kinematograf stane se výhodným propagátorem polské literatury v cizině, protože zájem pro obsah bude buzen obrazem a snadněji zavdá podnět k překladu z polských autorů než propaganda slovy.

U nás zůstává posud při starém. Vychází „Český kinematograf" a zahajuje nápravu, ale prozatím jen proto, aby filmy měly české nápisy, protože posud český překlad se musil psáti na diapositiv. Půjčovna filmů, „Illusion", byla první, která v té věci vyhověla. Jak č. 8. „Českého kinematografu" uvádí, jest česká akciová půjčovna na obzoru. Lze říci *teprve*, protože Poláci jsou dále. Kinematograf musí býti český tím, že stane se průkopníkem v šíření české literatury, vědy, českého umění. Připomeňme si, že český kinematograf, správně řízený bude nejlepším doporučovatelem vkusu našeho obecenstva, nepřihlíží-li se ani k optimismu polských nadšenců s rozšiřováním literatury domácí v cizině, ačkoliv i to jest možné. Ano, myslím, že působivější, než pořizujeme-li překlady českých věcí sami, na př. do němčiny, neboť tím vlastně rozšiřujeme za své peníze literatury cizí, kdežto kinematografické obrazy vykonají v cizině své poslání. Jako přináší kinematograf obrazy ze Zoly, z Dumasa a tak dále, měl by přinášeti obrazy z románů a dramatických prací *našich spisovatelů*. Jedině tím, že by zobrazoval výsledky české práce, stal by se kinematografem českým. K tomu třeba, aby obecenstvo nutilo podnikatelství k nápravě, než skutečně působivý prostředek vzdělávací zbahní ve všední sensaci, než dobije poslední zbytek vkusu našeho lidu, než zničí zbývající jiskru lásky pro své umění v srdci lidu, jíž beztak více nadšeného pro vše cizí než pro domácí. Věci té mají si všímati nejen kruhy literární, umělecké a vědecké, ale především vedoucí tisk veřejnosti, tisk, který vychovává lid a tvoří epochy budoucnosti. *K. V. H.*

❖

Poštovné r. 1612. Pošta poněkud spořádanější byla v Čechách založena po nastoupení krále Ferdinanda I. (1527). Ten chtěl míti stálé spojení s Vídní. Tedy vzniklo poštecké spojení. A tu mám před rukama zprávu z r. 1612, že od listu z Prahy, daného na poštu do Vídně, platiti bylo jedenáct grošů a jeden denár. Za ten peníz tehdáž bylo lze koupiti $4^1/_3$ libry masa hovězího, čili řekněme něco nad dvě kila, což dnes platí 3—4 koruny. Psaní do Vídně dnes veze se za 10 haléřů, r. 1612 stálo to 3—4 koruny. *W.*

V Praze, dne 15. září 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

A Suchý Čert se vyšvihl v sedlo splašeného koně, pevnou rukou jej ukrotil. Ještě podal se sedla pravici Tadyášovi: „Děkuji, hochu, vrať se zdráv zase k nám!“

Ostýchavě vojáček stiskl podanou ruku a začervenal se, když ucítil ve dlani zlatý dukát. „Mladý pane náš —“ zakoktal, „já — ne, já za peníze —“

„Nu, jen vezmi, bláhový!“

„Vždyť já, i tak chtěl prosit — abyste zase vy, mladý pane, vzkaz nějaký domů odnesl —“

„Tak? Jen mluv, rád vyřídím. Ale rychle! Střílejí po nás — vidíš? Psi mohamedánští!“

Vojáček přešlapoval s ručnicí na rameně a rozpačitě se usmíval.

„Já, pane, mám lásku doma —“

„Tak —?“

„Anežku Havlínovou —“

„Anežku? myslím, že se na ni pamatuji. Bylo to maličké děvčátko, když jsem odjížděl, s copánky na zádech světlými jako len a s očima trochu vyvalenýma —“

„Ano, tu! Řekněte jí — řekněte jí, mladý pane —“ a Tadyáš se přemáhal, aby nezavzlykal, „— ať na mne počká. Myslím na ni ve dne v noci — psal bych jí, ale neumím. Ať počká, až se vrátím.“

Kůň pod rytmistrem se vzpínal. Opravdu, janičáři vybrali si je za terč, kule hvízdaly kolem.

„Vyřídím, Tadyášku, a svatbu vám vystrojím, až se vrátíš!“

Nevrátil se Tadyáš. V tom okamžiku turecká koule zavrtala se mu do prsou. Pustil ručnici, rozpřáhl ruce a padl, vysoká helmice odletěla do trávy. Rytmistr obrátil koně, až na zadních nohách vysoko se vzepjal. Chtěl seskočit, zvednout nešťastníka. Ale vřava nového útoku se přivalila, obklopila jej, odnášela. Mávl jen rukou, bezděky se pokřižoval a zaťav ostruhy koni ujížděl ke svým.

Opravdu rozloučil se s válečným řemeslem, sotvaže s Turkem ujednán mír. Nějaké vyznamenání mu dali a slibovali Bůh ví co, aby zůstal. Nedal se přemluvit, najednou padla naň teskná touha po domově, po rodném hnízdě, po starém tatíčkovi, kterého už tak dlouho neviděl. Poděkoval jenerálu, odložil přílbu i železný kyrys, divokou pitkou rozloučil se s kamarády.

A na začátku měsíce října vrátil se domů. Se třemi dobrými koňmi tureckými, které sám zajal, s bohatými čabrakami, se stříbrnými střemeny. Pravilo se, že Suchý Čert veze si plné sáčky červených dukátů, tureckých zlatníků velikých jako dlaň, ale nebylo to pravda. Nedovedl žádostivě shrabovat kořist ani ušetřit, co štěstí maně přineslo. Jediného sluhu měl, starého hraničára, hrozného velikána — o půl hlavy převyšoval pána a když před ním stál dle předpisu strnule vztyčen, ačkoliv velitel sám byl šest dobrých střevíců vysoký, ještě s hůry se díval naň mžouraje chytrýma očima, jako starý kocour potřásaje šedivými kníry, které splývaly s obou stran až pod bradu jako dvě přadénka zmotané koudele. Měl zajisté nějaké jméno po otci, ale u regimentu neřekli mu nežli „starý Rác“.

A jeho pán volal naň „Racku!“ Také on byl plný starých ran a jizev, levé oko měl napolo vypálené, pokryté modravou mázdrou, za to druhé, černé jako noc, jiskřilo se pod šedivým zachmuřeným obočím jako karbunkl. Rezavý hrubý plášť měl sepjatý na prsou ocelovou sponou, rudé nohavice, za širokým pasem dvě pistole. Čižmy rozbité a zčernalé

ostruhy patřily nezbytně k jeho výzbroji. Nenaučil se pořádku nikdy, ani u regimentu, ani ve službě u svého velitele. Ale oddán byl pánu celou duší a celým tělem, v šarvátkách a půtkách stokráte to dokázal.

A teď přes Uhry a přes Moravu provázel pána, staral se oň a koně opatroval. V chudých dědinách, vojskem vypleněných, kde gazdové sami neměli co jíst, pro pána našel pečeni, pro koně oves, aniž by krejcaru utratil. Jel na vysokém, silném hřebci, „Baša" mu říkal, ale i toho schvátil, neboť cesta byla daleká a pán pospíchal, aby již doma byl. Na třetím koni, siváku, kterého Racek za uzdu vedl, vezli si všechen majetek, všechnu kořist válečnou. Nebyla příliš bohatá. K sedlu tureckému připiata šavle, karabina, dva hanžáry ve stříbrných pochvách, dvě pistole perletí zdobené; nějaké tretky v uzlíku, šátky hedvábné vyšívané, dárky pro lidi domácí na Chrášťanech vezl pán, pro starého otce kožich vlčí — a Bůh ví, že už nemnoho více.

Za šerého sychravého dne říjnového — k západu již se klonilo slunce — pán, který v předu klusal na vraníku Solimanu rozjetou písečnou drahou přes vyprahlé suchopáry, ač unaven byl a kůň již klopýtal pod ním, chtěl do večera ještě dorazit k cíli, dostihnout domova, po kterém toužil. Pobízel vraníka ostruhou a lichocením. „Dojedeme, Solimane, dojedeme! jen hodinku ještě a pak ovsa dostaneš, sena nejlepšího, vím, na které louce naší nejžírnější seno roste. Ku předu, Solimane." Vraník zakýval poslušně hlavou a pod kopyty jen se prášilo.

Najednou vztyčil se pán v sedle, do dálky rukou ukázal. „Tam, to jsou Chrášťany! Vidíš, Racku?" hlas se radostí mu zachvěl. „Skoč, vraníku!" a hluboce zaťal ostruhy bez milosti koni do boků.

Racek přiložil dlaň k očím, ale neviděl v dálce nic nežli nízkou černou střechu mezi stromovím, lehounký obláček dýmu nad ní. „Nu, vida, tedy Chrášťany!" pomyslil si a také řekl, neboť měl ve zvyku nahlas myslit. Rozhlédl se dokola. Nepříliš vábný kraj — aspoň se tak Rackovi zdálo. Písek vyletoval koním z pod kopyt, písek žloutl se na suchopárech, na polích nedbale zoraných plazila se hladová pejř, sotva tu a tam zelenal se záhon řídkého žita. Smutné borové lesíky po nízkých kopcích, někde v dálce dědiny, zapadlé chalupy se shnilými došky. Slýchával o českém království, o zemi úrodné, o bohatých městech, o panstvu na zámcích — však sám už cestou viděl města i zámky, kraje úrodné — ale patrně jeho pán nejhorší kousek zdědil z toho království, Suchý Čert! Bude tu nějak smutné hospodaření! Bodl koně, bičíkem švihl, aby pána dohonil.

„Vidíš?" obrátil se pán a usmál se radostně, oči mu zasvítily. Rukou ukazoval. „To zde jsou Chrášťany, moje Chrášťany. Když jsem odjížděl, bylo tu šest chalup. Tamhle ta za jezerem (byla tam stranou od cesty tůň, zarostlá rákosím) Rubešova, tam pod lipou Podlipných, Berkova, Pivoňkovská, Markova — a tam u lesa Součkova — Kde je? nevidím jí!" Kde ji hledal, byla jen hromada ssutin, ohořelých trámů. Na troskách rostl už bodlák a kopřivy. Dědic chrášťanského dvorce hlavou zavrtěl nějak nespokojeně. „Shořela asi — proč jí nepostavili?" Ale zase ukazoval: „A tamhle, Racku, je už naše tvrz — vidíš? Hola hej! urá!" zavolal a čapkou zatočil.

A tvrz nebyla výstavnější nežli veliká chalupa, zděná z opukového hlazeného kamene, dopola kryta došky, dopola těžkou střechou prejzovou. Tvrzí však byla dosud, jak vystavěli ji před věky, Bůh ví kdy, neznámí předchůdcové pana Matěje Šebestiána. Záhuba válečných let, kdy kolem do kola všechno bylo spustošeno a zanikla v troskách a v popelu všechna drobná starodávná sídla zemanská po dědinách, vyhnula se Chrášťanským náhodou. — Snad proto, že byla tak nízká a nepatrná, daleko od hlavní cesty, ukryta mezi borovými lesíky a že nevábila loupeživého nepřítele ani výstavností, ani úrodou na písčitých polích, přehnaly se bouře kolem, aniž by zdejší tvrz vyvrátily. Stála na pískovém kopci, nevelikém, ale dosti vysokém, aby ji zvedl nad okolní suchopáry i jílovité úpady, nad střechy chalupníků. Zbýval tu ještě příkop hradební kolem tvrze, za ním val, slehlý už, opršelý, trním zarostlý, plot ze strouchnivělých kolů, propletených roštím. Za plotem žluté listí třepetalo se v korunách starých štěpů. Přes příkop k vratům vedl kdysi dřevěný most, který bylo možno rozebrat, blížil-li se nepřítel, ale mostnice dávno shnily a příkop jenom nedbale zaházen pískem, aby se mohlo přejeti. Kovaná vrata, ale docela vyvrácená z čepů, měla chránit vstup, od nich k panskému domu ulička, vroubená z obou stran dřevěným hrazením, strouchnivělým a rozbitým, vysokým bodlákem a kopřivami porostlým. Za vraty v písku válela se stará zrezavělá železná puška, houfnice, jak za dávna jich užívali. A byly tu i klády, těžké, obité velikými hřeby, v čas potřeby cesta se mohla jimi zata-

rasit, ale všechno to už zapadlo a hnilo mezi lopuchou.

Sama tvrz byla jen přízemním, dosti rozsáhlým domem s několika světnicemi, s malými okny. Kamenné zdi během času — zdálo se tak — zapadaly vlastní tíhou víc a více do svátého písku. Bokem k ní přistavena sýpka, pevná, na opukových základech, s dubovým přístřeškem, se spižírnou, s vikýřem na homolky a s půdou sennou. Dál byly stáje, a kravíny uzavíraly neveliký dvůr. Něco hospodářského nářadí tam leželo, pluhy a radlice i brány, vůz o třech kolech. Všechno samá rez a červotočina. Tím nikdo pole nevzdělával.

Když přijížděl pan Matěj, slunce zapadalo červeně v mlhách, kraj zdál se býti pustý, černé stíny borových lesů daleko se táhly přes pole. Nikde živé duše, jenom několik drobných dětí u chalup užasle dívalo se na podivné jezdce a bázlivě schovávalo se za plotem, psi tam vyli. Ale vrátka i dveře všady zůstaly zavřeny, nikde přes práh nevyšel hospodář, ani u okénka nemihly se zvědavé ženštiny. Nějak ulekaně tiskly se chaloupky do stínu, jako by chtěly ustoupit každému z cesty.

Dychtivě rozhlížel se pán po všech stranách. Každý koutek tu znal, každou pěšinu. Mnoho se celkem nezměnilo. Pravda, za jezerem bývaly vysoké topole, ty padly. A pak ta Součkova chalupa u lesa — shořela, ale proč ji znovu nevystavěli? A což ve tvrzi, doma, pod rodnou střechou — jak tam bude? Nedočkavě pobídl vraníka. A už přes příkop klusem přejel, Racek za ním a dva zuřiví psi u vyvrácených vrat vztekle zaštěkali, až koně se plašili.

„Jdeš, Ogare! jdeš, Bělo!“ křikl pán, a psi zaslechnuvše svoje jména nedůvěřivě se odmlčeli. Zježili hřbety, stáhli ohony a jen vrčeli. Nebyl to Ogar, ani Běla, které znal pan Matěj, ale dojista jejich potomci a jména zdědili po rodičích.

Ve tvrzi otevřely se dveře, na zápraží vyšel stařec nevysoký, ramenatý, v režné haleně, prostovlasý — hlava se mu bělala jako sníh. Přiložil dlaň k očím, aby lépe viděl proti záplavě sluneční — ale pán už ho poznal.

„Hej, Havlíne!“ zahoukl, „já jsem to, starý!“ a seskočil s koně.

„Mladý pán!“ ruce sepjal stařík, „konečně! chvála Pánubohu!“ radostně zvolal a z očí mu najednou vytryskly proudem slzy. Rozplakal se, že mluvit nemohl, na otázky neodpovídal.

„Nu, přece hýbej se!“ křičel vesele mladý pán, kterému nechybělo mnoho do čtyřiceti let. „Necháš nás tu venku stát —! Kde je tatínek?“

Havlín zavzlykal: „Starý pán — pan Jan Bohumil —? Vy nevíte? — oh, neštěstí!“

„Co? mluv!“ pan Matěj chytil starce za rameno. „Co se stalo?“

„Mrtev je už dobrý pán náš a otec! Pán Bůh dej mu lehké odpočinutí, už tři roky tomu — v Ovčářích u kostela leží.“

Mladý pán se zachmuřil, cosi jej v prsou zabolelo, hrdlo mu sevřelo.

„Tak jsem se těšil!“ vydechl. Ale přemohl bolest, která naň čekala zrovna tu na zápraží rodného hnízda. Hodil uzdu svého vraníka Rackovi. „Tam je stáj!“ ukázal mu, „zaveď tam naše koně. Mého Solimana neodsedlávej, zajedu ještě do Ovčár. A ty, Havlíne, veď mne! otevři! odpočinu chvilku zase jednou doma!“

„Oh, pane, pane!“ vzlykal a v pláči se smál Havlín, „jaké štěstí, že jste se vrátil — konečně! — mladý pane náš! Ale změnilo se tu mnoho, mnoho za ta léta —“ Otvíral už dvéře.

Pan Matěj vešel do síně, rozběhl se po světnicích, po komorách, prohlédl všechno. Pusto a prázdno všudy a smutno jako po vyhoření. Stuchlinu cítil ze všech koutů, starý nábytek zetlelý, zaprášený v nepořádku, po stěnách kdysi dávno omalovaných černé pruhy po deštích, jak protékalo střechou. Havlín, šafář, zůstával v zelené komoře vedle dveří, těsné, klenuté. V komoře, kde poslední dni života svého strávil starý pán u okna vyhlížeje do dálky, vrátí-li se již ztracený syn — do ní zavedl Havlín dědice Chrášťanské tvrze. Byla tam zachovalá kachlová kamna, na kterých skrovná večeře se vařila, pára z hrnce vystupující voněla hrachem. Dvě lůžka u zdi, bez peřin, nějaká židle, stolek, všechno prosté a chudobné, ale čisté; v komoře bylo útulno, teplo života tu bylo cítit, tam v ostatních prostorách staré tvrze jako by studila sama smrt. Na skříni v koutě zahlédl pán pozlacené, veliké hodiny s nádhernými ozdobami, rozběhl se k nim.

„A hle! naše hodiny! jdou ještě?“ Naslouchal měkkému tikotu jich a s úsměvem díval se na obrázek na nich, představující dětskou hru na bubáka. Havlín smál se celým zardělým obličejem a při tom slzy mu kanuly z očí, aniž o tom věděl. Poklonil se. „Jdou — vzal jsem je sem do komory, aby nepřišly ve zkázu — ach, mladý pane, tady takové smutné časy byly — Ale odpočiňte, mladý pane, u mne,

teď nemám, kam bych vás jinam zavedl, v pokojích je pusto a studeno; musíme dříve s Anežkou uspořádat všecko, aspoň trochu. Bohu díky, že jste se konečně vrátil, pane náš! Přestěhoval jsem se do komory sem z čeledníka, tam strašilo v těch velikých místnostech, když naši lidi se rozutekli a já tu s Anežkou sám. Zde se lépe vytápí a vidím odtud, kdo přichází. Tady u okna starý pán dodýchal, v ten úterek po neděli Květné, odtud jsme jej vynesli na hřbitov do Ovčar. Na jaře už dva roky tomu byly.“ Havlín se pokřižoval. „A pak to začalo — neštěstí a bída!“

Pán odhodil čapku na lavici u kamen, usedl na chvilku, ale nedalo mu to, zase vyskočil a přecházel, řinče ostruhami. „Povíš mi to, brachu, povíš, všechno, co se tu dělo. Ale kde pak jsou ostatní naši lidé? Přece pamatuji, že byli tu dva čeledínové, Vokřál a David. Kde jsou? Kluk, který pásal krávy — teď už je z něho asi hromotluk — šafářka, tvoje žena, děvčata ze dvora — kde jsou všichni?“

(Pokračování.)

Fr. S. Procházka:

NOČNÍ HRA NA MOŘI.

Ze Štětína vzhůru,
od Sasnice vstříc
v podvečerní chmuru
vlny zčeřujíc
proti sobě pluje
obrněnců hra,
v šik se rozvinuje
dvojí eskadra.

Černobílé kýly
čerstvě natřené,
ve vědomí síly
vlajky zdvižené.
Rudnou dýmy plání
tryskajíce tmou,
torpedovky slání
zvěř jak psíci štvou.

Bílé chvosty světel
krouží lačně v dál,
kde by kulím v metel
cíl se ukázal,
kde by dobrou ranou
v hromném třeskotu
sjelo v hlubeň slanou
tisíc životů.

Nelze se tu mýlit,
ve tmě nutno zřít,
v terče správně cílit,
bít a bít a bít.
Věrné pravdy zdání
působ na smysly,
na palubě páni
krev si přimyslí.

A tak hřímá jícen
v rudém plápolu.
Aby moh' být vznícen,
v tisíc mozolů
tvrdly dělné dlaně,
daní pršelo,
tisíc kleteb za ně
ze rtů letělo.

Noc má rudé smouhy,
jisker na vodě
tančí zlaté prouhy
v širém obvodě.
Raket modř a zeleň,
hudby echa v dál . .
S chválou, pane, neleň,
čeká admirál.

Dobyl's půle světa,
ještě schází půl,
čeká lodí četa,
bys jí, kam chceš, hnul,
v krvi, dýmu, třesku,
v stonu mroucích úst
povedeš svou stezku —
Výš je nutno růst — —

Hle, v sny slávy tiše
lehký vzchází svit
ze sluneční říše.
Východ jal se rdít:
nový den se rodí,
Balt v něm počal plát,
vystoup' nad kruh lodí
slunný majestát.

Slunce! Zápis míru,
věčné lásky jev,
rozlehl se v šíru
veškerenstva zpěv.
Zšedly lodní plechy,
prostor třpytná běl,
s volnými se dechy
vůkol rozestřel.

Slunce! Oko vlídné
věčné dobroty,
nikdo nedohlídne,
co jsi zřelo ty.
Všecku krev, jež tekla
v zemském obvodu,
všecky hrůzy pekla
bitých národů.

Pod tebou jak směšný
bitevní ten ruch!
Korábů rej spěšný
míň než tanec much,
touha despotická,
rozpínavý tlak,
efemerní nicka,
jež chce do oblak.

A ty spatříš ještě,
rez že zhryzá plech,
barvu smyjí deště
obrněnců všech.
Uslyšíš v svém čase,
pán kdy zasteskne:
rád bych hrál si zase
jak hlas křikne: ne!

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Když Aleš vstoupil, Šamberk, polonahý, právě se domýval. „Byl tě jako Nero," vypravoval mně Aleš, a to, že Šamberk natáhl k sluhovi velitelsky, divadelním gestem ruku a dal si od něho na palec nastrčit prsten, „rozumíš-li, na palec." A ten dobromyslný, šprýmovný „Nero" oznámil mladému akademikovi, že jistá společnost, kteráž měla s ním, s Alšem, účastenství pro jeho uvěznění, posílá mu na přilepšenou dvacet zlatých. To bylo v poměrech chudého žáka malířského, pravého bohéma, suma ne malá.

O tom svém vězení napsal mi Aleš do Litomyšle v listu ze dne 14. února 1877 jen stručně:

„O té Woltmannské rebelii jsi bez toho zpraven, jen to snad nevíš, že i já jsem čtyry dni si vyseděl. Nu, což škodí. Jen škoda, že jsme mu ještě něco nestrčili."

Ani Aleš, ani Chituzzi nebyli vyloučeni z Akademie; také jim nedáno consilium abeundi. Než, oba cítili, že správa Akademie jich od té bouřky nerada vidí, a tak šli sami. Mohli tím spíše, poněvadž oba měli absolvováno. Alšova situace byla krušná. Z domova nedostával žádné podpory a neměl nikoho. V té vážné chvíli došel útulku v Sukdole u Prahy; pozval jej tam nájemce panského dvora Alexander Brandejs, žid, jenž na reálce býval spolužákem Františka Ženíška. Jím seznámil se s mnohými žáky Akademie a také s Alšem, jehož neobyčejné nadání bylo u spolužáků obecně uznáváno.

Aleš přestěhoval se do Sukdolského dvora a tu pak zůstal půl druhého roku. Pilně kreslil a maloval. Z té doby pocházejí skoro všecky jeho olejové malby. Tam domaloval obraz „Schůze Jiříka Poděbradského s Matyášem Uherským", začatý na Akademii. V Sukdole namaloval také (tenkráte měl duši plnou Máchova „Máje") dva menší obrázky na motivy z „Máje": „Vidíš-li poutníka — —" a „Kvetoucí strom lhal lásky žel —", kteréž teprve za našich dnů, po třicíti letech, o jedné z výstav „Manesa" došly nadšeného uznání. Aleš maloval, básnil je s hlubokou svou vroucností, tím vroucnější, poněvadž při nich myslil na vzdálenou, milou dívku. Jí pak, své nevěstě, nyní jeho vážené a vzácné choti, je poslal.

V Sukdole ozdobil r. 1878 svému hostiteli některé kusy nábytku, jako zrcadlo, umyvadlo, zástěnu, nádhernou malbou ornamentální i figurální; tam také nakreslil cyklus „Pět smyslů", také A. Brandejsovi, a mnoho menších illustrací a kreseb. V Sukdole vykomponoval na rozhraní r. 1877 a 1878 slavné své dílo, cyklus

„Vlast“, kterýmž zvítězil při konkurenci pro výzdobu Národního divadla.*) Bylo mu tenkráte šestadvacet let.

III.

Po tomto malířském odbočení ještě na rozchodnou s kollejí několik vzpomínek na ostatní mé professory.

Rád jsem poslouchal jasné a přesné výklady dra. Kalouska o českých dějinách; tenkráte byl docentem a nedlouho přednášel na universitě. O prof. Gindelym nemohu, abych nelhal, mnoho povědět, poněvadž jsem u něho často vynechával. Professora Kvíčalu jsem poslouchal semestr, když vykládal historii řeckého dějepisectví, chmurný a přísný.

Do přednášek prof. Hattaly jsem chodil po všechen čas svého pobytu na universitě, vyjma poslední semestr. Přednášky jeho mívaly lákavé tituly, jako: „Dějiny rukopisné literatury slovanské“ — „Dějiny literatury československé od počátku až do Husa“ — „Dějiny jazykozpytu vůbec a slovanského zvláště“. — Tituly lákavé i látka; jenže prof. Hattala sotva kdy ji vyčerpal a někdy sotva se k ní jak náleží dostal pro samý úvod a pro samé polemiky.

Černovlasý, bývalý kaplan slovenský, hladce oholený, dobrý padesátník nevelké postavy subtilní, v tmavohnědém kabátě, černý šátek na krku, v černé vestě vysoko zapjaté, docházel volným, poněkud šouravým krokem, hůl pod paždí, ke katedře. Zajímavý jeho obličej pozahnutého nosu, tmavých očí, jež často hleděly přes brejle, níž posunuté, nebo bez nich, když je pošoupl na čelo, oživl, jak začal „rezat“. Posupávaje nosem, usmíval se svým zvláštním úsměvem, při němž bývalo mu vidět zuby. Se svými protivníky skutečnými nebo domnělými nebo s těmi, s nimiž nesouhlasil, polemisoval důvody, hustěji však sarkasmy, kousavými nebo všelijakými vtipy. Tímto způsobem nejvíce dorážel na Schleichera, Miklosiče, J. Jirečka; než ani K. J. Erbena neušetřil. Jediný „pán Šafarik“ měl plné jeho uznání. Přednášky Hattalovy stávaly se tak ovšem víc kratochvilné než poučující, ale na konec se ty žerty a vtipy, všecko to „rezání“ přejídaly.

Vzpomínám si, jak jsem s prof. Hattalou kollokvoval v jeho bytě za červencového, parného odpoledne. Professor z kabátu vysvlečen, „jen tak“, ve vestě a v košili dával mně otázky ze svého čtení „O staročeském básnictví epickém západního směru vůbec a o Alexandreidě zvlášť“, ale ne dlouho; záhy se rozhovořil sám, ne však o Alexandreidě, nýbrž o nějakém spisu ruském, a rozumí se, také polemicky. Já mlčky poslouchal. Když pak skončil, stvrdil mně v indexu, že jsem s ním „kollokvoval eminenter“.

Za malým professorem slovanské filologie vystupuje mi vysoká postava německého professora všeobecných dějin. Za Hattalou Konstantin Höfler, odpůrce Palackého, politický protivník, nepřítel státního práva našeho.*) V kolleji však choval se k českým studentům spravedlivě a nejednomu z nich osvědčil i soukromě ochotu a laskavost. Já jsem ho znal jenom z přednášek jeho. Když jsem r. 1871 přišel na universitu, bylo Höflerovi šedesát let. Zjev jeho zvláště o prvním spatření imponoval vysokou postavou mužně sličné hlavy, upomínající na podobu Goethovu. Starému pánu v černém obleku, s blýsknavou jehlicí v kravatě to zvláště slušelo, když zimního času vstoupil do síně, maje přes ramena přehozený pěkný kožich.

Méně však imponoval tomu, kdož seznal jeho přednášky. Mluvíval ne s kathedry, nýbrž stoje na podiu. Přednášel plynně s jistou divadelností, živě gestikuluje; ale nebylo v tom nic hlubšího, více méně samý feuilleton hovorný, mnohomluvný, tu zábavnější, tu prázdnější, zajímavý českým nováčkům také výslovností němčiny v Praze neobyčejnou. „Drei Tachreisen von Athen —“

Höfler dožil se vysokého věku. Jako pensista skoro osmdesátiletý, když byl vydal řadu vědeckých publikací, začal skládati dramata. Napsal habsburskou trilogii z času Karla V. Zemřel v Praze r. 1897.

Vedle volných, klidných výkladů starého prof. Löwa, u něhož jsem poslouchal o filosofii Descartesově, o dějinách a kritice mravních zásad, o filosofii Kantově, zdály se živé přednášky dra. Jos. Durdíka tím „letornější“, abych je označil jedním ze slov Durdíkem samým a zhusta šťastně utvořených. Durdík tenkráte pětatřicítiletý ještě docent, mluvil ne bez některých poněkud affektovaných gest a pohybů hlavy.

*) Původní tyto skizzy jsou nyní majetkem p. dra. Kreuzigera v Plzni.

*) Nar. 1811 v Memmingách ve Švábsku. R. 1841 stal se professorem university Mnichovské; ale již r. 1847 byl dán do výslužby, poněvadž se účastnil hnutí proti tanečnici Lole Montezové, milostnici krále Ludvíka I. Později povolán na pražskou universitu, kdež působil od r. 1851—1881.

Poslouchal jsem u něho po dva semestry o aesthetice umění básnického.

U Durdíka v přednášce jasno, tak mně utkvělo v paměti; s jarou pozorností jsem poslouchal. Ale u prof. Volkmanna*) též a tak nějak dusivě šero. Přitmělou síň vidím, plnou posluchačů, zasloněnou chmurnými, šedými stavbami, obklopujícími nádvoří starého Klementina, a v čele té síně na kathedře, v příšeří, muže v černém obleku, již staršího, hubeného, přibledlé, churavé tváře, s lehkou kučerou nad čelem. Jako ze zčernalého pozadí starého portrétu staví se mně před oči ta tvář, hubená, výrazná. A slyším zvučný hlas, plynný proud jasného výkladu, jak professor tělem suchopárný přednáší s opravdivou vřelostí zaujat svým předmětem, jak vykládá urovnaně tu o psychologii, tu o úvodu do filosofie nebo o dějinách pojmu duše. Vřele, jasně, urovnaně a přec, rozpomínám se, bývalo mně za těchto výkladů nějak tísnivě. Snad tím, že v těchto hodinách bylo třeba většího napětí, a tím, že těmi jeho výklady opět se budily a hlasněji se ozývaly problémy a otázky, které již na gymnasiu znepokojovaly mysl. Byloť v čas dosud neutišených duševních zápasů v otázkách o bohu a náboženství, o životě, smrti a věčnosti

V českých přednáškách měl jsem nejvíce hodin u W. W. Tomka a dra. Jos. Emlera. Tomek, tenkráte ještě tmavých vlasů, vždy svěže vypadající, vykládal za mého universitního třiletí o dějinách rakouských a novějších uherských, o dějinách státního zřízení v Čechách, o zákoníku „Majestas Carolina". Přednášel vždy ráno, letního času již o sedmé hodině. Přicházel rychlým krokem, v letě v tmavomodrém kabátě ne dlouhých šosů, ve světlé nebo bílé vestě, v šedivém klobouce, na krku tenkráte ještě „půlku", světlý šátek do předu na uzel uvázaný; přes šátek měl přehnutý bělostný límeček košile nebo náprsenky (forhemetky), kterou dle starší módy měl ještě v oblibě.

Přicházel usmívavě, sedl za kathedru, na kterou před se položil hodinky, opřel lokty o kathedru, vždy ve stejném rozložení, nachýlil hlavu k pravému rameni a vykládal, či četl zvučným hlasem a dost rychle; my dole v lavicích psali a psali, jen abychom professorovi stačili. Přednášky, jmenovitě o dějinách rakouských, jsme pilně zapisovali, poněvadž jsme tenkráte ještě neměli Tomkovy knihy: „Nowější dějepis Rakauska". Tomkovy přednášky byly vždy jednostejné, klidné, bez vzletnějších nebo rušnějších míst, někdy skoro až unavující, zvláště partie o tureckých vojnách.

Tomek přišel do kolleje, odbyl si přednášku, odešel, jinak se, pokud vím, se studenty nestýkal. Já však jsem se s ním blíže seznámil, ale ne v Praze, nýbrž v Polici nad Medhují.

Tenkráte nebylo na pražské universitě českého historického semináře a, mimochodem řečeno, také žádné stolice pro zeměpis. Za seminář byly nám, Čechům, náhradou hodiny dra. Jos. Emlera. Roku 1871 stal se Emler, jemuž tenkráte bylo pětatřicet let, po K. J. Erbenovi archivářem král. hlav. města Prahy a téhož roku byl také zvolen za řádného člena král. České společnosti nauk. Řádní členové této učené společnosti měli toho času právo přednášeti na pražské universitě. Emler toho práva užil a začal v zimním běhu r. 1871—1872,*) kdy jsem vstoupil na universitu, přednášeti o pomocných vědách historických.

Mezi prvními jeho žáky byl jsem také já. Dotčeného semestru přednášel o palaeografii středověku. Při tom měl cvičení palaeografická. Tato cvičení jsem si oblíbil, jakož vůbec všechny Emlerovy výklady, jmenovitě „o umění diplomatickém" a zvláště o heraldice. Emler nebyl výmluvný; vykládal trhaně, ale zajímavě o zajímavých věcech. Z jeho přednášek přiblížil se mi středověk jasnější a životně. A profesor sám, muž světlých vlasů a modrých očí, širší, plavé kozí brady, byl dobrého srdce, vlídný; u něho nebylo nic škrobeného, pedantsky školského, nic chladného. Choval se k nám přátelsky. Nepamatuju ho na kathedře; vidím jej, jak stál vždy dole u lavic nebo mezi nimi přecházel, neb v nich mezi nás usedal, když nám ukazoval na starých listinách nebo na jejich fotografiích příklady ke svému výkladu, nebo když vysvětloval, jak čísti. Leda že občas zašel k tabuli, aby ukázal zkratky starých písařů, nebo aby nějaké heraldické znamení načrtl.

Když privilegium král. Společnosti nauk brzo po té bylo zrušeno a Emler tím pozbyl práva přednášeti, habilitoval se řádně za soukromého docenta. Tím zůstal až do r. 1879, kdy stal se mimořádným prosorem. A to mu ještě uložili, že má přednášeti po německu. Tou dobou jsem už byl dávno z Prahy.

Emler zachovával styky se studenty

*) Wilhelm Volkmann z Volkmaru naroz. v Praze r. 1822, zemřel r. 1877.

*) Ottův Naučný Slovník mylně uvádí, že roku 1872—1873.

i mimo kollej. Chodili k němu do archivu. Jinak se o ně staral, seč byla jeho dobrota a ochota. Též i já mám milou vzpomínku na jeho obzvláštní laskavost. Pamatuju se, že za krásného nedělního rána (myslím, že o svatodušních svátcích) potkal jsem Emlera u Staroměstské radnice. Šel do archivu. Zastavil mne, dal se do hovoru, vyptával se. Já chystaje se tenkráte na „Skaláky“, užil jsem té chvíle a zmínil jsem se, že bych potřeboval lecčeho o robotních poměrech, jmenovitě některých patentů. A Emler s největší ochotou, ano, že mně to v archivu vyhledá a třeba hned, chci-li, abych šel s ním. Toho dopoledne chystal jsem se na nějaký výlet. Ale já jsem se jím nevymluvil a chutě šel jsem na ten nový, do staroměstské radnice, do archivu. Professor Emler mi snesl víc, nežli jsem potřeboval. Z toho, co jsem si tenkrát a za opětných návštěv vypsal, měl jsem nejen pro „Skaláky“ ale ještě na několik feuilletonů, které pak tuším, „Pokrok“ otiskl.

Na prof. Emlera vzpomínám rád a vděčně, na čas, kdy jsem byl jeho žákem, i na pozdější dobu, když dostal jsem se z Litomyšle do Prahy, a kdy mně bylo popřáno často pobývati v jeho milé společnosti.

(Pokračování.)

Antonín Sova:

Z KNIHY: „ČERNOZEMNÍ SÍLA“.

(Pokračování.)

II.

Než večer se potemnil, na nebi bledém vyvstaly
zas komety s ocasy zkříženými v zarudlé záři . . .
Ruch jakýsi vzrost' . . . Šly postavy z roboty, kývaly
se stíny jich, vlékly se s dobytkem z daleka v potu tváři . . .
Pár dětí vstříc vyběhlo z chalup a nedočkavých žen,
však s nářkem a s novinou velkou se vrhly na příchozí . . .
Tam v úvoze před chatrčí kdos morem postižen.
Hlas modlí se, naříká, k Bohu se obrací, ďáblu hrozí . . .

Teď vrací se s rodinou z roboty rychtář a jiní jdou,
a jakési reptání hlasné se ozývá družinou,
jde bezručka mrzák, jde beznoska, od chvíle té mstu v zraku,
co Valdštýnem nos mu byl uříznut po zboji Hradečáků,
jdou z roboty, vracejí se, i vidí: tu umírá tvor,
ne nadarmo komety hrozí, — toť morová rána, hle, mor.
A opodál nemocné ženy zástup, hle, rokuje skupen
v tom dusivém. mrtvém klidu noci, v němž nehne se lupen . . .

Vstříc vyšel teď žoldák i predikant, exulant, s vousem, jenž vlál
mu k pasu, a uvyklý dobro plnit, jak měl je v duši,
děl: „Pomodleme se za naši sousedku, aby Bůh dal
jí odpočinutí lehké a pohřběme ji jak se sluší . . .“
Však mrtvá nebyla mrtva a nebyla živa již.
Kdos do rukou zkřížených vložil jí krucifix, prostý kříž,
a co se tu zástup kupil, zřel s hrůzou na nebeský div,
tu reptal a budoucnosti se hrozil pověrčiv . . .

Děl beznoska rebell huhňavým hlasem pištivým:
„Mor přivlíkli prostopášníci. A já už se nedivím,
že vydřeli, co se dalo.“ „ „Pak císaři polichotili,“ “
kdos dodal: „ „Jen zdali mu království po smrti připravili? . . .

Nás páni dřít budou z kůže, to kometa zjevuje,
a hlavní, že křížem má ocasy, nebe že krvavé je . . .
To konec nám nadejde, útisky, ty nás zardousí,
a Zubatá na celou ves si kosu nabrousí . . .“ “

Tu žoldák, rychtářův bratr, se zasmál a povýšen
se nad všecky vypial a řekl: „Byl sedlák vždy oslyšen . . .
Toť, hůř mu již nebude, doba-li zlá však na koho čeká,
to musí jen býti pán, jen pán ať se bojí a leká,
a nebude pokoje dřív, až potáhnem' přes dědiny
a na toho přichvátnem' si, kdo popíjí u hostiny,
ten mor nám sem zavlíká, hlad a dře nám kůži ze zad
a holemi drábů nás do krve, chce-li, nechává zřezat.

Nos uřízli beznoskovi a tobě zas uťali hnát
a tobě ubili tátu a v hrobě nám nedají spát.
Však do dneška všecko . . . Už spočteny jejich jsou nepravosti,
už na pány marno jen žalovat, není nám víry dosti,
pláč k císaři nepronikne, snad skrze plamenů kouř,
čoud zámků a vykouřené v nich krysy. Je zaseta bouř . . .“
A co tak vyzýval k vzpouře, stál predikant jemu blíž,
cos v husitském kvetlo mu srdci, však bolesti cítil jen tíž . . .

Než uvážil, promluvil, rychtář svou zodpovědnost dal
již na vážky rozumu. Přísně děl, jak by rozjímal:
„ „Tu nerozumnou řeč zadrž, tak můžeš jen mluvit ty,
jenž zvyklý jsi roznášet půdu koňskými kopyty . . .
Já pravím však, jako vždycky: až poroba nejhorší bude,
Bůh upustí od svého hněvu a zdvihne nás z prachu, chudé,
sám ztrestá, neb Prozřetelnost svým prstem zamáčkne vrahy
a požehnání a pokoj nám na naše sešle prahy . . .“ “

Stál, shrbený rychtář se napřímil, okem se probíral v davu
a s jakýmsi ledovým klidem, jak čítal by hlavu a hlavu,
děl zbožně: „ „Zeď neprorazíš a násilím nezmůžeš,
ty vrchnosti nesmeteš a vše že se bouří, ty lžeš,
vše čeká, až císař a vrchnost na prosby odpoví
a bude-li jen to drobítek života takový,
že obděláš hroudu svoji, že zaseješ, zavláčíš,
že sklidíš a vymlátíš, daň platiti postačíš . . .“ “

Tu zapištěl beznoska hlasem až podezřívavým, zlým:
„Tak mluvíš, jak za pány k žebrákům, hmyzem prolezlým.“
A vzkřikl: „Tys, rychtáři, nezkusil nikdy roboty pravé,
a na tvojí přisládlé řeči vždy škraloup smetánky plave . . .
A takto-li mluvíš, hřbet ohýbáš, máme my pokorně vyčkat,
jak bude nás tedy panstvo upřímně stiskat a hýčkat?
Však to ti jen, rychtáři, pravím, až nebude pomoci nám,
až umlkne Prozřetelnost, ty musíš nám pomoci sám . . .“

A rychtář, posměchem dotčen, blesk v zraku, svůj dobytek šleh',
pak vlečen jím rychlými skoky rval provaz a zmírňoval běh . . .
Leč zástup se nerozcházel. Stál dlouho tak do půl noci.
Spíš zboje a křestu a násilí bližší, jak příšerné moci,
co pobožní zpívali, pohřbili ženu na hřbitově,
co predikant o víry útiscích v živém promlouval slově . . .
Pak zástup se rozcházel zvolna v zmrtvělou, truchlou ves.
Noc horká se zatemněla . . . Ni zvuku, ni větru hles . . .

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Schwert studoval obtížněji než Beránek, ale lépe zachoval naučené v paměti.

O prázdninách zacházel Václav na pole s knihou. Dotvrzoval se v němčině a přihlížel k práci. Když však Josef a sestry broukali na Václavovo lenošení, shodil kabát, vyměnil nohavice a robotil s ostatními na roveň. Matka bránila, ale otec mlčky přikyvoval a sourozenci stali se vlídnější.

„Což jeho učení?" namítala večer matka. „Je to přece student, otče, a ještě mu knihu znechutíš."

„Toho se nebojím," odvětil otec Schwert. Práce na širém poli ho sesílí. Ostatně nemusí pracovati celý den. Ráno ať si nějakou hodinu postuduje a učení pozopakuje."

Tak nádeničil od té doby Václav Schwert každé prázdniny na poli, ne méně než synové rolníků, kteří nestudovali.

Dvakráte navštívil Schwerta spolužák Beránek, jehož doma k práci nepřidržovali. Schwert slíbil mu oplátku návštěvy, ale otec nedovolil. Nemiloval toulání, jak zval studentské cestování o prázdninách.

Ke konci druhých prázdnin měl Schwert nemilé setkání.

Svážel právě otavu a popráskával si bičem podle zapřažených kravek, když ho předjel kočár a na něm nafintěná slečinka a — Eduard Hochsinger podle ní.

„Servus! Hochsinger!" volal Václav německy, mávaje slamákem.

Hochsinger se ohlédl, změřil si Václava a sykl: „Uličníku!" Slečinka se zachechtala.

Nyní teprve uvědomil si Václav, že je v plátěnkách a bos. Až se mu z toho zatočila hlava. Proč ho rodiče tak ponižují, hanobí? Je student a má se chovati o prázdninách jako student!

Ač hladov, ani se večeře doma netknul. Vyšel na zahradu, matka za ním. Že, co mu je, aby řekl. Nechtěl, ale pak se svěřil.

„Nepůjdeš už na pole," prohlásila matka, v obličeji všecka červená.

Odešla. Za hodinu přišel na zahradu otec.

„Slyšel jsem, Václave, od matky, co se ti přihodilo," řekl sedaje podle syna a vytahuje zvolna dřevěnou tabatěrku. Nenutím a nenutil jsem tě k práci, my sami ji též zastaneme. Ale já bych se na to nemohl dívati se založenýma rukama, jak vše kolem mne pracuje. A pracujeme i pro tebe, aby ses lépe měl než my. A přece Josef, Kristina i Marie jsou stejné krve s tebou a také by se jim chtělo lépe se míti. A konečně, víš, že dostuduješ? Žákův Vít vrátil se z gramatiky k pluhu, když Pánbůh náhle otce jeho k sobě povolal. Dej si pozor, Václave! Že Hochsinger lenoší — nu, je z Němců, z pánů, a těm se dává všude přednost. Už je to ve světě tak, až tam na věčnosti bude jinak. Víš, co říkal děda Vlach — však měl jsi ho rád? Pýcha předchází pád. Bůh stvořil člověka k práci. Šest dní pracovati, sedmého odpočívati budeš! Zahálka svádí na scestí a ničí duši. Přemýšlej o tom, Václave, a pros, aby tě Duch svatý osvítil."

Otec mluvil zvolna v přestávkách. Červený jas západu chvěl se na nebi, ze žlutého jetele na zahradě vála medová vůně, ševel ptactva dozníval v topolech i dálných rozlohách polí. Jabloně ztížené plody stály nehnutě. Tichem večera zněl otcův hlas jako zvon.

Slzy lítosti měkčily cos napiatého v nitru Václavově, cítil, jak odléhá od něho

tvrdý tlak. Zakoktal přemáhaje vzlyk v hrdle.

„Kde budeme zítra sklízet, tatínku?“

Otec pohlédl na syna a pohladil ho po hlavě.

„U železného kříže,“ řekl měkce a odcházel.

V Mladé Boleslavi bylo Schwertovi hledati nový byt. Batěk zemřel a vdova se vystěhovala z města. Na konec shledali se Beránek se Schwertem zase ve společném bytě u ševce Nováka na kominických schodech.

Schwertovi dařilo se už lépe. Páter Kořínek dopsal rektoru koleje Dědinovi, a ten doporučil Schwerta za informátora do rodiny měšťana a pekaře Mattohy. Václav měl tu celou stravu a jeden zlatý stříbra měsíčně, za to bylo mu připravovati osmiletého, tupohlavého synka pro gymnasium. Úkol, při němž později Schwert často malomyslněl.

Ve filologii Schwert vynikal, zvláště na němčině si zakládal. Ve škole vystavována a zvelebována kultura německá jako zářící svátost, sláva Göthe a Schillera plnila celou střední Evropu. Francouzská literatura do Rakouska nesměla.

Schwert nachýlen byl k idolatrii všeho, co pozvedalo ducha z prachu do ovzduší ideálů a krásy. A každý Němec byl tomu ideálu bližší než Neněmec. Schwert cítil pohrdání všemi, kdož netoužili státi se Němci tělem i duší, neboť Němectví souznačné mu bylo s výšvihem k vrcholům vzdělanosti.

Proto bylo Schwertovi milo, že dostal se do rodiny německé. Ale záhy seznal, že Němectví rodiny Mattohovy je jen umělým nátěrem. Pán byl z Pískové Lhoty z rodu Mátohů, paní Mattohová pak z Debře. Mistr naučil se na vandru v Liberci německy, usadil se v Boleslavi, hleděl si řemesla a zbohatl. Byl přijat za měšťana, patřil k honoraci.

Josef Mattoha byl muž obrovské postavy, černý, vykřivených nohou. Byl domýšlivec a piják. Děti své, osmiletého Karla a čtyrletého Josefa bral s sebou večer do hospody a lil do nich pivo, aby sesílily. Dokud byl střízliv, mazlil se s nimi, v opilství však tloukl je nemilosrdně.

Schwert divil se, že ani všemocná kultura německá nedovedla ukrotiti barbarské choutky Mattohovy. V Blučině poslední chlap styděl by se tlouci své děti bez příčiny.

Schwertovi se to zhnusilo a snad nebyl s to, aby city své v obličeji neprojevil. Mistr Mattoha poznal, že se Schwert před ním již tak devotně neklaní, jak to činíval, a dovoloval si mstivé poznámky u stolu o žebrácké pýše, o zemanech, jichž země jsou na měsíci.

Schwert se zarazil. Sám pozoroval jakousi osamocenost kolem sebe. Byl nachýlen k nebezpečné výlučnosti a tušil, že ta by mohla býti pařeništěm domýšlivosti. Pekař má asi pravdu, třeba ji sprostě vyjadřoval.

Dostal strach, že vlastní vinou dobré místo ztratí. Líčil tedy nevida, mořil se s Karlem celé hodiny, umínil si, že chlapce stůj co stůj na gymnasium dostane. Přemáhal hocha, až se ho matka ujímala a vyčítala Schwertovi necitelnost.

Ale pán byl na straně informátorově. „Hoch nadání má, studovat musí! Jen, až se mu hlava otevře.“

V dobu tu vášnivá jakási passivita jala Schwerta. Nejraději by vše v sobě utajil. Pro koho? Sám to nevěděl. Bůh vidí do jeho nitra — a lidé? Z těch málokdo pozná a oceňuje pravé úmysly.

Zarážel se někdy při odpovědích profesorovi. Znal svou věc, ale jako by se styděl, že ji tak dobře zná. Čekal, až mu profesor napoví. Byl-li křivě z něčeho nařčen, skryl se v mlčelivou vážnost, jež byla brána za doznání viny. Že promluvil ve škole na Beránka česky, strčil mu spolužák Frydrych signum, Schwert je podržel až do konce roku, nedbaje vyčíhati přestupky u jiných a zbaviti se signa.

V gramatice dopadl profesor Sebastián Rulz u žáka Schuberta silhouettu, v níž poznal sám sebe.

„To jsi vystřihl ty, Schwerte?“ udeřil na tohoto. Schwert zvážněl. Prchlý profesor udeřil ho sandavkou do prsou. Schwert tabatěrku zdvihl, donesl na katedru a přijal obvyklý pohlavek. Mimo to zapsal Rulz urputníka, který neodprosil, do třídní knihy.

Když profesor odešel, nastalo v třídě vzbouření. Libický dorážel na Schwerta, proč se nebránil.

„Byl jsem příliš uražen,“ odvětil Schwert.

„Aha!“ smál se Libický, „stolz will ich den Spanier, bylo pod tvým charakterem se brániti. Raději jsi nechal starého pána dopustiti se křivdy.“

„Ein echter böhmischer Dickschädl!“ (Pravý český paličák!) mínil Frydrych, jenž sám pocházel z českého statku v Řivně.

„To je nerozumné, Schwerte,“ domlouval i Beránek.

„To se musí napravit!“ prohlásil Šámal, jenž byl pravým vinníkem.

„A tobě furii vyženeme," sliboval zavalitý silák Pětioký, hroze Schwertovi.

Příští hodinu doznal se Šámal přede všemi k vině a profesoru Rulzovi nezbylo, než Schwerta z knihy vyškrtnouti. Ale ani Šámala nezapsal, naopak, pochválil jeho zmužilost, že nedal nevinnému trpěti.

Ostatně Rulz ani na Schwerta nezanevřel. Schwert chodil nejen každodenně na ranní mši, ale ochotně i ministroval. A to ne aby se zalichotil, ale z pravé a upřímné zbožnosti, aby Bohu posloužil.

Slib Pětiokého byl plněn. Spolužáci prováděli jakousi násilnou korrekturu povahy Schwertovy, kazili mu dobrovolné martyrium, kde mohli. Schwertovi připadalo, jako by drželi ho u hlav a za nohy, prodlužovali v něm něco smrštěného, vymykali mu stuhlé klouby a zase oklešťovali něco zrůdně vybujelého, nezdravého. Musil se brániti, ozvati proti křivdám, rušili jeho zavilé mlčení a on uznával, že správné a spravedlivé jest, co konají. A na konec přidal se k nim, jako ozdravělý, a děkoval jim za léčení.

Dusnem neuvědomění národního a tlakem vševládné němčiny zavál i v Mladé Boleslavi probouzející dech, sem tam blesklo v temnotě, ale vše náhodně, nesoustavně a jen ohlasem cizích volání. Prudké žehy demokratických požárů ve Francii, jen slabými odlesky donikaly do zášeří až sem. Fantasti, učitelé, kněží, blouznili o českém národě s podivnou, anachronistickou vážností.

Libický, jenž vše pronikal, vše četl a znal, rozhovořil se jednou při návštěvě u Schwerta a Beránka o českých vlastencích. Neznal osobně žádného, ale charakterisoval je jako milovníky odumřelých starožitností. V Mladé Boleslavi byly školy od nejnižší až po rhetoriku německé. Libický citoval české písničky, jak se na trzích prodávaly, a na srovnanou básně Schillerovy.

Schwert se styděl. Nadaný žid mu imponoval, ale jízlivost jeho budila v něm protesty. Vždyť i otec jeho byl sedlák a jinak než selsky ani on do nedávna neuměl. Z osobního motivu vyvíjel myšlenku dále. Zda není i český sedlák duší, pro kterou zemřel Kristus, zda řeč jeho není Bohem stvořená, který jediný Spravedlivý dává člověku, světům, národům i jazykům vzcházeti a zanikati podle svrchované Své moudrosti?

A tak dohloubil se pravého dna svého odporu k negaci Libického. Když i rozum kapituloval před břitkou logikou Libického, cit se bránil, cit absolutní spravedlnosti. Kdo lépe znal ohromný rozdíl mezi kulturním jazykem německým a neohebnou češtinou než Schwert? Pěstoval studium německého jazyka s nadšením a úspěchem. Předstihl záhy ve znalosti němčiny i syny měšťanů, kteří z německých hlavních škol vyšli.

Pobožní otcové řádu měli pěstování němčiny za článek pravověrectví. Čeština zaváněla jim čoudem kacířským, o Žižkovi řekl profesor dějin Warty, že byl kostelním lupičem a že po smrti jeho kůži napiali na buben, Husité že byli vrahové a žháři. Čeští vlastenci byli Piaristům jednak sběratelé starožitností, jednak voltairiani, nevěrci, odpůrci a škůdcové samospasitelné víry katolické.

Někteří z Piaristů znali česky, ale nikdy toho neprojevili, nikdy parvistovi v neznalosti vyučovacího jazyka českým vysvětlením nepřispěli.

Ve studentstvu gymnasia mladoboleslavského nebylo v létech čtyřicátých takových podvratných živlů vlasteneckých, studentstvo bylo jednolitě německého smýšlení a kdo nebyl Němcem rozeným, snažil se za Němce býti pokládán. Studentstvu dovoleno mluviti všemi jazyky, jen ne česky. Na to byl trest, signum, znamení hanby. Kdo všeobecnému proudu nestačil, byl vyhozen na břeh. Hned v parvě vystoupilo pět spolužáků Schwertových, které pro neznalost němčiny týral profesor Bartl, mladý klerik z Moravy, v principii odpadli další tři, v gramatice pět, takže i s propadlými ubylo až do poesie z počátečních čtyřiceti jeden a dvacet jinochů.

Již tehdy, kdy studentíci nadaní zdolávali látku učební, ne však jazyk, pociťoval Schwert nemile, že špatnou klassifikací páše se křivda. Nyní ujasnil si to, že cit jeho neklamal, že běží o křivdu ne osobní, ale proti obecné morálce. Nemělo býti jinojazyčnému studentu měřeno stejným loktem, jako Němci rozenému.

Když pak Schwert dospěl toho světla, počal cítiti se v oposici k profesorům a ke všem spolužákům. A to ho činilo samotářem, dokud nepoznal, že nemá sil raziti si cestu mimo vyjetou kolej, že dlužno s vlky výti a přesvědčení své tajiti.

A jak srovnávají své stanovisko k selskému lidu pobožní otcové? Co řekl Kristus? Učte všecky národy, neřekl: Učte národ německý!

V kostele byla sice kázání česká, ale jen na ranní, pro obecný lid. Václav si je někdy poslechl, ale nebyl potěšen. Samé zázraky, pohodlné chytání hejlů. Václav

vzpomínal na úsměv katechety — byl jím páter Čížek — když probírali legendu o proroku Jonášovi. Co v tom úsměvu bylo ironie, ani Voltaire, zosobněný belzebub, jehož spisů žádný ze studentů nečetl, by se asi jízlivěji neusmál! A jaká byla řeč českého kazatele! Kuchyňské výrazy, zkomoleniny německé — jak krásné bylo proti tomu kázání německé, jak velebná exhorta latinská!

A přece Schwert už znal velkého básníka českého, jen že se tím tajil a jako poklad střežil své tajemství.

Obuvníka Nováka, u něhož bydlil, navštěvoval někdy klempíř May, jenž byl vlastenec. Hovoříval s Novákem česky i německy, i Schwerta někdy do hovoru zatáhl. Ale Schwertovi se zdál příliš nevzdělaný, aby mluvil s ním, jako rovný s rovným. Vždyť neznal ani — Novalisa!

Mayovi se však Schwert líbil, říkal, že připomíná mu jediného bratra, jenž v šestadvaceti letech zemřel absolvent filosofie v Praze.

Koncem roku podstoupil mladý Mattoha zkoušku přijímací a propadl při ní — z němčiny. Tím bylo i dobré bydlo pro Schwerta ztraceno.

Po prázdninách, před vstupem do poesie, změnil Schwert byt. Přestěhoval se k žalářníkovi krajského soudu Rokytníkovi. Beránek zůstal ještě s mladším studentíkem u Nováka. Rokytník nemíval studentů, přijal Schwerta jen na přímluvu svého přítele klempíře Maye.

V poesii zvěděli studenti, že existuje dosud národ český. Rozkazem kabinetní kanceláře císaře Ferdinanda určeny byly ku pěstování jazyka českého na gymnasiích dvě hodiny týdně. Signum zmizelo. Vyučování češtině svěřeno kleriku Bartlovi, jenž ač v Mladé Boleslavi již byl řadu let, nikdy se studentům neprozradil, že zná česky. A zatím ukázalo se, že čeština je jeho řečí mateřskou. Byl rodem Moravan, od Kyjova. Ale vyučoval češtině s neláskou, suše, a obmezil četbu na články přírodovědecké z čítanky, pro pokročilejší pak na povídky Jana z Hvězdy a básně Puchmajerovy.

(Pokračování.)

LITERATURA.

* V poslední době množí se knihy o Paulu Verlainovi a články, podávající zprávy o zajímavých datech z intimního i veřejného života jeho. „Mercure de France“ t. r. zmiňuje se o knize „En Wallonie“, kde autor, Louis Piérard vypravuje o žaláři Verlainově v Monsu. Básník sám napsal o věznici báseň, věnovanou Lepelletierovi r. 1875, jež začíná: „V nejlepším zámku bydlil jsem . . .“ Piérard líčí městečko francouzského severu, věznici, před kterou je nádherné stromořadí mohutných kaštanů v osmiřadí. Na žalář měla se umístiti deska s nápisem, že „zde od 10. července r. 1873 do 1. ledna 1875 byl vězněm Paul Verlaine, básník. Budova tím stala se čestnou.“ Od dodatku bylo upuštěno. Verlaine byl uvězněn, protože na přítele, vlastně zloducha svého, básníka Rimbauda, vystřelil a zranil ho. Příčina jest dosud nevysvětlena, ač předpokladů jest dosti, tak jako v knize Verlainových soudruhů, F. Cazelsa a G. Le Rougea. Žalářní zdi v Monsu, vyhlídka z vězeňského okna na nebe jako dlaň, na koutek zeleně obrátily Verlaina v kajícího hříšníka, mystika, v katolíka, ale básník přes to zůstal nezměněnou duší měkkou, čistou a dětsky upřímnou. Žalář v Monsu dal světu autora knihy „La Sagesse“ (Moudrosti), autora mystického zpěvu vykoupené duše. V knize Cazelsa a Le Rougea vyskytují se události, kterými se doplňuje podobizna Verlainova. Vypravují jeho přátelé, že úžasně rád tropil si šašky z lidí a Verlaine sám vypravuje, jak se svým zloduchem, básníkem Rimbaudem, na potulkách přišli na nádraží amienské, zasedli k buffetu a začali se baviti o právě — dokonané vraždě. Záhy byli zatčeni, ale nikoliv záhy dostali se na svobodu a když byli propuštěni, provázel je ještě policista, neboť se dostali „pod policejní dozor“ za ten žert. Verlaine rád sedával v Luxembourgském sadě, kde se přel se známými básníky a rozmlouval o literatuře, protože tam se scházel kroužek literátů. Po sporech odsedl s někým a pozoroval procházející se a mluvil o nich se svým druhem. Tak na příklad jednou pravil příteli: „Vidíte tu krásnou dámu? Hle, tam tu, která nese balíček a spěchá. Vím, odkud jde, byla u svého milence, v balíčku má korset. Myslí, že muž odjel na dlouho a on je zatím zde a všecko ví z anonymního psaní. Je to

člověk nemilosrdný, očekává ji surová msta.“ Po té smýšlence doložil: „Zítra musíme noviny pozorně prohlížeti.“

Pouliční život byl Verlainovi pramenem potěšení. Byl také pověrčiv. Totiž vypěstil si jakýsi systém pověr nebo předsudků. Pařížané od časů Ludvíka XIII. měli za šťastný den, když vycházejíce z domu na poprvé setkali se s hnědou klisnou, nebo s vozem sena anebo konečně „s lehkým děvčetem“. Tomu poslednímu Verlaine věřil nejvíce. Snad proto rád vyhledával tuto společnost „aby si štěstí zajistil“. Biograf mluví o třech takových přítelkyních. Nejznámější jest Eugenie Krantzová, kterou „Quartier latin“ nazýval „Nini Mouton“. Ta byla poslední „přítelkyní“ jeho, než zemřel. Gaston Dechamps otiskl několik vzpomínek na ni v „Tempsu“. Předpokládali mnozí, že Nina zapředla Verlaina do sítí a zatím Verlaine scházíval se s ní tehdy, když zatoužil po klidu. Nina Moutonova měla bouřlivou minulost a znavila se tak, že stala se šičkou. Po celý den ve své světničce seděla za prací u šicího stroje a Verlaine právě tehdy tam psal své verše pro knihu „Chair“ (tělo). Již se netoulával ani po Paříži a nevyhledával soudruhy. Stal se hrubým a nesnesitelným posléze všem. Ale s Ninou žil družně a sousedé měli za to, že jsou to šťastní manželé. Ačkoliv Nina nedbala básnické tvorby svého druha, přece dbala velmi, „aby pracoval“, neboť věděla, že za literární práce své je dobře placen. Ale štěstí v domácnosti nezažil dlouho. Absinth a nezřízený život předešlý hlásily se o právo podkopati zdraví. Verlaine dostal horečku a ta přivedla ho do hrobu. V posledním čase mluvival o svém synovi, Georgesovi, jenž tehdy ležel chorý v nemocnici. „Nezanechávám mu nic, než své jméno, a to bude snad,“ pravil, „také něco.“ V noci z 5. na 6. ledna 1896 básník bolestí se svíjející spadl s postele. Jeho družka Nina nepovšimla si toho a tak ho na zemi našel ráno lékař, jenž jí vyčítal krutost srdce, ale krasavice odvětila: „Vždyť by to bylo jednostejno jej zdvíhati, zemře beztak!“ Prodlením dne zemřel skutečně. O Nině se tvrdí, že Verlainovi se naklonila, protože doufala, že zdědí jeho skrovný majetek. Dostala vše. Georges Verlaine, syn básníkův, jest konduktérem v Paříži.

K. V. H.

Jiří Mahen, „*Dvě povídky*“ (Daemoni. Opájejme se!) Knihovna Přehledu Revui sv. 14., 15. Nákladem Přemysla Plačka v Praze. Str. 48 za 90 hal.

Jako by autor dal se inspirovati tentokráte Maupassantovými historiemi o šílencích a zlodějích, jenže tato francouzská inspirantia mají také francouzský esprit, určitou svou lokalitu, své prostředí a především přesně životní realismus a mathematickou logičnost, což vše Mahenova nová kniha dluží. Otázky proč, jak to možná, musí čtenář vyloučit, ale vypravování nemá té elementární síly, aby ho uchvátilo tak, že zapomene rozumovat. „Daemoni“ jsou posledním aktem šílencova dramatu, v němž přítel nemocného Petra snaží se všemi prostředky ho dorazit. Což se mu také podaří.

V druhé historii „Opájejme se!“ ředitel záložny vlastně vnutí defraudaci starému pětapadesátiletému písaři, pošle ho inkasovat osm stovek přede dvěma svátky před samým uzavřením záložny. Andrýska svede ten peníz, jejž nemůže odvést („prapitomá náhoda“ praví autor), jede do Prahy, pak do Mostu, kde se ho zmocní nějaká Elsa za červenými záclonkami. Jednou se u ní vyspí na pelesti, ale podruhé ho Elsa vyhodí, poněvadž „jdou páni“. Nad tím si Andrýsek zoufá tak, že jede hned zpátky domů a když nalezne na stole list od ředitele záložny, v němž napsáno jediné slovo „Zloději!“ (tak píší ředitelé uprchlým defraudantům!), oběsí se na skobě u dveří. Knížka plná překotností, grimas, psychických skoků a bizarností. Místo drtivého dojmu hrůzy budí náladu humornou, opak, co autor zamýšlel. Přesnější titul byl by „Dvě komedie“, neboť i akrobatika stylová jej podepírá. Kniha tištěna mikroskopickým písmem na struhadlově ostrém papíře.

—pa—

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. *Vdavky slečny Beulemansovy.* Veselohra o třech dějstvích. Francouzsky napsal Frantz Fonson a Fernand Wicheler. Přeložil Luděk Frič. Na Národním Divadle poprvé dne 15. září. Režisér Gustav Schmoranz.

Vdavky slečny Beulemansovy jsou v kuse frankovlámských autorů dvojí: první nezdařené, druhé úspěšné. Původně si měla slečna Zuzana, dcera majetníka pivního skladu v Bruselu, vzíti Serafina Meulemeestera, syna firmy konkurenční, pivovarského komisionáře, tedy Brusselana nejčistší vody, ale vezme si účetního z vlastní písárny, Alberta Delpierra, syna obchodního přítele z Paříže, vyslaného do Brusselu na obchodní zkušenou, typického Pařížana. Mladý elegantní Delpierre zvítězí nad hranatým Vlámem Meulemeesterem, ale jeho vítězství jest zároveň vítězstvím Paříže nad malou Paříží, jak zní pochybně čestný přídomek Brusselu. Delpierrův chic, uhlazenost chování, turnýra, vybraná řeč a jemnocit, vše to je na posměch pánům i čeledi u Beulemansů, zejména chefovi, pranevzdělanému, hloupému, ale dobrosrdečnému velkoskladníku piva, jehož jedinou ctižádostí jest státi se čestným předsedou sladovnické besedy brusselské. Krom toho jest solí v očích Serafinu Meulemeesterovi, snoubenci slečny Zuzky, kolohnátu a jelimánkovi v jedné kůži, pranesympatické povahy, smí-

šené ze sobecky dobrého srdce a hloupé i nestydaté mstivosti.

Vlámsky-francouzsky mluvící živel brusselský vůbec špatně pochodil v této společné práci dvou satiriků na poměry v cechu sládků brusselských, společnosti to, která má neustále na jazyku pořekadlo: „Co v srdci, to na jazyku", ale v srdci jest naplněna vzájemnou nevraživostí, ctižádostivou řevnivostí z nejsměšnějších podnětů. A tuto společnost opanuje, její rozkošnou perlu získá, všechny dohromady okouzlí právě pan Albert Delpierre, posmívaný Pařížan, a to ovšem za cenu, že po hlavě vskočí do toho velkošosáckého bahna, přiboudlého rmutem pivovarské stoky.

V rozhodující valné hromadě sladovnické besedy, v níž volí se nový čestný předseda, ujme se Albert slova ve prospěch svého nastávajícího tchána a promluví k Brabanťanům jich vlastním argotem řeč, která flegmatiky nadchne, tak že téměř jednohlasně volí za předsedu Beulemansa proti sokovi jeho, starému Meulemeesterovi. Albert stane se Brusselanem Brabanťanem, jak ve své nadšené řeči hlásá na vždy, jenom za cenu své pařížskosti, kterou vymění za brusselské třídní šosáctví. A hlavně ovšem proto, že na sládky a sladovníky, až dosud drážděné jeho bulvární frančinou, spustí jich vlastním žargonem, že zapře Pařížana, aby se stal Brusselanem. Tento hlavní půvab a silný zdroj komiky francouzského originálu nelze ovšem do češtiny převésti, čímž česká hra přichází o vrchol tendence hry francouzské, přijímané s takovým nadšením i v Brusselu i v Paříži. Jaké napjetí vybije se při tom na francouzských jevištích, před francouzským publikem, tak mlsným na calemboury a žárlivým na „accent", když ve třetím jednání ve výborové síni besedy sedí na jedné straně manželé Beulemansovi, na druhé starý pán Delpierrův, z Paříže za synkem přijedší, a otevřenými dveřmi ze sálu valné hromady zaznívá sem brusselská improvisace Albertova, prošpikovaná provincialismy.

Poznámky starého pána k speechi synovu, pronášené čistou pařížštinou, jeho podiv: „Tohle že je můj syn!" a jeho pozdější polo sarkastické výsměšky o brabantském Ciceronu synovi tváří v tvář měly ovšem na pařížském jevišti výbuchy smíchu v zápětí. U nás selhaly, jako mnoho a mnoho jiných narážek.

Ve svém konfliktu Pařížana s Brusselanem — a to je stěžejní ironií veselohry — M. Delpierre podlehne z lásky, neboť v konfliktu svého srdce zvítězí, dobude srdce Zuzčina, vskutku utěšené postavy kusu. Ale nebylo by se mu to podařilo za svět, kdyby mu byl nepřispěl na pomoc neotesaný jeho sok Serafin veseloherním svým proviněním. Zuzanka by byla svou klíčící náklonnost k Albertovi najisto potlačila bez značnějšího otřesu, kdyby se nebyla od služky dověděla, že má její snoubenec dítě se svou dosavadní „přítelkyní". Lásku k jinému by byla obětovala svému slovu s ryze obchodnickou věrností, ale pojem rodiny a otcovského závazku je jí tak svatý, lítost nad opuštěným robětem Serafinovým tak mocna, že ihned svůj závazek s ním zruší. Scéna, ve které jej pošle k jeho milence a dítěti, jest nejroztomilejší z celé hry a výtečně komponovaná, neboť k takovému výsledku dojde na místě očekávaných námluv, a druhý akt pointován překvapením obapolných rodičů a drsným odchodem obou rodin.

Avšak i výjevy mezi Zuzankou a Albertem v písárně, její lekce v brusselském vyjadřování, v saloně 2. jednání, jsou poutavé; ve 3. jednání, které jest fraškou, ano burleskou, jest scéna mezi oběma milenci příliš zfrancouzštělá a Zuzanka, aby podle známých vzorů okouzlila starého pána z Paříže, nabude najednou pařížského ducha a légèrety, kterou by nikdo v Zuzce 2. jednání nehledal. Ostatně i jinak jsou patrny dvě ruce autorů při této hře.

Pí. Sedláčková sehrála Zuzanku s neobvyklou u ní umírněností a s taktem, velmi dobře umělkyni i roli svědčícím, pan Deyl byl znamenitý Albert a s Delpierrem otcem p. Hurta dobře přivedli k platnosti kontrast Pařížanů k brusselským pivařům. Pan Matějovský výtečně postavil na scénu svého obhroublého a z hlouposti špatného, z gruntu srdce pak dobrého synka z obchodu s pivem, p. Želenský jedním ze svých mohutných starochů postaral se o působivého otce Meulemeestera. Manželský part se starým Beulemansem sehrála pí. Danzerová s plným úspěchem svých neodolatelných šarží hašteřivého druhu manželek. Pozornost soustředěna byla k představiteli Beulemansa, hosti Nár. Divadla, p. Merhautovi. Byl přijat velmi vřele; z pochvaly, kterou se ani toho večera neskrblilo, dostal lví podíl, byl rozhodně velmi dobrý, ve 3. aktu poněkud křiklavý a přehnaný, což zaviňuje pokles veselohry ve frašku na tomto místě. *KMČ.*

(Referát o veselohře „B a v o r s k é s l o v o" jsme nuceni odložiti do příštího čísla.)

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Česká Obec Sokolská vzpomněla si upřímně dne 21. t. m. padesátých narozenin svého zasloužilého starosty a sokolského organisátora Drá. *Jos. E. Scheinera*, rodáka benešovského a jednoho z nejnadšenějších, nevytrvalejších a nejobětavějších duševních borců sokolské myšlenky. Scheiner je přímý odchovanec Tyršův, jeho žák a vyznavač. Již v mladistvém věku právnickém stál v jeho šlépějích a když v srpnu 1884 přivezli bezduché tělo organisátorovo z oetzthalských Alp, jako by byl

mlčky přejal jeho poslání. Zdatný tělesný výcvik, spojený s neustálým pokrokem kulturním, stal se jeho sokolskou devisou, kterou počal uplatňovati nejprve literárně četnými články a úvahami v sokolských listech, hlavně v „Sokole" (jejž rediguje už od r. 1887), později i prakticky, jako vynikající člen sokolské organisace. Členem pražského výboru byl ještě za dob Tyršových. Starostou České Obce Sokolské stal se po dru. J. Podlipném r. 1906 a pod jeho aegidou byla podniknuta celá řada význačných, naše Sokolstvo vzácně posilujících myšlenek a činů. Dr. Scheiner poukázal zejména na důležitou činnost sletní a seznamovací a dal podnět k nemalé řadě velkých sokolských zájezdů, tu na slovanský jih, tu do Ameriky, Londýna, Paříže, Lucemburku, Turina a j. Vnitřní sokolské organisaci položil trvalý základ zejména otázkou vytvoření sokolských žup, jejíž stanovy bystře právnicky vypracoval. Jako spisovatel projevil se dr. Scheiner stejně bohatě: téměř třicet ročníků „Sokola" může vyprávěti o jeho vzácném důmyslu organisátorském, o jeho bystrém úsudku, správně theoreticky zakládaných soudech a úvahách. Z větších publikací jmenujeme jeho Dějiny Sokolstva za první 25letí, Dějiny tělesných cvičení ve starém věku, Tyršův životopis, dvojdílné vydání Tyršových úvah a řečí, řadu publikací, vydaných u příležitosti různých zájezdů do ciziny a j. V celé své bohaté, nadšené a neúmorné činnosti stojí dr. J. E. Scheiner, jinak muž nad obyčej skromný a srdečný, ve světle ideálního českého pracovníka a proto jeho životní jubileum jistě vyvolalo všude jen radostné a srdečnou účastí provázené ohlasy. — *n* —

* L o n d ý n s k á n á v š t ě v a v Praze, třeba že vyzněla vinou našich „organisátorů" hodně jednostranně, omezivši se po stránce representační jen téměř na kruhy radniční (a potom jen ony jednotlivce, kteří svou znalostí angličiny měli tu činiti praktickou staffáž), zanechala v našem obecenstvu rozhodně krásný dojem. Angličtí hosté, výborně representováni svým lord-mayorem Sirem Strongem, ukázali, že svou návštěvu nebrali povrchně. Pravda: různým těm banketům a formalitám ani oni se nemohli vyhnout a třebas by jim nedávná návštěva c e l é „Prodané nevěsty" byla bývala rozhodně milejší, než banket na Žofíně, kam je odvezli již po prvním aktě, dovedli i na těchto banketech říci všelicos, co by nemělo zapadnouti zítřkem. Lord-mayorovy řeči při officiálních přípitcích i při různých těch interviewech byly hluboké, vážné, jadrné. Vidět, že v čele londýnské City stojí hlava bystrá, přemýšlivá, neobyčejně vzdělaná ve všech praktických i kulturních otázkách dneška a že tento muž pohlíží na svůj vysoký úřad se svrchovanou vážností. Pronesl nám tu několik krásných myšlenek o národnostní a náboženské toleranci, o politické práci a o přísném omezení politického pozadí („na radnici politika nepatří!") — o váze středních vrstev, o snahách podpořiti lid. Nepřímo promluvil i o velké zodpovědnosti žurnalistiky, energicky potřev nepravdy velkého vídeňského listu, který se o nás otřel. Je vidět, že Sir Strong by byl měl ještě mnoho na srdci, a proto škoda, že naši žurnalisté a spisovatelé mohli být návštěvy účastni více jen jaksi „služebně", pokud jich bylo potřebí k referátům, a že musili klepati jenom na dvířka postranní, chtěli-li s kým z hostů pohovořiti vážně. Kdyby se u nás při podobných příležitostech pohlíželo na věc v pravdě kulturně, mohli jsme míti i z návštěvy anglické dojmy ještě hlubší a výsledky trvanlivější.

V c i r k u H e n r y h o v Praze vystupovali předminulý úterek čelní umělci Národního divadla a podělili se o úkoly cirkusových Augustů, krotitelů šelem, krasojezdkyň atd. Intelligentní Praha byla zvána k představení velikým bubnem ve všech žurnálech. Máme za to, že každý i nejpodřízenější umělec první zemské naší národní scény musí mít i stupňovaný smysl pro svou uměleckou hodnotu, již nesmí nikdy sepnouti ve službu tak profanní, jako byly úterní cirkusové kotrmelce. Na věci nezmění se nic, i když produkce měla pobočný hmotný účel pro podpůrné fondy herecké a žurnalistů, a jsme jisti, že také žurnalisté za jiných okolností byli by našli pravé pojmenování pro takové extempore. Škoda, že kompromisujeme i v tak zásadních a samozřejmých věcech. —*pa*—

❖

Ž i d o v s k é v í n o. Urozený pan Jiří Hrobčický z Hrobčic byl jeden z těch kavalírů našich, kteří z lakomstva svého vedli obchody se židy. Urozený pán jmenovitě víno ze svých vinic nad Prahou rád odevzdával židům, až r. 1605 chtěl žida Noska nějak opáliti, ale Nosek vytřel pánovi zrak. Smluvili se totiž o víno, ale smlouvou nedokonalou. Nosek poslal do pražské vinice pánovy tři jiné židy, ti víno sbírali, s a m i je tlačili a do sudů lili. To „tlačení" dělo se nohama bosýma, a byla rozšířena víra, že tomu, kdo víno šlape, je šlapání zdrávo. Ale když bylo víno v sudech, Nosek nedohodl se s pánem urozeným a po nemalém křiku víno souvěrci nohama vyšlapané mu nechal, aby si je vypil sám. Dobré chutnání!

V Praze, dne 29. září 1911.

Majetník: D r u ž s t v o s p i s o v a t e l ů. — Zodpov. redaktor a v y d a v a t e l: M. A. Š i m á č e k. — Nakladatel: Č e s k á g r a f. a k c. s p o l e č n o s t »U n i e« v P r a z e.

Tiskem »Unie« v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Studenti o rozmnožení látky učební nestáli, zvláště, když profesor Warty, Bavorák, nepřestával tropiti si úsměšky z Čechů a po něm parodoval Libický Puchmajera a Frydrych napsal travestii ve stylu Blumauerově o českých Bratřích, kteří po světě drátovali hrnce.

Schwert protestoval, ale tajně. Nechtěl pohněvati si profesora Wartyho. Zalíbilť se mu memorováním Schillerovy Písně o zvonu. Libický však Schwerta předstihl, naučiv se celému prvnímu zpěvu Göthova Feriny lišáka z paměti. Potom kladl profesor Warty Schwerta i Libického za vzory německých jinochů.

Netušil, že Schwert německým jinochem už dávno není. Hned po gramatice o prázdninách dostal první českou báseň do rukou.

Za návštěvy u pátera Kořínka ve Výtoni, našel mezi knihami poházené listy chatrně sešité knížky latinského textu. Četl: Slávy Dcera, báseň lyricko-epická od Jana Kollara.

Schwert si o knížku řekl a ukázalo se, že páter Kořínek ani o ní neví. Patrně ji nějaký velebníček u něho zapomněl, nebo vrátil omylem s vypůjčenými knihami. Kdož by vše pamatoval! Půjčil knihu milerád.

Hned na cestě z Výtoně do Blučiny dal se Schwert do četby předzpěvu.

Nedošel téměř domů samým údivem. Četl a četl až do tmavého večera. Český Dante a Göthe zároveň! Jak zvonivě, líbezně plynou verše! Jak jadrně zvučí slova! Jak přiléhají paraboly a epitheta! Ejhle proskribovaná čeština! Jak září zlatem čerstvě vyrýžovaným! Schwert četl zase, četl celou duší, lačně, bez oddechu. Nejedl téměř a nespal, nedbal, co se kolem děje.

Tedy jest přece česká řeč kulturní, života schopná?

Bylo mu do pláče, když to poznal a sobě přisvědčiti mohl. A co bylo ve skutečnosti křivdy, bezděké i zlovolné, křivdy, k níž i on ze zbabělosti přispíval!

Bylo mu, jako by dosazoval odstrčeného, zneuznaného dědice do práv jemu příslušných.

Kniha, česká kniha v moderním slova smyslu existuje! Ne pouze kalendáře a toporné modlitby.

Vídával u kupce Lauterbacha v Mladé Boleslavi někdy ve výkladě švabachové tiskoviny české! Ale nestály mu za povšimnutí. Literatura kuchařek a ševcovských pomocníků! U Nováka pracoval dělník, který když byl opilý, zpíval: ‚Tážete se, proč jsem Slovan?‘ Ano, pro řemeslníky, jako byl May — se to snad hodí. Že sem tam i měšťan byl „ultra“, téměř považoval za výstřední nevkus. Vlastenec, voltairián, rebelant — byly názvy pro vše nepatřičné, špatné. A nyní kol hlav těchto „ultra“ zašuměly Schwertovi orlí perutě Předzpěvu. Nešuměly jen, cele zvonily k vítěznému: Vstalť jest . . . Blahověst o bratrství, pokrevenství, vzájemnosti větví slávských!

Nyní cítil Schwert, po čemže dávno prahnul v nevědomosti, k čemu hleděl v samotě — po lásce! Pálila ho vzpomínka na doby, kdy smával se s Libickým, když ochotníci v Mladé Boleslavi sehráli první český kus: Žižkův meč. Ovšem ani on, ani Libický v divadle nebyli.

A přece neodhodlal se prohlásiti se jako Luther: „Zde stojím a jinak nemohu!“ Byl v něm strach objevitele, že mu někdo nalezené pokálí neb vezme. Až pak, až

nasytí se sám, pak ukáže i jiným zdroj duševní radosti.

Sbíral zatím kalendáře, lovil v nich zlatá zrna z dějin českých, zašel i k jemnostpánovi Caligarimu. Ale ten měl jen knihy německé a latinské.

Přemýšlel, jak by se dostal mezi ty „ultra" v Mladé Boleslavi, zašel ke Kellerům v Jičínské ulici, neb k Poprům na Ptáku. Tam prý se scházeli intelligentní vlastenci.

Ale neměl k tomu odvahy. Kdyby s ním někdo šel — ale sám! Alespoň bude čísti české knihy, stane se probuzencem, illuminatorem, jak četl to v románech Herlossohnových.

Rokytník byl mladý člověk, jenž vzal si vdovu svého předchůdce. Býval vojákem, posádkou v Praze a měl jakési české uvědomění, ale nejasné, spíše tušení a tíhnutí k heslu, asi jako klempíř May.

Zavalitý, bradatý klempíř nosil Schwertovi české knihy. Rettigové Chudobičky, divadla Štěpánkova, Rubešova Palečka, později Šafaříkův Světozor — a Schwert jen se usmíval. Přinášel mu sýkorky v klecích, a on viděl orla na skále!

U Lauterbacha viděl překlady dle Nieritze a Claurena a ani si jich nežádal. Z knihovny gymnasijní knihy české žádati — se hrozil. Mají tam vůbec nějaké? A co by tomu říkal knihovník — Warty? Prahnul a zapíral to.

Až se jednou do něho pustil May.

„Co pořád klopějí hlavičku, studente?"

„Jako přefortelovaná panna," dodal Rokytník.

Václav náhle odhodlán, řekl vše.

„Co?" zahorlil May. „My že nemáme tak pěkných kněh, jako Němci? Znají Karla Sudimíra Šnajdra? To je zrno, pane!"

A začal dunivým hlasem recitovati balladu: „Jan za chrta dán."

Rokytník tleskal nadšeně, Schwert mlčel. Když pak se May unavil, deklamoval Schwert Kollárův Předzpěv, jejž znal z paměti.

Rozohnil se a zaslzel.

Posluchači vyvalovali oči a zadržovali dech.

„Bravo," vykřikl Rokytník jakýmsi uděšeným, krátkým hlasem. May jen prudce mžikal očima a vyrážel: „No tohle to!"

„Krásné!" chválil Rokytník. „Ale co je to?"

Tázal se na ty a ony výrazy, jimž nerozuměl. I May se tázal. Na konec Schwert celou báseň opakoval.

Repetice se ještě více líbila.

„To musejí přednést Luňákovi!" řekl.

„Znají Luňáka?" tázal se Rokytník.

„Češi se oslovují vy a ne oni," opravoval Schwert. — „Luňák je, tuším, kostelník?"

„Ano, kostelník. To je dobrý Čech," přisvědčoval May. „Není zdejší, tak jako já. Pochází z Nechanic a naše rodina z Kolína. Ten má knihy, staré, české. Řeknu mu o ně pro ně — pro *vás*!"

Ale pozapomněl na to, až se s ním Schwert zase setkal venku za městem, v borovém háji radoučském. May byl odvádět větší práci klempířskou v Debři. Bylo v podjeseni. Šli spolu kus k městu. Schwert zadeklamoval Kollarovu:

„Stojí lípa na zeleném luze . . ."

„Výborně!" volal May tak hlučně, až se dva vojíni v bílých kabátech před nimi ohlédli. May ztlumil hlas.

„Ptali jsme se s Luňákem na toho pana Kollara. Ale jemnostpán děkan varoval, že prý je to helvita. Víte, pane Schwerte, já též nemám rád berany — ale kdo takové věci píše, je jistě věrný Čech. Víte co, vy musíte jednou mezi vlastence, ty lepší, ke Kellerům."

„Nesmím, máme zakázáno, pane May."

„Však vás páter Anaklet pro jednou nesní!"

„Ale chodí tam kolem páter Florentius Warty."

„Čert ho vem — Němce!"

Sestupovali do úvozu předměstí ptáckého mezi opadávajícími lískami a jívami poblíže villy Sádlovské. Postávali a rozhlíželi se po údolí jizerním, krvavým západem korunovaném.

Stíny lehounce mřižovaly rudý obzor, padaly na pestré stelivo listí, v němž dokvétal černobýl a břečťan. Průzračnou, ocelovou šedí na jihovýchodě prorážely lomené silhouetty města, řeka plynula tiše a vody se zastkvívaly.

„Jako nový plech," ukázal May na řeku.

„A podívejte se na krásu topolů na cestě k Debři," upozorňoval Schwert.

„Jako paví péra na čepicích uherských magnátů," poznamenal May.

A počal vyprávěti, co vše viděl v Pešti, když tam pracoval.

Schwert poslouchal na půl ucha, nemoha odtrhnouti očí od obrazu jizerního údolí.

Potměšilý podzim rozvinul své klamné naděje, své mizivé barvy oslnivé teploty, od planoucí červeně v jívách, jabloních a olších až do temné, jednolité hnědi jasanů a dubů, podobné starým skvrnám krve. Sytá zeleň borovic na stráních

sestupovala do šedé bledosti vadnoucích lip u cesty, prorvána pásem dukátově žlutých akátů. Po kmenech vinuly se fioritury bronzového chmelu, černé guirlandy nedávným mrazem spálených svlačců vlály smutečně s plotů dříšťálových a šípkových do tmavozeleného plyše luk. Kraje silnice jako krůpějemi krve pokropeny byly bobulemi dříšťálů a plody šípků.

Oděv harlekýna, paskvil veselého života.

Zřícenina Putny černým uhlem přerývala ohně západu, z hlubokého ticha donikal slabě klapot mlýna podstupenského, šum jezu.

May vyprávěl o Maďarech, Schwert zamířil zrakem k obloze.

S výše hlaholilo ptactvo, tečkovalo průzračnou modř. Bystrý zrak Schwertův rozeznal čáru divokých husí nad Dalovicemi a mrak špačků nad Čejticemi.

Sestoupili a kráčeli do města. Schwert vyprávěl o domově otcovském, May pak zase vrátil se k Maďarům a vychvaloval jejejich vlastimilovnost i věčnou žízeň. Na otázku Schwertovu, kdo v něm probudil vědomí české, odvětil, že dřevorytec Hradec, příbuzný Pavlána Fortunáta Durycha. Od Hradce prý koluje nejvíce kněh mezi vlastenci, od Hradce a mlynáře Horkého, který je členem českého Musea a někdy u Kellerů předčítá z Dějin národa českého od pana Palackého. I s Vocelem, Janem Erazimem, českým spisovatelem prý Horký jednou mluvil v Neuberku a dostal od něho české knihy.

Byla již tma, když Schwert rozešel se s klempířským mistrem v pražské bráně.

Kostelník Luňák půjčil Schwertovi spisy Vocelovy a Pelclovu kroniku. Z té seznal pravý lesk dynastie Přemyslovců, široké politické rozmachy rodu lucemburského, skvělou, světodějnou dobu národní revolty proti otroctví Římu, dobu rozkvětu národní síly české a pak smutný úpadek mravní a hmotný bitvou na Bílé Hoře.

Aj, zde ležela drahá mrtvola, před okem potomka, slzy ronícím . . .

May domlouval stále a pobízel Schwerta ku práci buditelské, všecek se do studenta Schwerta zamiloval a vlohy jeho rozhodně přeceňoval.

Ale Schwert se bránil. Čím je? Ničím, teprve chtěl býti něčím.

Sám se zdokonaluj! mohl by mu namítnouti ten, koho by chtěl probuditi. A k čemu? Vždyť sám nebyl ještě pravým vlastencem, nepřešlo mu vědomí české v krev, necítil to každým dechem, každým slovem. Jen rozumem, ne citem, dospěl k sympatii s Čechy, a rozumem sotva intelligence se ovládá, natož massy. Ty elektrisuje jen žhavý cit, vroucí průboj, a aby to pěstoval jen ze ctižádosti, to by prošlo snad Frydrychovi, jenž měl elokvenci a krásný statek v záloze, ale ne jemu. Nebo elegantní Šámal a snad i jiskrný Beránek, všichni by se k tomu lépe hodili, než chudý Schwert v štruksových kalhotech a satinglovém kabátku. Proroci ovšem chodili bosi, ale „čas vše mění i časy", jak pěl Kollár. Bodlo ho vždy u srdce, když si vzpomněl, že otec poslední prázdniny uvalil na chalupu dluh, aby mohl vyvěniti druhou dceru Kristinu. Dostala chalupníka Plhala z Choutné, a Václav slyšel, že je to piják.

Ale aspoň mezi studenty? Ani jediný nebyl uvědomělým Čechem. Buditel! Krásný název. Ale jak odolati sžíravé ironii Libického, jenž byl bystrým a duchapřítomným řečníkem, jak nedbati hrubých pošklebků Hochsingerových, který bojoval jako medvěd, tlapou místo šermem? Viděl krasavce Frydrycha, jak se opovržlivě usmívá, rtuťovitého Pětiokého, jak šeptá své vtipy sousedům do ucha, a když ti vyprsknou, sedí klidně, s nejnevinnější tváří. Získal by nanejvýš Beránka, toho jistě — ale dalo by to práce!

A přece, poznanou pravdu zapírati — bylo by zbabělé. Svědomí protestovalo. Nebyl již hošíkem, bylo mu sedmnácte let. A přec byl hochem, jenž nikdy ještě k dospělým nemluvil.

Nemožno! May žádá nemožnost, nepřirozenost. Dřímala v něm sice chuť k zápasu, jakási tucha, že vykoná něco, čím svět překvapí. Ale až později — později! Pak vysvitne jeho hvězda, tam, kde jí nejméně se nadáli.

Schwert studoval usilovně školní předměty, takže v pololetí poetiky velmi postoupil, až k Beránkovi.

Četl Čelakovského Povídky české a Sychrova Povídatele, četl i rukopisy kralodvorský a zelenohorský. Bájný dávnověk zastkvěl se mu v kráse nejvznešenější poesie. I on byl Čechem, ač jen po přeslici, a byl na to hrd.

May zval Schwerta k sobě, do schůzí u Kellerů a Schwert stále tíže se mu vymykal. I hubený Luňák pátravě se na něho díval, a mladý kupec Šebek, v jehož obchodě něco kupoval, oslovil ho jednou česky.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Antonín Sova:

Z KNIHY: „ČERNOZEMNÍ SÍLA“.

(Pokračování.)

III.

Když doma se posadil rychtář, halenu svou když svlék'
a za stůl dubový sed', své natáhnul schromené tělo,
tu hladil si zarostlá prsa, kde potu pramének
jej ulíval po praménku, že žízní se upít mu chtělo . . .
„Tu, tatínku, pijte,“ mu nejstarší dcera podala džbán,
ta, jejíž muž na panství sousedním den co den robotoval,
jen v neděli přicházel k ženě své, čekán a milován
svým maličkým synkem, jenž kolem jak ptáček poskakoval . . .

I nemluvil stařec, jen pil, co hodiny tikaly,
co v jizbě vše zmatené činnosti pozdní jevilo stopu . . .
Hned ohniště vzplálo, pec žhnula, kde zemáky pikaly
a polévka zelná se v obrovském hrnci kouřila k stropu,
jenž začazený a černý nad záři zarudlou
své pitvorné vrhal stíny světnice polotmou
a na obličeje dvou synů, tří dcer a rychtáře padlo
to třesavé světlo louče, jež čoudem k zemi se kladlo . . .

Té nejmladší dceři šestnáct a synovi třicet let
je nejstaršímu . . . Ten buřičem nespokojeným se zved'.
Ten mužný a nebázlivý již po léta reptat si zvyk',
jen na povel čekal, by zdvih' se, až poplašný uslyší ryk,
a hrozná v něm vřela vášeň, msta ztajená ve vzpurném zraku,
teď slyšel a zareptal v duchu a stál tu podoben mraku,
jenž hrozivě blíží se, spadnout již váhá, vše přikrýti
a stopy své dravé bolesti do země vyrýti . . .

A jak už to bývá, že v bídě jen viděl otců viny,
již trpnou svou zoufalostí bič vlákali do krajiny
a na svoje hloupá záda, on přitakal vojáku strýci
a provdanou ponoukal sestru, manželství nevolnici . . .
V té chvíli, kdy vrátil se bojovný strýc, děl k vojáku
svou chválu a souhlas tak srdečný bleskem ve zraku,
a sednul si těsněji k němu, i sestru přivolal,
by usedla vedle, pak na otce políčil, panstvu že lál . . .

Jak zaskočen rychtář si připadal . . . Větřil zlé povětří, —
teď vyčítavě naň zíraly očí páry tři . . .
„Vy Bohu se rouháte,“ čet' jim, „co zla se kdy připravilo,
to vždycky se naproti strůjcům ostřím obrátilo,
já také vím, jako vy, bijí a honí nás denně k práci,
a nutí nás na cizím plazit se. Člověk však nerad ztrácí
svou jistotu, že má kam na večer hlavu položit,
že pevnou má pod nohou půdu, že může přece jen žít . . .“

„ „V tom vidíte tátu,“ “ děl voják, „ „jak opatrně se hrbí,
má propovídku vždy moudrou, ba, neškrábe se, když svrbí . . .
Teď, celý kraj kdy se bouří, kde jaká se ruka zdvíhá,
vás táta jen odradit umí, vás pobožnou výstrahou stíhá . . .“ “
„Mlč,“ vykřik' teď rychtář a jeho hlas zaduněl hromový:
„Ty nejsi mi nástrojem Jeho, však vůle ďáblovy . . .
Já svévolně nezhrdnu tím, co mé je, a nevolník
já Boha chci o pomoc vzývat a za všecko vzdávat mu dík . . .“

„Já bouřit se nebudu, nevytáhnu já s rebelly.
Co nezíská rozum, to nenajdeš v požárů popeli, . . .
to nevynutí se násilím, co ti má lásku dát,
a spravedlnost ta zvítězí láskou jedenkrát . . .
Meč neumím brousit a cep svůj jen k obilí na mlat dám
a přijdou-li bít mne a vraždit, nu, tu já uhlídám:
je císař tu ještě a stížnost má více vážit musí,
než rebellie ta hloupá, ji zašlápnou hned a zdusí . . .“

Tu bratr se posmíval výčitkou jízlivou rychtáři,
jak u bratří, kterým se otvírá propast života celá . . .
Byl ve světě zběhlý, vlád' mečem, však roveň i písaři,
též skládati uměl zdobná buď slova, buď jízlivě smělá.
Nuž, ani si nepovšim' rychtáře, tvrdým jen hlasem děl:
„ „Už nikdo nám nezakáže, i kdyby zakázat chtěl . . .
I peníze dají i zbraně,“ “ — to tajemným pravil hlasem,
však dukáty nechlubil se. A celá síň poslouchá s žasem . . .

Děl: „ „Selská už na blízku vojna, a francouzský přitrhne král
a nepovstane-li teď sedlák, jen pro mrvu na pole zrál . . .
A pánům-li za oko oko, zub za zub nevyrazíš,
ať jenom se dřeš tu dál a jako slepýš se plazíš,
jen rychtáři, bratře, sám řekni, co dlouhé tu písařím roky,
vás zkracují v všem den ze dne, vždy kratšími cupáte kroky,
ba, zámečtí tak si tě, bratře, ochočili, že myslí:
vše rychtář si dá už líbit, to krotká je povaha syslí . . . .“ “

Když takto jej dráždil, že před dětmi zdál se být ponížen,
vstal rychtář a pěstí svou do stolu zabušil. V chumli žen,
jež chlácholily jej, lapaly po jeho rameni rukou,
tak nad stolem měřil svá slova a ruce jim do taktu tlukou,
a do očí synových díval se, vzdorně jež mlčky žhnuly:
„Jen říkejte, táta je zbabělý. Nemáť on svoji vůli.
Co promarnil, prohrál, my musíme pokropit krví svojí . . .
Jsem zbabělý tedy táta. Ten zbytečné krve se bojí . . .“

„Jsem zbabělý,“ do prsou svojich v bezmocné bolesti bušil,
„já od vzpoury nečekám štěstí, — jen bídu, tak život mne zkrušil.
A nevím-li, dcero, že muž tvůj má v křesťanském spojení žíti
jen s tebou, ne nevykoupený tam za horou robotiti?
Však dobře vím, synu, že odboj tvé hrdlo škrtí a dáví,
nuž, za vojáčkem si jděte, jenž choutku má, srážet hlavy,
ne za hloupým, bázlivým tátou, on nevymůže, co chcete,
jen seberte zbraně a cepy, — já ne, — však vy na pány jděte . . .'

A jak se tak posmál, hned vyšel hřmotným krokem ven,
prásk' dveřmi a po dvoře prošel a stanul rozechvěn
v tmě u branky na zápraží a pozíral na hvězdné nebe,
a po prvé pocítil jasně, že stár je, že má už jen sebe
a zem, jen tu zem a to vědomí, po svých zděděné otcích,
že z pokory vyrůstá ctnost, jež zapouští kořeny v rocích,
tím přesvědčen v hloubi, že z násilí neuzrá ovoce.
Pak v světnici vrátil se, ulehnul . . . Vzdych' si hluboce . . .

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

IV.

Přestaly cesty do kolleje, přestaly také návštěvy v malířské Akademii, kterou Klementinum tenkráte rovněž hostilo a to v patře nad universitní knihovnou, kdež r. 1848 studenti věznili a střežili zajatého místodržitele hraběte Lva Thuna. Za mých let panovala němčina ve správě Akademie, a tak také po německu jmenovány její jednotlivé síně. Byla tu Elementarklasse, Vorbereitungsklasse, byl tu Antikensaal, Malersaal, který měl zvláštní vchod tak jako síň, ve které pracovali už „hotoví" žáci ve svých „atelierech".

Ty ateliery byly malé prostory mezi rozestavenými plentami z režného plátna. O jejich výzdobu postarali se mladí malíři; nejrůznějšími kresbami a divným malováním, karikaturou i skizzami vážnějšího rázu pokryli plochy těch zástěn, hlavně Aleš a Pirner.*) Zvláštní dveře vedly do síně, kdež se žákům přednášelo o perspektivě, anatomii a dějinách umění. O těch tam vykládal professor Ambros a po něm Woltmann. V jednom koutě této přednáškové síně míval J. V. Myslbek, svého času jediný „hrnčíř" na Akademii, plentou zahražený koutek. To byl jeho atelier. Do toho Myslbekova koutu vstoupil jednou po přednášce prof. Ambros a když pro hlédl, co tam Myslbek měl, proslovil se v živém uznání nad tím dílem:

„Der Mensch wird uns einmal Ehre machen." To dílo byla socha sv. Methoděje. Václav Levý, v jehož atelieru**) Myslbek nějaký čas pracoval, zhotovil pro oltář sv. Jana Křt. u sv. Víta na Hradčanech sochu sv. Cyrilla. Druhé sochy, sv. Methoděje, již neudělal. Zemřel (1870). A tu svěřeno Myslbekovi, aby tu sochu vytvořil. To bylo ještě za ředitele Jos. Trenkwalda, na kterého Myslbek vzpomíná s velkým uznáním, tedy asi r. 1871—1872, kteréhož roku Trenkwald odešel do Vídně. Tou dobou, mimochodem řečeno, vytvořil Myslbek také „Pietu" a reliefní práce „Válku" a „Mír". Byly vystaveny a prof. Ambros se o nich v „Tagesbote" vyslovil s velkou pochvalou.

V. Brožík už nebyl za mých let na Akademii. Opustil ji nedlouho před tím tak jako Ženíšek, který však se tam na čas vrátil, když Swerts se stal ředitelem Akademie (1874). Tou dobou jsem se s Ženíškem seznámil jako již před tím s Myslbekem.

Akademie měla tenkráte mezi svými žáky řadu talentů pozoruhodných i nevšedních. Tehdejší akademiky znal jsem skoro všechny, také Ant. Jedličku, Kryšpína, Jos. Tulku, který pak tak tajemně zmizel. S mnohými jsem se seznámil, jmenovitě s Max. Pirnerem, Jakubem Schikanedrem, Jos. Maudrem, V. Kavkou, V. Štrayblem, Balt. Kutinou, důvěrně s dobrým, milým E. K. Liškou a zvláště s Mikolášem Alšem.

A tak se mi tu přikmitlo, jak jsem jednou šel do Akademie s přítelem Thomayerem, tenkráte medikem, a jak jsme potkali v Klementinu pod schody k bibliothéce Schikanedra. Ten hned na Thomayera, aby mu nějak opatřil mrtvé dítě, mrtvolu malého děcka, třeba jen na chvíli, co by provedl skizzu, že ji potřebuje k obrazu. Thomayer té tajné, romantické úsluhy ovšem nevykonal a kamarádovi posloužil

*) Obšírněji psal o malířské Akademii v Klementinu Jos. Mauder ve své vzpomínce: „Em. Kresc. Liška. V paměti druha a přítele."— Časopis „Dílo", ročník I. č. IV./V.

**) Byl na Spálené ulici v domě, v němž tenkrát žil J. E. Purkyně a také tam umřel.

jen veselým vtipem, na který se nepamatuju, ale který byl jistě ve „stylu".

Nejeden z žáků výše jmenovaných zemřel před časem, jako Ant. Jedlička († 1875). A také Václav Kavka, sochař, narozený r. 1850 ve Smidarech, nápadně rusovlasý, pro svou milou povahu u všech oblíbený. Obecně známým stal se svou sochou „Opuštěná". (Prémie Umělecké besedy.) V Rusku, kam se vystěhoval a odkudž se nesměl navrátiti, poněvadž z plna nevyhověl své vojenské povinnosti, vytvořil sochy: „Ivan Hrozný", „Ataman Jermak", „Kozák na koni". Zemřel r. 1889.

Mladí akademikové byli tenkráte většinou samí figuralisté; genry a historická malba kvetly. Krajinářství hrubě nepěstováno. Romantismus okouzloval většinu mladých adeptů malířských, na něž působila i literatura toho směru, ale také domácí historie, kronika; nejmocněji a nejkouzelněji na Mik. Alše. Akademie poskytovala mladým duchům vysoko toužícím málo nebo nic. Ohlíželi se po cizině, i sami hledali a zápasili. V tom hledání a zápolení bylo některým z nich dílo Jos. Manesa jako zjevením. To světlo zářilo jmenovitě kongeniálnímu M. Alšovi na dráhu jeho svérázného umění, jehož síla tkvěla a tkví v mateřské půdě, v duchu národních dějin, v kouzlu domoviny, v duši lidu.

Ohlasy toho, jak literatura působila a rozněcovala, bývalo slýchati v místnostech Akademie, když professor odešel. Tu se začalo deklamovat. Deklamovali skoro všichni, deklamovali česky, německy, z romantiků i z německých klassiků, verše i monology, jmenovitě Schikanedr, jehož praděd, divadelní ředitel, složil Mozartovi text „Kouzelné flétny", pak Aleš, Liška.

Ten tak jako Schikanedr rád zabouřil výbuchy Karla Moora z „Loupežníků". S ohněm, vášnivě chrlil jeho: „Menschen, Menschen!" nebo: „Weg, weg von mir! Ist dein Name nicht Mensch? Hat dich das Weib nicht geboren? Aus meinen Augen, du mit dem Menschengesicht! —" Znamenitě také nápodobil některé herce, jako Bittnera, staršího Kolára, Šimanovského v „Mageloně", kterého nám i mimo Akademii někdy ukázal a spustil po něm: „Apokalypští jezdcové, v odění hyacinthovém —"

Než nepohrdl také Matějem Kopeckým, z jehož „Fausta" nejedno místo přednesl s komickým pathosem („Jdi do země Portugalien, vezmi kámen laufr řečený a namaluješ Jesum Christum crucifixum"). To dával tak mistrně jako Aleš, který pak starého komedianta a jeho loutky zvěčnil rovněž tak mistrným listem. Ve vážnějších chvílích deklamoval Aleš nejvíce z Čelakovského a Erbena.

V Akademii docházelo i na dramatická představení. Repertoir nebyl tak rozmanitý jako při deklamacích, za to tím efektnější. Obyčejně se dávala popravní scéna. Inspirace snad přišla z Kolárova „Pražského žida", tenkráte nadšeně přijatého, z jeho scény popravní. Mladí malíři nehráli tu smutnou exekuci, ač její prospekt měli (týnské věže hleděly do oken jejich síně), nýbrž popravu vůbec, ale přec jaksi historickou. V kostýmech ji dávali. Akademie některé již měla, jiné podědila ze šlechtického karusselu, také kyrys, přílbu, rukavice, rytířské boty, které i jindy mívaly v Akademii úlohu a vždycky veselou, a bílý plášť. Tomu Liška říkal „Führich", protože ten plášť dělal führichovské záhyby.

Tento bílý plášť hodili odsouzenci (obyčejně Mik. Alšovi) přes hlavu, na její temeno připevnili kašírovanou hlavu, „pupy" (mannequina na draperie). Touto úpravou dosáhli pak při popravě illuse až zarážející. Odsouzence doprovázel kněz, obyčejně Jos. Maudr, který, nekonal-li této poslední služby, spokojil se s úlohou zvoníka. Umíráček smutně klinkal — s kamen. Na nich stála železná, empirová váza; o její ucho zvonil zvoník klíčem. U špalku čekal kat — E. K. Liška s mečem, t. j. s dlouhým „šlaglineálem", příložným pravítkem, a mocnou ranou uťal odsouzenci, jenž zkroušeně klečel u špalku, na ráz hlavu, až se kus kutálela nebo odletěla. A trup v bílém plášti, M. Aleš, znamenitě, přirozeně se shroutil a svalil —

S těmito síněmi malířské Akademie, jejichž ovzduší mne tak vábilo, musil jsem se také rozžehnat. A přestaly schůzky s Mik. Alšem, jenž tenkráte bydlil v Nebovidské ulici na Malé straně, přestaly návštěvy E. K. Lišky „u bílé kobyly" na senovážném (Havlíčkově) náměstí, kdež bydlil u rodiny Borovičkovy. „Bílou kobylu" pak rozbourali a s ní zašla stará hospoda v přízemí, kdež na stoly s tabulemi nepokrytými, zeleně natřenými, stavěli pivo ve džbánkách a k nim skleněné nálivky. Kolikrát nám tam bylo dobře. —

V.

Konec akademické volnosti. Nastala povinnost starati se o supplentské místo na střední škole. Za onoho času bylo možná ho dosíci hned po absolvování tříletí na universitě, bez zkušebního roku. Musil jsem zajíti k zemskému školnímu radovi Vác-

lavu Svobodovi, jakožto dozorci středních škol, představit se mu a požádat ho, aby mně udělil nějaké místo, abych hned po prázdninách mohl nastoupiti. Slyšel jsem, že je dobře mít na tu cestu k němu doporučení některého z universitních professorů. Poprosil jsem o ně prof. Tomka a ten ochotně mi napsal lísteček, s kterým jsem se vydal k zemské školní radě. Dnes už se nepamatuju, kde tenkráte byla.

Jasněji vidím pokoj, dosti prostorný, ne však valně světlý, do kterého jsem vstoupil a prostřed něho mužíka nevelkého v tmavém obleku, s černým nákrčníkem. Šedé vlasy měl sčesány do spánků. Byl to Václav Svoboda,*) „Václav Opatrný", jak mu přezdívali na školách, někdy ředitel gymnasia v Prešpurku, od r. 1861 dozorce středních českých škol, o něž si získal skutečné zásluhy; o tom jsem tenkráte nevěděl.

Já jen viděl vážného, přísného ouředníka, v jehož rukou byl můj osud. Svobodu jsem viděl tenkráte po druhé. Při prvním setkání jsem si jej mohl volněji prohlížet, v Hradci Králové, když k nám přišel na inspekci, právě do Vyhnisovy hodiny. O tom jsem už vypravoval.

Teď stál jsem před ním jako žadatel. A žádost má měla dodatek, který jsem vroucně cítil a který jsem snad i vroucněji nežli první část své žádosti přednesl: abych mohl zůstati v Praze. Svoboda mne vážně vyslechl, přečetl si Tomkův lístek, s klidnou vlídností pak odvětil, že teď nic nemá, že není žádného místa, že však bude na mne pamatovat; ale co se Prahy týče, to že sotva bude možná. Odešel jsem s nadějí, že se nějaké místo snad naskytne, ale i se smutnou jistotou, že se rozloučím s Prahou.

Dal jsem tedy s bohem známým, v bytě „contubernalům" medikům Cibulkovi, Rycovi, Hlavničkovi, s kterýmiž jsem bydlil v Žitné ulici vedle starožitného domu podivných štítů, od starodávna „u Lajblů" řečeného. Myslím, že toho roku s námi tam už nebydlil starý medik Matouš Vít, bradatý, mohutných knírů, jenž za revoluce r. 1863 vypravil se na pomoc Polákům, jenž pak účastnil se demonstrací proti Herbstovi a německému kasinu, tenkráte na Široké ulici; za to pak byl pohnán na soud. Tam četli vysvědčení z jeho rodné obce, prý takové: „Matouš Vít v Praze studuje, tátu mnoho peněz koštuje, což se tímto stvrzuje."

*) Narozen r. 1813 v Minicích u Rakovníka; úřadoval do r. 1877, zemřel r. 1888.

Dal jsem s bohem přátelům z hradeckého gymnasia a novým, s kterými jsem se za pražského pobytu srdečně sblížil, Thomayerovi medikovi, Alšovi, Liškovi, malířům. Dnes už si nepamatuju, za jakých okolností a kde po prvé jsem se setkal s Alšem, kde s Liškou. Thomayer už byl R. E. Jamotem, autorem originálních obrázků z přírody, kteréž svou novostí, svěžestí, svým znamenitým provedením překvapily naši veřejnost i samotného redaktora Lumíra — Nerudu, když jsem se s ním, Thomayerem, seznámil. A pamatuju se jasně, že po prvé jsem s ním mluvil u vchodu do domu akademického čtenářského spolku. Byl tenkráte štíhlý mládenec černých vlasů a přibledlé tváře a měl černou, pentlovou kravatu.

S těmito nejmilejšími přáteli jsem se rozloučil. A s bohem jsem dal krajanovi, obchodníku Aloisovi Jiráskovi a jeho společníku p. Hochovi, k nimž do krámu v Karlově ulici jsem často chodíval, a Janu Ticháčkovi, „otci" Ticháčkovi, v jeho obuvnickém krámu na Široké (Jungmannově) ulici, kterýž krám tam je podnes. Před tím měl Jan Ticháček, rodák hronovský, dílnu ve Skořepce či jak se říkalo, ve Škořápce.

Tam jsem nejprve zamířil, když jsem na podzim r. 1871 přijel do Prahy. Šel jsem tam hledat radu a podporu u krajana, jenž před tím také mému bratranci Adolfu Prouzovi prokázal mnohou laskavost. Byl zachmuřený, podzimní den, mžilo, když jsem v Praze zcela neznámý došel do Skořepky.*) Tenkráte to byla úzká, špinavá ulička většinou starých, nevzhledných domů. Nárožní dům do Uhelného trhu (č. 420) „U tří zlatých lvů" s podsíní hostil r. 1787 Mozarta, jak deska v průčelí připomíná. Proti tomuto domu na rohu Skořepky a Uhelného trhu stojí dnes nový dům „u Šturmů." Za mých časů byl starý dům „u Šturmů" třetí od rohu, již na Uhelném trhu; měl také podsíni a v barokní střeše okénka.**) Býval tu pivovar. Připomínám si, že u starých „Šturmů" viděl jsem pak o ostatcích slaviti „Bachusa." Do toho domu, do jeho přízemní kavárny, čajem prohlášené, jsem pak za svého pražského pobytu občas zabloudil, do těch místností, do kterých kdysi chodíval Mozart zahrát si na kulečníku.

*) Má jméno po kloboučníku Vítu Skořepovi, jenž měl tu r. 1530 dům „mezi domy „u křížků" a vedle pokoje vzadu zlé Kačky".

**) Narodil se tu r. 1826 Vojta Náprstek.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Xaver Tejřov:

MĚSÍCI NOCI SRPNOVÉ.

Oh, měsíci, jak smutek jsi,
jenž v plném slunci za dne
pod májovými nebesy
do duše padne!

Když na báň noc tě vyvěsí
vápenné líce, chladné,
zem, jako když se uděsí,
zsiná a zchřadne.

Vzhled věcí tuh a ponurý.
Tvrdě jich stínů kontury
svit matný razí.

Dnem povyhřátá nálada
se z kraje, smyslů vykrádá,
a v míše mrazí — — —

SUB SPECIE HORAE.

Jsou marny všechny oběti!
Jen hezky přiznejme si:
Jdem' od desíti ku pěti,
bída se na šos věsí.

Nejasných cílů ve změti,
v útoku slov, jež děsí,
kam obrátit se, vzúpěti?
Neznámý, hlas se, kde jsi!

Bezradni vůdci, rozum v psí,
chátráním páchnou města, vsi,
stráž k masným hrncům touží . . .

Kol tuchou hroznou dusno je:
Mrtvola bude! A bez boje! . . .
Supi už v modru krouží. —

PROCUL NEGOTIIS.

I.

Tiše, tiše, tiše zní
v samotu mou ohlas žití,
jako ze snů spředení
v nekonečné věku mýti
obláčkově plynou dni.

Něhou zadýchaný klid
— nehnilobný: vonný, zdravý! —
zdvíhá duši na svůj štít.
Sproštěn kalné pudů vřavy,
vášní čistou chví se cit.

Jako paprsk sluneční
teplá rozkoš ve krev stéká,
a v rej tuch, jež naděj sní,
hudba štěstí vroucná, měkká
tiše, tiše, tiše zní — —

II.

V bzučení včel a doušky vůní
na mezi ležím na znaku,
v běl rozžhavenou nebes tůní
stíhaje plavbu oblaků.

Jak proudové by hnali mlunní
změt trosečnických přízraků
z tajemných hlubin přes výsluní
za horizontu převlaku:

Se nesou bezšelestným tahem
v prostoru zasněném a vlahém
k nezřeným míru zátokám.

A v divém zachumlení smyslů
smazatelnému roven číslu
tak mizím s nimi, oblak sám — —

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Teď zpozoroval Havlín, že slzy mu kanou až po bradě; rukávem si je otřel.

„Má žena dobrá umřela dávno už, dávno — když mor tady byl, toho leta, když na Opočensku veliká rebelie selská vypukla, a tudy přes Chrášťany vojáci táhli, pražský regiment. Šest — a ne, osm let už hnije moje Katuška drahá —"

Pan Matěj se zachmuřil. „Opravdu, nějaké neštěstí se tu uhnízdilo od té doby, co jsem odešel. A dceru měl jsi — Anežku, pamatuji se, maličká tehdy byla — Kde je? co dělá?"

„Vyjela dnes po poledni na pole s kravičkami strniště orat. Vrátí se jistě už teď."

Pán vytřeštil oči. „Co? Anežka orá? s kravičkami? Kde jsou čeledínové?"

„Všichni se rozběhli. Tři páry koní jsme mívali, pěkných, věřitelé je odvedli, dobytek prodali. Koní tu již není, jen dvě kravičky poslední. A sám tu jsem s Anežkou na tvrzi. Pole leží ladem, pokud si je nerozebrali chalupníci a páni z Konárovic, sousedé nedobří — Miláčku, mladý pane, zle bylo tady, zle!"

Pán zaťal zuby a sedl na židli obkročmo, jako na koně, jinak nezvykl na vojně sedat. „Povídej!" křikl.

Venku však se v tom ozval veselý štěkot psů, rachot kol, zabučení krávy, ženský zvučný hlas.

„Anežka se vrátila!" pravil Havlín, „přijde hned, jen krávy do stáje dovede. Večeři nám podá — pak budu vyprávět."

„Nemám hlad. Povídej hned!"

Havlín tedy začal vypravovat, jak starý pán zemřel, jaký měl pohřeb, jak po jeho smrti přišla valem zkáza. Věřitelé sběhli se a kde co bylo sebrali, prý, podle práva a rozsudku soudního. Nebylo, kdo by bránil. Pan Hofman Max Englbert, správčí na Konárovicích byl jmenován opatrovníkem pozůstalého statku, opatroval tak, že nejlepší kousek země přioral ke konárovickým polím a ostatek nechal bídě a osudu. Nikdy na Chrášťany ani nepřišel, o nic se nestaral. Když Součkovi u lesa vyhořela chalupa a Souček vypravil se na Konárovice prosit správčího, aby mu pomohl vystavět novou, slíbil, že vystaví, ale ne tady, za lesem, na konárovické půdě. A tak se Souček odstěhoval i s rodinou —

Křik z venku ze dvora přerušil vypravujícího. Pan Matěj vyhlédl oknem. Viděl tam vysoké statné děvče, prostovlasé, v lehké kazajce, v krátké, hrubé sukni. A svého Racka viděl, darebu šedivého, jednou rukou kníry kroutil a druhou sahal po děvčeti a cosi napolo charvatsky napolo česky drmolil, chechtaje se jako čert, když z ohně pečené brambory tahá.

„Ideš mi, lotře! raubíři plesnivý!" bránilo se děvče „bičem tě spravím!" a bič opravdu zasvišťěl. Za okamžik Anežka vběhla do komory bosa, zarděna, rozčepýřena. „Kdo je to tu, tatínku?" vzkřikla, „loupežník nějaký!" V tom spatřila mladého pána, zarazila se, vyvalila modré oči.

„Anežko, pán se nám vrátil! mladý pán!" radostně zvěstoval Havlín a pan Matěj podával jí, aniž by vstal, ruku s přívětivým úsměvem.

„Neznáš mne, viď, děvče. Byla jsi maličká, když jsem odjížděl, ale vyrostla jsi do krásy — což ruku mi nepodáš?"

„Pokloň se, hloupá!" napomínal otec, „polib ruku pánovi! obě ruce! Smilovalo se samo nebe, že pán náš přijel!"

Pán podržel dívčinu ruku ve své. „Ne! nelíbej, nejsem tomu zvyklý. Je vidět, že se práci nevyhybáš, dlaně máš tvrdé. Také ořeš?"

„A kdo by oral, milostpane? Tatínek je starý už a nikoho nemáme!"

Osmělila se, ale její modré oči široko vyvaleny dosud s úžasem spočívaly na mladém pánu, na zjizveném obličeji jeho. Pohodil hlavou, až dlouhé kučeravé vlasy, černé jako noc, které mu splývaly do čela, odletěly do zadu. Neměl rád tyhle ženské užaslé pohledy, věděl, že je šeredný, — proč se naň tedy ženské dívají?

„Přines, holka, večeři a talíře pro pána! Nepohrdnete přece, mladý pane, chudým naším stolem?" zval Havlín. „Tak z nenadání jste přijel a jiného nemáme, nežli hrách s kroupami."

Pán se bezděky usmál. „Povečeřím, milý hochu, povečeřím, hlad už se dostaví po cestě. Ale zatím ještě tatíčka nebožtíka navštívím. Hej, Racku!" zvolal, vycházeje z domu. „Koně!" Vyskočil na vraníka a klusem dal se nejkratší cestou přes pole k Ovčárům. Znal tu každou pěšinku ještě ode dávna.

Stmívalo se valem, přece však dojel za soumraku ke hřbitovu — byl ve prostřed vísky kolem kostelíka. Právě hrobník velikým klíčem zavíral visací zámek u vrátek.

„Počkej!“ křikl pan Matěj. „Podrž koně!“ Užaslý hrobník poslechl a jen čepici beze slova smekl. Pan Matěj prošel mezi rovy až ke zdi kostelní, kde mezi dvěma pilíři byla hrobka pánů z Chrášťan, se železným, kovaným křížem, s mramorovou deskou ve zdi. Nápis na ní byl dvě stě let starý a pod ním vytesán erb rytířský: meče dva křížem položené a hvězda nad nimi. Hrobka zase už břečťanem zarostla od té doby, co ji otevřeli, aby starého pána pochovali. Na kříži pověšen byl věnec z podzimních květů, ovšem zpola uvadlý — někdo tedy přece vzpomíná na zemřelého; potěšilo to pana Matěje. Sňal čapku, pokřižoval se a začal se modlit: Otče náš! Po chvilce uvázl, nemohl si vzpomenout na slova modlitby. Potřásl nespokojeně hlavou, hle, na vojně všechno zapomněl. Hnedle by byl zaklel, kdyby to nebylo na hřbitově. Ještě kříž udělal nad hrobem.

„Tatíčku, tedy jsem se vrátil, škoda, žes nečekal déle!“ Také na matku vzpomněl, ale ta už dlouho a dlouho tu dřímá, jako malý hoch ji ztratil. „Odpočinutí lehké —!“ zašeptal, poklonil se, do prsou se udeřil. Pak rychle se vracel.

„Kdo pověsil věnec na kříž tam na hrobě mého otce?“ ptal se krátce hrobníka, který ovšem dobře viděl, kde neznámý jezdec se modlil.

„To Anežka z Chrášťan! starý Havlín ji posílá každou neděli — a — a —?“ s chytrým úsměvem vyzvídal. „To jako mladý pán se vrátil? z turecké země —! Bude mít Havlín radost!“

„Dohlédni na hrob pečlivě, rozumíš!“ přerušil jej pan Matěj, chápaje se uzdy. „A zde máš!“ hodil mu stříbrný tolar. „S Bohem!“

Vyskočil na kůň a už jen dusot podkov zazníval z večerního šera. Hrobník několikráte přehodil tolar z dlaně do dlaně — nebyl zvyklý takovým knížecím darům. Zavřel vrátka a běžel na faru zvěstovat, že mladý pán z Chrášťan se vrátil a peněz má, až je rozhazuje, ale podívá-li se mu člověk do obličeje, hrůza z něho jde — samá vráska a jizva. Takový suchý čert!

(Pokračování.)

Prokop Hanák:

LITERÁRNÍ KAPITOLY.

I.

Nářkem, ba nářkem měl bych začíti. Stagnace v původní belletrii! Sezona za dveřmi, a nic nikde, ani z officielních nakladatelství, co by čeřilo hladinu, vzbuzovalo zájem. Řada sebraných spisů pravidelně postupuje, v zavedených knihovnách číslo za číslem, překlad za překladem bez přestávky a bez vzrušení jako koleso setrvačníku. Mimo to nic. Básníci nenalézají nakladatelů, ani pro rukopisy, dekorované cenou Akademie, prosaikové utíkají za brány s jednotlivými svými edicemi. Slyšíte všude: nekupuje se, obecenstvo čte jen feuilletony denníků. Nakladatelé mají své statistiky, své zkušenosti a dle těch se řídí. Jim nelze vytýkat, proč nevydávají to či ono. Vydávali by, kdyby byl zájem. Jim je celkem lhostejno, co prodávají, jen když není škoda. Příčiny někde jsou, jen je vypátrat, na světlo vytáhnout, nářek nic nepomůže. Nutno začít tam, kam přichází regulovaná četba, na niž jsou fondy a dotace, kde se knihy officielně kupují.

Tedy školy. Mám před sebou hromádku středoškolských výročních zpráv. Poučná četba pro kulturního psychologa. V thematech ukládaných úkolů, v řečnických pokusech žactva, v mimořádné četbě spatřujete ducha ústavu jako v zrcadle. A zde to nejdůležitější: do žákovské knihovny přibyly tyto spisy: . . .

Prohlédl jsem výroční zprávy 35 ústavů po stránce knihoven žákovských a zajímavý výsledek podávám i s resumé. Jiráska zakoupilo 27 ústavů, Nerudu a Vrchlického 22, Čecha 18, Erbena, Herrmanna 16, Wintra, Zeyera 15, Němcovou, Třebízského 13, Novákovou, Raisa, Sovu, Šimáčka 12, Mrštíky, Svobodu 11, Machara 10, Heritesa, Klostermanna 9, Hálka, Holečka, Mahena, Světlou 8, Máchu 7, Březinu, Dvořáka A., Dyka, Heyduka 6, Bozděcha, Baara, Herbena, Jeřábka, Kliku, Procházku, Vráza 5, Dostála, Gebauerovou, Jesenskou, Preissovou, Rožka, Sládka, Sulu 4, Čelakovského, Havlíčka, Jahna, Kaminského, Langra, Rubše, Staška, Stroupežnického, Tyla, Weniga 3, Arbesa, Brauna, Čečetku, Jamota, Dvořáka X., Chocholouška, Kvapila Jar., Macha, Pflegra, Rokytu, Říhu, Sokolovou, Šlejhara, Šmilovského, Tisovského, Vendyše 2, po jednom ústavě má Bezruč, Bystřina, Černý, Červenka, Červinka, Hloucha, Hrnčíř, Hněvkovský, Klášter-

ský, Klecanda, Klicpera, Kolár, Koubek, Krásnohorská, Kronbauer, Krušina, Kunětická, Laichter, Leger, Merhaut, Mokrý, Mužík, Pakosta, Pauer, Podlipská, Pospíšil, Řeháková, Sabina, Svátek J., Štech, Šubert, Stankovský, Studničková, Vlček. Celkem 102 autoři zakoupeni 496krát. Vymýtíme-li řadu otisků starších, nikoli novinek, jako Erbena, Němcovou, Zeyera, Třebízského, Kollára, Hněvkovského atd,. celkem 31 autorů s 128 knihami, zakoupilo tedy 35 ústavů celkem nově **71** autorů s **368** knihami (duplikátů nepočítaje).

Jak vypadají číslice překladů cizích literatur? Dančenka zakoupilo 23 ústavů, Björnsona 20, Kingsleye, Tolstého 18, Gogola 17, Shakespeara 16, Kiplinga 14, Turgeněva 11, Hoffmanna 10, Dostojevského 9, Boltonovou, Konopnickou, Puškina, Schillera, Sienkiewicze 8, Byrona, Ibsena, Lemaîtra, Staňukoviče J., Thompsona, Vernea 6, Goethe, Dickensa 5, Balzaca, Ewalda, Gončarova, Lagerlöffovou, Mark Twaina, Mickiewicze, Molièra, Nyblomovou, Sieroszewského 4, Čechova, Frenssena, Grigoroviče, Huga, Maupassanta, Roseggera, Selmerovou, Slovackého 3, Andersena, Bilibina, Blaumanise, Burnsa, Corneilla, Daudeta, Eschenbachovou, Grillparzera, Hauffa, Hauptmanna, Ivoia, Laurie, Maeterlincka, Rostanda, Saltykova, Semenova, Sibirjaka, Sudermanna, Vojnoviče, Zejleře 2, po jednom About, Adamsová, Alcottová, Bahr, Barziny, Baumbach, Calderon, Carmen Sylva, Cervantes, Collodi, Coppée, Dante, Dumas, Dygaszinski, Fielding, Flaubert, Galopin, Geierstam, Gerold, Giberneová, Goldsmith, Goncourtové, Gréville, Hamsun, Herloš, Hire, Huchová, Jerom, Kosakiewicz, Kovalevská, Krasiňski, Lambek, Lěskov, Lessing, Loti, Maclaren, Macpherson, Madách, Mouans, Orzeszková, Petöfi, Potapenko, Rogosz, Rydel, Le Sage, Sandová, Sheehan, Schreinerová, Souvestre, Stewenson, Storm, Swift, Šoltésová, Tennyson, Uhland, Wilde, Zangwill — celkem **117** autorů s **403** knihami, o 46 autorů cizojazyčných a o 35 knih více, než při autorech původních. Dodám-li k tomu, že nevěře svému zraku jsem shledal, že jeden ústav zakoupil pouze 34 knihy české proti 49 německým a jiný pouze 21 původní proti 38 překladům, je objasněn kousek tajemství, proč stagnujeme. Překladů se prodá úžasně víc, laciněji se pořídí, více se na nich vydělá. Žák středoškolský nabývá jakéhos takéhos rozhledu po literatuře cizí, znaje z vlastní jen několik jmen, a s takovou náladou vchází do života. Kupuje dále překlady a po tvorbě původní ohrnuje nos.

Duch, který tyto koupě řídil, nesrovnává se s povinnostmi, jež k sobě míti má a musí každý národ, chce-li být kulturní hodnotou, a k nimž bez výhrady mládež naše musí být vedena a vychovávána, abychom se nedožívali žalných fiask v celkovém životě národním a neslyšeli posměšných nadávek národa méněcenného. Mám za to, že je to pouze doba přechodní, která nadejíti musila jako logický důsledek systematického snižování všeho, co vyšlo z českého péra, ať verš, prosa neb drama. Vždyť ještě nedávno četli jsme ve feuilletonu čelného denníku krátkozraký objev, že vlastně v literatuře nemáme nic, pranic.

Zkoprněl jsem nad ošklivými ciframi, které nelhou, neboť lze je jen ztrojnásobit, ježto je středních škol něco přes 100, a ostudu uvidíme dokonale. Na každém středním ústavě naleză se zajistě upřímná a přímá hlava, která se zamyslí nad touto „regulovanou“ četbou a pak se přičiní, aby za rok vypadaly číslice ty jinak.

LITERATURA.

Fr. Khol: *„Benátčana Jakuba Casanovy život a dílo.“* Studie. Vyšla jako 1. svazek „Knih života“ nákladem Josefa Pelcla v Praze 1911. Stran 93 za 1 K. — Téměř po celou druhou půlku osmnáctého století zaznívala po Evropě problematická sláva dobrodružného vrstevníka Cagliostrova a Saint-Germainova, benátského rodáka Jakuba Casanovy, muže nejvýš bystrého a nadaného, také ovšem svrchovaně prosáklého všemi raffinovanostmi doby a umějícího těžiti z jejích slabůstek i náhodných okolností. Jakub Casanova je u nás (jako ostatně dnes v celém světě) znám svými Pamětmi, vydanými spíš jako dílo sensační, ne-li pornografické. Poněvadž je to muž, který rozhodně náleží historii a jehož osudy mimo to se několikráte skřížily s Čechami, kde nalezl konečně i posledního útulku životního, snaží se Fr. Khol pečli-

vým sebráním všech kritických hlasů dosavadních načrtnouti jeho život i význam, rozhodně nevšední a při všech výstřednostech i dobrodružné vypočítavosti zajímavý i po stránce kulturní.

. Vyslovené a naprosté hájení Casanovových aventur ovšem dobře možno není, a přes to, že náš autor v předmluvě i v doslovu výslovně podtrhuje snahu do jisté míry očistnou, nedochází svých úmyslů plně. Velice správně karakterisuje jeho překvapující erotické výstřelky srovnáním s Donem Juanem a s hrdinou Cervantesovým: nebyl to bezohledný, krutý erotik požitkář, který zanechával po sobě jen bolest a pláč jako první z nich, ani don quijotovský snílek a romantický zbožňovatel z dálky, hloupě nadšený a platonicky rozkochaný před každou krasavicí. Casanova stojí mezi oběma: je-li Don Juan svými milenkami nenáviděn a Don Quijote vysmíván, je jimi Casanova opravdu milován. Neopouštívá jich navždy a vrací se k nim, a kdykoli se vrátí, je jimi stejně zbožněn a stejně žádostiv. Velmi výstižně o něm praví Oscar Schmitz: „Roven Jupiteru, dovede býti silný jako býk unášející Evropu, něžný jako labuť Ledina, marnotratný jako zlatý déšť, spadající na lože Danaino.“ Ve svých dobrodružstvích se ženami je v první řadě erotikem, a dovedl-li někdy vyhledávati své styky i pro peníze — pro obrovské sumy peněz, kterých potřeboval ke knížecímu životu — tož podléhal jen přirozeným svodům své hloupé doby, kterou svým jednáním vlastně — ironisoval. Bohužel, přes to dočítáme se v pěkně vypravovaném životopise o mnohém, co bezděčně musilo vyplynouti z Kholova péra a co zakaluje poněkud obraz Casanovův jakožto „rytíře bez hany“. Geniální člověk to byl — o to už sporu nebude, a jeho vtip, duchaplnost i nezvyklé na onu dobu vědomosti vyzvedají jej velmi vysoko nad běžný typ erotického slídila, který vzrušoval dobu, ať již radostně či problematicky. Případ s marquisou Jean d'Urfé, na nějž i Khol poukazuje, jistě nebude ojedinělý a má jistě své analogie v míře menší či větší.

Pan Khol je jemný, pronikavě cítící literát, jak dokázal ostatně již svými Illusionisty, a tento rys jeho naturelu projevuje se i ve studii o Casanovovi. Ač je převážně kompilační, má svou určitou a jednotící ideu: jde za dobrodruhovou očistou a proto jak celý její postup, tak i materiál je volen s pronikavou obezřetností a s jasným soudným smyslem. Epický tok autorova vypravování, jeho pastosní štětec a výrazně volené barvy mnoho přispívají k jadrnosti i k přesvědčivosti obrazu, který je studií nakreslen. *Fr. Sekanina.*

Dr. Ferd. Karafiát: *„Z denníku lékařova“*. Nákladem menšinového týdenníku „Pařika“ v Třebenicích. Str. 90 za K 1·50.

Je tolik záhad a zvláštních pocitů v životě lékařově, je tolik běd a žalů vlastních a cizích, které si zaznamenati dlužno — tak naznačuje autor sám důvody vzniku této zajímavé knihy. Je lékařem nejen dle povolání, ale i dle hlubokého soucitu s trpícími, jimž snaží se pomáhati nejen svou vědou, ale i útrpností a láskou. Nezapisuje do svého diaria jen diagnosy, hodiny návštěv a postup nemoci, rozhlíží se též po okolí, v němž se ocitá, pozoruje lidi i věci, analysuje jejich život, poměry a utrpení. Tak vznikla řada belletristických sensitiv, jež nejsou ani novellami, ani povídkami, nýbrž uměleckou formou vyjádřenými dokumenty lékařovy prakse. Tichá melancholie spočívá na nich, a je-li kde více rozjasněno, i to světlo je tlumeno. „Jsou lidé bolestnících duší. Stojí mimo normu světa a jejich sny a touhy jsou příliš vysoké a veliké, aby cesty jejich šly bez bolesti.“ Autorova duše je sestrou těchto bolestnících duší. Dr. Karafiát je znám jako horlivý a zanícený moravský propagátor mladé poesie české. Napsal obšírné rozbory poesie Vrchlického dle různých themat a má citlivou resonanci pro básnickou a vůbec literární tvorbu českou. I druhou svou knihou projevil, že má co říci a že nalezá pro to i osobitou formu. *—pa—*

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. *„Bavorské slovo“*. Historická veselohra. Napsal Karel Jonáš. Po prvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 17. září. Režisér Václav Štech.

Něčím nádherným jest dramatickému básníkovi suverénní, absolutní disposice osobami a věcmi dramatu, bez ohledu na zákon pravdy, pravděpodobnosti, možnosti a logiky. Vládne-li takovým neocenitelným darem autor, jest více než králem, neboť vládne v říši sice irracionální, ale přece jen v říši neobmezených možností, a to je největší výhoda dramatického tvoření. Chcete ukázku z takové říše neuvěřitelných záhadností? Ejhle, první akt „Bavorského slova“:

Na hradě janovickém, kdysi u Klatov, sedí pan Heřman Janovský z Janovic s kumpány u bohatýrské pitky, a když nad touto scénou opona se vznese, jest pan z Janovic právě uprostřed extense o theorii a praxi „bavorského slova“. Drama samo nás o něm dost jasně nepoučuje, ale máme po ruce nejautentičtější pramen: „Bavorské slovo jest jedním z příkazů dosti groteskního rytířského řádu bavorského a zařekne-li se šlechtic tímto slovem za cokoli, a byť i to nesmysl byl, musí to vykonati, nemá-li ztratiti čest i statky; jedině, kdyby do dvou hodin od vyřčení závazku pozbyl svého hradu, je zbaven důsledků daného slova.“ Uvidí se hned, jak důležitým jest

tento víc než groteskní dovětek bavorského slova o dvou hodinách, který by vůbec neměl smyslu, nebýti Jonášovy veselohry, a musel by být k vůli ní přímo vynalezen.

To je theorie bavorského slova, a jak vypadá v praxi, ukáže pan Heřman, člen groteskně bavorského rytířstva, ihned. Do síně vstoupí invita Minerva, ale jako na zavolanou, hradní sluha páně, zkušební morče bavorského slova. Do dvou hodin jej pan Heřman ožení, tak se slavně bavorským slovem zaručí. To by ovšem nebylo nic tak nemožného, ale na neštěstí je sluha ženat, oženiti jej tedy je čirou nemožností. Bláznu snad, ale nikoli panu Heřmanu z Janovic. Od čeho je pánem hradu! Nařídí — dokonce tasí meč a basta. Spolupitci rytíře mají se k činu, ale kde vzít nevěstu? První žena, kterou potkáte! Sláva! Čert by musel v tom vězet, aby nepotkali zrovna — nevěstu páně Heřmanovu. A také ji potkají, přichází právě zrovna jako na zavolanou — jiných vstupů v celé veselohře není — se svým panem otcem k ženichovi na návštěvu. Neštěstí je hotovo; poněvadž bavorské slovo je k neroztrhání, nezbývá panu Heřmanovi nic jiného, než skutečně sezdati svou nevěstu se svým ženatým sluhou. Ku podivu i nastávající tchán rytíře Heřmana a sluhy jeho Petra, i nevěsta obou, panna Markéta, mají jakési ač velmi umírněné námitky proti takové zápletce, přes to, že je jen veselohernì, ale nic naplat. Ani prosby ženy sluhy Rěnevského nepomohou, ctná panna Markéta musí si vzít nectného cháma, k tomu ženatého. Nechce-li, násilím ji k tomu přinutí alkoholik z Janovic, jenž na její námitky má uspokojivou odpověď. Až bude po sňatku se sluhou, „zazdím anebo šípem odstřelím ho“, vece šlechetný rytíř, jehož nápad ještě v prvním aktě nazván jest „krásným a veselým!“. Ale jeho holubička ani s tím není spokojena. Jak vyváznouti z této pasti? Nic není snazšího. Bavorské slovo váže, jak známo, jenom nepozbude-li rytíř do dvou hodin svého hradu. Pozbude tedy. Aby to bylo možno, o to se autor postaral s náležitou obezřetností. Když je nouze nejvyšší, přijíždí totiž na Janovice jako na zavolanou pí. Weispriacharová (!). Je to nesmírně bohatá uherská šlechtična, vdova, nesmírně zábavná, nesmírně krásná, jejímž zaměstnáním jest baviti rytířské mládence poslední dny před svatbou; k tomu konci byla také na Janovice až z Uher pozvána, jí ke cti a zábavě vymyslil také Heřman celou švandu s „bavorským slovem“ a je to pí. Weispriacharová, která shledává ji také krásnou a veselou a převýbornou, což jenom svědčí jejímu kumánskému vkusu. A tato resolutní Maďarka dá Heřmana prostě svými Kumány vyhodit z hradu a bránu zavřít. Pozbyl svého hradu i prost je svého závazku. Kumánů vodí s sebou 400, k vůli bezpečnosti, která v Čechách je nevalná, jak předstírá historická veselohra Jonášova. A posádka janovická? Ta byla opatrným autorem za včas ještě před 7. hod. večerní poslána Albrechtu Bavorskému na pomoc, neboť hrad musel býti přece bezbranný.

Tantae molis erat! Než, maďarská čarodějka má pro obecenstvo ještě pikantní pointu. Vezme stranou holubičku Markétu a důvěrně se jí optá, nač se tak v tom manželství už nejvíce těší. Marketa nechce s barvou ven a po delším zdráhání poví to pí. Weispriacharové do ucha. Jsou samy dvě na scéně a mohla by to povědět nahlas. Ale obecenstvo to nesmí slyšet. Ale obecenstvo rozumí a je vděčno . . .

Mohlo by sice po prvním jednání, které je kompletní jednoaktovkou, jít domů, ale na ceduli jsou ještě dva akty. A veselohra má ještě jednu zápletku, neboť je to veselohra tak říkajíc na dva uzle. Objeví se v II. jednání z nenadání v janovickém ensemblu rytíř Werner Nothaft, zástupce bavorských rytířů, jejž poslali po dvou letech pomstít zločin Heřmanův na bavorském slovu. Společnost — mimochodem řečeno Maďarka i s Kumány je ještě stále na hradě a je tu také celá pitecká družina rytířova — najde bavorského delegáta v lůžku paní rytířky Markéty, od dvou let choti pána na Janovicích. Rozkošný manžel vede své kumpány po prohýřené noci ukázat jim, jak vypadá jeho choť v lůžku, a když se nebesa rozhrnou, leží tu — Bavorák! Jak se tam dostal, ani sám neví, a nikdo na celém hradě. Přijel a lehl si tam, aniž měl kdo tušení, jen pro tento situační efekt, který ke cti obecenstva úplně selže, neboť ani v ohňostroji ducha a vtipu každá raketa nechytí. Leč to je věcí vedlejší; hlavní jest, že pan hrabě Nothaft přinesl nález svého chrabrého rytířstva o pánu na Janovicích. Rytíř Heřman, jeho spolučlen, dopustil prý se zbabělosti, dal se ženou (v pravdě 400 Kumány) vyhnati ze svého hradu a proto se odsuzuje na sedm let do kláštera a propadá polovinou jmění ve prospěch spolkové pokladny řádu na propití v bavorském pivě.

Konec je potom ještě dlouhý, ale dá se povědět stručněji, neboť macha je táž až do konce. Paní Weis— atd. navnadí bavorského rytíře vyhlídkou na sňatek, při čemž vidíme, jak jí líbá po maďarském a po bavorském způsobu — svede jej k sepsání zprávy, že domnělý protibavorský zločin byl pouhý beztrestný šprým, trest se naprosto plnou mocí Nothaftovou neodvolatelně odvolává, mocný list odesílá se ihned do Mnichova rychlými posly na koních připravených k nevyzpytatelnému společnému útěku Heřmanovu s Maďarkou, s něhož ovšem sejde, a je vyhráno. Na konec ještě napálí pí. Maďarka bavorského rytíře. Schudla náhle a když bavorské hrabě ochotně „zásnub“ rozvazuje, náhle zas zbohatla a hrabě Nothaft, dokonalý hlupák, je blamován, že to dál nejde.

Toť vše.

Veselohrou Jonášovou zahájen nový druh veseloher. Ve věku truchlivých valčíků mohl by se tento druh nazvati Comédie triste anebo ještě spíše Comèdie désespérée. Režie i herci vynasnažili se, seč byli, ale marné lásky snažení. „Líčky a lapačky," jak říká starý bodrý rytíř tchán na Janovicích.

KMČ.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Dne 3. t. m. oslavil 50. narozeniny universitní profesor dr. Fr. Drtina, hněvšínský rodák a bývalý posľanec říšský. Všecku práci tohoto pilného, neunavného muže, ať již ji provádí jako vychovatel a učitel akademické mládeže či jako politický a kulturní řečník a společenský organisátor, vyznačuje opravdová hloubka vědomostí, jakož i houževnatá pracovní vytrvalost. Značné odborné vědomosti — hlavně také na poli otázek školských a paedagogických — hluboké vzdělání filosofické, pohotovost jeho řečnického umění — to jsou asi přední páky všech oněch úspěchů, kterých si u nás doposud dobyl. První léta Drtinova vědeckého úsilí, jež rozvinul již jako učitel středoškolský, znamenána jsou spíše řešením problemů filosofie klassické, od níž pozvolna přecházel k otázkám paedagogickým i didaktickým, a tím zároveň už i k důležité organisaci našeho školství na čistě moderních základech. Bylo to zejména naše střední školství dívčí, v jehož rozkvět u nás mocně zasáhl jako theoretik a organisátor i jako praktický činitel ve školském odboru na říšské radě. Na universitní kathedře patří k našim nejoblíbenějším silám. Při své vědecké činnosti neopomene jediné příležitosti, aby radou neb skutkem nepodpořil tu či onu věc pokrokovou; jí slouží ostatně i četnými články v předních našich časopisech a revuích, zejména od let již v „Naší Době", „Atheneu", „České Mysli", „Paedagogických Rozhledech" a j., dále pečlivým redigováním vzdělavacích publikací (Sbírka přednášek i rozprav) a osvětovou prací ve střediscích, zejména paedagogických (Jednota Komenského, Společnost českého paedagogického musea atd.). Přejeme ze srdce našemu pilnému kulturnímu pracovníkovi všecko nejlepší. —*n*—

*Ve „Věstníku Evropy" byly nedávno uveřejněny neznámé posud dopisy Turgeněva Viardotové ze 40ých a 50ých let. Historie o objevu těch dopisů jest dosti tajemná, jak praví „Řěč" z 16. srpna cosi, jako nalezení a cosi jako — krádež. V r. 1871 žila Viardotová v Německu a když byla zpravena, že Prusové zpustošili její statek, rozhorlena na „barbary" opustila Německo a v bytě mezi různostmi zanechala svazek těch dopisů, jež nějaký Němec vzal a prodal antikváři. Ten se tajil tou koupí, o které však věděl Alfons Daudet. Teprve teď Halperin-Kamenski mohl vydati obsah těch dopisů s výjimkou oněch, jež vyžádalo si příbuzenstvo Viardotové. Z těch dopisů především vysvítá poměr Turgeněva k matce, kdy píše Viardotové, že mu zemřela: „Moje matka ani v posledním okamžiku nemyslila na nic jiného, než (hanba to říci) jak by nás zničila, mne a bratra. V posledním svém listu, který napsala svému správci, dávala mu jasný a přesný rozkaz, všecko za fatku prodati, podpáliti vše, bude-li to nutno." O svém mládí mluví v dopise z 18./9. r. 1850: „Chci, aby nic nebylo takového, čeho byste o mně nevěděla. Před deviti lety, — mladý člověk jsem se nudil na vsi. Pozornost jsem věnoval dosti hezounké švadleně, kterou matka si najala. Dvě slova jsem jí zašeptal, a ona ke mně přišla. Dal jsem jí peníze a potom odjel; hle, tu vše jako v bájce o vlku. Posléze ta žena stala se tím, čím se mohla státi; ostatek víte. To, co mohu učiniti pro ni, jest zlepšiti její hmotné položení. Toť moje povinnost a splním ji, ale shledati se s ní nemohu. . . . Co se týče její dcery, tu třeba, aby úplně zapomněla na svou matku, ale o tom ještě spolu si promluvíme." V dalších dopisech Turgeněv často se zmiňuje o té dívce; kterou Viardotová měla u sebe; píše: „Cítím, že se mi stává drahou, protože je u vás. Končím tím, že pro vždy k ní přilnu od toho okamžiku, kdy poznám, že ji milujete! Jsem velmi šťasten, že jste u ní našla podobu se mnou a že ta podoba vám působila radost." A ta „její dcera" zvolna se mění v „jeho dceru". Píše v jednom listu: „Prosím vás, abyste jí často dovolila líbati vaše ruce. Pomyslete si, že nejsou-li to moje rty, jsou to rty mi blízké." Jinde prosí: „až obdržíte tento list, zavolejte Polinu (Pavlínu) a dejte si od ní zlíbati obě své ruce a myslete na mne, pokud ona bude se blažiti z toho štěstí. Potom mi napište, že jste to učinila." Každá řádka dopisů podává svědectví o vášni Turgeněva k Viardotové, a tato vášeň „vzala Rusku genia", praví A. S. Izgoev v „Řěči" 17. srpna. „Líbám vám nohy" píše Turgeněv, a v jiněm listě německy připsal: „dávno jste mi písemně nepodávala ruce k políbení. Proč to? V příštím dopise dovolte mi, abych zulíbal vaše nohy." V jednom uvádí: „na znamení odpuštění prosím, abyste blahosklonně dovolila zulíbati vaše milé nohy, ty nohy, jimž přináleží celá moje duše . . ." Potom jinde praví: „U vašich milých nohou chtěl bych žít a zemříti . . . . ." Osud splnil mu tuto tužbu, zemřel v domě Viardotové, vášnivě jí se odevzdav jako otrok. Čtyřicet let svého nejlepšího života věnoval té ženě, praví A. C. Izgoev, ale přece jen v podstatě by měl říci, že Turgeněv těch čtyřicet let věnoval svému horečnému snu, své vášni a tou, jenom tou byl unešen tak, že ji soustředil

na Viardotovou, neboť v střízlivých okamžicích věděl, že její láska k němu byla velmi všední.

K. V. H.

* Následkem jmenování „největšího básníka Francie“, Edmonda Rostanda, velmistrem Čestné legie, francouzský tisk rozepsal se o autoru „Cyrana“, „l'Aiglona“„ a „Chanteclera“ povšechně. Bývalý jeho spolužák z lycea v Marseillu, Jean Payoud, vypravuje v „Les Annales“ 6. srpna zajímavé věci ze školních lavic a hlavně o prvém vstupu Rostandově na literární pole. Předem vypravovatel uvádí, že Rostand byl příčinou mnohé radosti tehdejších spolužáků a příčinou zoufalství tehdejších professorů, kteří nevěděli, co s ním počíti. V kreslírně četl romány a při řečtině kreslil na desky svého Thukydida nejrozmanitější obrazce fantasie, když starý učitel na tabuli rýsoval měřické tvary, Rostand z knih a sešitů budoval egyptské pyramidy. Ale úlohy míval nejlepší z celé třídy. Měl obdivuhodnou paměť, takže mohl si něco jen jednou pročísti a již pamatoval si všecko navždy. Proto byl oblíbencem professorů literátů, že v geografii a historii a ve francouzském jazyce byl nepřekonatelný, a nebyl oblíbencem druhých učitelů, protože obyčejně „nedával pozor.“ Starý Guerillot často v třídě předčítával jeho úlohy a vydával je všem za vzor.

„Poslechněte, přečtu vám Rostandovu komposici!“ říkával a četl oduševněle. Mezi Payoudem a Rostandem bylo v „písemnostech“ jakési závodění, Payoud psal verše a třída ho uznala za „básníka“. O tom píše:

„Jednou mne Rostand překvapil otázkou: „Chceš býti spolupracovníkem časopisu?“ Užasl jsem neboť to byla moje tajná touha, illuse postavila mi visi, takořka vzdálenou, náhle před zraky. Rostand vysvětloval: „Fay a já založíme časopis.“

„Odkud vezmete peníze?“ ptala se skepse.

„Máme prozatím 30 franků, ostatek dají předplatitelé,“ odvětil Rostand. A ti předplatitelé mi imponovali.

„Jaký název bude míti list?“

„Le Farfadet!“ (Šotek.) Bude se prozatím lithografovati, později vydá se tiskem. Tys básník. Dáš nám do tisku své verše?“

„Ano, a co ty?“

„Já? Ach, poesie, to není můj obor, víš, já píšu nový román,“ pravil Rostand, jenž tehdy nebyl nadšen pro básnění. Zvláštní osud: já, tehdejší básník, dnes sotva bych nadšeně napsal znělku, a Rostand, „do jehož oboru tehdy poesie nespadala“, dnes i v životě je čistý básník! Dalším spolupracovníkem „Farfadeta“ byl spolužák, jenž byl jakýmsi typem bohéma. Zanedbáván od rodičů, chodil ošuměle, vlasy měl vždy rozcuchány a jeho komposice professor třídě také předčítával, jenom že jako vzor špatnosti a často jsme se Brulatovi hodně nasmáli, neboť čtvrtým spolupracovníkem tím byl Paul Brulat, jenž se stal později znamenitým spisovatelem, autorem „Riny“, „l'Eldorada“ atd. Konečně „.Farfadet“ se objevil ve výkladu vedle lycea. Román byl od Rostanda, ale za spolupracovnictví spolužáka Victora Weyla (dnes advokáta odvolacího senátu). Název měl „Le loup vert“ (Zelený vlk). Podepsán pseudonymem: Carlowitz-Palanka. Nevím, by-li Rostand tím, či oním. Četl jsem jen prvý feuilleton a pamatuji, že byl veselý a lehoučký. Časopisu prodalo se 40 výtisků a Rostand vážně pronesl: „To je velmi krásný úspěch!“

Tehdy netušil, že jeho díla budou vycházeti v mnoha tisících výtisků a v několika vydáních. Druhé číslo „Farfadeta“ očekával jsem horečně, mělo přinésti moji balladu, ale ta uvízla v zásuvce a číslo nevyšlo. Bylo třeba sehnati 50 franků dříve. Krésus našeho spolku, Fay, dal 20 fr. Rostand 5 fr. a já jsem věnoval celých 40 sous. Číslo tedy z technických ohledů na finance nevyšlo a tak prvý podnik literární u Rostanda se omezuje na 1. a poslední číslo „Farfadeta“, které je vzácnou památkou dnes. K ironii osudu musí se ještě doložiti, že bývalý Krésus časopisu „Le Farfadet“, Paul Fay, stal se — vrátným soudního tribunálu a jest mrtev již. Rostand mu věnoval veršem vzpomínku. Jean Payoud sám, jak praví, sestoupil s Parnasu do důchodenského úřadu.

 K. V. H.

S t r e j c. Žádný čtenář neuhodne, co myslím slovem strejc. Žádný český slovník neví, co slovo strejc může také znamenati. Ale pradleny — aspoň na Vinohradech — to vědí. Přišla jedna, podstatná bába, prát. Chvíli stojí nad vanou a čeká. Když paní odešla z kuchyně, rychle bába káže služce: „Kde máte toho strejce, vystrčte ho, sem s ním, honem!“ „Co je to?!“ ptá se „neuká“ (jak říkají v Nár. Listech) služka. „I, kartáč!“ odpoví bába čertovská. Kartáč na prádlo jest postrach řádných hospodyň. Ten jest zkázou prádla, brzké zničení mu přivádí. Dnes drbou líné ženské kartáčem prádlo spíš jen potajmu, jest však zajímavo, že za starých časů kartáč náležel veřejně k rovnoprávným prostředkům pracím jako mýdlo a voda. Vypravuje Guarinonius lékař Rudolfa císaře r. 1610: „Ženské praním v jediném prádle rozdrbou plátěné šátky víc, než bys ty za půl léta na sobě strhal, zvláště v těch místech, kde mokré plátno tvrdými kartáči trou; já se však nechci v prádlo žen svých vkládati, je to ženské právo, musíme jim v tom nechati vůli, chceme-li my, muži, choditi v čistých košilích; ale měli bychom přiměti ženy, aby se nám s praním klidily z domu ven.“ Souhlasím.

V Praze dne 6. října 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Tenkrát, když jsem toho uplakaného odpoledne do Skořepky vkročil, neznal jsem nic z její historie. Já viděl jen šerou, neveselou uličku, nerovnou, s divnými, zašlými přístavky a hledal jsem, v napětí jak pochodím, mistra Ticháčka, v nějž jsem doufal, že mi snad opatří nějakou hodinu. Mělť jsem si, abych se v Praze udržel, skoro všechno sám vydělati. Mistra jsem našel brzo. Do jeho dílny sestupovalo se z uličky po několika schodech. Nevelký muž, čtyřicátník, v zelené zástěře, lysého čela, bradatý mne uvítal; když jsem se prohlásil, přijal mne po krajansku. Hned ovšem neměl pro mne nic, slíbil však, že se postará. A postaral se. Sám si mne vzal za učitele svých chlapců Prokopa a Ladislava, kteří chodili do obecné školy. Pak jeho prostřednictvím dostal jsem hodinu u perníkáře v tmavém koutě Týnské ulice, u samého Ungeltu.

Vděčně si na otce Ticháčka vzpomínám, jak se ke mně tak přátelsky zachoval a mně i pak, tak jako mnohému studentu, když bylo nejhůř, ochotně pomohl. Někdy mne také pozval na pivo do té oné staropražské hospody a jednou na obuvnický věneček, na Perštýně „u Sladkých", kdež jsem se znamenitě vytančil.

Ta Skořepka zaryla se mi do paměti. Jí jaksi na poctu jsem po letech do ní uvedl, ale do starší, jak bývala před věky, tenkráte ještě tak nenazývaná a ještě škaredější a špinavější, do její krčmy „u bílého jelena" jsem uvedl veselé, bujné studenty a s nimi hubeného, dlouhého Martina Tkaničku, pavučích noh, jenž právě jsa na suchu, bez groše, prodával tu kamarádům dobré volumen de sanctis na čtení celý rok; tu jsem také usadil Šanta, pekaře a rozpustilého faráře Bohuňka, jenž pak Martina Tkaničku s jednou ze svých dcer oženil, a přísného Šípa, ohnivce křivoklátského, s chlapcem, a pak Žita králova kouzelníka, jenž svými kouzly všecku krčmu i s ničemným Lojzou Kojatou, farářem, očaroval, omráčil.*)

Otec Ticháček ze Skořepky se záhy vystěhoval a zařídil si onačejší dílnu a také krám na Široké ulici. Tu mně pak přibyla nová kondice. Dílna za krámem stávala se dvakrát týdně na večer mou kollejí. Sedal jsem tu na verpánku a učil jsem němčině dva tovaryše mistra Ticháčka. Jeden z nich byl můj krajan, rodák zbečnický, Němeček, jenž se pak usadil v Hronově.

Jak se vzpomínky vyrojily! A chtěl jsem jen říci, že jsem dal s Bohem pražským známým a přátelům a dobrému mistru Ticháčkovi, s nímž jsem pak zůstal v upřímném přátelství až do jeho smrti. Stihla jej osmdesátiletého počátkem roku 1910.

VI.

Prázdniny roku 1874 trávil jsem opět v Hronově. Byly to mé poslední studentské vagace. Toho času začínala se v mém rodném městečku revoluce, nastal začátek převratů a změn. Stavba železné dráhy od Chocně na Opočen, Náchod, Hronov a dále do Halbstattu (Meziměstí), r. 1873 začatá, úsilně pokračovala.

Hlučno a živo bylo na stavbě, podél rostoucí trati a také v Hronově. Mnoho cizích lidí tudy procházelo, tu se střídalo i usadilo, inženýrů, stavitelů, „pantafírů", markytánův a dělníkův. Uviděl jsem a pozoroval kus nového života. Nejedna jeho figura, nejeden výjev živě mi připomenul Nerudovy „Trhany", kteří nedávno před

*) Mezi proudy I. II.

tím (r. 1872) vycházeli ve feuilletonu Národních Listů a budili sensaci. Tenkráte sotva kdo u nás nadál se, jaké veliké, převratné změny způsobí železné koleje, které porušily „padol" a její lány, které vedli dále lukami podél Medhuje k Bezděkovu, pro které provrtali tunelem šedou skálu pod Petrovicemi.

Tam se vyhnuli městu Polici. Slýchal jsem, že se Poličtí tenkráte proti dráze ohradili, že jí nechtěli. Nevím, je-li to pravda. Tiché pohorské město zůstalo stranou železnice a tudíž beze změny; tím také utěšené údolí od Petrovic k němu vedoucí mezi skalami a lesnatými stráněmi zůstalo nedotčeno. Ledhujský potok nerušeně dál tu plynul samotou pod starými olšemi a vrbami, pod houštěmi vějířových lopuch a trsy kostivalu krásnými lukami, jež v létě a z podzima prokvétají modrým kakostem a sněžnými parnassiemi.

Tenkráte tu nebylo ani žádných továren. Zůstávalo tu ticho, do něhož nesupala lokomotiva; leda že osamělá pila občas řinčivě zavřískla, nebo že silnicí klapal těžký vůz s nákladem, že zahrčela bryčka. Jaké to bývalo putování z Hronova do Police za letních, zářivých jiter tím údolíčkem, krajinnou idyllou do idyllického zákoutí, jakým tenkráte Police byla! Tiché město nevelké pod výšinou Strážnice na úpatí Stěn, nad nímž v pozadí strmí ze spousty tmavých lesů šedé skály památného Vostaše, město s benediktinským klášterem pradávného založení, s podsíněmi, s význačnými dřevěnými příbytky, i patrovými, pod šindelovými střechami, město se starými sousedskými rody Pejskarů, Krtičků, Luňáčků a jiných —

Jeho klid plašily jednou týdně šum a ruch plátenického trhu, když každé středy scházeli se tu z celého, širého okolí, s kopců i dolin chudí tkalci s kopami plátna, kdy přijížděly až z kraje, hlavně však z Broumovska vozy zámožných plátenických kupců. Trhy ty, kteréž jsem vypsal v „U nás", odbývaly se ještě, třeba že ne již tak hlučně, i za těch sedmdesátých let.

Tenkráte ještě říkali v Polici, a snad podnes říkají, panské někdy hospodě v Ledhuji s městem souvislé „krčma" a majetník její Pášma byl „krčmář". Tenkráte ještě stála poblíže kláštera nevelká, přízemní hospoda, zvláště o trzích hlučná a plná. Hospodský Krtička tu šenkoval, nevelký, ale rozložitý, v kulaté vyšívané čepičce, čilý muž chrčivého hlasu, neboť měl tlustý krk. Říkali mu také „Obsondrlich", poněvadž, když mluvil s Broumováky svou divuplnou němčinou, připletal přes tu chvíli do svých bezděky velice humorných obratů a vět (na př. haben sich zehn Uhr geprügelt), slovo „obsondrlich".

Přes ulici, skoro proti této hospůdce „u zlatého kříže", stál patrový dům s výklenky v pravo, v levo od domových dveří; v těch výklencích sedátka, jak na Policku a Broumovsku často vídati, na odpolední pohovění si v chládku nebo na podvečerní besedu. V tomto domě v prvním patře bydlil můj bratranec doktor Prouza. K němu, do jeho šťastné domácnosti, o kteréž jsem už pověděl, chodil jsem o těchto prázdninách i za pozdějších, často a rád. Někdy jsem bratrance provázel na jeho pochůzkách do vsi k nemocnému; s ním jsem navštěvoval v polickém dvoře přítele Otokara Čížka, tenkráte hospodařského adjunkta, jenž byl bratrancův nejdůvěrnější přítel v Polici a pak také kmotr jeho dětí.

V Polici jsem se seznámil s úředníky klášterního velkostatku, jmenovitě s polesným Jos. Johnem, s důchodním Jos. Vaňkem, s kněžími P. Cyrillem Kaněrou, strýcem mého krajana Jos. Kaněry, nynějšího odborového přednosty v ministeriu vyučování, s P. Gerardem Pospíšilem, nyní farářem na benediktinské faře v Orlové v Slezsku, bratrem mého spolužáka hradeckého, Frant. Pospíšila, pak setníka pluku jičínského, s P. Methodějem Laudinem, s P. Amandem Dimtrem, veselým, hodným Němcem; tito kněži všichni, až na pana faráře Pospíšila, již zemřeli.

Do Police, svého rodiště, přijížděl o prázdninách mladý kněz P. Expedit Nyklíček, urostlé, statné postavy, vtipný a veselý, jenž nedávno zemřel jako farář v německém zákoutí v Starých Bukách u Trutnova. S jeho mladšími bratry, jmenovitě s Františkem, rovněž tak veselým, znal jsem se přátelsky již z Broumova. Neméně zajímavý byl jejich otec „starý Nyklíček", dlouhé, šedé brady, zvěrolékař v Polici, znamenitý pamětník minulých událostí v městě a okolí, už po humoru otec svých synů.

V občanstvu polickém měl jsem také nejednoho dobrého známého, jako hostinského Bernharda, vážného muže, otce ředitele Bernharda, Jos. Pášmu, jehož bratr Jaromír studoval v Broumově v týž čas, jako já, bratrance jejich Františka Pášmu „Černého", jenž byl každé prázdniny společníkem W. W. Tomka při hře lurči. Seznal jsem všecku společnost pohorského města, kněžskou,

úřednickou i sousedskou za družných schůzek v besedě, v útulné vinárně brumlavého Fenricha bělovlasého v černé čepičce, nebo na výletech a také za kolikerých prázdnin i jinak, všestranněji a hloub, a tím nejeden tichý román v rodinách i klášterní samoty. —

O prázdninách r. 1874, jakož i za pozdějších stýkal jsem se v Polici také s W. W. Tomkem. Nepsal jsem si nikdy denníku, nemám skoro žádných poznámek kromě školních notesů, píšu všecky ty vzpomínky, jak je paměť má zachovala a proto bych ve všem nemohl udati přesných dat časových. A tak také ne o tom, kdy jsem se u nás po prvé setkal a pak častěji stýkal s Tomkem. Než v tom by mně byl sám Tomek nápomocen, svými „Pamětmi z mého života", plnými podrobných udání co do času, nejen na roky, ale i na dny, ba i na hodiny.

Dle té knihy jeho uvedu, že r. 1873, kdy bratranec Prouza ještě se v Polici neusadil a kdy jsem tam ještě nechodil, Tomek den 26. srpna vraceje se z Vys. Mýta z návštěvy u Jos. Jirečka, přišel s polickým učitelem Hausmanem z Náchoda přes Pavlišov do Hronova, kdež byl právě výroční trh. „Při odpočinutí v hospodě shledal jsem se, nevím zdali ponejprv, se studentem Jiráskem." Bylo to mimo kollej jistě po prvé. A ta hospoda tenkrát byla „u modré hvězdy" strýce mého Seidla.

Tomek měl v Polici najatý stálý byt, kdež obyčejně trávil vánoční a velikonoční svátky a každého roku hlavní prázdniny. Jako sedmnáctiletý chudý filosof přišel tam r. 1835 z Hradce Králové o prázdninách, aby vyučoval synka vrchního Dáňi. „Bylo dne 15. srpna ve svátek na nebevzetí panny Marie a tudy o Polické pouti." Vešel do kláštera, kdež také úředníci bydlili, a dostal se z dolejší chodby klášterní na vnitřní dvůr travou porostlý za kůrem kostela a přes dvůr ke schodům vedoucím nahoru k bytu direktorových. Z okna hořejší chodby uviděla ho paní direktorová a hned si pomyslila, že by to mohl býti student z Hradce očekávaný. I počkala na něj a zavedla jej do pokoje, řečeného oratorium, z něhož tehdáž bylo okno do kostela. „Zde stálo děvčátko třináctileté, bílého líčka, růžových tvářiček, modrých oček a líbezného, nevinného, při tom trochu čtveračivého vzezření — Byla to, totiž měla to býti, má Liduška —" vzpomíná Tomek.

Tak se dostal do Police. Přilnul k ní a jezdil tam i pak, kdy přestal být informátorem v rodině pana vrchního. Po jedenácti letech, r. 1846, byl účel jeho cesty „vysloviti se Lidušce a jejím rodičům".

Jako moudrý nápadník promluvil nejprve s paní direktorovou a „potom s Liduškou na zahradě", kdež jí předčítal román Marryatův „Jafet".

A tam si podali ruce „bez mnohého mluvení". O svatbě sjednáno, že bude na přesrok. A byla, r. 1847 v pondělí dne 28. června, „slavná, jak v Polici jen mohla být". Oddavky vykonal přítel Tomkův P. Basil Jedlička*) a mládencem byl Karel Havlíček. Tomek připoután k Polici svazkem příbuzenským a zůstal jí věren, i když Dáňovy rodiny tam nebylo, i když jeho Liduška mu zemřela (r. 1868). To byla nejtruchlivější doba jeho života jak sám doznává.

A tak jezdil pak sám jako bezdětný vdovec do Police, pro něj tak památné, kdež měl přátele a milé známé v městě, v klášteře i v sousedním Broumovsku. Bydlil se švagrem Dáňou, listovním v. v., a s jeho ženou stále v jednom bytě, v prvním patře Hartmannova domu v „hořejší" ulici nyní Tomkovou nazývané. Poličtí, mimochodem řečeno, chtěli jemu na poctu nazvati nové sady na Strážnici sady Tomkovými; starý historik však nedopustil, jen aby zachoval pradávné a památné jméno Strážnice.

Tomek měl jako v Praze, tak i v Polici ve všem stálé své zvyklosti a ve všem určitý pořádek. V pokojích nestrpěl koberce na podlaze, jinak pečlivě vyleštěné, rovněž ne záclon na oknech. Petrolejová lampa nesměla na jeho stůl. Četl a psal léta letoucí při světle lojových svíček a nic jej nemrzelo utírati kratiknotem jejich čadivý knot. V Polici mu je dodával mydlář Švorčík. Teprve za posledních let svítil milovými svíčkami.

V Polici nepracoval o svém monumentálním „Dějepisu města Prahy", nýbrž psal své paměti, dopoledne, obyčejně jen do jedenácté, kdy se vydával na procházku. Odpoledne čítal, nejprve noviny, denně pak rázem šesté hodiny byl v Besedě, aby si zahrál lurč. Protivník jeho v té hře, kupec Pášma, naryšavělé brady, jemuž přezděli „Černý", poněvadž si dal svůj dům olejovou barvou na temno natříti, přicházel také v tu hodinu. Znal Tomkovu dochvilnost. Zdržel-li se náhodou v obchodě, Tomek byl ihned nepokojný a vyhlížel jej. (Pokračování.)

*) Z mých pamětí I. 255—256.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Antonín Sova:

Z KNIHY: „ČERNOZEMNÍ SÍLA“.

(Pokračování.)

IV.

I robotí rychtář roky, daň mnohonásobnou platí,
daň krve i dcer i synů, ba tělesné oželí tresty.
A počítá prohry mládí a všechno, co musí kdy dáti,
a zná to, jak zasypané k panským srdcím jsou cesty . . .
Teď přemýšlí, dívá se, cosi se jasní v jeho lebce,
však nevěří, takové ostré že vidění uzdraví slepce,
že rázem se rozjasní, sedláku těžké dny pominou,
až vzpoura své poslání naplní krvavou hodinou . . .

A povážlivě svou hlavou kroutí a naslouchá, v dáli
zda podezřelé se vzbouzejí zvuky, zda spousta se valí.
A zdá se mu, jako by zátopa stoupala každým dnem
a vyrvat ho měla se vším z půdy i s kořenem,
i odplavit, zničit a zdolat, a odnésti vše, co míval,
co láskal, co pěstoval, sázel, co k radosti svět mu skrýval,
ba, cítil to, na svých polích a u svých stromů kdy stál,
před domkem rodným, jenž zamyšlen v minulé roky se zdál . . .

I nastalo na vlastních polích orání, osevy,
kraj hořel již vzpourou a nebylo chvíle úlevy . . .
Kdo bouřil se, pracovat nechtěl, to dcery a synové byli,
ti otcovým příkazům vzdorně a zřejmě se protivili,
neb z okolních, vzbouřených vsí již zástupy vybíjet táhly,
zášť nezkrotnou ve svém srdci, soud krvavý, hrozný a náhlý,
neb v údolí soužení co už utrpení jich předčí
a jaká že tělesná muka neb duševní muka jsou větší? . . .

Již vidí ruch nezvyklý kolem a pokradmé šepty jej dusí,
mní, cizím že vykládat pravdy zákona božího musí . . .
Svou dceru jak potká, jí potajmu domlouvá: „Kdo že hne s pány?
Tož jeden-li žabit bude, ten druhý víc přikovaný
k své zvůli, kraj vymrská, muže ti potrestá, dítě ti zhubí
a zmrzačí tebe a přece jen zavleče do záhuby.
Tu dcera: „ „Ne, tatíčku, muže mi nepustí z roboty,
když v srdci už naděje není, není ni dobroty . . .“ “

„ „Nás od příkoří a zloby když nikdo neuchrání,
muž brání se, já se bráním a bratři se jenom brání,“ “
tak pravila dcera a plamen jí vyšlehl z divokých očí,
v nich ucítil stařík jiskry, jak z dravčích zraků kdy skočí.
A užasl bezradný, kolem vše vířilo, rostl sběh lidí,
těl chumle zřel, přibývání jich, bezručku, beznosku vidí
a s prvním úsvitem rána — už ví to, dnes roboty není,
dnes tedy už vzpoury je den? Však postaví se jim, soud změní . . .

Tak mládí se rozbouřilo a šíleně kol cos kvetlo,
co nechápal dosud, tak do svého vžil se otroctví . . .
On krve se prolité bál, až ráno vzejde zas světlo,
té mladé se krve bál i svého proroctví . . .
A na vojáka, když mlčky zřel, jenž meč svůj brousil,
i na syna zbujnického, jenž odvážná slůvka trousil,
a na svoji dceru, jež čekala muže na návrat,
on věděl, že vzpoura se od vlastních vyvalila vrat . . .

Tu rychtář, když zburcován davem, jenž nahlížel v okna mu,
tou chvílí víc nezvratně přesvědčen hořkém byl o klamu . . .
K nim vyjde a vidí: tu otců známých synkové známí
jdou s puškami, s kosami, s cepy, s ostrými sekerami . . .
Hned vrhá se před ně a zaklíná je i stařecky prosí,
a jeho oko, to do důlku zapadlé, slzou se rosí,
jak slovy by zaklínal bouři černých oblaků:
„Je škoda vás, na tisíckrát, mladých junáků . . ."

A vidí, jim v čelo se bratr, vzbouřený voják, staví,
syn, zbůjník, jim po boku stojí. Tu rychtář naposled praví:
„Ne vraždit, však ukázat sílu, ne vyhrožovat, však žádat . . .
Je zbabělé do pohrůžek vítězství budoucí vkládat,
spis stížný jste nepodali ni vrchnosti, císaři dosud,
však s vidlemi, s cepy si jdete vymoci lepší svůj osud?"
Tak zadržet pohromu hledí i zadržet vzpurného syna
a každé slovo jak krvavé švihnutí bičem se vtíná . . .

„ „Pryč s pány," " tak popouzí voják. Však muži jsou nerozhodni . . .
Ti zviklání kupí své hlavy a zdají se s rychtářem shodni . . .
„Spis, vojáku, sepiš," tak radí kdos, „rychtář, ten s námi půjde,
a doručí stížný spis. Však panstvo nám ručit bude,
že spravedlivě, co chceme, vyřídí do puntíku,
že neuvrhne nás do msty a zvůle úředníků
a to, co v tom bude stát spise, ať císař i na hradě slyší,
ať císař to slyší dobře a v celé ať slyší to říši . . ."

To s mručivým odporem vyslechnou bojovní. Vychází z hádky
i rychtář i starešinové vítězně. Sklíčené matky
však brání a hlídají syny, a na vojáka lají,
jej ke stolu ženou, kde stížný spis sedláci umlouvají.
A voják, svém na čele k prasknutí žíly, se vztekem dusí,
teď rychtář a starešinové mu kážou, — on psáti musí,
i sedá a píše, však hlasitě po vojensku zuří,
těm hloupým se kličkám směje a obočí nevolí chmuří . . .

V.

De Bois, purkrabí zbirožský, pod nímž lít' zpěněný oř,
vjel do hradu branou a k ženě se odebral v oratoř . . .
Byl hrdý to šlechtic a rytíř, jak ze sečných vidět ran,
i zvyky i zpupností zděděnou dobrý již Rakušan . . .

Tu ženě své přikloněn k uchu šept': „Věrný v krvi i v prachu.
Mé srdéčko, v oratoři dnes zůstaň. A neměj strachu.
Jen selská se vzbouřila rota, jí dávno již nevoní práce.
Dnes táhne a zdá se, že hrozí, ta husitská, česká ráce . . ."

A opustiv zděšenou, běžel jak bouř a přehlédl stráž.
Pak správci připomněl bdělost, kord potěžkala páž,
to v okamžiku, neb dole již vzpoura se nořila z ticha, —
tu purkrabí zarytě stál, že zdálo se, sotva že dýchá,
jak socha v té komnatě, přepychem koberců, obrazů
a zrcadel, v několikerém kde svítil se odrazu,
v tom slunečném dopoledni, jež modrý svůj nádech mělo
a skrze zelené stromy se velkými okny chvělo . . .

On nenáviděl tu luzu, a každý že zrádce své má,
vše vyzvěděl, zpravenýma již o všem zřel očima,
zřel na průvod blížící se, však bez hnutí lidského citu,
byl rychtář mu nevděčným starcem, jenž zosnoval bouři v skrytu,
a nenávistí jat tvrdou, své přede dnem posly slal,
by Piccolominiho jezdce z měst blízkých přivolal
a naučil selskou, tu drzou a opovážlivou luzu
tvář tváří se postavit náhle před jistou, krvavou hrůzu . . .

De Bois, purkrabí zbirožský zpupně se usmíval
a před správcem jásal: „Ta selská nás luza nezaskočí.
Vpusť mluvčí. Však zámeckou stráž mi ukryj opodál,
v past rebelly vlákáme, Piccolomini ví už. Ten na ně skočí . . .
Krok ve velké, klenuté síni dunivě v prázdnu rost',
tu neklidně vyhlížel oknem, tu ruku klad' na jílec meče,
zřel dolů do parkánů a na černý, hrozivý most,
kde žlutavá po deštích voda se ve proudech valí a teče . . .

Tam — šedá již vzrostla mračna a táhly již zástupy,
to na míle bez mužů zůstaly všecky chalupy.
A s kosami, s puškami, s cepy se údolím jak had šinou,
jim do kroku buben se ozývá, v soutěsce údery hynou,
teď opatrně se vinou, teď pod hradem stojí, se řadí,
a osměleni jsou, výhrůžní, netrpěliví, mladí, —
jak purkrabí zuří a čelo své vraští a jilec stiská,
ta dráždí jej vzpoura, že po krvi volá ta luza blízká . . .

V tom rozevřely se obrovské dvéře komnaty,
tlum mluvčích se vevalil bez zbraní, hrozivý, proklatý . . .
Teď rychtář, jenž sukovitý, jak schýlený kmen se vznesl,
vpřed vykročil, zamáchnul rukou a slovo jak první hlesl,
hned ticho jak před bouří nastalo, dusné a vyčkávavé,
cos v očích všech selských plálo, lačné, mstivé a dravé
a slunce jak vpadlo sem dveřmi a parku zelení,
hle, na stěnách v obrazech jako by ožili jeleni . . .

(Dokončení.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

Když dojížděl pan Matěj ke své tvrzi, byla už tma v polích, hvězdičky probleskovaly na nebi. Chalupy, patřící ke dvoru, úplně zapadly v temnu, nikde ani v okénku se nezasvitlo. Jenom psi tam vyli. Za to viděl v dálce za borovými lesy, které po stráních táhly se černější nežli večerní stíny, řad jasných světélek.

„Hle! v konárovickém zámku slavnostně nějak svítí!" ušklíbl se.

„Snad hostinu tam mají — což tam!"

Ale i ve Chrášťanské tvrzi zazářilo okénko, v komoře svítili. V železném skřipci hořela praskajíc dobře vyschlá louč. Také sváteční osvětlení. Čekal Havlín s Anežkou — když pán vstoupil, odevzdav koně Rackovi, večeře kouřila se už na stole. Talíř bílý porcelánový byl proň připraven.

„Libo-li pánu —" zval starý hospodář — „ale dnes máme jen hrách a kroupy a černý chléb s tvarohem. Odpusťte, mladý pane, nenadáli jsme se. Zítra už jinak bude, kohoutka podřízne Anežka."

Zasmál se pán, ochotně sedaje ke stolu. „Kohoutu darujte život, nejsem pečeni zvyklý. Ale kde je talíř pro tebe a pro Anežku?"

„My už —" chtěl se omlouvat Havlín.

„Nic! sem talíře! nechutnalo by mi samotnému. A Racka zavolejte, dareba má hlad —" Skývu černého chleba si ukrojil a s chutí dal se do večeře. Poslušně přinesla Anežka tři hliněné talířky, pro sebe, pro otce, i pro Racka.

„Ty, Racku!" přísně uvítal pán vstupujícího Racka a prstem pohrozil. „Dej si pozor! Nejsi na vojně, jinému moresu zvyknout musíš. Rozumíš? Sáhneš-li drze po téhle dívčině —" na Anežku ukázal — „do sklepa tě zavřu a žízní nechám tě pojít. Rozuměl jsi?"

Racek zamžoural potměšile očima. „Oh, gospodine — já — Bůh mi svědek, já nevěděl, že gospodin sám —"

Pan Matěj pochopil, co chce Racek, dareba, říci. „O hlavu ti talíř rozrazím!" rozkřikl se vztekle, ale hned se tomu zasmál hlasitě. „Jez, darebo! Dnes nechci si pokazit první večer v domově!"

Anežka do tmava uzarděna v rozpacích zapálila novou louč a jedli společně — pán s Rackem hltavě, byli vyhladovělí, Havlín jen tak ze slušnosti usmívaje se poníženě, stále pobízel a pánu na talíř předkládal. Ostatně na štěstí hrachu bylo dosti i chleba i tvarohu. Anežka plechovou lžicí na misce ostýchavě lovila zrnka, seděla s očima sklopenýma, dlouhé její brvy házely stín na uzardělé tváře, její plavé vlasy stočené věnečkem kolem čela leskly se jako hedvábí.

Mladý pán díval se bezděky na ni, myslil si: „Hezká je! zdravá! červená!" a přistihl se několikráte, že zvedl ruku, aby si zakroutil po zvyku kníry, kterých už neměl. Racek taky zamžoural chvílemi po děvčátku, ale jen vzdychl, pamětliv pánovy hrozby, a jen zkroušeně očima zamžoural ke stropu.

„A teď večeři — dobrá byla! — zapijeme!" vesele pravil pán odkládaje lžíci.

Havlín v rozpacích vstal a přešlapoval. „Jen vodu máme — zdravou, dobrou vodu ze studánky — nevěděli jsme, že přijedete, mladý pane!" omlouval se.

„Nevadí! Racku, přines čutoru, je v ní ještě vína?"

Racek ochotně vyběhl, čutoru lýkem opletenou přinesl, zatřepal jí, zakloktalo víno, ale jenom už na dně.

„Anežko, čtyři sklenky!" rozkázal pán. „Uherského vína ještě nám trochu zbylo."

„Odpusťte, mladý pane," vymlouval se Havlín, „nepiju nikdy vína."

„Musíš dnes!"

„Ne!" zavrtěl starý hlavou. „Odpusťte!"

„Proč?" divil se pan Matěj, nalévaje do sklenky ohnivého vína.

„Ne, nenuťte mne, mladý pane, prosím!"

„Pij, starý! nemám rád lidi, kteří nepijí ani vína, ani piva. Škarohlídové jsou to takoví, nebo jaký že je život bez vína? Ono srdce rozehřívá, veselosti dodává, jiskřičkami ozařuje smutný lidský život. Ve víně pravda — hej! jenom vzhůru sklenku, Havlíne!"

Starý šafář svěsil hlavu. „Ne!" bránil se, „pánův služebník jsem, ale smilujte se! Pánubohu jsem slíbil, že nedotknu se hříšného nápoje, který opíjí a omamuje."

„Ach ty! ach ty! hříšný nápoj!" smál se pán. „Rozumím ti, bláhový starče! Nějací brouci vlezli ti do hlavy, viď? K nějaké sektě kacířské patříš — co? pravý katolík neodříká se vína. Nemám ty mudrlanty všelijaké rád, kteří hloubají o víře a nic nevymudrují, nežli že je hřích, je-li člověk vesel a ze života se těší. Ale čert tě vezmi, jako vezme všechny kacíře, co je mi do toho? O tom si promluvíme

jindy, ne dnes! — Ty, Anežko, se mnou si přiťukni!“

„Ani dcera má nepije vína!“ rychle namítl Havlín.

„Neptám se tě! Anežko, na zdraví!“ Pán nalil vína děvčeti. Anežka bázlivě zvedla oči k němu, pak je obrátila s otázkou k otci. „Neptej se táty!“ rozjařen volal pan Matěj. „Přiťukni a pij!“ Neměla odvahy odepřít — omočila opravdu rty, ale rozkašlala se a utekla od stolu, z komory.

„Hloupé děvčisko!“ hučel Racek.

Pan Matěj se upřímně smál, dobře a veselo mu bylo pod rodnou střechou, jako by starosti a všechny klopoty zlé tam venku někde nechal a vrátil se do bezstarostných dob svého mládí. Ale čutora byla prázdná. Udeřil jí o stůl.

„Nevadí — pro dnešek! Půjdeme spat!“

Havlín se uklonil. Objevil se svícen stříbrný s voskovou svící, od pohřbu pánova zbyla tu.

„Kam mně dovedeš, starý?“

„Pokoj červený Anežka jakž, takž prozatím připravila, postel je tam — dnes mladý pane, musíte poshovět —!“

„Zbytečně mluvíš — i na tvrdé zemi bych spal. Ty, Racku, jdi, u koní přespi. Zítra si tu zavedeme nové hospodářství!“

S Havlínem pán přešel velikou světnici, čeledníkem bývalým, kde stála pec, dávno vychladlá. V podlaze cihly černé, rozpukané a kolem stěn dubová lavice trouchnivěla. Rozbitým oknem hvízdala meluzina. Smutno bylo v té prázdnotě studené, nevlídné.

Červený pokoj za čeledníkem býval vždycky vyhražen pánu, hospodáři. Spustlý byl dost a dost, po koutech visely pavučiny, ale peřiny bělaly se na starodávném širokém loži. Havlín postavil svícen na stůl.

„Zde, pane. Přeju vám, abyste dobře spal první noc ve svém domě. Nehoršte se na mne, že všechno tady tak zpustlo, není to moje vina. Zlé byly časy! ach, zlé!“ zavzdychal. „Vlci a havrani padli na nás, roznesli, co se dalo, a já jen úkradkem, po sklepích a skrýších něco uschoval před nimi. Když zemřel starý pán — Bůh budiž milostiv jeho duši! — hodný byl až přespříliš, hodný a sláb ve starosti své — sotva oči zavřel, sehnali se odevšad —“

Pan Matěj netrpělivě mávl rukou. „Nech toho, až zítra mi všechno povíš. Dobrou noc!“

„Přejete si ještě něčeho, mladý pane?“

„Ne — Ale zítra hned ráno o šesté hodině ať všichni lidé z našich chalup stojí na dvoře. Rozumíš? Všichni! muži, ženy i děti.“

Havlín potřásl hlavou: „Oh, pane, starosti čekají na vás!“

„Vím — ale teď nech mne spát. S Bohem!“

Havlín odešel. Mladý pán shodil oděv, a zhasiv svíci, zabořil se do peřin. A opět se hlasitě zasmál. Peřiny! jak dávno nespal pod peřinou! Nepamatoval. Nemohl také dlouho v té měkkotě usnout. Založil ruce pod hlavou a díval se do tmy. Okna byla zatarasena okenicemi, tma dusná, černá, ztuchlinou tu páchlo. A přece pán viděl — své mládí viděl, vzpomínky se vynořovaly ze tmy, jak se díval — vzpomínka za vzpomínkou přeletovaly, až únavou klesla mu víčka — usmál se a ve snu dále pletly se mu vzpomínky.

Zvyklý časně ráno vstávat, probudil se, když venku někde zakokrhal kohout. Otevřel oči — tma kolem, jenom štěrbinami v okenicích prokmital šerý svit nového dne. Naslouchal — v síni slyšel kroky, zavrznutí dveří. Starý Havlín vstal už asi! hádal mladý pán. A teď tichounce, pomaličku kdosi otevřel, vešel do pokoje. Kroky bosých nohou — jako když přeběhne myška. Okenice se otevřela tak lehce a opatrně, že ani nezaskřípla, a v šeru tom u okna uviděl Anežku.

„Dobrý den, děvčátko!“ vesele zavolal. Zavrávorala leknutím, jako ztrnulá zůstala bez hnutí, jenom vytřeštěnýma očima zadívala se na pána. Byla oblečena jako včera večer, když se vrátila z pole, ve hrubé suknici, v režné košilce.

„Co tu děláš, hej? přišla jsi mne vzbudit?“

Odpovídala po chvilce bázlivým šepotem: „Vzpomněla jsem, že okenice jsou zavřeny, už dlouho jsme je neotvírali, a — myslila jsem, že pán spí —“

„Nespím. Staráš se o mne, jsi hodná. Pojď blíž!“ a pán vztáhl k ní ruku, hubenou, kostnatou, přes loket obnaženou, černou srstí porostlou. Zadívala se úzkostlivě na tu ruku, ale neměla síly uhnout se.

„Neboj se! Víš ty, Anežko, že jsi hezká? po čertech hezká!“ smál se. „Proč se mne bojíš? pojď sem! nevzdoruj, nemám to rád!“ Ustoupila bázlivě o krok — ke dveřím. Modré oči vyvalovala.

„Ženicha máš?“ Zavrtěla hlavičkou. Vzpomněl na ubohého Tadyáše, který hnije tam někde u Dunaje. Vzkaz od mrtvého přinesl hezké Anežce, ale ne! Nač ji zarmoutit, vzpomíná-li ještě A možná, že už dávno zapomněla. Tím lépe. Až jindy poví jí —

„I ženicha ti zaopatřím, uvidíš!“ žertoval. „Jen pojď ke mně a hubičku mi dej!“

Zbledla — viděl, jak se zachvěla, až zoubky jí zachřestily. „Poslechneš? co?“ rozkřikl se, jak byl na vojně zvyklý. Utekla beze slova, dvéře za sebou přirazila.

Zachechtal se, vyskočil a strojil se rychle jako voják. Zahlédl na stěně staré zrcadlo, zadíval se do prasklého skla. Znal svůj obličej — šeredný s modrou jízvou po tváři, bezvousý a bez obočí — což na tom! Čert to všechno vzal! — ve vojenském táboře nedívaly se na to holky, míval jich vždycky, kolik chtěl. Sám na sebe se ušklíbl, jazyk vyplázl: „Ohyzdo!“ Pražádná trpkost se v tom neozvala, už dávno byl smířen se svým osudem.

Pak otevřel okno, až rámy zpuchřelé se bortily a několik skleněných tabulek do olova upevněných se vysypalo. Studený vítr podzimní zavál do pokoje. Zaklel pan Matěj: „Všechno samá červotočina! ztuchlinou páchne, ale změní se to! vyvětráme! Hej! Racku, hej!“ Zavolal z okna.

Za okamžik byl tu Racek a s ním i Havlín. „Pomoz mi oblékat!“ velel pán Rackovi, „a ty, starý, zatím vypravuj, co se tu dělo.“

A Havlín vypravoval. Jak mrtvého pána vypravil řádně a poctivě, jak na pána se sluší, na poslední cestu — farář i kaplan z Ovčár a dva kapucíni z Kolína vedli průvod a kantoři zpívali a mnoho lidu se tu sešlo i panstva okolního. „A zde —“ ukázal sežloutlé listy hrubého papíru, asi z kalendáře vytržené — „účty jsou, co a zač jsem vydal, co pánům páterům a zvoníkům, zpěvákům, hrobníku, ministrantům. Co za svíčky voskové — všechno jsem zapisoval věrně spravedlivě, abych mohl s klidným svědomím účty složit. Všechno tu je zapsáno od té chvíle, kdy milostivý pán dodýchal, všechno, co za ta tři léta jsem vydal na penězích, co za obilí a dobytek jsem utržil.“

„Dobře, dobře!“ pán jej netrpělivě přerušil, „později to prohlédnu. Dále povídej!“

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Čekají od něho čin. Nějakou řeč před shromážděním. Cicero proti Catilinovi. Co by jim řekl?

„Poslali nás na cesty pravé a spasné, z nichž nás bohdá neodvrátí ani mračení mocných, ani úšklebek zbloudilých v mlžinách vysněného světanství se potácejících krajanů . . .“ Ano, tak to četl. Ale kde? Marně vzpomínal. Cvičená paměť ho napálila. A tak by chtěl mluviti?

Konečně dostal se z labyrintu.

Ne každý, kdo miluje spravedlnost, povolán je státi se jejím bojovníkem. Jejím veřejným obhájcem. Jest i drobná práce od srdce k srdci, od duše k duši. A k té hodí se každý. To byla jeho niť Ariadny.

Jest určen za theoretického ctitele práva, skrytého rovnatele a klestitele cest, tichého spolupracovníka, prohlubujícího rýhu, již chod vůdčího, průbojného ducha zůstavil, za podzemní sílu, zkypřující půdu ku přijetí semen nové pravdy.

Bylo mu, jako by něco prudkého a nového v něm rostlo a šířilo se, a přece neznámé odporné síly tlačily to nazpět do malicherných měr, svíraly, komolily vzniky, aby nevyspěly v čin.

Vyhýbal se Mayovi i Luňákovi, u Rokytníka omluvil se, že ze studií bolívá ho hlava a opouští chvílemi paměť.

Neradi se vzdávali svých fantasií, ale už nedotírali. Schwert by se byl uklidnil, kdyby i sám sebe mohl oklamati. Nebyl z bludiště venku, ba točil se v něm stále beznadějněji. Nabyl pravdy, proč nenabyl též odvahy? Jiný na jeho místě vše by zahodil a šel za novým heslem, obětoval by vše! Tak činili i Římané i křesťanští vyznavači.

Všecky rozpory ty odmeteny byly prvou jarní bouří srdce.

Schwertovi bylo sedmnácte let. Kolegové jeho měli už své „lásky“, scházeli se s dívkami, dopisovali jim. Schwert chtěl býti knězem. Na tento jediný cíl měl oči pevně upřeny. Žen jako by pro něho ani nebylo.

K velkonocím přibyla do Mladé Boleslavi příbuzná paní Rokytníkovy, Terezka Máchalová, a ubytovala se u Rokytníků. Sedmnáctiletá krasavice ze statku, měla si šíti u krejčířky mladoboleslavské svou výbavu. Nosila kroj, jenž švižné rusovlásce znamenitě padl. Byla kyprá a bílá, jako by ji v mléce vykoupal, teplá vůně

vlála z plně rozkvetlého dívčího těla. Když nesla se ulicí, stavíc pevně nožky v šněrovacích botkách, houpavým krokem, při němž červené sukně jako hadi smýkaly se v pravo v levo, blankytný fěrtoušek a život vlnily se jako na vodě, rovné, pevné zuby v úsměvu se svítily, tu zastavovala zjevem svým proud studentstva, vojska, a kde kdo zálibně prodlel očima na lepém zjevu venkovské krásky.

Ba, i leckterý vážný vdovec, jda v neděli kol Červeného kola v Rořátově, pro Terezku Máchalovou, usmívavou tanečnici, vmísil se do kola a křepčil, až vážné šosy lítaly a mládež se smála.

I pod okny bytu Rokytníkova a pod okny krejčířky Baňkové, u níž Terezka Máchalová šila, počali se vytrvale procházeti studenti i důstojníci.

Terezka smála se, litujíc, že neumí německy, jistě že to jsou krásné věci, [co jí mladí panáčci ve fráčcích i bílých kabátech na ulici povídají.

Ptali se Schwerta ve škole, co panna Tereza dělá, o kom mluví, koho si všímá a koho miluje.

Náhle počal Schwerta navštěvovati elegantní Šámal i hrdý Frydrych jednou Schwerta doprovodil domů.

Se Šámalem se Frydrych pohádal, neb se snad domluvili, facit všeho byl, že zůstalo při jediné návštěvě Frydrychově.

Ovšem, že Schwert ihned poznal, odkud věje vítr. Šámal nikdy se Schwertem styků nepěstoval a nyní nutil se hovořiti, aby skryl své pokukování po dveřích bytu Rokytníkova. Měl oči i uši nastraženy, nevyjde-li ze dveří Terezka.

Schwert mluvíval s Terezkou, zhotovil jí jednou, dvakráte adressy dopisů, ale jinak o ni nestál. Byla prázdná — divně hloupá.

Ale když Šámal se tak vážně zajímal, díval se i on na Terezku pozorněji. A co dříve všedním, stávalo se mu žádoucím. Vmyslil se do vznětu Šámalova, bezděky ho napodoboval. Stíhal ji pohledy, vzdychal, chytal se za srdce. A žárlil.

Snad kdyby jí Šámal nechal, též by ochladl. Ani nepozoroval, že přihřívá se o cizí oheň, že vznět jeho je plagiátem.

Terezka rychle vše pochopila a nebyla zarmoucena. Bavilo ji to. Oč citově byla zralejší, střízlivější než studentíci rovného jí věku, o to byla též koketnější. Pudem ženským tušila, kam až smí se pustit ve své zábavě. A hráti si s ohněm těší nejen dítě, ale i ženu, citem velké dítě.

Usmála se na Schwerta jednou, dvakráte. To popletlo ho tak, že byl přesvědčen, že Terezku miluje jako Werther Lottu, jako Egmont Klárku.

Zmizelo kněžství, zmizely úkoly vlastenecké, láska k ženě zapudila vše jiné z duše. Luštil sladkou, mlhavou hádanku duše ženské. Viděl Terezku světlými parami, zrůžovělou, zjemnělou, zidealisovanou. Zbožňoval ji, když nebyla na blízku, ale byl stísněn, když byli doma.

Trnul, když s ní mluvil. Slova zdála se mu hloupá, banální, zvuk hlasu protivný cítil se malý, nepatrný, nehoden její pozornosti.

Jak to Šámal nastrojil, že mu řeč u Terezky plynula jako med? Že na břitké její odvety nabral neméně trefné přívěty. Huba mu jela jako šlejfíři, co zatím Schwert mlčel, koktal neb blábolil nesmysly. Ano, Šámal mluvil o tanečních hodinách, ve kterých Schwert nikdy nebyl, o německé literatuře. Ale co o ní Terezka věděla? Byla sice výměnou rok v Němcích, ale mnoho nepochytila a mnoho už zapomněla. Konečně připadlo Schwertovi, mluviti s ní o české národnosti. Ovšem, proč na to už dříve nepřipadl? Bude s ní mluviti o povinnosti znáti se k svému národu, k mateřské řeči a nevěřiti cetkám a cárům cizích model, třeba byly od zlata a hedvábu.

Ale než dostal se milý Schwert k této činnosti u panovnice svého srdce, praskla duhově zbarvená bublina jeho lásky.

Deštivého podvečera letního potkal Schwert Terezku se Šámalem — za vodou. Drželi se za ruce a klonili k sobě hlavy.

Vzít kámen, mrštit a zabít je jedinou ranou! Již se shýbal Schwert, ale najednou projel šumem deště naříkavý výkřik čejky. Černý stín ptáka míhal se nad parami louky. Z dáli plakal jez.

Řeka na blízku. Věčný klid, úkoj. Pokyn osudu. Schwert byl syt života.

„Ich habe gelebt und geliebet . . .“

Deklamoval si to zas a zase, napřed vášnivě, pak klidněji. A na konec uchýlil se k filosofii.

Co se stalo? Věc přirozená, spravedlivá. Právem dala prázdná loutka přednost sličnému, modnímu mladíkovi před habánem vyčouhlým, neoblíkaným, nemluvou. Ano, bylo to nepochopitelně naivní od něho, očekávati, že Terezka bude jednati jinak. Jen vše po právu!

A hrdost mu pomohla. Přes nemotornost, přihroublost selskou cítil Schwert v sobě něco, čeho v Šámalovi nebylo. Byl v něm vyšší vzlet duševní, láska k utlačovaným, otevřené srdce pro bídu. Sám ji zkusil a nepřál trpkosti její nikomu,

Vrátil se domů.

Když setkal se s Terezkou, byl chladný, téměř hrubý. Podivila se a rychle dovtípila. Hodila vzdorně hlavou a vyhlížela oknem po procházecích na ulici.

Pak ji to vše přece zamrzelo a úsměvy, lichotnými otázkami hladila Schwerta.

Ale nepřivábila už.

Ke dvěma vlídna zároveň, proč ne ke třem, několika?

„Und wenn dich auch der zweite hat,
so hat dich bald die ganze Stadt . . .“
recitoval si Schwert z Fausta.

Nemilovala, jen si hrála. A to bylo sprosté!

Dokázal toho, že mluvil s Terezkou jako se svou kvartýrskou, bez vášně. Paní Rokytníkové bylo čtyřicet a šilhala. Terezka se zlobila, až se jednou i rozplakala nad příkrým slovem Schwertovým.

Vlastně žádná žena nestojí muži za to, aby se znepokojoval. Bude ze mne pravý, povolaný sluha Páně, řekl si Schwert.

Pokusil se konečně řešiti svůj poměr k otázce vlastenectví českého. Opatrně promlouval k Beránkovi. Ale nalezl u něho netušený odpor. Na takové utopie že je času dosti, až člověk dosáhne pevného postavení, odbyl ho praktický Beránek. Má pravdu, řekl si Schwert.

Ano, odložiti něco, není ještě vzdáti se toho. I on napřed se musí postarati o sebe, splatiti dluh rodině. Předčasně vytasiti se svým češstvím, znamenalo by, dáti v sázku budoucnost. Národnost česká odolávala až dosud zlobě času i bez něho a má-li vymizeti, on ten proces nezdrží. A pak je to v duchu času a snad není on jediným, jak mu mládí jeho namlouvá, který má vědomí národní, snad jiní jsou šťastnější, pracují, budí — i za něho pracují. Osobní zásluha je náhodná, dnes ty, zítra já a po zítří někdo jiný

Však se někým nahromaděná elektřina vybije. Žádná síla prý nepřichází v přírodě na zmar. Jen se obměňuje. A konečně, člověk má míti důvěru v Boha, věřiti, že on podle svrchované spravedlnosti své napraví, co jest křivdou a ne trestem.

Schwert zabral se do studií i o prázdninách, přečetl Shakespeara, jejž mu Libický v německém překladě opatřil... V rhetorice zřejmě vynikal Schwert nade všecky spolužáky v němčině a češtině. V němčině předstihoval ho pouze Libický, v češtině nikdo, ani profesor ne. Rhetorové divili se Schwertovi, odkud znalosti své má. Až Šámal prozradil. že viděl u Schwerta české knihy. Považovali to za libůstku a pouze Pětioký se vysmíval „vlastenci“. Měli všichni plno plánů pro budoucnost. Kam na filosofii?

Třídní profesor rhetoriky Čížek dal Beránkovi a Schwertovi doporučení ku vlivným osobám v Praze. Schwertovi k bývalému žákovi svému, officiálovi Houškovi, Beránkovi ke spřátelenému katechetovi Dlabalovi.

Do Prahy mířilo šest ze dvanácti v rhetorice zbylých studentů, do Litomyšle jeden a pět do Vídně. Mezi těmito Libický a Hochsinger.

Libický, jenž poslední dvě léta měl výnosnou kondici v uměnímilovné rodině židovské, Mělníků, chodil pěkně, ale přes to zůstal nehezký, měl hlavu s klikatým nosem a odstávajícíma ušima. Jen oko jeho bylo ohnivé, pohled jaksi zasněný a hluboký, v odporu s jeho energickou, ctižádostivou povahou.

Zůstal až do rhetoriky primum locum tenens, v druhém semestru předstihl ho však Pětioký, druhý premiant, ale jen lepší známkou z češtiny.

Poslední měsíc v rhetorice nemluvilo se než o Praze a Vídni. Přeli se, které město je krásnější, kde kyne rychlejší karriera. Frydrych předčítal jednou před profesorem Čížkem německou ódu na Prahu a brzy na to Libický panegyrikon na císařské město na Dunají.

Před rozchodem v Mladé Boleslavi podnikli rhetoři výlet ke švédským šancím na Chlumu. Usedli pod jehličí na mech na okraji lesa. Vemenník kvetl a voněl i vstavač, z pole pak zavíval sem vítr suchý pach zrající pšenice.

„Slyšíte ta arpeggia větrová v korunách stromů?“ zablouznil Libický. „Kdybych znal hudbu, chtěl bych býti skladatelem. Ale vím, že budu jen spisovatelem, ale uznaným, hvězdou prvého řádu.“

„Ty?“ ozval se pohrdlivě Frydrych. „Kdybys řekl raději lichvářem, všemberou, bohatcem.“

„Což nemůže býti i spisovatel bohat?“ bránil se Libický. „Voltaire založil továrny, proč bych já se mu nemohl vyrovnati? Tolik v hlavě jako on mám také, a snad více.“

„Peníze a zase peníze,“ smál se Šámal. „Libický, nedělej žida!“

„Což o ně stojím? Chci býti bohat, abych zaopatřil své příbuzné, mám tři sestry a dva bratry.“

Každý vytasil se s tím, co nejvíce dosud tajil. Vždyť se loučili, snad na roky, možná na celý život.

„A co ty, Schwerte?“ tázal se na konec Pětioký, jenž prohlásil, že chce býti advokátem.

„Já — bych chtěl býti soudcem.“

„Hm! Zvláštní gusto,“ divil se Frydrych. „Dřít se s darebáky, odsuzovat!“

„Ne,“ ohražoval se Schwert, „brániti bezpráví a chrániti právo.“

A po prvé rozhovořil se o úmyslu pracovati pro lid, otevírati mu oči ke křivdám, které sám proti sobě páše a které od nepřátel trpí.

Všichni naslouchali překvapeni, jen Libický se sardonicky usmíval. Na konec přerušil vývody Schwertovy.

„Ty, Václave, a napravovatelem? Prokurátorem utištěných? To je práce Sisyfova, k tomu nestačíš. Jsi slaboch.“

„Poldo, neurážej!“

„Amicus Plato, sed magis amica veritas, pravda nade vše, Václave. Nesmíš mysliti, že tě nemám rád, ale pravda jest, že jsi duch, který nerazí si sám dráhu, cele přijímá, vstupuje do šlépějí, improvisuje na thema už dané. Nezlehčuji tě, i takoví pracovníci musí býti a ty budeš znamenitý improvisátor. Paměť in optima forma, kázeň a úměrnost ve všem — ale nemáš — promiň, živelného pudu výbojců, ani fanatismu reformátorů. Ty novou víru nezaložíš.“

(Pokračování.)

Z. Winter:

STUDENTI Z ČECH V UNIVERSITĚ KRAKOVSKÉ.

V Archivum do dziejów literatury, které vydává Akademie krakovská, jest v svazku XII statistická stať (Karbowiakova), uvádějící, kolik studujících, kolik domácích, kolik cizích učilo se v Krakově mezi lety 1433—1510. Řečená léta jsou léta husitská u nás, naše universí jest husitskou, poctivě českou, a protož již napřed lze hádati, kdo šli z Čech na školu krakovskou, že byli katolíci z českých i zněmčených míst. Proto jest velmi zajímavo dověděti se, kolik těch studentů bylo a z kterých míst přišli.

Úhrnem jest v album universitním za oněch 77 let zapsáno 17263 studentů, z těch jest 9652 domácích, 7611 cizích a z těch cizích jest 294 z Čech. Cizí přicházeli ze všech evropských zemí (zapsánoť i Dánsko, Švédsko a Finsko, také Italie). Českých míst, odkud občas ten onen přišel do polské školy vysoké, jest uvedeno nad sto, ale referent z neznalosti rozmnožuje ta místa tím, že uvádí totéž město dvakrát, zmýlen byv jednou jménem latinským, po druhé německým nebo českým. Tak na př.: Pons a Brüx jsou mu města dvě; též tak Cubitus a Loket a mimo jiné i Vystrycz a Bystrzyca.

Do Krakova s opomíjením university pražské chodili studenti z Broumova, z Branné, Bakova, Brodu Německého, z Budějovic (odtud nejvíc), Bystřice, Chrudimě (Charudim), z Chebu, Chlivice, z Chodova, z Chrastné, z Chvalšin, z Černošína, z Draženě, z Chebu, z Brodu Železného, z Falknova, z Kbel, z Jemnice, ze Sklenářic, z Krupky, z Haselu (v Litoměřicku), z Halbrunna, z Hořic, z Janovic, z Kadaně, z Kaplice, z Keblan (zašlá ves), z Kinšperka (zajímavo, že v album krakovském totéž zněmčené místo slove Králova Hora), z Krucenburku, z Kondratce, z Chotovic, z Kozarovic (Písecko), z Krumlova, z Lampertic, z Levína, z Liberce (to jméno zná i polské album XV. věku, a liberečtí čechožrouti se mu teď vzpírají), z Lípy České, z Lokte, z Loučna, z Malče, z Manetína, z Mořičova (v Chebště), z Mimoně (kteréž město mimo Niemes má v album i jméno Nyemie — Němí), z Novosedel, z Mikulášovic (Litoměřicko); několikrát uvádí se Jindřichův Hradec; Plzeň (Nowe Pilzno), Nové Hrady (? Novum Castrum); Pavlov, Planá, Polná, Praha, Přetín (Pretin), Přeštice (?Przestecz), Radovesice (?Radowecz), Rožmitál, Rožmberk, Žďár, Sviny Trhové, Sedlec, Slatinany, Smolnice, Šternberk, Soběslav, Stropnice, Žihle, Tábor (!), Tachov, Tausen (což asi Domažlice), Děčín, Týn (snad Vltavský), Týn Horšův (orszoviensis), Třeboň, Villa scriptoris čili Vesce Písařova (v Chebsku), Véska, Vitice, Záboří, (v Hradečtě), Žalov, Žilina. Jmen nejistých neuvedl jsem. Není jich mnoho. Asi šest. Z uvedených jmen patrno, že tu zastoupeno všecko panství Rožmberské a Hradecké, rozlehlé po jihu českém, pak jsou to Čechy severní s Chebskem. Překvapuje Chrudim, množství míst z Boleslavska a Tábor. Překvapení seslabuje se tím, že z Chrudimě i z Tábora za celý čas přišlo do Krakova jen po jediné osobě. Z Moravy přišlo za oněch 77 let studentů o něco víc nežli z Čech. Zapsánoť jich 356 z 71 měst, nejvíc z Olomouce a z Brna.

Prokop Hanák:

LITERÁRNÍ KAPITOLY.

II.

Nejdůležitějším prostředníkem mezi knihou a čtenářem je časopisectvo. Uvažujme trochu, jak po této stránce jest opatřena původní naše tvorba literární.

Mám na mysli především denní tisk, jenž považoval vždy toto prostřednictví za jednu ze svých nejčelnějších kulturních povinností. Stavovská rozlišnost žurnalisty a spisovatele stále více se vymezuje, druhdy v redakcích žurnálů splývaly obě funkce v týchž osobách, bylo tedy docela přirozeno, že na př. Neruda nepropásl ve svých kritikách téměř jediného knižního zjevu, třeba i druhořadého. Dnes, zdá se mi, že mezi oba bratrské stavy vetřel se jakýsi chlad, pozornost i péro žurnalisty ocitají se docela ve službách každodenního ruchu, politického, kronikářského, obchodního, hospodářského, sportovního, jemuž kniha stále víc ustupuje za humna do podřízených zadních rubrik a příloh, krčíc se do drobného petitu jako zjev vedlejší, méně závažný a důležitý. Mezi vydavatelem knihy a žurnálem vyvinul se bohužel poměr čiře obchodní, a tak se stává, že i o knize, která znamená třeba literární čin, čtenářstvo dostane zprávu opožděnou nebo vůbec žádnou. A mám za to, že napsání a vydání takové knihy má větší význam, než kolik goalů dal F. C. S. M. klubu M. S. C. F., což se obecenstvo dovídá za tepla hned zítra na úsvitě a celý týden pak na pokračování. A nesmí se zapomínat, jak značný vliv má žurnalistika vůdčí na žurnalistiku venkovskou, která zpravidla jde v její stopách. Literární referenti, které každý význačnější list má, buď neumějí nebo nechtějí uplatnit se, když ne víc, tož aspoň co do místa adekvátně, nebo snad marně tlukou na dveře vůdčích kabinetů, které nechtějí se otevříti.

Někteří literární redaktoři usnadnili si práci i odpovědnost ještě více, dávajíce se zastupovati silami nekvalifikovanými, včerejšími studenty, bez rozhledu a znalosti — po jejichž pensech měla by se procházet ještě dlouho červená tužka, — plnými plýtvavého zeleného obdivu pro věci, které významu toho nemají, a zase dle vkusu svých professorů do posledního knoflíčku upiatými pro to, co roste z půdy, po které chodí. Zdá se také, že některé činitele v žurnalistickém tisku ovládá přesvědčení, že by českému lvu upadl jeden ohon, kdyby čtenářstvo některý den četlo místo úvodníku o „politické situaci" článek o hodnotném zjevu literárním neb uměleckém, jak jej nalézáme leckde na př. v tisku francouzském.

A je tu ještě něco horšího. Žurnalistická kritika podřizujíc se začasté, nevím proč, i politickému směru svého listu, rozsadila též všecko spisovatelstvo do politických škatulek podle kriterií zcela náhodných a jen tak od oka, a pohlíží pod tím zorným úhlem také na jejich díla, která přece nemají s politikou nic co činiti. V důsledku toho nalezne čtenář ve dvou různých listech posudky o témže díle protichůdně různé a zmaten i disgustován přeskakuje pak „literaturu", pro niž nenalézá spolehlivého a objektivního ukazovatele tam, kde by jej najíti měl.

Tak očkuje se v obecenstvo nejen dojem jakési podřízenosti literární tvorby, ale namnoze i názor zcela křivý o tom, o čem se píše. A přece byly tu literární zjevy a zajisté i budou, jež mocně pohnuly citem národa a měly rozhodný veliký vliv ethický na jeho smýšlení, jenž by byl několikrát zmocněn, kdyby se neklopýtalo o překážky výše naznačené.

A jděme dále. Vydání h o d n o t n é (podškrtuji) knihy je na nejméně stejně pozoruhodný čin jako provozování e f e m e r n í divadelní hry někde na periferii. O t é t o události dovídá se čtenářstvo bez odkladu. Naproti tomu jsou u nás několik let vycházející soubory celé životní práce autorů ne bezvýznamných, o nichž z toho onoho listu nedočetl se čtenář dosud praničeho. Referát divadelní je u nás lépe a pečlivěji obstarávan než knižní. Proč? Z jakých důvodů?

Jsou zde také literární revue a časopisy oddané výlučně literární, umělecké a sociální kultuře.

Jejich literární registrace, i kdyby byla sebe úplnější a systematičtější, nemá toho praktického významu jako žurnalistika, neboť revue zůstávají omezeny na určité méně četné kruhy svého čtenářstva, nepůsobí tak bezprostředně v lid a neovlivují ho jako časopisy. Ale ani tu nenalezneme onen pravý poměr mezi spisovatelem produkujícím a redakční pozorností k jeho dílu. Však to jest již přirozenější, neboť zde mají své tribuny různé umělecké směry a víry v užším slova smyslu, což arci nevylučuje, že i zde měl by čtenář čísti soudy spravedlivé, osobními a pobočními sympatiemi či antipatiemi nepodkládané, nalézti ú p l n é přehledy. Zběžný tento náčrtek, jenž dotýká se

jen povrchu věci, dovoluje mi koncem říci: naše žurnalistika nekoná ve svém celku (jsou pěkné výjimky) vůči české literatuře svou povinnost tak, jak by měla, a jak tomu druhdy bývalo. Přejeme si, aby věc se zlepšila, neboť s trochou dobré vůle nic není nemožného. A toto nejsou nemožnosti, nýbrž povinnost. Bude zajímavo, uvedu-li jindy číselně zevrubnou rozvahu o tom, jak jednotlivé listy si všímaly literatury a kolik místa jí věnovaly. Jsem jist, že někde spatříme úžasné bilance, v nichž shledávám rovněž jednu z příčin nikoli vedlejších dnešní literární stagnace. A přece řešiti ji z toho-to konce bylo by tak snadné.

DIVADLO.

Činohra. *„Patria“*. Veselohra o čtyřech dějstvích. Napsal Jar. Hilbert. Po prvé na Národním divadle 9. října. Režisér G. Schmoranz.

Analysa „Patrie“ není vděčnou prací. Nic na tom nesejde, že její nudný, neživotný sujet vzat ze zákulisí akciové společnosti „Patria“ a že jejím obsahem jest změna správní rady této společnosti kompromisem mezi její většinou a oposicí a že tím zmařeny úmysly hlavních osob veselohry a správní rady udržeti posici dosavadní většiny. Neboť změna tato udá se docela mimo nexus veselohry a není ani jejím konfliktem, třeba že se o rozhodující valné hromadě neustále ve hře mluvilo. Pracuješ k ní ovšem choť viceředitele Vyšína, Rut (!), ale způsobem, který mohl věc jenom poškoditi a co nejvíce kompromitovati. Zajisté že zavdá podnět k této fusi, ale jenom tím, že choť její překonán štěstím z toho, že jej chce viděti v příslušném mu milieu, odkvapí ve třetím jednání se slovy „Nech mne jednat!“ a kompromis do valné hromady tak spraví, že obětováním svého tchána, který ochotně svolí, a čtyř jiných radů oposici, vymůže si místo generálního ředitele. Kdyby za co stál, musel by to učiniti a priori, neboť jedná bezcharakterně, když se proti tomu vzpouzí jako proti mravní nutnosti, a jedná bezcharakterně, jestliže jeho rozhodnutí je s morálkou nesrovnatelno. Paní Rut — biblické své jméno děkuje jenom nápadu, aby v textu mohlo býti užito na čisto nemístně citátu ze soujmenné knihy Písma, vyvázne z nástrahy, do níž si pomohla svou bezhlavostí, jenom přičiněním nápadníka své sestry. Mohla se důkladně popálit, přišla k dostaveníčku, nastrojenému ničemou hry, mezinárodním podvodníkem a zlodějem Joe Sytalem, jejž vlastně z lázní do ovzduší Patrie přivezla. K čemu Sytal toto dostaveníčko jménem vůdce oposice fingoval, je u boha, patrně jenom proto, aby autor do čítárny hotelu „Bristol“ dostal hlavní společnost hry ke scéně, jež měla býti zjevně fraškovitým vyvrcholením veselohry, ale ve skutečnosti je nad pomysl trapným faux-feu. Stačí podotknouti, že cís. rada Lexa, jehož žena se dala napálit Sytalem o své jmění, jež mu v akciích „Patrie“ svěřila, snaží se jí nasuggerovati, že byla Sytalem hypnotisována, a Antonie skutečně vchází na ten nápad a předstírá po dvakráte na scéně usnutí hypnosou. Insinuaci, že by něco podobného mohlo pokládati za veselé, humorné anebo vtipné, odmítlo obecenstvo s indignací a bavilo se zjevně na útraty autora výsměchem na místo smíchem. Mimochodem řečeno, celý plán Sytalem vymyšlený, prodat akcie oposici a pomoci jí k vítězství, prozrazuje autorovu neinformovanost o přípustném statutu akciové společnosti a podmínkách hlasovacího práva. Ohňostroj vtipu a humoru zmokl úplně, ni jediný podkop se nevzňal. Autor očekává veseloherní efekt na př. od lázeňských zavazadel pí. Vyšínové na scenu vlečených, od velikých kartánů s klobouky, od toho, že sportovní švihák Kamil sahá pro dary do nepravého kufru a odtud ostýchá se vytáhnouti šněrovačku, anebo „nějaký kus damského prádla“ („Neslušný, kam to saháte!?“), — ó vznešená rasovosti umělecká! Skvostný byl také nápad s telefonickou budkou, jejíž dveře Sytal z venčí neustále zavírá a Antonie uvnitř neustále otvírá. Je to co říci, že obecenstvo zůstalo chladno i vůči tomu, že starý vicepresident z rozmaru své dcery, téže Rut, musí obléci spodní vlněnou kazajku, poněvadž není 20° R., ale zase ji musí hned svléci, poněvadž se ukázalo, že je 28° R. („Všichni páni v lázních nosili dvojí prádlo.“ „A jak to víš?!“ Ó rasovosti!) Ba, ani narážky na impotenci (vysoká rasovost!) cís. rady Lexy nezaťaly! Císařský tento rada diktuje telegram, který mohl dobře sám napsat, hospodyni, poněvadž je anglický, aby se obecenstvo podelektovalo pravopisnými hrůzami slečny, anglicky neznající. Všechna vzletná místa hry, milostné dialogy manželů a páru milenců, zničil autor neslýchaně šroubovanou dikcí, na jevišti nepřirozenou a nesrozumitelnou, plnou slohových napuchlostí, plnou germanismů. (On ví, že mu nejsi dobra!!!!)

Byla to hotová katastrofa, z níž se ctí vyvázla předně IV. čtvrtka abonentů; ukázalať, jak daleko za jejím vkusem zůstává vkus autorův — a představitelé nemožných a neskutečných osob veselohry. Ti zjednali si skutečně marné zásluhy o ztracenou věc. Nejlepší byla pí. Dostálová jako Vyšínová, sl. Odstrčilova jako

Ilona, afektovaný to výrostek pražského krému, p. Hašler jako Ed. Vyšín, p. Deyl jako Staněk a ovšem p. Schlaghammer v roli šibala Sytala. Paní Nasková v roli záletné choti prof. Lexy byla rozkošna. Pan Steinsberg hrál svého paralytika — také veseloherní motiv! — s překvapujícím realismem. Režie byla splendidní v omylu, že jde o skutečně možnou dramatickou práci. *KMČ.*

* V Paříži nalezli dvě dosud neznámá Dumasova dramata v pozůstalosti bývalého Dumasova spolupracovníka Noela Parfaita. Obě dramata, psaná rukou slavného autora „Mušketýrů", jsou pětiaktová, jedno je divadelním zpracováním románu „Syn trestancův", druhé nese název „Pietro Tasco" a jeho námětem je divoce romanticky zauzlená justiční vražda v Benátkách v době rady „desíti". *—n—*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Novostavba u Prašné brány, nazývaná Representačním a Obecním domem (ačkoli přejetí starého historického názvu „Králův dvůr" bylo na snadě a mohlo pěkně zabrániti všem nesnázím), bude sloužiti rozmanitým účelům. Také výstavním. A spojenými silami pracují už Beseda umělecká, Jednota výtvarných umělců i Spolek umělců výtvarných „Manes" o uspořádání zahajovací výstavy. Nebývalá ta svornost rozvaděných dosud bratří překvapuje mile a slibuje mnoho. Doufejme, že bude to prvým krokem k uskutečnění důstojných representačních výstav českého výtvarnictví, aby vyplnily zahanbující mezeru v naší kulturní representaci, na kterou zde u příležitosti letošní výstavy Krasoumné jednoty žalováno.

Nedejme si blahou tu naději zkaliti ani výstavou soutěžících návrhů na plakát prvé společné výstavy umělecké v Obecním domě, ač věru třeba dávky sladivého optimismu, abychom strávili plakátové preludium bez natrpklé příchuti. V konkurenčních asi čtyřiceti náčrtech počínala si výtvarnická potence a individuální jadrná tvořivost s velikou skromností. Za to se bezmála ve všech hlásí o slovo pilná snaha vyniknouti rebusovou skladbou nejmodernější noty a deformovanými tvary jak symbolů tak nápisů. Vůči této základní totožnosti téměř všeho nabízeného nešlo by spravedlivému milovníku čilého pokroku výtvarnického na rozum, proč výstavní ceny dostali jen tři konkurenti a nikoli aspoň třicet, kdyby neuvážil, že ceny byly k disposici právě toliko tři. Ostatek musil tedy vyjíti prostě arithmeticky na prázdno, ať už se proto rmoutíme čili nic. Jen tak lze pochopiti, že prvou cenou vyznamenána byzantská mosaika, vydlážděná na papíře a zobrazující toporně tři dámy, postrádající věcného významu i životného výrazu; že druhou cenu obdržel operutěný, ale jinak těžkopádný zjev oslepeného genia jenž — nebýti nápisu — neprovidá také nic. Třetí cena udělena zřejmě jen proto, aby porota ušla jakékoli výtce podjatosti vůči nejnovějším směrům. Zdrcující přímo důkaz naprosté objektivnosti podán tedy vyznamenáním návrhu, jenž honosí se tovární známkou našich expressionistů, odštěpených nedávno z „Manesa", i zobrazuje po zednicku v nejprimitivnějších obrysech melounovitě kulatě a beztvárně dvě tetky onoho mannequina, jenž strašil po pražských nárožích o poslední členské výstavě „Manesově".

Ve všem všudy kráčíme tedy už spolu v čele civilisace! A proto máme konečně i plné právo na „kubisty". Tak zovou teď v Paříži předvoj nejpokročilejší malby, která redukuje všecky složité formy vezdejších předmětů do nejjednodušších tvarů stereometrických. A čas by v tom byl — jak už tak českou povahu známe — abychom nezaholdovali honem i „kubismu". Však bychom se jinak musili hanbiti před světem! Očekáváme proto s úplnou důvěrou, že i touto složkou moderního výtvarnického pokroku budeme se moci pochlubiti v bohatém polyfonním koncertu nastávající representační výstavy umělecké. *J. L.*

TÝDEN

* S P. Ignátem Wurmem, dómským vikářem a dlouholetým zemským i říšským poslancem moravským, odchází nám postava nejvýš rázovitá, poslední ze Sušilovy buditelské družiny, člověk zlatého srdce a podivuhodné pracovní vytrvalosti, jedna z těch ideálních a zanícených národních duší, které dovedly obejmouti svým zájmem i svým plným pochopením hned najednou několik složek našeho národního i kulturního života. Rodák z brněnských Klobouk (* 1825), byl v 25 letech vysvěcen na kněžství a žil od r. 1866 v Olomouci, kde se stal sekretářem kapitoly. Nadšený slovanofil, který až do nejskrytějších hloubek rozuměl duši našeho lidu, staral se neúmorně o její povznešení, a on to byl, který ještě více než před půl stoletím první na Moravě usiloval o vzkříšení ruchu národopisného a o zakládání prvních ethnografických musei, ze kterých vyrostla později naše veliká Národopisná výstava. Ignát Wurm, důvěrný přítel Strossmayerův, byl jedním z nejnadšenějších pěstitelů slovanské myšlenky cyrilomethodějské a nábožensky tolerantní, usilovav zejména ve smyslu známé encykliky papeže Lva XIII. („grande munus") o smír církve katolické s pravoslavnou. Horlivý zastánce národnostní rovnoprávnosti, po 30 roků se zasazoval jako poslanec na sněmu moravském i na říšské radě o sankci zákonů, které by českou naši větev ochraňovaly před bezprávím. Prozíravý a již tehdy prakticky usuzující, staral se o zřizování českých peněžních ústavů,

zejména prvních moravských záložen. I české školství, zejména olomoucké, mu vděčí velice mnoho. Jako poslanec zastával se hlavně odříznutého a stále opouštěného Slezska, podporoval snahy Slovinců, navazoval čilé kulturní i národní styky se vším Slovanstvem. Nadšený přítel Ruska a Francie, vynakládal mnoho úsilí o vzrůst a utužování ideí mírových, kladl veliký důraz na udržování mezinárodních styků, z nichž má teprve vyrůstati zdravá politika domácí. Jeho ideou nejmilejší a nejbližší byla však po celý život idea moravského národopisu, a vrcholem jeho dlouhé a neúmorné životní činnosti byla přece jen práce ve Vlasteneckém musejním spolku olomouckém, jejž povznesl na nebývalou výši, jak rozmnožením a uspořádáním sbírek musejních, tak i řízením musejního časopisu. Před lety již zesnulý profesor Havelka, archaeolog dr. Wankl, dr. Kříž, prof. Ťalský a j. a j. byli tu jeho neúmornými druhy, a ještě v posledních dobách, kdy následkem těžkých chorob a nebezpečného poranění byla P. Wurmovi odňata pravice a kdy on, více než osmdesátiletý stařec, musil se učiti psát levačkou, neopominul jediné možné návštěvy zamilovaných musejních místností. Možno říci, že Ignát Wurm, „otec národopisu", jak znělo jeho čestné epitheton, byl opravdu nejmocnější pákou moravských snah ethnografických, a že jeho bohatým úsilím zachováno bylo velice mnoho nádherných květů vyrostlých z lůna lidové poesie a lidového výtvarnictví. Bohat čestnými vyznamenáními a objat upřímnou, srdečnou láskou i úctou všech, kdož jej znali, zemřel P. Ignát Wurm zcela chud, neboť všecky své příjmy prostičce žitého života obětoval svým ideálním zájmům a snahám. Zemřel 87letý, o 2. hodině v noci na 4. t. m. zánětem plic. Nejen v zemích koruny české, ale i v celém Slovanstvě bude jeho nadšené a na výsost obětivé duši zachována čestná pamět. *—n—*

* Dne 9. t. m. oslavil šedesátku života vynikající člen sboru naší české university, dvorní rada prof. dr. F r a n t i š e k K o l á č e k, moravský rodák ze Slavkova, dlouholetý gymnasijní profesor brněnský, řádný člen České Akademie pro vědy, slovesnost a umění. Prof. Koláček je na slovo vzatý odborník na poli mathematické fysiky, a jeho přečetné práce a theoretické výzkumy, zejména v oboru optiky, hydrodynamiky a akustiky, vyvolaly nejednou živý ohlas i daleko za hranicemi. Již jako gymnasijní učitel v Brně upozornil na sebe prof. Koláček svou geniální theorií rozptylu světla na elektromagnetickém základě, jíž značně rozšířil význam známé theorie Maxwellovy. Na tomto poli vykvetla Koláčkovi ještě celá řada úspěchů dalších, stejně pronikavých a svědčících o hlubokém vědeckém pochopení jedné z nejnepřístupnějších disciplin, úspěchů, které zůstanou zaznamenány v historii moderní fysiky na vždy. — Profesorem české university byl dvorní rada Fr. Koláček jmenován r. 1891 po smrti Seydlerově, před několika roky byl povolán do Brna na nově zřízenou českou techniku, ale po dvou letech se vrátil do Prahy trvale. Jedním z jeho vysoce záslužných činů je konečným zdarem vrcholená dlouholetá snaha, aby česká universita dostala — po způsobu university vídeňské — svůj samostatný ústav pro theoretickou fysiku, jenž byl právě letos odevzdán užívání. Z větších spisů jeho jmenujeme N a u k u o h y d r a u l i c e, dokončení F y s i k y Seydlerovy (Mechanika molekulární, Theorie vibračního a indolačního pohybu, Akustika), dále T h e o r i e e l e k t r i c k ý c h o s c i l l a c í v e v o d i v é a p o l a r i s a c e s c h o p n é k o u l i, S t u d i e o e l e k t r i c k é r e s o n a n c i a j. Přejeme našemu věhlasnému pracovníku mnoho svěžesti duševní, zdraví a sil pro další desítky plodného života.
—n—

* V „Correspondant" bylo uveřejněno neznámé psaní Voltairovo z r. 1736. Voltaire radí v něm literárnímu nováčkovi, aby byl opatrný a nedůvěřoval lidem, kteří se zabývají literaturou. Vypravuje o opatovi Defontainovi: „Vysvobodil jsem toho člověka z vězení r. 1723. Opatovi na svobodě dostalo se podpory od mých přátel. A víte, co učinil tento člověk? Napsal na mne paskvil, jehož každá řádka mne bodala. Přítel, jemuž paskvil ukázal, hodil jej do ohně. Opat, jako kající hříšník, prosil mne za odpuštění. Odpustil jsem mu a svěřil jsem mu dokonce, aby přeložil několik mých věcí, anglicky vydaných v Londýně. Když věci ty přeložil, opravil jsem rukopis a poslal do Holandska, vyhradiv si právo k vydání těch věcí ve Francii. A tu ctihodný opat vydal proti mně kopu paskvilů." Závěrem Voltaire zmiňuje se o svém známém protivníkovi, jímž jest nenáviděný Jean Jacques Rousseau. Dvě věty by stručně vysvětlily tuto nenávist.

Voltairův výrok: „Lid bude vždy hloupý a barbarský, jsou to volové, kteří potřebují jha a biče a sena."

Rousseau Voltaireovi řekl, když tento mu nabízel útočiště před pronásledováním pro „Emila": „Nemám vás rád, protože vaše divadlo kazí mou republiku."

A v tom objeveném dopise praví Voltaire literárnímu začátečníkovi: „Tento opat jest docela i s to napsati chvalozpěvy o Rousseauvi, oba jsou si podobni, jako kapka vody kapce. Vystříhejte se známosti s takovými vzornými hanebníky . . . ."

V Praze dne 13. října 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

„Poldo," ozval se Beránek na obranu Schwertovu, „v otázce národnostní nejsi vůbec kompetentní."

„Proč?" bouřil se Libický.

„Protože jsi žid, žid, žid!" volali sborem kollegové.

„Máš žabí perspektivu," přisolil Frydrych.

„Pro Jordán jsi kompetentní, ale ne pro Vltavu," posmíval se Pětioký. Ale Libický se nedal.

„Právě proto, že jsem žid, jsem objektivní. A praktický. A jsem-li žába, znám lidi z jiné strany než vy, čimborasové a lodě pouští."

„Snad ty sám pokládáš se k boji národnostnímu za povolanějšího?" ozval se Schwert.

„Nemyslím, ač i to by bylo možno. Alespoň je ve mně expanse, kterou stěží tlumím, kdežto v tobě, Schwerte, je jen jakési přikrčené přání, ve mně je žhoucí krev, ale ty rozhříváš se násilím, protože není v tobě žáru a nahromaděných sil."

Schwert cítil mnoho pravdy v útocích Libického. Chtěl mluviti ale nedali mu. Mluvili všichni zároveň, jeden překřikoval druhého.

Řeč otočila se jinam. Ale Schwert slíbil si, že usvědčí Libického ze lži. Ne slovy ho překoná, ale skutky. A k tomu třeba času. Byl mlád a měl ho nazbyt. Qui vivra, verra! Uvidíme! —

O prázdninách připravoval se Schwert do Prahy. Matka sháněla mu prádlo, otec ve volných chvílích uvažoval, má-li syna doprovoditi do města, po jehož shlédnutí sám celý život tajně toužil. Počítal, co ta dvě léta, než se Václav dostane do theologie, bude to státi, napomínal syna, aby v Praze nechytil se neznabohů, o nichž pan farář Caligari kázal, že obcházejí mladé duše jako lvi řvoucí, aby je svedli.

Na svou lásku Schwert rychle zapomněl. Po čase zvěděl v Praze, že se provdala za hostinského.

Více znepokojovalo Václava poslání jeho vlastenecké. Chvílemi cítil, že kompromis s dobou, odklad, není čestný, že zanedbává svou povinnost. Pokoušel se probuditi národní vědomí ve své rodině. Otec a bratr ho nepochopili, matka poslouchala, přikyvovala a obdivovala se výmluvnosti synově. Ale ani u ní nešlo to hloub. Sem tam promluvil se sousedem tím neb oním, se strýcem Bukvičkou, ale všude narážel na nechápavost. Nebyl dosti trpěliv, aby začal od prvopočátku a rozvíjel pomalu své myšlenky. Rychle ochaboval. Na konec odložil vše, poznal, že sám není ještě dosti probudilý, aby budil jiné. A to poznával za hlavní příčinu svého nezdaru. Toužil už po pražském, vlasteneckém ovzduší, maloval si, jak ho přivítají jako svého. Řekne přímo, že je s nimi za jedno, požádá je, by vložili na něho kus své práce. Bude pracovníkem napřed neznámým, pak vynikajícím — hvězdou . . .

Cvičil se o prázdninách ve francouzštině, sestavoval si rozmluvy, vyměnil několik francouzských dopisů se spolužákem Šubrtem z Nymburka, jehož máti byla rodilou Francouzkou.

Poprvé litoval, že není hudebníkem. Od starších studentů z okolí zvěděl, že informátor s hudební znalostí je v Praze hledán.

Páter Kořínek dohodil Schwertovi kancelářskou práci u advokáta v Turnově. Václav bral si akta k opisu domů a donášel je zase do města. Placen byl od stránky. Otec Schwert vdával dceru nejmladší

a zase si na chalupu vydlužil. Václavu bylo těžko na konci prázdnin přijímati od otce umolousané bankovky, ale nebylo zbytí. Sám měl svých deset zlatých. Však peníze zase rodině vrátí, to si slíbil, ač to neřekl. A snad právě na ten slib otec čekal, když vykládal synovi, jak těžce peníze pro něho sehnal. Matka podstrčila mu ještě zlatku, více nemohla.

II.

Václav Schwert vydal se z Mnichova Hradiště koncem září 1846 do Prahy na voze pantáty Jíry, povozníka. V Kosmonosích přisedl Beránek. Přenocovali v Předměřicích v zájezdním hostinci a druhého dne k večeru dorazili do Prahy a zakotvili „U tří kaprů" na Poříčí. Schwert zde i přespal, Beránek, jenž měl s Pětiokým vyhledaný byt na Dobytčím trhu, už tam hned na noc zašel.

Druhého dne šel Schwert k zápisu a pak hledal byt. Zacházel do ulic postranních, pátraje po levném bytu. Nalezl po poledni byt ve Vojtěšské ulici u obuvníka Kolihy, pokojík na pavlači, jejž sdílel se sazečem, který chodil pozdě večer domů. Za byt platil dva zlaté stříbra měsíčně. Kufr a peřiny dopravil sem Jíra k večeru. V bytě byl nejnutnější nábytek, dvě postele, stolek, skříň, několik židlí. Nad jednou postelí visela puška. Koliha řekl, že sazeč Pacholík je náruživým střelcem a každé neděle si vyjíždí na lov.

Poznal ho Schwert téhož večera, když přišel po práci od večeře. Pětadvacetiletý hromotluk a hned vyprávěl, že se mu typografie nelíbí, že raději půjde za hajného neb ke dráze.

Nazejtří byla první myšlenka Schwertova: „V Praze!"

Sen stal se skutečností. Byl v městě, „jehož sláva dotýká se hvězd". Vlastníma očima viděl velebnou krásu královských Hradčan, stál nad tichou, přijatým tělem martyra posvěcenou Vltavou a když obrátil se k poledni, pohádkově šeřil se mu na obzoru Vyšehrad, sídlo moudré Libuše. Nad Vltavou vydouvala se zelená vlna Petřína se zubatou zdí Karlovou a na půlnoc seděl tvrdě a neústupně Žižkov, památník prvního vítězství hrdinného Jana Žižky.

Sladkost nadšení měla však hořkou pachuť. Odevšad zaznívala tu cizí řeč a ne česká, v ulicích i slušných místnostech ovládala jen němčina. Nikdo mu neřekl: „Vítám vás do Prahy!" I jeho kvartýrský i sazeč Pacholík, vše drmolilo němčinu. Vyhledal české knihkupectví na mariánském náměstí, stál před ním, obcházel je, ale vejíti si netroufal.

A přec opojení bylo mocnější než zklamání. Schwert bloudil městem, tuše v každém starobylém domě, omšelém pomníku, zastavěném a zavřeném kostele pamětníka událostí znamenitých. A když v neděli odpoledne navštívil za hradbami divadelní představení Berounských koláčů od Štěpánka, tu div se nerozplakal radostným vzrušením. Krev šuměla v něm jako ušlechtilé víno, vše zteplilo a zkrásnělo mu v milém městě, chodil jako stín blažence z Elysia. I do německého divadla stavovského si zašel na galerii a vyslechl Mozartův: „Únos ze serailu".

Teprve čtvrtého dne probral se Schwert z okouzlení a šel hledati officiála Houšku. Na Františku, kam zněla adresa doporučení professora Čížka, řekla mu domovnice, že se pan officiál zrovna přede dvěma dny odstěhoval.

„A kam?" tázal se ohromený Schwert.

„Kam? Někam, kde by frajlich za ním nešli, panečku. Až do Plzně, povýšil."

Sklíčen odcházel Schwert. Nadál se, že officiál mu nějakou hodinu opatří. Počítal peníze. Byt zaplatil na měsíc napřed, pak kolejné — to se mu ovšem po prvním kolloquiu vrátí — knihy, šatstvo, zábavy — vydal přes patnáct zlatých stříbra a zbývalo mu sotva čtyřicet, takhle na tři měsíce skromného živobytí.

Co nyní? Spolužáci mu nepomohou, nikoho tu nezná a pátera Čížka znova obtěžovati — to raději hlad!

Ztratil úděsem schopnost logického myšlení. Měl v hlavě chaos.

Potkal Beránka. Ten měl už korrepetici u spolufilosofa, synka domácího pána a řezníka na Vyšehradě.

Beránek zavedl Schwerta k pedelovi, jenž za několik šesťáků vypsal Schwertovi adressy rodičů, hledajících informátora. Schwert za dva dni, vždy po přednáškách, sběhal třicet míst po celé Praze a bez výsledku. Všude žádali buď hudbu k liternímu, neb dohled na žáka i mimo hodiny. To by zase Václavovi ubralo čas potřebný ke studium. Ani francouzština nepomáhala, jen hudba, hudba! Zlatý učiteli Jeřábku!

Činil si mučivé, neplodné výčitky. Proč promarnil prvé dni v Praze a zatím mu officiál ujel? Proč neučil se hudbě, když mohl, a k tomu zadarmo? Proklatá lehkomyslnost!

A zase běhal, doptával se. Styděl se spolužáků. Beránkovi řekl, že už hodinu má. Nesnesl soustrasti. V přednáškách

sedával tupě, nevšímavě a probouzel se v úzkosti.

Doma vybízel ho Pacholík, aby vším praštil a šel ke dráze, že by mohl u buštěhradské dráhy dostati místo průvodčího. To že je jiný život.

Schwert zanechal na konec hledání a začal choditi do kostela. Klečel tam celé hodiny a volal o pomoc. Obětoval úzkost svou tomu, jenž v sadě Getsemany krví se potil. Věřil, že silnou, neustálou modlitbou donutí Boha, aby mu pomohl.

Profesoři neznajíce ani mnohého z několika set posluchačů chovali se cize, jinak než na gymnasium. Někteří všímali si jen prvních lavic, mladíků ze šlechtického rodu, k těm se obraceli, na ty mířily jejich apostrofy. Nebylo vlídných, otcovských svazků, jen utilitarismus a chladná, objektivní spravedlnost.

Beránek, Pětioký, Šámal roztrousili se mezi ostatní posluchače. Hozák, Frydrych rozmyslili si to poslední okamžik a šli na filosofii do Litoměřic.

Beránek měl vždy hodinu, když Schwert ho vyhledal, Šámal, jenž byl z domu dobře opatřen, také nebýval doma, a tak se Schwert vzdal všech návštěv u nich. Osaměl nadobro. Mimo kolej trávil čas v Klementinum v knihovně. Doma bylo mu zima a smutno. Studoval a četl belletrii, hlavně francouzskou. Ostrá logika francouzská mu imponovala i elegance výrazu, ale frivolnost odpuzovala. Jen německá a česká poesie byla mu milá, rozehřívala ho. Zde dostal se mu do rukou i Máchův „Máj" a dojal ho hluboce. Koupil si jej z výkladu nějakého antikváře. On sám byl Vilémem, trpitelem. Tereza — Jarmilou, ovšem ideální Tereza.

Od vidění znal Palackého, Hanku i Riegra. Neodvážil se je na ulici pozdraviti, sotva zdáli se na ně díval. Byli heroové.

Městem už chodil málo, k obědu skrýval se na podsíni ovocného trhu a hltal chvatně jídla z hrnků. Ve studentské kavárně Bechyňově byl jen jednou, když marně hledal Šámala.

Četl filosofy a oblíbil si Feuchterslebena. Zkoumal prameny i motivy lidských skutků a užásal, jak je lidská povaha špatná.

Zatím ubíhal čas i peníze. Schwert už ani nehledal, ani nečekal. Žil tupě, fatalisticky. Mihl se mu někdy šerem myšlenek obrat, zázrak, výhra z loterie, do které nesázel, snil o východu neznámého slunce.

Podstoupil kollokvium, aby vráceno mu bylo školné. Ale propadl u professora Jandery z matematiky.

Ani ho to mnoho nedojalo. Dobře tak, ať už je docela ubit! Ale věděl, že nic není ztraceno, jen peníze že jsou v pekle, že v pololetní zkoušce vše napraví.

Ale peníze! V lednu došly poslední krejcary. Bůh tedy nepomohl, ani náhoda, ani zázrak. Proč? Patrně proto, že četl nevěrecké spisy, že se mu líbily. Pětioký, jenž stal se, Schwert ani nevěděl, jak, nejen vlastencem, ale rudým karbonářem a nepřítelem kněží, půjčil mu Havlíčkovy epištoly kutnohorské.

Trest! Nezachoval se, jak se na nastávajícího kněze sluší. Měl by jít do kostela, vyzpovídati se, káti se lítostivě a pokorně, líbati trestající ruku otcovskou. Přijal to za trest, ale ne v pokoře, nýbrž skřípě zuby.

Nešel do kostela. Sedl a psal matce o peníze. Bez peněz nebyl ničím, nebyl člověkem.

Dlouho nepřicházela matčina odpověď. Konečně došel doporučený dopis a v něm 30 zlatých. Otec psal:

„Pochválen buď Pán Ježíš Kristus, až na věky, amen!

Milý synu!

Tvé psaní jsme obdrželi. Nevím, je-li to pravda, že dosud nemáš placenou hodinu a že ti školní plat nevrátili. Je nám to divné, v Praze, kde je tolik bohatých rodičů. Ale to si sprav se svým svědomím, bereš to svému bratru i nám rodičům. Co mám dělat? Nemohu svou krev nechat zahynout. Posílám ti, co mohu, neptej se, jak jsem to sehnal. Více ode mne tento rok neočekávej. Opatruj tě Bůh, na něhož snad zapomínáš. Tvůj věrný otec Václav Schwert."

Pod tím byly úhledné řádky matčiny.

„Jsme, Václavíčku, všichni chvalabohu zdrávi. Milý hochu, byl to po tvém psaní nářek, táta se jen křižoval, nejedl a nespal. Že prý jsi se asi s ludráky spustil, ale já tomu nevěřím. Jsme o Tebe, dítě, ve velikých úzkostech a vzýváme vstávajíc, lehajíc Tvého anděla strážce, abys nepřišel na zcestí a mezi neznabohy. To by byla smrt věčná. Nezapomínáš se každý den modliti? Ale nechci Ti přitížiti. Milý synáčku, nebude-li lépe, vrať se domů. Se zdravýma rukama ještě nikdo u nás hladem nezahynul. A robota prý bude docela zrušena, tak se nám bude lehčeji žít. Bylo by to, jako tvůj návrat, ovšem zlé a boží dopuštění i světitá hanba, ale s pomocí boží vše se překoná. A já bych si přála, abys byl doma posledním podruhem, než v Praze pánem a měl srdce zkažené. Nezapomeň, Václavíčku, odepsati, žes peníze dostal, a poděkovati za ně.

A piš, jsi-li zdráv. Mnohokráte Tě pozdravujeme všichni a líbáme a poroučíme do ochrany matičky staroboleslavské a Tvého patrona sv. Václava, dědice české země. Tvá věrná matka Kateřina. Onehdy vyřizoval starý Koula, že Kačce vede se dobře, ale Plhal, jako muž Kristy, pije, jak se patří. Má Krista soužení a my s ní. Děti se rodí a jmění ubývá. Naše stračena letos zůstala jalová, je to kříž!“

(Pokračování.)

Antonín Sova:

Z KNIHY: „ČERNOZEMNÍ SÍLA“.

(Dokončení.)

Že klidem se zaručilo, tož vpuštěno selské to stádo,
spis stížný jež komisařům a králi tak podává rádo . . .
Však nevěřil purkrabí, ke mstám dnů příštích pobouřen,
teď rebelly měřil svým zrakem, jich množstvím pokořen . . .
Znal všechny: i beznosku rebella, bezručku mrzáka
i toho, jenž karabáčem byl zmrskán, sedláka,
i zbožného exulanta, jenž vrátiv se, po celou zimu
lid na kněžstvo denně štval a bouřil se proti Římu . . .

Vznes' rychtář spis stížný, vážně jej komusi v zástupu dal.
jenž vojínem propuštěným dle kroje a zvyků se zdál.
Ač se sedláky, stál zpanštělý polními taženími
a drzý se zdál a ztužený kavalkádami zlými
a útoky osnovanými, protřelý žitím i světem,
zdál na první pohled se hlavou těch piklů v zástupu kletém.
De Bois, purkrabí, věděl to, chřípěmi nervosně cuk',
že sotva se opanoval, spis stížný mu vyrvat z ruk . . .

A propuštěný již předčítá vojín, teď buřič, a piští:
„Daň dvacaterá nás na bedra tlačí zas na rok příští . . .
Když každý své jedno dítě dát vrchnosti do služeb musí
a z ostatních poplatek platit, dost bídný jest člověk a zkusí,
tož, vykupovat své posty tak draze panským zbožím,
příst ze svého lnu když vrchnosti musí, jménem božím
se zaklínáme, že nelze mříti ni živu býti,
a těžce si stěžujeme: rač příkoří zabrániti . . .

A stěžujeme si, práce-li není v robotní den,
se penězi vykupovat, a aby byl povinen
kdo na zámku, ve dvořích hlídat a aby byl doháněn klásti
na stavby břevna a s poselstvím jezdit a při tom ne krásti,
když zdarma dřít musíš . . . Pak v panské hospodě hlavu kdož
si v žalosti složí, ten poslední nechá tam šťastně groš,
i uschráněnou daň nechá tam, krvavých mozolů čas
i mrzkou měď za žen a děvčat ustříhaný vlas . . .“

Ač s pokorně skloněnou tváří spis stížný vojín čet'
v tom hrobovém tichu, pan purkrabí neslyšel slov a ret
si kousal i špičky knírů a v nádherném svém kroji
bez účasti přešlapoval, vždy pán, jenž svou odvetu strojí . . . .

Však myslil jen na zpupná slova: My přímo si stěžovat jdem',
a jestliže ve vaší milosti úlevy nenajdem' —
to pohrůžkou páchlo, ač pokorný hlas zněl ledový.
Ne, o takém ponížení král nikdy se nedoví . . .

Však mlčel a opanovav se, vztyčen v důstojném klidu
zřel opovážlivou tu luzu kacířskou, v zástup lidu
své uštěpačné slal zraky, láj měřil tu divou a sešlou
svým uvědomělým zhrdáním, krutostí, z víry vzešlou,
a katolík mstivý v té chvíli již cítil v žáru svých žil,
že komedii hrát luze té chvíli jen dovolil
a podrážděn výhrůžným množstvím, a vzpourou i povstáním
všech rebellů, tajně se těšil jich budoucím pokáním . . .

Spis přijal. Jej v rollu pak stočil a okem pichlavým
zřel štítivě po komnatě — cos jazykem zažvatlal svým.
To správci dal mluvit řeč dlouhou, jež stížnost rozbírala,
tak dlouho, jak kočka s myší si s obsahem stížnosti hrála,
slib znova se se lží střídal, tu nálada vyšlehla smírná,
však propast tím větší zela, bez konce, nedozírná,
tu bouře se ozvala znova, tu zmlkla, tu živla z části,
jen purkrabí se v duchu modlil, by zdržel tu luzu v pasti . .

Rod rebellů v popředí obléhá správce a z výčitek
bič uplétá na jeho hlavu a popouzí jeho vztek . . .
Tu rychtář, ač mírní, štve voják a beznoska příkoří
vždy vyhrabe nová a ke správci úlisně hovoří,
tím osmělen množstvím, jež před zámkem netrpělivě čeká,
ví deset vždy případů nových a nic ho již nepoleká,
ten prosebný zástup svou výhrůžnou notou ovládá
a správce vždy v nové vzpomí ky zločinů zapřádá.

De Bois, pan purkrabí, zdál se však netrpěliv už být,
kdy na drzé mluvčí již poveli stráži: vyrazit . . .
To dlouhá a nudná mu hra, jak vrchů zřel na srázy,
již čekal, kde Piccolomini, mrak jezdců kde vyrazí,
však svítilo slunce tak úžasně oslnivým žárem,
že kraj plál jak oslepený, tak tichý v svém pokoji starém
a hodina vlékla se, v rozkazy rostla špinavá přání
a dole dav mručel v svém netrpělivém očekávání . . .

VI.

V tom trubky vřísk' na blízku vysoký, třepotný, poplašný ryk
a dusot sta kopyt třás' zemí a válečný zabouřil vzkřik . . .
Cos rázem se pohnulo pod zámkem, ruce své třímaly zbraně,
dav sedláků kymácivě se k jediné srazil straně
a poplašen, za řvaní hrozného, útokem náhle se hnul,
když těžkou a hroznou jízdu se blížit již postřehnul
a blýskat se nad hlavami nahé a široké meče,
tu letící řítit se stěnu těl ořů, s nichž pěna teče . . .

Hned splašený, rvoucí se, zmatený v klubku se zamotal dav,
chtěl uskočit každý, leč rval se jen, v směsici těl a hlav
a cepů, kos, kopyty zdupaných, řádily meče již, pušky,
a pod těžkým koňstvem, hle, crčely s kopyt krve stružky . . .
V křik palašů řinčely rány a do nářků výstřely vyly, —
teď sedláci po prvním útoku sbírali zoufalé síly,
ten klouby jak klíště tisk' jezdci a škrtil jej, ten zdvih' vidle,
kam zamířil, vpích' a ten sekerou bránil své bratry zřídlé . . .

To okamžik, vteřina, jako když krupobití hřmí v sklo,
teď v komnatě sedlákům v pasti se náhle rozbřesklo,
neb na pokyn dveřmi stráž hradní se vehnala se zbraní sem,
již kruhem se staví a sedláky jímá a strhává v zem . . .
Pěst výhrůžná jakási utkvívá ve zracích purkrabímu.
Jat zuřivostí cos velí a v ran, jenž sem vniká, dýmu
se chvěje mu chřípí, hlas tenký teď zahřímá nad sedláky,
v své stojí tu výši a probodá, po zemi vláčené zraky . . .

Zří potupně na rychtáře, tak jak by jej odkopnout chtěl,
svou ostruhou o pestrý koberec pyšně zařinčel,
a vítězně, lstivě se díval, jak zděšený rychtář se choulí . . .
Však syna si nevšiml jeho, jak hrozivě očima koulí.
„Pse", vzkřiknul ten mocně, zbraň vydral z ruk stráži, jak blesk se hnal
a nečekav na soud již, po hlavě purkrabího ťal,
ťal dvakrát, ťal třikrát, — ten svalil se bezduchý tam, kde pad'
v zem sražený rychtář a spoutaných sedláků chycený řad . . .

Stráž zuří a bije, kam bije, stráž dobíjí sedláky . . .
je pistolí sestřeluje a probodá bodáky . . .
V tom Piccolomini jde soudit, zrak zeleným ohněm žhne,
stráž vzdává čest, ze selských mrtvol však žádná se nepohne.
Jen rychtářův zbojnický syn se zdvih' sledně jak mstitelův zjev
a zachroptěl nad purkrabím: „Tvou marně jsem neprolil krev . . .
Jí vladař si vyloží lépe, co psáno je naší krví . . .
Teď poroste spravedlnost, když obojí krev ji mrví . . . ."

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Hráli vždy hodinu, vždy do sedmi hodin. Hráli tak den co den, po léta, každé prázdniny. Každého dne odcházel Tomek o sedmé na večer, jen ve čtvrtek vytrval v besední společnosti, obyčejně do jedenácté a někdy také až do dvanácté s půlnoci.

Společnost měl rád a byl milovníkem výletů. Každé prázdniny vypravil se do skal na Ostaš, na Hvězdu, na Hejšovinu, na Bor, či jak on říkal i psal na „Machovskou horu". Nikdy nepojmenoval hory té samotným jménem Bor, ač lid po všem dalekém okolí jinak jí neříká. Rovněž nejmenoval město Radek nedaleko českých hranic v Kladsku Radkem, jak u českého lidu slove, nýbrž Wünschelburg; a Liberec byl u něho vždycky Reichenberk, a to proto, poněvadž ani Bor ani Radek ani Liberec nenašel v žádné listině.

Na delší výlety chodíval rád v četné společnosti. Sám určoval dobu a místo

schůzky. Sem přicházel vždy na minutu; ale pak také hned vykročil s těmi, kteří se již sešli, a nečekal ani chvilku na ty, kteří se omeškali. Hned za městem svlékl kabát, pověsil jej na hůl, položenou přes rameno, a tak jako vambeřický poutník vykračoval si čile, neunavně, tenkrát i pak za kmetského již věku.

S mnichy polickými a broumovskými žil v dobrém přátelství. Opat J. N. Rotter, výborný muž, spravedlivý Němec, o němž jsem už také vypravoval, byl jeho dávný přítel. Tomek často navštěvoval broumovský a polický klášter i některé fary benediktinské, nejčastěji Martinkovickou na Broumovsku, když tam byl farářem jeho přítel P. Basil Jedlička.

Přátelský ten poměr k polickému klášteru trval i po smrti Rottrově (1886) za opata Ruperta Smolíka, kterýž býval za mých let hradeckých professorem theologie při hradeckém semináři. Opat Smolík záhy zemřel (r. 1887). Za jeho nástupce zvolen byl P. Bruno Čtvrtečka, Němec. „Pokládal jsem za slušné,“ píše Tomek, „při svém dáv ém přátelském poměru ke klášteru vysloviti mu písemně své blahopřání.“ Ale nový opat nedal žádné odpovědi a také jinak neprojevil, „ač k tomu příležitosti bylo mnoho“, že by se k Tomkovi chtěl míti podobně jako dva jeho předchůdcové. Následkem toho zůstal Tomek „obcování s ním vzdálen“.

Tak přestaly dávné styky i s polickým klášterem, zvláště, když se tam stal inspektorem panství bratr praelátův, P. Pius, jenž byl také k městu nepovolný a míval, pokud se pamatuju, soudy s rolnictvem sousedícím, s Bezděkovskými a Srbeckými. Také náš historik se s ním nerozešel v dobrém; tím však nebyl dotčen Tomkův přátelský poměr s jednotlivými členy kláštera broumovského a polického.

Milé své Polici zůstal věren až do své smrti. V Polici jsem se také já s ním sblížil, tam jsem u něho setkal se s některými vynikajícími muži našimi, když přijeli jej navštívit. Na to ještě vzpomenu. A pomlčet nesmím o tom, jak se Tomek šlechetně zachoval k vdově po mém bratranci Dru. Prouzovi, když přibyla do Prahy vzdělat se na pěstounku pro opatrovny. Po letech pak scházel jsem se s ním nejen o prázdninách v Polici, nýbrž také ostatní rok v Praze, když jsem se tam dostal z Litomyšle. Stýkal jsem se s ním ve „Svatoboru“, v schůzích Akademie a „České Matice“; na podzim a v zimě býval jsem členem kroužku, jenž s ním sedával každé středy večer v Měšťanské besedě. Na jaře a v létě trávil Tomek ty večery na Žofíně.

V tom kroužku míval hlavní slovo a vždy veselé Dr. Vojtěch Nováček, bývalý můj kollega na universitě, nyní ředitel zemského archivu. Občas pověděl Tomek nějakou svou anekdotu; také tu o muži, jenž přišel k mistru truhlářskému dát si udělat „blusarohr“, „plozor“. Ta byla nejzábavnější, protože ji Tomek výborně vypravoval v broumovském podřečí.

Ještě jednou setkal jsem se s ním v Hronově. Ten den dobře vím a budu si jej vždy pamatovat. Bylo r. 1901 v den mých padesátých narozenin. Provázen doktorem V. Nováčkem přijel Tomek z Police ke mně s gratulací. Když jsem jej shlédl přicházet, starce bělovlasého, víc než osmdesátiletého, svého učitele a mistra, vyběhl jsem ze stavení jej uvítat; a vítal jsem jej s očima zakalenýma.

Tak jsem se daleko pustil, přemnohá léta napřed. Ale teď opět zpátky, zase do prázdnin r. 1874.

VII.

Tyto vycházky do Police byly za těch posledních prázdnin mými jedinými výlety. Jinak zůstával jsem napořád doma, většinou v sedničce a na zahradě. Hodně jsem četl a i psal a — vzpomínal na pražské přátele, na Prahu, na její divadlo. Maně tu zas přichází vzpomínka na událost z mého tříletí universitního, jak jsem si v Praze zahrál divadlo, a ne na nějakém soukromém jevišti, nýbrž na velkém, největším v Praze, v Novoměstském divadle. Stávalo za Koňskou branou, tam, kdež je nyní nové německé divadlo.

Akademický čtenářský spolek, sídlící tenkráte na Ferdinandově třídě v prvním patře nynější Choděrovy plzeňské pivnice, uspořádal za mých akademických let dvě studentská představení. Ve spolku zřízena divadelní komisse, jež měla za předsedu technika Jos. Anýže, nynějšího redaktora Národních Listů; byl jsem její členem, tuším, že při obou představeních. Pamatuju se, že se zesnulým doktorem Heroldem, tenkráte právníkem, jsem konal v té funkci nějakou pochůzku a že jsem šel s deputací k generálnímu velitelství nebo k správě arsenálu požádat, aby nám k akademickému představení zapůjčili starou zbraň.

První představení bylo r. 1872 dne 8. června. Hráli jsme Mikovcovu „Záhubu rodu Přemyslovského“. Toto představení i pak druhé řídil a vedl Kolár mladší. Ti ze členů akademického spolku, kteří se

chtěli herecky súčastnit, podrobili se před ním zkoušce. Při tomto hereckém „odvodu“ musil každý „snaženec“ přednésti nějaké místo z úlohy, o kterou se ucházel. Kolár rozhodoval; buď kandidáta přijal, nebo zamítl, nebo mu svěřil jinou úlohu.

Pri „Záhubě“ v zápase o první úlohu, krále Václava III. zvítězil právník Jan Podlipný, nynější předseda Národní rady. Hrál vřele, ohnivě; jen v milostné scéně se ten oheň jeho (za zkoušky) přitlumil ostýchavostí vůči představitelce Jarmily, paní Sklenářové-Malé. Než upozornění vzácné umělkyně, že musí blíže prisednout, přitulit se, dodalo mladému králi žádoucí odvahy, které pak už nepozbyl.

A já a přemnozí jiní pozorovali jsme krásnou Jarmilu, každé její gesto, hnutí, každý její pohled a dychtivě jsme naslouchali jejímu líbeznému hlasu altového timbru. Vážil jsem si toho, že mohu z blízka hledět na znamenitou umělkyni, jejímž jsem byl jako celé legie studentů nadšeným ctitelem, tak jako mezi mladými malíři přítel Liška.

Violu Těšínskou hrála výborná Ebba-Brahe v Bozděchově „Baronu Goertzi“, slečna Horská, později provdaná Dostalová, matka naší dramatické umělkyně Leopoldy Dostalové. Otce Jarmilina Přecha z Koldic měl právník Rožánek a vrahem posledního Přemyslovce, Konrádem z Pottenštejna byl technik Jos. Anýž. Já hrál jeho pomahače, německého poběhlíka Waltra; mluvil jsem pořád německy, jak v mé úloze psáno.

O této „Záhubě“ uviděl jsem po prvé přítele Zikmunda Wintra, s kterým jsem se tenkráte neznal a také ještě neseznámil. Hrál pěvce Dalimila. Jak se herecky tužil, už nevím, dobře si však pamatuju, že brnkaje na provázky nějakého „varyta“, či harfičky, jak to na divadle dělají, pěkně zpíval. Měl plný, zvučný baryton. A on sám si dnes připomíná, že mu tenkráte dali nějaké ničemné triko na lýtku natržené.

Roku 1873 dne 17. června dávali jsme Shakespearova „Julia Caesara“. Titulní úlohu měl technik Zeman, Bruta hrál J. Rožánek, právník, pod jménem Jana Krečmara, Kasku právník Müldner, nyní rada zemského soudu. Úloha Antonia svěřena osvědčenému již Janu Podlipnému, který však, poněvadž dostal termin k rigorosu, úlohy té se vzdal. Student pak už jí nedostal žádný. Jiří Bittner ji převzal. Tohoto představení a snad i prvního účastnil se také technik Rozšlapil, nyní vrchní inženýr, příbuzný herce Lapila; pod tímto jménem také vystoupil, nepamatuji se však, v které úloze. A vzpomínám ještě na jiného herce studenta, na veselého technika Pasovského, nyní architekta, a na to, že před představením Julia Caesara po prvé jsem mluvil s přítelem Fr. Wenigem, tenkráte filologem a členem výboru Akademického čtenářského spolku. Potkali jsme se na Václavském náměstí; já právě nesl nějakou římskou helmici, jak se přítel Wenig rozpomíná.

První výstup v Juliu Caesarovi mají tribunové Flavius a Marullus. Flavia hrál filosof Jos. Král, nyní universitní professor a rector em., Marulla pak moje maličkost. První pohled do ohromného hlediště od přízemí do poslední galerie obecenstvem jako nabitého zarazil na okamžik. Mně tribunu krátkozrakému splývalo vše v nepřehlédnou spoustu tváří. Ale to zaražení jen na okamžik. Tribunové se nedali. Zahráli výstup tak, že jim hlučně zatleskali; rozumí se, že na podnět jejich kamarádů.

My ochotníci měli jsme tenkráte ještě jiné ochotníky na pomoc, v komparsech řezníky. Sloužili Octavianovi i republikánské straně a bojovali, udatně bojovali, skoro až do opravdy. Po takové srážce zůstal jeden z nich na bojišti mrtev. A snad i oči zavřel. Pojednou však, když shlédl, že je sám (jeviště bylo na okamžik prázdno), vyskočil, sebral helmici, oštěp a prchl do kulis. A v hledišti ozvala se nelíčená radost nad jeho z mrtvých vstáním.

Na tato představení měli jsme dost zkoušek. Chodil jsem na ně rád, těšil jsem se na ně. Tenkrát po prvé jsem vstoupil v ovzduší velkého jeviště a poznal trochu jeho zákulisí. Rušný život, pestrá, hlučná společnost kollegův a vynikajících umělcův dramatických, jež jsme jindy jen z daleka vídali, to všecko mocně vábilo a okouzlovalo. Býti na blízku paní Malé, mladšímu Kolárovi, slavnému Klubkovi ze „Snu noci Svatojanské“ a šaškovi v „Králi Learovi“! Málo který výkon herecký mne tak uchvátil jako tento šašek Kolárův; na takové postavy se nezapomíná. Mně se vryl hlouběji do paměti nežli sám Lear Kolára staršího —

(Pokračování.)

✣ ✣ ✣ ✣ ✣

Katynka Emingerová:

O PŘÁTELSTVÍ DVOU HUDEBNÍCH GENIŮ.

K centenariu narozenin Lisztových.*)

Velice křivděno našemu mistru Bedřichu Smetanovi o domnělém ‚wagnerianismu' jeho dramatických skladeb. Český duch tak silný, tak svérázný, jakým byl tvůrce naší národní hudby, nemohl nikdy podlehnouti německému vlivu. V čem by byl vlastně záležel dotek Wagnerových myšlenek? Ve volbě zpěvoherních textů? Smetana komponoval se zálibou na děje, které se odehrávaly ve středu českého lidu. Wagner oproti tomu se nejraději pohyboval v ovzduší germánských bohů, polobohů a reků. O hudební podstatě Smetanova dramatického díla bylo již dávno pojednáno v odborných listech: že Smetana byl a zůstal každou notou pravým Čechem.

Měl-li však někdo blahodárný, oplozující vliv na začátky tvorby Smetanovy (míněny tím jen první symfonické básně „Richard III.", „Hakon" a „Valdštýnův tábor"), tož nelze tu uvésti nikoho jiného nežli geniálního Františka Liszta. Onen zářný zjev v hudebním světě působil svým neodolatelným fluidem i na Bedřicha Smetanu.**) Lisztova rytířská, šlechetná povaha ve svém universálním pojetí všech odstínů, jak stavovských tak i národnostních, byla Smetanovi rozhodně sympatičtější nežli Richard Wagner se svou germánskou nadutostí a bohorovnou domýšlivostí.

Začátek přátelství s Lisztem byl pro našeho mistra ovšem žalostný. Český hudebník, tehdáž (1848) zcela neznámého jména, donucen jsa finanční tísní obrací se k velmožnému umělci světové reputace — o peněžní podporu. Onen Smetanův list jest dosud zachován v Lisztově museu ve Výmaře.***) Našeho zbožňovaného mistra si museti představit jakožto prosebníka — jaká to krutá ironie osudu pro nás, současníky jeho triumfů!

*) František Liszt, nejslavnější pianista všech dob a vynikající skladatel, zrozen dne *28. října* 1811 v Raidingu (v Uhrách), zemřel 31. července 1886 v Bayreuthu.

**) „Wenn ich auch nicht zu jenen Glücklichen gehöre, die sich direkt Ihre Schüler nennen, so sind Sie doch mein Meister, und Ihnen habe ich Alles zu verdanken." (Když i nepřináležím k oněm šťastným, kteří se přímo zvou Vašimi žáky, Jste přece mým mistrem, neb Vám děkuji všecko.) Teige II. str. 8.

***) Při návštěvě zmíněné sbírky byl onen dokument náhodou první předmět, který se mně namanul před oči. Čítám tuto chvíli k umělecky nejtrapnějším okamžikům svého života. Blíže viz moji stať „Památky Lisztovy ve Výmaře" v „Kalendáři českých paní a dívek" 1899.

Vlídností dědiců Smetanových měla jsem originály Lisztových dopisů jejich otci zaslaných (počtem 6) v rukou. Probírala jsem tyto listy s posvátnou úctou a radovala se znovu nad projevy náklonnosti oslaveného umělce vůči našemu skladateli. Dr. Teige otiskl ovšem tyto dopisy ve své knížce „Skladby Smetanovy". Zbývá nám tedy jejich případné porovnání s dalším průběhem styků obou hudebních geniů.

Prosbě Smetanově o hmotnou podporu jeho nový příznivec přímo nevyhověl. Slíbil však a slibu svému i dostál, že se postará o nakladatele, který by jemu věnované skladby Smetanovy (bylo to „6 karakteristických pièc" pro klavír) vytiskl a dobře honoroval. Zároveň projevuje pisatel přání seznati osobně skladatele. Doufá, že během příštího léta přijede do Prahy a tu bude mu potěšením moci navštíviti Smetanu a jemu osobně poděkovati za věnování skladeb. Druhý dopis oznamuje zásilku druhého svazku Smetanových klavírních prací. Zajímavá jest v něm věta o hlavním úkolu umělcově „vytrvalost svého vnitřního přesvědčení o dobru a o nejlepším a téhož konsekventním vývoji a provedení". Pisatel lituje, že vzdálenost mezi Prahou a Výmarem znesnadňuje obapolné jednání a končí upřímným pozváním do svého sídla. Našemu mistrovi pak dopřáno v brzku setkati se ve své domovině se svým věhlasným přítelem. U příležitosti provedení téhož „Ostřihomské mše" v chrámu svatého Víta na Hradčanech dlel její autor ve dnech 20.—30. září 1856 v našich zdech. Navštěvoval Smetanu denně v jeho bytu (v Jámě č. 1.), předehrával jemu často a naslouchal rád skladbám svého přítele. Neprokázal prý nikomu ze svých pražských známých a ctitelů tolik pozorlivosti jako Smetanovi. V příštím roce, na cestě do Göteborgu, opětována na zámečku Altenburgu (ve výmarském parku) tato návštěva. Smetana byl elegantně a pohodlně uhoštěn, takže dle slov své manželky „se cítil tak šťastným, že setrval déle nežli si byl prvotně umínil". Ještě po uplynutí celého roku vzpomínal Smetana písemně oněch dnů a projevil dopisem (ze dne 24. října 1858) svůj opětný dík za „věčně nezapomenutelné a na mé nitro hluboko a úspěšně působící dny v září 1857."

Druhý jeho pobyt ve Výmaru byl ve dnech 6.—12. června 1859. Záznamy v jeho denníku hlásí, že hrával se svým hostitelem čtverručně, sám pak svoje vlastní skladby, z nichž se trio op. 9. prý velice líbilo. Za onoho pobytu vyvolán vídeňským kapelníkem Herbekem (patrně českým renegátem Hrbkem) trapný spor mezi ním a Smetanou o domnělé podřízenosti skladatelského nadání v českém národě. Liszt jako vždy a všude ujal se svého attakovaného soudruha. Zahrál některé z jeho skladeb svým oslňujícím úhozem a na dotaz přítomných, od koho ony skvostné piècy jsou, objal Smetanu až k slzám pohnutého s vřelými slovy: „Zde máte skladatele ryze českého srdce, umělce bohem nadaného.“*)

Malé zkalení (ovšem jen přechozí) onoho ideálního poměru přátelského vyvoláno domnělým jakýmsi výrokem Smetanovým o nepříznivém prý úsudku Lisztově, týkajícím se tehdáž módního pianisty a skladatele Františka Bendla.**) Upřímnost, tato nejkrasší přednost přátelství, vyvrátila však v brzku onen „klep“, a mezi oběma umělci setrvala i nadále harmonie v nejlepším slova smyslu.

Z působení Smetanova jako dirigenta budiž nyní vzpomenuto episody, která mu znova vynesla lichotivý dopis z Výmaru. Roku 1870 oznámil Smetana Lisztovi, že chce provésti ve filharmonickém koncertu jeho kantátu dle Beethovenových motivů pro sbor, soli a orkestr. Skladatel děkuje (dne 16. října 1870) za laskavý záměr a uznává, že tato skladba vyžaduje „rozumného, prozíravého a s láskou pracujícího dirigenta. A za takového a to v nejvýtečnější míře platí můj přítel Smetana“.

O následujícím pobytu Lisztově, pro Smetanu významném, nemohla jsem s určitostí vyzvěděti, zdali to bylo roku 1871 neb o rok později. Výmarský umělec setrval tehdáž po několik dnů v Praze a byl často vídán ve společnosti svého přítele.

Roztomile, s pravým půvabem dětské naivity líčí pí. Zdeňka Hejdušková, nejmladší dcera Smetanova, návštěvu věhlasného umělce u svého českého kollegy, datující se patrně z oné doby.

„Z mých vzpomínek let dětských utkvěla mi v mysli pouze jedna návštěva Lisztova za doby, kdy rodiče moji bydleli v Poštovské ulici, asi v letech sedmdesátých. — Pamatuji se tedy, jak otec můj s neobvykle rozjařenou tváří, jaksi radostně rozechvěn, vedl nás děti k Lisztovi do salonu, jmenuje nás „Zdeňka und Boženka“. Liszt stál uprostřed pokoje. Převyšuje značně hlavu mého otce, zdál se nám býti veliký, a velkou svojí rukou pohladil nás po vlasech. Co nám dětem hned padlo do oka, byly Lisztovy vysoké boty, které jsme nedovedly srovnati s důstojenstvím umělce takové kvality, jakým byl Liszt. Pak vedl otec Liszta do své pracovny, zadního to pokoje s oknem do dvora, ve kterém v těch letech vyučoval hře na klavíru i komponoval. Samozřejmo, že jsme se nevzdalovaly naděje, že uslyšíme Liszta hráti, naslouchajíce za dveřmi. Jaké bylo naše zklamání, když ke klavíru zasedl otec sám a hrál pouze on. Předehrával Lisztovi dlouho z „Prodané nevěsty“. Patrně se mu hudba velice zalíbila a projevil asi přání ji alespoň z části slyšeti v původním orkestrálním znění.“

K tomuto vypravování pojí se další authentická zvěst, kterou děkuji očitému svědku p. Hozákovi, zasloužilému členu orkestru Nár. divadla v Praze. Smetana si prý jednoho dopoledne přivedl Liszta do orkestrální zkoušky v „Prozatímním divadle“, by mu byla předehrána ouvertura k „Prodané nevěstě“. Liszt seděl pak na jevišti, před ním byl postaven malý stolek, na němž ležela partitura zpěvohry, v níž vzácný host pilně četl. Skladatel dirigoval své dílo buď z klavírního výtahu (tehdáž prý existovala pouze jediná partitura „Prodané nevěsty“) nebo nazpamět. Z poslední eventuality vznikla asi po Praze rozšířená zpráva, že členové orkestru překvapili svého mileného chefa přednesem celé předehry „nazpamět“.

Oslava a uznání našeho mistra stoupala neustále. Protož vyznívá z pátého dopisu Lisztova cosi jako slavnostní fanfára: „Přes těžkou zkoušku Vašeho tělesného utrpení*) zachováváte duševně vznešené uspokojení, že Jste dokázal něco významného (Bedeutsames) v umění a ke cti Čechům. Toto zaručují samozřejmě Vaše díla. Nechť čteme jen symfonický cyklus „Vlast“ a nádhernou, skvěle hrdinnou předehru k „Libuši“. — Závěrem dopisu prosí pisatel o zaslání smyčcového kvartetta („Z mého života“) pro své výmarské přátele, kteří je „krásně přednesou“. Smetana byl těmito slovy velice potěšen. Bylať zmíněná skladba krátce před tím v Praze odmítnuta „pro nemožnost provedení“. Opis posledního dopisu Lisztova (na originál připsáno Smetanovou rukou: „Liszt, tenkráte dvorní komponista“) zaslal svému důvěrníku Josefu Srbovi. Překlad zní takto:

*) V. J. Novotný v „Pokroku“ 1884.

**) Zrozen 1833 v Krásné Lípě u Rumburku, zemřel 1874 v Berlíně.

*) Smetana trpěl již příznaky smrtonosné choroby.

„Vysoce ctěnýpříteli! Vaše nádherné kvartetto nás vskutku potěšilo! Předevčírem je hráli nejlepším způsobem pp.: koncertní mistr Kömpel, Grützmacher, Nagel a Freytag u pí. baronky z Wegendorffů, kde byli též (přítomni) velkovévoda, pí. dědičná velkovévodkyně a princezna Alžběta. Během příští zimy má býti kvartetto provedeno veřejně ve zdejších soirée pro komorní hudbu. V příloze několik řádek Kömplových — Spohrova to nejvýtečnějšího žáka —, které Vám vysvětlí celkový dojem Vašeho kvartetta. Nejkrásnější dík za zásilku Vašich právě vyšlých 2 symfonických básní, jejichž provedení na několika místech zvláště doporučí

nejuctivěji oddaný

F. Liszt.

P. S. Příštím jarem Vás opětně navštívím v Praze".

Smetana uznává, že jej „to poslední postscriptum nejvíce těší . . .".

Obsah krátké této črty nám zdůrazňuje zájem, který měl Liszt o Smetanu, úctu, kterou choval k jeho skladbám. Nebyly to pouhé plané fráze, dokazoval své přátelství i skutky. V rozhovorech si pak sdíleli oba přátelé vážné i veselé příhody ze své umělecké karriery.*) K projektované jízdě Lisztově do Prahy již nedošlo.

Liszt byl povždy upřímným přítelem Smetanovým a chápeme snadno jeho často opakovaný výrok, který pronesl s povzdechem, zvěděv o úmrtí Smetanově: „Byltˇ geniem!"

*) Pisatelka si vzpomíná, že za svých dětských let zaslechla ve svém otcovském domě z úst Bedřicha Smetany vyprávěti tuto episodu: „Mladý člověk koncertoval jsem jednou v Chebu. Moje obecenstvo bylo pouze — pan děkan, dvě dámy a jeden cestující, který bydlel se mnou v hotelu. Později jsem o tomto koncertu vyprávěl Lisztovi a on mi řekl: „To jste to měl udělat jako já. Kdysi jsem dával koncert s Remenyim (proslaveným houslistou uherským) a měli jsme asi 12 osob v sále. Remenyi zuřil nad touto slabou návštěvou našeho koncertu. Já však klidně vystoupil na podium, a pozval přítomné — k večeři. Druhý den jsme svůj koncert opakovali a sál byl přeplněn. Lidé mysleli, že je opětně pozveme k hostině," dodal Liszt se srdečným smíchem."

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Vyprávěl Havlín, jak věřitelé, sotva mrtvola z domu byla a zhašeny svíčky voskové, sběhli se a naléhali, aby zaplaceno jim bylo, co nebožtíku pánu půjčili na úpis nebo na dobré slovo. Havlín bránil, jak mohl, aby čekali, až mladý pán se vrátí, ale mladý pán se nevracel a věřitelé nalehali, jejich právní zástupci z Kolína i z Hory sem dojížděli, hostit se dávali, až z moci úřední všechno sepsali, co tu bylo, dobytek ve stáji, úrodu na polích, všechno i co lepšího v pokojích, i šaty po pánovi, i stříbrné náčiní — všechno sepsali, rozebrali, rozkramařili, jako když raubíři vpadnou. Jen něco málo s Anežkou ukryl věrný služebník. A vrchnost Konárovická, sousedé nedobří, kde vládne správce Hofman Max Engelbert, Němec, vydřiduch, k úhradě pohledávek nejlepší pole zajali, sami je osívají. Nikde nebylo odvolání, nebylo pomoci. Jenom vátiny pískové a trochu bažin zůstalo při tvrzi. A tu i chalupníci odepřeli robotovat, nedbali starého Havlína, neposlouchali. Čeleď panská — dva čeledínové, pasák, dvě děvečky — rozprchla se, neboť, co by tady dělali, když dobytka nebylo a neměli ani co jíst. Chalupníci, chudáci —

„Chalupníci! — lenoši proklatí!" vybuchl pán. „Však já je naučím! naučím je zase pracovat, připomenu jim už jejich povinnosti!"

„Chalupníci sami jsou ubozí!" pokusil se Havlín omlouvat, „sami sotva živoří, půdy nemají než po patnácti strychách a samý písek nebo studený jíl. Léta byla zlá, suchem vyprahlo obilí — ani tu drůbež a máslo a co dávat ročně mají — opravdu, mladý pane, přesvědčil jsem se! — nemohli sehnat."

„Darebáky bereš v ochranu! přimlouváš se za ně, sám takový!" jízva na tváři pánovi zmodrala vztekem.

„Ne, opravdu, Bůh svědek, nešťastní jsou, ubozí, pole samý pejř místo obilí."

„Protože lenochy jsou! proč pejř nevyberou? Naučím já lenochy hospodařit! A ty — ani slova už!" pán se rozzlobil, oči bez obrví hrozivě se mu blyštěly.

„A my s Anežkou, abychom od čeho žíti mohli, aspoň tu za tvrzí „na průhoně" jak se říká, kousek pole jsme obdělávali, Anežka se dvěma kravičkami orala a já sil — jinak hlady bychom pomřeli. Odnikud nepřišlo nám ani ptačího pírka, ani drobtu ovesného chleba — já vím,

mají chalupníci dávat slepice, po bochníku chleba z nového žita a co všechno bylo zvykem a povinností ode dávna — ale jako by zapomněli.“

„Však jim už po čertech připomenu!“

„Jenom stará Běta, výměnkářka od Podlipných, odvádí každoročně v létě půl věrtele lučního kmínu, jak měla nařízeno, po lukách a paloucích jej sbírá — ale co s kmínem? Tam u okna v pytli leží, ztuchlý a plesnivý. Co s kmínem, když jsme ani homolky nedělali!“

Pán se trpce zasmál. „Darebáci! využitkovali příležitosti, že pána neměli, ale okážu jim, že pán se vrátil! Kolik je hodin?“

Jako v odpověď ozval se z komory měkký zvuk starých hodin. Pan Matěj naslouchal jim s potěšením. „Stále tak zní — stejně, jako za mého dětství, když mne budívaly — Šest hodin. Jsou tu naši chalupníci, jak jsem poručil? Řekl jsi všem?“

„Budou tady!“ přisvědčil Havlín.

„Všichni?“

„Všem po Anežce jsem vzkázal, že pán se vrátil.“

„Dobře, jdu již!“ K boku šavli si připjal, těžkou vojenskou šavli, která jej provázela léta po bojištích a znala už, jak chutná lidská krev, a hrdě vztyčen vyšel pan Matěj na dvůr.

V ranním šeru — bylo podmračno, vítr studený vál od severu — čekali tam. Ostýchavě žaloval hubený, vytáhlý Marek s ohnutými zády. Byl nejstarší z chalupníků, dlouhé šedivé vlasy padaly mu na ramena lehce zkrouženy.

„Pamatuji se —“ přísně pravil pán, „že bývaly tu dobré žně.“

„Bývávaly, ale —“

Mávl netrpělivě rukou. „Budou zas! Postaráme se. Máte koně, potahy?“

„Koně? Kde bychom koně vzali, pane náš? Kravičky máme, s těmi ořeme s pomocí boží —“

„A panskou půdu nechali jste zarůst plevelem! Ladem leží!“ rozkřikl se najednou, až Marek uleknut zavrávoral a všem po zádech mráz přeběhl. „Zlenošili jste, využili toho, že pána nebylo — ale teď jsem tu a pobídnu vás, pobídnu hezky bystře, abyste dbali svých povinností!“

Nikdo ani nehlesl v odpověď, ani dýchat se neodvážili — děti zděšeně schovávaly se za sukně matek.

Všiml si toho a bezděky se usmál, ale i ten úsměv byl nějak příšerný, když zableskly se mu zdravé bílé zuby. „Straším? he? jsem váš pán, ale nejsem žádný satanáš, třeba mi říkali Suchý čert! Nebojte se mne — co se třesete, hloupé děti? U všech hromů a blesků!“

Nějaké robátko dalo se do hlasitého nářku. „Mlč! mlč! neplač, neboj se!“ chlácholila jej matka sama uděšena.

Pán podal pravici starému Markovi a pak druhým. Políbili ruku, jak se slušelo, zamlklí, ulekaní.

„Sestarali jsme, co, hoši?“ pravil dvěma mladším. „S vámi jsem jako kluk běhával v polích a po lukách, ještě vaši otcové robotili. A bývalo vás tehdy více tady — bratry jste měli, pamatuji se. Ty dva, Podlipný, ty tři —“

„Mor, pane, tu řádil. A dvakráte se vrátil. A lidé mřeli jako mouchy, na pole šel náš Adam a nežli došel, na mezi padl mrtvý. A Vojtěcha na vojnu vzali, nevrátil se —“ žalovala Podlipného žena. Podlipný jen přikyvoval, promluvit se neodvážil.

„Mor, pane, a vojna!“ všichni přizvukovali.

„A co ženy vaše? Hej! ženušky, hlavy zvedněte, ať se podívám, poznám-li kterou z vás! — Ty‘s Ančka? hezká Ančka?“ s úžasem pravil sehnuté chalupnici, zavinuté v šedém šátku. „Markova dcera; takový veselý šotek jsi byla, když jsem odcházel!“

Osmělila se promluvit: „Osm dětí jsem měla, pane náš! Dvě mi zůstaly — nejmenší a muž, chuděra, kašle a kašle, souchotě, troufám, že má —“ Rozplakala se, bezzubá byla jako babička. A Pivoňkovský, její muž, po chalupě mu tak říkali, vyzáblý s očima zapadlýma, přešlapoval v rozpacích, hlavou kýval a pokašlával. „Nic jsem s ním neužila, jen tu věčnou robotu a věčně abych medicíny mu vařila, co kdo poradí. Takové trápení! Celý život jsem si s ním zkazila. Ale co dělat? Milostpán nebožtík, dej mu Pánbůh nebe, poručil: vezmi si Pivoňkovského! Nechtěla jsem, ale co dělat?“

Pan Matěj se obrátil ke druhé ženě, vysoké, kostnaté, s černýma, upracovanýma rukama. „A ty?“ zeptal se, vlněný šátek jí s obličeje odhrnuv.

„To je Majdaléna —“ pravil Havlín. „Rubeška.“

„Která Majdalena?“

„Vdova po Rubešovi. Před rokem umřel zimnicí. Teď sama na chalupě hospodaří. Nenašel se ještě ženich.“

„A kdo by sem, na Chrášťany, do bídy se chtěl přiženit?“ pošklíbl se trpce Berka. „A tady ženicha není. Mladí pomřeli, anebo na vojnu odešli.“

„Majdalena? Majdalena?“ vzpomínal, pán.

„Sirotek byla. Zde na tvrzi vyrostla!“ Havlín pomáhal jeho paměti.

„Ty! ty's Majdalena?“ bezděky vykřikl, pán a zadíval se vdově do vyhublých tváří, do vyhaslých očí, které se k němu bázlivě zvedly. Vzpomněl, že tyhle rty její, teď zmodralé, odkvetlé, jednou za letního večera líbal. Zavrtěl hlavou. „Jak jsme sestárli, moji milí! Čas krásy nepřidá — ani mně jí nepřidal, viď, Majdaleno?“ Zasmál se a cosi teskného měkce zaznělo v jeho hlase.

(Pokračování.)

DIVADLO.

Činohra. *„Neznámý tanečník“*. Veselohra o 3 jednáních. Francouzsky napsal Tristan Bernard. Přeložil F. Soldán. Na Městském divadle Král. Vinohradů po prvé 10. října.

Že po nešťastné „Patrii“ v Národním divadle hned v úterý následovala premiéra francouzské veselohry na Vinohradech, naskytl se podnět k srovnání a také tu a tam bylo provedeno. Obhájci ztracené věci Hilbertovy použili této příležitosti dokonce, aby prohlásili, že „mělká, šablonovitá“ veselohra Bernardova stojí proti standardní české práci z předchozího večera neskonale nízko, a bezmála byla obecenstvu udělena důtka, že se v pondělí v Nár. divadle nudilo, v úterý však v Městském divadle bavilo a od srdce smálo. Nikomu nenapadne tvrdit, že by nejnovější šibalská komedie Bernardova byla obzvláště zrnitým luskem z francouzské veseloherní sklizně, ale tu přednost „N e z n á m ý t a n e č n í k“ má, že tím, čím jej chtěl autor mít, také jest. Toť celé tajemství úspěchu na prknech i v hledišti; za to však obecenstvo nikdy neodpustí dramatickému básníku jeho, cílem se minuvší pretense a musíli se zlobiti tam, kde bylo pozváno k veselí, pak se ovšem také od srdce z l o b í! Nutno se konečně ozvat proti tomuhle peskování obecenstva, které přece má nejlepší ochotu požitku, za to však nechce dát do sebe nacpat koudel pod záminkou, že je to kaviár. A konečně možno snad věřit bez přísah, že by se české publikum bavilo stokráte nadšeněji českým arcidílem než francouzským tuctovým zbožím.

Bernardova veselohra „Neznámý tanečník“ není ovšem arcidílem, ale jest především prosta všech stop lopoty svého původce, kteréž někdy i diváku trapností svou vyluzují pot na čele. Má zkrátka veseloherní fluidum křepkosti a její tkanivo je prosto pracně navazovaných uzlů, nástavků a záplat, napsal je opravdový divadelník. Sujet její jest mělkoučký a nepůvodní, pravda, ale dessin nakreslen jest čistě a bez kaněk, i není příčiny prositi v referátech dodatečně obecenstvo: Račte přehlédnouti.

Mladý sympatický ničema vetře se na plesu v přízeň bohaté dědičky a pod falešným předstíráním, že jest vysoce placeným úředníkem metallurgické společnosti, i do domu a rodiny i stane se ženichem slečniným. Nic jej neomlouvá než to, že podvod není jeho nápadem, nýbrž nastrojením přítele, který má přístup do rodiny a za své zprostředkování dá si vystaviti směnky značných obnosů, splatné po svatbě, a nic jej neočišťuje než kajícné přiznání nastávajícímu tchánu, a co neočistilo pokání, očistí láska, která všechno odpouští. Podvodný ženich uteče z ovzduší milionářovy domácnosti a společnosti a stane se prodavačem v obchodě s nábytkem — dík autorově prozíravosti — a tam přičiněním soustrastné společnice uvedena jest k netušenému dostaveníčku bývalá nevěsta nešťastníkova, hledajíc výbavu k novému sňatku, a poněvadž jsou oba do sebe zamilováni až nad uši, a tatínek jest úplně ovládán dceruškou, dojde k výsledku zcela prostičkému. Mladý šťastlivec z prodavače stává se kupcem v nábytkové síni své zaměstnavatelky. Jinak se neděje takřka nic. Ovšem je tu ještě vedle Henryho Calvela, starého Gontiera, jeho dcerušky Berty a intrikána Barthazarda třímilionový nápadník její Herbert, odmítnutý po plese a na milost zas přijatý, když Henry zmizí, a na konec zas zamítnutý, figurka bezvýznamná, ale nutně potřebná; má ostatně se šejdířem Barthazardem velmi dobrou scenu. Několik svěžích dívčích postav, z nichž jedna musí studovat práva, aby mohla mluvit o směnkách, resolutní majitelka závodu s nábytkem, podařený sluha v něm, vynikající metallurg, který svého lžikolegu bere na paškál, zákazníci, jež zamilovaný párek druha za druhem ze skladu vyhazuje, aby nebyl vyrušován ze svých domluv, zflámovaný žurnalista, přítel Henryův, to vše dohromady dá živý, hybný sled scén, protkaných momenty komickými a sentimentálními mezi oběma milenci, mezi nimiž stojí nedoznaný a posléz vyzpovídaný poklesek Henryův — celkem blyskotka až na některá vznosná místa (výbuch vrozené počestnosti Calvelovy, jeho milostná vášeň špatným svědomím v mezích

krocená) takřka nicotná. Ale jak řečeno, postavena na lehkém, leč pevném lešení, s něhož nespadne autoru v každém aktu něco na hlavu, to musí doznati i nevalný přítel tohoto genru veseloherního, neboť některými kompromisy a koncessemi i jemu se „Neznámý tanečník“ líbil.

Na věci tohoto druhu mají na Vinohradech styl i personál. Lehoučké veselohře svědčí tu roztomilý ensemble mladých dam: Štěpničkové, Baldové, Machové, jež k závěru druhého jednání při snídani, když jsou na jevišti samotny, svedou dohromady rozkošné trio, svými tak zvláště a příjemně timbrovanými hlasy. Pan Pražský (Calvel) jest obdařen jedním z nejšťastnějších exterieurů hereckých i hlasové prostředky jeho jsou závidění hodny: bylo by škoda, kdyby jeho přílišná snaha po stylu měla snad v zápětí manýru. Ostatní role mužské byly v rukou osvědčených i úspěšných; souhrn i výprava pečlivá. *KMČ.*

* T o l s t é h o posmrtné drama *Živoj trup* (Živá mrtvola) vyvolalo velký ruch, když bylo 6. října t. r. sehráno po prvé v moskevském Uměleckém divadle ruském (v Chudožestvennom těatrě) a současně vyšlo tiskem ve třech vydáních v Rusku, v Berlíně rusky i německy a současně v překladech jiných národů; česky nákl. Jos. R. Vilímka. Vedle toho hru otiskla „Niva“ v čís. 39. s několika poznámkami o vzniku díla a o díle. Redakce posmrtné této práce Tolstého měla k disposici pouze náčrtek dramatu a scénař autorův, potom několik opisů variantů, v nichž Tolstoj sám některé opravy vykonal. Charakteristika osob posledního variantu neodpovídá však osobám dramatu, v němž se mluví o dvojženství, ač správněji lze mluviti o dvojmužství, a kde jsou, jak se praví, omyly, jako že případ takový nepodléhá soudu poroty, že po poradě porotců obhájce nemluví a pronáší se rozsudek, o čemž autor věděl atd. Po moskevském představení napsal obšírný posudek N. Efrosj, kritik v časopise „Řěč“ dne 8. října t. r., jenž chválil výkony herců, ale nebyl spokojen s rozdělením dramatu v obrazy a jednání, jak bylo pořízeno redakcí díla Tolstého, a po prvém představení v petrohradském Alexandrinském divadle 11. října vyřkl V. A. ve Řěči dne 12. října, že drama zůstavuje v duši pochybnost, a pravil: „Bylo-li třeba uvésti à grand spectacle ten náčrtek, z něhož Tolstoj teprve chtěl napsati drama, ale neučinil toho, vše si promysliv, a odložil rukopis do archivu?“ Zodpovídá tu otázku tím, že byl to pouhý projekt Tolstého a jen obrys dramatu, a co bylo sehráno, nebylo dramatem autora „Vlasti tmy“ a t. d. Tolstoj po „Zpovědi“ vyhýbal se belletrii, avšak podléhal-li jako člověk jistým křehkostem, proti vlastním zásadám, podléhal jim i jako geniální umělec, „a proto apoštol přijímal tajné návštěvy Homéra i Sofokla a psal belletrii“. Tomu nasvědčuje 17 posmrtných a neznámých jeho prací, z nichž některé ovšem nepropracoval, ale přes to vždy z nich mluví veliký umělec, byť lev byl ukázal pouhý spár. V tomto dramatě Tolstoj chtěl zobraziti ostré protivy individua vůči společnosti, chtěl poukázati na rozpory stávající morálky, a také to provedl, byť v pouhém náčrtu. V Rusku jest dovoleno všem divadelním podnikům hráti „Živou mrtvolu“ bez placení honoráře, vyprošuje se však příspěvek na podpůrný fond Tolstého, který se nyní zakládá. V cizině, jak ruský tisk uvádí, sehrají „Živoj trup“ v Düsseldorfu, ve Vídni, ve Frankfurtě n. Moh. německy, a česky záhy objeví se i na jevišti Národního divadla v Praze. *K. V. H.*

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Souhlasně s domácí politickou historiografií zabralo se i naše kulturní dějepravectví nejprve, nejraději a nejpečlivěji do blahých dob národní samostatnosti. Trnitých cest soumrakem a bídou české poroby jako by se každý lekal. A tak vyvinula se v naší historické literatuře jednostrannost, u jiných národů neznámá, i vzrostl v nápadnou patrnost prazvláštní zjev, že středověk, ba i časy předhistorické máme šíře zbádané a objasněné, než novější dobu, nejbližší nám předposlední dvě staletí XVII. a XVIII. Lze to vysvětliti pouze obecnou nechutí k těmto věkům, v nichž se zmocnili cizí živlové vlády a vedení, učinivše z nás ve všem všudy heloty a odstrkánky. Nechuť stupňována, ba jaksi ospravedlněna legendou, že celá ta dvě staletí jsme zaspali v povšechném omráčení tak, že věru málo v dobách těch pro nás vábného, co by stálo za zvláštní lásku či píli badatelů a za naši vděčnou pozornost. A když jsme procitli, hlásal právě mračnopozor se všech učenářských kazatelen, že jen románská, gotická i renaissanční kultura jsou zdravé, barok a rokoko však že jsou venkoncem jen úpadek a zkáza. Věda štítila se těchto fází jak morové rány, házejíc její výtvory jako bahenní květy zla hromadně do šachty zapomenutí. Pro nás o důvod více, zanedbávati žalostné věky naší výluky z řady nezávislých národů.

Co nová doba odpírala, hledáme ve staré a v nejstarší. Nastalo praehistorické fabulování, cyrillomethodějské a folklorové horování, jež každý popelnicový střípek ukládalo pečlivě jako nezvratný základní kámen a kde jaký vyšívaný fěrtoch povyšovalo za posvátnou oriflamu — odvěké samobytnosti a existenční záruky národní. Vedle těchto klenotů, jimiž tak hravě ukájena potřeba nabýti spolehlivého a hrdého vědomí o naší jsoucnosti a platnosti ve všelidské kultuře výtvarnické, byla téměř veškerá práce našich nejbližších předků ze XVII. i XVIII.

století jedna jediná bezcenná smeť. A jako smetí vymítány spousty baroka i rokoka ze soukromých a veřejných budov, obzvláště však z chrámů, jež bezohledná „slohová“ restaurace proměnila z valné části v holé architekturní kostry, z nichž zeje studená, střízlivá nuda. Mrazí, straší a duní to v těch pustých ratejnách jak po vydrancování a po vyhoření. Co ušetřil zub času a rozmanití jeho pomocníci — války, patronátní páni Francové a exekutoři osvícenosti Josefa II. — to vyplenil a dorazil zaslepený fanatism „purismu“. Mimo to i postup našeho znovuzrození nedál se ve všech oborech duchovního života stejnoměrně. Začav písemnictvím, hudbou a divadlem, dospěl dosti pozdě k probuzení širšího zájmu pro výtvarnictví. A první naše kroky tím směrem byly z valné části vedeny bohužel návodem, přebraným z reglementů německého kantorství esthetického, které zabedňuje širší rozhled a poutá vzlet i volnost. Toto úzkoprsé kantorství ježilo se nejdéle proti baroku i rokoku, a u nás poslušně papouškováno jeho anathema. Jen rustikální dozvuky baroka — toporně z tisků a obrázků napodobující vesnická kaligrafie, imitace nábytkových intarsií v podobě malovaných truhlic a jarmar, odložené panské kroje ze XVII. a XVIII. věku, dochované selským konservatismem v lidu — ty sbírány a velebeny jakožto domnělé projevy živé, samorostlé výtvarnické potence lidové! A to zatím, co jsme chodili lhostejně a zaslepeně kolem zralých uměleckých vzorů týtéž rustikální a v šabloně ztrnulé výroby domácké.

Teprve nyní protíráme si oči a vidíme, co vše jsme přezírali. Kdežto oceňování a doceňování umělců XVII. a XVIII. století a jejich děl dospělo na Západě k vrcholnému rozvoji, jsme my teprve v počátcích, začínáme teprv inventuru a objevy, k nimž po Škrétově výstavě řadí se současná výstava Brandlova.

Výše psané okolnosti zavinily, že umění XVII. a XVIII. věku jest pro nás učiněná terra incognita, o níž víme nejvíce z Dlabače, z anekdot, pověstí, dohadů atd., vesměs pak z pramenů nekritických. Pokud se týče maleb z barokové doby, vymizela všecka data z paměti lidu a celá ta spousta slila se v jedno moře barev a zjevů, nad nímž v temnotách věků se udržely jen dvě vůdčí hvězdy, Škréta a Brandl. Těm u nás připisován nejraději každý začmoudlý obraz. Nedivme se. Se vzdáleností jak prostorovou, tak časovou ubývá postřehu patrných podrobností a tím i zřejmých znaků, o něž se opírá zevrubnější rozlišování. Čím starší umění, tím více splývá nám v jednostejný projev své doby, vyšlý jako z jedné dílny. A jen dlouholetým pečlivým zkoumáním i porovnáváním dopracují se zvláštní specialisté znalosti faktury a kriterií díla jednotlivých umělců. Jak obtížná i ošidná to bývá práce, dokazují každodenní takměř korrektury starších výzkumů a klassifikací. Vzpomeňme nedávného objevu, že slavný Rembrandtův „Mlýn“ není od Rembrandta. Připomeňme, že i znalcům obzvláště na slovo braným (budiž tu jmenován jenom světoznámý a též u nás nad potřebu a zásluhu ctěný berlínský „Kunstpapst“ Bode) přihodí se co chvíli po nejpečlivějším zkoumání omyl ve připsání uměleckého výtvoru tomu či onomu mistrovi. Nezapomeňme, že dříve malíři své obrazy většinou ani nesignovali, neb že signatura zanikla, byla přemalována, padělána; že žáci a epigoni napodobili své učitele a vzory vědomě i nevědomě mnohdy velmi zručně — a máme plno momentů, které vysvětlují zmatek a odůvodňují krajní opatrnost při klassifikaci starých děl uměleckých.

Sta a sta Škrétů i Brandlů, jimiž nás veleštědrá fama i honosivý domysl vlastenců obmyslili, sesýchají se pomalu na desátý díl. A dobře tak. Nutno rozeznati zrno od plev; a třeba i vrátiti čest dobré práce nejednomu poctivému příslušníku malířského cechu, jenž ztratil se nám vedle Brandla i Škréty, jako v lesku hvězd prvého řádu tratí se hvězdy druhé velikosti, pokud pokročilejší astronomie a ostřejší dalekohledy jich neobjeví.

Pestrý, právě umělecky pohnutý život učinil z Petra Brandla postavu nad jiné sympatickou, takměř románovou. Kutnohorský archivář O. Hejnic opatřil tento zděděný dekorační obraz podkladem svědomité biografie, vydané letos nákladem České Akademie a zjišťující rodinná i osobní data o Brandlovi. Jsou snešena se vše-možnou péčí a úplností — pokud je zjistiti lze — až do slavného umělcova pohřbu, jenž byl jako spontanní projev starých, za doby úpadku podvědomých uměleckých tradicí, které slavnější doby v Kutné Hoře nastřádaly a jež v pánech šepmistrech i celé obci horské k její cti r. 1735 v čas opět procitly.

Řečený právě životopis obírá se nejprve Brandlem občanem. V druhé, teprve připravované části vylíčí Brandla umělce a jeho dílo. Záslužná, leč i obtížná to bude práce! Ale výstava děl Brandlových, právě v Rudolfině uspořádaná, poskytne k ní mnohý a cenný materiál. O něm příště. (Dokončení.) *J. L.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Starší bratr Viléma Mrštíka, častý jeho literární spolupracovník A l o i s, řídící učitel v Divácích u Hustopeče, oslavil padesáté narozeniny dne 14. t. m. Šťastný autor „Roku na vsi“, debutoval Alois Mrštík již r. 1893 sbírkou novell a povídek D o b r é d u š e, po nichž následovalo několik samostatných čísel ve společné novellistické knize B a v l n k o v y ž e n y a j i n é p o v í d k y (1897), společně napsané drama M a r y š a (1904) a samostatná kniha O b r a z y z T a t e r (1904). Vrcholným dílem Aloisa Mrštíka jest jeho devítisvazková cyklová kro-

nika slovácké vsi od Hustopeče Rok na vsi (1903), vydávaná před tím ve Květech a zpodobující v chronologickém uspořádání život, zájmy i drobné románky malých lidí moravských ve vší typické jejich barvitosti a specifické vůni. Alois Mrštík, jehož látkový okruh je téměř vesměs připoután ke slovenskému venkovu, jeví se tu opravdu rodným bratrem Vilémovým zejména v oné barvitosti a v bohatém, živém zarámování svých dějů. Má-li Vilém Mrštík přímo neobyčejný smysl pro barevné odstíny a pro pittoreskní nálady krajů, pro pestrý a bohatě nuançovaný postřeh zrakový, je Alois nadán stejně bohatými city zejména pro zvukomalbu krajů. Náladové podvečery nebo svěží, zrosená a jemným závojem par odechnutá jitra nalézají v něm poetu, který dovede zaslechnouti každé poslední tíknutí usínajícího ptáčka, každý vzdálený potep kosy a každičký závan větru v haluzích. Vedle toho je výborný psycholog: jeho osoby jsou kresleny prostými, ale rázovitými tahy, plasticky a v živém kolování bujné slovácké krve. Děj povídek, obyčejně co nejprostší, mívá spádnou dramatickou linii a uchvacuje zejména pravdivým zabarvením dialogu. Rok na vsi je Mrštíkovo chef-d'oeuvre; shledáme se tu s bohatou galerií typicky, rázovitě vykreslených venkovských postav i postaviček, které tu odhalují záclonu se svého života, se svých drobných veselůstek i strastí, které se tu před námi radují, zápasí i teskní. Slovácké ovzduší malé dědinky vykresleno je namnoze s neodolatelným humorem a s jemně přihrocenou satirou, která však nikterak nedovede zastříti pravdy, jak autor má ty své lidičky rád a jak jim dovede odpouštěti ty drobné malichernůstky a rasové přestřelky originálního života. Velice často bývá jeho mluva zabarvena dialekticky a jeho novellistická výplň přináší hojně folkloristicky zajímavých poznatků: v tom případě bývají jeho práce i cennými dokumenty národopisnými. Srdečně tiskneme ruku.

—n—

* Dne 25. t. m. oslaví Abrahamoviny nejrázovitější náš moravský malíř Jóža Úprka, rodák ze slováckého Kněžduba u Strážnice, nyní po dlouhá leta již usedlý ve Hroznově Lhotě. Úprka upozornil na sebe již před čtvrt stoletím svými sluncem i barvami rozhýřenými obrazy, jimž po této stránce a potom po stránce věrně zachycovaného slováckého národopisu nenajdeme rovných. Jeho největší několikadílné plátno Jízda králů zjevuje všecky bohaté přednosti umělcovy hýřivé palety, kypící a prudce útočné na zrak; Úprka zná dokonale lid, který nám předvádí, žije mezi ním a rozumí jeho duši, poznal jej v bolu i v radosti, při práci i při odpočinku, při pobožnosti i za chvilek jásavých národních slavností. A tak dovede malovati malebná procesí i živé scény z poutí, živé skupiny žen s rudými šátky na hlavách, s pestrobarevnými sukněmi, široce nadmutými rukávci, s vlajícími fábory a bohatě vyšívanými kordulkami, nevěsty v krajkových čepcích a ve zlatohlavech, bujaré šohaje s opentlenými kloboučky a s pyšně trčícími kosárky, oděné do krátkých kabátců s čižmami a do vysokých shrnovaček, starce a formany v halenách, stařeny v těžkých šátcích, oráče v kožencích, hudce s píšťalami a s cimbály, úvodnice v bílých vyšívaných plachetkách, trávnice a pastuchy s čakanem v ruce a s bandaskami. To jsou nejoblíbenější modely našeho slováckého malíře, jak je známe z přečetných pláten, z jeho Pouti u sv. Antoníčka, Na panském, Na dušičky, ze Slovácké neděle, z Průvodu děvčátek, z veliké řady obrazů, jejichž náměty jsou vzaty s polí a od cest, z návsí a z nízkých slováckých intérieurů. Úprkovy obrazy opravdu zpívají, vše na nich jásá a křičí v jediném moři světla, všecko vypravuje však jímavě a pravdivě i o duši těch prostých lidí výrazných, realisticky zachycených tváří, posunů a pohybů. I kraj slovácký, jeho hrouda, obzory a mlhou zatopená jitra umí Úprka zpodobiti výrazně a se všemi odstíny, dovede zachytiti i typický ráz jejich chalupy se všemi barvitými ornamenty rozkošného lidového primitivismu. Tím vším stvořil nám umění pravdivé a v jádře svém nenapodobitelné přes všecky zdánlivé prvky samozřejmosti a typických, takřka jedinečných postřehů.

—n—

Láska. O jakéms zamilovaném Beranovi čtu v pražské knize archivní konec století šestnáctého, že vdané ženě, paní Zelenohorské, listy psával svou vlastní krví. Aby získal ten cenný inkoust rudý, prsty sobě nařezával. Kromě toho zpíval jí pod okny, aby slyšela; „tance jí kupoval“, a když mu přišlo seděti vedle své milenky, „kolenem i nohami jí šeptával“. Nohou šeptati jest zajisté fráse poetická, pěkná, mohli by ji nynější milenci, kteří se strkají pod stolem koleny a tlapou si něžně na nohy, obnoviti. Také se snad hodí lyrickým básníkům.

(Zasláno.)

Z úroků nadání pro pěstování vědy a umění, založeného Janem Novotným, architektem v Praze, udělí se cena 716 kor. 55 hal., t. j. sedmi set šestnácti korun 55 hal. dílu z oboru dramatické poesie, sepsanému jazykem českým. Ti, kdož by se o tuto cenu ucházeti chtěli, podejtež žádosti své do 30. října 1911 do podacího protokolu referátu humanitního v Praze-I., č. p. 267—I., „U Dobřenských“, a přiložtež k nim dramatická díla svá buď v rukopise neb tištěná. K žádostem, jež podány budou po uplynutí lhůty konkursní, jakož i k žádostem, k nimž nebudou přiloženy předepsané doklady, nebude se přihlížeti.

V Praze dne 20. října 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Pražské divadlo, Praha, rušný, hlučný život její, přátelé, kamarádi přicházeli mně často, často na mysl v mé samotě domova, kdež nebylo již tak veselo a bezstarostně jako jindy. Hořce se tenkráte skončila poslední kapitola mého románu. A v otcovském domě čím dále tím tísnivěji. Bylo cítit blížící se katastrofu. Samý trud. O supplentském místě ani potuchy. A čekal jsem na ně jako na vysvobození. Doma jsem zůstati nemohl a nechtěl. Už minulo půl září, už se ten měsíc schyloval ke konci. Chodil jsem do pustnoucích polí, do lesů, toulal jsem se, těžký nelad v mysli. Kdykoliv jsem se vracel, kdykoliv jsem vstupoval na síň, bylo mé první, přišlo-li psaní. Ale nic. A již sv. Václava, již prvního října, druhého, školní rok se začal a nic. Konec. Tu pojednou list; na obálce neznámé písmo. Obsah krátký: chci-li supplentské místo na gymnasiu v Litomyšli, abych ihned odepsal. Pod tím: „Tille".

Ale já neodepsal, já hned sehnal Šimkovou „od vody", náchodskou poselkyni, naši sousedku, o niž jsem už vypravoval, aby se ihned vydala do Náchoda a tam odevzdala telegram. A Šimková hned jako na koni a pryč s depeší oznamující, že místo přijímám a že přijedu bez prodlení. A hned také přípravy k odjezdu.

VIII.

List ředitele litomyšlského gymnasia dra. Antonína Tilla způsobil nemalé vzrušení mně, v rodině i v nejbližším sousedstvu, jež projevilo upřímné účastenství. Dostal jsem místo a to přáli mně i rodičům. O tom městě však, kdež se to místo naskytlo, jsem kromě některých dějepisných zpráv nevěděl nic; a v mém okolí také ho žádný neznal. Jen matka měla o něm jedinou určitější zprávu. Vzpomněla si, že stará Lokvencka chodívala k Litomyšli pro husí peří, tam v té straně že chovají mnoho hus.

Na zevrubnější informace o Litomyšli nebylo času. Teď běželo jen o to, co nejrychleji se tam vypravit. S dobrou radou přišel sám, nežádán, Gustav Graetz, žid, o něco mladší než můj otec, bratr „vydávače", bydlícího zrovna proti nám, v bednářově domě. Ten Gustav Graetz měl obydlí a pekařskou dílnu o něco výš, blíže kostela v Šrůtkově domě. Jeho vášnivou zálibou byly jízdní řády. Sám necestoval, nejdále došel ob čas do Náchoda; ale jak jezdí pošty, jak vlaky ze Lhoty u Červeného Kostelce na Trutnov a dolů k Josefovu a na Hradec, jaké mají připojení na Pardubice a Prahu nebo na Vídeň, to věděl z paměti přesně na minuty. O tom mně vykládal každé prázdniny, ačkoliv jsem nechtěl nikam jet a nežádal jsem ho o železniční řád. Ale byla to jeho radost, vášeň, mluvit o jízdách. Mne to často až unavovalo. Než tentokráte jsem ho vyslechl ochotně a rád.

Matka mně uchystala prádlo a šatstvo. Nebylo však peněz na cestu a na první pobyt v Litomyšli. Ale novou hodností nabyl jsem úvěru. Kupec Červíček mně půjčil, oč jsem požádal. A tak vypraven rozloučil jsem se s rodiči, s bratřími a sestrami, se sousedstvem a zajel jsem, myslím, že hned nazejtří, do nejbližší stanice, do Lhoty u Červeného Kostelce. Naše dráha do Chocně nebyla ještě dostavěna. Ze Lhoty jsem mířil přes Pardubice do Zámrsku. Tam, počítal jsem, najde se povoz, který mne dopraví na místo. Nemělať Litomyšl tenkráte žádného železničního spojení se světem.

Nevydal jsem se klidně na cestu. V napětí jsem jel a v dychtivém očekávání. Nový život mně nastával, vstupoval jsem do vážného povolání. Tušil jsem jeho obtíže, zvláště na počátku; než nelekal jsem se jich. Měl jsem dost odvahy, bylo mně třiadvacet let a nejel jsem zcela bez praxe. Zkušebného roku tenkráte nevyžadovali; ale já si ten kurs soukromě odbyl, třeba ne systematicky a ne všechen na střední škole. Od čtvrté latinské učil jsem po domech, tedy dobrých sedm let, ale také na gymnasiu, byť jen několik měsíců. Ano, když jsem ještě chodil do kolleje poslední rok, říkali mně už „pane professore" a to na Václavském náměstí v domě Fuchsově v soukromém gymnasiu, jež měl a vedl dr. Made. Tam jsem učil dějepisu, němčině a myslím že i češtině.

Těžko se tam pracovalo. Soukromé gymnasium rozstrkané v soukromém domě v místnostech nevalných s vyučovacími pomůckami nevalnými, se žactvem nevalným. Chodili tam většinou takoví žáci, kteří na veřejných ústavech neobstáli nebo s nimiž jinde nemohli obstáti. Na Madově gymnasiu vyučovali gymnasijní učitelé z veřejných ústavů, supplenti, katecheta Pechoč ze Smíchova, také studenti jako já a filolog Vestfál. V tom sboru byl také dr. Domalíp, později professor české techniky.

Ředitel dr. Made, vysoký, dlouhé brady, krátce ostříhaných vlasů, s temnými nebo modrými brejlemi na nose kouřil skoro ustavičně viržinky. Hrubě se mu nedařilo; často odjížděl na venkov, po rodičích svých studentů, shánět peníze. Vrátil-li se, sedal v ředitelně, v níž byla také třída, alespoň na čas. Pamatuju se, že jsem v ní také učil a že ředitel nedbaje mne a žáků, psal u stolu a kouřil viržinku.

Nebylo snadno udržovati tu kázeň. Vždycky jsem si oddechl, když, odbyv hodiny na gymnasiu, vstoupil jsem do třídy soukromé dívčí školy Matildy Peškové, sestry herečky Elišky Peškové. Škola ta byla na rohu Krakovské ulice a Václavského náměstí. Tam v gymnasiu bujní hoši, jež bylo nutno držeti s napětím sil, tu mezi mírnými, snaživými dívkami klid a pozornost, že byla radost učit. Místo na této dívčí škole opatřil mně kollega z kolleje Jan Štěpánek, nyní ředitel reálky v Příbrami. Tenkráte učila u slečny Peškové také slečna Božena Studničková, uveřejňující toho času své básně po časopisech.

Na Mádově gymnasiu dály se časté změny v místnostech. Pamatuju se, že jsem také pomáhal stěhovat a sice klavír. A pak se stěhovalo všecko gymnasium. Dr. Made ho neudržel. Při tom pádu utrpěl jsem také, neboť ředitel nemohl už vypláceti — Tak jsem se rozhovořil o svém „zkušebném" roku; a připadá mi, že těchto slastí „professorských" užil, ač jen krátký čas, také Mikoláš Aleš, který učil kreslení na druhém soukromém ústavě, na Jungmannově. Tam, když chtěl jednou potrestat nějakého zbujného žáka, vykřikl na něj, na Alše, jiný žák: „Pane professore, nic mu nedělejte, on má hezkou sestru! —"

Tak tedy připraven i nepřipraven jel jsem do Litomyšle. Nedávalať tenkrát universita kandidátům všeho, čeho pro školu potřebovali. Na poslední stanici v Zámrsku stálo několik povozů z Vysokého Mýta. Majetník mého kočáru, ne kočí, byl Němec nebo Uher v Mýtě usedlý. Jel jako o závod. V Mýtě, tenkráte, r. 1874, menším, ne tak výstavném, ale starobylejšího vzhledu, se ani nezastavil.

Krajina přede mnou jiného rázu nežli má rodná. Žádné vrchy a kopce jako u nás, ale také ne samá rovina. Zvlněný kraj s rovnými poli, s chlumy, pozvolnými svahy, s hájky a po obzoru s dlouhými pruhy tmavých lesů; a tu zas mělké, travnaté oupady a mnoho luk zvláště od Hrušové a dál u Cerekvice na pravo pod silnicí. Otavy z nich už dávno sklizeny. Ale Loučná v nich, skupiny stromů a křoviny barvu měnící tlumily tesknotu jejich podzimního pustnutí.

Ve vsích u silnice a dál husto stromoví plného zralého nebo zrajícího ovoce; tu tam u statků, při kraji dědin, nad starými roubenými stodolami vysoko rozložené koruny starých lip, požloutlé, suché již zelenošti.

Nad tím vším chlad, studeno a lehké zamžení zasmušilého, říjnového odpoledne. A pojednou se do toho kalně bělavého oparu vztyčily drahný kus přede mnou dvě věže, kostel mezi nimi a třetí věž štíhlá u žlutavé, imposantní budovy četných, zvláštních štítů. To zámek a pod ním a pod tím kostelem rozloženo město všecko v stromoví.

Litomyšl!

Oči se na ni upřely a upíraly po všechen zbytek jízdy a jen mihem si povšimly výšiny na pravo za lukami, osamělého stavení na ní, jež se zabělalo nad rozlehlým, pestře zbarveným hájem ve svahu i pod ním. To byl „štít", to byl Nedošín. Já té chvíle jen město vyhlížel. Blížili jsme se k němu kvapem mírným svahem dolů pod starým, osamělým topolem nad cestou a pak rovnou silnicí.

Již tu první stavení, mýto, dál na pravo táhlá budova zděná, patrně zájezdní hospoda s nádvořím. Mihla se její podivná ozdoba, řetěz vytesaný nad branou; kmitl se, zmizel.

Stavení v pravo při cestě, stavení v levo nad cestou ve svahu i nad ním jako betlem, zahrady, stromy, příbytky mnohé staré a prosté s prkennými štíty. Ale tu v pravo za zdí dvorečku výstavnější, starý dům mansardové, šindelové střechy. Kočí z kozlíku na něj bičem ukazuje, to že je bývalá katovna. Naproti, na levo přes cestu skupina lip a pod nimi socha. A zase domky a větší domy; kočár hrkotá již po dlažbě, konec předměstí. Pojednou přede mnou dlouhé, ne valně široké prostranství. V pravo v levo podsíně a nad nimi domy divných, barokních štítů a mezi nimi v pravo věž. Náměstí.

Náhle to vše zmizelo, jak vůz zahnul na levo do uličky. Už cestou jsem řekl svému vozkovi, aby zajel do „tunelu“. Doslechlť jsem se cestou na dráze, že litomyšlští professoři scházejí se hlavně v „tunelu“, kdež je beseda, a že ten hostinec je zrovna pod gymnasiem. Ale v „tunelu“ jsem nenašel nikoho. Nechal jsem tam zavazadla a rovnou do gymnasia. Trčelo nade mnou, s té strany dvoupatrové; u něho kostel, jehož věže jsem shlédl už ze silnice. Nedal jsem se krytými schody (fortnou), vedoucími od hostince přímo ke gymnasiu, nýbrž šel jsem kolem sousední, málo vzhledné hospody, abych se dostal k průčelí gymnasia. Té hospody, „na smetnisku“ jí říkali, dnes už není.

Městiště její a svah ke gymnasiu posázen stromy a křovinami.

Stanul jsem na výšině, někdy „hoře Olivetské“ mezi zámkem, piaristskou kollejí, jejím kostelem a gymnasiem. Podél zdi zámecké zahrady řada košatých kaštanů; za jejich žloutnoucími korunami prokmitaly na té zdi staré, omšené sochy mythologické a veliké vázy pocházející z konce osmnáctého století. Před gymnasiem žádných stromů jako jsou dnes*) Gymnasium však tak jako dnes, táhlá, s té strany patrová budova prosté výstavnosti s vížkou na střeše, s dvojími velkými dveřmi vedle sebe žlutohnědě natřenými. A na těch dveřích tenkrát jaké malování! Na jedněch veliký, císařský orel po celých vratech a na druhých, také po celých, český lev v červeném poli, ne sice heraldicky bezvadný, ale přece český, královský lev. Nad obojími dveřmi tak jako dnes ve výklenku socha sv. Josefa Kalasanckého, zakladatele řádu piaristského, s pacholíkem.

Z toho našeho lva milý dojem. Líbilo se mně, že ho tu mají. Tenkráte jsem nevěděl, jakého je původu,**) ani to, že dříve (od r. 1778) mělo gymnasium českého lva na své pečeti a že se nazývalo královským. Toho lva i toho orla, mimochodem řečeno, dal po letech za opravy obojích dveří zamalovat ředitel Fischer.

Bylo již po škole, na chodbě ticho. Ale v tom se někdo na ní zjevil, kněz na první pohled, a hned ke mně a velmi vlídně, že jsem bezpochyby nový pan kollega. Přisvědčím, představím se. A on:

„Já jsem katecheta Čáp.“

(Pokračování.)

*) Vysázeny za ředitele Tilla r. 1875.

**) R. 1814 za velkého požáru vyhořelo také gymnasium. R. 1815 znovu zřízeno a tu namalován na dvéře císařský orel. Znak českého království dal na druhé dvéře namalovati hrabě Jiří Jos. z Valdštejna r. 1817.

Adolf Heyduk:

ZAPOMEŇ!

Už noc se blíží v strašidelném šatě
a černou rouškou halí polní hatě,
vrb hovor pobřežních stich', ustal v ruchu,
chlad v líc mně padá: pozdrav nočních duchů.

Sýc z dálky teskně usedavě volá,
že chví se starých buků hlava holá,
a žalně vzdychá v lese tlupa dřev
a z dálky ozývá se bouře řev!

„Ty ještě na mladosti myslíš růže?
Co s nimi chceš, ty dávno zvadly; nuže
věz, květy, přízeň, láska, napořád
vše změní se, dost měl jsi jich jsa mlád!“

Těch zapomeň; líp přichystat se k pouti,
jíž musí všecko v světě přivyknouti
a smiř se klidně, v míru — zapomeň!
Zda květem ovijí se dutý peň?

ODLET PTÁKŮ.

Od jihu vznes' se slunečný den,
přináší na sad úsměvný sen,
klade jej pěnkavce v útulek hnízda,
jež darem blažena, čile si hvízdá.

Přines' sen krásný o věčném jaru,
kde plno vůně z kvetoucích darů,
kde plno slunce, motýlích vzletů,
pestrých a něžných živoucích květů.

Na hnízdě ptáček radostí jatý,
děkuje zpívá: „Paprsku zlatý,
poletím s tebou, zas jako loni,
zde mi už smutno, léto se kloní.

Zde mi už smutno; v polích i v lese
ošumí všecko, sníh se tam snese,
uvadnou záhy květy i stonky,
zpívat jen budou večerní zvonky.

Večerní zvonky, pohřební sbory —
vylítnem raděj přes doly hory,
polítnem rádi, letět nám nutno
vesele k jihu, zde je už smutno!"

VEČERNÍ MOTÝL.

Mdlou roušku soumrak vůkol tkal,
v mou síň se snáší větrů kvil,
já ke čtení se uchystal
a lampu svou jsem rozsvítil.

Tu oknem v síňku motýl vlít'
a kolem světla kolotal,
chtěl v jeho teplý, zlatý svit
a stále blíže polétal.

Tak váhal chvíli, ale zas
do jeho žáru dychtiv vnik' —
a mrtev padl v jeden ráz,
zda tušil as ten okamžik?

Zda nejsme podobni mu snad?
Tak mnohý k žáru toužil z nás,
leč sotva křídla k světlu klad',
v ráz sžehnut ohněm paď a zhas'!

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

Rúdy! Ale Rúdynku! Tak byl přece už hodný, Rúdynku!"

„Jak pak se to zase chová, Rúdy? Ale, Rúdy!"

„Zas už je nezpůsobný, Rúdynku?"

„Ale, Rúúúdynku! Rúúúúúdy!"

Rozpustilé tyto výkřiky a smích dětí, kryjících se za lískovým keřem na pastvině, zastavily kroky pána s dámou a asi desetiletého chlapce. Šli husím pochodem po pěšině mezi křovím v loudavém kroku městských prochazečů, užívajících venkova, až na chlapce, který se co chvíli se slamáčkem v ruce rozbíhal za bělásky.

„Pst!" okřikl Lojzek soudruhy v křovině. „Zrovna tu jde pan doktor z myslivny s paní a Rúdym."

Děti se stulily k sobě, stydíce se v rozpačitém úsměvu za svou rozpustilost, jen smělejší z nich vykukovaly na pěšinu úkradem, rozhýbajíce lískové pruty.

Pan doktor stál právě na polo obrácen do zadu, opíraje se o černou lesklou hůlečku se stříbrným kováním a nasadiv si schválně skřipec, díval se výsměšně na paní.

Byla krásně červená a bílá. Mařena z myslivny roztroubila po vsi, že se celou hodinu ráno maluje před zrcadlem, že má celou krabici prášků, kartáčků a mastiček, ba prý i celou řadu falešných zubů. Ale Mařena je známá trajda. Tak hezké paní jistě není daleko široko, povídaly si děti. Jak jí sluší ten rudý slunečník, zrovna jako vlčí mák. A ty bílé zvonky na širokém klobouku a krajkové rukávy. Ba i kapesník má krajkový. „Hleďte, jak si jej pěkně zlehounka tiskne k čelu," šeptaly si husopasky.

„Jak je krásná," vzdychaly obdivem.

„Koukej!" šeptal Pepánek. „Pan doktor má kalhoty pod boty přivázány páskou. A jak mu přiléhají. Div neprasknou."

Ani si děti nevšimly, v jakých je právě paní rozpacích následkem jejich rozpustilosti.

„Nezvedenci!" řekla konečně, nutíc se do pohrdlivého úsměvu.

„A potom pustit mezi ně své jediné dítě! Ani za celý svět! Vidíš to sám, tati, co by od nich pochytil náš Rúdynek."

Zatím Rúdynek, bledý kluk omrzele vzdorného vzhledu, nalezl u pěšiny kámen a prásknul jím do křoví.

„Ale, Rúdynku!" napomenula ho paní. „Neházel, ví přece, že se to nesluší. Zas tu něco uličnického pochytil? Opravdu, tihle venkovští rozpustilci mne odtud brzy vypudí, uvidíš, tati!"

A Rúdynek znova střelil kamenem do křovin.

„Ale, Rúdy! Měl pak přece rozum! Zamaže si ruce hlinou, jen se podíval, jak bude vypadat! Nechal toho, ano?"

Otec také už zabručel jako vzdálená bouře, ale Rúdy hodil novým kamenem. Tentokráte zdá se, že trefil, neboť kdosi vykřikl bolestí.

„Dost, už neházej!" rozkřikl se pán rozzloben, jda k němu.

Ale Rudy hodil zase kamenem.

Pán zaťal zuby, skočil, vyzdvihl třepajícího sebou hocha za límec s bílými krajkami a táhl ho na pěšinu. „Řekl jsem *dost*, neslyšels?" zasyčel zlostně.

„Pro boha, tati, pusť ho, uškrtíš ho!" vykřikla paní zděšeně, „nezlob se už, vždyť ho uráželi a je to ještě dítě — tati!" Zachytila mu hlazenou černou hůlku, „pamatuj se přece!"

„Mne poslechnouti *musí*," zablýskl pán zlostně okem.

Však on poslechne. „Rúdynku, byl už hodný, slyšel? To není způsobné," domlouvala hochu, ležícímu vzdorně na pěšině. „Tak vstal přece a nehněval tatiho, slyší? Ještě se rozčilí, Rudáček a dostane zase křečový záchvat, uvidí! Můj Bože, jaké to mám trápení na světě. A k tomu jedeme ještě na venkov a jdeme na procházku, abychom šli z jednoho rozčilení do druhého. Doma v Praze přece takový nebýval. To jen ti uličníci zde ho kazí. Kde by jinde byl nabral těch nezpůsobů? No tak už vstal, byl zase hodný, Rúdynku, prosím ho. Tu má klobouček, dal si ho na hlavičku, tak —!"

Rúdynek vzal pomačkaný slamák a zahodil jej daleko do mladé otavy, zrovna do ostřice v bahnisku.

Otec se zlostně rozkročil ke klukovi s holí.

„Pro Boha, tati, nezlob se hned tak, nerozčiluj mne ještě více," zaječela paní, vztahujíc proti němu zoufale dlouhé, bílé ruce. „Vždyť nemusí býti hned tak zle! Rúdynek je rozčilen, to je přece pochopitelno. Vždyť já jsem také rozčilena, div mne nerani mrtvice. Víš přece, jak je to dítě jemných nervů, jak je citlivé. Já mu klobouček ponesu raději sama. Tak vstal, prosím ho, Rúdynku, ano? Já mu klobouček zdvihnu. Ukázal ručku. — Ale, Rúdynku!"

Pán skřípě zuby odvracel se od té scény, ale neušlo mu přece, že kluk na matku na konec vypláznul jazyk. Již se neudržel. Skok, levice zdvihla hocha opět za límec do výšky a lesklá ebenová hůlka kmitala se vzduchem v rychlém švihu dopadajíc s významným lupotem na zadní část těla chlapcova.

„Dost, tati, pro Boha živého, dost už, pamatuj se!" vykřikla pronikavě paní, chytajíc rány bílýma pažema.

„Vždyť ho ubiješ, zemře ti pod rukou — Nešťastné dítě! Dostane zase křeče. Ježíši můj, nevidíš, že dostává už zase záchvat?"

A hoch skutečně zmodral, zaťal pěsti a rty, oči mu vystoupily a nohy začaly zlostně dupati za prudkých výkřiků ze sevřené hrudi. Vrhl se k zemi a škubal sebou.

„Umře, ach, on umře!" bědovala paní, poklekajíc k chlapci.

„Čerta umře! Počkej," odstrčil ji pán, „dnes z něho zloducha konečně vyženu!"

A pod deštěm nových tuhých ran vyrazil konečně chlapci z hrdla souvislý bolestný pláč ve dvojhlas matčina nářku a když nicméně rány pršely dále, vzchopil se bystře jako zajíc a utíkal k myslivně.

Děti, přihlížejíce z lískové kroviny bez dechu této exekuci, viděly po chvíli, kterak paní žalostně vzlykajíc sebrala slaměný klobouček z mokřiny, kde si střevíčky zablátila, a pán nasazoval na hůl uvolněné stříbrné kování.

„Vidíš křeče a návaly?" zasmál se zlostně. „Tohohle mu už dávno bylo třeba a bylo by po nervose. Kdybys ho nekazila stále svou mazlivostí a nevčasným zastáním před trestem, byl by už dávno poslušný a hodný jako jiné děti —"

„Což pak je to nějaký zkažený hoch, nějaký lotr?" bránila ho paní stále plačíc. „Je to ubožáček slabých chorobných nervů, z čehož plyne ona zdánlivá někdy umíněnost. Čti jen lékařské a paedagogické knihy! Hlavní základ výchovy dětí jest mírnost a dobrota. S těmi se nejvíce pořídí, ne s brutalitou, kterou i zvířata se pokazí. Ne já svým mateřským shověním a rozvahou, ale ty ho kazíš svou krutostí neotcovskou, svým prchlivým trestá-

ním bez rozvahy, kterým ho ještě jednou zmrzačíš nebo ubiješ, to ještě čekám. Ach, Bože, Bože‘!‘

Děti se přikrčily za křovím a poslouchaly tiše další hovor pánů, zahýbajících po pěšině přes blátivý potůček.

„Nebýti tvých ran, byl by se Rúdýnek také vzchopil, nemyslíš? Již jsem viděla, že chce sám povstati.“

„Jsem také tvého mínění,“ přisvědčil muž uštěpačně, „že by byl Rúdýnek až do noci na louce neležel a že by snad do večeře domů přišel — nepřišel-li by později.“

„Jsi nepřístupný důvodům a sužuješ mne schválně. Ach mé nervy! Ještě aby si teď někde Rúdýnek něco udělal ze zoufalství. Aby tak do studně skočil!“

Oba zašli v zákrutu pěšiny za křovím a děti hovořily dlouho o pedagogickém námětu, jejž jim výjev na pěšině právě poskytl.

Měl Rúdy opravdu křeče? Měl pravdu pán nebo paní? Máti Rúdova byla by se z posudků jejich málo potěšila. „Takovéhle křeče“ — usoudily, „má každé mrně, než mu pořádný výprask vzdory vyžene.“

Každý z nich se pamatoval na nějaký případ takových „křečí“, ale pravidlem u někoho jiného, kterak lámána byla individualita ve prospěch společnosti.

„A Rúdy je strašně rozmazaný protivný kluk — — —“

„Náš tatínek říká,“ odvolal se Pepánek Bartošů k autoritě, „že Pán Bůh položil mezi rodiče a děti metlu. Ušetří-li jí rodiče na dětech, schovají ji dětem na sebe.“

„Já čekal, že také jí nějakou strčí,“ připojil Lojzek hajných zamyšleně, „myslím, že toho zasloužila ještě více než ten Rúdy. — — —“

„Ale, Rúúdy!“ zapištěly zase všechny děti ve smíchu. „Ale, Rúúdynku! Tak byl přece už způsobný! Rúdynku! Rúúúdy!“

Pán i paní jistě daleko ještě slyšeli ten sborový jek nezpůsobných dětí.

II.

Do myslivny přiběhl z jejích letních hostí nejprve Rúdýnek bez slamáčku s natrženým krajkovým límcem, ruce v kapsách kalhotek a hvízdal si popěvek z operety „Trebizondské princezny“, která tenkráte vládla v Praze v aréně na hradbách.

Bábě Stehlici, která zametala dvůr a laskavě se ho ptala, kde nechal klobouček a kde límeček si potrhal, nedal ani odpovědi, jen na ni lupnul okem z pod obočí. Když na něho po svém způsobu vesele vyrazil z boudy „Honzík“, ochočený lišák, až kam mu řetízek stačil, natahuje k němu ostrý čenich, kopl po něm a zaprásknul za sebou domovní dvéře, jako když vystřelí z hmoždíře o pouti. Byl to signál, že je Rudýnek doma, že zas úřaduje.

Pak přišla paní doktorová s něžným úsměvem v bílé líci a slamáčkem synkovým, schovaným ve slunečníku.

„Je Rúdynek doma?“ tázala se úzkostlivě babky.

„Nebyl uhřát? Nenapil se snad, pro Boha, u studně vody?“ A dostavši odpovědi vesměs příznivé, vešla s povzdechem do domu.

Zadem, lesní pěšinou, přišel konečně pan doktor, bratr pana fořta, a usedl v altánku hustě ovinutém divokým vínem. Klobouk měl pošinutý hodně do zadu, plavé kníry rozježeny, čelo svraštělé. Hladkou černou hůlkou ryl velmi horlivě do prohnilého trámce altánu, jako by jej chtěl podhrabati, ač bylo v myslivně dosti nástrojů k tomu příhodnějších, bylo-li toho vůbec třeba. Za hustou clonou listí po hodné chvíli cosi zavrčelo. Pan doktor zvedl hlavu. Zděděný myslivecký pud se v něm probudil. Odstrčil starosti stranou a pátral po příčině. Opět a opět to zavrčelo, jaksi namáhavěji, zlostněji. Doktor se usmál. Byla to dýmka hajného Kozla a dle čichu nebyla daleko.

Cosi začvachtalo vedle ní. Doktor nakoukl ke skulině a rozeznal velkou dýmku dřevěnou s vyřezávaným jelenem v rukou bratrových. Oba lesní mužové seděli na lávce před altánem.

„S . . . . .ý kluk,“ vyrazil hajný po novém prudkém zavrčení dýmky a rozhodil pěstí oba chuchvaly knírů v pravo v levo. „Já se milostpane, ještě celý třesu, jak na to vzpomenu. Jaký to má cit takové vyžle! Takového mrzáka fenu — na zdechnutí je to už, slepá, chromá, i na slunci se zimou třese. Člověku se srdce sevře pouhým pohledem na tu hromádku neštěstí. A jaký to býval pes, vítr a oheň — bez ohledu na noc a nečas — a on ji řeže obráceným bičem hlava nehlava. Bez příčiny! Tfi! A máma na to kouká a ne snad dát mu pohlavek, ale pořád jen: „Rúdy, Rúdynku, to je ukrutné, miláčku, nechal přece pejska, co pak mu pejsek udělal, co? Ale, Rúdynku, přestal už! — A nechala by psa ubít. Tfi!“ odplil zase zuřivě.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Peníze přišly ve svrchovaný čas, neboť Václav nejen že měl dluh u Pacholíka, ale zastavil peřiny, aby se nasytil.

Zaplatil rychle dluhy a vrhl se na studium. Dychtivostí až zuby skřípal. Oh, toho se nedočkají, aby se vrátil do Blučiny, jako nedopečený pán!

Dodal si mysle a zašel k profesoru Preslovi, který byl uvědomělý Čech. Žádal ho o kondici. Profesor slíbil, ale patrně zapomněl. Nevzkázal, ani nepsal.

Psal tedy Schwert do Mladé Boleslavi profesorovi Čížkovi. Vylíčil mu věrně celou bídu svou. Ale nedostal odpovědi. Pak chodil po advokátních kancelářích, i k soudu zašel, aby dostal práci opisovatelskou. Ale byl všude odbyt, chudých studentů bylo na draky a o práci bylo zle.

Tak se dobídačil Václav Schwert pololetí. Dle svého svědomí co nejlépe připraven podstoupil zkoušku. Professor Jandera řádil v roku tom hůře než jindy. Když na Schwerta přišla řada, neslyšel otázku. Odpovídal na něco, na co se Jandera ani neptal. Profesor, rozlícen, ani mu nedal pokračovati a psal: Sekundam!

Schwert propadl z mathematiky. Osud jeho sdílelo pětatřicet jiných filosofů.

Zdrcen stál Schwert v nádvoří Klementina, testimonium v ruce. Něco v něm klesalo, polykal na prázdno a chlad beznadějné opuštěnosti kamenem dolehl mu na žaludek.

Neslyšel soustrastných slov Beránkových. Což, ten prošel! Teprve doma, v komůrce na pavlači se vzpamatoval. Hora žalu sřítila se na jeho slabé plece. Vzlykal, a kroutil se, jako ušlápnutý červ. A při tom cítil, že padá, stále padá, až se ocitl kdesi v podzemí; bude tu živořiti jako rostlina bez slunce, bez zelena, do nedokvětu.

Vyšinoval se zvolna z dostředivé kružnice samolibosti a cítil, jak prolíná ho už ruch všeobecnosti. Loupá ho jako cibuli, rozemílá zkostnatělé předsudky až krev teče, nivelluje, rozpouští v jakémsi veletoku, mocném a šedém, že vyssává i jeho barvy do své šedi.

Přestal choditi do přednášek, přestal mysliti, co bude dále, zbloudil. Podobal se i vnějškem sešlému tovaryši řemeslnickému, ne pracovníku, ale takovému, jenž vyšel právě z nemocnice.

Čekal, až dopadne poslední úder, rozdrtí, co se ještě hýbalo. Nedoufal v nikoho a v nic. Chvílemi se rozveselil, jako když na dohořívající knot vplyne krůpěj oleje a plamen zaplane ohnivěji, než u knotu stále stejnoměrně napájeného. V takových okamžicích ironisoval svůj život, poznával, jakou nickou je ve světě i se svým žalem, směšným smutkem atomu.

Za Bruskou nosíval přijíždějícím drahou břemena, za desetník i za měď. Někdy točil klikou jednorukému kolovrátkáři, a invalida k tomu zpíval mariánské písně. Kdykoli melodie klesala o terci, bral dobrý muž a špatný zpěvák kvartu, což zvláště úpěnlivě znělo.

Schwert plížíval se kol domů a hladovýma očima se rozhlížel. Dobrosrdečná hokynářka nabídla mu kus chleba a kornout škvarků. Mumlaje díky to vzal a pohltil.

Někde v Podskalí setkal se s Vítem Hnátem, jenž sloužil u vojska. Příští týden měl s plukem odejíti z vlasti, do Italie. Povečeřeli spolu na účet Hnátův v hospůdce. Než se rozešli přijal Schwert od Hnáta dva dvacetníky. Hnát sám se styděl za úpadek Schwertův, vysvětloval mu nejapně, že dole v Italii dvacetníky beztoho neplatí. Vyprávěl Schwertovi, že ze žalu nad úmrtím matičky dal se dobrovolně na vojnu.

Po odchodu Hnátově, jenž musil do kasáren, zůstal Schwert ještě v hospodě.

Tak dávno už nepřišel pod střechu. Byl oznoben a znečištěn. Od dubna neměl bytu. Peřiny prodal, kufr mu Koliha zabavil pro nedoplatek za byt. Nocoval tedy Schwert, kde se dalo, na poli, v sadech, podjezdech, neb přecházel celou noc a dřímal opíraje se o zeď.

Na štěstí bylo předčasné, teplé jaro, jen z rána byly mrazíky.

V hospůdce byli hosté nejnižší třídy společenské. Pomocník obuvnický a písař byli tu notabilitami, kol nichž se rezavý šenkýř točil. Pískaři, ledaři, rumaři a přidavači u staveb, nosiči a převozníci vcházeli, pobyli a vycházeli. Pila se kořalka, vyjimkou pivo.

Schwerta lid ten zajímal, nic mu nevadily jejich nečistota a sprosté výrazy. Bez odporu vdechoval výpary potu, tabáku a hrubé stravy v zabedněné místnosti.

Zprůhledněli mu ti lidé, jako by jim viděl do duše. A ta se podobala velmi duši jeho. Tytéž prvky citů, žádostí, štěstí

i bolů. Vypravování rumaře, jak prach ulehá na plíce, bylo tak zajímavé, jako výroky vojevůdců zaznamenané v dějepise. Jen zmenšené měřítko, jiná perspektiva byla v tom.

Vinul se k lidem těm, spěchajícím za malým cílem — ostatně, co je velké a co je malé, sub specie aeternitatis? — pociťoval k nim úctu trosečníka před lidmi pevné dráhy a cíle životního, úctu spravedlivou, bez závisti. Pohrdal snad dosud jejich všedností, ale uznával přirozenost jejich klidu a radosti ze života.

Přisedl k němu otylý člověk, s dlouhým, slídivým nosem a tuho uvázaným černým šátkem kol krku. Tázal se Schwerta, čím je a zvěděv, že studentem, zkoušel ho latinsky, zda nelže. Pak podstrčil mu papírovou zlatku a visitku. A pošeptal, aby mu podával zprávy ze života studentského. Aby ho v bytě podle visitky navštívil, že mu pak ostatní dopoví i peníze ještě dá.

Teprve po odchodu neznámého dobrodince zvěděl Schwert, s kým měl čest. Všichni hosté, dosud tiší, se rozhlučeli. Z hovoru jejich poznal Schwert, že to byl tajný policista. Tedy proto! Četl na visitce: Kajetán Kux, Jircháře č. 1510.

I na Schwerta dívali se hosté podivně. I jeho mají za špicla, jako Kuxa. Ubohý člověk! Kdož ví, jakým martyriem se ke svému opovrženému povolání dostal. On, nemá práva odpírati mu lidskou soustrast. Přece však odsunul zlatku od sebe a vyšel z hospody. Ale hostinský vyběhl za ním, nesa zapomenutou zlatku.

Schwert ukryl jidášský peníz ve své náprsní tobolce. Byl jí Máj, roztřepený, ohmataný, knížka ta byla jeho katechismem, schránkou, jediným luxním majetkem.

Ani ho nenapadlo zajíti do Jirchářů a hoditi chlapovi zlatku pod nohy.

Stýkal se s proletáři v loubích, ve formankách, v zájezdech domů. Ale píti kořalku se nenaučil, bylo mu po ní na vrhnutí. Ze spoust sprostých slov zaslechl někdy jasný, lapidární úsudek. Poznal, že není člověka, jenž by neměl smyslu pro právo, že cit spravedlnosti je vrozen. Náčelník, zloděj, pobudové — neběželo-li o vlastní kůži, soudil správně, miloval právo. Při tom však kradl a křivdil dále. Theorie a praxe.

Schwert živil se polévkami ze semináře v Klementinum. I prost ostychu otrnul. Jednou kráčel kol něho Šámal, Schwert jen se přitiskl ke zdi a sklopil oči. Šámal přešel. Poznal ho? Vše jedno.

Stále hladov bloudil Schwert nocemi po dobytčím trhu i po pustých polích za Vyšehradem a skrýval se ve vinohradech za žitnou branou. Do vyprahlého hrdla vystupoval mu oblázek, nutil ho ke křečovitému polykání prázdna. Krk mu hubnul a tuhnul, otočil-li hlavu, jako by mu v kloubech skřípala.

Sedával v horečném zasnění na schodech stavovského divadla, když šustily tragedky a operní divy kol něho na jeviště. Lovil odpadky ovocnářské, by ošidil štěkající žaludek, hlavy slanečků v papíru odhozené, než přišli zametači. Jednou zmokl a chraptěl z toho. Přál si, by to byly souchotě, by zemřel.

Potkával bludné dívky s dlažby. Sešlý student i nevěstka dívali se na sebe vpadlýma očima. Za clonou úsměvu jenž byl spíše křečí, četl Schwert úzkost hladu, hrozbu choroby a blížící se smrti. Vraky bohem i lidmi opuštěné! Kým zanechány byly ony v zoufalství, vyvržené na neúrodná bradla, jejichž útesů se umírajíce zachytily, než odplaveny budou do nenávratné hlubiny?

Sestry! Ano, rád by se ke světelkování jejich hniloby připojil, po bratrsku je pochopil. Nesmírná účast u veškerém utrpení, ohromná resonance byla v jeho nitru a rodily se v něm city ne bratrské, ale starobné, otcovské.

Ale neodvážil se k nim. Bál se, že nestály by o jeho platonickou účast, ztropily by si šašky z nepovolaného proroka — ne! Utíkal od nich.

V kavárně staroměstské viděl spisovatele Frantu Šumavského v odřené čamaře, s ochablým, lhostejným výrazem alkoholika.

Schwert chtěl k němu, ale nemohl. Zase cítil, že ho někdo obrovitý drží rukama za hlavu a za nohy, natahuje, vymyká klouby, jako komedianti svým dětem, aby z nich byli kejklíři, poddajní, měkcí.

I jeho někdo napíná na mučidlo k životu vláčnějšímu, či je to natahování těla před ukládáním se k věčnému odpočinku? Hynku! Václave!

Za měsíc, za rok — bude po všem. Zmizí beze stopy a svět bude se dále točiti.

Zda mu z Blučiny psali, zda někdo se o něho ještě zajímá, nedbal. Na rtech radostný smích, hluboký v srdci žal . . .

Míjely dny, jež prožíval za týdny a noci, jež zdály se čtvrtroky. Závratě a tupá bolest v hlavě tížily a podlamovaly jeho chod, vyprahlé patro přissávalo jazyk, okoralý, tenký.

Usedal v dřímotě a procital tlakem svých kostí. Kůže nesnesla už váhu a vý-

čnělky kostí, útroby byly na rozbolavělých závěsech a byly těžké, cizé, jako do těla vložené kameny.

Z večera snovaly se mu kol luceren černé pavučiny v dostředivých osnovách. A paprsky sítě dosahovaly k němu, ba vlastně vyrůstaly z něho, přitahovaly ho, opřádaly, krev šuměla mu zoufalým bzukotem chycené mušky.

Kroužil kol Vltavy. Snad byl to nezmarný kořen zbožnosti, ženoucí tím více, čím silněji byl krušen, jenž odváděl jeho kroky od mokrého hrobu, kynoucího a zpívajícího, jako Siréna Odysseovi. Ale zpěv byl stále mocnější a bázeň stále menší . . .

„Rodičko boží — dítě!“

Drahým hlasem udeřen sluch omdléval bolestí.

V průvodu řeholníka — stála před ním matka. Na rohu Haštalské ulice.

Chtěl utéci, ale řeholník chytil ho za ruku. Matka stála bez vlády, jen slzy hrnuly se jí z očí.

„Václave, už mne neznáte?“

„Pan — Konvička,“ odvětil Schwert jako ze sna.

„Ano, váš spolubydlící u Baťka v Boleslavi.“

Matka chytila ho pod paží. Pevně, aby nemohl se vymknouti, a líbala a hladila,

Někam šli. Konvička vyprávěl, že matka hledá Václava s Beránkem už dva dni. I do špitálů zašli a tak zvěděl o všem i on, jenž je ranhojičem u Milosrdných. Gotthardus se jmenuje klášterním jménem.

U Milosrdných uložili Václava hned mezi nemocné. Krmili, ošetřovali ho. Za dva dni jako zázrakem sesílil. Nyní teprve odpovídal matce.

Otec ve strachu čekal na výsledek pololetní zkoušky. Když nic nešlo, poptával se v Mladé Boleslavi. Nikdo nic nevěděl, až sestra Beránkova z Kosmonos vzkázala po Tyrolačce s plátnem do Blučiny, jaká nehoda se Schwertovi při zkoušce stala. Hned psali do Prahy a Koliha odpověděl, že se Václav ztratil, a že ho už na policii ohlásil. Pak hledal ho i okresní soud v Mnichově Hradišti. Strýc Bukvička pořídil opis zatykače. Matka měla jej s sebou a Václav četl. Byl německý:

Č: 2355 Popis osoby:

bývalého studenta a uprchlíka od vojenské povinnosti Václava Schwerta z Blučiny, kraje mladoboleslavského v Čechách. Mladík tento dle výpovědi hodnověrných svědků a dle přípisu krajského soudu v Mladé Boleslavi ze dne 20. května 1847 č. 7211 zmizel ze svého bytu č. 1210 v ulici Svatovojtěšské v Praze kol 1. dubna 1847, když byl dříve studií svých na filosofii v Praze zanechal, a jest od té doby nezvěstný. Jmenovaný jest devatenácte let tři měsíce stár, 5 střevíců a 8 palců výšky, nosí černé, husté, neuspořádané vlasy, pod nosem tmavé chmýří, má vypouklé vysoké čelo, černé, pichlavé oči, nos silný, dolů ohnutý, vydulé, zdravě červené rty, s rýhou kol nich, bradu s důlkem, zdravé, bílé zuby, vůbec výrazný, snadno poznatelný, mědirytině Mikuláše Lenaua nápadně podobný obličej. Na těle měl čepici zelenou se soukenným štítkem, hnědý šosák, šedé melírované spodky soukenné modravou vestu a na krku černý, hedvábný šátek kosmonoský. Kdo o individuu tomto nějakých spolehlivých zpráv má, oznámiž to ústně neb písemně u nížepsaného úřadu.

V Mnichovu Hradišti, 29. května 1847.

Nemerád, přednosta soudu.

„A kolikátého dnes máme?“ tázal se Václav.

„Druhého června.“

„Teprve?“

Schwertovi připadalo, že žil rok a ne měsíc mimo společnost lidskou.

(Pokračování.

Marie Matoušková:

NEROZSVĚCUJ!

Nerozsvěcuj lampy, přej mi šera chvíli . . .
Je tak ticho, vlaho, slunný shasl den. —
Nač spěch?... Člověk k smrti nebo k stáří pílí. —
Nerozsvěcuj, neruš mi můj sen!
Nerozsvěcuj!

Ještě rudý západ duši moji nítí,
stopy slunce dosud duše zavírá . . .
Nerozsvěcuj lampy, vzpomínka mi svítí . . .
Snění teplou náruč otvírá.
Nerozsvěcuj!

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Robotníci jako by ožili, nezdál se jim už tak hrozným zachmuřený obličej pánův. Hle, prozradil se! Dobrák je, to jen tak hrůzu pouští, pomyslili si a pohledem jeden s druhým kradmo se dorozumívali. Nebude tak zle! už nějak jej zase ošidíme. Ženy se osmělily, nabyly řeči, posílaly děti: „Jděte, jděte, polibte ruku!“ Ale děti se držely sukní a rozvřeštěly se. „Hloupé jsou, milostpane! Jděte, čeho se bojíte?“ Samy matky běžely a sahaly po pánově ruce, aby ji políbily.

„No, nic!“ rozkřikl se, jako by se styděl za chvilku slabosti, zamračil se ještě hrozněji. „Nechte být, nejsem zvyklý, aby mi kdo ruku líbal. Domů jděte, nač tu lenošit, je čas k setí, zima blízko, každé chvilky škoda. Viděli jste mne, to stačí, víte, že máte zase pána. A teď jděte! Vrátíte se k povinnostem, kterým jste se samovolně vyhýbali, když tu pána nebylo, rozumíte mi? Co dříve jste odváděli do panské kuchyně a do dvora, odvádět budete zas. A dodržovat správně robotní dni v týdnu, však jste snad nezapomněli? A zapřáhnete do pluhů, hned, teď! Pojedete ještě dnes orat pole v „červince“. Co stojíte?“ Dupl nohou a velitelsky zvedl ruku. „Jděte!“

Muži očima zamžikali, zakašlali v rozpacích, ženy zavzlykaly.

„Kterak my —“ zahučel Berka, dívaje se někam stranou. „Kterak my? — sami nemůžeme. Zoráno nemáme — sít jsme nemohli pro sucho — kterak my —“

„Řekl jsem!“ pán zadupal. „Nejsem zvyklý odporu! Zapřahejte! na „červinku“ pojedete. Všichni!“

„Na „červinku!“ vzkřikla vdova Rubešová, Majdalena. „A vždyť tam už z Konárovic panští orají.“

Zamračil se. „Jak? co povídáš? co panští? kterak na mé půdě —?“

Starý Havlín dosvědčoval. „Pravda je — z Konárovic panští už po dva roky tam sejou a klidí. Že prý to pole „v červince“ jim do zástavy dal nebožtík pán!“

Pán se na chvilku zamlčel, jizva na tváři mu ztemnila, oči zasvítily.

„Zeptám se jich — těch panských — jakým právem —“ rozkřikl se. „Nedám si půdy ubírat, přisám Bůh! Racku!“ Racek, který lenivě okouněl na dvoře, vzpřímil se jako prut. „Osedlej mi koně, Solimana a svého Bašu taky — pojedeš se mnou.“ Zdálo se, že zapomněl na robotníky.

„Kde tedy máme orat?“ bázlivě optal se Berka.

„Domů jděte, na svém si orejte! — zavolám vás, až bude třeba. Jděte — víte, že se pán váš vrátil. Ujímám se toho, co mi patří, dle toho se zachovejte.“

„Mám v „červince“ dvě míry pole, to také vzali konárovičtí i s panským,“ požaloval ostýchavě kašlavý Pivoňkovský.

„Mně také!“ hlásil se Marek, „také tam mám kousek. A konárovští mne zahnali, když jsem tam přijel s pluhem, ten jejich správčí, Hoffman, Němec, vztekal se, psy na mne štval —“

„Uvidíme!“ úsečně pravil pan Matěj. „Zapřáhněte, vezměte pluhy — všichni — zoráte Markovi a Pivoňkovskému pole v „červince.“ Půjdu s vámi. A uvidíme —! Pospěšte si!“

Poklonili se muži. Stará Běta zavzlykala: „Pane náš, sokolíku! Bůh ti požehnej! dočkaly se moje oči přece —“ Ženy chtěly pánovi líbat ruce, ale už se obrátil, odešel. Rozcházeli se chalupníci. „Divný pán!“ hovořili cestou, „Bůh ví, jak teď bude.“

„A může-li být hůře, než bylo?“ s trpkým úsměvem pravil šedivý Marek, „s pánem zle a bez pána taky.“

Děti, chatrně oblečené, třásly se zimou. „Nu, viděly jste pána!“ řekly jim matky a pospíchaly, aby už byly doma, pod střechou, u teplých kamen.

Racek přivedl oba koně, Solimana i Bašu. — „Jedeme!“ křikl pán, vyskočiv do sedla. A tryskem vyjel přes povalený plot, nejbližší mezerou mezi hložím skokem přes příkop, jen se za vraníkem v písčitém poli zaprášilo a šavle pánovi po boku poskakovala a zvonila. Nebylo u Chrášťan mnoho panské půdy, pět lánů nanejvýše i suchopáry, palouky a pastviny v to počítaje. Písek většinou; nejlepší hlinitá pole — v „červince“ tam říkali — ležela pod lesem na samé hranici konárovického panství. Už dávno — pan Matěj se pamatoval — býval spor o některé dílce tam. Na konárovickém zámku byla vrchnost bohatá a mocná se vznešeným příbuzenstvem. Utiskovali souseda, chudého zemánka. Mnohokráte nabízeli se konárovičtí, že koupí Chrášťany, ale starý pán vždycky odřekl a hájil houževnatě každou píď své země —

A v trysků pan Matěj rozhlížel se po polích, znal to všechno tady, nezměnilo se mnoho, ani za dlouhá léta, co byl v cizině. Jen borový les, který zaset byl na písčitém návrší za jeho dětství, dnes už byl vysoký, ale prořidlý s olámanými větvemi. Ovšem, hlídače nebylo, chalupníci brali z panského, co dříví potřebovali. Pravdu měl Havlín; panská pole úhorem ležela, zarůstala pýrem a bodláčím. Jen u tvrze hned za ohradou, za příkopem asi na dva strychy zorala Anežka. Kolem chalup několik těch měr, které patřily robotníkům, bylo přece poněkud lépe zděláno, docela i někde zaseto bylo — ale na panském nic, jenom nejhorší býlí, jaké hladová písčina rodí, a někde ani to ne, jen holý suchý písek na povrchu. A prášil se, jak vítr zavál. Přece pan Matěj pamatoval, že se všady oralo i selo a klidilo se, třeba úroda bývala slabá v suchých letech, přišlo-li jen jaro vlažné a dostatek dešťů, i žito se urodilo, i hrách, i proso, i konopí. Nebožtík dobrým byl hospodářem.

K poli, kde se říkalo na „červince“, nebylo daleko, viděl už pan Matěj, jak tři potahy koňské tam orají. Jeden za druhým dřevěným pluhem obracejí černou brázdu, čeledínové bičem koně pobízejí. Na chvilku zastavil svého vraníka, čekal až k němu dojedou oráči. A pak se rozkřikl z celých plic jako při útoku na Turka bisurmana: „Hej! hej! ďáblů tisíc a Belzebub s nimi! pryč odtud! Kdo vám dovolil na mé pole vkročit, co? poženu vás! hej! Racku, hej!“ Vytasil šavli až zasvištěla, vztyčen v sedle, hrozný jako příšera. Potahy se zastavily. „Pryč odtud!“ křičel sípaje a plochou šavlí bil do koní i do čeledínů. Koně se poplašili, pluhy vyvrátili z brázdy a přes pole zorané ubíhali, zapleteni v prostraňky. Čeledínové zděšení za nimi.

Pán se zasmál: „Vidíš, Racku, jak běží? hej, hej!“ křičel ještě více plaše koně i lidi. Nějaký panáček v zeleném kloboučku, v zelené myslivecké kamizole na malém tlustém bělouši pustil se přes pole k němu.

„Co to znamená? co?“ volal z daleka německy, zajíkaje se vztekem, zarudlý jako krocan. „Čeho se opovažujete?“ Když přijel blíže nějak odvahu ztratil. „Kdo jste? — čeho se opovažujete?“ opakoval klidněji. „Já jsem Hoffman, Max Engelbert Hoffman, plnomocný správce milostivé vrchnosti na Konárovicích paní Anny Ludmily von Rabenhaupt —“

„A já jsem Matěj Šebestián Kačer ze Lhoty a na Chrášťanech, dosud rytmistr u Jan-Palfy regimentu kyrysnického, pán této půdy, rozumíte, ke všem rohatým? Ujímám se dědictví po otci! Také Suchý čert mi říkají, chcete-li vědět! A teď marš! pryč odtud!“

Správce vyvalil oči, chtěl něco namítat, zaklepal masitou, oholenou bradou. Pan Matěj se rozlítil.

„Racku!“ zavolal, „vyprovoď ho — pryč! pryč! Nač tu má jeho kůň šlapat moje pole? Pryč! — vyprovoď ho za hranice až tamhle k lesu.“

Racek jen se usmál pod vousy. Slyšel rozkaz a porozuměl, ale nic jiného neudělal, nežli že na svém ryzáku ohromném zajel těsně po bok správci. Maličký bělouš velmožného pána se polekal, odskočil, zafrkal, správce podíval se vzhůru — vysoko nad ním skláněl se strašlivý velikán v červené turecké čepici s dobráckým úsměvem pod šedivým knírem — jako hora, která se chystá překotem všechno rozdrtit, co je dole pod ní. Sklopil hlavu a ujížděl zpět. Teprve, když se cítil v bezpečí a nikdo ho nepronásledoval, obrátil se. Po německu klel a vyhrožoval. „Panstvu povím a uvidíte, vy tam — vy! právo jste porušili, soud na vás vyzvednu, odpykáte.“

„Marš!“ odbyl jej pan Matěj. „Domů jeď a vyřiď panstvu, že jsem se vrátil a svého dědictví se ujímám. A běda tomu, kdo mi nohou vstoupí na můj majetek! Jako že mi říkají Suchý čert! běda tomu!“

Za chvíli odjeli panští čeledínové s pluhy, odjel i správce. A čtyři chalupníci s kravičkami, Berka, Pivoňkovský, Marek i Podlipný už tu čekali.

„Orejte,“ ukázal jim pán.

„Panští se vrátí!“ bojácně namítal, Berka.

„Nevrátí se, neboj se, počkám tu.“

A pan Matěj čekal. Dlouho se díval, jak ořou kravičky pomaloučku černou zem. Jak mile voněla domácí půda! opravdu chlebem voněla.

Za chvilku si vzpomněl: „Hej, hej! Marku, starý Marku, kde je Rubeška? Proč neposlala taky orat?“

„Koho by poslala, milostpane!“ odpovídali chalupníci, zastavivše kravičky.

„Sama je, samotinká, syna dorostlého nemá a chasníka držet nemůže. Sama si oře a seje.“

„A dnes dítě se jí rozstonalo, Anička pětiletá,“ dokládal starý Marek. „Zašel jsem tam k ní za jezero, nežli jsem do práce vyjel. Dítě je rozpálené jako oheň, tak náhle to přišlo. Ještě ráno prý Anička byla zdráva a vesela, ale jak se vrátila s matkou z panské tvrze, jako když nemoc na ni hodí. Jako by ji uřkl někdo.“

„Nastydla asi malíčká!“ zamyšlen pravil pán. „Podívám se tam. Ty, Racku, zůstaň tady, dej pozor. Kdyby konárovičtí se vrátili — Máš karabinu? proč aspoň jsi nevzal pistol, ej, ty hlupáku? Vidíš přece, že tady musíme nosit zbraň, kdykoliv vyjdeme, ani jí neodložit, jako když jsme stáli v poli proti nepříteli.“

Racek se ušklíbl: „Já i tak, pane —“ Kdesi ulomil suchou snět.

„Nu, dobře! hlídej tedy, Racku. A bij! na mé zodpovídání, bij každého, kdo vstoupí na moji půdu! bij! bij!“ Pan Matěj křičel vztekle, až chalupníci zděšeně sklopili hlavy a pobízeli o překot kravičky brázdou ke druhému konci pole, aby raději byli dále.

A pán už rozjel se ke vdově Rubešce. Chalupa její byla opodál ostatních, které stály pod samou tvrzí jako v chomáčku. Stará, zčernalá, ze dřeva stavěná, pod vysokou, doškovou střechou docela zeleným mechem porostlou, která ji tíhou k zemi tlačila. Dvě okénka v průčelí, nad nimi dřevěná lomenice s vyřezávanými srdéčky, s omalovaným okřídlím.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Henry W. Longfellow: *Evangelina*, povídka akadská. — *Námluvy Milesa Standishe.* Přeložil Jan Kašpar. Sborník světové poesie, sv. 104. Nákladem J. Otty v Praze. Stran 145 za ?

Nová pro naši literaturu jest pouze druhá část této knihy, neboť „Evangelina“ vyšla již v dubnu r. 1877 ve výborném překladě Primusa Sobotky. Americká idylla tato líčí osudy francouzské osady Akadie v severní Americe, jejíž katolické obyvatelstvo bylo z rozkazu anglického guvernéra Lawrence násilím vyhoštěno a rozestěhováno libovolně do vzdálených osad anglických. Nedbáno při tom ani svazků rodinných, a tak rozděleni od sebe i věrní milenci, farmářova dcera Evangelina a její ženich Gabriel, kovářův synek. Věrná láska jejich, útrapy dlouholetého hledání a konečně tragické shledání v nemocnici je vlastním obsahem „Evangeliny“, jež vyniká básnicky hlavně svou přírodní lyrikou a výstižnou lícní místního i dobového ovzduší. Je jisto, že teprve slavná „Píseň o Hiawathovi“, vzniklá o čtyři leta později, upozornila na autora „Evangeliny“ a na jeho „Poems of slavery“. Pro nás je zajímavo srovnati nový překlad J. Kašparův se Sobotkovým. Oba mají své přednosti. Kašparův je věcně přesnější, ale rytmika není důsledně přízvučná, kdežto Sobotka převádí Longfellowův hexametr časoměrně, velmi přesně a plynně. Na př.:

Kašpar:
Od něho přes sad šla stezka a zmizela daleko v lukách.

Sobotka:
Odtud vedla sadem širým, až v louce zanikla.

Také jazykově je překlad Sobotkův čistější.

V „Námluvách Milesa Standishe“ zbásnil Longfellow humoristickou episodu z počátku anglické puritánské kolonisace v Americe, jež se vypravila sem z Hollandska na lodi „May Flower“ a dala vznik příští Nové Anglii, neboli anglickým osadám v sev. Americe. Miles Standish, hollandský královský důstojník, mužík drobný, nevzhledný, ale statečný a chrabrý, výpravu provázel do nové vlasti. Zamiloval se do spanilé puritánky Priscilly a pošle svého přítele, ušlechtilého Johna Aldena, aby mu ji namluvil. Jakkoli Alden se namáhá, námluvy dopadnou opačně, a z námluvčího stane se ženich. Tato milostná idylla vsazena do historického rámce a zpestřena příběhy kronikářskými a tradičními. Ve svém celku je tento svazek „Sborníku“ pěkným příspěvkem k lepšímu poznání amerického básníka, jehož jméno v polovině minulého století letělo celým světem.

Sobotkovo vydání „Evangeliny“ provázeno jest provoláním „P. t. pánům spisovatelům českým!“ datovaným dnem 27. července 1871 (patrně chyba tisku m. 1877) a podepsaným Janem Nerudou, Ferd. Schulzem a Jar. Vrchlickým jako redaktory tehdy založené „Poesie světové“, kteráž měla „do svatyně českého jazyka přenésti čisté a velebné podoby věčné krásy ze všech chrámů, v nichž srdce lidská ji oslavují a vzývají hlaholy jakýmikoliv“. A honoráře nabízeno tenkrát před 34 lety 16 zl. r. č. za tištěný arch!! A dnes?! —*pa*—

Miloš Marvan: *Smutky bílých vigilií.* V Praze 1911. Nákladem vlastním. Bez paginace, za ?

Člověk, který umí psát řádky pod sebe, vytrhl prý „hrst tragických květů nádherné melancholie ze své duše, milenec morbidních snů, bledý maniak a záhadný potomek starého aristokratického rodu“, u jeho hlavy jsou teskné fikce mladých let, morosní světla se mu záhadně lesknou, jde temnem sám spit jedem skvělých hodů, chtěl zahrát své Manon kantilenu tesknou, děsí ho krása rudých pochodní, za bledých půl-

nocí lkal v hrobkách snů svých, měl rád kdys tolik život, pastósní, mdlé nálady, tvrdí : „pro rozkoš vteřiny, pro chvíli jednu, chtěl by jsem (!) vyssát vášeň tvou až ke dnu" atd. — a domnívá se, že napsal knihu básní; zatím je vše to jen odložené a obnošené šatstvo a velmi dětinský anachronismus. —*pa*—

Zdeněk Kobza, „*Svatopluk Čech*". Studie jeho vývoje a díla. Knihovna Přehledu Revuí. Str. 16 za 30 hal.

Dobrý informativní spisek, jenž se sice plně nekreje s připsaným podtitulem, ale svému účelu plně vyhovuje. Chce ještě více přiblížiti básnickou bytost Svatopluka Čecha národu, je psán proto více s nadšením, nežli aby kriticky prohluboval a nové objevy vynášel. Z týchž důvodů doplněn jest i úplnou bibliografií a literaturou. Opakovati dle nějaké literární historie, že Čech je dovršitelem uměleckých a lidských snah pokolení Nerudova a posledním básníkem národního obrození, je dosti pohodlné, ale také docela nesprávné. Jaký blud, mysliti, že naše národní obrození je u konce! — *pa* —

* V posledním čísle, 10. revue mladého Slovenska, v „Prúdech", vyslovil P. B. stesk, který nelze pominouti mlčením. V literárním obzoru, kde promlouvá o publikacích „Světové knihovny", 890—91, 92. (Cankar) a o čísl. 899—900. (Mich. Jackiv) zmiňuje se o tom, že „Světová knihovna" chce zůstati věrna programu a přináší i práce spisovatelů národů malých a potlačovaných, a praví: „A my musíme vzdychnut: šťastné národy, kterým slovanská vzájemnost dopomáhá k světlu! V našej literature, tak se zdá, nieto nič súceho pred širšiu verejnost, veď nejbližší národ bratrský od tolkých čas jestvovánia Svět. Knihovny ešte nás ani nezbadal, našim spisovatelom, našim dielam literárnym nedává miesta . . ." Potom praví, pokládají-li Češi slovenskou literaturu za svoji, neznají-li potřebu reprodukce slov. liter. plodů? „Cesta, kterou my možeme prijit pred širšiu verejnost, vedie cez Čechy. A preto žiadame si, aby si nás všímal v prvom radě český národ." K těm myšlenkám dospěl, jak uvádí, že vidí práce, jichž autoři nejsou také posud známými veličinami, a dokládá, „kdežto z našej literatúry slovenskej nieto vo Světovej knihovni ani len jedneho diela."

DIVADLO.

Ve středu 18. října zažili jsme první významný večer letošní sezóny hudební: provedení J. B. Foersterovy zpěvohry „Jessiky" v definitivní úpravě. Původní forma opery, k níž libretto napsal Jaroslav Vrchlický dle Shakespearova „Kupce benátského", vyloučila totiž soudní scénu z provedení na jevišti; pouze se o ní vyprávělo.

„Jessikou", jež vlastně podstatnou a největší svou části vznikla před osmi léty (i soudní scéna jest již čtyři léta hotova), podal nám Foerster po dvou operách tragických („Debora" a „Eva") operu komickou. Je-li všestrannost přední a nepostrádatelnou známkou genia dramatického, možno teď říci, že dramatický profil mistrův jest ucelen tak, že je možno oceniti nejen, co přinesl svého do naší opery komické, nýbrž do hudební dramatické tvorby naší vůbec. Jest zajímavo, že Foerster, ačkoliv časově pozdější než Fibich, mnohem úže spiat jest s hudebním výrazem Smetanovým než tento. Kdežto Fibichova „Messinská nevěsta" jen tu a tam, ponejvíce v partiích smírně a šťastně vyznívajících, ozývá se ohlasem hudby Smetanovy, zaznívají v „Evě" zcela zřetelně Smetanovské tóny, a ani „Jessika" není jich zcela prosta. Rozumí se samo sebou, že nemíním tím snad nějaké reminiscence hudební, vůbec to, co se heslem „eklekticismu" označuje a čeho podstatou je nemohoucnost vlastního charakteru uměleckého. Hudební individualita Foersterova jest zcela a výrazně svá, ale je bližší a příbuznější individualitě Smetanově než Fibichova, jež s ní jest téměř diametrální. Proto možno v tomto směru označiti Fibicha jako doplňovatele Smetanova, J. B. Foerstera pak jako pokračovatele. Jako hlavní značky hudební individuality Foersterovy bych označil měkkost jeho melodických linií, sesilovanou ještě instrumentací, úplně odlišnou od instrumentace Smetanovy, spíše blížící se Dvořákově, a dokonalou, reálnou polyfonii hudební věty, jež zvláště od homofonie hudby Fibichovy zřetelně se odlišuje. Tato čistě Foersterovská polyfonie jest hlavní novum jeho hudby a vliv její na mladší generaci dramatickou, především na Ostrčila, jest veliký. Pokud se dramatické koncepce týče, možno označiti jako přední a novou značku hudby Foersterovy vůbec její psychologičnost. V tom smyslu je Foerster umělec opravdu moderní; hudba jeho, především svou potencí polyfonickou dovede tlumočiti nejjemnější záchvěvy lidské duše, i to „nevyslovitelné", jehož drama mluvené jen největší raffinovaností slohu a nejpečlivějším zřetelem k mimické a scénické stránce dramatu ještě stěží dovede docíliti.

Hudební komika jest novou stránkou hudby Foersterovy, hlásící se právě v „Jessice" k slovu. Komika tato není vůbec drastická; jemnost, jež vyznačuje celou tvorbu mistrovu, jest i jejím hlavním znakem. Hudebně spočívá především v melodice třídobého, houpavého rytmu, jehož reprodukce jest věcí velmi delikátní, nemá-li se, jak při provedení někde bylo, zvrhnouti ve volný valčík. Připomínám v tom směru jen na př. blouznění Bassaniovo o Porcii v prvním

jednání, nebo příchod přátel k Shylockovi a celou scénu smluvní v jednání druhém. Vedle této nové stránky vyniká však i v Jessice lyrismus, k němuž Foerster svým citovým založením tíhne, měrou tak značnou, že dává hlavní tón, řekl bych kolorit, celé opeře. Tak se stává, že na př. pociťujeme jako vrchol díla scénu, jež po smluvní následuje: scénu, kdy Jessika samotna očekává příchod Lorenzův, odhodlávajíc se, uprchnouti od otce, kterého miluje, do víru života s milencem. Tím jsem se ocitl u bodu, který při nynějším provedení Jessiky především nutno kriticky hodnotiti: u nově přikomponované soudní scény. Tato scéna je dle mého názoru i v Shakespearově díle něčím na nejvýš choulostivým. Pro jeho dobu byl zajisté o jmění i o dceru okradený a o zápis ošizený žid momentem komickým, byť i značně drasticky. Pro naši dobu však, zjemnělou a citlivou, jest již stěží. Nejhůře při tom, že Shylock není podán jako veskrze špatný člověk; jeho láska k dceři, jež závěrem ukáže se mocnější než lakomství, jest zajisté s to, aby mu získala naše sympatie. Chápeme-li tedy, byť i s odporem, že jeho nenávist proti těm, již ho obrali o vše, může vyvrcholiti v ukrutnou chtivost krve Antoniovy, naplňuje nás na obrat jeho pokoření spíše soucitem než radostí. Bezmocně se svíjející žid, který volá: „Když jste mi vzali jmění i dceru, vezměte i můj život" a naproti tomu nevázaně se chechtající dav: „Žide, řež" — to je scéna, od níž jsem se odvracel s nepřemožitelnou nechutí. Ale rozhodně to není komika, pro nás snesitelná.

Myslím, že ne nadarmo librettista i skladatel při první koncepci díla scénu tuto vynechali. I název „Jessika" svědčí o tom, že hlavní důraz kladen byl na děj mezi Jessikou a Lorencem se odehrávající. V něm právě mínil nalézti Foerster to, co nejvíce odpovídá jeho založení, drama vášnivé lásky. Že je našel, a že tvoří stěžejní zabarvení celého díla, již jsem uvedl. V tomto ovzduší však působí soudní scéna teprve dvojnásob rušivě. Skladateli nebylo ani možno, dosti se pro ni rozehřáti. Celá scéna má jen málo míst, na nichž se hudba rozvíjí, jinak jest recitativní. Mocně působící moment, kdy uvádí motiv Shylockův ve třech timpanech židovo zvolání „Ó, říznu rád", jest neobyčejně šťastným nápadem. Nevím však, měl-li skladatel na začátku bývalého třetího jednání (teď proměny), odkud je převzat, tutéž ideu s ním spřeženu.

Jaké jest tedy resumé? Těžko odpověděti; neboť tolik jest jisto, že b e z této soudní scény cítíme opravdu m e z e r u v díle; článek, který vypadl a který jen nuzně, lépe řečeno neúčinně vypravováním jest nahražen. V této otázce jsem bez rady; kdyby nebyla tato scéna již napsána, pro svou osobu bych ji raději v „Jessice" (nikoliv ovšem v „Kupci benátském") postrádal.

Z účinkujících třeba na prvém místě uvésti Shylocka p. K l i m e n t o v a, který podal tuto postavu pěvecky a zvláště herecky neobyčejně skvěle. Zvláště divoké momenty povahy židovy vystiženy byly mistrným způsobem v mimice i v bohaté stupnici timbru hlasového. K němu druží se krásný výkon p. B u r i a n ů v (Bassanio) a Š í r ů v (Antonio). Také p. S t o r k jako sluha Gobbo byl velmi dobrý, nejen pěvecky, jako vždy, ale i herecky, ač úloha jeho vyžaduje značné akce (jest to jediná čistě komická role hry). Pěkný byl výkon sl. U n g r o v é jako Jessiky; jen v závěrečné scéně druhého dějství přál bych si ještě více v á š n ě. K nim družil se případně Lorenzo p. P t á k ů v a Porcie pí. S l a v í k o v é. Provedení bylo dosti dobré až na sbory, jež nebyly namnoze precisní. P. P i c k a jako dirigent podal výkon velmi pěkný. Dr. *Otakar Zich*.

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

(Dokončení.) A tempo ozvala se tyto dny ze zpráv o požáru zámku kolodějského zase jména Brandl, Škréta. Staré malby tam byly v nebezpečí. A obvyklý našinecký automat zapapouškoval ihned obligátní ozvěnu: Škréta, Brandl. Možná. Spíše však nikoli. Před lety bylo v Kolodějích pouze něco malinko italských obrazů z XVIII. věku; od té doby vrátil prý kníže Liechtenstein bývalé zařízení na zámek i do jeho obrazárny, v níž — jak Liechtensteinské znamenitosti známe — sotva co bude však z ruky Brandlovy, ač by takový objev byl vítán, zvláště kdyby přispěl k rozmnožení umělcova odkazu novou notou.

Rozmach tvořivosti Brandlovy běží sice mohutně široce, ale jednostranně kolejemi náboženské malby, ukázněné dogmatickými předpisy katolické ikonografie, jež nejsou arciť tak šablonovité a zkamenělé jako v pravoslavné církvi, ale dávají umělci přec jen k ilustrování hotovou již látku a vymezený příběh, nechávajíce mu na vůli pouze komposiční seskupení a citové prolnutí. Z vyměřené té dráhy odskočí si Brandlův talent pořídku na volnější pěšinu portretní, aby si oddechl přirozeněji, neb aby si ob čas v nenucené genrové besedě zavýskl docela po své vůli. O tom svědčí vystavené podobizny a příbuzné genry neklamně. Zejména oba autoportrety Brandlovy, nediktované žádným ohledem na zákazníka neb módu. Z obou hledí na nás umělec jako ze zrcadla, plný života, odvahy a sebevědomí až samolibého. A přec, jaký rozdíl ve výrazu! Mladý Brandl, hezký muž pravé umělecké distinkce, vstupuje silný, klidný, s jistotou své mohoucnosti a zdatnosti do světa. Radost se naň podívati! A po nějakých dvaceti nebo třiceti letech: táž tvář, vždy ještě hezká, ošlehaná však bouřemi života, vroubená zřídlými a prošedlými

kadeřemi, pobledlá i ztrnulá v hořkosti; klid a jistota přihrotily se ve zřejmou vyzývavost, která vztyčuje vzpurně hlavu a svítí bojovně z očí hlásajíc: Já se rval i rvu s osudem. Tu stojím a nevzdám se! Obě ty podobizny ověřují do písmeny suchou literu životopisu Brandlova, ba, povídají víc, otvírajíce nám nitro malířovo a pohled na kolbiště jeho vnitřních i vnějších zápasův o palmu a existenci, zápasů, které odehrály se mezi slunným jitrem slibných začátků a doléhajícím, leč popíraným soumrakem neuspokojeného života, jehož dráha je nejen vroubena těžce vybojovanými úspěchy, nýbrž i poseta troskami mnohých ilusí.

Že Brandlovi šlo o životní pravdu a její jadrné umělecké vyjádření, dokazují také ostatní jeho podobizny z měšťanských vrstev a z aristokracie. Dosvědčují to na výstavě portret kukuského hraběte F. A. Šporka, bez nadsázky ušlechtilý, vyrovnanou usedlostí pozdních let prodchnutý, a veristní podobizna arcibiskupa hr. F. Khuenburka, tak upřímně světská, s absolutním klidem vyznávající, že urození preláti barokové doby neznali pokrytecké pokory a zbytečného odříkání. Dokazují to konečně i jednotlivosti oltářních obrazů tam, kde při vší obřadnosti a posvátnosti lze povoliti genrovému pojetí. Nejnápadněji boubelatá Jezulátka, počínající sobě docela po dětsku, mnohdy skoro nevázaně; jako na př. v lůně svaté rodiny Jezule krákající s bujnou zálibou sv. Jana za kudrny. Sem náleží také hlavy apoštolů a jiných svatých starců, odvozené zjevně z jednoho základního typu, jenž Brandlovi učaroval, lákaje ho stále a opětovně ke studiu kučeravé i plešaté a bradaté hlavy kmeta s vráščitou tváří, zbrázděnou osudem, zkušenostmi a utrpením, oduševnělou věděním, hloubáním a vytržením. Ještě jeden typ udělal Brandlovi. Byla to ženská tvář, která se v nevalných variacích pořád opětuje a ze všech Madon, andělů i světic na nás hledí. Velmi chudá skala afektů, šetřící tento ženský obličej, aby nebyl v něm porušen chladný soulad akademických rysů, vnuká dokonce myšlenku, že Brandl buď obmezil se na jediný a to dosti jalový model, nebo že mu nevyhověl žádný a že nahradil si jej smyšleným nějakým zjevem, jenž ve své abstraktní dekorativnosti někdy až sádrový odlitek připomíná; i křídovou často pletí. Ženské zjevy jsou beztoho na Brandlových plátnech v nápadné menšině; maloval zřejmě toliko nejnutnější, o své újmě snad nikdy. Ani vystavená sv. Máří Magdalská, malovaná jistě toliko na zakázku, nedokazuje opaku; marně na ní hledáte rys umělcova subjektivního zájmu. Je to pečlivě malovaný, nesporně do theatrální pósy vpravený akt a nic více. Těžko říci, jeví-li se v tom Brandlovo misogynství a bylo-li vrozeno či nešťastným jeho manželstvím vypěstěno a udržováno.

V kostelních svých obrazech manifestuje Brandl nevšední zdatnost komposiční. Skladba výjevův i nejsložitějších daří se mu takměř vždy hravě bez nucení a přeplněnosti přehledně i v pěkné vyváženosti. Ustálené kategorické požadavky doby a její tendence, suverénně panující sloh a vše strhující vehemence obvyklé formální mluvy ovládají ovšem i Brandla a vřaďují ho mezi plejadu typických mistrů baroka. Ale bez útisku a ponížení. Ba, ze všeho díla umělcova je zřejmo, že dobový ráz malby svědčil jeho individualitě a jeho vzletu, jejž ve vytknutých mezích uplatňuje po svém. Nikde neupadá Brandl do pobožnůstkářské extase, nikde do nízké vyjevenosti a vždy zůstal dalek hnusného nevkusu hysterických záchvatů, kteréž z umělců nadělaly katovy pacholky a stupňovaly se dvacet let po Brandlově smrti až k soukání střev a veřejnému vystavování nesnesitelných intimit ze staro-věkých mučíren, jak v posledním jeho působišti, v Sedleckém klášteře, podnes vidno. Jedinou výjimkou jest umučení sv. Bartoloměje, malované do špitálního kostela tohoto světce v Kutné Hoře a nalézající se nyní v Kolíně. Ale je to dílo, pracované s očividnou nechutí v mrákotách konců života umdlévající rukou, kterou už jen hlad nutil do odporného úkolu.

Caravaggio i Rembrandt, Rubens i Veronese byli asi učiteli Brandlovými v pražských obrazárnách, zejména v Hradčanské, která nebyla ještě na dobro rozšantročena do Vídně, do Drážďan a suď bůh kam. Brandl učil se ode všech a nepodlehl žádnému. Zůstalť svým v šťastném i případném vždy pojetí, ve výstižně obsažné i dekorativně plynulé své komposici, v jadrné až robustní kresbě křepkých, plasticky modelovaných postav i v teplém koloristním traktamentu za nezbytného tehdáž chiaroscurového osvětlení.

Přesvědčivých důkazů o tom obsahuje výstava hojnost, ač pohřešujeme v ní leckterý z nejvýznačnějších dokumentů Brandlova díla. Tak pýchu vysokomýtských, Nanebevzetí P. Marie ze Sedleckého kláštera, snad Brandlův chef d'oeuvre mezi kostelními obrazy slavnostního rázu; nebo z téhož kláštera Sedleckého original sv. Luitgardy — na výstavě vidíme pouze fotografii — jenž samozřejmě souvisí s komposicí proslulé skupiny sv. Luitgardy od Matyáše Brauna na pražském mostě Karlově. Za to přidána k výstavě malá sbírka pochybných Brandlů a prací jeho bezejmenných vrstevníků či napodobitelů. Tato skupina mohla vzrůsti v největší a převážnou část výstavy, kdyby bylo do ní shromážděno přibližně vše, co s jakous takous pravděpodobností bývá Brandlovi připisováno. Ale i tak je to snůška zajímavá. A zábavná, povšimneme-li sobě na př. podobizny hraběnky M. Ž. Lobkovicové, která se ve všem všudy příčí povaze umělcova díla, třeba že ji starý roudnický inventář vydával za Brandla.

Výstava seznámila nás po prvé s barokovým umělcem nejsympatičtějšího u nás jména. A právě proto odchází leckdo z výstavy s nadšením ztlumeným. A zas hučí v hlavě: Škréta, Brandl. Onen byl hluboko podceňován. Střízlivý život, chytrácké prospěchářství a bezohledná hamižnost občana Škréty vrhly degradující stín i na jeho dílo, jež výstavou poměrně rehabilitováno, nad pomluvy a podceňování slušně povzneseno. S Brandlem zahrála si fama obráceně. A my jí uvěřili. Už úmrtní zápis ze dne 24. září 1735 v městské knize kutnohorské hlásá, že byl „malíř vznešený"; jiní ho nazývají geniem, českým Apellem a t. p.; pohnutý jeho život obestřel ho romantikou, žalostný konec a přeslavný pohřeb mučenickou svatozáří. A tyto legendy, rostoucí lavinovitě, povznesly Brandla na vysoký piedestal. Na převysoký. Výsledný dojem výstavy koriguje vysněnou tu výšku. Upravuje ji na pravou míru, řka, že Brandl nebyl sic geniem a uměleckým revolucionářem, jenž bohorovně boří a staví zároveň. Ale praví, že byl rázovitým, osobitým talentem v rámci a v duchu své doby, znamenitým, rozeným i vyškoleným malířem, jehož „výborný penzlík" — jak dí spravedlivě kutnohorský zápis — obohatil naši vlast o cenná díla trvalé hodnoty a průkaznosti o kontinuitě našeho ruchu a života uměleckého. A to je zisk, vážící mnohem více než přepínající horování, k němuž za nepřízně osudu tak často se uchylovati jsme navykli. *J. L.*

TÝDEN.

* V Českých Budějovicích zemřel dne 23. t. m. ředitel reálky, český odborný spisovatel Frant. Faktor, jeden z prvních našich doktorů technických věd, zasloužilý paedagog, rodák z Říčan (* 1861), kdysi profesor reálky v Prostějově a v Praze. Zejména v mladším věku procestoval prof. Faktor velikou část zemí evropských, navštívil i Asii a kraje zaoceanské, všude pilně se vzdělávaje, theoreticky i prakticky, zejména v oboru technického průmyslu a chemické technologie. Práce jeho jsou rázu kompilačního, ale dobře informují. V poslední době byl hlavním spolupracovníkem rozsáhlého literárního podniku, který se připravuje ve velkém pražském nakladatelství pro zimní období. —*n*—

* V pražském chorobinci zemřel dne 21. t. m. ve věku 65 roků známý český hudební skladatel Josef Pihert, rodák z Domoušic u Loun, kdysi ředitel kůru v Hustopeči a v Nymburce, na konec biskupský kapelník v Senji a majitel hudebního ústavu v Praze. Většinu jeho hudebních skladeb, lehkých, nevtíravou a libivou melodikou se vyznačujících, přinášel Binkův (už zaniklý) časopis „Varyto", „Hudební květy" (skladby pro mládež), Pazdírkova sbírka „Arion" (skladby pro harmonium) a j. v. Pihert došel značné obliby i jako skladatel lehkých operet, z nichž na venkovských jevištích udržoval se zejména: „Rinaldo Rinaldini," „Šotek" a hudba ke Scribeovu „Ďáblovu podílu". Pihert byl talent epigonský, ale některé skladby jistě si udrží dlouho sympatie. —*n*—

* Bývalý advokát pražský Dr. Heřman Janovský zemřel u věku 50 let dne 22. t. m. na svém statku v Trpoměchách u Slaného a odkázal půldruha milionu korun Ústřední Matici Školské a Hlávkovým kolejím. Velkodušným odkazem tím vepsal své jméno u vděčnou paměť národa.

* Polská básnířka, Zofja z Mańkowskich — Trzeszczkowska, nar. r. 1847 v Drohowicy u Vilma, která psala pod pseud.: „Adam M-ski", zemřela dne 7./10. ve svém rodišti a zpráva o její smrti z venkovského zátiší teprve 17. t. m. pronikla do veřejnosti. Z obšírného článku „Kurjera Warszawského", z 17. t. m., budiž uvedeno, že kritika o této „básnířce z boží milosti" napsala, že co vycházelo z jejího péra, bylo vždy přirozeně rytmické a rostlo přímo ze srdce. Ve svých elegiích opěvala tragedie poského boje za svobodu, z nichž ruská censura mnoho potlačila; opěvala však také rodné lány a lesy (v cyklu básní: „Piesni Drohowickich") a vydala několik svazků původních prací, ať lkala v nich opravdovým hlubokým bolem, či projevovala nadšení pro krásu života. Nejznámější jest její poema na podkladě historickém „Jeden z wiele" a sbírka básní „Przebrzmiale akordy". Polskou literaturu obohatila též překlady arciděl světové literatury, z Mistrala a Camoensa, z Byrona přeložila „Hebrejské melodie", překládala z Lamartina, Baudelaira, Alfreda de Vigny a studovala i českou poesii, ze které otiskla ukázkové překlady, načež rozměrem originálu vtělila do polské literatury překlad „Magdaleny" od J. S. Machara, jak se vyslovila kritika velmi zdařilý. V Naučném slovníku není uvedena. *K. V. H.*

Kanárek. Zač byl v Praze r. 1617 kanárek? Byl za dvě kopy míšeňských grošů, to jest jako dnes bys dal 28 korun; za dvě kopy koupils tehda 10 husí krmených, či 20 husí hladových, nebo 30 kuřat. Staroměstští konšelé koupili dva takové žluté ptáčky od kupce cizozemského a dali je darem panu Martinicovi, témuž, kterého dvě leta potom páni vyhodili oknem z kanceláře královské po staročeském způsobě.

Oprava. Na str. 67. předešlého čísla státi má v Trévalově románě Průboj v druhém sloupci v řádce 11. „půjčil mu německý překlad Voltaira" (místo: Havlíčkovy epištoly kutnohorské).
Pozn. spisov.

V Praze dne 27. října 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Dvoreček malý, ohražený plaňkovým plotem, byl nad hlubokou tůní, která se zelenala žabincem. Na břehu skláněly se k vodě pitvorné pahýly vrb, ve hlavách ještě za rok dlouhými pruty obrostly, ačkoliv kořeny byly vydoutnalé a jenom kůra tvrdá, svraštělá je držela. Pod nimi vyrůstalo rákosí, bahnem tu páchlo.

Když přijel pan Matěj k otevřeným vrátkám, ovčácký pes ryšavý přivítal jej zuřivým štěkotem. Na dvorku stály dvě hubené kravičky připřažené k pluhu. Přežvykovaly, užaslýma očima zadívaly se na jezdce, aniž by se hnuly. Hejno kachen splašeně sletělo se břehu do tůně. Maně se pán po nich ohlédl — vzpomněl, že na sv. Václava měli z chalupy u jezera k pánovu stolu do tvrze dávat po starém zvyku vždycky dvě kachny a husu dobře vykrmenou. Tak si vzpomene pomalu na všechny povinnosti robotníků a vyžádá si, co mu patří. Když pán nebyl doma, zapomněli na to, ale teď jim připomene!"

Pes ve vrátkách štěkal a vyl. „Hej! což tu nikoho není!" rozkřikl se pán.

Z chalupy vyběhla Rubeška, spráskla ruce úžasem a zbledla. „Milostpán —!" A přece v leknutí neopomenula trochu sukni urovnat, kolem boků tkanici pevněji přivázat. Okřikla psa.

„Neboj se!" pravil jí pán seskočiv s koně. „Jdu se podívat — dítě ti stůně?"

„Stůně, Anuška, děťátko —!" rozplakala se vdova, „jako řeřavé železo je, bez hnutí leží a sotva dýchá. Ach, zle je, pane náš! Chtěla jsem na pole vyjet, kravičky jsem zapřáhla, ale nemohu, bojím se, že mi Anuška zemře, než bych se vrátila. Ale — pane náš — vejděte, prosím! Bože můj, čím já vás pohostím?"

Mávl netrpělivě rukou. Zahrnovala jej poníženým lichocením.

„Hle, jak je to u nás, pane náš! bída a bída! v komoře strop se boří, bylo by třeba opravy, ale kdo mi pomůže? Jen ty dvě kravičky mám. Stodola — podívejte se — prázdná po žních!" Ve stodůlce otevřenými vraty opravdu viděl prázdné záděně, jen trochu žita bylo tam srovnáno.

Poslechl pozvání a vešel do chalupy. Hned na prahu sklonit hlavu musel a pak sehnut následoval Rubešku do světnice. Bída opravdu tu čpěla se všech stran ztuchlinou a kyselým zápachem špinavých koutů. Síňka s ohništěm, začazená dýmem, na jedné straně tmavá komora, na druhé jediná světnička. A ve světnici jediné lůžko, na něm pod peřinou nemocné děvče s ovázanou hlavou. Dvě menší děti hrály si na udupané zemi — nebylo tu podlahy. Trámový strop prohnutý, jako by každou chvíli měl spadnout. Jen trochu nejnutnějšího starého zčernalého nábytku tu bylo, obrázky svatých už nerozeznatelné po stěnách.

„Ubožáček! hleďte, milostpane, Anušku, jak trpí! dusí se!" naříkala vdova. „Jak je ti, děťátko? hle, podívej se, pán přišel!"

Děvče ani očí neotevřelo. „Pít!" zašeptalo. Podala mu vody.

Pán sehnut v rozpacích nevěda, co počít, zaléval se potem, bylo tu dusno. Děti na podlaze bázlivě zalezly do kouta. Položil ruku na hlavu nemocné holčiny — pálila. Ale nevěděl, co poradit. Kdyby to byla otevřená, krvácející rána — oh, v tom se vyznal! Zasypat střelným prachem, ten všecko vyštípe a zahojí. Ale co tady?

„Dávám jí lopuchové listí na čelo," pravila matka, „a med po lžíci užívá, Podlipný přinesl mi medu hrneček, mají tam u Podlipných dva úle."

Pán si opět vzpomněl: z chalupy od Podlipných byli povinni dávati každoročně o velikonocích na tvrz dvě plástve čistého medu. Bude třeba také to Podlipnému připamatovat! Ale už nemohl déle ve světnici vydržet, dusil se, zakašlal, vztyčit se nemohl pod nízkým stropem.

„Bůh dá, že se ti uzdraví dítě!" zahučel nejapně — ani těšit neuměl a sám na sebe se hněval. Hodil několik drobných stříbrných penízků dětem — ustrašeny ani po nich nesáhly. Matka se hnala po jeho ruce.

„Milostivý pane — děti! pojďte, políbte ruku pánovi!"

Byl už venku na dvoře, z hluboka oddychl a narovnal se.

A Rubeška naříkala: „Včera jsem zorala kousek políčka tady za chalupou, samý jíl je to tvrdý a studený. Chtěla jsem dnes zasít, neboť přijde-li déšť, slije se zorané pole, okorá, a nezaseju do zimy. Lépe je, kde mají písek, aspoň sít mohou kdykoliv, ale zde u chalupy, jíl zaschne-li, hrudy jsou jako kameny, prší-li, nohy nevytáhneš, jak se lepí. A zítra jistě pršet bude — holub sedí na hřebeně, husy lítají a včera večer na východě byly červánky. Nezaseju-li žita, nebude, a co budeme s dětmi jíst?"

Pan Matěj poslouchal zamyšlen, už chtěl vyhoupnout se na vraníka, ale jinak se rozmyslil. „Jdi!" povídal, „dej dítěti medu a nový obkladek na hlavu, vezmi rozsívku. A sama budeš rozsévat a já za tebou s krabičkami vláčet. Zasejeme!"

Rubeška oněměla — jen ruce spiala.

„Jdi! nerozumíš mi?" rozkřikl se. Odběhla beze slova.

Uvázal koně k plotu, zvedl pohozený bič — byl jen z konopného provázku — pohladil kravičky po hlavách a řekl jim s úsměvem: „Budeme sít — bída je bída! A tady u jezera ten jíl, já se pamatuji, je krutý!" Vyjel na pole, bylo hned za plotem. Rubeška za ním přiběhla s bílou rozsivkou kolem krku a s uzlem semene na zádech. Chystajíc se k setí, pořád po očku dívala se na pána, nemluvila, jen oči vyvalovala. A spěšně, jako by se bála, aby pán jinak se nerozmyslil, běhala po zoraném poli, obilí obratnou rukou rozhazovala a pán kravičky popoháněl, vláčel za ní branami s dřevěnými hřeby. Políčko nemělo ani půl míry — brzy dodělali.

„Dobře je to?" ptal se s úsměvem Suchý Čert, když naposled přejel po souvrati.

„Dobře — dobře! — Ach, pane! dobrodinče!" Rubeška padla na kolena.

„Vezmi kravičky!" rozkřikl se. „Nech zbytečností! Vstaň a jdi k dítěti!"

Odvázal koně a jel ke tvrzi, domů. Bože, jak je to milé, může-li člověk říci: „Jedu domů!" Vždycky jezdíval jen na rozkaz: do Petrovaradinu druhá škadrona! do Pančeva! do Bělehradu! A dnes domů!

Bylo už poledne skorem, nebe zachmuřené se vyjasnilo, z mlhy sluníčko vysvitlo a celý ten zapadlý koutek chudé země mezi borky, jeho nynější svět, rozveselil se mu před zrakem. Viděl i pozdní žluté květy po paloucích, jako když tam dukáty rozhodí a slyšel sýkory vesele hvízdat v olšinách, siví holubi kroužili nad chalupami.

Hle, i holubi jsou tady, pomyslil si, míval holuby rád. Zdali pak starý holubník ve dvoře ještě stojí?

Přejel příkop, oba psi, Ogar i Běla, neštěkali už, jakoby věděli, že je pánem jejich, vrtěli ohony a smáli se naň moudrýma očima. Seskočil s koně, pohladil je.

Racek seděl po turecku na prahu a kouře z dlouhého čibuku, kýval se pohodlně v bocích a bručel písničku: „Dunaj, Dunaj, Dunajko!"

„Co tu děláš, lotře? lenochu!" Suchý Čert dupal, zaskřípal zuby.

„Neřekl jsem ti, abys hlídal na poli?" a nějaké bisurmanské zazlořečení probudilo šedivce z ospalého zadumání, že odložil opatrně čibuk a vztyčil se před pánem.

„Netřeba hlídat!" poznamenal.

„Jak? netřeba? poručil jsem přece! Ti z Konárovic se vrátí!"

„Nevrátí. A robotníci odjeli s kravičkami domů krmit a poobědvat. A já tam na poli postavil hůl a na hůl pověsil svoji červenou čapku. Každý ví, co to znamená, ani vrány a kavky se tam neodváží."

„Lenochu! sedět jsi tam měl!" pán odplivl.

Ze dveří vyběhla Anežka. Byla dnes nastrojená do svátečních šatů, měla květovanou sukénku i zástěrku a červené punčošky. Hezky jí to slušelo, když se před pánem neobratně uklonila a rděla se v rozpacích.

„Což, Anežko?" zažertoval, zapomenuv na zlost, a štípl děvčátko do kulaté tváře: „Oběd jsi uvařila?"

„Uvařila, milostpane! Kohouta dnes jsme zabili, oběd je hotov, milostpane!"

„Kohouta? nač kohouta? i hrách je dobrý — a zelí, máš-li — pravda, ž Pi-

vokoňský má odvádět kopu zelí na podzim?"

„Má — ale neodvádí!" odpověděla Anežka.

„Však já jej! a všechny!" zlobil se pán „naučím je zase starému pořádku. Odvykli, ale okážu jim, co je povinnost poddaných!"

Vešel do domu — vonělo tu opravdu svátečním obědem, máslem i kořením. Starý Havlín už netrpělivě pána čekal.

Od rána s Anežkou v pokojích všechno uspořádali, okna zotvírali, kouty vymetli, z úkrytu ve sklepích a v komorách přivlekli nábytek, zrcadla, staré obrazy, všechno, co se věrnému hospodáři podařilo zachránit před hrabivostí věřitelů. Staré hodiny vesele teď tikaly u pánova lůžka. Na podlaze cihlami dlážděné byly bobří kože a na stěnách zavěšeny šavle i kordy. Skorem jako bývávalo, ale přece scházelo mnoho. Byla tu v koutě i truhla otlučená, zavřená visutým zámkem. Překvapen pán se rozhlížel.

„Otevřel jsi tamtu truhlu?" ptal se.

„Neotevřel," pravil Havlín, „do sklepa jsem ji hned po smrti starého pána odnesl."

„Otevři!" — Hospodář ochotně přinesl klíče — měl jich celý svazek, mnohé z nich už byly zbytečné. A když otevřel, z truhly vyvalil se zápach stuchliny. Ale přece byly dobře zachovány všechny šaty po nebožtíku, sváteční kabáty, kožichy. Mezi tím něco knížek, hospodářské zápisky. U dna v koženém sáčku trochu dukátů a tolarů. A stará bible v kožené vazbě.

„Psal mi o tom tatínek. Věděl jsi, že jsou tady peníze?"

Havlín přisvědčil. „Řekl mi o nich pán, když umíral."

„Proč jsi je nevzal? mohl jsi věřitelům dát."

„Ne, mladý pane, bylo by to, jako když kapka rosy na žhavé železo padne — ztratí se a nic neuhasí. Čekal jsem, až přijdeš, pane náš. Teď učiň, jak rozumíš."

Pan Matěj podíval se do bible — pod deskou byly svázané účty nějaké. Mrzutě zase ji zavřel. „Prohlédnu to později! Teď poobědváme, co Anežka uvařila."

Ve velkém pokoji, který vždycky sloužíval za jídelnu, dokud páni na Chrášťanech byli pány, dubový stůl pokryt byl bělostným čerstvě vypraným ubrusem. Pro jednoho jen bylo prostřeno, porcelánové talíře, stříbrné lžíce.

„Co to?" pán se nevrle otázal. „Mám snad samoten obědvat? Nejsem zvyklý! Přineste talíře, ty, Havlíne, i tvoje dcera, spolu pojíme."

„My už poobědvali!" omlouval se hospodář. „I Racek najedl se do syta, bezbožník, ani před jídlem křížek neudělá."

„A co vy — nechci tomu! nechci být sám. Aspoň Anežka ať je tu se mnou!" Podíval se na děvče, které přinášelo polévku. „Hezká je a hezky jí to sluší!" Zasmál se a ona, bláhová, zarděla se v rozpacích. „Ah, ty se červenáš? neboj se mne přece!" a pohladil jí kulatý loket pod vykasaným rukávem režné, ale čisťounké halenky, šalvějí navoněné.

Anežka pánovi posluhovala, ale ani Havlín na krok se nevzdálil, u dveří pokorně stál.

Pán pojedl. „Dobré bylo!" pochválil kuchařku. „Ale po druhé stačí hrách a kroupy nebo tartofle, máte-li — nač pečeně? Dnes ovšem, první oběd pod rodnou střechou, slavnostní oběd. Ale po druhé — masa nemusí být, nemíval jsem ho na vojně také často. A vodu — pravila jsi, že v naší studni je dobrá voda — přines, Anežko! Zvyknout třeba — a já to dovedu. Leda až nějakou zvěř ulovím — srnce, či tetřívka — Hodně zvěře v lesích?"

„Ani zvěře není v lese, ani koroptví v polích, Konárovičtí všechno postříleli, do pasti pochytali —"

„Hm! tihle Konárovičtí —!" zahučel výhrůžně a v očích mu náhle zas okázal se Suchý Čert. „Chyba, má-li chudý pána za souseda. Ale proženu je, vkročí-li na moji půdu!" A v tom již talíře odstrčil. „Hej, Racku, hej! kde jsi?" oknem zavolal, „koně přiveď, podíváme se, jak robotníkům na poli práce ubývá."

Chalupníci orali — ale pořád ještě jen svoje, s kravičkami málo práce ubývá. Uprostřed pole zaražena v brázdě stála hůl, na ní červená čapka Rackova. Pán se upřímně zachechtal, když dojel. Vrány a kavky, sbírající ponravy v brázdách, vyhýbaly se z daleka červené čapce, ale i chalupníci báli se okolo s pluhem přejet, raději nechali tam kus pole nezoraný.

„Racku, máš pravdu, stačí i tvá čapka. A kdy budete hotovi, lidé moji?" ptal se pán chalupníků.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Lothar Suchý:

BALLADA.

Po celý život cítil pražit
žár vášně ve své duše pažit,
a ani jednou věru nedých,
by na rtech vyprahlých a bledých
přijď! nezaznělo, přijď, ó drahá!
A přec, hle, pažit zvolna zprahá,
však láska, láska přijít váhá.

Tu tisíce žen v náruč chopil,
by hříchem, zradou srdce opil.
A kde je jaký květu kalich,
kde úroda je plodů zralých,
tam všude chtivou rukou sahá,
rve, láme, prosí, zapřísahá . . .
Však láska, láska přijít váhá.

Tak na skráň zvolna jíní padá,
hřích zhnusen, zhnusena je zrada.
A oko v lásky touze teskné
se matnou slzou smutně leskne.
Ke konci chýlí se již dráha
a poušť je, kde dřív byla vláha . . .
však láska, láska přijít váhá.

Modlitby šeptají teď ústa
a úzkost temná v duši vzrůstá . . .
Snad přijde teprv v chvíli smrti
a horkým objetím jej zdrtí?
Či vykoupí jej, hříchů váha
ač misku dobrých činů zmáhá?
Vše marno, láska přijít váhá.

I zemřel. Jakás žena bledá
přec nad hrobem však jeho sedá!
Ó, žena, pro niž nikdy ani
snad neměl hledu, pousmání!
Ba, to je žití pravda nahá:
vždy po dálném jen člověk sahá!
A láska, láska přijít váhá.

ČLOVÍČKU, POSLYŠ!

Od věků víří kolem život věčný,
pak přijde zkáza a zas život nový,
a tak vždy dále, v kolot nekonečný . . .
kdo domyslí vše, význam všeho poví?
Proč potom všechna nicotná tvá pýcha,
človíčku, červe směšně ubohý?
Je věčná hudba, kde mníš zdroje ticha,
je kouskem kousku vesmír oblohy!

Dál, ještě dál a zase dále ještě,
vždy nové světy byly, jsou, se tvoří . . .
A ty chceš, směšný, velikášstvím třeště,
by lodička tvá prostřed věčných moří
se stala středem, s něhož velitele
by kynem dal se řídit čas a svět?
Již věky takto blouzníš zatvrzele
a nezříš, že's ni o krok nešel vpřed?

Měls' proroky, měl's vůdce, krále, svaté . . .
ti všichni dali nebo dáti chtěli
krev za tvé dobro, za tvé příští zlaté . . .
však ono příští, tím snad jisto je-li?
Jsi jako paprsk, vyšlý z dálné hvězdy,
jsi jako paprsk, letíš ku předu,
připraven vzhořet, zaplanouti vezdy . . . .
čím jest však paprsk, zniknuv pohledu?

Let miliony třeba letí, letí,
však přec jen v temnu v posled někde zhasne.
V kaleidoskopu hračkou-li je dětí,
tu ještě jeho poslání je krásné,
však což, když bídu osvítí jen, špínu,
či vůbec zajde, neosvítiv nic?
Jsi jak ten paprsk, směšný prachu synu,
a nicotě a nebytí jdeš vstříc.

Však dokud v tobě život žhne a jásá,
a dokud krev tvá touhou lásky hýří,
dokud tě láká velikost a krása,
hle, tanči, jak ten paprsk nocí víří.
Všakť dohasne i on kdys v marné křeči,
ač věčný zdá se jeho smavý jas.
Ze slunce vyšel, našeho jež větší,
let miliony letěl . . . a přec zhasl!

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

A již jsem měl tři hubičky na tvářích. Vlídný katecheta mně hned ukázal, kde je ředitelna. Tenkráte byla v přízemí v pravo od vchodu v řadě jizeb poslední, neširoká. V ní za stolem muž asi čtyřicítiletý, černé brady, lysého čela, tváře podlouhlé, ředitel Antonín Tille.

Představil jsem se. Uvítal mne a řekl také, že mu bylo milo, že jsem hned dal zprávu telegraficky, a jakoby tázavě dodal:

„Panu školnímu radovi Svobodovi doporučil vás professor Tomek.“

Přisvědčil jsem, cítě, že i to bylo řediteli vhod.

Pověděl, které třídy mně přidělil a stran bytu, to že mně dobře poradí školník. Všecko jednání ředitelovo bylo vážné, klidné a při tom vlídné.

Na chodbě u hlavního vchodu stál mužík nevysoký, ale rozložitý v kulaté čepičce bez štítu, zdravé, plné tváře s krátkými kníry, asi padesátník, školník Rumml. Byt jeho byl, jak jsem se za chvíli přesvědčil, z této strany gymnasia v suterrénu, z druhé však, od města, ve zvýšeném přízemku. Z gymnasia sestupovalo se k němu dolů po širokých, dřevěných schodech na šerou chodbu, na které, jak jsem později zvěděl, starý Paďour vyplácel za onoho času studenty s poctivicemi posvlečenými, čistě po vojensku, ne sice lískovkou, ale pařenou metlou, když dostali černou knížku „signum“, t. j. za to je bil, že ve škole vespolek promluvili po česku.

Pan Rumml, ochotný, čilý, mne uvítal a hned o bytu, ano, že ví o něm a že se mně bude líbit, že bych neměl daleko do gymnasia, u paní doktorové Benonové že je pokoj volný, její pán že býval doktorem v Chrudimi, pokoj že je pěkně zařízený.

Zavedl mne na náměstí do patrového, žlutě natřeného domku bez podsíně, o třech oknech v průčelí. Stál skoro poslední v západní řadě domů čelem k zámku. Paní doktorová, vysoké postavy, chodila v krinolině, a měla vlasy v síťce; uvedla mne do pokoje v předu, v patře, do náměstí; měl dvě okna a byl pěkně zařízen.

„Tady v tom menším,“ ukázala na pravo na poloskleněné dveře bíle zastřené, „bydlí pan professor Kupka.“

Pokoj se mně líbil, takového jsem dosud neměl; že mám souseda mně nevadilo, proto jsem se nerozmýšlel a najal jsem si ten byt.

V tom se otevřely ty skleněné dveře v pravo; z menšího pokojíčku vystoupil mladý muž vytáhlý, dlouhý, hubené postavy, hubené tváře, poněkud vysedlých lícních kostí, s knírky a řídkou, kozí bradkou, brejle na nose. Učiněný professor. Usmívavě, ale nějak ostýchavě, slabým hlasem se hlásí.

Oh, známý, neznámý!

Stalo se jednou v Praze, že jsem nějaký čas obědval, aby to bylo lacinější, kávu a rohlík a to v Slovanské kavárně.*) A v ten polední čas, kdy tam bývalo skoro úplně prázdno, seděl tam pokaždé u sklenice kávy mladý muž vytáhlý, dlouhý, hubené postavy, atd. jako s hora, jenže tam ještě míval lacinou hůlčičku. Vídal jsem ho v kolleji, věděl jsem, že je filolog, ale jinak jsem ho neznal. A teď jsem se s ním sešel. Byl, jak jsme se domluvili, tak trochu můj krajan, z Hradecka, ale z kraje, od Nového Města nad Medhují, ze Slavětína, a učil na městské reálce hlavně češtině. To setkání mne těšilo. Tušil jsem, že jsem našel dobrého souseda.

IX.

Dostal jsem se na staré gymnasium. Založila je r. 1640 Frebonie z Pernštejna, poslední svého rodu, a odevzdala řádu piaristskému. Ani ne měsíc před mým příchodem přešlo ve správu státní, dne 8. září 1874.**) Piaristé je spravovali dobrých dvě stě třicet let. Z počátku, zvláště v 17. století nemívalo stále stejného počtu tříd; někdy osm a zase jen šest, pak sedm. Tenkráte, za piaristů, hostilo gymnasium i stánek musy Thalie. Neodolám, abych neodbočil a letmo se o něm nezmínil.

Piaristé totiž tak jako jezovité zvláště o to pečovali, aby se jejich studenti naučili pěkně přednášet. Často přednášeli básně i celé řeči nejen ve třídách s kathedry, ale vystupovali také na gymnasijním divadle, hlavně studenti nejvyšší třídy (rhe-

*) Bývala v domě číslo 208 (38) v ulici Karoliny Světlé, někdy Poštovské.

**) Mnohá data, týkající se gymnasia, vzal jsem z díla prof. Jos. Štěpánka: „Dějiny c. k. vyššího gymnasia v Litomyšli. V Litomyšli 1894.“ Jiná čerpal jsem z úředních pramenů, jež mně s velkou ochotou vyhledal p. ředitel Fr. Věcovský.

torové) v kusích, jež jim professor rhetoriky musil složit. Ano, musil. Dle nařízení provinciálova (1711) byl povinen sepsati ročně jedno drama a dvě deklamace, kteréž ovšem, nežli je studenti předvedli, musil předložit ke schválení rektorovi kolleje a praefektovi gymnasia. Professor, který by v ustanoveném čase neprovedl svého dramatu, musil z trestu konat o prázdninách duchovní cvičení a nedostal ani kapky vína. Kusy tedy musil chtěj nechtěj skládat, tisknouti však jich nesměl. Hry bývaly české, většinou však latinské. Nesměly obsahovat nic zamilovaného, mezihry pak, tak nařízeno, aby byly slušné a vtipné. Vtipnost z nařízení.

Z těch her se žádná nezachovala. Jen to je zapsáno, že v únoru r. 1714 provedli Litomyšlští rhetorové české drama a to s pochvalou. (Drama boëmicum cum plausu), r. 1738 latinskou tragoedii „De Mausolo et Artemisia“ a r. 1749 kus P. Gilberta, professora rhetoriky a poesie, kterýž kus bylo „drama eleganter compositum“.

Hrálo se v kostymech, o představení hlaholívaly trouby a provozována dle potřeby též jiná hudba. Představení se konala před červencem a zváni k nim hosté, ale jen mužští; ani matky účinkujících studentů nesměly do divadla. Velikým příznivcem tohoto divadla byl hrabě Fr. Václ. z Trautmannsdorfu, pán na Litomyšli, s nímž přicházeli jeho hosté, jako r. 1749 na dotčené drama P. Gilberta hrabata Schlick, Pachta, Rindsmaul, a j.

Tyto hry jakož i akademie menších studentů zakázány za Marie Terezie roku 1775 a zavedeny veřejné zkoušky na konci školního roku. Tři léta po tom stalo se gymnasium pětitřídním (1778—1818); pak bylo šestitřídní (1819—1849), od r. 1850 osmitřídní.

Veřejný ústav filosofický trval při něm po prvé od r. 1733 do r. 1754, kdy byl z vládního nařízení, hlavně působením jezuitů, zrušen. Roku 1802 obnoven, kvetl až do r. 1849. Od r. 1850 studovalo na litomyšlském gymnasiu co rok přes tři sta žáků. Ale toho roku 1874, kdy jsem přišel do Litomyšle, mělo jich jenom stodvacet. Dávalať se tou dobou mládež většinou na studium reálné; a v Litomyšli byla vyšší reálka zřízena obcí r. 1865.

Než, řád sám také zavinil, že tolik žactva ubylo. Kdysi žilo v piaristské kolleji až pětadvacet členů řádových. Ti zastali všecko vyučování na gymnasiu, na filosofickém ústavě i na normální škole, a studenti z Čech, z Moravy i ze Slezska sem se jen hrnuli. Ale koncem šedesátých let minulého století neměl řád už s dostatek svých, piaristských sil učitelských a přibíral proto světské. Mezi nimi působili tu také prof. Fr. Hejzlar rodilý z Bělovsi u Náchoda, výborný učitel (1868—1870), pozdější zemský školní inspektor, pak prof. Fr. Nekut (1868) a také náš znamenitý historik August Sedláček (1868 až 1869).

R. 1872 došlo tak daleko, že starý a někdy slavný ústav nemohl se vykázati dostatečným počtem skutečných učitelů; proto nesměla se maturita na něm odbývat a nebozí abiturienti musili k ústní zkoušce vypravit se do Hradce Králové. To gymnasiu velice ublížilo. Počet žactva klesl po prázdninách nápadně, ač byl sbor doplněn učiteli skutečnými, ovšem světskými. Byli to: Fr. Grešl, Jan Majer, Eduard Syřínek.

Ústav tenkráte vedl P. Hilarius Dědina. Nastoupil r. 1867 po P. Janovi Neussrovi, tuhém Němci, jenž nenáviděl vlasteneckého ducha mezi studenty a jenž všeliké jeho projevy, byť nevinné a prostinké, pronásledoval a trestal. V malicherném hněvu svém poškubával studentům červenými kravatami s lvíčkem nebo se zlatým třepením a nazýval ty kravaty posměšně „Scharfrichterschleifen“, stuhy katovské. Když r. 1866 zavedena na gymnasiu čeština jako vyučovací jazyk, byl Neusser provinciálem odvolán a přesazen do Mostu, kdež r. 1881 zemřel.

P. Hilarius Dědina po něm gymnasia dlouho nespravoval. Zemřel počátkem r. 1873, poslední ředitel piaristský. Zatím už řád jednal o to, aby ústav jeho byl převzat do státní správy. Ještě za tohoto vyjednávání v červnu dotčeného roku svěřena zatímní správa vyššího gymnasia Dr. Antonínu Tillovi, do té doby řediteli státního reálného gymnasia v Třeboni; až pak r. 1874 stalo se státním, jak už řečeno a tu také převzati čtyři piaristští professoři do nového sboru.

„Řád chudých škol pobožných Matky boží“ zmizel z gymnasia. Toliko soška zakladatele tohoto řádu, sv. Josefa Kalasanckého, jenž se dočkal založení litomyšlského gymnasia a do Litomyšle z Říma také list poslal, zůstala ve výklenku nad vchodem.

A ještě jedna památka z doby piaristské zachovala se na gymnasiu: chlebíčkové stipendium.

Krištof Vratislav z Mitrovic zemřelý roku 1645 odkázal poslední svou vůlí „Jí Mti. vysoce urozené panně Frebonii šlech-

tičně z Pernštejna a na Litomyšli z povinné k ní vděčnosti —" za opatrování v častých nemocích svůj statek Lojovský a kromě toho všecky své hotové peníze a cokoliv měl od zlata, od stříbra a drahého kamení „na ten však a takový způsob, že ona z těch peněz povinna bude v ta místa a těm osobám, kteréž jsem svou vlastní rukou sepsavši to poznamenání zpečetěné Jí Mti. zanechal, — — ty odkazy hned po mé smrti dáti a odvésti a tak pro slávu boží a k dobrému duši mé to vyplniti." Z těch peněz odkázal 2000 zl. na zřízení semináře pro chudé studenty.

Na to zřízení však nedošlo, jednak pro války, jednak že Frebonie z Pernštejna již roku příštího (1646) zemřela. Z tohoto odkazu Vratislavova vznikla později tak zvaná nadace chlebíčková, která však ne po vlastním zakladateli, nýbrž po slečně z Pernštejna „Frebonskou" se nazývá. Vrchnost dávala každé soboty 85 bochníčků chleba, kterýmiž praefekt gymnasia poděloval chudé studující po vykonané modlitbě za dobrodince. Tak rozdáno každého roku přes čtyři tisíce bochníčků.

To podělování dálo se i za doby, kdy jsem působil v Litomyšli. Každé soboty odpoledne sešli se studenti té nadace požívající v gymnasiu v některé třídě; tu již stály sloupce bochníčků, jež upekl mistr Novák. Katecheta, ne již ředitel, rozděloval chléb tím způsobem, jak se dálo za starodávna. Ročně se ho rozdalo 3592·7 kg. Později měl být chlebíčkový ten dar proměněn v peněžný, jak navrhl ředitel litomyšlského panství. Než, kníže Thurn-Taxis rozhodl, aby zůstalo při starém.

X.

Ředitel Tille již za prozatímní své správy křísil starý ústav a upravoval jej za těch neurovnaných poměrů. Za něho zřízeny v gymnasijní budově také ředitelna a sborovna. Nebyloť do té doby těchto místností v gymnasiu. Nebylo jich proto, že za správy piaristské všecky porady dály se v kolleji, kdež sídlil také praefekt gymnasia a tu úřadoval.

Ředitel Tille konal přísně své povinnosti a žádal, aby také ostatní je tak konali. Přemrštěných však požadavků neměl; byl spravedlivý, uznalý a jednal šetrně. A nikdy u něho nebylo: „Ich sag's ihnen als Major!" Vyslechl mínění i mladého supplenta; byl-li jím přesvědčen, klidně i rád je uznal. Pro jeho jednání, vždy vážné a celkem malomluvné zdálo se některým, že je suchý a pedantický. Tím rozhodně nebyl. Miloval školu a vždycky o to usiloval, aby vyučování nebylo suchopárné, nýbrž aby zajímalo a těšilo.

Byl brán na slovo jako zeměpisec. Mně jako učiteli velmi prospělo, že jsem za jeho vedení začal učit geografii. Když jsem se s ním po prvé setkal, vzešlo mi domnění, že vážný ten ředitel si jen a jen školy hledí. Než druhého dne, když jsem přišel do ústavu, bylo první, nač se mne zeptal, jsem-li ten, jenž píše do „Světozoru" a „Lumíra". Přisvědčil jsem a na řediteli jsem shlédl, jakoby uspokojení. A skutečně, nebyl z ředitelů, jimž vadí u professorů, jsou-li činni literárně, kteří jim v tom překážejí, ba i svou nemilost proto jim dávají pociťovat, jak jsem se o tom sám přesvědčil a ještě v Litomyšli, pak na reálce. U ředitele Tilla naopak získaly mi mé literární pokusy přízeň.

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračován

A tak jsem se vypravila za tebou do Prahy," končila matka své vypravování. „Nevěřila jsem, že bys byl zhynul, aniž bys rodičům dal s bohem. Modlila jsem se bez ustání za tebe a ne marně. Anděl strážce mne vyslyšel."

„Teď musím k vojsku, na dvanácte let," odtušil Václav.

„Nemusíš," ujišťovala matka. Už měla plán. „Zůstaneš prozatím zde."

„V nemocnici?"

„Ano, jako špitální pomocník."

„Bratr laik," dodal Konvička.

Slzy úlevy vhrkly Václavu do očí. Líbal ruku matčinu, odprošoval ji i otce. Znova sliboval, že sourozencům vrátí vše, oč je připravil, jen když nemusí zpět k pluhu.

Schwert se však rychle opravil.

„I to bych překonal, kdybyste vy, rodiče, poroučeli; už se nestydím, nebojím

posměchu. Každá práce jest čestná, a hříchem je opovrhovati dělníkem.“

„A což víra?“ naléhala matka.

„Nebojte se, víry jsem nepozbyl a neštěstí jen zlomilo mou pýchu . . .“

Radostně plynula řeč Schwertovi. Změkl a zvlídněl. Zakusil bídy a nemohlo by už býti hůře. Jen lépe.

A na přechodu do nového života byla to ruka mateřská, která mu urovnala cestu a svítila na ni s vysoka jako dennice k ránu po těžké noci.

Ještě než odjela matka do Blučiny, oblékl Schwert roucho služebného bratra.

Objetí, požehnání křížem, důrazným a přece lehkým, a odcházela ta, kterou Václav Schwert neměl už v životě nikdy tváří v tvář spatřiti — matička laskavá.

Zlatku, na kterou Schwert i v době nejkrutějšího strádání nesáhl, poslal poštou detektivu Kuxovi v Jirchářích.

III.

Neobyčejný nátlak, mohutně vypiatá energie dovedou povahu na čas zcela změniti. I cit, nebo lépe řečeno extase jeho podmaňuje si charakter, dává mu ráz nebývalý, překvapující. Jen velmi bystrý pozorovatel dovede prohlédnouti masku, odhadnouti pravou povahu, přirozené odděliti od chtěného.

Jsme herci na světě a potlesk slávy platí jen výkonům hereckým, tomu, jak dovedeme zahráti, čím bychom rádi byli. Premie za klam.

V mládí jsou mohutné vlivy také tvárnými, jako je při měkké hlíně tvárným celé její okolí. Deformace, zkriveniny povah vznikají v mládí, jako skoliosa u žáků, zmrzačená nožka u dívek čínských.

Jako blahodárná lázeň ze špinavého podzemí vyšlému, tak působila na Václava Schwerta vlídnost fráterů, ironicky roztržitý úsměv primáře dra. Opitze a blahosklonný pokyn hlavy převorovy. Vše se tu o něho zajímalo, nebyl tedy nickou ve světě.

Řízení boží! Z jakých předsudků, z jakých vzdorů se vyzul! Nezřízenou fantasií zavlečen byl v síť negací, že když nedosáhl všeho, zahazoval od sebe vše.

Nyní byla síť protržena a zbylo odstraniti jen ulpělé části kalu, v němž byl vlečen. Chtěl osvoboditi svou duši, lásku boží spláceti službami bližnímu. Chtěl míti jen, co je mu na dosah, jako oni proletáři z hospůdky v Podskalí, hvězd si už nežádal.

Každá hodina byla nyní plna vzniků, nálezů, květů i zralých plodů, jako v tropickém ovzduší vznik i plod na jediné větvi.

Byl přijat do řádu, nazván Pantaleon, což znamená nade všemi se slitující, přidělen duchovnímu cvičení novicmistra pátera Maura a k ruce podlékaře Gottharda Konvičky. Jak mu Gotthard pod pokličkou svěřil, určen byl provinciálem pro stav lékařský a jako Gotthard měl vstoupiti do kursu ranlékařského.

Pantaleon souhlasil. Kdyby určili ho za kostelníka, souhlasil by též.

V klášteře byl světu uzavřen, pouze Beránek přišel ho jednou navštíviti. Ostatní známí zmizeli mu na dlouho z dohledu.

Fráter Pantaleon konal zatím hrubší práce v nemocnici, stlaní, mytí nářadí, přenášení nemocných a hlídky, denní i noční.

V refektáři předčítal při obědě z memoriálu smutnou litanii, výročí zemřelých členů řádu od dob jeho založení. Jedl sám, až ostatní pojedli.

Ovzduší nemocnice, ohlasy lidské choroby způsobily, že vlastní strast Pantaleonova zapadala hloub a hloub a zaujatost cizím utrpením jako ochranný plášť zahalovala jeho cítění. Cítě soucit promlouval slova útěchy, provázená skutky. Tento činorodý soucit zůstal fráteru Pantaleonovi po celý život.

Vytrvalost a trpělivost jeho zjednala mu zručnost v zacházení s nemocnými i oblibu u nich. Chválili jeho rychlou a lehkou ruku, jeho pohled i hlas vlídný, jeho dotek pevný a šetrný. Pohodlní kollegové fráteři přidělovali ochotnému Pantaleonu případy nejtěžší, nečisté a nespavé. Pantaleon neodmítal nikoho a nepřipadlo mu stěžovati sobě. Návalem práce vzrůstaly jeho síly a to ho blaze rozněcovalo.

Mezi klášterníky nemísil se v hovor, naučil se umění poslouchati mluvčího, vnikati do úmyslů jeho, přizpůsobovati se. Vzbuzoval tím někdy dojem inferiorního, ale jinak příjemného človíčka, jemuž možno se vypovídati. Dojem přestálé bídy byl dosud tak mocný, že snášel, ba téměř respektoval fráter slabosti i zřejmé vady a ve špatnostech hledal motivy, aspoň původně dobré, zklamanou ctižádost, mstu za utrpené příkoří. A byl šťasten, že ani zlým nevede se zle, že nejsou hned trestáni, jak tomu chtěla morálka. Kdež bylo jeho bývalé horlení proti křivdě! Nebylo u něho schvalování, jen jakési sečkávání ve spravedlnosti.

Způsobem tím založil si oblibu a protekci v řádu. Ani žlučnatý páter Bruno nebrousil si o frátera Pantaleona svůj žíhavý jazyk. Ani lumen, řekl, ale ani hloupý není náš fráter Pantaleon.

Auream quisque mediocritatem diligit, zlatá prostřednost! napadl frátera citát profesora Čížka, když o výroku pátera Brunona zvěděl.

V celle frátera Laeta, rodáka domažlického, jenž měl jakési vypravovatelské nadání, scházeli se Gotthard Konvička, Damas Křižák ze Žirovnice, veliký zpěvák a uvědomělý Čech, a fráter Pantaleon. Zpívány písně, české i německé, recitováno z Růže stolisté od Čelakovského, Gotthard provázel zpěv na kytaře. Prodlévali až do nočního silentia. Často vrchní lékař, Němec Avertanus, jenž vracel se rozjařen z města (od soukromých pacientů, jak tvrdil), zaklepal na dveře celly, napomínaje ke klidu. Ale byla to jen záminka, aby mohl vstoupiti a s mladíky ještě pobesedovati. Zpíval jim nachřiplým tenorem německé, „vlhkoveselé" písně a pomáhal prázdniti láhve piva. Bručel proti mizernému řádu klášternímu, nazýval jej středověkým a vyprávěl anekdoty z praxe, již ani ne dvojmyslné. Za mnoho let, když sám stal se provinciálem, přitužil řád klášterní železnými šrouby. Znal spády bratrů a předvídal vše. Před zlodějem je těžko krást, říkával potom frater lékař Melanius Rejthárek, jenž provinciála za mládí znal.

Bouře r. 1848 v Praze, bombardování města, boje na barrikádách zaléhaly do kláštera jen ohlasem. Jen nemocnice naplnila se raněnými. Fráter Pantaleon nechtěl o ničem slyšeti. Pokládal se za exulanta všech záležitostí světských, oddal se zcela jen službě křesťanské lásky, aklimatisoval se a toužil po době, kdy složí professí a nastoupí studia lékařská.

Nemohl se však přece tak docela odciziti svému původu, aby nezasáhla ho u samého srdce jedna novina, které z počátku ani věřiti nechtěl, zrušení roboty.

Bylo mu, jako by někdo jeho samého zdvíhal se země, stíral mu s tváře prach a rmut dlouhé potupy, cejch nízkého zrození.

Ne už syn raba, ale potomek svobodného člověka, osvobozený náhle a nyní teprve sám sobě přisvojený!

Byl nyní člověkem.

Vzpomínal s účastí na otce, jak tomu asi je, jak přijímá tohle evangelium, o němž dosud žádný kněz se neodvážil kázati. Oh, syna otec neoklame, ať tváří se sebe pokornějším a oddanějším ve svůj osud!

Jak mu blysklo v oku utajenou vzpourou, když syn vyprávěl o klukovské urážce Hochsingerově! A kolik horších urážek otec asi mlčky snesl, překonal, jen aby svým ještě nepřitížil. Z moudrosti kázal rodině o poslušnosti k vrchnosti bohem ustanovené, on, který jistě svobodu horoucně miloval. A nemohl nemilovati, necítiti něco podobného jako syn, který byl krev z jeho krve!

Je pravda, syna studenta nikdy neposílal na panskou robotu, tu odbýval sám s Josefem. Václav pracoval jen na otcovském, nikdy na cizím. Nyní si na to vzpomínal a rozuměl tomu. Z lásky k svobodě nechtěl míti ze syna to, čím byl sám, ctil v něm svou důstojnost lidskou.

Fráter Pantaleon sedl a psal otci blahopřejný dopis.

Oh, kdyby nic jiného, zlomení pout nevolnických činilo fráteru Pantaleonovi revoluci z r. 1848 sympatickou.

Mezi klášterníky seznal fráter Pantaleon některé samorostlé povahy. Byl tu tělnatý stařec, fráter Onufrius Chmelař, bývalý kuchař klášterní, nyní už na odpočinku. Ač byl Chmelař mnoho let mezi Němci, nebo snad právě proto, byl velikým nepřítelem „potvor německých".

Titulovali ho subpřevorem.

Postavy Silenovy, v jejímž zarudlém obličeji „vlál" laločnatý nos jako rudý prapor, byl stále při dobrém humoru. Pošklebující se kluky na ulici odháněl posunem, jako by jim házel kus utrženého nosu: „Tu máš sazenici!" Vycházel však málo. Procházka v ambitu klášterní zahrádky, modlitba a popíjení bylo jeho denním dílem. Na záprsni ambitu stál někde jeho džbánek, jemuž se obecně pro jeho objemnost říkalo rybníček.

Mladí fráteři ho škádlili, schovávali mu rybníček nebo plnili jej vodou a kanibalsky se radovali, když fráter Chmelař plival vodu a láteřil: „Které hovado mi to . . . .?"

Ale opilým subpřevora nikdo neviděl. U vynalézání omluv a okras své nestřídmosti, titulů bibendi, byl nevyčerpatelným.

Na sv. Šimona a Judu přivedl si převor k obědu hosti, trappisty missionáře. Chmelař posazen poblíže hostů. Když naléváno víno, postavena před subpřevora jeho sklenice holbová.

Subpřevor, jenž rád mluvil a to hlasem sonorním, jako když troubí se na lasturu ve zvěřinci, prosil převora o slovo.

„Pánové," začal německy, „tu reverendissime prior, reverendissimi hospites et confratres! Nepiji sice obyčejně vína, spokojuji se s domácím darem božím, zdravým, českým pivem. Ale, abych veledůstojným pánům hostům na svatý úmysl jejich, hlásati boží pravdu bezbožným

pohanům, připíti mohl, fráteře Medarde, nalejte mi také skleničku!“

A dlouhým, vážným tahem, ukláněje se při tom směrem k hostům, vypil na ráz svou skleničku.

Za chvíli ujal se fráter Onufrius slova, už bez opovězení:

„Pánové, reverendissime domine prior et confratres! Je dobře známo, že vína obyčejně nepiji, ale k vůli veledůstojné dvojici hostů, ku poctě Tvůrce, který vše určil do páru a k uctění dnešní památky světců Šimona a Judy, fráteře Medarde, nalejte mi druhou skleničku.“

A dokud druhou skleničku nevyprázdnil, nemluvil. Než se však stolovníci od černé kávy zdvihli, spouštěl fráter Onufrius do třetice a nyní česky.

„Pánové a bratři! Víno sice není můj nápoj denní, ale ku poctě mimořádné snahy našich apoštolských hostů, aby dílo spásy a uvedení nevěřících v naši jedinou katolickou církev se zdařilo a ke cti a chvále nejsvětější trojice — servule Medarde, což znamená navlhlý, prosím mimořádně o třetí skleničku.“ —

Seznav, že fráter Pantaleon není Němec, jak s počátku podle jména soudil, rozhovořil se s ním subpřevor častěji. Pod obhroublou slupkou tajil se v něm dobrý člověk. Ale Schwertovi připadalo, že si subpřevor ze všeho tropí smích i sám ze sebe. I proti nejvážnějším věcem byl skeptikem, ba fráteru Pantaleonovi zdálo se, že ani není — pravověrný.

Rozhodně byl rozdíl věku, názorů a zkušeností příliš veliký, aby se stařec mohl s mladým fráterem sblížiti důvěrně.

(Pokračování.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

„A Morka pláče už jako starý člověk. Poloslepá, chromá, revmou ve všech kostech prolezlá, pomoci si nemůže. Tak mi to srdce rvalo. Skočím, vytrhnu mu bič a sám nevím, jak se to stalo, že jsem ho notně nepřetáhl. Být to tak kluk můj! Deset tisíc hromů!“ Dýmka hajného se vztekle rozvrčela.

„Čvach, čvach —“ odpovídala jí povážlivě fořtova dýmka s jelenem. Patrně byla také rozčilena a vyjádřila tím úplně fořtovo mínění.

„Anebo ráno,“ pokračoval hajný. „Vidím paní fořtovou uplakánu. ‚Co pak se stalo k sakru zase‘ — ptám se baby Stehlice.“

‚I nic, Rúdynek kopnul kvočnu a ta nejčko sedí, nemůže z místa. Nejspíše pojde.‘ A kuřata bez rady v hejnu okolo ní pištÍ. Jářku, deset milionů hromů, kdybych měl takového kluka, oběsím ho na první borovici, která ho unese, aby mne Pán Bůh netrestal. Kluk set zatr . . .á! Samé zlo jen plodí a škodu.“

„Čvach, čvach, čvach,“ rozčilovala se dýmka s jelenem. „Kmotře,“ zabručel fořt — „nemluvte, prosím vás, o tom nikde po vsi. Jsou to příbuzní a jsou u nás hosty. Máme je rádi. To víte, je to bratr!“

„Čvach, čvach“ — přisvědčil dřevěný jelen, opatrně vyhýbaje se také této choulostivé věci. „A mohl by tu již bratr být na tu polovačku. Fox je už celý v extázi. Pušku jste mu prohlédl, kmotře?“

„Všechno v pořádku, milostpane.“

Pan doktor vyšel v prudkém kroku z altánu na dvůr, klobouk v ruce, utíraje si na oko pot s tváří a ptal se hodně hlasitě babky po panu fořtovi a hajném — —

— — — — — — — — — — — — — —

V minutě již vyšli na odpolední hon po rozjeté lesní cestě, pokryté zaječím jetelem a skropené slunečním svitem, jenž pršel sem od západu mezi větvemi štíhlých bříz a sukovitých sosen. Fox skákal jako střeštěný a na pokyn fořtův ztratil se v březovém mlází, vydávaje brzy tu brzy tam významný štěkot na zaječím sledu.

„Za chvilku nám ho přižene na cestu,“ zabručel hajný. „Dají pozor, pane doktor! Je to mladíček, znám ho jako svou botu. Tamhle u obrázku vyskáče na silnici a sedne na bobek a nebude mít docela na spěch. Uvidějí! Chybit nemohou.“

„Čvach, čvach,“ potvrdil rozhodně dřevěný jelen. Pan fořt ani nesňal pušky s ramene, přeje bratrovi vyražení a hajný sešel v levo pěšinou do modřínové houšti. Rána praskla po ušáčkovi. Zrovna pod obrázkem, jak bylo předpověděno. Hajný zachytil výjev pohledem z pobočného

průseku a dýmka jeho zavrčela posměchem.

„Do kopečka,“ zabručel. „Prach set . . . . a na třicet kroků!“

„Čvach,“ smál se dřevěný jelen.

„Bože, jak to město člověka zkazí —“ pohlédl pan fořt na svého bratra s bolestnou útrpností.

„Rána byla dobrá, docela dobrá,“ těšil bratra na hlas a posílal zase do lesa Foxa, který svým nelíčeným úžasem pana doktora urážel.

„Výtečná“, přisvědčil pan doktor, „jenom naměřena měla být lépe.“

„Čvach,“ přisvědčil dřevěný jelen, který se nevyznal ve zdvořilostech, a pan fořt už nenalezl, co by k tomu dodal.

„Není mi dnes do honby, milý bratře,“ řekl pan doktor a přehodil pušku přes rameno.

„Co pak, Václave — co pak —“ vyňal pan fořt překvapením dýmku z úst, tak že i dřevěný jelen samým úžasem přestal se mísiti do hovoru.

„Myslím, že se od vás zase tak rychle vyberu, jako jsem vás překvapil — —“

„Co to mluvíš, Vašku?“ — stiskl mu pan fořt paži „to snad nám neuděláte? Ublížil vám někdo?“

Pan doktor šel chvíli mlčky vedle bratra. Bylo viděti, že jen nesnadno má se k odhalení své bolesti — tak že již i dřevěný jelen znetrpělivěl a dal se zase do otázek.

A poněvadž dýmka hajného vrčela nyní až kdesi u školky, odkudž zalehl časem do křiku žluvy nějaký ten zabloudilý milion hromů, rozpovídal se pan doktor tolik, že i dřevěný jelen utichl a poslouchal. Byla řeč o známém jemu předmětu, o Rudým, o tom bledém divochu, který do dýmky nasypal včera s tabákem i střelného prachu a div si oči nevypálil, který mu chtěl nožem levý paroh udloubnouti. O, toho znal!

„Všechen rozum mi nad klukem stojí,“ bědoval doktor.

„Kolik pak času já mám při své kanceláři pro rodinu a výchovu hocha? Ponechal jsem ho ženě zcela na starosti. Je velmi vzdělaná, dobře vychovaná, kde by mi napadlo, že převrátí vše na ruby? Jako měšťák, který chce choditi na houby nebo fotografovati, koupí si celou literaturu toho předmětu, tak ona studovala za výchovným cílem svým celou literaturu paedagogickou a hygienickou. Sama naučila chlapce počátkům čtení a psaní, vodí jej na procházky a vybírá úzkostlivě jeho četbu. Pro samé úzkosti ve vyhledávání vhodného druha, neměl hoch ještě kamaráda. V domě jsou buď rodiny bez dětí, nebo se jí zdají býti rozpustilci a kluk se zatím stal nevlídníkem a samotářem. A kde by mohl se konečně skamaráditi, nestojí už o to; chová se k dětem urážlivě, urputně a s vysoka. Je povahy přírodou divoké a schází mu výchovný styk se souvěkou jemu mládeží, to prostředí, jež ničím nelze nahraditi; řekl bych praktická škola životní. Vyrostl jen s velkými. Slyší úsudky hotové, sám svých netvoří a slyšených nedbá, pozbyl úcty k mateřské autoritě pro její slabost. Matka sama je v klamném domnění, že *ona* jej vychovala. Nikoliv! *Čeleď* ho vychovává v kuchyni, neboť matka nevěnuje mu všeho svého času. A čeleď nesmí na něho ani žalovati, poněvadž máti na něho nic nedopustí a ve všem vinu sveze na čeleď. Kde prý by to vše sebral než u nich? Nechají tedy raději klukovi všechnu vůli a spokojí se jen zamlčením a zakrýváním skutku.

A máti studuje zatím paedagogickou literaturu nebo čte romány, které kluk po ní v úkrytu přečítá třeba na místě, jehož nechci ani jmenovati. Čeho by děti nevyslídily? A jsou v tom i knihy, dětem zrovna jedovaté. A jeho obrázkové knížky dětské, pohádky a spisky mravoučné pro mládež leží na svém místě netknuty, leda s vytrhanými obrázky.

Když jsem jí ukázal hroznou knihu vzatou překvapenému z rukou, vysmála se mi, že dítě tak nevinné tomu ani rozuměti nemůže.

S dětmi si snad posud nepohrál ze samé starosti, aby se nepokazil, ale v kuchyni od služek slyší dojista věci, z nichž daleko předhoní zkušeností své souvěkovce, zvláště mají-li ho i v kuchyni za tak nechápavého jako matka. Nezná si vůbec ani pohráti. Knihy i hračky jsou mu jen předmětem ničení. Snad z dlouhé chvíle stal se nevrlým a zlobivým. Stálé napomínání, o němž ví, že ho uposlechnouti nemusí, učinilo ho svévolným, a zarputilým, zastání pak matčino proti trestu drzým a zpupným, tak, že nám oběma přerůstá přes hlavu. Stále přemítám: Je to snad dědičné? Po kom by byl? — Vidím ze všeho, bratře, že posavadní výchova jeho je nepřirozená, jako když kachně vyrůstá s kuřaty. I na procházku jde vyfintěn jako panák. Nesmí si sednouti, aby nepomazal kalhotek, nesmí běžeti, aby se neuhřál, nesmí skočiti přes příkop, aby nezlámal nohy, nesmí se zastaviti u hrajících si hochů, aby nepochytil škaredého slova. Může-li býti mládí nešťastněji stráveného? Stále jen nudný

křik napomínání, které je i cizím dětem na posměch. Míval jsem také svou představu o vychování dítěte, ač nestuduju literatury pedagogické. Chtěl jsem, aby hoch záhy si zvykl opatřiti si vše, co může, sám a nežádati toho na jiných. Sám si měl čistiti šaty a obuv a uklízeti po sobě. Pomysli jen, jak to činí člověka skromným, na sebe spolehajícím a samostatným. Vždyť znám mnohé nastávající doktory, kteří si sami neumějí ani ukrojiti chleba a uvázati vázanku na krk, kterým je přišití knoflíku záhadnější než metafysika, kteří jsou zkrátka ve všech věcech všedního života odvislejší a bezmocnější než osmiletý kluk na vsi. Ale ve všem jsem se srazil se ženou. Umazal prý by se. Přibylo by jen nekonečné práce a prádla. Zkrátka já couvl vždycky pro svatý mír v domácnosti. A tu jsou výsledky. Ideál výchovy: vývoj individuality — pěstění rozumu a srdce s vyloučením všeho násilí. Co tomu říkáš?"

„Čvach, čvach," podivil se dřevěný jelen a chápal už, že Rudy do něho nacpal střelného prachu s tabákem.

„Vzpomínám na lékaře Čapka", pokračoval doktor. „Jedno dítě mu zemřelo za druhým a přece je skoro nepustil do styku s dětmi jinými, aby vyhnul vší nákaze. Živil je dle nejlepší lékařské vědy, choval ve vzorné čistotě a viděl, že děti chudých lidí lezou v prachu, válejí se v blátě, jedí cokoliv špinavou ručkou a vyrostou v síle a zdraví, kdežto on pochovává jedno za druhým. Když se mu opět narodil hoch, dal si sám na dvůr navézti písku a hlíny a nechal dítě přes křik ženin hrabati se v písku a mazati v hlíně, sebral mu kde jakého kamaráda z okolí a hoch vyrostl skutečně ve zdraví."

„Čvach!" podivil se dřevěný jelen. „Kdo by tohle řekl!"

„A tak jsem přemítal také já, nevím si jiné rady. Na tyto prázdniny chtěl jsem ho vrátiti rodné naší hlíně, ve které jsme my oba vyrostli. Ani ti, bratře, nemohu říci, jak na mne působí vždy rodný ten koutek náš, když jej po delší době uvidím. Ať se mi třeba někdo vysměje, ale již jeho vzduch a jeho vůně je jiná, než v celém světě. Nikde snad není lučin tak zelených, lesů tak šumějících, kvítků tak rozkošných. A nemluvím to já sám, každý z naší dědiny takovou zpívá. Myslím, že je i člověk sám jen produktem rodné hroudy a jen proto je právě takovým, že se tu narodil a vyrostl."

Fořt stiskl svému bratru mlčky ruku, ale překvapen měl slzy v očích.

„Čvach, čvach" — udivil se jelen. „Takhle bych to byl jakživ nedovedl říci."

„Sem na tu drahou rodnou hroudu, do klína naší šumné kolébky lesní přivésti své dítě a napojiti je krví našeho kraje, to byla má touha. Obléci je v hrubé šaty, v jakých my jsme rejdívali, a zjednati mu kamarády z vesnických hochů. Tak se měl dostati do pravé školy, do svobodné, dětské obce, neznající privilegií, ani rozdílu stavu a majetku rodičů. Zde se dítě postaví teprve na vlastní nohy a ocení, zváží poprvé své *já* na váze s jinými bez zvětšujícího závaží rodičovské lásky. Naučí se skromnosti a okolí vnutí mu ohled k sobě. Tu se vyvíjí soudnost, samostatnost i ráznost a odhodlanost v jednání."

Dřevěný jelen mlčel. Neměl patrně v pedagogice zkušeností, neboť v myslivně nebylo dětí.

„Ale podle toho, jak se tu chová, nesmím již pomýšleti, abych vás dále soužil a znepokojoval."

„Ale Václave, Vašku!" ulekl se pan fořt a tisknul mu srdečně ruku — „co pak by, co pak by! My vás vidíme tak rádi — mhm! Zkus si to tedy jak chceš!"

Hluboce oddechl si pan fořt po této dlouhé řeči, která ho patrně unavila, tak že si otřel pot s čela šátkem. Ani jelen neopomenul podiviti se této výmluvnosti — provázené dobráckým, prosebným pohledem modrých očí.

Pan fořt dokonce v řeči pokračoval:

„A chceš-li pro Rudolfa kamaráda, mhm — hej, kmotře, pojďte sem!" kývl na hajného, přicházejícího od „kultury", „je tu něco pro vás!"

„Tuhle Kozel —" ukázal na něho jelenem, aby nebylo žádného omylu — „má kluka, že by mu rovného musil pohledati ve světě. Žahadlo, povídám ti, Vašku! Jestli ten si ho neotočí okolo prstu, tak už nevím, kdo!"

„Čvach," potvrdil jelen nadšeně.

Hajný Kozel protáhl v pěsti chomáč vousů a dýmka jeho zavrčela jako věžník. Uhodla asi hned i s hajným, oč běží a měřila s považením velikost úkolu.

„Ať mne tisíc hromů —" poškrabal se hajný za krkem, slevuje nápadně v hromové porci — „nebude-li jen doubek už trochu starý a tuhý? Kdybych měl začít svého Lojzka na příklad ohýbati a cepovati, až nejčkon — a — kruci — Štemberk, měl bych z toho zatr . . . vítr, pane, to jim řeknu upřímně. No, proč pak ne? Lojzek udělá, co dovede, to ať se pan doktor spolehne, jen půjde-li liška z nory,

to je ten prach, u sakramenta. Nemrzejí se, pane doktor, ale bude to z . . . ej hon. To už vidím."

Doktor mu podal ruku a hajný jí upřímně potřásl.

„Když jsem byl na vojně buršem u pana majora barona Hopfenštoka, měl také takovou proklatou škodnou — odpustějí, Erich se ten neřád jmenoval. Bylo mu dvanáct let. Pfi! Co živ jsem většího lotra neviděl — to ten jejich je ještě anděl proti němu, na mou duši, ačkoliv se to zdá k nevíře. Na vlastní matku nůž vzal za to všechno její piplání a fňukání. Ze škol ho všude vyhnali, malou sestřičku div že nevyhodil jednou oknem třetího patra. Pana majora z něho konečně ranila mrtvice. Tu přijel bratr pánův, rytmistr od dragounů. Povídá: „Nikdo s ním neumí. Takový kluk se musí ohnout nebo zlomit. Hříbě musí pocítit pevnou ruku a potom se poddá, běda jezdci, kterému poroučí kůň! I lvy a tygry zkrotí ve zvěřincích smělý krotitel ranami bez slitování." I vzal kluka na zahradu a spráskal ho důtkami až se mu válel pod nohama. Tak se z něho kouřilo, na mou duši. Dobrá. A v noci pod ním milý Erich podpálil postel. Div že neuhořel."

„Čvach," ustrnul jelen do prudkého vrčení své sousedky. To bývalo jejich duetto. Žádný by nevěřil, jak si ty dvě dýmky rozuměly.

„Co se dále stalo s Erichem, už nevím," dodal hajný po dlouhém mlčení neveselém, které na všechny ulehlo jako mrak.

„Myslím, že ho někam zavřeli, ale nevím kam. Se psy je to jinak," navázal ještě zoufale hajný, aby nějak vytáhli nohy z toho ticha — „Nesnese-li mrcha bití, zastřelí se, co s ním? Pfi!"

„Čvach, teď jsi tomu dala brachu" — obořil se jelen na vrčící sousedku.

„Nezdá se jim," zabručel opět hajný po hodné chvíli trapného mlčení celý již dešperátní — „že takhle k večeru bývá na lese takové nějaké sakramencké ticho? Jako cent to na člověka ulehne."

III.

Lojzek byl už od rána v myslivně. Proč puštěna dnes kráva spoutaná sama po lese s teletem a on poslán do myslivny, sám nevěděl. Tatík jen před odchodem do lesa prohlížel si ho nějak vážněji od pat k hlavě, nacpávaje svou kvaňku, skoro slavnostně, jak se chlapci zdálo.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Josef Jahoda, *Improvisace.* Nákladem nakladatelského družstva „Máj", české akciové společnosti v Praze. Str. 95 za K 1·80.

Časopisecké ukázky autorovy lyry, jež předcházely tuto knihu, vzbuzovaly nejlepší naděje v básnickou její potenci, „Improvisace" pak jsou hotovým jejím dokladem. Ozývají se v nich tři struny: reflektivně a náladově krajinářská, sociální a filosofující. Nejvýše kladu oddíl první, v němž autor uložil několik originelních a osobitě příznačných čísel („Olše", „Rovná krajina", „Vzdor krajiny", obzvláště krásná „Hora"). Někde ozve se sice dissonance v postřehu s pointou obrazu, ale to padá jen na vrub odborných přírodopisných znalostí či neznalostí. Topole na př. nebývají vždy bez hnízd, bez ptačího zpěvu. Reflexe básníkovy berou si blízké motivy, modlitbu větví, staré vrby, vichřici, mlhy nad lesy, měsíční noc, oblaka, paseku, parallelismy jejich však nejsou sice vždy nové objevy, ale originelně vyslovené. Úvodem k oddílu druhému praví básník, že piráti zvedli kotvy v jeho hlavě a jdou směle lidským mořem, mrskají rabství a bídu; čekali byste tedy prudký výboj, vypjaté rozhorlení. Ale i tu je básník zasněn a jen jemně ironisující („Víra"). Kde se zvedá k pathu, je nemístný a netrefný („Horák", „Slunečnice"). Nejlepší číslo oddílu „Opočenský zámek" porušeno zle veršem: „krev jako by zasvítila plody těžkým jabloněm"(!). Oddíl třetí obsahuje básníkovu filosofii, jeho básnická kreda a má býti těžiskem sbírky. Je zde vskutku několik jímavých čísel („Nábožný žalm", „Ruka", „Rozhovor", „Země" a nejkrásněji vyslovená „Probuzenská kniha"), ale v celku ozývá se tu, co někde již znělo, co prošlo tak naší duší a zanechalo v ní ohlas. Sarkastickou epištolu „Soudruhovi do semináře" vložil bych odtud raději do oddílu druhého. Básník vyzývá modliti se nadšením, nikoli naučeným slovem, modliti se silou, prací, utrpením svého žití, vzdorem, odhodlaným čelem, vykonanou prací, láskou k dobru, pravdě, kráse! Slyšíte

známé echo. Věří-li však v sílu válčícího mládí, jež v staré morálky a šosy duje, a v plochost opatrných kompromisů svým vzdorem zahromuje, divíte se mnohé jeho skepsi předchozí, vyslovené zejména tak prudce a beznadějně v „Posledním člověku", kterého si představuje s krvavým obuškem v ruce. Celkem debutoval Josef Jahoda pěkně. Kniha jeho je hutná, hraje myšlenkami, jeví kázeň k formě a není tak jen slibem, ale zárukou dalšího autorova rostu. —pa—

Ludvík Lošťák, *„Požáry krve"*. Básně. V Praze 1911. Nákladem vlastním. Str. 90 za K 2.—

Jakkoli snaží se autor knihu děliti na řadu oddílů, jsou vlastně všecka její čísla variacemi na totéž thema a týž motiv, hrou jediného tónu na tutéž strunu. Všude cesty — arci jen slovy vykonané — k Slunným Výsotám, k Sluncím, všude v duši touhy po Písních o Svobodě, Volnosti a Lásce, po Světle, odpor proti Hrubé Moci, hrubé Síle, odvěké Panovačnosti, Bídě, Špíně, Nevědomosti. Věci pěkné, ale prastaré, nic nového. Čtete tu i básně (Shaslá láska — Podzim), jež jsou vzájemnými parafrásemi. Týž jednotvárný tón ozývá se v autorových apostrofách prvé části, v hovorech a procházkách s duší, jak by bylo lze nadepsati část druhou, tak zpívá autor jako hudebník části třetí a v epištolách části páté i z pod štítu části šesté, tak znova a znova opakuje vše i autorovo „já" části osmé. Erotické intermezzo části čtvrté je příliš slabé, aby mohlo do šedivosti celku vnésti novou barvu. Ironické a sarkastické pasáže, které známe již z dřívějších knih autorových, jsou rovněž jen rekapitulacemi zatuplého a rezavého ostří. Nepěkně dissonuje a vrzá, čteme-li u muzikanta tvary: obejmula, nad propastmi stál jsem za ničivých vichřicích (!), bezestrašný místo bezestrachý, andělové, líbají *mi* čelo *mé*, od otrocké zemi, bílým rukoum, lidské ruce svád*í* boj, a cukrlátkové verše

Já miloval tě láskou velkou,
leč Ty jsi měla duši mělkou . . .

Čtenáře mohou zaujmouti jen dvě satirické básně „Píseň Břichu" a „Krčeneček", když je čte samostatně, nikoli v celku. A i tu se zdá, jako by autor, chtěje říci více, než co povídá, nenacházel pro to trefných výrazů a snad ani ne dosti odvahy, ač o té nelze u něho pochybovati. *—pa—*

Poslední „Zvon" otiskl ze slovenských „Prúdů" stesk, že „Světová knihovna" dosud pranic nevydala z literatury slovenské. Stesk, pravím — sám redaktor „Světové knihovny" — oprávněný. A hned dodávám: předně, že už jsem se několikráte chystal něco ze slovenčiny vydati (příčin, proč s toho pokaždé sešlo, nechci se tuto dotýkati), — a za druhé, že stesk ten záhy už pozbude platnosti, neboť právě dotiskujeme ve „Světové knihovně" výbor z Hviezdoslava, a co nejdříve dojde na Svetozara Hurbana Vajanského. Bude to počátek systematického výboru ze slovenské literatury, a přál bych si, aby pokrok ten znamenal nové sblížení nikoli dvou literatur — vždyť jsme bohdá, přes všechno, co se v minulých desetiletích dělo, národem jediným s literaturou jedinou! — nýbrž sblížení dvojího čtenářstva. Ostatně, víte, komu bych doporučoval sblížení se slovenskými knihami především? Lidem česky píšícím a básnícím! Český básnický jazyk, jenž bývá občas dáván přímo ve psí jazykové posunčině, mohl by slovenčinou zjasnit se a zbohatnout. Tolik je v oblasti slovenčiny pro český básnický jazyk ještě krásných výbojů . . . Ale o tom jsem tentokráte nechtěl psáti: stačí povědět, že přání „Prúdů" bude ve „Světové knihovně" co nejdříve vyhověno

Jaroslav Kvapil.

Proti pornografické a indiánské literatuře slibuje vydatné hnutí dozorčí rada nad pražskou vyšší dívčí školou; dala podnět ke zvláštní komisi, jež má věc projednati a podati určité návrhy. Doporučujeme, aby do programu akce pojala se i literatura krvavá a různé na oko nevinné edice, tak zv. erotické, jež nejsou než maskovanou pornografií. Jest nutno, má-li akce se zdařiti, aby k dílu povolány byly všecky interessované kruhy, tedy i spisovatelé. Komise okolnost tuto zajisté nepřehlédne.

*H. Boczkowski: *Finsko a finská otázka.* Knihovna Přehledu revuí. Nakl. Přemysl Plaček v Praze. Kniha je dobrou poučkou k poznání podstaty „finské otázky", o které autor pojednává s hlediska neodvislého, opíraje se o prameny, z nichž čerpal. Podává stručný a jasný historický přehled o zemi a lidu, o vzniku vlastní kultury a národa. Kniha je sympatická i tím, že vyzdvihuje důležitost literatury prostými fakty vývoje finské kultury. Autor poukazuje k tomu, že literární historie jest základnou povšechné historie u Finů. Uvádí, co máme přeloženo ze sotva stoleté literatury finské, uvádí finské autory, kteří finský národ vytvořili, tak že snadno se pochopí, proč právě v těchto dnech okázale celý finský národ oslavil 50leté narozeniny svého největšího básníka, Jana Brofeldta, známého pseudonymem: „Johani Aho." *K. V. H.*

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. *Pravá láska.* Dialog o třech dějstvích. Vlašsky napsal Rob. Bracco. Přeložil Karel Mašek. Na Národním divadle poprvé dne 25. října. Režisér Gust. Schmoranz.

Kdyby nebylo bývalo tak krutých, ano nelítostných meziaktí, z nichž některé trvalo snad

déle než sám akt, po němž následovalo, mohla tato dramatická pavučinka setkati se s dojmem mnohem plnějším. Raději večer zkrátiti, než krátkou hru natahovati; nedocílí se než trhlin a utrácí se velmi drahocenné imponderabile — nálada obecenstva. A „Pravá láska“ by byla také získala, kdyby Ugo Ginetti, milenec, v tomto „dialogu“ byl hrál skutečně zamilovaného, to jest zamilovaného s r d c e m, ale nikoli pouhého don Juana, či protřelého reka nocleh̊u v odlehlých hostincích, hledajícího dobrodružství na jedinou noc anebo hodinu. Pan D e y l nebyl ovšem hrubozrným, ani smyslnějším než žádá milieu, ale zdá se mi, že provedení tohoto dialogu scházela sladkost a žhavost, která musí vzpláti v posledním dějství na obětnici Hymenu tak vysokým plamenem. Mělkoučká konversace prvních dvou dějství, přecházející přes velmi choulostivé záležitosti zvláště druhého jednání se závratnou lehkostí, přenešena i do třetího aktu, zbavuje jej vysoce poetické ceny, vězící v pointě anekdoty. Ugo Ginetti vzal si Elenu Lambertiovou (pí. S e d l á č k o v á) ve fikci sdílené i auditoriem, že je vdova. Formálně a legálně je sice vdovou, ale ex matrimonio n o n consummato, tedy nedotknutou dívkou. Svou nezkroceností zmaří Ugo rozkošný úmysl Elenin, převléci se po svatbě doma ve svatební úbor panen, s oranžovou snitkou a závojem. Lítost z toho, že jí bylo zabráněno naznačiti roztomilou metaforou, že mu přináší l'amore perfetto, byla naznačena jen nepatrně, a ve slovném výkladu situace byl postrádán dostatek naivní cudnosti, zbavující i fysiologické narážky frivolnosti.

Tři interieury: čítárna velkého hotelu v Peruggii, pokoj ve venkovském hotelu a pokoj s ložnicí ve ville novomanželů, upraveny se znalostí a vkusem. *KMČ.*

* Premiéra Jiráskovy historické hry o pěti dějstvích J a n H u s v Národním divadle, očekávaná s napětím tak všeobecným, připadla na den 31. října. Provedení nejnovější dramatické práce Aloise Jiráska, velkolepostí svého obsahu, monumentální postavou svého hlavního reka, početností, ba zástupem svých osob i skvělou výpravou jako rovnocenný pendant k Janu Žižkovi téhož autora stojící, bylo událostí nejpřednějšího řádu a udržovalo přečetné obecenstvo po čtyři hodiny ve vzrušení a nadšení. Autoru nesčetněkráte vyvolanému byly přichystány bouřlivé ovace, byl to večer, jeden z nezapomenutelných opravdových svátků českého dramatu Národního divadla.

❖ ❖ ❖

TÝDEN

* Na den 7. listopadu t. r. připadá jubileum s t ý c h n a r o z e n i n K a r l a J a r o m í r a E r b e n a, autora „Kytice“ a jednoho z prvních českých nadšenců, kteří prakticky obrátili pilně zřetel k nevyčerpaným studnám lidové čili národní poesie. Miletínský rodák, dlouholetý bezplatný praktikant hrdelního soudu a fiskálních úřadů pražských, již za svých právnických studií obracel živou pozornost k národní pověsti a k pohádce, a již ve II. ročníku Jablonského „Vesny“ (1838) shledáváme se s jeho prvním původním plodem tohoto druhu: s ‚národní báchorkou‘ „Poklad“, již „uvil z květů lidového básnictví“ a kterou na sebe všestranně upozornil. I upiatý jinak Musejník přinesl o ní tehdy dvě příznivé recense, z nichž jedna (Palackého) zvlášť dobře uhodila na pravou strunu: „již drahně času — stojí v ní — nečetli jsme básně české s takovým zalíbením, jakové nám poskytovala národní báchorka „Poklad“ od Karla Jaromíra Erbena“.

Dnes víme, že „Poklad“ jest jednou ze stěžejních básní půvabné „Kytice“, která vyšla knižně r. 1853 a stala se jaksi závěrečným kamenem naší literatury předbřeznové. V původním vydání obsahovala pouze d v a n á c t e zbásněných pověstí, které podnes jsou její hlavní ozdobou (vedle úvodní „Kytice“ básně: Poklad, Svatební košile, Polednice, Zlatý kolovrat, Štědrý den, Holoubek, Záhořovo lože, Vodník, Vrba, Dceřina kletba a fragment Věštkyně). Na druhé vydání (1861) došlo poměrně dosti pozdě — alespoň na onu všeobecnou oblibu, jíž se kniha těšila — a tu setkáváme se již i s balladou Lilie, jakož i se sedmnácti drobnými ‚Písněmi‘, z nichž některé (Smolný var, Cizí host, Sirotkovo lůžko, Zazděná) jsou rázu balladického, jiné lyrické, něco překladů (Goethův Erlkönig). Třetí vydání vyšlo (posmrtně) za 10 let (1871) a dlužno je pokládati za d e f i n i t i v n í, neboť si je sám autor ještě pozměňoval a připravoval. Další vydání následovala už rychle za sebou: zvláště cenné z nich je vydání Umělecké Besedy (1891), poněvadž je mu předeslán kritický rozbor Kytice z péra Jaroslava Vrchlického, jedno z nejhlubších a nejdefinitivnějších ocenění básníkova významu.

Parallelně s činností původní probíhala u Erbena i činnost s b ě r a t e l s k á, prakticky pro naše písemnictví nesmírně důležitá. Erben — už jako aktuar Učené společnosti a později jako tajemník a archivář Českého Musea — sbíral po Čechách písně, pověsti, pohádky i říkadla, pozvolna zapomínaná, kusy vzácné krásy a původnosti. Své pohádky uměl po lidech vypravovati formou neobyčejně krásnou, jazykem čistým, zbaveným vulgárnosti a přece jen zachovavším původní pel poesie a prostinkého prostonárodního půvabu. Z této snahy, podporované zejména obdobnou činností Čelakovského, vyrostly tři svazky P í s n í n á r o d n í c h v Č e c h á c h (1842, 1843 a 1845); v novém přepracovaném vydání pod jmenem ‚Prostonárodní písně a říkadla‘), dílo monumentální a trvalé; dále S l o v a n s k á č í t a n-

k a (1861) o 100 pohádkách všech slovanských národů v původních řečích; dále Báje a pověsti národní jiných větví slovanských (1869) — kteréžto knihy byly vlastně průpravou k zamýšlené veliké práci o slovanském bájesloví, jež vypracovati nedovolila smrt.

A je tu konečně třetí směr Erbenovy činnosti: jeho snahy vydavatelské. Od r. 1851 byl Erben archivářem města Prahy, a tu na základě obsáhlých studií vydal svá Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae (období od 600—1253), dále Štítného Knihy šestery o obecných věcech křesťanských (1851), Bartošovu Pražskou kroniku (1851), Legendu o sv. Kateřině (1860), 3 díly spisů Husových atd. Zemřel 21. listopadu 1870 jakožto ředitel pomocných úřadů města Prahy a pochován byl v Košířích, odkudž byl převezen před několika lety na hřbitov olšanský. *S.*

. Dne 24. října zemřel na Král. Vinohradech znamenitý germanista české university, dvorní rada prof. dr. V. E. Mourek, rodák z Luhu u Přeštic, u věku 65 roků. Již jako středoškolský profesor v Č. Budějovicích upozornil na sebe vynikajícími pracemi z oboru germanistiky, tak že byl při rozdělení české university vyhlédnut pro stolici tohoto předmětu, na níž se habilitoval r. 1884. R. 1884 byl jmenován profesorem řádným a od té doby vyrůstala rok co rok jeho práce, víc filologická než literárně historická, vždycky však znamenaná hlubokými odbornými znalostmi a nadšenou láskou pro předmět germanistického studia. Ještě v Č. Budějovicích vydal prof. Mourek výbornou Cvičebnou knihu jazyka německého a pořídil několik cenných překladů z angličtiny (Smilesův „Karakter" a „Vlastní silou", Thackerayovo „Tržiště života", Brasseyové „Cestu kolem světa" a j.). Později vydal zejména důkladnou „Učebnici anglického jazyka pro samouky", hlavně však veliký Slovník anglicko-český a česko-anglický, jenž vedle dvojdílného Sterzingrova slovníku německo-českého, jím přehlížený, náleží k našim nejlepším pracím lexikografickým. Velikou řadou prací přispěl prof. dr. Mourek i do různých vědeckých i belletristických časopisů, do „Osvěty" a „Musejníku", do „Ottova Slovníku Naučného" („Přehled dějin anglické literatury") a j. Na universitě byl výborným paedagogem a upřímným přítelem studující mládeže. Budiž mu zachována čestná pamět. —*n*—

* Dne 21. října zemřel na svém statečku u Slovenské Bistrice Dr. Josip Vošnjak, národní buditel slovinského lidu ke kulturní práci, spisovatel, poslanec zemského sněmu krajinského, nar. 7. ledna 1834 v Soštaně u Kamniku. Uplatnil se jako národní organisátor a agitátor u šlechetné věci, sloužívší k povznesení lidu hmotně i duševně. Byl spoluzakladatelem lublaňské Národní tiskárny a denníku „Slovenski Narod", byl spolupracovníkem Bleiweisova časopisu „Novic", spoluzakladatelem „Matice Slovinské" a jak uvádí „Slov. Narod" v nekrologu, také literárně s úspěchem působil, věnovav národu několik belletrických i dramatických prací. Mezi těmi uvádí se román „Pobratimi", potom „Doktor Dragan", „Pene" a jiné. *K. V. H.*

* Dne 22. m. m. skonal náhle vynikající polský herec a spisovatel Boleslaw Ladnowski, člen Velkého divadla ve Varšavě. Nar. 1843 v Plocku, království Polském, studoval techniku, načež věnoval se divadlu. „Kurjer Warsz." 23. m. m. praví o něm, že bedlivě studoval Shakespeara z originálu a byl tvůrcem zdařilých postav z jeho dramatů, z nichž některé byly tak vynikající, že byly v Polště napodobeny. Vytvořil také vzorné postavy novějšího repertoiru z dramatů Vikt. Huga, Racina, Ibsena, Jarosl. Vrchlického a j., které byly přejaty ostatními polskými divadelními scénami. Pocházel z „divadelní rodiny", jeho otec, Alexander Ladnowski, byl vynikající dramatický umělec a spisovatel. Ze spisovatelských prací uvádí se sbírka novell a z těch „W czepku sie urodzil" a z často sehraných na varšavských jevištích her „Rzady paní Marceliny". Polský tisk vesměs želí jeho ztráty, a A. Dobrowolski napsal, že klesl jeden z pilířů polského divadla. *K. V. H.*

* Malíř p. Jan Prousek nám píše: Původcem obrazu sv. Jana Křtitele na hradě Valdštýně bývá jmenován A. Machek, avšak v kaplíčce na omítce zřetelně podepsán jest Fr. Maschek a připojen letopočet 1837. Fr. Maschek narodil se r. 1796 v Kutné Hoře; na pražské akademii byl od r. 1822, působil v Litoměřicích a zemřel tam r. 1862. (Jak známo, praví se, že v onom obrazu Jana Křtitele zachytil malíř podobiznu K. H. Máchy.)

⁂

Zač byl pomoranč r. 1616. Staroměstští konšelé potřebovali pro svůj dvůr v Strašnicích oves. Aby říčanskou vrchnost, pana Albrechta ze Smiřic, pohnuli k prodeji ovsa, poslali mu darem sto pomorančí, koupených za 3 kopy 25 grošů. Stál tedy pomoranč dva groše, to jest kupní silou asi za 46 našich haléřů nebo 23 krejcarů. Urozený pán, pohnut jsa tím sladkým darem, prodal obci oves, strych po 3 kopách. Tedy sto pomorančích jablek bylo za strych ovsa.

V Praze dne 3. listopadu 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Máš přijít do myslivny —“ prohodil jako ledabyle, měltť zakázáno chlapci něco blíže říci. „Ať se mi tam u sta hromů držíš a jídlo neočumuj, máš doma co jíst!“ Přirazil hlučně víčko dýmky, písknul na Broka a vykročil do lesa, opíraje krok holí. Lojzek se neptal, co v myslivně. Věděl, kdyby bylo zapotřebí, že by mu to tatík řekl. Chlapec měl pohled bystrého ohaře, kterému neušla nálada ničí, pohled, ani pokyn. Rychle soudil a dohadoval se z toho, co pozoroval. Tatík byl dnes patrně v tuze něžné náladě, neboť házel hromy toliko po stech.

Co pak asi ve fořtovně pro něho, Lojzka, mají? Půjde na poštu do města, nebo snad pro něco tomu panu doktorovi? To asi nejspíše — protože na poli není tou dobou práce. Snad že půjde do lékárny paní pro něco. Co pak to je asi — ty nervy, že pořád na ně naříká? Nebo pomůže s něčím ve fořtovně? Eh, však se to už doví.

Pozdravil paní fořtovou ve dveřích a stál chvíli tázavě s čepicí v ruce. Usmála se na něho a šla do kurníku, odkud vzala zavřená tam kuřata na zabití. Již pohled ho přesvědčil, že mu nic nechce. Belly nebylo nikde viděti, ani Foxa. Pan fořt byl patrně někde v lese a není mu Lojzy také třeba. Tedy snad pan doktor? Snad se nemrzí pro ty včerejší pokřiky? Ostatně Lojzek nekřičel a děti pro to i káral.

Rúdy plašil holuby v holubníku. Byl ve všedních šatech a notně již ušpiněn. Žebřík si špatně postavil. Až poleze nazpět, spadne; žebřík se sveze po zdivu. Urovnal mu ho.

„Nech žebřík být! Ano? Nepřekáží ti,“ houknul si na něho chlapec s hora.

„To ne,“ řekl Lojzek lhostejně, „ale spadl bys, nepostavil's ho rovně.“

„Do toho ti nic není,“ odsekl Rúdy.

„Ale Rúdynku! jak pak to zase mluví?“ zaznělo káravě z okna. „Ten chlapec to přece dobře s ním myslil.“

Lojzík smekl a tázavě postál i zde. Ne, paní mu také ničeho nechtěla. Tedy pan doktor snad, nebo pan fořt, až se vrátí?

„Má být tomu chlapci vděčným, Rúdynku, on si nyní pomyslí o něm, že je ošklivý. Ano, a to vším právem, Rúdynku.“

„Ať si jde po svých, já ho nevolal“ — zamračil se Rúdy, stoje již na zemi. „Kdybych i spadl, co je komu do toho?“

Paní doktorová již zmizela od okna, ale v druhém okně za záclonou postřehl bystrý zrak Lojzkův doktora s doutníkem v ústech.

Proč se asi kryje za záclonu — napadlo Lojzkovi?

Po druhé tam mrsknul nenápadně okem a zase vidí, že s něho doktor nespouští oka. Aha — v tom něco bude — uhodl hoch, ale tvářil se, jako by neviděl. Ten si ho marně neprohlíží. Co pak mu asi chce?

Aby nezahálel, pomohl „tetě“ Stehlici načerpati vody a donésti otýpky chrastí do kuchyně. Poněvadž husy vešly do zahrádky otevřenými dvířky, vyhnal je a zavřel opatrně za nimi.

Rúdy proběhl houfem husí, div některou nezašlápnul. Lojzek je trpělivě sehnal zase do hromady a zahnal na trávník plný mochny žlutokvěté k oboře. Rúdy udělal dlouhý nos za ním u vrátek. Lojzek jako by neviděl.

Lišák „Honzík“ vyskočil jako drak po neopatrné slepici, tak, tak že ušla jeho chrupu. Olízl mlsně špičatou tlamu, žíznivou krve, a přihmouřil oči hledě proti slunci na hocha. Pak si drhnul břicho o kůl a převalil se do prachu na záda.

S Lojzíkem byl dobře znám a dával se mu rád škrábati na břiše.

Lojzek škrabal ho proutkem. „Už jsi mne třikrát pokousal, brachu, nediv se!“ vykládal mu chlapec, „není co stát o tvoje přátelství.“

„Ukaž, kam tě pokousal —?“ přistoupil Rúdy zvědavě.

Lojzek ukázal.

„Ale teď se bojíš, co?“

„Nebojím,“ usmál se Lojzek, „ale nestojím o kousnutí.“

„To se tak říká,“ posmíval se Rúdy.

Náhle „Honzík“ vyrazil proti Rúdymu jako blesk — jen že uhnul. Leknutím pobledl.

Lojzek chytil obratně Honzíka za kůži na krku a zdvihl ho do výše.

„Nekousej, nekousej,“ pleskal ho výstražně přes čenich, pak ho postavil opatrně na zem a uhnul nohou, po níž Honzík v zápětí chňapal.

„Známe se, známe,“ zasmál se mu Lojzek a oči mu šelmovsky zasvítily, tváře se zarděly.

„Ty to s ním umíš!“ podivil se Rúdy. Lojzek se mu líbil.

„Umím,“ přisvědčil Lojzek bez chlouby.

„Ale už to neuděláš po druhé.“

„Udělám,“ tvrdil Lojzek. Proutkem povrtěl „Honzíkovi“ před nosem a když upoutal tak jeho pozornost, rychlým hmatem chopil ho za krk a zdvihl zase. „Honzík“ se úskokem tím rozčertil. Škubal sebou zlostně, natáčel chrup ke kousnutí a shozen na zem zmizel zlostně v boudě.

„Z boudy bys ho nevytáhl?“ zvídal Rúdy.

„Ne.“

„To se bojíš?“

„Nebojím, ale mám rozum.“

„Já bych to zkusil.“

„Blázníš?“

Rúdy přes varování přistoupil k boudě, ale když naň „Honzík“ vyrazil, div neupadl, jak uskočil bojácně.

„Ty se mi vysmíváš?“ koktal rozpačitě Rúdy.

„Nevysmívám —“ odpíral Lojzek lhostejně, stíraje si prach s čepice.

„Viděl jsem, že jsi se smál.“

„Možná,“ připustil Lojzek. „Lidé se smějou, když je jim něco k smíchu.“

„A toho já nestrpím,“ dupal Rúdy.

„Jak myslíš — chlapečku —“.

Rúdy přistupoval k němu hrozivě, ale netroufal si. Obešel ho z prava i z leva.

„Usaď se, usaď,“ poradil Lojzek, „se mnou, holečku, nic nesvedeš, já speru každého kluka ve vsi a tebe, nevím, kdo by se z nich bál.“

„Oho!“

„No, vždyť to můžeš snadno zkusit, třeba dnes na pastvině.“

„Třeba.“

„Pral jsi se už někdy?“ zvídal Lojzek se zájmem.

„Já? Ne . . . ale dovedu to snad také.“

„Snad! Jen abys se nezmýlil, brachu; je k tomu třeba cviku i síly. — Počkej, skočí na tebe“ — odstrčil hocha rázně stranou. A právě vyrazil „Honzík“ útočně a chňapnul na prázdno.

„Byl by tě kousl —“ vykládá Lojzek, „nebo chytil za kalhotky.“

„Já mu dám kousat,“ rozzlobil se Rúdy a chopiv tyč u plotu, začal po lišákovi bíti a bodati. I do boudy bodal. Lojzek mu bránil. Lišák kňučel bolestí a zlostí.

„Vina je tvá neopatrnost —“ vykládal mu Lojzek, „vždyť je to liška, divočina lesní, proto je také na řetízku, a člověk má rozum, aby se mu vyhnul. Také je proti tobě v nevýhodě. Nemůže se brániti, ani utéci.“

„Zabiju ho, co je po lišce? Strýček je také střílí. Pusť!“

„Tuhle si však uvázal na řetěz, patrně ji chce míti živou.“

„Ať, pusť mne! On mi nic proto neřekne.“

„Ale bude ho to mrzet. Chová prý ji pro knížete pána.“

„Tak nepustíš?“

„Nepustím.“

„Že tě udeřím!“

„Neudeříš!“

„To uvidíme! Pryč z myslivny! Co tu máš hledat? Trhane jeden!“

„K tobě jsem nepřišel. Ty mne nešatíš.“

„Něco ukrást jsi přišel.“

Bác, dal mu Lojzek pěstí, až mu klobouček sletěl s hlavy.

„Zloději!“

Bác, dostal druhou a tyč vytržená z jeho ruky letěla stranou.

„Ty se mne opovažuješ bít?“

„Proč nadáváš? Nenadávej!“

„A budu, zrovna budu, abys věděl“ zaskučel Rúdy plačtivě.

„Jenom ne přede mnou“ — varoval Lojzek. „Baby nadávají po straně, to můžeš také.“

„Já nejsem baba,“ bručel Rúdy. „A strýčkovi řeknu, žes mne bil.“

Lojzek pokrčil rameny. V altánku za skulinou dřevěné záclony spatřil pana doktora. Díval se na ně a zachytiv pohled chlapcův, odvrátil se dolů ke knize, oklepávaje popel z doutníku.

Jediný ten pohled stačil však Lojzíkovi, aby poznal, že se pan doktor pro oba dva pohlavky nehněval, ba že, kdyby se to

vůbec mohlo zdáti pravděpodobno, byl s Lojzíkem úplně spokojen.

Rúdy odešel jaksi bezradně se ohlížeje, Lojzek si ho ani nevšiml.

Začal si hráti s „Honzíkem“ a škrabal ho zase na břiše. Jak to s ním umí! Po dobrém i po zlém. Takový trhan, co je jiného? A s Rúdym dělal docela, jako by mu byl roven.

Snad proto, že má Rúdy po otcovu rozkazu dnes všední šaty. Ať, za to se v nich může váleti, kde chce. Zrovna se ráno před mateří v nich svalil do prachu a překulil. Nemohla to ani vidět a utekla. Otec se smál a neřekl nic.

A nyní drží Lojza „Honzíka“ za čenich. Kýž by tak rafnul. Rúdy si vzpomněl, že v kuchyni viděl kuří stehénko na talíři. Neptal se nikoho a letěl s ním k „Honzíkovi“. Lišák zavrčel, chňapnul sousto a utekl s ním do boudy.

„Je po snídani, zahrabe si ho do země.“ řekl Lojzek.

„Já s tebou nemluvím.“

„Taky to tobě nepovídám.“ Nastalo mlčení. Lojzek sedl na boudu a broukal si písničku, hledě do lesa.

„Honzík“ se plížil za boudu a vyhrabav předníma prackama jamku, vložil tam svůj poklad a nosem jamku zahrnul zemí. Ohlédl se na všechny strany a utlapal kyprou půdu.

„Dělají to lišky na svobodě také tak —?“ tázal se Rúdy Lojzka, zapomenuv, že s ním nemluví.

Lojzek neslyšel, zpíval s citem balladu o lehkomyslném ovčáku:

Ovčák ovce prodal a peníze prohrál.
Ovčák žene domů, pán se trefí k tomu:
„Ovčáče, ovčáče, kam's dal čtyry ovce?“ —
„Přišli čtyři vlci, každý popad ovci.“ —

„Já se ptám, zdali to lišky také dělají na svobodě?“ opakoval Rúdy.

„Arciť,“ přisvědčil lhostejně Lojzek. Urovnal si čepici na hlavě a nedbale zvednuv pružné své tělo, loudal se k holubníku. Rúdy zkusil si hráti s „Honzíkem“, ale nedovedl toho. Chtěl ho šlehnouti prutem, „Honzík“ se schoval do boudy a zavrčel a nechtěl už ven. Rúdy zívnul, otočil se, přešel k plotu a zpátky a pokouknul po Lojzkovi. Ten se nenudil. Vytáhl z kapsy kudlu a z hranice bukové polénko a jal se zručně do něho krájeti a dlabati. Štěně „Šipka“ s tlapkami širokými jako u slona a ušima jako plachty vlezlo mu mezi nohy a třepajíc hlavou proti komárům dívalo se mu hloupýma očkama přítulně do očí. Vystrčilo i rudý jazyk a zkusilo ho líznout po nose.

„Seď, seď, bačkoro,“ pohladil je přátelsky Lojzek, „ať tě neříznu kudlou.“

Šipka si začala klepati blechy.

„Tak, to máš lepší,“ poradil Lojzek a že mu dílo šlo od ruky, zapěl si s plným citem na celý dvůr.

Rúdy napolo ztrávený nudou přihlížel z podálí k této práci, obešel dvůr a přiblížil se zase o kousek.

„Co to bude?“ nezdržel se samým zájmem.

„Loďka.“

„Tak malá?“

„Nebudu na ní jezdit.“

„Já jsem již na loďce jezdil. Na Vltavě,“ pochlubil se Rúdy.

Lojzek pracoval, nevšímaje si soudruha, jenž bezpečně čekal obdiv a povzbuzení. Mimoděk pocítil převahu toho „trhana“ nad sebou.

(Pokračování.)

F. X. Svoboda:

BLANÍK.

Přes Čisovice,
přes Zahořany
lesnaté vrchy
na všechny strany.

Co si dnes myslím,
co si dnes zpívám,
do dálky když se
přes Rymáň dívám?

Vrcholek chlumu
modrá se malý . . .
Blaník, ach, Blaník
vidím zas v dáli!

Po letech mnohých
opět dnes tiše
v šíré ty dálky
dívám se s výše.

Opět ten vrchol
modrá se jemně,
opět vše dávné
procitá ve mně.

Horečko malá,
Blaníku milý,
co jsme to tenkrát
v hlubinách žili?

Cizácká horda
přes nás že běží,
v tobě že slavní
rytíři leží.

Ve zbroji černé
s kopími v boku
čekají v hoře
sta a sta roků.

Čekají chvíle
hrozné a trapné,
cizák až na hruď
těžce nám šlápne.

Ach, tenkrát chtěl jsem
spatřiti v kleče
krunýře chřestné,
sáhové meče.

Tehda jsem toužil,
aby hůř bylo,
aby tvé vojsko
pojednou žilo.

Rytíři slavní,
stateční páni,
aby se dotkli
ležících zbraní.

Na koně sedli,
vyjeli branou,
zahřměli silou
zde neslýchanou.

Aby jim oči
hněvem se vzňaly,
aby jich meče
se rozblýskaly.

Cizáci strachem
aby se chvěli,
jak peří vichrem
se rozletěli.

A až by zved nás
výpad ten náhlý,
aby zas k spánku
rytíři táhli.

Po tom jsem toužil,
o tom jsem sníval,
když jsem se tehda
přes Rymáň díval.

Přes Čisovice,
přes Zahořany,
přes pokoření
na všechny strany.

Ale dnes jinak
sny mé se tvoří,
zkušené srdce
jinak dnes hoří.

Horečko malá,
Blaníku v dáli,
v zlých jsme se dobách
tak těšívali!

Co však dnes cítím,
co si dnes zpívám,
do dálky když se
přes Rymáň dívám?

Rytíři, spěte,
věčný boj chřestí,
cizinec ve tvář
bije nás pěstí.

Spěte si, spěte,
stateční páni,
zvykli jsme dávno
dravému řvaní.

Opřeni nohou
o mrtvých řady
dál odrážíme
příboj ten dravý.

Spěte si, spěte,
nás nezdolají,
prapory naše
vysoko vlají.

Na prudkém víru
kvetem'-li bíle,
smějem' se řvaní,
vzteku i síle.

Dokud zde budem'
na přídě čníti,
dotud v nás budou
peřeje bíti.

Nebude klidu,
nebude ticha.
Zpíváme, ve tvář
voda nám šplíchá.

Od věků vichry
dravě k nám vály,
od věků proudy
břehy nám rvaly.

Od věků bíle
kvetli jsme, vadli,
od věků u nás
cizáci kradli.

Bylo a bude,
za pěst jen pěstí,
na věčné bouři
zkvétá nám štěstí!

A vy si spěte,
stateční páni,
žár našich srdcí
věčně nás chrání.

Věkové přejdou,
mírem svět zhoří,
bouřno dál bude
na našem moři.

Věčný-li příboj,
věčně ať bije,
myšlenka věčná
věčně ať žije!

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

V září druhého roku poslán byl fráter Pantaleon sbírat pro nemocné a přiděleno mu Pojizeří. Setkal se s mnohými známými. V Mladé Boleslavi zvěděl od profesora Čížka, že z Prahy nikdy žádného dopisu od Schwerta nedostal.

V Blučině zastal pouze otce. Matka byla návštěvou v Mnichovu Hradišti u nejmladší dcery, šestinedělky. Fráter Pantaleon zalitoval. V Mnichovu Hradišti už byl a o přítomnosti matčině neměl tušení. Snad na zpáteční cestě, doufal, matku uhlídá.

Otec přijal syna s radostí, i Josef. Gratulační dopis z Prahy dostali, nebylo však kdy na odpověď. To se ví, že byli zrušením roboty potěšeni. Jen s náhradou nevěděli, kdo ji bude platiti a báli se, že snad oni. To aby barák prodali, starali se.

Otec nespouštěl očí s černého hábitu synova a zamyšlen pokyvoval hlavou. Zakalený pohled jeho jako by říkal: „Vidíš, vidíš, co z tebe mohlo být! Kněz, vážená osoba, neodvislý člověk, a nyní —? Inu, bohu poručeno!"

Ani se mnoho otec nedotazoval, spíše Josef, jenž vytáhl se do výše ve svalnatého, jarého mladíka.

Otec Schwert mluvil jako ze sna. Odlučoval se víc a více od světa a mluvil jen o tom odpočinku pod zemí. Sešel velmi, vypadal na sedmdesát, ač nebylo mu šedesát. Na rozchodnou dal synovi své požehnání a dodal:

„Víš,Václave, já beru vše za řízení boží. Jen ti přeji, abys se už ustálil a v klášteře zůstal. Myslím, že i z kláštera budeš moci něco pro svou rodinu činiti."

„To jistě," přejal řeč Josef, „lékaři tam mají příjmy ňáké! V Loukově si jistý Votroubek — jeho bratr měl první ženu, zdejší Čechovu Málči, umřela mu v koutě — tak ten jistý Votroubek si koupil za bratrovy peníze usedlost a ten bratr byl u Milosrdných v Linci — také lékařem."

„Nezapomeň na svoje!" přisvědčil otec.

„Nezapomenu!" sliboval fráter Pantaleon, „ale vy se loučíte, tatínku, jako na neshledanou. A třeba nás ještě přečkáte."

„To ne, Václave! Ale člověk nezná dne ani hodiny."

Fráter Pantaleon vrátil se koncem října do Prahy. Matku už na zpáteční cestě — vracel se přes Sobotku — nespatřil.

Zimu zůstal v Praze, ale z jara poslán byl na Moravu, do Prostějova, za pomocníka lékaře a lékárníka v tamním klášteře Milosrdných.

Dána mu tak krátká lhůta, že se ani s Beránkem nerozloučil. Všichni litovali odchodu jeho, fráter Chmelař dal Pantaleonovi list k prostějovskému převorovi, jehož kdysi konventuálem byl v Letovicích.

V Prostějově sproštěn byl fráter Pantaleon ošetřování nemocných a přidělen k lékaři Melaniovi za assistenta při ranní ordinaci i při trhání zubů. Také v klášterní lékárně pomáhal. Přízeň převora pátera Adolfa, jíž mu zjednal doporučující list Chmelařův, stala se mu později velmi prospěšnou.

Zase posluhoval v refektáři, předčítal při lectoriu a když byla nouze o hráče, přisedal i ke kartám. Seznal tak během času čelné osobnosti z okolí, neboť převor byl velmi společenský a rád měl hosty při stole.

I zde stal se Schwert oblíbeným svou služebností, skromností a tolerancí i k očitě nesmyslným, k odporu dráždícím náhledům. Pátral, ke komu by se přimknul, ale nenalezl. Prostějov měl nátěr německého města, ač tu kromě Židů pravých Němců nebylo. Ti, co za Němce se počítali, byli neuvědomělí Hanáci, ženoucí se za blýskavou cetkou kultury, souznačné tehdy s němectvím. Ani v klášteře nebylo uvědomělých Čechů. Nezapírali klášterníci svůj český původ, ale nebojovali za něj. Jediný subpřevor, páter Placidus, měl české knihy. Ale byl morous a nedůtklivec.

Schwert zaváděl hovory vlastenecké s frátery, ale s nevalným úspěchem. Seznal tu sílu pohodlnosti. Češství by je znepokojovalo, v němectví byla záruka, že každý jim dá pokoj.

Jinak získal si fráter Pantaleon svou služebností v klášteře všeobecné obliby. Na podzim vyslán byl jako sběratel do okolí, seznal čelné osobnosti nejširšího kraje, sedláky i pány.

Sedláci pokládali ho za svého a páni nepoznali, že by nebyl z nich. Seznal i továrníky Ustrnula a Protivu, kteří brzo jako poslanci důležitou úlohu politickou hráli.

Studoval pod návodem bystrého lékárníka Laura farmakologii a botaniku. Z města pak od vlastenců slovanských Možného, Pořízky, Hegra, Hliňáka vy-

dlužoval si české noviny. Nerozuměl politice, ale vynikající osobnost Riegrova, Strobachova mu imponovala. To byli hrdinové podle jeho srdce, nebázliví, za právo bojující na nůž.

Čtením novin znova se probouzel ve fráteru Pantaleonovi starý duch protestů proti uzákoněným nespravedlivostem společenským. Naslouchával v refektáři sporům subpřevora Placida, rodáka z Náchodska, se zavilým okresním soudcem Janíčkem, jenž rabulisticky právnickou dialektikou neobratného subpřevora přemáhal a dokazoval, že vlastenci čeští jsou podvratným živlem a velezrádci. Přemožen, ale cítě, že vlastně je v právu, skřípal cholerický subpřevor zuby a ve fráteru Pantaleonovi nalézal hněv jeho plného ohlasu. On by se zpupnému soudci jinak opřel, ale nebylo dovoleno mluviti. Napověděl příležitostně subpřevorovi, jak on by čelil soudci, ale subpřevor odbyl ho, aby si jen hleděl svých mastí. Pokládal oblíbence převorova za donášeče. Páter Placidus byl v opposici proti převoru, vůdcem klášterní frondy. Toužil sám po hodnosti převora. Byl jím už jednou ve Vyzovicích, ale pro nehospodárnost byl provinciálem úřadu zbaven.

Pantaleon improvisoval jednou v lékárně před lékárníkem a personálem lékařským dialog politický, jaký by on vedl se soudcem Janíčkem, a dosáhl úspěchu takového, že od té doby byl uznaným mluvčím nejmladší generace klášterní.

Naproti klášteru Milosrdných proti barokovému, akáty věnčenému sousoší Panny Marie, svaté Alžběty a Anny, stála rozlehlá přízemní chalupa u císařské silnice do Olomouce. Majetník její, tkadlec Ondřej Buriánek, byl osobou, nejen v cechu, ale i v klášteře váženou. Byl usedlým měšťanem.

Otec Buriánek měl sám dva syny u Milosrdných, lékaře Huberta v Kuxu v Čechách a kuchaře Ubalda v Brně. Třetí syn byl kaplanem v Kroměříži.

Klášterníci i sousedé měšťané rádi docházeli k Buriánkovi na pivo a sousedský rozhovor. Bylť otec Buriánek pravovárečný měšťan a měl malý výčep jen po domácku v obytném pokoji. Sedávalo se u okna za velikým kulatým stolem, s točenými nohami a trnoží. Pivo ze soudku přinášel hostům otec Buriánek sám, někdy jedna ze svobodných dvou dcer, obstárlá Nanka nebo mladší, bledolící Lenka.

Otec Buriánek byl stařeček zavalitý, pohybů rychlých, ptačích, samorostlého, někdy nevybraného vtipu. Jinak byl duchem nepatrný, bázlivý a zcela své ženě, o dvacet let mladší, podřízený.

Nepomyslil si fráter Pantaleon, když se soudruhem po prvé k Buriánkovým zašel, že mladší z dcer vypudí ho z krytého přístavu na nové plavby na široširo, jež mu dosud tak bylo nepříznivo.

Magdalena Buriánková nebyla už na prahu mládí, když ji fráter Pantaleon seznal. Byla švadlenou, šila na výdělek, neboť majetek rodičů nezabezpečoval jí velkého věna, tím méně pak budoucí existenci. Mimo Nanku, která měla nemanželskou dceru Mínu, děvče, žijící téměř na lécích, byl tu svobodný bratr Josef, tkadlec, a sestra Marie, provdaná za tkalce Macha. Bratři klášterníci a duchovní nestarali se o rodinu, sotva jednou ročně na návštěvu přijeli a sestrám i rodičům nevelíké dary přivezli. Byli všichni skrblíci.

Oči Lenčiny byly od šití do noci často červené, ruce rozpíchány, hlava ji pobolívala.

Jaká jest budoucnost této dívky?

Pocit soustrasti něžný a teplý byl prvým, jejž fráter Pantaleon měl při setkání s Lenkou Buriánkovou.

Vídal jiné, pyšné, vyfintěné slečny, vykračující si po boku ctitelů, ale Lenku nikdy venku neviděl. V neděli chodila na ranní a spatřil ji několikráte, když si přivstal, oblečenou vkusně a prostě a samotnou. Kdož by také s ní chodil? Na řemeslníka byla příliš jemnou, pro pána ne dosti bohatou. Ani velmi sličnou nebyla. Rysy jejího obličeje byly unavené, pleť jako povadlá, nedokrevná.

Zaklepal prý kdysi učitel u Buriánků, ale otec řekl mu suše, za živa že nedá dceři ničeho — a učitel se poroučel.

Tedy soucit? Nikoli, fráter Pantaleon poznal brzy falešnou vlajku. Proč nezajímá ho osud jiných, ještě ubožejších dívek? Proč u jiné nejímal ho pocit takové blaživé oddanosti, proč v pohledu na jinou nebyl v něm jas, osvěžení, podivný, energický ruch? Nežádal si jí, ale bylo mu blaze z její blízkosti, jejího úsměvu, z její pouhé existence.

Upoután kroužícími pásmy libých pocitů, snovajících se intimně kol duše, sedával fráter Pantaleon nehybně při sklenici, neúčasten hovoru, v příjemné jakési hluši, z níž probouzel ho hlas její k blahým úsměvům.

Jaké má Lenka oči, vlasy, jaké šaty nosí, dlouho nevěděl. Promítal v ni jakýsi ideál ženy, poznával její přítomnost mezi mnohými neomylnou silou, jako železo cítí blízkost magnetu.

Nemluvil s ní mnoho, ba, méně, než druzí. A jen banální fráze pronášel, ale k ní nezněly mu banálně, nýbrž symbolisticky.

Jednou s ní osaměl. Až se toho lekl, když to postřehl.

„Leni!" vydechl.

Jaká to smělost! Trnul, když viděl, jak v obličeji vzplála, až po kořínky vlasů, jak sklopila oči. Co ho přimělo k tomu, že opakoval ještě vřeleji: „Lenko?"

„Co?" odvětila tiše. Jako když vánek bloudí z jitra po květech, ne dosti silně, aby střásl rosu. I v náhlém květu jeho duše chvěla se čistá rosa a bál se ji setřásti.

V nervosním zmatku skládala Lenka ubrousky do zásuvky ve skříni.

Fráter Pantaleon cítil, že již pluje v široširu. Ještě mohl zpět, věděl, že tento okamžik rozhoduje nad celou jeho budoucností. Že nebude návratu, neumlkne-li okamžitě, neodejde-li.

A přece zůstal a promluvil.

„Leni!"

Nic více, ale už po třetí. Vztáhl k ní ruku, cítě, jak sám se zardívá, jak buší mu srdce, třesou se mu kolena.

Lenka upiala na něho oči — po prvé viděl, že jsou černé — plaše se rozhlédla, není-li svědků, a chvatně se dotkla jeho ruky.

To bylo ano! na nevyslovenou otázku.

Fráter Pantaleon chtěl něco říci, ale ona ho předešla.

„Ne!"

A vztáhla varovně ruce. Nechtěla, aby mluvil, protože nesměla poslouchati.

Okamžik hleděli na sebe jako odsouzenci, když se na chodbě žaláře setkají, povědí si pohledem, že by chtěli býti přáteli, ale vědí, že budou rozvedeni, než zahovoří duše k duši.

(Pokračování.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

Podlipný smekl klobouk. „Myslíme, že dnes doořeme tady svoje dílce a zítra zasejeme, dá-li Pánbůh —"

„A moje? panské?"

„Pánbůh dá, že i panské zoráme. Ale mnoho práce je na podzim, pane náš, a kravičky jsou slabé. Není čím krmit, jenom kyselé seno z močálů máme."

Pán zavrtěl hlavou. „Nebývalo přece tak zle —"

„Nebývalo!" všichni chalupníci se ozvali. „Ale léta byla zlá, suchá, písky nerodily. Ani tartofle*) se neuvedly. Kdo měl více dobytka, prodal židům."

Zastavili se oráči, opřeni o kleče pluhů, žalovali pánovi na zlé časy. Pán poslouchal a mrzutě potřásal hlavou.

„Nu, orejte, orejte, ať zasejete! možno, že i mrazy přijdou."

„Tak, milostivý pane, poslední léta vždycky jdou ranní mrazy, loni ani žita jsme nedoseli. Čím dál, tím hůře na světě, milostivý pane!"

Nerad poslouchal naříkání — mávl rukou, koně otočil a vrátil se do tvrze zamračen a nespokojen.

Na dvoře Anežka připřahala kravičky — byla už převlečena do všední sukně zaprášené, hlinou umazané, bosa byla, hlavu šedivým šátkem ovázala.

„Co to děláš?" rozkřikl se pan Matěj, — byl rád, že si na někom může zlost vylít. „Kdo ti poroučí, abys orala? nech, není to práce pro tebe! jdi domů, do komory! i bez tebe zoráme!" Anežka ulekána stála, nevědouc, co počít. „Ukaž —!" vzal ji za ruku, „máš dlaně samý mozol, tvrdé jako chasník, a nohy červené, ozáblé — nemám to rád. Nech pluhu, jdi do komory, tam je tvé místo!"

Neodvážila se ani slovíčko namítnout, odvedla kravičky do stáje a sama ztratila se plaše jako myška.

„Racku!" —

Racek se vztyčil. „Poroučí pan rytmistr?"

„Nech rytmistra, v Turecku zůstal!" zlobil se Suchý Čert, „tady jsem tvůj hospodář, rozumíš?"

„Poroučí pan hospodář?"

„Koně zapřáhni do pluhu. Naše koně, Bašu a siváka."

Racek zamžikal užasle očima, šedivé vousy se mu otřásly. „Koně?"

„Koně! neslyšel jsi? běž!" pán se rozzlobil a dupal.

*) Brambory, které se počaly tehdy hojněji po Čechách sázet.

„Jak to — koně? pane hospodáři, což naše koně budou chodit u pluhu? v chomoutech? vojanské koně — chomoutu neznají —!“

„Mlč a běž, i chomoutu zvyknou koně i ty! Běž! běž!“

Vrtěl hlavou, ale přece Racek šel. Nalezl i chomouty nějaké staré pod kolnou, přistrojil koně, Bašu a siváka, ke pluhu připřáhl, ačkoliv sám nikdy ani snad ještě pluhu neviděl. Pán poroučel, musel poslechnout.

„Nevím, nevím, půjde-li to?“ pochyboval starostlivě Havlín. Racek neříkal už nic, jen vzdorovitě mlčel. Vyjeli přes příkop na pole.

„Veď koně, Racku, já budu řídit pluh, však to dovedu, orával jsem tady. Hej, Bašo! hej, siváku! do práce!“ Ale koním se nechtělo, ačkoliv pluh byl lehký, pole měkké, písčité. Vzpínali se, kopali, ržali, nepomohl bič ani lichocení.

„A musí!“ řekl si pán. Po hodině marného namáhání, když pan Matěj byl celý udýchán, rozzloben a spocení koně pokryti šedivým pískem, odpočinuli chvilku.

Pán se podíval na Racka. „Co je ti?“ zeptal se. Racek byl sehnutý v zádech. — „Jako by nějaká tíha ležela mu na bedrách, nějaký chomout!“ pomyslil si — nikdy neviděl ještě Racka takhle sehnutého! a v očích (i v tom levém, osleplém) starému vojáku blyštěly se zadržované slzy. „Co je ti?“

„Nač, pane, dobré koně tak týrat? pro pluh se nezrodili! nezrodil jsem se ani já! Což tohle je práce pro vojáka?“ ozval se Racek, div nezavzlykal.

„Mlč, nebo bičem tě šlehnu!“ hrozil rozzteklen Suchý Čert. „Ku předu! zvyknout musí koně! i ty zvykneš! Když jsem odtud odjížděl na vojnu, těžko se mi zvykalo vojanskému životu — ale zvykl jsem! zvykneme teď taky sedlačině. Čehý, Bašo! čehý, siváku! u všech tureckých svatých, vyjé!“

Potrápili se až do večera na poli, ani dvě brázdy pořádně nezorali.

„Zítra půjde to už lépe!“ těšil se pán, stíraje pot.

„A čím krmit budeme?“ namítal Racek. „Ani sena není — jen kyselé a samá ostřice.“

„I ostřici ať koně zvyknou!“

„Ach, Bašo! můj Bašo!“ šeptal Racek svému koni do ucha. „Hle, čeho jsme se dočkali!“ Unavený kůň smutně zatřásl hlavou, pokoušeje se chomout se šíje smeknout.

„Čertovi koně!“ žaloval ještě pan Matěj Havlínovi, usedaje ke stolu, „ne a ne tahat! V patálii jako čerti třeba proti celé baterii kanonů letěli, a pluhu se bojí!“

„Ale unavil jste se, mladý pane!“ politoval Havlín. „Oh, věru, pluh je těžký, těžší, nežli palaš vojenský! A teď, Anežko, večeři pánovi přineseš!“

Šeřilo se už, proto voskovici rozžehl v cínovém svícnu — zbyly tu ještě od pohřbu starého pána nedohořelé svíčky. A nějak svátečně bylo v pokoji. Anežka, poslušna vůle pánovy, přišla v čistých šatech, i šněrovačku měla. Zálibně podíval se pan Matěj na ni.

„Tak ti to sluší, tak tě chci vždycky vidět. Ne uprášenou a hlinou zamazanou. Co's uvařila dnes?“ Ukázalo se, že i večeře byla sváteční.

„To od oběda snad zbylo?“ ptal se usedaje.

„Ne, mladý pane, nezbylo nic, všechno snědl ten krobot nekřesťanský v červené čepici,“ postěžoval si na Racka Havlín. „Ale slepici poslala Rubeška.“

„Tak? a dítěti jak je?“

„Lépe.“

„Hm! Havlíne, myslím, že chalupníci všichni měli dávat drůbež do tvrze?“

„Měli dávat, po dvou slepicích, ale —“

„Připomeneme jim to. A víno? je-li tu ještě kapka vína? zeptej se Racka. Není? ani kořalky? tedy vodu mi přines, Anežko. Voda je taky dobrá.“

Havlín přešlapoval. „Vína nemáme, ale přece já hříšný také něco jiného nežli vodu piju, jenže pánovi bojím se nabídnouti. Chalupníci to pijou.“

„Co to je?“

„Patoky, mladý pane.“

„Přines patoky.“ Ani patoky to nebyly, nakyslý nápoj — chuďasové si jej připravovali tak, že nalili vody na hoblovačky březové a nechali zkysat.

Pán se s chutí napil. „I patoky jsou dobré, není-li vína. Moudrý pije to, co má. Dej i Rackovi — a hodně!“ (Ale Racek dopálen plný džbán toho kyselého po dvoře vylil.)

Po večeři chtěl Havlín dopovědět celou smutnou historii chrášťanské tvrze, postěžovat si pánu, vyložit všechny křivdy, které se tu staly, ale pan Matěj byl příliš unaven.

„Ne, dnes ne! až zítra, starý hochu. Jen ještě peníze mi podej, tatíčkovy peníze, které byly v truhle. Kde jsou?“

„Mladý pán je nechal na stole ležet — jen tak!“ s mírnou výčitkou pravil Havlín, rozvazuje šátek, do něhož zavázal pánovo dědictví.

„Proč bych se měl bát o ně? což jsou tu na tvrzi zloději?“

Stařec se udeřil do prsou. „Ne, tady nejsou zloději, ví Bůh!“

„Tak vidíš, bláhový!“ Potom odpočítal pan Matěj sto zlatých.

„Zítra je do Ovčár doneseš faráři, fundace to bude pro věčné časy, aby vždycky v den tatínkovy smrti za duši jeho sloužila se mše. Tatínek si tak přál. A teď dobrou noc! Dobrou noc, Anežko!“ zavolal za dívkou, která se kmitla ve dveřích. —

Nastlali pánovi tolik peřin, že v té měkkotě nemohl usnout, rozházel peřiny po podlaze a potom spal teprve jako zabitý šťastným spánkem unaveného člověka, který se nebudí pomyšlením na to, co zítra Osud přinese. „Až to přijde, podíváme se, co to je!“ říkával pan Matěj.

Ráno bylo zamželé, poprchávalo, dešťové krůpěje klepaly do oken. Časně se probudil, ještě za šera — chtěl vstát, ale dvéře polehounku se otevřely, zahlédl Anežku. Opatrně nahlédla, spí-li ještě pán. Viděla peřiny nešetrně po zemi rozházené, úžasem sepiala ruce — pan Matěj div se nahlas nezasmál. A nedalo jí, aby nezvedla aspoň podušku s kraječkovou ozdobou — vzácný kousek po nebožce paní. Podušku, která měla velikou cenu a teď se tu válela na podlaze.

„Anežko!“ vykřikl pán. Strnula, poduška padla jí z rukou. „Pojď blíž!“ Dnes už se nebála, nezdál se jí už tak hrozným nový pán s modrou jízvou na skráni a s opáleným obočím.

„Kde je starý?“ ptal se.

„Šel do Ovčár k faráři, milostpane.“

„Proč tam šel, vždyť prší!“

„Včera jste poručit ráčil.“

„Ach, tak! dobře!“ a pán se usmíval. „Pojď blíž, Anežko. Hodná jsi a hezká. Tahle košilka z konopné příze je hrubá pro tebe, dám ti jinou. Co? kam pospícháš? Sedni si ke mně!“

Zmatena, uzarděná ohlížela se po dveřích, ale pán ji držel za ruku.

„Milostpane, pusťte mne!“ prosila a do očí stoupaly jí slzičky.

„Mlč!“ rozkřikl se.

Mlčela tedy. Protože on byl pán a poroučel.

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

A tu již napřed mohu říci, že mezi ním a mnou nebylo pak nijakého zakalení ani na okamžik. Jen jednou jsem očekával, že mně jistě domluví. Bylo hned první rok, kdy jsem v septimě učil dějepisu. Ne z nějakého návodu nebo z cizího poučení, nýbrž z přesvědčení a vlastní záliby přihlížel jsem zevrubněji ke kulturním dějinám, což se tenkráte obecně nedálo. Užíval jsem při tom pomůcek, rytin, dřevorytů a fotografií, a nic jsem se nestaral, že nejsou úředně schváleny. Bral jsem je z nehojné své sbírky a sháněl jsem je kde se dalo. Ale přece jen jaksi potají jsem je ukazoval. A v tom jednou, když jsem vykládal o italském malířství a když třídou šla z ruky do ruky fotografie dle obrazu Guidona Reniho „Únos Dejaniry“, vstoupil ředitel Tille. Přišel na inspekci. V duchu jsem se zarazil pro ten obrázek, že jej ukazuju; a pak Dejanira Reniho byla silně dekoltovaná. A vážný ředitel a takový obrázek —

Ředitel Tille poslouchal, podíval se také na fotografii, pak vážně, klidně odešel, tak, jak přišel. Nadál jsem se, že stran té Dejaniry bude výklad. Ředitel mne po hodině skutečně pozval do ředitelny. Ale žádný „mračnopozor“, nýbrž vlídná tvář a souhlas s tím, že si hledím kulturní historie, i s tím, že se snažím o to, aby žáci měli názor, co že by byla jen holá jména malířův a umělců, v tom že je potíž, když není příslušných pomůcek.

O tom se pak živě rozhovořil na jedné z procházek, na které chodíval se Šmilovským a na které také mne přizval. Abych krátce pověděl: Šmilovský rozhodně souhlasil, ano o nejbližší konferenci sborové i navrhl požádat zemskou školní radu, aby povolila zřídit sbírku uměleckou, která by sloužila při výkladech z kulturní historie i klassiků. Ředitel Tille ovšem svolil, přišlo to do protokolu, protokol poslán zemské školní radě; ale ta nepovolila žádné podpory a myslím, že se ve svém vyřízení všeho protokolu o tom návrhu Šmilovského ani nezmínila. Dnes už je to na středních školách lépe opatřeno nežli tenkráte před třicíti lety.

Štěstí mně přálo v novém povolání pokud se týče ředitele. Než i ve sboru se mně nestýskalo. Vzpomenu na první své kollegy, přede vším na ty, kteří zůstali

ze starého gymnasia piaristského a nejprve na piaristy. Nechodili, tak jako již před tím, v klerikách řádových; ani kolárku nenosili, vyjma katechetu Čápa, nýbrž černé kravaty, a pater rektor černý šátek. Jeden z nich bydlil v městě, tři v kolleji, staré budově do čtverhranu vystavěné poblíže gymnasia. U samé kolleje barokový kostel piaristův s dvěma věžema v průčelí. Za kollejí směrem k děkanství, či dnes proboštství, veliká zahrada plná zeleniny a ovocného stromoví, zahrazená na východní straně vysokou zdí při „panských valech". Na těch aleje starých, košatých lip a za lipami samé zahrady. V nich husto ovocných stromů zakrývajících úřednické domy, šindelové střechy příbytků na záhradi i spustlou „červenou věž", zbytek to „nového města", jež se tu za pánů Kostků z Postupic rozkládalo.

V tomto zákoutí stojí dlouhá, patrová kollej čelem k zámku, k jeho zahradě a k nevelkému, tichému prostranství mezi zámkem a gymnasiem. Podél zdi zámecké zahrady, kde dnešního dne kaštanová alej, stávaly v první polovici minulého století vysoké, vlašské topole; pod nimi vedla „stezka filosofů". Tu se procházeli nebo se na prostranství rojívali před kollejí a gymnasiem nebo strojívali tu pochodňové průvody jako r. 1845, kdy v předvečer jmenin milovaného professora všeobecných dějin P. Germana Presidenta se tu za hlučné hudby seřadili tak, že plameny jejich pochodní tvořily písmena G P.

Kollej sama je prosté výstavnosti; tím bohatěji odráží se od hladké stěny jednotvárného jejího průčelí ozdobný, barokní portál z pískovce, se soškou P. Marie. Na jeho dubových dveřích třemi pilastry rozčleněných je vidět erby pernštejnský a trautmannsdorfský. V rozlehlé budově žilo za starých časů přes pět a dvacet kněží a kleriků. Mezi těmito r. 1806 také Jan Ev. Purkyně, který toho roku učil v první třídě normální školy litomyšlské, a který toho roku se rozhodl, že nezůstane u piaristů, že nebude knězem. A tak vyšel z této kolleje s chudým uzlíkem a pěšky putoval k Vysokému Mýtu, valný kus cesty bos, poněvadž jej mořily velké boty, jak sám pak vypravoval.

Sedmnáct let po něm, r. 1823 dostal se z Vídeňského Tereziána do této kolleje P. Bonifác Buzek, professor filosofie.*) Působil tu znamenitě, tak, že to tenkrát až „neradi viděli"; proto jej poslali r. 1827 odtud z filosofie na zastrčené gymnasium v Příboře, jej, kterým litomyšlský ústav proslul, který „milostnou osobností svou a působením svým stal se předmětem nadšené lásky všech studujících a vzdělanějšího obecenstva", který „na jevo dával potěšení z pokroku Slovanstva" a budil vlastenecké vědomí. Fr. Klácel, Al. V. Šembera, dr. Fr. Brauner byli jeho žáky i pastor Bergmann.*) Buzka pak strkali z místa na místo. Z Příbora do Kroměříže, pak do Strážnice, posléze do Mikulova r. 1839, kdež „brzo duševně se roznemohl". Ještě téhož roku zemřel na Starém Brně v klášteře Augustiniánů, kdež jemu chorému pohostinství poskytli; skonal v náručí svého žáka Fr. Klácela.

V litomyšlské koleji žil současně s Buzkem a na filosofickém ústavě učil jiný Moravan, Florus Staschek**), professor fysiky a mathematiky, jenž obohatil fysikální kabinet litomyšlského ústavu. Byl proslulý učitel, v národním však ohledu nezanechal žehnané památky; slýchal jsem o něm jako o germanisátoru. Za to tím pochvalněji vzpomínali na jeho vrstevníka P. Germana Presidenta, professora všeobecných dějin na filosofickém ústavě (1810—1849), rodáka Litomyšlského, miláčka studentů.***)

Ta živá kdys a ruchu plná kollej Litomyšlská byla za mých časů jako vymřelá. Dvéře její ustavičně zavřeny. Na zazvonění je otvíral hubený vrátný Štěpánek, vrátný, krejčí a zároveň kostelník s ustavičným skoro strniskem na bradě, jemuž šíje nějak strnula: mělť hlavu stále k pravému rameni, tváře nějak tesklivé i když se usmívala.

Dole v nádvoří, v „rajské zahradě" sevřené budovami kolleje chládek a milé ticho; ale jinak, několika keři a starou, sešlou besídkou nebyla ta zahrádka nikterak rajská. Na hoře v patře také hluboký klid po dlouhé chodbě; po celé délce její dvéře vedle dveří, bílé dvéře a většinou zamčené. Tolik místností a jenom čtyři obyvatelé; z nich jeden, stařičký piarista věkem sešlý, sotva se do zahrady o holi došoural, i v létě v zimníku. Ostatní tři mladší, ač také již žádní mladíci, chodili učit do gymnasia: P. Eugen Čáp, katecheta, P. Otomar Šťovíček a P. Cyrin Bernat, zároveň rektor kolleje, nevelký, zavalitý, plného, hladkého obličeje, rtů jako vybledlých, tenkráte víc než

*) Nar. 1788 v Příboře na Moravě.

*) O tom jsem vypravoval v „U nás" v díle III. a IV.

**) Nar. 1782 ve Vyškově, † 1862 v Litomyšli. Tiskem vydal: Erleuchtete Vorhalle zum Tempel des Unendlichen.

***) Nar. 1790, † v Litomyšli r. 1865.

padesátiletý. Nosil hnědou vlásenku se stezkou po straně, sčesanou do spánků; někdy byla suchá, někdy čerstvější. Rychlým krokem chodil v tmavém, šosatém kabátě, který mu, myslím, vrátný Štěpánek šil, v tvrdém klobouku, v černé vestě vysoko zapiaté, s knihami nebo s balíkem sešitů pod paždí z kolleje do gymnasia, z gymnasia do kolleje. To byly jeho cesty. Dole ve městě jsem ho nikdy neviděl.

Ve škole učil za mých let na nižším gymnasiu latině a češtině; doma opravoval úkoly, někdy dlouho do noci a obstarával kollej, její hospodářství. Na litomyšlském gymnasiu nastoupil r. 1856, kdy pak ještě po léta bylo německé. Tou dobou učil také na vyšším gymnasiu dějinám, a tu když vypravoval, zvláště když bylo těžší nebo pohnutější místo, hladíval si rychle, do kolečka svou černou vestu tam, kde byla slušně vyklenuta.

Pátera Cyrina znali přemnozí, kteří ho ani jakživi nespatřili. Vypravovalyť se o něm mnohé anekdoty, rozumí se, že ne všecky „v tom ohledu co se toho týče“ vždy přesně a bez přídavků, ani snad ne vždycky pravdivé. Vděční žáci se starali, aby jich neubylo, a také, myslím, kollegové. Dokud P. Cyrin německy vykládal, měl oblíbenou floskuli: „In dieser Beziehung, was das anbelangt“, od které neupustil ani pak, když se vyučovací řeč změnila. Gymnasium se počeštilo a pater rektor zčeštil své říkadlo. Nyní protýkal své výklady i svůj hovor přečastým: „V tom ohledu, co se toho týče“. Tak také napomínal abiturienty, aby se činili v staré geografii, neboť „hoši, přijde v tom ohledu Kvíčala, a ten v tom ohledu sedí na Italii a co se toho týče jezdí po Řecku.“

K nám mladým byl velmi hodný. Dobře jsme s ním snášeli, ano, jednoho z nás, koll. Nováka, přijal na čas do kolleje jako hosta. O poradách častoval hojně své nejbližší sousedy, podávaje jim svou stříbrnou tabatěrku, aby se v tom ohledu osvěžili co se konference týče. Dočkal se ještě druhé změny na gymnasiu, spojení jeho s městskou reálkou, a působil pak ještě několik let na tomto kombinovaném ústavě. Koncem osmdesátých let odešel do výslužby a zemřel, kmet šestasedmdesátiletý, v tiché kolleji r. 1896.

Rovněž dobře jsme vycházeli s katechetou P. Eugenem Čápem, tenkrát asi čtyřicítiletým, jenž na gymnasiu působil od r. 1867, co se stalo českým. Ve škole byl přísným, ale přísný byl také na sebe.

(Pokračování.)

Prokop Hanák:

LITERÁRNÍ KAPITOLY.

III.

První naše literární kapitola, v níž jsem konstatoval číselnou statistikou, že středoškolské knihovny zanedbávají původní tvorbu českou na úkor literatury cizojazyčné, přiměla k odpovědi p. Vojtěcha Slováka v čís. 2. „Věstníku čes. professorů“.

Pan Vojtěch Slovák, jenž je asi velmi blízek činitelům rozhodujícím o příslušných koupích, má stejně dobrou vůli pátrati po příčinách literární stagnace a odstraňovati je, cítí velmi dobře, že poměr středoškolské četby, který z mých cifer vyplývá, není důvodem ke chvalozpěvům, nýbrž ke krutým obžalobám, ale snaží se přece dokázati mi, že prý se mýlím.

Proberu jeho námitky, ale předešlu, že já postavil jsem cifry, neomylné a neochvějné, kdežto on má jen domněnky a slova.

1. O ústavě, který koupil loni pouze 34 knihy české proti 49 německým, prý pomlčí, ježto se domnívá, že tam nekupovali nikdy nic německého a že nyní najednou to přišlo z potřeby praktické. Budiž tomu tak, ač se může p. Slovák mýlit, neběžíť o ústav jeden.

Uvedl jsem však ještě jiný ústav, který zakoupil pouze 21 knih původních proti 38 překladům — o tom p. Slovák ani muk.

Jsou tyto věci důkazem, že já se mýlím?

2. Pan Slovák praví, že má statistika je neúplná, a že jsem měl prohlédnout zprávy **všech** ústavů, zejména mladších. K tomu dokládám, že mně i každému, kdo nemá v úmyslu mouřenína umývat, revise 35 školských knihovních kupů, tedy jedné třetiny, je postačitelna. Přehlédl jsem zprávy ústavů velkoměstských i venkovských i mladších, aby statistika má byla skutečnosti nejblíže. Tu tedy je můj omyl jistě minimální a na celkovém obraze nic se nezmění.

3. Pan Slovák se táže, proč jsem vyloučil ze součtu na domácí straně Erbena, Němcovou, Zeyera, Třebízského atd., když na straně překladů podržuji a počítám Shakespeara, Gogola, Byrona, Turgeněva atd. Řekl jsem proč, jenže p. Slovák si nevšiml. U Erbena, Němcové atd. byla to pouze nová vydání knih starých, n i k o l i n o v i n k y, u Shakespeara, Gogola atd. však byly to n o v é překlady věcí dosud u nás nevydaných, tedy novinky. A právě o novinky současně stagnující produkce mně běželo.

4. Pan Slovák vyličuje, jak jsou rozděleny a zařízeny knihovny středoškolské. Dobrá. Neposuzoval jsem jich podle oddělení a zařízení, ale v c e l k u, kde by přece musila se objevit ona „z původní literatury převážná většina", zařazovaná prý do oddělení vyšších. Ale té většiny v celku nikde není.

5. Má pravdu p. Slovák, že naše původní literatura pro mládež je opravdu chuda, a že dobrých a cenných prací objeví se v ní do roka málo. Bude však tato literatura ještě chudší, jestliže ji bude p. Slovák hledat jen ve dvou knihovnách, které většinou jen překlady tisknou. Tu nutno hledat i jinde, pilně číst sám a nespoléhat jen na dotyčné sbírky anebo kritiky o nich. Nu, a jsou vedle „Březinových básní, Hilbertových dramat, Šlejharových povídek a Macharových feuilletonů", jež p. Slovák žákům nižších tříd (patrně ani vyšších) předkládati nechce, ještě jiní autoři v Čechách, u nichž by snad těch rozpaků míti nemusil.

6. Dále p. Slovák vysvětluje, že prý knihovník nemůže a nesmí kupovati vše, co vychází, že koupi knihy schvaluje zemská škol. rada, že knihovna je mravně zodpovědna rodičům žáků, kteří si nijak nepřejí, aby jejich synové dostávali do rukou knihy, které se jim nehodí. Nejedna prý „původní povídka, nejeden román moderních autorů našich líčí scény, jež jsou takořka vystřiženy z francouzských pornografů". Není to sice veliká poklona pro „moderní autory naše", ale já jsem nikde netvrdil, že knihovník středoškolský má právě takové knihy kupovati — píší-li se u nás vůbec. Spočetl jsem pouze, že středoškolské knihovny koupily za minulý škol. rok 1104 knihy původní proti 1209 cizím, a řekl jsem, že duch, který takové koupě řídí, nesrovnává se s povinnostmi, jež k sobě míti má a musí každý národ, chce-li býti kulturní hodnotou. A toho mi, bohužel, p. Slovák nevyvrátil.

Konečně poradím mu něco. Může si prohlédnouti zprávy německých středoškolských ústavů a podívati se, co ty kupují. Mají přece podobné osnovy s ústavy českými i v příčině seznamování s literaturami cizími. Namítne, že Němci mají větší literaturu a tudíž i výběr. Dobrá. Tím důtklivější povinnosti máme tedy my ke své vlastní menší literatuře, jež má růsti, a s níž má býti seznámen zevrubně a hluboce a s opravdovou láskou žák na střední škole. Pak snad i mládež vzpamatuje se opět ze svých sportů, jimž poslední dobou oddala přes všecku regulovanou četbu tělo i duši. Je neomluvitelno, koupilo-li na př. Klostermanna pouze 27 knihoven místo 105, Wintra 45 místo 105, Arbesa 6 místo 105, Heritesa 27 místo 105, Heyduka 18 místo 105, Holečka 24 místo 105, Mrštíka 33 místo 105, Raisa 36 místo 105, Vlčka 3 místo 105, Jamota 6 místo 105, Světlou 24 místo 105, atd. Nejprve my a potom to, co je vedle nás. Ovšem je k tomu potřebí jistého racovního citu v srdci, schopnosti vlastního úsudku, více samostatnosti a méně otrocké odvislosti od jistých politicko-kulturních center a programů. Nedostatek těchto krásných ctností v našem národě stále těžce pociťujeme.

LITERATURA.

C a m i l l e F l a m m a r i o n: *Výbuch na ostrově Martiniku.* Přeložil Vojtěch Žbán. „Spisů Camilla Flammariona XIV." Nakladatelství Hejdy & Tučka v Praze 1911.

„Děsné a nenapravitelné neštěstí, které 8. května 1902 v jediném okamžiku zničilo Saint-Pierre de la Martinique a zpustošilo jednu z nejsmavějších našich kolonií, nezasáhlo nás toliko smutkem a zříceninami, které byly bezprostředním následkem děsného převratu, nýbrž také znepokojující záhadou, která nám byla položena: p o z n a t i s k u t e č n é p ř í č i n y t ě c h t o n e o č e k á v a n ý c h v ý b u c h ů a v ě d ě t i, z d a n a š e p l a n e t a v e š l a o p r a v d u d o s t u p n ě b e z p e č n o s t i, n a n í ž j s m e s i u v y k l i u s p á v a t i s v o j e n a d ě j e."

A tuto otázku, kterou dává si na začátku knihy, luští slavný francouzský astronom na posledním případě strašné sopečné katastrofy, zničivší celé kvetoucí město. Otiskuje řadu dopisů, jež mu byly zaslány očitými svědky výbuchu, uniknuvšími smrti, a z údajů jejich dedukuje pak na vědecké basi své zajímavé vývody. Hora Pelée, jako všechny sopky na povrchu naší planety, leží u moře. Voda prosakuje do země a v hořících hlubinách proměňuje se v páru. Když pak napětí páry přestoupí váhu lávy, bývá láva vyhozena do povětří. Tak udál se také dle C. Flammariona výbuch na ostrově Martiniku. Vodní páry tlakem několika tisíc atmosfér vymrštily na Saint-Pierre hořící důlní plyny, jež okamžitě sežehly a usmrtily vše živoucí a zničily rázem celé město.

Své vědecky opodstatněné poznatky pronáší Camille Flammarion, jehož spisy v českém překladě vydává nakladatelství Hejdy & Tučka, způsobem laiku srozumitelným, spojuje harmonicky theorii s praxí.

Nelze mi odborně posouditi správnost dedukcí autorových, tolik však jisto, že, byť i snad nebyly vždy vědecky správny — a nepronáší jich C. Flammarion s apodiktickou jistotou — zásluha o zpopularisování jedné z nejnepřístupnějších věd upřena mu býti nemůže.

Tristan.

Ruská knihovnička. Sbírka textů vynikajících spisovatelů ruských s poznámkami, výkladem a přízvukem. Sv. 1. Pořádá K. Štěpánek. Nákladem Hejdy & Tučka v Praze 1911.

„Ruská knihovnička", jíž redakcí znalce ruštiny, profesora K. Štěpánka, vydává nakladatelství Hejdy & Tučka, vstupuje právě prvním svazkem slibně do života. Obsahuje na počátku stručný výklad a výtah ruské grammatiky a všech jejích pravidel, za nímž následuje výbor krátkých ruských textů. Prozatím zastoupeni jsou: Turgeněv, Gogol, Čechov, Doroševič, Gorbunov, Puškin, Petrov a Burenin.

Účelem a cílem „Ruské knihovničky" je rozšíření znalosti ruské řeči u nás a krásné a cenné ruské literatury, a proto lze nový tento podnik srdečně vítati.

T.

DIVADLO.

Činohra. *Jan Hus.* Historická hra o pěti dějstvích. Napsal Al. Jirásek. Na Národním divadle po prvé dne 31. října. Režisér Jaroslav Kvapil.

Maje vzhledem k poměru mezi autorem Jana Husa a „Zvonem" psáti výhradně o provedení nové historické hry Jiráskovy, budu se především obírati představitelem úlohy titulní, Edvardem Vojanem.

Bezkompromisnost a prostotu Husovu, jež jsou téměř výhradné rysy jeho monumentality v Jiráskově historické hře, vyjádřil Husův představitel co nejúspornějšími prostředky, hledaje a nalézaje velikost postavy světově největšího Čecha všech dob v jednoduchosti podání. Jiráskův Hus jest téměř výhradně nádobou pravdy a její statečnosti, a k strmému oblouku jich soudržnosti nedosahují ostatní hnutí lidské duše. Duše v tomto Husovi Jiráskově i Vojanově hoří sice intensivně, ale jednostejně vysokým a klidným plamenem a nic nepřivádí ji z míry, ani smrt, nikdy není unavena, třeba tělo kleslo vysíleno žalářem a háděním v refektáři bosáckém a třeba tělo duši sotva už hlasu propůjčovalo, jak slyšíme v posledním dějství ve vězení bosáckého kláštera v Kostnici. Tu dovídáme se ovšem, že ani Husova mysl neušla zkrušení smrtelnou úzkostí, ale slyšíme to jenom z doznání Husova — „těžká pokušení," strach převeliký, tesklivá myšlení, — pánovi z Chlumu, „chmurně ne však naříkavě" (jak autor žádá) složenému. Tu jsme také svědky jediného Husova citového překypění, díků jeho pánovi z Chlumu a jediného jeho vytržení, v němž vypráví, jak se mu ve snu zdálo o zhanobení a nové slávě Betlemské kaple, a jediného pathetického místa o veselé smrti pro pravdu. Z nesmírného hlasového svého rejstříku nepoužil rek Jiráskových dramat pro jeho Husa nic více než kadence z mezza-forte v refektáři bosáckém až do polohy Janošíkovy v V. dějství. Ani scéna na hořejším paláci staroměstské radnice, Husovo utkání s Němci konšely pro odsouzence z jeho přívrženectva nepozdvihne jeho hlasu přespříliš mocně. A stejně, jak klesá jeho hlas, zsiná a prohlubuje se jeho tvář, v prvním dějství téměř kamenná, v níž jenom oči planuly a jen koutek úst účastnil se v mimice. Ke konci častěji zažehnou se rysy této masky a oči prozradí víc než slova z utrpení tohoto muže, který z okolí svého trčí jako pilíř, jejž možno sic skáceti, nikoli však z místa posunouti.

Protiklad Husův představen jest v Jiráskově hře dramatickým kontrastem M. Štěpána Pálče, jenž přichází v II. dějství Husa z jeho odporu proti arcibiskupově zápovědi, kázání v Betlémské kapli, zrazovat důvody kompromisu svědomí s vhodností bezpečí nejen osobního, ale i obecného. Páleč je povaha značně složitější než Hus a přeměna jeho ze sympatického přítele v padoucha smýšlením i jednáním zdařila se panu Schlaghammerovi dokonale. Přinesl již do první scény své s Husem kaz na profilu přítele a stoupence, jenž veden hlavně motivy závisti a ctižádosti octne se na konec ve sboru žalobců Husových na koncilu. Scéna rozchodu obou v žaláři, kde Páleč překonán Husem zapřísahá jej, aby odvoláním se zachránil, také zásluhou Pálčova představitele byla jednou z kulminujících v V. dějství. Třetí mocnou složkou konfliktu

zásad ve hře jest Jan z Chlumu, průvodčí Husův do Kostnice, nejmocnější jeho opora duchovní a hlavní z pánů krajanů, jež Husovi Bůh dal jako „anděly, kteří jej bídného posilují“. Mužný zjev páně Vávrův opatřil představitele husitské šlechty v národě, který Husa neopouští od jeho rozhodnutí jíti do Kostnice až do konce a jemuž ve hře připadá poslední slovo: „Mistře Jene, k svatému konci jsi došel. A je, jak jsi řekl: Vítězí, kdo bývá poražen!“ i objetím se za národ s ním loučí — všemi rysy šlechetnosti a rytířství, neostýchající se horoucího slova ani před svatým sborem. Z ostatních asi sedmdesáti osob hry, jež cedule jménem uvádí, vynésti sluší výkony představitelů ze šlechty p. Matějovského jako mincmistra Zmrzlíka ze Svojsína, mocné záštity a hostitele Husova, jeho choti Anny (pí. Dostálové), Mikše Divokého (p. Focht), dále představitelů z lidu Ondřeje Poláka (p. Boleška), ševce Pavla (p. Viesnera), Smolaře (R. Poláka) zvláště pak žen Paní Žofky (pí. Hübnerová), Marty (pí. Danzerová), Petruše (pí. Ryšavá). Pan Hašler byl v roli Martina studenta jímavý, v úloze kardinála Zabarelly narostl i zjevem i gestem. Pan Kafka jako střídník u sv. Jiljí měl šťastnou episodu v I. jednání, p. Steinsberg vynikal jako staroměstský purkmistr dürerovskou maskou. Mnoho z figurin a skupin předvídal i Brožík.

Scéna byla velkolepá, dekor i kroje co nejvěrnější, zvláště scenerie I. obrazu v Jirchářích i komnata Husova, dále interieur z biskupského paláce v Kostnici, zejména refektář bosácký, byly brilantními kusy dekoračního umění v Národním divadle proslulého. Vrcholem dílu oddané režie byla scéna v refektáři. *KMČ.*

My a operetta. Úvodní článek „Kurjera warszawského“ ze dne 31. října 1911:

„Už je tomu tak, že pro nejznačnější část varšavské intelligence bývá sensační událostí — představení nové operetty! Honem na premieru! Abychom se mohli súčastniti rozhovoru o nejnovějším „arcidíle“ pana — Śliwińského. Abychom se s ním seznámili co nejdříve, dřív než „celá Varšava“, která se bude dráti o vstupenky do „Teatru Nowości“. Však se těch vstupenek sotva dostane! Ach! Že ty Nowości nemají rozměrů římského Colossea! Kde se bere — pro nás — to zvláštní kouzlo operetty? A zdali jen u nás? V Petěrburce, bezmála čtyřikráte*) lidnatějším než Varšava, existují a prosperují nyní čtyři operetní divadla. Lze snad tu polskou a ruskou zálibu v operettě pokládati za projev nižší úrovně vzdělanosti u porovnání se západní Evropou? — Operetta, toť vlastně tretka a cetka. Operetta je v oboru divadla i hudby totéž, co barevný, lesklý střípek, lákající k obdivu středoafrické kmeny Ňam-Ňamů. Jakmile tam někde zachrastí missionář neb cestovatel hrstí takových sklíček — seběhne se ihned celá obec. Na vlas tak, jako když se pan Śliwiński objeví ve Varšavě s „Cudnou Zuzanou“. Ale ovšem, proč by si dav neměl popřáti toho, co se mu tak ukrutně líbí? Co jednomu připadá jalové, plitké a zhola nezábavné, při tom se jiný smíchem až za břicho popadá. A když se zeptáte vlídně milovníka operetty, který si už devětkrát pochutnával na „Cikánské lásce“ neb „Kouzlu valčíku“, co se mu v operettě tak strašně zamlouvá — začne on — jak by ne! — o „artizmu“. O uznané umělecké hodnotě operett Offenbachových neb Straussova „Netopýra“. Jakýs je v tom sice rozdíl — připouští — ale, drahý pane, v Umění (s velkým U) genre sem, genre tam! A je po řeči.

Budiž. Promluvíme si tedy o tom zvláštním úkaze, že my Poláci zmohli jsme se na své vlastní a původní básně, romány, symfonie, ba i — s nouzí — na své opery; ale na svou domácí původní operettu ani na jedinou! Tolik milovníků po ní dychtí, a jako zakleto, jako učarováno, kde nic tu nic! — Nešlo by ani tak o čest, aby polská tvorba byla representována i v mezinárodní produkci operett. Obešli jsme se bez té cti dosti dlouho i obešli bychom se ještě nějakou dobu. (Neboť „Pážata královny Maryšky“ nelze — bohužel — pokládati za pravou operettu). Ale povšimněmež si toho, že po drahná už leta sytíme se operetní stravou téměř výhradně — vídeňskou. I uvykli jsme „válet se smíchy“ z těchže podnětů, právě z jakých se „válí smíchy“ měšťák vídeňský nebo — berlínský. Ani jsme nepostřehli, že všichni ti, nám dnes už drazí a milí operetní „rekové“ a „rekyně“ nemají zhola nic společného s duchem našeho národa, s jeho povahou a cítěním, s jeho vlastnostmi a snahami. Neustálé divadelní obcování s těmito operetními postavami ryze německého rázu a střihu nadělalo z nás učiněných „bürgrů“, německých „buržoů“, broukajících si valčíky čistě německého hudebního konceptu neb kochajících se ve výlučně německé sentimentálnosti „Kristy z myslivny“ a „Krásné Risetty“. Kde shledáme v těch operettách, jež mlsáme raději než koláčky od Lursa,*) kde jediný typ neb rys polský, jediný zákmit pravého polského humoru? Kde zvuk polské písně — leda snad parodovaný? Sotvaže tu a tam zazní se scény cos našeho v nějaké lokální vložce kupletové. A stejně jako ve frašce vězíme neodvolatelně a oddaně v chomoutu cizího, nám nesloužícího boulevardního genru pařížského, tak v operettě zas přežvykujeme bezmyšlenkovitě německé „witzy“ neb melodie od „krásného modrého Dunaje“. Neříkám, že by někdy nebyly zábavné a hezké — ale té jednostrannosti!

*) Jen dvakráte, (Pozn. překladatele.)

*) Nejvyhlášenější varšavský cukrář.

Úplné vyprodání všech míst v Teatru Nowości na prvá tři představení „Krásné Risetty“ dokazuje, kterak jsme blaženi, že jest nám přáno uvítati novou operettu. A zas vídeňskou, pravou vídeňskou!

Nu, a polský humor i polská hudba dřepí zatím v koutě. Pravda? Opíjíme se už jen pivem a proto náš humor a naše hudba sedí za pecí nevrle i líně. Slušelo by, vzkřísit je — když pro nic jiného, tedy už proto, abychom svrhli sladké jařmo cizozemské operetty.“

Morálku z té polské úvahy pro nás plynoucí vyčte si čtenář sám. Bohdá i s dodatkem, že kult vídeňské operetty a z něho plynoucí nová germanisace i zbahnění našeho vkusu a našich mravů jsou pro nás mnohem povážlivější nežli pro Poláky. *J. L.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN

* Neočekávanou smrtí spisovatele Jaroslava Kampra, jež smutně překvapila českou literární obec, ztrácí naše písemnictví výrazný zjev umělecký, který patřil k nejmnohostrannějším a nejsympatičtějším v naší literární obci od let devadesátých. Vyškolený znatel literatury i zjevů výtvarných, domácích i cizích, uměl promlouvati o umění perem suggestivním a teple jímavým, zprvu hlavně pod čarou německé Politik, jejímž byl spoluredaktorem, později v článcích, brošurách, samostatných publikacích a předních časopisech českých, v nejednom případě i v německém tisku zahraničním. Ve starých Pelclových Rozhledech uplatnil se Kamper jako nadšený průkopník moderního českého umění, napsav krásné a cenné monografie o mladé družině Manesa, o Jeneweinovi, Alšovi, Schwaigrovi, Mařákovi a j.; v Literárním obzoru uměleckém, jehož redakci převzal před deseti lety po Jaroslavu Vlčkovi, uveřejnil zajímavé studie zejména o J. J. Kollárovi a Stroupežnickém, psal mnoho i o Bozděchovi a jiných vynikajících zjevech našeho divadelnictví, jehož byl bystrým znalcem a nadšeným stopovatelem. Když se vzdal Sládek redakce Lumíra, řídil časopis tento s Václavem Hladíkem, po smrti Sv. Čecha redigoval jistou dobu i Květy. Při Městském divadle Kr. Vinohradů zastával nějakou dobu i úřad dramaturga, všude zasahuje při tom svým pilným zájmem, svou širokou a živou znalostí umění i starých památek českých, svým intelligentním chápáním zjevů často dosti odlehlých a exotických. I ke starší české hudbě cítil příbuzné vztahy a psával o ní, stejně jako o historických památkách našich, o nichž ukládal články zejména do Soupisu památek vydávaného Českou Akademií. V mladších letech i pilně překládal z němčiny, z francouzštiny a z hollandštiny (Halbovo Mládí, Couperusův Osud), r. 1904 vydal román Bílá láska, v němž zachytil svým jemným, diskretním perem zejména několik krásných impressionistických passáží ze staré Prahy; jinak se živěji belletristicky neprojevil. I jeho talent organisační byl nevšední a projevil se zejména r. 1902 založením Kruhu českých spisovatelů, jehož byl od počátku až do smrti předsedou. Ještě loňského roku účastnil se Kamper novinářského sjezdu v Sofii, od léta však počal vážněji churavěti a dne 31. října, sotva 40letý (narodil se v Karlíně 12. srpna 1871), dotrpěl. Česká literární obec, zejména její mladší representanti, budou s úctou vzpomínati jeho intelligentní, významné a mnohostranné práce.

—n—

* V sanatoriu pro choromyslné zemřel 2. t. m. akademický malíř a výtvarný essayista Miloš Jiránek, vynikající člen mladé družiny „Manesa“, Hynaisův žák a jeden z nejosobitějších kritických talentů poslední výtvarnické generace. Jiránek, kterého ztrácíme v nejbujnějším rozkvětu mužného věku 36 let, vynikal pozoruhodnou znalostí umění a jeho články, essaye a studie, s nimiž jsme se za posledních let potkávali zejména ve Volných směrech a potom v duchaplně skizzované knize Dojmů a potulek, vždy upoutávající, byť nenašly vždy našeho souhlasu. Jako o malíři tvrdí o něm zasvěcení druhové jeho cílů a snah, že vynikal neobyčejnou pracovní houževnatostí, že byl stále nespokojený a hledající, stále vynalézající a řešící nové problémy i cíle. Loňská souborná výstava v Topičově saloně byla toho ostatně dokladem více než přesvědčivým, (bylo o ní psáno i ve Zvonu) a letošní jarní výstava Manesa mluvila o této tvůrčí umělcové snaze stejně hlasitě. Byly to tuhé, cílů vědomé průpravy k čemusi, co hlasitě vířilo pod mladým čelem umělcovým, ale co nedozrálo, podťato náhle neočekávaným časným jeho skonem. Z umělcova pera vzpomínáme zejména na krásné úvodní studie o Josefu Manesovi a potom na řadu článkův a překladů, jež ukládal ve Volných směrech zejména v období své vlastní redakce. Jednou z posledních prací výtvarných je portrét dramatického umělce Edvarda Vojana, o němž pilně pracoval až do posledních dnů, kdy jej překvapila zákeřná choroba a kdy byl tak náhle vytržen z lůna mladé rodiny. *—n—*

* V Táboře zemřela 31. října dramatická umělkyně paní Tereza Šmahová, bývalý člen Národního divadla pražského, choť dramatického umělce a režiséra Josefa Šmahy. Rodačka z Kutné Hory (* 1857), účastnila se již v mladistvém věku divadelního ruchu a v letech sedmdesátých působila u společnosti J. J. Stankovského v Jičíně, později v Plzni a

v Praze (u společnosti Švandovy). Jejím hlavním oborem byly role naivek a milovnic: v živé paměti jsou zejména její Marie Stuartka, Panna Orleanská, Claire v Majiteli hutí, Eliška v Noci na Karlštejně a j. Čest budiž její památce! —*n*—

* V moskevském historickém museu ve spoustě archivu A. A. Bachrušinova, zakladatele ruského divadelního musea, vyskytuje se dopis hr. Tolstého Ostrovskému. Dopis je bez data, ale pochází patrně z konce let 50ých, byl 16. října uveřejněn v „Řeči" a zní: „Co děláš, milý Ostrovský? Byl jsem v Petrohradě, ale nemocen, a proto s tebou se neshledal. Urči den a hodinu, a kde bychom se sešli, ať u tebe, či u mne. Záhy na dlouho odjedu do vsi, a nechtěl bych odjeti, aniž s tebou se shledal. Tvůj hrabě Lev Tolstoj. Douška: Je-li u tebe Gorbunov, vyřiď mu, že nemohu pochopiti, proč se ke mně nehlásí." Gorbunov přijížděl k Tolstému i do Jasné Poljany, Tolstoj si ho vážil, že psal lidové hry, ale naproti tomu, jak V. Lazurský v „Pamětích" uvádí, Ostrovskému mnoho vytýkal a dopis nyní objevený je důležit pro literární historii, neboť o styku Tolstého s Ostrovským až posud nebylo nic známo.

K. V. H.

* V těchto dnech oslavila Červená Rus sté narozeniny svého buditele, publicisty a básníka Markiana Šaškeviče, nar. 6. listopadu r. 1811 na Bialej Gorze ve vsi Pidlisie, v kraji zloczowském, jenž zemřel r. 1843 jako kněz pro ukrajinsky vlastenecké smýšlení štvaný s místa na místo. Pohřben byl na cmentarze (hřbitově) Lyczakowském ve Lvově. Roku 1836 začal sbírati písně lidu ukrajinského, zapisovati zvyky a jeho obyčeje a shromáždiv kolem sebe kruh spisovatelů, vydal vše ve sborníku „Zorja", kde umístil také četné překlady z češtiny a srbštiny a jak píše polský kronikář: „wszystko w języku chlopa ze wsi, dotychczas nigdzie jeszcze w druku nie widzianym". Vydal sborník „Dněstrovska Rusalka" a jeho „Dumky" a „Psalmy Ruslanovy" zahájily nový směr v literatuře maloruské a mnohé jeho básně a písně znárodněly. Slavnosti ve Lvově zahajují se odhalením pomníku na hřbitově, zasazením pamětní desky na průčelí seminářského chrámu, načež pořádají se přednášky o jeho činnosti nejen ve Lvově, ale všude v území maloruském, celkem posud ohlášeny 102. Jubilejní vydání spisů Mark. Šaškeviče, 4 svazky, právě vychází.

K. V. H.

* „Les Annales" zmiňují se o knize vydané u příležitosti Dickensových oslav v Anglii, kterou sepsal Paul Hervieu, aby vylíčil velkého spisovatele v jeho vztazích k ženám. Zajímavá a posud neznámá v těch podrobnostech objevuje se historie z jeho intimního, domácího života. Dickens oženil se s Kitty, starší dcerou redaktora časopisu „Evening Chronicle", miss Hogarthovou a spolu přijal do domu její mladší sestru Mary, mladičkou, živou dívku, veselou, nadanou přirozeným humorem, k níž přilnul, a mezi oběma vznikla, tehdy modní, „duševní láska". Ne se ženou, ale s ní sdílel všecky jasné i chmurné pocity, jí svěřoval literární záměry, s ní promlouval o osnovách prací a také s ní se radil o díle, o němž právě pracoval, „The Pickwick Papers". Dívka churavěla a když zemřela, sedmnáctiletá, Dickens byl bez útěchy, ustal v pokračování Pickwicků na několik měsíců, přes to, že obecenstvo bouřlivě požadovalo pokračování, neboť zájem byl pro tuto práci tak veliký, že po vydání díla bylo do měsíce rozprodáno 100.000 výtisků. I později vzpomínal na Mary. Ač měl četnou rodinu, dal se r. 1858 rozvésti se ženou a domácnost svěřil druhé sestře své ženy, Georgině. Ta se mu zalíbila později tak, že jí byl velmi nakloněn. Umíraje odkázal celé jmění, mnoho šperkův a skvostův uměleckých, svou knihovnu Georgině, protože mu dovedla nahraditi Mary a často o ní s ním rozprávěla. Byla to dívka dobrosrdečná, která Dickensa zbožňovala a s ním posuzovala osnovu díla „Bleak House". Scházel jí humor, ale za to byla hlubokého citu a vážná.

K. V. H.

S t o l i c e v k u c h y n i. O nečistotě starých měst psáno již bylo mnoho. Ale tohle je nejpodařenější. Na Novém městě v Praze byl židovský dům, v jehož kuchyni byla s odpuštěním stolice záchodní. Ten dům r. 1522 rozdělen mezi židovku a žida. A tu ta židovka, které připadla kuchyně, nechtěla pustiti žida ani jeho rod k stolici ve své kuchyni. Při každé nutné návštěvě byl boj. Z toho soud. Židovka vinila žida, že jí „sahá na kuchyni a stolici záchodní, kteráž v ní jest udělána, užívaje jí a nečistoty čině". Na to odpověď: „Ta stolice byla v kuchyni od starodávna, prve než dům byl rozdělen." Ortel: „Aby tu stolici záchodní pro nezpůsob místa Anka židovka z té kuchyně dobyla." A co potom? Soud neurčil, když stolici necudnou dobude, kam ji postaviti. Či byl pak celý dům bez stolice?

V Praze dne 10. listopadu 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

A třetí v tom kollegiu P. Otomar Šťovíček, dobrý padesátník (nar. 1822) plného obličeje, pozardělých tváří, s krátkými licousky, obtloustlý, ale švižného kroku a „od komplimentu", dobrý společník. Rád se zasmál a sám leccos veselého pověděl, někdy i klášterní anekdotu latinskou, českou. Ve škole dobře působil, zvláště za dob německých, kdy učil češtině (od r. 1853). Horlivě seznamoval žáky s českou literaturou a budil v nich a posiloval vědomí národní. Tak s uznáním o něm vypravovali bývalí jeho žáci.

Čtvrtý z těch piaristů P. Damas Čihák, tenkráte když jsem nastoupil, padesátník, veliký, výrazné hlavy, vážné chůze, důstojného vystupování. Slýchal jsem, že je ve škole přísný. Ve sborovně se málo kdy pouštěl do družných hovorů; byl znalec hospodářství a kuchyně. Zaslechl jsem ho jednou v zimě, stál důstojně u kamen, vypravovat, jak nakládá okurky, jak jest třeba je pak ošetřovat, aby vydržely svěží, tvrdé a chutné až do poslední na dnu. Byl to vzor gourmandského líčení. Měl svou domácnost a žil v městě.

Se mnou nastoupili téhož roku (1874) supplenti Jos. Novák z Tábora, přírodozpytec, Jan Malý z Liblé a Pražan Karel Himer, klassičtí filologové. O nich se ještě zmíním. Rok přede mnou dostal se do Litomyšle Rudolf Knaus, známý svými pracemi zeměpisnými, žijící nyní ve výslužbě na Moravě, a téhož roku také A. V. Šmilovský (Šmilauer), o němž budu svým místem šíře vypravovat.

Z piaristského gymnasia zůstali ve sboru světští professoři Fr. Grešl, filolog, o kterém jsem už vypravoval v prvním díle těchto „Pamětí", pak Ed. Syřínek, mathematik, světlých vlasů a licousků, tváří nažloutle popelavých, bez ruměnce, šedých, bystrých očí za zlatými brejlemi. Rád zažertoval, sám se však na hlas nikdy nezasmál. S tím svým suchým humorem líčil také obrázky z Rychnova nad Kněžnou, kdež před tím působil, jmenovitě paní purkmistrovou, jak hleděla na professory a jak je dělila na obyčejné a „maturitétní"; s tím suchým humorem ženil on, starý mládenec, nás mladé supplenty a nabízel se pokaždé, kdykoliv se za hovoru stala zmínka o některé městské slečně, že řekne „starému", a že jistě nám ji dá. — U nás ve sboru zůstal do r. 1876, kdy se dostal do Prahy na reálné gymnasium tenkráte na Spálené ulici. Působil tu do let devadesátých, kdy zemřel.

Třetí ze světských, kteří už za piaristů na gymnasiu učili, byl Jan L. Majer, klassický filolog, tenkrát, 1874, třicítiletý, ušlechtilé, jemné hlavy, pěkných, tmavých vousů a černých očí, hubený, elegantní, vřelý pěstitel hudby, vysoce vzdělaný, jenž se horlivě zabýval i moderními literaturami. Majer mne seznámil s dílem Brandesovým v německém překladě Strodtmannově (Die Hauptströmungen der Literatur des neunzehnten Jahrhunderts), jehož první díl vyšel nedávno před tím (1872) a třetí toho roku 1874. Svazky ty jakož i Hettnerovy dějiny francouzské literatury v 18. století, také nedávno vydané (1872), staly se mi četbou zvláště milou. Při nich býval můj duševní odpočinek za studia politické historie a zeměpisu v čas přípravy k státní zkoušce.

Majer bohužel záhy odešel, u věku pětatřicíti let. Na samém konci školního roku dne 15. července 1878, právě když chtěl jíti na Te Deum, zachvácen byl mrtvicí. Živě pamatuju si smutnou noc po tomto dni, kterou jsem (tenkráte jsem byl už na reálce) u něho probděl s koll.

Novákem, později ředitelem gymnasia Čáslavského. Hlídali jsme a opatrovali koll. Majera, nemocí hrozně sklíčeného. Nemohl se hnouti, nemohl slova promluvit. Vidím nevýslovný pohled jeho tmavých očí, který na nás upíral a pak na katechetu, když pozdě na noc, nevolán, sua sponte, přišel jej zaopatřit.

Nazejtří jsem odjel na prázdniny. Koll. Majer podlehl druhému záchvatu dne 19. srpna. Odpočívá na hřbitově litomyšlském poblíže svého přítele O. M. Bukovského, bývalého vychovatele u knížete Hohenlohe; o Bukovském se mi udá ještě promluvit.

Takový byl sbor učitelský, jehož jsem se stal členem. Nemohu mlčením pominout, že rok přede mnou (1873) v něm působil také milý můj přítel Antonín Truhlář, o kterém jsem už vypravoval v prvním díle, a který z Litomyšle se dostal na gymnasium do Domažlic. Slýchal jsem tu v Litomyšli o něm jen samou chválu. A ještě na jednoho si tu rádi vzpomínali, na Josefa Kořenského. V Litomyšli působil od r. 1871, a touže dobou jako Truhlář t. j. před prázdninami r. 1874 s ní se rozloučil a odebral se na nové působiště své, na Smíchov. V Litomyšli učil na dívčí škole, která tenkráte byla v domě pod fortnou, blíže špitálského kostelíka, v tom domě, ve kterém někdy přebývala a zemřela M. D. Rettigová.

Na přítele Kořenského, kterého jsem tenkráte neznal, s potěšením vzpomínali jeho druhové a známí, s láskou a vděčně jeho žákyně, jak jsem slýchal a jak jsem později i sám se přesvědčil, když jednu z nich, nyní mou milou ženu, jsem si zamiloval.

XI.

Učil jsem na starém, svého času proslulém ústavě v městě starožitném s velkou, dobře tisíciletou minulostí. Vypínalť se dle Kosmova svědectví již r. 983 na výšině nynějšího zámku a jistě že již dlouhou dobu hrad Litomyšl tenkráte v samostatném knížectví Slavníkovců nedaleko hlubokého, ohromného hvozdu pohraničného. Sv. Methoděj, dle pověsti, tudy přišel do Čech a tu u litomyšlského hradu založil kostelík sv. Klimenta. Hrad stál při obchodní stezce Trstenické, vedoucí z Čech na Moravu, do Uher a dále na východ.

Její branou byl hrádek Hrutov půl hodiny dále za Litomyšlí. U něho dal kníže Spytihněv II. r. 1056 zjímat a spoutat tři sta předních Moravanů, které sem vylákal, aby měl, čím zastrašit Moravany přidržující se odbojného bratra jeho Vratislava.

Tu u Litomyšle vítal za říjnového dne r. 1108 Mutina Vršovec se lstným dvořanem Vackem knížete Svatopluka, vracejícího se s vojskem z polní výpravy uherské. Vítal jej upřímně, netuše, jak kníže na oko přelaskavý strašlivě se rozhodl o něm a všech Vršovcích, že jej čeká po noclehu na nedalekém hrádku Vratislavi *) ukrutná smrt i jeho dva synky a ta že bude začátkem úplné zkázy všeho jeho rodu.

Tenkráte již stál vedle litomyšlského, jistě dřevěného hradu, benediktinský klášter, založený asi r. 1098 knížetem Břetislavem II. Benediktini pak za nedlouho musili ustoupit praemonstratům přičiněním syna Kosmy kronikáře, olomouckého biskupa Zdika, jenž na druhé své pouti palaestinské v Jerusalemě vstoupil, „v radostném pláči", do řádu sv. Norberta. V sněhobílé říze vrátil se do vlasti a horlivě působil, aby se zakládaly kláštery praemonstrátské. Proslavený ten poutník Jerusalemský nazval výšinu litomyšlského hradu a kláštera Horou Olivetskou. A to jméno jí zůstalo na mnohá století.

Za Karla IV. učiněno z kláštera biskupství. Druhý biskup litomyšlský Jan II. (ze Středy), kancléř Karla IV., založil při hradbách městských, pocházejících z času jeho předchůdce (r. 1351), klášter poustevníků sv. Augustina. Když po letech zemřel stár, upadnuv u dvora v nemilost, pochovali jej v Litomyšli v kostele klášterním, nyní proboštském; a tu odpočívá muž svého času vzácně vzdělaný, ctitel a přítel slavného Petrarky, s nímž si dopisoval.

Z nástupců tohoto biskupa dvořana, diplomata a humanisty, nejmohutněji v paměti vyvstává Jan V., vášnivý odpůrce Husův a Husitů. Potíral je, kde mohl, i na krvavém bojišti, jako v kruté bitvě u Kroměříže (1423) Tábory a Pražany, jež vedl Diviš Bořek z Miletínka. Byl v pravdě „Železný" ten biskup, jemuž se Řím odměnil purpurem kardinálským. Ale Litomyšle pozbyl. Husité mu ji vzali.

Dostala se pak do rukou rodů panských. Za dlouhé vlády Kostků z Postupic byla střediskem českobratrským. Tu žil a umřel Krasonický, tu působil Augusta, odtud vyšel r. 1491 Martin Kabátník hledat po světě církev, která si zachovala prvotní prostotu křesťanskou. A litomyšlský ten soused „v školním umění neučený, leyk žádného jazyka neuměje krom svého při-

*) Knížecí hrádek Vratislav (Vraclav) stával asi hodinu cesty za nynějším Vysokým Mýtem, kterého tenkráte nebylo.

rozeného českého", dostal se přes Polsko, Uhry a Valachii do Cařihradu, odtud do Malé Asie, do Halebu v Syrii, do Damašku, Jerusalema, odtud do Egypta a z Kahiry zase přes Jerusalem zpátky do Litomyšle, kamž přibyl v listopadu r. 1492.

A kulturní událost z té doby: bratří působením ochrance a příznivce svého pana Bohuše II. Kostky z Postupic založili sobě v Litomyšli už r. 1503 knihtiskárnu. Nejprve byla v domě blíže hradu, kostkovského, na hoře Olivetské. Vedl ji Pavel z Meziříčí a měl „pres starý normberský"; psával se podle svého prvního sídla „Pavel Olivetský, impressor z Olivetu".

Po odboji českých stavů r. 1547 Litomyšl Kostkům odňata. Nastalo pronásledování bratří, pak koncem 16. století, kdy vládl na Litomyšlském novém zámku nádherně vystavěném (r. 1568) pan Vratislav z Pernštejna a žena jeho Španělka, z rodu Manriquezů de Lara, uhodily tuhé útisky na nekatolické poddané. A poslední z Pernštejnských Frebonia povolala Piaristy na utvrzení katolického náboženství. Přes všecka pronásledování zůstalo v širém okolí mnoho tajných bratří a evangelíků; Litomyšl sama však stala se katolickou, městem piaristů a studentů.

Z té pestré, velké minulosti, které jsem tu z plna ani nenastínil, zůstaly do těch časů, kdy jsem do Litomyšle přibyl, jako památníky „panské" a „městské", valy, slehlé již, srovnané, milé alejemi starých lip a kaštanových stromů, zůstaly zbytky sešlých hradeb a bašt. Bran už nebylo. Horní zbořili r. 1822, Dolní r. 1835. Na dobu biskupskou připomínal děkanský chrám a špitálský kostelík, hrubě změněný přestavbami po ohních. Z památné periody bratrské zůstalo jen nevzhledné stavení před Dolní branou, někdy špitál bratrský, jemuž se však v Litomyšli obecně říkalo „sbor".

Nádheru a lásku k umění mocného velmože, pernštejnského pána, mluvně hlásal zámek i ve své opuštěnosti a ve svém sešlém stavu, přísnou zbožnost poslední vladařky pernštejnské kollej bratří pobožných škol; chrám kollejní pak dobu baroka, kdy na zámku již vládl cizinec, pán v allonžové paruce, hrabě z Trautmannsdorfu —

V městě samém nezachovala se žádná památka gotické stavby, a z renaissance jen maličko. Časté požáry, zvláště veliké ohně v 18. století a r. 1814 zničily skoro vše. Na starobylých spodních částech měšťanských domů hlavně ze 16. století vyrostly stavby nového rázu, barokové, empirové, při nichž zůstaly podsíně, podloubí po obou stranách táhlého náměstí, jež mu dodávají tak zvláštního a zajímavého rázu a zavádějí mysl do středověkého města, jak mívalo „lúbie sklenuté u předdomí, aby v čas dště neb nechvíle mohl každý jíti, kamžby chtěl po městě such a po suše".

Všecko to, mohutné stavby na hoře někdy Olivetské, město samo, domy jeho i náměstí, zbytky jeho hradeb, valy, aleje starých stromů, hlučné a zas tiché podsíně, bylo pro mne cosi nevídaného. Vše mně zajalo mysl i okouzlilo.

(Pokračování.)

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou.*)

OSOBY:

Filipina Welserova, tajná choť Ferdinandova.
Kateřina z Lokšan, její teta.
Ferdinand, arcivévoda.
Jan Beran, cechmistr krejčí, konšel.
Jeho žena.
Dorna, dcera.
Bolehlav, cechmistr kolářů a kovářů, konšel.
Mates čili *Mácha*, jeho syn, čekanec misterství kolářského.
Jan, školní bakalář.
Augusta, biskup českých bratří.
Pučálka, vrchní lesní.
Pěnivod, mistr švec.
Páže. Bába v karkuli. Bába s okurkami.
Městský rychtář s pacholky.
Kramáři, mistři řemesla, studenti, učedníci, pážata, myslivci, lid městský i selský, zloděj, preclíkář.
Děj v Rakovníce a na Křivoklátě r. 1563.

PŘEDEHRA.

Gotický pokoj na Křivoklátě. Od stropu visí svícen několikoramenný. V pozadí otevřený ve-

*) Veškerá práva vyhradil si autor. Právo hudebního skládání zadáno není.

liký sloupový arkýř, z něhož pohled na lesy i na nebe. K arkýři vedou 2 stupně, u nich stojí prázdná kolébka. Stranou stůl neveliký s třemi sedadly. Při zdi lavice goticky řezaná. Příchod děje se dveřmi z prava. Na levo je ložnice. Je k večeru, ale ještě množství denního světla. U kolébky sedí Filipina na nízké stoličce. Hlavu má položenu, na kolíbce. Dáma 28letá. Je v tichém žalu. Nářky její nesmí býti hřmotné, ona vždy spíš jest jako ve snách. Oděna černým aksamitem, má límec bílý krajkový, na páse tašvici se šátečkem. Na hlavě módní čepec hedvábný, šedý, se zlatými šňůrami. Tiše, tichounce:

VÝSTUP 1.

Již nemá smutná máti
svých dítek kolíbati:
v rajský sad
šly si hrat — —
— — — —
Rukou hebkou
nad kolébkou
já chránila je bděle
a kolíbala noci celé —
však kde ten černý anděl kráčí,
tam matky hořce, hořce pláčí.
— — — — — — — —
Chlapeček můj nevinný,
děvečka, květ z lučiny —
pod kamenem odpočívá,
co mně smutné ženě zbývá?
Prázdnou hlídám postýlku
bez mých drahých andílků,
v rajský sad
šly si hrat.
Opustil je anděl bílý,
máma pláče, máma kvílí.

VÝSTUP 2.

Kateřina z Lokšan, starší paní, veselá, rozšafná. Klíčů svazek za pasem, ale spíš vzadu těla a ne na břiše.

Kateřina: Stále smutna, pořád v snění,
v těžkém, bolném zamyšlení!
Pohleď, jak louky květem hrají,
stromy se zas zelenají,
ptáci tu v jarní stráni
samé jsou povídání,
hlasy jich nesou nové zvěsti —
mluví ti o mladém štěstí —
ty nic neslyšíš?
Utři slzy s řas!
(Béře ji za hlavu.)
Usměj se mi zas!

Filipina: Když ti ptáci malí, hraví
pod oknem mi šveholí,
někdy chápu, co si praví,
žal pak tolik nebolí —
jejich žvavé sladké pění
přivádí mne v zapomnění.
Když však večer stromy šelestí,
cítím cele svoje neštěstí,
Zase vidím děti svoje,
hlavičky ty mrtvé dvoje.

Kateřina: Mařka byla slabý brouček,
jen se na nás podívala,
již se zase odtud brala.

Filipina: Filip byl sic statný klouček,
to byl malý hrdina.
Moje radost jediná.

Kateřina: Tvoje radost jediná.
Ale smrtka letí,
slepě béře děti.
Jaro však v nové nádheře
sype zas květy na keře,
zlaté dítě, rozuměj!
S pláčem si už pokoj dej!
Ty jsi v jaře a stále mladá,
ty máš muže a máš ho ráda.

Filipina (rozohní se ve vzpomínkách):
Láska má je nehynoucí,
stejně žhavá, stejně vroucí,
jak mi vznikla v slavný den,
když se splnil zlatý sen —

Kateřina: Vím ten den, byl vjezd to krále,
když jsi z domácího arkýře
nejprv shlédla svého rytíře —
objevil se nenadále —

Filipina (jako ve snách):
Šáteček mi padl k zemi.

Kateřina: Vidím, jak si cestu klestí,
odhazuje ratolesti,
šátek zdvíhá přede všemi,
podává jej švarně, směle,
Welsrů perle uzardělé — —
Nu a byla z toho svatba!

Filipina (trpce): Spolu císařova klatba —
Welsrů perla mu není vhod,
temní vznešený, starý rod —
(čím dál trpčeji):
Skrývám se tu v lesích laň jak štvaná.
Lidem slovu Welserovna panna,
panna ctná a neoddaná.
Však nechť osud o mne jak chce spřádá,
život tichý,
skoro lichý,
z lásky k muži snášela bych ráda;
jsem přec jeho žena,
nejsem opuštěna,
bůh však měl tu nechat moje děti,
neměl na mne smutnou zapomněti.
Bůh mi odňal, co v té skrejši
bylo mi tu nejmilejší.
(Víc a víc rozčilena.)
Stále vidím v onu hroznou noc,
jak ty velké dětské oči
po mámě se smutně točí,
prosí, volají mne na pomoc — —

a já to malé tělo,
jež ohněm zahořelo
a chvělo se a mřelo —
(zoufale)
v náruč svírala,
strachem zmírala —
k nebi žena zoufalá
ruce své jsem spínala —
Na věky zavřela se víčka
drahého mi pacholíčka —
tílko chladné jako zeď — —
toť ta s nebe odpověď!
(Odejde, rukama zastírajíc tvář.)

Kateřina: Kde tak silná bolest vládne,
věru nevím spásy žádné.

VÝSTUP 3.

Páže (vstoupí, oznamuje):
Konšelé z Rakovníka města!

Kateřina: Jaká je k e m n ě vede cesta?
(k pážeti):
Vejít smějí.
Co jen chtějí?

VÝSTUP 4.

Vejde *Beran* a *Bolehlav.* Jeden z nich nese škatuli, malovaným papírem polepenou.

Beran: Vzácná paní, milost vaše,
kníže pán když doma není,
přijmětež ty dary naše
z obce města Rakovníka,
ježto pánu vzdává díka
za vše jeho dobrodění:
zejtra velký jarmark máme,
povinnost svou k pánu známe —

Bolehlav: Poddanosti nesem znamení:
troje drahocenné koření.
Račtež ve zdraví je spotřebovat,
obec naši v náklonnosti chovat!

Kateřina: To já přijmu, málo sic.
(Vezme škatuli a potěžkává.)
Neměli jste dáti víc?
Měštěníné nebývají hloupi,
spíš tak někdy schránlivi a skoupi.

Bolehlav (mrzutě):
Libru muškátu i s šafránem
v jarmark nosíváme za pánem.

Kateřina (náhle):
Kdy pak slavíky nám dodáte,
ježto ve svých domech chováte?
Vzkázal o ně arcikníže, míně,
v dar je dáti panně Filipině.

Beran: Splnit přání
lecco brání:
Sousedé slavíků nedají,
protože ptáků těch nemají;
lapat je každý se vzpírá,
nemožnost tedy tu čirá!

Kateřina (velmi rozhněvaná, dělá gesta po Beranovi):
Aj jaj, aj jaj, kýho výra!
To má kníže za své dobrodiní.
Se svým primasem jste všickni líní;
co tu díte, to je lež,
vysoká jak naše věž.

Beran (ustrašen): Prosím, urozená paní milá,
by nám Jeho Milost odpustila!

Kateřina (zlostně, zamítavě): Moje ucho
k vám je hlucho.
Kdybych já tu byla paní,
vy mi přišli s prázdnou dlaní,
při tom ústa vaše lhala:
já bych na vás jináč zahřímala!
(Odejde za Filipinou.)

Beran (s ouzkostí žene se za ní): Vzácná paní —

Bolehlav (mrzutě): Neběž za ní!

Beran (bázlivě): Ta má řeč,
jako meč!
Teď jen honem z hradu,
nechci býti vzadu!

Bolehlav: Inu půjdem, milý brachu —
z ženské té však nemám strachu.

Beran (důtklivě, táhne ho):
Pojď už, rychle oba svorně
odtud nesme svoje škorně!
(Odejdou.)

(Pokračování.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

II.

Nenaučili se koně orat, nenaučil se Racek držet kleče pluhu, byl příliš vysoký a shýbal-li se ke klečím, zdálo se mu vždycky, že se v kříži zlomil. Pan Matěj opakoval několikráte pokus — po dobrém i po zlém, ale vida úplný nezdar, proklel to všechno, koně, Racka i pluh.

Zatím chalupníci s pomocí Boží zorali a zaseli své dílce, Berka docela v „červince“ i pšenici sel na půl korce, chodily se naň

děti dívat, když ji rozhazoval po brázdách, už dlouho u Chrášťan neviděly pšenici. Berka si pokradmo nějaký věrtel koupil od konárovického šafáře a jenom se bál, aby vrány a kavky zaseté semeno nevyklovaly. Strašáky do pole postavil, ale nic naplat, sletovaly se v celých hejnech. Pomyslil si Berka: „takhle tu červenou čepici Rackovu sem pověsit, bály by se!" Docela i Rackovi se zmínil — ale starý voják jen vousy naježil, jedním okem zablýskal, rukou mávl: „Nyšto! sám do žita se postav!"

„A kdy konečně, u všech rohatých, moje pole, panské pole mi zoráte?" zlobil se pán, kdykoliv uviděl své chalupníky v pilné práci.

„Zítra! zítra hned, milostpane!" pokorně mu odpovídali. „Zítra vyjedeme všichni na panské."

Ale sotva poslední kousek chalupnických polí byl zorán a zaset, zvedly se mraky nad lesy a spustil se chladný, prudký liják. Vítr zafičel od severu, sházel zažloutlé listy s vrb u jezera i se staré lípy nad Podlipným, i se štěpů v ohradě kolem tvrze. V lesích hučelo, skřípaly kmeny borovic. — Slyšel to pan Matěj, když rozmrzen přecházel pokojem jednoho večera — kvil Meluziny v komíně, rachot skleněných tabulek v oknech a hukot lesů v zamlžené dálce.

Už vosková svíčka plápolala na stole, setmělo se venku, nárazy vichru byly bouřlivější, jako by se zdi chvěly. A kdesi v koutě ozýval se crkot vody, která kapala promočeným stropem. Pan Matěj zle se mračil, láteřil, hromoval. Racek zalezl kamsi do stáje, ke koním; Havlín ustrašen — neviděl ještě nikdy pána tak rozzlobeného — s utajeným dechem stál na prahu.

„Co tu chceš? jdi mi s očí!" rozkřikl se pán. Věrný služebník až zavrávoral.

„Co? snad mi zase neseš patoky? K čertu s nimi! Už mám dost toho všeho! Nedovedu žít jako poustevník, kořínky jíst a modlit se — hle, už mi kosti v těle chrastí, jak jsem zhubeněl!" Udeřil se na kolena, opravdu, jenom kosti mu v nohách zatřeskly.

„Zítra dojedeš pro víno do města, ať starý Marek zapřáhne do vozu."

Z koženého váčku, který na vojně míval na koni pod sedlem a teď v posteli pod poduškou ukládal, vyňal dva tolary, na stůl je hodil.

„Za všechno kup vína. A pálenky pro Racka, nejde mu k duhu chrášťanská voda."

„Racek, neznaboh —" dovolil si namítnout šeptem Havlín.

„Co Racek?"

„Vody nepije."

„A co pije?"

„Kořalku, pane náš. Kořalku prokletou."

Pán zavrtěl hlavou. „Kde vezme kořalku bez mého vědomí? Proto nenaříká! Ale kde jí bral?"

„Panský žid z Konárovic mu ji nosí na kraj lesa „pod oběšákem"."

„A vida! a vida! Racek prokletý!" pán se velmi zlobil. „A nic neřekne!" Najednou se zasmál. „Běž do maštale, snad má Racek ještě — vezmi mu a přines. Žízeň mám! — Ale ne, nechoď. Racek už všechno vypil, znám ho. A já při vodě zůstanu. Pošli sem Anežku, ať mi přinese džbán čerstvé vody ze studně. Co stojíš?"

„Anežka, pane."

„Co? svlékla se už ke spaní? ať jen přijde, jak je, nemusí se oblékat."

Havlín váhal v rozpacích. „Běž! honem! slyšel jsi?"

Povzdychl starý a odešel poslušně.

Pan Matěj usedl ke stolu, ležela tu bible, otcova bible. Otevřel ji, při kmitavé svíci začal čísti. Na deskách a na přivázaných listech hrubého papíru byly tam účty — zapsáno, co zesnulý dlužen a povinnován byl dobrým lidem, kteří ve zlých časech jemu půjčkou vypomohli. Ale pan Matěj účtům nerozuměl, unavilo jej čtení — potichu zaklel. Dnes v té opuštěnosti, ve studeném pokoji, kde to páchlo stuchlinou a do okna šlehal déšť a v krbu znělo úpění Meluziny, zastesklo se mu.

„Tohle je život nějaký?" myslil si a odplivl. „Takhle tu hnít! Na vojně bylo lépe. Zdá se mi, že na sedláka nejsem zrozen. Ale ne! K čertu!" zavrtěl hlavou a udeřil na stůl pěstí. „Jen zvyknout, zvyknout je třeba. Bohdá, i sedlák ze mne bude, Anežko!" Otevřely se potichounku dveře, Anežka vešla, nesla bílý kamenný džbán a sklenku. „Vodu neseš? nalej mi — z tvé ručky bude chutnější nežli víno."

Holka byla jen ve spodní sukničce, bosa, šátek měla přehozený kolem hrdla, pod ním se bělala košile. Uzarděna klopila oči, ale usmívala se odevzdaně.

„Neboj se, hloupá, zvedni oči, neukousnu tě — nalej! tak! — a teď mi dej hubičku!" Objal pružně její boky a stáhl ji k sobě. „Hubičku!" nebránila se, nechala se líbat, podávala se poslušně objetí.

Na prahu zakašlal starý Havlín, s výčitkou, ale mlčky díval se na pána.

„Ah, ty tam! dceru hlídáš? neuhlídáš!" pan Matěj se smál. „Nu, jdi, děvčátko, jdi! jsi hodná!" Popleskal Anežku po

plném rameni a nechal ji odejít. „Dobrou noc!"

Však nechtělo se dnes mu spát. Všechno jej rušilo — každé zaskřípnutí korouhvičky na střeše, zapísknutí myši v koutě i nějaký nepravidelný zvuk v tichém tikotu starých hodin na skříni. Prošel několikrát pokojem, podíval se, kde stropem prosakuje déšť. Ostatně — až na ty stěny oprýskané a vlhké kouty — ložnice pánova už byla dosti útulnou, Anežka se o to postarala. Nanesla sem, co lepšího zbylo v domě ze starodávného nábytku, kde jakou ozdůbku našla, na skříň postavila, obrazy po stěnách rozvěsila. Skoro se zdálo panu Matěji, že je tu tak, jako bývalo kdysi —

Uklidněn trochu opět usedl, sáhl pobibli. Na stole zablyštěly se dva tolary, Havlín je nevzal.

„Hm! má konečně pravdu, i vodě třeba zvyknout!" pomyslil si a nalil ze džbánu do sklenky čerstvé vody. „Nejprve spravit střechy — stropy — Ale čím? zač?" Ustaranou hlavou zavrtěl, povzdychl. Pak opřel čelo do levé dlaně a pravou rukou obracel ohmatané listy ve staré knize. Měl bibli rád — z dětství, když otec předčítával někdy za dlouhých večerů zimních. Ale jen starý zákon — novému nějak nerozuměl. Takhle o Filištínech, o Davidovi, Samsonovi, Makabejských. Na prvé stránce vyrudlým písmem napsáno bylo: Vidi, Joannes Alojsius Svoboda, curatus. Anno 1730. Znamenalo, že v knize nebylo nic proti katolickému náboženství nalezeno úřadem církevním.

S úžasem dnes pozoroval pan Matěj, že litery nějak nejasně rozeznával, jako v mlze byly — daleko od očí musel vzdálit knihu, aby lépe viděl. Ovšem dlouho již nečetl. A svíčka neklidně plápolala, patrně průvan se pokojem točil z rozbitého okna, ze štěrbin ve dveřích. Otevřel bibli jen tak namátkou. Četl namáhavě pohybuje při tom rty a šeptaje slova — neuměl čísti mlčky pouze očima.

Venku ozval se zuřivý štěkot psů — ale jen na okamžik. Sotva pán zvedl hlavu naslouchaje, stichlo všechno. Slyšel burácení větru a šplýchání deště pod okapem. Nežli však znova se ponořil do čtení, někdo zatloukl bojácně na okno.

„Který čert?" pomyslil si pan Matěj. Klepání se opakovalo. Přistoupil k oknu, dubové okenice byly otevřeny. Venku tma neproniknutelná. Vzal tedy svíčku a přiblížil ji k samému sklu. A tu zahledl za oknem podivnou hlavu lidskou. Pod opelichanou vydrovicí černé pichlavé oči, zarudlý nos — větrem zmítaly se po skráních dlouhé praménky šedých vlasů a pod třepetající se bradou cosi jako kus zamotané koudele. Plapolavá nejasná záře voskové svíčky dodávala tomu obličeji příšerné podoby.

„Kdo tam?" křikl pan Matěj.

„Smilování! boží smilování! milostpane! pane rytíři! pane velkomožný!" ozvalo se venku skuhravě.

„Co chceš?"

„O přístřeší, o maličký koutek pod střechou prosím! smilování! pane dobroději! urozený pane! jsem promoklý až na kůži a skřehlý zimou!"

„Kam jsi sem vlezl? čerte! jako žid vypadáš! dobří lidé nechodí v noci, už je skoro devět hodin!"

„Milostpane, smilování!"

„Řekni si Havlínovi, co mne burcuješ?"

„Prosil jsem, ale pan Havlín mne vyhnal."

„Jdi do chalupy někam, k Podlipnému nebo k Berkovi —"

„Všechny jsem obešel, nikde mi neotevřeli."

„A já ti mám otevřít? Proč se touláš v noci!"

„Milostpane! ať pán velkomožný jenom rozkáže, aby Havlín mne pustil!" znělo úzkostlivě a zarudlý obličej neznámého člověka tiskl se k samému sklu v okně, „nejsem zlý, nejsem zloděj ani raubíř, jenom ubohý chuďas — milostpane!"

„Jdi k čertu!" Pan Matěj vzdaloval se od okna.

„Pane rytíři! — cosi mám urozenému pánu říci — důležitého. Litovat pán nebude —"

„Chlap nedá pokoje!" hučel pan Matěj. „Odkud mne znáš? Kdo jsi?"

„Ubožák! — sám vidí šlechetný pán: starý Šáje, žid z Kolína — pamatuje se pán? chodíval jsem na Chrášťany, když ještě pan rytíř malým pacholetem býval, perník jsem mu nosíval — pamatuje se velmožný pán?" Na hlase bylo znát, jak ten venku zimou se otřásá. „Milosrdenství!"

„A cos tu hledal?"

„Všechno povím pánovi — jenom ať pán otevřít ráčí!"

Pan Matěj zaklel, ale přece vyšel na síň. Starý Havlín tam byl s loučí v ruce — zbudil jej taky noční tulák.

„Což abychom tomu čertu promoklému otevřeli, co myslíš, Havlíne?" nerozhodnut pravil pán a zamračený Havlín zahučel:

„Žid je! falešný! ať jde od prahu, nic dobrého nepřinese!"

(Pokračování.)

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Nejdříve v Podskalí na přívoze,“ pokračoval pak, nutkán sdílností „a jednou také, aby máti nevěděla v „humánce“ pod Karlovým mostem. Až k jezu jsme jeli a jak se to tam houpalo, div, že jsme nesletěli do vody. A což jednou na „Střeláku!“

„Umíš plovat?“ tázal se Lojzek, nevzhlédnuv od práce.

„Neumím.“

„A to jsi jel na loďce pod jez na Vltavě?“ pustil Lojza ruku s kudlou úžasem.

„Arciže“, pravil Rúdy, a vypial se hrdě čekaje obdiv.

„Nemyslil jsem přece, že jsi tak hloupý“ — polil ho studeně Lojzek a dal se dále do díla.

Rúdy se zavrtěl. Výrokem tímto z úst rodičů a dospělých vůbec byl by pohrdal, jako obvyklou přepiatou starostlivostí. Od Lojzka zdálo se mu to míti pečeť nezvratnosti.

„Proč pak?“ řekl po chvíli s pochybností a mrzutě.

„Proto, že bys se mohl utopiti jako slepice v putynce“ — zabručel Lojzek, vyfukuje piliny z „loďky“. „Ani ďas by ti nepomohl.“

„Bude to loďka veslová, nebo plachetní?“ navazoval zase Rúdy.

Lojzek pohlédl na něho přes rameno, až Rúdy sklopil oči.

„Kdo by na ní vesloval? Leda panáci z komedie.“

„Tak já půjdu něco sehnat na plachtu,“ nabídl se Rúdy. „Látku a lanoví.“

„Jdi! Ale počkej! Ať ti snad nenapadne vzít něco potřebného, bez dovolení.“

„Co je ti po tom?“

„Že bych to na loďku nevzal. Dělej si s tím, co chceš.“

Rúdy odkvapil a brzy ozvaly se hlasy po domě, jako by hořelo. Zastavena práce na šicím stroji i v kuchyni, ba i úklid v pokojích a ve chlévě a sháněny plachta a lanoví. Aby se ho zbavili, dali mu plnou náruč odstřižků a motouzů.

Lojzek zavadil o to pohledem a vrtal dále.

„Já bych vyřezal kormidlo,“ nabízel se Rúdy.

„Chtěl jsi dělat plachty.“

„To až po tom,“ uhýbal Rúdy, neboť plachetní loďky z blízka ještě nepoznal.

„Dělej, co chceš.“

Chvíli pracovali oba pilně.

„Fi!“ sykl Rúdy a zahodil nedohotovené kormidlo i nůž. „To jsem se řízl!“

„Ukaž!“

Rúdy pobledl nad tekoucí krví a podal prst s obavou soudruhovi.

„A pro tohle vyvádíš? Jsi ty mi baba — eh! Počkej!“ Hbitě vybral plátěný odstřižek a zavázal mu ránu. „Jsi nešika,“ — děl a dal se zase do díla.

„Nemluv! Kdybych měl takovou kudlu, jako ty, také bych to dovedl, jako ty a snad i lépe,“ vytáčel se Rúdy.

Lojzek mu bez řeči podal kudlu a vyfouknuv docela dutinu loďky, jal se krájeti Rúdovým nožem. Třísky jen odletovaly a Rúdy s kudlou nemohl teprve nikam.

„Vždyť čepel ani nedrží,“ stěžoval si.

„Proto je to kudla.“

„Chceš-li, já ti ten nůž dám,“ nabízel Rúdy, chtěje si Lojzíka zavázati a ovládnouti jej.

„Nechci.“

„Což se ti nelíbí?“

„Je dost pěkný —“ prohlédl jej Lojzek lhostejně a pokračoval v díle. Rúdy pohlížel dlouho na toho hocha s obdivem. Všichni chlapci, které znal ze školy a z domu v Praze, byli by nůž vzali, vždyť ho dával zadarmo. Maminka jej přivezla z Karlových Varů. Měl jednu střenku ze slonoviny a druhou z karlovarského kamene, měl tři želízka a vrtáček — Doufal ještě, že se Lojzek rozmyslí.

„Tak ho opravdu nechceš?“

„Ne!“

„A proč?“

„Nepotřebuji ho. A je to jistě dar od někoho. Máš si ho vážit. Ptali by se tě, kam jsi ho dal.“

„Řekl bych, že jsem ho ztratil —“ zasmál se Rúdy.

„I, fuj!“ Lojzek jako s nechutí odložil nůž a užil zase své kudly. Rúdy se mrzel, ale Lojzek u něho rostl ještě výše. Vše u něho nalézal, čeho by sám byl nedovedl.

„Já ti loďku podržím“ nabídl se.

„Podrž“, dovolil Lojzek. „Ale dej pozor na kudlu!“

„Však já dám a ty pusť,“ odhodil prudce Šipku.

„Neubližuj štěněti,“ pokáral ho Lojza mírně.

„Však jsem ho nepřerazil —“

„Nebylo třeba ani toho. Zvířata si nakloníš jen vlídností, to si pamatuj. Hleď, jak se tiskne ke mně a tobě uhýbá. No seď, seď, bačkorko, vždyť je dobře. On to tak zle nemyslel — on tě po druhé pohladí.“

„Nestojím o její lásku“, ušklíbl se Rúdy.

„Leda to,“ utrousil Lojza skrz zuby. „Já si zase přeju, aby mne měl každý rád.“

„Hm“ — ušklíbl se ještě Rúdy, ač každé slovo Lojzovo zachycovalo se v něm kořenem.

„Chceš-li, povím ti pohádku o vděčných zvířátkách.“

„Tak povídej.“

„Ale musíš lépe držet.“

„Hned, já si k tomu lépe sednu.“

„Tak byl jednou jeden král a ten měl dva syny. — Kam pak jsem si to položil kudlu?“

„Tady je,“ podal jí ochotně Rúdy.

„Starší byl nadutý, prchlivý ukrutník — tak přece drž.“

„Já už více nemohu.“

„Jsi slabota, brachu. Takhle čtrnáct dní bys měl být se mnou, to bys sesílil. Podej sem tamhle ten hřebík! No skoč, hni sebou! Tak! No, mrštným budeš dost! Ukaž! A drž! Tak — Tak, když hoši dospěli, vypravil starý král staršího syna do světa na zkušenou.“

Lojzkovo oko zabloudilo náhodou k zahrádce. Za stěnou rybízových keřů a nachem hořících slezových květů seděl na polní židli pan doktor s knihou v ruce, ale očí nespouštěl s obou dětí. Byl od nich, co by dvakráte rukou dosáhl, takže slyšeti musil každé slovo jejich hovoru. Byl nějak neobyčejně rozjařen. Oči jejich se setkaly v dlouhém pohledu.

Lojzek sklopil zrak chvatně k dílu, ale zatím co profukoval dutinu loďky, poznal nyní rázem, co mu v myslivně chtěli. Vysvitla mu měkká ranní nálada otcova a přílišná pozornost pana doktora.

Pohlédl ostře na Rúdyho, který s otevřenými ústy ho hltal, čekaje na pokračování pohádky.

„A vždyť to není ani tak zlé, jak se zdálo,“ zabroukl si Lojza. —

„Ovšem,“ přisvědčil Rúdy horlivě. „Bude to krásná loďka. Jen vypravuj. Tak ten starší se vydal na zkušenou . . .“

IV.

Ještě před polednem spuštěna byla loďka na husí kaluži v nádvoří. V lehkém větru brázdila statně špinavé vlny „širých vod“, jak deklamoval Rúdy, jenž mluvil hned o oceánech a Kolumbovi. Litoval, že nevzal s sebou své obrázkové knihy o Kolumbovi a o pirátech. Ale doma mají mosazné dělíčko mezi hračkami. To si vyžádá od otce a jím vyzbrojí loďku, ve válečnou fregatu. Uprostřed oceanu vystřelí. Přivážou k ní doutnák.

Lojza se usmíval tomu blouznění. Pro zajímavost vyhrabal v poli s hochy pasáky dvě myšky a dal je na loďku jako cestující. Ale myši překousaly svá nítěná pouta a vrhly se s loďky do vln.

„Přeplavaly ocean“ — jásal Rúdy a chtěl je hoditi zpět do vody, ale Lojza nedal.

„Zab je, chceš-li, ale netrap — Jen se podívej na jejich úzkost, když unaveny dosahují břehu a vidí, že je tam zase někdo srazí.“

Rúdy to uznal a velkomyslně je pustil, protože se myši jako mořeplavci nikterak neosvědčily.

Odpoledne donesou loďku na potok až do vsi.

K obědu byl Lojza zván celou rodinou, důtklivě, naléhavě, ale nechtěl.

„Otec řekl, abych přišel k obědu domů,“ byla na všechno vábení a domluvy krátká odpověď jeho, jako když sekne, ale s takovou určitostí pronesená, že už ze zvuku hlasu byla patrna neoblomnost úmyslu.

„Což musíš poslechnout, protože to tatík řekl?“ žasl Rúdy.

Ale ještě více žasl Lojza.

„Co? Otce neposlechnout?“

Rúdy mimoděk sklopil oči.

Takový chlapík je ten Lojzek a poslouchá. A jak poslouchá! S uznáním mluvili všichni o tom u stolu. Ani sám pan fořt nemohl přesvědčiti Lojzu o jiném, ač bral všechnu odpovědnost na sebe, že to u hajného omluví.

Rúdy postřehl mimoděk u oběda, že otec se strýcem v jakémsi tajném srozumění dvakráte se na sebe usmáli a máti, omlouvajíc co chvíli jeho ušpinění, jen jednou zvolala: „Ale Rúdy!“

IV.

U hajných jedli bramborovou polévku s hříbky.

„Vidíš, u všech tento —“ smál se hajný Lojzíkovi. „Ve fořtovně jsi mohl jísti polévku hovězí a kuřata s okurkovým salátem.

Lojzek pohodil nevážně hlavou.

„Ale jsou to brambory a hříbky naše,“ prohodil „a najím se také!“

„Tak je to u sta tento —“ pochválil hajný, neboť doma před ženou nesměl

hřešiti, protože by prý vyhnal z domu boží požehnání. A hajný přes svoje služebné klení byl člověk velmi pobožný a pověrčivý.

Matka spokojeně a s pýchou pohladila tvrdé vlasy synkovy. Hajný mu sic nikdy takovou něžnost neprokázal, aby kluka nerozmazlil, ale pohled jeho Lojzíkovi stačil. „Starý“, jak říkala hajná svému muži, mluvil se svým dvanáctiletým synkem jako s dospělým a nezřídka se stalo, že nejen vyslechl jeho mínění, ale přijal je i za své, když bylo podle toho, jako by se věc rozuměla sama.

Ostatně žil Lojzek jako z duševního fondu „starého“. „Trousil jeho rozumy“ — říkávala hajná. Měl docela jeho podobu a každé hnutí. Jen vousy a klení mu ještě scházely — ale na to je ještě čas, říkal „starý.“

„Věř mi, stará“ — řekl jí nejednou — „v tom klukovi jako bych žil ještě jednou.“ Ba ti dva, zdálo se, že si rozumějí již pohledem, jako dva ohaři.

O dnešních událostech v myslivně nebylo mezi nimi ani řeči a přece věděl „starý“ z pouhého pohledu, jak Lojzek pochodil a že může býti s klukem spokojen.

„Zvali tě na odpoledne do fořtovny?“ nadhodil jako maně, nacpávaje do plna svůj kočičák tabákem.

„Zvali všichni moc.“

„A ten — ten kluk?“

„Chce k nám se mnou na hájovnu.“

Dýmka hajného zavrčela až do fistule a hajný zasmál se ostře, jako by škytnul. Hajná měříc starého podivína i mladého zasmála se na celé hrdlo.

„No, u nás ho vykrmíme lahůdkami.“

„Starý“ přehodil svou „bouchačku“, jednušku přes rameno a na loket zavěsiv zahnutou dřínovku vykročil houpavě do lesa, jenž otvíral na všechny strany náruč jeho pronikavému zraku, pevnému kroku a strašným kletbám.

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Ale fráter Pantaleon nedbal, nemohl dbáti jejího: Ne! Nesdílel její resignaci. Udusila by ho. Byl mužem a nechtěl bez boje klesati. Cítil zavanutí svobody z neznáma, ze širošira, slyšel jarní svitoření vracejících se vlaštovek, bylo mu, jako by rozepnouti měl hruď, nabrati dechu co nejmocněji.

Úryvkovitě, chvatně vyprávěl jí o svém životě. Neříkal při tom, že ji miluje. Ale což to nevěděla? Chápala každé slovo jeho, dívala se na něho dychtivě, potřásala v údivu hlavou a zase střežila oboje dveře, zda nejde host, neb nepřichází-li matka z obchodu.

Chvílemi napomínala: Už dosti! Ale oči její pravily: Mluv dále! Naslouchám celou duší!

Hovořili německy. I Lenka Buriánková odchována byla německou školou, česky mluvila nářečím hanáckým. Pro její hanačinu dobírali si ji fráteři z Čech, proto zdráhala se mluviti česky.

Marně čekal fráter Pantaleon na odpověď. Ale co mu měla říci? Kárati ho? Přisvědčiti mu? Odejíti? Vše bylo nenáležité.

Vstupem otce Buriánka přerušen byl váznoucí hovor a fráter Pantaleon za chvíli odešel.

Byl rozmrzen. Proč mu Leni neodpověděla nějak povzbudivě? Bloudil klášterem. Cítil, že sem už nepatří, že místo jeho je venku, blíže Lenky, býti jí štítem, ochranou — manželem.

Manželem! Bylo v slově tom už málo blouznivosti, ale za to jaká perspektiva! Podnikavá síla života vtajila se v název ten, hlásila se o své právo, plné právo, neoklestěné regulemi a sliby klášterními, hlásilo se mužství bez kompromissů. Mužství hrdé a vědomé, plnící příkazy přírodní, které dal Bůh, příkazy, jejichž zapírání bylo neprávem.

Jak planý zdál se mu život klášterníka! Takový tvor metafysický, nemužný, cizorodý živel, sám se vylučující z kolotu práce a boje vůkol. Proč má míti klid, čím si ho zasloužil?

Stíny to byly v klášteře a ne lidé, hovory jejich byly plané. Naslouchal, zda nevyjadřují se nějak posměšně o Lence Buriánkové. Činili tak často o jiných dívkách — ale o Leni Buriánkové, by toho nesnesl. Políčkoval by prostořekého pomlouvače.

Pak vmyslil se v situaci Lenky Buriánkové. Co si o něm myslí? Kdyby byl alespoň světským duchovním, snad by

doufala, že půjde k němu na faru za hospodyni. Fuj!

Byl v situaci nedůstojné a nemohla si ho Lenka vážiti. Prožil dni plné pochybností, svitajících nadějí a hlubokých smutků v zápětí.

Až za týden šel zase k Buriánkovým. A ještě v průvodu fráterů. Oddechl si, že Lenky neviděl. Obsluhovala je mrzutá Nanka. Usoužený obličej její se při vstupu Pantaleonově nezměnil. Oddechl si po druhé. Tedy Lenka mlčela.

Nyní zase na něho těžce dolehlo, že se jí po celý týden neukázal. Rozrušil ji a nechal být. Jistě, že ho čekala, že přijde, dopoví, co napověděl, podá vysvětlení. Neb omluví se, že se přenáhlil, poprosí za prominutí, že ji znepokojoval.

Jak byla asi zklamána! Zač ho pokládá?

Fráteři tázali se Pantaleona, za koho truchlí, že věsí hlavu. Nesmál se s nimi. Lenka se neukázala ani druhého, ani třetího dne, když už fráter Pantaleon chodil k Buriánkovým sám. Skrývá se. Nechce ho. V tomto hořkém pomyšlení byl jakýsi klid, otrávený však pokořující lítostí.

Třetího dne obsluhovala ho matka Buriánková, vysoká, kostnatá žena, vlasů a očí dosud jak uhel černých. Vzhled její byl vážný, odrážel se proti suché ironii otce Buriánka. Mnoho mluvení neměla v lásce. Za to každá věta její zarývala se svou rozhodností jako rydlem.

Byla těžce životem zkoušena. Zrodila dvanácte dětí, z nichž zůstali na živě čtyři synové a tři dcery.

Mlčky přinesla pivo. Pantaleonovi zdálo se, že neodvrací od něho očí. Někdy jako by už už chtěla promluviti. Ale jen odkašlala. Bylo mu horko. Pak zašla do svého smíšeného obchodu za pokojíčkem. Vystřídala ji Nanka.

Patrně matka Buriánková něco ví. Což aby se zeptal Nanky?

„Co pak dělá Minka? Ještě kašle?"

Nanka s dítětem chodila do ordinace a lékárny klášterní. Věděl fráter Pantaleon, že na tuto otázku mu i nemluvná Nanka odpoví.

„Ještě kašle. Pan nadlékař Melan jí dal prášky."

A rozhovořila se o plicní chorobě Minčině. Z hlasu jejího zněla zloba na nemanželského otce, který zemřel před lety souchotinami. Dítě zdědilo po něm nemoc, jak jí řekl bratr Hubert.

Ale fráter Pantaleon poznal, že Nanka o ničem neví. Odešel.

Číhával nyní na Lenku v březnových sváních, až půjde na ranní mši. Chodila kol lékárny chodbou na kůr. Dlouho nepodařilo se mu s ní promluviti, kráčela tak rychle, že sotva stačil pozdraviti. A z kostela domů nebylo už možno s ní mluviti, pak už byl bílý den.

Fráter Pantaleon obětoval spánek jedné noci k sepsání obšírného listu Lence. Doplnil v něm, co jí neřekl, ohlásil, že není dosud vázán, a chce-li ona svěřiti rukám jeho lodičku svého života, že vystoupí z řádu a vyhledá oběma společný domov a existenci.

Fráter Pantaleon snažil se psáti střízlivě — tušil, že i matka Buriánková list bude čísti — nezvětšoval své naděje, ba spíše vyhlídky své zastíral. Cos pudilo ho zkoušeti, zda setká se s láskou, která by se i něčeho odvážila. Nemá-li děvče pro něho zájmu, ani sebe vřeleji psaný dopis jej nevzbudí. Tak soudil.

V horkosti zrovna dokončeného díla ani si neulehl, ale postavil se před ranní mší do fortny.

Štěstí mu přálo. Lenka přicházela sama. Vstoupil jí náhle do cesty a vložil jí psaní do ruky k modlitbám. Odcházela nejistě, až zmizela na schodech. Šel pak za ní a hledal. Neupustila list. Bude jej čísti.

„Alea est jacta!" řekl si, „jest to prudký krok ku předu." — Vše kolem mu zatichlo v bezdechém očekávání.

Co ona odpoví? Srdce mu těžklo a zase se rozvětřilo lehce letem ptačím, pomyslil-li, že bude vyslyšen. Věděl, co pak učiní, vše bude snadno a jasno, vždyť bude pracovati pro ni! Bude písařem, knihvedoucím, učitelem — bude se živiti poctivě.

Neměl stání. Ještě před polednem zašel k Buriánkovým. Měl šťastný den. Zastihl Lenku samotnu.

Směle pozdravil a podával jí ruku. Sklopila oči a dotkla se ho rukou studenou. Zachvěla se a zrůžověla v obličeji. Odvracela hlavu, když se na ni napiatě díval.

„Leninko, četla jste?" zašeptal.

Couvla a řekla selhávajícím hlasem: „Přinesu vám pivo."

Vyšla. Za nedlouho vkročila — matka Buriánková. Piva nenesla.

„Pane fráter," zahovořila svým hlubokým hlasem, „nešli by na chvilku do světničky? Ráda bych s nimi porozprávěla."

Dívala se při tom na frátera pohledem nikoli nepřátelským, ba, s jakousi jiskérkou mateřského tepla. Ale jako mlhou.

Fráter Pantaleon šel za ní beze slova. Ve světničce usedl k šicímu stroji k oknu. Byla tu židle. Paní Buriánková sedla proti němu a sepiala kostnaté ruce v klíně.

„Oni, pane fráter, psali mému děvčeti?"

Počkala okamžik, a když fráter mlčky přikývl, dodala, že Lenka je poctivé děvče a nemá před matkou tajností.

„Četla jsem to psaní, pane fráter, hezky to napsali, pravda, a není divu, že má děvče hlavu popletenou. A také z toho, co už v životě prodělali. Ja, ja! Každý máme své trápení!“

Fráter Pantaleon sebou hnul.

„I, jen zůstanou sedět,“ chlácholila matka Buriánková, „vždyť nic špatného o nich nemyslím. Ale jsem matka.“

„Ani já“ — vyhrkl fráter — „nemyslím nic nepočestného.“

„To jim věřím, sice bych hned, jak mi to ponejprv děvče řeklo, s nima si promluvila. Myslila jsem, že jich to přejde, že to byla jenom mátoha — — ja!“

Paní Buriánková se zarazila a vzdychla. Snad vzpomněla si na jiné mátohy ve svém životě — čelo se jí složilo ve starostlivé vrásky.

„Ne,“ bránil se fráter Pantaleon, „v takových věcech se neukvapuji.“ Řekl to, ale nebyl jist, zda dle pravdy.

Oba přitlumili hlasy, neb z vedlejška slyšeti bylo hovor hostí.

„Píšou,“ pokračovala paní Buriánková, přisednuvši fráterovi blíže, „že chtějí vystoupiti z kláštera a přičiniti se ze všech sil, aby dostali místo, kde by se mohli ženit. Ja, to jsou mi věci daleké. Řemeslníkem nejsou a než někde se zachytnou, děvče mi zatím odkvete. Je jí už pětadvacet a dlouhá známost ve psí vychází. A věna také není a břemen moc. Nejvíc s Nankou. Však jim to beztoho lidi řekli, jak to měla s tím cikánským inženýrem, co u nás býval, když se zakládaly katastry gruntovní knihy. Včil je zde po něm Minka a on už je na dva roky nebožtík.“

„Ale, paní Buriánková — kdo mluví o věnu?“

„Nechají mne jenom domluvit! Každý není stejný — ale taková dlouhá známost — jak bych to řekla — nu, nezlobijou se — ale my jim děvče nedáme. Tak to je. Ja!“

„Ale proč?“ koktal fráter.

„Už jsem řekla. Nebylo by to ani jim požehnáno. Oni jsou včil v jistém, však rodiče, jak psali, s nima také zkusili a zase by jich chtěli zarmoutit? To nedělá syn rodičům. V klášteře mají všecku chválu, pan převor i pan Laurus řekli, že oni se svým nadáním i za provinciála to mohou přivést. A pustějí z hlavy ten fantas o ženění, tam jsou malé radosti a velké trampoty. Ani vlastní matka by jim jináč neporadila než já, oni život ještě neznají a Lenka teprv ne. Nekazijou ho teda sobě ani jí. A slíbijou mi to zde!“

Fráter Pantaleon byl pln protestů, ale marně hledal přiměřených slov. Matka Buriánková chvíli čekala. Pak sevřela rty a sestudeněla.

„Když ne, tak ne! Milejší mi je, když nemůžou, že alespoň nelžou. Ale má povinnost je míti rozum za vás obadva!“

Za vás oba dva! zůstalo v paměti fráterově dlouho ještě, když na rozmluvu tu vzpomínal.

Paní Buriánková pustila frátera krámem a už se nevrátil k ostatním hostům.

Nebyl nikterak zdrcen odmítnutím. Uznával, že matka Buriánková ani jinak mluviti nemohla. V slovech jejích nebylo tolik přísnosti, jako soustrasti.

Na večer přišla Leni do lékárny. Pantaleon pospíšil sám ji obsloužiti. Když odešla, nevěděl, jak se mu octnul v ruce lístek. Četl: „Geehrter Herr! (Ctěný pane!)“ Děkovala mu několika řádky za krásný list a litovala, že nesmí (slovo to bylo dvakráte podtrženo) mu stejným spláceti. Na to podpis — a nic více.

Znělo to jako odmítnutí, ale fráter Pantaleon znal už úzkoprsou výchovu dívek městských. A mnohé ani jinak psáti nedovedly, než suchým, odpudivým slohem. Slova byla, jak se slušelo na děvče, chladná, ale — musím míti rozum za vás oba dva! Dovedl čísti mezi řádky.

Srdce chvělo se sladkým bolem — i on vězněn byl jako rek Máje a v dáli střežili jeho Jarmilu! Touhy jejich setkávaly se vysoko nad lačným jezerem, osud vichrem vál jim do perutí — nuže, ať sám sblíží je a spojí!

Míjeli dnové, Lenku fráter Pantaleon sem tam viděl, ale nepodařilo se mu mluviti s ní.

Blížil se čas, kdy měl zadati prosbu ku provinciálovi, by připuštěn byl ke slibům řeholním. Váhal, odkládal. Již i různé narážky od starších řeholníků slyšel, ba, i přímé dotazy, proč žádost nepodává. Zněly rozhořčeně, neb zase augursky sladce. Ty augurské mu pravily s významným úsměvem: „Však my víme, co tě zdržuje.“

Fráter Pantaleon nespal celé noci a zhubnul. „Musí tomu býti konec!“ Rozhodl se, pomodliv se v kostele k Duchu svatému, postaviti rodiče Buriánkovy před hotovou událost.

Zažádal o slyšení u pátera převora. Promyslil si celou rozmluvu, nastudoval odpovědi na všemožné otázky, byl odhodlán čeliti všemu.

A nepropustí-li ho převor dobrovolně, uteče.

Převor, páter Adolf, byl muž šedesátiletý, vysoké, tělnaté postavy, drobných

kostí a jemných rysů. Byl rád hostitelem a uměl mluviti logicky, vtipně a beze sklonu k pikanteriím. Z mládí prý býval výtečným řečníkem, nyní už zpohodlněl. Byl slabý jedlík a ještě menší piják, jen silně šňupal. Rodem a smýšlením byl Němec, ale bez národnostních předsudků. Byl v řádě oblíben, měl snad závistníky, ale žádné osobní nepřátele.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Jindřich Mošna: *„Jak jsem se měl na světě . . .“* Dle mistrova vypravování pro tisk napsal Karel Želenský. Illustroval J. Koči. Díl I. a II. V Praze 1911 nákladem Jos. R. Vilímkovým. Stran 234 + 226. Za K 3·50.

Na Mošnovy paměti dlužno se dívati s dvojího stanoviska: jako na řadu výborně vypravovaných veselých událostí a příhod ze života oblíbeného mima, a jako na cenný příspěvek naší memoirové literatury, nejchudší právě na poli divadelním. Mošna se svým obratným tlumočníkem vytvořili knihu, ke které se budeme v Čechách vraceti dlouho, neboť po obojí stránce nám poskytla požitků opravdu zvýšených. Humor její je nehledaný; jsou tu místa, která opravdu tryskají z duše, a musila to býti duše v pravdě veselá a přirozeným humorem nadaná, aby dojem každého jejího úsměvu hluboce zapůsobil stejným nutkáním i na nás. Co je podivuhodno v této věci: že veselím a humorem oddechují zde i příhody trpké, ve svém nejhlubším jádře vlastně hodně neveselé, jimiž byl Mošnův život v první své polovině nad míru bohat. Vysvětlení je ovšem přirozené: snad všichni pohlížíme rádi na prchlé trampoty hranolem růžového rozmaru, jen když šťastně přešly, neublíživše nám trvale. A Mošna, vtipálek od jakživa, pohlížel na ně docela jako na vítaný kontrast růžového dnešku a na milou příležitost vzpomínkovou: bodrý, jaký byl, vzpomínal bodře a nehněval se na ty, kdož mu kdys ztrpčovali život. Ty rány a úštipky, jichž zažil jako drobounký vandrovníček z Čech do Rakous, ta hladová léta slabého děcka a neduživě vypadajícího jinocha, s nímž si i nejvlastnější Musa jeho života dovedla občas komicky zahrát — to vše slilo se v očích letitého kmeta, odpočívajícího na pyšných vavřínech všeobecného uznání, v jediný měkký proud lahodivé vzpomínky, na niž se nemožno horšit. Proto všecko, i to nejtrpčí, vidíme dnes u nezapomenutelného nebožtíka vyzlaceno vroucím, srdečně prohřátým humorem, jaký nebývá tak hned údělem mnohému produktu, jenž chce být humorem za každou cenu. Mošnovi snad ani o humor nešlo — a proto ta živelná a prudce strhující vlna bezprostředního veselí, která nás v obou dílech vzpomínek překonává.

Ale je zde i druhá, a to vážnější stránka Mošnových memoirů: stránka kulturně-historická. Letitý stařeček, který od nejútlejšího mládí byl postaven na vlastní nohy, který prošel mnoho světa už jako gelbgýserský učedník a tovaryš, a který se již od mládí pohyboval hodně ve světle kulis vídeňských, nehledíc ani k bludným pozdějším cestám po zemích svatováclavské koruny — ten takřka osmdesátiletý mim, živých očí a stále nastražených smyslů viděl ve světě velmi mnoho cenného, co stojí za zachování. V Mošnově paměti ožijí nejedna bystře zachycená figura průkopnických dob českého divadelnictví, a ze suggestivního, důvěrně vypravujícího tónu jeho vzpomínek vyrůstá nám typické ovzduší pozdních let čtyřicátých a dalších. Poměry venkovských ředitelů, všecko to bludné plahočení z místa na místo, při němž se už takřka zapomínalo na Musy, vyličuje Mošna přesvědčivě a malebně. Krásné jsou tu vzpomínky zejména na ředitele Prokopa, Švandu a Štanderu, mnoho se tu zajímavého dovíme i o Mikovcovi, Jos. Jiřím Kolárovi a zapomínaném Krumlovském. Mošna, vyhlédnut Švandou v Plzni (tenkráte umřel v Praze komik Sekyra), opouští venkov a dostává se „mezi bohy“, v nejkrásnějším rozletu mužných snů a omládlé životní síly — čímž memoiry končí. Vše ostatní pokládal náš nebožtík asi za známé a příliš blízké, aby se o tom šířil. Je to škoda: v Čechách, kde o zdravý, v pravdě překypující humor — a k tomu ještě o humor s cenným pozadím kulturním je taková nouze, byli bychom bývali ze srdce vděčni za podobných svazků celou řadu. *Fr. Sekanina.*

Camille Lemonnier: *„Mužství“*. (Le mâle.) Přeložil Josef Marek. „Spisů C. Lemonniera“ I. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1911.

Když vyšla kniha tato před třiceti léty, znamenala prudký vpád naturalismu do belgické literatury. Dýchala radostí primitivního života, žárem vášní a animálních pudů, příroda, líčená svérázným stylem, jevila se v ní jako žena smyslné, sžehující lásky a samičí touhy po vzdání se za jarních teplých, vonných

večerů, jak těhotná matka radostně rodící stále nový život. Všechny tyto vášně, pudy a touhy ztělesnil autor v páru mladých lidí, Hubertu a Hermině, správněji v pytláku Hubertu samém. Hubert Hornu narodil se kdysi v lese, příroda byla mu matkou, učitelkou a vychovatelkou, les poskytoval mu přístřeší a živil ho — stal se divokým, obávaným pytlákem. Dítě lesa, „syn přírody“, „choť země“ nemohl ani ničím jiným být. Později nazván byl „Krejsa“ (Cachaprés — „Krej se“). Jarní kvašení rozžehovalo vždy plameny v jeho žilách. Tu blížil se k chlévům, k prahům, na nichž večer tlachaly, holky s červenými pažemi. Buclaté tělo uspokojovalo jeho chuti muže, „jemuž láska jest jen žranice na stole hospodském“. Neznal mohutného dojmu býti ve dvou na okamžik. „Unikala mu něha“.

Herminu zamiloval si jako „vzácnou a nesnadnou zvěř, jako nezvyklou kořist“. Hermině líbil se statný Krejsa, širokých plecí, pevné a tvrdé hlavy, „jadrnosti opravdových samečků“. Trpěla žádostí a potřebou muže. Krejsa přisvojil si ji skutečně jako chycenou zvěř, jako majetek, jako kořist, kterou dravec ze spárů nepustí. Ztrátu její — Herminu unavila jednotvárnost vášně — zaplatil svým životem. Postřelen zemřel v houští.

Na dvě knihy, vyšedší v posledních letech, vzpomněl jsem mimoděk čta Lemonnierovo „Mužství“: Arcybaševa „Sanina“ (Zvon, roč. X., 1.) a Verbické „Klíče ke štěstí“ (Zvon, XI., 29.). I u Sanina i u Máni jsou — sit venia verbo — tragickou vinou jejich sexuální chtíče, kult pohlaví je u obou románů stěžejním bodem.

Od vydání Lemonnierova „Mužství“ uplynulo třicet let. Odmyslíme-li si u obou knih ruských autorů veškeru většinou dekorační románovou applikaci a uvážíme-li pouze ono tertium comparationis, oč výše stojí román Lemonnierův! Pozbyl sice za léta z původní celkové svěžesti, brutálnosti a bezohlednosti dějové ze síly pravdivosti; co z románu však zbylo, znamená ještě dnes vysokou hodnotu uměleckou. Autor líčí přírodu s nadšením a zanícením, sálajícím z každé řádky, v těch passážích plných vůně, barvy a vzduchu, jež jsou kabinetními kousky umění deskripčního, oddychuje příroda plnými plícmi, voní les a žije každá travina, venkovský život plný křepkého humoru a bodrosti je nám blízký a jaksi známý, postavy románu vyrůstající organicky z děje jsou kresleny důsledně, plasticky a jsou nám svými činy pochopitelny — a to jest ono umělecké plus, jež knize nedalo zapadnouti bez ozvěny. *Tristan.*

HUDBA.

Velmi šťastný a skvělým výsledkem korunovaný pokus, svého druhu u nás jediný, učinila redakce mladého našeho hudebního časopisu „Smetany“, uspořádavši koncert řízený v celém svém stylu jen intencemi uměleckými. Program koncertu věnován byl většinou skladatelům českým (až na Wagnera a Mahlera) a to těm, které officielní kruhy hudební u nás nejvíce pomíjejí: Fibich, Foerster a Ostrčil. — Plné umělecké výše dosaženo bylo získáním dvou reprodukčních umělců našich: Karla Buriana jako pěvce a Otakara Ostrčila jako dirigenta. O kvalitách hlasu i přednesu u zpěváka takové slávy světové, jako jest Karel Burian, bylo by zbytečno se rozepisovati. Obecenstvo též bouřlivým potleskem kvitovalo výňatky ze Smetanova „Dalibora“ a Wagnerovy „Valkýry“, jež Burian s průvodem orchestru zazpíval. Co však bylo novum aspoň pro velkou většinu posluchačů a co nám, přímo řečeno, bylo nejvzácnějším požitkem, byly ukázky pěvcova umění intimního, t. j. podání klavírní písně, a pak reprodukce umění zcela moderního. Největší a skutečně nezapomenutelný výkon v prvém směru podal umělec reprodukcí Fibichovy trojdílné „Ballady“ (na přeložený text Heinův); ukázněným užitím bohatého rejstříku svého hlasového timbru a dramatickým stupňováním podařilo se mu vzácný tento výtvor Fibichův podati jako celek svrchované tragiky. K tomu družila se pietní reprodukce dvou písní Smetanových z dob mládí („Láska“ a „Jaro mládí“). V druhém směru dlužno jmenovati na prvém místě podání dvou písní Mahlerových s průvodem orchestru, jež byly novinkou koncertu: jemné, náladové písně „Já žiji vzdálen toho světa hluku“ (Rückert) a geniální lidové ballady „Revelge“ („budíček“), jíž večer byl uzavřen. Obě písně nesou vysloveně znaky Mahlerovy tvorby; první jeho vroucí lyriku, druhá pak nesmírně raffinovaný, divokým, až příšerným humorem, zoufalostí nezměrné tragiky a jímavou, naivní srdečností bohatý tón lidové ballady (z „Des Knabens Wunderhorn“). Obé vystihl Burian se samozřejmou jistotou geniálního interpreta. Totéž platí o přednesu Ostrčilovy ballady s průvodem orchestru, „Osiřelo dítě“, díla, jež zahajuje periodu úplné zralosti skladatelovy. Burian přinesl této vzácné skladbě vstříc tóny veliké vroucnosti a svrchované bolesti. Nemohu však zamlčeti přece jeden zcela malý kaz, byť i rázu čistě formálního. Dílo komponováno bylo Ostrčilem pro ženský hlas; a tato okolnost vadila mi na některých místech, kde se v nižších polohách sytý, téměř barytonový timbr Burianova hlasu příliš lišil od timbru mezzosopránového, původně myšleného.

Otakar Ostrčil provázel jedny písně na klavíru i dirigoval orchestrální průvod druhých; v obou případech jeho výkon byl vysokých kvalit uměleckých. Zvláště pokud se skladeb

Mahlerových týče, možno Ostrčila prohlásiti za kongeniálního jich interpreta. Samostatně provedl — s orchestrem České Filharmonie, jenž hrál vzorně — Foersterovu téměř neznámou „*Dramatickou ouverturu*" a Fibichovu symfonickou báseň „*Záboj, Slavoj a Luděk*". První skladba, Foersterem označená jako „studie k Evě", vyniká neobyčejným dramatickým ruchem. Jediná tato ouvertura stačila by přesvědčiti každého, kdo není přímo zaslepen strannictvím, o dramatickém geniu mistrově. Také charakter druhé z uvedených skladeb jest svrchovaně dramatický; s jak ohromným vzruchem byla tato skladba podána Ostrčilem, mohlo vzbuditi úžas i těch, kteří znají Ostrčila jako nejkompetentnějšího znalce Fibichova. Zvláště velkolepé líčení bitvy uprostřed skladby prodchnuto bylo Ostrčilem vášní, zcela hodnou mythických reků, a při tom tak, že každý polyfonický detail neomylně a působivě vynikl. Vzpomněl jsem s úsměvem nedávného hlasu kritiky, že toto dílo má jen „historický význam". — Tak jako Burianova interpretace Fibichovy „ballady", tak Ostrčilovo podání Fibichova „Záboje, Slavoje a Luďka" bylo vrcholem večera po stránce reprodukční.

Na konec malou, ale zajisté význačnou drobnost. Když byl K. Burian nadšeným obecenstvem aklamován s houževnatou vytrvalostí, aby něco „přidal", odmítl to s odůvodněním, že by se tím vypadlo ze stylového rámce koncertu. Toť také něco v našich koncertech se solisty neslýchaného!

V prvním koncertu komorního spolku provedlo České kvartetto novinku: *Regerův* poslední smyčcový kvartet. Dílo jest velice pozoruhodné zvláště v krajních svých větách. Adagio zdá se že trpí dosud obvyklou u Regerových volných vět rozkouskovaností. Stálými přerývkami vzniká dojem krátkodechosti. Za to finale kvartetta jest neobyčejně znamenité a zachraňuje tak krásný dojem celku. V druhém koncertě provedlo kvartetto Ševčíkovo velmi zdatně Tanějevův smyčcový kvartet, vynikající sice intelligencí hudební faktury, ale postrádající individuálnosti projevu, nezbytné pro každé umělecké dílo v pravdě veliké.

Dr. Otakar Zich.

❖ ❖ ❖

TÝDEN

* Dne 13. t. m. zemřel na Kr. Vinohradech, raněn mrtvicí, zasloužilý zemský inspektor školní, dr. Jan Kaňka, rodák ze Zvole na Moravě (* 1858), kdysi profesor jindřichohradeckého gymnasia a jeden z nejnadšenějších a nejdůslednějších podporovatelů středoškolského filologického prohlubování. Upřímnou láskou lnul hlavně k jazyku mateřskému a po této stránce vykonal jako vlivný činitel na ústavech učitelských a na školách obecných nesmírně mnoho dobrého všude, kam sahala jeho pravomoc. Mnohé zásluhy získal si také o zvelebení volného slohu a o reformní snahy kreslířské na školách obecných i měšťanských, a české učitelstvo i všichni přátelé školství uchovají na dlouho v paměti jeho vzácnou, spravedlnosti a práci věnovanou činnost. —*n*—

* Dne 10. t. m. zemřel v Praze nestor českých spisovatelů a pohádkářů JUDr. Josef Košín z Radostova, rodák z Libenic u Kolína, v požehnaném věku 79 let. Svou literární karieru započal v Mikovcově Lumíru, když vleklá choroba, jejíchž důsledků nezbavil se do smrti, mu zamezila po promoci praktickou dráhu právnickou. Roku 1882 vydal knižně svoje *Národní pohádky*, které nabyly během let značné popularity dočkavše se několika vydání; později vydal (1889) již méně šťastné *Nové pohádky* a deset let na to *Nejnovější pohádky*. První jeho knížkou byly *Epigramy* (1881), jež nevzbudily značnější pozornosti, a tak obrátil Košín z Radostova takřka všecken zájem literatuře dětské, hlavně povídkám a pohádkám; pro děti vydal čtyři svazečky; *Slunce i mračna* (1899), *Pšenice i koukol*, *Květy plné i hluché* a *Stromky rovné i křivé* (vesměs r. 1900). Zkrušen trpkou nemocí, prožil J. Košín z Radostova život smutný a chudobný, a zvláště poslední léta byla mu údělem nejtrpčím: nebýti zájmu českého tisku a stálé podpory některých literárních spolků a advokátní komory, byl by umřel v pravém slova smyslu hladem. Čest budiž jeho památce! —*n*—

* Kulturní Praha měla v sobotu, 11. t. m., milou návštěvu slavného francouzského akademika, básníka Jeana Richepina, který v koncertním sále Rudolfina před nesčetným publikem brilantně přednesl svoji úchvatnou konferenci o *Napoleonské legendě*. Richepin, rodák alžírský (1849), spisovatel, básník, novellista i dramatik nejslavnějšího jména, náleží k řadě oněch neklidných a romanticky založených duchů, kteří celou půlku svého života strávili na toulkách světem hledajíce svého ukojení v dobrodružné honbě za dojmy a příhodami. Syn vojenského lékaře, byl vojákem a námořníkem, profesorem řečí, společníkem cikánů a nosičem dříví v Neapoli. Jeho první veliký literární úspěch, jehož si dobyl básnickou sbírkou *Zpěv žebráků* (1876), měl ráz společenské sensace. Jeho novelly a romány, z nichž nejpopulárnější — i u nás — jsou jeho *Bizarrní smrti* (1876), uchvacovaly stejně svým výstředním rázem dějovým jako úchvatným soucitem pro všecky odstrkované a tlačené k zemi. V celém jeho díle, dnes velmi mnohotvárném a bohatém, jeví se ži-

velné povrhování měšťáctvím i pruderií společenské lživýchovy. Francouz celým založením své vznětlivé, překypující duše, přímo očaroval při své sobotní konferenci bohatým odstíněním dramatického přednesu, jakému nejsme u nás hned tak zvyklí. Vzpomněl Napoleona legendy starší, dle níž byl obávaným stratégem a vojákem velké prestiže, a Napoleona legendy novější, dle které je člověkem velkých obrodných myšlenek a předbojníkem civilisace, mužem činů i idei zrovna revolučních. Celá řeč illustrovala vlastně básníka, jenž dovede uplatniti v první řadě svou velikou fantasii a využitkovati řady suggestivních vzpomínek vlastních i cizích (sám viděl v dětství bledou balsamovanou tvář velikého císaře pod odkrytým poklopem sarkofágu) — a který působí raději na cit než na chladnou rozvážlivost posluchačovu. Způsob přednesu byl v pravdě oslnivý a strhující. Krásná tvář dvaašedesátníkova, jeho oči i ruce, každý sval v sympatické tváři hrál tu a spolu mluvil, tak že i ti, kdož nevyznají se dokonale v mistrově mateřštině, odnesli si z jeho konference plastický dojem pochopení. Richepin, který byl v Praze přivítán zástupci městské rady, spisovatelů i žurnalistů, byl nadšen krásou našeho města a vyslovil se o českém národě s upřímným enthusiasmem. Spolku českých spisovatelů belletristů Máji věnoval svou podobiznu s lichotivými poznámkami. *—n—*

* V Moskvě zemřela polská spisovatelka Wanda šl. Turska-Podgorska, nar. r. 1859, dne 8. t. m. Přispívala do četných literárních listů studiemi i povídkami. Dvacetiletá dramatem „Žena cizozemcova" získala lvovskou dramatickou cenu, rovněž za povídku „Dvě mazurky" obdržela cenu. Její historická práce „Jan III. Sobieski" stala se populární. V Krakově vydala dvě lidové hry „Dziad Obieś" a „W chacie leśnika", které se posud udržují na jevišti. Napsala mnoho jiných komedií a mnoho povídek, pak větší studii „Historya włościan", která svědčí o její lásce k přírodě. O

* „Le Journal" dne 10. t. m. přinesl úřední zprávu, že letošní cenu Nobelovu obdržel belgický básník Maurice Maeterlinck, autor literárních prací „Trésor des humbles", „L'oiseau bleu" a j. také z překladů u nás známých.

* Dne 8. t. m. zemřel v Londýně vynikající historik anglický a belletrista William Clark Russel, nar. r. 1844 v N. Yorku. Napsal mnoho povídek a románů ze života námořního a popularitu získal romány: „Dva kapitáni" a „Román námořníka". Svým historickým dílem o admirálu Nelsonovi se proslavil jako anglický historik. O

* „Moskevská společnost milovníků ruské slovesnosti", důležitý literární spolek, v němž soustřeďovali se všichni literární a kulturní pracovníci, oslavil 100leté trvání své. S počátku založení jeho nebyla tu pěstována literatura měrou náležitou, ale grammatika, již hájil Merzljakov tím, že jazyk je kořen a strom, kdežto slovesnost jen plod a květ stromu. Skoro v téže době přibyla do Moskvy paní de Stael, aby seznámila se s ruskými literáty, a potom napsala, že „quelques gentilhommes russes s'occupent de la literature" (několik šlechetných lidí zabývá se literaturou). Jak Čužoj uvádí („Rěč" 5. t. m.), nastal obrat ve spolku spiknutím, když Chomjakov získal hlasy Turgeněva, Ťutčeva, L. N. Tolstého, Ostrovského, Pisemského, Feta a j. V tomto spolku předčítány prvotiny Žukovského, Puškinovy atd., tam pronesl Dostojevský svou znamenitou řeč o Puškinovi. Když Lev Nik. Tolstoj vstoupil do spolku, pronesl o literatuře řeč, která se však nezachovala, avšak Birjukov uvádí odvetnou řeč Chomjakova a z té vidno, že autor Anny Kareniny hájil čisté umění tehdy a zavrhoval směr literatury obviňovací, zavrhoval propagaci morálních poznatků, a Chomjakov ohnivě mu odpověděl prorocky: „Právě vy budete bezděčně obviňovatelem společnosti!" Jak známo, vše se splnilo, Tolstoj stal se apoštolem křesťanského života a jak dnes i ruské duchovenstvo ústy arcibiskupa Antonija volyňského dosvědčuje („Rěč" 9. t. m.), ač zemřel mimo církev pravoslavnou, přece ve svých uměleckých spisech genij Tolstého projevoval největší pochopení pro náboženskou morálku lidu, kterou propagoval, jako žádný jiný ze spisovatelů vynikajících, ani Puškina a Dostojevského nevyjímajíc. Slavnosti byly zahájeny dne 4. t. m. a došlo k nim mnoho pozdravů, z nichž zvláště se uvádí francouzský pozdrav čestného člena spolku Jiřího Brandesa, že v celé Evropě není vzdělance, aby si nevážil ruské literatury. Ze slavnostních řečí velmi závažnou označuje ruský tisk přednášku Vengerova: „V čem spočívalo kouzlo literatury XIX. věku?" Doslovné znění přinesly všecky důležitější denníky, z nichž uvádím významnou větu Vengerovu: „Nyní stojíme na hranici neznámé budoucnosti ruské literatury, ze které odešel poslední její velikán, velikán ruského slova a ducha, a bůhví, zdaří-li se znova obrátiti pozornost světa k nové naší literatuře . . ."

K. V. H.

Oprava. Ve zprávě o úmrtí M. Jiránka na str. 127 m. č. čti v řádce 12. „vždy upoutávaly" m. vždy upoutávající.

V Praze dne 17. listopadu 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou. (Pokračování.)

VÝSTUP 5.

Vyjde *Filipina* vedena jsouc *Kateřinou.*

Kateřina (těšlivě): Nějaké trudy
nalezneš všudy!
Lidi trápí větší tíže!
Pod tvým oknem v smutném žaláři
biskup českých bratří se svým druhem sedí
pro své náboženství — dvanáct let —
a ten kmet
na svou bídu klidně hledí,
bol mu není znáti na tváři —
z něho uč se nésti kříže!

Filipina: Vím to, vím!
Přeju jim!
Statní jsou ti chuďasové,
netrápí se beznadějí —
s klidem večer žalmy pějí,
stále věří v žití nové.

Kateřina: Také tobě vzejdou lepší dnové.
Žena vždycky déle vzdychá —
buď již jednou klidná, tichá!

(V tom vejde páže a jde rovně ke Kateřině a jí něco šeptem oznamuje.)

Kateřina k Filipině:
Na rozkaz knížete selské děvy
se svými přišly zas k tobě zpěvy.
Přišly ti právě dnes na útěchu.
Na chvíli bude tu konec vzdechů.
(Odejde s pážetem.)

VÝSTUP 6.

Děvčata vejdou. Oděna dosti čistě, ale ne operetně, některá i v sprostinkém chudém kroji lidovém. Většina mají na prsou kytice, ostatní mají věnečky v rukou, některé na hlavě, všecko z živých květin pozdnějšího jara. Některé mají copy propletené pentlí barevnou. Vejdou dosti hřmotně, s naivní smělostí. Také hned Filipinu obstoupí uctivým půlkruhem. Filipině smutek nejde s tváře. Nesměje se. Je přívětiva, ale laskavost znáti spíš po slovech než na tváři.

Filipina: Vítejte, milé děvečky,
jak vám sluší ty věnečky! —
Kterak jste se měly
po dnešní den celý?

(Děvčata živě jedna přes druhou vykládají:)

Jedny: My jsme máky plely!

Druhé: Květy jsme síkly v lučině —

Jiné: My také žaly v bučině!

Jiné: My již kupky máme v louce!

Jiné: A my pásly na palouce,
pod modrým jsme pěly nebem,
pak šlo k duhu mléko s chlebem!

Filipina to štěbetání ukončí, ukazujíc ke dvěma:
Tedy s Evkou Adlička
poví, která písnička!

(Děvčata některá usedají na lavici při zdi, jiná sednou na stupně k arkýři, jiná stojí tu a tam. Nic strojeného! Dvě začnou:)

Pod Křivoklátem
roste koření —

Všecky (píseň):
Pod Křivoklátem
roste koření,
který je utrhne,
ten se ožení;
která o ně nestane,
pannou na vždy zůstane!
Já však jsem jak růže,
dobře mi bez muže.

Filipina: Teď mi, dobré děti,
nemeškejte pěti
o milém na cestě,
který k své nevěstě
dlouho se nevrací.

Děvčata (sbor — píseň): Sviť měsíčku bílý,
nezapadej ještě,
hoch můj dávný, milý,
na koníčku jede,
dlouho je na cestě,
na cestě daleko
za dvěma horama,
jenom pán bůh sám ví,
co je mezi náma,
co já tady sama
ubožička zkusím,
že pro něho stále
hořce plakat musím.
(Děvčata vstávají.)

Filipina: Děkuji vám z toho zpěvu,
jest mé duši na úlevu!

(Děvčata se k něčemu chystají, ale rychle. Berou věnečky s hlav, odnímají kytice od pásů a od prsou. Scéna následující musí býti prostičce dojemná. Beze vší strojenosti a pravidla. Filipina stojí od kolébky podál v levo. Děvčata srazila se v pravo. Dvě nebo tři pokročí k hlavám kolébky a dí Filipině:)

Milostslečno, prosbu máme,
když ty věnce, voničky,
z luk a sadů kytičky
(ukáží na kolébku)
v té postýlce zanecháme,
zdali vás tím nezhněváme?

(A nečekajíce odpovědi, děvčata půlkruhem obejdou po dvou, po třech i po jedné kolíbku a s něžností kladou do ní květy své. Vloživše zůstávají na levé té straně, co je Filipina, ale spíš podál za ní. Filipina spatřivši první květy v kolíbce, dala se do tichého, usedavého pláče, zastírajíc sobě oči šátkem.)

(Kladouce květy, děvčata zpívají ve směsi po dvou, po třech:)

Barvínek a sedmikrásky
znamením jsou naší lásky.

Jiné: Tyto rudé máky,
Kéž vám zjasní zraky!

Jiné: Bělostné květy svatého Jana,
těmi se zhojí každičká rána!

Jiné: Charpy, šalvěj barvy mění,
v klidné vedou zapomnění!

Jiné: Tyto modré lesní zvonce
ať jsou zármutkům všem konce!

Jiné: Kohoutky ty rudé věstí
dobré slečně na vždy štěstí!
(Červánky večerní.)

Všecky: Věnečky zelené,
kytičky barvené
nechať se rozvívají,
pěkně tu vonívají.

VÝSTUP 7.

Po zpěvu některé odcházejí. Vidouce, že Filipina, jsouc k nim zády obrácena, nehybně stojí a oči tlačí do šátku, odcházejí skromně, tiše jako po prstech a při tom ohlížejí se ještě přede dveřmi. Když jich hromada pryč, náhle Filipina jako by se probudila. Děvčata zbylá přistupují k ní a chtějí na rozloučenou líbati jí ruku. Ona však vezme jednu po druhé a mlčky v slzách líbá je na čelo. S tím odcházejí. Když odejdou, Filipina stojí nad kolébkou v zadumání. V tom vejde Kateřina. Spatřivši smutek, dí:

Nu tak vida,
to zas bída!
Kníže mněl, když zpěvy znějí,
že tu bude veseleji —
naše však Filipina
s pláčem zas ruce spíná.

Filipina: Dívky veské před tou chvíli
kolíbku mi ověnčily.
Dobrý je ten český lid,
účast umí projevit
tomu, kdo má pro něj cit.
Bys tu byla stála,
též bys zaplakala.

Kateřina (bodře): Nemám pokdy na své pláče,
v hospodářství to se skáče,
tu do dvora, do kuchyní,
o večeři starost nyní!
Nejsem-li já všade,
mlsá se a krade.
Za malitký čas
vrátím se ti zas! (Chce odejít.)

Filipina (padne jí kol krku):
Odpustí mně, zlatá teta — (líbá ji)
(Prosí:)
Pošli mi sem toho kmeta,
jehož trápí větší tíž,
ať mne učí nésti kříž!

Kateřina (nevrle):
Nepřijde snad, bude bránit stud;
Odřený má šat a velmi chud.
(Odchází, zastaví se:)
Pomni! U víře že bratři bloudí!
(Odejde.)

Filipina: O víře ať pánbůh lidi soudí.
Sama z lásky já jsem před svou svatbou
jinou víru vzala — s kněžskou klatbou!

VÝSTUP 8.

Vstoupí Augusta. Stařec, hustě zarostlý. Šatu ochozelého velmi, někde viděti šedivou záplatu. Roztrhaný však nesmí býti. Žalářník ho přivede. Pokloní se oba Filipině. Žalářník se kloní několikrát poníženě. Pak klekne k noze Augustově a odepne mu řetěz, jehož druhý konec Augusta držel v ruce. Samými poklonami žalářník odejde s řetězem.

Filipina: Vítej, kmete!

Augusta: Zdař bůh, paní!
(Srdečně:)

Bůh tě poslal ku pomoci
nám tu bratřím, dvěma vězňům,
když nám bylo nejvýš hrozno.
Deset let jsem nezřel slunce,
Když se jarem budil les a sad,
o té kráse jsem již jenom snil
v příšerných tmách stálé noci. — —

(Filipina sama mu dává stolici. Augusta nesedne. Vřele:)

Tys nám vyprosila slunce svit!
Za to bůh rač tobě odměnit!
Také už teď knihu žalmů máme,
s Bílkem bratrem denně pozpíváme;
rád jsem, že tě smím teď pozdravit!
— — — — — — — — — — —
Vím já, paní vzácná, že tvou duši
smrt tvých dítek stále z klidu ruší —
vždyť i v žalář o tvém neštěstí
vnikly lítostivé pověsti —
Uvaž však, že všickni stejnou cestou
jdeme,
čas tu pobudeme a pak mřeme;
kdo jde dřív, to v tajemství je božím.
Bůh ti vzal,
co ti dal.
Děti tvoje jako čistý květ
opustily tento hříšný svět.
Doufej, nad hrobem že žití nové
vzejde tobě a s ním lepší dnové.
Tu jest marno hořké slzy ronit,
tu jen tiše před bohem se sklonit!

Filipina: Snad proto boží ruka tresce
a padá na mne příliš těžce,
že v lásce své jsem byla pyšna.
Snad v tom je těžká moje vina,
že šla jsem za císaře syna —
snad pyšná láska jesti hříšná?!
Já vyrostla jsem v léta,
a neznala jsem světa.
Nuž, jest má láska hřích?!

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Fráter Pantaleon, byv předpuštěn, přivřel oči, políbil převorovi ruku a vztyčiv se zahleděl se na sošku svatého Františka Xaveria nad regálem knih. Slovy prostými vyznal se převorovi, že míní z řádu vystoupiti, a dodal hned proč.

Očekával, že převor vybuchne ve výčitky a zlobu. Ale mýlil se.

Převor naslouchal pozorně a byl tich, i když fráter přestal mluviti. Potom teprve, jako by se probral z nějakých vzpomínek, vytáhl důkladný kosmonosák a zatroubil šňupáckou fanfáru. Zdlouhavě skládal šátek, přejel stůčkem pod nosem, odkašlal a ponořil šátek do hlubiny kleriky.

„Laus tibi, domine!“ zašeptal a upřel vlhký pohled na frátera, jemuž prudce srdce tlouklo.

„A co hodláte počíti, propustíme-li vás?“ řekl konečně hlasem na podiv mírným, otevíraje tabatěrku.

Fráteru Pantaleonovi jako by pod těmi teple vyslovenými slovy jihlo ztuhlé srdce. Rychle a jaře odpověděl:

„Slyšel jsem, reverendissime, že při zdejším okresním soudě hledají písaře. Hlásil bych se o to místo.“

„S jakým platem?“ tázal se převor, bera šňupec.

„Deset zlatých stříbra měsíčně, reverendissime.“

„Nic více? Na ty byste se, milý Pantaleone, ztěžka ženil.“

„Doufám, že časem najdou se i jiné prameny příjmů —“ koktal fráter — „neb lepší místo — až se uznají mé schopnosti — má práce.“

„O juvenis facilis! Jste vy sanguinik, fráteře! Nemáte ponětí o zápase, do něhož se pouštíte. Co vám u nás schází? Nu — nekohoutit se — vždyť vidím, že máte vše uváženo — a že to myslíte poctivě.“

„Nemohl bych býti klášterníkem z přesvědčení, reverendissime.“

„Chválím vás, že máte odvahu pravdu doznati. Nuže, milý Pantaleone, pak slyšte mou radu! Jsem dalek toho, proti přesvědčení vašemu vás k životu v celibátu nutiti, nucená služba nelíbí se Bohu, jenž dal člověku svobodnou vůli, ale rovněž nemohu schváliti, že pouštíte se do světa a jeho nebezpečí bez řádné výzbroje. Rozmyslete si to ještě nějaký týden —“

„Dovoluji si, reverendissime, pokorně na to poukázati, že zatím ono místo může býti obsazeno.“

„Nu tak tedy jenom jeden týden! Když to tak dlouho nebylo obsazeno, i týden to ještě počká. O to se postarám!“

Fráter Pantaleon cítil, že se mu slzy hrnou do očí. Takovou dobrotivost neočekával. Byl jako v ráji a převor andělem božím.

„A proste, fráteře milý, za osvícení Ducha svatého, aby vás chránil omylu. Běží tu o rozhodnutí vážné, na celý život, o štěstí nejen vaše, ale i osoby jiné. Modlete se ke svému klášternímu patronu Pantaleonovi, utěšiteli v těžkostech, a za osm dní přijďte zase.“

Fráter Pantaleon sklonil se v polibku k ruce knězově a přijal kleče jeho požehnání.

Týden na to — čas uplynul fráterovi Pantaleonovi jako nepokojný sen — stál na novo před převorem, jenž si frátera hned posadil.

„Ahá, náš zamilovanec,“ usmíval se, „nuže, flammae hymeneales, touha po ženitbě dosud nevyhasla?“

Smál se dobrácky, hledaje něco ve stolku. Přinesl fráteru listinu latinskou, přípis provinciálův.

„Z moci panem provinciálem mi dané propouštím vás, fráteře Pantaleone, ze svazku klášterního. Vyhotovil jsem vám na pouť životem průvodní listinu, abyste jednou nenaříkal, že Milosrdní byli vaším neštěstím. Toto viaticum uspoří vám mnoho nepříjemností a pomluv. S panem přednostou okresního soudu jsem sám mluvil. Zajděte k němu, pane Schwerte, hned zítra. Místo je dotováno 15 zl. stříbra měsíčně, s tím pro počátek sám vyjdete.

Václav Schwert chvěl se na celém těle a líbal laskavému muži ruku.

„Přeji vám, pane Schwerte všeho zdaru v konání, jsa přesvědčen, že směřovati bude jen k dobru a k oslavě naší společné matky, svaté církve katolické. Chovejte se ke každému jako dosud, v úřadě buďte pilný a svědomitý, hleďte zachovati srdce čisté od každé špatnosti, nezapomínejte ve svých soudech nikdy na nejvyššího soudce na nebi, jenž zkoumá naše srdce i ledví, a dobře se vám povede.“

Díkům Václavovým vyhnul se převor, odešed s provisorem, jenž právě s nějakým dotazem vešel.

Václav Schwert svlékl kleriku a vzal občanský oděv, jejž si zatím v městě byl koupil.

Nejraději by rovnou běžel k Buriánkovým. Nyní nemohli ho už odmítnouti. V kroku jeho nespatřovati největší důkaz upřímné lásky, bylo by kruté, bylo by nespravedlivé. Buriánkovi byli snad tvrdí, bázliví, ale nespravedliví přece nebyli.

Přijímal gratulace klášterníků, některé upřímné, jiné ironické. Páter Placidus se mračil a zle huboval na převora, že místo, aby užil otcovské kázně, ještě mladické střeštěnosti podporuje.

„Však se vám ještě, fráteře, po mastných hrncích klášterních zasteskne,“ dodal.

„Nezasteskne, reverendissime!“ odvětil Schwert vesele.

„Takový krásný, milý klid je tu.“ lákal subpřevor.

„Na klid jsem dosud nedozrál,“ namítal Schwert.

„Máte pravdu, příteli, mládí je příliš málo filosofické, aby ocenilo, jakým útočištěm pro všechny případy je takový klid a mír. To je všelék pro všechny uražené city. Počkejte jen, bojechtivý fráteříčku, jakou ošemetnou hru hraje svět, jaké propasti nevděku a neuznání má nastraženy pro důvěřivý krok!“

„Klopýtnu-li, znova se vzchopím a z propasti už se vyškrábu,“ řekl Schwert důrazně.

„Jen se honoste! Cítíte se tedy silen? Nuže, co vám překáží uplatniti se i zde? Láska? Také takový blud citu, chimera! Jste příliš vážný, než abyste pouze a jedině na tomto citu ulpěl. Pro lásku vy věčně bojovat nebudete a boj z pouhé rvavosti také není vaší zálibou. Tedy jaký účel jste si vytyčil? Jaký jiný — řeknu to za vás — než jeden jediný, který je hoden muže, ukojiti ctižádost. A myslíte, bláhový, ta že je z kongregací vyloučena? Právě naopak, zde je zhuštěna, zde je všemocnou vášní a jediným pramenem duševních požitků. Není nad panovačnost kněžskou, mezi námi řečeno. Takhle lapiti duši i tělo, omotati je neviditelnými, měkkými vlákny, podmaniti, zotročiti, vyssávati, osvojiti si každé hnutí, každou myšlenku nad živým tvorem — hoj, jaká to rozkoš! A jak závratně vyvýší se, rozlehne-li se tíže naší vůle nad mnohými, nad celým národem, massou millionů lidí, kteří zfanatisováni jdou slepě za námi, bijí se pro nás, mrou za naši ideu — ach, fráteře, chápete to blaho, které ze silných, cíle vědomých lidí činí polobohy?“

Postava subpřevorova se napřímila do velitelské rovnosti, posunek jeho ztuhnul, zkameněl v plastiku sochy, oči se rozšířily a zostřely, rysy jeho obličeje nabyly přísné, drtivé a zároveň triumfující veleby.

Tremenda majestas! Tak představoval si Schwert papeže, přijímajícího pokání císaře německého v Canosse, takový měl asi hrdý papež výraz v tváři: ukojenou mstivost, šílenou vládychtivost a tvrdou nesnášelivost.

Ne polobohy, ale celými bohy, pravými nástupci imperátorů římských, již za živa zbožněni, tím byli papežové středověku.

Schwert byl zaujat, uchvácen. A další slova pátera Placida jako krupobití pa-

dala na mladé, sotva vzklíčelé osení jeho a horký dech ctižádostivých snů vysoušel vláhu, které sotva duše jeho se po prvé napila.

„A vy, Pantaleone,“ pravil páter Placidus téměř vřele, klada ruku na rameno Schwertovo, „vy při schopnostech svých máte nejen způsobilost, ale přímo povinnost naplniti poslání osudu, které povolalo vás v řádu k věcem velikým. Vy máte dar získávati si přátele i v klášterních zdech, kde je tak těžko nevzbuditi řevnivost, příteli; tím je vám mnoho dáno. Nezahazujte tuto zlatou hřivnu na malicherné výdaje všedního života, život malý, v malých poměrech! Vám určeno je vyrůsti sám ze sebe a nade všecky. Chtěl bych věštiti, že jako mraky povstanou brzy černé voje bojovníků oddaných, čekajících na vůdce, na heslo, na povel vrhnouti se, kam jim ukážete, na vaše překážky, ať jsou to lidé nebo skály zahražující postup v před, vzlet a rozpětí. Ať vaše voje rozbijí si čela, vy překročíte padlé a dosáhnete, po čem toužiti má každý pravý duchovní. A to jest rozšíření vlády duší, vkládání jha poslušenství lidstvu. Slast dobyvatele vám může býti údělem, dobyvatele ne krví, ale pokorou Kristovou. Největší duchové bojující církve z pod malých a nízkých krovů vyšli, jako plameny skryté v hliněných nádobách a osvobozené úderem doby.“

Subpřevor skončil náhle a opustil Václava, nečekaje jeho odpovědi.

A co by mohl Schwert odpovídati? Chtěl původně říci, že vše je v rukou božích, ale jak banální mu to připadalo proti úchvatné výmluvnosti pátera Placida! Schwert cítil, že kněz vyslovil před ním nejtajnější své myšlenky, svou pravdu. A to umlčovalo, budilo respekt! Ba, více, budilo podivnou sympatickou ozvěnu v nitru.

A noc následující kolísal. Kde je účel jeho života? Sen o rodinném blahu blednul, odsunoval se do dáli a kouzla vlády v mátožné velebě, ozářená neznámým, magickým sluncem, otevírala mu své luzné výhledy. Postup v řádu — stal by se ovšem knězem — ne lékařem, moc, vážnost, sláva — —?

Ve zmatku své duše klesl Schwert na kolena v celle a celou duší oddal se modlitbě. Zaválo hned na něho osvěžení, jako by z úpalu vešel do loubí. Dobrý Bůh jako by povstal na jeho ochranu a bojoval za jeho pravé štěstí, pravé poslání životní.

„Toto vše tobě dám, pakli padna, klaněti se mi budeš!“ zaznělo Schwertovi z bible, a hned věděl, co zítra subpřevorovi odpoví.

Do celly šeřil se nový den, když Schwert narovnával klečením ztuhlá kolena.

Potom teprve prohlédl si propouštěcí vysvědčení. Bylo kolkované, mělo podpis převorův a pečeť klášterní.

Převor potvrzoval, že Václav Schwert za svého téměř pětiletého pobytu v řádu podal důkazy věrnosti, svědomitosti, bystrých vloh, mravnosti a pravých křesťanských zásad. Ježto se odhodlal jinému povolání služby své věnovati, řád ho však nerad ztrácí, vydává se mu vysvědčení toto na důkaz pravdy a představenstvo připojuje oddanou prosbu všem stavům, by jmenovanému byli nápomocni ke zdárné další existenci.

Václav Schwert tiskl papír vášnivě ke rtům. V políbení tom byl slib, že šlechetného převora nikdy nijakým, cti muže nedůstojným činem neusvědčí z nepravdy.

Rozloučil se s klášterníky i nemocnými a tím prošel den. Srdečná přání štěstí pro další život zaznívala mu odevšad. K večeru zvěděl sub rosa od lékárníka Maura, proč si převor Adolf tak liberálně počínal.

Jako mladý klerik měl převor na vlas týž poměr milostný jako Schwert s dcerou vesnického kantora blíže Letovic. Chtěl vystoupiti z řádu a dáti se na učitelství. Avšak převor v Letovicích, klášterník drsný a fanatický, ho zastrašil, hrozil mu bílým kabátem vojenským, vyobcováním z církve a dal na konec provinciálem mladého klerika Adolfa přeložiti do Lince.

Opuštěná dívka nepřežila dlouho zradu svého milého. Lidé říkali, že se otrávila. Ale páter Adolf uslyšel to až po letech a zase po letech, když boj svého mládí s životem měl dobojován, putoval k hrobu mrtvé milenky a dal jí postaviti prostý železný kříž na hrob. Žal jeho stvrdnul jako kov, ale duše jeho změkla a zůstala vnímavou pro cizí strast.

Večer pozdě do noci psal Schwert dva dopisy. Prvý vřelý, děkovný, páteru Adolfovi, druhý rodičům, od nichž po několik měsíců už neměl zpráv. Sděloval jim vše obšírně a přeložil jim do dopisu propouštěcí vysvědčení z kláštera.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Bylo to pro mne kus nového světa. Sic v Jaroměři, v Broumově, v Náchodě a v Hradci Králové viděl jsem před tím zajímavé, staré domy, kusy podloubí, ale města v celku tak starobyle zachovalého jsem dosud nespatřil a nad to s takovým zámkem. Starý ten ráz Litomyšle nebyl v ten čas, kdy jsem se tam dostal a pak i léta potom ničím porušen. Na místě nynější nové dívčí školy, silně se odrážející od svého okolí, stály při zbytku hradeb vodárenská věž a „panský" mlýn. Jeho nádvořím a pak průchodem v něm jako fortnou vycházelo se „na vale" a k hostinci „Karlovu", tam kde nyní stojí výstavný Smetanův dům.

Ten starý Karlov, prvotně letohrádek z polovice osmnáctého století, k němuž se chodilo po dřevěném můstku přes Loučnou, pod lomenou, šindelovou střechou, s rondelem v průčelí a se schodištěm, v zeleni stromů a křovin, s alejí tmavých modřínů v pozadí, slušel Litomyšli. Byl z ní, neodlišoval se, neutiskoval svého okolí, jež bylo jinačí nežli dnešního dne.

Na blízkých „městských" valech dnes světle prázdno; za mých časů zelenavé šero pod řadami starých, košatých kaštanů, pod jejichž korunami tiše proudila Loučná. Za ní žádné villy a úpravné zahrady jako dnes, ale v sousedství Karlova Kritznerův statek ve stínu starých lip a jiného stromoví; od něho dál podél břehu tu tam nějaké stavení a výše ve svahu i stodoly. Za těmi pole na širé výšině směrem k Osíku.

Tady bývalo ticho. Všechen život na náměstí, tenkráte ne slavného dláždění, v němž na hořejším konci i travička se prozelenávala. Tam statue P. Marie a kašna se sochou sv. Floriána. Ten už tam dnes nestojí. Odklidili jej i kašnu. Tady na náměstí na jaře a v létě bývalo za nedělních dopolední korso, každé soboty pak šum hlučného trhu.

Na podzim však a v zimě hlavní ruch na podsíních; dopoledne i pak z večera, hlavně na těch proti radnici a soudu. Tento ruch viděl jsem hned po svém příchodu do Litomyšle; byloť na podzim, v říjnu na krátkém už dni, kdy často uhodily deště. Tu jsem poznal praktickou stránku podsíní, jak tu mohl každý chodit „such a po suše".

Na náměstí pusto a temno nebo bílo od sněhu hustě se chumelícího, na podsíních světla, plno a živo. Studenti a slečinky, paničky, úředníci, lidé kancelářští, mladí professoři, učitelé procházeli se tu hustým proudem, nahoru, dolů. Žlutavá zář petrolejových lamp z osvětlených krámů zjasňovala podsíně až po jejich oblouky, ne však až do jejich nevysokých kleneb. Tu tam u pilíře pekařská budka jako zpovědnice, v ní babka v čepci nebo ve vlňáku; před ní mezi božím darem prostá, dřevěná lucerna s mrkavou lampičkou olejovou nebo s planoucí lojovou svíčkou.

To byly chvíle podvečerních procházek, na které se těšil mladý svět, kdy roztoužený student uviděl svou zbožňovanou, kdy ji mohl sledovat a snad i slovíčko s ní promluvit. V tom příšeří podsíně, v němž šumný proud procházejících se tu temněl a náhle zase jasněl ve světlém stínu ozářeného krámu, co toužebných pohledů, tajených, nepovšimnutých, i netajených, mluvících, jimž s porozuměním odpovídaly milé oči! Kolik lásek tu vypučelo, kolik jich si našlo odtud přes Karlov o studentském plesu cestičku na jaře, v létě do „panské zahrady", k tajným schůzkám mezi kvetoucími keři, nebo hloub za starý zámek a níž pod něj v oupadu pod klenby starých, košatých stromů zašlého parku!

Když pak šumný proud se z podsíní rozplynul, když mrkavá světla na pekařských kotcích i v krámech zhasla, jaké pak ticho v dlouhých těch klenutích mezi mohutnými pilíři podél řady tmavých, zamčených dveří, starých a prostých nebo empirově vkusně vyzdobených! Měl jsem rád ty opuštěné, mrtvé podsíně nevysoké klenby zvláště za jasných nocí, ať v zimě, kdy po náměstí bílo a kdy mrzlo jen se jiskřilo, ať za vlažných nocí letních, za těch víc, kdy měsíc vyzářiv baroková průčelí domů, hodil černé stíny pilířů do podsíní, jež zalil bílým, měkkým světlem až k černým, domovým dveřím.

Kolikrát, zvláště za prvních let svého pobytu, jsem jimi prošel za těch pozdních chvílí a někdy, kdy měsíc už zašel, kdy úsvit letního jitra prochvíval se jejich šerem, kdy křepelka Vávry kominíka v kleci venku zavěšená, hlásila ráno! —

XII.

První čas bydlil jsem, jak už řečeno, v domě bez podsíně; výhled však jsem na ni měl, na tu počínající se u domu kupce

pana Q. Šimka. A tu budiž mně dovoleno, abych se vyzpovídal z fikce, které jsem se dopustil v povídce „U rytířů". V jejím úvodu vypravuju, že jsem bydlil naproti domu se zvláštním, ozdobným průčelím s postavami dvou rytířů, tedy že jsem měl byt na protější podsíni. Ale tam jsem nikdy nebydlil. Ten byt jsem si přibásnil, abych popis z výhledu na starobylý ten dům mohl příhodněji uvést. A také se ten dům nejmenoval „u rytířů"; neměl vůbec žádného pojmenování. To „u rytířů" ujalo se teprve později, když jsem jej v té povídce tak pokřtil. Později bydlil jsem v jeho sousedství, hned vedle něho. Než o tom až později.

Za to povím za této příležitosti o domu, jenž stál nedaleko mého prvního bytu u paní Benoniové. Byl to patrový domek šindelové střechy, obílený, bez podsíně, nevzhledný a starodávný s velkými vraty, nad nimiž visela na stěně nevelká, obyčejná lucerna, jakých se v domácnosti užívá; visela dost na křivo a nikdy v ní nerozsvítili. Majetník domu byl stařičký měšťan Guta, jenž často „posiloval ducha", jak říkal, t. j. spal, podřimoval. Ten všecko v domě i na domě zachovával, jak bývalo za starodávna. V tom příbytku provozovali poslední, ze všeho města, kdysi kvetoucí průmysl měšťanů litomyšlských, pálení kořalky. O tomto domku, dnes už přestavěném, zmiňuji se proto, poněvadž byl A. V. Šmilovskému modelem k vypsání domu krupaře Kleofáše v povídce „Krupař Kleofáš".

„Ten jeho dům byl rovněž ze starého díla jako ctihodný jeho majetník.... Stálť..." atd. Po zevrubném popise uvádí Šmilovský také tu starou svítilnu, na niž „moderní sousedé měli svrchu; neboť nebyla lepší než jakou svítívá se v selských stájích, jenže byla větší. Kdykoliv v městě hořelo, rozsvěcoval ji Kleofáš, a to bylo vší její úlohou".

Dům krupaře Kleofáše byl tedy z Litomyšle, ale krupař sám v své podstatě z Klatov, Ant. Jung, krupař i sběratel starožitností, jenž míval studenty na bytu a u něhož také bydlel prof. Thomayer po čas svých gymnasijních studií. Z Klatov tedy pocházel základ té figury i některé podrobnosti, jako „akalér", aquarell spodobující sv. rodinu, mouřenínská Matka boží a krucifix s tajným pérem dole na dřevě křížovém, kteréž péro když se stisklo, zakýval ukřižovaný hlavou a zakroutil při tom skleněnýma očima. Vím o nich od Šmilovského, jenž rád povídal o tom, co píše nebo co hodlá psát, a jenž nejednou mně uvedl z čeho, odkud ta ona jeho figura, odkud ta ona podrobnost, z nichž pak tvořil.

Nepůjdu náměstím v pravo, v levo, nebudu vypisovati domu po domě, jak jsem je seznal za čtrnáctiletého pobytu v Litomyšli, ačkoliv by se leccos zajímavého dalo povědět. O některých se až později zmíním. Všeobecně však již tu je možno říci, že v celkovém svém zařízení byly si dost podobny. Všude síně namnoze klenuté a starobylé, všude z nich chodba na dvoreček a schody do bytu většinou dřevěné, někdy se zajímavým zábradlím. Pokoje, světnice, světničky v některých domech divně, nerovně rozložené se stupni tu nahoru, tu níž. Nebylo to vždy pohodlné, ale jistě malebné.

Světnice větší, menší, stropy jejich někde klenuté, někde rákosové, jinde dřevěné z trámů a prken nějakou barvou natřených a jinými barvami štětkou „na mramorovo" postříkaných. Domy většinou patrové, úzkého průčelí s podivnými štíty, neměly mnoho místností. Leckde jen velký pokoj do předu nebo do zadu, přepažený zasklenou stěnou na dvě nerovně velké místnosti, z nichž přednější, menší bývala kuchyní. Starého nábytku z doby rokoka, hlavně však empirového vyskytovalo se v měšťanských domech dost a leckde velmi pěkného, s intarsiemi, jakož i různých, starých hodin visutých i sloupkových a jiných drobností a památek.

Mezi obrazy svatých na stěnách tu tam rodinný portrét malovaný, většinou z konce osmnáctého století nebo z první polovice devatenáctého, portrét měšťanů v kabátech s vysokými límci, měšťanek v slavnostních, zlatých čepcích. Jen v domácnosti zámožné a vážené rodiny Tobolářovy, snad nejstarší v Litomyšli, jejíž předkové se tu uvádějí už v 16. století, uviděl jsem nevelkou podobiznu některého z Tobolářů, kterou jsem si do notesu načrtl, ovšem ne pro podobu, nýbrž pro kroj, svědčící, že ten obraz měšťana v sousedském, nedělním plášti, klečícího s rukama sepjatýma, pochází z první polovice osmnáctého věku.

Za starých časů byla skoro v každém domě uvnitř hradeb t. j. kolem náměstí, ale také v několika domech na horním a dolním předměstí pálenka. Litomyšl mívala právo vařiti pivo. Ale když městská rada r. 1629 žádala na vnukovi budovatele litomyšlského zámku, na panu Vratislavovi z Pernštejna, aby jim privilegia a majestáty příkladem předků svých schválil a obnovil, žádal pan Vratislav, plukovník v císařském vojsku, aby mu město důchod z pivovaru proti jiným výminkám upustilo. A město povolilo, upustilo. Měšťané přestali vařit pivo a kupovali je z pivovaru panského. Dostávali je levněji (to bylo

také v těch výminkách) a když který z nich potřeboval toho nápoje ke křtinám, posvícení, k veselí, dal půl korce nebo korec pšenice a za to dostal půl sudu nebo sud piva.

Práva vařiti pivo se vzdali, právo páliti pálené, kořalku, jim zůstalo. Tu pálili až do polovice devatenáctého století „páleníci" na kotlích (dle nařízení městské rady r. 1749) devět konví velkých. „Rynkovním" sousedům povolen mimo takový kotel ještě „alambik". Pálila se kořalka žitná, při čemž užívalo se kádí „na záběrku" a tak zvané stírky. Litomyšl měla na kořalku svou vlastní míru; odtud snad pošlo rčení sousedních Němců „Leitomischler Rechnung".

Výpalky z kořalky zkrmily se doma, neboť v každém domě s pálenkou chovali několik kusů hovězího dobytka. V takových domech mívali tak zvané kamenice, prostory klenuté a chladné, v nichž se ukládala kořalka. Za chladného počasí i na prostorné půdě. Já již o kamenicích v městě neslyšel, ač jinak dost o pálenkách. V okolí po vsích měli v statcích také kamenice, do kterých dávali nádoby s mlékem, smetanou a máslo. Ale Hermenegild Jireček, jenž v Litomyšli od r. 1839—1843 studoval, o nich a těch půdách vypravuje. I to, že na jedné takové půdě bratr jeho Josef (v Litomyšli student od r. 1838 až 1843) překládal do češtiny Lessingova Nathana.

Do těch chladných kamenic chodívali studenti, vzpomíná Jireček, ne pro spiritus v soudkách, ale studovat za parných letních dní. A také i za večerů. Někdy však podivně studovali. Knihy nechali a karet si hleděli. V tom tichém ústraní a v chládku pěkně se hrálo. Jednou večer stihli dva v takovém náruživém „studování": seděli na lavici proti sobě, hořící louče v zubech, a přihazovali karty, jen pleskaly o lavici.

Hrávali o peníze a když drobných nebylo i o buchty, jež každý pátek dostávali k obědu. Mnohý prohrál celý oběd a víc, i ty budoucí buchty z příštích pátků. A tak mnohý, jemuž přálo štěstí, vyhrál buchet na celé půlletí napřed; kdo prohrál, sušil zuby.

Tenkráte za piaristských dob byla Litomyšl studentským městem; měla „posádku nevojenskou", ale ta žila „odpola kasárensky". Domácnosti byly na studenty zařízeny; v jednotlivých bytech mívali až šest, osm studentských strávníků. Poměr panoval patriarchální; studenti obědovali v rodině za předsednictva domácího pána nebo kvartýrské; a ty „paní byly mnohdy osoby tak statné, jako páni, ne-li ještě statnější", vzpomíná Jireček.

Za mých časů se poměry ty hrubě nezměnily. Litomyšl neměla sic už filosofů, ale ke gymnasistům přibyl valný počet studentů z vyšší reálky. Mnohé rodiny žily ze studentů. U té se měli líp, u oné hůř. A také buchtičky v pátek panovaly. Za časů Jirečkových vytahovali z nich nezbední studenti slitý tvaroh a přibíjeli jej na dvéře k nemalému pohoršení kvartýrských.

(Pokračování.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Za dveřmi znělo úpěnlivě: „Milosrdenství! Kam bych se obrátil? zahynu v té zimě a plískanici, Pánbůh ví!"

„Nebude škoda!" vrčel Havlín.

„Otevři!" po krátkém rozmyšlení rozkázal pán — Nerad otvíral šafář visací zámek ve dveřích, závoru vyvěsil. A do síně vpadl malý shrbený človíček v promoklém plášti, pod kterým skrýval nějaký uzlík. Chtěl klesnout pánovi k nohám, ale ten se odvrátil.

„Nech toho, žide. Měl jsem tě venku nechat — neboť kdo dobrý toulá se v takovém nečase? A jak to, že do tvrze jsi se vloudil a obcházel kolem oken?" Při tom si pomyslil: „Pěkná tvrz! vida! nutno vrata nasadit a ploty opravit!" řekl však jen nezvanému hosti: „Když jsi tady, čert tě vezmi! můžeš v čeledníku přespat na zemi."

„Pánbíček tisíckrát odplatí pánu dobrodějil" klaněl se žid. „A já sám, milosti —"

„Co ty?"

„Vynasnažím se — snad bude pán služby mé potřebovat!"

„Tvé služby?"

„Oh, pane milostivý — mám cosi vyřídit, proto jsem zaklepal na okno. Oh, důležité věci, moc důležité. Starý Šáje chudý žid, ale mnoho ví!"

Pan Matěj se rozmýšlel, má-li žida okřiknout jako psa, aby zalezl někam do kouta a zticha byl — ale pak pohodil hlavou a pravil: „Dobře, odlož svůj ranec a přijď ke mně.“ Odešel do pokoje.

Šáje ve studeném čeledníku vyhledal si místo na lavici, položil tam ranec i promoklý plášť, poděkoval nevrlému šafáři, který mu s tichým bubláním nepříliš ochotně loučí svítil, otřepal se jako liška, když z vody vyleze, uhladil pejzy kolem skrání a bázlivě vešel do pokoje. Hned se shýbl, aby pánovi ruce políbil.

„Stůj, žide!“ prudce jej okřikl pán, „tam u dveří stůj a nehýbej se. A odpovídej: kdo jsi?“

Žid poslušně pozpátku ustoupil, u dveří se postavil, shrbený, s čepicí v rukou, poníženě se usmíval. „Řekl jsem už, pánovi velkomožnému. Šáje, starý Šáje, chudý žid z Kolína. Pán se na mne nepamatuje? Chodíval jsem na Chrášťany; s milostivým pánem, nebožtíkem, dobré obchody jsme dělávali.“

Pan Matěj už nejasně se rozpomínal. „Dobře. A kde jsi se dnes toulal až do tmy?“

„Po vsích jsem chodil, v Bělušicích jsem byl, v Ohařích. Od rána chodím, popel po chalupách skupuji, v Kolíně můj bratr na Zálabí draslo flusuje. Od rána chodím, málo jsem nakoupil, neví pán, jak lidé smlouvají a za ten popel ukrutné peníze chtějí. Před večerem z Ohař vydal jsem se na cestu, abych do soumraku byl doma, ale déšť mne přepadl. V lese u hajného jsem se ukryl. Ale pršet nepřestalo i šel jsem dál — zlá cesta byla, milostpane, zlá! bloudil jsem a strachy měl před vlky a před zlými lidmi. Tady v Chrášťanech všechny chalupy jsem obešel, nikde mi neotevřeli.“

„Bodejť by za tmy každému tulákovi otvírali!“ zahučel pán. „A co v ranci neseš?“

Žid se usmíval, zmotanou koudel vousů pod bradou načechral. „A nic! — skoro nic! milostpane, pane rytíři, špatný den! jenom něco ženských copů a rulíků jsem koupil cestou jen tak mimochodem — od vdaných, svobodné prodávat nechtějí.“

„Vlasy kupuješ?“ divil se pan Matěj.

„Všechno, co se dá — vlasy do Prahy nosím, když více jich seberu. Ale i ty vlasy už nejsou, jako bývaly, dříve měly ženské copy dlouhé až po kolena a hladké jako hedvábí — Pánbůh ví! — teď sotva na loket a tvrdé jako žíně. Všechno se kazí na světě, všechno, milostivý pane.“

Pán netrpělivě zabubnoval prsty. „A co mi máš říci? pravil jsi —“

Žid se uklonil až k zemi. „Milostpán rytíř poroučí, povím —“

„Počkej ještě. Obcházel jsi kolem tvrze jako zloděj a psi neštěkali — slyšel jsem, jenom jednou se ozvali.“

„Och! och!“ šibalsky se ušklíbl Šáje, „mně psi pranic neudělají. Mám kůstku u sebe z oběšence, proto psi neštěkají. Kam bych bez ní došel? V každé chalupě je pes, roztrhal by mne, kdybych zázračné kůstky neměl. Kousek palce je to, na nahém těle jej nosím.“

„Fi! čáry nějaké proklaté!“ odplivl pán. „Čert tě vezmi i s nimi! Mluv tedy — co mi máš říci?“

„Poroučí pán urozený —“

„Mluv zkrátka! rozumíš? ne mnoho slov! nemám kdy, je pozdě, svíčka dohořívá.“

„Ví přece milostpán — co jiného by mne přivedlo, nežli obchod —“

„Co? obchod?“

„S milostí páně —“

„Neobchoduju se židy. Ani popel nemám, ani tu nejsou ženské vlasy na prodej!“

„Oh! oh!“ Šáje mžoural očima. „Anežka, děvečka, má vlasy jako hedvábí až po kolena —“

„Mlčiž, proklatý!“ rozkřikl se pan Matěj a pěstí udeřil na stůl.

Židáček uleknut zatřepetal bradou a jenom hlavu sehnul. „Ne, ne, ne! milostpán ať se neráčí horšit! proto jsem nepřišel. Ale koupil bych —“ rozpačitě hrabal se v rozcuchaných vlasech. „Dobrý obchod pan rytíř by udělal.“

„Co že bys koupil?“

„Jak to mám říci? Pán má pět chalupníků — pět chalup. Z každé chalupy mají dávat pánovi —“ a žid, jakoby četl z listu, vypočítával: „Podlipný dvě plástve medu o Velikonocích, čtyřikrát za rok bochník žitného chleba, pět slepic, u Marků dva bochníky, slepici, věrtel rosy, u Rubešů kachny a rybu z jezera k Vánocům —“

Panu Matěji zmodraly všechny jízvy v obličeji. „Mlč! co mi to povídáš? vím sám!“

„A chalupníci nedávají, co mají dávat!“ rychle dodal žid. „Ani žito, ani drůbež —“

„Budou dávat jako dávali! nestarej se zbytečně!“

„Budou — nebudou — a má milostpán rytíř tahat se a zlobit s nimi? Ošidí pána vždycky, chleb malý napekou, slepici hubenou pošlou. Pán je hodný, ošidí ho. Ach, Bože, špatný je svět! Nač by pán se zlobil? Prodá starému Šájovi užitky z těch chalup — zaplatím královsky! dvě stě zlatých dám jednou pro vždy — veliké peníze! Sám se budu s chlapy zlobit, sám vyberu od nich panský obrok, mně chu-

dému židu lépe sluší hrdlovat se s robotníky, nežli milostpánu."

„Mlč! nebo vypráskám tě bičem zpátky do deště a větru!" křičel pan Matěj. Ale žid nemlčel, jenom ještě více nahrbil záda a chytrýma očima mžoural.

„Ať se nezlobí milostpán, dobře to myslím. A Pánbůh svědek, že se divím, proč pán nechal vojny a vrátil se domů, sem do té bídy. Všechno jej tady šidí, neúrodná země, i robotníci a starý Havlín taky, třeba ode vrat chudáka odháněl —" (za dveřmi ozvalo se dušené zakašlání, Havlín naslouchal). „Mohli mít chámové dávno zaseto, svoje i panské zoráno, ale raději na výdělky jezdí, dříví z Býchorských lesů do Kolína vozí na opravu labského mostu. Aby několik grošů vydělali, pole zanedbají. A nač pánovi velmožnému třeba této zlosti!" Žid žvatlal a žvatlal a jen se mu brada klepala.

Pan Matěj se trpce zasmál. „Co — žide — co mám dělat? Zlobit se už musím. Otec zemřel, nastupuji své dědictví."

„Ale není pánovi přece třeba, aby pan rytmistr sedlačil. A tady, v té bídě! Neboť co takové Chrášťany, takový stateček maličký! Není už doba pro takové. Bývávalo, že v každé vsi byl zemanský dvůr a tvrz — dědek mi o tom povídával, — ale vyprodali se zemani, raději v městě domy si koupili, tvrzí nechali. A tak je — maličké statky se tratí a velké rostou." Žid možno-li ještě sladčeji naladil řeč. „Nabízeli nebožtíku pánu Konárovičtí také, že Chrášťany koupí. Nechtěl. Moudrý pán byl, ale hlavu měl tvrdou. A kdybych já, ubohý žid, směl radit jeho milosti panu rytíři — řekl bych, aby prodal svůj stateček. Na mou duši, to bych radil. Konárovičtí dobře zaplatí. Jen slovo kdyby pán vyřkl."

Pana Matěje omrzelo poslouchat žvatlání nezvaného hosta. „Nech si své rady. Chrášťany neprodám. Zde jsem se narodil, zde i zemru, je-li to vůle boží!"

Žid potřásl hlavou, pokrčil rameny, vousy pohladil. „Milostpán se rozmyslí —"

„Čert tě vezmi! To jsi mi chtěl říci? Škoda času s tebou! Jdi! Ale nezapřeš své krve. Už Abraham s Pánembohem smlouval o duše v Sodomě jako na trhu o vejce. A Jakob ošidil Esaua. To jste vy — takoví! Nech mne být. Táhni! zalez někam do kouta a spi!"

„Ještě něco — dovolí pan rytíř —"

„Co? nemám chuti s tebou se zabývat. Zdá se mi, že páchneš, jako rozmoklá otep slámy."

„Pan správce Hofman žalobu již podal jménem vrchnosti —"

„Ať žaluje, hájím jen svého."

„Ach! ach! ach! milostivý pane! Chudý se práva nedovolá, ale velcí páni všady mají ochotné pomocníky. Jen kývnou, stane se, co chtějí. Žaloval a na Chrášťany vojenskou exekuci vyzvedl. Zítra přijdou vojáci."

„Co blábolíš, žide?" rozkřikl se pán.

„Exekuce, milostivý pane, vojáci od pražského regimentu, který teď v Kolíně leží. Pan lajtnant a deset mužů, tady na tvrzi se položí a neodejdou, pokud pán se nevyrovná s vrchností —"

„S jakou vrchností? neznám žádné vrchnosti!" syčel pan Matěj. „Exekuce! ale ať! ať přijdou vojáci, bude veselo. Pohostím je dobrou vodou z naší studně!"

Šáje zamžikal po džbánku na stole. „Však by neměl pán urozený vodu pít, činí člověka melancholickým."

Pán zvedl ruku: „A teď — běž! skokem! do kouta zalez!" Zadupal. Žid ustrašen po zpátku odplížil se z pokoje. „Fi! opravdu páchne tu po něm, jako stuchlou slamou a česnekem!" (Pokračování.)

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

V myslivně pokuřovali páni na zahrádce ještě při černé kávě a paní doktorová pletla, oháněje se co chvíli proti komárům.

Bella pohlédla stranou na přicházejícího, zatřepala líně ušima a zaklepala tvrdě o zemi ohonem na uvítanou. Šipka se vpletla Lojzíkovi mezi nohy a Fox mu skočil až na prsa a vyrazil mu z rukou smeknutou čepici.

Hlas Rúdyho zněl bouřlivě odkudsi ze dvora nad vlnami kalného oceanu.

Pan doktor vstal a sám přistavil pozvanému hostu židli ke stolu. V drátěném košíčku předložil mu meruňky a slívy velké jako pěst. Také bílého vína mu nalil do malé sklenky. Lojzek přelétl pátravě zrakem celou společnost a zcela proti rozpakům vesnických hochů, kteří vědí, že se nechovají jak by měli a nevědí

jak by se chovali, usedl volně na vykázané místo. Doktor pozoroval ho s obdivem a Lojza navzájem prohlížel si se zájmem pana doktora, jako by dostal za úlohu jej popsati.

Dřevěný jelen začvachtal smíchem nad tou skupinou. Bylo to hloupé lesní zvíře, ten jelen. Pan fořt ukryl již svůj úsměv opatrněji do vousů. Také paní doktorová pustila „pletení“ do klína; zapomněla na komáry — Žasla nad prostým hochem ve štruksovém kabátku a režné košili, který si po doktorovi prohlédl pozorně i ji, jako by se chtěl přesvědčiti o pomluvě fořtovic děvečky a o malované líci. Nabídnuté mu ovoce i víno odmítl tichým pokynem, ač se mu v ústech slévalo, a zvěděv patrně, co zvěděti chtěl, počal si hráti se psy.

Pan doktor i paní doktorová pohlédli na fořta, jehož modré oči blyštěly vítězstvím a spokojeností.

„Neřekl jsem to? Žahadlo!“ četli tam. Nastalo těžké ticho.

„Nemáš, hochu, dlouhé chvíle, když paseš v lese?“ — tázal se pan doktor nemoha připadnouti na vhodnější látku.

„Nemám,“ řekl klidně Lojzek, pozvednuv hlavu a hleděl do očí doktorových. „Nemám nikdy dlouhé chvíle,“ řekl zvolna jako by si vzpomínal a usmál se. „Někdy se do toho schválně nutím, ale nejde mi to. Nemohu jí poznati.“

Doktor potřásl hlavou. „A co děláš, když paseš, řekněme v bujné trávě na pasece a kráva i koza i tele jako k zemi přibité ani se nehnou?“

„A střečkové, ovádi, mouchy —?“ namítl s úsměvem Lojzek, pohlédnuv k paní doktorové, která se zase oháněla a napitého komára připleskla k bílé ruce. „Těch jim neoháníš přece.“

„Někdy i toho je třeba,“ vzpomínal Lojzek. „Jindy si něco zazpívám, vyřezávám, pozoruji mravence, brouky, mouchy, veverky, sledy zaječí, mech a kdo ví, co všechno, nebo se dívám do oblak a hlavně myslím. Nejvíce myslím.“

„On myslí —“ podivila se paní sepjavši ruce. „A na co?“

Lojzek se začervenal. „Jsou to většinou hlouposti,“ omlouval se. „Myslím si na nějakou pohádku třeba, myslím si, že bych byl v ní někým a co bych dělal na jeho místě. A celá pohádka se promění a vezme třeba docela jiný konec. Mně to připadá, jako by mi ji někdo vypravoval. Poslouchám, divím se a sám se někdy zasměju zklamání strašidel a čertů a lituju, že to někdo se mnou neposlouchal.“ Lojzek se rozesmál hlučně.

Všichni se zasmáli.

„Nebo mi napadne,“ rozpovídal se Lojzek — „a vzpomínám si třeba, jak jsme jednou jeli s Josefem Bartošů na svatou Horu. Vidím zase všechny přípravy jednu za druhou, slyším, co kdo mluvil, i rachot vozů a práskání bičem. Vidím, jak se nám za temna míhají borovice a smrky u cesty, jak svitalo, když jsme přejížděli „Klínek“ a jasný den byl a slunce vyšlo, když jsme jeli „Zabitými“. Pak vidím procesí, která jsme potkali na silnici; vidím, jak byly ustrojeny Panenky Marie, které nesly družičky, a rozeznávám ještě obličeje. Potom jdu Příbramí, vidím tam trh a haldy okurek na náměstí, obchody plné lidí, žebráky fňukající na schodech, tlačenici v ambitech. Slyším zpěvy procesí, modlitby a kázání. A pak loučení a celý návrat domů. Nebo mi připadne nahodile ve vzpomínce nějaký člověk. Vzpomínám na všechny jeho řeči a jednání a tu mi často vysvitne, co mi kdysi ušlo, nebo čemu jsem pro dětskou nezkušenost nebo jiné současné okolnosti nerozuměl. A tu bývám překvapen. Všechno vypadá mi jinak než tehdy, lidé se mi zdají jinými, než jsem je znal, a jsou třeba již mrtvi.“

„Můj Bože —“ sepjala ruce paní doktorová.

„Čvach!“ Ano, takový je Lojzek, potvrdil jelen.

Rudolf vstoupil do vrátek a radostně přiběhl ke stolu.

Lojzek mu podal stranou protektorsky ruku a přendav čepici do levice usmál se shovívavě vystrojené lodi v jeho náruči.

Skvěla se celá výzdobou pestrých praporečků po celém lanoví od hrotu stožárů až k přídi a zádi.

Pak se obrátil zase vážně k dospělým.

„Umíš plovati?“ tázal se Lojzka pan doktor.

„Pětkrát přeplavu náš rybník sem a tam,“ vzpomínal Lojzek zvolna, aby nikoho neošidil.

„A lezeš dobře?“

Lojzek se usmál na takovou otázku. Té již ani nezodpověděl.

„Veverky a sojky vybírá z hnízd,“ podotkl pan fořt potřásaje hlavou.

Lojzek přikývnul.

„Ukážeš to vše také Rudolfovi našemu?“ tázal se pan doktor.

„Ježíši Kriste!“ sepjala uleknutím ruce paní doktorová.

„Hle, jak se vlastně Rúdy jmenuje. Budu mu tak říkati — to je lepší —“ myslil si Lojza.

„Všechno mu ukáži, proč ne?“ přisvědčil.

„Ale opatrně, pro Boha,“ zasmála se podivně paní doktorová. Takového smíchu ještě Lojza co živ neslyšel.

Byly v něm úzkost a pláč.

„Ručím za něho,“ řekl klidně. „Nic se mu nestane, pokud bude se mnou.“

Pan doktor s panem fořtem pohlédli opět na sebe významně.

„Ach, pro Boha tě prosím, zlatý chlapče,“ sepjala paní doktorová zase ruce jako k modlitbě.

Lojza pokrčil v rozpaku rameny a koukl přes rameno na Rudolfa.

„Jen zdali tě poslechne,“ pochybovala paní.

„Poslechne,“ ubezpečil Lojza.

Doktor s fořtem pohlédli zase na sebe. Lojza to postřehl. Porozuměl. Pohlédl ještě jednou na Rudolfa, nemýlí-li se v něm, a přehodil jednu bosou nohu přes druhou.

Byl si jist.

„Chci ti ho svěřiti,“ začal doktor vážně.

Lojza pokývl hlavou na srozuměnou.

„Řekl ti někdo něco o tom?“

„Ne.“

„A jak to víš?“

„Uhodl jsem to ráno.“

Doktor pohlédl opět po fořtovi a přitáhl svou židli blíže k chlapci.

„Pohlížej na něho jako starší bratr na mladšího, rozumíš?“

Lojza kývl hlavou.

„Měj s ním dle možnosti shovění, ale uzdu mu nepovol. Vyrostl ve městě a je ve všem neobratný. Však jsi ho již poznal.“

Lojza pokrčil rameny. „Co pak na něm můžeme chtíti, když je z Prahy,“ dal na jevo.

„Neumí také s dětmi zacházeti.“

Lojzek přikývl.

„Uvedeš ho k nim. Zvykne si jim, přál bych si, aby se s nimi dobře skamarádil.“

Lojzek uvažoval. Také jelen ani nemukal.

„Půjde to snad?“ hádal doktor.

„Snad,“ přisvědčil Lojza, měře opět zrakem svého svěřence.

„Jsem přesvědčen, že bude u tebe v dobré ruce,“ řekl pan doktor vážně a jako pohnutě.

„Mazlík,“ pomyslil si Lojza. — „Proto je takový. To je s ním krámů!“

„A nyní mi řekni,“ začal pan doktor veseleji, „co máš na odpoledne za lubem?“

„Pustíme loďku po potoce —“ rozvažoval Lojza, „potom se vykoupáme v rybníce —“

„Ježíši, aby se nám tak utopil! Já doma uschnu strachy,“ zabědovala paní.

Lojza se usmál. „Budu ho na mělčině učit plovat, když pan doktor chce, ale do hloubky ho nepustím. Pak ho povedu na jahody, na ostružiny, na borůvky; ukážu mu „zásyp“ srnčí. Na to budeme chytat raky.

„A neštípne ho had? Já ho bosého do lesa nepustím!“

„Dáme pozor, paní. Všichni chodíme do lesa bosi.“

„A ať pro Boha na nic neleze! Já nebudu mít doma stání!“

„Nedám mu vysoko lézti, paní, a k večeru si rozděláme oheň a upečeme brambory. Nemusí snad být k svačině doma?“

„Ne, ne, žijte si jako cikáni třeba,“ zasmál se pan doktor radostně. „Na mou duši bych plakal, že už jsem vyrostl a nemohu s vámi za tak krásným programem.“

Paní plynuly dvě velké slzy zvolna po lících.

„Stane-li se mu však něco u ohně,“ zabědovala. „Doma mi nesmí ani do kuchyně od těch dob, co na sebe strhl hrnek s vřelou kávou. On je tak živý. A nepůjde-li k svačině, jak bude za krátko vypadat? Uschne nedostatečnou výživou.“

„Vezmeme s sebou hodný kus chleba,“ navrhl Lojza „a homolky.“

„Počkal, Rúdynku, ještě nesnědl suchary od snídaně, já mu je zabalím a nějaký koláček k tomu.“

Pan doktor ji žertovně, ale s důrazem zastavil.

„Ne tak, drahoušku!“ rozkázal. „Teď má slovo pan vychovatel a ten mluvil, nemýlím-li se, o chlebě, o černém chlebě a homolkách, pravda, Lojzíku? A o žádných sucharech a koláčkách. Pak pečené v ohni brambory. Ježíšku, mně se až slévá v ústech. A což teprve homolky, takové homolky, že by perlík od nich odskočil! Vždyť to jsou, nebesa, samé delikatesy. U Pecolda by vám to záviděli největší labužníci.“

„Dojista si zkazí žaludek černým chlebem a sýrem již teprve —“ hrozila se paní doktorová. „Vždyť je pořád na lécích! Žaludek mu nic těžkého nesnese, já ho přece znám! Aspoň kousek másla mu tedy vložím do chleba nebo meruňkovou zavařeninu — tu on rád.“

Rudolf skákal zatím radostí jako Fox před honem, kdežto Lojza činil dojem zkušeného průvodce horského, který na nic nezapomene a ničím se nevyruší. Chléb, homolky, sirky, nůž, všechno už má.

Celá rodina za štěkotů psů a kejhání hus na kalném oceanu doprovází mladé dobrodruhy ze vrátek.

„Neutopí se?" tiskla se paní doktorová úzkostlivě k muži na zpáteční cestě hledíc mu do očí.

„Neutopí," odpověděl s přesvědčením, „ani neoběsí, ani nezabije, ani neuhoří. Lojzík to povídal. Lojzík bude při tom."

Dlouhý vzdech a výsměšné čvachnutí jelenovo zakončily tuto rozmluvu.

V.

„Kluci, kluci! Rúdy sem jde, Rúdy! A jde s ním Lojzek! Rúúúdy! Ale Rúúúdy!"

Všichni vyběhli nahatí nebo polosvlečeni z olšiny podívat se na příchozí. Lojzek viděl, že je Rudolf stísněn.

„Dobře si vštěp, co ti nyní povím," šeptal mu. „Urážet tě nedám, ale od posměchu tebe nikdo neubrání než ty sám."

„A jak?" šeptal úzkostlivě Rudolf.

„Na každý posměch je nejlepší obranou nepovšimnutí nebo i vlastní smích. To si pamatuj! Jen nikdy se nezlobiti. A nezlobíme-li se, přestane brzy každý posměváček, ba, má k nám i vážnost, protože nedbati posměchu je hrdinství. Rozumíš?"

„Ano."

„Přesvědčíš se hned, že to není maličkost. Může se sice také odpovídati posměchem, ale to každý neumí a ty jich neznáš, abys věděl, kde by je to zabolelo" — — —

„Rúdy, ale Rúúdy" — zapíštělo to z olší. „Tak byl přece způsobný, Rúdynku! Rúúúúdy!"

Rudolf zčervenal. Lojza se povzbudivě usmál. „Neřekl jsem ti to? Ani si toho nevšímej!"

„A nesměl bych ho udeřit?"

„Všeho do času, brachu, ale v této věci by to nebylo vhodné. Čím více bys se zlobil, tím více budou křičeti a smáti se."

„Rúdy, hrudy, sudy, dudy — — —" zaznělo z různých stran.

„Hloupý křičí všudy," odpověděl se smíchem Lojza.

„Vedu vám, hoši, kamaráda," uvedl ho hlučně a sebevědomě. „Moc toho sice neumí, ale za to nemůže, protože je z Prahy."

Naháči i oblečení hoši prohlíželi si z blízka nováčka a mnohý se ušklíbl nad jeho městským krojem a hlavně krátkýma kalhotkama.

„Na stromy lézti docela neumí," pokračoval Lojza, „ale za to chudák nemůže, protože je v Praze o stromy všude zle a pak by toho, kdo by na strom veřejně lezl, policajt sebral a zavřel, jako hospodyně slepici."

Kluci vyprskli ve smích nad tímto prášením.

„To snad není možná?" žasli. „Je to pravda?" obraceli se k Rudolfovi. Byl ještě zaražen, ale pokývl přesvědčivě hlavou. „A kde tam tedy hnízdí ptáci?" žasli. „Na co se tam leze?"

„Plovati také neumí, ačkoliv je v Praze velká řeka —" pokračoval Lojzek, „ale ani to není divu, protože se za vykoupání v Praze platí až dva šesťáky."

„Nepraš, nebulíkuj!" pamatovali ho soudruzi. „Ten maluje straky!"

„Na humánce se platí jen pět krejcarů," opravil Rudolf.

„Tam chodí chudší lidé."

Nyní hoši uvěřili.

„Ach, zlodějové!" ulehčili si. „Jaká nesvědomitost u těch Pražáků, tak vydírati lidi!"

„A zadarmo se ani děti nesmějí vykoupat?"

„To musí až na Štvanici nebo na Císařskou louku —" vykládal Rudolf. „To je asi tak daleko z Prahy jako tamhle do města, do H . . . ."

(Pokračování.)

LITERATURA.

Stanislav Kovanda: „N a s k ř i p c i". Povídky. Vyšlo v Knihovně Lumíra redakcí Viktora Dyka (svazek XVI.). V Praze 1911. Nákladem J. Otty. Stran 215 za 2 K 20 h.

Koho při čtení belletrie zajímá sledovati způsoby a poměr, podle kterého řeší autor vzájemné vztahy mezi mužem a ženou, nalezne v sedmi povídkách mladého našeho básníka zajímavý rys: p. Kovanda jako by si byl zladil nápěv celé knihy do jedné tóniny s určitým, stereotypně se vracejícím refrainem: žena má muže vždycky v područi, a nemá-li k tomu dosti fysických možností a dosti přirozených, samo sebou účinkujících příčin, dovede nalézti v každém rozhodném okamžiku něco mimotného a náhodně voleného, ale vždycky dost účinného, aby si podmanila u muže celou jeho bytost. Sledujme jenom páně Kovandovy příběhy! V po-

vídce „Na skřipci“ předvolá si přísný poručník poklesnuvší svou svěřenku, aby jí připravil jedno z nejtěžších pokoření života, jaké může kdo připravit mladé dívce před rodiči a před světem; na konec neví však ani jak se stalo, že klečí nad jejím mladě rozpuklým tělem všecek se zachvívaje náhle vytrysklou žádostivostí. V „Útulku“ je to mladý svůdník a cynický vítěz nad celým zástupem klamaných žen, který jako zbitý školák se zardívá pod několika větami probuzené milenky právě v okamžiku, kdy počítal na vítězství jedno z nejsladších. V „Pomstě“ musí nečinně přihlížeti nemocí zdolaný manžel ukrutné hře zdravím kypící ženy, která před jeho očima triumfuje nad jeho úklady, veřejně líbajíc a v náručí tisknouc polekaného milence. V „Ostnech“ obratem ruky svádí na své cesty záletná herečka mladičkého studenta a v „Písni vod“ mění se hrdý ironik a nezdolný, pánovitý trosečník života v poslušného, zkrotlého slabocha, poněvadž přála si toho dívka, k níž se připoutal. U pana Kovandy vesměs vládne žena čímsi mimořádným a tajemným, čeho snad ani dříve nepozorujeme, ale co se vítězně prohlašuje v rozhodné chvilce. V „Pomstě“ dlouho a dlouho úpěla selka Moltašová pod cynickým jařmem svého erotického manžela, a její divoká, pomstychtivá nenávist nadešla dílem okamžiku. Je v těch ženách Kovandových síla, ale je v nich i úskočnost a tajemství opojných šťáv. V drobném obrázku „Na cestě za milou“ karakterisuje je hrdina Hejnar docela otevřeně: „Ony jenom tím žijí, oč nás připraví. Není v nich obětavosti, protože není zaujatosti. Jsou lenošné a těší je, že, jsou-li rozmazleny, líbí se mužům. Hýčkají se a hýčkají nás, jsou jako opojný nápoj. Chtěly by žít jen tak, bez práce — žíti, aniž by hnuly brvou.“ A právě snad v tomto „lenošení“, které tu stojí závažnou protiváhou oproti neustálé mužově snaze, oproti jeho nekonečnému hledání, zpytování a zaujetí — snad právě v této trpěné nečinnosti vidí autor možnost stálého soustřeďování tajemných ženských sil, jichž proud může na konec vybuchnout a vítězně zdolat soka.

Povídky páně Kovandovy se příjemně čtou a zaujímají svými nevšedními náměty a nově voleným epickým rouchem. Shledáme se v proudu vypravování s vtipnými obrazy a s originálními rčeními, s poutavě nadhazovavanými myšlenkami a nápady. Co je jim sem tam na škodu — zejména oněm dvěma posledním delším — že v nich autor někdy ztratí epickou nit a že se bezradně sem tam prohání, než se jí opět chopí. Mimo to rád někdy — snad pro efektnější pointu — prohodí něco, co porušuje základní ideu povídky. V dobře zaokrouhleném obrázku úvodním na konec praví: „Jak to bylo vhod, že paní Hennerová i služebné nevrátily se až k večeru!“ Je to banální zbytečný přívěsek k jinak pěknému obrázku. *Fr. Sekanina.*

* A. Kuprin: *„Štábní kapitán Rybnikov a jiné povídky.“* — *„Sulamit a jiné povídky.“* Překlad F. Mézla. Spisů Kuprina sv. I. a II. Naklad. Jos. R. Vilímek.

V povídkách těch autor uplatňuje bystrý pozorovatelský talent, a je-li časovým (Rybnikov), vylovuje ze života zajímavé závěry, jako u tohoto japonského zvěda, kde poukazuje ke zvědavosti lidí jako vlastnosti přirozené (Klotylda) nebo vypěstěné (novinářským povoláním) a všelidské podává zastřenou láskou zvědovou k jeho národu. V „Gambrinovi“ sympatisuje se židem, nezapřevším svůj původ, ale opovrhuje židovským renegátem, jenž se stal tajným donašečem ruské policie. Autor sám napsal úvod k českému vydání, stručně načrtav pestrý život svůj. Mnohé povídky jsou vzaty z jeho zkušeností, jako: „V cirku“, „Když jsem byl hercem“, „Noční směna“ (vojenský příběh), „Na tetřevy“, „Maličkosti“. V některých povídkách se naklonuje ke Gorkému („Z ulice“) a líčí život zmrhaný, ale ve všech kreslí tak podrobně a přesně, že téměř nezapomíná na vystínování ani zcela vedlejších částí svého kartonu. Celkem jest ve sbírce té třináct povídek delších i kratších ze života, až na „Sulamit“, budované na podkladu „Šir Haširimu“, kde však smyslná vášeň ustupuje do pozadí ve spoustě líčené východní nádhery, kdy autorovi asi tanula na mysli, byť mlhavě, Flaubertova „Salambo“. Povídky: „Vyšetřování“ a „Močál“ jsou známy ze Svět. knihovny (viz „Zvon“ ročník XI. str. 205.). Překlad páně Mézlův vyhovuje. *K. V. H.*

* Svetozar Čorovič: *„Ve chvílích klidu“* a *„O lásce a životě v Hercegovině“.* Přel. Jaromír K. Pojezdný. Světové knihovny č. 928—929 a 930—931. Nakl. J. Otto v Praze.

V pracích Čorovičových setkáváme se s realismem, hlavně ruským a s hojným folklorem jako u jeho soudruhů, kteří líčí Hercegovinu a Bosnu (Ivo Čipiko, Petar Kočič a j., viz „Zvon“ r. X. č. 49), a jako ti i Čorovič uchoval si jistou zvláštnost. V líčení zajímavého živlu moslemského je množství východních výrazů na zabarvení. Autor jest měkký, více lyrik než epik, ať rozdouvá vlny rozkoše a vášně, či zobrazuje mahomedánský fatalism („Puštěnica“, „Pod vrbami“, „Z lázně“, „Čulbegova Zejna“ atd.) a ze života zachycuje pravdu bezprostředně tepem svého srdce („V ústrety“, „Hadži Pipun“, „Ibrahimův arkýř“ atd.), a je také psychologem, byť ne příliš hlubokým. Někde jest melancholický („Starý učitel“), někde čechovsky posměvačný („Vladyka v polích“, „Lov na vlky“) a má postřehy Čechova i Tolstého s tichým hlaholem lidství („Vasilů

Božič", štědrý večer). Poněkud naklání se i naturalismu („Náhrdelník") a v lících mrazu a moci tmy jako Gorký, Tolstoj, Dostojevský, dovede bídu prozářiti bílým světlem bezděčně se probudivšího svědomí („V jeskyních"). Čorovič je Hercegovec, bystrý pozorovatel a ze svých krajanů největší malíř stafáže, ale v povahopisných povídkách více kreslič, hbitý a nervní konturista a v četných případech ne bez umění.

V obou knihách překladatel umístil seznam vysvětlivek cizích výrazů vždy v zadu, aby nerušil čtenáře vysvětlivkami pod čarou. Uvádím jen některé české nesprávnosti v knihách se vyskytující. V prvé knize na str. 58. „co on naznal, tak naznal paša", na str. 100. „kteří se zaklínali, že to ví určitě". V druhé knize na str. 19. „Eh, ty dopadáš." Avšak překlad přes to vyhovuje; zřejma snaha překladatelova, českým výrazem vystihnouti originál. *K. V. H.*

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

— **Činohra.** „*Živá mrtvola*". Drama o 12 obrazích. Rusky napsal Lev Nikolajevič Tolstoj. Přeložil František Husák. Režisér Jarosl. Kvapil. V Nár. divadle po prvé dne 18. listop.

„Živá mrtvola" není přiléhavý překlad ruského „Živoj trup", neboť živá mrtvola týká se vždy somatických okolností, nejčastěji vzhledu, sil, a nenaznačuje člověka, za mrtva pokládaného, tedy asi tolik jako „živý mrtvý". A Feodor Vasiljevič Protasov, Feďa hry, jest „živý mrtvec", nikoli však živá mrtvola. Přes to však mu jeho situace dovoluje říci před vyšetřujícím soudcem v transponované mluvě alkoholiků: „Já jsem mrtvola". Tento Feďa jest vůbec jedinou postavou hry, jíž se dostalo od tvůrce života, v té životnosti, jakou Tolstoj jako tvůrce postav vládl, a jestliže se drama „Živá mrtvola", kteréž není dramatem, nýbrž románem o 12 kapitolách, prohlašuje za apokryfní, Feďa by nejspíš nesl pečeť tolstojovského genia a lásky a také Anna Dmitrijevna Karenina, která se svým synem Viktorem už ve „Vzkříšení" přebývá. Ale Feďa, který z milosrdenství a z lásky ke své choti Jelizavetě a svému příteli mladému Kareninu zhýrá a se odstraní ze společnosti tak, že jest pokládán za mrtvého, a přítel s chotí jeho se ožení, toť typ tak ruský, jak tolstojovský. Melancholie nad špatně dopadajícím manželstvím jest jeden z nejznámějších důvodů k pití, ale manžel, který vyhloubá, vytuší v manželčině srdci náklonnost k jinému, o které ona sama nevěděla, náklonnost tuto živí, pěstí a z žalu nad ní utápí svůj žal mezi cikány, až utone ve víně, jeho bahně — vodce, v náručí ohnivé cikánky Máši, milující jej zprvu pro peníze, potom pro něj sama, i shrnuje na sobě všechny paprsky ulitování pro náramnou lásku, pro kterou tohle všechno vyvádí. Takový Feďa je výtvorem tolstojovské novoromantiky tak dobře, jako kupec, jenž ve vánici tělem svým vozku svého tak zahřívá, že sám zmrzne, ale vozku zachrání, oba pro nesmírnou rozkoš smrti z lásky, z níž nic nemají než přesladké politování všech pravoslavných lidí. Také Feďa, když učiní krátký proces ve svém přelíčení pro spoluvinu v dvojmanželství své choti s ním a Kareninem a vlastní rukou střelen umírá, svou krví a štěstím se zalyká, a nekonečné ujišťování, jak je mu krásně, jsou poslední jeho slova . . . Že se nezastřelil asi o čtyři obrazy dříve, zavinil proces. Vyjednávalo se s ním o rozvod a on v šlechetnosti své byl hotov dáti víc, než žádáno, totiž život, ale v rozhodném okamžiku neměl síly spustit revolver, i uposlechnuv rady své cikánky, na břehu řeky svlékl pána definitivně a oblékl tuláka navždy. Sebevraždu předstírá, dopis Kareninu zaslaný utvrzuje oba milence v domnění, že zemřel. Jelizaveta krom toho poznává v jakési mrtvole z řeky vylovené svého mrtvého muže a nic nepřekáží jejímu štěstí s milovaným Kareninem. Ale Feďa, už docela zpustlý, ale stále šlechetný kořala, ve chvíli alkoholické sdílnosti vyblabolí své tajemství, jež vyslechne a policii donese „záhadný člověk" Artěmjev. Tak došlo k procesu, ohrožujícímu Karenina a Jelizu Sibiří. Doufejme, že sebevraždou Feďovou vyvázli z toho nebezpečí, drama nás o tom neujistilo.

Mělo úspěch u nás docela automaticky zaručený. Zasluhovalo jej však nejen reklamou, kterouž zvučí celý svět, ale vymohlo si jej svým sensačním rázem a scenerií, v nejednom kinema připomínající. Dvanáct interiérů od boudoiru hraběnky až po nejnižší doupě pijácké, se scénami tak vzrušujícími, jako výjev u cikánů v 2. obraze, vášnivé výjevy, prudká vznícení, larmoyantní bouře, to vše podmíněno rozeklaným srdcem ženy, jejíž půl lásky náleží živému mrtvému a druhá šťastnějšímu sokovi jeho, klesání Fedi, hrdopych hraběnčin, odzbrojený líbezností Jelizavetinou, živelní láska cikánčina — toť momenty, jež konečně chopí diváka, velmi různě zaujatého různými obrazy, tak že neodolá napětí, na něm vyžadovanému.

Pan Hurt zahrál alkoholika Feďu mistrovsky, také paní Danzerová byla výtečnou Kareninou. Že pí. Hübnerová stála na své výši jako matka Jelizavetina a že Jelizaveta nalezla v pí. Dostálové interpretku zplna uhodivší na strunu náležitou, netřeba dokládati.

Cikánské sbory byly velkolepé; sl. Valoušková zpívala překrásně sólové písně nádherným svým kovovým i aksamitovým hlasem. Pan Hašler vyznamenal se hrou i zpěvem jakožto vůdce sboru. Zásluha všech vystupujících o souhru i jednotlivé výkony byla rovnocenná. Představení celkem skvostné. *KMČ.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN

* Varšavské „Słowo“ dne 13. listopadu t. r. přineslo vzhledem k tomu, že Smetanova „Prodaná nevěsta“ jest stále na repertoiru, zprávu po posledním představení:

„Arcidílo Smetanovo není pro Čechy ničím menším než pro Poláky Moniuszkova „Halka“, pouze s tím rozdílem, že „Sprzedana narzeczona“ bez závady těší se oblibě v našem repertoiru, kdežto zatím „o „Halce“ nie wiele wiedzą nasi pobratimcy.“

Podáváme tuto reklamaci slovanské vzájemnosti bez komentáře, ale s doložením, že polská činohra nezná posud také českých dramatiků přes to, že české divadlo dosti často uvádí na scénu dramatiky polské. (Srovnej „Zvon“ ročn. XI. str. 591. č. 37.) Pokud se týče českých překladů z krásného písemnictví polského, postačuje prohlédouti si jen seznamy našich novinek literárních, podívati se do českých listů, přinášejících belletrii, a srovnati seznamy novinek polských a podívati se do listů polských, aby se poznalo, věnují-li Češi větší pozornost polské literatuře, anebo Poláci literatuře české. Slovanská nevzájemnost nemůže býti vytýkána Čechům. *K. V. H.*

* Ruský tisk a celá kulturní společnost ruská oslavuje tři jubilea:

Dne 29. října t. r. připomínalo se úmrtí před 50 lety zemřelého pěvce lidu Iv. Sav. Nikitina, po Kolcovu druhého básníka „voroněžského“, prostého „traktěrščika“ (hospodského), jehož báseň „Kulak“ (Pěsť) získala mu vedle drobných prací poetických místo v literatuře. Životopis a podobizny jeho přinesla „Niva“, č. 42. 30. října t. r. Jeho sebrané spisy vyšly ve dvou svazcích v Moskvě r. 1886. Ukázky jeho tvorby vyšly v českém překladě v různých sbírkách ruské poesie.

Dne 30. listopadu připomíná se před 50 lety zemřelý Nik. Alex. Dobroljubov, významný ruský kritik, jenž od r. 1853 v Sovremenniku byl činný, bojuje proti lžiliberalismu, proti tendenčním básníkům a přívržencům čistého umění. Dobroljubov byl nejlepším tlumočníkem tehdejších demokratických snah. Sebrané jeho spisy vyšly v Petrohradě r. 1896 v 5. vydání.

Dne 20. listopadu t. r. připadla 200letá oslava narozenin otce ruské slovesnosti, Michajla Vasiljeviče Lomonosova, jenž se nar. 7. listopadu pr. k. v Denisovce v Cholmogorsku. Jeho jméno je v literární historii na prvé stránce po Petru I., neboť byl prvním zástupcem evropské vědy na Rusi, prvý, jenž vědu popularisoval a vzdělal i vytvořil spisovný ruský jazyk. Jestliže Petr Veliký svou graždankou oddělil ruskou literaturu od církevně slovanské, Lomonosov svým spisovným jazykem, vzdělav vědeckou prosu a vytvořiv jazyk básnický, odlišil literaturu církevní od světské. Dílem „O pravilach rossijskago stichosloženija“ (o pravidlech skládání ruského verše) zahájil vítězný boj pro přízvuk a proti časomíře. Po četné řadě různých a důležitých prací, kdy s pomocí hr. Šuvalova se přičinil o založení první university v Moskvě a jiných ústavů vzdělávacích, r. 1755 vydal prvou grammatiku ruskou. Lomonosov rozdělil sloh na vysoký, střední a prostý a toto rozdělení zachovalo se až po Puškina. Byť Karamzinovi se zdál býti Lomonosovem zavedený spisovný jazyk „divoký a barbarský“ (Miljukov, „Obrazy ruské vzdělanosti“), přece jím vzešla Rusku nová doba, kterou ruský národ se zařadil k vzdělaným národům kulturní Evropy.

Lomonosov zemřel r. 1765 a byl pohřben v Alexandro — Něvské lavře. Jeho sebrané spisy vyšly ve mnohých vydáních. Již 25. září t. r. usnesla se Akademie vědy důstojně oslaviti 200. narozeniny tohoto titana ruské slovesnosti („Řěč“, 26. září). Sbírky na postavení pomníku zakladateli ruského nového písemnictví byly před tím již zahájeny. K oslavě vydávají se 4 sborníky, v nichž vedle dat biografických a literárně historických umisťují se nejdůležitější práce Lomonosova a potom otvírá se výstavka Lomonosova. *K. V. H.*

* Dne 15. listopadu zemřel v Athénách novořecký spisovatel K o n s t a n t i n C h r i s t o m a n o s, dlouholetý předčitatel zesnulé císařovny Alžběty, jemný lyrik a snivý poeta smutků, veliký znatel jazyků a znamenitý překladatel do novořečtiny. Christomanos byl pro svou jemnou, zádumčivou povahu velmi oblíben císařovnou, jíž býval zejména na jejím letohrádku Achilleionu na Korfu nerozlučným společníkem. Po její smrti opustil Rakousko, zakoupil v Athénách divadlo, jež řídil ve směru moderního umění. Byl strýc známého, loni v Meranu zesnulého poslance a proslulého paleologa dr. Theodora Christomana. —*n*—

(Z a s l á n o.)

Veřejný konkurs literární a umělecký.

Pro pátou olympiadu vypisuje se tímto soutěž v architektuře, sochařství, malířství, hudbě a literatuře.

Připouštějí se díla umělecká a literární, dosud neuveřejněná a nevystavená a týkající se jakkoli myšlenky sportu.

Umělci nebo spisovatelé, kteří se ucházejí o cenu, dají se zaznamenati do 15. ledna 1912. Díla uchazečů dlužno zadati porotě do 1. ledna r. 1912..

Informace udílí, jakož i záznamy přijímá předseda Mezinárodního výboru pro hry olympijské: Baron Pierre de Coubertin, 20 Rue Oudinot, v Paříži, neb Olympiden Spelen, Stockholm. Pro Prahu Dr. Jiří Guth, člen Mezinár. výboru olympijského (Příčná ul. 4., Praha).

V Praze dne 24. listopadu 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Obvyklá pitka při odchodu člena řádu nejen odpadla, ale přátelé Schwertovi se složili a darovali mu ze svých zásob celou výbavu prádla, aby v městě klášteru nedělal nečest.

Když Schwert nazejtří vycházel od Milosrdných, měl při sobě na hotovosti ne více než osm zlatých stříbra a z kuchyně klášterní odnášel si pecen chleba. Vždyť byl nyní chudý a klášter chudé podporoval z křesťanského milosrdenství.

Laborant Barcal odnesl mu na mohutných atletických zádech kufr ke tkalci Haraždovi, u něhož Schwert světničku podnájmem obsadil.

Haražda byl bezdětný muž, uvědomělý Čech a vášnivý čtenář politických zpráv v novinách. Byl smýšlení svobodomyslného, nosil rusý plnovous. Uslyšev, že fráter Pantaleon chce z řádu vystoupiti, sám mu byt u sebe nabídnul.

Uspořádav si v nádvorní světnici u Haraždů své věci, vypravil se Schwert do města k okresnímu soudu. Vešel do městské radnice a zaklepal u dveří kanceláře okresního přednosty.

V prvním pokoji nenašel svého známého, protokolistu Vysloužila. Chodil k nim do kláštera Vysloužil před rokem do ordinace s boulí na krku a oba mladí mužové hovořívali spolu často a přátelsky.

Schwert se s ním chtěl nyní poradit, jak by se soudcem Janíčkem nejlépe pojednal. Špatné znamení, pomyslil si, když chvíli marně na Vysloužila čekal.

Popošel a zaklepal na dvéře druhé. Nic. Zaklepal znova a silněji. Zase nic. Stiskl kliku, otevřel a vstoupil

„Nemůžete čekati, až budu hotov?" zavrčel óde stolu přednosta Janíček. Vysloužil stál před ním a podával mu listiny k podpisu.

Neviděl mne, nepoznal mne v občanském oděvu, utěšoval se Schwert u dveří a nevěděl, má-li se vrátiti neb zůstati. Čekal jako přibitý.

Konečně byl poslední spis podepsán a Vysloužil s balíkem listin odcházel. Kývl vlídně Schwertovi.

Přednosta vstal, pohlédl na Schwerta a zahrabal nohou. To bylo znamení, že se zlobí. Upřel na Schwerta malé, chladné oči, odulé rty jeho vtiskly se do sebe a obličej nabyl podoby žáby.

Schwert přednesl svou žádost. Přednosta mu nedal ani domluviti, ale stoupl si před něho rozkročen a vstrčil ruce do kapes. V kapsách zvonil klíči jako skrytými pouty. Otrokář, napadlo Schwertovi.

„Mladíku, co to vyvádíte za oslovství? Píchá vás oves, viďte? Ze zahálky povstávají všecky neřesti a nejvíce chlípnost. Ticho! Já mluvím. Myslíte, že nevím, že je v tom sukně? Což pak nemáte žádné vůle, abyste ty chtíče přemohl? Ticho! Ještě pořád mluvím já a ještě dlouho mluvím já! Vzpamatujte se, člověče, radím vám to upřímně, a honem nazpět do kutny! A když už máte horkou krev — což neznáte staré, dobré heslo celibátníků: Si non caste, tandem caute? Holenku, každý rozumný člověk ví, že mládí má svá práva. Peccatur intra muros et extra — přimhouříme rádi oko nad hříškem — ale hnedle z toho dělat afféru — jděte mi na horoucí skálu!"

Jizlivé nepřátelství a posměch vycítil Schwert z tohoto extempore přednostova. Marně hleděl zachytit pohled bloudících očí přednostových. Překvapovalo to a pobuřovalo. Jakým právem tak nešetrně mluví? Přednosta sevšedněl v nečistého satyra, sliny stříkaly mu mezerou zubů na vousy.

Nečekaje na odpověď Schwertovu přednosta se obrátil, vytáhl tabatěrku a bral šňupec. Kráčel ke stolu, jako by v kanceláři nikoho nebylo.

Václav Schwert šel za ním pevně, až se přednosta uleknut obrátil. Schwert řekl tiše, ale s drkotajícími čelistmi:

„Není-li tu práce pro písaře, pane přednosto — mám čest se vám poroučeti.“

Uklonil se. Přednosta oplatil mu úklon ironicky.

„Proč tak na kvap? Řekl jsem vám, že vás nemohu potřebovat? Vidět, že nejste právník a já bych řekl, že jen právník je člověk. Nedočkavé mládí! Nyní je každý utřinos hidalgo, neračte se ho dotknouti! Mám tedy čest sděliti, že tu práce je dosti, tedy i pro vás — pane — jak se jmenujete?“

„Schwert, Václav Schwert. Důstojný otec převor mi laskavě sdělil —“

„Paperlapá! Nemiluji dlouhých orací. Ty sluší snad klášteru, ale ne úřadu. Řekl jsem právě, že práce je dosti, ale papání málo, dodávám. Máte v klášteře kožené pásy, pevné, mohl jste jeden s sebou vzíti — na stahování prázdného břicha. Přítelínku, u nás nebudou hody, nebude obžerství, karban. Napište mi zde dvě tři slova. Tak! Rukopis váš není pěkný, cvičte se! Úřední hodiny jsou od osmi do dvanácti a od dvou do šesti, plat měsíčně deset zlatých.“

„Praveno mi, pane přednosto, patnáct zlatých.“

„Deset, příteli! Pro začátečníka královský plat! Až jak se osvědčíte, tak vaše příjmy porostou. A nyní se vám co nejuctivěji poroučím, pan kancelista Pacholík poví vám ostatní. A Vysloužila mi nesvádějte, to je člověk, který umí pracovat. A toho slovanství také nechte! V úřadě máte smýšlení vládní, to jest německé a basta. Rýpání netrpím. Pane Vysloužile, doprovoďte pana Säbla, pardon Schwerta do výpravny k panu kancelistovi.“

Zatroubil za odcházejícím Schwertem na nos a zastrkuje šátek zazvonil pouty.

Otrokář, dotvrdil si Schwert.

Vysloužil, jemuž Schwert již několikráte v klášteře posloužil, vedl Schwerta ke kancelistovi, muži kolosální postavy, ale jehněčí povahy. Vyslouživ kapitulaci při vojsku, přijat byl za diurnistu do Plumlova a postoupil za kancelistu do Prostějova. Zvyklý komandu poslouchal v úřadě své představené a doma svou ženu, suchoučkou osůbku, bezdětnou pobožnůstkářku a pověstnou klepnu.

Násilně zapudil Schwert hořké dojmy, právě zažité, aby nic neušlo mu z výkladů kancelistových. Pacholík vykázal novému písaři stůl a ihned ho zasvětil do umění, koncepty nečitelné v čitelný opis proměňovati, kollacionovati spisy, vésti podací protokol, instruovati spisy předběžnými akty, zakládati je do fasciklů a zařaďovati do registratury.

K večeru opsal Schwert několik konceptů ke spokojenosti svého informatora. Ale Vysloužil mu je vrátil druhého dne seškrtané, jeden arch dokonce roztržený vejpůl.

„Co se stalo?“ ptal se uděšený kancelista.

„Ale náš starý!“ řekl Vysloužil významně a přitlumiv hlas naklonil se ke Schwertovi:

„Nevšímejte si toho! Sekatura. Chce ukázati svou moc. Však ho to za nějaký den omrzí.“

Zdrcen a rozhořčen neúspěchem u soudu, neodvážil se prvého dne Schwert zajíti k Buriánkovým. Obědval a večeřel v hospodě na rynku.

„Sekatura! Proč? V klášteře býval přednosta Janíček tak kordiální — div si s ním netykal. Odkud ta změna?“

Až druhého dne na večer došel Schwert k Buriánkovým. Oznámil otci Buriánkovi, že vystoupil z kláštera a je u soudu. Žádal otce Buriánka, by přijal ho na stravu a nabízel sedm zlatých stříbra měsíčně.

Očekával-li, že otec Buriánek přijme ho radostně, tož se zklamal.

„Ale, ale!“ prohodil. „Jaký magnáš!“

Zamyslil se mna v prstech šňupec. Pak řekl: „Počkají, až co a jak tomu řekne má stará. To je její věc.“

Odešel. Drahně to trvalo, než dostalo se Schwertovi odpovědi. Čekání urážželo, roztrpčovalo. Leni se neukazovala, jen zatrpklá Nanka šourala se kolem.

Konečně vešla matka Buriánková a za ní otec. Václav pozdravil.

„Jdou s námi povečeřet, pane frá — Schwerte!“ Hlas paní Buriánkové postrádal očekávaného srdečného zvuku.

„Na tkalcovskou pečeni — kaši,“ dodal otec Buriánek. „Tu já i rozkoušu.“ A ukázal bezvadný, bílý chrup.

Schwert váhal.

„Jen jdou!“ pobídla matka Buriánkova znáníčko vlídněji nespouštějíc se Schwerta své zkoumavé, smutné oči.

Šli tedy přes dvůr do bytu, kde očekávali je Josef, Lenka a Minka. Z kuchyně přinesla Nanka kaši s vařenými švestkami.

Usedli. Všichni byli zamlklí, jako odsouzenci. Schwert uhodl, že se mluvilo o něm. Lenka seděla ve stínu, vyhýbala

se schválně svitu olejové lampy. Snad měla oči uplakané.

Schwert tušil, že byl asi spor, zda má býti pozván, čili nic. Jedl malounko, lítostí ani chuť jídla necítil. Nebylo té lásky, kterou očekával. Neocenili, čeho se pro svou lásku vzdal. Josef, ostýchavý, slabé hrudi, byl asi při Schwertovi a při sestře, Nanka byla jistě proti němu. Bála se o svou existenci a o své dítě. Milovala svou Minku tím více, čím chorobnější děvče bylo. Ráda by jí zabezpečila budoucnost, pracovati Minka nikdy nebude moci.

A rodiče Buriánkovi? Sám bůh ví, co si vymyslili špatného ve své podezřívavosti!

Za nic by se jim nebyl svěřil se svým zklamáním u soudu. Cítil, že by mu jen přitížili, vzali mu všecku sílu k boji životnímu. Hledali všude jen nezdary a špatnosti.

Se zoufalou odvahou počal tedy vyprávěti, jak byl vlídně přijat u soudu, že mu pan přednosta nabídl 15 zlatých měsíčně pro počátek, že však si brzy své postavení zlepší. K té naději, že ho opravňují jeho studie a snad postoupí za kancelistu a listovního. Vytasil se vysvědčením převorovým, předčítal je. Hovorem nabýval sám naděje a odvahy.

Všichni mlčeli, jen otec Buriánek, když předčítal vysvědčení, kýval souhlasně hlavou a šňupal horlivě. Josef žmolil kuličky z chleba a usmíval se slabě, když se Schwert rozohnil. Vrásky v obličeji matky Buriánkové se vyhladily, i Nanka vyvalila své uplakané oči na Schwerta, s jakýmsi zájmem. Snad vzpomněla si, že i ona měla dobu zelené naděje ve svém zmařeném životě.

Než se Schwert rozloučil, pozvala ho paní Buriánková, by se u nich stravoval, ba i prádlo, že mu vyperou.

Osvěžen na duchu usnul Schwert doma tvrdě, ráno byl pln nových nadějí a horlivé vůle. V úřadě vnikal snadno do práce, byl vytrvalý, takže poslední odcházel z kanceláře. Přednosta nejen že mu opisy už nevracel, ale přiděloval Schwertovi kusy nejobtížnější, vyžadující krajní pozornost a soustředěnost čidel. Při návalu neodkladné práce zůstával Schwert dobrovolně s kancelistou přes čas. Kancelistovi, Vysloužilovi a nejstaršímu diurnistovi Horákovi hleděl se zavděčiti. O ostatní písaře nestál. Byli nevzdělaní, většinou vysloužilí vojáci.

Vyčítali mu, že se nad ně vyvyšuje a Schwert sám si to uvědomoval. Vzpomínal, jak mu bylo v domě bídy v Praze, jak mu byli i nevzdělaní lidé blízci. Ale nemohl se přece s písaři sblížiti jako rovný s nimi, protivily se mu sprosté výrazy i zvířecí choutky jejich. Byli nízce pomlouvační a otrocky neupřímného smýšlení. Byli hotovi vše zaprodati.

(Pokračování.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

Hodiny okazovaly devátou, svíčka dohořívala. Pan Matěj shasil, ulehl, ale usnout nemohl. Co mu to přišel povídat, proklatý Šáje? Chrášťany prodat? Exekuce? vojáci? ať! ale třeba ploty opravit kolem tvrze, vyvrácená vrata nasadit, závory dát, aby ledajaký tulák až pod okna nelezl. Děravé střechy, prohnilé stropy — všechno čeká na opravu. Starost ulehla pánovi na srdce, na duši. Čert mu byl dlužen prokletého žida!

Žid Šáje zatím dobře spal v čeledníku, v koutě na lavici; pod hlavou měl pytel a v něm ženské vlasy, copy a rulíky dnes čerstvě nastříhané. Zdálo se mu, že proniká z nich vůně, nějaká vůně oleje růžového nebo topolové masti. Vzpomněl na hezkou Majdalenu v Ohařích, za dvacetník prodala své rulíky krásných kadeří, hebkých jako hedvábí. Pootevřel tlumok, obě ruce suché a kostnaté, zimou stuhlé, do pytle schoval a hřál je tam. Jako by v ustřižených vlasech ještě zbylo trochu tepla mladých ženských těl. Tak usínal usmívaje se. Na pana Matěje myslil. „Bůh ví, hloupý je! tady se na Chrášťanech zahrabat. Všechno mu prodají i beze mne. A škoda, že beze mne. Nic z toho nebude starý Šáje mít. Tam ta Majdalena v Ohařích — hezká je, och, och, plesnivý žide mlč! — co z té krásy? nic pro mne, ani z Chrášťan ani z té krásy. Jenom vlasy hebounké a měkké, hned jsem je nahmatal mezi ostatními. To ony voní — och!“ Několikráte labužnicky vdechl vůni a a klidně usnul ve svém koutku. —

Do rána ustala vichřice i déšť, první mrazík předčasně se dostavil. Lehounký poprašek sněhový ležel po polích. Když pan Matěj vstal po krátkém neklidném spánku, byl starý Šáje dávno z domu.

„Kdy odešel, Havlíne?" zeptal se pán.

Šafář mrzutě potřásl rameny. „Eh, ztratil se jako zlý duch, nevím sám kdy. Hle, co bláta večer přes práh nanesl po celé podlaze! Nevím, proč mladý pán sem pouštěl takového —"

„Vícekráte nepřijde, spravíme plot, vrata zasadíme, aby se mohla zavírat. A vy, zvířata hloupá —!" rozkřikl se pán na psy, když na dvůr vyšel, „pro nějakou kůstku z oběšence ani štěkat se vám nechce? Rvát a trhat máte každého, kdo vejde nevolán!" Spráskal bičem Ogara i Bělu. „Racku!" zavolal.

Racek se objevil nepříliš ochotně se zardělýma očima.

„Napil jsi se, viď, ničemo?" láteřil pán.

Racek zvedl ruku: „Přisám Pánbůh a všichni svatí —"

„Mlč! a se mnou pojď. Záseky budeme dělat, koly zarážet, ploty trním propletat, jako jsme na vojně dělávali. Nezapomněl jsi snad?"

„Oh, gospodine!" vzdychl sluha, „tam bývalo lépe."

„Stýská se ti po vojně?"

„Stýská, gospodine. Jaký tady život pro vojáka. Buď orat nebo na břiše ležet. Jaký život! ani mladé holky tady nejsou, jenom baby mrzuté a každá se dívá —"

„Mlčíš mi!" — „Už mlčím, gospodine." — „Spravíme ploty na náspu, zasypaný příkop vyházíme, aby tvrz byla tvrzí. I tady jsou nepřátelé a kdož ví, nepřijdou-li. Pojď, Racku!" Vyšli spolu, prohlíželi znalecky rozbitý plot. Divoce bujel po náspu hloh i trní, černý bez. Šípek byl plný růžového ovoce. Ostrým větříkem třepetalo se žloutnoucí listí, drobné sýkory prolétovaly se ve větvích, kosové krotce pobíhali travou. Havran usedl ve vršku vysoké proschlé hrušně, ukradený ořech držel v zobáku, poplašen se rozčepýřil a křídla jeho zatřpytila se modravým leskem ocele. Nebe se vyjasnilo, jenom roztrhaná šedivá oblaka přeletovala. První paprsky sluneční rozhřívaly sněhový poprašek.

Spráskaní psi šli za pánem smutně kývajíce ohony a bázlivě mžourali očima, jako by se ptali: „Proč jsi nás bil, hospodáři?" „Hloupá zvířata!" pomyslil si pán a pohladil oba po hlavě. Zaštěkali vesele a rozskákali se, rozdováděli. „Nu, vida je! a kůstky z oběšence se bojí, hloupí!"

Mnoho správy bylo třeba na rozbitém plotu. „Dej se do práce hned, Racku. Znáš to přece — jako když jsi pod Bělehradem sruby a záseky dělal." Racek jen hlavou kýval. „Dříví máš dost. Na opletky hloh a trní a na koly možno i nějaký štěp tady porazit, zpracovat." Pán se mimovolně rozhledl zpustlou zahradou.

Staré stromy, zbavené noční bouří napolo už listí, smutně tu stály, jako by slyšely nelítostný ortel. A pánovi bylo jich najednou líto — všechny znal, všechny ty štěpy už byly dorostlé, když tady pobíhal jako malé klouče, po stromech lezl jako veverka, na větvích se houpával.

„Ne, Racku, štěpy nech, je jich škoda. Nějakou olši na lukách skácíme."

Racek pořád jen hlavou kýval a znalecky odměřoval mezery v plotu.

„Moc práce, gospodine, moc práce! Neudělá Racek sám!"

„Chalupníky na pomoc ti pošlu. Nejeli ráno orat, mráz byl. Vyženu je z chalup, ať spravují plot, lenoši. Za pece zalezli — ale vyženu je, ať vidí, že mají pána."

Opravdu chystal se udělat, jak pravil. Obešel tvrz. Na zápraží potkal Anežku. Zasmál se. „Vida, hezká jsi v čisté sukýnce, ne hlínou a blátem z pole umazaná. Tak tě chci mít, čistou a hezkou. Sluší ti to." Kolem boků ji chytil, na tvář políbil. Nebránila se, jen oči zavřela. „A ještě se červenáš?" žertoval.

Za nimi ozvalo se tiché zakašlání. Havlín tam stál, ale otočil se kamsi stranou, jako by neviděl. Anežka splašeně utekla a pán se ohlédl.

„Ah, ty, starý! Zdá se mi, že mnoho kašleš. Měl bys nějaké léky užívat, heřmánek, myslím, je dobrý a lípový květ —"

Havlín smutně potřásl šedivou hlavou. „Lípový květ je dobrý — ano, mladý pane, ale starý jsem a léky nepomohou. Jen se k Pánubohu modlím, aby bolestí mne uchránil na stará kolena."

„Modli se a lípový květ ať ti Anežka uvaří!" trochu lehkomyslně prohodil pan Matěj a dodal: „Jen mi nekašli, nemám kašel rád!" Pak na podpatku se obrátil, nechal Havlína stát a odešel.

Cestou ještě kopl do zrezavělé železné houfnice, která ležela za vraty, prohlédl ji, převrátil, zdálo se mu, že by ještě k potřebě mohla být. I vrata těžká, dubová, dosud pevně držela, jenom do čepů třeba je nasadit. „Zapřáhnu robotníky!" pomyslil si.

A zamířil nejprvé k Podlipným. Byla to největší chalupa, dřevěná, obílená. Dvě okénka v průčelí, jako všady jinde, na dvorku vysoké zápraží, síň, kuchyň černá s ohništěm, po jedné straně světnice, po druhé komora a hned vedle pod jednou

střechou chlév, přes dvůr kolna se špýchárkem, v zadu stodola se střechou doškovou až k zemi a za stodolou zahrada s několika stromy. Všechny chalupy byly stejné, větší blahobyt u Podlipných jevil se jen lepší čistotou na dvorku a tím, že střechy byly spraveny, neprohnívaly. A pod okny za plotem byla maličká květinová zahrádka, jako dlaň. Růže opadaly už, ale ještě kvetla a voněla rezeda na záhoně plném balšámu, levandule a božího dřevce. Zahrádka svědčila, že v chalupě je dcerka nebo mladá žena. V pravdě žena Podlipného byla mladice ještě.

Okrasou, jaké jinde neměli, u Podlipných byla veliká prastará lípa hned za chalupou, přes nizounkou střechu rozkládala mohutnou korunu s prosychajícími už větvemi, v létě zastínila celý dvoreček a voněla medovým květem.

Podlipný řezal borová polena pod kolnou pilou samotížkou, bos a bez kabátu, ačkoliv chladné jitro bylo. Sotva pána zahledl, odskočil a dlaně o nohavice otíraje běžel jej uvítat. Zakoktával trochu. „Milostpane — milostpane!“ usmíval se poníženě a po ruce pánovi sahal.

„Nech!“ odbyl jej pán. „Jdu pro tebe, potřebuju tě na výpomoc. Všichni musíte.“

Podlipný ještě více se zakoktával v rozpacích. „Milostpane — teď se orat nemůže, až odpoledne, poleví-li mráz.“

„Ne, chci plot na tvrzi opravit, vrata nasadit, aby tvrz byla tvrzí, jako bývala.“

„Tvrz!“ vydechl užaslý chalupník. „Nač tvrz, milostpane? nač plot? Vždycky byl takový jako dnes, rozbitý, děravý, protože ho nebylo třeba. Ani starý pán ho nikdy nespravoval. A na tvrzi přece nikdy nic se neztratilo. Nejsou tu zloději.“

„Mlč! neodmlouvej!“ pana Matěje rozzlobilo, že Podlipný hloupě se usmívá. „Pravíš: nic se neztratilo — a jdi, podívej se, tam u mne v pokojích všechno je vyloupeno. Na konec i pole mi berou.“

Chalupník vyvalil oči, pochopil. „Milostpane, tomu ani plot nezabrání.“

Pán dupl nohou. „Uvidíme! Chci mít pevný plot kolem dokola, kdyby přišli zase —“

„Kdo?“ už Podlipný otázku měl na jazyku, ale jen hlavou zakýval.

Z chalupy vyběhla jeho žena, maličká, červená, ramenatá. Jistě už zahlédla oknem pána, v rychlosti, pokud mohla, oblékla lepší šaty. Zástěrku bílou měla, šátek květovaný ještě zavazovala na hlavě.

„Milostpane — jaká čest! u nás v chalupě —!“ mluvila o překot, až se zadýchala, obě ruce pánu políbila, třeba se bránil. „Ráčejí k nám do světnice — milostivý pane!“ Říkala „ráčejí“ a znala městské způsoby. Z Kolína byla, tkalcova dcera ze Zálabí. Úlisně zvala pána, aby vešel přes chudobný práh a jako dívčice stydlavě žmolila v prstech zástěrku a koketně klopila oči. Na tvářích dělaly se jí dolíčky. Kdysi dávno prý hoši kolínští blázníli se po ní.

Pan Matěj netrpělivě naslouchal jejímu žvatlání. Obrátil se k muži. „Včely máš? říkal Havlín, že medu neodvádíš.“

Podlipný se otřásl, pomyslil si: „Proto tedy přišel pán!“ a koktaje odpovídal: „Včely měl jsem. Devět špalků na zahradě za stodolou, — jsou teď prázdné, jenom ve dvou ještě jsou včely, ale slabé, nevím, zdali do jara vydrží.“

„A jak to, že vyhynuly?“

„Mor na ně přišel, milostpane, jako na lidi.“

„Ne! ale škodí nám někdo — však já vím kdo!“ ozvala se opět žena, důlky ve tvářích se jí ztratily, oči zlostně zajiskřily. „Já vím! řekla mi to stará Nána, žebračka. Ale ať si dá pozor, čarodějnice, která nám na jaře rosu po polích stírala. Však ji znám!“

„Mlčíž!“ okřikl ji muž.

„Dovedu i já něco — aby krávy jí nedojily!“

„Hloupá! To, milostpane, na Rubešku žaluje, nemohou se vystát. Moje myslí, že jsem za Rubeškou chodil, hloupá!“ a chalupník pokrčil rameny.

„Však já vím, co vím!“ ještě se durdila Podlipná, ale už opět se usmívala. Zvala tak usilovně pána, že volky nevolky vešel do světnice schýliv pod nízkým stropem hlavu. Všady bylo čisto, ve všech koutech, podlaha zametena, stěny obílené, laciné obrázky na nich. Docela i malé zrcadlo nad postelí měla Podlipná. Pan Matěj se pamatoval, že holky v chalupách zdejších shlížely se při česání místo v zrcadle ve vyvážené vodě v okovu u studně. Zrcadlo bylo tedy přepychem. Kachlová kamna příjemně hřála, cítit bylo dým borového dříví a vůni chleba.

Hospodyně otřela zástěrou starodávnou židli s vyřezávaným lenochem, žvatlala, žvatlala, přinesla na stůl i placky z ječné mouky i ve sklenici trošku letošního medu. A pánovi líbilo se tady. Čert ví, myslil si, tam u nás na tvrzi tak pusto a hle! tady jak lidé krásně žijí.

(Pokračování.)

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou. (Pokračování.

Augusta: Tať čista jako sníh.
Zná hospodin a pán
tvé srdce dokořán,
jak chtěl by lásce trest,
když bůh sám láska jest!
(Zatím už se nebe potemnilo.)
Kdo však v světě bez zármutku?
Všickni jsme tu děti smutku.
Jenom v bolesti je život,
z bolesti se radost rodí
jako z temné noci ranní jas.
Věř ty v lásku, bůh je láska!
Po noci ti vzejde krásný den.
Bůh ti budiž vždycky přítomen!
(Ukloní se a odejde.)
(Filipina zůstává seděti. Když odešel, opakuje snivě):
Věř ty v lásku, bůh je láska!

Filipina (postoupí k arkýři):
Noci stíny
snášejí se
do krajiny.
Kde můj milý,
kde jen mešká?
což mi tady
chvíle těžká!
(Z dola zní zpěv českých bratří):
Stvořiteli všemohoucí,

Filipina: Bratří modlí se!

Zpěv:
Otče náš přežádoucí,
prosíme tvé pomoci!
Smiluj se nad námi — —

Bože vyslyš mé volání,
kteréž k tobě odsílám
ze žalářů hlubokých —
Smiluj se nad námi!

Filipina: Smiluj se nad námi!
(Hned po zpěvu hlásný zatroubí ze vzdálenější části hradeb a po zatroubení volá do kraje):
Ve jménu krále
Od hradu dále!
(Po zatroubení ozývá se ozvěna).
(Za chvilku hlásný totéž činí blízko, tedy vše, troubení i hlas, ozývá se silněji. Zase Filipina usedne do arkýře, hledí na lesy. Zpívá — ne v souvislosti, ale s přestávkami):
Soumrak kráčí
s písní ptačí —
všude rozlilo se šero,
z hnízd jde zvuků tisícero.
— — — — — — — —
(Světlo měsíce.)

Lesy už podřimují.
— — — — — — — —
vánky teď živě dují.
Les se vzbudil, píseň tichá
z jeho ratolestí vzdychá.
— — — — — — — —
Stříbrné nitě z luny
padají stromům ve koruny
louten a harf já slyším struny!
— — — — — — — — —
— — — — — — — — —
Vítr přestal vát,
les se klade spat.
— — — — — — — — —
a ten les už sotva dýše —
chtěla bych tak umřít tiše — —

VÝSTUP 9.

Vstoupí rychle Kateřina, bodře:
Což se nemá člověk zlobit?
Mou milou hlavinku černou
ve tmě tady nechají!
Noční můry litají —
kolem její hlavy hýří,
pánbůh s námi, netopýři!
(Běží ke dveřím, rychle otevře, volá:)
Chlapci, světlo sem!
Ďas vás vem!
Na rozkazy čekají,
venku se radš vztekají!

VÝSTUP 10.

(Kateřina vyvede Filipinu z arkýře. Dvě pažata přinesou honem svícny s rozžatými svěcmi. Rozžehnou také svícen od stropu visutý.)

Filipina: Říkalas, že choť se vrátí
do prvního do šera,
nejdél v konec večera!
A on nejde — kde to jen
mešká, to již třetí den?
To mi nic dobrého nevěstí,
Snad mu v cestu vběhlo neštěstí?

Kateřina: Tvůj cit je žhavý
a nedočkavý;
jen utiš se a znova to věz
že arcikníže vrátí se dnes!
Tvůj strach je myšlenka jen pouhá,
vždyť z Prahy sem je cesta dlouhá!

Filipina (naslouchá): Slyším hlomoz!

Kateřina: Kotčí povoz.

Filipina: Koňů cval!

Kateřina: Jedou dál!

Filipina (živě):
Ne, ti jedou sem, hle, světel svit!
Slyšíš, teto, srdce moje bít?

(Slyšet lesní rohy, dávající znamení před branou. Hlásný rohem odpovídá.)

Filipina (živě): Choť můj se vrací,
už je na paláci —
nevím, proč se chvěji —
srdce bije bouřlivěji.

VÝSTUP 11.

Ferdinand vejde rychle, radostně. Oděn jezdecky. Malý knírek; muž 34letý. Filipina, jak ho uviděla, vletěla mu na prsa.

Ferdinand: Ty můj havránku černý, hladký.
(Zdvíhá jí hlavu):
Dej mi polibek vroucí, sladký!
Přisedněte, dámy, k stolu,
vypijeme číšku spolu!

(Kateřina dává pážatům znamení. Ti vnesou tři číše a konvici červeného vína. Ferdinand nalévá, obě paní s ním ťukají. Přinesou také mísu studeného jídla, kterého se všickni lehounce dotknou.)

Ferdinand Kateřině:
Pověz, paní teto přemilá,
jak jsi pro mne hospodařila?

Kateřina: Rakovničtí dnes tu byli,
aby jarmark oznámili;
pohádali jsme se tuze spolu,
já jim dala švarnou kapitolu:
Vaši Milost klamají,
Slavíků prý nedají,
poněvadž jich nemají!

Ferdinand (hněvivě):
Odpověď to na můj list —
že jest lživa, tím jsem jist!

Kateřina: Že to dým,
to já vím;
vyletěli z této síně
velmi hbitě a nic líně!

Ferdinand (bera Kateřinu za ruku):
Paní teto naše, již se nehněvej! —
V Rakovníce o jarmarce bývá rej;
v rej ten s fořty svými zajdu,
zpěvné ptáky dobře najdu:
v hlučném chvatě o jarmarce
najdem' v domech ženy, starce,
muži budou v krámech státi
a jen výdělků svých dbáti:
fořti zatím pohledají,
v kterých domech ptáky mají.
Slavíků se najde dost,
osadíme jimi hvozd
pro kratochvíl mojí žínce,
(k Filipině zamilovaně)
nejkrásnější Filipince!
(něžně):
A co ty jsi dělala?

Filipina: Na tebe jsem čekala,
O tebe se lekala.

Kateřina (žalujíc): Také trochu plakala!

Filipina (se omlouvá):
Duší, tělem tvá jsem celá,
teď však když mi odcházíš,
jsem v tom hradě osamělá!
Dřív jsem tvoje děti měla — — —

Kateřina: Někdy jsme tu obě
věru jako v hrobě!

Ferdinand: Zažeň chmury s svého čela,
kéž bys přece zapomněla!

Filipina: Bože, bychom život celý
při sobě být oba směli!

Ferdinand: Holubičko, milost ke mně!
Vždyť jsem správčím české země,
Království nad jiné slavnějšího!
Vzácný to korun všech skvost —
Nemohu v Praze být řídký jen host!
Až se přestěhujem do Tirolu,
budeme pak stále spolu
dva jak květy na jediném stvolu!
(Náhle si vzpomene):
Milou tobě z Prahy nesu zvěst,
můj pan otec odpouští již trest
kacířovi
Augustovi,
biskupovi.
Osvobozen jest!
Dnes tu spáti bude naposled,
Zítra s ranním svitem vyjde hned.

Filipina (radostně):
Díky, choti můj a pane,
že mé prosby nejsou plané!

Ferdinand vstává od stolu s pohárem v ruce. Dámy vstaly též.

Ferdinand (ukazuje k arkýři):
Hvězdy pílí
k svému cíli!
Lesy spí i Křivoklát —
musíme jít také spat.
Dřív však zdvihnem pohár vína:
Ať nám žije Filipina!
smutné dítě,
miluji tě!
v sladkém chvění
v opojení
buď ti dobrá noc!

Kateřina: Ať nám žije Filipina!
naše víla,
roztomilá!
V roztoužení
Ve objetí
buď vám: dobrá noc!

Filipina: Žij můj rytíř, teta drahá,
moje víla,
matka milá;
na to denní
lopocení
buď ti dobrá noc!

(Filipina políbí Kateřinu. Ferdinand políbí Kateřině galantně ruku.)

VÝSTUP 12.

(Páže vezme svícen a odvede Kateřinu. Druhé páže odnese druhý svícen do ložnice a hned se vrátí a odejde pryč.)

(Když osamotněli, Ferdinand vezme Filipinu kolem krku a vede ji k arkýři a oba spolu hledí k obloze.)

Ferdinand: Z krásné noci ze závoje
hvězdy svítí do pokoje,
jsou to lampy svatební.
Tvá tam hvězda v zářné kráse —
hle, jak na nás usmívá se —
o lásce nám zpívá.
Jak ty lesy k tomu hučí!
Pojď, má milá, do náručí —
tvoje hvězda kývá!
Les ať k nové svatbě hude,
Zulíbám tě, drahá, všude,
potom vlahé noci dech
ať nás uspí v sladkých snech — —

(Zvolna odcházejí k ložnici.)

(Opona dolů.)

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

A tu mně připadá, jak jednou ředitel Tille vždy vážný, vstoupil nějak vesele z ředitelny do sborovny a jak usmívaje se nám vypravoval, že měl teď návštěvu a že vyslechl divnou žalobu. Jedna z paní kvartýrských k němu přišla všechna od sebe a žalovala, co jí její studenti vyvedli (bylo v pátek), že měli buchty k obědu, ale že jich nejedli, nýbrž že si každý uvázal buchtičku na břicho a do každé že zastrčili korouhvičku z papíru a s těmi buchtami a korouhvičkami že chodili průvodem kolem stolu a zpívali jako poutníci. — V svém hněvu pověděla na otázku ředitelovu, co ten průvod a zpěv, proč to udělali, to že ji chtěli potupit, že peče malé buchtičky, že chtěli tím naznačit, že se nenajedí, že jim „jde drška s processím". —

To mimochodem. Ještě dokončení o tom „páleném". Nejdéle je pálili u Tobolářů (č. 49), u Dvořáčků (č. 55), u Petrů (č. 124), u Slavíků za špitálským kostelíkem (č. 157). Poslední soused „páleník" byl starý Guta, majetník toho domu s lucernou. Ten pálil až do r. 1866. Zkázu té starodávné, městské živnosti způsobil žid Jeiteles (později pokřtěn, psal se Jessler), jenž zařídil si v „Pekle" (č. 204) stroj na rychlejší a snazší výrobu kořalky. Starosvětské pálenky sousedské nevydržely v té soutěži.

Já již o nich jen slýchával. Zůstala řemesla a hospodářství. Měšťané měli pole kolem města. Jejich stodoly stály řadou při cestě za „smutným" mostem, přes který za starodávna vodívali odsouzence na popraviště; stávaly i jinde za městem, kolem „bělidel", na výšině k Osíku, z nich jedna roubená na podezdívce, starobylého, okrouhlého tvaru, jaké jsem pak seznal po vsích v okolí.

Měšťané role své pronajímali, většinou však sami zdělávali. V tom polním jejich hospodářství také některé hodně venkovsky idyllické výjevy, na př. nakládání hnoje v ulicích i na náměstí za krásných jiter, za bílého dne.

Takové bylo město, jen z hruba načrtnuto, roztáhle rozložené v mělké dolině řeky Loučné. Jeho koruna: renaissanční zámek nad ním na výšině někdy „hory Olivetské" vystavěný vlašským mistrem Janem Battistou nákladem pana Vratislava z Pernštejna (1530—1582), velmože, mecenáše, dvořana, nejvyššího kancléře království Českého, jemuž Filip II., král španělský, udělil řád zlatého rouna. Pan Vratislav sice již neměl takového bohatství jako jeho děd, slavný, vlastenecký pan Vilém, jehož panství bylo třikrát větší nežli Rožmberské, ale přece ještě oplýval statky, neboť zdědil přes deset zámků a na sta vesnic.

Měl všeho hojnost i dětí, těch dvacet, a všecky se Španělkou, Marií ze slavného rodu Manriquezů de Lara,*) přehorlivou katoličkou v duchu jezuitském; v tom duchu také mocně působila na svou rodinu i na muže tak, že opak obrátil zásadu svého děda, pana Viléma, jenž říkal, že s Římany věří, s Čechy (husity) žije a s bratřími umírá. Pan Vratislav fedroval katolické missie vlivem své ženy, jež působila pro katolictví nejen ve své rodině, ale i v jiných, urozených i neurozených, „co by žádní kněží, i ti nejhorlivější byli nezpůsobili".**) Z těch dvacíti dětí přečkali

---

*) Její podobizna, již namaloval Sanchez Coello, je na zámku Roudnickém.

**) P. Jos. Svoboda: Katolická reformace a mariánská Družina.

pana Vratislava jenom dva synové a pět dcer. Z nich Bibiána se provdala za Františka knížete z Gonzagy, bratra sv. Aloisia.

Město Litomyšl se mně ihned zalíbilo svou zajímavostí; hlubší dojem však na první spatření způsobil zámek svou architektonickou krásou, ze které čas i nerozum lidský mnoho byl už setřel. Když jsem do zámku po prvé vkročil, byl jako dnes opuštěn a sešlý. Ale na jeho stěnách, nyní žlutě natřených, prorážello tenkráte před třicíti lety víc sgraffitované rustiky, čtverce a obdélníky s náplní květin, ornamentů i figur. A sloupoví jeho galerií nebylo tenkráte ještě natřeno olejovou barvou jako dnes.

Už pohled z prvního nádvoří na hlavní ozdobný portál se znaky pernštejnským a rodu de Lara a na otevřenou galerii nad ním překvapoval. A pak vlastní, zámecké nádvoří obklopené na třech stranách arkádami, v přízemí, v prvním i v druhém patře, uzavřené na sever plnou stěnou pokrytou bohatými sgraffity!

A vše, nádvoří, galerie kolem nad ním, což se kdysi pestřilo barvami malebných krojů, kde vše kypělo životem, všecko teď v hlubokém tichu, jež dojímalo. A ještě tišeji, trudněji uvnitř zámku. Má na sto pokojů, komnat a komor a všude prázdno. Galerii obrazů, na dvě stě jich, dal už vnuk zakladatelův počátkem sedmnáctého století odvézti do Prahy. Z nich dvě podobizny pana Vratislava od Jakuba Seiseneggera chovají se dnes v Roudnickém zámku.

Když jsem se dostal do Litomyšle, visely v zámeckých pokojích obrazy a rytiny ne z doby pernštejnské, nýbrž z osmnáctého a z první polovice devatenáctého století, ale u větším počtu nežli jich dnešního dne. Odvezliť pak mnohé z nich do Řezna, hlavně rytiny dle obrazů Angeliky Kaufmannové a celou sbírku rytin, podobizny to vynikajících nebo zajímavých osob z časů vídeňského kongressu. Na stěnách zámeckých komnat zůstaly po nich jen temnější místa označující, kde visely.

Obrazy v zámeckých pokojích byly buď kopie (také Correggiova Io) nebo originály nestejné ceny. Z těchto mne zvláště zajímala veliká plátna Jana van Huchtenburgha ze školy Wouwermanovy, líčící bitvy Eugena Savoyského i válečné genry. Překvapily mne tu obrazy koní (skoro v životní velikosti) z Nedošínského a Kladrubského hřebčince. Nábytku jsem tenkrát před třicíti léty také viděl víc nežli ho je dnes, většinou z doby rokoka a empiru. Jen počet kamen z těchže dob se nezmenšil.

Ve všech těch pokojích ochuzených, poloprázdných trosky bývalé nádhery. Poutaly a budily zájem jako jímavé ozvuky poslední, jasnější doby za Valdštejnů, tak jako zámecké divadlo svými ložemi, malbami a veškerou svou dekorací, v níž převládá tón světlé zeleni svinibrodské, zalíbené a příznačné době empiru.

Také jeviště pěkně zařízené mne překvapilo a překvapily i šatny, tenkráte za prvních let mého pobytu v Litomyšli dost bohaté původními obleky z konce osmnáctého století, kabáty a vestami bohatě vyšívanými i hojnou zbraní, hlavně krásnými kordy z téhož věku. A také starým cepem, pravým, husitským cepem.

Na ten jsem pak míval, přiznám se, zálusk. Byloť mně ho líto, že tu v zákoutí pohozen. Později bylo by pium furtum možné bývalo pro zachování toho vzácného kusu pro některou naši sbírku. Pokušení chodilo, než odolal jsem. Teď visí vetchý ten husitský cep, visí-li, někde v Řezně mezi parádními kordisky galantních pánů rokokových.

Tam v tom panském divadélku povalovaly se za jevištěm zapadlé staré úlohy rozepsané, francouzské, německé. Z nich se snad učívaly komtessy a mladé panstvo a pak i němčící měšťanské dcerky a synkové, když jim ob čas dovoleno, aby si zahráli na jevišti své vrchnosti.

V zámeckých pokojích, v divadle stíny i šero, tesklivý van zašlých dob; jasno a volno v „panské" zahradě v průčelí zámku k městu hledícímu, plné křovin a stromů na jaře tak rozmanitě a vonně kvetoucích. Šeřeji v nevelkém parku v boku starého zámku i za ním, kdež v koutě u zdi leskla se tenkráte tichá hladina nevelkého rybníčku či nádržky pod svislými haluzemi starých buků a habrů. Dnes už je zasypána. Tu všude husto stromů, vysokých smrků a ještě více javorů, habrů a buků; hustější jejich klenba níže v oupadu, v němž se zelenavě stmívalo pod korunami starých velikánů. Z nich pánem byl obrovský, košatý topol. Dnes ho už není a nejednoho z jeho druhů.

V tom oupadě, ve spustlém zákoutí u kamenné zdi, jako na zarostlé mohyle velký, kamenný lev, pomník, zohavený podpisy a vtesanými literami. Postavil jej tu r. 1808 hrabě Jiří Josef z Valdštejna svému bratru Františkovi, jenž jako důstojník zahynul v Italii r. 1796 a tam byl pochován v hrobce hrabat z Tracagni.

Sem do parku, kdež malý, zanedbaný vodopád, sit venia verbo, tlumeně hrčel do oupadu, kdež stála ve stínu košatých kaštanů hemicyklová lavice kamenná, li-

šejníkem porostlá, kde stezky se ztrácely ve změti černého bezu a jiných křovin, jsem pak často a rád chodíval, za svobodna i pak ženatý a často s dvěma dceruškami svými Boženkou a zesnulou Mařenkou, na kvítí prvního jara i v čas jeseni, kdy zlaté, barevné listí hustě krylo půdu. Mile se mně tu přikmitlo, jak se mé děti v tom listí brodívaly, jak drobnými nožkami je rozhazovaly, jak jeho šustot a veselé, dětské hlasy mile zněly do ticha pestře zbarveného parku mlčícího v podzimním tesknu.

A vzpomínám, jak stezkami v předu na zahradě chodil nebo na sluníčku sedal strážce zámecké zahrady i zámku, kastelán a zároveň zahradník Hendrych svěžího obličeje, do běla šedých vlasů a takových knírů pod orličím nosem, ve „špičce", čepici na způsob ouřední neb důstojnické, dlouhou dýmku v ruce, jenž první mne provedl zámkem. Byl přísným dozorcem a často mrzutý; na mne však černého oka neměl, vždycky se usmíval a časem, to jsme již byli dobře známi, se i rozhovořil nebo zabručel, zahuboval přede mnou na cizí správu. Ten tajený hněv vyslýchal jsem s porozuměním.

O bývalých pánech, o Valdštejnech leccos věděl, leccos mně pověděl. Také o jednom z nich, jejž rodina připravila o dědictví a donutila do kláštera a jenž tam zemřev, zjevoval se v mnišské kutně v zámeckém salonu, kdež nepravý dědic a pán v noci sedal s hlučnou a skvělou společností a v karty hrál. A tu se mu za křeslo stavěl nezvaný, nevítaný, mrtvý host.*)

A o jiném Valdštejnu vypravoval, a to již nebyla báchorka, jak si zamiloval dceru lesního Boudy někde u Pardubic, jak jej sličná Antonie uvábila a k tajnému sňatku přiměla a tu že stará hraběnka, matka jeho, nevědouc o sňatku, ale děsíc se, že by na něj mohlo dojíti, žádala na mladém hraběti, aby odpřisáhl, že si té myslivcovy dcery nevezme. A mladý hrabě pro pokojnou smrt své matky odpřisáhl. Když zemřela, zastřel prý její poprsí v komnatě postavené hustým, černým závojem a nikdo pak nesměl tím závojem ani pohnouti.

Prostory starého zámku, jenž mne tolik vábil a poutal a ve své opuštěnosti dojímal, nechtěl jsem míti tak prázdné. Zatoužil jsem je oživit postavami a dějem.

---

*) Je snad ohlasem toho, že první pán z rodu Valdštejnského na Litomyšli, František Josef Jiří, po smrti své manželky vstoupil (r. 1760) do řehole kapucínův.

I učinil jsem je dějištěm romantického, myslím, příběhu z dob třicítileté války. Tak vznikla povídka „Felice Tankredo", kterou jsem napsal hned první čas v Litomyšli a která pak vyšla r. 1876 ve „Světozoru". Dobře se na ni už nepamatuju a do Sebraných spisů jsem jí nepojal.

A tu si něco připomínám a uvádím, nač by později nebylo vhodného místa. Když vyšel první díl Sedláčkových znamenitých „Hradů a zámků", byl jsem jistě jedním z jeho nejhorlivějších čtenářů. Toho i ostatních. V tom prvním díle, v historii Litomyšlského zámku, dočetl jsem se o různých robotách na panství litomyšlském a také toho, že sousedé předměstí Záhraďského „bývali povinni při příjezdu páně ohně a světel v zámku opatrovati".

To uvázlo v paměti. Z této zprávy jako ze zavátého zrna vyklíčila myšlenka o povinnosti poddaného, aby vrchnosti jedoucí na zámek svítil. Tak ta myšlenka dlouho zůstala. Pozapadla, znovu se ozvala, měnila se a jinak vytvářela. Studium lidu, jímž jsem se stále obíral, přidalo nové živly a barvy, až pak si, to již v Praze, žádala vyjádření dramatického. Už byl i plán a rozvrh, ba už jsem napsal i předehru (1893).*) Než plán ten a rozvrh posléze mne neuspokojily. A tím padla také předehra.

Přišly jiné práce a léta minula. Než myšlenka znovu se roznítila a neodstoupila, až z ní vyrostla „Lucerna", jež po prvé hrána na Národním divadle r. 1905. Tenkráte napsali jeden nebo dva kritikové, že v „Lucerně" jsou vlivy Hauptmannova „Potopeného zvonu." Ale prve nežli tato dramatická báseň vyšla (1896), má hra v podstatě už byla. Vyrostla z mého nitra, z českého cítění a podle nižádných vzorů.

Po této odbočce zase k Litomyšli. Načrtl jsem z hruba její obraz, jak byla roku 1874 a po léta mého pobytu v ní. Dost bylo zajímavých postav v jejích starých domech, na podsíních, v krámech a dílnách, v kancelářích úřadů, na radnici i v zámku, které jsem vídal a pozoroval nebo o kterých jsem slýchával. Některé z nich jsem zavedl do svých povídek; a žijí v nich pod cizími jmény buď jak byly nebo jenom v své podstatě a třeba jen několika význačnými rysy svými. O některých pak jiných povím tu v Pamětech, až jak místo dá.

---

*) Tiskem vyšla v Zlaté Praze v ročníku XIX. 1902.)

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Hlahol nedůvěřivého smíchu byl mu odpovědí.

„Ne, kdo je Pražák, každý lže jako cikán. Vždyť by mu bylo zase horko, než dojde domů z koupání!“

„Zůstane s námi celé prázdniny,“ pokračoval Lojza. „Naučíme ho lézti i plovati. Co říkáte hoši?“

„Naučíme, vždyť to nic není“ souhlasili bodře.

„Jen když bude chtít. I potápět se naučí.“

„A házet kamením umíš?“ ptal se ho Franta Palivec, který nejdále dohodil, ze všech hochů ve vsi.

„Tak! Ty myslíš, že smějí v Praze kamením házet, co?“ vysmál se mu Venca Čepelák.

„Tam máš, brachu samé okno, kam jen koukneš, samé okno“ dodal bratr Vencův Honzík. „To bys se naplatil.“

„Každého zavrou, kdo by jen kámen zvedl,“ omočil si také Pepík Kalina, jako by v Praze vyrostl.

„Ani tam kámen vůbec není,“ usmál se Rudolf.

„Nemaluj,“ podivili se hoši, „kde by na světě kamení nebylo? I v poli je najdeš.“

„Ale tam je dlažba,“ vykládal Rudolf. „Máš dlažbu na ulici, na náměstí, ve dvoře, všude je dlažba. Kámen nikde volně neleží.“

„A louky tam nemáte? Trávníky!?“

„Ne.“

„A sady taky ne s ovocem?“

„Taky ne. Sady jsou, ale bez ovoce.“

„Jak to? Někde přece snad se urodí.“

„No, na lípách, habrech, platánech a kaštanech není přece nic k jídlu.“

„Fi,“ zahvízdl Kalina úžasem.

„Chudák“, politovali hoši nového kamaráda.

„To bych tak chtěl být v Praze.“

„To jsi tedy jakživ nebyl nikomu na hruškách, ani na jabkách ani na luskách,“ zvídal Palivec soustrastně.

„My to kupujeme všechno na trhu —“ vysvětlil Rudolf. „Ach, tam je lidičky ovoce! Takovéhle hromady a co košů! Tuhle louku by jimi pokryl!“

Hoši se posměšně podívali po sobě a Franta škytnul smíchem.

„Umí to,“ řekli si. „Je hned vidět Pražáka.“

„A v ohni si v Praze nikdy nepečete brambory?“

„Kde pak by se rozdělal? Na ulici snad? Jak to mluvíš?“ rozkládal Honzík, vmysliv se rychle do těch strašných poměrů pražských.

„Tak tam ani obilí nemáte, ani dobytka?“ ptal se Venca.

„O, ano,“ hájil Rudolf. „Když jdeme do Kanálky, vidíme i obilí i sady a vinohrady. Také v Kravíně, v Košířích a v Podolí. Ba i na Letné též. Ale do Kravína je tak daleko, jako dvakráte tamhle do města.

Hoši se tvářili jako kdysi Benátčané, když jim Marco Polo popisoval říši Kublajovu.

„Ale to tam nechodíte každý den? Co?“

„I kde pak! Někdy v neděli v létě, když je pěkně. Jindy jdeme jen na Žofín na koncert, také na Letnou, nebo na Hradby. Tam je aréna a, pánečku, hraje tam Mošna a Šamberk a Frankovský. Ach, to je vám krása! Obzvláště Mošna. To byste se nasmáli!“

„Na co hraje?“

„Na co? To jsou přece herci a hrají divadlo.“

„S pimprlaty?“

„Ale kde! Na to jsou zase jesle pro malé děti, ale tam já nesmím. V aréně hrajou lidé sami; chodí, mluví, smějí se, pláčou, jak je to v kuse. Ale já mám nejraději frašky. To se nasmějeme! Také operety jsou pěkné.“

Hoši se zamlčeli.

„To musí být krása. Živí lidé,“ snil na hlas Venouš.

„Kašpárka bych rád živého viděl, a Fausta nebo pantátu Škrholu! A koně také tam má Kašpárek živého?“

„Koně také vystupují někdy na jevišti, ba i velbloudi a sloni. A někdy přijede cirkus, to je teprve krása. V stoje jezdí dámy na koních, skákají skrze obruče v jízdě a což šaškové. Ti znají rozesmát všechny kotrmelci a žerty. Jednou jsem také viděl balet, to je podívaná. Jako čamrdy se točí ženské na palci u nohy. Takhle krátké sukýnky mají.“

„Ale Rúúdy! Rúúdynku!“ zaječel mu do ucha Francek z pazderny, až chlapec leknutím sebou trhnul a zlostně po něm se ohnal.

Lojza se rozzlobil:

„Já vám ho přivádím jako kamaráda a hosta a vy se mu posmíváte? Co pak vám udělal?“

Výkřiky nevole veřejného mínění ozvaly se z tlupy proti Franckovi. Venouš mu dal jednu do kostnatých zad a Franta Palivec ho strčil do potoka, při čemž od něho byv stržen potopil se i s ním do kalného proudu. Vylezli jeden po druhém z vody ochlazeni a vrčíce na sebe jako jezevčíci. Franta z pazderny, zahlížeje ještě nepřátelsky stranou po „ulízaném panáku“ z Prahy, sebral své děravé kalhoty a košili a „táhl“ proti vodě k lesu. „Rúúúdy!“ znělo to zdáli vždy slaběji — „Rúú — ú —“

„Tohle je Pepánek Bartošů,“ ukázal Rudolfovi Lojzek — „můj nejlepší kamarád.“ Pepánek, který si Pražáka dosud mlčky prohlížel, podal mu ruku. „Na toho se vždycky spolehni jako na mne, kdyby bylo třeba. Pere se dost dobře a nikomu v ničem nezadá. Tamhle je hned jejich statek, vidíš? A tohle je Pepík Kalina — ten hubenáč ostříhaný — pojď sem,“ přitáhl ho. „Sám vybral výry na Plešivci na skále. Ten výr, cos ho viděl na číhané na řetízku, je z nich. A tu máš Vencu Čepeláka a Honzíka — Ti vezmou i žábu do holé ruky a Vencu žádný nepředběhne. I knížecímu kočáru stačí pořádný kus.“

Venca se začervenal a podávaje ruku odvrátil se. Honzík potřásl Rudolfovi notně rukou, plácnuv do ní jako při koupi koně.

„A tuhle Franta Palivec. Ten se ti potopí a vyplave, že nevíš ani kde, dvacet kroků dále. Hada i lasičku chytne do ruky a koně umí dělat jako žádný jiný. Kamenem dohodí nejdále ze všech.

Franta se nemotorně zvedl s hromady písku a podal také zahanbeně Pražákovi ruku.

Ostatní hoši sami přicházeli, podat cizímu chlapci ruku. Přišel i Vojta Bartošů se svým kulatým bříškem jako malý sládek a prohlédnuv si z blízka Rudolfa, podal mu nahoru ruku.

„Máš také úl s medáky?“ ptal se.

Rudolf rozpačitě potřásl hlavou, nevěda, zdali si nezadává hovorem s tímto mrnětem. Ale viděl z pohledů jejich, že ten klouček není v očích jejich zcela nepatrným.

„Mohu ti dva úle s rojí dát,“ řekl Vojta přátelsky. „Jeden úl je hliněný a jeden dřevěný, plný díla. Také žabku, rosničku ti mohu dát, kdybys chtěl. Prorokuje počasí a žere mouchy z ruky. A pupu mám takovou, jako prst velkého člověka. Našli ji v bramborech. Bude z ní motýl s umrlčí hlavou. Chceš ji?“

„I jdi,“ odplivl Pepánek. „ty myslíš, že každý sbírá takovou neřest, jako ty? Radši ho pozvi k nám na jablka. Máme už zralá jakoubčata.“

„Všeho do času, braši!“ řekl Lojza, potěšen posavadním výsledkem. „Nejdříve s lodí do proudu. Sem s ní, ale plachty dolů, chytaly by za vrby a větve olší.“

„Pravda —“ rozjařil se Rudolf. „Nejsme tu na oceánu, tohle je řeka. Veletok! Mississipi nebo Marañon —“

„Cože je to?“

„No, Marañon, největší řeka na světě. Jinak také Amazonka. Mám ji doma na obrázku. A tuhle v houštinách palem a banánů číhat bude dravý jaguár“ — pouštěl Rudolf také svou fantasii na vodu. „Tamhle v zátočině v bahně pod listy viktorie dřímá krokodil, jen hlavu má venku, a na stromech skáče opice.“

„Kdo ti to všechno povídal o takových věcech?“

„Tatínek. Čítáme spolu takové knihy. — A tamhle, hoši, na písčině kladou vejce želvy obrovské —“

Honzík se nabídl, že půjde do „palem“ řvát jako jaguár. Venca pak vlezl do bahna a pod olšové kořeny až po krk.

„A přikryje krokodila celého ta viktorie?“ pochyboval.

„O, jé. Má listy větší než kolo u vozu. Malého kluka unese takový list nad vodou.“

Hoši uvažovali, ale konečně: kde jsou krokodilové, opice, jaguáři a obrovské želvy, proč by nebyly také listy jako kolo u vozu?

„A kdo pojede na loďce? Sežeňte žábu, nebo myš!“ Rudolf po chvíli vykřikl z olší. „Už mám“ a nesl něco vítězně v ruce. „Byl pod kamenem, hned jsem ho měl.“

„Ukaž! Pustíš to! Zahoď to hned! Ježíši, on má v ruce štíra. Nešťastný člověk!“ obskakovali ho hoši.

„Hned ho pusť —“ nařídil Lojza zblednuv.

„A proč?“ divil se Rudolf.

„Hned mi to zahoď! A pamatuj si o uštknutí.“

„Ale to není přece štír,“ zasmál se Rudolf. „To je salamandr!“

„U nás se tomu říká štír“ — řekl Lojza v rozpaku — „jen dej pozor tedy, ať tě nekousne!“

„Ale kde by kousl, chudák. Já je znám dobře, Robert má pořád nějakého ve sklenici. Dává jim mouchy.“

„A kde byste je v Praze brali — na dlažbě snad —“ smál se Venca, vylézaje z bahna.

„To ne, ale v příkopě hradebním za Koňskou branou. Tam je vám pěkně! Jsou tam morušová stromořadí a lidi se tam v neděli

procházejí. V zimě je tam skluziště při velké hudbě.“

„V příkopě? Franta se svalil do písku. Ne toho už je přece jen moc! Na *hradbách* tam mají divadlo a v příkopě se procházejí. V příkopě jim hraje muzika a chytají tam štíry a říkají jim salamandr!“

„Ale Rúdy, pamatuj se, Rúdy! Tys byl, Pepánku, přece také v Praze, co tomu říkáš?“

„Má pravdu,“ svědčil Pepánek, „to nejsou hradby z tyček a štrachejtlí, ty jsou ze země a cihel, zdi široké, jako tuhle louka.“

(Pokračování.)

LITERATURA.

Josef Matějka: *„Malý prorok a jiná prósa z pozůstalosti.“* Vydáno péčí Kruhu českých spisovatelů. Knihovny Zlaté Prahy svazek 58. V Praze 1911, nákladem J. Ottovým, stran 174 za K 1·60.

Uvedena srdečnou, přátelskou statí Karla Sezimy, jenž svého předčasně zemřelého druha dovedl diskretně a se vší šetrností přiblížiti jako člověka i bystře charakterisovati jako spisovatele, presentuje se prosaická pozůstalost autora „Exotiků“ jako zajímavý příslib rázovité, umělecky stále hledající a neuspokojené individuality. Těch osm, celkem drobných skladeb, napsaných v časové mezeře osmi let (1900—1908), svědčí velmi jasně o těžkém, nervosním zápase mladého umělce, který usiluje tu o námět či ovzduší, tu o ráz a barvu slova, o výraz co nejpraegnantnější, nejobsažnější a suggestivně výmluvný. Nemůžeme říci, že všecky zde obsažené práce, z nichž jedna je i pouhým fragmentem z rozsáhlého románu „Duše pramenů“,*) jsou hotovými uměleckými celky; zejména v prvních povídkách, hlavně ovšem v „Mrtvém bodě“ a v práci nazvané „V okovech země“ dobře cítíme, jak hlavní děj je stranou odváděn a seslabován episodami a nejednou odbočkou, jíž základní rámec dost dobře nepřiléhá. V obou dramaticky myšlených drobotinách („Před vysokou branou“ a „Sen těžké hodiny“) přes krásná jednotlivá místa rovněž nás neuchvacuje autor prudce proudící a ujednocenou ideou, která by vítězila nad podrobnostmi filosofickými a analytickými. Ale o to neběží ostatně u autora, jenž byl předčasně odvolán s míst, jejichž výšin si dobýval s takovou úpornou vytrvalostí, a u něhož nutno především souditi jakost prostředků a základní umělecké podmínky. A ty jsou bezesporně vzácné, podivuhodně ryzí a poctivě využitkovávané. Jejich šíři a rozmanitost lze výmluvně odhadnouti třeba jen srovnáním nejkrásnější a nejucelenější povídky „Malý prorok“ se skvostnou satirickou allegorií „Zlato“, a této opět na příklad s „Překypělými silami“. Zde jemná, krok za krokem a trpělivě sledovaná analysa mladé dívčí duše, která propadá smyslnosti, v případě prvním pak zase výrazná malba degenerovaných, ze života odhozených existencí na pozadí strašlivé mravní rozvrácenosti. Ve „Zlatě“ triumfuje a jiskří ironicky zahrocovaný vtip, který se plně a bez výhrad podřídil službě satirického ‚prošlehání poměrů‘ — v obou případech dotčených pak trpělivá, přísná práce hluboko nahlížejícího psychologa, jemuž nejde o nic víc, než o vystižení niter a pravdivé zachycení ovzduší. Těžko říci, které pole byl by Matějka hlouběji zoral a připravil k vydání klasů, ale jedno je nutno uznati: že měl svrchovaně šťastné a slibné podmínky pro úkol obojí, a že jak bystrost útoku a neselhávající hrot ironie, tak i hloubka a jistota psychologické analysy byla mu nesporným údělem.

Drobný životní výsek z ovzduší bídy a morálních kloak společenských o ‚malém prorokovi‘, časově nejmladší, ne-li vůbec poslední práce Matějkova, je umělecky nejzcelenější a vůbec zralý slovesný čin nebožtíkův. Můžeme na něm pozorovati veškery sympatické přednosti jeho talentu: ostrou charakteristiku postav, výmluvnou malbu ovzduší a především onen svérázný, neselhávající, svrchovaně hospodárný a výmluvný styl, sukovitý a úporný místy, ale ryzí a vlastní. Nevím, zda trochu zde také příbuzné ovzduší nesvádí — ale i onen Matějkův sloh mne velmi upomíná na styl Šlejharův z dob jeho společenských a přírodních studií v letech devadesátých. Má však něco velmi odlišného a charakteristického, čím se v jádře od Šlejharova liší: lapidárnou stručnost, břitký tón úsečnosti a jistoty, která má v sobě cosi suverénního a výbojného.

Fr. Sekanina.

*) Román vyjde celý nákladem Dra. Antonína Hajna.

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. *„Dcera královny Semiramidy.“* Tragedie o 1 dějství. Německy napsal Paul Heyse. Přeložil Alfons Breska. Režisér Fr. Hlavatý. *„Menaechmové.“* Komedie. Latinsky napsal T. M. Plautus. Přeložil Josef Král. Režisér Václav Štech.

Na Městském divadle Král. Vinohradů poprvé dne 20. listopadu.

Pan Tesař jako Ninyas Heysovy tragedie — plavec ninivetský, šťastný a nešťastný milovník královny Mylitty, jemuž po smrti, když leží proboden u Mylittiných nohou, dostane se království asyrského — velmi názorně vyjádřil styl této zdramatisované balady, autorem nazvané „Dcera královny Semiramis". Celá akce Ninyova skládala se z prodlev na posách, akcích všemožně nejmalebnějších, tak počínala si i Mylitta královna (pí. Veverková) a ježto celá tragedie jest vlastně milostným dialogem mezi královnou a Ninyem, jejím milencem této noci — ráno je dávala naházet do Tigridy — bylo cosi velmi hudebního na scéně vinohradské premiéry Heysovy. Staroromantická hra, v níž Ninyas přišel pomstít svého bratra, královnina nocležníka, skončivšího jako všichni jeho předchůdcové, ale královnu nezavraždí, ačkoliv mu sama podá dýku, než na konec týmž hrotem probodne sebe, aby vyvázl z konfliktu povinnosti msty za bratra a náhlé lásky ke královně — velmi líbila se obecenstvu.

Mnohem více Plautova klasická burleska „*Menaechmi*", v níž se podařila věc vzácné trefnosti, která zhusta selhává v Shakespearově „Komedii, plné omylů" z Plauta plagiované. Podoba obou blíženců Menaechmů, základ celé fabule omylů byla totiž tak frapantní, že kdo nepohlédl na divadelní ceduli, musel míti dojem, že oba Menaechmy hraje týž herec. Škoda, že se přišli poděkovat již po prvním aktu; kdyby je obecenstvo bylo vidělo vedle sebe až velí text, byla by frapantnost masky obou pánů, Hlavatého i Zakopala, překvapila tím více. Ale i tak varroniansky smích otřásl divadlem a nesmrtelný Titus Maccius slavil znovu dvoutisíciletý triumf. Jeho nástrahy svalům smíchu, sto let před Kristem smyšlené, zachovaly svou působivost nezkráceně do dneška. Kromě toho kouzla vězí v komposici Menaechmů jednoduchost, průzračnost v celé komplikaci, stálá a stupňovaná střída variantů na „qui pro quo". Plautova komedie mistrně přeložená, násilností prostá, usnadňující deklamaci herců, byla velmi svěže zahrána. Vedle Menaechmů vyznamenal se Messenio, p. Tesaře a stařec p. Švarce. Plautovské „Plaudite" na konec bylo právem odměněno. *KM Č.*

Opera. Národní divadlo provedlo jako novinku u nás „*Milkování*" od Františka Neumanna, komponovanou na text dramatu Schnitzlerova. Dílo není původní českou prací; pouze autor hudby jest původem svým Čech (z Moravy). Pokládal jsem za nutno připomenouti to, abych opravil omyl, zajisté u většiny obecenstva vládnoucí. Věc ta jest totiž důležita, má-li se rozhodnouti otázka, zda dílo Neumannovo je přírůstkem českého umění. Tomu není tak; neboť vokální part, komponován jsa na původní text německý, vykazuje přirozeně význačnou melodiku německou, a část orchestrální jest rázu italsko-německého. Že volil Neumann, po léta v Německu jako kapelník působící, tuto cestu, otvírající mu řadu německých jevišť, a tím úspěchy — především i finanční — jest pochopitelno a nelze mu toho zazlívati. Nutno však to konstatovati v zájmu spravedlnosti vůči těm skladatelům, kteří volí trnitou dráhu, komponovati operu českou, bez naděje na takovéto úspěchy. Mám tu na mysli především Foerstera, jenž prožil také značnou část svého života v Německu a jemuž bylo by velmi snadno, učiniti tak, jako Neumann a před tím Weiss. Foerster obětoval však svůj zisk zisku českého umění.

„Milkování" není však ani cenný přírůstek umění vůbec, neboť hudba Neumannova jest dokonale eklektická. Je to především Puccini, jemuž skladatel holduje a od něhož neostýchá se bráti i hudební effekty dosti křiklavého rázu (předehra k třetímu jednání). Ostatně jest skutečné hudby, t. j. melodiky, v díle velmi málo a i ta je skoro veskrze homofonní faktury. Neumann omezuje se po většině jen na dramatické hudební effekty a tu nutno přiznati mu divadelní zkušenost. Především platí to o konversačních scénách prvního jednání. Tato okolnost a pak nesporné dramatické kvality díla Schnitzlerova zajistily „Milkování" úspěch na scénách německých a přivodily i vřelé přijetí novinky naším obecenstvem, zvláště když všichni účinkující hereckým požadavkům svých rolí celkem dobře vyhověli. Dr. *Otakar Zich.*

❖ ❖ ❖

HUDBA.

Současně s premierou Neumannova „Milkování" připadl vzácný večer komorního spolku, věnovaný Vítězslavu Novákovi. Pořad, jehož provedení na sebe vzalo české kvartetto a V. Štěpán, obsahoval tři díla tvorby Novákovy. Ze starší doby proveden klavírní kvintett A-dur, jenž patří ještě cele „slovácké" periodě jeho tvorby. První věta jeho jest již osobitým projevem Novákovým; v dalších, zvláště ve Finale, ozývají se tu a tam názvuky na Dvořáka. Toto finale („slovácky") jest slabší částí díla postrádajíc Novákovské důkladnosti; fakturou svou připomíná živě komorní díla Dvořákova. Za to smyčcový kvartet D-dur jest dílem naveskrz originálním a strhuje mistrnou svou polyfonií. Úvodní fuga (obdobně slavnému kvartettu Cis-moll od Beethovena) je vzácné náladovosti; thema její jest jediným thematem celého díla. V této monothematičnosti vidím jakési úskalí kvartetta; myslím, že jest jí příliš mnoho a že by byla aspoň ještě jedna jiná myšlenka dodala dílu rozmanitosti větší, než bylo možno doci-

liti obměnami téhož motivu, byť i neobyčejně duchaplnými. Skutečnou novinkou večera, již reprodukoval se vzácným hudebním porozuměním p. Štěpán, byla hudební báseň „P a n" pro klavír, o pěti větách (Prolog, Hory, Moře, Les, Žena). Je to dosud poslední velké dílo Novákovo, veřejnosti předvedené, a nelze je označiti jinak než jako svrchovaně geniální. Také tímto dílem táhne se jeden základní motiv, zcela jednoduchý (sled dvou kvintových kroků; zajímavo jest, že velmi příbuzný motiv má Fibich v „Hedy"). Ale vedle něho přiděleny jsou jednotlivým větám charakteristické motivy vlastní; jest tedy základní motiv skutečně j e d n o t í c í m a ne j e d i n ý m principem díla. Motivy tyto charakterisují jednotlivé oblasti, nadpisy vět dané, neboť dílo jest programní, podávajíc hudební výraz toho, co tvoří Novákovi hybné páky jeho uměleckého života. Pouze „Prolog" nemá svého motivu, podávaje v jakési skizze obraz toho, co bude následovati. Líčiti pouhými slovy úžasnou charakterisační sílu hudby Novákovy v jednotlivých větách bylo by nedostatečno. Chci jen vyzvednouti velký rys v architektonice celého cyklu, který dá po žulových thematech hor zazníti pohyblivé a rozmarné hře vln a po té tajemnému šeru hlubokého lesa. Větou poslední, jež kontrastuje celkovou vzrušeností s tím, co bezprostředně předcházelo a jež, jakoby hudební pendant k známému duchaplnému epigramu Nerudovu na ženu, sama jest plna náhlých a prudkých kontrastů, vyvrcholuje dílo v hymnu na ženu matku a uzavírá smírně celé dílo. „Pan" znamená skutečný úhelný kámen v naší instrumentální tvorbě; ovšem jako dílo klavírní. Jak se změní jeho fysiognomie, tak vázaná na techniku tohoto nástroje, v zamýšlené Novákem instrumentaci pro velký orchestr, dlužno zatím vyčkati. *Dr. Otakar Zich.*

*

Po dlouhé době vydalo hudební nakladatelství Mojmíra Urbánka konečně zase cenné dílo umělecké: melodram Otakara O s t r č i l a „*Balladu o mrtvém ševci a mladé tanečnici*" k básni K. L e g e r a. Skladba není nová; komponována byla před sedmi léty a provedena tenkráte Českou Filharmonií, řízením Nedbalovým, s ohromným úspěchem (recitovala pí. Benoniová). Melodram jest značného rozsahu a ovšem uměleckých kvalit takových, jaké zaručuje jméno skladatele, čtenářům „Zvonu" zajisté dobře známého. Budiž jim i toto dílo co nejvřeleji doporučeno. *O. Z.*

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Rudolfinská výstava vídeňských výtvarníků, sdružených v „Hagenbundu" jest jakous oplátkou za současnou výstavu „Manesa" ve Vídni. Tedy vzájemná návštěva. Zavazuje k zdvořilosti, ohledům, komplimentům? Neptejme se. A jděme výstavou jako každou jinou.

Vídeňské umění nabývá srozumitelnosti, uvážíme-li povahu města, jež není ani srdcem ani hlavou žádného národa. Je to pouhá residence a správní středisko, pořád ještě hlavní stan Valdštýnova tábora, v němž splývají kulturní ohlasy španělské, italské, francouzské se zvuky německými, slovanskými, maďarskými. Ale nesplývají v nový celek a nesplynou už. I německý hlas vyniká jen místní, kvantitativní převahou, která v poměrné nepatrnosti alpských zemí nemá dostatečné opory a tolik duševních fondů, aby přemohla ostatní. Za německým uměním musíte do Mnichova a do Berlína. Tam bijí srdce a hoří hlavy německého národa, tam vyrůstá a žije umění z odvěkých domácích kořenů a z mízy plodného národního tělesa. Nikoli ve Vídni, kdež umění slouží jen lesku dvora a veselé poživačnosti Valdštýnova tábora, jeho různorodých vojáků, úředníků, finančníků a dodavatelů. Proto je vídeňské umění v podstatě dekorační a kompromisní, povrchní a zábavné. S příznačnou převahou operetní noty. Vážné umění bývá ve Vídni z pravidla odstrkánkem, zpravidla na mučidlech, jak to ve svých pamětech bolestně vyložil náš Führich. Také Anselm Feuerbach a nespočetní jiní; obzvláště Němci z „Říše".

I výstava Hagenbundu je zrcadlem módní všehochuti, téže líbivosti a prostřednosti. Hezoučké kusy, ale málokde původní, energický, karakterní rys. Nic velkého. Zásluhou Hagenbundu zůstane, že své příslušníky nepoutá určitým programem a nenutí je odříkávati svorně a monotonně stejnou výtvarnickou litanii, ženoucí nevolníky do hromadného hrobu individualit. Jedenkaždý si vede po svém, třeka že tato svojakost byla namnoze jen epigonská.

Ze všech nejvyrovnanější jest zajisté H. Baar. V něm jako by ožil duch starého slunného krajinářství vídeňského, které postrádalo epického vzruchu a jadrného prohloubení, ale hrálo příjemně líbeznou, starosvětsky sváteční náladou. Baar přelévá ji zpravidla do zimních krajin, idyllických i tichých, s terrainem pěkně zvlněným a prolnutých svěžím vzduchem sněhové zimy. Člověk okřeje, hledě na tyto čistě malované, perspektivně správné obrázky. Z ostatních krajinářů upoutají zrak tu a tam L. F. Graf i A. Gross, rušíce však jeden dobrý dojem druhým neuspokojivým. O. Barth rovněž lépe by učinil, kdyby přestal na malém formátě; ve zvětšeném nabývají jeho Alpy groteskního vzezření divadelních kulis do výpravné hry. A. Roth vystavuje krajiny, genry i alegorie; všecko plynně, zběžně, až na málo výjimek jako netrpělivou rukou pořízené malby, jimž schází znak vnitřní pravdy, přesvědčivé tvůrčí nutnosti a vnější

hotovosti. I tam, kde se malíř rozbíhá do velkého gesta tragiky neb do šířek symbolické komposice. Upřímněji a opravdověji vede si J. P. Junghans ve svých zvěromalbách, ač rovněž nevniká do hloubky, přestávaje na hladkém, barevně harmonisujícím zevnějšku. Po šlépějích nizozemské malby posvícenského davu jde akvarelista O. Laske s různým zdarem, nejméně šťastně v pretenciosním temperovém obraze „Ukřižování“, který se tříští do tisíců postav a na steré skupiny, pojaté po způsobu „selského“ Breughela hezky naturalistně. Méně látky, ale více ducha shrnuje do svých kreseb a leptů F. Michl, stojící zralostí a vyrovnaností vedle Baara. Životné pojetí, ironisující zabarvení, přehledně soustředěná komposice i jistá kresba francouzského švihu činí z mnohých jeho prací vítanou pochoutku. Umělce pravé polské opravdovosti a extase, jakož i nemalé dovednosti poznáváme v Poláku Sichulském; oba jeho kartony kostelních oken jsou jadrné výkony, zajímavé i tím, jak ve „Zvěstování“ selská prostota a chudoba povýšeny oduševněním k pravému posvěcení. Dřevoryty a knižní výzdoby od R. Junka patří už do genru uměleckého průmyslu, ale přesahují poctivostí a elegancí díla nesporně četné vystavené výtvory „vysokého“ umění. Za to intarsie hraběte Schaffgotsche, imitující malby s nevalným zdarem, jsou spíše hříčkami než uměleckými kusy.

Skulptur vystavil Hagenbund po tenku. A z těch jen Stemolákova solidní „matka“, Irmy Duczynské vroucně procítěná „žena s dítětem“ a Barwigova syntheticky výmluvná koťata stojí za povšimnutí.

Žeň dosti skrovná, povážíme-li, že v Rudolfině vystavuje asi 40 umělců bezmála 300 děl, že připuštěny ke slovu téměř všecky, už nemoderní a ještě moderní směry — až na „kubism“ — a že prvý tento zájezd Hagenbundu do Prahy diktován zřejmě snahou representační. Ale konec konců: On fait qu'on peut, což platí také o této recensi, pokud se týče její šetrnosti vůči vzájemné návštěvě. *J. L.*

TÝDEN.

* Andrej Alexandrovič Titov, znamenitý ruský archaeolog a ethnograf, autor četných historických prací, nar. r. 1848, zemřel v ústraní dne 7. listopadu t. r. Zabýval se restaurací rostovského Kremlu. Založil také Rostovské museum církev. starožitností, sebral na 4500 rukopisů a byl znám jako učenec i literát nejen v Rusku, ale v celém vědeckém světě. O

* V Mnichově zemřel 24. listopadu vynikající básník, novellista a romanopisec W i l h e l m J e n s e n (*1837), který náležel od let šedesátých k významným hlavám Heysovy tak zvané ‚mnichovské školy'. Básník velké píle a plodnosti, vynikal i podivuhodnou fantasií, a v jeho pracích velmi různorodého ovzduší můžeme sledovati realismus i idyllismus, fantastičnost i obvyklé prvky romanticky zabarveného historismu. Začal novellou, zabarvenou poněkud stormovsky, přešel k velikým románům společenským a historickým, psal však i básně, zejména lyriku. Až do pozdních let svého plodného kmetství udržel si Jensen, rodák z holštýnského Heiligenhafenu, upřímný zájem o omlazující pokroky umělecké, které jej udržovaly neustále v čele školy, kdysi v Německu tolik proslavené. Z novellistických prací uvádíme zejména „*Mistra Timothea*“ psaného pod vlivem Stormovým, a z exotických odboček smělou a úchvatnou povídku „*Eddystone*“. Historický román (Minatka, Nirvana, Potopené světy a j.) pojal zcela jinak než jeho předchůdcové: ne jako přesně vybudované realistické dílo, nýbrž jako obraz ve všem a všudy podřízený nezkrotné fantasii ničím a nikým nekontrolovaného tvůrce, jakým se ku příkladu projevil Hugo i ve svém ‚Chrámu Matky Boží'. Z nádherné, oslnivé lyriky Jensenovy připomínáme hlavně jeho „*Skizzař*“ a intimní svazek „*Od rána do večera*“. —*n*—

Dne 21. listopadu uplynulo sto let od tragické smrti slavného německého romantika H e i n r i c h a v o n K l e i s t, autora Katinky Heilbronnské, Homburského prince, Rozbitého džbánu a j. dramatických prací, z nichž ani jediné nebylo přiznáno za básníkova rozervaného a věčně nespokojeného života uznání současníků. Autor překrásných novell skončil sebevraždou nedaleko Postupimi na břehu Wannského jezera, zastřeliv nejdříve svoji společnici Henriettu Vogelovou, která jej v hysterismu a v domnělé nezhojitelné chorobě ke společné sebevraždě přemluvila. Na místě činu jsou oba pochováni. —*n*—

P s t r u z i r. 1616. Toho roku poslali konšelé horního města Hradčan nad Prahou biskupovi vídeňskému „panu Gleseliusovi“ (Kleslovi) štědrého večera deset pstruhů, za kteréž dali čtyři kopy grošů. To byl pstruh za 24 grošů, což je velmi mnoho; byltě za dva pstruhy v týž čas zajíc! Dvacet čtyři groše dáti za pstruha, toť asi tolik, jako bys dal zaň dnes skoro 5 korun. Ostatně kdyby dnes dal některému panu biskupovi 10 pstruhů darem, zajisté urazil by ho. Možná, že už tenkrát to bylo Kleslovi málo.

V Praze dne 1. prosince 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XIII.

Ve svém bytě byl jsem spokojen. Se sousedem v druhém pokojíčku, s koll. Kubkou, jsme dobře vycházeli. Tichý ten a jako ostýchavý mladý muž kuřeti neublížil. Byl výborný filolog slovanský a také v dějepisu se znamenitě vyznal. Mnoho věděl, energie však se mu nedostávalo. Pro svou dobrotu a měkkost míval svízel ve škole, kdež nedovedl udržeti náležité kázně. Žáci mu přerůstali přes hlavu; z toho nesnáze. Lekal se školy, bál se inspektora. Pamatuju si, jak jej vzrušila jednou na večer nenadálá zpráva, že přijel zemský školní inspektor. Nemohl zasednouti k práci jak obyčejně a místo, aby se připravil, chodil rozčileně po pokoji. A dlouho, dlouho.

Lekavá, ostýchavá jeho povaha, jeho neodhodlanost škodila mu i mimo školu. Měl velké vědomosti, věděl jistě víc nežli se vyžadovalo u státní zkoušky; a přece se nemohl odhodlat a vzchopit se, aby ji podstoupil. Kollegové mu domlouvali, ředitel mu již sám napsal žádost za zkoušku i kolek přilepil; jen ji podepsat. Koll. Kubka slíbil, že tak učiní; učinil, podepsal, ale neodeslal, a nešel ke zkoušce ani pak, když mu professor Hattala, který jeho vědomosti dobře znal a měl jej rád, přátelsky vzkázal, aby jen přišel, aby jistě přišel, že již mohl dávno zasednout ke zkoušce.

Než milý Kubka ani tu se nevytrhl ze ze svých pochyb o sobě, ze svého strachu, z té své oblomovštiny. Nešel. A tak po čase, když zkoušky neměl, musil jíti z ústavu. Odebral se zase do Prahy, kdež mu nastaly krušné dny. Neudržel se tam a posléze stal se podučitelem někde ve své rodné krajině. Tu konečně musil se po čase odvážit ke zkoušce pro obecné školy. Odbyl ji v Hradci Králové. Dojalo mne, když jsem po letech se dověděl, že mezi jeho examinátory na učitelském ústavě byl také bývalý jeho kollega na litomyšlské reálce, professor Beránek. Kollega Kubka se z obecné školy už nedostal. Zemřel před časem. Měl vlastně žít mezi knihami a musil žít mezi lidmi. Tichý učenec, dobrý, ale nešťastný člověk.

S ním jsem tedy první rok v Litomyšli přebýval. Stravu jsme měli, vyjma večeři, u domácí paní. Večeři jsem odbýval po studentsku, většinou doma. Byl malý plat; padesát zl. měsíčně.

Jediný luxus můj z počátku byl, že jsem chodíval po obědě k „Holmanům" na černou kávu. „U Holmanů" byla vlastně vinárna, kdež se dopoledne scházela stálá a dosti četná společnost. Po obědě chodili tam na černou kávu někteří měšťané, mezi nimi hlavně Fr. Čermák, „fajfkář", muž zajímavé hlavy, hubených tváří, s kníry, jenž si rád zaněmčil, a někdy také Kostlán kožešník, malý, zavalitý mužík s krátkými, šedými kníry, čtenář, jenž mně pokaždé vypravoval o svém zalíbeném čtení o Napoleonovi I. Chodili tam také mladí ouředníci soudní a moji kollegové.

Vinárna Holmannova, proslulá svou kuchyní, byla tenkráte na hořejším náměstí poblíže hostince „u hvězdy". Měli tam kulečník, hrálo se také v karty. Já nehrál v nic, já besedoval s kollegy a sousedy nebo četl jsem noviny; měli tam všeho všudy troje, jedny české a dvoje německé. A tu, bylo to nejprvnější dny mého pobytu v Litomyšli, vzal jsem jednou odpoledne do ruky časopis „Pokrok". Jen

nahlédnu a bodlo mne. Hálek mrtev. — Dne 8. října zemřel — zpráva ta mne smutně překvapila a dojala. Záhy jsem odešel z kavárny.

Hálek byl tenkráte pokládán za prvního básníka našeho; zvuk jeho jména zněl silněji nežli Nerudova. Byl milován a proto zármutek nad jeho úmrtím obecný a upřímný. A odešel tak mlád, ani ne z plna čtyřicítiletý.

Byl jsem jeho vřelým ctitelem. Sic jeho lyricko-epické básně nikdy mne neuchvátily a ještě méně působila na mne jeho dramata; za to miloval jsem jeho lyriku a prosa jeho nebyla, myslím, bez účinku na některé mé z nejmladších prací, na některé „obrázky z hor".

S Hálkem jsem býval ve styku jako mnoho jiných: posílal jsem mu jako student své básně a on je házel do koše. Pak jsem se s ním jednou setkal, v Praze, když byl redaktorem Almanachu vydaného r. 1874 na oslavu pětadvacetiletého trvání Akademického čtenářského spolku. Do tohoto Almanachu poslal jsem báseň „Neznámému bohu", kterou Hálek přijal. Ale když už o ní příznivě rozhodl, připadlo mně, že by v jednom jejím verši měla se stát změna. Ta zamýšlená oprava nedala mně pokoje; i odhodlal jsem se, že Hálka navštívím a požádám ho, aby dovolil tu změnu.

Hálek tenkráte bydlil v Šítkovských mlýnech, tam, kde dnes na jejich místě stojí domy mezi Riegrovým nábřežím a Náplavní ulicí do rohu k Myslíkově. Pamatuju se, že jsem šel nádvořím dost prostorným, že jsem vstoupil do pokoje, z něhož asi byla vyhlídka na řeku, a že v tom pokoji stálo v zeleni bělostné sousoší Adama a Evy od Levého.

Hálek mne přijal zkrátka a když mne vyslechl, odpověděl také tak zkrátka a dost úsečně v ten rozum, že kdyby bylo třeba nějaké změny nebo opravy, že by to byl viděl a udělal, nebo mne o tom zpravil. A bylo po audienci. Takového přijetí jsem se nenadál. Nadšen jsem neodcházel. Vícekrát jsem se s ním nesetkal a také jsem ho již nespatřil. A za nedlouho jsem četl tu žalostnou zprávu o něm. Želel jsem ho upřímně.

O sboru professorském litomyšlského gymnasia jsem už mluvil; teď vzpomenu na své nejprvnější učitelování.

Hodin jsem neměl mnoho, šestnáct týdně; z nich dějepisných šest a šest hodin češtiny v VI. a v VII. třídě a němčinu ve čtvrté. Byly tedy korrektury; sešitů však málo, neboť největší z jmenovaných tříd, čtvrtá, měla jen osmnáct žáků. Šestá dvanáct a sedmá toliko osm.

Dnes už jsou mnozí z těchto mých nejprvnějších studentů, na něž rád vzpomínám, šediví. Někteří odešli na věčnost, jako Jan Žebro z Litomyšle, tenkráte, roku 1874, sextán, jenž odbyv v Litomyšli gymnasium, vypravil se na universitu do Lipska studovat klassickou filologii na náklad ruské vlády; měl po odbytých studiích učit v Rusku na gymnasiu. V ten čas, kdy dlel v Lipsku, redigoval jsem, [to jsem už učil na reálce litomyšlské] Ottovu Lacinou knihovnu. I vyzval jsem Žebro, aby pro ni přeložil Lermontova „Hrdinu naší doby". Překlad Žebrův pak asi roku 1879 nebo 1880 v dotčené bibliothece vyšel. Mladý Žebro, neobyčejně pilný a svědomitý student, z Lipska se nevrátil. Zemřel tam. Jako památku na něj chovám Mickiewiczova „Pana Tadeusza", v Brockhausově vydání z r. 1875, kteréž dílo mně Žebro poslal z Lipska darem, dobře věda, že právě tato báseň velikého věštce polského je mně zvláště milá.

V první mé sextě byl také Hugo Dlouhý z Poličky, ušlechtilý a milý student, jenž zemřel jako advokát ve Vršovicích roku 1910. Před ním odešel na věčnost z první mé kvarty Václav Pachta z Morašic u „růžového paloučku", posléze notář v Náchodě.

Z nevelké mé první a milé septimy, z níž v oktávě zůstalo sedm žáků, sešli se roku 1906 po prvé po třicíti letech na památku své maturity čtyři: pp. Fr. Ilek, evang. farář na Moravě, Dr. Ignác Kadlec, professor v Kolíně, Jindřich Neudert, professor při zemské, školní radě v Praze a Ferd. Ruth, notář v Rakovníce. Dva z jejich sedmičlenné oktavy zemřeli, Fr. Sion a Hájek Alfred, kterého mám v dobré paměti jako výborného stylistu českého a velkého čtenáře. Sedmý té oktávy byl syn ředitele litomyšlského panství, Bavora rodem, Bedřich Brettreich, nyní královský, bavorský ministr, který, jak jsem si vyhledal, měl u mne z češtiny „dobrou".

Z těch nejprvnějších mých žáků byl také Jaroslav Paul, nyní professor vyšší dívčí školy v Praze, Ant. Kurz, nyní lékař na Král. Vinohradech, tenkrát, 1874, sextáni; a kvartáni Jan Burda, teď ředitel vyšší reálky v Nov. Městě na Moravě a Jos. Theurer, nyní professor báňské Akademie v Příbrami, milý někdy žák, teď milý můj přítel. V tertii příštího roku byl mým žákem Frant. Klapálek, nyní professor, na slovo braný entomolog a vědecký spisovatel. Do téže třídy přišel toho

roku, z Hradce, Frant. Háša, teď vážený měšťan a průmyslník v Litomyšli, dobře známý svým humorem. A vzpomínám, že roku příštího, t. j. 1876—1877, chodil do VII. třídy, ve které jsem také učil, Václav Walter, teď spisovatel Emil Tréval, jenž s mladším bratrem svým Vilémem přibyl do Litomyšle, tuším, že z Brna.

Školní práce na počátku nebylo tedy přes příliš; „egyptské zajetí", jak nazýval koll. Novák náš pobyt na ústavě venkovského města, dalo se v tom ohledu dobře snésti. Jen o konferencích jsme byli stejného smýšlení, že by je ředitel mohl a měl ukrátit. Z kollegů supplentů nejčastěji jsem se stýkal s Jos. Novákem a Janem Malým. Chodili jsme toho podzimu i pak v zimě na procházky, nejčastěji k sv. Prokopu, k Osíku a silnicí směrem k Poličce. Koll. Himr připravoval se k státní zkoušce a proto meškal po škole většinou doma. Koll. Malého, jenž bydlil nedaleko mne u nožíře Andrla, jsem i často navštěvoval. Byl důkladný filolog a také hudebník. Někdy mně i zahrál na housle. Byl klidné, mírné povahy, milý muž a přítel, jenž z Litomyšle se r. 1877 dostal do Valašského Meziříčí. Zemřel tam v letech devadesátých. I ke koll. Novákovi jsem často chodíval; měl byt s koll. Himrem u cukráře Pecolda ve dvou klenutých pokojích, kdež před nimi přebýval Jos. Kořenský.

Měl jsem rád společnost, než často jsem také chodil sám a sám, do zámeckého parku a do Nedošínského háje. Již tenkráte jeho sláva pominula. Zmizely už pavillonky a letní, taneční síň nahoře v háji; z glorietů zůstal jen protinský se slaměnou stříškou, jemuž se říkalo „u kohouta" pro plechového kohouta nad střechou. Ale přece zas vypadal Nedošín jinak, půvabněji, nežli dnešního dne. Tenkráte bylo na něm, obecně přístupném, ještě znáti krásnější jeho minulost.

Vzpomínám na Košíř, rozlehlý Nedošínský rybník, jenž tiše se leskl pod jeho stíny, až pod koruny starých jeho stromů; a vzpomínám na vedlejší cestu vedoucí kaštanovou alejí kolem rybníku. Za ní háj na výšině, s níž se probělával polopustý „štít", bývalý hřebčinec založený r. 1719 hrabětem z Trautmannsdorfu. Háj na výšině, háj po ní svahem dolů, háj na jejím úpatí a zbytky aleje starých dubů na sešlé hrázi. Tu v úpatí pod klenbou javorů a buků s pozadím hustě zarostlého svahu stálo za mých časů přízemní stavení empirového rázu s bílými, kulatými sloupy v popředí u přízemní verandy.

Kdysi byly lázně v tom příbytku šindelové střechy, vystavěném za hraběte Jiřího z Valdštejna; za mé doby bydlil tam myslivec. Před tím osamělým stavením nevelký trávník, vroubený starými stromy; na něm a pod jejich šumnou klenbou tábořily letního času výletní společnosti.

Dál, stranou toho domku při kraji háje kaplička sv. Antonína nad pramenem křišťálové vody vestavěná r. 1810 do svahu na způsob jeskyně. Samota její oživla jednou do roka o pouti svatoantonínské poutníky z města i ze vsí.

Mile chodilo se Nedošínským hájem toho prvního podzimu pod hustým stromovím jako vyzlaceným, mezi houštěmi zbarvených křovin, kdy pestré listí tiše pršelo a pokrývalo malebným, šustivým kobercem vybledlý trávník, půdu svahu i stezky. Ticho tu, samota. V ní, v poetické náladě starého háje utíkala mysl v sny a živěji pracovala obrazotvornost.

(Pokračování.)

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou.

(Pokračování.)

První akt.

Náměstí v Rakovnice. Před večerem; později červánky. Jarmark. V náměstí lehké krámce ve dvou řadách, takže jeviště tvoří tři ulice. Při první řadě první krámec má švec Pěnivod. Při druhé řadě u prvního krámce stojí Beran. Po stranách kulis v popředí na levo hospoda, naznačena hoblovačkami na tyči. Stoly nevelikė stojí venku, u jednoho sedí Ferdinand, přestrojen za obyčejného myslivce (šedě, zeleně, chlupatý klobouk s pérem). Má falešné černé dlouhé vousy. Na druhé straně scény také hospoda, pod stříškou stůl s lavicí. Tu sedí bakalář, který po chvilce vstává a netrpělivě chodí se dívat v uličky. Někoho čeká. Po stranách při domech kramáři, kramářky. Na levo dům Beranův s oknem v přízemku. Do ulice trčí na železném rameni tabulka s nůžkami malovanými, znak krejčího. Lid městský i selský chodí sem tam.

VÝSTUP 1.

Kramáři: Nuž kupte marcipány
a sladké maňásky!

Kramářky: Tu máte cukrpány
a z medu obrázky!

Šmukýřky:
My šmukýřky z Prahy,
my nejsme nic drahy,
hle na klobouk pro mládence
ty rozkošné kytky, věnce,
a dívenkám z pravého atlasu
zde vrkoče barevné do vlasů.

Šmukýři:
Jsme šmukýři z Pražských měst,
vše zboží tu dobré jest!
oháňky panenské,
košile pro ženské.
Ke krámu směleji jděte!
Kapsou a váčkem hněte!

Za zpěvu vyšla Dorna s matkou z domu Beranova a jdouce do pozadí, zmizí v davu. Ke konci zpěvu přišel lesník Pučálka s dvěma myslivci, z nichž každý nese klec s ptákem. Pučálka typ neohrabaného statného jadrného myslivce staršího. Smekne tuze uctivě před knížetem a spustí:

VÝSTUP 2.

Arcikníže milost vaše —

Ferdinand (tuze rozzloben, ale tlumeně):
Ke všem čertům, ty jsi kaše!
Medvěd pravý, tupé hlavy!
Zde jsem pouhý správce lesní!
Jen tak hloupě ještě hlesni,
s ostudou tě pošlu domů —
a to hned!

Pučálka (v rozpacích, škrábe se za ušima):
Nu, sto kop hromů,
to jen mezi zuby
vyklouzlo mi z huby;
již to neudělám víc.
Teď zas půjdem do ulic
pro ptáčky
zpěváčky
(ukazuje klec):
z drátěných těch mřížek,
vzácný pane lovčímistře,
stehlík, slavík, čížek
očkem na vás hledí bystře.
Dnes těch ptáků, sto kop hromů,
přineseme hodně domů!

Ferdinand (smířen):
Nezmařte a noste,
pěkně plaťte, proste!

Všickni vejdou do hospody složit ptáky. Myslivci vyjdou z hospody dřív a zmizí v davu. Ferdinand vyjde později a sedne k stolu.

VÝSTUP 3.

V tom přijde z ulice třetí do popředí scény Dorna, hezká dívka plavých vlasů, s matkou. Bakalář, mladý člověk v lehké černé sukni se sametovým výložkem s kordiskem a sametovým biretem, pokročí oběma ženským vstříc, smekne biret a praví:

Milá paní, smím-li poctivé panence
v jarmark dáti ty dva cukrové pletence?

Beranová (dosti mrzutě):
Ne tak! Pane bakaláři,
mateřský to rozum zmaří —
tu se svatba nevydaří!
Dcera by snad ráda;
je však tuze mláda,
na mužské má dosti času,
ať jen čeká co hus klasu!
(Mezitím ozývá se kramářů volání):
Marcipány!
Cukrpány!

Bakalář (v rozpacích, uražen):
Vždyť jsem já o lásce nepravil!
V jarmark jsem slušně vás pozdravil.

Beranová (stejně ostře):
Jak své oko věru
chovám svoji dceru,
proto nechte stranou
všecku lásku planou.
Ta ať vám smysly nemate,
hledejte jiné, bohaté!

Při tom táhne dceru pryč směrem k prostřední ulici, dcera však dává bakaláři za zády matčinými znamení a z fěrtochu honem vyjme a dá mu uchystané psaníčko, červenou pentlicí svázané. Bakalář lapne a do hlediště obrácen líbá list, usedne pod stříšku, čte, zase čte, nevydrží, jde do davu. Ženské zatím popošly málo přes střed jeviště, když tu z ulice první vyrazí na ně Mates.

VÝSTUP 4.

Mates je mladík statný, klacek, hrubý každým gestem. Oblečen jako městští synkové švihácí, ale přece ne tak, aby nebylo znáti, že je z řemesla. Po boku krátký mečík. Na prsou několik pernikových srdcí na šňůře. Jedno je velmi veliké. Stará Beranová, spatřivši ho, přívětivě mu ruku podává:

Vítej Mácho!

Mates:
Zdař Bůh vám,
Rád jsem, když vás uhlídám!

Beranová:
Nač ten perník na provázku?

Mates:
To jsou dárky pro tu chásku,
pro ty mlsné panny zdejší —

ten však (vytahuje srdce veliké) dám
své nejmilejší!

(Podává srdce Dorně.)

Dorna (špičatě opakuje slova matčina):
Já bych vzala ráda,
jsem však tuze mláda,
na mužské mám dosti času,
musím čekat co hus klasu.
Tak to řekla moje máti,
nesmím tobě vůli dáti!

Mates:
Dorničko má milá,
nebuď zarputilá!
Takovému chlapci věru
každá máma dá svou dceru.
Za mnou děvčí se jen honí!

Dorna:
Tobě každý fěrtoch voní.

Stará se na ni patrně utrhuje, ale už obracejí se všickni tři do první ulice. Při tom

Mates:
Kdož o mně takto praví,
jsou lidé utrhaví.

(Zajdou v dav.)

VÝSTUP 5.

Pěnivod:
Vizte pěkný krám!
dobré zboží mám.

Beran: Hleďte plný rám
lacině to dám.

Kramáři:
Kupujte pokroutky
pro sladké pochoutky.

Kramářky:
Muškátu plody
na boží hody
pro červy pilule,
s mýdlem tu škatule!

Pěnivod:
Selské boty do roboty,
kordovanky pro zemanky
stojí o pár grošů více
nežli tyhle skopovice.

Beran:
Mám tu šaty v každé sloty,
sukně pěkné pro zemanky,
nadívané poctivice,
babám čepce, karkulice.

Beran (nějakému výrostku obléká kabát):
To je kabát jen na svátky,
ani dlouhý, ani krátký,
nezedřeš ho za sto let,
stojí bratru kop jen pět.

Kramářky:
Benátským mejdlem sejde špína
umyli byste mouřenína!

Švec:
Mou práci žádný neproklíná,
však u flekýřů to je jiná!

Beran:
Jak z květů zde suknice,
každá jiná!
Tu sváteční kytlice,
žádná plína!

Před koncem kvarteta přihrne se ulicí prostřední Pučálka s myslivci dvěma, každý přináší klec s ptákem. Každý ukáže klec Ferdinandovi, a pak ji odnese do vnitř hospody. Pučálka ve dveřích dohlíží za nimi. Když zpěv kramářů se skončil.

VÝSTUP 6.

Pučálka (ke knížeti):
Jak náš pan lovčímistr ráčil,
tak dobře jsem to zaonačil.
My sháněli jsme, kde jsou ptáci,
a vedli o to tuhou práci.
Ty ptáčky někde darem dali,
a jinde peníz za ně vzali,
tam vědět chtěli: „Nač tu pěnku?"
Však jinde hned jsme byli venku!
V jednom domu
sto kop hromů
baba vece
lezouc s pece:
Nedám klece!
A v ten mžik
spustí křik.
A tak ta baba shnilá
nás z domku vyhodila!
Sto kop hromů
dvacet k tomu!
Baba kletá
kopuletá!

Ferdinand:
Z báby že strach měl myslivec,
toť arci není pěkná věc.
Díky však! Dík můj na licho nepřestane!
Snesli jste ptáčků hromádky nečekané.
Filipina panna jak je zočí,
vyjasní své krásné smutné oči.

Pučálka: Jestli (potichu) vaše Milost ráčí,
ještě vím, kde havěť ptačí.
Dorna, dcerka konšelova,
dva prý slavíky si chová.
Ale čekat nutno na ni,
až se vrátí z kupování.

Při posledním verši Ferdinand vchází do hospody a forti za ním. V tom již Dorna a stará Beranová vyjdou z ulice. Zastaví se stará u manžela, dá se s ním v hovor tiše, obrací se k obecenstvu zády, a to tím přirozeněji, že brzo vedou zloděje do šatlavy v pozadí přes příč jeviště.

VÝSTUP 7.

Kluci (učedníci, za ním řvou):
To je švanda, to je zdravý,
se zlodějem do šatlavy!

Dorna zatím, co matka nekouká, postoupí na kraj jeviště, a tu bakalář z ulice třetí skokem k ní. Mluví rychle s rozčilením:

Dorničko milená,
láska má šílená,
nocí temnou
s písní jemnou
přijdeme k okénku
pozdravit panenku;
přinesu psaníčko,
sladká má hubičko;
noční dnes oblaky
skryjou mé zpěváky,
skryjou i Dorničku,
vyjde-li ven —

(Zatím Mates vyšed z ulice první, shlédne Dornu, zarazí se, mluví:)
Co ti tam podtají,
co si jen říkají?
(blíží se, naslouchá).
Vím už, co klovají
ti dva tu podtají!
(křikne mezi ně):
Cukrujte jen!

Dorna uděšeně uskočí k matce a k otci a bázlivě obrací se k oběma hněvníkům, držíc se otce, jako by na pomoc ho brala. Mates stojí proti bakaláři. Zpupně, posměšně:

Hele, hele učenec!
Tys mi pěknej milenec!

Bakalář (klidně):
Na jarmarce nehalekej!
Za vraty se doma vztekej!

Mates (tasí mečík):
Až tě píchnu špicí meče,
mléko z tebe nepoteče!

Bakalář (chytá se za rapír):
Málo strachu,
hrubý brachu!

(Do toho rychle vskočí Beran. K Matesovi dí):
V paměti měj a znamenej,
velký má jarmark privilej:
všecko tu musí v míru státi,
na krev se nesmí žádný práti.
Věziž, milý hromotluku,
že by kat ti usek' ruku!

Mates (trochu zaražen):
Vari, vari,
mistře starý!
Z tebe velký vítr duje,
to se na mne netrefuje.
Konšelé to jináč cení,
šrámy jsou přec k zaplacení!
Huj, nechám toho školometa,
je chudinčička velká sketa —
však po pranici není veta:
mně v lásce ustoupiti musí,
sic rozseknu ho ve dva kusy!

Bakalář (posměšně):
Ty máš chtíče,
potvorníče!
(odejde).

Mates sedne pod stříšku k pivu. Po chvílích přibude některý kolář a kovář k němu. Také Ferdinand ze své hospody vyjde a usedne k stolku. Myslivci usednou k druhému. Netrvá dlouho a už hrajou v karty.

(Pokračování.)

⁘ ⁘ ⁘ ⁘ ⁘

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

A jsou na nich procházky, aleje a kavárny. Tam se hoši nějak proběhnou —" osvětlil Rudolf, „a pod nimi je ten příkop, široký jako hradby samy."

„Koukejte, on tomu štíru otvírá hubu a strká mu tam prst! Nedělej to! Nehrej si s neštěstím!"

Rudolf opravdu salamandrovi otvíral tlamičku.

„Já vezmu také vodní žábu do ruky" — řekl Venca, „ale štíra bych přece nevzal."

„Ukaž," osmělil se Franta Palivec, od kosti odvážný kluk, a sáhl po salamandru, ale uzřev zvířátko z blízka, odplivl a ucouvnul bezděčně.

Rudolf si rázem dobyl vážnosti neobyčejné u chlapců. O tomhle kousku si budou dlouho vyprávěti.

„Já bych ho také vzal do ruky," hlásil se Vojta.

„Jen se opovaž," hrozil mu Pepánek, „řekl bych to mamince. Kdo pak by potom jedl něco z tvé ruky!"

„Robert radovic má starého salamandra — takhle velikého —" ukazoval Rudolf. „Žere mu z ruky a dá se chytit. Robert mu dává i hubičky!"

„I fuj!"

„Jsou to čuňata — tihle Pražáci" — zhrozil se Honzík.

Konečně nalodili šťastně salamandra, přivázavše ho k stěžni, a za hlučného řevu pustili loď po proudu. Po obou březích běžely tlupy hochů, sledujíce běh lodi a svázaného mloka.

Z houští řval Honzík, jako mladý jaguár a v bahně chrochtal Venca po krokodilu. Ani opice na stromech nescházely.

„Bože, to musí být krása na tom Marjáňonu —“ blouznil Palivec, „mně je až strašno při pouhém pomyšlení.“

„A tamhle jsou Indiáni nazí, pomalovaní s jedovatými šípy“ — ukázal Rudolf na skupinu děvčat, jež vyběhla z potoční koupele a nadšeně pohlížela na rej chlapců.

„Poslyš“, chytil Franta Palivec Rudolfa za rukáv, když dojeli k děvčatům. „Je to pravda, že se musí v Praze lidé koupati oblečení?“

„Ano, ale rozumí se, že v jiném jednoduchém oděvu, tak aby nepřekážel v plavbě.“

Hoši zapomněli na chvíli na loď.

„Což pak mají svrab nebo boláky, či co, že se nemohou na sebe podívat?“

„Ne, to už je taková slušnost,“ — řekl Rudolf, odvraceje se zardělý od děvčat. která se mu zvědavě blížila. „V Praze se říká, že je to neslušnost býti bez oděvu.“ Děti se smály. Ale jedno z děvčat se také začervenalo a přehodilo rychle před sebe košilku. Hoši se již hnali zase dále za lodí.

Bylo potřeba se svléknouti a broditi v potoce, poněvadž loď co chvíli někde uvázla na mělčině. Pak se náhle otevřela před nimi prérie s pasoucími se divokými buvoly podle líčení Rudolfova. Hejna plameňáků — (hus) a pelikánů — (kachen) prchala z Maraňonu před válečnou výpravou Siouxů. Rudolf ukázal k lesu, kde po jeho mínění číhá v záloze zástup krvelačných Apačů, dychtících po jejich skalpech. Hochům až naběhla husí kůže, když slyšeli výklad o skalpech, a divoký Honza už chopil Palivce za kštici, až zavyl jako Apač. Kalina si liboval, že by ušel skalpování jsa dohola ostříhán. Až si budou hráti budoucně, sliboval Pepánek, že přijede na prérii na hříběti a bude je napadati šípy z luku.

Když vyšli ze stínů olšin, pražilo slunce nemilosrdně. Každý „Sioux“ měl sice už proutěný wampum okolo boků a vrbové pruty jako orlí péra za zeleným věncem na hlavě, ba byli i někteří hrůzně pomalováni na celém těle, tak že se jeden košiláček dal u rybníka před nimi na útěk v žalostném pláči, ale přes to jim bylo všem již horko. „Ušetřte skalpu toho mrzkého zbabělce“ — ukazoval Rudolf — za košiláčkem, „nechte ho prchnouti k jeho kmeni, ať je na posměch ženám.“

Mimoděk stával se Rudolf náčelníkem Siouxů.

„K čemu to čicháš?“ ptal se ho Honzík jda k němu s velikým kyjem. — Rudolf se skláněl na louce s velkou pozorností k jakési hluboké stopě u potůčku v bahně.

„Húk! Tady kráčely před chvílí mokasiny Apačů“ — ukázal k lesu Honzíkovi, až ho přeběhl mráz po zádech při té řeči.

„Ukaž,“ naklonil se „Vždyť to byla kráva! To se člověk přece nemusí ani sehnout, aby to viděl!“

„Dva nejmladší bojovníci ať se dají po stopě“ — nedal se mýliti Rudolf. „a vyčíhají nepřítele v lese. Kouří asi nyní kalumet a připravují přepadení na noc. My dopravíme loď do velkých slaných vod, tam, kde slunce zapadá“ — ukázal paží bahnem pomalovanou na rybník.

Vojta s Ferdáčkem pustili se skutečně po válečné stezce do lesa, nesouce šaty pod levou paží, a vrátili se dlouho po tom celí pomazaní od borůvek, zapomněvše docela na lstivé Apače.

Zatím se hlavní četa Siouxů vrhla do „slaných“ vod a měla toho opravdu potřebí. Bahno už s nich ani nechtělo pustit. Počali na sebe stříkat, potápět se, plovat a všichni se drali o čest, aby naučili plovati také „Unkasa“, jak znělo indiánské jméno náčelníka jejich. Polomrtvý únavou vydral se jim konečně Rudolf z rukou a lehl si jako krokodil na písek rozkošně hřející. Bílé tělo jeho odráželo se ostře od pleti soudruhů opálených jako šunka a hubených jako žebřina. Když jim slunce rozpálilo zase krev, naskákali do vody znova jako žáby.

Pepánek s Lojzou nesou oděv z olšin. Siouxové totiž dostali náramný hlad a zejména jejich náčelník vrhl se s nezkrocenou divokostí na černý chléb a homolky. Spolubojovníci, aby se nezdálo, že loudí, vlezli do vody, ale Rudolf rozdělil svou porci svědomitě na stejné díly i pro ně. Po novém vykoupání hlad ještě vzrostl. Tu odskočil Pepánek pro nové zásoby a kabát s odtrženou podšívkou přinesl vycpaný jablky až ke krku jako krinolinu.

Pak ukazoval Palivec, jak dlouho vydrží pod vodou a skočiv s čepu do hlubiny, kde sídlí hastrman, vynesl na povrch v rukou bahno a kámen.

Pepánek pustil se na znaku přes rybník. Venca „šlapal vodu“, nose v zubech zbalenou košili.

Honzík vytáhl odkudsi necky, které dal někdo do rybníka na zamočení a vozil v nich Vořecha, kňučícího strachem, načež ho v prostředku zanechal bez rady houpajícího se a štěkajícího na celou ves.

A Lojzka jako by tu ani nebylo — jako by dětské krve v žilách neměl. Postál, posedal, popocházel dle potřeby, ale oka nespouštěl s Rudolfa. S Pepánkem při-

nesl šaty a do celé indiánské fantasie ani nepromluvil.

Nyní seděl spokojen a díval se, jak Rudolfovi chutná černý chléb, homolky a jablka. Díval se, jak ho mořili bez velkého výsledku plováním a potápěním a jen časem ukázal také, jak se plovati má. Když pak Rudolf si dával s Honzíkem „raka" — to jest pleskli si po nahém těle vyloveným ze dna blátem, zakročil Lojza. Jak již bývá, došlo z toho až k ruční potyčce a Rudolf byl bit. Ohlížel se po silné ruce Lojzově a pak po Pepánkovi, který se dle Lojzova slova „dobře pere" a na něhož se ve všem může spolehnouti, ale Lojza se usmíval stejně jako dříve a Pepánek po nich stříkal, jako by se nic nedělo.

Zamračil se a vylezl z vody.

„Proč pak jsi mi nepomohl?" obořil se na Lojzu.

Lojza na něho pohlédl s podivem.

„Proti komu? Proti Honzíkovi snad? Dva proti jednomu? Leda bláznit. Vždyť snad je Honzík dokonce mladší než ty."

„Ale je silnější."

Lojza pokrčil rameny. „Musíš také hledět, abys byl silnější. Anebo se neper! Slabší a bojácnější, holenku, se musí vždycky chovat opatrně a nespoléhat na jiné, že za jeho bujnost nastaví záda."

„Pak do žádného přátelství nic není" — mrzel se Rudolf.

„To se mýlíš, brachu," odpíral Pepánek, „Jsou případy, že je někdo napaden daleko silnějším, nebo několika a pak je přítel dobrý, ale napadnouti někoho sám a čekati, že mu jiní proti němu pomůžou — — to by bylo proti všemu právu."

„Ovšem," přisvědčovali všichni, shluknuvše se kolem nich.

„Jaký by to pak byl ve světě pořádek? Což to v Praze tak není?"

„Já jsem ti říkal, abys toho už nechal," — vyčítal Honzík, „a do očí abys neházel a na hlavu. A ty ne a ne. Plné ucho jsi mi napleskl bláta. To se přece nedělá"

„A ostatně," doložil dobrácky — „nic to neznačí, že jsem dnes vyhrál já. Po druhé mi nameleš ty a je to vyrovnáno."

„Podejte si ruce!" — velel Lojza.

Rudolf neochotně podal svou a Honzík plácl upřímně do dlaně jako koňař na trhu.

Mladí bojovníci přišli zatím z lesa a usadili se mlčky s klidem, Indiánům tak vlastním, na hrázi. Zaraženost jejich měla původ v tom, že si Ferdáček v lese roztrhl celou nohavici. Byl velmi stísněn a Vojta na něho prozradil, že se bojí jíti ku svému kmeni do rodného wigwamu. Každý ze zkušených válečníků uhodl proč a Lojza, který měl všechny potřeby po ruce, jako lesní muž, sešíval mu nyní kalhoty na těle, položiv ho na břicho a celá indiánská rada stála okolo, dívajíc se vážně na operaci a kývajíc opeřenými hlavami.

Přišel vzkaz od Venouše Dolejších, že na oslavu hosta postavil dnes celý svůj mlýn o třech složeních. Úprkem dala se tam celá tlupa po potoce. Předním byl ovšem rychlonohý Venca Čepelák, kterého nikdo nepředběhne, pak „rozený kůň" Franta Palivec, který si při tom zařičel, zakňučel a vyhodil zadkem, docela pozadu zůstal Vojta se svým bříškem a Ferdáček, který musel přidržovati kalhotky ještě zcela nespravené.

Honzík se držel po boku Rudolfově a rád by si ho byl docela udobřil nějakými úsluhami, jako ukazováním cesty a podáním ruky při přechodu přes bláto. Ale Rudolf se dosud mračil a ruky jeho nepřijal. Honzík byl zarmoucen.

„Poslyš," šeptal Lojza Rudolfovi. „Udobřujem-li někoho, komu jsme ublížili, je k tomu mnoho potřebí — dobroty a vůle. Jen to zkus na sobě. A jestli někdo ani takovému neodpustí, je to člověk nehodný a nezaslouží, aby ho kdo udobřoval. A na konec Honzík ti ani neublížil. Byl jen v pračce silnější. To bylo všechno."

„Nechci s ním nic mít," utrhl se Rudolf.

„Jak chceš," pokrčil Lojzek rameny. „Ale vidím, že jsem se v tobě mýlil —"

„A v čem jsi se mýlil?" urazil se Rudolf.

„Myslil jsem, žes jen domýšlivý rozmazlenec, ale ty nemáš dobré srdce."

Zatím došli pod ves k velkému sadu, kde již zástup dětí se shrnul v klubko kolem Venouše. Ukazoval jim svůj velký klepací mlýnek o třech složeních. Lopatkové kolo, válce, zanáška, vše bylo nově natřeno. Žernovy se točily a k nim sypala se drobná hlína a písek. I hasačert klepal prosívaje drobný prach do pytlíků a vše se točilo a hrálo, jako v opravdovém mlýně.

Rudolfovi proklestil Venouš cestu a vykládal mu vše znalecky a ukazoval. Spouštěl stavidla a zase vytahoval. Zaslechl už, že Rudolf vezme do holé ruky štíra, a vyslovil o tom své uznání. Zval ho také, aby k nim někdy zašel podívat se na jeho větrník a mlátičku. I hodiny vyřeže. Už má všechna kolečka na hřídelích pohromadě. (Pokračování.)

⁘ ⁘ ⁘ ⁘ ⁘

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Na provaze do železného kruhu ve stropě zapuštěna byla kolébka z režného pytle. Dítě se tam rozplakalo; starší sestřička, která je hlídala, zapomněla kolíbat dívajíc se vyjeveně na pána.

„Hle, kluk!“ zasmála se hospodyně, „zase už má hlad!“ Skočila k dítěti, vzala je z plének, nahého kloučka ukazovala pánovi. „Jaký je buclatý! Půl roku je mu teprv a maličký hromotluk je z něho. Mlčíš, ty křikloune! nevidíš, že je tu milostivý pán!“ Ale kluk vřeštěl. Sedla na lavici u kamen s dítětem na klíně, rozepiala živůtek a bez ostychu z bílého prsu nalitého mlékem dala maličkému pít. Kluk mlaskal labužnicky, matka se smála a Podlipný otec opakoval: „Kluk! kluk paličatá! chasník z něho vyroste!“ a štěstím zavlhly mu oči.

Pan Matěj zahleděl se k oknu — tak nějak zahořkla mu i placka s medem, kterou okusil. To, co mu hlavou vrtalo, Bůh ví, že závist byla!

Ale už do světnice vcházeli Marek i Berka. (Pivoňkovský — Pivokoňský přezděli mu — odejel s trakařem za svítání do města, kolomaz rozvážel, byl to vedlejší jeho výdělek.) Neklepali, jenom přede dveřmi zašramotili shazujíce dřeváky. Poníženě vešli, černé plstěné klobouky v rukou, křesťansky pozdravili.

„Dobře, že jste přišli,“ pravil jim pán. „Chtěl jsem vzkázat pro vás. Třeba na tvrzi rozbitý plot postavit, znova oplést, střechu a stropy opravit.“

Potřásli robotníci hlavami. „Poroučíte, milostpane. I střechy spravíme i stropy —“ odpověděl Marek. „Ale v zimě času dost, milostpane. A nač plot —?“

Pan Matěj na židli se protáhl, nohu přes nohu přehodil, až ostruhy mu na jízdeckých čižmách zazvonily. A v dobrém rozmaru pověděl jim, jak včera večer žid Šáje přepadl jej na samé tvrzi, protože plot není spraven.

„Starý Šáje je dobrý žid, nikomu neublíží,“ namítl Podlipný.

„Nikomu neublíží! A víte co? nabídl mi, abych za dvě stě zlatých prodal mu užitek ze svých pěti chalup — rozumíte? On že bude vybírati, co jste povinni odvádět pánovi na obilí, nebo z drůbeže, chléb i med —“ a smál se v duchu vida, jak ztrnuli všichni.

Maličká Podlipná vyskočila, položila děcko a s prsem ještě nezakrytým postavila se před pánem. „Ne, milostpane, to nemůže být!“ spustila, když muži v ustrnutí mlčeli. „Toho úřady ani Pánbůh nedovolí, abysme židovi byli prodáni!“

Nechal ji do vůle vymluvit, poslechl pak i vážné námitky mužů. Konečně se otázal: „Co byste říkali, kdybych prodal Chrášťany — tvrz, chalupy i s vámi — třeba Konárovickým?“

Mlčeli. Berka díval se na Podlipného, Podlipný na Marka, Ten, nejstarší z nich, po dlouhé chvíli odpověděl. „Vůle boží! Jsme vaši lidé, milostpane.“

Upřímně řečeno, pana Matěje toto klidné odevzdání se do vůle boží podráždilo. Čekal, že jeho poddaní vzeprou se tomu, aby je prodal jinému pánovi, že se budou bránit vší silou, aby nepřišli z poddanství staré Kačerovské rodiny, rytířů ze Lhoty a na Chrášťanech.

Ale starý Marek za všechny řekl docela klidně: „Vůle boží!“

„Myslíte, že pod jiným pánem bylo by vám lépe?“ rozkřikl se.

„Ne, milostpane!“ odpovídal Marek. „Nebylo by lépe, nevede se robotníkům ani na Konárovicích lépe nežli tu. Bída jako bída.“

„A což vám —“ vybuchl pan Matěj — „vám se vede zle? týrá vás někdo? nutí do práce, která vaše síly převyšuje? Nedáváte pánu ani, co mu patří, ani na robotu nechodíte, sami o sebe se staráte, na výdělek jezdíte!“

Sklopili všichni hlavy. Pivokoňský zakašlal. I Marek sám, který upíral na pána jasněmodré oči, najednou přimhouřil je, zamžikal jimi jaksi nejistě.

„Pořád jenom naříkáte: bída! bída!“ pokračoval pán rozhořčeně. „Jako bych já bídy neznal! a jaké bídy! nikdy se vám o ní nezdálo. Stalo se nám nejednou na vojně na pochodu, za krutého mrazu nohy omrzly, ve sněhu jsme spali, bída to byla, koňským masem jsme se živili. Tam někde v Serbii, zemi smutné, v nějaké spálené dědině nás Turci obklíčili, bylo jich tisíce, nás jenom hrstka a neměli jsme ani vody, rosu jsme lízali s trávy jako psi. Parna byla pekelná, roje komárů a jedovatých much, všichni koně nám padli, vojáci únavou klesali, zoufalstvím rozumu až pozbývali. Řádila zimnice a mor. A tři

měsíce jsme vydrželi. Řeknete, že neznám bídy? podívejte se na mne —“ okázal jízvy na tvářích, na krku. „Lépe jsem ji poznal, nežli vy.“

Po chvilce Marek zavrtěl hlavou a tiše namítl: „Ne, milostpane! Jiná, větší je bída naše. A proto, pane, že netrvá tři měsíce, ale po celý život. A nekončí ani smrtí, děti ji podědí, zase tu starou bídu po rodičích. Spásy žádné není před ní. Proto je tak hrozná bída naše.“

„Ah, ty písmáku starý!“ pohrozil mu pán. „Z knih bludařských tohle jsi jistě vyčetl. Všichni jste bludaři, však vím! A bídou proč se tak vynášíte? Přisám Bůh! měnil bych — třeba tady s Podlipným. Líbí se mi tu, v té chalupě, hned bych ho poslal, aby šel nahoru do tvrze, a tam v panských pokojích, kde stropy teče, hospodařil a já bych zůstal tady — hned!“

Podlipná, nejprve vyvalila oči, otevřela ústa — pak jako by chápala, co tím pán chce říci, honem si živůtek zapínala a červenala se jako panenka. „Milostpane — ale ne! vždyť mám děti — co by vaše milost tady dělala — !“ Podlipný vzdychl a zadíval se ke stropu.

Pan Matěj zlostně zadupal, zdálo se mu, že schválně nechtějí rozumět. „Pořád jen o své bídě skuhráte! jako by nemohlo být hůře!“

Marek hlavou zakýval. „I ještě hůře bude. Hladový rok bude letos. Žně byly špatné, nejenom tady, ale všady prý. Není žádných zásob na zimu.“

„Zásob! staráte vy se o zásoby pro budoucnost. Znám vás! Žijete den ze dne, co máte, co vytěžíte, musíte užít hned. Je-li úroda, popřejete si, marnotratně rozplýtváte všechno a potom, když se vám nedostává, naříkáte: bída je! bída je! Takoví jste, že ladem necháte ležet pole vlastní, což pak panské! Vaší nedbalostí všechno zpustlo, rozpadá se tvrz, plot je rozbit, vrata vyvrácená, každý může vejít, sáhnout po tom, co ještě zbylo. Vaší vinou všechna ta zkáza. A dočkáte se i následků. Dnes možná už přijde exekuce, protože daně zemské nejsou zaplaceny. Vojáci přijdou, na krk vám je pošlu do chalup. Na tvrzi nemám co jim dát. To jsem vám chtěl říci. Připravte se, oběd přichystejte pro vojáky. To jsem vám chtěl říci.“ Domluvil pan Matěj, pěstí udeřil na stůl a trochu zlomyslně se usmál. Viděl, jak strnuli překvapením chalupníci.

Berka zamumlal: „Ach, běda nám! vojáci! to scházelo!“ Podlipný oběma rukama chytil se za hlavu, mlčky na pána vytřeštil oči. Jeho žena skočila ke kolebadlu, zděšené děcko vyzvedla, na prsa je tiskla, jako před nepřítelem chtěla by je bránit. „Ježíš Maria! Vojáci, děťátko, vojáci!“ naříkala. Všichni věděli, co znamená vojenská návštěva.

Jenom starý Marek stál klidně. „Vůle boží!“ řekl.

A v té chvíli náhodou pod okny ozvalo se: „Vojáci jdou! vojáci!“

Děti, které si hrály na zápraží uviděli je, jak v dálce z lesa vycházejí. „Vojáci! vojáci!“ od chalupy k chalupě znělo.

Mlčky a bez pozdravu vyšel od Podlipných pan Matěj. Přes pole zamířil ke tvrzi. Viděl přicházející vojáky, ale nečekal na ně. Klidně, jako by nic nebylo, ani se neohlížeje volným krokem zamířil do dvora.

Vojáci ještě byli daleko, šli polní cestou hodně hluboko vyjetou v sypkém písku. Zpívali chraptivými hlasy písničku, které nebylo rozumět. Deset jich bylo, všelijací, mladí, staří. Důstojník, lajtnant, s dlouhými rezavými kníry vpředu. Všichni ulevovali si v pochodu, kabáty rozepiali, pušky nesli nedbale přes ramena pažbami vzhůru. Důstojník odepial šavli, dal ji nésti svému sluhovi, krátkou dýmku si zapálil, kouřil, někdy proklel zatracenou cestu. Na vojáky ani se neohlédl. Když uviděl z dálky chalupy, zastavil se, dlaň přiložil nad oči, aby lépe viděl. „Zdá se — už jsme tu, v tom hnízdě prokletém, jakže se jmenuje — Chrášťany! fi!“ odplivl. Už chtěl dát znamení, aby jeho četa se vyrovnala, dýmku schoval, šavli si připial, ba už otevřel ústa nabíraje dech k káznému povelu, když tu vojáci uviděli nad cestou na vysokém břehu keře ostružin. Jako malé děti vyšplhali se nahoru a sbírali nedozralé ovoce, prali a rvali se o ně s veselým smíchem. Docela i pušky odložili.

„Fi!“ odplivl lajtnant. „Tohle je císařské vojsko? fi!“ Šavli vytasil, na podpatku se otočil, zakomandoval německy: „Ku předu! jedna, dvě! jedna, dvě!“

Rázným krokem zamířil rovně ke chrášťanské tvrzi. Ale vojáci ještě dlouho trhali ostružiny a tak se stalo, že pan lajtnant s vytasenou šavlí samoten ocítil se za příkopem, přede dveřmi, které byly pevně zavřeny. Psi doráželi naň zuřivě. Ohnal se šavlí po nich a křičel: „Kdo tam? Kdo je v té syslí díře? otevřte nebo dvéře rozsekám!“ a skutečně šavlí ťal do dubových veřejí.

Vedle v komoře okno se pootevřelo a skulinou mezi okenicemi vytáhla se dlouhá zrezavělá hlaveň ručnice, jakou na jihu hraničáři nosili. Za ní šklebil se pod vojenskou starou čapkou Racek s vousy naježenými. Protože byl slep na levé oko,

nemusil je zavírat, když mířil — zalesklo se příšerně proti nezvanému hosti.

„Co to znamená?“ sípaje křičel lajtnant. „Moji hoši, sem! sem! pospěšte! vylomte dvéře!“

Vojáci přiběhli, pažby zvedli, dvéře pod ranami zapraštěly. A když se vyvrátily, na sínce za nimi stál Havlín zsinalý a chvěl se jak osyka. Smekl a čepice vypadla mu z ruky.

„Chopte se ho!“ velel teď lajtnant. „Každého, kdo se tu na odpor postaví, svažte do kozelce!“ Najednou jinak se rozmyslil, chytil Havlína za rameno. „Kde je pán? he! povídám, kde je pán? zavolej ho!“ A poněvadž rozzuření vojáci v síni hlučeli, dupali, kleli tlukouce do všech dveří i do stěn, okřikl je: „Ticho! k noze zbraň!“

V tom okamžiku vyšel pan Matěj na síň — palaš po boku, za pasem dvě pistole mosazí kované. Oči jeho zlověstně svítily, pravice spočinula na palaši.

„Co se děje? Kdo se odvážil násilně vpadnout přes můj práh?“ Hlas jeho se zachvíval — nedobré znamení.

Lajtnant zadíval se naň užasle, dlouho se díval, jako by vzpomínky z minula přivolával k paměti. Zavrtěl několikráte hlavou, ale konečně se zasmál, pozvedl k čapce ruku na pozdrav a zároveň komandoval vojákům: „Vzdejte čest!“

Pak rozpřáhl ruce, aby pana Matěje objal. „Jsi to ty? ovšem! přece jsem tě poznal, ale Turci nějak nekřesťansky tě tam zvedli. Kde je tvůj černý knír? Hej, pane Matěji! pane rytmistře! i to vím, že's byl jmenován rytmistrem tam na válečném poli před Bělehradem. A já pořád jenom tím hladovým lajtnantem. Tady v Čechách není, kde by se člověk vyznamenal, v kasárnách ležíme, nebo nanejvýš po venkově vzbouřené sedláky rozháníme.“

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Cvikem zlepšil Schwert svůj neúhledný rukopis, opisováním vnikal zároveň do jádra věci, přemýšlel o ní, naučil se rychle právnickým výrazům a formulím, takže v brzku běžnější koncepty sám zhotovoval.

Kancelista Pacholík upozornil na zručnost a píli Schwertovu vyšetřujícího soudce, aktuára Ottahala, jenž po čtvrt roce zvolil si Schwerta za zapisovatele.

Josef Wolfgang Ottahal byl poněmčilý Hanák z Kvasic u Kroměříže, mladý, drobný elegán s umělecky vlající černou kšticí. Byl svoboden a bez právnických ambicí, za to velmi oddán Musám. Na právnických konceptech polostranných, na tiskopisech úředních zapisoval své poetické inspirace, verše, apostrofy, aforismy i dramatické scény. Specialitou jeho byly pijácké písně. Pěl, že pije nehorázně po způsobu německých předků, ač ve skutečnosti byl pan aktuar citliv jako slečinka a u sklenky piva seděl hodinu.

Bylo příjemným překvapením pro básníka Ottahala, když seznal ve Schwertovi ctitele německé Musy. Hovořil s ním o tom a onom poetovi německém a předčítal na konec Schwertovi své duševní plody. Tím, že ho Schwert přirovnal k Ovidiovi, získal si přízeň Ottahalovu mnohem plněji, než pílí při práci úřední.

V kanceláři aktuárově nabyl Schwert prvních praktických pohledů do soudnictví trestního. Později pak, když seznal se i s druhým konceptním úředníkem, adjunktem Linhartem, a zapisoval i u tohoto, nahlédl i v taje práva civilního, seznámil se s občanským zákonníkem.

Ale přízně přednosty okresního soudu Schwert, dělej, co dělej, si nezískal. Bylo mezi nimi jakési napětí. Byli „Au qui vive!“ říkal si Schwert. Marně čekal též na slíbený příplatek měsíční. A stěžovati si nebylo komu. Kancelista se jen krčil, Ottahal vpustil to jedním uchem a druhým zase ven nedávaje se vyrušovati z poetické nirvany, a převor, páter Adolf byl zatím přesazen do Prahy.

Přiblížila se zima a Schwert nejen, že neměl na zimní šatstvo, než i Haražďovi byl dlužen za tři měsíce za byt. Bez vedlejších příjmů z komisí — inventur, k nimž ho adjunkt Linhart brával — ani by výdaje za holé živobytí neuhradil. Což aby ho na neutěšenou situaci svou upozornil? Odmítal myšlenku tu, ale doléhala stále důtklivěji. Následující událost ji však docela zapudila.

U soudu písařil, o rok déle než Schwert, Inocenc Vašica, člověk souchotinářský. Kašel jeho zněl co chvíli výpravnou. V říjnovém sychravu přitížilo se Vašicovi

tak, že slabostí nemohl do kanceláře. Oznámil to přednostovi, který však to nevzal na vědomí. Sluhou Chudáčkem vzkázal Vašicovi, aby službu zase nastoupil, neb vůbec už zůstal doma. Že při paušálu úředním není počítáno na invaliditu a lékař dr. Borák prohlásil nemoc jeho za nezhojitelnou.

Vašica doplížil se v zimnici do kanceláře a s pláčem vyprávěl o vzkazu přednostově. Doneslo se to k adjunktu Linhartovi. Zamlklý tento úředník poslal si pro Chudáčka, zda Vašica nemluví z fantasu. Tak pravdě nepodobným se mu to zdálo. Když pak Chudáček vypravování Vašicovo potvrdil, zašel adjunkt k přednostovi. Vysloužil vyprávěl, že byl strašný rámus, křičeli prý na sebe. Adjunkt, že takové jednání zahanbuje celý stav úřednický, načež přednosta hrozil disciplinárkou. Konec konců však dovoleno bylo Vašicovi vzíti si práci domů a munda pouze do úřadu zasílati.

Schwert navštívil kollegu a shledav, že pro horečku není s to, aby psal, zasedl si u něho a pracoval celé večery za nemocného, přisluhuje mu při tom. Na štěstí horečka za čtyři dni pominula a Vašica docházel zase do kanceláře.

Vašica, jenž měl platu dvacet zlatých stříbra měsíčně, nabízel Schwertovi půjčku. Schwert přijal pět zlatých, aby zaplatil obuvníka Madaje, který upomínal, kde Schwerta jen potkal.

Ani upjatost a chlad v rodině Buriánkově nepodařilo se Schwertovi překonati, ať činil, co chtěl. Podřizoval se jim ve všem, ale tím méně si ho za to vážili. Až mu připadlo, že mají zaschlá srdce, starostí a klopotou zbázlivěli, že jsou vyhledavači všeho neutěšeného, nevyléčitelní pessimisté a podezřívači.

Lenku vídal poměrně málo a zcela o samotě s ní nemluvil nikdy. Nevěřili mu, že by nebyl špatným chlapem, že by se neopakovala histor.e s inženýrem. To rozhořčovalo.

Poutalo ho k Lence jen vědomí, že jí není lhostejný, ač trpce pociťoval i její plachost. Kdyby chtěla, mohla s ním kdekoli mluviti. Žena, která o muže stojí, najde si už sama příhodnou chvíli. Byl rád, když osaměl s ní sám třetí, s Josefem, neb fintivou švadlenou Kosteleckou, přítelkyní Lenčinou. Pobýval s ní nedělní odpůldne, opisoval jí básně Lenauovy, Schillerovy a Chamissovy. Česky čísti neuměla. I její národní probuzení ponechával si na dobu pozdější.

S Josefem Buriánkem seznámil se Schwert důvěrně, pokud tomu plachá povaha mladého tkalce a rozdíl ve vzdělání připouštěl. Vypůjčoval mu od vlastenců Možného, Čecháčka, Pořízky, české knihy a probudil v něm uvědomění národní. Za letních večerů chodil s ním procházkou až k Háji, někdy v průvodu Haražďově, jenž hovor vždy zaváděl do politiky.

Počátkem zimy stala se situace pro Schwerta trapnou. Styděl se před Lenkou choditi stále v letním oděvu, i prádlo dostával už záplatované a věděl, že mu je spravuje Lenka.

Psal domů rodičům o výpomoc. Od vystoupení svého z kláštera, neviděl od nich ani řádky. Buriánkovým stále oznamoval, že rodiče krok jeho schválili, bál se říci jim pravdu.

Na jeho úpěnlivý dopis odpověděla matka nářkem, proč zahodil dar, kterým ho Bůh sám vytrhl z nouze? Psala, že přišli k nim do chalupy vojáci, hledali Václava, že hartusili na otce, aby jim oznámil bydliště synovo a po devět dní že musili živiti vojáka a ten si poroučel — a jak! Peníze že poslati nemohou a nejlépe by bylo vrátit se do kláštera. Když ho tak litovali, že ho jistě zase přijmou a bude zaopatřen na celý život, jako ten Konvička, který je prý už někde na Moravě samostatným lékařem.

Vida zkázu jistou, odhodlal se Schwert k něčemu, čemuž se dosud bránil, jako nepatřičnému, zakázanému, co však všichni písaři u soudu provozovali, totiž pokoutnictví.

Komu tím ublíží? Advokátům, notářům, kterým na pětce nezáleží. Takovému doktoru Heinovi, který mu za úsluhu v registratuře velkopansky zlatku podával, takovému notáři Trávníčkovi, který si velkostatek kupoval? Když králové stavějí, vozíčkáři se obživí.

Drže se jen svého, uškodí jen sám sobě. Měl nabídek a žádostí dost, ale odmítal je jako nenáležitosti, div ne nepoctivosti. Ale nouze, proklatá nouze a zavilé nepřátelství přednostovo! To překonati nelze. A takový Janíček ho bude kvalifikovati! Má v ruce jeho budoucí existenci! K zbláznění!

Učinil pokus jednou, dvakrát, pak se osmělil a již plul v proudu. Známosti jeho mezi lidem získaly mu v brzku práce plno. Platili špatně, ale hojnost to vynahrazovala. Podával kusy, kancelista mlčel, Ottahal i Linhart též o tom nemluvili a věci se projednávaly řádným způsobem.

Schwert se namlsal zapovězeného ovoce a pouštěl se dál a dále. Vyhotovoval trhové smlouvy i tabulárky. I poslední vůle koncipoval a stal se mezi pokoutníky

svou všestranností rychle proslulým. Lidé k soudu obeslaní stavovali se napřed u Schwerta pro informaci a řídíce se jeho pokyny nezřídka dobře pochodili.

Bylo po nouzi. Zimní šatstvo a prádlo se koupilo — k lítosti Lenky, která přichystala Schwertovi k Ježíšku půl tuctu košil z domácího plátna ušitých — časem i dárek pro Lenku a Josefa se našel.

Blahobyt ten sřítil se náhle v únoru. Jednoho dne přišel Vysloužil do výpravny pro Schwerta, že má jíti ihned k přednostovi.

Schwert tušil, kolik uhodilo. I ostatní písaři hned věděli, že pokoutník byl dopaden. Viděli, jak výpravnou běží dr. Hein k přednostovi všecek rozčilen. Na pozdravy ani neděkoval. Za chvíli vyšel zase a mrštil odcházeje zlobným pohledem po Schwertovi. Tíže položila se Schwertovi kol žaludku. Zvolna vstal, odkládal péro, rovnal papíry. Úlek mátl mu myšlenky.

Přednostu zvali všichni písaři tajným společníkem advokátů, věděli, že tito odvádějí mu měsíčně jistý podíl z kořisti. Janíček jistě advokátům ublížiti nedá! Bylo hůře než zle.

A zase věděl Schwert, že po odchodu písaře Horáka do Olomouce jest on nejplatnější silou kancelářskou a zejména pro registraturu nepostrádatelným. Nemyslil, že se přeceňuje. Ostatně uvidí to hned, přednosta okolků dělat nebude.

„Jen se nebát!" zašeptal mu Vysloužil přede dveřmi přednostovy kanceláře. A za tato slova byl Schwert vděčen, uspořila mu ponížení a zbytečné vydání se do rukou člověka krutého a nesvědomitého. A projasnilo mu to myšlenky. Zůstane v reservě.

Přednosta Janíček přiběhl Schwertovi až ke dveřím vstříc a zatínal pěstě nad hlavou, jako by ho chtěl sraziti k zemi.

„Darrrrebáku!"

Slina stříkla Schwertovi do obličeje. Vytáhl kapesník a utřel si tvář.

„Co ráčíte si přáti, pane přednosto?"

Klid Schwertův zarazil zuřivce. „Co? On se nechvěje? Neskučí o milost?"

Vyvalil oči milý přednosta a zakýval hlavou. Pak zašel ke stolu a zdvihnuv tři akty, strkal je Schwertovi pod nos.

„Je to vaše vinklařina?"

Schwert poznal tři své trhové smlouvy. Mlčel.

„Mluvte, člověče, sic vás dám štantepede zavřít!"

A praštil spisy na stůl, až se listy vějířovitě rozlétly.

Schwert věděl ze zkušenosti, že ten, kdo tuze hrozí, málo udělá. Nabyl odvahy. Zatínal zuby, aby mu nedrkotaly. „Zavřít? Hleďme! K tomu nejste oprávněn," řekl ostře. Sám podivil se své smělosti.

„Co? Cože?" řval přednosta, až mu hlas přeskočil a vykviknul. Schwert pak pokračoval, úsilně krotě bouřící se hněv svůj.

„Prosím za prominutí, ale na vysvětlenou dodávám, že mne pan přednosta sám k tomu donutil."

„Já? Nestydatá pakáži!"

„Ano, neboť ponechal jste mne o platu, který na výživu a slušné ošacení člověka nevystačuje."

Nastala tísnivá pomlka. Přednosta trhal hlavou, chechtal se bezhlasně, smrkal a funěl. Pak přeběhl úřadovnou sem tam a s rukama v kapsách, zvoně okovy, stanul rozkročen před Schwertem.

„Což kdybych vás, vy drzý člověče, okamžitě vyhnal?"

Schwert věděl, že by se přednosta nerozmýšlel, kdyby tak učiniti mohl. Zahrávati si s obětí, k tomu byl přednosta příliš prchlivý.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Ant. Klášterský, „*Z českých žalmů*". 1905—1910. Nákladem menšinového týdeníku „Pařík" v Třebenicích. Stran 48 za K 1·—.

Symbolika exodu z Egypta do zaslíbené země, dlouhá pout národa vyvoleného bezcílnou poušti, minulé útrapy krutého zotročení a jeho důsledky v povaze národa slouží básníku „Z českých žalmů" k tomu, aby jí promítl do přítomnosti českého národa, jemuž „ze dna srdce svého", „z duše hlubokosti" po způsobu biblických žalmistů zpívá tyto výstražné zpěvy, plné hořkého smutku i břitké ironie. Svou obsahovou náplní blízky jsou Čechovým „Písním otroka", i Nerudovým „Zpěvům pátečním", jež také na jednom místě slovně apostrofují. Básník „Nočních viol" a „Tmavých růží", spíše úzkostlivý samotář a snílek, než veřejný zápasník drtivé zbroje a gladiátor ulice, stál již jednou ve svém obšírném básnickém díle

na ideové půdě „Žalmů“ a to knihou „Pražské motivy“; oč byl zde bezprostřednější, o to je v „Žalmech“ citovější. Nekárá a neútočí prudce a bezohledně na naši chabost, usínání, lhostejnost, zmatky politické, nestálost, poníženost a jak se jmenuje celý ten rejstřík špatných vlastností, jimž v národním žití podléháme, ale slovo jeho líne se vážně tu jako veleknězova modlitba k Bohu slitovníku, jenž neslyší za oblaky, tu jako stesk a výdech zkormoucené duše nad bídou dneška. Každou píseň, jichž je v knize 25, vyhrocuje básník v ostré šípy point, jež zarývají se trefně, kam namířeny. Ani sociálních trudů básník nepomíjí, nalézaje pro ně příslušný refleks. Je tedy „Z českých žalmů“ knihou blízce aktuelní, knihou dneška a zůstane jí asi hodně dlouho, neboť ta „toužená zem svobody a míru“ je ještě za devíti moři, devíti lesy a padesáti horami. Zde Jehova nepomůže, ale jen nějaká mocná katastrofa národní, veliká rána, sedm hladových let, rány Egyptské a kobylky mohou otřásti ospalým svědomím a sebevědomím ne lidu, ale těch, kteří mu stojí v čele a vedou ho do zaslíbené země, kamž nikdy s nimi dostati se nemůže. *—pa—*

A. Kuprin: *„Noc(h a jiné povídky“*. Autorisovaný překlad F. Mézla. „Spisů A. Kuprina“ III. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1911. — A, Kuprin: *„Granátový náramek a jiné povídky“*. Autorisovaný překlad F. Mézla. „Spisů A. Kuprina“ IV. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1911.

A. Kuprin, bývalý ruský důstojník, v povídkách, líčících bývalé i dnešní vojenské poměry na Rusi, projevuje vnímavou duši pro komiku i tragiku, smích i smutek, světlo i stín života a dosti bystrý, byť i nedosti do hloubky jdoucí postřeh pro maličkosti a podrobnosti, z nichž všední žití se skládá. Jsou tu nálady, genry, pouhé portréty i šíře založené románové náběhy, a najdeme tu též prosy, jež hraničí téměř se suchým registrováním fakt a událostí.

Knihy Kuprinovy obsahují však také povídky, jež obírají se psychologií ženské duše a ovšem nezbytnou ingrediencí její — láskou. („Mořská nemoc“, „Armádní praporečník“, „Granátový náramek“, „Osamělost“). V „Granátovém náramku“ líčí autor s ušlechtilou delikátností smrtelnou (vskutku) lásku neznámého, nepatrného telegrafisty ke kněžně Věře a jeho smrt, po níž teprve kněžna poznává svého tajného zbožňovatele. A v tom okamžiku chápe, že ta láska, o níž sní každá žena, přešla mimo ni. Pozdě vzpomíná „téměř prorockých“ slov přítele domu, staříčkého generála Anosova, figurky rozkošně a životně kreslené. „Granátový náramek“ je povídkou nejhlouběji založenou, k níž hodnotně lze přiřaditi pouze „Osamělost“. Z ostatních dvou, řekl bych, „nevojenských“ povídek zavání „Armádní praporečník“ poněkud sentimentem z doby romantismu a povídka „Mořská nemoc“ má povážlivé trhliny v psychologické osnově.

Čta Kuprinovy povídky nemohl jsem se zbaviti celkového dojmu, že děj mnohých těch pros v jiné snad modulaci, v jiném milieu a někdy dokonce v stejném stylovém podání odněkud znám, mnohé figury z povídek připadaly mi jako dobře známí, jen jinak ustrojení a nalíčení herci... A pak jsem si vzpomněl. Na veliké scéně ruské literatury jsem to vše již tolikrát viděl!

A to jest organická vada literárního profilu Kuprinova. *Tristan.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* V posledních týdnech můžeme s milým zadostučiněním zaznamenati dvě veliké zdařilé schůze pražského občanstva, namířené proti demoralisačnímu a otupujícímu vlivu literatury krvavé a dráždivě sensační, proti moru, k jehož definitivnímu potření nejsou bohužel dosud dost silny ani naše zbraně nejvydatnější a jehož svrchované nebezpečí musí zůstati u všech v pravdě intelligentních vrstev našeho národa na bedlivém a stálém zřeteli, má-li být postupem doby alespoň omezeno. Osvětový svaz, vlastně jeho lidovýchovný odbor, podporován několika obětavými odborníky, uspořádal už dvě veliké schůze proti zhoubné literatuře, jednu v Karlíně pod protektorátem městské rady, druhou na Žofíně minulou neděli. Na obou pojednal svým přesvědčujícím a řečnicky suggestivním způsobem nadšený mladý pracovník dr. Petr Zenkl, s jehož jménem jsme se už také jednou potkali v oboru práce jazykově očistné. Prof. Zenkl četně shromážděnému obecenstvu dovedl velmi výrazně vylíčiti všecko to kruté nebezpečí morové mravní nákazy, pod jakou úpí dnes venkov i město — hlavně ovšem ve vrstvách nejprostších — a která je k nám zavlékána jednak kolportovanými krváky (z Vídně i z Německa), jednak banálním zbožím časopiseckým nejnižších kvalit, zbožím bez jiskry ušlechtilosti, bez umění a krásy, ven a ven vypočteným pouze na pusté dráždění smyslů, probouzení ohavných chtíčů a revolverové vykořisťování křiklavých intimit společenského života. Prof. Zenkl přímo jmenoval několik takových otravných zjevů našeho „časopiseckého“ světa, promluvil i peprné slůvko o jistých rubrikách našich některých denníků, kde by byla náprava rovněž nutna. Ve svých vývodech hodnotil prof. Zenkl veškeru literaturu hlavně podle měřítek mravnostních — dle toho, zda jedná o zlu či ušlechtilosti. Snad — a jsme o tom přesvědčeni — cítil věc správně, ale dle jeho vývodů a charakteristiky mohlo se někomu

zdáti, že již pouhé projednávání nemravných otázek v literatuře mohlo by umělecké dílo nějak ochromiti. Kladl méně patřičného důrazu na umění a na opravdovost literárních prací, na jejich určitou a samu sebou vyplývající tendenci, zkrátka na jejich hloubku a výraznost artistickou. Je to ovšem jen prostá poznámka k suggestivním jinak řečníkovým vývodům, na nichž ovšem nesmíme přestati, ale všemi silami se snažiti, aby rozdmýchaný plamen zájmů a určitým směrem obrácené pozornosti neochabl a neuhasl. Zlo, které se krvavou a sensační literaturou vnáší do lidu, v neposlední řadě ovšem hlavně do naší mládeže, je ohromné a tím nebezpečnější, že roste v skrytě a takřka nepozorováno. Propuká ovšem ojedinělými případy mravní zpustlosti a rozvrácenosti společenské, ale hlavním jeho ovocem je utlumování pozvolné a takřka zákeřné. — Z bohatě doložené přednášky prof. F. V. Vykoukala, jenž promluvil před prof. Zenklem o dobrodiní knihy dobré, zajímaly zejména passy statistické. Bylo zajímavo slyšeti, že z jednotlivých krajů v Čechách, které nemají vůbec knihoven, jsou to většinou kraje — německé, a že největší českou veřejnou knihovnu po Praze má Vysoké Mýto.— *—n—*

* Česká Akademie pro vědy, slovesnost a umění konala 3. prosince v Pantheonu Musea zemského výroční slavnostní schůzi za předsednictví protektorova náměstka, kníž. Ferd. Lobkowicze, kterýž vzpomněl památky dvou zemřelých příznivců Akademie, řed. Karla Kubše a arch. Matěje Blechy, již v závětech svých obmyslili Akademii většími odkazy. Za nové členy byli zvoleni professor české techniky pražské Karel Kruis (ř.), univ. prof. dr. G. Kabrhel (mimořádným), prof. čes. techn. Bedř. Procházka (dop.), všichni vesměs v II. tř.; mimoř. členy III. třídy zvoleni univ. professoři: dr. Jan Jakubec a dr. Arnošt Kraus. Ve valném shromáždění 1. prosince t. r. zvoleni: za čl. řád. I. třídy prof. dr. F. Čáda, za čl. mimoř. prof. dr. Karel Herrmann šl. Otavský, členy dopis. pak prof. dr. Jindř. Vančura a dr. Josef Volf. Výroční ceny, jež IV. třída udílí, přisouzeny byly:

V odboru literárním: I. cena (2000 K) nebyla v celku udělena, nýbrž rozdělena na dvě, z nichž cena 1200 K přisouzena A. Sovovi za román „Tóma Bojar"; cena 800 K. R. Jesenské za román „Nokturno moře"; II. cena (800 K) udělena A. E. Mužíkovi za „Epické básně" (rukopisná sbírka); III. cena (500 K) F. Langrovi za knihu „Zlatá Venuše".

V odboru hudebním: I. cena (2000 K) udělena Vítězsl. Novákovi za skladbu „Bouře"; II. cena (800 K) přisouzena R. Karlovi za Variace a Sonatu pro klavír; III. cena (500 K) J. Křičkovi za „Idylické scherzo pro veliký orkestr".

V odboru výtvarném: I. cena (2000 K) nebyla udělena a ponechána ve své integritě pro rok příští; II. cena (800 K) přiřknuta H. Folkmanovi, sochaři, za plastické dílo „Poznání"; III. cena (500 K) přisouzena J. Ullmanovi, akad. malíři, za soubor předložených prací.

Po té oznámeny udělené podpory z nadání Josefa, Marie a Zdeňky Hlávkových po návrhu každé třídy, rovněž udělená stipendia. Cena z fondu dvor. rady Matěje ryt. Havelky, jeho choti a vnuka přiřčena dramatu „Král Václav IV." od Arnošta Dvořáka. Odměny z fondu sv. p. dr. Fr. Lad. Riegra přisouzeny byly sl. Františce Farářové, paní Marii Švejstylové, p. kooper. P. Ant. Hoffmannovi, a pomocný příspěvek pozůst. dětem po Janu Čankovi.

Mimo to uděleny různé ceny za četná vědecká pojednání a studijní podpory.

Slavnostní přednáškou dvorního rady prof. Jar. Golla: „Válka o země koruny České 1740—1742", neobyčejně poutavou, s velikým zájmem vyslechnutou a hojným potleskem odměněnou, bylo shromáždění ukončeno.

* Polský „Świat" č. 47 t. r. v článku „Dwa Trupy", podepsaném značkou „J. Cz.", píše o Tolstého „Živé mrtvole" a spolu o Solovjevovi, jenž toto drama si chce přisvojovati. Zastřeně, ale přece zase dosti srozumitelně se uvádí, že by „Živá mrtvola" mohla býti mystifikací, protože k posledu Tolstoj své práce nepsal, jen diktoval, a dědicové i redakce mohli se zmýliti, když náčrtky, v nichž pouze několik oprav Tolstoj připsal, pokládali za jeho dílo. A záhadno jest i toto: Po smrti Tolstého navštívil jeho rodinu v Jasné Poljaně jeden ze spolupracovníků časop. „Świat" a tomu Alexandra Lvovna dovolila nahlédnouti do zůstaveného dramatu, jehož název zněl „Trup" (Mrtvola) a v němž se mluví o „Živé mrtvole". Obsah tohoto dramatu přinesl „Świat" v čísle 1. t. r., ale tento „Trup" nebyl uveden na scénu a u veřejnosti o něm se vůbec nemluví. Potud „J. Cz." v „Światě" čís. 47.

Obsah z 1. čísla „Światu" uvádím stručně. Úvodem článku se praví, že „Trup" je symbol. Zobrazuje se člověk agilní, ale materialista, hr. Něčujev. V prvém dějství, jako nastávající posluchač university, přijímá od otce rady. Otec je skeptik a egoista. Praví také: Morálka, náboženství, právo, to jest výmysl silných k ujařmení slabých. Věda nestvořila jediného nesporného fakta, opírá se jen o domněnky atd. Syn studuje pilně, pátrá po cíli života, ale knihy neuspokojují jeho tužeb. V jednom obraze dramatu se vidí, jak se vrhá do života, chce v něm poznati „cíle života", zachycovati mžiky in flagranti. Potom z hladu duše nastane omámení. V jiném obraze autor ho předvádí, an slaví orgie hedonismu a bujné veselí prožívá

až konečně je přesycen. Znudí se vším a na dně duše objevuje se jiskra: „Lze-li působiti pro lid?“ Ale nevěřící člověk uznává i to za nicotnost a jestliže se chystá na cestu do své dědiny, aby tam působil pro lid, činí to z choutky, k zaplašení nudy. V dalším dějství je Něčujev doma, na venkově v bytě, kde se koná porada, jak lze působiti pro lid. Společnost tvoří studenti, tací jako Něčujev, jsou to „tatínkovi lidé“. Nikdo z nich nevěří ani v dobro ani v zlo, promlouvá se o obecném prospěchu a blahu akademicky, prou se a deklamují, když v tom nastala bouřka. Okny světnice se vidí blesky, potom jak blesk zapálí věž, ve vsi požár. „Tatínkovi lidé“ se dívají okny, promlouvají o hrůze, kterou sledují, ale za chvíli znudí se jim podívaná, zasedají k učeným hádkám a sporům. Do světnice vkročí dav vesničanů, prosí pány za přispění a pomoc při požáru, ale společnost se jim vysměje a toliko nejmladší student vstane a praví: „Zachránění jednoho telátka má více ceny, než akademické tlachy, protože z telete vyroste kráva a tou se obživí celá rodina, ale vaše mudrlantství nenasytí ani polohladové štěně!“ Odejde s vesničany pomáhati při požáru. V dalším obraze vidí se hr. Něčujev otupělý. Nevábí ho náruč žen, ani víno. Jest ve zpěvní síni, kde vystupují polonahé zpěvačky, jimž dav tleská. Hr. Něčujev pocítí hněv a nenávist vůči davu a zpěvačkám, zhnusí se mu, vytáhne revolver a zastřelí zpěvačky. Zatknou ho a v dějství následujícím je před soudem, kde ho uznají za blázna a odvedou do blázince. Závěrným obrazem Něčujev v blázinci umírá, má okamžiky jasného vědomí a v agonii visí Krista, k němuž volá: „Býti ještě čas! Jen On byl velkým Světlem a Pravdou života, Útěchou i Upokojením člověka a byl tou Silou po desítky věků, což dnes by nepostačoval? Ale toť nemožno.“ Po těch slovech klesne na loži mrtev. „Opona.“ Z tohoto obsahu nelze neviděti Tolstého apoštola.

K. V. H.

* Švédské kulturní kruhy nejsou spokojeny, že letošní Nobelova cena připadla M. Maeterlinckovi, přes to, že tento básník je velmi oblíben, a poukazuje se k tomu, že i loňská cena, 193.000 fr. přiřčena byla Paulu Heysovi. Budí nevoli, že pomíjen je největší skandinávský spisovatel August Strindberg, nyní 63letý, jenž žije v poměrech velmi stísněných a právě je churav, kdežto oba zmínění laureati jsou lidé velmi zámožní. Vytýká se Akademii, že nedbá významu Nobelovy nadace. Švédský tisk uvedl, že Strindberg zvláště v posledních dvou letech popudil proti sobě švédský literární a vědecký svět, ale proto nezasluhoval, aby co jemu patřilo, dostalo se cizím, zámožným. Celá skupina nejlepších literátů a učenců právě proti Akademii proto demonstrovala zahájením národní sbírky, aby Strindbergovi se dostalo důstojné náhrady k jeho narozeninám, 5. ledna r. 1912 k napravení křivdy.

* V Krakově zemřel těchto dnů bývalý knihovník musea v Rapperswylu, spisovatel Wacław Karczewski, nar. 1855 v Woli Siemieňské. Pod pseudonymem „Marjan Jasienczyk“ psal novelly a povídky, z nichž realistní sbírka „Drobiazgów garść“ příznivě kritikou byla přijata. Poetické nadšení prokázal v dramatických pracích, z nichž „Leny“ byla populární na všech polských jevištích. V nekrologu praví o něm nejlepší polský kritik Chmielowski („Kur. Warsz.“ 25. listopadu): „Byl umělcem, jenž nepsal nic, co sám v hlubinách nepocítil; pěkný jazyk a styl jsou přednostmi jeho prací.“ *K. V. H.*

* Ve Vallově sanatoriu v Cannstadtu zesnul ředitel Národní galerie mnichovské, tajný rada prof. šl. Hugo Tschudi, rodák ze statku Jacobshofu v Dolních Rakousích, znamenitý znatel kulturně historický a autor četných umělecko-historických knih. Za ředitele Národní galerie v Mnichově byl povolán Tschudi r. 1896 a v době svého úřadování učinil tento institut jedním z nejproslulejších na celém kontinentu. Před dvěma roky byl jmenován ředitelem státní bavorské obrazárny. Hugo von Tschudi patří se známým drážďanským Woldemarem v. Seidlitz k předním průkopníkům moderně uměleckých zájmů, k jejichž rozvoji v Německu působili platně i Richard Muther a Alfred Lichtwark, kteří byli nejednou platnými vzory i v našich snahách umělecky výchovných. —*n*—

Žena nabídla se za muže do vězení. „V pátek po památce Všech Svatých L. P. 1626, žádala u ouřadu města Horažďějovic Kateřina Kutilová z Pořiče, aby směla ve vězení místo muže zůstávati.“ Podle společného snesení bylo jí oznámeno: „Poněvadž se manžel její pychu dopustil a dříví nočně v lesích obecních sekati dal, když syna a zetě svého postaví, tehdy že bude moci manžel vězení prázden býti. Však hovádka i dvůr celý aby sobě vzala a opatřila. Pakli nemůže jich postaviti, tehdy 150 zl. pokuty povinen byl složiti.“ Z archivu horažďovického.*)

*) Z literární pozůstalosti Št. K. Vydry, řídícího učitele v Horažďovicích, dlouholetého našeho milého spolupracovníka, který zemřel o prázdninách t. r., aniž bychom zprávu o tom byli dostali. Teprve laskavostí jeho dcery sl. Emilie Vydrové zaslána nám byla část pozůstalých po něm výpisků historických, které postupně uveřejníme. Zvěčnělému horlivému pracovníku buď zachována vděčná paměť. Red.

V Praze dne 8. prosince 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Setrval tedy v mlčení. Přednosta zvonil okovy v kapsách zuřivě.

„Tedy je malý plat u nás? Inu, Vaše Blahorodí, nikdo vás k nám nezval, nikdo vás tu nedrží. Až si vycvičíme někoho v registratuře, můžete jíti hned. Ale dřív ne — rozumíte. Úřad není žádný holubník, aby se z něho vyletovalo, kdy se zachce. Zapište si to za uši. A přistihnu-li vás ještě jednou při nějakém vinklaření — bez milosti vás dám zavřít. Dixi!"

Otočil se na levé noze a šel si sednout. Když neslyšel Schwerta, otočil se uleknut.

„Co ještě?"

„Prosil bych, pane přednosto, o slíbený přídavek pěti zlatých měsíčně."

„Nic, ani krejcaru, hleďme ho! A pamatujte si, pokud já zde budu přednostou — a chci tu býti ještě déle, než vám bude milo — ani halíře vám nepřidám. A teď marš!"

Schwert se uklonil a odcházel. V hlavě se mu vše motalo. Zase bude nouze. Bylo to k zoufání.

„Dobře jste mu to řekl", zašeptal Vysloužil, jenž poslouchal u dveří.

Ve výpravně zahrnut byl Schwert dotazy. Odvětil, že přednosta zakázal mu pokoutnictví. Dále ani slova.

„Jiným to nezakazuje," řekl mu kancelista Pacholík, „ale vy jste se, Schwerte, pouštěl příliš daleko. A pak máte u starého vroubek."

„Jaký?"

„Nevím — ale všichni vidíme, že máte."

Vysloužil postaral se, aby rozmluva v přednostově kanceláři seznáměla. Schwert pasován na rytíře bez bázně a nabyl v manipulačním personálu soudním nemalé vážnosti.

Zanechal pokoutnictví. Měl něco zaspořeno, bude dosazovati, pokud bude třeba. Ale v Prostějově není pro něho už pobytu. K žádnému pokroku to nevede, ani v úřadě, ani u Lenky. Od Lenky pryč! Z bolesti, již mu pomyšlení to způsobilo, cítil, jak k ní vřele přilnul.

O výstupu s přednostou Buriánkovým neřekl. Dávali by jen Schwertovi vinu, to je už znal. Buď poslušen pánů dobrých i zlých, kázal by otec Buriánek.

Z rozpočtu svého škrtl především topivo. Chodil už o sedmé hodině ranní do kanceláře, kdež sluha Chudáček teprve zatápěl. Dále škrtnul snídaně a zvykl si do oběda lačněti.

Za mrazivého jitra březnového, vystupuje po sedmé hodině do kanceláře, dohonil na schodech vojensky vzpřímeného pána s bledými kníry pod nosem.

„Kdo jste?" zastavil neznámý Schwerta německy.

Tento ihned postihl, že neznámý netáže se bez oprávnění. V hlase jeho byl imponující klid a rozhodnost.

Smekl čepici.

„Schwert, diurnista," představoval se.

„Proč přicházíte sem tak brzy?"

„Chtěl jsem dopsati několik terminových kusů, na něž se včera už času nedostalo, prosím."

„Berete si kusy domů?"

„Nikoli, to není dovoleno."

Neznámý přikývl hlavou nespouštěje ostrého pohledu šedých očí se Schwerta. Neuznal za vhodno říci, kdo jest.

„Veďte mne do výpravny!"

„Prosím!"

Ve výpravně zatápěl Chudáček. Spatřiv neznámého pána, vyskočil od kamen a postavil se do vojenské posice.

„Ponížený služebník, pane presidente!"

„Ohlaste u pana přednosty mou revisi,“ řekl president stručně.

Chudáček odkvapil.

„President Kampf!“ domyslil se Schwert. Slyšel o jeho přesnosti v úřadě a o zálibě v nenadálých revisích. Bylo mu nevolno. President chodil po výpravně zamyšlen, Schwert usedl ke svému stolku a dal se horlivě do práce.

Za chvíli zastavil se president před ním a patrně z dlouhé chvíle počal Schwerta vyslýchati. Tázal se ho na různé úřední věci, osobní i předmětné. Schwert sebral ves svůj um a odpovídal přesně a stručně. O konceptních úřednících mluvil uctivě a skromně.

Pak prohlížel president opisy Schwertovy. Rukopis nechválil.

„Ale za to píši nejrychleji ze všech diurnistů a mám nejvíce přidělováno, pane presidente.“

V hlasu Schwertově zněla obrana prosebná. Ale president nebyl z věřících.

„Tak? Zkusíme to, pište!“

A diktoval tempem soudce pronášejícího rozsudek Schwertovi několik vět česky a německy. Schwert stačil.

„Rychle umíte psáti,“ uznal president, prohlížeje si elaboráty Schwertovy, „sice krásně ne, ale jen když je to čitelné. Kdo pak má registraturu?“

„Pan kancelista Pacholík, pane presidente, ale vedeme ji společně.“

Schwert nechtěl se chlubiti, že ji vede téměř sám.

„Tak? Přineste mi tedy podací protokol.“

President probíral se v podacím protokole a namátkou jmenoval to a ono číslo, jež mu Schwert z registratury vyhledával.

„Pracujete rychle,“ řekl president a dodal: „a ne povrchně. Tak to má býti.“

Zamyslil se a pohlížel ke dveřím. Před stolem Schwertovým se v chůzi po výpravně zastavil.

„Zde píšete?“

„Ano, pane presidente.“

„Celý den?“

„Celý den, pane presidente.“

„Jaké špatné světlo! Člověče, za pět let byste přišel o zrak.“

Rozhlédl se a ukázal na stůl u okna, obložený akty.

„Ten stůl tam ukliďte, akta dejte na zemi a polovinu stolu obsaďte! Jen chutě se stěhujte! Na mé zodpovídání!“

Schwert vykonal vše dle příkazu. Přenesl svá akta na stůl u okna. Dosud nikdo z úředníků nešel.

President tázal se konečně i na soukromé poměry Schwertovy.

„Vy jste Čech?“ podivil se.

„Z Pojizeří, pane presidente.“

„Nu, nevadí! Jsem též Čech, od Litomyšle, ale loyální! Žádný ultra!“

Zvěděv, že Schwert vystoupil z kláštera, zamračil se napřed, když však uzřel propouštěcí vysvědčení, které měl Schwert ve stole, rozjasnil zase obličej.

„Klerus má vliv, lépe s ním býti za dobré,“ řekl vraceje vysvědčení.

„Kolik pak máte platu?“

„Deset zlatých měsíčně.“

„Nic více?“

President protáhl svou otázku. V tom se dveře výpravny rozlétly a aktuar Ottahal, patrně sluhou Chudáčkem vyburcovaný, vítal presidenta a odvedl ho do přednostovy kanceláře.

Chudáček, jenž za Ottahalem vešel, sdělil Schwertovi, že přednostu marně budili, patrně ulehl si zpit a vyspává. Nyní prý ho paní obléká. Zatím prý doběhl pro pana aktuara a pana adjunkta.

Po chvíli přišel adjunkt Linhart a teprve k deváté hodině objevil se přednosta Janíček.

O půl dvanácté svolán byl všecek manipulační personál soudu do kanceláře přednostovy a představován presidentu Kampfovi. S každým promluvil president několik slov, dle poznámek, jež měl v archu, povzbuzení neb výtku.

Když došla řada na Schwerta, sklonil president arch, zamračil se a hlas jeho zněl zdlouha a důrazně.

„Jste pilen, schopný, ale střežte se křivých cest! Na těch nikdo cti nedojde. Pan přednosta vám dosavadní plat na dvacet zlatých měsíčně zvýší a ponechá vás při lepším světle u okna. Vestra virtus exspectatur, Schwerte, držte se!“

A již mluvil president k jinému písaři, Schwert se jen hluboce ukláněl.

Vzrušení z tohoto očividného protežování Schwertova dalo podnět k různým závistivým a dobrodružným úvahám ve výpravně. Schwertovi zdálo se, že jen Vašica blahopřeje mu upřímně. I Pacholík kroutil hlavou, jako by se Schwert na účet ostatních vyvýšil. Kdož ví, co presidentovi vše řekl! Mozečky byly s to, aby jen malicherné pochopily a nízce podezřívaly. Ani jim Schwert nic nevymlouval.

Aktuar Ottahal zavolal si druhého dne Schwerta a sdělil mu, že se ho president na poměry diurnisty Schwerta vyptával. Potvrdil, že na presidenta příznivý dojem učinil, a ujišťoval, že se o presidentu Kam-

pfovi praví, že koho si jednou všiml, toho už nikdy z evidence neztratí.

Byla to náhoda, která Schwertovi přála. Nejíti tak časně do kanceláře, nevšiml by si ho president, nebýti kocoviny Janíčkovy a dobrého referátu Ottahalova, jistě by mu plat nebyl zvýšen.

Vyprávěl vše Buriánkovým. Přijali to mlčky. Otec Buriánek teprve po chvíli prohodil suše: „Velcí páni mají malou paměť.“

„Ach, ano,“ hněval se Schwert, „mně se nevěří, ale všem klepům zlých lidí o mně se ochotně věří. A pak se na mne vše mračí, ani nevím proč.“

Všecek zájem, barvitost dojmů z venku, v domácnosti Buriánkových pobledaly jako v odbarvujícím louhu. Lenka vyhýbala se stále každému důvěrnějšímu styku, na zábavy nechodila. Celý den shrbena byla nad šitím, vedouc jednotvárný, otupující život dělnice.

Josef Buriánek otevřel jednou nemluvná ústa a objasnil Schwertovi pramen nepřízně Janíčkovy.

Přednosta Janíček to byl, jenž před dvanácti lety při zakládání pozemkových knih svému příbuznému, inženýru Malému z Brna, sem vyslanému, u Buriánků byt vyhledal. Ale když inženýr s Nankou Buriánkovou v závazný milostný poměr vstoupil, nejvíce proti tomu byl, aby sňatkem poklesek byl napraven. Byltˇ inženýr Malý už tehdy obstárlým, zámožným mládencem, a přednosta počítal na dědictví po něm. Malý psal Nance, když ochuravěl plícemi, několikráte, by se k němu do Brna přestěhovala, ale bez sňatku manželského ji rodiče nechtěli pustit. A tak, když inženýr bez závěti zemřel, rozchvátili jmění po něm cizí lidé. Buriánkovi byli příliš hrdi hlásiti se o alimentaci pro Minku za živa, tím méně pak po smrti nemanželského otce.

Přednosta Janíček asi dědil, ale nebylo mu to požehnáno. Jediná dcera jeho Jetta vzala si důstojníka zhýralce, jenž připraviv svého tchána o vše, byl s hanbou z vojska vyvržen. Zapadl někde v cizině a žena s dětmi přišla rodičům na krk.

Od té doby oddal se přednosta Janíček tajnému pití a brutalisoval nejen své podřízené v úřadě, ale i rodinu.

(Pokračování.)

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou. (Pokračování.)

VÝSTUP 8.

Kramáři:
Hedvábné škarty,
kostky i karty.

Kramářky:
Tobolíčky
pro dětičky!

Obojí:
Mládencové rozmilí,
kéž jste něco koupili!

Kramářky: Dokud nejste opilí!
Kramáři: Což může být za chvíli!

Obojí:
Nechcete-li koupit nic,
hýbejte se od krabic!

Za zpěvu kramářů vyjde stará Beranová s matronami z ulice třetí, ale brzy zachází do ulice prostřední. Za ní vyšla Dorna s přítelkyní nějakou. Jakmile zočí Dornu jeden z myslivců, ihned ukazuje na ni Pučálkovi, to že ta Dorna. Pučálka nechá karet, a jde děvčatům vstříc. Zatím co zpívá, týž myslivec jako prve ukazuje i Ferdinandovi, že to ta Dorna se slavíky.

Pučálka:
Sto kop hromů,
dvacet k tomu,
to je pěkná panna,
jako malovaná.
To je holčička!
jako lasička!
To je pokušení —

(Při tom zastavil Dorně cestu — přítelkyně jí utekla.)

Ferdinand (vpadne):
Zanech blábolení.
(K Dorně):
Dítě milé, Dorničko,
od vás chci jen slovíčko!
Tvrdý hrad
Křivoklát
chová ve svém chladném stínu
krásnou slečnu Filipinu.
(Něžně):
Teskliva je ubožáček
jako zachycený ptáček,
hlavu kloní,
slzy roní.
Nevíme, co kde nalézti
od její velké bolesti,
v té křivoklátské tiši
jen ptáky ráda slyší.

Z lesů a luk
zpěváčků zvuk
zbavuje muk —
A slavíkové pějí
všech ptáků nejkrásněji.
Dornička slavíky má
Dornička slavíky dá.
Ráda či nerada.
Zlatá však náhrada!

(Mates vstává, pozoruje)

Pučálka (dobrácky přemlouvá):
Dornička dívka švarná!

Dorna:
Pane fořt, řeč to marná.
Za peníz nelze míti,
co nám blaží živobytí!
My tu všickni, staří, mladí,
pannu vaši máme rádi,
lidem dělá dobrodění,
věru lepší nad ni není —
ptáčky, které mám,
d a r e m panně dám.
Dárek není obětí,
když ho láska posvětí!
Pojďte za mnou v zápětí

(Chce jít.)

Ferdinand (ji vezme za ruku):
Vy jste laňka z našich lesů!
Mějte dík! však neodnesu
slavíků těch bez pohnutí.
Dorničko, váš něžný skutek
panně v hradě zmírní smutek,
nás pak muže k vděku nutí!

Dorna spěje k domu otcovu, Ferdinand za ní, s ním myslivec, aby odnesl klec. Mates pokročí, stopuje. Než se Ferdinand s klecí vrátí.

Pučálka (k svým myslivcům):
Latra hromů, městská slečna,
což i m n ě jest nebezpečna!
bych se nebál svojí Mandy staré,
kořil bych se této panně jaré.
Její oči zlatou barvou hrají
jako pávi na ocase mají
Žel však bohu, muži šediví,
ti se mladým dívkám protiví;
muži — jak já — břichatí
musí panen nechati.
Sto kop hromů
radšej domů!

(Poněkud se tmí.)

VÝSTUP 9.

Ferdinand se zatím vrátí; myslivec s Dorniččinou klecí vejde do hospody, Ferdinand za ním hledí pečlivě do vnitř, pak se obrátí do scény, a v tom spustí.

Mates k Ferdinandovi:
Pan polesný zábyvku dvornou
si začíná se švarnou Dornou,
ať raděj hlídá sáhy v lese,
do našich děvčat neplete se.
Pan polesný ptáčků nechovej,
vždyť nač jest mu ptáček takovej?
Ať koupí panně raděj psíčka,
toť lepší pro ni bude hříčka,
on v peřinkách by hověl sobě
a lízal hebké ručky obě.
Kudrnatý psíček
jako rukávníček,
to je milovníček!

Při slově lízal přišeptá Ferdinand cosi Pučálkovi a ten zase myslivcům. Pučálka při slově milovníček se strany vrazí do Matesa takovou silou, že odletí až ke kolářské hospodě. Při tom zařve.

Pučálka: Latra hromů! Nejináč —
smělý je ten štětináč!

Mates se vzpamatuje, vysoukává rukávy, chytá se za mečík. Myslivci jedni hrozí pěstmi, druzí tesáky:

Myslivci (tenori):
Naše pěst
dá ti zvěst,
co v nás jest!

(bassi):
Chápem teď
rukojeť,
sebe hleď!

Pučálka:
Bez lítosti
chlapu v zlosti
srovnám kosti!

Mates (se směje nuceně):
To jsou hromy z daleka,
těch se Mates neleká.

VÝSTUP 10.

Na to bekne jako uličníci bé bé a usedne u stolu. Ferdinand sedě pozve rukou Pučálku, aby přisedl k němu, což ten s velikým upejpáním učiní. Tmí se velmi. Zazní zvon z městské věže. Jak udeří první rány, vejdou tovaryši, učedníci, ženské, vezoucí trakaře, nůše, sbírají věci ze šráků a krámů rychle, krámy se odklízejí. *Starý Bolehlav*, cechmistr, přijde a mluví k sousedům při hospodě sedícím:

Konec trhu zvoní,
rychtář z trhu honí.
Hojó, kde je pivo,
tu je živo!

(Podávají mu pít).

Za ním jiní mistři přicházejí, kováři a koláři, také na druhou stranu. Krejčí se shromažďují k hospodě, mnozí jdou do vnitř, všecko se vítá:

Hlasy vesměs, tu i tam:

Sedni k stolu,
pijme spolu!
Milé řemeslo,
bodej zdrávo!

Vítání si dejme!
Na trunček
o jarmark
máme právo!

Bolehlav: Sedni si k nám za stůl,
Zavdej třebas na půl,
zavdej třeba ke dnu,
dáme ještě jednu!

Učedníci z obou hospod vynášejí stolice i sud vyvalují, aby kolem něho sesedli se mistři.

Starý Bolehlav (kluky pozoruje a dí):
Vy jste chasa rozpustilá!
tu jste velmi hbití,
oči vám jen svítí,
v dílně jste jak vejce shnilá!

Kluci (soprany, alty). *Jedni:*
V dílně každý do nás buší,
baňky sviští kolem uší —

Druzí: Málo jíst a málo spát,
děti chovat, peří drát —

Všichni:
O ten veřtat kdož má stát?

VÝSTUP 12.

Zatím přišel bakalář s mladším kollegou, tiše usedli si vzadu při hospodě kolářů. Spatřiv bakaláře, Mates je patrně rozčilen. Vstává, sedá. Šenkýři na obou hospodách vystrkují do rynku lucerny na bidlech. Přicházejí tři muzikanti dosti nesměle, nevědí, zdali je kdo najme k hudbě. Kejdař či dudák, houslista, pískač.

Mates, shlédnuv je, vyrazí k nim, vytáhne z boty váček, vysype na dlaň peníze a dávaje kejdaři dí:
Huj, dobře jste přišli, muzikáři!
Nuž zahrejte píseň bakaláři!
V obecnou notu hrejte!
Mistři, poslouchejte!

Ferdinand (jenž před tím už od stolu s myslivci vstal a na stůl šenkéři platil, slyšev Matesa, sedl hned zas, řka):
Chlapík žvavý,
ten mne baví!
Ještě chvíli zůstanem,
Však se domů dostanem!

Mates (zpívá s průvodem muzikantů):
Vzácný náš pan bakalář
přetváří se. To je lhář!
Moudrá hlava pyšné brady,
břicho mu však svědí hlady!

Koláři a kováři se chechtají, líbí se jim to.

Někteří: Mates sukovitý
na posměch je hbitý!

Krejčí a švec Pěnivod vstávajíce, dávají na jevo, že se jim posměch nelíbí. Zpívají:
Mates, člověk levý,
mluví samé plevy.

Beran cechmistr (konejší):
Pivo při lahodě,
buďme raděj v shodě!

Bakalář uražen přechází od kolářů ke krejčím.

Mates zpívá s průvodem muzikářů):
A ten chudý bakalář,
jenž má vyschlý kalamář,
shání si nevěstu bohatou, vyšší;
do prázdné stodoly nelezou myši!

Krejčí (mrzutě):
Ošklivá to řeč,
břitká jako meč!

Beran:
Ostře klofá
filosofa!

Koláři, kováři (vesele):
Bakaláři, to je sok,
to je chlapík, to jsi žmok'.

Mates spokojeně jde si sednout. Muzikanti usednou stranou. *Bakalář* postoupiv do středu scény, zpívá směrem ke kolářům a kovářům:
Páni sousedé, radost vy máte,
v á s že týká se, zapomínáte.
Školy hladové nemají všady!
Jenom u vás mře učitel hlady.
Chléb nám dáváte malý, ne měkký,
toť jsou měšťanské odměny, vděky.
Líp se mají tu takoví chlapíci,
které živí si bohatí tatíci;
k práci nejsou, k tupé hádce leda,
dobré bydlo osedět jim nedá.
To jsou synkové jen z bláta a těsta:
tenť jest Mates váš, ten povaleč města,
panic,
na nic!

Mates s oběma pěstma žene se směrem k bakaláři. V tom na ráz několik krejčí postaví se před bakaláře, volajíce:
Bakalář jesti práv,
ať je zdráv!

Učedníci, stojíce v prostřed pozadí, dávají na jevo, že mají z toho švandu. Hromada mistrů krejčovských čím dál tím zlostnější. Kováři a koláři sedí ještě dosti klidně.

Mates (vztekle):
Darmotlach,
větroplach
sype prach!
Radš ať zhynu,
tohle jemu neprominu!

Krejčí někteří:
Máchův zpěv
bouří krev!

Krejčí druzí ke kolářům:
Co ten páše —
hanba vaše! —

Koláři, kováři:
Měšťanům hezky
našlápnul přezky —

Bolehlav starý:
Bakalář ten má vinu,
neměl nadávat mému synu!

Krejčí k ostatku krejčí, kteří do té chvíle ještě seděli nebo byli uvnitř hospody; mezi nimi také švec Pěnivod:
Pojďte ho chránit!

Všichni krejčí:
Budem ho bránit!
Někteří chápají zbraň, jiní popadli klacek, svícen, co při ruce. Mates tím hromadným odporem poněkud zaražen, ale přes to zlostně a posměšně spustí:
Hele, hele! Krejčíři,
bohatýři, rytíři —
(Spatřiv ševce v popředí)
a s nimi švec,
to čistá věc!
Bakaláře nechtěj' dáti!
Se mnou, s jedním, chtěj' se rváti!
Na vás, krejčí, bekám,
Vás se nepolekám!
Krejčí jehlou, jehlou ženy,
cech jste ženský, přemožený!
V dobré míře
dva krejčíře
já do svých plundrů lehce bych vzal
a jednoho bych za botu dal!

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

A zpáteční cesty zase tou osamělou alejí kaštanovou, kdy zlatě zahnědlé její tony temněly v podzimním soumraku! V něm hasl lesk rybníku, a černou, splývavou silhouettou vyvstával za vodou Nedošínský háj. V polích tu tam rděl se temnem osamělý oheň. Listí šustělo pod nohami, dech jeho ostřeji zaváněl u vlhku plíživé, lehké páry, kterou se černala dál u silnice skupina vysokých, košatých lip nad sochou sv. Václava před osamělým Pernštejnským dvorem.

Sem do Nedošína jsem chodíval nejčastěji sám. Rád jsem jím bloudil i dál Třeckým oudolím nebo k samotě Vyšňárské. Pak, hlavně zimního času, obyčejně v sobotu odpoledne, navštěvoval jsem Nedošín ve společnosti ředitele Tilla a Šmilovského, když mne ředitel Tille k těm jejich vycházkám přizval. Za prvních těch procházek mluvili jsme nejvíce o Hálkovi, jehož spolužákem na Akademickém gymnasiu byl Šmilovský a s nímž ředitel Tille v čas universitních studií bydlil.

Šmilovský vypravoval také o svých professorech na Akademickém gymnasiu, o prvních literárních pokusech, jak si založili psaný časopis „Vlasta", z něhož ještě nějaké číslo choval. (Číslo tohoto časopisu dostal jsem pak po smrti Šmilovského na památku.) Hovořili jsme o současné literatuře, o nových knihách, ředitel Tille vypravoval o svém pobytu v Slavonsku, kdež působil rok na gymnasiu v Oseku, o Chorvatech, o Strossmajerovi, kterého znal osobně; Šmilovský vzpomněl ob čas na Klatovy, obveselil nás nějakou rozmarnou vzpomínkou, jmenovitě na bývalého ředitele klatovského gymnasia, benediktina P. Cornelia Regnera, rozhovořil se rád o starém Měchurovi, švakrovi Palackého, o skladbách Měchurových, o jeho opeře Marii Potocké a jeho „Pohřbu na Kaňku", kteréž skladby text pocházel od Šmilovského. Vypravuje o někdejším pánu Votínského zámku, vzpomněl nejednou na Mansveta Kličku,*) ředitele kůru, znamenitého hudebníka a přítele Měchurova. Šmilovský napsal, když Měchura r. 1870 zemřel, o něm článek do „Hudebních Listů" (1871). Toho článku jsem neznal a tak vše, co nám o Měchurovi a Kličkovi vypravoval, bylo mně novinkou.

Zvláště se mne dotkla a v paměť se zaryla episoda, kterou Šmilovský vypravoval o Bendlovi a obou starých hudebnících, když byl Bendl, nevím už kterého času, hostem starého Měchury. Za hudebního večera, o kterém hráli také skladby Měchurovy, zasedl pak Bendl ke klavíru a začal improvisovat. Improvisace ta z duše se řinoucí uchvátila oba staré hudebníky tak, že Klička, také skladatel, seděl jako zdrcen a slzel; starý Měchura přecházel v pozadí pokoje a chytal se za hlavu rozrušen poznáním, cože je vedle toho mladého umělce.

Této episody jsem pak po letech užil ve své povídce „Z malých cest".

Pěkné bývaly tyto malé, zimní výlety, pěkně se chodilo zachumeleným Nedošínem, kdy holými korunami a mezi mohutnými kmeny poletovaly pápěrky sněhu, kdy volně se dýchalo v čistém, mrazivém vzduchu a kdy zajímavé hovory krátily cestu.

Té zimy a příští zvával ředitel Tille v nedělní soumrak malou společnost do své domácnosti. Býval jsem tam také. Sličná

*) Otec virtuosa na varhany a skladatele Josefa Kličky.

paní ředitelová hostila nás čajem a zákusky. Že o těch večerech mluvím, vynořuje se mi postava bělovlasého pána vysoké postavy, zajímavého zjevu, pana Eisensteina, otce paní ředitelové, nadlesního ve výslužbě, milého starce, jenž s námi za těchto besed sedával. Pak opět Šmilovský s paní svou pozvali ředitelovy a naši malou společnost, a tak příjemně uběhl mnohý nedělní soumrak a večer zimní, jež jinak bývají na venkovském městě tak zdlouhavé i teskné.

XIV.

Šmilovskému bylo tenkráte, r. 1874, sedmatřicet let; mně třiadvacítiletému zdál se, jak bývá, starší. Na první naše setkání ve sborovně gymnasijní a jak tenkráte Šmilovský vypadal, dobře se pamatuju. Na první pohled připomenul mně svou prostřední, dost ramenatou postavou Hálka. Měl černé, husté vlasy, černou, kozí bradu; obličej jeho svěže zardělý, krevnatý. Každý si musil na první spatření povšimnouti jeho pěkných, tmavohnědých očí.

Na gymnasiu učil přírodopisu, ale také češtině ve vyšších třídách. Připadá mně, že v páté, kdež se učilo staré češtině, dával za úkol překládat kratší stati do staročeštiny.

Toho času bydlil na dolní podsíni v Konvalinkově domě, později na protější straně ve výstavnějším domě obíleném s ozdobným průčelím, jenž patřil měšťanu a barvíři Ruthovi. Šmilovský měl několik dětí; tenkrát, nemýlím-li se, tři chlapce. Vzpomínám si, že, když jsem jej v tom prvním jeho bytě navštívil, mně s radostnou chloubou ukázal svého mazle, černookého synáčka, Blahoslava, jemuž říkal „Bláho, mé oči“.

Když jsem se dostal do Litomyšle, znal jsem skoro vše, co dosud napsal: z Květů „Starého varhaníka“ (1871), „Setníka Dřevnického (1872), „Kmotra Rozumce“ v Matici lidu (1872), z Lumíra „Pátera Antonína“ a z Osvěty první část „Rozptylených kapitol“, kteréž se mně obzvláště líbily. Toho roku 1874, počínajíc prvním číslem, vycházela v Osvětě jeho „Parnassie,“ a téhož roku vydal svazek veršovaných prací „Básně“.

V „Parnassii“ povolil uvědomělý realista belletristický, jakým Šmilovský byl. Život, skutečnost chtěl zobrazovat a zobrazoval ve svých povídkách a románech. Proto nade vše cenil ruské autory, jež znal z překladů; z nich pak obzvláště Gogola. Za našich literárních hovorů často o něm mluvil, zvláště o jeho Mrtvých duších, ale také o „Vypravování o tom jak se pohněval Ivan Ivánovič s Ivanem Nikiforovičem“, kteréž „Vypravování“ jistě nebylo bez účinku na obrázek Šmilovského „Procul negotiis“, líčící, jak se pohněvali dva staří přátelé, vrchní rada Matěj Sychravý a statkář Blažej Lonek.

Kromě ruských autorů miloval nejvíce Shakespeara. Z našich knih nad jiné mu bylo milo Čelakovského „Mudrosloví“, kteréž míval před sebou na stole, když psal. Vážil si té knihy nejen pro lidovou filosofii v ní obsaženou, ale také pro její ryzí jazyk, pro bohatství pořekadel a úsloví, z něhož hojně čerpal. Zakládal si nejen na plastických postavách svých novellistických prací, ale i na jejich, t. j. na své řeči. Měl jemný smysl a cit pro jazyk; tak jako si hlavně všímal života maloměstského a vesnického, tak také dbal mluvy lidové. Bystře slyšel, žádný zvláštní nebo rázovitý obrat mu neušel; slyšel je i shledával a sbíral ve svých stycích s lidem sám i prostředníky. Vyzývalť své studenty, hlavně z vesnic, aby si doma všímali řeči, aby mu zapisovali úsloví a rčení. Poslechli a přinášeli staré známé, ale i nové, zvláštní. A těch pak Šmilovský užíval někdy až příliš, tak že hovor některých jeho postav zní někdy dosti strojeně.

Psával zpravidla na podzim a v zimě; v létě málo nebo nic. Ředitel Tille upravil mu rozvrh hodin tak, že neměl v sobotu žádné školy; tak se mohl po dva dny nerušeně oddati své literární práci. Psával stoje u prostého, psacího stolu poblíže okna do náměstí hledícího v šedivém županu, čepičku z hubky na hlavě, kterouž čapku si přivezl s sebou z Pošumaví, z Klatovska.

Už v prvním díle těchto pamětí jsem pověděl, že někdy jej inspiroval pouhý titul cizí, jemu neznámé práce, jak na př. vznikly „Rozptylené kapitoly“. Látku k nim daly mu vzpomínky z útlého mládí, jež strávil ve svém rodišti, Ml. Boleslavi; odtud je také „P. Antonín“. Mnoho poskytly Šmilovskému Klatovy a pošumavský kraj, ale snad ještě více okolí Litomyšlské, ač ne tak Litomyšl sama. „Nebesa“ jsou také z Litomyšlska.

Tak jako model k domu krupaře Kleofáše vzal si Šmilovský z Litomyšle, tak také odtud měl kovárnu ve svém „Kovárenském panu Antonínu“. Vypravuje: „Pondělíkova kovárna stála na předměstí, jemuž říkali Nadzámčí“ — Toto předměstí Nadzámčí je litomyšlská Záhrad rozkládající se výše zámku. „Jádro Nadzámčí

tvořila veliká, čtverhranná a nedlážděná prostora. Prostřed byl rybníček zdivem otočený a v něm na vysokém podstavci socha sv. Jana Nepomuckého z kamene; kolem rybníčku stály jasany." Toť záhraďské prostranství se svou sochou sv. Jana v rybníčku, kteráž, mimochodem řečeno, je dílo E. Maxa, i s těmi jasany; těch už dnes není, stály tam však ještě za dob, kdy já pak jsem tam bydlil na „Buřvalce".

A vedle té Buřvalky stál „nárožní dům o jednom patře, starý, veskrze dřevěný" — kovárna. „Lícem byla obrácena do městiště a polepena byla červenicí, bílenou někdy za krále Holce a hojně oprýskanou." Šmilovský popisuje dál to stavení, které ještě za mých časů bylo kovárnou. Dnes už jí není; ale jinak zůstalo jak bylo, i „s podsíňkou o třech dřevěných sloupcích".

Podnět k obrazu „Za ranních červánků" dalo Šmilovskému vypravování dvou pamětníků Dobrovského, kteří jej vídali, když meškal v Chudenicích. O tom díle jsem od Šmilovského častěji slyšel, když jsem se dostal do Litomyšle. Právě toho roku o něm pracoval. Léta příštího (1875) vyšlo v Osvětě. Za těch našich procházek nejednou se zmínil o této své práci, o těch dvou pamětnících, o figurách, které v tom románu vystupují, o některých scenách, jmenovitě jak se Dobrovský setká s Mrštinou. I začátek úvodu nám citoval, první věty: „Den toť život. Život jednotlivcův, národa, člověčenstva. Ze tmy vycházíme, do tmy nezacházíme." Byl právě v žhavém tvoření, postavy nové práce stále zaměstknávaly jeho mysl, chodily s ním, vstupovaly mu do hovoru, vypravoval o nich.

Později se chystal na rozsáhlý, historický román s dějištěm na Klatovsku a v Pošumaví; měl se jmenovati „Nákvasa, episoda z české epopeje o třech knihách". Také jej začal. Látku čerpal z Palackého, ze stručného jeho vypravování o husitském knězi Janu Nákvasovi, kterého Racek z Janovic, pán na Ryzemberce, zajal ve válce s Klatovskými, a darem jej dal bavorským Němcům. Ti pak „namučivše se s ním ukrutně, upálili ho konečně s velikou slavností" (1419).

O této práci své Šmilovský také zas něco sem tam pověděl, jmenovitě, pokud se pamatuju, jak vylíčí umučení Nákvasovo. Než práce té nedokončil. Když jsem po jeho smrti přehlížel jeho rukopisnou pozůstalost, našel jsem nedopsaného „Nákvasu". Ale tenkráte trpěl jsem očima a nebylo mně možná rukopisy čísti zevrubně. Na „Nákvasu" mohl jsem se jen povrchně podívati. Pokud se pamatuju, začínal nějakým dlouhým rozhovorem. Na mou radu byl rukopis ten poslán do Prahy redaktoru Osvěty Václavu Vlčkovi, který však ho neotiskl.

Někdy za hovoru zavadil Šmilovský o své dramatické práce v Klatovech napsané, jako „Lapla motýla", „Žid z Prahy" a jiné. Z těch ani jedna, myslím, nevyšla tenkráte tiskem. Neznal jsem jich. Zadal-li je kdy k divadlu, nikdy neříkal; o tom nic nevím.

Ceny svého díla byl si vědom, jak jsem vyrozuměl z jeho hovorů. Po letech mně to také dotvrdil V. Vlček; seznal totéž a ještě zřetelněji z listů, které mu Šmilovský psával, posílaje tu onu svou práci do Osvěty.

Šmilovský byl zpěvák. V Klatovech založil s Kličkou zpěvácký spolek. V Litomyšli však, pokud se pamatuju, nesúčastnil se cvičení a produkcí zpěváckého spolku. Ve společnosti živě a rád vypravoval, nejraději něco veselého, o nějaké zajímavé figuře a někdy také o té oné příhodě z cesty do Němec a do Švýcarska, kterou vykonal z Klatov. Smál-li se, a smál se srdečně, smály se i jeho tmavé, výrazné oči. A při takovém vesele efektním místě rád si zamnul ruce. V Litomyšli chodil málo do společností. Jen někdy v sobotu večer ukázal se v Besedě; pokouřil si, pohovořil, nikdy se však dlouho nezdržel.

(Pokračování.)

⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Pan Matěj zamračen mrzutě poslouchal, jeho pohled nestal se o nic vlídnějším, ani ruku nepustil s palaše.

„Ty mne nepoznáváš, rytmistře? Jsem Rüdiger — Rozmara taky mně říkali — František Xaverský — počkej, někdy i „Krahulík" na mne volávali — nepamatuješ? Před lety — zrovna v Italii vojna byla — dali jsme se na vojnu v stejný čas. Od piky jsme sloužili v šiku, neměli jsme přímluvu mocných pánů, ty ani já. V Brně jsme leželi spolu, ve Znojmě, ve Vídni —

ještě jsi se nerozpomněl? Byl jsi tehdy švarný hoch, bláznily se holky po tobě. A nejen švadlenky a dcerky hloupých měšťáků, ale i vznešené dámy — pamatuješ, jak tě unesla baronka de Santini na svůj zámek? — já tehdy opatřil koně. Čtrnácte dní si tě nechala — hej, měl jsi se asi jako v ráji! U pluku již tě za sběha chtěli prohlásit, když jsi se najednou vrátil a sám baron se za tebe přimlouval — hehe!" — zasmál se, až se ohýbal. „Ale na to jsi nemohl přece zapomenout?"

Zamyšlen hleděl na žvatlala pan Matěj. Opravdu již se rozpomněl, znali se kdysi s lajtnantem Rüdigerem nebo Rozmarou, ožila mu v paměti vzpomínka na některé veselé dni z vojenského tábora — ožila, ale netěšila už, přespříliš byla vzdálena, ztracena. Pokrčil rameny, podal hosti ruku. „Buď vítán — přicházíš nezván a nevhod, můj milý, ale buď vítán. Není tvá vina, že jsi přišel. Poslali tě vytrestat ubohého zemana, že daně neplatí, viď?"

„A za bílého dne prý se šavlí v ruce klidné oráče na cizí půdě přepadáváš!" smál se lajtnant, „máš těch vroubků více. Poslali mne s deseti muži na exekuci. Vlastně já se nabídl sám, když jsem zaslechl tvé jméno. Podívám se na starého Matěje, řekl jsem si. Můj milý hochu, stárneme! Už dávno jsem ženat, děti mám, vozím je po světě, kam pluk se hne. A to, víš, docela přestává radost ze života. Totiž ta radost bývalého bezstarostného mládí. Což ty, Matěji, příteli, jsi ženat?"

Pan Matěj stál dosud zamračen. „Nejprve," pravil, „odveď mi odtud své lidi, ať jdou do chalup, zde na tvrzi je pusto a prázdno, neměl bych, čím je nasytit, moji chalupníci lépe se mají nežli já. Jejich vina, že neplatím daně, sami neodvádějí, co jsou povinni."

„Tak? Tvoji poddaní se vzpírají povinnostem? Měli bychom je zkrotiti, chceš?" zachechtal se lajtnant, zakoulel očima. „Takhle lavici a mrskat! mrskat!"

Chrášťanský pán netrpělivě jej přerušil. „To je to, že sami také nemají, kde brát!" zahučel. „Ale odveď už konečně své lidi!"

„Dobře, po chalupách je rozdělím. Kolik máš poddaných, jakže? pět? hm, není to mnoho a půda jaksi nedobrá, vátý písek, myslím. A do téhle bídy ty jsi šel?" spráskl ruce lajtnant. „Ty císařský rytmistr, šavli jsi zahodil —"

„Odveď své lidi!"

„Dobře, slyším, pane rytmistře. Pět chalup, do každé dva muži. Na pochod, hoši, v pravo v bok! Jedna dvě! jedna dvě! Vrátím se hned, hochu! pohovoříme si — jedna dvě!" Vojáci odešli, v chalupách za chvilku však psi se rozštěkali.

Na prahu stál Havlín strachem ztrnulý, zuby jektal. Do dveří hlavu strčil Racek, ještě měl rezavou pušku v ruce, ušklíbl se.

„Oj, gospodine! jak jsou vykrmeni, tihle vojáci. Jinaká vojna nežli tam u nás! a jak by se olovo zavrtávalo hezky do toho zbytečného masa!"

Havlín vzdychaje ruce sepial. „Mladý pane, mladý pane! jaký to rozum! nelze hlavou zeď prorazit! bránit se vojákům! vzdorovat! ach, jenom zahubil bys věru sebe sám! Tu jenom na Pánaboha a pomoc jeho spolehat musíme v úzkosti největší!"

„A mlč, ty!" ušklíbal se Racek. „I modlitba je dobrá věc, ale pěkná puška lepší. To my jednou s bratrem Stanišou na čardaku v poli sami dva bránili jsme se proti bisurmanům celý den a celou noc. A teprve, když prostřelili Turci Stanišu pod pátým žebrem, pravil: „Brate, už je konec, střílet nemohu. Budu se modlit. Ty střílej a já za každou ranou se pomodlím: Pán Bůh tě provázej! aspoň jednoho pohana do pekla odnes! A tak on se modlil leže v krvi na kukuřičné slámě a já střílel ještě po celý den a žádná kulka nechybila cíle. Neodvážili se Turci k čardaku se přiblížit!"

Pan Matěj zatím odpásal šavli, pistole odhodil. Racka mrzutě vyhnal. Havlínovi nakázal: „Anežku zavolej, ať přichystá, kde co je, v kuchyni, ve spíži, na dvoře. Starého soudruha chci uctít!" a zamyšlen přecházel z kouta do kouta se sklopenou hlavou, jako medvěd, který uvázl v kleci.

Vrátil se lajtnant Rozmara, pořád veselý.

„Tu jsem, hochu!" volal, „spravedlivě jsem vojáky rozdělil. Ale chalupy máš opravdu bídné. A co hezké holky, jsou tu? Někdy bývají v takových rozpadlých barabiznách. Škoda, že jen do večera se tu zdržíme — hej! viď, že také je ti toho líto? Přiznej se! Nu, snad celý měsíc nebo dva byli bychom tě tady potěšili, ale náš pluk, který leží v Kolíně, musí hned zítra časně k Opočnu. Bouří se tam někde opět sedláci. Povídám: jen mrskat a mrskat! Všady se to bouří a buntuje, z jara na Táborsku jsme je krotili, rebely. Jen mrskat a mrskat, jinak pokoj nedají." Šavli odhodil, kabát rozepial i boty vyzul a za stůl jako doma se usadil. „Dovolíš, příteli, abych si pohověl. A pohovoříme si."

Ale rozmluva z počátku jaksi nechtěla se dařit. Ačkoliv tak dlouho se neviděli, anebo snad právě proto, jako by si neměli co povídat.

Lajtnant zadíval se upřeně na soudruha z dávných let, zavrtěl hlavou. „Hochu, hochu, jaksi tě nepoznávám! Změnil jsi se tuze — vypravuj přece!“ Pobízel — ale za chvíli v pravdě nepřipustil přítele ke slovu, žvatlal byl rozený, veselý šprýmař a v jeho hlavě líhla se vzpomínka za vzpomínkou na blahé doby zeleného mládí. Jak bylo v Brně, ve Vídni, a kde všady spolu leželi, dalamánky jedli, holky plašili, o jejich lásku mezi sebou šermovali do krve, ale vždycky po bratrsku na konec se rozdělili jak o dalamánky, tak o lásku děv. Pan Matěj z počátku jen zamlkle poslouchal, ale bezděky ve vzpomínkách se rozehříval, oči se mu zaleskly, zvedl ruku jako by chtěl kníry zakroutit. Konečně pleskl dlaní do stolu a zasmál se.

„Ano, Rüdigře, tehdy byly časy!“ A sám začal: jak jednou Francek Rozmara, Krahulík, rytíř z Nemanic a na Holovousech — tehdy ještě nebyl lajtnantem, u husarů spolu sloužili, u Desöffovských, dobrovolníci — za mladou paní sládkovou někde u Lince oknem do pivovaru lezl, jak pod oknem čekal sládek s chasou, s holemi a obušky na vetřelce, do rána celou zimní noc ve sněhu a větru čekal a Frantíkovi se od paní nechtělo, ne a ne se ho dočkat, sládek už mrazem napolo pod oknem ztuhl. Jak konečně celá škadrona husarů přišla Frantíkovi na pomoc, pivovar dobyli, a pak pili a pili —

František natáhl ruku, jako by chtěl korbel uchopit, ale stůl před ním byl prázdný. Vzdychl, zavrtěl hlavou. „Poslyš, Matějíčku, nemáš tu cosi — v hrdle mi vyschlo nějak!“

„Nemám!“ odvětil krátce hospodář, „jenom vodu, dobrou čerstvou vodu.“

Lajtnant otřel ústa, oči mu vylézaly z důlků. „Co? vodu? ty? chceš se snad státi klášterníkem? anebo Bůh nedej! k sektě nějaké kacířské, proklaté, která vína nepije, jsi se přidal? jsou prý takové, bůh je zatrať!“

„Anežko!“ místo odpovědi zavolal pan Matěj.

Hezké děvče, ale zapýřené objevilo se ve dveřích.

„No, klášterníkem se nestaneš, jak vidím!“ rozvážně usoudil host.

„Přines vody, Anežko, rychle, běž!“

„Ne! ne!“ pan lajtnant vyskočil, „nechoď, panno sličná, ačkoli věřím rád, že z tvých ruček i voda chutná jako malvaz. Ale nechoď, ne, není třeba. Takové ručinky! takové tvářičky!“ starý hříšník šklebě se zaštípl děvečku do ramene, popleskal po tváři, než mu utekla jako poplašená myška. Pan Matěj se zakabonil.

„Nu, nehněvej se, vždyť já nic!“ chlácholil jej rozmlsaný světák, „uznávám tvé právo, jsi tu pánem. Hezká holka jako květ, přeju ti ji, jsi hodný chlap! jinému bych záviděl. Ale snad mne nechceš opravdu vodou častovat? Vidíš, to se mi na tobě nelíbí, zdá se mi, že jsi nemocen. Co se s tebou stalo? co tu tropíš?“

Pan Matěj vstal, neklidně přecházel kolem stolu. Konečně zastavil se před veselým soudruhem. „Stalo se — povím ti to, Frantíku. Veselý život vojenský nechal jsem za sebou. Když jsem přišel domů, viděl jsem, že je tu bída, holá bída na Chrášťanech, asi taková, jako když naše škadrona padla někam do vesnice, kde byli den před tím nepřátelé a všechno vyrabovali. Co jsme dělali? Utáhli jsme řemen kolem žaludku, aby nekručel. A já si povídal: zrovna tak utáhnu řemen, aspoň na tak dlouho, dokud se časy nezlepší. Nemyslíš, že je to tak dobře? Má-li být člověk sedlákem, musí zvykat životu jaký je.“

Frantík se zamyslil. „Ne, brachu, neděláš dobře!“ rozsoudil. „Jaký život tady, fi! Co platno čekat, až se časy změní, utahovat si řemen kolem žaludku, šetřit a lakotit — fi!“ odplivoval daleko. „Vodu pít! Co z toho? žaludek se ti hladem svraští, krev zvodnatí, v kostech morek vyschne a kdybys nalakotil celé bohatství, co z toho? Sestárneš a nic neužiješ, pak bude pozdě! Na budoucnost čekat? ne! To je, jako bys potkal hezkou holku a rozmýšlel se, máš-li ji zlíbat hned, anebo čekat, až z ní bude babka. Budoucnost, můj milý, to je taková babka — co jiného? Stárne všechno, stárneme my. Čeho neužijeme dnes, toho se nedočkáme ani zítra a proto užij dnes! Radím ti upřímně jako zkušený přítel.“ Slušelo to filosofovi ve vojenském munduru, otylému, zarudlému, s modrými potrhanými žilkami na tvářích i na nose, jako mívají všichni pijáci. Byl si také vědom, že moudře a rozšafně promluvil kamarádovi do duše, spokojeně otřel si narezlé kníry.

Teď zase přemýšlel pan Matěj. Mračil se při tom, neboť mu přemýšlení vždycky bylo trapné. Dokud býval v čele své setniny, nerozmýšlel nikdy, jen šavlí zatočil a křikl: „Hoši, za mnou! rozsekáme to!“ a proslul právě tou svojí slepou odvahou, při které nikdy ho neopustilo štěstí. Přemýšlel, ale na konec udeřil pěstí na dubový stůl. „Máš pravdu, příteli Rozmaro, užijme dne — aspoň dnes! Racku, hej!“

Racek se objevil ještě se svojí ručnicí hraničárskou.

„Kdo je to?“ ptal se lajtnant, „ten rozbojník čertův! myslím, že na mne z okna mířil —“

„Můj sluha, starý Racek. A věru měl jsem sto chutí uvítat vás olovem, když jste přicházeli nezváni.“

Lajtnant se smál. „Ah, Bože můj, máš ty rozum? Střechu bychom ti byli nad hlavou zapálili a tebe i s Rackem byl bych dal tady pod okny na štěpu pověsit, třeba byl tvůj starý přítel a kamarád.“

Pan Matěj vzkypěl. „To se neví! nedostali byste mne živého. A kdybych byl řekl: Racku, nepustíme je! ani za živého Boha nedostali byste se přes práh!“

„Blázen!“ pomyslil si lajtnant. Trochu nachmuřil brvy, ale jen rukou mávl. „Nechme toho, k čertu! Buďme rádi, že spolu sedíme živi a zdrávi. Pěkně jsi mne chtěl uvítat, starého kolegu, olovem! jiného nic nemáš?“

Tu pan Matěj hodil zlatý dukát na stůl, až to zazvonilo. „Vezmi, Racku, a jeď — na Bašu sedni, má dlouhé nohy — jeď s čertem o závod, za půl hodiny můžeš být v Kolíně, za hodinu tě čekám zpět, za celý dukát vína kup!“

„Hle, kavalír! zlatem hází!“ smál se lajtnant. „A ty, Racku, k „černému orlu“ zajeď, pozdrav ode mne vyřiď paní šenkýřce, ať soudek nejlepšího pošle a mlsoty nějaké přidá, rybičky solené, nebo co — však ona ví, jaké k vínu rád! a jeď! a jeď! ať jsi tu!“ (Pokračování.)

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Rudolf byl nějak zaražen. Venouš čekal více obdivu za svou dovednost. Rudolf vykládal, že pan officiál z druhého patra také vyřezává — pilkou jako drátek silnou na „takovém“ rámci. Vyřezává z prkének z krabic doutníkových rámečky na podobizny, ciferníky hodin a všelijaké ozdoby. Jeho paní zase háčkuje. Dětí nemají a tak mají už celý byt okrášlený řezbami a háčkováním. Venouš se velmi zajímal o tuto zvláštní pilku a již kul plány, jak by si ji opatřil.

Lojza si mlčky prohlížel mlýn a nadzvedl palcem ten onen hřídel.

„Máš nový převod u třetího složení,“ podotkl znalecky.

„Ano, řemen se třel tuze o zanášku. Přidal jsem nové kolo s bočným ozubením, jenže dřevo nesnáší tlak a zuby se lámou. Musím to vyložit plechem. A co pak, že ty nepaseš krávu?“

„Hraju si s dětmi,“ usmál se Lojza významně. „Však vidíš —“ hodil hlavou.

„Aha,“ srozuměl Venouš, zavadiv okem o Rudolfa.

„Nějak se mračí, co pak mu je?“

Lojza lhostejně pokrčil rameny a koukl po Honzíkovi. Bodrý Honzíkův obličej s hrubými rysy byl zakaboněn.

„Že bys raději pásl krávu?“ prohodil Venouš jedovatě.

Lojza pokrčil rameny a usmál se. „Snad to nebude tak zlé.“

„Tak co, Rudolfe,“ oslovil jej, „nepůjdeme někam na borůvky nebo na ostružiny?“

„Já bych radši s nimi na pastvinu“ — řekl Rudolf nepokojně. „Budou prý topiti oheň a péci brambory a jablka. Já bych tam přivedl váš dobytek. Což?“

„Přijď taky, Lojzíku! Přijď —“ zvali chlapci důtklivě.

„Třeba,“ svolil, „les nám neuteče — zaskočíme tedy pro naši krávu a kozu“ — obrátil se k Rudolfovi.

„Hurá!“ — zazářil hoch. „A já je budu pásti, kozu i krávu, ano? A povedu obě, že?“

„Uvidíme, dovedeš-li to.“

„O, jé!“

Lojza mu ani nestačil, jak spěchal do hájovny. Hajná se smíchem mu vyvedla dobytek. Napřed měl na provaze krávu a vzadu kozu. Tele pobíhalo okolo. Tvářil se velmi vážně a šlehal bez příčiny metlou brzy krávu, brzy kozu, čímž se v krátce u nich o všechnu autoritu připravil.

„Ten kluk musí být blázen, nic jináč“ — zamečela koza, bráníc se pochodu, „kam pak mám jít, když mne z předu bije? Co jim to napadlo, dát ho k nám?“

„Co pak ti ještě nejdu dost rychle?“ — ohlédla se v úžase kráva zrychlujíc hápavé nohy. Ve vratech ho za to přimáčkla k veřeji a stoupla mu na nohu. Měl až slzy v očích, ale neříkal nic. Na pastvinu došli poslední a hoši běželi jim naproti až na Honzíka, který zůstal vzadu. Byly tu i pasačky, jež si cizího chlapce nyní zblízka prohlížely. Cizí městský kroj a jemné prádlo budily jejich úsměv a čtveračivé pohledy.

Usedli právě v těch místech, kde včera pokřikovali „Rúdy!"

Dnes to již nikomu ani nenapadlo. Byl už jako jejich.

Každé dítě přineslo na oheň kus otýpky nebo aspoň nějaký klacík po cestě sebraný. Na hromádce válely se přinesené brambory, na něž ostatně se chystala výprava do blízkých polí. Z kapes vyndavala se jablka a sotva zapálené slívy.

„Oheň. Kdo rozdělá oheň? Venca. Ne Lojza. Nechte Lojzu, tomu nikdy neshasne."

Lojza, spoutav krávě řetěz od hlavy k noze a uvázav kozu k trnině, vybral si z hromady paliva třísky a slámu a podal Rudolfovi sirku.

„Zapal," vyzval ho.

Rudolf se zarděl pod pohledem celé společnosti. Neohrabaně škrtl sirkou po kameni. Hlavička ulétla. Lojzek klidně podal druhou a radil, jak škrtnouti. Sirka chytla, ale Rudolf si spálil prsty. Zahodil sirku, foukaje na ruku.

Lojzek podal třetí. Malá hranička vyšlehla plamenem uprostřed klubka dětí, které jí zakrývaly kabáty i sukněmi.

„Přikládej větší kousky," radil Lojza „a pozor, ať ti nechytí rukáv!"

Rudolf byl šťasten. První oheň, který rozdělal! Byl na něj hrdý. Takový oheň! Jak to hořelo a praskalo! Kouř štípal do očí, zvláště, když tam hodil čerstvou lískovou větev, ale ať. To byl *jeho* oheň!

„Oheň chce nejraději suché, pravda?" tázal se a zrudl, když se všechny děti smály takové otázce.

„Co pak tam v Praze nemají oheň?" šuškala si děvčata.

„Vede sem také Venouš Dolejších," hlásil Honzík, jenž postával stranou od ohně.

„To k vůli Lojzkovi."

„A Pepánek s Vojtou vedou sem od potoka."

Děti se rozběhly jim vstříc, aby jim pomohly vésti dobytek.

„Vojta nese nějakou cihlu v náručí."

„To je buchta, ne cihla. A Pepánek také něco nese v čepici."

„Juchej," křičel Palivec nadšeně. „Samé homolky."

Lojzík vzal kozu za provaz a přivedl jí ke křovině, pod níž bujely neposečené trsy čapího nůsku, totenu a jitrocele. Koze zatřásla se mlsná brada laskominou. Dobrák Honzík nese jí odkudsi i hrst jetele a koza přebírá se velkopansky v kvetoucích paličkách.

Venoušovi udělali hned místo u ohně.

„Jako vrabčí hnízdo," usmál se. „Vždyť jsem si to myslil. Hoši!" zvolal velitelsky. „Postavíme si plotnu, chcete?"

„Plotnu, plotnu!" křičel zástup rozjařeně.

„Budeme brambory péci i vařiti!"

„Chlapík je Venouš! Pusťte ho! Nepřekážejte mu."

„Tuhle v mezi vyhrabeme pec. Přineste v čepici hlínu. — Semhle postavíme komín. Potřebujeme čtyři ploské kameny. Má někdo hrnec?"

„Mařka má tuhle hrnec od oběda."

„Hrnec čistě vymýt. Brambory se lžicí oškrabou."

Úlohy hned rozděleny. Děti se rozběhly. Přinášejí hlínu a kameny, jiní dlabou pec v mezi. Děvčata myjí hrnek a škrábou brambory. Nadšení zavládlo v malé domácnosti. Venouš lepí již komín a vymazává pleskáče hlinou. Hrnec přilehne na ně jako na plotnu.

Také homolky se strouhají nožem na posypání bramborů a Pepánek se vzdává svého másla v chlebě na jejich omaštění. Ferdáček poslán na louku k mezi, aby natrhal kmínu. To bude dnes večeře! A ještě se našel jeden hrnek. Ve chvilce bude nová pec a tam se uvaří polévka. Kyselá s bramborami, zalitá mlékem. Mléko se nadojí čerstvé a šťovík dá kyselost. Místo krupek nadrobí se chleba. Vojta nabízí buchtu. Z tvrdého chleba nadělají topinky. Ale kde vezmou česnek? Z nejbližší chalupy?

Ne, jen nikam do chalupy. Sami si pomohou nějak a kde to nepůjde, obejdou se bez toho.

Má někdo sůl?

Lojza měl. Opravdu ten pamatuje na všechno. Je div, že i česnek nemá.

Brambory na loupačku se budou péci ve hlavním ohni. Je už dost popele? Kde pak? Teprve trochu uhlíčků. V popelu se upekou, jako buchtičky. Nespálí se. Nejlépe jamku vyhrabati a obložiti kameny. Kameny se rozpálí a pekou pak samy. To je nějaká chuť — brambory z horkého popela. Rudolf obchází oheň a pozoruje celý ten život a rozjaření. Je sám nadšen, že by zavýskal. Slamáček má na stranu, všecek hoří a přikládá stále. Honzík nese náruč klestí až z lesa a klade je k ohni.

„Děkuji ti, Honzíku," oslovil ho Rudolf laskavě. Pojď sem, sedni si a přikládej také!"

Honzíkovi se rozjasnila tvář. Zasmál se jako hříbě.

„Ještě tam mám hromádku, hned tu s ní budu!"

Přinesl, usedl k Rudolfovi a vytáhl z pravé kapsy dýmku, kterou si sám vydlabal z jalovcového kořene; z druhé měchuřinu s tabákem, jejž usušil z nati bramborové, ořechového a růžového listí a marjánky. Nacpal, zapálil a podal kamarádovi.

„Kuř!"

A Rudolf kouřil. Po chvíli vyšly na světlo jiné podobné dýmky a domácnost teprve nyní byla úplná. Ženy vařily, mužští kouřili. Nescházela ani sem tam hádka v té četné rodině.

Lojzek stál podál ohně drže kozu za provaz a se zájmem, jemuž nic neušlo, sledoval kutění soudruhů.

Když viděl, že Rudolf oslovil sám Honzíka, rozjasnily se mu oči. Rudolf věděl, kde ty oči jsou. Pohlédl tam a zarděl se.

„Já ti podržím kozu," nabídl se Lojzovi Rudolf, bafaje štíplavý kouř v kotoučích, až koza zamrskala krátkým ohonem, znepokojena spáleninou.

„Pusť, já mu popasu sám! Nech —" zápasil s ním Honzík.

Lojza byl blažen. „Víte co, kmochánkové" — prohlásil — „koza není žádná milostpaní, abychom jí služebníkovali. Uvážeme ji hezky zdlouha, ať dělá, co umí, a my si pěkně sedneme k ohni, což?"

Rozhodnutí přijato s veselím. Usadili ho k ohni na čestné místo, kde to nekouřilo a Rudolf mu rád předal dýmku míru, neboť měl jazyk už celý spálený a chut na něm, jako by kouřil sukno z nejlepší vlny s vatovanou podšívkou.

Nikdo se nemohl dočkati, kdy už budou brambory uvařeny. Stále píchali do nich noži. Venouš přimazával komíny, řídil tah a třídil palivo. Vojta seděl s čepicí na klíně, plnou strouhaného sýra a čerstvých topinek.

Franta Palivec přiletěl udýchán. Nesl z lesa syrovinky a dva hřiby. Hřiby se hned rozkrajují do polévky a syrovinky se upekou na špejlích. Již syčí jedna na ohni pouštějíc „mléko" a hospodyňka ji posypává solí polykajíc sliny.

První sousto nesou Lojzíkovi a Venoušovi. Rudolf čekal sám na ně a sklopil hlavu. Dostal potom taky a hned se dělil s Honzíkem.

Lojza se na něho usmál a Rudolfovi je nějak blaze. Hned by ho objal, Ale Lojzek je chladný — smál by se mu snad.

Konečně jsou brambory měkké. Scedily je hospodyňky opatrně pod pokličkou a sypou na „talíř". Z lískových prutů čistě oloupaných upletena totiž „líska", jako na sušení švestek. Brambory kouřící se tvoří na ní bílou hromádku. Hospodyňky sypou ji tvarohem a kmínem a polévají Pepánkovým máslem na lžíci rozpuštěným. Polévka bude co nevidět. Kde je Venouš? Proč nesedá? Šel prý si umýt ruce do potoka. Nevídáno velebný pán — mýti ruce. Zavolejte ho! Již jde. Křičí, že nese raky. Uvaří je ještě po polévce. Tak už sedat, sedat! Všichni usedli kolem lísky.

Něco tak chutného nejedli jaktěživi. Ani Rudolf prý ne a ten jídal snad samé mlsnoty. Líska je již prázdná. Sbírají s ní drobty bramborů a tvarohu. Sedět ještě! Lojza s Venoušem vyberou z ohně pečánky. Budou tu hned. Možno zatím i dýmku nacpat. Polévka bude také co nevidět.

Chyba je, že mají dohromady jen jednu lžíci. To je zdlouhavé, ale zatím se mohou snísti brambory a topinky. Dobytek se již ani nepásl. Ležel většinou a přežvykoval. Lojzkova koza ležela u samého keře a žvýkala zamyšleně pomrskujíc krátkým ohonem a přimhuřujíc oči proti ohni. Dlouhá brada se jí chvěla v odlesku ohně. S večerním bezvětřím naplnila se líska kouřem, jenž se rozlil v šedých proudech dolů pastvinou až k louce, jako jarní přívaly. Ve vzduchu páchla spálenina zemáků a dětského tabáku. Lán polí až k lesu potemněl dlouhým stínem. Lidé vytráceli se již z něho polními cestami a úvozy ke vsi. Jel také Jakub Bartošů a Pepánek snažil se marně chytiti hříbě pobíhající kolem vozu, aby ukázal své umění v jízdě. Od myslivny zaštěkali psi. Padala rosa.

„Hoši, bude čas k dojení, dostanete už doma!" pamatoval Lojzek spolustolovníky a odvazoval kozu. Rudolf sehnal krávu a rozpoutal jí řetěz. V táboře nastalo živé hnutí. Oheň pokryt zemí a kameny. Děvčata drhnou v lesním potůčku hrnce od sazí strašně zakoptěné a mastné. Naříkají na tu práci. Ani písek a hlína tu nic nepomáhají. Pastvinou rozléhají se roztroušené pokřiky, dupot nohou, hvízdání, zpěv a řinčení řetězů. V lese jako by se s večerem probudila ozvěna.

Vzbudil ji Franta veda kozu po mezi a výskaje — „ju — hé!" Byla ještě opravdu jako rozespalá.

„Hnúk! Unkase!" znělo odleckud, ale ne už posměšně.

Na polní cestě shluknul se dohromady zástup dětí a dobytka, jako živý had bouřící pod sebou prach a hlučící různými hlasy.

V zadu Ferdáček s Vojtou přihánějí unavené telátko, které myslí, že mu patří celý svět a všude že se musí lístek uškubnouti. A pro ten lístek si vleze zrovna do

prostřed „škody" svými nemotornými nohami, podobnými chůdám. Je to přece jen telátko. Co s ním?

„Rád bych věděl, zda-li takové tele také něco myslí" — uvažoval Vojta „a zdá-li se mu něco ve snu na př. o jeteli nebo o zeleném chrástu —?" —

Ferdáček mlčí a myslí na své kalhotky, které utrpěly na výpravě proti Apačům. Co řeknou doma? Bude zle asi. Kouř z pasáckého ohně táhl se již docela tence po otavě luční podoben ranní podymě a vrbiny zvedly se z něho jako víly s podkasanými sukněmi. Smály se v záři posledního pozdravu slunečního, jenž zlatil obláčky nad Plešivcem.

Celé údolí v rámci svých hor a lesů přivíralo v blahém klidu oči, unavené světlem a suchem dne. Dlouhý stín, dlouhý a přímočarý vrhly jedle po stráni do kvetoucího vřesu, soumrakem pohnědlého, do vadnoucí již nažloutlé nati zemáků, na ocelově modrý květ poprášené čekanky u cesty, na bodliny strniště, zarůstajícího svěžím mladým jetelem.

V úvoze zapištěla kola pluhu na nemazané ose a zahrčely „vláče", bouřící prach za pluhem v loudavém oblaku. V močále u lesa zarokotal žabák a v poli zapištěla myš, chycená lasičkou. Na mezi u školky vskutku zdvihlo se hnědé štíhlé tělíčko její v pozorném postoji. Až do strašně závratné výše zalila se nebes tůň ohněm západu, jako by celý svět za temným již Plešivcem vzplanul požárem. Vysoké jedle na temeni památné hory byly na plamenném podkladu ostře narýsovány jako okenní rámy na budově vnitřním požárem zachvácené.

V myslivně se zase rozštěkali psi. Lojzek s Rudolfem „vedli" okolo a byli poznáni. U fořtů už chystali na zahrádce večeři. a na ten hluk všichni vyšli do cesty.

Paní doktorová objala něžně Rudolfa a hlas se jí třásl, když si ho vedla do myslivny. Lojza vedl dobytek domů.

„Dítě, dítě, co jsem poměla dnes starostí pro tebe," vzlykla.

„Ukaž se — pak —" přitáhl ho blíže pan doktor k světlu lampy do altánku — „inu, junák — jako by byl o něco vyrostl, Pepíku, za tu dobu, co jsme ho neviděli — co říkáš?" obrátil se k bratrovi fořtovi.

„Čvach," přisvědčil dřevěný jelen, který si už lesního tak osedlal za dobu své služby, že za něho i mluvil.

„A je nějaký samostatný" — zdálo se paní fořtové.

„Inu, cítí už také na sobě těžkou zodpovědnost — jako pasák kozy — to není maličkost."

„A páchne strašně kouřem a bahnem a nevím ještě čím," naříkala paní doktorová. „Takhle mi, hochu, do postele nesmíš. Vykoupám tě na noc a převleku. To by vypadaly ty peřiny."

„Já budu dnes spáti s Lojzou!" prohlásil Rudolf.

„Cože?" hrozila se máti. „S Lojzou? A kde, pro Boha?"

„Neřekl jsem, jak sesamostatní?" smál se doktor.

„A mám už hrozný hlad," přisedal hoch dychtivě ke stolu.

„A kde je ten skolek chleba a homolky?"

„O je," máchl Rudolf rukou, „to už jsme si také upekli ještě brambory a uvařili polévku na pastvě."

„A všechno snědli?"

„Všechno," svědčil Rudolf bodře maje už plná ústa. Snědl nejen jablečný kompot se čtvrtkou kuřete, ale jí už druhý krajíc chleba. Při prvním si ani nevšiml, že není namazán máslem.

„Tu je ještě kousek závinu od oběda" — podala paní fořtová.

„Ježíši dobrý — paní švakrová, to snad nemyslíte vážně —" hrozila se Rudolfova máti. „Vždyť takhle z chlapce uděláte nenasytu, pohádkového bumbrlíčka, který nás všechny sní. Jen se, prosím vás, podívejte, jak hltavě a nezpůsobně jí. Nebude smět ani do společnosti, budou si na něho ukazovat. A stloustne — na konec a dostane ztučnění srdce."

„Drahoušku, pamatuj jen, jak jsi vzdychávala, když se ti v jídle přebíral a nic mu nechutnalo —" podotkl doktor.

„Čvach," svědčil jelen — „Tomu není ani tak dávno!"

„Všechno ve své míře, tatínku" — odvětila Rudolfova máť — „a již dost, hochu," pravila a vzala mu další kus závinu z ruky. „Nespal bys, já tě znám. Na noc není vůbec dobře mnoho jídat a u tebe obzvláště; převaluje se pak a sténá až hrůza. Co jen já jsem s ním už zkusila."

„Mařko, ohřej vodu v kotli," kázala paní fořtová děvečce „a postav dřez do síně. Nezapomeň také na plachtu k utření."

„Já bych prosil ještě o mléko," prohlásil Rudolf.

„To je opravdu již na strach," děsila se jeho máť — „ne — už nic, onemocněl bys. A čím to jen čpí — i vlasy mu páchnou."

„Já jsem kouřil," vysvětlil Rudolf. „Honzík mi půjčil svou dýmku a nacpal mi nati a ořechového listí s marjánkou."

Všichni se smáli.

Jelen se už rozkašlal.

„Čemu se tam ještě naučí," vzdychla nešťastná máť. „A potom že Lojzek — spolehnout na Lojzka —"

„Lojzek také kouřil a jak to teprve umí. On ani neplije!" A hoch maje rozjásané srdce a žaludek sytý rozpovídal se radostně o všech událostech šťastného dne. O plavbě lodi po Marañonu a indiánské výpravě, o salamandru, o Venoušově mlýnu a homolkách s jablky, o plování a štěkajícím zoufalém Vořechu v neckách uprostřed rybníka, o Pepánkovi, který přeplul rybník, o Palivci, který vydrží *půl hodiny* pod vodou, o pastvě a ohni, který sám rozdělal. Líčil, jak ten oheň hořel a pálil a čadil. Takhle vysoko šlehal! Takových bramborů se sýrem nejedl ještě jak živ. Jednomu chlapci tam propálili uhlíkem kabát — dali mu ho do kapsy a také jemu chtěl jeden kluk podstrčiti uhlík, když sedal, ale Lojzek mu dal pohlavek.

„Můj Bože — jak by snadno mohl uhořeti," — děsila se paní doktorová. „Rozumného člověka při tom není!"

„A koza ležela zrovna u mne. Takhle žvýkala a vousy se jí třásly. I zatahat se mi dá za ně. A Ferdáčkovi Apačové v lese roztrhli kalhotky až nahoru. Lojzek mu je sešíval na těle" — vyprávěl Rudolf páté přes deváté, ale s neutuchajícím nadšením.

Vojta Pepánků mu dá dva úle s medáky a Venouš mu ukáže své stroje — zívl konečně unaven. (Pokračování.)

LITERATURA.

Dr. Jos. Karásek, „*K. J. Erben*". Obrázek životopisný a literární. Nákladem Josefa Pelcla v Praze. „Chvilky" č. 49, stran 32 za 20 hal.

Perfektní znalec nejen životních osudů a celého literárního díla svého miletínského slavného rodáka, zhosťuje se několika takořka jen zběžnými črtami úkolu, v titule spisku si uloženého. Oč však je stručnější, o to hutněji, soustředěněji a hospodárněji zachází se svou látkou. Viděti na prvý ráz, že mu bylo zápasiti s místem, s rozměry tisku, jež nesměly býti překročeny. Je to škoda i zisk. Škoda pro to, že dr. Karásek je povolán napsati studii, jež nám o Erbenovi v literární historii dosud schází, zisk, že čtenář ze spisku přítomného zmocní se jediným hltem hledané informace.

V životopise nalezám nejednu zcela novou detailní zprávu rodinnou od přesného výpisu z matriky počínajíc až k přestěhování kostí nebožtíkových s košířského hřbitova na olšanský r. 1908. Oceňuje pak autor básnickou činnost Erbenovu, vystihuje zcela správně, co třeba rozuměti v pojmu ducha národního, české duše při uměleckém díle. Že třeba tu nejen m y s l i t duchem národa, ale jím i c í t i t. A to dovede jen jedinec ryzí, nezkřížené a nezkalené krve, typ racy.

Nové a velmi zajímavé jsou citáty z Erbenova dopisu, psaného St. Vrazovi r. 1842, a jenž v chorvatském překladě byl rok na to otištěn v „Kole". Věta čelí proti Sabinovi a Máchovi: „Konečně začal se v časech nejnovějších i duch moderního rozervanství do básní českých vkrádati, avšak duch tento již u ostatní větší části spisovatelů zřejmý odpor nalezl, národ pak tak málo si ho všimnul, že o něm ani neví." Erben, jak známo, nebyl ctitelem Máchova „Máje".

Dr. Karásek líčí také ethnografickou a sběratelskou činnost Erbenovu, všímá si jeho prací historických a literárně historických a posléz i přátelských jeho styků. Z těch vidno, že žijící současníci Erbenovi pp. Ad. Patera a Jos. Rank měli by tu ještě promluvit. Že mají zajímavé vzpomínky, naznačil nedávno ve feuilletonu „Nár. Listů" p. Jos. Rank. Povzbudí-li je k tomu dr. Karásek, i v tom bude jeho zásluha. *—pa—*

* Nákladem J. Otty vyšel překlad Jiráskova: „*Proti všem*" pod názvem „*Wider alle Welt*" z péra Josy Höckerové ve dvou dílech. Překlad opatřen je úvodem Jaroslava Kampra. — Týmž nákladem vyšel první díl „F. L. Věka" v nádherné úpravě s illustracemi A. Kašpara, vystihujícími výborně duch doby a charakter osob.

Na vánočním knižním trhu právě objevily se opět čtenářům zajisté známé *Kiplingovy dvě „Knihy džunglí"* v novém překladu Miloše Maixnera a dra. J. Šimánka, opatřené illustracemi S t a n i s l a v a L o l k a a vydané nakladatelstvím Hejdy a Tučka v Praze. — Původní překlad Pavly Moudré vynikal skutečnou poetičností; pp. překladatelé nového vydání setřeli poněkud básnický vzlet stylu a dikce, tak typický právě při tomto díle Kiplingově. Kniha je nádherně vypravena, a illustrace, byť každá z nich nevystihovala plně představ čtenářových, jsou ozdobou tohoto krásného a poetického díla. *T.*

* Nákladem „Dědictví Komenského“ vyšly tři pěkné publikace pod vánoční stromek v zamlouvající se úpravě: Je to především Erbenova pohádka „*Zlatovláska*“ s krásnými barevnými obrázky od Artuše Scheinera, dále „*Alšovy Pohádky*“ s textem V. Říhy (dr. V. Tille) a osmé vydání Karafiatových „*Broučků*“.

* Španělský žurnál „Nuestro Tiempo“ otiskl mnoho odpovědí španělských vynikajících literátů na dotaz o příčinách rozšíření pornografické literatury, která tam velmi bují. Literáti poukázali hlavně k tomu, že po té literatuře je velká poptávka a tím tvoří těžiště knéhkupeckého trhu vůbec. Avšak kdyby tisk nevěnoval takovým románům a publikacím tolik pozornosti (arci, zaplacené), dalo by se literární takové býlí odstraniti a vkus obecnosti zlepšiti i zájem pro dobrou belletrii probuditi. Od tisku to závisí.

TÝDEN.

* Známý českoamerický pracovník, žurnalista a spisovatel Tomáš Čapek, rodák z Krašťovic na Strakonicku, oslavil 6. t. m. své padesáté narozeniny. Do Ameriky odjel již r. 1880 jako devatenáctiletý jinoch za svým starším bratrem Janem Vratislavem, který vystudovav pražskou universitu odjel r. 1871 do Clevelandu redigovat svobodomyslný týdenník „Pokrok“. V Americe studoval práva, novinařil a organisoval český život, otevřev si v New Yorku r. 1895 samostatnou advokátní kancelář. Tu vedl až do července loňského roku, kdy byl povolán za vicepresidenta nově zřízené Bank of Europe, která navazuje čilé styky zejména s Čechami. Před tím byl Tomáš Čapek, jenž vydatně pracoval též pro politické povznešení svých českoamerických krajanů, i poslancem státního sněmu nebrasského a hlavním spolupracovníkem předních svobodomyslných týdenníků i denníků českoamerických. Před sedmi lety byl na Slovensku, na Balkáně a v Uhrách, a výsledkem této cesty byl cenný spis „*The Slovaks of Hungary*“, první správně informující kniha tohoto druhu napsaná cizím jazykem. Vedle veliké řady politických, národohospodářských a kulturních statí, psaných po léta o českých poměrech do angloamerických listů, napsal Čapek i cenné Památky českých emigrantů v Americe a právě nedávno u nás široký zájem vzbudivší spis „*Padesát let českého tisku v Americe*“, kde dopodrobna, dokumentárně a s pílí zrovna mravenčí vypsal zajímavou historii českoamerické práce publicistické a literární od doby, kdy se „v Americe narodila první česká písmenka“ (Viz Zvon, XI.). —*n*—

* Viktor Pětrovič Burenin, nar. 5. března r. 1841 v Moskvě, oslavil v těchto dnech 50letou činnost literární. Svými humor. pracemi obrátil k sobě pozornost. Literární kritice se věnoval od r. 1865 a od r. 1869, kdy A. S. Suvorin založil „*Novoje Vremje*“; v tom listě působil a působí po dnes. Burenin se řadí k nejlepším ruským pamfletistům literárním, stal se u odpůrců nenáviděným tak, že ho nazvali „korolem skvernoslovov“ (králem hánců). Jeho některé pamflety, jako „Mertvaja noga“, vyšly v dvacátém vydání. Z jeho prací kritických a ze studií literárních nejcennější jest úvaha o Turgeněvovi. Kromě dvou svazků kritických a literárních úvah vydal mnoho svazků drobných prací humoristických a satirických.
K. V. H.

* V těchto dnech byl slavnostně otevřen dům „Towarzystva Naukowego“ ve Varšavě. Myšlenka vybudovati vlastní útulek pro pěstování styků učenců a literátů polských vznikla dávno, ale teprve r. 1907 utvořil se zakládající komitét, v němž mezi jinými zasedali Alex. Jablonowski, Punkiewicz, liter. badatel, básník a literát Felic. Faleński atd. Prvé slavnostní zasedání učenců a spisovatelů polských, soustředěných v tomto spolku, konalo se 27. listopadu 1911 v nové vlastní budově. „Tow. Naukowe“ má pro ruské Poláky velký kulturní význam a proto vybudování domu toho budilo zájem v celém Polsku. O

Staročeské rozsudky. Dne 4. Januarii 1692 při ouřadě horaždějovském vyřknuty — bez výslechu — následující rozsudky:

1. „U Jiřího Zahradeckého, že v den nedělní poslední rorate v komíně oheň vyšel, má arest v rathause podstoupiti a pokuty 10 kop míš. dáti.“

2. Dívčice Jana Pastejříka že s loučí do maštalle šla, „má hospodář na oheň lepší pozor dáti a své dívčici dobře hřbet zapráskati“.

3. „Že mydláři ušlé svíčky dělají a mejdlo za 8 prodávají, mají se napraviti. — Svíčky oupravněji dělati, mejdlo po 7 prodávati; jestli by to neučinili, tehdy má se jim mejdlo i svíčky pobrati a oni arestem stíženi a pokutováni býti.“ —

Z archivu horažďovického.

V Praze dne 15. prosince 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Je nutno ještě o něčem se zmínit, nač bych sám byl nepřipadl. Ale v „Jiráskově Litomyšli" letos vydané dotkli se toho, bylo-li, zkrátka řečeno, nějaké literární žárlení mezi námi, mezi Šmilovským a mnou. Nežárlil jsem na něj. Já žárliti nemohl. Byl jsem literární začátečník a sám s sebou nespokojený; působilyť mi mé práce často trudné chvíle, kdy mne přepadaly pochybnosti o nich. Šmilovský pak byl už hotový, ucelený literát, obecně uznávaný, jehož prací jsem si upřímně vážil.

Šmilovský jistě také nežárlil, neboť hleděl na mé práce, domnívám se, asi rovněž tak, t. j. jako na pokusy. Jemu, realistovi, jistě se leccos v nich jako romantické nelíbilo. Sám se o tom nevyjádřil. Nemluvil o mých pracích; až teprve když vyšla v Květech r. 1880 povídka „U rytířů", řekl mi, to že je česká povídka. V těch slovech a jak je řekl, cítil jsem uznání.

Snášeli jsme se dobře a sblížili jsme se tak, že již o prvních prázdninách (r. 1875) přijel k nám do Hronova, kdež pobyl čtrnáct dní. Bydlil v hostinci „u modré hvězdy". K nám nahoru chodil denně, obyčejně odpoledne, na zahradu, kdež se v lázničkách koupával v „ostré" vodě a kdež jsme často svačili pod košatými javory nebo v prosté, laťové besídce. Rozumí se, že jsme vycházeli do okolí, do lesů, zvláště do Maternice; také jsme si zajeli do Police k mému bratranci doktoru Prouzovi. Z Police jsme vystoupili na Hvězdu, kdež se Šmilovskému velmi líbilo.

V Polici navštívili jsme také Tomka, s nímž se Šmilovský po prvé setkal r. 1867 v Klatovech, když tam Tomek byl vyslán předsedat při maturitní zkoušce. Tomkovi se tenkráte v Klatovech dostalo ještě jiné, neočekávané funkce. Professoru Jindřichovi Niederlovi se právě narodil synáček, a Tomek, jak zapsal, byl tomuto synáčkovi kmotrem „při křtu dne 25. července v 6 hodin k večeru". Šmilovského v Polici rád uviděl. Pozval jej i mne na výlet, který právě nazejtří (12. srpna, dle Tomka,) chystal do skal na Hejšovinu v sousedním Prusku. I vydali jsme se tam za Tomkova vedení ve společnosti velmi četné a veselé.

Jiný výlet jsme se Šmilovským podnikli z Hronova, zase do skal, na Bor, a také ne sami dva. Přijelť za námi do Hronova ředitel Tille a s ním professor Ottomar Šťovíček. Pod Bor jsme zajeli vozem a tu pod Borem zůstal také obtloustlý Šťovíček, jemuž se nechtělo do prudké stráně. I stoupali jsme jen my tři, ředitel Tille, Šmilovský a já. Byl krásný, srpnový den. Nebe jasné, vzduch čistý, žádné „požárno", jak u nás říkají zamžení po horách za horkých dnů.

Ředitel Tille byl pořád v čele. Statečně stoupal do stráně, pak mezi pískovcovými balvany, nehledě za sebe. Ani se neohlédl, až pak, když stanul, to již vysoko, na ohromné, šedé skále. Tu se mu rázem otevřel veliký, daleký rozhled strání dolů přes rozmetané, obrovské balvany pískovcové do údolí a dál na chlumy a kopce, na oupady a doliny, na širé lesy v nejrůznějších toninách zeleně, od tmavé do černa až do vzdušného modrava, na strakatinu luk, polí a políček, na pruhy světle zeleného lnu mezi nimi, na roubené vesnice, na osamělé chalupy bělající se v stromoví, na všechen malebný, pohorský kraj v zářivém, srpnovém dnu.

Ředitel Tille překvapen stál na balvanu okamžik mlčky; než pojednou, on vždy

vážný muž, okouzlen, stržen rozkošným pohledem zazpíval první verš známé písně: „O, jak jsi krásná vlasti má! —"

To bylo r. 1875. Dvě léta po té rozloučil se Šmilovský s gymnasiem a nastoupil úřad okresního školního inspektora. Po čase, již po jeho smrti, dověděl jsem se náhodou, že jmenování to nebylo bez nesnází, že ouřady se ohlížely na jeho spisovatelství a na to, že ve svých spisech líčil i ouředníky!

Šmilovský stál o ten úřad z příčin zdravotních.

Hlásilať se mu rozedma plic a mluvení ve škole mu nesloužilo. Tomu při inspektorství zhruba ušel, jiné svízele mu však nastaly. Jízdy po okresích litomyšlském a poličském, často krajinou kopcovitou, odlehlými kouty pohorskými, kdež nebylo řádného hostince, kdež se musil spokojit s jídlem všelijakým, jistě mu nesvědčily. A úřad sám, myslím, také ne. Z některých narážek Šmilovského jsem seznal, že se zklamal. On i učitelstvo byli navzájem nespokojeni.

Toho času jsem učil už na reálce, a se Šmilovským, jenž často odjížděl z Litomyšle, scházel jsem se už pořídku. Než o tom až později.

XV.

Co mne v Litomyšli také překvapilo, bylo městské zřízení. Litomyšl měla a má podnes dvě hlavy: purkmistra a místního starostu. Purkmistr spravuje všecku obec, původní město v bývalých hradbách i předměstí, starosta pak vlastní město, pokud se týče hlavně jmění, kteréž má jen město, a to velké jmění, celý velkostatek s rozlehlými lesy u Sloupnice, Hrádku, Budislavi a Mladočova, a městskou spořitelnu. Dvojí hlava, dvojí výbor. Jednota z toho nevalná. Ale purkmistr a starosta může být i v jedné osobě.

Když jsem se dostal do Litomyšle r. 1874, byl Václav Faltis purkmistrem a starostou zároveň. Ale již od jara 1875 zůstával jen purkmistrem. Bylť v dubnu tohoto roku za starostu zvolen Antonín Němec, narozený r. 1808, tedy v čas volby sedmašedesátiletý, do nedávna emigrant, muž zajímavý.

Když r. 1848 litomyšlská, občanská garda vypravila se na pomoc Praze za vedení váženého měšťana Jos. Buchtela, účastnil se té výpravy také Němec. Garda přitrhla pozdě, musila se dát na ústup; šťastnou náhodou ušla běchovickému vraždění, a také pak vojsku, jež ji stíhalo. Po mnohém nebezpečenství dorazila šťastně do Litomyšle. Josefu Buchtelovi se neprominulo, že byl jejím vůdcem. Vojáci jej přepadli v jeho domácnosti. Z Litomyšle jej dopravili na hrad pražský, kdež jej několik měsíců věznili a všelijak soužili, až jej, na těle sešlého, odevzdali trestnímu soudu. Tam jej odsoudili k šestiměsíčnímu žaláři a s ním jeho přítele, litomyšlského mlynáře Antonína Němce. Ten však ujel v čas z Čech a usadil se v Srbském Bělehradě, kdež se mu jako mlynáři výborně dařilo. Po letech se vrátil do Litomyšle a tu pak zvolen za starostu.

Připomínám si, jak jeho protivníci proti němu před volbou agitovali, jak se roznášelo a šeptalo a povídalo, že Němec se jen tak z Bělehradu nevrátil, že musil ze Srbska uprchnouti, poněvadž se na něj proneslo, že dobře věděl o vraždě knížete Michala Obrenoviče.*) Než pásmo ničemných lží nepomohlo. Němec byl zvolen a zůstal místním starostou, tuším, až do své smrti r. 1881. Byl nevelké postavy, širokého, zarudlého obličeje, šedobílých vlasů, bílé brady, těžké chůze, pokulhávaje na jednu nohu, na pohled i chováním drsný. Od něho lišil se elegantním zjevem purkmistr Faltis, muž vlídný, ochotný, ale měkký u srovnání s rozhodným Němcem, rázným Čechem, kdežto v rodině Faltisově ještě němčina dost panovala.

A že je řeč o starostech a purkmistřích, nemožná minouti radnice a její kanceláře a v té kanceláři starého kancelisty, více než šedesátiletého s krátkými, sivými kníry. Vídal jsem ho někdy, an jde z ouřadu nebo do ouřadu, poněkud nahnutý, s pochýlenou hlavou; jen na této cestě jsem ho vídal a skoro nikde jinde. Tak se mi zjevoval starý městský ouředník, vdovec, jehož tři dcery se provdaly do Srbska, osamělec, jenž na veřejnost málo vycházel. Dobu dost dlouhou jsem nevěděl, že je to starý lyrický veršovec i dramatický spisovatel, jenž vydal dvě dramata tiskem.

Později jsem o Josefu Valouchovi zvěděl více. Byl synek litomyšlský, vyučil se pekařství, šel pak na vandr, ve světě pobyl šest let, dlouho také v Brně a v Praze. Pražský pobyt na něj zajisté nejvíce působil. Asi r. 1836 vrátil se do Litomyšle a dostal se pak do kanceláře na radnici; psal tu za časů Jana Sudiprava Rettiga, zkoušeného radního, manžela Magdaleny Dobromily Rettigové, za nezkoušeného radního Františka Jelínka, mistra řeznického, prvního historiografa litomyšlského, děda Eduarda Jelínka, psal tu

*) Zavražděn r. 1868 v parku Topčiderském.

v kanceláři všelijaká ouřední akta a doma básně i divadlo, a dočkal se toho, že první jeho kus sehráli v Praze jednou v neděli odpoledne (r. 1853), v kterouž dobu jediné bývala tenkráte česká představení v stavovském, nyní německém divadle na Ovocném trhu.

Mikovcův „Lumír“ hlásil toho roku v čísle (47) ze dne 24. listopadu:

„V neděli bude v prospěch pana Viléma Graua původní novinka: „Nathanaël a a Ajajka“, o němž již zmínka byla v časopise našem. Pan Valouch, měšťan Litomyšlský, pouhý to autodidakt, osvědčil schopnosti své některými lyrickými pokusy. Jsme velice dychtivi na jeho první dramatický plod — —“

V příštím čísle, ze dne 1. prosince, oznamuje „Lumír“, že se dne 27. listopadu (v neděli odpoledne) hrál obraz z patriarchálního života „Ajajka a Nathanaël“. „Obecenstvo bylo velice dychtivo na výsledek originálu, letos již druhého výtvoru autodidaktické poesie. Pan Valouch byl u výsledku šťastnější nežli jeho předchůdce, ačkoliv i jemu nezběhlost v dramatické formě, pro samouky přeobtížné, ne-li nedostižitelné, při celé práci velmi vadila.“ A dále: „Všecka kritika shoduje se u výroku, že p. Valouch má patrné básnické vlohy, ale ne dosti vytříbené, k divadelnímu básnictví nedozrálé.“ A toto ještě z kritiky: „... Z pěkných, vskutku poetických myšlenek a z útlých obratů Valouchovy činohry těšili jsme se skutečně, škoda jen, že rušeny byly neobratností scenickou.“

S představením byl Mikovec naprosto nespokojen, „protože se strany herců velmi pokulhávalo; jen paní Kolárová (Ajajka), pan Chauer (Dothan) a p. Šimanovský (Nathanaël) z ostatní bídy vyhorovali. Nejšpatněji se držel p. Grau (Norok), jenž skoro samojediný postačoval pochovati tuto novinku. Pan Grau ječel a zuřil až hnusno a choval se vůbec tak, že nás ošklivostí naplňoval“. — A to byl beneficiant! Mikovec píše dál, že p. Grau „úlohu svou dokonce neuměl“ a ve své rozhorlenosti se diví, že pana Graua „dle zákonů divadelních“ netrestají pokutou peněžitou.

A ještě něco z té kritiky: „Východ slunce od p. Božka ml.*) zřízený, podařil se výtečně a hlučný povzbudil potlesk. Zvláštního čestného podotknutí zasluhuje zdařilý sbor od kapelního mistra Tauwitze.“*)

Byl-li Valouch v Praze podívat se na představení svého kusu, nevím. Tam už pak „Ajajku“ víc nehráli. Za to ji uviděl autor doma, příštího roku, 1854, na Karlově, když ten kus dne 14. února sehrála Zöllnerova společnost. Režii měl sám J. K. Tyl.

„Ajajka a Nathanaël“ vyšlo tiskem v Litomyšli r. 1860 a téhož roku také i druhý kus Valouchův „Obě Judity“, jehož látka čerpána je z dob Marie Teresie. Téhož roku vydal Valouch také brožuru: „Cena národnosti“. V ten čas byl i veřejně činný. Jeho přičiněním a Theodora Tomáška, tenkráte kapelníka ostrostřeleckého sboru, později ředitele hudby ve Františkových Lázních, byl v Litomyšli založen zpěvácký spolek „Vlastimil“ (1862). Valouch byl jeho prvním jednatelem. V čas, kdy já jsem přibyl do Litomyšle, žil už samotářsky. Až pak pojednou mu rozkvetlo ještě jednou jaro. Zamiloval se u věku více nežli šedesáti let; oženil se a měl děti.

Dnes lituju, že jsem se s ním blíže neseznámil. Byl bych od něho zachoval jistě mnohou zajímavou literární zprávu jakož i o staré Litomyšli. Naposledy jsem jej viděl o slavnosti, kterou slavil zpěvácký spolek „Vlastimil“ r. 1888 na památku svého založení před pětadvacíti léty. Pozvali mne, abych měl slavnostní řeč. V průvodu k řečništi na náměstí postaveném kráčel jsem vedle zakladatele spolku starého Valoucha, jemuž bylo sedmasedmdesát let. Snad jsem se mu zavděčil a potěšil jej místem ve své řeči, dotýkajícím se jeho osoby, jeho zásluh. Za nedlouho pak zemřel, ještě téhož r. 1888. Našli po něm nedokončený kus. Jmenoval se: „Děti jedné matky“.

XVI.

Vedle tichého kancelisty jiný městský ouředník, ne však tichý a samotářský, nýbrž hlučný a prudký, často sakrující a hromující, muž pěkné hlavy s orličím nosem, s krásnými do ryšava plavými vousy přes prsa měkce splývajícími, v zelené čepici francouzského střihu, s širokým, rovným štítkem a se stříbrnou portou — Jan Seemann, městský lesní kontrolor, pak nadlesní, typická figura staré Litomyšle.

*) Romuald Božek, syn znamenitého mechanika českého Josefa Božka. Také Romuald proslul jako mechanik. Jeho opticko-mechanické přístroje pro napodobení východu slunce a měsíce byly zavedeny v divadlech v Praze, Lipsku, ve Vídni.

*) Tauwitz Eduard, německý skladatel, narozen 1812 v Kladsku, † 1894 v Praze.

„Seemann" se psal, ale jinak mu v Litomyšli a v okolí neřekli nežli Zeman, jak se původně jmenoval. Rod jeho pocházel ze Strakova, vesnice na pokraji širých lesů nedaleko Litomyšle. Strakov byl začátkem minulého století víc český nežli německý. Ale škola, kterou tam tenkráte založili a o které litomyšlský děkan Paul rozhodl, aby byla německá, ponenáhlu zněmčila ves.

Tedy ze strakovských Zemanů pocházel náš pan lesní kontrolor. V Poličce na „podreálce" a snad už v Litomyšli ve škole i na děkanství psali jej „Seemann". Tak mu ten Seemann ostal a psal se tak napořád. Narodil se v Litomyšli, která, když mu bylo rok, vyhořela (1814). Vychodil obecnou školu, studoval na nižší reálce v Poličce, oddal se myslivectví, dostal se do služeb hraběte Harracha v Dolních Rakousích a v Uhrách. Seznal zevrubně krajiny při Litavském pohoří, kolem Neziderského jezera, seznal rozlehlé bažiny a mokřiny Hanságu, seznal tamější lid, myslivecký život, veliké hony i štvanice. Pojednou jej vytrhla z toho rušného života zpráva, že mu zemřel otec; matka oznamujíc mu to, žádala ho, aby se vrátil do Litomyšle a převzal po otci závod koželužský.

Poslechl, přijel, při řemesle však nevydržel. Přičiněním matčina strýce, prve jmenovaného děkana Paula, dostal se do služeb rodné obce nejprve jako policejní komisař, za nedlouho pak jako lesní kontrolor. Svěřen mu dozor nad městským lesním hospodářstvím.

Jako myslivec chodil v zelené čepici; dával si ji šít po francouzské modě, poněvadž byl veliký ctitel Francie, zvláště pak Napoleona I. Na vyjížďky do lesů, na hony míval velký plášť, kterému říkal po maďarsku kepeněk. A pořád, za mlada, za stara, s těmi krásnými, dlouhými vousy do ryšava plavé barvy, pak prostříbřené bílými prameny. Slušely mu znamenitě, tak že jej malíři malovali, jako Ant. Dvořák, o němž ještě povím, prof. Ferbr a naposledy prof. K. Šťastný.

Pro ty své vousy byl i svatým, na chvíli svatým, to když jednou v zimě, v den sv. Mikuláše, za husté vánice vstoupil v zimní čepici a v „kepeněku" do šeré světnice osamělé hájovny v budislavských skalách. Té chvíle byly v jizbě jen děti hajného. A jak se z nenadání zjevil na prahu posněžený muž dlouhých vousů v řasnatém plášti, lekly se a v té náhlé, svaté hrůze, že přišel sv. Mikuláš, padly na kolena a sepialy ruce. —

Ale ty pěkné, dlouhé vousy mnoho stály pana kontrolora, draze je zaplatil. Manželka jeho, pocházející z litomyšlského rodu Paulova, měla strýce podplukovníka a, mimochodem řečeno, tři bratry vojáky, generála u dělostřelectva, podplukovníka a vrchního štábního lékaře. Čtvrtý bratr byl vyšším úředníkem při dráze. Ale rodiny všech, také mimochodem řečeno, se zněmčily. Ten strýc podplukovník, Dressler se jmenoval, zámožný muž, žijící ve výslužbě, nerad viděl Zemanových dlouhých vousů. Snad mu byly znakem svobodomyslného smýšlení, jak tenkráte bývalo, a proto žádal:

„Ať ten Zeman dá ty fousy dolů! To se pro něj nehodí."

Ale Zeman neposlechl.

Podplukovník Dressler pak zemřel, a všichni jeho příbuzní dědili; jen paní Seemannové, své neteři, neodkázal nic a to proto, že „Zeman nedal ty fousy dolů".

Kontrolor Seemann byl s duší s tělem myslivec. A jako pravý myslivec dbal s láskou o své psy. Čtyři měl pořád. Časem však o hodně víc, když jedna nebo dvě feny se okotily a když při tom poskytl přístřešek i fenám cizím. Přišel Kavan, měšťan, starý kamarád, přišel jiný známý a řekl:

„Zemane, má fena, víš, bude se kotit, a doma byla by s tím svízel. Žena, to víš, ta to nevystojí a aby nebyly zlosti a mrzutosti — víš — tak na ten čas — moh' bys tu fenu vzít k vám —"

„A tak si ji sem dej!"

Kontrolor přijal Kavanovu fenu a třeba ještě jinou zároveň. Pak bývalo na táhlém nádvoří za Zemanovým domem přízemním, k němuž se z ulice stoupalo po schodech, náramně živo a hlučno, když se tam hemžilo třeba třicet psů, vyrostlých a štěnat. Paní Seemannová spínala ruce a křižovala se, ale aby muž neviděl, neslyšel. Před ním nesměla; pan kontrolor měl doma přísný regiment vůbec a v tomhle zvlášť. Běželo o psy a ty bral vždycky v ochranu, i když ten onen škodu stropil, ať prokousav si díru pode dveřmi, protáhl se z chlívce a shltal, o posvícení, celé prkno koláčů, nebo ať nedopatřením byv po vepřových hodech zavřen do komory, řádil tam mezi jitrnicemi. Pro takové a podobné kousky nesměli domácí panu kontrolorovi na psy žalovat. Jestliže se tak přece někdy stalo, zostra žalobníky odbyl, až se mu vousy potřásaly.

„Vy jste vinni! Vy a ne zvíře," zahřímal. „To nemá rozum, ale vy ho máte mít!"

Když byl ženichem, když měl jíti do kostela na oddavky, zavřel svého zamilo-

vaného psa anglického, jenž mu byl ustavičně v patách; zavřel jej, aby se mu o průvodu nepletl do cesty. Ale když ženich poklekl s nevěstou před oltářem, tu pojednou za nimi v lodi chrámové haf — haf! Anglický pes, jenž dobyl se, kdož ví jak, z vězení, se tak hlásil, žena se velikými skoky k oltáři. Ale jak doběhl a dostal se k svému pánu, ulehl vedle něho a ležel tiše po celé oddavky a tiše pak vyprovázel pána a svou novou, mladou paní domů.

Zamilovaní psi provázeli Zemana, rozumí se, o honech. Příprava k těm větším dála se vždy náhle a byla tudíž plna vzrušení. Pan kontrolor doma napřed nic neřekl, kdy hony budou. Doma vůbec jen málo hovořil; víc rozkazoval nebo mlčel, stoje často dlouhé chvíle u okna a vyhlížeje ven na ulici, vlastně na silnici k Janovu a k Benátkám. V jeho domácnosti uhodil hon vždycky z čista jasna.

Pan kontrolor či pak nadlesní přišel třeba o jedenácté z hospody a zkrátka poručil manželce, a když r. 1890 zemřela, své dceři:

„Ženy, zbudíš mne o druhé! Pojedu na hon.“

Úžas z náhlého rozkazu a z budění tak časného. Ale jen němý úžas; byloť by každé slovo marné. Ulehli, ale již o hodině s půlnoci zařápal někdo na okno, jako by hořelo. Dcera se ulekaně probudí.

„Ježíši, slyšíte, tatínku, co je to —“

„Mlč a spi; ponocný tluče a budí mne.“

Ponocného si zjednal už napřed, pro jistotu. Ale vstal až o druhé. Přípravy začaly: strojit se, boty mazat, s lucernou shánět na dvorečku v kolně povříslo, rozřezat je do bot, na psy se podívat, snídat, psy pustit. Věděli, co je a bude; radostně lítali, div že domácích neporazili. Tak to všechno začalo o druhé s půlnoci a pokračovalo a nikterak tiše a klidně, ale s příslušným hromováním. Pan kontrolor, ačkoliv tak časně vstal, nevyjel snad o čtvrté, o páté. Sic býval za šera hotov, ale ostatní nejeli; a tak čekal přistrojen v „kepeněku“ doma nebo přecházel před stavením a psi s ním.

Obyčejně až o sedmé vyjížděli po vší té nedočkavé sháňce, on a páni měšťané, radní, neradní, ale všichni náruživí lovci, Čermák „fajfkář“, Paukert, jirchář, Kavan a velký, hřmotný Podhajský, jemuž říkali Brumlák a jenž nosil tak jako ještě ten onen starší soused na krku šátek do předu na uzel uvázaný. Byl milovník honu, ale ne školy; náklad na obecnou reálku těžko nesl. Jednou dopoledne, vzpomínám si, potkal professora Tlamicha, ubírajícího se procházkou k Osíku vsi; i zastavil jej Brumlák a zeptal se přísně, s výčitkou: „Tady je, pane professor, cesta do reálky?“

Tak ten a ostatní shora jmenovaní jezdili na hony do městských širých lesů. Při tom stropili lecjakou švandu, jmenovitě Brumlákovi, jenž si vždycky vybíral nejtěžšího zajíce a jemuž jednou místo něho podstrčili do brašny těžkou řípu, s kterou pak spokojeně chvátal domů, pochlubit se ženě, jakého těžkého matěje přináší.

To bývaly městské hony. Ale pan kontrolor chodil také na „panské“, neboť „páni“ jej zvali každého roku. A sám se vydával pokaždé na Štědrý den odpoledne jako pravý myslivec, jenž v tento den si vyjde s puškou v ruce, byť i jen za humna bylo.

Tak lovil a honil rok co rok, léta letoucí; krásné, plavé vousy už mu probělávaly, už značně zbělely, už mu bylo sedmdesát, už osmdesát let, a starý Zeman pořád ještě chodil statečně a svěží na hon, pořád čile úřadoval; na pensi ani nepomyslil, a nikdo se mu o ní nesměl zmínit. Nebylo mu života bez činnosti; raději by snad byl zadarmo sloužil, nežli aby se vzdal svého úřadu.

„Je-li fedrpuš dole, je po všem,“ říkal, a tak si fedrpuše svého úřadu mysliveckého hájil a uhájil ho až do devadesátého roku svého věku, až přišla ta s kosou.

Po lesích chodil, ale také dost po polích; po těch nejen o honech ale také jindy, když je měřil. Byl dobrý zeměměřič. Přeměřoval vše, čeho byla třeba na obecním i sedlákům. Ty znal všechny v širošírém okolí, v českých i německých vesnicích a každému z nich tykal, ať byl mladý nebo starý; a jej znali také všude.

Měli důvěru k němu, utíkali se k němu o radu stran polí, lesa, stran hospodářství. Přicházeli jednotlivě a v neděli ráno zástupem. Dům u Zemanů měl právo výčepní. Starý Zeman hleděl je zachovat. Všedního dne, pravda, jako by hospody u něho nebylo. Za to v neděli ráno jizba plna sedláků. A tu jim radil, tu míval jakoby ranní kázání v úboru poněkud neobvyklém, v kabátě, ve vysokých botách, ale bez kalhot, jen v bílých, spodních. Tak stál muž s krásnými vousy, orlího nosu, pronikavého pohledu, jakoby v bílých šaryvarách a mluvil svým způsobem, stručně, úsečně, někdy zostra, někdy s kořením peprného slova nebo i se zaklením, a vykládal sedlákům česky, německy jak bylo potřeba. Radil ochotně, ale když se rozešli, říkával:

„Až ti lidé budou víc znát nežli kočku, bude s námi zle.“

Měl neobyčejnou paměť. Tvrdil, že pamatuje, když Litomyšl hořela r. 1814, ač jej tenkrát ještě chovali. Znal historii jednoho každého domu na náměstí, věděl kdo v nich přebývá, jak se jejich majetníci střídali za posledních padesáti let. Zevrubně pamatoval, jak bylo o svatbě hraběte Jiřího z Valdštejna, když jej město a poddaní vítali, jaká byla banderia, jaké barvy koně měli jezdci jednotlivých dědin, jak byl selský lid ustrojen dle vesnice, jak muži, ženy, Češi, Němci, Češky, Němkyně.

Jak jsem už pověděl, byl „starý Zeman“ nadšený ctitel Napoleona I. i jeho rodu. Proto také dal dceři své jméno Eugenie. Nad jeho postelí visela rytina, spodobující, jak se Napoleon I. loučí ve Fontainebleau se starou gardou. A ve dvou ze tří spisů, které čítal, bylo hodně o Napoleonovi. Vždy po obědě si ulehl a chopil se knihy. Četl skoro jen francouzsky a jenom tři díla: Thiersovu historii francouzské revoluce, Rousseauův „Contrat social“ a paměti průvodce a společníka Napoleonova na ostrově Sv. Heleny, hraběte Montholona.

Spisy ty četl pořadem; když dočetl třetí, chopil se zase prvního, a tak rok co rok, po všechen čas. Jen jednou stala se změna, již v pozdním jeho věku, když se mu náhodou dostala do rukou Zapova kronika husitských válek. A ta mu udělala. Toho roku o prázdninách přijel jeho zeť, tenkrát ředitel paedagogia v Kutné Hoře, s rodinou do Litomyšle. Jen se uvítali, spustil starý pan nadlesní:

„Sion je u Kutné Hory.“

„Je,“ přisvědčil zeť, překvapen, nevěda o tchánově nové četbě.

„Byl jste tam?“

„Pravda že byl.“

„Tam bych se rád podíval.“

„A co že Sion —“

„Protože tam byl Roháč!“ zkřikl bradatý, starý myslivec. A začal nadšeně povídat o Roháčovi z Dubé, a čím dál, tím vroucněji; pojednou mu vyhrkly slzy a kanuly mu po tvářích.

Tak miloval, tak uctil památku starého, českého hrdiny.

Starých lidí neměl rád a vyhýbal se jejich společnosti; mezi mladé chodil. O smrti nemluvil. Svému synu sic pověděl, jak co s majetkem, než to nebyla poslední vůle, ale jako by dával nějaké obyčejné nařízení. Narodil se za Napolenských válek, šel s devatenáctým stoletím až do jeho konce a překročil do dvacátého. To docházela devadesátka jeho věku. Tu teprve začal slábnouti. Na velké hony, na něž chodil do osmdesátého osmého roku, již nemohl, zlobil se však, proč mu ze zámku neposlali pozvání. Poslali, rodina však mu je zatajila, obávajíc se, že by stařec na to pozvání přece šel na hon, že by si tím mohl smrtelně ublížit.

Na Štědrý však den r. 1902 se přece vydal s puškou z domu kousek do pole, jak kázal starý, myslivecký mrav. Ale o svátcích začal polehovat; vstával sic, bránil se, nechtěl ležet, ale silná vůle již nezmohla tělesné slabosti.

Za mrazivého dne v lednu r. 1903 sebral se naposledy z postele, u které na podlaze ležel jeho zalíbený pes Hasan. Starý nadlesní jako by se náhle rozhodl, poroučel jako jindy, rozčileně však a matnějším hlasem, své druhé, ovdovělé dceři:

„Gábi — plášť — čepici —“

Ulekaná se ptala, kam chce.

„Plášť,“ opakoval netrpělivě, „pušku a pejšky!“

Vyslovoval po litomyšlsku pejšky místo pejsky. Dcera vidouc, že otec blouzní, začala mu rozmlouvat, aby nechodil, že je mráz a že chumelí.

„Plášť, povídám!“

„Bude vám, tatínku, těžký —“

„Na mě! Na mě!“ ostřeji poroučel, namáhaje slábnoucí hlas.

Dcera mu tedy musila vložiti plášť na ramena. Pes Hasan byl u pána, nelítal však jako jindy před vycházkou do polí; neprojevoval vůbec žádné radosti.

Starý nadlesní chystaje se na hon, už nevěděl, že mu nepodali pušku; také psa neviděl, ale vzpomněl si na něj.

„Has— Has—“ volal namáhavě, nemoha již vyrazit plného jména svého Hasana. Dcera, podpírajíc otce, vedla jej ztěžka se šourajícího. Ve dveřích do druhého pokoje začal klesat. Jak jej dcera podchytila, držíc jej pod paždí, shlédla, že mu modrají prsty. Uleknutá vedla jej k židli, prosíc, aby si odpočinul. Už neodmlouval, nebránil se. Sklesl na židli v loveckém plášti, Hasana u nohou, věře, že jen odpočívá a že se vypraví na hon. A vypravil se na věčnost. Za chvíli vydechl naposled.

Tak umřel starý Zeman.

(Pokračování.)

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou. (Pokračování)

VÝSTUP 13.

Za zpěvu přijde Beranová a s jiné strany také ještě tři, čtyři manželky pro své muže. Tahají muže za rukávy a sukně, aby šli domů, ale marně tahají. Zvláště krejčí se zlostně ženám vytrhují. Všickni jsou z poslední urážky Matesovy nanejvýš vztekli. Zpívají ve směsi krejčí i švec posměšně:

Kováři, koláři, řemeslo statné
často však ku práci málo je platné:
pijou do němoty
propíjejí boty!
Slabých nohou, velkých dlaní,
Samsonové oškubaní!

Na to všickni koláři a kováři hněvivě vstávají. Zpívá se ve směsi, čím dál rozčileněji, hřmotněji, zlostněji, až ke konci se někteří — nemnozí — krejčí s kováři popadnou.

Koláři a kováři ve směsi:
Krejčíři
rytíři
s plátěnými krunýři!
Hnidpichové,
slabochové,
ženský cech,
pytel blech.
Vzhůru dlaně,
odhodlaně
perme na ně!

Krejčí ve směsi:
Siláci čistí,
chcete jen jísti,
v pivě se břísti!
Kolář nad loukotí
pije až se potí.
Kovář nad podkovou
číš chce stále novou!
Nepřítele
bijme směle!
Smělost mají v líci
nezbedníci!

Beranová a ženské:
Kého hroma,
kéž jsi doma!
Blázni pijou,
pak se bijou.
Běda nešťastných manželek,
doma dětí jak kuželek!
Pojď už k čertu,
Není žertu!

Učedníci ve směsi:
Mistři se rojí,
chystají k boji.
Kéž by se za hlavy brali
dobře si povyklepali.
Kéž by si, jako se sluší,
natáhli chlupaté uši.

Před koncem zpěvu vstane arcikníže od stolu a poroučí něco Pučálkovi, sám pak luská prsty, jako by měl radost z nějakého nápadu. Jakmile se první mistři popadnou k pranici, myslivci se vrhnou mezi ně, odtrhnou je, a Pučálka začne smiřovat:

Sto kop hromů,
Dvacet k tomu!
Zpátky! zpátky!
Nechte hádky!
Vytrháte sobě kštice,
natlučete makovice,
naděláte šrámy,
křičet budou mámy;
lékař přijde s mastmi, prachy,
o zdraví vám budou strachy,
půjdeteli po právu,
vysoudíte šatlavu —
protož slyšte pana jagrmistra,
jeho rada bude moudra, bystra!

Strany se rozestoupily. Stichly. V tom tichu jde Ferdinand do prostřed scény mezi obě strany, praví:

Pod hradem u lesních hlubin
v okruhu zelených dubin
mohutné buky dva stojí —
n a t ě c h ukažte sílu svoji,
n a t ě c h se chystejte ku souboji:
který z vás cechů dřív buk svůj skácí,
sílu svou dokázal, statnou i práci!
S neděle na závod chvátejte k hradu!
Přijměte, přátelé, dobrou tu radu.
Přijďte jen pod Hrádek v naše lesy,
s vítězem všickni pak zavdáme si!

Bolehlav: Dojdem snad souhlasu
k lesnímu zápasu,
vítězům však jakás cena
musí přec být zaplacena!

Ferdinand: Cínovou konvici s pannou
mistrovsky vyrejsovanou
vítězům do cechu dáme!

Bolehlav: To řeč je příjemná, jiná,
bez ceny závod je prázdná hlína.
(obraceje se ke svým)
Trvám, že chuti dost máme!

Krejčí zatím stojí stranou s bakalářem a ševcem, radí se; celkem však jsou v rozpacích, a jen švec Pěnivod a poněkud i bakalář házejí rukama, jako by je k zápasu sváděli.

Zatím Ferdinand v popředí stranou k Pučálkovi:

Forti ať se na cestu dají,
na mé ptáky pozor ať mají!

Pučálka to zařídí. Myslivci odcházejí. Zatím už *Mates* tišeji mluví k svému řemeslu:

Tento pan myslivec vousatý
hovoří s námi jak s housaty!
Jindy nám chytají krávy v lese,
každý se před nimi třese,
teď nás tu do lesa láká,
nevěřte, co vám tu kváká!

Bolehlav cechmistr: Nechte mladého blázna,
mluví ledajak z prázdna.
Mně ta sázka přišla vhod,
budu kácet o závod!

Mates hodně nahlas, aby Ferdinand slyšel, jenž se do středu scény vrací:

Nemáte však ani zdání,
že jste zváni pro zasmání.
Cech náš sobě sklidí
posměch moudrých lidí!

Ferdinand: Nedbejte na jeho slova,
Zveme cech do lesa znova!
Nuž kácet strom,
co zlého v tom?
a toli zlé, když byste způsobili
té naší smutné panně kratochvíli?
a sami když se svými přáteli
tam na lese budete veseli?

(Obrácen ke krejčím):

Nuž, páni mistři, otázku?
Zda zkusíte se o sázku?

Stará Beranová tahá muže za rukáv. Ten k Ferdinandovi:

Nu pěkné je to s tou cenou,
však berem na rozmyšlenou!

Ferdinand pokrčí rameny a jde do pozadí, aby mohli krejčí volně se poraditi. Beran stojí v popředí a je smutný, s jedné strany mluví do něho bakalář, s druhé strany švec; Beranová spíná ruce po straně.

Bakalář: Sekery jak v ruce brát,
ukážu vám kolikrát,
jsemť já z Křivoklátských chat!

Švec Pěnivod: Když se nechcete v závod dát,
ti tam vždy se vám budou smát.

Beranová: Svatá Máří to je rad
odevšad!

Do krejčí vjede trochu života. Někteří sami do Berana hovoří. Zatím učedníci za jich zády upíjejí pivo z jejich nádob. V tom kováři a koláři posměšně ukazují ke krejčím:

Krejčí smutně hlavu nesou,
Krejčí seker neunesou!

To uslyšev *Beran* náhle vyrazí:

Z nás žádný se neboji,
my půjdeme k souboji!

(Beranová lomí rukama.)

Ferdinand (slavnostně):

Nuže k rubání těch buků
za cech podejte mi ruku!

Bolehlav i Beran za své cechy plácnou.

Ferdinand (k Pučálkovi): Tak teď domů!

(Smekne, pokloní se všem a jde.)

Pučálka (vesele): Sto kop hromů!

(Nesmekne a jde za ním).

Mistři usedají k sudům a k stolům. *Bolehlav* (k Beranovi):

Vy jste dali přípověď,
nechoďte nám zpátky teď!

Beran (odhodlaně):

I my půjdem s vámi v před,
byť nás bylo jenom pět!

Po té odvádí Beranová vzpouzejícího se muže domů, takže sotva některým mohl podat ruku na rozloučenou. Současně Mates, vytáhnuv z boty váček s penězi, dí k muzikantům a platí:

Tak ty kejdaři,
vyschlý ohaři,
a vy druzí k tomu:
zahrajte mi d o m ů.

(Na slovo „domů" dává důraz, aby to bakalář slyšel.)

Přitlač na ty kejdy hned!
Zdař bůh, mistři, hejdy! v před!

Muzika spustí a dá se na pochod, Mates trochu přinapitý klátí se široce za ní, učedníci, výskajíce uzavírají průvod.

Koláři: Nač ten chvat?
Jde už spat?

Bolehlav: Ať jde spat,
by mi tady neupad'.

Krejčí; Ať jde spat,
nezdara a kolohnát.

V dálce cinká zvonec rychtářský. Když Mates odešel, vzchopí se i bakalář, aby odešel. Krejčí mu připíjejí:

Připíjíme pro zdraví!

Bakalář: K vám se štěstí dostaví!

Podá některým ruku a s kollegou odejdou v opačnou stranu než Mates. Je noc chvílemi tmavá, chvílemi světlo měsíčné.

VÝSTUP 14.

Přijde rychtář s pochopy, kteří mají lucernu a halapartny. Jeden zvoní ručním zvoncem.

Rychtář (mohutně, velitelsky, ouředně):

Z hospody ven!
Zanechte kvas!

Z hospody ven,
noční je čas!

Někteří podávají rychtáři pít, ten připíjí.

Švec Pěnivod: Slyšel to někdy svět,
tak brzo vyzvánět?

Bolehlav (do něhož pojednou vlezlo konšelství):
Nejsou to slova holá,
co nám tu rychtář volá!

Na to se všickni loučí, všickni ve směsi zpívajíce:

Jední: Učteme se u šenkýře,
rozejdem se v dobré míře!

Jiní: Všecek lid
chce mít klid.

Jiní: Bodej zdrávi spali,
časně ráno vstali!

Rozcházejí se. Šenkýři odnášejí světla, snímají s tyčí lucerny. Tma, chvíli ticho.

VÝSTUP 15.

Přijde bakalář se studenty. Studenti jsou malí i velcí, mladí i s vousisky. Některý má lucernu.

Bakalář (tiše): Noc se černá,
je nám věrná.
Pějte zvučně,
ne však hlučně.

Sám připlíží se k přízemnímu okénku domu Beranovic. Studenti pějí madrigal:

Hrdličko má krásná, sivá,
jediné mé potěšení,
jenom tobě věrně sloužím,
tys má hvězda, moje snění,
pro tebe se stále soužím.

Za zpěvu Dorna otevře okno, bakalář ji popadne kol krku, dá jí hubičky. Studenti chtějí spustit strofu druhou, začnou:

Hubičko má sladká, milá —

VÝSTUP 16.

V tom náhle postřehnou z prava lucernu, Matesa, rychtáře, halapartny, zavřeští a ihned rozprchnou se v pozadí scény, ale tam ve tmě se brzo shromáždí zase.

Rychtář: Co tu řvali, ti jsou pryč
dřív, než dopad' na ně bič.
Na koho vedeš nás, řekni přec!

Mates: Lotrasa polapit vaše věc.
Když mu teď ujíti nedáte,
však ho pak poznáte!

Mates sem tam hledá, chytne bakaláře, který tiše stál blízko hospody krejčovské při zdi. Mates ho táhne do prostřed scény k rychtáři. Volá:

Tady to řvoucí zvíře
v noci co zpívá k lyře!

Rychtář (k pacholkovi s lucernou):
Světlem sviť!
Chci ho zřít.

Bakalář (sebevědomě):
Nesmíte mne s sebou vzít,
university jsem oud! (Odejde).

Rychtář (k Matesovi):
Ty jsi tupý bloud,
v hlavě máš dnes čmoud,
bakaláři patří
před rektorský soud!
Ty jsi hloupý bloud!

Mates (na nejvýš rozzloben, necítě se, řve):
Toho neuznávám!
Za klam já vám dávám!
Jste mi kumpanie těžká,
hloupě pustili jste ježka!

Studenti ze zadu se přibližují. Rychtář uražen, velebně:

Právu čest!
Zatčen jest!

Pacholci popadnou Matesa na řemen a strkají ho pryč tam, odkud přišli, na pravo. Rychtář kráčí v patách za nimi.

Studenti: Mates Mácha z velké nouze
bude spát dnes na rathouze!

VÝSTUP 17.

Rychtář se na ně zlostně obrátí. Utekou v opačnou stranu tam, kam odešel bakalář. Bába v ohromné karkuli z okna na pravo vystrčí hlavu. Z leva, ze svého domu vyjde Beran s Beranovou, oba v nočním šatě.

Beran: Kdo tu tropí hluk?
který nemrava a hromotluk?

Beranová: Koho čerti berou?

Baba v karkuli: To se ševci perou!

Beran: Snad nějací pěvci?

Bába: I ne, to ti ševci.

Beranová: Co ti tropí, to je moc!

Bába: Zdrávi spali, dobrou noc!

(Opona dolů.)

Druhý akt.

Les. Na pravo mezi kulisami vchod do arciknížecího stanu. Právě tam vnášejí sluhové některé nářadí. Buk kolářů a kovářů je na levo poněkud v pozadí, ač ne mnoho; buk krejčí je dále v pozadí, víc v pravo a jest z něho viděti jen kmen. Příchod od Rakovníka je z kulis v pravo; příchod od hradu Křivoklátu z kulis v levo. Jak se opona vyhrne, z kulisy v pravo krejčí vejdou, v čele jejich cechmistr Beran, s ním bakalář Jan. Jdou bez cechovního praporce. Někteří mají na rameni dřevorubecké sekery.

VÝSTUP 1.

Beran: Tu jsou asi místa,
kde se zápas chystá.
Panský tady stan!
(smutně):
Já jsem slabý vůdce vám,
sotva že se dobelhám.
Nemám zdravé duchy.
Množstvím let
schýlil se mi hřbet!

Někteří krejčí: Naše mysl byla by veselá,

Jiní: ruka však je strašlivě nesmělá!

Bakalář (s výtkou):
Jdete na to s myslí chabou,
proto máte ruku slabou.

Někteří: Strach, že v konec bude vděk
za námahu pelyněk!

Jiní: A k tomu smích
všech lidí zlých!

Bakalář: Nedejte se ničím tu másti
učil jsem vás sekeru klásti.
Ostražitě
ihned hbitě
udeříte!
Jak, to víte:
Vždycky čtyři muži,
ať se k sobě druží —
bez valného spěchu,
vždy zas po oddechu.
Tak jen ať se stane,
to je vyzkoumané!

VÝSTUP 2.

Pučálka přichází se strany od Křivoklátu.

Pučálka: Sto kop hromů,
dvacet k tomu!
Krejčíři už tady!
Abych já byl všady.
A což pak jste tak, mistři, schlíplí,
jako by vás vosy píchly?
Takhle-li si troufáte,
líp, když všeho necháte!
Dám vám dobrou radu:
vemte retirádu!

Bakalář:	*Pučálka:*
To jsou plevy, milý pane, žádný neví, co se stane!	Vaši nepřátelé ti jdou jináč, směle, vyšlapují lesem s muzikou a plesem! (mrzutě): Kdybych směl, z lesa bych je vyházel. Zvěř si lesník chrání, řev ji rozehání. (rozhodne se): Sto kop hromů, hajdy! K stromu!

Ubírá se s řetízkem v ruce k prvnímu a potom k druhému stromu, měří jejich objem. Krejčí jdou smutně za ním. Tím vyprázdnili předek scény, kterou vyplní koláři a kováři, vcházející s hudbou touž, jako byla v I. aktě. Při tom jeden kovář mlátí do cechovního bubnu. Všickni mají na kloboucích ratolesti, všickni sekery a hulákají.

Zpívejme si vesele,
dnes jest jako neděle!
V naší pěsti
leží štěstí!

Mates jde za nimi klackovitě sám. Bolehlav je na čele a při něm nesen praporec cechovní. Za nimi taky přihrne se lid selský i hosté z Rakovníka. Dva zámečtí pacholci valí sud piva. Vyjdou sic z první kulisy levé, tedy od Křivoklátu, ale obloukem dostanou se se sudem do kulisy druhé, na touž levou stranu. Zde sud uloží; z něho po celý akt viděti jen část, takže čepování a nalévání děje se vlastně za kulisou. Sluhové zámečtí nesou košík se džbánečky a jinými nádobami picími. Mates, jak shlédl sud, volá:

U toho sudu
častěji budu!

Pučálka vrátí se od stromů do předu, krejčí za ním.

Pučálka: Oba buky — jak je viděti —
měří půldruhého objetí;
sto kop hromů,
dvacet k tomu!
Takoví hudlaři,
krejčí a kováři
stínat je chtějí!
Zlostí se chvěji,
vždyť člověk tuší,
že strom má duši,
ba mívá lidský hlas
a někdy hněvá se,
a v jiný pláče čas — —
teď by neobratná ruka měla
rozsekati jejich pěkná těla!
Kníže pán to chce však mít,
musím se mu podrobit.

Mates (chvástavě):
Bude to zápas velkolepý!
Ze všeho naděláme střepy.
Budete s námi dobře spokojeni,
pohleďte, jak jsme čilí, rozjaření!

Pučálka (jako by neslyšel):
Na řeči nedbejte!
Losy už metejte!

Prostře na zem šátek, do sklenice dá kostku, a třepe sklenicí:

Kterým sedne číslo větší,
tento buk si vezmou k seči.
(ukáže k bližšímu stromu).

Druhý buk je širší o píď asi,
proč snad nevyrvete sobě vlasy!

Podá sklenici s kostkou Bolehlavovi, ten vrhne kostku na šátek. Více hlasů: Pět ok, to je číž! Beran vrhne kostku. Hlasy: Trojka! Cech váš níž!

Pučálka: Medle vyzývám vás,
byste začali v ráz,
až vám znamení dám,
na to roh tady mám. —
Sto kop hromů
každý k svému stromu,
buďte v stráži,
a pak vzhůru páži!

Krejčí jdou zvolna k svému buku. Koláři a kováři jdou čileji, ale většina skupí se u sudu, a Mates volá do kulisy na výčepníka:

Já ti něco řeknu,
do stromu než seknu,
načneš pivo!
Ať je živo!
Mokrý korbel je můj štít,
kdo má rubat, musí pít!

Bolehlav (starostlivě): Milý synu,
měj se k činu!
kdo je spilý,
nemá síly,
vadnou žíly.
(K ostatním):
Buďte pěkně pohromadě,
uchystáni v jedné řadě!

Mates obdržel korbel, napil se a otci ochotně dí:
V okamžiku
už jsem v šiku!

VÝSTUP 4.

Po tom Pučálka s Bolehlavem odcházejí na cestu křivoklátskou hledět, jde-li panstvo. Zatím krejčí u svého stromu se tiše skupili. Jeden z nich donese jim několik džbánečků piva. Krejčí pijí málo, kováři a koláři nápadně mnoho.

Mates (vida otce odcházeti, dí):
Tady si lehnu,
odtud se nehnu.
Sedne k sudu, korbel mezi nohy.

Jakmile Mates usedne, přistoupí k němu rakovnický preclikář, mající precliky na krátké holi a housky v koši na břiše. Mates vezme housku, kousne, odhodí:

To jsou calty
jako z malty!
Vembloud jsi, jdi mi k čertu!
Tohleto nedám ke rtu.

VÝSTUP 5.

Od rakovnické strany z první kulisy vystoupí Pěnivod švec již za zpěvu Matesova. S ním a za ním hosté z Rakovníka. Dorna s matkou. Ty obě jdou středem scény rovně k stromu krejčířů, kde se rozhovoří s Beranem a bakalářem. Bakalář však za chvíli zajde v les na pravo. Švec, spatřiv roztaženého Matesa, spustí s posměchem:

Inu Mácha s prací
nic se netrmácí,
pivíčko a chlad
to má velmi rád.
K tomu ženské vnady
jsou tu všady!

Mates (k ševci):
Nedělej si z huby holinku,
ševče, povím tobě novinku:
umřela jest kobyla,
švec ji odřel z kůže!
Ta se jemu hodila,
pantáfle z ní dělat může.

Bolehlav (rychle vpadne, vida syna, zlostně):
Na pití je času dost!
Konej svoji povinnost!

Švec: Mistře Bolehlave,
syn tvůj v pivě plave,
namočil si peruti,
kdož ho k dílu donutí?

Mates (tatíkovi se mrzutě omlouvá):
Cestou jsem velmi sražený!

Bolehlav: Hledíš co okoun smažený.
Neodbreptávej!
Vstávej už, vstávej! (Strká ho.)

Švec (odcházeje ke krejčím):
Tatík k práci žene
tělo olověné.

Mates vstává a právě vidí, že od krejčí Dorna odchází v les na pravo, patrně za bakalářem. Luskne prsty.

VÝSTUP 6.

Pučálka z kulisy první v levo (od Křivoklátu).

Teď se mějte k světu!
Panstvo naše je tu.
(vida koláře u sudu v hromadě, spustí):
Sto kop hromů,
dvacet k tomu —
Tu kdo vězí,
nezvítězí!

Bolehlav (zoufale prosí koláře a kováře):
Pro bůh, hleďtež díla,
komu čest je milá!

Na to všickni se táhnou k stromu a jeví chuť. Předek scény je prázden. K stanu se postavil Pučálka, vrchní lesník.

VÝSTUP 7.

Vejdou pážata. Dva nesou na tyčce přes ramena položené cínovou velikou konvici cechovní za ucho zavěšenou. Když dojdou k stanu, sebere

konvici Pučálka a pověsí ji na suchou větev u stanu číhající. Za pážaty po malé přestávce vejde arcikníže Ferdinand, nádherně oděný a „v české čepici“. Po jeho boku Filipina, také velmi nádherná, za ní dvě dámy dvorské, dva, tři páni urození. Sluhové. Pážata hbitě vynesla stolice ze stanu, takže Filipina a dámy, jakmile došly k stanu, ihned se usadily. Ferdinand stanul; obrácen k hledišti zády, rychle pohleděl k jednomu i k druhému stromu a vyzývá teď Pučálku, který klobouk v ruce mačká:

Ferdinand: Jak jsou mistři připraveni
ke svému dnes zápolení?

Pučálka: Vašim milostem,
jestli smím,
vypovím!
Kováři,
koláři
samý jsou šprým;
všichni pijou nehorázno,
v džbáncích mají stále prázdno.
Proti tmu
sto kop — e — (vzpamatuje se)
krejčí smutně stojí,
zdá se, že se bojí.

(Pokračování.)

Vratislav Friedl:

O KRÁSNÉ LŽI.

I.

... aby na nikoho se již nedívaly.

Dopis.

Kdy to jen bylo?... Včera, předevčírem... před čtrnácti dny? — Nevím, nevím. Vím pouze, že chlad poznání a osudové, zoufalé neodvratnosti mne ovanul a v duši zmrazil každý záchvěv.

Seděl jsem dlouho, dlouho tehda, v ruce drže dopis, v němž se navždy se mnou loučíš, a díval se oknem přes řeku, přes střechy a věže Prahy tím směrem, kde tušil jsem tvoji přítomnost.

A tu po prvé jsem zalitoval, že tenkrát, kdy svíral jsem tvoje hrdlo svými prsty, jsem více nestiskl. Jen trochu více — aby ty veliké, černé oči se již na nikoho nedívaly...

Pamatuješ? — Bylo to u mne, slyšíš, zde, v mém pokoji, kam tak často jsi přicházívala, kde na mém loži jsi se mnou tolik nocí prožila, mezi těmito čtyřmi stěnami, jež byly mlčelivými svědky chvil zapomnění a nevýslovné rozkoše, jež tolikrát viděly tvé nahé, mnou celované tělo, tak podivně na povrchu chladné jak jitro na jaře, jež tolikrát slyšely tvé vášnivé výkřiky a dušené stony, když zmírajíc touhou téměř v bezvědomí jsi se mi vzdávala — ano, zde to bylo oné zimní noci, kdy zeptal jsem se tě, proč mne tolik miluješ.

Vzpomínáš, co jsi mi odvětila? Povím ti to, neboť slova tvoje zaryla se mi nesmazatelně do duše.

Připomínal jsem ti toho, jemuž jsi se kdysi zaslíbila a kterého jsi pro mne zradila.

Nechápala jsi dosahu smyslu svých slov, nerozuměla jsi v té chvíli bolesti pohany a pokoření, jež krev mi rozpěnila.

Strhl jsem tě polonahou brutálně s lože k zemi a sevřel tvé hrdlo svými prsty. Nebránila jsi se. Jen tvé široce rozevřené oči dívaly se na mne tiše, oddaně a tak ze hluboka — — —

Byla to zbabělost, nedostatek odvahy, soucit s tebou, že mé prsty znenáhla povolovaly a já sesunul jsem se k tobě k zemi? — Opět nevím, nevím.

Oh, příliš jsem tě miloval! —

A dnes je neodvratně konec.

Proč?

Snad neměla jsi již dosti sil, abys kráčela se mnou onou neznámou stezkou, plnou úžasu, rozkoše, krásy a nebezpečí. Snad — ne, nechci věděti.

Vím jen, že je mi to dnes již lhostejno. Neboť nyní chápu celý náš vztah a jeho pravou tragickou podstatu.

Setkali jsme se před chvílí ve foyeru Národního Divadla. Ujišťuji, že zcela náhodou. Naše zraky se střetly. Jen na okamžik. Stačil však, abych vssál do sebe celou tu záplavu neskonalé lhostejnosti, jež z tvých nádherných očí vnikla mi až do hloubi nitra. A tam kdesi na dně cosi se hnulo, zdvihlo se, zatopilo mi duši, srdce, smysly, cosi pro tebe osudného.

A já rázem jsem pochopil.

Lží byla tvá láska, lží slova, šeptaná v těsném objetí, přerývaná vášnivými polibky vlhkých, rudých rtů v hlubokých nocích sladkého vzdávání, lží bylo to vše, co dnes již není, ale nádhernou, krásnou,

zrozenou ve chvíli tvůrčího zanícení sensitivní tvé duše.

Z toho nemohu tě obviňovati, neboť lhala jsi stejně sobě, jako mně. Kdybys mne dnes nenáviděla, žil bych tiše dále ve víře, že byl jsem kdysi milován. Tys však svým lhostejným pohledem vzala mi i, co mi zbývalo: tu krásnou lež o pohádkové lásce tichých večerů a vášnivých západů slunce, vzpomínky na šílené noci bolestně žhavých polibků chuti krve a vůně rudých růží, sny o kráse a štěstí — illusi, že jsem byl kdysi milován . . .

— — — — — — — — — — — — —

Opět sedím ve svém pokoji a dívám se oknem přes řeku, přes střechy a věže Prahy tím směrem, kde tuším tvoji přítomnost.

Dnes však chápu, rozumím — —

A proto jednou neslyšně přijdu, tiše stanu před tebou, zadívám se do těch zrádných, drahých očí dlouze, hluboko, a pak — prsty svými, jež tentokrát jistě nezemdlí, servu tvoje hrdlo.

A snad v posledním záchvěvu života zahlédnu v tvých zracích záblesk nenávisti . .

Pak je naposled políbím.

Aby na nikoho se již nedívaly.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

A dnes budu spáti s Lojzou" — dodal. „On spí na půdě na seně, jako lesní muž. Já chci také spát na seně."

Temná malá postava objevila se ve dvířkách zahrádky.

„Lojzek," vykřikl Rudolf radostně a rozběhl se k němu.

„Co jsi dělal tak dlouho?"

„Byl jsem ještě matce na bramborách. Dej Pán Bůh dobrý večer," pozdravil Lojzek přistupuje blíže.

„Pojď si k nám sednout, pojď, hochu" — vedl ho pan doktor radostně k židli, „a pojez něčeho s námi —

„Děkuji, už jsem večeřel."

„A to vše v tak krátké době?"

„Vzal jsem si kus chleba s sebou do kapsy" — smál se Lojzek.

„Tak se ti Rudolf ani neutopil, ani neuhořel?"

„Ne."

„Ale tati — ještě to ber na tak lehkou váhu."

„A byla tam také děvčata — koupala se," vzpomínal Rudolf. „Běžela k nám a nic na sobě neměla, ani košilky."

„Ježíši můj — slyšíš tati."

„Slyším."

„Že se nestydí! To je neslýcháno přece. A my to dítě tak — — Je to pravda, Lojzíku? Docela bez oděvu?"

„Myslím, že ano" — vzpomínal Lojzek. „Já si jich hrubě ani nevšiml, co mají na sobě —" dodal lhostejně.

„A ty chceš, aby spal dnes s tebou na seně?"

„Sám si vzpomněl."

„Ale vždyť se může výparem sena zadusiti. Staly se už takové věci, četla jsem to v novinách. A můžete tam snadno uhořeti. Chytne no, vy spíte — a neštěstí hotovo. Noha živá neujde!"

Lojza pokrčil rameny.

„A seno by mu lezlo za krk a on je tak choulostivý. Znám ho, nezamhouří oka! A to spíte oblečeni, že?"

„Ano."

„Jako cikán, bez převléknutí na noc — a to bys, tati, dovolil?"

„Taky jsem tak někdy spával, že Pepíku, takhle v senách. A jsme lidem dosud podobni."

„A on je zvyklý také v noci píti! Probudí se třeba dva- — třikráte za noc, a sklenice s vodou nebo s limonádou je už pohotově, jinak neusne ani za nic."

„To je nejmenší. Lojzek mu vezme džbán vody na horu, ať se napije dle vůle."

Lojzek slyšel nyní paní doktorovou po druhé tak divně se smáti, byl to spíše pláč.

„Jak myslíš, tati" — svolila vzdychajíc, „ale to vím, že celou noc nezamhouří oka. Ještě žádnou noc nestrávil beze mne."

„I na to zvykneš, drahoušku," těšil doktor vesele. „Jen si představ, že by ti ho za krátko odvedli na vojnu. Tam už potom děti nechodí spát k mamince, ale musí zůstati v kasárnách."

Mařka přišla ohlásit, že je koupel hotova.

„Já jsem se už koupal," bránil se Rudolf.

„Ano, ale v bahně" — vzdychla máti, „jen šel, Rúdynku!"

„Jde ochotně, jako cikán na popravu," podotkl jeho otec.

Zatím co ho Mařka drhla ve dřezu, rozpovídali se oba bratři s Lojzou, totiž pan doktor a za pana fořta jeho jelen.

„Hned bych se s vámi, děti, vydal,“ roztoužil se doktor.

„Když mám nejkrásnější sen, zdává se mi vždycky o pasáckém ohni, o pečených zemácích a jablkách, nebo o tom, jak se koupáme, lovíme raky a hrajeme míčem. Umíš také lovit ryby?“

„Neumím.“

„Ovšem, není tu také kale kde. To je tak ještě moje vyražení, když si uděláme z Prahy delší výlet. Takhle ve stínu vrbiny se rozložiti na plédu s dýmečkou v zubech a sníti s pohledem na klidné vlnky a hrající poplavek — Obláčky bělavé plavou po modři, odražené na hladině, a ve sluch hraje ukolébavku cvrkot cvrčků a tiplic nad vodou. Někdy se zastříbří bělička nad vlnou nebo kmitne se po hladině štika klikatě, jako blesk — a bodlinou zasvítí hřbet okounka pronásledovaného. „Kni — hy — kni — hy“ — zapláče čejka v mokřině a bíle zasvítí ve výši spodek těla rackova s prohnutými křídly. Z olšoví zvednou se divoké kachny těžkým letem, s nataženým krkem a z rákosí bahniska zakřičí nohatý chřástal nebo zabubnuje bukač: „A — buk — á buk — buk!“

Lojza mohl nechati oči na doktorovi. Povstal na polo se židle a viděl celý děj a obraz jako živý.

„A chytíš taky něco?“ podotkl potutelně pan fořt.

Doktor se zasmál.

Také nezdvořilý jelen se zasmál a Lojzek už mu tak rozuměl, že se zasmál také.

„To je zrovna recept pro usnutí.“

„Pro nervy,“ podotkl doktor „ani spánek jim tak neprospěje. Udice jsem vzal s sebou. Vyjdeme si jednou s hochy do říčky na lov až za Plešivec. Vydáme se na celý den a budeme tábořiti jako cikáni. Také si promluvím s mlynářem v Podbabě a zaplatím za lov v jeho sádce. Dobrá bude v pátek ryba na vlastní udici chycená.“

Rudolfa přivedli konečně vymydleného a převlečeného ke spaní. Chytil se hned Lojzy a nutil k odchodu.

„Dobrou noc tedy, junáci,“ děl a otevřel jim doktor dvířka. „Dobře se vyspěte!“

Paní doktorová hluboce vzdychla.

„A mne ani neobejmeš? Tak se děti člověku odcizí!“ Rudolf políbil rodiče na dobrou noc a dva páry bosých nohou odcupaly do tmy.

„Vím, že nezamhouří oka,“ předvídala paní doktorová, odcházejíc, „přejedl se.“

Doktor vyprávěl o dětech pana rady ze sousedství. „Tam mají methodu dávati dětem co nejméně jíst. Pan rada tvrdí, že člověk mnohem více jí, než potřebuje, a u dětí už dokonce že není třeba podporovati jejich přirozenou bujnost a drážditi pudy nadbytkem potravy.

Skrovně mají odměřenu snídani a oběd, k večeři je krajíček suchého chleba, že je skrze něj vidět. Snad nikde v nejchudší rodině nezkusí děti tolik hladu, jako u pana rady, podle jeho methody. Jsou také jako bez krve bledé a křehounké, stále na léku. Až k pláči jest, že při každé nevolnosti, která je patrně z nedostatku výživy, hádá se na „přecpání“. Běda, kdyby jim někdo jídla poskytl, zle by měl s panem radou. Zkusili jsme to již. —

Nejhůře již bylo s poslední jejich holčičkou. Ubožátko malé, patrně hynulo hladem, ale léčili je na zkažený žaludek. Volali až professora z university, spolužáka radova a ten chuděnce dvakráte týdně vyplachoval vnitřnosti. Nikdy jsem u malého dítěte neviděl tolik léků. Směli mu dávati jen za hodinu lžičku čistého čaje. Byl hrozný pohled na živého kostlivečka, když se blížila chvilka — krmení. Nepřirozeně velká ústa v té hubené tváři otevřela se do kořán, oči s výrazem divokého hladu se upřely na lžíci, celé tělíčko se chvělo v žádosti po té trošce a tenké komáří prsty uchopily křečovitě lžíci, přidržujíce si jí s dravčí dychtivostí. Marně jsem se přimlouval za nějakou vydatnější potravu, aneb aspoň za častější dávku toho čaje. Přesně jako hodiny samy, šlo v před smrtelné vyhladovění toho tvorečka. A potom přišel ještě lékař vypláchnout mu žaloudeček. Snad to trvalo ještě měsíc, než dochřadlo.“

„Není nad methodu a učené lidi,“ zabručel fořt.

„Proč jen nenechají lidé přírodě její díl a packají jí do řemesla“ — hněval se doktor. „Vzpomínám na naši matku, jak jí těšila zdravá dětská chuť. A co jsme všechno snědli. Kdy se mi jakživo zachtělo v noci píti? A o zkaženém žaludku jsem jen slýchal jako na př. o japonském zemětřesení.“

Pak si něco šeptali Pepík s Vaškem, osamělše, jako dva kluci a smáli se jeden víc než druhý. Vzpomínali na dětské kousky a tatínkovy pohlavky. Ach, škoda těch let i pohlavků. Jelen nepřestával čvachat. Ale co je pravda, nikomu z toho neprozradil slova. Takový je jelen pana fořta.

VII.

Rudolf jen dopadl na seno a již spal, jako když ho do vody hodí. Něco ještě pletl o krokodilu, posypaném tvarohem a už o sobě nevěděl. Lojza se smál. Pak se krátce pomodlil a lehl si tak, aby viděl na hvězdičky, na hladinu rybníka a stráň Pískové hory, pokrytou šumným, kadeřavým borem. Viděl ještě Broka, obcházejícího neslyšitelným krokem podle plotu hájovny, slyšel žbluňknutí kaprů, vyskočivších po mouše, a rokotání žab pod splavem, kde jako šum větru šeptal proud odtékající vody. Spatřil ještě při měsíčním světle „svého“ zajíce, jak opatrně vychází z křovin na pastvu do polí. Vztyčuje uši. Mizí ve stínu. Usnul usmívaje se velkému džbánu vody, jejž byl postavil do vikýře jako hasič pro případ požáru.

Časně ráno byla tu již Mařena z myslivny. Smála se, že jí „ta“ paní poslala, aby „nějak nenápadně“ zašla do hájovny zeptat se, jak spal Rúdynek.

„Spí, jako dudek,“ řekl Lojza, který už byl doma z pole a pral brambory. Hajná vařila snídani.

„A chtělo se mu v noci pít?“

„Ani ho nenapadlo. Ani jsem ho nemohl probudit“ —

„Tak vida“, žasla Mařka. „A světýlko mu také nemuselo v noci hořet. On se vám totiž — ten klacek, ještě po tmě bojí jako malé mrně. Tak tedy spal, ale paní si dávala v noci obklady na hlavu. Jo, jo! A nejčkon se už zase práškuje a maže před zrcadlem! Tak tu buďte s Pánem Bohem, lidičky!“

„S Bohem!“

„Křapna! O každém jen co může zlého povědět“, zabručela hajná solíc polévku. Kávu nechtěl hajný v domě ani vidět a tak se ta boží „brynda“ musila skrývati stranou v troubě.

„Ta paní je ubohá — nějaká nemocná,“ řekl Lojza, sypaje brambory z koše do hrnce. — Kdybyste ji jen, maminko, slyšela, jak se někdy směje. Mně je jí líto.“

Rudolf se zatím probudil.

Ještě v polosnu se ohnal po mouše, která měla také zásluhu o jeho probuzení, a zadíval se s lože otevřeným vikýřem ven. Nikdo ho dnes nevolal, nebudil, nenapomínal, nevyčítal ničeho. Cítil se zcela volným a samostatným — jako dosud nikdy, Tak je asi ptáku, když se probudí na hnízdě — myslil si. Celý svět je mu otevřen. Byl také po včerejším dovádění a pevném spánku tak svěží a vesel, že by se hned dal do zpěvu a jásotu.

Přilezl k vikýři a díval se ven. Se střechy slyšel vrkati holuby. Kolem hlavy kmitaly se mu vlaštovky čiřikajíce radostně, jako když se děti honí udýchány, usmány, rozjařeny rozproudělou krví, bijící ve spánky. Jiřička s bílou náprsenkou usedla si na bidélko u chléva a zpívala, zpívala, — jako se pěje v plnosti štěstí a radosti ze života za tak krásného jitra. Hoch podepřel hlavu o trámek vikýře. Cítil ještě jakési sladké opojení následkem pevného spánku. Poslouchal ten švehol a smál se. Zarazil se nad tím, čemu se směje a zasmál se zase srdečně.

Strakatá kočka vyklouzla ze stínu vrátek do plného slunečního jasu měkce pružným krokem a olízavši přední běhy a hruď i záda ulehla, mhouříc oči proti světlu. Nohy protáhla, zvolna ale ztuha. Jaká síla! Vrabci, přihnavše se sem houfně ze zadu, ulekli se jí náhle a rozprášili se, jako výstřelem.

Hned za cestou ze vrátek vedoucí leskla se hladina lesního rybníka, záložní nádržky dolního mlýna a napojiště lesní zvěře.

Se tří stran stísnil jí vysoký les smrkový a jedlový, k severu pak skláněla se k hladině vysoká stráň, porostlá z části nízkou březinou, trčící místy nahou skalkou s věncem plazivých ostružin a zlatými svícemi divizny. Jako krasavice shlížela se všemi půvaby svými v tiché hladině vodní.

Na druhé, mělčí straně zavlnilo se vysoké rákosí, zakývaly se stvoly orobince s doutníku podobnými šišticemi i široké listy puškvorce. Párek divokých kachen vyplul do volné prostory a zbrázdil tiše hladinu namodralou stínem lesa, našedlou oparem v mezerách rákosí.

Vymrskla se rybka, zasvítila stříbrem a jako po vrženém kameni v kruzích rozběhly se vlnky, řada za řadou, jako by se honily — až mizejí v lesklé brázdě vyorané těly kachen a v pocuchaném neklidném rákosí, jež si věčně má co šeptati, U hráze zakvakla žába, zaškortala a zmlkla, jako když jí voda hrdlo zaleje. Kočka zdvihla hlavu. Nad rybníkem se zatočil stín. Kachny bystře zajely do rákosí a ostříž bez machu křídel obkroužil rybník, spouštěje hlavu dolů pod křídla v pravo a v levo a bystře prohlížeje revír. Zahnul daleko do temně modravé lesní zátočiny, kde rybník zálivem zabíhal v lesní klín a páry ještě dospávaly noční sen, nedotknuty sluncem. Na vysokých jedlích zlatem zaleskly se ve slunci těžké šišky, ohýbající dlouhé pružné větve

v obloucích stále neklidných nezvyklou tíží.

Slunce přižehlo. Se stráně ozvala se hudba cvrčků a za březinou na polní cestě zapráskal bič, zaskřípělo kolo, zachrastil vůz.

Jakýsi drsný hlas zvedl se vzhůru v hrubé písni — pociťuje také potřebu dáti výraz radosti ze života. Pak selhal, zlomil se, zmlknul. V podlesí zaštěkal pes a za ním v dálce jiný — Někde ve vsi zakokrhal kohout. Tiplice víří jako chumáč kouře v otvoru vikýře. Sviští jako by někde daleko sbor sekáčů kosu naklepával. a brousky přetahoval. Široký zlatý sloup světla padá vikýřem na půdu a v jeho záři chvěje se a vznáší jemný prášek jako drobné nehasnoucí jiskerky. Myška vyběhla do této záře, přikrčila se a ztratila se opět v koutě. Brok se postavil dole pod žebříkem a štěká. Hajný jest již asi z lesa doma a Brok se něco ptá. Vrtí ohonem, štěká mírně, přátelsky a končí tázavým zakňučením. Co pak mu asi chce? Rudolf slezl rychle a hladil ho. Brok mu dal důvěrně hlavu na klín a díval se mu do tváře rozumnýma očima.

„Dobré jitro" — pozdravil pojednou Lojza. Rudolf mu podal ruku směje se zase bez příčiny.

„Kde se umyju?" tázal se Rudolf.

„Já se myju v létě tady" — ukázal Lojzek na rybník. Shodím šaty, potopím se, kousek si zaplavu a ven!"

„Tak z rána," divil se Rudolf.

„Je už osm hodin," smál se Lojzek. „To já vstávám časněji."

„Ale voda je chladná."

„Trochu, ale po koupeli je za to pěkně. Ostatně není to nutno. Počkej tu, naberu ti vody do škopíku. Taková koupel je jen pro statečnější lidi."

„Ne, já se taky vykoupám. A nešel bys ty ještě se mnou do vody?"

„Proč ne," svolil Lojzek. „Tak se svlékej! Skočím si tam ještě."

Oba byli brzy připraveni, ale kdežto Lojzek byl již ve vodě a ploval, Rudolf máčel střídavě nohy a ostřásal se.

„Osměl se, skoč!" vybízel Lojzek, „jde jen o osmělení, pak je už voda teplá!"

Rudolf si potřel vodou břicho a zasykl.

„Řekl jsem ti," podpaloval Lojza lhostejným tónem — „že je to jen pro statečnější lidi. Umyj se tedy jen na kraji a já ti přinesu mýdlo a ručník."

„Plác!" byl Rudolf již ve vodě.

„Je do — ce — la — te — te — plá!" zakoktal, patrně nad samou vřelostí vody a rozesmál se.

„Potop také hlavu a umyj krk a uši, ať tě nemusí ještě jednou mýti ve fořtovně. Hned přinesu hřeben. Kde budeš snídat?"

„U vás, Lojzíku. U vás. A plachtu kde máš a ručník?"

„Hned přinesu."

„Hu, ten je ostrý, ten dře!"

„Já se po koupeli ani neotírám, kde bych všude ručník s sebou nosil," smál se Lojzek. „Obléknu se rychle a oschnu sám a jak to hned pěkně hřeje."

K snídani nalila jim hajná do hliněné misky vroucí mléko na nakrájený, solí posypaný chléb, neboť hajný byl doma, ale stranou pošeptala Rudolfovi, že je „kafé" v troubě.

„Nechceš také naší „skleněnou?" usmál se hajný, nabízeje Rudolfovi polévku zapraženou s krupkami.

Rudolf jí ochutnal a pochválil.

„No vida" — zabroukl hajný spokojen, „ukáže se přece jen lesní krev, co na plat."

Hajná mrkala potají na Rudolfa, aby nejedl a pamatoval na „kafé" v troubě a sotva „starý" vytáhl paty, vytasila se radostně s hrnkem, mnohoslibně se usmívajíc.

„Je ze smetany! Škraloup na prst!"

„Brrr," otřásl se Rudolf — „já otápek ani vidět. My u nás kávu cedíme sítkem."

„A jak to, vždyť tatínek —"

„Ano, tatínek škraloupy jí —"

„Tak vida, můj Bože," spínala ruce hajná — „jsou tedy na světě taky lidé, kteří nejedí škraloupy. To se zdá k nevíře. Naposledy i švestkové knedlíky někdo nerad jí."

„Hned naše máti," smál se Rudolf, nahýbaje si s chutí z hrnku a odvraceje se stranou, aby neviděl Lojzu, jemuž se s lžíce táhl škraloup, jako prapor.

„Nešťastná paní, opravdu," vzdychla hajná. „Co na tom světě pak má? Ani švestkových knedlíků nejí."

V myslivně zůstal Lojzek státi u prahu. Objímání a líbání, jaké čekal a zahlédl, se mu protivilo jako mazlení.

„Vždyť jsem to vždycky říkal," slyšel hlas doktorův, „že netřeba v noci kluky napájeti limonádou. A jak je čerstvý a čilý! Cože? Vykoupal se už v rybníce? Ráno? teď? I stafraporta, to jste junáci. Slyšíš máti?"

„Ach, on se jednou nastudí."

„Ďasa nastudí. Což nemáš radost z něho? A kde je Lojza — ten čaroděj? Vítám tě, hochu! A už také po snídani? Oba? Kýho ďasa! Slyšíš, matko? No junáci, junáci. A kam dnes, co? Do lesa, to se rozumí. A hned na celý den, že? Opravdu po ju-

nácku! Drahoušku, chystej jim hned menáž, víš, jak teď Rudolfovi tráví! —

A celá fořtovna stojí kolem chlapců. Nakukuje i Bella, plete se pod nohy Fox a má patrně velký zájem a to, co jim dávají na cestu do kožené kabelky, neboť se již po druhé olizuje. Jak viděl, dali jim vedle chleba, stačícího celé nádennické rodině, také notný kus salámu, slaniny, několik vajec, několik homolek, kornoutek soli, hrudku másla, džbánek na jahody a skleničku na pití —

Skláněl se i jelen nad košem — čvachaje spokojeně. „Tak se to patří do lesa. Les je na žaludek nějaký metr, holečkové!“

„Dost! paní švakrová, dost už, drahoušku,“ bránil pan doktor. „To bude denní výlet, ne týdenní, pamatujte se! A netáhne do pole setnina zákopníků!“

„Tak allons, enfants! Jděte s Pánembohem a vraťte se zdrávi!“

Rudolfa objímá máti podruhé a potřetí. Vzdychá, jako by se ubíral do Ameriky. Jeho veselý smích a rozjásaná tvář loudí jí slzy.

„Já jsem si docela jinak představovala ten venkovský pobyt,“ žalovala. „Na místě, abych měla dítě celý den na očích, když se mi v Praze školou vzdalovalo, odcizí se mi takto docela a vymkne se z výchovné mé ruky. Zhrubne a stane se z něho kus potulného cikána.“

Rudolf se už stydí vida, že se Lojzek tomu mazlení usmívá. Konečně se rozloučili všichni u obrázku na kraji stojáku.

Ještě se k nim Fox vrátil, zaštěkal nějakou dobře míněnou radu a zakmitav tuhou oháňkou, zmizel skokem v narudlé třásni modřínového mlází.

Naši mladí zálesáci osaměli.

(Pokračování.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

Racek zmizel. A zatím co skákal na dlouhonohém hřebci přes meze a přes příkopy rovnou k městu, oba staří kamarádi rozpovídali se — o tom, co bývávalo. Vzpomínka budila vzpomínku a všechny byly veselé a chvíle prchaly nepozorovaně s nimi a najednou už tu byl Racek zpátky. Opravdu soudek vína rýnského přinesl a mlsoty nějaké, co šenkýřka vybrala. Trochu nejistě na nohou stál zarudlý a na čele měl dvě ukrutné modřiny; napil se ve městě a také mimochodem sepral.

Ale páni si toho nevšimli — načali soudek a pili, jedli a zpívali česky, německy, chorvatsky, maďarsky, taliánsky. A líbali se na konec v rozměklé náladě, věčné přátelství sobě slibovali.

Do večera oslavovali kamarádi veselé shledání po dlouhých a dlouhých letech. Ale když slunce zapadalo a zlaté červánky zasvítily do oken, lajtnant Rüdiger vstal, oběma rukama zvedl soudek a dopil, co v něm zbývalo. Pak vousy otřel a pravil: „Musím jít, bratře Matěji! povinnost volá, musím jít —“ Jenže nebylo to tak snadno, nohy nechtěly dobře sloužit a pan lajtnant se rozplakal.

„Prokletý život, bratře! Když člověk nejraději by seděl, povinnost volá: marš! jedna, dvě! Jak pravím — podej mi šavli — oh! oh! byla to krásná chvíle! po tolika letech! a víno — ! šenkýřka od „černého orla“ mne zná! Přijď také k „černému orlu —“ oh, bratře! Povídám ti —“ teď pan lajtnant se vztyčil, prorocky zvedl ruku, upřel oči zavlhlé pitím přes dubový stůl na hostitele. „Povídám ti, uteč odtud! nech tady tu bídu, není pro tebe takový život! do smrti tady tak sedět — fi! v té siberii! Voják volný jako pták — pamatuješ, jak jsme zpívávali, dneska tu a zítra tam — Povídám ti, všeho nech a sedni na koně a jeď! ke svým opět se přihlas, však nebude dlouho mír, zase roztancujou se palaše někde po krvavých polích — a ty — vynikneš — plukovníkem se staneš — a kdožví? Hej, Matěji, přítelíčku, nezapomeň na mne! Ale jeď odtud hned! — hned! škoda každé chvilky, kterou tu strávíš.“

Pan Matěj s úsměvem naslouchal, vrtěl hlavou. „Ne, hochu, ne. Zůstanu. Tady jsem se narodil, tady jsem doma. A mně se stýskávalo v poli po domově — nevíš, jak!“

„Ho! řekneš: domov! ale já ti povídám: všechno jednou tady necháš a zase palaš si připneš, na koně vyskočíš, čepici zatočíš a vrátíš se mezi své — sokol mezi sokoly. A necháš brázdy být —“

Vyšli konečně oba přátelé, pod paží se vedli. Na západě protržená oblaka zářila dukátovým zlatem, ale odlesk červánků rozléval se po celém nebi, zaplavil pole

a suchopáry, po mezích hrál s pavučinami babího léta, za každým keřem dlouhé černé stíny kreslil.

„Na mrazy se obloha červená!“ poznamenal pan Matěj a odplivl. „Nezasejeme už —“ starost ozvala se v něm.

„Oh, ty!“ smál se lajtnant. „Není-li psáno: nesejou ani nežnou a přece Pánbůh živí je? Bláhový jsi, bláhový, bratře!“

Od Podlipných ozýval se veselý zpěv. Před chalupou na zápraží všichni vojáci, jak na Chrášťany přišli, v jednom hloučku stáli, zpívali, při tom do taktu rukama tleskali „Hop! hopla! hop!“ a uprostřed jich se točila Podlipného žena, prostovlasá, celá uhřátá tancovala, div duši nepustila. Sotva jeden ji nechal, druhý přiskočil, mladou ženku chytil a zase točila se, skákala, až sukně se jí rozletovala do kola. A těšilo ji to, smála se, oči jen jí hrály.

„Vidíš — hoši! nu, mládež!“ ukázal pan lajtnant, studený vzduch večerní trochu již jej vzpamatoval. „I v té poušti tady cosi našli, zábavu. Holka nebo mladá žínka to je jako víno, pravím ti, bratře. A tahle, podívej se! ďáblice, očima svítí, vyskakuje, a ňadra se jí pod košilí jen třesou. Ale teď už konec, setmí se za chvíli. Hej, ticho tam!“ rozkřikl se. „Do řady! zbraň na ramena a na pochod: jedna dvě! jedna dvě!“ a nečekaje, až se vojáci seřadí, otočil se na podpatku a vykračoval cestou k městu. „Jedna, dvě —! Bratře, rytmistře! Matějíčku! nezapomeň na mne. A nezapomeň, že jsi člověk! Člověk jenom jednou žije, nezakopej se tady v té bídě zakleté!“

Pan Matěj vyprovodil jej hodný kus cesty, pak naposled stiskl příteli ruku a zastavil se na vysoké mezi.

„Jedna, dvě! jedna, dvě! za mnou!“ křičel lajtnant na své mužstvo a začal proklínat po taliánsku. Vojáci o překot shledávali své věci, řemeny připínali, ručnice přes rameno hodili a úprkem hnali se za velitelem. Letmo některý ještě chytil udýchanou tanečnici, Podlipnou, na tváře ji rozpustile zulíbal. Bránila se, ale neutíkala. Smála se loktem zakrývajíc obličej.

„Jedna, dvě! jedna, dvě!“ — vojáci se vzdalovali s hlučným hovorem. Bylo vidět, jak do dýmek křesají. Pod lesem v úvozu řadou zmizeli a hned za nimi červánkový přísvit večera změnil se ve smutné, valem houstnoucí šero.

Podlipná stála před chalupou, vázala si rozpletené vlasy, sukni narovnala, ale bázlivě přešlapovala, obcházela vrátka, nežli konečně vešla na dvůr. Ještě zástěrou si otřela obě tváře, snad aby nebyly na nich znát stopy hubiček, které dnes dostala. — Ostatní chalupy byly jako vymřelé po celou dobu, jenom děti se dívaly z dálky, co se u Podlipných děje, a teď i je matky zavolaly. Jaksi placho tu zůstalo po vojácích, nějaký strach, který sice zmizel teď v šeru, ale vrátit se může!

U Podlipných zaskřípěly dvéře. A pak se ozvalo zaúpění, zoufalý nářek ženského hlasu, dětský pláč — přitlumené zlořečení. Pan Matěj právě vykročil, aby se vrátil domů. Naslouchal.

Kolem po pěšině se vlekl Pivokoňský s prázdným trakařem.

„Co se tam děje?“ ptal se pán.

„Co by se dělo, milostpane!“ zasmál se sípavě Pivokoňský. „Podlipný bije ženu. Zasluhuje, — jako čert je po mužských. Ale —“ po chvilce dodal, — „kdyby jí nebylo, kdož ví, jak by byli vojáci vyváděli. U nás už i skříně rozbíjet začali, nelíbilo se jim, co žena k obědu uvařila, víno chtěli a pálenku — ale jak Podlipnou uviděli, všeho nechali a jen po ní! Čertova ženská! očarovat dovede!“ chychtal se, oči přimhuřoval, jazykem mlaskal nemocný zádušlivý mužíček.

Pán bezděky se obrátil, jakoby k Podlipným se chtěl rozběhnout, ale jen hlavou pohodil a zamračen s rukama vzadu složenýma odešel domů, do tvrze. V pokoji bylo již temno a páchlo tam vínem. Otevřel okno, aby vyvětral. Prázdný soudek odkopl kamsi do kouta. Zavolal na Anežku: „Vody přines! čerstvé vody ze studně! Nu, slyšela jsi?“

Běžela Anežka, přinesla, celá ulekaná.

„Co se na mne tak díváš? hloupá, jdi!“

Svíčku rozsvítil, za stůl sedl, bibli otevřel. Ale nečetl, neviděl na písmena. Čelo sevřel do dlaní a přemýšlel. O životě přemýšlel, jak je to divné na světě! A tak se mu zdálo, že za ta léta, co byl na vojně, zapomněl, co je život.

3.

Druhého dne přišla žaloba z města od magistrátu — obecní posel přinesl panu Matěji zapečetěný list. Na Racka žaloval rychtář, že kdesi na ulici včera k pohoršení celé obce s chasníky se popral a pobil, jednomu že felčar čtyři stehy na hlavě udělat musel.

Celou hodinu cesty na Chrášťany vážil posel a neodpočinul si tam ani. Pan Matěj posla krátce odbyl, Racek že je jeho člověk a jeho sluha, jenom pán má naň právo, žádný magistrát. List ani nedočetl, smačkal a zahodil. Užaslý posel vrtě hlavou a potichu vyhrožuje právem lidským i božským rychle se vydal na zpáteční cestu.

Za chvilku pán se nějak rozmyslil. Zavolal Racka.

„Slyš, ty lotře hromobitný, rváči a zákeřníku, přišla žaloba na tebe, obecní posel z Kolína tu byl. Odeslal jsem jej zpátky, ale zasluhoval bys, aby tě rychtář do dusíku vsadil. Běž ze ním, za poslem, řekni, aby se páni na radnici nepohoršili, aby ti odpustili. Já že se s tebou, lotře, už vyrovnám a napravím tě. Běž, dohoň ho!"

Racek přimhouřil zdravé oko, ušklíbl se pod vousy a rozběhl se za poslem, dlouhé nohy natáhl.

Podvečer Berka, když se svým hochem do lesa vyšel suchého klestí nasbírat, nalezl posla na vysoké borovici. V samém vrcholu. Celý skřehlý tam seděl, zsinalý hrůzou, potlučen. Ani dolů se mu nechtělo. O nějakém Filištínu pohanském, Goliáši jednookém zmateně mluvil, kterého Pánbůh a magistrát přísně trestat musí. Co se mu stalo, nepověděl, jenom zuby jektal a Berkovi slíbil čtyři krejcary na pintu vína, doprovodí-li jej do města, aspoň až ke bráně.

Pán se Racka nezeptal, jak vyřídil poslovi rozkaz, a Racek se nepochlubil. —

Předčasné mrazíky říjnové odešly, robotníci i na panském orali a seli, ale ne mnoho. Neboť nebylo na sýpce dosti semena a nebylo, zač koupit. A tak pole zůstala ladem. Dokud se oralo a selo, měl nový hospodář nač dohlížet, pobízel, proklínal, ale když v listopadu nadobro zamrzla půda, dny třeba krátké vlekly se mu do nekonečna. A tu vyjížděl na svém Solimanu — tryskem jej hnal. Nestačily ovšem pole a lesy zděděného statku, pustil koni uzdu a po cestách necestách projížděl, dokud nezpěnil koně a s ním sebe neznavil. Když tak bez cíle s dusotem podkov, až za ním na zmrzlé půdě se jiskřilo, proletěl vesnicí některou, vybíhali lidé, staré babky se křižovaly: „Letí! vida ho! Suchý čert!" Zůstalo mu přezvisko, které si přinesl z vojny.

A jindy vycházel s Rackem na lov — tehdy, když Anežce kuchyně se vyprázdnila a nebylo tam, nežli trochu krup a hrachu, jahel a bílé řepy. Králíky lesní lovili, bylo jich hojně i na polích ladem ležících. Z děr je vykuřovali a vykovávali, prachu a olova škoda bylo na takovou drobotinu. Ovšem zabloudilo-li sem srnčí, pan Matěj nabíjel ručnici a ránu měl vždy jistou.

Zvykal své samotě, zvykal vodě čisté a zdravé z domácí studně. Neboť — říkal — dobrý voják zvykne všemu. Anežka hospodyňka zvykla už také pánovi, oddaně přítulná byla, vždycky poslušná. Nebránila se, když ji objal, a zardívala se jenom, když na ní nějak s lítostivou výčitkou spočinul otcův tesklivý pohled. Cosi trápilo starého Havlína, ale nedomlouval dcerušce, neplísnil ji. Vzdychal jen a dlouho do noci — však neměl téměř žádného spánku — modlíval se šeptem: „Pane Ježíši Kriste, jenž jsi v nás, ochraň nás všemocnou rukou svojí, nedej zahynouti, ale zbav nás od zlého, spasiteli náš!" A scházel vůčihledě, ačkoliv nebyl nemocen — jenom v srdci cosi jej hlodalo, bolelo, a nedovedl promluvit, vyslovit, co jej bolí.

Pan Matěj zatím přečetl celou bibli až na ten nový zákon, kterému nerozuměl. Však i čtení nechal, když dopálil poslední kousek voskové svíčky. Přizpůsobil se i v tom, chodil spat, jakmile se večer setmělo, jako jeho chalupníci. Jenom někdy — jednou za dlouhý, dlouhý čas — do hlavy cosi mu vstupovalo, jako by kvas nějaký starý usedlý na dně najednou se v duši vzbouřil, vzkypěl a zapěnil se. Tehdy osedlal koně, do města zajel, do krčem zapadl i celou noc prohýřil. Jako vojáci dělávají, když po dlouhém postě na pochodu náhodou přijdou do stanice ještě nevypleněné a chtějí si najednou o překot, stůj co stůj nahradit útrapy minulých dní.

Ale nezbavil se tesknoty, vracela se. Zdávalo se panu Matěji, že kolem hrdla stahuje se mu zákeřně smyčka nějaká. Cítil ji, tušil, ale neviděl. Jako by nad propastí kráčel, i ten písek vlastních polí jakoby se mu propadával pod nohou, — sřítí se dolů do tmy, nebo v té pekelné smyčce uvázne.

Stalo se, že jednou ve sněhu nalezl stopy srnčí. Nabil brokovnici sekaným olovem a z rána vyšel na čekání k pokraji lesa. Byla tu strž nehluboká, vyrytá jarními vodami, zarostlá šípkem a ostružinami. Borovice jako v pohádce třpytily se už do vrcholků jinovatkou postříbřené. Nebe bylo zataženo lehkými mlhami, sluneční paprsky nepronikaly jimi, jenom nad protější strání na východě světlý kruh na šedé obloze svědčil, kde sluníčko stojí. Pod ostružinami ve strži na sněhu ležel modravý stín.

A nehnula se větvička, nespadl ani jediný chomáček jinovatky s borovic. Ticho. Pan Matěj čekal sedě na strouchnivělém pařezu, chvílemi dýchal si do dlaní a naslouchal. Nic — jen to teskné ticho, které nedočkavci dráždilo sluch. Teď v dálce straka zaskřehotala, zatřepala křídly, jako by ji někdo vyplašil. Pak — ale zase daleko — zapraskala někde zlomená snět, tichem divně se rozlehl nenadálý ten zvuk,

jako když nehybným vzduchem otřese, a s větví sypala se stříbrným prachem jinovatka. Lovec na čekané zvedl pušku, natáhl kohoutek, z kostěného růžku na pánvičku prachu přisypal. Číhal zatajuje dech. Teď se mu zdálo, že ve strži cosi se hnulo pod houštím, zachřestil tam ledový škraloup na kalužině — ale v té chvíli ozvaly se v dálce veselé hlasy, smích a volání. A ještě za okamžik na druhé straně za strží pod borovicemi na kraji lesa zadupal kůň v trysku po zmrzlé půdě, pes zaštěkal.

„Hledej, Diano!" volal měkký ženský hlas, který se chvěl rozčilením. „Hledej! chyť! chyť!"

Pan Matěj zahlédl štíhlou dámu na koni, červeném ryzáku, ale neměl času dívat se, neboť v tom ze strže houštinou vyskočil srnec, právě jemu kolem nohou přeletěl, sotva půdy se dotýkaje. Přes pole se pustil. Pan Matěj zvedl pušku, střelil. Zvíře padlo. Krásný srnec na kolena klesl, hlavu zabořil do sněhu a na bok se po chvilce zvrátil, bez hnutí ulehl.

Dáma zastavila koně, pes její zaštěknuv zuřivě, chtěl přeskočit zasněžený výmol, ale nedoskočil druhého břehu, svalil se mezi ostružiny.

Šťastný lovec nedbal, pušku — ještě se z ní kouřilo — přehodil přes rameno, a klidně došel k padlé kořisti. Zvíře bylo mrtvo, sotva naposledy křečovitě se otřáslo, nebylo třeba ho dobíjet. Pan Matěj klekl, lýkem, které měl v lovecké brašně, jal se klidně svazovat běhy zabitého srnce. Pes — a byl to chrt jistě vzácné racy s vlčí tlamou — doběhl na několik kroků, zastavil se a vyl.

„Co to znamená?" ozvalo se s druhé strany za výmolem.

Teď se pan Matěj ohlédl. Uviděl dámu půvabnou v loveckém šatě, v kožíšku aksamitovém. Čepičku měla sobolí, na bujných černých vlasech koketně vsazenou. Štíhlá, svěží, zardělá ve tvářích mrazem a rychlou jízdou zářila nádherou rozkvetlé růže. Ne děvčátko mladičké, nesmělé, ale hrdá sebevědomá krasavice. Seděla po mužsku na koni (nebyla tehdy v modě dámská sedla), na levé paži, dlouhou koženou rukavicí chráněné, měla sokola. Čapkou s rolničkami byla zakryta jeho hlava a čepýřil se zlostně.

Toho všeho všiml si pan Matěj jediným pohledem, ale nevstal, klidně svazoval dále svoji kořist.

„Co to znamená?" opakovala podrážděně sličná dáma.

„Nic, vzácná slečno!" odpověděl kleče na sněhu. „Nic zvláštního. Zastřelil jsem srnce na své půdě."

Zraky její zajiskřily naň zlobně z pod černého obočí. Ale rozkošná byla ve svém hněvu. Chvilku se odmlčeli. Neznali se, nikdy se neviděli, ale vytušili oba, s kým se potkali. A hněv na tvářích rozkošné dámy roztával v utajený úsměv.

„Ale srnec je můj! Z naší obory jsme jej vyhnali a štvali až sem!" řekla.

„Odpusťte, milostivá!" opět, jak dovedl nejpřívětivěji, odpovídal se zdvořilým úsměvem, „střelil jsem jej na své půdě."

„Věru, to není po sousedsku! Mně před očima jej skolit a přivlastnit si ho! to není rytířské!"

Pan Matěj pevně utáhl poslední uzel, vstal a zabité zvíře zavěsil přes rameno. „Milostivá slečno!" pravil s čepicí smeknutou, „hájím jen své právo. Chcete-li však srnce, rád vám jej dám, přijďte si pro něj do mé tvrze."

Přimhouřila očka a šelmovství trhalo jí koutky růžových rtů. „Dobře! platí! přijdu si pro svého srnce!" A ohlédla se.

Dva mladí páni s klobouky opeřenými, v aksamitových kabátcích, dojížděli za ní na pyšných ořích se smečkou psů.

„Co se stalo?" ptali se užasle a nepřátelsky hledíce přes výmol ke šťastnému střelci.

„Nic, pánové!" úsměšně odpověděla jim sličná dáma. „Jedeme dál. Diano, sem ke mně! a pánové, za mnou!" Rozmarně pokynula ještě na pozdrav sousedu, pobídla koně a s větrem o závod, s třeskotem podkov na zmrzlé půdě, s veselým smíchem a pokřikem, s láním ohařů odjížděli lovci po kraji borového lesa. Pan Matěj díval se za nimi spokojen sám s sebou. Dobře tak udělal, své právo hájil.

Když lovci zajeli někam za černý les, vrátil se domů s kořistí. V čeledníku na železný kruh u stropu zavěsil srnce za svázané běhy. A po celý den, ať dělal, co dělal, v myšlenkách bezděky pletla se mu sobolí čapka na černých bujných vlasech a dvě sivé rozjasněné oči pod ní. Že by krásná dáma pro srnce si přišla? ne, tomu nevěřil, zajisté nevěřil. Ale srnec v čeledníku visel až do večera. Před večerem chtěl si pan Matěj vyjeti do pole, nějak rozmrzen byl. Zavolal na Racka, aby Solimana osedlal.

A v tom na dvoře zadupal kůň, psi zaštěkali. Vyběhl na zápraží. Byla tu.

Okřikl psy, s lehkou poklonou přiskočil, koně za uzdu zadržel.

„Zde jsem!“ pravila usměvavě krásná jezdkyně. „Dobrý večer, pane sousede. Přijela jsem, jak víte, pro svého srnce.“

Dvorně ji uvítal, pod střechu zval drobátko v rozpacích — nebyl zvyklý rytířským službám u vznešených dam. Aby mohla pohodlně seskočit, zadržel střemen a v ruce ucítil střevíček z hebkého safiánu, kožešinou lemovaný; docela jej to pomátlo na okamžik.

Děkovala krasavice: „Jste laskav, pane!“ lehounko opřela se dlaní o jeho rameno a tak obratně seskočila, že pan Matěj sotva zahledl pod okrajem sukně nad střevíčkem bílou punčošku. Urovnala sukně rozkošným pohybem, sobolí čapku lépe si vtlačila do vlasů a s laškovným úsměvem černé oči zvedla. Prohlížela si jej zvědavě, cítil to, ale jako by s dobrým starým známým mluvila.

„Nevěřil jste, že přijdu?“

„Věřil!“ Řekl to, ale nevěděl teď, zdali opravdu věřil.

„A víte kdo jsem? Znáte mne? Myslím, že jsme se nikdy ještě neviděli. Jsem z Konárovic, Rabenhauptová, Mary Františka.“

Pokynul hlavou, chtěl tím naznačit, že ví, a hluboko se opět ukloniv krátce děl: „Já — jsem Suchý Čert.“

Rozesmála se hlasitě, ačkoliv chtěla smích násilně utlumit, až jí oči zaslzely.

„Říkají mi tak —“

„Vím, pane sousede. Máte strašlivé jméno, ale nebojím se. Viďte, že nemusím se u vás ničeho obávat?“

Položil ruku na srdce. „U mne jste v bezpečí, přísahám!“

Podala mu pravici: „Věřím. Slyšela jsem o vás mnoho, ale jsem přesvědčena, že jste pravý rytíř srdcem i duší.“

Krev mu vstoupila do tváří. „Jsem vaším oddaným sluhou, slečno.“

„Přítelem! — či ne?“ stiskla mu prsty a tak rozkošně žvatlala, tak důvěrně do očí mu hleděla, že docela se pomátl. Rackovi, který tu zvědavě opodál civěl, pokynul: „Proveď koně, je spocen —“

„Ano, jela jsem rychle!“ pravila a opět se smála, hledíc na ohromného hraničára se sivými licousy a s vypáleným okem. „To je váš sluha, pane sousede?“

„Ano, Racek — lenoch, boží trest na mne. Nu, co tu stojíš? Koně proveď!“

„A rostou tam na turecké hranici samí takoví? Na vrch borovice by dosáhl tenhleten. To snad z té prolité krve křesťanské a turecké rostou, ne? Vždyť tam ty země jsou krví prosáklé, pořád tam válka zuří. Strašno je tam, viďte? Byl jste tam dlouho? Tři leta, pravíte? Slyšela jsem o vás — jak statečně jste bojoval, však jsem i četla! Jak se svými kyrysníky vehnal jste janičáry do Dunaje, náspy pod Bělehradem útokem jste vzal, na rytmistra ještě na bojišti od jenerála polního vachtmistra hraběte z Karaffy povýšen jste byl. Kterak že to vím?“ usmála se koketně. „Od apelační komory, když správce náš Hofmann žalobu na vás podal pro násilí a gvalt a práva rušení, svědectví o vás přišlo, pane rytmistře, o celém vašem životě, o vašich skutcích na bojišti, o statečnosti vaší. Sama jsem matince četla —“

Pan Matěj se zarděl, až mu jízvy na tváři i na hrdle zmodraly. Mávl rukou. „Ne, — nač to — co já — A správce čert vezmi, nevěřte mu, slečno. Jenom své právo jsem hájil, svoji půdu.“ Při tom dveře dokořán otevřel. „Vejít račte, srnce vám okážu.“

V síni Anežka stála, užaslá na cizí dámu modré oči upřela s dětinskou hrůzou. Pozdravit zapomněla, jenom rty pootevřela. A slečna Mary po srsti pohladila zabitého srnce. „Hezké zvíře!“ pochválila, ale při tom jedním pohledem celou spustlou studenou prostoru panského čeledníku přehlédla až do plesnivých koutů.

„Nějak smutno je zde, prázdno,“ poznamenala. „Jste tu sám?“ Jako by Anežku neviděla.

„Sám, jako poustevník skorem!“ odpověděl pan Matěj. Lehounký, sotva znatelný úsměv jí zahrál na rtech. Teď teprve ohlédla se po tom modrookém plachém děvčeti v síni.

„Bývávalo — pamatuji z dětství, — tady veselo v čeledníku. Ale po smrti mého otce rozprchlo se služebnictvo. A na tvrzi zpustlo všechno —“

Zotvíral před vzácnou návštěvou kde které dvéře. „Tady můj pokoj — také pustý a studený.“

Postála chvilku na prahu v otevřených dveřích, ale nevešla. „Děkuji vám, pane rytmistře, za vlídné přijetí. Nenadála jsem se takového, — upřímně řečeno. Jste přece nám nepřítelem?“

„Vám, slečno? Kdo by mohl vám být nepřítelem?“ vroucněji, nežli chtěl, ohražoval se.

„Totiž nám na Konárovicích, aspoň Hofmann na vás žaloval. Ale dnes — nevěřím mu. Přesvědčila jsem se, že máte dobré srdce, pane rytmistře. Není-li pravda?“ Podala mu ručku — uchopil ji a políbil.

„Odpusťte, slečno,“ omlouval se, „chtěl bych vás pohostit pod svou chudou střechou —“

Nedala mu domluvit. „Nepřišla jsem proto. A šeří se už, nemohu se zdržet, musím domů, neví matinka, kam jsem se vydala. Však by mne nepustila —" smála se, „strach by o mne měla. A já se přece šťastně domů vrátím, díky vám, rytmistře. Však se nevidíme snad naposledy? Teď když jsme se poznali —" Koketně pohlédla mu do očí a kouzlo plné rozkvetlé krásy oslnilo jej, omámilo. Nežli slova našel, obrátila se pružným lehounkým pohybem, až sukýnka zavlála za ní, a vyšla na dvůr. Racek jí přivedl koně, popleskala svého ryzáka po šíji a chystala se do sedla vyskočit. Pan Matěj podržel jí střemen, opět ucítil dotek drobného střevíčku.

„Přiveď mi Solimana — je osedlán?" křikl na sluhu. „Slečna dovolí, abych ji doprovodil — ?"

Kývla hlavičkou s úsměvem místo odpovědi. „Ale proč se vracíte? Kam jdete?"

„Pro vašeho srnce. K sedlu ho přivážu."

„Ne, nechte toho. Není můj, je váš."

Zachmuřil se. „Jak to, slečno? Chcete mi srnce snad darovat?" uražená hrdost se ozvala v jeho hlase.

Vycítila to, nahnula se k němu s koně. „Bláhový!" vlídně konejšila slovem i pohledem. „Nemám, co bych darovala. Srnec je váš, na své půdě jste ho zastřelil. Milostí nerozdávám, nehoršte se, jenom vaše právo jsem uznala. A teď pojeďme, chcete-li." Bičíkem šlehla, vyjela ze dvora, za okamžik pan Matěj ji dohonil. Lehkým klusem jeli, on jí po boku, o malý krok zůstávaje zdvořile vzadu. Opravdu už se pod lesy šeřilo, vrány dlouhou černou řadou pod zamženým nebem letěly na nocleh, zapadaly mezi vrcholky borovic na protějším kopci. Dusot koní rozléhal se tichem pustých polí.

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Nyní pochopil Schwert zavilé nepřátelství přednostovo. Zlé svědomí činilo mu Schwerta nesnesitelným. Náhodou dostal se Schwertovi do rukou též účet kancelářského paušálu, z něhož seznal, že od počátku přednosta počítal na Schwerta měsíčně 15 zl. a vyplácel jen deset. Nesvědomitý chlap!

Schwert věděl, že by reklamacemi jen skandál stropil a postavení si znesnadnil, proto raději mlčel. Nepolevil ve své pracovitosti, spíše pracoval za tři. Mimo úřad opakoval si francouzštinu a četl německé klassiky.

Myšlenka dáti Prostějovu vale, ho neopouštěla. Tušil, že ani protekce vzdáleného presidenta neochránila by ho před soustavným pronásledováním přednostovým. Věděl, že nižší úředník je vždy v neprávu i proti zjevnému násilí vyššího. A konceptních úředníků bylo tehdy po tenku, kdežto manipulačních spousty.

Rovnaje registraturu přišel Schwert na věci, které ho zarážely, a když se do nich zahloubal, odhalovaly mu úplatnost přednostovu makavým způsobem. Zatajením, nedoručením výměrů vrchních instancí, nezajištěním peněz sirotčích, půjčováním pupilárních jistin na nejisté hypotheky, bylo ne-li úmyslným a dobře zaplaceným padoušstvím, tož nanejméně hrubým zanedbáním povinné péče.

Schwert věda, s kým má pro případ konfliktu co činiti, vypsal si data a čísla kompromittujících listin. Časem přišel i na šmejdy v záležitostech vojenských, doslechl sem tam na venkově něco a zaznamenal si i svědky. Vypátral dále, že byly proti řádění přednostovu již podány stížnosti, ale všecky někde uvázly, zapadly, vyřízení se stěžovatelům žádného nedostalo.

Bylť přednosta Janíček oddaným přisluhovačem vlády, absolutistou od kosti a německým centralistou. Jak by mohla vláda proti tak oddanému služebníku zakročiti? Měl nahoře vlivné ochránce.

Počátkem června přihodila se Schwertovi nehoda. Za nedělního výletu s rodinou Buriánkovou do Kostelce byl doma vykraden. Šatstvo, prádlo i hotové peníze — bylo po prvním a Schwert měl doma ve stolku celý měsíční plat — vše bylo pryč. Zbylo mu několik šestáků v kapse.

Oznámil krádež na policii. Volali si ho několikráte, vyslýchali, skoro jako by sám byl zlodějem, a na konec nedostal zpět ničeho. Zloděje nechytili.

Nejhorší bylo, že Buriánkovi jeho stížnosti přijímali nedůvěřivě. Jako by ani nevěřili, že byl skutečně okraden. Falešný

Čech, napadlo Schwerta, když viděl podivný úsměv otce Buriánka. Zbožný muž ten rád přívlastkem: falešný obdařoval Čechy. Nemohl jim odpustiti, že utopili svatého Jana Nepomuckého.

Dva dni po krádeži vzala si matka Buriánková Schwerta stranou. Vyňala z cípu šátku zmačkanou bankovku a podávala ji Schwertovi.

„To jsem si, pane Schwerte, v krámě zaspořila — pro strejčka Příhodu — a půjčím jim to — když je potkalo neštěstí — nechají jen — líbání rukou nejsem zvyklá. Chudý ať pomáhá chudému. Ja!"

„Ne, to nemohu přijmouti paní — dostanu v úřadě výpomoc."

Leč paní Buriánková na Schwertovu obranu nedala a položila před něho bankovku na stůl.

A jala se vyprávěti, jak i ji stihlo hrozné neštěstí roku 1811, kdy úpadkem státním přišla o krvavě naspořených tři sta rýnských.

Schwert cítil, že tento dluh musí co nejrychleji splatiti. Nesnesl toho býti podporován rodinou Buriánkovou. Právem by jím pak opovrhovali.

Pro forma řekl si v úřadě o výpomoc, byl však, jak očekával, přednostou hrubě odmítnut. Kancelista radil, aby si Schwert zadal žádost k praesidiu vrchního soudu. Taková výpomoc však přicházela za mnoho týdnů a nebyla Schwertovi, jenž peněz ihned potřeboval, nic platna. Ani z úředníků mu nikdo půjčky nenabídl, a žádati někoho, k tomu by se Schwert za celý svět neodhodlal.

Nikoli! Pomůže si sám! Vlastní silou! Ale jak? Dluhy? Ty se mu protivily z duše; až úzkost ho pojímala, když pomyslil na dluh u paní Buriánkové. A to byl dloužek!

Varoval sice president Kampf před křivými cestami a Schwert věděl, kam bije. Ale zde byla, jak právníci říkají, vis major, neodolatelná nutnost. Přece za to nemůže, že přišel o majetek. Na pouhou žádost nikdo mu nenahradí ztrátu. Dá-li se tedy na cestu křivou, tož jen tak dalece, aby přišel zase ke svému, nic dále. Potom se vrátí zase na cestu přímou, která i jemu je nejmilejší. Vždyť nenáležitý výdělek nikdy ho netěšil.

Váhal, váhal, ale na konec svěřil se kancelistovi Pacholíkovi, prose ho o radu, zda by několika pokoutními pracemi neměl si pomoci. Pacholík radil zase k žádosti o výpomoc, ale uznal na konec, že by to přednosta Janíček asi nedoporučil. Dobrý muž octl se na rozcestí. Buď schválí nenáležitosti Schwertovy a stane se jeho spoluvinníkem, anebo nezbude, když se Schwert už k němu obrátil, než vytáhnouti ho z kaše peněžitou půjčkou. Pacholík by byl dal, což o to, ale klíč od soukromé pokladny měla přísná paní Pacholíková a u té by se nepochodilo. To byla instance všech instancí, inappelabilis, jak říkal žertem Ottahal.

Radil se tedy kancelista se Schwertem, jak to navléci, aby přednosta to nezvětřil. Sjednotili se, že Schwert nesmí vlastní rukou podání psáti, ale někomu je diktovati, aby ten někdo, dopadne-li to zle, vinu vzal na sebe.

To nelíbilo se Schwertovi. Připadalo mu zbabělé, za svou vinu jiného nastražovati. Ale mlčel. Což, dva tři kousky jistě proklouznou, bude opatrný, aby nebyl dopaden. A včas přestane.

Společníka nehledal daleko. Domluvil se s Josefem Buriánkem, jenž měl úhledné písmo, a v bytě Schwertově vznikla znova pokoutní kancelář. Lidé si podávání vyhotovených spisů obstarávali sami a kancelista Pacholík přimhouřil oči. Ba i svého bratra, přednostu železniční stanice z Brodku, poslal k Schwertovi se žádostí o obnovení lístku honebního. V přednostovi Pacholíkovi poznal pak Schwert ke svému překvapení bývalého spolubydlícího u obuvníka Kolihy v Praze. Milý sazeč šel k buštěhradské dráze, tam se vycvičil a převzat byl pak drahou Ferdinandovou na Moravu.

Vyprávěli si o příhodách svých při sklenici piva. Přednosta Pacholík pozval Schwerta k návštěvě v Brodku. Oženil se nedávno s dcerou přednosty stanice přerovské, dobře se mu vedlo a měl vyhlídky na postup.

Za necelé čtyři týdny měl Schwert nejen dluh u Buriánků splacen, ale i ztrátu svou nahrazenu. I Josef Buriánek měl několik zlatých za písaření.

„Nyní dosti!" řekl Schwert a počal odmítati další zakázky. Ale to nebylo vhod Josefu Buriánkovi, jemuž pokoutnictví lépe zachutnalo než tkalcovina. Lidé dotírali a Josef přemlouval Schwerta, aby se příjmů nevzdával. Když však Schwert odolával, počal Josef pokoutnictví provozovati na vlastní vrub. Následkem jeho neznalosti byly časté chyby a neúspěchy stran před soudem, což svezlo se na hlavu Schwertovu. Žádal tedy Schwert kancelistu, by žádný další kus Josefovi nepřijímal, což roztrpčilo zase tohoto.

Byla to chyba Josefova, která přivodila novou katastrofu. Žadatel o hostinskou koncessi, odmítnutý první instancí

pro formální nedostatky žádosti, prozradil v kanceláři dra. Heina, který mu rekurs na místodržitelství psal, že žádost zhotovil mu Schwert. Josef Buriánek totiž přijímal a vyřizoval zakázky jménem Schwertovým.

A znova povolán byl Schwert do kanceláře přednostovy. Vysloužil oznámil mu, oč běží. Tvářil se velmi starostlivě milý Vysloužil, vážněji než sám Schwert. Tomuto ani nenapadlo nechati přítele Josefa v bryndě. Vezme to na sebe.

Vzal si ze zásuvky arch s poznámkami, vstrčil do náprsní kapsy a zapínal kabát na všecky knoflíky. Oh, bude bojovati, neušetří přednosty. Byl tomu skoro rád, že se rozejdou, nyní se už jistě rozejdou, a co pan přednosta uslyší, nedá si za rámeček. Věru, prodá draze svou kůži.

Kancelista zakašlal a v pohledu jeho četl Schwert: „Neprozrazuj mne!" Přikývl hlavou energicky a sevřel pevně ústa. Kráčel kroky násilnými, jako by přemáhal obrnu.

Opozdil se poněkud a Vysloužila už nenalezl v předpokoji. Schwert se rychle pokřižoval a zaklepal.

„Herein!" ozvalo se.

Vešel. Vysloužil právě odcházel od přednosty. Když tento Schwerta spatřil, zavolal Vysloužila zpět.

„Vysloužile, dojdou okamžitě k četnickému strážmistrovi, aby mi sem poslal muže adjustovaného na dlouhou cestu."

Díval se při tom přivřenýma, zelenavýma očima na Schwerta.

„Tedy četníka na mne," pomyslil si Schwert a zoufalá odhodlanost utišila jeho nervy a utužila vzdor. Chystal si na útok přednostův protiútok. Jen ať se má vzteklý darebák na pozoru!

Když se za Vysloužilem zavřely dveře, vstal přednosta a zasykal:

„Přistupte blíže!"

Schwert pokročil o krok se vztyčenou hlavou, dívaje se přednostovi směle do obličeje. Přednosta přivřel zarudlá víčka ještě více.

„Vy bídný lumpe, vy odvažujete se vzdorovati mému zákazu? Ani muk! Znám už vaše nestydaté lži. Vida, vida! Hehehe! Pokoutnictví se vám více líbí než poctivá práce? I dvacet zlatých měsíčně už nestačí panu hladomřivci? — L' appetit vient en mangeant — umíte snad francouzsky? Pěkně ospravedlňujete důvěru pana presidenta — ale já jsem ho varoval. Počkejte jen, já vám tu vaši chuť po čertech osladím! Zdali pak, můj drahocenný přítelínku, víte, proč jsem poslal pro četníka? Vezme si vás hned s sebou. To koukáte, co? A zde čtěte!"

Uchytil kus papíru se stolu a hodil jej Schwertovi pod nohy.

Mechanicky jej Schwert zdvihl, ale nemohl čísti. Tmělo se mu před očima. Pustil papír zase na zemi.

„Nu, jen mi tu strachem nezcepeňte," smál se přednosta šňupaje s rozkoší a luskaje prsty. „Povím vám, co to je. Jenom malý zatykač na vojenského sběha Václava Schwerta. Snad ho znáte?"

Schwert stál už zase pevně. Nyní je třeba ukázati drápy. Ještě si urovnával slova odvety, když přednosta vybuchl vztekle:

„Vstrčíme vás do bílého kabátu — na dvanáct let — budete chroustat komisárek a dostávat pětadvacet na z . . . . . ."

Schwert bezděky sáhl po archu v náprsní kapse, ale bylo to zbytečno. Vše stálo před ním už napsáno, jen čísti. A četl. Monotonním hlasem pronášel jistá hesla, jako by referoval o událostech, podezřelých vyřízeních, citoval data, čísla. Hlas jeho byl stále pevnější, ostřejší.

„Co? Co s tím?" přerušoval ho napřed přednosta. „Nevím, co s tím chcete?"

Ale pak se nápadně ztišil a nevyrušoval Schwerta. Byl to úžas?

Schwert se nedíval na něho, ale pokračoval v litanii. Výtečná paměť jeho nezradila ho ani na okamžik. Uváděl doklady, jmenoval svědky s plnými adressami a stal se na konec humoristickým. Řekl, jak se těší, až to vše panu presidentovi jeho přítel, u něhož to vše má sepsané, pošle. Že to pošle rekomando a že pan president bude velmi příjemně překvapen. Ale že přece doufá, znaje velikomyslnost a osvědčenou humannost páně přednostovu, že se mu i tentokráte poklesek jeho, který se už nebude opakovati, laskavě promine.

Pak teprve pohlédl na přednostu. Až ulekl se změny, která se s Janíčkem stala. Rozkročen, se zrakem sklenným pohlížel na Schwerta, tvář jeho byla popelavá, se sklesle spodní čelisti táhlo se mu vlákno slin. Ruka jeho hrabala malomocně v kapse, z níž slabě řinčely okovy. Na celém obličeji, zvláště na zfialovělém nose naskákaly veliké krůpěje potu. Nikdy neviděl Schwert obraz podlejšího strachu a zuřivějšího vzteku.

Schwert už dlouho mlčel, když se přednosta konečně vzpamatoval. Potácivým krokem bral se k umyvadlu, namočil ručník do studené vody a přetřel si několikráte obličej. Pak obrátil se k Schwertovi. Než mohl však promluviti, zaklepáno na dveře.

Četník v plné zbroji vstoupil a stanul po vojensku pozdravuje u dveří.

Přednosta šel ke stolu, vyhledal spis a podávaje jej četníkovi řekl pohaslým hlasem:

„Jděte bezodkladně do Bedihoště a zatkněte tam cínaře Škulinu pro podezření ze žhářství. Dopravte ho sem do vyšetřovací vazby.“

Když se četník vzdálil, zasyčel přednosta jako had:

„Kliďte se a více to nedělejte! O deset let života jste mne připravil.“

„A snad i o kriminál,“ dodal si Schwert vítězně. Pohled, který odcházeje zachytil, svědčil o smrtelné nenávisti. Věru, kdyby se setkal s tímto darebou někde v poušti, jeden z nich by to zaplatil životem. I Schwert cítil, jak přednostu z celé duše nenávidí.

„Vítězství, ano, ale Pyrrhovo,“ myslil si Schwert a nic ho netěšil obdiv soudruhů, když jim na dotazy oznámil, že propuštěn ze služby není.

„Jak jste to zaonačil? Vždyť prý už šel pro vás četník? Jak jste to uprosil?“

Schwert mlčel. Lítost a ošklivost vzmáhala se v něm, čím déle o právě zažitém výstupu přemýšlel.

Kde byl jeho slib převorovi Adolfu, že důvěru jeho nikdy nijakým cti muže nedůstojným činem z nepravdy neusvědčí?

Cítil, že zde jednal nesprávně, že snížil se ke stejným zbraním, jichž užíval jeho podlý nepřítel. Neměl už práva jím opovrhovati jsa nyní jeho spoluvinníkem. Správno by bylo šmejdy jeho odhaliti, obžalovati ho, předejíti nové podlosti v budoucnosti. Janíček načichl už příliš neřestí, aby jí neprováděl dále. Bude jenom opatrnější, lstivější, aby nebyl dopaden.

Zatím Schwert myslil jen na sebe, mlčel, aby i Janíček mlčel. Ruka ruku myje — par nobile fratrum!

Přestala Schwerta těšiti práce v kanceláři, zprotivil se mu na dobro pobyt v Prostějově.

Ani ho nenapadlo Buriánkovým se s tím svěřiti. Křižovali by se, že se postavil proti svému představenému. U nich úřady a vrchnost dosud byly od Boha ustanoveny. Zase by jen Schwertovi všecku vinu dávali.

Už tak často k Buriánkovům ani nedocházel, i Josefovi se odcizil. Zmalomyslněl ve vyhlídkách svých do budoucna, nevěřil už tak pevně, že Lenka je mu Bohem přisouzena. A snad, že tato vzpruha povolila, začal pochybovati, že s dobrou se potázal, když vystoupil z řádu. Snad páter Placidus přece měl prorockého ducha, když děl, že ještě se mu zasteskne po masných hrncích klášterních? . . .

A zase zmáhal se ho pocit, jako by byl puzen a tísněn někam, kam nikdy nechtěl. Alespoň udělal něco, co nikdy nechtěl. Podlost.

Nemůže nenásledovati trest. Bál se. A zase poznal, jaké dobrodiní pro zlého jest, že trest nesleduje vinu v zápětí, že i zlému se dobře žije.

A spravedlnost?

Bytost mátožná! Zahalovala a kroutila se mu ve znamení veliké otázky. Kde jsou ty časy, kdy se mu rozplývala mlhou! Ne, už nebyla neurčitá, ale zkarrikovaná, znetvořená.

Na podzim navštívili otce Buriánka oba synové Hubert a Alois. Ubald už byl mrtev, zemřel zánětem mozkových blan z jara v Brně.

Obadva mladí duchovní chovali se ke Schwertovi upjatě a chladně zdvořile. Zejména Alois hrdopyšně Schwerta přehlížel. Vyprávěla Schwertovi Lenka, že bratr Alois plakal, když měl vstoupiti do theologie, jak tuze prosil rodiče, aby ho dali na práva, že vše jim jednou nahradí. Ale otec Buriánek ani slyšet ne, tu starost by prý nevydržel a mezi cizími lidmi by se mu syn jistě zlumpačil. Tak se stal Alois knězem.

Po odjezdu synů i rodiče k Schwertovi ještě více ochladli. Patrně jim synové Schwerta zhaněli.

Schwert přemýšlel, jak by z Prostějova vyvázl bez hanby a bez úhony do budoucnosti.

Vraceje se večer z kanceláře domů, dohoněn byl rozveseleným pánem.

„Schwerte! Schwertíčku!“

Obrátil se a v šeru poznal přednostu stanice Pacholíka z Brodku. Pacholík chopil Schwerta pod paží a vlekl ho s sebou.

„Zvu vás na večeři k Mouřenínu. Okusíme mladíka, střelil jsem ho včera večer. Pojďte, bez ceremonií, popovídáme si o Praze.“

Za nedlouho přišel za nimi do hostince i kancelista. Bratři se rozpovídali, Schwert mlčel.

„Proč tak zamlklý?“ všiml si toho konečně přednosta.

„Nech ho,“ vysvětloval kancelista, „nebyl na vojně, aby byl sekatuře zvyklý, byl jen v klášteře.“

A vyprávěl bratrovi o protivenstvích, jichž Schwert v úřadě zakouší. Při tom zvěděl Schwert, že přednosta Janíček ho jinak nepojmenuje než „ten mrcha Schwert“.

„Hoďte mu to pod nohy, pane Václave,“ zahromoval přednosta Pacholík.

„Pšt!“ krotil kancelista ohlížeje se, zda je hosté u sousedního stolu neslyší. Chtěl něco doložiti, ale odmlčel se, když Schwert rovněž hlučně přisvědčil.

„Také to udělám! Vždyť člověk není pařez, aby se do něho stále tlouklo.“

„Ale co budete dělat?“ staral se kancelista.

„Víte co, pane Václave,“ ozval se přednosta, „nekoukáte-li na titul, pro první čas — měl bych něco.“

„Chci býti živ poctivě,“ řekl Schwert s důrazem, „třeba jako nádenník.“

„Bravo! Pak se shodneme. Jedenadvacet zlatých měsíčně a dvoje šaty do roka. U mne na stanici. Budete ve službě dráhy, psáti v kanceláři a já si budu moci vyjíti častěji na zajíčka neb koroptvičky. A po kanceláři můžete krátiti dlouhou chvíli mé ženě. Číst a deklamovat umíte a na to si ženské potrpí.“

Zachechtal se dobromyslně.

„Tedy dvojí úřad najednou, poznamenal kancelista. „Nu, Schwert je dobrý tahoun.“

Frivolní tón, do něhož bratří zabředli, se Schwertovi nelíbil. Rychle odpověděl:

„Řekl jsem a v slovu stojím.“

„Dobrá,“ odvětil přednosta. „Kdy můžete tedy nastoupiti?“

„Třeba pozejtří, prvního.“

„Ne tak nakvap,“ krotil kancelista. „U piva se to mluví — ale pan Schwert je, Vladíku, i jinde než v úřadě vázán.“

„Vázán, nevázán,“ ohradil se Schwert, „myslím, že to místo vezmu. Jen abych byl z toho pekla pryč!“

„Aj, aj!“ kroutil kancelista hlavou. „Takové je to?“

„A zapijme to!“ přerušil ho bratr přednosta. „Prosit!“

„Prosit!“

Tak najat byl Václav Schwert za baliče ke dráze s denním platem sedmdesáti krejcarů.

Doma uvažoval Schwert o své situaci. Ejhle, jak jím osud zmítá! Ale nechť, člověk schopný se nikde neztratí. Byl k tomu dosti mlád, aby dal vale karriéře státního úředníka a přesedlal. Viděl se v duchu přednostou stanice s červenou čepicí na hlavě. Tolik, co Pacholík, také dokáže, ba více. A Buriánkovi? Zavilý hněv se v něm zdvihal proti těm zkamenělinám. Nemají lidského smýšlení ani citu. Pro řeči lidské, aby byli korrektní, zadrželi Nanku, že nešla k tomu, jenž ji volal. Aby prý jí nedržel u sebe jen tak. Nyní je nešťastna, padla jen jednou a jednou je nikdy. Zasmál se jízlivě. S těmi se věru snadno rozloučí.

Ráno šel už v sedm do kanceláře, chtěl roztíti gordický uzel rázem. Dal se horlivě do práce. Když pak Vysloužil kol deváté roznášel kusy approbované k opisu, odmítnul Schwert svůj díl. Do jedenácté měl všecky své kusy opsány a odevzdal je kancelistovi. Urovnal vše na svém stole a před dvanáctou odebral se do kanceláře přednosty Janíčka.

Přednesl obřadně svou žádost za propuštění od příštího prvního. Přednosta radostným překvapením až poskočil.

„Hned, chcete-li, hned! To je první moudré slovo, které od vás slyším. Vysloužile, jdou sem! Vemou arch papíru, čistého, ministeriálního a píšou! Dám vysvědčení a rád! A dobré! A kam půjdete, smím-li vědět? Asi do kláštera zpět? Ale do toho mi nic není. Nechcete k Jesuitům? Máte vlohy, pro Jesuitu jste jako stvořen. Jen hodně daleko odtud, radím rozhodně.“

Schwert neuznal potřebu blíže se rozhovořiti, a přednosta také odpovědi na své radostné apostrofy nečekal.

„Tak píšou, Vysloužile! Číslo praesidiální — počkejte — ahá! 151. Od přednosty podepsaného úřadu se dosvědčuje, že pan Václav Schwert z Blučiny v Čechách od 19. října 1851 do 30. listopadu 1852, jakožto diurnista při c. k. okresním soudě v Prostějově zaměstnán byl a v této době v mundování pilným — píšou: velmi pilným se osvědčil, znalost kancelářské manipulace si osvojil a slušně — píšou: velmi slušně — a ke spokojenosti se choval. Datum a pečeť. Tak! Co tomu říkáte, pane Schwerte? Přejete si více? Myslím, že s takovým vysvědčením máte všechny cesty volny. Tak — písek na to! Zde to máte! Mnoho štěstí! Vysloužile, odpoledne ať převezme Šula od pana Schwerta registraturu a resty.“

„Nejsou žádné,“ poznamenal Schwert. „Děkuji za vysvědčení.“

„S bohem! Ostatně z vás nikdy nic dobrého nebude.“

Schwert rozloučil se potom s aktuárem Ottahalem, adjunkt Linhart byl někde na komisi. Ottahal však litoval odchodu Schwertova upřímně, rovněž i kancelista a Vašica. Ostatním byl Schwert lhostejný, nikdy mu nerozuměli; že s nimi nepil, neponocoval, měli ho za hrdopyška.

K večeru šel Schwert k Buriánkovým. Nechtěl tratiti ani jediného dne.

Zašel napřed do krámku matky Buriánkovy. Zabolelo ho, když viděl, jak se při jeho zprávě zaradovala. Teprve

když jí děkoval za vše dobré, co mu prokázala, změkla a přála mu mnoho štěstí pro budoucno. Neodporovala, když přál si zde, v krámě se všemi se rozloučiti. Byla dosti jemnocitná, že poslala napřed Lenku a nechala je o samotě.

Rozchod!

Srdce Schwertovo usedalo. Ani Lenka neodvážila se slovem ho zdržeti, pobídnouti, aby tu zůstal. Jak by jí býval za dobrou vůli vděčen! Odevzdávala se otrocky tomu, co jiní ustanovili.

„Přišel jsem rozloučit se s vámi, Lenynko!“

Hlas se mu zadrhoval. A přece chtěl vložiti do slov svých všecku marnou touhu i zklamanou dychtivost mládí!

A ona — měla jen jednu myšlenku v hlavě. A hned ji vyslovila.

„Chtěla jsem vás o něco prositi, pane Schwerte.“

Vzal ji za ruce a líbal je, jednu po druhé.

„Totiž?“

„Abyste mi laskavě mé památky vrátil. Nebudou vás asi už zajímati.“

Řekla to chvatně a oči měla k zemi upřeny. Marně skláněl se, aby její pohled vyhledal.

„Myslíte — Leni?“

„Myslím.“

„A nic více?“

Čekal. Což ani jediného srdečného slovíčka neuslyší? Trapné, pokořující ticho.

„Přinesu vám je — slečno! A což mé dopisy?“

„Nemám jich už — bála jsem se rodičů — a spálila jsem je.“

Nemluvila pravdu, neboť se začervenala. Chtěla si věci od něho ponechati. V její lži byl ohníček útěchy. Byly jí drahé!

Vkročila máti Buriánková, pak otec, Josef a Nanka s Mínou.

Loučili se suše, cize. Kamenní lidé! Berou život jen s těžké, úmorné stránky. Nemohou se ani na okamžik povznésti do sféry, kde není prachu a dusného dechu.

Zalitoval své mladé, krásné lásky! — Ubohá Leny! Mezi kameny nemohla býti měkka, nanejvýše bázliva, pod břemenem schýlena.

Doma zabalil Lenčiny dopisy a poslal je po chlapci.

Pozdě večer přišel za ním Josef. Poseděli s Haražďou a rozmlouvali o vzmáhajícím se uvědomění slovanském v městě.

Schwert pohlížel na Josefa. Byl tak velmi podoben Lence. Netušil, že než dva roky uplynou, smrt sklátí ubohého mladíka.

Ráno za třeskutého mrazu zašel Schwert na jitřní k Milosrdným. Na kůře spatřil silhouettu Lenčinu. Nepřišel, aby ji viděl, ale aby se pomodlil. Prosil Boha, aby vedl kroky jeho na nové dráze života, aby nepřipustil uchýliti se od cesty pravé. A pak vyšel ven, do nového, neznámého světa.

Z dostavníku ohlížel se po mizícím městě. Šedivá mrazná mlha pohlcovala je do nenávratnosti. Nevěřil, že se sem ještě vrátí. Loučil se na vždy.

K polednímu přijel do Olomouce. Před hradbami slezl s vozu, aby ztuhlé údy zvláčněl. Bylo krásné, slunné, ač studené poledne.

Hned v prvé ulici města potkal známého, písaře Horáka, doprovázejícího na nádraží svého švakra.

Schwert s hlubokou úklonou pozdravil. Horákovi se patrně zdvořilost Schwertova, prokazovaná před příbuzným, zalíbila, neboť nejen, že kamarádsky poděkoval, ale oslovil Schwerta.

„Kam pak, kollego?“

„Hledám nějaké místo,“ odvětil Schwert, ostýchaje se přiznati, že má už místo nádražního dělníka.

„Přece vás už ten starý potměnoha vypíchal?“ tázal se Horák.

„Nevypíchal, — šel jsem dobrovolně,“ ohrazoval se Schwert. A když zočil nedůvěřivý úsměv Horákův, vyňal z náprsní kapsy vysvědčení a podal je Horákovi.

Horák je přečetl a vraceje listinu prohodil: „Nu, rád vás neměl, starý bumbal. Ale když je to takové, to vám mohu dáti dobrou radu. U nás, při okresním soudě nastupuje zítra registrátor Pnětluk dvouměsíční dovolenou. Je na tom asi tak jako Vašica v Prostějově. Chtěli mi po něm registraturu přidati, ale to bych byl leda blázen, abych se dřel. Řekl jsem hned, že sám to nezastanu, a tak náš starý Popelka hledá výpomocnou sílu a nemůže jí najít. Prosím vás, na dva měsíce! Chtěl byste to?“

„Proč by ne?“

„Tož dobře! Přijďte zítra před osmou k nám do výpravny okresního soudu, zavedu vás k Popelkovi a rozdělíme si práci po kamarádsku.“

„Děkuji, pane registrátore, dostavím se přesně.“

Horák se při Schwertově titulatuře líbezně usmál. Rozešli se.

Schwert div nevyvýskl. To bylo něco jiného, než nádeničina v Brodku! Nepochopoval pojednou, jak mohl se tak zahoditi.

Zašel do hostince a hned psal do Brodku omluvný list. Dráhu pustil docela z hlavy. To by byl v tom ďas, aby se za dva měsíce

nic příhodného pro něho nenašlo! Všude není chefem — Janíček!

V hotelu najal si pokoj a dal donésti sem kufr. Prošel se pak městem, hledaje byt. Nejlépe se mu zamlouvala komůrka u kartáčníka Podlahy. Měla sice vyhlídku jen na dvorek, ale ten byl tichý! Měl tam skladiště obchodník se střižním zbožím.

Najal byt podmínečně, dostane-li místo u soudu. A aby to dostal, přičiní se ze všech sil. Po případě dojde k presidentu Kampfovi. Zde nutno jednati energicky.

Spal tvrdě a probudil se zotaven a nadějí i pevnou vůlí jako lázní osvěžen. Získá to místo na jisto. Tím získá čas a zaměstnání, v němž se už znal. A byl by v tom ďas, aby se za dva měsíce nenašlo něco jiného!

A Prostějov? Leni?

Udělal veliký kříž nad minulým životem. Omyl, počáteční pobloznění! Episoda. Jen rychle zapomenout a dále ku předu!

Styděl se, že byl hloupý, nebo snad, že nyní je nečestný. Bolelo ho něco a tlačilo, jako když závaží propadává se měkkými vnitřnostmi hloub a hloub. Zápasil nyní sám, aby vybředl; kdož bude se obírati psychologickými subtilnostmi!

U okresního soudu dopadlo to druhého dne dobře. Měl štěstí, že setkal se s dobrým, rozumným úředníkem. Soudce Popelka přesvědčil se rychle o zručnosti Schwertově a přijal ho místo Pnětluka s měsíčním platem jedenadvaceti zlatých stříbra.

Když pak pozoroval i píli a svědomitost Schwertovu, neskrblil uznáním a kladl všem manipulačním silám horlivost Schwertovu za příklad.

Neposloužil tím ovšem Schwertovi. Kollegové zanevřeli na vetřelce a utvořili proti němu ligu. I Horák, jenž rád si pozahálel a s počátku si na protektora Schwertova hrál, obrátil, když došly zprávy, že je s Pnětlukem zle. Obával se Horák, že by Schwert po Pnětlukovi protekcí okresního soudce mohl dostati definitivně místo registrátora, a to pokládal Horák téměř za své.

Škádlili Schwerta všemožným i nevybraným způsobem. Tu se mu ztratil klíč od skříně s rejstříky, tu zase mu někdo polil akta inkoustem, nařízl a zkazil brková péra, rozmočil v zásuvce oplatky a schovával razítka, když jich nejpilněji bylo třeba.

Schwert snášel intriky tyto, jež rychle prohlédl, trpělivě a nebránil se ani proti nevrlosti konceptních referentů, jimž nemohl s požadovanou rychlostí vyhověti a spisy priorovati. Když však mu Horák důležitý akt před samým hlavním přelíčením do zcela chybného fasciklu uschoval a sám soudce Popelka Schwertovi nepozornost vytýkal, byl nucen Schwert energicky zakročiti.

Akt našel až v noci při svíčce. Ráno zašel před přelíčením k sudímu a sdělil mu, jaké kousky mu kollegové vyvádějí. A aby nezdálo se, že se jen vymlouvá, prosil, by mu celá registratura dána byla na starost. Ale jen jemu samému, tak, aby nikdo jiný se mu do toho nepletl. Pak že ručí za dokonalý pořádek.

Soudce Popelka upřel v údivu na Schwerta své dobré, modré oči a drobnou postavu svou ještě více skrčil.

„A zdoláte tu práci sám?"

„Zdolám, pane okresní soudce. Nasadím i večery, bude-li nezbytno. A nežádám žádného příplatku.

„Dobrá," svolil soudce. „Ale pak bude jen spravedlivo, abych vás nepřetěžoval. Zanecháte munda a výpravy. Budete míti jen podací protokol a registraturu."

Tím byla věc vyřízena.

Slovu svému Schwert dostál. Pracoval den co den od sedmi z rána do osmi večer a zavedl do registratury přehled a pořádek. Z uznalosti vyplatil soudce Popelka Schwertovi z paušalu remuneraci ve výši polovičního měsíčního platu.

Míjel čas a registrátor Pnětluk psal, že zase službu nastoupí. Nové starosti existenční dolehly na Schwerta. Poptával se, ale nikde nebylo co uloviti.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Jiří Mahen: „*Díže*". Poznámky a fantasie. Vyšlo v Praze 1911 nákladem Přemysla Plačka (jako svazek VII. Plačkovy knihovny). Stran 322 za 4 K 80 h.

Podle různých přímých i nepřímých narážek knihy je možno velmi dobře poznati, že Díže je panu Mahenovi prozatím knihou nejmilejší. Povídá to výslovně v črtě Nebof Bůh . . . a sem tam napovídá aneb alespoň našeptává v radostně sebevědomém postoji zamilovaných.

A není také těžko uhodnouti, proč asi: těchto sto velmi různorodých prós, zhuštěných pozorování, nápadů, poznámek, básní v próse a vtipně nadhozených anekdot je nejbezprostřednějším výrazem mladého kvasícího nitra básníkova, takové „díže," v níž to také v kritickém okamžiku kymácí se a žvatlá, kousek s kousíčkem se hádá a odstrkuje se, jako v té požehnané a dobrotivé díži po zadělání na chléb. Ten nápad autorův a to jeho srovnání není bez vtipu a bez dobré symboliky: pracují zde miliony zárodků, probíhá tu množství nesledovatelných procesů, zápasí zde proudy tajemných sil. Co z toho všeho vyzraje? Vonný a živný boží dar, byly-li podmínky zachovány a ujme-li se posledních prací ruka šťastná a požehnaná.

Mahenových „Sto prós" je tedy také takovou díží, živým slibem brzkého vonného pokrmu, prozatím ovšem jen zběžnou a hbitou formací zárodečného kvasu. Šly dni a s nimi steré nárazy, události a nápady, jak už si je doprovodem přivádívá mladistvě pracující fantasie. A básník dychtivě sahá po nich, nervosní rukou je zachycuje i poutá, aby neprchly, narychlo upevňuje jemnými hroty svých větiček i obrazů, barvitých passáží a letmo za sebou prchajících odstavců. Pestrá směs dojmů i myšlenek, nálad i fanfasií, ba i celých zhuštěných románků života. Taková Revoluce neb Anekdota nebo Per ardua ad astra — což je to jiného, než břitce vržené pohledy na celou dlouhou a klikatou životní dráhu, jakoby promítnutou v jediný, zodpovědný, suggestivně výmluvný bod? Mahen, který je pořád ještě ve svých osmadvacíti letech víc těkavý borec života než jeho analysátor a trpělivý psycholog, spokojuje se také rád s letmým a prchavým zachycováním dojmů, vlastních nálad a zažitků, myšlenek a „fantasií". Cítíme, jak je rozrušen a zneklidněn, třeba jen proto, že se mu dosud nepodařilo nalézti pravé harmonie mezi světem a sebou — a přece by tak rád pochopil ten svět a pojal jej v sebe v celé proměnlivé i pestré barvitosti, v celém překotném ruchu. Tou mladistvě kypící touhou dá se vysvětliti přepestrá rozmanitost knihy, její sujetové pêle-mêle; ale i ten náčrtový, nervosně rozechvělý způsob podání jest jí odůvodněn a vyznačen. Obojí stránka je nám svým způsobem sympatická: svědčí o hybné, života plné síle mládí, která se tu svým způsobem projevila a která také dala knize základní nerv i tón. A myslím, že právě tento bezprostřední a svěží ozev rašícího i dychtivého mládí, jež „Díži" prosytilo, je z prvních důvodů, proč kniha je autorovi tolik blízká i milá. „On aime toujours les oiseaux qui s'envolent . . ."

Fr. Sekanina.

„*Tisíc nejkrásnějších novell a povídek.*" Pořádá a literárními úvody doprovází F r. S e k a n i n a. Svazek I.—X. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze. Po 30 hal.

Z desíti svazků sbírky této lze již vyvážiti úsudek, že literatura naše ve spoustě všelijakých prostředních, podprostředních i nicotných překladů, zalévajících nás na všech stranách jako potopa, „Tisícem nejkrásnějších novell a povídek" rozhodně získává. Diskutovalo se již o tom, zda vše, co redaktor do sbírky pojímá, je vskutku novellou, a vytasilo se na ni staré, italské dekameronské měřítko, ale myslím, že to je docela vedlejší. Jak ballada, tak novella během doby podlehla proměnám vývoje, i bylo by velmi úzkoprsé hledat pro novellu v dnešním jejím tvaru kadlub ve staré Italii. Pro sbírku i pro čtenáře stačí úplně, má-li redakce „Tisíce novell" v programu pojmouti sem tisíc u m ě l e c k y h o d n o t n ý c h a charakteristických literárních útvarů od téhož počtu spisovatelů, kteří v tom kterém jazyce mají svůj význam a spolu tvoří literární fronty. A ten program patrně tu jest. Z našich autorů zastoupeni Hilbert, Mrštík V., Machar, Jesenská, Svoboda, z těch nejtrefněji Mrštík. Kdyby měl však poměr tento býti zachován, bylo by to defilé pěti set českých prosaiků. Tato opulentní nápověď tedy se pozmění. Dále podala příspěvky literatura ruská, dánská, belgická, turecká, francouzská, srbská, čínská, německá, anglická, španělská, švédská, arabská, polská, chorvatská, armenská, italská, maorská, perská, čínská, norská a japonská — kytice, jíž nelze si přáti pestřejší. Je-li však každý z autorů zastoupen jen tím nejlepším, je opět sporná otázka. Dobré a charakteristické stačí, netřeba superlativu. Redakce musí tu spoléhati na pomůcky, jakž je docela přirozeno, představíme-li si ohromnost, ba nekonečnost širé té duševní oblasti. Srovnal jsem francouzský pramen, který byl nejblíže stavěn k „Tisíci novell", a shledal jsem podobnost jen formální, takořka typografickou. I ta byla docela zbytečná. Podstatnou částí sbírky jsou hutné reliefy zastoupených autorů, jež jí svou hodnotou pozvedají vysoko nad normál podobných publikací. Koncisně, šetře slovem, ale plně a výstižně ryje Fr. Sekanina tu své medaillony, pro něž bude sbírka dlouho hledána jako vydatná pomůcka správné informace. Lze očekávati, že časem rozroste takto shromážděný materiál v nové odnože, že shrnou se autoři té které jazykové oblasti v jedno, urovnají chronologicky, aby případně ještě doplnění nakreslili obrazy celkového literárního vývoje.

Se zřetelem k tomu není naprosto správno označovati autory jménem země, na př. Guatemala, Provençalsko, Rakousko (!), Literatura je výkvětem kultury, projevující se jazykem, tedy Carillo v Guatemale píše španělsky, Mistral francouzsky (třeba nářečím), Rilke v Rakousku (!) německy atd. Připsati k autorovi „Rakousko" jako národnostní nebo jazykové označení je zcela problematické. Překlady samy, obsahem svým tak heterogenní, pro-

zrazují všude pečlivou redaktorovu účast. Však co je od narození hrbato a pokrouceno, těžko se přímí. Sem patří překlad Kleistova „Nalezence", který podepsala jakási dvojice spojenými silami. Ta ještě „předává (?) právní cestou celé jmění", u ní „Jeho otec, markýz, do jehož paláce byl přinesen (raněný jeho syn), svolával, když se jeho (synovo) uzdravení protahovalo, se všech končin Italie lékaře, kteří m u (?) několikrát provrtávali lebku . . ." Chudák markýz, za ta muka má děkovat jen oněm spojeným silám, Kleist toho nenapsal. Však to jsou věci podřízeného rázu a nijak neubírají ceny ani významu velikému, na osm let vypočtenému podniku. Nanejvýš radí vybírat si i mezi překladateli. Podnik vzbudil v českém čtenářstvu živou účast, zaslouží jí a dovede si ji zajisté udržeti do konce. *—pa—*

Silvije Strahimir Kranjčevič: „*Básně*". Autorisovaný překlad Adolfa Černého. I. Vyšlo ve 106. svazku Sborníku světové poesie vydávaného Českou akademii císaře Františka Josefa nákladem J. Ottovým. Stran 128 za 2 K.

Mezi hlavami charvatské moderny je Silvije Strahimir Kranjčevič, kdysi hlavní spolupracovník „Nady", postava nejvýše vyčnívající a charakteru přímo klassického. Před několika lety v poměrně mladém věku zemřelý básník nedá se vůbec rovnati s ostatními svými současníky, s takovým ideálně patriotickým Jovanem Hranilovičem, politickým radikálem Harambašičem anebo s Tugomirem Alaupovičem, „poetou Věnce," jak mu říkají — a to proto, že jeho poesie, vyšinuvši se z domácích, úzkých obzorů, nabyla záhy světového rázu, svým jasným, filosoficky uklidněným názorem, hloubkou i jadrností myšlenek, svým přímo byronovským vzletem i rozmachem verše, v neposlední míře konečně i svým hořkým pessimismem a sžíravou skepsí, s jakou se básník — všecek nešťasten — dívá na světskou nicotu. Kranjčevičovy verše mají v čele znamení krásy a síly a opravňují svého tvůrce pro titul světového básníka. Jsou po stránce formální přímo klassického jasu, syté plastiky a barvitosti, těžké, bohaté, tesané jako do mramoru. U Kranjčeviče, myšlenkově sem tam zamlženého, s oblibou vyhledávajícího neobyčejná slova a neobyčejné obrazy pro neobyčejné idey a stavy, odehrávají se krutá dramata rozporů a pochyb, jejichž kořeny zdá se že tkví již v daleku tisíciletých kultur, v názorech křesťanství i buddhismu, ale promítnutých do nejbližší skutečnosti. Náboženství, společnost, kultura i zásady sociální tvoří jakýsi nejpodstatnější podklad pro tuto poesii skepse a nedůvěry, bolesti a příchylného paprsku lásky, který sem tam prohřívá básníkovy verše, zejména ve třetím oddíle Písní, který po cyklech „Izabrane pjesme" a „Trzaji" vyznívá nejharmoničtěji a nejklidněji. Je to jas intimního štěstí, které hledá básník a nalézá v rodinném životě, ale i toto zlaté štěstí domova je prodchnuto tichounkou meditací a lehýnkou náplní smutku.

Náš pietní a vzorně poctivý básníkův překladatel Adolf Černý podal nám svým výborem zas jednou knihu vzácného kovového zvuku a hlubokého myšlenkového jádra. Mluví-li v úvodě sám o těžkých obtížích překladu a charakterisuje-li básníkovy verše jako poesii „působící dojmem obrovských mramorových soch tesaných ve velkých, geniálních rysech", dlužno říci, že jeho přebásnění neubírá ani ssbe méně suggestivní krásy linií, které k nám promlouvají svou antickou zladěností a vzácným oslňujícím jasem. Takovou překladatelskou práci může odměniti jen vnitřní štěstí člověka spolutvůrce. *Fr. Sekanina.*

* Zemské moravské literární ceny byly po návrhu jury, jenž pro zemský výbor byl závazný, právě uděleny pěti autorům. V jury zasedali: pp. Viktor Dyk, Josef Holý a dr. Mil. Hýsek. První cenu, 1000 K, obdržel dr. Jan Herben za dílo: „Do třetího a čtvrtého pokolení". Druhou, 800 K, St. Karel Neumann za rukopisnou sbírku veršovaných prací: „Kniha lesů, vod a strání". Třetí cenu, 700 K, obdržel Alois Mrštík za povídku „Parlament". Čtvrtou cenu, 500 K, V. K. Jeřábek za knihu „Dílo sáně". Pátou cenu, 500 K, M. Jahn za povídky „Kosatce".

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. *Hippodamie.* Tragedie o třech částech. Napsal Jaroslav Vrchlický. Po prvé na Nár. Divadle dne 17. prosince. Režisér Jaroslav Kvapil.

Jaroslav Kvapil, oprostiv Vrchlického drama o Hippodamii melosu Fibichova, podal důkaz nejen že Hippodamie obstojí bez hudby jako absolutní umělecké dílo — jímž ovšem jest už jako pouhá kniha — ale že plný účin trilogie jest možný jedině, když bude adaptována v tragedii a každý z tří dílů na akt, aby mohla býti hrána za jediný večer. Tento důkaz byl chefu činohry Nár. Divadla vědomým problémem, napsaným na zadní straně divadelní cedule a čtvrt hodiny po půlnoci dali jsme mu za pravdu. Nešpory se tu setkaly sice velmi těsně s matutinem, ale pražské představě o divadelním večeru pomůže se tím, že při reprisách počátek hry položen o půl hodiny dříve. Pět hodin trvající tragedie zůstává i potom pražským rekordem a zastiňuje všechen ostatní evropský čas divadelní. Něco podobného dokáže jenom naše „Valdštýnem" ztrenované obecenstvo, a jestliže bude s tolik repris tragedie Vrchlického, kolik jich umožnilo Schillerově tragédii, může si J.

Kvapil gratulovat, neboť potom se mu podařilo dosáhnouti nejvyššího — vychoval obecenstvo činohry Národního Divadla k výkonům zcela mimořádným.

Ovšem musel napřed zmoci tragedii v trilogii, upraviti její jeviště tím, že do jednoho vsunul druhé, do druhého třetí, a odstraniv či lépe nahradiv kulisu nehybnou architekturou, zavěsil ještě jednu vnitřní oponu, toto bezpečné útočiště všech moderních režisérů, řešících staré problemy. Takovým způsobem docíleno při oponě dvanáctkráte vytažené největší úspory času a odstraněna největší příčina únavy obecenstva, kterouž nejsou dlouhé akty, nýbrž dlouhá meziaktí. Ukázalo se pak, že obecenstvo zachovalo si ještě v páté hodině dosti apercepce pro divoký pathos Hippodamie-Laudové a tryskající temperament Pelopa-Vávry. Co říci o jich nadlidském a nadhereckém výkonu o dvanácti dějstvích!? Neobyčejně hybný a rušný děj tantalovského mythu, upraveného fantasií středověkého románu, úpadek „z viny do viny bez viny“, marný boj smrtelníka s osudem posupných nástrah, vražda a kletba, kterou každý téměř obraz končí, nevídaný klimax lidských vášní, lásky, nehrozící se otcovraždy, nenávisti a žárlivosti, zbrocené krví bratrskou, šílených úzkostí, hnětem Erynií za minulost a strachem z budoucnosti, to všechno neseno jest zlatě znějícím veršem Vrchlického, který jest sám o sobě hudbou. Historie královské dcery z elidské Pisy, ošemetné Hippodamie, která úsluhou vozataje Myrtilla zabije při dostizích svého otce, aby mohla jíti za vítěze Pelopa z Arga zradou — cestou způsobivší domnělou záhubu Myrtillovu Pelopem — zničí Axiochu, choť Pelopovu, způsobí její smrt a usilujíc o bezživotí jejího syna, smrt Tantalovu, poštváním svých synů na Chrysippa, syna Pelopova z Axiochy, vraždu Chrysippovu a definitivní konec Myrtillův dýkou Pelopovou, až konec konců sama se vraždí s kletbou na všechen Pelopův rod — svůj vlastní tak proklínajíc — to všechno působí dojem kyklopské stavby, po jejímž průčelí teče krev, jako po bráně pisanské v prvním obraze z hlav přemožených a sťatých závodců o princeznu Hippodamii a poklady krále Oinomaa.

Umění, které dovedlo zabrániti tomu, aby požitek nestal se trýzní, nýbrž aby zájem stále až do posledka se výšil a nabýval, jest zajisté veliké, máme-li na zřeteli básníka i dramaturga i režiséra. Pieta k dílu a láska k básníkovi se tu účastnily, ale také veliké nadání komposiční a záviděný cit malebna v barvách i skupinách, podporovaného vlysem, k jakému nutí úzké pásy jednotlivých sekcí jeviště. Nejkrásnější scény byly: Brána pisatská, komnata Oinomaova, palác Tantalův, a průvod pohřební s tělem Chrysippovým, zejména pak posvěcení oltáře hostinnosti a zaklínání Erynií kolem něho. Vedle jmenovaných již představitelů obou hlavních úloh velice karakteristickým heroem, králem, barbarem byl Oinomaos p. Vojana, velmi přesvědčivým lkavý stařec Tantalos p. Želenského, podlý a v posledním aktu příšerný Myrtill p. Schlaghammra. Líbezná byla Axiocha pí. Rydlové, stylisovaná Airopa sl. Suchánkovy a sličnými efeby královští synové Atreus (p. Matějovský), Thyslés (p. Hurt) a Chrysippos (p. Deyl). *KMČ.*

* V Londýně vznikl rozruch tím, že známý dramatik Bernard Shaw sepsal hru pod názvem „Jak klamal jejího manžela“ pro divadlo Variété, kde se provozuje akrobatika. Časopisy vyslaly k němu své zpravodaje a „Daily Telegraph“ píše, že básník nemohl pochopiti rozhořčení literárního světa londýnského a podotkl, že mu bylo nutno přinésti cosi originálního. „Variété,“ pravil, „je zařízeno tak dokonale, jako málokteré divadlo londýnské, a hostí dobré umělce. Souhlasíte,“ řekl zpravodaji toho listu, „že nemnozí z herců jsou s to podati výkon jako — žonglér. Něco nedokonalého nemohl bych divadlu tomu nabídnouti a dokázal-li jsem, že dovedu napsati dobré dlouhé věci, nuže, teď chci dokázati, že umím napsati i krátké,“ načež doložil, „předsevzal jsem si, že nyní budu psáti jen pro divadlo Variété.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

Disputace o poměru Jana Nerudy ke Karolině Světlé opustila užší forum literárních revuí, kdež byla vysvětlitelna. Jakmile přešla hranice denního tisku pro sensačnost dne, stala se skutkem nepietním. Přece ten, kdo k tomu měl právo a důvody, označil před svou smrtí balíček s intimní korrespondencí černým křížem a napsal naň: Budiž spáleno. Vůle nebožtíkovy má býti šetřeno širokým davem, a jen literárním badatelům může být dovoleno nahlédnout do tajů závěti a to ještě toliko z příčin vědeckých.

* Dne 17. prosince šéf redaktor N. P. Václav Beneš oslavil 40letou činnost jako český žurnalista, vstoupiv po prvé do redakce „Čecha“ r. 1871. Odtud přestoupil do „Moravské Orlice“ v Brně, potom do „Českých Novin“, do „České Politiky“, do „Hlasu Národa“ a konečně opět do „Národní Politiky“. Literárně činný byl od nejmladších let. Již jako 18letý student začal psáti básně, povídky a novelly do různých časopisů. R. 1876 redigoval „Obrazy ze života“. Vydal řadu samostatných prací, k nimž čerpal látku ze života a psal pro nejširší vrstvy. Prostými slovy v svých lícních bojoval za ideály obecnosti, za blaho národa a lidu

většinou jako optimista, věřící ve vítězství dobra nad zlem, nezatajoval sympatie k těm, kdo byli osudem hněteni, a mnohou prací prokázal, že co píše, také cítí jako autor i jako člověk. Z jeho knih uvádím: „Ve mraku a světle“ (r. 1879), „Několik povídek“, „Nad sopkou“ (román, r. 1884), „Z komedie života“ (1886), „Kdo s koho“, „Všecko nebo nic“ (1889), „Z mojí galerie obrázků“, „Mefistofela“ (1890). Nejpopulárnější jest však jeho „Otrokář“, román, vydaný v „Libuši“, v němž zachytil hnutí lidové, nové proudy společenského života a s hořkostí protestoval proti ubíjení samostatnosti českého člověka těmi, kteří měli sice v podstatě také dobré srdce české, ale byli na scestí svedeni. Avšak i tu pod prudkým pessimismem přece jen nezapřel se člověk čisté duše věřící, že náprava jest možna, a že stane se kdy skutkem. Kromě původních prací vydal Beneš Šumavský i řadu dobrých překladů z francouzštiny, najmě starších romancierů. Ale vedle této literární činnosti dlužno vyzdvihnouti, že jako bývalý redaktor literárních příloh časopisů denních, v nichž působil, mnohému začátečníkovi ochotně přicházel vstříc, odhaduje talent, a otiskl jeho práci, povzbuzuje ho tím k činnosti další, a že mnohý z nich pak v literatuře vynikl. Když loni slavil šedesáté narozeniny, prosil za to, aby nebylo o té události psáno, a také „Národní Politika“ šetřivši jeho přání, přinesla jen několikařádkovou lokálku, avšak 40letá činnost publicisty nemohla v zájmu veřejnosti býti umlčena, protože v ní nespočívá již pouhý zájem osobní, ale tkví v ní kus buditelské, poctivé práce, část kulturního a obecně národního boje lidu českého, pod jehož praporem Václav Beneš stál jako novinář i jako belletrista. Přejeme mu dlouhých a šťastných roků další svěží činnosti! *K. V. H.*

* Dr. F. X. Procházka, nar. r. 1854 v Benešově, vědecký spisovatel, zemřel 11. prosince v Podolí u Prahy. Vydal několik vážných prací filosofických samostatně a vedle toho přispíval vědeckými i populárními články a statěmi do četných listů netoliko odborných, jako „Česká Mysl“, ale také do belletrických. Četnými články přispíval také do Naučného slovníku Ottova.

o

* Uzavírajíce list dovídáme se, že v úterý v poledne náhlou smrtí zemřel professor dr. Josef Ladislav Pič, jehož zpráva o nové chemické zkoušce rukopisu Královdvorského publikována byla v nedělním čísle Národní Politiky. Ocenění jeho významu přineseme v příštím čísle.

Učitelská jednota „Komenský“ v Náchodě vydá počátkem příštího roku jubilejní Sborník Boženy Němcové. Kromě různých statí bude také obsahovati materiál životopisný, týkající se Boženy Němcové, její rodiny a „babičky“ samé. Materiál ten jednak listinný, jednak ze zpráv posledních pamětníků rodiny Panklovy podá mnoho zajímavých a dosud neznámých dat a zpráv. Tak jmenovitě zjistilo se, odkud „babička“ pocházela, a že se na pravdě zakládá, co „paní kněžně“ vypravovala o svém pobytu v Kladsku. Laskavostí p. říd. učitele V. Černého, jenž s neunavnou horlivostí oddal se pátrání, aby se vysvětlily některé záhady v osudech rodiny Panklovy, dostalo se „Zvonu“ opisu oddavacího listu babiččina. Nesmrtelná „babička“ Boženy Němcové byla Majdalena Čudová, dcera tesaře Jana Čudy v Dobrušce; nenarodila se v Olešnici, jak Němcová v „Babičce“ omylem uvádí, nýbrž v Křovicích, vesničce u Dobrušky. V Kladsku pobyla alespoň třináct let se svým mužem, jenž tam r. 1805 zemřel. V Kladsku měla i oddavky, jak svědčí zápis v knize oddavků na faře v Kladsku. Takto je tam zapsáno:

Copulations Buch der Pfarrei Glatz 1767-1796. 1792. Den 5. Februar ist von R. D. Josepho Lauterbach Capellano in der hiesigen Stadt. Pfarrkirche getraut worden der Junggesell George Nowodný, Mousquetier vom hochlöblichen Regiment v. Götzen von der Leib. Compag. mit der Jungfer Magdalena Tchudin, des Johann Tchudin Zimmermeister zu Dobruschk in Böhmen, Ehl. Jungfer Tochter. Zeugen waren Frantz Ledetzky, Mousquetier und Wenzel Stepan, Mousquetier, beide von diesem Regimt. Der Bräutigam war 29 Jahre alt, die Braut war 22 Jahre alt.“*)

Jméno svědka Ledeckého maně nám připomene dobrého šikovatele Lehotského, jenž byl „Jiříkův nejlepší přítel“ a o němž babička paní kněžně vypravovala. Než o tom jistě bude víc ve „Sborníku“, na který se můžeme těšit.

---

*) 1792, dne 5. února oddán jest V. P. Josefem Lauterbachem, kaplanem, v zdejším městském farním chrámu mládenec Jiří Novotný, mušketýr slavného pluku v. Götzen od tělesné setniny,**) s pannou Majdalenou Čudovou Jana Čudy mistra tesařského v Dobrušce v Čechách manželskou pannou dcerou. Svědky byli František Ledecký, mušketýr, a Václav Štěpán, mušketýr, oba od téhož pluku. Ženichovi bylo 29 let, nevěstě 22 let.

**) Setnina majetníka pluku slula „tělesná“ a byla nejpřednější. Prapor, v němž byla zařaděna, slul také „tělesný“.

V Praze dne 22. prosince 1911.

— — *Příští číslo vyjde 5. ledna.* — —

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Slečna Mary žvatlala o věcech docela všedních — o těch černých ptácích, o lesích, zvěři, honu — jak dnes ráno vyjela si, páni ji provázeli, ačkoliv chtěla jeti sama — pan Alexius rytíř Bujakovský a pan Mirko mladý ze Solopisk. Návštěvou přijeli na Konárovický zámek — pan soused jich nezná?

Ohlédla se — její společník jel jako němý — jen tak po straně se díval, jak je krásná! Kvetoucí půvabem vděků, štíhlá v pase, rozkošná! Pevně se drží v sedle, na pohled hrdá, nepřístupná, a přece tak roztomilá!

„Proč mlčíte?" zeptala se škádlivě, z očí mu vyčetla nesmírný, bláhový obdiv jeho.

„Poslouchám," řekl, otázkou překvapen. „Je tak příjemno vám naslouchat, když hovoříte!" Upřímně to pravil nemysle na lichocení.

Mary se bezděky uzarděla, odvrátila se a taky zamlkla.

Oba najednou zastavili koně. Dojeli právě k široké cestě dobře sdělané, která vedla vzhůru lesem k zámku Konárovickému.

Až sem sáhala Chrášťanská půda, proto zastavil pan Matěj.

A slečna řekla: „Děkuji vám za průvod, pane rytmistře. Nevědí u nás, kam jsem se ztratila, snad už mne v zámku hledají a snad mi naproti po cestě vyjedou. A jistě by mne paní matka plísnila, kdyby věděla, kde jsem byla, neboť uznávám, že to bylo dětinské, bláhové a nerozvážné, zajet k vám, neznámému —" měkce zněl její hlas a v šeru pod sobolí čapkou zaleskly se její svůdné oči. „Nehněvejte se a nemyslete si nic zlého. Jsem už taková svéhlavá, střeštěná, říkají mi to —" zasmála se — „pokud se pamatuji, pořád mi to vyčítají! všichni, ale přeměnit se nemohu. V klášteře dva roky jsem byla, ani zbožné sestry mne nenapravily. Jsem, jaká jsem. Odpusťte. Ráda se směju všemu na světě. Pán bůh mne jednou za to potrestá, vím to a paní matka mi to také říká. Jaká pomoc!" vzdychla tak roztomile, že pan Matěj se mimoděk zachechtal rozkošné žvatlalce. „Ale věřte, srdce mám dobré!" dodala ještě podávajíc mu ruku. Políbil ji na drobné prstíčky v rukavici.

„I vy mně odpusťte, slečno. Jsem hrubý, neobratný, nenaučil jsem se dvorným službám u vznešených dam. Jsem voják ožehlý smolou a střelným prachem, hrubý jako medvěd — ale srdce mám také dobré — ať mne čert vezme!"

A tak oba v sedlech ruku v ruce smáli se spolu jako děti: Na chviličku starý kyrysník od Jan-Palfy regimentu jako by stal se dítětem, opravdovým dítětem — stačí k tomu ztratit rozum, aby člověk stal se bláhovým dítětem. A rozum ztratil. Před očima se mu zamlžilo, opojná radost naplnila mu srdce a překypovala. Stín pod borovicemi na kraji lesa houstl a černal, koně netrpělivě dupali.

„Jsem ráda, že jsem vás poznala, pane sousede. Ale teď s Bohem již! Dobrou noc!" Byl tak překvapen, že mimoděk sáhl po uzdě jejího ryzáka. Což opravdu odjíždí? Ještě půvabně s koně se naklonila, ručku sama zvedla, aby pan Matěj rty mohl naposled přitisknout na špičky prstů a ryzáka pobídla, odjížděla. Když se za okamžik ohlédla, viděla pana Matěje dosud stát ve stínu. Nevěděl o tom, že obě ruce zvedl, jako by chtěl polapit uletlého ptáčka nebo minulou chvilku, která už se nenavrátí —

Slečna se zasmála, zakývla: „Na shledanou!"

Díval se za ní, až zmizela bílá čapka její v soumraku, až utichl v dálce dusot koně. Pak se sklopenou hlavou pomalu se vracel, mrazivý větřík vál přímo proti němu, ale teplo mu bylo, rozlévalo se od srdce až do konečků prstů, tváře mu plály. Dlaní si zamyšlen přejel obličej a pod rukou ucítil hlubokou jízvu na zohyzděné tváři, na hrdle ožehnutém. Náhle jako by mráz zafičel až pod kabát, až ke hrudi, až k srdci. Vytřeštil oči, jako by z radostného snu se probudil, zachvěl se. Zlostně zaťal vraníku ostruhy, skokem rozjel se přes pole.

Racek čekal na dvoře, ušklebovai se, přimhuřoval zdravé oko, chtěl promluvit. „Odveď koně!" zakřikl jej pán.

V síni bylo již tma. Anežka vstříc mu vyšla s hořící loučí. V záři čadivého plamene postihl její pohled zlekaný, plachý, užaslý; zaleskly se jí zvlhlé oči. Nesnesl toho.

„Co hledíš? Vezmi srnce, hodí se ti. A Bůh ví, jak hloupě se na mne díváš!"

Třáskl za sebou dveřmi.

Jenom hořká vzpomínka zbyla mu na onen večer. Vyhýbal se jí, nechtěl vzpomínat, ale ve snu někdy proti jeho vůli zjevovala se mu soboií čapka na černých bujných vlasech a pod ní smíchem rozjasněné oči. Jemu se smály, těm ošklivým jizvám na tváři a na spraženém hrdle. Z chudého zemana šašky si ztropila urozená slečna, krasavice. A pustější byla tvrz od té doby, co ona překročila práh. Rozmrzen a nedůtkliv přecházel z kouta do kouta.

Dni byly smutné, sychravé, nemrzlo, plískanice se sněhem rozbahnila polní cesty, ani vyjet nebylo možno. Pan Matěj s Rackem dali se do správy, v čeledníku prohnilý trám ve stropě chtěli podepřít břevnem, ale, rozumí se, trám spadl a bez rady stáli neobratní oprávci nad hromadou červotočiny.

Na den narození Páně, sotva z lože vstal, pán zavolal na Havlína: „Hej! vzpomněl jsem právě — vánoce jsou, pravda, že vánoce, nemýlím se? Vím, že nikdy nezažil jsem smutnějších. Den jako den prázdný a škaredý do omrzení, pořád všední den. Jaké tu svátky na Chrášťanech. Jindy jak bývalo! jak jsem se těšíval! Teď? není už nač se těšit. Počkej — na to jsem vzpomněl také: z chalupy za jezerem na vánoce mají dávat kapra k večeři na panský stůl — pravda-li? Přinesla ho Rubeška? Kde je — co? Proč nepřinesla?"

„Kde by jej vzala, mladý pane!" krče rameny odpovídal věrný služebník. „Bývaly v jezeře ryby, ale už tolik let žádná násada se tam nepustila — kde by se ryby vzaly?"

Ale pán si umínil, že nutno dodržet starých zvyklostí, bývalé zapomenuté povinnosti oživit.

„A já pravím, že z chalupy za jezerem každý rok na vánoce přinesli kapra. Chci ho mít! Dojdi k Rubešce. Kdybych se nehlásil o své, nechali by mne hladem zahynout na konec. Jdi, řekni, že kapra mít musím."

Havlín zoufale pohlédl na pána, opět rameny pokrčil, vzdychl. „Jdi! jdi!" zadupal pan Matěj.

A když dávno zapomněl zase už na rozkaz, po polednách přiběhly dvě malé děti Rubeščiny, Anuška devítiletá, Samuel sotva osmiletý — umáchány, šátky na hlavách, bosy, s ručkami červenými zimou. Přinesly rybičku, ani libru nevážila.

„Tak je to dobře!" pochválil je pán. „Nezáleží na rybě, ale na tom, aby stará povinnost neupadla v zapomenutí, rozumíš?" povídal Havlínovi. A dotýkaje se skřehlých rukou dětských sám se otřásl zimomřivě.

„Promrzly jste pořádně!" zahučel, „vidím! a umáchány jako káňata. Pojďte sem, ke kamnům, ohřejte se. — Byly v jezeře tedy ryby?"

Děti bázlivě mlčely tisknouce se k teplým kamnům.

„Nu, byly?"

„Ne!" ozvala se Anuška ostýchavě. „Žáby jsou tam jenom."

„A kde jste vzaly rybu?" — Dověděl se po chvíli, že ji z Konárovického rybníku nad Chrášťany u panské myslivny chytily. V cizím. Maminka je poslala. Dvě hodiny v rákosí se tam brouzdaly, než se jim podařilo rybičku lapit. A co strachu poměly, aby je hajný nepřekvapil! Pan Matěj nechal děti, zachmuřen ruce složil na zádech, dlouhými kroky přecházel po pokoji, oknem se zamyšlen díval. Konečně potřásl hlavou.

„Dobře!" pravil, „řekněte mamince, že děkuji. Ať si pamatuje, že na vánoce dle starého zvyku je povinna dodávat rybu do mé kuchyně."

Z koženého sáčku, který už velmi zhubeněl, vzal stříbrný tolar, hochovi do ruky jej vtiskl. Desetkráte přeplatil rybku, ale byl spokojen, své staré právo uhájil.

Na koledu přišly děti ze všech pěti chalup, v čeledníku zpívaly. A pan Matěj v pokoji naslouchal — písničky, které už tolik let neslyšel! Za stolem seděl,

hlavu opřel do dlaní a vzpomínal na dětská léta. Slzy mu vstoupily do očí. Když to zpozoroval, sám na sebe se rozzlobil. „Dost!“ křikl na děti, až rázem umlkly zděšeny, jenom maličká Dorotka Pivokoňských, tříletá, v karkulce, zachumlená celá v matčině šátku, sama zpívala: „Narodil se —“ Starší sestřička uhodila ji do zad. „Mlčíš, hloupá!“ zašeptala.

Pán se zasmál, přešla jej zlost. „Košíčky máte?“ ptal se dětí. Měly všechny, ale hůře bylo: co do košíčků dát? Anežka přinesla něco jablek — posledních, hrstku lískových oříšků a plesnivých křížal. Málo pro děti. A pánovi chtělo se podělit štědře děti za ty vzpomínky, které bezděky vzbudily. Co jim dáti? Sáhl po koženém váčku — drobnými penězi je podarovat? Nač dětem peníze tady na samotě, když nic utratit nemohou. Domů krejcary přinesou a matky jim je vezmou. Přemýšlel rozhlížeje se pokojem. A tu zahlédl starou sváteční vestu po otci, v koutě visela, aksamitová se dvojí řadou stříbrných knoflíků ve způsobě malých žaludů v miskách, které bylo možno roztočit jako hračky. Spočítal děti a byl rád, že knoflíků na každé se dostalo. Bez milosti žaludy uřezal se sváteční vesty a smál se, když viděl, jak dětem zaleskly se oči. Dorotce Pivokoňských knoflík jako rolničku zavěsil na karkulku a pravil si, že je to roztomilé dítě, hezounké jako andělíček. Vyzvedl ji a políbil nevěda vlastně, proč to dělá, a rozpačitě se ohlédl po Anežce, která stála ve dveřích, když malého drobečka postavil opět na zem.

„A teď jděte domů, zpěváčkové!“ pravil. „Jsem rád, že jste přišly. Je to vaše právo, koledovat — odjakživa. Dobře, že jste nezapomněly.“

Pak teprve rozběhly se děti k domovům, zahřáty teplem kamen i radostí.

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Jednoho dne setkal se u soudu s aktuárem Ottahalem. Za řeči tázal se aktuár, zda Schwert byl už u presidenta Kampfa.

„Jak bych si mohl troufati?“ odvětil Schwert.

„Sonderbarer Schwärmer!“ káral ho aktuár. „Jdu právě sám k presidentovi, kompetuji o Kroměříž. Schwerte,, radím vám, jděte k němu co nejdříve. Snad se na vás upamatuje. A kdyby ne, škodit vám to nemůže.“

Rada Ottahalova byla zásvitem z temnoty. Hned příští neděle zašel Schwert ke krajskému soudu a prosil o audienci. Byla mu povolena na jedenáctou hodinu.

„Vy jste z Prostějova?“ přivítal ho Kampf, drže v ruce listinu ohlášených návštěvníků.

„Byl jsem do nedávna v Prostějově, pane presidente.“

„Proč jste tam nezůstal? A čeho si ode mne přejete?“

Úsečné věty presidentovy Schwert už znal. President rozvláčných řečí nemiloval.

„Pane presidente, budu od prvního bez místa —“

„A jste nyní?“

„Zde při okresním soudě zástupcem onemocnělého registrátora.“

„Počkejte!“

President zazvonil a z pravé strany vklouzla do úřadovny presidiální hubená postava muže s nápadně huňatým obočím a ostrým pohledem modrých očí.

„Ten jde pede suspenso, kočičími tlapkami,“ řekl si Schwert. „A kradí otevírá dveře.“

„Hladký, poslyšte, máme nějaké appertury v manipulačním oboru?“

Hladký odvětil něco polohlasem.

„Hm, hm!“ bručel president kroutě si knír. „Poptáme se na vás — Schwerte, a pak uvidíme.“

Kynul hlavou a Schwert vyšel. Na chodbě čekal na něho Hladký. Upřel na Schwerta pronikavý pohled, usmál se jaksi falešně a kynul hlavou.

„Jak nepříjemný člověk,“ pomyslil si Schwert.

„Jste dobře zapsán u pana presidenta,“ zašeptal Schwertovi do ucha a zmizel v nějakých dveřích.

V pondělí k polednímu ku všeobecnému úžasu vešel do výpravny okresního soudu sám president Kampf v průvodu soudce Popelky a bral se přímo ke Schwertovi. Nesl v ruce akt ještě neinstruovaný a vyzval Schwerta, by podrobil jej úřední manipulaci.

Schwert pohlédl na rubrum, na kolky, podpisy, ujal se podacího protokolu, opatřil podání číslem, datem i signaturou, zapsal spis do rubriky v podacím protokolu a číslo do věcného rejstříku. Z registratury vyhledal předběžné spisy v téže záležitosti, celek svázal motouzem a podal presidentovi.

„A přidělení?" tázal se tento.

„To poznamenává pan soudce, než mi z pošty vydá spisy."

President kývl hlavou a opakoval proceduru s jiným aktem. Schwert vyhověl přesně a rychle.

„Dobře," řekl president, „pan okresní soudce Popelka vyhotoví vám na konci měsíce propouštěcí vysvědčení a posledního o dvanácté hodině dostavte se do presidia."

Když president odešel, zavládlo ve výpravně bezdeché ticho.

„To bude ještě nadutější," řekl někdo polohlasem od okna.

Horák gratuloval Schwertovi sladkokysele. Byl v nejistotě, zda se Schwert nedostane naposled do presidia, pak by nebylo s ním radno se škorpiti.

Ale obavy Horákovy se nesplnily. Soudce Popelka dal sice Schwertovi vysvědčení znamenité, ale president udělil mu místo provisorního úředního sluhy při okresním soudě ve Dvoru s platem ročních 280 zl., bytem, palivem a jedním letním a jedním zimním oděvem.

Ve skutečnosti určen byl Schwert ne pro funkce úředního sluhy, ale za protokolistu a registrátora. Registrátor tamní, alkoholik, ležel těžce nemocen v nemocnici olomoucké a president propouštěje Schwerta zmínil se, že ve Dvoře má příležitost uplatniti svou vytrvalost a píli.

Schwert byl šťasten. Nehleděl už na titul. Což — všichni jsme sluhové, buď lidí, neb svých vášní. Ale byl to kus jistého chleba a počátek pevné existence. Zařaděn byl do statu administrativních úředníků, nikdo ho už nemůže o své újmě propustiti.

Městys Dvůr byl mezi Němci a Schwert se bál, že v dialektu se tu z počátku nevyzná. Dá si však práci a snad se časem dorozumí.

Když jel do svého působiště Šternberkem, divně dotkl se sluchu jeho klepot tkalcovských stavů. Ulice města Prostějova odezývaly se mu kdysi touž hudbou. Srdce se mu sevřelo.

Ach, nezapomněl i když nemyslil. V práci denní, v procitání noci překvapovaly ho vzpomínky, bolestivé, lítostné a vyčerpávající. Něha, která byla v srdci, nechtěla se dáti udusiti, utrpením jako by se tříbila, zušlechťovala. Poznával hořce sladkou chuť resignace. Přál Leni vše dobré vždyť to, co je sblížilo, soucit s jejím losem, dosud v hrudi jeho žilo. Což, on je muž, svět ho zocelí, ošlehá, ale ona, opuštěná, vadnoucí dívka!

Dvůr byl tkalcovské městečko. Půda kol nevalně úrodna. Příchod Schwertův byl událostí. Již ho tam čekali a byli o něm zpraveni.

Chráněnec presidentův, „šeptal" nahluchlý listovní Crhounek kancelistovi Kofroni, jenž měl na celé levé líci „oheň". I sudí Zbroj, starý, bezdětný pán, choval se k novému soudnímu sluhovi tak šetrně, jako by byl od konceptu.

Soudce Zbroj přidělil ne bez úmyslu nového protokolistu za zapisovatele jediné své konceptní síle, askultantu Hochsingrovi.

Schwert věřil sotva svému zraku, když v novém představeném poznal bývalého spolužáka. Byl dojat. Před očima vystala mu mladá léta studentská, Mladá Boleslav, domov jeho Blučina. Již již se chtěl hlásiti, tázati se, ale chladný, cizí pohled Hochsingrův ho zarazil. Jistě že ho též poznal, ale neznal se k němu. Kde pak, koncept k manipulaci!

Schwert se přizpůsobil a mlčel též. Od kancelisty zvěděl, že Hochsinger jest zde od prázdnin, že nemá ještě třetí státní zkoušku a jen konnexemi svého otce, jenž stal se centrálním ředitelem arcibiskupských velkostatků, přijat byl ke službě soudní, se závazkem, že do roka třetí státnici složí. Že jako právník neznamená Hochsinger mnoho a jako pracovník ještě méně. Důležitější kusy vyřizuje soudce sám. Za to vyzná se Hochsinger v panských kratochvílích, zejména v honbě.

Schwert shledal v Hochsingerovi starého lenocha, fintila a naparovače. Vše jen v práci nakousl a Schwert měl dodělávku. Také se sudí s výtopkem obracel vždy ke Schwertovi a ne na pravou adressu Hochsingra.

Registratura byla skutečně desolátní. Na štěstí byla poměrně malá. Schwert spořádal ji za měsíc dokonale. Práce v úřadě neměl mnoho, úklid a obsluhu kanceláře vykonával za něho invalida Rychlík.

Schwert cvičil se ve Dvoře ve francouzštině, memoroval celé anekdoty a z dlouhé chvíle připadl na bizarrní myšlenku učiti se paragrafům občanského zákonníka z paměti. Suchopárné studium toto, vyžadující mnoho od mozku, přinutilo

Schwerta, aby zapuzoval nejasná fantasmata, přesně logicky myslil a slov, co do významu a ceny si vážil.

Vycvičená paměť konala mu služby cenné. Prodlením necelých šesti týdnů znal sto paragrafů slovo od slova a stalo se někdy, že opravoval citující advokáty před soudem. Úžas jejich pobádal ho ku ještě větší píli a přes léto znal už tři sta nejdůležitějších paragrafů z paměti.

Stal se znamenitostí, advokáty až do Olomouce rozhlášenou, a lidé počali ho vyhledávati o právní porady. Ale odmítal je, měl toho z Prostějova až po krk.

Společnost intelligentů byla ve Dvoře minimální. Schwert, jenž stravoval se u Rychlíka, chodil večer do obecního hostince, pil tam dva žejdlíky a hrál s nahluchlým listovním Crhounkem šachy. Hře této naučil se už na gymnasiu od Libického.

Blíže seznámil se pouze s mladým kaplanem Schülerem, s nímž procházel se za nedělních odpolední v polích a hovořil o německé literatuře, Novalisovi a zvláště o Hoffmanovi, jehož byl kaplan vášnivým ctitelem.

Před velkonocemi byl Schwert zapisovatelem v přelíčení s tkalcem Schönweitzem pro lesní krádež. Z hladu přivlastnil si Schönweitz dva zajíce, chycené do ok, pytlákem nalíčených.

Auskultant Hochsinger, zaujímaje stanovisko nimroda, pojal věc tragicky, a odsoudil tkalce ke čtrnáctidennímu vězení.

Schönweitz ohromen jektal: „Pane, soudce — pane soudce —!“ a třepal malomocně velkýma, od přediva zamodřenýma rukama.

„Není-li vám to vhod, odvolejte se,“ odbyl ho Hochsinger příkře.

„Rodičko boží,“ zaplakal tkadlec ohlížeje se zoufale.

„Ohlaste odvolání,“ sykl Schwert. Ale Schönweitz ho neslyšel.

„Nemám kdy, odveďte ho! Nastupujete trest ihned?“

Tkadlec jen hořekoval a Rychlík ho odvedl. Ve dveřích se tkadlec obrátil. Už neplakal.

„A kdo bude živiti mou churavou ženu a pět dětí?“ zasyčel, jako přes míru bitý pes.

„Co?“ zařval Hochsinger. „Má to býti hrozba? Opakujte to!“

Schönweitz zmizel.

„Hlupáku!“ pomyslil si Schwert, pohlížeje na dopáleného auskultanta. Tak rád by byl tkalci pomohl, ale „corpsgeist“, svazek, v němž už byl, tomu nepřipouštěl. Nepříslušelo mu za zády soudcovými opravovati rozsudky. Jsa kolečkem v mašinerii spravedlnosti přestával býti člověkem, ale byl zubem na jednom kole, zubem jen drtícím.

Za nic by autoritě úřední nezadal.

Pokoušel se na to zapomenouti. Ale z uší nechtěl mu ustoupiti pláč Schönweitzův. Vyl jako bitý pes, a k tomu přidružovala fantasie úpění opuštěné ženy, křik hladovících dětí.

K večeru po úředních hodinách toulal se venku. Vítr dul na mráz. Potkal ženu sehnutou pod břemenem roští. Pozdravila. Obrátil se za ní.

„Poslyšte, kde pak tu bydlí rodina Schönweitzova, tkalce.“

„Kterého? Jörgla nebo Krystiána?“

„Krystiána.“

„Oh, jegrle! to je na opačném konci městečka,“ zahovořila babka bezzubými ústy. „To musejí se mnou zpátky — pane inšpektore — tam je bída u Krystiánů, sama bych jim dala, kdybych měla — žena stůně už měsíce a děti drobné. Jsem Flechsigova, vdova po dlouhém Flechsigovi, všichni jsme tkalci a jsem u dcery, co má tkalce Vejdovského — snad ho znají — posluhoval po dvě léta listovnímu Boháčovi — ten, co už leží dva roky u kostela v zemi. Neznali ho?“

„Ne matko. Rád bych k těm Krystiánům — zašel.“

„A to je ráda povedu. Jen co shodím břemeno — počkají na mne?“

„Počkám.“

Flechsigová zavedla ho na druhý konec města ku polozbořené chatrči u opuštěného hliniska. Byla to kdysi cihlářská bouda.

Schwert zaklepal na nepřiléhavé dvéře a když nikdo se neozval, vstoupil. Dvě děti bledé, se zanícenýma očima a zduřenými žlázami na krku prchaly ode dveří.

Zatuchlý puch země, zahnívajících, nakyslých odpadků a štiplavý čoud olejového knotu ovanul Schwerta. Byl v šeru.

Tázal se: „Je paní Schönweitzová doma?“

Nikdo neodpovídal. Při slabém světle olejové lampičky začernal se u okna tkalcovský stav, v koutě studené ohnisko a blíže něho široká postel s kupou hadrů. Pak rozeznal na loži jakousi lidskou kostru. Po koutech míhaly se stíny dětí.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou. (Pokračování.)

VÝSTUP 8.

Za hovoru Pučálkova v povzdálí sešli se oba cechmistři a smlouvají se. Když Pučálka skončil, Beran a Bolehlav pospolu předstupují s mnohými poklonami před panstvo a dí k Ferdinandovi:

Oba: Vaše milost, pane gubernátor —
Beran: Řemesníci my jsme pracní —
Oba: Vy jste páni velcí, vzácní —
Beran: V téhle lidu směsici
nejsme dobří řečníci!
Oba: Od řemesel buďtež pozdraven —
Bolehlav: Kterak bych to honem řek',
Beran: Pánbůh dej vám dobrý den!
Oba: Toť náš ponížený vděk.

Ferdinand (usmívaje se nad rozpaky těch řečníků):
Já mám vděčen býti, moji milí,
za tu pěknou dnešní kratochvíli.

(Podá jim ruku a obrátí se k fořtovi, jemuž dává rozkaz. Zatím oba cechmistři odcházejí s poklonami stranou do popředí, kdež Bolehlav tiše k Beranovi dí, ukazuje k Ferdinandovi:

Svatá Máří! Já se lek',
když jsem poznal, to že kníže
ondy v městě u nás byl,
jenž nám ptáky vyloudil —

Beran se škrábe za ušima. Odcházejí k svým stromům.

VÝSTUP 9.

Pučálka (pokročí do prostřed:)
Pozor! Troubu mám!
znamení už dám!

Obrácen k stromům troubí v roh, aby závodníci začali. Panstvo vstane a blíží se k stromu kolářů a kovářů. Ti i s Matesem bijou do stromu jako vzteklí, nepořádně. Krejčí bijou jen čtyři a v tempu pravidelném, patrně naučeném. Druzí krejčí čekají se sekyrami v ruce, aby vystřídali první.

Koláři, kováři (tepouce do stromu ve směsi, volají):
Jedni (ustávajíce): To je mela, pot jde z čela!
Druzí: Nač tu slova, tlucme znova!
Jedni: Nelze napořád k stromu hnát!
Jedni (k Matesovi): Ne tak prudce!
Mates: Pryč dej ruce!

Pučálka (v popředí scény, polo obrácen k stromu polo k obecenstvu):
Kého čerta dělají?
Za mák vtipu nemají;
koláři tu skáčí
v hustém ve chomáči;
div se nesperou;
mlátí sekerou
silou veškerou,
jak by hráli v koule —

V tom jeden kovář zahodiv sekeru, utíká od stromu do protější kulisy, drže si nos.

Nu tak vida!
To je bída!
Však už mají boule!
Nos je ušlechtilý oud —
sto kop hromů —
Tu jde z něho krve proud!

Bolehlav (zoufale): U všech všudy
to jsou trudy!
Vy jste jako diví,
buďte uvážliví!

VÝSTUP 10.

Přiběhne švec a vida zmatek u stromu kolářů, dí Pučálkovi vesele:

Třesky plesky,
jde to hezky.

V tom zarazí Mates a jeho soused sekeru do stromu tak, že ji nemohou vyndati přes všecko namáhání. Ostatní přestanou rubati a zvědavě dívají se. Náhle sekera povolí, a Mates padne znak, a hned po něm padne i jeho soused. Diváci jásají. Švec se točí jako smyslem pominulý. Ferdinand podá vesele ruku Filipině a s družstvem odchází k stromu krejčí. Diváctvo za ním, též Pučálka i švec. Většina kovářů jdou pít. Bolehlav, všecek mrzutý, chopí se sekery a rubá sám pro příklad.

Mates (stoje u sudu zlostně):
Bodej mřel,
kdybych chtěl
sekery se ještě tknouti;
musila by tato ruka
jako hruška upadnouti!
(Rozhodne se):
Bakalář tam někde v křoví.
Co tam loví?
Dorna taky není,
ukryla se v zeleni.
Ti jsou hloupí jak mé boty —
vyruším je ze samoty!

(Jde do lesa směrem, kam zašli bakalář a Dorna.)

VÝSTUP 11.

Bolehlav (kyne, aby přestali kácet a dí):
Netlucte již sborem,
krejčí nechť jsou vzorem,

jak se bije
do té tuhé stromu šije.
Krejčí nás již předhonili,
půjdem-li však s řádem k cíli,
krejčí nezvítězí!
V tom to vězí:
větší síla u nás všech,
vždyť my statnější jsme cech!

Koláři a kováři dají se do rubání týmž způsobem jako krejčí; Bolehlav pomáhá.

VÝSTUP 12.

Ferdinand se vrací s Filipinou a dvorstvem do předu jeviště. Dvorstvo nejde v patách za Ferdinandem, nýbrž podál a skoro jednotlivě.

Ferdinand Filipině:
U krejčí tam každý rubá
věru jako rubec z lesa.
Tešou volným, stálým tepem
jako mlatci svojím cepem.
Rytmus jejich seker
padá v notu,
ti se jaře mají
ku životu.

Filipina: Když zavzněl seker svist
a chvěl se každý list —
což ptáci zle se ulekli
a z hnizd svých strachem utekli —

Ferdinand: Netrap se, má paní,
na světě má nejkrásnější,
ptáčkové se ukonejší;
pro ty milé hosti,
v lese místa dosti.
(Zamilovaně, tišeji):
Rudý květ
tvůj je ret!
By tu nebyl dav těch lidí,
kteří všecko všudy vidí,
vzal bych ze tvých retů doušek,
zlíbal bych tě do těch oušek!

Filipina (přítulně): Sokole můj, ví to nebe,
když mi děti odňaty,
na světě že mám jen tebe.

Vejdou všickni do stanu. Pážata, čekajíce již s mísami a s vínem, vejdou za panstvem. U obou stromů se pravidelně rubá, a lid se dívá.

VÝSTUP 13.

Vystoupí bakalář z první kulisy v pravo. *Dorna* ho zdržuje za ruku i za rameno. Všecka rozčilena dusí hlas:

Proč mi utíkáš?
Co se bude díti?
Nad čím těžkou mysl máš?
Proč se máme rozloučiti?

Bakalář (tiše, nerad):
Když už nelze zapírati,
musím tedy zprávu dáti:
věziž, milá Dorničko má drahá,
Matesa a jeho táty snaha
vyhnala mne z města dnes,
když tu radost, jásot, ples:
konšelé dali mi právě teď
ze školy hanbivou výpověď!
Sem ji poslali mi zrovna,
což je zloba nevýslovná.
Bych i hanbu snesl rád,
tebe jak tu zanechat? —

Dorna (horoucně): S tebou chci jít,
s tebou chci žít i mřít!

Bakalář: Sám já nevím, kam se dáti,
kterak mám se s tebou bráti?
Vyhánějí v čas mne mimořádný,
teď jsem tulák; člověk žádný!
Zlatý můj ty obrázku,
zapomeň už na lásku!
(Srdečně, tišeji):
Dole v lese
sejdeme se
naposled!
Pak jdu v svět!

Dorna zůstane jako zkamenělá. Vzpamatovavši se:
Nejdu v davy,
radš v les tmavý! (Zajde v les.)

VÝSTUP 14.

Bakalář kráčí středem scény a směřuje k stromu krejčířů. Po málo krocích potká se s Matesem, který právě vyšel z lesa z prava.

Mates obrácen do hlediště, jeví pošklebek v tváři. Řekne jízlivě:
Šťastnou cestu!
Netrošťuj se na nevěstu!

Bakalář se zastaví, zatne pěsti, ale hned jde zase, bez odpovědi. Zatím Bolehlav pozoruje sekání krejčířů s některými koláři. Ostatní koláři rubají pilně.

VÝSTUP 15.

Přijde bába s putnou s okurkami v láku. Postaví putnu nedaleko stromu kolářů. Mates hned se vrhne na okurky. Pomalu nechají — až na jednoho — všickni koláři práce u stromu a drží se okurek.

Říkají ve směsi:

Jedni: Z babské tůně
pěkná vůně!

Druzí: Z tvojí putny
dost jsou chutny!

Mates: Hele, mošno zmošnilá,
vokurka je nahnilá!

VÝSTUP 16.

V tom švec se přitočil ke kolářům a kovářům a zdržuje oběma rukama ty, kteří chtěli zase rubat, mluví, svádí:

Narubali jste už dost,
krejčí budou míti zlost.
Odpočiňte! Pro radost
o ženách vám povím žert.
Žena zlá je hasačert.

Přichází panstvo ze stanu k tomu, též jiní diváci.

(Švec pokračuje.)

Udeříš ji husí koží,
vykváká tě.
Uhodíš-li koží s kočky,
podrápá tě.
Z medvěda-li vezmeš kůži,
vymumlá tě.
Bacíš-li ji koží koňskou,
pokopá tě.
Jedna však je dobrá věc:
vzíti na ni dubovec.
Chceš-li doma pokoj mít,
klacek na ni musíš vzít!

Některé ženské, Beranova, ševce tepou, švec se smíchem uteče. Beranova a jiné ženské volají:

Žvavý ševče,
máš už v patře,
však ti někdo
uši natře!

(Dokončení.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XVII.

Litomyšl, město od starodávna české, měla tak jako jiná větší naše města koncem osmnáctého a v první polovici devatenáctého věku stíny rušící ten český ráz. Němčina panovala v kancelářích, a kollej piaristská, gymnasium, školy vůbec sesilovaly ten německý nátěr, třebaže jednotlivci mezi professory, jako Bonifác Buzek již uvedený, působili vlastenecky. Také měšťanské rodiny, možnější a přednější, chytaly se němčiny. Ta na veřejnost měla převahu; domácnosti však zůstávaly české, ovšem bez uvědomění českého.

Žilo se sousedsky, spolků nebylo. Něco, co se podobalo pozdějším čtenářským besedám, vzniklo v Litomyšli r. 1843. Tohoto roku utvořil se působením piaristy P. Stanislava Hanka čtenářský kroužek, jehož členy se stali piaristé z kolleje, úředníci, přednější měšťané i někteří farářové z okolí. Také hraběnka přistoupila k tomuto kroužku. Všech členů bylo padesát. .

Odbírali tyto časopisy: Adler, Ost und West s přílohou Prag, Magazin für die Literatur des Auslandes, Pfennig-Magazin, Ausland, Literarische Zeitung. Vrchní Braun půjčoval „Hans Jörgels komische Briefe über Wien“. Seznam zajisté zajímavý programem listů a tím, že se neodbíralo nic českého, i gustem pana vrchního. Noviny roznášel členům „vir securitatis urbis invigilans, cujus est errones, mendicos, quadruplatores, nebulones et alios hujus furfuris homines urbe jubere procul hinc exesse. Nostris Bettelvogt audit. Defert ille vestem, ac si ad certum militiae genus pertineret, oblongam caerulei coloris, lacinias rubras in manicis et collari adsutas; tegumentum capitis est mitra ejusdem cum veste coloris rubro circumdata limbo. Gladii loco, scipione sic dicto hispanico utitur. Ex senatus consultu munus hoc, qui labitur, anno primordia cepit. Primus, cui haec sparta ornanda obtigit, vocatur Josephus Kindl, patria Schirmdorfensis, miles stipendia emeritus“.*)

Tento popis uniformy, jakou první nosil Semanínský rodák Jos. Kindl, pochází od P. Germana Presidenta, a zapsán je v historii kolleje piaristské v Litomyšli.

Německý povrch úřednických kruhů, kolleje i některých rodin měšťanských jevil se nejokázaleji v tak zvaných noblbálech, pořádaných hlavně před rokem osmačtyřicátým o masopustě v domě bohatého měšťana Tobiše, jenž měl vinárnu toho času daleko široko prohlášenou. Otec jeho nosil nejdéle z celé Litomyšle cop, ještě počátkem devatenáctého století, a zaslzel, když jemu, starci, žena jeho staruška copánek ustřihla. Zaslzel a styděl se pak vyjít z domu na ulici.

*) Muž pečující o bezpečnost města, jehož úkolem jest tulákům, žebrákům, čtverákům, ničemníkům a jiným lidem toho druhu přikazovat, aby daleko odtud od města se zdržovali. U našich Bettelvogt se nazývá. Nosí kabát jako by náležel k určitému druhu vojska, podlouhlý, barvy tmavomodré, s červenými výložky na límci přišitými; pokrývkou hlavy jest čepice téže barvy jako šat, červenou obrubou lemovaná. Místo meče má hůl t. zv. španihelku. Z usnesení městské rady úřad ten v tomto roce, který plyne, vzal počátek. První, jemuž se dostalo tohoto údělu, zove se Jos. Kindl rodem ze Semanína, vysloužilý voják.

Do toho „noblbálu" přijížděli hosté i z daleka, až z Chrudimi, páni od krajského soudu; z Litomyšle přicházelo úřednictvo, hlavně zámecké, měšťanstva však málo. Ale za to i kollej piaristská. Sám páter rektor, Florus Stašek, účastnil se do jisté míry pořádání toho plesu. Měliť filosofové do něho přístup a směli navrhovat dívky měšťanské, které by měly být pozvány. Ale ten návrh musili předložit páteru rektorovi, a ten si vybíral, povoloval, schvaloval i škrtal.

Z toho v leckteré domácnosti dost hněvu, zármutku i pláč dívek, jejichž jméno pater rektor bez ohledu a slitování v seznamu přetrhl. Za to radost a povznesení v rodinách, kam došla vstupenka z lepenky, bledě modrým papírem polepená, s bílým okrajem, na níž vytištěno: „Eintrittskarte in den Nobel-Ball", a na níž pod tímto řádkem byl vlastnoruční podpis pořadatelův: „Franz Tobisch", a pod podpisem jeho pečeť pro jistotu přitisknutá. Mnoho tedy potěšení z tohoto lístku, otvírajícího vstup do plesu, do něhož chodilo všecko panstvo, do něhož někdy zavítal i sám hrabě Valdštejn s paní hraběnkou. V takové rodině bývalo pak shonu a leckde toho odpoledne před plesem pomáhali studenti domácím dcerkám umývat nádobí, jen aby rychleji byly hotovy a mohly se jít strojit.

Z úřednictva nechodil do těchto noblbálů zkoušený radní Jan Sudiprav Rettig a také ne M. D. Rettigová, což si vykládali tím, že „byla obtížná", t. j. tělnatá.

Na večer o noblbále na podsíni u Tobišova domu lidí víc nežli jindy. Tanečníci v pláštích, dámy ve viklerech, v salupech přicházeli podsíní shora, z dola; diváci se kupili a tlačili na podsíni i před ní, kdež zvonily zvonce a drkáče na koních, jak přijížděly sáně plné hostí.

Na schodech k taneční síni červené sukno, které sem zapůjčoval páter rektor z piaristského kostela; u dveří dva stolky, na každém bělostná, polévková mísa. Do jedné kladli vstupné, do druhé vstupenky, které se zas uschovaly do příštího plesu. Taneční síň svinibrodskou zelení malovaná, bělostného stropu, s malovanými věnečky růží (ruční práce), s malovaným Amorem nade dveřmi, s bílými figurami v koutech, zářila ve světle voskovic na lustru od stropu visícím i v nástěnných svícnech vždy o třech svíčkách. A v té jasně osvětlené síni paní a panny, žinilky v umělých účesech, v krepových bajaderech všech barev přes ramena volně přehozených, v šatech krátkých, vzdutých rukávů, v dlouhých rukavicích. Ty, ony šaty z atlasu, než málo jich; většinou z organtinu a tylu, ty ony růžemi ozdobené. Na mnohé z těch šatů stála látka tři zlaté, což tenkráte bylo již výlohou. Panny měly šaty většinou nové, ne však po prvé na sobě. V těch nových musila každá nejprve do kostela a byť jen na chvilku a pak teprve do bálu. Tak přikazoval zvyk a způsob.

V pestrém tom rozkvětu barev tmavé fraky mladých pánů i černé sutány několika piaristů, slavnostní sutány s úzkým pláštíkem na hřbetě, koncem přehozeným přes levou ruku, tmavé kabáty úzkých rukávů starších pánů hladce oholených, s licousky na spáncích. Z těch vystupovali s největší grandezzou vrchní Braun a justiciár Kozák. Hovor tu většinou německý; ale čeština, u Tobišů jinak v rodině panující, nebyla vyloučena. Sám páter rektor za hovoru do ní přecházel; přes tu chvíli bylo slyšeti jeho oulisné: „Fotřínku! Fotřínku!"

Hudba na kruchtičce ne litomyšlská, nýbrž přespolní, spustila předehru. Z toho náhlý ruch a šumot; tanečníci, tanečnice se řadí. Předehra dozněla, začíná se polonéza. V čele všech párů nevelký páter rektor Florus Stašek, pláštíček přes levou ruku, kterou důstojně nadzvedl v předu kleriku; pravicí graciosně drží ve výši ruku své tanečnice, také nevelké, paní purkmistrové Rollerové, jako nějaký galantní abbé. Tak důstojně zahájen ples. Po polonéze kolové tance, sousedská, ländler a jiné, již bez pátera rektora, po půl noci pak cotillon často s průvody sousedními místnostmi za smíchu a veselých pokřiků.

Když se noc nachýlila a tanec se skončil, opustili páter rektor a jeho bratří řádoví ozářenou síň a brali se tmavou nocí, často za chumelky, na horu někdy Olivetskou, do stemnělé, tiché kolleje a vždycky s průvodem. Anina, stará služka Tobišova, jež do té chvíle hlídala děti, hlídala teď velebné pány, svítíc jim lucernou na cestu. A mladší z velebných, rozjaření, aby se jim volněji kráčelo, vykasali kleriky a stočili je v předu ve fraky.

Tanečnice, paničky, panny odešly, manželé, otcové je doprovodili, sami však doma nezůstali. Vrátili se zase do taneční síně nebo uvázli hned dole v přízemí, ve vinárně. Začalo se nové veselí a trvalo někdy až do bílého rána. A pak mu ještě nebylo konce. Druhého dne, t. j. toho dne v noci byl „Nachball"; opět se tančilo, ne však v plesových úborech, nýbrž po sousedsku, ale vesele, upřímně. A po tom „nachbále" mladí páni ouředníci a juristé

z města i z okolí znova hulali a leccos stropili, jako jednou, když se dali z nachbálu vézti za noci na žebřinovém voze, taženém spřežením volů, a když na voze, láhve vína v hrsti, zpívali a povykovali v nevázaném veselí.

Takové bývaly litomyšlské noblbály za nadvlády německého jazyka. Ale již se také obrat připravoval. Národní vědomí se tiše budilo a šířilo českou knihou i buditelským přičiněním jednotlivců.

Od r. 1834 působila v Litomyšli vlastenecky M. D. Rettigová, která měla značný vliv na mladý svět, na dcerky městské i na studenty. Zastal jsem v Litomyšli ještě pamětníky této zajímavé paní. Nejvíce jsem o ní uslyšel od paní Bártové, která pocházela z vážené a velmi zámožné rodiny Tobišovské, právě uvedené. Když jsem se oženil, bydlil jsem na Záhradi blízko zajímavého domku lomené, šindelové střechy; byl dřevěný, ale ohozený, čistě bílý, takže vypadal jako zděný. V jeho boku květinová zahrádka pečlivě hleděná, v pozadí velká ovocná zahrada s košatými stromy. V tom domku bydlila paní Bártová s mužem svým, professorem.

Stavoval jsem se tam a tu jsem od staré paní mnoho slyšel o dávné Litomyšli, o jejích rodech a rodinách, o noblbálech a nachbálech a také o M. D. Rettigové. Paní Bártová, jež vyrostla v patricijské rodině v ovzduší výše naznačeném, nevzpomínala na Rettigovou zcela bez předsudků. Z jejího vypravování ozval se tu tam ohlas ironického soudu o spisovatelce, jak jej za mlada v starosousedském, šosáckém svém okolí slýchala, i ten onen klep a klípek. Uvedu jenom to, že Rettigová pořád zkoušela kuchařské recepty, až její muž Jan Sudiprav, malý postavou, tratící se vedle imposantní své ženy, takže mu šnuptychlíček říkali, prý vzdychával, ach bože, jen kdyby se mohl alespoň trochu kloudné polévky najíst, žena že pořád jen zkouší a zkouší nová jídla i z bramborové nati. Chodil hladce oholen, nosil na krku bílý šátek na uzel uvázaný, na hlavě cylindr; v parádě míval frak.

Paní Bártová vypravovala také o jeho a Rettigové příteli, Mdru Korábovi (v mé veselohře dr. Plavec), o Korábově staré služce Ančce, o tom, jak si dr. Koráb zamiloval „ajnemrovu“ Rozalinku, jež měla „hezké kouknutí“, o dru Gülichovi, nehezkém, v zádech nerovném, i o tom, jak se Rettigová s dívkami, které k ní chodily cvičit se v kuchařství a v ženských prácech a ve kterých budila také lásku k mateřskému jazyku a k českému čtení, scházela za letních jiter u studánky pod lipami na „židovském kopci“, t. j. návrší u gymnasia a jak tu s nimi rozhovory mívala. Paní Bártová vzpomněla, že u studánky byl výklenek a lavičky, na těch že Rettigová s dívkami sedala, po městě že těm schůzkám říkali „Wasserkur“, ale Kavalovských Froni že mínila, kdyby raději řekli „Liebeskur“.

(Pokračování.)

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

VII.

„A nyní vzhůru na daleký západ do pralesů a prérií,“ zafantazoval Rudolf. Ještě si uřízli lískové „tomahawky“ a Lojza přehodil brašnu na záda, navleknuv ji na hůl. Chtěl ji sice usilovně nésti Rudolf, ale poněvadž padal co chvíli přes kameny a kořeny, uznal sám, že by křehkým věcem nebylo pod jeho ochranou zdrávo.

Šli stinnou lesní úžlabinou, rozrytou hluboce koly vozů. Zaječí jetel pokrýval svěží zelení močálovité vpadliny.

Šlaky rudé od rezu, usazeného z železité vody, vyplněny byly hnijícími hatěmi z hrubého klestí a přes rozlitý potok položena byla houpající se lávka z prohnilé klády. Starý dub na jejím konci, bleskem rozštípený a z části obnažený z kůry, ale přece s korunou svěže zelenou, nesl hrdě na hrudi starý setřený obrázek pod hrubou stříškou.

Pod obrázkem bylo rozviklané klekátko.

„Tu se říká u „Trojáku“ — podle tří hlavních větví dubu“ — vykládal Lojzek. „Tu zabil jednou blesk vozku, jenž se za bouře ukryl pod košem stromu.“

Rozsáhlá paseka otevřela se nyní očím dětí. Ještě porůznu ležely oloupané kmeny ve vysoké trávě mezi pařezy, jako svlečené mrtvoly na bojišti. Trsy malin a ostružin zvedaly se chtivě k slunci mezi chomáči nažloutlé sítiny a zeměžluč svítila zlatým drobným květem na výsuší mezi vřesem.

Kovově modré mouchy stály ve vlažném vzduchu, sytém pryskyřicí. Nad cestou chvěl se v křišťálových vlnkách prohřátý vzduch. Rudolf zul botky a přivázav je motouzem k pasu — šlapal s rozkoší po hedvábné třásni trav a měkkém bahně od slunce prohřátém. Byl by zavýskal blahem v tom svěžím jitru, plném síly a vůně.

„Had, had!“ upozornil Lojzek, jehož zdánlivě netečnému pohledu nic neušlo. A první hnal se za zmijí, jež se dotud vyhřívala na pěšině a nyní vlnivým pohybem zajížděla do narudlého vřesu a dále do ostružin.

„Je nasycena,“ ukazoval, „sotva leze, jinak by již byla zmizela.“ Zmije se úzkostně několikráte zastavila a zvedla komihavě hlavu, obracejíc se k útoku, ale u vědomí své slabosti dala se opět na útěk.

„Dobře si jí všimni, abys ji poznal i v pohybu podle té křiklavé klikaté čáry na hřbetě. Malé klepnutí hůlkou na hlavu a má dost,“ vykládal Lojzek jako profesor. A zmije měla skutečně dost. Zaškubala sebou, ocas ještě se zavrtěl a byl konec. Uprostřed těla byla nadmuta. Hoši obraceli ji holemi. „Co to má asi v sobě?“ hádali. Lojzek ji rozpáral kudlou a hle, v hadu byla celá dorostlá pěnkava, mokrá arciť, se slepeným peřím, ale úplně ještě čerstvá.

„Chudák,“ litovali, „dojista se dnes ještě nenadála, když si sháněla snídani, komu se sama dostane k zákusku.“

„Slýchal jsem,“ vykládal Lojzek, „že had pohledem omámí ptáčka, až mu sám jako pomatený spadne do rozevřené tlamy. Těžko tomu uvěřiti, ač strachem i člověk ztrne a vlády v údech pozbude.“

V úvoze rostly „dobré“ klouzky a ryzce, v modřínovém háji pak „verpánky“. Byla to radost kopnouti do „křapáče“ bosou nohou, až pršel v křehkých troskách do okolí. Ve vysokém stojáku zaleskly se na temné půdě v chomáčích rozseté nesčetné lišky a kuřátka mezi bohatým podrostem borůvkovým. S vysoké jedle padaly rychle za sebou tuhé lístky jedlové šišky.

„Veverka je u snídaně,“ upozornil Lojzek. „Olupuje šišku a pojídá olejné seménko.“ Marně napínal Rudolf zrak, aby drvolezku vypátral v husté koruně stromu. Haraše spadl konečně zbytek šišky dolů, narážeje na větve. Ostrý cupot nožek po kůře stromu obrátil pozornost jeho jinam. Malá černá veveřice jela po jedli vzhůru a přešedši na obrácenou od hochů stranu, vykoukla na ně časem, vystrkujíc hlavičku za kmenem. Pak se ve výši rozběhla po vodorovné větvi nad hochy, zastavila se a zacupala na ně zlostně.

„No, my už jdem, prosíme za odpuštění,“ smál se Lojzík a Rudolf také slušně smekl slamáček a ukláněl se na odchod. Úžovka zamihla se před nimi a zajela do štěrbiny srovnaného sáhu dříví.

Viděli ji ještě do půle těla vyčnívati ven, ale neublížili jí.

Na nové mýtině spatřili rozsáhlou školku. Vysokým hůlkovým plotem obehnaný čtverec byl pěkně vzdělán a rozdělen v záhonky mladičkých modřínů, jedlí, borovic, dubů. Ty Rudolfa nezajímaly, za to však na celý život vtiskl se mu v paměť obraz plotu po jižní straně školky. Byl celý pokryt plazivou ostružinou, jež kořeny majíc v půdě zmrvené, nesla nádherné plody, velké jako slívy a jiskrné jako granát.

S jásotem vrhl se na ně. Lojza, jenž ho patrně nadarmo sem nevedl, usedl, usmívaje se, s brašnou a džbánem na dřevěných schůdkách, vedoucích do školky. Vytažen první krajíc chleba a nejzralejší ostružiny dodaly mu chuti.

Opodál tekl ve stojáku pramének čisté horské vody. Napila se z ní právě před nimi štíhlá konopaska, pomrskávající koketně ohonem a motýl paví oko, zářící ve stínu jako živý květ, napil se na blátě u břehu.

Datel strakapoun zabušil pojednou tak prudce na dutý kmen, že Rudolf vodu ze sklenky rozlil. Dívali se pak na pestrého ptáka dlouho, jak šplhá po stromech, pozorně je prohlížeje, naťukávaje a naslouchaje, a jak se pustil do práce jako tesař, až třísky lítaly vířivým pohybem dolů do mechu.

„Je ho tu třeba,“ ukázal Lojzík na schnoucí kmeny. „A podívej se sem, co umí kůrovec,“ pokynul rukou na opadané, na zemi hustě ležící větévky borovic. Odtrhnuv od kmene odchlíplou kůru poraženého stromu, obnažil hotové bludiště chodeb kůrovcem provedených. Pak se hnuli dále.

Právě slezli jakousi terasu skalní, zdobenou nahoře jako živým plotem zelenými keři lískového ořeší. Celé hrozny oříšků ježily se otřepenými zaschlými obaly pod širokým listím. Po novém odpočinku a hodech usmála se na ně zase stráň širou mýtinou s purpurovým kobercem malinových keřů, kde stačilo jen prostříti kabáty a ubrousek z brašny a zaklepnouti na keř, aby naň napršely plody zralé i přezralé, zaschlé již a sladké jako hrozinky.

Jak dlouho zdrželi se zde a na rozlehlé širé rovině za ní, zvané „Baba“, sami nevěděli.

Tu spatřili novou hájovnu, celou ve cloně divokého vína a za ní na křižovatce průseků zelený kryt na obrovském dubu, kde prý kníže pán číhává na „vysokou“. Rozumí se, že tam také vylezli a poseděli. Rozhrnuvše na to husté tyčky plotu, jež Lojzek svědomitě zase shrnul dohromady, dostali se do obory. Na hranicích knížecího a městského lesa ukázal Lojzek Rudolfovi otevřenou mezeru v plotě a hluboký příkop za ní na „knížecím“. „Stane-li se přece,“ vykládal, „že kus vysoké zvěře dostane se do „městského“, najde zde zpáteční cestu do knížecího revíru, ale z hlubokého toho příkopu nahoru do „městského“ již vyskočiti nemůže.“ Na příč cesty jejich vedla přes „Babu“ silnice, rovná jako když šňůrou mrskne, stinná, trávníkem všecka porostlá.

„Jde,“ vykládal Lojzek, „samými lesy po Hřebenech až na blízko Praze do Zbraslavě,“ ale vozu na ní nedočkali. Za to spal na ní bezpečně zajíc.

Ve vysokém šumějícím lese nalezli hříbky. Brzy zabrali se s takou vášní v jejich hledání, že naplnili kapsy i ubrus a brašnu. Pořáde nalézali nové a nové, takové roztomilé malé hlavičky bělavé, světlohnědé, a zase osmahlejší, plné, buclaté, usmívající se, že nemohli odolati. Již jim odevšad z kapes padaly. Opouštěli staré tlusté a ulamovali pouze hlavičky hříbkům malým, kořeny nechávajíce v zemi, jako dělá veverka. Nejednou spatřili ještě sledy veverčích drápků na kořenu hříbkovém a v pracičkách veverčiných na stromě místo smrkové šišky hříbka nebo holubinku. Jednou uzřeli holubinku vysoko na stromě vetknutou na ostrém suku.

„To má ponecháno k svačině,“ hádal Lojzek, který se už raději schválně na zem nedíval, aby ušel pohledům na nové hříbky, jež sebrati již nemohl. Rudolf uchytil Lojzka náhle za rukáv a ruka se mu třásla. Lojzek se však klidně usmíval a tu také Rudolfovi vrátila se odvaha. A bylo opravdu na leknutí. Lesem brala se mlčelivá řada postav na šířku roztažená jako lovci nebo společnost houbařů, když prohledává les, ale byli to samí muži osmahlí a ušpinění jako cikáni s pytli na zádech a noži v pravicích. Šli tiše lesem jako duchové, ani si chlapců nevšímajíce a jejich pozornost výhradně byla obrácena ke kmenům stromů. Z daleka již zkušené oko jejich zahlédlo na kůře stromové smolný přischlý vodopádek nebo škraloup pryskyřice. Seškrábli jej zručně nožem do učerněného pytle a táhli dále.

„To jsou smolaři,“ vykládal tiše Lojzek užaslému druhu. Ale více o nich pověděti neuměl, ani mají-li to dovoleno, či nic, pro koho pracují a co s „lesní smolou“ dělají. Sám se s nimi dosud setkal v lese dvakráte, a to vždy s podzima.

Za zelenou silnicí, která se tak hodila zajícům k nerušenému spánku, setkali se se známými lidmi. Byly to ženy a děti ze vsi. Ženy sbíraly suché chrastí, jehož na Babě vždy býval nadbytek, a děti hledaly houby. Chlapcům našim bylo setkání velmi radostným, jako by už rok byli ze vsi a nalezli v cizině krajany. Jedno z dětí vyprávělo, jak by bylo málem šláplo na hada „měďáka“. Tak tak že jen uskočilo. Ještě poulilo oči vyprávějíc a vzpomínajíc na zažitou hrůzu s užovkou. Také se chlubilo, že vidělo koloucha, zatoulaného, strachem mečícího, až si pro něho přiběhla matka srna a potom že t a k h l e skákali oba pryč. Chlapci si pohovořili a podarovali krajany chlebem, jehož měli nadbytek, a malinami. Také několika starých hřibů se rádi darem zbyli z uzlu i brašny . . .

Lojzek zavedl potom soudruha po strmé vlhké pěšině, zarůstající místem divoce, do chladné jeskyně, kde prý kdysi bydlíval poustevník. Rudolf nedal jinak a musil v ní aspoň na chvíli zkusiti život poustevnický. Nalámav klestí ustlal si lůžko v nevlídném vlhkém koutě, kde trčel chomáč kapradin a visely šlahouny mochny jako hrubý vous. Při plném žaludku, zásobách brašny a při milém teple srpnového dne zdálo se mu, že by byl od hodiny také poustevníkem. Vzpomínal na pěkné čtení o svaté Jenovefě a o svatém Prokopu a tvrdil, že svatým být není ani tak nesnadno a že kdo ví, co se s ním ještě jednou nestane, až ho ve světě všechno omrzí.

Lojzík mu na to řekl, aby si jen nemyslil, že svatí poustevníci byli samí omrzelí lidé, to že by jich poustevnictví teprve brzy omrzelo.

Rudolf přemyslil pak, že by si sem do jeskyně ovšem vzal s sebou všechny své knihy a z dlouhé chvíle střílel by také veverky a jinou škodnou po lese.

„To bys mohl ještě trochu pohlídati les a byl bys hajným,“ smál se Lojzek.

O poledni došli do jakéhosi údolíčka ke zdivu, rozsypanému v hlubokém lese. „To bylo asi nějaké stavení,“ hádal Rudolf. „Snad myslivna?“

„Ne, to byla hospoda,“ řekl Lojzek. „Vidíš, tudy se vinula stará cesta, než byla vystavěna silnice. Tu prý stála hospoda a zároveň kovárna, Tatínkův dědeček vyprávěl, že v okolí bývalo velmi nebezpečno. Přepadali tu lidi na cestě, a proto vždy jen několik vozů jelo pohromadě. A v téhle hospodě byli přechovavači lupičů. Sami

dva synové z hospody, kováři, chlapíci jako lvi, byli přední v rotě zbůjníků. Ale nakonec je polapili v činu a oběsili oba. Chalupa spustla a rozpadla se. Strašilo prý v ní dlouho. Lidé si raději zacházeli lesem po pěšině a vozkové dělali u zbořeniště kříž. Tuhle máš ještě zdivočelou zahrádku. I po vysekání ovocné stromoví rozrostlo zase z kořenů, ale kmeny i větve jsou obaleny mechem a ovoce je trpké, tak jen pro veverky a sojky. Tamhle na tom kopečku vyvrátil jednou vichr starý smrk a pod ním otevřel se sklípek se třemi lidskými kostrami. Tatínek povídal, to že asi byli oni lidé, kteří se na lupičské hospodě ztratili."

Tato divoká romantika opájela Rudolfa. Oči mu jen zářily. Prolezl každý kout, hrabal i v prsti ve sklípku po kostech, ale Lojzek objasnil, že jsou již dávno pohřbeny ve svěcené zemi na hřbitově. Pak si ulehl do divokého sádku, kde to ještě vonělo mátou v záplavě kopřiv, a snil o bratrech kovářích zbojnících, silných jako lvi, kteří zemřeli oba na šibenici. Snil, jak právě přijíždí ze tmy vůz těžko naložený k zářící kovárně, dunící ranami, a zastavuje se k nočnímu odpočinku. Učernění bratři vystupují, pomáhají mlčky odpřahovati koně při světle lucerny. — —

Úzkost se ho zmocnila, ač bylo poledne a slunce žehlo do divokého sadu a do zříceniny porostlé ostružinou.

„Už tu nestraší?" tázal se Lojzy stísněně.

„Už ne," usmál se Lojza, přehrabuje se v kovářském mouru a v okujích, smíšených se zemí. „Ale jednou tu tatínka přece přešla hrůza, ač byl teprve soumrak. Tatínek míval vždy zálibu v růžích; však znáš naši zahrádku v hájovně. I po lese nosil v brašně rouby a očkoval růže na mladé doubky, které ještě toho roku mívaly nějakou růžičku, ale v mrazech nastalé zimy zase výhony zašly. Jednou ho napadlo také oštěpiti našimi rouby tuto divokou zahrádku. Mladá jablůňka zvláště pěkně se mu ujala. Zkypřil jí zemi, nanosil k ní prsti, mouru a ztlelého listí, a již po roce měla dvě krásná jablíčka. Zacházel sem často a oškraboval mech se stromku a natíral kmen vápennou vodou. Jednou v samý již podzim sem přišel zase a jablka obě — krásná, velká, ale ne zcela ještě zralá, ležela pod stromkem. Dal si je do brašny, že se mu doma uleží, a přemítal, co je asi shodilo. Vítr žádný nebyl v těch dnech a v tomhle padolu je vždycky závětří a tišina. Člověk, který by je setřásl nebo utrhl, byl by je i odnesl. A proč byla právě jablíčka dvě? Tu se mu najednou pro nic za nic udělalo velmi smutno jako na hřbitově nad hrobem. I dýmka mu vyhasla. Šero zatím zhoustlo a na téhle jedli zakrákal havran. I to bylo tatínkovi neobyčejné. Havran je plachý pták a nedočká člověka, „nevydrží". Také zná dobře forta i hajného a ví, co s ním umějí. Tatínek zatleskal rukama, vzkřikl, ale havran jen přeletěl na druhou jedli a kráká dále. Tu již neměl tatínek stání a zved se k odchodu. Ale to hlavní teprve přišlo. V ostružinách se něco hnulo většího. A zas a zas. Hodil tam kamenem. I vyrazil ven zajíc, ale ne se dát na útěk po zaječím způsobu, nýbrž chodí vážně do kola a zdvíhá pomalu nohy jako kůň klusák a tak obejde opatrně celou zahrádku. Na konec pak přijde až před samého tatínka, sedne si mu u nohy, zvedne hlavu a dívá se mu do očí — —prázdnými důlky! Byl slepý!

(Pokračovaní.)

LITERATURA.

Otakar Theer, *Úzkosti a naděje*. Básně. Nákladem J. Otty v Praze. Stran 60 za K 1·50. — **Josef Holý**, *Černé moře*. Vydal Přemysl Plaček v Praze. Stran 56 za K 1·20.

Pan Theer debutoval básnicky před jedenácti lety malou knížkou „Výpravy k Já". Formou i obsahem zapadal do rámce tehdejších moderních, celkem málo slibných debutů; pouze dvě, tři básně sbírky té napovídaly, že básník své Já snad někdy nalezne. Kniha přítomná, jež zrála v období tak dlouhém, déle ještě než radí nonum prematur in annum, je utěšeným dokladem, že básník nalezl sám sebe, svůj vlastní citový var, svou expressi. Zajímavo je sledovati cestu k tomu, jak blizounko vede kolem humen Jana Nerudy, Sv. Čecha a Březinových. Čtěte v úvodní zpovědi národně sociální jeho postesk:

Tak rád bych cítil ve svých ty ruce, které hřejí,
tak rád bych stržen byl, ať věrou v kohokoli.
Však s hledem otčíma a drsnou jeho lící
jde kolem český svět. Ni velkosti, ni řádu
v něm není, posvátné ni vůle jednotící . . .
I přijde nepřítel a ocelovou pěstí
jak volky zapřáhne nás do jha potupného . . .

a uvěříte, že p. Theer má více strun na své

lyře než onu, na které hraje „Úzkosti a naděje", verše prudkých erotických vznětů, jichž náplní je žena a sensitivní meditace milostné touhy, stesk marné lásky, pohrda nad davem lidí, kteří se škorpí, štvou a lhou, muka žárlivosti, wertherovská ždání klášterní samoty, chvalořeč smrti, paní laskavé, milenky nejsladší, meditace nad krátkostí života, smutek z poznání, že láska je páchat a snášet jen zlo, apostrofy očistných živlů, a hymnická oslava vítězství básníkova, jenž v plese a s písní děkovnou jde všemu bolu vstříc, jíž kniha jako krásným, slunným akkordem končí. Pan Theer je ciseleur verše, slyší jemnou hudbu rythmů, byl jím již před jedenácti lety. Že tehdy nenapsal veršů:

Na moře myslím: v chvíli tu
se měsíc stříbří na hlati.
Mít duši láskou zalitu
a líbati a líbati,

nebyla nemohoucnost, ale příkaz doby. Takové verše tehdy byly nemoderním zpátečnictvím, a p. Theer šel vždy s duchem času. Dnes už tomu jinak rozumíme. V pěkné básni „Chrám v nitru" vytýká Ženě, že pod jejím polibkem věž toho chrámu, loď i sloup za sloupem se kácí v smutnou rozvalinu, ale již na druhém listě v „Písni" stýská si, že květ jeho duše vadne, poněvadž není bílých, měkkých rukou sladké zahradnice. Zde to skřípe v logice básníkově. Co tedy? Bořitelka či zahradnice? V pečlivě broušených strofách nerad vidím hrubé nesprávnosti, jako máti (instrumentál), rým půjdeme dál — zvedal, vlčí — vrčí, přečet — mlčet. Úprava knihy je velmi vkusná, dvoubarevný tisk, typy Haydukovy antikvy, vzorný. — Na opačném pólu k této jasné, vyrovnané a básnicky ukázněné knize je sbírka veršů „Černé moře" Josefa Holého. Ta znamená návrat k prastarým láskám, k filosofiím „Vašíčka Nejlů", ke křečovitosti a topornosti dikce, k mlžinám a tmám, v nichž jako v černém moři utápí se všecko: idea i smysl. Sbírky nezachrání óda smrti a zmaru „Tváří v tvář", Nerudovská „V sadě" a prostonárodní ballada „Ta její". To je asi všecek zisk z této hádankovité knihy, na jejíž obálku vším právem namaloval pan Motyčka asi dvacet otazníků. Čtete tu báseň „Koloděj", a všecky významy tohoto slova proletí vám myslí, než dočtete: koloděj = kolář, houba, žertéř (filistr), starý mládenec, to vše může býti koloděj, autorovi však znamená koloběh. Čtete tu symboliku Hoře, které v podobě psa pronásleduje básníka, a vzpomenete si, že jste totéž četli u M. A. Šimáčka „Můj pes", ale mnohem jasněji. Někde se mihne Böcklinovské plátno „Žena se zálivem vozí, z oblak mé krvavé slzy padají . . .", konečně prokopete se k thesi celé knihy a jejího ovzduší: „K žalu mě zrodila tesknému máti má rodná, teskného života tesknější umírání." Tedy básně zhrdy, zmaru, psychického nihilismu. Jinde chytí vás nehoráznost, kde básník povstává prý „v barbarské prasíle", a milenka má jen kývnout a „sloupoví nebe se sřítí". Také nějaký Přemysl se tu objeví s jakýmsi Žírem, nota bene Přemysl diluviální, a filosofuje se Žírem, který má Libuši, že marnost nad marnost a všecko marnost, i spouští se Přemysl pak „na vlny záhrobní černého moře, sténaje sladko úzkostnou nadějí mroucích". Básník ze svého okolí chce pochytit nějaké moravismy a zbarvit jimi dikci — mlazivá réva, hurčivé prameny, spadaná jedle (opadaná), darmá skála, vlaha, chasníčci, ale nezná smyslu slova sporý, eminentně moravského. Rýmuje mokrých skal — sestupoval, k vůli rýmu stráně ostré hřeby zatlouká mu v lebku anděl Páně, u brány je — bije, každý — navždy, píše akrobatiku „nemůžeš bez ní-li žíti čist". Charakteristické jsou některé výroky autorovy, na př. „žena nechť zví, že pouhý je stroj, bezvýznamná smeť, něco, co nemělo býti", „květy když jásají, kořeny tlejí", „pak doletí nevýslovná, záhadná rozkoš sama sebe", „dumavě jsem bloudil mrtvým temnem, boží silou tvořil v díle jemném stoje na ostrohu ducha srázném", a nemůžete si živou mocí obraz představit, smysl domyslit. Od posledních sbírek básníkových „Adamovských lesů", „Mračen" a zvláště „Panenčiných knížek" jest „Černé moře" scestný odklon. Oleum perdidisti. *—pa—*

* Pan Vojtěch Slovák reaguje také na mou třetí literární kapitolu. Co jsem chtěl říci o tendenčním nákupu české belletrie na ústavech středoškolských, řekl jsem. Věci si všimli i neknihovníci. Odmítnout musím jen ještě, co mi p. Slovák nesprávně přisuzuje: nenapsal jsem nikde „kupujte v š e c k o, co je české" — mluvil jsem jen o d o b r ý c h autorech a jejich knihách a řekl jsem: „nejprvé my a potom co je vedle nás". A na tom trvám. Pan Slovák tvrdě něco, co není pravda, dovedl věcnou naši diskussi k mezi, kde s mé strany nutno přestat.

Prokop Hanák.

DIVADLO.

Činohra.*) „*Uličnice*". Komedie o 4 jednáních. Francouzsky napsali Pierre Weber a Henry de Gorsse. Přeložil Oskar Frank. Na Městském divadle Kr. Vinohradů po prvé dne 18. prosince. Režisér dr. K. H. Hilar.

Lowoodský sirotek pp. Webera a Gorsse slečna Coletta, jinak „Uličnice", má dvě tety, které ani dohromady nevydají za jednu tetu

*) Pro nával látky opožděno.

Reedovou, neboť jsou to dvě putičky, dobrotou a zbožností i láskou ke Colettě překypující, kteréž mají tu vadu, že dělají pomyšlení panu faráři a nikoli svému miláčkovi, malé Colettě. Proto, když uličnické růžky přespříliš počínají diblíku přerůstati kučery a pan farář usmyslí si vdáti Colettu za poťouchlého Alcida, syna místního notáře, Pingeoise, jehož rodina jest součástí růženečkářských kruhů v městečku, ujede milá Coletta do Paříže za malířem Mauricem Delanoyem, členem Akademie, padesátiletým „cher maîtrem", jejž v prvním jednání jako strávníka svých tet milovala nevědomky, ale v druhém a třetím jednání docela do opravdy, ovšem jako uličnice ze žárlivosti, fantasie, umíněnosti, prvním návalem dívčí polarity, řekněme puberty, jíž se spíše zamlouvá 49letý slavný elegán než pokrytecký Alcide. Druhé a třetí jednání jest plno dráždivých momentů a situací, a tu dáno zalesknouti se přirozené i rafinované roztomilosti slečny Baldovy, pro niž jako by „Uličnice" byla psána; je tu vniknutí Coletty do atelieru Delanoyova pozdě večer, její vítězství nad členem Akademie, jemuž decorum brání přechovávati malou dívku, ale nikoli přijímati v nejsoukromější intimitě dávnou svoji modelku, nyní slavenou herečku, a z toho křeč žárlivosti Colettiny na prahu ráje. Velmi zábavným dějem jest, kterak Delanoy pomocí policejního komisaře Vergnauda ukrývá Colettu před jejím ženichem, před tetami, před policií vlastního Vergnaudova obvodu, kterak do Coletty zamilován i Vergnaud i mrzout sochař Simoneau. Vážnou psychologickou analysou jest drsné vyléčení Coletty z její pošetilé náklonnosti samým Delanoyem a uvedení Coletty do přirozenější a náležité náruče mladého žáka Delanoyova, Petra Vernina ve 4. jednání. K tomu bylo zapotřebí zrušiti zasnoubení Delanoyova s Colettou, neboť tak daleko byl už starý pošetilec, jenž hlavu ztratil, když ji byl Colettě napravil, zatím co ona poznala, že její srdce náleží Verninovi. Vedle slečny Baldovy vynikli v této svěže sehrané, místy odvážné, ale vždy poetické hře ostatní opory veseloherního ensemblu vinohradského pan Pražský jako vážný, p. Tesař jako komický milovník, p. Zakopal jako Delanoy, p. Jiříkovský jako Vergnaud, p. Hlavatý v drastické episodě notáře Pingeoisa.

KMČ.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* K doplnění zprávy z č. 14. a 15. t. r. „Zvonu" o náhlém skonu prof. dr. Jos. Lad. Píče přinášíme v stručnosti, že jeho vynikající vědecká činnost byla oceňována povolanými odborníky, z nichž mnozí promluvili dne 22. prosince v den pohřbu do prozatímní hrobky na Olšanech, kde vzdali hold jeho vědeckým zásluhám a jeho znamenité činnosti, kulturně pro náš národ velmi důležité.

Prof. dr. J. L. Píč byl jedním z předních vědeckých pracovníků 19ého století; studiemi českého pravěku, k nimž přikročil po studiu všeobecných dějin slovanských, prokázal, že hlavním zřetelem snažení byl mu prospěch národa. Neúmornou a obětivou prací zdařilo se mu snésti kořisti svých vědeckých výprav k vnitřní zdobě stkvělého Zemského Musea, v němž sbírky systematicky spořádal a nasbíral pokladů, že jsou pýchou země české a vzbuzují uznání i obdiv ciziny. Neomezoval se na pouhé sbírání a kupování nahodile nalezených starožitností, ale pracoval za součinnosti pomocníků, jako řed. Požáreckého a Felcmanna, lékárníka Hellicha, ředitel Waňka a j., až docílil celkového přehledu kulturních poměrů naší vlasti za pravěku, a tím se stalo museum království Českého, pokud archaeologie se týče, ústavem, který se řadí mezi nejpřednější v Evropě, vyhledávaným učenci netoliko slovanskými, ale i cizími. Dr. J. L. Píč přistoupil i k vědeckému zpracování nahromaděného materiálu a poznal, že praehistorie jest povolána doplniti nejstarší dějiny země české. Od českých a vůbec slovanských odborníků všeobecně byl schválen dr. Píčem provedený důkaz nutnosti, t. zv. kulturu polí popelnicových připisovati Slovanům, t. j. prokázati, že Slované po staletí před Kristem jsou již v střední Evropě a jistotně také v Čechách hustě usazeni a že postupovali v kulturním vývoji ve stálém styku se sousedy a s cizími kulturami. Při svém bádání dospěl dr. Píč k výsledku o topografickém rozšíření jednotlivých kultur, což znázornil zdařilými mapami. Tím se pokusil o přirozenější ethnografické luštění praehistorického problému, přihlížeje však i k historickému podání. Jeho zásluhou jest, že objevil a stanovil řadu svérázných kultur praehistorických. Jeho vědecké zásluhy oceňují i vědečtí jeho odpůrcové, a uznává se i jeho ostatní práce, která sice souvisí s museální a vědeckou jeho činností, ale jest samostatná, jako jednatelství sboru archaeologického, nebo redaktorství „Památek archaeologických". Jeho dílo „Starožitnosti země české" dospělo k poslednímu svazku zpracování archaelogické otázky. Dílo toto, praví se, je jako biblí, místy připouštějící různý výklad, ale obsahující základy našeho vědění o českém pravěku. Dílo Píčovo jest velkolepý dar národu českému a jméno autorovo zapisuje věda zlatým písmem na tabuli pokroku, světla a pravdy.

O

* Známý český archaeolog a c. k. konservátor Josef Braniš, ředitel kladenské reálky, zemřel dne 25. prosince m. r. ve věku 58 let. Rodák z Brandýsa n. Labem (* 1853), vyučoval od r. 1876 na středních školách (v Kutné Hoře a v Českých Budějovicích), načež byl jmenován

ředitelem zmíněného ústavu, jemuž dosloužil do smrti. Profesor Braniš byl vynikajícím znalcem českých památek a české starověké architektury, zejména z období gotického. Působiv děle dvacíti let v Českých Budějovicích, prozkoumal v tomto oboru zejména jižní Čechy tak dokonale, že tu platil nesporně za znalce nejpovolanějšího. Vydav nemalý počet spisů, pojednání a studií archaeologických, jež všechny vynikají působivým a suggestivním slohem, prostým a obsažně vyličujícím, postavil se u nás do řady předních odborníků na tomto poli; zde napsal zejména obšírné dvoudílné Dějiny umění středověkého v Čechách, Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře, O působení kláštera sázavského na vývoj stavitelství a plastiky ve východních Čechách, Zvíkov, Zlatá Koruna, Staročeské hrady, Soupis památek historických a uměleckých v král. českém, Obrazy z dějin jihočeského umění, Osídlení Doudlebska, Děkanský chrám Nanebevzetí P. Marie v Trhových Svinech, Katechismus dějin umění a j. v., nepočítajíc přečetné články a studie ve starém Světozoru, ve Zlaté Praze, v Památkách archaeologických, ve Věstníku (Mitteilungen) c. k. ústřední komise, v Časopise společnosti přátel starožitností českých v Praze a j. v. Prof. Braniš byl muž svrchovaně sympatický, pracovitý, sdílný a společenský. Nebyl-li naprosto nucen, nikdy neodřekl přednášky nebo spolupracovnictví, nikdy neopomenul vyhověti žádosti Spolku přátel starožitností nebo jiné korporace, šlo-li o poučnou výpravu nebo vycházku, kde bylo třeba odborného výkladu. Ještě 7. prosince přednášel v v Praze o Pamětech chudé obce — zatím však již zákeřná choroba hlodala na jeho zdánlivě pevném kmeni. Ředitel Braniš zemřel z rána na Boží Hod po vykonané operaci a byl podle přání převezen do Prahy a pochován na hřbitově Olšanském. — *n* —

* Dne 21. prosince oslavil jeden z nejproslulejších našich lékařů, kteří požívají zvučného jména i za hranicemi, dvorní rada prof. dr. Emerich Maixner, čtyřicetileté jubileum svého medicinského doktorátu. Promován na staroslavné české universitě Karlo-Ferdinandské 21. prosince 1871, upozornil na sebe Maixner již v mládí zajímavými rozbory a studiemi zasahujícími v obor vnitřního lékařství a jeho vědecká činnost, jak spisovatelská, tak učitelská a praktická se zmnohonásobila, když se stal profesorem české university. Ze spisů jubilantových, jehož intimní oslavy účastnila se důstojně i česká universita a kruhy vědecké, jmenujeme zejména jeho Příruční knihu speciální pathologie a therapie nemocí vnitřních. Prof. Maixner je rodák z Nižboru (* 5. list. 1847), rediguje Časopis českých lékařů, Sborník klinický a byl z hlavních odborných spolupracovníků Ottova naučného slovníku. — *n* —

Před vánocemi skonal na Kr. Vinohradech dvorní rada Václav K. Řehořovský, profesor obecné mechaniky a hydromechaniky na české technice brněnské, Berounský rodák (* 1. listopadu 1849) a kdysi assistent mathematiky na české pražské technice za prof. Ed. Weyra. V profesoru Řehořovském ztrácí česká technická veřejnost jednoho z nejpřednějších pěstitelů vědy mathematické a jejích přilehlých disciplin i applikací, česká společnost pak člověka veskrze ušlechtilého a dobrého. Jako bývalý člen obecního zastupitelstva pražského (v l. 1889—92) působil mnoho ku prospěchu pražského školství, které mu děkuje za nejednu vzácnou iniciativu a zrychlený rozvoj. Jako profesor techniky, před tím též učitel mathematiky a praktické geometrie na pražské průmyslové škole, vydal několik odborných spisů, které došly ocenění nejenom doma, ale i za hranicemi. —*n*—

* Dne 26. pros. 1911 oslavil 25letou literární činnost plodný lyrický básník ruský Apollon Alexandrovič Korinfský v Petrohradě, nar. r. 1848 v Simbirově. Kromě četné řady původních prací poetických, vydaných samostatně, překládal básníky francouzské a polské. Z českých přeložil „Ve stínu lípy" od Svatopluka Čecha a uveřejnil v liter. měsíčníku „Trud", jehož byl čelným spolupracovníkem. Přispíval i do jiných liter. časopisů. Také redigoval některé listy, jako „Sěvěr" a j. *K. V. H.*

❖

Pánům první trunk. V Horažďějovicích měli obecní pivovar, v němž vařeno pivo střídavě sousedům, když dali slad. Konšelé zabezpečili si pro sebe 9. března 1693 „trunk první a dobrý" tím způsobem, že do dekretu nového sládka napsali: „Která by se pak pomahačka pokusila radním pánům z přední pánve řediny nenalíti, tolikrát má šatlavou trestána býti, kolikrát by se koliv toho dopustila." — „A sládkům se nařizuje, když se ředina vařiti a nalívati bude, všechny z pivovára ven vypuditi mají a předním osobám z rady a nežidům ředina z první pánve nalívati se má." —

Z archivu horažďovického.

V Praze dne 5. ledna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Nejednu podrobnost o Rettigové mám také od zesnulé paní Theurerové a paní Planičkové, jedné z žákyň Rettigové. To o ševci Chadimovi, vystupujícím v mé veselohře „M. D. Rettigová", jenž si dal první, českou vývěsní tabuli na stavení, a jemuž za to v noci přemalovali slovo obuvník na ohavník, je pravda, tak jako přemnohé podrobnosti v této veselohře. Také oblek M. D. Rettigové vypsán je dle udání těchto pamětnic. Od paní Planičkové mám, že Rettigová umírajíc žádala, aby ji snesli s postele a položili na podlahu. Učinila podobně jako Libuše, o kteréž pověst vypravuje, že vidouc blížící se smrt, položila se na zemi a zemřela.

Rettigová skonala v domě bývalé dívčí školy pod fortnou blíže špitálského kostelíka. Po letech, když jsem už byl nějaký rok v Litomyšli, nalezli v tom domě v nějaké komoře zapomenutou truhlu a v ní leccos z domácnosti M. D. Rettigové, jmenovitě různé nádobí. Starý Žebro, školník, otec Jana studenta, o němž jsem už vypravoval, přišel mně to oznámit. Městská správa pak mne laskavě vyzvala, abych si co chci vybral z toho na památku. Vzal jsem si hliněnou, pěknou konvici empirového rázu na čaj. Po letech, to již v Praze, nabídl jsem ji druhé, nezapomenutelné M. D. Rettigové, paní Haně Kvapilové, jež tak znamenitě hrála v mé veselohře „M D. Rettigová" titulní úlohu, a paní Kvapilová přijala starou konvičku do svých sbírek.

Pět let po smrti Rettigové rok 1848 — „Bůh ví, kde se ti vlastenci najednou vzali. Vyrostli jakoby přes noc, jako houby po dešti." Ano, ale z půdy, kterouž také ona pomáhala kypřit. Toho radostného ruchu se nedožila. Neuviděla lístek modré barvy, na kterémž v rámečku prosté, typografické úpravy bylo vytištěno:

> Pozwání k slawnosti swěcení práporu studentské legie Litomyšlské, kteráž se dne 21. kwětna 1848 následujícím pořádkem konati bude:
>
> I. O 9té hodině odewzdá se w sále kolleje piaristské prápor wěnovaný od dobromyslných dcer Litomyšlských; načež
>
> II. Na náměstí u sochy P. M. slawně swěcen bude.
>
> III. Slawnost se skončí w kostele piaristském mší sw. a Te deum laudamus. —
>
> Ku zwelebení této slawnosti sbor ostrostřelecký a důstojnictwo národní obrany podílností swau přispěje.
>
> Wýbor
> legie studentské w Litomyšli.

O této slavnosti vydána také báseň „Hlasy studentské legie Litomyšlské při swěcení práporu od dcer městských wěnowaného dne 21. kwětna 1848". Tiskem Františka Bergra. Báseň, začínající se akkordem slovanským:

> Tam kde Důnaj walným tokem plyne,
> Adria kde slawský líbá kraj,
> Tatranský kde wábně ráj nám kyne,
> Morawský kde w kwětu bují ráj,
> Českých hájů kde zakwítaj' lahody,
> Hrdě wlaje prápor mladé swobody!
> Ai! ten prápor rozřásený
> W jedno druží Sláwské kmeny — —

uctila poslední slohou dívky Litomyšlské, namnoze vychovanky M. D. Rettigové:

> Díky dcerám zdejším; prowolejme
> Odrodilstvo že chcem pochowat:

Mocně w jinošských wře prsou swoboda,
Nezhubí jí wíce časů nehoda!
Ai ten prápor! Dílo Waše!
Díwky! tentě síla naše!

Uhodil pak sice mráz, přišla reakce. Páter rektor, Florus Stašek, strhl prapor studentské legie a žerď jeho zarazil do piaristské zahrady k nějakému angreštovému keři. Ale osení národní uvědomělosti už nezdupáno. Doba noblbálů a „fotřínků" se už nevrátila. Rektor Stašek se toho ještě dožil, jak se Litomyšl počala češtit i na zevnějšek.

XVIII.

Když jsem r. 1874 přibyl do Litomyšle, žilo tu ještě několik účastníků ruchu roku osmačtyřicátého a výpravy národní gardy do Prahy. Z předních byl Ant. Němec, o němž jsem už vypravoval. Náčelník však té výpravy, Jos. Buchtele, někdy vězněný, byl už léta mrtev; zemřel r. 1866. Také lesní kontrolor Zeman, nám už známý, táhl matičce Praze na pomoc, vrátil se však s nepořízenou, jako všichni, jenže on velikou oklikou, přes Vysokou u Kutné Hory. Z pražské výpravy se sborem se vrátil také Adolf Popler, kloboučník, jehož bratr Jan, právník, byl tenkráte důstojníkem studentské legie v Praze. Když jsem já se s p. Poplerem seznámil, byl už dobrý padesátník tmavé kozí brady, muž vážný, jeden z probudilých měšťanů, jenž vlastenecky vychoval svou rodinu. Zemřel r. 1888.

Z toho r. 1848 slýchal jsem v Litomyšli skladbu, kterou si kapela ostrostřeleckého sboru zachovala. Hrávala ji ne často, jen ob čas, o některé národní slavnosti. R. 1848 byl ten zpěv zbouřenců z opery „Němá z Portici", revoluční jako již v letech třicátých; za mých časů ji hráli jako švižný pochod. Toliko staří při ní vzpomínali, jak tenkrát, osmačtyřicátého, jinak zněla a jak jí tenkráte všichni také jinak naslouchali.

A ještě si na jednoho měšťana vzpomínám, jenž dobře pamatoval tu pohnutou dobu. Stavoval jsem se někdy u něho v jeho krámě; jinde jsem ho skoro ani nespatřil. Ten jeho krám byl vlastně krámek, malý, skoro titěrný krámeček na podsíni v prastarém, tenkráte Faltisově domě (č. 108), nyní přestavěném; nade dveřmi toho krámku v kamenné desce byl vytesán latinský nápis z r. 1531*).

V tom krámečku, ve kterém nastala skoro mačkanice, když tam vkročili tři, čtyři kupci, bylo plno různého zboží posamentýrského, šňor, prýmků, střapců a port, ale také dost pentlí, tkalounů a tkanic přerozmanitých. Mezi tím zbožím v škatulích a škatulkách při stěnách až do stropu narovnaným sedal za pultem starší pán, svěže zardělý jako jablíčko, pěkných, modrých očí, zdravých, bělostných zubů, šedých vlasů, krátce přistřižených knírů, Václav Teplý, vždy v černé, sametové čepičce kulaté bez štítku, v zimě v tmavošedém svrchníku koží podšitém, se skřipcem černě lemovaným, jejž vždy nasadil, když drobnější zboží vybíral. Byl muž bystrého rozumu, politik, čtenář a dobrý pamětník. Stavoval jsem se u něho někdy na koupi, častěji však jen na pohovor. Pamatuji se, jak mne překvapil, když mně po prvé řekl, ne bez pochlubení:

„Tady v tom krámku byl také Havlíček."

Když jsem teď k této kapitole dospíval, vzpomněl jsem si na to; podrobnosti však mně z paměti vyvanuly. I dopsal jsem synu váženého toho měšťana, zesnulého r. 1891, panu MUDru. Frant. Teplému v Litomyšli. A pan doktor mně přátelsky odpověděl, že nejen z otcova vypravování může o tom povědět, ale také jako pamětník, že sám se k tomu setkání s Havlíčkem nahodil, tenkráte chlapec osmi nebo devíti let.

„Bylo to jednou v zimě v sobotu, když otec své zboží před krámem vyloženo měl." V sobotu o trhu vykládají mnozí litomyšlští obchodníci a řemeslníci své zboží také před krám na podsíň. Tak tu sobotu přišel k zesnulému Teplému kožešník Hek, vlastenec, o němž se zmíním později, „a s ním náš Karel Borovský. Pamatuju se na něj", vypravuje p. dr. Teplý, „jako na pána v kožichu s huňatou čepicí na hlavě." Hek představil pana Teplého Havlíčkovi těmito slovy:

„Tuhle vám představuju našeho Vášu."

„Jako čiperný hošík všiml jsem si toho výjevu pozorně a pamatuju se, jak otec říkával, že Havlíček proto do Litomyšle zavítal, aby se zdejší tiskárnou o vydávání „Slovana" vyjednával, což však k cíli nevedlo."

Pan doktor Teplý, známý svou výbornou pamětí, správně si to z chlapeckých let zachoval. Když vláda potlačila „Národní Noviny", vypravil se Havlíček do Vídně v červnu r. 1849, pak ještě jednou v lednu r. 1850 vymoci sobě, aby vládní ta zápověď byla zrušena. Než marně se namáhal a rovněž nepochodil, když chtěl vydávati svůj list ve Vídni. Pomýšlel

*) Soupis Památek XXIX. Okres Litomyšlský, str. 108.

pak na Brno; tam však nenašel knihtiskaře, který by se odvážil jeho noviny tisknout. Tu se odhodlal vydávati menší list „Slovan", který by vycházel jen dvakrát týdně a to na venkově, v některém živějším městě, kdež by byla slušná tiskárna i výhodné spojení poštovní. Nejprve si Chrudim vyvolil, ale vyjednávání s tamějším knihtiskařem se nezdařilo.

Z Chrudimi zajel do Litomyšle smluvit se o tisk „Slovana" s knihtiskařem Frant. Bergrem. Než také tu nepořídil. Knihtiskaři se báli tisknout Havlíčkovi hlavně asi proto, že by je ouřady potrestaly ztrátou živnosti. Z Litomyšle se obrátil Havlíček do Kutné Hory, kdež konečně našel knihtiskaře, Frant. Procházku, který se nebál a odhodlal se tisknout „Slovana", časopis dnes památný a slavný. Kterou dobou Havlíček meškal tenkráte v Litomyšli, nemohu na určito říci. Koncem dubna 1850 přestěhoval se do Kutné Hory. V lednu byl ve Vídni. A p. doktor Teplý vzpomíná, že to bylo v zimě, když Havlíčka spatřil. Dle všeho tedy asi koncem ledna nebo v únoru r. 1850 jednal Havlíček v starobylé tiskárně litomyšlské do nedávna tenkrát „u Turečků na kopečku", a zastavil se také v krámku Václava Teplého, vlasteneckého posamentýra.

Po dusné době Bachova absolutismu svěží zavanutí volnějšího směru. Vlastenecký ruch po roku osmačtyřicátém tlumený i pronásledovaný oživl, vzplanul. Léta šedesátá byla v Litomyšli tak jako jinde po Čechách dobou vzpružení a nového úsilí vlasteneckého. Účastnili se ho kromě starších osmačtyřicátníků síly nové, mladší, hlavně v nebývalém spolkovém životě, který vedle knih a novin nejvíce šířil uvědomělost.

V měšťanstvu litomyšlském vyskytlo se té doby několik horlivých pracovníků. Vděčné vzpomínky zasluhuje zvláště Jan Janouš, purkmistr od r. 1865 do 1873, jenž měl velký obchod na horní podsíni, starý mládenec krátkých knírů, vzhledu hodně přísného, nijak mnohomluvný; za to víc jednal. Hlavně jeho péčí zřízena r. 1865 vyšší reálka nákladem městským. Za mých časů působil v městské radě. Zemřel r. 1888.

Ze starších, uvědomělých měšťanů z těch dob vybavuje se mně v paměti Jan Novák, vtipný, veselý mistr pekařský, o němž za příležitosti ještě povím tak jako o hostinském na Karlově, Antonínu Sautrovi.

(Pokračování.)

Zikmund Winter:

KRATOCHVÍLE PANNY FILIPINY.

Zpěvohra ve dvou dějstvích s předehrou. (Dokončení.)

VÝSTUP 17.

V tom *Bolehlav* všecek udýchán přiběhl. Křičí za utíkajícím ševcem a též na své lidi:

Švec je tuplovaný zrádce,
spáčil vás a sveď vás hladce,
byste nerubali,
dlením škodu vzali!

(Ferdinand odchází ke krejčím.)

V praktikách je zkušený,
na dvě strany broušený.

(K synovi vztekle):

Na tvou tuhou plec
patří jalovec!

Koláři a *kováři* (vracejíce se k stromu):

Vždy nás hurtem honí
jako stádo koní.

Dají se do rubání, a to dosti čile, aby nahradili ztracený čas.

Bolehlav (smutně):

Vítězství už nedobudem,
za cech propadnu se studem!

V tom krejčí přistavují na kmen žebřík, jeden leze nahoru s provazem, kterýž se ovine nahoře o strom, aby jemu padajícímu dal se směr, kam padnouti. Pučálka to řídí všecko.

Dva krejčí vezmou oba konce provazu, aby táhli. Dva ještě dosekávají. *Pučálka* odhání krejčíře a všecko diváctvo od stromu.

Od stromu jen dále,
ať vás nezabije
nenadále!

Všickni ustupují ke středu scény. I Ferdinand a jeho dvůr. Vše napiatě čeká. Kováři mrzutě odhazují sekery. *Bolehlav* vyčítá:

Neměli jste stání,
marné namahání.

Mates: Krejčů dílo není věrné,
bakalář má knihy černé —
u něho si radu brali,
kouzlem šli a čarovali!
Ďáblovým to hnali vtipem.
Věřte! Chlap má pod birýtem.

Kováři přisvědčují. V tom volají někteří *krejčí:*

Strom se láme!

(Všickni krejčí):

Vyhráváme!

Padne strom. Rána veliká, dunivá. Po ní hned jásot krejčí a diváků. Krejčí vyhazují do výše klobouky a čepice. Ferdinand, vraceje se k stanu, dává Pučálkovi pokyn. Ten sejme cechovní konvici s větve, sejme s hlavy klobouk a postaví se s konví jsa pohotově.

Švec: Štěstí s neštěstím se sočí,
sem tam zápasí a točí:
jeden vejská, druhý pláče,
jeden kleje, druhý skáče.

Lid (jednotlivě): Krejčí vykonali divy,
zápas jejich spravedlivý,
tady sobě statně vedli,
třeba doma koudel jedli.

Kováři a koláři: My přec máme svoji pěst,
Krejčí znají jenom lest!

Ke konci sboru přijdou krejčí s Beranem před knížete.

Ferdinand: Milí mistři,
pěkné dílo
vám se dnes tu
podařilo.
Zápas parný
nebyl marný.
Konvice je vaše.
(Podá ji Beranovi.)
V tom však přání naše,
když jste teď po boji,
buďte zas v pokoji.
Připijte si na zdraví,
ať se všecko napraví!

Beran: Cech náš krejčí z Rakovníka
Vašim milostem rád říká
ponížená svoje díka!

S konví odcházejí do středu scény, Ferdinand s Filipinou sednou si na stolice před stanem. Dvorstvo je zabavuje hovorem. Začne muzika v pozadí. Táž muzika, co přišla s kováři. Do té chvíle byli muzikanti mezi diváky, majíce své nástroje však s sebou.

Švec (rozjařen): Dudy a píšťala
k tanci se ozvala;
basa když zavolá,
skokem už do kola!

Tanec všech. Jen kováři a koláři stojí stranou a popíjejí. Nemluví. Švec pobízí děvčata:

Ruce k boku,
do poskoku!
Což pak nechce
žádná ševce?

(Popadne starou Beranku. Ta se brání):

Bláznit nechci na stáro,
nech mne, mistře, nezdaro!
Ale nenechá ji. Chvilku potancují. Když ji pustil:

Inu, libá není v oku,
zahřeje však v skoku.

Tanečníci táhnou se do zadu.

VÝSTUP 18.

V tom vyjde, prodravši se davem, Dorna dosti odhodlaně. Hledá Pučálku. Spatří ho u sudu, popadne ho za ruku a táhne ho do předu, držíc se levé strany.

Pučálka (radostně překvapen):
Čeho žádáš, Dorničko,
moje zlaté srdíčko?
Bůh mi svědek,
ač jsem dědek,
tebe vidím tuze rád,
splním, co si budeš přát!

Dorna: Velkou tíži v duši nosím,
snažlivě vás pro bůh prosím,
kde je váš pan polesný,
co byl ondy v Rakovníce?

Pučalka: Toho u nás není více.

Dorna: A kde jest?

Pučálka: Ty nesmíš zvídat,
na to nelze odpovídat.

Dorna (smutně): : Prosit jsem ho chtěla —
naději jsem měla —

Pučálka: Ale pojď jen směle se mnou,
kníže pán tě vyslyší,
kníže náš má duši jemnou,
bolest tvoji utiší,
on tu místo jagrmistra.
Pojď jen, kolčavičko bystrá!
(Vede ji k Ferdinandovi.)
Tato dívka s prosbou —

Ferdinand shlédnuv Dornu, jde svižně vstříc a vpadne Pučálkovi v řeč vesele:

Hojó, Dornička!

Vezme ji za ruku a představuje Filipině:

To ta milá hodná dívčička,
co tak ráda dala tobě slavíčka.

Filipina vstane, pokročí k Ferdinandovi tak, aby Dorna zůstala na pravo. Na levo pomálu sbírají se jednotliví diváci, k nimž hned připojil se Mates i Bolehlav. Chtějí vědět, proč fořt vede děvče ke knížeti. Dorna, zaslechši první slova Ferdinandova, s uleknutím tiše:

Bože, hlas a oči polesného!

Filipina (pojme ji za obě ruce):
Děkuji ti z daru tvého,
zvlášť mne dojal laskavý tvůj cit,
že jsi vzkázala mne pozdravit.

Ferdinand (nedočkavě): Jaká prosba tvá?

Filipina (povzbuzujíc): Též jsem zvědava.

Dorna (v rozpacích skoro pro sebe):
Mne sem láska nesla,
teď mi smělost klesla.

Náhle rozhodne se a s utajovaným pláčem dí:

Bakalář — můj milý — Jan
milostivý pane,
bez příčiny dané
náhle od školy jest hnán —
bez něho a v žale
nechci žíti dále!

Mates (drze vplete se v hovor):

Konšel našich výpověď,
která přišla náhle teď,
bez příčiny není!
Bakalář byl samý frej;

(K Dorně):

Tvé on potěšení —
jen se věrně zpovídej!
Ještě z d e se za ní hnal,
v lese kratochvíloval!
Když chce lásce a freji,
chléb ať ve škole nejí!

Za té řeči Dorna, stydíc se, zapláče do zástěrky.

Filipina ji hladí po vlasech:

Neplač, neplač, dívko milá;
toť jsou slova rozmařilá!
Pomluva můž také vésti
k tvému štěstí —

Ferdinand (vážně): Bakaláře přiveďte!

Mates ochotně běží pro něj. Pučálka za ním. Bakalář seděl o samotě na poraženém stromě. Přivedli ho.

VÝSTUP 19.

Bakalář před knížetem smekl. Poklonil se paním. Udiveně čeká, co mu chtějí. Za ním přišel sem Beran s Beranovou.

Ferdinand: Rakovničtí konšelé,
jsouce školy přátelé,
zcela dobře udělali,
že ti městskou školu vzali.
Učitel si nesmí ženu brát —
nač pak tedy s děvou sobě hrát?
A hlavu frejem plnou mít?

(K Pučálkovi):

Máš-li škartu papíru?

Pučálka: V tomto davu, ve víru,
milostivý pane,
kdež ho tady v lese vzít?

Ferdinand (k bakaláři):

Ty však papír měl bys mít!

Bakalář: U sebe mám jen to psaní,
co mi dali městští páni.

Vytahuje psaní; podává Ferdinandovi, ten rozhrne list, obrací, kde čisté místo. Pak k lesnímu:

Vem, kde vem,
Olůvko dej sem!

Pučálka: Bez prodlení,
v okamžení!

(Hrabe se hluboce v kalhotech a vytahuje olůvko.)

Ferdinand (podává bakaláři papír i olůvko):

Napiš, co ti budu říkat!

(k Dorně něžněji)

A ty, dívko, přestaň vzdychat!

Bakalář se ohlíží v rozpacích, kde a na čem psát. Ferdinand pochopil a rychle k Matesovi:

Tu je velmi snadná rada,
nebude snad z toho sváda,
když tě vrchnost pěkně žádá,
abys nastavil mu záda!

Mates se trochu ošívá, ale náhle odhodlaně:

Široká moje záda
poslouží k psaní ráda,
dostaneli ve svém bolu,
bakalář zas kapitolu.

Ferdinand (k Matesovi): Už se stiš!

(k bakaláři): A ty piš!

Mates se ohne poněkud, ruce opřev o kolena; bakalář rozestřel papír na zádech, naslinil olůvko. Píše.

Ferdinand diktuje:

Učený bakalář školní Jan
purkrabím v Nižboře jmenován!

Mates sebou trhne, chce se narovnat. *Pučálka* však rychle stlačí mu hlavu dolů a tiše mu dí:

Sto kop hromů,
nesmíš domů —
nastav kůži línou!
Bude tvojí vinou,
užijem-li moci.

Zatím Filipina objímá Dorničku.

Ferdinand (diktuje dál):

V úřad ten nastoupit musí hned!

Pučálka (k Matesovi):

Mládenče, vlídný buď na pohled!

Bolehlav zlostně odejde mezi své k sudu.

Ferdinand: Teď abych připojil jméno svoje!

(Podpíše list a obrátí se k bakaláři):

Purkrabě, rozkazy poslyš moje!
Ty se musíš oženiti,
do manželstva sobě vzíti
ruku této panenky.
Do roka pak nejdél musíš
pozvati mne na křtěnky!

Mezi tou řečí Mates se narovnal, zamračil se na všecky i na Ferdinanda a odešel k svému cechu, který ihned se potichu sbírá a odchází domů; jeden nese praporec na rameni schlíple, jiný v zadu šourá se s bubnem. Zatím v popředí *bakalář* Ferdinandovi v šťastných rozpacích chce děkovat:

Vaše milosti —

Dorna (vskočí do řeči):

Jak to nésti?
Tolik štěstí!

A chce kleknouti před knížete, ten však zachytí ji:

Vstaň, ó dívko, vstaň!
Bohu jen se klaň!

Bakalář s Dornou odstoupí.

Ferdinand (obrátiv se k Filipině, skloní se k ní, líbá jí ruku):

Doufám, že jest spokojena,
moje paní, moje žena!

Do toho vpadne sbor mužů:

Zdráv buď kníže laskavý,
zdráva jeho dobrá paní!

Stařeny: Budeme se modlit za ni!

Sbor (ženy): Bůh vám budiž osvěta,
život ať vám květy všemi
prokvétá!

Sbor (muži): Štěstí ať se na vás smává!
Ať vás stále vyhledává,
čest a sláva.

Za tohoto zpěvu Ferdinand zamával k lidu svou čepicí a s dvorstvem svým pak odchází v stranu křivoklátskou. Než sbor dozní, dvůr je pryč. Teď odchází lid venkovský a rakovnický a s ním i krejčíři velmi veselí. Dva v čele nesou na holi konvici darovanou. Beran napřed se ženou.

Krejčí zpívají ve směsi odcházejíce:

My jsme statní chlapíci,
vyhráli jsme konvici —
Se ctí, slávou, přátelé!
Spějme domů vesele —

VÝSTUP 20.

Sotva že zašli v stranu rakovnickou, vrátí se Beranová a hledá Dornu a bakaláře. Ti sedí — držíce se v objetí — na scéně poněkud v zadu. Shlédnuvše Beranku, vstanou a držíce se za ruce, jdou jí vstříc.

Beranová (velikomyslně, na konec slavnostně):

Když jste Dornu získal,
kdo by si teď stýskal?
Vašemu já osudu
překážeti nebudu —
Své vám požehnání dám —
Pán bůh s cesty života,
jak to říká náš pan farář,
odstraniž vám každý kámen — —

Bakalář (přetrhne řeč; jemně, ironicky, vesele):

Amen, paní matko, amen!

Opona dolů rychle.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Tatínka pojala hrůza. Hodil z brašny obě jablka pod stromek a přeskočil přes zídku na cestu. Tam se teprve vzpamatoval, odplil třikráte z leknutí a ohlédl se ještě do sadu. Zajíc zalézal do ostružiny. Byl hubený jako louč a nad ním na větvi jedle zakrákal zase havran.

Od těch dob se tatínek, ač se ničeho nebojí, tomu místu za tmy vždycky vyhnul. Říká, že tu dosud není všechno v pořádku."

„A proč se tomu směješ?" tázal se Rudolf, jehož přešla zima. „Ty by ses tu nebál?"

„Myslím, že ne," rozvažoval Lojzek. „Ani na hřbitově se večer nebojím."

„Ani za tmy?"

„Ani za tmy, ačkoliv nechci říci. Za tmy je všude smutno. Ale šel bych, kdyby bylo třeba, i na židovský hřbitov."

„A co se stalo se zajícem?"

„Zbyla tu po něm roztrhaná kůže a kůstky. Patrně ho roztrhali havrani, kteří ho asi ve spánku oslepili, když ležel ve zbořenině. Proto také zajíc chodil tak opatrně, že byl slepý a netrefil odtud. Proto ani havran nedal se zaplašiti od kořisti, kterou viděl pod sebou. Co tu bylo ve všem tom nepřirozeného? Čeho se tu báti?"

„Ty se tedy nebojíš?"

„Nebojím. Člověk se vždycky straší jen sám. Nechce-li, nebojí se."

„A pytláci a zloději?"

„Na ty má hajný pušku. Ti se musí báti jeho," zdvihl se mužně hoch.

„A co ti říká otec, když mu takhle mluvíš?"

„Že jsem ještě žlutý zobák, ale že mne také jednou něco prožene, že nebudu vědět kudy kam. Až prý mi rampouchy budou hrůzou viset na zádech."

Lojzek se srdečně, dobrácky zasmál této předpovědi. Rudolf pohlédl naň s obdivem. On jednou četl „Svatební košile" a čtrnáct dní nechtěl do žádného temného kouta. Celé noci musila v ložnici hořeti lampička. Lojzek si utíral oči uslzené smíchem, když to uslyšel. Co on jakživ prý slyšel hrůzných pohádek o umrlcích a strašidlech při draní peří. Dračky celé se třesoucí vodíval s tatínkem domů, ale nikdy ho nenapadlo, že by se člověk něčeho z těch báchorek měl báti. Vždyť přece ví, že to jsou bá-

chorky a nic opravdického. Co se těm babám už nasmál.

Také v jiné věci měl dnes Rudolf příčinu diviti se Lojzkovi. Ať šli houštím sebe větším, cestou nejklikatější, Lojzek vždycky věděl, v kterou stranu leží domov a kudy by nejkratší cestou k němu zaměřil. Rudolf to ani nemohl pochopiti. On si stále směry pletl a přel se všecek zmaten, hledě na přesvědčivý úsměv svého průvodce. I dobu denní uhádl Lojzek podle výšky slunce.

Klopotnou stezkou sestoupili hoši s Baby hustým smrčím se suchou spodinou, praskající v každém kroku, a dále svěžím březovým mlázím na čarokrásné palouky v klínu vysokého stojáku. Klidně jako kozy pásly se tu laně. Zdvihly jen sličné hlavy na štíhlých šíjích a žvýkajíce dívaly se na mladé dobrodruhy. Jen srnec v cestě právě složený vyskočil ustrašeně a zamekal jako veliký pes, načež zmizel s praskotem v suchém větvoví. Po chvíli uleknutí vracely se rozplašené laně zase švižnými skoky zpět na palouk, jako by se jen ve vzduchu kolébaly, země se nedotýkajíce.

Chlapci ulehli si u břehu potůčku, který paloukem protékal, znatelný modrým pruhem pomněnek a trsy sítiny.

Hluboký velebný klid vysokého lesa vyplnil i duše dětí povznešenou náladou a tichou slastí, jež dopouštěla jen usmívati se a šeptati, aby se neprobudil spící vládce lesních hlubin. Dech jeho zřejmě bylo slyšeti — tu tiše, tu hlučněji. Při té kráse lesa, v té sladce lenivé únavě ve vlažném vonném vzduchu na měkkém loži, v sousedství krotkých laní, z nichž jedna se k nim připásla až na několik kroků a přežvykujíc důvěřivě je pozorovala, bylo chlapcům blaze jako v ráji. Z kteréhokoli houští mohla vystoupiti víla se zlatou metlou jako pasačka tohoto lepého stáda, nic by se byli tomu nedivili, stejně jako kdyby se byl u nich kamarádsky rozvalil trpaslík s dlouhou bradou a trnkovýma očima, lehnuv si na plné bříško a kopaje blaženě nohama do trávníku.

Mimoděk hledalo oko pohádkové zjevy a kreslilo je do stínů lesa i v lehounký opar podvečerní podymy, jež lemovala rákosinu lesního rybníka, čile zpívajícího potůčku.

Slunce ozlatilo křivá rudá ramena borovic na západě. Střely jeho šikmé bily v oko bolestnými údery, ale za to rozsely pohádkovou nádheru po sametové trávě, po zčeřených vlnách jehličí a jemně zladěných tónech mechu, jenž sám o sobě v malém poskytoval celý svět barev a úžasných tvarů. A z podkladu toho svítilo živé zlato muchomůrek, družných lišek a drobných kuřátek podobných růžovým prstíkům, jichž bezpočet rozevřela trpasličí dlaň.

A déšť zlata padá nepřetržitě na rozrytou kůru starých borovic, hladí křivolaké rudé větve, splývá po huňaté třásni jehličí, stříká až na zem zářícími penízky, jež se chvějí a pohybují, když hlouběji oddychne spící les, kterému se zdá tato krásná pohádka.

„Takhle kdyby někdo vyprávěl pohádku!" zatoužil Rudolf.

Lojzek ležel na znaku. Oči jeho dokořán otevřené hleděly prostornými skulinami lesní klenby k nebi, kde pásli se na nebes luhu stříbrní beránci jako nadechnutí, rozplývajíce se zvolna ve hluboké modři, jako by se v ní potápěli. Usmíval se a hlava se mu zatočila myšlenkou, že ty ozlacené větve stromů, ta neobsáhlá modrá tůň nebes s bílými beránky, šeptající les i ten večerní větřík, který mu lízal bosé nohy jako Brok, že i s ním dohromady jest vše jen jediné živé tělo, jakýsi velikánský květ s modrým kalichem nahoře jako zvonek — a v něm bručí jakás včelka zabloudilá — — —

„Něco jsi řekl? Co?" tázal se Rudolfa, ani si nejsa plně vědom svých slov, jako by si otázku jen myslil.

„Takhle kdyby tu někdo vyprávěl pohádku", slyšel nyní zřetelně. Poznal, že spal s otevřenýma očima jako zajíc.

„A což to všechno není pohádka?" zasmál se radostně. Rudolf mlčel, uvažuje o tom. Lojzek měl pravdu.

„Ale kdyby zde, na tomto místě, se slyšela pohádka a při tom třeba i tichá vzdálená hudba," trval na svém, ukazuje již vkus hocha městského s vybranými požitky strojených illusí s pomůckami umělými, jako jsou kulisy a hudba při ději.

Lojzek prořítil se již docela ze snění. Otočiv se na bok, podepřel hlavu do dlaně. „K čemu hudba u pohádky," uvažoval. „Slýchám-li v neděli v podvečer vzdálenou hudbu ze vsi, bývá mi do pláče a nevím proč. Mám slzy v očích, ale bez lítosti — takový jen nějaký sladký stesk."

Ale nabyl pochopení pro vkus Rudolfův a jeho zněžnělou obrazotvornost, která se chtěla opájeti hudbou a ukolébávati do snů jako nemluvně, kdežto jemu stačilo již slovo samo jako kouzelný klíč, otvírající dokořán říše báchorek.

Zkusil to s pohádkou. S počátku mdle, ospale, ale pak i na něho působilo okolí. Všechny zjevy pohádkového děje, prosté a nemilosrdné jako samo dětství lidstva,

jež vydalo tento květ, nabývaly na tomto palouku lesním hravého zladění. Pohádka ztratila své příšerné stíny. Zdál se k smíchu strach zabloudilých dětí z báby v perníkové chaloupce. Krutý vodník stal se čtveráckým šibalem.

I do té pohádky pršelo zlato onoho jásajícího, zářícího slunce nahoře, v jehož teple všechno se smálo a chtělo žíti.

. Ani princip zla nebyl nakonec trestán přísnou rukou pohádkovou. Ušel roztrhání koni a čtvrcení. Polepšil se a všichni žili blaženě. Jen v tom se nezměnila pohádka — v žádosti nekonečného štěstí jako posledního smírného akkordu.

Rudolf nespustil oka se rtů Lojzkových. Dlouho ještě po letech, když oči přimhouřil, vídal jako dnes tu osmahlou, dětskou, ale výraznou tvář s velkým nosem a krátkým hořením rtem, sotva kryjícím vystouplé řezáky, viděl smělé chlapcovy rysy, plné sebevědomí a předčasné protřelosti rozumu, ale zvláště jeho šedé oči, široce rozevřené do rostoucího stínu. Za to Lojzek Rudolfa neviděl i když se chvílemi na něho jako pronikavě zahleděl. Oči jeho se leskly a časem vlhly. Celý palouček lesní potopil se již do večerního stínu. Jako svěží zvolná lázeň objal oba hochy rostoucí chlad. Koruny stromů se ještě zachvívaly ve zlaté záři, ale nebe nad nimi posivělo a schladlo; na jeho ocelové hladi vynořovali se zase beránci osvěžení koupelí a táhli v hejnech k chladnému východu nad Pískovou horou.

Poslední laň zmizela již s paloučku tiše jako duch. Na ryšavém břehu rybníka zarokotal v rákosině žabák své heslo k dostaveníčku, a větřík pohnul slyšitelně listy osiky. Otřásly se rázem v povzdechu, jako by se probudily chladem ze sna. Žlutý motýl, podobný opožděnému drobtu světla, nesl se nad temným sametem trávníku a zapadl do sítiny, nad níž vířil roj tiplic, podobný šedému kotouči mlhy.

Sněžný bělásek bleskově klikatým trhaným letem uhnul šťastně lovecké výpravě sýkorky, která po něm marně střelila se suku borovice.

Les napial uši. „Stalo se pozorno." říkají lesníci. Hlas žluvy projel tázavě flétnovým tonem lesní hluší a jako v odpověď, až v dálce za rybníkem v koruně proschlého dubu, jenž rýsoval se ostře na teplém západním nebi, zdvihl se neladný křik sojek, někým vyplašených. Stráž lesa, straka s dlouhým ohonem prolétla stínem nad lučinou a usedla na ohnuté bílé břize, klátíc se jako v poklonách. Zahlédnuvši však buď hochy nebo krahujovy sivé plachty ve výši, vyrazila poplašný křik a nesla jej dále ztlumený do houštin

Velicí lesní mravenci byli na hromadném návratu domů jako tovární dělníci z práce — nevšímavi, upiati, mračni. Na potmělé rovině palouku vztyčil se zajíc. Zapánkoval, pohnul ušima a opatrně přilehl k zemi. Ani napiatý pohled ho již nerozezná od sousedního trsu sítiny.

Ze vzdálené vsi, až někde dole za vysokými smrky, jichž témě ožehá ještě červánek, zazněl večerní zvonek. Podobal se bzukotu komára. Lojzek smekl čepici a modlil se. Rudolf po něm. Ozlacené dlouhé šišky jedlí rozkývaly se jako by také zvonily k večerní modlitbě a nad ně, podoben kadidlovému dýmu, stoupal do výšin kouř vzdáleného milíře.

„Nalezneš odtud cestu?" staral se Rudolf, když povstali z dlouhého odpočinku na další pochod.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Dvě černé, veliké oči svítily mu z postele bázlivě vstříc.

Zřetelně a zdlouha, aby mu rozuměli, Schwert pozdravil a oznamoval, že tkadlec Schönweitz asi na svátky domů nepřijde.

Žena na loži zaskuhrala dialektem něco naprosto nesrozumitelného. Schwert se rozhlédl. Nikde neviděl žádné potraviny, ohnisko bylo vychladlé, saze v komínu leskly se jako navlhčeny. V otevřené přihrádce u zdi tmělo se několik litovelských hrnců a dva tři otlučené talíře.

A zase žena něco zaskuhrala. Paní Flechsigová, jež nežádána Schwerta sledovala, převzala rychle úlohu tlumočnice. Schwert zvěděl, že Schönweitz chtěl si dnes dojíti pro dílo a zálohu na svátky do Sternberku.

Co nyní?

Obec má míti péči o chudinství, zněl zákon. Ale Schwert věděl, že Schönweitz

není do Dvoru příslušen, a ochota zdejší obce že bude velmi malá.

Sáhl tedy Schwert místo moudrých rad do své kapsy a poslal paní Flechsigovou pro chléb, sůl, brambory, vejce a olej do lampy.

Dříví tu bylo a děti na vybídnutí Schwertovo rozdělaly na prsku oheň a postavily vodu.

Flechsigová přinesla potraviny a energicky ujala se komanda v opuštěné rodině. Schwert vida vše v dobrých kolejích, vyšel.

Věděl, že síly jeho tu nevystačují a že musí hledati sukkurs.

Zašel téhož večera ke kaplanu Schülerovi a získal účast jeho snadno. Aby nezdálo se, že schvalují přestupek trestního zákona tím, že následkům odsouzení brání, usnesli se uspořádati, každý o sobě, anonymní sbírku ve prospěch hladovící rodiny.

Schwertovi napadla v noci idea. Vstal, rozsvítil a zasedl za stůl. Dle vzoru ód Klopstockových napsal ve verších proslov, jehož obsah vyvrcholil v sentencích: „Doufej v Boha, kdož jsi od lidí opuštěn, nejsou mu neznámy strasti tvé, navštívení jeho jsou spasitelným napomínáním. Buď jist každý, kdo jsi sklíčen, že otcovská prozřetelnost nad tebou bdí, že vzbudí soucit v srdcích bližních, otevře jim oči, aby poznali, že Milosrdí je jeho dcery Spravedlivosti nejmilejší sestra.“

Kaplan Schüler sehnal brzy tři zlaté stříbra pro rodinu Schönweitzovu a ve středu před zeleným čtvrtkem, kdy obecní hostinec býval naplněn, přinesl Schwert své poema čistě opsané do hostince a se svolením soudce Zbroje jal se ztichlému stolu deklamovati svou apostrofu na dobročinnost.

Všichni pochopili, oč běží, lichotilo jim, že tak neobyčejným způsobem jsou žádáni, a dary peněžité sypaly se na stůl. I hosté od jiných stolů žádali si slyšeti báseň Schwertovu a triumf jeho byl dovršen, když i sám žalobce Schönweitzův, lesní Navrátil přispěl na úlevu bídy v rodině Schönweitzově.

Sudí Zbroj gratuloval Schwertovi a představil ho několika okolním statkářům v hospodě. Zahrnovali ho chválou a zvali ho, by je navštívil. Kde kdo potřásal Schwertovi rukou.

Pro rodinu Schönweitzovu sebráno tolik, že měla výživu nejen přes svátky, ale opatřeny z toho i obleky pro všech pět dětí. Chirurg Schweiger převzal pak zdarma léčení churavé manželky Schönweitzovy.

Nejvíce těšil úspěch tento Schwerta proto, že věřil, že pomoc ta odvrátí Schönweitze od dalších přestupků z nouze, byltʼ vůbec po prvé trestán.

V pondělí velikonoční pořádalo učitelstvo ze Dvora a okolí koncert na zakoupení učebných pomůcek pro chudé žactvo. Při tom vystoupila dcera učitele z Budyšína, slečna Černá a zpívala Mendelsohnovu: „Na vzdálenou“ — ke slovům Lenauovým.

Při prvních slovech písně zachvěl se Schwert. Tu píseň znal, zpívávala jí slečna Kostelecká u Buriánků. Co dělá asi ona, Leni, příčina jeho bolu i naděje?

Nie soll weiter sich ins Land
Lieb von Liebe wagen,
als sich blühend in der Hand
lässt die Rose tragen.

(Nemá láska od lásky vzdáliti se dále, než co by kvetoucí růže zůstala v ruce svěží.)

Proudy slz tlačily se Schwertovi do očí. Vyšel ven. Zpěv, hudba jako ohnivé pásy ovíjely mu srdce. Plakal do tiché, chladné noci.

Nebyl nešťasten a nebyl šťasten. Jen roztoužen. Co asi dělá drahá vzdálená?

Doslechl od tkalce Budiny, jenž ze Dvorů na trhy až do Prostějova zajížděl, že se má slečna Buriánková vdávati, za jakéhosi provazníka. Schwert tomu nevěřil. Ale, proč by ne? namítl si sám. Je to zaopatření, a po tom mysl rodičů Buriánkových nejvíce dychtí.

Ale co ona? Zapomněla docela, co pro ni učinil, zavrhla jeho upřímnou lásku? Což on není schopen oblažovati?

Octl se u domku Schönweitzova. Po světlém kříži okna míhaly se stíny. Veselé, jaré. Úleva vála z toho pohledu. Může tedy přece někoho oblažovati.

Komu los však méně skvoucí
padl, aspoň pro budoucí
poutníky a poutnice
urovnávej silnice.

Citát z Růže stolisté zatanul mu na mysli a v rozněžnění hotov byl zříci se Lenky, ba zemříti pro ni jako Werther pro Lottu.

Na konec zbyla v něm jen palčivá žádost, zjednati si jistotu, zda Leni opravdu je pro něho ztracena. Aby mohl uzavříti akta minulého života, svázati je do fasciklu a založiti do hrobu registratury.

Doma neulehl, ale rozsvítil a psal.

„Ctěná slečno, jen vědomí nezávadnosti tohoto dopisu dodává mi smělosti vzpomínkám Vašim se znova a naposled přiblížiti a naděje, že tyto řádky nebudou

odmítnuty." (Dlouho přemýšlel než tuto šroubovanou periodu vytvořil).

„Nejsou to pocity lítosti, ale i vděčnosti, nikoliv závisti, leč srdečné upřímnosti, které mi péro do ruky tisknou a pudí mne, bych blahopřál Vám, ctěná slečno ke svazku manželskému, o němž jsem až sem do Dvora doslechl.

Jsem chud, avšak Vám k vůli přál bych si míti miliony, abych zasypal Vás, velectěná, dary, jež mohou srdce lidské oblažiti a jež jen v rukou Vašich by nabyly pravé ceny.

Tak nezbývá mi než prositi Boha, v něhož všichni věříme a doufáme, by cestu životem Vám postlal růžemi, by dal obloze nad hlavou Vaší klenouti se stále čistým blankytem, by ani stínu trudu nedovolil na tvář Vaši padnouti, ba, náleží-li to k dokonalé Vaší spokojenosti, by popřál Vám milosti a Vy vzpomínala na episodu, v níž skřížil jsem dráhu Vaši, s úsměvem odpuštění, neb chcete-li vymazala ji docela ze Své paměti. Není mi snadno toto přání, ale přináším je v oběť upřímnosti a pravdě.

Co mne se týče, uložím světlou památku na Váš drahý zjev mezi své nejvzácnější upomínky, ba, jest to dosud svého druhu má upomínka jediná a žádná jiná nebude následovati. Neumím tak snadno zapomínati.

Provázej Bůh všemohoucí Vás, drahocenná slečno, Svou ochranou i na další pouti životem. Paní matce račte tlumočiti mé uctivé poručení, rovněž mé srdečné pozdravy p. otci, sestrám a zvláště milému druhu Josefovi. Jsem Váš zcela oddaný Václav Schwert."

Četl dopis zas a zase, opravoval, měnil, piloval, až unaven jej zakončil, aniž by vyjádřil, co cítil. Nechtěl býti vtíravým, k tomu si sebe už cenil, a zase se bál, že je chladný. Potlačoval vřelá slova touhy, jež hrnula se mu do péra, a hleděl si střízlivé rozšafnosti. Aby vyhověl všem, Lence i rodičům i sestrám, které jistě budou dopis čísti.

Ale zdálo se, že nevyhoví vlastně nikomu. Nechť! Sami tomu chtěli. On se jim jen přizpůsobuje, proti vlastní své povaze.

Vložil dopis do obálky, zapečetil a tento, zase do jiné obálky a adressoval Josefu Buriánkovi.

Ve Dvorech stal se hrdinou dne. Zvěst o tom, co pro odsouzeného Schönweitze učinil, rozlétla se po okolí a lidé, dříve lhostejní pozdravovali Schwerta, kde se objevil, a hlásili se k němu.

„Dobrá duše!" říkali si o něm. V hostinci odsedali sousedé, zvouce ho k sobě a připíjeli mu. Ba, navštívil Schwerta i tlampač, dohazovač nevěst. Pěl svůdné písně o touze venkovských, zámožných krasavic, podati ruku při oltáři muži tak šlechetného srdce a poetické mysli, jako je Schwert.

(Pokračování.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

Pan Matěj díval se za nimi oknem — jemu zdálo se, že kamna nehřejí, ale studí. Poručil Havlínovi, aby přiložil štěpinu dubového dřeva. Pomalu spálil už celou zásobu dříví pod kolnou složeného pro zimu — a zima bude dlouhá, předpovídal Havlín. Je-li koleda na blátě, pomláska bude na ledě.

A skutečně, jako by zima teprve začínala, zapadlo všechno vysoko sněhem, mrazy byly. Vrány rozčepýřené doletovaly až na práh, hodila-li se psům kost, hladoví ptáci ji Ogarovi ze zubů rvali, na střechu donášeli. Vrabci, kteří v létě měli hnízda na starých štěpech, zmizeli, odletěli do města, kde se spíše uživí, tvrdil Havlín. Holubník na dvoře byl prázdný, poslední holuby sežrali výři. Zajíci ohlodali hlohový plot, kuny z lesů nastěhovaly se do stájů a na půdy, myši honily. Drobné sýkorky přiletovaly na římsu pod okna, mlčky a bez hnutí v chomáčku tam sedaly. Pán jim jedenkráte hodil z ošatky jahel, ale Havlín zavrtěl nespokojeně hlavou a vzdychl.

„Což, starý?" usmál se pan Matěj, „mají hlad. Vidíš, padají skoro vysílením."

„Bůh ví, že mi líto jahel!" upřímně pravil šafář — „i té hrstky je škoda. Myslím, že lidem brzo vzácny budou. Špatný rok byl letos, nevydrží zásoby ani přes zimu. V chalupě za jezerem dojídají už poslední zbytky. — Rubeška jistě vymetla už v truhle, kde jaký prášek režné mouky i s červotočinou."

Bylo to pravda. Zle bylo v chalupách, za jezerem nejhůř. Ještě pokud mohla Rubeška aspoň přes den uvařit dětem

polévku ze stuchlé krupice a z jakýchsi hub v létě nasušených — ne hříbků, ty nerostly letos, ale z podezřelých prašivek, po kterých děti mívaly bolesti, jež ale jedly přece, když jiného nebylo. A konečně i to došlo. Nebylo ani mléka, píce pro kravičky se nedostávalo. Rubeška zkoušela vařit polévku i ze suchého listí, z kůry březové, ale odvar byl přespříliš odporný.

Tu vzala Anušku, dcerku, vyhublou a bledou a vydala se na tvrz o pomoc prosit.

„Zahyneme hladem, pane náš!“ naříkala vzlykajíc, „smilujte se! Hle, dítě hubené je jako louč a druhé dvě doma na zemi leží a naříkají. Nad těmi ubohými dětmi se smilujte, pane náš!“

Pan Matěj podíval se jí do očí, byly zapadlé a zorničky v nich se rozšířily jako při horečce, zmodralé rty se třásly. Sama nejedla už po dva dni.

„Což je tak zle?“ tázal se tiše překvapen bídou, kterou viděl.

„Zle, pane náš! oh, zle!“ vzlykala žena. Děvčátko Anuška v chatrném šátku stála bez ducha strnule u dveří. Zadívala se upřeně na stůl, kde ležela skýva žitného chleba — očí nemohla odvrátit a pohybovala hladovými rty a jazykem, jako by polykala. Spozoroval, kam hledí a podal jí skrojek, vrhla se naň oběma rukama a vzlykajíc radostí zahryzla se do tvrdé kůrky.

„Tak zle —?“ opakoval zachmuřen. „A drůbež jsi přece měla!“

„Kdež je moje drůbež! Do města dávno jsem ji prodala, jako všichni z chalup. Pro sebe drůbeže nechováme, nevím, jak maso chutná, jenom zdechne-li něco —“ Vzpomněl si, že na podzim Rubeška poslala mu vykrmenou kachnu podle starého zvyku a povinností — teď se bezděky začervenal. „Nic už nemám, co bych aspoň těm dětem dala. Jindy skromně do jara jsme vydrželi, ale neuvedlo se letos, na poli všechno vyprahlo suchem. Co mi nebožce zbývá, než prosit. Smilujte se, aspoň nad těmi dětmi!“

Zavolal Havlína. Stařec přišel zamračen, hlavou kýval. „Tak, tak, vždycky tak! Bída je rok od roku větší, bývávalo, že na polích dostatek všeho se rodilo, ale teď už osud takový Pánbůh dopustil za hříchy lidské. Vždycky tak, — nejprve Rubeška, a pak Berka a Pivokoňský a Podlipný, starý Marek, pyšný, naposled. Všichni přijdou — a my sami nemáme.“

„Neptám se!“ okřikl jej pán. „Dej Rubešce, co potřebuje.“

„Ale roznesou-li všechno do chalup, z čeho my budeme živi?“

Pán mávl rukou, usmál se — lehkomyslně, jak se starci zdálo. „Kdo: my? Rubeška je naše zrovna tak, jako Berka a ti druzí. Nejsou-li to moji poddaní? Jdi, dej Rubešce, co unese — A ty — řekni ostatním, aby přišli, až budou potřebovat.“

„Ale —“ vyhrkl Havlín.

„Jdi, slyšel jsi.“

Rubeška padla na kolena před pánem, objala jeho nohy. „Ah, dobrodinče! otče náš! Anuško, děvečko, na kolena!“ Děvčátko nemohlo se však odtrhnout od chlebové kůrky a dusilo se, polykajíc lačně příliš veliké kusy.

Pán se rozmrzel, nemoha poslouchat ženský vzlykot. „A proč jsi nepřišla dříve? bála jsi se mne? Vida, bála se!“ Pokrčil rameny a odešel.

„Teď přijdou všichni!“ hučel Havlín.

A přišli po čase Berka i Pivokoňský i Podlipný. Jen starý Marek ne. Hladověl se ženou i s dětmi, řemen kolem žaludku utahoval, ale prosit nepřišel.

Vyhubli lidé přes tu zimu, slabostí sotva už se vlekli. A mrazy dlouho nepolevily, pěšiny od chalupy k chalupě, za dne vyšlapané, do rána vždycky zasypala vánice.

Pan Matěj ani nevycházel, na loži se převaloval a proklínal. Jenom Anežka směla k němu. Havlín v komoře u kamen kašlal a kašlal. Koně ve stáji hryzli se a kopali. Racek, aby neschromli, prováděl je časem po dvoře. Zdálo se mu, že z pyšných jízdeckých koní stávají se pomalu selští valaši, valaši břichatí s opuchlými nohami a svislými hlavami. Sám na sobě něco podobného pozoroval, nohy měl těžké a dech se mu krátil. Popleskával vraníka i siváka po šíji a promlouval k nim chlácholivě: „Počkejte, počkejte, dočkáme se! zase pojedeme do pole širého na Turky, bisurmany, neznabohy. Vyjedeme si, jako jsme jezdívali, dočkáte se, nové podkovy dostanete — už jste beztoho bosí, chudáci — podkovy z dobré ocele. A pojedeme. Co zde? jenom pakostnici dostaneme, Bůh ví, už mi v nohou loupá. Co myslil náš pán? Zde není místa pro sokoly, jen pro sovy a pro havrany. Takový havran sedne na koňském trusu a rozčepýří se — fi! Hej, Solimane, hlavu vzhůru! pojedeme!“

A klel starý Racek, když se rozhlédl a viděl, jak všechno dokola je pokryto sněhem, úvozy zaváty, nikde cesty. Po sněhu v polích jen stopy liščí, hladoví vlci v noci po lesích vyli. Cizí člověk

nepřešel okolo Chrášťan, zapadlých až po doškové střechy chalup.

Až jednou konečně, když ulevila vánice a jihlo po ránu, z daleka vlekl se kdosi v závějích zapadaje s velkým koženým rancem na zádech. Pan Matěj zahlédl jej oknem. „Který čert —“ myslil si — „tady bloudí, sněhem se brodí, ani cesty nezná, hlupák jakýsi! Teď do úvozu spadne! — také spadl! jenom nohy zvedl, hlavou se do závěje zaryl, který čert?“

(Pokračovaní.)

LITERATURA.

Doplňky Nerudových spisů. Uspořádal Ladislav Quis. Díl XV.: „*Povídky, arabesky a pražské povídky. Studie a vzpomínky.*“ — Díl XVI.: „*Z domova i ciziny. Za války r. 1866.*“ — V Praze 1911 nákladem F. Topičovým, stran 407 a 419. Cena 4 K a 4 K 20 h.

Ku přání literární české veřejnosti, která se nejednou projevila, že by bylo hříchem nepřekročiti v tomto případě výslovné znění Nerudovy závěti (dle ní sebraným spisům byly vykázány pouze určité stanovené meze), vydává Topičovo nakladatelství tak zvané „Doplňky“, rozpočtené na nových osmnácte svazků, z nichž první a druhý (XV. a XVI.) máme už v rukou. Zajímavé klasobraní. Bylo mi možno nahlédnouti ve spousty připraveného materiálu, částečně zpracovaného (v prvních dvou svazcích) Quisem, většinou však K. Rožkem, a tu třeba doznati, že přísná Nerudova autokritika vyloučila z původně stanovené edice nejednu opravdu cennou, závažnou jednotku uměleckou, která výborně zapadá do rámce předchozích stěžejních svazků, ať již tu běží o drobnost belletristickou, literárně-kritickou neb kulturně-historickou vůbec. Neboť to dlužno uvésti předem: v Doplňcích snesena bude pozůstalá práce Nerudova ve svém celkovém toku bez dosavadního dvojího řadění, belletrie i literární causerie pospolu. A tak svazek XV. vykazuje už z veliké části čísla příbuzná Malostranským povídkám a Arabeskám, ve svazku XVI. pak převládá materiál cestopisný a vzpomínkový, dosti blízký obsahu starších knih, nazvaných Obrazy z ciziny a Menší cesty. Čistě odborné a časové stati z válečného roku 1866 tvoří oddíl zcela samostatný.

Svazek ten již není bez čistě nerudovského půvabu a zajímavosti. Vyčerpávaje stati Národních Listů od 31. března do 17. října 1866, zachycuje bystře a svěže celé pohnuté ovzduší předválečné i poválečné s řadou jadrných článků o válce samé. Nic zrovna odborného ani referentsky vyčerpávajícího: pestrá tříšť dojmů i náladově, causeristicky zpracovaných událostí, drobnějších příhod, mezi jejichž řádky tají se však nejedna bystrá úvaha a situaci vyřešující rozjímání (Klepy před válkou, Klepy po válce). A stejného rázu je ostatně i předchozí oddíl Z domova i ciziny: dojem z venkovské slavnosti obžinkové; momentka z poslanecké sněmovny; charakteristika českého venkovana; hodinka z návštěvy na cestách, několik nálad z vídeňské světové výstavy; několik dojmů a příhod z cesty německými městy —: toť asi povšechný ráz celého oddílu, lehýnce črtaných průhledů a pohledů, reminiscencí a žertovně (i vážně) zakládaných causerií. I předchozí svazek má asi půl sta stran podobných náčrtů, převážně ovšem vzpomínkových, a potom studií společenských, politických, divadelních i kulturních — větší polovinu však tvoří obsah povídkový, arabesky a pověsti (pražské), z nichž některé (O Loretánských zvoncích, Kříž, Páně Liebeltův špaček) možno pokládati za jakési studie nebo náčrty k pozdějším celkům definitivním.

Dle toho, jak se nám až posud projevují úvodní svazky Doplňků, můžeme se s dobrým svědomím těšiti na svazky příští. Nové nějaké noty Nerudovy ovšem už nepřinášejí, aniž rozšiřují původní jeho myšlenkovou oblast; ale utvrzují zajímavým způsobem celý ten dosavadní mnohotvárný obraz pronikavé literární činnosti, podpírajíce jej novými doklady a novými analogiemi. *Fr. Sekanina.*

Julius Skarlandt: „*Světla v samotách.*“ Kniha lyriky. Nákladem Fr. Švejdy v Praze. Stran 50 za K 1·20. — Gustav R. Opočenský: „*Jak hasly ohně.*“ Stran 68 za K ?. — I. F. Karas: „*Zpěv, smích a pláč.*“ Stran 36 za 40 hal. Obě nákladem menšinového týdenníku „Pařík“ v Třebenicích. — Petr Fingal: „*Kouzlo vzpomínek.*“ Verše. Nákladem „Parnassie“ v Kotouni. Stran 53 za K ? — Karel Jizera: „*Očima vidíme.*“ Nákl. Otakara Janáčka v Praze. Str. 96 za K 1·50.

Básnická sklizeň letošního podzimu není nijak chuda. Pět knížek mladých a nejmladších sešlo se mi k štědrému večeru, shrnu je také pod společné záhlaví. Ozvali se i starší básníci, lyrická péra tedy nerezivěla jako loni. Bylo by potěšitelným zjevem, kdyby se mohlo

tu mluviti bez výhrad i o kvalitativní žni. Ale tak určité positivum je jen vnějškové a formální. Knihy nejmladších dokumentují návrat k formě básnické, upouštějíce od tak zvaného rhytmu myšlenkového, kterým se čepýřili ještě před desíti lety rytířové nového Graalu. Zatím tento zisk nám postačí, neboť jsou v něm mnohé naděje.

Pan Skarlandt svými „Světly v samotách" jako by vyvrcholoval předchozí knihu svou „Smutná láska", před šesti lety vydanou. Čtete tu sloky téže intimní bolesti, týchž smutků, stesků a žalů pro ztrátu té, jež „zašla v mlhách" a jíž zrak „nespatřil víc". Básníkova resignace je však mužná, bez melancholie, ač k ní látka sama mermo svádí. Bolest svou promítá básník i do přírody kolem sebe, barva v azuru připomíná mu tvář drahé bytosti, sledy její vidí ve smutném parku, kvil jejího odchodu žalují mu housle, duší jeho jde její stín v podvečer, a slyší teskný zpěv zníti, podzimní vichry bouří jeho vzpomínky, vítr hřmí „jak rakev kdyby sbíjel pod nebem mrtvým, bez hvězd třpytných svíc..." Také čísla objektivní reflexe, jichž je ostatně v knize málo, podbarvena jsou tímto základním tónem (Podzimní večer, Hymna kráse, Na motiv z Griega). Úprava knihy je úhledná a nevtíravého vkusu.

Parallelou k ideovému obsahu knihy této je sbírka p. Opočenského „Jak hasly ohně", jejíž základní notu lze charakterisovati úryvkem z „Podzimní písně": „To jsou mé sloky podzimní: to je má píseň nová. Bez touhy, tiše krajem zní, a mrtvé štěstí pláče v ní mé duše ze hřbitova." Vře však v ní prudší sentiment a proudí šíře. Obsahuje básně z let 1904—1908 a rozdělena ve tři oddíly. První věnován tajným smutkům krátkých lásek a jejich dobrodružstvím, žalům po mrtvých milenkách, glossuje temné básníkovy chvíle smutných vzpomínek. Část druhá medituje u zamlklých rybníků, maluje tlumené pastely krajinářské a třetí rozjímá o marnosti života, o vratkosti štěstí, o mládí zapadlém v minulosti, o touze a stesku. Sloky upřímně cítěné a prostě vyzpívané lahodnou formou, jak jsme jí u p. Opočenského zvykli. Nebouří, nedobývají nových zemí ani majáků nerozsvěcují, jsou jen zpověďmi harmonického básníka soumraků a nočních tišin. Úprava knihy není šťastna.

„Vždy strašnější je utrpení vlasti", „A já přestal věřit, že biblí svatá obrodí svět celý", „je u nás hořko žít" doznává p. J. F. Karas, což je dominantou jeho knihy, která chce býti politickou a sociální satirou, ale je pouhou resonancí Bezruče, Machara a jiných básníků. Panský zámek, německá řeč, Ostrava, starý český lev, úvahy o koňských dostihách a munificenci pražské radnice, o české královně v Paříži, o alkoholu na Valašsku, poslanecké neúspěchy jsou látkami „Zpěvu, smíchu a pláče", jenž prozrazuje jen mnoho dobré vůle. Rozhorlení autorovo je krátkodeché, šípy se nezarývají, ale odskakují. Pouze v ironii „Náš Muromec", jenž má v parlamentě vykřiknout své bohatýrské: „Ni krok dále!" ale když přijde k tomu, zmizí do Arka, našel autor své vlastní pointy.

Pan Petr Fingal praví o svém „Kouzlu vzpomínek", že jsou to veršované fragmenty jeho prvního literárního úsilí, dle toho nutno sbírku posuzovati. Je viděti, že toto úsilí bylo poctivé, v slunném jasu mladosti, v plné životní radosti bez bílých vigilií a modrých nostalgií, bez pózy a afektovaných gest. Pan Fingal nestydí se za svůj rozpustilý humor, za hlučný smích v lepší společnosti, ani za výbuchy naivního romantismu (večerní nálada), ani za tu onu reminiscenci, jíž platí daň svým oblíbeným autorům (Vánoce), neboť dovedl poukázati hodnotnými čísly své knihy (Pohanská legenda, Společná bolest), že z jeho kvasu bude brzo dobré víno.

Pan Karel Jizera dopustil se svou knihou „Očima vidíme" jistého bludu a to hned na základě svých „Poznámek", které úvodem předesílá. Prvé jeho mládí koupalo prý se ve snivé romantice a rostlo přirozeně (?) k černému pessimismu a zoufalému skepticismu. Nerozumím tomuto psychologickému kotrmelci. Teprve prý život skutečný učí rozháněti mračna sobecké duše. Není-li pravdou opak? A tak i kniha sama, zahájená zveršovanou lokálkou z „Času" a ukončená politickým sonetem na volby dne 13. června 1911, věnovaným Viktoru Dykovi, kde autor trne, „když poeta vplétá svůj cit ryzí v ten kal...", je pouhým mladistvým extempore p. Jizery, jehož cesta povede jinudy než verši formálně i obsahově tak chatrnými. Autor lituje hřebce, že musí tahat, v 17 verších pláče, že se nemohl sejít s Milkou, poněvadž napadaný sníh roztál v bláto, rýmuje jarních — na nich, v ruce lampu čadící dívá se na milenčinu kytici (proč lampu trochu nestáhne?), nermoutí se proto, že mu „vavřín nechystají pro lebku", říká „květy budou kvésti — duše bosa půjde nésti" a mimochodem podotýká, že je k smíchu, jako by „slávu chtěl největších poetů: slokou svou odobit každičkou lichu, cestu, i veškery záhony Parnassu" — Prý: „Po tom já nepasu." Ano, to by bylo opravdu k smíchu. Kniha je vypravena velmi pěkně, nejlépe ze všech výše uvedených. *—pa—*

Cesare Lombroso: *„Co bude po smrti?"* Z angl. originálu přeložila Pavla Moudrá. Nákladem Hejdy a Tučka v Praze 1911.

Že positivní věda chová se odmítavě k spiritistickým úkazům a okkultismu vůbec, nelze se diviti. Neboť spiritismus jest nesporně

v odporu s fysiologickými zákony, dokazuje pouhými hypothesami existenci skrytých intelligencí, činných sil, přeživších smrt, kdežto positivní věda naopak žádá nezbytně důkazů ověřenými fakty. Tato propast jest věru nepřeklenutelná, a jednotlivci lze se rozhodnouti buď pro ten, či onen tábor. Tertium non datur.

Když pak vědátor, vynikající v psychiatrii a kriminální anthropologii, muž, jenž až do svého stáří byl vždy oddán své specielní vědě, jenž choval lásku jen k pravdě, v ověřená fakta, jenž po celý svůj život hájil thesi, že každá síla je vlastností hmoty a duše je výronem mozku, a jenž konečně vždy posmíval se myšlence, že by stolky a židle měly duši — když takový muž na sklonku svého života začne zkoumati úkazy spiritismu a rozhodne se vydati knihu o tomto předmětu a tudíž otevřeně přestupuje do onoho tábora, dlužno se nad tímto faktem vážně zamysliti.

Zajisté musily to býti mohutné, nezvratné důvody, jež determinovaly C. Lombrosa k takovému rozhodnutí. Sám vypravuje na počátku knihy, že byl v r. 1882 jako neuropathologik svědkem jistých velmi zvláštních psychických úkazů, pro něž nebylo možno najíti vědeckého výkladu, kromě že se jevily u osob hysterických nebo hypnotisovaných.

Ve svém díle postupuje Cesare Lombroso čistě empiricky, řadě případ k případu, jichž byl svědkem. Líčí levitace předmětů i osob, popisuje séance, při nichž media v transu psala a mluvila cizí, jim dokázaně v normálním stavu neznámou řečí, malovala, ač nikdy štětce v ruce neměla, a uvádí také případy, kdy mediu diktovali slavní mužové, jako Boccaccio, Galilei, Kant, Schoppenhauer a j. Autor se zápalem sbírá důkazy pro svoje tvrzení jako kaménky k mosaikovému obrazu, ač v případě, kdy prostudoval jedno medium klinicky i fysiologicky, dochází k závěru, že celá věc je opravdovým hysterickým ekvivalentem, novou formou hysterického záchvatu, jako — dle známého názoru autorova — je „tvůrčí zuřivost" (oestrus) genia ekvivalentem psycho-epileptického paroxysmu s neurotickým a chorobným pozadím. —

V celku kniha „Co bude po smrti?" neuspokojuje a nepřesvědčuje. Neboť řada případů, jež jest valnou většinou obsahem knihy, tvoří pouze hypothetické důkazy, jež nejsou shrnuty ani v resumé, které by jasně dokumentovalo pro autora nezvratný, pro ostatní pak alespoň poněkud přesvědčující názor na záhadné spiritistické zjevy.

Tak zbývá jen věřiti, že celá věc jest hudbou budoucnosti, jíž chápou dnes jen lidé „vyšší úrovně", obdaření „šestým smyslem", jenž — dle tvrzení okkultistů — jest prý v každém člověku latentní. *Tristan.*

Karel Rožek, *„Čeští spisovatelé novodobí na škole národní"*. Díl I.—III. Nákladem Jos. Smrtky ve Velké Čermé. Stran 1224 za K 15·90.

Sestavovatel vytkl dílu omezenější účel, jen jako pomůcky školní, než jaký ono vskutku vystihuje jsouc vlastně obšírnou, pečlivě životopisnými i bibliografickými daty doloženou anthologií české literatury prosaické i básnické od Jana Kollara až po naše dny. Proto zmiňujeme se o ní na tomto místě. Jedno především se mi zamlouvá, že autor díla neopouštěje kriteria uměleckého jest krajně objektivní a nijak nepodléhá nárazům strannickosti a literární politiky, obyčejně dnes tak svůdným. Obšírné rejstříky jmenné i věcné napomáhají orientaci a hojnost dobře volených ukázek literárních přibližuje anthologii každému čtenáři, který chce býti stručně informován. *—pa—*

* V referátě o schůzích proti vlivu literatury krvavé v čísle 12. dodatečně opravujeme, byvše z kruhu svého čtenářstva upozorněni, že největší veřejnou knihovnu po Praze má město Litomyšl, přes 24.000 svazků, nikoli Vysoké Mýto s 5578 svazky, dále asi Plzeň, odkudž jsme na dotaz neobdrželi odpovědi od správy knihovny, pak Král. Vinohrady přes 10.000 svazků.

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Wagnerovo veledílo *„Mistři pěvci norimberští"* provedeno po mnohaleté přestávce v novém nastudování a obsazení na scéně Národního divadla. Provedeno bylo celé, beze škrtů, takže představení trvá více než půlpáté hodiny. Zdá se mi býti poněkud pochybno, zda tato délka přispěje k tomu, aby se opera stala repertoirní, jak si jest snažně přáti. Je to značná vada (ne ovšem umělecká) téměř všech oper Wagnerových, že trvají příliš dlouho; i pro hudebníky — a vlastně právě pro ně — znamená to skutečnou fysickou námahu, naslouchati tak složitému uměleckému dílu po tolik hodin. Rozhodně jest jisto, že není možno poslední jednání „Mistrů pěvců" sledovati s tou svěžestí a s tou detailní pozorností, jako první či druhé, třeba že v tomto případě stupňování uměleckých prostředků, především veliká účast sboru v předváděné pěvecké slavnosti, pozornost podporuje. Škrtá-li se Smetanova „Libuše", která je přece operou slavnostní, t. j. operou k mimořádným příležitostem, určenou, kde též mimořádné požadavky vnímavosti obecenstva lze klásti, škrtá-li se tedy tato „Libuše", netrvající ani celé čtyři hodiny, proč by se nemohli zkrátiti pro běžná představení „Mistři pěvci", ovšem jen potud, pokud by to smyslu a dramatičnosti děje nevadilo? Obávám se zajisté, že takto mimořádně vypra-

vená opera bude zase jen přechodním zjevem repertoiru Národního divadla, jak se v posledních letech s tolika cennými díly operními stalo (Kunálovy oči, Messinská nevěsta, Eva, Elektra, Šárka, Poupě, Jessika), tentokrát pak dokonce jen z uvedeného vnějšího důvodu.

Psáti o významu a hodnotě „Mistrů pěvců" je v naší době bohudíky již zbytečno. Přes to však, poněvadž právě v posledních dobách rojí se leckde nejpodivnější názory o „opeře", o „deklamačním stylu" a jiných, s reformou Wagnerovou spiatých věcech, chci poukázati jen na jedinou věc. „Mistři pěvci" jsou pro každého, kdo má uši k slyšení, nejkrásnějším důkazem, že t. zv. wagnerianismus není nic — protihudebního. V „Mistrech pěvcích" najde každý, všímá-li si jen poněkud pozorně, řadu t. zv. „arií", „duet" atd., až „ensemblů" a „sborů". Tedy řadu toho, proti čemu Wagner bojoval, co se (na velkou škodu opery prý) snažil z opery vymýtiti. A přece jsou „Mistři" rozhodně Wagnerovská opera — vždyť jsou od Wagnera — a vzhledem k vývoji mistrovu rozhodně „Wagnerovštější", než třeba Tannhäuser nebo Lohengrin. Výklad je velmi jednoduchý. Proti všem uvedeným věcem Wagner bojoval i nebojoval (a podobně u nás Smetana a Hostinský); bojoval proti nim jen jako proti jednostranné hudební šabloně, jen tehdy, odporovaly-li dramatičnosti díla. Podobně kaceřovaný „deklamační princip" Wagnerův, jak se na př. v „Mistrech pěvcích" jeví, neznamená „mluvozpěv", nýbrž skutečný zpěv, ale v duchu řeči a ne v duchu — italského flašinetu.

Musím doznati, že většina solistů v tomto provedení „Mistrů pěvců" byli s to, aby vnukli obecenstvu křivou představu právě o deklamačním zpěvu; přes příliš „mluvili" či „deklamovali" odsekávajíce ostře slabiky slov; a přece mohli zcela dobře zpívati. Vyjmouti možno jedině p. B u r i a n a a p. Š t o r k a. David posléze jmenovaného byl nejlepší postavou představení pěvecky i herecky. Také p. C h m e l (Hans Sachs) a p. P o l l e r t (Beckmesser) uspokojovali, zvláště pěvecky. Sachs založen byl však trochu příliš lyricky a herecké podání Beckmessera zakládá se na patrném omylu: postava ta n e n í šaškovitá, nýbrž intrikánská. Z postav „Mistrů" bylo možno smířiti se ještě jen s Pognerem p. H u m l o v ý m, ačkoliv nelze úlohu tu nikterak počítati k dobrým jeho rolím. Ale masky všech mistrů až na Sachsa (který měl masku ku podivu podobnou Fibichovi) byly ú p l n ě nemožné. To jsou karikatury, hodící se do operety. V opeře Wagnerově znamenají „Mistři" konservativní sice, ale zdravý l i d o v ý ž i v e l umělecký. Stolzing p. S c h ü t z ů v měl pouze hlasové kvality, jež v některých scénách se výborně uplatňovaly (tak při všech třech „mistrovských zpěvech"), ale jinde, jako ke konci prvního jednání, ku podivu zanikaly — tehdy, kdy mohly a měly se nejvíce uplatniti. Herecky je p. Schütz přímo hrozný; má nemožnou a nevkusnou gestikulaci, nemluvíc o tom, že zpívá stále jako obligátní tenorista nějaké staré opery — do obecenstva. Sl. Š l e c h t o v á jako Eva neměla ani těchto hlasových kvalit. Neobrátí-li se k svědomitému školení hlasu, bude takto v několika letech hlasově ruinována.

Provedení orchestrální neuspokojilo všude tak, jak jsme bývali při p. K o v a ř o v i c i zvykli; byla to především ouvertura, kde s t á l ý rozchod smyčců a žesťových nástrojů působil až trapně a rozmazal nejkrásnější místa. Toto opožďování se žestí je nevysvětlitelný a častý zjev; vzpomínám jen orchestrálních úvodů ve „Dvou vdovách". Scénická výprava byla dobrá jen v druhém jednání; v třetím bylo vše stísněné (louka u Norimberka!). Hra sboru byla také často, na příklad na konci druhého jednání, spíše karikaturou než veselou scénou. Čím vůbec trpělo celé dílo nejvíce, byl nedostatek všestranné j e m n o s t i v podání.

Dr. *Otakar Zich.*

❖ ❖ ❖

HUDBA.

V době předvánoční nahrne se vždy nejvíce koncertů; každá umělecká korporace hledí ještě využíti starého roku. Z oslav jubilea L i s z t o v a sluší jmenovati provedení „*Sv. Alžběty*" v koncertu pensijního fondu Nár. divadla, řízením p. Z a m r z l o v ý m. Ačkoliv dílo to oplývá délkami a opakováním, jež zvláště při nescénickém provedení unavují, přece působí na obrat na mnohých místech mohutným dojmem. Cítíme tu napověděno ne jen leccos, a e mnoho z toho, co dopověděl pak Wagner i náš Smetana. Zvláště souvislost hudby Lisztovy s Daliborem je veliká a neobyčejně zajímavá (hudba Lisztova při zázraku s růžemi a Smetanova při smrti Miladině). Provedení bylo velmi pěkné; p. Zamrzla nastudoval rozměrné dílo pečlivě a řídil dobře; ze solistů vynikli zvláště p. Burian a pí. Horvátová. Také v koncertu „*Pražského Hlaholu*" vzpomenuto bylo Liszta provedením jeho „Missa choralis" s varhanami, díla celkem nevýznačného až na mohutné „Credo". Před tím provedeny byly drobné sbory, tak náladový ženský sbor Foersterův „Posvěcení noci" (klavírní průvod byl příliš diskretní) a Novákovy dva malé, ale skvostné nové sbory. Z cizích zastoupen Thuille bezcennými skladbami a Tanějev sborem „Prometheus", zajímajícím jen polyfonní svou technikou. Nový sbormistr sboru, p. K ř i č k a představil se jako dirigent výborných kvalit: zvláště mužské sbory byly velmi dobře provedeny, u ženských vadila nedisciplinovanost sboru a časté distonování. Úkol, který p. Křičku čeká, není snadný, ale svrchovaně důležitý. Se skladbami Tanějevovými se u nás

v posledních dobách, jak dí lidové úsloví, roztrhl pytel. A přece i při nejlepší vůli nelze jim přisouditi více než vážné snahy a důkladnost. V klavírním kvintetu, jež provedl komorní spolek na posledním svém koncertě, dokonce jsou i rysy nesympathické, tak dutá pathetičnost ve větě první. Poslední koncert pisenního spolku byl vzácným požitkem; pí. Strettiová-Šourková zpívala četné písně Schumannovy způsobem vzácně uměleckým. Hlasovými i hudebními kvalitami, především pak oduševněním podání jest umělkyně rozhodně nejlepší naší pěvkyní intimní písně. Konečně na večírku Umělecké Besedy provedena p. Štěpánem znamenitě skladba ze Smetanova mládí, *Makbeth a čarodějnice*, jež nás naplnila úžasem jak moderností a smělostí hudby tak mohutnou svou architektonikou. Je to vlastně velkolepá symfonická báseň pro klavír. Proti ní zanikaly nejen skromné Foersterovy „Impresse“, ale i duchaplné a originální Novákovy drobnůstky „Exotikon“, suita opřená o exotické motivy hudební. Je to jakési dílo odpočinku po mistrově „Panovi“. Reprisa tohoto díla tvořila závěr a dlužno připomenouti, že nebyla tak dokonale provedena jako poprvé (zvláště „Moře“).

Na konec největší umělecký čin této předvánoční saisony, s prostředky zajisté nejskromnějšími. Dilettantský orchestr „Orchestrálního sdružení“ provedl řízením Ostrčilovým Bachovu suitu D-dur (v úpravě dirigentově), Novákovy dvě Nerudovské ballady s průvodem orchestru (zpívala krásně pí. Musilová) a Foersterovu čtvrtou symfonii C-moll. Vyslechnouti suitu Bachovu bylo vzácným požitkem hudebním. Její mohutná polyfonie vypracována byla Ostrčilem do nejjemnějších detailů; zvláště však ceníme si podání skladby, jež bylo přísně stylové, bez nejmenšího zasahování subjektu dirigentova do díla. Bylo jasno, jak hluboce (a ne jen povrchně, pod zorným úhlem moderny) chápe Ostrčil starého tohoto mistra jinak ovšem věčně mladého, třeba že sám jest stoupencem a představitelem nejmodernějších hudebních snah u nás. Symfonie Foersterova tvoří s Fibichovou Es-dur a Dvořákovou E-moll („Z nového světa“) symfonií trojici nejlepších našich symfonií. Její program, ovšem jen zcela všeobecný, tvoří „Velikonoce“. Dílo blíží se celým svým založením, hudebním i formálním, symfoniím Mahlerovým. V provedení Ostrčilově zvláště Scherzo (dětská koleda) a Finale, jež vyznívá v apotheosu Vzkříšení, působily mohutným dojmem. Myšlenkově hlubší než symfonie „Z nového světa“ a nad tu i nad symfonii Es-dur polyfonnější, nedostihuje obou jen v instrumentaci. — Po tomto dirigentském výkonu Ostrčilově lze od něho čekati věru již nejvyšší, co instrumentální hudba k reprodukci skýtá.

Dr. *Otakar Zich.*

TÝDEN.

Spisovatel Josef Havlík, ředitel hlavní výpravny měst. úřadu král. hlavního města Prahy, nar. r. 1850 v Lichovech, zemřel 7. ledna t. r. v Praze. Přispíval drobnými belletrijskými pracemi do předních pražských listů a vydal z vybraných prací svých dvě knihy v „Laciné knihovně Ottově“ pod názvem: „Povídky a humoresky“ a „Z menšího obzoru“. Také sepsal libretto „Sedlecká kostnice“. Čest jeho památce. O

* Stockholmská Akademie posledním přisouzením ceny Nobelovy nevyvolala jen bouři ve Švédsku (viz „Zvon“ č. 12), ale také ve Francii a v Anglii. Francouzská Akademie vyslovila nelibost nad tím, že její kandidát Pierre Loti vyšel na prázdno a cenu obdržel Maeterlinck. V Londýně předseda Nobelského komitetu, založeného před desíti lety, napsal do časopisu „Times“, že komitet, v němž zasedali 4 lordi, resignoval šmahem. Komitét doporučoval Stockholmské Akademii vynikající anglické literáty a vzdal se této funkce pro poslední přisouzení ceny. O

* Felix Dahn, německý historik, básník a belletrista, nar. r. 1834 v Hamburce, zemřel 3. ledna t. r. ve Vratislavi. Kromě četných historických prací vydal řadu románů, novell a povídek a několik knih básnických, z nichž ukázky do češtiny přeložil Jaroslav Vrchlický.

O

* Žurnál „La Bibliographie de la France“ oslavil 100letí svého vycházení. První jeho číslo vyšlo koncem r. 1811, když Napoleon dal k tomu své svolení zvláštním dekretem. Časopis ten vycházel stále, bez přerušení. V posledním svém čísle přinesl zprávu o francouzském tisku z r. 1812. Tehdy ve Francii vyšlo 5442 knih, kdežto r. 1910 vykazuje jich 12.615. Nejvíce knih bylo vydáno však z celého století roku 1889, totiž 14.849. Periodického tisku maximum v letech 1908 až 1910, kdy Francie tiskla 735 časopisů. O

Kominík. Pražský kominík, pan Joseff de Martin — jakožto privilegiemi oprávněný zemský kominík přepustil Vilému Vischemu kominictví v Horaždějovicích a u velikém okolí na všech panstvích, za 3 zl. ročního platu.

Z archivu horaždějovického.

V Praze dne 12. ledna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Bohdan Jelínek:

NOVÉ BÁSNĚ.

Básně tyto vyňaty jsou z neznámého dosud zápisníku Bohdana Jelínka, dosti obšírné to vázané knížky básní a konceptů z roku 1868, kdy byl Bohdan Jelínek sextánem. Zajímavý rukopis objeven byl v Litomyšli prostřednictvím městského bibliotekáře p. A. Brachtla a přešel v majetek Aloisa Jiráska. Zápisník obsahuje většinou milostnou poesii jemných, spirituelních záchvěvů, ale také epické náběhy „Lichnice" a „Harfa" prozrazující, že mladý lyrik i tímto směrem připravoval se k letu.

NA NEBI LUNA...

Na nebi luna, šero kol,
ve spánku tichne mnohý bol,
tajemně loubí v hájku šumí.
Kdo, smutná, kdo ti porozumí,
milenko má?

A jako slze ve oku
hvězd odlesk hraje v potoku,
a divně šelestí to v proutí:
že není nic, co nezarmoutí,
milenko má!

V modru se halí hory lem,
a od ní vane větřík sem
a šepce, šepce ve větvoví,
že nikdo stesk můj nevypoví,
milenko má!

V protkaném rosou rouchu luk
bludiček bledých tichý shluk
cikádě hlásek v hrdle tlumí.
Kdo, smutná, kdo ti porozumí,
milenko má?!

NAD LESY BLEDÝ MĚSÍC...

Nad lesy bledý měsíc
vstal jako tichý žel
a smutný lesklý závoj
po nivách rozestřel.

Po nivách dále, dále,
až i mne zahalil,
i bylo mně, jak rubáš
by srdce moje kryl.

I bylo mně, jak v rakvi
bych v bílém rouše spal,
a nade mnou tichounký
milenčin hlásek lkal.

TRPKÁ CESTA TO...

Trpká cesta to,
Lethe daleká;
Tvé se, dítě mé,
srdce neleká?!

Lethe daleká,
cesta nejistá,
kdo ví, člun-li nám
Charon uchystá.

PAMĚT Z MRTVÝCH DOB...

Pamět z mrtvých dob
jihu jako blesk,
tajemný jak hrob
Tvého oka lesk.

V blahu mroucí sten,
zkvetlý z blaha stesk,
hluboký jak sen
Tvého oka lesk.

Josef Thomayer:

Z CHODSKÝCH VZPOMÍNEK NA RUSY.

V krajině Domažlické vyprávělo se před padesáti roky a snad i ještě později mnoho různých historek o ruských vojácích, kteří krajinou touto druhdy opětovně táhli. Jistě vzbudili zde mnohem větší pozornost, nežli jiná vojska, která v osmnáctém století a na počátku devatenáctého starobylou silnicí přes Klenčí do Bavor se ubírala. Tak byli zde v listopadu r. 1805 Francouzi, kteří vymáhali výpalné na obcích v Domažlicku a delší dobu se zde zdrželi, avšak nezanechali živější stopy v upomínkách lidu, s nímž jsem se ve svém mládí na Domažlicku stýkal. Tím živější upomínku zůstavili vojáci ruští na Chodsku, jednak pro to, že dle tradice lidové byli dobráci, jednak však as hlavně pro to, že se s lidem naším dosti dobře dohovořili.

Rusové byli na Chodsku několikráte.*) Po prvé as r. 1754, kdy ruské vojsko u velikém počtu táhlo krajinou a jmenovitě uvedenou silnicí na pomoc vojsku Marie Terezie proti Francouzům. Mezi tím však, než dospěli cíle, zjednáno mezi válčícími stranami příměří a Rusové se vraceli zase Chodskem nazpět a prodleli zde, jak se zdá, delší dobu.

Pak táhl r. 1800 toutéž cestou proslulý jenerál Suvorov se svou armádou. Konečně pak, dle vypravování mé zvěčnělé babičky, která po bitvě u Lipska v Klenčí na poště sloužila, někdy r. 1813 nebo 1814 zase Rusové Klenčím táhli. Ještě v mém mládí si vypravovali lidé, že Rusové na pochodě právě jmenovaném zpívali píseň počínající prý slovy: „Stupaj, stupaj do Paryzka." Také prý se leckde ptali lidí, kudy se jde do Paříže.

Příležitostí tedy ke vzniku různých legend o ruském vojáku bylo dosti. Vypravovalo se o nich, jak jsem již podotkl, že byli dobří lidé. V selských statcích, kde byli ubytováni, rádi chovali malé děti a hráli si s nimi. Tělesné tresty na ruských vojácích prý vykonávaly se tím způsobem, že odsouzený klekl před bubnem a břichem se na buben položil, načež trest provádějící poddůstojník dutkami (knutou) od hora dolů jej mrskal. Také prý vylovili jednou ruští vojáci nějaký, trhanovskému panství náležející rybník. Načež prý vinníci hned na hrázi dostali svůj výprask.

V Chodově prý jeden sedlák nakvartýrovaným Rusům dal upéci zdechlou husu. Když přišla husa na stůl, zarazili se Rusové a v domnění, že je chce sedlák otráviti, vyzvali tohoto, aby nejdříve sám husy pojedl. Sedlák se zdráhal, což Rusy ovšem tím více v podezření jejich utvrdilo a počínání jejich stalo se hrozivým. Konečně sedlák vida nebezpečí malé sousto husy pojedl. Jedva však první sousto pozřel, snědli Rusové s velikou chutí ostatek a byli v dobré míře, avšak sedlák prý husu odstonal.

Nejnápadnější však bylo vypravování, že Rusové jedli s chutí muchomůrky. Jelikož tato pověst udržovala se také ve vesnicích kolem Riesenberku a Rusové odtud ke Klenčí r. 1754 přitáhli, jelikož dále přitáhli tenkrát v plném létě, kdy tady houby růsti mohou; týká se patrně tato legenda ruských vojáků z tažení toho.

O tomto požívání muchomůrek vyjadřovali se lidé na Chodsku s posměchem. Domnívali se, že Rusové hub neznali a tak je jedli, jak se která namanula. Vypravovalo se dále, že mnozí vojáci po muchomůrkách těžce stonali a hlasitě naříkali i pomoci se dovolávali.

Avšak požívání muchomůrek mělo docista jiný význam, nežli mu našimi lidmi na Chodsku byl připisován. V nejednom kraji veliké cárské říše totiž sloužila a slouží snad dosud muchomůrka jakožto látka opojná.

U nás se o opojných vlastnostech muchomůrky málo ví. Nápadná její barva učinila ji snad nejznámější houbou našeho kraje, a skorem od dětského věku téměř každý ví, že je muchomůrka jedovatá. Následkem

*) Viz Baar a Teplý, Klenčí r. 1909.

toho tak snadno houby tě nikdo nepožije a její jedovatých vlastností nepozná. A kdo nečetl nějaké větší dílo o houbách, ani nemá zdání o tom, že by muchomůrka mohla sloužiti k opájení.

Sám jsem o těchto vlastnostech muchomůrky po prvé četl r. 1896 u Kennana.*) Autor tento vypravuje, že po jakési, blíže vylíčené domácí slavnosti viděl na Kamčatce tři neb čtyři Korjaky totálně zpilé. Potáceli se a křičeli. Kennanovi prý to bylo s podivem pro to, že dle jeho přesvědčení v tom okamžiku na celé severní Kamčatce nebylo ani jediné kapky nějakého nápoje, obsahujícího alkohol. I dověděl se, že opilí Korjaci opili se požíváním hub, kterým říkají domorodci dle stylisace Kennanovy „muk-a-moor", tudíž docela jako my v Čechách muchomůrky. Praví pak, že houby tyto v malém množství působí opojně a že ruská vláda prodej jejich trestně stíhá. Nicméně obchod s nimi kvete potají, a Kennan tvrdí, že sám viděl za jedinou muchomůrku platiti kožešinami v ceně nejméně dvaceti amerických dollarů (sto našich korun!). V dalším pak se vypravuje o odporných zvycích při požívání muchomůrek, leč ušetřím nervy čtenářovy tím, že o požívání tom pomlčím.

Jakkoliv mne vypravování Kennanovo nemálo zajímalo, přikládal jsem mu čím dále méně víry, jelikož se ukázalo, že autor tento dal se v Sibiři nejrůznějším způsobem balamutit, což mu vedle ruských také němečtí spisovatelé dokázali.

Nicméně jest vypravování jeho o požívání muchomůrek pravdivo.

Před krátkem vyšlá vážná kniha Hartwichova**) potvrzuje, že do dnes v Sibiři muchomůrka slouží k účelům opojným. Ba, nejen to, Hartwich zaznamenává podobnou historku o ruských vojácích, jako jsem já ji zaznamenal z Chodska. Cituje dopis jakéhosi obyvatele curyšského z roku 1799, kdy ruská armáda pod Korsakovem kolem Curychu se nalézala, a v tom dopise čteme, že Rusové i zde muchomůrky sbírali a jedli. Také uvádí Hartwich, že r. 1812 francouzští vojáci na Dvině muchomůrky jedli, čemuž se as od Rusů naučili. Ostatně bývalo pojídání muchomůrek i dále ještě na západě rozšířeno a Hartwich udává, že některá germánská plemena před bojem houby tyto pojídala a pak s divokou odvahou na nepřítele se vrhala. V Sibiři se užívá hlavně muchomůrek sušených, a někdy ve šťávě některých rostlin rozmočených. Různé zprávy o muchomůrkách a způsobech, jakými je různí obyvatelé sibiřští požívají, dočísti se lze v české knize Bezděkově: Houby, z r. 1901, str. 76.

U nás, jak již podotknuto, téměř každé dítě ví, že jsou muchomůrky jedovaté. Tomu patrně jest děkovati, že otrava jimi jest v našem kraji snad úplně neznámá. Bude jistě v zemích koruny české velice málo lékařů, kteří otravu tuto sami pozorovali, a zvěst, že muchomůrka slouží k opojení, bude asi pro mnohého novinkou. Nicméně starší knihy o otravách potvrzují, že v obrazu otravy muchomůrkové opojení se vyskytuje. A sice opojení spojené s velikým rozčilením a až i se zuřivostí hraničícím deliriem. Při tom jest otrávený živě pohyblivý.

Leč vedle toho otrava v středoevropských krajích vyznačovala se dosti intensivními žaludečními i střevními příznaky: kolikami, vrhnutím, průjmem.

Tento detail jest v krajní míře zajímavý. Jest patrno, že žaludeční a střevní příznaky při opojení muchomůrkou sibiřskou anebo východoruskou nenastávají. Při nejmenším nenastávají v takové intensitě, aby odstrašily od požívání muchomůrek. Také by bylo požívání muchomůrky bez očekávaného a touženého účinku, kdyby otrávený rychle po požití houbu zase zvrhl.

Tato okolnost také vykládá legendu, kteráž praví, že ruští vojáci na Chodsku po požití muchomůrek mnoho naříkali a o pomoc žádali. Byli patrně zvyklí hlavně na opojný účinek domácích muchomůrek, bez těžších obtíží žaludečních neb střevních. Účinek muchomůrek Chodských je nepochybně překvapil. Byl podstatně jiný než při požívání muchomůrek v domově.

Takové mínění o nestejné jedovatosti téhož druhu hub nepříčí se skutečnosti. Je celá řada na příklad jedovatých bylin, které jsou velmi jedovaté podle místa, v němž rostou. Zejména se uvádívá jako frappantní příklad oměj. Jsouť některé skupiny těchto pěkných bylin až i stopadesátkráte tak jedovaté, jako jiné. Také jedovatost náprstníku je nestejná. Říkávalo se druhdy, že zejména náprstník v Čechách rostoucí jest mnohem jedovatější nežli jiné. Avšak nevím, je-li vypravování toto správné. Jisto jest, že v Čechách užitečné jedovatosti náprstníku nevyužitkovali, a pokud za lék u nás slouží, dováží se náprstník k nám většinou z Německa. Takovým způsobem i jedo-

*) Zeltleben in Sibirien 3. vyd. r. 1890, str. 166.

**) Die menschlichen Genussmittel 1911, p. 256.

vatost hub kolísá a tvrdívá se, že týž druh hub v jistých krajinách je jedlý a v jiném kraji při nejmenším k požívání nezpůsobilý, nerci-li jedovatý. Nepochybně i v jedovatosti muchomůrek jsou rozdíly, a ruští vojáci, kteří ve střední Evropě na houbě této si smlsli, vášeň svou nelibě zaplatili.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Ze spolků litomyšlských těmi časy založených uvádím zpěvácký spolek Vlastimil (1862) a „Sokol" (1869). Na divadle ochotnickém v městě hrálo se již jen česky. Německá společnost divadelní se do Litomyšle také neodvážila. Jen na „Besedě", založené za posledních chvil absolutismu (1859), zůstal stín starých poměrů a časů, kdy se všude hodně němčilo. Beseda byla oboujazyčná, slovouc úředním svým názvem „Der Leseverein oder die Beseda in Leitomischl". Za mých prvních let v Litomyšli nikdo už nevěděl o Lesevereinu, obecně se jen Beseda říkalo, ale v ní, v jejích místnostech se užívalo němčiny částečně mezi členy i ve výročních valných hromadách vedle češtiny. Tak to trvalo až do r. 1884 (!), kdy po usilování nás některých stala se spolkem jednojazyčným, úplně českým.

Beseda za mých časů byla v hostinci „tunelu" pod fortnou. Měla dvě místnosti, přední delší, ve které zasedali professoři, mladí soudní úředníci, měšťané, ze zámeckých úředníků většinou Němců, jediný pokladník Jan Zába, otec prof. dra. Gustava Záby, Čech upřímný. V druhé místnosti, oddělené skleněnou stěnou od přední, měli své středisko starší ouředníci, sudí, ten onen advokát, berní, páni ze zámecké kanceláře. Tady se němčina často ozývala. Tu se také odbývaly ob čas přednášky, rozumí se české, produkce hudebního odboru, tu se někdy i tančilo. Odbíraly se nejpřednější české časopisy politické, z německých mimo jiné Neue freie Presse, obrázkové listy české, také Leipziger illustrierte Zeitung, Fliegende Blätter. Několik nás vymohlo „Lumír" a „L'Illustration".

Do Besedy chodíval ob čas také MDor. Flögel, rodilý Trutnovan, starý pán, který vystudoval gymnasium v Hradci Králové a tam bydlil u prof. V. K. Klicpery, našeho dramatika, o němž některé drobnosti z domácího jeho života mně pověděl. Druhý Němec, který Besedu velmi horlivě navštěvoval, byl major Strehle. Sloužíval u myslivců a výslužbu trávil v Litomyšli, kdež měl příbuzné. Žil tu léta, česky však se nenaučil. Nebyl žádný zarputilý Němec, nicméně jsem první čas styků s ním nevyhledával. Teprve poslední dobou jsem se s ním poněkud sblížil. Byl muž vzdělaný; vypravoval mně zajímavé věci ze svých válečných let v Italii a v jižním Tyrolsku i to, jak musili číhati na Mazziniho, jenž v různých přestrojeních se zjevoval, a jak jej stíhali.

Majora Strehle, jejž MDr. Bouček, silný, zardělý, plných tváří, malých oček pod masitými víčky, řiďounkých, světlých knírků, oslovoval starodávným, ale zvučnějším titulem „Herr Obristwachtmeister", vídal jsem v parádě o Božím těle, kdy v průvodu kráčeli rovněž v parádě ostatní důstojníci pensisté litomyšlští, nadporučík Kodytek a „pan kriegskommissär"*) Pietsch, jenž sloužil ještě za Radeckého a s Radeckým byl ve vzbouřeném Miláně r. 1848.

A právě na tuto rebelii milánskou choval památku, kterou střežil jako poklad, poněvadž ji dostal od samého Radeckého. V škatulce, ve vatě ji opatroval, vyschlou, tmavou viržinku. Za té bouře milánské totiž posádka hrubě strádala; také tabák došel úplně a nebylo doutníku, nebylo špetky tabáku do dýmky. Za těch těžkých dnů pozval Radecký jednou večer vyšší důstojníky na večeři. Pohostil je na ten zlý čas skvěle a po večeři podal jim zbytek svých doutníků, poslední hrst viržinek, aby si zakouřili.

To bylo z toho večera to nejkrásnější a nejchutnější, a tím víc, poněvadž se takového daru nenadáli. Jeden každý lačný po vonném dýmu sáhl po viržince, jediné se každému dostalo, a zapálil si. Toliko válečný komisař Pietsch se přemohl a vábivé viržinky ohněm se nedotkl. Schoval ji, domů odnesl a dál ji chránil jako vzácnou památku, vozil ji s sebou tam v Italii a pak bůh ví kudy ještě, až vyschlá, drtící se už viržinka

*) Nyní intendant.

trvale odpočinula v jeho litomyšlském bytě nad podsíní v Houbově domě.

Tak ten starý „kriegskommissär“ s kníry krátce přistřiženými a myslím že barvenými, a s licousky, se zapadlými tvářemi, jemuž brada stařecky vysedla a často se házela, zjevil se vždy o Božím těle vedle „obristwachtmistra“ v parádní uniformě z časů maršálka Radeckého; a s nimi třetí, nadporučík Kodytek vysoké postavy, v bílém kabátci s červenými výložky, jak se ve vojště nosil do r. 1866 a nedlouho přes ten rok.

„Pan obrlajtnant“ žil jako pensista a nikterak hrubě starý někde při Orlických horách. Snad odtud pocházel, nevím. Tam si, jak mně pověděl, sám spravoval domácnost a sám si i prádlo žehlil. Až pak se usadil v Litomyšli a tu se oženil.

Per parenthesis připomínám pro všechno, že z tohoto nadporučíka Kodytka nepochází nadporučík Petr Kmínek v mé povídce „Petr Kmínek“, nýbrž, že tento Petr Kmínek jest jiného, jihočeského původu.

Tak tedy nadporučík Kodytek, zbožný voják, sídlil v Litomyšli a nevynechal tu žádné veřejné pobožnosti, žádného processí. Pamatuju se, že mně jednou vypravoval, jak se kdysi chystal na pouť, tuším do Vambeřic, ale jak ten den před tím onemocněl, jak jím třásla zima, tak že pak nazejtří ráno byl jako moucha a sotva na nohou stál. Než přemohl se a přece šel do kostela, kdež se houf na mši shromážďil. Nadporučíkovi bylo zle; nohy se mu třásly, když po mši vzal korouhev do rukou. Vydržel však a už jak kráčel s korouhví kostelem dolů, uvolnilo se mu; a jak korouhev vynesl z kostela a venku ji vztyčil v zástupu, nemoc s něho spadla. Korouhev mohl nésti dál a nesl ji; pouť vykonal a vrátil se svěží, uzdraven. Tak mi to nadporučík Kodytek vypravoval a s velkou zaníceností.

Sem do Besedy jsem často chodil, poněvadž se tu scházeli kollegové z gymnasia i reálky a poněvadž tu bylo nejvíce časopisů. Zatím ji tu opouštím, vrátím se však do ní za příležitosti a vzpomenu její ostatní společnosti, která mně byla bližší, nežli tuty postavy právě předvedené.

XIX.

Z ostatních spolků litomyšlských uvedu ještě střeleckou společnost, odlišnou od spolku uniformovaných ostrostřelců, založeného r. 1836. Ten míval jako všechny spolky ostrostřelecké u nás velení německé. Až r. 1861 usnesla se valná hromada tohoto spolku na českém velení. Hned po tomto usnesení však zavedeno nebylo, nýbrž až když se stal setníkem Ant. Tobolář, jenž ostrostřelcům velel také za prvních mých let v Litomyšli.

Střelecká společnost byla tedy jiná nežli spolek ostrostřelců a lišila se od něho hlavně tím, že její členové nenosili žádné uniformy a že skutečně ostře stříleli, do terče, kdežto ostrostřelci uniformovaní vystřelili si obyčejně jen o Božím těle několik dešarží, při kterých obyčejně míval tkalounkář Martínek solový výstřel, t. j. opožděnou ránu po každé dešarži.

Střelecká společnost v Litomyšli je starého původu. Prvotně prý měla střelnici u horní brány „na zadkách“. R. 1784 zřídila si letní střelnici v zahradě za Karlovskou budovou, někdy villou, nazvanou Karlovem po měšťanu Karlu Seyserovi, který ji r. 1741 vystavěl. R. 1781 koupil Karlov měšťan Jan Steh a ten dovolil střelcům, aby si zřídili tu letní střelnici. Střílelo se z besídky révovím kryté. Z ohledu však na veřejnou bezpečnost byla tato střelnice záhy zrušena a terve až r. 1795 zřízena nová v městské cihelně. Později, r. 1825, zakoupila si střelecká společnost Karlov a zřídila si tu zase střelnici. Na podzim r. 1826 zahoukaly tu první rány do terče. R. 1840 prodala společnost Karlov Václavu Jarolímovi. Střelnice však zůstala majetkem společnosti.

Ta mívala členů nestejně, někdy čtyřicet, jindy však přes sedmdesát. Koncem osmnáctého století a v první polovici devatenáctého nic se nedbalo národního rázu ve společnosti; mluvilo se česky, německy. Němčina měla asi vrch. Bezděčnou illustrací těchto poměrů jsou staré terče střelecké z těch dob, některé se zajímavou malbou. Tím malováním mohou tak jako střelecké terče v jiných českých městech v leccem posloužit pro poznání života v našich městech v osmnáctém a devatenáctém století a pro poznání krojů těch dob.

Za řeči o terčích vsouvám poznámku, týkající se mne samého. V Památníku „Jiráskova Litomyšl“ jedná se také o těchto terčích, jmenovitě o tom, který namaloval Ant. Dvořák. Obraz spodobuje výjevy z r. 1848 a některé osobnosti litomyšlské, jako Braunera, Buchtela a také Heka kožešníka, velkého vlastence, toho, který provázel Havlíčka po Litomyšli, jak už vypravováno. Autor tohoto článku se domnívá, že můj „F. L. Věk“ má zde u tohoto litomyšlského Heka počátek, že

snad šlo mé pátrání od litomyšlské rodiny Heků retrospektivně do Dobrušky.

Domysl ten není správný. Na litomyšlské střelnici jsem ovšem byl, viděl jsem jistě i ten terč, nikdo však mne neupozornil, že na něm je kromě jiných také vlastenec kožešník Hek. O tom jsem v Litomyšli nic neslyšel, až teprve po letech, když vyšel první díl F. L. Věka a když se stalo známým, že základ k němu byl kupec Hek v Dobrušce, jenž byl příbuzným s litomyšlskou rodinou Hekovou. O dobrušském Hekovi, bezděčném původci F. L. Věka, napsal jsem článek do Zlaté Prahy r. 1909 nadepsaný „F. Vl. Hek". Z autobiografie tohoto Heka dobrušského, napsané v Nízkém, osadě Ochranovské, užil jsem lecčeho jmenovitě pro první kapitoly prvního dílu, tak na př. skutečné příhody, jak Hek jako studentík vzkřísil mnicha zdánlivě mrtvého i jak setkal se v benediktinském klášteře na Starém městě pražském s císařem Josefem, jak v noci vlezl kamny do klášterní bibliotheky zapečetěné — Kterak jsem o těchto pamětech zvěděl ještě v Litomyšli, povím až dále. Zde jen konstatuji, že můj Věk nic nemá z litomyšlského Heka, který ostatně se narodil o mnoho, mnoho let později, nežli dobrušský Fr. Vl. Hek.

A teď opět do střelecké společnosti. V šedesátých letech minulého století za purkmistrovství Jana Janouše nabyla rázu výhradně českého. Dva „starší" a pokladník ji spravovali. Střelba do terče byla dvojí, nedělní a svobodná neboli „královská". Nedělní začínala se první neděli v květnu a končila se začátkem září. Střílelo se z volné ruky do terče čtyřkruhového. „Vloha" měla čtyři rány. Alespoň tolik musil každý střelec každou neděli vystřílet.

Svobodná čili „královská" střelba počínala se v neděli začátkem září, trvala šestnáct dní a končila se nastolením krále a maršálů střeleckých. Dobře se pamatuju na tuto slavnost, jež se slavila každý rok po čas mého pobytu v Litomyšli. Když jsem ji po prvé viděl, vzpomněl jsem si na podobnou střelbu královskou v Broumově; jen že tam stříleli o závod členové uniformovaného sboru ostrostřeleckého.

Na terči byl vždy nějaký obraz namalován, buď žertovný nebo časový, někdy také kopie některého známého obrazu. Tak mně z broumovské střelnice zůstal v paměti toliko terč s obrazem Napoleona I. ve vlajícím plášti na vzpínajícím se bělouši v sněhové bouři na horách. Tenkráte jsem ovšem nevěděl, že to kopie Davidova „Napoleona I. na přechodu přes Alpy".

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Schwert nevyhledával žen, spíše je míjel. Ostýchal se v jejich přítomnosti, nelíbily se mu lehké hovory, které ženy milují, nechtěl koketovati, lháti. Pravé zábavy u nich nenalezl. City své skrýval v čistotě a hrdosti.

Dohazovači řekl přímo, že dokud sám nebude s to, aby ženu uživil, na manželství nechce mysliti.

I pýcha Hochsingrova roztála ve slunci všeobecné přízně k Schwertovi. Pojednou vzpomněl si, že byli spolužáky, a sdělil Schwertovi leckterou novinku.

Beránek, Frydrych byli již novosvěcenci, Šámal byl u magistrátu v Praze, jiní v jiných úřadech. Nejvíce bylo kněží. Libický byl vychovatelem v rodině vídeňského fabrikanta a patrně si vezme některou z dcer továrníkových. Jeden z kolegů se u vojska zastřelil.

Schwert přijal se zájmem tyto zprávy. O Frydrychovi myslil, že bude advokátem a zatím — knězem. Míti jeho jmění, kam by to přivedl Beránek i Pětioký! Že Beránek šel na kněze věděl a pochopoval. Ale Frydrych?

Schwert věděl, že Schönweitzům se nyní vede už dobře, a proto tam už nechodil.

Překvapení jeho bylo proto nemalé, když z večera koncem dubna dostal návštěvu.

Seděl právě u svíčky a louskal paragrafy občanského zákonníku. Vyrušen byl hlasy před svými dveřmi. Rozeznal hlas Rychlíkův i jiné.

Někdo zaklepal a když se Schwert ozval, objevila se v otevřených dveřích šerá skupina postav. Vtáhla se do pokoje a jako na povel vše u dveří pokleklo.

„Co chcete?"

Úlekem Schwert až vyskočil. Když však pohlédl na muže, jenž vešel první, poznal Schönweitze a jeho rodinu.

„Co to děláte, lidé?"

Schwert počal tahati Schönweitze za rukáv, aby vstal. Tkadlec zachytil Schwertovu ruku a počal ji líbati a koktati slova díků. Nazýval Schwerta zachráncem svým i své rodiny, sliboval, že nikdy už na cizí majetek nesáhne, že do smrti se za Schwerta s celou rodinou bude modliti. Schwert odmítal díky, sháněl židle, aby se hosté posadili, poukazoval na zásluhy i jiných lidí, hlavně kaplana Schülera, a vysvětloval, že co se týče rodiny, bylo jen aktem spravedlnosti, aby nevinní s vinníkem netrpěli. Srdečně všem i pozdravené paní Schönweitzové potřásal rukou, poptal se na poměry výdělkové, zvěděl, že práce je už dosti a když žena pomáhá — řemeslo dobře živí. Pak poděliv děti novými krejcary, jež si pro takové příležitosti střádal, vyprovodil Schwert návštěvu do vlahé, dubnové noci.

Koncem května přišla z Prostějova odpověď Lenčina. Adressa alespoň byla psána její rukou.

Srdce Schwertovi zabušilo. Bál se otevříti obálku. Ruce se mu třásly. Pochopila ho? Či je už nenávratně pro něho ztracena?

Rozpečetil dopis. Neodolal, aby drahé písmo nepolíbil — ať poví mu i zvěst neblahou. Pak dal se do čtení.

„Ctěný pane! Především přijměte můj dík za vzpomínku a za dobře míněné přání. Ale jste na omylu, není tomu tak, jak lidé Vám řekli. Nejsem nevěstou a nebylo o tom nikdy řeči. Doufám, že se Vám, ctěný pane, ve Dvoře dobře vede a že snad i v jiném ohledu (podtrženo) jste spokojenější než u nás. Vždyť jste od nás rád odjížděl, jakž mi řekl Josef, a myslil jste, že je mi to snad lhostejno. My jsme chválabohu všichni zdrávi a vše jde tak, jak to už znáte. Za pozdravy Vaše mám vyřídit srdečné díky od matky, otce, sester a bratra. Josef Vám snad ještě sám dopíše. Těší nás, že Jste nezapomněl, i my na Vás vzpomínáme.

Promiňte, ctěný pane, pakliže na Váš krásný list těmito nudnými řádky odpovídám. Raději je zavírám a opakuji díky za vzpomínku na Vaši oddanou služebnici Magdalenu Buriánkovou."

Sama psala! To bylo význačné u Lenky! U povahy tak úzkostlivě korrektní!

Schwertovi bylo, jako by neuplynulo mnoho měsíců od rozchodu, jako by ničím nebyla přerušena jejich ostýchavá, s málem se spokojující láska. Se sňatku s provazníkem tedy sešlo. Snad z prosaických příčin, jako kdysi s učitelem. I provazník žádá věna. Ale Schwert zapuzoval sarkastického našeptávače a namlouval si, že se Leni bránila, že na něho, vzdáleného, stále myslí.

„Myslil Jste, že je mi to snad lhostejno" — tato věta zachraňovala celý dopis, jinak chladný a škrobený.

Ne, raději uvěří v lepší, vřelejší cit, skrytý v pouhé existenci tohoto listu. Cítil se býti vítězem nad neznámým sokem.

Illuse. Snad. Ale, co není na světě illusí? A to Leni ani neví, jak jeho postavení se zatím upevnilo, že sny jeho o manželství s milovanou ženou přiblížily se značně k realisaci.

Nečekal ani na list Josefův — jenž ostatně nikdy nedošel — ale napsal Leni obšírný list, v němž vyličoval jí vše, co se s ním sběhlo od rozluky, a ujišťoval na konec o stálosti svých citů a tázal se jí přímo, zda nyní ho za svého zaslíbence přijímá, či zda se jí nadobro má vzdáti.

Odpověď došla až po čtrnácti dnech. Leni Buriánková Schwerta neodmítala, ale skládala vše v ruce boží. Že bude-li tak Bohem souzeno, aby si Schwerta vzala, že uposlechne. List její byl už vřelejší a Schwert odpověděl na něj ihned. Když pak v srpnu přeložen byl na dva měsíce do Plumlova, aby tamní registraturu soudní spořádal, zajel si třikráte do Prostějova, už jako ženich slečny Magdaleny Buriánkovy. Ale k závaznému slibu rodiče Buriánkovy Schwert přiměti nemohl. Báli se všech závazků ústních i písemních, nechávali raději vše nerozhodnuto.

Leni Buriánková chystala si svou výbavu. Matka nemohla jí mimo peřiny dáti ničeho. Nanka i Máry měly doma vše spočítáno, Máry také mimo peřiny a stovku na nábytek ničeho z domu nedostala. A Nanka čekala na svůj podíl a bála se o každý krejcar.

Schwert sám měl zaspořenou stovku, mimo to dvanáct zlatých stříbra na černý, svatební oděv.

Nedlouho po svém návratu do Dvoru povolán byl Schwert na kvap do Olomouce. President Kampf mu oznámil, že definitivním soudním sluhou pro Dvůr jmenován Horák, že však Schwertovi nabízí místo diurnisty u c. k. vrchního soudu v Prešově — v Uhrách.

To bylo jako trest. Schwert byl ohromen. Myslil, že ve Dvoře zůstane, že stane se tu definitivním — a náhle?

Dostal dvě hodiny na rozmyšlenou. Dvě hodiny! Zvěděl, že president Kampf sám je do Prešova přeložen a že bere celý štáb úředníků s sebou. Jest to postup, vysvětlil mu Hladký a prozradil, že president Kampf určil Schwerta pro svou praesidiální kancelář. To bylo ovšem něco jiného. A Schwert rychle přijal.

Kampf oznámil mu, doručuje mu dekret, že bude míti jeden zlatý denně. V Prešově že bude mnoho práce a nutná potřeba osvědčených, spolehlivých pracovníků.

No, v Uhrách, jak slyšel, lidé se práci vyhýbají. Bude-li Schwert pilný, že ho rychlejší postup než na Moravě nemine.

Přijav třicet zlatých na cestu do Uher, vrátil se Schwert do Dvoru. Na Horáka čekati neměl, presidentu záleželo na tom, aby Schwert do osmi dnů v Prešově už byl.

Ctižádostí zaslepen, zapomněl Schwert zcela, že disponoval nejen svou osobou, ale i svou nastávající ženou. Půjde s ním Lenka do Uher? Má-li ho ráda, půjde. A co se týče Buriánkových — ti nebrali nikdy na něho ohledu, proč by se jich napřed tázal?

Napsal ještě z Olomouce list do Prostějova, se stručnou zprávou o svém rozhodnutí.

Za absolutismu v Rakousku byl v Uhrách velký nedostatek státního úřednictva, neboť rodáci úřadů nepřijímali, spíše je opouštěli. Vše z opposice proti vládě vídeňské. Do Uher vysíláni proto úředníci němečtí a slovanští ze zemí předlitavských.

Neradi ztráceli dvorští Schwerta. Soudce Zbroj dal mu stkvělé vysvědčení na odchodnou. Schönweitz přinesl mu kus barchetu vlastní práce na památku. Soudce Zbroj uspořádal pro úřednictvo intimní večer na rozloučenou v obecním hostinci a platil útratu všech sám.

V Olomouci vyhledal Schwert, jak byl presidentem poukázán, protokolistu Hladkého. Mimo instrukce úřední dal Hladký Schwertovi i missi soukromou. Žádal ho, by na cestě do Brna zastavil se v Šaraticích u tchána Porázka, že mu tam paní Hladká dá peníze, podíl po rodičích. Poštou prý do Uher je posílati není radno.

Hladký měl s presidentem hned nazejtří do Uher jeti a nemohl se sám nikde zdržeti, ani u ženy ne. Po stránce té je prý president neoblomný.

Ač Schwertovi mimořádná tato důvěra lichotila, měl zase z Hladkého nepříjemný dojem. Řeč Hladkého točila se centripetálně kol „já"; vyslovoval toto zájmeno osobní spíše jako citoslovce, vždy po něm, jako po lahůdce, sliny polykal, hladil je a laskal.

Schwert tedy slíbil. Sám měl na cestu šest dní času a pojede-li ve dne v noci, dle výpočtu bude za osmačtyřicet hodin v Prešově.

Od Olomouce ubíhala mu cesta do Prostějova rychle. Nebylo ještě sněhu, země jen na sucho umrzlá, prašná. Byl konec listopadu. Napadlo Schwerta, že listopad je pro něho významný měsíc. Tak jako duben. Nemyslil, když po prvé do Olomouce jel, že se kdy do Prostějova vrátí. Ani si toho nepřál — a zatím . . .!

Vůz skřípěl v tichém chladnu, prach zdvíhal se pod kopyty koní a zlatě mihotal se ve svitu „zubatého" slunce. I v nitru Schwertově doužkovaly naděje a vidiny lepší budoucnosti a vše tísnilo v něm do výše. Konečně blížilo se to, o čem už v klášteře sníval, že založí si vlastní krb, stane se ochrancem a živitelem jiné, slabší bytosti. Nenastalo to tak rychle, jak si představoval, ale vždyť měnil se i cíl jeho. Z praesidia kynula už ne pouhá hodnost manipulačního úředníčka někde v zastrčeném Dvoře, ale dobré místo v ústředních úřadech výpomocných, v Praze, Brně a vliv a vážnost.

Prsa jeho se šířila, bylo mu horko i v ostrém, dujícím severáku, zdvíhal hlavu k blankytu a divil se, proč že skřivani nezpívají, včely nebzučí, topoly nešumějí, akáty z hájku, kol nichž jeli, nevoní mdlou, sladkou vůní. Vždyť z vnitra jeho přelévala se na vše měkká, zelená vlna a jarost svírala mu dlaně v mocné, pevné gesto.

Sestoupil do kopce a lehce, jako okřídlen vystupoval. A než se nadál tyčily se před ním obrysy ostře na obzoru řezaného města Prostějova. Jak připadalo mu vše nevysoké, přikrčené, mysl jeho by ráda vše vyvýšila, zveličila i zkrásnila.

A zatím bylo vše šedé, mdlé, ale i tak milé.

Hlavou mu kmitla smělá naděje. Hned ji zapudil, ale vracela se podloudně zase a dobývala víc a více. Snad mu přijde Leni naproti. Doba příjezdu dostavníku byla známa. Rozum jeho zapuzoval pošetilé očekávání, ale nelogické srdce zakusovalo se do svého nápadu a přálo si horoucně, by stal se skutkem. Rozum marně uváděl všecky nemožnosti, úzkoprsé vychování, zkostnatělou morálku, výstražný příklad Nančin, úplný nedostatek iniciativy u Lenky — srdce tvrdošíjně opakovalo své: Snad přece, vzdor všemu!

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Teprve když poutník se přiblížil k vratům, poznal žida Šáje, toho, který tu jednou v bouřlivé noci na podzim přespal. Zasmál se bezděky a nechtěl si přiznat, že je rád, vida živého člověka. Vzpomněl si, že na tohohle žida děti volávaly: „Do pole, háje chodívá Šmáje!“ Ale kam ho dnes čert nese? Vyšel i přes práh. A žid, celý posněžen, udýchán, sehnut pod těžkým břemenem, na rozviklaných nohou proklouzl už vraty — psi se naň vrhli, ale jen jazykem zamlaskal, cosi hebrejského k nim promluvil a nechali štěkotu, stáhli ohony a nedůvěřivě se ohlížejíce ustoupili mu z cesty.

„Oh, bestie! bestie! šelmy mezopotámské!“ bručel, ale v tom uzřel pána, rychle rozvázal tkanici, kterou měl čepici pod bradou přivázánu, a ušklibuje se poníženě skuhral: „Ručky líbám milostpánu dobrodinci! Zlá cesta dnes, Bůh ví, že zlá, sotva se vleku — oh, oh! sotva už dechu popadám!“

Pan Matěj stál rozkročen na prahu a s vysoka se díval na strmáceného tuláka. „A proč ty doma nesedíš za kamny? Co se ti zachtělo sněhem se brodit? nikdo pro tebe nevzkázal.“ Žid se klaněl pokorně a při tom již na ramenou si řemeny povoloval.

„Nikdo nevzkázal — já vím, nikdo si nevzpomene na mne ubožáka. Ale musím, do zimy a do sněhu musím.“

„Proč? co tě k čertu z města vyhání?“

„A bída! Kdyby věděl pán velkomožný, bída a hlad. Ženu mám a pět dětí, hladem pláčou. Co jim dát? v městě výdělku není a proto do zimy, do sněhu musím. Nohy mám ozáblé — oh, cesta zlá!“ a mluvě to, již tlumok s ramenou shodil, rozvazoval.

„Co nosíš?“

„Všechno možné — ať pán dobroděj nahlédne drahýma očima — nože, nůžky, křesadla, mýdlo, hřebeny, náušnice, knížky všelijaké, české, německé, kalendáře, planety na budoucí rok — co kdo chce — ať jen si vybere pán milostivý!“

„Nic nekoupím!“ odbýval ho pan Matěj, při tom však si povšiml, jak má žid ruce skřehlé, zmodralé, popraskané mrazem. „Chceš-li, ohřej se!“ zahučel. Žid vklouzl do síně, povzdychl, smutné oči pozvedl k panu Matějì.

„Špatné obchody — nic neprodá ubohý Šáje, žádný výdělek nepřinese hladovým dětem. Pan dobroděj nekoupí?“

„Nemám peněz, žide!“

„A kdo by měl peníze, když ne páni zemani? V městě? tam je bída, škrtí jeden druhého. Mydláře pokutujou, že dělají špatné svíčky, pekařům chleba převažují, pravovárečníky stíhají pro nějaký zatajený sud piva, řezníky pro falešnou váhu zavírají — říkají: zákon! zákon! a je to jen závist lidská, jeden druhému nepřeje poctivého výdělku. Bída je ve městě. Ale tady na venku —“ žid přimhouřil šilhavé oči — „tady na poli peníze rostou.“

„Roste pejr a babíhněv!“ vybuchl pan Matěj, „co ty víš, žide!“

„A lesy rostou, nikdo se o ně nestará, jen Pánbůh — a rostou!“ To už byl Šáje v komoře u teplých kamen, ranec otevřel a své zboží na lavici vykládal. Starý Havlín ležel v posteli, nevstával už ani, když pán vešel, jen pod peřinou pokašlával. Anežka přikládala do kamen.

„Panenko, panenko krásná!“ žvatlal žid, „tady je něco pro vás — hřebeny do vlasů s perlami, zrcadlo, jehlice —“ Neohlédla se ani, nepochodil. Běžel za pánem až do zeleného pokoje —

„Pán velmožný něco koupí — prosím na kolenou! ubohému ulehčí, aby ranec tolik netížil!“ škemral, „aspoň kalendář na letošní rok! Čtení je tam užitečné, proroctví o zatmění slunce a měsíce, tabulka na celý rok, kterého dne dobře či zle pouštěti krev ze žil jest —“

Pan Matěj smál se v dobré náladě, beze slova sáhl na postel pod podušku, vytáhl prázdný sáček a zatřepetal jím židovi před očima.

Šáje usmál se poníženě, ruce na prsou skřížil: „Není třeba peněz, nač peníze? Pánu velmožnému všechno na úvěr dám, na pouhé slovo, třeba vlastní hlavu! Pán zaplatí, když ne dnes, tedy zítra. Zítra bude mít pán peněz plné truhly, bude-li chtít.“

„Hlupáku!“ okřikl jej pán, „nežvatlej mi tu! jdi ven!“

Tulák obchodník zamžikal očima. „Nežvatlám, pravdu povídám. Bude-li velmožný pán chtít, bude mít peněz hromadu. Neřekl jsem, že peníze na venkově rostou? v městě je bída! Lesy rostou, člověk ani nepozoruje jak, rok od roku přibývá ceny.

Les tady za tvrzí, na stráni mohl by se už kácet —“

„Jak ty to víš?“

„A vím. Nač tu čekat? ať milostivý pán les prodá. Kupce přivedu, dobrého kupce, vykácí les, odveze do jara. A zaplatí, dobře zaplatí.“

S úžasem zadíval se pán na tuláka, usedl u stolu, přemýšlel. „Oh, ty lišáku, ošidit mne chceš!“ myslil si. Žid skromně posadil se na druhém konci stolu na krajíček židle, div nespadl. Oba dva opřeli brady do dlaní, přes dubový stůl dívali se na sebe chvilku mlčky.

„Co dáš?“

„Dvě stě zlatých — hotově! samé tolary stříbrné.“

„Zloději! Dvě stě? tři sta dáš!“ pan Matěj do stolu pěstí udeřil.

Žid se zakroutil na stolici. — „Pán velmožný žertovat ráčí. Bůh ví — ale dám i tři sta, že pán je hodný —“ natáhl ruku.

Pan Matěj prodal les, netušil dosud, že by se mohly lesy zpeněžit. Nebylo mu ani třeba písemné smlouvy, věřil na slovo.

„Dobře, žide, hotovo! přines peníze a les je tvůj. Dobrý obchod, myslím, uděláš!“

„Já? Kdež já chudý! pro jiného kupuji, ten jiný sebere výdělek, mne odbyde dvěma tolary — vím to. Což dělat? Žebrák zůstane žebrákem, do smrti budu s rancem chodit po vsích, děti na mne budou pokřikovat a psi štěkat!“

Žid povzdechl a hořce se ušklíbl. „Osud, pane dobrotivý, osud!“ Ale už ten úšklebek změnil se v podlézavý smích, a toulavý obchodník zamnul ruce. „Aspoň teď urozený pán koupí něco od chudáka, groš mi utržit dá. Aspoň kalendář koupí —“

„Dobře, polož ho na stůl!“ velkomyslně svoloval pan Matěj.

„A tento hřeben s perlami ještě, pane milostivý! Anežce se tolik líbil. Viděl starý Šáje, jak se Anežce zaleskly oči, když hřeben uviděla.“

„Nač Anežce hřeben, žide?“

„Do krásných vlasů, jako hedvábí je má. Slušet jí bude, sám pan dobroděj radost bude mít!“ Celý obličej hebrejčíkův chvěl se stajeným potměšilým úsměvem, každá vráska kolem úst i šedé brvy na šibalských očích. „Krásná je panna Anežka jako obrázek!“

„Dobře, polož i hřeben — Bůh s tebou a čert tě vezmi! ale už dost. Zaplatím, až peníze za les dostanu.“ Žid se hnal ruce pánovi líbat. „Jdi, jdi! páchneš česnekem. Jdi do komory, snad tam něco Anežce od včerejška na kamnech zbylo.“

Pan Matěj u okna prohlížel hřeben vysoký ze želvoviny s falešnými perlami. Lepšího by zasloužila! myslil si, hodná je Anežka!

Za chvíli ohřátý u kamen a nasycený vyšel žid Šáje ze vrat, sněhem se brodě obešel s těžkým rancem všechny chalupy, neprodal nic. Pan Matěj viděl ho, an se vzdaluje shrben a klopýtaje, až se ztratil ve stínu v lese pod borovicemi.

„Chudák Šáje!“ řekl si pán, „co z toho má, že je žid?“ Soustrastně potřásl hlavou. „Na zemi bídu a po smrti peklo.“

V pravdě byl tu v zasněžené poušti žid Šáje první vlašťovkou, která ohlásila lepší časy. Vyšlapal svými okoranými botami pěšinku ve sněhu, po ní už objevil se ten onen přespolní člověk kolem Chrášťan. Mrazy polevily, tála jinovatka na větvích, severní větry ulehly. Měsíc leden končil, Hromnice přede dveřmi, za dvě za tři neděle ohlásí se tady v krajině už ostýchavě jaro. Pan Matěj sedal v pokoji a četl kalendář, celý ho přečetl do písmeny. Nejprve ovšem „Hystorycký Wejtach z celoročních Novin“ o válečném tažení proti Turkům. Vzpomínky oživly. „Dne 21. měsíce července armáda k tažení proti nepříteli poručení dostala, s kterýmžto také tažením hned jak tmíti se začalo, začátek učiněn byl a musela armáda skrze jednu ouzkou a nepřístupnou cestu nočního času v jednom řadu ku Brozce táhnouti. Přední šli husarové, na to následovali tři jízdní regimenty, totiž: Jan Palfský, Lanthyerský a Savojský, za nimi táhlo několik z komendýrovaných osmnácti granatýrských kompagnyí, po nich opět některé jízdné regimenty a posledně pěchota podle řádu. Přední vojsko ještě o něco dříve než den býti začal ku Brozce přitáhlo. Husarové ihned na zpředu vystavené turecké stráže vrazili, které také beze všeho odporu do jednoho nedaleko tam odtud se vynacházejícího údolí utekly. Na to musel Jan Palfský regiment za těmi tureckými strážemi do téhož oudolí se pustiti, kdežto ale Turci ze všech stran a s takovým křikem se vyvalili, jako by o přitažení císařské armády zprávu byli měli a mezi okolo ležícími křovinami a vinicemi na císařské očekávali, tu také viděti bylo, že Turků tak malý počet tam se nevynachází, jak se udávalo, nýbrž že celá turecká armáda pohromadě byla. Jan Palfský kyrysarský regiment nad míru statečně a zmužile se bránil, ale poněvadž ze všech stran Turci na něj doráželi, s velikou svou ztrátou —“ Zamyslil se pan Matěj. Tam u Brozky s Jan Palfským

regimentem v prudkém ataku bil se; ještě dnes, zavře-li oči, vidí skály podle cesty krví postříkané, zadupané vinice, chomáče mrtvých a raněných, pobitých koní, posekaných kyrysníků, slyší dunění hluboko v zemi pod tryskem tisícerých kopyt, vítězný křik janičárů a docela na blízku svištění palašů, třesknutí ocele do přilby, praskot rozseknuté lebky. Bezděky zuby skřipne, pěstě zatíná — „Hurá! hoši, ku předu!" Vytřeštil oči, vzpamatoval se — neletěl přes trupy padlých, zastříkán teplou krví, na Chrášťanech sedí, u kachlových kamen. V tichu slyší jen staré hodiny lehounko tikat. A zase četl — list za listem. Kdy dobře jest ptáky chytati, dříví porážeti, vlasy stříhati, krev pouštěti. Vypsání důmnělé povětrnosti podle ubývání a přibývání měsíčních čtvrtí v r. 1740, jenž jest přestupný. Dočetl až na konec, „kdy a skrze která poštovská místa z měst pražských přichází a odchází pošta," i „pořádek zavírání bran královských měst pražských" přehlédl. A jednoho dne, když už dočítal, přiběhla Anežka s vyjevenýma očima. Podíval se na ni přes poslední stránku kalendáře. „Co se děje?"

„Milostpane —"

„Povídal jsem ti, neříkej mi: milostpane!"

„Lidé nějací přišli a kácejí les na stráni, milostpane!"

(Pokračování.)

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

„Jako ve dne. Pod rybníkem jde již dolů vozová cesta."

„A kdy přijdeme domů?"

„Kam?"

„No — třeba do hájovny."

Lojzek se usmál.

„Tam dnes, brachu, spáti nebudeme. Přenocujeme dnes v lese."

Bylo to překvapení Rudolfovi chystané. V lese! Spáti v lese jako Unkas s Čingačgukem a Sokolím okem u ohně! Kolkolem strašné temno a plno nebezpečí ze šelem a plížících se Huronů! Duše jeho jásala nadšením a opájela se rozčilující odvahou.

„A co řeknou doma?" zarazil se přece.

„V hájovně to vědí a pan doktor také. Druzí to zvědí až zítra."

Byli již u rybníka. Setmělým rákosím běžel tajemný ševel. Jasná cestička vodní zasvitla časem v temném jeho klínu, křižujíc se s jinými napříč, a náhle cosi těžce plesklo ve vodě a rozhoupalo porost nad hladinou. Rudolf sebou trhl v leknutí a chopil se Lojzka za rukáv. Na mysli mu vytanul vodník.

„Divoká kachna snad nebo vydra," hádal Lojzek klidně. Octli se na ujeté cestě, která příkře zahýbala dolů. Obrysy její ztrácely se již zraku. Byla hrbolatá, rozjetá a prostoupena kameny i kořeny stromů. Lojzek postupoval zcela bezpečně ku předu, za ním v patách Rudolf, drže se ho za ruku a zdvihaje vysoko nohy.

„Měli jsme snad přece jen vyjíti dříve z paloučku — a vyhlédnouti si místo k přenocování za světla denního," želel.

„Jest již vyhlédnuto."

„Nevidím naprosto ničeho kolem sebe."

„Třeba si zvyknouti u lesu i za noci. Hleď vzhůru k obloze a uvidíš, kde se stromy od sebe rozcházejí. Naše cesta je tak na obloze znatelna jako mléčná dráha," zasmál se Lojzek hlasitě.

Rudolf přes všechnu dobrodružnou touhu a odvahu trhl sebou nad tímto — jak se mu zdálo, svévolně vyzývavým hlasem, jenž urážel hluboké ticho kolem.

To temné ticho leželo v lese celém jako spící příšera, jež usnula na číhané. A Lojzek tak směle — — —

„Nesměj se," šeptal mu do ucha.

„A proč?" Lojzek dokonce zavýskal a ostře zahvízdal na prsty. Jak se to daleko neslo po ztichlých lesích a horách v ozvěně! Zdálo se, že to lesní skřítkové dovádivě odpovídají. Kdosi před nimi právě na cestě rozškrtnul sirku. Modravě hořela a zhasla předčasně, padajíc k zemi. Rudolf se přitiskl k lokti soudruhovu a ani nedýchal. Nová sirka. — Jako by hlavička hořící odskočila a do mechu zapadla. Tam ještě žehne modrým plaménkem a dohasíná. Kdosi ji zdvihl a nese vzhůru. Opět upadla. Lojzík poskočil k ní a přinesl Rudolfovi brouka. Zářil mu na dlani jako hořící kousek síry. Lojzek vypráví, že se kdysi nad tím také pozastavil za vlažné letní noci, když to uzřel po prvé. Rudolf se rozkašlal.

„Někde hoří les —" hádal.

„Ba hoří. V milíři uhlířském," smál se Lojzek. „Budeme již brzy na noclehu."

Mezi kmeny stromů zaleskla se zář ohně. Čadící vysoký kužel, olizovaný

časem ohnivými jazyky, jak kde si oheň proklestil cestu nasypanou zemí nebo zapálil unikající pramen kouře, zdvihl se před nimi z tmavého volného prostranství lesního. Několik strašných postav rýsovalo se časem na ozářeném podkladu hustého šedého kouře. Kutily cosi na něm, zdvihaly příšerně ruce a mizely zase mlčky v husté cloně mihotavého dýmu nebo rázem zapadly do tmy jako duch do propasti. Lojzek zahnul směle do ozářené prostory v levo. Tu za milířem hořel volně oheň, trávě hraničku krátkých smolných polének sosnových a nad ním se skřížení tří bidel visel na řetízku očazený kotel. V kotli vařilo to a bublalo, až kapky syčíce stříkaly do žáru ohně. U ohně sedělo děvčátko as desetileté, štíhlé, světlých vlasů, a hledělo zamyšleně do kmitajícího se plamene, v němž časem pohnulo ohořelými poleny dřevěným pohrabáčem. Za ním zdvihala se v opření o tlusté kmeny jedlí prostranná bouda z klestí. V jejím vchodu, ozářeném ohněm, seděl stařec, všecek očazený ve tváři, a černou usmolenou rukou přidržoval si dýmku, která čadila jako malý milíř.

„Co to máš dnes pořád, Čertíku, co to máš?" okřikl a přidržoval druhou rukou hlídacího psa za obojek. Pes kňučel a útočně zaštěkal. „Cítíš, že jde nějaký zajíček na pastvu, co? Aha! Jen lež, brachu! Budeš mít bramborovou s česnekem a kmínem. Pracky si olízneš, brachu, povídám ti. Všechno přinesla Tonička i cibuli přinesla, jen tu sůl — cafra — tu sůl — na tu zapomněla. Co pak je po soli? Že?"

„Ale, už nehubujte, dědečku, prosím vás," ozvalo se děvčátko. „Kdybyste věděl, jak mne to mrzí!"

Lojzek, kryje se za kmenem, začal houkati jako sýček. „Slyšíte, dědečku?" upozornilo děvčátko, ohlížejíc se. „Kdybych byla přece šla domů, bála bych se. Tak smutně volá ten sýček. Říkají, že předpovídá smrt."

Starý uhlíř buď cosi zahlédl, nebo zkušeným sluchem rozeznal napodobení sýčka, neboť se hlučně zasmál.

„Mně se zdá, že se tomu sýčkovi po nás zastesklo, že k nám dnes přišel na večeři."

„Ale, dědečku," lekalo se děvčátko. „Nestrašte mne, prosím vás!"

„Jen co bude říkat tomu, když bude polévka nesolená!"

„Zase už, dědečku, o té soli?"

Lojzek se přikradl za dívenku a zakryl jí dlaněma oči.

„Kdo je?" zazpíval tence, ale neubránil se radostnému smíchu.

„Lojzíček! Lojzíček!" vyskočilo děvče a objalo hocha, ale vidouc mu po boku chlapce cizího, couvlo a zardělo se.

Za to Čertík skákal již Lojzkovi nadšením až na prsa a líznul ho dvakráte do tváře a na bradu.

Stařec, směje se, povstal těžce se země na ztuhlé nohy a potřásl návštěvníku srdečně rukou. Na radostné pokřiky přišli od milíře i syn starcův a dva starší bratři Toniččini a podávali chlapci své usmolené pravice. Oči se jim bělaly v očazených, usmívajících se obličejích, které se zdály černými maskami. Chlapec byl v uhlířské rodině patrně častým velevítaným hostem a vedl si tu jako doma.

Nadzdvihl poklici na kotli a zamíchal vařečkou.

„Dnes jsem k vám přišel vskutku na večeři, dědečku," prohlásil, „jak jste už z toho sýčka prorokoval, a pozoruji, že bude bramborová s česnekem a kmínem a snad i s cibulí —"

„Hochu, hochu," žvatlal stařec, „mile jsi nás překvapil, jen bude-li ti také chutnati. Naše Tonička — — —"

„Nežalujte zase, dědečku, prosím vás, snad to ani nepoznají."

„Toť, nepoznají — che, che."

„A vedu vám ještě hosta," ukázal Lojzek rozpačitého Rudolfa, který se rozkašlal z kouře a syté vůně pálené pryskyřice.

„Vítám tě, vítám tě taky — hošíčku! To je asi od polesných, pravda?" Podal mu také ruku.

„Doktorovic."

„Myslil jsem si to hned. Jen bude-li mu u nás chutnati."

„My nemáme hladu, jíme celý den," omlouval se Rudolf zdvořile.

„Á, cha, cha, cha — to je nějaká řeč! Les tráví pořád, no, ten nějak tráví, panáčku!"

„Ale nejdeme s prázdnem," prohlásil Lojza bodře. „Ukaž, Toničko, zástěrku!" I vysypal jí džbánek malin do klína. Děvčátko zajásalo.

„Dědečku!" křičela, „mléka máme dosti. Je jako smetana. Já udělám z malin a mléka pomazánku na chléb."

„A tu je plný uzel a brašna hříbků do polévky," vysypal Lojzek vše na rozestřenou plachetku.

Uhlíři shrnuli se kolem daru jako smějící se čerti. Na „Babě" už dávno, jak slyšeli, bylo hřibů hojně, kdežto dole v lesích sotva o který se zavadilo. Zde tolik nepršelo. Vytáhly se nože a kudly a hříbky očištěné hned se skrajovaly do bublajícího kotle.

„Tyhle malé udělám na rendlíček," vyhradila si Tonička. „Máme kousek másla a kmínu je dosti."

„No, no," smál se stařec, „tyť vystrojíš dnes celé posvícení, holka zlatá. Jen na tu sůl kdybys byla nezapomněla."

Lojzek vzal Toničku stranou a něco jí šeptal. Zavýskla radostí, když jí odevzdával plný kornout soli. Mělo to býti překvapení.

Poněvadž nejedli všichni najednou, nebylo ani pozorovati nedostatku lžic. Dědeček Popelář, jak starému uhlíři říkali, pomlaskoval si labužnicky a chroupal hříbky jako mladík. Měl snad ještě všechny zuby. Bolení zubů nedovedl si představiti, tak jako Lojzek dlouhou chvíli.

„Tak co, panáčkové, nepozorujete nic? Pranic?" tázal se co chvíli usmívaje se lišácky.

„Tak se mi zdá, jako by byla polévka přesolena," hádal Lojzek.

„I namoutě — namoutě," ochutnával Popelář, „no, přesolená, bych právě ani neřekl, ale slaná dost — to je ku podivu, namoutě duchu — hm, hm. Jak jsi to, děvče, dokázalo, to nevím," zahlížel v rozpaku na Toničku tiše se v odvrácení chechtající. Lojzek ani okem nemrkl.

„Aha!" uhodl konečně stařec. „I, vy taškaříci. No, no. Ale já myslil něco jiného. Což nepozoruješ, Lojzíčku, že máme polévku z masa? Co? Aha! To se divíš! Vašík dnes našel postřelenou koroptev a pan fořt nám tu nechal veverku. To se hodilo všechno ňák dohromady dnes. Jako o veselce, nic jináč. A co? cože? Ty mi ještě předkládáš vejce se solí? A Tonička kuchtí hříbky na másle? Namoutě, namoutě milou," olizoval se dědeček, známý svou mlsností. „To mi už opravdu tak připadá, jako bys, Lojzíčku, na mně něco za to chtěl!"

„Uhodl jste, dědečku. My jsme přišli k vám na pohádky."

„I namoutě," usmál se stařec samolibě, loupaje si vajíčko.

„Lojzek umí n ě j a k krásně vypráběti pohádky, to vám bylo něco nóbl, fajn!" chválil Rudolf pražskou češtinou své doby.

Zasmáli se mu. „Fajn," ušpulila Tonička ústa, mžikajíc šelmovsky očima.

„Milý brachu," ohradil se Lojza skromně, „tos ještě neslyšel pravou pohádku, jak má být. To uslyšíš teprve dnes od dědečka Popeláře. ‚Toho si musíte jít poslechnout, hoši,' povídal nám pan fořt, ‚tak vyprávět neumí žádný daleko široko,' a tatínek náš taky chválil, to že jak živ jinde neslyšel."

„No, no," smál se radostně stařec, „umíte vy si starého člověka nabírat."

„Já jsem taky zůstala na pohádku, jinak bych už byla doma," přiznala se Tonička.

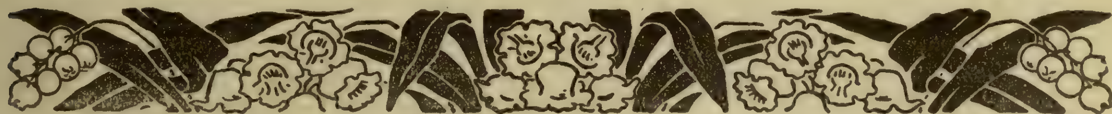
„Tak vida, šelmičku, a potom si takový děda chudák myslí, že ho to má rádo, že to zůstalo k vůli němu."

„To také mám, dědečku," řeklo děvčátko upřímně, objímajíc kolem krku starého umouněnce.

„Nu dost, už dost! vždyť mne uškrtíš," zakašlal Popelář. „Koukej — dýmka je v kusy. Jsou ty ženské od jakživa nešetrné na dýmky."

„Tak, dědečku, nějakou pohádku, ale hodně hezkou," poroučela si vnučka po skončené večeři, sedajíc mu k nohám a vinouc štíhlé ruce kolem jeho kolenou.

(Pokračování.)

LITERATURA.

P a v l a M o u d r á: *„Rok dětství"*. Nákl. Josefa Pelcla v Praze.

Jest to kniha ženské něhy a citlivé duše; vzpomínky na dětství a z nich vystupují dvě postavy, otec, byť milovaný, tedy přece jen jako autorita, a matka milovaná oddaně, jako bytost nejdražší. — Obsah knihy, rozdělen je na dvanáct částí, měsíců. „V zimě je u nás nejútulněji," praví spisovatelka v „lednu". V „březnu" se těší, že jaro si obléká zelené šaty, v „dubnu" o svátcích píše: „Vstalť jest!" opakují moje ústa bezděčně . . . Kdo vstal? . . . nevím, tuším jen konec zimy a tmy!" Májová noc s jasným měsícem působí melancholii tak, že „bývá mi do pláče", praví autorka. To jsou ukázky nálady spisovatelčiny, kdy srdce mladé dívky se zatím obnažuje do hlubin; a líceň všeho, místy vzletná a poetická přes to, že je prostá, jest provanuta vřelým citem a pravdou. Každá část knížky tvoří pro sebe obrázek. Autorka je známá překladatelka z angličtiny a angličtí autoři nezůstali bez vlivu na její dílko, pokud se týče manýry, neboť i sebe menší obrázek, ať křídou nebo uhlem jen načrtaný konturami, k dosažení plastiky je kolorován přesnými podrobnostmi. Květiny na mechu v oknech jsou

z barevného papíru, vystříhané papírové postavy z Betléma jsou dřívky zpodpírány, praví se, kdo jesle koupil, kdo je vystříhoval, byt popisuje se co nejvěrněji a nejpodrobněji. Z dílka vidna autorčina záliba pro barvy, ale současně se prokazuje dovednost vdechnouti svým barvám měkké tóny a jimi celku ráz intimnosti. Rozptýlené obrázky, případně nazvané „Rok", jsou zharmonisovány ve větší obraz ucelený, v obraz vlastenecké rodiny pražské z tak zvané střední vrstvy měšťanské", z rodiny, která žila skromně v bytě o světnici a kuchyni v šedesátých letech. Uvědoměním si toho, pochopují se všecky podrobnosti líčně, neboť dílko jest potom kulturním dokumentem z let šedesátých, kdy se němčívalo na venek, kdy se nosily „šeferhúty" atd. Maně připomíná se zde pozůstalost sl. Slavínské, odkázaná Praze, jako vzor bohatší, uvědomělé, umělecky vytříbené rodiny pražské (viz „Zvon" X. r. str. 644), kdežto Pavla Moudrá namalovala starosvětský obrázek rodiny méně zámožné. Knížka jest sepsána literárně a ze vzpomínek na dětství rýsuje se celá postava spisovatelky, její duše, bytost, jak byla za dětství a jak jest dnes po několiku desítek let nezměněna, čistě ženská. K. V. H.

* Jak se rozšiřují krváky. K popudu z odběratelstva našeho, které v okruhu svých vlivů začíná samo se chápati prostředků proti zhoubné četbě, otevíráme veřejnosti pohled do administrační kuchyně této plevele. Vídeňská firma nakladatelská V. Rubinsteina otiskla nedávno v některých českých listech tento insert: „Zadarmo romány na ukázku a seznam laciných knih, které se za nejnižší možné ceny rozprodají, zašle každému franko beze všech výloh, kdo se koresp. lístkem přihlásí, knihkupec x. y." Který nešťastník sedl na vějičku, obdržel obratem list hanebnou češtinou psaný s ukázkami románů „Zbloudilé house",*) „Sýr a houska", „Adelajda" a zvěděl, že „Zbloudilé house" má celkem 200 sešitů (!?) po 20 hal., ale že je může koupiti „hluboko pod polovinou ceny původní", totiž za K 7·20 místo K 40·— (!). Koupí-li nešťastník dva romány, to jest asi 300 sešitů o 32 stranách, na př. „Mazavá" a „Adelajda", dostane je za K 5·— místo K 30·— A koupí-li čtyry romány „Polní Kačenka", „Sýr a houska", „Mazaná" a „Zbloudilé house", 400 sešitů (!) po 30 hal. stojí to jen K 20· — místo K 120·—. Koho by úspora hned 100 K nesvedla! V prospektu o těchto hadrech, jež se připisují jako autorovi jakémusi neexistujícímu kapitánu Diazovi de la Escozoura, čtou se také slova: čisté srdce, boj proti lsti a pletichám, spravedlnost a nevinnost vítězí, prušácké rejdy vyzvědačské, špionství v armádě německé (a p. Rubinstein!) — a „peníze se zasílají buď předem neb na dobírku" jinak ne. Ví spolek knihkupců a nakladatelů nebo gremium o takovém obchodování? Má prostředky, aby je zamezil, když je stavovsky nepřípustné? Ví čtenář, jemuž se hrne z Vídně do domu 400 sešitů „Zbloudilého housete", že i zlámaný groš je mnoho za tento papír nemající větší ceny než útržek válející se v zátiší za plotem?

*) Pozměnili jsme, jak čtenář vidí, tituly, abychom ani touto výstrahou nepřispěli k reklamě.

Příspěvek ke kapitole o českých překladech. Stesky na přílišnou převahu literatury překladové na českém trhu literárním jsou již až otřepané. V poslední době nářky na tuto pohromu překladatelské horečky, která nabývá rozměrů povážlivých, podporována ochotně nejen velikými firmami nakladatelskými, nýbrž i spekulací spousty nakladatelův a vydavatelů soukromých, sesíleny byly zvýšenou pozorností, věnovanou jednak kvalitě tohoto zboží samotného, které je většinou průměrné, jednak kvalitě českých překladatelů, která často klesá hluboko i pod onen průměr, jaký nutno nezbytně žádati po lidech, kteří chtějí, aby se jejich práce tiskly a četly. Porůznu objevily se v poslední době v různých listech rozbory překladů, které přímo ohromily seznamenáním nepřesností, omylů, nesmyslův a gramatických nejapností i hrubých poklesků a prokázaly tak, že překládající nezná ani jazyka, z něhož překládal, ani vlastní mateřštiny. Z těchto hrůzných poměrů vznikla asi dobrá myšlenka prof. dra. Sterzingra, založiti jakýsi ideální „spolek přátel dobrých překladů", aby stavěla se hráz záplavě primitivního amatérství a výdělečného řemeslnictví, což obojí, často spojeno, hrozí udusiti všechnu důvěru k překladové literatuře vůbec. Dobrá myšlenka Sterzingrova však, zdá se, usnula na dobro, narazivši hned v počátcích na překážky vskutku nepřekonatelné. Někteří zasvěcenci, snad trochu zlomyslní, tvrdí, že hlavní překážka spočívala v tom: na první výzvu odvážného iniciátora dobré myšlenky přihlásili se do projektovaného spolku houfně a v první řadě všichni ti, proti nimž právě byl spolek namířen. Příslušnost k „cechu" měla jim zajistiti beztrestnost. Ale „cech" sám o sobě arci ze špatných překladatelů nenadělá dobrých.

Proti břídilům nebo nemotorným začátečníkům v překládání však by se snad vždycky ještě našla pomoc — řekne se. Poctivá a neodvislá kritika může, ba má povinnost je odstřelovati. Kritika bohužel ve většině případů nekoná této povinnosti, která by se zdála samozřejmou. V některých případech jméno překládajícího, který se těší známému, osvědčenému, po případě i tak říkajíc „zvučnému" jménu literárnímu, zdá se poskytovati záruku za překladatelskou práci. A tady je zklamání tím horší, řemeslný šlendrián tím neodpustitelnější.

Malý doklad k tomu. Vydávají se již delší dobu překlady spisů Maupassantových. Hlavním kouzlem drobných novell tohoto ryzího naturalisty francouzského jest jeho styl, výrazný, krátký, přesný, jasný, jeho jazyk čistý a přímo klassický. Na překladech z Maupassanta v těchto sebraných spisech — bohudík většinou do' rých, ba velmi dobrých — pracuje celá řada literátův. V posledních svazcích i Jiří Karásek ze Lvovic. Řekli byste: tento literát, o němž namnoze je rozšířeno mínění, že je znalcem francouzské literatury — sleduje ji po léta kriticky! — a o němž v naší vlastní kritické literatuře, aspoň v jedné její části, nikoli nejskromnější, platí jako axioma, že je rozený umělec stylu, pěstující kult slohové krásy, mající smysl pro odstín verše, slova, obrazu, přísnou disciplinu v umění (viz Arne Novák v Doplňcích Ottova Slovníku Naučného) — tento literát je nejpovolanější, aby nám dobře přetlumočil Maupassanta!

Náhodou jsme se začetli do 13. svazku Maupassanta (Král růží paní Hussonové a j.), z něhož většinu drobných novel přeložil Jiří Karásek ze Lvovic, a namátkou nalézáme takovéto věty: „Pamatujete se děcka, jež umírá...?" (str. 33.) — „bylo konec" (23.) — „nepokládal nutnými jemných ohledů" (44.) — „říkala hlouposti, jež se zdají duchaplné zábavným způsobem, s nímž jsou povídány" (58) — „Shledával všeho krásným" (70) — „dostaneš také svůj díl, druh po druhu" (74) — „s vystupujícími kyčli" (88) — „Myslil s hrůzou, že by mohl jí hleděti z očí do očí" (94) — „Stál ohromen, ruce sevřeny o dřevěné tyče" (na téže str.) atd. — Překlad Karáskův přímo hýří genitivy, z nichž některé jsou zrovna obludné: „opilci onoho města dostali této přezdívky" (27) — „Sleduje pohybů slunce rozsedlinou střílny" (28) — „Žádal jí za odpuštění" (38) — „dostala jsem odpovědi od matky" (50.) — „čekala jsem smrti" (51) — „Ničeho nechybělo" (59) — „chci doplniti vašich výzkumů" a „dostane od muže toho, co chce" (obojí 66), atd. atd. Tato atd. píšeme pouze, abychom neplýtvali příliš drahým místem. Komu libo, najde na půldruhém stu stránek překladu Karáskova podobných pitvorných genitivů spoustu, dvakrát, i třikrát tolik, kolik jsme jich tu ocitovali. Jenom na rozloučenou ještě: „Dovolte, bych vám připomněl své přítomnosti" (135) — „pociťoval jsem ještě trapněji sklesloati, jež mne zachvátila" (151) — a „Dostal jsem veliké rány, nebo spíše úhozu do obličeje" (165).

Řekne snad někdo, že redaktor českého vydá i spisi Maupassantový h měl spravovati češtinu páně Karáskovu? Ale kam by se poděl redaktor, kdyby neměl spoléhati ani na češtinu literáta význ..mu Kar. skova? A možná, že by se mu dostalo ještě nemilé lekce, podobné oné, kterou utržil onehdy onen kritik, který žádal na Národním divadle, aby spravovalo češtinu páně Hilbertovu. Jsou v Čechách lidé, kteří v určitých případech i špatnou češtinu dovedou sváděti na — uměleckou individualitu. *V. Kol.*

* Spisy Fr. X. Šaldy a to první řada o sedmi svazcích, počnou v únoru vycházeti nákladem „České grafické akc. společnosti Unie" v Praze. Zahájeny budou netištěným dosud románem „Osud a milost", následovati bude studie o výtvarném umění „Mezi přírodou a stylem", dále podobizny českých básníků a prosaterů „Literární medaillony", pak kniha veršů, kniha povídek a prós, výbor feuilletonů cestopisných a konečně výbor literárních úvah.

TÝDEN.

* Na den 21. ledna t. r. připadá 50. ročnice paměti úmrtí spisovatelky Boženy Němcové. 21. ledna 1862 skonala v Praze tato obdivuhodná vznešená žena a velká spisovatelka česká, autorka proslulé „Babičky", díla, přeloženého skoro do všech kulturních jazyků evropských. Narodila se 4. února 1820 ve Vídni. O příliš známé literární její tvorbě netřeba se rozšiřovati, ale jako zvláštní rys lze uvésti, že hned na začátku spisovatelské své dráhy vystihla význam ženskosti a národnosti veršovaným posláním českých ženám, kde praví, že muž má všecko — „ale outlá, slabá žena jen své srdce a — své děcko. Dítě — toto jméno sladké, ženě nebem daný dar..." Výraz pravé ženskosti jest posvěcením celého jejího literárního díla životního. Do Prahy před skonem přibyla chorá, avšak ani v těžké chorobě nepoklesla na mysli a byla duševně čila tak, že před smrtí na dva dny rozmlouvala s K. J. Erbenem o tom, co chce ještě napsati. Den před smrtí obdržela výtisk svých sebraných spisů, ale sešit rozmrzele odložila, když uzřela špatnou úpravu tisku. Nedožila se krásného a uměleckého vydání svých prací, literárně tak důležitých, že je literární historik ozařuje světlem nesmrtelných. Poslední její rukopis, den před smrtí, objevuje se na sešitě „Sebraných spisů", který věnovala sestře Franty Šumavského, právě ji navštíviví. Tam napsala: „Na památku sestře mého přítele Šumavského, Božena Němcová". Do Prahy se Božena Němcová po prvé přistěhovala r. 1842 se svým mužem Josefem Němcem, jenž byl tehdy respicientem finanční stráže. V Praze seznámila se s Nebeským, Čejkou, Šumavským, Riegrem, Tomíčkem, dr. Staňkem, s Bohuslavou Rajskou atd. a pobádáním Nebeského napsala prvé verše zmíněného již

poslání „Ženám českým“, uveřejněného ve Květech r. 1842. Putovala se svým chotěm z místa na místo a všude všímala si lidu, všude rozšiřovala národní uvědomění. Pobyla v Domažlicích, na to její muž r. 1848 byl přeložen v červnu do Nymburka a v prosinci r. 1849 do Liberce. R. 1850 poslán jako vrchní komisař do Uher, potom vyšetřován „pro politické rejdy z r. 1848“ a 1849 ze služeb byl propuštěn s malou pensí, z příčiny té pak nastal v rodině nedostatek prostředků obživy. R. 1855 odebrala se Božena Němcová na Slovensko, kde čerpala přímo z lidu s pomocí evang. faráře Samka Chalúpky a bohatého materiálu použila účelně. Vedle velkého díla „Babička“, v níž zvěčnila svou babičku na Náchodsku, vynikají půvabně idealisované, ženskou něhou provanuté „Slovenské pohádky a pověsti“, s nichž nesetřela pelu lidovosti. Její „Národní báchorky a pověsti“ jsou místy básněmi v prose, sepsány vtipně, případně a prostě, takže liší se od mnohých prací jiných autorů jakousi elegancí slohovou a současně jakousi působivostí, vzbuzující mohutný dojem. Cokoliv Božena Němcová vyprávěla, bylo přirozené, nenucené, plynné a přece vznešené, a dnešní generace literárně vytříbené mají pro autorku „Babičky“ jistě více úcty a porozumění, přes to, že minuly časy kvasného vlastenectví, než měli její současníci, ale to bývá právě souzeno duchům velikým, že pravé zhodnocení jejich díla dostavuje se teprve tehdy, až tělo v prach se proměnilo, a dílo jejich svěží trvá a přetrvá i rovy ... *K. V. H.*

* Dne 12. t. m. zemřel v Praze zasloužilý český lexikograf, Josef Rank, u věku 79 let. Na vyzvání K. J. Erbena vstoupil do služeb pražské obce a pracoval v archivu. R. 1902, než odešel na odpočinek, byl jmenován ředitelem pražské městské spisovny. Ve službách obce strávil 45 let. Budiž mu vděčná paměť!

* A. Strindbergovi se dostává 22. ledna t. r., v den jeho narozenin, národního daru 25 tisíc korun jako výsledek sbírky mezi lidem na protest proti Stockholmské Akademii následkem toho, že Nobelova cena nebyla Strindbergovi přisouzena. O

* Píše se nám: V Jeně bylo právě otevřeno před tím založené Literární museum. Jena zaujímá mezi něm. městy v dějinách literatury přední místo, bývalať ohniskem literárních snah a r. 1785 začal tam vycházeti první německý literární časopis. Potřeba zvláštního historicky literárního musea pociťuje se u každého kulturního, budoucnosti své dbalého národa, dnes také u nás tato nutnost buší na brány posud zavřené. Mnoho literárních dokumentů jest dnes rozptýleno po různých institucích a spolcích, kde snad dobře jsou uschovány, ale pro mnohého, studia žádostivého buď ne snadno přístupny, nebo zcela nepřístupny, kdežto literární museum by dotyčná studia usnadňovalo. Mnoho věcí je v rukou soukromých; někdy před zničením a zkázou bývají takové důležité dokumenty zachráněny — náhodou, ale někdy na zmar přicházejí. Z archivů v rodinách spisovatelů také se mnoho ztrácívá, jednak podceňuje se věc důležitá, jednak z nedostatku místa v rodině v prachu a neladu tlí, co bylo by vzácností, až posléze propadne vše i zkáze. Z tiskáren do stoup přijde také jisté procento rukopisů, o nichž se neuvažuje, jakou důležitost mají, a staly se i případy, jak jsem zaslechl, že rukopisy některých spisovatelů, ocitly se podivným způsobem u antikvářů, pokud autoři si nevyminili vrácení jich z tiskárny po tisku. Snadněji se vzácné památky rozptylují, než sbírají. Blíží se památná oslava pětisté oslavy smrti mučenické mistra Jana Husi a tato památka jistě případně by se oslavila co nejdůstojněji otevřením nově založeného českého historického musea literárního. Proto bylo by na čase, aby se utvořil a sestoupil komitét povolaných činitelů (a těch je dosti) a zahájil co nejdříve předběžné práce vypracováním přesného programu atd. a záhy přikročil k dílu kulturnímu, jež by bylo pokrokem na dráze osvěty k pravdě i k svobodě, k ideálům mistra Jana Husi, ke kráse života. Založením zvláštního historicky literárního musea bude vykonán ovšem skutek pro rozvoj našeho národa důležitý a spolu uctí se památka mučeníkova, protože právo volnosti svědomí bez práva na pokrok u vzdělání jest nemyslitelno. Výhod ze založení nového vzdělávacího ústavu netřeba ani uváděti, neb jistě se zachová a vyjde na světlo mnohá věc literární a historické důležitosti z rukou lidí, kteří nevěděli kam s ní před tím se obrátit, potom oheň nepohltí již, co jinak národu může býti svato. Historicko-literární museum jménem mistra Jana Husi bylo by krásným činem těch, kdo jeho jména neberou nadarmo.

Adm.

◆

Hrom do Horažďějovic. Léta Páně 1636 v pátek po Božím Těle „Jan Pelhřimovský a Daniel Táborský byvši zavoláni v místo radní, kterak jsou nenáležitě z úst svých pouštějíce proklínáním hrozným, aby město zase hrom spálil, mluviti se neostejchali. Pročež za takovou věc jejich nestydatou a mluvení proti Pánu Bohu, ouřadu i obci celé do místa šatlavního postaviti se mají, což se ihned stalo.“ —

Z archivu horažďovického.

V Praze dne 19. ledna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Růžena Jesenská:

V CHRÁMU VASILA BLAŽENÉHO.

Jak hračka nesmrtelná, úžasná
geniem pro sen Člověka a Boha vymyšlená,
šperk z drahokamů světel tlumených,
kouzelná pohádková scéna,
v níž srdce pravdivě a odhodlaně bije,
bludiště s Madonnami temně zlatá, bezhlasná,
s podivným sněním očí přivřených,
s měsíčným stříbrem závrati a harmonie,
jež vichry duše v citlivý klid promění,
veliký epos s teplem lyrického vzrušení —
a věží sen a nejodvážlivější rytmy:
Vasila Blaženého chrám . . .

Ostatky světcovy ve zlaté rakvi odpočívají,
lucerny třpytící se jako hvězdy nad ní splývají . . .
Veliký Ivan Cár tam v přítmí
deváté kaple klečí sám
hledící do soumraku očima, jež do zděšení vidí,
nehybný, jak by z kamene byl vytesán,
zbloudilý přízrak, jemuž krev, již prolil, prýští z vlastních ran,
řekami plní moře, zem ji vssává, obzor jí se opojuje,
žhne mezi ledovci a nachově ku hvězdnatému nebi stoupá,
zoufalým tempem v každou slavnost, v štěstí zasahuje
a srdce pyšně v trýznících svých vlnách koupá.

Cár zastenal a hlavou o sloup udeřil:
„Já žezlem zabil syna! On byl já. Krev jeho jako upír v ústech cítím
a srdce neustává bít, ač ubývá mých sil,
mé srdce ještě bije jako veliký zvon, nežli v Moskvě s věže spad',
a jako on se do propasti řítím — —
Hněv boží na rtech, nepřestávám Ikon celovat,
ač slova modlitby mi z mysli prchají
a stále jenom cosi přízračného vidím, vidím . . .
ať oči otevru neb zavru, stíny vzrůstají
a podléhám jim, marně vzpouzím se a stydím . . .“

A padl na tvář. Dlouho modlil se. A náhle cosi vyrušilo
pobožnost jeho: zvedl se a zděšeně
vytřeštil oči: S lamp se divné světlo lilo
jak z luny půlnoční . . . A z rakve mrtvý vstával vznešeně
a zpupně. Vasil Blažený, jenž nosil okovy
dva a půl pudů těžké na nohou? Ó, zachřestilo cos,
jak netázán když pouhým gestům člověk odpoví . . .
Ó Vasil Blažený! Ne, hrozno! Ten, jenž v jeho rakvi snil
a vstává z ní — to není Vasil, ale Gvozděv, šašek Gvozděv, jehož los
cár rozvášněný kdysi chmurně rozluštil.

Teď stáli proti sobě — cár v šat noční oděn, šašek v roucho rolniček,
rozškleben bolestně a mstivě, lítostivě . . .
Ó Gvozděv, Osip Gvozděv — při hostině carem zabit, vlék'
své podařené vtipy, žerty na řetězech Vasilových lstivě
před cára, který pod ohromnou Madonnou, jak z oblak hledící, na dlažbě seděl
jak zkamenělý. Šašek mluvil, jak by srdcem ve zvon bil,
jak živé svědomí, jak zkrušený, jenž o svém právu věděl,
jak poražený, jenž se ve vítěze proměnil:

„Hněv boží třeštil v tobě, milostivý pane,
i Šujský, roztrhán psy, jistě pochopil,
že byl to boží Hněv, jak chápu já tvé vraždy, železa, hry, žaláře,
vždyť měl jsi Anastasii a růže rozestlané
na žhoucí sny i měkké polštáře.

Proč asi tenkrát, když jsi na pskovské obnažené měšťany horoucí víno vlil,
spad' veliký zvon v Moskvě? Vzrušil tě, můj milý císaři?
Ó, přijdou záhady, jež srdce v žhavý granát rozzáří.
Jen račiž vzpomenout těch dnů, když Moskva hořela,
a bouře řvala, blesky křížily se modravé,
pod mraky dýmu propast kamenů se zavřela,
železo ve výhni se rdělo, dřevo zmizelo, měď tekla v záři jízlivé a jásavé,
v úpění lidu, v prachu výbuších se up'atňoval strašně
hněv boží; popeleištěm ohromným se stíny lidí brodily jak strašidla
nad mrtvolami, troskami, a nová osidla
stvořily hrůzou rozpoutané vášně.

V té době, víš, v tvém dvorci podivný se zjevil muž,
s hrozícím pozdviženým prstem přišel, s tváří proroka
otevřel písmo, vyřknul ona slova břitká jako nůž:
— Soud boží hřmí nad tvojí hlavou! — Z hluboka
srdce a duše hovořil. A ty ses změnil, drahý císaři,
ó, přijdou záhady, jež srdce v žhavé slunce rozzáří.
Kněz Sylvestr a přítel Adašev. Ó! ty ses postil, modlil, z hříchů kál
před celým Ruskem, srdce lásce zapálil a v dál,
v dál svítil jeho láskou. Byla nebem Rus? Ty jejím Hospodinem
neb jenom jeho obrovitým tvrdým stínem?

Sylvestr velký, krásný Adašev — proud dobroty se přes tvé nivy lil,
tvá Kazaň, Ivane, tví žhavě krásní dnové vítězství

snů zlatých, těžkých bílých mrazů, sluncí velikých,
ohromných gest a vzestupu a síly. Ó jaká krása! Zástupové tví
jak věčnost kolem tebe, vroucí pyšná báseň království, hle, žezlo v rukou tvých . . .

A pak, můj pane, nebyla to nemoc tvá, ni cesta na sever za čtyři řeky,
ni trpkost zklamána být, ani smrt tvé drahé Anastasie,
však přesycen byls dobrotou svých světců: sladký Adašev
a přísný Sylvestr, ach, svatost přílišná i ctnosti ubije.
Sylvestr dobrý vymýšlel pro všecky hříchy léky,
Adašev anděl deset malomocných denně umýval
a tys se kál a kál,
až znudili tě, ó, tys nebyl svůj, až náhle v duši tvé se vznítil hněv:
Sylvestra na pustý jsme ostrov do Bílého moře poslali,
a blouznivého Adaševa do kláštera zemříti . . .
ať jejich duše na věčnosti zasvítí!

Ó, nastalo nám, cáre, veselí, ti dva když jako soudci nestáli
před naším činem! Tys tak vážně k jejich šílení a horování zřel!

Ach, roztřeštili jsme se, císaři,
ó, přijdou záhady, jež srdce v hrůzy výheň rozzáří,
krev, oheň, stony tisíců a tisíců, a jezera
a řeky plny krve, jámy plny těl —
bez soudů zabíjeno, vřela tragedie krve, smrti příšera,
hněv boží jako mračno žhoucí nad námi se tměl.
Ó, jaká rozkoš zla, opojnost hříchem, jaké orgie,
slavnosti zabíjení, mrakoty a panichidy,
osmnáct šibenic na Rudém náměstí,
zdvižené meče katů, vřící koupele, ó, kdo to prožije!
není mu jíti pro pokání do pekel!

Mrtvoly vycházely ze sklepův, a v neštěstí
šílely davy, umíraly v hrůze zoufání a bídy,
Ikony svítily jak přízraky, a rozkaz hřměl . . .
a nové tresty bleskly. Z hlučných hostin v žaláře jsi odcházel
v krev horkou ruce ponořit. A krví žhnulo Rudé náměstí,
vzpomínáš, císaři, vždyť přes ně šel jsi právě?

Mor připlížil se, ano, velký Ivane — tvůj statný pomocník! Ó víš, jak dravě
kosil tvůj lid? Zem sílu plodit ztratila,
a Moskva opět hořela, a ještě kouřila,
když vtrhli nepřátelé . . .“ Mrtvý umlknul a ústa rozšklebil.
Cár oči rozevřel, jak chtěl by do dna hrůzy zřít.
A šašek opět promluvil: „Na světě marně hledáš klid.
Vím, na co myslíš,“ snížil hlas, „žes vlastní rukou zabil syna.
Děsíš se? Svíjíš? Věz, jen smrt je bezpečný tvůj cíl . . .
Řveš hrůzou? Tekla tvoje vlastní krev a tvoje vina
třásla se ve hvězdách a v strašných tmách,
tisíce tisíců ubity, a poslední — tvůj syn, tys jeho vrah,
vrah všech a synův, který s tebou ubíjel a hýřil,
do srdcí poděšených s rozkoší a smíchem ocelí a ohněm mířil.

Ó, marně hlavu rozrážíš o tvrdý kámen,
voláš o smír do sfér mlčících a nepohnutých hvězd,
a marně trháš roucho s vyhublých svých ramen:
Godunov čeká v Kremlu: Syn tvůj mrtev, mrtev jest.

A tys ho zabil, tys ho zabil, císaři,
ó, přijdou záhady, jež srdce v krvavý sen rozzáří.
Ó, nelze z hlubin srdce krve zadržet,
potřísněn její kletbou sedíš tu jak šílenec . . .

Pojď, zahřeji tvé ruce studené, já jsem ti odpustil,
ať zvoní všecky zvony, tisíc žlutých voskových ať září tobě svěc,
až budeš mrtev. Pojď, já jsem ti odpustil,
já, kníže Josip Gvozděv, šašek, slyšíš? Zemři neproklet!
Ó, slyš mne — jdi! Až budeš doma v klidu vonných chvil,
blesk zapálí tvou ložnici při slunci plamenném,
výstražný bude slyšán hlas a spadne kámen s nebe podivný
s nápisy tajemnými! Jdi a čekej v žalu svém
onoho zázraku a jeho konce s trýznivými sny.

Rozbiješ onen kámen? Plamen uhasíš?
Bojíš se? Neboj se, jsem Gvozděv, nejsem Vasil Blažený
ó, to byl všecko žert: Jsem pouze šašek, šašek, víš?
A Rudé náměstí a smrt — to příliš straší,
ty, velký, všemi, které mučil jsi, ty velký, zmučený,
ne, neposmívám se ti, já jen pokračuji v družné veselosti naší.
Jsem přece šašek, třebas mrtvý, drahý císaři,
tvůj život ohnivé je nebe, zkrvavená řeka,
ó, přijdou záhady, jež srdce v žhavý kámen rozzáří,
jdi domů, jdi a umři, Boris Godunov tam čeká! . . .“

A šašek zachechtal se ponuře a rolničkami zachřestil,
shroutil se jako tenkrát při hostině, zmizel, jak by nebyl. Ivan zděšen skryl
zsinalou tvář do roucha svého řas
a dlaní ztlumil srdce, srdce strašně bušícího hlas . . .

A nad Vasila Blaženého rakví pevně zavřenou
lucerny nepohnutě visely jak hvězdy ve tmě tonoucí,
Madonny s vysokosti klenby dolů blahosklonně hleděly,
jak do propasti světa s věčně věčnou proměnou,
nejsoucích křídel tajuplné písně tiše šuměly,
hodiny odbíjely vážné, odměřené veto v jitro budoucí.*)

⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

V jeho očích by neklesla, naopak ohromně získala, že se něčeho odvažuje, že on jí stojí za to. Ach, on by pro ni zahodil vše, obětoval se celý, jeho láska zaplaví celý její život stálostí a věrností. Nikdo před ním tak hluboce nemiloval a nikdy žádná žena to ani nepochopí.

Touhou až ho srdce prudce zabolelo. I na silnici ticho, na silnici až k městu pusto.

*) Viz poznámku v rubrice literární.

Ach, proč ona nejde, nedbá ohledů na sobecký, závistivý svět? Proč nepřišla jí myšlenka, podati mu neočekávaný důkaz lásky? Nyní, kdy už jsou zaslíbeni?

Schwert rozepial kabát a stíral pot, jenž mu vyrazil na obličeji a krku. Šel pěšky, za povozem, jako by tak mohl cestu prodloužiti a čekal — čekal. Na silnici až k cestě držovické ticho, pusto.

Trpkost a lítost vnukala mu plány kruté — ani se u Buriánků nezastaviti, jeti dále, do hostince, *k* cizím lidem. Buriánkovi vždy ho zneuznávali, podceňovali, uráželi.

Skryl se ve voze. A již klepotaly mu do sluchu stavy tkalcovské tlukotem procházejícím i dvojí uzavírkou okenní. Tkalci, chudina nedosytá, neoblíkaná, parobci.

Zvony od Milosrdných zahlaholily, přátelsky, konejšivě a tak známým, milým hlasem. Zvaly k pokoře, skromnosti, službě bližnímu. A k nežádostivosti. A starý, známý zvuk vzbudil v něm i známé, dávné city.

Schwert smekl. Bylo poledne. Pokřižoval se. Angelus domini nuntiavit Mariae . . .

Rozněžněn modlil se za zdar své lásky, která, jak cítil, stala se podstatnou a ne neušlechtilou složkou jeho života. Dětská víra a odevzdanost do vůle Boží zachvěly rozbolestněným nitrem, ztišily žaly a hořkost vytlačily z očí slzami. A již cvakot stavů zněl mu vesele, vybízivě, osnovy otáčecí přibručovaly k tomu jako dudy, soukače bzučely a sem tam přibarvil se šum zpěvem dělníka a vše splývalo v radostný chorál tkalcovské práce.

Všecek rozjařen jako po přeháňce vyhlížel Schwert z vozu a v brzku zazelenal se mu mechem šindelový krov chalupy Buriánkovy. Před domem čekal Josef. Nu, alespoň ten! Vůz stanul a Josef pomáhal kočímu snésti kufr Schwertův. Josef uvedl pak Schwerta do „světničky“, kde měl host noclehovati. Na okně stály květináče s muškáty a mořskými cibulemi.

Zde přivítala i Lenka svého snoubence a sem přišli i ostatní členové rodiny. I bázlivá Mína podala Schwertovi ruku a zůstala u něho na podiv všem. Jednu suchoučkou ruku položila na koleno Schwertovi, druhou na hlavu běločernému psu Neronovi. A neodvracela smutných očí od veselého Schwerta.

Všichni se rozhovořili, jaksi proti zvyku. Jako by Schwertovi dřívější nemluvnost chtěli vynahraditi. A neměli nic proti Uhrám, považovali to za přirozené, aby Schwert šel za chlebem. Lenka po prvé ho sama důvěrně oslovila.

„Václave —!“

„Leni?“

„Rodiče čekají — že o mne řeknete.“

„Ale vždyť jsem chtěl — už dávno — i písemně jsem tak učinil — vzpomeňte si Leni — a oni nechtěli.“

„Tehdy ne a nyní zase ano!“

„Aha — že odjíždím — abych neutekl — zase podezření!“

„Vencl! Véni!“

Schwert se krotil. Co může Leni za své rodiče? Ale to se jim podobalo. Nyní najednou si ho zajišťovali. Snad jim to nějaká pomlouvačná bába poradila.

Leni nepouštěla jeho ruky. Chtěla ho utišiti. Nuže, dobrá! Tedy officielní zásnuby. Velmi dobře! Ale dárek? Snubní prsten? Odkud jej vezme?

Až pot na něm rozpaky vyrazil. Aby běžel do města. Ale jak to říci?

Svěřil se Lence. Horlivě ujišťovala, že to nemusí být, že nebude potřebného dosti, natož pak aby žádala si šperků! Nepustila ho ven. Pomáhala mu rovnati věci v kufru. Dovedla to praktičtěji, uměla objemné věci vměstnati v místa co nejmenší. A Schwert měl dlouhou cestu před sebou. I peníze mu dala do režného měšce, jejž pevně přišila do vnitř vesty.

Schwerta pozdě napadlo, že se Lenky vlastně nezeptal, zda ona s ním do Uher chce. Už ji počal přehlédati, jako celá rodina, nenechávati jí volbu, diktovati jí svou vůli.

„Leni — co vy tomu říkáte?“

„Čemu?“

„Nu — Uhrám? Není vám to daleko od rodičů?“

Usmála se resignovaně.

„Co si můžeme pomoci?“

Srdce Schwertovo zabušilo radostně. Už se s ním spojovala. Vzal ji za ruku a chtěl ji přitáhnouti k sobě. Byli sami. Ale ona chytla se pravou rukou kufru a pevně se držela vzdálena.

„Děkuji vám, že jste se mne na to zeptal. Ale co je to?“

Vytáhla stůčku barchetu Schönweitzova a rozbalila jej. Jaká to krásná práce! řekla znalecky.

„Líbí se vám, Leninko?“

A vyprávěl jí stručně historii s Schönweitzem. Lence zarosily se oči.

„Vemte si to,“ řekl Schwert na konec.

„Smím? Budu si toho velmi vážiti. Děkuji.“

Schwert skládal si oslovení rodičů Buriánkových. Lenka, zakončivši balení, za-

vedla Schwerta do bytu, kdež byl oběd přichystán.

Schwert předstoupil před otce Buriánka a oslovil ho česky.

„Vážený pane mistře i paní mistrová! S pomocí Boží podařilo se mi dosíci toho, oč každý občan dospělý, toužící si založiti vlastní krb rodinný, se snaží, totiž zajištěného postavení ve společnosti lidské. Zde tímto dekretem, podepsaným presidentem vrchního zemského soudu v Prešově Kampfem, ustanoven jsem definitivním diurnistou při témže soudě, s měsíčním platem 30 fl., s vyhlídkou na urychlený postup za akcessistu, officiála a výše. O tento dekret se opíraje, dovoluji si vás, ctěné rodiče slečny Magdaleny, dívky, které jsem se naučil vážiti pro její skromnost, pracovitost i skrz na skrz počestnou a zbožnou povahu a která jediná může býti mi milovanou družkou života, prositi o ruku této své vyvolené a o dovolení ke sňatku manželskému.“

Schwert zpotil se pronášeje tuto improvisaci a rodiče Buriánkovi pohlíželi na sebe v rozpacích. Patrně české této řeči mnoho nerozuměli, dosud hovoříval s nimi o vážnějších věcech německy.

Otec Buriánek se vysmrkal hlučně a šňupnuv si, pravil rovněž po „moravsku“:

„Pane Schwert — známe jich dobře — jejich žádost je nám velkou, velikou poctou — ale včil — nic ve zlé — živobytí je drahé — třicet zlatých měsíčně — a — a jedno druhý, od nás nemůže Leni ničeho očekávat —“

„Počkej, Andres —“, přerušila manžela matka Buriánkova. „Poslouchají, pane Schwert, děvče mé, kromě těch hadrů, prádla a peřin nepřinese jim žádnou pomoc. Hotových není, na chalupu dluh neuděláme a pak máme dětí moc. Řemeslo už také nejde. Tak, aby se nemýlili.“

„Promiňte, paní Buriánková,“ odvětil Schwert, když se matka Buriánková na něho zahleděla, „nikdy mne nenapadlo počítati na věno. To bych se byl tam, mezi Němci už mohl oženiti. Ale kladu váhu na to, aby muž a ne žena vydržoval domácnost.“

Matka Buriánková spokojeně přikývla a dodala: „Já jenom proto, aby měli čas, si ještě vše rozmyslit.“

„Už je rozmyšleno a trvám na své žádosti.“

„Tož mohu jim říci za Lenku, ne jako její matka, ale jako bych byla její důvěrná kamarádka, že děvče —jich má rádo upřímně a kdyby to bylo na ní záleželo, už by dávno byli jejím mužem.“

Schwert políbil matce Buriánkové ruku.

„Nu, nechají jen, není to má zásluha, to přichází od Boha, ať chceme nebo ne. Ale to bych jim také radila, jako náš tatík, aby to tuze nehnali.“

„Počkej, Anna,“ přerušil zase ženu otec Buriánek. „Vždyť jsme panu Schwertovi jak se patří ani neodpověděli na jeho žádost. Pane Schwert, já pravím s matkou, když je v tom vůle Boží, které se nikdo protiviti nemůže, svolujeme tedy my, rodiče, abyste se, synu Václave, s dcerou mou a tuhle mé manželky, s Magdalenou, manželsky vzali. Ale ne dříve, než ode dneška za rok. To jest naše vůle.“

A přikročiv k Schwertovi, políbil ho na obě líce a totéž po něm učinila matka.

Pak zavolali Lenku, která hned při počátku řeči Schwertovy s ostatními z pokoje vyšla. Matka vzala její ruku pravou, otec pak pravici Schwertovu a vložili je do sebe.

„Dítě drahé,“ promlouvala matka Buriánková, „tuhle Vencl požádal nás o tvou ruku. Víš, že jsme mu pořádně vyložili, jak a co — i tobě, do čeho se dáváš. Ale nechtěla jsi jinak. Tak jsme s otcem k tomu svolili. A včil se polibte jako ženich a nevěsta.“

Zaplakala, i Lenku polily slze.

„Ale svatbu až za rok!“ dodal otec Buriánek.

Když se snoubenci políbili, požehnala oba dva matka křížem z kropenky.

„A modlete se, aby volba vaše srovnávala se s vůlí Boží!“

Pak blahopřála Nanka s Minkou, Josef — i Marie Machová přišla na skok.

Potom posadili se k obědu. Schwert vyprávěl o Dvoru, o presidentovi, o Hladkém, o vyhlídkách svých v úřadě. Buriankovi sdělili mu zvěst, že synové jejich proti sňatku Lenčinu ničeho nemají, což pokládali za důležito, Schwert však nikoli. Ale mlčel, aby náladu nekazil.

Štěstí jeho bylo mu posvátno a chtěl je míti tiché. Každý zlozvuk by ho bolel.

Hrdé vědomí, že proti vůli všech sám dal sobě nevěstu, dobyl jí a vytrhl ze zajetí úmorné práce, dodávalo mu vážnosti a mírnosti.

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Všichni členové střelecké společnosti horlivě se účastnili královské střelby. Střílelo se pilně den co den, rána houkala za ranou a bylo veselo. Ty dny byl vážený měšťan litomyšlský, puškař Houdek i jeho syn Antonín více na střelnici nežli doma. Trefil-li střelec na terči třetí kruh, vyletěl nahoře orel, později lev, a hned to také hlásala rána z hmoždíře; trefil-li čtvrtý kruh, vyskočil orel (lev) a po stranách terče ještě panáčkové, z každé strany jeden, a z hmoždířů zahřměly rány dvě. Zasáhla-li koule terč v samém středu, „cvok", bylo vypáleno šest ran z hmoždířů. „Cíler" přichvátal radostně a odevzdal terč kytičkou ozdobený šťastnému střelci. Hlubokou ránu pak z obou stran zalepili papírem označeným jménem toho, kdo tu ránu střelil.

Po té střílelo se dál s větším napětím, bude-li šťastný střelec přestřelen. Někdy se tak stalo záhy, někdy však až poslední den královské střelby, kdy na znamení, že je skončena, vypáleno šest ran z hmoždířů. Nazejtří ráno vyměřoval náš známý lesní kontrolor Zeman všecky hluboké rány; a měřil pečlivě, pozorně, někdy kolikerým kružidlem. Před čtvrtou odpoledne sešli se střelci v černém obleku na střelnici, kde již čekala kapela ostrostřeleckého sboru a kamž před Karlov se sjížděly kočáry; na jednom z nich přivezl jeden z obou starších starého (loňského) krále.

Rázem čtvrté hodiny střelecký starší Kašpar Vacek, mlynář z nedalekého Nedošína, bradatý, vysoko do tváří zarostlý, hustého obočí, oděn černou čamarou (svého času zemský poslanec, člen mladočeské „sedmičky"), ohlásil výsledek měření, oslovil toho, jenž měl nejhlubší ránu, prohlásil jej králem a odevzdal mu královskou odměnu, t. j. výhru šesti dukátů. Střelci provolávali slávu, hudba spustila slavnostní fanfáru, hmoždíře bouchaly.

Zrovna tak hlučně uctili prvního i druhého „maršála", když je starší dle nejlepších dvou dalších ran vyhlásil. Pak se rozdělovaly ceny. První byla královská, již uvedená. Druhou dostal první maršál, čtyři dukáty, třetí měl druhý maršál, dva dukáty; čtvrtá cena ve zlatě, dukát. Ostatních cen ve stříbře s dekorací bylo čtrnáct; z nich poslední dvou zlatníků slula „koza". Ten, který netrefil žádného „čtveráka", ač hodně střílel, stal se králem „bžund" a musil jeti v posledním voze, maje na prsou půlkrejcary jasně vyleštěné s dekorací.

Když ceny rozdány, vydali se střelci za hřímání hmoždířů ze střelnice před Karlov k povozům. V prvním, taženém dvojím spřežením vyzdobených koní, zasedl nový král s prvním starším, v druhém první maršál s druhým starším a v třetím druhý maršál s pokladníkem. Do ostatních usedli střelci cenami na prsou ozdobení dle velikosti těch cen. V posledním jel král „bžund". Před průvodem kráčela kapela ostrostřeleckého sboru, v jejím čele „plukovní bubeník" vysoký, statný měšťan, sklenář Mimra kudrnatých vlasů, s šerpou své hodnosti přes prsa a v ruce tamborskou, lesklou hůl. Kráčel vážně a důstojně, jindy čtverák a smíšek, o němž se mi snad udá později ještě se zmíniti.

Před kapelou dva jezdci, „cíler" (terčovník) Fryml, starý voják mohutných knírů, teď v obleku harlekýna, dobrý jezdec, za ním starý Bařina, sluha střelecké společnosti, jenž o královské střelbě nabíjel kulovnice, špatný jezdec; proto měl koně vybraného, t. j. tuze hodného a ne mladého. A ještě seděl na něm jako oblouk, také v pestrém kostymu, v ruce nabiják koudelí omotaný, znak to své hodnosti. Školní mládež, tím časem ze škol se vyrojivší, hlučně vítala oba jezdce, zvláště Bařinu, tak hrdinsky na koni sedícího; hlučně je vítala a hlučně je provázela.

Hudba hrála, s Karlova hřímaly rány z hmoždířů, na „dolní" ulici a dál zástupy lidu, jež provázely průvod až k bytu nového krále; tu kočáry zarazily, tu nová „paní králová" vítajíc starší, jejich průvod i krále „bžund", přijímala jejich gratulace a zvala je k tabuli obtížené hojností jídel a vína. I byla královská traktace veselá za zvuků veselé hudby, jež hrála před domem. A po té traktaci druhá u prvního maršála, po té třetí, ta již rozjařenější, u druhého maršála. Tak hodovali do večera a ještě nebylo veselosti konce. Nová nastala večer na Karlově; to byla „merenda". Sešli se tam opět všichni střelci a kromě nich mnoho jejich hostí. Krále, jenž přibyl, jak se sluší a patří, později, vítali fanfarami a střelbou z hmoždířů, a posadili jej k tabuli na čestné místo; jemu po bok oba mar-

šály. Když se hostina končila, povstal první starší, bradatý Kašpar Vacek, promluvil řeč na čest a chválu nového krále a jeho rodiny, na čest a chválu obou maršálů. A král, ať řečník neřečník, musil odpovědět, poděkovat, ocenit zásluhy obou starších, připít jim a veškeré slavné, střelecké společnosti.

Pak se dali do tance a tančili mladí, starší i staří, tančili, dál pili, zpívali a stropili nejeden šprým. To trvalo obyčejně dlouho, až se již jasnilo pod stromy po zahradě kolem Karlova. A že se to střelcům zalíbilo, slavili nazejtří ještě „dozvuky", již jen mezi sebou, ale s hudbou.

Tyto střelecké slavnosti v Litomyšli slavily se až přes osmdesátá léta minulého století. Dnes už jich není, „vožení krále" přestalo. Společnost střelců však trvá posud, ale jmenuje se teď „Jednota českých střelců v Litomyšli". O staré památky a obrazy po bývalé „společnosti" stará se pečlivě.

XX.

Litomyšl jako sídlo okresního hejtmanství byla střediskem dalekého okolí, českých i německých krajin. Do Němec není z Litomyšle daleko. Hned za Benátkami rázovitou vesnicí s Litomyšlí souvislou jsou německé Litrbachy; Třenice však (Trstenice) hned za nimi zase všecka česká. Za ní dál na jih rozkládají se německé končiny tak jako na východ od německého Janova, hodinu od Litomyšle vzdáleného, až po moravské hranice, kdež mezi německými dědinami je městečko Opatov.

Poměry mezi sousedy Němci a městem byly za mých časů dobré. Dnes agitací a štvaním stalo se, že se Němci Litomyšle co možná straní. Za mého pobytu přicházeli a přijížděli hojně nejen za soudním řízením, na hejtmanství a k okresnímu výboru, ale i na koupi a na trhy.

Litomyšlský trh mne nemálo překvapil. Když jsem první sobotu po svém příjezdu ráno vyhlédl z okna, uviděl jsem tiché jindy náměstí všecko změněno. Dole pod okny šum, hluk, hrčení vozů, pokřiky. A co mne mile překvapilo, byl starý sedlák bílých vlasů v kroji, v černém klobouce, v tmavomodré kazajce, v žlutých brslenkách, a několik selek, rovněž v kroji živých barev. Toho dědečka jsem si hned načrtl.

Pak, když jsem se vydal dolů, rozvíjel se přede mnou pestrý obraz. Všecko veliké prostranství dlouhého náměstí plno lidí, plno vozů a koní, krámků a kotců. Řady vozů s obilím, u statue trh drůbeže, na pokraji podsíní ovocný trh, na podsíních rohatiny čepičkářův a ševců, krámky fajfkářů plné porculánových a dřevěných dýmek, improvisované krámky se střižným zbožím před vlastními krámy, krámky plné kop plátna pláteníků většinou od České Třebové.

Za náměstím na plácku pod děkanským kostelem a pod tiskárnou fůry, hlavně německé, s nákladem dříví měkkého i bukového, selské fůry i trakaře chalupníků plné otýpek klestí neb pytlů nabitých šiškami. Sem na tento trh, mimochodem řečeno, jsem pak také já, i za svobodna chodíval koupit si fůrku dříví. Topiloť se tenkráte v Litomyšli jen dřívím. Vzpomínám, jak bývalo příjemné za zimních soumraků a večerů přikládat buková polínka do kamen na planoucí oheň.

Všecko mne na trhu velice zajímalo, zvláště na velkém náměstí. Bylo se nač dívat, bylo co pozorovat, domácí kupce i vesnický lid. Také koní, celkem pěkného oudělku, jsem si dobře všiml. Nápadný mně byl tvar jejich hlavy, hlavně nosu. Když jsem pak se dostal do zámku a uviděl veliké obrazy hřebců z Nedošínského štítu, nebyl mně tvar koní z Litomyšlska již tak záhadný.

Z trhové směsi měšťanů, řemeslníků, venkovanů vyrážely veselé barvy vesnického kroje ženského. Mužského kroje jsem tolik nespozoroval. Sem tam kmitla se placatá, beránkem lemovaná pangrotka bez štítu, tu onde stál starý sedlák v žlutých brslenkách. Za to dost selek v kroji, českých v bělostném, nabíraném límci, „vejložku" nebo „ožidlí", i německých selek, také v šátkách na pokos a v úzkých loktuších žlutých, pestře pruhovaných, jež nosily jako táče od pravého ramene k boku divně stočené.

Nikde však, ani o trhu ani pak na vesnicích nestihl jsem už na mužích krásně vyšívaných kazajek, jak se tu nosívaly, ani dlouhých kabátů, jež jsem po prvé spatřil, dřív nežli jsem se dostal do Litomyšle, na obraze Antonína Dvořáka, na prémii Umělecké Besedy „České posvícení". Dvořák (nar. 1817, † 1881 v Praze), původně historický malíř, pak genrista, jeden z prvních malířů toho druhu u nás, pocházel z Němčic u Litomyšle. A z Němčic je všecko na tom jeho „Českém posvícení", postavy v krojích i stará jizba. Dvořák vymaloval ještě nejeden výjev z Litomyšlska. Tu se občas zdržoval, ale já jsem se s ním nesetkal. Jen některé jeho obrazy jsem tu pak seznal, hlavně genrové výjevy a podobizny,

na děkanství u děkana Šanty a kaplana P. Danielisa. Také notář Faltis, syn litomyšlského purkmistra, měl několik Dvořákových obrazů zajímavých. Z těch v mysli mně utkvěla starodávná světnice z okolí Litomyšlského, ještě s palandou. Všecky ty malby zajímají dnes hlavně svou lidopisnou stránkou, kroji a vesnickými interieury.

Vesnice na Litomyšlsku poskytly mně pak mnoho k lidopisnému studiu. Hlavně jsem si hleděl jejich roubených, zajímavých staveb, dvorců jejich i chalup, v mnohém odlišných od staveb v mé rodné krajině. Roubené stavby naše mne zajímaly už od studentských dob, jako mne vůbec vábilo vše, co našeho význačného a čeho nejspíše a nejvíce bylo možná nalézti v lidu a v jeho výtvorech. Po všechna léta, co jsem meškal v Litomyšli, chodíval jsem často a rád jejím okolím a dál k Poličce a za ni po vesnicích a prohlížel jsem si, zapisoval i náčrtky činil. O tom víc až později.

Tak seznámil jsem se s venkovem a také s mnohými rolníky na těch potulkách i v městě samém a seznal jsem mezi nimi mnohé řádné, na svou dobu velmi pokročilé muže. Rád si vzpomínám na ctihodného, bělovlasého Matěje Hurycha z Benátek, okresního starostu, na kudrnatého V. Pachtu z Morašic, na J. Lenocha z Makova, na čas také zemského poslance, rolníka nad jiné intelligentního, na Fr. Venturu z Cerekvice, na J. Plcha z Němčic.

Že, hledaje co v lidu na Litomyšlsku svérázného, jsem přede vším naslouchal jeho řeči, rozumí se samo sebou. A při tom se mi namanula ta ona figura, zajímavý charakter, která pak mně již nesešla s mysli a ožila, třeba až po letech, v některém mém díle literárním. O jedné z těch postav musím se tu šíře zmínit, abych poopravil, co v čas mých šedesátých narozenin bylo v některých článcích o ní napsáno.

Do Litomyšle často docházel rolník nápadný svým zjevem. V zimě vždy v čepici a velký, vlněný šátek otočený kolem krku vysoko přes bradu. Okraje víček měl krvavé a ústa zkřivená. Notná rána jeho protivníka mu nějak sanici vyrazila, a on, sudič, nechal ústa tak znetvořená, aby je mohl soudci ukázat a jej přesvědčit. Tím zanedbal léčení; deformovaná ústa nedala se pak už spravit a tak zůstal křivoústým. Byl nad míru pobožný, t. j. veliký pobožnůstkář, o němž se ledacos vypravovalo, jak jednal a jedná ve své rodině a jinde. Tuze rád se soudil. Proto často přicházel do Litomyšle. Seznal jsem ho dobře, a mnoho jsem slyšel o něm a jeho okolí.

Když po letech vyšlo mé selské drama „Otec“, poznali, kdo byl otce Diviška modelem. Já ovšem nenapsal holou kopii toho sedláka a jeho okolí; nicméně pak leckde a také v těch dotčených článcích hledali můj kus všechen, celý ve skutečnosti, na určitém místě, ba i jménem uváděli rodinu, kteréž byl přičiněním originálu mého Diviška prodán statek, a která prý se pak v Benátkách zakoupila. To není správné, zvláště ne o té jmenované rodině, o níž jsem tenkrát ani nevěděl.

Na konec ještě několik slov o tom modelu mého Diviška. Měl svou řeč, hlavně svou titulaturu u soudu. Kdykoliv zesnulý dr. Frant. Brauner, rodák Litomyšlský, přijel do Litomyšle, už měl v patách toho křivoústého sedláčka šedivého, jenž bůh ví jak ihned zvěděl o příjezdu znamenitého právníka pražského a také ihned se pokoušel s ním se poradit. A vždycky šel na něj také svou obšírnou titulaturou, týkající se i slavného poslance i znamenitého právníka.

Dr. Brauner míval s ním kříž a nesnadno se ho zbavoval, ačkoliv, jak známo, dovedl býti rázným a tuto svou ráznost i slovy nevybíranými projádřit.

Kdykoliv dor. Brauner přijel do Litomyšle, byl hostem děkana Ant. Šanty. I stalo se, že jednou dor. Brauner, když opět přijel do Litomyšle, byl zachvácen prudkým rheumatismem tak, že na večer musil ulehnout. Celou noc probděl v bolestech a ráno ještě nepřešly. A po ránu, když tak v tom utrpení ležel na děkanství v pokoji sám, pootevřely se dveře a jimi protahoval se poníženě i lišácky křivohubý sudič, čepici v rukou, a již ve dveřích spouštěl pokorně i lichotně:

„Veleváženy pane doktore, vzácný —“

Ale v tom do té titulatury z postele divoký hlas jako řev, plný vzteku, bolesti a zoufalosti:

„Ježíš Marjá, děkane, půjčte mně pistoli, já se zastřelím — — děkane, — půjčte mně pistoli —“

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. **(Pokračování.)**

Pán odložil knihu a se zálibným úsměvem zadíval se na dívku. Hezká byla v bílé zástěrce, po domácku měla kazajku na hrdle nedopiatou, rukávy vykasané a pod spodničkou kulatá lýtka v červených punčoškách.

„Pojď blíž, holka!" Poslechla. Posadil si ji na klín a houpal a líbal labužnicky na měkký teplý krček.

„Vím o tom, holka, přišli kácet les, prodal jsem jej. Ať, zasejeme nový. Nestarej se."

Druhého dne přinesl Šáje závdavek, peněz na tvrzi najednou bylo hojně. A zatím staré borovice klesaly pod sekyrami, skřípaly ostře píly ve smolnatém dřevě. Pan Matěj na tvrzi slyšel každé zadunění, když padl s hvizdotem a šumem větví podťatý strom. Vyšel, díval se chvíli zamračen na dělníky. Poražené, oklestěné kmeny hned nakládali, odváželi kamsi — neptal se kam. Jeho lidé z chalup nalezli tu také výdělek. Marek, Podlipný, Berka, Pivokoňský zapřáhli své kravky, pomáhali odvážet kmeny, drobnou klesť odnášely děti k chalupám. Všady voněla pryskyřice.

„Dobře tak!" myslil si, „ať také moji lidé výdělek mají!" Ale nevydržel dlouho se dívat — porazili právě velikou sosnu na kraji lesa a pán si vzpomněl, jak v jejím vrcholku jako klouče nalezl a vybral hnízdo veverek. I starou veverku chytil i mladé vybral, do ruky jej hryzla, on však nepopustil a s kořistí sešplhal dolů a ve velké kleci na půdě pak učil veverky všelijakým kouskům.

„Hle! jak buchla!" smáli se dřevorubci. „A veverčí hnízdo je tu! hej! veverky! — hej!" Dvě černé veverky zděšeny vyrazily z větví, skákaly přes poražené kmeny. Drobné děti s výskotem hnaly se za nimi.

„Co tu chceš?" pravil si pan Matěj. „Není to už tvoje, prodal jsi."

Vrátil se do tvrze, pospíchal, když zaslechl z daleka praskot padajícího stromu a hvízdavé zašumění jeho koruny, bezděky uchýlil hlavu.

I do pokoje zalehla vzdálená ozvěna z mýtiny, rány sekyr, po chvilkách zadunění země. Chtělo se mu někam daleko ujet, aby neslyšel.

„Zavolám Racka," řekl si, „aby mi koně osedlal," ale marně na Racka křičel a houkal. Proklel jej konečně do horoucí skály a zašel do komory. Byla klenutá, zdi na sáh silné, okno malé, tam jistě nevnikne praskot a úpění hynoucího lesa. Dlouho již v komoře nebyl a Havlína od včerejška neviděl — scházel staroch a s lože skoro již nevstával. Pán otevřel dvéře, horký a dusný vzduch, nasycený zápachem spáleného jalovce a různých mastí, kterými nemocného léčila Anežka podle rad zkušených lidí, vyrazil do studené síně a srážel se v oblak šedivé páry. Havlín byl v komoře samoten, neležel, stál u postele v režné košili, chytil se pelesti kašlaje a ke dveřím obrátil uslzené, zapadlé oči. Pod rozhalenou košilí zvedala se namáhavým dechem prsa šedivou srstí zarostlá, hubené, nahé nohy jeho chvěly se a klesaly.

„Co děláš, starý? proč nežíš?..." vykřikl pán.

„Nemohu —" premáhaje kašel zasípl Havlín, „nemohu — pořád slyším, jak sekyry buší — píly skřípají — stromy padají."

„Nu, což? Kácejí les. Nic víc." Pán pokrčil rameny.

„Les —! a co z Chrášťanského dvora zbude?"

„Co zbude? o nic se nezmenší. Jen stromy odvezou."

Starcův pohled vyčítavě spočinul na pánovi. „Tvůj dědeček jej sil — ten les. Říkával — dej mu Pánbůh nebe: „Nic nenechám synovi, nic nejsou Chrášťany, jen písek a vátina — ale ten les tu seju pro potomky. Vyroste. Až bude nejhůř, v tom lese bude spása." Havlín se dusil křečovitým kašlem, zimnicí ruce se mu klepaly.

„Lehni si, starý!" napomínal pán a soucitně vzal jej do náruče, vyschlé, kostnaté tělo uložil do postele, přikryl peřinou. Ale až po bradu pečlivě zakryt ubohý děd se otřásal zimou. Oči mu horečně svítily, pořád s němou výčitkou k pánovi se obracely.

„Les? les?" vzlykal jektaje rozviklanými zuby. „Už je s námi tak zle, mladý pane? už je — nejhůř?"

„Nestarej se! Klidně lež!" konejšil jej pán. „Zle je, starý hochu, nevím, zdali nejhůř. Nikdy člověk neví, kdy je nejhůř, vždycky může se dočkat ještě horších časů. Ale jen lež, nestarej se."

Nějaká otázka pořád hleděla nemocnému z očí, na zmodralých rtech se mu nevyslovena chvěla. Pan Matěj ji tušil, odvrátil se, hleděl zamyšlen oknem. Slyšel v tichu jen

sípavý dech starcův. „Zdá se, že na pasece odpočívají, není slyšet už sekyry bušit.“

„Pane! pane!“ šeptal nemocný, odhrnuje peřinu, nevyslovená otázka jej dusila. „Je už opravdu nejhůř?“ Pán se neohlédl. „Nejhůř? Lidé povídají, že Chrášťany budou prodány — pro dluhy!“ Dusil se kašlem, zvyšoval namáhavě hlas, aby pán doslechl. A pán slyšel. Přemáhal se, aby zachoval klid, ale do tváří nahrnula se mu krev. Přistoupil k nemocnému. „Kdo to povídal?“ rozkřikl se.

Havlín se otřásl. „Všichni povídají.“ — „Co?“ —

„Že Konárovičtí zaberou Chrášťany pro starý dluh, chalupníky na Konárovice převedou —“

Pán se zasmál nuceným smíchem. „Chalupníky převedou — a co já? co tvrz?“

Dlouho neodpovídal Havlín. „Mladý pane —“ zavzlykal se slzami v očích. „Což ty! což ty! Odjedeš, jako jsi přijel, na svém koni i s tím Rackem neznabohem, pověsíš si k boku palaš, vojákem budeš zase — ale co my? co my tady?“ vzpřímil se na jednom lokti. Zanícené oči jeho spočívaly na pánovi. „Já zemru — nedočkám se — ale dcera? Anežka? Co s ní ubohou se stane? Řekni mi, mladý pane, abych klidně zemřít mohl a neproklínal vlastní krev ve chvilce poslední.“

„Lež jenom, starý! upokoj se!“ pán pohladil řídké zpocené vlasy nemocného. „Neboj se — Bůh svědkem! ať se stane cokoliv, neopustím tvoji dceru.“

Zhluboka oddychl Havlín, hubenými prsty křečovitě sevřel pánovu ruku. „Ano, Bůh svědkem budiž!“ zašeptal, ale v té chvilce už zavíral oči úplně vysílen. Krůpěje potu objevily se mu na čele, sípavým dechem zvedala a propadala se opět hluboko rozhalená jeho prsa. Pán vyprostil opatrně ruku ze sevřených prstů umírajícího.

V té chvilce otevřely se dvéře, Anežka objevila se na prahu. Cosi chtěla povědět, ale pohledla k loži, zarazila se a jen prstem — důvěrně, ale ne opovážlivě — kývla na pána. Usmál se, vyšel za ní do síně.

Racek tam byl, přiběhl z paseky udýchán s divnou zprávou. Konárovičtí myslivci a hajní s nabitými flintami, čeledínové s obušky obstoupili les, hrozí dřevoštěpům, kteří tam kácejí. Správce Hofman křičí, že nedovolí, aby třísku někdo z lesa odnesl, to všechno že patří jim, konárovické vrchnosti.

Pan Matěj pohodil hlavou. „Vraníka mi osedlej!“

„Je osedlán od rána —“

„Dobře! osedlej i svého Bašu! Co koukáš hloupě? šavli mi podej! Sám si palaš najdi, pistole vezmi a nabij — jeď za mnou!“

Našel Racek palaš, ale byl zrezavělý, že z pochvy nechtěl, a v pistolích vězel ještě starý náboj od podzimku.

Pán nečekal, do sedla se vyšvihl a přes pole hnal se tryskem k lesu. Rozvlhlý sníh lítal koni od kopyt. U lesa zpola vykáceného, kde z půdy umrzlé jen pařezy trčely a borové kmeny na hranice byly srovnány, rozléhal se křik. Správce Hofman hromoval německy i česky, hádal se s dřevoštěpy, kteří nechtěli poslouchat. Byli to lidé cizí, většinou z města, neznali správce, neměli respektu. Několik myslivců, hajných a panských čeledínů stálo za ním. Na druhé straně dřevoštěpové, sekyry v rukou, klidně, jak se zdálo, očekávali, kterak všechno skončí. Ten onen kouřil z jalovcové dýmky, v tichém vzduchu kroužily obláčky štiplavého kouře. Mnoho se nelekali správcova křiku a když celý zrudlý vztekem zvyšoval hlas, až mu přeskakoval, ušklibovali se jenom a jeden druhého strkal loktem. „Ten se durdí — hu! hu!“ šeptali si, „sežral by nás a zuby nemá! Podívejte se: nemá!“ Žid Šáje, který od rána do večera tu dohlížel na dělníky, aby práce ubývalo, vykládal cosi správci, čepici mačkal, rameny krčil, přešlapoval, s nejponíženějším úsměvem klaněl se pořád až k zemi. Česky i německy opakoval neustále: „Pardon! pardon! pán velkomožný ať se nerácí hněvat — dovolí milostpán — Pánbůh ví — starý Šáje za nic nemůže —“

„Nic nedovolím!“ křičel Hofman, „pryč odtud! nebo —“ a tu zase z němčiny vypadl, „nebo postřílet dát ty chlapy sakrmentský všechny, kdo sáhnout na strom! Stromy naše! všechno naše! marš odtud!“

„Urozený pán ráčí dovolit — pardon! pardon! —“

„Hajný sem! kde jste kdo! Ke mně všickni! připravit flinty!“ komandoval správce. Hajní a myslivci hrozivě zvedli ručnice. Šáje padl na kolena, zakryl si rukama uši, zoufale křičel: „Pardon! pardon!“

Dřevoštěpové se ušklibovali. „Ale — však nebudou střílet! Kdež pak!“

„Což my za to můžeme?“ ozval se někdo z nich opovážlivě, „Poslali nás, tedy kácíme les. Nám je práce jako práce, jen když si groš vyděláme. A střílet do sebe nedáme!“

„Mlčíš ty tam, darebák!“ rozkřikl se správce. „Když já řeknu: střílet! tak střílet!“ —

„Pardon! pán urozený! pán velkomožný! pardon!“ — (Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Vašík zatím s otcem a bratrem zasedl u mísy a rendlíku a vycenil časem zuby, jako černoch v pohledu na život v klesťové boudě.

„Tos ty vybral ty sojky od rybníka?“ tázal se ho Lojza. „Se suchého dubu?“

Vašík kývl hlavou.

„Perný kousek práce,“ rozvážil Lojza. „Nechtělo se mi do toho.“

„Uvázal jsem se provazem k hořejšímu suku,“ vysvětlil Václav. „Větev s hnízdem byla trochu slabá, ale unesla pak přece.“

„Jisté je jisté,“ svědčil Lojza.

„Tak, dědečku, tu pohádku!“ cloumá mu Tonička koleny.

„Už, už — jen co sova zazvoní v lese klekání. To je teprve čas pro paní pohádku. Pustí-li se dříve do světa, je rozespalá. Přadeno se trhá a víčka slepuje spánek. hlava tluče špačky,“ žil stařec ještě v době přástevní. „Také si třeba odpočinouti trochu.“

„A vždyť jste ještě nic nevypravoval!“

„Ale večeřel, holka zlatá, a jak večeřel. Žádný král v těch pohádkách, a znám jich pěknou hromádku, neměl takové večeře jako my dnes. A co hlavního, dýmku si, chudák, žádný po večeři nezapálil a to jich vždycky lituju i když už to království a princeznu šťastně dostali a zdrávi se zase shledali. Zdali pak jste si toho všimli, holečkové, že žádný ten král neměl ve svých pokladech dýmku — jako třeba já tuhle s obrazem otce Palackého? Viděli jste ji? To je vůdce národa, děti, dobře se na něho podívejte. Otec národa. Ano. Všechna čest — jen mi ji nerozbijte. Tu já vytáhnu jen v čas sváteční a nejčkon mám takovou sváteční chvíli.“

„A co dělali ti králové, dědečku, když neměli nic na práci?“ ptal se Václav, utřev rukou ústa po večeři.

Stařec, znající tolik králů, se zamyslil.

„Nejspíše nic, hochu.“

„To já také vím,“ smál se Václav, nacpávaje si krátkou dýmku, „ale my si v takové chvíli zakouříme. Co oni, chudáci, dělali?“

„Vida kluka, už má ten bezbožný cumel v ústech,“ ukázal ve smíchu dědeček, „a to začne chytře s králi, abych nehuboval. Ne, to je dnes svět úskočný, samá faleš a nástraha na nás, staré lidi.“

V boudě zahoukla sova.

„Slyšel jste, dědečku, pohádka už smí do světa!“ upozornil Vašík.

„Taky jsem ji slyšel, chlapče, taky, je nějaká mladá ta sova, to je vidět hned, ještě neopeřená, no, ale když se ozvala, ať si! Co pak? co pak? Ty snad také ještě na pohádku?“ obořil se žertovně na vnuka, uléhajícího k nim s dýmkou v zubech. „I tohle přece —“ smál se, rád jsa tomu.

„My přijdeme, tatínku, s Petrem také na kousek,“ křičel od milíře syn s dlouhými svislými kníry, „nechte také něco pro nás!“

„Inu, pro mne, tedy ať už poslouchá celý les,“ rozjařil se stařec. A les opravdu poslouchal. Tak bylo pozorno, že bylo slyšeti pád ulomené snítky červem odhlodané. Oheň před boudou již jen žířil v rudém uhlí. Václav přihodil na něj náruč polen, tak že se zase vesele rozpraskal jako bič mladého vozky a osvítil lesní hlubinu.

„Tak byl jednou jeden král —“ předvedl starý Popelář na jeviště první korunovanou hlavu z celé té „hromady“, kterou tak dobře znal.

„Hezky nahlas, tatínku, ať slyšíme všichni!“ rozlehlo se od milíře.

Tonička měla plavou hlavu položenu na kolenou dědových a dívala se na planoucí oheň, jehož šlehy osvětlovaly brzy větší, brzy menší dílec lesa. Oheň stejně přitahoval i zraky Lojzovy, jenž seděl objímaje si rukama kolena, i Rudolfovy, který ležel na boku na hromádce klestí. Vašík se opíral zády o boudu a hladil dlaní Čertíka. Oheň a prázdná, černá od drobného uhlí prostora lesní byly jevištěm pohádek Popelářových. A pověst jeho byla zasloužená.

Rudolf poznal nyní pravé kulisy pohádky. Lesní bouda z klestí, pronikavá vůně pryskyřice, kouřící mohutný milíř s černými stíny uhlířů, jež se brzy dloužily, brzy mizely, jasně ozářená ohněm prostora pod stromy velikány a kolkolem na vše strany a ve výši příšerné temno, brzy couvající, brzy se blíže přikrádající, a to těžké, strašné ticho, jež hltalo chtivě každé starcovo slovo jako hlubina vodní kámen do ní hozený! Toť byl opravdový pohádkový svět, do něhož byli všichni strženi, jako by zmizelo vše jim potud známé, jako by pod patou zmizela pevná půda skutečnosti a oni padali kamsi v cizí svět. Byli to ještě oni sami? Fantasie pracovala

přímo plasticky a duše zmítala se celou skalou dojmů: soucitem, nadějí, láskou, hrdostí ze zdaru, opojením z vítězství, hrůzou, strachem i smíchem, královským pocitem moci a bohatství, i spokojeností ze spravedlivosti, která vším vládnouc na konec všechny dobré odmění a zlé potrestá.

Rudolfovým zrakům v cestě byla zlatoplavá hlavička uhlířovy vnučky. Proto o ni co chvíli zavadil a viděl, že také ona se ve chvílích vzrušení otočila po něm a po lesknoucích se očích jeho, brzy s šelmovským výrazem, byla-li řeč o nějakém zamilování neohroženého prince do krásné princezny, nebo s výrazem obav i hrůzy, kdy šlo již smělci o život. Rudolf, kdykoliv byla řeč o princezně — představoval si na jejím místě Toničku. Lojza jediný se nepohnul maje bradu položenu na přitažených kolenou a jen, nastala-li vážná krise, pozdvihl směle hlavu a zahlížel do ohně s odhodlaností a bystrým přemítáním Dědeček Popelář překonával dnes sám sebe. Jako principál loutkového divadla mluvil za všechny osoby děje — tu pohádkově příšerným hlasem za staré čarodějnice, zlé duchy, kostlivce, draky, loupežníky a strašidla, tu slavným důstojným tónem za hlavy korunované, které i na lože uléhají důstojně s korunami na hlavách. Tu tence něžnými hlásky dětí, zavedených do lesa, a zakletých útlých princezen. Uměl i vypočítati si pomlčku hrůzy a pak vyrazil hlasem tak, že se lekla nejen celá bouda, ale všecek bez dechu naslouchající les otřásl se v hrůze. Čertík sám v ustrašení povstav, zablafal a Vašík v pověře a leknutí třikráte odplil stranou. Mravenci jezdili člověku ve vazu a zima se udělala na zádech, jako by někdo otevřel do boudy neznámé dvéře a způsobil studený průvan.

A starý Popelář uměl nejen měniti hlasy jako dokonalý principál loutkového divadla, ale byl si i umělecky vědom, že všichni lidé nemluví stejně. Jinak že mluví čaroděj, jinak prostý sedláček, jinak drak, jinak opět král a královna nebo princezna, kteří i ve věcech nejvšednějších mluví řečí vznešenou, umělou, zkrátka královskou na způsob asi někdy chvalně známých u nás „hovorů olympských“:

„Vznešený pane můj a královský manžele,“ mluví královna, „neučinili jsme, než co kázala vaše milost. Zde psaní vaše s vlastní královskou pečetí a podpisem královské ruky. Co bylo nařízeno, hned vykonáno.“ A král ani v nejvyšším hněvu nezapomněl se snad po nějaké sprosté slovo a zaklení. Ba, i v nejvyšším rozsudku svém, s nímž je úžasně rychle pohotově dle povahy své doby, mluví poeticky: „Ať je za to ten nešlechetník o hlavu kratší.“ Je arciť vždy na pováženou zkrátit člověka, ale zvláště s téhle strany — třeba to bylo jen o hlavu. — —

Pohádka je jistě část literatury nejroyalističtější a nejloyálnější.

Za tó příšery mluvily pravidelně huhňavě nebo šišlavě, také koktaly, zkrátka jevily citelný nedostatek zdravé nervové soustavy a slušné domácí výchovy, nehledíc ani ke stránce morální a estetické, kde ukazovaly již zanedbání naprosté.

Sám otec Palacký na dýmce Popelářově, který snad znal těch korunovaných hlav i příšer všelikých ještě více než Popelář, poslouchal pozorně, přemítaje asi — jak se ty dva světy, o nichž vypravují — on a Popelář — shodují a rozcházejí. Také v jeho světě bylo mnoho zápasů, strastí i radostí — pláče i hrůzy. Jen škoda, že to nekončilo vždy tak šťastně a hlavně spravedlivě! Starý Popelář opatrně vyklepal a zase nacpal dýmku s velikým dějepiscem a neméně velkým člověkem a v té chvíli pohádkového ticha, do něhož popraskával čadící milíř, bylo slyšeti jednou lehký pleskot velkých perutí a zašumění větví v koruně jedle, na něž cosi usedlo. Netopýři přeháněli se co chvíli vlaštovčími zákmity v polostínu, lapajíce bílé noční můry, letící k ohni.

A zase nějaký princ vystoupil na jeviště. Již v mládí nešťastný, v uhlířské chatě vychovaný, otrhaný, chudobně jen živený. Vlastní matka ho odstrčila. I o život mu šlo, tak že se musil skrývati před ní — čarodějnicí.

Rudolf hledá zase zraky Toniččiny, ale plavá hlavička její visí již dědovi mezi koleny. Nelituje již nešťastného prince v uhlířské boudě.

Dědeček jí klade hlavu měkčeji na houni vedle sebe. Publikum se tenčí. Zájem Rudolfův také nějak ochabuje. Zápasící a právě cosi hrdinského deklamující princ se mu ztratil kamsi a místo něho vidí Pohádku s plavými vlasy Toniččinými, jejími zoubky a důlky šelmovskými ve tvářích, a s korunkou na hlavě.

Ubohá Pohádka bloudí. Vyšla si do lesa dříve, než ještě zazvonila sova lesní klekání. Proto snad se mu víčka tak lepí. Zdaleka slyší zvuk jako zvonku večerního. Právě mluví drak. Surově a krutě, ale Rudolfa to již nedojímá. Má víčka tak slepena, že by je snad ani těmi čtyřmi páry koní z pohádky nerozevřel. Hluboce ještě vzdechl a ustoupil také z publika. Lojza mu s úsměvem nakoukl do očí.

Vašík za boudou zachrápal tak, že až Čertík se probudil a vztyčil ostražitě uši.

„Ty vydržíš nejvíce, chlapče,“ usmál se stařec na Lojzu. „Ale ty jsi už tu pohádku slyšel tolikrát. Já přestanu, co?“

„Ne, strýčku, jen dopovězte‘ Od vás ji vždycky zase rád slyším.“

Stařec mu pohladil hlavu a dal si záležeti i na jediném posluchači. Pak uložil opatrně svou sváteční dýmku, rozestřel koňskou houni po klestí a ve chvilce slyšeti bylo jeho bohatýrský chrupot. Lojzek usínal poslední hledě na tmící se pohádkové jeviště, před chvíli ještě tak bouřlivě oživené.

VIII.

Brok stojí na hrázi u rybníka a štěká skoro tázavě. Lojza plave tiše ve vodě a Rudolf se špláchá na kraji.

„Byli jsme u Popelářů, na pohádkách —“ vysvětluje Lojzek a Brok kňučí a bije ohonem o zemi — jako by řekl: „Aha — to věřím!“

Rudolf stříká na Broka, který se otřepává a nevrle vyštěkuje — „Dej pokoj! — i dej už přece pokoj!“ povídá mu. Také kočka hřející se na ranním slunéčku vyskočila si raději na lísu vrat, aby byla chráněna před rozpustilcem. „Kdyby se raději pořádně umyl,“ přála si, lízajíc si packu a čistíc strakatý kožíšek.

„I tisíc tenton, hoši,“ podivil se hajný netroufaje si na zápraží v blízkosti ženy pouštěti hromy se řetězu. „Tak časně doma? A už ve vodě?“

„Musili jsme domů,“ odpovídal Lojzek. „Tonička by byla beze vší lítosti dědečka připravila o kávu a vnutila ji nám.“

„No, bodejť — ty ženské —“ smál se hlučně hajný, „vždyť ona je tam hospodyňkou, to vyžle. Abyste věděli tedy, junáci, jste dnes zváni oba na celý den do myslivny. Paní doktorová vás chce taky užit a něco o lese a vašich hrdinských skutcích slyšet. Pan fořt dostal už také z Prahy pušku — má to být ještě tajemstvím — a bude s vámi střileti do terče. To je novina, co? U sta . . .“ ohlédl se ještě v čas po otevřeném okně hájovny.

Rudolf už vyrazil na hráz, až voda daleko stříkala a házel na sebe prádlo bez utření těla. Také Lojza, ač nevýskal radostí jako Rudolf, nemohl utajiti svého pohnutí. Ne že by si byl z otcovy pušky dosud nevystřelil — střílel už často úkradem a s mnohými překážkami. Ale nyní mu dá pan fořt sám pušku do ruky jako dospělému. Nabije si a střelí do terče jako velký člověk. Oči mu zářily a svalovité pružné údy jeho jevily nepokoj. Hajný se zalíbením si prohlížel syna, pak zastrčiv dýmku do brašny, vykročil k lesu. Ani slovem ani pokynem se nerozloučil, ani se neohlédl. To by byl pokládal za mazlení. A upozornit ho snad na něco? I, jeho kluk ví vždy, co dělat.

A bylo to u fořtů dnes opravdu jako o posvícení. Paní doktorová se teprve nyní dověděla, že spali v uhlířské boudě. Však to ještě bylo z nich cítit a jak! Rudolf musil chtěj nechtěj ještě do teplé lázně. Učinil to ku podivu ochotně proti jindy. Byl samá řeč, že ani nemohli poznati toho hocha. A maminky se držel, neboť jevila největší zájem a nelíčený obdiv pro jeho smělé dobrodružství a podivuhodné zkušenosti.

Neomrzele poslouchala i když se opakoval a pohádky z jeho úst působily jí nadšení. Co chvíli pohladila také Lojzu, vždy skromného, mlčícího, po štětinaté hlavě.

Nejnadšeněji mluvil Rudolf o Toničce Popelářově, kterak je hostila; jak se usmívala, jaké má drobné bílé zoubky a dolíčky ve tvářích. A ku podivu, také máteř zajímala Tonička tou měrou, že ji na odpoledne obeslala nenápadně do myslivny, aby poznala sama předmět synova nadšení.

Po snídaní se vypravili chlapci do města na velkou mši svatou, bylať právě neděle a hajný byl přísný jak ve služebních tak náboženských povinnostech.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Karel Kamínek: *„Dies irae a jiné prosy“*. Vyšlo v XVII. svazku Knihovny Lumíra nákladem J. Ottovým v Praze 1912. Stran 160 za 1 K 60 h.

Svazečkem šesti prós, jež zcela účelně srovnal si p. Karel Kamínek chronologicky, je dosti markantně vyznačen jeho celkový rozvoj literární od poloviny let devadesátých. Je možno dobře pozorovati, jak se pročišťovalo a zjednodušovalo novellistické roucho jednotlivých prós,

jak výraz nabýval určitější a tvárlivější formy, a jak i psychologické podmalování děje přecházelo pozvolna od ztitěrňujících podrobnůstek k plastičtějším a omezenějším liniím, znázorňujícím hlavní podstatu. Taková psychopathická studie *Dies irae*, napsaná hned po románě *Hříchu* r. 1896 a vyličující nám rychlý příval umělcova šílenství v den jeho koncertní premiery, může tu státi východiskem na dráze k povídkám hutnějším, přirozenějším dějově i formou podání, méně umělkovaným a umělečtějším. Ne, že by neměl opodstatnění tento druh písemnictví —: ale na p. Kamínka, jehož literární počátky spadají v bouřlivý kvas mladého dekadentství, hojně tu působilo okolí, hesla i vzory, Peladan, Przybyszewski i Huysmans, celý ten opojně suggestivní opar úpadku i mdloby, jenž dovedl o vlastní individualitu připravit i nitra dost původní a silná. A že každé pachtění po čemsi, co nám nekoluje v krvi, okrádá o vnitřní teplo a žár přesvědčení, ví každý. *Dies irae* je z těchto přepsychologisovaných, trpělivých drobnokreseb, jejichž hrdina nám zůstane chladný přes pěkné, citově i měkce nadhozené akcenty jeho zlomeného poměru k mrtvé milence. Dojmem stejně vlažným působí na nás i stylově vybroušená *Nová pohádka na starý motiv*, víc dekorační než myšlenkově přesvědčující. Něco teplejšího zaprskuje na nás však již z *Jara*, prostičkého, polonapovězeného románku zklamané venkovské dívky, anebo z novellky *Vrátila se ještě . . .*, děje dost raffinovaného, ale zachycené celkem v přirozených a prostých liniích možnosti a pravdy. Do krásy rozkvetlá dědička otcových milionů přijede po patnácti letech na rodný zámeček oslavit svatbu a zahraje si před sňatkem ještě rozmarnou komedii flirtu s mladým zahradníkem, kdys druhem svého dětství. Je to číslo, na němž můžeme dobře studovati páně Kamínkovy novellistické sklony: snahu po náladovosti prostředí, přivolávanou hlavně četnými lyrickými vložkami; snahu po originálním odlišení postav, přibarvených jistými romantickými nebo excentrickými světly; snahu o styl co možná barvitý, hybně proudící a koketně zahrávající, ne právě vždycky dobře volený a přiléhající k líčenému momentu. I *Smutná krása*, nejsložitější číslo knihy, nám dobře poslouží pro naše účely: ukázati, jak průběhem let se zjednodušovaly prostředky autorovy a jak tím nabývaly jeho prósy své plastičnosti, přesvědčivosti a života. I zde se potkáváme s rozvráceným, huysmansovsky mdlobným hrdinou umělcem, jenž úpí mezi dvěma fascinujícími klamy: života plnou krasavicí, která mu postranně uniká, a smutnou krásou churavé bytosti, jež se mu stala nedostupnou odchodem ze života. Jako Tetmajerův hrdina Anděla smrti i náš sochař umírá pod troskami svého rozbitého torsa, i on po celý život nosil v sobě stigma dekadentního neujasnění — ale prosté, procítěnější podání formální značně zvýšilo p r a v d i v o s t této postavy, jinak také dost konstruované a schematické. Pozvolný návrat k formálnímu zprůzračnění a odklon od trpělivé, studené drobnokresby znamená u p. Kamínka neustálý, dobře sledovatelný pokrok. *Fr. Sekanina.*

A d o l f D y g a s i ń s k i: „*Hody života*". Povídka. Přeložila Marie Calma. Illustroval Antoni Gawiński. Vyšlo v Brně 1911 nákladem Barviče a Novotného, stran 180 za 5 K.

Jméno ‚slovanského Kiplinga', polského Adolfa Dygasińského, vyskytlo se u nás po prvé loni, kdy Karel Handzel, uveřejnil v Laichtrově „Žni z literatur" drobný roztomilý přírodní obrázek „*Vlk, psi a lidé*" (sv. XXXI.) — a dochází zajímavého ozvuku v přítomné obsáhlejší publikaci, illustrované allegorickými obrazy Antoni Gawińského, a zavádějící nás v hluboké lesy a jaré mýtiny mezi Bugajem a Pilicí, mezi drobné ptactvo a plaché jeleny, k rudým ohňům, hořícím v tajemných nocích svatojanských, a do pestrých zábav lesních skřítků i černých běsů rozhodujících o člověkově osudu. Adolf Dygasiński, kdysi učitel a paedagogický spisovatel rozhodných sklonů positivistických, zamiloval se do svých zvířátek a bylin dávno před anglickým Kiplingem, a jeho poetické, hlubokým pochopením i soucitem vyznačené vise, polo allegorie a pohádky, polo vznícenĕ črtané charakteristiky a líčení, mají v sobě velmi mnoho slovanské měkkosti, náladového kouzla a srdečné přítulnosti. Zde není Dygasiński příliš dalek od některých obrázků svého krajana Boleslava Prusa, od jeho přírodních monografií ‚slimáků a poloidiotů' čistě slovanského koloritu. Ale v každém případě je vždycky básničtější a vnímavější, pln vroucných zájmů a lásky ke každému odstínu pukajícího poupěte i ke každé životní potřebě pozorovaného ptáčka.

V „Hodech života", poetické allegorii transformované do říše ptáků a do záhadných bydlišť lesního tvorstva, setkáváme se i s břitkou satirou a výrazně podávanou ironií, jíž Dygasińského péro umělo podivuhodně vládnout. Zračí se tu moderní člověk se svými osudy i zájmy, pošetilostmi i nedostatky, pověrami a sklony. Symbolický střízlíček myšikrúlik, básník a zpěvák života, který se neleká bídy ni hladu ni zimy, jenž je všude jako malý opeřený zázrak jenž stále zpívá i obveseluje, ať se oň pokouší sebe úporněji číhající nebezpečenství — ten je zde zástupcem zdravého veselí a štěstí života, jehož představitelem je básník. Jasno a čisto je v jeho zraku, nejkrásnějším odlesku nitra. Od rána do noci zvoní jeho zpěv krajem, kde se odehrává mezitím tisíce přeměn a tisíce dramat. Jeho zpěv a jas se vznášejí nad knihou, jíž posloužil za symbolického hrdinu a která je ve svých jednotlivých kapitolách rozkošnou, místy

přímo uchvacující básní v prose. Překlad pí. Marie Calmy Veselé nestírá pelu originálu, naopak vystihuje jej plně.

Sekanina.

* V Londýně vyšla ohromná shakespearovská bibliografie, obsahující 36 tisíc pojednání o všech vydáních Shakespeara, jak anglických, tak cizojazyčných. Jsou tam kromě toho všecky studie o Shakespearovi i prameny, z nichž čerpáno, a prameny, odkud Shakespeare přijímal látku k své tvorbě. Bibliografie tato přináší seznam všech osob, institucí, společností atd., které seznamovaly svět s dramatickými plody Shakespearovými, obsahuje zprávy o umělcích, spisovatelích a básnících, o kriticích, kteří byli činni tak, či onak při popularisování jména Shakespeara, jsou tam vylíčeny všecky spory a vědecké hádky o Shakespeara a jiné záznamy. Autor Bibliografie, William Jagger pracoval na svém obšírném díle 25 let vytrvale a dílo vyšlo v pěti stech výtisků, určených předem pro zájemné kruhy v Anglii. Americe a ve Francii.

O

* K dozvukům protestů proti stockholmské Akadii následkem udělení Nobelovy ceny Maeterlinckovi oznamuje francouzský tisk, že M. Maeterlinck se rozhodl věnovati obdrženou cenu k založení nadace pro mladé literáty belgické, rozumí se, že pro ty, kteří píší jako Maeterlinck, jenž je vlámského původu, francouzsky. Nadace bude udílena již r. 1913.

O

Kníže Osip Gvozděv byl slavný šašek a tvůrce žertů při dvoře cara Ivana Hrozného.

Kdysi při hostině polil ho cár Ivan vřelou polévkou. Ubohý Gvozděv úpěl a chtěl utéci. Ivan ho udeřil však nožem, až krváceje upadl v bezvědomí.

Rychle přivolán lékař Arnolf.

„Uzdrav mého sluhu dobrého, zahrál jsem si s ním!“ velel cár.

„Tak neopatrně, že by leda Bůh a tvoje cárské veličenstvo vzkřísiti mohlo mrtvého. Již nedýchá!“ odpověděl lékař.

Cár mávl rukou, nazval mrtvého šaška psem a veselil se dále . . .

* * *

O chrámu Vasila Blaženého, o podivuhodném chrámu na Rudém náměstí v Moskvě vypravuje legenda, že car Ivan dal jej vystavěti mistru italskému. A když ono dílo jedinečné a zvláštní bylo dohotoveno, kázal oslepiti jeho tvůrce, aby nemohl nikdy a nikde svého díla opakovati . . .

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Opožděný telegram z posvátné hory Athu oznámil nám v těchto dnech, že již dne 14. ledna zemřel v tamním klášteře Chilandaru populární mnich knihovník Sáva Chilandarac (Slavibor Breuer), náš krajan a kdysi velmi pilný přispěvatel Vlčkovy Osvěty. Na hoře Athu žil Sáva přes plných třicet let, pilně sbíraje dějiny kláštera a obíraje se bedlivým zkoumáním kulturně-historickým. Mnoho z jeho článků, namnoze cenných snešeným materiálem, vyšlo v Osvětě, mezi jiným i jedna ze stěžejních prací jeho: *Svatá Hora Athonská.* Právě nedávno přijala bělehradská akademie jeho spisy: *Dějiny Chilandara* a *Psaní archimandrita Onufria*, a učený knihovník připravoval se již po několik týdnů k nové návštěvě vlasti, do níž zajíždíval vždy po pěti letech. Smrt překvapila jej ve věku 74 let. Byl rodákem kutnohorským. Čest jeho památce! —*n*—

* Dne 21. t. m. zemřel v Praze u věku 53 let Luděk Archleb, kdysi pilný přispěvatel našich humoristických časopisů. V mládí voják, napsal knihu *Vojenských humoresek* a švižně nahozených povídek z atelierů, jisté popularity dobyl si však hlavně na scéně jako dramatický spisovatel, autor celé řady líbivých her (Maroušek, Meteor, Slavnostní schůze atd.), hraných zejména na našich předměstských a ochotnických scénách. —*n*—

❖

Zajímavé doznání učinil o sobě Jakub Červenka, soused horaždějovský, 18. dne měsíce Juli 1668 u tamního magistrátu. „Poctivý mládenec, Jan Svoboda, punčochářský, přednesl na ouřadě, že ho Červenka nazval „šelmou a jinými hanlivými nedůvodnými řečmi a žádal, aby to týž prokázal.“ Žalovaný nemohl a doznal, „že ze zlosti, nerozumu též veliké hlouposti mluvil.“ A ouřad mu potvrdil, „že se hloupost při něm v pravdě vynachází.“ Jen tím se Červenka zachránil před šatlavou.

Z archivu horažďovického.

Omyl tiskový: V předešlém (18.) čísle na str. 277 čti: v Jiráskových: „*Z mých pamětí*“ (I. sloupec 3. odstavec) Per parenthesin, místo Per parenthesis.

V Praze dne 26. ledna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Cestou měl Rudolf svým kamarádům Siouxům co vypráověti o smělém výletu na divoký západ a o noclehu v pralese u ohně v temné jeskyni, kolem níž se ozývaly hlubiny lesní skřeky krvelačných Apačů. Lojza se usmíval této nevázané fantasii, ale hoši poslouchali útržky Cooperovy divoké poesie ani nedýchajíce.

Otec prý přiveze Rudolfovi z Prahy také hračky jeho a knihy, Robinsona a Posledního Mohykána. To jim bude čísti na pastvě. A což, dá-li mu také Tři mušketýry. Ty už dvakráte četl bez vědomí otcova a také Posledního Táboritu četl. To jsou hrdinské věci. A Jih od Chocholouška. O Černohorcích — pánečku, to se podiví. „Tatínek už taky viděl jednoho Černohorce v panorámě“, pochlubil se Palivec. „Jedl syrové brambory a zuby trhal živého králíka. Byl černý na celém těle jako bota, jen oči mu svítily.“

Rudolf se hlasitě zasmál.

„On myslí, že Černohorci jsou mouřenínové. To jsou, holenku, lidé jako my a Slovani k tomu, bratři naši, jen že jsou mnohem statečnější, asi jako bývali Táborité a Husité, předkové naši. Oni vítězí v bojích s Turky, sekají je handžárem a střílejí z dlouhých pušek. Jsou chudi, žijí v samých skalách. Nevěsty si unášejí násilně a krvavě mstí sami zabití člena rodiny. Za války s Turky Češi na ně sbírali jako na své bratry.“

To dnes hoši slyšeli po prvé. Arciť, když se Rudolf v Praze narodil a vyrostl, musil konečně také něco z toho míti, vždyť kdo pak by tam jináč ještě žil při tolika nedostatcích? Lidé by se z Prahy šmahem rozutekli tak, že by zpustla docela, jak se jí jednou stane podle proroctví slepého mládence, že pojede po kamenném mostě vozka a ukáže bičem (tohle ukázání bičem je v tom proroctví snad nejdůležitější, neboť žádný vypravěč ho ještě nevynechal): „Tuhle stávala někdy Praha!“

Odpoledne bylo v myslivně živo.

Rudolfův otec maloval terč a s jedné strany mu vrčela hajného dýmka, s druhé poštěkával jelen pana fořta. Chlapci si prohlíželi malou pušku a byli plni nedočkavosti na střelbu.

Napřed zkoušeli zbraň lesník a hajný. Oba střelili dobře. Pan doktor se pokusu vyhnul žertem. Vidí prý najednou mušky dvě a to je na jeden terč mnoho.

Došlo na hochy.

Na Lojzkovu trefu otcovská dýmka se rozvrčela tou měrou, že se až Brok znepokojil a uši zdvihl.

„Jako by střed kružidlem vyměřil,“ ohlásil pochvalně pan fořt. Lojzek zahořel ve tváři a odvrátil se. Horní krátký ret se mu nervově škubal.

Rudolfovi se třásly ruce před ranou. Dvakráte odložil pušku vida, že mu cíl skotačí před muškou v pravo a v levo. Zrudnul, vzdychl z hluboka a usmál se v rozpaku.

„Tohle by si mohl dovoliti jen na zajíce v loži,“ podotkl hajný, „jinak by každý ušák ztratil trpělivost . . . Cíl se má pevně zachytit — a bác, než se rozmyslí —“

Rudolf poslechl a vsadil kuli do prvního kruhu těsně k černému. Tentokráte si jelen neodepřel pochvaly hned po ráně. „Je vidět přece jen lesní krev,“ uznal hajný také pochvalně. A již druhou ranou byl v černém. Toho jásotu! Neodolal Rudolf a běžel se matce pochlubit. Tu uviděl Toničku Popelářovu. Máti jí právě načesala plavé vlásky v moderní tehdy účes a vetkala do nich tři květy čekanek z kytice

polní, jíž si Tonička byla cestou nasbírala. A na šíji jí pověsila šňůru pravých mořských korálků, které jí dala darem.

Tonička radostně se smála až se jí důlky ve tvářích prohloubily. „Máti, pojď se, prosím tebe, podívat — pojďte se všichni podívat, já trefil jako Sokolí Oko do středu terče. Zcela jako Lojzek."

Paní doktorová myslila, že chlapec žertuje a všecka trnouc bázní, šla za ním.

Sepiala ruce mlčky v pronikavé výčitce. Sám otec dává dítěti do ruky vražednou zbraň; strýc ji nabíjí a hajný, starý člověk, který by už mohl míti také rozum, asistuje u toho, jako by se věc rozuměla sama.

„Myslil jsem, že bouřka přijde později, drahoušku," odpověděl doktor žertovně, vyslechnuv všechny výčitky a možné předpoklady neštěstí — „ale když tu jest, budiž, nezalezeme pod střechu. My jsme, drahoušku můj," — vykládal, „jak nás tu šmahem vidíš, myslivecká krev, lesní muži. Už když jsme lezli po zemi, mívali jsme snad v rukou zbraně a tuhle Pepík jinak se neupokojil a neusnul, než když mu starou bouchačku dali do postele. Kdy jsem já začal stříleti, to věru ani dobře nepamatuji a nikdy se nestalo, aby mne byl otec proto býval káral nebo varoval. Nyní odcizil jsem se už lesu a svým zkušenostem tak, že opravdu sám nepochopuji, že tomu tak býti mohlo a že to otec dovolil. Já bych to nyní sám u Rudolfa nijak neučinil, ač už je schopen zbraní vládnouti a rozumu by mohl míti dost, abych mu palnou zbraň svěřil bez dohledu.

Stejně bylo s ostatním. Mohl jsem lézti na co jsem chtěl, i na nejvyšší strom nebo na skálu pro hnízda, a na hladkou máji pro mlsky, až se vršek tenký ohýbal, otec si toho nikdy nevšiml. Nikdy se neptal, kde jsem se toulal. Já bych už o svého kluka strachy trnul, když leze na plot, že se na něm nabodne a ptám se po něm hned, jak ho u sebe doma nevidím. Rozhodně je tím o jeho bezpečnost lépe postaráno, ale já bych snad ještě teď plakal, kdyby mne rodiče byli tak zkrátka drželi, třeba k mému nejlepšímu dobru. Není pochyby, že lezení vede k úrazům, že střelbou se mnohý už zranil a zabil a samostatným jednáním bez dohledu mravně poškodil, ale, drahoušku, nezdá se ti, že jsme tyrany svých miláčků? Kam by to vedlo, kdyby děti naše byly o své děti zase ještě úzkostlivější než my na ně? Umučily by je vězněním a dohledem bez konce. Zavřeme-li ptáčka do klece, jistě ho zachráníme nejen před hladem a zimou, ale i před ostřížem, hadem a střelou, ale zdaž nám za to bude vděčen? Zdaž by raději nevolil veškeru svízel a nebezpečí spojené však se sladkou svobodou? Nevidíš sama toho rozdílu, jaký se stal s Rudolfem za dva dny?"

„A nezabije se? Nezmrzačí? aby na nás celý svůj život pak naříkal?"

„Neřeknu ti lehkovážně ne. Nevím. Ale stejně hynou lidé i při jídle zakuckáním a ve spaní anebo v tanci mrtvicí, na ulici pádem tašky se střechy nebo odprýsknuté římsy, umírají po uříznutí nehtu, po štípnutí mouchy, po malém škrábnutí otravou krve. Člověku a zvláště muži jest třeba jisté odhodlanosti k životu, bez níž se stává směšným jako ten, kdo nejí ovoce peckového, aby nedostal zánět slepého střeva spolkna pecku, nebo kdo neumí vzíti do ruky nůž, poněvadž mu ho nikdy nesvěřili ze strachu, aby se nepořezal. Jest v životě všude třeba odhodlání a statečnosti. Již při prvním pokuse o chůzi se dítě zraňuje a může se i zabiti nešťastným pádem, ale kdo je proto zradí v odvaze k chůzi? Chyba jest, myslí-li si někdo, že se mu vůbec nic zlého nemůže přihoditi, ale chyba ještě větší, myslí-li, že všude nohu zlomí a vaz srazí, že všude naň číhá nebezpečí. Každý člověk má jistě svou plnou stovku štěstí, že neskonal dříve. Já se aspoň pětkráte topil, jednou jsem již visel, bezpočtukráte s výše spadl, pořezal se, postřelil, nu a přece jsem živ podnes a hodlám i dále ještě žíti. Žijeme jako voják v bitvě, kde se konečně nesmí mysliti na nebezpečí."

„Jen, pro Boha, dejte mi na něho pozor," třásla se paní.

„Zase střed, máti, sám střed —" přibíhal Rudolf všecek záře. Puška mu ještě kouřila v ruce.

„Lojzka jsem tentokráte překonal, on zasáhl jen kraj!" Objal matku a chopiv Toničku za ruku, táhl ji, ochotnou, klusem k důkazu svého vítězství.

„Vidíš, jaký je to junák?" zářil také doktor. „Jací pak by byli olympijští zápasníci bývali, kdyby je maminky takhle celý život za chitónek drželi?" hladil jí ruku.

Paní doktorová se smála svým zvláštním smíchem, při němž jí slze kapaly a ruce se třásly.

„Nebezpečí tu není," konejšil ji doktor. „Je pod naším dohledem. Těš se z jeho radosti a úspěchu!"

Stálo to ubohou paní mnoho statečnosti, dívati se střelbě. Rudolf přinesl Toničce i březové sedátko jako kavalír. Jeho máti se usmála a vyměnila pohled s mužem a švakrem.

„Naše krev," kývnul fořt. „Lojzovi by to už nenapadlo. Ten si asi myslí: ‚Máš taky ruce. Sedni si kam chceš'."

„Hanzi, pojď si taky vystřelit —" pozval Rudolf pasáka Honzíka z myslivny, běžným tehdy v Praze jménem. Viděl, kterak se přes plot dívá nadšeně a žádoucně jako do ráje. Honzík, tuze se stydě a nevěda kam a jak šlápnouti, bral pušku nabitou do ruky jako hrábě, že to bylo na strach celému okolí... Každý se zavrtěl a uhnul, když se Honzík s prstem na spoušti otočil v rozpaku s puškou okolo své osy.

„Můžeme si poznamenati zase jedno štěstí do své paměti," žertoval doktor zachytiv Honzíka za rameno a postaviv ho proti terči. Dal mu napřed obšírnou informaci, co má činiti, avšak Honzík poslouchal ji bez vnímavosti, pro hučení a zvonění v uších. Zalícil konečně, zamhouřil obě oči a spustil. Ještě držel pušku v ruce mhouře oči a nevěře, že už je všechno hotovo — tak to nějak bylo krátké a dokonce nic strašné. Honzík se srdečně zasmál. Nyní by už pálil jako starý voják, to by koukali. Však se mu ještě v noci bude zdáti o té ráně.

„Rudolf střílí jako Tell" — chválil pan fořt své švakrové.

„A Honzík jako tele —" odplil hajný, uražen do duše takou ranou. „A za nějaký rok bude už vojákem."

Tonička vidouc, že paní fořtová chystá svačinu, byla skokem v myslivně a snáší talíře a sklenky; donesla vody a na podnosu přináší kávu.

„To je jiskra — děvče", usmála se paní fořtová na muže. „Co má býti háčkem, brzy se zahne —"

„Také lesní krev," kývá fořt, „v lese je všechno mrštné."

Hajný se zvedl.

„Kam pak, kmotře?"

Hajný zastrčil dýmku do kapsy a přehodil dřínovku hákem o loket levice.

„A domů, pane fořt, domů. Musím také zaskočit ještě pod Kamence a na Studánky.

„Ale dost času na to —"

„Také doma mám něco — mhm. Tak s Pánembohem," posmekl čepici.

(Pokračování.)

Stanislav Zima:

ABBÉ DE BAILLY SLEČNĚ JULII DE SAINT-PÈRE.

SLEČNĚ SIDONII KNAPPOVÉ.

Mám napsati vám co jest poesie...!
Úloha těžká. Dva dny přemítal jsem
a v knihách pátral. Napsat možno o tom
tři velké knihy, ale ani třetí
vše nedopoví... A takových spisů
nečetla byste... Bylo by v tom mnoho
pedantství, vědy...

Dnes však před svitáním
jsem v park si vyšel. Mladé svěží ráno
červeně vzbouzelo se v modrých horách
a vánek čiperný a rozpustilý
rozhoupal snětí jasmínů: tu s větví
jak motýlkové bílých vonných křídel
slétaly květy na pěšinu. Venku,
za plotem zámeckým, kde zelená se
osení v brázdách, rozesmál se skřivan
radostí z jitra. A já shledal rázem,
že vše lze krátce říci... Poesie
jest vaše mládí! Zlaté, růžné mládí
bez bázně před zítřky, jež nezávidí,
a všemu raduje se. Krásné mládí,
s úsměvem nevylhaným na rtech, v srdci,
se štěstím bezstarostným, pohádkovým.
Rozkošné mládí: jako dnešní ráno
s oblohou modrou, vůní všechněch květů,
kdy skřivan rozesmál se a kdy v horách
se budí život růžový a vábný...

A kdyby někdo řek' vám učeněji
co poesie — nevěřte a rcete:
Mais pas du tout — těm lhářům nebo bláznům,
neb hlupákovi... Vím to,— drahá slečno,
teď, když se sklonila má šedá hlava
nad papír s verši... Hleďte: já si dones
kvetoucí snítku zázračného mládí
v ponurou jeseň... Verš můj, pohádky mé,
mé sny a radost: jsou to zbylé mládí,
ač jmenuje to krátce poesií
můj přítel, nejvtipnější člověk dneška,
Cyrano z Bergeracu...

LEGENDA O CÍSAŘI, KTERÝ NEUMŘEL.

A tohle vypsal pěkně v kronice
Adémar de Chabanes: když na konec
své pouti došel Karel Veliký,
tu do výklenku drahou mrtvolu
vložili s poctou . . . Seděl na křesle
ze zlata, jak by žil, tam čekaje
ve zlatohlavu život po druhé.
Měl meč a štít a zbroj ta pravila,
že doved davům vštípit vůli svou! . . .
Na klíně rozložil mu zbožný mnich
latinskou knihu evangelií,
by zvěděl vnuk, že děd byl nábožný
čeledín Páně . . .

Velký papež Lev
věrnému paladinu křesťanství
tu knihu svatou daroval i štít . . .

A když prý císař Otto otevřel
hrob císařův: hle, velký panovník
na židli zlaté, hrdě vzpřímený
jak neumřel by, sedí s mečem zde
a v plášti z hranostaje . . . Nebesa
císaře proslavila zázrakem . . .
Zas hrobku zazdili . . . A po letech
odvalil císař Bedřich svévolně
veliký kámen. Toužil uvidět
hromádku prachu . . . A hle, na křesle
opásán mečem, s hrdým pohledem,
jak žil by, sedí Karel Veliký
a rukou kyne . . .

Nebyl Adémar
omylem básník? . . . Nebyl pohřbený
veliký císař jaro zelené
s vonnými květy, spící v sněhové
studené hrobce, kterou otvírá
teplými prsty slunce březnové
dětem a básníkům? . . .

RÁNO V LESE.

Po modrém nebi roztoulal se
dav bílých, drobných beránků,
jen Pan a smavá nymfa schází
mi v starou řeckou selanku . . .

Má duše zmládla, srovnány v ní
vzdor, dávný pochyb, nelady,
a hore jakby plálo slunce
z radostné, krásné Hellady . . .

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

Tryskem dojížděl pan Matěj a přímo s vraníkem zamířil mezi obě strany.

„Co se tu děje? povídám: co se tu děje?" zahoukl až se po lese rozléhalo. Pod správcem plašil se kůň, ale Hofman jako by neslyšel a neviděl. „Střílet! střílet!" opakoval prskaje vztekem.

„Kdo se tu na mé půdě opovažuje rozkazovat?" pan Matěj vztyčil se v sedle. „Hej! Racku!"

„Tady jsem, gospodine!" Racek právě se přihnal, rezavou šavli otíraje v letu o rukáv i o hřívu koňskou.

„Střílet!" sípěl Hofman, „co vy chlapi, hajní, neslyšíte? Střílet! všechno postřílet!"

Šáje plazil se po kolenou a spínal ruce. „Pardon! pardon! pán velkomožný! nestřílet! milost! moc se bojím! Starý Šáje má jen jeden život!"

„A já ti okážu, Němče, správčíku! otroku panský!" povídal pan Matěj. „Racku, po něm!"

„To je Suchý Čert! neznáte ho? Suchý Čert!" šeptali si dřevoštěpové mezi sebou.

Obrátil se k nim:

„A co vy? dáte se postřílet?"

„Postřílet se nedáme!" kdosi z nich zahučel.

„Tedy sekery vzhůru a na ně!"

Opravdu sekyry se zdvihly.

Hajní přiložili pažby k lícím — stáli řadou a mířili nerozhodnuti, mají-li poslechnout správce.

„Hurá! na ně!" křičel Suchý Čert a šavli vytasil. „Poženu já je i s tím správčíkem!"

Šáje někam se propadl strachem.

Nikdo si nepovšiml, že zatím z druhé strany lesní cestou přijíždí veselá společ-

nost na koních. Slečna Marie Franciska z Konárovic v čele, několik mladých pánů klusem za ní. A do toho hrozného napjetí na pasece, kde cvakaly kohoutky ručnic, ozývaly se podrážděné výkřiky a vyhrůžky, doletěl rozpustilý smích. Slečna Mary zastavila koně ryzáka, uviděla namířené pušky, zvednuté sekyry, šavli mihnuvší se jako modravý blesk. Potřásla krásnou hlavičkou znepokojena. „Co se to tam děje?" pravila a klusem dojela na paseku, ještě dříve, nežli hajní se rozmyslili, mají-li správce poslechnout a vystřelit. Poznala chrášťanského pána.

„Aj, pane sousede, co tu děláte?" s úsměvem zavolala. „Bože! jak jste hrozný s tou šavlí vytasenou! Zdá se vám, že jste na turecké hranici?" s takovým líbezným úsměvem to pravila, že Suchý Čert jenom do široka oči otevřel a šavli sklonil. „Co se tu děje?

Správce Hofman zadýchávaje se potlačeným vztekem po německu jí vysvětloval, oč jde. Pan Matěj slyšel, ale tak se zadíval na slečnu, že očí nemohl odtrhnout.

„Náš les! náš! náš! a všechno naše!" křičel správce.

„Můj je ten les!" konečně ozval se i chrášťanský pán pevně a určitě. „Můj, urozená slečno, zděděný po otci, po dědovi, který jej sázel. Až kam mezníky jdou. Však se pamatuji, jak za mého dětství mezníky stavěli mezi pozemky chrášťanskými a panskou půdou konárovickou. Na každém mezníku vždycky dva mladí hoši z té i z oné strany bití dostali, aby nezapomněli, kde mezník byl postaven. Myslím, že od nás byl to Pivokoňský, z Konárovic, nevím, kdo byl." Uklidnil se a šavli do pochvy zarazil.

Zasmála se slečna Mary i její kavalíři — označování hraničních kamenů po starém zvyku bylo všem známo.

„Slyšíte, správče? Pan soused má svědky, kteří jistě nezapomněli, kde jsou mezníky!" smála se. „Škoda, že vás tehdy nepřehnuli také přes kamenný mezník!"

Hofmann zesinal uražen. „Milostivá slečna ráčí žertovat!" pravil ovšem po německu ale hned zaskočil do češtiny. „Co mezníky, mezníky — kameny — nic to! naše všecko, panské. Já hájil jen panské a to je všechno tady panské —" mávl rukou dokola — „i s těmi mezníky, se vším i s tou červotočinou na Chrášťanech — s tvrzí — hm! — s tvrzí —" div si jazyk nepřekousl — „s tvrzí — fi!" odplivl. „Protože na všem je dluh, větší dluh, nežli zač to stojí!" opět po německu vysvětloval slečně. „Les, toť jediné, co za něco stálo tady v té mizerii. A teď se odvažují jej kácet —" spráskl ruce — „vždyť je to loupež!"

Mladí kavalíři při tom dobře se bavili, okazovali na pana Matěje, ptali se: „Kdo je to?" — „Das ist der Suchý Čert!" po německu řekl jim správce a odplivoval. Smáli se. „Hubený a s rozsekanou kůží! Hastroš! turecké strašidlo!"

Zajiskřil očima, zaskřípal zuby, třeskl rukou na jílec šavle.

„Ticho!" kázala slečna a vypjala se v sedle. „Ticho! zde nerozsoudíme, kdo má pravdu. Pane sousede —" obratně přitočila se na koni ryzáku k panu Matěji, až sukně její, kožešinou lemovaná dotkla se jeho nohy. „Po přátelsku, doufám, všechno srovnáme, i tuto rozepři, které nerozumím. Jeďte se mnou na Konárovice, ano?" řekla to rychle, hledíc panu sousedu do očí. „K paní matce mojí — ona vládne, ona rozhodne jistě po právu. Hodná je, neublíží vám." Podávala mu ruku, — aby podání bylo upřímnější, rukavičku svlékla a pan Matěj v rozpacích dotekl se bílých prstíčků ostýchavě, díval se na ně, byly takové dětsky něžné a mimovolně se naklonil, prstíčky políbil.

„Hle, jak jste dvorný!" zasmála se a upýpavě odtáhla ruku: „Tedy pojedete se mnou? Těší mne, že jsem přišla včas, abych zabránila půtce. Oh, vy muži, jak jste hned zhorka nakvašeni! Vy, pane správče, též! A teď prosím: klid zachovat, až jak její milost paní máti rozhodne!"

„Totiž —" dovolil si něco namítnout správce.

„Nic nechci slyšet. Až jak paní máti rozhodne. A zatím v klidu se rozejděte, v lese přestane se kácet na ten čas. Pane sousede, souhlasíte? Dobře tak?"

Šáje odněkud vylezl, po kolenou se plazil před slečnou. „Nedobře! moc nedobře, milostivá panno slečno! nedobře. Hle, zjednal jsem lidi na práci a teď mají zahálet? Výdělek je jim dobrý, doma na ně čekají ženy a děti, hlad mají. Nebudou-li pracovat, kdo dá dětem chleba? Nedobře rozsoudila milostivá panna slečna. Ať ráčí svolit, aby se dále kácelo."

„Mlč, ty psí synu!" okřikl jej správce, „co ty zde kážeš? náš je les!"

„Ach! ach! ach!" žid rozčilen mával rukama. „Les? ani pánu velkomožnému z Chrášťan nepatří, ani milostivé vrchnosti z Konárovic."

„Tak? Hofman úžasem vykoulil oči.

„Ten les já koupil — ne já, kdež pak já! ale pan Kozel, soused kolínský, a Šlomele Efraim, kantor, koupili, spravedlivě koupili — velkomožný pán dosvědčí! Ať patříval les komukoliv, teď je náš."

Slečna Mary smála se upřímně. „Tys to rozhodl, žide. Ale pro dnes kácet nebudete.“

Správce švihl jej bičem po kožichu, až se zaprášilo.

„Urozený pane!“ spínal ruce k panu Matěji. „Urozený pán ví, že les prodal, urozený pán nedá ubližovat nebohému židu!“

„Neboj se, nebude ti ublíženo!“ smála se slečna. „Ale my pojedeme, ano?“ vzala pana Matěje za ruku, jako chůva malé děcko, které vzdoruje a nechce jít. „Allons! Ku předu!“ Pan Matěj opravdu dal se vésti. Po chvilce však zarazil koně. „Odpusťte —“ řekl prostě, „nemohu, slečno, s vámi na zámek.“

„Proč byste nemohl?“

„Nebyl jsem připraven k návštěvě,“ vymlouval se, „mám jenom všední domácí šaty —“

„Nevadí — také na Konárovicích je všechno po domácku. A všední také. Proč by milý soused nemohl přijet bez parádních šatů?“ Pobídla svého ryzáka, zacvakaly podkovy.

Kavalíři její, mladí páni v drahých kožíšcích, v aksamitu i v hedvábí bavili se v hloučku, s úšklebky vtipkovali o Suchém Čertu. Neslyšel pan Matěj. Když jeli kolem nich, rozchechtali se panáčkové. Slečna Mary hněvivě po nich šlehla očima, sevřela rty, tušila, čemu se smějou.

„Pospěšte si, pánové, kdo chcete přijít k obědu, poledne už bude! oplatila jim pohrdavě. „Mne doprovodí laskavě pan soused.“ Nedbale kynula ručkou. „Adié!“ Z hloučku oddělili se dva páni, pobídli koně, klusali za slečnou. Ale nedohonili jí. Jeden nakadeřený, napudrovaný, hebký jako panenka v malovaném fráčku s drahými kožešinami, druhý starší a černý jako cikán, s očima vyvalenýma, s vyčnívající spodní čelistí, s velikými zuby pod ohrnutým rtem, širokou plecí, s hlavou vraženou mezi ramena.

Slečna se ohledla, co u lesa se děje. Šáje měl tam teď hlavní slovo.

„Nu, nějak se tam už dohodnou!“ mínila a spatřivši oba pány za sebou tázala se: „Máme počkat na ně? ale raději ne!“ odpověděla si hned s trpkým úsměvem. „Pobídneme koně, pane sousede. Znáte ty dva za námi? Mladší, vyfintěný a sladký jako marcipán je pan Mirko ze Solopisk, nevlastní můj bratranec a ten druhý je Leksa Bujákovský ze Knurova —“ Otřásla se při tom jménu. „Nevím proč, ale bojím se ho. Strašně. Zdá se mi, že toho člověka do cesty mně přivedl Osud s nějakým zlým úmyslem. Netušíte, že ti dva jsou moji ženichové — nápadníci totiž. Paní matka soudí, že už jsem dosti stará ke vdavkám. A Mirko, hlupáček, vzdychá a povídá mi o hvězdách a Leksa Bujákovský jenom o psech, o soubojích a hospodských rvačkách. Paní matce se nápadníci líbí, jsou z příbuzenstva a bohati. Škoda, že se paní matka nevdává sama, — ale to já! to já! to mne prodávají a neptají se mne —“ Vynucený smích její nadobro zlomil se v utajené zavzlyknutí. Odvrátila na chvíli hlavu, aby jí soused neviděl do očí, a pobídla koníka. Ale hned už zase žvatlala vesele a bezstarostně jako dítě. Vyjeli z lesa na vysokou pláň, dole pod nimi rozkládala se zamžená rovina, stíny roztrhaných mraků táhly se po ní, zasvítilo tu a tam po stráních, po vzdálených kopcích, sluníčko mlhou vysílajíc dlouhé prameny paprsků. Vlažný vítr vál od jihu, řeka hluboko dole mezi vrbami a topoli rozhlodala místy led a rozlévala se po něm černým proudem.

Na červené vížce vesnického kostelíka zvonili poledne.

„Právě včas! Však paní matka nerada čeká!“ smála se vesele slečna. Projeli cestou mezi chatrčemi, které byly nové, z borového dříví, ještě nevyschlého; nedávno hořelo tady. Po trámech svítila ztuhlá pryskyřice. Panský dvůr se zámkem pevně stavěným, s hospodářskými budovami byl nad svahem, nad zasněženými vinicemi, otočen vysokou zdí. Když pan Matěj za slečnou zajížděl širokou branou do nádvoří, všiml si maličkosti, ale významné. Hejno vrabců přeletovalo po střechách od chléva ke stodolám. Ani ho nezajímalo, že od stodol se ozývají cepy, po vrabcích se díval. Hle, na Konárovicích mají vrabce! Na Chrášťanech se ani vrabci nedrželi, neměli z čeho žít!

Několik hochů přiběhlo, aby koně obstarali. Slečna seskočila lehounce, dříve, nežli pan Matěj vzpomněl, aby pomohl. Pohladil svého vraníka po hlavě, po šíji jej popleskal, nemohl se zbavit jakýchsi rozpaků. Jako by v zajetí byl, jako by násilím jej vlekli přes práh. —

Několik schodů vedlo ke dveřím pod přístřeškem. Slečna Mary vyběhla po nich, brala už za kliku těžkou, mosaznou, ale ohledla se, úsměvem pobídla hosta: „Pojďte, pane sousede, představím vás paní matce!“ a docela po sousedsku vzala jej pod paží. „Nebojte se, u nás není žádných ceremonií, žijeme tu po starodávnu, uvidíte.“ Dojel také už mladý Mirko, dojel i pan Leksa Bujákovský. Mirko se smál jako dítě, když chtěl seskočit s koně,

ostruhou uvázl ve třemeni, vlastní neobratnosti se smál. Po jedné noze skákaje chtěl rozesmát i zámeckou slečnu. Leksa šlehl po něm vztekle očima. „Hlupák!" zahučel, „šaška ze sebe dělat! Slečna Mary z nás obou věru dosti už si bláznů nadělá!"

Zámeček byl vystavěn prostě ale bytelně na základech bývalé kamenné tvrze. Dlouhou chodbou klenutou vedla slečna Mary hosta, po stěnách přibito vždycky dvé a dvé perutí orlích, jestřábích, sokolích a jiných dravců, trofeje lovecké. Hezká, štíhlá služka či komorná v běloučké zástěrce na modré sukni vyběhla odněkud slečně vstříc jako myška tichounko. „Její milost už čekat ráčí!" zašeptala.

„Vedu vzácného hosta paní matce!" řekla slečna, „pomoz pánovi z kožichu." Pan Matěj dosti šťastně zbavil se kožichu s přispěním hezké služky, podíval se pak po sobě — mrzelo jej, že nemá svůj božíhodový karmazínový kabát, ale kdož by byl sám pomyslil, kam dnes půjde. Slečna vzala jej za ruku, vedla ho: „Jen za mnou, pane sousede!" usmála se naň. Otevřela nejbližší dvéře, vstoupila do veliké šeré světnice. Bylo tam několik kolovratů, kupy koudele po podlaze, vřetena s konopnou přízí. Celý houf děvčat dorostlých i dětí dosud. Vstávaly právě od práce; vysoká stařena v bílém čepečku, v černém hedvábném, ale už napolo zpuchřelém šatě uprostřed rozkazovala: „Ukliďte! zameťte!" hlas její byl měkký a třaslavý a přece rozhodně velitelsky zněl. Jako by si byla vědoma, že každého zašeptnutí jejího bude poslechnuto. „Ejhle, paní matka moje!" řekla slečna hosti. „Paní matinko, hleď, koho ti přivádím!" Stařenka se otočila, zvedla zelené krátkozraké oči k neznámému. „Pan soused z Chrášťan — myslím, že's dávno sobě přála s ním promluvit." Pan Matěj hluboko se uklonil.

„Ano, dceruško, velmi jsem si přála. Jste vítán, pane sousede!" oslovila jej přívětivě stará paní a podala mu maličkou hubenou ručku voskově žlutou. Stiskl ji lehce a opatrně, ale stařenka zvedla ruku k jeho rtům. Políbil ji tedy. „Jsem ráda, že jste přišel, promluvíme si. Ale teď k obědu. Rozino, leť, na stůl polož ještě jeden talíř pro pana souseda — vedle mne. A pojďme! hlad mám sama a vy mladí jistě též. Kde je Mirko a pan Leksa?"

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXI.

Počátkem r. 1875, v lednu, uviděl jsem poprvé studentský ples, tenkráte v Litomyšli nejpřednější. Studenti nejvyšší třídy pořádali jej ve prospěch chudých žáků a to na Karlově, kdež se kdysi také odbývaly proslulé plesy filosofské. Tento gymnasijní byl jaksi jejich dědicem. Rány z hmoždířů hlásily jeho počátek. Na můstku vedoucím přes Loučnou k ozářenému, zasněženému Karlovu stáli dva kominíci v parádě, držíce v rukou planoucí pochodně. Stará Nanynka Klapálková měla na starosti „evropu", jak říkala garderobě, nad kterouž evropou, pak když na hoře, v patře hudba hrála a mladý svět v kole vířil, sladce podřimovala.

Před tanečním sálem, v jeho boku, dlouhá, úzká místnost, jídelna; tu se pilo litomyšlské a křižovnické v láhvích, kteréž hostinský Sauter objednal vždy na studentský ples jako vzácný mok. Sál byl v prvním patře, z jídelny však mohlo se rovnou na zahradu, poněvadž Karlov stál ve svahu a vzadu byl přízemní. V sále podél zdí, zvláště v čele proti hudebnické kruchtě sedaly gardedámy. Mladé tanečníky a tanečnice vábil v přestávkách rondel v průčelí, vyzdobený draperií, zelenými keři a kvítím. Tu se mile odpočívalo v sladké únavě, tu bylo nejútulněji zvláště těm, kteří toužili přišeptnout si sladké slovíčko.

Na studentský ten ples přijížděli z dalekého okolí, myslivci z odlehlých, zachumelených myslivem se svými dcerami, nájemci dvorů s mladými ženami svými, ten onen farář z okolí jako starý student litomyšlský, hosté z Poličky, z Ústí nad Orlicí, z Vys. Mýta. Tak jsem po prvé uviděl novou společnost plesovou, v jejíž pestrosti blýskaly se i stříbrné épauletty a šňory ostrostřeleckého stejnokroje, v níž oko vábil nejeden sličný zjev dívčí a bavil i nejeden rys komiky a humoru té oné figury nebo celé skupiny. Tak bylo první rok, tak i později. Na sál zbořeného Karlova, na studentské jeho plesy, na jeho rondel v kvítí a zeleni, na pěkné chvíle těch zimních nocí jistě rádo vzpomíná mnoho, mnoho hlav dnes už šedivých.

Za nedlouho po tom prvním plese nastala mi starost. V březnu r. 1875 přihlásil jsem se u „c. k. vědecké zkušební kommissí pro gymnasijní učitelství" ke zkoušce ze zeměpisu a dějepisu pro vyšší gymnasia. K domácímu vypracování obdržel jsem otázky ze všeobecného a rakouského dějepisu, třetí z paedagogiky. Nejmrzutější byla otázka ředitele Jana Lepaře, který na universitě nepřednášel, ale byl členem zkušební kommisse. Uložil mně: „Vylíčiti snahy císařů řeckých o zachování panství v jižní Italii."

Byzantskými dějinami jsem se do té doby jen maličko zabýval. Tou otázkou dostal jsem se na pole mně hrubě cizí. Horlivě jsem sháněl prameny; na venkovském městě bez větší bibliotheky bylo to dost obtížné a nepohodlné. Vypracoval jsem daný úkol, zisk však z toho pro mne nebyl valný. Vícekráte jsem se do těch dob a do těch dějů nevrátil. Jediné, co nepřešlo pro mne bez užitku a požitku, bylo, že jsem zevrubně poznal dílo znamenitého Gregorovia. Vypracování těchto tří otázek, z nichž Tomkova byla velmi obsáhlá ač ne těžká, zabralo mně celý rok 1875.

Že o školských věcech mluvím — Téhož roku 1875 neskončil se školní rok posledním červencem jako vždy dosud a prázdniny netrvaly od 1. srpna do posledního září. Přišloť nařízení, že školní rok se má skončiti 15. července, prázdniny pak že od nynějška budou od 16. července do 15. září, prázdniny pak vánoční, do této doby krátké, ať trvají od 24. prosince do 1. ledna. Tak ustanovilo nařízení úřední vydané v březnu výše psaného roku.

Za písemné zkoušky domácí neměl jsem ani dost nálady ani dost volné chvíle k literárnímu tvoření. Před tím, prve nežli jsem podal žádost o domácí práci písemnou, napsal jsem obrázek z času Marie Terezie, ze slezské války „Oběť a pokání". Vyšel v květnu toho roku ve Světozoru. V souborném pak vydání, v knize „Z bouřlivých dob" v Laciné knihovně dal jsem mu nový titul, „Ztracenci". Kromě toho uveřejnily Lumír a Světozor několik mých básní. To byla všecka literární práce má za ten rok. Sic toho roku také vycházeli v sešitech Ottovy Laciné knihovny „Skaláci"; ale ty jsem napsal už před tím, ještě jako student, v Praze a v Hronově. O tom jsem se už zmínil v prvním díle těchto „Pamětí".

Po odbyté školní povinnosti zabýval jsem se tedy svou domácí prací k státní zkoušce. Zůstával jsem většinou doma. Pro veřejnost se mně nedostávalo času. Snadno jsem ji oželel, neboť nelákala. Bylоť za žalostných poměrů politických, za vášnivého zápolení stran staročeské a mladočeské. Urputný ten boj byl nejprudčeji, bez ohledů bojován hlavně dvěma menšími listy obou stran, staročeským „Brouskem", jejž založil Skrejšovský na podzim r. 1873, a mladočeskou „Obranou", vydávanou od r. 1874.

Zápas ten až fanatický rozeštvával i dobré známé, dávné přátely ano i rodiny. Pamatuju se, že na př. v Litomyšli vlastní bratři Císařové, oba vážení měšťané, byli si zarputilými odpůrci, František, horlivý Sokol, Mladočech, Antonín, hostinský na Růžku, vysloužilý kyrysník, Staročech. Strany se ubíjely i na poli neutrálním, v literatuře, v umění, a to nejen v Praze, ale i na venkově. Jednoho dne zastavil jsem se, jak jsem často číníval, na podsíni v knihkupectví Veselíkově. Zastal jsem tam jednoho z litomyšlských advokátů, pro nějž knihkupec Veselík právě přinesl nějakou knihu. Nepamatuju se, která to byla, než to mně v paměti uvázlo, že doktor vzav knihu do ruky a shlédnuv, že vyšla u Grégra, nebo v Grégrově tiskárně, udeřil jí o pult a nevzal si jí; zle žehnaje Mladočechům, odešel z krámu.

A pak se upíraly zraky za hranice, také na zápas, jenže ušlechtilejší, na zápas o svobodu. Vzbouřiliť se toho roku Hercegovci, když už nemohli déle snášeti krutých útisků tureckých. Sympathie všeho českého národa, všech jeho stran bez rozdílu byly při zápasících Slovanech. Já při vší své práci sháněl jsem a četl kde jaké noviny, aby mně neušla žádná zpráva z bojiště. Jména vojvodů vedoucích povstalce, Peka Pavloviče, Lazara Sočicy, Mija Ljubibratiče stala se tenkrát u nás populární. K jejich jménům připojila se pak jména dvou mladých českých dobrovolníků, kteří se vydali do Hercegoviny bojovat proti Turkům. Mne ta jména zajímala tím více, poněvadž byla literární: Josef Holeček a Bohumil Havlasa.

P. Holečka jsem tenkrát neznal osobně, povědomy mně však byly jeho verše ve Světozoru a v jihočeském almanachu „Anemonky" (1872). Havlasu jsem znal i osobně. Seznámil jsem se s ním v Praze, když jsem byl na universitě. Jednou v neděli za krásného odpoledne koncem jara ubíral jsem se na Hradčany, kdež Frant. Dvorský, tenkrát adjunkt zemského archivu, měl prováděti pozvanou společnost královským hradem a vykládat o jeho minulosti. Cestou došel jsem na staroměstském náměstí u nynějšího ruského kostela několik známých, mezi nimi také Otokara Mokrého. S ním kráčel nevysoký, útlý

panáček dost elegantně oblečený s hůlkou v ruce. To byl Bohumil Havlasa. Mokrý nás seznámil. Šli jsme společně na hrad, ale po přednášce jsme se už nenašli. A vícekráte jsem se s Havlasou nesetkal.

A tu pak v Litomyšli jsem se dočetl, že se vypravil do boje. Dychtivě jsem čekával na jeho a Holečkovy zprávy z bojiště, jež oba zasílali do Národních Listů. Havlasa se vrátil, tuším ještě téhož roku, v mnohém zklamán a zkusiv dost trampot a bídy. Z nouze přijal pak začátkem roku 1877 místo v redakci Brousku; ale již v dubnu odjel na Rus, když se schylovalo k válce ruskoturecké. To známo. A již se nevrátil; zahynul tam. Nezapadl však v zapomenutí a nezapadne. Báseň Svatopluka Čecha na jeho hrob, jistě z Čechových jedna z nejkrásnějších, jméno Havlasovo zachová.

Nedlouho před tím, než vypuklo povstání hercegovské, zemřel na královském hradě pražském Ferdinand V. Dobrotivý dne 29. června 1875. Zpráva o tom vzrušila všechen český národ. Účastenství nad smrtí posledního korunovaného krále českého bylo všeobecné a upřímné, Vídni však nepříjemné. „Přáli si, aby úmrtí císaře Ferdinanda zůstalo tak nepovšimnuto, jak také byl jeho život na hradě pražském.“ City české Prahy a city německé Vídně příliš se různily. Vídeňské noviny nedbaly vážné chvíle a bezohledně psaly proti nám i lály. Za to v Čechách vděčně se vzpomínalo, že zesnulý panovník byl první král, který český národ po staletí jako neživý, uznal i národně i politicky za živoucí a který nepřetržitost státního práva našeho stvrdil slavnou, korunovační přísahou.

A neminula ještě ani čtyři léta, co zmařeno vyrovnání za ministerstva Hohenwartova, co vydán byl památný reskript ze dne 12. září 1871. Rána toho zmaru dosud otevřena; a všechen národ, všecky politické strany jeho stály tenkrát nadšeně při státním právu našem. Nikdo z našich se tenkráte neodvážil ozvati se proti němu; tehdá by nebylo možná bývalo, aby země koruny české byly jmenovány „zeměmi sudetskými“ po způsobu německých jeho protivníků, tak jak to dnes i v našich novinách čítáme i v takových, které se státního práva dosud nezřekly.

V pátek dne 2. července byla mrtvola krále Ferdinanda vystavena v císařské kapli na Hradčanech. Od osmé ráno až do šesté večer hrnuly se tam zástupové pohlédnout na mrtvého panovníka. Největší nával byl před polednem; tisíce lidu čekalo na nádvoří hodinu a víc v dusném parnu, než se dostali do kaple. V sobotu dne 3. července byla mrtvola králova opět vystavena, ale již jen odpoledne. Na neděli byl určen pohřeb.

Do Prahy sjelo se ohromné množství lidu z venkova, deputace okresních zastupitelstev, měst, obcí, spolků i jednotlivci; všecky hotely a hostince byly přeplněny. V neděli, v den pohřbu, tíseň na ulicích, zvláště od Ostruhové (Nerudovy) až k státnímu nádraží, kudy se měl o jedenácté kondukt ubírati. Již od sedmé ráno čekali zástupové v dusnu červencového dne a čekali až do jedenácté a déle. Všude deputace než i vojsko ve špalíru, jež místem zatlačilo spolky tak, že musily státi za ním.

Nejhustěji shlukly se davy na Františkově nábřeží, pak u Národního divadla tenkrát ještě nedostavěného. Jeho lešení, stalo se tribunou osutou diváky; všecky kvádry před divadlem i ty, jež byly vyrovnány po nábřeží, osazeny hustými roji lidu. Tu také čekali Sokolové s prapory černě zahalenými i zpěvácké spolky. Bylo pod mrakem a dusno. Po ulicích hořely ve svítilnách a na kandelábrech plynové plameny. Ve chmurno dne, v zasmušilou náladu všech hlaholily pražské zvony.

Lid čekal královský pohřeb, velkolepý průvod, ale byl zklamán. Pamatuju se, co noviny psaly, co pak vypravovali ti, kteří se vrátili z Prahy z pohřbu, s jakými projevy to povídali, všichni až pohoršeni, že o tom pohřbu královském jel v čele houfek vojáků na koních, pak několik kočárů, něco tělesné stráže dvorské, to že bylo před pohřebním vozem; a za ním zase tak, nějaký kočár, něco vojska a dost, v průvodu že nekráčel ani jediný hodnosta zemský, že telegrafická žádost pražského, městského zastupitelstva, jež chtělo s purkmistrem Hulešem a náměstkem Ot. Zeithammrem účastniti se průvodu, byla zamítnuta. Ve Vídni nesvolili k změně programu již ustanoveného.

Mluvilo se o tom, že generálové mívají slavnější pohřeb, i o tom, jak všechen kondukt zrovna chvátal ulicemi k státnímu nádraží, a že ani takovýto pohřeb nebyl prvotně ustanoven, že ostatky krále Ferdinanda měly být tiše vyvezeny Bruskou branou, beze všeho průvodu a tak dopraveny do Vídně. Noviny marně oznamovaly, že všechen ten průvod, jak byl, je ustanoven dle přísného dvorského ceremonielu. Lid tomu nevěřil a viděl ve všem úmysl.

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Rozumoval. Tato chvíle tanula mu vždy na mysli jako fata morgana v duhovém přísvitu a zlatistých závojích nezakuseného blaha a mrazů rozkoše. Blýskala se mu mlhami modravé budoucnosti, oslňovala a vedla ho jako betlémská hvězda, soutěskami a šíjemi hor, jež tarasily mu cestu. Nuže, nyní se hory přiblížily, snížily, měl jistotu, že je překročí, že stane v zemi, kterou mu skrývají a k níž se nesly jeho touhy.

Ale kde je ta závratná blaženost, kterou očekával, kterou si napřed maloval, kterou sám umdlévající síly vždy vzpružoval? Ty jásoty duše až do nebetyčna? Ano, měl své okamžiky sladkého zasnění, kdy zmizelo mu okolí v blahém čarosvitu — ale byly to jen okamžiky. V zápětí banální slovo nějaké ho vytrhlo, zabolelo, všední výkon sešeřil svity. Chladly zážehy čivů, odplývaly příboje samolibosti a náhle viděl, že Leni není už mladá, že je ubledlá, hubená a taková ponížená.

Tedy to že je celý obsah oné kýžené blaženosti, o jejíž příští se modlíval horoucněji, než za spásu duše?

Vanitas vanitatum! Marnost nad marnost! Proč připadala mu chladná tato sentence Šalomounova přesycení, jemu, jenž sotva pohár blaha k ústům přiblížil a dosud nepil?

Smrt touhy, hořkost dosažení.

Chlad zavanul nad jeho hlavou, zatížil víčka. Každé opojení jen jedem nastává, řekl mu kdysi starý praktikus Melan, tedy byl vlastně duševně otráven?

Josef pronesl nějaký vtip, jejž Schwert přeslechl. Všichni se smáli. Mocná vlna mladé krve spláchla rychle všecky mátohy, rozvířila bytost Schwertovu v kontrast, v nadšenou, hovornou, strhující veselost.

Schwert sršel vtipem, napodobil dialekt německý ze Dvorů, že nejen svou snoubenku, ale i malou Mínu rozesmál.

Pak vyšel si s Josefem do města na procházku. Josef Buriánek vyprávěl o známých, zmínil se, že okresní přednosta Janíček pije stále více, onehdy, že stropil skandál, ženu svou za vlasy po schodech dolů táhl. Obžerství jeho budí už veřejné pohoršení.

K večeru zašel Schwert k Milosrdným. Pohovořil si s lékárníkem, s lékařem Melanem, setkal se tu i se starými známými z Prahy, Damasem Řehákem a Celsem Šimánem, kteří sem zatím byli přeloženi. Všichni blahopřáli mu srdečně, jak k postupu, tak i k zasnoubení. Ba, dokonce i bručivý páter subpřevor daroval mu pro nevěstu svěcený obrázek svaté Máří Magdaleny, a smál se, když ho Schwert ujišťoval, že se mu ani jednou po masných hrncích klášterních nezastesklo.

K večeři byl zase u Buriánků. Po jídle vzala si ho máti Buriánková stranou a hovořila s ním v důvěrnosti. Dávala mu praktické rady hospodářské do Uher. Pravila: „A vijou Vencl, co se mně na nich nejvíce líbilo? Že nevyvedli to po včilejší modě a nepřivezli děvčeti nějakou marnost od zlata nebo stříbra, ale věc užitečnou, barchet. To je dobrý hospodář, řekla jsem dceře, a náš tatík souhlasil. Ale všecka čest, umijou vybírat, takové dílo, jako deska, k neroztrhání. Lenka přichystala jim, co mohla, tucet košil, najdou je v kufru. Ale neprozradijou, že jsem to řekla, ona chce, aby to až v Uhrách viděli."

„Ale proč mi říkáte pořád oni, a tak obřadně — maminko?"

„Mám jich už ráda, jako syna, ale nemyslijou, že se to tak lehce vysloví. Já mám těžkou náturu."

„Ale já snad smím říkati maminko?"

„Jak by nesměli? Budou muž mé dcery a jako náš."

Nazejtří vypravil se Schwert na cestu. Buriánkovi zaopatřili ho jídlem, jako by to byla hlavní potřeba cestovní. Vezl si klobásy a kavaly chleba.

Odejel vozem do Kojetína a odtud drahou k Brnu. V Křenovicích sestoupil, aby vyřídil své poslání v Šaraticích.

Zastal paní Hladkou ve zdraví u rodičů. Otec Porázek, tělnatý obr, se stále tiše usmíval, matka Porázková byla udřená starucha, všem v domě sloužící. (Zemřela dvě léta na to a rok po ní otec Porázek. Ještě na smrtelné posteli prý se usmíval.)

Veselý Schwert zalíbil se paní Hladké i rodičům. Pohostili ho, na cestu obdařili láhví slováckého vína (aby mohl klobásy zapíjeti) a paní Hladká doručila mu pro muže dopis s penězi.

Schwert požádal o jehlu a niť. Zašil si dopis k ostatním penězům. U sebe v peněžence podržel jen dvacet zlatých na cestu.

Dvanáct hodin nepřetržité jízdy a Schwert byl v Uhrách. Vlak unášel ho k Pešti a odtud do neznámých krajin

na sever a do neznámější ještě budoucnosti.

Pokud světlo ve voze tomu dovolovalo, četl si Schwert cestou Schillera neb recitoval si paragrafy občanského zákona, a zase naslouchal zajímavému hovoru cestujících, nejvíce obchodníků.

Jednotvárná rovina po obou stranách trati nevábila k výhledům. Když nemohl nic viděti a čísti, Schwert vzpomínal. Kdysi míval chvíle, kdy přával si propadnouti se, zapomenouti na vše; nyní za nic na světě nepřál by si ztratiti jedinou vzpomínku ze svého života, ať veselou, ať trudnou. Vše stalo se mu milé, vše prosvětleno bylo přítomným blahem a odráželo se tím účinněji od světlého podkladu. A ve všem tom přesmykování z jedné sféry životní do druhé spatřoval Schwert jakousi účelnost, ba nutnost, aby dospěl tam, kde je. Všude pozoroval vzestup, snahu po přemáhání tíživé hmoty, po produševnění všeho i mrtvého a neodpovědného. Ne nadarmo doufal, hledal a zklamán vracel se zas a zase ke své prvotní lásce. A tou byla a zůstala láska ke spravedlnosti.

Přestupoval na stanicích, jejichž jména rychle zapomínal. Čekával na nádražích na připojení, v Košici přenocoval. Z Košice bylo spojení do Prešova jen ranním dostavníkem. O třetí hodině seděl již sám pátý ve voze. Cestující kouřili, čpěli ovčími kožichy, z cestujícího bradatého žida páchl česnek.

Mimo žida byl tu nobilis vyhublý jako don Quijotte a lesník s ukrutnými bajúzy. Hovořilo se maďarsky, německy i latinsky. V této řeči promlouval nobilis. Snad maďarsky ani dobře neznal a slovensky se styděl. Neměl malou zavalitou postavu ani šikmé oči Maďara, v tváři měl rysy rozhodně slovanské.

Schwert nesúčastnil se hovoru. Osloven odpovídal, pokud rozuměl. Cestující se měnili na každé téměř stanici. Cesta se vlekla a temnota venku činila ji nekonečnou.

Na stanici, kde se krmilo, vystoupil Schwert a ohřál se v šenkovně zájezdního hostince. Bylo tam neveselo, jediná, čoudivá lampa, vzduch těžký, nakyselený.

K šesté hodině ranní zbyl Schwert ve voze sám druhý. Proti němu na zadním sedadle rozsedl se zavalitý Maďar, trudovitý, polepený náplastmi. Navoštěné vousy trčely mu nehybně a do nepřirozené délky.

Nějaký bakounkář, usoudil Schwert.

Bakounkář opíral bradu o fokoš se strašnou horalskou sekyrou místo držadla a díval se na Schwerta. Konečně ho oslovil.

Schwert zavrtěl hlavou, že nerozumí maďarsky.

Kuťa lelky Švób! (Psí duše německá!) zaklel Maďar okázale. Zlořečení, které koření téměř každou větu maďarskou, už Schwert rozuměl.

„Nem Švób!“ (Nejsem Němec!) odvětil.

„Toth?“ (Slovák?) tázal se Maďar a spustil po latinsku. Patrně myslil, že každý slušně oděný Slovák latině rozumí!

Schwert necítil žádný hněv proti Maďarům, jako úředníci v Olomouci, kteří je jinak nejmenovali než velezrádci. Naopak národní hnutí jejich, setřásání centralistické, tvrdé nadvlády vídeňské byrokracie bylo mu sympatické. Viděl v odbojnících lidi potlačované a přál zápasu jejich úspěšného konce.

Bakounkář vyprávěl, že jede na polskou stranu, že je z Debrecína. Mezery v latině špikoval maďarskými kletbami a oplzlostmi. Aby se proti mrazu zahřál, popíjel z bandasky na šňůře a nabídl též Schwertovi. Ze zdvořilosti nasadil Schwert bandasku k ústům, Maďar ji dobromyslným chechtem přistrčil, takže Schwert, aby se nezakuckal, nucen byl notný doušek pohltiti. Byla to borovička, jak poznal, ale chuti příliš palčivé, zatrpklé a zatuchlé.

Za chvíli bakounkář ztichl, naklonil hlavu a pospával. I na Schwerta doléhala ranní dřímota. Vůz rachotil jednotvárně, venku byla čirá tma. Hlava se kývala, myšlenky se zadrhovaly, plynuly a zas se vzdýmaly, obrazy divné cizokrajné počaly se objevovati, jakési rudé korálové útesy v moři, ryby — šumění příboje, slabší, slabší — a pak hlucho — nesmírná tišina.

Zavřenými víčky míhaly se ve tmě barevné vzorce. Náhle se zatměly, něco těžkého nalehlo na prsa. Vše se zatočilo, obrátilo. Srdce bilo zvolna a prudce — přemáhalo tíži — neznámý děs — údy klesaly, poddávaly se v bezvládí.

Pojednou jako chladný závan projel tělem. Což nebyl oblečen? Byl pod širým nebem? Ostrý, kostnatý a studený prst jako by jezdil mu po nahém těle.

Srdce poplašené urychlilo tluk, dva, třikráte to silně bodlo. Schwert zasténal, násilím něco střásal, odpoutával se, procital.

Jako ze sklepení vystupoval sám ze sebe, z omamu a někdo stál nad ním. Velký zlověstný, temný. Prudkým úsilím vůle hnul Schwert rukou. Byla těžká, jako nalitá olovem. Oči však rázem ote-

vřel. Někdo naproti zrovna sedal, ruce měl za zády. Prudký kašel schvátil Schwerta, zalykavý, dusivý. Sáhl si rukou na prsa a cítil, že je rozepjat. Slzy vyhrkly mu z křečovitého kašle do očí. Když se utišil, byly dvéře od vozu otevřeny, bakounkář zmizel.

Schwert zavolal na kočího, aby zastavil. Byli v hustém lese. Kočí vida, že mu cestující unikl zaklel slovensky.

„Kdo to byl?" tázal se Schwert česky.

„Kdo to byl, než beťár," odvětil kočí zavíraje dvéře. A dodal: „A co já vím!"

„Beťár? Co je to?"

„To je zbojník, loupežník," vysvětloval kočí dušeným hlasem, pošvihuje do tmy zuřivě bičem. Obešel vůz, prohlédnout do zadu kufry. Nepřeřezali motouzy, neukradli je. Patrně nebylo k tomu kdy.

Lucerna ve vozu je zhašena, upozorňoval kočí, znova otvíraje dvéře.

„Jsem okraden!" zvolal Schwert, až sám se svého hlasu polekal. Sáhl si na rozepjatou hruď. Krev tuhla mu v žilách, bál se hnouti rukou, hledati, přesvědčiti se.

Kočí rozsvěcoval lucernu.

„Není tu někdo schován?" šeptal Schwert.

„Nikdo," odvětil kočí, sáhaje pod sedadla.

„Zůstaňte tu, člověče," žádal Schwert.

„A kdo povede koně? Každý po svém. Však už se beťár nevrátí, byl sám. Kdyby bylo zbojníků více, vzali by si už kufry."

Vylezl na kozlík a vůz se hnul.

Venku slabě šeřilo, bylo k sedmé hodině. Schwert vida, že vskutku není už nebezpečí, vzpamatoval se. Sáhl do kapsy. Tobolka pryč, myslil si to. Bylo v ní ještě jedenáct zlatých. A v zápětí nová hrůza ho pojala. Proč měl rozepjatý zimník, spodní kabát a vestu? Sám se nerozpínal. Peníze ve vestě!

Ohmatal třesoucí se rukou vestu, přejel dlaní, dva, třikráte. Nic! Horko ho rozrazilo, ve spáncích mu zabušilo. Sáhl po druhé — zase nic! Vzpomněl si, že před beťárem několikráte sahal si na vestu, zda skrýše peněžní je v pořádku. Patrně to beťár vyšpehoval. Konec všemu! Kdo mu uvěří? Řeknou, že sám ukradl . . . .

Sahal znova a znova — ale nic a zase nic. Sepjal křečovitě ruce a v úzkosti přišla mu na rty modlitba. Svatý Antoníne Paduánský! Než se domodlil, vzpamatoval se zcela.

„Bloude!" řekl si. Vždyť hledal na straně opačné ve vestě, na straně pravé a peníze byly v levo. Sáhl znova — a vzlykl úlevou. Nahmatal něco plochého, tuhého — papíry — švy byly neporušeny. Vydychoval prudce, jako by byl dlouho pod vodou. A hle, byl tu v podšívce řez kolmý, nedosti veliký, aby papíry prošly. Zloděj neměl už kdy — patrně velmi zbabělý beťár, že ho nezabil — vždyť ho otrávil — v nápoji bylo opium — znal to z lékárny — dle zatuchlé chuti — vzal toho málo, probudil se předčasně, neb snad neusnul dosti pevně . . .

Za těchto myšlenek dobyl Schwert nože a rozpáral nahoře šev, aby vyňal peníze a dopis.

Z peněz nescházelo nic, dopis paní Hladké byl neporušen, tedy ani tam nebylo nic vzato.

„Laus Deo!"

Jak blahořečil Schwert Lence, že mu peníze tak dobře zaopatřila. Jemu samému by skrýš taková ani na mysl nepřišla. Dal by peníze prostě do náprsní kapsy kabátu, zloděj by je byl pohodlně vytáhl a on — — — ani nechtěl domysliti.

Uhry ho tedy přivítaly — zločinem. Je to omen? Předpověď?

Ne, nebyl pověrčiv a energicky setřásl všecky předtuchy a bázlivost. Ale po celou ostatní cestu držel ruku na penězích.

Kol osmé přibyl do Prešova. Posnídal v hospodě na kvap a vydal se pak přímo k vrchnímu zemskému soudu. Zavedli ho tam a on hned k Hladkému. Sotva ho pozdravil odevzdal mu dopis. Chvěl se, když jej Hladký otvíral, lačně sledoval rysy jeho tváře, když četl dopis, když přepočítával bankovky, a oddechl si teprve z plných plic, když Hladký mu děkoval, že vše správně vyřídil.

Nyní teprve vyprávěl svou příhodu se zlodějem, a Hladký gratuloval jemu i sobě, že krádež se jen z části zdařila.

Sdělil Schwertovi, že vyhledal mu už sám byt u výpomocného sluhy soudního Hnáta, jenž pro vadu tělesnou od vojska předčasně propuštěn, sem byl z Tyrol poslán. Navrhl Hladký, že by mohl Schwert bydliti v jednom pokoji s Zeidlerem, diurnistou, že sám si u Hnáta také našel pokojík, dokud žena za ním do Uher nepřijede.

Schwert odebral se do naznačeného domu. Nenadál se, že setká se se starým známým. Byl to skutečně Vítek Hnát, jenž oženiv se s kuchařkou důstojníka, u něhož byl sluhou, dostal místo provisorního soudního sluhy v Prešově.

Radost Hnátova ze shledání byla veliká a ihned nabídl se Schwertovi k službám. Ba i na stravu ho chtěl vzíti. Schwert nechtěl se však od Hladkého a Zeidlera oddělovati a nabídky této nepřijal. Promluvili si o Čechách, o Blučině. Žel, že Hnát

toho o svém rodišti věděl ještě méně než Schwert, s nikým si vůbec nedopisoval. Žena jeho byla s ním stejného věku, zdravá, silná brunetta. Byli teprv dva měsíce svoji.

Zeidler byl tichý, rusý muž, vysloužilý voják. Měl překrásný rukopis a prosloužil celou kapitulaci ve vojenských kancelářích.

Kol jedenácté hodiny představil se Schwert presidentu Kampfovi, jenž chutě ho ihned do práce ve své kaceláři zapřáhl.

„Jak dlouho jste měl ještě dovolenou?" vyslýchal Schwerta při obědě v hospodě starý diurnista Kaczer, pijan s ohromnou srstnatou bradavicí na nose.

„Ještě dva dny."

„A to jste se musil hned hlásit o chomout?" káral ho Kaczer.

„Šel jsem se jen představit," bránil se Schwert.

„Jste hlupák," prohlásil autoritativně Kaczer a ponořil svůj bradavičnatý nos do sklenice s vínem.

Historka o okradení Schwertově kolovala po celém městě a Schwert stal se tak velmi rychle známou osobností. Peněžní zásilka Hladkému byla však příčinou velikých úzkostí paní Hladké v Šaraticích.

Návalem kancelářských starostí zapomněl Hladký v příštím listě manželce příjem peněz potvrditi. Několik dní na to ukázal Hladký Schwertovi srdcelomný dopis od choti, jež opomenutí mužovo pokládala za ztrátu peněz. Naříkala, že stala se obětí prohnaného podvodníka, popisovala až komicky zevrubně podobu Schwertovu, zejména rysy, jež pouze žena na muži postřehne. Oba mužové se do syta nasmáli úzkostem podezřívavé paničky a Hladký téhož dne dopisem uspokojil svou ženu.

V presidiální kanceláři bylo práce výše hlavy. President Kampf, sám muž neúmorně pracovitý, zapřáhl svůj personál jak náleží. Měl diurnisty tři ke své ruce, Hladkého, Schwerta a Zeidlera. Tento byl na oko chorobný, slabý mužík, ale tuhý jako kočka. Byl rodák od Klatov a měl protekci u zetě Kampfova, adjunkta zemského soudu Volného z Brna.

Agenda byla u vrchního soudu v Prešově zanedbána, takže měl nejen president, ale i radové Jansa, Wranowitzer, Rynda, Popelka, Schilder, Waschauer plné ruce práce. Pracovali od rána do večera a nedovolili ovšem ani, aby diurnisté ruce v klín složili.

Schwert mohl do Prostějova psáti jen pozdě na večer. Ihned v prvním listě projevil své snoubence radostné překvapení nad novými košilemi a pěl hymny o jejich úpravnosti a trvanlivosti. Odpověď Lenčina vyzněla vřeleji než dosavadní její listy. A skutečně seznal Schwert později, že krásné, solidní prádlo byla snad jediná náruživá záliba jeho ženy.

Schwert a Hladký snažili se v práci druh druha předstihnouti a ne zrovna skromným požadavkům presidentovým vyhověti. Schwerta chytala často křeč do prstů, točila se mu námahou hlava, tmělo se před očima.

Brávali si spisy i domů a opisovali v noci.

Jednou, vraceje se z kanceláře domů, Schwert vykřikl.

„Jezus Maria, nevidím!"

President, jenž šel několik roků před ním obrátil se a přichvátal.

„Co je?" ptal se po česku.

„Nevidím — jsem slepý!"

Zoufale tiše to vyslovil Schwert a stál jako přimrazen.

President vzal ho pod paží z jedné, Hladký z druhé strany a vedli ho několik kroků.

„To je asi ze sněhu..." prohodil Hladký stísněným hlasem, z něhož Schwert vycítil obavu: „Na mne to také čeká."

„Mějte chvíli oči pevně zavřeny a dýchejte z hluboka!" komandoval president.

Chvíli slyšeti bylo jen těžký dech Schwertův. Pak se ozval.

„Už zase prohlédám."

President ho pustil a udílel mu po německu lékařské rady.

„Omyjte si doma hlavu studenou vodou, a ráno, než vyjdete ven, zase. A jezte pořádně! Jste špatně živen — dám vám zálohu — vím, že jste měl tou krádeží ztrátu. Ale na nepravém místě spořit, je okrádat se sám. Máte, doufám, tolik, že hladu netrpíte."

„O peníze neběží, pane presidente," odvětil Schwert trpkým hlasem, „ale není skoro kdy k jídlu."

„Nesmysl!" houkl president, „já jím a při tom pracuji. Co to máte pod paží?"

„Akta na opisování. Případ Keczerův, pane presidente."

„Dobrá. Nasyťte se doma, odpočiňte si, ale pak se ještě před spaním do toho dejte! Věc musí býti zítra hotová na stole. Dobrou noc!"

„Jaký to zkostnatělý byrokrat!" řekl Schwert, pohlížeje za vzdalujícím se presidentem.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

LITERATURA.

Obzor slovanských literatur v Laichtrově monografii „Slovanstvo“. Napsal J. Máchal. Strana 450—546. Vyšlo na Kr. Vinohradech 1911, str. 777 za 12 K 50 h.

Bohatý sborník povšechných vědomostí o Slovanstvu, obsáhlá monografie, jež během několika let vzrostla z myšlenky slovanského sjezdu (1898), a nyní vydána byla za spolupracovnictví četných odborníků pod názvem: Slovanstvo, obraz jeho minulosti a přítomnosti — nemohla se arci obejíti bez informačních statí o jednotlivých slovanských literaturách, jejichž sepsání svěřeno universitnímu profesoru dr. Janu Máchalovi. Autor si rozdělil celkový obraz na deset samostatných statí, v nichž odděleně promlouvá o písemnictví ruském, maloruském, polském, lužickosrbském, českém, slovenském, slovinském, charvatském, srbském a bulharském.

Látka ohromná, duševní proudění nad míru pestré a složité. Nebylo možno „v úzkém rámci přítomného obzoru“ zachycovati proudů podružných, tím méně složek differencovaných a odstínů: obzor pohybuje se tedy v rysech pouze základních, dovolávaje se jen hlavních myšlenkových toků, a karakterisuje jména jen směrodatnější a výrazná. Z důvodů čistě praktických (jak asi správně soudím) nebyl při něm ani volen jednotný rámec: projednávaná období jednotlivých literatur liší se od sebe celými desetiletími, dle toho, jak postaráno máme už jinak v české kritické literatuře o znalost toho či onoho prostředí. Celkem tu běží v zásadě jen o zachycení literatur moderních, o snahy a proudy devatenáctého století — ale zachycuje-li prof. Máchal menší literatury, u nás méně známé a méně probádané, často již od let třicátých nebo čtyřicátých, někde již od samých vlastních počátků nového obrození (literatura lužicko-srbská, bulharská a j.), zajímají jej u Rusů teprve léta osmdesátá (Garšin), u nás počíná Svatoplukem Čechem a u Poláků vlastně až Asnykem a Konopnickou. Je to zcela rozumné řešení pro čtenáře národa, jenž se vykazuje už několika podrobnými monografiemi zmíněných literatur, kde starší období jsou probádána velmi dokonale a s patřičnou podrobností. Tímto restringováním získáno alespoň trochu možnosti, promluvit v úzce vymezeném rámci přece jen trochu podrobněji o oněch novějších a důležitých zjevech, před nimiž zmíněné monografie se buď zastavují, buď se jich dotýkají jen z povzdálí.

Přes to — a dlužno toho opravdu litovati — mohly býti páně Máchalovy stati o literaturách slovanských, v celku přece jen letmé, povšechně orientační. Poměrně nejpodrobněji zpracována je literatura ruská, kde spisovatel přechází od jména k jménu, karakterisuje jeho dílo a zasazuje je v patřičný rámec celku. Písemnictví české, bohatě zpracované dle jmen a dle směrů, vykazuje karakteristiky co nejstručnější, za to však syté razby a výrazné zhuštěnosti. Zvláště vděčni jsme za reliefy písemnictví charvatského, srbského a bulharského, za ocenění jmen a prací, k nimž se už známá Pypinova kniha nedostala a která zastupují nejmodernější fázi literárních cílů a snah. Jsou to u nás namnoze první ucelenější stati, jež nám podávají informaci stručnou, ale v povšechném rámci celku.

Je zajímavo sledovat, jak všecka slovanská písemnictví procházela ve své moderní formaci postupně trojím stadiem literárního proudění: romantismem, provanutým v jednotlivých zjevech národním duchem, realismem a modernou. A jest ještě zajímavější srovnávati vlivy jednotlivých těch proudů anebo doby, kdy ve kterém písemnictví zapouštěly své kořeny. Není tu časové jednotnosti (ani přibližné), stejně jako není přibližné shody u věci vlastních výsledků. Romantism kvetl nejdéle a nejnádherněji v Polsku, za to v Rusku velmi záhy ustoupil realismu, jenž zůstal až podnes jádrem všech jeho moderních škol, i nejdekadentnějších, oplodniv zdárně i slovanská písemnictví ostatní. V Čechách kvetl romantism dlouho a jen zvolna ustupoval novějším proudům realistickým, proti nimž brzy vytáhly do pole v letech devadesátých směry modernistické. Konečné výsledky jsou známy: projemnivše nové české snažení literární, zůstavily pole realismu, jenž v románě, novelle a z veliké části i v poesii vydal zajímavé květy. *Fr. Sekanina.*

* Antona Pavl. Čechova spisy. Ruská knih. sv. 58 a 59. Nákl. J. Otty v Praze. Část I. *„Pestré povídky“*, přel. A. G. Stín, A. Drábek a Vinc. Červinka. II. *„Slabé povahy“* přel. A. G. Stín.

„Ruská knihovna“ odhodlavši se k vydání spisů Čechova jako velkého spisovatele sklonu zlatého věku ruské literatury, správně si počíná, že do sbírky pojímá i menší a zcela drobné práce muže, u něhož také platilo francouzské: „un travail sérieux n'aurait pas fait de bruit“ (vážná práce nepůsobí hluku), než stal se populárním. Bylo toho třeba, aby ze souboru jeho prací vynikla celá literární postava.

V „Pestrých povídkách" jest humor Čechovu vlastní, kterým nutí autor čtenáře podívati se za stěnu, na níž objevují se zachycené obrázky, a tam vycítit čisté, lidské srdce. Obsahuje satirické náčrtky, v nichž Čechov buď jen vystavuje malichernosti života, nebo je tepe; z pozadí na místě smíchu zaslechne se tlumený, upřímný vzdech člověka. „Slabé povahy" vymykají se již z rámce konturových obrázků, jsou tu propracované obrazy, je tu duše těch osob, na pohled všedních a nepatrných, obnažena v ostrém světle umělcově a zde přichází k platnosti spisovatelův názor o otázkách, které vyvolávaly bouře veřejnosti. Výslovně uvádím „Rotschildovy housle", kde vedle truhláře Bronza, postavy výborně a působivě předvedené, autor nakreslil několika zdařilými rysy židovského hudebníka Rothschilda jako člověka sympatického a měkkého tehdy, kdy na Rusi proti přívržencům Mojžíšova vyznání davy byly předpojaty. Čechov ve svých pracích je ukázněn tak, že do svých líční nepřibírá nic přebytečného, nic, co by líceň zatěžovalo, a mluví jazykem všemu lidu srozumitelným, píše slohem prostým a vždy jasně vyřkne, co vyřknout' chtěl. Jestl'že veliké talenty: Dostojevský, Gogol, Tolstoj, Puškin, Lermontov, Turgeněv a jiní učinili z ruské literatury světovou literární mocnost, dlužno k těm jménům připojiti i Čechovovo. Z „Pestrých povídek", jakož i z druhých ukázky objevily se nejen v časopisech překladem českým, ale také vydány již některé práce knižně a byla o nich zmínka ve „Zvonu", na př. v ročn. XI. č. 17, 35. a 36. Překladatelé v „Ruské knihovně" vynasnažili se podati Čechova jazykem českým, ač někde vyskytují se přes to místa nepěkně znící. Nelze vázati se na originál plně slovně ani u slovanských jazyků v překladě, tím méně na slovosled a na interpunkci, aby nebylo ublíženo jazyku českému, a proto myslím, že překladatel, pořizuje překlad — ne pro úkol školský — ale pro literaturu, má se vyhnouti všem násilnostem jazykovým, a v tom oba svazky „Ruské knihovny" vykazují pokus dosti zdařilý.

K. V. H.

* „Vossische Ztg." 20. m. m. v článku doložila, že Německo mělo již před čtyřmi stoletími svou encyklopedii. R. 1490 převor kartusianského kláštera ve Freiburgu, Georg Reich, sestavil naučný obzor pod obšírným záhlavím: „Krátký obsah veškeré filosofie, nebo filosofických period, ovládající všecky oblasti vědy." Humboldt shledal, že vzácné dílo, zachované jen v málo exemplářích, mělo velký vliv na rozvoj vědecký v 16. věku. R. 1503—1539 vyšlo patnácté vydání. Vydání z r. 1512 přibližuje se nynějším encyklopediím, nenese však jména autorova, nýbrž Johanna Grünherra, jako vydavatele. Obsah té encyklopedie je poučný i tím, že poskytuje obraz toho, co měl znáti tehdejší vzdělanec. Protože v Čechách působily tehdy vlivy kulturní z jihu i ze severu a od západu, lze předpokládati, že český vzdělanec měl snad ještě větší povinnosti „poznávati", než německý. Kosmografie Jana z Puchova tvoří také obraz vzdělance českého, ovšem z časů Karla IV. a mohla by se snad honositi označením „encyklopaedie"?

K. V. H.

* Zolovy rukopisy vdova Zolova záhy po jeho smrti odevzdala Národní knihovně k uschování. Jak francouzský tisk oznamuje, jsou nyní spořádány a veřejnosti přístupny v Národní knihovně. Tvoří 60 svazků a obsahují náčrtky, poznámky i texty jeho románů a povídek. Korektur, s jeho četnými poznámkami tam vepsanými, je 30 svazků a z nich zjevno, jak Zola píše postupoval, než dílo se dostalo do rukou čtenářů.

O

* Známo, že po Molièrovi jako po Shakespearovi ostalo velmi málo rukopisů, nepřihlíží-li se k pouhým podpisům. Zjev ten, nepochopitelnější u Molièra, než u Shakespeara, zavdal podnět k badání po příčině a „Společnost historie divadla v Paříži", jak francouzský tisk oznamuje, vypsala ceny k rozluštění té záhady a výslovně k vysvětlení, jak a proč zmizely dopisy a důležité rukopisy Molièrovy.

O

TÝDEN.

* Padesáté výročí smrti *Boženy Němcové* vyvolalo v českém životě bohatý ohlas nejvšestrannějších zájmů, který by mohl býti radostný, kdyby i ovoce jeho vyzrálo v plody trvalé a kdyby ohlasy podobné nedály se u nás jen za příležitostí zvlášť nějak markantních, nýbrž vůbec zapustily zdravé kořeny do našeho národního života. Se všech stran ohlašované přednášky o Boženě Němcové a ženské slavnostní schůze, svolávané na její pamět, prohloubí jistě dokonalým způsobem porozumění pro autorčin život a pro její myšlenky i práci. V Praze měli jsme docela i intimní výstavku rodinných a literárních památek spisovatelčiných, jíž uspořádal ve svých místnostech Ženský klub český a která zvlášť poskytla přečetným návštěvníkům mnoho nezapomenutelných okamžiků. Viděli jsme tu prosté venkovské lidi, stařenky i dědoušky, útlé školáky i mnoho návštěvníků z dělnických kruhů, již všichni trpělivě vyčkávali, až se uvolní proudy a umožní pohled na několik drahých památek po Boženě Němcové. Rodinné podobizny a obrázky, část knihovny (zejména s přírodnickými publikacemi), černý kameninný kalamář s otírákem, dřevěný kalíšek, sklenice a talířek z výbavy, několik školních vysvědčení Boženiných dětí, sem tam nějaká výšivka a

kus šatu nebo nábytku, zápisník, Manesovy studie stromů — a potom ta zajímavá skříň se starými knížkami z let čtyřicátých a padesátých, prvotisky to Němcové pohádek, povídek a nejrozmanitějších překladů Babičky do němčiny, ruštiny, francouzštiny, polštiny... ba i rumunštiny — —: to byl tak asi hlavní ráz a bohatství interessantní výstavky. Musila býti prodloužena o mnoho dní, což je nejlepší doklad všestranného a srdečného zájmu, jemuž se těšila. Setkali jsme se tam s mnohými zajímavými lidmi — mezi jiným i s rázovitým, starým a intimním přítelem nebožtíka Němce, Boženina manžela. Líčil jej zcela odlišně od různých těch stereotypních, z knihy do knihy přebíraných charakteristik, jako by to byl býval člověk drsný, nevzdělaný, surový. Zcela naopak: jeho vzdělání bylo na tu dobu velmi úctyhodné, on sám pak, ač vojnou zdrsnělý, byl povahy šlechetné, své ženě se přizpůsoboval nadšeně a rád, své vlastenecké povinnosti vykonával se sebezapřením a láskou, která jej v očích současníků stavěla vysoko. Jeho životním neštěstím byla převaha kypícího temperamentu, který jej nutil na místě a přímo do očí vypořádávati své záležitosti, bezohledně a tvrdě, což mu přivolávalo množství nepřátel (i úředních), a potom ovšem známé poměry rodinné. Líčení toto souhlasí ovšem i s některými Boženinými dopisy dětem, v nichž líčí jejich otce jako člověka, jenž musí pro ně mnoho vytrpět prací a pronásledováním — — —

U příležitosti oslav Němcové uspořádal také Svaz českých spolků ženských v neděli 28. ledna na Staroměstské radnici velikou *manifestační schůzi pro vyšší ženské vzdělání*, na níž promluvilo několik řečníků a řečnic: rektor české techniky, dvorní rada *Stoklasa*, o připuštění žen do všech oborů studia technického, docent *dr. Vacek* o právnickém studiu žen, malíř *Kalvoda* o připuštění žen k studiu na akademii umění, pí. *El. z Purkyňů* o sociální škole pro ženy a M. *Trachtová*, ředitelka hospodyňské školy chrudimské, o vysoké škole, na níž by se vychovávaly ženy k životu rodinnému. Schůze, obeslaná četnými zástupci interessovaných korporací a všech národních vrstev, měla průběh důstojný. Kéž by i výsledky byly stejně bohaté a plodné. *-n-*

* V Paříži zemřel 28. ledna dramat. spisovatel, jeden z nejpopulárnějších autorů z posledního třicetiletí, Alexandre Bisson, nar. 9. dubna 1848 v Briouze-Orse. Popularity získal svými dramatickými pracemi v divadle „Cluny" a v div. du Vaudeville plnila dům jeho práce „Les surprises du divorce". Výborně zauzlené práce jeho jiné, jako „Feu Toupinel", „La famille Pont-Biquet" líbily se všude a situačním humorem jiskřící hra „Le controleur des wagons-lits" měla nesčíslné reprisy. Na českém jevišti není Bisson neznámým autorem, hrály se jeho práce jako „Překvapení z rozvodu" a jiné, zvláště hojně opakován a hlučně přijímán byl jeho „Kontrolor spacích vagonů" a sensační hra „Bezejmenná". Bisson byl rytířem Čestné legie a jedním z nejvíce vynikajících činitelů spolku dramatických spisovatelů francouzských *K. V. H.*

* Ve Španělsku budí velkou pozornost v kruzích uměleckých i vládních nález prastarého, nevzhledného portretu, jenž byl v těchto dnech odhadnut znalci jakožto jedna z mála existujících podobizen slavného Cervantesa. Obraz byl nalezen jakýmsi prostým madridským učitelem kreslení Albiolem v krámě ferrolského obchodníka starožitnostmi a nebyl mu zprvu přikládán ani nejmenší význam. Teprve po nějaké době vyčistil učitel obraz co mohl nejdokonaleji, a tu se objevila postava hidalga, pod níž byl malířův podpis „Juan de Jauregni" a nahoře v levo plné jméno slavného autora Dona Quijota: „Don Miguel Cervantes Saavedra". Španělská akademie pozvala Albiola, sotva že se dověděla o nálezu, do Madridu a po bližším ohledání práce nabídla majiteli velký peněžitý obnos, aby obraz předal ústavu. I vláda se vložila do věci a snažila se získati portrét pro madridskou národní obrazárnu. Šlechetný Albiol odmítl však peníze vůbec a daroval portret Akademii. Je zajímavo, že proti pravosti obrazu vyslovil se přece jen jeden hlas, ač v tomto případě značně závažný: známý španělský spisovatel a badatel v oboru Cervantesova období: Juan Perez de Guzman. *—n—*

Co stačilo jindy k propuštění učitele. „Dne 17. měsíce Novembris 1657 stěžoval si u magistrátu horaždějovského pan pater, že oficiál školní Daniel Ferdin. Horaždějovský až posavad předsevzetí svého zanechati nechce, nýbrž vždy že předce kuchařku z fary nočně za sebou loudí. Pročež snešení celé a dokonalé na tom jest, aby hleděli spolu s varhaníkem v víře, v lásce a svornosti zůstávati a poněvadč sám týž Daniel k tomu příčinu podal, protož se mu odpuštění dalo, aby sobě jinde místa hledal — . — . —".

Z archivu horažďovického.

Omyl tiskový. V čísle 19. na str. 290. v básni R. Jesenské čti místo pskovské Iskovské. A v téže básni na str. 292.: a voláš o smír...

V Praze dne 2. února 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Kondukt dojel na státní nádraží, kdež očekávali mrtvého krále arcibiskup kardinál Schwarzenberg, biskupové, pražské zastupitelstvo, poslanci, šlechta, zástupcové úřadů. Rakev vykropena a vložena do smutečního vozu, jenž před tím už, v pátek byl přijel z Vídně do Prahy, a nyní byl připjat k zvláštnímu, dvornímu vlaku. Do vozů usedli uherská a rakouská tělesná stráž, jízdní trabanti, dvorní furýři, pážata, komornictvo, dva nejstarší sluhové zemřelého a dvorní kaplan P. Kahl. O dvanácté, v poledne odvážel vlak ostatky krále Ferdinanda z milé mu Prahy.

Té neděle vypravila se na několika kočárech deputace litomyšlská do Opatova, poslední stanice státní dráhy při samých moravských hranicích. Byli v ní zástupcové města, úřadů; se zástupci professorského sboru jel jsem také já. Vydali jsme se na nedaleké hranice zemské vzdáti poctu zesnulému králi. Do Opatova dorazili jsme odpoledne. Na nádraží jsme čekali smuteční vlak; za nádražím rybník, před námi k severozápadu po chlumích širé lesy opatovské.

Černé prapory v nádraží visely nehnutě. Ticho po krajině, hluboký, nedělní klid. Bylo pod mrakem, jen nad tmavými lesy k západu nebe zářilo. K lesům jsme hleděli po trati vzhůru, neboť odtud měl vyjeti očekávaný vlak. Až pak se zjevil. Z lesního šera se vynořil a blížil se volně a tiše, bez hluku. Černé praporce na lokomotivě. Za ní čtyři vozy, za těmi smuteční vůz všechen černým suknem potažený; jen několik málo ozdob z bílého atlasu vyráželo z jeho zasmušilého černa. Za smutečním vozem opět čtyři vozy.

Nádražní zvonec nezazvonil, lokomotiva nezahvizdla; tiše a zvolna vjížděl vlak do nádraží jako temné, němé zjevení. Kde kdo smeká, zraky všech upírají se na smuteční vůz. Vzrušen hleděl jsem mu vstříc. Vezlť posledního korunovaného českého krále.

Vlak zastavuje na okamžik v nádraží; z deputace jdou k vozům, odevzdávají tam věnec. A tu našince bodlo. Věnec přijali, ale ve voze hned za smutečním vozem nějací panáčkové volně se baví a smějí. Škaredé vyrušení ve vážné chvíli. Chování se nešetrných průvodců urazilo, popudilo. Vídeňský duch i tu.

Vlak se jen zastavil a již se tiše tratí tak jako se tiše zjevil; jako vidění mizí. Za chvíli přejel hranice a spěl Moravou dále k Vídni.

Jak noviny potom oznámily, dojel tam o jedenácté v noci.

XXII.

V novém působišti svém, v novém ovzduší nemohl jsem na Prahu zapomenout, zvláště první čas. Praha byla mým toužebným vzpomínáním. Po volném životě družného studenta, literárního, bohemského adepta přesně vymezené působení učitelské a ohledy maloměstské. Scházelo divadlo, scházela velká bibliothéka, scházela společnost přátel studentův a literátů. Těch nejvíce.

Musil jsem z Prahy, ale snažil jsem se, pokud bylo možná, zůstat s ní, s jejím životem ve spojení. Sledoval jsem všecka její hnutí, zvláště literární a umělecká. Ale dost těžko. V tom byly noviny hodně hubené. Politika, zápas obou stran přehlušoval vše. Rubriky literární a umělecké v denních listech chudé a nevšímavé. Byl jsem jako mladý literát, jenž vydal

větší knihu, přirozeně dychtiv zvědět, co kritika řekne „Skalákům“. Než kromě Otokara Mokrého, jenž se o nich zmínil příznivě, nevím však už kde, nedočetl jsem se žádné úvahy. Nikdo si jich nepovšiml. U čtenářů měli víc štěstí.

O Praze zvídal jsem nejvíce z novin. Než ty bývaly toho času často zabavovány. Přes tu chvíli hlásil Kašpar, listonoš bez uniformy, s nohavicemi do holinek, ale s úřednickou čepicí, když jsem se ho ptal po těch neb oněch novinách:

„Jsou škodny.“ To mínil, že jsou konfiskovány.

Také přátelé poslali někdy nějakou zprávu. Než korrespondence ta nebyla nijak obsáhlá. Liška z Prahy nepsal, teprve až později z Mnichova. Vrchlický stal se vychovatelem v rodině hraběte Montecuccoli a odjel z Prahy do Italie. Přihlašoval se však svými knihami. Jako vzácnou památku chovám ve své bibliothéce první jeho knihu s jeho přípisem: „Básně Viktora Huga. Přeložil Jaroslav Vrchlický, 1874,“ v prostičké vazbě, jak ji dovedl litomyšlský knihař.

S Vrchlickým jsme se v Praze často scházeli. Nepamatuju se však, kde po prvé jsem s ním mluvil. To však vím, že za prvního našeho setkání projevil touhu seznat Bohdana Jelínka, který jej svými básněmi nad jiné zajímal. A tak jsem oba seznámil. Chodívali jsme pak všichni společně a Baše a jiní do kavárny a někdy také k „anglické královně“. Tenkrát jsem se seznámil s bratrem Vrchlického, s přítelem Bedřichem Fridou. Také bratr Jelínkův, Josef, nyní professor v. v. žijící v Cholticích, často s námi býval.

V Litomyšli jsem první čas velmi vzpomínal na ty kavárenské schůzky, kdež jsme se tolik nadebatovali o literárních otázkách i jednotlivých zjevech a dílech. První čas v Praze, kdy jsem se s Vrchlickým ještě neznal, zasedali jsme často v Národní kavárně na rohu Vodičkovy a Školské ulice, kdež nyní je sklad nábytku. V té kavárně číšník ještě půjčoval jakoby v letech padesátých a předbřeznových nacpanou dýmku sádrovku, nasazuje každému čerstvý brk do troubele. S Jelínkem a Bašem chodíval jsem také do Volkmannovy kavárny v nevzhledném, dlouhém domě proti Národní kavárně, tam kde stojí dnes Hlávkův palác s kavárnou Akademickou. S Jelínkem a Bašem jsme jeden čas silně zapadali do malé kavárny Čáslavského „u Sokola“ v Dominikánské (Husově) třídě, kdež jsme se nejdříve dostali k novému číslu „Lumíra“ a kdež jsme měli úvěr u hlavního a jediného číšníka, starého pana Aloisa, jenž byl nápadně podoben ministru Schmerlingovi. S Vrchlickým pak jsme sedávali v Staroměstské kavárně, častěji však v Ungrově (pak Unionce) na rohu Perštejna a Ferdinandovy třídy.

Vzpomínal jsem také na naše vycházky z jara a v létě zvláště do Kanálské zahrady, na kterou jsem byl obzvláště dychtiv, když jsem jel po prvé do Prahy, a kterou jsem pak hned první po královském hradě a sv. Vítu navštívil, to pro „Márinku“ Máchovu; chtělť jsem poznati kousek dějiště této povídky, která mne před tím tak okouzlovala. Za mých universitních let stála ještě Koňská brána, byly hradby, na nich letní divadlo, kdež se hrávaly Offenbachovy operetty, kde panovala „Trebizondská princezna“ a kde slavil triumfy Mošna, ovšem tenkráte jen jako komik. Chodívali jsme procházkou po hradbách a do polí hned za nimi, kdež se dnes rozkládají Vinohrady. Vyjít si do Nuslí, do Podola, to býval tenkrát už výlet.

To všecko mně přešlo i ruch akademického čtenářského spolku; nebylo jeho, nebylo universitní knihovny. Thomayer psal, ne však často; tato psaní z prvních dvou let mně nějak zapadla. Za to se mi dochovalo několik Alšových listů. Z nich čerpám zprávy o něm samém a přátelích a známých, jak s nimi bylo od r. 1874 do r. 1876.

Aleš psal mně nedlouho po mém odchodu z Prahy, o prázdninách do Hronova, kdy jsem ještě nevěděl, kam se dostanu, nevrátím-li se snad, člověk bez místa, zase do Prahy. Psal mně cestou, když pěšky putoval z Prahy do svého rodiště; z Mníšku přišlo psaní. Tento první list tak jako ten onen pozdější oživil obrázkem pérem načrtaným. Za čtrnáct dní po tom poslal mně do Hronova obšírné psaní z domova, kdež se málo potěšil. Macecha ho tuze ráda neviděla, milý strýc Tomáš Famfule, starý švališer,*) bratr nebožky Alšovy matky, musil dva dni před Alšovým příchodem od nich, z domu, otec stonal.

Neblahý osud starého jezdce více než osmdesátiletého mne dojal. Neznal jsem ho osobně, byl mně však dobře znám a milý z Alšových vypravování v Praze; nejedna podrobnost z jeho vojanského života srostla se starým „salakvardou“ v „Skalácích“.

„Dnes ve svátek,“ píše Aleš mimo jiné v tom listu ze dne 15. srpna (1874), „seděl jsem u okna a skizzoval jsem si selky. Několik exemplářů jsem předc chytl. Při-

---

*) Jirásek, Spisy XXXIII. Rozmanitá prosa II.

rostlo mně hodně studií v krojích. Z Píseckého hradu jsem též něco dostal, ze Zvíkova atd. Husity mám již hezky pohromadě. Doufám, že až se sejdem, budu Tě jich moci hodně ukázat —

Život můj, který (tu) trávím, nepodobá se ani za mák oněm studentským (vagacím). Chodím po lesích, po hubách. Hlídám taky pole; tuhle jsem si udělal boudu u ovsa na naší louce a byl jsem v ní přes noc s naším klukem, recte mladším bratrem (nevlastním) a kouřil vojanský tabák z gypsovky, kterou, když jsem byl z Prahy na cestě, na Smíchově jsem si koupil." Kouřil tabák, který měl presentem od četníků, a pekl si brambory.

List pak přechází ve způsob starodávného psaní, jednaje o krojích, o kterých jsem v Praze s Alšem často hovořil, jmenovitě také o kroji pokud se u nás na Náchodsku zachoval. I psal Aleš: „Služba má věrná, ustavičná napřed, pane Jíro milý! Bylo mně doneseno neb řečeno, že u Vás lid sprostný nějaké tulipány čili Plantae vyšívané nosí na krznách. To bych Vás, pokud by Vás to nezdržovalo, nezlobilo, prosil, byste mně ty herbae poslati ráčil. Začež se Vám jinými službami odčiniti chci a připovídám. Jenž jest dán ut supra v Miroticích nad říčkou Lomnicí v Prácheňsku na den slavný na Nebe vstúpení Marie Panny. Nicolaus Aleš, maléř." A douška přidává: „Budeš-li Jamotovi psát, pozdravuj ho srdečně. Slavil do Vogastisburku vjezd —" *)

V říjnu t. r. 1874 byl Aleš zase v Praze. Odtud mně psal, oznamuje, že doma zůstat nemohl. A tak šel, když před tím zaběhl rozloučit se se strýčkem Tomášem. „A pěšky na Příbram; tam jsem byl v poledne, je to sedm hodin cesty od nás. Chtěl jsem do Žebráka k strýci, mne však přepadla noc, peníze nebyly, tak co — Cesta vede výmoly; nemohl jsem se z toho labyrintu vyplést. Dva hlídající kluci mně popřáli pohostinství v noci v jejich boudě. Hlídali švestky. Ráno jsem přišel do Žebráka, našel strýce, otcovo bratra. Pohostil mě upřímně. Na odpůldne jsem s ním šel na Točník a na rozvaliny Žebráka. Na Točnických vratech tužkou psáno: Václav Kafka malíř.*) Byl tam jako učeník. To mně bylo milé."

Druhý den šel Aleš do vsi Lišné, půl druhé hodiny od Žebráka. „Tam na samotě v myslivně mám strýce polesného Němce, má sestru otcovu. Jak živ jsem ho neviděl." Alše dobře přijali, čtrnáct dní tam strávil. „Listnaté, krásné lesy." Dalekohledem hledíval na Zbirov a Cerhovice. „Když jsem se tak s ručnicí potloukal po lese, pušku na rameně, dole za lesy ve mlze Točník a Žebrák, staré hrady, tu jsem se vmyslil, jak by má ruka spočívala na tvém rameně a ty se mnou na ten samý obraz patřil."

V listu dále vzpomínal, že spal „ve sednici se čtrnácti parohy a hodinami s kukačkou. Tu jsem slyšel jednou večer a po druhé ráno. Dostaly se mně do rukou Máchovy spisy, měl jsem radost. Okřál jsem. S bochníkem chleba a čtyřmi fl. ubíral jsem se ku Praze."

Nežli se tam dostal, ještě z cesty, psal do Mirotic svému otci. „Chtěl jsem ho potěšit, že jsem se měl dobře." V Berouně sedl na dráhu. „Jsem v Praze," píše dál, „jak budu živ, nevím. Jsem tu od prvního (října). Ve čtvrtek jsem dostal zprávu, že mám otce pochovaného. Psaní ode mne již nedostal — Šel jsem na Hálkův pohřeb, sešel jsem se s Jamotem a Fridou (Vrchlickým). Hálek měl vavřínů dost. Zasloužil si to. Tu jsem se dověděl, že nepřijdeš do Prahy. Zarmoutilo mne to velmi. Již jsem se na tě v bytě ptal. Jaká svatá porada — Liška kantoruje, zůstane při tom." Liška totiž stal se assistentem kreslení na české reálce v Žitné ulici; ale jak známo, „nezůstal při tom." O své práci píše Aleš v témže listu: „Rád bych začal kartony, čekám na ředitele,**) chci pomoc, jinak to nepůjde. Rád bych měl aspoň tři na výstavě, aby mě již drobet znali."

(Pokračování.)

*) Aleš myslí tím Vogastisburkem Domažlice.

*) Viz Kapitolu IV. těchto Pamětí.

**) Swertsa, tenkrát právě ustanoveného za ředitele pražské malířské akademie.

J. Jahoda:

PO BRIXENU.

Se sklopenou hlavou, zamyšlený,
jako vždy teď po brixenské lázni
rozloučil se s žákem, s kterým v baště
dohrál šach, a rychlým krokem spěchal
po ulici vedle tichých domů,
ozdobených krajkou starých štítů,
k horní bráně — v levo na silnici
ku Rozkoši, mlčelivé, spící

v zelenavých vlnách starých stromů. —
Kdo by tušit moh', co bouřilo mu
myšlénkami na té smutné cestě,
kam se díval hřbitov „u Vojtěcha“
filigránskou vížkou teskných tvarů,
na západě, kde se v mlhách zachvěl
obrys Lipnice jak hrobní kámen
zašlých časů této divné země,
rozvlněné kopcovitým polem,
zachmuřené černou rýhou lesů?
Proti němu slunce umíralo
v siném loži křivých pahorkatin,
za ním Brod se halil v šedé mlhy, —
jemu v duši cosi umíralo,
cosi drahé, posvátné a velké...
V tichu krajiny to zaúpělo,
bezmocně, jak štvaná srna v poli, —
zlomilo se nyní marným vzdorem
spoutaného lva před mříží klece...

Zadíval se v zmírající slunce,
bez hnutí zřel, jak se tiše svezlo
v jakýs jícen vykotlaných vrchů,
a jak nebe se zrudlými zraky
zaplakalo nad skonáním světla. —
Pak se vracel, tichý, mlčenlivý,
teprv na kopci u stodol náhle
zastavil se u žebračky staré,
modlící se v šedém prachu cesty.
Zadíval se na ni, poslouchal ji,
jak mu vypravuje, že se modlí
k jakémusi světci, který pomoh'
od bolesti v noze, — a že nyní
lid je horší, vzpupný, nevěřící,
proti Bohu jedná, jeho svatým,
a Bůh že nás trestá, bídou zkouší
za nevěru, jako nyní ztrestal
těžce toho Havlíčkova syna,
neznaboha, smíška, rebelanta,
co byl v kriminále...
Pousmál se,
hodil drobný peníz zbožné babce
a šel dále, tichý, mlčelivý...

A snad tehda se mu zase chtělo
znova začít, v nový dát se zápas
za to slunce pravdy, které vyjde,
třeba západ po něm chtivě lačnil
vykotlaným zubem despocie...

V Něm. Brodě, v září 1911.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

„Ano,“ přizvukoval Hladký neméně trpce. „Člověk je u něho strojem. Ale co můžeme dělat?“

„Mám chuť,“ mluvil Schwert, „zahoditi tato akta, šlápnouti na ně a na celou tu panskou, hladovou službu.“

„Je to mizerné!“ přivzdychoval Hladký, už zase nasládle. Schwert setkal se s jeho číhavým pohledem, jenž mu pravil: „Jen to odhoď, však se někdo najde, kdo to zdvihne.“

Nával hněvu se klidnil, krev chladla. Schwert vzpomněl na Leni, svůdné bludičky nadějí vyskočily z hořkých vln a pojednou zdál se mu všechen ten zápas lehkým, každá cesta, která vedla k ní, schůdnou.

Pohlédl znova na Hladkého. I ten si nesl domů pod paží důkladnou výslužku z kancelářských hodů i on bude do půl noci škrábati. Útěcha, bídná, ale přece útěcha!

Doma omyl si Schwert hlavu a to ho osvěžilo. Pak vyhledal poslední dopis své nevěsty, studoval jej, říkal si jeho slova hlasem láskou prodchnutým. „Veni!“ zvala ho ve svých německých dopisech a rád by to slyšel, jak to zní ústně.

Hnát přinesl z hostince večeři a Schwert pojedl. Pak si zapálil dýmku a dal se do opisování. Zeidler byl v hospodě.

Co to bylo, co se mu na ulici stalo? Neoslepne? Nebo to bylo jen zatmění, jako když si v dětství dlouho mnul oči? Měl by jíti k lékaři. Ale snad president uhodl, hlad to byl. Vždyť dnes v poledne neobědval, neopustil samou horlivostí úřad. Sám byl tím vinen. Příkladná horlivost! I na oběd zapomenout!

Psal a psal, nedbaje, že prsty slábnou, kroutí se. Čekal vždy chvíli, až se zase narovnají, a psal dále. Byla jedna s půlnoci, když byl hotov. Ani se už nestačil svléci, jen shodil vestu, zhasil lampu a padl na

lože. Spal ve vteřině. Zeidler spal už od jedenácti. Pro toho nebylo dnes náhodou žádné domácí práce.

Kol osmé probudil Schwerta sluha Hnát, že pan president prosí o opis včerejšího aktu. A že se dává poroučeti, není-li panu Schwertovi dobře, že nemusí hned do kanceláře.

Schwert vydal své dílo a ustrojil se; spěchal do úřadu. President už diktoval Hladkému a na pozdrav Schwertův kynul jen hlavou. Teprve po diktátu otázal se Schwerta, jak se mu daří.

„Jsem zase zdráv, pane presidente, děkuji."

„Dobře. I mé heslo je nepodávati se nemoci. Vemte pěkný arch papíru na praesidiálku a pište zvolna a čitelně."

Večer vyplacena byla Schwertovi mimořádná výpomoc deseti zlatých.

Ani o nedělním čase neměli praesidiální diurnisté pokoje. Dopoledne se úřadovalo vždy, odpůldne musil alespoň jeden ze tří býti k disposici. President sám nezahálel ani v neděli odpoledne. Paní jeho byla samotě už zvyklá a jediná dcera měla adjunkta Volného v Brně. Diurnisté se nedělního odpůldne střídali a jen v toto nedělní volné odpoledne mohl Schwert si vyjíti za bránu města.

Boj Hladkého a Zeidlera o místo v presidiu neustával. Až hlavní nával práce bude překonán, podrží president jen jednoho u sebe. Kdo z nich to bude?

Schwert cítil, že je z konkurentů svých nejzpůsobilejší. Bernard Hladký z učitelského mládence stal se patrimoniálním písařem na zámku ve Slavkově a oženiv se tu, dostal místo diurnisty u krajského soudu v Olomouci. Pílí a lichocením dobyl si místa v presidiální kanceláři.

Ale Schwert pozoroval, že si president snad schopností Hladkého cení a používá, povahy jeho však si neváží.

Zeidler, přibledlý krasavec, měl jen triviální školu a teprve u vojska naučil se německy. Psal krásně, ale zvolna.

A byl příliš úzkostliv a nesamostatný. Připomínal Schwertovi Pacholíka v Prostějově.

Snad jen Hladký byl vážný sok. Čeho ve vzdělání se mu nedostávalo, dosazoval chytrostí. Byl prohnaný egoista, hotov ke všemu za dobrý zisk a když mu neběželo při tom o kůži.

Schwert s Hladkým pozorovali se řevnivě, ač na oko přátelsky a kollegiálně spolu obcovali.

Hladký slepil pěknou Golgotu ze dřeva a lepenky, figurky vojáků, židů, žen i kříže. Vše pro vnučku presidentovu, která na Velikonoce s rodiči z Brna k babičce a dědovi do Prešova přijede. Získal si tím otce mladé slečinky, adjunkta Volného, jehož protekcí později se do Brna dostal.

Kde k takovým piplavým hračkám Hladký volné chvíle našel, Schwert nepochopoval.

Schwert vyhledal na odvěť v archivu nejčastěji potřebované a proto roztrhané a těžce čitelné normálky a opsal je velikými čitelnými literami, nejčernějším, duběnkovým inkoustem na trvanlivém režném papíře.

Kde k tomu volného času našel, zase Hladký nepochopoval.

Zdálo se, že v dostizích o přízeň presidentovu Schwert je ve výhodě. President s ním častěji zažertoval a vždy česky. To byl jediný projev úplné spokojenosti u zkostnatělého byrokrata Kampfa. Zamlouvala se mu též rychlost práce u Schwerta, rychlost, která důkladnosti nebyla na úkor.

Soupeřství Schwerta a Hladkého nezůstalo ani ostatnímu úřednickému personálu vrchního soudu tajemstvím a sledováno bylo se zájmem. Rady Jansu, Popelku a Ryndu měl Schwert na své straně, Hladký pouze Wranowitzera a Waschauera. Praeses Kolb a rada Schilder byli neutrální. Sluha Hnát bez vyzvání Schwertovi každodenně cídil zdarma obuv. Hladkému, jenž od něho tutéž službu očekával, nevyhověl.

Hleďte si starého! napomínal Kaczer Schwerta, kdykoli se s ním setkal. Máte dosud trumfy v ruce, jen ať se vám ten potměnoha Hladký nedívá do hry. Tak hezky kartu zakrývat a touš na touš!"

Schwert děkoval za radu, kterou, jak věděl, bodrý Kaczer udílel i Zeidlerovi, zase proti Schwertovi. Ani to Kaczerovi nezazlíval. C'est la guerre! řekl si.

Čím déle Schwert život v Uhrách, zvláště justici uherskou poznával, tím více sympatií pozbýval k Maďarům. Sám přesvědčil se, jak jinak provozovalo se zde právo a soud než na Moravě.

Adjunkt Protazi, ač z českých rodičů, byl rodem i smýšlením Maďar. Byl přidělen komitátnímu soudu jako vyšetřující soudce.

Nesa nějaké soudní spisy, střetl se Schwert v předpokoji adjunktově se starým známým neblahé paměti, bakounkářem z dostavníku. Byl veden k výslechu.

Ač byl v kaftanu polském, bez nálepek a bez knírů, poznal Schwert zloděje své tobolky okamžitě a oznámil to dozorci vězňů, Procházkovi.

„Ale to je známá firma,“ informoval ho Procházka, „Mendl Mamenschlucker, velmi studovaný člověk a ještě větší zloděj.“

„Jak pak byl dopaden?“ tázal se Schwert.

„Ukradl na trhu v Košici tobolku s penězi, byl přistižen, vypátrá a celá zlodějská skrýše a nalezen celý sklad kradených věcí.“

Schwert mluvil s Procházkou česky, vězeň jim nerozuměl. Stavěl se, jako by Schwerta po prvé viděl.

Adjunkt Protazi, mladý, slabý mužík, nažloutlé, žlučnaté pleti, zvěděv, že dopadený zloděj i Schwerta okradl, žádal Schwerta, by přítomen byl výslechu.

„Chlap vychytralá,“ dodal česky, „ne a ne se dát chytit, nejkrásnějšími síťovými otázkami se probije a my jsme hlupáci. Zatracený chlap! Vsadil bych se, že se nám vysmívá!“

Zaskřípěl zuby a šlehl zlým pohledem po Mamenschluckerovi, jenž tu netečně civěl.

Jednání bylo německé! „Ejhle, kuťa lelky Švób, tedy pan Mendl umí německy...“ řekl si Schwert. A s ním se bavil latinou! Také už po maďarsku nevypadal, byl na jednu stranu stočený. Patrně byl v dostavníku vycpán.

Mendl zapíral vše, na krev. O ničem neví, nikde nebyl, je poctivý obchodník s peřím a byl neblahým omylem zatčen.

Adjunkt Protazi vzal peněženku Schwertovu, již tento mezi rozloženou na stole kořistí za svou označil, a držel ji skrytu v ruce. Pak ukázal na Schwerta a otázal se:

„Znáš toho pána, Mendle?“

„Nikdy jsem ho neviděl.“

Adjunkt rozpřáhl se a peněženkou udeřil Mamenschluckera do tváře.

„A kam jsi dal šest set z této tobolky?“

Mamenschlucker vykřikl: „Vaj — jakých šest set, když tam bylo jen jedenáct zlatých, sedm krejcarů?“

Ale náhle se vzpamatoval a umlknul.

„Kestránku, pište to,“ obrátil se Protazi k protokolistovi.

„Nic jsem neřekl, nic nevím,“ ječel Mamenschlucker.

Adjunkt Protazi podařeným úskokem všecek se rozradoval. A radost dodávala nažloutlému, ostrému profilu jeho přímo ďábelského výrazu.

Obrátil se vlídně k dozorci, zamnul rukama a rozpovídal se česky.

„Vědí-li pak, Procházko, že jsem měl dnes v noci krásný sen? Hned bych ho vypravoval.“

„Jen vypravujou, pane soudce,“ zval dozorce, „vypravujou!“

„Tak se mi zdálo, že náš nevinný, ba, skoro svatý Mendl, navštěvován byl ve vězení božím andělem. Jako svatý Petr, vědí, Procházko?“

„Vím, pane adjunkte.“

„A co bylo při tom nejlepší, milý Procházko, že ten nebeský posel přicházel, zrovna jako ke svatému Petru, posloužit. Nevím, zda Rafael nebo Michael, ale vždycky našemu Mendlovi kalhoty prášil. Ale dokud ještě byl vězeň v nich. To se diví, že?“

„Na mou milou, milovanou, pane adjunkte!“

„A to milý anděl nechtěl nic jiného, než kousek chleba od vězně. Aby se Mendl nepřecpal a zdraví si nezkazil. Co tomu říkají, Procházko?“

„Velice hodný anděl, pane adjunkte!“

„Myslím, Procházko, že to byl Mendlův anděl strážce. Neužíval sice prostředků zákonem dovolených, ale v nebi snad mají jiné paragrafy, suďte se s nimi! Co tomu snu, jářku, Procházko, říkají?“

„Krásný sen, pane adjunkte,“ šklebil se dozorce, až oči zavíral, „tuze krásný sen!“

„Škoda, že je to jen sen, vědí?“

„Škoda, pane adjunkte!“

„Tak, Kestránku, pište dále.“

Schwert, vyřídiv svůj vzkaz a podepsav protokolovanou, výpověď proti Mendlovi, odešel. Záležitost zloděje Mamenschluckera však sledoval se zájmem dále.

Tři dni po tomto výslechu hlásil jeden z vězňů při výslechu u adjunkta Protaziho, že Mamenschlucker prosí, by byl předveden k vyšetřujícímu soudci a vyslechnut.

„V jaké věci?“ tázal se Protazi.

„Chce si stěžovat na —“

„Počkejte!“ přerušil adjunkt vězně. „Kestránku, co máme ještě na dnešek?“

Kestránek vzal akta do rukou a četl:

„První výslech Valentina Prkoše pro zločin veřejného násilí, Bely Orněje žalobu pro pohlavek, dvě bagatellky a koňského zloděje Gézu Smreczanyiho.“

„Škoda!“

Adjunkt obrátil se k vězni, jenž mu dřív vyřizoval. „Vidíš, Karole, rád bych, ale nelze. Až zítra! A to jen z dobroty. Předevčírem Mendl byl zadubený, dnes změkl, chtěl by snad mluvit — ale já nemohu ho slyšet. Ale, aby neřekl, že jsem tvrdý člověk, schází-li mu něco, radím, aby se obrátil s důvěrou k svému dozorci panu Procházkovi.“

„Ale právě na toho si chce Mamenschlucker stěžovat,“ šeptal vězeň, aby to dozorce jeho neslyšel, „moří ho hladem —“

„Co?“ vzkřikl adjunkt. „Stěžovat? Na toho výtečného muže, o kterém jsem přesvědčen, že o vás jako otec o své děti pečuje? To je hříšná vexace úřadu, hříšná! vyřiďte to Mendlovi! Úřady tu nejsou, aby jim někdo něco nalhával. S Bohem!“

Dva dni na to dal si adjunkt Protazi dozorcem Procházkou předvésti Mendla.

Sotva octli se obadva před soudcem, počal Mendl ječeti a dozorci pěstmi hroziti.

„Co to děláš, Mendle?“ okřikl ho adjunkt. „To je urážka na cti potupným jednáním, jímž uvádíš ctihodného tohoto muže v nevážnost. Vyložený paragraf 511. Máme udělat o tom argumentum ad hominem, pane Procházko?“

„Já toho nežádám,“ odtušil šlechetný dozorce.

Mendl zavyl.

„Mendle, nebudeš-li zticha, dám tě vyvést! Měl bys se poděkovat velikomyslnému muži tomu, že ti odpustí. Daroval ti osmačtyřicet hodin temnice a půst. Pěkný present!“

„Au, au! Jsem mrtev, zabit! Kapores! Ten člověk zde je zločinec, vrah!“

„Mendle!“

„Což pak nejsem člověk, jako on? Ich bin ein Märtyrer — mučil mne — Euer Gnaden! milostivý pane rado!“

„Nejsem ještě radou, tak si ten titul, Mendle, jen nech! Raději k věci — nemám kdy. Co si přeješ?“

„Co si přeji? Aby tento člověk mi nekradl můj chléb, to si přeji. Aby mne nebil — to si přeji. Takovým tlustým, hrozitánským býkovcem — wai geschrien! Ecce signa!“

A počal svlékati kabát. Protazi ho zadržel.

„Visum repertum je věc doktorova, Mendle, já tomu nerozumím.“

„A kdo řekl, že nechci doktora? Chci pana doktora, pošlete mi ho — on uvidí, vulnera — jako že je Bůh nade mnou — uvidí a dokáže, že mluvím pravdu.“

„Co tomu říkáte, Procházko?“

„Pane adjunkte,“ vysvětloval dozorce, „myslím, že se Mendlovi něco zdálo. Mluví ze spaní a hází sebou.“

Pravil to zcela klidně a prostomyslně, což Mendla rozzuřilo.

„Cože? Cože? Zdálo? Jako že jsem poctivého lože syn —!“

Protazi ho přerušil a zahřměl:

„To je věc doktorova a už chci míti pokoj!“

Na to přihladil tvář a sesladil hlas: „A což, přiznati se ke krádežím, bys nechtěl, Mendle? Nic ti to nepomůže a týráš sebe i nás.“

„Jak pak se mám, Herr Rath, přiznati, když jsem nevinen, wie frischgefallener Schnee? Ať přizná se raději tento člověk, že mne bil! A hladem mořil! Ou, ou!“

„Mendle, poslouchám tu jako dobrý vůl tvé nestydaté lži už měsíc. Napřed stěžuješ si, že se ti netopí, pak že nedostáváš jíst, a na konec, že jsi bit. A vždy se ukázalo, že je to očitá lež. Přítelinku, to je zločin, utrhání na cti tomuto poctivému, pravdomluvnému a citlivému muži, panu Valeriánovi Procházkovi. Bylo by hříšné, abys za své obtěžování úřadů nedošel trestu. Kestránku pište —“

„Chci doktora, doktora!“ křičel Mendl ještě ve dveřích, když Procházka ho odváděl.

A doktora dostal.

(Pokračování.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

„Ah ti!“ smála se slečna Mary zlomyslně, „u stolu budou ještě dříve, nežli my, nestarej se, matinko. Zdá se, že jim chutná u nás.“

Paní pohrozila jí prstem. „Zlá! ale já mám ráda hosty, kterým chutná u mého stolu.“

Vyvedly pak pana Mateje po temných schodech do patra, do veliké síně, z níž vedlo mnoho dveří do pokojů a ložnic. Na dlouhém stole, na sněhobílém ubruse bylo už prostřeno. Pánové mladý Mirko a Lexa Bujakovský nedali na sebe čekat. Byl tu i farář, šedivý, velmi stařičký a velmi pokorný před zámeckou paní. Nakonec přišel správce Hofman, udýchán, červený ještě vztekem. Líbaje paní ručku hned se rozhorleně chtěl dát do výkladu o vykáceném lese, ale ta jenom hlavou kývla, bledé rty sevřela nespokojeně. „Až po obědě!“ Pak se obrátila zase k hosti. „Náš pán milostivý —“ mínila tím manžela svého Františka Karla Rabenhaupta ze Suché — „stůně, bohužel, rok už z po-

koje svého nevychází, ani ke stolu. Omluvte jej laskavě, pane sousede." V čele stolu však pro pána každodenně položen byl talíř se stříbrnou lžicí.

Farář pomodlil se latinskou modlitbu, stará paní křižujíc se dokončila ji po česku: „A chléb náš vezdejší dejž nám dnes, amen!" Posadila pak pana Matěje po svém boku, vlídně pobízela. Oběd byl prostý, jídla jen co dům dal, ale s jakousi velkopanskou vážností podáván každý pokrm, třeba to jen tartofle byly. Cinkot stříbrných lžic a vidliček byl jediným zvukem v jídelně, po celý čas oběda nikdo nepromluvil. Pan Matěj s počátku byl zaražen, díval se na otřepané rukávy svého kabátku, upokojil se teprve, když ani hostitelka ani slečna Mary nevšímaly si nuzného šatu jeho. Na druhé straně stolu Mirko cosi žertovného zašeptal Bujakovskému do ucha, ale ten patrně v nedobré náladě zlostně jej odbyl a zdravými zuby zuřivě kosti okusoval. Jako hladový chrt! myslil si pan Matěj.

Po červeném jablíčku potom stará paní každému podala, znamenalo to konec oběda, pokřižovala se, a jako by dlouhé mlčení už ji trápilo, rozhovořila se živě. K sousedovi, panu Matěji, se obrátila, na tureckou vojnu se vyptávala, i na to, kde utržil strašlivé ty jizvy na hrdle. A voják v něm procitl, vyprávěl se zápalem, až hostitelka užaslá naslouchala a slečna Mary odložila nůž, kterým ovoce krájela, hlavu opřela rukou a zadívala se na hosta. Ani jediné slovo jí neušlo. A byl v té chvíli skorem hezký, ani neviděla jizev na hrdle a na tváři, chytala pohledy rozjiskřených očí, které se rozhořívaly vzpomínkou. Náhle se ohlédla nemile vyrušena. Mirko se zachechtal.

„Čemu se smějete?" ptala se hněvivě.

„Tak — slečno Mary, myslím si takový náhrdelník ze smolného věnce —" nedořekl, zapískl ve smíchu a rovnal si pěkný límeček krajkový podle mody.

„Ne, vám by neslušel!" odsekla, „takový hořící věnec na váš krk — na čem by se zachytil?"

Mladý pán vyvalil oči, zakuckal se. Přítel jeho, pan Bujakovský, rozhryzoval ještě nějakou kost, až to zaskřípělo. Paní matka pohrozila prstem prostořeké dceři.

„Vypravujte jen dál, rytmistře!" prosila slečna Mary a zase opřela hlavu do dlaně a chytala pohledy jeho rozjiskřených očí. A pan Matěj vypravoval, vzpomínka vzrůstala ze vzpomínky, ani nevěděl, kde se až ocitil. „Jednou jeli jsme na výzvědy, někde v Bosně to bylo. Jedeme a před námi najednou dvorec nějakého beje tureckého v zeleném údolí. Nebylo tam mužů, jenom několik černochů černých jako kovářská smola a uprostřed rozlehlého dvora ve vysokém dřevěném domě pěkně malovaném byl harém. Bejovy ženy tam byly a otrokyně. Krásné, protože ti proklatí mohamedáni nejhezčí dívky si z celého kraje vybírají — Srbky i Řekyně i Bulharky. Vyrazili jsme vrata, černochy jsme pobili —"

Stará paní zazvonila nožem o talíř, děvečky se stolu sklízely. Správce Hofman s farářem pokorně vstali od stolu, hlubokou poklonou děkovali za oběd. „Pane správce, zůstaňte!" řekla paní.

„A jak dál?" ptala se slečna Mary, ani se nehnula, „povídejte, rytmistře!" Pan Matěj se usmál, mimoděk zvedl ruku, aby si zakroutil kníry, kterých už neměl.

Ale stará paní dotkla se rukou jeho ramene. „Na slovíčko, pane sousede! A vy, pánové —" obrátila se k Bujakovskému a jeho soudruhu, „co vy? Pro vás práci nemám. Jděte do lesa třeba lišky chytat, co jiného?" žertem pravila, a přece neukryla trochu rozmrzelosti.

„Půjdeme, půjde-li slečna Mary s námi!" ušklíbl se pan Bujakovský.

„Ne, Mary dohlédne v kuchyni a na přástky dole — jděte sami. A ty, Mary, pospěš."

Dcera poslušně vstala, ale nespustila ještě očí s rytmistra. „Dopovíte mi to, ano? Neodjedete dříve, až dopovíte. Je poutavé opravdu vaše vypravování, do večera snad bych poslouchala. Konečně zase slyším něco zajímavého. Naši rytíři —" pohybem sličné hlavičky ukázala na oba mladé pány za stolem, „nedovedou nic povídat nežli o tancích a masopustních mumrajích, o karbanu a milostných pletkách."

„Nehonili jsme se po světě za žold, není nám toho třeba!" se zlým úšklebkem ozval se pan Bujakovský, zuby vyceniv.

„Neškodilo by vám, kdybyste něco byli zkusili!" stejně ostře odsekla mu slečna.

„Nezlob!" pokárala ji paní matka, „a jdi, dohlédni, dojista děvečky dole místo aby předly, povídají si. Jak nedohlédne člověk, nic se neudělá, lidé chtějí jenom lenošit v naší době! A vy, pane sousede —" vlídně se obrátila k panu Matěji, „račte, prosím, se mnou. Pan správce nás doprovodí."

Otevřela dveře svého pokoje — byl světlý, s dřevěným vykládaným stropem, přeplněný téměř nábytkem starodávné práce řemeslné, s malým oltáříkem v koutě, s ořechovým klekátkem před ním. Věčná lampa plápolala pod obrazem svaté Anny,

ohořelé voskovice stály na oltáři a páchlo tu kadidlem jako v kapli. Paní nabídla hosti vlídným pokynem stolici, sama usedla ve staré, slehlé už, koží potažené lenošce a ze zvyku vzala hned jakési vyšívání do rukou. Správce Hofman skromně zůstal u dveří. Pan Matěj šlehl v rozpacích očima po oltáři, vdechl nezvyklý zápach kadidla a čekal. Na stole byla hromada listin, hospodářských účtů, úředních dopisů v roztrhaných obálkách.

„Jsem ráda, že jste přišel, jinak byla bych pro vás, pane sousede, vzkázala," řekla stará paní měkkým stařeckým hlasem. „Hleďte, píše mi můj právní zástupce z Prahy, že u soudu zemského rozhodnuta pře v můj prospěch."

„Jaká pře?" z myšlenek probudil se pan Matěj.

„Naše — o Chrášťany přece. O dědictví nebožtíka pana Jana Bohumila, vašeho pana otce, kmotříčka mého milého."

Užaslé oči zvedl. „Bůh svědek, že nevím o žádné při!" zahučel.

„Nechcete vědět. Soudních poslů prý do vrat nepouštíte. A tak je to: Nebožtík — dej mu Pánbůh nebe! — před pěti lety půjčku u mne učinil, zálohu vzal na jarní setí i na dlužné daně — zle bylo tehdy, hlad a mor. Ráda jsem mu pomohla tehdy jako mnohokráte už před tím. A on majeteček svůj, Chrášťany se starou tvrzí a se šesti chalupami v zástavu mi dal. Zde čtěte, smlouva podepsaná."

Pan Matěj nečetl list, který mu podala, viděl jen podpis otce svého, dobře známý podpis, manu propria vybledlým atramentem načrtnutý, otisk rodinné pečeti, zlatého prstenu, který se ztratil. Chvilku bylo ticho, trapné, mrzuté.

„Proč nečtete?"

„Věřím vám, urozená paní."

„Nevěříte možná — čtěte jen. Zde dopisy vašeho otce. Byla zlá leta, vždyť my sami tady na Konárovicích sotva jsme se bídy uvarovali. Ale drobné zemanstvo, kdekoliv ještě se zachovalo, nadobro již zašlo. Opouštěli zemani své tvrze a statečky po všich, prodávali je, do měst se stěhovali, anebo sesedlačili, jako Čejkové z Čejkova, Zárubové, Sendražičtí a jiní tu na blízku. Vašeho otce nic jiného nečekalo — ale vypomohla jsem mu nezištně, jako milému kmotrovi a sousedu. Nevěříte?"

„Věřím!" odpověděl pan Matěj a jenom hlavou kývl.

„Pomohla jsem mu mnohokrát, když bylo nejhůř, kdykoli přijel o pomoc žádat. Na pouhé slovo jsem půjčovala, ať to byly peníze nebo semeno k setí. Nakonec sám, aniž bych o to žádala, dal mi tento dokument, soupis všech dluhů a svolení, abych na jeho statečku půjčky své hledala. Nedbala jsem o to, ani po jeho smrti nebyla bych se hlásila, ale vyskytlo se tolik věřitelů vydřiduchů, kteří přinesli zápisy na vysoké úroky, židé i křesťané. A teprve tehdy, abych lačné vrány odstranila, přihlásila jsem se o své právo na Chrášťany. Dvakráte dráže jsem je zaplatila, nežli zač stojí. Čtěte, spočítejte."

Odmítl podané papíry. „Věřím, do slova věřím!" pravil — ale když naň pohlédla, zděsila se téměř. Byl bled, jenom staré jizvy na obličeji se modraly. „Do slova věřím, neboť vím, že jste paní šlechetná. Jste v právu jistě, když pravíte —"

„Ale vy se chvějete, pane sousede!" vykřikla. Vstal a opravdu rozechvěn prošel pokojem. Sivýma, rozumnýma očima jej pozorovala.

„Bůh ví, že nijak nechci vám ublížit — a vy snad mne v myšlenkách podezříváte?"

„Nepodezřívám!" ovládaje se odpovídal pan Matěj klidně, jak mohl. „Viděl jsem. Všechno tam u nás na Chrášťanech je spustlé a bída hledí ze všech koutů. Vím i to, že tatíček nebožtík zavázán byl vaší milosti —" V té chvíli správce Hofman u dveří se ozval, cosi polohlasitě promluvil, ruce zamnul, s lišáckým úsměvem očima zamžoural. Pan Matěj se ohlédl po něm. „Co chce tu ten člověk?" pravil a hlas jeho se zlostně třásl, „co tu ten chce? s vaší milostí mluvím!"

Udivena potřásla paní šedivou hlavou. „Můj správce je to, panství celé řídí, do všeho je zasvěcen."

„Rozkažte, milosti, aby odešel!"

Trochu se rozmýšlela, ale pak pokynula správci. „Počkej za dveřmi, když pan soused si toho přeje. Zavolám tě, bude-li třeba." Správce uražen se zakohoutil, pokorně však se poklonil a vyšel, tiše zavřel dveře za sebou. Probírajíc se ve starých listinách zámecká paní mlčela chvíli, na oči vsadila koštěné okuláry. Pan Matěj stál opřen o lenoch židle.

„Uznáváte tedy, že jsem v právu?" měkce, přátelsky pravila konečně. „O nic nechci vás ošidit, Bůh mi svědkem! Nikomu na světě jsem neublížila, mám to přesvědčení a těší mne. Jenom svého práva se vždycky držím, ví to o mně každý, chudý i bohatý v dalekém okolí. Ani poddaných neutiskuji, jen čím jsou povinni, toho žádám — a přece na mne naříkají, já vím. Ale uznáte, že kdybych se zuby nehty nedržela svého práva, sama bych jednou šla žebrotou!" Odmlčela se — snad čekala, že aspoň slůvkem ozve se host.

Nic. Jenom židle, o kterou se opíral, zapraskala.

„Ani vám nechci ublížit, milý sousede, — zde je připravena listina, vidíte? podepíšete, že uznáváte mé pohledávky, že Chrášťany, které mi nebožtík váš pan otec v zástavu dal, odevzdáte v můj majetek a já vám doplatím, na poslední krejcar doplatím, co vám z toho ještě náleží po vyrovnání úroků.“ Namočila péro brkové v porcelánovém kalamáři, postrčila listinu blíž k panu sousedovi. Odpovědi se nedočkala. „Nu, podepíšete přece? Ovšem, přečtete si dříve, co podepsat máte.“ Žádná odpověď. Stará paní přes okuláry pohlédla vzhůru. Trochu se počínala bát té zamlklosti. Suchý Čert mu říkali, Bůh ví, co v něm vězí! Zahryzl zuby do rtu, někam pod stůl se zarputile zadíval.

„Milý pane, promluvme vážné slovo —“ znělo to upřímně, rozšafná byla zámecká paní, co řekla, bylo beze všech záludů. „Nač vám je taková tvrz, takové Chrášťany, kde ani vrabci se neuživí? Vám, který jste byl rytmistrem slavné armády císařské! Vyznamenán pod Bělehradem — četla jsem vaše jméno! Zde v tom vátém písku chcete se zakopat? Není-li lépe být důstojníkem, nežli chudým zemanem? Co budete dělat s pískem na Chrášťanech, se starou tvrzí červotočivou? co s ní? Jen rozbořit — tak mi radí správce Hofman, chalupníky do Konárovic převézt a rozorat všechno, zasít lesem anebo rybník tam založit. A vy, zdravý, silný, statečný, vrátil byste se ke svému pluku.“ Moudrá paní se rozpovídala, ale ticho kolem ji umlčelo. Jako by slova její zapadala kamsi v kouty pokoje a tam se odrážela. Povzdechnuvši, dodala stařenka: „Upřímně radím, pane sousede. Rozmyslete, co jsem pravila. O nic vás nechci okrást, jen svého práva se dovolávám.“

„Také já!“ odpověděl. Bylo to tak neočekávané pro zámeckou paní, že péro jí vypadlo z ruky a na listině objevila se veliká černá skvrna.

„Právo? právo? vy? Když přece nejvyšší soud zemský rozhodl —?“ nechápajíc hlavou pokyvovala a ve vážné té chvilce třepením svého rukávu inkoustovou skvrnu na papíře vysušovala.

„Milostivá paní —“ tlumeně pravil pan Matěj, nehledě na stařenku. „Mám právo na Chrášťany, jako má každý právo na domov. Tam jsem se narodil, tam zůstaly vzpomínky mých mladých let. A vy nevíte — když jsem odešel, na bojištích v Italii, v Bosně i v Uhrách, v poli, na pustinách a močálech, kdekoliv jsme se ploužili za řemeslem válečným, já vzpomínal na své Chrášťany, na starou tu tvrz. Nevíte, a nemůžete pochopit — zdávalo se mi — často, častokrát, sotva jsem oči zavřel, ať už na loži, nebo v trávě, na poli anebo i v sedle unaven jízdou, že zamřížovanými okny dívám se do rodného domu, a nemohl jsem se dočkat, až mi dveře otevrou. Čekal jsem zavolání, vzkaz: přijď! Bil jsem se tam daleko s Taliány, s Turky, s Maďary, s rumunskými sedláky a myslíval jsem, na Chrášťany, na suchý písek našich polí, na chudé borové lesy. Z lehkomyslnosti jsem odešel, s otcem se rozhněvav, ale krutě jsem pykal! Nevíte, jak se mi stýskalo — a dobře bylo, když jsme se rvali někde na život a na smrt s nepřítelem, tesknotu přehlušoval dupot koní a chřest palašů, ale v klidu, v tichu nočním stále a stále rojily se vzpomínky. Řeknete, že mohl jsem se vrátit, smířit se s otcem, odprosit?“ židle zapraštěla mu pod rukou. „Nemohl jsem! Bůh ví, že ne! nemohl jsem. Snad je to už rodem, snad je to v naší krvi. S otcem jsme se pohádali, odešel jsem zatvrzele — kdyby byl slovíčko řekl, byl bych zůstal. Neřekl — a já také ne. A věděl jsem — tam v dálce na bojištích vídal jsem otce v duchu — ve snách jsem ho vídal, jak z okna staré tvrze hledí a čeká mne — a já se nevrátil. V krvi je to — ten vzdor. Ale proč vám to povídám?“

Stará paní jen hlavou pokyvovala s dobrosrdečným úsměvem. „Opravdu — nevím, proč mi to povídáte, pane sousede.“

Zarděl se. „Máte pravdu, milostpaní!“ zaťal zuby, styděl se, že zbytečně odhalil kousek tajemství své duše. Zase bylo trapné ticho.

„Chtěl jste snad žádati o něco? o shovění? o lhůtu?“ měkce otázala se paní.

„O lhůtu? o jakou lhůtu?“

„Mám-li vám povolit měsíc nebo dva; uznávám, těžko je loučit se s rodným domem, ale proč jste nezůstal tam — u vojska? Proč jste odhodil palaš, kterým jste se prosekal tak vysoko, až za rytmistra dragonského regimentu? Není-li rytmistr více, nežli chudý zeman na Chrášťanech?“

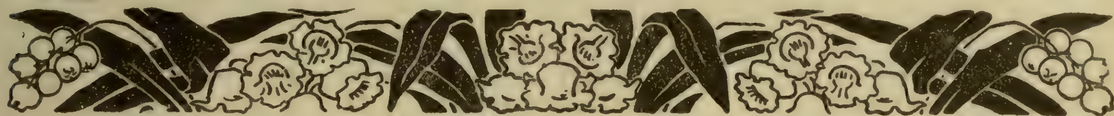
„Není!“ určitě odvětil. „Na Chrášťanech jsem pánem své půdy, a tam — rytmistr? Ovšem, voják volný jako pták v oblacích, ale srazí-li ho kule, na cizím úhoru někde umírá, v cizím žoldu —“

„Co pravíte?“ zděsila se téměř dobrá paní, ale usmála se v tom okamžiku zas. „Hleďte — řeknu vám něco. Kdyby přišel rytmistr císařského vojska a ucházel se o moji dceru, dala bych mu ji, ale chudý zeman z nějakého zapadlého dvorce neodvážil by se ani pohledět na ni — není-li pravda? Uznáte sám!“

Pan Matěj odstrčil židli, uklonil se. „Odpusťte, milostivá paní sousedko, mně jsou Chrášťany milejší, nežli všechna vyznamenání na vojně dobytá. Zbytečně bych vás o drahý čas okrádal, marné je tu všechno vyjednávání. Neupustím od nich, nedám se vyhnat. Zaplatím dluhy, popřejete-li mi jen laskavě času.“ Tu si všiml, že stará paní dívá se naň přes okuláry s jakousi urážlivou útrpností. Jako by hleděla na člověka, který zdravého rozumu pozbyl. Zavrtěla hlavou.

„Ach, ne! nechte toho. Zdá se mi, že neznáte pravý stav věcí. Kdybyste chtěl žít tam na Chrášťanech a hospodařil v potu tváři, nejedl, nepil, svých pět chalupníků — máte jich, tuším, pět — docela sedřel i z kůže (vím, jsou takoví páni zemani), nevybředete z dluhů. Nahromadilo se jich, daně a zemské dávky, sama jsem je platila za Chrášťany, jinak by dávno propadly exekuci a vás do vězení dali by snad.“

(Pokračování.)

DIVADLO.

Činohra. „*Zuzanka*“. Činohra o pěti dějstvích. Německy napsal Hermann B a h r. Přeložil K. J. K l í m a. Na Národním divadle poprvé dne 30. ledna. Režisér Jaroslav K v a p i l.

Představení Bahrovy „Zuzanky“ bylo jedním z nejkrásnějších večerů Národního divadla; dramatickou básní i jejím provedením. Mně zdálo se, že nic lepšího nemůže poskytnouti ani dramatik ani režisér ani herec a také už dávno nebyl jsem svědkem tak vyrovnaného výkonu uměleckého, jakým bylo toto provedení Zuzanky na Nár. divadle. Je to dílo lásky režisérovy k dramatikovi, a myslím, že ani v Německu nehrajou Bahrovi jeho kusy tak, jako na Nár.divadle v Praze, což štěstí, věru závidění hodné. Zvláště tři výkony ze hry jsou nezapomenutelny, slečny O s t r č i l o v y jako Zuzanky, paní D o s t á l o v é jako Louisy, starší sestry Zuzančiny v rodině vysokého úředníka Trosta, a p. R. K a f k y v úloze jich strýce dvor. rady Furniana, žijícího u Trostů na odpočinku. Louisa pí. D o s t á l o v é byla skvostným výsledkem studia vyspělé, svědomité umělkyně, která podala odkvétající bleduli, těžkou a klavírní hysterií stíženou beznadějnou úřednickou dcerku, už už puklým srdcem odumírající, s porozuměním, na jaké jsme u této inteligentní, temperamentní herečky zvyklí. Nadmíru pozoruhodnou byla představitelka role titulní slečna O s t r č i l o v a. Vstup Zuzanky jejím návratem z lesní zimní procházky, kterou v milostném rozechvění celou prozpívala, extatická scena se starší sestrou Louisou, trávící zklamaný svůj věk u klavíru, její duo v druhém aktu s milovaným lajtnantem, scena s ním na plesu v místodržitelství, zoufalé zklamání, když za ní láskou nestačí a odmítaje nabídku štěstí se jí zříká, poněvadž strýc, dv. rada, nepřispěl kaucí, okamžiky před sebevraždou ve čtvrtém dějství, zcela mimořádně dojímající tónem, otce klamajícím, to vše bylo bezprostřední, nelíčené, trefné a poetické. K a f k o v a karakteristika osmdesátiletého krkouna dvorního rady byla mistrovským kusem mimického umění; není nejmenší pochyby, že herec znal svého Furniana tak dobře ze skutečnosti, jako básník. P. Kafka nebyl k poznání, nebylo po celý večer okamžiku, kde by byl udal něco z láce své manýry, byl prostě dokonalý. Nejdokonalejší ve čtvrtém jednání v strašidelné noci u Horstů za čekání na bálečníky, kdy vyrazí hrůzou ze své ložnice a v maniakálném vytřeštění se svým sluhou Tobiášem sehraje scenu stejně bizzarní jako trefnou. Honba za služkou, mlsný nápad navštíviti Jenku v ložnici, sehráno s pí. Hübnerovou a p. Steinsbergem velkolepě. Ostatní role figur ze skvělé úřednické a stavovské bídy byly provedeny co nejšťastněji, neboť souhra byla vskutku chudožestvenája. Představitelé jich vynikali skutečně tak, jak výše reliefu jich rolí ve stylu dovolila, což v přísné dramatické vazbě t o h o - t o Bahrova dramatu jest požadavkem. Rozpustilá, zkažená Jenka pí. S e d l á č k o v é, službou a lesklou bídou umořený krajský syndikus p. Ž e l e n s k é h o (zvláště zoufalství kolem rakve Zuzančiny v 5. dějství!), osudem zatvrzelá jeho choť Karolina pí. D a n z e r o v é, sluha Tobiáš (p. S t e i n s b e r g), služka paní H ü b n e r o v é, to vše byl život docela nový, odlišný, úchvatný, s takovou intencí pochopený a provedený a tak věrný čtyřicátým letům min. století, jak věrně jej zná Bahr z bezprostřední takřka tradice dodané generací, kterou ještě zastihl ve svém jinošství. *KMČ.*

Opera. Po pětileté přestávce vrátilo se Nár. divadlo k skvěle tehdy nastudovanému dílu G l u c k o v u „*Orfeus a Eurydika*“. Právě stopadesát let uplynulo od premiery díla, jímž zahájil nesmrtelný mistr svoji reformu opery v hudební drama a tato úctyhodná řada let nikterak neseslabila nejen význam, ale ani živý účinek díla. Snad bude se zdáti vůči všem

ostatním uměním, tedy na příklad, abychom zůstali „na prknech“, vůči mluvenému dramatu tato minulost malou; dramata Shakespearova, dokonce pak antické tragedie předčí v tom ohromně tuto nejstarší skutečně dramatickou operu. Ale nezapomeňme, že vývoj hudebního dramatu a vůbec vývoj hudby datuje se v několika posledních stoletích a je tak překotný, že v tom žádné jiné umění srovnati s ním nelze. Tragedie antická byla ovšem hudebním dramatem a není pochyby, že velmi vyspělým; ale to, co z ní obživlo za renaissance, byla jen stránka poetická a mimická (prostřednictvím Říma). Hudba byla ztracena. Uvážíme-li tedy, že asi padesát let po Gluckově „Orfeu“ vznikl Beethovenův „Fidelio“, po dalších padesáti letech opery Wagnerovy a ještě po dalších padesáti — v době současné — Straussova „Elektra“, uvážíme-li ohromný vývoj opery v této vybrané řadě a můžeme-li pak konstatovati, že pro nás „moderní“ lidi obstojí „Orfeus“ rovnocenně v této řadě, zanechávaje v nás umělecký dojem stejně silný a hluboký jako ostatní uvedená díla, pochopíme tak plně geniálnost tvůrčího činu Gluckova.

Provedení díla plně uspokojovalo; a bylo to — jako před pěti lety se mohlo konstatovati — Gluckovo podání Elysia, co v prvé řadě tak mohutně působilo. Obsazení (při premieře) bylo shodné s předešlým a výkon sl. Valouškové jako Orfea sluší uvésti na prvém místě jako hudebně velmi krásný a mimicky ušlechtilý. Sl. Ungrova (Amor) získala během té doby značně v síle a sytosti hlasu; obtížnou pěvecky úlohu Eurydiky zpívala pí. Slaviková. Sbory, scéna i orchestr pod taktovkou p. Kovařovicovou podaly výkony v pravdě stylové. *Dr. Otakar Zich.*

HUDBA.

Česká Filharmonie přeložila nedělní svoje koncerty do nového Obecního domu Pražského. Smetanův sál, pro ně a pro koncerty vůbec dle názvu určený, vyhovuje celkem akustickým podmínkám, až na nevýhodné umístění varhan, jež jsou samy o sobě znamenité, ale jichž hlas jest příliš srážen blízkostí stropu. Se stanoviska výtvarného nemožno tak příznivě se vysloviti. Bohaté členění a nemírná nádhera (hlavně zlata!) vtírají mimoděk člověku představu spíše chrámové lodi než moderního koncertního sálu. Styl síně má vyrůsti zajisté z účelu, k němuž určena; s tohoto stanoviska je „Smetanův sál“ zcela nestylový, leč že by se za hlavní jeho účel pokládalo hoštění — representačních plesů.

Sukův koncert nepřinesl sice žádné novinky, ale přes to byl významný reprisou symfonie „Asraël“ (po pěti letech). Dílo, neobyčejně rozsáhlé — má pět dlouhých vět — znamená pokračování Sukovo na dráze moderny, započaté „Pragou“, a možno říci, že proti této symfonické básni stojí mnohem výše. Ba, jako celek stojí „Asraël“ výše než dílo následující, orchestrální suita „Pohádka léta“. Jednotná myšlenka či vlastně dvě, jež daly vznik dílu jako ohlasu Sukova smutku po drahých mu mrtvých (tchánu Dvořákovi a jeho dceři, choti Sukově, zesnulé krátce po smrti Dvořákově) sladila jednotně i věty symfonie. Zvláště první a čtvrtá věta provanuty jsou hlubokým smutkem a celé dílo končí ztemněle. Myšlenkově nevyrovná se ovšem „Asraël“ dílu následujícímu, až na první větu, která (tak jako jest i u „Pohádky léta“) jest vůbec nejlepší. Nejméně uspokojuje věta druhá, založená na prodlevě příliš se vtírající. Scherzo v triu, jinak krásném, čerpá z melodiky Dvořákovy či vlastně Smetanovy.

Druhý koncert přinesl dvě zajímavé novinky, starou a mladou. Symfonie Steinem nalezená v archivu bývalého „Akademického orchestru“ v Jeně připisuje se s jakousi výhradou Beethovenovi. Běželo by o dílo mládí. Jisto je tolik, že dle poslechu jeví se dílo toto jako technicky velmi dokonalá skladba v duchu Haydnově, ba i Mozartově (či spíše v duchu staršího Haydna jenž sám vlivu Mozartovu podlehl). Moderní novinkou byla „Veseloherní ouvertura“ Maxa Regera, dílko neobyčejně svěží a humoru plné, plno delikátních barev instrumentálních. Komicky exponovanými trubkami připomíná scherzo smyčcového jeho kvartetta, kde podobným způsobem viola neobyčejně drasticky se uplatňuje. Saint-Saënsova symfonie, na témž koncertě provedená, je dílo sice s velikým aparátem vybavené (orchestr, varhany a klavír), ale myšlenkově ubohé a svými délkami k smrti unavující.

Největším uměleckým činem Filharmonie, jejíž reprodukční úroveň v poslední době vůbec neobyčejně se zvýšila, bylo provedení Mahlerovy šesté symfonie. Je to pravý kolos mezi symfoniemi, rozměry i obsahem. Čtyřvěté dílo vybudováno je celkem z několika málo motivů, jež zdánlivě nejsou ani příliš význačné. Co z těchto kamenů Mahler vystavěl, jest na úžas. Již jednotný styl této symfonie jest zcela zvláštní a odlišný od druhých symfonií tak záhy zesnulého mistra. Nálada je téměř veskrze ponurá a ku podivu monotonní, přivozená zajisté neobyčejně často se vyskytujícím opakováním téže noty, jako ve větě první a ve scherzu, nebo téhož již o sobě monotonního motivku, jako ve větě volné a ve finale. Zvláště scherzo díla, plné podivného humoru, jest výtvor, jemuž bychom marně hledali něco jen z daleka podobného v celé hudební literatuře. Stálá účast neohrabaných žesťových nástrojů (zvl. trombonů!) na bizarním jakémsi tanci či spíše skocích, zcela originálně sladěná druhá

myšlenka („altväterisch“) s neustálou měnou rythmu, což budí dojem úplné rythmické libovůle — zkrátka, tuto větu nelze označiti jinak než jako geniální karrikaturu. Finale díla jest neobyčejně široce založeno a mistrně rozhozeny jsou po něm světla i stíny. Světla ne hřavá, ale spíše zoufale plamenná; stínů je čím dále více, až vyznívá celé dílo v děsivý přímo závěrečný výkřik jakoby nějakého mythického obra, ubitého kyjem. Provedení uspokojovalo zvláště vzhledem k mimořádným obtížím reprodukce díla. Dirigent p. Zemánek zvláště ve scherzu podal výkon opravdu znamenitý.

Dr. Otakar Zich.

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Škoda, že výstava starého portretu z let 1780 až 1860 v pavilonĕ Manesově a redakce katalogu výstavního pořízeny se zřejmým chvatem. I když uvážíme velikou obtíž, vynésti vše typické a vynikající ze skrytu soukromého majetku, mnohdy velmi neochotného — jak i katalog v úvodě žaluje — nemůžeme se shostiti dojmu, že výstava zasloužila přípravy pečlivější. A to dle soustavného plánu, ohraničeného i dobově případněji, než se stalo volbou let 1780 a 1860, z nichž obzvláště prvé datum neznamená v evoluci malby nijakou patrnou hranici. Přes to zahrnuje končící *) výstava tolik vysoce instruktivního, že nezasloužila si takové úžasně skrovné pozornosti, s jakou ji pražská veřejnost kvitovala. Zatím co do extrakabinetu našich napodobitelů bezduchého novoprimitivismu v Obecním domě valí se diváků nepřetržitý proud, mohl jsi v pavilonĕ pod zahradou Kinských mnohý den spočítati návštěvníky na prstech! A přec hovořily tyto milé staré podobizny k duchu i k srdci přebohatou výmluvností, kdežto novoprimitivism vyluzuje emoce nejlacinějšího druhu, paušální útrpnost a sumární úsměšek, nezanechávaje v nikom za nehet hlubší a trvalejší stopy.

Všeobecná jubilejní výstava r. 1891 obeznámila nás ve svém retrospektivním oddělení po prvé šíře s domácím uměním prvé poloviny 19. století; učinili jsme na ní mnohý objev, který korigoval a doplnil platně vítaným způsobem naše vědomosti. Končící portretní výstava „Manesova“ pokračuje v tomto díle, illustrujíc nejen stav a vývojový postup malby, nýbrž i kulturní naši historii. A to veskrze téměř podobiznami z vrstev měšťanských, tedy představitelů našeho nejvlastnějšího života národního z oněch dob. Šlechtických kontrfektů je na výstavě poskrovnu. Možno toho litovati s hlediska umělecké retrospektivy; jinak nepohřešujeme toho odcizeného společenského živlu. Takhle jsme nerušeně entre nous, pospolu se svými předky, jichž nás tu vítá hojnost: Jungmann, Palacký, Rubeš, Chmelenský, Fügner, Němcová, Mácha, Kalina, Purkyně, Rieger, Wenzig, Hálek a jiní, srdci našemu blízcí. Všichni v době své činorodé mladosti neb mužnosti, kteréž tolik děkujeme; všichni v rázu své doby a svého prostředí.

*) Úvaha tato opozdila se churavěním referenta.

Zastoupení umělci šetřili téměř veskrze v prvé řadě objektivnosti, mnohdy až zábavně úzkostlivé; zejména když běželo o zdůraznění slavnostní pozy a svátečního úboru portretovaných, kteří velebný moment svého zobrazení pro příští doby pojímali z pravidla sub specie aeternitatis. (Což děláme ovšem většinou podnes.)

Skrovné meze souhrnné úvahy nedovolují rozepsati se obšírně o jednotlivých zjevech. Z nejvýznačnějších připomeňme jen Josefa Manesa a teplou, zřejmě malířsky radostně prožívanou životnost jeho podobizen; solidně svědomitého, sousedskou konvencí spoutaného a přece v karakteristice pěkně diferencujícího Machka; zvláště však temperamentního Karla Purkyni, jehož podobiznové dílo hlásí se už k modernímu subjektivismu, kterýž portretovanou osobu podřizuje svému nazírání a odívá ji svým komposičním pojetím a prolnutím. I Jaroslav Čermák, Quirin Jahn, F. Tkadlík, P. Maixner, A. i V. Manesové, F. Navrátil, S. Pinkas, J. Quast, J. Zumsande a jiní známí umělci zastoupeni portrety více méně poutavými a poučnými, nemluvíc o řadě anonymů, kteří obohatili výstavu nejedním malířsky cenným kusem a zajímavým dokumentem doby.

Bylo by jen přáti, aby tato retrospektivní výstava nezůstala bez pokračování, které by však vyžadovalo důkladnější přípravy a nebylo by souborem nahodilostí, vítaných sice, ale rušivé mezery vykazujících.

*

Z českého rákosí nařezal si německý Herrenvolk už dosti píšťalek, podle nichž jsme musili tancovati a podnes tančíme. Více než nám zdrávo a milo. Ale konec konců je to přece jenom převaha hrubé síly, kapitalismu a politické moci, kterou Německtvo v českých zemích po staletém favorisování vídeňskými vládami urvalo. Jinak zůstalo cizincem, vykořisťovatelem, který má jinde za hranicemi svůj pravý, stálý domov a ústředí svého ducha, svých snah i vznětů. Na ničem to není patrno zřejměji nežli na umělecké tvorbě. Kdežto naše jest ovšem přirozenou naší potřebou, kořenící a kvetoucí celou svou mohutností na domácí naší půdě, jest německá produkce umělecká v Čechách a na Moravě nesvá, jest pokusnickým sportem jednotlivců, podružným ohlasem zahraniční umělecké kultury, která v Mnichově a v Berlíně činorodě z nejvlastnějších svých fondů jest náležitě vším možným opatřena. I podněty a pracovníky i účastníky a resonancí. Mezi námi všeho toho se německému umění

nedostává; ať už vůbec, ať jen z části. Není u nás „bodenständig“ — užijme jejich slova. A proto se nerozvíjí. Každá jejich výstava je toho přesvědčivým důkazem. Tak i skončená výstava německých výtvarníků z Čech a z Moravy v Rudolfině. Samá rekapitulace nebo prostřednost, samé pachtění běžeti s dobou či za dobou. Zadní voj mnichovských, drážďanských atp. Zmizel jak přišel. Jen jeden produkt německočeského genia zadrhl se neodbytně do paměti. Je to projekt obrovské stodoly — dle katalogu „paláce“ pojišťovny cukrovarníků v Praze. Nutno se rázně ohraditi proti znešvaření Senovážného náměstí tímto kartonážnickým výrobkem prof. Kicka. Jen pryč s ním, zpátky do Germanie! Praha má v podobných požehnáních „genia“ Zascheova na dlouho až dost a dost! — Zvláště sluší pak ještě vzpomenouti německých umělců z Moravy. Ti demonstrují okatě, že nejsou ničím doma v zemi, jejíž jméno si dluží jako hromadnou firmu. Čirým neprávem! Neboť co vystavují, vše jest uměním vídeňské periferie. Po „vůni Moravy“ ani potuchy. Nemají pro ni smyslu, citu, očí. Marně se pídíte mezi nimi po něčem specificky moravském. Nechceme-li bráti malůvky na flašinetu jednoho a šumařský „kašket“ na hlavě druhého kolovrátkáře od Rud. Czerného, nebo klarinet v rukou jednoho z muzikantů Hugona Kirsche za jakés takés moravismy, nepostřehneme pranic, co by věcně nebo karakterem k Moravě odkazovalo. I takový dosti bystrý pozorovatel s patrným smyslem pro typičnost jako Max Pollak musil až do Holandska, aby roztála jeho vnímavost pro odlišné typy a kostymy, jichž se na Moravě před jeho okny jen hemží. Neškodí. Ba, můžeme býti s tímto otevřeným přiznáním lhostejné cizoty docela spokojeni. Vypravujeť přesvědčivě, že Herrenvolk nepřilnul k naší domovině, že s ní nesrostl, že si na ni svým srdcem nižádného práva nezískal. A proto že tu nemá co hledati. *J. L.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

J o s e f J i ř í K o l á r. Žije dnes ještě velmi mnoho pamětníků, jimž se při stručných jubilejních řádcích vybaví v mysli vzpomínka na mohutného starce, který po dlouhou řadu let — a ještě před třicítiletím — ovládal naši scénu, a který náleží k nejrázovitějším našim produktivním nebo reproduktivním umělcům dramatickým celého devatenáctého století. Říká se o hercích, že vzpomínka na ně vybledá rychle, sotva že opustili prkna. Ale jsou mezi nimi někteří, jimž podařilo se navždycky zapustit kořeny do duší pamětníků, tak jako jsou jisté životní zažitky, na které do smrti nezapomínáme. Josef Jiří Kolár, dramatický spisovatel a dramatický umělec výkonný, náleží mezi ně.

Ať vzpomínáme na něho se stránky kterékoli, vždycky nám na mysli zatane umělcova rázovitá, v pravdě typicky vyhraněná povaha tvůrčí tolik podivuhodná ve své síle, místy až drsné a sukovité, tolik houževnatá a originální. Bylť takový Josef Jiří Kolár jako herec i jako spisovatel dramatický, jako groteskní romanopisec i jako výrazný překladatel, jako autor četných polemik, článků politických i kritických, jako básník a essayista. Všude měl to svoje grandiosní, velikolepé gesto, ten svůj suverenní rozmach, tu svoji podmanivou zevní manýru grandseigneurskou, která je pro život společenský, jak jej dnes žijeme, nesmírným darem, velikou vnější předností, a které se nelze naučiti aniž ji možno zvýšiti cvikem: je vrozena jako povaha ve své základní formaci a jako každá duševní vlastnost.

Tato okolnost byla prvním základem veliké Kolárovy obliby, byla kořenem jeho úspěchů. Byly to úspěchy zmíněného gesta, jež umělo v pravém okamžiku strhnout i naplnit a plně diváka ovládnout. Proto možno také snadno vysvětliti, proč byl vždycky právě nejrázovitější na scéně jako herec, tož na místě, kde gesto se dá nejšíře a bezprostředně uplatniti, a proč právě zase tato přednost reprodukční je mu závadou tam, kde pro ni není pravého místa: — v k n i z e. A bude nám současně vysvětlením, proč největších triumfů dobyl si Kolár vždy (vedle grandiosně založených postav Shakespearových) právě v dramatech vlastních, kde svérázné pojetí básníkovo co nejpřesněji se krylo s pojetím hercovým. Týká se to ovšem především oněch karakteristických známek zevnějších — ale právě tyto známky jsou na divadelních prknech nejzávažnějšími činiteli u věci bezprostředního účinu.

*

Josef Jiří Kolár byl synek z pražské měšťanské rodiny, velmi pečlivě (ovšem že v těch dobách německy) vychovaný, absolvent filosofie a mediciny, zběhlý ve studiích klassických, znalý celé řady jazyků a vyzbrojený kulturními poznatky světovými. Už přirozeně nadán zdravou, bojovnou, přímo překypující povahou, směřoval celou další výchovou ke zmíněnému grandseigneurství, které jej vedlo mnohdy i k bagatelisování celé společnosti, ke kousavé, až dravé ironii, jež rozčilujíc jedny, elektrisovala druhé. Tento rys byl u něho zcela zvláštní a originální: byl nešen a příznivě podporován vybojovaným sebevědomím. V mládí zkoušel se v mnohém: i vychovatelem byl v jisté peštské šlechtické rodině; ale utkav se v souboji, opustil Pešť, seznámil se s Tylem, a zdálo se, že navždy se rozhodnul navázati na jeho dráhu. Sen se uskutečnil, když s nesmírným úspěchem setkalo se jeho první vystoupení ‚U Kajetánů‘ na Malé straně v ochotnickém divadélku, jež právě Tyl řídil. Bylo to na podzim r. 1836 v Klicperově

„Hadrianu z Římsu“, kde sehrál, čtyřiadvacítiletý, zbrojnoše Soběbora.

To byl Kolárův začátek. Ale jím se už ocitl také v plném víru dramatického života, v širokém jeho toku a všestranném kolotání. Počal dramata překládati, počal i sníti kusy vlastní. A tak vedle několika překladů ze Shakespeara, Schillera a Goetha ocitla se na repertoiru roku 1846 první jeho dramatická báseň Monika, čtyři roky na to jeho tragedie Žižkova smrt, konečně r. 1852 jeho Magelona, jež sjela do stísněné, chmurné doby Bachova absolutismu jako opravdový blesk.

Tato „Magelona“ je vlastní prototyp Kolárovského dramatu, pravou pokladnicí jeho zvláštnůstek, odlišností, básnické vervy a silné, působivé karakteristiky. Ať jsou jakákoliv a sebe různější mínění o původnosti kusu, jehož děj čerpán jednak ze Shakespearova „Krále Jana“, jednak z jisté Wachsmannovy německé novellky, uznati se musí grandiosní jeho pojetí, široce zvlněný dech, v pravdě dramatická síla jeho scen. To už se mu „Monika“ v tomto bodě nevyrovná (ač i při ní spolupůsobil veliký duch Byronův), ale pokud se zase hloubky a vůbec myšlenkového pozadí týče, můžeme směle tvrditi, že právě zde zase objevily se vlastnosti na onu dobu přímo neobyčejné. Ani pozdější Pražský žid (1871) nedostupuje už výše „Magelony“, ač první část jeho podnes mohutně uchvacuje.

Tato čtyři dramata pokládati možno ze třinácti Kolárových provozovaných kusů za vrcholky jeho scénické tvorby. Vše, co na tomto poli podal později, ač znamenáno rovněž pečetí silného ducha, samo se řadí do podruží. Ať jsou to jeho historická dramata Smiřičtí (1881), Primator (1883), Královna Barbora (1884), ať jeho bizarrní hry Umrlčí hlava (1884) či Ďáblova legenda (1891) vyvolané z dob stejně bizarrních — nesnesou už toho silného měřítka. Podobně slabší jsou i jeho novelly, jichž svazek vydal v letech padesátých, neméně i oba fantastické jeho romány Pekla zplozenci a Muzikanti čili Ďábel ve fraku, jež sice místy uchvacují originální dikcí spisovatelovou, ale jichž fantastičnost, nevyplývajíc organicky ani z podkladu díla ani ze spisovatelovy přirozenosti, štěpí a podrývá dojem. Za to svérázný a povždy vítězný byl Kolár jakožto kritik, ať hudební, ať výtvarný, neméně však i jako politický polemik v rušných letech osmačtyřicátých, nemluvíc ani o jeho nahodilých a velmi častých polemikách společenských. Báli se ho.

*

Byl to grandseigneur — ‚starý pán‘ — a jinak si dnes už snad ani Josefa Jiřího Kolára nedovede nikdo představit. Našemu divadlu kraloval přes třicet roků, a můžeme říci, že on byl mostem, po němž k nám kráčel Shakespeare, Schiller i Goethe. Bez něho snad by se ani nebyli v prvních těch dobách probíjení zachytili oni Learové, Macbethi, Richardové, Falstaffové, Hamleti, Jagové, Shylockové a Koriolání, ani oni Moorové, Mefistové, Narcisové a Rysooři. Když odešel r. 1863 (byla tu příčinou hlavně jeho osobní veliká nedůtklivost) z našeho divadla do německého, bylo po něm nesmírně smutno. A když r. 1873 odcházel do pense, bylo ještě smutněji. Obecenstvo pražské spatřilo jej však ještě po jedenácti letech: r. 1884 vystoupil jako host čtyřikráte v „Kupci Benátském“ a v „Pražském židu“. Bylo mu tenkráte 72 let. A naposledy přešel prkna dne 12. března 1895, už ne však jako herec, ale jako vavříny sklízející a loučící se kmet, dědoušek třiaosmdesátiletý, trochu sice shroucený, ale majestátní, veliký a silný. Grandseigneur!

A ani neuplynul rok — a ‚starý pán‘ zemřel.*) Odnášeli jej k poslednímu odpočinku s kyticí bílých růží, které mu dle přání, už dávno kdys projeveného, do dlaní vtiskla — paní Maruška Bittnerová. A pochovali jej v tentýž den a v tutéž hodinu, kdy před čtyřiačtyřiciti lety byla premiera jeho „Magelony“.

F. Sekanina.

* Dne 27. ledna t. r. zemřel ve svém rodišti ve Varšavě dr. Leopold Meyet, advokát, spisovatel a literát, nar. r. 1850, jenž zůstavil vému rodišti celé historicko-literární museum, sbírku vzácných rukopisů Slowackého, Mickiewicze a Krasińského, věnovav kromě toho 250 tisíc rublů k účelům vzdělání polské mládeže. Polský vlastenecký žid ten vydal pětisvazkovou studii o Slowackém a jeho životě, sbírku dat o Mickiewiczovi a sbírku dopisů Z. Krasińského. Byl spolupracovníkem předních literárních listů polských, členem Akademie umění odboru literárního a členem Družstva vědeckého ve Varšavě. Kromě větších prací vydal i menší studie kritické a literární a zanechal velké dílo o Konopnické a Orzeszkové, doložené různými, posud neznámými daty.

* Všecka Anglie oslavuje těchto dnů sté výročí narození jednoho ze svých největších spisovatelů Charlesa Dickensa, nar. 7. února 1812. Jako advokátní pomocník v Londýně, kam s otcem se uchýlil z rodiště, z Portsmouthu, Dickens měl příležitost poznati různé slabosti lidské, před veřejností ukrývané. Nabyv literárního vzdělání, stal se kritikem a reporterem listu „Morning chronicle“, kde uveřejnil „Sketches of London“ (1836), vydané potom ve dvou svazcích. Za rok po té vydal nejslavnější své dílo „The Pickwick papers“ (1837), načež následujícím rokem objevily se „Nicholas Nickleby“, potom „Oliver Twist“. Další jeho práce

*) 31. ledna 1896 o půlčtvrté hodině odpolední.

román s názvem „Master Humphrey's clock", povídky „Old Curiosity Shop", „Barnaby Rudge" spadají do let 1839—40. Z vánočních povídek, jež k svátkům vydával od r. 1843 do 1847, nejpůvabnější je pohádka „A Christmas carol", po té ještě „The Chimes". R. 1846 založil první velký liberální list „Daily News", v němž otiskl své dojmy cestovní. R. 1849 založil „Household Words", časopis nepolitický, který zdomácněl i v Americe a od r. 1860 pod názvem: „All the year round" vydávaný. Ač zabírala publicistika mnoho jeho času, přece psal romány a povídky dále, rozmnožuje řadu svých děl. Vydal třídílný román „Dombey and son", „Little Dorrit", „A Tale of Two Cities", dvě nejzdařilejší práce z posledních let, kromě roku 1850 vydaného románu „David Copperfield", jenž je důležit i proto, že je částečně autobiografický, a podobně i „Bleak House". Čerpaje látku přímo ze života, všímá si Dickens všeho, čím člověk žije, plnými rysy, realistně kreslí postavy a bohatě líčí situace, uplatňuje svůj talent postřehovací i architekturní, rozvinuje osnovu umělecky, tvoří závěr životností a pravdivostí překypující tak, že stává se nejen výborným portretistou, ale skutečným zobrazitelem své celé doby, lidí pozoruhodných i nepovšimnutých a trpících, k nimž lne s láskou a dovede vzbuditi i teplo tam, kde jinak vane mrazivý chlad. Přirozený, neumělkovaný humor prohřívá mnoho prací jeho, ale někde přechází v posměch, v satiru a pošklebek. Překlady z Dickensa velmi záhy se u nás objevily. „Oliver Twist" vyšel knižně v Praze již r. 1843 až 1844, tedy za pět let po vyjití originálu, „Štědrý večer" (Christmas carol) r. 1846 a „Zvony" r. 1847 překladem plukovníka Mořice Fialky, vojenského českého spisovatele a belletristy, jenž přispíval svými pracemi do „Květů", „Vlasti", do Havlíčkových „Národních Novin", do „Světozora" a j. listů. Drobné práce Dickensovy přinášely již v překladech staré „Květy" a starý „Lumír". Překlady z doby novější přinesly a přinášejí z Dickensa: Ottova Laciná knihovna, Světová knihovna, Angl. knihovna a Vilímkova knihovna světových autorů atd.

K. V. H.

* Na své přednáškové tournée po severní Americe, jež v poslední době značně vyčerpávala skrovné jeho tělesné síly, zemřel H e r m a n B a n g, přední dánský novellista a romancier, dne 30. ledna t. r. v městě Ogdenu v západním státě Utahu. Rodák seelandský (* 20. dubna 1858), pronikl Bang v polovině let osmdesátých jako bystrý kritik a vlivný žurnalista, jehož úchvatné umění recitátorské, nikoli prosté vlivů francouzských (jako vůbec veškero jeho umělecké tvoření), okouzlovalo posluchače. Bangovo umění vyklíčilo ve svých nejpůvodnějších zákmitech z tesklivého lyrismu Jacobsenova. I on, samotu a klid vyhledávající snílek a samotář, smutný a nespokojený, poněvadž nemohl nikdy trvale vyniknout jako herec, jímž se chtěl státi, miloval těžké, zšeřelé smutky, maloval nitra zvrácená a dekadentní (v románě B e z n a d ě j n á p o k o l e n í), postavy plné ztajených stínů života a tajně pohřbívaných žalů (v novelle I r e n a H o l m o v á). Chmurný, bezútěšný fatalista, věří Bang ve přímé zasahování něčeho vyššího v osud člověka, jenž nikdy nemůže býti řízen pouhou lidskou vůlí. Ale toto tajemné vyšší fluidum nevznáší se nad Bangovými hrdiny jako Nemesis, jako přísný, neúprosný Bůh osudu: vyplývá přirozeně ze sterých okolností a ze sterých náhod volně žitého života. V celém jeho díle zříme patrně trojí stupeň: zprvu zajímaly jej povahy zvláštní a mimořádné, dekadenti a excentrikové života, jimž věnoval hlavně zmíněný už román „Beznadějná pokolení" a novellistickou sbírku „E x c e n t r i c k é p o v a h y". Pak se přesunul jeho zájem k duším trpícím, utlačeným, minuvším se se štěstím života, a teskně pozvolna odumírajícím s němou výčitkou v oku. Sem náleží zejména několik ženských hrdinek románových, Thora z B í l é h o d o m u a Katinka z povídky U c e s t y především, jimž byla modelem vlastní básníkova matka. A ve třetí fázi svého tvoření, v románech T i n a, F a e d r a a M i c h a e l, probíjí se Bang k ideovému probadání společenského fatalismu, k psychologické analysi duší, jež klesají v boji s osudem, chtějíce za každou cenu zvítěziti. Mistrem je tam, kde líčí neúprosný diktát osudu u lidí, jejichž citové prostředí je v rozporu s potřebami života (Čtyři ďábli, Irena Holmová).

Do češtiny máme z Banga přeloženy romány Beznadějní, Šedý dům a Její Výsost, z novell Čtyři ďábli a Irena Holmová (v 1000 nejkrásnějších novell). —*n*—

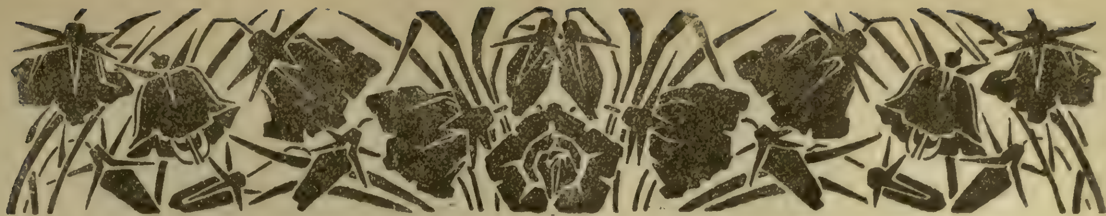
K r á t c e a d o b ř e rozsoudil horažďějovský magistrát rozvaděného souseda Jakuba Rejčka a Annu Hostkovou. Rejček stěžoval si, „že ho táž Anna na poctivosti velice zhaněla". „Od práva napomenutí se stalo, aby se k těm slavným hodům (velikonoce 1628) spokojili". Ale pan soused prohodil, „že nemá oč se s ní spokojiti". To stačilo. Páni poručili dáti oba do vězení a nechati je tam, až se spokojí. Odsouzení vyšli za dveře a ihned se vrátili — že už jsou spokojeni.

Z archivu horažďovického.

V Praze dne 9. února 1912.

Majetník: D r u ž s t v o s p i s o v a t e l ů. — Zodpov. redaktor a v y d a v a t e l: M. A. Š i m á č e k. — Nakladatel: Č e s k á g r a f. akc. s p o l e č n o s t »Unie« v P r a z e.

Tiskem »Unie« v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Vězeňský lékař, ranhojič Demák vyzván úředně, aby příležitostně vězně Mendla Mamenschluckera prohlédl a dobrozdání své podal.

Starý praktikus, jehož příslovím bylo, že z rychlé práce jen ruka bolí, nespěchal s výkonem. Teprve pátého dne vkročil do celly Mendlovy v průvodu adjunkta Protaziho.

Kobka byla čistě vymetena, cihly svítily radostnou červení, v kamnech hučel oheň a Mendl seděl za stolem, žvýkaje plnými ústy čerstvě pečený chléb.

„Ach, tady je hezky," pochvaloval si lékař.

„A ten chléb voní," přidal Protazi, bera bochánek do rukou, „sám dostávám na něj chuť. Že se nestydíš, Mendle!"

Mendl chvatně vyplivoval sousta, aby mohl mluvit.

„Dva dni jsem hladověl," zaskučel, „ptám se, proč a zač? Co jsem udělal? Kdo mne odsoudil?"

„Zanech řečí, to sem nepatří a ukaž rány, holečku," domlouval lékař.

Mendl se svlékl a lékař ho prohlížel.

„Nic nevidím," řekl na konec.

„Co?" protestoval Mendl. „Nemám rány? A od čeho jsou tedy bolesti, Herr Doctor?"

„Nějaké ranky tu jsou — ani ne ranky, jen proužky — vibices, hm, člověk se uhodí! To nic není, holečku! Otlačeninky, podlitinky od hmyzu — holečku!"

Mendl Mamenschlucker nebyl však s diagnosou lékařskou spokojen.

„Wie heisst — co je to za doktora? Z které fakulty? Kdo mu dal diplom? Vždyť musím mít rány!"

„Hubu drž!" zahřměl adjunkt Protazi, „už toho mám až po krk! Nejen, že jako dříve dozorce urážíš nyní i studovaného a moudrého syna Aeskulapova!"

Demák se nadmul a na žida zamračil.

„Já chci k panu presidentovi!" volal Mendl.

„Dobře," pravil adjunkt, „oznámím tvou žádost v cestě úřední."

Obviňování Mendlovo objevilo se za týden, kdy na rozkaz praesesa komitátního soudu Kolba byl vězeň znova vyšetřen, bezpodstatným výmyslem a nevinnost Procházkova zastkvěla se v nejčistčí úřední bělosti.

Jinak skončil proces pro Mendla Mamenschluckera malým trestem. Odsouzen byl pouze pro krádež na trhu a v dostavníku, z nichž byl usvědčen, na tři měsíce. K ničemu se neznal a nebylo dostatečně četných a kvalifikovaných průkazů, že právě on a ne někdo jiný věci ve skrýši zlodějské nalezené odcizil.

Prokázalo se později, že přes veškerý dohled vězenský, byl Mendl po celou dobu vyšetřovací vazby v ustavičném dorozumění se spoluvinníky v městě, jichž bylo na dvacet a kteří teprve po roce byli vypátráni a odsouzeni. Mendl však zatím dávno byl za Tatrami v Haliči.

Ještě pěkněji, jak zvěděl Schwert, holdováno bylo bohyni Themidě za dob patrimoniálních soudů v Uhrách.

Sedlář Pivko, který s Vítem Hnátem se seznámil, vyprávěl o povedeném kousku vrchního Bocsaye na panství hraběte Andrassyho.

V přátelské pitce — psalo se roku 1846 — vešel vrchní v sázku s nějakým nobilem, oba v opilství, že patnácti ranami zabije člověka.

Za pokusné zvíře vyhlédnut slovácký slabomyslný vězeň. Zapálil panský stoh,

pro nějaké pošklebky panské chasy. Byl chycen a zavřen. Samko Fryčaj se volal.

Vrchní, když vystřízlivěl, pokládal za svou povinnost sázku hájiti. Dal si milého Fryčaje zavolati.

„Nu co, Samko," prál dobrácky, „co s tebou, hlupče krbče? Dám ti vysázet pětadvacet a bude po soudu."

„Poníženě rukulíbám, osvícený!"

„Tak dobrá, Samko. Ale abys věděl, že jsi mezi lidmi, nedostaneš je najednou. Nu, co se sápeš?"

„A, nic ve zlé — chtěl bych velkomožnému jen šos políbiti."

„Slyš, Samko! Dostaneš každý den jen po dvou ranách. Jsi spokojen?"

„Ručky boskám, velkomožný!"

Vrchní měl vše dobře promyšleno, byl vynálezcem ve svém oboru. Slovák Samko předveden na nádvoří zámku, před účastníka sázky a svědky, položen na lavici a svlečen. Pandur, důkladně vrchním instruovaný, rozmáchl se a koncem pružné, ne příliš silné hole, zasadil Samkovi vší silou dvě rány. Přesně na totéž místo, jako by kružidlem měřil.

Krev hned po první ráně vytryskla, Samko zařval jako býk.

Nikdo se nepodivil — bylo to tak zajímavé, kdo sázku vyhraje.

Slováka odvedli. Obvázati, neb čistiti rány, přísně zakázáno. Bocsay sám dohlédal, aby do ran vetřena byla paprika, písek a prach. Samkovi dána kořalka, aby se opil a nekřičel bolestí.

Den na to opakována exekuce, přesně na totéž místo, třetího dne vystřikovala z pod hole krvavě zbarvená jícha. Účastníků chytala se horečka. Uzavírány nové sázky, vydrží-li Slovák patnácte ran, či nevydrží. Čtvrtého dne bylo okolí rány snětivé a rána hluboká až ke kosti. Alkohol a prudká horečka obluzovaly smysly Samkovy. Pátého dne už ran necítil, musili ho na lavici nésti i odnésti, šestého dne přijav dvanáctou ránu se Samko coram urozeného publika poroučel na onen svět. Odnesli ho mrtvého.

Vtip geniálního Bocsaye, jenž stal se slavným hrdinou národním, byl v tom, že pandur bil v místa už raněná a vehnal jed do krve. Byl to pandur na svém nástroji virtuos, dostal podíl z výhry Bocsayovy a jako věrný vlasti syn padl u Vilagoše roku 1848. — —

Po půlroce, v létě, přijela za Hladkým choť s dětmi a Hladký najal si rodinný byt. Do bytu přistěhoval se na místo Hladkého stavební elév Nosek, tichý, hudby milovný mladík, rodák od Jindřichova Hradce. Schwert seznámil se s ním v hostinci. Mluvívali česky, ač Nosek smýšlení českého nebyl. Ale poddával se nátlaku Schwertovu, přijímal jeho výklady, četl české knihy a než dostal se z Uher do Brna, byl rozhodným a uvědomělým Čechem.

Jednoho parného odpůldne nedělního — Schwert měl právě v praesidiu službu — promluvil president česky. Mluvil tímto jazykem jen v náladě familiérní, neb v prudkém hnutí mysli.

„Měl bych pro vás, Schwerte, nějakou práci."

Schwert povstal.

„Jen seďte!"

„Prosím, pane presidente."

„Ale je to jen mezi námi — úřední tajemství — ba více než to."

„Budu velmi poctěn" — mumlal Schwert čekaje na další.

„Znáte, Schwerte, praesesa Děneše od komitátního soudu v Užhorodě? Byl zde už několikráte."

„Znám, pane presidente."

„Je to Maďar a vládě podezřelý! Má prý spojení s emigranty."

Schwertovi bylo horko. Sklopil oči pod zkoumavým pohledem presidentovým, jenž před ním stál nehybně, jako — vévoda Alba! (Přirovnání to skutečně Schwerta napadlo.)

„Nuže, poslouchejte a dejte pozor! Přidělím vás jako přespočetného akcessistu do Užhorodu. Jen na nějaký čas. Pak se zase sem vrátíte. Rozuměl jste? Budete mi o praesesovi podávati zprávy písmem chiffrovaným, k němuž vám dám klíč."

Odmlčel se. Schwert pochopil, že má Děneše špehovati.

„Nuže?"

Schwert nemohl děsem ani vydechnouti.

„Myslím, Schwerte" — hlas presidentův zněl ostře, jako když led o led zvoní — „že nemusím se vyslovovati blíže. Nejste na hlavu padlý."

„Pane presidente" — koktal Schwert, lově po spásném slovu ve zmatku rozbouřených citů, „nevím na kom je řada — já — já — ach, mně není dobře!"

Nelhal. Závrať zdvíhala ho od země, a točila jím jako mlýnkem okenní ventilace.

„Jděte k umyvadlu a umyjte se!" zasykl president německy a přešel rychle do své kanceláře.

Na prahu se obrátil:

„Nic nebylo řečeno, nic jste neslyšel. Rozumíte, Schwerte? Žádám bezpodmínečné mlčení!"

Znělo to tvrdě a hrozivě. Schwert neodvážil se od umyvadla ohlédnouti.

„Slibuji!“ řekl stísněným hlasem.

„Dobře. A teď pracujte dále, vše zůstane při starém.“

Do Užhorodu poslán — Hladký. Schwert mlčel jako hrob. Vždyť vlastně nic nevěděl, nanejvýše se domýšlel.

Na podzim vrátil se Hladký z Užhorodu do presidia. Nastaly změny personální. Zeidler přidělen radovi Wranowitzerovi, Schwert pak ke komitátnímu soudu, jehož praesesem byl Kolb. Hladký zůstal v presidiu.

To znamenalo definitivní vítězství Hladkého. V městě vzbudilo to všeobecný úžas. Kampf věru nebyl z lidí, kteří hodnotu člověka nedovedou odhadnouti. A dle všeobecného úsudku náleželo místo presidialisty Schwertovi a ne Hladkému.

Jen Schwert se nedivil a nezáviděl, znaje cenu toho vítězství. A ježto nic proti Děnešovi nepropuklo, měl Schwert svého soupeře v podezření, že hrál dvojakou hru a zradil strany obě. Děneš alespoň Hladkému dal na odchodnou vysvědčení přímo stkvělé.

Největší škodu z porážky Schwertovy měl nebohý Hnát.

Zadal si o místo definitivního soudního sluhy, a ač mu Kampf přál, dokázal Hladký intrikou tolik, že z uprázdněných míst dostal Hnát nejhorší, v krajině bažinaté, kdež onemocněl i se ženou a div o život nepřišel.

Hladký sám chlubil se před Schwertem a Zeidlerem, jak se Hnátovi pomstil, že mu odepřel cíditi obuv jako Schwertovi.

Kampf diktoval Hladkému své disposice, aby uloženo to měl v aktech praesidiálních.

„Dáme Hnáta do Kežmarku.“

Hladký přestal psáti.

„Pane presidente, neračte zapomenout, že tam je váš osobní nepřítel Gaal přednostou soudu. Hnát neumí německy psát a Gaal by si mohl stěžovati.“

„Tedy do Rožnavy. Co myslíte, Hladký?“

„Souhlasil bych zcela, pane presidente, ano, do Rožnavy! Jenže tam byl přesazen berní Kaiser — co se zde s paní Hnátovou scházel — nevěřím, že by na tom bylo něco špatného — ale lidé mluvili.“

„Máte pravdu, Hladký, děkuji vám. Autorita úřadu nade vše! I zdání se musí uvarovat. Co tedy uděláme s Hnátem?“

„Pane presidente, pro Levoč je navržen Dřevíkovský, do Užhorodu König, s instrukcí, aby pozoroval panslavistického župana Pauliny-ho, a do Lomnice Banyár. Ve Sv. Mikuláši je už Danner.“

„Nu tedy?“

„Zbývá Bahensko.“

„Ale tam prý je malaria.“

„Ale někdo tam musí, pane presidente. Jiní mají rodiny, Hnát je bezdětný — paní tam nebude koketovati — myslím, že tam Hnát může alespoň na čas — a pak tam není třeba výborné kvalifikace, a Hnát je přece chudý duchem.“

„A také je to nejnižší třída platební,“ rozmýšlel se president.

„Zcela správně, pane presidente — ale možno mu dáti osobní přídavek, výpomoci pro případ nemoci.“

Stalo-li se vše tak, jak pomstychtivý Hladký vyprávěl, bylo to důkazem, že má presidenta ve své moci a že je hrozné míti ho nepřítelem.

„To je darebáctví!“ tlačilo se Schwertovi na jazyk, a raději ze společnosti Hladkého co nejdříve odešel.

Bylo mu líto Hnáta, ale nemohl pomoci. Jen mu poradil, aby co nejdříve žádal z Bahenska za přeložení. Kdyby byl Hnát poslechl rady Schwertovy a neostýchal se hned po onemocnění své ženy zadati o přeložení jinam ze zdravotních ohledů, mnoho utrpení by si byl uspořil. Ale od malička měl neštěstí ve všem, bída držela se ho pevně až do hrobu.

V září dostal Schwert z Prostějova smutnou zprávu. Nebohý Josef Buriánek nastudiv se, podlehl zánětu plic.

Po odjezdu Hnátově přestěhoval se Schwert k sedláři Pivkovi, zase společně s Zeidlerem.

Koncem září zdálo se, že na Schwerta útočí týž osud, jenž sklátil Josefa Buriánka.

Při výletu do Tater s Pivkovými, překvapila je bouře s ledovým deštěm. Všichni promokli do nití a onemocněli. Pivko se ženou jen rýmou, Schwert nebezpečným zánětem trubic. Lékař Nemák kroutil hlavou a když se dost naholečkoval, pustil Schwertovi žilou. Dále se však Schwert léčiti nedal, nýbrž ujal se léčení sám. Činil, co činili u Milosrdných při zánětu plic, přikládal obklady a užíval Tartemet (Tartarum emeticum). Krise minula dobře a za osm dní Schwert zase chodil, ač dlouho ještě pokašlával.

Jediné, v čem lékaře Nemáka uposlechl, bylo, že vzdal se kouření. Nahradil si to však tím, že přiučil se brzy šňupání. Praeses Kolb nenaléhal, aby Schwert rekonvalescent hned šel do kanceláře. Byl mírnější aktožrout než Kampf.

(Pokračování.)

∻ ∻ ∻ ∻ ∻

Zdeněk Tlamich:

TAEDIUM VITAE.

Když večer nachýlí
svou perut fialovou,
snů těžcí motýli
kol vašich skrání plovou:

Tu smutek cítíte,
jejž jitro nepochopí . . .
Pro mládí dožité.
A marnost prošlé stopy . . .

Tak vším být znechucen! —
A za horami kdesi
váš mladý dříme sen . . .
tam slavně šumí lesy — —

Van jejich haluzí
se dotkl vašich skrání . . .
jak echo illusí
v jesenní setmívání . . .

Stesk tichý, beze slov
se soumrakem tím hlásí . . .
Pro vašich lásek rov,
pro efemérnost krásy . . .

A stesk ten zahostí
se v paměť vaši hluše —
Odešly radosti . . .
Je čímsi chora duše . . .

Podivnou nemocí . . .
(oh, což vy víte!)
již nelze přemoci — —
Taedium vitae . . .

KDYŽ KVETLY OCÚNY . . .

‚Proč stále řidším je tvůj smích,
jenž zvonil minulostí?‘
Je něma . . . V očích zasněných
jen tajné hoře hostí.

A tiše v dálku vyhlíží
tesknými čekankami,
než do mlh kraj se pohříží — —
Tak věčně, věčně sami!

Tu v srdci jeho cosi štká,
proč není, není řeči — —
Taková strašná výčitka
pro dávné hříchy něčí . . .

Tak ironicky ocún sní
tam venku . . . do mlhava . . .
Dát není komu dědictví.
A strom už opadává . . .

A jak by mlhou zešeřel
kraj minulosti celý — —
jen se rtů tichý vzdech se schvěl:
PŘIJĎ, DÍTĚ — SPASITELI!

⁘ ⁘ ⁘ ⁘ ⁘

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Co se s milým Alšem dále dělo, zvídal jsem jen z jeho listů. Začátkem prosince 1874 psal mi: „Jak mne velice těší, že právě na svůj svátek mohu si s tebou pohovořit.“ Po několika srdečných řádcích, mne se týkajících, vzpomíná: „Překypuji rozličnými pocity. Vidím se jako malý hoch, jak jsem k strýci perníkáři chodíval na svůj svátek pro ohromného, perníkového Mikoláše, kterému jsem napřed uříz', infuli a pomalu z něj nezbyla ani berla ani vyksované boty — Později, když jsem byl již v Písku, to jsem zase šel s bratrem. Mrzlo, byl jsem vesel, koupil mně ořechy,

které jsem si v burnusku soukenném do nejhlubší kapsy uložil a na silnici, která k domovu vedla, kudličkou otvíral. Ó, kam se poděla ta zlatá doba? A dnes? Nejsem ale také více dítě.“

— — — — — — — — — — — — —

„Žiju divně. As tak jako Eliáš na poušti. Jenom že tady Bůh mně seslal člověka místo krkavce. Prosím tě, v Praze se to nesluší. Jeden žák v Akademii má mě tak rád, že mně každé poledne do školy něco přinese od jídla. A tak mezi těmi bílými bohy*) obědvám. Jest to bídné, ale jsem spokojen předc. Nejsem za to aspoň dlužen. A tomu to splácím jinak. Prožil jsem zase před dvouma nedělma něco ze školy života. Hnedle by jeden moh z toho dělat maturitu. Jsem ale zase spokojenější. Ve škole, mohu říci, že jsem dosti pilný. V kresbě dělám ke všemu pokroky.

Ředitel**) mně radil, bych ještě tu zimu pilně kreslil, a povídal, že když to budu umět, že to mohu přivést „zu einem grossen Künstler“. To, co se nedá naučit, mám prý ve velkém. Ale co pak na tom. To vím já nejlíp, co mně schází. Dále se mě ptal na českou literaturu. Pravil, je bohatá, nicht wahr. Já svědčil. Bude se učit (česky), líbí prý se mu to. Byl jsem u něj skoro dvě hodiny. Když jsem šel pryč, pravil česky: „S Bohem!“

„Vrchlický sepsal zase velkou a znamenitou báseň o andělu zavrženém, který pro lásku k lidem upad v nemilost boží.“ Na konci tohoto listu načrtl Aleš perem obrázek sv. Mikuláše a na poslední, prázdné straně druhou kresbu: Sv. Mikuláš naděluje do punčochy malířskou paletu a závitek notový; po jeho boku stojí andělíček, nesoucí v košíku lyru a Pegasa na holi jako koníčka pro chlapce. Pod tím nápis: „Bůh a slovanský patron náš Mikoláš žehnejž našemu umění!“

Listem ze dne 2. ledna 1875 oznámil mně, že o těch svátcích (vánočních) byl dost pilný, že pracoval na „Třech dobách země české“,***) že již má karton. „Letos na Žofíně bude. První list mám zcela v slovanském duchu. Liška je pilný. Kavka že je v Moskvě, snad již víš; ještě nepsal nic. Když tak jdu někdy po těch ulicích, často na Tě vzpomínám, co asi dělá ten s tím zeleným kabátem a širokými rameny.

*) Mezi sádrovými odlitky v sále antik.

**) Swerts.

***) Jak jsem se nyní u přítele Alše přeptal, měly v těch třech dobách země české být doba hrdinská, doba Bílé hory a doba vzkříšení. Do hrdinské spolu mythické doby mínil vsunout Přemyslovce, Lucemburky a Husity. Třetí doba, vzkříšení, měla mít nadpis: „A ta naše lípa bude zelená —“

Z tvých přátelských řečí zaznívá mně také: „Alši, Alši, maluj, kresli!“ Těším se na tu chvíli, až Tě budu moci překvapit svým prvním dílem, vím předobře, že z mých přátel Tebe nejvíc potěší.“ —

„Byl bych zapomněl, v posledním čase jsem komponoval cyklus „Živly“. Snad jsem ti již loni o tom povídal. Dostal jsem do toho mnoho myšlének. To mám dosud za svou nejlepší práci. Kdybys tu byl, promluvil bych si s Tebou o tom. Vypsat se to mně nedá. Je to zcela originelní. Ve výtvarném umění nebylo v tom způsobě ještě nic. Tak jsem žádostiv.“ —

To psal 2. ledna a hned čtvrtého poslal mně odpověď na můj list, který ho právě došel. „Šeřilo se již, když jsem obdržel od Tebe psaní. Četl jsem je, četl až se setmělo. Zrovna dnes celý den zaměstknával jsem se čtením národních písní. Otto chce ode mne nějakou illustrovanou sbírku vydat, napřed je ale v „Palečku“ uveřejňovat. Též „U nás“ vyjde v Palečku.*) Nějakou humoresku mně též chce ještě dát. Tak mám práce pojednou dost a mohu Tě, drahý příteli, zprávu dát, že chvála Bohu se mně již lépe povede . . . Dnes jsem si nakreslil „Blaze tomu, kdo nic nemá“ a „Neradím žádnému kamarádu svému“ —

„Povídáš, že jsi na mne o těch mrazech mnoho vzpomínal. Tvoje obavy byly marné; byl jsem na stravu na bytě a jsem teď posud. Seděl jsem a sedím stále doma. Když venku mrzlo a sníh hustě padal, stál jsem nejednou u okna v teplé světnici a bylo mně taky nějak teskno. To víš, tyto svátky předc jenom mnoho vzpomínek z dětinství do hlavy seženou, myslel jsem, že mnoho prvního sněhu na hrob otcův napadlo —“

„Se známým některým málokdy dohromady přijdu. Kavka má v Moskvě bratra stavitelem. Obdrží prý tam dobrou práci. Chce tam si něco vydělat a též něco zrobit a pak se do Němec podívat. Nepíše mně nic a já

*) Na tu sbírku nedošlo. Zapomněl jsem, že mně Aleš o tom „U nás“ psal. Když jsem po dvacíti létech začal psáti své „U nás“, nic jsem o tom Alšově již nevěděl. Že jsem mohl tak zapomenout, vysvětluju si tím, že jsem z toho Alšova díla neviděl ani čárky. Nyní, když jsem se ho na to jeho dílo ptal, pověděl mně, že to byla řada asi dvanácti kreseb. Ty Aleš rozdal po listech, proto že to nikdo nechtěl ani vydat ani koupit. Dva listy z toho prodal za 3 zl. zesnulému p. O. Pinkasovi. Ten cyklus byl jakési kalendarium, spodobující náš život. „Bylo to,“ míní přítel Aleš, „asi to nejlepší kalendarium, které jsem kdy udělal.“ Ukazoval je také v Umělecké Besedě, Hálek je viděl, „ale nic“. Tak to dílo zašlo jakož i jiné kresby, které Aleš často i roztrhal. Kufřík jeho na ně nestačil, a „veškostn,“ kam bych to byl mohl dávat, jsem neměl“ dodal Aleš, dnes už s úsměvem.

adressu naň nevím.“ List se končí srdečnými slovy přátelskými a vzpomínkou, jak jsme s Alšem „za bouře v domě na Malé Straně stáli“, nač, abych pravdu řekl, se dnes už nepamatuju.

Pak mně dlouho nepsal, nebo psal-li, nezachovaly se mně ty listy. Až z r. 1876 mám zase list, který poslal v dubnu z vojny. Sloužilť od podzima r. 1875 jako dobrovolník u Mamulova uherského pluku č. 25. „Píšu tě v tom pověstným „bílým kabátku“. Jsem ňák nemocný. Jeden den jsem musil ležet. To víš jak je to v kasárnách příjemné. Ty se ptáš, co robotím. Co by za to stálo, abych Tě zdělil, to jsou „Přemyslovci“. Ten list jsem celý skomponoval k svému spokojení. Hlavně jsem čerpal z chorálu „Hospodine, pomiluj ny!“ To budou tři hezké chorály: „Hospodine“ — „Svatý Václave“ — a „Kdo jste boží bojovníci“. Také jsem ondy kreslil na sedlácích, jak si jdou do zámku pro svobodu. To bude má první práce v oleji pro svět.*) Vůbec až z vojny půjdu, musím se chopit již jednou těch penzlíků.“

O známých píše: „Thomayera jsem neviděl již asi čvrt léta. Vrchlický je v našem kruhu opět, toho vidím častěji, posud ten samý. Hlavně s Liškou harmoniruje. Moje „Živly“ se mu ale také líbily. Tukdas tadyto jel jeden můj bývalý kollega, nějaký Hlavín z Vídně, byl tam u Trenkwalda v atelieru, tak mně povídal o tom životě vídeňském. Od nás z akademie je tam celá kolonie, Tulka, Ženíšek, Pirner a jiní. Liška se hotoví letos do Mnichova. Je už majorát a tak si od strýce vyzdvihne dávno kýžený podíl. Rád by se s Tebou sešel tam dole na Zvíkově.**) Přál bych si tam také bejt. Ty jsi se také ptal na toho malíře koní.***)Ten se potlouká po Čechách. Teď je někde u Chrudimi nebo kde, maluje ňákou Auersperskou konírnu. Ten jezdí i chodí po šírej vlasti ve svej čamarce. As před pěti měsíci vyjel direct z Akademie na jednej Rozinantě někam k Českému Brodu (nebo Dubu), nevím; tam se za malováním kobyl, psův potloukal i dobře se měl. To ti je originál.

— — — — — — — — — — — —

Ženíšek, Tulka a Pirner malujou pod Trenkwaldem okna do „Votivkirche“, mají pěkný kšeft. Tulka, to je hodnej chlap, byl tady, ale Trenkwald pro něj psal, tak nám odjel. Byl „abschiedsfest“ a já byl až do rána z kasáren s feldveblem venku. Nestalo se nám ale nic, totiž šťastně jsme vyvázli —“.

XXIII.

Toto psal Aleš dne 29. dubna 1876. To již nebylo daleko do času, kdy jsem se s ním a s ostatními přáteli mohl zas uviděti v Praze. Chystal jsem se tam na červen k státní zkoušce. Proto jsem studoval často dlouho do noci. A tu jednou v máji, když jsem při lampě zabýval se Danielovou geografií, nedlouho před půlnocí, náhlý úder z náměstí do okna; někdo hodil zdola hrst písku do skla, a hned druhou. Harašivě ostrý zvuk zazněl nočním tichem ještě ostřeji. Vyskočím, otevru okno a vyhlédnu do tmavé, májové noci. Zdola, pod okny ozval se hlas:

„Palacký umřel.“

Kollega Majer vraceje se z Besedy, kamž z večera došel telegram, mně to oznamoval.

Zimnice mne chytla, počal jsem se třásti. Daniela jsem odstrčil, přestalo studium, ale světla jsem nezhasil. Palacký mrtev — Veliký učenec, jejž jsem miloval, vůdce národa, k němuž jsem choval neobmezenou úctu, obdiv. Nikdy jsem s ním nemluvil a jen dvakráte jsem ho spatřil. Po prvé ve chvíli velikého vzrušení, když jsme my studenti a zástupy lidu pražského demonstrativně vítali a provázeli Dra Riegra, vrátivšího se z Vídně po zmařeném vyrovnání v říjnu r. 1871. V Pasířské (nyní Palackého) ulici před domem Palackého, do něhož se Rieger ubíral, zátopa lidí. A nad tou spoustou zástupů zjevil se v zavřeném okně starožitného, barokového domu Palacký. Jak asi bylo té chvíle starému vůdci —

Tenkráte jsem ovšem o tom neuvažoval, ani hrubě dlouho jsem na něj nehleděl, poněvadž jsem se prodíral tlačenicí, abych pronikl do domu, blízko k Riegrovi. A dostal jsem se tam skoro až pod schody, na kterých Rieger stanul a s kterých k nám promluvil. Po druhé jsem uviděl Palackého na ulici. Byl, tuším, ve fraku, a cylindr měl na hlavě. Cylindr, frak, tenkráte věci v Čechách nenáviděné; na Palackém však nikoho nepohoršily.

Hned ráno roznesla se Litomyšlí zpráva, že zemřel. Vzrušení všeobecné i účastenství. V den pohřbu Palackého měl jsem v septimě, v druhé své septimě, o dva žáky méně. Požádalit mne před tím ti dva, abych jim vymohl u ředitele dovolenou, že by jeli do Prahy na pohřeb Palackému. Rád jsem jim vyhověl a ředitel Tille ochotně

*) Ale nenamaloval jí.

**) Psal jsem před tím Alšovi, že se o prázdninách chystám do jižních Čech a na Šumavu a že se těším na Zvíkov.

***) Václav Štrajbl.

svolil. Jeden z těch studentů byl Hugo Dlouhý z Poličky, o němž jsem už vypravoval; jméno druhého jsem si na jisto nezapamatoval. V den pohřbu měl jsem v té septimě, kdež jsem učil kromě dějepisu také češtině, hodinu. Byl bych na jisto promluvil o Palackém třeba v dějepisné hodině. Zrovna však byla čeština a zrovna pořadem dle knihy došli jsme k Palackému.

Byl bych o něm vždy vřele promluvil; té chvíle však, když se chystali v Praze uložiti jeho ostatky do hrobu, začal jsem pohnut. Byl krásný, jarní den, okna jsme měli otevřena. V tom, jak vykládám, zavanul do třídy smuteční hlahol zvonů. Vlastenecký děkan Šanta dal vyzváněti všemi. Ten zvonů hlas mne i žáky, všechny nás už dojaté, přemohl. Umlkl jsem, musil jsem se obrátit do okna, neboť v očích se mi zakalilo; a v třídě hluboké ticho plné pohnutí —

Za tři neděle po té vypravil jsem se do Prahy ke zkoušce. První klausurní (písemná) byla ustanovena na 22. června, druhá klausurní na den 24. Na byt mne přijal přítel Thomayer; tenkráte bydlil v Ječné ulici v domě „u čtrnácti pomocníků", kdež byl také známý hostinec téhož jména. Thomayer měl residenci s J. Mudrou, nyní lékařem v Žebráce, a s medikem Jos. Rejšilem, zajímavou figurou, v patře vzadu do dvora u ševce Huška. V tom kvartýru byla čtvrtá postel volna, a tak jsem se na ty dni zkoušek usadil mezi mediky.

Thomayer měl tenkrát už po prvním rigorosu. Odbyl je loňského roku, když bydlil ve Školské ulici u domovníka Peška. A ten domovník měl v tom rigorosu do jisté míry účastenství. Thomayer se na zkoušku vyzbrojil mnohou učeností, tak že ji pak odbyl s všeobecným vyznamenáním; nedostatečně však byl připraven, pokud se týkalo příslušného roucha. Za středověku si chudí kandidáti misterství za poplatek vypůjčovali předepsaný tapart. Thomayerovi vytrhl trn z nohy jeho kvartýrský, domovník Peška; půjčilť mu svůj černý oblek, v kterém před časy kráčel se svou vyvolenou k oltáři. A v tomto svatebním rouše sice dosti zachovalém, ale vzhledu více ctihodného nežli módního, zasedl Thomayer před slavnou a přísnou zkušební komisi, aby podstoupil tentamen rigorosum —

Klausury mé šťastně odbyty; ústní zkoušky konaly se 26. a 27. června. Pamatuju se, že stejně se mnou se jim podrobil kollega a přítel z hradeckého gymnasia, Lacina (Kolda Malínský), jenž mne před samou zkouškou kdesi v předsíni vyříkal všechny turecké sultány i s letopočty, kteřížto sultánové, myslím, i po tomto zopakování byli by mně asi dost nebezpečni bývali, kdyby zkušební komisař ze všeobecných dějin, Jan Lepař, na mne je byl pustil. Ale nepustil. Tak to turecké nebezpečenství šťastně minulo. Z rakouských dějin zkoušel Tomek, ze zeměpisu zase Lepař, z češtiny a němčiny Martin Hattala, z řečtiny Velišský, z latiny Kvíčala.

Prahy, na kterou jsem se těšil, jen málo jsem užil. Všechen čas zabraly zkoušky a pochůzky před nimi. A hned po zkoušce měl jsem zase do Litomyšle na školu. Tak jsem mnohých známých ani nespatřil. Alše, jenž tou dobou žil v kasárnách a kterého vojenská služba zaváděla z Prahy do okolí, potkal jsem náhodou na Karlově náměstí. Jen chvilku jsme mohli pohovořit.

Nežli jsem se z Prahy vydal, dostalo se mi na cestu nenadálého napomenutí. Přítel Thomayerův mně promluvil do duše, medik Rejšil, vysoký, hřmotný, osmahlé tváře, černých vlasů, tlustého krku. Měl suchý humor a mluvil vždy nepokrytě, od srdce. „Mračíval se sice jako nějaký vůdce loupežnický na ochotnickém jevišti, ve skutečnosti byl však dobrák a vždy k žertu náchylný." Tak jej portretuje přítel jeho Thomayer.*) A tento medik Rejšil uhodil na mne před samým odchodem mým od „čtrnácti pomocníků" zkrátka, ale s vážnou, zamračenou tváří, tak abych si pamatoval, co je zkouška, že jsem to teď poznal, tak abych, až budu zkoušet studenty, na to nezapomněl a byl na studenty hodný.

Zasmáli jsme se té oraci s takovou vážností přednesené. Tak mne medik Rejšil napomínal, ale nevaroval mne, abych nepsal, abych nechal všeho spisování. Bylť ten „dobrý, věrný přítel, člověk charakterní, poctivý, úhlavním nepřítelem všeliké belletrie"; vyřkl, že kdyby měl tu moc, dal by každému spisovateli tři tisíce zlatých ročně a že bysme měli s básněmi pro vždy pokoj. Nenáviděltť básní. Stal se pak velmi váženým lékařem i purkmistrem ve svém rodišti Milevsku. Zmohutněl tu a rozumí se, tu že se teprve s belletrií nesmířil a básní nečetl.

(Pokračování.)

*) R. E. Jamot: Paběrky. XXXI.

✣ ✣ ✣ ✣ ✣

V. Martinek:

TI VŠICHNI, KTEŘÍ ŽILI...

Ti všichni, kteří žili v tomto kraji kdys,
ti mrtví, nemylte se, neodešli zcela.
Vždyť stopu zachytiti dosud mohl bys,
kde pěšinami noha jejich procházela.

A jejich dávnou prací, hořkým strádáním
jsou dosud pole zvlhlá, rozkypřeny lány;
když za večera jdu a hlavu ukláním,
vždy hlasy tajemné se vlní nečekány.

To země, matka naše silná, laskavá
chví ozvěnou se stálou odumřelých hlasů,
jak před mnohými věky zněla záplava
volání lidských kdysi dávných ze zápasů,

jak touha vydrala se z prsou stísněných,
jak hořká zoufalost se divě rozvířila,
jak lidí, setlelých dnes, zvonil jasný smích,
jak slza padala, když těžká bolest bila, —

to všecko žije stále. Žádný lidský sten
se ztratit nemůže a nikdy v prázdno nezní,
však tajnou silou země vždy je rozvlněn,
jej stromů list, šum řeky, květů stvoly vězní.

A každý, kdo jde potom krajem vnímavý
a přitlumeným tónům země porozumí,
ne prázdný slyší zvuk, však vlídné pozdravy
a slova přátelská, jak dokola kol šumí,

a ví, že k němu nyní mluví všichni ti,
kdož žili před námi a na roli tu mřeli,
kdož kdysi lkali hořce v jařmu ubiti,
kdož kdysi jásali, tak slunní, rozvroucnělí,

a ví, že věčně van ten bude šuměti,
tak dlouho, dokud květy rodit bude země,
a lidem budoucím jak bratří objetí
že skráně ovane tak vlídně, přetajemně —

Ti všichni, kteří žili kdysi na zemi,
ti mrtví, nemylte se, nezhynuli bědní.
Jich dávné životy i s city se všemi
nás pozdravují stále, hledí naše ve dni.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování)

Zablesklo se mu v očích, jako když ocilkou křesne. Zaťal zuby. Viděla to a nenadále na cosi vzpomněla. „Říkají vám — odpusťte — správce Hofman několikrát to vyslovil — ale teď mi nepřipadá pravé slovo — nějak: Čert, ne-li?“

„Suchý Čert!“ poklonil se.

„Tak, tak —“ usmívala se dobrodušně a přátelsky, že hněvat se nemohl, „na poli v Uhrách, na tureckých hranicích pěkné jméno, ale u nás tady k ničemu. Co zde s takovým marným vzdorem proti právu a zákonům? Kdybych byla vámi! Myslím si: jaký to radostný pocit letět v čele šiku proti nepříteli s větrem o závod, když přílby a kyrysy lesknou se ve sluneční záři a země duní pod kopyty splašených koní, jako blesk rozrážet řady v dešti jisker vykřesaných z ocele —“ zvedla mimoděk malou nažloutlou ručku s vystouplými žilkami a hlavu vztyčila. „Ale pluh na souvrati obracet, jako moji robotníci — nestyděl byste se, pane rytmistře?“

„Nestyděl!“ Tvrdě a úsečně odpověděl pan Matěj.

A tím docela ukončil rozmluvu. Trochu neobratně, ale s dvorností, která se zalíbila staré paní, uchopil její ručku a políbil dvakráte hubené prsty.

„Odpusťte mi!“ pravil a teď se zarazil. Zpozoroval, že výmluvnost jej opustila. Docela s podivem pak vzpomněl, jak se rozpovídal před chvílí; věru i o tom povídal, jak se mu zdávalo o rodné tvrzi, jak ve snu díval se zamřížovanými okny dovnitř čekaje, aby ho pustili. Sám na sebe se rozmrzel. Upřel oči na starou paní — zvedla se s pohovky a její ruka spočívala v jeho pravici, necítil úsměšku, který čekal; ano, zdálo se že je příjemně překvapena a ruku, kterou už jí dvakráte políbil, ještě potřetí zvedla k jeho rtům. Usmívala se přátelsky. „Rozumím vám.

Ale je vás opravdu škoda sem. Vždyť se vymýlíte, nikdy z vás nebude sedlák — jste z jiné krve, pane rytmistře! Zasteskne se vám u pluhu po palaši, vzpomeňte na mne!" Cítil, že mu lehounko stiskla prsty, tak vlídně a dobrosrdečně řekla všechno, že pan Matěj potřásl hlavou a pomyslil si: „Hle, Chrášťany mi bere, ale tak, jako bych jí ještě za to děkovati měl."

Poklonil se naposled a vyšel. Stará paní doprovodila jej až k prahu, graciosním pokynem ručky rozloučila se s ním. A když po schodech sešel, dole na síni už čekala hezká komorná — ne sama, všechna děvčata a ženy, které předly len v komoře, teď bez dohlídky vyběhly, ve dveřích stály a dívaly se na pána z Chrášťan, na Suchého Čerta, o němž povídalo se po širém okolí. Slyšel tichý šepot, smích, utlumené poznámky. „Hle, jaký je opálený! černý! opravdový čert! smolný věnec prý mu hořel kolem hrdla! samá jízva! ošklivý! Ne, není ošklivý! Docela ne! to jen tak na první pohled — ale podívejte se jak je urostlý, statečný. Vzala bys si ho? Vzala!" Ohlédl se po té, která jej bránila, začervenala se, smíchem vyjekla a schovala se. Hezká komorná pomáhajíc mu obleknout kožíšek, vystoupila na špičky a cítil její měkké páže na rameni, usmívala se naň, oči milostně přimhuřovala. Zamračil se, zaskřípal zuby — děvčata se rozutekla. „Holky čertovy!" zaláteřil. Venku vraníka přivedl mu čeledín. Vyšvihl se do sedla a vyjel z nádvoří. A když jel dědinou mezi ploty nízkých dřevěných chalup, lidé vybíhali na zápraží, ve vrátkách stáli, okazovali prstem na jezdce: „To je pán Chrášťanský! Suchý Čert! Suchý Čert!" slyšel odevšad. Pobídl jenom ostruhami koně, ačkoliv se mu chtělo zastavit, rozkřiknout se: „Jaký Suchý Čert? co víte o Suchém Čertu? Ah, vy hlupáci, kdyby se vám zjevil!" Jakým pak byl on čertem teď na Chrášťanech! Hryzl se tu na samotě, vodu pil, sedlačil — kdež pak Suchý Čert! Jenom pověst nějaká — Bůh ví jak — doletla až sem o tom, jakým býval pan Matěj z Chrášťan, když Turky bil, v noci přepadal nepřátelské stráže, podkopy vypaloval pod hradbami sežehnut ohněm a pln krvácejících ran, které hojil střelným prachem. Suchý Čert zůstal tam v dálce. Ale — kdyby se zjevil! Sám nevěděl, kterak tato myšlenka vznikla, odkud se vzala. Už za poslední chalupou byl, do lesa zajížděl po svahu. A stále mu znělo v uších: Suchý Čert! Suchý Čert! Kdyby se zjevil!

Otočil prudce vraníka, až kůň se vzepial a pod kopyty se mu zajiskřilo, ke konárovickému zámku zpátky pohleděl, nějaké zakletí zahučel, ale nedořekl. Komu vyhrožoval? Dobré paní Anně Lidmile, sousedce vlídné? Proč? Nebyla v právu? Kdyby násilím brala mu statek zděděný, kdyby zlostně sahala naň — ach, Bože! ukázal by jí, co takový Suchý Čert!

Zamyšlen zajel do stínu borovic.

Měl vědomí, že děje se mu křivda, strašlivá křivda, berou mu domov, po kterém tolik toužil, berou mu jej, sotva se z ciziny vrátil. Kéž by násilím brali! Ale podle práva, podle zákonů berou mu střechu nad hlavou, vyhánějí ho. Vidí v duchu vlídnou stařenku, paní na Konárovicích, červíku by jistě neublížila, ale pana Matěje z domova vyžene, protože má k tomu právo. Tak! právo! ne paní Anna Lidmila, právo je vinno. A co je právo?

Hlava klesla panu Matěji pod tíhou myšlenek, pustil uzdu, kůň uvolnil v kroku a trávu kolem cesty okusoval. Nad lesy ležela mha, šedivá, hustá, ve studené krůpěje srážela se na větvích. Ticho — ani větřík se nehnul, jen drobné sýkorky pištěly přeletujíce splašeně. Ostříž najednou mihl se ve výšce, spustil se jako šíp, srazil křídlem chomáč jehličí právě před jezdcem a vznesl se opět drobného ptáčka v pařátech nesa. A tak všechno docela klidně beze strachu, nelekaje se zamyšleného jezdce. Na vršku suché borovice usedl a kloval svoji kořist, lehounké peří ptáčete rozletovalo se vzduchem, padalo panu Matěji na hlavu, zvedl už mimovolně ruku, chtěl vykřiknout, zaplašit dravce. Ale jen hlavou zavrtěl, usmál se hořce. Má právo ostříž! od jakživa chytá ostříž drobné sýkorky, má tedy právo. Silní a mocní mají vždycky právo. Má právo paní Konárovická vzít si Chrášťany. Neučinila by toho bez práva. Zrovna tak od poddaných roboty vyžaduje, protože má k tomu právo. A třeba sedm dní v týdnu ve žních — s klidným svědomím, protože je to její právo a nikdo nemůže jí vyčítat, že jedná bezprávně. Oklove ostříž sýkorku, jen se z ní peří práší — má právo. Nemůže za to ostříž, že sýkorky škube. A kdo může pánům zazlít, že práva svého se drží? Vyrostlo to jejich právo pomaličku, ani se už neví jak, ze zvyku vyrostlo, neboť zvyk se stává pro jedny právem, pro druhé povinností, ale je tu, odjakživa jsou páni a jsou poddaní, kteří robotují a kontribuce platí. Hodná je paní Anna Lidmila na Konárovicích, ani červíčku neublíží, jenom práva svého se drží. —

Pan Matěj sáhl si na čelo, bylo zvlhlé potem — to těžké nezvyklé myšlenky se pod ním hromadily nejasné a zmatené. Kam až to v nich zabloudil! Zasmál se

hlasitě, nevěda o tom, jako zaskřehotání dravce to znělo ve stínu lesním. Také on je pánem; má poddané, má robotníky, také on má své právo — za dlouhých večerů zimních sepsal si to, nač se rozpomenul sám a co starý Havlín mu napověděl, jak bývalo, kolik dní v týdnu jsou chalupníci povinni robotou pěší a jízdní, mnoholi kontribuce platit, co drůbeže mají odevzdat pánovi, Podlipný dvě plástve medu o velikonocích, chléb žitný, slepice, Marek dva bochníky — Teď vzpomněl na Rubešku. Vdova kachnu měla poslat, vykrmenou kachnu. Vzpomněl, jak přišla Rubeška vyhublá, hladová, prosit o hrstku jahel a stuchlých krupek pro děti. Kachnu na podzim poslala a on ji přijal. Podle práva, ovšem. Smál se hořce.

Najednou kůň se zastavil. Před ním úzká cesta v lese byla přehražena břevnem, nebylo tu dovoleno bezpochyby jezdit, snad aby vesničtí lidé nejezdili do lesa na krádež. Pan Matěj, nečekaje tu překážky v cestě, rozhlédl se — patrně uhnul se s pravé cesty. Ale překážka jej rozzlobila. Obrátil koně o několik kroků zpět a pak se rozejel, ostruhou pobídl vraníka a ten skokem přeletěl závoru. Jak dopadl, pod kopyty v oblázcích se zajiskřilo a zároveň na blízku ozval se zvonivý smích.

„Výborně!“ pravila slečna Mary a zatleskala ručkama. „Jste znamenitým jezdcem a dobrého koně máte!“ Seděla na vyvráceném kmenu právě vedle přehrady — dříve jí pan Matěj neviděl a nijak netušil, že tady se s pannou setká, udivením trochu oči vyvalil, koně zadržel a seskočil.

„Neviděl jsem vás, urozená slečno!“ omlouval se, „a nevěděl jsem, že jedu po zakázané cestě.“

„Dobře!“ usmála se, „pozorovala jsem, že jste zamyšlen. O čem jste tak hluboce přemýšlel?“

Řekl jí upřímně všechno. O právu přemýšlel, o tom, co je právo. Jak možno slabšího oškubat, jako škube ostříž malou sýkorku, bez výčitek svědomí; protože mít právo a držet se ho, znamená být vyvýšen nade všechny výčitky. Slečna poslouchala, přimhuřujíc oči dívala se na pana souseda. Byl patrně velmi rozčilen, temné oči mu svítily, hluboko v nich se kmitaly jiskry a slušelo mu to — přiznala v duchu.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Zvláštností hajného bylo, že nikde nepřijal pohostinství, ani ve fořtovně ne. Znali ho už a ani se nepokoušeli jej přemluviti, bylo by všechno marno. Aspoň Lojzka zdržují. Hajný krčí rameny, dávaje na vůli chlapci, ale je vidět, že hoch je po starém ve všem všudy. Smekl, dal s Bohem a šel. Musí prý na pastvu.

„Podivíni —“

Po svačině navrhl Rudolf své máteři, aby šli s Lojzkem hajných pást dobytek. Bude tam oheň, upekou si brambory, bude tam mnoho dětí a veselo. Máti, chtějíc užiti synovy společnosti, odhodlala se také k pastvě. Vzala si onen růžový, tolik dětmi obdivovaný slunečník a kabelku s vyšíváním. Polní sedátko jí nesla Tonička, hrda, že jí to samé napadlo. Vždyť by neměla paní kam sednouti v těchto krásných šatech.

Rudolf vyrazil první ze vrátek a dal se k hájovně.

„A co my, Pepíku?“ tázal se doktor fořta. „Nechce se ti také ještě pasáckého ohně a pečených bramborů? Pojď, popasem si ještě! Ale na brambory už nikomu nepůjdeme. Doneseme si příslušné potřeby v brašně a k tomu tabák z pravé herby nikotiany a nějaký klut piva.“

A tak pásla toho dne hajným celá myslivna. Rudolfovi svěřena koza, kterou si popráskávaje bičem docela bezpečně dovedl na pastvinu, a uvázav ji k trnině, rozdělal okázale oheň před samou mateří, sedící jako na trůně pod rudým slunečníkem na polní židli. Okolo ní a Toničky, dnes předmětu obdivu i závisti, skupila se děvčata — pasačky — plná ochoty a hovoru. Tu teprve na vlastní oči se přesvědčily, jaká je to tlachna ta Mařka z myslivny. Skoro každá se nějak dotkla nenápadně slunečníku, šatů, krajek, ba i tváře paniny, je-li to pravda, že je nabílena. Nebyla. Jenom s tou vůní se to mělo tak. Takovou vůni fialek cítily jí ze šatů, jakou ani z jara z plné kytice není pozorovati. Nehty měla takové čisté, dlouhé, ruce bílé a botečky malé k neuvěření. Snad ani Tonička by jich neobula.

Dnes byly po lese po obou stranách lesní louky slyšány ryky zrovna příšerné. To byli Siouxové a Apači na válečné stezce a řvali, jako se slýchává z rána o jarmarce, kdy vedou dobytek na trh.

Teprv když Velký Medvěd hlásil Lišáku Chytroušovi, že jsou brambory na měkko, zakopán tomahawk a zakouřena dýmka míru. Vidouce zblízka svoje válečné pomalování, kluci se kuckali smíchem při jídle horkých pečánek. Rudolf, který je vlastnoručně borůvkami maloval, měl ruce tak tříslovinou zčernalé, že mu je doktor chemicky odbarvoval nad hořícími sirkami.

Za lískovým keřem seděli u svého zvláštního ohně Veliký Pepík s Dlouhým Vaškem, pekli si brambory přinešené v myslivecké torbě a popíjejíce pivo z lahví z téže dopravy, hráli karty a kouřili.

„Co dělají letos kuřátka, nezlobí?" tázal se Dlouhý Vašek.

„Snad už pošla," smál se Pepík. „Měla zlý rok. Nedostala semence."

„Vida, myslil jsem, že bude bramborů málo, Pepíku, a musíme je rozdat hladovým Indiánům. Ba, ba, brachu, svět se, jak už vidím, kazí. Jako kluk byl bych je snědl všechny i se slupkou, takové to bývaly tenkráte chutné brambory, a teď, opravdu se to stydím říci, Pepíku, je to skoro k pláči — dnes už bych snad i telecí pečeni dal přednost před nimi. Čím to jen je? Snad že jsme tenkráte k nim nepili piva, anebo že jsme si je na polích sami nakradli?"

„To ví sám Bůh," řekl těžkomyslně Veliký Pepík, „člověk tomu ani sám nerozumí. Jak jsem já na příklad jako kluk rád jídal bukvice. Od rána do večera bych to byl louskal. To byl nějaký mls! A v loni, když jich bylo pod buky zrovna postýlka, myslím si, to si jednou dáš! Ale každé zrnko bylo nějaké trpké, kruté, ani řeči o nějaké lahodě. Konec — povídám si taky. Jak budou jednou lidé na světě živi, jestli za každých dvacet — třicet let se takhle všechno o tolik zhorší? Bída bude jednou na světě se živobytím. Pro bouchoře jsem se mohl také jako dítě ubít a věříš, že nyní ne a ne najít nějaký bouchoř, který by byl aspoň trochu k jídlu? Bůh to naprav!"

Dnes spal Rudolf zase v myslivně u matky a ani jednou za noc se neprobudil. Sklenice s vodou stála ráno plna na stole.

IX.

Na „Studánkách" líčili naši na červenky. „Studánky" říkalo se lesnímu potůčku pod Babou, který bystře se vrhaje s četných slapů přes kameny a kořeny stromů, utvořil vymleté prohlubně jako studánky. Tok potoka byl všude od hochů pokryt klestím a ponechány jen řečené studánky, k nimž se sletovali žízniví zpěváčkové lesní. Hoši ze vsi je chytali na vějičky, hlavně červenky. Osud ptáčků byl skoro stejný všude: buď se jim podařilo z domácnosti nové ulítnouti zpět do lesa, nebo se dali ochočiti a chytali mouchy po světnici, po stěnách i na stropě, až jim kočka učinila náhlý konec přes všechnu opatrnost v domácnosti k velkému ovšem nářku a zlosti malých ptáčníků.

Byli tedy právě „naši" na Studánkách, když šel kolem nich „Sokolí oko", nebo „Stopař", jak nazval Rudolf hajného čestným názvem. Zavrčel — zapáchnul svou dýmkou a povídá: „Milí Mrkvousové (Siouxové)! Už je poledne dávno pryč!" Hajný se poslední čas tak zhusta ometal kolem chlapců, že v tom Lojzek větřil jakýsi dozor. A vida, že se „Mrkvousové" nemají ještě k cestě do rodných wigwamů, dodal chytře: „U rybníka u hájovny jsem spatřil jednoho Papáče (Apače) ve vašem revíru."

„Hug!" vyskočil Rudolf. „Jistě nám klade léčky na naše bobry."

„To bude asi tak," kýval Sokolí oko, „kvákaly tam v rybníce a kuňkaly nějak ustrašeně."

„Jeho skalp bude zdobiti můj vampum," rozmáchl se Rudolf kyjem jako tomahavkem.

Hajný s Lojzkem se na sebe usmáli.

Když se hoši v rychlém běhu dostali k hájovně, ukázaly se jim brzy dětské stopy vedoucí do rákosiny na málo utuhlém bahenním povrchu u břehu. Byly to stopy Vojty Bartošů. Ležel na suché písčině na břiše, hlavu v dlaních maje opřenu a upjatě pozoroval okraj vody, pokrytý žlutavě zelenými řasami, a vlnící se za nimi hladinu, na níž široké tmavé listy „žabí lžíce" se pohupovaly v plochých vlnkách.

Uslyšev šumot v rákosí, otočil se na polo a kynul chlapcům prstem, aby byli tiši.

„Hug!" zvolal Rudolf na Lojzka. „Je to Sioux, našinec, a je nepochybně na válečné stezce nad nepřátelskou stopou." Na to se vrhl na zemi a plazil se tiše k Vojtovi.

Vojta ještě držel prst na ústech.

„Slyšel jsi jejich skřeky?"

„Slyšel," šeptal Vojta. „Vidíš?" ukázal na úzkou pěšinu v rákosí vyšlapanou.

„To je Tichý Mokasín," žasl Rudolf, jenž tak nazýval kočku hajných.

Vojta se usmál.

„Ty mu jdeš po skalpu?"

„Ne, ale on jde na skalp žabám."

„Cože?" divil se Lojzek přilézaje za nimi. „Žáby že by chytala? Ptáky a myši, to jsem už viděl. I ryby prackou lovila v kaluži, když potok vyschnul, ale žáby?"

„Pst! tiše!“ napomínal Vojta. „Sedím tu již od oběda — a v té době chytila dvě žáby. Nyní se přikrádá po třetí.“

Všichni chlapci tiše ulehli a napjatě pozorovali, jak se Tichý Mokasín krade mezi kamenem, z vody vyčnělým, a suchou, zcuchanou kupkou rákosí k okraji vodnímu.

„Kůň, kůň!“ volala nějaká nezkušená žabka, vystrčivši pozorně hlavu ze zeleného povlaku řas, a vypoulila na kočku v obdivu oči.

„Kde pak kůň, kůň —“ kárala ji stará žába, sedíc široce na listu žabí lžíce.

„Rokokokoko — škort —“ smál se také malé žabce tlustý žabák, který vylezl na zlomený do vody rákos.

„Kůň! kůň!“ trvala na svém žabka, hledíc vypouleně na Tichý Mokasín, jenž docela dobrácky a nedbale ulehl na kraj kamene a stulil se k němu, jako by byl jeho částí.

„Myslí, že je kočka kůň,“ smáli se tiše naši Siouxové.

Mladá žába se ponořila pod řasy a Tichému Mokasínu lehce zahrála ouška zklamáním, bylať mladá žabka málo jen za dosah tlapky od kraje a takřka hotová kořist. Žabka se vynořila něco dále u staré žáby a vylezla také na list leknínu.

„Kůň, kůň, kůň!“ vedla si dále svou.

„Čerrt! — čert — čert!“ varoval žabák na rákosu, nafukuje bílé vole pod bradou.

„Parrruku,“ poroučela si jiná žába, dělíc vodní řasy roztaženýma nohama a dojela před samu kočku, prohlížejíc si ji zvědavě. Kočka seděla jako z kamene. Ani chloupek se na ní nehnul, jen koneček ocasu málo se povrtěl.

„Kůň! kůň!“

„Čerrt, čerrrt, čerrt!“

„Paruku, parrruku!“

Ještě dvě jiné žáby sem tiše jedou do rákosného zákoutí. Asi je žene zvědavost, co se tu děje. Tiše leží roztaženy na vodě a vyboulené oči jejich nespouštějí se s kočky. Ta leží dále nehybna, s očima přivřenýma jako by spala, ale stulené tělo je jako napjatá spruha, stále připraveno ke skoku.

„Čert, věřte mi! Čerrt, čerrrrt!“ varuje žabák.

„Kůň, kůň! Kůň, kůň!“

Mladá žába opět splynula s listu do teplé vody a lehounkými tempy dlouhých nohou blíží se kočce. Lojzkovi napadá zase vypravování o hadím zraku.

„Parruku sem! Sem!“ poroučí si žába nově přibylá zrovna pod vousy Tichého Mokasínu. Mladá žába dojela až k ní. Půle těla čněla jim z povlaku zelených řas, jež lepkavě přilnuly jim k hnědému tělu.

„Kůň! kůň!“ divila se stále ještě žabka.

„Parrruku! Parrrruku — sem!“

„Čérrt, čért —!“ varoval ještě naposledy žabák.

Chlapci ani nedýchali napjetím. Rozhodný okamžik se blížil. Nehybnost Tichého Mokasínu ukolébala žáby v takou bezpečnost, že malá žabka nemotorně se rozvalila na listě, řasami z pola zaplaveném, jejž pod sebou ucítila, a opřela se přítulně tělem o druhou žábu parukářku. Obě nespouštěly zvědavých a jako okouzlených zraků s kočky — — —

Žába parukářka se ponořila a popojela tak, že mladá žabka ztratila podlohu a sklouzla o píď do rybníka zpět. Kočku přejelo zachvění celým tělem, ale hned zase ztuhla v kámen.

Ale jedno tempo dlouhých nohou a žabka zase už seděla na listě.

Tichému Mokasínu se malinko pohnul konec ocásku.

„Kůň!“ řekla si ještě žabka. Naposledy!

Tichý skok jako blesk, jen voda trochu žblunkla a stříkla, ale ne více, než když žába skočí do vody s hráze — Tichý Mokasín si po válečné stezce rákosím odnášel žábu jako buchtičku v zubech.

A druhé žáby ani se nepolekaly. Jen parukářka popojela spíše z překvapení než ze strachu dále do vody a pohlížela hloupě vypoulenýma očima jako dříve.

Žabák ani s rákosu zlomeného neseskočil.

Nadul bílé vole a zaškortal zkušeně: „Čé-rrt! Čerrrt! Čée-rrrt!“

„Ba, čert!“ přisvědčil Rudolf — „Tichý Mokasín vám ještě něco skalpů pobere. Plnou hubu jí měla — viděls? Jako buchtu si ji nesla —“ odplil ošklivostí.

„Pod kůlnou v koutě uvidíte zbytky žab,“ vykládal jim Vojta. „Žere jim jen zadečky. A žere je už dlouho, protože ta hromádka tam hodně páchne —“

Lojza s Rudolfem šli k obědu, Vojta ležel dále na břiše a díval se na vířníky — „sekáče“, kteří smělými kruhy jako na želízkách dovední bruslaři kroužili na hladině.

„Ty tu zůstaneš?“

„Já už jsem po obědě.“

„Vydržel bys ty tu ležet celé hodiny?“ tázal se Rudolf Lojzka. Ten zavrtěl mlčky hlavou.

„Ostražitý Bobr je přece jen podivín.“

„Ostražitý Bobr“ bylo válečné jméno Vojtovo.

Ostražitý Bobr býval na válečných výpravách pravidelně první zajat. Už přední stráže nalezly jeho štětinatý skalp někde nad mraveništěm nebo nad louží, kde seděl Vojta schoulen, zapomněv úplně, že byl vykopán tomahawk.

X.

Bylo to jednou po bouřce a prudkém lijáku.

Do myslivny přiběhl Franta z pazderny, sotva dechu popadaje. Rozhlédl se a viděl paní doktorovou, sypoucí zrní kuřatům a holubům.

„Teta!“ vyhrkl. „Paní —“ opravil se, „paní teta! Lojzek vašeho Rúdynka topil!“

Paní doktorové vypadla ošatka z rukou. Potácela se a začala se třásti.

„Je živ?“ zaúpěla. „Mluv, chlapče, pro Boha věčného, je ještě živ? Vytáhli ho? Běžel někdo pro doktora?“

Frantovi napadlo, že vyvedl nějakou hloupost. Otevřel ústa a mlčel.

„Je ještě živ? Mluv!“

„Je,“ posvědčil Franta. „Ještě je živ.“

„Viděl jsi ho?“

„Viděl.“

„Vzkřísili ho hned?“

„Ne, ani ho nekřísili, myslím. Docela ho nekřísili . . .“

„A povídáš, že je živ?“

„Je, házel za mnou kamenim a hrozil mi, že mi nabije — jestli to na Lojzka povím. A já zrovna povím, ať ho netopí. Všechno na Lojzka povím, co mu dělá, jak mu ubližuje.“ **(Pokračování.)**

DIVADLO.

Činohra. „*Magelona*“. Historická tragedie o čtyřech aktech se 7 obrazy. Napsal J. J. Kolar. Na Národním divadle nově studována a scenována na paměť stých narozenin J. J. Kolara; dne 8. února. Režisér Jaroslav Kvapil.

Paměť největšího herce českého staré, deklamační školy a velkolepého dramatika tradicí a transskripcí shakespearovských J. J. Kolara nemohla býti u příležitosti stých jeho narozenin pietněji uctěna než jeho „Magelonou“, čtyřaktovou tragickou tiradou o krásné Majoleně, kurtisaně, heroické matce a mstitelce zničeného štěstí lásky a štěstí mateřského. Zase jednou viděli jsme na jevišti Národního divadla Melpomenu s tradiční dýkou v ruce Magelony Trebizondy, vrážející zbraň do zad nelítostné sokyni Evě z Losů, a potom sebe samu vraždící. Před našima očima odehrál se zápas vášní, celý jich požár, nepřetržitým praskotem vybuchující, takové střetnutí náruživých hnutí lidské krve v lidských silácích, že nemůže končiti jinak než — mrtvolami. Marně jsme se ozbrojovali úsměvem doby nad přežilostmi intriky qui pro quo, která z jiných rukou než Shakespearových rozlaďuje a nudí, i marně vyvolávali protest proti možnosti jednotlivých postav a scén, dojmu jsme se neubránili. Dojmu, že při těchto tragediích bývali autoři i herci celou duší tvůrčím elanem, že byly skládány a hrávány se žhavým srdcem, čímž se překonaná epocha citové naivnosti liší od nynější éry umění po výtce hlavy, intelektu a rafinované fantasie, zkázněné historickým verismem, jde-li o historickou tragedii. Rozumí se, že Jaroslav Kvapil zmocnil se Magelony Kolarovy nikoli bez vřelosti, jakou dýše i rub slavnostní divadelní cedule o Josefu Jiřím Kolarovi z péra režisérova, a že představení bylo tak suggestivní, jak jen možno. Snad dynamicky umírněnější než před šedesáti lety, za to však stylové, že v tom ohledu nebylo nesplněného přání. Magelona pí. D o s t á l o v é byla i krásnou i temperamentní milenkou slabocha Vandernota z Losů, nejnemožnější figury celé tragedie, z níž učinil pan Želenský seč byl. Ostatní hlavní úlohy, don César, Rudolfův levoboček (p. M a t ě j o v s k ý), Eva z Losů (pí. N a s k o v á), Šimon Lomnický z Budče (p. M u š e k), alchymista Sendivojus (p. S t e i n s b e r g) byly provedeny s láskou, prozrazující, jak rádo se hraje v polohách nejčeřenější náruživostí lidských. Královské episody Rudolfovy sehrál p. V o j a n věru královsky, velká scéna jeho s don Césarem, Evou a Jindřichem z Losů byla vrcholem hry. Ostatní drobnější role byly v dobrých rukou a večer skvělou divadelní slavností, k níž přispěla i výprava. Zvlášť předsíň Rudolfových komnat v druhém obraze nasvědčovala, že historická režie Národního divadla dobře si poraditi umí. Z pamfletu Šimona Lomnického (původně z Guarinona) mohl snad škrtnut býti odstavec o parátku. *KMČ.*

V porotě, která dvěma hlasy proti třetímu přisoudila Jiráskovu dramatu Jan Hus cenu, hlasoval dr. Fischer proti udělení ceny té. Tento svůj čin dr. Fischer uznal za tak důležitý a zname-

nitý, že ho musel oznámiti veškerému národu zvláštním zasláním v Národních Listech (13. t. m.). Jirásek zajisté úplně spokojí se tím, že velikolepou práci jeho uznali a ocenili oba druzí porotci, bývalý ředitel dvou divadel Šubert, a bývalý dlouholetý dramaturg divadla Lier, oba zkušení praktikové divadelní a při tom z předních literátů. Povážlivé by bylo, kdyby byl dr. Fischer hlasoval pro Jiráska a Šubert nebo Lier proti němu. Tak není to nic. *W.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Josef Mánes: *„Měsíce“*. Praha. J. Otto. Snad nižádný genre výtvarnického symbolismu není tak rozšířen a znám v nejširších vrstvách, jako obrázkový cyklus dvanácti měsíců. Od svého dětství máme jej v kalendáři neustále na očích, pořáde vtiskuje se nám do paměti, a v nespočetných jizbách bývá tento cyklus asi tak jedinou, obsahově širší obrazárnou, která mluví vážně neb vesele ke všem duším o koloběhu života, o jeho slastech, strastech i složkách a hodnotách. Stejně jako čtvero ročních počasí býval a jest tento cyklus nejběžnějším thematem malířské synthese, povznášející se jednou až k nesrozumitelně profundnímu mudrování a spouštějící se jindy až do drastických illustrací výseků neb anekdot z naturalismu života. Lyrický poeta Manes luštil úkol zobrazení dvanácti měsíců jinak. Vtělily se mu do půvabných dětských postaviček, plných pravé dětské gracie a nevinnosti, která bez vtíravé posy a bez akcentovaného vědomí obliga koná symbolické funkce, přiléhající ku přirozené povaze neb ke společenskému významu jednotlivých měsíců. Nikoli bez statečné opravdovosti neb čtveráckého humoru. Jak vážně a cílevědomě na př. rozsévá obilní símě drobný človíček, znázorňující březen; co zdravé energie a námahy zhuštěno do boubelaté postavičky, lopotící se v červnu sklizní sena; co podnikavé bujarosti do švarného lovčíka, vycházejícího v listopadu na hon. Obsah, vložený Mánesem do dvanácti měsíců na pražském orloji, naznačen hravěji a jednodušeji v těchto kresbách, na vějíř určených a do tvaru vějířových listů s neomylnou ekonomií ve výrazu a formální přiléhavosti komponovaných. Jsou jako půvabná kytička, za kterou každý ctitel pravého intimního umění bude vydavateli zajisté vděčen.

M. Aleš: *„Pět smyslův“*. Týmž nákladem a rovněž se slovním doprovodem K. B. Mádla vydána jedna z nejstarších cyklických prací Alšových. Co svrchu o thematě symbolů časových pověděno, platí stejně o smyslech člověka. I ty bývají znázorňovány buď s celou preciositou filosofujícího aparátu studených alegorií neb i s nezkroceným robustním naturalismem fysických úkonů každodenního života. Aleš, pokračovatel Mánesův, pojal toto thema svým způsobem: Převedl je do epicky vzrušených vidin, jichž starý, ale umělecky z brusu nový svět nám J. Mánes otevřel svými illustracemi k „Rukopisu královédvorskému“. Bohatýrští junáci a starochové i líbezné děvy Alšovy ražby sešli se tu v tušovaných kresbách, aby znázornili důtklivě manifestace chuti, zraku, sluchu, hmatu a čichu. Jsou to mladické práce Alšovy, předcházející jeho „Vlast“, jejímž pojetím a slohovostí jsou karakterisovány. Aleš jeví se v nich svou podstatou takovým kreslířem a komponistou, jak ho z dalšího jeho vývoje známe, i mají tyto listy pro mnohé ustálené stránky umění Alšova vzácnou cenu zajímavé dokumentárnosti. Je v nich táž poctivost a upřímnost — třebaže procítěním a výrazem docela jiná — jako v Alšových kreslených idylách, z nichž jedna přerozkošná zatoulala se i do heroických „Pěti smyslů“, jakožto závěreční vigneta průvodního textu. Tyto Alšovy perly a perličky, rozseté jak z nevyčerpatelného rohu hojnosti po valné části našich periodických a knižních publikací, dojdou zajisté také jednou (aspoň ve výboru) souborného vydání, které nalezne jistě aspoň tolik, ne-li více ctitelů, než jeho stylisované komposice epické. *J. L.*

TÝDEN.

* Jubilejní oslavy dramatika a herce Josefa Jiřího Kolara vyvrcholily u nás pořádáním zdařilé besedy v zasedací síni pražské radnice v neděli 11. t. m. péčí Ústř. Matice divadelního ochotnictva a Osvětového svazu, slavnosti velmi četně navštívené pražským obecenstvem a kruhy literárními a divadelními, na níž přednášel o jubilantovi ředitel F. A. Šubert a recitovali sl. J. Kronbauerová a p. Borkovský. V pěkné, obsažné řeči nastínil p. přednášející oslavencův portrét s několika výrazných stránek, předně jako dramatického spisovatele a herce, dále jako uměleckého kritika, feuilletonistu a novellistu. Z dramat, často ne příliš originálních, ale vždy rázovitě a originálně pojatých, samostatně zladěných, staví nejvýše dramata historická, jimiž se autor postavil v samé popředí novodobých dramatiků českých. Umělecky nejvýše staví *„Moniku“*, za nejpůsobivější pokládá *„Magelonu“* a *„Žižkovu smrt“*, za nejgrotesknější a zvláště typickou pro fantastickou romantičnost Kolárových nápadů *„Pražského žida“*. V kritice staví do popředí jeho lapidární posudky hudební, zvláště recense jeho oblíbených produkcí mozartovských. V Kolarovi jako herci vidí nejvyšší mimický zjev celé střední Evropy a vyvrcholení všech jeho životních snah vůbec. Jeho gesto,

hlas, rázovité pochopení role, originální výraz mimický a v neposlední míře i skvělé přednosti vnější činily z něho mima, který nikdy nestál za sebe významnějšími vrstevníky, jež v oněch dobách naše česká scéna hostila. Mnoho kladných zásluh získal si i jako překladatel Shakespeara a Schillera, méně již jako režisér, dramaturg nebo ředitel. Jako člověk byl povahy svrchovaně nesnášelivé, panovačné a nadvládychtivé, jenž nikdy ve svém okolí nestrpěl soka, jako přítel byl však dobromyslný a sdílný, často i obětavý. Byl to člověk kypivé životní síly, unášejícího temperamentu a podmanivého gesta, umělec kothurnu, v zásadě gourmand umění i života. Postava, která přes četné nedostatky a kazy zanechává po sobě silně viditelnou brázdu. *—n—*

* V Zygmuntu Krasińském, jehož sté narozeniny připadnou příštího pondělka, pozdraví Polska třetího z geniální své básnické trojice: Mickiewicz, Slowacki, Krasiński, básníka „Nebožské komedie“ a „Irydiona“, aristokrata rodem i v umění, jehož poměrně krátký život nevydal sice početně mnoho květů, ale jehož dílo, vytryslé z nitra již v mládí dozrálého a překypělého dojmy, stalo se hlasitým výrazem revolučních snah polského národa. Krasiński narodil se 19. února 1812 v Paříži, kde otec jeho byl Napoleonovým generálem. Nádherný jeho palác byl střediskem tehdejšího literárního a uměleckého světa, jemuž přinášela vstříc vřelé sympatie a porozumění zejména generálova choť, bohatá, ale nehezká, vtipná a rozumná Marie kněžna Radziwillová, jež svého syna zbožňovala. Obklopen vynikajícími učiteli, vyrůstal Zygmunt v prostředí duchaplných zábav a večírků, ale téměř stálé disharmonie rodinné, neboť otec, lehkomyslný krasavec, nežil se svou rodinou ve shodě. Sotva sedmnáctiletý počal Zygmunt studovati na universitě ve Varšavě, kam se rodina po matčině smrti přestěhovala, ale i zde zažil vinou otcovou krutého pohanění od vlastních spolužáků, a tak, rozerván a předčasně vyspělý, opustil Polsko a bloudil Evropou, tu se zdržuje v Římě, tu ve Švýcarech, tu zase ve Vídni, z daleka sleduje osud své vlasti zrovna v té době krvácející z ran nešťastného povstání. Na čas hostil jej Petrohrad, kam ho přivedla otcova vůle, ale i odtud vyžádal si na caru možnost odchodu za hranice. V těch dobách již, dědic těžké nervové choroby matčiny, vypadal jako stařec, ač mu bylo teprve čtyřiadvacet roků.

Svoji Nebožskou komedii, již máme vzorně přeloženu Františkem Kvapilem,*) napsal jedenadvacítiletý jedním dechem, a celá tragedie jeho mládí a celá tragedie jeho vlasti se v ní obráží. Je to dílo podivuhodné zralosti, v němž se probíjí ve velkých obrazích revoluce i boj dvou mocných principů: aristokracie a demokracie. Je to zároveň ‚obrana náboženství a slávy minulosti‘, jak sám básník psal r. 1833 svému příteli Gaszyńskému, a všecky myšlenky, které vyrůstají z tohoto symbolicky založeného dramatu, zpodobeny jsou na dvou hlavních postavách díla, aristokratickém básníku hraběti Jindřichovi a demokratickém nadšenci Pankracovi, z nichž první nese výrazné povahové znaky básníkova otce. Je to dílo, o němž sám Mickiewicz mluvil s nadšením (Pankracův známý monolog nazývá ‚nejkrásnějším po monologu Hamletově‘) a jehož mistrovskou koncepci a sílu prudkých myšlenek tak pronikavě analysoval hrabě Stanislav Tarnowski. Myšlenka Irydiona vířila básníkovi v hlavě ještě dříve, ale teprve návštěva Říma ztělesnila tento nádherný dramatický obraz o tajemném Řekovi, jenž již za dob Heliogabalových byl vychováván na poušti v prudké zášti proti Římanům a jejž mefistofelská postať Massinissova přenese čarodějně v letech třicátých minulého věku na trosky antického Říma. V práci této vidíme analysovánu myšlenku národní zášti, nad niž se povznáší síla křesťanství a kouzlo klasického věčného města. Oblíbenou tuto ideu ztělesnil Krasiński ještě několikráte v četných svých žalmech, legendách a drobných básních, z nichž mnohé zůstaly torsy,*) neboť od let čtyřicátých valně poklesala básnická činnost geniova, podlomená nemocí a duševními strastmi. Oslava křesťanství, demokratismu a svobody, podložená nadšenou láskou k vlasti, jest z hlavních pák uchvacující poesie Krasińského, jež v mnohých rysech upomíná na ráz poesie Mickiewiczovy, hlavně svým vznosem a vroucností tónu. Krasiński — toť filosof polské literatury let třicátých, postava aristokratická, svrchovaně nešťastná, leč sympatická, věřící ve dva stavy současné společnosti: šlechty a prostého lidu, v nichž jedině spatřoval možnost nadšení a vítězství v boji.

Česká literatura má už po leta výborné překlady stěžejních prací polského romantika ve zmíněných pracích Kvapilových, k nimž druží se pěkný převod Letní noci z péra Ant. Kotíka (Světová knihovna č. 791.). Irydion byl přeložen prvně již r. 1863 J. V. Fričem (s předmluvou Sabinovou); několik povídek přeložil také Cel. Frič v prvních letech šedesátých, brzy po básníkově smrti († 1859). *S.*

* V těchto dnech oslavilo Dánsko 70. narozeniny svého velkého kritika a duševního uměleckého vůdce Jiřího Brandesa, jemuž

*) Prvně vyšla r. 1880 spolu s jinými „Vybranými spisy“ v Ottově Salonní bibliotéce (2 svazky), podruhé samostatně ve 153./154. čísle Světové knihovny.

*) Fr. Kvapil přeložil i „Irydiona“ v 88. svazku Sborníku světové poesie (J. Otto).

všecky severské moderní literatury takřka bez výhrady děkovati musejí svůj duchový rozkvět a evropskou popularitu. Zprvu odvážný a obávaný borec národních oblíbenců, jejichž snahy vyčerpávaly se v jednostranné glorifikaci dávných tradic a populárního sebemilství, později důsledný budovatel kultury, založené v moderním cítění evropského člověka, stal se Jiří Brandes opravdovým apoštolem seveřanské literatury, podepřev a světu vyloživ zejména Jakobsena, Kierkegaarda, Holberga i Tegnéra. Nepřítel zpuchřelých romantických bašt, které bránily přirozenému rozvoji literatury, postavil několika svými knihami pevný podklad moderního chápání, přiblíživ jednak svým rodákům veliké vzory ciziny, Shakespeara, Nietzsche, Lassalla a jiné, jednak poukázav cizině na slibné a činorodé talenty své severské vlasti. Nejpopulárnější knihou Brandesovou jsou jeho — ‚romantickou školou francouzskou' i u nás známé — Hlavní proudy literatury století devatenáctého, na nichž nejlépe poznáme zvláště výbornou schopnost autorovu ke kresbě literárních podobizen, ke karakteristickému vyzdvižení hlavních a stěžejních rysů jednotlivých postav. Za nejkrásnější díla průkopnická po této stránce pokládá evropská kritika Brandesovy knihy o Shakespearovi, Tegnérovi, Björnsonovi, Ibsenovi, Lassallovi a lordu Beaconsfieldovi, a všude v nich nejeví se pouhá snaha, vystihnouti profil, nýbrž osvětliti i celé jeho prostředí, založiti jej do příslušných proudů příbuzných snah evropských, učiniti jej organickým článkem velikého celku. Tímto způsobem nejen že Brandes vychoval celý nový moderní literární proud své vlasti, který ve světovém písemnictví požívá dnes tolik závažné pozornosti, ale ukázal mu cesty i za hranice. Pocty, které v jubilejních dnech Dánsko i celý sever svému průkopníku a vůdci prokázali, svědčí za to opravdu o hluboké lásce a vděčnosti. *—n—*

* Tělesné pozůstatky dánského spisovatele, zemřelého v Americe, Hermana Banga, budou převezeny do Evropy; přibytí rakve očekává se v Kodani, kde bude slavnostní pohřeb, v polovině února. Výlohy s tím spojené uhradí nakladatelství Güldendalovo, které jeho spisy vydávalo, avšak přes to konají se sbírky na důstojnou výpravu pohřbu v Kodani.

Časopis „Politiken" uveřejnil právě „poslední vůli" autora „Excentrických povídek" a „Šedého domu" (viz zprávu o něm ve „Zvonu" č. 21.). Vždy nervosní a chorobný Bang dávno přemítal o své smrti. Již jako 32letý muž napsal v jedné ze svých básní, že smrt vidí vždy státi v záhlaví a prosil, aby ho navykla své společnosti, a přál si zemříti, jak žil, bez Boha a bez strachu. Tehdy byl rozrušen velmi, ale přece zase se uzdravil. R. 1901 prodléval na letním bytě v Chersolmě se svým přítelem, spolupracovníkem listu „Politiken", s Kristiánem Dallem. Bang mu odevzdal zapečetěné psaní s prosbou, aby je otevřel, až po jeho smrti, což se stalo právě a obsah byl jako poslední vůle publikován. Zní:

„Chersolm, 9. 7. 1901.

Ať kdekoliv zemru, nepřeji si, aby mne někdo spatřil jako nebožtíka, nechci, aby mne mrtvého zobrazovali, fotografovali, nebo opatřovali si masku moji. Rakev budiž co nejdříve odvezena tak, aby veřejnost o tom nevěděla, na Bangsbu (stateček, kde Bang v posledním čase žil u přítele). Čas pohřbu i místo buďtež chovány v tajnosti. Na pohřeb nemá se nikdo dostaviti kromě . . . Na rakev ať se nekladou kytice ani věnce a budiž upuštěno od obvyklého „házení hlíny do hrobu". Velmi bych si však přál, aby pěvecký sbor z Frederikshavenu zapěl nad hrobem: „Jak velebno, když do hrobu se klade . . ." Na hrobě mém ať se neupravuje ani pomník ani jakýkoli náhrobek, pokud moji přátelé budou s to, aby proti tomu protestovali. Nejlépe, aby můj hrob zarostl kolem travou tak, že by se podobal obyčejnému luhu . . ."

K. V. H.

* Nejvzdálenější, ale velmi zajímavé rozsáhlé ethnografické museum bylo podle zprávy „Řěči" dne 2. února t. r. otevřeno v okolí Tomska v Sibiři. Zařízeno je po vzoru „Skalden" u Štokholmu a „Folizen" v Helsingforsu — pod širým nebem. Obsahuje sbírky všeho, čím a jak žili a žijí nyní staré sibiřské kmeny Ostjaků a Samojedů. Jsou tam celá zařízení domácnosti bývalá i nynější, takže lze postup kultury těch praobyvatelů Sibiře studovati. O

Podivná milost. Jan Dennmarýn, soused horaždějovský, dostal „k svému sňatku svatebnímu od obce jeden sud piva, za kteréž měl platit 8 zl.". „Že pak tak hrubě kyselé bylo a žádný ho ani píti nechtěl", prohlédli páni k němu, jakožto novému sousedu, a učinili mu tu milost, „aby za takové pivo 4 strychy ječmene dáti povinen byl".

Z archivu horažďovického.

Omyl tiskový. V předešlém čísle v Jahodově básni Po Brixenu tištěno má býti v 3. verši „rozloučil se s Žákem..." Jde tu o přítele Havlíčkova Žáka. Korrespondenci Havlíčkovu s tímto vzácným mužem chystá p. autor básně vydati tiskem.

Pozn. red.

V Praze dne 16. února 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Franta dostal v myslivně kávu s rohlíkem, který prý byl tvrdý, jako kámen. „Chudému člověku, myslí, že je všechno dobré," povídal. A také šaty po Rúdym dostal. Byli by je asi museli vyhodit. Na loktech byl kabátek celý už prodřený. Za to musil široce znova a znova vykládati i panu doktorovi, jak Lojzek Rúdynka topil. Takhle ho vzal za krk a potopil ho na půl hodiny pod vodu. Ty kluku jedna . . . tebe musím dnes utopit — povídá. A když se Rúdynek dostal nad vodu celý modrý, chytaje dech, houknul na něho: ještě nemáš dost? A zase ho držel půl hodiny pod vodou. Paní doktorová hleděla vyčítavě na svého muže, všecka se třesouc.

„Nelži, to by přece tak dlouho nevydržel pod vodou," smál se pan doktor.

„Tak čtvrt hodiny teda."

„Ani čtvrt hodiny by nevydržel."

„Tak pět minut. Hodně dlouho to bylo."

„A co mu Rudolf udělal?"

To Franta nevěděl. Díval se jen z daleka, protože s ním druzí nemají. Je jen chudák z pazderny a každý z nich je domýšlivec a hledí na něho s vysoka.

„Tu máš tedy toho svého Lojzka —" bědovala paní. „Ach, já jsem to věděla hned. Mé tušení mne zřídka zklame. A ty bys hocha hned svěřil každému, ať je to kdo je. Neutopí se, neuhoří, neoběsí, Lojzek je s ním," opakovala ironicky slova manželova. „A tu máš! On ho ještě utopí sám, ten tvůj Lojzek, ten vzor vší dokonalosti."

„Počkej, drahoušku, s úsudkem, až uslyšíme také jeho," konejšil doktor, „mně se celý ten pramen zdá kalný."

„Jo! Ten je vždycky kalný," přisvědčil Franta, „ale kdyby to byl jen nějaký pramen, ale to je celý hluboký potok!"

Doktor se srdečně zasmál a šel s manželkou dětem naproti.

Hoši šli již domů a vedli se za ruce.

„Patrně to nebylo mezi nimi asi tak tuze zlé," podotknul doktor.

„Tím lepší svědectví pro Rúdynka, že tak rychle odpouští. Zlaté srdéčko moje. Celá se ještě třesu."

„Přišla nám žaloba na tebe, Lojzíku," volal doktor již z daleka. „Ty prý jsi Rudolfa topil."

„Ba, topil," přisvědčil Lojzek, smekaje uctivě čepici.

„Tu to slyšíš, tati! On to ani nezapírá, můj Bože!"

Rudolf klopil hlavu ve studu.

„Ubohé dítě," objala ho vroucně máti.

„Tos ho chtěl vskutku utopiti?" vyzvídal doktor prohlížeje si zpytavě přímou tvář Lojzkovu, u něhož taký nerozum jej překvapoval.

„Ba ne!" odpíral vážně Lojzek a usmál se takové domněnce.

„To ne, on mne nechtěl utopit," svědčil také horlivě Rudolf.

„Ale topil tě přece?"

„Topil."

„Tomu kozel rozuměj. Patrně nějaké čtveráctví, co? Dětská hra, rozpustilost, nebo co?"

„I ne," řekl Lojzek přemítaje, jak by se zcela srozumitelně vyjádřil. „Já ho topil na zkoušku!"

„On ho topil na zkoušku. Můj Bože dobrý!"

„Ano, jenom na zkoušku," svědčil Rudolf.

„Snad bys nám to mohl blíže objasniti," doléhal doktor.

„To bylo tak," rozpřáhl se k tomu Lojzek. „Jak přišel po bouřce ten příval

od Baby a od Plešivce, vlezli hoši do potoka a dali se proudem. Rudolf chtěl mermomocí s nimi a že prý přeplave tůni. Bartoš a Palivec Franta s Honzíkem, že prý mu pomohou, když by se topil. A on je takový nerozumný odvážlivec, že to hned chtěl zkusit. Ale neumí posud jen dva tři tahy a klesá pod vodu. Já vím, jak se to těžko vytahuje, i když někdo dobře umí plovati, a že by tam s ním, až by se topil, třeba dva tři ještě zůstali. Nechtěl jsem o tom ani slyšet. Když jináč nedal, a povídá — ať prý se topí, že by rád poznal jaké to jest, že jeho tatínek se prý už topil desetkrát a jednou věšel a je ještě živ (rodiče Rudolfovi se na sebe významně podívali), tu jsem mu tedy ukázal, jaké to jest, když se člověk topí, ale arciť hned u kraje, kde se nemohlo neštěstí stát."

Doktor se srdečně zasmál.

„Tak tedy jen žert, vždyť jsem ti to hned povídal, drahoušku!"

„Ba ne, to nebyl žert," odpíral Lojza skoro uražen. „Tak bych já nikdy nežertoval. To není přece nic příjemného."

„To nebyl žert," svědčil Rudolf směje se. „Polykal jsem andělíčky jen což."

„Lapal hodně dech, když jsem ho pustil nad vodu," dodal Lojzek znalecky.

„Ježíši Kriste!"

„Ale tak jsi ho mohl i na mělčině utopit, Lojzíku, i na mělčině se lidé utopí."

Lojzík potřásl vlasatou hlavou.

„To já dobře vím, kdy je toho dost," řekl klidně, „to jsou jen, pane doktor, beze vší starosti. Já jsem ho dvakrát mezitím pustil také nad vodu, aby chytil dech a potom ho zas znova potopil. Když se člověk opravdu topí, také to jinak není. Jednou dvakráte ještě vyrazí nad vodu. Vždyť mám přec rozum, co vydrží, je to slabší chlapec. Poznal tedy, co je to topiti se a neměl už do toho chuti, když jsem se ho ptal, chce-li ještě do tůně. Myslím, že nyní, dokud nebude dobře umět plovat, do hlubiny se nepustí. Povídám mu také: „A tohle ještě cítíš pod sebou pevnou zemi a víš, že tě utopiti nechci, že ti to chci jen ukázati, jak to vypadá. Ale tam bys byl pod vodou zcela bez pomoci ve smrtelném strachu. — — To je, brachu milý, jiná! To je veliký rozdíl!"

„Tak to vidíš, drahoušku," vykládal doktor, třesa se smíchem. „To byla docela zdravá pedagogická lekce, jaké by vlastní otec nemohl odepříti neposlušnému dítěti, zbrkle odvážnému."

„Arciže," svědčil Lojzek spokojeně.

„Já zůstanu tedy přece jen při svých slovech: dokud bude s ním Lojzek, Rudolf se ani neutopí ani neuhoří, ani nezabije. Pravda, Lojzku?"

„Ovšem!" svědčil chlapec, jako by se taková věc rozuměla sama sebou. V myslivně se dlouho ještě smáli Pepík s Vaškem pedagogické rozhodnosti Lojzkově. Jen paní doktorová nemohla pochopiti, co na takové nedětské krutosti mohou nalézati směšného.

Ještě když se ubírali na lože, zastavil Pepík Vaška a povídá: „Je to kus křena, ten kluk, co? Jestli ten ho neoblomí, tak už nevím, kdo. A co nejlepšího: Rudolf zrovna na něm visí. Co dělá a řekne Lojzek, je mu zrovna evangelium."

„Začíná cítit autoritu a to mu dosud scházelo," svědčil radostně doktor. „Hříbě nalezlo krotitele."

— — — — — — — — — — — — —

A hanebné „posazení" na Lojzka vymstilo se na Frantovi, jak by byl nikdo ani netušil. Právě odměna jeho pomluvy stala se mu osudnou. Když byl táta Frantův znalecky, ale spolu s přísnou kritikou prohlédl celé to darované „kvádro", musel se Franta do něho hned obléci. Bylo to nesmírně komické, viděti tohoto rozjívence oblečeného do šatů, třeba obnošených, po městském dítěti. Kabátek se širokým námořnickým límcem, kalhotky jen po kolena, černé punčochy a střevíce a námořnickou čapku.

„V tomhle snad choditi nebudu, tatínku," ozval se Franta červený studem jako rak.

Táta mu nerozuměl.

„No, něco lepšího taky ti mohli dát — to já neříkám, když už chtějí chudého člověka obdarovat —" svědčil mu, „ale to víš, kdyby to za něco stálo, nosil by to ještě ten ulízanec —"

„Ne, já myslím tento — kluci se mi budou smát — Lidé na mne budou ukazovat prstem — — budu mít hotové peklo, že chci dělat pána —"

Ale tím píchnul Franta do vosího hnízda.

„Co?" rozkřikl se táta. „Zrovna mi v tom budeš chodit, hned od rány, abys věděl! Pán nepán. Jsi ty snad z jiného těsta než nějaký panský kluk? Nemáš zrovna tak dvě dírky do nosu jako on? Ukážeš jim všem, že to může nositi zrovna kluk z pazderny, jako kterýkoli měšťák!"

A hned musel Franta v oděvu získaném vésti kozu na pastvu.

Franta předvídal dobře. Jak se jen s kozou ukázal ve svém přestrojení, strhl takový smích mladých i starých, že i otrlý Franta jen hořel. Nejvíce zkusil pro ty prokleté krátké „komediantské" kalhoty. Bylo to hotové peklo, co vytrpěl. Franta už ani nechodil, jen seděl, aby ty prokleté

kalhoty nebylo viděti, ale čím více se styděl a hrozný ten nedostatek kalhot ukrýval, tím bylo hůře. Jako roj sršňů doráželi na něho rozpustilci posměchem a popěvky složenými na osudné kalhoty. Čím více se zlobil a nadával, tím bylo hůře. Každý den byl od přísného otce bit, než nenáviděný kus šatu oblékl, až je konečně, na vše odhodlán, hodil do pece.

A tento smělý skutek mu pomohl.

„Co s klukem," řekl jeho táta bez rady, „když je jednou spálil, těžko ho do nich nutit. Nosit už je nemůže!" Ani ho za to nebil.

A Franta vyšel zase v kalhotech po otci zděděných, nepřešitých. Uvázány měl k tělu až pod paždím a dole byly nohavice několikráte zahrnuty. Tak byly dlouhé. A smích přestal docela. To byly kalhoty, které Frantovi slušely, kterým byl každý zvyklý; jenom proti přílišným skokům v modě ježí se, jak známo, lidská konservativnost.

XI.

Paní doktorová píše.

„Drahý tati!

Teprve nyní se mi začíná v B . . . jak náleží líbiti. Jen škoda, že Ty s námi také býti nemůžeš. Jsem nyní s Rudynkem stále pohromadě. Paseme spolu s dětmi, topíme oheň, pečeme brambory a čteme Posledního Mohykána. Denně se sejde vše, co ve vsi pase, na velkém palouku v podlesí a Rudy jim nahlas předčítá. Čte velmi krásně. Žádný z hochů se mu v tom nevyrovná. I hlas mu zvučně roste, a přes obtížný časem kouř z ohně mluví jako by verše deklamoval. Já sedím podál na polní židli, háčkuji nebo vyšívám, poslouchám a dívám se na něj. Tak nějak za ten čas zmužněl. Píšu Ti všechny podrobnosti dle Tvého přání den po dni. Jsem někdy tak unavena večer, že při psaní klímám a proto přehlédni mi laskavě všechny nedostatky písma a slohu. Za to mám nyní úžasné spaní. Doporučila bych všem nervosním lidem pasáckou službu. Učím se blíže poznávati děti a jsem jimi nadšena. Takové hodné dušinky to jsou, upřímné, prostinké, že je radost s nimi se pobaviti. Zvláště děvčátka jsou samá přítulnost. Takové malé kotě a hladí si mne po tváři nebo po šíji a pak se teprve dívá na ručku, má-li umouranou. Srdečně jsem se tomu zasmála. Šaty na mně omakávají a probírají krajky plny obdivu jako Pátek ohledával Robinsona. Všemu se diví, na všechno se ptají — i na to, jsou-li to moje vlasy, že jich mám plnou síťku a proč mi tak září zub (to myslí zlatou plombu). Rozmilá cikáňata, plná ohledu a ochoty. Pro vše by mi hned letěla do myslivny nebo do vsi k židu, ba i do města by šla, ale také dovedou mne důvěrně požádat, abych jim podržela kozu nebo zašila roztrženou sukni anebo pomohla při vaření brambor na pasáckém ohni. Rudy jest jejich modlou. Rázem stal se indianským náčelníkem a dává jim vhodná jména z indianských povídek. Všechno by mu udělali, co mu jen vidí na očích. To víš, jakou z toho mám radost. Jen kdyby nebyl tak prudký. Hned by každého bil, kdo neposlechne. I v slovu je prudký, a nevydržel by s nimi asi pro samé pračky, kdyby nebylo Lojzíčka.

(Pokračování.)

Lothar Suchý:

O VODNÍKOVI, JEHO ŽENĚ A VÍLÁCH.

Po letech dneska staré vrby,
jež nad tůní se temně hrbí,
se zase rozpovídaly:
Že dole v tůni živo znova,
že smutna žena vodníkova,
a on že všechen zoufalý.

Jak včera svítil měsíc bílý,
sem přitančily z lesa víly
a koupaly se, škádlily . . .
Smích, v němž se něha s touhou snoubí,
pad' vodníkovi v srdce hloubi,
že zas je láskou opilý!

A jeho žena děsně žárlí . . .
ba, kmotry, nic jsme nesestárly,
jak před věky, vše je tu zas . . .
Ubohá žena pláče kdesi,
a vodník nové sítě věsí . . .
ó, která z vil se chytí as?

Žel, nechytí se žádná víla!
Jeť vodníkova hlava bílá
a v srdci jeho mrazí žal . . .
I vodníkova žena zvadá . . .
Neměla nikdy muže ráda,
však žárlit nepřestane dál!

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

V ten čas strhly se nové boje na slovanském jihu. Odboj proti násilnostem tureckým, jenž vzplanul loňského roku v Hercegovině, zanítil i Bosnu. Srbové v knížectví a na Černé Hoře nemohli nečinně, bez účastenství dívati se na ten zoufalý zápas, zvláště když na jaře toho roku (1876) vypuklo povstání také v Bulharsku. Dne 30. června vypovědělo Srbsko válku Turecku. Srbská armáda vtrhla na jih na území turecké, Černohorci pak do Hercegoviny. Vrchním velitelem srbského vojska byl ruský generál Michajl Grigorovič Čerňajev, proslulý svými boji v Turkistanu. Také mnozí, obecní dobrovolníci ruští přicházeli Srbům na pomoc. Přehlížeje svůj školní notes z tohoto roku, našel jsem mezi různými záznamy literárními také toto:

„Orenburský kozák Ivan Trofimov šedesátiletý se sedmi syny do Srbska.“ Patrně z novin vypsáno za silného dojmu, jímž tato zpráva tenkrát účinkovala.

Účastenství pro zápasící Jihoslovany vzmáhalo se i šířilo v českém národě. S horečnou dychtivostí brali jsme noviny do rukou. Nadšeně přijímány zprávy o prvním, vítězném postupu srbské armády, nadšeně chválen její vůdce, vítěz taškentský, generál Čerňajev. Vedle jeho jména nejčastěji se ozývalo jméno druhého vůdce srbského, Čecha rodem a smýšlením, generála Františka Zacha, jenž r. 1848 účastnil se svatodušních bojů v Praze, r. 1849 bojoval v Uhrách se Slováky proti Maďarům a r. 1850 stal se srbským setníkem a ředitelem nově založené vojenské Akademie v Bělehradě.

Čerňajev pronikl až za Niš, tenkráte ještě turecký, Zach pevně odolával na Javoru, ač v posici nevýhodné, útokům tureckým. Ale pak — S ustrnutím jsme četli, že turecká přesila zalehla vší mocí a Srbové že musili ustoupit. A ustupovali dál z tureckého území na své, do knížectví, a Turci je tiskli a tiskli. Nastaly zoufalé boje za hradbami u Alexince a Deligradu. S úzkostí jsme čekali zprávy, ač jsme s počátku ještě doufali. To již na Javoru nevelel generál Zach. Maje těžko bolavou nohu, nemohl chodit a také pak na koni nevydržel. Nějaký čas velel leže v kočáře; vida však, tak že by z plna nemohl zastat své povinnosti, vzdal se vrchního velení a svěřil je podplukovníku Čolak-Antičovi. Ve chvíli největšího nebezpečenství zakročilo Rusko a zjednalo příměří.

Ze Srbska tedy smutné noviny chodily, za to z Černé Hory! Jaká tam vítězství nečetných houfů proti tureckým vojskům! To byla doba v pravdě herojská, památná skutky obdivu hodného udatenství náčelníkův i obecných bojovníků. Co radosti u nás bylo tenkráte z velikých vítězství ve Vučím dole, kde v červenci (1876) utrpěl Muktar paša hroznou porážku, u Medunu, jehož v srpnu dobyl Marko Miljanov, a později z vítězství u Funding! Jména předních hrdinů, jako Marko Miljanov, Peko Pavlovič, Ilja Plamenac, vyslovována nadšeně. Než i Muktar paša stal se populární osobou; jenže s posměchem si o něm vypravovali, a leckdes, jako v naší krajině, stalo se jeho jméno potupnou přezdívkou.

„Národní Listy“ přinášely opět původní zprávy a líčení těch bojů a Černé Hory, jež jsme dychtivě čítali. Zasílal je Jos. Holeček, jenž v zimě r. 1875 vrátiv se z Hercegoviny, vydal se příštího roku na Černou Horu.

Generál Čerňajev, jenž se vzdal v Srbsku velitelství, způsobil v Čechách ještě jednou velkou sensaci, a to počátkem příštího roku (1877). Pražské noviny ze dne 12. ledna oznamovaly, že včera večer před devátou přijel drahou Františka Josefa z Vídně do Prahy generál Čerňajev a i to, jak Praha slavnostně uvítala tohoto představitele slovanské myšlenky, jenž se vydal na cestu Evropou, aby budil sympathie pro Jihoslovany. Zastupitelstva Prahy, Karlína, Smíchova, Žižkova, Vinohrad jej uvítala na perronu lidmi přeplněném. A větší a hustší ještě zástupy tísnily se před nádražím a dále po Václavském náměstí až dolů k hotelu u arcivévody Štěpána, kdež měl generál bydleti, až za sochu sv. Václava.*)

Zástupové provolávali bouřlivě slávu generálu Čerňajevu, když jel jejich těsnou ulicí náměstím dolů i když vešel do hotelu a neustoupili, až když jim z okna poděkoval a jich požádal, aby se rozešli.

---

*) Tato socha, dílo Jana Jiř. Pendla z r. 1680, stávala nejprve proti hospodě „u Císařských“, na jejímž místě stojí teď dům „Assicurazioni Generali“. Odtud byla přenesena r. 1827 před dům „u arcivévody Štěpána“. R. 1879 dána na Vyšehrad péčí probošta V. Štulce.

Nazejtří chodila k němu deputace za deputací; celé dopoledne je přijímal.

Hlučné, až bouřlivé tyto projevy slovanského cítění popuzovaly vládu. Policie rozháněla shlukující se houfy, činila i generálu nesnáze, ano nazejtří (dne 13. ledna), kterého chtěl večer jíti do divadla, poručila mu, aby do šesté na večer opustil Prahu a do té chvíle nevycházel z domu. Čerňajev protestoval, ale marně. Prahou se záhy rozlétlo, že je vyhoštěn. Václavské náměstí, zvláště před hotelem u arcivévody Štěpána začernalo se opět spoustou studentů a lidu. Tisícové se tu shlukli, zpívali „Hej Slované" a jiné vlastenecké písně.

Dvě stě policistů se na ně obořilo, aby je rozehnali. Když na to nestačili, přitrhlo vojsko, pěchota, a tu se uvolnilo na náměstí, zvláště před hotelem. Z jeho nádvoří vyjel v tu chvíli kočár, v němž seděl generál Čerňajev a policejní komisař, a dal se ne dolů na Příkopy, kdež čekali zástupové, nýbrž vzhůru a pak Mariánskou ulicí k státnímu nádraží. Když na Václavském náměstí bylo již prázdno a ticho, přihnaly se tam dvě škadrony dragonů na uřícených koních. Přiharcovaly na telegrafický rozkaz z Brandýsa nad Labem.

Kočár s generálem Čerňajevem dostal se nezpozorován na státní nádraží. Ani tu neopustil policejní komisař generála, nýbrž vsedl s ním do kupé první třídy, aby jej doprovodil až na saské hranice. Bylo po sedmé večer. Tou dobou došlo i v divadle k demonstraci. Dávala se Smetanova „Hubička". Obecenstva, ač bylo již známo, že Čerňajev do divadla nepřijde, sešlo se neobyčejné množství. Po prvním jednání zabouřilo divadlem po všech jeho prostorách volání slávy Čerňajevu a Slovanstvu. Bouře se neutišila, až když policejní komisař s jeviště pohrozil ostrým zakročením.

Druhý generál srbský, František Zach, přišel také do Čech, ale později, až po válce a tiše, jako pensista s dřevěnou nohou. Po hojných bouřích životních toužil poklidně dožíti ve vlasti. R. 1883 usadil se v tichém, pohorském zákoutí, na zámečku Svobodných Hamrech u Trhové Kamenice. Ten zámeček s nevelkým panstvím byl majetkem Jana Nevole, někdy knížecího srbského stavitele a staveb inspektora, s nímž se Zach v Bělehradě spřátelil. V Hamrech žil starý generál tichý, idyllický život s přítelem a jeho rodinou.

U zámku měli velikou zahradu; i přáli si, aby se v ní usadili špačci. Nalíčili budky; špaček přišel, ale nedodržel. Když se zjevil, plesali na zámečku náramně. Tato prostá příhoda stala se základem roztomilého obrázku Raisova „Špačci". K. V. Rais žil tenkráte v sousedství, v Hlinsku, kdež učil na měšťanské škole. Znal výborně krajinu i lid, znal Hamerský zámeček i jeho obyvatele, byl i návštěvou u starého generála. Toho pak „dal" do té idylly. Jenže mu vzal jméno i dřevěnou nohu. Generál Zubr v tom obrázku má obě nohy zdravé. Jeho hostitel, statkář Rozvoda, je starý generálův přítel Nevole.

Od r. 1885 do r. 1890 žil generál Zach na Král. Vinohradech, vystěhoval se pak do Brna, svého rodiště, a tu r. 1892 zemřel.

XXIV.

Po zkoušce jsem už dlouho neučil. Za čtrnácte dní nastaly prázdniny. Nevypravil jsem se hned domů do Hronova, nýbrž vykonal jsem dva větší výlety. O těch a pak o delší cestě těchto prázdnin psal jsem si do školního notesu stručné poznámky, dle kterých mohu se teď určitěji rozpomínat.

Hned prvního dne prázdnin, dne 16. července, vyjel jsem s většinou našeho sboru na dostaveníčko, smluvené se sborem gymnasia chrudimského k rozvalinám hradu Košumberka. První naše zastavení bylo opodál vesnice Morašic, dobrou hodinu cesty od Litomyšle na západ, na Růžovém paloučku. Viděl jsem jej tenkrát po prvé. Poetické to místečko mezi obilím, s pozadím borového lesa všecko mne upoutalo. Za svěžího, letního rána bylo tu krásně; keře nízkých růží pokrajem palouku, živá to připomínka na České bratry, kteří, dle starých zkazek, poslední noc před svým odchodem do exilia tajně se tu sešli, poslední pobožnost svou konali a slzavě s domovem se loučili. A z těch slzí vyrostly rudé růže. Až se od pokrajů rozrostou, až všechen palouček se zardí jejich květy, nastane věčný mír. Ale dřív budou kruté vojny, krve bude vylito, až kolébkami poteče.*)

Přes Nové Hrady, jejichž barokový zámek jsem si za pozdějších návštěv jak náleží prohlédl, dojeli jsme do Rychemburka, rodiště Heydukova. Jako krajina, kterou jsme jeli, mně do té chvíle neznámá, mne zajímala, tak i rychemburský zámek,

*) Ve svých „Starých Pověstech" uvedl jsem pak toto proroctví o hrozném krveprolití kromě jiných zkazek o Růžovém paloučku. Nedávno dočetl jsem se ve feuilletonu Podvysockých Listů „Růžový palouček", jejž napsal p. Fr. Ventura, někdy můj výborný žák na litomyšlské reálce, že „kolébkou" nazývá se oudolíčko od Růžového paloučku ke vsi Oujezdci, což mně nebylo známo.

zvláště staré rytiny v jeho pokojích, zbraň, helmice, kaple i zašlá zahrada s kulatým chrámečkem antikisujícího slohu s poprsím hrab. Filipa Kinského.

Z Rychemburka zajeli jsme na Košumberk, kdež čekali Chrudimští. Rozvaliny památného hradu, poutnický kostel bohaté, jezuitské výstavnosti na Chlomku, při něm bývalá jezuitská residence, jež na čas hostila i pověstného Koniáše, pak Luže, do které jsme zašli, staré portrety na radnici, poskytly mně mnoho zajímavého. Veselá společnost kollegů, z nichž někteří přijeli se svými dámami, jako mladý prof. Matějíček, po letech ředitel gymnasia domažlického, dovršila příjemnost toho výletu. Zpátky jsme nejeli přes Rychemburk, nýbrž k Bílému koníčku, kolem „Žižkova stolu", vypínajícího se pod stromy opodál silnice.

Asi za dva dny po té vydal jsem se z Litomyšle domů na prázdniny, ne však přímo, nýbrž oklikou a většinou pěšky. Dychtilť jsem uvidět některé staré hrady v Orlickém podhůří, kterých jsem dosud neznal. I putoval jsem nejprve do Brandýsa nad Orlicí, odtud na Potštejn a na Litice, na kteroužto návštěvu obzvláště rád vzpomínám. Rozvaliny litického hradu, jistě jedny z nejkrásnějších v Čechách, na lesnatém chlumu nad ohebem šumné Orlice, mezi tmavými hvozdy v prudkých stráních kolem, měly tenkráte své okolí všecko neporušené. Nebylo tu ještě velikých lomů; všude jen les a les.

Všecko to divoké zákoutí zamlklé samoty uviděl jsem v plné záři červencového dne; ale v tomto osvětlení jenom na krátko. Hvozd záhy zčernal v příšeří ženoucí se bouře; tím běleji vyrazila z tmavého lesa ve stráni bělost výstavné myslivny a jejích sloupů v průčelí. Nad hradní věží trčící z lesa nad řekou, nad stráněmi kolem, nad „Dlouhou hřívou" letěla černá mračna.

Za takové nálady vstupoval jsem po prvé do pustého hradu někdy Jiříka krále, a stín starého, bradatého kněze táborského šel se mnou, stín Václava Korandy, jenž první vyzýval „na Křížkách" lid, aby se chopil zbraně a hotovil se k boji, jenž viděl slávu Tábora a dočkal se i jeho pádu, jejž pan Jiřík dal z Tábora odvézti sem na Litice a tu jej věznil. Tu žil táborský kněz v smutném zajetí, kdy nedaleko odtud, ve vsi Kunvaldě, zakládali první osadu Českých bratří. V té počátek Jednoty, tam na Liticích, kde zmíral starý Koranda, konec Tábora. Konec a počátek —

Tak jsem pak také nazval povídku, která tu na Liticích za té první návštěvy vyklíčila a kterou jsem r. 1879 uveřejnil ve Světozoru. Do Sebraných spisů jsem ji nepojal.

(Pokračování.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

„Co se vám stalo?"

To, že jej z Chrášťan vyženou podle práva, poněvadž urozená paní v Konárovicích má právo vzít mu jeho domov, jediné místo v celém světě, kde se cítil doma, po němž toužil v dálce na krvavých polích, o kterém se mu zdávalo, jak hledí zamříženým oknem dovnitř a klepe a nikdo nepřichází otevřít. Slečna Mary složila ruce na klíně, už se neusmívala.

„Hněváte se? na moji paní matku, myslím?" šeptem se tázala.

Přemýšlel a zavrtěl hlavou. Má právo urozená paní — což dělat?

A poněvadž mlčela slečna Mary, otázal se po chvilce trochu ostýchavě: „Nač myslíte?"

Začervenala se, protože právě myslila, že ten Chrášťanský Suchý Čert není tak hrozný. Ani škaredým se nezdál i s tou jizvou na tváři, ano, snad mu i sluší, ale jen někdy — tehdy, když mu zaplály oči, jako teď, podivným ohněm —

„O tom, co je právo?" s nahořklým úsměvem dodal.

Zamyslila se. „Právo? nikdy jsem žádného práva na světě neměla. Pořád ještě jako malé dítě jenom poslouchat musím paní matku, která je mi, víte snad, macechou. Tatínek stůně a poslouchá taky. My dva na Konárovicích nemáme žádného práva. Jenom budu-li poslušná a vezmu si toho, koho mi paní máti vybere, budu dědičkou statku. Od dětinství to slyším a poslouchám jako hodná dcera. Když jsem byla malá, vzdorovala jsem někdy, aspoň sladké zavařeniny kradla jsem v komoře, když mi je nechtěli dát. Ale teď už i toho vzdoru jsem nechala, poslouchám na slovo, ani sladkostí nekradu a vezmu si pana Bujakovského nebo hloupého Mirka, jak mi paní matka rozkáže. Hněvá se

beztoho, že dlouho se rozmýšlím, kolik let —" S úsměvem začala, ale zdálo se, že v posledních slovech zavzlykl utajený vzdorovitý pláč.

Pan Matěj nechápal, zamračil se. Co mu povídá o sladkých zavařeninách v komoře, o ženiších? Postěžoval si, že mu Chrášťany berou, že mu berou domov — a ona o zavařeninách, které kradla.

Slečna Mary to vycítila, vstala, přistoupila k vraníku, který netrpělivě hrabal nohou, pohladila jej po hlavě, popleskala po šíji. „O jakém právu jste mluvil?" zeptala se nehledíc na pana Matěje. „Což nemáte koně, nemáte svoji šavli? Bože můj, kdybych já byla mužem! Ptala bych já se, co je právo! Do sedla bych se vyhoupla, šavlí zatočila a letěla bych přes hory a přes údoly volně jako pták!" Zadíval se na ni, vraníka drže za uzdu a krotě jej. A v tom se obrátila náhle k němu.

„To vám radím, pane sousede, jeďte odtud! jeďte!" Bílými prsty rozčechrávala hřívu vraníkovi. „Vím, že to uděláte, dříve nebo později a pak —" zasmála se jaksi nuceně, „vezměte mne do sedla, vezměte mne! půjdu s vámi!" Líce jí zahořely, v pootevřených rtech zabělaly se zoubky. Dívala se naň, nesklopila očí. Ruku mu podávala. „S Bohem, pane sousede, nezapomeňte na mne!"

Stiskl podanou ruku, podržel ve své a myslil si: tak! uchopit čarodějku, do sedla před sebe vyzvednout, vraníka pobídnout do trysku a letět s větrem o závod — kam? Někam! Do neznáma!

Slečna sklopila oči, ruměnec vyhasl jí na tvářích. Jen ještě dlaní pleskla po koženém sedle. „Tady bych chtěla jeti! S Bohem! nezapomeňte!" Odcházela cestou pod borovicemi a lámala v zamyšlení zelené větvičky. Neohledla se. Pan Matěj čekal, že se ohledne, nedočkal se — a pak se rozhněval sám na sebe, že čekal na její pohled a líto mu bylo chvilky, která ulétla a nevrátí se nikdy. Slečna Mary zmizela mezi stromy, ještě se zabělaly tu a tam ve stínu její šaty, ještě slyšel chřestit suché jehličí jí pod nohou. Nevrátí se.

Vyskočil do sedla, pobídl vraníka k domovu. Ale několik kroků dále na cestě za houštinou stáli pan Lexa Bujakovský s Mirkem ze Solopisk. Když jej zahledli, pobídli své koně, bez pozdravu přejeli kolem něho. Pan Lexa zamračen, se zaťatými zuby, očí ani nezvedl; mladý Mirko usmíval se dětinsky jako vždy.

„Dobrý den!" oslovil je pan Matěj. „Vracím se z Konárovic a patrně jsem zbloudil na nepravou cestu."

„Zdá se!" zasykl Bujakovský.

„Okažte mi, pánové, laskavě, kudy mám jet?"

„Do pekla? Do pekla vede každá cesta!" zachechtal se mu Lexa v odpověď. Maličko se rozmyslil pan Matěj, vztek v prsou násilně potlačil. Ovšem, Suchému Čertu okazují cestu do pekel, pomyslil si.

„Ne, jenom do Chrášťan zatím!" odpověděl klidně.

„Neřekla vám to slečna Mary?"

„Neřekla."

„Byla tu."

„Byla."

„Čekala na vás?"

„Jak mohla vědět, že zbloudím na tuto cestu? Ale okažte mi již laskavě, kudy mám jeti k domovu?"

„Tady musíte!" rukou okázal Mirko, mladíček, ochotně. „Přijedete na rozcestí, dejte se v levo."

Bujakovský vztekle se naň ohledl. „Jaká ochota! Přál bych vám, pane rytíři z Chrášťan, abyste na cestě zlomil vaz!" nenávistně zahučel.

„Děkuji za přání!" usmál se pan Matěj, ale bezděky jeho pravice spočinula na jilci šavle.

„Tudy jeďte! Dobře, jeďte si!" teď sám Bujakovský okázal, ale zlým úsměškem sešklebil obličej. „Jeďte si. Však přijedeme k vám brzy na návštěvu, čekejte nás."

Pan Matěj se otočil k němu. „Nemohli byste si, pánové, uspořit cesty? Snad to, co mi říci máte, mohli bychom projednati hned teď — tady?"

Mirko vyvalil oči, Bujakovský zaťal ostruhy koni, až se vzepjal. „Ne! povídám: pro dnes jeďte si. Ale my přijdeme k vám, pane z Chrášťan! Já přijdu! A pak se vyrovnáme!" zajíkal se vztekem.

Pan Matěj maličko se uklonil. „Nemám rád odkladů. Ale když chcete — abych nepřišel o čest vaší vzácné návštěvy — přijeďte na Chrášťany, pánové. Uvítám vás." Mrazivý klid, s jakým to pravil, řezal.

Bujakovský beze slova zatočil koněm a tryskem se vzdálil. Mirko pozdvihl klobouček s tetřevím perem a jeho oči říkaly: za nic nemohu! Pan Matěj sjížděl však už dolů se stráně kamenitou cestou. Nepospíchal. Pustil otěže, vraník klopýtal přes kořeny. V borových lesích bylo ticho, černé stíny dokola, nad cestou obloha zachmuřená. Smutno. Smutno i v srdci osamělého jezdce, který už zase zbloudil v nějakém průseku lesním. Nedíval se, kudy jede, pan Matěj, nemyslil už na Bujakovského, nestál mu za to. A teď ani o cestu se nestaral. „Vezměte mne do sedla, pojedu

s vámi!" tak nějak řekla slečna Mary. Blázny si dělala, pan Matěj ví. Ale hezké by to bylo. Plášť by se složil před sedlem, aby lépe a pohodlněji seděla. Jednou rukou by ji držel, ne, bát by se nemusela, nepustil by ji. A koni by ostruhy zaťal a letěli by cestou necestou do šírého světa.

Vraník opravdu ostruhy ucítil a vzepjal se. Teď teprve probudil se jezdec z myšlenek. Ani nepozoroval, že zatím soumrak už padá na lesy a nevěděl, kam, v kterou stranu zbloudil. Na nějaké křižovatce postál, naslouchal. V nehybném tichu smutného lesa po chvíli zaslechl utajené bublání tekoucí vody, roztálé sněhy napojily pramének ve strži. Dal se po hlase, pěšinu našel mezi ostružinami a brzo vyjel na hlinitou, slehlou už a spláchnutou hráz, šípkem a trním zarostlou, která zadržovala jarní vody, aby polím neškodily. Poznal, kde asi je — od Chrášťan nedaleko. Viděl stranou v dolině pod hrází v zamželém šeru večerním svoji tvrz maličkou černat se na písčitém nizounkém návrší, jako na hromádce krtčí, a kolem chalupy na úpadě, celý ten svůj skromný zapadlý koutek, ohraničený tmavými lesíky, vzestupujícími strání po jedné straně, jinde zvýšenou mezí. Pod hrází v suchém rákosí problýskávaly zadržené prameny jarních vod, rozlévaly se — pamatoval si z dětství, jak jednou po velkém přívalu protrhla se hráz a voda řítila se zkaleným proudem kolem tvrze, příkopy zalila, Rubešovu chalupu u jezera pobořila, jezero vyhloubila, tůně a výmoly v polích zanechala, mnoho škody nadělala. Potom hráz konárovští opevnili a zvýšili, ovšem dlouho se s nimi pro to nebožtík otec musel soudit. Vzpomínka jen se tak mihla panu Matěji hlavou. Nu, hle — tehdy mu bylo sotva pět, sedm let a pamatuje, jak se díval s náspu v zahradě na kalné proudy v sypkém písku polí, vyrývající hluboké strže, které pak lidé zahazovali a zaváželi.

Tyhle vzpomínky z mládí! myslil si pan Matěj. Postav se tady nebo tam a před tebou všady ze země vyrůstá vzpomínka nějaká. Tu jsi šel tehdy a tehdy, pamatuješ to jako by dnes, třeba se pranic nebylo stalo, nežli že jsi měl v parném letním dni žízeň, našel jsi ostružiny a trhal je — po letech cítíš ještě, jak chutnaly! Anebo tady pod tou hrází — ovšem už dospělý hoch — v cizím revíru potají v šeru večerním srnce zastřelil panským lesníkům před očima skorem, ze svévole, z bujnosti, zapytlačil si. Všady, na každém kroku jsou tu vzpomínky — kousek mladého života, který tu pan Matěj nechal.

Sjel dolů s hráze, přes pole rovně se pustil vzrůstajícím šerem. Z daleka viděl okno ve tvrzi osvětlené, pak rozeznal, že plápolavé, žluté světlo za ním stmívalo se a opět zaplálo, jak lidé tam přecházejí. Potřásl hlavou, poznal, že je to v komoře, kde ležel nemocný Havlín.

Když se už blížil ke tvrzi, k příkopu, pod náspem ve stínu černého bezlistého křoví zahledl Racka — nikdo jiný nemohl to být, dlouhý, že převyšoval hlavou i plot. Přešlapoval tam v tajícím sněhu. „Racku!" —„Eh! poroučí pán? Zima je!" zahučel starý voják. „Co tu děláš?" — „Nic!" — „A doma?" — „Umírá, myslím, Havlín. Hm! bude tomu tak, umírá. A vítr zde fičí jako ledový, zase bude do rána mráz." Racek zatřepal skřehlýma rukama, aby se trochu zahřál.

„Proč tu civíš ve sněhu? pojď domů, pod střechu."

„Eh, pane, smutno tam. Je tu smrt, cítil jsem ji, potvoru, všady. Venku je lépe i v té zimě."

„Oh, ty!" usmál se bezděky pán. „Smrti se bojíš? neviděl jsi ji na poli stokráte?"

Racek se poškrábal ve vlasech, vousy nakroutil. „Viděl — kolikráte z blízka — ale tadyhle ta smrt! V komoře na posteli! Fi! člověku hrozno je!"

Pan Matěj seskočil s koně, hodil uzdu Rackovi. „Zaveď koně do stáje. Co že ti v hlavě vrtá? Smrt jako smrt. Voják umírá na poli, sedlák v komoře, ale smrt je smrt. Nevíš, brachu, kde tě chytí."

„Ne! v komoře ne!" zahučel Racek otřásaje se, „aby mi nad hlavou modlitby skuhrali. Fi! Na poli umru, dá Bůh, pod širým nebem, v čistém vzduchu!"

Když vešel pan Matěj do síně, z komory zaslechl jednotvárné odříkávání modliteb stařeckým hlasem. Otevřel pomalu dveře. Těsná komora byla plna lidí, svíčka vosková hořící na stole zaplápolala v průvanu. Pohledem zaletěl k loži nemocného. Byl zakryt až po bradu bílým prostěradlem, bez hnutí ležel. Obličej vyzáblý zsinalý, s přimhouřenýma očima, brada pokryta neholenými šedivými vousy vyčnívala z podušky. Jenom dech, který zachvíval chřípěmi a zvedal nepravidelně hruď pod přikryvkou, svědčil, že není ještě konec. U nohou nemocného klečíc vzlykala Anežka. A byli tu snad všichni lidé z chalup, v koutech se krčili, na lavici u kamen seděli. Marek u stolu z knihy nějaké četl modlitbu, odměřeně, rozvážně, jako z povinnosti, sotva se hlas mu někdy zachvěl. Přehrnul kraj listu v knize, kde četl, vida vcházeti pána, a vztyčil se — ne splašeně,

klidně, opíraje se rukou o stůl. I ti druzí s lavice vstali, výměnkář od Podlipných, Berka, Pivokoňský. V koutě klečela Rubeška na zemi, růženec se modlila, jako by pána neviděla, jen hlavou kývala, svadlými rty pohybovala.

„Co se stalo?" ptal se na prahu pán.

„Umírá služebník boží!" klidně a hlasitě odpověděl starý Marek nedbaje, že slyší nemocný. A Havlín se zachvěl, oči otvíral, strnule spočinuly na pánovi. Zdálo se, že ho nepoznává, ale po chvilce strhané oči se mu zamžily, úzkost bolestná hleděla z nich. Rukou pod pokryvkou pohnul a rty pootevřel, síly však neměl, aby promluvil.

„Jak je ti?" měkce otázal se pan Matěj, k lůžku přistoupiv. Slabý úsměv přeletěl po tvářích umírajícího. „Přeješ si něčeho?"

(Pokračování.)

Alois Večerka:

PO LETECH.

Když květy omamné jsme trhat chtěli
— jak dávno to, a přece blízké zas —
když po zítřku a slunci, teple mřeli:
tma dusivá se snesla kolem nás.
I zvadly květy, žáry slunce dohořely.

Ven osud štval v kraj daleký a stmělý —
Do jarních snění ostrý sáhl mráz.
Do nevrátima sny nám odletěly. —
A zkvetly luhy, slunce zaplál jas —
však chladný byl a květy nevoněly.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Kolb byl Jihlavan, Němec. Ovdověl před tím než dostal se do Uher. Měl dvě děti, dceru už na vdej, Emmu, a synka Adolfka, jenž se sestrou žil u strýce v Jihlavě.

K Schwertovi choval se Kolb indifferentně, ani ho nepřetěžoval, ani neprotežoval. Smýšlení české, s nímž se Schwert vůči německým spoluúředníkům netajil, mu nezazlíval, tak, jako to činili radové Wranowitzer, Schilder, neb soudce Protazi.

V důvěrnějších stycích přátelských žil Schwert s Zeidlerem a Noskem. Zeidler byl dobrosrdečný, poněkud ješitný, ve skutečnosti pak nevalně ctižádostivý človíček, který rád všemu přisvědčoval. Nosek byl zasněný melancholik, uměleckých sklonů. Mimo hudbu pěstoval i malířství, pokud mu čas dovoloval. Nevzněcoval se snadno, ale rozohněn šel neodvratně ku předu.

Do hospod chodíval Schwert dvakráte týdně, jinak pobýval z večera doma, kdež pracoval nebo četl. Vše ho zajímalo, nejraději by obsáhl všecku dostupnou vědu.

Svátkem pro úředníky bylo, když do města zavítali čeští hudebníci, Češi, neb Němci. Tu z večera úřednictvo scházelo se plným počtem i s dámami v některém hostinci, kde právě hudba hrála. Mezi hudebními čísly dotazovali se hudebníků, z kterého kraje jsou, a nalezl-li někdo krajana, vzpomínal a vyptával se na domov.

Pravidelné koncerty pořádala v Prešově kapela hraběte Khevenhüllera, s jejímž kapelníkem Pivodou, byl Hladký spřátelen. Při produkci zpívali Češi písně české a hudebníci je doprovázeli a domácí tleskali. Pak zase zpívali Prešovští písně slovenské a maďarské a Češi tleskali. V Prešově však nebylo rozených Maďarů, jen Slováci, Rusíni a Němci. Nejvíce pomaďařeni byli Němci, nejméně Rusíni. Starobylé slovenské šlechty, zemanů, bylo v Prešově na šedesát rodin, říkali si však Uhři a znali se k vládnoucí straně maďarské, ač mnozí maďarsky ani dobře neznali a byli nevzdělaní. Schwertovi měli později služku slechtičnu, která neuměla ani číst a psát a z maďarštiny znala jen několik oplzlých písniček.

Při večerech hudebních, k nimž sjížděli se hosté z daleka, seznal Schwert akcessistu Kandusa a aktuára Kříže, oba uvědomělé Čechy. Semkli se se Schwertem a Noskem ve vlastenecký čtverolístek, jenž scházíval se i mimo koncerty, kdykoli přijel z nich někdo za svou záležitostí k vrchnímu soudu, Kříž z Rožnavy, Kandus z Levoče. Pobývali v bytě Noskově, jenž jim hrál na piano a doprovázel při zpěvu vlasteneckých písní. Loučili se vždy

svou zamilovanou písní: „Je to chůze na tom světě . . . .“

Ostatní přistěhovalí úředníci státní v Uhrách zůstali politicky indifferentní, druh druhu celkem jiného smýšlení nezazlíval. Jen Wranowitzer, Schilder a Waschauer byli zřejmí přátelé pangermanismu, „Frankfurťáci“ se jim říkalo.

Rada Jansa a Rynda hlásili se k Čechům, rada Popelka, ač smýšlení Slovanům příznivého, byl až příliš opatrný a úzkostlivý. Nechodil mimo úřad vůbec nikam, věnuje volný čas cele své rodině.

Hladký zůstal v Uhrách typem národně bezbarvého člověka. Neskýtalo žádné výhody prohlásiti se rozhodně pro tu neb onu stranu. Tak přivědčoval všem, aby byl oblíben u všech.

Co činil Hladký z chytrosti, Zeidler zase z duševní lenosti. Česky smýšleti, k lidu svému se znáti bylo nepohodlné, stálo by vysvětlování, práci, a Zeidler miloval mír a pohodlí nade vše.

Zima byla mírná a Schwertovy plíce pozdravěly se docela. V únoru r. 1855 jmenován byl akcessistou při komitátním soudu v Užhorodě, stolici marmarošské.

Konečně měl postavení, po němž toužil! Nyní mohl se ženiti. Psal novinu hned do Prostějova. Uplynulo něco přes rok, tedy přes lhůtu stanovenou otcem Buriánkem. Za tu dobu neviděl svou nevěstu ani jedenkráte. Psal, by stanoven byl den sňatku, a měl plno návrhů, jak usnadní si živobytí. S Zeidlerem, jenž byl zároveň s ním jmenován akcessistou rovněž v Užhorodu (oba si je patrně Hladký z cesty uklidil), smluvil, že až se Schwert ožení, Zeidler bude u něho na byt a stravu. Bude to, myslil Schwert, pro všecky výhodou.

Z Prostějova došla odpověď, že sňatek se může v květnu konati, ale zcela tichý. Neuplynul ještě rok od smrti Josefovy.

Schwert najal byt o dvou pokojích a kuchyni v Užhorodě, na radu matky Buriánkové koupil zde nutný nábytek — stěhováním z Prostějova by se značně zdražil — a když byl zařízen, oznámil do Blučiny i svým nastávajícím švakrům den svého sňatku. Hubert byl dosud v Kuxu, Alois v Kroměříži.

Z Blučiny došla odpověď matčina, blahopřání i požehnání její i otcovo a blahopřání bratra i sester. Psala matička, že otec valem slábne, že asi už dlouho nepobude, vše v hospodářství že už vede Josef. Sestry jsou v manželství spokojeny, až na Kristu, jejíž Plhal vyvádí čím dál hůře.

Oba nastávající švakři zůstali Schwertovi odpověď dlužni. Na formality nedbali, škoda poštovného.

Z úspor zakoupil si Schwert černý oděv a pro nevěstu zlatou sponku a ještě doplatil za nábytek, co přesahovalo stovku Lence slíbenou.

Svatba v Prostějově byla nejen tichá, ale i chudá. Bez prstenů snubních, bez družiček. Nevěsta měla šedé hedvábné šaty a hosté byli jen příbuzní. Švakr kaplan oddával a zaplatil na faře taxy. To byl jeho dar novomanželům. Machovi darovali stůčku kanafasu. Švakr Hubert nebyl přítomen a poslal teprve do Uher třicet zlatých.

V Užhorodě nedařilo se novomanželům valně. Kol města byly bažiny a rašeliniště. Z výparů bahenních dostal napřed Schwert a potom i jeho choť zimnici. Schwert překonal nemoc dříve, choť jeho však nemohla se vzpamatovati. Nuceni byli vzíti služku, nečistotnou, neohrabanou osobu. Nebylo možno lepší dostati. Paní Schwertová, chvějíc se zimnicí, vstávala s lože a pomáhala služce. Škodila si tím, slábla, nejedla a byla jen na lécích, hlavně chininu.

Očekávání, že strávník se vyplatí, selhalo. Nejen, že paní pro nemoc nemohla sama vařit a služka v kuchyni plýtvala a potraviny kazila, ale potraviny byly pro neúrodné okolí drahé, takže Schwert nucen byl stravu kollegovi vypověděti. Z toho zase nevole u Zeidlera, jenž v hospodě nejen více platil, ale i špatněji byl obsloužen.

Schwert zadal k presidiu vrchního soudu o výpomoc. Dostal dvacet zlatých, z nichž zaplatil lekárnu a víno, které choť jeho musila píti, a nouze nastala znova. Schwert jedl černý, suchý chléb ovesný i choť jeho pokusila se jej jísti, ale nesnášela toho. Pro ni tedy kupoval Schwert chléb bílý. Služku pustili hned, když Zeidlerovi stravu vypověděli.

V úřadě dařilo se Schwertovi dobře. Chef jeho, šlechtic Děneš, byl z pomaďařeného, slováckého rodu, zámožný a dobromyslný. Rád se napil vína ze svých vlastních vinohradů tokajských a kdo nechtěl od něho, aby pracoval, byl mu nejmilejší.

Říkával žertem nově nastupujícím úředníkům, vyptav se jich napřed na rodinné a jiné mimoúřední poměry: „A co se úřadu týče, přítelíčku, pracujte co nejméně, nestojí to vše beztoho za starého čerta!“

Němčinu vyslovoval maďarským způsobem, diktáty své počínal ustáleným

rčením: „Bruder Schwob, schreib!“ („Bratře Němče, piš!“)

V přísloví vešla jeho vyřizovací formule podání nemilých neb obtížných: „Až do poháňky budiž uloženo.“ („Bis zum Einlangen einer Urgenz ad acta!“)

Schwert vzbudil u praesesa Děneše svou pílí a znalostí v úřadování obdiv a vděk. Vyřizoval vše, i zapletené věci hravě a jasně i názorně o tom dovedl referovati. Praeses odměňoval ho za mimořádnou píli zásilkami vína, jež choré paní Schwertové přišly vhod.

V Užhorodu dal se Schwert do maďarštiny, nahlížeje, že úředník sloužiti má lidu, z jehož daní jest placen, a ne lid jemu. Nic ho nemýlilo, že zůstával s názorem svým osamocen, že ostatní úředníci lpěli na samospasitelné němčině a jiný jazyk v úřadování odmítali neb na podružné místo zatlačovali.

Stalo se, že Schwert před praesesem odpověděl maďarskému tazateli jeho mateřštinou. Děneš vyvalil oči, zrudnul, vyskočil a nedbaje přítomnosti tazatelovy, objal a líbal Schwerta.

„Barátom,“ jásal maďarsky, „to mám radost! Pojďte, nechte všeho! Konec práce pro dnešek, zahoď péro, dnes jsi mým hostem! Koukejme Švoba! Jak se naučil maďarsky — pro nic a za nic. Pěkná řeč, co? Krásná řeč! Jediná řeč! Lingua angelica, mi frater!“

V den ten praesidiální kancelář změnila se v kantinu, přišel Zeidler i jiní úředníci, víno teklo, zalévána paprikáš a na konec rozjařený praeses zavedl celou společnost do krčmy, kde cikáni hráli a tančili čardaš. Praeses připil sám na počest českého národa a Schwert oplatil poetickým extempore na rčení: Nullum vinum nisi hungaricum! (Není nad víno maďarské!)

V Užhorodě byly národnostní poměry zapletené. Čtyři národnosti obývaly v městě, Slováci, Maďaři, Rusíni a Rumuni. Maďaři a Rumuni byli vyznání katolického, Rusíni řeckého sjednoceného a Slováci evangelického reformovaného. Rumuni převládali, měli v Užhorodě svého biskupa.

V Užhorodě to bylo, kde přihodilo se pověstné mezinárodní quiproquo maďarskému správnímu úředníkovi.

Bodrý komisař Béla Illovay, nevynikal dary ducha svatého, ale dle mínění vlády měl pro úřad politický nadání dosti.

Jednoho večera namluvil mu v hospodě jakýsi poťouchlec, že v Užhorodě pozorováni byli dva ruští emisaři, převlečení za ženy.

Illovay byl právě, za nepřítomnosti podžupana barona Mallowtze, chefem úřadu. Okamžitě byl přesvědčen o důležitosti sdělení, jež právě slyšel, a hned byl na nohou. Šel domů obléci uniformu, mobilisoval dva četníky a s nimi odebral se do hotelu, kde domnělí špehové nocovali.

Uděšený hotelier Rosenhauch neodvážil se protestovati. Udal, že dámy prohlásily se za Angličanky, ale do knihy cizinců podepsaly se zcela nečitelně.

„Angličanky?“ smál se komisař, „co ty by v Užhorodě hledaly? Veďte nás k nim!“

Rosenhauch nabízel panstvu víno, pravé menešské a prosil o dovolení, by směl dámy sám vzbuditi.

Ale komisař Illovay se podplatiti nedal.

„Mlč, Jainkef! Vždyť to ani dámy nejsou — ale převlečení špehouni. Ku předu, a žide, sviť nám po schodech!“

Žid drkotaje vystupoval a slavná komis za ním. Dvéře obou cizinek nalezeny ovšem zamčeny, bylo již k půlnoci. Komisař Illovay energicky zaklepal.

. . .?

Ticho.

„Ve jménu zákona, otevřete!“

A na zdůraznění své výzvy zaburácel komisař na dvéře pěstí.

Z vnitř zaševelily neurčité zvuky, protesty. Komisař přiložil ucho ku dveřím.

„To není anglicky,“ rozhodl, „spíše rusky.“

„Já bych přece prosil —“ namítal hotelier.

„Hubu držet, žide!“ okřikl ho komisař a tasil kord. „Rusové to jsou a basta! Otevřete, ve jménu zákona, aufmachen! Četníku, zaklepejte vy!“

Četník udeřil těžkou pažbou vojenské ručnice do zámku, opřel se ramenem o dveře. Povolily, vyvrátily se.

Za svitu lojových svěc konal komisař úřední šetření. Především zjištění pohlaví cizinců.

Na jednom loži tulily se k sobě, až po vlasy přikryté dvě postavy. Ženské šaty ležely vůkol. Mimo rusou a černou vlnu vlasů nebylo na bílých polštářích lože ničeho viděti. Druhé lože bylo prázdné, v nepořádku a ještě teplé. Patrně z něho právě někdo vyskočil.

Komisař Illovay se zarazil a zastrčil kord.

„Vlasy ženské? Ale to mohou být vlásenky!“

Chytil bližší sobě pramen černých vlasů a zatahal upřímně

Ozvalo se pod peřinou stenání, ale vlasy nezůstaly komisaři v rukou, ač táhl dů-

kladně. Rychle strhl komisař druhou rukou pokryvku s hlav.

Dvě bledé, mladé ženské tváře, s očima strachem vypoulenými, se vynořily z peřin. Černovlasá vzpamatovala se napřed. Vidouc, že zrak muže v úřední uniformě upřen je na její rozhalená ňadra, vytrhla mu pokryvku z ruky a zahalila sebe i družku.

„Keine Männer —“ koktal spletený Illovay německy a rozhlížel se po přítomných. I četníci koukali hloupě, hotelier jen zoufale lomil rukama.

Mlčky vyšla komise z pokoje, z hotelu.

Čin úřední horlivosti komisaře Illovaye měl neblahé následky. Jedna z Angličanek, byla neť anglického premiera lorda Palmerstona, dáma emancipovaná, cestující Evropou v průvodu své společnice. To, co v Uhrách, nestalo se jí nikde, ani v Turecku ne.

Diplomatickým zakročením způsobeno, že nebohý Illovay byl ze státní služby pro neschopnost propuštěn.

Schwertovi působila vleklá choroba manželčina nemalé starosti. Chodil jak zmámený, usilovně přemýšleje, jak z prožluklého hnízda nejlépe vyváznouti.

V těchto starostech nesl jednoho dne presidiální akta soudní do kanceláře podžupanovy. Nenalezl praesidiálního hajduka Klinčoka jako jindy v předpokoji. Šel tedy dále, aby je přímo podžupanovi odevzdal a otevřel dveře.

Rychle však uskočil. U barona Mallowtze spatřil návštěvu dámskou v tête-à-tête, jež by snad jen jen v ordinační síni lékařské připouštělo výklad nechoulostivý.

Ve zmatku vyšel Schwert ven až na schody a čekal. Za chvíli přišel Klinčok a hloupě mžikaje dával Schwertovi na srozuměnou, že se k podžupanovi nesmí. Schwert zadíval se na hajdukovu rusínskou tvář, s rysy chlapce, jemuž přilepili kníry. Chtěl mu akta rychle dáti, ale v tom už se objevila na schodech hustě zastřená dáma v průvodu podžupanově. Baron doprovázel ji hlubokými úklonami, tituluje ji hraběnkou. Dáma mluvila německy s maďarským přízvukem.

Pohled vracejícího se podžupana byl strašný. Malý, zavalitý, stanul před Schwertem a měřil si ho od hlavy k patám. Hajduk strachem se někam ztratil.

„Vy, chlape sprostý,“ sípěl baron vztekem ochraptělý, „nevíte-li, co se sluší, než někam vejdete, tož táhněte do chléva!“

„Pane podžupane —!“ Schwert se vypjal. Ale podžupan ho okřikl.

„Co? Barone! Žádný podžupan. Tím může se státi každý pacholek. I vy! Ale baron je člověk rodem. Ano, rodem!“

A znova zasypal Schwerta spoustou titulů z chlévů a hnojiště.

„Pane barone — jsem zde od pana praesesa—“

„Vím už, položte ty blbosti na stůl a táhněte — vy český mamlase!“

A od té doby baron Mallowetz na pozdravy Schwertovy nepoděkoval.

Byl starým mládencem. Pro nemajetnost chytil se dráhy úřednické. Pro svou nadutost byl u spoluúředníků neoblíben a okolní šlechta maďarská se ho stranila, jakožto orgánu nepřátelské vlády.

Pýcha uváděla barona do konfliktů často směšných.

Protokolista jeho podepsal pod jméno barona Mallowtze, své jméno: Hugo rytíř Seydel, zapisovatel.

Baron mu to zakázal.

„Je to mé jméno,“ ohrazoval se zapisovatel.

„To je jedno, rytíře škrtněte. Je to beztoho „fedrfuchs“.

„Vyškrtnu, až pan podžupan vyškrtne barona.“

„Cože? Já vás naučím!“

Věc přišla k županovi, jenž nechtěje rozhodnouti, navrhl za nestranného rozsudího — presidenta vrchního soudu.

President Kampf dostal zatím v uznání svých zásluh o vrchní soud v Prešově řád železné koruny a povýšen byl na rytíře.

Rytíř Kampf rozhodl, že je rytíř Seydel v právu a že smí se plným jménem podepisovati.

„Aha!“ smál se baron Mallowetz, „parvenu je při povýšenci!“

Ale už si toho nevšímal, jak se rytířský jeho zapisovatel podepisuje.

Václav Schwert už za rok v Užhorodě jmenován byl officiálem a zvýšen mu plat.

Teprve po narození prvého dítěte, dcerušky, zotavila se paní Schwertová, akklimatisovala se a Schwert nabyl klidnější mysli.

Sousedem jejich v rozsáhlém domě, v němž byt si najali, byl rusínský kanovník Duchnovič, stařeček, optimista, jenž jsa bezdětným vdovcem všecky důchody své věnoval národnímu probuzení chudých Rusínů. Vydával na vzdělání lidu rusínské kalendáře i poučné knihy, půjčoval je kde komu a velikou radost měl, když lidé si knihu nechali.

(Pokračování.)

LITERATURA.

F. X. Svoboda: *Přes tři vrchy.* Drama o třech dějstvích. „Spisů F. X. Svobody XVI." (Dramatická díla I.) Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze.

Manželské štěstí Hanino je založeno na čistém jejím názoru na svět, na absolutní víře v dobro a poctivost. „V té chvíli, kdy se víra zlomí, je konec," praví Hana kdesi. A jinde opět: „. . . všecko mé štěstí založeno je na čistém mém názoru. Pokud (prý) potrvají má naivnost a čistý můj názor na svět, dotud (prý) budu šťastna . . . ovšem s Hynkem." Jejím mužem. Byla již tak vychována. Vrátila se z kláštera beze všeho poznání; a ani potom nikam nepřicházela. U ní bylo vše prosté a jasné. Její životní názor — jenž je její tragickou vinou — byl vskutku příliš čistý a naivní pro tento svět. Taková povaha musí v životě naraziti a ztroskotati. Také na Hanu přikvačila katastrofa. Přišla náhle. Ani ne za tři dny přesvědčila se Hana, že celý svůj život obklopena byla jen podlostí a špínou. Co měla za zlato, bylo jen laciné pozlátko, v co věřila, byla jen maska. Matka její měla intimní erotický vztah k otci jejího muže, člověku prostopášnému a zhýralému. Z lásky k němu vdala ji za Hynka, jenž ji zcela podle podvádí, aby ukojil své raffinované choutky, a jenž účastní se orgií na statku svého otce. Ten zastřelí se, když statek je již nadobro vyssát. Chce tímto činem syna vzpamatovati, aby se napravil. Memento přichází poněkud pozdě. Víra je v pokořené Haně zlomena, láska k muži proměnila se v odpor, stud a ošklivost. Nemůže jinak, než rozejíti se s Hynkem. „A přes naše klamem začarované manželství, přes smrt tchánovu a přes tvé vyznání — přes tyto tři vrchy půjdu na zdravý vzduch, bez něhož nemohu být živa! S Bohem! Odejdi!"

„Přes tři vrchy" je posledním, na jevišti ještě nehraným dramatem Svobodovým. Je pevně dramaticky konstruováno a účinu — jako vždy u Svobody — bezprostředního. Také osudovost a příčinná souvislost motivů a činů jednotlivých osob hraje zde důležitou roli. Autor stanoví předpoklady, z nichž události vyvěrají zcela logicky. Přijímám-li praemissy, musím nutně přijmouti logický závěr. A celé dění stává se přirozeným a pochopitelným, díváme-li se na ně očima Haninýma, neboť jde zde o problém hluboce myšlený a cítěný.

Při čtení Svobodova dramatu napadl mi mimoděk Ibsen a postavil jsem vedle Hany — Noru. Obě ženy po jisté době šťastného manželství rozcházejí se se svými manžely. Proč Nora, z jaké příčiny a za jakým účelem, je známo. Zde je zajímavo, že vyslovuje při odchodu přece jakousi naději návratu. Hana však odchází nenávratně, neboť víra, basis celého jejího života, je zlomena. Bude znovu stvořena? Jak utváří se další její život? Půjde sama, či s Vavřinou, svým přítelem z dětství, jediným poctivým člověkem celé té společnosti, jenž ji po léta miluje a jenž je jí vlastně duševně bližší, než Hynek? A opět: nevzepře se proti této možnosti celé její založení povahy, její čistý životní názor? A nepůjde-li s ním, není pak Vavřina postavou dramaticky nesprávně koncipovanou?

Co bude, a jak bude? — otázka honí otázku.

Bylo by vskutku zajímavo viděti toto drama na scéně! *Tristan.*

* A. P. Čechov: „*Tři léta a jiné povídky*", přel. Vítězsl. Unzeitig. „*Bez názvu a jiné povídky*", přel. Fr. Husák. Knihovna autorů literatur světových sv. 5. a 7. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze.

Skoro celá prvá kniha má ráz pessimistní a ve všech v ní obsažených povídkách prokazuje autor znalost života duševního až do nejmenší podrobnosti, tu i tam („Stín", „Dušinka", „Jonyč") ozve se struna ironika, ale tak měkkého, že člověk dobrodušný a srdečný je vidný i přes úsměch. Velkou tragikou dýše povídečka „Rozmary" a v nejdelší a titulní práci své „Tři léta" vedle psychologické studie Čechov v osnově románově působivé prokazuje, jak zhoubný vliv má bohatství na život lidský. Autor naklonňuje se Fourierovi tím, že požaduje, aby síly a náklonnosti člověka shodovaly se s jeho potřebami. Z bohatého dědictví vzchází bezkrevnost a bezcharakternost, jak přiznává hrdina povídky Laptěv.

Druhá kniha obsahuje deset povídek. V titulním obrázku „Bez názvu" jemná ironie autorova přechází v satiru a je drtivým soudem těch, kdož se ohradili zdí a za tou rozhorlují se proti zlu a hříchu v životě, a sotva vznícena jim byla obraznost, podléhají svodům a jdou za zlem i hříchem. Také v druhé knize vyskytují se obrázky psychologické („Tajný rada", „Dopis" a j.), místy objevuje se kresba krajiny, vytvořené jen několika rysy, ale tak, že vane z ní poesie („Polibek" a j.). V rozmarné historce „Kaštanka" Čechov symbolisuje život lidí nešťastných, kteří byli osudem přinuceni věnovati se oboru bez záliby, kteří jen živoří,

pracují bez chuti a jsou netečni vůči všemu, poznávajíce jen hmotné. V obou knihách je Čechov i jako ironik nebo skeptik veliký umělec a výbor tu shrnutý jest krásnou ukázkou jeho geniality, ač nevím, přičinila-li se o to redakce nebo překladatelé. Překlad obou úplně vyhovuje a výtku tu i tam se vyskytujícího nedopatření lze omluviti horlivostí, snahou a pílí, která jest vidna z práce.

Protože u nás právě se tiskne Čechov v novinách, v časopisech belletristických a v několika knihovnách, připojuji ohlas ruského tisku o nekritických vydáních Čechova v Rusku, z nichž v cizině překlady se pořizují. Ruský tisk ohražoval se proti nekritickému vydání známé také u nás „Nivy". Do toho vydání byly pojaty nepřehlédnuté práce, jak byly po prvé otištěny v ruských listech, a práce napsané jen pro výdělek, k nimž Čechov se nehlásil; a protože nekritickým vydáním mohl by se význam velkého spisovatele poškoditi, jako se stalo v Německu, varoval ruský tisk překladatele před tímto vydáním. V Německu měli Čechova, ale nebyl to Čechov, známý v cizině jako ruský Maupassant, neboť jisto, že v kritických vydáních autor sám při úpravě knihy k vydání prováděl korrekturu a mnoho ve své práci i měnil. Poznámka tato snad nebude zbytečná pro naše redakce ani nakladatelství.

K. V. H.

❖ ❖ ❖

HUDBA.

* Těchto dnů varšavská scéna měla 700. představení opery „Halky" od Moniuszky, které oslavila slavnostní výpravou a přečetnou návštěvou obecenstva. Polský tisk o významné té události radostně se rozepsal, že za 54 let od svého vzniku takového počtu představení opery té dosáhlo a ze své působivosti a krásy dílo ničeho nepozbylo. Při této příležitosti tisk vzpomínal na repertoir varšavské Opery před 46 léty a na povzdech Moniuszkův, jemuž tehdy, podle jeho výroku, se vedlo „jak židovi na roli". O

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Výstava za výstavou. Obecenstvo nebude pomalu věděti, kam dříve, zda-li do Rudolfina či do pavillonu Manesova, neb do Obecního domu. A referent, jak by smet. Radostný zjev! Kulturní život náš se zmáhá, rozšiřuje. Výroční umělecké výstavy Krasoumné jednoty již mu nestačí a na tmu i mlhy zimních měsíců se už nikdo neohlíží. Jen kdyby líc neměl zpravidla i rub. V té překotnosti a v tom štěpení vidíme neustále někde něco a všudež málo. Máme na mysli ovšem jen současné umění. Ateliery, znepokojované pořáde výzvou: Vystavuj, hned zde, hned tam, dnes a zítra i pozítří, pozbývají klidu, nezbytného, aby vydaly nové zralé ovoce; leckterý nestačí výstavní poptávce, jiný musí se vytasiti horem pádem s výsledky skrovnými buď počtem neb jakostí, na úkor přiměřené representace jednotlivých talentů. Doufejme, že všecky tyto těžkosti způsobí časem návrat k instituci jedné velké výroční výstavy, poskytující umělcům času, aby se připravili. Vím, že je to zatím jenom pium desiderium, ale jsem přesvědčen, že jinak nevybředneme z roztříštěnosti a desorganisace výstavního ruchu. Všecky právě dotčené svízele illustruje přesvědčivě současná umělecká výstava v pražském Obecním domě u Prašné brány. Těšili jsme se po delší době zas jednou na velkou neb aspoň větší representační výstavu českého výtvarnictví. A zatím vidíme sbírku nahodilostí, nejedno opakování, málo co nového; pohřešujeme řadu vynikajících umělců a spatřujeme jiné v zastoupení zhola nedostatečném. Že jsou rozštěpeni ve tři tábory, i prostorově oddělené, nic by nevadilo. Fanglička nezaručuje jakost, a možno se jen usmáti naivitě, která se domnívá, že marka toho či onoho sdružení je spolehlivou klasifikační známkou takové či makové hodnoty. I v „Jednotě" i v „Manesu" jsou chlapíci a v obou jsou slaboši. Podívejme se na ně pouze s tohoto jediné správného hlediska, neptajíce se jich ani ve snu, od které spolkové správy mají legitimaci v kapse.

V době stereotypních plesových referátů namane se v leckterém koutě výstavy sama sebou myšlenka, vyříditi recensi výstavní z valné části souhrnným: Výstavu poctili obesláním páni A, B, C . . ., dostavili se i páni K, L, M . . . a nescházejí konečně ani páni X, Y a Z. Neboť ze souboru vystavených prací hledí na nás dosti starých známých v povědomém habitu znova. Ale vina není u nich, nýbrž ve výše dotčené překotnosti. Bylo by tedy nespravedlivo nepozdraviti je slušně a náležitě.

Z figurální malby vymizely na výstavách téměř na dobro církevní obrazy. A spatřujeme-li v Obecním domě přec jeden, Dvořákovu Madonnu, nejsme jím ani povzneseni ani dojati. Je to hladké malování hravými a svítivými barvičkami, jako předložka pro barvotisk. Z mythologie i allegorie nic oko ani srdce nepotěší, a nebýti známých Alšových křepých rejtharů i Schwaigerova jadrně dekorativního sv. Huberta, ohlíželi bychom se marně po sujetech z minulosti a z historie, správně pojatých i pěkně zobrazených. Pravda, jsou tu ještě Urbanovy akvarelové návrhy fresek do Vyšehradského chrámu a v nich mnoho píle i čistoty komposiční a kreslířské; ale nevyšvihly se nad úroveň konvence, postrádají zřejmější noty vroucího procítění. Mezi portrety vidíme Švabinského perokresbu (ryt. Randu), ovšem že opět znamenitou. Dále Šemjakinovu podobiznu

Vrchlického, vervně pojatou a jistě na plátno vrženou, celkem věrnou, ale ve formě i v koloritu manýrovaně rozházenou. Nechleba vystavuje několik podobizen velmi nestejné faktury; jedny připomínají Holanďany a Lenbacha, jiné libují si v přehnané modelaci tváře štětcem a pod strmým světlem, které činí z obličejů reliefní masky, prudkými světly zasažené a hlubokými stíny rozbrázděné. Od Ondruška i Herčíka spatřili jsme druhdy lepší práce portretnické. Úhledně a pečlivě malované akty vystavují: Obrovský, tentokráte jemný koloritem, připomínajícím inkarnat rokokových polobohyň; Peters, šetřící zvláště plastiky a dlužící si od Obrovského koketní střevíčky, jakožto jediný oděv úplné nudity; konečně Mareček, jenž i pozoruhodné portrety exponuje. Mezi genristy pozdravujeme rádi starší obraz Fr. Ženíška, čtverácký námětem, typický posou zobrazené ženy a teplý barevně. J. Skramlík a L. Novák neměli také nic obsahově neb technicky nového pro výstavu, K. Myslbek a F. Tratnik rozmnožili pak jen svou galerii ubožáků novými čísly ve známém pojetí a zpodobení. Nejedlého národopisné obrázky z Indie napodobují hindostanské emaily, a to nejen jednoduchým konturováním, nýbrž i sklovitě křiklavou barvou. Věšínovo spřežení v sněhu před krčmou je starý Věšín, jak jsme ho už tolikrát viděli. Za to Vacátkovi koně a jezdci na nich vzrostli do nehoráznosti; mimo to měl snad na ně vliv Stuck nebo Hegenbarth. Či oba?

I mezi krajináři postřehneme málo co nového. Z různých paysáží vyzírá více méně škola Slavíčkova. To neplatí ovšem o A. Kalvodovi, jenž zůstává svůj i ve vzdušně svěžím, perspektivně a barevně zdařilém „Potůčku" i v sádrově těžkých drobnostech z nejedné malé zahrádky. Lolek rovněž stále obírá se nejraději oslňující hrou štědrých světel mezi stromovím, Bubeníček pořáde skládá své krajiny z barevných skvrn, v kteréžto manýře (někdy až dlažbu připomínající) libuje si po něm i nejeden z mladších malířů (Honsa, Jaroněk a jiní). V. Jansa, O. Fiala, Hudeček, V. Radimský a K. Rašek jsou přiměřeně zastoupeni; Slabý a Trsek slabě, ač makoviště Slabého vybavuje milé vzpomínky. Ve svůj neprospěch připomíná Šimonova marina Beneše Knüpfera. Ale hned budiž konstatováno, že Šimonovy lepty „Na pláži" a „Boulevard Saint-Denis" řadí se k nejlepším z vystavených — podobně jako Stretti-Zamponiho „Hradčany". Tím jsme se ocitli mezi architekturami, které obohatil O. Blažíček cennými chrámovými interieury, jež vynikají pečlivým kreslířským propracováním i sytým a ušlechtilým barevným traktamentem. Na perspektivě ovšem jako by tu a tam hlásila se pomoc fotografických aparátů. Zdařilými kyticemi vyznamenaly se zvláště osvědčené v tom genru A. Boudová i M. Chodounská.

Skulptur bělá se na výstavě hojnost. Z nejdokonalejších jsou rázovité, skrz na skrz poctivě komponované a modelované slovácké postavy F. Úprky, nezapírajíce ani pod bronzovým nátěrem arciť řezbáře. Také Landovi atleti a Kafkovy podobizny jsou plny života v plastické ukázněnosti. Mařatka i Štursa zůstávají si věrni; oba se presentovali obšírněji před rokem v sochařské výstavě „Manesa", kterouž má zajisté každý v živé paměti. Španielovy a Šejnostovy dobře již akreditované plakety doplňují slušně výstavu plastik.

Několik stavitelů vystavuje své návrhy — ale veskrze téměř jen fasady bez půdorysů. Co do tvářnosti vykazují nejvhodnější luštění Kotěrův letohrádek v Bubenči a hotel v Opatiji. Z ostatní moderny jsou nejnápadnější Rösslerovo divadlo, sestavené z nahromaděných krabic, a Gočárův evangelický kostel, z části lupenková řezba, dílem Richterova stavebnice a hlavně massivní kostka, spočívající na několika sirkách — statická zvrácenost, pro niž benátský Palazzo ducale není žádnou omluvou.

A teď k výjimce z pravidla, že v umění platí individualita a nikoli sekty. Byly a budou, nikdy však na prospěch umění. Jsou závorou a někdy i někde hrobem jednotlivých individualit a organického vývoje. Takovou márnici umístili také na výstavě.

Uložili v ní zúmyslné zrůdnosti a „stažené zajíce",*) vylíhnuté ve „Skupině výtvarných umělců", odštěpené od „Manesa", za tím účelem, aby nám nescházelo napodobitelů novoprimitivistů, expressionistů, kubistů a futuristů, jimž se západní Evropa směje. A trochu pohrdání, něco útrpnosti a mnoho smíchu, jímž obecenstvo tyto zbrklosti provází, jsou jedinou možnou odpovědí jejich politováníhodným původcům. Že tomu výtvarnickému blábolení nerozumíme a neporozumíme, tím „je vinna ta nešťastná příroda, která se postavila jako hráz mezi umělce a diváka, která zastírá jeho duševní zrak a zabraňuje mu, aby se mohl pohřížiti do skutečné podstaty umění." Tak praví naivně jeden z českých propagatorů snah a díla „Skupiny". Ach ano, kdyby nebyl člověk svou fysickou i duševní bytostí a podstatou prostě součástkou živé přírody, v níž kotví všecek a z níž vyrůstá i jeho umění, a to právě nejdokonalejší a nejideálnější! *J. L.*

TÝDEN.

* Domažlický pobyt **Jaroslava Vrchlického** přinesl našemu churavějícímu básníkovi jakési duševní uklidnění a jisté upravidelnění poměrů, neboť mistr cítí se jak náleží po domácku a důvěrně mezi dobrými lidmi, kteří

*) Pražské lidové rčení, ražené à tempo přiléhavě pro výtvory našich epigonů západního expressionismu.

si ho ve svém středu tolik váží a kteří až do hřa-vých podrobností se snaží zpříjemniti trpělivé básníkovo vyčkávání, až nemoc poleví. Jak nám bylo sděleno ze spolku Máje, jenž pozdravil svého dlouholetého předsedu u příležitosti 59. narozenin 17. února ústy náměstka Heritesa a jednatele Sekaniny, jest Vrchlického nový byt na náměstí proměněn v rozkošné tuskulum básníkovo. Městská rada, damský spolek „Božena Němcová" a mnozí jednotlivci srdečně pečují o to, aby se v Domažlicích našemu mistru líbilo a aby jeho vzpomínky na kraj, v němž prožíval kus svého nejranějšího dětství, nebyly dle možnosti kaleny ničím. Dosud, bohužel, kaleny jsou ještě — nesnesitelnými bolestmi zejména v pravé noze, jež občas mistra na dlouho přepadají a jež bohdá poleví příchodem slunného, ustálenějšího jara. Ve chvílích oddechu schází rád básník na náměstí, projde se, pohovoří s lidmi, posedí si chvilku u sousedního mistra hodináře, občas si i trošičku o své chorobě zažertuje a potěší se ujištěním, že bude lépe. Jsou zase dni, kdy celý týden je ukován k bytu, a tu rád poslouchá předčítání básní, cestopisů nebo povídek, zasní se v léta, kdy jeho vlastní požehnané péro nám samo tolik drahocenných pokladů snášelo, ač nyní na čas odpočívá. Kéž ne na dlouho! Všestranná a hřavá láska, jíž se cítí obklopen, má svou uzdravující sílu, a plně doufáme, že než se rok sejde s rokem, bude moci český národ pozdraviti svého básníka při jeho šedesátce s radostí ničím už nekalenou a do budoucnosti povzbuzující.

* V moskevském museu byl v archivu Kirějevského objeven sešitek zápisků Puškinových, s některými jeho pérokresbami, načrtanými na rychlo z dlouhé chvíle nebo z rozmaru a z nálady, jako obrázky šibenice s pěti r. 1826 pověšenými děkabristy, podobizny, z nichž poslední je hlava Voltairova a j. V sešitku tom je seznam 85 písní, jež Puškin dal sběrateli lidových písní V. V. Kirějevskému. Kirějevský o tom napsal: „A. S. Puškin doručil mi 50 písní, které přesně z úst lidu zapsal, ačkoliv nenaznačil pramene. Patrně zapisoval je doma po vesnicích ve pskovské gubernii." Odevzdávaje Puškinovu sbírku písní F. J. Buslajevovi, prosí ho, až bude míti pokdy, prohlédnouti Puškinem zapsané písně a rozpoznati, co opravdu lid zpívá a co Puškin zbásnil sám, a dokládá: „Ač jsem se snažil rozluštiti tu záhadu, nejsem přece s to říci, co je lidové a co není. Až tu sbírku otisknu, budou písně Puškinovy se pokládati za lidové." Písně ty vyšly tiskem, ale originál zápisu Puškinova se ztratil a zbyl právě objevený sešitek, v němž jest jen seznam písní. Také několik nových dopisů Puškinových se našlo, ale zápisník, v němž je seznam písní Puškinem sebraných, svědčí nejen toliko, že pracoval jako vzdělaný ethnograf, ale jako věrný syn národa a básník, jenž chtěl cítit sám rozmach písně lidové, vdechovati elegický její stesk, poznati u pramene vše, i její rozumování, dobrý humor, i hořké slzy, že Puškin poznával ze života všecky jeho jemné nitky, že pracoval prostě ze života pro život. Praví-li J. Lerner k vydání sebraných dopisů Puškinových, že dopisy tvoří z nepřítomných osob osoby přítomné, lze říci, že zmíněný zápisníček Puškinův podává neklamný důkaz o pochodu tvůrčí jeho práce, o cestě, po které kráčel jeho geniální duch, a dosti jasně osvětluje živelně životní působivost jeho díla. *K. V. H.*

* V New-Yorku byla nedávno dražba na sbírku rukopisů vzácných jmen, jako Meriditha, Bernharda Shawa, Symonsa, Davidsona, Dowstona a j. Mezi těmi byl i rukopis „Salome" od Oscara Wilda a jeho různých 22 dopisů, jichž použiti bylo dovoleno časopisu „Mercure de France"; časopis ten ukázky z nich v jednom z posledních čísel přinesl. Zajímavý je dopis řediteli divadla mr. d'Olylymu, v němž Oscar Wilde promlouvá o právu herce, měniti text dramatu.

„Co se týče změny mého dramatu, buďte ujištěn, že velmi rád přistoupím na všecky Vaše návrhy," píše tam, „neboť drama není určeno pro četbu, ale pro scénu a proto herec má vždy právo text změniti, nebo změny si vyžádati od autora. Uznávám toho práva hercova (ve franc. znění: Personne plus que moi ne reconnait ce droit de l'artiste.)" Za deset let po tom Oscar Wilde v „Puppets and Actors" vyslovil se o tom právu hercově opačně. Zajímavá je také zmínka v jednom dopise o současném kritikovi Henleym, jehož Wild neuznával, a tu napsal: „V Anglii jsou pouze dva druhy kritiků; jedni, kterých nikdo nečte, druzí, kterých vůbec nelze čísti. A k těm patří Henley." *K. V. H.*

❖

Tovaryšské jméno. „Daniel Rejžek (Rejček) ohlášení učinil při společnosti cechu, že jest v letu 1644 za učedníka přijal Jiříka Cikharda, že jest se, jak řád sladovnický ukazuje, vyučil a potom všechen čas v učení zůstával jesti věrně náležitě poslušně se choval. O něm jináče pověděti že nemůže, nežli všechno dobré, jemuž jméno tovaryšské jest dáno Jiřík Vyskočil. — Podobná jména obdrželi: Učeň Florián Malkovský roku 1644 dostal tovaryšské jméno Florián Kalous. Jan Kottnauer — jinak Jan Vejmluva.

Z archivu horažďovického.

V Praze, dne 23. února 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Z Litic jsem putoval do Vamberka, odtud do Rychnova, dále přes Solnici, tenkrát ještě skoro všecku dřevěnou se zajímavými podsíněmi o dřevěných sloupech, pak přes Dobrušku do Opočna, kamž jsem dorazil čtvrtého dne; odtud drahou do Hronova. Doma jsem pobyl jen čtrnáct dní. „Svatobor" mně z jara povolil sto zlatých na cestu na český jih a na Šumavu. Na tuto cestu jsem se teď vydal.

Pátého srpna jsem vyjel z Červeného Kostelce do Chlumce, kdež jsem se zastavil, abych si prohlédl rodiště Klicperovo. Z Chlumce do Bydžova. Na tamějším gymnasiu bylo vypsáno místo skutečného učitele dějepisu, o které jsem se ucházel. Proto jsem tam zajel, abych se představil řediteli Václavu Slavíkovi. Z ředitelny jsem odcházel s tušením, že jsem hrubě nepochodil. A také jsem, mimochodem řečeno, toho místa nedostal.

Z Bydžova jsem zajel do Prahy. Ze známých a přátel zastal jsem tam teď o prázdninách toliko Alše a Ant. Rezka, později universitního professora a ministra. Byl o dva roky mladší mne. Seznámil jsem se s ním poslední dobou svého pobytu na universitě. Když jsem se dostal z Prahy, psali jsme si ob čas. Teď, když jsem se s ním v Praze sešel, přátelsky mne uvítal a hned k sobě pozval. S Alšem jsem si tentokráte mohl déle pohovořit. Schůzku jsme měli v Národní kavárně. Aleš přišel v uniformě, v bluze, v úzkých nohavicích uherských, „bagančata" na nohou, bodák u pasu. Sloužil, jak jsem už řekl, u pluku uherského, jehož střediskem byl Lučenec. K tomu pluku odváděni branci ze stolice Novohradské, Zvoleňské i Gemerské, a tak sloužil Aleš s čistokrevnými Maďary, Detvanci a jinými, Slováky, a také s cikány.

Mezi těmito lidmi se mu líbilo. U jiného pluku, ať českého nebo německého, byl by, jak mínil, nevydržel. Liboval si, že se všichni k němu slušně chovají, Maďaři, Slováci, šarže i obecní vojáci, že žádný z něho ani krejcaru nevytlouká. A on sám se k nim měl kamarádsky. Jako malíř, jenž pro vše význačné a lidové měl tak bystré oko a jemný cit, nalézal mezi nimi mnoho vábivého a zajímavého. Měl rád jejich písně, slovenské i maďarské, učil se jim, zpíval je s nimi. Vypravoval mně o nich s velkým zanícením. Památkou na to mám několik slov maďarské písně, refrain její, jejž mi Aleš tenkráte vepsal do mého notesu.

„Angyalom ragyogos csilagom galombom."

V Praze jsem byl jen přes noc. Hned nazejtří vyjel jsem s Rezkem na Karlštejn, znova si jej prohlédnout. Když jsme jím procházeli, srazili jsme se s dvěma Němci, kteří se nešetrně chovali v kapli sv. Kříže, tenkrát ještě až běda zanedbané. V místnostech, kdež kdysi chována koruna svatováclavská a klenoty královské, kamž Karel IV. v pokoře a nejhlubší úctě vcházel, opovážili se ti dva pohrdavě vtipkovat a pošklebovat se. Vypořádali jsme se s nimi.

Rezek se vrátil z Karlštejna do Prahy, já pak dojel drahou do Zdic, odkudž jsem putoval pěšky do Žebráka. Vedla mne tam dávná touha uvidět hrady Žebrák a zvláště Točník, o kterých jsem už za chlapeckých let a pak za studentských čítal i na venkovském divadle slýchal, o nich, o jejich hrdinovi, králi

Václavu IV., tenkrát ovšem ozářeném kouzelným svitem romantiky.

Teď jsem oba hrady uviděl, prohlédl si je i město Žebrák, rodiště Hněvkovského a Vojtěcha a Jana Nejedlých, a stanul jsem u náhrobků obou bratří. Ze Žebráka pěšky do Hořovic, odtud drahou na Plzeň. Napjatě jsem vyhlížel Zbiroh, rodiště J. V. Sládka, s kterým jsem osobně se ještě neznal; ale byl mně jako básník zvláště milý. V Plzni setkal jsem se s kollegou Dominikem Čiperou, jenž učil v Litomyšli na reálce a jenž mne tu v Plzni seznámil se svým bratrancem Jos. Čiperou, později poslancem, nedávno zemřelým.

Po Plzni první zastávka Domažlice. Pamatuju se živě na milý dojem prvního pohledu na město, pak na starou bránu jeho s nápisem: „Domažlice, pevná vlasti hráz — —" Všímal jsem si všeho, i hospodských nápisů; mámť dva, jistě ne všední, zapsány v notesu. Jedna z těch hospod se jmenovala „U přičinlivosti" a druhá „U slunce vejchodu", což v podstatě je vlastně jeden nápis. V Domažlicích setkal jsem se s kamarádem z gymnasijních let, s prof. Janem Slavíkem, jenž stejnou dobou se mnou, ač o něco mladší, studoval na nižším gymnasiu v Broumově.

Z Domažlic jsem se zastavil v Trhanově u přítele Thomayera. S ním a s jeho bratrem knězem vystoupili jsme na téměř lesnaté Haltravy v samém sousedství Čerchova. Cesta hlubokým lesem za jasného, srpnového rána byla překrásná, výhled na Šumavské velikány a do Bavor rozsáhlý a utěšený. Rozumí se, že mne Thomayer, vlastně jeho tatínek, provedl také trhanovským zámkem, někdy sídlem Volfa Maxmiliána Lamingera z Albenreuthu. Tenkráte jsem znal jeho historii jenom povšechně a nepřipadlo mi, abych z dějin statečných Chodů čerpal látku k historickému obrazu. Jejich řeči však jsem si už tenkráte všímal. V notesu z té cesty mám kolik stránek popsaných zvláštnostmi podřečí buláckého.

Dva dny jsem pobyl v Trhanově. V milé paměti mám veselého, hovorného otce Thomayerova, zámeckého zahradníka, a vážnou, rozšafnou matku přítelovu, s kterou pak jsem se ještě několikrát setkal v Trhanově i v Praze, když tu meškávala návštěvou u syna. Byla to pravá Chodka, energická, statečná v starostech a protivenství, moudrá u vychování svých dětí, na něž a zvláště na Josefa, měla výborný vliv.

Přes Kout, Ryzemberk, Kdyni došel jsem do Nýrska už samý večer. Nocleh jsem našel v nevelké hospůdce s velikou, šindelovou střechou. A pod tu střechu na sedničku o dvou postelích mne zavedli a ujistili mne, že tam budu na noc sám. Dveře neměly žádného zámku ani závory a tak jsem pro jistotu postavil před dveře na příč těžkou lavici bez lenochu, aby mne vzbudila, kdyby v noci někdo chtěl vstoupit. Neuslyšel jsem jí, nic mne nevyrušilo, ale když jsem se ráno probudil, viděl jsem, že má hradba u dveří je ta tam a že na druhé posteli spí chlap jako hora. —

Z Nýrska přes Hamry došel jsem do myslivny u Černého jezera. Cesta krásná. Tady jsem obzvláště cítil, jaká to rozkoš pěšky putovat půvabnou, neznámou krajinou. A co pak dojmů u Černého a Čertova jezera, v hlubokých, šumavských lesích!

V Eisensteinu jsem nocoval. Bylo tu hodně živo, neboť právě se tu stavěla dráha. Nazejtří ráno, bylo v neděli, vydal jsem se pěšky na další cestu. Kráčel jsem opuštěnou silnicí ve svátečním tichu hlubokého lesa. Nikde člověka. Pojednou však se mi namanul společník. Z příkopu u cesty se z nenadání vztyčil, chlapík hodně sešlých šatů, s pustým strniskem ve tváři, nějaký „trhan" z dráhy. Zastavil mne, dal se do hovoru a pak že půjde se mnou, že máme jednu cestu. Bylo mně to nemilé a ostražitě jsem pozoroval každé jeho hnutí. Šli jsme jen několik kroků a již se zastavil, ohlédl se kolem, ale v tom kousek před námi v pravo vynořil se z lesa nějaký sedlák, jenž došel na silnici pěšinou. Hned jsem na něj zavolal, aby počkal, že půjdeme s ním. Stanul, já k němu, ale již sám; můj dosavadní společník zmizel na levo v hustém lese.

S tím rolníkem jsem kráčel hodný kus, až za les, do první dědiny, kdež zůstal. A pak opět sám horskou krajinou. Ač byl palčivý den, urazil jsem velký kus cesty. Z Eisensteinu do Hartmanic, Kašperských Hor, pak přes Zdikov do Vimperka, kamž jsem až pozdě večer došel a velmi unaven. Druhého dne jsem zamířil do Husince. Tenkrát poprvé jsem stanul v sedničce, ve kteréž, dle pověsti, se narodil Hus. Stará tu bídná podlaha, prostinký krb na levo ode dveří, ve zdi v pravo nevelký výklenek na knihy, přepažený červotočivým prkénkem hodně ořezaným nešetrnými ctiteli a turisty. Chudá světnička; ale v úctě a ne bez pohnutí stanul jsem pod jejím nízkým

stropem a stál jsem v ní jako v posvátné místnosti. —

Z Husince kolem „Husovy skály“ do Prachatic, bohatých starobylými stavbami, jež mně byly velikým překvapením a nad míru mne zajímaly. Na hospodě jsem se dověděl, že v nedalekých lázních Markytiných mešká slečna Eliška Krásnohorská, jejíž sbírka básní „Ze Šumavy“, r. 1874 vydaná, byla nadšeně přijata a do roka dočkala se druhého vydání (1875). I zašel jsem do těch lázní, neboť byl bych se rád osobně seznámil s pěvkyní Šumavy. Štěstí mně však nepřálo. Slečna se právě vydala na delší vycházku do lesa, a já čekati nemohl.

Unaven dlouhými a namahavými pochody, vsedl jsem v Prachaticích na poštu a vyjel jsem, opouštěje pošumavské končiny, k severu. Seděl jsem jako skoro vždy, kdykoli jsem jel poštou, ne ve voze, nýbrž na kozlíku vedle postiliona. Zvláště jsem si toto místo vyhledával, byl-li starší nebo vypadal-li rázovitě; chtěl jsem proto sedět vedle něho, abych si mohl s ním pohovořit. A měl jsem při tom volný rozhled krajinou. Ten Prachatický, šedých vlasů, vábil mne svým zjevem.

Starodávný, žlutý vůz s nějakým kufrem a otepí sena vzadu, s několika škatulemi na střeše, hrkotal pohorským krajem od Prachatic k Strunkovicům. V nitru svém hostil dva kupce z Tábora a sousedku nějakou, Češku, svátečně oblečenou, s hedvábným šátkem na hlavě, ve velkém angorovém šátku, pestrými esy vyzdobeném. Byla už starší, šedých vlasů, ale svěží, boubelatá, trnkových, veselých očí, kulaté brady s „kocourem“, milá panímáma; a granáty měla na krku.

Po dosavadních těžkých pochodech zdál se mně kozlík hrkotající archy pohodlnou pohovkou. Byl krásný, srpnový den, svátek na nebe vzetí P. Marie, jak jsem zvěděl od šedého postiliona, i že je v Bavorově pout a ta paní vzadu ve voze že jede do Bavorova na tu pout. Bylo opravdu svátečně kolem krajinou, nad níž na levo, na severozápad, nad modravými chlumy Mlackého pásma lesnatého vznášela se do čirého, zářivého vzduchu mohutná rozvalina hradu Helfenburka z daleka patrná, do daleka hledící. Na ten hrad, založený čtyřmi bratry z rodu Rožemberského za časů Karla IV., dlouho se upíral můj zrak a přes tu chvíli se k němu obracel od polí a lesů širé krajiny.

Pak stavení u cesty, malý městec, Strunkovice, rodiště Bohumila Havlasy, jenž nevrátiv se již do boje na slovanském jihu, právě tou dobou se potuloval po Bavořích nebo po Švýcarsku. Za Strunkovicemi hodinu cesty Bavorov, rodiště Jos. Krasoslava Chmelenského, nevelké město, nad jehož střechy vznáší se starý, gotický kostel, Janem z Rožmberka r. 1382 založený, stavba již na první pohled zajímavá. Že tu pout, bylo již zřejmo na kraji města, na prvních staveních i dál; všude před prahy, na záspích umeteno, všecko vysmýčeno, ten onen domek čerstvě obílený, před nimi tu tam barevná skvrna, děvčátko v kartounových šatečkách růžové barvy, pantáta stojící u domových dveří čerstvě holený, v nedělní vestě, v bělostných rukávcích.

Koně se pojednou zastavili, žlutá archa zarazila. Postilion sdělává škatule, klade je na zem u mne, u předního kola, z vozu leze jejich majetnice, stará, jadrná paní v angoru přes ramena, s granáty na krku. A před tímto, abych řekl, kvetoucím stářím pojednou kvetoucí mládí, svěží dívčina ve světlých, svátečních šatech, panenka jako květ. Přichvátala naproti, všecka radostí zjasněná vítá tetu či babičku, líbají se za laskajících, přerývaných výkřiků staré; a mladá pak ke škatulím u kola, shýbá se pro ně a já s výše kozlíku mám rozkošný nadhled na sličnou, skloněnou hlavičku, pěkně učesaných, tmavých vlasů, na svěží tvář, na bílou šíji mladistvého půvabu. Ale tu ten šedý postilion — protiva — postaví se ve své ochotnosti mně před oči. Široká jeho ramena zmařila můj utěšený výhled. Když poodstoupil, kráčela rozmilá panenka jako srnka, obě škatule v rukou, vedle tety či babičky jadrného kroku, v angoru na rozložitých ramenou — Obrázek zmizel, archa se hnula, koně se dali do klusu.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

„Lidé knihu četli,“ říkával Schwertovi, mna si ruce a směje se tiše, „líbila se jim a půjčili ji dále. A to je pravý účel knihy, státi se duševním majetkem všech a ne zůstati v majetku jednoho hřivnou zakopanou.“

Nikdy nikoho o vrácení knihy nežádal.

Praeses Děneš míval se Schwertem dlouhé rozmluvy o společenských poměrech v Užhorodě. Také na aféru barona Mallowtze narážel a mžikáním Schwerta povzbuzoval, aby jen vyprávěl. Ale Schwert měl se na pozoru a mlčel.

„Prý pana podžupana nepozdravujete," řekl jednou praeses. „Stěžoval si mi pan baron."

„Ano, nepozdravuji," potvrdil Schwert, „ale jen proto, že pan baron patrně o můj pozdrav nestojí. Alespoň mi nikdy nepoděkuje."

„Ale," opáčil praeses neomaleně, „pan baron řekl, že jste pouhý manipulant."

Schwert sebou trhnul a přerušil praesesa.

„Vím, on je člověk urozený, ale pak by měl věděti, že noblesse oblige, urozenost zavazuje ku dobrému chování. Je člověk studovaný, úředník konceptní, i to vím. Ale jednak jsem studovaný rovněž, jednak urozenost, myslím, není ještě žádnou osobní zásluhou. Nanejvýše opatrností u volbě rodičů, jak praví Nestroy."

„Bravo!" smál se praeses, až mu slzy vyhrkly. „Schwerte, Schwertíčku, barátom! Jen ne tak zprudka! Já ovšem na vašem místě, čert mne vem, jednal bych jako vy. Ale mně k vůli, což kdybyste to s pozdravováním zase zkusil?"

Panská prosba rozkazu horší, myslil si Schwert a slíbil.

Pozdravoval zase a ejhle! Pojednou pan baron viděl a dokonce vlídně děkoval. Pojednou o pozdravy pouhého manipulanta stál.

Hrál si na Achilla, myslil si Schwert, ale měl jen jeho patu. Stál o submissi, uznání své superiority. Malý duch!

Ke konci druhého roku dostala paní Schwertová recidivu zimnice, takže při seslabeném jejím organismu bylo se co obávati katastrofy.

K radě praesesa Děneše dojel Schwert osobně k vrchnímu soudu do Prešova a prosil presidenta o přesazení z nezdravého Užhorodu. President podrobil Schwerta výslechu, z něhož zřejmě potěšil ho fakt, že Schwert dluhů nemá. Rytíř Kampf měl své „brouky" a dluhy u úředníka byly mu ohavností. Propustil Schwerta s pythickým: „Uvidíme!"

Netrvalo ani šest neděl a Schwert byl služební cestou přeložen do Prešova k tamnímu komitátnímu soudu. Útraty cestovní mu hrazeny.

S pocitem vykoupení opouštěl Schwert Užhorod po dvouletém pobytu, nesa si vysvědčení „věrného, oddaného, vzácně obětavého a vytrvalého úředníka, jehož výkony ve službě byly vynikající."

Hned první dni, jda s chotí potkal Schwert presidenta, který se zastavil a na zdraví paní Schwertové vyptával.

Den na to přinesla služka od paní Hladké Schwertovým koš, naplněný vínem a zvěřinou, pro rekonvalescentku. Paní Hladká opověděla zároveň svou návštěvu, kterou též za dva dni vykonala. Dámy popovídaly si o dětech, o vzdálené domovině, posteskly si, potoužily i několik vět po moravsku promluvily.

Schwerta těšil dar ne sám sebou, ale jakožto důkaz, že Hladký na starou rivalitu nejen zapomněl, ale zřejmě Schwerta protežoval. Šlechetnost Hladkého vzbudila ve Schwertovi touhu oplatiti mu přátelskou, upřímnou náklonností a pojednou omlouval u Hladkého i chyby, které byly mu do nedávna podlostí. Ať si měl zlé sklony, jádrem musil býti dobrý.

Teprvé po letech, už zase na Moravě, zvěděl Schwert od rady Popelky, že Hladký byl jen nastrčen a vlastním dárcem byl president Kampf sám, jenž tímto způsobem díkům Schwertovým se chtěl vyhnouti.

Rytíř Kampf měl zásadu nikdy podřízeným slabost nějakou neukazovati. A soucit byl mu slabostí. Jen přísností a železnou kázní chtěl působiti a poslušnost si zjednati. Snad znal své lidi. Poslušnost jen odměňoval — také úředně, z fondů výpomocných.

Tak poukázal Schwertovi po úmrtí druhého jeho dítěte peněžitou výpomoc, o niž však bylo Schwertovi písemně žádati. Více než peněz cenil si Schwert důvodu v povolovacím výměru uvedeného, že dostává se Václavu Schwertovi podpory v uznání jeho chvályhodné, mimořádné a úspěšné píle.

Ani v Prešově neměl Schwert už důvěrných přátel. Nosek byl už v Brně, Hladký, jakožto vlivný favorit presidentův, obcoval jen s rady vrchního soudu a přehlédal manipulační úředníky docela. Zeidler přeložen byl z Užhorodu do Košice.

Teprve později sblížil se Schwert s adjunktem komitátního soudu Kumpoštem, Čechem od Žamberka.

Téhož roku stihly rodinu Schwertovu dvě ztráty osob příbuzných. Z Blučiny došla napřed zpráva o úmrtí otce Schwerta. Nebylo možno jeti na pohřeb, přesahovalo to prostředky Schwertovy. Ale dal v kostele na mše za duši drahého zemřelého, pomodlil se s chotí a vyprávěl jí o životě, povaze a citech zesnulého otce. Smrt měl lehkou, usnul, psala matka, a Schwer-

tovi bylo to útěchou i nadějí, že i on jednou netěžce loučiti se bude s životem. Sotva tuto bolest překonali, stihla Schwertovy z Prostějova zpráva o úmrtí Marie Machovy. Při taneční zábavě se přemohla, dostala zánět plic a skonala jako Josef, bratr její. Paní Schwertová poplakala si pro sestru, která byla ne o celá dvě léta starší, psala matce dlouhý, soustrastný list a přijala od ní neméně obšírnou odpověď s vylíčením celé nemoci Mařčiny. Ke konci oznamovala matka Buriánková, že přednosta soudu Janíček zavezen byl do blázince, zešílel pitím. Zároveň prý byl dán do pense.

V Prešově přidělen byl Schwert k disposici praesesa komitátního soudu Kolba. Praeses byl padesátník, člověk nezdravý a melancholik. Před osmi roky ovdověl a domácnost řídila mu stařičká příbuzná, slečna Frony. Měl u sebe nyní desetiletého syna Adolfa, jenž se připravoval ke vstupu do reálky. Starší dcera jeho Emma byla v Jihlavě u švakra Kolbova a chodila na dívčí lyceum.

Churavost Kolbova a neustálé hloubání o nemocech a sebepozorování odcizovalo ho úřadu i rodině. Jen chvílemi probíral se ze ztrnulosti a hleděl horečnou činností zanedbané napraviti. Podřízených v úřadě buď si nevšímal, neb honil je pojednou do práce a předržoval přes úřední hodiny.

Otázal se při approbaci kusů z čista jasna Schwerta, zná-li nějakého učitele frančtiny v Prešově.

„Potřeboval bych ho pro Adolfa," dodal. „Na Moravě už začal, ale zde to zanedbal. Chci s hochem do reálky a pak do kadetky. Strýc jeho po matce je generálmajorem, i měl by protekci."

Ve Schwertovi vznikla myšlenka.

„Jak dalece, pane praesese," tázal se, „pokročil Adolfek v gramatice, prosím?"

„Daleko ne," odvětil praeses, „prosím vás, byl klouče a snad vše už zapomněl. Myslím, že bude nutno započíti znova."

„Je-li to takové, pane praesese, tož bych věděl o někom."

„Totiž?"

„Jsem to sám. Studoval jsem před léty francouzský jazyk intensivně, gramatiku jsem probral důkladně a myslím, že bych se do toho vpravil."

Konec konců sjednotili se, že Schwert za odměnu tří zlatých stříbra měsíčně, třikráte týdně bude s hochem probírati gramatiku.

Schwert upravil si látku tak, aby mimo suchou větu postaráno bylo i o zábavu. Měl z pražského kláštera knihu starých francouzských anekdot, ty Adolfovi předčítal francouzsky a německy. Hoch nejen že činil ve frančtině rychlé pokroky, ale přilnul k Schwertovi tak, že ho i doma navštěvoval, s malou Lenkou si hrával a Schwerta na vycházkách doprovázel. Paní Schwertová navštěvovala slečnu Frony, která jí mnohý kuchařský recept poradila i pečivo pro malou Lenku s sebou dávala.

Adolf byl dítě opuštěné a hledal účastné lidi, jako rostlina teplo a slunce.

Doprovázeje jednou Schwerta na komisi, již řídil soudní adjunkt Kumpošt, vytáhl Adolfek z kapsy bílý balíček.

„Hádeje, pane officiále, co to tu mám!"

„Čokoládu."

„Chyba!"

„Obrázek," hádal adjunkt.

„Pan adjunkt uhodl," řekl Adolf a vyňal z obálky podobiznu dívky jemné tváře a vysokého, módního účesu.

„Kdo je to?" tázal se Schwert.

„Má sestra Emma. Včera nám podobiznu poslala a za čtrnáct dní přijede."

„Hezká slečna," řekl Schwert.

„Hezká?" opáčil adjunkt. „Ona je krasavicí! Úchvatná!"

Schwert to neshledával, ale ze zdvořilosti přikývl. Adjunkt nepouštěl podobiznu z rukou.

„To ji musí mít Adolfek moc rád," řekl adjunkt.

„Ne —" odvětil Adolf dlouze, „ona je tak divná."

„Proč pak, Adolfe?" napomínal Schwert. „Sestru svou musíte mít rád."

„Mám, ale jen když není tak divná. Ale už mi obrázek vraťte, pane adjunkte! Dostal bych, kdyby tatínek věděl, že jsem jej vzal."

Sáhal po podobizně, již adjunkt Kumpošt zdvihal nad hlavu.

„Ale vy byste ji, Adolfku, ztratil."

Schwert pochopil situaci.

„Víte co, Adolfku, aby vás obrázek v kapse nemačkal, bude pan adjunkt tak laskav a uschová jej."

„Ano, v této knížce, potvrzoval adjunkt," vyjímaje z kabátu zápisník. A aby Adolf měl náhradu, zavěsil mu do vesty své zlaté hodinky s řetízkem.

Schwert viděl, že hoch i adjunkt byli s výměnou spokojeni. Hoch liboval si v hodinkách, vytahoval je, hrál si s nimi a adjunkt činil tolikéž s podobiznou.

Adjunkt Kumpošt byl třicátník, pihovatý, zrzavý, prořidlých zubů, jen postavu měl martiální, přímou. Nebyl věru žádný krasavec, ale bystrý právník a ze zámožné rodiny mlynářské od Žamberka.

Ze ctižádosti zadal do Uher, aby rychleji postupoval.

Po této komisi vyhledával adjunkt Kumpošt Schwerta, jehož si dříve valně nevšímal. Mluvili o rodině Kolbově, o úředních věcech a zase o poměrech národnostních. Schwert mluvil často česky, nutě takto Kumpošta stejným jazykem odpovídati. Vlasteneckým vývodům Schwertovým Kumpošt vážně neodporoval, ač se také k horování Schwertovu nepřidával. Schwert spokojil se prozatím, že cit Kumpoštův pro práva českého národa alespoň příznivěji naladil.

Adjunkt Kumpošt zřejmě hledal ve Schwertovi důvěrníka pro náhle vzniklou vášeň milostnou k Emmě Kolbové. Žádal Schwerta, aby vyzvěděl něco o povaze Emmině a hlavně, zda není už zadána.

Schwert slíbil a doma o tom uvažoval se ženou. Uznali, že nejlepší cesta bude přímá.

Schwert byl dosti již znám s praesesem, aby mohl bez dotěrnosti převzíti úkol prostředníka v záležitostech rodinných. Kumpošt byl přiměřenou partií pro slečnu Emmu a myslil to vážně.

Promluvil tedy Schwert s praesesem po francouzské hodině s Adolfem. Praeses nebyl ani příliš překvapen, jen se melancholicky usmál.

„To ona Emma má už takové štěstí, že se líbí na prvý pohled. Ale —"

Odmlčel se a odbočil k vypravění o smrti nebožky ženy zánětem mozkových blan. Emma osiřela v jedenácti letech a když z Jihlavy Kolb přesazen byl do Nového Jičína, zůstala v Jihlavě v rodině starší sestry praesesovy, která měla za manžela lékaře Popeláka. V rodině byla Emma vychovávána zároveň se svou sestřenicí Mirčou Popelákovou.

Švakr lékař psával o Emmě, že je nervosní, prudká, nadaná, ale i těžko ovládatelná. Podléhala náladám a záchvatům umíněnosti. Po dobrém že pořídí se u ní mnoho, po zlém nic. Švakr s ní spokojen nebyl, ale doufal, že se to dovršeným vývojem fysickým poddá.

„To jsem vám chtěl říci, milý pane Schwerte," končil praeses, „in camera caritatis, a prosím, byste mimo s Kumpoštem s nikým jiným o tom nemluvil. Kumpoštovi, chce-li býti členem naší rodiny, jsem povinen to říci. A dodávám, že nikdo počáteční dobrý dojem nedovede si později tak důkladně zhatiti jako Emma, má dcera. Ať se Kumpošt dle toho řídí, clara pacta, boni amici."

Schwertovi bylo nepříjemno. Když vlastní otec varuje —? Ale pak mávnul rukou. Melancholik!

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Zsinalé rty opět se pootevřely, aniž by slova přes ně vyšlo, jen oči vyhasínající zoufale snažily se promluvit.

„V té chvíli poslední čeho by si mohl přát? jen modlitby za vysvobození z trampot tohoto hříšného světa!" kazatelským tónem pánovi odpověděl Marek. Pán se zamračil, vzpomněl na něco.

„Snad kněze je ti třeba? pošlu Racka s koněm —"

„Ne, milostpane, netřeba kněze!" se sklopenýma očima opět odpověděl Marek. „Čistá je duše jeho, bratra našeho, služebníka božího! Nám všem se vyzpovídal, v ruce Hospodina poslušně již odevzdá duši svou!" —

V tom okamžiku vyskočila v koutě Rubeška, hubenou ruku vztáhla proti Markovi, oči se jí zablyštěly. „A protože bludaři jste! kacíři vy, vy všichni!" zaskuhrala, „proto umřít nemůže, po tři hodiny umírá v bolestech, umřít nemůže pro nevěru a rouhání vaše!" Naklonila se přes postel nad polomrtvého starce. „Pán s tebou! Umři v pokoji, ve jménu otce, i syna, i ducha svatého, amen!" A než jí někdo zabránil, uchopila voskovou svíci se stolu, až plamen se třepetal, a po třikráte ji nad hlavou nebohého velikým kruhem obnesla mumlajíc modlitbu. „Teď umře tiše!" zašeptala s patrným uspokojením a voskovici zabodla opět do cínového svícnu.

Nemocný hlavu maličko nazvedl, očima chtěl cosi pánovi povědět, cosi jako šepot ozvalo se na rtech. Pan Matěj nachýlil ucho až k těm zmodralým rtům, zaslechl jediné slovo: „Anežka!" Porozuměl, co hasnoucí oči hovořily, pokývl hlavou a odpověděl tiše; „Buď bez starosti, neopustím ji!"

Hlava starci klesla zpět, z hluboka vydechl. Oči jeho zvrátily se, zalesklo se zkrvavělé bělmo.

„Zemřel!“ pravil Marek.

„Vidíte!“ vítězoslavně zvolala Rubeška a křižovala se.

Anežka padla na postel, vzlykajíc objímala mrtvolu. Marek zanotoval píseň nějakou starodávnou, chalupníci polohlasem přizvukovali. Rubeška v koutě modlila se růženec.

Pan Matěj se ohledl kolem, jako by nechápal, co se tu děje. Zdálo se mu, že je tady úplně zbytečný. Na mrtvolu se zahleděl, na plačící Anežku, potřásl hlavou, povzdechl a zadumán odešel do svého pokoje. Sotva kožich odhodil, po tmě, světla nerozžal a na lože padl, přes uši podušku stáhl, aby neslyšel hlasy z komory. Nespal celou noc, s boku na bok se převaloval. Pod oknem psi vyli mrtvolu v domě cítíce.

4.

Třetího dne z rána odváželi nebožtíka na hřbitov do Ovčár. Marek půjčil vůz košatinový a kravičky k tomu — ze všech vozů panských na tvrzi nenašel se jeden s dobrými koly a také vojanské koně nebylo možno připřáhnout k oji. Byl den už jarní skorem, teplý, zamlžený. Vozík s rakví (Podlipný, jakýsi všeuměl, v každém řemesle trochu se vyznal, sbil ji ze starých prken, vytrhaných z podlahy panského špýcharu, docela barvami ji omaloval) — polními cestami se kolébal a rachotil. Marek rozvážně kráčel s bičem vedle kraviček a zpíval přitlumeným stařeckým hlasem nábožnou písničku jednotvárné melancholické noty a zdálo se, že písnička nemá konce a že zpěvák sám si vymýšlí celé sloky. Za rakví šla Anežka uplakaná, vzlykala, časem, když vozík povážlivě se naklonil ve vymletých kolejích, přiskočila starostlivě a zachytila rakev, aby z košatinky nevypadla. Neměla, sirota, smutečních šatů, jenom hlavu ovázala černým šátkem. A všichni, kdo chodit mohli, z Chrášťan vyprovázeli starého Havlína. Pan Matěj s čapkou smeknutou a za ním chalupníci, ženy s dětmi.

Hrob v Ovčářích u kostela v nohách rodinné hrobky panské byl už připraven, včera poslal pán Rubešku na faru a s ním několik posledních půltolarů.

Vlažný vítr vál od jihu, třepetal šátky a sukněmi žen, šedivými vlasy na obnažených hlavách starců. Pod koly vozu šplýchal ve výmolech tající sníh. Pomalu vlekly se kravičky, pomalu ubíral se smutný průvod v pustých polích, v dálce na přivítanou zacinkal zvoneček s kostelní věže.

A pak u dveří hřbitovních složili chalupníci zesnulého souseda s vozu, na ramenou rakev donesli ke hrobu. Ženy, děti a něco domácích zvědavců stálo kolem, tlačilo se, vystupovalo na vedlejší polozapadlé rovy. Fráter Aloisius, kapucín, který zastupoval faráře (fara zdejší drahný čas byla opuštěna, bez pastýře), vyzáblý a žlutý, ve hrubém rezavém hábitě vyšel ze sakristie, ruce sepjaty na prsou, růženec u pasu, bosé zablácené nohy v sandálech, jenom řemínky převázané, s velkými zimou zmodralými palci pod vykasanou kutnou. Sotva hlavou pokynul na hlubokou poklonu pana Matěje, zapadlýma očima s vysoka pohleděl na ty, kdož rakev skládali právě k otevřenému hrobu, přísně sevřel rty a zamračil se. Chalupníci z Chrášťan zamlklí svěsili hlavy, klobouky mačkali v rukou. Přešlapovali, jako by je posvěcená země hřbitovní pálila pod nohami. Fráter díval se na ně, jízlivý úsklebek mihl se mu po vpadlých tvářích, zakýval hlavou, zašeptal cosi — a chalupníci z Chrášťan, jako by cítili jeho pohled, otřásli se, ramena nakrčili.

„Kacíři a neznabohové!“ šeptal si kněz. „Měl bych já vám!“ v myšlenkách pohrozil, ale nezdála se mu teď vhodna tato chvíle nad otevřeným hrobem, aby zahřímal do zaschlého svědomí tajných bludařů, o nichž dávno věděl. O té pleveli, která bují všady v české zemi, jako plíseň v temnotách se rozlézá. Křížem požehnal rakev — také v ní ležel bludař a nevěrec zarytý. Vychladlé tělo jeho spočine sice z milosti v zemi posvěcené, pro zásluhy pánů z Chrášťan a že už místo koupeno bylo v nohách hrobky panské — ale duši jeho v drápech odnesl satanáš. Třikráte požehnal rakev i hrob, svěcenou vodou kropil. Apage, satana! A krátce se pomodlil.

Pak spustili rakev do hrobu, ženy a děti tlačily se kolem, házely tři hrstky vlhké hlíny za ní. Květin nebylo, nerostly ještě. Lopatou zaryl hrobník, zadunělo víko pod sypajícími se hrudami a drobné děti užaslýma očima dívaly se do jámy, kde pod hlínou mizel člověk.

Anežka klečíc zalomila rukama, nevykřikla, nezavzlykla, dusila ji bolest a tiše plynuly jí proudem slzy po tvářích. Ticho bylo. Kněz odcházel už do sakristie, ale obrátil se na prahu.

„Jen vám k vůli, pane rytíři —“ pravil hlasitě a tvrdě, „dovolil jsem, aby pohřben byl nebožtík v posvěcené zemi. Vím dobře, že patřil tamto —“ okázal v kout zarostlý trním, kam pohřbívali samovrahy, tuláky neznámé a kacíře zarputilé, kteří

ani na smrtelném loži bludů se neodřekli, s Pánem bohem se nesmířili. V tichu na hřbitově zazněla ta slova jako šlehnutí bičem — věděl farář, kam byla mířena. Chalupníci z Chrášťan je ucítili — opravdu jako když po hlavách jim šlehne. Starý Marek se vztyčil a chvějícím se hlasem zavolal:

„Pane Ježíši Kriste, synu Boží, smiluj se nad námi. Odpusť nám i služebníku svému, kterého odevzdali jsme v ruce tvoje!"

Tlumeně a bojácně skorem přizvukovali ostatní. Frater Aloisius zrudl ve tvářích, ale nepromluvil. Rubeška vrhla se k němu poníženě, i děti přistrkovala: „Polibte ručičku!" Aby vyhověl, obě ruce nastrkoval. A zatím Chrášťanští ze hřbitova vyšli. Pan Matěj vyprázdnil kapsy, zaplatil hrobníkovi, kostelníkovi i ministrantům i mrzákům nějakým žebravým.

„Pane rytíři, chci s tebou mluvit, počkej na mne!" oslovil jej z nenadání kapucín zamračen. Neznělo to jako prosba, rozkaz to byl. Nečekaje odpovědi, odešel do sakristie převléci se.

Pan Matěj byl překvapen, zavrtěl sice hlavou, ale přece čekal přecházeje po hřbitově. Díval se, jak hrobník zahazuje hlínou hrob, rakev zmizela už pod ní. Anežka klečela ještě s hlavou sklopenou, s rukama bez vlády skleslýma v klínu. Přikročil k ní, položil jí měkce dlaň na hlavu.

„Anežko, jdi již domů!" řekl soucitně, „vstaň, jdi s Pánembohem! Odešli už taky všichni naši." Vstala, jak poroučel, vrávorala ke hřbitovním vratům a v tom se rozplakala. „Buď rozumná!" domlouval jí pán.

„Kam půjdu?"

„Domů — kam jinam, bláhová?"

„Kde je můj domov, když tatíčka už není?" naříkala nedívajíc se na pána.

„Kde by byl? U mne! co mluvíš? u mne jsi doma! jdi!" skorem se rozzlobil.

V tom přiběhl kostelník, aby pan rytíř ráčil za velebným pánem jít na faru. „Ať počká velebný pán!" odpověděl mu a hrobníkovi ještě důtklivě nařizoval: „Pěkně hrob nebožtíkovi uprav a drnem oblož, byl věrný služebník. A k hlavě mu vsaď lipku, pošlu ti ji z Chrášťan, mladou, pěkně urostlou." Pak obracel kapsy, hledal ještě nějaký penízek zbylý. Ani plíšku. Zaklel a pak už se odebral na faru. Co že mu asi chce fráter kapucín? Zaplatil mu přece slušně od pohřbu i za dalekou cestu z kláštera.

Starý farní dům byl spustlý, dlouho již nebylo tu faráře. V přízemí ve světnici nevlídné a studené, kde jenom černý krucifix v koutě s lampičkou zdobil oprýskané stěny, čekal fráter netrpělivě už. Čpělo tu — pomyslil si pan Matěj, když vstoupil dovnitř — kadidlem a čímsi — jako když zlé duchy vymítá. Okna všady neprodyšně zavřená a ještě za nimi vysoko nastláno mechu, aby průvan nevnikal. Fráter stál velebně vztyčen v řasnatém hábitu svém, o stůl se opíral oběma rukama. Beze slova, zamračen hosti okázal na nejbližší židli. Pan Matěj taky mlčky se uklonil, čepici položil na zem, usedl a čekal, co bude.

„Jsem rád —" po chvilce pravil kněz a odkašlal, jako by mu v hrdle něco vadilo. „Rád, že tě poznávám konečně, pane rytíři."

Nechápaje, kam to míří, host se zdvořile usmál. „Také mne těší."

„Ne na mne, na Pánaboha mysli!" zvýšeným hlasem mluvil kapucín. „Neviděl jsem tě nikdy v kostele za celý čas, kdykoliv jsem tu kázal, neslyšel jsem tvoji zpověď!"

„Ah, tak!" pomyslil si pan Matěj. „Hle, co chce! Do kostela nechodím! Jako žáčkovi mi to vyčítá!" A při tom jaksi veselo mu bylo. Opřel se o lenoch židle, až zapraskala. „Odpusťte, velebný pane!" omlouval se. „Víte, že jsem starý voják, odvykl jsem kostelu a zpovědi. Z čeho bych se zpovídal? Pánbůh dobrý už takové staré vojáky zná."

Fráter se otřásl nevolí. „Kdy jsi byl posledně u zpovědi, synu?"

Host vyvalil oči. „U zpovědi? Bůh ví, že nepamatuji. V Italii! když jsme byli, honili nás ke zpovědi do klášterů každý týden — nu, tehdy tam, velebný pane, už také byla větší příležitost hřešit — ohnivé víno a ohnivé holky — ale pak na Tureckých hranicích, v Srbsku nebo v Bosně nikdo si na zpověď nevzpomněl. Ani jsme tam neměli kdy hřešit a pokání dělali jsme krvavé. Doufám, že Pán Bůh nejvýš milostivý už se nějak smiluje nad hříšníkem —"

„Nerouhej se!" vykřikl kapucín a zesinal. „Tys také už nakažen až do dna duše nevěrou, jako poddaní tvoji! Ten starý Marek je bludař a kacíř a všichni ti druzí! Vím to! scházejí se potají, ďáblu obětují a k němu se modlí, od pravé víry odpadli, nesmrtelné duše peklu zaprodali!"

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

F. X. SVOBODA:

HVĚZDÁM.

Sviťte, hvězdy, v noci dlouhé,
sypte zlatých stromů květ
z nekonečna na náš svět.

Protrhejte šero noční,
světlo stelte v lidský klín,
v zlatý závoj chyťte stín.

Na trpící oči lidské,
žal kde temné kruhy tká,
složte kvítka hebounká.

A v sny mé, jež rozkvétají,
vetkávejte krásu svou
nití svojí stříbrnou.

PÍSEŇ.

K zahradám panským doznívá
v podzimi vlhké dětský křik.
Životu mému odplývá
po okamžiku okamžik.

Strom stromem vítr udeří,
listí se sype ke travám.
Radost má, než se sešeří,
v písních mých prchne bůh ví kam.

Jak strom jsem; kdos mnou zachvívá.
Stojím tu, nevím, proč jsem vznik'.
Životu mému odplývá
po okamžiku okamžik.

ZEMŘELÉMU PŘÍTELI.

Rost jsi a žil a v očích záři měl,
a věřil, k výši věčně letět chtěl,
dnes šťasten byl jsi, zítra však
jsi krvácel.

To vše jsi do svých teplých veršů vlil,
v nich bolest tvá je, kouzlo šťastných chvil,
ty za jiné žal, vášní proud
jsi přebrodil.

To starou písničku jsi vyzpíval!
Ach, nediv se, že dnes jsem se ti smál.
Ty jako já jsi vášnivě
hru hloupou hrál.

Spi tvrdě, mládež zpívá na chlumech,
jdou dívky, písně tvoje na svých rtech.
Spi tvrdě, abys o sobě
vtip nezaslech'.

STÁŘÍ.

Dědečku, proč jsi v komůrce
zhluboka zaplakal?

O čem sníš, stár, vším opuštěný?
Kol teče voda zkalená,
u cesty trčí prasklé kmeny,
věž hradní vichrem stržená,
kdes ozývá se štěkot feny,
jenž šelmy volá v zkázu tvou,
a kameny jsou navaleny
na cestu v propast skloněnou.

Tvé srdce žalně povzdychne si . . .
Tou cestou kráčíš nevlídnou,
kol houstnou nešumící lesy,
tmy z široka se po nich pnou,
z nich hlas se ozve v hloubi kdesi,
snad věčných soudů temný zpěv,
jenž srdce tvoje hrůzně zděsí
jak starých bohů starý hněv.

NÁVŠTĚVA.

Procitám . . . Těžký stesk mne zaplavuje.
O mrtvém otci měl jsem sen;
dosud jej vidím, slyším jeho slova,
do trávy hledí přihrben.

V nevelkém sadě ve slunečním jase
stáli jsme spolu před chvílí,
o denních strastech, o otázkách mnohých
starostlivě jsme mluvili.

Hovořil dlouho, usmíval se, zmlkal,
dozněla moudrost jeho vět . . .
Mezi nás cos se náhle přihrnulo:
balvany tvrdé šesti let.

V širou poušť, neschůdnou se rozvalily,
v šedou poušť bez trav, bez pěšin,
mezi nás lehly, otce zapudily;
zmizel mi jako v stínech stín.

A přec byl u mne, cítím bytost jeho,
stál se mnou v sadě nevelkém,
oči měl živé, hovor starostlivý,
netížila ho chladná zem.

Sen mi jej přivez na své lodi lehké,
abych směl chvíli mluvit s ním,
lidský byl, mírný, laskavý a milý,
s úsměvem, s citem nevšedním.

Sne, ach, sne dobrý, přívozníčku štědrý,
na vodách mlžných který bdíš,
z věčnosti jenž nám bytosti ty drahé
na hovor zbožný přivážíš,

Neukrývej se v rákosinách věčných,
často se s loďkou vracej k nám,
přivážej drahé, přivážej je často
k tichounkým, vroucím návštěvám!

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Tomu chlapci jsem dlužna zadostučinění za nedůvěru, kterou jsem k němu měla. Čím déle ho nyní a blíže pozoruji, tím více se mi líbí a řekla bych, že se mu obdivuji, kdyby se Ti to nezdálo zase přepjaté. Co je v tom chlapci rozumu a rozvahy!

Řečí nenadělá, to je pravda. Sedí, poslouchá, dívá se jako netečně, ale o všem ví, vše pozoruje. Vidí-li něco nepravého, napomene klidným hlasem, varuje a zřídka jen zakročí silou. A tu má! Všichni se ho bojí — ale to není pravé slovo. V á ž í si ho a poslechnou a to je mnoho řečeno u té vznětlivé, proměnlivé drobotiny, která by se brzy láskou snědla, brzy se zase bije. To však právě v Lojzkovi není a v tom jeví se dospělým. On se s nikým nemazlí a také nikomu bez krajní příčiny neublíží. Rozejdou-li se hoši ve strany nepřátelské, k žádné se nepřidá a proto jest jim samozřejmým rozsudím.

Pamatuješ se na chlapce, který nám přinesl zprávu, že Lojzík topil Rudynka? Franta z pazderny mu říkají. Rudy mu dal jméno „Prerijní šakal“ (také mu říkají zbabělý nebo hladový šakal). Žije se všemi dětmi v nevoli. Nikdo ho nemá rád, protože každému hned nadává a o každém zle mluví. Ten uslyšel o krásném čtení Posledního Mohykána a toužil o něm také poslechnouti. Ve vsi není totiž mezi dětmi pomalu jiné řeči než o Indiánech, Mohykánech, Delevařích a Huronech. Matička, která nám nosí na prodej košťata a houby, povídala, že jsou už kluci z těch Indiánů celí tumpachoví, že křičí ze sna tak strašné věci, až vlasy vstávají a ve dne ani nerozumějí, co jim člověk povídá.

Franta z pazderny tedy zatoužil poslechnouti přežádoucí to čtení, ale, jak nyní děti říkají, je s nimi ode dávna na válečné stezce. Pase kozu vždycky sám a posílá z dálky neškodné nadávky. Nyní připásal kozu pořád blíže a blíže až na doslech čteného. Děti nesmiřitelně pokřikovaly na něho: „coyot, šakal“, ale on neodpovídal, aby jich nedráždil. Vypadal velmi zkroušeně.

„Přiduš hlas, ať nic neslyší!“ volali někteří na Rudyho, smějíce se zlomyslně.

Tu vstal Lojzík a přivedl „Šakala prérijního“ do středu dětí a usadil jej vedle sebe. Děti hleděly na sebe v rozpaku. Franta měl ve tváři nejistý úsměv vítězství. Lojzík to neudělal nikterak okázale, aby projevil snad svou moc nad hochy nebo chlubně ukázal dobré srdce, ale tak prostě, jako samozřejmou věc.

„Jen pojď,“ táhl nesmělého Frantu, „vidím ti to na očích, že bys to tuze rád slyšel, a nikoho neubyde, poslouchá-li to o jednoho více.“

Když jsem ho pochválila pro jeho šlechetnost, celý se zarděl studem. Dětem se skutek jistě líbil, zvláště když jsem připomněla, že Lojzík mu velkomyslně odpustil tu pomluvu o topení Rudyho, ale děti jsou tvorové velmi vrtkaví.

Rudy přestal najednou čísti.

„Tak dnes už dost," prohlásil. A děti, ač se jim čtení chtělo, hned byly ze škodolibosti při tom, smějíce se Frantovi.

„Slunce je ještě vysoko," připomněl Lojzík přátelsky.

„Já už ochraptěl," vymlouval se Rudy.

„Tak sem půjč knihu, bude čísti někdo jiný."

„Kniha je moje, nepůjčím jí nikomu," prohlásil Rudy přes všechny moje domluvy se známou umíněností svou.

„Tak pojď, Franto, poženeme jinam," zvedl se Lojzík.

Děti poznaly, že jde o velkou roztržku, že Lojzík bere Frantovu věc za svou a byly zvědavy, kdo vyhraje. A tu povolil Rudy. Čeho bych já byla vší mocí na něm nedokázala, učinil sám; podal mlčky Lojzíkovi knihu. Takovou má Lojzek nad ním moc.

„Ať si ji teď už nechá —" podpaloval mstivě Franta, ale Lojzík vzal klidně knihu a četl svým těžkopádným způsobem dále. Ani dospělý moudrý člověk by se byl nemohl korektněji zachovati a ušlechtileji jednati. Nikoho nepokořil a když dočetl až kam světlo dovolilo, Rudymu knihu s p o d ě k o v á n í m vrátil. Kde se tohle jemné pokárání v tom chlapci z hájovny vzalo! Chápu nyní jeho vliv na druhé děti. Vyniká nad ně rozumem, silou i dobrým srdcem. Náš Rudy mu, myslím, v ničem nezadá, aspoň jsem viděla, že za své jednání se začervenal, když mu Lojzík jako cizímu za půjčení knihy děkoval.

Drahý tati! —

Franta, řečený šakal, je ubožátko. Je věčně hladov. Jak by také ne. Otec, nádenník, má několik drobných dětí a rád se ještě napije. Nosívám Frantovi pokaždé v kabelce něco od oběda a ovoce, které v košíku na stole zbude. Myslím, že nic takového jaktěživ nejedl. Podstrčím mu to vždy stranou, aby to druzí neviděli, což ho obzvláště těší. Je viděti, že i v takové chudobě je možna osobní hrdost. Úzkostlivě se dívá, nikdo-li to nevidí, a cpe do ohromných kapes svých spodků, které jsou po tátovi. Děti říkají těm kapsám zlodějské a tvrdí, že v nich odnese měřici bramborů nebo lusek najednou. Ale myslím, že mu křivdí. Je velmi citlivý ke každé urážce. Hned má slzy na kraji. „To tak chudého člověka ještě sužují," požaloval si mi trpce. Byla bych nad ním plakala. Ty jeho strašné nadávky a zloba jistě jsou jen následkem toho ubližování a pod tou domnělou zavilostí je dobré, nezkažené jádro. Jak je Ti to dítě vděčno, až mne to dojímá. Z daleka již přibíhá, aby mi mohl políbiti ruku. Nosí mi kabelku — jako z nějakého servitutu a jen u mne by seděl. Zdá se mi, že nabývám pomalu nad tou drobotinou vlivu a mravní váhy. Když je tak vidím kolem sebe stuleny jako kuřátka, užiji každé chvilky k nějakému mravnímu napomenutí, a ukazuji na příkladech zajímavých z dějin i povídek, jaké má býti dítě dokonale vychované. Buď tak laskav, tati, a pošli mi také sem moji paedagogickou literaturu. Vidím, že jsem už mnoho zapomněla. Cítím, jak příklady těmi blahodárné símě padá do mladých duší a sama celá okřívám. I kapesníky — nesměj se mi, tati — již u nich vidím a aspoň přede mnou si již nosy nečistí rukávem nebo dokonce rukou.

———

Drahý!

Dnes se mi propálily u ohně ty mohérové šaty — ty modré, víš, s bílými atlasovými vložkami v náprsence. Jsou to již t ř e t í tento týden! Nemysli si, drahý tati, že si vedu nějak lehkomyslně! Nesedám už po předešlé zkušenosti blízko ohně, kde to stříká jiskrami, ale hodně podál a měním místo dle směru větru velmi opatrně. Ani pochopiti jsem to nemohla, jak se to mohlo státi. Také děti nad tím žasly."

(Pokračování.)

Prof. dr. *K. Chodounský:*

MYŠLENKY O ZAPADLÉM LITERÁRNÍM JUBILEU.

Dne 30. prosince 1911 vyšlo reminiscencím a úvahám věnované číslo Časopisu českých lékařů, kterým dovršen byl 50. ročník a žádný z tisíce českých časopisů o tomto jubileu nepřinesl poznámky. Nestálo za poznámku, netýká se snad ani českého života.

Ten časopis po celé půl století soustřeďoval veškeré síly celého odvětví vědeckého, po zřízení fakulty lékařské stal se orgánem veškerých jejích ústavů (až na anatomický) a klinik, jakož i orgánem všech českých léčebných ústavů i nemocnic.

Ročník minulý přinesl 1700 tiskových stran velkého formátu, z nichž většina naplněna byla původními pracemi našich badatelů; kromě toho vydává přílohy: *Sborník lékařský*, věnovaný výhradně rozsáhlejším pracím původním, které by hlavní list umístiti nemohl, dále odborný měsíčník „*Zubní lékařství*" a list cizinu o české práci informující „*Revue de médecine tchèque*".

Letos pak přistoupila rada redakční na oslavu dovršeného padesátiletí k vydávání *Listu pro theoretické vědy lékařské*, zejména pro biologii, farmakologii a serologii.

Jubileum tohoto časopisu, zaznamenané zvláštním illustrovaným číslem, minulo v české veřejnosti bez povšimnutí — jako by byl kdos na severním polu kámen do vody hodil.

To jest jistě příznačná událost!

Jest odůvodněna domněnka, že snad organismus český nevyzrál ještě do té míry, aby postřehl a procítil význam vědecké literatury pro vlastní svůj život. Ta jako by se české kultury netýkala (až na historii a s ní souvisící odbory).

A přece se literatura vědecká stejně obírá luštěním a tříbením záhad a názorů, po nichž mysli prahnou a jejichž poznávání podmiňuje pokrok a povznešení člověka ve všech směrech; stejně usiluje o zdokonalení stylu, výrazové formy, obohacujíc málo tušenou měrou poklad jazykový.

Dojde u nás kdy k rovnému cenění literatury vědecké? Za mdlý náběh k tomu lze pokládati sdělování drobtů z *aplikovaných* věd u veřejném tisku, dosud ovšem beze zření k české produkci literární. Ale marno by bylo již sháněti se po věcně psaných profilech našich vědeckých literátů — sotva kdes postřehneš fragment kritický, v nejlepším případu pouze suchý výčet titulů prací. Aneb četl již kdo v literárních přehledech o časopisech, jak je přináší tu a tam denní tisk, co nového a pozoruhodného přinesl periodický vědecký tisk český? Nevyskytl se dosud referát o tisku pro širší kruhy ani o pracích listů, tak blízkých všeobecnému zájmu, jako jsou „Živa“ a „Příroda“, t m méně jiných. A měl bych na zřeteli jen referáty z prací týkajících se obecného zájmu. Vědecká literatura se ignoruje i v souborných dílech, v jakých mohlo být o ní pojednáno, byť jen v zběžných obrysech. To dokazuje na př. právě vyšlé dílo o Slovanstvu s účelem informačním. Marně byste zde hledali zmínky o tom, čím a jakou měrou obhájili slovanští vědcové význam svého kmene v mezinárodní soutěži o nejvyšší cíle kulturní. Jména zářící v osvětu všelidskou jako Nencki, Mendělejev, Menčikov, Pavlov, Purkyně a desítky jiných stejně slavných a závažných pominuta mlčením.

Namítne se, že literatura vědecká jest svým světem, širším kruhům uzavřeným a nedostupným a že proto o ní nikdy nebude všeobecnějšího zájmu. Nikoho nenapadlo žádati nemožnosti a neběží o to, aby laik se obíral nějakým vědeckým pojednáním. Literatura vědecká jest však právě tak integrující částí kultury toho kterého národa, jako krásná literatura a umění, a slouží všecky rovnocenně k povznešení všech jeho vrstev. Literatura vědecká nemůže býti sice v přímém vztahu k širokým kruhům, ale vyspělí národové starají se o orgány, jejichž prostřednictvím plody a výtěžky práce té se stávají obecným majetkem. Proto mohly na př. u Němců profily mužů, jako jsou Virchow, Koch, Helmholtz, Kant, Rokytanský, Schopenhauer, Röntgen, Emil Fischer a jiných zpopulárněti, neboť literární produkce jejich jest oceňována a projednávána v tisku neodborném. Proto také německá vědecká práce má zúrodňující vliv na veškerý duchovní i hospodářský vzmach tohoto národa.

Že se to u nás neděje (výjimky jen potvrzují pravidlo) jest důkazem naší osvětové úrovně. Ve své bilanci kulturní nezařazujeme ještě hodnoty vědecké. Jsou sice zde, ale nepřecházejí ještě v koloběh našeho života, máme dosud nedostatečné ústrojenství, které by sloužilo k přenášení plodů vědecké práce a k zúrodňování jimi života národního.

Byli jsme zdrženi v kulturním rozvoji, systematická práce vědecká mohla počíti teprve před málo lety, teprve po zřízení vhodných institucí, jako jsou vysoké naše školy, akademie a vědecká družstva. Tím teprve dosáhli jsme možnosti, aby česká kultura mohla býti dovršena a ve všech směrech vejíti v blahodárný dotyk s kulturou všesvětovou. Započatou prací odbornou počínáme se již dle slov Purkyňových vlastním českým penízem vykupovati z dosavadní své poroby vědecké a tím i hospodářské. Schopnost pracovní, kterou náš kmen dokumentoval na jiných polích duchovních, zejména v oboru belletrie, poesie a umění, jest zárukou, že také v těchto směrech dosáhneme cíle, kterým jest osamostatnění české vědy.

Tento cíl není jen ideální, nýbrž má jím zabezpečena býti naše budoucnost, která by byla vratka, kdybychom nežili vlastním životem ve všech směrech, jakým žijou všichni národové osvícení a silní.

Pěkný příklad významu vědecké práce pro národ dala česká fakulta zemědělská v právě minulých dnech. Řadou přednášek zainteressovala široké kruhy a povznesla je k dnešní úrovni dotyčných oborů. Vnesla životvorný ferment v české zemědělství, což umožněno bylo pouze tím, že předcházela a dokonána byla velká theoretická práce vědecká, uložená v české vědecké literatuře zemědělské.

Obdobně přechází život ve vrstvy našeho lidu z veškerých jiných oborů vědeckých, takový jest význam české literatury vědecké pro naši přítomnost a budoucnost.

Přesvědčení o tomto jejím významu poroste s jejím účinem. Také my Čechové se dopracujeme ústrojí, které z nezbytnosti životní udržovati bude živý zájem naší veřejnosti, o českou literaturu vědeckou, a nestane se pak, aby přehlédnuta mohla býti taková událost kulturní, jakou bylo padesátileté jubileum Časopisu českých lékařů.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. *„Papá“*. Veselohra o pěti dějstvích. Napsali Robert de Flers a G. A. Caillavet. Přeložil Hanuš Jelínek. Na Městském divadle Král. Vinohradů po prvé 19. února. Režisér F. Hlavatý.

Nová veselohra pověstné kompanie pařížské jest zase dárkem pro staré marcheury, apotheosou druhé mízy. Nevěsta mladého statkáře, statného a hezkého hocha, do něhož byla po dvě dějství po uši zamilována, vzdá se ho, když se setká s jeho netušeným otcem, hrabětem, jenž ve svých 52 letech vydal se za svým levobočkem najít ho, nutkán náhle ve stáří probuzenou láskou otcovskou. Ovšem, Jiřina Coursanová jest kvítkem z čertovy zahrádky; dcerka po velkopodvodníku, s matkou, o které se mluví děsné věci; hlavinka Jiřinina je plna rozkošnických a nádhernických tužeb, pro něž by se byla stala málem kurtyzánou, jak upřímně sděluje — ve scéně z celé veselohry pravdě nejnepodobnější — svému nastávajícímu tchánu, který se koncem třetího dějství promění v jejího manžela, když ji byl okouzlil leskem své osobnosti a jmění, světáckým charmem a galantností starého svůdce, kteréžto zářivé vlastnosti jako dobře pařížské veselohra staví na nejvyšší kbelík. Jeho po dvaceti letech poznaný syn, Jan Bernard, jest v prvním dějství prostoduchý, všemi osadníky milovaný, na vrchol šťastný jonák, v druhém dějství na vrchol směšný, neobratný, v pařížském salonu svého hraběcího otce vázy rozbíjející nemužný panák, v třetím pak rozumný hoch, jenž prohlédne spády svého otce i své nevěsty a svého otce se svou nevěstou ožení, ve scéně štěstím zrovna přetékající. Jiřina pláče tímto blahem. O Bernarda postarali se páni autoři rovněž, pro něj reservovali velmi spanilou dcerušku Bernardova šafáře; už v prvním aktě mu vyznala lásku do zásoby. Vůbec z dramatické kostry této veselohry čouhá tu a tam žebro, hrabě Larzac přijíždí na Languedoc automobilem večer a dá se přemluvit místním farářem, aby se ihned vrátil do Paříže, což učiní, aniž by vyčkal návratu svého vytouženého syna z honby. Jiřina zajede si do Paříže k hraběti, aby se ho optala, je-li nevěstou jeho syna hodnou, když by byla málem ctnost svou za 3000 fr. prodala atd. Avšak na to se nekouká. Představení bylo po vinohradsku hladké, svěží: staromladého hraběte hrál p. Jiříkovský svými neodolatelnými světáckými akcenty, J. Bernarda p. Pražský přespříliš nelíčeně, Jiřinu sl. Májova. Cizokrajný akcent její mluvy, v originálu najisto působivý, mohl býti na českém jevišti vypuštěn, neboť nepřipomíná ničeho, ve skutečném životě slyšeného. Karakterní episodky byly životny.

Redakce. Veselohra o 1 dějství. Napsal F. V. Krejčí. Režisér K. Mušek. — *„Misantrop“*. Komedie o pěti dějstvích. Francouzsky napsal Molière. Rozměrem originálu přeložil Bohdan Kaminský. Režisér Gustav Schmoranz. — Obě na Nár. Divadle po prvé 23. února.

Aktovka F. V. Krejčího má tyto přednosti: Jest z českého kulturního života, tam, kde jest nejžhavější a nejméně utěšený pro ty, kdož jej musí bezprostředně prožívati, a pramálo utěšený pro ty, kdož jej žijí spolu jako súčastnění svědci, a jest jako kulturní satira naprosto vtipnou a zdařilou. Už titul „Redakce“ jest ironií, neboť redakce jest jednočlenná, představuje ji K. Dohnal, redaktor týdenníku „Bojiště“, kterémužto týdenníku nakladatel ještě průběhem aktovky zakroutí krk pro nedostatek abonentů, načež tchán Dohnalův, první radní odkudsi z kraje, odveze zetě i s dcerou do svého města, kdež jej teple umístí v pivovarské účtárně. Tragikomická vina Dohnalova jest, že jsa znamenitě nadaným belletristou, zanechal svých básní a novel, aby v Praze redigoval kritický a polemický týdenník, že ze spekulace na místo tajemníka v literárním spolku napsal lichometnou, ale přece obojetnou kritiku o knize předsedově, který místo zadává, tak že se kritika autorovi naprosto nelíbí a Dohnal místo nedostane, nad to rozeštve se i se svou vlastní literární kavárenskou klikou, která kritikou jest uražena a vypoví Dohnalovi boj, když zví, že kritika psána ze zištných pohnutek. Situace stává se pro redaktora „Bojiště“ nemožnou, existenčně, poněvadž bez tajemnického místa neobstojí, mravně, poněvadž svým nepoctivým činem kritickým se znemožnil. Hlavní rána osudu, zastavení „Bojiště“, ačkoli došlo k ní z motivů starších, než jsou momenty, veselohrou bezprostředně předvedené, jest Dohnalovi vlastně vysvobozením, jásotně uvítaným od jeho tchána, jemuž se už nebude druhý radní doma smát, že má zetě redaktorem „Hnojiště“. Kromě tohoto tchána, jinak arcihlupáka a baťtipána ve vší dobromyslnosti, není karakterově bezúhonného člověka v celé hře. Hlavní figura její, Knír, starší spisovatel, redakční rádce Dohnalův, jest pseudonymním přispěvatelem týdenníku protilehlého tábora a jest hlavním inspiratorem kritické nezdařené Dohna-

lovy nepoctivosti. Dohnalova žena — putička, ze žárlivosti mámí ze svého muže nepříznivou kritiku o hezké, ale netalentované herečce, za jejíž návštěvy počíná si Dohnal jako zamilovaný jelimánek a vyložený pošeta, od něhož sotva lze čekati beletristické činy, jakéž slibuje si Kníř. Tak jej autor nepochybně chtěl míti a tak jej představil také pan Deyl, prázdného deklamatora. Ženušku jeho, šťastnou u vyhlídce na znovazahájené procházky za pivovarem, zahrála svěže slečna Odstrčilova, Matějíčka, jejího otce z venkova, drasticky p. Merhaut, spisovatele Kníře s výstižnou karakteristikou (jeho hra se špatně hořící viržinkou!) p. Hurt, Miladu Brodskou, šišlavou herečku, s náležitou dozí zlomyslnosti v kostýmu i akci pí. Laudová. Triumf drastické komiky odnesla pí. Nasková jako spisovatelka Nora Šebestová; jenom její ztepilost překážela trochu karikatuře originálu.

Zbytek večera byl klasický; vyplněn Molièrovým proslulým *Misantropem*. První otázka, kterou si předložíme při české moderní premieře z Molièra a kterou bez knihy nevyčerpáme, jest otázka překladu, nejobtížnější partie z celé reprodukce. Verš i rým na jevišti zvonily, je tedy překlad — v rozměru originálu! — libozvučný; bylo mu přesně rozumět, až na některý překot hercovy deklamace, je tedy nenásilný. Výtečný Tartuffe Nár. Divadla, p. Schlaghammer, v úloze Alcesta, nejodlehlejšího protipólu Tartuffa, nehrál Misantropa zajisté s menším porozuměním a s menším úspěchem. Že není Alcest, tento vášnivec upřímnosti a náruživý nepřítel masky, tak reliefní jako Tartuffe, leží v povaze této komedie o Misantropu, vyčerpávající se dialektikou, plnou jízlivosti, satiry a trpké i sladké životní moudrosti, takřka bez děje, ale plné ducha specificky dobového s hořce ironickým zakončením pro misantropa. Celimenu představila pí. Sedláčková s porozuměním a menuetovým stylem, svědčícím o překvapujících pokrocích této umělkyně, vládnoucí tak skvělými prostředky; Filinta, tuto klasickou folii misantropa, podal p. Matějovský, skvělý v masce a chladnokrevně sonorní v posměšcích tirádám Alcestovým. Oront, nešťastný sonetář z Misantropa, nalezl v p. Hašlerovi velkolepě afektovaného představitele; Eliantě, jejímž úkolem není víc než býti rozkošna, vyhověla pí. Nasková znamenitě, Arsinoe pí. Danzerové byla prototypem intriky, v nádherné scéně sotis se Celimenou dosáhl její výkon vrcholu. Oba dvořané, markýzové Alcast a Clitandr, tito představitelé preciosity až do nemožností, byli zásluhou pp. Kafky a Wiesnera pramenem bezprostřední zábavy obecenstva. Večer nad míru zdařilý.

KMČ.

* *Jest zvyk, že poroty o literárních cenách oznamují veřejnosti jen výsledek; o tom, co kdo z porotců navrhoval nebo zavrhoval, zpráva se veřejnosti nedává, až onehdy jeden z porotců, dr. Fischer, když příznivý výsledek poroty o Jiráskově Husovi byl prostě ohlášen, vystoupil sám s veřejným prohlášením, že nesouhlasil s cenou Jiráskovi přisouzenou. Poněvadž v tom jeho nezvyklém a dotěrném ohlášení jevila se nepěkná snaha i cenu i drama Jiráskovo veřejně snížit a znehodnotit, snaha „chauvinistická a literárně negentlemanská“, musil se Zvon proti tomu činu dra Fischera postaviti. Za to časopis Přehled s neobyčejnou prudkostí pustil se do „ctihodného“ Zvonu, vytýkaje mu, že terrorisuje volnou kritiku a obmezuje právo na umělecké přesvědčení. Čtenáři naši vědí, že Zvon netknul se přesvědčení dra Fischera, nýbrž jen jeho zlomyslného činu. Nikdo nic nenamítal, že dr. Fischer projevil své přesvědčení v porotě. Přehled chválí dra Fischera, že „odvážil se“ čestného činu, ač Přehled ví, že v našich poměrech, kde platí za bezpečnou známku modernosti, když se bije do starších pracovníků, nebylo vystoupení Fischerovo nic takového, wo war notwendig gewaltige Kurasch. Také dr. Fischer věděl, komu se tím zalíbí. Nakvašený obhájce Fischerův v Přehledě dotýká se též Zikmunda Wintra a jeho vystoupení v otázce rukopisné, při čemž zapomíná, že Winter se svým přesvědčením netlačil se na veřejnost, nýbrž že přišel vážný žurnalista se ho na to ptát, kdežto dra Fischera se na jeho přesvědčení žádný neptal. Neurvalý obhájce Fischerův v slepém vzteku dopustil se konečně i veliké hlouposti. S důrazem totiž oznamuje veřejnosti, že je Fischer dramaturgem Národního divadla. Neuvážil, jakou to situaci veřejnosti odkryl! Národní divadlo hraje Jiráskova Husa jakožto kus, který plní domy, a dramaturg téhož divadla zvláštním zasláném veřejně oznamuje, že kus Jiráskův za nic nestojí. To je situace přímo komická a velmi veselá. Kdyby byl Zvon upozornil, že dr. Fischer je dramaturg v Nár. divadle, byl by to ctihodný Přehled vyhlásil za denunciaci, když na to teď upozornil sám, je to hloupost, ale za tu hloupost měl by dr. Fischer svého obhájce vzít za uši a pořádně mu za ně vytahat.* W.

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Hugo Böttinger skládá účet ze svých snah a prací zvláštní výstavou v „Manesově“ pavillonu pod zahradou Kinských. Má ještě daleko do závěrečného pořádání „sebraných děl“ — abych užil porovnání literárního. Vždyť všecka vystavená hojnost je výkonem třetí desítky jeho mladého života a svědčí o tom, že umělec nevykročil posud z období kvasu a uzrávání, neustáliv se posud jmenovitě při volbě prostředků formálního výrazu. Na jedno jest však u Böttingra již spolehnutí: Na jeho zřejmě vrozený smysl pro rhytmus pohybu a pro har-

monický souzvuk barevný. Četnými vystavenými náčrtky a studiemi přiznává se malíř ke zvláštní zálibě v rušné hře lidských těl v poskoku, kroužení a víru tanečním, jehož rhytmus prochvívá i mnohé klidné skupinové komposice, dodávaje jim pružnosti. Stálý kreslířský cvik zjednal ruce Böttingerově zřejmou disciplinovanost, která vládne i jeho štětcem a projevuje se rovněž v jeho karikaturách*), nezabíhajících přes všecku dovádivost nikde do triviální nebo nechutné grotesknosti.

Je-li eurhytmie v pojetí a podání jak tělesného tvaru tak i barevného zjevu základnou a jednotícím rysem díla Böttingrova, nevyznívá posud obdobně jednotná, individuálně karakterní nota z formální mluvy umělcovy. V té ozývají se eklekticky různé ohlasy z vývoje malby, připomínajíce vybledlé gobeliny (Šípková Růženka), renaissanční mistry (Hesperidky), Van Dycka, Siemieradzkého, Knüpfera, Švabinského a j. v.; ba i bludička nejnovější moderny zavádí už Böttingra na — řekněme to rovnou — na scestí, nesvědčící jeho povaze a podstatě za mák.

Nejukázněněji vede sobě Böttinger v podobiznách, pro něž má bystře objektivní oko a pečlivě svědomitou ruku. Karakteristika nejen tváře, nýbrž i postavy bývá z pravidla klidně věrná, zachovávajíc diskretně pravou míru, která nenadsazuje a nelichotí, nečiníc také z portretovaných osob předměty subjektivního nazírání, jemuž novodobí malíři popřávají mnohdy rádi mnohem více vůle, než portretovaným je zdrávo. Vyrovnaná umělecká míra ve všem všudy vyznamenává Böttingrovy podobizny, jež vyznačují se většinou ztlumeným koloritem školy Whistlerovy. Zobrazené osoby pojí se souladně v rámec svého milieu, ba malíř sesiluje tento souzvuk rád (obzvláště na ženských podobiznách) monochromií, z níž přes to zpravidla bohatou škálou odstínů i valeurů dovede vybaviti dostatek potřebné odlišnosti a plastiky. Ovšem nikoli vždycky, neboť někdy selhává tato snaha, jako ku př. na červeně oděné dívce v červeném pokoji (čís. 32.). Nejokázalejším kusem této galerie podobizen jest zajisté skupinový portret „Českého kvarteta", zároveň vzácně oduševněný obraz hudebního výkonu; dále nakladatel J. Otto, hrabě Lützow, skladatel V. Novák (zejména v uhlové kresbě), kníže B. Schwarzenberg, virtuos F. Ondříček, tanečnice Ruth Saint-Denis a j. v., k nimž řadí se bezejmenné, očividně však portretní studie. Roztomilé, dětský půvab nenuceně tlumočící bývají dětské podobizny Böttingrovy, jež daří se jeho plynnému, měkce a jemně nanášejícímu štětci s přirozenou lehkostí. Některé připomínají pastel svou nadýchaností. I látky jsou zpravidla dobře traktovány, jak barevně, tak co do zachování jejich rozmanité struktury, což nyní malba ráda zanedbává. Mezi dekorativními panneaux, svrchu hromadně již vzpomenutými, hlásí se o zvláštní pozornost svou propracovaností a jakožto karakteristikon zejména „Kolo", rej vil, do něhož jako by byly vtěleny a zhuštěny výsledky výše dotčených studií tanečního rhytmu. Připomenouti sluší ještě jednou „Hesperidky", sice poněkud konvenční, Feuerbachovské, ale veskrze poctivé, jaré a zdravé. „U potoka", „Mládí" a vedle nich jiné příbuzné, allegorisující i genrové studie nudit v pleinairu jsou co do jednotlivých svých složek nestejně traktovány. Náladou i propracováním jímají mnohem účinněji zašeřené, snivě poetické krajinky z Čech, a ve své rázovitosti dobře zachycené některé rozhledy po severofrancouzských i flámských pobřežích.

Žeň desítileté práce Böttingrovy je nejen hojná, nýbrž i velmi cenná a do budoucna jistě slibná. Neboť nelze pochybovati, že i po nějakých těch extratourách na pustá lada destruktivní moderny vrátí se takový solidně založený talent vždy do sebe, k svému věcnému, ušlechtilou individuální disposicí podmíněnému poslání uměleckému.

J. L.

*) O těch viz „Zvon" XI. č. 33.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Za slunného, jarně vlídného odpoledne pondělního pochovali jsme Otylii Sklenářovou-Malou, která tak nečekaně od nás odešla pozdě na večer dne 23. února, nedoživši se ani osmašedesáti roků. Byla to naše majestátní královna jeviště, postava působící dnes na mladší generaci jakýmsi mystickým nimbem z dob, kdy české divadelní mládí projevovalo se na venek tolikerým obětavým nadšením a tolika imposantními činy. Čtyřicet plných let sloužila našemu divadlu, rodačka německé Vídně, ale tak upřímná a oddaná ve svém národním českém cítění, že ji připoutávalo k českému ovzduší i tenkráte, kdy se snad ve svém postavení nemohla cítiti spokojena plně a bez výhrady. Vzácná mistryně slova, dokonalá svou harmonickou a majestátní krásou tělesnou, jemná v subtilném chápání duší i citů svých klassických heroin, zůstane paní Otylie Sklenářová-Malá povždycky v paměti těch, kdož měli svrchované štěstí sledovat její královsky triumfální hereckou dráhu. Dne 3. května 1863 vystoupila po prvé v titulní roli Panny Orleanské ještě na prknech Prozatímního divadla, a téhož dne a v tutéž hodinu roku 1903 rozloučila se definitivně s Národním divadlem jako královská Hermiona v Shakespearově Zimní pohádce, stále ještě majestátní a plna tvůrčího vzruchu, nenahraditelná pro postavy našeho klassického repertoiru. Co nádherných výtvorů leží mezi oběma těmito mezníky!

Historie našeho divadla bude vděčně vzpomínati její Porcie, Julie, Phaedry, a Magelony, její Markétky, Stuartovny a Marie Terezie, její Hippodamie a Drahomiry, její Paní mincmistrové, její stoleté Straby a Batšéby — ale i její Vojnarky a Strouhalky ze Světa malých lidí v letech, kdy realistické drama vítězně vplulo do bran naší zlaté kapličky nad Vltavou. V letech šedesátých a sedmdesátých ji naše neúnavná a nadšená heroina pomáhala i budovati —: není snad jediného většího města v zemích české koruny, kam by nebyla zajela vyhovět pozvání a kde by nebyla hrála ve prospěch divadelních sbírek. A bývaly to umělecké svátky našeho venkova a bývaly to pravé triumfální cesty naší „nekorunované kněžky umění", při nichž vzácné herecké nadání paní Otylie Sklenářové-Malé dovedlo rozkochati a strhnouti celé massy. Její umělecká osobnost — toť vlastně jakýsi symbol české herečky, která zachytila a k vítězným metám přenesla nejkrásnější éru našeho mladého divadelního dychtění, od doby Nerudovy a Hálkovy až k letům devadesátým. A nebyl to jen elektrisující zjev mladé, devatenáctileté krasavice, který tolik rozplamenil a získával pro sebe, nýbrž hlavně onen skrytý fond hluboké umělkyně, její vzácný kult českého slova a českého verše, jejž uměla přednésti jako nikdo před ní. Ukázala, co z něho dovede vykřesati intelligentně procíťující bytost, nadaná nejenom zevními přednostmi hlaholného, melodického altu, ale rozumějící jeho vniterné členitosti, jeho dynamice a proudné, podmaňující vlně. Znala umění pathosu a majestátně vrženého gesta, a v jejích postavách královen žezla i královen srdcí nebylo ani stínu divadelního lesklého pozlátka, nýbrž ryzí a pouhé zlato přirozeného majestátu a přirozených půvabů čisté milostnosti. To byly ony vlastní nepřeberné zdroje umění, z nichž čerpala a jimiž dovedla opájet, a tato přirozená živá voda tryskala z ní i tehdy, kdy jí bylo odložiti pathos a vytvořiti postavu čistě realistického zrna. A proto i v těchto svých rolích zůstala velkou a překvapující herečkou z dob, kdy vrcholné zjevy klassického repertoiru jí vkládaly do rukou nejvlastnější herecké žezlo.

Paní Otylie Sklenářová-Malá zůstala i v době svého pensionování věrna nejvnitřnější vloze svého umění, učíc ji a prohlubujíc v ní ty, kdož se měli stát pokračovateli její dráhy: stala se profesorkou české i německé deklamace na konservatoři a soukromou učitelkou dramatických adeptů. Pracovala až do posledních dní svého života, účastňujíc se národního ruchu a živě sledujíc zejména naše ženské hnutí. Těžká vnitřní choroba přervala náhle nit jejího života, a obrovská účast všech vrstev českého národa na pondělním pohřbu byla posledním pozdravem na rozloučenou všech, kdož v ní ztratili — symbol české národní herečky. *S.*

* Včera dovršil 60. rok plodné své činnosti publicistické zodpovědný redaktor „Národních Listů", vynikající žurnalista, p. Josef Anýž. Rodák hořovický, studoval na reálné škole v Praze a na české polytechnice. Súčastňuje se co nejintensivněji spolkového ruchu připravoval se na dráhu učitelskou i studiemi universitními, a skutečně také záhy ustanoven supplujícím professorem na vyšší reálce v Praze, ale již tehda začal psáti národohospodářské články do Národních Listů. Po třech letech vzdal se učitelského povolání a odebral se do Brna jako redaktor „Občana". Po roce vrátil se do Prahy, kde na vyzvání Frant. Šimáčka vstoupil do redakce „Posla z Prahy", který za krátko změněn v „České Noviny". Od r. 1882 je členem Nár. Listů, jichž se stal zodpovědným redaktorem po smrti Barákově a jest jím posud. Jako vyškolený politik byl zvolen po třikráte do sněmu království českého za městskou skupinu svého rodného kraje a získal si svou pracovitostí, řečnickou obratností, znalostí různých otázek odborných, zejména školských, velikých zásluh a vlivného postavení. Od r. 1892 je členem výkonného výboru nár. strany svobodomyslné a od roku 1902 členem zemské školní rady. Téměř 40 let Josef Anýž stojí v řadách nejagilnějších pracovníků za prospěch a práva národa českého, působě nejdříve v spolkovém životě studentském, ochotnickém, v organisacích dělnických a vzdělávacích, národně podpůrných atd.

Vždy ochotný, parátní, vyniká vzácnou konciliantností a zasvěceností do věci, o kterou běží, a je vždy připraven přiložiti ruku k dílu a přinésti oběť. Při tom je vyzbrojen bohatými zkušenostmi a znalostí osob, tak že zná cesty, jimiž se ubírati, aby úsilí korunováno bylo výsledkem. Přejeme vzácnému pracovníku a dobrému i srdečnému druhu a člověku hojného zdraví a ještě mnohého zdaru v úsilovné práci pro národ. =

Báli se sčítání. Dne 19. Febr. 1666 proponírováno od pana purkmistra, zdali dle nařízení J. V. hrab. M. popis lidí, co se jich při městě nachází, státi se má. Snesení jednomyslné bylo, aby se s tím pomlčelo, dokud možná. — Patrně k vůli berním a daním.

Z archivu horažďovického.

V Praze, dne 1. března 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

A ten povrhovaný všemi „šakal" to byl, který mne na to upozornil včas, jinak nevím, co při tom větru se mohlo státi. Jsem mu takřka životem povinna. Oheň umačkal Lojzek ve dlaních, má je celé popáleny. A přece se na něho hněvám, dalť ubohému Frantovi při tom takový pohlavek, že se hoch až převalil a ani nemukaje sebral všecek ustrašen kozu a vedl ji pryč. Jen s bídou jsem sešpendlila šaty tak, že jsem se dostala domů.

Můj drahý tati! Jen si pomysli, to ten Franta pode mne házel uhlíky, aby mi propálil šaty! Dnes, když jsem domlouvala Lojzíkovi, proč mu tak ublížil, vyprávěl mi, že měl už od mých prvních propálenin Frantu v podezření, protože od ohně tak daleko nic žhoucího nemohlo doletěti. Ale neřekl nic, aby mu neublížil, protože takový nevděk nepokládal ani od Franty za možný. Jen ho nenápadně pozoroval. I viděl, že Franta, rýpaje se občas hůlkou v ohni, bere do levice tajně drobné oharečky. Nalezl prý je potom také tam, kde Franta seděl. Když ho viděl usedati po třetí ke mně, chtěl již zakročiti, jsa na polo věcí jist, ale tu již z mých šatů vyšlehl oheň. Taková zkaženost u dětí! Taková mladá a již zarytou zlobou otrávená duše!

Teprve nyní mi děti pověděly o něm, jak prý o mně v pazderně mluvili. Jinak mne nenazvali prý než: ta pávice z Prahy. Ty šaty, co jsem mu dala po Rudym, takové ještě pěkné, nenazývali než „hadry". Co jsem pro něho schovávala v kabelce, byly prý ohryzky a odpadky se stolu boháčů, „nedojedky", a kabelku chtěl nositi proto, aby mi do ní potají strkal mravence, kobylky, ba jednou i vodní žábu. Víš, jak já se takových věcí štítím, až mráz po mně šel při tom, když mi žába vyskočila z kabelky. Živou mocí jsem nemohla se domysliti, jak se tam dostala.

Ach, drahý tati, všechnu víru v lidi ztrácím, co vidím tuto zkaženost u dětí. Jedno přes druhé nyní na sebe donášely a žalovaly. To jsem se dověděla věci! To malé kotě, co mne hladívalo po líci a po šíji — víš, proč to dělalo? Zkoušelo prý, jsem-li malována. Mařka, služka naše, to totiž rozkřikla po vsi, že prý se barvím. Dali jí také v myslivně za to na hodinu výpověď a jsou nyní bez služky. Ubohá paní švakrová!

A to, drahý tati, co jsem jen pro poučení a umravnění vykládala v nejlepším úmyslu, bylo dětem prý jen pro smích. Kdyby prý si sama lépe vychovávala toho kluka, aby nemluvil tak škaredé věci a nepral se s každým nespravedlivě. Náš Rúdy že mluví škaredé věci, za které by se i tato zvrhlá mládež ještě mohla stydět? Takové nevinné dítě s andělskou duší? Vidím, že přece jen můj první náhled o těch dětech byl nejsprávnější. Nebýti Lojzíka, ani by mi Rudynek nesměl krokem mezi ně.

Jediný, v kom jsem se prvním instinktem mýlila, byl Lojzek, Tvůj slavný, znamenitý Lojzek. Ještě má puchýře a příškvary na dlani ten hrdina, jak jimi dusil oheň mých šatů. Pan švakr řekl, že mi možná zachránil život. Hle, co vše se může státi u pasáckého ohně — ovšem nebýt takového Lojzka. Nemohu bez pohnutí na něho pohleděti, ale hoch ten se zdá prázden všeho citu, jako z kamene. I když mu chci pohladiti jeho rázovité líce nebo vlasatou hlavu, uhne jako před

pohlavkem a na každé slovo díků zatřepe kšticí nebo máchne rukou.

„I, co pak to! To nic!“ Jako by zachraňovat životy mu bylo věcí všední.

Ani mne, drahý tati, nepoznáš, jak jsem tu osmahla a sesílila. Ty šaty zelenkavé se širokým sametovým lemem nemohu ani dopnouti a pleť mám skoro jako cikán. Za svou chuť k jídlu se až stydím. Rudyho nechávám pěkně doma a čítáme spolu. I ty Tři mušketýry si čte — vždyť tam nic není škodného a ostatně se mi přiznal, že už je v Praze třikráte četl. Ale nudí se doma strašně, je celý nevrlý a zlostný. Strýček s ním a s Lojzkem v neděli střílel do terče, ale to ho baví tak chvilku. Ještě když k nám přijde Tonička Popelářova, je veselejší, ale tu zase nemluví Lojzek. Je to známý podivín.

Jen když Rudy neběhá s těmi zkaženými rozpustilci, tomu jsem opravdu ráda. Kdybys viděl, jak Toničce sluší ty šaty, po mně přešité! Jako andílek je to dítě a takové rozumné, dobré, milé, úslužné stvořeníčko. Ani nemám slov, abych ji dosti vychválila. Víš, nač se mne jedno z těch děvčat na pastvě ptalo? Je-li Tonička Rudolfovou nevěstou. Jestli si ji vezme za ženu? A to se ptala tak vážně, že se tomu posud směji, když na to vzpomenu.

Můj drahý tati! Píšu Ti dnes celá rozechvěna a usoužena. I ten Tvůj Lojzek mne zklamal! Tvůj slavný, nevyrovnaný Lojzek, nejbezpečnější záštita Rudolfova. Snad by nám byl Rudolfa ubil. Takový je to rabiátní, ukrutný hoch. Ach, mne přece jen zřídka mé tušení zcela zklame. Mně se ten hoch po prvním pohledu přece jen nelíbil.

Přijdu Ti dnes odpoledne z lesa — nesměj se mi — ale neměla jsem tam nějak stání. Pořád slyším vnitřní hlas: „Jdi domů! Něco se s naším Rudym děje. Něco se asi Rudynkovi stalo.“ Ty arciť řekneš, že jsem ustrašena pořád, ale já věřím ve vnuknutí. Běžím domů a vidím: Rudynek je sám a sám. Lojzek byl pryč, a chlapec celý ve tváři potlučený. Div jsem neomdlela. Napadlo mne, že odněkud spadl a potloukl se. Že by ho ten slavný Lojzek tak ubiti mohl, byla bych ani nemohla uvěřiti. Hned chytím chlapce, vyptávám se ho, ale on zarytý a vzdorný, — jak bývá ve chvílích nervosy a duševního pohnutí, — ani nemluví. V myslivně krčili rameny; nic o tom nechtěli věděti, až Pepina, naše nová služka, mi všechno zevrubně vylíčila.

Rudynek byl toho dne vůbec mrzutý, tak že s ním byla potíž, a Lojzek — hrdý, jak ho znáš, šel od něho stranou. Tu Rudy kopnul toho starého psa. Ty ho znáš dobře, tati, ještě z mladých let — povaluje se pořád na slunci na zápraží a třese se věčně zimou. Snad že chlapci překážel v cestě. Víš, jak je nevrlý hned a prudký a ukázal mu tím jen, aby mu šel z cesty. Co pak takové zbrklé dítě se dlouho nerozmýšlí, ani nemá rozvahy a útlocitu velkého člověka. — Sama Pepina tak soudila a Rudynka omlouvala. A tu Lojzek prý docela vztekle na něho houknul: „Necháš už toho psa na pokoji, ty rase?“

To víš, milý tati, jaký náš Rudy je nedůtklivý, že nic nesnese, a tu hned takovou urážku! Divím se, vždyť Lojzek nikdy nenadával, byl patrně také nějak rozzloben. „Kolikrát již“, praví mu, „jsem tě z toho káral!“ A tu Rudynek, jak byl v hněvu, ještě dvakráte schválně toho psa kopl.

„Na to,“ vypráví Pepina, „skočil Lojzek na Rudynka jako dravec a hlava nehlava ho bil pěstí. Rudy se ovšem nedal, ale Lojzek je silák a neurvalý; srazil ho k zemi a sbil podle Pepiččiných slov, „co se do něho vešlo“, až se rozplakal malomocně bolestí a zlostí a odešel do domu.

A nyní uvažuj tohle, drahý tati! V myslivně plno lidí. Pan švakr doma, paní švakrová, adjunkt — a myslíš, že někdo pro to dítě jen prstem hnul? Že aspoň toho kruťáka okřikli, aby ho už nechal? Jako by se nic nedělo. Tak mi to přišlo líto, že jsem hned chtěla sebrati všechno a jeti za Tebou. Měli mne co držeti a přemlouvati, abych zůstala.

Vím, že lesníci všichni psa mají radši, než člověka, ale že by pro kopnutí psa (které ostatně nijak snad neschvaluji) dali dítě nerozumné ubit, toho přece člověk aspoň od příbuzných nečeká.

Nejdražší tati! Píšu ti hned druhý list za předešlým. Jde s ním na poštu Lojzík. Jsem celá uplakána, ale zároveň hned podotýkám, že pláču radostí. Musím však navázati nit u předešlého, neboť myšlenky se mi zmotaly jako nit na přadeně, když mi je Rudy při svíjení podrží.

Včera po svém příchodu jsem Rudynka vysvlekla, abych viděla, jak je sbit. Měl skutečně hodné modřiny na těle, ač nejnápadnější byla právě ta pod okem, která mne tak postrašila. Chtěla jsem v nesnázi své zavolati lékaře, ale Rudynek se mi vysmál, že to nic není a že by měl po celé vsi ostudu. Nejvíce mne dojímala jeho neobyčejná sklíčenost. Nejen že nevečeřel, ale ani nic nemluvil. Brzy ulehl, ale nespal, jen se převracel s boku na bok.

Rozsvítila jsem zase lampičku, které jsme už docela odvykli, a přinesla jsem mu sklenku vody. Nepil a zdálo se mi, že má čelo horké.

„Není ti nic, Rudynku?“ vstávám co chvíli k němu. „Aby mu byl snad nějak vnitřně ublížil?“ napadl mne strach. Přisedla jsem k němu a jak jsem měla plnou hlavu hněvu na Lojzu, začala jsem mu vytýkati, co jsem si jen zlého mohla na něho vzpomenouti. Rudynek mne poslouchá a pořád vrtí hlavou. Myslím si: nechce o něm ani slyšet, tak na něho zanevřel. A on najednou: „nemluv tak, máti, o Lojzkovi. Lojzek je hodný chlapec, docela hodný chlapec.“

„Cože?“ rozčilila jsem se. „Ty se ho ještě za všechno zastáváš, když tě málem neubil?“

„Musím, mami,“ povídá a sedl si rozčilen. „Lojzek je hodný a spravedlivý chlapec a já ho mám ještě radši než jsem ho měl dosud. Ach, kéž bych byl takový jako Lojzek!“ A pláče. Ulekla jsem se a kladu mu dlaň na čelo. Myslila jsem, že blouzní. „Je ti něco, Rudynku?“ trnu.

„Nic, mami, ale mám takovou lítost —“

„Ty, dítě, a proč?“

„Víš, mami, Lojzek mi měl ještě více naložit. Vždyť je to tak ohavné, co jsem udělal tomu psu. Pomysli si jen, maminko, takový je starý, nemocný a slabý. Bolesti má v celém těle, jen si trochu snad uleví na sluníčku, a já ho kopám se zápraží. Kdybys viděla ty jeho oči, mami, jak se na mne podíval. Já ty oči vidím pořád, mami! Takové zapadlé, umučené: „Co jsem ti udělal?“ Tak jako člověk měl v nich slzy, jako člověk, mami, který nemůže mluviti a nemůže se brániti, který jen leží a může se dívat lítostivě a pláče — Ach, mami, já ty oči pořád vidím“ — —

A co mne nejvýš překvapilo — objal mne kolem krku a rozplakal se lítostí. To se ještě nestalo. Já se rozplakala s ním, ale samou radostí. To že je pak necitelný hoch? Takové něžné srdce a docela nic mstivý. Těšila jsem ho, že psu všechno vynahradíme, že mu ta němá tvář odpustí a že ho bude míti ráda a to ho upokojilo.

Povídám mu: „tak ty nechováš hněvu na Lojzka?“

„Jak pak!“ odpověděl mi, „kdybys ty, maminko, Lojzka znala! Nikdo není tak silný, nikdo nedovede tak lézti ani pohádky vypravovati, ale to je všechno nic — on je ti takový spravedlivý a hodný — vždyť on mne, mami, taky vytáhl z rybníka už málem neživého. To ty ani nevíš, jen já s ním a u hajných to vědí. Mám zakázáno něco ti povědět, abys se nepolekala. Vidíš, i na tebe Lojzek myslí a říká, že tě lituje, když tě všechno tak dojímá, že jsi asi nemocná.“

„A jak ti zachránil život?“ trnu zase.

„Koupali jsme se jednou ráno v rybníce. To už jsem uměl plavati, to už byl tati v Praze. Lojzek mi šel pro ručník a já se mu chtěl schovat do rákosí. Ale tam se mi zapletly nohy do šlahounů a když se Lojzek vracel, spatřil mi už jen vyčuhovati ruku nad vodu. Hned tam skočil a doplaval oblečen, ale v šatech se to, milá máti, špatně plave, a já se ho chytil a potopil jsem ho. Tak jsem brzy já byl nad vodou, brzy on. Křičeli jsme oba, ale hajná šla zatím na brambory. Nikdo tam nebyl. Jak jsme se dostali ven, to už nevím. Lojzík mne přece jen vytáhl a vzpamatoval. Vyprávěl mi pak, že mne jen tou šťastnou okolností mohl vytáhnouti, že jsem padl v bezvědomí a nedržel se ho. Stihnout to dříve j e h o, byli bychom tam oba zůstali.“

„Potom jsme dlouho leželi na břehu celí umořeni a mne celý den bolela z toho hlava. Nebyl bych ti to řekl, ale nemohu tě slyšet tak mluviti o Lojzkovi.“

Můžeš si pomysliti, drahý tati, jak mi při tom vypravování bylo. Ten zlatý, drahý Lojzík, a já bych mu tak byla křivdila. Ovšem jsem hned obrátila a chválila ho. Rudy to poslouchal, ale zase se převaloval s boku na bok.

„Je ti přece něco, Rudynku? Máš mi snad ještě něco pověděti?“ vyptávám se.

Kývnul hlavou a zase mne objal. „Ach, mami, Lojzek mne už nebude mít rád,“ vzdychl si. „On říkal, že mám zlé srdce, mohu-li ubližovati ubohým starým mrzákům a bezbranným, jako je fena Morka. To že mohou jen zbabělí ukrutníci.“

Jak jsem, drahý tati, té chvíle záviděla tomu Lojzkovi! Nikdy ještě si Rudynek toho nevšiml, že bych já ho nemohla mít ráda, a přece pro něho žiji a dýchám a Lojzek ho div neubil. Rozuměla jsem mu; bojí se jeho pohrdání, protože si ho váží, toho nepřístupného chlapce. Vidí v něm svůj vzor a snad také vděčnost ho k němu váže, ač děti jsou tvorové vůbec málo vděční. Ujistila jsem ho, že ho Lojzek j i s t ě bude míti rád, až uslyší o jeho lítosti nad tím, že psu ublížil. Potom teprve usnul.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Aug. Eug. Mužík:

KOŘIST ORLŮ.

Orlové tři letí z dáli,
hlady křičí zoufale;
náhle mocná křídla spjali,
usedli tu na skále.

Pod nimi, hle, na rozcestı
trojí leží mrtvý trup,
orlům — druhům v náhlém štěstí
bohatý se jeví lup.

Jinoch sličný a muž statný,
stařec chabý — tlupa těl,
věčné noci přízrak matný
líce jejich pozastřel.

Ale ruka jejich pevně
dosud v meč se zarývá,
v skleném jejich oku hněvně
vzteku žár se rozlívá.

Orlové již v divém ryku
vrhají se na kořist . . .
V posledním však okamžiku
co jich křídel zdrží svist?

„Zadržte,“ vzkřik' orel jeden,
„jinoch ten buď hnusný vám,
hříšné lásky touhou veden,
podleh' pomsty nástrahám.

A ten muž, tak chladný, němý —
v hanby stín skryl čela led,
v cizích službách proti zemi
rodné meč svůj nectně zved'.

Stařec hle, s tou sivou hlavou
— prach jí v studu zakrýt chtěl —
ne za láskou, ani slávou,
za zlatem jen v boje šel.

V takých trupech pohrdají
orlové zřít kořist svou —
ať je supi rozklovají,
lišky v doupě roznesou!

Zbabělou krev jejich píti
nechce dobrá, rodná zem,
slunce skráň jich neosvítí
slední slávy pableskem.

Hola, výš, snad jinde v dáli
hod nám kyne veselý!“
Bujná křídla rozepjali
a v étheru zmizeli.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXV.

Ve Vodňanech jsem opustil svůj kozlíkový trůn. Herites, kterého jsem znal z jeho prací v Lumíru, tenkráte ve Vodňanech nebyl. V hostinci seznámil jsem se s budějovickým krejčím Janem Vaňkou, jenž s potěšením se rozhovořil o Praze. Také vypravoval, že tam pomahal stěhovat Josefa Manesa, když měl atelier ve věži při domu na rohu Václavského náměstí a Vodičkovy ulice. Z toho stěhování zůstal p. Vaňkovi na památku starý fez Manesův.

Býti ve Vodňanech a nepodívati se do Chelčic — Zašel jsem do rodiště Petra Chelčického, odtud dále pěšky na Hlubokou a pak do Budějovic. Tam jsem si také vyhledal svého nového známého, krejčího Vaňku, od něhož jsem získal ten starý fez po Josefu Manesovi. Poštou jsem zajel do Krumlova, jehož hrad všechen, svou stavbou, svými komnatami, portréty, divadlem i zahradou, velmi mne zajímal. Toho dne vrátil jsem se do Budějovic; nazejtří dál, do Třeboně, kteráž svým zámkem i okolím poskytla mně mnoho nového. Druhého dne do Tábora, jehož jsem dosud neznal. Zůstal jsem tam až do pozejtří. Setkal jsem se tu s bratrem koll. Nováka, Janem, tehdá úředníkem táborské továrny na tabák

a s koll. Kvítkem, také rodákem Táborským, jenž učil v Litomyšli na reálce. Ten mne vyprovodil do Milevska.

Vzácné zdejší památky stavitelské prohlíželi jsme si s přítelem Liškou, jenž tu trávil prázdniny u svého strýce, správce panství milevského, patřícího klášteru Strahovskému. Tohoto strýce, který už za dob patrimoniálních léta sloužil, znal jsem už z Prahy, z vypravování Liškova. Za rok pak jsem se s ním často a rád zabýval, když jsem psal „Filosofskou historii" a kreslil v ní svého aktuára Roubínka. Ten Liškův strýc měl obraz Herodesa krále, na kterého, když po obědě kouřil, upíral oči, měl „Arona" i „Abrahama" i šedomodré pantalony „mariánské" a „skládal" zvolna, důkladně, třeba po několik neděl jediné psaní. Tak tohoto strýce Liškova převedl jsem z klášteřiště Milevského do Litomyšlského zámku, a to do časů před r. 1848, do kterých se tak krásně hodil a ve kterých sám svou podstatou zůstal i po tomto revolučním roku. Zmiňuju se o něm proto, abych poopravil to, co je v „Jiráskově Litomyšli" uvedeno o aktuáru Roubínkovi.

Z Milevska vydali jsme se na Zvíkov. Liška šel s námi. Cesta krajinou ne zrovna vábnou za parného, srpnového dne mne a koll. Kvítka, kteří jsme již z Tábora šli pěšky, začala zmáhat. Ani v lese na konci cesty se nám neuvolnilo. I ve stínu bylo dusno. Pojednou zalehl do mrtvého ticha hlas, který nás vzpružil. Šumot vody k nám vábivě zavanul. Zbystřili jsme kroky, bor se rozestoupil, my stanuli na jeho kraji u řeky a před námi za řekou na strmých skalách, nad sráznými útesy velkolepé, malebné rozvaliny, Zvíkov!

Vyvstal přede mnou tak náhle, znenadání a vyzářený zapadajícím sluncem. Sám sebou byl úchvatný; slavná pak minulost, jak na ni hleděla mysl tenkrát ještě očarovaná kouzlem romantiky, rozněcovala obdiv v nadšení. Po Liticích tu nový, mohutný dojem, k němuž přibyl po mnohých letech třetí podobný, na Slovensku v Uhrách, když putuje za „Bratrstvem", vstupoval jsem do horské pevnosti, do rozvalin hradu Muráňského.

A tady na Zvíkově jsme měli nocovati! Tenkráte to bylo ještě možná. Loďka převozníkova dopravila nás na druhý břeh. V pustém hradě, v němž nebyly ještě provedeny záslužné opravy nákladem knížete Karla ze Švarcenberka, uvítal nás kastelán o dřevěné noze, vysloužilý voják, jenž r. 1866 bojoval v námořní bitvě u ostrova Visu. Na Zvíkově byl kastelánem i hospodským. Nám ušlým a žíznivým přinesl občerstvení, pivo z hradního, studeného sklepa a prostou večeři. Už cestou a teď obzvláště vzpomínal jsem s Liškou na Alše, kdyby tu tak s námi byl, a Liška vypravoval, jak před čtyřmi léty, r. 1872, tady v těch rozvalinách kolik dní žili o prázdninách, on Liška, Aleš a Kutina, jejich spolužák z Akademie, mně také dobře známý; kolik dní že tu vydrželi a jak to bylo krásné, jaké večery tu měli a jak dlouho do noci sedali venku i v Markomance věži, tenkrát že tu nebyl kastelánem tenhle invalida s dřevěnou nohou, Vaněk, nýbrž hajný Šindelář, u toho že byli na stravě, oh, to že bývalo veselo, také v kuželky že hráli, že tady je také kuželník.

Den dokonával a tak jsme zatím jen celkem a povrchně si prohlédli hrad. Než i tak dojem mohutněl a nálada se rozehřívala, Liškova a má; kollega Kvítek, střízlivý technik deskriptivář, divil se, myslím, více nám, našemu nadšení, nežli starému hradu. Ale jak nás neměla romantická nálada obejít, jak jsme se neměli oddat jejímu mámivému kouzlu, když večer tichým krokem kráčel starým hradem, když jsme měli strávit noc v jeho rozvalinách, tu, kde sídlíval král Václav I. s hlučnou svou družinou, kde věznili mladého krále, jeho syna Přemysla II., kde vládli Rožmberkové, Švamberkové, kde hřímala střelba a hlaholil vítězný pokřik české posádky. Ta skoro dvě léta po Bělohorské bitvě se tu držela a teprve na podzim r. 1622 vzdala se po několika šťastných výpadech Marradasovi, jenž od května t. r. s vojskem tu ležel. Vydala Zvíkov vyhradivši si, „aby s břemeny svými, s praporci rozvinutými, doutnáky roznícenými i se zbraní obojí" odtáhnouti mohli. To bylo smluveno, ale Marradas a císařští oficíři hanebně porušili slib. Vojáky donutili do svých řad a velitele jejich „za ruce a nohy ukovaného" poslali do Prahy.

Teď byl hrad němý a pustý. Šero po nádvořích, černá tma v arkádách kolem palácového placu i v koutech sesutých staveb a zdí, pod stromy zašlé zahrady. Zasedli jsme nedaleko nich u starého průjezdu poblíž obydlí našeho kastelána. Byl teplý, srpnový večer. Z dola pod hradem, pod strmými skalami, temné šumění vod. Na hoře ticho. Jen dřevěná noha kastelánova do něho duněla a cvakavě bouchala, když nám šel pro pivo a když nám je přinášel. Chutnalo po

hrozné žízni, za teplého večera. Romantické okolí, všecka nálada z pustého, slavného hradu nás rozjařovaly, a v tom rozjaření nebylo nám nic divno, že, kde se vzal, tu se vzal, někdo čtvrtý k nám přisedl a dal se s námi do hovoru a do pití. Notoval nám, připíjeli jsme si s ním, připíjeli jsme i starému hradu, k jehož sešlým zdem Liška proslovil, oh, co že všecko pamatují —

Tmělo se, „hlízavá", čtverhranná věž nad námi, nejstarší část hradu, „Markomanka", jak my jsme jí říkali, zčernala, a v tmě splývaly hradní palác a kaple a všecko. V té tmě rozplynul se nám také náš čtvrtý. Jak přišel, tak se ztratil, znenadání. Kdo byl, jsme nevěděli a nezvěděli. Nezeptali jsme se ho na jméno, on ho neřekl, a kastelán ho neznal.

Ten pak nám svítil lucernou a vedl nás na nocleh do opuštěného, pustého paláce hradního. Zář světla se míhala tichým nádvořím po rozpukaných zdech a křoviskách, zaběhla až k černým, gotickým arkádám, ale zaražena jejich tmou uskočila, kmitla se dál a černé stíny pobíhaly kolem jako vyplašení zákeřníci. Tu se vymrštily, vyhouply vysoko po zdi, na ráz opět sletěly, po zemi splašeně běžely, náhle se zlomily, znova však a bizarně jako mátohy se vztyčily, až se slily v husté šero klenuté síně, v kteréž jsme stanuli.

Z toho šera vynořila se v záři světla rozsáhlá malba na stěně; v hořejší její polovici strnulé postavy nějakých vojvodů mezi zašlými erby, ve změti ornamentů a rozvilin směle se proplétajících a bujících i nad figury až do vršku gotického oblouku. Pod těmi vojvody či kurfirsty páry mladých lidí, kasaličtí panicové v krátkých kabátcích, v otáhlých nohavicích, mladé jejich dámy v upravených nebo volně rozpuštěných vlasech, v šatech krátkého života a dlouhé vlečky; a na levo šašek, na pravo v koutě dvě figury na stoličce, patrně hudebníci —

Toť starodávný tanec. Ten jsme nejjasněji viděli v kmitavém světle lojové svíčky, ač ne jasně. Přes hořejší figury a spleť ornamentů přeletovaly hustší závoje stínů a šera. Z těch zašlých maleb v chatrném světle a ještě plachém a nestálém, v náhlých překmitech temna a třeslavých stínů, jež honil hned zas jasnější přísvit, obešel mne divný cit. Jako bys náhle stanul tváří v tvář mrtvému panstvu, jež tu kdys žilo. Kus jeho života tu, veselí, jež tu hlaholívalo za zvuků bubínku a flétny, i šproch nezbytného šaška, kroky vážného tance, šustění brokátových šatů urozených paní a panen, dvorné hovory tanečníků, ať Rožmberků ať Švamberků, a hovory ne cizí řečí, ale po našem, kdy si tu říkali „muoj nejmilejší, jediný pane" a „my nejmilejší srdce" —

A tu několik schodů do vedlejší, vyšší místnosti klenuté. Toť síň v „hlízavé" věži, v Markomance. Jednonohý kastelán zvedá světlo do výše, ukazuje na řetěz a kruh od stropu visící, a vykládá:

„Tady bývala česká koruna, tady na tom řetěze byla upevněna."

Snad. Ale jisto je, že tato šerá místnost pamatuje Václava I. i Přemysla II. Sedáme na židle u stolu prostřed stojícího, tu kde sedávali ti dva naši králové, kde hlaholívalo veselí, ale snad i bouře prudkého sváru. Po našem hlučném nadšení náhlé zmlknutí. Staletí stanula blíž u nás, promluvila a my přestali mluvit.

Vracíme se do síně vyzdobené malováním. U ní jizbice, dveře do ní volné, bez veřejí a v té jizbici u zdi pryčna, naše lože, jak nám je kastelán upravil. Dal dobrou noc; slyšíme ještě jeho dřevěnou nohu, slyšíme, jak zavírá vrata. Jsme zavřeni. Ticho, mrtvé ticho pustého hradu, němé hrobky zašlé slávy. Uleháme. Síň vedle i její malba zatopeny tmou. Ale do snu pak sestoupili tanečníci a tanečnice i nahrbatělý šašek v podivné kukle.

Spali jsme dobře až do rána. Po hradě zářivé světlo srpného jitra; všecko v něm zjasnělo, zveselilo se, i staré, sešlé arkády kolem palácového nádvoří, na které jsme vesele vyrazili a na kterém jsme v bujnosti mladých let provedli turnaj, ovšem bez plechů a prošívanic, jen tak, v lehkém, nejlehčím „odění".

To byla krása, i ten večer na Zvíkově i to zářící ráno, kdy jsme pak zevrubně prohlíželi palác, „hlízavou" zeď, kapli a všechen ostatní hrad. A pak jsme mu dali s bohem a zase zpátky k Táboru přes Milevsko, kdež jsem se rozloučil s milým Liškou. Z Tábora pak jsem už jel rovnou domů, do Hronova. Bylo koncem srpna.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Vzpomenuv pak na svou praxi z nemocnice u Milosrdných, jako každý laik ihned byl hotov s diagnosou.

Hysterická! Až se vdá, vše ji přejde.

Pak zvěděl i potěšitelné věci. Výchova Emmina byla dokonalá. Vykonala se strýcem již cestu do Francie a Italie. Hovořila německy, francouzsky, hrála na piano a loutnu. I do lékařských knih strýcových se pouštěla, ovšem spíše ze zvědavosti než vědychtivosti.

„A co se týče poměru jejího k mužům, tolik vím, pane officiále, že Emma žádné závazné známosti nemá.“ „Jest příliš hrdá, aby něco takového tajila. Mužů si příliš neváží — ale to se vždy říká v jejím věku — až přijde její chvíle, zhloupne jako ty ostatní. A co se týče Kumpošta, znám ho a vážím si ho a nepřál bych si jiného zetě — ale napadá mě, co mi officiál Kaczer řekl — že si na něho, Kumpošta, slečna Wranowitzerova myslí.“

„Kaczer je mluvka a rád se napije,“ odporoval Schwert. „Nevěřím, že by pan adjunkt Kumpošt nějaký poměr se slečnou Wranowitzerovou měl. A kdyby, tak jej jistě už přerušil.“

„Nu, tak o tom nemluvme!“ řekl praeses a počal si starostlivě omakávati levou lopatku. — „Nevíte, Schwerte, o nějakém prostředku proti loupání v exsudátu?“

Schwert, jemuž drobty latinské kuchyně z paměti dosud nevymizely, byl ochotným mastičkářem všem úředníkům, až i flegmatického Nemáka někdy dohřál. Zvláště když pustil se s ním do sporu farmakologického. Rozuměli lékárnictví asi stejně oba dva, tím urputněji se proto hádávali.

Pozoruje adjunkta Kumpošta, podivil se Schwert, jak se dovede člověk zamilovati do pouhého obrazu. Adjunkt byl téměř stále u Schwerta, jen aby mohl mluviti o Emmě Kolbové, lapal zprávy Schwertovy o ní, jako žíznivý vláhu. Ač byl Schwert věkem mladší, tož tím, že byl ženat, byl kompetentnějším a objektivnějším ve věcech vážného poměru k ženě, než Kumpošt, starý mládenec. To adjunkt uznával a nikterak se před Schwertem nepřetvařoval.

Zdálo se mu velkým štěstím, že praeses Kolb nestaví se proti jeho úmyslu (sám s praesesem si netroufal o tom mluviti, bylo by nelogické, neprávnické mluviti a horovati o někom neznámém), velkým štěstím, že Emma Kolbova dosud není zadána, velkým štěstím, že on prvním bude, kdo jí vážně a opravdově lásku a ruku nabídne, — ba pouhá existence Emmina zdála se mu velkým štěstím.

Byl prudký a ve vášni své naivní, milý adjunkt Kumpošt. Ujišťoval Schwerta, že dosáhne-li ruky zbožňované dívky, že věřiti bude v boží řízení, že stvořeni jsou ona pro něho, on pro ni.

Počítal dni do jejího příjezdu, jako student dni do prázdnin.

Do růžových nadějí Kumpoštových padl náhle a neočekávaně stín. Den před ohlášeným příjezdem Emminým, došla adjunkta telegrafická zpráva ze Žamberka, že matka těžce onemocněla a přeje si syna viděti.

Kumpošt zažádal ihned za dovolenou. Nazejtří chtěl jeti.

Schwert se podivil.

„Musíte jeti ihned, pane adjunkte,“ radil důrazně.

„Ale Emma — ani bych jí nespatřil? O několik hodin — snad nebude zle.“

„Právě proto, pane adjunkte. O několik hodin, řekněme dní, spatříte Emmu později, voilà tout! Ale spatříte ji živou, kdežto matku — dejte si pozor! Radím jeti ihned. Do smrti byste si to vyčítal.“

„Máte pravdu, Schwerte,“ zarazil se Kumpošt, „je to má synovská povinnost. Děkuji vám!“

„Pomohu vám ve všem, pane adjunkte, abyste se nezdržoval.“

I praeses Kolb radil ku bezodkladnému odjezdu a tak vypravili Kumpošta ještě téhož dne.

Před odjezdem odevzdal adjunkt Schwertovi dva koše z Vídně došlých květin, aby vyzdobil pokoj Emmin.

Byly venku dubnové plískanice. Pokoj pro přijetí Emmino byl vyšperkován obrazy, koberci, svítil barvami růží a fial a dýchal opojnou vůní.

Emmě naproti vyjel sám praeses se synem a k poledni ji přivezli.

Emma Kolbova byla štíhlá, ubledlá, mezi úzkými, slabě zbarvenými rty svítil srp ostrých, pevných zubů, oči pod nízkým čelem nazelenale zazářily.

„Není tak hezká, jako na podobizně,“ řekl si Schwert a jakási nedůvěra k ní vznikala v něm.

Nejkrásnější ozdobou její byly červenorusé vlasy, jichž náplň utlačovala a menšila hlavu. Ruce měla hubené, nervosní, prstenů ani náušnic nenosila.

Schwert byl jí hned o příští hodině Adolfově představen. Děkovala mu za ozdobu květinovou, zejména za fialky, jež si cenila více než růže, které se ovšem líbí každému.

Chce býti originální, pomyslil si Schwert.

Mluvila jasně, logicky, ač trochu s patra. Ovšem, s manipulačním úředníkem! Znala život — ale patrně více z knih než ze skutečnosti.

Schwert jmenoval pravého dárce květin. Ale Emma díky neopakovala. Proč? Bylo jí to nepříjemno?"

Potom spatřil ji Schwert na ulici v průvodu slečny Wranowitzerovy, která každému svobodnému úředníku kladla léčky a o všech vyprávěla, že jí učinili nabídky k sňatku.

Obě dívky horlivě o něčem rozmlouvaly. Slečna Wranowitzerova vykřikovala posměšně. Když zočila Schwerta, zavolala na něho.

„Pane officiále, prosím na okamžik!"

„Dobré jitro, mé dámy!"

„Emma nechce věřit, že má pan adjunkt Kumpošt kropenaté ruce."

„Kropenaté?" podivil se Schwert, probodávaje očima drzou dívku.

„Od pih, myslím. Jakživa jsem takové pihy neviděla. Jako vločky! A zuby má špatné."

„Což je mi do toho?" ohražovala se Emma v tváři zrudlá.

„Chci jen, abys nemyslila, že mluvím nepravdu. Pane officiále, vy ho znáte, až tuze dobře."

„Nevšiml jsem si, slečno!"

„A český nos — takhle —!"

Slečna Wranowitzerova zdvihla nos do výšky. Schwert se rozzlobil.

„Račte odpustiti, milostivá slečno, uličnictvím se nezabývám."

„Oho, pane officiále," řekla slečna Wranowitzerova s vysoka, „zdá se, že se zapomínáte."

„Myslím, slečno, že zapomenutí je vzájemné. Pan adjunkt Kumpošt je u vážných lidí ceněn jako výtečný právník, přímý charakter a člověk, který má budoucnost. Mám čest se dámám poroučeti."

Teprv v kanceláři své Schwert ochladl. „Vida! jak se rychle seznámily! A s takovou uličnicí! Ty a ty! Jak mohla býti Emma tak nejemná a něco takového vůbec připustiti? A o člověku, který se o ni uchází? Rada Wranowitzer bude mít ještě větší pifku na něho, až mu dcera požaluje — ale nechť! Čert vzal Němce! Ale rád by věděl, zda Kumpošt něco té ošklivé krůtě Wranowitzerově slíbil. Tolik jedu! A Emma se ho nezastala! Kumpošte, Kumpošte! Tvé vyhlídky počínají se kalit!"

Ze Žamberka došla žádost o prodloužení dovolené ku výpravě pohřbu. Syn přijel v nejvyšší čas, matka zemřela mu v náručí.

Schwert psal soustrastný list. O Emmě se nezmiňoval, ač v listě Kumpoštově byl vzkaz pro Emmu. Ať si to Kumpošt sám vyřídí, až se vrátí.

Po příští hodině Adolfově, však přece vyřizoval Emmě vzkaz Kumpoštův.

„Vím, co to znamená," odvětila Emma Kolbova a zaťala zuby do spodního rtu, až ústa tvořila vroubkovaný zářez. „Prosím, pane officiále, sedněte si ještě na okamžik."

Schwert usedl, očekávaje slov Emminých. Hrála si s vějířem ze sojčích per bizarní, ponuré barvy.

„Pane officiále, chtěl byste prokázati mně a panu adjunktovi Kumpoštovi dobrou službu?"

„Poroučejte, slečno!"

„Váš přítel je — snílek."

„Snílek? Proč to?"

„Snílek. Celé jednání jeho tomu nasvědčuje. Nikdy mne neviděl, nezná mne. Nemusíte nic vysvětlovati, vím vše od otce, od Adolfa a Pipky."

„Pipky?"

„Wranowitzerovy, ano. A co mi neřekli, sama jsem si doplnila. Opakuji, pan adjunkt Kumpošt mne nezná."

„Myslím, milostivá slečno, že ani vy jeho. A nesnažíte se ho poznati."

„My ženy máme neomylný pud, ano pud! Je to také síla a my se jí podrobujeme. I láska je pud. Bude nejlépe, když napíšete svému příteli, že sny mají zůstati sny. Bývají hezčí než skutečnost. Učiníte to?"

Schwert poposedl a nepozdvihoval sklopených očí. Zjevily by nenávist, která se v něm k této ženě rodila.

„Slečno, nejsem oprávněn tak učiniti, tak jako vy nejste oprávněna tak rozhodnouti."

„Oprávněna, pane officiále? Lze tu vůbec mluviti o právu? Tam, kde má býti absolutní svoboda? Je to jediná volba, kterou jsme si my ženy zachránily. Či naznačujete, že otec má tu rozhodovati? Nikoli, milý pane officiále! Otec mi ponechává svobodu — kterou vy mi upíráte. Pud, anebo chcete-li, srdce mé, nepraví ani slova, je tiché, za to rozum můj praví —"

Zarazila se.

„Co, prosím, milostivá slečno?"

Schwert byl přesvědčen, že proto Emma Kumpoštem opovrhuje, že ho Pipka zostudila.

„Ne," probrala se Emma z náhlého zamyšlení a potřásala energicky hlavou. „Nebyli bychom šťastni! Vím to jistě."

„Milostivá slečno," protestoval Schwert, potlačuje výbuch zlosti, „vy ve květu mládí, a odvoláváte se na rozum?"

Emma dala se do nervosního smíchu.

„To koukáte, co? Jsem jiná než ostatní ženy. U těch rozhoduje právě rozum více než si myslíte."

„Čím to, prosím, dokážete?" namítl Schwert ostře.

„Dokazuji to především tím, že nejsem vypočítavá. Nevím dosud, ale myslím, že bych dovedla milovati. A že bych se neohlížela na nic. Nemám předsudků. Ale chci krásu a sílu, to se mi u muže líbí. Především sílu. Miluji její původ — zdravé a krásné tělo, jako je Řekové milovali. Miluji výbojnou a pevnou vůli. Nevím, ale snad z takové záliby se rodí láska, alespoň jak já na ni pohlížím. Četl jste spis Darwinův: On the origin of species by means of natural selection?"

Vyslovila to anglicky.

Schwert zavrtěl záporně hlavou, k slovu ho rozhovořená Emma nepustila. Jala se horlivě vyvíjeti theorii o vývoji a přerodu druhů, o zdokonalování a seslabování, o právu síly nad slabostí, o triumfu moci nad právem — zbraní slabých — o samovolném vzniku a utváření se světa a zakončila nejasným kredem o putování duší.

Mluvila plynně, přesvědčivě, patrně po prvé své náhledy nevykládala. Vznětlivá propagatorka! Za rok bude třeba na opačném stanovisku. Reprodukovala cizí myšlenky a slova, protože chtěla býti originální za každou cenu.

Na debattu nebyl Schwert připraven a měl tisíc chutí domýšlivé slečně říci bezohledně, co si myslí. Ale ne, řekl si, „chce-li panna blyskotky, i já mám syllogismy na skladě."

Vzpomínal na důkazy o jsoucnosti boží, jak byly v klášteře v Praze novicům do hlavy vtloukány, jak je zejména theolog novic Kaštánek po chodbě memoroval, až i Schwertovi utkvěly v paměti.

„Výtečně, znamenitě!" chválil Schwert, když rozpálené slečně došla niť vývodů. „Děkuji, milostivá slečno, a hned si zajímavou knihu objednám. Od koho že je?"

„Od Darwina. Umíte anglicky?"

„Bohužel nikoli, ale snad jest německý překlad?"

„Ten vám mohu opatřiti, sama četla jsem knihu, ovšem v originále, u strýce."

Schwert věděl od Kolba, že Emma anglicky neumí.

„Souhlasím se vším, o čem mne milostivá slečna poučila, a lichotím si, že jsem do věci vnikl. Ale dovolíte laskavě, abych rozpředl theorii dále? Když vyvodili jsme tak vývoj organismů až po člověka — jest jen logické, nezůstaneme-li při nalezeném. Smysly naše jsou hrubé. Snad existují, a ptám se, proč by neexistovaly bytosti ještě duševnější než člověk? Smysly naše jich nepostřehují, dobrá, ale kdo ručí za dokonalost smyslů? Tedy tvorové dokonalejší a dokonalejší, až dostoupíme samého vrcholu vývoje, k organismu, který je dokonalost sama, qui est sicut Deus, jak to stojí ve Faustovi. Nutně tento organismus ovládá vše tak, jak ovládá člověk vše na světě. Nazveme ho prazdrojem tvůrčí síly, prahmotou, ovšem ne v pozemském smyslu. Nuže, je-li prazdroj tvůrčí síly, musí býti kladem, to jest zosobněným dobrem, dárcem a původem všeho. Neboť kdyby nebyl jím, nebo byl zlý, nebyl by dokonalý. Jsouc zdrojem dobra musí býti bytost ta nanejvýš spravedlivou a následkem toho stálým ochráncem nespravedlivě utiskovaných, v stálém boji proti nadvládě hrubé síly, tedy v boji proti něčemu, čehož je sama původcem, tedy v boji sama proti sobě. A nyní, milostivá slečno, nevím, kudy kam, a čekám na vaši laskavou pomoc."

Zdvihl oči a zadíval se na slečnu Kolbovou s nevinnou tváří, dobyl tabatěrky a hladil její víčko.

Emma Kolbova byla v tváři brunátná a kol rtů potrhával jí zlý úsměšek.

„Umíte na piano?" zeptala se náhle.

„Neumím. Proč?"

„Ráda bych s vámi někdy hrála čtyřručně."

Výborně se vykroutila. Ryze žensky. Schwert pomyslil si, že on asi vypadá velmi hloupě, a rychle se poroučel.

Teprve při odchodu všiml si, že Adolf byl celé kontroversi přítomen. Doprovázel Schwerta po schodech a řekl:

„Emma je zase ošklivá!"

A dodal: „Slyšel jsem, když mne neviděly, jak Emma té hubaté Wranowitzerové slíbila, že si pana adjunkta nevezme. Že jí ho nepřebere."

„Nemáte špehovati, Adolfe," káral Schwert. „To se na muže nesluší. A je to věc pana adjunkta a slečny, nám do toho nic není."

„Že prý se pan Kumpošt neumí ani pořádně oblíct,“ řekl ještě Adolf, tváře se smutně.

Schwert se podivil, když večer na procházce vyprávěl o tom ženě a seznal, že hněvu jeho nesdílí.

„Ty to pochopuješ od Emmy — Leni?“ ozval se podrážděn.

„Vy muži myslíte, jen když chci, tak žena musí.“

Paní officiálová uleknuta nad svou smělostí, pohlédla na manžela a usmála se smířlivě.

„Nu — nu!“ bručel Schwert. Choť jeho pokračovala odvážněji:

„Ale abyste vypadali k světu, abyste se řádně a vkusně šatili, nenechali na sobě vše jen viset, vůbec hleděli se ženě zalíbiti — na to vás člověk nedostane.“

Schwert pohlížel chvíli na ženu v němém údivu.

„Ale vždyť Emma Kumpošta ani neviděla a hned ho odmrštila,“ namítal.

„Ale slyšela asi o něm.“

„Aha!“ vysvitlo Schwertovi. „To od té můry Wranowitzerové. Ano, to je možno, tak to asi bude. Ale Emma! Vzdělaná, prohlédavá dáma! A na tu vějičku se lapne! Inu — semper mulier! Ohání se to Darwinem, popírá Boha, škrábe se na Olymp a brkne přes nepřilehavou obuv u muže. Divím se tobě, Leni, — že jsi si mne vzala, také jsem nedbal na ten strůj.“

„Nu víš — Veni — někdy mne to hnětlo, že na sebe málo dbáš, i Kostelecká se mi vyšklebovala — ale —“

Teplé přitisknutí lokte Schwertové bylo mu němým, ale milým doslovem. Schwert pohlédl na choť a teprve nyní si uvědomil, z jakého nebezpečí vyvázla, jak stěží překonala vražedné klima, jak blízek byl ji ztratiti. Vzal ruku její do své a pevným, opětovaným stiskem dosvědčovali si, že jsou svoji tělem i duší.

(Pokračování.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování)

Ale co mi po tom? ať si je všechny po smrti třeba čert vezme!“

„Vezme i tebe, pane!“ hřímal kněz.

Pan Matěj chvilku rozmýšlel a pak řekl klidně: „Ne! mne si nevezme.“

Frater chtěl cosi ještě vykřiknouti, ale jenom rty se mu třásly. Oba užasle zadívali se na sebe, nerozuměl jeden druhému.

„Pán odpovídá za své poddané, víš o tom? Starat má se o jejich spasení. Aby do kostela chodili, bludů se varovali. Nejde-li pán dobrým příkladem napřed, kterak poddaní? Dávno vím, co se na Chrášťanech děje. Mojí povinností bylo by udat tě právu, na soud tě volat, pane. Neboť tys vinen, že z kořene není vytržen jedovatý blín bludů a kacířství. Šetřil jsem tě dosud pro památku otce tvého, muže bohabojného — jen pro tu památku. Lituji toho však!“ Hlas fráterův zněl příšerně jako z hlubin věčného prokletí, až panu Matěji lehounké mrazení přeběhlo po zádech.

„Odpusťte, velebný pane, nevěděl jsem o bludařích a kacířích. Na vojně v císařském vojsku jich nebylo, nikdo se neptal, jaké víry voják, jenom když dobře sekal a střílel. Jedinkrát — v Němcích na Rýně to bylo — přivedli kompanii sebraných lidí. Z venkova násilím je sebral nějaký hrabě říšský. A ti lidé byli šílení — zbraně se nechtěli dotknouti, že prý vraždit nebudou a válka že je hříšné vraždění; To byl blud, velebný pane, blud. Postavili jsme je do řady a každého desátého zastřelili. Pak ty ostatní v nejbližší bitvě hnali jsme do největší řeže. Padli tam všichni. To byl blud, uznávám, spravedlivě byli potrestáni.“

„Ano, to byl blud!“ přisvědčil fráter horlivě. „Avšak i jiní bludové jsou, ďábel nikdy nespí! A ty odpovídáš za duše svých poddaných!“

„Dobře!“ přisvědčil pan Matěj. „Vezmu bič a vyženu bludy i ďábla z chalupníků. Spolehněte se, velebný otče, vezmu bič!“ Patrně potěšen, že bude konec mrzutému výslechu, oddechl volněji.

Fráter pokývl hlavou a usmál se jízlivě. „Bič vezmi, ano! právo máš k tomu i povinnost jako otec kárat ty, kdo zbloudili s pravé cesty. Bič vezmi, pane rytíři. Ale co pomůže bič, když ty sám příklad špatný dáváš?“

„Já?“

„Ty, pane! Co Anežka, děvka tvoje? myslíš-li, že nevím, co se děje na Chrášťanech?“

Pan Matěj sevřel rty, zamlčel se, jeho pohled smekl se po špinavém kabátu kapu-

cínském. Pomalu vstával, dubová židle zapraštěla, jak se o ní rukou opřel. Stáli proti sobě. Fráter se jízlivě zasmál:

„Což Anežka? chceš zapírat?“ Ale o krok ustoupil a div nezavrávoral, jak pan Matěj zasyčel:

„Co komu do Anežky? moje děvečka. Ublížit jí nedám ani slovem!“

A již čapku s podlahy zvedl, pokročil ke dveřím. Frater chtěl nějak usmířit rozhněvaného, vlídně zavolal: „Odcházíš, pane rytíři? proč pospícháš? Ale aspoň brzo přijď, do jara tu na faře zůstanu. Rád bych tě viděl. Ke zpovědi přijď, — s Pánembohem se smířit. A tu děvku svoji pošli též. Pánbůh je milostivý soudce, který odpouští, nechce, aby hříšník zahynul ve hříchu svém!“ Při tom hubenou svraštělou ruku zvedl, — čekal, že pan Matěj ji políbí. Ale zeman jen mlčky a maličko se uklonil, odešel, za sebou třeskl dveřmi, až omítka se stěn padala. Fráter sepjal ruce, bledý s blýskajícíma očima vykřikoval dušeně latinské prokletí. Ďábla vyháněl — jistě že ďábel vězí v Suchém Čertu z Chrášťan zavrtán až do těch kostí jeho! Pak sedl ke stolu a jal se psát rukou třaslavou na hrubém papíru obžalobu na pana Matěje Šebestiána Kačera, nehodného syna nebožtíka pana Bohumila rytíře ze Lhoty a na Chrášťánech, že spustil se Pánaboha, ke zpovědi nechodí, zákona božího poslušen není, zlým příkladem poddané předchází, v nevěře a bludech je podporuje, o spasení duší jejich nic se nestará. Psal hubený kapucín, vraštil čelo, hryzl pero brkové a zlomyslně se uškliboval. Skloní se hrdá palice toho zemana chudého. Sklonily se už jiné pyšnější. Nebylo žertů s Pánembohem a se služebníky jeho tehdy —

Zatím pan Matěj vyšel již dávno za ves a chvátal k domovu, zase tou polní rozbitou cestou, kudy ráno Havlína doprovázel. Sluníčko k poledni vysvítilo z mlhy, ticho kol do kola v polích i v borových lesích, člověka neviděl, nepotkal, ani Chrášťanských nedohonil. Jenom po cestě ve vlhké půdě byly čerstvé otisky kovaných bot a střevíců ženských. Zamyšlen kráčel pan Matěj, ale pomalu v kroku polevoval a na vysoké mezi u lesa nad Chrášťany stanul, skloněnou hlavu zvedl. Pod ním ten zapadlý koutek, po němž tak dlouho toužíval v cizině! tak maličký a chudý, ubohý! A ještě mu ho lidé nepřejí, sahají po něm, berou mu všechno, rodnou tvrz, i střechu nad hlavou, i pole, chalupy i poddané; čert vezmi chalupníky, bludaři a nevěrci jsou, pravil fráter Alojsius. Ale proč Anežku mu nepřál, proč také po ní sahá žlutými studenými prsty a chce mu ji vzít? Nedá ji pan Matěj. Vyžene chalupníkům bludy z kostrbatých hlav, bude-li třeba i bičem — proč Pánaboha pokoušejí, ale Anežku vzít si nedá. Věrná je a hodná děvečka. Slíbil Havlínovi, nebožtíku, že ji neopustí. A neopustí! Spřeráží každému prsty, kdo mu po ní sáhne. Jeho je děvečkou, jemu patří srdcem i duší. Milá a oddaná. Bezděky se usmál pan Matěj. Jemu patří do posledního vlásku v hedvábných kadeřích, když popustí hřeben a zlatým proudem rozlijou se jí po ramenou. Měl právo k ní, jiné právo, nežli k rodné dědičné tvrzi, — větší; kdo mu sáhne po ní? Zaleskly se mu oči. Ještě žádná žena — nikdy! — nebyla mu tak plně oddána. A měl jich dost — Maďarky byly, Němkyně, Taliánky a Polky, ale jenom lež byla v jejich srdcích a klam v každém úsměvu. Anežka nezklame ani myšlenkou. Ubohá sirota! A s rozjasněné oblohy mezi protrhanými řasami lehounkých obláčků jako by naň hleděly modré její zraky. Ale za okamžik zvedla se mlha, zesivělo modré nebe.

Rozhledl se pan Matěj. A hle, v dálce, na úpadě, na bažinatých paloucích uviděl hloučky nějakých lidí. Cosi tam kutili u vodoteče, kudy odtékaly korytem v písku a v jilovištích vyrytém jarní vody sbírající se v lesích nad Chrášťany z močálů a ze stružek lesních. V létě vysýchala vodoteč, jenom ve stržích pod ostružinami zůstávaly tůně a kalužiny zeleným žabincem pokryté.

Co dělají tam ti lidé? díval se, rozeznal: lopatami se ohánějí, motykami kopají. Nebyli na jeho půdě, určitě viděl podle dvou topolů na hranicích. Panští lidé jsou to. Konárovický správce patrně nového něco si vymyslil, aby robotníky potýral. Ah, ovšem dobrá paní Anna Ludmila nežádá nic neprávem. Tři nebo čtyři dni robotnické práce v týdnu, jistě ani o hodinu déle je nezdrží, svévolně nezneužívá poddaných. Tři, čtyři dni v týdnu, nic více, jen podle práva a císařského patentu. Nemůže za to paní, že takové právo jest, nedělala je. Možná za sto let, či dříve bude se zdát toto právo zločinem, ukrutenstvím, ale dokud je právem, moudrý se ho drží. Více žádat, nežli právem náleží, je hřích, ale žádat méně byla by bláhovost.

Jakmile o právu začal přemýšlet pan Matěj, zlomyslně se rozchechtal. Dnes fráter Alojsius v Ovčářích pověděl mu, že pán má právo i na duše svých poddaných — nevěděl dříve o tom. A jak se hlasitě smál, poplašená straka vyletěla skřehotajíc na pokraji borku.

„Skřehotá! směje se, hloupá!“ zvedl kámen a hodil po ní. Zamanul si obejít hranice svého statku. A tak přiblížil se až tam k těm robotníkům, kteří se oháněli motykami a lopatami. Pořád nemohl uhodnout, co kutí. Hráz nějakou nahazovali, hlínu a drn na kolečkách nahoru vyváželi. Díval se, pozdravil hlasitě: „Bůh pomáhej! Co robíte?“ Odpovídali mrzutě na pozdrav. Na otázku nikdo. Bylo jich tam na třicet a snad více — z Hlízova a z druhých dvorů konárovického panství asi je správec sehnal. Uzlíky měli pod hrází s potravou, patrně na celý den jsou posláni. Mlčky pracovali, zamračeni, mrzutě a s nechutí. Vyhublí jako syslové po dlouhé zimě,

Správce tu nebyl, jenom hajný nějaký dohlížel. Chrášťanský pán se obrátil k němu „Cože tu děláte?“ Hajný se uklonil s potouchle poníženým úsměvem.

„Hráz děláme, pane.“

„Vidím. Nač ale hráz?“

„Rybník chce tu založit její milost naše paní. Pan správce jí tak poradil. Rybník. Hráz má být na prostředku čtyři sáhy vysoká. Zachytí se všechny vody s hořejška, z jara jich bývá dost a dost, z močálů, z lesních pramenů a studánek. Zachytí se. A rybník bude hluboký, pane!“

Užasle zadíval se pan Matěj na hajného. Nechápal. Dobře — hráz postaví, vody nahoře v močálech dost, nasytí se rybník. Ale kde rybník bude? Kam až se rozlejou zachycené vody? Podíval se nahoru po vodoteči, z roztálého sněhu tekly a sbíhaly se už zkalené potůčky od strání konárovických až k protějším zvýšeným mezím. Odhadl: naházejí-li tu hráz na čtyři sáhy vysokou zatopí se Chrášťany, zmizí nizounké chalupy a z rybníka jen střecha tvrze a vysoká sýpka nad vodami se zvedat bude.

Zamrazilo jej v té chvíli, až se otřásl, ale jen zaklel potichu. Nechal robotníky, otočil se a zamračen ubíral se k domovu. Sypký písek již osušený vlažným větrem chrastil mu pod nohama, on měl však pocit, že kráčí hluboko pod hladinou zachycených vod, že naň se všech stran hrnou se kalné a zpěněné proudy, potápějí ho, dusí. A sevřela se mu prsa, že dýchat nemohl, vztek jím lomcoval, bezděky rozhodil ruce, aby vyploval z té zátopy. Marně. Cítil, že stále je u dna a vody kolem rostou a utápějí ho. Nevědomky zrychlil krok, doběhl do tvrze udýchán, ale jako by ještě necítil se v bezpečí před utopením, po spuchřelých schodech na vysokou sýpku se vyřítil. Bývávala při tvrzi hláskou, teď prázdna a bez účelu tu stála z kamene pevně zděná s úzkými střílnami. Nebylo tu již ani zbytečku obilí, poslední zrnka zapadlá do štěrbin podlahy sežraly myši. Jenom pavouci tu předli a červotoči vrtali. V rozlehlé šeré prostoře pod krovy sem i tam se prošel, proběhl z kouta do kouta stíraje hlavou visící vlákna pavučin. Z hluboka oddychoval, upokojil se — až sem nevystoupí zpěněné vody.

„Hlupák jsi, Matěji!“ pravil, zahromoval. „Hlupák a zbabělec, mohl by říci, kdo tě nezná. Hle, jako krysa před potopou na půdu vyleze a ještě ani paty neomočil. Však i studené koupeli zvykneš! Uvidíme, kam až vody vystoupí!“ A dupaje po spuchřelé podlaze, že červotočina zvedala se celým oblakem prachu, přesvědčil se při tom, že nikde tu není ani obilního zrnka k jarní setbě, všechno se za zimu strávilo, rozdalo se hladovým. Nebude, čím osít. Ať! pohodil hlavou.

„Uvidíme, kam až vody vystoupí!“ Zasmál se a uklidněn sešel dolů po skřípajících schodech, na dvůr. Racek odněkud se přihnal, cosi vyprávěl rozkládaje rukama pánovi. Neviděl ho, neslyšel. V síni se mihla Anežka, černým šátkem měla hlavu ovázanou, bledá, uplakaná. K obědu ho zvala. Vyvalil oči na ni. „Oběd? co povídáš? nemám hladu!“

Zavřel se do svého pokoje, klíčem se zavřel, padl na postel oblečen, hlavu zaryl do podušky. Nechtěl slyšet klepání na dvéře ani hlas Anežčin, ani Rackův. Nehybně ležel a zdálo se mu, že o něčem musí se rozhodnout, jasně a určitě o něčem — co bude, co se stane. Ale nevěděl, co bude, co se stane. Chvílemi upadl v polospánek, v mlhavé zasnění A vždycky viděl jízdu, kyrysníky, své kyrysníky, sirný dým a oheň výstřelů, prach zvednutý tryskem koní, blýskot palašů — všechno v nějaké krvavé mlze, a probouzel se pronikavým zaskřípnutím ocele na kosti. Zvedl hlavu. — Už byla noc kolem a jen staré hodiny odbíjely v černém tichu.

A také noc už dávno přešla, už byl jasný den. Několikrát ostychavě klepala Anežka na dveře, několikrát na ně zabušil Racek. Pán se neozval. Neslyšel — ještě nepromyslil onu záhadu, co se stane? co bude? A nedomyslil už.

Najednou vstal, s lože vyskočil, do kořán okno otevřel, k polednímu bylo už, teplé sluneční paprsky rozhřívaly v příkopech poslední zbytky sněhu, na ořeší pod oknem žloutly se jehnědy, vlažný dech jara vál od jihu. I trávník vyrážel svěže zelený mezi uschlými loňskými stébly a setlelým listím.

Zarudlé oči promnul si pan Matěj pořád ještě jako v polospánku. Sluneční paprsky

jej oslňovaly, neviděl, jako by těžký sen mu dosud ležel na očích. Zahvizdl po zvyku na psy, přiběhli k oknu, skákali skučíce vesele na římsu okenní. Podruhé zahvizdl.

Porozuměl tomu zahvizdnutí starý Racek, na druhém konci dvora až je zaslechl, za okamžik stál již na prahu pánova pokoje střízlivý dnes a trochu užaslý. Naježené vousy pod nosem chvěly se mu jakýmsi nepříjemným pocitem — zamrazilo jej až pod kůži. Neboť cosi mu připamatovalo dávné časy na turecké hranici; dokud byl pan Matěj opravdu ještě Suchým Čertem. Nu, — nu, tehdy bylo často proč se třást, když zaskřípal zuby. Tady na Chrášťanech od podzimu změnil se nějak, zapomněl zuby skřípat, pod bradu pěstí bít, vousy trhat starému Rackovi ve vzteku. Ale těžko čerta zažehnávati, najednou se objeví!

A viděl ho teď Racek v pánových zapadlých očích. Svítily příšerně z hloubky. Zatajil až dech, plaše podíval se po svém otřelém špinavém kabátu s natrženými knoflíky. Zle bude, brachu, pomyslil si.

Ale pán neviděl, rukou mávl, ostře povelel: „Jdi, hned! okamžitě! do chalup dojdi. Zavolej sem Podlipného, Marka, Pivokoňského i Berku, všeho ať nechají a přijdou. Všichni pohromadě. Promluviti s nimi chci."

Racek už běžel, ale na prahu se zastavil. „Rubešku také mám zavolat?" zeptal se.

„Co s babou modlářkou? mužské mi sem přiveď, kacíře, zbůjníky, ancikristy!"

(Pokračování.)

LITERATURA.

J. S. Machar: *„Barbaři."* — *„Pohanské plameny."* — *„Apoštolové."* Cyklu „Svědomím věků" sv. III.—V. Vyšlo v Praze 1911, nákladem F. Šimáčkovým, stran 285, 224, 260 za K 3·60, 3·—, 3·40. —

O Macharových básnických knihách posledních let a v první řadě právě o „Svědomí věků"*) napsáno bylo množství úsudků velmi různorodého, zrovna protichůdného nazírání a nanejvýš diametrálních výslednic. Záleží tu ovšem na hledisku i na zorném úhlu, pod jakým pozorujeme, nehledíc ovšem k důležitým a vždycky rozhodujícím disposicím čistě subjektivním. Kdybych měl hodnotiti Macharovu poesii po stránce formálního vypracování, po stránce zevních básnických příkras a pečlivého, uvědomělého vedení epického, neuspokojila by mne, poněvadž subjektivně tíhnu k těmto zálibám a v Macharových knihách jich není. Jeho veršovaná epika je formálně šedivá, skoro bych řekl: *schválně oddekorovaná*, sem tam zabíhající v oblasti suché prosy. Machar nikdy nepřihlížel k pružnému, elegantně nešenému verši, neradoval se z hudby rýmů a skotačivého křepčení rythmického. Sám psal nedávno o tom, jak se mu (zas ovšem subjektivně) protiví každé násilí na větě, která mu hotová tryská z duše, a jak ji rád podává v původní, nijak nefalšované formě. Celkem neřekl tím ovšem víc, než že papíru svěřuje své nitro v jeho nejpodstatnějším a ničím neměněném uformování, což je ovšem kardinální podmínkou *každého* pravého básníka, ať už mu z duše tryská myšlenka ve formě prosté či v jiskřivém hávu vyšňořeném elegantně a zdobně. Machar sám klade tím hlavní důraz na propagovanou *myšlenku*, a hlavně s té stránky dlužno tedy na jeho práci pohlížeti i kriticky.

V tomto smyslu je básníkova práce úctyhodná. Celá stavba jeho cyklu Svědomím věků, upomínající na Hugovu Legendu věků, je budována se vzácnou důsledností a jistotou, pevně a organicky. V záři hellenského slunce a v Jedu z Judey přibrousil svůj kritický nožík oběma antických středisek dalekých kultur, v Barbarech pokusil se nahlédnouti do svědomí válečnického a panovačného středověku, Pohanské plameny obsáhly svět renaissance a Apoštolové, kniha našeho cítění nejbližší, procházejí dějinami české reformace a protireformace. Těžkým, lapidárním krokem kráčí tu vedle nás historie, zpodobená postavami význačných vládců, vojevůdců, usurpatorů a záškodníků, mohutných zjevů kulturních, náboženských zákonodárců a šílenců a histrionů. Machara zajímá každý zjev, jenž vtlačil znatelně svou nohu do historické půdy, a každá povaha, každý pablesk jejich ducha a práce, jenž pomáhal rozžehovati daleko viditelná světla, prověšen je tu s básníkova stanoviska. Je snad toto stanovisko začasté v rozporu s historií, jsouc diktováno nejvlastnějšími básníkovými názory a hledisky, snad někde i fantasie tu účinně napomáhá skutečnosti, aby výslednice zamýšleného dojmu byla co nejdřívější. Tedy ne historik, ale jeho básnický vykladač se nám představuje ve Svědomí věků, vykladač ironik a neúprosný soudce mravní korrupce anebo morálního indifferen-

*) Prvním svazkem byla, jak známo, kniha V záři hellenského slunce, druhým Jed z Judey.

tismu. V Barbarech sviští básníkovy důtky nejpronikavěji, neboť víc než kde jinde naskytla se mu zde příležitost poukázati na zdivočilou zvrácenost humanity. V Pohanských plamenech dominuje celkem umění a jeho výrazní představitelé ve svém poměru k okolí, k vládcům a sami k sobě. Určujícím prvkem Apoštolů je za to víc idea náboženství a národnosti, řešená i nazíraná ovšem se stanoviska pokroku a civilisace. Machar nerad šetří těch, na jejichž hlavy dopadla vážka zodpovědnosti za to či ono neštěstí, a tak i zde setkáváme se s břitkou, neúprosně ironisující a drtící notou mužného hněvu a rázné odvety, vracející se zejména do smutných dob pobělohorské pohromy a připisované na účet klamných hlasatelů a lžiproroků čistého Kristova náboženství.

Macharova básnická síla leží v bezprostřednosti a žhavém dechu z nitra chrlených myšlenek. Jeho vidiny črtány jsou prudce a živelně, jednoduchými, zrovna přimitivně vedenými tahy, ale suggestivní jejich síla je neodolatelná. Básník zná umění evokace a plastického nárysu, pro nějž umí vyhledávati jen nejpodstatnější linie, docela stranou ponechávaje všecko podřadné a zatěžující. Vrchlický napsal kdysi o Maupassantovi, že víc než kdo jiný pochopil umění „vyloupnouti jádro ze slupky“ — a tento přiléhavý obraz lze applikovati i na Machara. Jeho básně jsou podmaňující improvisace, často nedopracované, jen napovídající a nabádavé, ale jejich struktura nikdy nepřipouští mlhavosti nebo poloztlumených tonů. Básník i myšlenku svou nebo náladu jenom naznačí, tu si jemně zaironisuje, tu lehce podtrhne námět — ale vše má svou vnitřní vědomou uzákoněnost, řekl bych: jistou rafinovanost, která vede čtenáře jistě a neodolatelně k zamýšlenému cíli. Své hrdiny překvapuje básník často v nejintimnějších chvilkách, kdy sní a v úkrytu přemýšlejí o svých zámyslech, kdy píši tajný dopis, kdy spřádají svoje nejtajnější disposice. Bystrý a hluboký psycholog, oživí Machar své vzdálené předlohy světlem života a zaleje jejich žíly krví. A tak to nejsou jen ke chvilkovému životu vyvolaní stínové, historické figuriny a mátožné postavy dějin, nýbrž prudce oživlí hrdinové, kteří již proto musejí uchvátiti, že ve svých žhoucích zracích přinášejí živé odlesky minulosti se všemi jejími ctnostmi i hříchy, a že jejich srdce, oživlá pro přítomnost, stávají se sama sobě buď glorifikací anebo obžalobou.

Frant. Sekanina.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

R. Muther, *„Dějiny malířství“*. Přeložil Fr. Ad. Šubert. Svazek III. Nakl. F. Šimáček. V Praze 1911. Tímto svazkem, obsahujícím historii malby 18. a 19. století ukončeno celé dílo, jehož vydáním dostalo se naší literatuře nejlepší toho času německé dějepravy svého druhu. Po předcházejícím zde souhrnném ocenění celého spisu u příležitosti ukončení prvého svazku a po recensi druhého lze se dnes obmeziti na úvahu o třetím. I z toho svítí a hřejí všecky přednosti autorovy, jeho vzácné ovládání látky a správné vyvozování veškeré evoluce malby z povšechných proměn kulturně-historických, jichž — aspoň do nedávna — byla malba vždy věrným zrcadlem. Také seskupení různých fází a způsobů výtvarnictví kolem jednotlivých vůdčích geniů neb talentů vystupuje zřetelně i ze širokého proudu líčení v III. díle. Ovšem čím dále do přítomnosti, tím patrněji, ač přirozeně hlásí se tu a tam ozvěny ruchu, do něhož byl Muther sám stržen a jehož vír ho tu a tam zvláště unášel. (Na doklad na př. panegyrické až oceňování Leibla, Trübnera i Liebermanna.) Časová jako prostorová vzdálenost uklidňuje a vyrovnává, čehož důkazem jsou I. a II. svazek, jakož i prvé partie třetího; za to v přítomnosti na konci III. dílu dere se Mutherovi všecko přímo zažité a blízké do popředí, nabývajíc významu a důležitosti. Lidé i věci, přirozeně ovšem najmě německé. Vděčně však objasněn i kvitován primát Francie v moderní malbě; také ostatní velcí národové Západu došli spravedlivého ocenění, ač na př. dnešní Italii a Španělsko sluší klasifikovati aspoň o stupeň výše nežli se v knize děje. Za to vyjde na prázdno každý, kdo by v Mutherovi hledal poučení o malbě Slovanů. Ač nevynecháni ani Dánové, ba ani Finové, odbyto všecko ruské umění na půlpáté stránce, ba odečteme-li obrázky, dokonce jenom na dvou. Překladatel právem vytkl tuto neúplnosť, která sesílena tím, že o polské a české malbě není v knize špetu*), ač se aspoň vyrovná současné dánské a čudské. Nedostatek ten ovšem nepomine, dokud budeme odkázáni na překlady dějin umění z cizích jazyků, obzvláště však z němčiny. I Poláci, kteří počali ve Lvově právě s vydáváním novějšího anglického standard worku o historii malby od Haldana Macfalla (v 8 dílech in 4° s tisíci černých illustrací a s 300 barevných příloh) překladem J. Kasprowicze a J. Ruffera, jsou nuceni, doplniti tento spis dvěma svazky o polském malířství z péra Dra. Z. Batowského a Dra. W. Podlachy. Také nakladatelství Šimáčkovo pomýšlí na obdobné doplnění Dějin Mutherových, k nimž by slušel ovšem nejlépe jen svazek, založený na stejné pronikavé, srovnávací a kritické znalosti celé látky, a prostý běžné slovanské naivity v pojímání uměleckých provenienci, vztahů a hodnot.

*) Ke kapitole „Německo“ přivtěleno sice i „Rakousko“; ale docela správně míněna tím pouze Vídeň s okolím čili Dolní Rakousy.

Pokud běží o malířské umění Západu, poslouží nám však Muther ovšem jako málokterý jiný autor německý; obzvláště v jadrném, přiléhavém, zvláštnost a temperamentnost Mutherovy mluvy rovnocenně vystihujícím překladu Šubertově, v němž uloženo mnoho perné, záslužné práce. *J. L.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Tragická zvěst z moravských Divák u Hustopeče, která v pondělí oznámila, že v sobotu večer vykrvácel tam z podřezaných žil **Vilém Mrštík**, jeden z našich nejsvéráznějších spisovatelů, vzrušila českou veřejnost a uvedla v bolestný úžas nebožtíkovy přátele, kteří před krátkým časem při jeho poslední návštěvě Prahy měli příležitost podiviti se jeho ohnivému temperamentu. Vražedná zbraň přeťala rázem všecky naděje, jež kladlo české písemnictví v další práci muže, ani ne ještě padesátiletého, plného plánů a iniciativních myšlenek, tvůrčích schopností a lačné životní touhy. Nebylo positivním výsledkem jeho práce pouze to, co nám uložil ve své belletrii, tak jaře zabarvené a omlazující: veliký význam jeho nabadavé a prudce útočící individuality leží i v jeho nadšené činnosti propagační, jíž se uvedl do literatury již koncem osmdesátých let a která u nás napomáhala vítězství ruského realistického románu a francouzského naturalismu Zolova. Muž skrz na skrz pokrokový, žhavě cítící a impulsivní, theoreticky a prakticky bojoval u nás za nové dráhy v románě, seznamoval nás s propagačními výsledky ruského kritika Bělinského, psal nadšené stati o Pisemském, Garšinovi a Dostojevském, překládal Tolstého a jiné mistry, ujímaje se všude i jiných zdravých myšlenek a cílů českého kulturního života. Dodnes je v živé paměti význammý Mrštíkův protest proti assanačnímu vandalství, ohrožujícímu starobylý ráz Prahy, útočně adressovaný všem zodpovědným činitelům v jeho *Bestii triumfans.* Byl z prvních také, kdož v kritice, polemice a propagačních statích reklamovali právo zdravého, volného, individuálního rozvoje uměleckého. Nejpopulárnější byl Vilém Mrštík, ovšem jako belletrista, a to již takřka od první své knihy *Stínů*, již vydal roku 1893, a v níž upozornil na svůj pronikavý talent básníkaimpressionisty. úžasně zachycujícího barvy i světla, zvuky i tóny nádherně rozjásané přírody, jež srůstá s člověkem v jeho nejintimnějších okamžicích života. Ve studentském románě *Santa Lucia*, v němž se stejnou pronikavostí nakreslil pozvolna ubíjenou duši nadšeného slabocha, jako zachytil nádhernou visi královské Prahy v záplavě barevného jejího majestátu, ukázal nejlépe, jak právě ruský i francouzský realismus u něho samotna zapustil mocné kořeny. Jeho *Pohádka máje* (1897) je jedinou básnickou glorifikací mládí a lásky, a všecky jeho knihy ostatní, ať samostatně pracované, ať vydané ve spolupracovnictví s bratrem Aloisem (*Babetta, Verunka a jiné povídky, Bavlnkovy ženy*), mohou jen potvrditi nesmírný talent Mrštíkův jako malíře krajiny, malíře interieurů a malíře lidských niter. I jeho cestopisně zbarvené skizzy a jeho do všech směrů a zajmů zabíhající essaye a aforismy (*Kniha cest, Zlatá nit*) prozrazují velkého zbožňovatelé barev a tónů, duši jemně cítící a vnímavou, povahu nezkrotně temperamentní a ohnivou. Francouzskému naturalismu odpovídá i Mrštíkův dramatický debut: odvážně analysující drama ženské nevěry *Paní Urbanová* (1889), a v nejednom místě i populární *Maryša* (1894), společná práce obou bratří, malebně zasazená se vší svojí kontrastující tragikou do ohnivého, usměvavě barvitého prostředí moravské Slovače. Slovač, její prosté dědinky, junácký temperament jejích lidí, její písně a její barvy byly niternou láskou Mrštíkovou, který pro ni opustil Prahu, ač jeho výbojné povaze a jeho poslání vyhovovala nejplněji. Dnes pojala i jeho mrtvé tělo, tak náhle a nečekaně pokleslé do jejích černých hrud. Z příčin dosud nevysvětlených dobrovolně odešel se světa muž, který nám byl tak drahý vší svou mladicky rozkochanou povahou a celou svou poctivou srdečností. Až do poslední chvíle čilý — od roku 1908 byl hlavním redaktorem Moravsko-slezské revue a šťastným organisátorem moravského literárního života — odešel náhle, bez loučení, snad s tajemstvím ve své nestárnoucí duši. Jeho památka však v českém písemnictví nezahyne.*) *S.*

* Slovenský tisk oslavil pamět stých narozenin **Sama Chalupky**, nar. 27. února r. 1812 v Horní Lehotě a zemřelého r. 1883. Působil k národnímu uvědomění lidu hlásanými slovy, skutky i tiskem, vydávaje spisy poučné i jako evangelický kazatel náboženské, vynasnažuje se povznésti Slovensko a lid mravně i hmotně. Jako literátu byla cílem jeho tvorby ballada (Starý vězeň, Turčin Paničan atd.). Sebrané jeho spisy vyšly r. 1868 v Báňské Bystřici. Jest známo, že Boženě Němcové byl znamenitým pomocníkem u sbírání lidového materiálu na Slovensku. V „Dějinách literatury slovenské" od prof. Jar. Vlčka zaujímá mezi buditeli slovenského lidu místo velmi významné.**) *O.*

* Petrohradská Akademie vyslala do Paříže A. A. Fomina, aby projednal s P. N. Turgeněvem vydání rodinného archivu z příčiny za-

*) Krátce před smrtí svou zadal prý Národnímu divadlu drama **Anežka**. Pozn. red.

**) Následkem nedostatku místa v předešlém čísle opožděno. Pozn. red.

řízení musea Turgeněvých v Petrohradě. Mezi rukopisy, které Fomin přivezl, jsou diplomatické dokumenty z cizozemských archivů, týkající se otázky polské, dopisy A. N. Turgeněva s A. Humboldtem, s Žukovským, Čaadajevem, s knížaty Šachovským a Trubeckým, neznámé denníky N. J. Turgeněva, takže vše to representuje bohatou kořist pro kulturní a literární historii ruskou.*)

K. V. H.

* Známý slovenský básník Pavel Országh, píšící pod pseud. „Hviezdoslav", byl v těchto dnech jmenován čestným členem „Slovanského dobročinného spolku" v Sofii za zásluhy o krásné písemnictví na Slovensku. Spolu byl jmenován dopisujícím členem maďarského spolku literátů „Kistafaludy-Tarsaság", těšícího se úcty u Maďarů jako Akademie. Uznání odtud dostalo se Hviezdoslavovi hlavně za překlady Aranyho a Petőfiho a za klassický překlad Madachovy „Tragedie člověka" do slovenčiny.*) O

„Le Journal" přinesl nedávno zprávu, že abbé Josef Bonnet nalezl v Petrohradě svazek neznámých rukopisů Racinových; svazeček má dlouhý titul: „Senctences, Preceptes, Penses, Sentimens et Reflections moralles Chrestiennes, phisiques et metaphisiques". V „Revue des Revues" vybrán některý zajímavý obsah. Uvádí se tam v rukopise, že má se každý střežiti zaměňovati výrazy: „simplicité avec la sottise". (Prostota a hloupost). „Hloupost," praví Racine, „zdá se mi vždy býti protivná, v kterékoli formě se představuje. Je tvrdošíjná, nevhodná, surová, formalistní atd. a velmi dbalá zachovati si své právo. Má obdiv jen pro jmění a podniky a věci vyšších hodnot jsou jí bublinou. Hlouposti protiví se duch tak, jako duchu protiví se hloupost. Prostota se objevuje jako sladká a tichá, přizpůsobující se, podvolující se a učenlivá, přímá, spravedlivá atd. Má obdiv pro dobré vlastnosti, kterých nemá sama, a přičiňuje se o to, čeho může dosíci. Kdyby byla s to, působila by k tomu, aby každý byl šťasten. Prostota nemá v sobě nic povzneseného, ale shledávám, že má přece jen ducha v sobě. Dobrý smysl pro něco míti není, než míti pro to ducha, a čemu říkáme správné posouzení, jest vlastně jen znáti to, po čem se vyptáváme." Rukopis se nalézá nyní v Paříži a poukazuje se k neobvyklému jeho pravopisu.*) *K. V. H.*

* V srbském Bělehradě konala se zvláštní, slavnostní valná hromada „Spolku srbských spisovatelů, mezi nimiž 51 bylo jména dosti zvučného. Valné hromadě byl přítomen srbský ministr osvěty Jovanovič. Projednávalo se sblížení srbských a chorvátských literátů a bylo členům spolku doporučeno, aby působili také v tisku chorvatském a přijímali součinnost chorvatských spisovatelů v tisku srbském a uloženo všem, aby každý stal se průkopníkem příští kulturní jednoty srbo-chorvatské. Čestnými členy byli zvoleni: bulharský spis. Ivan Vazov, slovinský A. Aškerc a chorvatský Ljub. Babič Gjalsky.*) *O.*

* Na usedlosti Lancken Walkenitze v Günthersdorfu byla právě objevena knihovna proslulého cestovatele Viléma z Humboldtu, jenž, jak známo, v cestopisné líčni své zařadil Prahu k nejkrásnějším městům Evropy. Knihovnu původně odkázal svému synovi Hermannovi. Současně nalezeno i dílo, již za ztracené pokládané, k tisku zcela připravené, o baskické cestě jím podniknuté r. 1801. Berlínská Akademie vydá toto dílo jako doplněk sebraných spisů Humboldtových.*) *O.*

* Camille Flammarion, věhlasný franc. astronom a spisovatel, nar. 25. února roku 1842, slavil 70. narozeniny a spolu oslavena jeho 50letá činnost literární a 25letí jím založeného spolku franc. astronomů. Četná řada jeho prací literárních, vědeckých a vědecko-popularisačních byla přeložena téměř do všech jazyků vzdělaných národů. Také v českém překladě vyšly jeho četné práce a jsou známy čtenářstvu, zvláště jeho vědecké romány jako: „Konec světa", „Stella", Urania„", „Lumen" a j. Jako theista Flammarion hájí ideu božství v přírodě („Bůh v přírodě"), potom nesmrtelnost duše a svobodu vůle lidské. Zhusta převládá v jeho dílech básník nad učence a v posledních, kdy jeho duch zalétal do oblastí spiritismu, objevovala se jeho náklonnost k mysticismu. Francouzská Akademie vyznamenala některé jeho práce a společnosti učenců a literátů dne 25. února t. r. složily hold jeho záslužné činnosti v slavnostním sále Akademie, kde Flammarion byl pozdraven vřele H. Poincarrém, schůzi předsedajícím. *K. V.*].

Nemodlí se a nedrží na sebe. „Za ouřadu purkmistra Pana Jana Malkovského 31. Oktobris 1692 Václav Malkovský předvolán, že v den sváteční mši svatou nikdá neslyší a za druhé, že v obojku nechodí. Má šatlavou trestán bejti a pokutu dáti." —

Z archivu horažďovického

*) Následkem nedostatku místa v předešlém čísle opozděno. Pozn. red.

V Praze, dne 8. března 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

A Racek běžel jak jen dlouhé nohy zvyklé sedlu stačily, přes kalužiny skákal, přes příkopy. Vpadl k Podlipnému, vyřizoval: „Hned na tvrz! hned! okamžitě! povídal pan gospodin! Zle bude myslím, je rozčepejřen jako kohout. Suchý čert se probudil!" neopomenul dodat.

„Co se stalo, pro Boha živého?" ruce spráskla Podlipná.

„Nic nevím, ale bude zle! probudil se Suchý čert!" Hlavou potřásal, vousy naježil a běžel dále k Markovi, k Pivokoňskému, k Berkovi.

Za chvíli sešli se chalupníci v panském dvoře, v síni přešlapovali všichni zamlklí, znepokojeni. Pivokoňský se třásl zimnicí, jenom starý Marek vzpřímen díval se jasnýma očima kolem a domlouval sousedům: „Proč se bojíte, lidé malé víry? V Pánaboha doufejte, neopustí služebníků svých. A co by nás mohlo stihnout? hřešili jsme něčím? Proč se třeseš, Pivokoňský?"

„A to já jen tak, Marku!" zajektal Pivokoňský, „prsa bolí!" rozkašlal se rukou zakrývaje ústa, aby nebylo slyšet hvízdavého kašle.

V tom se dveře rozletěly, Racek je otevřel. Stál za prahem jako dráb nachmuřen, strnule vzpřímen až lebkou zčernalého trámu ve stropě se dotýkal. S vysoka z pod sivého obočí jedním okem zlověstně měřil chalupníky, jak dveřmi kolem něho mlčky se plížili, čepice v rukou. V pustém čeledníku bylo sychravo. Pivokoňský kašlem se dusil, Berka i Podlipný, třeba si nebyli vědomi žádného provinění, počali se také zimnicí otřásat, zuby drkotat.

Z pokoje vyšel pán — měl bičík jízdecký v pravici. Nepromluvil. Chalupníci jenom hlavy sklonili. Berka chtěl cosi poníženě na pozdrav říci, ale hlas mu v hrdle uvázl. Všichni viděli: zle je! probudil se v pánovi patrně Suchý čert! na očích mu to poznali. Nikdy ještě nebyl takový jako dnes, nikdy ještě neslyšeli zaskřípění zubů, při němž husí kůže po těle vyvstává. Jen Marek sám klidně stál a usmíval se. Pán přešel čeledníkem po vyšlapané cihlové podlaze. Kopl psa Ogara, který nepozorovaně s lidmi přes práh se vplížil. Bičíkem švihl. Jakoby po zádech žhavým železem přejel! pomyslil si bázlivě Pivokoňský a nohy pod ním klesaly.

Pak stanul před nimi, před svými čtyřmi poddanými, vysoký, suchý a kostnatý. Neodvážili se k němu pohlédnout, jen Markovy vybledlé modré oči setkaly se s temným pohledem jeho — na okamžik pouhý, pán díval se už jinam, na ponížené hlavy ostatních.

„Pěkné zprávy jsem slyšel!" promluvil chraptivým hlasem, ale čím dále hlasitěji se rozkřikoval, až v pustých koutech ozvěnou dunělo a třásl se hrůzou Berka i Podlipný i Pivokoňský. „Pěkné! Kacíři jste, bludaři, neznabozi, fráter Alojsius na vás žaloval. Potají se slézáte v Bělušicích s jinými ancikristy, a tady u Marka taky — všechno vím! Mluv ty, starý, je to pravda? zapři, můžeš-li!"

„K modlitbě boží někdy se shromažďujeme, nic zlého nečiníme, pane!" mírně beze strachu odpověděl Marek. Teď pánův pohled spočinul na něm, zlý a vzteklý — jistě takové oči má ďábel sám.

„Modlíte se?" — „Modlíme!"

„Modlíte!" smál se pán hrozivě. „A jak se modlíte?"

„K Pánubohu jedinému se modlíme takto: Buď vůle tvá na nebi jako na zemi, posvěť se jméno tvé, přijď království tvé, chléb náš vezdejší dej nám dnes —" Ne

slova, ale starcův klidný a mírný pohled, který zdál se vyzývavým, rozzteklil Suchého Čerta. Zvedl bičík a šlehl starce přes hrdlo.

„A jak teď se modlíš, co?“

Ani brvou nehnul Marek. — „A odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme naším vinníkům. Amen!“ domodlil se.

Ruka, kterou zvedl k nové ráně, pánovi klesla. Zaskřípal zuby, odhodil bič a rozechvěn přešel několikrát k oknu, od okna k nejzazšímu koutu, aby se uklidnil. A zase Ogara kopl. „Ven jdi, pse! pryč! A vy také! vy — !“ rozkřikl se na chalupníky. „Pryč! vidět vás nechci!“ Berka, Podlipný, Pivokoňský tlačili se ke dveřím zděšeni. Marek pokojně stál s hlavou vztyčenou. „A ty, starochu — jakže je to? Odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům? Opravdu je to tak? Vidíš, na tahle slova v otčenáši nikdy jsem si nemohl vzpomenout, když jsem se chtěl modlit tady na Chrášťanech. Odpustit tomu, kdo mi křivdí? ne, nedovedu toho. Biješ-li mne, biju já tebe a neodpustím! Udeřil jsem tě, a ty mlčíš, usmíváš se —“

„Vůle boží!“ pravil tiše Marek. „Je psáno, bez vůle Boží ani vlásek s hlavy nespadne. Bil jsi mne — patrně vůle boží to byla.“

„Vůle boží! ne vůle boží, ale moje vůle! můj rozmar, moje svévole!“ rozkřikl se pán. „A na Pánaboha to strkáš! Chtěl bych tě sešlehat znova — (bičík přelomený však ležel již v koutě) — všechny vás, otroky! a ne sešlehat! kůži vám sedřít, přes hlavu stáhnout, abyste pochopili, že to není vůle boží, ale panské právo. A vy — koži byste si nechali stáhnout a modlili byste se: „odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům.“ Příšerně smál se Suchý Čert, tmavé oči jeho rozjiskřily se. „Jaká to vůle boží, která káže, abyste v bídě a hladem hynuli, když na panských dvorech a zámcích panstvo v přebytku hýří, statky shrabuje, z potu poddaných tyje? To že je vůle boží?“

„Jistě vůle boží!“ opakoval Marek tiše ale s jakousi vzdorovitostí, která dráždila.

„A víš-li ty, starý, že je to rouhání, co povídáš? Může-li tak Pánbůh opravdu chtít?“

Marek přimhouřil oči, zamžikal — stávalo se mu to, když najednou zmaten byl v pevně ustáleném úsudku. „Nikdo nezná cesty Páně!“ řekl po chvilce. „Snad je toho třeba pro naše spasení — všechna ta bída lidská. Od jakživa byla.“

„Máš pravdu.“ trpce usmál se pan Matěj. „Od jakživa byla — všechna ta bída, nemoci, hlad i mor. To je vám útěchou?“

„Přejde mor, pane náš, předržíme i hlad. Doufáme v Pánaboha, že přijde rok lepší.“

„Ah! jdětež, jaká tu naděje? Sám jsi mi jednou pravil: „věčná je naše bída, syn ji dědí po otci, s každým dítětem nová bída se rodí!“ Tady u nás v chalupách jako všude pod střechami chudých lidí.“

Marek pořád ještě přimhuřoval rozumné, bledě modré oči, nechápal, kam míří pán divnou svojí řečí.

„Řekni mi ty, starče — znáš věru život, jsi dosti stár, poznal jsi bídu, lopocení v potu až do úpadu, čas od času k tomu hlad a mor či jinou nemoc a zase hlad — řekni, jak vás ubohé může těšit život? Proč nesvrhnete jednou tu svoji bídu a byť by to život stálo? Proč na životě lpíte? jakou má cenu ten život?!“

Marek potřásl šedivou hlavou, usmál se maličko — zdálo se mu, že konečně porozuměl. „Divně mluvíš, pane náš! (Zatykal pánovi bezděky.) Protože nejsi z nás. Jsi pán. Jinak rozumíš, jinak myslíš, nežli my. Zůstaneš pánem, i když tě třeba na chvíli bída navštíví — ale my v bídě jsme zrozeni, v bídě zemřeme, bídu necháme svým potomkům. A proto pravíme: vůle Boží! Dal nám život Pánbůh, snášet musíme trpělivě, co na nás poslal a pošle. Trpět a modlit se.“

Pán se rozkřikl zuřivě: „Slyš! slyš, Marku starý; není většího rouhání proti Bohu a vůli jeho, nežli co pravíš ty! Ne vůle boží, ale zpupnost lidská přivedla bídu na svět, dala pánům právo, poddaným povinnost! Zpupnost lidská! o spáse duší nesmrtelných rozhoduje! A hřích je — pravím ti — hlavu klopit a modlit se: jakož i my odpouštíme našim vinníkům! Někdo — snad ďábel sám — ta slova propašoval tajně do otčenáše! Hřích je křivdu snášet, hřích odpouštět!“ Ano, to bylo, o čem přemýšlel pan Matěj v nocích bezesných. Teď našel slova: „Kde nabyli páni svého práva? Není práva na světě, kdo řekne, že má právo, vzal to právo jiným!“

Starý Marek přimhouřil oči, jako by se náhle do světla podíval, sklopil hlavu — neměl, co říci. U dveří hrůzou krčili se druzí, Berka, Podlipný i Pivokoňský: Nikdy — ne nikdy ještě neslyšeli tak bohaprázdná slova, takové rouhání hříšné, aby je Pánbůh všechny netrestal! A sepjali ruce, až klouby v prstech jim zapraštěly.

Jakoby jim Suchý čert v myšlenkách četl, — rozsápal se, zadupal. „Ven! ven, plémě otročí! bít vás! bít! sešlehat, abyste

věděli, co je panské právo! Ven, povídám! Za Ogarem!"

Dokořán Racek otevřel dveře, splašeně vyběhli chalupníci, jen se jim hlavy třásly. I Marek mlčky odešel. A teprve daleko za tvrzí druh druhu postěžoval si: „Rozumem se pominul! jak divně mluvil náš pán! a rouhá se, Bůh nás netrestej!" Povzdechli: „Věru, že zle bude!" — „Vůle boží!" pravil Marek.

Zapomněl už pan Matěj, proč chalupníky k sobě volal. Bibli vzal, otevřel — dnes pokusil se čísti Nový zákon. O lásce k bližnímu, slova odříkání, náboženství chudých a nešťastných.

Na zahradu vyšel si s knihou, usedl na kamenné lávce pod jabloní. Den byl vlažný až do večera, pochmuřený, země voněla. Rozkvétaly už první sedmikrásy. Připlížili se oba psi, Ogar s Bělkou, lehli k nohám pánovi. Rozevřel na klíně starou knihu. Četl s čelem svraštělým, namáhavě. Snažil se porozumět tomu, co četl, Novému zákonu. Těžko pochopit. Kříž si nést a dát se na něm ukřižovat! A což: udeří-li tě na tvář, nastav mu druhou! A? Zavrtěl hlavou, četl znova zatínaje zuby.

Najednou zvedl hlavu Ogar, Bělka zavyla — vyskočili, hnali se ke vratům se zuřivým štěkotem. Pán neviděl tam nikoho — teprve po chvilce zpozoroval za plotem kohosi, jak přikrčen k zemi proti psům vztáhl ruku, hubené prsty roztahuje, jakoby vzteklá zvířata zažehnával. Kdož jiný? Šáje! Cosi mumlal, brada se mu třepetala, pod odřenou beranicí chytré oči se jiskřily. Psi jenom ohony schlípli, zuby cenili, vrčíce ustupovali. A stále přikrčen k zemi, zažehnávaje psy roztaženými prsty za nimi krok za krokem postupoval Šáje do dvora.

„Co tu chceš?" rozkřikl se pan Matěj. Už od knihy vstal, zavřel ji neuspokojen.

Žid uctivě smekl čepici, ještě za psy nějaké hebrejské zamumlání poslal a pokloniv se hluboko zaječel pisklavým hlasem: „Nožky líbám pánu velkomožnému, nožky i ručky poníženě. Nic nechce starý Šáje, cože by mohl ubohý žebrák chtít? Ani almužny neprosím — cože mi platna almužna? stříbrný grošík-li dostanu, v mé ruce promění se v bezcenné smetí. Zahubil Pánbůh spravedlivý ubohého starce, odvrátil se ode mne Hospodin. Nic nechci už na světě, nic nežádám, neboj se, pane velkomožný."

„A proč se vtíráš? co tu hledáš tedy?" mrzutě pravil pán.

„Nic — pranic více, nežli co mně ubohému jednou na podzim velmožný pán, dobroděj, poskytl v bouřlivé noci — jenom přístřeší, jenom místečko, kde bych přespal v suchém koutě, jako tehdy."

„Do stáje jdi, místa máš tam dost. Jdi, zalez a nezdržuj mne!"

Poklonil se hluboko starý Šáje, usmíval se poníženě, čepici mačkal, přešlapoval. „Milosrdný je pan rytíř, má smilování s chudým židem — ale —"

„Pravil jsem už: zalez někam, ať tě nevidím!" Pán se odvrátil.

„Ale nejdu sám tentokráte — urozený pane, i pro přítele o nocleh prosím. Hej, — Vincku!"

Za vraty ze stínu zvedla se postava jakéhosi otrhance se sukovitou holí. Měl starou čapku vojenskou a na ni kohoutí péro — nesmekl ji, jenom nedbale do týla postrčil. Šouravým krokem se plížil, usmíval se při tom okazuje bílé ostré zuby mezi plavými rozcuchanými vousy. Pálené víno z něho do dálky po větru čpělo.

„Kdo je to?" zeptal se pán a zamračil se při tom.

„Vincek, voják. Vincek, velmožný pane. Utekl od pluku. Jak by neutekl. Sto ran měl dostat, povídá, že sám neví, proč — docela nevinně. Vincek je dobrák, učiněný dobrák. Před týdnem polovičku vydržel, pak omdlel. Hodili naň mokré pytle, aby se mu rozšlehaná záda zahojila, rány mu léčili, střelným prachem zasypávali. Utekl — kdo by neutekl? sám bych utekl, Pánbůh ví!"

Voják sběh jenom hlavou kýval, očima mžoural, přívětivě zuby cenil. Říkal:

„Tak, tak! od první kompanie! Vincek Tarabula! tak, tak!"

„A ještě je tam někdo za vraty? nějaký tvůj dobrý přítel, žide?" v jízlivém rozmaru žertoval pan Matěj.

„Ještě, pane velkomožný, ještě! Uhodl pán! Bůh svědek, že uhodl! Ještě je tam kamarád!" Šáje tloukl se poníženě do prsou. „Ještě — Bůh svědek! Kam bych teď na noc kamarády vedl? v chalupě nám neotevrou a v lese je zima, noci jsou chladné. Smiluje se pan rytíř urozený, řekl jsem k sobě, hodný pán! Pojď jen dále, neboj se, Samuheli!"

Pokračování.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Karel Červinka:

BEZ DOMOVA.

Domov je směsicí trav, chalup a prohnilých říms,
holubů vzletěvší hejno, splašené z krbů kýms,
poloha rolí a luk, pšenic a zrajících žit,
domov je všecko, co lze nám do srdce uzavřít!

Ztratil jsem domov, jak psanec do cizích dálek jsem šel,
nade mnou zdvih se prach cesty, z lesů se soumrak tměl,
jiný sil, kosil a chodil nivou mou, rodnou měl ves,
kterou jsem v srdci já nosil, nosím ji ještě dnes.

Jako bych v životě matky životem jejím žil,
jako bych za jarní noci dosud se nezrodil,
přissát a živen, jak děti živeny matkou jsou:
— osud můj přišel a přerval života šňůru mou!

ROZTÁVÁNÍ.

Zasněženo, zasypáno, do vysoka zastláno,
těžké vrstvy sněhu leží
na cestě, jež k lesům běží,
metelice tančila dnes do rána a přes ráno,
a teď už je v bílých plochách dotančeno, dohráno!

Tu se zdvihla s bílé země, z úpadů a závějí
vůně, která táhla jemně
ze sněhu a polí ke mně,
prudká vůně narozená ve prořidlé aleji:
— Jak ji cítím, jak ji vdechnu, vždy se v hloubi zachvěji.

Vane, voní do mých nozder, v dech můj horký, splynulý
s bezvětřím, jež lehlo na zem
s pokojným a tichým mrazem, —
promísená vůněmi, jež moji bytost prolnuly:
vůně sněhu, s vůní tání, sasanek a bledulí — —

BALADA O SMUTNÉM UMÍRÁNÍ.

Nic se nehne, pták ni strom, v husté mlze dálka spí,
smutné jitro kalné vstalo, těžce chodí po náspi,
z otevřených dveří chléva pára splývá do mhy té,
do prostoru rozlité!

Holubi teď zdiveni dívají se v pustý sad,
letících vran krákorání z mlhy slyšíš odněkad,
kdo to kráčí hustou mlhou od lesa tak časně již,
nerozeznáš, nevidíš!

Kalné světlo do oken vylévá se v jitra šeď.
Těžký dech, zrak potrhaný, popelavě šedá pleť.
Vytřeštila oči v mlhu, ze které krok onen zní.
— Je to smrt a kráčí k ní.

LISZT.

Večer a mlhy a tesklivo,
šedivo, strašlivě šedivo,
akkordy dva jsem z kláves vzal,
večer když tmu sem vyléval.

A když tu všechnu vylil tmu,
tóny mně slily se do rythmů,
v takty se všecko vhoupalo,
pod tancem až to skřípalo.

Divokou hudbou haraše
bujného, vzteklého čardáše —!
V prudké a vášnivé veselí
ostruhy jezdců řinčely! . . .

— Milenek prsy růžové,
spocené košilky kmentové,
oči jak hluboká studnice,
se srdci hrála si vichřice.

— Ale když primas vyskočil,
houslemi ve vzduchu zatočil,
cikánská hudba ztichla v ráz,
z ozvěny jen se tanec třás.

Třásl se v šer a šedivo,
v smutného večera předivo —:
v mozek by hřebík mně zatloukl,
rozpřahal někdo kladivo.

TICHO OBLAKŮ.

Oblaka táhnou v dál a v dál,
po modrém nebi slunečném,
tak jsem se za nimi zadíval
z trávy a v klidu netečném!

Zadíval za nimi pohnutě
z mateřídoušky vonící,
bílé a tiché jich perutě
nesly se v prostor mlčící.

Daleké dálky jen šuměly
v jejich pouť klidně se řinoucí,
perutě jejich letěly
oblohou, jasem se lesknoucí.

Jako by duše byly to
se rtů v klid oblohy odváté,
když je vše na zemi odbyto,
tak se to s výše míhá té! — —

Duše ty pojí se v oblak běl,
v beránků stádo bělavé,
— jak by je pastýř odváděl,
bílé a tiché a splývavé . . .

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Na noc psal Schwert Kumpoštovi. Stručně, střízlivě a jen fakta. Nedovoloval si úsudku.

Bylo mu při tom horko. Zatušil, jak zarmoutí hodného člověka, pro brykule hysterické ženštiny. Přijal by to jen za spravedlnost, kdyby budoucnost ji za to potrestala.

Následek Schwertova dopisu byl, že adjunkt Kumpošt zažádal za prodloužení dovolené a zároveň za přeložení do Košice. Zasadil se o to patrně s důrazem, neboť stalo se mu rychle po vůli. Do Prešova už nepřijel, ani rozloučit se ne. Věci své dal speditéru zabalit a do Košice dovézti.

Kariéra Kumpoštova byla stkvělá. Ne že by uz ány byly jeho vynikající právnické vědomosti, ale z důvodu, že po svém odchodu z Prešova změnil radikálně povahu. Stal se švihákem, barvil si vlasy i vousy, líčil se, dal si vysadit umělý chrup a přes topornou svou hlavu stal se svůdcem žen, jejichž přízeň mu v postupu znamenitě pomáhala.

„Permutatio ad pejus,“ vzdychl si

Schwert, když o tom slyšel, „poloviční sebevražda morální.“

Bylo jen důsledkem změny povahy, že Kumpošt, přeložen na Moravu, stal se urputným nepřítelem národnosti československé, ke všemu hotovou vládní stvůrou. Přijat byl do vysoké byrokracie brněnské a splynul s ní docela.

V Prešově dostalo se Schwertovi nového důkazu přízně presidentovy. Uprázdnilo se místo aktuára u soudní tabule a Schwert je před jinými uchazeči dostal. I Zeidler vyšel na prázdno.

Jak velmi presidentovi, rytíři Kampfovi, na povýšení Schwertově záleželo, svěřil tomuto Bernard Hladký. Po jmenování Schwertově nekladl president sobě za obtíž obléci černý frak, cylindr a bílé rukavice a děkovati osobně gremiálním radům, kteří pro Schwerta hlasovali.

Emma Kolbova zažila zatím román, jenž po čtyřech měsících dospěl k neočekávanému zakončení.

V Prešově sloužil u soudní tabule officiál Arpad Selleny. Byl Maďar, ale z těch, kteří po udolání odboje přilezli ke kříži a službu státní přijali.

Byl právníkem beze zkoušek, osmadvacetiletý, zavalitý, snědé pleti, mdlých černých očí. Rysy jeho tváře byly bezvýrazné, ale celek měl jakousi surovou lepost, zuby svítily mu jako cikánovi.

Šeptalo se, že více než pérem slouží vládě vyzvědačstvím, špehounstvím okolních zemanů, s nimiž pil a hrál.

Selleny překvapil jednoho horkého odpoledne, jda z komisse, na lesnaté stráni Emmu Kolbovu, zabranou v četbu knihy.

Neočekávaný zjev půvabné dívky, několik láhví vína na žízeň vypitých, tichost a samota kolem, rozkvetlá a v žáru opojné vůně vydechující příroda, vše to rozohnilo krev Sellenyho až v šílenství.

Stanul jako vryt a divá touha jako opojný dým vstupovala mu do hlavy, do chřípí, rozehrála a napjala k útoku všecky svazy. Polykal vypoulenýma očima ovál tváře čtoucí dívky, laskal kulatou linii ve znoji odhalených ramen, něžnou pleť ňader ve výstřihu šatu.

Šinul se neslyšně po mechové půdě blíže. Zadržoval dech, až ho v bocích píchalo. Suchá sněť zapraskala. Emma vzhlédla. Pozdě! Už byla schvácena náručí mužskou, lačné rty přissály se jí k líci. Sevřena a poražena vykřikla slabým hlasem. Svíjela se a vymykala z objetí neznámého útočníka, jenž supěl a drkotal zuby jako divé zvíře.

O Emmu Kolbovou pokoušela se mdloba. „Jen vědomí nepozbýt,“ tanulo jí na mysli, „bylo by to hrozné!“

Intensivní bolest vzpružila její obranu, probudila ji z omamu. Otřásla se, napjala síly. S divokým, zvířecím rykem shodila muže, rvala ho za svírající ruce, povstávala.

Obadva dýchali si do tváře a bojovali očima. Jí ani nenapadlo křičeti, volati o pomoc. On slábnul, ona stavěla se pevně na nohy. Už stála, co on řítil se k zemi, počal se plaziti a líbati její nohy. Marně ho kopala do hlavy, marně se skláněla a bušila do něho pěstmi, držel ji pevně, nemohla od něho.

„Zabte mne, milostivá,“ skučel, „ale nejsem sám vinen — jste příliš krásná — jsem zvíře — vy anděl — ale příliš krásná!“

Škubla sebou mocně, bezohledně, přišlápla mu podpatkem prsty. Zasykl bolestí, ale nechal ruku pokorně pod její nohou.

Jakési ochábnutí zavládlo zjitřenou myslí Emminou. Dívala se na zhovadilce u svých nohou a v mysli zamžila se vzpomínka na Paříž — Luxembourg — kde viděla v průvodu strýcově hermu mladého, svůdného satyra — s takovým neodolatelným úsměvem — a zrovna takovými kučerami, jako tměly se jí u nohou na hlavě muže, jenž se tu válel na zemi. Jen růžky mu scházely.

Zasmála se ostře a náhle se vyprostila.

„Jste příliš krásná!“

Lapal po ní malomocně. Jen couvala, neutíkala.

S pocitem zvědavé ošklivosti dívala se na muže, pro jehož nízkost nenalézala obrazu ani pochopení.

„Jste příliš krásná! Už dávno vás zbožňuji — krásná, krásná!“

Naslouchala. Tu melodii zná. Už ji slyšela z mnohých mužských rtů. Ale takového účinku své krásy nikdy se nenadála. Jaká urážka! Ale též jaká vášeň! Vždyť toho člověka tak zaslepila, že zapomněl všech ohledů. A k tomu příležitost — věru, že skoro začínala pochopovati.

Otravný pocit únavy, jako po záchvatu migrény, rozlezl se jí po údech. Hnus, tíže v žaludku, bolest v klíně, ospalost.

„Nejsem hoden žíti — vím to — zničil jsem se — zabiju se — pro vaši krásu, zabiju se — neodpustíte-li milostivě.“

Zdvihl z prachu tvář bledou, strhanou, ve vousech měl jehličí.

Jak může i banalita za jistých okolností působiti pravdivě! podivila se Emma. Kdyby jeho věty četla, smála by se. Proč se nemůže smáti nyní?

„Zavraždím se!“ skuhralo to u její nohou.

Neodpověděla. Sestupovala po stráni k úvozu. Šlo se jí těžce, ale přemáhala se. Zachycovala se kmenů, ostny malinníku drásaly jí dlaně, ale necítila bolestí. Mlha byla na jejích myšlenkách.

Dohonil ji.

„Zde je kniha!“

Vzala ji. „Jaký to muž?“ Náhle si vzpomněla a cítila, jak palčivý stud podlévá jí líce. Obrátila se.

„Neříkejte to nikomu!“

Řekla to tiše a velitelsky

„Neřeknu!“

Znělo to z jeho úst jako zaplesání. Cítila, že darovala mu život. Jistě by se byl zabil. Jak mohl jinak?

Za chvíli seděla v kočáře s otcem. Doprovázela ho na komisi úřední a odskočila si na hodinu do lesa.

Doma si Emma bez večeře lehla. Bylo jí na nic, závratě jako ledové závany zdvíhaly se jí od žaludku. K půlnoci teprve zdřímla. A hned počaly ji divoké výjevy děsiti. Do chřípí jako by nastrkal jí někdo štětin, každým vzdechem zarývaly se hluboko do čela.

Za tmy plazily se příšery. Černý dlouhý had s kudrnami na hlavě a neodolatelným úsměvem Satyra a za ním ošklivá ještěrka, bílá, s červenýma očima a hlavou Pipky Wranowitzerovy.

„Kropenatý!“ syptěla, ukazujíc na hada a nevidouc ohromných hnědých pih na vlastním bílém těle. Had i ještěrka ovinuli se kol sebe, zadrhli, rozplynuli . . . a hra pokračovala znova.

Druhého dne zůstala Emma ležeti. Celé tělo, všechny údy ji bolely, nejvíce nohy. Nemohla se postaviti. Jako by je měla nalité krví. Frony chtěla poslati pro lékaře, Emma nedovolila.

Ležela se zavřenýma očima a chvílemi propukala v křečovité vzlyky. Když zdřímla, dostávala elektrické rány a div z postele nevypadla. Myšlenky letěly jí hlavou šíleným letem, zauzlovaly se na čele mezi očima, jako by zakusovaly se jí hloub a hloub mravenci.

„Krásná! Příliš krásná!“

Spletla si to a pak mluvila to hlasitě z omamu. Zdálo se, že si těmi slovy ulevuje.

K večeru zavolal otec lékaře. Nemák díval se na Emmu, sahal na puls, klepal na čelo, psal, trhal recepty a zase psal. Na konec předepsal brom, což i Schwert, s nímž se praeses radil, schválil, dodávaje, že brom nikdy neuškodí.

Druhého dne Emma vstala.

O příhodě v lese nikomu se nezmínila. Breptal něco v hospodách Selleny a Kaczer to roznášel, ale nikdo takovým pijanům nevěřil. Jen Schwert pojal podezření, kombinoval, domýšlel se, ale uznal za vhodno mlčeti.

Emma žila osaměle, neměla přítelkyň. Co Kumpošt z Prešova odejel, i Pipka Wranowitzerova se od ní odvrátila. Z přítelkyně stala se pomlouvačkou. Svou přepjatostí, nesnesitelnou domýšlivostí, říkala, urazila prý Kumpošta a vypudila ho z města. S takovou domýšlivou husou není prý radno se přáteliti.

Emma slyšela pomluvy, ale byla příliš hrda, aby se bránila. Sprostí lidé hledají všude jen nízké motivy, toť přirozeno.

Po dobrodružství v lese měla pak zcela jiné starosti.

Neústupně vynořoval se jí v mysli hnusný útok na stráni a ošklivost její slábnula. Přivykala a kol hnusnosti počala fantasie tkáti své klamavé, zahalující závoje. Vše surové, nízké, zapadlo a jen velká, nezkojená vášeň zůstala. A právě surovost jako by sesilovala, zpravďovala její výraz, měnila zvířecí vzkypění v rozmach mužné síly, tlumila supění ve výbuchy vzrušené touhy.

Napřed nevěřila, nyní zase měla za jisto, že člověk ten dávno ji miloval.

Dal v sázku vše, aby ji uchvátil, strhl, učinil svým majetkem, svou kořistí! Život za jediný okamžik! To je síla pravé vášně.

Sloužiti muži! Podmaněna, zdeptána! Podivný, ne nepříjemný pocit vzmáhal se v Emmě při tom pomyšlení. Býti otrokyní a královnou zároveň! Jak ten zuřivec pod jejím pohledem krotl, jak skuhral!

Srdce volalo ne! když zapuzovala od sebe jakýsi pocit libosti, jenž přiměšoval se k pocitu hanby a odporu při vzpomínce na Sellenyho.

Vstávajíc lehajíc pronásledována byla Emma vetřelými představami svíjejícího se muže, obraznost její snula své nitě kol jediné osnovy. Bájila si román lásky, divoké, na život a na smrt, potlačované a pak surově jako tlumený klam problkávající.

Kdy a kde ji asi po prvé viděl? Zda hned se zamiloval, či až později? Kdy si to sám uvědomil a počal po ní toužiti? Co se mu na ní nejvíce zalíbilo? Obličej? Vlasy? Postava? Pohyby? Jak asi bojoval proti své vášni, jak se plížíval za ní nepozorován, bloudíval za nocí pod jejími okny, myslil na ni kudy chodil, číhal na její východy. Jakou bolest asi prociťoval, když viděl,

že pro ni neexistuje, že si ho nevšímá (ale všimla si ho dobře a něco se jí na něm líbilo) a on by chtěl život za ni dáti.

Emma Kolbova nebyla chladna, ač se chladnou tvářila. Ani polovičatá. Byla, jak řekl otec, náladová a rychle a zcela se oddávající příznivým neb nemilým dojmům. A umíněná.

Kumpošta zamítla proto, že ho Wranowitzerova chtěla, připadal jí už jako pokálen, že sprostá ženština ta činila si na něho nároky. O Sellenyho ani Wranowitzerova nestála; bylo by effektní, zde ukázat svou samostatnost a originalitu.

Emma Kolbova vycházela zase. Když oči své, sklopené děsem a studem při setkání se Sellenym naučila se míti otevřeny, prohlížela si ho teprve nyní náležitě, neodvracela už hlavy, když pozdravil, a posléze oči její samy se po něm točily, vábeny silou, jíž se ráda podrobovala.

Za nedlouho vyprávěli lidé s úžasem, že Selleny slečnu Emmu Kolbovu doprovází. Číhali po nich a přesvědčili se. Officiál Kaczer pokládal za svou povinnost oznámiti vše otci Kolbovi.

Strhla se rodinná bouře. Otec Kolb postěžoval si Schwertovi, jak chybil, ponechav dceři u Kumpošta zvůli. Chtěl to nyní napraviti a zakázal Emmě všecek styk se Sellenym co nejpřísněji. Marně připomínal mu Schwert, že tím leje olej do ohně, že sám mu kdysi o dceři řekl, že dohodou udělá vše, z rozkazu však nic.

Praeses Kolb poslal dceru ihned k druhé sestře do Levoče. Měla tam zámožného obchodníka se suknem, rodilého Jihlavana.

Selleny zajížděl však za Emmou každé neděle do Levoče a když i to otec Kolb chtěl zameziti, hrozila Emma sebevraždou. Konec konců byl, že po novém roce vykonán v Prešově tichý sňatek officiála Sellenyho s Emmou Kolbovou. Selleny sliboval Emmě i Schwertovi, že bude zcela jiným člověkem, a všichni mu věřili. Zamilovalť se člověk ten do Emmy od srdce a činil jí pomyšlení, sloužil jí jako otrok.

Postavení Emmino bylo touto „messallianci“ v kruzích úřednických ne zrovna příjemné. Zejména dámy dávaly jí své opovržení při každé příležitosti na jevo. „Dcera vysokého úředníka a vezme si manipulanta, sprosťáka!“

Ale nepobyli manželé Sellenyovi dlouho v Prešově. Vlivem praesesa Kolba jmenován byl Selleny aktuárem při sirotčím úřadě v Prostějově na Moravě.

Příštího léta psali pak Buriánkovi dceři do Prešova, že paní Sellenyová povila dcerušku, slabé, nezdravé dítě. Ale žijou prý spolu dobře, nic o nich prý není slyšet.

„To nepotrvá,“ řekl Schwert ženě, „ona je vzdělanější, než její muž, a to nedělá dobrotu.“

Již po odchodu Kumpoštově poměr Schwertův k rodině Kolbově ochladl. Když pak Adolf dán byl na studia do Jihlavy, omezil se styk Schwertův s praesesem jen na tón úřední. A tak bylo pro obě strany nejlépe. Nebyly společné vzpomínky oběma příjemny.

Praeses Kolb rok po sňatku dceřině, jejž nepřestal pokládati za nepochopitelné dobrodružství výstřední Emmy — náhle zemřel. Podlehl mrtvici srdeční. Ne tedy bez důvodu nedůvěřoval svému zdraví, cítil smrt obcházeti stále kol sebe. Schwert vzpomínal na melancholické sebepozorování jeho, ohledávání různých částí těla. Vesel nebyl Kolb nikdy, jinak neublížil kuřeti. Osud, jak se podobalo, stihal zle celý rod Kolbův. Ani ne půl roku po smrti otcově zhynul i syn Adolf nešťastnou náhodou. Utonul koupaje se v Jihlavě.

Schwert zatruchlil. Vzpomínal i se ženou na dobrého chlapce i tříletá Lenka vzpomínala na druha her. Paní Schwertová tvrdila, že Adolf byl z celé rodiny Kolbovy nejrozumnější člen.

Jmění Kolbovo, dosti značné, připadlo celé rodině Sellenyho, v Prostějově.

Schwertovi vzešla dobou tou jitřenka lepšího života.

V Uhrách pociťován byl čím dále naléhavěji nedostatek právnicky vzdělaných úředníků konceptních. Aby nedostatku tomu odpomohla, odhodlala se vláda k mimořádnému opatření. Správa ministeria justice vyzvala všecky vrchní soudy v Uhrách, aby z obvodů jejich přihlásili se oni manipulační úředníci, kteří absolvovali nejméně šest gymnasijních tříd, že jim u ministeria osvěty a vyučování vymůže prominutí právnických studií a umožní jim vstup do konceptní služby úřední, podrobí-li se tito uchazeči theoretickým zkouškám soudcovského a státovědeckého odboru.

Koncept!

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXVI.

Po prázdninách r. 1876 přestěhoval jsem se z dolejšího náměstí na hořejší, ze západního pořadí do protějšího, z malého, patrového domu do hodně většího, také patrového, ale s podloubím. Stál čelem do náměstí, dlouhým bokem do uličky dělící hořejší podsíň od řady ostatních podsíní. Měl barokní fasádu s vykrojeným štítem. Nárožní jeho pilíř mohutnější ostatních vyrážel z té řady do náměstí a byl tak obsáhlý, že měl v něm místo malý ševcovský krámek. Zrovna nad tímto pilířem v patře nesl se polygonální arkýř se světlým pokojíčkem.

Starý ten dům měl v boku, v uličce opěrací pilíř, který byl nějak zvukovodný, neboť studenti z kvartýru paní Strnadové v patře nad tím pilířem, kdykoliv přišli večer, recte v noci pozdě domů a neměli klíče, zaplácali na ten pilíř a nahoře v bytě to znamení hned a jasně uslyšeli. V přízemí, na podsíni tohoto domu čísla 112. moučný krám na levo od domových dveří, nad něž do výklenku stavěli o sv. Janě Nep. polychromovanou sošku tohoto světce mezi lampičky a lipové haluze mladé ještě zeleni. Ze síně se šlo v pravo chodbou na dvorek, v levo po několika schodech s masivným zábradlím do nízkého mezzaninu, do bytu paní domácí. Okolo jejích dveří výš do patra k pěknému bytu v průčelí s tím arkýřem. Nad kamenným ostěním hlavních dveří tohoto bytu zašlý erbík silně zabílený. Vedle tohoto bytu druhý, menší, do uličky, má residence a vedle ní na chodbě, ale o několik schodů povýšené, byt o něco větší, studentský tábor.

Dům byl hodně velký, prostory však v něm nevalně. Vše v něm tak divně rozděleno a rozčleněno; stavitel by jistě řekl, že neprakticky. Mně však se to líbilo, že bylo malebné. Ten můj byt byl v domě nejmenší, ale mně připadal dost velký; obsahovalť dva pokojíky. V předním stála prostá, bílá kamna, tam jsem pracoval; v druhém, bez kamen, byla ložnice. Výhled jsem měl nevelký do uličky a také kousek do náměstí k věži u staré radnice na protější straně.

Ten starý dům, jehož spodek pocházel ze šestnáctého ne-li z patnáctého století, měl zajímavou minulost. Vypravoval jsem už o prvním knihtiskaři litomyšlském Pavlovi Meziříčském, jenž podle svého sídla u zámku na hoře Olivetské psal se také Olivetský.*) Tento Pavel koupil r. 1526 od Jana Kmentova dům na náměstí, ten, o kterém teď vypravuju.**) Zeť Pavla Olivetského, proslulý knihtiskař Alexander (někdy se psával také Plzeňský nebo Oujezdský) koupil pak tento dům od sirotků svého tchána. To je ten Alexander, český bratr, jenž r. 1547 musil z Litomyšle do vyhnanství a v Polsku, v Šamotulách vytiskl své arcidílo, bratrský kancionál Šamotulský. Do tohoto roku 1547 vytiskl také v Litomyšli ve svém domě na náměstí nejedno dílo zajímavé i památné. Tu na světlo vydány Katechismus českobratrský, kázání a jiné spisy staršího Jednoty Jana Augusty, tenkráte v Litomyšli přebývajícího, zde vyšla Karionova Kniha kronik přeložená Janem Sobkem z Kornic, v tomto domě vytištěno i proslulé dílo Brikcího z Licska „knihy městských práv“.

Alexander vrátil se z exilia do Litomyšle asi r. 1564 a zemřel tu r. 1577 bez potomkův. Obec zdědila jeho dům a „pres a jiná instrumenta všechna k impressí náležící“ a prodala vše Andrysovi též Graudenc řečenému, knihaři. Ale do roka byl tu již jiný domácí, zemanského původu, Lidl z Lidlova. Tiskařský pres tu na čas utichl. Tu v domě, ne však ve městě. Pro dějiny našeho starého domu je nutno načrtnout další osudy knihtiskárny litomyšlské. Ten knihař Graudenc, cizozemec, byl také knihtiskař. Jako nebožtík Alexander Oujezdský sloužil Jednotě bratrské, tak tento Graudenc pod ochranou pana Vratislava z Pernštejna a jeho ženy Španihelky církvi katolické. Tiskárnu měl v domě pod fortnou. Zemřel 1618. Syn jeho Adam koupil téhož roku dům řečený „Kuklík“ blízko děkanského kostela a zařídil tu knihtiskárnu. Zemřel záhy, už r. 1622 a bez mužských potomků. Tiskárnu po něm měl Jan Ryk, pak Matouš Březina, jehož vdova Dorota provdala se za Jana Arnolta Hradeckého.

Tento Jan Arnolt koupil r. 1658 dům na náměstí, někdy tiskaře Alexandra a přenesl do něho stroje tiskařské. A tak opět nastal v našem starém domě čilý ruch. Tenkráte byl v Litomyšli děkanem Tomáš

*) Kap. XI. těchto pamětí.

**) Většinu historických dat čerpal jsem z pojednání prof. Jos. Štěpánka: „Knihtiskárna litomyšlská do r. 1863.“ Program m. v. reálky v Litomyšli 1878.

Pešina z Čechorodu a ten jsa vyznamenán titulem falckraběte (comes palatinus) užil práva s hodností tou mu propůjčeného a udělil tiskaři Arnoltu Hradeckému erb s přídomkem „z Dobroslavína“, poněvadž „knihami neobyčejně čistými a úhlednými znamenitě sloužil sv. církvi katolické“. Pešina sám byv před tím nobilisován vyžádal si význačný přídomek „z Čechorodu“ v době, kdy se udělovaly samé německé praedikáty. A sám teď český udělil. To „z Dobroslavína“ mělo připomenout na českého arciknihtiskaře Daniela A. z Veleslavína.

Jan Arnolt z Dobroslavína vystěhoval se r. 1686 z Litomyšle do Prahy. Pres tiskařský zas utichl v nárožním domě na náměstí; za to se znova ozval v domě „na Kuklíku“, který si téhož r. 1686 koupil impressor Daniel Kamenický. Jeho potomci drželi tu knihtiskárnu až do r. 1775. Tohoto roku „Kuklík“ vyhořel za strašného požáru, který zničil na tři sta domů, všechny tři kostely, radnici a brány. Za toho požáru uhořel poslední Kamenický ve své knihtiskárně.

Spáleniště jeho domu koupil r. 1776 Václav Tureček „svého kumstu neb umění impressor“. V držení jeho rodu zůstala tiskárna až do r. 1836. Tiskly se tu knihy a knížky, ale i jarmareční písničky („u Turečků na kopečku roku tohoto“), přetiskovaly se tu starší lidové romány, svatební říkání (Vavákova) pro družby či tlampače; přetiskem tu vyšla i první naše naturalistická veselohra „Selské námluvy“, od častolovického faráře Frant. Raymanna r. 1819 vydaná, M. D. Rettigové „Kvítí májové“.

Od dědiců Turečkových koupil r. 1846 knihtiskárnu Fr. Berger, od něhož ji r. 1852 převzal jeho zeť Ant. Augusta. Tu vyšly „Guerinovy cesty po světě“ překladem kněze Ant. Šanty,*) tu r. 1860 Nerudova „Francesca di Rimini“, tu vycházely od r. 1860—1862 „Obrazy života“ za redakce Nerudovy a pak Jiljího Vrat. Jahna, tu r. 1862 Hálkova tragoedie „Král Rudolf“ a Spisy Boženy Němcové. Vidíte, jak v dějinách knihtiskárny litomyšlské obrážejí se dějiny našeho písemnictví. Po stkvělé době českobratrské v 16. století katolická protireformace v sedmnáctém, pak nejhorší úpadek v století osmnáctém, doba modlitbiček, snářů, hrozných písniček jarmarečních a knížek ubohých jazykem i obsahem, až do šedesátých let devatenáctého století, kdy tu na světlo vydána díla věstící novou dobu i knihy, jejichž cena a význam nepomine.

*) Z mých pamětí. I. str. 160.

A když jsem se tak rozhovořil o litomyšlské knihtiskárně, nemohu nevzpomenout muže, jenž jí sloužil po všechen svůj život. R. 1844 přibyl do Litomyšle mladý muž, vyučený knihtiskař, Jan Jeřábek, před tím korrektor Haasovy tiskárny v Praze. Otec jeho míval knihtiskárnu v Teplicích, děd jeho František Jeřábek tiskl v Praze Jana Nejedlého „Hlasatele“ a vytiskl r. 1809 Komenského „Labyrint světa a ráj srdce“.*) I praděd byl tiskařem i pradědův otec. Až do konce sedmnáctého století možná sledovati impressorskou rodinu Jeřábků, někdy velice zámožnou. Poslední tiskař z této rodiny, výše psaný Jan Jeřábek, pracoval, už když rodina schudla, v cizím závodě, v litomyšlském a to od toho r. 1844 více nežli padesát let, až do začátku století dvacátého.

Byl faktorem, správcem té tiskárny za Bergra, za Augusty, byl přítomen, když Havlíček vyjednával s tiskařem Bergrem o vydávání „Slovana“, znal se s Nerudou, Němcovou. Mám v milé paměti mírného, milého toho muže, svěžího vždy obličeje, prošedivělých, pak už bílých knírů, jenž horlivě se účastnil vlasteneckého ruchu v Litomyšli už za let šedesátých a jmenovitě zdárně účinkoval ve zpěváckém spolku. Zemřel r. 1903, poslední knihtiskař Jeřábek. Jeho syn odcizil se povolání svého rodu, ne však docela. S tiskárnou zůstal ve spojení jako spisovatel, V. K. Jeřábek.

Tak jsem, pravda, zaběhl od nového svého bydliště. Nebylo však možná pomlčet o knihtiskárně, kterou Litomyšl proslula široko daleko. Ale teď už nadobro od „Turečků na kopečku“ do starožitného domu, do něhož biskup bratrský Augusta, tenkráte muž nejlepších let, jistě často chodil na korrekturu svých spisů a polemik proti odpůrcům Jednoty a jistě také na porady a jednání se znamenitým svým impressorem, a kdež pak o dobré století později zastavoval se tuhý katolík ale Čech horoucí, Pešina z Čechorodu. Ten erbík nade dveřmi v patře připomínal (nebyl-li patricia Lidla z Lidlova) vyznamenání, jež udělil děkan comes palatinus dovednému mistru „kumstu neb umění impressorského“. Nedalo se to však přesně určiti. Na sešlém štítku kolikerým bílením znešvařeného nebylo již možná rozeznati erbovního znamení.

*) Ačkoliv vyšel s povolením samé c. k. dvorské censury, bylo pak v letech dvacátých jednoho rána Janu Nejedlému a všem knihkupcům policejním a censurním úřadem zapověděno, knihu tu oznamovat a prodávati.

XXVII.

V pravo od mého bytu o několik schodů výše zůstávala stará paní Strnadová se svými studenty, o kteréž pečovala jako máti a stále trnula, aby se jim něco nestalo, rozuměj ve škole. Snášeli jsme se dobře s paní sousedkou, nevelkou, subtilnou. Někdy mne i navštívila, a také já se několikrát stavil v jejím bytě, v němž měla několik velmi zajímavých kusů starého nábytku. Tenkrát u ní bydlil také jeden z tehdejší mé septimy, kdež jsem učil češtině, Ferdinand Tomek, veselý, vtipný student, horlivý deklamator (celý „Máj" uměl z paměti), teď spisovatel a ředitel reálky v Nové Pace. S ním bydlil také jeho mladší bratr, nyní nádražní lékař v Chocni. A přimihlo se mi, že do téže septimy také chodil nynější litomyšlský pan probošt Jan Křivohlávek.

S paní domácí, s paní Annou Wildrovou, záhy jsem se spřátelil. Navštěvoval jsem ji skoro každý den, zvláště na podzim a v zimě, obyčejně pozdě odpoledne, v čas soumraku, a slavíval jsem s ní a někdy s její společností z jejího příbuzenstva „černou hodinku". Sedali jsme v prostorném jejím pokoji, v těch místech, kdež asi za starodávna sázeli Augustovy polemiky a Brikcího knihu práv městských. Snad z těchto časů zachovala se ve starém domě památka, na kterou jsem pak náhodou uhodil v tom pokoji.

Poblíže prádelníku, na kterém stály staré hodiny, u zdi byl proutěný, řídko pletený koš na papír. V tom koši jsem zahlédl mezi papíry, jichž nebylo mnoho, něco jako knížku. A byla to, a stará, sešlá, bez desek, bez titulního listu. Nic v ní záhadného, jen samé kuchařské recepty. Její písmo však i řeč svědčily o starobylém původu, rovněž i některé recepty, na př. jak se upravují medvědí tlapy, jak bobří ocas.

Paní Wildrová o knížce nic nevěděla jakého je původu, kterak se do koše dostala, snad že, když se smejčilo, někde ji našli a sem ji hodili. Koš sám málo se tu papíry plnil, málokdy se uklízel, a tak ta knížka ležela tu snad už delší dobu. Vypůjčil jsem si ji a stará paní hned vesele, ať si ji nechám, ona že podle ní už vařit nebude. Zjistil jsem si pak dle tiskaře Severina vzadu uvedeného, že ta kuchařská knížka pochází z první polovice šestnáctého století. Že je to vzácná věc jsem věděl, ne však to, že jsem našel unikát. Zůstala u mne a strojil jsem dle ní „ryby v trojích proměnách", „huspeninu rozkošnou", „kuřata v jáhlách posutá zázvorem a skořicí" i kaši „z jarého semence s jádry ořechovými, břeskvovými a sušeným květem bezovým", strojil jsem taková a jiná ještě podivnější jídla a předkládal jsem je rytířům a pánům, vladykám, zemanům a jejich hostem ve svých novellách a povídkách, jak se kde dle století dobře hodilo.

(Pokračování.)

Fr. S. Procházka:

U JAROSLAVA VRCHLICKÉHO.

Mistru Jaroslavu Vrchlickému z kruhů pražského spisovatelstva a výtvarnictva doručen byl minulé neděle pozdravný památník v podobě foliového, krásně v bílém pergamenu vázaného alba improvisací o 54 listech, jichž bližší výčet je z denních listů znám. Pouti do Domažlic zúčastnili se Em. šl. z Lešehradu, Dr. Jos. Müldner, zeť básníkův Nevole, V. Oliva, Karel Rožek a já. Byla-li nálada naše i v novém jarním jasu a v oživeném blankytu nakynulých a pádících vod pošumavských dosti stísněná, rozjasnila se hned zprávou, že mistr od rána na nás se těší a nás očekává, takže i svůj odpolední odpočinek jen kratičko odbyl. A vskutku nalezli jsme jej čilého a jakoby omládlého v útulném jeho salonku, plném slunce a vůně hyacintů. Se zájmem, bývalý lesk v jasném zraku, sledoval jednotlivé listy alba Alšovým skvělým švališérem počínaje až do poslední stránky. Zastavoval se u známých a blízce přátelských jmen, pokyvoval, usmíval se, ba i bujný vtip vytryskl nad Šimůnkovým listem odpočívající štíhlonohé krasavice. Zasedl pak Artušův stůl, a mistr v dojemném úkolu hostitele nestačil nabízeti sladkých domažlických koláčků. Zazvonily poháry — a vzpomínka na bývalost, kdy častěji v ústraní vinárničky kypěly plamenné nektary rév a výš ještě rozmarné mistrovy glossy, citáty, ironie, poznámky, byla úplná. Ani si nevzpomněl na prožluklou týravou nohu, jedinkrát jen s vysoka prstem jí zahrozil a to ještě s vtipem. Dává si předčítat Balzaca, ale nelíbí se mu, sleduje se zájmem literární ruch, vzpomněl si na Boreckého báseň v jeho nedávno vydané knize, která opěvuje noční náladu a jitřní svítání nad Prahou po noci bujaře strávené právě s Vrchlickým. Ani nás propustiti nechtěl, když hodina ulétla a volal návrat. Avisovali jsme mu příští přátelské návštěvy, těší se nedočkavě na ně. Zdálo se nám, že jsme mistra rozptýlili z jeho trampot a zahnali nepřítele, který prý číhá za jeho zády.

Je nedočkav jara, má silnou důvěru, že „už bude chodit“ a hnul sebou, když V. Oliva nadhodil, že jeden list v albu je prázden, připraven na jeho báseň. „Ano, budu psát, už by to dost šlo, ale nesmím ještě, a — milá Hébe, nalej ještě kapku!“

Odnesli jsme si dojem jasné radosti. Jaroslav Vrchlický jest v pohostinném městě Chodska ve svém vzduchu. Je milován, ctěn, hýčkán a dobře opatrován. To jsme viděli a jsme tomu do duše rádi. Poděkovali jsme p. starostovi Ludvíkovi za šlechetný čin městské rady a celého města, jež s láskou upravila Vrchlickému na čelném místě náměstí útulný příbytek, měkký a hřavý, v jehož zasklené předsíni zelenají se a kvetou stromy jako v zahradě. Řekli jsme mu, že tento krásný a dosud ojedinělý skutek bude příkladně svítit celému národu. Dojat ubezpečoval nás, jak město a všecek lid miluje básníka, s jakou úctou pohlíží k němu a jak sdílí jeho ochuravění s vroucími však nadějemi, že bude zase lépe. Jsou dojemny skutky dobrých lidí, zvlhly nám všem zraky.

Rozloučili jsme se s mistrem v pevné naději, že zdravý kraj Psohlavců a vlastní básníkova sebedůvěra vykonají divy. Přeje toho největšímu ze žijících básníků celá vlast, jakž vyjádřil symbolicky Zikm. Winter na posledním listě alba k Šimůnkově kresbě karlštejnského strážce na vysokém hradním cimbuří pod mihotem nočních hvězd: „S nejvyššího cimbuří naší poesie po leta hlaholil hlaholem kovovým v širý kraj; viděl dále než lidé v podolí a mluvíval s hvězdami, jimž byl blíž než my ostatní. Potom se odmlčel. Nahoře ticho. Ale až pod ozubeným cimbuřím parkán hradu se zazelená, až máj rozhází svoje kytky a z pod kvetoucích stromů v parkáně zazvoní milenců hrdličí smích, pln vášně a života, a dolehne k němu nahoru, těším se, že zase zahlaholí s nejvyššího cimbuří hlahol kovový v širý kraj.“

Těšíme se všichni a národ veškerý.

LITERATURA.

Jaromír Borecký: „*Zpěvy života*“. Básně. Poetických Besed Máje řada II. č. 1. Nakladatelské družstvo „Máje“ v Praze. Str. 95 za? Bez letopočtu.

R. 1905 vydal Jar. Borecký rovněž v Poet. Besedách Máje první část „Básníkův kancionál“ básnického cyklu, jehož částí druhou jest sbírka přítomná. Toto dílo, jak dle pevných žeber konstrukce je viděti, nepovstává náhodně, ale dle určitého ideového plánu. Svítil-li „Básníkův kancionál“ jasem mladosti, hrál-li úsměvem a rozmarem, opěvoval lásku milence — vzpomeňme na nezapomenutelného „Porculánového mandarina“ — jsou „Zpěvy života“ subjektivnější, trysknouce jednak z hlubin kruté životní bolesti, jednak z pronikavých postřehů a zkušenosti mužné zralosti. První část, již básník nadepisuje „Melancholie, vytržené listy z románu zlomeného života“, je nejosobitější a nejintimnější částí knihy. Ji vyzpíval se ze své bolesti nad osudem bytosti milované, nad ložem trpitelky, který proměnil život jeho na čas ve vrak bez přístavu a záchrany. Snaží se nalézti útěchy u básníkův sourodých a u přírody, daleko od lidí, kam utéci se pozývá každého nešťastného, velebí dobrodiní slz, medituje o záhrobních poutích loukou asfodelů, dospívaje nejkrajnější hráze utrpení, za níž zeje propast a světla zhasínají. Ani filosofie, oblíbená družka jeho, nedává úkoje — tím „bujněj melancholie z ní zkvétá“. Ale osud jeho je milosrdný. Básník může zazpívati závěrečnou píseň vítězně „Když jsi se vrátila“, jež zní hymnickým vzletem a šílí závratí radostných díků. Písně tyto, prozářené skutečným zažitím psány jsou krví srdce a budou úplně a to se zdvojeným požitkem pochopeny jen těmi, kdož kdy „nad propastmi pekla v mrak dumy se klonili“ jak on.

Část druhá, nadepsaná hlavním titulem knihy, obsahuje čtrnáct básní meditativní a sociálně zbarvené lyriky, jež označuje vlastní stopy básníkovy životní pouti. Od ženy, již chápe jako Madonnu s děckem z malby Botticellovy, stoupá za sluncem, ke světlu výš, medituje v přírodě chápaje její podstatu, zdraví stromy svobodné, zdroje nejčistší radosti, vzlétaje nejvýše ve zpěvích „Nad vodopádem v Krimmlu“ a „Blouznivá noc“ krásných myšlenkami a formy broušeného křišťálu. Onomatopoetickou „Podzimní bouří“ trefně vyjadřuje sociální a ethické bolesti dneška, touhu po vzmachu nad bláto a prach, po svobodě duší, zhrdu malosti a konvenci. K této básni logicky přimykají se další sociální čísla sbírky „Oběti hor“, tragický motiv z uzavřeného území, románek lásky „Sníh“, a vzpurná „Jarní hekatomba“. Všeslovanskou myšlenku vyjadřuje mohutná hymna „Na Kremlu“ se svým hovorem zvonů. Exotická elegie o marné lásce sbírku uzavírá. Ponořiti se z prosaických a jakoby drvoštěpem rubaných slok některých básnických sbírek poslední doby v tuto knihu znamená vykoupati duši v horském potoce. *—pa—*

DIVADLO.

Činohra. „*Stavitel Solness*". Hra o třech dějstvích. Norsky napsal Henrik Ibsen. Přeložil Jaroslav Kvapil. — Na Národním Divadle po prvé dne 6. března. Režisér Jaroslav Kvapil.

Vlastní rampou, na níž odehrává se „Stavitel Solness", drama stařeckého súčtování se sebou, ne-li sebetrýzně šedesátiletého Ibsena, jest *pons cerebri*, most autorova mozku, aspoň co do vnitřní tragedie v tomto jástevním dramatě, t. j. konfliktu mezi Já-Solnessem, Stářím — Alinou a Hildou — Mládím. To jest zjevno i bez klíče k tomuto dramatickému rebusu, dodanému vídeňskou slečinkou, předmětem Ibsenova stařeckého zaujetí. V dopisech Ibsenových, psaných této dámě, odevzdaných pak obětavě literární historii hned po smrti básníkově, vyskytují prý se obměny některých vztažných míst dramatu, takže ovšem veškerým dohadům učiněna přítrž jistotou. Ibsenova autobiografická legenda ovšem nebyla tím stržena na vídeňskou úroveň, neboť tímto dramatem silné srdce básníkovo zvítězilo nad slabým srdcem člověka, ba ještě více, drama samo jest triumfem nad „involucí" „regressí" a jak zní ostatní názvy, jimiž věda zastírá počátky posledků člověka, z jehož osudu vysvobozen umělec v případech tak vzácných, jakým jest také případ Ibsenův. Aspoň co do duševní, umělecké mohutnosti. Neboť Ibsenovi podařilo se touto divadelní hrou zavěsiti věnec na hrot vysoké věže, aniž srazil vaz jako jeho Solness, stavitel stížený závratí, poněvadž vyhověl tužbě Hildině, démonisované ženské dychtivosti po „napínavém". Ibsenovi byly všechny věže v jeho umění schůdnými, i tato, na níž se po něm nikdo neodváží; dal-li se v soukromém životě vylákati na věž Vídeňačkou, to jest načisto soukromou jeho věcí. Že však i tu episodu svého života zachránil před směšností rozryvnou tragedií Solnessovou, jest zjevno právě z toho, že báseň jest od počátku až do konce výstrahou pro rozum ze Solnessovy pošetilosti. Smrt Solnessova jest ovšem krásnější než Lövbergova, Hilda ji chce neméně než Hedda Lövbergova, třeba podvědoměji.

Vinou ženskou skonali oba a že lest Hildina tak dobře se zdařila, neumírá jako Hedda, která byla vlastně oklamána. Nic tak výtečně neprozrazuje porozumění Ibsenovi v Solnessu jako nejposlednější moment našeho provedení. Něco ilustrativnějšího nad ton lehkého politování, jež vložila paní Rydlová do vzdechu zklamání: „Můj staviteli!", když Solness srazí vaz a nad poslední zamávnutí závojem, jímž vlastně způsobila katastrofu provolávajíc slávu, nelze si ani představiti.

Jak řečeno, tři hlavní postavy nitrodramatu Ibsenova teprvé promítnutím z vnitřní sceny na vnější nabyly plastiky i doplněny ostatním personálem hry na velkolepou dramatickou stavbu „bygmestra" Ibsena. Postavy reálních scen zevního dramatu, jež vystřídány halucinačními dialogy Solnessovými s Hildou i Alinou, jsou ještě episodisté dr. Herdal, lékař u Solnessů (p. Steinsberg), assistent Solnessův bývalý architekt Brovik (p. Boleška), a představitelé mládí, jehož se Solness bojí a jež podvádí intrikou, ve zbrojnici dramatických zápletek geniálně ojedinělou, syn Brovikův Ragnar, kreslič u Solnessa (p. Hurt) a Kaja Fosliova, neť Brovikova, účetní Solnessova (sl. Suchánkova). O Hildě paní Rydlové byla již řeč, měla veskrze správné pochopení pro tuto postavu, která do domácnosti Solnessovy vpadne jako dívka z ciziny, bez motivu, jedině ze svrchovanosti genia Ibsenova — aby na Solnessovi vymáhala „království", kteréž jí před deseti lety jako dítěti slíbil, když v její domovině po prvé zavěšoval věnec na věž kostelní, a kdy by málem už tenkrát byla zavinila divokým nadšením pro Solnessa jeho pád. Transposice, do jaké zanesli pí. Rydlová a pan Vojan jako Solness své dialogy, o nichž dobře víme, že ve skutečnosti jsou možny toliko beze slov a to jenom v jediné a téže duši, byla tak šťastna, že chvílemi je učinila věrojatnými jako reální výkon dvou skutečných lidí, jako podnik rafinované dívky, která za účelem svých sensací pološíleného hysterika hypnotisuje ke kousku, při němž oba vědí, že vaz srazit musí. Pan Vojan v této hře, v níž vše je sen, a která se vyvíjí také jeho zákony, vedl roli svou od zchytralce a chladně vypočítavého intrikána prvního aktu závratí stále stoupající a skutečné půdy stále zbavenější až po šílence aktu třetího, až na jeho věž pomyslů, veškeré vezdejší podstaty načisto prostých, s takovou virtuositou, že jsme poslouchali toto vážné a nadšené vyjednávání Hildino se Solnessem o stavbu zámků v povětří bez dechu a poetickém unešení. Paní Hübnerová, jako choť Solnessova Alina, byla nejreálnější ze tří hlavních postav dramatu, její hra byla zase výsledkem studia, jehož schopni jsou dramatičtí umělci opravdových tvůrčích potencí. Její Alina, tato nádoba slz, které **nikdy** netekou, tváře trhané neustálými vzlyky, ačkoli **nikdy** nezapláče, trpně resignovaná až do nemožnosti a která vykřikne jen jednou, teprve když se Solness řítí s věže dolů, někde ve světě žije, a jest její představitelce jistě dobře známa; pro nás byla dokumentem nevyrovnatelného dramatického umění Marie Hübnerové, která, kdyby ještě sto postav na sceně stvořila, ani jednou se nebude opakovati.

KMČ.

HUDBA.

Konečně — po více než ročním otálení — došlo k pražskému provedení nejrozsáhlejšího dosud díla N o v á k o v a, „*Bouře*" pro soli, sbor a orkestr na podkladu známé básně Svatopluka Čecha.

Premiera byla r. 1910 ve Filharmonické Besedě Brněnské, jíž skladba jest věnována. Báseň Čechova jest řada lyrických scén, spjatých v jednotu scenerií mořské bouře a ztroskotání lodi. Této řadě scén odpovídá v díle Novákově řada písní ať pro solisty či pro sbor, většinou stroficky komponovaných, spjatých však v malé i větší celky jednotou hudebních themat, odpovídajících nejvýznačnějším ideám básně: moře a láska. Celou skladbou pak proniká děsivý, vesměs žesťovým nástrojům přidělený motiv zkázy. Úvodem je líčení bouře s velmi suggestivním použitím hlasu lidského ve sboru bez textu, jakýsi výkřik hrůzy, zaléhající ke kapličce na břehu moře, kde děvče prosí Marii, „hvězdu mořskou", za ochranu lodi. Druhý díl, oddělený krátkou mezihrou, tvoří zpěv lodníků, neobyčejně originální vyjádřením drsného humoru, o „lodním mužíkovi", a bezprostředně připojená krásná píseň plavčíkova v koši, plná bezstarostného, až lehkomyslného humoru. Delší mezihra — obnovený nával bouře — převádí nás k střední, nejšíře rozpředené části díla. Věnována jest lásce, o níž nejprve zpívá mladík pod stěžněm v krásné písni. Zpívá však jen o jednom zjevení se lásky, o lásce tiché, oddané. Po té stane se orchestr mluvčím lásky a v neobyčejně rozsáhlé mezihře, jejíž hlavní thema odvozeno je ze slovenské písně: „Láska, Bože, láska", vyčerpává ve smělých obměnách nejrůznější formy, jež na se láska béře, od drsné mužnosti až po jásot bachanalií. Píseň o lásce tím není však skončena; nastupuje scéna v kajutě, kde otrok zachvácen jest šílenou vášní k své bezbranné velitelce, vášní, do níž se mu mísí řvaní blížící se zkázy a záblehy vzpomínek na bývalou moc.

Následuje další část, jež obsahuje jediná děj: vzbouření se lodníků proti kapitánovi, opilou jich píseň, do níž zapadá modlitba mladíkova i žen na lodi, a zkázu lodi, jíž pohltí moře ve svůj chřtán, aby se pak uklidnilo. Také rozmluva dvou pobřežních pirátů, již najdou mrtvolu mladíkovu a jsou svědky smrti děvčete, jež ho milovalo, nutno sem započísti. Závěr díla a zároveň smírné jeho vyvrcholení tvoří sborová modlitba rybářského lidu před kaplí k „hvězdě mořské". Že přes to končí skladba klidně sice, ale dissonancí, nedovedu si vysvětliti než tím, že o tom rozhodly motivy absolutně hudební.

Z tohoto absolutně hudebního stanoviska dlužno též dílo Novákovo nejvyšší měrou oceniti a přiřaditi k největším našim hudebním výtvorům. Originálním humorem vyniká zvláště píseň lodníků a vůbec illustrace „lodního mužíka"; písně plavčíka a zvláště jinocha pod stěžněm zapadají svým rázem do dřívějšího výrazu Novákova. Všechny mezihry, líčící bouři, zvláště ta, jež píseň jinochovu uvádí, jsou velkolepé a naprosto originální; proti jich více harmonickému založení jest rozsáhlá mezihra o lásce dílem oslepující polyfonie. Jen v následujících scénách, tak především v černochově (zvl. jeho exotický motiv, jenž zůstává jen prázdným citátem), ještě více pak v další scéně lodního vzbouření, klesá výše invence Novákovy, takže nenastává tu — jak by mělo rozhodně býti — stupňování uměleckého dojmu až do okamžiku zkázy. Sbor opilých lodníků na př. sám o sobě jest význačný, ale po tom všem, co bylo před tím, ať nedím jen proti prvnímu sboru těchže lodníků, jenž jej v divokosti humoru daleko předčí, nemůže přivoditi dojem gradace. Opravdovou vadu díla však vidím v jeho stylové konfusnosti. Nevím, chtěl-li či nechtěl-li autor, jak bylo při autorisovaných interpretacích díla uvedeno, komponovati nedramaticky, ve „slohu" Dvořákových „Svatebních košil". Ať je jak chce, vytvořil slohovou absurdnost. Měl raději dramatické momenty prostě vypustiti. Tím je na př. vzpoura lodníků, ale zvláště rozmluva obou pirátů, kteří n a j d o u mrtvolu známého jim mladíka a v i d í, jak vrhá se děvče do vln. Při tom mluví kontrabasem tak ploché hudební frase, jako kdyby mluvili o počasí. A orchestr při tom stále jen maluje náladu, aniž by se jen trochu víc vzrušil. Tento hovor, soudím, měl by Novák z Bouře vyškrtnout; hudba sama, líčící znenáhla se uklidňující moře a reminiscenci na mladíkovu píseň (tak jako na konci díla motiv lásky je citován), převedla by tu s a m a a nerušena textem náladu od hrůzné zkázy k modlitbě rybářů, bez tak nejprve v orchestru krásně uvedené.

Podivně s tímto náladovým „idealisováním" partií dramatických kontrastuje naivní realismus ve scéně černochově, kde, snad zase theoriemi o „národní" hudbě sveden, cituje Novák exotickou melodii. Tu hřeší i proti principu pouhé následovosti, když již dramatisování byl odmítl. Stoupající vášeň černochova, smíšená s hallucinacemi bývalé slávy a pokoření, byla by si vyžádala právě spletitější hudby a Novák byl by zajisté po mistrné polyfonii středního interludia měl vděčný cíl, podati zde to nejsmělejší. Citování černošské hudby však pravým opakem zjednodušilo hudbu tak, že se jeví na těch místech jako hříčka a ne líčeň stoupající vášně.

Pokládal jsem za nutno, obšírně promluviti o těchto věcech, poněvadž, jak se zdá, nejsou jen znakem Novákovy malé schopnosti dramatické — Mahler ji na př. též sdílel a byl přece geniální hudebník — ale spíše i důsledkem po-

divných theorií o méněcennosti poetické stránky díla vůči hudební. Poesie přece nemůže hráti jen smutnou úlohu oplodňovatelky hudby, aby byla pak absolutně hudební bezohledností ignorována. I několik deklamačních chyb pramení jen odtud. — Přes to tedy přese vše jest „Bouře" dílo geniální, třeba že slohovostí nedostihuje hudební básně „Pan", jež ovšem po ní následovala a kde program se omezil jen na nadpisy, takže hudbě ponecháno téměř zcela volné pole a plná autonomie. To je, dle mého soudu, nejvlastnější doména Novákova, a jeho vývoj čekati můžeme s radostí směrem k moderní symfonii; jen ne k moderní opeře!

Instrumentace „Bouře", ač přináší některé zajímavé momenty, vznikající spojením klavíru s orchestrem, jest slabina díla. Mnohé partie zní špatně nebo vůbec nezní; zvláštní manýra Novákova, pojiti s dechovými nástroji smyčcové, způsobuje sešedivění a zjednotvárnění barev (na př. anglický roh vždy s violou, pozouny s violami a violoncelly atd.). Že Novák musí přibírati klavír, poněvadž celé partie jeho hudby jsou neorchestrálně myšleny, jest jasno. Čtyřruční průvod (nebo dva klavíry) byl by mnohem přiléhavější než tento ohromný aparát lidí, kteří, jako při orchestrální hudbě Schumannově, často nadarmo se namáhají, poněvadž je neslyšíme. S „Panem", kterého mistr instrumentuje, bude to, tuším, ještě horší, neboť je ještě klavírnější. V tomto směru (ovšem jen v tomto jediném) stojí Suk vysoko nad Novákem.

Dílo provedeno bylo s ohromným úspěchem Č. Filharmonií a Pražským Hlaholem, jednou řízením Zemánkovým, podruhé Křičkovým. Každé provedení mělo své kvality. Zemánkovo bylo vyrovnanější, ale příliš akademické; Křičkovo temperamentnější (zvl. střední interludium krásně podáno), ale někde přehnána tempa tak, že melodická spleť se stala chaosem. Orchestr, sbor i solisté (pí. Musilová, Štork a V. Chmel) podali pěkné výkony. Dr. *Otakar Zich.*

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Už je to tu. Jako na zavolání ozvala se Krasoumná Jednota, potvrzujíc, že rozdrobenost a překotnost pražského výstavního ruchu uměleckého nejsou zdravé. Neslouží zejména financím pořadatelů. Kterak vychází „Manes", nevím, ale odhadneme-li jen od oka výlohy z jedné a efekt návštěvy z druhé strany, dospějeme sotva k úsudku, že by se výstavy pod zahradou Kinských vyplácely. Leda provisemi z prodaných objektů. Krasoumná Jednota doznává, že výstavní deficit jest v jejích účtech zjevem ustáleným a při kaleidoskopickém střídání krátkých a malých výstav na dále prostě neudržitelným. Proto bude od nynějška pořádána v Rudolfině jen pravidelná jarní výstava mezinárodní a krom toho do roka nejvýše jen dvě zvláštní výstavy „jednoho českého a jednoho německého spolku". *) Menší souborné výstavy jednotlivých umělců „mohou býti umístěny v jarní výstavě, pokud toho ovšem místní poměry dovolí".

Takovéto speciální výstavky jednotlivců proběhly Rudolfinem od Nového roku dvě: Výstava kreseb a grafických prací akad. malíře Fr. J. Havelky, vesměs téměř knihové výzdoby a tiskové úpravy, návěští, lepty, dřevoryty, kaligrafické ukázky, vše sice střízlivějšího rázu, za to však většinou zřetelné, praktické, účelně ekonomické, rozšafně a úměrně plochu vyplňující, což bývá za naší doby ctnost k pohledání. Do této výstavy snad nikdo ani nepáchl. Podepsaný referent býval tam sám a sám. — Druhá exposice uspořádána z pozůstalosti Aloisa Kirniga, před několika lety zemřelého sedmdesátníka. Úžasno, jakou spoustu krajin tento umělec za 50 let své činnosti namaloval. Byl professionista nevysokých aspirací, ale pilné ruky a přestával vždy jenom na komposiční a více kreslířské, než koloristní zručnosti, které nabyl v oblíbené svého času škole nebožtíka Maxa Haushofera. Byla to tržní výstava i šly práce nebožtíkovy hojně na odbyt; jednak že byly laciné, jednak asi proto, že vyhověly konservatismu širších vrstev občanstva s jeho konvenčními nároky na výzdobu měšťanské domácnosti. V těch vrstvách klestí si pokrok dráhu pomalu.

Nyní zabrali výstavní dvoranu Rudolfina zase Němci, více méně kovaní. Je to během dvanácti měsíců po čtvrté! Posledně byli z levého, teď jsou z pravého křídla, ač nezasvěcenému žádný podstatný rozdíl nebije do očí. Jelikož pak německý bojkot všeho českého ukládá nám navzájem reservu, při níž v tomto případě nic velkého nezameškáme, bylo by snadné, o celé té výstavě pomlčeti. Ale v uvážení všelidské křehkosti vůči svodům jakékoli modní extravagance neuškodí, zastaviti se u dvou nehoráznějších zjevů, jichž zřejmý odlesk ve vnímavém českém umění snadno nás překvapiti může. Jsou to sochař F. Metzner a malíř i plastik F. Gärtner.

Oba jsou srozumitelni jen jakožto odchovanci a tlumočníci současného německého ducha, puzeného vznícenym chauvinismem k okázalým projevům překypujícího siláctví ve všech oborech lidského konání. Na řečnických tribunách, v časopisech, na vojenském cvičišti to projde. Slova zaburácí a zaniknou. Ale už v hudbě má to hromotluctví své meze (viz R. Strauss), v básnictví rovněž; a ve výtvarném umění zvrhá se v grotesknost. Metznerovi mikro-

---

*) Tento protivný rakouský loket mohla si Krasoumná jednota nechati pro svou vnitřní potřebu, uznávali jej za nezbytný: Rozpínavosti německého boháče nestačí a nás chudáky zkracuje a priori v nejužší naší domovině.

kefalové s býčími šíjemi nemožných Goliášů, upletených z lan a nikoli ze svalů, straší v dostatečném počtu po Praze. Díváme se na ně s ustrnutím mnohem více rekreačním než obdivujícím. Při komponování pomníku bitvy u Lipska vzrostly Metznerovi pod rukou lidské postavy v bubácké titany zduřelých údů, pro něž může býti omluvou, že jsou symboly, dále že jsou modelovány pro žulový materiál a pro ohromující dojem do dálky. Ale tato elefantiasis nakazila už pomalu všecko dílo Metznerovo, vtiskujíc mu pečeť neomalenosti. Co zkusil Michel Angelo pro své giganty! A jsou to přec jen lidé, potencovaní co nejvýše mohutností tvůrčího veleducha, disciplinovaného však vkusem. Jaký krásný obr jest jeho Mojžíš! Ale výše to nešlo. A quod licet Jovi, non licet bovi. Proto napodobitelé Michelangelovi ztroskotali. Takovými trosečníky budou teprv následovníci Metznerovi, který dokonce není žádným Michelangelem. Čím více berserkři jeho se naparují, tím zřetelněji vidno, že jsou z hlíny, že jsou výtvory manýristy, jenž pozbývá pomalu všeho sebeovládání, všeho smyslu pro úměrnost. Metzner jako by následoval assyrské sochaře, zveličující krále, bohy a polobohy ve všem všudy nadčlověcky. Ale dnešní lidstvo není assyrská misera contribuens plebs, která by se dala dvorním nebo Bálovým sochařem zastrašiti, aby padla na kolena před modlami a despoty.

Přepíná-li Metzner v monumentalitě, přehání Gärtner v genru. Jeho dílo je glorifikací prosté, nejvíce polní práce, kterou líčí veristicky se vtíravou, zvláště barevnou křiklavostí, slevující málo kdy pod fortissimo. Kresba i plastika Gärtnerova nejsou tak dotěrně hlučny, ač i z těch ozývá se spíše rámusení než poesie. Malby Gärtnerovy nevyrovnají se dojmem na př. Milletovým, postrádajíce jejich básnicky vroucí a tím přesvědčivé procítěnosti posvátné práce. Skulptura Gärtnerova hlásá nepokrytě, že Meunier byl jejím kmotrem; jenže žák odkoukal mistrovi zas toliko formu. A těch zbytečně velikých formátů! Komu čest, tomu čest: I bramboru a snopu. Ale nadsázkou a zveličováním nenabudou v umění o nic většího významu, než jaký bramboru a snopu přísluší.

J. L.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* V Praze zemřel 8. t. m. vynikající politický předák mladočeský, JUDr. Václav Škarda, přísedící zemského výboru a doživotní člen panské sněmovny, v mužném věku 51 let. Za posledních dvacet let stál dr. Škarda v samém popředí svobodomyslného českého hnutí politického, a svým klidným, uvážlivým taktem, svým širokým rozhledem, neposlední měrou ovšem hlavně svou neunavnou a příkladnou pracovitostí zjednal si o naši politiku velikých zásluh, jakož i všestranné úcty všech politických stran ano i národních našich odpůrců. Dr. Škarda, syn bývalého advokáta a právnického spisovatele Jakuba Škardy, je rodák pražský (* 28. května 1861) a první rigorosant české naší university. Ve výkonném výboru svobodomyslné strany zasedal od r. 1895, rok na to pak se stal předsedou jejím. Zemského sněmu byl členem již r. 1894, hlavní práci vykonal tam však jako přísedící, připraviv celou řadu osnov zákonů nyní již uvedených z veliké části v život, jako zákona o úpravě poměrů úřednictva při zastupitelstvech okresních i úřednictva obecního, novellu k zákonu o okresních hospodářských záložnách a j. v. Zdárným výsledkem byly korunovány i Škardovy snahy o zavedení řádné okr. správy, o uspořádání úřadování a hospodářství při okres. zastupitelstvech. Pokud záleželo na něm, řídil postup své strany dle zásady slovem i písmem hlásané, že politika má záležeti v soustavné činnosti za účelem postupného vymáhání politických práv i osvětových a národohospodářských potřeb. Z literární Škardovy činnosti uvádíme zejména založení „Politické knihovny“, „Sborníku spisů politických a národohospodářských“, jakož i měsíčníku „České Revue“, do níž uložil mnoho ze svých nabádavých a programových statí. Ze samostatných spisků jmenujeme zejména jeho Několiv slov o českém programmu jazykovém, Programm národní strany svobodomyslné a dvě brožury o Národní straně svobodomyslné a o České politice. Velkolepý jeho pohřeb z Pantheonu Musea království Českého, jehož se účastnil takřka celý český národ svými korporacemi a zástupci, svědčil o širokém pochopení jeho všestranné práce politické, jakož i o hluboké úctě a vážnosti, s jakou k němu český národ lnul, a jak vřele oceňoval jeho veliké zásluhy. —*n*—

* Dne 3. t. m. zemřel v Praze známý český filolog a spisovatel profesor Jan Javůrek, pamětník bouřlivých dob osmačtyřicátých, které zachytil ve svých vzpomínkách. Rodák z Blatné (* 1825) a absolvent filosofické fakulty pražské university a několika kursů technických, redigoval r. 1849 „Vlastimila,“ načež vystřídal několik státních úřadů, než se stal profesorem pražského akademického gymnasia, kde vychoval několik generací. Z jeho literární práce jmenujeme zejména Brus jazyka českého (1872) a potom množství filologických, politických a kulturních článků, jež ukládal jednak do denních listů (Pražské Noviny, Národní Noviny a j.), jednak do časopisů a revuí. Zemřel v požehnaném věku 86 let. —*n*—

V Praze, dne 15. března 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Plna radosti běžela jsem hned k paní švakrové. Ještě seděli u lampy a hovořili nějak znepokojeni. Vyprávím, co se událo s Rudynkem. Pan švakr si plácal radostí na kolena a povídá: „ne, tenhle Lojza už je hotový čaroděјník. To je zrovna zázrak, co s tím chlapcem provedl.“ A blahopřáli mi tak vřele, že mne to zase až zaráželo. Co pak byl náš Rudynek nějaký lotr? Nervosní městské dítě je to, na které nyní blahodárně působí venkovský vzduch a pečlivý dohled matčin. Vždyť mi ho škola a soukromé ty hodiny skoro docela odcizily. Ráno přišel Lojzek do myslivny jako kdy jindy. Pan švakr už s ním mluvil cestou do lesa.

Postál jako vždy s pátravým pohledem opřen zády o dvířka vrat a Lipka (ta Ti už vyrostla od té doby) skáče na něho jako blázínek.

Běžela jsem k němu slzíc, abych mu vyslovila vroucí dík za zachránění Rudolfovo, při kterém by byl málem sám zahynul — ale viděla jsem jen, že je mu to trapně nemilé. Zčervenal, vykrucoval se mi a potřásal hlavou.

„Ten žvanil!“ řekl nespokojeně. „Kdo pak bude o tom mluvit?“ A spatřiv Rudolfa, kterak nesměle a jako zahanbeně stojí u dveří, vykročil rázně k němu a podal mu ruku.

„Odpusť,“ řekl pouze.

Rudolfovi vyhrkly slzy. Objal Lojzka okolo krku, ale Lojzek se mu přátelsky vymknul. Nemá to rád. Ten hoch, který by pro něho skočil na smrt do vody a ohně, je nepřítelem vší něžnosti a díků.

Přijeď, drahý tati, a přines také Rudymu Posledního Táboritu a Chocholouškův Jih. Chce je předčítati na pastvě. My už totiž zase paseme. Spoléhám nyní ve všem na Lojzka, který vede hlavní slovo i při své nemluvnosti. Tázala jsem se ho, může-li Rudy přece mezi ty zkažené děti, a on se usmál, že prý nejsou o nic horší než jiné děti.

„Snad nebudeš zastávati i Frantu —“ rozčilila jsem se. Pokrčil rameny.

„To má z domu,“ řekl. „Matka odešla jim následkem domácích hádek a starý pije a rouhá se i Pánu Bohu. V tom Franta vyrostl.“

Jak to Lojzek zná lapidárně vyložiti. Ubohý Franta! Bez mateřské lásky a péče rostl a roste. Jak by mohl býti jiným než jest? Poslala jsem mu dvě košile po Rudym. Všimla jsem si tuhle, že měl na sobě košili jako turecký prapor. Dobře jsem je ovšem napřed prohlédla, aby mne v pazderně nepomluvili.

Dnes mi z pazderny vzkázali po bábě košťatářce, nemám-li prádlo také pro druhé děti. Prosím Tebe, tati, prohlédni tam prádelník! Nahoře uprostřed je Rudynkova zásuvka. Ve svazečku v růžové stužce jsou ještě košilky a zástěrky jeho z minulých let. Schovávala jsem si je na památku, ale zde mohou býti k užitku.

Tázal jsi se mne, co bys tak měl Lojzkovi přivézti z Prahy? Nadhodila jsem mu několikráte v řeči, co by si tak přál, po čem by toužil. Pohlédl na mne tak, že jsem viděla, že mi porozuměl a řekl lhostejně, že nemá žádného přání. Zamrazí mne vždy při takových lidech jako z ledu. Starý hajný je taky takový. Z té krásné dýmky, cos mu poslal, nekouří, že prý mu ta jeho poslouží do smrti — že prý by jí to ani

neudělal za věrné její služby tolika let, aby kouřil z jiné.

„Vždyť jsem vám to povídal," řekl mi pak švakr a smál se.

XII.

Přijel pan doktor z Prahy a pase taky. Sedí vedle paní na polním sedátku. Paní je všecka šťastna. Taková růžová je ve tvářích a oči její nespustí se s muže, leda aby hledaly Rudyho, který pouští draka, jakého ves ještě, co stojí, neviděla. Je to drak z Prahy. Pražský drak z hedvábí! Pasačky se dívají s obdivem na nové zase šaty paniny. Těch ještě neviděly. Sedí kolem ní a smějí se do pěsti a šuškají — je-li přece jen malována; takovou barvu že nikdo na tvářích nemá a nemůže snad ani míti. Pan doktor si pasení chválí a lituje všech Pražanů, kteří nepasou a nepekou brambory v ohni, třeba už nebyly takové chuti jako před čtvrtstoletím, ale právě proto měli by s tím počíti hned, poněvadž patrně brambory budou za další čtvrtstoletí ještě horší.

Lojzkovi podává ruku jako velkému člověku a hovoří s ním o Praze, o všelikých příhodách a novinách, ba i o svých záležitostech z kanceláře mu vypráví a úsudek Lojzkův ho zajímá. Oči chlapcovy září nad tím vyznamenáním. Paní doktorová na hocha skoro žárlí. Nyní nejen Rudy, ale i muž budou jen samý Lojzek. Vzpomínka však, že je zachráncem života Rudolfova působí tak, že jej hladí očima jako svého a také ona je do třetice samý Lojzíček.

Druhý den vzal doktor oba hochy na lov ryb do Litavky až za Plešivec. Náčiní rybářské bylo obdivuhodné. Bylo také z Prahy a zajisté drahé. Pruty skládací mohly přesáhnouti až snad na druhý břeh říčky. Červů nasbírali hoši pod kamením dobře na starou libru a uzavřeli je v plechové krabici. Obzvláště objemná byla torba, do níž doktor jako zkušený rybář uložil šunku, salámy, sýry, ovoce, housky, hroudu másla v krabičce a velkou láhev vína.

„To je, milí hoši," poučil je, „na takovém lovu nejpotřebnější náčiní, arciť jen pro rybáře. Ryby na to neberou."

Nahoru do tlumoku, jenž se nesl na zádech jako školní kabela, vecpal spoustu novin, časopisů s obrázky a bez obrázků a tlustou knihu. Vyšli hned po snídani a v krásném údolí mezi Plešivcem a Ostrým, které nyní výletníci pražští oceňují, utábořili se u říčné tůně ve stínu olšin a vrb. Tu se nejdříve vykoupali, odpočinuli a najedli se. Zatím minulo poledne. Pak doktor zdřímnul po sklence vína a doutníku. Na to přihlédl, jak si hoši dle jeho návodu vedou v rybaření. Nechytili ovšem ničeho. Poučil je, že při lovu ryb nesmí se besedovati a vyhlédl si jinou tůni dále po vodě, kde nalíčil dle všech rybářských pravidel. Hoši nahlížejíce časem po činnosti svého mistra, spatřili ho jednou, an leží na znaku s podloženýma pod hlavou rukama a usmívá se, něco bruče. Poplavek se mu zmítal v proudu na vrbině a vnadu dávno snědl rak, jenž si ji docela pohodlně vzal mezi klepeta do díry v kolmém břehu.

„To jsou beránci, hoši, co?" usmál se na ně nadšeně. „Nechte na chvilku ty chudáky, běličky, odpočinouti od těch hanebných nástrah! Beztoho je to vodou z příbramských dolů všechno otráveno a nemocno, a dívejte se na nebeské beránky!" Hoši se smáli.

Po druhé ho nalezli hluboce začteného. Novin a sešitů měl kolem sebe jako by se v nich topil. Ani chlapců neviděl, když k němu dolezli po způsobu indianských stopařů.

Po třetí už z daleka slyšeli jeho odměřené hlučné chrápání.

Sami nechytili dlouho ani běličky. Z dlouhé chvíle si rozdělali oheň a pekli si na rožni topinky, kterých však potom nejedli, protože byly spálené.

Ostrý vrhl již dlouhý stín do skal Plešivce, rozvalených divoce jako zkamenělé vlny. Jen borovice na terase skalní nejvýše stojící rděly se ještě v teplé záři večerního slunce, když k ohni přisedl také pan doktor, poněkud prokřehlý, a rozložil zbytek potravních zásob na poválený již ubrousek. Povečeřeli. Doktor zapálil si doutník a povídá: „Hoši, řekněte mi poctivě, může-li býti na světě něco krásnějšího než lov ryb? Většina Pražáků, věřte mi, ani neví, jak užívati života. Pijí, kouří, čtou a to nazývají odpočinkem, leda že ještě také spí. Zdali pak jste něco chytili? A hle, opravdu. Okounka, chudáka. Podívej se, tlamičku jsi mu roztrhnul ocelí. A ještě dvě běličky. Pusťte to, hoši, do vody! Tak! A tuhle máte sýr a máslo. Snad bychom to domů nenesli? To raději posedíme ještě u ohně a povečeříme po druhé."

„A teď se dívejte, jak zvolna den zhasíná. Poslouchejte ptáčky, jak se chystají na nocleh. Vidíte tam roj komárů nad vodou? Hnedle nás některý z nich navštíví. Překrásný den, slavný to byl den dnes, hoši! Od nikoho si nedám pohaněti lov ryb, zvláště v malé říčce v takovém lesním zákoutí."

„Snad by bylo ještě hezčí loviti nebeské beránky?" tázal se poťouchle Rudolf. „Chy-

tilo by se stejně a nemusilo by se ani jít tak daleko."

Pan doktor ho plácnul dlaní do zad.

„Výborný nápad, chlapče," pochválil ho. „Tohle navrhneme veřejnosti na uváženou. Jistě se u nás na to někdo chytí. Snad se i utvoří společnost na lov nebeských beránků."

„Ale což kdyby se, třeba jen náhodou některý beránek chytil?"

„Pan doktor by ho zase pustil do oblak," hádal Lojzek.

„To pustil, hoši. Víte, s nebeskými beránky nejsou žerty. Odysseovi, o němž vám cestou budu vypravovati, jak deset let bloudil na zakletém Středozemském moři, přihodila se velmi nemilá věc následkem toho, že si soudruzi jeho zabili několik kousků nebeského dobytka. Docela jistě bych beránka pustil — ale, milí hoši, já bych ho napřed o s t ř í h a l. Kdybych ho pustil nahoru s v l n o u, řekli by tam o mně, že jsem špatný advokát."

Až skoro za tmy se zdvihli na cestu zpět. Pan doktor je poučoval cestou, jak se chytají různé druhy ryb, a slíbil jim knihy na poučenou o ušlechtilém sportu rybářském. Přivezl si je již s sebou. Za měsíčku již vyprávěl jim o bloudění krále ithackého Odyssea na zakletém moři plném oblud, vodních víl a lidojedů. Hořící doutník doktorův svítil chlapcům vpředu na lesní pěšině jako pochodeň. Při výkladu o strašném lidojedu Polyfémovi zastavil právě u nějakého sáhu dříví pod svatým obrázkem a hoši ani nedýchali. Doutník jim zářil ze tmy jako jediné oko obra lidojeda. Cesta jim zrovna ulétla. „Tak co, hoši, nebylo to krásné?" loučil se s Lojzkem na prahu myslivny. „Já vždycky říkám: není na světě nad lov ryb! Udice vám zůstanou zde k disposici i s torbou. Hlavně s torbou, hoši, a teď dobrou noc!"

„Paní doktorová," vykládal ráno šibalsky hajný, „už pro Boha prosí pana doktora, aby jí ty ryby nenosil. Celá domácnost už má od nich pokažený žaludek. Každý je chce mít jinak připravené. Všechny pekáče už si s nimi propekla."

XIII.

S podbabským mlynářem učinil pan doktor smlouvu, že hoši smějí loviti ryby v jeho rybníce. Byla to advokátská smlouva dle všech pravidel, v níž pamatováno snad na všechno: na velikost i počet udic, na jejich zatížení, na dobu lovu, i na kontrolu a cenu úlovku, ale zkušenost a život jsou přece jen bohatší než všechny kodexy a advokátní výpočty. Lojzkovi podařil se lov, o němž dlouho se potom mluvilo ve vsi a který snadno přes všechnu opatrnost smlouvy mohl vésti mezi stranami smluvnými k procesu o úlovek. Ne menší než šedesátiliberní kousek chytil Lojza, a to na první skoro zalovení.

Když Lojzek podle všech pravidel, vyčtených v knize páně doktorově o ušlechtilém rybářském umění, chystal se vymrštiti udici do rybníka, nahlédl mu ještě Rudolf všetečně na vnadu, je-li dle předpisu připravena, a udice, vymrštěná prudkostí šípu, projela mu chřípí nosu. Naskrz! Lojza ještě tahal prutem, nevěda, kde mu udice drží.

„Pozor! táhneš mne za nos! Neškubej!" křičel Rudolf.

Lojza se škrábal za uchem. Nejdříve za pravým, potom za levým. „Jak jen tohle vyndáme?" staral se znepokojeně.

„Což! To se vždycky vyndá," soudil lehkovážněji Rudolf, „ale bude nám to překážeti v lovu. Takhle nic na ni nechytíme. Vidíš, ani mnoho krve neteče a za chvíli přestane. Mnohý Indián by se chlubil, kdyby měl tak pěknou udici v nose."

„Indián snad, ale paní doktorovou by to jistě netěšilo. Ukaž!"

Lojzek se namáhal, i důmysl všelijak napínal, ale vše marno. Ten nešťastný háček odehnutý od hrotu mařil každý pokus. Prsty měl už celé pokrváceny.

„Nebolí tě to?"

„Hm, myslím, že ani ne," zatínal zuby Rudolf.

„Dělá hrdinu," uhodl Lojzek, zamračený tou nehodou.

„Snad neskládáš pruty?" ohražoval se Rudolf, „což nemohu loviti také s udicí v nose? Však on mi ji někdo již vyndá, to se nestarej. Ženské také mají náušnice v uchu."

Ale Lojza nebyl přístupen radě ani žertu. Jeho zodpovědnost a hlavně ta nehoda, že on sám na udici chytil Rudolfa, tížily ho velice. Mlčky navinul motouzy na pruty a chystal se odříznouti motouz u Rudolfovy udice. Ale Rudolf nedopustil. Zůstal by ve vlase uzel a to by byla chyba. Snad najdou někoho, kdo udici vytáhne, a budou moci zase hned loviti. Zkusili to nejdříve ve mlýně. Paní matka byla však sama doma a byla to žena velmi bázlivá. Když viděla krev a udici provlečenou nosem, zívla hrozně a zvrátivši oči bělmem vzhůru, skácela se na prahu, kde držela pod paždím slepici, aby jí vzala dovednou rukou „tipec".

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Zdeněk Tlamich:

ZIMNÍ KVĚT.

Jak v okno květy kouzlí mráz,
tak pohádku si kouzlím v tichu:
Že vlaštovičkou přilétla's
v podstřeší moje plna smíchu!

Ó jaký zázrak: Poustevnou
mých snů zas mládí stříbrem zvoní,
jak rolničky zbloudilé tmou . . .
V tvých rukou chrysantémy voní.

A jak se ke mně nachýlíš,
jich vůně teskná smysly mate —
Rolničky zvoní blíž a tiš' . . .
Kdo zcuchal tvoje vlasy zlaté?

Milenko sladká — buď jak buď,
vždy ze dvou jeden vzdát se musí!
A skloníš hlavu na mou hruď,
ať kožíšek tvůj rozepnu si . . .

Rolničky zmlkly — V tichý svět
svých knih zřím zraky zrosenými:
Vše pohádkový byl jen květ,
jejž v okno mé dech' rozmar zimy!

DVĚ PÍSNĚ Z CYKLU »MLADOST.«

I.

Rozkvetly písně duší mou
jak hvězdy nocí temnou —
kam se teď moje kroky hnou,
jdou tvoje oči se mnou.

V rozvitém přes noc kalíšku
se ranní rosa třpytí . . .
Ó nedotčená kráso rtů,
zda smím tě první píti?

II.

Ó ještě cítím ten tvůj stisk
tak dlouhý — naposledy — —
Už věje vítr ze strnisk . . .
Domilováno tedy!

Komůrkou mojí zavál chlad.
Nad lesy mlhy visí — —
A je mi bolno vzpomínat,
čím jsi mi byla kdysi . . .

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Po čase jsem četl, že Zikmund Winter měl přednášku o nejstarší české kuchyni; pak vydal tiskem studii o ní. A tu jsem shledal, že má kuchařská knížka jest ještě starší nežli jeho nejstarší pramen. I dopsal jsem mu o ní. To byl můj první styk se Zikmundem Wintrem, mým teď milým a vzácným přítelem. Když jsem se pak dostal do Prahy, zjistil jsem si, že v Museu té knížky nemají. Ale nyní už tam je. Ta, která odpočívala v koši na papír v bytě paní Wildrové, chová se nyní jako vzácnost v bibliothéce Musea království Českého.

A knížka ta byla „volavá".

Po letech mně dopsal pan JUDr. Gintl z Hořovic, že si všímám staročeské kuchyně, jak pozoruje v mých pracích, a tak že mne snad bude zajímat kus staré kuchařské knihy ze sedmnáctého století z Hořovického zámku, abych si ji prohlédl. Byla rukopisná. S upřímným povděkem jsem ji přijal a opsal jsem si všechny ty recepty z panských kuchyní psané patrně v první čtvrtině sedmnáctého století, mezi nimiž byl také recept na „piškotův zadělání od paní z Bubna", na „telecí knedle, které J. M. paní hrabince z Vrbna šmakují", a na „lektvar*) malinový, jak ho kněžna Karlova z Lichtenštejna dělá". To se tím zavařováním bavila v době, kdy její muž

*) Zavařenina.

podpisoval kruté, hrozné ortely našim předkům.

Že jsem odbočil, zavinila ta stará knížka kuchařská. A teď opět k paní domácí, k paní Wildrové. Byla z osmnáctého století, narodila se r. 1799; docházel jí tedy, když jsem já se do jejího domu přistěhoval, sedmasedmdesátý rok. Její muž, zemřelý r. 1868, býval nájemcem „panského" mlýnu, nyní už rozbořeného. Před tím krupařil „v lázních", v domě proti poště. Manželé Wildrovi měli čtyři syny a tři dcery. Jeden z těch synů vypravil se do Mexika a sloužil tam ve vojsku císaře Maxmiliána. Když se vrátil, zařídil si v matčině domě „na zadkách" hospůdku. Říkali tam „v Mexiku" a jemu Mexikán.

Když jsem já se do domu paní Wildrové přistěhoval, žil z těch čtyř synů, z nichž jeden zemřel jako studující práv, už jen jediný, Jan, a ten byl v královských uherských službách jako geometr. Žil se svou rodinou někde v jižních Uhrách. Ale pak se s ní dobrovolně rozloučil. Když mu děti dorůstaly a měly chodit do školy, poslal je do Litomyšle, aby se mu v maďarské škole neodnárodnily. Žena jeho přijela s nimi. Těžké to odhodlání a statečný čin.

Babička nemohla přijmout snachy své a vnoučat do svého jediného pokoje; v menším vedle něho přebýval koll. Fr. Vávra, můj spolužák z gymnasia královéhradeckého, jenž se později s jednou z vnuček paní domácí oženil. A tak paní Wildrová mladší přebývala jinde, docházela však s dětmi k babičce. S geometrem Wildrem, jsem se pak seznámil, když přijel do Litomyšle navštívit svou rodinu a matku, která plně nechápala činu svého syna a neschvalovala, že se odloučil od rodiny, ta že měla zůstat s otcem. Rád jsem se stýkal s rázným tím mužem; byl osmahlý, černých vousů a jiskrného zraku. Mnoho viděl a zkusil a dovedl vypravovat zajímavé věci o končinách svého působení a jejich obyvatelstvu. Vážil jsem si ho upřímně. Oč byl statečnější, nežli mnohý jiný našinec na př. ve Vídni, v postavení daleko lepším, v poměrech výhodnějších, ano stkvělých, jenž, třeba že sám rozhodného smýšlení národního, dopustil beze všeho, aby jeho rodina se národu odcizila.

Jedna z dcer paní Wildrové, Anna, byla provdána za pekaře Jana Nováka, o kterém jsem se už zmínil. Pan mistr zardělé tváře, smolných, žhavých očí a černých, krátkých knírů, jenž vychodil v rodišti, v Litomyšli nějakou třídu gymnasijní, byl vtipný muž veselých nápadů, stále svěžího, někdy drastického humoru. Uměl osoby svých historek výborně charakterisovat. I když chodil ve svém pekařském negligée, i když v neděli se zjevil v černém kabátě, pečlivě oholený, na krku černý, hedvábný šátek s bělostným límečkem přeloženým, měl vždy v ruce barevný šátek a vždy tabatěrku ať za zástěrou nebo v kapse. Nejednu veselou chvíli jsem s ním strávil a leccos jsem z jeho historek a nápadů zachytil. Setkával jsem se s ním na ulici nebo v hospodě. U paní Wildrové zřídka. Tam přišel málokdy, ač nebylo mezi ním a jeho tchyní nevůle. Ale vnučky navštěvovaly babičku skoro denně, zvláště dcery Novákovy, Baruška či Betty a Mařenka, milé děvčátko asi šestnácti let, poetického zjevu, která za nedlouho v tom rozkvětu let zemřela.

Paní Wildrová, milá stařenka šedých vlasů, vrásčité příjemné tváře, prostřední postavy, z domu takřka nevykročila. Jen na jaře a v létě podvečer někdy jí vynesli židli ven před domové dvéře a tu poseděla, pozorujíc ruch podsíně i náměstí. Jinak meškala stále ve svém pokoji starého nábytku, šukajíc nebo sedíc na nevysoké pohovce pruhovanou látkou potažené. Tam jsem s ní nebo proti ní sedal za těch „černých hodinek", vyptával se jí, dobré pamětnice starých časů, nebo naslouchal jejímu vypravování a vzpomínkám vážným i veselým, na jejího muže „pantátu" a na její rodinu, na studenty, které mívali na bytě, jak bývalo za jejích mladých let.

V to nějakou zkazku připletla, jako proč se v Litomyšli zvoní před polednem také ve třičtvrti na dvanáct, to že na památku na strašný den za té veliké vojny, kdy jednou cizímu vojsku bylo dovoleno v Litomyšli drancovat až do samého poledne, a tu že jedna měšťanská dcerka vyběhla na věž a odvážila se hodně před časem hlásit poledne, aby zkrátila hrůzy surového drancování.

A za zimního soumraku, dobře se pamatuju, jemuž nescházela ani nálada starosvětského pokoje ani nálada sněhu venku hustě padajícího, vypravovala o litomyšlské katovně, kterou jsem si už před tím prohlédl i katovský meč, nyní, tuším, v městském museu chovaný. O katovně vypravovala, o katově rodině, o katovi, jak říkal „můj zlatý pane" a jak vypravoval, že jednou pro něj přijeli a odvezli jej se zavázanýma očima do nějakého paláce či zámku, že tam musil vykonati tajnou popravu a odsouzenec, pán nějaký, že mu dal, nežli poklekl, prsten, aby jej odevzdal litomyšlskému děkanovi, a pan děkan, když ten prsten uviděl, že zaplakal.

A leccos ještě o katově rodině, o staré katové, jak chodila chudým lidem, těm nejchudším, na pohřeb často jen samojediná a jak vždycky za rakví zanotovala vysokým hlasem píseň počínající se: „Ježíš, Maria, Josef!" —

Ve vzpomínkách staré paní Wildrové ožila také nejednou vrchnost, hrabě Valdštejn a komtessy, jak chodívaly na bál filosofů a tam že měly čestné své místo v rondelu vyzdobeném, jak vrchnost ob čas hrála v zámeckém divadle a zvávala na představení přednější měšťanské rodiny, a tu že bylo zámecké nádvoří vždy osvětleno planoucí hranicí.

Jindy na staré školy se rozpomněla, jak v nich bývalo, a také na to, že dva sousedé litomyšlští chodili do školy patnáct let, a když vychodili, že se zrovna ženili.

A také jsme se zasmáli, když vypravovala o Tobišově kozlu, to že byl mlsný kozel, ten že rád perník a že si chodil, jak ho nechali dosti často volně se toulat, k pernikáři, u jeho krámu že se zastavoval a čekal, až mu dají kus perníku, a jednou na takové toulce že zabloudil až nahoru ke kolleji do piaristského kostela a tam že vlezl za rektorem Florem Staškem až na kazatelnu; tenkrát že se pantáta Tobišů smál a povídal: „Od nás nebyl dnes žádný v kostele, jen náš kozel."

Za těch vzpomínek, za těch vypravování zachytil jsem také nejeden výrazný obrat řeči, nejedno úsloví a jednou nahodile také vojenskou píseň, které jsem dosud neslyšel a nikde nečetl, jistě pradávnou, poněvadž v ní ještě zmínka o faifrovi (pištci).

Když stará paní viděla, jak mne takové vzpomínky a všecky starožitnosti zajímají, vzpomněla si, že má paní Skácelová nějaká lejstra, ta paní že pochází ze šlechtického rodu, její otec že byl „von", o tom, že jsou ty písemnosti. Paní Skácelová, jak jsem se teď doslechl, byla stará vdova, žijící o samotě, nepovšimnuta, celkem neznámá. Na pozvání paní Wildrové přišla a přinesla ty památky, rodinný archiv, namalovaný erb svého rodu, ozdobně zasklený, erbovní list a starou, svatební smlouvu, na níž byl podepsán Václav Šebestiáni z Častolovic, její praděd, Ludmila z Kelsperka, její prabába, jakož i Baltazar ze Štaudenraušu, fil. a med. doktor, a Mikuláš Elefant, primator, svědkové.

Paní Skácelová vypravovala leccos z podání svého rodu, také o jednom svém předku, jenž upadl do tureckého zajetí a jak se tu setkal s krajanem od Turků hrozně zohaveným. Vypravovala i ze svého života, jak léta letoucí čekala na svého ženicha, jak, když dosáhl slušnějšího místa a mohl se ženit, jela na jeho vyzvání za ním do Sedmihrad, ale jak tam její štěstí za krátko zničeno brzkou smrtí mužovou, kterouž jí těžko nemocné zatajili, ale jak ona sama hrozným způsobem se o ní přesvědčila.*)

Ne bez úmyslu to zde nastiňuju. Moji čtenáři se snad rozpomenou, že něco podobného u mne již četli. Zmiňuju se o těch věcech, abych mohl leccos uvésti na pravou míru, co v „Jiráskově Litomyšli", v článku jinak srdečně a s porozuměním psaném, je nesprávně uvedeno dle nepřesné informace nebo na pouhé kombinaci. A tak není správné, co tam uvedeno, že stará paní Wildrová sama byla přední účastnicí „Filosofské historie", není správné, že Hanák Frybort je vlastně pekař Novák, jenž si vzal dceru paní Wildrové. Hanák Frybort skutečně byl. A hned při tom dodávám, že, když jsem psal „U rytířů", nic jsem nevěděl o „Josefině von Záruba", která prý uprchla s vojákem do Italie, atd., a že jsem tedy té události nemohl užíti při své práci.

Dále v tom článku jest uvedeno, že erbík v starém domě „u rytířů" byl mně poukazem na cestu k rodu Mikuláše z Častolovic. To již nepřímo opraveno tím, co jsem výše uvedl o poslední po přeslici z rodu Šebestiánů z Častolovic. Rovněž nesprávná je kombinace o kupci v povídce „Na staré poště." Quodvultdeus Schafraneck není v nižádné spojitosti s váženým p. Quidem Šimkem, kupcem. V krámě u něho jsem, pravda, často se stavoval pro kornoutek cukroví dětem nebo na milou veselou besedu, ale pro svého Quodvultdeusa jsem odtud nic si nepřinesl. Figura ta má ovšem skutečný základ, ale, když už je nutno říci, nepochází z Litomyšle.

Nerad vykládám o svých pracích a jejich složkách; zde však bylo nutno o nich promluvit. Všeobecně ještě dodávám: Litomyšl dala mně hojně popudů, mnoho, mnoho jsem tu našel, postavy, události, detaily. Skoro vše v mých pracích, jejichž dějištěm je staré to město, má svůj základ ve skutečnosti až na některé postavy mnou vytvořené ovšem v duchu doby, ve které vystupují. Stopovati však tyto belletristické práce jako historická líčení není správno a není možná.

---

*) Paní Kateřina Skácelová zemřela v Litomyšli r. 1879 v domě č. 45. Více než polovinu svého nevelkého jmění, obnášejícího něco přes 4000 zl., odkázala na studentskou nadaci při litomyšlském gymnasiu a chudým vdovám a sirotkům.

Materiál tu byl; zpracování však jest umělcovo. S upřímným povděkem vzpomínám na to, co napsal prof. Dr. Zdeněk Nejedlý*); z toho alespoň toto uvádím:

*) Dor. Zd. Nejedlý: Alois Jirásek a jeho Litomyšl. V Litomyšli 1911.

„Proto nehledejme v Jiráskových dílech žádných fotografií osob z Litomyšle známých, tím méně pak snad věrnou reprodukci událostí, jež se tu sběhly. Nezapomínejme, že první podmínka pravého umění je volnost tvůrčí síly umělcovy. —“

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Kouzlaplné heslo, dávný sen ctižádosti, ideální touha Schwertova! Úředník konceptní byl předmětem závisti všem manipulantům. Schwert vzpomínal na Janíčkovo: „Jen právník je člověk!“ a na potupné: „Manipulant!“ barona Mallowtze.

Co pokořování proto vytrpěl, jak škubal sebou, když slyšel pohrdavé odsudky, o úřednictvu manipulačním! A jak oprávně y byly ve většině případů odsudky. Nebylo pravé ctižádosti, upřímné snahy a vytrvalé práce mezi kollegy jeho ve službě. Manipulant, bylo tolik, jako nevzdělanec, podřízený, služebný duch, v pohrdlivém smyslu.

Jak trpěl, smýkal okovy a rozhlížel se po vymknutí! Ale všude kolem železa, mříže, stěny a okénko do světa úzké a vysoké, jako ze studny. A v šeru, které v hloubi zavládalo, nebylo zelených paprsků naděje.

A nyní pojednou div divoucí! Otvírala se všem ze šachty brána do volnosti, pohodlný výstup — a kdyby i krkolomný — kdo muž smělého srdce, bez rozmýšlení se jím dá, a kdyby plaziti se měl jako had, sedříti úzkým průsmykem všecku kůži s těla — on se na to dá! Konec práce bezmyšlenkové — člověk není stroj, kdo chce ležet dále, ať leží — on nebude kamenem, ale živým stromem a poroste do výše, k slunci!

Rychle, jako by hořelo, oznámil Schwert jak praesesu Kolbovi, tak rytíři Kampfovi svůj úmysl výhod výnosem nabízených použíti a bude-li přihláška jeho přijata, předepsaným zkouškám se podrobiti.

Kolb přikývnul apathicky, za to president byl překvapen. A to příjemně. Prohlížel si Schwerta jako zvláštního odvážlivce. Hladkému by to spíše přál, pomyslil si Schwert. Ale věděl, že Hladký nemá předběžných studií, a myšlenka ta zahřála ho škodolibě.

„Človíčku, netroufáte si příliš?“ tázal se president stahuje brvy.

Schwert vztýčil směle hlavu.

„Doufám, pane presidente, že s pomocí Boží to dokáži.“

„Což,“ přikyvoval president, „energii a píli máte. Ale je k tomu též třeba nadání.“

Schwert spolkl podceňující pilulku a zatvářil se co nejpokorněji.

„Myslím, přimluví-li se pan president a budu-li ke zkouškám připuštěn, že mu hanby neudělám.“

President nastrojil tvář milostivého Joviše.

„Proč by ne?“ řekl, přelamuje v blahosklonné úvaze prsty. „První zkoušku složiti vám jest u právnické akademie v Košici. Znám členy zkušební komise, tam bych mohl něco pro vás učiniti. Ale v Pešti, to je jiné. Tam se ukáže, wes Geistes Kind, co ve vás vězí.“

„Opakuji, pane presidente, co nejoddaněji a nejurčitěji, že se přičiním, abych zdejšímu vrchnímu soudu hanby neudělal.“

„Dobrá! Odbudete-li obě zkoušky s dobrým prospěchem, Schwerte — takhle se vám pokloním.“

Vstal, sňal s věšáku cylindr, posadil na hlavu, předstoupil, smekl a hluboce se Schwertovi poklonil.

V předpokoji ježil už Hladký v úsměvu svá obočí a gratuloval Schwertovi k úmyslu jeho sladkokysele. Schwert četl v jeho očích: „Však ty propadneš!“

I Kaczer a ostatní kollegové v kanceláři stíhali ho ironickými pohledy. Ale Schwert jich nedbal, mluvil s nimi jako jindy a o zkouškách mlčel.

Již za čtrnácte dní doručen byl Schwertovi výnos, jímž přihláška jeho vzata na vědomí a žadatel vyzván, by zkoušky v Košici a Pešti prodlením jednoho roku složil.

V celém obvodu vrchního zemského soudu připuštěno bylo z jedenácti uchazečů ke zkouškám deset.

Schwertovi nastaly namahavé, veškeré fysické i duševní síly vyčerpávající studie soukromé.

Studovati směl jen, aby úřad tím netrpěl, tedy večer a v noci. Kolb však, dokud byl živ, o své újmě dovolil, by už po čtvrté hodině odpolední v kanceláři mohl Schwert studovati.

Při studiích nepomáhal návodem neb vysvětlivkami Schwertovi nikdo. Jak litoval odchodu Kumpoštova! Sem tam rada Popelka neb Rinda udělili mu nějakou vysvětlivku. Jinak byl Schwert odkázán na vlastní důvtip a soudnost. Konceptní úředníci jednak byli pohodlní, jednak nelibě nesli, že nestudovaný člověk, jim právníkům má býti dán za roveň.

Jak manipulační tak konceptní úředníci přáli mu tajně fiaska a hanby.

Nejvíce hnětlo Schwerta, že ani vlastní jeho manželce nebylo jasno, proč touží její muž jinam, když má už místo úřednické a postup i pensi zajištěny.

Schwert seznával, vnikaje do látky studijní, jak ohromný úkol na sebe vzal, že snad síly jeho k tomu ani nevystačí. Chvílemi až malomyslněl, ale sám si lál a napjetím vůle se vzpružoval. Podrážděná ctižádost zocelovala jeho síly k nejvyššímu napjetí, žhavá žádost usvědčit všechny závistníky, že ho podceňovali. Vrhal se na obtíže zuřivě, hladově, zdolával je vybičovanými a soustředěnými silami, jako plamen živí se přikládáním nových a syrových polen. Klesne, zasyčí, ale tím mocněji pak kouřem a parou zaplápolá. Průzory se znenáhla otvíraly, jasnily, obtíže se poddávaly, Schwert, překonav počátky, zrychleným tempem bral se ku předu.

Cvičená paměť jeho konala divy. Mnoho znal z praxe a nyní to přizpůsoboval, jinde vykombinoval si správný závěr nehledě na knihu, a radoval se, když seznal, že uhodl. Studium počalo ho zajímati, těšiti a již za půl třetího měsíce zadal za připuštění ke zkoušce v Košici.

President Kampf sám mu dal několik otázek právnických. Schwert odpovídal zvolna, rozvážně a určitě.

„Jste odvážný,“ propouštěl ho president, „ale vidím, že jste se učil. Audaces fortuna juvat.“ (Smělým štěstěna přeje.)

Výsledek zkoušky na akademii košické byl stkvělý. Schwert obstál s kalkulem: „Unanimiter velmi dobrý!“ Večer oslavili to s Zeidlerem při víně a guláši.

Povzbuzen výsledkem tím, dal se Schwert bez oddechu do druhé poloviny úkolu. Gratulanti v kanceláři, přidávali s dojemnou svorností připomenutí, že teprve Pešť bude Filippi, u níž budou měřeny síly kandidátovy.

Šeptali si o něm — a Schwert vycítil, že pramen podezírání je u Bernarda Hladkého — že Pešť podrazí domýšlivému šplhavci důkladně nohy a odkáže ho do příslušných mu mezí.

Přípravám ku této zkoušce věnoval Schwert čtyři měsíce a se srdcem v naději a bázni se chvějícím odjížděl do Pešti. Štěstí nepřálo mu jako po prvé, leč přece approbován byl většinou hlasů.

Od zkoušky odcházel jako opilý. Svět rozhořel se mu do bujných, lákavých svitů. Rád by zobjímal každého, spřátelil se se všemi milými lidmi. Mocný příboj sebedůvěry naplňoval ho, chtěl by ze své náplně poděliti mnoho a mnoho nespokojených a nešťastných lidí.

Nyní byl mu vzestup volný do výší, k nimž pohlížel v dobách svého ponížení s posvátnou bázní. Samo nebe se mu otevřelo.

Bylo v tom odčinění dlouholetého bezpráví, které osud na něm spáchal a které vždy tlačilo ho v skrytu a hloubi. Ano, věřil ve spravedlnost, věřil v Prozřetelnost, která osudy naše vidí a řídí. Myšlenky jeho nabyly hymnického vzletu modlitby děkovací.

První osobou, s níž se Schwert vystupuje odpoledne z dostavníku v Prešově setkal, byl officiál Kaczer, velký závistník a mluvka.

Pozdravili se. Tvář officiálova měla slídivý, lačný vzhled.

„Nuže ? Jak to dopadlo?“

Schwert nastrojil smutnou tvář, jako by setkání ho netěšilo a neodpověděl.

Kaczer vykládaje si mlčení Schwertovo za doznání neúspěchu, všecek zazářil. Chytil Schwerta soustrastně za ruku.

„Nu, jak to dopadlo, tak to dopadlo, milý aktuáre — máte to aspoň s krku.“

„Mám.“

„Ani mi nemusíte říkat. Aby našince k něčemu pustili — kde pak! Nu — co na tom, Schwerte. Žádné neštěstí. Proto vás nevyženou.“

Schwert se vyprostil a spěchal domů. Nepochyboval, že Kaczer bude s novinkou po Prešově běhati jako s keserem.

Doma zastal choť svou převíjející tříměsíčního synáčka. Hlasem, vzrušením se třesoucím, zvěstoval Schwert dobrou novinu a dodal:

„To znamená, Leni, že nebudeš nic míň než paní adjunktová Protasiová a že netřeba už říkati paní radové Wranovitzerové milostivá paní. Jsi jim za roveň a čím jsou ony, toho také dosáhneš."

„To je dobře," řekla paní Schwertová, cítíc, že muž očekává nějaký výbuch radosti. Usmála se a pocelovala ho, nemohla se však rozehřáti. Ctižádostivá věru nebyla nikdy.

„Jen abysi sobě tím na zdraví nebyl uškodil," starala se. „To bylo nějakého učení, až ouzko, celé noci!"

A počala naříkati, co by si s dětmi počala, kdyby jí muž zemřel.

„Ještě k tomu nemám chuti," zažertoval Schwert. „A ty snad též netoužíš po nových oddavkách."

Povzdechl si: „Výtečná žena i matka, není jí hany, ale . . . . !"

Odpočinuv si nedlouho a umyv se, odebral se Schwert do úřadu a přímo k presidentovi. Nebál se, že by ho nestihl, znal svého muže práce. Sedí v kanceláři vždy do sedmi.

S tváře Bernarda Hladkého poznal, že Kaczer ho už s novinou předešel.

„Nic si z toho, příteli, nedělejte," přivítal ho Hladký, „svou existenci máte a na ctižádost a podobné marnosti se vykašlete!"

„Vždyť není zle," usmál se Schwert, tiskna podávanou ruku. „Mohu mluviti s panem presidentem?"

„Čeká na vás."

Schwert zaklepal a vešel. President byl zamračen, ani se svého sedadla se nehnul.

„Slyšel jsem, slyšel," zaharašil v úmyslu zkrátiti nemilou scénu. „Nu, jaká pomoc, zůstanete při svém a kdož ví, k čemu se vám nabyté vědomosti jednou hodí."

Schwert vyňal zatím vysvědčení a podával je presidentovi.

„Co to?" podivil se Kampf a vyskočil. „Vždyť jste approbován!"

„Ano, pane presidente!"

„A ten tlučhuba Kaczer sem přiběhl, že jste propadl. A nevypadal opilý."

„Neřekl jsem mu, pane presidente, ani slova. Ujišťuji."

„Nu, nu, jen když jste to vyhrál!"

„Ano, pane presidente, a přišel jsem si pro slíbenou poklonu."

„Pravda!"

President se hlučně rozesmál, vzal klobouk a pokročiv, poklonil se Schwertovi hluboce.

„Skládám vám svou hlubokou poklonu, pane kollego!"

A podal Schwertovi ruku.

„A nyní, kollego, rychle žádost k ministeriu spravedlnosti, abych vás mohl přiděliti ke konceptu definitivně. Nu to mám radost, udělal jste nám čest! Tedy hned zítra žádost, nezapomeňte, a že pozdravuji vaši paní."

V předsíni hrozil Schwertovi Hladký prstem. Patrně poslouchal za dveřmi.

„Vy čtveráku! Blahopřeji! Ale Kaczrovi ostudu přeji. Ten se bude vztekat."

A skutečně Kaczer potom dlouho Schwertovi se vyhýbal.

Praeses Kolb byl tou dobou už mrtev, Nosek už v Brně, jen Hladký a dva, tři zbyli tu ze starých kollegů. Ale byl tu praeses Děneš, jenž dostal místo po Kolbovi, měl však právě v dobu tu dovolenou.

Poseděl si tedy Schwert jako triumfátor s Hladkým a mladým jedním auskultantem v hostinci a vyličoval jim průběh zkoušky v Pešti. Ze všech deseti žadatelů z obvodu vrchního zemského soudu prešovského obstáli při zkoušce druhé pouze čtyři, Baroš (později maďarský ministr), Banyař, Žítkovský a Schwert. Banyař nepodrobil se zkoušce soudcovské a uvázl přece jen v manipulaci. Zemřel po letech, jako hlavní berní ve Znojmě. Žítkovský pro nevěru ženinu dal se do pití a zemřel předčasně jako soudní adjunkt v Inšpruku v Tyrolích.

Schwert přidělen byl službou radovi Jansovi. Ten dopřál mu času, by mohl se připravovati ke zkoušce soudcovské, která mu s prominutím scházející praxe byla do šesti měsíců uložena.

Psal o změně svého postavení do Blučiny i na Moravu. Marně však čekal na odpověď. Pro příbuzné byla to jen změna titulu, dále nepřemýšleli.

Dle jména zůstal Schwert aktuárem, jen proto, aby mu plat aktuára mohl býti na dále vyplácen. Neboť jako konceptnímu úředníku nejnižší hodnosti, auskultantu, příslušelo by Schwertovi ročně 315 zlatých, kdežto jako aktuár bral zlatých pět set.

Byla to nezákonnost, ale president Kampf se jí dopustil. A nikdo neodvážil se něco proti tomu namítali.

Že i v soudcovské zkoušce dobře obstojí, věděl Schwert napřed. Zřejmá blahovůle presidentova rovnala mu cesty u zkušebních komisařů.

Rodina Schwertova vzrostla zatím na čtyři hlavy. Měli děvče prvorozené a pak hošíka Václava. Nyní věnoval se Schwert více rodině, zejména večer sedával, s dětmi na kolenou, a rozvíjel před ženou své plány a naděje do budoucna.

(Pokračování.)

⁘ ⁘ ⁘ ⁘ ⁘

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

A zbědovanější ještě, nežli byl voják sběh, u vrat objevil se Samuhel, otrhaný a špinavý, pleti chorobně zsinalé opuchlý, ale očí pichlavých jako jehly. Klobouk jeho podobal se hříbu rozhlodanému červy. Nohavice jeho byly roztřepeny, děrami bylo vidět hubená lýtka. Byl bos, těžce šel opíraje se o hůl kdesi dnes u cesty uříznutou, ale daleko ode vrat nepokročil, zastavil se a plaše několikrát se ohlédl, nejde-li někdo za ním. Psi naježili hřbety, vrčeli, Šáje konejšil je nějakým zaříkáním.

„Kdo je to?“ ptal se ho pán.

„Zloděj — ráčí odpustit pán milostivý, zloděj, ale poctivý zloděj. Z hladu krade. Pekaři Vondrovi v Labské ulici pecen chleba vzal, za to jej rychtář do šatlavy zavřel, do dusíku, svázal v kozelec! Kamarád překousal provazy, mříž vylomil a pomocí boží utekl. A že byla noc, do nějakého dvora náhodou zabloudil, do komory potichu vlezl, aby domácích nevzbudil. Ale přece jej ucítili, psa naň poštvali. Povídám, moc hodný zloděj, poctivý, ale štěstí nemá!“

Samuhel potřásl opuchlou hlavou a vzdychl. „Ne, štěstí nemám!“

Pan Matěj se rozesmál. „Hosté rozmilí! Dojista. A kam vás cesta vede?“

Šáje se vztyčil, vyzáblou pravici položil na prsa, bradou zatřásl, oči vyvrátil vzhůru k pochmouřené obloze a slavnostně pravil:

„Za svobodou jdeme, ráčí-li velkomožný pán dovolit, abych tak řekl —“

„Kamže?“

„Za svobodou, ráčí-li rozumět urozený pán. Za svobodou. Utekl Vincek, utekl Samuhel. Svobodu hledáme.“

„Blázny si děláš, starý žvatlale!“ rozzlobil se pán. „Nežertuj se mnou! Ogare! Bělko! sem!“ Psi zavyli.

„Bohu přísahám!“ rychle konejšil ho Šáje, „pravdu povídám velmožnému pánu! Svobodu hledáme — což, kamarádi?“

„Svobodu!“ přikývli s úšklebkem soudruzi.

„Sedláci na Chlumecku také ji hledají. Velmožný pán neví? na Chlumecku i na Opočensku bouří se. Hledají svobodu. Kolikrát už ji hledali, letos opět se zdvihli po hladové zimě vyhublí jako chrti, panské sýpky drancují. A sem se to žene přes Žehuň — tam někde prý stodoly hoří od včerejška. Neví o tom urozený pán?“

Nevěděl pan Matěj, Chrášťany byly jako za světem. „A co vy? co vám do sedláků?“ ptal se udiven. „Co vám do jejich bolestí? co víte o jejich bídě vy!“

Šáje zamával rukama. „Víme, o pane, moc víme! Větší jsme ubožáci nežli ti tam, co se bouří. Ach, což jim je! páni jim kůži s těla drou, ale jen na polo, jen tak, aby nescepeněli — kdo by šel potom na robotu? proto ani hladem jim nedají pojít. Ale my ubozí — ať jen pán milostivým okem se podívá — není-li stokráte nám hůř? Vincka utloukli na vojně pro nic za nic —“

Voják sběh zakašlal, zahučel: „Tak, tak!“ horlivě svědčil, „Vincek Trabula, od první kompanie, tak, tak!“

„Šibenici slibují Samuhelovi —“

Zloděj odplivl. „Šelmy hromobitné! Proč na to vzpomínáš? Svrbí mne krk!“ zaškrabal se pod bradou.

„A já, starý Šáje, po světě se ploužím jako žebrák, popel kupuju, hadry, veteš bezcennou; ošidím-li selku v Ovčářích o krejcar, Israel Kašmaul, můj strýc, kterému jsem dlužen, o tolar mne okrade. Zkažený je svět, chudého každý utlačí, malého přišlápne veliký. Pan dobroděj sám ví, dobře ví!“ Kysele oškliboval se žid potřásaje rameny.

„Mlč mi, u ďasa!“ durdil se pan Matěj. „Ptal jsem se: co hledáte vy, žid, sběh vojenský a zloděj u sedláků, kteří se bouří proti vrchnostem?“

„Pomáhat jdeme, pane velkomožný —“

„Tak! tak!“ přisvědčil Tarabula.

„Pomáhat! mordyje!“ Samuhel udeřil holí o zem.

„Pomáhat a radit!“ chytře šklebil se žid. „U Chlumce vypálili panskou sýpku, mnoho měr žita a ječmene tam shořelo. Je-li to rozum, kaziti tak hříšně boží dar? A v Žehuni také tak – pivovar vybili, ze sudů čepy vyráželi, pivo teklo prý potokem. A bída je – ti lidé z hladu se bouří a teď plné sýpky zapalují. Je-li to rozum? Každého zrnka je škoda, nač pálit a ničit? Rozdělit se raději, prodat, najdou se lidé, kteří zaplatí a —“

„Ogare! Bělko! skoč! žeň je, padouchy!“ štval psy pan Matěj.

Samuhel uskočil ke vratům, chránil holá lýtka, voják sběh zamával kyjem proklínaje a Šáje hluboko jenom se klonil: „Jak pán urozený chce a poroučí – může i psy

na nás poslat. Ubozí a chudí jsme — co s námi? jenom psy poštvat. Pán je pán, proč by byl pánem, kdyby na chudáka nesměl psy poštvat? Ale — poslouchá-li pán velkomožný? — škoda zašlápnout zbytečně i červíka ubohého, i červík může někdy prospět, ani člověk se nenaděje. Říká se, — snad je to povídka jenom — že jednou malá myška zachránila lva, který byl do sítě chycen, konopné uzly překousala. A pán velkomožný je-li lvem, proč by ubližoval červům ubohým a poníženým, jako jsou tito moji kamarádi, poctivý zloděj a nešťastný Vincek —"

Psi s divým štěkotem doráželi na tuláky, Samuhelova lýtka je lákala, zloděj řval, Vincek třískal holí. Ale už chvíli pan Matěj přes divoký štěkot a vytí psů, přes lání a kletby vojákovy, přes protivné skuhrání židovo někde z dálky slyšel klus koně. Zřetelně rozeznával, když podkova v sypké půdě zatřeskla o kámen. Zvedl hlavu, naslouchal. A cestou v polích ve snášejícím se mlhavém šeru podvečerním mihla se bílá čapka sobolí s vlajícím perem. Vztyčil se, do tváří krev se mu nahrnula, oči zasvítily. Neviděl žida, ani vojáka, ani zloděje, přes ně se díval a jen rukou mávl:

„Ticho! sem, Ogare! lež, Bělko! a vy tři ztraťte se! hned! do stáje zalezte! co mi po vás, pro šibenici zrajete beztoho všichni! Pryč!"

Šáje sehnul se k jeho ruce. „Pánbůh tisíckrát odplatí velkomožnému pánu dobroději. A my červíci ubozí vynasnažíme se —"

„Pryč! Kliďte se!"

Do vrat vjížděla na červeném ryzáku slečna Mary. Viděl už jenom ji. Zmizeli náhle tři dobrodruzi, jako by do země se propadli.

Běžel hosti v ústrety — nežli doběhl, krasavice seskočila jako pták lehce a půvabně. Kůň byl zapěněn, jezdkyně zarděna prudkou jízdou.

„Dobrý večer!" pravila, zasmála se jaksi nuceně, ryzáka svého vedla za uzdu. „Tu mne máte, — řekla jsem vám, že přijedu — čekal jste?" Byl tak překvapen, že marně hledal slova a přece by rád řekl: Čekal jsem! Sama mluvila spěšně a rozechvěně.

„Čekal? tím lépe. Zde jsem!"

Racek se objevil, také jej vyrušil klus cizího koně tak nezvyklý v pustém nádvoří chrášťanské tvrze. Hodila mu uzdu. „Proveď mi koně, brachu. A vy, pane rytmistře, veďte mne. Jdu k vám, rozumíte, k vám. Veďte mne!" Sklopila hlavu. Jako by to nebyla ani lehkomyslná krasavice, smělá a rozpustilá, jak se mu o ní zdávalo. Zotvíral před ní dvéře, do svého pokoje ji dovedl. Unaveně padla, oddychovala, někam do dálky zírajíc po zachmuřeném nebi, k večerní záplavě, udušené v sinavých oblacích na západě nad zčernalými lesy. Panu Matěji zraky zahořely. Díval se — Bůh ví, kde tu krásu vzala, mámivou krásu, opojivou. Sivé oči její třpytily se zavlhlým leskem pod dlouhými měkkými řasami. Čapku sobolí odhodila, kučery černé jako stíny večerní padly jí do bílého čela, v pootevřených rtech zoubky zasvitly jako drobounké mléčné opály. Ruce měla sepjaty na klíně a prsty její se chvěly. Pod kožešinkou ňadra se jí dmula. Ticho bylo, slyšel její dech.

Náhle obrátila se k němu tváří, celým tělem. Její pohled byl záhadný — rozjiskřil se a vyhasl v tom. „Proč mlčíte?" ptala se. „Mluvte! říkáte, že jste na mne čekal? Proč se tak díváte? jste hrozný! co je vám? takové divné oči máte!"

Zasmála se jaksi nuceně, zatrpklým smíchem: Panu Matěji nahrnula se krev do tváří. „Pojďte blíž — bojíte se mne? sedněte tady vedle mne!" okázala na nízkou stoličku. Poslušně usedl jí k nohám. Založila mu prsty do hustých černých vlasů, hrála si jimi v zamyšlení. Hebkou dlaní mu po tvářích přejela. „Hu! jaké strašlivé jizvy máte!" Vytušil, že se otřásla. „Ale co na tom —" rychle řekla, „v poctivém boji jsou získány —!' Podíval se k ní vzhůru, — její oči s rozšířenými zřítelnicemi hleděly přes jeho hlavu jako v zasnění do neurčita. Cítil teplo jejího těla, otočil jí páže kolem boků, přivinul blíž, v náručí semkl a zulíbal ji.

Bránila se probuzena, překvapena, uhýbala polibkům.

„Nechte mne!" řekla smutně a unaveně. „Co děláte, bláhový, šílíte? Bůh ví, sama byla bych vás políbila po přátelsku, vždyť — pamatujete? — slíbila jsem, že přijedu k vám jako k dobrému příteli. Proč jste tak divný?" Vyvinula se mu, bílýma rukama oddalujíc jeho páže.

„Nerozumím vám!" zamumlal. „Proč jste tedy přišla?"

„Slyšte, tohle se stalo!" hlavu odklonila, aby nedosáhl na její rty, držela jeho ruce, aby nemohl objímat. „Smutna jsem dnes. Víte, můj Osud mne dohonil, do cesty mně vstoupil. A konec radosti, konec na vždycky!" Slyšel utlumené zavzlyknutí. „Dnes byla jsem zasnoubena. Paní matka rozhodla, Bujakovského si vezmu, požádal o mne. Paní matka — třeba nevlastní — má právo k tomu, rozhodovat o mém osudu. Otec jen hlavou

kývl, je stále nemocen a ví, že paní matka dobře se postará o moji budoucnost. Bujakovskému mě dají. Slyšte — ne! buďte klidný! nesahejte po mně — pravím vám: srdce v těle se mi hrůzou chvěje, nenávidím toho člověka, bojím se ho. Dotkne-li se mne, krev mi stydne v žilách. Smrti by se rovnalo, být jeho ženou. K vám jsem přišla o pomoc —“ slečna Mary oddychla — „a vy saháte po mně i líbáte jako nerozumný mladík —“ Ucítila, jak ruka jeho, kterou kolem boků ji tiskl, pomalu klesla.

„Co chcete ode mne, slečno?“ zeptal se jako ze sna probuzen.

„To: — osedlejte svého vraníka, odjeďte se mnou někam daleko, na tureckou hranici, kde jste býval, na bojiště třeba, jen daleko odtud! Všeho se odříkám, — dědictví, které mi připadnout má, vezmu-li si Bujakovského Leksu — Odjeďte se mnou, chcete-li, na sedlo před sebe posaďte mne — ujedeme spolu — pryč, daleko!“ Mluvila jako v horečce, hlavu sklonila do dlaní a zaplakala.

Pan Matěj vstal, užasle díval se na ni. „Kam chcete jeti, slečno? nerozumím vám. Opustit všechno?“

„Všechno!“ opakovala rychle a v slzách se usmála. „Kam chcete, pojedu s vámi, jen pryč odtud, daleko! Důvěřuji vám!“ vzala jej za ruku, „úplně důvěřuji, jako rytíři. A vy — nemyslete nic zlého o mně, prosím vás o to! Jsem lehkomyslná, jsem šílená snad v tomto okamžiku, ale — nemyslete nic zlého o mně! Vaší ochrany se dovolávám v plné důvěře, že nezneužijete mého zoufalství. Odvezte mne odtud, chci vám vděčna být do smrti.“ Vzala jeho ruku, přitiskla ke rtům. Pan Matěj ucítil lehounké dotknutí jako žeh plamene a zachvěl se.

„Proč jste vzpomněla — na mne, slečno Mary?“

Usmívala se, opravdu oči jí zahrály. Důvěřivě hleděla k němu držíc ještě jeho ruku. „Znám vaše dobré srdce, jste jediný muž, kterému plně věřím — a věřit mohu, že ano? Zdá se mi, že jedině vy dovedete pomoci, dovede-li kdo na světě, že vysvobodíte mne jako rytíř z pohádky. Či se rozmýšlíte?“

„Slečno —“ pravil a v očích se mu jiskrami zablesklo — „přiznám se: čekal jsem, že přijdete jednou, nevěřil jsem v to štěstí, ale čekal jsem bezděky. Zdávalo se mi o vás —“

„Ne!“ zavrtěla hlavičkou „ne! není na to času. Chcete mi říci, že mne milujete? Příteli drahý, neříkejte mi toho, pozbyla bych důvěry. Hle, přišla jsem k vám, do vašeho pokoje, jsem ve vaší moci, bezbranná — chcete toho zneužít? zbavit mne důvěry v sebe?“ Teď vstala také ona — hrdě vztyčena, zarděna hleděla mu do očí. „Zklamala jsem se ve vás, pane rytíři?“

„Ne, nezklamala!“ vykřikl. Zdálo se mu, že je to sen. Hrdá krasavice, po které toužil od prvého setkání, třeba sám sobě nechtěl toho přiznati, byla tu, přišla, v jeho moc dávala se s důvěrou dítěte. Mohl jen ruce vztáhnout, polapit ji, v náručí stisknout a zulíbat — neubránila by se, snad by se nebránila ani. Šeredný obličej znetvořený hlubokými jizvami mohl s vítězným smíchem skrýti na jejích ňadrech tak svůdně rozvlněných. Ale řekla: „sama bych vás políbila, bláhový!“ a temné oči jeho štěstím se rozhořely.

Usmála se opět, rozuměla jeho pohledu. „Věřím vám úplně. Však teď — rychle pryč odtud! daleko! Než bude pozdě!“ prosila. (Pokračování.)

LITERATURA

Karel Babánek: „*Dni našeho života*“. Prósy z let 1907—1910. V Praze 1910, nákladem Otakara Janáčka. Stran 133 za 2 K.

Dívám se vždycky na pana Karla Babánka jako na jednoho z nejpoctivějších a nejbezprostřednějších našich umělců: do svých básní a do svých drobných prós odevzdává se celý a bez výhrady, se všemi svými neutěšenými sny a myšlenkami, se vším spleenem a resignovaným pessimismem, se vší neukojenou a životem stále zakřikovanou náklonností k osudu volných tuláků a cikánů, božsky svobodných a všestranně neodvislých! A potom: p. Karel Babánek jako básník i jako genrista zdá se, že vždy zná velmi dobře ony krajní meze, za něž přecházeti bývá vždycky neradno umělcům, jižnechtějí oslabiti přirozeného dojmu svých prací. Babánek, talent hluboce citový, ale nepříliš širokého rozletu tvůrčího, poctivě zůstává u svých tichounce zpívaných popěvků veliké bezprostřednosti a u svých prosaických obrázků milé intimní vůně, jejichž ovzduší vždycky něco zachycuje z vlastního ovzduší básníkova a jejichž hrdinové zachovávají alespoň v základním pod-

barvení kus jeho vlastní povahy. Drobné obrázky, náladové črty a studie ze Dní našeho života jsou rovněž tohoto druhu: nic unášejícího, třpytivě oslnivého na způsob četných básní v próse, jimiž nás občas zahrnují mnozí mladí poetové s celým aparátem vypůjčených gest, frasí a neprožitých nálad. Defilují zde obrázky skromných námětů a prostičkého podání, ale zachvívá se v nich vždycky kus srdce. Něco z hřavé, teskné melancholie ruských mistrů vznáší se nad některými — autor si zde místy trochu i ruskou slovní vazbou zakoketuje — a hrdinové tiché a smutné resignace životní jsou mu zde nejbližší. Mladý muž, připoutaný k šedivé káře písařského života; stárnoucí dívka, která se potácí mezi upejpavým odmítáním zamilovaných návrhů a mezi bázní před naprostým osaměním; životem omrzelý skeptik, jehož každý pokus o záchranu končí resignovaným doznáním, že je již pozdě... A na druhé straně chmurné a teskné obrázky z ložnice nemocné dívky, ze světničky pozvolna odumírajícího dědouška, z kasáren, kam právě zapadli nováčkové . . . V těchto svých melancholických náladách je autor opravdu velmi blízek dumavé ruské duše, slovansky měkký, trochu oblomovsky podlomený stesk mírně je ovívá všecky. A touto tichou, upřímnou náladovostí, v níž není jediné disharmonie, jediné nepravdivé nebo sentimentální noty, získávají ony Babánkovy kresbičky velice mnoho, a je až ku podivu, že jim již dávno nevykázala naše kritika význačnějšího a čestnějšího místa, jakého si pro svou bezprostřední upřímnost zasluhují. V lyrice bylo častěji poukazováno na autorovu blízkost národní písně: všimněte si některých přítomných ‚Povídek o lidském srdci!' —: zdaž se i zde nepodařilo Babánkovi (v črtě: Těžko mne matička vychovala) něco, co nemá u nás analogie: vysloviti epický obrázek formou lidového popěvku a nepřipravit ho ani o ten milý a důvěrný rytmus řeči ani o tu prostou, půvabnou vůni lidové primitivnosti? *Fr. Sekanina.*

Heinrich von Kleist: *„Michael Kohlhaas"*. Přeložila Jaroslava Votrubová. S úvodem Antonína Veselého. Vyšlo v Pestré knihovně zábavy a kultury nákladem Al. Hynka. Stran 152.

Z německých básníků romantického období nejzajímavější hlavou je Heinrich Kleist. Zjev takřka legendární, postava tragická a polozáhadná, jejíž pozemská pout byla plna zápasů a protikladů, nespokojenosti, vzestupného jasu a temné vášně, umělecké moudrosti a vnitřního rozvrácení. Z jeho dramatických prací známe v Čechách Katynku Heilbronskou a Rozbitý džbán — z novell neznali jsme takřka nic, až loni *„Nalezence"* v 10. svazku 1000 Nejkrásnějších novell a nyní obsáhlou, rázovitou novellu o *„Michaelu Kohlhaasovi"*, historii ‚ze staré kroniky', vlastně vypravování tragiky vlastního básníkova života, dokonalý symbol jeho boje s prostředím a s lidskou společností.

Základ k novelle poskytla prý Kleistovi stará kronika. Však fabule byla tu v každém případě jen podkladem a pozadím k vlastnímu uměleckému zpracování — tu vlastní uměleckou hodnotu a prudkou mízu dodala práci jeho vroucná, nekonečná touha a jeho nezměrná bolest. Své vlastní nitro vložil Kleist v pochmurnou historii Michaela Kohlhaasa, braniborského obchodníka s koňmi, člověka s vrozeným citem pro právo a spravedlnost, tak krutě uraženou právě v něm. Prostředí, v němž děj se odehrává, je doba Lutherova, první polovina XVI. století, zvířeného selskými povstáními. Koňař, „syn učitelův", z něhož zápal pro právo učinil „loupežníka a vraha", podnítí selskou bouři, v jejíž osudy i Luther zasáhne, ale k jejímuž zdolání je sláb: požár zachvátí dva státy a dvojí dynastii, Kohlhaas, obět intrik a zápletek, skoná na katově špalku, jeho pře odevzdána rukám božím. Motiv čistě středověkého koloritu a zvířeného děje.

Děj novelly je neobyčejně soustředěn, vypravování je plasticky pevné, souvislost faktů nepřetržitá, sladěná do nejmenších podrobností, dramaticky vyvrcholená. Kleist snaží se v Kohlhaasovi zachytiti hlavně vniternou pravdivost děje. Překlad, nesmírně obtížný hlavně pro vleklé periody a těžký kolorit typické středověké novelly, byl pořízen s porozuměním a s očividnou láskou. *Fr. Sekanina.*

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

— **Činohra.** *„Červený kohout".* Tragikomedie o 4 dějstvích. Napsal Gerhard Hauptmann. Přeložil A. B. Dostál. Na Městském divadle Král. Vinohradů po prvé dne 11. března. Režisér F. Hlavatý.

„Červený kohout" Hauptmannův je čirým obrazem ze života, ano pouhým jeho výstřihem, výňatkem, který bez zevrubného divákova povědomí o souvislosti s celkem ztrácí tři čtvrtě účinku.

Dějiště udává autor: „kdesi u Berlína" a znalost prostředí, s jakým tragikomedie sbásněna, žádá k plnému pochopení a tudíž i působení přibližné znalosti v hledišti. Nejmocnějším dojmem her takového rázu bývá potlesk na stvrzenou, že autor a snad ještě více herec trefně vystihli zamýšlené typy, kteréž jsou výhradním místním produktem „kdesi u Berlína" a nejsou schopny aklimatisování. Náhrada zdejším materiálem není možna a nejsvětleji vidí se to nezdarem pokusu nahraditi dialekt českým nářečím, vedle „Gustau" a „prauda" vypadá Dalldorf (= Kateřinky) groteskně.

„Červený kohout" jest průba z bahna, jehož hloubky ovšem by se našly i u nás, třeba v okolí

Prahy, neboť konfident, aktivní a bývalý četník, životem uhnětená bývalá pradlena, kteří zapálí chalupu, aby za pojistné dala zetěm polírem postaviti nový domek, její dcera, místní „lupa", plnokrevná záletnice, která mívá dostaveníčka s četníky a při tom míří k sňatku s kovářem, mužem odumírající ženy, veselý kovářský chasník atd., to vše nejsou samy sebou žádné rarity, svérázem stávají se teprve „kdesi u Berlína", tak jako „kdesi u Prahy", ale svéráz ťamní nelze nahrazovati zdejším, a lze-li, potom to není Hauptmannův „Červený kohout".

Jinak není tato hra pražádnou perlou dramatické tvorby, hra je chatrna ve stavbě s vynucenými situacemi, jako na př. episoda prvního dějství, v němž přináší Rauchhaupt, četník mimo službu a pěstitel ananasů, do bytu ševce Fielitze náhrobní kříž pro prvního manžela Fielitzové, jenom proto, aby se uvedl do hry se svým šíleným synkem Gustavem, aby tak došlo k ukázce pyromaniakálních jeho náklonností hrou sirkami u kamen, návštěva okresního u Fielitze na zkoušku nových bot, episoda doktora Boxera, námořního lékaře, který na dovolené tuží se perlíkem ve vesnické kovárně jest jenom vycpávkou na čisto prázdného druhého dějství, kteréž by vůbec mohlo být škrtnuto. Třetí dějství, vyšetřování v úřadovně přednosty okr. úřadu, jest ovšem mistrnou satirou o právnické turbulenci a šlendriánu šlechtického chefa úřadu i psychologickým experimentem se zvrhlými dušemi, z jichž ničemnosti vyňat pouze blázen Gustav, justiční obět amtmannova, a bodřec Eda, kovářský tovaryš. Čtvrtý akt, smrt žhářky Fielitzové a rovněž tragikomický osud Fielitzův, který se zblázní z „regulatoru" nástěnných hodin, po nichž celý život toužil, vyzněl poněkud na licho. Fielitzová umírá takřka úplně mimo pozornost svého okolí, vyjma dceru Leontinu a dra Boxera.

Skutečné typy podali pp. Havel jakožto přednosta okr. úřadu, a Jiřikovský jako dr. Boxer, snad právě pro výjimečnost figur pruské ráže neumístitelných v tuzemském, českém ovzduší. Velmi dobrý byl Rauchhaupt, jenž dovoluje panu Charvátovi nezkrocené uplatnění jeho temperamentu, také šílený afasický Gustav p. Tesařův byl dobře vypozorován, i pp. Faltys jako tovaryš Eda, a p. Hlavatý, jako polír Schmarovski, a p. Pražský jako kovář Langhemrich byli na svém místě. Pan Švarc v roli ševce Fielitze nejjistější a nejpůsobivější byl v dějství čtvrtém. *KMČ.*

* Intimní divadlo smíchovské vypravilo minulý týden ve čtvrtek satirickou grotesku F i a t j u s t i t i a od německé dvojice Lothara Schmidta a Heinricha Ilgersteina. Byla by to zdařilá satira na předpotopní poměry soudnické a právnické vůbec, kdyby až tolik překotně nestavěla na hlavu všecky pojmy o možnosti, a to jak v celku, tak v jednotlivostech. Jde tu o záhadný případ zmizení jakéhosi číšníka, jehož zakrvácený oděv byl nalezen, ale po domnělém vrahu není stopy. Policie vypátrá sice velikou řadu „vrahů", pravého ovšem nikoli, a když jednoho z nich si byla vybrala, tahala všemi instancemi a na konec odsoudila k smrti, přihlásí se „zavražděný" číšník vesel a zdráv jako nejmakavější doklad, že „vrah" je nevinen. Rozsudek přes to má a musí prý potrvati v platnosti, poněvadž byl vyhotoven bez formální závady, a teprve když se náhodou objeví, že formální vada byla přece (rozsudek zněl na nesprávné jméno), je nevinný člověk propuštěn na svobodu.

Jak již praveno: hra přesahuje místy všecky meze možnosti, hustě nanáší barvy a přestřeluje, tak že je vlastně hotovou karikaturou. Souhra, celkem dost nepřipravená, nebyla však myšlena karrikaturně, aspoň ne v celku, a tím mnohý detail selhal a vymizel. Nejlepší výkony podali soudní prefekt p. K u b í k ů v a brilanty ověšený komoří p. S e d l á č k ů v, dobře na sebe upozornila i slečna S t r o b a c h o v á v episodní roličce demimondky, zejména svojí výborně provedenou hrou gest a obličeje. Dobře maskovaný p. V o š a h l í k (k smrti odsouzený „vrah") nedovedl správně zachovati hranic mezi tragickým a karrikaturním.*)

—*n*—

O plzeňském městském divadle.

I.

P l z e ň s k á č i n o h r a. Dne 25. února byl jsem přítomen zajímavému večeru tří premiér původních jednoaktovek v Městském divadle plzeňském. Byl to proverbe hr. F r. B o ř k a D o h a l s k é h o „*Nerozřešeno,*" veršovaná komedie P e t r a F i n g a l a „*Při luně měnivé*" a historická veselohra F. J. Č e č e t k y „*Cizoložnice*".

O Fingalově komedii načechraných cyranovských veršíků a laciných rýmů a Čečetkově veselohře staré šablony nelze vážně mluviti; jedinou aktovku hr. Dohalského lze umělecky hodnotit. Toto scénické debut mladého autora, známého verši i prosami i čtenářům tohoto listu, řešící problém stanoviska ženy k nevěře mužově, je velice obratně dramaticky koncipováno, má duchaplné dialogy, přiléhavou dikci a ideově zajímavé a logické řešení. Že autor, neznalý účinu divadelního, tu a tam se poněkud opakuje a na jednom místě trochu příliš verbální scénou uvázne na mělčině, není závažno vzhledem ke skutečné hodnotě celku této dramatické prvotiny. Provedení t é t o hry na Plzeňské scéně možno nazvati koncertním. Vzácné umění pí. O t. B e n i š k o v é, známé nám z Vinohradské Městské scény, tvůrčí schopnosti silné charakterisační potence pana

*) Následkem návalu látky opozděno.

V. Vydry, jakož i virtuosní talenty pí. T. Brzkové a p. M. Nového, jemuž i umělecky delikátní režii dlužno k zásluze přičísti, vytvořily tvárný celek, v němž bylo mnoho stylu, harmonie a mnoho nálady. —

Téměř dvě léta měl jsem příležitost sledovati plzeňskou činohru. Viděl jsem dosti takovýchto představení, jež překvapovala svojí scénickou krásou a hotovostí, byl jsem však také přítomen večerům, jež byly mi — přiznávám — skutečným utrpením. Často jsem o tom přemýšlel, proč činohra západní metropole béře se tak divnými, klikatými cestami. Kde je chyba?

Ensemble, v němž jsou umělci, kteří by byli zajisté ozdobou zemské naší scény (na př. Beníšková, Vydra), v němž je tolik zanícení, mládí, píle a radostného tvoření, který dovedl podati výkony tak umělecky nad úroveň vypjaté, tímto krkolomným putováním vinen není. Chyba je jinde. Činohře plzeňské schází umělecké vedení, silná individualita, jež dovedla by ji říditi pevnou rukou k vysokým metám umění. Činohře plzeňské schází dramaturg, jenž bděl by nad repertoirem, a režisér umělec, jenž pustil by na scénu jen představení hotová, sladěná a vystylisovaná. Nelze sice neuznati zásluh p. Miloše Nového jako režiséra vážných uměleckých aspirací, jehož režisérské projevy na scéně plzeňské znamenaly téměř vždy umělecké plus, zde však běží o činohru jako celek ve všech jejích složkách! —

A ještě o jedné zvláštnosti — snad specificky plzeňské — se chci zmíniti. Totiž o kritice. Seriosní kritika má býti zrcadlem herci i autoru. Má zhodnotiti scénický projev, vytknouti chyby, má vésti k uvědomění jich, přemýšlení a nápravě. Kritika může však také mnoho zla natropiti, není-li přísně nestranná a má-li mnoho ohledů —! Rozplývá-li se však chválou nad hrou, jež nemá v sobě ani za nehet umění (Bozděchova „Matka“), mluví-li při dramatické prvotině naprosto ztroskotané (Horského „Příval“) o „ruském realismu“, o „ibsenismu“ — co tomu říci?*) *Tristan.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Zítřejším dnem dovrší padesát let svého plodného života spisovatelka Gabriela Preissová, autorka Gazdiny roby a velikého množství novell a povídek, jež od jara předloňského roku vycházejí u Otty v sebraném vydání. Prvního pronikavého úspěchu dobyla si mladistvá autorka na podzim r. 1889, kdy branami Národního divadla vítězně prošlo zmíněné rodinné drama manželské nevěry, ač již tři leta před tím vyšly její úspěšné Obrázky ze Slovácka a v roce premiery Gazdiny roby i povídková knížka Ideály. Milý a zabíravý jas literárního prvenství zasvítil na tvorbě Preissové. Proživši první léta manželství v Moravském Hodoníně, kamž se byla provdala, přilnula celým srdcem k barvitému a do té doby belletristicky nezbádanému Slovensku, jež se stalo první štědrou kmotřičkou jejího díla. Ne ve smyslu jaksi úprkovském, po stránce jásavých barev a hybné krve mládí, ale spíš v mírné a uklidněné staffáži rodinného života, lásky i práce, starostí i drobných zásvitů veselí, pohybuje se tu autorčin zájem, který v tomže rozsahu a s podobnými hledisky přešel později na území korutanských a štýrských Slovinců. A tímto prostředím, jednak novým pro nás, jednak nově viděným a zachycovaným, uměla Gabriela Preissová vždy zaujmouti své čtenáře. Nikdy nedobývala se až k nejspodnějším prapříčinám života a jeho projevů, nikdy nespouštěla se do hlubokých šachet, aby tam pátrala po tajemných žilách bůh ví kde rozvětvených —: její zájem přidržoval se více nesložitých a přímočarých jevů života, jež uměla však podbarviti měkce jímavým soucitem a dobrosrdečnou morálkou přátelské shovívavosti. Ryzí neporušenost karakterů, tvrdá, rázovitá povaha a živelné projevy citů zajímaly ji nejvíce a tvořily základ jejích dějů. V jejích novellách slovenských a slovinských velmi dobře můžeme rozeznati jistý typický rozdíl povahové bytnosti obou slovanských kmenů — důkaz, že bystře pozorovala a že skutečně rozlišovala v jádře. Slovinské postavy, celkem drsnější, hrdší, ale i hlubší slováckých, rozumějí stejně citům lásky, která je jim jakýmsi neuvědomělým cílem života — ale jejím projevům poddávají se s jakousi posvátnou něhou a měkkostí. Slovák v lásce touží k výšinám, byť se to mnohdy projevovalo jen pouhým dychtěním za osobami vyššího společenského řebříku. Slovačka ráda podlehne svodu panského srdce, ale dovede se kajícně přizpůsobiti důsledkům a oddaně přilne na konec k drsné a živelné lásce svého šuhaje. U Slovinců je láska rozkoší jemnou a vášnivou, jíž se poddávají ženy i dívky s blahými nadějemi. Jsou-li zklamány, rychle zavírají za sebou dveře života, odcházejíce buď do kláštera aneb vraždíce se. Trpná, passivní resignace, s níž se tak často potkáváme v povídkách Preissové u Slovaček, je u nich vzácna.

Gabriela Preissová je téměř v celé své literární tvorbě upřímně oddána lidu. Kmitne-li jejím dílem i zájem o stavy vyšší, úřednické či panské, jeví se to hlavně vždycky jen v celkovém rámci prostředí lidového, na jehož základní motiv je děj navázán. Po té stránce je přímou následovnicí moravské Františky Stránecké, na jejíž ráz upomínají i dějové zájmy Preissové, její optimismus a vrozený smysl pro idyllický a přírodně zabarvený rámec povídek. Ač po-

*) Následkem návalu látky opožděno.

stavy své čerpá ze skutečnosti, a ačkoli její lidé jsou vybaveni po stránce zevní dobrou a pravdivou karakteristikou, přece jen nejsou její povídky ohlasem sytého realismu. Příliš blízko se staví autorka ke svým hrdinům a hrdinkám, příliš citově a lyricky pohlíží na jejich život, kterému přináší vždycky do vínku žensky měkké své srdce a vyzlacující, sladivý soucit. Sama, rozená optimistka, nedovede objektivně posouditi cizího životního faktu, aniž ho neobestře nimbem své sdílné dobrotivosti a útěšlivého zájmu. Proto její povídky působí někdy dojmem přecitlivění, jež lahodí čtenářům, zejména lidovým, kteří v prostém, neumělkovaném, barvitém a jadrně přímém umění autorčině mohli velmi záhy nalézti svoje skutečné zalíbení.

Gabriela Preissová, kutnohorská rodačka, která více než půlku svého dosavadního života prožila mimo Čechy, těší se dnes v Praze v plné svěžesti plodného života jeho bohatým výsledkům. Vydavši na dvacet knih povídkových mimo obě realistická dramata Gazdina roba a Její pastorkyňa, postavila se mezi přední pěstitele naší moderní belletrie, kde si již svou dosavadní prací zajistila místo čestné a význačné. K práci další přejeme jí ze srdce po dlouhý život všecko nejkrásnější. *S.*

* Dne 19. t. m. pochovány byly do Slavína na Vyšehradě za veliké účasti ctitelů zesnulého tělesné ostatky tragicky skončivšího Ph. Dr. Jos. Píče, jež do té doby odpočívaly v prozatimní hrobce na hřbitově olšanském. Řeč oceňující význam zvěčnělého učence pronesl důvěrný jeho mnohaletý přítel, archaeolog J. Hellich, lékárník poděbradský.

* Ruská „Niva" č. 8. přinesla zprávu o úmrtí spis. a překl. Vuk. Michajloviče Lavrova, jenž zemřel v ústraní na svém statku za Petrohradem. Lavrov byl zakladatelem a redaktorem měsíčníku „Russkaja Mysl", kam přispívali přední ruští spisovatelé, byl přítelem Poláků i Čechů, a ve svém žurnále všímal si vždy české věci kulturní, hlavně českého písemnictví. Narodil se r. 1852. *O.*

* „La Revue" přinesla dopisy Björnsona Björnstjerna, jež norský spisovatel psal své dceři r. 1888. V jednom píše jí: „Jsou dva druhy kněh. V prvém probouzení se láska k životu, směřuje se k dobru, v druhém toho není. Prvý druh — to jsou knihy dobré, druhý — rozhodně špatné, bez přihlížení k talentu autora. Díla, zobrazující jen hnusné stránky života, lhou, osvětlují život jednostranně." O Strindbergovi se vyslovuje: „Jest to člověk chorý na duchu, píše knihy aniž by byl s to, aby život správně posuzoval. Spisovatelé jemu podobní vyhledávají jen effekt všemožně, ale vystihuje se, že život není takový, jak by si přáli nám ho vylíčiti." Ibsen zdá se mu, že je nakloněn neobyčejnosti, ano nemožnosti věci, a pochybuje, že si udrží zájem, až se všeobecně pozná jeho bažení po effektu. „Viděla jsi již někdy," píše Björnson dceři, „ženu v životě, podobnou „Paní z námoří"?" Avšak neupírá významu po stránce umělecké tomu dramatu a je hrdý na krajana, protože „Ibsen objevuje dramatem nové dráhy". Zolovi vytýká zbytečnosti a opakování, Maupassant prý líčí vše stručněji a jasněji. Uznává, že Zola má mnohé původní a umělecké i barvité stránky ve svých pracích, ale na př. v „Lidské bestii" vidí nejasné zobrazení života, „román ten je příliš chmurný, aby mohl býti věrným obrazem skutečnosti. *K. V. H.*

* V literárních listech francouzských byl stesk, že ubývá čtenářů kněh a nastává úpadek knižního vydání. Poukazovalo se, že francouzské noviny poskytují tolik četby, že potom se již nic nečte. Avšak z článku Eugena Morela, uveřejněného v „Mercure de France", se objevilo, že ve Francii nelze mluviti o úpadku knižního vydání, byť nebylo možno též mluviti o pokroku; ale jako v průmyslu a tamním obchodě, tak u vydávání kněh nastal bod mrazu, stagnace. Ročně vychází ve Francii 50 tisíc svazků starých autorů, a 50 tisíc nových. Po Francii přichází knižní vydání Japonska, ročně 36 tisíc nových svazků, potom jest Německo 30 tisíc, dále Rusko 24 tisíc nových svazků kněh starých i nových autorů. (V Rusku podle úř. statist. r. 1911 vyšlo 32.361 spisů, z těch ruských 25.526, ostatek v jiných jazycích, všeho bylo 103 miliony výtisků, ale v tom jsou zahrnuty i brošury.) V Anglii a ve Spojených státech amer. vychází ročně (anglicky) na 10 tisíc svazků nových kněh, ve Švýcarsku (franc. italsky, německy atd.) 8 tisíc, v Italii 7 tisíc, v Rakousko-Uhersku podle statistiky z r. 1908 (novějšího data není posud) vyšlo knižně: V Uhrách (maďarsky) 1600 svazků, v Čechách (česky) 1517 a v ostatních zemích říše 1465 svazků nových kněh, starších i novějších autorů. Zajímavé jsou číslice, znázorňující poměr literárního oboru k celku, vyřčený v procentech. Francie má nejvyšší procento krásné literatury, totiž 21·4 proc., kdežto Německo jen 6·2 proc., ostatní země a národy mají procento ještě menší. Německo vydává nejvíce děl zeměpisných, potom právnických, Anglie a Francie děl přírodovědeckých atd. Stojí-li Francie v čele světové kultury, jest tedy i v popředí s krásnou literaturou. *K. V. H.*

V Praze, dne 22. března 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXVIII.

S novým svým bytem byl jsem spokojen, školních hodin jsem neměl mnoho, sedmnáct, korrektury úloh neubíraly mně také hrubě času, poněvadž jsem učil češtině toliko v jediné třídě a to nečetné. Zbývalo mně tudíž teď po odbyté zkoušce dosti volného času. A já ho užíval vydatně. Četl jsem mnoho, studoval díla historická i prameny historické, sháněl jsem se po starých českých tiscích.

O Praze, o přátelích zvídal jsem hlavně z jejich listů. Thomayer mně v říjnu (1876) oznámil mimo jiné, že slouží na vojně, že Frída (Vrchlický) je supplentem na ústavě pro vzdělání učitelů a že se bude připravovat k státní zkoušce. „Viděl jsem ho dosud (po prázdninách) jen jednou. Má v Lumíru výtečnou báseň ‚Israfel'“. Dále mi psal, že Baše je auskultantem u obchodního soudu, večer že chodí k Primasovům, Rezek že dělal včera (27. X.) rigorosum a „jinak že neztratil svůj dar výřečnosti“, Aleš že „dělá pod večer v kavárně vtipy, až mi nejednou slzy z očí tekou. Jinak dělá na zakázku „Pět smyslů“ co album do salonu jistého, bohatého žida.*) Jsou myšlenkou svou skvělé a i provedení nad obyčej je pečlivé“.

O Liškovi oznamoval Thomayer v témže listu, že měl „z počátku velmi trudné doby, byl živ bez peněz, teď má zakázky“, a že namaloval malý obrázek: Skřítek leží v houštině a dělá na muchomůrce bílé puntíky. — Roztomilý kousíček, který je za 30 fl. na prodej a který bych mu okamžitě odkoupil, kdyby, atd. . . .“

O těch „Pěti smyslech“ jsem už věděl, neboť mi Aleš před tím v září psal, oznamuje, „že vojna se blíží kvapným krokem již ku konci“ a tak že vstoupí „v jiný život. Hlava se mně točí, plány, plány opět rostou. Co z toho všeho as bude. Teď kreslím pět smyslů, nevím jestli Tě o tom co Liška povídal.*) Jest to něco zase zcela slovanského. Až přijdu na Akademii, začnu každopádně olejový obraz; teď mne zajímá látka ‚Král Ludvík u Moháče . . .‘ Já bych předc naponejprv vystoupil rád s něčím vlasteneckým. Také bych někde rád vydal sbírečku erbů před bitvou na Bílé Hoře. Snad by to bylo možno . . .“ A v říjnu oznamuje v listu, ve kterém horoucně píše o své lásce, důležitou novinu: „Bude hnedle konkurence na Národní divadlo vypsána, budu konkurrovat také, abych svou hřivnou přiložil. Rok prý bude lhůta.“**)

Já v ten čas také nezahálel, mně také „plány, plány opět rostly“. V notesu z toho roku 1876 nalézám zápisy nápadů, myšlenek i scen, dle kterých zápisů vidím, že mne tenkráte pronásledoval Julián Odpadlík. Ale nedošlo na dílo o něm; ani jsem nezačal. V ten čas a také již před tím zaměstknávala mne postava Petra, někdy vévody kuronského, pána na Ratibořicích, Náchodě, vévody Zaháňského, o kterém jsem už za chlapeckých let doma tu onu drobnost slýchal. To budilo zájem o něj. Když pak jsem studiem zevrubněji seznal jej i jeho dobu, vyrůstaly mně postavy, scény, až pak stržen látkou, dal jsem se do psaní bez podrobného plánu.

„Na dvoře vévodském“ začalo vycházeti v prvních číslech Světozora r. 1877, ač

*) Alex. Brandejsa.

*) Myslil o prázdninách na Zvíkově.

**) Konkurs byl vypsán v dubnu 1877.

byla napsána jen malá část. Měl jsem už kredit ve Světozoru. Je to první má obsáhlá práce, kterou jsem po kusích zasílal redakci. Od těch časů, mimochodem řečeno, psal jsem tak na pokračování skoro všechny své rozměrné i velmi obsáhlé práce, jako byly „F. L. Věk" — „Proti všem" — „U nás" i „Bratrstvo". Nutil mne k tomu později nedostatek času i choroba oční, pro kterou jsem dlouhý čas nesměl večer nic pracovati.

V listopadu t. r. 1876 zaslal jsem nakladateli Th. Mourkovi v Praze drobné své práce před tím ve Světozoru a Lumíru uveřejněné k soubornému vydání pod titulem „Povídky z hor". Mourek je přijal, knihu však vydal teprve až r. 1878. Obsahovala: „Ančár — Záliš — Dvorský — Prutovský — Pro statek otců — „Divous". Z těch pak jen „Prutovského" a „Divousa" pojal jsem do Sebraných spisů.

Když jsem se zabýval svým „Na dvoře vévodském", přišlo nenadálé přerušení. Sládek poslal mně list daný 9. prosince (toho dne právě měl Thomayer svou promoci), ohlašuje mi důležitou novinu: „. . . koupil jsem hynoucí již Lumír a půjde to tedy vesele dál". Žádal, mám-li co hotového, abych mu poslal, že by to rád dal do prvního čísla. „Hoši mají radost a já také rád jsem živ zase, maje proč."

Sládkovi odříci nebylo možná. Napsaného jsem neměl nic, ale hned jsem začal obrázek, který byl už delší čas mezi mými plány, „Markytánka, příběh táborový". Se začátkem, který jsem brzo odeslal, byl Sládek spokojen. Psal mi o tom a při tom o Lumíru, co zamýšlí a jak mu pomoci také hmotně, sám že zisku nehledá, ale „jak by to bylo hezké, kdybych mohl ročně dát některému z našich hochů tisíc zl. a říci mu: Ty jdi do Italie, ty do Švédska, ty tam a piš pro Lumír. — Jen jestli dostanu Lumír mimo deficit, potom dá se již něco dělat."

Za té práce literární hodně jsem chodil na procházky s kollegy, sám do okolí, rád také na osamělé hradiště Hrutovské v polích u Benátek, tak melancholické v náladě podzimních dnů, na jehož valy sypalo se barevné listí křovin a stromů. Do Nedošínského háje a dále do Tržku vydával jsem se obyčejně jako před tím ve společnosti ředitele Tilla a Šmilovského. K této mé literární společnosti přibyla nová.

Na naše gymnasium dostali se po prázdninách t. r. 1876 tři noví kollegové, Fr. Dvořák, filolog, Fr. Čížek, mathematik, s nímž jsem jako universitní student učil několik měsíců na soukromém gymnasiu Mádově v Praze, a třetí Dr. Jos. Novák, filolog, který před tím byl náměstným učitelem na městské střední škole v Praze. V srpnu měl tam u sv. Štěpána svatbu se slečnou Terézou Lanhausovou, dcerou vyššího úředníka České Spořitelny. Mladí manželé přijeli začátkem září do Litomyšle. Poněvadž byt najatý „u Dvořáků" vedle „Pekla" jim nevyhovoval, přestěhovali se na krátký čas do Škeříkova hotelu „u Slunce", odtud do bytu do nedávna paní Benoniové, u kteréž jsem před tím bydlil. Provdala se za koll. Fr. Kováře, a ten se dostal z Litomyšle. Mladí manželé Novákovi měli v tom patrovém domku oba pokoje do náměstí i druhou část bytu do zadu.

Záhy jsem se spřátelil s drem Novákem, jenž mne pak uvedl do své mladé domácnosti. Tak jsem opět přicházel do pokoje, ve kterém jsem před tím dvě léta pobýval. Tenkráte sedal jsem tu sám u svých knih, teď ve společnosti milého kollegy a jeho mladé, čilé, vysoce intelligentní paní. Oba milovali literaturu, oběma byla Praha rodným městem. Literatura a Praha nás sblížily. Hovořívali jsme o zjevech nového i staršího písemnictví, mnoho také o Byronovi, kterého paní Nováková četla v originále, hovořívali jsme o Praze; na tu mladá paní zvláště první čas vřele vzpomínala, na Uměleckou Besedu, kamž chodívala se svým otcem. Tam recitovávala, hlavně básně Svatopluka Čecha. Paní Nováková vypravovala o něm s nadšením. Já zas vzpomínal na divadlo, zvláště když toho času mělo svou sensaci, Smetanovu „Hubičku", jejíž premiéra byla dne 7. listopadu (1876). Já, divadla lačný, dychtivě jsem se zajímal o nové dílo Smetanovo. První, co jsem z něho tu v samotě venkovské uslyšel, byla Vendulčina ukolébavka; zazpívala ji v Besedě o hudebním večírku choť koll. Grešla.

Ale také Litomyšl sama dostávala se do našich hovorů, často veselých. Ocitlať se mladá paní v novém pro ni světě. Všechno ji tu zajímalo, město, lidé; leccos ji překvapovalo a bylo jí divné, v městě i venku, když jsme se vydali na procházku za město.

Ale jak se během let spřátelila s městem, s jakou opravdovostí pak studovala lid v okolí Litomyšle a Poličky, svědčí její horlivá činnost jmenovitě ve spolku paní a dívek v Litomyšli a později její literární působení. Tenkráte první čas pobytu v Litomyšli, tuším, sama ještě nepomýšlela na literární tvoření. Teprve po osmi letech, r. 1884, uveřejnila ve Světozoru svou první novellistickou práci „V Lázních pohor-

ských", jejíž dějištěm jsou lázně „na Horách" u České Třebové, a r. 1885 rovněž ve Světozoru novelku „Orlando Furioso".

V tom domku na náměstí zůstali manželé Novákovi jen do jara 1877, kdy se odstěhovali „na poštu", odtud pak v zimě r. 1878 na Záhrať do „Tobšovy či Brachtlovy chalupy", kterážto chalupa je dlouhý, patrový dům, teď sídlo okresního zastupitelstva. Po osmi letech najali si byt na náměstí v domě postaveném na místě starého, bývalé českobratrské knihtiskárny, o kterém jsem už šíře vypravoval a o kterém dál ještě něco povím. Přátelský můj poměr s doktorem Novákem a jeho rodinou zůstával ničím neporušen po všechna léta mého pobytu v Litomyšli. Když se Dr. Novák přestěhoval do toho nového domu na náměstí, měl několik dítek. Z nich nejstarší byl Theodor, milý chlapec vážného na jeho věk chování, jenž pak vyspěl v učence velkého nadání, ale záhy, bohužel, zemřel. Mladší byl Arnošt.

Pro toho mne paní Teréza Nováková jednou pozvala, abych je navštívil, poslechnout si jej. Pamatuju se, že se v osvětleném pokoji zjevil se svou matinkou malý Arnošt, jenž dosud nedlouho chodil do školy, že bez ostychu vstoupil na židli a že bez trémy, s jistou vervou deklamoval ze Svatopluka Čecha. Která to báseň byla, již se nepamatuju, ale byla dost dlouhá, to vím, a že bylo s podivením, jak takový chlapeček ji zmohl.

Po letech, kdy malý Arnošt vyspěl a byl doktor Arne Novák, mladý kritik, vystoupil před cizinou jako soudce. Je známo, že vydal s drem Jakubcem ve sbírce Amelungově dílo „Die čechische Litteratur der Gegenwart". Dostalo se mu vzácného a vážného úkolu, aby cizině vyložil o kulturní práci svého národa na poli literárním. Nemohu a nechci zde uvažovat jak to vykonal, dovedl-li se všude povznést nad domácí naše půtky, nestala-li se jeho práce z obavy před „neosobním suchoparem" místem příliš jednostrannou. O jednom se však přece zmíním. Týče se části jeho soudu o mně.

Pan Dr. Novák také napsal, že mé romány a novelly (i novelly!) odstrašují svou tloušťkou. Nu, pan doktor Novák jistě ví, že některá literární dítka i jiných spisovatelů i spisovatelek jsou co do tloušťky také hojně požehnána; u těch však mu to nevadí a neodstrašuje ho. A také napsal, že mé knihy dostaly velmi často ceny dřív, nežli byly dokončeny. To se může týkat jenom děl cyklických. Ze čtyř svazků „U nás" dostal jeden díl cenu Akademie a nebyl to skutečně poslední svazek tohoto díla. Každý však z těch svazků tvoří samostatný celek a proto mohlo být o něm souzeno. Tak to také bylo s historickým obrazem „F. L. Věk".

Ale také jiní naši autoři dostali zrovna tak ceny za svá cyklická díla, totiž ještě před vydáním posledního svazku. Někteří dostali ceny i za všechny jednotlivé svazky a jistě zaslouženě; ale o tom se pan doktor nezmínil. Snad myslil, že bude všechen národ německý, všechno veliké Německo jen to přenáramně zajímat, dostal-li jsem já cenu čili nic a dostal-li jsem, byla-li za pátý nebo třetí svazek nebo za všechny. Ne, to si pan doktor Novák nemyslil, ale přece o těch mých cenách tak psal. Není to ovšem „neosobní suchopar", ale je to hodně osobní. A tuším, proč to napsal.

Opakoval-li to pan doktor Arne Novák ve svém českém vydání výše psaného díla, nevím. Té knihy jsem už nečetl. —

(Pokračování.)

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

„Kam, slečno?"

„Jen pryč! řeknu vám cestou, kam. K příbuzným za hranice třeba. Je osedlán váš kůň? Bojím se, že mne doma pohřeší, půjdou po stopách, naleznou mne zde, u vás Odvažuji se — vím to — něčeho hrozného, osud vyzývám, otce, matky se odříkám, div ne samého Pánaboha —" zachvěl se její hlas — „Na vás jedině spoléhám. Je osedlán váš kůň?" opakovala nalehavě. „Než bude pozdě!" sepjala před ním ručky. V té chvíli svítily snad oči jeho jako dravci. Viděla to i v šeru vzrůstajícím, ale neulekla se, nespustila sepjaté ruce, neodvolala slova: „Pojďte — půjdu s vámi!" zašeptala úplně se poddávajíc jeho vůli.

„Ano, slečno Mary. Spolu odjedeme!" řekl hlasem, který se zachvěl. „Do pekla chcete-li —"

Oknem zavolal: „Racku! koně!" Za okamžik zatřeskly na dvoře podkovy, Racek vyvedl vraníka. Suchý Čert jenom

šavli si připjal, pravil tlumeně: „Slečno Mary, jsem připraven. Pojďte, doprovodím vás.“ Vzal ji za ruku a oči jeho dodaly: „Kamkoliv — ale odnikud již návratu není.“

Stála chvíli jaksi nerozhodně a jemu se zdálo, že se bázlivě rozmýšlí.

„Teď váháte, slečno Mary? po tom všem? Nepřišel jsem já, přišla jste vy — nuže?“

Dívala se mu do očí. „Máte pravdu, pane rytmistře. Přišla jsem já. Ve vaši moc se dávám. Pojďme!“

„Mary!“ — Předběhla jej.

Na dvoře oba koně, červený ryzák slečnin i vraník Soliman, dupali, vzpírali se, sotva je Racek udržel. Večer už byl, na nebi sotva hvězdička mhou prosvítala do tmy, z osvětleného okna v komoře padala žlutá záře hořící louče dlouhými pruhy, zaleskla se v ní hladká srst obou vzpínajících se zvířat i rozhoupané ocelové střemeny. U dveří stála Anežka, — prošel kolem, nepohlédnuv na ni. Jen řekl: „Posvěť!“

Šla, přinesla planoucí louč, řeřavé uhlíky padaly na zem jako slzy.

„Kam pojede pán?“ zeptal se Racek, když podával uzdu svému veliteli.

„Do pekla! co ti po tom? neptej se!“ odbyl jej.

„Co já tu mám dělat, když gospodin odjede?“

„Lež a hlídej!“ Starý hraničár nespokojen a uražen hryzl si šedivé kníry.

Slečna Mary hladila po šíji svého ryzáka, aby bujné zvíře uklidnila.

„Tiše, tiše, miláčku!“ lichotila mu. Anežka se přiblížila svítíc, teď musel ji pán vidět. I ty smutné zavlhlé oči její. Zadíval se na ni.

„Nu — pláčeš?“ ptal se.

„Ne, nepláču!“ zašeptala klopíc hlavu.

Pohodil hlavou. „Odjíždím,“ pravil, „nevím, kdy se vrátím. A vrátím-li se vůbec. Kdož ví.“

„A já? Co já tu?“ vydechla sotva že slyšel. Chtěl cosi říci, ale v tom přiskočil ke slečně Mary, aby jí do sedla pomohl. Opřela se o jeho rameno, lehounce se vyhoupla na kůň.

„Anežko!“ zavolal, „zde pomoz, sukni urovnej slečně!“

Děvečka dohořívající louč zastrčila do štěrbiny ve zdi, poslušně přikročila, urovnala sukni na sedle a při tom z modrých očí vyhrkly jí proudem utajené slzy.

Mary se naklonila. „Proč pláčeš, mladičká?“ zeptala se laskavě, po vlasech děvče pohladila. Anežka neodpovídala.

Pán už byl na vraníku, koleny jej sevřel, uzdu přitáhl. „Racku, otevři vrata!“ velel a slečně pravil: „Jsem připraven. Jeďme. Kam pokynete, pojedu s vámi, kam poručíte, dovedu vás!“

Vráteň zaskřípala, Racek otvíral. Slečna Mary zvedla hlavu, zadívala se do smutného šera venku v polích. Otálela drobátko, jako by se rozmýšlela. Ne dlouho, vteřinu — dvě —

V tom někde daleko ze tmy od protější strāně ozvalo se zahouknutí lesního rohu, hned na to dusot mnoha podkov po kamenité cestě. Mhou večerní zamíhala se červená světla pochodní.

„Jedou!“ vzkřikla tlumeně slečna Mary a ruce jí klesly, úzda se jí vysmekla. Suchý Čert slyšel, jak hrůzou jí lehce zachřestily zoubky.

„Co děláte, slečno? Pobídněte koně! Ku předu, Bůh při nás!“ volal a pobízel, sám chytil úzdu slečninu ryzáka.

„Je pozdě!“ šeptala zoufale. „Pozdě! nevidíte?“

Dusot se blížil, tryskem ze tmy řítily se příšerné postavy několika jezdců v rudé záři pochodní. Z podkov jen se jiskřilo.

„Nebojte se! důvěřujte mi! za mnou — rychle!“ Suchý Čert pobídl vraníka, až se vzepjal, ryzák letěl za ním — otevřenými vraty přes příkop.

„Držte se pevně, slečno Mary! Vyhneme se jim v pravo — do pole —“

„Stůjte! stůjte!“ chraptivým hlasem kdosi volal z čety blížících se jezdců.

„Poznali mne!“ docela sklesle pravila slečna Mary nemohouc odvrátit očí od těch rudých kmitavých světel v dáli. „Kam chcete jeti? Všechno marno, příteli, dohoní nás. Je to můj osud!“ zastavila koně. Suchý Čert neupokojen podíval se na ni — ach, ani uzdy neudržela!

„Opravdu, dohoní nás!“ zahučel, „bude lépe, počkáme-li na ně. Nebojte se. Hned uvolním cestu.“ Přiletěli jezdci na zpěněných koních, osm či deset jich bylo, myslivci ze dvora a panští úředníci, s karabinami v rukou nebo s tesáky loveckými, které z daleka se leskly. Dva sluhové nesli fakule, vysoko je zvedali, do tmy za nimi sršely jiskry. V čele jich Leksa Bujakovský — daleko předе všemi — přikrčen ke hřívě koně, strašlivý — čepici ztratil, černé, rozcuchané vlasy přes nízké čelo mu vlály a když padla záře pochodní v jeho obličej, krvavě zasvítilo bělmo očí a zaleskly se vyceněné zuby v dolní čelisti. Přiletěl, rázem zastavil svého koně, až se na zadních nohách vysoko vzepjal, div se nepřevrátil. Pochva šavle třeskla po boku.

„Tady jste, slečno Mary?“ zeptal se úšklebně Leksa.

„Tady!“ odpověděla klidně, dívala se se na vyčnívající dolní jeho čelist — jakémusi dravci se podobal. Vlku? ne, ani medvědu, horší nějaké potvoře.

„Pan Leksa jede na návštěvu?“ usmál se lehce Suchý Čert.

„Na návštěvu — slíbil jsem přece!“ sípaje zachechtal se Bujakovský. Zasvištěla šavle — tasil. „Trochu pozdě, tma je už. Ale nevadí, máme pochodně!“

„Zajisté!“ také Suchý Čert tasil. „Tak vzácná návštěva vždycky přijde v čas.“

Bez pobídky a bez povelu průvodci Bujakovského rozestoupili se širokým kruhem kolem nich. Bylo tu volné místo pod tvrzí, u zasypaného příkopu, tvrdá zdupaná půda — právě vhod.

„Host má právo první začít, pane Bujakovský!“ V sedle vztyčen se skloněnou šavlí čekal útok pan Matěj, klidně — hlas ani nezachvěl se mu. Vraníka ukrotil, že stál nehnutě, jen udidlo vztekle hryzl. Kůň i pán jako příšery, polo v záři pochodní. polo v černé tmě.

„Suchý Čert!“ kdosi přitlumeně vykřikl mezi myslivci, vytřeštěné oči se jim zaleskly pověrečnou hrůzou.

Ale už se rozjel pan Bujakovský, bokem k boku přitiskli se jezdci, koně zahryzli po sobě bílými zuby, šavle zasvištěly, srazily se, ocel zajiskřila. Oba sokové nezraněni otočili se k novému výpadu. A zase po oceli jiskry vyletěly — stejně obratní, stejně zuřiví, druh druhu neustoupil. Němi se zaťatými zuby zápasili.

Pod Bujakovským klopýtl kůň, zdálo se, že jezdec je ztracen, sedlo pod ním sklouzlo a sotva se udržel v rovnováze odrážeje divoký útok soka. I ruka jako by mu ochabla, šavle se mu nejistě zatřepetala. Jeho lidé však již vrhli se v tom okamžiku s rykem mezi soupeře, rozdělili je. Zasažen čepelí Suchého Čerta kdosi zasténal bolestně a svalil se, jiní zděšeně uhýbali ranám. Ve směsici supajících koní a myslivců hledal pan Matěj soka, nedostal se k němu. Obrátil vraníka.

„Slečno Mary!“ vykřikl. Dva panští jezdci už drželi úzdu jejího koně — rozehnal se skokem proti nim. Pustili hrůzou uzdu, rozutekli se. Ale slečna pokynula mu hlavou:

„Dosti! Konec boje!“ Setkal se s jejím pohledem smutným, beznadějným. Pokrčila rameny. „Je to patrně můj osud, příteli. Marno vše!“

Ocítil se jí těsně po boku. „Teď — teď bych měl ustoupit, slečno?“

„Teď. Je pozdě už — vidíte!“ Zoufale dívaly se naň její oči, čarovné oči, které dříve se uměly jenom smát.

„A kdyby stotisíc hladových vlků se na mne sápalo, prosekám se! cestu před vámi proklestím! Slečno Mary, slyšíte mne? Budete volna —“

„Ne!“ řekla s bolestným klidem, ano i usmát se chtěla. „Je pozdě! s Bohem!“ Podávala mu ruku. Nedosáhl jí, protože opět vrhli se mezi ně myslivci na koních. Leksa zuřivý s pěnou na rtech sám uchopil uzdu slečnina ryzáka. Sípal — nebylo rozumět jeho slovům, ale divý vztek mu sálal z očí.

„Jste mojí nevěstou! pamatujte, slečno!“ souvisle konečně vyrazil s výhrůžným pohledem.

Sklopila hlavu, v jediném tom němém hnutí bylo beznadějné zoufalství.

„Jste mojí nevěstou!“ opakoval zuřivě trhaje uzdou. „Já mám právo.“

Suchý Čert prosekával si cestu, uhýbali se myslivci před jeho šavlí. Viděl — slečna Mary kynula rukou — ale té ručky ještě nedosáhl.

„S Bohem!“ volala. „Buďte šťasten, přeji vám ze srdce. A na mne nemyslete. Je pozdě, jsem nevěstou, pan Bujakovský má právo ženicha. Poslechnout musím — což jiného mi zbývá? S Bohem buďte!“ Sama pobídla koně, rozjela se zpátky k domovu, ke Konárovicům, k milostivé paní matce.

„Já mám právo! já! je mojí nevěstou! já mám právo!“ ještě sípěl pan Bujakovský, ale z bezpečné vzdálenosti, kam šavle Suchého Čerta nedosáhla ani hrotem.

„Není práva! není práva na světě!“ odpovídal Suchý Čert, bráně se proti útokům panských myslivců, kteří se mu stavěli v cestu. Bílá ručka z dálky ještě kynula k poslednímu pozdravu. „Přijdu vám tu ručku stisknout, slečno Mary! Přijdu! přísahám!“

Ale sličná jezdkyně vzdalovala se do tmy, sluhové s pochodněmi rozjeli se za ní. Pan Bujakovský na koni se obrátil. „Ještě jsme nedoúčtovali! Zapalte tu peleš lupičskou!“ kázal svým, „zapalte mu tvrz nad hlavou, ať nestraší sbořenina! Zapalte a popel rozházejte!“ Poručil a tryskem se rozjel za nevěstou.

Suchý Čert díval se do tmy za pochodněmi, nic jiného neviděl, nežli ta dvě rudá světla jiskry soptící. Vzdalovaly se, hasly, ještě krvavý záblesk mihl se mu po šavli, kterou nevědomky otíral o hřívu svého vraníka. Teď zapadly v dálce docela, tma je zalila. V lese zmizely, probleskly ještě jednou, dvakrát, uhasly. A jemu před oslněnýma očima zůstalo černo, neviděl, nežli tmu. Kůň pod ním nepokojně se vzpínal.

„Prokleté každé právo lidské! Kdo má právo nějaké, kus práva dříve musil urvat jinému. Urvat, slečno Mary!" myslel si Suchý Čert.

Nějaké ruce sahaly po jeho úzdě — „Kdo to? z cesty!" rozkřikl se.

Zmizely. Oči jeho pomalu zvykly už tmě. Panští myslivci ještě tu civěli kolem tvrze, snad měli opravdu chuť podpálit střechu.

„Pane! pane! gospodine!" volal Racek. Stál široko rozkročen v otevřených vratech jako závora. „Sem! K nám! gospodine, k nám!" Vedle něho ve tmě krčily se dvě schoulené postavy, po zemi stínem se protáhly jako mloci. Poznal je Suchý Čert — dnešní hosti své: sběh Tarabula a zloděj Samuhel. Po čtyřech se plížili, nože drželi v zubech. A Racek ukroutil z koudele doutnák, zapálil ho, rezavou houfnici za vraty už dříve prachem a sekaným olovem až do vrchu nabil. „Sem, gospodine! a já ty šelmy mezopotamské, ty panské zelenokabátníky rozděsím!"

A rozděsil je. Vypálil, a strašlivý výbuch otřásl zamlklou večerní tmou, od lesů sedmkrát zahučela vracejíc se ozvěna. Oslepeni rudým ohněm padli k zemi zloděj i sběh, sám Racek zavrávoral. „Dal jsem asi příliš mnoho prachu!" pomyslil si. Rezavá houfnice vzepjala se z dubového korýtka, na němž ležela a zpátky svalila se do písku. Sirný dým, těžký a čpavý, rozléval se dokola v širokých kotoučích, po zemi se plazil a sekané olovo jako déšť nikomu neubližujíc jen se rozstřiklo v polích.

Polekali se panští myslivci, zděsili se jejich koně, schlípli uši a tryskem dali se přes pole za Bujakovským. Jenom podkovy zvonily ze tmy, jenom proklínání se ozývalo, při každém skoku zaúpěl někdo těžce posekaný sotva se drže v sedle.

„Už jsme ho měli!" povídali si myslivci. „Proč jste mu pustili uzdu?"

„Bodejť! sekne šavlí a ruku máš pryč! — A sestřelit jsme ho mohli jako hniličku! — Řekne se jenom: sestřelit! ale Bůh ví, jaký byl by za to vděk! možná, že bys na šibenici visel! čert pánům věř!"

Pod panem Matějem vraník se vzepjal — žid Šáje stál mu v cestě, ze tmy náhle se vynořil, bez čepice, s rozcuchanými vousy.

„Pán dobrodivý zdráv?" usmíval se poníženě, „chvála Pánu bohu! jako raubíři přijdou — fi! A ten — ten — Bujakovský, znám ho, psy na mne štve, kdekoliv mě potká — jako luňák holubičku chytil ji nečistými pařaty, slečinku krásnou."

Ostré zaskřípnutí zubů bylo jedinou odpovědí.

„Škoda holubičky, pane dobroději, škoda, škoda!"

„Z cesty, žide! co mi tu skuhráš?"

„Skuhrám, neskuhrám, ale škoda holubičky. Nenechal bych jí luňákovi — Bůh ví!"

„Mlč — pse!"

„Pes — nepes, jak pan dobroděj poroučí. Ale dojel bych si pro holubičku, smutně se loučila, ručkou kývala —"

Suchý Čert se zasmál příšerným smíchem. „Dojedu si pro ni!"

„A sám?"

„Sám třeba!"

„Hm!" Šáje se drbal pod bradou ve zmuchlaných vousech. „Zapomněl pán na onu starou pohádku?"

„Jakou pohádku?"

„Jak malá ubohá myška pomohla pyšnému lvu?"

„Vari! jdi do pekel! co tu s pohádkou?" Jen hlavu naklonil Šáje před pánovým hněvem. „Mizerný žide!"

Suchý Čert zajel do dvora, s koně seskočil, uzdu hodil Rackovi. Anežka křesala do troudu chtíc louče zapálit. „Nech být, netřeba mi světla!" pravil jí nevrle pán. Vešel do svého pokoje, v temnotě tam usedl za stůl, do dlaní podepřel čelo. Zdálo se mu, že je sám, ale po chvilce z kouta zaslechl slabounký šustot, jako když malá myška hrabe.

„Kdo tam?" zavolal probuzen z myšlenek.

„Mizerný žid, Šáje, ráčí-li vašnostpán dovolit!" ozvalo se poníženě.

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Stykem s lidem jako vyšetřující soudce nabyl Schwert takové znalosti řečí, že koncipoval slovensky, německy, maďarsky i rumunsky. Této znalosti jeho bylo využitkováno a hned po soudcovské zkoušce zahrnut byl prací a přidělovány mu kusy různorodé, když referent, jemuž náležely, jazyka stran nebyl mocen.

Ba i latinsky vedl jednou Schwert líčení.

Dostavil se k němu jednoho dne šviháckу oděný starší pán, se skřipcem (jenž mu neustále padal) na nose, v očité snaze napodobiti nějakého osvíceného — zemana. Oslovil Schwerta latinsky:

„Domine, saluto te devote!"

„Gratias ago," sbíral Schwert svou latinu. „Salve! Quid vis, domine?"

„Ego sum Pukl, Coelestinus Pukl, maximus peccator Eperiesensis."

Schwert se lekl. Couvl a prohlížel si hosta. To se mu ještě nestalo u soudu, aby někdo sám se obviňoval. Patrně pomatený! Jen aby se nerozzuřil! S tím se musí v rukavičkách!

Usmál se vlídně a sklonil hlavu.

„Sumus omnes peccatores, mi frater!" řekl konejšivě.

Celestin Pukl se však rozčilil. Opětoval s důrazem:

„Sed ego sum maximus peccator Eperiesensis!"*)

Dále v latině nešel, ale pokračoval slovensky. Nyní teprve vysvětlila se záměna. Pukl měl velkozávod pekařský v Prešově a překládal do latiny pekař na peccator. Běželo o věc nepatrnou, bodrý mistr chtěl dáti nepoddajnému nájemníku soudní výpověď ze svého domu.

Schwert vyprávěl pak výstup s pekařem ostatním soudcům po kancelářích ku všeobecnému gaudiu.

Pracuje v úřadě za dva nabyl Schwert brzy rozhledu všestranného v trestních i civilních věcech, což mu později velmi prospělo.

V dobu tu dály se kolem změny, které Schwert dlouho si nedovedl vysvětliti.

Především pozoroval, že obyvatelstvo v soukromém styku i předvolaní lidé v úřadě počínají si neochotně, ba vzpurně. Byl nucen svědky pro nepatřičné chování odkazovati do příslušných mezí a trestal-li někoho disciplinárně, rušil praeses Déneš jeho nálezy.

S Děnešem stala se podstatná změna. Dříve blahovolný jeho poměr k Schwertovi rázem a z neznámé příčiny vychladl. Za praesidialistu vzal si Děneš malého Kemeta se žlutou pletí a šikmýma, sveřepě světelkujícíma očima. Býval před revolucí vrchnostenským písařem, šel za svou vrchností do vyhnanství a vrátil se nedávno z ciziny. S tímto Kumánem se praeses na celé hodiny zavíral a stále cosi po maďarsku kutil.

Kemet nepozdravoval nikoho od úřadu, ani vrchní rady ne. Jen loupl vždy očima jako uvázaný pes. Schwert divil se, že to přísný rytíř Kampf trpí.

Schwert přičítal změnu v povaze Děnešově démonickému vlivu Kemetovu.

Praeses počal se důsledně po maďarsku psáti Dienes a Schwertovi se zdálo, že oddal se vášnivě alkoholismu. Býval bez příčiny rozčilen, krví podlitýma očima koulel po podřízených úřednících a místo vlídných: „Bruder Schwob!" chrlil z úst maďarské, úžasně surové kletby a nadávky.

„Vás Švóby, všecky postřílet," řekl jednou z čista jasna Schwertovi.

„Proč to, pane praesese?" tázal se Schwert, mysle, že se přeslechl.

„Eh nic! Proto!" opravoval se praeses. A v zápětí se rozkohoutil. „A proč se mne vyptáváte? Chcete mne udat? Běžte si třeba k tomu nejvyššímu —" a skončil maďarskou, nepřeložitelnou a svrchovaně sprostou nadávkou.

To bylo patrně mířeno na presidenta Kampfa. Nyní se i Schwert rozhněval. Nemohl nechati špiniti čest nepřítomného.

Dveře vrzly, Schwert se ohlédl. Černá hlava Kemetova se zelenavýma očima se ukázala. Ale to Schwerta nezaleklo.

„Pan president je vzorný muž," řekl s důrazem „a je nespravedlivo —"

„Cože je nespravedlivo?" rozkřikl se Dienes. „Jsem snad já nespravedliv? To je drzost! Kemet, okamžitě zavřít toho pansláva! Na mé zodpovídání!"

„Oho!" postavil se Schwert.

Kemet se zachechtal a zmizel.

Praeses zmodral v obličeji. Chtěl něco říci, ale jen lapal dech. Vstal, prošel úřadovnou a ovíval se kapesníkem. Mimovolně vzpomněl si Schwert na výstup s Janíčkem. Kolik tomu roků! Věci se opakují.

Dienes zasmál se nuceně a stanul před Schwertem. Promluvil maďarsky.

„Odpusť, barátom, jsem někdy z horka nakvašený. Tebe mám rád, ale ty ostatní švóby, čert je nám sem byl dlužen! Ujídaji nám chleba!"

Schwert odešel. Ale nemohl už srovnati se svým svědomím, aby mlčel. Což president? Je hluch a slep?

Čekal. Teprve po několika dnech zastavil Hladkého na procházce a promluvil s ním.

---

*) Pane, pozdravuji vás poníženě! Díky vzdávám! Buďte vítán! Čeho si přejete, pane?
Jsem Pukl, Coelestin Pukl, největší hříšník prešovský.
Všichni jsme hříšníci, můj bratře! Ale já jsem největší hříšník prešovský!

„Nemyslím, že president tu může něco činiti,“ mínil Hladký, vyslechnuv stížnost Schwertovu.

„Jak to?“

„Příteli, vítr se nahoře obrátil. Ve Vídni pracuje maďarská aristokracie hlavně sukněmi, proti nám a ve prospěch Maďarů. Nepochybuji, že Dienes měl a má stálé styky s bývalou revoluční stranou. Je takořka jejich vedettou mezi námi. Vědí o každém našem hnutí.“

„A co myslíte vy, Hladký?“

„Myslím, že to prohrajeme. Že nás úředníky vyženou z Uher co nevidět.“

„To by nás propustili?“ lekl se Schwert.

„Tak zlé to nebude,“ konejšil Hladký, „ale dají nás do příkaznosti, neb budeme jinam přeloženi. Pro někoho to snad bude vítáno. Ale na každý pád uberou nám platu.“

Schwert si oddechl. Že půjde z Uher, nebylo pro něho věru žádnou pohromou. Nebylo tu už příjemno. Ale pomyslil-li na slovenské obyvatelstvo a na justici maďarskou, která se jistě na dynasticky loyálním obyvatelstvu bude mstíti, bylo mu úzko.

Vždyť i dobromyslného Dienese měnila vášeň národnostní v dravce, což teprve ostatní! Čeho schopen je takový Kemet, Andrássy, Szécseny na bezbranném lidu!

Jednoho dne dostal Schwert a všichni ostatní úředníci praesidiální výnos tohoto znění:

Č. 1294. Mnozí v zemi nezrození soudní úředníci v Uhrách přes to, že po několik roků již v zemi přebývají, nestarají se, by zemské jazyky si osvojili a jsou v ohledu tom tak nevědomi, jako když před lety do Uher přibyli. Stav tento nemůže déle trvati, neboť každý úředník soudní je podle ustanovení výnosu vysokého ministeria spravedlnosti ze dne 2. dubna 1860 č. 5101, povinen s jazyky země, v níž slouží, tou měrou se obeznámiti, aby v nich jako ve své mateřštině mohl úřadovati.

Ježto v takové míře všech zemských řečí v okrsku prešovském, totiž mimo německou, též slovácké, uherské, rusínské mocen nejste, poukazuji Vás, dle povinnosti v citovaném výnosu mi uložené, co nejdůrazněji, byste zemským jazykům se naučil, podotýkaje, že nezískáte-li si znalosti jejich, nemáte žádné naděje na postup a nebudete-li s to v době jednoho roku, totiž do 1. května 1861 dokázati, že v osvojení jazyků zemských jste pokročil, neb nevymůžete-li si přesazení do jiné korunní země, pro niž Vaše znalost jazyková vystačuje, dle okolností též příslušné disposice očekávati musíte. V Prešově, dne 10. dubna 1860. C. k. president vrchního zemského soudu. Rytíř Kampf.

Též Schwertovi dostalo se tohoto bouřliváka. Věděl, kolik uhodilo. Hned po rozmluvě s Hladkým informoval se, kde mohl, o politické situaci. Věděl, že chystají se změny daleko závažnější než nucené se učení domácím jazykům v Uhrách. Tušil, co pak přišlo v říjnovém diplomu, že rozděleno bude zákonodárství mezi panovníka a sněmy říšské a zemské, že obnovena bude uherská dvorní kancelář, že zavedena bude výhradná maďarština do úřadů a škol.

Rok po vydání zmíněného výnosu jazykového, neb přesněji dne 2. dubna 1861, rozpuštěny nejvyšším usnešením c. k. soudy v Uhrách a úředníci soudní dílem přeloženi do jiných korunních zemí neb dáni do příkaznosti.

Schwert už dávno před tím učinil svá opatření. Zažádal, by přidělen byl k okresnímu soudu v Prostějově. Žádosti jeho bylo vyhověno a v květnu 1861 jmenován byl c. k. auskultantem při prostějovském okresním soudě s ročním platem 315 zl. a vyzván, by při tomto úřadě službu co nejdříve nastoupil. Cestovného poukázán mu obnos 60 zl.

Bez meškání vydal se Schwert i s rodinou na cestu. Těšil se na návrat do vlasti, a což teprve jeho choť! Po celé roky, co byli v Uhrách, ani jedinkráte neopustili zemi. Nebylo na cestu ani peněz.

Jako průvody poutníků hemžilo se to na poštách i cestách vystěhovaleckými rodinami úředníků, svátých sem ze všech končin dechem osudu a rozmetených nyní zase obratem do všech úhlů světa. Hlaholily různé jazyky, dávající s bohem nehostinné zemi, navždy s bohem. Ale i pohledy domácího obyvatelstva nebyly smutné, nezapsali se úředníci, většinou Němci, do lásky lidu.

Vždyť i sám president rytíř Kampf, ač muž spravedlnosti, netajil se svou nepřízní k slovanskému a maďarskému živlu. Slovany nenáviděl odvěkým nepřátelstvím Němce (Čechy, jak říkával, měl rád, dokud našlapovali na sametových tlapkách a nevystrčili drápy), Maďarů pak nenáviděl, jako loyální občan nenávidí rebellů.

Schwerta svedla náhoda s Hladkým, jenž v týž den se stěhoval do Brna. Byl tam přeložen postupem za adjunkta výpomocných úřadů při c. k. vrchním zemském soudě.

Hladkého stihla rána nejkrutější. Odtržen od mocného protektora, klesl do

nicoty, do trpké bezvýznamnosti manipulačního úředníka, on, jenž zvyklý byl odleskem blízkého slunce zářiti, býti pro méně zkušené oči vedlejším sluncem. To byla katastrofa. Ztratil moc, kterou vlády chtivá duše jeho milovala, ztratil vážnost, už si netykal s vrchními rady, už ho ignorovali, styděli se za svou bývalou důvěrnost k subalternímu úředníčkovi. A přece lichotíce jemu pro dobré oko u presidenta ponižovali se pod jeho úroveň, o to více mohl jimi jako charaktery opovrhovati, oč vzdělanější a výše postaveni byli nad tím subalterním úředníčkem.

Neboť president Kampf vrátil se na své bývalé místo v Olomouci, ovšem s titulem a příjmy jaké měl v Prešově. Čekal jen na nejblíže příští aperturu za chefa některého vrchního soudu.

Bernard Hladký seděl skrčen v kruhu rodiny, zamlklý. Nedůvěřivý pohled jeho plaše těkal vůkol, zda neprojevuje se posměch, potěšení nad jeho pádem.

Nemohl už nikomu prospěti a hlavně nikomu škoditi, to zatanulo mimoděk na mysli všem, kdož ho nyní viděli. A nebylo třeba přetvařovati se, skrývati nízkou škodolibost a závist i pomstychtivost. Byli lidé, kteří pohledem na jeho sklíčení okřívali, zapomínali svých vlastních trampot a smáli se, jako by nabyli něčeho cenného, nějaké satisfakce. Ano, podlézali mu, stáli o jeho přízeň podle, otrocky a za každou cenu, proto by ho nyní nejraději pokořili, zdeptali za podnož do prachu.

V Košici na nádraží chodili kolem Hladkých, jako stižených malomocenstvím, očitým obloukem. Kaczer, jenž přeložen byl do Znojma, stoupl si k oknu čekárny a přes rameno a hodně hlasitě pronášel floskule a sentence o prasklých bublinách mýdlových, o nabubřelé žábě, která se chtěla rovnati volu, o vráně, která zdobila se cizím peřím. I Zeidler, jenž přeložen byl do Prahy, tiskl se kol Hladkého bokem, jako by se lekal, že bude osloven, o něco požádán.

Hladký seděl mlčky, jen obočí se mu ježilo, jak vraštil čelo, nos mu bělel a oči se mu potlačovanou zlobou zmenšovaly. Paní Hladká nedovedla se přemoci a propukávala chvílemi v tichý pláč, kdykoli někdo známý šel kolem cize, bez pozdravu.

A chodily tu i dámy, které kdysi ji rády navštěvovaly. A nyní se divily, proč je paní Hladká nepozdravuje napřed, nevolá: Ruku líbám, milostpaní! Proč nevzdává jim úctu, chotím adjunktů, radů — taková obyčejná žena pouhého manipulačního úředníčka.

„Žebrácká pýcha,“ řekly si a odvrátily se rozhořčeně. Paní Hladká přestala pro ně existovati.

Schwertovi, jenž viděl, jak zničena vine k sobě paní Hladká dcerušku a obě že pláčou, zželelo se bídy Hladkého. Pobídnul choť, aby přistoupila k paní Hladké a sám žádal Hladkého o dovolení, by si směl k jeho stolu přisednouti. Nikdy sám Hladkému nelichotil, ale nyní byl vlídný a ochotný. Prokazoval Hladkému, s nímž si vsedl do jednoho vozu, na cestě malé úsluhy, jichž by si byl Hladký za dnů své slávy sotva všiml, jež však nyní vděčně a radostně přijímal, byl mu štítem proti hrubostem bývalých „přítelíčků“, odbyl mnohého ostře a případně, vůbec dbal na celé cestě do Pešti zájmů rodiny Hladkých neméně než svých vlastních. I choť jeho následovala jeho příkladu, neboť Hladký byl netečný a neschopen energického počinu.

Služby Schwertovy působily blahodárně na Bernarda Hladkého. Byla to pro něho útěcha, kterou neočekával, vždyť byli kdysi zjevní a do nedávna tajní rivalové o přízeň presidenta Kampfa.

Schwert viděl, jak Hladký okřívá, nabývá zase sebedůvěry a energie a naděje, že zase povstane nad své nepřátele.

Vyprávěl Schwertovi mnohé události ze zákulisí kancelářského. Především, že president si Schwerta velmi váží a řekl, kdyby nebylo toho slovanství, že by Schwertovi prorokoval krásnou karriéru.

Schwert cítil, že Hladký mluví upřímně a naslouchal se zájmem.

Hladký ulevoval hořkosti své vypočítávaje služby, jež tomu, neb onomu, který ho nyní ignoruje, prokázal. Zdůraznil jízlivě, že právě koncept to byl — právě šel kolem vozu na stanici rada Waschauer, jenž býval s Hladkým jedna ruka — jenž nejponíženěji se k němu lísal, jak radové ho brali pod paží, pokládali si za čest, když je navštěvoval, jak pili s ním na bratrství, jakých podlostí byli schopni, jen aby nějaké výhody nabyli, jak se zahazovali a lichotili.

Než dojeli do Vídně, přimknul se Hladký k Schwertovi s vřelostí, jež byla u chladného, vypočítavého muže toho až pohnutliva.

Ve Vídni, kdež obě rodiny se hodlaly den zdržeti, rozloučili se. Ale dobu odjezdu do Brna si zase smluvili.

(Pokračování.)

Milena Durasová:

NOVÉ BÁSNĚ.

ZA NÁMI HUČÍ NEPŘEHLEDNÉ MĚSTO . . .

Za námi hučí nepřehledné město,
jdem domů znaveni a přemýšliví,
kdo skončil asi toho dne, čí prudké gesto
vzneslo se ku hvězdám neb v snivý,
jen v snivý domov nesobecké lásky . . .

Jsme doma, není u nás falše masky,
jsme vyrovnáni s osudem a přímí;
co ještě straší
kdes v skrytu nepřístupné jizby naší —
jest pouze bolest zimy
těch drahých, kteří poslali nás v širý svět!
Kéž z dlaní našich vykvete jim nevadnoucí květ!

ZVONÍ KDESI PÍSNĚ ZVONŮ.

Zvoní kdesi písně zvonů,
a mé srdce tepe s nimi,
velká křídla temných tónů
mávají, ty voláš s nimi?

Oblaka jdou v dálné světy,
a má duše pluje s nimi
v prostor volný, v zlaté květy,
popluješ ty také s nimi?

Ach, tam kdesi v sladkém přítmí
pod nebesy azurnými
vzniknou velkých srdcí rytmy:
setkáme se s nimi, s nimi!

DEN MIZÍ.

Den mizí se sluncem s našeho balkonu,
ulétá noc, jak modrý motýl ulétá,
kam všecky prchají, za jakou záclonu
tajemnou skryly se, zmizevše se světa?

Jak byly zářivé, jak byly úžasné,
kdo asi uchopí je, v skrytu naleznuv,
až svíce naše naposledy uhasne,
a nebude již našich radostí a snův.

Ať patří kdysi těm, již všecko pochopí,
jak milovala já, jak ty jsi miloval,
zmizíme jak ty dny a noci bez stopy
a víme: kdesi po nás budou žít, žít dál . . .

ZÁZRAČNÁ STUDÁNKA.

Zázračná studánka v lese byla,
do ní se duše má ponořila.

Kapradí zlato a stříbro luny
chvělo se v ní jak tajné runy.

Řekli mi: uvidíš osud příští
v obrazích, jak se tam mění, tříští.

A já se dívala, srdce bilo,
vše, vše se v křišťálu objevilo.

Z paprsků, spletených v tiché roje
vyplulo hořící srdce tvoje.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Slepice radostně unikla operaci, ale hoši měli paní matku co křísiti. Lojzek běžel na hráz s čepicí pro vodu a Rudolf, kterému udice s prutem vadila, držel paní matce hlavu v rukou. Když procitla, házela ještě poděšena rukama a nechtěla o vytahování udice ani slyšeti.

Vzal tedy Lojzek prut, dal jej přes rameno a vedle něho šel chycený Rudolf s provléknutým nosem. Šli ke vsi nechtějíce se v myslivně dočkati horšího vydání případu, který právě ve mlýně se sběhl.

Ještě před lesem pohnul Rudolf dvakráte Lojzka, že učinil pokus udici vytáhnouti.

„Táhni jak můžeš," vyzval ho rekovně, „a nedbej ničeho. Však dirka zase zaroste. Nevídáno. Ať se i vytrhne taková jako látka s utrženým knoflíkem u kabátu.

Lojzek si dal říci a činil, seč byl. Rudolf zaťal zuby, zamhouřil oči a sevřel pěsti, ba i prsty u bosých nohou zaťal.

„Hm," podivil se Lojzek.

„Čemu se divíš?"

„Řeknu ti to. Tobě se divím. Jsi chlapík! Ani jsi nezasykl bolestí. To by málokterý hoch dovedl."

Rudolf by si byl za tu pochvalu dal uříznouti nos. Šli zase dále. Hovořili o všeličem a že přišli v lese na hojné borůvky, lesknoucí se jako granáty, zapomněli oba na udici v nose. Dali se do borůvek. Jen občas zachytil se jim prut nebo vlas v houští a uvedl jim na mysl neblahou příhodu a cíl nynější cesty.

„Říkal jsem ti," mrzel se Lojza, „že vlas přeříznu. S pouhou udicí mohl bys i lesem jíti jako pán."

„To mohl, ale škoda vlasu! Tady ho nedostaneš u žida. Ostatně si nemysli, že i bez prutu by to byla pro mne rozkoš. Divím se ženským a Indianům, že ty kroužky v uších a nosech nosí. Kroužky jsou sice mnohem příhodnější, než udice, kterou za všechno bolestně chytíš, třeba to byl i rukáv u košile — a pracně zase vyprostíš, ale kroužek v nose nebo v uchu Indiana při pranici není také zrovna nic výhodného. Tu jistě přijde o kus nosu nebo ucha, ani neví jak."

Na kraji vsi potkali výměnkáře, starého Macháčka. „I kakraholti, kakraholti —" podivil se. „To pěkně chytáte ryby. To je nápad protahovati si udice nosem!" Sháněl po kapsách okuláry, ale vzpomněl, že je nechal u modlicí knihy doma. Zkusil to po hmatu, ale, ač zaťal svadlé rty, že vypadaly jako sušená švestka, nedovedl ničeho. Celý se zadýchal a upotil.

„Holečkové milí," radil, „to musíte ke kováři. On trhá také zuby. Šikovný člověk je to, tuze šikovný, a sílu má! Mně se už prsty třesou a dech mi chybí. Jo, jo! Taky jsem byl mladý a vy si asi myslíte, že to už je tak strašně dávno, že to ani není pravda. A mně se to zdá včera. Mně to připadá, jako bych byl ještě chlapcem a vaším kamarádem, a divím se tomu, že už mám děti dospělé a vnoučata. Ale tohle samé mi říkával také můj dědeček a já si myslíval při tom: „I to se mu jenom jen tak zdá, ten prožil asi strašný kus času!"

Cestou potkali tesařského mistra Votočka. Ten také zkusil táhnouti za udici.

„Není zač chytit", vymlouval se. „To by bylo, abych to nevytrhl. Dubovou židli roztrhnu v rukou jako mrkev! Kovář bude míti již k tomu nástroje, jen jděte k němu, vždyť trhá také zuby a léčí i koně."

Kovář Pechanec právě okovával koně. Horkou podkovu položil koni na kopyto, až se z něho zakouřilo a přibíjel ji opatrně podkováky.

Byl to zkoušený, a jak sám říkával, těžce zkoušený podkovář. O dovednosti své měl tak vysoké mínění, že se i sousedům nabízel, že jim přibije podkovu bez bolesti, ale žádný se k tomu pohříchu nenabídl. Zuby trhal takovou silou, že i nejtěžšího pacienta utáhl za sebou. Než ho dotáhl do druhé světnice, kde byl vysoký prah či schod, byl zub pravidelně venku nebo aspoň v půli. Toho schodu si mistr Pechanec proto tuze vážil. Říkal, jako Palacký o Rakousku, kdyby ho nebylo, že by se musil schválně udělati.

Zuby jako by se schodu zrovna bály. Ještě se mu nestalo, aby některý zub nevytrhl. Když ne celý, aspoň kus ho utrhl a to ostatní, ujišťoval, už nestojí za řeč, to už v dásni nepřekáží. On že není žádný drvoštěp, aby dobýval také pařezy a kořání. Prohlídl si po práci s koněm nyní udici v nose, zacloumal jí sem tam umouněnými prsty, tlustými jako krakovský salám, a odplil na hromadu mouru do kouta.

„Vydržíš to?" ptal se napřed opatrně.

„Vydržím," směle se ozval Rudolf.

Kovář vpravil do chřípě špičku palce a ukazováku, natočil udici „fortelně", tak

aby odehnutý háček prošel zvětšeným otvorem a táhl. — Táhl!

Rudolfovi tekly slzy po nose a barvily se mourem kovářských prstů v pravý nefalšovaný duběnkový inkoust.

Ale udice zůstala, jak byla.

„Bude potřebí nástrojů,“ usoudil kovář. Vybral nejtenší pilník a nejmenší kleště, ale všechno bylo pořád tuze velké. „Takhle kdyby se to bylo raději koni přihodilo,“ poželel. „Tam by to šlo.“

Oba chlapci poželeli s ním. Ano, u koně by to bylo mnohem lepší. Při největší opatrnosti a jemnosti rýpnul kovář pilníkem Rudolfa do nosu, tak že mu tekla krev, a kleštěmi nemohl řádně udici zachytiti.

„Víme,“ prohlásil na konec. „Tohle není práce pro kováře a snad ani ne pro zámečníka, ale pro nějakého hodináře. Člověk nemá tu zač chytit, ani nač uhodit. Ještě by snad byla rada chytit udici za háček venku a vytáhnouti ji nosem ven docela se vším. Zpátky to pro ten zatr . . . háček rozhodně nejde. V nose je, mládenci milí, chrupavka, k o s t, a kde pak vám kost pustí zpátky háček, to vám přece dá rozum, co?“

„Ještě kdyby to byl zub —“ pohlédl na svůj zázračný schod — „to bych se na to podíval, jestli by šel ven nebo ne —“ odplivl zase zlostně do mouru.

„Půjdeme k panu doktorovi do města,“ rozhodl Lojzek. A to mu kovář do smrti nezapomněl. Od něho nikdo nešel ještě ani se zubem k doktorovi. Tohle není přece práce pro doktora“, mrzel se, „to je leda pro zámečníka. Co pak mu může celý doktor předepsat pro udici v nose?“

Nikoho neminuli chlapci cestou, aby necítil v sobě tolik lékařských schopností a spolu ochoty pomocné, že dal se do cloumání udicí. Žádné vědě nerozumí hned tak každý, jako lékařství, a nikde není každý tak ochoten k praxi a odvážný k operaci — na jiných — jako zde.

Byl to především pekař, který zastavil vozík se psy, dal je držeti Lojzovi a vzav Rudolfovu hlavu mezi kolena, rozpíchal mu háčkem celé okolí rány.

„Škoda, že nemám více času,“ končil svou operaci, „to bych se vsadil nevím oč, že bych udici dostal ven.“

Vyskočil zase na vozík a práskl do psů, kteří v pekelném štěkotu s ním letěli alejí jako v pohádkovém divokém honu. Pak se pokusil o to jeden flašinetář, ač napolo slepý již dědeček se zeleným štítkem na očích, bývalý voják z italských válek. Vzpomněl si při tom na Santu Lucii, na Custozzu, na „Píškeru“(Peskieru) a na Milán. Vyprávěl, jak t o kamarádu utrhlo hlavu, tak že se i s čákou koulela jako koule do kuželek, a jak si po bitvě vytahovali střepiny granátů z těla jako se psům vytahují z uší klíšťata.

„Škoda,“ želel, „že už mi, chlapci milí, neslouží oči. Vytáhl bych to jako nic. A ty že jdeš k doktorovi, hochu? No, potěš tě Bůh! Doktoři, to jsou r a s i. Těch jsme se my, vojáci, báli více než nepřátel. Tak s pánembohem, děti!“

Také hlídač švestek v aleji jich nepropustil bez své lékařské pomoci. On býval jeden čas vozkou u felčara Kedlacha a uměl po něm klít, že prý ho od Kedlacha ani nerozeznali. Také hrubým být od něho se naučil a v hlídání mu to přišlo k dobrému. Jen v léčení, jak nyní ukázal, nic od něho nepochytil.

„Kluci s . . .“ provázel je něžně v další cestě. „Neví to roupama co dělat. Potřebuje si to ještě navlékat nosy na udice a potom to k člověku přijde o pomoc. Vytáhni si to sama, roto z . . . á, když s tebou čerti šijí, a neobtěžuj nadarmo lidi.

Chlapci se už smluvili, že žádnému ochotníku za udici cloumati nedají. Dali se raději pěšinou, ale ani tu se nevyhnuli tomu, aby se o operaci nepokusil velebný pán, četník, polní hlídač, hokynářka Červenková, která nelenila sundati se zad nůši s kuřaty a vejci — a u samé radnice ještě pan učitel, který na neštěstí seděl právě na prahu školy a kouřil z dlouhé dýmky.

Když vešli k doktorům, což s dlouhým prutem jen velmi obtížně šlo dveřmi, řekla jim hospodyně, že pan doktor odejel k nemocnému, ale že se ani ne za hodinu vrátí, aby si sedli na židle.

Na stole byly obrázkové knihy. Hoši se dali hned do nich a čas jim jen letěl, ač pan doktor nepřijel ani za dvě hodiny. Tak se bavili, že až zapomněli, proč přišli. Náhodou podíval se Rudolf do zrcadla naproti. „Ty,“ škubl Lojzka za rukáv, „kdo to tam je — — — nějaká opice?“

„Což se nepoznáváš?“

Rudolf se radostně zasmál. „Ne, to je švanda! Ta očerněná, naběhlá okurka že je můj nos?“

Lojzek vzdychl. „Ty se směješ. Ale co řekne tvoje matka?“

Konečně přijel doktor, vysoký, šedý pán, usměvavý. Přivítal hochy, zasmál se a vyndav ze skříně nůžky, přestřihl udici. Oba kousky ocele odpadly samy.

„No, a je to, mládenci,“ pochválil si dílo doktor. Ale mládenci byli nespokojeni.

„Tohle," řekl Rudolf zklamaně, „bychom byli také sami dovedli. Udici zkazit, ale kde takovou teď koupíme?"

„Neřekl jsem to, že je to práce pro zámečníka a ne pro doktora?" zvolal kovář vítězně, uslyšev o operaci. „Měli kluci s čím jít k doktorovi. Každá švadlena by jim to byla stejně spravila."

Paní doktorová přijala zprávu o nehodě dosti klidně, když byla předem ujištěna, že po bodnutí nebude na nose ani památky. Ale proto přece nespala celou noc ve strachu, aby nenastala otrava krve.

*

Po její žádosti ustalo se v lovu ryb. Rudolf nosí na nose černou náplast a paní doktorové se zdá, že mu to i sluší. Pase se nyní až daleko dolů po potoce za vsí. Pastvina v podlesí je již jako vyholena a suchem vyprahlá, kdežto v lučních padlinách za vsí, v „Rybníčkách" a dále dolů k Rokli, i po sklizení otavy zelená se ještě širá plocha luční, podešlá vodou potoka. Je tu ovšem někde mokro tak, že noha vázne a zůstavuje hluboké stopy, ale těm místům se vyhne pasák i dobytek, když právě splašeně nebzíká.

Krávy se už nevodí na provaze, ale honí, protože většina úrody je s polí sklizena a není „na škodě".

Jen do bramborů, jetele nebo do pozdního ovsa si ještě zaběhne nezbedný skot, ani ne tak z hladu, jako z mlsnoty a svévole. Tak se někdy z průhonu již všechny „kusy" rozběhnou, že se unavený bosý pasáček, jenž často i kulhá s „náražkou", zraniv si někde nohu, zoufáním a hněvem až rozpláče a bije potom prutem nebo bičem nelítostně. Pepánek žene s Vojtou. Mají asi jedenáct kusů i s telaty a ta nazlobí člověka nejvíce — stěžuje si Josef Bartoš Frantovi Palivci, který žene kozu s ohromným klátícím se vemenem.

„To jsou zrovna čerti! Celý svět, myslí asi, že je jejich — ať je to svoje nebo cizí. Všady vlezou a něco smlsnou, bij si mne nebo nebij."

„Docela jako my kluci" — porovnává Franta spravedlivě.

„Co tam vzadu zase očumuješ," křičí Josef na Vojtu. „Že tam zase honí nějakého motejla nebo ještěrky? Jsi ty mi kus pasáka! K ničemu ten chlapec není — to já říkal vždycky. Vidíš ho, že zase něco v ruce nese? Je to s ním kříž!"

„Dnes bude Rudolf čísti Robinsona, snad víš?" dí Franta a pohání kozu metlou. „Je prý to nejkrásnější knížka na světě. Ještě nad Mohykána a Tři mušketýry. To je už co říct! Já už se nemohl ani dočkat. Honzika posílali naši do Vyžim pro pytle, ale plakal tak, že ho pustili se mnou. Sebral v lese celou otep chrastí, jako nosí baby na zádech. Jde tamhle po mezi. Také Venca Dolejších bude dnes při tom. Celá ves tam, brachu, dnes bude. Aspoň nebudou zase brambory spáleny jako tuhle. Venca tomu rozumí. Máš sirky?"

„Nemám," řekl Josef rozpačitě. „Víš, já od toho posvícení tenkrát — —"

„Já vím, co bys byl vypálil celou ves —"

„Zase já," mrzel se Josef, „tamhle ho vidíš, hlupáčka," ukázal na Vojtu. „Ten by byl zapálil."

„Inu, když jsi rozum měl míti ty," krčil Franta rameny.

Od hájovny vedou krávu a kozu Lojza s Rudolfem. Za nimi září rudý slunečník paní doktorové. Za ruku si vede Toničku Popelářovu a ta táhne za sebou na dlouhém provázku strakatou kozu.

Také Honzík žene dnes fořtovic dobytek dolů na luka. Slyšel o Robinsonovi, prosil, a pan fořt mu dovolil hnáti s dětmi na luka.

Daleko dole na polní cestě splašil se houfec dobytka. V trysku rejdí po nivě — ohony vzhůru jako turecké prapory a hlína jim lítá od paznehtů v paprscích. Na cestě je ještě celý oblak prachu. „To je dobytek Bartošů —" poznal Lojzek. „Dnes také není divu, jak ty velké mouchy štípou. Jestli pak je seženou zase dohromady? Kdo pak jim to pomáhá — ach, to je Franta Palivec. Vojta kluše vzadu."

„To se mu asi bříško třese," hádá Rudolf, „ten se potí."

„No, není tak zle — vždyť jsem si to myslil —" pokračuje Lojzek. „Dobytek si trochu zadovádí, ale unaví se hned. Jen si pomyslete, že by někdo stál celou zimu u žlabu na řetěze a pak chodil veden na provaze: Jak by se neproběhl, když ho konečně pustí! Toť by neměl v sobě ani živé krve."

„Miláčku, ukaž!" pomáhá paní Toničce vésti Straku; ale Straka, pohnaná od své pasačky metlou, škubla sebou rychle a strhla paní s vysoké meze hlavou dolů. Rudolf se klackovitě zasmál.

Lojzek skočil ku pomoci paní, ležící v příkopě, a zvedaje ji tázal se starostlivě, zdali si neublížila. Otřepal jí hlínu se šatů a podal slunečník. Tonička stála všecka ulekána. Koza si zatím v té příležitosti utrhla „na škodě" několik paliček jetele.

Paní doktorová měla slzy v očích a rty sevřené. Mimoděk porovnala nyní oba hochy a vzdychla. T o bylo dítě z města

a takhle se choval k ní, své matce. To byl výsledek všech jejích rad, pokynů a poučení. Lojzek je z lesů a je pln šetrnosti a ohledů. Nikdo ho tomu neučil. — Ale je přece jen starší o celá dvě léta, omlouvala hned zase synka. Za dvě léta bude míti Rúdy také jiný rozum. A pak oba od dobytka také nemohli odběhnouti. Skočil ten, který je starší a mrštnější.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Těžká kniha. Těžká nejen formou svojí — považte — 829 stránek velikého formátu nejhustějšího tisku — skoro missál — ale těžká, poněvadž zrnitá obsahem svým. Slove: Základy starého místopisu Pražského (1437—1620), Staré město, díl I., nákladem Obce král. hlav. města. 1910. Tu knihu sepsal a sestavil archivář dr. J. Teige. Autor vychází ze Staroměstského náměstí a procházeje ulice v okolku toho náměstí zastavuje se při každém domě, uvádí, kdy a kdo a zač ho koupil nebo prodal, vypisuje všecko, co ví o majitelích domu, jejich živobytí, osudech, o jejich rodině; doslovně uveřejňuje jejich všelikerá právní jednání, soudní spory, poslední vůle, uvádí vůbec vše, co se domu a lidí v něm týče a má význam, takže skoro hračkou jest o každém domě na rynku a v okolku jeho napsati historii bezpečnou a namnoze zajímavou. V práci Teigově jest otevřen poklad kulturních zpráv; historik i právník mají tu prameny a příspěvky k svým oborům, též jazykozpytec najde tu kořist v jadrné mluvě archivních pramenů. Základy pražského místopisu až do r. 1436 psal zvěčnělý Tomek, který vyznal, že starou Prahu byl nucen vykopávati dům od domu jako staré Pompeji, poněvadž v dějepise pražském bez dokonalé znalosti místopisu nemohl se hnouti dále. Tomek věnoval té úmorné práci mnoho let. Teige rozšířil svůj program nad Tomkovy Základy, užil pramenů víc, skoro nepočítaných, vyčerpal do dna sta knih archivu, jehož jest chefem, uvedl zprávy ze všech ostatních archivů pražských i z desk zemských, jichž je ode dávna vedle Sedláčka nejdůkladnějším znalcem, nad to vyčerpal všecky prameny tištěné. Lze mu věřiti, když v předmluvě praví, že pracoval od r. 1897 dnem i nocí. Vždyť vyvolil sobě místopis pražský za úkol životní, ač pochybuje sám, že život jednoho stačí na to, vypsati všecku Prahu tak, jak on tu začal. Zatím musíme býti spokojeni, že v I. díle podal část Prahy nejdůležitější, neboť v rynku a v ochozu jeho bydlili přední patriciové, jichž osoby měly účast i v dějinách země. Tu byla všecka veliká kupectva, tu bylo srdce hlavního města. Práce nebyla a není tak snadna, jak by se zdálo neznalci. Není to mechanické, chronologické seřadění opsaných pramenů! Zasvěcenec ví, že jest potřebí ovládati všecek materiál, a když ho ovládá, i tu leckdy naskytne se věc zoufalá. Domy za oněch časů nebyly číslovány, byly všelijak zvány dle štítů i dle domácích pánů, a ti zase proměňovali svá jména tak, že je z toho někdy zmatek nad zmatek. Takový člověk zove se jednou jménem křestným — Jan. Když sebereš zprávy o několika Janech, ďas aby uhodl, který je pravý. Když se oženil domácí pán, leckdy pak zvali ho po ženě; provedl-li nějakou taškařici, lidé ho pojmenovali úštipkem a ta přezdívka mu zůstala za jméno. Uvádí Teige za příklad, jakou práci a sháňku měl, než poznal, že Pačkoza, Jan vážný a Jan Šmerhovský jest týž člověk s týmž domem. Teige jest skromný člověk, který nikterak nepečuje o to, aby se o jeho obrovské práci dostal hlas do veřejnosti. Také se nepamatuji, že by se o tomto velikém svazku, když r. 1910 vyšel, bylo mnoho nadělalo řečí. Nepíšu v tomto časopise kritiku té práce. Ta by se sem sotva hodila. Ale teď, když jsem knihu, kterou jsem se po večerech víc než rok obíral, dočetl, veřejně vzdáti Teigovi čest, to smím a musím.

Zikm. Winter.

* Ladislav Mattuš: *„O velikém zbojníkovi“*. Pohádková veselohra dle povídky Lva Nik. Tolstého. Ve 12 obrazích. V Praze, nákladem vlastním.

Ve své črtě „Příliš drahé“ Tolstoj sesměšnil velikášství státečku, aby vydal posměchu a obnažil přehmaty byrokracie a její lehkomyslné zahrávání se spravedlností i ve státě velkém. Také ve hře Mattušově vychází se z vraždy, jenom že v jiném smyslu. Švec Brabejra stává se hrdinou dramatu, protože zabil psa Amika oblíbence knížete, z čehož vzniká konflikt. Brabejra jest občan a poslanec za pátou kurii na sněmě okněžněného hrabství v Hladsku, ale jako hrdina črty Tolstého jest souzen a odsouzen k smrti, odmítá svobodu, která se mu nabízí, protože poprava je drahá a vězení ještě dražší pro stát, a jako u Tolstého dostává se mu pense státní, kterou konečně přijme, vězení opustí a do sousední země se odstěhuje.

Potud se autor přidržel Tolstého, ale hlavní a vlastní ideou jeho jest charakterem některých osob zobraziti prostředí, v němž se pohybují, vylíčiti poměry tam panující. Mattušova hra veselohrou není, je burleskou, satirickou groteskou, ve které se persiflují politikové, ministři, poslanci, policie, soud a stavy občanské. Konturami načrtané situace, postavy, vše místy silně zkarrikované, ale přece drastickou komikou působící. V osobách na př. advokáta Dandy, professora Podupaného je persifláž provedena tak, že šlehy autorova posměšku odhalují druh takových poslanců, jako jsou tito. Burleska Mattušova dotýká se nejen poměrů sociálních, ale také církevních, najmě osobou pastora Brůhy (z průhledných příčin „pastora"), jehož protahovaná pohřební řeč nad knížecím Amikem je slovně i obsahově dosti smělým Aristofansky jízlivým posměškem nad tím, že za přízeň vlády i církev vykoná vše, a dává autor v porok i davy, jdoucí slepě buď za lesklým slovem řečníka, nebo za sliby hmotnosti. Burleska Mattušova, patrně zamýšlená pro menší jeviště, intimní, je scenicky rozvržena na více obrazů, ale působivých, a sám autor podal několik pokynů k úpravě jeviště pro svou satirickou hru, která má časové šlehy a dosti hrotův účelně přiostřených.

K. V. H.

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

O plzeňském městském divadle.

II.

P l z e ň s k é d i v a d l o j a k o s o u č á s t D i v a d l a N á r o d n í h o? — Tato myšlenka vynořila se za dnešní krise plzeňského městského divadla několikrát, mnoho bylo o ní diskutováno a polemisováno, jest na jedné straně vřele podporována, mnohdy také a limine zamítána. Nemyslím však, že zcela právem. Neboť, kdo zná plzeňské divadelní poměry, musí přiznati tomuto návrhu té důležitosti, aby o něm bylo alespoň vážně přemýšleno.

Dnešní vedení plzeňského divadla, jež dodělalo se za deset let tak smutných uměleckých výsledků, vychovalo si také publikum dle toho. Nelze se tomu konečně příliš diviti; tolik je však jisto, že, kdo přijde nyní — ať již je to kdokoliv — bude musit býti energický a z k u š e n ý umělec. Nepochybuji, že by tuto podmínku Národní Divadlo dovedlo splniti, aniž by bylo třeba se obávati, že stane se plzeňské divadlo pouhou filiálkou Divadla Národního. Neboť poměr obou scén utvářil by se zcela jinak.

Kdyby Společnost Národního Divadla převzala divadlo plzeňské, musila by v jeho čelo postaviti takového muže, o jehož kvalifikaci jsem mluvil: energického a zkušeného umělce, silnou individualitu, jež dovedla by je vésti pevnou rukou k vysokým metám umění. Ten byl by pro plzeňské divadlo nejvyšší autoritou a jediné pražskému vedení — s ponecháním pokud možná největší pravomoci — by podléhal. Repertoir byl by v obrysech sestavován v Praze, detailní rozvržení jeho by bylo přenecháno řediteli plzeňskému, který dostával by též z Národního Divadla režijní a scénická vypracování jednotlivých kusů, jichž by se ovšem musel přesně držeti. Občas vysíláni by byli do Plzně herci Národního Divadla, a naopak členové činohry plzeňské byli by povoláváni do Prahy, aby ukázali své umění na zemské scéně. Zejména od této okolnosti sliboval bych si velice mnoho ve prospěch plzeňské činohry, jejíž uměleckou zdatnost a hodnotu ve článku minulého čísla „Zvonu" jsem po zásluze ocenil. Neboť jednotlivci postavením do nového prostředí, na scénu velikého stylu, nabyli by větších zkušeností, širšího rozhledu a získali by tím i jako celek umělecky nesporně. Konečně není vyloučena možnost občasného zájezdu celé činohry Národního Divadla s některým dramatickým dílem do Plzně. O t á z k u o p e r y plzeňské — buď zrušení její s občasným hostováním opery pražské, nebo zachování, ovšem s omezením na díla, jež odpovídají její schopnosti a výkonnosti — ponechávám p r o z a t í m in suspenso.

Že o p e r e t t a jako zjev nezdravý a útvar naprosto neumělecký by musila ú p l n ě odpadnout, netřeba snad připomínati.

A tu víru v plzeňské publikum mám, že by ji oželelo. Návštěva divadla, jež vrátilo by se svému původnímu určení a provozovalo by jen ryzí umění, stala by se mu brzy kulturní potřebou, a plnilo by divadlo ze skutečné, vnitřní nutnosti a jediné z touhy po uměleckých požitcích. Obecenstvo je jako dítě: vychovalo si je Národní Divadlo, vychovalo by si je jistě i divadlo plzeňské. —

Pokud se týče finanční prosperity plzeňského divadla za nových poměrů, jsem jist dobrým výsledkem. Neboť divadlo, jež je p o m ě r n ě bohatěji subvencováno, než Divadlo Národní, má p o m ě r n ě více abonentů než toto a přes neutěšené výsledky desítileté činnosti má deficit tak mizivě malý, m u s i l o by za okolností výše uvedených i finančně prosperovati. Tím padají též pochybnosti těch, kdo tak vášnivě zamítají tento způsob ozdravění plzeňského divadla. A obava jejich o nezávislost plzeňské scény, vyvěrající z lokálního patriotismu, by byla za t a k o v é t o formace vzájemného vztahu obou divadel zřejmě bezdůvodná.

Plzeňské divadlo přimknutím k zemské scéně by doznalo nesporně netušených uměleckých výsledků. —

Divadlo je stánkem umění. A to má být východiskem i cílem řešení krise plzeňského divadla.

Proto též plaiduji pro myšlenku, aby plzeňské divadlo stalo se součástí Divadla Národního a proto tento návrh zaslouží, aby bylo o něm vážně přemýšleno. *Tristan.*

* V literární pozůstalosti Henrika Ibsena, která většinou vyšla v posmrtném vydání, byl také nalezen náčrtek nového a velmi propracovaného dramatu, v němž autor řešil otázku: jak a pokud osud svazuje matku s dětmi a jaké právo jí poskytuje k individuální existenci. Dědicové pozůstalosti odevzdali neznámý rukopis k prohlédnutí a k další úpravě norskému spisovateli Arvidu Nansenovi, jenž, jak zní zpráva z Christianie, zakončil právě úpravu a nutné rozčlenění dramatu a navrhuje nejdříve, aby se kus sehrál soukromě v „Kroužku přátel Ibsenových" a potom teprve odevzdal divadlu k uspořádání veřejného představení. Dědicové pozůstalosti svolili. Toto drama tvoří pokračování „Nory", ale jest také ohlasem „Stavitele Solnessa" u vztahu k manželce titulního hrdiny, ačkoliv podstatně jest zakončením „Nory" se všemi důsledky these v dramatě tomto, tedy dvojdramatem Nory.

K. V. H.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Dne 21. března zemřel v Nizze člen zastupitelstva plzeňského p. Petr Houška, c. k. pokladník poštovní v. v., jenž závětí odkázal své jmění, skoro na milion korun odhadnuté, dobročinným účelům, mezi jiným také „Svatoboru" 40 tisíc korun, spolku českých belletristů „Máji" 20 tisíc korun. Šlechetným činem tím zapsal se u vděčnou paměť národa.

* Objevený, před tím neznámý román průkopníka realismu, spisovatele tak významného jako Balzac, budil velký zájem a ruch celého literárního světa (viz „Zvon" r. XI. str. 412.), a když nyní vyšel tiskem pod názvem „L'amour masqué", francouzský tisk rozepsal se o díle tom. V revue „Mercure de France" č. 354. uveřejnil Pierre Lavedan úvahu o tomto románu, v němž, jako jiní kritikové a literáti, spatřoval mnoho romantického živlu a pravil, že „L'amour masqué" není román, ale rozšířená novella, ač není pochyby, že pochází od Balzaca a jest jeho dílem i má znaky tvůrčího jeho ducha, ale dal si otázku, je-li to původní dílo Balzacovo? Podivnou tuto otázku provází dokladem, že v časopise „Magasin littéraire" r. 1845 vyskytuje se novella, poměrně kratší, s názvem „Le domino blanc", jejíž obsah nejen dějem a propracováním je zcela podoben novému dílu Balzacovu, ale také zhusta doslovně se mu podobá, a autorem té novelly jest Molèri. Odchylky jsou bez významu a je jednostejno, sluje-li hrdina Balzacův Léon de Préval a je jízdeckým důstojníkem francouzským a běží-li o pařížské příslušenství, nebo nazývá-li se u Molèriho Gustave de Valberg, je rakouským důstojníkem jízdy a běží o vídeňské příslušenství, ale shoda obsahu a lícně, i těchže výrazů v obou pracích jest tak přesná, že dílo dílu se podobá jako vejce vejci a jedno z nich musí býti plagiatem. Když Lavedan uvedl výňatky obou prací k porovnávání jich, konstatuje: „Le plagiat est évident." Původ Balzacova díla jest tím záhadný, že není tu data, kdy bylo napsáno, kdežto Molèriho práce vyšla určitě r. 1845. Nastává otázka, které dílo lze pokládati za plagiat? Lavedan dále se táže, kdo že jest Molèri? Jméno současníkům jest zcela neznámé, ale klame se, kdo myslí, že „Molèri" jest Balzacův pseudonym, neboť Molèri jest pro literárního historika jméno známé, Molèri psal novelly, povídky, a jeho divadelní hry bývaly druhdy s úspěchem hrány v Comédie Française. Pravé jeho jméno jest Hippolyte Jules Demolière, nar. r. 1802 v Nantesu, studoval práva, potom medicinu, až posléze se věnoval jen literatuře a jeho jméno mělo význam pro Comédie Française. Později zabýval se politikou a za revoluce v únoru r. 1848 byl sekretářem prozatimní vlády v obecním domě. Obecnost naň zapomněla, ne literární historie. Ze všeho je patrno, že P. Lavedan předpokládá asi toto: Balzac r. 1845 náhodou pročetl Molèriho práci, která mu utkvěla v mysli tak, že látku rozšířil, ale práci tuto nevydal, rozmysliv si vše, a proto, usiluje Lavedan o zjištění, kdy Balzac „L'amour masqué" sepsal. Avšak možno, že obě práce jsou původní a nelze mluviti o plagiatu ani u té, ani u oné, protože patrně děj spočívá na události skutečné a může se mluviti jen o shodě formy a pojetí látky. Stalo se to již Tolstému, když vydal „Hospodáře a čeledína," že současně s touto prací objevila se obsahem a téměř i formou skoro táž práce Mamina Sibirjaka, ač ten ani onen autor o práci druha nevěděl, ale událost se zběhnuvší přiměla je k práci oba současně. *K. V. H.*

❖

Presenty. Městský písař zapsal do knihy pro paměť: Dne 21. Novembris 1692 za ouřadování purkmistra Pana Jana Malkovskýho v Horažďějovicích panu Inspektorovi psaní učiniti, že se panně dceři jeho nevěstě 6 zl. na kolíbku presentýruje.

Z archivu horažďovického

V Praze, dne 29. března 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

Lojzek, zdálo se, uhodl její myšlenky, neboť se zarděl, když se zraky jejich setkaly.

„Proč pak jsi se smál," vytkl Rudolfovi šeptem opodál.

„No, takový kotrmelec! Což tobě to nebylo k smíchu?"

„Ne," odsekl Lojzek, „a zvláště u matky by mi to nebylo k smíchu."

Rudolf sklopil hlavu a zarděl se.

„Bylo to hloupé ode mne, Lojzíku, že?" řekl po hodné chvíli kajicně.

„Ne, bylo to š p a t n é," opravil Lojza zaplétaje rozvolněný provaz.

„Máš pravdu, Lojzku, ale mne to tak nenapadlo."

„Já vím," zakončil Lojza smířlivě. „Dovedli" už na louku. Louka vypadá jako kočovnický tábor. V širokém zavodňovacím příkopě, nyní suchém, dějí se přípravy k ohni. Otýpky chrastí i polénka leží tu nahromaděna, jsou tu i hrnce k vaření a v nich sůl, kmín i cibule, ba i zápražka a kus sádla a másla. Děti se očividně kazí, stávají se labužníky. Je ještě horko, až se krůpěje potu perlí — tak připéká odpolední zářijové slunce. Na oheň je ještě dosti času. Také dobytek je nepokojný; co chvíli bzíká, zdvíhá ohony a rejdí po širé prostoře. Až k Rokli dolů se jeden kus zaběhl, nepochybně ho poplašil ovád. Ani zabzučeti dnes nesmíš, už se všechno plaší. Děti pozdravují paní doktorovou a smějí se na Lojzu a jeho soudruhy. „H a n z i", pokřikují tlumeně, nenos t o l i k p í v a, přines radši k o l i k y, a n o?"*)

„Je tu také Venouš Dolejších," oznamují jim důležitou novinu. A hlas Venoušův je už z příkopu slyšeti:

„Tak sebou přeci hni, lenochu, děláš jako zedník!" pobízí tam kohosi. „A ty jdi hledat nějaký pleskáč . . . Co? že tu žádný není? Tady n a n o s e ti ovšem neleží!"

Je vidět, že se Venouš záhy učí zacházeti s pracovními našimi silami. No, jednou mu bude, jako by to našel.

Je tu také Vořech. Kam jde Vojta, tam jde také Vořech. Kňučel by a hledal ho jinak po celém stavení.

„Jeho má každý pes rád," vykládal Josef hloučku chlapců, kteří se tomu diví, jak Vořech na Vojtu pln oddanosti skáče a ruce mu líže. „To je asi tím, že si se všemi psy hraje a tak načichne tou psinou, že ho snad všichni psi pokládají za svého kamaráda, jako by k nim patřil, jináč tomu nerozumím."

„Ba, jen povídej, však oni psi dobře vědí, kdo má pro ně srdce," řekl Honzík, složiv své břímě chrastí na zem. „Vojta bude celý Velký dědeček, toho má také každý rád, lidé i zvířata."

„Podívejte se na naši Plavku," ukazuje Vojta, který leží už zase na břiše s dlaněmi pod bradou, obyčejná to jeho pozorovatelská poloha. „Potom, že nemá zvíře rozum! Pase se na oko jako přibitá, jako by Andělův jeteľ ani neviděla, a snad by řekla, že neví ani, co to jetel jest. A zatím jí jde jen o to, aby jí nikdo před časem neodehnal. Až se připase na několik kroků, pak hupkem skočí do jetele a: křičte na mne, nekřičte, bijte potom, nebijte, bude hltati jetel, až by se udávila."

Hoši se dívají a na vlas se stalo, jak Vojta předpověděl. Vojta se tiše směje. Pepánek častuje Plavku rozhořčenými mravními

---

*) Byl to posměšek na pražské nářečí. Ve vsi se říkalo: **tulik, piva, kulíky, jo.** Rozumí se, že se správně mluvilo jen ve vsi.

výčitkami a bičem, až kráva křiví hřbet, ale je při tom spokojena jako kluk, který se z výpravy vrací s plnou kapsou lusek.

Vořech líže Vojtovi bosé nohy.

„Já předvídám, že mi tohle ta ochechule dnes bude dělat schválně i při čtení Robinsona, to uvidíte! Ale dostane, co proto!" zlobí se Josef Bartoš.

„Jestli pak jste si všimli, hoši —" mluví Vojta, „jak nyní vosy jdou do stavení a chytají po oknech mouchy? Velké mouchy shánějí se nyní po malinkých, které jim uskakují jako rybičky. A vosy chytají mouchy větší. Viděl jsem tuhle vosu, jak nesla mouchu k vyhlídce v okně, ale křídla mouchy jí v letu překážela, tak že vždy ducla stranou od vyhlídky do skla.

Tu si s milou mouchou sedla dole na květináč a ukousala jí křídla. Na to s ní vyletěla docela bez překážky."

„Je to chytrost," divili se hoši.

„To je toho, já to už taky viděl —" chlubí se Josef.

„A letos na jaře," pokračuje Vojta, „našel jsem na pěšině v zahradě často babku (chrousta) ležeti na znaku a vrtěti se. Zvednu ji a ona byla bez noh. ‚Kdo pak je tak ukrutný' — povídám si, ‚že chudákům trhá nohy?' Viděl jsem po tom vrabce, jak na babku slétl a ji vykloval. Snad to nedělají vrabci sami, napadlo mě, aby měli babku zajištěnu, že jim neodleze do trávy, dokud nebudou míti hlad? A opravdu! Tak dlouho jsem číhal ve starém úle, až vidím: vrabec se obírá babkou na pěšině a odletí. Jdu k ní: nohy má pryč. Po tom to vidím s druhou a třetí. Schoval si je k svačině, jako si masák nabodává na trn mladé ptáčky nebo brouky a veverka hříbek nebo holubinku na suk."

„Pozor, hoši! Rudolf už sedí a hledá v knize. Sláva!"

Paní doktorová usedla na polním sedátku pod slunečníkem. U ní její miláček Tonička Popelářova. Práce pecařská je už dávno skončena inženýrem Vencou a liťák hrnec sedí pevně na okraji tří placáků kamenů. Je až nahoru plný vody. Pasačky škrabou do menších hrnků brambory a vadí se se zbrklým Honzíkem, který jim nemotorně šlápl do kornoutů s kořením a solí.

Pro ty, kdo tu při začátku čtení nebyli, opakuje paní doktorová děj svými slovy tak pěkně, jako kniha. Vykládá s mravoučnými vložkami o bujném odvážném chlapci, jenž opustil rodiče a domov a vyplul na širé moře do světa. Ale stižen pohromou, ztroskotáním lodi, jen po velkých svízelích se dostal na suchou zemi beze všech prostředků k živobytí. Sám a sám, odkázán jen na své mladé síly a důmysl a na pomoc Boží, která byla hlavní jeho útěchou. A nyní čte dále Rudolf. Děti sotva dýchaly napjetím. I se škrábáním bramborů se musilo přestati, aby se celý duch mohl ponořiti do toho slyšeného kouzla. Žádná kniha neuhodila mocněji na struny dětského srdce nad Robinsona. Dítě v úloze dospělých. Odkázáno samo na sebe. „Já sám!" „Nechte mne, já sám!" hlásí se často u dítěte smělost a sebedůvěra. A nyní musí v š e c h n o sám. K tomu hluboký dojem citový: ztráta rodičů a vší společnosti lidské — jako když vidoucí ztratí zrak a všechny jeho dary, celý svět takřka s ním. — Opuštěný hoch je zase jediným člověkem na zemi jako biblický Adam. Děsná samota, která by jej duševně ubila, přece je zmírněna. Má aspoň psa. Všichni se dívají na Vořecha s uznáním. V Robinsonu prožívá se celý vývoj lidstva, jeho bezpomocné počátky, veliký dar ohně, doba kamenná, ochočení zvířat — vidí se stupeň nízké úrovně lidské — lidojedů a pak — velkolepé přirovnání — skok do nynější úžasné doby pokroku od šípu do palné zbraně, od kanoe do dokonalé lodi plachetní — —

Nebylo nikdy knihy úchvatnější pro děti nad Robinsona, neboť je to dílo, které ukazuje vývoj člověka jednotlivce i lidstva v jednom obraze a unáší děti v jejich stálé touze po samostatnosti a dospělosti, divoké romantice a novotě. Jen jedna věc vadila dětem. Byl to podivuhodný Robinson, z v l á š t ě p e d a g o g i c k y u p r a v e n ý pro děti. Ano, Robinson pedagogicky a didakticky upravený pro děti, to snad stačí místo dlouhých výkladů. Byly methodické doby, kdy se na básních vykládala gramatika a na písmu sv. cvičilo se v překládání. V knize Rudolfem čtené otec pedagog předčítá dětem Robinsona, ale přežvykuje napřed každou kapitolu jako nezáživné sousto, pitvá ji přírodopisně i morálně ve formě rozmluvy s dětmi v otázkách a odpovědech . . . Co asi daly tyto methodické dialogy autoru práce a přemýšlení! Jak byl na ně asi hrdý, když mohl na vzácném tom díle podati rozvláčné dialogické vysvětlení o tom, co je to lama, co je to palma, co je to Indián, a mravní odsouzení dětské lehkomyslnosti. Jak si vždy děti oddychly, když se po tom „povídání" došlo zase na další příběhy o Robinsonovi. Dobře, že autor pedagog při tom nebyl a neposlouchal úsudku dětí o své namáhavé a záslužné práci.

„Zas už je tady ta hloupá Ludmila a ten Fric,“ zlobí se Franta Palivec, „co tam pořád chtějí? Nečti to, Rúdy, co je nám do toho, co si s tím otcem povídali.“

„Tak hloupě ty děti mluví a jen to marně zdržují!“ přisvědčuje Venouš.

„Ba, přeskoč to, Rudolfe, je to smolení!“ souhlasí ostatní. „Proč to tam jen dávají, do tak pěkné knihy? Což na tom někomu záleží, co my si na příklad o tom mezi sebou povídáme?“

„Mně to připadá tak,“ řekl Venca Dolejších, „jako když Ferdáček tuhle cucá cukrlata i s papírkem, aby mu déle vydržela. Ani z té hořkosti si nic nedělá, jen když je to delší.“

„To je opravdu jako na trest – tohle povídání při tom,“ souhlasila Tonička. „Proč tu knížku tak kazí? Takovou pěknou pohádku! Přeskoč to, Rudolfe!“

A tak pěkně svorně přeskakují ty krásné rozmluvy, kárající lehkovážnost Robinsonovu, chválící jeho důvěru v Boha po způsobu antického chóru a podávající zdlouhavý komentář o věcech čtenáři nových. Ale přeskakování je těžké. Někdy se přece zabřede do kousku dialogu.

Na př., když má vystoupiti na jeviště lama:

Otec: „Znáte, děti, kozu?“

Děti se válejí smíchem.

„Znáte, děti, kozu? Znáš, Liduško, kozu?“ stalo se odtud ve vsi posměšnou narážkou pro lidi zatmělého rozumu. Když pak se vynechala tato pedagogická garnitura, byli s knížkou brzy u konce.

Lítostný povzdech nad tím proběhl dětským zástupem. Byli i někteří, již litovali, že se nečtly i ty „šplechty“ mezi otcem a dětmi, že by to trvalo přece déle, jako pohádka kažená špatným vypravěčem, který koktá.

Liťák je už plný naškrabaných bramborů. Všechno je připraveno, jen oheň rozdělat. Ale tu se stalo něco, co se zdá neuvěřitelno. Nikdo neměl sirky. Byl to následek nedostatku organisace společnosti. Jeden spoléhal na druhého. Vědělo se, že tam bude pásti „celá ves“ a proto byl každý bezpečen, že je n ě k d o přinese. Šacovali se, i pod podšívkami šukali, ale kde nic, tu nic.

„Já mám,“ vzkřikl konečně Honzík vítězně. To byl náruživý kuřák bramborového s marjánkou. Bez sirek se nehnul. Byl by to div, aby t e n sirek neměl! Ale sirka měla pochybnou hlavičku, podezřelou. Prohlédli ji všichni zkušení a usoudili, že asi ulítne a nechytí. Měl ji rozžíti jen nejdovednější. Hádali se, volili, hlasovali, ale odvaha a velká zodpovědnost, ležící na výkonu tom, odrazovala i nejsmělejší. Konečně po všeobecném souhlase důvěrou poctěn všeuměl Venouš.

Sebevědomý vždy hoch vzal do prstů svěřenou mu sirku a vážně ji prohlížel jako svátost.

„Nevím, nevím,“ krčil rameny, „abyste mi potom viny nedávali a nic nevyčítali. Já ustoupím každému.“

„Jen nedělej řeči a podpal.“

„Tak, hoši, najděte mi pěkný hladký, suchý placáček,“ poroučel si, „a připravte víšek suché jemné trávy a jehličí s drobnými dřívky. A všichni ať se sesednou nebo postaví kolem a zdvihnou kabáty proti větru.“

Stalo se vše, co poroučel.

Venouš přiklekl k podpalu a rozhlédl se ještě kolem sebe. Ruce se mu třásly napjetím.

„Vítr není beztak žádný,“ volal Franta.

„Ale mohl by se náhle zvednout. A raději nemluv, ať mi nefoukneš do plamene. Kdyby se chtělo snad někomu kýchnout, ať se obrátí zády. Teď ani nedýchejte!

„Nešlap mi na nohu,“ zní ze zástupu šeptem.

„Netlač se tak na mne!“

„Zdvihni výše kabát.“

Také paní doktorová stojí v kruhu s rudým slunečníkem a roztahuje pruhovaný pléd s Rudolfem.

„Všechno hotovo?“ táže se ještě Venouš.

„Tak teď!“

Nikdo ani nedýchal.

Bylo slyšeti opatrné přejetí sirkou po kameni. Pak druhé, ostřejší. – Nic! –

Trnutí projelo zástupem. To je zlé znamení.

Ještě ostřejší škrtnutí. Nové, zlostné již. Nic!

„Vždyť jsem si to myslil,“ zahodil Venouš zklamán zkaženou sirku.

Hluboký vzdech ozval se z rozcházejícího se zástupu.

„Sirka byla vlhká,“ prohlásil Venouš.

„Vždyť on měl Honzík hniličky v kapse, jaký div!“ Smějí se Honzíkovi a vtipkují, až je všecek rudý zlostí. Ještě se všichni prohledávají. Stane se někdy všelijak, sirka zaleze.

„Jednomu strýci,“ vypráví Pepánek v šibeničním humoru, „se ztratila v hospodě o trhu kobyla. Když proběhal s četníkem celý jarmark, našel ji zapřaženu do svého vozu pod kůlnou hospody.“

(Pokračování.)

Václava Štiky:

VERŠÍČKY.

V HORKÉM PÍSKU.

Nad řekou hoří slunce zlaté,
my přišli jsme se v písku hřát,
dvě děti vidím baculaté
si se škeblemi tiše hrát.

Jen v košilkách jsou umouněných,
jim do zad pere slunce žár,
v jich drobných ručkách pošpiněných
se kmitá ve hře škeblí pár.

A paní se zlatými vlasy,
jež v písku spala opodál,
se zdvíhá, zraky zastírá si,
jde k dětem, u nichž jsem se hrál.

Vše zdvihly její plavné kroky,
co hoří v ní a krášlí ji,
prs vlní se, a v její boky
ruch pohybu se rozvíjí.

Proud vůně vlá jí z vlasů zlatých,
jak v horkém písku usedá
si u svých dětí baculatých
a ke mně oči pozvedá.

PROUD.

U Labe jsem seděl, parný den byl zas,
habrům v koruny se vsákl slunce jas,
u převozu lodi narážely v břeh,
slunce pražilo do šindelových střech.

Přede mnou, jenž zbloudil jsem až v tento kout,
pomalu se valil klidný, mocný proud,
v březích prorvaných, od jara rozrytých,
tekl zamyšlen kol svahů písčitých.

Listnatý les za ním zadumaně zřel.
Lahodný chlad k mozku horkému se chvěl.
Zápach rybiny, tak lehký jako dým,
z protějšího břehu páchl, tekl s ním.

Nervů nemocných on bolest s sebou bral,
chladným ramenem ji zlehka objímal,
do vlhkého šatu mazlivě ji kryl,
není věčnost, on však jak by věčně byl!

Jak by věčně plynul s věčným klidem svým,
kolem stráně, na níž z rybárny pes zdřím,
kolem lidských bydlišť, lidských běd a pout,
nespoutaný ničím, nekonečný proud! ——

TANEC V LESE.

Hudba z dálky doznívala,
lesy její takt se třás —
ona ještě tancovala
rozpálená kolem nás,
po letním dnu stín se ploužil
v lopuchy a přesličky,
trávník horké lásce sloužil,
podupaný střevíčky.

Zavál chlad už do jich křiku,
radosti a veselí,
za zástupem výletníků
lesy táhle šuměly,
po obloze měsíc ploval —
— věrní jdou — jdou nevěrní
za nimi pták zanotoval
sladkou píseň večerní.

Utančená, udýchaná
vyšla s nimi v noční chlad,
krev do varu rozdmýchaná
nepřestala klokotat —
zmatená se tanci vzdala,
hudby šum jí hlavou táh,
po srdcích všem tancovala
v neposedných střevíčkách.

VYŽÍNAČKA.

O polednách kdysi — bože, teď mít klid! —
tak jsem nechal střelce dále odejít
za koroptvím hejnem, a teď sám tu jsem
v trávě vonící a ukryt za senem.

Vzdaluje se rychle v polích pušek třesk,
ale tu je ticho, samota a stesk,
bosých žneček chůze, v ovsu modro chrp,
na pasece u mne mladé hajné srp.

Skulinou ji vidím pod olšemi žnout,
prozpěvuje si, a já se nesmím hnout,
abych nesplašil ji — plachá je jak pták —
ó, jak tvář jí hoří, jako rudý mák!

Plachtu nažala, už druhou začíná,
třetí knoflíček u jupky rozpíná,
šátek snímá s hlavy, dál si notuje,
ale už se v houšti olšin vzdaluje.

Vzdaluje se, z dálky už ji slyším žnout,
teprv teď se mohu z mraveniště hnout,
do něhož mě zrádně zahnal stínu chlad,
a mravence mohu v trávu vyklepat! —

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.

Schwert, jenž ve Vídni nikdy nebyl, najal kočár a projížděl s rodinou městem, i do Schönbrunnu zajeli. V zájezdním hostinci přenocovali a dlouho před odjezdem vlaku byli už na nádraží. Schwert měl cestovní spěch, nepřekonatelnou bázeň před zmeškáním.

Procházel se po dvoraně nádraží, zanechav rodinu v čekárně. Právě přijížděl vlak z Uher. Pokladna ovšem nebyla dosud otevřena.

Schwert prohlížel si vycházející, sem tam jako by měl někoho znáti. Ale nyní — určitě — známá tvář — je to možno?

„Libický!" zavolal.

Pomenší, elegantně oděný muž s taškou pod paží se obrátil po hlase a díval se chvíli na Schwerta, jenž se proudem vycházejících lidí k němu dral.

„Nemám tu čest!"

„Schwert!"

Padli si do náruče a vyšli pak z tlumu. Držíce se za ruce dívali se druh druhu do tváře.

„Po třinácti letech," řekli oba najednou.

„Jsi oholen jako herec," řekl Schwert a vida, že se Libický kysele usmál, dodal rychle „ovšem jako herec z dvorního divadla."

„Herci jsme na světě více méně všichni," žertoval Libický, „ale histrionem z povolání nejsem. Za to ty , Schwerte, v tmavém plnovousu podobáš se ministru. Jak vidím, též šňupeš. Řekl bych byrokrat."

„A nechybil bys" smál se Schwert, „A ty jsi žurnalistou, básníkem, jako jsi hodlal?"

„Ba, nejsem," odpíral Libický. „To zůstalo jen modrým romantiky květem." Ukázal na tašku pod paždím a řekl: „Podívej se!"

„To vypadá jako akta."

„A také jsou, Schwerte. Víš, odkud přijíždím? Z Prešpurku, hájil jsem tam lumpa, mezi námi řečeno, ale takto velkomlynáře a bankrotáře. A také obhájil."

„Gratuluji! Tedy advokát?"

„Ještě ne samostatný, ale koncipient u doktora U."

Jmenoval jméno v právnických kruzích věhlasné. Schwert se podivil.

„Četl jsem o tom v novinách a divím se, že jsem tvé jméno při tom přehlédl."

„Vystupuji jen pod firmou svého chefa. Doktor U. — to je něco! Doktor Libický — kdo je to?"

„Gratuluji též k doktorátu. Ale jak jsi se odvrátil od svých ideálů uměleckých?"

„Jak? Dosti nerad — ale Ananke! Železná nutnost. A co ty Schwerte?"

„Jsem auskultantem u okresního soudu v Prostějově."

„Auskultantem?" divil se Libický. „Což pak máš práva? Slyšel jsem přece, že jsi z filosofie odešel."

Nyní byla řada vyprávěti na Schwertovi.

Přátelé chodili po nádražní síni a otázky i odpovědi se stíhaly. Libický žasl, jak těžký měl Schwert průboj. Sám překonal nepřízeň osudu už v poesii v Ml. Boleslavi a štěstí přálo mu důsledně i ve Vídni. Získal si tam přátele, kteří ho nejen ve studiích vydatně podporovali, ale i vstup do renomované kanceláře mu vymohli.

„To znamená,“ doplňoval Schwert, „že karriéra tvá je zajištěna, že budeš bohatým člověkem.“

„Nežádám bohatství pro sebe.“

„Vím, Spartane,“ přerušil ho Schwert, „ale pro své příbuzné, děti a tak dále.“

Vzpomínali na známé osoby, spolužáky, professory. Schwert mnoho nevěděl, za to Libický více.

Beránek, Frydrych a dva jiní byli už kaplany. Pětioký, jenž se stal ohnivým vlastencem — vzpomněli si obadva, jak se ještě v rhetorice vlastenci Schwertovi vysmíval — byl pro účast na pražských bouřích v r. 1848 ze studií relegován. ale pak po dvouletém intervallu doma, přijat do theologie a je nyní v Ml. Boleslavi katechetou. Schuberta zavál osud do Haliče k finančnímu řiditelství, Šámal byl u magistrátu v Praze, Jeřábek se zastřelil u vojska a Hochsinger je soudním adjunktem na Moravě. Professoři až na Anakleta Čížka a prefekta Lopatu pomřeli neb rozptýlili se z Ml. Boleslavi.

„Celkem vidím,“ mínil Schwert, ‚že každý z nás stal se něčím jiným než chtěl býti. A největší kazimírové dali se v kontrast, pohltila je církev.“

„Až na nás, Schwerte.“

„Což, mne už měla na polo v žaludku,“ řekl Schwert, „a nebýti ženy —!“

„Aha — cherchez la femme!“

„Dovol, příteli, abych tě představil své manželce.“

„Prosím, rád.“

Vešli do čekárny, kdež Libický promluvil několik vlídných slov k paní Schwertové. Potom na cestě do Brna řekla paní Schwertová, že nepochopuje, co muž její na tom ušatém židu má.

Pak ještě doprovázel Schwert Libického k východu z nádraží.

„I já se budu ženiti,“ řekl Libický na rozchodu. „Jsem zaslíben dceři řádného muže. Vyučoval jsem svého nastávajícího švakra a tak jsme se seznali.“

„Blahopřeji,“ řekl Schwert, marně vzpomínaje, od koho novinku tu už slyšel. „Doufám, že najdeš, co hledáš.“

„Myslíš, Schwerte, peníze? I těch má dosti, ale toho jsem nehledal. Co vlastně člověk hledá? Co chce? Sám to neví. Chtěl jsem býti básníkem, věštcem, a zatím hájím podvodníky, peru špinavé prádlo. Člověk činí, co nechce, něco ho sráží, odpuzuje od směru, kudy chce jíti, tlačí jinam.“

„Viď?“ přisvědčil Schwert, „něco bezohledného, násilného, jako by člověka stlačovalo, protahovalo těsnou, tvrdou cestou.‘

„Nebo jako by člověk ležel,“ pokračoval Libický, „a něco ho hnětlo, oklešťovalo a zase vyvalovalo, natahovalo — podle poměrů.“

„Podle poměrů, máš pravdu, Libický! Člověk padne do kadlubu a nyní trp, směstnej se, jak můžeš. Jak si ustelеš, tak budeš ležeti. Přizpůsob se situaci!“

„Která nakonec vždy ústí v hrob,“ filosofoval Libický.

„Takové lože Prokrustovo — nic jiného není život.“

„Bravo, Schwerte! Vidět, žes v prachu kancelářském nezapomněl na mythologii.

„V té býval jsi mistrem ty, Libický.“

„Ostatně máš pravdu, Schwerte. Prokrustes změnil jen jméno. Je to osud, jenž nás oklešťuje neb natahuje, na svém loži, jak mu libo.“

„A jak my nechceme.“

„Snad nechceme, co je nám přirozeno a dostupno. Věřím v jakousi korrekci lidské vůle železnou nutností.“

„Prozřetelností,“ opravil Schwert.

Libický pohlédl na něho bystře, ale postřehnuv vážný pohled a vřelý zvuk hlasu Schwertova, mlčel.

Rozešli se, přejíce si všeho štěstí pro budoucno. Schwertovi bylo jako by definitivně rozloučil se se svou mladostí . . .

Když se s jízdními lístky vrátil do čekárny, byla tu už také rodina Hladkého. Jeli do Brna zase společně. Schwert vyprávěl o Libickém, chválil jeho důmysl i praktického ducha. I Hladký rozhovořil se o své minulosti, o trpkých časech učitelského mládence.

Když loučili se na nádraží brněnském, tisknul Hladký Schwertovi ruku ne jako jindy, ale jako bratr bratrovi.

„Příteli,“ pravil svým tichým hlasem, jenž tenkrát místo nasládlé záludnosti, měl důrazný a teplý tón, „vy jediný jste byl mou úlevou v těchto dnech, o nichž snad ani netušíte, jak pro mne byly těžké. Vám jedinému mohu děkovati, že nezoufal jsem nad špatností lidské povahy. To, co jste pro mne a mou rodinu učinil, nezapomenu vám nikdy. To slibuji a na to se spolehněte! Není všech dnů večer a snad i já slabými silami svými — při tom pohlédl jako lev, chystající se

k výpadu — budu moci vám něčím prospěti.“

Políbili se i paničky objaly se v slzách. Nebyly v Uhrách nikdy důvěrnými přítelkyněmi, ale nyní pojily je vzpomínky, podobný osud, společně neznámá budoucnost a loučily se na leta, snad na celý život. Jak by nebyly dojaty!

Tušily obě, že krásnější část života ukončily, jaká bude další jeho část? Dlouhá či krátce již vyměřená? Radostná či smutná?

Ale mužové byli sebevědomější. Věděli, že nejranivější hroty už životu zulámali, že mají za sebou těžký vzestup, průboj, a život že nemůže je už tak snadno něčím překvapiti. Patřili zlobám jeho neohroženě v líc bez chvástavosti, ale s klidem starých, zkušených bojovníků.

Nyní už každý z nich stojí pevně, neobmezuje se na obranu, ale vychází na výboj, na kořist, s pevnou vůlí probíti se co nejdále ku předu a napnouti k tomu všecky mohutnosti houževnatého, do břitkosti zbroušeného ducha.

Cítili, že jsou tvrdší než nejtvrdší život a že, nač svou ruku každý položí, pod tlakem jejím musí povoliti, měknouti, poddávati se poslušně.

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXIX.

Teď po zkoušce mohl jsem opět častěji chodit do Besedy. K návštěvám vábily časopisy plné vzrušujících zpráv o válce na Balkánském půlostrově, a vábila také společnost. Tam nejčastěji jsem se stýkal s kollegy z městské reálky, kdež první čas mého pobytu v Litomyšli působili také Viktor de Cintula, Slovák, Bartoloměj Čihař, nyní ředitel ve výslužbě, koll. Jan Fischer, působící teď na ústavě pro vzdělání učitelek, a Leopold Ferbr, professor kreslení, muž rázovité hlavy, dlouhých knírů, krátce přistřižené brady, mně zvláště zajímavý. Sblížil jsem se s ním; byltě malíř, a přítel zesnulého básníka Rudolfa Mayera a dra. Jos. Durdíka.

V Besedě nebylo s ním mnoho hovorů, poněvadž tam jej, výborného hráče, zaměstnával kulečník. Na tom kulečníku, jenž měl v každém rohu díru se sáčkem, panovala tenkrát vedle karambolu hra „pyramida“; o té hře rozháněly se koule prostřed kulečníku v podobě pyramidy sestavené do těch sáčků. Tam tedy se dalo s koll. Ferbrem málo hovořit; docházíval jsem k němu do jeho bytu na Záhradi, kdež v jeho pokoji visel také portrét Rud. Mayera, Ferbrem malovaný. Ten obraz jsem pak po létech uviděl o Jubilejní výstavě v retrospektivním, malířském oddělení. Snad už tenkráte byl majetkem prof. Jos. Durdíka, jemuž jej prof. Ferbr daroval.

V tom záhradském domku besedoval jsem za volných odpolední s malířem velkého uměleckého vzdělání, kdys i velikých aspirací, jenž uvázl posléze na škole, ale nepřestal být umělcem. Hovořívali jsme o malířství, jeho problemech a mistrech. Koll. Ferbr rozpomenul se někdy na svůj vídeňský pobyt, na zesnulého Mayera, na prof. Durdíka, s nimiž v Praze jeden čas bydlil ve Spálené ulici ve dvoře nedaleko kostela sv. Trojice. Do toho dvoru s nějakými krytými schody bylo vidět ještě první léta mého pobytu v Praze. Teď už je všechno zastavěno a přeměněno.

Na podzim, v zimě večer bývalo v Besedě plno. Po večeři přicházíval z děkanství starší kaplan P. Otto Danielis, rodilý Solničan, usmívavý, ochotný, jenž obyčejně, doutník mezi prsty, Národní Listy v rukou sedal pod lampou a chvilkou podřimoval, až se mu lysá hlava pochybovala. Vzpomínám si, že jsem s ním jednou zašel do Nové Vsi, české dědiny u Litomyšle. Z té Nové Vsi posílali děti do německé školy v sousedních Litrbaších, kam měli nejblíž. I svolali jsme přední z osady a domlouvali jsme jim, aby dali děti do školy české. Tenkráte jsme nepochodili. Dnes už je líp, dnes už tam mají vlastní českou školu, o které ještě povím.

Když jsem bydlil pak na Záhradi a chodil do reálky, setkával jsem se častěji u děkanství s P. Danielisem. Jednou za hovoru o Adamitech v okolí litomyšlském nabídl mně svazek listin jich se týkajících. Byly z osmnáctého století, sem na děkanství dostaly se z Chroustovického panství. Obsahovaly výslechy Adamitův a některá corpora delicti, písně jejich a blouznivé zápisy. Dle tohoto materiálu napsal jsem

r. 1879 do Květů článek „Z adamitského archivu". Když pak Rezek vydal první díl svého díla „Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách", poslal jsem mu ten adamitský materiál, kteréhož mohl dobře užít i po tom, že jsem z něho již čerpal. Listiny ty a papíry zůstaly u Rezka.

Že o těch večerech v Besedě píšu, vidím obě místnosti plné kouře, s petrolejovými lampami nad stoly hustě obsazenými a mezi hlavami starých, mladých, hlavu vážného pána, bílou ale černého obočí, bílých, přižloutlých knírů a ruměnných tváří. A starý pán, berní Novák, chutě vybafuje dým z rovné, pěnové špičky a chutě povídá, vypravuje divné, prapodivné příhody z mladých let, kdy sloužil na Rychemburce na zámku, u patrimoniálního úřadu, vypravuje o vrchnostenské kanceláři a její vladařích, a zase příhody, anekdoty z pozdějších let, z berních a jiných kanceláři, o komických příhodách listovního Voříška, jak se po mnohých přípravách a odkladech a úzkostném váhání vypravil na cestu, na první svou cestu, na první a poslední, kterak myslil, nejdál do Brna a jak se dostal až do Benátek a co se mu tam přihodilo.

Pan berní často tak povídal a při tom vždy básnil a jaké někdy nehoráznosti! A jistě sám té chvíle tomu všemu věřil i tomu snad, že když jednou přijel do Prahy, že si najal pokoj a v tom pokoji že byla papírová kamna, ale že to hned nepoznal, ani když si v nich zatopil, nežli do města odešel, teprve až pak, když se vrátil. Zábavný, starý pán a ve svém básnění velmi odvážný a statečný; doma však ne, tam dopustil, že se v rodině statečně němčilo.

Někdy, zvláště o hudebních zábavách, přicházel do Besedy Osvald Maria Bukovský, advokátní koncipient v kanceláři p. dr. V. Proška, před tím vychovatel u knížete Hohenlohe, muž jemného chování. Stýkával jsem se s ním také u Holmanů při černé kávě, a vždycky rád; bylť milo s ním pohovořit. Dlouho pobýval na jihu, znal výborně vlašsky a bavil se, jak říkal, překládáním Tassova „Osvobozeného Jerusaléma". To bylo před tím, nežli Vrchlický vydal svůj překlad. Bukovský asi nedokončil svého díla. Zemřelť záhy, r. 1878, u věku jedenačtyřiciti let.

V Besedě jsem často se bavil se zámeckým pokladníkem Zábou, o němž jsem se už zmínil. Choť jeho, neť piaristy professora Germana Praesidenta, měla z mladých svých let vzpomínku zvláště zajímavou: r. 1848 byla družičkou při svěcení praporu Akademické legie a přednesla o té slavnosti proslovení ve jménu litomyšlských dívek.

Od pana pokladníka šedé hlavy a šedých licousů zvěděl jsem leccos zajímavého o zámku z časů patrimoniálních, jak tam bývalo a při správě panství, o úřednictvu tehdejších dob. Řídíval lovy panských rybníků, o kterýchž lovech počítalo se po dávném zvyku staročesky, když vylovené kapry házeli do kádě. Tu ozývalo se na hrázi do podzimního, sychravého vzduchu nad ruch lovců i zvědavých zastaralé: jedenmecítma, dvamecítma, a tak dál, až hlasněji vyrazil hlas počítajícího: „kopa!"

Často jsme s pokladníkem Zábou v Besedě rovnali svět, zvláště osudy Balkánského půlostrova, když na jaře t. r. 1877 Rusko vypovědělo Turecku válku, majíc za spojence Rumuny, Srby a Černou Horu. Přebíraje se teď v notesu z dotčeného roku, nalezl jsem v něm opis provolání černohorského knížete Mikuláše, jež vydal na Cetyni 14. dubna 1877 a jež tu pro památku opisuju:

„Černohorci! Nechť dnes nikdo nelituje umříti, neboť je to den souzený, den znovuzrození našeho národa. Z nových hrobů našich vstane stará svoboda národní. Nikola."

Tak jsme s p. Zábou horlivě politisovali. Já často nečekal až do večera, nýbrž ještě za dne spěchal jsem do Besedy přečíst si došlé noviny, shánět nejnovější telegramy a zprávy. Tak jsem tam často sedal sám, někdy také s hostinským, Janem Karlíkem, šedých knírů a licousů, jenž maje černou, sametovou čepičku vyšívanou na hlavě hověl si, pokuřuje ze své porculánky. Večer, když měl plno, nebýval vždy vtělenou, usmívavou ochotou a nepokrytě se mrzel, když mu několik hostí poněkud déle do noci zbylo. Ale tak, když jsme sedali sami dva, zabral jsem ho často do hovoru; a pak už pošupoval černou čepičkou, rozhovořil se, tvář se mu vyjasnila a šedé oči pod hustým, šedým obočím se rozveselily. Uslyšel jsem leccos zajímavého o staré Litomyšli, o jeho otci, tesařském mistru, o kolleji a páteru rektorovi, o škole a jak signum dostávali a biti byli za to, že mluvili ve škole česky, jak on a bratr jeho, když také jim starý školník pařenou metlou nasekal, jak se šli do Libánek, lučinatého ouvalu, jímž potůček protéká, chladit, t. j. ponořit do něho tak ukrutně zmrskanou část svého těla. I ze starších, Napoleonských dob leccos věděl od starých vojáků, jako to, že kyrysník odtud od

Litomyšle, a jmenoval mi jej, rozzuřen uťal pokleknuvšímu Francouzovi za pardon prosícímu sepjaté, pozdvižené ruce.

Za skleněnou stěnou, v druhé místnosti někdy se tančívalo nebo konaly se přednášky i hudební produkce. Hudební večírky bývaly velmi pěkné. Řídíval je učitel p. F. Vogner, výborný hudebník a sám také skladatel.

Ob čas zavítal do Besedy nějaký host. Tím způsobem seznámil jsem se tam s drem Frant. Braunerem, který, tuším v létě r. 1878 přijel do Litomyšle a zastavil se večer v Besedě. Byl jsem mu představen. Slovutný obhájce našeho státního práva rozhovořil se o litomyšlském gymnasiu, jak bývalo za jeho mladých let, a pak, nevím, jak se hovor otočil, smluvili jsme, že přijde nazejtří na radnici s dcerou, abych jim ukázal litomyšlský graduál s miniaturami Ornysa z Lindperka. A tak se stalo. Dor. Brauner přišel se slečnou Zdeňkou, kterou malby starého českého mistra patrně zajímaly. To byla, myslím, poslední návštěva Dra. Braunera v jeho rodišti. Druhého roku potom zemřel. (1880.)

Druhý, častější host Besedy byl rovněž litomyšlský rodák MDor. Jan Strejček, jenž vychodiv gymnasium v Litomyšli, vystudoval medicinu na proslaveném Josefinu ve Vídni. Tu pak stal se assistentem na slovo vzatého prof. Fr. Piťhy. Koncem r. 1870 dostal se Dor. Strejček do Prahy jako chef operačního oddělení ve vojenské nemocnici. Tu také pod jeho správou odbýval r. 1877 prof. Thomayer jako mladý doktor vojenskou svou službu. Roku 1879 povolán byl Dor. Strejček do Vídně za učitele v kursu pro vojenské lékaře a působil zde do r. 1882, kdy se vrátil do Prahy, jmenován byv chefem a velitelem vojenské nemocnice. Roku 1897 stal se, jsa od r. 1893 vrchním štábním lékařem, zdravotním chefem u 8. armádního sboru. Od r. 1900, kdy dosáhl hodnosti generálního štábního lékaře, působil ve Lvově až do r. 1901; t. r. vstoupil do výslužby.

Seznámil jsem se s ním r. 1877 v Besedě. Dle jména jsem jej znal už dřív jako znamenitého lékaře, vynikajícího zvláště v chirurgii. Kdykoliv přijel do Litomyšle, hrnuli se k němu nemocní z města i z okolí. Mnozí, kterým bylo nutno operace, odkládali ji a čekali, až přijede „pan Strejček". A jinou chválu jsem o něm slýchal, o jeho mužném charakteru, a že nikdy a před nikým na vojně nezatajil svého vlasteneckého smýšlení. Bylo tomu tak. Všude i ve vysokých kruzích vojenských dovedl si zjednat úctu a vážnost svými vědomostmi, výbornou lékařskou znalostí, svým rázným, charakterním jednáním.

Jednou v jakémsi kroužku došla řeč na historii. Někdo ze společnosti, ne historik, jenž měl výbornou paměť, vysypal celou řadu letopočtů z domácí historie. Načež Dor. Strejček:

„Já si pamatuju jen jeden letopočet."

„A který —"

„Den a rok bělohorské bitvy."

Od té chvíle, kdy jsem to uslyšel, měl jsem slovutného medika ještě radši.

Své rodné město miluje upřímně. Co rok dojíždí tam pan generál se svou váženou chotí, také v Litomyšli rodilou, a tráví tu část prázdnin, výborný pamětník staré Litomyšle, živě se zajímající o pokrok nové Litomyšle. —

V litomyšlské Besedě setkal jsem se také s kamarádem z hradeckých let, s Patrikem Blažkem. Vypravoval jsem o něm už v prvním díle, o jeho humoru, o jeho vystoupení na studentském výletě v Třebechovicích. Tenkráte přestrojen za komediantnici obveseloval všechen výlet — tu v Besedě pan setník od zeměbrany svým vtipem rozesmál všecku společnost. Býval v Plzni; odtud vlasteneckého důstojníka náhle přeložili do Vys. Mýta pro pozdravný telegram časopisu „Politik" zaslaný a časopisem tím uveřejněný. V nové posádce neměl ráj. Obzvláště major Fiala, rodem Slovák, pobyt mu a službu znamenitě oslazoval. (Pokračování.)

T. CANNIZZARO JAROSLAVU VRCHLICKÉMU.

Těžká choroba, jež stihla Jaroslava Vrchlického, dotkla se bolestně nejen všech česky cítících lidí: i za hranicemi dávní přátelé a ctitelé Vrchlického s účastí sledují osud básníkův, jak o tom svědčí dopis Tommasa Cannizzara, který nám dal laskavě k disposici p. řed. B. Frida. Stařičký, 74letý básník, známý v Čechách z překladů Vrchlického, tráví tesklivě své osamělé stáří v polozbořené rodné Messině. Při katastrofě r. 1908 zahynula pod troskami jeho dcera s dětmi i s mužem a starý poeta

nedovedl se odloučiti od své kolébky, která se proměnila ve smutné pohřebiště. Budiž nám dovoleno citovati dopis Cannizzarův. Je psán francouzsky. — Francouzština jest druhou mateřštinou básníka, který dokonce vydal sbírku francouzských básní: Trni a růže. Dopis, datovaný 3. března v Messině, zní:

Slovutný pane,

Nedovedu Vám ani vylíčiti příjemné a zároveň bolestné překvapení, které jste mi způsobil podobenkou Svého drahého bratra a mého velkého přítele. Byl jsem dojat lítostí nad jeho utrpením a byl jsem potěšen zprávou, že si na mne vzpomněl. Byl bych mu již dávno psal, kdybych byl věděl, že jest při plném vědomí, jak se nyní dovídám a z čehož se upřímně těším. — Dověděl jsem se také nedávno z dopisu pana Heyduka, že mohl býti přítomen provozování své Hippodamie. Přeji mu, aby se mu brzo vrátily všechny schopnosti a aby jeho sláva byla korunována cenou Nobelovou, která by mu plným právem náležela za jeho veliké a zázračné dílo.

Před jeho malou fotografií improvisoval jsem několik řádek, jež si dovoluji Vám zaslati. Připust -li jeho stav, aby si je poslechl nebo přečetl, račte mu je zaslati s mými nejsrdečnějšími pozdravy.

Račte přijmouti, slovutný pane, ještě jednou můj dík za své milé dopisy a spolu výraz mé hluboké úcty.

Zcela Váš

Tom. Cannizzaro.

Stůjž zde překlad francouzských veršů Cannizzarových:

JAROSLAVU VRCHLICKÉMU.

I slunce chvílemi, když nebem zatřpytí
se v plném jase,
za lunou skryje se, však znova zasvítí.
Ó zářný genie, spí vítězný tvůj duch,
vš k v krátkém čase,
ze spánku smutného zas probudí tě Bůh!

Hvězdy, jimž klaním se, kéž ještě dopřejí
mé staré hlavě,
mým dnům tak zmučeným, tu slední
naději,
zřít, kterak, příteli, se v život navracíš
v své celé slávě
a krásou, pravdou, láskou spit jak stoupáš
výš!

Tlumoče toto přání, poslané od úpatí Aetny k úpatí Čerchova, z polozbořených ulic Messinských do tichých starosvětských podloubí domažlického náměstí, nemohu se ubrániti pohnutí. Z celého srdce připojuji se k přání italského poety a jsem jist, že celý náš národ cítí stejně.

H. Jelínek.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. **(Pokračování.)**

Pak bylo chvíli ticho — pán se dále netázal, snad zapomněl zase, že je tu ve tmě kdesi živý tvor, a ten tam v koutě bál se promluvit. Jen přešlapoval, konečně začal i pokašlávat.

„Kdyby milostpán chtěl poslechnout —“ Žádná odpověď, Šáje vidí však i po tmě, vidí, že pán se ohlédl po hlase.

„Vzpomíná pán, jak holubička krásná tam nahoře na Konárovicích pláče —“

Nějaké bisurmanské prokletí zasyčelo tmou. „Lžeš, ty tam! slečna Mary neumí plakat!“

„Nepláče-li, tedy čeká. A dočká-li se holubička chycená, ubohá?“ Žid stává se opovážlivějším, pán nevidí, ale slyší ho již u stolu.

„Co tobě po tom? Jdi mi odtud! páchneš jako plesnivý snop!“ A pěstí udeřil Suchý Čert na dubový stůl. „Dočká se slečna Mary! Bůh mi svědkem!“

„Sám půjde milostivý pán rytíř?“ slyší a dráždí ho trochu výsměšný ton. „Nepustí pána, schovají slečnu. A kdyby pán troje vrata šavlí rozsekal, neproseká se k ní, nezahlédne jí ani. A Racka si vezme na pomoc, dlouhonohého kolohnáta, který kousek mozku nemá v dubové lebce? jen by překážel, motal se a holou pěstí třískal zbytečně do zdi a klel by mohamedánsky. A snad pán Samuhela s Vinckem si vyvolí? — špatní pomocníci, pořád do zadu se ohlížejí, nechytá-li je už za hrdlo spravedlnost.“

„Snad ty, žide, pomůžeš?“

„A snad já, dovolí-li laskavě milostpán. Jako myška v té pohádce. Ať se neráčí smát Vaše urozenost. Jsem maličký a

slabý — já vím, já vím, — mrzák ubohý. Ale zavolám jiné — “

„Koho?“

„Myš.“

„Koho že?“

„Myši, hladové myši, vypostěné po dlouhé zimě. Zuby vyceněny mají a železo rozhlodat ve vzteku dovedou jako pšeničné stéblo na poli.“

„Ah, žide, mluvíš jako prorok z bible anebo blázen.“

„Mám je zavolat — myši, pane velkomožný? Včera u Žehuně panské stodoly pálili, dnes byli v Sánech a Opolanech, na Poděbrady míří.“

„Rebelové selští!“

„Tak, tak! rebelové. Mám je zavolat? Řeknu, že pán urozený je zve k hostině. Vyhladovělí jsou, zuby vyceněny mají, hryzat budou, na Konárovicích jsou plné špýchary. Řeknu jim a rádi z cesty zacházku si udělají. A vrata na Konárovicích pánovi pomohou rozhlodat.“

Pán naslouchal podpíraje pravicí rozpálené čelo, pokoušel se očima proniknout černou tmu.

„Blázen jsi, ne prorok z Apokalypsy, blázen a padouch. Do duše ti vidím, do té špinavé, po kořisti věčně lačné židovské duše. Ale jdi, přiveď je! ať přijdou hned z rána a mají-li hlad — nenaleznou ani kůrky v mém domě, aby pak tím zuřivěji kousaly jejich vyceněné zuby. Běž!“

5.

A přišli hned z rána, před svítáním. Z lesa po cestě se vyhrnuli celým houfem — slabí a bázliví vždycky jen v houfu dostávají odvahu. Ani jeden nepředběhl, ani se neuchýlil stranou, jakoby se báli černé tmy, která ještě pod stromy ležela. A třásli se zimou v sychravém větru ranním, nuzně oblečeni — ten s halenou šerkovou, onen v režné košili roztržené od ramene až k pasu. Ale také ti, kdo kožichy měli, chvílemi zajektali zuby a zrychlovali krok, aby se zahřáli. Šli mlčky, sotva tu i tam ozvalo se zakletí, klopýtl-li kdos o kořen borovice, i to však vyznělo tlumeně, nedořeknuto. Teprve když se rozednívalo a druh viděl do tváře druhému, oddechli a zvedli hlavy, hlasitěji ozval se hovor. Zaleskla se v šeru zbraň, — měli píky od vesnického kováře hrubě ze starého železa zrobené, i sekyry, podávky, měli někteří také flinty myslivecké, rezavé, ale většinou jen hole měli, kyje sukovité, v ozáblých pěstích. Robotníci to byli z Chlumecka i odjinud, sedláci, chalupníci, také sběhlá čeleď panská a kdo se kde přidal, nevolán a neznám třeba všem. Staří dědové, mladí hospodáři, výrostkové vychrtlí, sotva z dětství povyrostlí. Neměli vůdce a neznali ani vlastního cíle, šli podle toho, jak někdo náhodou vykřikl: „Tam pojďme!“ Šli mstít se.

Téměř rok co rok propukávaly bouře v království, hned tu a zase tam povstali robotníci, vzdorovali. A krutě vždycky odpykali beznadějnou vzpouru proti pánům a proti jejich právu, ale bouřili se opět a opět s jakousi tupou žalostnou resignací. „Nelze vydržet! čert už vezmi všechno! Pojďme!“

Když se vyvalili z lesa v nespořádaném proudu na Chrášťanská písčitá pole, širokými řadami se rozestoupili, teď už známí z jednoho kraje, z jedné obce poznávali se, kývali na sebe, volali, do hloučků se sbíhali, ruce si podávali, smáli se jakýmsi natrpklým neradostným smíchem.

Odněkud ze zadních řad do předu přibelhal se šmatlavý Šáje, rozkládal oběma rukama udýchán.

„Pánové — vzácní pánové! urození pánové! poslyšte!“ volal.

„Žid!“ odplivli sedláci, ale přece poslouchali.

„Tudy! tudy na Chrášťany!“ vyzýval, okazoval.

„Proč nás tam vedeš?“ zamračen ptal se ramenatý sedlák v beránčím odřeném kožichu s tulipány na zádech, rychtář nějaký.

„A proto — rytíř je tam, urozený rytíř —“

„Zapálíme mu střechu nad hlavou a snídani si upečeme při ohni!“ zasmáli se okolo. „Pojďme!“

„Ne! ne! pro boží smilování!“ zaúpěl žid a dušoval se. „Pánbůh mi svědkem! tuze hodný pán, pan rytíř —“

„Pán jako pán!“ ozval se chraptivý hlas, „pobit je všechny!“

„Po stromech pověsit!“ přisvědčovali.

„Ne, pan rytíř je náš! jemu také ubližujou páni!“

„Jdi, žide! Konec konců, pán drží s pánem, neublíží jeden druhému!“

„Ubližujou mu! moc mu ubližujou! protože je chudý!“ hádal se žid. „Sám bych mu ani půl tolaru nepůjčil!“

„A co nám do toho? Čím nám pomůže ten tvůj rytíř?“ zahučel mrzutě rychtář v beránčím kožichu.

„Kdyby aspoň něco měl, aby nás pohostil, — nás, vzácné hosty, jako jsme — ale sám hladový kobylkář —!“ nějaký vychrtlý maličký človíček v roztržené haleně jízlivě se smál kašlaje a odplivuje.

„Povede vás! vůdcem vám bude! na pány vás dovede!“ vykřikoval Šáje zvednuv obě ruce nadšením. „Vojákem byl, oficírem císařským — povídám vám — proti Turkům bojoval, Suchý Čert mu říkali, zná to! A povede vás — vždyť beztoho jen jako stádo běžíte a nevíte kam!“ dovolil si ostrý úsudek, ale hned sám se zalekl a odmlčel se. Nikdo mu neodpověděl. Snad opravdu bylo jim lhostejno, kam jdou.

V houfu zanotovali písničku — ne do kroku, ani ne veselou, docela ne vyzývavou nebo povzbuzující, nýbrž nějakou plačtivou poutnickou melodii. Žalostně protahovaly notu ochraptělé hlasy. A lidem jak tu šli zmateným krokem v neznámých polích v mlhavém úsvitu jitřním, smutek sevřel srdce a tesknota zarosila oči. Chladem nočním roztřeseni a hladoví zpívali. Jenom chvílemi, aby melancholii zapudili a ztuhlou krev rozproudili, zatřeskli holemi a klacky o zem, zadupali kovanými botami a dřeváky z olšového dřeva a zavýskli, až daleko v lesích havrani jako ozvěna zaskřehotali.

Belhavý Šáje dávno všechny předběhl. „Tady jsme už! pánové, hej! vzácní pánové! tudy je cesta! tudy!“ křičel.

Za chvilku vpadli do Chrášťanského dvora s divokým hulákáním a smíchem. Všechno tu bylo tak směšně ubohé, zapadlá tvrz s rozbitou střechou, ztrouchnivělé zbytky hospodářského nářadí, prázdné stáje, vyvrácený holubník. A k tomu šedivý jednooký chlap v červené čepici a s naježenými kníry, který na zápraží stál s rukama založenýma, mlčky a nějak pohrdavě dívaje se přes rameno dolů na hlučící houf křiklounů.

„Turek! Turek!“ okazovali naň. Vycenil zuby a zasvítil jedním okem — hned ti nejbližší se odmlčeli, ustupovali poplašeně.

„Hleďte ho! kousal by jako starý jezevec!“

Dva otrhanci, Samuhel, zloděj, a Tarabula, voják sběh, vylezli na plot, mávali čepicemi. „Vivát, páni sedláci! vivát!“ ječeli. „Ať žije svoboda! vivát!“ — Psi zuřivě vyli.

Nejsrdnatější z rebelů vpadli už do síně, do čeledníku i do panského pokoje se odvážili. Na prahu stanuli, ztichli, jen oči vypoulili, krky natahovali, aby lépe viděli. Suchý Čert seděl za stolem, opíral hlavu do dlaně, rozcuchané havraní kučery padaly mu jako černý stín na čelo. Snad ani neslyšel ryk a lomoz venku v síni a na dvoře. Četl v šerém svitu ranním. Bibli četl, Nový zákon, úsilně, až nevědomky šeptal jednotlivá slova namáhaje se porozumět smyslu. Konečně odstrčil knihu, zvedl unavené nevyspalé oči, zadíval se jaksi bez myšlenky na vetřelce u prahu. Vstal, zvolna pokročil ke dveřím.

„Suchý Čert!“ někdo zašeptal a všem bylo jasno, že jiný nikdo to nemůže být, nežli Suchý Čert s tím popáleným a rozjízveným obličejem, s horoucíma očima tmavýma jako noc.

„Co hledáte, lidé?“ zeptal se zamračen. Hlas jeho zněl suše a zlomeně, jako by z hluboka v něm doznívala bouře. Překvapeni otázkou sedláci mlčeli — úsklebek se okázal někde na tvářích.

„Co hledáme?“ zakašlav, konečně tvrdě a rozhodně řekl rychtář v beránčím kožichu. „Právo hledáme, své právo!“ Kovanou holí udeřil o zem. „Nic jiného!“ — „Tak! své právo!“ Křičeli.

Potřásl zamyšlen hlavou. „Bláhoví! není práva na světě!“

„Není! ale my si ho dobudeme!“

„Dobudete-li práva pro sebe, vezmete je jiným. Co je právo?“

Nerozuměli mu. — „Blázen nějaký!“ pomyslili si, rameny pokrčili, smáli se. Dveřmi prodrali se voják sběh i Samuhel, zloděj.

„Má pravdu náš pán!“ křičeli s divokými posunky. „Není práva na světě!“

Bible spadla se stolu. „Co je to?“ shýbl se Samuhel a voják sběh kopl do knihy. „Pryč s tím do pekla! Bible! — hej! Starý a Nový zákon! — do pekla!“ S druhé strany kopl Tarabula, až se listy rozletěly.

Ztrnule hleděli sedláci. Stařík nějaký šedivý se pokřižoval. „Rouhání! Bůh nás netrestej!“

Žid Šáje prolezl mezi nohami stojících na prahu, sbíral rozkopnuté trosky bible a vzdychal: „Škoda! ej, škoda! nechte! takové desky pěkné kované!“

Vincek, voják, ještě zvedal nohu, aby kopl do rozbité knihy.

„Nechej!“ rozlítil se zavalitý rychtář v kožichu. „Nemáš právo svaté písmo hanobit!“

„Kdo mluví o právu? není práva na světě!“ smáli se voják se zlodějem a výhrůžně zvedli hole. „Kdo má právo nám zakazovat? he?“

„Pánbůh!“ šedivec na prahu zádušlivě vyrazil. „Pánbůh je všechno právo, Pánbůh je nejvyšší spravedlnost!“

Zloděj se ohýbal řehtavým smíchem. „Není práva na světě, není spravedlnosti na zemi ani na nebi!“ Voják odplivoval jen mezi zuby.

„Šibenici pro vás, neznabozi!“ rozhorlil se rychtář.

„Nu, vida! šibenici! a to je právo? Šibenici jednomu — proč ne vám všem? stejně ji zasloužíte, rebelové selští! Jen počkejte, ukážou vám páni, co je právo!“ křičel Samuhel, křičel Vincek — sedláci nemlčeli.

Do pokoje nahrnulo se plno lidí, zvědavě prohlíželi kouty, ohmatávali každou věc, nábytek, kožešiny, zbraně po stěnách, obrazy, podušky na loži, staré hodiny. Pan Matěj opřen o stůl díval se, jak Šáje sbírá bibli, dědičnou bibli s vybledlými zápisky na deskách. Hořká lítost na okamžik sevřela mu hrdlo.

„Nech!“ rozkřikl se. Žid zavrávoral, užasle pohlédl k němu a zděsil se pánových očí. Kniha padla mu z ruky.

Suchý Čert jako příšera vztyčil se vysoký ke stropu, hubený a kostnatý, zsinalý ve tvářích — jenom staré jízvy modraly mu na tvářích a na hrdle.

„Slyšte vy, kdož jste přišli!“ — hlas jeho zněl dutě jako vzdálené zahřímání. Těm lidem, kteří se vedrali dveřmi, mráz přejel po zádech, ustupovali. Strašlivé byly planoucí oči jeho. Zloděj Samuhel a voják sběh skrčili se bezděky. Šáje třesoucími se prsty rovnal v bibli rozházené listy.

„Jdete-li hledat právo, své právo, pravím vám, není práva! nikdo nemá práva říci: to je mé a ne tvoje! Vezmeš-li právo pro sebe, ubíráš je druhému. Nejsou vaše chalupy, které jste zdědili, nejsou vaše pozemky, ke kterým se hlásíte, ani strom, který jste vsadili. Nemáte práva nosit zdravý kabát, když vedle vás ještě někdo chudší chodí bez haleny!“

Nerozuměli mu, oči vypoulili, ústa otvírali, ale promluvit se nikdo neodvážil. Žid Šáje rozcuchanou bradu vzal do hrsti, chytře jedno oko přimhouřil, jako by chtěl říci: „Však já vím!“ Samuhel zloděj v té chvíli pokoušel se kus jakési drahé látky svinout a pod kabát zastrčit.

„Kdo má své pole, vzal je jinému, — jak jinak byl by k němu přišel? Nerodí se člověk ani s polem, ani s kabátem na těle, ani s chalupou jako plž. Přemýšlel jsem o tom celou noc.“

Jako údery kladiva na kovadlinu zněla slova chrášťanského zemana. „Nikdo nemá práva říci: to je mé a ne tvoje, opakuji!“

„Jak? ani žena není má?“ kdosi vzadu se ozval výsměšně, „ani vlastní moje žena není snad má? nemám práva k ní?“

Suchý Čert sevřel rty. „Ani žena!“ řekl potom krátce.

„Tak! tak!“ tleskal a křičel Vincek voják.

Ve hluku zanikají slova. „Ďas aby mu rozuměl! Co že to pravil: že nemáme práva na svá pole? a ženu! K vlastní ženě práva nemáš! Ha, blázen jakýsi!“ hučeli sedláci.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Karel V. Rais, *Z domova*. Verše. Vyšly jako XVII. svazek „Raisových spisů“. Stran 125, 8°. Neváz. za K 1·60. Nákladem „Unie“ v Praze 1912.

V stručné předmluvě k tomuto svazku svých spisů spisovatel vysvětluje, proč sem zařadil i výbor svých veršů, a vysvětlení toto zní poněkud i jako omluva. Myslím, že neprávem, neboť autor byl tím povinen k celé své práci a k sobě. Mohu-li čeho litovat, tož je to jedině okolnost, že Rais nevybral ze svých veršů více, že se omezil ve všech směrech básnické své tvorby jen na ukázky nejvrcholnější a nejcharakterističtější. Literárnímu historikovi sbírka „Z domova“ prozrazuje tajiny uměleckého vývoje a rostu autorova, v jejich popisných a výpravných genrech kotví kořeny příštích „Zapadlých vlastenců“, „Kalibova zločinu“, „Západu“ a všech ostatních barvitých obrazů prosaických, jež nám dalo Raisovo péro poety. Sbírka rozdělena ve čtyři přísně tříděné oddíly, ale harmonicky objaté týmž ovzduším, týmž prostředím, ať básně tryskaly z hlubiny citu nebo kontemplace. Do prvého oddílu zařadil autor devět epik, jejichž jevištěm jsou „ty luhy milé pod Zvičinou v dáli“, Raisova domovina, rodný jeho kraj, nad nímž Rais vznesl se jako skřivánek z brázdy a výše své nad tou brázdou nikdy neopustil. Pole zlatě klasnatá, lány s řepou, tmavé louky jako brčály, Slivkův háj, bor Zhoří, jetel růžoplodý, toť scenerie a dekorativní výplň, v níž rozvíjejí se jeho idylly, pohybují jeho figurky, ne kreslené a popisované, ale živé, s tělem i duší, se všemi svými strastmi i radostmi, ctnostmi i hříchy. I hluboká tragika života, s níž nejednou setkáváme se v Raisových prósách, zachycena tu dramatem lásky „Pavla“, psaným již r. 1886. V druhém oddílu vyzpovídal se Rais ze svého českého srdce, tu chvěje se cit českého člověka, zde vypíná

se básník k nejkrásnějšímu a nejpravdivějšímu pathu (Naše matky, Moravě, Mateřská řeč, Na Bílé Hoře, Na vyšehradských rovech) sem zařadil i krásné své romance „Půlnoční na Karlštejně“, „Odpověď královská“, „Pod Žebrákem“. V „Slovenské balladě“ o dobráku Peckovi zpracoval týž motiv, jak o sedm let později Julius Zeyer ve svém „Samku Ptákovi“. Intimní lyrice zasvěcen oddíl třetí a čtvrtý, zde promlouvá učitel ke svým dětem, zde prozrazuje své kredo umělce, pootevírá průhled do své umělecké dílny, ve své tvůrčí štěstí při básních nenapsaných, nad nimiž „závistníci dobří se neušklíbnou pod vousy“, zde i jemné hrotky ironie trefují švižně své cíle. Vroucí vztahy rodinné (Starý otec, Matka, Ze vzpomínek, Život, Bělohradské zvony) vysloveny zde tak jímavě, že je mohu srovnati jen s Nerudovou písničkou „Matičce“, věčně nezapomenutelnou. Takovou bude i Raisova tklivá píseň, vzpomínka na vyprovázky otcovy, intonovaná jako národní píseň:

Dávno, dávno tomu,
co jste do Jičína,
otče drahý, z domu
vyprovázel syna.

Cením ji nejvýše z celého oddílu.

Tak milá a srdci českému blízká tato kniha Raisova je podstatnou složkou jeho celkové tvorby, jeho celého díla, zapadá v ně jako zvon ve svůj kadlub. Nemohla a nesměla tu scházeti, třeba pozdější kroky autorovy formálně šly jinou cestou. Básníkem hlubokého citu zůstal vždy. Vyrostla z něho v harmonickém vývoji celá jeho jednotná, přímá a poctivá tvůrčí bytost. *—pa—.*

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. *Štěstí.* Veselohra o 3 dějstvích. Francouzsky napsal Albert Guinon. Přeložil Hanuš Jelínek. Na Národním divadle po prvé dne 26. března. Režisér Gustav Schmoranz.

Komedie Alberta Guinona, autora, jenž pověst svou „Štěstím“ u nás teprve zakládá, jest jednou z nejnemravnějších, ale také nejdivadelnějších variací na dramatické thema manželského štěstí za asistence domácího přítele. Co do parrhésie, neobalenosti slova, neukládá si pan Guinon ani tolik újmy jako autoři fysiologie anebo sexuální pathologie, kteří svá kompendia píšou od polovice latinsky, aby laikům zůstala nepřístupna. Stačí podotknouti, že Coletta — po celou veselohru s jeviště hnedle ani nesejde — má pro lásku jediné měřítko, totiž početnou a intensivní její — praxi a způsobilost k tomu. Jakmile se opona vyhrne, už je to tu. Mezi Colettou a jejím manželem p. Passenantem je o tom v 1. dějství konflikt. Pan Passenant nestačí paní Passenantové a pí. Passenantová ohlíží se po stimulanciích pro pana chotě. Marně, a Colettě nezbývá nic jiného než vybrati si ze dvou domácích přátel, dosud pouhých ctitelů, náhradu. Methoda její jest neomylná; který z obou dovede čísti Lamartinovy sladké verše, stane se substitutem páně Passenantovým v povinnostech, jež tak pohoršlivě zanedbává. Její „výběr druhu“ rozhodl právě pro pana René Liverduna, když šprýmovný policejní trážník přinese zprávu z ulice, že manžela sladké Coletty ranila mrtvice tak dobře, že si ani nelze přáti více. Přejed se jahod a zemřel hodný ten muž. Hořekováním komorné nad touto událostí končí první akt. Co tomu říká pí Coletta, nedovíme se, avšak z jejích činů vysvítá, že nic lepšího nemohlo přijíti vhod. Dala uplynouti „tříměsíční morální pauze“, jak dí sok Liverdunův, odmítnutý domácí přítel, a pak se vrhne do náruče Renéovi s vervou, o níž se na jevišti sice mnoho mluví, ale ještě více šeptá, neboť jsou přece ještě věci, jež nelze ani francouzskému veseloherci nahlas pověděti — prozatím! — ačkoli dvojsmysl v tomto „Štěstí“ už úplně vymýtěn. Jde už jen o jednosmysl neklamný, a kam až „musu“ podkasal pan Guinon, jest věru úžasné. Po dvakráte málo schází a na místě řečí a šeptů má dojíti k činům. V tomto rozpoložení zastihujeme rozmilovaný párek v druhém dějství, kdy do materialistické jich poesie výtečný tatínek Liverdunův vpraví trochu hořké prósy. Přijde zrovna, když párek hašteří se o tom, jak zařídit svou domácnost, zda ve stylu Ludvíka XV. či moderně po anglicku, a dokáže snoubencům, že nebudou míti peněz ani na jedno ani na druhé, poněvadž on peněz nedá. Tím jest dána a zároveň řešena jedna z nejmistrnějších zápletek cizoložné dramatické literatury. Problém jest totiž náhle obrácen. Cizoložný poměr s chotí úspěšného finančníka, zaplavujícího domácnost blahobytem, byl mladému Liverdunovi po chuti, ale nyní, když se s milenkou octnou „vis-à-vis du rien“, najednou oběma rozbřeskne, neboť není pomyšlení na lásku bez blahobytu. Scéna, ve kteréž oba poznají tuto svou impotenci srdce, svou nahotu jako Adam a Eva, a jak se jeden druhému zhnusí až do rvačky, v níž Coletta Renéovi prokousne ruku, když hnus chce vyvrcholit činem již nahoře naznačeným — jest jednou z největších v literatuře vůbec. A hnedle nejtragičtějších. Avšak autor — po té stránce žák Shawův — postará se o to, aby zvítězila nikoli tato morálka pokání, nýbrž dopomůže k vítězství moderní morálce požitku a to způsobem tak veseloherně brillantním, že těžko najíti příkladu rovnocenné dramatičnosti. Stane se, že navrátil se z Indie odmítnutý nápadník, onen řádnější recitátor Lamartinův, p. Dubois-Martel a nabídne vdově své jmění, své jméno a

„slušný prûměr“ lásky. Coletta přijme a takovým způsobem všechno se aranžuje. Coletta se stane chotí bezpříkladného boháče a René jejím milencem. Všichni jsou spokojeni, a Liverdun i Dubois předčítají jí Lamartina každý po svém a vše je v pořádku. Avšak co je vskutku rozkošné, toť způsob vedení duetních scén, ve kterých autor hromadí dialogická a psychologická překvapení jedno na druhé a do posledního okamžiku zůstavuje diváka v pochybnostech o výsledku a na konec z řešení vlastně banálního vyvede rozuzlení oslnivě brilantní, třeba že tak zvaná mravnost v koutku pláče. Sociálně či societně jest tento mravoličný obraz z nejmodernější Paříže, beznadějnější a zoufalejší než kterýkoli jiný, zvláště pak nový typ dvojmužství, v němž bohatý sok „menažuje“ svým sňatkem poměr své nastávající choti s ohnivým milencem, aby on sám, chladnější satyr, přišel se svým slušným poměrem na svůj účet — jest prostě velkolepý. „Ale vždyť to jest nejkrásnější a nejsprávnější řešení,“ řekla krásná dívčí ústa, nejvýše šestnáctiletá, po premieře. No tak tedy!

Hráno bylo nádherně; pí Nasková oslňovala ve své roli Coletty hrou, nuancemi, chicem i toaletami; brillantním obstarožným viveurem byl Liverdun starší pana Schlaghammera, a nevyrovnatelný ve své suché, salonní staromládenecky zkažené komice p. Hašler. Pan Deyl vylíčil sobeck'ho ale ohnivého milovníka Colettina mladého Liverduna všemi přednostmi Adonisa, jimiž vládne. *KMČ.*

HUDBA.

Z novinek, jež v poslední době přinesl komorní spolek, sluší nejprve jmenovati d r u h é s m y č c o v é k v a r t e t t o op. 31 od J. S u k a. Dílo jest jednovété a má svou vlastní formu, zcela volnou, v níž by jen násilím bylo možno rozeznati jednotlivé „věty“ kvartetní. Jednoty dodává mu — ač celkem všecky motivy prostupují skladbu celou — úvodní motiv (harmonický) a pak volný melodický motiv (Adagio), jenž též dílo, pozměněn v třídobém valčíkovém rythmu, zakončuje. Ačkoliv tento motiv je krásný, působí přece jeho časté opakování (čtyřikrát téměř beze změny) jakousi monotonii a použíti ho jako tanečního motivu v závěru, nezdá se mi po předešlé lyrické jeho exposici šťastno — obdobně jako použití úvodního motivu „Asaëla“ ve scherzu téže symfonické básně; příbuznost obou jest zajímava, zvláště i chromatického jeho motivku ve čtvrtém taktu, jenž je ve čtvrté větě „Asraëla“ již hojně exponován. Přes řadu zajímavých a originálních detailů nelze přiřaditi toto dílo rovnocenně k předešlým orchestrálním skladbám, jednak proto, že postrádáme tu plynulého toku (ten dostavuje se až ke konci v třídobém „Allegru moderatu“), jednak, že se dere příliš do popředí snaha po effektech zvukových (zvl. ve střední části, allegrettu vivace, nepříliš vkusném) a po sentimentalitě, dosažné vtíravou chromatikou. Při druhé reprodukci díla, jež bylo opakováno na příštím koncertu, působilo to až nepříjemně, zvláště při výrazné hře českého kvartetta. Smyčcové kvartetto H. P f i t z n e r a, pozoruhodného skladatele německého, bylo ukázkou originální tvorby tohoto autora, u nás vlastně neznámého a i v Německu přezíraného. Zajisté to jest v souvislosti s tím, že jeho hudba, jak i z tohoto kvartetta bylo patrno, nehledá vůbec effektů, jest spíše meditační a důsledkem toho neobyčejně polyfonní. Zvláště volná věta kvartetta Pfitznerova byla v tom směru svrchovaně hluboká.

Česká Filharmonie provedla celou řadu českých novinek orchestrálních. Z nich Křičkovu ouverturu „Modrý pták“ jsem neslyšel pro churavost. Ostatní novinky sotva stojí za zmínku. P r o k o p o v a symfonická báseň se sborem „Staroměstský rynk“ stojí invencí hluboko pod téhož autora „Osudem“, jež jest zcela bezmocná, a zvláště i hudební fakturou, ku podivu konservativní. Jak se vyjímá takové dílo vedle Nováka! Prohlašuje-li však autor, že to činí úmyslně a že, zavrhuje naši celou moderní hudbu jako poněmčenou, chce sám ji vytvořiti z melodiky staročeských písní, připomíná mi živě Maxa Konopáska, jenž chtěl vytvořiti celou slovanskou hudbu z kolomyjky. P. Prokop snad neví, že i v těchto staročeských chorálech jsou vlivy cizí, ovšem i „německé“; to pak, co nám podává, neopírá se jen o tyto chorály, jež jsou spíše jen citovány (a to ještě zdeformované), nýbrž o hudbu 19. století, o Wagnera a j. „Němce“. Bohužel, v hudbě u nás dosud platí takováto „vlastenecká“ hesla. G. R o o b o v y „ballady“ na texty Máchův a Shelleyho (jež ostatně nejsou balladami) jsou nejen invenčně chudé a nesnesitelně sentimentální, ale komponovány vůbec s naprostým neporozuměním básním, jež se u básně Shelleyho zvrhá v líčení pravého opaku: místo ponuré divokosti plačtivý sentimentalismus. Vzácný dramatický talent pí. Maturové nemohl se ovšem v jich interpretaci uplatniti. Forma je ohromně rozvleklá, mezi jednotlivými vedlejšími větami celé mezihry! M a r š í k o v o Scherzo ze staré symfonie je bezvýznamná věc. Snad má autor něco novějšího? *Dr. Otakar Zich*

TÝDEN.

* Dne 7. t. m. oslavuje Rusko sté narozeniny jednoho z nejskvělejších duševních vůdců pokolení let čtyřicátých a z nejvlivnějších rádců ruské přední společnosti za krise v letech 50ých, A l e x a n d r a I v á n o v i č e H e r c e n a, nej-

proslulejšího tehdy evropského publicisty. Skvělým nadáním, řízným ostrovtipem, všeobecnými vědomostmi vynikaje nad Bělinského, měl velký vliv na přívržence jeho i na něho, odvracel ho od krajního idealismu, poukazoval k současné historii a k evropskému hnutí a opravoval i doplňoval názory Bělinského, s nímž se sice rozešel, ale jako druha si vážil tak, že přes nejednostejné mínění se sešli a jejich kroužky vyměňovaly si názory, až jedni vzdali se překypujícího nadšení pro abstraktně filosofický idealismus, druzí důkladnějšími studiemi osvojovali si filosofickou methodu. Ale theorisování nedovedlo zaplašiti hlad ruské duše Hercenovy a nastalo přizpůsobování filosofie k potřebám národa, k životu ruského lidu. Činnost kroužků těch si vyvolala oporu v literatuře, která v 40ých letech začala podávati obsah hlubokého významu a objevila se na horizontu ruské kultury zářivá jména genia: Gogol, Kolcov a Lermontov. Literatura již nebyla chlubným majetkem několika vyvolených tříd, ale se životem spojena a srostlá nabyla pravdivého a životního charakteru, stala se majetkem lidu. Hercenova účast na přípravách k obratu v literárním a společenském světě v Moskvě, kdy týž svět v Petrohradě byl posud pod jařmem všemocného byrokratismu a třpytného militarismu, jest velmi závažná. Činnost obou zmíněných kroužků byla příčinou dalších snah pokrokových a její ozvěna, přes odlehlost doby, hlaholí i do dnešních dnů Ruska.

V letech 1847—52 Hercen, filosof, moralista, autor románů ze života statkářů a úředníků, obdivovatel evropské civilisace, pobytem v Evropě byl rozladěn, a Hercen publicista hlásal, že Evropa je shnilá, a věštil, že budoucnost náleží osvěženému Rusku. Připomínají se tu jeho „Dopisy z Avenue Marigny“, „Listy z Francie a z Italie“ a hlavně spis „S togo berega“ r. 1850. Svými názory blížil se slavjanofilům, proti nimž však posud stál. V Hercenovi byl stále kvas, byl ustavičně ve vývoji. Biografie tohoto nevšedního ducha se rozpadá na dvě části, literární a politickou, ale obě jsou spojeny páskou: ruské kultury. Poctivě splnil dětskou přísahu na Vorobjevych horách, smutně proslulých Dostojevským a Tolstým i j. velikány ruského písemnictví, tam Hercen slíbil, že zasvětí se boji s hlavním zlem své doby, že potírati bude porobu a dobývati volnost lidu. V tom boji bylo těžké jeho osobní drama, spolu drama intimního života, ale ani rány osudu a katastrofy nezlomily jeho ducha a nemohly ho zbaviti významu v historii ruské kultury. Krásná jeho prosa prozrazovala velký talent, ale Hercenovi byla jen prostředkem k boji vítěznému. Jeho život „symfonia eroica“, jak případně vyřkl P. S. Rodičev, byl ukončen daleko od Ruska... Hercen zemřel 21. ledna 1870 v Paříži. Jeho spisy ruské, německé a francouzské dočkaly se několika vydání. *K. V. H.*

* Literární polský svět oslavil v těchto dnech 25letou činnost básníka a spisovatele K a z i m i e r z a T e t m a j e r a, známého u nás také z překladů Fr. Kvapila, P. Maternové, A. Černého a j. Oslava zvlášť ve Varšavě byla hlučná, kde ve Velkém divadle sehrána jeho dramatická práce „Zawisz czarny“, básníkem nazvaná „szkic dramatyczny“. O

* Španělská Akademie v Madridě a s ní celý tamní literární svět usiluje, aby l e t o š n í N o b e l o v a c e n a byla udělena románopisci Galdosovi. Benito Perez Galdos, nar. r. 1845, jest autorem 22 svazků historických románů a přečetných novell, v nichž bojuje proti bigotnosti. Mnohé jeho práce jsou i u nás známy z překladů Pickhartových a Kosterkových, drama „Electra“ přel. O. Kučera r. 1901. O

Z a z d ě n á k n i h a. Kdo chce vidět českou knihu nejkrásněji tištěnou, ať požádá v zemském Museu přítele Zíbrta o šamotulský Kancionál. Čeští bratří, kteří mívali nejznamenitější typografy a dřevořezáče, ve svém vyhnanství v polských Šamotulách si tu knihu vytiskli. Překvapí tě ostrost literek, vkusná úprava a ta světla po stránkách nad míru přívětivě rozdělená. A což ten důkladný papír, jenž je tak bílý a čistý, jako by dnes vyšel z tiskárny. A víte, proč se tak čistě zachoval hnedle půl čtvrta sta let? Poví vám to zápis na desce té skvostné knihy. Byla zazděna, bezpochyby v době nekřesťanského pronásledování křesťanů bratrských do zdi kostela hornobučického u Čáslavě. Tam ji našel (neví se, kterak) r. 1852 pan Leopold Jelínek, c. k. inženýrský asistent při stavbě železné dráhy. A ten šťastný i hodný muž dal ji Museum. Z té příhody mohlo by se snad souditi, že v okruhu čáslavském měli zvyk to, co měli v úctě, zazdívat do kostelů, aby nemilosrdný protivník nezničil. Mohlo by to poněkud svědčit také kostem Žižkovým. Ti, kdož zazdili knihu a kosti, zajisté byli ze země potom hnáni. Dojemně k nim mluví Machar v básni:

A když jste naposledy ohlédli se
a věž viděli, v jejímž stínu skryty
jsou kosti jeho, útěchou vám jistě
byl klid jejich svatý — — —
A šli jste, šli... Ó lidé bezejmenní
a neznámí, buď mír vašim kostem,
jež v cizí půdě kdesi tiše leží — —

A jeden z těch zazdil kancionál.

V Praze, dne 5. dubna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Setník Blažek zajel si občas do Litomyšle sám nebo s několika důstojníky. Jednou jsem jej navštívil v Mýtě o jakési národní slavnosti. Byl buffet, vysokomýtské dámy vařily také a prodávaly kávu, a mezi nimi paní Blažková. Neobyčejný zjev, žena c. a k. důstojníka, účastnící se činně při národní slavnosti.

Jednou jsme si, bylo v letech osmdesátých, smluvili s Blažkem schůzku v Knířově, kdysi proslulém poutnickém místě u Vys. Mýta. Do r. 1848 míval Knířov vzácnou okrasu: čtyři řady prastarých lip po kostelním návrší dolů do roviny. Pod těmito lipami spávaly za letních nocí zástupy poutníků, z daleka připutovavších. Místo těch lip pak chudší aleje ovocných stromů. Ale i tak byl Knířov milý koutek s kostelem na návrší u háje s prastarými duby. Vydal jsem se tam se svou ženou. Z Mýta přibyl setník Blažek; přijel na koni. S potěšením si vzpomínám na to odpoledne. Na večer, kdy musili jsme k vlaku na zastávku u Džbánova, vyhoupl se Blažek na svého bělouše a zmizel nám v šeru letního večera.

Ani ve Vys. Mýtě ho nenechali. Pojednou musil s četnou svou rodinou daleko do Polska, do Kolomyje. Ta cesta byla mu cestou do vyhnanství. A co jej tam čekalo! Tam zemřela mu jeho choť, zůstavivši četnou rodinu, tam uhodily těžké starosti a nepolevily po všechen čas jeho pobytu v Kolomyji. Vzpomínám na psaní, které mně statečný ten muž odtud zaslal, ne naříkavé, ne vzdychající, ale srdce rozželilo. Po letech setkal jsem se s ním v Praze. To již neměl koníka, nechodil v uniformě. Často jsem jej potkával za zimních večerů v beraničce, skřipec na nose, kvapícího z redakce nebo do redakce časopisu „Politik" nebo za nějakou zprávou novinářskou. To bylo „Kristova noho", jak míval říkadlem, zase líp, poněvadž neměl už různých ústrků jako na vojně; ale starosti, těžké starosti o rodinu mu zůstaly. A také zdraví přestávalo sloužit. Humor sic ještě i tu občas zableskl, ale nezněl už tak plně a jasně jako před léty; a také již zahořkl.

* * *

A sem, ač poněkud před časem, ukládám vzpomínku na návštěvu ne Besedy, ale litomyšlského gymnasia, na které si vzpomněl odcizený jeho žák. Později bych sotva již našel místo a tak při besedních návštěvách povím i o něm. Nevím určitě doby; ale po roku osmdesátém bylo, za ředitele Fischera. Několik nás ze sboru stálo před gymnasiem, blíže cesty. Pojednou přišel směrem od pošty starý pán bílé, přistřižené brady všechen elegantní a zeptal se nás, směl-li by si prohlédnouti gymnasium, že je bývalý zdejší žák, Frankl.

Kollegové ochotně přisvědčili, že ano, že je po vyučování. Já překvapen hleděl na starého pána, jenž pružným krokem rychle vstoupil do ústavu. Frankl, německý básník Frankl! Jméno jsem znal, věděl jsem, že pochází z Chrasti ze židovské rodiny. Básník svého času věhlasný, jehož epické a lyrické básně velmi se cenily i jeho cestopisné obrazy z východu; psal o Lenauovi, Grillparzerovi, Hebblovi, r. 1848 složil báseň „Die Universität", která první tenkrát vydána po zrušení censury a které se vytisklo více nežli půl milionu výtisků. Uznání, slávy došel, šlechticem se stal.

Z litomyšlských professorů ctil, jak jsem se pak dověděl, obzvláště P. Germana

Praesidenta; ve spojení zůstával s litomyšlskou rodinou Jeslerovou, původně židovskou. Teď jako kmet více než sedmdesátiletý (nar. 1810) přišel navštívit starou piaristskou školu i jemu památnou. Nešli jsme za ním, nechtějíce ho rušit v jeho vzpomínkách. A on vycházeje nezastavil se již u nás; hned u dveří pozdraviv dal se v pravo a fortnou dolů.

Žil do r. 1894, kteréhož roku právě slavilo se dvěstěpadesátileté trvání gymnasia litomyšlského.

* * *

Té kapitoly o Besedě nemohu skončit, aniž bych vzpomněl na jejího famula „kulíbám" Pohoru, starého vojáka. V Italii sloužil, snad i v ohni byl, a tak přirozeno, že jsem za příležitosti začal ho zpovídat. Šlo to s ním bídně. Jen to jsem na poprvé zvěděl, že jednou, když zatroubili náhle „vzhůru", tam dole v Italii, když se všechno ležení musilo na ráz chystati a pakovati, že Pohora našel v „teleti" či „tanejstře" živého hada, že mu tam tajně vlezl. A když jsem po druhé začal se vyptávat, vylezl opět ten had z Pohorových odpovědí a po třetí zase „tanejstra" a v ní had a jiného nic pamětihodného. Ten had se pořád objevoval, už začínal být mořským hadem, a tak jsem přestal a nechal „kulíbám" Pohoru i jeho největší sensaci, pro kterou si nemohl na nic jiného vzpomenout, ani na krásy Italie ani na hrůzu bitvy, kdy „táhl Piemont se vší mocí". —

XXX.

V Besedě tedy měla němčina ještě koutek, ovšem čím dál tím menší. V městě samém, ve veřejném jeho životě zmizela. Český jeho ráz nemohl porušiti kroužek několika paní a slečen, jehož hlavou byla choť okresního hejtmana Töplého, sestra ministra Hasnera, ve kterémžto kroužku se hodně němčilo. Že se rozpomínám na veřejný život města Litomyšle za let sedmdesátých a osmdesátých minulého století, je nutno, abych také o spolkovém ruchu, co pamatuju, pověděl.

Ochotnický spolek, který ještě v letech šedesátých (1862) na divadelních cedulích ohlašoval „divadlo z ochoty", hrával z počátku v hostinci „u černého orla"; za mých časů na Karlově. Pamatuju se na zdařilou hru některých ochotnic, mezi nimiž vynikaly paní Am. Paulová později Benešová, slečna Fanynka Santrová a sl. Miloslava Šaffková, později choť pražského dřevorytce Hanuše Svačiny. Z rodiny váženého měšťana Adolfa Poplera měl ochotnický spolek několik zdatných sil. Hrály slečna Antonie, pak provdaná Drbalová, a zvláště slč. Anna, nyní paní Srpová, která i v opeře a operetě za čas vypravené zdárně účinkovala. Bratr jejich Karel vynikl nad ostatní ochotníky jako herec skutečně nadaný a došel uznání i samé paní Sklenářové Malé jako Otto z Losu v Kolárově „Mageloně", ve které hrála titulní úlohu.

Z dam ještě uvádím slečny M. Rejsovu, J. Rožkovu, J. Kaplanovu a T. Gavalovskou. Divadlu všechen byl oddán Jan Krahulec, soustružník, jenž mu mnoho času i péče obětoval; hrával přednější úlohy. Čilým ochotníkem byl také zesnulý knihkupec Jan Veselík († 1896), jenž se vůbec všeho spolkového života horlivě účastnil. Jeho knihkupectví starého založení jsem často navštěvoval jako kupec, ale často také jen na besedu. Mladý knihkupec se svou váženou chotí chovali se ke mně vždy s velikou ochotou a laskavostí. Rád si na ně vzpomínám.

Z řady ostatních ochotníků pamatuju si pp. Ant. Houdka, Roberta Karlíka, Ant. Sautra, Jana Janouše, Em. Štirského, K. Štursu, Ant. Metyše, zámečníka. Déle prodlím u p. Jos. Kumra, zvláště zasloužilého o veřejný život litomyšlský, nyní ředitele ochotnické Jednoty, jejíž pokladníkem byl před tím přes třicet let. A dvacet let spravoval jmění spolku pro vystavění divadelní budovy, zároveň i sbírky na školu v Nové Vsi. Domluva P. Danielisa a má v té dědině nic nevydala, sousedé posílali své děti do německé školy dál a přestali teprve, až když spolek v Litomyšli se utvořivší zbudoval jim ze sbírek školu nákladem dvacíti tisíc korun. Škola ta otevřena v září r. 1909. O ni se staral p. Kumr, horlivě působil v místním odboru Ústř. Matice Školské, ve zpěváckém spolku i v městské radě, vždy k dílu ochotný.

Nevynechal jsem, myslím, ani jediného představení ochotnického; účastenství však přímého ve spolku jsem neměl. Dotýkám se toho proto, poněvadž „Jiráskova Litomyšl" uvádí, že jsem byl režisérem představení „Magelony", o kterém tu hrála, jak řečeno, paní Sklenářová Malá (6. září 1876). Tou dobou jsem trávil zbytek prázdnin v Hronově.

Pro památku a ráz doby uvádím repertoir ochotnického divadla za dobu svého pobytu v Litomyšli (1874—1888): Sedlák Zlatodvorský — Z doby kotillonův — Zlá víla — Maloměstské klepny — Záhuba rodu Přemyslovského — Na dušičky — Husitská nevěsta — Cikánka a její dítě — Ďáblova dcera — Doktora

Fausta domácí čepička — Město a vesnice — Magelona — Vévodův rozkaz — Sokyně — Jelva, sirotek ruský — Nalezenec — Nápoj lásky — Amnestie — Polský žid — Starý vlastenec — Jean Baudry — Veselohra — Paličova dcera (na pomník Šmilovského).

V čele zpěváckého spolku „Vlastimil" byl litomyšlský děkan Antonín Šanta od založení spolku r. 1862 až do své smrti (27. dubna 1887), tedy pět a dvacet let. Narodil se v Chocni r. 1817. Byl kaplanem nejprve ve svém rodišti, pak v Litomyšli. Kterak tu r. 1848 přednášel filosofům o českém jazyku a české literatuře, kterak jej učinili svým mimořádným docentem, o tom jsem vypravoval ve „Filosofské Historii". Když jsem ji r. 1877 psal, navštívil jsem děkana Šantu přeptat se na některé detaily. Bylo bez malička třicet let po těch bouřlivých událostech, ale živě měl je v paměti a jasně, milým svým způsobem o nich vypravoval i o své první přednášce. Za nedlouho po té vystoupil v tom mém obrázku jako P. Antonín; po jeho smrti uvedl jsem jej v dalších vydáních už plným jménem.

Byl kněz nevšedního vzdělání, svobodomyslný, výmluvný řečník, muž nelíčené laskavosti, jenž všechno ušlechtilé štědře podporoval. O jeho překladu Guérinovy „Cesty po světě" jsem už vypravoval. Vydal také „Zeměpis pro dítky" (1849) a „Zprávu historickou o děkanském chrámu Páně" (1860). Přátelsky se stýkal s drem. Jos. Durdíkem, jenž r. 1863—1867 učil na litomyšlském gymnasiu. Děkan Šanta ctil starou pohostinnost; každý vzácný host města Litomyšle ubytován na děkanství. Tak Smetana o slavnosti r. 1880, tak paní Sklenářová Malá, a dr. Brauner pokaždé, když přijel do Litomyšle. Takový byl předseda zpěváckého spolku „Vlastimil".

Za mých časů řídil spolek jako sbormistr učitel a hudební skladatel Roman Nejedlý (1872—1883), s nímž jsem později se často scházel v milé malé společnosti, jak o ní ještě vypovím. Po něm stal se ředitelem spolku Jos. Šťastný (1883—1886), učitel hudby a zpěvu a hudebník velikého odborného vzdělání. Vysoký ten muž husté, tmavé brady, mohutný na pohled, byl vtělená dobrota, ochotnost a skromnost. Měl krásný baryton, a jak zpíval! Kolikrát mne svým zpěvem národních i umělých písní potěšil i dojal! „Jetelíčku, jeteli!" mně teď zaznělo, jak on to zazpíval, a v „Zeleném háječku —"

V členstvu „Vlastimila" byli hlavní silou mladí učitelé, kteří vůbec tenkráte horlivě se účastnili veřejného života. Mé styky s nimi byly vždy milé a příjemné. Zvláště jsem se sblížil s učitelem dívčí školy Ottou Poplerem. Jako výborný zpěvák a deklamátor přispěl nejednou ke zdaru akademií a pěveckých zábav. Milý ten přítel je od času mého pobytu v Praze laskavým prostředníkem mezi mnou a Litomyšlí. Se vzácnou ochotou opatřil mně také mnohá data a některé zprávy k těmto pamětem na doplněnou tam, kde má paměť zplna nestačila. A tak i tu mé díky jemu. —

A že se tu stala zmínka o litomyšlském učitelstvu, vynořil se mi také jeho senior Frant. Kopecký (1815—1889). Nezpíval s „Vlastimilem", zpěv však a hudbu pěstoval jako regenschori, typ starosvětského učitele. A vzpomínám, jak na Buřvalce na zahrádce živě mi vypravoval čilý ten stařec osudy svého mládí, jak šumařil, co zkusil, nežli se stal učitelem. A pak se stal mým hrdinou. Z jeho vypravování a vzpomínek vyrostl můj „Učitelský".

S předsedou „Vlastimila" jsem začal, s praporečníkem skončím. Ten dle potřeby vodíval i jako „plukovní" bubeník kapelu ostrostřeleckého sboru, Josef Mimra, mistr sklenářský. Popsal jsem jej v kapitole o střelbě královské. Čtyřicet let nosil prapor „Vlastimila" ozdobený malbou Ant. Javůrka, sám vždy veselý, dobrého humoru, pro který jej zvával děkan Šanta na děkanství, jakož i nástupce Šantův Danielis. Ti ho rádi viděli, ale cerekvický farář, vikář Antes, mu zle žehnal. O tom uměl Mimra vypravovat, jak jednou v adventní čas přišel do Cerekvice na faru zasklívat, jak v zachumelené faře uvázl na večeři a po večeři u karet, jak s panem vikářem hráli (vikář byl neveliký, kulatý mužík bledě modrých, vykulených očí, s lysinou na temeni), jak se potýkali, jak pan vikář prohrával, ale ne a ne polevit, kterak hrou zapálený se bránil, až pojednou jim do pleskání karet ozvaly se ze tmy zimního jitra zvony, to na rorate vyzváněli, a teprve tu že farář Antes praštil kartami, přemožen, obehrán, a jak Mimrovi zle žehnaje pospíchal do kostela, a on, Mimra s výhrou do Litomyšle.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

F. X. Svoboda.

LISTÍ PO HÁJÍCH ROZVÁTÉ.

PLEJÁDY.

Plejády drobné na vysokém nebi,
dnes vidím vás zas modře plát,
zas zdá se mi, že kouzlo z vás se šíří
po temné báni hvězdných stád,
že vzpomínkami do mé nálady
svítíte modře, drobné Plejády!

Táž tajemná noc, kdy dech zatají se,
kdy v rozechvění těká zrak,
táž temná noc jak tehda, teple svůdná,
závojů vonných snáší mrak.
Jak safírová sponka záhady
záříte v plášti hvězdném, Plejády!

Vše navrací se s vaší čistou záři,
muk sladký život, toulek čas,
stesk jinošský a první slibování,
nešťastných tužeb prudký jas.
Jak znamínko, tam vryté bez zrády,
svítíte s výšin, modré Plejády!

Ach, vidím Lidku, dívku černookou,
i Zuzku z Čisovic zas zřím,
a u Blažků zas s mladým učitelem
a s hezkou Kačkou naivně sním.
Jak hlouček laní v loukách se stády
jste seskupeny, drobné Plejády!

Ba zdá se mi, jak dnešní nocí kráčím,
že známé dívky se mnou jdou,
že z mého mládí vypravují stále
vzpomínky mluvou tajemnou,
že vzrostly z téže plaché nálady
jak svit váš modrý, drobné Plejády!

ŘÍJNOVÁ VZPOMÍNKA.

Že již dřímáš pod cypřiší tmavou,
slečno Zdenko, v hrobce kamenné,
a že nad tvou pyšnou, mrtvou hlavou
smutně chýlím čelo zasněné,
nedivím se. Vše jsem pochopil,
když jsem s tebou na venkově byl.

Na terase tehda při západu
stěsnala se v říjnu mladých směs,
radostný hluk kolem přes zahradu,
přes chmelnici k vesnici se nes',
a my šťastni, rozjařeni byli,
sklenku vína za skleničkou pili.
Pěli jsme pak písně naše české
o horách i selské dcerce hezké,
o věrnosti, lásky skonání . . .
V naše basy, jež se rvavě draly,
jako sladké ptačí zasmání
soprány se dívčí proplétaly.

Ty však, Zdenko, samotna jsi stála,
svírala své rety mlčící,
v dálku jsi se dlouze zadívala
v louky horské, plavé metlicí,
nesmála se, nezapěla ani
o študentském marném milování.
Tu jsem si tě všiml, očí tvých,
bledých retů, trpce sevřených.
Na stromech se žluté listí chvělo,
větřík ovíval tvé bílé čelo,
západ závoje své rudé házel,
zvadlé růže do vlasů ti sázel,
a tvé ruce, kdysi hovorné,
oněměly v kráse mramorné.
Bylas tehda jako listí stromů,
vadnoucí již, neživá jak sen;
jako z mlh jen tkaná šla jsi domů,
jako zpěv, jenž tichem zakončen.

Že již dřímáš pod cypřiší tmavou,
slečno Zdenko, v hrobce kamenné,
a že nad tvou pyšnou, mrtvou hlavou
smutně chýlím čelo zasněné,
nedivím se. Vše jsem pochopil,
když jsem s tebou na venkově byl.

VEČERNÍ VYPRAVOVÁNÍ.

Jak večer, když se otec ke svým vrátí
a za stůl sedne vlídně zamyšlen,
a vypráví, co mělo dávno spáti
— své první lásky zkouzelněný sen —
když řečí zbožnou z posvátného skrytu
své vroucí duše příběh odkrývá
a v oku jeho oheň jemných citů
jak hvězdná záře štěstím hořívá;
tak já, když večer k práci sednu
a první obraz v představě své shlédnu,
mám sen, že kolem čtenáře své mám,
že naslouchají, steskem hlavy chýlí,
a já že z mladých nejkrásnějších chvílí
o jase illusí svých předčítám.

Ach, těším se, až večer luzný bude
a nebe na západě temně rudé,
až sladký chládek, vůně otavy
se šířit budou posečeným sadem,
že vyprávěti budu o snu mladém,
o plavé laňce šumné doubravy,
o dcerce nadlesního, bystře švižné,
o její kráse, jíž se baron vzňal,
o její měkké ručce nedostižné,
o hlase, jenž se v lesích rozléhal,
že vyprávěti budu, jak mne jala
do pohledů svých očí žíhaných,
jak dětské srdéčko mé upoutala
a jak mi zaslád' volný její smích,
že vypovím, jak prchla baronovi
a toulavý můj vyslídila krok,
jak vzbouřila mne záhadnými slovy,
jak pánu panství ze mne stal se sok,
ač bos a bez čepice běhal jsem
kol zámku v dětském snění svém.

PÍSEŇ.

Za letních nocí z prostorů věčných
snáší se pověst blažených snů,
prchavý odlesk uprchlých časů,
úsměvných žertů, ztracených dnů.
Hřejivá je to, dětinná zvěst,
v šlépějích skrytá bývalých cest.

Za teplých nocí v besídky padá
bláhovým srdcím v nevinný svět,
šedému kmetu přehrává píseň,
horoucí píseň jinošských let,
kde kdo ji slyší, kde kdo je jat,
i stíny v sadech slyší ji snad.

I já ji slyším za tiché noci,
jakoby zazněl kouzelný šum,
jakoby hájem, lučinou, polem
zavanul oddech čarovných dum,
jako bych zaslech' hovor i smích,
který již dávno, dávno již ztich'.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Venku za dveřmi lomozí ti, kteří se rozběhli po domě, stájích a půdách. „Nic! nikde nic! prázdno!" vykřikují. „Nic nemá ten slavný rytíř tvůj, žide! Kam jsi nás vedl, žide?" dorážejí s výčitkami.

Šáje zvedl ruce na obranu, roztáhl hubené svraštělé prsty.

„Ej, vzácní páni, ej! ej! dobré srdce má, dobré srdce jistě!"

„Dál! pojďme dál!" ozývají se hlasy nejprve jednotlivě a pak sborem. „Dál! co tady? dál pojďme!"

„Na Konárovice! tam jsou špýchary plné!" volal Samuhel.

„Jsou jistě!" kýval žid hlavou. — „A pálenka!" — „Taky! taky jest!"

Hladoví rebelové s vyprahlými hrdly ještě od včerejška zvedají hlavy, v očích se jim zalesklo. „Pojďme tedy! proč tu stojíme? Na Konárovice!"

S dusotem kovaných bot, s třeskotem kyjů, s rykem a hlaholem valili se ze síně do dvora.

„Kdo nejde s námi, je proti nám!“ křičel rychtář v beránčím kožichu. Ti, kteří zůstali s ním, výhrůžně dívali se na pana Matěje, a ten se usmál. Pohodil hlavou, s čela odhrnul černé vlasy. „Dobře! jdu s vámi!“ pravil. „Ale hledáte-li právo, říkám vám: není práva! Pošlapte právo! není pro vás, ani pro jiného! není práva!“

„Tak! tak“ svědčil Vincek. „Není práva!“ křičel Samuhel.

Žid se ušklíboval, očima jen mžikal a mlčel. Rychtář se odvrátil, jeho lidé s ním. Jaké tu povídání? Oni byli si dobře vědomi, jaké právo vyšli dobývat a hájit kyji a podávkami, — právo na ty chudé líhy svých usedlostí, na chalupy, které jim páni brali, daněmi a poplatky zatěžovali, a robotou stále krutější! Vždyť celý jejich život nebyl ničím jiným, nežli zápasem o to právo zděděného majetku. A na konec hájili už jen právo na život.

„Vidět, že není z nás!“ hučel rychtář. „Nemluvil by tak! Řekne: není práva!“ A lidé kolem něho dodávali: „Pán je to! není z nás! Všichni páni říkají: není práva pro sedláky!“

„Ani pro pány!“ klidně dodal Suchý Čert, zaslechnuv, o čem to mluví. Skoro nenávistně hleděli naň. Ale připjal si palaš i bambitku zastrčil za pás a jako by samo sebou se rozumělo, v čelo se jim postavil, když na dvůr vyšli a ze vrat do pole proudem se vyvalili.

Na dvoře stál Racek, vraníka osedlaného, připraveného držel. Zdálo se, že má chuť s pánem si taky vyjet starý voják, jako by cítil vonět střelný prach, potřásal šedivými kníry. Pán vyskočil do sedla.

„Zůstaneš!“ pravil Rackovi. „S Anežkou zůstaneš. Kde je?“

Na práh vyšla, bledá, zděšená, pohled němý, zoufale tázavý upřela na pána. „Počkej na mne!“ řekl jí uhýbaje se jejímu pohledu. „Nevrátím-li se však, je všechno tvoje, co tu nalezneš. Vezmi. Racek tě doprovodí. Na koně naložte, co se dá — a příbuzné máš tu kdesi na blízku, říkával Havlín, jeď k nim!“ Chtěl dodat: „S Bohem! buď šťastna!“ ale v tom se potkaly jejich oči. Viděl ten smutek a zoufalost v nich a nedovedl říci „s Bohem!“ Usmál se.

„Vrátím se, neměj strach. A pamatuj: všechno, co tu bylo mého, je tvé. Racku, slyšel jsi?“

„Slyšel, gospodine!“

„Ve tvou ochranu ji dávám — Anežku. Stane-li se jí něco, — Bůh tě chraň! hlavu ti srubnu a za vlasy na kůl pověsím havranům. Rozumíš?“

Racek rozuměl, Turci tak po plotech věšeli srubané hlavy, vídával je často zčernalé, oklované od ptáků. Odplivl při vzpomínce. A když rebelové selští — neviděl jich rád — vyhrnuli se do pole, pravil Anežce: „Neboj se, zůstanu s tebou, pán poručil. Nic se ti nestane. A kdyby všichni bisurmani a černí ďábli mesopotámští se do Chrášťan nahrnuli!“

Ale děvečka bez ducha stála opřená o zeď, zsinalá hleděla do prázdna k zasmušenému nebi. Pokrčil rameny — měl jiné starosti, nežli ubohou těšit. Vrata zavřel, zaklínoval, trámy opřel, plot kolem tvrze šel ohledat. A s náspu se díval, jak přes pole sedláci táhnou v nepořádku, tu se předbíhají, tu se opozďují — huboval nespokojen. „Bít do nich! bít do zad! pořádku je učit! hle, jak se ženou jako stádo vrtohlavých beranů. — Rejthary na ně, aby jim plochými šavlemi hřbety narovnali, do řady je sehnali. Fi! sedláci! vidět, že jen sedláci — !“

Zatím rebelové v houfu se zastavovali. „A což ty chalupy tam?“ křičeli, okazovali. „Nejsou-li tam lidé? ať jdou s námi! Kdo nejde s námi, střechu nad hlavou mu zapalte!“

Suchý Čert ohlédl se s koně zamračen. „Moji lidé jsou tam. Jděte, přiveďte je. Pravda — ať jdou s námi!“ přikázal. Rozběhli se hned někteří po chalupách, za chvíli přivedli Marka s Pivokoňským, i Berku s Podlipným. Šli neradi chalupníci, ani kyje nevzali, ani sekyry, ani jiné zbraně, těžce nějak zvedali nohy a hlavy věšeli.

Jen Marek šel vzpřímen. S výčitkou pohlédl k pánu. „Kam jít máme? Já a tuhle sousedé moji, lidé pokojní?“ ptal se, kolem v odpověď ozvalo se zlořečení.

„Zbabělci a zrádcové! Mstít se pojďte s námi! Za bezpráví, za tu bídu! za všechna utrpení! Necítíte-li to, jako my? za ten psí život! mstít se! všady je to stejné, u nás jako tady! žít už nelze a vy se krčíte — zbabělci!“ křičeli rebelové do ochraptění. „Pojďte! mstít se za to, za ten celý život!“

„Má jest pomsta, má jest i odplata, dí svaté písmo!“ vážně jako kazatel jim odpovídal Marek. Rozzuřili se, pěstě zvedali.

„A ty! hle, co povídá! máme si pokorně dát kůži dřít? však dosti už sedřeni jsme, hůře, nežli tažný dobytek! A to také praví písmo? hej! aby jeden všeho měl, co do-

brého na světě a druhý jen bídu a lopocení? to že je takové právo? a je-li takové, zvedli jsme se, abychom to prokleté právo narovnali!"

A starý Marek jen odpovídal klidně a rozvážně: „Pánbůh ví, co činí; bez jeho vůle ani vlas nepadne s hlavy. Uložil-li nám trest za naše hříchy, bez reptání a pokorně nésti máme všechna utrpení. Odplata přijde na věčnosti! věřte v milost boží, kdo věří, spasen bude!"

Rozzuřili se. „Ah ty! bez reptání — hleď tedy!" pěsti dopadaly mu do zad i do prsou, strkali jím, kopali jej. Podlipný s Berkou chvěli se a Pivokoňský kašlal a nohy pod ním klesaly. „Ku předu, vy baby!" hnali je rebelové, „do první řady! přijde-li vojsko, ať vás postřílí jako psy, když se ani bránit neumíte a nechcete!"

Suchý Čert otočil koně. „Pojď jen, starý Marku!" zavolal, „řekni: vůle boží! a pojď. Snad máš pravdu, že na věčnosti bude jinak, snad tam budeš mít právo na svoje místečko v nebi nebo v pekle. Ale na zemi nemáš práva — a nikdo — ani na hřbitově, vykopají a vyhodí tvé kosti, abys nepřekážel jinému, který chce také v posvěcené půdě ležet! Není práva!"

Hučeli sedláci, také úšklebek se ozval, ale Suchý Čert byl už daleko vpředu, bezděky mu všichni z cesty ustupovali. Nikdo neřekl: buď vůdcem! ale šli za ním, protože on ví, kam jde a proč jde — aspoň se jim tak zdálo.

„Hleďte naň!" šeptal rychtář v beránčím kožichu s tulipány vzadu. „Je vidět pána! Jak jede! hleďte! Bůh mne zatrať, pán! a vede nás!" s jakousi pýchou to říkal a vedle něho otrhaný podruh zimou zmodralý odplivoval.

„Pán! uvidíme! není z nás! Neublíží pánům, však uvidíme! a páni jemu také ne! uvidíme!"

Na hráz dole pod Chrášťany, kterou stavěla vrchnost konárovická, právě s motykami a s lopatami docházeli lidé. Do roboty denní. Leněvě, s nechutí, — ozývalo se pobízení a proklínání panských dozorců. Hráz byla skorem hotova, navezena, už i ve struze stavidla zaráželi, aby vodu zadrželi. Sněhy po lesích rychle tály, oživly všechny prameny, tůně ve stržích přetékaly a struhou hnal se zkalený proud. Jen zarazit jej a ze břehů rozleje se po polích.

Když tam na hrázi uviděli od Chrášťanské tvrze valit se hlučící zástup s kyji a se zbraní všelikou, robotníci nechali práce, vyvalenýma očima dívali se.

„Hle! to jsou ti z Chlumecka," povídali si, „vzbouřili se, jdou na pány! V Žehuni dvůr vypálili!"

„To my bychom nedokázali, vzbouřit se!" mínili někteří.

„My?" stařeček nějaký se ušklíbl, potřásl hlavou. „My?"

„Tam na Chlumecku zle se jim vede, dřou je prý páni nemilosrdně."

„A nám je tady líp?" kdosi zahučel.

„Co civíte? do práce! do práce!" volali hajní, kteří měli tu dohlížet, ale nikdo neposlouchal, a sami brzo utichli. Robotníci sestoupili se do těsného hloučku.

„No, vidíte je! a kam to míří? Na Konárovice jdou! Na Konárovice!" povídali si. —

Také rebelové je uviděli, ohlíželi se ke hrázi. „Co tam stojí ti lidé? ať jdou s námi! Pojďte!" křičeli přes pole.

„Pravda! ať jdou s námi!" řekl Suchý Čert a rozjel se ke hrázi.

Mladí chasníci běželi za ním. „Pojďte s námi! nechte práce!"

Robotníci na hrázi mlčeli, rozpačitě se usmívali, ohlíželi se, ale dozorci už někam zmizeli, jako by do země se propadli. „Půjdeme!" odpověděli konečně někteří nepříliš ochotně. „Proč bychom nešli? půjdeme!" vzali motyky a lopaty na ramena. „Nu, vida, Suchý Čert je vede!" povídali si. „Smíchal se mezi holotu. Pojďme, podíváme se, co bude!"

Pan Matěj prohlédl stavidlo — voda ve struze již se zarážela o dubové pražce a brlení. „To by se mělo rozházet," řekli mu robotníci, „nebo zatopí voda celé Chrášťany.

„Ne! sem s motykami!" zavolal, „a pevněji zaražte stavidlo — tak!"

Odtok vody byl zastaven, zpěněná vrážela na překážku, zvedala se, za chvíli z břehů se vyleje. „Pevně drží pražce?" optal se ještě, sám dohlédl, zkusil a koně pak teprve obrátil. „Dobře! a teď dále! a v pořádku! nerozbíhejte se!"

Šli rychlým pochodem, on v předu na koni, vzpřímen, vysoký, hubený, v šatě ošumělém, s těžkým palašem po boku, s pistolí za pasem, jako strašidelné zjevení vzpoury proti právu a zákonům lidským, a vraník pod ním vykračoval si pyšně jako ve vzpomínkách na dávné doby, kdy chodil v čele škadrony do krvavých patálií.

Ale jednu podkovu ztratil a druhé mu cvakaly nepřibité.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Díl II.

**Justitia regnorum fundamentum,
bonorum custos,
vitiorum vindex.**

V Prostějově vzbudil návrat rodiny Schwertovy z Uher pramalou pozornost.

Úředníček, prosím vás! říkali měšťané, když se kdo o Schwertovi zmínil.

Překvapení dostavilo se teprve později, pro pýchu a flegma hanácké nevítané. Tchánovi Buriánkovi sice Schwert z Uher písemně vše oznámil, vyložil, že z bývalého manipulačního úředníka vrací se konceptním úředníkem, právníkem. Ale otec Buriánek pochopil z dopisu pouze, že zetě úředníka zároveň s jinými z Uher vyhnali. O nějakých povinnostech státní správy k úřednictvu z Uher vypuzenému neměl potuchy. Dělníci byli chlebodárcem propuštěni a přicházejí hledat si obživu, bráti domácím chléb. Ostatně Schwert měl toho sám vinu. Ze záliby překvapovati, nepsal nic o tom, že byl ustanoven auskultantem, takže byla tu příčina domnívati se, že než Schwert něco vhodného nalezne, zůstane tchánovi i s rodinou na krku.

Uvítání Schwertových u Buriánků nebylo následkem toho příliš vřelé, jen matka zaslzela, když uhlídala vnoučata. Buriánkovi postoupili Schwertovým byt na dvoře. První čas vanulo to v domě takovým chladem, že i paní Schwertová, která se přec na rodiče tak těšila, si lítostí až zaplakala.

Teprve když se otec Buriánek přesvědčil, že zeť skutečně dochází do úřadu a že ho o nic nežádá, svalil se mu kámen se srdce a toto roztálo. Nyní teprve vyptával se co a jak a těšil se z návratu dceřina. Ale nedůvěra vracela se ještě často, číhal na každé slovo „falešného Čecha“, jak potajmu Buriánek zeťovi říkati nepřestal.

Z uherských známých byl tu Selleny. Velmi se změnil, i jeho choť. Narozením dítěte jako by v nitru Emmině vzešlo jiné, divné světlo. Náhle počala zbožňovaného muže nenáviděti. Viděla pojednou jeho nevzdělanost, smyslnost a zlé pudy. Rozprchl se nimbus, který kol něho sama utkala.

Uzavírala a odpírala se manželu svému, jenž snášel vše napřed s němým vzdorem, potom vymáhal si svého křikem, až zapomínal se tak, že i ženu trýznil. A dal se do nemírného pití.

Dokud byl tchán živ, prostředkoval mezi vadícími se manžely písemně. Úmrtím Kolbovým dostalo se Selleným hojného dědictví, jež rozmnoženo bylo smrtí Adolfovou.

Aktuár Selleny pořádal nyní opulentní hostiny a pitky. Paní Emma zařídila si luxuriosně byt.

Manželé se nestýkali celé týdny. Selleny hýřil s důstojníky ulánskými, karbanil s nimi, vozil je v kočáře do Olomouce, hrál si na „magnáta“. V hýření tom zadlužil se ulánský poručík Soré tak, že musil vojsko opustiti, a byl rád, že ulovil místo písaře u soudu v Prostějově.

Schwerta přijal Selleny s otevřenou náručí a jinak nejmenoval než barátom.

Zval ho k pitkám a hostinám, ale Schwert vida v tom bohopusté vyhazování peněz, rychle se svodu zbavil.

Stejně nedůvěřivě jako tchán chovali se k Schwertovi i jiní dávní známí v Prostějově. Byl jim pořád písaříkem, nechtěli nijak uznati změnu poměrů jeho. Až tvrdošíjná neváženost jejich Schwerta popuzovala. Ani titulu mu nedávali, jen pořád pan Schwert.

Do kanceláře Schwert první dny, dokud měl dovolenou, nešel. Pomáhal napřed doma při rozestavování nábytku a konal sám návštěvy u svobodných úředníků.

Pak teprve šel k soudu, aby představil se svému chefu, okresnímu soudci Zelinkovi.

Ve výpravně přivítal ho starý známý, kancelista Pacholík co nejblahosklonněji. Bera si ze Schwertovy tabatěrky šňupec, vítal ho a hladil mu rameno.

„Už to tu máme z Brna,“ řekl. „Nu jak se Vám v Uhrách vedlo?“

Vyprávěli si o starých známých. Vašica už tři roky hnil na hřbitově, držel prý se dosti dlouho. Vysloužil oženil se se zámožnou vdovou po provazníku a zůstal v úřadě jen pour l'honneur du drapeau. On, Pacholík, že je na řadě za listovního, ale už mu zdraví neslouží, v kloubech mu lupá, když leze po schůdkách pro fascikle. Přednosta Pacholík že je stále v Lipníku. Soudce Zbroj ze Dvora je už v Olomouci na odpočinku, Ottahal prý je soudcem v Osoblaze, Lin-

hart už radou v Brně a rodina soudce Janíčka že zapadla v Brně na dobro.

„Jsem rád, že vás sem dali," končil Pacholík své novinky. „Budeme mít práce oba dosti."

Schwert zamžoural očima, tuše nedorozumění, ale mlčel, zvolna a labužnicky čichaje ke šňupci, jejž držel v prstech.

Jedna novina, nemilá, přišla za ostatními. Před rokem přidělen sem byl za adjunkta starý známý, Edvard Hochsinger, a zůstal týmž lenochem jako ve Dvoře. Mimo Hochsingra byl tu starší adjunkt Poleschensky, starý mládenec, nervosní a bručivý.

V tom vešel šedivý pán s krejzlíkem licousů pod bradou a bral se do kanceláře přednostovy. Vše povstávalo od stolků a pozdravovalo. Přednosta Zelinka.

Za chvíli loučil se Schwert s Pacholíkem.

„Nahoře to nějak popletli," volal Pacholík za odcházejícím Schwertem. „Dali vám titul auskultanta."

„I nepopletli,'' zvolal Schwert už od prahu předpokoje ku přednostovi.

Okresní soudce Zelinka přivítal Schwerta obřadně, ale ne nevlídně. V hovoru však roztál, nebyl věru zlý člověk. Řekl Schwertovi, že na něho čekal jako na boží smilování. Ujistili prý ho v Brně, že Schwert je dobrý pracovník, a zde je práce třeba. Hochsinger že jen je pro hody a pokulirování se Sellenym a Poleschensky že pro nervosu k jednání se stranami je téměř nezpůsobilý.

Potom provedl přednosta Schwerta kancelářemi a seznámil ho s úředníky. Hochsinger ztloustl a zplešatěl. Ani se valně metamorfose Schwertově nepodivil. Přijal v lenosti duševní fakt a nepátral po příčině.

Ostatně hrál si Hochsinger nyní na zneuznaného genia. Nepotřeboval, maje dosti jmění po rodičích, „lumpácký plat" od státu. A přece erár jako by nepochopoval, jakou čest mu Hochsinger prokazuje, nikterak ho za jeho službu nevyznamenával.

Poleschensky měl právě prudké bolení hlavy a nedopřál Schwertovi dlouhé audience. Po několika suchých větách podal mu ruku a Schwert šel.

Potom podnikal Schwert návštěvy po známých v městě.

Ale lidé, o něž Schwertovi stáli, namnoze zapírali, že jsou doma, odmítajíce i pouhou návštěvu Schwertových. Po straně promlouvali o dotěrnosti a troufalosti. Jako by se jim Schwertovi, jim starousedlým měšťanům, chtěli rovnati! Žebrota!

Kroutil, Chmelař, Hacura znali Schwerta dobře dokud byl v klášteře, pak se ovšem od něho odvrátili. A zůstali i nyní tak důslední v odporu, že to samotného otce Buriánka zamrzelo.

Schwert neříkal nic, jen svíral ústa, kdykoli někde ani vpuštěni nebyli. Ale u kupce Viertla, jenž si vzal bývalou přítelkyni Lenčinu, slečnu Kosteleckou, to už v sobě neudržel. Nechtěl tam ani jíti, jen ku prosbám své ženy povolil a šel k Viertlům.

Ludvík Viertel byl poněmčilý Hanák. Děd jeho psal se poctivě Věrtel a byl pololáníkem v Držovicích. Mladší syn jeho vyučil se kupectví u Woletze v Prostějově a počal se, když se byl s Prostějovankou oženil, psáti Viertel. Zmohl se a odevzdal dvěma synům, staršímu velkému Viertlu a mladšímu Viertlíčkovi, po krásném obchodu s koloniálním zbožím. Synové Ludvík a Karlíček byli už kutí Němci.

Schwertovi viděli dobře, jak paní Viertlová odskočila od okna, když je spatřila. Služka jim otevřela a vyřizovala, že paní není doma, pán že je dole v obchodě, ale že má příliš mnoho práce a nemůže nahoru.

‚Děkuji,' řekl Schwert své ženě na ulici. ‚Tuto urážku jsi mi mohla uspořit.'

‚To on asi jí zakázal,' bránila se paní Schwertová. ‚Kdo by se toho byl nadál,' zahořekovala.

Šli přímo k Selleným. Tam je neodmítnou.

Na cestě si Schwert ulevoval.

‚Báli se Viertlovi patrně, že máme namířeno na jejich měšec. Ale to ti povídám, Leni, ať si jí nevšimneš!'

Paní Emma Sellenyová přijala návštěvu v bílém rokokovém salonku. Mluvila chvatně, měnila bez potřeby předmět hovoru, zamýšlela se uprostřed vět. Vzpomínala na otce i bratra, ale bez hlubšího pohnutí. A náhle otázala se na Kumpošta.

„Je radou — v Brně!" oznamoval překvapený Schwert.

Ale paní Emma už hovořila o jiném.

V klášteře Milosrdných nenalezl Schwert při své návštěvě mimo lékaře Melania a kněze pátera Ildefonsa, který nedlouho před odchodem Schwertovým z Lince do Prostějova se dostal — nižádných známých. Všichni rozešli se za deset roků jeho nepřítomnosti po jiných klášteřích, dva dokonce zemřeli.

Nedlouho po přesídlení Schwertových do Prostějova stihla otce Buriánka dvojí rána, rychle po sobě. Matka Buriánkova onemocněla kloubním hostcem, k němuž přidružila se vada srdeční. Do osmi týdnů byla na prkně. A rok po ní skonala rychle Nanka prudkým zauzlením střevním. Minka osiřela.

Otec Buriánek stal se pohromami těmi plašším a nedůvěřivějším. Šenk již dávno neměl, řemesla po smrti Josefově též nadobro zanechal, žije z nájemného z chalupy a rolí a z peněžních podpor, jež zasílali mu oba synové, hlavně lékař Hubert. Domácnost vedla mu nyní dorostlá už Mína a Fany, stařenka, bývalá farská kuchařka, dcera dávno zemřelé starší sestry otce Buriánka.

Tomuto táhlo už k devadesátce a mysl jeho odcizovala se víc a více světu. Jako poplašený, opozdilý pták poletovala už v šeru pozdního večera. Otec Buriánek sedával od rána do večera u okna za kulatým stolem s točenými nohami, nad jezovitskými folianty, říkaje si chraptivým šeptem modlitby a rozjímání. Ukazoval si při tom třaslavým prstem řádky a slova, jež právě vyslovoval.

Pochopoval už z těžka, přel se o samozřejmosti a měl-li vydávati peníze, vadil se stařeckým, zlobným způsobem. Zapomínal, kam uložil peníze, a podezříval pak své okolí z krádeže; i Schwerta měl jednou v podezření, dokud peníze za zásuvkou zapadlé nenalezl.

Vycházel jen v neděli. Ráno do kostela a po něm na sklenici vína k Maixnerovi, jenž kromě mydlářství měl vinárnu.

Auskultant Schwert vpravil se rychle ve svůj úřad. Napomáhala mu k tomu znalost místa a poměrů z dřívějších dob. Píle, rozvaha a střízlivá praktická soudnost získala mu rychle důvěru přednostovu. Práce úřední ho zajímala, byla mu novinkou, konal ji s chutí.

Sudí Zelinka svěřil mu dokonce i koncepty presidiálních zpráv. Projevoval Schwertovi i jinak svou spokojenost a uznání.

Jakýsi přebytek energie překypěl chvílemi ve Schwertovi. Úřad soudce byl mu příliš novým, aby se mu někdy až okázale nevěnoval, si s ním nehrál. Byl někdy v rozsudcích břitký, vyměřoval značné tresty. Věděl, že se to nahoře rádo vidí, že se řekne: ‚Řízný soudce, nebojí se!‘ Přestřelil někdy a oprava vyšších instancí schlazovala mu horkou krev.

Nejsa však žádné úmyslné nespravedlnosti schopen, nepopudil Schwert mimo advokáty proti sobě nikoho. Lid pudem poznával spravedlivého, ač přísného soudce. Totiž lid venkovský. Prostějovští se k tomu jen ukrčovali a usmívali. Což nevíme, jakým byl maličkým? pravily jejich ironické pohledy a beraní hlavy tvrdošíjně odpíraly Schwertovi vážnost a autoritu. Ať dělal co chtěl, tatíkům městským neimponoval. Na ulici čekali, až Schwert je napřed pozdraví. A učinil-li tak, zdvihli prst k čepici, někdy ani nezdvihli.

Ale advokáti a notář Eineigl obrátili rychle po větru, když jim Schwert několik podání pro formální chybičky odmrštil. Zvláště dr. Hein, bývalý nepřítel, smekal na ulici klobouk z daleka a byl vlídnost sama. A s dobrou se pánové potázali. Neboť Schwert stával se postupně spiritus rector okresního soudu v Prostějově. Sudí Zelinka přiděloval Schwertovi tím více, čím méně pracoval Hochsinger a čím více stonal Poleschensky.

(Pokračování.)

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

„Ať doběhne někdo do vsi!“

„To by byla doba! To bude už večer. Snad půjde někdo okolo cestou a bude míti sirky. Děti vyhlížejí na všechny strany do polí. Jako z udělání nikdo dnes daleko široko v nivě nepracuje.

„Už to mám!“ křičí Rudolf. „Udělejme si oheň třením dřev jako Indiáni a jako jej chtěl udělati Robinson.“

„Hurá!“

Ale jsou i pochybovači v zástupu.

„Robinsonovi se to také nepovedlo.“

„Ale Robison byl sám. Umdlel a nikdo ho nemohl vystřídati, kdežto nás je celý zástup.“

Hned se dali do díla na několika místech zároveň dřevy, jaká právě sehnali.

Drhlo se dřevo po dřevě nebo vrtali dřevem do druhého jako kverlou. Venouš dokonce sestrojil něco na způsob truhlářského nebozezu a jemu se také poprvé pod dřevem zakouřilo. Všichni se seběhli podívat se na ten zázrak. Třením se chytí dřevo!

Neuvěřitelno! Vojta vypráví, že slyšel od Malého dědečka, že druhdy dřevěné vozy, mazané kolomazí, chytaly často velkým třením samy. Ale k ohni to nedovedl ani Venouš.

Obecný zájem vzbudila skupina Franty, Rudolfa, Lojzka a Honzíka, kteří po násadě lopaty zde nalezené drhli násadou motyky.

Teklo už s nich sice jako s okapu, řekl Honzík, lopata i motyka zčernaly, jako by je z ohně vytáhl, byly horké, že se jich nesměl nikdo dotknouti, a konečně šel z nich i kouř a lítaly jiskry. Ale nechytla ani lopata, ani motyka.

Celí vysílení ustali konečně hoši od pracného díla. Ramenatý Honzík dýchal jako čtyři, Franta si utíral rukávem pot.

Ani návrh, aby troucí síly byly v okamžiku, kdy dřevo kouří, rychle vystřídány silami čerstvými, nevedl k výsledku.

„Patrně mají i ti Indiáni své chytrosti a vyučení, když to po nich nedovedeme,“ mrzel se Venouš. „Ale budoucně si přinesu svůj truhlářský nebozez a budu vrtati dřevem. Uhlídáte, že oheň rozdělám.“

Hoši mimoděk poznali cenu sirky.

„Však to také trvalo nesčetné věky, než se člověk stal takovým pánem ohně, aby jej roznítil jediným škrtnutím“ — vykládala paní doktorová. „A na divochy nic nepůsobí tak porážejícím způsobem, jako rozžetí sirky.“

„Ať běží někdo do vsi!“

„Už tu třikráte mohl býti se sirkou. Z vaření nebude dnes už asi nic.“

„Já poběhnu,“ nabízí se Franta, známý běžec.

„Počkej! Tamhle jede čeledín Dlouhých. Ten je kuřák a má jistě sirky. Doběhni tam, bude to dříve.“ Franta metelí přes oranici a brambory a strniště jako vítr.

„Jen má-li Vincenc u sebe sirky?“

„A proč by neměl, když kouří? Zrovna má dýmku v zubech.“

„Ne, to je rukovítko biče. Špatně vidíš.“

„Cože? Ty máš taky oči! Já vidím ještě kouř z dýmky.“

„Vsázím se, že nemá sirky.“

„Oč?“

Franta je už u vozu. Všechny děti upiatě sledují pohyby Vincka a Franty.

„Něco mu dává.“

„Ba ne! Kývá, že nic nemá.“

„Hrabe se po kapsách.“

„Franta natahuje po něčem ruku.“

„To se chytil klanice u vozu.“

„Už jde zpátky.“

„Jde pomalu. Nenese nic.“

A nenesl. Vincenc si zapomněl doma měchuřinu i se sirkami. Dýmku měl jen tak — „pro zlost“.

„Taky kdo ví, nač myslí, takový pitomý. Dýmku vezme a sirky zapomene,“ zlobily se děti na něho. „Franta už mohl být dávno ve vsi. Leze jako rak. Poběž!“

„Hoši, tamhle na Chlumku sváží Kadlec s Pepkou štěrk. Ten bez dýmky ani nespí. Skočte tam někdo!“

„Ale to už je skoro jako do vsi.“

„Ale kde, to je o hodný kus blíže. Za chvíli tu bude. Honzíku, hni nohama!“

Honzík si zajišťuje opatrování svého dobytka a nastupuje cestu.

„Ten běží, koukejte!“

„Bude tam co nevidět.“

„Už je na silnici.“

„Co tě napadá — tam se ještě naběží.“

„Proč pak zahýbá k židovskému hřbitovu?“

„Nadejde si.“

„Ne, on se uhýbá Šenkýřce. Vidíte ji na bramborech? Potloukl jim včera husu kamenem.“

„Však by ho nechytila.“

„Už má jen žďabec nahoru. Ale tam je to do dechu.“

„Jde, co noha nohu mine.“

„Jen abys ty tam lezl! Už je u vozu. Koukejte, co to?“

„Já ti dám sirku,“ burácí z dálky hromový hlas Kadlcův. „Ještě někoho vypálit, co? Pár pohlavků ti dám, chamrade, chceš? Pojď!“

Honzík patrně nechtěl a proto nešel. Takový byl Honzík.

„Hleďte, smeká čepici!“ „Honzík?“ — „To snad ne?“ — „Honzík že by prosil?“

„Tak řekni paní doktorové,“ hřměl zase hlas Kadlcův, „když chce sirku, ať si ji vezme z domova. Ať se necourá s fakany po pastvinách a sedí radši doma a pomodlí se k Pánu Bohu.“

Děti s úsměškem se dívaly po paní doktorové, co tomu říká. Velmi nepříznivé úsudky a poznámky padaly v drobném zástupu o Kadlcovi. Kdyby se byl u nich ucházel o důvěru voličskou k poslaneckému mandátu, mohlo to pro něho nejhůře dopadnouti.

„Kam běžíš?“ zaduněl zase hlas Kadlcův, „ty pudivětře?“

„Nazpátek! Co je vám do toho, strejčku?“ stal se Honzík nyní hrubým.

„Pojď sem, já ti jednu dám!“

„Až budu hloupý,“ smál se Honzík. „Vy byste mi jich dal, ale jakých!“

„Tu máš, Pepko, dej mu pár sirek — když běžel tak daleko.“

„No, vidíte, vždyť on Kadlec není takový zlý,“ obrací se veřejné mínění v jeho prospěch.

„Jen nejásejte ještě.“

„Už mu Pepka něco dává.“

„Honzík jen letí; to nese sirky dojista.“

„Já vždycky říkal, že je Kadlec hodný a upřímný člověk.“

„A pobožný.“

„Služeb božích on nikdy nevynechá.“

„To jen tak na oko je hrubý.“

Kadlec se od hodiny mohl ucházeti zase o důvěru voličů.

Konečně doletěl udýchaný Honzík.

„Tady jsou sirky,“ klesl jako marathonský posel k zemi.

„A to jsi je musil, chytráku, nésti v dlani?“ dával mu Venouš. „Vždyť jsou celé mokré potem. Naposledy nám zase nechytí!“

Venouš má posud důvěru lidu. Už se zase tvoří kolem něho kruh. Jako vlčí mák s kopretinou září v něm slunečník a krajky paní doktorové.

Opět ticho hrobové. Každý slyší tlouci vlastní srdce nebo tepny ve skráních.

Škrt! Škrt!

Ozval se teninký šumot plaménku. „Sssss — prask — prask!“

„Hoří!“

„Hurá!“

Skáče se. Vyhazují se do vzduchu čepice. Následuje máchání rukama a kotrmelce samým rozčilením. Všichni by přikládali a tlačí se k ohni.

Takový nějaký pěkný, milý oheň je to dnes. Jen koukejte! Honzík sedí na své otepi. Sám prý si ji nasbíral, sám ji také přiloží. To se jen podívejte, jak to dnes hoří! Krása!

Ale Josef přinesl brambory, má taky právo k ohni. Lojzek rovná spory kompromisem.

Voda v liťáku již kypí. Od jetele rozléhají se nelíčené výrazy mravního rozhořčení Pepánkova na úskočnou Plavku.

Paní doktorová končí pletení a zapichuje dráty do klubka vlny. Usmívá se. Zdá se jí, že její přítomnost působí na hochy umírňujícím způsobem ve volbě výrazů. A v tom má pravdu. Mnohý ten uličník se začervená a odvrací ve studu, když se pozdě přistihne, že zapomněl na její přítomnost.

Tonička přináší paní doktorové na talířku brambory s kmínem, sypané tvarohem, první čestnou porci. Ač má paní doktorová všelijaké pochybnosti o této kuchyni, přijímá vděčně a chutná jí opravdu.

Pak došlo na děti.

Dobytek již všecek zpolehal. Kozy mečí obtíženy mlékem. Chlad a ticho rostou v rychlém kroku, věštíce příchod noci. Ode vsi lučinou rozestírá se bílá průhledná plachetka kouře a páry jako prostěradlo ložní.

„Je čas, děti! Bude čas k dojení,“ napomínají se pasačky a dlouhá karavana rozvinuje se vozovou cestou ke vsi, kde vítá ji klekání jako výčitka vesnice. „Kde pak jste tak dlouho dnes zůstaly, děti?“ vytýká jim ves kovovým hlasem. „Když vy se rozveselíte, i na mne zapomenete!“

XIV.

V myslivně bylo vzrušení. Pan doktor s panem fořtem byli rozjásáni jako děti před posvícením. Nemluvili než o nějakém královském poselství českému sněmu a o nastávající slavné korunovaci českého krále a lepší budoucnosti národa českého. Paní doktorová předvídala, jaká nádhera se rozvine českou šlechtou při té skvělé příležitosti a jak se na to připraví Praha. Hajný poslouchal a znenáhla se vžil také do látky hovoru, jehož nit nikdy nedocházela. Kde se večer přetrhla, ráno se navázala zase. Co vyplní duši celou, neunaví ani opakováním.

Také starý Popelář přišel v neděli ve svátečním šatě s dýmkou, na níž zobrazen byl otec Palacký, a dotazoval se široce znova a znova po novinách, po fundamentálkách, po pokroku ve vyjednávání. Ve všedních dnech chytal aspoň v lese hajného, co nového slyšeti je v myslivně. A hajný vždycky něco věděl, třeba to časem popletl. „Vždyť to, u sta hromů, tak dále nemohlo trvat,“ končíval pravidlem řeč svou. „Něco muselo do toho přijít. Maďarům všechno a nám Čechům nic? Co pak jsme nějaká s . . . á smeť, co? zde v naší vlastní zemi?“

„Jo, jo, to, brachu, všechno Palacký a Riegr, jen to nech, he, he,“ smál se radostně Popelář. „Ti se nedají, ti vědí, jak a kde milíř postavit, jen se na ně spolehni. Stafra!“

V té době památné horečky národní, ve které se nám vše dávalo a vše zase obratem vzalo, měl pan doktor jedno z onoho „sta štěstí, která nám prodlužují život“.

Zastřelil sojku na dubě a pták zůstal viseti drápkem na větvi. Chtěje mrtvolu sraziti s větve, dal do ní ještě několik ran broky, až se peří sypalo, ale sojka visela dále. Tu nabil srnčími „posty“ a postaviv se přímo pod sojku, zamířil pečlivě kolmo vzhůru. Po rozptýlení kouře teprve, když dále viděl zastřeleného ptáka na starém místě a chtěl se sehnouti pro klobouk, který mu spadl na zem s hlavy, přilétla mu pojednou myšlenka, že je v největším nebezpečí života. Vzpomněl si na zákon fysiky, že těleso kolmo vzhůru vržené vrací se k zemi stejnou rychlostí, jakou bylo vymrštěno vzhůru. — Tedy kule stihne zemi s toutéž prudkostí, jakou byla vystřelena — a že nyní malé kule řítí se

již k němu zpět olověným deštěm, který ho minouti nemůže. Ač pomysl ten trval jen zlomek vteřiny, stačilo, aby mu páteří a hlavou prošlehlo horko, které osvítilo bleskem kde který zapomenutý kout mozku. V takovém okamžiku se zdá, jako by člověk prožíval znova celou dlouhou minulost, někdy celý život.

Viděl v duchu zcela zřetelně zatmělou gymnasijní třídu a před tabulí starého professora fysiky s oholenou tlustou tváří složenou v klidné záhyby. Viděl, kterak široce otvírá ústa, kde na levé straně seděl zlatem plombovaný zub, a slyšel, kterak plným hřmotným hlasem kazatelsky bije o zaprášené stěny učební síně. Viděl jeho kabát, šňupavým tabákem poprášený, nahoře na první knoflík zapjatý a pruhovanou šedočernou vestu pod ním se zlatým těžkým řetězem. (Pokračování.)

LITERATURA.

Adolf Heyduk: „*Vzpomínky literární.*" Vyšly ve 52. svazku básníkových spisů nákladem J. Ottovým v Praze 1912. Stran 156 za 1 K 60 h.

Roztomilá knížečka známého drobného formátu, tak přiléhavého k celkovému Heydukovu naturelu, tentokrát bohatě vyzdobená obrázky a fotografiemi. Náš básník, který literární český život pozoruje už dobrých padesát, pětapadesát let a který mnoho prožil a ještě více snad procítil ve svém pootavském zátiší, sbírá pozvolna pestrou tříšť svých vzpomínek a článků porůznu uveřejňovaných, aby je zachoval budoucnosti. V přítomném svazečku máme zahrnuty reminiscence z nejrůznějších dob — od jinošství básníkova, kdy snad ještě na literární dráhu vůbec ani nepomýšlel a kdy byl pln dychtivé snahy uchytiti se nějak v praktickém životě, až do prvních let devadesátých, kdy (1891) zemřel Neruda, ba ještě dál, až k posledním letům Zeyerovým. Mnoho drobných zajímavostí se tu dovídáme, zejména o kruhu Májovém, jehož byl sám Heyduk vynikajícím členem, o jeho předních hlavách, Nerudovi a Hálkovi, o Fričovi, Mayerovi a Barákovi, jakož i o celé plejadě drobnějších hvězd, ale podnes milých a jasných. Zvláště důvěrného přátelství Nerudova váží si Heyduk a vzpomíná na ně při nejrůznějších příležitostech. Jak autor Ballad a romancí býval nadšen Viktorem Hugem a zvláště jeho Legendou věků; jak nemilosrdně porážel nepřátele Májového kruhu, zejména dopisovatele Otavana, Jakuba Malého; jak trůníval a řečníval ve svém privilegovaném koutku u okna v kavárně Čáslavského v Dominikánské ulici (nyní Husově třídě); jak předčítaje jeho výpravnou báseň O Šimonu Lomnickém ve Fričově bytě (na místě dnešního Hlávkova paláce) byl předčítající hostitel zatčen policií a na hodinu vypovězen z Prahy do Sedmihradska; jak chodíval s Heydukem do bytu křižovnického komorníka Holiny, s jehož dcerou Annou, výbornou tanečnicí, měl mladou známost; jak činil často svého přítele důvěrníkem své lásky a tajně mu svěřovával dívku, aby ji ochránil při tanci před dotěrností méně jemných společníků; jak při nahodilé návštěvě v Písku, zrovna v den, kdy odvezli Heydukům na hřbitov první dcerušku, složil a básníkově choti potají věnoval svou tesknou Balladu dětskou; jak posledně a smutně se loučil s Heydukovými přáteli několik málo dní před svou smrtí ve Vladislavově ulici... Čtou se namnoze velmi dojemně tyto citupłné, jemným lyrismem odechnuté vzpomínky na dávná přátelství básnických srdcí, z nichž jedno už přes dvacet let odpočívá v půdě vyšehradského hřbitova. Ale i jiná jména se nám tu vynořují ze stránek knihy. Heyduk, rychmburský rodák, zastihl na živu ještě Rubše a nejednou pozoroval ve skutečské panské zahradě nemocně smutnou, ale jiskrou vrozeného humoru prožhnutou tvář soudního adjunkta. Na jiném místě vypravuje o své návštěvě u zasloužilého sběratele písní národních Františka Sušila, jenž ze vrozené snad nedůvěry k potulným studentům přijal jej s nevrlou chladností. Opět jinde má živě vypravovanou reminiscenci na první návštěvu Benátek, kde se seznámil se dvěma originálními českými generály. Čenský, Svatopluk Čech, Zeyer a celá řada jiných milých jmen tu defilují, někde jen letmo, jindy šíře se vypráví o nich, tak na příklad právě o Zeyerovi, jak ze svých Vodňan docházíval do Písku a do okolních míst, jak tam shledával různé starožitnosti, jak se dovedl nadchnouti přírodou a s jakým přátelským zápalem opatřoval na vyšehradský hrob Chittussiho známý uměle tepaný kříž... Heydukovy vzpomínky se vůbec nejraději pohybují v ovzduší lyrismu a citovosti, jsou někde mnohomluvné, rády se v podrobnostech opakují, ale svým rázem, upřímným zaujetím a srdečným, teplým tónem výrazně dokreslují celý básnický profil pootavského slavíka. Netřeba ovšem zvláště podotýkati, že svým materiálem doplňují i nejednu karakteristiku naši

literární minulosti a doby přítomné. Na další svazky jsme upřímně dychtivi. *Fr. Sekanina.*

DIVADLO.

Činohra. „*Neklan*". Tragedie v pěti dějstvích. Napsal Julius Zeyer. Na Národním divadle, nově studováno a scénováno, dne 7. dubna. Režisér Jaroslav Kvapil.

Zeyerův Neklan má jednu osudnou konstruktivní vadu, kterou neodstraní žádná adaptace, žádné zhuštění, žádný dramaturg, žádný režisér, a tou jest — Klimba. Vlastislav, kníže lucký, vrátiv se z vítězného tažení proti Sasíkům, nepřijímá věnce, uvitého pro něj milenkou jeho a neteří Klimbou, na luckém hradě, a nikoli u svého bratra Krasníka na Kouřimi, žijící, nýbrž věnec i Klimbu darem dává chrabrému svému spojenci proti Sasům, vladykovi Tyrovi z Chýnova, do Klimby zamilovanému. Klimba, dívka tak vášnivá a výmluvná, že jí připadá snad třetina veršů pěti dějství tragedie, milující Vlastislava až k smrti, kterou v pátém dějství také od ní přijme, za celou dobu od prvního dějství svých zásnub až do třetího svých svateb s Tyrem z Chýnova nenalézá času ani příležitosti aneb odvahy, aby se vzepřela takovému zpupnému s ní nakládání, aby se postavila svému strýci a svůdci a odmítla splniti jeho slib, Tyrovi učiněný. Na místě toho raději až v noci na Chýnově, která měla být svatební, teprve už svému choti vyzná se ze svého poklesku, ačkoli jí nemohlo být hroznějšího pomyšlení nad tuto svatbu a nad tuto noc a výklady nemilovanému a zaslepenému Tyrovi. Autor sám cítil tuto neshodnost a klade Klimbě do úst načisto prázdnou omluvu — promluviti bránila jí tísnící přítomnost Straby, její prabáby, ačkoli právě Straba to byla, která první vytkne Vlastislavovi neoprávněnost jeho počínání, neboť nemá práva vdávati Klimbu nikdo jiný, než bratr její kníže Krasník. Není žádného důvodu, který by byl bránil Klimbě, jež ve čtvrtém dějství dovedla prchnouti z Chýnova na Kouřim a dosíci ho za bouřlivé noci, aby se neutekla pod pravomoc Krasníkovu, neboť že by ji byl choval Vlastislav násilím na svém hradě, o tom ze hry nic se nedovídáme, jakož vůbec naplniti musí podivením, že svatba odbyla se bez Krasníka, že Krasník, namístě aby hledal svého bratrského práva u rušitele na hradě luckém, utíká se se stížností k vyšehradskému knížeti, svou bezradností známému Neklanovi. Stud Klimbin?! Ten jí nezamezil, aby nezpůsobila kolosální skandál, když za Vlastislavem na Chýnov přichvátá posel se zprávou o náhlé smrti jeho choti kněžny Svatavy, i její bezděčné sokyně a neodhalila svůj poklesek před posly Neklanovými a nezhanobila odpouštějícího Tyra i sebe, výbuchem vášně k Vlastislavu, obnovené vyhlídkou na osiřelý bok jeho, ale znova hanebně odmítnuté. V tomto pilíři hroutí se tragedie přes to, že jest vlastní tragedií zrovna Klimbinou. Za to tím pevněji stavěn její tragický protějšek Vlastislav sám, bezohledný barbarský satrap, který na své přímočaré dráze za královskou mocí v Čechách a Samovou korunou nezná jiného argumentu leč své vlastní síly a chrabrosti, své vyvýšenosti nad sketou Neklanem, ale prchá před jeho zlatou zbrojí, v niž oděn Tyr, a doma se vyplakav, svému rádci Durinčanu vylhává se ze situace své tak, že jako prchl na svůj hrad, aby prý tu umřel jako muž. Tyr z Chýnova, první, ač tajný křesťan v Čechách, nemůže zneuctěnou svou novomanželku Klimbu podle jejího přání propustiti z manželství, poněvadž slíbil svému světlému bohu křesťanskému, že jí nikdy neopustí, což je jakýsi druh sňatku per procuram docela ve smyslu kanonickoprávní nerozvížitelnosti katolického manželství. Obdivuhodná tato, nikoli primární, ale rafinovaná pravověrnost nebrání ovšem šlechetnému Tyrovi, v pověře v pohanské věštby o Neklanovu brnění, v tom, aby v brnění tom lhal plukům Neklanovým i plukům Vlastislavovým že to Neklan sám, v tom, aby bojem hledal svou vlastní smrt, což zakazuje desatero i vojákům. Ale nebýt toho všeho, byl by Tyr bez viny a nezasluhoval by tragické smrti, které se mu dostane — omylem, jak jsa proboden, aforisticky vykládá svému vrahu, demonickému Kruvoji. Ten z mystickokřesťanských monologů Tyrových o koruně a říši soudí na dychtivost Tyrovu po panství a koruně vezdejší, uhodne v něm Neklanova soka a vraždí jej. A Tyr padá a doplňuje tak skládku mrtvol pátého dějství. Leží tu Vlastislav, jemuž Samovu korunu přinesla Klimba na své hlavě zahalenou, a když po ní sahá, probodá jej otrávenou dýkou, a dále leží tu už Klimba, kterou vraždí Vlastislav vice versa. A konečně zavražděn ještě synek Vlastislavův zrádným Durinkem, jehož ovšem náležitá odplata nemine. Dvě jiné mrtvoly a sice ničemného, pro zrádné pikle s franckým králem od Straby prokletého Krasníka a Straby samé, opustili jsme již ve třetím jednání v hořící Kouřimi hradě. Poněvadž takto zničeno Lucko i Kouřimsko, nabízí Kruvoj Samovu korunu Neklanovi, a když ten odmítne zakrvácený dar, korunuje Kruvoj, jakýsi druh šedověkého Bismarka, syna Neklanova Hostivíta.

Potud tragedie. Z herců vynikli především paní Dostálová svou Klimbou, kteráž pouhýma očima musela překonávati prázdnotu své role v I. dějství, dále pan Vávra svým uceleným, jednolitým Tyrem, p. Želenský bohatýrským, jemu velmi přiléhlým Vlastislavem. Paní Nasková jako Straba nevymkla se tentokráte z jisté jakési monotonie a vůbec bylo několik

momentů, kdy celá souhra ocitla se na vrcholu hlasové dynamiky, stupňování už neschopné, ve které převládl už jenom pathos verše a jeho rythmu. Paní Laudová byla ve své scéně Svatavy velkolepou kněžnou a věštkyní. Pan Deyl vylíčil zbabělého, zženštilého Neklana, nejzajímavější, ač episodickou figuru tragedie, s nepopiratelnou účinností. Oba infanty soupeřících dynastů hrály efektně dámy pí. Červená Zbislava, sl. Suchánkova Hostivíta.

KMČ.

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Čtyřicátá výstava spolku výtvarných umělců „Manes" jest z oněch, jež otvírají okno do cizího umění. Okénko. Okénečko. Neboť hrstka dvaceti ruských umělců ze skupiny „Mira iskusstva", kteří nás exposicí 73 svých olejových i akvarelových maleb vítají v pavilloně pod zahradou Kinských, poskytuje skrovnou informaci o stavu a rozsahu současné ruské malby, nerepresentujíc ani svůj vlastní soubor uměleckých individualit a snah měrou vynikající. Nutno si to uvědomiti, aby z výstavy nezbyl deprimující dojem „rozčarování". Horující naše víra v obrovitou mohutnost a nevyčerpatelně překypující svéráznost Ruska očekává z té strany vždy něco ohromujícího počtem i jakostí, učiněné zázraky, jež nám diletanti slovanské vzájemnosti pořáde slibují. Vštěpují nám naivní illuse, z nichž procitnutí bývá méně příjemné, ač zdravé. Kousek té střízlivě korigující pravdy vidíme i okénkem naší výstavy, kteráž — čtverácká náhoda — jako by chtěla potvrditi, co v kapitolce nedávno po česku ukončených Mutherových Dějin malířství o soudobé ruské malbě pověděno.

Černé na bílém máme po česku tištěno, že tuto nepříliš vítězoslavnou kapitolku sepsal Alexandr Nikolajevič Benois (v ruské transkripci Benua), redaktor zaniklého teď uměleckého časopisu „Mira iskusstva"; tož ne-li spiritus rector, tedy aspoň mluvčí skupiny, která nás právě navštívila. Možná, že dodal jen materiál Mutherovi, který jej zpracoval na to po svém. Ale konec konců není ruské umění utajeno před našimi zraky za nepřestupnou čínskou zdí, a kdo si ho z našinců všímá, ví o něm dost, ba více než Muther. Není toho sice tolik, co ve svých přeštědrých viděních vybájili nadšenci slovanské vzájemnosti, kteří v blahoslavené nevědomosti píší začasté o umění jak slepí o barvách. Avšak není toho ani tak skoupě, jak povídá Muther. Či Benois? Buď jak buď: I v tom skrovném obraze současné pražské výstavy postřehneme pozorným okem karakteristických rysů novodobého ruského malířství dosti.

Řečený Alexandr N. Benois jest na ní sám zastoupen. Ovšem jen drobnostmi, divadelními náčrty. A vedle něho Bakšt, Bilibin, Dobužinskij, Roerich (v ruské transkripci Rerich) a jiní, „gastrolirováním" ruského baletu po Evropě tak říkajíc už světoznámí malíři figurin a dekorací, kteréž nejenom na výstavě, nýbrž vůbec v ruském umění dneška nebývalým způsobem do popředí umělecké tvorby postoupily. Jednak zjednávají fantasii volnost povznášejíce spolu nad neutěšenou prosu, jednak vyhovují zděděné tendenci stylisační, kterou tisíciletá tradice v neustálém opakování byzantských a východních forem do ruské duše vtiskla. A tak připomínají tyto figuriny tu populární dřevoryty, tam perské miniatury, jinde výjevy ze starobylých gobelinů. Návrhy divadelních prospektů běží jednou kolejemi konvence, podruhé za vzletem více podivuhodným než vkusným. Až zaráží pak, vidíme-li, že karakter divadelních dekorací proniká i do malby allegorií (na výstavě nejnápadnějším dokladem Bakštův „Terror antiquus") a do krajinomalby, ba že zachvacuje i historický genre, jak svědčí vystavené Rerichovy práce: „Válečná výprava", „Staré ruské město", „Kamenný věk" a jiné, ve všem všudy jen s hlediska theatrálnosti pochopitelné obrazy. Tyto afektovaně archaisující operní výjevy z dávné Rusi nemají ani dosti slovanské pravděpodobnosti, rýmujíce se mnohem spíše se zjevy Vikingů a s naivními illustracemi prvých kronik z křižáckých válek; slovem, postrádají onoho vnitřního tepla, jež tak podmanivě sálá z přesvědčivější intuice Mánesovy neb Alšovy. Mnohem více umělecké poctivosti a pravdy drží v sobě Rerichovy (a též Bilibinovy) krajiny. Ostatní vystavená figurální malba nezapírá dokonce, že jest pouhým odleskem současné francouzské až do těch výstřelků nejmodernější ražby. Nejcennější kusy tohoto genru vidíme na výstavě v podobiznách od Golovina, Dobužinského a Bobrovského. Ještě radikálněji než figuralisté vedou si ruští krajináři, které bychom — nebýti azbuky signatur — od západních nejnovějšího data v ničem nerozeznali. Totéž platí však i o milovnících starší manýry, na př. o Bogajevském, který zas napodobí západoevropské komponující a stylisující krajinářství XVII. století od prvé do poslední čárky. Architektura Cionglinského připomíná Vereščagina, Dobužinského železné konstrukce mostů jsou z perníku, a uspokojují-li petrohradské prospekty od A. P. Ostroumové, činí to jen svou perspektivní přesností, projevující spíše věcnost stavitelských rysů než básnicky malířské pojetí. Jediná vystavená zvěromalba, koza od Tarchova, rozplývá se chuděra v secesnosti.

Souhrnem hlásá tedy výstava zřetelně: Point de rêveries! Docela jak to řekl ruský jeden car, aby zchladil hlavy rozpálené blouznivým očekáváním.

Vývoj novodobého ruského umění bere se očividně týmiž cestami, jako v ostatním širém světě, seskupeném kolem vysokých škol nejvyspělejší výtvarnické kultury na evropském západě. Do té školy chodí posud Rusové. Přirozeně a nutně. Nedáť se umělecká evoluce lámati přes koleno. Její klasy musí pomalu nalévati a uzrávati; času, trpělivosti a pohody k tomu třeba, docela stejně na poli malého statku jako u nás neb na millionovém hospodářství ruských stepí či amerických prerií.

J. L.

TÝDEN.

* Na Smíchově 4. t. m. zemřel u věku 81 let Josef Sokol, známý paedagogický spisovatel, publicista, národní buditel a býv. poslanec na sněmu zemském a na říšské radě, povoláním učitel. U příležitosti jeho 80ých narozenin „Zvon" č. 42 r. XI. (str. 671—72) ocenil obšírněji záslužnou činnost tohoto pracovníka národního. Čestná mu budiž pamět.

* U věku 74 let zemřel na Královských Vinohradech dne 4. t. m. vynikající český spisovatel a novinář Josef Kořán, bývalý poslanec a věrný stoupenec národní strany Riegrovy, kdysi i redaktor Světozora, od r. 1891 ředitel kanceláře České Akademie. Josef Kořán, jejž svedlo se zamýšlené učitelské dráhy nadšení pro publicistickou a literární práci, byl po dlouhou dobu vůdčím redaktorem „Pokroku" a později i z něho vyrostlého „Hlasu Národa", zasedal v redakci Riegrova Slovníku naučného, pro nějž napsal celou řadu cenných článků, zejména z oboru historie a zeměpisu, a účastnil se pilně v letech osmdesátých i spolupracovnictví v Naučném Slovníku Ottově. V letech 1870—1876 redigoval starý „Světozor", jehož redakce se vzdal, když byl zvolen na zemský sněm jako poslanec za venkovské obce okresu mirovického, blatenského a březnického. Jako poslanec získal si Kořán velmi značných zásluh, zejména v komisi školské, kde se pilně zasadil zejména o proklamaci důležitých zákonů Kvíčalova a Clam-Martinicova (o vyučování na základě mateřského jazyka a o vyučování oběma zemským jazykům na středních školách), jež sloučil dohromady a skvělou sněmovní řečí obhájil. Mimo přehojnou činnost novinářskou vděčíme nebožtíkovi i řadu článků a studií v Rodinné Kronice, v Kritických Listech, v Lumíru, v Časopisu Českého Musea a v Památkách archaeologických, dále podrobný, samostatně vydaný Statistický přehled veškerých států na zemi, historický spis Žižka, hlavně však IV. a V. díl populární Zapovy Českomoravské kroniky, jíž se ujal po Zapově smrti r. 1874 a jíž dovedl až do líčení persekuce po bitvě na Bílé Hoře.

Jos. Kořán, jehož pilná a neumdlévající činnost zasahovala i do Spolku českých žurnalistů, jehož byl spoluzakladatelem, a hlavně do organisačních výborů Ústřední Matice Školské, již stál u kolébky, byl vzorem neunavného, vzorného pracovníka a všestranně vzdělaného spisovatele, jenž na české národní roli vyoral hlubokou brázdu. Budiž mu zachována vděčná vzpomínka!

—n—

* Na průčelí nové budovy, stojící na místě starého zderazského domu, v němž zemřel dne 31. ledna 1896 Josef Jiří Kolár, byla odhalena dne 5. t. m. pamětní deska tomuto vynikajícímu mimovi a výraznému českému spisovateli. Provedl ji v krásném a výstižném hautreliefu akademický sochař Karel Opatrný nákladem Ústřední Jednoty českého herectva. Slavnostní řeč o Kolárovi herci a člověku promluvil při této příležitosti režisér Národního divadla p. Karel Želenský.

—n—

* V Paříži zemřel známý sochař původu ruského, ale naturalisovaný Francouz Petr Nikolajevič Turgeněv, nar. 14. dubna r. 1853, jehož umělecké práce byly v Saloně pařížském a jinde vyznamenány a zvláště v kruzích sportovních docházely uznání, neboť Turgeněv vedle Fremieta byl výborným tvůrcem postav dostihů, lidí i koní. Petr Nik. Turgeněv byl syn známého ruského děkabristy a filosofa Nikolaje Iv. Turgeněva, druhdy přítele Puškinova, a synovec Ivana Sergějeviče Turgeněva, vynikajícího básníka a romanopisce. Petrem Nik. Turgeněvem vymřela slavná ruská rodina, o které se častěji děje zmínka v ruské historii kultury od 16. století. Loňského roku věnoval Petr Nik. Turgeněv Rusku archiv své rodiny. (Viz zprávy o tom ve Zvonu č. 19. a 40. r. XI.)

K. V. H.

Cylindr. Kdesi se ptali, kdo a kde si vymyslil klobouk, jemuž říkáme cylindr. Kdo sobě ten ošklivý pařez na přikrytí hlavy vymyslil, nevím, ale první cylindr spatřil jsem na obraze (na dřevořezbě) Jana Swarta van Groningen v XVI. věku. Ten cylindr objevuje se na obraze již velmi vysoko vyrostlý. Nelze pochybovati, kuželovitá nemotora ta je vynález severních lidí; Vlachovi ani v nejhorším snu byl by na mysl nepřipadl. U nás první klobouk, cylindru podobný, jest malován v graduále Nového Města nad Metují, složeném v universitní knihovně a z r. 1605 pocházejícím.

V Praze, dne 12. dubna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem »Unie« v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Nyní, kdy něco ve společnosti znamenal, přihlásil se Schwert zřejmě ke své národnosti, nedbaje na výstrahy Zelinkovy a proroctví jeho, že popudí na sebe i nadřízené instance. Záhy octnul se Schwert s mladým, ohnivým koncipientem dra. Heina, Lakomým, v centru národního ruchu v Prostějově. Doktoru Lakomému chef jeho, ač Němec, nebránil v práci národní, věda dobře, že tím klientela jeho kanceláře jen vzroste. Neboť za Lakomým táhl se bohatý venkov žírné Hané. Dr. Lakomý byl nejen dobrý agitátor, ale i výtečný právník a měl výmluvnost duchapřítomnou, strhující a rozplameňující. Povahou byl jako Schwertův blíženec, stejně zaujatý pro vše krásné a spravedlivé.

Schwert s Lakomým strhli během necelého roku na se vedení číselně četných, ale nezorganisovaných národovců prostějovských. Po boku jim stáli z intelligence páter Kroupa, dopisovatel do novin, katecheta dr. Mlčoch, učitel Pořízka a později dr. Andrlík, nástupce Lakomého v kanceláři dra Heina. Časem získali i učitele Trubku, jehož otec, poněmčilý učitel hlavní školy, do své smrti nepochopil, jakými kouzly Lakomý německy vychovaného jeho syna na víru slovanskou obrátil. A také setrval mladý Trubka už na vždy věren praporu československé věci.

Boj proti vládnoucí minoritě hanáckých odrodilců a židů v Prostějově nebyl snadný. Voje zápasníků národních skládaly se z řemeslníků a malých živnostníků, nucených pro existenci k nemalým ohledům a ústupkům straně radniční, dosti mocné, aby mnohého materielně zničila.

Výhody bohatství i vyšší intelligence byly na straně německé. Zde byli advokáti, učitelé, lékaři, fabrikanti a velkoobchodníci. Purkmistr Zajíček, rozený z ryze hanácké dědiny, byl odrodilcem a odpíral straně slovanské právo na spoluvládu v městě.

Schwert s Lakomým se sbratřili. Lakomý byl, v zastoupení dra Heina, kmotrem druhému synu, jenž se Schwertovi v Prostějově narodil. Třetímu synu byl kmotrem Bernard Hladký z Brna. Ale ten narodil se až r. 1863.

Schwertovi a Lakomému připadla těžká práce, nejen stranu slovanskou v městě zorganisovati, vzdělati ji politicky, ale i bojovati proti intrikám a podskokům protivné strany. Zejména pojala radniční strana k Schwertovi, jenž jako úředník státní tradicionelně do jejich tábora patřil, takovou zášť, že neostýchala se žádné podlosti, aby apostatu zničila. Starosta Zajíček s městským lékařem drem Borákem zajížděli osobně do Brna se žalobami na strannické jednání soudce Schwerta. Nebýti sudího Zelinky, jenž dobrého pracovníka ze všech sil si hájil, a zejména nebýti mocné ochrany Hladkého, jenž domohl se u vrchního soudu téhož vlivného postavení, jež měl v Prešově, byl by Schwert persekuci všemohoucí kliky německé na Moravě jistě už v Prostějově za oběť padl.

Necelý rok po svém přesídlení do Prostějova jmenován byl Schwert aktuárem v dosavadním sídle a zvýšen mu plat.

A zrovna v téže době dobyl si Schwert u Prostějovských respektu, jejž mu odpírali, drastickým pokořením kupce Viertla.

Viertel Ludvík byl v jisté záležitosti předvolán jako svědek k Schwertovi. Dle zvyku svého nepřidržel se milý Viertel hodiny, na niž byl obeslán, nýbrž, hodlaje

se zúčastniti honby, došel na úřad o hodinu dříve.

Vešel do úřadovny Schwertovy jak byl zvyklý vcházeti k Poleschenskému neb Hochsingrovi. S těmi byl ty a ty a byl zvyklý počínati si u nich ležerně.

Odstrčiv lidi, právě vyslýchané, přistoupil familierně se usmívaje ke stolu, za nímž Schwert seděl.

Schwert svraštil čelo a zavolal hezky z ostra po česku:

„Doutník z úst!“

„Prosím, prosím,“ koktal Viertel také česky, vyndavaje doutník.

„Kdo jste?“

„Jsem člen obecního zastupitelstva — Ludvík Viertel.“

„Jste předvolán?“

„Ano, prosím. Zde je má obsílka.“

„Zde to máte černé na bílém! V deset hodin. Nyní je devět. Čekejte venku, až vás zavolám.“

„Ale, pane aktuáre — něco takového!“ ohražoval se Viertel rudna vztekem a koule očima po venkovských lidech, kteří kolem stáli a výsměšně na něho hleděli.

„Řekl jsem,“ zahřměl Schwert. „odejděte!“

„Ale tohle se mi —“

„Marš! Nebo zavolám sluhu!“

A už byl Ludvík Viertel venku. Šel ovšem ihned ke kamarádu Hochsingrovi se stížností a s Hochsingrem k sudímu. Ale přednosta krčil jen rameny.

„Formálně je pan aktuár v právu. Ovšem mohl býti — urbánnější.“

„To je věc disciplinární,“ namítal Hochsinger, jehož nejvíce hnětlo, že kupec zmešká hon.

Ale sudí ho odbyl.

„Pan aktuár je soudce jako já a vy, kollego. Nesesaditelný a nepřesaditelný. A ničeho trestního se nedopustil. Ale domluvím mu — in camera caritatis — to vám slibuji.“

Když v deset hodin Viertel se v kanceláři Schwertově objevil, byl tichý a uctivý a od té doby i na ulici Schwerta sám napřed pozdravoval. A po něm i jiní. Otrocká spřež! Jen drápy jim ukázati a hned jsou krotcí.

I paní Viertlová vzpomněla si najednou na bývalé přátelství a navštívila paní Schwertovou s mnohými omluvami, že skutečně při návštěvě Schwertových nebyla doma. Paní Schwertová rychle jí odpustila a slíbila též návštěvu. Ale Schwert zvěděv o tom, každé přátelení další s paní Viertlovou si zapověděl.

Neměla chuďas paní Schwertová žádnou přítelkyni v městě a bylo by pro ni dobrodiním stýkati se se společností. Osamocením v Uhrách byla jako vyhladovělá a vděčně přijímala každý pokus sblížení. Ale na návštěvy nebylo kdy, děti daly celý den plné ruce práce. Jen s jednou spolužačkou se sblížila, s Amalií Svobodovou, která vzala si bývalého ulánského důstojníka Edmunda Soré. Byla to panička všetečná a mnohomluvná. S gustem titulovala sebe a svou přítelkyni Leni: My ženy úředníků!

Po roce vstoupil sudí Zelinka do výslužby a místo jeho zaujal Ferdinand Fischer, Němec, ale muž nevýbojný. Po jeho příchodu opustil soud adjunkt Poleschensky, jmenován byv okresním sudím v Boskovicích. Tam učinil si známost s dcerou ministeriálního rady, dlící v Boskovicích na letním bytě, vzal si ji a jmenován byl rychle soudním radou v Brně.

Na místo Poleschenského dosazen byl do Prostějova auskultant Miča, dobrý, svědomitý právník. Schwertovi se tím ulevilo. Mohl se více věnovati rodině, výchově dětí a ještě zbývalo mu času k práci politické. V dobu tu spal průměrně jen pět hodin denně a železná konstrukce jeho to beze škody vydržela.

Pořádal s Lakomým večerní schůze soukromé, přednášel, probouzel, pobádal a rozněcoval netečné neb liknavé.

Strana slovanská vůčihledě sílila a šířila se v obyvatelstvu. I obojetní rozpalovali se vlastenectvím. Zakládány potravní spolky, činěny kroky k osamostatnění úvěru od židovských lichvářů, zaražena záložna, sbírán podpůrný fond agitační. Nebylo neděle, aby Schwert, Lakomý a později Andrlík nezabrousili na venkov k politickým besedám, kdež improvisovali pak rozpravy o právech národa československého. V kavárně a zejména ve čtenářském spolku v Prostějově předčítány hlasitě noviny a Schwert s Lakomým neb Andrlíkem vysvětlovali hostům význam té neb oné politické události.

Schwertovi bylo jako by splácel starý dluh. Vzpomínal na své nevykonané poslání vlastenecké v Ml. Boleslavi i za prvního pobytu prostějovského. Nyní platil dluh i s úroky. Byl jediným státním úředníkem, jenž posílal své děti do české školy v Petrské ulici k učiteli Trubkovi a Pořízkovi. Katechetou byl zde páter Kroupa.

Na venkovských schůzích v městě i na venkově seznal Schwert poslance Ustrnula, Boskovského, Protivu i německého poslance Prombra. S redaktorem Černochem z Olomouce byl spřátelen a posílal mu

prostřednictvím pátera Kroupy důležité informace z města i okolí.

K volbám obecním pracoval s Hegrem, Možným, Novákem, Pořízkou a páterem Kroupou celé noci, sestavuje si dle tříd poplatnictva seznamy volební. K bernímu úřadu měl přístup a nikdo neodvážil se mu brániti. Ostatně i Selleny mu posloužil, opatřil mu výpisy daní.

Dopočítal se Schwert s přáteli na konec jistého vítězství strany slovanské při příštích volbách.

Ale ani Němci nelenili. Ač volby poslední potvrzeny byly teprve před rokem a vybývala jim plná dvě léta vlády, nevěřili svým vlastním silám a hleděli odpůrce zasáhnouti v samém srdci. Naléhali na dra Heina, aby dal dru Lakomému výpověď, což paralysoval dr. Lakomý tím, že se vyjádřil, že by ihned přestoupil do kanceláře židovského advokáta a konkurenta Heinova. Tento dobře věděl, co by Lakomým ztratil a odolával proto nátlaku radnice.

Nejzuřivější hněv vládnoucí strany v obci byl namířen proti Schwertovi. Tento tušil, že by ho na konec ani Hladký před stálými útoky německými neudržel a chystal si pro všecky případy útočiště. Umluvil se zástupci slovanské strany, že dostanou-li se při volbách k veslu, učiní Schwerta policejním komisařem s pravomocí rozšířenou, se slušným platem a pensí.

S rodinou Sellenych udržoval Schwert styky jen konvenční.

Nesváry v rodině Sellenych vzrůstaly a lidé o tom mluvili už veřejně.

Jednou přihodil se Schwert k takovéto manželské scéně.

Setkal se se Sellenym na ulici a doprovázel ho kousek. Selleny vtáhl Schwerta do bytu na stupku slivovice před obědem, jak řekl. Zavolal na svou paní, aby přivítala hosta, ale paní Emma se neobjevovala. Jen dceruška, čtyřletá Aninka přišla. Otec jí dal skleničku vína a smál se, když se dítě zakuckalo.

„Nejsem já dobrý otec?" obrátil se na Schwerta. „Dítě pije víno, je slabé. Ale dobrou známku. Rýnské! Láhev za zlatý dvacet stříbra. Jdi, zavolej maminku!" velel dítěti.

Schwert viděl, že Selleny už dnes pil a poroučel se.

„To nejde!" zadržel ho Selleny a vběhl rychle do vedlejší místnosti. Schwert zaslechl hádku, pak se rozlétly dvéře a Selleny táhl vzpírající se ženu do pokoje.

Vidouc Schwerta, vytrhla se paní Emma a chtěla zase zpět, ale muž ji zadržel. Za vlasy. Byl zcela opilý!

„Eminko! Emuško!"

„Jdi ode mne pryč!"

„Pst! Jářku, pozdrav hosta! Vidíš přece, milý, starý známý! Či se na něho zlobíš?" Pustil její vlasy.

„Chci míti klid od tebe!"

„Ale, Emuško, to vypadá, jako bych tě nemiloval! Kdybysi znala mou vášeň!"

Paní Emma trhla sebou jako by ji bičem šlehl. Oči její metaly blesky.

„Ty a vášeň? To by kopka hnoje také planula vášní."

„Oh Emuško — to je kruté!"

„Já odcházím — poroučím se, milostivá paní!" hlásil Schwert. Ale opilec stál mu v cestě a dobrovolně neustupoval. Oči jeho plály zlobně. Chtěl ženu pokořiti, kompromitovati.

A dařilo se. Paní Emma neviděla, neslyšela. Třásla se na celém těle a hlas zvedal se do výše, až přeskakoval.

„Bídáku! Tvým dílem je, že jsem nešťastna a ještě více že si to stále uvědomuji. Směle, drze jsi mne uchvátil, jako zlý osud můj — a cítím jen úlevu, když ti to vmetnu do zvířecího obličeje. Faune!"

Selleny poslouchal s rozkoší a ještě ji popouzel, jako dráždíme rozvzteklenou fenu.

Jak se ti lidé nenáviděli! Schwert protlačil se ke dveřím a vyběhl rychle z domu.

Nedivil se již tomu, co se o paní Emmě vyprávělo. Vyváděla prý podivné kousky. Druhé dítě její zemřelo neštovicemi. Zavřela se s ním a sama je opatrovala. A když po smrti dítěte dr. Borák naléhal, aby prádlo po něm bylo spáleno, nevydala je, ale podvázala si je na nahé tělo a spala v něm. Za to po návštěvách prý myla kliky, otírala věci, jichž se návštěvníci dotkli, drhla zemi, na které stáli.

Byli oba nepříčetni, Sellery pitím, ona hysterií.

Také úředně přišel Schwert na některé nesprávnosti Sellenyho. Vrátil několik jeho podání v sirotčích věcech k lepšímu a zřejmějšímu zajištění složených peněz.

Úřadování Sellenyho, ležerní, které by mu snad bylo prošlo v Uhrách, nelíbilo se Schwertovi. Byl tomu proto rád, když referát berní, který na krátko přejal po Poleschenském, přidělen byl zase Hochsingrovi. Potom vyzradil mu Vysloužil, že Selleny sám o to přednostu Fischera prosil, naznačuje, že Schwert je jeho nepřítelem a že ho pronásleduje.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Zdeněk Tlamich:

DEŠTIVÉ ODPOLEDNE.

Jaký to zas je den!
A knihu nejmilejší
odložíš znechucen.
Neztiší. Nezkonejší.

Takové tížící
odpůldne teskné . . .
A vyhlédneš v ulici:
Vše deštěm se leskne —

Ó, moci tak ven
z vlastního nitra,
kams do bílých stěn —
Zas ve svěží jitra!

Jak bys se rozletěl!
Však na všem je tíha — —
Zříš kalných do světel.
Tam smutek jen číhá!

A v okno přitiskla
se chorá hlava:
Jak bubnuje to v skla!
A pršet nepřestává . . .

JARO NA NÁBŘEŽÍ.

Zas jarní vichry dují po nábřeží!
Žen úsměv hoří vyzývavěji.
Plá slunce v chaos štítů, střech a věží
v akátovou starou aleji.

A jarní vichry dují po nábřeží,
lem sukní rvou a inspirují smích . . .
Plá řeka v slunci černou krajkou mřeží –
Zas hučí jezy v čistých kadencích!

A jarní vichry dují po nábřeží — —
Jdeš jako v snách — A myslíš, dojatý,
na mladost svou a první pocel svěží . . .
Rozkvetou zase staré akáty?

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

„Těleso vržené vzhůru (na př. kule vystřelená z pušky nebo z děla směrem kolmým) vrací se stejnou rychlostí k zemi, jakou bylo od ní oddáleno —"

Týž hlas — gesta — mžikání vodnatýma stařeckýma očima za brejlemi a vytření slzícího oka kotníkem prstu levé ruky — —

A Valoušek, soused za ním vzadu, kope předáka svého do nohy a dluží se nůž. Cítí jeho horký dech a šepot u pravého ucha. — — —

Byla to až hallucinace, co viděl a slyšel doktor v tomto vzrušeném okamžiku, jenž se mu zdál bez konce — jak tak stál rozkročen s puškou v pravici a s levicí vztaženou k zemi pro klobouk. V tomto pohybu právě přilétla mu vzpomínka na fysický zákon. Již nedosáhl pro klobouk, ale skočil bleskem k dubu a přitiskl se k nakloněnému jeho tělu, jako pod ochranný štít.

A tu zaslechl také hvizdot kulí jako akkord rozladěné citery. Zaharašilo to v listoví a větvičkách dubu a udeřilo rychlým cupotem v zem.

Doktorovi se chvíli ještě chvěla puška v ruce. Zasmál se ostře, nevěda čemu, a otřel s čela pot. Zvedl klobouk — byl prostřelen na dvou místech. Blízko středu a na okraji.

Sojka visela dále na větvi v závratné výši a kývala se. Některý „post" o ni zavadivší ji rozhoupal. Už o ni doktor nestál. Rozhlédl se kolem pátravě i na místo, kde mohl tak snadno skončiti, a odplivl si. Přehodil pušku přes rameno, přimáčkl na hlavu prostřelený klobouk a hvízdaje cosi šel domů.

„Hle, u čerta,“ myslil si cestou, žasna sám nad svým objevem, „přece je dobré znáti zákony „fysiky“, jak jí říkal náš „dědek“ na gymnasiu. Přece tam tedy člověk v těch škamnách marně neseděl, ač se mi tehdy zdálo důležitější pokopat se s Valouškem pod lavicí nebo potahat se s jiným za vlasy. Naposledy jsou ty střední školy přece jen k něčemu dobré.“

V myslivně prohlíželi oba staří lesní kocouři prostřelený klobouk jako první posluchači Edisonův gramofon.

„Hm, hm,“ rozvažoval pan fořt s takovým zájmem, že i dýmku vyndal z úst. „Znám také tento zákon ze školy, ale nikdy mi nepřipadla možnost praktického případu. Abych pravdu řekl —“ bručel prostrkuje špičku dýmky děrou v klobouku na způsob apoštola Tomáše, „že se mi to přece jenom — hm,“ a podíval se skoro s pochybností na hajného, který uctivě mlčel, ale podle neobyčejného vrčení své dýmky neméně uctivě pochyboval o tomto fysikálním zákonu.

„Že by se broky „rovnou nahoru“ vystřelené se stejnou prudkostí — hm — tak že by někoho mohly tento — hm — hm — jako když mu vsolí plnou z blízka — To aby do toho tisíc — hm?“ protáhl přimhuřuje oči stranou jako kocour po panu doktorovi, „nelíbí-li snad žertovat.“

Zatím co v myslivně oba bratři se bavili úvahami o fysice vůbec a tomto případě zvláště, hajný chodil lesem potřásaje hlavou a střídal se v bručení se svou dýmkou.

„Že by tento, broky — hm — to přece není možná?“ Až konečně to zkusil prakticky, aby měl pokoj.

Nabil svou „bouchačku“ podle všech pravidel kulí, obalenou hadříkem, natřeným lojem, a postaviv ji zcela kolmo k prkenné lesní boudě, spustil, sám sedě v dobrém krytu.

Jak pochodil, poznali hoši, když stál u zánovní díry, kterou nyní padalo do boudy světlo, cpal svou kvaňku z plného kočičáku a tvářil se, jako by díru očima chtěl ještě dále vyvrtati.

„Třicet let běhám s tou bouchačkou po lesích,“ povídal chlapcům zaražen, „a ještě jsem nevěděl, že bych se mohl také zastřeliti s h o r a — cestou přes nebe. Střelit to tak na tu sojčí mrchu na dubě já místo pana doktora, ležel bych nejčkon provrtán posty jako kus srnčího. I to aby do toho milion hromů! Jak je člověk stár, tak je přece pořád ještě osel.“

Škrtl zádumčivě sirkou a odcházel v oblacích kouře, jako by mu čepice hořela.

Hoši se na sebe podívali a dohádali se brzy článků chybících v řetěze. Marna byla myšlenka doktorova utajiti příhodu se zřetelem na jeho manželku.

Odpoledne seděl doktor po obědě u stolu na zahrádce vyřizuje při doutníku pilnou korrespondenci. Byl suchý horký den „svatováclavského léta“. Klid blažícího snění plnil celou kotlinu, role a luka v rámu horských lesů. Nehybně koupal les koruny své ve vlažném vzduchu, oddychuje pryskyřičnou vůní, a na průseku v močále smál se zaječí jetel věčně sytou zelení. Rovně jako svíce stál kouř z komínů nade vsí a rozplýval se v rozmyté modři výšin. Hejna vlaštovek k odletu již sdružených kroužila nad lukami, kde procházely se kolébavě vrány u zářících ocúnů, vykvetších náhle jako v pohádce. Od rybníka zapleskala hromadně těžká křídla a ryk husí smísil se s psím štěkotem ve zmatený jek. Suše třeskla ojedinělá rána vzdálené pušky až za stromořadím v poli. Lehounký obláček kouře zvedl se nad požloutlým bramborovým polem a daleko v zoraném poli odrazil se oslnivě paprsek sluneční od nějakého skelného střípku.

Jako ze sna pohnulo se uprášené listí na slívách u silnice a zamodraly se spousty zrajících plodů, shýbající větve až k zemi. Slepice ležely v rozhrabané prsti na boku, rozpínajíce blaženě křídla proti slunečnímu záhřevu a oči jejich pokrývaly se blanou.

Poloslepý, starý amerikánský králík, který v nějakém poblouzení smyslů nejraději léhal k Foxovi a tím jeho hrdost urážel, přihopkoval až k doktorovi a marně namáhaje staré zraky, aby prozřel, svěsil melancholicky široké uši. Na parozích ve štítě zabublal holub.

Služka Pepina zazpívala u stáje mladým hlasem tak nějak od srdce, vesele, šťastně a zcela pro sebe, jako p ák na větvi. Jakási blažená spokojenost plnila všecek kraj a srdce každého tvora.

„Hle,“ konstatoval pan doktor, odkládaje péro a odfukuje kotouč kouře přes živý plot zahrádky — „přece jen pěkně je na tom světě a bylo by opravdu škoda, kdybych tam nyní pod dubem ležel, snad dosud ještě nenalezen, provrtán dvěma nebo více „posty“, a vše to jen následkem hloupého fysikálního zákona o síle návratu těles do výše vržených. Zase ta slepá náhoda, která nám tolikráte prodlouží a nastaví život, náhoda, která jednoho zašlápne a zdrtí jako červa, druhého odhodí stranou a tím zachrání. A živý běží si dále, jako by zachránění jeho a smrt onoho bylo věcí samozřejmou, jako by se to nebylo mohlo státi opačně.

Anebo to vše není jen náhodou? Je snad i v tom padání celých řad v bitvě, v těch pohromách desetitisíců po výbuchu Vesuvu, Aetny, při zkáze Lissabonu a katastrofách železnic a lodí nějaký výběr a řád? Nebo zase není to opáčně snad jen jedna z těch tisícerých dětinských domýšlivostí lidských, že by pro nás byl jiný ohled, než na př. pro mravence, jichž celé spousty může zašlápnouti naše noha?

Malá Lipka objala mu předníma tlapkama nohu, otřela si důvěrně čenich o botu a zadívala se dětskýma očima přátelsky do očí doktorových. Snad ji zajímal také jeho lesklý skřipec a kouř doutníku.

Doktor ji přátelsky pohladil a foukl jí kouř do nosu. Ošklíbla se a zatřepala širokýma ušima, hledíc dále přátelsky jako ten, kdo žertu rozumí.

Doktor se zasmál.

Na černý hrozen „psího vína“ na píď jen od doutníku jeho usedla vosa. Hlad hnal ji do obydlí, aby se pásla na kvasícím ovoci a lapala na oknech slábnoucí v podzimu mouchy. Doktor podstrčil jí hořící doutník. Když ucítila vosa kouř, protřela si v nevoli celý sosáček a hlavu mezi předníma nožkama. Při druhém obláčku však se zvedla a ulétla.

Doktor se zase zasmál.

„Je přece jen pěkné býti na světě,“ konstatoval znova. „I ten podzim má svou vnadu, svůj vlastní tón v přírodní harmonii, svou duši. Tak něco spokojeného je v ní po vydání plodu ročního jako v pohledu krávy, lízající tele, jež ssaje z plného vemene.“

V altánku zachrápal pan fořt slavnostní finale své siesty. U vrátek blafl rozespale ale přátelsky Fox jako mrzutá hospodyně z práce vytržená a dvířky protáhl se Rudolf, nesa něco v ruce. Ptáka. Velkého ptáka.

Teprve slavnostní jakýs a vítězný výraz obličeje jeho pohnul doktora, že se úplně obrátil k němu a vztáhl ruku po ptáku. Byla to sojka.

Tázavě utkvěl na chlapci pohledem a různé dohady přelétly mu myslí. Jedna ho znepokojila.

„To je o n a, tati,“ řekl Rudolf.

„Ty o tom víš? Někdo ti řekl?“

„Ano, hajný. Viděli jsme ho dopoledne. Střelil přímo nahoru a kule prorazila prkno boudy. Stál nad tím celý udiven.“

„Srazil ji tedy kulí?“ záviděl doktor ráně.

„Ne.“

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Také studenti vysokého učení, kteří v letech šedesátých jen u volném feriálním sdružení účastnili se veřejného života v rodném svém městě, utvořili spolek za mé paměti, r. 1875. Za prvního předsedu zvolen právník Eduard Pinz, nyní notář v Nasavrkách, s kterým jsem tenkrát i později strávil nejednu milou chvíli v hudební i také nehudební ale veselé společnosti. Čilý spolek akademiků pořádal o prázdninách divadelní představení i hudební akademie; jeho podnětem byla v Litomyšli (r. 1876) provedena Smetanova „Prodaná nevěsta“, jeho podnětem oslaven Smetana ve svém rodišti roku 1880. O této slavnosti změnil „Spolek akademiků v Litomyšli“ své jméno. Předseda jeho Ferd. Ruth, nyní notář v Rakovníce, s členem výboru G. Seemannem, synem starého pana kontrolora lesního, vypravil se druhého dne po slavnosti k Smetanovi a podali mu žádost, aby spolek jejich směl se nazývati jeho jménem. A slavný rodák s radostí dovolil.

Spolek „Smetana“ i nadále horlivě působil, jak se pamatuju, buď sám nebo ve sdružení s jinými spolky. Od r. 1886 měl za svůj hlavní úkol pořizovat knihovny pro lid, kterých pak deset založil. Pro úplnost pak dodávám, co bylo i po mém odchodu. R. 1890 navrhl právník Ant. Mudrych o valné hromadě, aby spolek založil v Litomyšli veřejnou knihovnu. A již r. 1891 odevzdána veřejnosti. Knihovna ta, které se pak ujala městská správa, zmohla se tak, že dnes má na 25.000 svazků; výborně slouží za pečlivého řízení bibliotekáře p. Ant. Brachtla.

Vzpomínkou vracím se k mladému právníku, jenž dal podnět k tomuto kulturnímu dílu, k Ant. Mudrychovi. Milý ten mladý muž nedočkal se rozkvětu veřejné bibliothéky. Zemřel, nedlouho jsa doktorem práv, r. 1895 u věku osmadvacíti let. A sotva že pohřben, skonal za několik dní po něm, také v Litomyšli, starší jeho bratr, MDor. Karel Mudrych, před tím lékař Olomoucké nemocnice,

milý, veselý muž. S upřímnou lítostí četl jsem zprávy o smrti obou sympathických bratří, vzpomínaje na jejich otce, bodrého souseda. Loni o prázdninách navštívil jsem Litomyšl. Už jsem se nemohl zastavit se starým panem Mudrychem a pohovořit s ním jako jindy, už jsem mohl ho jen vyprovodit. Byl právě jeho pohřeb. Stařec dobrých osmdesáti let šel za syny, jež přečkal takovou dobu.

A ještě o několika nešťastných studentech.

V létě r. 1880 (to jsem byl na reálce) překvapila mne sexta litomyšlského gymnasia zvláštním způsobem. Věnovala mně knihu pěkně svázanou, ne tištěnou, ale psanou, plnou mladistvých prací literárních. Psaný ten almanach, „Červánky", podaný mně jako spisovateli, obsahoval příspěvky devíti z té sexty, mající jedenáct žáků. Nikdy jsem jich neučil, dokud jsem působil na gymnasiu, ale znal jsem je všechny. Bylíť primány, když jsem nastoupil na gymnasiu, vídal jsem je pak v ústavu až do r. 1877, do konce jejich tertie; žáků mělo gymnasium málo, takže snadno jsem mohl znát i ty, kterých jsem ve svých hodinách neměl. Ten jejich „Almanach" mne těšil i jako důkaz jejich příchylnosti i jako osvědčení ušlechtilých snah. Na začátku Almanachu hudební skladba, kantáta, za ní pak většinou samé lyrické básně, mezi nimi dvě novellistické práce „Ozvuky" a „Pan doktor" i úryvek z tragedie „Hlubiny". Tři z těch mladičkých autorů stihla pak předčasná smrt. Dva z nich ji vyhledali sami; první skladatel té kantáty a mnohých lyrických básní, Jaroslav Šťastný, milý student, s kterým jsem pak, když studoval na universitě, častěji se stýkal. Byl ušlechtilý, mladý muž, výborný hudebník; rád vzpomínám, jak jsem s ním, když přijel z Prahy na svátky, náměstím se procházel a s ním o Praze, o studentských poměrech, o hudbě hovořival — A pak jsem se dočetl, to již v Praze, že zhynul ve Veltruském parku (1889). U jeho mrtvoly našli výtisk románu Dostojevského „Vina a trest." Jaké zápasy zmítaly mladou tou duší ušlechtilou — Pravé příčiny tragického jeho skonu jsem nezvěděl.

Druhého z hlavních přispívatelů dotčeného almanachu, Fr. Lichtaga, vídal jsem pak v Praze. Sešel ze studií, věnoval se literatuře, malířství, nepronikl však ani v tom ani v onom. Žil bohemský život, z počátku veselý, čím dále však tím trudnější a těžší. Bývalo mně ho líto, když jsem jej občas potkal, když jsem viděl, že kvetoucí, sličný jindá hoch tak schází. Až pak vše skončil rázem. —

A třetí z těch, kteří před časem odešli, byl Hubert Gaston Schauer. Otec jeho, Němec, usadil se v Litomyšli; tu také Hubert vystudoval gymnasium. Pro jeho pozdější literární činnost bude snad zajímat, uvedu-li, že v tom almanachu měl lyrické básně „Z ohlasu večerních písní," novellistickou črtu „Ozvuky" a zlomek ze „sociální tragedie Hlubiny". A bude snad také zajímat, opíšu-li sem z toho fragmentu monolog „Oldřicha", osoby nijak určitěji neoznačené:

„Má drahá, svatá vlasti nešťastná!
Proč právě tys ten článek osudný,
jejž ruka člověka, chtíc posvátný
rozpoutat řetěz světa, nejdřív rve?
Ó lidstvo, ty jsi, pohrouženo v sen
svůj úmorný, nechtělo slyšet sten,
jímž národ, vražděn, volal o pomoc,
zřít nechtělo jsi plápol hranicí — —
Nuž dobře: zakryj oči před světlem . . .
Leč přijde čas, kdy poznáš chybu svou,
kdy národ na kolenou odprosíš . . .
Nám ovšem třeba mnoho bojovat,
dát život, štěstí na oltář
a třeba zhynout, bez cti, bez jména —

V Praze jsem pak H. Schauera někdy potkal. To bylo v letech devadesátých, za toho literárního „pozdvižení jedněch proti druhým," ve kterém Schauer měl značné účastenství. Tenkrát mne už nevyhledával. Spíše se uhnul, a pak mne i neznal. Nic mne to nepřekvapovalo. Byloť toho času, kdy se vytisklo i to (a není bez humoru, že se to stalo v konservativním listě politickém), aby ti „staří" šli se na nejbližší vrbu oběsit. Pro všechno však podotýkám, že tohoto něžného vyzvání Schauer nenapsal.

Nesplnil, co svým velkým nadáním sliboval; nemohl. Zemřelť před časem, na úbytě u věku třicíti let. Pochován jest na hřbitově litomyšlském. —

XXXI.

Jara r. 1877 mohl jsem volněji užívat nežli jara minulých dvou let. Konal jsem časté vycházky ve společnosti do nejbližšího okolí, do Nedošína, do Benátek, na „Zavadilku", osamělý hostinec na příkrší nedaleko za Litomyšlí. Cesta vedla tam mezi zahradami na Zaháji a Moštění; před věky tu mívali Čeští bratři svůj hřbitov, kdež také uložili učeného svého bratra Vavřince Krasonického (1532). A dál vedla ta cesta kolem starodávného dvoru Vlkova v mělkém dolíku pod Zavadilkou. I ten dvůr není bez vzpomínky na České bratry.

Když starší Jednoty Jan Augusta s Jakubem Bílkem byli 1548 ve středu den sv. Marka za Sloupnicí „konec drah na pravé ruce v tom boroví“ nedaleko od silnice k Brandýsu jati, vezli bratra Augustu na koni přes pole do Litomyšle na zámek a tu jej vsadili do sklepu vedle světnice. Bratra Bílka však vedli „oukladně leckudy přes pole až ke dvoru panskému.“ A to byl dvůr Vlkov. „Tu se s ním kryli v zahradě až do soumraku a potom jej uvedli fortnou na zámek“ k Šejnochovi, hejtmanu zámeckému.

Někdy jsme se pouštěli dál, do Němčic, do Končin, pěkného údolí. Často jsem putoval sám a sám okolím. Nevyniká zvláštními půvaby krajinnými, a do lesa, do velkého lesa u Strakova dobrá hodina cesty. Kol kolem samá pole a luka, ne však v jednotvárné rovině, nýbrž v mírných svazích i na výšinách, prorvaných travnatými ouvaly a dolinami. V těch polích, obyčejně nad osamělými oupady, temné skvrny malých lesíků a chrastin, „remízků“, útulek zvěři, zbytek to z časů vrchnostenské správy. V táhlých dolinách rázovité vesnice, plné zajímavých dřevěných staveb v husté zeleni sadův a zahrad, ve stínu divokých stromů, košatých lip a jasanů.

Z těch údolí zalíbilo se mi zvláště Osické při potoku Desné či Desince, spojující se za Tržkem s Loučnou. Na jih v tom údolí Osík ves, za ní, za lesem Rulákem Dolní Oujezd. Pěkná tudy cesta; já však chodíval údolím na sever, kdež dolina vábila milou samotou. Nic tu než klikatá Desinka v houštinách, pod vrbami a vysokými olšemi v úzkém pruhu lučin; východní svah mírný skoro samá pole, protější prudší a porostlejší. Prosté, tiché údolí. Krásně tu bylo za prvního jara, kdy trnkové houštiny podél stezníku květy se zasněžily, kdy u vody zaskvěla se tmavá žluť blatouchů a po lukách bledé zlato petrklíčů.

Bylo milo tudy chodit v tento čas, kdy kos a jiní jeho druhové s olší zvučně přehudali, i později, kdy vše se bujně rozzelenalo, kdy nad svahem v Kabátě lesíku zabělaly se konvalinky, kdy v lukách dole svítily se na slunci zlaté pruhy pryskyřníků a zardívala se záplava kohoutků i rdesna, kdy za letních večerů z té kvetoucí spousty ozýval se do hlubokého ticha, do temna stromů ve svazích chraplavý křik ojedinělého chřástala. —

S potěšením vzpomínám na chvíle milé osamělosti za jarních odpolední i soumraků, kdy jsem tu sám bloudíval, i na zářivá, letní odpoledne, kdy jsem tu nechodil už sám, nýbrž s milou družkou, svou nevěstou a pak svou ženou, a kdy pak nás provázely drobnými krůčky naše dvě dcerušky a kdy jsme se z petrklíčů vraceli za vlahého, hebkého soumraku —

Již jsem opět předběhl. Zpátky tedy, do toho roku 1877, kdy v létě pouštěl jsem se na výlety občas ne pěšky, ale rejtharsky, na koni. A toho příčinou byl pan Pecivál. Na Záhradi, kdež bylo a je po dnes mnoho zahrad, stojí hostinec Veselka. Tenkráte byl její majetníkem pan Pecivál, nevelký ale sporý mužík, zaryšavělý, husté, suché brady, hustého obočí téže barvy a malých, šedých oček. Ten mužík, nežli došel pevného sídla v Litomyšli, mnoho se toulal světem, mnoho viděl, mnoho zkusil. Byl spřízněn s Beránkem, majetníkem cirku v letech padesátých po Evropě známého. Pan Pecivál býval u něho zaměstnán; paní Peciválová pak vystupovala v cirku jako miss Parcival. Po hojných toulkách světem, na kterých se dostal do Polska, na Rus i daleko na jih, do Turecka, na kterých uviděl Moskvu i Cařihrad, zakotvil v Litomyšli na Záhradi na Veselce jako hospodský. Koní však nenechal. Měl t. r. dva a provozoval povoznictví.

Nedařilo se mu valně. Kus, abych řekl, umělecké nepraktičnosti v něm pořád zůstávalo. Podnikl ledacos, nikdy však ne s velkým zdarem. U Veselky byla zahrada. Aby ji zvelebil, aby hosty něčím vábila, ozdobil ji malbou, svou malbou. Namaloval pro ni do otevřeného altánu či přístřešku veliký obraz a napsal pod něj svým neumělým štětcem: „Konstantinopl bei Sonnenaufgang.“ A skutečně zářil za strakatými báněmi jakýchsi mešit a za bílými minarety chvost citronově žlutých paprsků. Když se pak jeden z hostí žertem ptal, vychází-li slunce opravdu tam jak namalováno, odbyl jej pan Pecivál otázkou:

„A byli voni v Konstantinoplu?“

„Nebyl.“

„No tak, jak můžou o tom mluvit.“

Pak připadl milému panu Peciválovi zvláštní nápad, že by se mohl stát učitelem, že by si měl zřídit jízdeckou školu. I dal do hlasu, že bude učit jezdit na koni a sháněl žáky. Přihlásili se mu pouze dva, koll. Novák, Táborský, poručík v záloze, a moje maličkost. Přijal nás a učení se začalo.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Katynka Emingerová:

MOZARTIANA V ČECHÁCH.

(PÍ. OLZE HUBÁČKOVÉ V MLADÉ BOLESLAVI.)

Minulého léta podnikla jsem v přátelské společnosti výlet do požehnaného přírodními krásami kraje kosteckého. Naše oči, unavené tehdejším suchoparem v okolí Prahy, pookřály šťavnatou zelení údolí a lesíků, naše mysl se potěšila pohledem na mohutnou, přímo kyklopskou stavbu hradu Kosti. Když jsme v této rozjařené náladě kráčeli přes most vedoucí od hradu k vísce, na jeho úpatí malebně položené, zaslechnu náhle ze zahrádky blízké „krčmy" (jejíž štít hlásá původ ze začátku XVI. věku) menuetto z Mozartova „Dona Juana" v bezvadné intonaci smyčcového sekstetta. Jak se dostaly zvuky klassické hudby v tuto vísku od uměleckého světa odloučenou, kde bychom byli očekávali spíše nějakou krajinskou písničku lidovou?

Není tedy planou frází, že Mozartova hudba v Čechách z dostatek zpopulárněla, že Češi umění salcburského mistra vskutku snáze a lépe pochopili nežli na svůj vkus domýšliví Vídeňáci. Po této stránce nám byla kladným důkazem i výstavka pražské konservatoře hudby, uspořádaná na oslavu jejího stoletého trvání ve dnech květnových 1911. V síni Mozartově spatřili jsme několik závažných dokumentů svého předchozího tvrzení. Byly to zejména první úpravy Mozartových zpěvoher, pořízené pražskými hudebníky, jejichž jména zaručují r y z e č e s k ý původ svých nositelů. Především se nám tu presentoval Jan Kuchař svým klavírním převodem „Dona Juana," který byl, jak ovšem dobře známo, pro Prahu složen. Jan Křt. Kuchař, zrozen dne 5. března 1717 v Chotči z rodičů živnost hostinskou provozujících, pocházel asi z rodu Kuchařů, jejichž praděd již v r. 1597 v Jaroměři znám jakožto výborný hudebník.*) Náš ctitel Mozartův slynul jako znamenitý varhaník, takže jeho hra na varhanech v chrámu strahovském pokládána za skvělé koncerty. Císař Josef II., který hudebnímu umění vážného směru byl velice nakloněn, tvrdil prý, že nikdy a nikde neslyšel lepšího varhaníka. Podobně pochvalně vyjádřil se skladatel Josef Haydn a hudební učenec Nauman (z Drážďan). — Za pobytu Mozartova v Praze (roku 1786 a 1787) býval Jan Kuchař, který dosáhl hodnosti kapelníka (Maestro della Capella) stavovského divadla, v neustálém styku se skladatelem „Figarovy svatby". Jsa patrně nadšen touto „novou" hudbou, zejména obdivoval se upotřebení kovových nástrojů ve zmíněné opeře, upravil čtyři Mozartovy zpěvohry pro klavír, částečně i pro různé nástroje. Mozart byl prý tímto důkazem Kuchařova obdivu nesmírně potěšen a „každý přítel hudby byl šťasten míti tyto práce". *)

Druhý z hudební družiny Mozartovy byl Vincenc Mašek, zrozen ve Zvíkovicích v Čechách. Přináležel k nejplodnějším skladatelům z doby rokoka. Psal zpěvohry, kantáty, sonaty, variace a pod. Nás dnes nejvíce zajímá, že vydal též klavírní úpravu „Figarovy svatby" ve čtyřech dílech. Mimo to chová knihovna konservatoře ještě Mozartovu jednu arii a duetto od téhož upravovatele. Mašek byl žákem slavného Seegerta. Pro jeho velké zásluhy o povznešení české hudby a jejího dobrého jména i v cizině (koncertoval pod záštitou hraběte z Vrtby v Drážďanech, Berlíně, Lipsku, Hamburku a Kodani) pražský magistrát jej jmenoval ředitelem kůru u sv. Mikuláše na Menším městě pražském, což byl tehdáž úřad hudebně významný. Na Maškův popud slouženy později (1791) v témže chrámě slavné smuteční bohoslužby za Mozarta.

Jan Wenzel z Červeného Poříčí (1759) byl znám jakožto dovedný pianista. Náležel též kruhu Mozartových ctitelů. Vydal r. 1794 jeho symfonii z Es-dur ve čtverruční úpravě a věnoval ji „zasloužilému skladateli a ctiteli nezapomenutelného onoho mistra, p. Františku Duškovi." **)

Dlužno ještě uvésti Josefa Roesslera, kapelníka knížete Lobkovice, který se stal r. 1797 klavírním mistrem (patrně k doprovodu operních recitativů) v orkestru stavovského divadla. Upravil Mozartovu symfonii z D-dur rovněž pro čtverruční hru na klavír. Roessler napsal mimo to různé skladby, r. 1796 kantátu na smrt Mozartovu (slova byla od Schmidta).

Těmito na svoji dobu a okolí vynikajícími muži byl W. A. Mozart h u d e b n ě oslaven. Zbývá nám tedy zmíniti se o někom, kdo se mistru s l o v e m zavděčil. Byl to Mozartův p r v n í b i o g r a f --

*) Dr. Otto Schmidt v Drážďanech napsal o tomto předbělohorském českém umělci pěknou studii.

*) Dlabač: Künstlerlexikon, str. 149.

**) Majitel villy Bertramky u Košíř, kde Mozart dokončil v září 1787 „Dona Juana".

Čech, František Němeček, rodem ze Sadské. V různých lexikách uvedeno, že Němeček pochází z konce XVIII. věku. To jest makavý omyl. Muž, který v letech 1786—87 byl universitním professorem, musil býti nejméně vrstevníkem Mozartovým. Klademe tedy rok jeho zrození do let padesátých 18. století. Dle authentických, netištěných zpráv byl Němeček vychovatelem v rodině knížete Ferdinanda Lobkovice, vévody roudnického, kde se hudba nanejvýš pilně pěstovala. Později se stal N. professorem na malostranském gymnasiu. Odtud pak povýšen na učitele vysokého učení pražského. Pro který obor, nevím. Značná jeho intelligence, v kruzích šlechtických osvojené jemné společenské způsoby a zřejmá záliba v hudbě jej sblížila se slaveným v Praze skladatelem tou měrou, že se s ním denně stýkal.

Patrně si zapisoval, co z úst Mozartových a ostatních jeho přívrženců zaslechl. Po nenadálé smrti mladého umělce se jal asi ihned sestavovati data pro zmíněný životopis, který pak doplňoval výroky pí. Konstancie Mozartové. Němeček byl neženat, jeho hmotné poměry dovolily mu, co jeho šlechetné srdce si přálo: podporu umění a trpících bližních. Nabídl tedy vdově Mozartově, které nebylo právě „na růžích ustláno", že převezme výživu a výchovu jejího staršího syna Karla. Němečkovo přátelství s otcem nalezlo ještě krassšího, vydatnějšího pokračování v onom dobrodějném poměru k synovi. Když r. 1856 oslavena stá ročnice Mozartova narození i soukromou slavností na Bertramce, dopsal Karel Mozart, tehdáž podřízený úředník rakouské vlády v Miláně, p. Lambertovi Popelkovi, majiteli Mozartova sídla v Košířích, že „byly to nejšťastnější chvíle života", které prožil v Praze, mezi Pražany.

Němečkova knížka má pro nás velkou cenu, byť nevynikala objemem a zevrubností údajů. Vane z jejích řádek cosi neodolatelně jímavého, hřavého, čeho dnešní životopisy umělců zhola postrádají. Neobsahuje slov sžíravé kritiky, sebechlouby svého pisatele, tu čteme jen obdiv a lásku k osobě i dílu oslavencovu. Protož onen půvab, ona jímavost. Tak na př. uvedena rozprava mistrova s Kuchařem, rázu zcela intimního. Mozart se táže svého společníka (procházeli se prý před premierou „Dona Juana" kdesi u Prahy): „Co míníte o hudbě k Donu Juanu? Bude se tak líbiti, jak se líbila „Figarova svatba?" Jeť jiného druhu." — Kapelník pak odpovídá: „Jak můžete o tom pochybovati? Tato hudba je krásná, originální, hluboce myšlená. Co pochází od Mozarta, jistě se Čechům zalíbí."

Němeček neobdivoval se, jak shora naznačeno, pouze dílu Mozartovu. Jemu byl milý a vážený i člověk Mozart.

Proto horlí proti jakémusi berlínskému časopisu, ve kterém pohrdlivě mluveno o vševzdělání umělcově, že Mozart byl člověkem bez vyššího vzdělání. Tu se náš krajan nemálo durdí a odpovídá pisálkovi z říše zcela ostrými slovy: „Zda-li jest k vyšší kultuře nutno, by každý studoval v Jeně nebo v Göttingách, nebo aby dovedl žvaniti (schwatzen) o všem, co píší němečtí spisovatelé?" Uvádí, že Mozart ovládal patero řečí a že byl kromobyčejně sečtělý v literatuře klassické i moderní. Dále chválí, jak dovedl povzbuditi mladé umělce k práci. Náš nejlepší pianista a oblíbený skladatel Jan Vitásek *) děkuje mu za povzbuzení svého nadání. Oněch málo hodin, které pobyl u Mozarta, oceňuje dle svého vlastního uznání, jako velký pokrok svého vývoje.

Opětuji, že Němečkův životopis skladatele „Dona Juana" jest psán velice sympaticky; jím chápeme snáze nadšení svých předků, když zaslechli zvuky: „kterým (moji) Pražané dobře porozuměli".**)

*) Narozen 20. února 1771 v Hoříně u Mělníka, zemřel jakožto kapelník u sv. Víta a ředitel varh. školy v Praze dne 7. prosince 1839.

**) Známý výrok Mozartův.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Čtyři chalupníky, veškeré poddané chrášťanského pána, Berku, Podlipného, Marka s Pivokoňským skutečně hnali rebelové v první řadě. A jak šli v houfech málo spořádaných, zpívali zase písničku, ne do skoku, ne do boje, ale smutnou a uplakanou. Robotníci s hráze šli naposled, zastavovali se nerozhodně, váhali, zda jít, či nejít — a zase šli stále uvolňujíce v kroku. Ale Samuhel zloděj a sběh

voják Tarabula křičeli na ně: „Jen pojďte, zbabělci! jednou se budeme mít dobře! na Konárovicích je všeho dost! Nebo máme vás pobídnout, he? Ku předu! Ku předu!“

Lesem prošli, vyhrnuli se konečně na kopec ke Konárovicům. Zámek před nimi na stráni se dvorem, obehnaným kamennou opršelou zdí. Sedláci rebelové rozkřikli se, chtělo se jim běžet o překot, vrazit už do zavřených vrat. Ale neodvážili se. V čele jich stále volným krokem jel Suchý Čert, zamyšlen nějak, — ani se neohlédl. Slyšel za sebou rozbouřené hlasy, ryk a hulákání, dupot sterých nohou, zlořečení, kousek plačtivé písničky — neohlédl se. A neodvážili se jej předběhnout.

A jak táhli kolem bídných dřevěných chalup dědinou k zámku, vybíhali ze vrátek muži a ženy polooděné, zvědavé, umouněné děti s vyvalenýma očima.

„To jsou rebelové, dětičky!‘ starý děda jim vykládal. „Bezpochyby z Chlumecka, tam se pořád bouří — a co z toho mají? Pamatuji, jak na Pečecku proti Bredovi se zvedli a nic nevyhráli. Pozavírali je, pokutovali, ještě hůře pak bylo. A Breda ukrutník dobře se měl do smrti. Když promrhal všechny statky, páni se oň postarali, aby hladem nezemřel, dobrou pensí jej zaopatřili. Pán pána neopustí, vrána vráně oči nevykline, tak je to, dětičky, a chudáka dřou všichni.“

„Však tihle také nic nepořídí! Kam sem jdou?“ mínili muži.

„Pojďte s námi! pojďte s námi!“ volali na ně a kývali rebelové.

„Neopovažte se!“ řekl děda svým. „Hlavou zeď neprorazíš, jen si hlavu natlučeš. Jděte domů, do světnice, schovejte se, nic dobrého z toho nebude!“

Muži mlčeli. Ale ženy si povídaly: „Proč bychom s nimi nešly? jen tak — podívat se, co bude. A snad ze špýcharu obilí budou do cesty vyhazovat, jako prý u Žehuně dělali — a mouku z komory — má se to v dešti a blátě zkazit? Zvedneme a přineseme něco domů, — to přece není hřích? Rabovat nebudeme.“

Zvědavé děti nerozmýšlely se, klusem běžely za rebely.

Na zámku již věděli, že rebelové uhnuli z cesty a jdou na Konárovice — hajní přinesli zprávu — také o tom, že jich je na dvě stě a že Suchý Čert na koni je vede. Bylo zmatku, křiku a chystání se ve dvoře. Leksa Bujakovský ujal se velení. Běhal a řval, až lidé hrůzou se třásli. Vrata kázal zabednit, čeledínům rozdával staré šavle a píky, myslivce a hajné s ručnicemi stavěl za zeď, okazoval, kudy střílet, — dát rebelům přijít až ke vratům a potom pálit a pálit do nich se všech stran. Mirko bledý hrůzou chodil za ním docela bez účelu jako dítě se usmívaje, aniž by o tom věděl, a opakuje: „Pálit! pálit do nich — co jiného? Jak přijdou — pálit!“

Také se přihrnuli rebelové s rykem, už na vrata bušili, ale když zahlédli ručnice, vyčuhující přes ohradu, ustoupili.

„Ty čtyři žeňte napřed!“ křičeli a Marka s Podlipným, Berku s Pivokoňským bezbranné opravdu hnali ku předu proti namířeným puškám.

Pan Matěj seskočil s koně, jílcem šavle zaklepal na vrata.

„Otevřte!“

„Kdo poroučí?“ ozvalo se výsměšně, zdálo se mu, že poznal Leksův hlas.

„Já, Suchý Čert! a neotevřete-li, otevřeme sami a pak běda vám!“

„Palte do nich! palte!“ křičel na dvoře Leksa, cvakaly kohoutky. Ale teď se ozval jiný hlas, ženský — pevný, určitý, velitelský, bylo znát, že tento hlas tu vládne a velí, nesnesl jiného vedle sebe.

„Otevřte vrata! hned a dokořán!“ Závory spadly, řetězy zarachotily a skřípajíce otvírala se dubová vrata.

A Suchý Čert hleděl do dvora, hleděli rebelové vytřeštěnými zraky, neboť čekali úklad nějaký, nepřátelský útok, zaskočení. Za vraty čeledínové a hajní s flintami a se zbraní, ale flinty měli skloněny hlavněmi k zemi, jako když jim ruce spřeráží. Také oni dívali se vytřeštěnýma očima — zase na vetřelce tam přede vraty.

Ale na kamenných schůdkách, vedoucích ke dveřím zámku stála v bílém čepečku, v šatech černých hedvábných, roztřepených už a proleželých stará paní, Anna Lidmila Rabenhauptová. Hrdě vztyčená, klidná, měla brkové pero v ruce, kterou zvedla velitelsky: „Tak! ať vejdou! Jen dále!“ vyzývala rebely, tlačící se v houfu před vraty. „Chci slyšeti, čeho si přejete, lidé!“

„Až vejdeme, vrhnou se na nás!“ hučel nedůvěřivě rychtář v beránčím kožichu. Suchý Čert úzdu otočil o kůl za vraty, šavli zarazil do pochvy, k sedlu ji přivěsil a břinkaje ostruhami, pevným krokem, středem dvorské čeledi zamířil k zámecké paní. Dvorně smekl čapku. Zadívala se naň stařenka šedovlasá, zakývala hlavou.

„Ah, pan soused!“ řekla melancholicky, „slyšela jsem. Tak jste klesl, že vedete rebely na loupež!“

Chtěl něco říci, ale zadržela ho velitelským pokynem. „Dala jsem otevříti do-

kořán vrata — nikomu nebude ublíženo, nikde tu nečíhá úklad, ani pasti tu není — ať jen bezpečně vejdou vaši lidé. Není mi třeba, doufám, abych se zatarasila před poddanými. Nikdy ještě, co lidská paměť sahá, nebylo vzpoury na Konárovickém zboží. Neboť nebylo zde žádného bezpráví. Naše vrchnost, rodičové moji dobré paměti, a já sama vždycky jen práva jsme se drželi, nic nespravedlivého nechtěla jsem od svých poddaných. Jenom čtyři dni v týdnu roboty a platu i jiných povinností, jak bývalo ode dávna, nic více jsem nechtěla, nic nového nezaváděla. Všichni to vědí a byli spokojeni. Dovolávám se svých lidí, zavolejte je — všechny, sluhy, čeledíny a robotníky, všichni ať řeknou a vydají svědectví. Jak o vlastní děti jsem se starala o ně. A v této chvíli, když jste přišli snad s úmyslem, abyste loupili a rabovali" — sesílila hlas a v suché, zažloutlé stařecké ručce zvedla brkové péro — „v té chvíli právě psala jsem já svoji poslední vůli. Pět tisíc zlatých dávám na špitál pro chudé, kostelu, na oltář, na modlitby za všechny zemřelé. Bůh, ve kterého věřím, buď mi svědkem, že neukřivdila jsem nikomu vědomě za života svého, nebojím se soudu božího, nebojím se ani soudu lidského. Zde stojím, žena bezbranná, kdo myslí, že jsem nějak mu ukřivdila, ať vystoupí směle a řekne —!" Slavnostně dozněl chvějící se hlas její. Ticho bylo kolem. Ti z rebelů, kteří byli nejblíže, v rozpacích se ohlíželi, vzadu ještě se tlačili houfem jiní do vrat. Vyplašení holubi kroužili nade dvorem. A správce Hofman vystoupil na schody, kde stará paní stála, šeptal jí starostlivě:

„Hle, valí se to — rač se vaše milost uchýlit z opatrnosti dovnitř, do pokojů!"

„Nikomu jsem neublížila!" se stařeckou umíněností opakovala, „práva svého nikdy jsem nepřekročila, moji lidé, moji robotníci mi dosvědčí! Nebojím se, nemám, proč bych se bála!"

V té chvíli do ticha rozlehl se pisklavý smích. Stará paní se ohlédla — na zdi seděli kluci, vesničtí výrostkové, jiní z venku za nimi šplhali, zvedal druh druhého, vytahovali se, křičeli dětskými hlasy: „Už to bude! Budou rabovat!" smáli se, tleskali v ruce nedočkavě. „Budou v zámku rabovat!" A za nimi jejich matky zvědavě vystupovaly, natahovaly hrdla, hlavy vystrkovaly přes zeď, dívaly se: „Budou rabovat!" Venku za zdí ozývaly se hlasy: „Tamhle je špýchar! Tam jděte! Jsou tam obilí plné podlahy, včera jsme tam žito přehazovali. Ještě předloňské obilí je tam! A mouka v pytlích! A hrachu hromada. Jen se opřete o dvéře, povolí!"

Staré paní klesly ruce, v očích se jí setmělo. „To jsou naši lidé —?" šeptem se ptala.

„Naši lidé!" odpověděl správce. „Jdou se podívat, jak rebelové budou v zámku rabovat. Naši lidé okazují, kde je špýchar a snad pomohou dvéře vyrazit —"

„To je vděčnost?" zavzlykala. „Nikomu jsem neublížila, a soucitu se mnou vlastní lidé nemají?"

„Sběř, vaše milosti! Všichni jsou stejní, všichni zloději, lační cizího majetku jako straky! Znám je! Beze všeho vděku, stádo takové. Neměla dát vaše milost otevřít vrata — byli bychom cizí rebely odrazili, máme i hmoždíře nabity."

„Co tu hledají, správče? Co chtějí?"

„Suchý Čert — s odpuštěním! — přivedl je. Také jeden, který cizího práva neuznává, protože sámžádného nemá, jako ti rebelové, psi hladoví!" Přitlumil hlas, aby nezaslechl ten, o kom mluvil.

Suchý Čert nespustil očí se staré paní — s trpkým úsměvem naslouchal slavnostním slovům jejím a zachmuřil se, když ruce jí klesly a sebevědomí v očích vyhaslo. A teď se usmál bezděky. „Milostivá paní" — pravil — „dovolte, abych odpověděl za ty, kteří neslyšeli, a kdyby slyšeli, nerozuměli by. Za ty rebely selské, ubožáky i za vaše lidi. O právu jste mluvila, jak by rozuměli — práva nemají. Právo má jenom ten, kdo je jinému vzal."

Stará paní zesínala. „Já — já že vzala někomu právo?"

„Vy, vaši předkové! Kterak jinak měla byste teď zámek a panství? Kterak jinak stalo se, že lidé vám robotují?"

„Oh! Oh!" stenala. „Přísahám, že nikdy nežádala jsem od svých poddaných nic, nežli co právem mi náleží — ani o hodinu práce, ani o groš platu víc! Ať řeknou —! A právo? Okážu vám staré pergameny s podpisy králů a vladařů, kteří dávali předkům mým blahé paměti privileje a statky v léno — za dobré zásluhy a věrné služby a —"

Suchý Čert se zasmál drsně — jako šílenec, pomyslila si paní Anna Lidmila a pokřižovala se. „Myslí také králové, že mají právo rozdílet půdu —" Nedořekl, neboť kolem už po celém dvoře rozléhal se divoký povyk prostydlých a hladových rebelů, kteří nedovedli se déle opanovat. „Hej, lidičky boží, bratříčkové, co stojíte? Dál! Dál! Ku předu!" volali ti, kteří se tlačili ještě vzadu.

„Což nemá člověk práva, dětem odkázat, co mu patří? Svůj majetek?" —

téměř zoufale zvedajíc v té vřavě hlas jako poslední námitku zavzlykla ulekaná paní.

Nebylo času teď rozumovat, jako nával rozpoutané bouře s hromobitnými kletbami a zlořečením vzrůstala kolem vřava.

„Pusťte psy!" křičel Bujakovský, sám vyjící smečku odvazoval, „a střílejte, hlupáci!" volal na pacholky a myslivce, „postřílejte tu selskou sběř!" Teď už bylo však pozdě, nebylo lze střílet, protože kolem každého myslivce těsně stáli rebelové, sápali se, kyji hrozili přímo do tváří a panští čeledínové odhazovali zbraň. Do hulákání a vřesku, do vytí psů ozýval se praskot rozbíjených dveří, utrhovaných zámků od špýcharu a vítězný jek z vinopalny. Z lednice vyvalovali sudy piva.

Stará paní chvěla se hrůzou. „Hle, rabují! opravdu loupí — a vy — vy jste je přivedl, pane rytíři!"

„Já!" trpkým úsměškem odmítl výčitku.

„A snad jim pomůžete také — loupit?" sepjala drobné sežloutlé ručky stařenka.

Zaťal zuby. „Ne, nejsem lupič!"

„Proč jste je přivedl? Proč?" opakovala otázku, hledíc úžasle mu do očí. „Proč, pane rytíři?" Zdálo se jí, že uhodla. „Mary?" zašeptala. „Ale pro Ježíše Krista, vždyť patří už jinému —! Nemáte práva."

Uklonil se s jízlivým úsměvem. „Já vím. Kdo má právo, vzal je jinému. A mně — Pánubohu přísahám! — zachtělo se také jednou právo mít!"

Několik lidí hnalo se po schůdkách nahoru ke dveřím — napřed Tarabula, sběh, a Samuhel, zloděj. Odstrčili zámeckou paní, až zavrávorala, dvéře vyrazili. „Můj Bože! Můj Bože!" vzdychala zděšeně stařenka.

Suchý Čert zamračil se, zaťal zuby do rtu. Vzal ji lehce pod paží. „Nebojte se, milostivá paní. Ale pojďme ke slečně Mary, zde je nebezpečno. Doprovodím vás, dovolíte. Z cesty!" křikl a cosi tak hrozivého zaznělo v tom jediném slovu, že ti, kteří se hrnuli po schodech, zaklopýtali, uhýbajíce se a padali. Ale Samuhel i Tarabula vedrali se už dovnitř, prosmykli se dveřmi při samé zemi jako mloci.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Jaroslav Hašek: *„Dobrý voják Švejk a jiné podivné historky."* Illustroval K. Stroff „Nové knihovny humoru a satiry" I. Nakladatel Hejda a Tuček v Praze 1912.

„Du sublime au ridicule il n'y a qu'un pas". Tento výrok přičítá se Napoleonu. Nevím, vyslovil-li jej skutečně, ale pravdivý je. Vše na světě, i událost nejtragičtější, má stránku komickou, byť latentní. Úkolem humoristy jest, tuto stránku vybaviti, umělecky zpracovati a podati. Jak vzácná je schopnost humoru, vidíme na všech literaturách a na naší ovšem též. Myslím, že opravdový, hluboký, svérázný, našemu cítění, myšlení a chápání nejbližší humor mají Rusové. —

Autoru „Dobrého vojáka Švejka a jiných podivných historek," jenž touto knihou debutuje v humoristické literatuře, upříti nelze daru humoru — dnes ovšem ještě nevykrystalisovaného a neukázněného. Poukazují-li některá čísla objemného debutu na vážnější aspirace autorovy, jsou mnohá z nich — a je to, bohužel, většina — projevem ducha mladého, bujného a vervního, jejž nadšení a zápal unáší jako proud od vytčeného cíle. To týká se jak výběru sujetů, tak zpracování jich. Ve volbě námětů svých humoresek není věru vyběravý. Některé z nich svým drastickým a vulgárním rázem jsou prostě nepřijatelné. Také ve zpracování jeví tu málo zákonnosti umělecké. Autor, ač místy bystře postřehuje, nedovede těžit ze svých fondů, pracuje, zdá se, s přílišným chvatem, konvenčně, překresluje a zbytečně karrikuje, a tím humor ztrácí jemnosti a účinnosti a satira ostří. Kniha p. Jar. Haška má mnoho nedostatků a dlužno ji považovati prozatím za prostý slib do budoucna. Na autoru je, aby slib splnil.

A nemohu, než opakovat: více seriosni, umělecké ukázněnosti!

Tristan.

James Thomson: *„Roční časové."* Z angličtiny rozměrem originálu přeložil Jos. J. David. Vyšlo ve 107. svazku Sborníku světové poesie, vydávané Českou Akademií císaře Františka Josefa nákladem J. Ottovým v Praze 1912, stran 263 za 3 K 80 h.

Vyrostlý ve svobodné volnosti romantického hrabství roxburghshirského, v tomže kraji, který o něco později vštípil Walteru Scottovi tak horečnou lásku ke skotským horalům a k jejich

národním písničkám, přišel r. 1725 chudičký básník „Počasů" — jak je náš Doucha r. 1842 nazval ve svém převodu — do Londýna, aby se představil velikému Alexandru Popeovi. Již tehdy, pětadvacítiletý, měl jednu jejich část zbásněnu, a nejenom Pope, ale i celá řada umělecky vzdělaných vrstevníků nalezla v ní srdečné zalíbení. Byla to Zima, vyšlá r. 1726, po níž následovalo pak Léto (1727), Jaro (1728) a konečně definitivně ucelení Roční časové (1730) se slavenou básní o Isáku Newtonovi, vydanou samostatně tři léta před tím. Zakončením Časů byla nádherná hymna božství, která je podnes v Anglii oceňována jakožto nejvzácnější ukázka básnického vznosu a krásy anglické řeči. Básník podal touto knihou svoje poetické chef-d'oeuvre, nad něž nenapsal v pozdějších knihách nic úchvatnějšího už nikdy. Byv jmenován vlivem četných i mocných přátel vysokým úředníkem na Malých Antillách, psal dále své tragedie (Alfred) i své allegorické básně (Zámek Lenivosti), ale svých nádherných popisných a tak hluboce filosoficky založených Ročních časů už nedostihl. Zemřel poměrně mlád, sotva 48letý, a jeho pohřeb byl národní událostí.

Krása i nádhera Thomsonovy deskriptivně-rozjímavé básně, která záhy vzrušila překladatele všech kulturních národů, leží v tom, že básník zde učinil přírodu nositelkou mravních zájmů i příkazů, jakož i inspiratorkou hlubokých duševních úvah jednotlivcových. Před Thomsonem tisíce básníků opěvovalo svou přírodu, popisovali ji a vzrušovali se bílými motýlky, těkajícími s květu na květ, jemně zelenými háji bílých bříz, hrou slunka a stříbrnými zvuky podvečer zurčícího potůčku. Ale žádný z nich nedovedl těchto svých pozorování a této své vlastní smyslové rozkoše povznésti k výši povšechné, podříditi ji mravní úvaze a hlubokému rozjímání o kráse a ctnosti, o poměru člověka k přírodě, k Bohu, k lidstvu i k veškerenstvu. Výmluvně praví překladatel v úvodě: „On (básník) spatřoval svědectví nebeské moudrosti ve dmoucím se moři, v kanoucím mraku a rachotícím hromu, v zemětřesení i zatmění zrovna tak, jako v přítomnosti Jara na polích, Léta v květinách, Podzimu v jeho zlaté žni a Zimy v jejím mrazném dechu a čistých bouřích."

Jak již praveno, přeložil Thomsonovy „Počasy" do češtiny Doucha již r. 1842, ale původní anglický blankvers pozměnil v hexametr. Tímto volným rozvedením veršů, z nichž české byly o 3 až 7 slabik bohatší, trpěl přirozeně smysl i ráz, a tak nová práce p. Davidova, přesně odpovídající originálu, je odůvodněna a vítána. Převod nabyl potřebného zhuštění a koncisnosti, tolik vlastní anglické řeči, při tom čte se však plynně a hladce, podávaje všecku krásu obrazů i vlastní obsahový smysl jasně a bez násilí. Přirozený rozvoj české řeči od dob Douchových přispěl ovšem velmi.

Fr. Sekanina.

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Když dne 18. listopadu 1902 slavil Mikuláš Aleš své Abrahamoviny, uspořádal S. V. U. „Mánes" svou VI. výstavu, obsahující z valné části také dílo padesátníkovo. Výstava nebyla ani úplná, ani vysloveně jubilejní. Byloť se Alšovi poděliti o příležitost, místo i čest s krajinářem A. Hudečkem a s francouzskými grafiky. Letos, jaksi v předvečer mistrovy šedesátky, pospíšila si Umělecká beseda a pospolu s ní nový „Kruh výtvarných umělců", uctíti Alše v Rudolfině soubornou výstavou jeho děl, která programově se přiznává — byť i se zbytečným slovíčkářským upejpáním — k účelu oslavnému, ale rovněž nezahrnuje celé dílo Alšovo, třebaže početně vykazuje více čísel než minulá. I za to však buďme vděčni. Podaříť se sotva kdy shromážditi s přibližnou aspoň úplností všecky rozptýlené práce, jež pilná mistrova ruka sype neúnavně jak z rohu hojnosti. Jdou zajisté do tisíců včetně příležitostných drobností, jež obsahem a hodnotou dokonce nebývají z posledních manifestací Alšovy tvůrčí potence.

Jako tato výstava není prvá, nebude zajisté ani poslední; a rozhlédneme-li se po hojném a po zásluze vzrůstajícím rozšiřování Alšových prací grafikou, lze říci, že výstavu jeho děl máme na všech stranách v permanenci. Budoucnost vydá o nich nakynulé obrazové knihy se spoustou vykládajícího a kritického textu. Minulost je nedoceňovala. Přítomnost se z nich raduje jak o závod v jednosvorném horování, jehož vzlet má býti umělci odplatou a satisfakcí. A zároveň jako reakcí proti výstřednostem cerebrálního kosmopolitismu, jehož přízraky rozplývají se v niveč před kouzelným proutkem srdečné tvorby Alšovy. Od srdce k srdci. Toť všechno tajemství Alšova úspěchu. Nemůžeme se — jak to případně řekl M. Jiránek — postaviti k němu kriticky. Náš vzájemný poměr je citový, shoda beze slov. A proto nejlépe mluviti o Alšovi jeho řečí, prostě, nehledaně. Beztohoť selhávají vůči němu všecky fráze, zvláště z fraseologie moderního esthetického mudrosloví, vypěstovaného za našich dnů věru až k trikům eskamotáže a žonglérství, které ani stupňovati nelze.

V Alšově umění prožíváme návrat „k půdě", do svého domova, k svému lidu, k jeho vznětům a tradicím, jimiž sami jsme odkojeni a s nimiž jsme nevývratně srostli. Proto jsme v nich na ráz doma, proto je nám mezi nimi tak milo. Však ozývá se z předmluvy katalogu výstavního hlas K. V. U. jako zpověď ztraceného syna, jenž vrací se po dalekém bloudění

a ošidném poblouzení kajicně pod otcovskou střechu se slibem, odříkati se hanumanského světoběžnictví. Slibuje z čista jasna příliš mnoho, ba více než možno a třeba. Taková nezkrocená bývá však v první ráži horlivost kajícníků a proselytů. Qui vivra, verra.

Málo jest uměleckých individualit, které by tak záhy se byly ustálily na svém jako Aleš a zůstaly si pak důsledny po všechen život, jak on. Snad vyvěrá ta vytrvalost z jihočeské povahy, která nám dala nejednoho muže skalopevně vyhraněného a do všech konců neoblomného. Jeť Aleš věrným synem svého kraje a nezapírá vlivy, které ho v mládí pronikaly. Staročeská zachovalost a bodrost usmívá se z jeho díla, idylla vesnice a malého města opředla ho svým intimním kouzlem a on rozpřádá ji radostným tlumočením nevyčerpatelně stále. Prostá lidová píseň vtěluje se mu v melodické tvary a výjevy, snoubící se s ohlasy písma, rozvilin i obrázků ze starosvětských modliteb, zpěvníků a kancionálů, jež Alšovi zřejmě na vždy učarovaly. Romantika i historism vlasteneckých let předešlého století, slovanské tehdejší nadšení, rytířské zjevy, znaky a fafrnochy z výzdoby jihočeských hradů, vojenský život u „Mamulů", martiální švih starých montur a válečnických vzpomínek strýce „švališara" — všecky tyto prvky a vlivy vedle zděděných rodinných a lidových zapadly jak úrodné símě do Alšovy duše. Ta z nich požehnanou intuicí a nezkaleně upřímnou objektivností vjemu i neomylně výstižnou formou zobrazení vyvodila ryzí umělecké dílo, plné přesvědčivé pravdivosti a spolehlivé dokumentárnosti. Alšovy vesnické typy, kroje, stavby, zahrádky a krajinky jsou nejvěrnějším zrcadlem našeho venkova, nejbohatším národopisným museem, jímž se český jih může pochlubiti. Tím pyšněji, že všecky ty poklady nejsou střízlivě inventarisovány, nýbrž s láskyplnou oddaností pochopeny i procítěny, s poctivou opravdovostí portretovány a komposičně s pronikavou uměleckou jistotou ve své podstatě i svém souladu syntheticky uplatněny. Je v nich měkkost i jadrnost, pravda i krása, tklivost i humor, vše v pravé míře a na pravém místě jako u žádného jiného českého umělce. Koho by na př. nepopadl za celičké srdce neodolatelný illustrační doprovod k „Sirotku"! A zpravidla bývá Alšem zhuštěno vše do sporých rysů, tak říkajíc stenograficky a přece na ráz a veskrze srozumitelně.

Jedním z Alšových učitelů na malířské akademii byl nebožtík Antonín Lhota, jenž nabádal své žáky neunavně: Především kreslit! Pořáde kreslit! A neustále kreslit! Lhotova methoda nevychovala ovšem Alše kreslíře, ale neodvrátila ho aspoň od kresby, v níž nalezl nejsprávnější prostředek svého výtvarnického vyjádření. Aleš jest převahou, ba nyní výhradně kreslířem. A přece držívají jeho kresby i bez občasného barevného tónování dosti cítěného a reflektovaného koloristního tepla, které spolu přispívá k jejich životnosti. Té bývá v Alšově práci vždy tolik, že kolorit na ní věru nepohřešujeme. Což platí zejména o vrcholném díle Alšově, o jeho cyklu „Vlast", v němž vybila se umělcova tvůrčí mohutnost, jeho komposiční a karakterisační síla způsobem nejdokonalejším a na vždy vítězným. Jemu jako před ním J. Manesovi dán poetický dar jasnovidství v přítmí českého pravěku, z něhož vzkřísil rodinu praotce Čecha do podob, takovou vnitřní i formální pravdivostí prolnutých a obestřených, že je bez výhrad přijímáme za reálné a věrojatné. Naše shoda s umělcem je ověřuje autentičností, kteráž poskytuje více, než všecky drobné výzkumy archeologie. Stejně jako legenda bývá někdy nad kroniky, zapalujíc v jediném ohnisku soustředěně veškerá světélka, po dějepravě po různu kmitající. Ještě jedno připomíná obzvláště „Vlasť" důtklivě: Co bezúhonně plastického vymodeluje ruka Alšova, pracuje-li pomocí živých modelů, bez nichž se někdy musí obejíti. Ale i tu a tam, kde se tento nedostatek ozve, nenahradila by nám jímavou srdečnost pojmutí a výkonu Alšova nižádná korektnost operních Jeníků a Mařenek.

Vedle živlu lidového, pohádkového a historického upoutal Alše i vojenský. Zarážélo by to u malíře tak eminentně po česku cítícího. Ale zahloubáme-li se do jeho prací tohoto genru, seznáme, že není v nich za nehet militarismu, že sujety vojenské upoutaly Alše pouhopouhou malebností a švarností zjevů, jakož i čistě lidskou stránkou intimního života vojáčků. S tohoto hlediska vyniká obzvláště cyklus „Na vojně", jenž v transposici do dětských postaviček a rozkošným, Manesův „Život na panském sídle" připomínajícím způsobem líčí radosti a trampoty života vojenského.

Škoda, že na výstavě pohřešujeme heraldické studie Alšovy. Jeť on jediný náš umělec, jenž osvojil si tvořivě stylovou jadrnost a dekorativní švih tvaru i linie gotické a renaissanční heraldiky, nepřestávaje na pouhém přejímání erbových typů, začasté i vynikajícími umělci beze všeho porozumění pro organický vývoj heraldiky jako mrtvé schema traktovaných. Ale o tom i o jiném bylo by dlouho co povídati. Mnohem více než směstná se do skrovných těchto řádků, jež nemají a nemohou míti jiného účelu, než připomenouti stručně, jakého vzácného umělce máme v Alšovi a jaký živý poklad v jeho velkém díle. *J. L.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* V článku „Voltaire et la Hollande“ přinesla Revue de Paris líčeň prvé lásky jedovatého filosofa, kdy byl 19tiletým Arouetem. Známo, že po absolvování kollegia vedl život veselý v Paříži, byl členem epikurejské společnosti v Templu, nevstoupil do žádného úřadu, chtěje býti jen „homme de lettres“, že sepsal Oedipa, ucházel se o cenu Akademie, byl odmrštěn a za to „nesmrtelným“ mstil se jízlivými epigramy, až jeho otec z obavy před mrzutostmi požádal přítele, opata Chateauneufa za radu, jenž jinocha doporučil svému bratru, holandskému vyslanci, a tak mladý Arouet se ocitl v Haagu. Otec Arouet měl tehdy mrzutostí dost i se starším synem, Voltairovým bratrem, vmísivším se do jansenitských hádek náboženských, takže stařík naříkal: „Dva syny mám, oba jsou potřeštění, jeden blázní prosou, druhý veršem a to je neštěstí,“ a byl rád, že mladší syn zmizí z Paříže. V Haagu autor Oedipa seznámil se s francouzskou emigrantkou, poloviční dobrodružkou, poloviční spisovatelkou, s mme Dunoyerovou, vydavatelkou časopisu „La Quintessence“, která měla dvě dcery, a do mladší, Olympie, Voltaire se vášnivě zamiloval. Podle řady dopisů milostných, jež pí. Dunoyerová po sedmi letech na to uveřejnila, vykazuje Voltairův milostný román dostaveníčka, schůzky, procházky po nábřeží při bledém svitu luny, rozladění i smíry s milenkou i záměr útěku milenců, než nastal konec, kdy pí. Dunoyerová si stěžovala u vyslance, Voltaire potrestán domácím vězením a konečně poslán zpět do Paříže, odkud „své Pimpettě“ dopisoval. Osnoval také záměry milenku z poručenství matčina vyprostit, chtěl si nakloniti Jesuity, aby Olympie jako katolička dostala se z područí „nedůstojné matky protestantky“, netušiv tehdy, že se stane „pekelným“ odpůrcem církve. Voltaire byl na prvním stupni své slávy, dostal se do vznešené společnosti a markýzky i vévodkyně lichotily jeho ješitnosti posléze tak, že dopisování s milenkou se stávalo řidší a záměr „ji vyprostit“ padl a „Pimpetta“ potěšovala se s jinými, až druh na druha zapomněli. Olympie se potom provdala, přesídlila do Paříže a udržovala styky s Voltairem, jenž jí podporoval, byla-li ve hmotné tísni. Tehdy byl Voltaire svěží, veselý, byl to týž Voltaire, jenž věrně je portretován na obraze Largillierově, nalezajícím se nyní v museu „Carnavalet“. *K. V. H.*

* Časopis „Pan“ uveřejnil nedávno úryvky z rukopisů Flaubertových, v nichž je příspěvek k charakteristice autora „Mme Bovary“, „Salambô“ atd. jako člověka. Rukopisy ty po přání Flaubertovu nebyly uveřejněny až teprve nyní. Flaubert byl nesmírně mlčenlivý a uzavřen do sebe, obsah rukopisů neodpovídal také jeho hlavním zásadám: „bezúčastnost a neosobnost“. Píše v těch listech svých:

Nikdo se nemůže pochlubiti, že mne zaslechl, abych oplakával nějaké neštěstí. Nikdy jsem si nestěžoval na rozlícení revoluce, ani na nešťastné časy. Nebyl bych překvapen, kdyby zemětřesení obrátilo Paříž vzhůru nohama, nebo kdyby za krásného jitra v středu Paříže se vyskytla sopka. Ale za to cítím palčivou nenávist proti všemu zpotvořování: proti sestříhaným stromům a křovinám, proti té snaze učiniti je „krásnější“, proti ustřihování uší a oháněk psů, proti všem lidem, kteří restaurují, zlepšují, opravují a okrášlují, proti vydavatelům „očisťujících literárních děl“, proti všem opravářům a předělávačům, zkracovačům, proti takovým lidem, kteří napřed stříhají, aby tam mohli dáti vlásenku, proti nemilosrdným pedantům v malichernostech, proti oklestitelům povah, a hněte mne, svědomí mne pronásleduje výčitkami, že jsem vlastníma rukama neuškrtil člověka, jenž vydal Molièra „pro děti“ . . . *K. V. H.*

* K zprávě o úmrtí vynikajícího spisovatele a novináře Josefa Kořána, uveřejněné v předešlém čísle „Zvonu“, uvádíme ještě, že byl redaktorem „Světozora“ od r. 1867 do 1875 a za jeho redakce že „Světozor“ byl nejrozšířenějším listem, v němž vystoupila řada mladších spisovatelů, kteří později si dobyli zvučného jména, jako na př. Beneš Třebízský a jiní. Za redakce Kořánovy ve „Světozoru“ dán podnět k uveřejňování znaků a popisů českých měst, sbírání zpráv o knihovnách, což se také provádělo po několik let, jak o tom se děje zmínka v tisícátém čísle „Světozora“ r. 1886 na str. 827, a to jistě lze spolu přičísti k zásluhám plodné činnosti zemřelého pracovníka na kulturním poli českém. *J. K.*

Roku 1514 vysvědčuje u pražského soudu slovutný zvonař Bartoš toto: „Jest tomu osm let, nějaký pacholek přinesl ke mně litter cínových od impressí (z tiskárny) po dvakrát, jednou 30 liber a po druhé některou a 30 liber; nepamatuji, zač jsem to koupil, a byl jest ten pacholek Němec ve vlčaté sukni votáhlé a ve vlčatém kloboučku.“ Tu jest zajímavý důkaz, že naše inkunábule či prvotisky tištěny byly cínovými literami. Onen německý pacholek byl tovaryš z tiskárny a litery byly zajisté ukradeny.

V Praze, dne 19. dubna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Se zařízením jízdárny neměl žádných starostí ani výloh. Nádvoří a kus zahrady dobře posloužily. Vysoká hruška byla ozdobou té letní jízdárny a v pozadí otevřený altán s malbou „Constantinopl bei Sonnenaufgang" plnou bání a půlměsíců. Sem vyvedl pan Pecivál prozatím jen jednoho koně, vranku, ne mladou a tudíž nic ohnivou. Byla jako beránek a dost hubená. Druhá z páru, „Lucka", hnědka slušného oudělku a plnější, zůstala zatím v stáji.

U vranky začal nejprvé výklad o sedle a jeho součástkách, o tom, jak koně sedlati, rozumí se že s demonstrací, o kantáru či ohlávce, o udidle a jeho druzích, o pelhamu a stíhlu, které náš mistr jen po německu trensa jmenoval, o částech otěží, jak ke koni přistoupit, jak jej vzít při sedání, jak otěže držet —.

To všecko bylo methodicky správné; ale náš starý ritmistr mluvil rychle a škubaně a místem až drmolivě a pak jsem leccos už znal z domova, jmenovitě z jedněch universitních prázdnin, kdy jsem často jezdil na bratrově vysloužilém, vojenském koni. A tak jsem byl už netrpěliv za první lekce i pak, zvláště když pan Pecivál za těch výkladů se zapovídal a často do světa uskočil, kterak s cirkusem cestovali, jak dorazili až do Cařihradu a jakou tam měl radost, jaké překvapení, když vjížděli do Cařihradu a když on, Pecivál, hned u brány zaslechl volání jakoby české: „Kupite grožđě! Kupite grožđě!" To že Bulhaři tak volali, nabízejíce hrozny —

Mnoho také o Rusku vypravoval, o knížeti Jablonovském, jak se u něho měli, od něho že dostal obraz P. Marie a starou knihu, ten obraz že teď má pan doktor Čermák (byl milovník starožitností) a knihu že nám ukáže. Byla z osmnáctého století, německá, o jízdeckém umění, o cvičení koní, velmi zajímavá, plná rytin. Tu knihu pak, mimochodem řečeno, daroval p. Pecivál bibliothece městské reálky a je teď, myslím, v bibliothéce litomyšlského gymnasia.

Za těch výkladů došlo také na cvičení, na jízdu kolem vysoké hrušky. Každý z nás chtěl jezdit na Lucce, musil však střídavě vzíti zavděk i s vrankou. Ji náš mistr určil, jelikož naprosto spolehlivou, na první vyjížďku ven z „manéže". Na ní jsem po prvé vyrazil z Veselky, Záhradí vzhůru po silnici k sv. Prokopu. Milá vranka však na tvrdé silnici tuze klopýtala, o každý kamínek; ustavičně jsem ji musil podchycovat. Proto jsem u sochy sv. Prokopa pod košatými lipami uhnul v pravo do polí na měkkou mez mezi lány hustého obilí.

Bylo krásné, letní odpoledne, koncem školního roku. „Beránky" po vlnícím se obilí jen kvapily, vzduch zářivý, obzor s modrými lesy jasný, všecko tak plné života, radostné. Člověku se zachtělo rozletět se — A mez široká, bez kamení. Pobídl jsem vranku, dala se do běhu — Na měkké mezi přestal jsem bdít; uvolnil jsem otěže, ale v tom můj oř klopýtl z nenadání a tak nehorázně, že jsem vyletěl ze sedla jemu přes hlavu. Rozumí se, že vranka se nesplašila, že se nehnala dál bujně řičíc, ohon vzhůru. Zachovala se zcela tak, jak to je v národní písni: „Vraný kůň stojí u něho"; jen to nebylo jako v té písni: „hrabe nožkou." Stála nade mnou na znak ležícím a čekala s hlavou skloněnou, až se zdvihnu.

Nic se mi nestalo, chutě jsem se vyhoupl opět do sedla; jel jsem dál a zahnul na jinou mez těše se, že mne nikdo neviděl. Ale jiná nehoda. Za chvíli jsem spozoroval, že jsem ztratil svůj notes. A byly v něm všechny známky zapsány. Tenkrát se ještě nezapisovaly během semestru do velkých katalogů ve škole. Všecko bylo v tom malém notesu. Proto mne ztráta jeho mrzela a tím více, že nastával konec školního roku a blížila se maturita. Vrátil jsem se na místo pádu. Ale nic, knížka nikde. Vracím se zvolna a pátrám cestou. Pojednou se mně kmitl za obilím na cestě nějaký strýc s uzlem na zádech, jenž držel nějakou knížku a prohlížel si ji. Vranka musila za ním cválem jak mohla, ovšem ne ventre à terre, až jsem strejce dohonil. Skutečně prohlížel si tam všeliké eminence, ademinence, jednušky (dobré); dvojek (nedostatečných) tam, myslím, nebylo. Ten strejc to všecko za zpropitné chutě vrátil. Já už dále nejel; volněji jsem se vracel se zachráněným katalogem. Svému mistru jsem se nepochlubil. Ale s vrankou jsem se již za město do polí nepustil.

Slavnější pak jízdy bývaly s bystrou Luckou, a delší, až do Strakovských lesů. Tato jízdecká cvičení trvala do prázdnin. Koll. Novák přestal dřív. Po prázdninách jsme se však už do školy páně Peciválovy nevrátili. Ale nerozešel jsem se s ním. Někdy, když jsem musel někam vyjet, vzkázal jsem pro něj. Přijel, ale ani s Luckou ani vrankou. Měl už jiného koně, jediného. Arab to také nebyl.

A jako před tím v „manéži" se často rozhovořil, tak nyní krátil mně cestu, kteréž s jeho koníkem zvolna ubývalo, zase svým vypravováním. Byl pořád s kozlíku do zadu obrácen a povídal zas o Konstantinoplu, o Rusku a jak s cirkem cestovali, jak jednou jeli všichni rozespalí na selském voze, a jemu, Peciválovi, jak také podřimoval sedě zády ven nad žebřinou, vpletly se šosy jeho fraku do paprsků kola, i jak se mu utrhly, když vyskočil. Když mi řekl, že z těch příhod to ono si napsal, nabídl jsem se, že bych mu to upravil na několik feuilletonů do Národních Listů, honorář že by dostal ovšem on. Přijal to, ale pak tak nějak se projevil jako by mně nedůvěřoval. A tu jsem ovšem zarazil; přestala všechna ochota.

Od těch časů jsem už na koni nejezdil. Ale mám naději, že se do sedla zas dostanu. Když mně totiž bylo padesát let, slíbil mně přítel Thomayer, že mně dá presentem koně, ale až o mých sedmdesátých narozeninách. Musím se jich tedy dočkat, abych se Thomayerovi jízdecky ukázal. Doufám, že nebude šetřit a že mně dá jinšího komoně nežli byla Peciválova vranka.

XXXII.

Po maturitě r. 1877, která byla má první jako zkoušejícího, zajel jsem domů do Hronova s novým plánem literárním. Před prázdninami totiž obdržel jsem od Vácslava Vlčka pozvání, abych také pro „Osvětu" něco napsal. Její redakce, mimochodem řečeno, byla tenkráte v Ostrovní ulici. Pozvání to mne těšilo. Přišloť z redakce listu vynikajícího, kam psali nejpřednější naši literáti. Ochotně jsem slíbil. Mohl jsem tak tím spíše učiniti, poněvadž v červnu jsem dopsal dokončení „Na dvoře vévodském" a neměl jsem jiného závazku. A plán nové práce už v hlavě byl.

Za studentských let na gymnasiu zalíbila se mi Koubkova báseň „Rokoko" a zůstala mně po dnešní den milou. Mne ze štědrovečerního vypravování „osmdesátidevítiletého pana polesného Doupnáka" zajímala a vábila toho času zvláště sloha:

„A což v jeskyni té Veteránské
slávou písecký se pokryl pluk,
tam hle proti síle musulmanské
jedna ruka byla na šest ruk.

Tyto verše mne lákaly dále pátrat, abych zevrubně seznal tu episodu z turecké války za císaře Josefa II. a možná-li také ji belletristicky zpracoval. Pro informaci jsem dopsal setníku Ferd. Čenskému, professoru české řeči a literatury na vojenské akademii v Nov. Městě za Vídní. Setník Čenský mně velice ochotně a laskavě odpověděl udávaje některé zprávy.

Na dějiště, k Dunaji do divokých skal, na jeskyni už před tím generálem Veteranim hájenou a po něm nazvanou, jsem se nemohl podívat. Ale náhodou našel jsem obrázek její i té události, kdy v ní oddělení píseckého pluku bojovalo. U hlavních vrat litomyšlského zámku stála zasklená, hodně sešlá lože vrátného, ustavičně zavřená, poněvadž v ní už nikdo nesedal. Zadní prkennou stěnu měla všecku obrázky vylepenu. Mezi těmi padla mi do oka rytina z osmnáctého století, zpodobující jeskyni Veteraniho a pokus Turků zdechlinami, puchem jejich vypudit z ní statečné její obhájce z Prácheňska. Obraz jeskyně

nebyl dílem fantasie kreslířovy, jak jsem seznal z popisů jeskyně a jejího okolí.

A tak po té rostla o prázdninách vojenská povídka. Nazval jsem ji na „Krvavém kameni“, poněvadž, jak jsem ze zpráv Čenského vyrozuměl, skalnatý ten kout také tak se nazýval. A vzpomínám si, že jsem práci tu psal v „sedničce“, o které jsem v prvním díle vypravoval, i na zahradě, dole „u lázní“ v prosté besídce pod košatými stromy. Připomínám si to proto, poněvadž jsem tenkrát naposledy tam meškal, poněvadž to byly mé poslední prázdniny v těch milých koutech a místech. Příštího roku již nebyly naše.

„Na Krvavém kameni“ vyšlo ještě t. r. 1877 v posledních dvou číslech „Osvěty“.

Po prázdninách jsem odjel opět do Litomyšle na své supplentské místo. Žádal jsem před tím o místo skutečného učitele při gymnasiu v Kolíně, ale nedali mně ho. Nastávaly zlé časy pro supplenty; nedostávalo' se míst skutečných a na léta nebylo na ně naděje. Také mně hrozila dlouhá supplentura. Na městské reálce v Litomyšli bylo sice místo, ale to musil dostati a také dostal koll. Dominik Čipera, jenž na reálce již učil. Obecní zastupitelstvo jej zvolilo, mimo nadání však sám se toho místa vzdal pro spor, který měl s ředitelem. Pojednou se tedy místo uvolnilo. Ucházel jsem se o ně a městské zastupitelstvo mne zvolilo poslední den měsíce září 1877.

Rozloučil jsem se s váženým a milým ředitelem Tillem, rozloučil jsem se s kollegy ve sboru, mezi nimiž jsem byl po všechen čas spokojen a rád, opustil jsem starobylé gymnasium. Ředitelem městské reálky byl Karel Böhm. U žactva požíval veliké přízně; za to se sborem míval častá nedorozumění. Ob čas docházelo až k ostrým výstupům mezi ním a jednotlivými členy. Sám neklidný, rozháraný a jistě nespokojený, ne-li nešťastný, nedbal o harmonii styků a vzájemnou důvěru. Nevedl si pedanticky; zakládal si na jakémsi demokratismu, jejž snad také viděl v zevnějšku ne vždy pečlivém a ve volném, málo vybíravém způsobu mluvy. Pro literaturu a humanitní vzdělání neměl vůbec smyslu; za to pěstoval s žáky hudbu a vycvičil si z nich dost velký orkestr.

Cítil jsem veliký rozdíl mezi jeho správou a tou, jaká byla na gymnasiu za ředitele Tilla, mezi duchem, jaký panoval tam a jaký tu. Bylo přirozeno, že na reálce měla praktická stránka převahu, ale reálním předmětům učívalo se někdy i na úkor jazyků a dějepisu. „Co čeština, co dějepis“ — vyslovil se ve třídě i jeden z professorů — „fysika, mathematika, ty vás budou živit.“ Takový duch vanul ústavem, a bylo jej znát i na celkovém vzdělání většiny studentů.

Ve sboru jsme se my učitelé dobře snášeli a žili jsme kollegiálně. Vynikající silou byl senior sboru Emanuel Bárta, výborný učitel přírodopisu, o kterém se ještě zmíním, a dr. Jan Plašil, po letech pak ředitel Karlínské reálky, nyní ve výslužbě. Katecheta P. Stanislav Pachta, piarista, rodák Litomyšlský, byl veselý pán, jenž se rád zasmál a jenž mi pověděl nejednu příhodu ze Slovácka, veselou i vážnou z dob, kdy působil v Strážnici na Moravě; také o starých professorech piaristských věděl nejednu zajímavou historku. Češtině učil kromě Jos. Wegra, nyní ředitele reálky v Sušici, Jos. Štěpánek, před tím vychovatel u vlasteneckého knížete Rudolfa Thurna-Taxisa. Koll. Štěpánek zabýval se horlivě historií Litomyšle, o níž napsal několik na pramenech založených článků. Frančině učil Vojtěch Paulus, nyní ředitel reálky v Holešovicích. Zvláště milým kollegou byl Václav Tlamich, chemik, milovník literatury, muž jemného citu. Stal se pak členem našeho zvláštního kvarteta, které výborně nakreslil v Jiráskově Litomyšli přítel dvorní rada Wenig; nicméně musím o toto kvarteto svým místem ještě zavadit.

Koll. Ferbr, kreslíř, už na reálce nebyl; působil toho času na reál. gymnasiu v Táboře. Jeho místo měl koll. Jos. Hula.

Z prvních svých žáků na reálce rád si připomínám zvláště Frant. Kováře, teď ředitele obchodní akademie v Karlíně, čiperného Fr. Fialu, nyní, tuším, stavitele v Hlinsku, Fr. Venturu, výborně v historii prospívajícího, teď tajemníka tabákové režie v Sedlci, a Eliáše Tobiáše, jenž býval můj nejlepší stylista na reálce, nyní je účetním radou, známý jako E. Tisovský, jenž se osvědčil zvláště svými svěžími spisy pro mládež.

A když v těch školských záležitostech jsem, nemohu pomlčet, že toho prvního mého roku na litomyšlské reálce přijel v dubnu r. 1878 na inspekci zemský školní inspektor Jan Ev. Kosina. Přijel zemský inspektor, ale já byl více zvědav na literáta Kosinu, autora „Olympských hovorů“ a mnohých článků aesthetických a kritik, uveřejněných v moravském časopise „Komenský“, na přísného horlitele pro ryzost a očistu českého jazyka.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Helena Sládková:

BUĎ KLIDNÝ, SILEN BUĎ!

Buď klidný, silen buď, když bol se v srdce zatne,
tak vždy se k těše dí, kdy žalu stíny matné
ti srdce zdrásají a mysl žalem zkruší,
buď silen pak a mír ti v choré svitne duši! —
Rci ptáku to, když divá bouř mu hnízdo zničí,
kde světlá radost jeho, jeho život klíčí,
jej zavři v klec a vezmi světlo jeho zraku
a ponech osudu a věčné noci mraku
a rci mu, kliden buď, to žal ten nepřehluší,
jen smrt jej utiší, — vždyť pták, — ten nemá duši!
Se stromu servi květ a listí jeho svěží,
ať klidně dívá se, jak svadlé vůkol leží,
nech bez slunce ho svitu, bez krůpěje rosy
a silen buď, mu rci, když smilování prosí!
Snad potom až, kdy podťat, pád už k zemi tuší —
mu svitne teprv mír, — vždyť strom, — ten nemá duši! —
Leč, říci člověku, ty silen buď a klidný,
když ze srdce mu život vyrve osud bídný,
to marné, marné jest, to slovo síly nedá,
kdy z lodi zlatých snů jen vrak se v šeru zvedá,
to rány nezcelí a slzy nevysuší,
jež pláti budou dál jak perly na dně v duši. —

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Pokračování.)

Stará paní se třásla jak osykový list a třeba hrozným byl jí Suchý Čert, který rebely přivedl, přece tiskla se k jeho rameni. Byl hrozný, ale ti tady byli sprostí, suroví. Nebyl přece z nich.

Šli chodbou — z veliké komory, kde děvečky předly, ozývaly se hlasy — podivila se paní, že slyší rozpustilé výkřiky, tlumený smích, výskot. Čekala, že její služebnictvo bude zděšeno jak ona sama a že chvít se bude, na kolenou se modlit, aby Pánbůh odvrátil hrůzu spustošení od zámku, a teď slyšela, jak směje se tam holčice — modrooká Veruna, ještěrka! poznala ji podle hlasu — směje se a vykřikuje: „Co se bojíte, hloupé? co nám se může stát? nic! hloupé! já se nebojím!“

Kterási ze starších žen ji napomínala: „Mlč, ty mlč, bezbožná!“ — ale jenom bohaprázdný smích jí zněl v odpověď.

„Proč bych mlčela? co se nám může stát? — Vám, starým babám, už docela nic. — A my mladé a hezké se nebojíme!“ Řehot se rozléhal v komoře. „Hezké holce ani raubíř neublíží!“ vykřikla jiná, — zase paní po hlase poznala, která to z ještěrek byla, a chtělo se jí vejít mezi ně, rozkřiknout se, dupnout si a spořádat je všechny po řadě. Hle, roztomilé služebnice jsou to, opravdu! nač myslí! na svou paní nevzpomenou, na úzkost její — a jsou rády, že mohou od kolovratů vstát a okny na dvůr se dívat. Oh, ještěrky potměšilé!

Suchý Čert vedl ji však dále, nahoru do pokojů. Našli tu slečnu Mary. Nebyla sama. U stolu seděla s hlavičkou opřenou na sepjaté ruce a vedle ní stál kapucín, z modlitební knížky četl nějaké litanie proti moru, válce, nenadálé smrti, zemětřesení a zběsilosti lidské. Suchý čert poznal frátera Alojsia, usmál se bezděky. Jejich pohledy se potkaly — a kapucín zesinal, knížku zavřel. Mary vyskočila.

„Nebojte se slečno!“ pravil suchý Čert, „nebojte se aspoň mne!“

„Nebojím se!“ odpověděla klidně. „Vás, ani těch druhých!“

Zarazil jej ten mrazivý klid. Zamračil se. Kapucín šeptal modlitby, velmi usilovně — zdálo se — aby Pánbůh slyšel. Stará paní, umdlená, klesla do pohovky, zalomila rukama. „Čeho já ubohá se dočkala!“ Z dolejška zněl pustý křik, hádka, zlořečení, praskot vylamovaných dveří. „Lupiči! raubíři!“

„Vy jste je přivedl?“ tiše ptala se Mary.

„Já! Přivedl jsem je!“

„Proč?“

„Nevíte?“ přikročil k ní. „Pro vás jsem přišel, slečno Mary. Můj kůň je připraven. Chtěla jste —“

Přimhouřila oči, zamnula dlaní čelo, jako by vzpomínala. „Pamatuji se — ano, chtěla jsem s vámi odjeti daleko odtud. Ale je pozdě, příteli, je rozhodnut můj osud. Náležím jinému, snoubenci svému. Je pozdě, zavřena cesta pro mne!“

„Ach, slečno Mary, ty hladové myši dole ji prokousaly, jsou vrata dokořán a cesta volna! Slečno Mary! Slečno Mary! Slyšte! Můj kůň je připraven!“ Chytil ji za ruku. Vrtěla odmítavě hlavou se sklopenýma očima. „Proč neodpovídáte? slečno Mary!“ Krev hrnula se mu do tváří, v žilách na spáncích bušila. „A nebudu-li čekat na vaši odpověď? obejmu-li vás kolem boků, vyzvednu jako loutku, odnesu, na kůň vysadím?“

Podívala se mu do očí smutně, zamyšleně. „Ne, neuděláte toho!“ pravila.

Místo odpovědi uchopil ji, opravdu vyzvedl v silných pažích jako loutku, — ale vzepřela se mu. „Nechci!“ Řekla to tak klidně a určitě, že se zarazil. Kdyby se ulekala, zděšeně zavzlykla, byl by se zasmál a nedbal. Ten klid její jej odzbrojil.

„Nemám práva? — ne?“ zahučel, když vyvinula se mu z rukou. „Neptám se po právu. Není práva na světě!“ tvrdošijně opakoval, co mu hlavu naplnilo, hořkostí otrávilo srdce. „Má-li snad Leksa, surový Leksa, právo určovat váš budoucí osud?“

Zimomřivě pokrčila rameny. „Trápíte mne. Je rozhodnuto už — na vždy. O mně. O budoucnosti. O všem.“ Tiše slovo za slovem padalo.

V tom okamžiku opatrně otevřely se dveře, jako dva zemní mloci proplazili se k podlaze přikrčeni Samuhel zloděj a Tarabula, sběh. Oba měli otevřené nože křiváky v zubech, skorem po čtyřech se plížili lačnými zraky se ohlížejíce po všech koutech.

Přítomných jako by neviděli a už Samuhel se stolu hrstí sebral stříbrné koflíky, které tam zahlédl, do bezedných kapes je pustil. Tarabula otvíral dvéře do pokoje panina. Tam oba se vrhli, páčili skříně, utrhli pozlacenou lampu nad oltářem, olej vylili, — mlčky. Jen supěli, pořád nože v zubech. A pytel měli, do něho kořist o překot cpali.

Zavzlykala stará paní, kapucín přikrčil se hrůzou za její pohovkou. Slečna Mary jako by neviděla, co se děje, nehnula se, někam do neurčita hleděla, snad v budoucnost, které se bála a pro niž bylo jí lhostejno, co je teď. Suchý Čert zvedl hlavu a s němým úžasem, jako by nepochopoval nikterak toho, co vidí, zíral na lupiče, jak lampu strhli a skříně vylamují.

Stará paní ohlédla se k němu s výčitkou. „To jsou vaši! Pomozte jim. Nevědí, kam jsem peníze uschovala — mám je ve stolku, v levé přihrádce. Pomozte svým, pane rytíři!“ zsinalá, třesoucími se rty řekla ta slova tvrdá a jízlivá. Trapný pocit měl Suchý Čert, jako by ostrá jehla mu projela k srdci. Hnulo se cosi v něm. A jako by půda mu pod nohou zakolísala. Ztratil jistotu. Ale jen na okamžik — zase už tu stál pevně a nebyl v pochybnostech, co učiní. „Co tam děláte, vy dva?“ zeptal se vetřelců.

Samuhel velmi obratně ovinul si drahocenný zlatem a perlami vyšitý šat pod roztrhaným kabátem kolem pasu. Vincek ulamoval zámek u truhly v koutě. Ohlédli se oba, uhodli, že oslovení patří jim, ale jen zahučeli nesrozumitelně — stále drželi nože v zubech a neměli času odpovídat. Přiblížil se k nim až přes práh. Něco bylo v jeho pohledu a snad v bezděčném hnutí jeho, že lupiči nechali práce a chopili se nožů přikrčeni k zemi jako dravé kočky, připravené ke skoku, mžourajíce potměšile očima.

„Co děláte, ptám se?“

„Sám pán vidí!“ s drzým úšklebkem odpovídal Vincek.

„Kdo vám dal právo?“ pravil Suchý Čert, dojista násilně zadržuje prokletí na jazyku.

„Není práva!“ zněla jízlivě odpověď, „sám pán řekl: není práva!“

Usmál se. „Není! Nemáte proto ani vy práva sáhnout tady po něčem!“ —

„Neptáme se po právu!“ Slovo na slovo břitce dopadlo, jako by ti lidé měli chuť žertovat, jenom nabroušené nože leskly se a těžký dech sípěl a hvízdal v hrdlech.

Suchý Čert najednou ruku natáhl, dlouhou hubenou ruku s prsty ohnutými jako dravčí spár, kroku neudělal, slova nepromluvil a jen Samuhela skrčeného k zemi za týl uchopil, vyzvedl, zatřepal jím. Chuďas zachroptěl a modral, zmítal se,

kopal, bodal kolem sebe na prázdno. Krvavé oči mu vystupovaly z důlků a nůž mu vypadl z ruky. A na konec visel ve strašlivé pěsti nehybně jako kus hadru roztrhaného, schlíplého, bosýma nohama, špínou černýma, nedotýkaje se podlahy. A z dálky z kouta Vincek Tarabula namířil nožem,— neměl odvahy se přiblížit, druhou rukou si přidržoval naplněný kapsář, ze kterého padalo nakradené stříbro. Sehnul se, hodil — nůž zarazil se do ramene Suchému Čertu, ale zaskřípl jen trochu o kost a neuvázl, jenom rukáv mokval krví.

Zaklel Suchý Čert. Na železný hák nahoře v klenutí před oltářem, kde prve visela stříbrná lampa, zavěsil za přetržený límec kabátu polomrtvého zloděje. Samuhel na zdi visel nehybně, zsinalý, s vypouleným očima, v pootevřených zubech přiskřípnut jazyk mu vyčuhoval — a Vincek Tarabula chtěl toho okamžiku použít a proklouznout dveřmi, skočil už, hlavu sklonil, oči zavřel. Slepě se řítil vpřed. Železné prsty však stiskly mu hrdlo. Chroptěl, plival, křičel: „Panský vděk, ejhle! tak! pán jako pán! všichni stejni! tak! pán pána vždycky chrání před chuďasem! Ty tam, Samuheli, na zdi — slyšíš? co jsem říkal? Není z nás — vidíš — není! zradí nás! tak! tak!“ A při tom otáčel hlavou a chňapaje zuby jako vlk zakousnouti chtěl se do strašlivé ruky, která jej zvedala už od země a třásla jím, že s cinkotem padaly mu z kapsáře nakradené věci.

Suchý Čert mlčel dosud, teď se rozkřikl: „Máš pravdu, nejsem z vás! Ne, nejsem, Bohudík! vidím to! Bůh mi buď svědkem!“ Z hluboka oddechl: „Ne, nejsem!“

V té chvíli z dola, z nádvoří, až do pokojů zalehl zmatený ryk — a ve směsici hlasů zněla hrůza a zděšení a vztek, nedořeknuté vyhrůžky a ječící strach. Pak všechno utichlo najednou, pouze jednotlivé úzkostlivé výkřiky se ozývaly a v to zahučel hlas vojenského bubnu — výstřel, celá salva — a ticho.

Vojsko! Křikl to někdo? Stará paní oddechla z hluboka, fráter Alojsius se vztyčil — jen slečna Mary nehybně, jako by neslyšela, u stolu seděla, tisknouc rukama spánky. Suchý Čert bezděky uvolnil prsty sevřené na Vinckově hrdle. Lupič vyklouzl a jako pes po čtyřech ubíhal, přes práh se jenom smykl, po schodech sletěl. Na zdi Samuhel oživl, zatřepetal se a s háku spadl, kus kabátu tam nechal a zmizel za kamarádem.

„Sám Pánbůh nás chrání! Budiž jméno jeho pochváleno!“ s rukama sepjatýma modlila se stará paní. Fráter se žehnal, a do prsou bil a při tom latinská prokletí vykřikoval v tu stranu, kde stál Suchý Čert. „V prach zadupáni budou protivníci Páně, jako červi, kteří se svíjí pod nohou soudce spravedlivého!“

Suchý Čert v prvý okamžik bezděky sáhl k pasu, hledal nabitou bambitku naslouchaje temnému zavíření vojenského bubnu. Když dole zazněla salva — krátce, jako když bičem práskne — zachvěly se mu chřípě, snad se mu zdálo, že cítí dým střelného prachu. A čekal na nový výstřel, ale nedočkal se. — Netřeskla nikde ani jediná osamělá rána.

V nádvoří všechno utichlo. Pohledl na starou paní — modlila se klečíc na zemi. Fráter ještě proklínal. Tu slečna Mary vstala — Suchý Čert setkal se s jejím pohledem. A její oči byly zvlhlé, nehleděla z nich k němu nenávist, ani hněv, ani výčitka. Bylo v tom pohledu odpuštění, ba více: výraz milého povděku a pod slzami v temnu zřítelnic opět už se třepetal lehounký plachý úsměv. Podávala ručky Suchému Čertu.

„Rozumím vám!“ pravila, „a nehněvám se. Hleďte — myslila jsem, jak bylo by to krásné, jeti v sedle přes hory a doly širým polem až někam za obzor. Kde jsme už mohli být! (A tu její oči se rozzářily.) Ale můj osud mi zastoupil cestu. Nevěříte v Osud? Já věřím! Neujde mu člověk, ani já, ani vy. Mne na věky tu upoutá — pro neštěstí, vím to, — vás povede do cizích zemí, do dalekých končin — Bůh dej, aby pro lepší štěstí! Jen tak na okamžik náhodou skřižovaly se cesty naše a nesejdou se už. Buďte s Bohem, pane — a někdy po letech vzpomeňte — ne, nebudete mít, kdy vzpomínat, vrátíte se na krvavé bojiště, do třeskotu zbraní. Ohluší vzpomínky dunění dělových ran. Ale já tady v tichu venkovského zámku, až osud, jemuž nelze uniknout (kdyby bylo možno, přestal by osud být Osudem) přišlápne mě, v hodinách smutku a bolestí vzpomínat budu na přítele, který měl odvahu, postavit se Osudu v cestu. Osud se zastavit nedá. Půjde dále svojí cestou a přes vaši hlavu. Uhněte se! rozdrtí vás, nevyhnete-li se mu. Máte koně, máte svoji šavli a širý svět k tomu — vyhněte se! Buďte s Bohem!“

(Pokračování.)

✦ ✦ ✦ ✦ ✦

Gustav R. Opočenský:

Z NOVÝCH BÁSNÍ.

PODÍL ZE ŽIVOTA.

Večera stín zvolna houstl k noci.
Slabý jako člověk po nemoci
rozběh' jsem se náhle do krajiny
u vědomí jakés dávné viny.
Pod nohama tráva mladá, svěží,
a tam v šeru za mnou život leží:
všecko, co se srdci přiblížilo,
aby ublížilo, poranilo,
všecky vzpomínky a výtky bědné —
neboť není ani chvilky jedné,
již bych — kol dokola vzato —
nezašlapal nohou v bláto,
není touhy, jíž bych nezahodil . . .
— Jaký smutný ze života podíl!

Bílá mlha nad krajem se sklání,
jarní břízky mlčí v zadumání.
Stesk a hrůza ze šera se rodí.
A mně zdá se, že tu někdo chodí,
mluví řečí, která nemá slova
jako pozůstalý u hřbitova,
jako pozůstalý, který dobře cítí,
že už není proč a k čemu žíti . . .

Noci temno houstne v tichém kraji,
blaze těm, kdo nyní usínají,
blaze těm, kdo v jedné smutné chvíli
všecko nezapřeli, nezradili,
blaze těm, kdož klidně mohou spáti
s vědomím, že vše jim zítřek vrátí,
kterým pozůstalý u hřbitova
nevyčítá pranic beze slova — —

Noc je mdlá a mlhy studí v líce,
vzpomínky jdou srdce bičujíce.
Nocí kroky znějí unavené
člověka, jejž hrůza ve tmu žene —
hrůza z všeho, co tu kdysi bylo,
co tu ublížilo, uškodilo,
pro co žil a proč se vlastně zrodil . . .
— Jaký smutný ze života podíl!

PROSTÁ PÍSEŇ.

Prostinká píseň, samý moll . . .
Přes širé lesy, přes pádol,
přes stráň a pole zelená,
přes řeku, lomy kamena,
přes moře šera, ticha
slabounce vzdychá.

Je to táž píseň . . . Před lety
ti nedořekla, co chtěl's ty.
Dnes jistě vše ti dopoví . . .
Utiš se, chodče bláhový!
Hle, je zas večer májový,
pták táhle volá v olšoví.
Nad lesy srpek měsíce.
A píseň zní sem z vesnice.

A ty tu stojíš sám a sám,
vstříc noci hledíš, jejím tmám.
— Zbloudilý chodec, bláhový!
Nešťasten? Šťasten? Kdo to ví?
Na polních stezek rozcestí,
snad chtěl bys mluvit o štěstí,
a v tichu vlahém chtěl bys snad
na mnohé, mnohé vzpomínat . . .

Však něco přece vadí ti . . .
Tma leží v stráni, v rokytí,
zní nocí, která leží kol,
písnička měkká, samý moll.

✣ ✣ ✣ ✣ ✣

Emil Tréval.

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Podivné pocity prochvívaly někdy Schwertem, když nyní sebevědomě kráčel po kancelářích, chodbách a sálech, po nichž se kdysi nesměle, přikrčen, jako pouhý písařík plížíval. Pacholíkovo a Vysloužilovo přátelství ztratil. Nemohli mu odpustiti, že jejich sféru opustil, závistníci.

A ještě jednoho zadostiučinění dostalo se Schwertovi. Pacholík konečně postoupil za listovního a kancelistou jmenován do Prostějova — Horák, bývalý protektor a pak nepřítel Schwertův.

Byl nemálo zaražen, když shledal se se Schwertem jako svým představeným, Schwert se však nemstil. Jednal s Horákem vlídně, ač odměřeně.

V roku 1865 prodělala rodina Schwertova tyf střevní. Nemoc zachvátila postupně všecky členy rodiny až na Schwerta samotného. Všichni ozdravěli až na nejmladší dcerušku, která po tyfu ztratila sluch a zůstala hluchoněmá.

Doktor Borák chodil denně po tři měsíce do domu. Vcházel rychle, nezavíraje za sebou dveří, otočil se v pokoji, sundal zpocené brejle, podíval se prostým okem nemocnému na jazyk, napsal recept, nasadil brejle a už zase šel.

Také za léčení od Schwertů ničeho nevzal. Jako Němec by byl s radostí celou rodinu otrávil, jako lékař byl lidumilem bez rozdílu národnosti.

Roku 1865 přikvačila na rodinu Sellenych katastrofa.

Auskultant Miča, jenž převzal referát sirotčí po Hochsingrovi, oznámil přednostovi Fischerovi, že docházejí ho stížnosti jednak od poručníků, jednak i od dlužníků na správu sirotčího fondu. Že upomínáni jsou o zprávy a splátky, které už dávno podali a složili.

Shledáno, že původcem těchto zmatků je Selleny. Vykonána revise gruntovní knihy, sirotčího fondu, knih účetních a shledán takový chaos, že přednosta ihned suspendoval Sellenyho z úřadu. Do týdne byl zde z Brna rada zemského soudu k vyšetření celé záležitosti.

Schwert byl nemálo překvapen, když jednoho dne spatřil ve výpravně radu — Kumpošta.

Ten byl vyšetřujícím komisařem, jaká ironie osudu! Co tomu řekne paní Emma? Nemesis!

Vzpomněl si, jak kdysi přál Emmě trest za to, že zamítla lásku upřímného muže. Nyní mu jí bylo líto.

Schwert pozdravil radu, doufaje, že se rada k němu sám přihlásí. Ale Kumpošt šel hrdě mimo, jako by ho nepoznával a sotva kynul hlavou. Zašel do kanceláře přednostovy.

„Ten je komisní,“ podotkl Horák.

Večer viděl Schwert radu Kumpošta procházet se městem. V průvodu jeho byl přednosta Fischer a dr. Borák.

Aha! vysvětloval si nyní Schwert nepřátelství Kumpoštovo. Dílo Borákovo. Co asi o něm naklevetil?

Ač Selleny znal se ke straně německé, kde kdo mu neštěstí přál. Utrácel, naparoval se, a každý říkal, že takové konce předvídal. A nejvíce odsuzovali ho ti, kdo při jeho hodech se přiživovali. A bylo jich hejno, měšťanů i úředníků.

Poplašení dlužníci a platebníci sbíhali se do Prostějova a rada Kumpošt vyslýchal a protokoloval od rána do večera.

Po čtrnácti dnech bylo vyšetřování ukončeno a rada Kumpošt měl učiniti rozhodující návrh.

Schwert hledal ve výpravně k večeru nějaký zpáteční kus, když vešlo malé děvčátko.

„Aninka!“ podivil se Schwert, vida dcerušku Sellenych.

„Maminka se dává poroučet!“

A podávala Schwertovi lístek v obálce. Schwert četl:

„Snažně Vás prosím, pane aktuáre, byste nás dnes večer poctil na sklenku čaje. Učiníte skutek pravého přátelství. Emma Selleny.“

Schwert chtěl odmítnouti, ale pak přijal. Byl přesvědčen o vině Sellenyho; uvalí na sebe podezření, že byl s ním srozuměn. Ale soucit s nevinnou rodinou rozhodl. Snad zabrání alespoň něčemu zlému. Paní Emma je výstřední, kdož ví, co obmýšlí.

„A pro koho máš druhé psaníčko?“ tázal se Schwert, vida ještě jeden lístek v ručce dítěte.

„Pro pana radu.“

„Kumpošta?“

„Ano. Nevím kudy k němu.“

„Tudy!“ řekl Schwert a dovedl dítě ke dveřím přednostovým. Tam úřadoval rada Kumpošt.

Vrátil se do kanceláře. Proč paní Emma zve Kumpošta? Ten přece má nejmíň příčiny, aby bral na ni ohledy. Co tím mysli? Ale ptejte se po rozumných důvodech hysterické ženy! Už jednou luštil záhadu její povahy a šeredně se přepočítal. Co asi Kumpoštovi psala?

Večer ustrojil se a šel k Sellenym. V osvětlené jídelně seděl už — rada Kumpošt.

Elegantní, usměvavý a jako vyměněn natáhl ruku Schwertovi vstříc a hned odvolával se na společné vzpomínky z Uher.

Schwert pohlédl na paní Emmu.

Byla v hedvábu, vlasy měla navlněny, hubené, zvadlé líce pudrem a červení nalíčeno.

Rozpomínky Kumpoštovy na Uhry nedotýkaly se jí nijak nepříjemně, ba jako by ho ještě k nim vybízela, jako by se sama kochala v dobách, kdy Kumpoštovi tak ubližila.

Schwert nevěřil ani svým očím, když dokonce seznal, že paní Emma s Kumpoštem koketuje. Nevěděl chvílemi, zda je v domě zoufalých lidí či při nějakém veselém pikniku? Snad nalezl rada vše v pořádku, napadlo ho. Nebo chce vše ututlati. Nepěkné podezření vznikalo ve Schwertovi. Proč rada Kumpošt toto pozvání přijal?

Místo aby těšil zarmoucené, uveden byl Schwert podivnou veselostí celé společnosti sám do rozpaků. Nevěděl co mluviti, jak se chovati.

Seděli u opulentní večeře, drahá vína tekla. Selleny sám v černém úboru obsluhoval s usměvavou tváři. Bílé zuby jeho svítily. Ale Schwert díval se jen na paní Emmu.

Zachytil několik nyvých pohledů jejích, jež Kumpošt přijímal a opětoval. Seděli proti sobě a nakláněli k sobě hlavy. Ona vzdávajíc se na milost a nemilost, on výbojně a neostýchavě. Ale Schwertovi bylo při pohledech Kumpoštových nevolno. Ztratil ten člověk zcela sebeúctu, či je to úskok, podlá číhavá msta?

Selleny vtipkoval, vyprávěl frivolnosti a smál se hlučně.

Když na chvíli vyšli oba manželé, on ven, ona do vedlejšího pokoje, zašeptal Kumpošt Schwertovi:

„Promiňte, ukřivdil jsem vám. Ale doktor Borák mne ujišťoval, že jste spoluvinníkem Sellenyho. Mohl byste doktora žalovat, dosvědčím to.“

Blýskl nedobrým pohledem.

„Zle je!“ pomyslil si Schwert a ustrnul. Krk měl jako sevřený.

„Přesvědčil jsem se,“ pokračoval Kumpošt, „že vaše úřadování bylo zcela korektní.“

Schwert se napil. Nebyl s to, aby vydal ze sebe hlásku.

Vešla paní Emma a hovořilo se jako dříve, vesele. Ale záludnou veselostí, cítil Schwert.

Po večeři přivedla paní Emma dcerušku. Aninka byla v bílých šatečkách. Hlavička na tenkém krku zatížena byla hojností natočených vlásků černých, kol tvářinky voskově bledé. Ve vlasech měla věneček.

Ustrojena jako do rakve, zamrazilo Schwerta.

V bledých ručkách drželo dítě velkou kytici z doutníků specialit a fidibusů. Schwert poznal, že fidibusy jsou složené bankovky.

Dítě stanulo před radou Kumpoštem, uklonilo se a zazpívalo:

Brüderlein fein,
sollst nicht gar so böse sein;
scheint die Sonne noch so schön,
einmal muss sie untergehn,
Brüderlein fein,
lass uns fröhlich sein!

Schwert slyšel, že má Aninka Sellenych velké hudební nadání. Byl překvapen lahodou, silou dětského hlasu a podivným procítěním ducha Raimundovy písně.

I rada Kumpošt byl pohnut. Přijal kytici, vzal dítě na klín a zaslzel. Schwert ubránil se pláči jen zuřivým šňupáním. Když byl Kumpošt dítě zlíbal, dali se do karet.

Po desáté hodině povstal rada Kumpošt a s ním i Schwert. Selleny vybral se na doprovod rady. Na ulici se Schwert od nich odloučil a kráčel domů.

Tedy Borák to způsobil. Nyní měl vysvětleno, proč se ho rada stranil. Ale doktora žalovati nebude. Ba, posloužil mu bezděky, neboť tím jasněji vynikla správnost jeho úřadování. A ať nahoře vědí, že tu nemá na růžích ustláno.

Den na to dal rada Kumpošt Josefa Sellenyho zatknout pro defraudaci daní a sirotčích peněz a odvésti v poutech do Olomouce. Tam mu při závěrečném přelíčení vyměřili čtyři roky těžkého žaláře.

Paní Emma odstěhovala se z Prostějova do Brna, kdež živořila několik let. Dceruška jí zemřela, a Schwert dostal jednou neb dvakráte od ní, později pak i od jejího z vězení vyšlého muže, žebravé dopisy.

Schwert měl v záležitosti Sellenyho dosti nemilých výslechů svědeckých a ještě po odsouzení defraudantově byl nemile na celou afféru upomenut.

Přednosta Fischer si ho jednoho dne zavolal.

„Hochsinger hlásí se nemocen, a nemůže jeti na exekuční inventuru do Vrahovic. Míča má v Morkovicích komissi, nezbývá tedy, pane aktuáre, než abyste do Vrahovic jel vy. Kolik stran máte předvolaných?“

„Tři, pane přednosto.“

„Dobrá, až je absolvujete, půjdete do Vrahovic. Zde je akt.“

Schwert se divil, že mu Hochsinger dopřál komisi. Když však nahlédl do spisu, už ho to počalo méně těšiti.

(Pokračování.)

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Pokračování.)

„Tedy spadla sama? Nezmiňuj se o tom matce, slyšíš?“

„Arciže. Já jsem pro ni vylezl, tati. Ano, já jsem ji s dubu sundal, tati,“ potvrdil si Rudolf, neporozuměv výrazu v obličeji otcově a dívě se jeho lhostejnosti k činu tak velikému.

„Sundal? Vylezl? Ty —“ Doktor zvážněl.

Zrak jeho teprve nyní zavadil o Lojzíka. Chlapec zůstal tentokráte stoje za dvířky a nevešel ani do zahrádky. To nebylo nesmělostí, to nebyla vlastnost Lojzíkova. Za tím něco vězelo.

Vzpomněl na výši dubu a zamrazilo ho.

„Chceš snad říci, že tam vylezl Lojzík,“ díval se s jednoho chlapce na druhého, „ač i u něho by to bylo zrovna šílenství.“ Pohlédl nespokojeně na Lojzíka.

Chlapec držel se oběma rukama za hroty hůlek a hleděl vážně, skoro pomračeně. Štítek čepice měl stažený hluboko k očím.

„Já bych tam nelezl za nic,“ zabručel mrzutě Lojzek.

„Tak tedy ty, Rudolfe, ty —?“ Doktor si představil opět výši dubu a přejelo ho totéž horko jako ráno, pod dubem. Skoro nepřátelsky pohlédl po Lojzkovi. Sám praví, že by tam nelezl ani za nic, on, první lezec ve vsi, a tohoto chlapce nezkušeného tam pustí. Lojzek se pod tím pohledem zavrtěl, ale nesklopil očí. Snad myslí dokonce, že provedli něco velkolepého, s čím se může pochlubiti u svého svěřence. Ten pohled obdivu k Rudolfovi. Inu, je to přece jen chlapec — mnoho si do něho myslel. Dítě! Doktor otřel nervosně popel s doutníku a než byl s tím hotov, byl pevně rozhodnut. Lojzkovi již chlapce nesvěří. Mohla-li kdy býti řeč o štěstí, bylo to ono, že hoch tu ještě žije a stojí před ním se zdravými údy. A zatím on, otec, se kochal v přírodě a máti dříme v odpoledním spánku. — Nyní jim hocha mohli přinášeti na nosidlech mrtvého nebo umírajícího. — Musil povstati a učiniti několik kroků. Zdálo se mu, jako by mu údy tuhly a límec ho škrtil.

Rudolf byl zaražen. Očekával radost a uznání svého činu — kdežto pohled otcův přímo strašil.

Lojzek hleděl na oba pátravě ale pln účasti rozumnými zraky.

„Je to přece jen upřímný hoch a zásluhy má o Rudolfa,“ pomyslil zase doktor, „musím mu své rozhodnutí říci s plným ohledem. Je to duše hrdá.“ Ani nevěda, třímal doktor ještě sojku v ruce. Pohlédl na ni. Byla celá oškubána a rozvrtána broky.

„Tohle ti za to stálo vydati se skoro na jistou smrt?“ obrátil se s těžkou výčitkou k synkovi.

Rudolf pokrčil zmaten rameny.

„Nešlo mi o sojku — ale o čest,“ prohlásil. „Lojzek povídal, že by tam nelezl ani za svět a žádný hoch ze vsi že by to nedokázal. Chtěl jsem mu tedy ukázat“ —

„Že jsem blázen.“

„Taky jsem mu to řekl,“ mračil se Lojzek.

„A přece jsi ho tam pustil,“ nezdržel se doktor výčitky.

„Já?“ urazil se Lojzek a odvrátil se.

„Nic na Lojzka, tati,“ prosil Rudolf, „nebýt jeho při tom, nebyl bych slezl živ dolů.“

„Jak to? Nerozumím tomu.“

„Víš, on mi radil krok za krokem, co mám dělat. Stál dole pode mnou a tak ti byl malý, tati!“

„Tak on ti radil a stál dole“ —

„Ano, tati.“

Doktor zahodil doutník a vstrčil obě ruce nervosně do kapes. Radí mu a stojí dole. Sám by tam za svět nelezl. V takovém světle si toho hocha dosud nepředstavil.

Zavadil o něj jen letmým pohledem, ale viděl, že se Lojzek zavrtěl a přešlapuje.

„To ti bylo nahoře něco strašného, tati,“ líčí Rudolf dále, uchvácen vzpomínkou. „Nejhůře už bylo, když jsem lezl

po té větvi k sojce — vždyť ji znáš, jak je dlouhá a tenká. Tak se ti se mnou ohnula jako tamhle ty větve švestkové, že jsem visel dočista hlavou dolů a nohama nahoru a sojka ještě byla kus ode mne. V té výši, tati, představ si!“ — — —

Doktor zbledl. Slyšel, jak dvířka zaskřípala ve stěžeji, ale rozhněván ani tam už nepohlédl. Tak se v někom zklamati. — A za tak chytrého hocha jej měl!

„Taková strašná úzkost ti mne tam chytila, tati, že nelze ani povědět. Dále jsem už nemohl ku předu a zpátky se mi zdálo nemožno, když jsem visel hlavou dolů. Začal jsem se třásti, ruce jsem necítil a Lojzek se mi zdál dole malý jako Kašpárek v jeslích. Hlas jeho byl tak vzdálený. Hučelo mi v uších, jako když jsme u svatého Víta s kamarády zvonili Zikmundem.“ Doktor si utírá kapesníkem tváře, krk i vlasy.

„Tys byl také na zvonici u svatého Víta?“

„Ano,“ klopí Rudolf hlavu. „A v Týně jsem už taky zvonil,“ pochlubí se přece.

„A ví o tom máti?“

„Ne.“

„Hm!“ Tak nějak strašně dnes připalovalo to svatováclavské léto.

„Tu mne spasil Lojzík. On mi už předem říkal, jak mi to dopadne, že se větev se mnou ohne, až budu viseti hlavou dolů, abych se pevně držel větve koleny. Nebýti toho, svatě bych byl udělal kotrmelec, tati! Ale sojku jsem musil dostati, chtěl jsem dokázati něco, čeho se bojí i Lojzek a co by nedokázal žádný hoch ze vs A k sojce bylo ještě takhle daleko a j visím hlavou dolů a třesu se.“

„Přestaň už!“

„Tu na mne Lojzík volá: Snad bys, blázne, nelezl až k sojce? Zatřep větví a ona spadne. Ano, ale řekne se: zatřep větví, když na ní visíš hlavou dolů a silná jako tvá ruka u ramene. Ale př jsem ji shodil. Hůře však bylo nyní lézti nazpět nohama napřed. V očích se mi tmělo jako v mlze. Už jsem myslil, že padám —“

Doktorovi se zatřásla kolena. Musil sednouti na zahradní židli z březových hůlek.

„A tu slyším, jak se Lojzek směje. „Snad bys, bláhový, najednou nedostával strach, když už je vše hotovo a sojka dole?“ křičí na mne. „Větev tě udržela, jsi tedy zcela jist, jen dolézt nazpět. Nekoukej dolů, zatočila by se ti hlava — koukej jen na větev. Sevři ji pevně nohama a přitáhni tělo. Je to docela jako jiné lezení, jen že pozpátku. Za chvilku jsi zase hlavou vzhůru. Jen žádný strach a seber síly. Vidíš, jak ti to jde. Docela dobře!“ — A mně se v úzkosti zdálo, že nemohu ani z místa, že ještě spíše klouzám dolů, až najednou se se mnou větev zase zdvihla a já měl hlavu zase nahoře. Lojzek dole křičel hurá a já jsem se smál radostí jako blázen. Tak mi srdce bilo, tati, že se mi zdálo, že se až větev se mnou otřásá. Krk jsem měl sevřený, jako bych se dusil.“

Doktor si opě utírá celou hlavu kapesníkem.

„Tak se mi zdá, že slunce ještě letos nepražilo jako dnes,“ povídal.

„Já ukážu tu sojku strýci, ano, tati?“

„Jen se chraň zmínky před matkou!“

„Ne, ne. Já vím!“ Rudolf bouchl vrátky.

Doktor hluboce vzdychl.

„Lojzíku!“

Lojzek se zavrtěl.

„Tys mu to přece dovolil?“

„Já?“ urazil se Lojzek. „Což jsem takový nerozuma? Vždyť to byla skoro jistá smrt.“

„Můj Bože! A nemohl jsi mu zabrániti?“

„Ne. Co jsem se mu navymlouval, ukazoval jistou smrt nebo zmrzačení pro celý život, na neštěstí a nářek rodičů, na to, že se mi bude dávati vina a toho že si nezasloužím pro naše přátelství. Hrozil jsem mu, jestliže neposlechne, že s ním najisto přestanu kamaráditi, ale všechno jako když to tomuhle kolu povídám,“ ukázal hněvivě na kunu v plotu.

„A mocí, silou tomu zabrániti nešlo? Mohl jsi jej přivésti sem do myslivny a vědět, co zamýšlí.“

Lojzek pokrčil rameny.

„Byl už vysoko na dubě, když mi řekl, nač má zaměřeno. A kdybych ho i na krásně přivedl, utekl by a provedl přece svou, jak je umíněný.“

Doktor vzdychl.

„Vidím, že nejsi ničím vinen, odpusť, hochu. Ale něco mi přece v tom není jasno. Tys mu prý přece radil, jak má lézti — jak se to shoduje s tím, že jsi ho z lezení vůbec zrazoval?“

Lojzek střelil na doktora pohledem plným výčitky. „Snad jsem ho, pro Boha, neměl v takové chvíli opustit a říci necitelně, aby si tedy dělal, co chce, a jít domů?“ žasl. „Jaký bych to byl kamarád, abych mu nepomohl, jak umím, když už jinak nemohlo být, než že tam lezl. Věděl jsem napřed, že se s ním větev ohne, že se převrátí a spadne, nebude-li na to připraven. Věděl jsem, že tam dostane smrtelný strach, že mu zdřevění ruce a nohy. Abych pravdu řekl, pane doktore, byl jsem na to připraven, že docela jistě spadne a nohy se mi třásly jako před chvilkou vám,

když jsem viděl tu strašnou úzkost v jeho tváři. Tu mi něco řeklo: „Směj se, žertuj!" Ani nevím, jak jsem to dokázal, ale on se zase osmělil a dostal důvěru ve své síly. Když se s ním zase větev vzhůru zdvihla, musil jsem si sednouti. Neudržel jsem se již na nohou a byl jsem mokrý potem jako chycená myš."

Doktor se otírá po třetí. Tak někdy rozpálí člověka i to svatováclavské léto.

„Ale chlapík je," zabručel Lojzek, „každý jiný by byl spadl."

„Blázen je, ne chlapík," vyjel doktor zlostně.

„Blázen i chlapík," vzdychl Lojzek.

„Jestli pak víš, tati," přiběhl Rudolf provázen strýcem, o jehož vážném duševním stavu svědčilo, že nesl dýmku v pěsti místo v zubech, „že Lojzek, když jsem slezl dolů, měl slzy v očích. A já nic. Já neplakal ani tam nahoře, tati!"

Lojzek je zahanben tou nediskretností a tu cítí, že ho doktor objímá a líbá. Měl také slzy v očích. Lojzek žasne. „Také ten se mazlí?"

První se ze všech vzpamatoval jelen. Dostav se zase na své obvyklé místo začvachtal pod obláčkem kouře halícího jeho parohy. Potom pan fořt.

„Milý hochu, mhm —" rozpovídal se, „kam tě to všichni čerti tento? Ani jako kluk bych tam byl nelezl, kdyby mi za to paty pozlatili!"

„Že ne?" zářil Rudolf. „To jsem rád. Tatínek říkal, že jste spolu vylezli všady, že spadl mnohokráte a desetkrát že se topil, dvakrát postřelil a nic mu není."

„Čvach, tady to máš!" vyčetl jelen.

Doktor hledal po kapsách doutníkové pouzdro, jen aby se na jelena nemusil podívati.

„Tak s Pánem Bohem," loučí se Lojzík ve vrátkách, smekaje čepici.

„S Bohem, drahý hochu. Srdečně ti děkuju. Tak přijď zase zítra!"

„Ba ne!" odpověděl Lojzík pevně, „já už nepřijdu."

„Co? Cože? A proč?"

„Já jsem Rudolfovi řekl, neposlechne-li mne, poleze-li tam přece, že je mezi námi konec, že s ním nebudu kamarádit."

„Odpusť mu to, Lojzíku," žádal doktor. „Vidíš, je to zbrklý chlapec. Z Prahy! To víš, jaký pak tam mají děti rozhled z něčeho. Lézti nikam nesmějí, ponětí nemá o tom, co by se mohlo státi — jaké neštěstí. Třeštidlo takové."

Lojzek kývá hlavou.

„Tak vidíš. Nehněvej se už na něho!"

„Já se nehněvám," odpovídá váhavě Lojzek, „ale —"

„Ale?"

„Už nepřijdu. Kamarádit s ním už nebudu."

„A proč?"

„Protože jsem mu to řekl."

„Tedy z umíněnosti?"

„Ba ne," odpírá Lojzek, „ale dal jsem mu slovo a tomu se musí dostáti. Zač by člověk stál, kdyby slovu nedostál? Nikdo by na něho nic nedal." Lojzek smeká znova čepici a odchází. Rudolf se nuceně usmívá, ale je všecek červený ve tváři. Toho se nenadál, že Lojzek splní svou hrozbu. V doktorovi se probouzí advokát.

„Tak ti ještě mnohokrát děkuju, Lojzíku," volá za ním nachyluje se přes dvířka, „ani nevím, čím bych ti tvou laskavost oplatil. Vím, že jsi měl kus perné práce a že si nyní rád oddychneš, když se Rudolfa zbavíš. Je to kluk všem protivný, každý ho má po krk a ty jsi s ním měl ku podivu dlouho trpělivost. A nyní se ti nahodila ta příležitost, chci říci příčina nebo záminka, hm — No, tak jdi. Ať se mu stane, co chce, ztřeštěnci. Zbavíš se ho nyní rázem, nikdo ti nemůže mít za zlé —"

Lojzek se v rozpacích zastavil u hlavních vrat a loudavě vracel se zpátky k zahrádce. Tenhle tón mu zakrojil do duše.

„Já se ho nechci zbavit, to to," povídal pohleděv upřímně po Rudolfovi. „A vždycky mne mrzí, když se o něm takhle mluví. Rudolf je přece hodný chlapec."

„Ale zbrklý."

Lojzek přisvědčil. „To je."

„Což ty ho máš rád."

Lojzek kývnul hlavou.

„Tak vidíš a opustil bys ho přece. A co ty, Rudolfe?"

„Lojzek ví, že ho mám na světě nejradši," zablouznil hoch s planoucíma tvářema.

Doktor se pro všechno ohlédl, není-li máti na blízku. Ani jemu se ta slova dobře neposlouchala.

„Jen kdybys byl Lojzíka u všech všudy poslouchal, chlapče!"

„To!" zabroukl Lojzek. „Já mu říkal pořád: jinam se nalezeš dost a dost, jen tohle mi nedělej, nedávej život na harc! Tak s Pánem bohem," vymyká Rudolfovi dlaň z obou rukou a smeká zase čepici.

„Počkej," zachytil ho doktor za rukáv. „Ty se snad, hochu, bojíš výčitek, kdyby se mu něco stalo v tvé přítomnosti. My advokáti tomu říkáme „ručení"; bojíš se zodpovědnosti za něho, ale té tě úplně sprošťuji, slyšíš? Stane-li se mu cokoli následkem jeho ztřeštěnosti a neposlušnosti, je si tím sám vinen a já bych tebe k ni-

jakému odpovídání nepotahoval — máš tady svědky na to."

Lojzek se usmál. „Ba ne," odpíral, „vím, že bych za neštěstí nemohl, ale o to tu nejde."

„A o co?"

„O slovo, jak jsem řekl. Jak by si mne Rudolf mohl ještě vážiti, když bych nedostál slovu?"

Pan fořt vyndal jelena z úst. To bylo vždy pozoruhodno.

Doktor si kroutil kníry v hlubokém zamyšlení.

„Počkej, ještě něco mne napadá," rozvážil. „V tom všem je, jak vidím, vlastně nedorozumění. Slíbil ti Rudolf, že tě bude poslouchati?"

„To ne!" zarazil se Lojzek.

„Podal ti na to ruku?" pokračoval vítězně advokát, cítě již pod sebou pevnou půdu.

„Ne."

„Tak vidíš," vytasil se doktor s fintou. „Tos udělal velikou chybu, žes si ho nezavázal právní cestou, jak u nás říkáme, řádnou smlouvou. Vidíš, jak ty dáš sám na slovo! Proč jsi to nezkusil taky s Rudolfem? Kdyby ti byl na to slovo a ruku dal, že tebe bude poslouchati, ó, panečku, to by bylo jiná . . . Vsázím se, oč chceš, že by se také ukázal mužem jako ty, mužem, kterému je dané slovo svato, že by ho nezrušil jako nějaký bezectný slaboch. A kdyby je přece zrušil, pak bych ti sám první řekl a radil, abys s takovým nekamarádil. Řekni, co myslíš sám: dostál by Rudolf danému slovu?"

Lojzík po krátkém rozmyšlení přisvědčil.

„Tak vidíš! To byla tedy jen a jedině tvá chyba, můj milý, žes si ho nezavázal slovem. Jsi ovšem ještě, jak říkáme, v právech nehoněný, ale na štěstí není tu ještě nic pokaženo, ani termín ztracený, vše lze ještě napraviti et causa nostra servata."

„Čvach," řekl jelen. „Vida, nač jsou na světě advokáti a latina."

Lojzík sklopil hlavu omráčen těmi důvody, ač mu cosi říkalo, že se tu byl zavázal něčím sám následkem nesplněné podmínky, ale poněvadž měl po prvé ve svém životě co činiti s advokátem jako právní strana, dal se snadno přesvědčiti, že chybil vlastně on, Lojzek, a to formálně v právním poměru ke svému klientovi.

„A slíbí mi to tedy?" tázal se.

Doktor pohlédl nejprve na Lojzka (jak protivnými činí i hodné lidi pedagogika) a pak na syna.

„Slíbím," souhlasil Rudolf.

„Tak mu podej ruku. Tak! Jsme tu se strýcem svědky. Případný proces vedu bezplatně."

„Tak s Pánem Bohem!" loučí se Lojzek po třetí.

„S Bohem, milý příteli a přijď zítra zase!"

„Přijdu!"

Když doktor zavíral vrátka, připomněl si, že ještě před chvilkou přemýšlel o tom, kterak by šetrně vypověděl Lojzka z úřadu vychovatelského, a zatím co ho práce a advokátské mazanosti stálo, aby ho v něm i dále udržel. „Ano, takové věci se časem stanou," říkával starý Rousek, „a nejvíce mezi lidmi."

„Víš, kdo je tu hlavním vinníkem, Pepíku?" oslovil doktor bratra po straně. Pan fořt vyndal dýmku s jelenem z úst.

„Já, můj drahý! Ano, já. Já, který se před svým klukem chlubil, kolikráte jsem se topil, postřelil, spadl, ba i visel. To všechno myslí si takový brach, že je mu také dovoleno, ba snad nutno prodělat. Topil se již a div se nezabil pádem. Teď jen ještě pozor, aby se nezastřelil nebo neoběsil. Běda dětem, před nimiž otec odkrývá své slabosti, na př. že byl ve škole lenochem, k mamince lhářem, ranným kuřákem nebo pijákem atd. atd. Všechno to jako by jim tím odhalením dovolil, sankcionoval. Dětem se rodiče a učitelé aspoň musí zdáti vzorem vší ctnosti, bez chyby, zkrátka výlupek vší dokonalosti na světě. A tomu dubu dáme jméno „šťastný". „U šťastného dubu," neboť tam potkalo celou rodinu ukrutné štěstí.

XV.

Z myslivny vyjíždí kočár.

Doktorovic odjíždějí do Prahy. Všechno je u fořtů v pohybu a jako na ruby. Brok, Fox, Lipka, jelen i dýmka hajného — všechno to dnes přebíhá a vrčí, ale nějak bez plánu a cíle. Zmateně.

Baba Stehlice pláče jako by jí někdo umřel. Je strach, že se po odchodu Rudolfově vrhne střemhlav do atlantického husího oceanu na dvorku, tolik „hošánka" chválí a objímá.

Paní fořtová mu cpe kapsy ovocem, líbá ho a hladí, zve, zve, aby jen zase přijel. Již jako študent přijede. Bude jim dlouho všude scházeti. Měla z něho zprvu strach, ale tak si ho potom zamilovala jako svého. Takový milý divoch je to, ale dobré srdce. „Takový býval jeho táta, celý on," říká pan fořt.

Paní doktorová si utírá oči krajkovým kapesníkem.

„To dělá bližší seznámení, milá paní švakrová,“ vykládá Rudolfova máti. „On se na první pohled nezdá, nezalíbí každému ačkoliv je to přece hoch, že by hezčího musil pohledati, ale v jádru je ryzí, to já vždycky říkala. Hoch jako zlato. Jenom ty nervy, ty nešťastné nervy! A to snad měl po mně. Nu a zde mu pomohl venkovský vzduch přímo zázračně. Sesílil a řekla bych, zmužněl a v tom je ta změna celá. Vždyť i já se cítím, díky vám, drahá paní švakrová, docela jinak. Věřte mi! I ta rozverná mládež vesnická, z níž jsem měla z počátku tolik strachu vzhledem k jeho výchově, ukázala se při mé bdělosti nad hochem pro něho neškodnou. Ba on, Rúdynek mohl u nich, jak jsem sama s potěšením viděla, ukázati blahodárný vliv městského dítěte, které vyrostlo pod ochranou a bdělostí matčinou, naproti nim, vyrostlým, řekla bych na divoko, a jeho pobyt na vsi nebude pro ně jistě bez užitku!

A co mne nejvíce těší, drahá paní švakrová, že se on za nikoho z nich nestydí. S každým obcuje a přátelí se jako se sobě rovným, i rád je má,“ podívala se po Lojzkovi, „a oni, jak se dá očekávati, mají zase rádi jeho. A jak nehezké byly k němu přece na počátku! Ano, to vše způsobí bližší seznámení.“

Pan doktor přistupuje a potahuje paní za krajkový rukáv. Upozorňuje na Rudolfa, který starou Morku hladí a objímá. Morka bije olezlým ocasem o koňskou houni — dar Rudolfův, který ji feně podložil na zápraží, a zapadlé oči psovy přátelsky pozorují chlapce.

„Dostane zase blechy, Rúdynku — koukal se — vždyť může taky psa jen pohladit a ne objímat. Bude samý chlup — psi nyní línají. Tak to vidí! Zase abychom vyndavali kartáč ze škatule. A on ho i líbá, šel mi! On je vždycky výstřední!“

Ale staří lesní kocouři mrkají na sebe a stojí dojati při pohledu tom.

Pan fořt vyzdvihl Rudolfa do kočáru. Líbá ho a tiskne do náruče.

„Celý ty, Vašku, jak jsi býval,“ povídá. „Koukej, i ten pohled ze zpoda má a přimhuřuje oko. Tys býval taky divoký brach a prudký.“

„Nehaň, Pepíku, před dětmi!“

„Ale zlaté srdce.“

„To už nenapravíš pochvalou,“ směje se doktor.

„To je, to je,“ utírá si oči paní doktorová. „Zlaté srdce.“

(Pokračování.)

LITERATURA.

Josef Lukavský: *Herci a herečky.* Groteskní scény. „Plačkovy knihovny“ sv. VIII. Vydává Přemysl Plaček v Praze. 1912. — Josef Skružný: *Ženy a ženušky.* „Vilímkova humoristická knihovna“. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze. 1912.

Kniha p. Jos. Lukavského jest rozhodně literární omyl, povážlivý zjev v literatuře, nad nímž dlužno se vážněji zamysliti. Obsahuje řadu dvanácti scén, jež mají všechny tentýž základní tón, tentýž leitmotiv: sexus. V umělecké tvorbě — ať již kterékoliv — netřeba před ničím ustupovat, všeho lze použiti, co je nezbytně nutno k vyjádření myšlenky, co slouží za prostředek k dosažení vytčeného cíle. Stává-li se však na př. rozpínání knoflíčků se vší applikací a celým pokračováním samo sobě cílem, pak autor počítá s nejnižšími pudy čtenáře a vlastní úmysl jeho je až příliš zřejmý. Je úžasno, s jakou povrchností a ledabylou nonchalancí p. Jos. Lukavský pracuje! Co mluví se v kterékoliv scéně, je vedlejší; vše směřuje překotně k „dramatickému“ vyvrcholení — na pohovce, jež hraje téměř všude nejdůležitější roli. Nikde není trochu ducha, umění, stylu, ni invence.

Knihu „Herci a herečky“ napsal herec. Zná jen jediný typ svých kollegů a kollegyň. U něho každý herec je bezkarakterní a každá herečka beze cti a prodejná. V celé knize není jediného světlého zjevu; opakuji, ni jediného. A byla by přece přirozena domněnka, že autor-herec zná nejlépe příslušníky svého stavu! Že by to byl osudný omyl, netřeba snad připomínati.

Kniha p. Jos. Lukavského nemá vůbec kladných uměleckých hodnot. Je literárním omylem, nedorozuměním, za něž mu herectvo — právem — málo bude vděčno. —

„*Ženy a ženušky*“ p. Jos. Skružného je sbírka humoresek, jež byly téměř všechny otištěny — tuším — v „Humoristických Listech“. Humor autorův jeví vady a nedostatky většiny humoristů. Není uměleckým projevem hlubokého životního názoru, netají v sobě smích, ni pláč, nemá veselí, ni smutku, nýbrž je jen skreslenou smyšlenkou, násilnou karrikaturou, mělkou

parodií bez espritu a širšího obzoru. Je nevinným, jako satira jeho krotká. Jinak je kniha humoresek p. Jos. Skružného, nemajíc co činiti s uměním, celkem neškodna. *Tristan.*

Jaroslav Horáček: *„Hana Kvapilová“.* Charakteristika její herecké tvorby. Vydal Alois Lapáček v Praze 1911.

Výkony reproduktivních umělců zachovávány bývají budoucnosti jen v paměti jedné generace. Čím dále do let, tím stávají se víc a více legendou. Jest to nevyhnutelný, tím smutnější však úděl, jejž sdílejí zejména umělci dramatičtí. A nemnoho jest těch, jichž umění snaží se nadšené péro současníka zachytiti pro budoucnost, delší věku jedné generace.

Vzácné a jedinečné umění Hany Kvapilové je z těch, jehož nelze zapomenout, jež zaslouží věčné paměti a o kterém máme dnes, pět let po smrti H. Kvapilové, na naše poměry literaturu dosti značnou.

Jako samostatná publikace vyšla nyní — po životopisné studii Karla Engelmüllera r. 1908 (viz „Zvon“ roč. IX. str. 381.) — Jaroslava Horáčka karakteristika herecké tvorby Hany Kvapilové. Úkolem učinil si autor „osvětlit její umělecké dílo, jeho povahu a cíle“ s hlediska výlučně divadelního. Demonstruje na čtyřech výkonech zesnulé z posledního roku jejího života: Noře, Markétce, Máše a Blaženě, doplňuje kritický rozbor úryvky jejích dopisů těchto úloh se týkajících. Celá knížka, psaná pérem bystrým a nadšeným, provanuta jest láskou a pietou k velikému umění Hany Kvapilové. Je zajímava, jako každé vypravování o opravdovém umění; plnému dojmu vadí však, že autor mnohde poněkud příliš vystupuje do popředí. Jinak neotvírá nám nových prospektů do duše Hany Kvapilové, než jak sama učinila ve své „Pozůstalosti“ . . .

Není radno v úvodě příliš mnoho slibovati!

Tristan.

Selma Lagerlöfová: *Povídka o panském dvoře.* Přeložil Emil Walter. Světové knihovny č. 972—973. Nakl. J. Otto v Praze.

Autorka dovede do svých prací vložiti vždy všecku ženskost svou, což je také předností tohoto dílka jejího, v němž dosti prostými slovy, ale umělecky vylíčila život severského koutku země, což patrně bylo účelem knihy a líčeň příběhu jen prostředkem hlavní té myšlenky, protože si nelze zobraziti, že by autorka chtěla závěrem vyříci jen, že na severu jako na jihu vyrůstá obětavá láska, a šlechetné ženské srdce že mocně buší i v otčině její! Francouzská moderna působila na autorku tak svůdně, že ji zlákala do říše romantiky a dala jí výjimečnosti do děje povídky; ale že vlivu zcela nepodlehla, zavinil folklor, kdy se objevují v povídce líčně zvyků a obyčejů lidu z dědiny Värmlandu, a těmi, jakož i některými rázovitými osobami autorka jaksi sobě se vrátila. V knížce jsou mnohá poetická místa, líčně malebné a plastické a děj rozvinuvší se tragicky volně spadá závěrem k upokojení čtenáře. Vyskytne-li se podivnost, jako za živa pohřbená dívka, později oživlá milenka hrdiny povídky, podivně náhodná setkání a jiné výjimečnosti, o nichž nelze říci, že jsou pravdě nepodobny, přece čtenářovy pochybnosti zaplašuje celek umělecky učleněný a celý obrázek prostředí, v němž žijí Hede i Ingrid, sytě a barvitě nakreslený. Autorisovaný překlad je český a pěkný až na některé rozvleklosti (str. 38 „kdyby byl býval jist“, namístě: „býti si jist“ atd. Str. 37 „koně předháněli se v jedení“. Str. 35 „aby mohly kozy jísti mech“ atd. Nač se báti správného „žráti,“ „napásti se mechu!“)

K. V. H.

* Ročenka Vídeňské Matice 1911. Nákladem Víd. Matice, tiskem družstva „Melantricha“ ve Vídni. Úvodem a doslovem provází jednatel spolku Dr. Váhala.

Vídeňská Matice sestavila letos z příspěvků vídeňských literátů Almanach na doklad kulturního vzestupu tamních poměrů českých, aby prokázala, že český živel již překonává prostředí a vyvíjí se v organické těleso se smyslem pro národní celek. V doslovu se zdůrazňuje, že průkopnictví literární činnosti jest jistým druhem vydobývání si domovského práva ve Vídni. Matice zamýšlí tímto dílem zahájiti novou periodu literárního života vídeňského a malý, ale pěkně spořádaný Almanach její má významný název: Z Vedetty na Dunaji.

Kromě výroční zprávy jsou tu příspěvky čelných vídeňských literátů veršem i prosou: Joži Koutňáka, Václava Hrubého, předčasně zemřelého, J. S. Machara, Fr. Cetechovského, A. Kolačného, dr. Jar. Sutnara (Jana Kříže), Bohuše Vybírala, dr. Jos. Karáska, J. K. Pojezdného, J. Zd. Raušara, Josefa Cipra, dr. Emila Saudka, Jana Janči a dr. Arnošta Mádla. Na všech pracích leží pečeť české kulturní snahy ve Vídni, čistá a naprostá lidskost a národní uvědomění, a to jest již samo potěšitelným zjevem pro náš boj, ať vypadne jakkoliv. Almanach Vídeňské Matice bude krásným dokumentem české kulturní historie.

K. V. H.

TÝDEN.

* V Bologni zemřel 14. t. m. italský básník Giovanni Pacoli, nar. r. 1859, jehož jméno se stavělo vedle d'Annunziova. Vyšed z Carducciho školy, stanul mezi předními neoklassiky, snaživšími se obrodit antickou formu verše. Za latinské básně, kterými se vracel do

epochy Horatia a Vergila, obdržel několikráte cenu Amsterodamské akademie vědy, jako výtečný znalec staročečtiny dal Italii nejkrásnější překlad celého Homera. Pacoli, syn chudého roiníka z Romagni, prožil mládí uprostřed polí, luhů a hájů a přilnul proto k přírodě, kterou nadšeně opěvoval ve svých vlašských básních, zařazených do sbírek spisů jeho pod názvem „Myricae" a „Canti di Castelvecchio", z nichž ukázky do češtiny přeložil Jaroslav Vrchlický. Po smrti Carducciho zaujal Pacoli stolici historie vlašské literatury v Bologni. Kritika nazývala ho současným Petrarkou a chloubou italské lyriky. *K. V. H.*

* Francouzský tisk právě oslavil 90. narozeniny Nestora žijících francouzských dramatiků, narozeného za panování Ludvíka XVIII. Jest jím Ferdinand Dugué, nar. r. 1822. Jako 23letý muž vydal již dva svazky básní a psal potom historické romány, hlavně však historická dramata a komédie, která se hrála v „Odeonu". R. 1846 vzbudil v Paříži ruch dramatem, útočícím proti literárnímu komitétu dramatiků z Comédie Française a dokonce událostí tou se obíral i parlament. Dugué již dávno nepíše, ale přes to, že slaví devátou desítku narozenin, o divadlo velký zájem projevuje a o nynější dramatické produkci francouzské velmi nepříznivě se vyslovuje. O kinematografu pronesl mínění, že vynález ten může přispěti k popularisování vědy a účel ten že je chvalný, avšak umění kinematograf že neprospěje a divadlo ubije již tím, že nadobro zničí vkus divadelního obecenstva, beztak dramatickou nynější produkcí pokažený, že o vkusu pro krásu a půvab umění nelze mluviti. Souborné vydání divadelních jeho prací vyšlo v pěti svazcích a chystá se právě vydání jeho sebraných spisů vůbec. *K. V. H.*

* Pařížské „Grande Revue" právě uveřejnila krátké dopisy Lva Nik. Tolstého a Bernarda Shawa. R. 1898 Bernard Shaw prostřednictvím svého ruského překladatele poslal L. N. Tolstému svou komedii: „Man and Superman", jenž tou pozorností byl potěšen, poděkoval Shawovi a podotkl, že se mu jen nelíbí to, jak Shaw vážnou osnovu zpracoval. Shaw odpověděl po zvyku „bujně" a proto napsal L. N. Tolstoj „Dear Mr. Shawovi", že jeho názory na civilisaci a „tak zvaný pokrok" nejsou mu proti mysli a jenom to, že o významu lidského života a o příčinách utrpení v lidském životě mluví žertovným tónem. Podotkl, že předměty, kterých se dotýká ve své komedii, jsou přece příliš vážny, aby se jimi obíral talentovaný člověk jako Shaw, tak posměšně.

Shaw poslal potom L. N. Tolstému výtisk jiné komedie a dopis, v němž praví:

„Uvádíte ve svém listě, že u mne postrádáte vážného tónu a nejvážnější momenty že líčím směšně. Proč bych měl toho zanechati? Zobrazíte-li si, že celý ten náš svět je pouze takořka pro špás Pánaboha, zachce-li se vám ze špatného žertu dělati věc vážnou?" To již nebylo Tolstému docela vhod a proto již list nenadepsal: „Dear Mr. Shaw", ale jen prostě: „Bernard Shaw" a napsal: „Pokud našich myšlének o Bohu a hříchu se týče, mohu znova jen opakovati, že otázky o Bohu, o dobru a zlu jsou velmi vážny a nelze o nich žertovati, a přiznávám se, že závěr ve vašem dopise působil na mne dojmem přehlubokým."

Tím dopisování mezi oběma zkončilo, ale v kraťoučkých těch listech jsou obrazy duše obou spisovatelů, kteří i tu prokázali, že spisovatel stojí za své dílo i životem. *K. V. H.*

Na jakém papíře Dickens psal svélisty? Ve článku nedělní přílohy denního listu, označeném jako překlad z Mamie Dickensovy, nejstarší dcery Charlesa Dickensa, čteme, že „Dickens pro svou osobní korespondenci používal modravého notového papíru". — Takovýmto způsobem šíří se nesmyslné biografické podrobnosti, jež pak zhusta zavádějí další otiskovatele k ještě nesrovnalejším a bezpodstatnějším vývodům a poznámkám. Kdyby překladatel, nerozuměje, nelitoval námahy podívati se do kteréhokoli slovníka, nalezl by note-paper = papír listovní (k tomu ostatně poukazuje již i vytčení barvy jeho modravé, oblíbené na papír listovní v Anglii ode dávna). — Příspěvek ke kapitole o překladatelích a překladech u nás, tolik trapné! ::

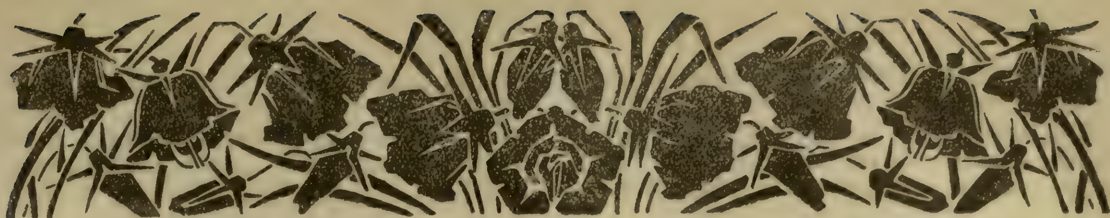
⁂

Sukně „schozelá". Nesprávno by bylo domnívati se, že za starodávna všecka šlechta česká byla dostatečně zámožná. Chudých urozenců bývalo vždy dost. Z těch je urozená paní Alena z Klenče. Ta, jsouc v nesnázi, zastavila lepší sukni svou v Židech. Zrádná její přítelkyně, jakás urozená Marjána, doběhla si do Židů, sukni vyplatila sobě, nosila ji a „dělala v ní parádu". Alena z Klenče r. 1556 žaluje v zemském soudě, kdež urozenci se soudívali, „že Marjana sukni bez její vůle z Židů vyplativši zchodila". Ortel byl spravedlivý, ale k provedení nemožný: prý Marjána povinna vrátiti sukni „zase tak dobrou, jak byla". O tom, že by ji měla penězi nahraditi, když odřenou sukni nedovedla uvésti v předešlý stav, o tom nic. Také o tom nic, že by falešná a podvodná urozená Marjána měla posedět chvilku v Bílé věži.

V Praze, dne 26. dubna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století.

(Pokračování.)

Suchý Čert poslouchal — zapomněl na poraněné rameno, krev v rukávě zasýchala. Poslouchal zamračen se sklopenýma očima, jako by o každém slovu jejím uvažoval. A teď uchopil ji za ruku. „Můj kůň, má šavle i ten širý svět je pro vás jako pro mne, čeká-li nevlídný osud tady na vás — je to poslední vteřina, která zbývá k rozmýšlení, slečno Mary!"

Potřásla hlavičkou. „Už jsem rozhodla. Sám jeďte. Kdybychom jeli dva, dohonil by nás osud. Jeďte sám!"

„Tak ten, kdo Boha se odřekl, upadá v propast neřestí a hříchu, hoden opovržení všech lidí a trestu božího!" hlubokým hlasem kázal fráter Alojsius. Vztyčen, plný sebevědomí. Pod kapucí blýskaly se zapadlé oči jeho, hubené ruce zvedl, široké rukávy režného habitu visely s nich jako křídla netopýří. Zlý, nepřátelský pohled jeho bodal ne do tváří, ale kamsi až v zakletou duši Suchého Čerta. Stará paní modlila se šeptem, jenom svadlé rty se jí pohybovaly. „Bože Hospodine, králi nebeský —"

Suchý Čert políbil ruku slečně Mary, — pochopil, že je to naposled. Beze slova odcházel. Ohlédl se na prahu. Mary stála s rukama spuštěnýma jako neživa — hleděla za ním, ale neviděla ho, někam do daleka, do budoucna byly upřeny ztemnělé oči její. —

Když sestupoval Suchý Čert po schodech, nahoře za ním rozletly se dvéře a fráter rozhazuje širokými rukávy, hřímal s prahu: „Anathema! anathema! budiž proklet!"

Na dvoře už bylo všechno změněno. Bujakovský s čeledíny uvazoval psí smečku v boudě, měli dosti práce s rozdivočenými psy. Pod otevřenou dřevěnou kolnou po lavicích na spěch zrobených, na ojích vozů, jak a kde mohli, seděli vojáci, smáli se, hovořili, až se rozléhalo — půl kompanie jich bylo. Ručnice opřeli o zeď, buben ležel pohozen. Důstojník jako na koni seděl na prázdném sudě. Druhý sud načatý s pipou stál na hrubém stole, u kterého obědvávali v létě sekáči. Teklo ze sudu pěnivé pivo, točili je do džbánků, koflíků a z rozmaru i do tvrdých vojenských čepic. U zděného, objemného sloupu, na němž spočíval krov té kolny, svázáni provazy za ruce k sobě, klečeli čtyři lidé prostovlasí, nikdo se o ně nestaral. Suchý Čert klidně přešel dvůr neohlížeje se v pravo ani v levo. U vrat dokořán otevřených stál jeho kůň, jak jej tam byl za uzdu přivázal. Zařehtal, jak uviděl pána, zahrabal podkovou. A Suchý Čert pohladil jej po šíji, odvazoval úzdu.

V tom se otočil důstojník na prázdném sudě, naplněný korbel v ruce, zaklel po německu a zasmál se. „Hej, příteli, slyš!"

Suchý Čert neslyšel. „Pravím, slyš! pojď sem, přítelíčku, nepospíchej! pojď! Co? povídám — na chvilku! — A že ty, hochu, zase už nepoznáváš starého soudruha? Hej! Lajtnant Rüdiger, Rozmara, František Xaverský tu sedí! pojď sem, rytmistře! To jsem rád — oslavíme shledání. Vidíš, kdo by si pomyslil, že se opět sejdeme!" Vstal a s korbelem v ruce došel si pro kamaráda, za ruku jej vzal. „Ach, ty se mračíš? nech toho!" smál se, „připij mi, hochu! Kam tolik pospícháš? Dojdeš vždycky v čas! Vím kam!"

Suchý Čert mávl rukou do daleka. „Ovšem, hochu, rozumím! Zase tam, kde jsi byl — neříkal jsem ti to? Zde není místa pro tebe. Zatouží sokol po volném vzduchu, po krvi a mase na širém poli!

Pojď, sedni ke mně — na chvíli, pohovoříme si! Jsem rád, že tě zase vidím. A pak jeď si, kam chceš, na všechny čtyři strany světa, — nikdo tě nebude zdržovat!" Rozpitý žvatlal naklonil se k soudruhu, do ucha mu křičel: „Všechno vím, cos tu tropil — a rozumím ti, brachu! Krev se nezapře, vzbouřila se v tobě, viď? Jak by se nebouřila — hej! i ve mně se bouří, — ale což já! já už přivykl, jako starý výr v kleci, ženu mám a děti, závaží na křídlech a dluhů do pekel! Ale tys volný — Zavdáme si! Hoši!" křikl na vojáky, „místo pro pana rytmistra! Ďas ví, nebude-li z něho jenerál!" Židle byla přistavena ke stolu pro Suchého Čerta. Vojáci pili a zpívali.

„Proč nemluvíš?" zeptal se s výčitkou Rüdiger, „a nepiješ! Řeknu ti něco — odpusť — nemáš rozum!" Mluvil jako starý mentor, kývaje hlavou a ryšavé kníry si zuřivě kroutil.

Žid Šáje pletl se mezi vojáky, klaněl se s poníženým úsměvem každému zvlášť a lajtnantovi desetkrát. „Já přivedl pány vojáky, já — pan lajtnant mi dosvědčí — běžel jsem pánům vojákům naproti, ví Pánbůh! Duši mohl jsem vypustit — aby si pospíšit ráčili, že na zámku je zle, že rebelové rabují a drancují. Pan lajtnant mi dosvědčí! Pán Bůh dal, že ještě v pravý čas páni vojáci přišli!" a při tom mhouřil šibalsky oči, usmíval se stranou na Suchého Čerta, dávaje mu znamení, že si oba dva dobře rozumějí. Nikdo si ho nevšímal, jen kaprál nějaký švihl po něm rákoskou.

„Děkuj nebi, že jsem tady já! Hůře mohlo s tebou být!" zarudlý lajtnant hovořil svému kamarádu. „Oh ty! Ženská v tom byla zase, viď? Chtěl bych přísahat!" Udeřil korbelem o stůl a zachechtal se, „Vždyť já vím! Ale jaký nerozum, sedláky vzít si na pomoc, rebely! Ej! ej!" Smíchem se až ohýbal, zajíkal se a dupal. „Rebely! naše rebely! Zamilovaný třeba s Luciferem se spolčí, aby jen se dostal ke své milé, já vím! Ale s našimi rebely —? Eh! Ty je neznáš, jako já, můj zlatý! Honím je aspoň jednou za rok, — hned na Táborsku, nebo na Pečecku a zase kolem Opočna nebo u Chlumce a jinde, ale všude jsou stejní, ti naši selští rebelové, fi! Jak jinak se bijí valašští sedláci — tys tam byl někde v Banátě, — tam to jde vesele od podlahy, do krve, až hlavy litají. Ale u nás? Naši rebelové povstanou zaryti jako vrtohlavé ovce, rozběhnou se — nevědí kam, ale sotva někde na odpor narazí, zamotají se, oči zavrou a bít do sebe nechají. Znám to! při takové rebelii u nás ani krev neteče, jenom na lavici je položí, lískovkami bijou, na dřevěné osly sází. A oni mlčí a drží a drží, ani nezaklejou a dají zas na rok nebo dva pokoj, než jim otrne. Znám je, české rebely! Dnes — jaká náhoda! — s půlí kompanie vyšel jsem z Týnce. K Poděbradům! zní moje komando. Přes Konárovice jen tak maně namířím, a hle, přišel jsem k nejlepšímu, rebelové byli tu v práci."

„Vaj! Pánbůh ví! pan lajtnant mi dosvědčí, já běžel naproti pánům soldátům, křičel, volal: pomozte, páni vojáci, pro Pánaboha! na zámku rabujou!" dušoval se Šáje a do řeči se pletl, potřásaje kozlí bradou. „Pan lajtnant mi dosvědčí, že —"

„Zalez někam už, ty žide proklatý!" rozkřikl se Rüdiger a dále vyprávěl: „Kázal jsem bubnovat a pak flinty nabít kulemi rebelům před očima — nechali všeho. A jen tak do prázdna, do vzduchu jsme vystřelili — fi, škoda prachu, zbytečné to bylo, rozutekli se jako myši, když zadupe. To máš ty naše rebely, znám je. S úzkostlivým křikem se rozbíhali na všechny strany, kyje a podávky zahazovali. Nechal jsem je, ať běží. Výprasku neujdou. Jenom tamhle ti — čtyři, zůstali, berani vrtohlaví, stáli a modlili se jako růžencové baby. Co s nimi? Svázat jsem je dal — ještě sami pokorně ruce nastrkovali."

Suchý čert se ohlédl. Přikročil k zajatcům. Marek, Pivokoňský, Berka, Podlipný klečeli, modlili se. Zdvihli k němu oči zamžené němým nářkem, ale nebylo v tom pohledu výčitky. Modlili se šeptem „Otčenáš": — „odpusť nám naše viny, jakož i my odpouštíme našim vinníkům!"

Začal rozvazovat konopné provazy v pevné uzly svázané na kostnatých černých rukou chalupníků. „Co děláš?" volal Rüdiger užaslý.

„Jsou moji!" odvětil Suchý Čert pouštěje starého Marka i druhé. Vstali, jenom ruce od provazů zmodralé sepjali, nepokoušeli se utéci. Rüdiger lajtnant se smál, do stolu tloukl. „Eh, tvoji? pěkné lidi máš! Řekni jim, ať zmizejí — chytře a rychle! Nevidím teď, piju!" Řekl a zvedl korbel ke rtům.

„Proč bychom utíkali?" pravil Marek, „nejsme vinni. Čisto je svědomí naše!" Rüdiger dopil, prázdným korbelem udeřil o stůl. „Ještě jsou tady? mám snad je prosit? Hloupí! za ty, co utekli, odnesou trest a pokutu!"

„V Boha věříme, neopustí nás!" šeptal s přesvědčením Marek. „A všechno je vůle jeho!"

„V jakého Boha věříte, kacíři, heretikové, v jakého Boha?" Skřípavý hlas roz-

lehl se za nimi. „Ne zákonu lidskému, ale božímu propadli jste, zodpovídáte se!" Fráter Alojsius stál tam — růženec klokočový otáčel si kolem rukou a dravčími zraky pohlcoval už svoji oběť.

Napilý lajtnant se otřásl — zamrazilo jej, tak příšerně zaskřípal ten hlas. Ale strnul jenom chvilku, natočil znovu korbel. Suchý Čert svraštil čelo, všechny jízvy v obličeji mu vztekem zmodraly. Viděl dobře, že oči fráterovy se obrátily k němu, jemu že výhrůžky patřily. A zaťal pěstě. Zpozoroval to Rüdiger, zachechtal se.

„Nech ho, kapucína, sovu noční!" pravil soudruhovi polohlasem, ale tak, že mohl fráter slyšet: „Nech ho — začne-li církev svatá se do věci míchat, je zle. Smrdí to peklem a hranicí, na které církev smaží kacíře. Nech ho —!"

„V jakého Boha věříte?" skřípavým hlasem chalupníky vyslýchal fráter.

„V Boha jediného, pána našeho, který jest v nás!" odpovídal Marek.

„Hoši, zpívejte!" vzkřikl Rüdiger — Rozmara a vojáci spustili ryčnou nějakou rozpustilou písničku. „Tak! tak! Holka rozmilá, s námi pojď, zelený věneček s hlavy shoď!" přizvukoval Rozmara. „A ty, příteli, sedni sem, mezi nás!" Mocí stáhl Suchého Čerta na lavici sobě po bok. „Nech skuhrat havrana v kapuci a neznepokojuj se — není tvá vina, že padl ostříž na sýkorky, našel by je vždy. Jistě o nich ví, o prašivých ovečkách ve svém stádě! A nic se jim na konec nestane. Poberou jim kacířské knihy a spálí je — víš, to dělají dobře, já bych spálil všechny knihy, ty katolické také — co s tím potištěným papírem, k ničemu to není! A kacíře budou vodit ke zpovědi, až je přivedou k pravé víře, do toho svatého ovčince. Co kacíři při tom ztratí? nic. Za jednoho Pánaboha dostanou druhého. Neboj se. — Tohle rouhání fráter neslyší, protože hoši zpívají a kdyby slyšel! Však on ví, že já a tuhle ti muži vojáci všichni dohromady nevěříme ani tolik, jako ti ubozí kacíři, helvité nebo čeští bratři, nebo co jsou. Ale na nás se neodváží, protože nosíme císařský mundur a protože v Písmě svatém stojí: Nechte, co je císařovo, císaři a co je Božího Bohu — tak nějak. Já povídám, povídám a ty mlčíš, kamaráde. Co je ti?" pleskl přítele po rameně.

„Přemýšlím!" pravil Suchý Čert.

„Nech přemýšlení, nic z toho. Povídej raději, co jsi dělal, kterak jsi přišel sem s těmi rebely?"

Suchý Čert opřel hlavu do dlaně — plný korbel, který mu lajtnant podával odstrčil. „Tak — přišel jsem k vědomí, že není na světě žádného práva — totiž nikdo nemá práva říci: mám právo k tomu, to jest mé a ne jiného —"

„To jsi nevěděl?" smál se Rüdiger. „Ale, jakými zbytečnými myšlenkami týráš si hlavu. Ovšem, že nikdo nemá práva — jenom ten, kdo přijde a vezme. A to je voják. Jaké jiné právo chceš? Když jsi na vojně s rejthary vpadl na pochodu do vesnice, ptal jsi se, co je právo? — brali jste, co se dalo, dobytek, slepice i ženy. Vidíš a teď se ptáš, co je právo! Sesedlačil jsi, myslíš na zděděné hrudy — fi!"

„I na to jsem myslil, Rüdigře! Ale pověz, kterak přišlo, že někdo má právo na statky a širé lány úrodných polí a jiný mu robotovat musí?"

„Nevím! Opravdu nevím!" chechtal se kamarád. „Jsi ty bláhový! Poslyš: býval prý v Čechách loupežník, jmenoval se Jan Žižka, nevím, je-li to pravda, ale slýchal jsem, že pánům bral, hrady jim vybíjel a chudým rozdával, ten taky přemýšlel o právu jako ty — no, a nepřemohl to panské právo, zůstali zase páni a robotníci na světě. A Žižka prý se teď peče na ohni v pekle, říkají páni páteři — já tomu nevěřím. A chtěl bys být taky takovým Žižkou?" Rüdiger pleskal kamarádovi po pleci, „hochu, hochu, není teď na to čas. To mohlo být někdy za starodávna v pohádce. Co ty —? Já vím, jsi křemen. Tam někde na turecké hranici, když jsi vyjel v kyrysu, jiskry z tebe sršely, protože bylo oč křemenem křesat. Ale tady —? Křemen zůstane křemenem, jiskry z něho však nesrší, protože není kalené ocilky, o kterou by narazil. Tady je tak všechno měkké, rozbředlé jako bláto, sypké jako písek, poddajné jako vosk — i ti rebelové i ti Pikharti a Čeští bratři. Jenom holí do toho, lískovkou sekat — nic jiného všichni nezaslouží. A při tom si pomysli třeba, že je to právo světské či církevní vrchnosti — hahaha! — pliju já na všechno právo! Voják volný jako pták! — hoši, vzhůru korbele, ať žijou soldáti, ať žije veselý život! A ty pij —!" vnutil kamarádovi korbel „u sta ďáblů — zapomněl jsi už i pít?" Ťukli si korbelem o korbel.

(Dokončení.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Co hlásal ve svých kritikách, proč pracoval vůbec literárně, o to usiloval také svým působením inspektorským. Naléhal, aby se ve školách správně mluvilo a psalo, ve všech předmětech, všude, aby učitelé byli v tom vzory svým žákům. Jistě, věc krásná, pro mnohé však professory zvláště oboru technického velmi nesnadná. Kosinovo působení bylo velmi záslužné; v lecčem však žádal příliš a zaváděl obraty, rčení i zastaralá, která se již nemohla ujmouti, nemohla ožiti. Ale když to dělal pan inspektor, přeháněli mnozí ředitelé a professoři ještě víc a tak užívalo se zhusta frásí a obratů, jež byly víc směšné než pravé. Z toho se rodily vtipy a dobré i špatné anekdoty.

Tak tedy přísný purista, zemský, školní inspektor Kosina přijel k nám na reálku; byl dobrý padesátník, naryšavělé, široké kozí brady, světlých řas, se zardělým nárůstkem na víčku, zkrátka v hrdle pochrchlávající, úsečný v řeči a v jednání. Mně zavadil také o mou literární činnost. Řekl mi stručně: „Bartoš vám vzkazuje, abyste pamatoval také na vlastenecké námětky.“ A dost, víc ani slova, ani tu ani za večerů, kdy jsme s ním zasedali v hotelu. Inspekce jinak dopadla velmi dobře. Ale ty Bartošovy námětky, které byly asi také Kosinovy — Rozuměl jsem dobrému jejich mínění. Až do té doby jsem psal povídky ze selského a zvláště vojenského života, o lidech trpících a utiskovaných. Právě tou dobou chystal jsem ty vojenské obrázky pro souborné vydání (Z bouřlivých dob) a měl jsem pro ně již motto z Cicerona: „Ubi rem humanam invenio, ibi eam vindico.“ Tak také vyšly.

Vážil jsem si prof. Bartoše, třeba že jsem neschvaloval, jak tenkrát upravoval a opravoval naše auktory, ale vzkázání jeho nemělo přímého účinku. Vlastenecká struna sam a se již ozvala ve „Filosofské historii“ právě toho času ve Světozoru vycházející. Když jsem později s Bartošem se stýkal osobně i písemně, nikdy se nezmínil o tom svém vzkázání; ale byl se mnou, doufám, spokojen. A já, povím za té příležitosti, málo koho jsem si tak vážil jako tohoto muže, jenž byl vlastenec v nejkrásnějším smyslu toho slova svou horoucí láskou, neúmornou prací jakož i obětivostí; život svůj zasvětil národu, pro jehož ducha a řeč měl přejemný cit.

XXXIII.

O Praze zvídal jsem tohoto roku opět z listů, kteréž mi občas zasílali Aleš a Thomayer. Tak v únoru (1877) psal Thomayer zajímavou novinu o dvojí poctě, které se dostalo Vrchlickému, když vstupoval do svého pětadvacátého roku, tedy o poctě vlastně k čtyřiadvacátým narozeninám.*) „U Podlipských“ psal Thomayer, „uspořádali na jeho počest hostinu, kamž kdo pozván byl, nevím; já sám se o věci dověděl teprve z druhé ruky. Také Sládek v redakci Lumíra jej se Zeyerem hostil a zlaté péro na památku mu daroval. Také jsem o tom nevěděl, dověděv se o tom mimochodem.“

Aleš psal v únoru (1877) po té „Woltmannovské“ rebelii mimo jiné, že jsem v „Markytánce“ v Lumíru „ten tábor pěkně popsal, to jsem měl radost, obzvláště že i já něčím podobným se zabývám. Začínám totiž drobet větší obraz: Husitský tábor večer před bitvou, hetman, sedláci, atd. — Pustil jsem se trochu do malby, bylo toho již potřeba —“

V březnu téhož roku píše, o tomto svém obrazu, že se k němu šťastně dostal. „Čím dále tím více poznávám, že mně husitská doba a ony selské rebelie nejvíc svědčí z naší historie. Tak se těch dob přidržím. A co! Jest to slavná doba tahle husitská a ta selská jak zase smutná; na mě to dělá hlubší ještě dojem, než ti exulanti po bitvě na Bílé Hoře.“

V dubnu (1877) oznamuje mi: „Moji Husité jsou již na výstavě, dnes nebo zítra budou již viset. Tak nevím, jak to s nimi dopadne. Ti mně mají pomoct, já v ně doufám, vždyť jsou to bratři Táboři a snad mne nenechají v štychu.“ Poněvadž jsem ho žádal, aby mně šíře o tom svém obraze pověděl, vypsal mně jej zevrubně. Dále oznámil, že Kavka udělal „Opuštěnou“ a pak: „Já toužím po Krakově a Matejkovi. Má poslední práce je skizza „Zvolení Jiříka za krále“. To by tak byl verk! No, a Rusové již chvála Bohu začínají na mejdaně svou práci.“ **)

Prvního června (1877) psal opět o Jiříkovi z Poděbrad. „Teď se připravuju a to rozhodně k velkému obrazu „Zvolení Jiříka za krále“, jenom že bohužel už zase

*) Narozen 17. února 1853.

**) 24. dubna 1877 vypovědělo Rusko Turecku válku.

nevím, kde k tomu potřeby zas vezmu.*) Ta hol . . a mne má tak ráda, že mně to**) nekoupila, totiž Akademie, a já na to tak počítal. Ale ještě hlavu nevěsím. Podlízat těm pánům nebudu. Potom jsem tam snad ještě skrze toho Woltmanna špatně poznamenán — Tak se mně zdá, jako by ti páni mě rádi dostali na ševcovinu, a já pořád ještě nechci, já chci dál, dál —

— — — — — — —

Liška se strojí do Mnichova. Já mu to přeju. Šťastný člověk, který může se drobet jinam podívat — — Zdali paks četl některé ty slavné kritiky? Byl jsem ještě dost spokojen, obzvláště se starým Medardusem." ***)

Aleš také v tom listu oznamuje, jak slevuje z ceny za „Husitský tábor" prvotně udané. „Vždyť již místo 3 je to za jedno sto! Antiquární cena. Rámec za 15, plátno a barvy 5. To jsou kšefty — —" †)

Do práce literární a tichého studia, do starostí školských doléhal ohlas blízkých politických sporů i ze vzdálených bojišť balkánských. Zápas mezi stranou staročeskou a mladočeskou trval dál. V únoru t. r. 1877 konaly se volby do říšské rady. Strana mladočeská nevydala kandidátní listiny; všude byli Staročeši zvoleni, jen Podřipsko volilo Mladočecha, Sladkovského. Za to když v dubnu byly doplňující volby do sněmu, Mladočeši kandidovali, než i tu strana staročeská zvítězila skoro úplně. Jen v městské skupině slánské byl zvolen dr. Jul. Grégr. Ale mnoholetý, bezohledný zápas obou stran, který otravoval veškerý život veřejný, docházel toho roku svého konce. Obě strany uznávaly, že je potřeba dohody, má-li se s úspěchem bojovat s Vídní. Důvěrníci jejich jednali v listopadu t. r. o podmínkách smíru. Obě strany se dohodly na tom, aby utvořen byl společný, státoprávní klub. Ve věcech státoprávních a národních měl dle toho sjednání celý národ státi za jedno proti společnému nepříteli; ve všech ostatních záležitostech však zachovala si každá strana volnost a samostatnost. Státoprávní klub začal působiti hned počátkem r. 1878.

Kromě těchto událostí domácí politiky vzrušovaly všechen národ zprávy z bojiště rusko-tureckého. Když Rusové v dubnu t. r. (1877) vypověděli Turecku válku, uvítal český narod zprávu o tomto skutku slovanské vzájemnosti s nadšením, s jásotem. Naše zastupitelstva obecní i okresní vyslovovala radost svou i díky Rusku a přání zdaru; leckde po Čechách konány i bohoslužby za zdar zbraně ruské. Stará příchylnost k Rusku, která na mnoze jen instinktivně projevila se v našem národě i v době jeho úpadku za časů francouzských válek, proti republice i proti Napoleonovi, propukla teď ještě horoucněji v národě již uvědomělém. Projevy ty byly nepříjemny rakouské vládě; všude proti nim zakročovala. Zakazovala tábory, na kterých se mělo jednati o slovanské otázce, stíhala členy okresních a obecních zastupitelstev pro jejich projevy, poněvadž „přestoupili meze působnosti jim vykázané".

Vláda se však namáhala marně. Sympathií nepotlačila, sbírky na raněné povstalce a Černohorce konány dál. Dychtivě, v horečném napjetí očekávali a sledovali jsme zprávy z rusko-tureckého bojiště. Pamatuju se, s jakou radostí jsme vítali novinu, že Rusové překročili Dunaj (bylo v červnu 1877), že generál Gurko postoupil přes Balkán a zmocnil se Kazanliku (v červenci), že Rusové obsadili průsmyk Šipku, na kterou útočili od jihu i severu. Ale pak ta Šipka!

Co starosti nám způsobila, co úzkosti, když docházely zprávy o krutých bojích v tom průsmyku, kde nevelké vojsko Rusů a bulharských dobrovolníků (6000) odráželo útoky Suleimana paši, který přitáhl s vojskem třicíti tisíců mužů. Jak nás rozčilovaly zprávy vídeňských novin, že Šipka jistě padne, jak nás popuzovala škodolibá jejich radost nad tím, jejich a Maďarů! Již již byla Šipka ztracena, a v tom zpráva, že poslední divoké útoky (v srpnu) i noční byly po zoufalém boji odraženy, že generál Radeckij v poslední, rozhodné chvíli přichvátal obrancům Šipky téměř už zdolaným na pomoc. První tu pomoc přinesla jízda přihnavší se v divokém honu. A s ní stejně rychle něco pěchoty, neboť každý jezdec, pamatuju se na tu zprávu, měl za sebou ještě pěšáka.

Sotva že nám stran Šipky otrnulo, uhodila nová starost. Osman paša obsadil v červnu Plevno a důmyslně je opevnil, zřídiv na okolních výšinách zákopy a tvrze. Rusové, kterým takto uvázl v boku, musili, chtěli-li dále na jih, Plevna se zmocniti. První útoky (v červenci) byly marny. V novinářských zprávách byly zvláště často jmenovány přepevné reduty Grivická a Zelenohorská. Pod těmi zahynulo Rusů na tisíce.

---

*) Nenamaloval toho obrazu.
**) Husitský tábor.
***) J. J. Kolar.
†) Obraz ten stal se pak majetkem Alexandra Brandejsa.

A zase radosť a nadšení ve Vídni a v Pešti nad vítězstvím tureckým. Statečný, hrdinský Osman paša tam slaven a my trnuli nad ztrátami Rusů a s nimi spojených Rumunů a zlobili se na Vídeň a Pešť. Rozčilování nebylo konce. Teprve na podzim, když ruský generál Totleben, proslulý již z dob, kdy pomáhal hájit Sebastopolu (1854), provedl úplné obklíčení Plevna a všech jeho tvrzí, když Osman paša úplně odloučen neměl nižádného spojení s ostatními tureckými posicemi, svítala naděje, že se již dlouho neudrží.

Jako Němcům a Maďarům byl Osman paša hrdinou dne, tak nám v tento čas generál Skobelev pro své skutky úžasné chrabrosti a smělosti. Zajásali jsme pak, když došla zpráva, že útokem dobyl strašné reduty Zelenohorské (bylo začátkem listopadu 1877), že výpad Osmana paši se nezdařil, Osman sám že raněn do nohy, a že Plevno co nevidět padne. Ten noční výpad turecký stal se dne 10. prosince. Za kratičko po té, na den se nepamatuju, šel jsem z reálky po panských valech do města a tu proti mně, pod kaštany u zdi zámecké zahrady jde pan kasír Žába, můj spoluválečník, s kterým jsem v Besedě často chodil po bojištích a válečné plány strojil. Jak mne shlédl, hned chvatem ke mně a již cestou hlásil všechen vzrušený: „Pane professore, Plevno padlo! Rusové vyhráli! Osman paša se vzdal, je v zajetí, vzdal se s celým vojskem, čtyřicet tisíc, a dva tisíce oficírů! A na sto kanonů vydal Rusům."

A již jsme si tiskli v nadšené radosti ruce. Novina o pádu Plevna rozlétla se Litomyšlí. Všude z toho pádu radost. A z té radosti nad slovanským vítězstvím zazářilo město večer sterými světly. Slavně jsme osvětlovali.

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Pololáník Pospíchal měl splatiti půjčku sirotčích peněz. Rovných šest set zlatých. Tvrdil, že peníze už zaplatil, k rukoum Sellenyho. Neměl však na to stvrzenky. Důvěřoval prý úředníku a nestaral se, že nic písemného od něho nedostal.

Pospíchal u vědomí svého práva nepodával proti upomínkám i hrozbám žádného odporu a nedostavoval se na obsílky. Snad čekal, že je to omrzí a že se na to zapomene. Hochsinger také vše nechal dle zvyku svého hodně dlouho ležeti, ale konečně musilo dojíti na exekuční vymáhání nedoplatku.

Po obědě vybral se Schwert s diurnistou Kvasnicou do blízkých Vrahovic. Za půl hodiny byli na místě. Kvasnica skočil na pole pro představeného — bylo v době senosečí — a celá komise brala se ke stavení Pospíchalovu. Všecky dvéře a vrata do domu byly uzavřeny. A přece se vědělo, že Pospíchal o komisi ví a že je doma.

Když Kvasnica i představený chvíli marně tloukli a jen štěkot psí jim odpovídal, žádal Schwert představeného, aby poslal pro zámečníka a dal z moci úřední otevříti.

„Zde v obci žádného zámečníka nemáme," hlásil představený.

„Pošlete tedy do Prostějova," nařizoval Schwert. „Já tu počkám. Úřední řízení za každých podmínek provedu."

Představený škrábal se za uchem.

„Sběhnu sám do Prostějova," nabízel se Kvasnica, počítaje, že i tuto cestu mu dlužník zaplatí.

Ale než mohl Schwert odpověděti, otevřely se dvéře domovní a do nich postavil se ze široka Pospíchal. Byl už starší muž. V bledé tváři jeho koulely se oči, v obou rukou mával tesařskou širočinou. Pysky se mu třásly.

„Slyšte! Kdo sem do mého — jenom nohu postaví — ten je nebožtík!"

Všichni ucouvli.

„Ale strýčku!" zvolal ohromený představený.

Proto Hochsingrovi se sem nechtělo, pomyslil si Schwert. Hleďme, chytráka! Snad Pospíchalovi ani věc řádně nevyložil. Jen se asi utrhoval na Hanáka, jak ho Schwert znal. A snad ubohý člověk myslil, že i když zaplatí po druhé, zase to dá zloději.

Byl jen zaražen, ale nebál se. Poctivý člověk nevraždí.

„Příteli," zvolal Schwert silným ač ne hrubým hlasem, „nevíte co děláte. Vzpamatujte se! Znáte mne přece a víte, že bezpráví nekonám."

V tom přiběhla žena i dcera Pospíchalovy a obě pověsily se otci na ruce.

„Tatíčku, nechte toho! Pamatujte na duši nesmrtelnou!"

„Pane soudce!" přimlouval se i představený.

„Nic jsem neviděl ani neslyšel," prohlásil Schwert, a když odzbrojený Pospíchal ustoupil, vešla komise do domu.

Zde vysvětlil Schwert Pospíchalovi celou věc stručně a jasně. Pospíchal uznal své přenáhlení i své dřívější opomenutí. K inventuře nedošlo, neboť Pospíchal jednak ze svého, jednak výpůjčkou od představeného dluh požadovaný Schwertovi v přítomnosti představeného i písaře zaplatil.

Při odchodu poradil Schwert Pospíchalovi, aby od eráru žalobou obnos jednou už zaplacený vymáhal a doporučil mu k vypracování žaloby dra. Andrlíka. Pospíchal též potom při svou s erárem vyhrál a peníze byly mu vráceny.

Agitace k obecním volbám v Prostějově byla v plném proudu. Jeden mocný činitel však straně slovanské ubyl, dr. Lakomý. Musil z Prostějova. Docházela mu advokátní praxe, a chef jeho, obávaje se, že by se mu Lakomý v Prostějově usadil a nebezpečným konkurrentem stal, dal mu výpověď. Z téhož důvodu ani druhý advokát dra. Lakomého nepřijal, i nezbývalo než jíti do Olomouce k dokonání praxe.

Za Lakomého nastoupil dr. Andrlík.

Německá strana, větřic pohromu, protahovala vypsání voleb, její vlastní navedení lidé rekurovali proti volebním seznamům jakožto nesprávným.

Schwert pouštěl se odvážně do boje a bojoval všemi zbraněmi. Použil antisemitského smýšlení měšťanů, aby slovanský živel proti německy smýšlejícím Semitům posilnil. Jasné, populární vývody jeho účinkovaly na široké vrstvy obyvatelstva. Poukazoval na nepoměrně velké zastoupení židů ve správě obce, ukazoval na eventuality, že by obec musila stavěti židovskou školu, synagogu.

Židé a zavilí odrodilci přestali zase Schwerta pozdravovati a přednosta Fischer povolával Schwerta často k sobě a napomínal ho, aby se tak nevydával v šanc útokům mocných protivníků. Ale Schwert výstrah nedbal. I tchán Buriánek, kdykoli se probral ze svého duševního šera a zvěděl, co se děje, věstil Schwertovi nedobré konce.

Kdyby Vencl radš seděl na pekle doma a nesháněl! tak zněla vždy jeho výstraha dceři. Otec Buriánek nevěřil ve vítězství strany slovanské, ač byl hotov s ní jíti.

Zatím vypukla válka prusko-rakouská a po ní přišla cholera.

Schwert umístil rodinu v klášteře Milosrdných i Mínu. Sám zůstal s tchánem, starou Fanny a nádennicí Nevěřilovou v chalupě.

Úřady za okkupace pruské zastavily činnost a Schwert z dlouhé chvíle bavíval se s pruskými vojáky. Měli jich v chalupě dvanáct, byli Poláci a spali ve stodole.

Než odtáhli, vypukla v městě cholera. Vojáci i obyvatelé umírali. Každého dne tři čtyři pohřby konány za večerního šera, bez vyzvánění.

Rodina Schwertova vrátila se rychle domů. Bylyť místnosti kláštera napěchovány cholerovými nemocnými. Na štěstí v chalupě otce Buriánka vyžádala si cholera pouze jednu oběť, pruského vojáka. Jinak se v domě neroznemohl nikdo.

Sotva minula cholera, dal se Schwert chutě do práce politické. „Cedant arma togae!" řekl dru. Andrlíkovi i ostatním spolubojovníkům. Cholera všech ušetřila, za to na straně německé celá řada volebních hlasů ubyla.

Nový národní pracovník přibyl do Prostějova, koncipient dr. Knapp. Ač u židovského advokáta Tricheta zaměstnán, přece nabídl straně slovanské své služby. Byl však člověk více tiché povahy a ne příliš zdráv. Sepisoval různé letáky politické a pomáhal páteru Kroupovi v kampani žurnalistické.

A už nestavěli se ani bývalí nepřátelé v měšťanstvu tak příkře jako dříve proti straně slovanské. Prací Schwertovou získáni pro slovanskou stranu z vážených měšťanů Kroutil, Chmelař, Maixner, jimž hrdopýchu Schwert už dávno odpustil. Potom získal Schwert notáře Eineigla, lékárníci Vojáčkovu i notáře Trávníčka z Plumlova, jenž měl v Prostějově svobodná role. Páter Kroupa získal děkana Nováka a listovního Pacholíka a neminulo dne, aby někdo z tábora německého ke Slovanům nepřeběhl. Zkvétající záložna půjčila na agitační fond a přiklonila spoustu svých dlužníků ze stavu živnostníků ke straně slovanské. I zámožný dr. Mlčoch přispěl k agitačnímu fondu.

Dni před volbami Schwert se v kanceláři ani neukázal. Byl v ohni, nedbal už ničeho. Padni oko nebo zub! Nespali s páterem Kroupou a auditorem ve výslužbě Novákem celé noci.

Volby konaly se v červenci r. 1867.

V třetím sboru prošli kandidáti národní ohromnou většinou, ve druhém sboru zví-

lezili pěti až jedenatřiceti hlasy. Tím byl volební boj rozhodnut, většina zastupitelstva obecního byla slovanská. První sbor uhájili si Němci.

Měšťanostou zvolen auditor Florián Novák, radními Možný, Hegr, Kroutil, Chmelař, Čecháček. Do zastupitelstva zvolen z maloživnostníků tkadlec Haražda. V zastupitelstvu byli dále Pořízka, páter Kroupa, dr. Mlčoch, děkan Novák, Miča auskultant.

Ale tento všeobecný triumf strany slovanské změnil se brzy v osobní porážku Schwertovu. Vítězové, nic se neohlížejíce na dané slovo, ustanovili policejním komisařem s dosavadním platem a působností Ferdinanda Hegra, hostinského. Jediný Pořízka, páter Kroupa, dr. Mlčoch a Haražda zastali se v zastupitelstvu Schwerta. Ale ctižádost Hegrova zvítězila, byl z nich a ne přiběhlík jako Schwert. Poukazovali na to, že Schwert má existenci státem zajištěnou a že Slované potřebují i mezi úředníky státními své lidi.

Dosavadní policejní komisař Schnabel byl dán do výslužby.

Nyní teprve Schwert vystřízlivěl a ulekl se, jak daleko se pustil. Ohromen nevděkem a krátkozrakostí své strany, cítil, že i v státní službě půda pod ním kolísá.

Přednosta Fischer se na něho zle mračil. Běželo o to, hned ho usmířiti.

V kanceláři nahromadily se Schwertovi celé stohy nevyřízených kusů. Ostatně, když Schwert nahlédl do kanceláře Hochsingrovy, ani tam nevypadalo to lépe. Jen Miča měl stůl slušně vyklizený.

Blížila se lhůta k výkazu o kusech nevyřízených. Dies irae! Schwert nic se nedivil nevoli přednostově.

Ale jemu dies irae nesmí vzejíti! Ukáže co umí.

Dal se do toho. Chuť dostavila se mu v práci, oddal se jí s láskou a cítil radost třídě, hodnotě a rozhoduje. Pohyboval se ve svém přirozeném živlu a práce mu kvetla pod rukou. Od rána do večera vyslýchal, prohlašoval rozsudky, bral si kusy i domů a pracoval v noci, jako kdysi v Prešově. Jen že tam nekoncipoval, jen opisoval.

Zapisovatele jeho chytala do ruky křeč. Zase jako Schwerta v Prešově. Prodlením čtyř dnů vyhotovil Schwert řadu rozsudků o věcech nepatrných a rozhodl meritorně čtyři pře, staré ležáky. Pátého dne před úřední hodinou zašel do úřadu a odnášel své stohy do kanceláře přednostovy. Našel tam řádek vyřízení Mičových a dva rozsudky Hochsingrovy, kontumační.

Nebylo ještě devět, když k němu do kanceláře vletěl přednosta. Všecek zářil.

„To vše jste vyřídil vy?" volal. „Ani tomu nemohu věřit. Opravdu?"

„Dal jsem si práci," odvětil Schwert.

„Velkolepé!" horoval přednosta. „Vidět, že jste ze školy Kampfovy. A děláte mu čest! Žádné hračky — jako u Hochsingera, i meritorních rozhodnutí spousta. Všecka čest! Za to zasluhujete premium. Nu, to mám radost!"

„Konám pouze svou povinnost," odmítal Schwert skromně pochvalu. „Napravuji zameškané."

Přednosta se na okamžik zamračil a promluvil otcovsky vyčítavě.

„Vida, teď to sám uznáváte. A dokud jsem já vám to říkal, jako bych hrách na stěnu házel. Co z toho máte?"

„Pane přednosto, dovolil bych si o něco prositi."

„Totiž?"

„Viděl jsem, že kollega Hochsinger má mnoho kusů nevyřízených."

„Ten lenoch!" posteskl si přednosta. „Co s ním mám dělat?"

„Poradil bych, pane přednosto."

„Nuže?"

„Račte mi jeho kusy sem poslat."

„Vy byste chtěl? Zlatý aktuáre!"

„Pokusil bych se, pane přednosto."

„Mimo své kusy ještě ty spousty? No, to si dám líbit! A pochopuji to. Zcela chvalitebná, ba ušlechtilá horlivost. Dokážete mu alespoň, že člověk nedostudovaný — pardon!, člověk, který sám studie své doplnil, líp dovede pracovati než lenoch, třeba byl approbován fakultou. Dobrá! Patří mu ta lekce. Pošlu vám jeho kusy. Ostatně má-li kusa cti v těle, nevydá je."

Ale Hochsinger je vydal a tři dni na to k večeru vcházel Schwert do kanceláře přednostovy, pod oběma rameny objemné balíky a za ním šel soudní sluha Chudáček s plnou náručí spisů.

Přednosta vyskočil, vypoulil oči, bral kus po kuse do ruky, díval se, listoval, kýval hlavou a na konec propukl:

„Aktuáre, věděl jsem, že pracovat dovedete, ale co poslední dni jste dokázal, to jsou silácké výkony. Jakživ jsem něco podobného neviděl. Vy jste jako Briareus, okažte, kolik rukou máte? Ale dnes už nic! Pokoj si dejme! Oblečte se a pojďme na víno, k Roglowitzům, a na večeři. Vzkažte domů, aby vás nečekali. Takový triumf železné vytrvalosti musíme oslavit. Vždyť to je fenomenální!"

(Pokračování.)

Emil Pauer:

SONETY.

KRÁSA.

MISTRU JAROSLAVU VRCHLICKÉMU.

Je všady Krása. — Luznou, pestrou nití
náš celý život bouřný prostupuje,
ve sterých formách příroda ji snuje,
když slunce plane i hvězd roj se třpytí.

Ji štětec, dláto touží vykouzliti,
kol skrání veršem a zas tonem duje,
tu hmota ji, tu duše vyzařuje
a vždy nám božství sladkým darem svítí.

Je všady Krása — mocí svojich vděků
všech ona modlou pokolení, věků
a láskou k žití naplněným rohem.

A kdo v tu číši z vlastní duše hlubin,
jen jeden přidal čaroskvoucí rubín,
byl aspoň na mžik otcem Krásy — bohem.—

JABLOŇOVÝ KVĚT.

MATCE.

To byl Tvůj kvítek — kvítek jabloňový —
a Tys vždy ráda alejemi spěla,
když každá haluz poupaty se rděla,
jež sladkou bájí máj tam setřás nový.

To všechno prchlo. — Smrt, jež stále loví,
se příliš časně na Tě rozpomněla,
leč duši Tvé, jež květem vždy se chvěla,
Bůh poskyt stan svůj hvězdný, azurový.

Tam nyní kráčíš a kol Tvojí hlavy
Tvých milých kvítků věneček plá smavý,
a nic již nevíš o té dávné muce —

A s haluzí, jež nad Tebou se vrší,
květ jabloňový tiše, tiše prší
a líbá za mne Tvoje drahé ruce. —

Jakub Deml:

VÝCHOD SLUNCE.

(ALLEGORIE.)

Můj sen — ach, tyto čarosvity,
opály, křišťál, malachity! —
moje ruce! srdce mé! krve znamení . . .

Klidna buď, vše toto pramení
v tvém velkém snu z tvé vlastní krásy
a z mé přítomnosti; svými vlasy
Zoře čelo tvé a líce
stínila, ta závistnice. —

Tvůj hlas jsem ihned poznala, jsem klidna již —
nejprve hlas a teď i podobu — pojď blíž
a oviň lokte své jak prsten o mou šíj',
má láska květy dá, ty věnec vij
svých rukou tempem přesladkým:
já slovo poviji, ty do vínku dej rým,
ať z bolesti, jež odloučením zove,
se napájejí aspoň naši snové . . .
— — — — — — — — — — — — —
„Buď vesel, hleď, svět jest knihou písní!
— Pojď, prchněmež! tento kraj mne tísní . . .

„Můj milý, ty jsi bled a chor?
— I kámen, myslím, touží do svých hor.

„Kdo bratry moje potom utěší? —
— Tvých ze všech perel má jest nejtěžší.

„A kdyby vítr mocně dých'?
— Jsem zlatou sponou vlasů tvých.

„Kdyby tak bouře jícen vřel?
— Svou náruč bych ti otevřel.

„A kdyby déšť se z mračen lil?
— Každý jeho šleh bych ssál a pil.

„Kdybych tak v lesích zbloudila?
— Jsem tvojí cestou, rozmilá.

„A kdybych klesla únavou?
— Mech něhy mé zachytí hlavu tvou.

„Zima-li však mnou otřese?
— Srdce mé pláštík ponese.

„Jestli však mdloby mne zachvátí?
-- Rty mé tě životu navrátí.

„A kdyby mne pojal mračný stesk?
— V tom mračnu jsem já slasti blesk.

„Kdybych zlou žízní prahnula?
— Ústa má k tvým by se nahnula.

„A kdyby se mi jísti chtělo?
-- Tu vezmi duši mou i tělo! —

„*POJĎ*, Milý, v rosy krůpějích —:
„*smrt, život — cesta, necesta!* — —

Tělo — mramor — sníh —
záře — plamen —: NEVĚSTA!

Franta Župan:

LOJZÍK VYCHOVATELEM.

(Dokončení.)

Hajný potřásá už dlouho Rudolfovi rukou a hledí na něho otcovským pohledem.

„Takový z . . . ý chlapík se z toho vyžlete stal,“ chválí ho, „ať mne deset tisíc hromů! Jen ty Indiány Papáče a Mrkousy nám tu neměl do lesů nasazovat, už tu máme škodné beztoho na všechny sakramenty,“ žertuje.

Fox skáče ještě na kočár a líže Rudolfovi ruku. I Morka vstala třesouc se všecka a vleče staré údy ke kočáru.

Lojzek stojí stranou opřen zády o veřej dveří a pozoruje klidný jako divák celý výjev. Jistě se mu zapíše do duše každý pohyb a každé slovo zde promluvené. Kinematografů tehdy ještě nebylo, ale Lojzek měl takový dar už tehdy, že si mohl takový nějaký výjev spustit znova na památku.

„Nu, a co ty, náš drahý Lojzíčku,“ chopil ho doktor, „ty musíš přece s námi, nás vyprovodit. Jen pojď!“ Rudolf se na něho směje a podává mu ruku.

„Musím na pastvu,“ vymlouvá se Lojzek.

„No, až k Jasničkému rybníčku můžeš, přijdeš ještě v čas,“ svoluje hajný.

Jako na vyšší rozkaz přikývl Lojzek a vsedá. Rudolf ho objal kolem krku a Lojzek se ošívá co chvíli, jako by mu něco za krkem lezlo. Tak je mu nezvyklé všechno mazlení. Bude se styděti, až to uvidí děti.

„Tak s Bohem!“

„S Pánembohem!“

„Přijeďte zase! Jistě přijeďte!“

„Ale dříve vy k nám do Prahy. Budeme se těšit.“

„Bábu Stehlici vemte taky s sebou!“ volá Rudolf a bába si utírá oči rukávem. Hle, jak na ni pamatuje, ten milý holeček!

Ještě se všichni líbají. Lojzek hledí stranou k lesu a stydí se za to.

„Jsou to přece jen velké starosti s těmi dětmi,“ hovoří paní fořtová k muži, když se dívají za odjíždějícími hosty přes vrátka. „Co zlosti s nimi a strachu o ně každou chvíli. Co myslíš, starouši, že je to přece jen lépe, že nám Pán Bůh nedal děti?“ Pan fořt cítí na sobě tíživý pohled.

„Čvach,“ řekl pouze jelen, aby se něco řeklo a pan fořt se mlčky usmíval k tomu. Byli to diplomati!

Konečně jedou hosté pastvinou.

Děti tu již čekají. Vědí, že Rúdy odjede. Běží ke kočáru a on jim všem potřásá rukou. Děti se pana doktora stydí. Má tak pronikavé oči v těch brejlích a na každého se ptá zvláště:

„Aha, to je Venca umělec — toho znám dobře. Inženýr! A to je Franta, rychlonohý Achilles, koněkrotný. Hází kamenem jako Hektor a tuhle Honzík — do holé ruky vezme žábu — ne? A Pepánek. Nazdar, ty plavče, a Vojtěch, no — co dělají medáci?“ Všechny zná pan doktor a ani s nimi nikdy nehrál.

A tamhle od trní se stráně máchá Franta z pazderny matrozskou čapkou. Vidíte ho?“

Rudolf točí také slamáčkem v odpověď.

„Hleďme,“ těší to paní doktorovou, „i ten se přišel rozloučit. Není to chlapec tak zlý.“

Děvčata se stydí a smějí se do pěsti, odvracejí se stranou něco šuškajíce. Dvě malé se ještě koupaly v potoce. Teď, tak ráno po svatém Bartoloměji, kdy se za jelenem bředoucím z vody zakouří.

„Hleďte, vyskočily z vody a jedna mává košilkou,“ ukazuje doktor na ni ve smíchu.

Paní doktorová se ve studu odvrací.

Všechna její výchova těch divochů byla tedy marna.

Projeli vsí. Mizí za nimi i velká planá hruška staletá na kraji sadu u silnice, v pravo na Chlumku bělá se zeď židovského

hřbitova se strašnými černými vrátky. Švestková alej se rychle vine hadími pohyby vzad. Blíží se Jasničký rybníček. Není to už dávno rybníček. Je to louka při potůčku, jejž silnice překračuje mostem. Nikdo již nepamatuje ani, že tu nějaký rybníček býval, jen jméno po něm zbylo. Býval zajisté, jak jméno svědčí, jasný, s vodou lesní, průzračně čistou a dojista se v něm koupávaly víly, když tu ještě šuměl les. Tehdy tu ovšem nebylo silnice, leda snad pěšina a cestu přes potok tvořily hatě nebo strom poražený. Tu bývalo asi místo tajemné, hrůzné — děti ještě dnes jdou za tmy s bázní tímto místem, ač je to v krajině úplně otevřené. I děti zachovají jako dospělí svými tradicemi mnohé památky po věky.

Lojzek cítí, jak mu Rudolf vždy úže svírá hrdlo a k němu se tiskne. Nějaké mokro cítil na krku. On pláče! Rudolf opravdu pláče. Stydí se za to při pohledu Lojzkově. Co pak Lojzek, je jako z kamene.

„Tak přijedeš k nám do Prahy? Opravdu přijedeš?" vzlyká. „Jistě přijeď! Aspoň na podívanou. Ano? Zazvoníš si Zikmundem u svatého Víta a v Týně také. To je ti, brachu, zvon, ten Zikmund, jako báň věže u vás," mladí ho. „A přijdeš-li v létě, vykoupáme se ve Vltavě — to bude plavba okolo Střeláku mezi plynoucími vory." Lojzek se usmívá a mlčí. Krčí rameny i k domluvám doktorovým a paniným.

„Snad, snad," uhýbá a vstává. Jsou již na Jasničkém rybníčku. Dále Lojza nepojede, kdyby ho zabil. Ještě ho všichni objali. Vystoupil a dává čepici na hlavu. Stahuje si štítek hluboko do čela.

Kočár se vyhoupl na návrší. Lojzek se vrací do vsi.

„Každým pohybem starý hajný," směje se doktor, hledě za ním. „Taková podoba zřídka se vyskytuje, tělem i duchem."

„Nezdálo se vám, že měl Lojzek taky slzy v očích?" ptá se Rudolf již po druhé. „Zdali pak se ještě ohlédne? Už ho hnedle ztratíme z očí."

Lojzek jde jako stroj, pevně, odměřeně, zrak vnořený před sebe.

„Neohlédl se," vzdychl Rudolf.

„Mně je u těch lidí až teskno," vzdychla paní doktorová. „Docela jsou nepřístupni citu. Jako z ledu."

„Ocel a křemen," usmíval se doktor. „Jiskry z nich srší."

Když si Rudolf přisedl k vozkovi na kozlík, aby měl účast v otěžích a biči, naklonila se paní doktorová k muži.

„Všiml jsi si, že Tonička nepřišla se rozloučit?"

„Opravdu! Ale včera ti děkovala velmi pohnutě."

„To ano. Ale dnes nepřišla."

Doktor krčí rameny.

„Zklamala jsem se v ní."

„Aj?"

„Když přišla do myslivny, náš chlapec by byl s ní srdce rozdělil. Všechno jí snesl, ovoce, mlsky, hračky. Byl samá pozornost a řeč. Lojzek si jí ani hrubě nevšímal. Sedal stranou mlčky a něco si kutíval. A přece když jsem se jí včera ptala, koho má radši, řekla, koho bys myslil?"

„No Lojzka, to se rozumí."

„Jak se to rozumí?" urazila se máti. „Proč by se to rozumělo?"

„Protože je to tak docela ženské. S jedním se baviti a druhého míti ráda. Ale já mohu říci, že bych si byl také jinak z těch dvou nevybral.

Tonička je, jak vidím, dáma moudrá a upřímná."

Paní doktorová vzdychla.

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

I.

Je mi deset let, a tatínek mi to v den mých narozenin oznamuje jako počátek nové éry životní, jako vstup do něčeho rozměrnějšího, obsáhlejšího, jako výstup na vyšší skalisko, odkud je širší rozhled a pestřejší i vzdálenější obzory.

Deset let! A já si v duchu píši svá léta ciframi; nestačí již jedna; jsou a budou na dále stále dvě: 10, 11, 15, 17 — dále nelze ani domyslet a představit si. Dvacet, to již znamená „stáří", a tak daleko lehká křídla dětské fantasie dosud nedonesou; jsou dosud lehkosti i velikosti křídel vážek vodních, a třepotají se nad vodou, která zrcadlí jemný jejich útvar . . .

Cosi nového začíná, a je mi, jakoby s dovršením tohoto prvního desítiletí měly nastati i kolem mne nějaké podstatné

změny, nějaké obohacení, rozšíření klaviatury o kolik tonů do hloubky i do výšky, aby bylo možno hrát i objemnější skladby než jsou prosté dětské písničky v objemu jediné oktávy.

Již má duše poznala před nedávnem i hoře, povstalé z Viny a Smrti. Krotkou křepelku, volně po podlaze pokoje našeho probíhající, zabil za letního podvečera podpatek botky, v níž tančila moje rozpustilá noha jeden ze svých divošských tanců. Prudce dopadl jí na drobnou hlavičku, již sklonila, u zobáčku jen jedinou drobnou kapku krve... Smrt, příšera dosud mně neznámá, vešla v ten den po prvé v okruh mých čtyř stěn, a naplnila je stínem, jenž hořce voněl zprovinilostí mou. Byl v prvé hodiny po bezděčné mé vraždě Smrti plný pokoj, a křik Viny přehlušoval i všechno chlácholivé konejšení maminky i Evičky; teprve mužnému hlasu tatínka, na rychlo přivolaného ze zahrádky „U koruny", zdařilo se zakřiknouti Vinu a zmírniti hrozivé obrysy Smrti.

V den pohřbu křepelčina vinula se smrt již jen jako modravý opar kolem opuštěné klícky a v ní Vina skučela slabě jako vyhnaný psík... Ale byl to slavný pohřeb! Mrtvolka křepelky ve škatulce, vystlané myrtou, kolem krčku bílý pásek mušelínový na znamení panenskosti, v doprovodu maminčině i Navrátilových ratlíka Arga, „mládence" pohřebního s bílým flórem dlouhých konců, skrze něž byla prostrčena myrta, nesena střídavě kluky i mnou za Žitnou bránu, cestou podél pásu hradeb až pod Karlov, k poslední jejich baště. Tam, na stráni hradebního příkopu, pod keřem divokého šípku, vyryli kluci křepelce růvek a společně zapěli jsme pohřební zpěvy...

I nemoc přišla před dovršením prvního mého decennia, a navždy vyrvala mne rukám dobrých slečen Peškových i Macháčkové v ústavě dívčím na rohu Koňského trhu. Bylo mi zůstávati po celou zimu doma, a chodil k nám mne učit domácí učitel. Byl mi špatnou náhradou za vlastenecký nadšený dějepis a písničky slečny Macháčkovy, za biblické pohádky velebného pána, za polibky slečny Berty, která mne často učívala mluvnici, chovajíc mne na klíně. Nebylo vedle mne ani Zdenky, ani Bohušky, ani Růženky, s nimiž bych si byla ukazovala krasopisné předlohy — jen pořád týž pan učitel, hubený student, zježených vlasů a hladových očí, a stále táž napjatost vzájemného našeho poměru, který se ani za ty měsíce, jež k nám chodil, nedovedl utvářiti v přátelský.

Byla jsem trochu rozmazlená, kde kdo mne hýčkal, laskal, vlásky hladil, i ti kluci mne měli rádi svým neurvalým klukovským způsobem, a tady jsem pojednou denně po celé hodiny seděla jako ve stínu v přítomnosti člověka, o kterém má dětská duše tušila, že mne rád nemá. Nevěděla jsem tehdy, že nemůže. Zela mezi námi propast, mnou neviděná, netušená. On měl hlad a já jsem byla syta. On byl chudý student, a sháněl kondice, aby měl na oběd — já jsem byla v očích jeho malá „slečinka", která nemá pojmu, jak člověka k zemi kruší chudoba a nedostatek v době, kdy je mu fysicky dorůstati. Nebyl ani dosti čistého zevnějšku, dělal často kaňky po papíře, které někdy i jen prstem setřel, a míval zvykem v roztržitosti kresliti si pérem po nehtech levé ruky drobné obličeje: dvě černé tečky očí, kolmé a vodorovné čáry nosu a úst. Všech pět nehtů jeho se někdy pitvorně ušklíbalo, od širokého palce až po zakrslý okousaný malíček...

Býval u nás v neděli na oběd a maminka mu i každý pátek na stůl k našemu učení kladla talíř s dolky, lívanečky nebo buchtami. Jedl vždy hltavě a na knihách i sešitech zůstávaly stopy povidel. Zachtělo se mi imponovati mu parádou; navlékala jsem si tuhé barevné manšetky, když měl přijít, povystrkovala jsem je v hodině, aby viděl, jaké mají hezké lesklé knoflíčky.

„Kdo chce dělat slečinku, musí dřív umět počítat," řekl mi za to. A za to skorem výhradně se mnou počítal. V zeměpise stupně délky a šířky, a výšky nad mořem, v dějepise letopočty, a násobilku, do omrzení, do zoufalé nudy opakovanou násobilku! Nebylo ani s mé strany proč ho míti ráda. Oasou v té poušti byly básničky, jež pro mne opisoval a dával učiti na paměť: Jablonského, Vinařického, Šnajdra, Puchmajera, Sušila; známé tehdy deklamovánky o dítěti v zástavním domě, o slepém koni, o kupci benátském, i nejmilejší mi ze všech „Jan za chrta dán".

Jedinou osvěžující zábavou v té smutné desáté zimě mého života byly návštěvy v orthopaedickém ústavě Malýpetrově, kam mne lékař doporučil. Těch radostných cest — tak daleko, až na Ferdinandskou třídu! — v chrupajícím pod nohama sněhu, na hlavě s „bašlíčkem", barevně vyšívaným, jehož střapeček mi poskakoval po zádech! A u pana Malýpetra — takové krásné dlouhé vousy měl! — teploučko, a houpačka, hrazda, kruhy, prostocviky.... chorá nožka vytrvale cupe stokrát za

sebou, a choré paže stokráte se zdvihá v cvičení nahoru i dolů. Za odměnu přemet v tělocvičných kalhotkách, závěs a rozhoupání na hrazdě. Je nás tu více takových chorých polomrzáčků, a maminky naše sedí v tělocvičném sále po lavicích jako gardedámy v plesu. I mladičký jeden hrabě je mezi chovanci. Cvičí zvlášť a obléká a svléká ho lokaj. Neviděla jsem dosud tak z blízka žádného hraběte; šla jsem se jednou za ním podívat do šatny, ale vyplázl na mne zcela nearistokraticky jazyk...

Bavím se i jinak v osamocenosti své jak mohu a dovedu. Tatínek odkudsi přináší zprávu, že péčí kteréhosi spolku sbírají se a spisují národní pohádky, říkání, popěvky. Za týden mám již z bílého papíru nastříhaný, vlastnoručně černou nití sešitý zápisníček a „sbírám pohádky“. Zatím jen v nejbližším okolí. Od tatínka a maminky označuji jako pověsti „od Blaníka“, od Evičky pohádky „od Blatné“. Ale je třeba, aby „spisovatelce“ tatínek nalinkoval, jinak by psala s kopečka či do kopečka. A již tedy píši: „N á b o ž n ý v o j á k.“

Byly tu dále: „Strašidlo na hřbitově“, „Drak a zazděná čarodějnice“ (to byla Eviččina zkazka), „Skoupý mlynář“ a j. Titulní list se jménem autorčiným, a na konci sbírky (zůstala navždy v rukopise) datum: „roku 1870 v listopadu“.

I do politiky se pouštím. Čtu „Humory“, a Beust a Bismark jsou mi jako kamarádi. O prvém vím, že nás Čechy chtěl „přitlačiti ke zdi“, a o druhém pevně věřím, že mu z lebky trčí opravdu jen tři vlasy. Umím z Humorů i „sedm ministerských pádů“ a odříkávám: „První pad Bach, druhý Šmerlink —“

Čtu „Světozor“, ač všemu v něm nerozumím. Je tam ruský román: „Otcové a děti“, s kterým si dlouho nevím rady. Začíná slovy: „Nu, Petře, ještě ničeho neviděti?“ a mně nejde do hlavy, že by mohla jaká povídka takto bez úvodu zahajovati rozmluvu, a marně hledám ve všech číslech „Světozora“ skutečný začátek. Čtu i Tyla a Chocholouška, „hraběte Beňovského“, ale ze všeho přec nejraději pohádky Němcové, Malého, Erbenovy. V posledním nacházím záhadu. Jedna pohádka začíná: „Byla jedna žena a ta byla sama druhá“. Kterak to? Byla-li sama, byla první i poslední — jak je možno býti sama a druhá? Jdu k mamince, ale ona, jindy tak všeho znalá, podává vysvětlení tak neobratné, a já poznávám po prvé, že maminka přece také ještě všecko neví...

Je mi právě dnes, koncem ledna, deset let, a tatínek mne staví k bílému pažení dveří „pod míru“. Na pažení je již kolik tužkou označených vrubů, známek mého vzrostu, sledovaného po kolik let, a pečlivě datem opatřených. Rostu, tu rychle, tu pozvolněji vyrůstám ze sukének i „jupiček“, maminkou mi dle „Modenweltu“ stříhaných a šitých.

Je mi deset let, a je mi, jako bych snad měla být i trochu pyšna na ty své dvě číslice, uzavírající mé první desítiletí.

II.

Pan učitel mne opouští. Dostal — myslím, že z části i přičiněním tatínkovým, místo u dráhy, a nebude již dále studovat. Přichází se rozloučit, a jsme nějak oba rádi, že už se nebudeme vídat...

Jsem zdráva, ale k slečnám Peškovým již nepůjdu. Kdosi tatínkovi zhaněl výchovnou methodu soukromých ústavů, a doporučil mu pro mne farní školu. V pololetí vstupuji tedy po prvé do školy „u Františkánů“. (Pokračování.)

LITERATURA.

F. X. S v o b o d a: „*Z brdských lesů*“. Romány a obrazy. Vyšlo ve 14. svazku Spisů F. X. Svobodových v Praze 1912 nákladem Jos. R. Vilímka.

Rychlým tempem vydávané spisy F. X. Svobodovy přinášejí svazek za svazkem milá překvapení, neboť jemný autorův smysl pro suggestivní a vždy nové arrangement dodává jednotlivým povídkovým skupinám zajímavého pozadí i tenkrát, když některé z čísel je snad i rázu povšechnějšího anebo méně výrazné. Rámec, který svým definitivně upraveným celkům umí Svoboda poskytnout, spojuje a zároveň i vyzvedá začasté čísla, jež, čtena osamoceně, ukryjí sem tam ztajenou podrobnost nebo nedopovězený detail. Ve svazku přítomném je tímto společným rámcem po stránce zevní les, po stránce psychologické jakýsi závoj povahového přítmí, tajemné tragiky a osudovosti hrdinů, která se věsí na jejich historie. Je v tomto ze-

vním i vniterném kontrastu, kdy k jasné, zdravím a silou oddechující, každému otevřené přírodě připoutává se osud plný záhady a těžkého dusna, cosi romanticky poutavého a podmanivého, nehledíc ani k samým těm látkám a k dějové staffáži, která zde tvoří podklad. Dočítáme se o záhadných lidech, kteří se zmocňují takřka násilím lékaře, dopravují jej se zavázanýma očima o půlnoci do dalekých lesních chatrčí, aby ošetřil zastřeleného pytláka. Dočítáme se o nepochopitelných a přece jen tolik pravdivých povahách žen, které vraždí své muže, aby se snad samy sobě na chvilku zazdály démonickými hrdinkami. Dočítáme se o tajemných dívkách, na oko chladných a prostých, ale měnících se každou chvilkou podle přijatého prostředí a živících ve svém nitru celé plameny vášní a plamenných citů. Dočítáme se o černých půlnočních tragediích, kdy nic netušící lidé obětují své životy zradám a zločinům . . . Toť asi základní ráz této poutavé knížky, která přímo oddechuje — a v tom je zase ten zřetelný rys rafinované romantiky! — půvabem a vůní poesie, pestří se vzácnou staffáží hvozdů, stkví se jitřní třpytivou rosou a slunečními paprsky. Je známa Svobodova láska k rodnému kraji: vyzpíval nám ji nejednou ve svých realisticky založených poesiích i vyřkl ve svých románech a drobnějších prósách. Nuže, i zde se s námi o ni dělí, neboť ony brdské hvozdy s říjícími jeleny a s ponurými tetřevy, s osamělými myslivnami, ztajenými v zelená zákoutí mírných svahů, jsou vlastně jeho rodnými lesy, v nichž vyrůstalo jeho mládí. Čtěte „Pytláky“, „Vášně“ anebo „V zajetí“, a poznáte, jak dobře vystihl život plachých samozvanců, již celé noci dovedou probloudit černými lesy, aby si urvali nahodilou kořist; čtěte „O sličné myslivcové“, „Mlčící hvozdy“, „Květ na strži“, „Lesní květ“, „Listopadové mlhy“ anebo „Jak osud hraje“, a poznáte, jak suggestivně umí vylíčiti tajemné kouzlo našich lesních mysliven, tak idyllických na pohled a tak často tajících v sobě hotová pekla záhadných ohňů. Ale nejsou to pouze prosté povídky a novelly bez hlubších myšlenkových poslání: takový „Květ na strži“, románek snažící se o rehabilitaci padlého děvčete, anebo druhá nejdelší práce svazku: „Mlčící hvozdy“ dokážou skvěle, jak Svoboda novellista a řešitel problémů i v této knize „domácích lásek“ se hluboko uměl zahledět do společných osudů veškerenstva. *Fr. Sekanina.*

F r a n t. K. H e j d a: „*Z deště pod okap*“. Illustroval J. Kočí. „Vilímkova humoristická knihovna.“ Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze 1912.

Řada humoresek v této knize obsažených, z nichž mnohé porůznu byly v listech již otištěny, netyčí si vysokých cílů, nemá smělých aspirací, velikých linií, ni dalekých prospektů: nechce víc, než prostě pobavit. Autor je známý svým bystrým postřehem; figurky své loví z určitého společenského prostředí, staví je před zraky čtenářovy, hraje s nimi jako s marionettami a směje se jim do tváře pro jejich slabosti a komické stránky. Pan Frant. K. Hejda má smysl pro komiku, děj obratně zaplétá, nelze mu upříti schopnosti komposiční, ani šťastné fabulace, tím však, že ukazuje čtenáři své figurky j e n a p o u z e se stránky k o m i c k é a dává mu je takto jaksi v plen, stávají se přirozeně jednostrannými a ztrácejí mnoho z životní působivosti a citové provroucnělosti. To je ostatně typickou vadou téměř všech našich humoristů. Také byla by knize, jež pohybuje se celkem v běžných kolejích, s prospěchem větší rigorosnost u výběru mnohdy povážlivě omšelých námětů. Že schopnost tu je, autor již dovedl dokázati.

Ale, jak jsem již řekl, kniha je přímá a upřímná: nechce víc, než prostě pobaviti. *Tristan.*

W. E. G r i f f i t h: „*Japonské pohádky*“. Přeložila Pavla Moudrá. S osmi japonskými obrázky. Nakladatelé Hejda a Tuček v Praze 1912.

Pohádky této knihy jsou různého původu. Jak sám autor v předmluvě připomíná, byly některé z nich determinovány národními zvyky a uměleckými obrazy, četné přejal z národních pověstí a zpěvoher a jiné („O vrabci s přistřiženým jazykem“, „Opice a krab“, „Dvě žáby“ a „O soše Buddhově a velrybě“) jsou dílem lidové zkazky, dílem mají určité autory.

Z umění japonského u nás je poměrně nejznámější malířství. Japonci neznají téměř perspektivy. Malby jejich jsou přímočaré, schematické, a přece dovedou umělci jejich několika liniemi vykouzliti zamýšlený dojem. Stejnými zraky dlužno pohlížeti na veškeré umění japonské, zejména pak slovesné a produkt lidové fantasie — pohádky. Jsou zcela divergentní od pohádek našich nejen náměty, ale i založením, komposicí, stylem i dikcí. Přirozeně. Zrodily se pod jiným nebem, v jiném prostředí, mezi lidmi naprosto jinak než my žijícími, odlišných názorů a ovšem zcela jiné fantasie. Souvisí úzce s veškerým uměním japonským, mají exotickou vůni a dech cizích krajů.

„Japonské pohádky“, opatřené osmi příléhavými obrázky, jsou kniha rozhodně zajímavá i konečně poučná.

Jsou poeticky přeloženy a nakladatelstvím splendidně a v k u s n ě vypraveny. *Tristan.*

* H. J e l í n e k: *La littérature tchèque contemporaine.* Avec une préface de E r n e s t D e n i s. Nákl. Mercure de France. V Paříži 1912.

Přítomná kniha, kterou vydavatelství zaslalo „Zvonu“, je prvním podrobnějším dílem o novější české literatuře, vydaným fran-

couzsky. Autor, dr. H. Jelínek, pořádal na Sorbonně přednášky o české literatuře a cyklem těch přednášek pokusil se obeznámiti tamní posluchače s duševním hnutím českým a živým slovem rozvinouti obraz české literární produkce. Tyto přednášky vydav tiskem, knihou obrátil se k širšímu intelligentnímu světu francouzskému. Promyšlenou a zhuštěnou látku jinak ucelenou, ale rozčleněnou účelně, upravil autor tak, aby cizina byla o povšechném duševním životě českého národa informována, o jeho situaci geografické a politické, o jeho kulturní schopnosti, zdatnosti a vyspělosti tak, aby cíl jeho přednášek, jeho díla tiskem vydaného, byl náležitě pochopen. Úvod k této důležité práci, kterou dr. H. Jelínek otevřel okno Francie k nám, napsal známý přítel národa českého, vynikající francouzský slavista, prof. E. Denis, jenž vřelým slovem provázel snahu i odvahu autorovu. Promlouvaje o látce knihy, vyslovuje se prof. Denis sympaticky o Češích, vzchopivších se ke kulturnímu životu, aby do světa vykřikli: La Bohême n'est pas morte! Jak praví dále, Češi že jsou: condamnés à être, à l'avenir comme dans le passé, l'avant-garde du monde slave" a konče Goethovým výrokem, že neumírá, kdo zemříti nechce, uzavírá, že český národ vůlí prokázal plně chuť k životu a krásného a vznešeného příkladu že třeba si vážiti.

Autor rozvrhl si látku na dvanáct oddílů, z nichž každý má svůj ráz, své cíle. V prvém oddílu načrtal autor předem polohu Čech a podal nástin historický, vyzdvihnuv jména důležitá v českém kulturním vývoji dob starších, neopomenuv zmíniti se o českofrancouzských stycích již ve středověku.

Postupuje od Kosmy, Štítného, Husa, Chelčického, Jednoty českobratrské, Komenského, protireformace a josefinismu, dospívá k národnímu obrození a podává reliefy Dobrovského a Jungmanna.

V druhém oddílu líčí vlastenecký a historický romantism, vedle Šafaříka uvádí Jana Kollára a zhušťuje ideu tehdejšího panslavismu: „Les Slaves inaugureront dans le monde le régne de la fraternité et de l'amour!" Kvasná idea objevuje se ve spojení s rukopisnými událostmi a chimerický, neútočný panslavism končí politickým probuzením, v jehož čele stojí dvě jména: Palacký a Havlíček. Národní romantika vyzářila ve tři jména: Čelakovský, Erben, Němcová, jen Mácha stojí stranou. Jeho podobiznu doplnil autor poetickými i prosaickými ukázkami z jeho prací.

Třetím oddílem, v němž vylíčeny jsou poměry porevoluční, začíná český byronism. Fričova a Sabinova činnost, škola z roku 1858, Hálek, Neruda, z jejichž tvorby jsou v díle ukázky, a jejich podobizny jasně nakresleny. Nerudovu „První hodinu češtiny" srovnává autor s Daudetovou „Poslední školou" (Dernière classe). Promlouvaje o tvorbě románu, zmiňuje se v pojednání o K. Světlé o Georges Sandové, kdy přibyla do Prahy za studiemi ke svým románům: „Consuelo" a „Hraběnka z Rudolstatu". O autoru „Pana Vyšinského" a „Malého světa", G. Pflegrovi, praví, že byl nadšen Novalisem, Lamartinem, Máchou a Wertherem, o Jak. Arbesovi, že před Jul. Vernem a daleko před Wellsem napsal své dílo „Newtonův mozek". Čtvrtý oddíl osvětluje politickou situaci let 1860, národní organisaci a tehdejší poměry spojené se jmény Rieger a Grégr, potom Tyrš a Fügner (zaražení Sokola), stručně vysvětluje vznik školského spolku proti útočné germanisaci (Matice školská) a snahy o divadlo, načež líčí realisování snahy, otevření a vývoj Národního divadla.

Závěr oddílu je zasvěcen Svat. Čechovi, jehož činnost autor dokládá ukázkami: z „Václava z Michalovic", z „Jitřních písní", z „Nových zpěvů" „Dosti nás" a „Nevěřme nikomu" a Jul. Chopinem přeloženým úryvkem z „Písní otroka". Pátým oddílem pokračuje již nerušeně v líčení vývoje novodobé literatury, uváděje tři čelné representanty historického románu českého a o každém podávaje zajímavá a důležitá data vývojová, takže vystupují literární obrazy: Třebízského, Jiráska a Wintra. Z Wintrova „Mistra Kampana" podává výňatek o exekuci staroměstské. O Lumírovcích napřed povšechně se vysloviv, přikročuje k Sládkovi, přináší ukázkou z Českých znělek „Co vzal nám kdos", nezapomínaje na významné jeho překlady Shakespeara. Vrchlického bohatou činnost sleduje vřele, a nakresliv podobiznu veleplodného mistra praví o něm: „Vrchlický est incontestablement la plus grande date dans l'histoire de la littérature tchèque au XIX siècle." Podobizna Zeyerova je zabarvena výňatkem z Plojhara.

Dospěv k realismu stručně se zmiňuje o Jiráskově díle „U nás", jež řadí vedle „Babičky" Bož. Němcové, promlouvá sympaticky o Ant. Staškovi, o K. V. Raisovi, jehož díla „Zapadlí vlastenci" a „Západ" pokládá za nejvýznamnější z jeho tvorby, o J. Holečkovi, jak o jeho původní, tak překladové práci, a potom přichází k moravské produkci literární a současně zhuštěně a působivě načrtává obrázek celkové kulturní snahy na Moravě. Zastoupeni jsou G. Preissová, která zobrazila živel slovácký v novellách i v dramatech, J. Herben, autor díla „Do třetího a čtvrtého pokolení" a Alois i Vilém Mrštíkové významnými a důležitými pracemi. Autor podotýká, že vedle Masaryka V. Mrštík je prvním apoštolem ruského románu v Čechách a z jeho „Obrázků" přináší ukázku „Návratem z pole"...

Sledujíc Světlou a Jiráska, Tereza Nováková své práce podpírá o vlastní studia náboženského cítění lidu, a praví o ní autor, že se snaží o do-

konalé vystižení duše lidu. Uvedeni jsou dále: tvůrce maloměstského románu Fr. Herites, Jan Lier, tvůrce železniční novelly a autor břitkých satirických románů z venkovského života, epický básník i satirický, K. Leger, čerpající látku taktéž ze života venkovanů, jehož „Hořký román" byl výkřikem proti mělké maloměstské morálce, Ignata Herrmanna pražské studie, pramenící z bohaté zkušenosti, autor díla oceňuje a zmiňuje se o vážné a významné práci románové „U snědeného krámu", ale pokud humoru se týče, podotýká, že český humor je vždy prosycen hořkostí. (Dokončení.)

❖ ❖ ❖

HUDBA.

Teplé paprsky jarního slunce zastihly již poslední koncertní produkce této saisony. Byly to především dva závěrečné koncerty České Filharmonie v representačním domě Pražském. Na prvém z nich představil se Otakar Ostrčil po delší době zase jako skladatel čistě instrumentální s dílem zcela zvláštního charakteru. Jeho „*Impromptu*" pro veliký orchestr jest skladba absolutně hudební, jež žádá specifické hudební vnímání, neopřené o nijaké ideje poetické. Několik základních motivů a řada vedlejších myšlenek hudebních, vespolek úzce spiatých, zpracováno jest oslňující a zcela originální polyfonií v architektonický celek mohutného proudu a stupňování. V moderní literatuře hudební stěží lze vedle některých vět Mahlerových symfonií nalézti něco podobného; při tom pak nutno konstatovati, že vliv tohoto velikého symfonika, až do „Kunálových očí" u Ostrčila patrný, nejeví se v Impromptu vůbec, leč snad zcela všeobecným faktem, že základní thema jest také rázu pochodového, jak často u Mahlera bývá. Tím méně lze mluviti ovšem o některých jiných vlivech, na př. Smetanových a Fibichových, s nimiž již dříve Ostrčil súčtoval. Naopak: „Impromptu" právě představuje nejčistší a nejvlastnější projev individuality Ostrčilovy a vývoj této jeho výrazové formy možno sledovati na nejmohutnějších místech jeho partitur během posledních let. Poněvadž hlasy naší oficielní kritiky byly plny nejpodivnějších úsudků o této skladbě, ovšem na první poslech nepřístupné*), bylo by si přáti, aby Hudební Matice Umělecké Besedy co nejdříve vydala tuto genialní skladbu ve formě obecenstvu přístupné (čtyřruční klavír). Autor dirigoval dílo sám s neobyčejným temperamentem, tak jako nedlouho před tím koncert Orchestrálního sdružení, kde zvláště reprodukcí Fibichovy symfonické básně „Toman a lesní panna" podal výkon nezapomenutelný. Na programu tohoto koncertu byla ještě — vedle varhanních skladeb Kličkových — rozkošná balletní suita Gluckova a Dvořákova IV. symfonie.

V posledním koncertu Filharmonie provedena byla Sukova suita z divadelní hudby k Zeyerově dramatické legendě „Pod jabloní". Jsou to starší skladby Sukovy, invence ještě silně Dvořákovsky zabarvené. Nepříznivým dojmem působí, že spojeny tu v celek útvary nejrozmanitější: pouze hudební, vokální (sbory i sólová píseň) a melodram. Takové spojení — časté v moderní symfonii — musí tvořiti organický celek a býti soběstačné. Obě podmínky nebyly tu splněny. První přirozeně proto, že při původní komposici na to zajisté nepomýšleno, druhé pak tím, že vytrženy tu texty ze souvislosti díla Zeyerova, což zvláště u solové písně Danice působí dojmem nemístnosti. Proč je v té suitě? Nic před ní a nic po ní, co by její existenci odůvodňovalo. Volba textu pro některou část symfonie neb suity není přece irrelevantní.

Obdobně Beethovenovu festivalu z roku předešlého uspořádal i letos komorní spolek cyklus komorní hudby Dvořákovy, jehož se vedle jiných umělců zúčastnilo především české kvartetto. Bylo to velmi instruktivní, sledovati vývoj mistrův od prvních naivních eklektických začátků až po vrcholnou tvorbu „americké" periody, kde přibráním motivů indianské hudby dosáhl celkem nejsamorostlejšího výrazu hudebního, zvláště pak skvělé zvukovosti.

Z významných skladeb cizích jmenovati sluší Straussovu symfonickou báseň „Život hrdinův", provedenou Č. Filharmonií s Ostrčilovým „Impromptu". Je to slabší dílo Straussovo, obsahující vedle mohutných míst — zvláště začátku, jenž exponuje v pravdě geniální thema hrdinovo — řadu míst líbivých, na effekt vypočtených (houslové solo čistě koncertantního rázu), ba triviálních. Dr. *Otokar Zich.*

*) Tak na př. se zdál volný úvod skladby jednomu kritiku Fibichovský, druhému dokonce — Dvořákovský!

❖

TÝDEN.

Krátké řízení. „16. Januari 1693 přednesl v ouřadě horažďějovském pan purkmistr, kterak pan Franc Hogen stížnost vedl na syna Václava Křenka, že rodiče své nectí, jim sacramentuje a i také bitím v sešlosti věku jim vyhrožuje. Snešení ouřadu, aby syn Křenka ihned publice rychtářem do vězení šatlavního veden byl." Bylo to sice zkrátka — ale dobře. Bez poroty, bez advokáta.

Z archivu horažďovického.

V Praze, dne 3. května 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXXIV.

Pak už chodily z bojiště zprávy stále příznivé. Rusové pokročili začátkem ledna 1878 za Balkán. Generál Radeckij zajal pět a dvacet tisíc Turků, generál Gurko obsadil Plovdiv, také v lednu, Černohorci se zmocnili téhož měsíce Baru, Ulcině a oblehli Skadar. Dne 19. ledna Rusové opanovavše Drinopol táhli na sám Cařihrad a pronikli až k němu, do sv. Štěpána.

Tou dobou stala se pro mne důležitá událost. Leccos jsem za tohoto vypravování pominul mlčením, tak své studium, svoji četbu, i to, co se po ten čas v mém nitru dálo. Nepíšuť ani konfessí ani zevrubného životopisu; zaznamenávám toliko prosté paměti. A mnohé z toho studia, z těch zkušeností, z přemýšlení, dojmů a citů, z tužeb i zápasů došlo ohlasu a vyjádření jinde. Ale ta událost — Sama sebou prostá, v životě jednotlivců však památná. „Odehrály se," abych užil slov Šmilovského, „v srdci i ony dějiny, z kterých se proudí největší slasti a strasti." Utěšený zjev mladičké, sličné dívčiny okouzlil mysl, jímal srdce. Nastaly tiché převraty, pak chvíle rozhodnutí. Přišla na starém Karlově o studentském plese v lednu toho roku 1878. Pak jsem začal vynechávat besedy u dobré, staré paní Wildrové. V srpnu příštího roku (1879) byly svatby; děkan Šanta oddal mne s mou Marií, rodem Podhajskou. Ta ona stránka mých prací jest ohlasem těch dob, v té, oné scéně světlá stopa milé dívky, rozmilé, mladé ženy oddané —

Po svatbách nastalo rozloučení se starou paní Wildrovou. Daleko jsem se nestěhoval; ve vedlejším domě, u cukráře F. Rumlera, jsem najal byt. A hned vedle tohoto domu stál ten starobylý s ozdobným průčelím, s tesanými rytíři a ornamenty. O tomto domu jsem pak psal hned po svatbách na podzim r. 1879. Byly to pěkné chvíle, kdy před očima své mladé ženy jsem kreslil paní Zárubovou, Irenu, starou Ančku, jerumine Potůčka, Hippolyta Dupala. —

Dle kamenných rytířů v průčelí sousedního domu nazval jsem dějiště své povídky a povídku samu „U rytířů". Toto jméno zůstalo pak i domu na podsíni. Práci jsem zaslal do „Květů". Připadá mi, jak mne tenkráte potěšil Svatopluk Čech, redaktor „Květů"; psal mně také, že si luskl prsty, když mou práci přečetl.*)

Přede mnou, ale také toho r. 1879, v červenci, měl svatbu J. V. Sládek; dne 4. srpna pak Vrchlický, a před námi všemi, v dubnu téhož roku, Aleš.

Ten rok 1879 je Alšovi památný, Alšovi a v dějinách našeho výtvarného umění vůbec. Konkurs na malířskou výzdobu Národního divadla v dubnu r. 1877 vypsaný vypršel dne 31. prosince 1878. Došlé návrhy byly počátkem r. 1879 veřejně vystaveny, prve nežli porota vyřkla své rozhodnutí. Překvapení z té výstavy všeobecné a radost z netušeného, skvělého výsledku. Dychtivě jsem sledoval zprávy v novinách o konkurrujících pracích, zvláště k vůli Alšovi. A v tom došel od něho krátký list, daný v Sukdole dne 7. února. Z listu zářila radostná naděje, ba jistota. Bylo v něm:

„Drahý příteli! Tvůj list mne velice potěšil. Tehdy odpověz! Jak se zdá, jsem vítězem v konkurenci pro divadlo! A tehdy přišla hodina má!!! — —"

---

*) „U rytířů" vyšlo v Květech r. 1880.

A přišla, byl vítězem. Porota, v níž zasedali Swerts, ředitel malířské Akademie, malíři Lhota, Petr Maixner, Soběslav Pinkas, Wachsmann, Sequens, budovatel Nár. divadla Zítek, sochař Šimek, dr. Miroslav Tyrš, dr. O. Hostinský, dr. Durdík a již se účastnil také dr. Rieger, přisoudila první cenu 2500 zl. Alšovi a Ženíškovi za návrh maleb do hlavního foyeru. Liška dostal druhou cenu (500 zl.) za skizzy k malbám do spojovací chodby; k provedení však přijaty nebyly, nýbrž Liebscherovy, které Liebscher zadal pro foyer.

Zpráva o vítězství Alšově v konkurrenci mne rozradovala, ba vzrušila. Jen jedno mne hnětlo, že jsem nemohl se rozjeti do Prahy podívat se. Kdo viděl Alšovy těžké začátky, jak býval často odbyt, poněvadž mu nerozuměli, co zkusil, jak strádal, ten živě, v radostném účastenství pocítil, jaká to událost v jeho životě to vítězství, jaké v něm zadostučinění a povznešení. Přišla hodina jeho. A po krušných dobách nedostatků a strádání také hmotná úleva, ano i dočasný blahobyt, jenž umožnil cestu do Italie. Aleš uviděl věčné město, spatřil na své oči, co mu za chlapeckých let po prvé ukázalo vypravování strýce Famfule, starého švališéra. Jak si tam v Římě na něj vzpomněl, o tom jsem už vypravoval.*)

Toho roku 1879 vycházel ve Světozoru můj „Konec a počátek", o jehož vzniku jsem už pověděl, vypisuje svou první návštěvu rozvalin hradu litického. Matice „Libuše" přinesla téhož roku můj „Slavný den", napsaný rok před tím hlavně o prázdninách v Hronově. Tenkrát mně byl hlavním, ač nikoliv jediným pramenem Tomkův Dějepis města Prahy. Po letech mne ten můj obraz prvního hnutí husitského a bitvy na Vítkově hoře neuspokojil. Proto jsem ho nezařadil do sebraných svých spisů. Náhradou za něj bylo „Proti všem", založené na hlubším studiu hojnějších a původních pramenů.

Toho r. 1879 nabyl jsem také nové hodnosti. Převzal jsem totiž na vyzvání p. J. Otty redakci Laciné knihovny národní. Snažil jsem se, aby přinášela kromě prací původních překlady hlavně ze slovanských literatur. Tak za mé redakce vydána díla z ruštiny (Lermontov, Danilevskij), z polštiny (Kraszewski, Grudziński) a z chorvatštiny (Šenoa). Z původních Beneše-Třebízského „Příšery". Z té doby mám několik jeho listů. Nikdá jsem s ním nemluvil a jen jedinkrát jsem ho viděl. Bylo v Praze, myslím r. 1876, kdy jsem přijel ke zkoušce a kdy jsem také navštívil p. J. Ottu. Jeho nakladatelství bylo tenkráte na Václavském náměstí. Když jsem chtěl do pracovny p. J. Otty vstoupiti, vykročil odtud mladý kněz. Všiml jsem si mírného, milého výrazu jeho tváře.

„Víte-li," zeptal se p. Otto, když jsem vešel, „kdo tu teď u mne byl? Beneš-Třebízský."

Litoval jsem upřímně, že jsem to nevěděl, že jsem s ním nepromluvil.

Pozdě na podzim t. r. 1879 uhodila mne zlá nehoda. Kromě obyčejné práce školní dostalo se mi z ústavu ještě mimořádné. Ředitel Böhm z nenadání mne vyzval, abych rozepsal katalog professorské biblioteky dle materií. Neodmítl jsem; pro dobrou vůli dal jsem se do díla, jež mně uloženo ne z dobré vůle a z přízně. Neměl jsem potuchy, proč mně ředitel tu schválnost způsobil, proč mne tou mrzutou a zbytečnou prací trestá. Podnes určitě nevím, čím jsem vzbudil jeho nelibost a touhu osladit mně dny takovouto prací. Snad proto, že jsem měl redakci „Laciné knihovny". Že nepokládal katalog takto rozepsaný za nutnost, vysvitlo mně po tom. Když jsem totiž dílo dokončil, nedal archy ani svázat a po čase jsem je našel v bibliothece pohozeny.

Dal jsem se tedy do práce a rozepisoval jsem bez přestání, jen abych se protivného mi úkolu co nejdříve zbavil. Vedle toho však jsem korrigoval německé úlohy a přehlížel rukopisy pro Lacinou knihovnu. A pokoj, ve kterém jsem pracoval, byl tmavý. Psal jsem za kalných, podzimních odpolední, večer, do noci. Z toho pak oční choroba. Nesměl jsem ani psát ani číst; rozjitřené oči ani světla nesnesly. Sedal jsem večer doma v tmavém koutě nebo chodil jsem, nebylo-li větrno, náměstím, vyhýbaje se světlům podsíně. Byly to zlé chvíle.

Prudký ten záchvat přešel koncem zimy; na jaře r. 1880 bylo lépe. Památka mně však zůstala. Dlouho po tom, léta, zůstaly seslabené oči nad míru citlivy. Ob čas se pohoršily tak, že nesměl jsem zase za dlouhou dobu večer nic pracovat. Píšu o tom zevrubněji proto, abych doložil, co jsem před tím napověděl, za jakých okolností jsem psával.

Jak otrnulo, dal jsem se (1880) do větší literární práce. Začal jsem pro „Lumír" psáti „Ráj světa" jako druhou, ač samostatnou část „Na dvoře vévodském". Napsal jsem značný kus, nežli však jsem dokončil, roznemohl jsem se těžkou nemocí, na střevní tyfus. Bylo ani ne tři neděle

*) Sebrané spisy XXXIII. Rozmanitá prosa II. Tomáš Famfule, švališér.

po tom, co se mi narodilo první mé dítě, Boženka.

Mladičké ženě mé nastaly strastiplné dny. Opatrovala mne obětivě, sebe nešetříc, a péče ta a péče mého lékaře, milého pana doktora Fr. Teplého, zmohly mou těžkou nemoc. Vyvázl jsem z nebezpečenství, byl jsem však sláb jako moucha. A tu, kdy jsem ještě ležel, vzkázal mi ředitel Böhm, že se musím vzdát redakce Laciné knihovny. Sám jsem se již před tím rozhodl, že tak učiním. Ale to vzkázání, na něž přece bylo dosti času, až bych zase přišel do školy, ta nešetrnost, nedbající ani mé nemoci a také to, že se k tomu poselství propůjčil jeden z kollegů, hrozně rozčililo mé tenkrát osláblé nervy.

Když se síly vracely, chopil jsem se opět pera. Psal jsem dále „Ráj světa", který počal v „Lumíru" vycházet v červenci a skončil se v posledním čísle toho ročníku. Zároveň uveřejňovala „Osvěta" historický můj obraz „Obětovaný". Začátek jeho přineslo také červencové číslo. A tak jsem psal dvě práce zároveň. Příčina toho byla, že jsem příspěvky ty už dříve slíbil, nemoha redaktorům na důtklivé jejich žádosti odříci, a že jsem pak chtěl slovu dostát, abych neuvedl jich do rozpaků. Psaní dvojí práce nepůsobilo mi žádných potíží. Snadno jsem se vžil do ovzduší jedné a zapomněl při tom na dobro na práci druhou; ale když jsem se k ní zase vrátil, nebylo pro mne tam té. Z veliké mé ochoty k redaktorům a řekněme z té slabosti, že jsem nedovedl jim odříci, pocházelo časem kvapnější mé psaní a to, že jsem nemohl vždy slohu věnovat tolik péče, jak by bylo žádoucno.

Po prázdninách (1880) nastoupil jsem opět ve škole. Již jsem nebyl redaktorem Laciné knihovny. Že jsem se té funkce vzdal, neoznámil jsem řediteli, ani slova jsem o tom neřekl. Bylo mně odporno o tom s ním mluvit. A on se již také nezmínil.

V září t. r. 1880 měla Litomyšl dva památné dny. Hostilať a uctívala dne 18. a 19. svého nejslavnějšího rodáka, Bedřicha Smetanu. Spolek Akademiků, jak už řečeno, dal podnět k té oslavě. Jeho přičiněním pořízena pamětní deska s reliefovým poprsím Smetanovým. Měla být zasazena na jeho rodném domě, na panském pivovaře, kdež Smetanův otec býval sládkem. Než správa panství nedovolila a tak deska zasazena v průčelí radnice. Už přípravy vzrušovaly město. Akademikové požádali Jos. Baráka, aby proslovil slavnostní řeč. Barák ochotně slíbil. Ale když se o tom doslechli v městě, tenkrát co do politického smýšlení většinou staročeském, strhl se odpor. Mladočecha, radikála nechtěli. Osoby, mající vliv na radnici, pohrozily abstinencí. A tu Barák dověděv se, co se děje, vzdal se slavnostního řečnění. Akademikové, aby mu projevili svou nezměněnou úctu a oddanost, svolali po slavnosti mimořádnou valnou hromadu, o které jej zvolili svým čestným členem.

Den před vlastní slavností přijel Smetana. Léta jsem ho již neviděl. Čekal jsem na jeho příjezd, dlouho jsem čekal na podsíni, abych jej ihned uviděl, jakmile přibude. Dočkal jsem se. Seděl, drobný, jako by se ztrácející v kočáře, prokvetlý; jeho dvě dcery jej provázely. A ne radost sama pohnula mně nitrem, když se mistr zjevil; víc soucitu jsem cítil a lítosti nad hrozným osudem geniálního skladatele. Bylť už úplně hluchý.

Za toho pobytu v Litomyšli hostil jej děkan Šanta. Večer uspořádán koncert v zámeckém divadle, kamž také Smetana přišel. Zpěvácký spolek „Vlastimil" zazpíval pijácký sbor z druhého jednání Prodané nevěsty s průvodem orkestru. Po koncertu pak přednesl u děkanství zastaveníčko slavnému rodáku a nazejtří o vlastní slavnosti zpěv slavnostní. A zpíval, jak kronikář jeho zaznamenal, „se zápalem dříve nikdy neprocítěným." Při odhalení desky proslovil řeč, a to výmluvnou a vřelou, koll. Gustav Heš, tenkráte v Pardubicích působící.

Smetana byl přítomen. Nechtěl sice k tomu odhalení, poněvadž se obával, že by musil něco promluvit; teprve když jej ujistili, že nikdo toho nežádá ani nečeká, odhodlal se a účastnil se slavnosti. Byl patrně dojat. Ale všecko to uznání, všecky projevy nadšení jen viděl; zněl zpěv i hlučné volání slávy, ale on sám stál v mrtvém, strašném tichu.

Na večer toho dne byla na Karlově akademie. Tam jsem se po prvé a naposled setkal se Smetanou. Z tohoto večera utkvělo mně v mysli jenom to setkání. Smetana seděl v úzké, dlouhé místnosti poblíže dveří do sálu. Ze společnosti kolem Smetany pamatuju si Šmilovského, který byl s ním znám a té chvíle prostředkoval hovory s ním. Představil mne Smetanovi a napsal mu na cedulku, co jsem té chvíle řekl, že jako student v Praze jsem schválně chodíval před kavárnou Starou Slavií, kdež Smetana sedával u okna, že jsem tam proto obcházel, abych jej, Smetanu, uviděl. Slavný mistr se usmál a podal mně ruku. Tuto chvíli mám v živé paměti.

Nazejtří opustil Smetana své rodné město a víc ho již nespatřil.

(Pokračování.)

Aug. Eug. Mužík:

BÁSNĚ.

PÍSEŇ MOŘE.

Jak v moji říš kdo vkročí,
hned páž má naň se stočí,
jest krásou mou i hrůzou jat,
jak vínem opojen,
a zří, jak Smrt si bílý šat
tká z mojich hustých pěn.

Jen vzdej se mému rozmaru!
Ó zadívej se do varu,
jenž vře ti pod nohou.
Tys pevná hmota, tělo, vím,
já prázdnota jen, pára, dým
i tam s tou oblohou.

Mne chopit, marné doufání,
vždy vyklouznu ti ze dlaní,
tvá páž mne nechopí,
pár kapek jenom v ruce, věz,
mít budeš jako starý kněz,
jenž rakev pokropí.

Ždá kořist žralok, jako ty
zná hladu strašné hryzoty,
mne prosí v hladu svém.
Mníš, na tobě mi záleží? . . .
Já dal ti pevné pobřeží —
proč lezeš tedy sem?

Ne k modlitbě jsi ruce stisk!
Tě pohání jen pýcha, zisk,
jen touha — zotročit.
Však já-li tebe zaškrtím
a koráby tvé rozdrtím,
pak budu radost mít!

Sám člověka já zabiju,
sám náhrobkem ho přikryju,
já opláču jej sám!
A nikdo nemůž' říci z vás,
že zadržel můj strašný ráz,
když chuť být vrahem mám.

Ni sluha ani jeho pán,
ni plavec ani kapitán,
ni myslitel, ni mnich.
Ni nevěsta, ni mladá žena,
ni dítě, ale ona fena
se spasila, z všech jich!

Co v noci cítím, myslím sám,
jen svému bohu šepotám,
s Ním, přírodou vždy kruh.
Já neptám se, zkad, odkud jdeš —
já budu až ty nebudeš,
jen sluha já, Pán bůh.

A jako dávná pohádka
kdysi živých památka,
a nezbude ni stop.
Ó Pane, pokyň, pokyň jen —
já čekám, vždy jsem připraven,
i kolébka i hrob!

POVZDECH.

Jak uvězněný pták zří marně mříž své klícky
a pouští do dáli svůj palný, toužný hlas,
jenž ve zpěv mění se tak sladký, melodický,
čím větší jeho stesk, tím sladší jeho zpěv.

My myriadami hvězd kolem obklíčeni
jak hustou mříží, kdes Tě hledáme, ó Pane,
a co nám z prsou jde v tom toužení a snění
ta žhavá modlitba jde k Tobě — slyšíš, Pane? . . .

* * *

Ach, kromě bolesti jakby
nic tu nebylo! . .

Jsme jako strom,
jenž se tyčí k výši z neznámé hloubi,
z říše tajů, z říše smrti,
té hluboké říše, nezbadatelné,
jež se šíří do nekonečna,
kam všecko spěje a vše má své určení.

Z té říše, z té země kořeny sbírám
a rostu a vzpínám se do výše,
a každý kořen — jeden mrtvý můj,
mrtvý, drahý, stokrát víc milovaný
nežli za živa, neboť ztracený nenávratně,
ach, nemoci mu říci už nikdy, nikdy,
jak milován byl! . . .

Držte se, mé kořeny, pevně, pevně
kmene mého, mne, dejte mu síly,
neb on je centrem vaším, vás všech,
jen jím žijete — i vy, mrtví dávno —
žijete v kraji zdání jako dosud živí,
až pukne kmen a se skloní k vám,
k těm mrtvým dávno,
kam se vy dějete?
Pak teprve jste mrtvi,
mrtvi navždy.

Neb se mnou zhyne celý váš svět,
a nikdo si, nikdo na vás nevzpomene.
My spolu se vložíme do rakve,
a tisíce tak podobných vám ke mně,
a poroste na nás tráva,
a bůh ten půjde klidně dále,
a na nás se neohlédne,
neb jemu jsme jako vteřiny,
jak bubliny v nekonečném okeánu,
a celý svět mu jedna drobná je vlna.

VEČER.

Umlká všecko, k zemi se chýlí,
jako to dítě k náruči matce,
a bude se mu zdáti sen bílý,
usne tak sladce!

Kdo matky nemá, zatouží po ní,
na chvíli aspoň svojí ji zváti,
v bouři, jež šíj mu divě v zem kloní,
zašeptat: „Máti! . . .“

V ráz — jak to divné! Všecko, co bylo,
jako by zase povstati mělo!
Co bylo dávno, teď jak by žilo,
živé — by mřelo.

Tajemný míre, jenž ze všeho stoupáš,
z přírody, nebe i duše,
jak motýl noční kolem se houpáš
v záhrobí tuše.

Rozpni tam náruč, kde úpí chátra,
já lačen lásky v ni klesnu —
přiveď mi srdce milenky, bratra,
matky — alespoň ve snu!

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Je to pro mne veliký krok k osamostatnění. Takový kus cesty budu chodit sama se školní taškou, naplněnou knihami, mastnými „loupáčky“ a vonnými jablíčky. Z domu Zahradní ulicí, úzkou průchodní uličkou, které, nevím proč, říkají „Luxusgasse“, do ulice Štěpánské, odtud s kopečka do Jámy, z Jámy do Pasířské a Široké ulice a za roh na plácek františkánský do široké budovy, jíž je zastaveno průčelí chrámu. A všechno všudy láká novostí a nezvyklostí. Nejsou ve škole útulné pokojíčky, jako u Pešků, z nichž v jednom zpíváme, v druhém pleteme pásek, v třetím se učíme; je jen jedna velká třída s řadami zeleně natřených

lavic, stupínek se stolkem pro pana učitele, tabule, kříž na zdi, mluvnické obrazce a přírodopisné obrazy po stěnách. A jen pořád jeden a týž starý pan řídící učitel, ne milé střídání, jakou Pešků, kde na dějepis přicházela sl. Macháčkova, na mluvnici sl. Matylda, na ruční práce sl. Berta . . . .

Pan řídící je stařičký, suchý, hubený, s vyholenou bradou; zasměje-li se, objeví řadu dlouhých žlutých zubů, a úplně zamhouří oči; bojím se ho v takových chvílích víc než když hledí vážně . . . Na stolku, a hodně často i v ruce, má nezvyklý pro mne předmět: rákosku. Znám ji jen jako pomůcku k vyklepání šatů, a vím o ní, že se jí kluci Fišerovi hrozně bojí; říkají jí „štábrle", a bývají jí často biti. I ve škole ji má pan učitel k výplatě; zprovinilé žačce je natáhnouti proti ní ruce, a rákoska kreslí přes ně červené, bolestné pruhy. Pozoruji po nějaké době ve škole, že jsou pravidelně bity děti chudé, nepěkně oblékané, nemyté, rozcuchané — snad proto, že jsou takové, že nejsou jako Fannynka Fajbyšova, která má na rukou prstýnky, má nažehlené šatičky a sedí v první lavici na kraji jako „dozorkyně" a je páně učitelovým mazánkem. Pro ni a jí podobné má úsměv, pro Suchou, Geblovou a jiné, které chodí do školy ve vybledlých šátkách a otřelých kapižonech, má hrozivé zajiskření okem. Dolní ret se mu chvěje, ruka chápe se rákosky; udeří jí o stolek: „Suchá, ven! . . ." A bledá, vytáhlá holčice, která se smíchem cosi kutila v lavici, sune se pokorně ven, staví se před stupínek a přijímá na ruce rány rákoskou. Někdy i některá klečí na zemi před lavicemi.

Nevím, co bych dělala, kdyby se jednou ozval povel: „Moudrá, ven! . . ." Nebyla jsem jaktěživa bita. Jen jednou, as před třemi lety již, mne má maminka, nevím již ani proč, postavila v kuchyni do koutka, a splácala mi ručky. Hleděla jsem na ně, jak naběhly a zčervenaly, a najednou byl svět kolem mne docela jiný. Změnil tvářnost i barvu, jako když se táž krajina na jevišti pojednou zkreslí nějakým barevně světelným effektem. Stěny, nábytek i Evička jsou jako zprohýbány, pokrouceny a proti mamince jakoby odkudsi z mého nitra, které neobvykle vzdorem bolí, vyšlehovali červení křižující se hádkové zloby a nenávisti. Ne, nebyla by mne směla nikdy bít; byla by první ranou probudila ve mně šelmu . . .

Pan učitel bývá velmi zlý, pohněvá-li ho celá třída něčím. Řídké vlasy se mu rozježí, nos sešpičatí, ruka tluče rákoskou o dřevo, až v uších zaléhá . . . A zas má okamžiky tklivé něhy. Přinese housličky, klade na ně unyle hlavu, a předzpěvuje nám písničky: „Co tě, skřivánku, ze sna budí?", „Rozvíjí se v sadě růže", nebo „Kde můj je kraj . . ." Je-li hodný, podklesává v kolenou a šochtá po stupínku podešvy; rozzlobí-li se, sletí jako střela se vzpruženýma nohama mezi lavice . . . Tatínek doma si libuje, že lépe počítám i píši, a chválí pana učitele jako vzor „starého kantora".

Na hodiny náboženství chodí k nám pan páter Františkán. I to je věc pro mne naprosto nová. Dlouho se obdivuji jeho dlouhé kutně, přepásané bílou šňůrou, i těžké, široké kapuci, která vypadá jako koňský chomout, i vyholenému bílému kolečku mezi vlasy. Ale má výrazný obličej, hrdé držení hlavy a velký, smělý orlí nos. Zaujal si mne brzo pro sebe a jsme a zůstáváme dobrými druhy. Učím se mu na eminenc, ráda a se zálibou se učím náboženství vůbec; baví mne Písma svatá, knihy Mojžíšovy a prorocké, a bez zmýlené dovedu citovati verš i kapitolu z proroctví Ozeáše, Micheáše, Isaiáše, Jeremiáše o příští Messiášově. A velebný pán rád si i usedá ke mně na lavici, a bývá mi, jako by se se svými výklady obracel jen ke mně a zapomínal, že jsou tu ostatní, a já v tomtéž zapomnění dívám se jen na jeho rty a poslouchám, dokud vykládá Starý zákon a evangelia.

Ale ve farní škole dostává se mi do rukou kniha, která mi často krátí spánek a jako cizími chmurami mi plní duši. Je to katechismus. Na jeho základě dochází i ke vzrušujícímu objevu v naší třídě. Blíží se Velikonoce, v katechismu je na řadě svátost pokání, a o mně pojednou vychází na jevo, že, ač již desítiletá, dosud jsem ani jednou nebyla u zpovědi, ba velebný pán s hrůzou pozoruje, že vůbec ani nemám pojmu, co zpověď je. Tak horlí a tak se diví, že mi z toho začíná být stydno, a že si připadám jako pohanské dítě z ostrovů Otahiti, které po prvé přišlo do školy missionářské . . . Začínám i pochybovat, jsem-li pokřtěna. Jak že se to stalo? Omlouvám se nemocí, a že u Pešků chodily ke zpovědi jen z vyšších oddělení, o nás malých že velebný pán říkal, že máme na zpověď dost času.

„Který že to byl velebný pán?"

„Pan páter Mašek od sv. Havla . . ."

Kněz hodil hlavou, jako by chtěl říci: známe, víme. P. Mašek byl jeden ze „svobodomyslných".

Co teď? Je mi jíti ke zpovědi mimo obvyklý čas školní, je mi opakovati ji do Velkonoc po druhé i po třetí, abych mohla

s ostatními žačkami jíti pak společně k přijímání. Ale je třeba i zvláště mne připravovat, je mi „uměti“ všechno, co se zpovědi týká . . .

Učím se tedy katechismu. Učím se hlavně poznávat, co to je hřích, a jaké jsou jeho druhy, odrůdy, vedlejší přitěžující okolnosti. Hřích! Co jsem dosud věděla o této kletbě lidstva? Jaké vůbec byly mé představy o Bohu? Ach, nevědomec jsem byla, nikým nepoučený, neupozorněný, a má představa o Bohu byla tak uboze jednostranná! Znala jsem ho jen jako dobrého Pánbíčka, kterého jsem denně prosila, aby dal „mamince a tatínkovi zdraví, a mně k nim lásku a poslušnost až do smrti“; jako dárce všeho co mám, a ani jsem se jaktěživa jeho bouřky nebála. Mé dětství bylo jako tanec vonnou zelenou zahradou, volnou pro každý můj krok a laskavě své stromy, plné sladkých plodů, pro mne sklánějící. Teď se dovídám, že zahradu tu hlídal přísný zahradník, že v ní nastavěl výstražných tabulek, zápovědí, kde a kam se šlapat nemá, kde a co se nesmí trhat, a přestoupení zápovědi že trestá věčnými, pekelnými tresty . .

Mám k této své první „jenerální“ zpovědi zpytovati celý svůj život, kam jen se dovedu upamatovati; je mi přesně vypočísti a ve zpovědnici vyznati *každý* svůj i t. zv. všední hřích, a jediného nezatajiti! Jinak nový hřích: zamlčení hříchu... „Ten tam můj klid, na srdci tíž . . .“ slýchám někdy maminku deklamovati z knihy „Faust“, a mimoděk mne slova ta teď napadají. Ten tam je klid mého dětství. Bůh ví, že jsem nevěděla, že jsem *taková* hříšnice! Probírám se katechismem, učím se klassifikaci hříchů, a jako laik, který čte lékařskou knihu a domýšlí se, že se příznaky všech nemocí hodí na něho, myslím si, v dokonalém zkrušení srdce, že jsem spáchala všechny hříchy, co jich jen stanoví katechism. A je jich, pane Bože! Deset proti všem přikázáním, sedm smrtelných, osm cizích, šestero proti Duchu svatému, patero proti církevním přikázáním; a což ty „do nebe volající“!

Zpytuji svědomí. Vražda! Nu, bohudíky, nezabila jsem nikoho. Bezděčné zabití křepelky neplatí; to bylo jenom zvíře, a o hříších proti zvířatům v katechismu ničeho není; ta se jedí, jsou k tomu — máme i v biblické dějepravě obrázek, jak sv. Petru andělé nesou plnou plachtu zvířátek s dovolením, ta že všechna může jíst — ale ovšem jíst je v pátek je hřích, a sice proti církvi, která v ten den nařizuje půst . . . Ale katechism mne tak lehce nepropustí; k „vraždě“ patří i sebe lehčí ublížení na těle . . . A jak to bylo jednou se Zdenkou Javůrkovou? Strčila jsem ji na schodech ze školy do zad, a ona klopýtla o kolik stupňů. Sama mi tehdy řekla: „Počkala ona, mohla jsem se zabít!“ Pro Boha, aby tak byla vskutku dopadla až dolů a byla tam ležela mrtva! Ale i tak, byl to zkrátka nedokonaný pokus vraždy, a jen anděl strážný zachránil Zdenku přede mnou!

Jdeme dále: němý či sodomský hřích. Co as to je? „Pro tento hřích Bůh často celé národy se země shladil,“ čtu v katechismu. Jsem i jím vinna? Je to něco neslušného, nemravného, něco, as co souvisí s odhalováním jistých částí těla. Zpytuji, vzpomínám, a vidím pojednou hrůzně hříšný obraz: jsem s kluky na pavlači a „stavíme komín“; rukama se opíráme o dlaždice a nohy stavíme po zdi nahoru, kde se kontroluje škrábnutím ve zdi, kam až komu sahají. Mně při tom padají sukně přes hlavu, kluci se smějí, a paní Fišerová doma divoce bubnuje u okna na tabuli skla a hrozí prstem. Hřích? A jak ho vyznat? Mám říci ve zpovědnici, že jsem „stavěla komín“? Není možno, a proto as je to hřích „němý“. A tak píši jen svědomitě do seznamu hříchů: „A také se vinna dávám, že jsem se prohřešila hříchem němým čili sodomským . . .“

Křivá přísaha! Také těžký hřích. A já jím rovněž zprovinilá! Povídaly jsme si dívky pletouce, kdo se nám líbí, a koho bychom měly rády. Mně se líbil Navrátilův student, a v nadšení jsem řekla, dle nějaké věty z Tyla nebo Chocholouška: „Přísahám, že ho budu věčně milovat!“ Ale Navrátilovi se odstěhovali, a já jsem si na studenta ani nevzpomněla, až teď při té křivé přísaze. Zrušila jsem slib, přísahu . . . Běda, jak jen tohle všechno řeknu při zpovědi? A říci to musím, jinak — trest a zatracení . . .

Píši a vymýšlím, a znova vpisuji a připisuji, a mám již plný katechismus papírků se hříchy. Pečlivě je skrývám před rodiči i Evičkou. Zpovědní tajemství! Jen „kněz na místě božím“ má právo je vyslechnouti a má i moc je odpustiti, dáti rozhřešení. A nedá-li? Jsou-li hříchy mé tak těžké, že k nim bude třeba vyšší instance? Už se mi nad tím vším hlava mate a konečně se ve mně budí zlost. Hněv na původce toho všeho, na Boha samotného, že tomu všemu dal dopustiti, že mne nevaroval, že mi napřed oči zavázal a pak mi dal skákat kolem jam, a trestá mne, skočím-li do některé. „Zlý Bůh!“ řeknu si jednou na své postýlce, na které jsem se hříšně po tolik let, třebas do osmi hodin ráno,

rozvalovala. Ale v zápětí se zhrozím. Vždyť se rouhám samému Soudci věčnému ... Jsem velká hříšnice, a nezasloužím již asi políbení a pohlazení tatínkova a maminčina.

V den zpovědi je s pláčem odprošuji, s pláčem odprošuji i Evičku ...

Drobný sychravý dešť padá, když jdu v ten den do školy. Mám jít ke zpovědi sama, soukromě, ne se školou, a je mi jako před popravou. V deset hodin přichází si pro mne velebný pán. Ne náš, nýbrž jiný Františkán, P. Bonaventura, který již neučí. Je tlustý, plných dobráckých rtů, a prý velmi hodný.

Bere mne za ruku a vede chodbami, do kláštera, a odtud do sakristie, kde se budu zpovídati. Jdeme, jdeme, dlouho a mlčky, chodbami v pravo, chodbami v levo, velebný pán tichým krokem v měkké obuvi, moje podpatky za to neslušně klapou po kamenných dlažicích. Zavírám oči, jako když chodím s maminkou v zimě tmavými ulicemi, ale otvírám je po chvíli, jsouc zvědava, kde asi jsme. Vykřiknu hrůzou. Jdeme kolem obrazu, který vrývá se mi navždy v pamět. Je na něm zobrazena skupina Františkánů v životní velikosti; všichni mají veliké vytřeštěné oči a každému z nich zeje na krku otevřená krvavá rána ...

Vykřiknu, a páter Bonaventura stiskne mi pevněji ruku a jdeme rychleji. Konečně jsme v polotemné místnosti, kam světlo padá jen jediným zaprášeným oknem. Je tu všelijaké staré kostelní haraburdí, lavice, ulámané sošky, almárky, a v koutě příšerná zamřížovaná zpovědnice, kam páter Bonaventura usedá, a já před mřížku poklekám, a v pološeru s námahou čtu své hříchy ... Jsem přesvědčena, že velebný pán co živ neslyšel takové zpovědi. Vyznávajíc, že samému Bohu jsem nadávala zlých, dávám se do pláče ... Je třeba intervence, konejšení, že nebylo jistě zlého úmyslu při mně.

Trapné vysvětlování stran „sodomského“ hříchu. Dovídám se k své potěše, že můj hřích „sodomský“ nebyl, ač se nedovídám, co tedy to vlastně je.

Nové vysvětlování u „křivé přísahy“. „A co jsi křivě přísahala?“ — „Lásku.“ Hlava pátera Bonaventury vysune se až ven ze zpovědnice ...

„Jak to, jakou?“ — „K muži,“ odpovídám svědomitě. Ale teď se již velebný pán pán rozhovořuje déle. Nemám prý mluvit, o něčem, čemu nerozumím, a nelze prý tu vůbec mluviti o hříchu ...

Trochu se mi ulevuje; dořikám ještě svou „nedokonanou vraždu“, a čekám, co mi dále řekne páter Bonaventura.

Vykládá mi o šířce svědomí. Jak se někomu tolik do něho vejde, že si ani z těžkých hříchů nic nedělá, a jak někdo jiný zas má svědomí příliš úzkostlivé, že ho až zbytečně tlačí každý hříšek, že ale toto přecitlivělé svědomí je také chybou, jelikož snadno svádí k tomu, aby člověk zoufal nad milosrdenstvím božím. A Bůh že je milosrdný a hřích odpouští, a že i u mne béře do ruky houbu a dnešním dnem smazává všechna moje provinění ...

Poslouchám, a hledím při tom, jak sluněčko zasvitlo oknem a zvířilo prach, jehož částečky nyní krouží a třpytíce se tančí svůj tajemný tanec — obraz kosmu — slunci vstříc... Ulehčuje se mi na duši, a srdce plní se mi vděčností. Dostává se mi rozhřešení, a zbožně i pokorně líbám křížek na štole pátera Bonaventury.

Druhá zpověď je jen již jako lehká recidiva po těžké nemoci, a po třetí jdu již se všemi dětmi školními. Jsem již otrlejší, a vidím, že spolužačky si celkem tak mnoho ze zpovědi nedělají; ukazují si dokonce navzájem své psané hříchy, nebo prostě opisují „zpovědní zrcadlo“.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Marie Calma:

DRUH.

Začíná to jako v pohádce — bylo to, je i bude. Věčný zákon o setkání se dvou lidí předurčených sobě spojujícím pohledem, který výmluvně volá: „Chceme být spolu!“

A nebude palčivějších otázek v životě, protože duše největší touhou prahne druha, čeká a teskní a najde-li ho, tu jako by slunce větve prolomilo a odhodilo těžký stín, vše se zaleskne a všechno nabude kouzla. Každý tón ozve se plněji, příroda promluví sluncem i zemí i vůní, vše slabé najde oporu v druhu, zrcadlo krásy odkryje v jeho očích, ozvěna jeho úst bude nejsladší hudbou a ticho obou bude nade vše výmluvnější. Nebude tónu, který by se neozval, nebude barvy, která by nezasvítila. Budou malíři, sochaři, básníky, skladateli oni oba, kteří se našli pro život a spolu dojdou cíle, ke kterému sami dojíti nemohli.

Majetkem jejich bude celý svět, nebude květu, který by na ně se neusmál, nebude vůně, kterou by s rozkoší nebyli vssáli, nebude Neznáma, protože kniha tajemství se otevře, aby promluvila.

On jeden jediný a Ona jediná — slunce, které vyšlo, píseň, jež zní, moře, jež přelévá se v nekonečných vlnách, On jeden jediný a Ona jediná, uprostřed všeho, výmluvně zamlčeni, se světem celým v zrcadlech pohledů.

Mráz i úpal cítí jich tělo, výkřiky i tichem chvějí se ústa, hořkost slz i sladkost úsměvů jest jejich bolestným a živným vlastnictvím a štěstí jejich je v klidu i nepokoji, který pociťují jsouce pospolu. Neunikají druh druhu loučíce se, jsou vzdáleni a přece pospolu, jsou neviditelni a přece dovedou po paměti nakresliti rysy Druha.

Milují se a nenávidí, protože v styku jejich i rozluce musí zaznít každý pocit, který může rozechvět člověka, stíhají se i míjejí, zjevují, mizejí a přece jsou spolu ustavičně, spojeni vším, co vyšlo z přírody, oddechy stejného rytmu duší, pohledy v krásno ve svém obrazu, touhou, jež po letech přiklonila se k míru.

Bílý průhledný obláček nad jeho hlavou, květ u cesty, plod ovocného stromu, zahřátí slunce, zavanutí větru z koruny lípy — toť Ona. — — —

A On — topol u cesty s vysokými rameny mocné síly, jež zdvíhají k slunci i k noci i ku větru i k bleskům a zdvíhajíce chrání a vzdorují.

Naleznuv duši druha, najdeš ji všude — skloní se k tobě s větvemi obsypanými květem i plody, ze země, jež jarní má vzhled i mízu ucítíš ji nesprahlou a svěží, pohladí tě v klasech, kdes z dáli světlem se vynoří, zastaví tě uprostřed cesty, abys neklesl únavou, a bude při tobě za dne i za noci, v spánku tvém i bdění, v myšlenkách tvých i projevech, v pohybu, jenž dodává ti krásu a kterým zkoušíš sílu svých ramen.

Jsi lepší, je-li dobrým on, jsi krásnější, je-li on krásný, silnější, je-li on silný. Nadmíra tvé ctnosti stává se jeho, nadmíra jeho síly tryská v tebe hbitým ručejem.

A nikdy nebude temna ni oslabení, je-li kde brát a komu dávat!

K. Leger:

SUCHÝ ČERT.

Historie z osmnáctého století. (Dokončení.)

Suchý Čert se trpce zasmál: „A snad máš pravdu, Rozmaro, příteli! Připadá mi to vše jako sen, co jsem prožil za půl roku zde v rodném kraji. Máš pravdu — není tu pro mne místa, dokázali mi to. Hledal jsem klid a štěstí, které jsem tady nechal jako dítě, jako malý hoch. Nenalezl jsem. Nemám práva. Bůh budiž s mojí chrášťanskou tvrzí, zatopí ji rybníkem i moje pole!“

„Lituješ!“

„Nelituji už ničeho!“

„Dobře máš!“ chválil Rüdiger, „ničeho nelituj! na vojně naučí se člověk života nelitovat. Za tvé pole je ti celý svět širý otevřen bez mezí!“

Ve chvilce, když vojáci ztichli nahýbajíce ke rtům plné sklenice, korbele a kde jakou nádobu kdo měl, ozval se skřípavý hlas frátera Alojsia: „Pane lajtnante, prosím: tyto kacíře zaryté vezměte v opatrování, aby neunikli spravedlnosti!“

Rüdiger odplivl, namítal: „Nejsem biřic, nenašel jsem je se zbraní v rukou, velebný pane. Ani se nebránili, jako beránci jsou!“

„S černou duší!“ vykřikl podrážděn fráter a na žlutých, vpadlých tvářích okázaly se mu zarudlé skvrny.

„Co božího, dej konsistoři, stojí psáno. Duše patří svaté církvi!“ s poklonou děl Rüdiger: „Vaši jsou, velebný pane!“ Pak se obrátil k panu Matěji. „Lituješ jich?“

Suchý Čert pohlédl po svých chalupnících. Ubozí krčili se u sloupu, ruce sepjaty, modlili se. Jistě zas: jakož i my odpouštíme našim vinníkům! a starý Marek šeptá: „Vůle boží!“

„Nelituji!“ pevně odpověděl.

„Dobře tak, kamaráde! nelituj! Nestojí za to, ti naši Čeští bratři nebo jak si říkají. Kdo chce být na světě mučedníkem, ať jím jest, Jeho vůle! — A teď mne obejmi a po bratrsku polib na rozloučenou. Neuvidíme se snad nikdy už. — Kdož ví, kam nás vítr odvane, v které strany světa. Chceš? udělám ti na čele křížek pro štěstí — maminka mi vždycky křížek dělávala. Nu, vidíš! jsem tak rozměklý nějak, kamaráde, až do pláče je mi. A ďas to vezmi! Jeď odtud — pospěš si! nebo fráter kapucín vezme i tebe v oběť Pánubohu a konsistoři

— hle, jak ještěrčíma očima tě měří a neví jak do toho. Ale jdi svaté církvi s cesty. Nech všeho a jeď — přijmou tě rádi zas u Jan Palfy regimentu, zase budeš jiskry vykřesávat svým palašem. A Pánbůh ti dej štěstí, hochu — závidím ti!“ Rüdiger se rozplakal jako dítě. Až ke vratům doprovodil kamaráda, počkal, až Suchý čert do sedla skočil, ostruhy koni zaťal a šíleným tryskem pustil se cestou k lesu. Ještě oběma rukama kýval: „S Bohem!“ a kousaje ryšavý knír hučel: „Štěstí pro něj, že jede. Zkazil by se tady v Čechách, buď by se stal sektářem anebo — nedej Pánbůh! — takovým biřicem jako já jsem. Ubohý Suchý Čert!“ Vrátil se ke stolu. „Hej, hoši! máme ještě plný soudek! načněte! A pak se vypravíme shánět rozprchlé rebely!“

Pan Matěj, Suchý Čert, klusal k domovu lesní cestou po svahu. Přes vrcholky borovic táhla šedivá hustá mha, rosilo chvílemi, s jehličí kanuly studené krůpěje. Nepospíchal už. Bylo rozhodnuto — odjede do širého světa, není zde místa pro něj. A svět je veliký. — Na slečnu Mary vzpomínal. Beze vší trpkosti. Ubohá! pro ni nebyl ani ten širý, volný svět. Zůstane tady přišlápnutá osudem k téhle zemi. Na každé slovo její vzpomínal. Ubohá Mary s těma žhavýma očima s rozpustilým úsměvem! Vyhasnou její oči, vychladne smích. Zapomene. Ale snad po letech přece bude litovat, že neodjela v sedle s ním, neodhodila všechno, co ji k domovu víže, nesřekla se požehnání rodičů, všeho, všeho! A tam někde v dálce na pochodech mezi surovými vojáky jako souložnice zjizveného kyrysníka odkvetla by, osmahla ve svízelích života potulného, jako ty druhé ženky vojačky, jak je znal. A také by jí vyhasly oči, přešel smích a on by při každém pohledu na ni cítil výčitku: ubohá slečna Mary! Lépe tak pro ni!

Vyjel z lesa — před ním Chrášťany. Ohlédl se ke hrázi — voda ze struhy už pomalu se rozlévala po polích. Usmál se trpce, pobídl koně. Vraníku pod kopyty rozstřikovaly se kalužiny.

Ve tvrzi na dvoře stály ženy chalupníků s dětmi, vyděšeny se tam sběhly a když spatřily pána, vrhly se s pláčem proti němu.

„Milostpane! milostpane!“ ruce spínala Rubeška, které do chalupy za rybníkem už voda se tlačila. „Co to znamená? Chtějí nás vytopit! Dědeček Podlipných šel ke hrázi vytáhnout stavidla, ale nedošel —“

„Ať toho nechá!“ řekl Suchý Čert, seskočiv s koně.

„Bože, ach Bože! co se stane s vámi, pane náš? milostpane!“ zoufale ječely ženy.

„Nejsem váš pán. A nebojte se, bláhové! Konárovické paní už patříte, je hodná — pravda? — postará se o vás, na svůj dvůr vás převede, chalupy nové vám tam vystaví, lepší nežli ty staré prohnilé, které máte tady. Nelitujte jich. Jděte domů, vyneste, co vašeho jest na stráň do lesa, kravičky tam vyveďte. Tam budete v bezpečí.“

„A muž? kde je můj muž?“ zanaříkala Podlipná. „Kde jsou naši muži?“ ještě bolestněji zavyly lomíce rukama všechny najednou. „Kde je tatínek? Náš tatínek?“ plakaly děti.

„Také s nimi se shledáte —“ konejšivě pravil ženám. „Doufám, že nic se jim nestane. Kdyby zůstali mými poddanými, zle by snad bylo, ale Konárovické paní nevezmou robotníky, vrátí je, protože ona podporuje kostely. — Jděte, jděte! voda stoupá, pospěšte si!“

„Ach, ty sokolíku zlatý! tebe jsem chovávala!“ vzlykala Rubeška „a ty se nás odříkáš? pohněvali jsme tě, tvoji poddaní? ach, odpust nám, pane milostivý! zůstaň s námi!“ Padla na kolena, sáhala po jeho ruce, aby jí zlíbala, klekly i děti, běžely ženy. „Pane náš! milostpane!“

Usmíval se trpce. „Odpusťte mi!“ řekl. — Nerozuměly mu. Podával jim ruku, ale odvrátil se, když mu ji chtěly líbat. „Pospěšte — voda stoupá!“ Rozběhly se ženy s pláčem a naříkáním nesouce děti v náručích a větší za ručky táhnouce.

Racek stál u vrat, docela lhostejně díval se, jak do zapadlého příkopu kolem tvrze tlačí se kalný proud. „Vytopí nás jako myši!“ hučel a odplivoval tam do příkopu.

„Nevytopí! odjedeme!“ řekl mu pán.

„Odjedeme!“ vykřikl Racek, zasmál se, ruce zvedl nad hlavu, zaluskal prsty a zadupal radostí. Snažil se i poskočit hodně vysoko, ale staré nohy, ohnuté stálým dřepěním v sedle, poklesávaly mu v kolenou. „Konečně! Konečně odjedeme!“

„Osedlej naše koně, Racku!“

„Jsou bosi, gospodine, podkovy poztráceli — ale ať, najdeme kováře po cestě. Jenom když budeme pryč odtud!“

„Kde je Anežka?“ pán se ohlížel. Nalezl dívku v komoře. Klečela u postele, na které zemřel její otec a plakala usedavě. „Anežko!“ řekl jí měkce. „Jdu ti dát s Bohem. Odjedu odtud.“ Chtěl dodat ještě: „Odpusť!“ Ale sevřelo se mu hrdlo. Nevěděl, co by to bylo. Lítost?

Děvečka zvedla hlavu, upřela naň oči, upřímné modré oči zalité slzami. Mlčela.

„Odjedu — slyšíš?“ — Mlčela. — „Neboj se, bude postaráno o tebe. Všechno co je tu mého v domě bude tvým. Napíšu ti list, ten odevzdáš paní na Konárovicích. Sem do tvrze voda nevystoupí ani dnes ani zítra.

Paní je hodná, neublíží ti v ničem. Nemám mnoho, ale věci, které jsou tu, nábytek, šaty a roucha, peřiny — a co kde — bude tvoje, bude tvým věnem, až se jednou vdáš.“

Zvedla se, zalomila rukama. „Nechci!“ řekla jediné slovo, ale v něm zavzlykalo zoufalství.

Pán potřásl znepokojen hlavou. „Bláhová! proč nechceš?“

„Co je mi všechno — Bože můj! Ne, nechci! nezůstanu zde.“

„Kam půjdeš, dítě nerozumné?“

„Za vámi — pane můj milostivý!“ sepjala ruce až klouby v prstech ji zapraštěly. „Nenechte mne tady!“

Pohladil ji po vlasech. „Měj rozum! Kam bys, ubohá, šla? Moje cesta je daleká!“

„Co uděláte se psy, milostpane?“ zeptala se najednou zadržujíc dech.

„Se psy?“ otázka byla docela nečekaná. „Nemohu je vzít, zůstanou tady.“

„A já půjdu s vámi! jako váš pes za koněm vaším poběhnu — nenechávejte mne tady!“ padla mu k nohám.

„Bláhová jsi —!“ vzal ji za bradu. „Bláhová, moje děvečko!“

Ale pohled její, plný slepé oddanosti zahřál stydlé srdce jeho, na které sáhl osud mrazivým prstem. „Nu, ano, bláhová! Co chceš?“ a sám si odpovídal: v duchu viděl ten širý volný krásný svět na všechny čtyři strany nekonečný a cestu viděl, jak se za obzorem ztrácí. Anežka, děvečka, viděla ji též. „Chceš se mnou jít?“

„Chci!“ vykřikla, na kolenou, smála se blouznivě dětským nerozumným smíchem. Zvedl děvečku, oddaně spočinula v jeho náručí, ostýchavě přimhouřila oči, ale neodvážila se opětovat jeho polibky.

„Máš pravdu, pojedeme spolu!“ řekl jí hlavou pohodiv. „Všeho jsem se zřekl, ale tys, děvečko, moje, viď? celá moje?“ Usmívala se s očima zavřenýma. „A hle — chtěl jsem se odříci taky tebe. Zdálo se mi, že nemám na světě práva ani na kousek štěstí, jako nemám práva na domov, ale tys moje, viď? Moje štěstí!“ —

Osedlal Racek koně a nedivil se ani, když pán mu řekl, že na třetím, siváku, pojede Anežka. Jenom starost teď byla, co vzít mají s sebou, co se vejde do tlumoků zavěšených k sedlům. Vybírali, však ani výběru mnoho tu nezbývalo — zbraně všeliké, šatu kus, kožešina. Anežka cosi do loktuše zavazovala. „Co je to?“ ptal se pán. „Bible, milostpane!“ — Kývl hlavou. „Dobře, vezmi také bibli. A co ty, Racku, tam děláš, hej?“ Racek stál na dvoře u nízké doškové střechy, která kryla kolnu, a zuřivě křesal ocilkou o křemen, až jiskry lítaly. A klel — vlhké prohnilé došky nechtěly chytit.

„Zapaluji, gospodine. Co s tím tady? ať shoří všechno, pro koho máme to šetřit?“

„Schovej křesadlo!“ přísně rozkřikl se pán, „nemáš práva! Ať zůstane tvrz! nezatopí ji tak brzo vody, nevystoupí tak vysoko, — ať si rozeberou lidé, co tu zbude. A teď na koně!“

Dříve však, nežli vsedli, rozběhl se ještě jednou pan Matěj do síně, do čeledníku, do pokojů. Naposledy rozhlédl se po místech, kde šťastné dětství kdysi dávno prožil, oživly vzpomínky v každém koutě. Až mu oči zavlhly. A když chtěl odejít, na prahu pokoje se zastavil — slyšel tichý měkký zvuk, jako když někdo tu dýchá. Staré pozlacené hodiny na skříni to lehounce tikaly. Vrátil se k nim, podíval se na vypouklý obrázek na nich, jak si děti hrají na bubáka. Když jako malý hošík plakával, chůva jej donesla do hodin a tím obrázkem utišovala jeho nářek. I teď jako by cítil onu čarodějnou moc. Usmál se. Zdálo se mu, jako by hodiny žily a dýchaly, a bylo mu jich líto. Zůstanou zde, nemožno je vzít na cestu. Postál zadumán a v té chvíli nejtíže dolehla naň tesknota loučení. Ruku vztáhl, kyvadlo zastavil odmlčely se hodiny, jako když srdce zastaví, jako když najednou ustane život. A jemu se ulehčilo. Ještě pohled — „S Bohem!“ řekl tiše tomu všemu zde. —

Už netrpělivě dupali koně, pan Matěj vyzvedl Anežku do sedla, zachytila se hřívy bázlivě oběma rukama, neobratně sahala po uzdě, štěstím zarděna s usmívavýma očima. A neohlédla se ani zpátky, jenom svého pána viděla — a pak tu cestu do dálky, do neznáma.

Psi pobíhali po dvoře, vyli, snad cítili také bolestný smutek rozloučení. Ještě je pohladil bývalý pán, lízali mu ruce, plazili se skučíce po zemi, s němou výčitkou hleděli k němu.

A pak rozjel se pan Matěj — Suchý Čert z otevřených vrat do širého světa. Cestou v polích koním pod kopyty rozstřikovaly se kalužiny. Vzduch byl vlažný, mha ležela po lesích nad obzorem, z rozvlhlé země se zvedala, ze sinavé oblohy padala drobnými krůpějemi.

A jeli; jeli — koně zatíženi chudým dědictvím, které si vezl Suchý Čert z do-

mova, chudší, nežli domů přijel, pán zamračen s hlavou sklopenou, Anežka přikrčena jako myška k šíji svého koně na pohodlném sedle tureckém, nevěděla jak sedět, překládala nohu přes nohu, chytala se hřívy při každém rychlejším klusu, ale smála se tichým, bezstarostným smíchem mládí.

Starý Racek na svém vysokém hřebci, Bašovi popustil střemeny, aby pohodlněji natáhnout mohl dlouhé nohy a čím dále jeli, tím sebevědoměji narovnával tělo, sehnutou šíji, vypjal hruď, šedivé kníry nakroutil a najednou zazpíval. Nepovedlo se mu na po prvé, chraptil, hlas mu selhal. Zaklel po bisurmansku, odkašlal, ale pak zvučným hlasem, který se daleko rozléhal v pustých polích, zanotoval zamilovanou písničku svoji. Najednou ožila mu v paměti:

„Oj, djevojko bjela i rumiena,
što si mome srcu omiljela,
kada si me u njedrah nosila!“

Pan Matěj naslouchal. Cosi známého, milého zaznívalo z té písně, ohlas jiného světa. Bezděky hlavu zvedl, oddychl z hluboka a v tom se ohlédl po Anežce. Dívala se naň s úsměvem v růžových tvářích, v hezounkých důlkách na nich, s němou oddaností v modrých očích. Usmál se v odpověď, naklonil se k ní a ruku jí podal. Než mohl zabránit, políbila ji.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Nikdy neviděl Schwert přednostu Fischera v takové ekstási. Ale měl také proč. Do lhůty ku podání výkazů o nevyřízených kusech scházely ještě tři dni a resty byly jako povodní odplaveny, okénka v protokole podacím oslepnou a bude-li Miča pilen, jako že bude, budou stolky pěkně vymeteny.

U Roglowitzů při víně a zaječí pečeni — právě počínaly hony — domlouval přednosta Schwertovi vážně a přátelsky.

„Vidíte, přítelíčku, kdyby jste se do té politiky nepletl a výhradně jen justici se věnoval, při vašich schopnostech a píli krásná kariéra by vás neminula. Dovedete věc rychle a správně pochopit, máte hned přehledný obraz, výborná paměť vaše pevně zachovává i detaily, úsudek váš je zdravý a nezamotá se nikdy do kliček a háčků paragrafů, ví kudy ven znáte dobře zákony a sledujete i nálezy nejvyššího soudu — slovem máte vše, co se od dobrého soudce žádá. A hlavně máte důvěru a lásku ke svému povolání a dovedete si dobýt respektu. Z takového dřeva, milý brachu se vyřezávají presidenti. Jen více krotit temperament, ukládat si reservu vůči politickým proudům. Jsou ošemetné.“

Tu již ani Schwert nezamlčel, co ho hnětlo. Zmínil se o místě policejního komisaře a o své zklamané naději.

„Slyšel jsem o tom, slyšel,“ přitakal přednosta s účastí. „A sám jsem se zlobil, jak vás napálili. Ale co chcete od kmotrů krejčího a rukavičkáře! Od heloty přece nebudete očekávati, že by jednal spartánsky? To mohla předvídati vaše psychologie.“

„Vždyť se mi to zaručilo před svědky, pane přednosto,“ posteskl si Schwert.

„Inu, žalovat je nemůžete. Ještě by se vám vysmáli. Pakáž! A vás přivedli do kritické situace.“

Schwert ztrnul. Nyní to uslyší. Přednosta se k němu naklonil a pošilhávaje po sousedním stole, u něhož hráli dva židé francefus, pokračoval v tlumeném hovoru.

„Podali na vás immediátní stížnost k vrchnímu soudu. Promber jim to sepsal. To víte, že asi krapet pravdy zamíchali do spousty lží. Prý hlavně poukazují na to, že jste nepřítel státu a dynastie. S Prusy prý jste fraternisoval. Příteli aktuáre, jsem sám Němec a na rozhodujících místech jsou samí našinci, také Němci, ale věřte mi, já bych se pro německou stranu tak neexponoval, jako vy pro slovanskou. Bál bych se. Snad už nerozumím nynější generaci, jsem padesátník, ale za mé doby platilo, že úředník má býti politicky nesúčastněn.“

„Ano,“ přisvědčil Schwert hořce, „má býti národně bezpohlavní, totéž říkal president — baron Kampf.“

Oba mužové se odmlčeli. Po chvíli teprvé řekl přednosta:

„Ostatně dolů to ještě nepřišlo a nemyslím, že by bez mého vyjádření nějak rozhodli. A já jim povím něco jiného.“

To chtěl Schwert slyšeti a o to mu hlavně běželo. Aby usmířil si přednostu a získal jeho ochrany.

„Ještě štěstí pro vás," pokračoval přednosta stále dušeným hlasem, „že vládne právě ministerstvo vaší straně příznivé, jinak by vás byli už nejméně přesadili, ne-li propustili."

„Mne?" užasl Schwert, „to přece není možno! Soudce je nepřesaditelný a nesesaditelný."

Přednosta se usmál shovívavě a mávl rukou.

„Vzpomeňte si jen na Strobacha et consortes!"

Schwert rozuměl. Byla to narážka na kousek kabinetní justice. Tři radové neuznali v senátu nějakého politického zločince vinným, i když jim nadřízená instance zrušila rozsudek a vrátila k novému projednání. Setrvali na svém a byli prostě ze státní služby bez ohledu na zákonná ustanovení propuštěni.

Schwerta obešlo neblahé tušení.

„Měl bych něco dělat, pane okresní sudí?" tázal se. „Zajel bych do Brna."

„Nechybíte. Dám vám dovolenou. Aspoň seznáte terrain a uvidíte, co s vámi jest."

Schwerta napadlo, poptati se v Brně u českých právníků po nějakém místě v jejich kanceláři. Hlavně doufal v dra. Boskovského, jenž měl v Brně rozsáhlou kancelář. A Schvert viděl, že u velikých advokátů i sollicitatoři bohatnou. V Prostějově si koupil notářský sollicitator spoustu svobodných rolí.

Dr. Boskovský byl uznaným vůdcem národní strany na Moravě. Schwert stihl ho v kanceláři a byl vlídně přijat. Vylíčiv advokátovi upřímně situaci svou, tázal se ho o radu, zda by měl opustiti státní službu a zda by byl přijat do některé kanceláře advokátní.

Ale dr. Boskovský nesouhlasil se záměrem Schwertovým. Vybízel ho, aby vytrval, neochaboval v národní práci, že nynější vláda sedí pevně v sedle a že by se ho i poslanci zastali v případu potřeby. Na advokacii že je vždy dosti času, bude-li jednou zle. Pak by snad se už nějaké místo pro Schwerta našlo.

Upokojil Schwerta tak, že tento místo k vrchnímu soudu šel k zemskému výboru vyhledat adjunkta stavebního úřadu Noska. Pobyl asi hodinu v jeho kanceláři a oba pobavili se vzpomínkami na Uhry a vyprávěním svých osudů.

Odpoledne setkal se Schwert v hostinci s bývalým poslancem Ustrnulem. Tento gratuloval k dobytí Prostějova. Odhadoval správně, že Schwert byl z hlavních pracovníků, a litoval ho, když Schwert mu oznámil, jak mu bylo splaceno. Když zmínil se, jak ho dr. Boskovský upokojil, kroutil Ustrnul hlavou.

„Vy mu nevěříte?" divil se Schwert.

„Věřím a nevěřím," odtušil Ustrnul. „Doktor Boskovský má především své politické ambice na mysli a těm obětuje vše i cizí blaho. Stoupal by i přes mrtvoly."

„Přes mrtvoly?" zarazil se Schwert. „Tím myslíte mne?"

„Nemyslím. A snad se mýlím. Ale zaráží mne jedna věc. Doktor Boskovský ujistil vás o pevnosti nynějšího kabinetu?"

„Vy o tom pochybujete?" zarazil se Schwert.

„Mám o tom, pane aktuáre, zprávy právě opačné. Běží o to, kdo má spolehlivější prameny."

„To by v tom byly leda intriky Beustovy," hádal Schwert znepokojen.

Seděli s Ustrnulem v kavárně, den se schyloval. A hle, do kavárny přinesl někdo zvěst o pádu ministerstva Belcrediho a noviny ji za krátko potvrdily. Ustrnul měl lepší prameny.

„Zle je!" řekl Schwert a svěsil ruce.

„Vidím, že vás to vážně dojalo," řekl Ustrnul.

A naléhal, by vyhledal si Schwert nějakého přítele vlivného, snad z poslanců.

„Mám přítele u vrchního soudu," řekl Schwert, „Bernarda Hladkého."

„Tak jděte k němu!"

„Mám tu přenocovat?"

„Ne, jděte okamžitě, třeba do bytu, kamkoli za ním. Sám vás doprovodím."

Zastali Hladkého doma. O podané stížnosti věděl a sám vyřízení její zdržoval. Na Schwerta už čekal. Jednání jeho neschvaloval, byl téhož mínění jako přednosta Fischer. Na konec však slíbil před Ustrnulem, že Schwertovi ublížiti nedá.

A za nedlouho došel do Prostějova dekret vrchního soudu, jímž jmenován byl aktuár Schwert adjunktem krajského soudu v Novém Jičíně na Kravařsku. Nové místo měl nastoupiti ihned.

Přednosta Fischer byl rád i nerad. Přál Schwertovi, že z pasti vyvázl, a nerad ztrácel dobrého pracovníka.

Ve vysvědčení na odchodnou psal přednosta „o produktivní píli, obsáhlé znalosti zákonů a zkušenostech Schwertových v civilním a trestním oboru justice", pravil, že morální bezúhonnost, vlídné chování páně adjunktovo zachovají mu čestnou upomínku v Prostějově, a jeho, přednostu, že naplní spokojeností, rozloučí-li se pan adjunkt Schwert s ním u vědomí, že cenil si ho jako důstojného spolupracovníka. (Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

LITERATURA.

* H. Jelínek: *La littérature tchèque contemporaine.* Avec une préface de Ernest Denis. Nákl. Mercure de France. V Paříži 1912.

(Dokončení.) Věnuje pozornost M. A. Šimáčkovi praví, že v jeho dílech jsou pravdivě a charakteristicky zobrazeni dělníci a ze všech jeho prací že vane horký dech altruismu. V rozvoji realismu Šimáček zaujímá velmi čestné místo, a jeho „Zápisky fil. Kořínka" že svědčí o bystrém nadání pozorovatelském. Z jeho dramat pokládá „Svět malých lidí" a „Jiný vzduch" za nejlepší jeho tvorbu scénickou a uvádí i jeho činnost redaktorskou. Fr. X. Svoboda je v básních jemným malířem přírody, usmívavým filosofem a v prose výborným psychologem ženy. Scenickými pracemi vnesl do dramatické produkce zjemnělou psychologickou analysu. O něm praví autor konečně, že jako básník, romancier a dramatik je Svoboda předchůdcem tvorby moderní. O J. K. Šlejharovi dí, že po jeho názoru nejlepším dílem Šlejharovým je „Kuře melancholik". Šlejhar svou bolestnou sensibilitou že dospívá až k mystickým visím. V. Hladíka označuje jako žáka Francouzů a v jeho románech vidí vždy události vzrušující a dialogy velmi oživené. Potom uvádí autory: K. M. Čapka, B. Kunětickou, Klostermanna, Merhauta, Jiřího Sumína a E. Sokola. Scenické autory k doplnění nástinu činnosti Národního divadla, uvádí autor, pokud se o nich nezmínil předem: Bozděcha, Šuberta, připojuje zmínku o jeho působení ředitelském v divadle, Stroupežnického, autora „Našich furiantů", Jar. Kvapila a j. Kritické hnutí, positivní i negativní činnost Masarykova a jeho druhů, působení a vlivy: Gebauera, prof. dr. Vlčka, Schauera, obsahuje IX. oddíl, v němž uvedeny cíle a tužby i pokusy „Mladých" kolem r. 1890, vystoupení čelných kritiků: F. X. Šaldy, J. F. Krejčího a j. a oceněna činnost skupiny dekadentů, z nichž autor J. Karáska pokládá za nejzajímavějšího básníka. Nakreslena podobizna Masarykova a podána činnost i vliv Karáskův s připojením ukázek z „Impresionistů a ironiků". Škola Vrchlického objevuje se v X. oddílu i zmiňuje se autor sympaticky o Mokrém, Fr. Kvapilovi, B. Kaminském, K. Legrovi a o Karlu Červinkovi, vynikajícím hudebností a krajinomalbou. Podobiznu J. S. Macharovu doplnil ukázkami z „Golgathy" a vyřkl o něm: „Machar est un poète de la lignée voltairienne, rationaliste, et de cette même famille qui nous avait donné Havlíček et Neruda." O Ant. Sovovi praví, že vytvořil novou mluvu lyriky, nervní a vášnivou, a uvádí jeho bouřlivý projev proti Mommsenovi a ukázky z jeho poesie (Rybníky, Modlitba Adama a Evy). Také z Ot. Březiny podává autor díla několik básnických ukázek („O síle extasí", „Svítání na západě", „Vládnoucí") a praví, že v jeho majestátních rytmech je sloučena esthetika parnasistů se zcela moderní sensibilitou, a vylíčiv jeho činnost, dokládá, že Březina není básníkem populárním, a myslí, že jím se ani státi nemůže, ale kulturní duši jeho poesie že bude vždy vzácnou slavností krásy ... V XI. oddíle obírá se autor pracemi Růž. Svobodové a praví, její prosou zdá se, že nadobro se vzdálila prosaická tvorba ze šedě deskriptivního realismu. Jaroslava Hilberta charakterisuje hlavně jako dramatika, jenž na scénu uvedl dobré gesto heroické, krásný vzestup pathetický a velkou vášeň. Vraceje se k dekadentům, hlavně k pracím Karáskovým a K. Hlaváčkovým dí, že umění novoidealistů a gothika Karáskova je logické dozrání parnasistního umění. Uvádí potom: St. K. Neumanna, Viktora Dyka, z jehož prací přináší výňatky, J. Holého, zmiňuje se o elegickém symbolismu M. J. Opolského, o bledé a chorobné něze Jana z Vojkovic, o ideologickém lyrismu Ot. Theera a j., promlouvá o zajímavé evoluci Růženy Jesenské, o prose Sezimově a K. Horkém, z nichž každý má osobnostní znak literární, až dospívá konečně k poesii Petra Bezruče podávaje ukázky („Kantor Halfar", „Den Palackého", „Kovkop"), ač Bezručovu produkci nenazývá literaturou a praví: Je to anonymní hlas tisíců nešťastných, hlas ujařmených, osamělých slezských Čechů. — Dvanáctý oddíl věnoval autor výhradně literatuře slovenské a narýsoval obraz společenských a kulturních poměrů Slovenska, velmi účinně dotýkaje se všech českých vlivů na Slovensko, a obnažil krutou tyranii Maďarů oproti lidu, jenž prokazuje literární produkcí, že je schopen nejvyšší kultury.

H. Jelínek vykonal svým dílem pro literaturu a pro český národ práci velikého významu, podjal se úkolu věda, že předstupuje před cizinu i jaké obtíže a překážky staví se v cestu výsledku. Francouzská intelligence je o kulturních snahách našeho národa sice poněkud informována několika vzácnými pracemi významnými, jako Denisovými, Legerovými, Hantichovými, ale o současném kulturním stadiu českém dovídala se posud jen krátkými zprávami některých časopisů („Mercure de France", články a posudky W. Rittera, „Temps", články Stehlíkovými a j., „Revue des Études", články H. Jelínka atd.); překladů z češtiny téměř není, a H. Jelínek musil uspořádati sám jakýsi přehled

výňatky a ukázkami z české současné produkce, takořka účelně si pro svůj záměr vytvořiti ukázkovou anthologii, která také jest ozdobou jeho záslužného díla.

*

Nepředpojatému čtenáři je patrno, že tímto referátem podává se pouze informace o francouzské knize H. Jelínkově a poukazuje se tudíž především k její důležitosti a k jejímu významu před cizinou obšírněji rozvinutého obrazu české literární produkce, jakož i spolu k jejím přednostem. Referát nebyl by však úplný, tím méně upřímný, kdyby se něco zatajovalo, a proto budiž uvedeno, že s některým výrokem a tvrzením autorovým v knize té nelze souhlasiti, a dlužno alespoň v některých případech poukázati k tomu, v čem spočívá rozdíl mínění, s čím nemožno souhlasiti z příčiny zásadní a také z povšechné příčiny, vylučující subjektivní nazírání. Především musí se uvésti stanovisko autorova zhodnocování některých literárních zjevů z doby poslední, a pozorný čtenář pozná již z řečeného, kterých zjevů. Známé stanovisko „Zvonu“, ač nebylo by nutno znova uváděti, když „Zvon“ svými přinášenými pracemi je háji jako neochvějnou zásadu, je, že v prvé řadě bojuje o životnost v umění, a tudy, že čím se který spisovatel jemu více přibližuje i svérázností, tím výše je ceněn. Tohoto měřítka hodnocení autor, H. Jelínek, vidně nesdílí se Zvonem, protože by jinak nebyl mohl se zmiňovati a také rozšiřovati o zjevech života našeho vzdálenějších a při tom jedva se zmiňovati nebo zcela pomíjeti zjevy jiné, vyrostlé takořka přímo z naší hroudy, z kořenů hluboce tkvících v naší půdě, zjevů, kterým proudí vrozená česká krev v žilách a ohlašuje se v tepnách slyšným, výrazným bušením. Proto naprosto na př. nejde nám na mysl, jak vůbec mohl H. Jelínek zcela pominouti mlčením F. S. Procházku, autora „Krále Ječmínka“, práce typické a umělecké, autora Písně o činu, kterou byl samým Nerudou do literatury uveden, a četných knih rázovitých písniček, které přímo volají po srovnání s musou Bérangerovou. Tím méně lze si vynechání tohoto jména vysvětliti, když Francouzům již ukázky z Procházkovy tvorby v překladě byly kdysi předčítány a když jména jiná, o nichž autor nemnoho vyřknouti mohl, přece byla jen alespoň citována. Nelze si vysvětliti, že zcela pominul Edv. Jelínka, Rokytu, R. E. Jamota, nezmínil se o Trévalovi, Županovi, pomlčel o Šípkovi, Stanisl. Zímovi a j., ačkoliv jsou zjevy nanejméně originálními. Co zde praveno, nebudiž pokládáno za výtku knize, spíše budiž přijato jako osobní námitka, neníť u nás předpojatosti, ale přesvědčení, že žádné opomenutí v knize té se nestalo úmyslně, nýbrž mnohá jména, jak uvedeno, významná a v ní scházející že proklouzla návalem ohromného materiálu přes nejsvědomitější zpracování a zařazování jeho, a v přední řadě platiž vše za upozornění pro druhé vydání díla, k němuž jistě záhy dojde následkem velkého a zaslouženého zájmu, který vzbudilo. *K. V. H.*

DIVADLO.

Činohra. *„Modrý pták“*. Báchorka o šesti dějstvích s 12 obrazy. Francouzsky napsal Maurice Maeterlinck. Přeložila Marie Kalašová. Hudbu složil Engelbert Humperdinck. Na Národním divadle poprvé dne 3. května. Režisér Jaroslav Kvapil.

Není optimističtějšího, positivnějšího názoru světového, než jak projeven „Modrým ptákem“ Maurice Maeterlincka, jenž do literární paměti zapsal se na poprvé dramatickými evokacemi bezejmenných a začasté i bezdůvodných, ale vždy neodolatelných hrůz. V „Modrém ptáku“ jsou situace, v nichž by třicetiletému Tyltylovi sama sebou naskakovala husí kůže, ale desítiletý rek Modrého ptáka sotva že zakolísá hlasem a jen dodává odvahy Mytyle, své drobňoučké sestřičce, jejíž představitelce jest asi sotva pět let. Představme si půlnoční hřbitovní hodinu, jak by ji líčil Maeterlinck z doby „Vetřelkyně“, i podívejme se na výlet obou dětí v jeho „Modrém ptáku“, poslaných čarodějnicí Berylunou a Světlem také na hřbitov hledat u mrtvých, až z hrobu vstanou, není-li u nich ptáka štěstí. Ta scéna podobá se téměř dětské frašce, a křičí-li Mytyla hrůzou, je to jenom okamžik, v němž strach překonal zvědavost otázky: „A mají mrtví také děti?“ Ukáže se, že mrtvých vůbec není, a Tytyl to slavně prohlásí, líbaje sestřičku, neboť místo nebožtíků vstává z celé šíře hřbitova hustý bohatý hojný záhon lilií. Vůbec vodí Maeterlinck svým „Světlem“ děti po čtvrté dimensi do zákoutí hrůz za prah hrobu i budoucnosti a ukazuje jim děs z blízka i snímá při tom dětem na jevišti i v hledišti bělmo, aby viděly, že netřeba se ničeho bát. To ujištění je slyšet od Světla před každým dobrodružstvím obou dětí drvoštěpských, k nimž jsou vedeny. „Smrti, kde osten tvůj?“ táže se divák posluchač a Maeterlinck, jenž v současných prósách zabývá se otázkou smrti, ukazuje, že ostnu toho není, a jemu přizvukuje Humperdinck, jenž motiv zvonkový usínání obou dětí z prvního obrazu zvětšený zvony kostelními přenáší do obrazu: „Na hřbitově“. Nejúchvatněji proveden motiv tento obrazem „V říši Upomínky“ v záhrobní domácnosti zemřelých, dědečka a babičky, jež silou vzpomínky a návštěvy vnoučat oživují ze spánku před svou chaloupkou v říši věčnosti. Literatura nemá nic krasšího o lásce rodinné, dědouškově (p. Kafka) a babiččině (pí. Pštrossová), a také nic fantastičtějšího nad tutos cénu vezdejšího realismu, návštěvy u dědečka a babičky, přenešené za hrob, a podmalované teskným humorem a prozářené poesií these, že mrtví ožijí na čas

vzpomínkou návštěvou živých. Tyltyl a Mytyla setkávají se u dědouška také se všemi mrtvými malými sourozenci svými, a ti všichni vyrojí se z chaloupky tancem, jakmile se ozve vzpomínka na ně. Hluboký smysl má nález modrého ptáka v dědouškově kleci, jest „modrý, modrý, modrý!“ ale jenom tam v záhrobí, toto štěstí nelze však přenést na svět. „Říše vzpomínky“ má také všechny psychofysické možnosti snu, v němž se děj „Modrého ptáka“ odehrává krom posledního obrazu „Probuzení“. Je to skutečná rekonstrukce z naivních vlastních zažitků obou dětí a proto tak líbezná, ale Maeterlinck neřídí se ve své báchorce zákonem naturalismu psychologického, neboť, když se Tyltyl s Mytylou probudí, vidí se, že oba měli týž společný sen, v jehož smyslu ještě dlouho po probuzení blouzní. Druhý z momentů hry poeticky naprosto uchvacujících jest setkání dětí s královnou Láskou Mateřskou v Zahradě Štěstí pod korunou, mající rysy a promlouvající hlasem jich vezdejší matky, ženy drvoštěpovy. Tato grandiosní personifikace, nešená překrásným textem a krom toho nadšenou hrou pí Rydlové, očividně citem veskrze prolnulé, musí tknout i srdce zkamenělé, jestliže kdy matku poznalo. Nejrozkošnější z obrazů bylo pak „Království Budoucna“, výlet do říše nejčirejšího modra — do říše nenarozených dětí. Okamžik, ve kterémž se na jeviště se všech kulis vysype modrý oblak zdánlivě sta dětí, z nichž většina jsou ještě batolátka a zaplaví celou scénu neobyčejně malebným seskupením, jest momentem čistého naprostého divadelního překvapení, jakož vůbec dítě, obě děti v čelných úlohách Tyltyla a Mytyly a přečetných episodkách, tanečních i skupinných komparseriích, jest sensací Modrého ptáka. Nikoli nepříjemnou, jako bývá při produkcích napapouškovalých dětí, nemajících potuchy o obsahu slov, jež povídají, ale sensace co nejryzeji umělecká. Neboť jest jisto, že děvčátko Anna Voglova, Tyltyla představující, jest umělkyní, kompletně vyčerpávající tuto roli a překvapující překrásnými okamžiky dětství, ať nelíčeného ať líčeného. To bylo naprosto nelíčeno a proto ještě krásnější u Mytyly Miladky Taufrovy, umělkyně, která, jak se zdá, ještě nemá všechny druhé zoubky. Kdežto Tyltyl jest už ve zcela zjevném kontaktu s hledištěm, zdálo se, že Mytyla hraje jen pro vlastní plaisir, tím bezvadněji a bezpečněji. Týmž dojmem působily i ostatní dětské scény, zvláště vystoupení „Modrého dítěte“ (A. Görnerová) a Krále devíti planet (M. Staré) v Říši Budoucnosti bylo neobyčejně šťastné svou přirozeností.

Režii a informatorům těchto dětí sluší všechno uznání za tento velký zázrak s maličkými a za neviditelnou nit souhry s nimi. Paní Hübnerová, jíž připadla úloha čarodějnice Beryluny ve snu a sousedky Berlingotové v Probuzení, má tu veliký podíl zásluhy, stejně jako vůdkyně Tyltyla a Mytyly pí. Dostalová v úloze Světla. Průvod maličkých, groteskní personifikace věcí: Chléb (K. Mušek), Cukr (K. Hašler), Oheň (J. Vávra), Voda (A. Suchánková), Mléko (H. Towarnická), zvířat: kočky Tyletky (pí. Červená), psa Tyló (E. Wiesner) zavdával podnět četným skvostným výjevům, zvlášť v obraze „Palác Noci“. Z ostatních episod nutno uvésti překrásnou Noc pí Noskové, rozkošné Štěstí sl. Ostrčilovy, Čas p. Steinsberga, Bohatství p. Merhauta.

Představení bylo skutečným večerem krásy, zdařilým co do zevního i niterného úspěchu, zas jednou obrozující lázní pro duši, i tu, která ještě hledá modrého ptáka štěstí, i tu, které ulétl tak jako Tyltylovi, když jej objevil tam, kde by jej byl nejméně hledal v hrdliččině kleci v prostém zákoutí. *KMČ.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

Dne 26. (13.) dubna zemřel v Kazani slavista Memnon Petrovič Petrovskij, ř. professor university Kazaňské v. v., dopisující člen akademie petrohradské, přespolní člen České akademie. Narodil se dne 16. února 1833 ve Vasil-Sursku nad Volhou. Za slovanskými studiemi vykonal několik cest po všem Slovanstvě. Po celý život byl nadšený přítel českého národa. V Praze byl poprvé již r. 1861 a po letech vždy znova vracel se na řady neděl, s upřímnou radostí sleduje pokroky a rozvoj národa našeho. Posledně byl v Praze r. 1903. Psal studie z historie literatury ruské, novobulharské, o národní poesii jihoslovanské a přeložil Jagičovu „Historii literatury srbsko-bulharské“ (1871). Z literatury naší přeložil Tyrolské elegie a jiné básně Havlíčkovy a jeho ušlechtilá choť Ema Gendr., jež ho do Čech doprovázela a česky dobře se naučila, „Babičku“ Bož. Němcové (1863, 2. vyd. 1871). Po roce 1895 společně překladali práce Raisovy a sice knihy „Zapadlí vlastenci“ (samostatně 1899) a „Kalibův zločin“, potom práce kratší (Jeden z davu, Jen povrch a j.). Syn Nestor M. Petrovskij jest professorem university kazaňské. Buď zvěčnělému jasná paměť!

❖

Trest za nejisté noviny. R. 1583 zapsala se tři Pražská města o hrozném trestu, kterým chtějí stíhati ty, kdo rozšiřují falešné zprávy čili noviny. Snesla se, aby „noviny nejisté, ježto jsou a bejvají lidem k roztržce, nebyly po městech rozsívány, pakli kdo bude optán, že by z všetečnosti to působil (a lhavé zprávy šířil), aby byl trestán a jazyk jemu roztržen“. Kolika lidem obojího pohlaví, mdlého i silného, musil by dnes jazyk býti roztržen?!

V Praze, dne 10. května 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

V táboře německém v Prostějově bylo značné zklamání. Nadáli se spíše příkladného potrestání než povýšení Schwertova. Zasypali svého poslance trpkými výčitkami. Ale na konec smířili se s faktem, ba počítajíce na roztrpčenost Schwertovu nad nevděkem vlastní strany, vyslali k Schwertovi vážného měšťana, vzdáleného příbuzného rodiny Buriánkovy, zda by Schwert za jejich, bohdá brzké restaurace, nepřijal z rukou jejich úřad policejního komisaře s dvojnásobným platem, než měl Schnabel.

Ale Schwert rozhodně odmítl.

Slovanská strana v Prostějově přijala zprávu o odchodu Schwertově bez upřímné lítosti. Byli proti Schwertovi ve vině a flegmatická povaha jejich oddechla si, že odchází neunavný buditel, napomínatel k stálému střehu, inspirátor k stálé práci a upevňování posice a dozorce nad správností a účelností všeho konání nové vládnoucí strany.

Neboť, ač oklamán, neztrácel Schwert obecní záležitosti z dohledu. Docházel k purkmistrovi, zastavoval radní a stala-li se chyba, ostře varoval a poučoval. Vše k dobru věci. Z nových členů zastupitelstva chtěl leckterý zaloviti si v obecním rybníku, chytiti si nějakého kapříka. Ale Schwerta se báli. Neznal ohledů a byl s to strčiti to do novin. S redaktorem Černochem v Olomouci byl jedna ruka.

Ani večer na rozloučenou mu neuspořádali, ač Lakomému tak učinili.

Do Nového Jičína přestěhoval se adjunkt Schwert před novým rokem 1867.

U krajského soudu setkal se s některými známými z Uher i odjinud. President Poleschensky, za něhož pracovala protekce i cholera, byl známý z Prostějova, rada Wranowitzer a Popelka byli známí z Uher. Dcera Wranowitzera Pipka vzala si úředníka vojenského z Hranic a kommandovala prý ho podle předpisu. Popelka dlouho nepobyl. Za měsíc, roku 1868 dostal se do Brna k vrchnímu soudu. Ze soudců mimo Schwerta byl tu Čech ještě jeden, sekretář Knedlička, tichý, neškodný alkoholik s německou rodinou, ostatní byli Němci. Město samo bylo německé.

Schwert najal si byt v prvém patře v ulici předměstské dosti draze. Rodině se v Novém Jičíně nelíbilo. Sotva seznala mládež, že nově přistěhovalí jsou Češi, spojila se proti dětem Schwertovým v ligu na odboj a výboj. Každodenně bylo při chůzi do školy i ze školy osmileté Lence a šestiletému Václavu sváděti šarvátky proti útočící přesile, utíkati, skrývati se před rozpustilými kluky.

Čechovšti jdou! To bylo válečným heslem, na něž vysouvala se ze všech domů mládež, ozbrojovala se holemi a kameny, zatínala pěstě, špoulila rty k plivání.

Václavovi rozsekl kluk pravítkem pysk a vyrazil kus zubu. Na stížnost otcovu pokrčil učitel rameny, řka, že nelze mu nic činiti, ježto otec útočníkův je městským radním.

Nejzuřivějším a nejzbabělejším z útočníků byl syn vdovy po okresním šikovateli, Weiss. Bydlil v sousedství Schwertových. Přátelil se na oko s hochy Schwertovými, navštěvoval je a vyjídal jim šálky kávy. Ale když byl doma, házel přes zeď těžké kameny i cihly na děti Schwertovy na dvoře si hrající a česky hovořící. Když jednou div nezabil tříletého Josífka, došel si otec na paní Weissovu a pohrozil jí žalobou pro nedostatečný dozor na zlého kluka.

Vdova se rozvzteklila, ale ne na syna, nýbrž na rodinu Schwertovu, a spílala jim Copaků. Když pak i německou služku Hane, která pro nějakou výtku dala výpověď a na minutu službu u Schwertových opustila, Schwert dal policejně zpět přivésti, vzbouřila se proti smělému Čechu celá ulice, takže domácí dal Schwertovi výpověď.

Na štěstí bylo tou dobou už pobytu Schwertova v Novém Jičíně na mále, takže neměl potřebí ani nový byt hledati.

Ani ve škole děti Schwertovy na růžích ustláno neměly. Pololetní vysvědčení dopadla bledě, ač otec sám děti každého večera vyučoval. I z náboženství měly jen dostatečnou pro neznalost jazyka vyučovacího.

Také v úřadě se Schwertovi mnohé nelíbilo. Ač k městskému delegovanému soudu přiděleno bylo i několik českých obcí, nechtěl u soudu se stranami českými nikdo v mateřském jejich jazyku mluviti. Když byla věc příliš okatá a běželo o důležité věci, sám president, nebo sekretář Knedlička neb písař Troník, starý zupák, tlumočili jednání stranám. Protokoly vedeny byly jen německy a českým stranám bylo podepisovati nesrozumitelné zápisy. Pouze Popelka, pak samojediný Schwert úřadovali i česky. Knedlička se bál.

Schwertovi přidělen za protokolistu písař Zawrtall, jenž přes české jméno své neznal ani slova česky. České výpovědi zapisoval Schwert sám. Někdy psal celé protokoly od začátku do konce a Zavrtall okouněl. Jen na konci otázal se: Soll ich mich unterschreiben als capisovátl? (Mám se podepsati jako zapisovatel?)

Marně upozorňoval Schwert presidenta i rady na ustanovení státních základních zákonů o rovnoprávnosti všech občanů před zákonem. Theoreticky uznávali, že dopouštějí se bezpráví, že není důvodu žádati pro Němce nějakého nadpráví před jinými. Ale samovládu němčiny omlouvali vžilým zvykem. Byli příliš líní, aby učili se českému jazyku, a příliš zbabělí, aby doznali, že pro místo, které zaujímají, kvalifikace nemají.

Pak stal se jim Schwert svými připomínkami obtížným a Wranowitzer ho hrubě odbyl. Viděl v něm stále písaříka z Uher.

„Do čeho se to pletete, človíčku? Šedá je všecka theorie, usus posvěcuje. Hleďte raději, abyste s obyvatelstvem vyšel, přijde to do vaší konduity. Jsou na vás z města stížnosti a znám vás z Uher, že máte nepokojnou krev.“

Také president si zavolal jednou Schwerta ad verbum audiendum, jaké že to má neshody s obyvatelstvem? Ale když mu Schwert vysvětlil, jak se věci v pravdě mají, uznal president, že byl špatně informován. Ale radil Schwertovi, nechce-li zapříti svou národnost jako Knedlička, aby zadal o přesazení do působiště českého, již proto, aby autorita úřadu netrpěla.

Ale tím vzbouřil se ve Schwertovi vzdor. Je v právu! A nepůjde! Není mužem bledé bázně, aby ustupoval davu. Nedopustil se nikdy nezákonitosti, v rozsudcích byl přísně nestranným, ani se zde proti nim zpravidla nerekurovalo.

A hlavně proto neopustí své místo, že nechce ztratiti víru ve spravedlnost soudnictví, tento ideální statek duševní, základ spořádané společnosti u všech civilisovaných národů! Vždyť přiznávají-li se i Indiánu jakási práva lidská, přísluší totéž i Čechovi, jenž je přece také člověk.

Nevěřil, že i jiní němečtí soudcové jsou rázu Wranowitzerova, Paulova nebo návladního Faschanga, kteří soustavně ve sporech s Čechy nadržovali straně německé.

Z počátku myslíval Schwert, že běží o juristické omyly, ale z hovorů, narážek, a zvláště z cynických doznání v podnapilosti (in vino veritas) seznal, že vše není neúmyslné, že běží tu o schvální porušování práva. Málokdy poškozená strana použila odvolacího práva, ve většině případů nabyla nespravedlnost moci práva a mátla tak veřejné pojmy o pravé intenci zákona.

Schwert nebyl naivním zajícem a z Uher znal mnohou písničku o libovůli a schválnosti bohorovných soudců. Ale to bylo v Uhrách, avšak zde ve středu kulturního národa ho to překvapovalo a rozhořčovalo. Otřásalo to základy jeho duševní soustavy, jejíž úhelným kamenem byla pevná, hrdá víra v sílu práva a spravedlnosti. Vždyť zde je to přímo ďábelstvím, co bylo v poloasijském Uhersku pouze barbarstvím.

Jak mohl pak německý rolník, živnostník vážiti si svého soudruha českého neb polského, když poznával, že před soudem nejsou mu rovnocenní? Povaha lidská je od přírody ke zlému nakloněna. Jak netroufati si pak s neoprávněným, svévolným nárokem vystoupiti proti sousedu, odběrateli neb prodavateli jiné národnosti než privilegované německé, když soud i očitou svévoli zahaluje do pláště práva?

Schwert toho ani nepochopoval. Jak může vzdělaný člověk bez duševní trýzně páchati křivdu, jak může právník — a vě-

řil, že k právům jde jen ten, jenž je miluje — svůj cit zapříti, holdovati klamu a otravovati své svědomí? (Třeba s omluvou, že koná svou národní povinnost.) Jak může spravedlnosti místo tarasem býti bořícím beranem? Jak může netrpěti vědomím viny hůře, než ten, kdo pozná, že úmyslně mu bylo ukřivděno?

Vždyť i Schwertovi bylo trýzní, viděti své představené — jimž kdysi záviděl, že mají moc rozsuzovati a křivdy mstíti — ani sestupují s piedestalů a mísí se mezi plebs duševní, sprosťáky holdující jen svým náruživostem. Bylo mu, jako by tito duševní sebepraznitelé i jeho při tom poskvrňovali. On by se ani pro svou národnost tak neponížil, svědomí jeho nesneslo by tohoto znesvěcení oltáře, jejž v srdci svém Justitii vzdělal a nade vše profání vyzdvihl. Nikoli, to věděl jistě, že svatokrádeže by schopen nebyl.

Vzpomínal na své dětství, jak pudilo ho to bojovati o spravedlnost, jak Čechem stal se jen z revolty proti křivdě, páchané na české národnosti. Jak později horoucně toužil po konceptu. Co bylo v tom obsaženo! Nejvznešenější sen o absolutní objektivnosti a vyvlastnění individuality ve službě Justitie. A nyní ti, kteří byli sloupy svatyně její, ohrožovali svými údery celou chrámovou stavbu. Ti, kteří měli ovládati jiné, nedovedli ovládati své slabosti, otročili předsudkům, nedovedli povznésti se z prachu svého člověčenství.

Jak jinak počínal si i ten odrodilý Kumpošt v případu Sellenyho. Jednání jeho sice Schwert nepochopoval, zavánělo mu raffinovanou pomstou, ale ve věci neporušil práva. Byla tu jen náhodná shoda mezi pomstou osobní a trestem za zločin. Formálně bylo vše v pořádku. A co je justice než forma?

A přece nemohl věřiti, že by to byl zjev všeobecný, jejž viděl v Novém Jičíně. Bylo by chyba generalisovati malý kaz na zdravém jinak tělese. Ohromná většina soudců byli lepšími kněžími bohyně Themidy.

(Pokračování)

Z NOVÝCH BÁSNÍ J. JAHODY.

PIUM DESIDERIUM.

Ach, moci světlem ocele do dálky plát,
a rythmem tepen v duše výhni sny své kovat,
nemocné, nostalgické duše shasínat
a silný oheň velkých vášní rozsvěcovat!

Oh, moci deptat ulekaných očí šer
a drtit šíje sehnuté a ruce spjaté,
poslušných zraků od hrud k hvězdám tyčit směr
a ve vzdor měnit oddanosti city klaté!

A moci zvednout lidskou duši z temnot zlých,
výš, v nezávislost od tradice, hloupých bohů,
rozjiskřit plodnou vůli v lebkách stlačených,
mít v srdci chladnou hrdost pohanského slohu!

Na hněvné dlani bídný soucit rozmačkat,
stát v bolestech, jak neomšelý balvan žuly,
se slzou slabých lidí s úsměvem si hrát,
by pod vzplanutím odporu se rozplynuly!

Být apoštolem egoismu s velkým snem
a moci v duše metnout axiom ten spasný,
že lidstvo antickým být musí mramorem,
jenž studený, tvrdý a přec věčně krásný!

PTAČÍ HLOUPOST.

Ah, hloupí ptáci, choulící se v závějích,
a úzkostlivě někde za komínem spící,
hned na vás v hněvu zahořklém bych kámen zdvih'
a zabil bych vás, v krutém mrazu hladovící.

Tam kdesi slunce plane, velké květy voní
a vašich plachých druhů je tam celý tlum —
za sluncem šli a v jeho polibcích se honí,
tam slunce níž a ptákům blíž je k nebesům.

Vy, hloupí ptáci, zůstali jste mrazům v plen,
a dlouhým nocem, v kterých smutné hvězdy hoří,
dnům tesklivým, v nichž přízrak slunce utopen
v mhách koupe se, jak utopené světlo v moři.

Tam plane slunce! Zde váš tíkot s vichrem kvílí,
tmy mrazivě se šklebí v bídu vaši, hlad.
Či jste se, hlupáci, od lidí naučili
prudkého světla, vítězného slunce bát?

PAVUČINKY.

Ah, ty šedé pavučinky
na očích i na duši!
Když sen štěstí v prsou chví se,
na duši ti přilepí se,
myšlenky tvé netuší
nebezpečné pavučinky...

Ah, ty z prvu neruší
úsměvy tvé, touhy mladé!
Jen se jakás skvrnka klade
tu tam matně na duši,
jako drobné pavučinky
v bílé květy na hruši!

Jaro vždy je jaksi spito,
a co v pavučinkách skryto,
bílé květy netuší,
neví, že ty pavučinky,
života zdroj vysuší...
V pavučince šedé, prosté,
jakýs červík tajně roste
na květech i na duši...

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Boh. Bauše:

DATLOVÉ.

Z domoviny datlů. — Pták při práci. — Hlasy lesní. — Antická lahůdka z jídelního lístku datla. — Pokus s pilunou. — Soudruzi datlů a jich hlasy.

Ó vy lesy, lesy křivoklátské, jaké v sobě chováte půvaby a rozmanitost! Jest jen třeba vyhnouti se osadám a sídlům průmyslu. Poblíže oněch obyčejně les pomáhá živiti namnoze chudičké obyvatelstvo a živitelky jeho kozy, průmysl pak svými věčně kouřícími komíny, drahami, doly sežírá kmeny, jež ani nestačí spotřebě dorůstati. Jsou však ještě okrsky chráněné; hluboké černé hvozdy smrkové, v nichž větve až k zemi se sklánějí, střídajíce se s šedokorými habry a duby, líbezné

zelené luhy, protékané zurčícími potoky, vroubené strmými stráněmi, porostlými smíšeným lesem; divoké rokle protínají výšiny, příkrá skaliska strmí do výše a pod nimi prodírají se ručeje, druhdy ve dravé proudy zkypělé.

Avšak s dobrým porozuměním nejen pro bezpečnost, ale i krásu polohy zvolili místo zakladatelé hradů Tejřova, Jivna, Jenčova. Dnes jen ssutiny a rozvaliny těžko přístupné zůstaly po pevných někdy sídlech, a rostlinstvo zmocňuje se pozvolna rozpadávajícího se zdiva. Nestalo se tak bez zápasu o život. Mohutné kleny zapustily silné kořeny jako spáry do přepevného zdiva, borovice zkroucenými kořeny i větvemi dokazují, jak bojovati jim bylo o píď půdy, s tíží sněhu a mrazu; fantasticky vytvořené zrůdy větví vazu upomínají na pověstné mandragory a i statné javory nesou na listech význačné rezy cizopasné. Z klidu, jenž nyní kolem zde opanoval, těží i zvířectvo. Tam v zákoutí bývalé studny chuchvalce a bílý trus svědčí, že sůvy se tu skrývají. Bezstarostně vede srna své kolouchy k potoku, a v korunách borovic divoké hrdličky tu chvíli se ozývají.

Nejhlučněji počíná si však černý d a t e l, statný pták, jenž tamto na pasece právě vlnitou čarou přelétl. Usedne vždy dole na kmenu a šplhá se vždy jen vzhůru, opíraje se ocasem z tuhých per. Zdá se, že je nyní dosti hojným v našich lesích, kde ovšem v jistém okrsku vládne ojediněle netrpě soupeřů. Jest patrno, že stálé poučování o našich spojencích ve zvířectvu má jakýs účinek na střelce z povolání i nedělní, a že konečně zůstanou snad ušetřeni stálého pronásledování sůvy, káně, netopýři, ropuchy a podobně užitečná zvířata.

Náš datel zvučně tepe do stromu: „ťuk, ťuk, ťuk“ ozývá se lesem. Blížíce se vyrušili jsme jej z práce, se zvučným „tio tio tio“, třicet- až čtyřicetkrát rychle za sebou opakovaným, které zní jako chechtot, odlétá dále. Snadno nalezneme i stopy práce jeho. Na pasece mlázím osázené ponechány jednotlivé „výstavky“, tu vysoké habry, jinde modřín, dub, smrk, v údolí statné olše. Na štíhlém kmeně olše ve výši as 6 *m* vidíme kulatý otvor, jako vysoustruhovaný. Otvor, jenž vede do hluboko vydlabaného kmene, v němž nalézalo se hnízdo datlovo. Jest to kus solidní práce takové hnízdo, v jehož zhotovení střídají se samec i samice. Jeť třeba prodlabati se zdravým dřevem a živou částí stromu až k měkčímu, červotočinou zkypřelému středu, pak do hloubky, kam již nevniká žádný paprslek světla. Třísky a piliny odhazují na venek nožkama svalnatýma, krátkýma, s dvěma prsty vpřed, dvěma nazad obrácenýma. Ani bychom si otvoru nepovšimli, kdyby tyto třísky a piliny dílo ptáka neprozradily. Hnízdo jest vystláno mechem a vlnou, a tam bezpečně uloží datel čtyři až šest svých vajíček, bílých, hladkých, lesklých. Přistoupíme-li ke stromu, v němž mláďata jsou již vylíhlá, hlásí se tato ihned uvnitř křikem, což dělají i jiní v dutinách stromů hnízdící ptáci, krutihlav, vlhy, šoupálkové a j. Mláďata opouštějí hnízdo dříve, nežli dovedou lítat. Kdo má pěknou příležitost je pozorovati, vidí, jak se cvičí na rodném kmenu ve šplhání, jak spirálou kolují kol kmene, a nemotorně zachycují se, jak právě dovedou.

Ještě nedospěl jejich výborný nástroj, kterým datel jako tesař dlátem tepe do pařezů a chorých stromů, by zmocnil se larev a hmyzu zde ukrytého.

Zobák datlův jest nástroj důkladný: rovný, klínovitý, u kořene hranatý, podél rýhovaný, na konci ostrý jako dláto. Co do hmoty jest tvrdý a pevný, takže třísky někdy daleko lítají od pařezu, datlem zpracovávaného.

Není divu, že někdy zkouší sílu svou i na stromech zdravých, a lesník starostlivě hledí na činnost „strážce lesa“, kterýžto titul datlové získali si jinak záslužnou prací čistíce stromy od všelikých zhoubců.

„Datel ví, co umí,“ vykládá dřevorubec, „když dva neb třikráte na strom zaťuká, běží na druhou stranu kmene, aby se podíval, zdali ho neprorazil.“

Tento zvyk datla má ovšem jiný důvod: když zaťuká na strom, oběhne na druhou stranu kmene, by sebral tu hmyz, který se tam utekl. Pěkný obraz o tomto počínání datlově čteme v Mickiewiczově „Panu Tadeáši“:

„Datel v jedli tepe,
zas odletuje k jiné, v dál a dále klepe,
ba, zmizev, neustává v dálce ťukat jemně,
jak děcko schované, když volá ‚hledejte mě‘.“

Lidé, kteří rádi vše vyzdobili si báchorkami, tvrdili, že udržuje si zobák ostrý a špičatý zvláštní bylinou železnou, velice vzácnou, kterou datel vyhledává v divokém pohoří. Vše, čeho se rostlina jen dotkne, nabývá prý tvrdosti nejlepší ocele. Škoda, že datel nemůže tajemství naleziště čarovné rostliny prozraditi!

Zatím se nepozorovalo, že by statný zobák datlův, vycházející z tlusté lebky,

potřeboval opravy. Rány jeho podporuje krátký, silný krk, jehož svalstvo neumdleně práci vykonává. Je-li díra vydlabána, vymrští pták dlouhý jazyk, zakulacený jako červ, lepkavý, na konci opatřený tvrdou špičkou a zoubkovaný, kterým vniká do všech skulin, kde larvy se skrývají.

Hlas datlův jest několikerý. Kráčíme úpalem slunečním, jenž sype oheň z bezobláčkového nebe na vyprahlou zemi, takže ani les nedovedl se uchrániti před vyschnutím všeho dorostu. Tu ozve se táhlý plačtivý hlas, jenž zní jako „pít, pít“ či „pijé“ neb „plié“.

„Co to?“ tážu se provázejícího mě hajného.

„To ‚černá žluna‘ volá na déšť,“ odpovídá tento. „Když takhle křičí, jistě třetího dne prší.“

Bohužel opustila ona jistota v předpovídání počasí právě tak pud ptákův, jako kombinace Zengra a Falba. Není stálých pravidel pohody, ovšem ale jistá přizpůsobivost rostlin a zvířat, která zachraňuje běh života. Za zoufale dlouho trvajícího sucha, kam by se podělo rostlinstvo vypálených strání a na ně poukázané živočišstvo, kdyby nebylo podivuhodného opatření, jímž tvorové se brání před úplnou záhubou?

Statné divizny, pupalky, silenky nycí zmenšují tím svůj povrch, úpalu slunečnímu vydaný, že květy své jen v noci otvírají. Většina rostlin suchu vzdorujících má huninu chloupků na listech, ale jen vespod, t. j. na straně obyčejně od slunce odvrácené. Když slunce nejvíce sálá, přitisknou rostliny ty obyčejně listy své k lodyze, aneb stočí listy své (mateřídouška) tím způsobem, že strana chloupky chráněná, tedy líc listu, obrátí se proti slunci, a rub s hojnými pichami zůstane uchráněn přímého ozáření. Rostliny listů lysých naopak nechají listy své svisly. Huňatá strana listů slouží tedy za isolator. Právě tak počíná si chorvatský venkovan, jenž kožich svůj ani v létě neodkládá; ale v létě obrátí jej chlupy navenek, v zimě dovnitř.

Kořist datlů skládá se jen z hmyzu a jeho larv, které namnoze hluboko zalézají do dřeva. Veliké larvy tesaříků, roháčů a jiných brouků jsou dost chutné sousto. Z novějších cestopisů víme, jak v Africe i lidé slídí po jistých tučných larvách, jež prohlašují domácí za lahůdku. Již Plinius uvádí, že rozmařilí, labužnictvím otupělí Římané připadli na nové dráždidlo pro hrdlo; byli to prý velicí, v dubu se vyskytující červi, *cossus* zvaní, které požívali. Jaký to mohl býti červ? Známý hmyzovědec Fabre zabýval se touto otázkou. „Červ“ onen starých Římanů zajisté byl dost veliký a vzhledu nikoli odporného, as jako jsou larvy tesaříka bukového (*Cerambyx cerdo* L.) nebo roháče, kteří žijí v dubech. Rozhodně to nebyla larva *drvoplene vrbového*, kterého dnes nazýváme *Cossus*, neboť housenka tohoto, vrtající ve starých vrbách své chodby, jest odporné, nelibě páchnoucí zvíře barvy tmavočervené. Žádný labužník, ani starořímský, nebyl by s to, aby odporné sousto podobné pozřel. Fabre, prohlížeje jedenkráte čerstvé pařezy poraženého právě lesa, nalezl v měkkých trouchnivějících vrstvách vnitřního dřeva plno tučných larev tloušťky palce. Larvy byly pěkné barvy slonoviny, kůže hedvábně měkké, na pohled — kdyby nebylo předsudku — věru chuť vzbuzující. Vypadalyť jako čerstvým máslem nadité průsvitné střívko. Tu Fabra napadlo, to že je jistě *cossus* starých. Byla to patrně larva některého tesaříka; chtěl se však přesvědčiti, má-li též proslulou lahodnou chuť. Byl právě půst, doba antických saturnalií a jich hodů, tedy doba pro ochutnání vhodná.

Jelikož nezachoval se nám způsob, jak *cossus* za doby caesarů byl připravován, zvolen nejjednodušší způsob. Larvy napíchány na malé rožně a dány nad žhavé uhlí. Na špičku nože soli, jakožto nevyhnutelné okořenění našich jídel, bylo přidáno. Pečínka hnědla, scvrkla se poněkud, zapotila se několika olejnatými slzami, které při styku s ohněm na uhlí chytily, a krásným bílým plamenem zplanuly. Tím byla lahůdka hotova a podávala se za tepla.

„Povzbuzeni mým příkladem,“ praví Fabre, „dali se moji spoluhodovníci, moje rodiče a dva přítomní hosté neohroženě do antické lahůdky.

Jednomyslně shledána pečínka šťavnatou, měkkou a kořennou. Chutí připomínala na pražené mandle, jimž jemné vanilkové aroma dodává ještě lepší příchuti. Zkrátka „červi“ shledáni výtečnými. Jen kůže je tuhá. Jest to delikátní jitrnička v obalu pergamenovém; obsah výborný, obal nezáživný. Ani kočka ani pes nedotkli se obalu, jemný jich čich patrně odpuzoval je od neznámého.

Plinius jen ještě podotýká, „že přikrmují červy moukou, aby byli chutnějšími.“ O takovém přikrmování Plinius častěji se zmiňuje. Tak prý jistý *Fulvius Hirpinus* vynalezl chov plžů, lahůdky tehdy velmi ceněné. V parku ohraničeném, vodou obklíčeném, krmeny byly určité druhy

plžů kašičkou z mouky a vařeným vínem, čímž prý neobyčejně vyrostli a zjemněli. Starý tento přírodopisec sepsal, kde co slyšel, beze vší soudnosti a zkušenosti. Plži a kaše se dobře neshoduje; ale když Fabre dal larvy tesaříka do mouky, dařilo se jim tu docela dobře, ač při tom právě netloustli. Našemu badateli neběželo však o rozmnožení jídelního lístku, nýbrž spíše o pozorování dalšího vývoje, což se mu též podařilo, a vychoval z nich statné *piluny*, brouky to přes 3 *cm* dlouhé (samice jest ještě o $^1/_3$ větší).

Larvy piluny jsou ostatně tak vzácné a odpor proti červovitým larvám tak obecný, že by se mu sotva podařilo platiti za objevitele nového postního jídla. Běželo mu též jen o objasnění Pliniova druhu *cossus*. Snad bylo obtížnější přemoci odpor těm, kdož první požívali raky. Zatím třeba přenechati tučné larvy našim datlům.

Hojnější ještě nežli datel černý jest *žluna zelená*, velikosti holuba. Jest málo tak pestrých ptáků mezi našimi. Zvláště samec má temeno a týl barvy živě červené, a téže barvy jsou dva licousy: hřbet jest zelený, hruď a bříško běložlutavé, kostrč žlutá a silné letky v křídlech černé, bíle vroubené. Též žluna ozývá se hlučně v lese několikrát opakovaným „tiakakau, tiakakau". Odlétá-li před námi, děje se tak v rhytmických odrazech křídel, čímž vzniká let vlnitý v obloucích.

Častěji nežli jiné datly vídáme žlunu při zemi. Vyhledává zde mraveniště a položí lepkavý dlouhý svůj jazyk přes pěšinku, kterou mravenci sledují. Jeť známo, jak putují někdy mravenci v řadách za sebou jedni sem, druzí zpět, nepřetržitě. Žluna položí lepkavý svůj jazyk mravencům do cesty. První, kteří narazí na překážku, zarazí se, otálí chvilku, pak ale pustí se přes zrádnou věc, by dostihli ostatních. Datel sebou nehne, až sousto stojí za to, by bylo pozřeno. Nemusí čekat dlouho, jazyk se černá mravenci, kteří zmizí v zobáku, což opakuje se do nasycení.

Pro mravence nezapomíná však svou úlohu ochránce lesa. Také žluna tepe statně do kmenů stromů, vyplašujíc tím hmyz ve štěrbinách kůry ukrytý. Neobmezuje se však na lesy; vídámeť ji i ve stromořadích podél cest přelétati v trhaných obloucích strom od stromu.

A podobným návštěvníkem sadů a zahrad jest strakapúd veliký s hlavou na temeni černou, v týle rudou, jehož bříško jest bělavé, pod ocasem karmínové. Méně stává se zjevným voláním, které u žluny zvlášť v čas páření zní jako pronikavý chechtot „hahahahahaha", všechny noty znějí odděleně a tempo není příliš rychlé, takže se hlas dá věrně napodobiti. Tím více upozorňuje však datel veliký v době páření na sebe hudbou instrumentální, kterou provádí vrčivým bubnováním na strom. Obyčejné volání krátké gik, ve výši as [notový zápis] jen jednotlivě jest slyšeti. Leda když dva samci současně pronásledují tutéž samici, tu ozývá se skřek někdy děsný, když pojednou v tišině lesní nás vyruší.

Doufejme, že v době, kde vzácností se stává každý větší dravý pták, dlouho ještě se udrží stateční datlové jakožto ochránci lesa.

Marie Calma:

SVĚTLA BŘEZNOVÉ NOCI...

Je venku divná noc — mladá noc časného jara. Velká světla svítí z dáli, až k obloze stoupá jich jas. A daleko na úpatí hor, tam, co malé krvavé skvrny se chví — krčí se několik nádražních domků před rozšklebeným jícnem tunelu. Dvouřadý náhrdelník tam stranou — to je most nad řekou. I ta má svá bludičkovitá světla. Snad vítr si hraje s otevřenými jich plameny, že hasnou chvíli a zase se objevují, zvedají se i klesají jako mušky v hravém, kolovitém poletování.

Je větrno. Dole na chodníku stíny chodců tak pitvorně se klikatí a vzdutý prach zahaluje lucerny lehkou mlhou. Zahrada vlhne svěžím orosením březnové noci. Všechno je v rozpuku a vyčkává ještě. Snad není dobře dívat se do tmy — jít za světly, jež v dáli hasnou? Co je tu divných, spletitých cest — a všechny skryté. A světlo, za kterým by ses chtěl rozletět, není to světlo v slepé uličce?

Čemu jsou podobna ta velká světla na volném prostranství, vysoko nad zemí? Dívám se... Tryskla z nich melodie — motiv Louisy... Jsou to světla touhy, jasná slunce vlahých nocí březnových — světla Louisy z Montmartru, ošlehaná větry a pyšná, jasné, vyzývavé oči boulevardů, jichž přehlušující ruch vše utlumí

a ukryje — výkřiky, slzy i smích. Světla Louisy z Montmartru, bledá a hypnotisující, slunce nocí, výkřiky nočních polední, spalující a mizící před ránem pod šedými víčky všedního dne.

A tam ta světla v koutech zahrad, jež brzy již pokryjí hustá stinítka listoví — jak divně mdle dnes planou. Neměly by pohasnout? Jsou potřebna světla v zahradách za březnových nocí, když hvězdy svítí a zem dává svou panenskou vůni vzduchu na pospas? Světla tichých, opuštěných zahrad, kde kroky tlumeně zní — jste bledými měsíci bez půvabu a měly byste chodit spat za mraky a větrem pohasínat.

— — — — — — — — — — — — —

Světla opuštěných nádražních domků vyčkáváním překrvená, jak jste vetchá a chvějná. Zdá se, že by bylo možno zhasit vás jediným výdechem. Nespíte, dřímete jen v taktu s dřímotou hlídače a svého pána. Jakoby jedním dechem rozpalujete se nejkratší vteřinou a upadáte znova do třesavé dřímoty. Vlak se přežene kolem a jeho oči démona uchvátí váš pohled, opojí — rozšíří na chvíli vaše krvavé zřítelnice. Otáčíte se za tím pohledem. Ale malé máte dušičky — nevytrvalo v nich fluidum demona, již zase vás přimhuřuje lhostejná dřímota, přerývaná lhostejným probuzením — — —

Světla u řeky — vy nejlépe rozumíte větru. Umíte svítit i zhasínat, ztápět se v hlubinách, klikatě postříbřit hladinu, kus břehu malebně ozářit, větev nahnuté vrby, sloučit se s větrem v třepotavé nenapodobitelné záchvěvy, polaškovat si na hladině a třeba i utonout. Jste umělci, protože rozumíte obrazům, víte, kdy svítit, kdy nesvítit, kde lépe se vyjímá stín a kam je třeba položit zlato vlnité křivky. Světla u řeky — jste pelem motýlích křídel noci. —

V osamělé spleti ulic, nad opuštěným schodištěm, neb ve výběžku zčernalé zdi, přikrčena jak v bázni zasvitnou nenadále osamělá světla. Je neznáma ta ruka, která živí jich plamen. A opuštěná světla nevidí jiných, netouží k hrám, k sloučení paprsků — svítí — dosvítí, když přijde ráno — bludičky zapadlých ulic, opuštěných schodů a omšelých výklenků zdí. Jakou tvář osvítíte? Shlédne vás člověk samotář a pozdraví pohledem?

— Za pozdních nocí, kdy ulice dávno ztichly a v domech okna potemněla, svítíváte dlouho za záclonami těm, jež míjí spánek, a vyprávíte své historie. A ze všech světel jste nejsmutnějšími, protože za záclonami oken osvětlujete klidně příběhy lidských životů od zrození až ke skonu. Jste výkřiky jednotlivců, zapadajícími v tichu noci, neslyšitelnými výkřiky radosti a bolu krátkých i nekonečných příhod těch nocí, po nichž nikdo se neptá. Světla intimního života, osvětlujete osudově zrození i skon. Zeptá se někdo, proč jste dosvítila, když nastalo konečně temno za záclonou? Světla bídy, noci i bolesti, svítíte jedincům v nekonečných temných nocech a mlčíte diskretně . . .

Je vlahá březnová noc a s výše je možno přehlédnouti celé město. Od vysokých světel boulevardů pojasnilo nebe. A světla ostatní vypadají tak podružně, jako by jich vůbec nebylo. A přec těch malých je víc, protože více je bolesti. Ale slunce boulevardů oslňujícími paprsky mluví o věčnosti radosti a duše muška letí za ním. — Snad si připálí křídla, snad se vrátí k osamělým světlům — snad půjde za bludičkami u řeky . . .

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXXV.

Roku 1877 stal se Šmilovský, jak už řečeno, školním inspektorem okresním. O ten úřad ucházel se hlavně proto, poněvadž škola nesloužila jeho zdraví. Učení se však na dobro nezbavil. Jen polovici vyučovacích hodin mu slevili a teprve v červenci r. 1881 dostal úplnou dovolenou. Inspektorský úřad sám byl dost namáhavý, zvláště v kopcovitém okresu poličském. Také jinak dal mu dost mrzutostí a způsobil mu nad to velikou hořkost, jež otrávila mu poslední léta jeho života.

Na podzim r. 1878 byly vypsány doplňovací volby do říšské rady na den 2. a 5. října. Státoprávní klub se usnesl, že čeští poslancové do ní nevstoupí. Kandidátní listina byla společná, většinou staročeská; z Mladočechů kandidováni jenom

tři, Sladkovský, Dor. Jul. Grégr a Dor. Trojan. Pro volební okres Polička, Litomyšl, Ústí n. Orl., Česká Třebová, Chotěboř, Skuteč a Hlinsko kandidoval Dr. E. Kaizl. Nebylo pochyby že teď, kdy obě strany české se spojily, bude zvolen ohromnou většinou. A vláda přece postavila proti němu svého kandidáta, presidenta krajského soudu v Chrudimi Jansu.

A v tu chvíli, kdy všichni našinci stáli v tuhé oposici proti vládě, kdy všichni se spojili v prudkém odporu proti jejímu kandidátovi, roznesla se zpráva, že inspektor Šmilovský poslal ředitelům škol v Poličce tajný přípis, aby oznámili učitelstvu přání vlády, že mají volit presidenta Jansu, a že totéž přání vyslovil litomyšlskému učitelstvu ústně.

Zpráva ta, kterou také „Pokrok“ přinesl, vzbudila veliké pohoršení a nevoli proti Šmilovskému, hlavně v učitelstvu. Úřední to vyzvání, kteréhož učitelstvo neposlechlo, učinil Šmilovský na vyšší rozkaz.*) Neměl té síly jako Tomáš Bílek, ředitel akademického gymnasia, jenž r. 1870 měl dle úředního nařízení vyzvati sbor, aby volil vládního kandidáta. Bílek neposlechl, nebyl vládě po vůli; za to pak musil z čista jasna do výslužby. Šmilovský takové síly neměl. Jistě že vykonal rozkaz s vnitřním odporem, po těžkém zápasu, ale přece poslechl; úředník zvítězil nad vlastencem.

Z toho následky pro něj kruté. Veřejnost se postavila proti němu; i na poli literárním pokutován. Vlček mu vrátil „Nebesa“, poněvadž přispívatelé odepřeli psát do Osvěty, bude-li tam práce Šmilovského. Odpor ten trval ovšem jen na čas; Osvěta přinesla později opět příspěvky Šmilovského,**) ale tenkrát to vyloučení z Osvěty bylo Šmilovskému ranou příliš těžkou.

Co se Šmilovský stal inspektorem a často vyjížděl do svých okresů, stýkal jsem se s ním řídčeji, zvláště když jsem se dostal na reálku. A po té trapné příhodě jsem ho nevyhledával; ale pak, když se roznemohl, navštěvoval jsem jej. O tom ještě povím. O tu politickou affairu nezavadil přede mnou nikdy ani slovem. Koncem r. 1878 zažil tedy Šmilovský mnoho hořkosti a koncem roku 1879 krutou bolest srdce. Zemřeliť mu za epidemie neštovic dva synáčkové, mezi nimi také miláček jeho Blahoslav, jemuž, jak jsem už pověděl, říkal „Bláho, mé oči“.

Z procházek se Šmilovským a ředitelem Tillem sešlo již koncem r. 1877. Ale teď po r. 1879 dostalo se mi nové společnosti. Po prázdninách tohoto roku přibyli do gymnasijního sboru professorského dvě nové síly, Fr. Krsek a Fr. Wenig. S koll. Krskem, s jehož starším bratrem, později professorem na Rusi, dobře jsem byl znám z Hradce Králové, stýkal jsem se někdy v Besedě, odkudž jsme chodívali společně domů. Mladý, vážný kollega pobyl v Litomyšli jenom rok. Odtud se dostal do Kolína a je nyní zemským, školním inspektorem. Jako pensista smím teď říci, že vděčně vzpomínám, jak bývalý kollega, pak jako můj představený vydatně podporoval mé žádosti o snížení vyučovacích hodin, kteréž mně tak usnadnilo mnohou práci literární, zvláště „F. L. Věk“ a „Bratrstvo“.

Druhý z nových kollegů na gymnasiu, Fr. Wenig, dostal se do Litomyšle ze slovanského gymnasia v Olomouci. Znali jsme se z Prahy; tady v Litomyšli, ačkoliv jsme nebyli v jednom sboru, záhy jsme se sblížili a to tak srdečně, že málo mám takových přátel, jakým se mi stal koll. Wenig. Pocházel z druhého konce Čech, ze západu, také od samého rozhraní jazykového, ze Stankov, z učitelské rodiny. Znal výtečně starou školu i lid, měl vzácný smysl pro vše, co význačného v něm, i pro literaturu a umění. Což divu, že jsme si záhy porozuměli a že jsme se spřátelili. Vážil jsem si jeho mužné, přímé povahy, rád jsem měl jeho humor a vtip, kterým nejednou ostře šlehl všelikou malichernost školskou a maloměstskou. A vypravovat uměl. Kdys zabýval se i belletrií. A tu hned vyznám, že z jedné jeho nedokončené práce jsem i opsal, ovšem s jeho vědomím a svolením; ne mnoho opsal, ale přece opsal začátek obrázku „Povídka přítelova“,*) která všecka vznikla z jeho vypravování.

Na gymnasiu s ním učil Jos. Šimek, historik, rodák litomyšlský, nás obou mladší, nyní ředitel učitelského ústavu v Praze. Znal jsem se s ním už jako s kandidátem professury a když se dostal na gymnasium, rok před Wenigem, často jsme spolu jednali, obzvláště o kulturní historii. Byl vtipný společník a výborný houslista; zval mne na produkce smyčcového kvarteta, v němž kromě něho účinkoval koll. Grešl, učitel Zörnig a JUC. Ed. Pinz. Tuze rád jsem k nim chodil do gymnasia, kdež hrávali, a strávil jsem za jejich reprodukce nových i starých skladeb nejednu utěšenou chvíli.

Koll. Wenig se Šimkem se také sblížili,

*) Obšírně o tom psal Dor. Albert Pražák v příloze „Času“ v č. 3. r. 1912.

**) „Nebesa“ vyšla v Osvětě r. 1880.

*) Sebrané spisy XVIII.

a tak jsme byli tři přátelé; na kvarteto nás doplnil Václav Tlamich, můj kollega z reálky. Kvarteto, ale nehrálo, aniž zpívalo; harmonii však mělo znamenitou. Osvědčila se zvláště na společných procházkách, které jsme podnikali do okolí od r. 1880 do r. 1883, nejčastěji do „oudolíčka", jak jsme říkali pěknému zákoutí u vsi Benátek. Tu jsme na podzim i oheň topívali i šarvátky sváděli a veseli byli, volně, bez ohledu, nebo sem nikdo nepřicházel; o všem tom pověděl přítel Wenig živě a s humorem v Jiráskově Litomyšli. Nejdále jsme se vypravili povozem přes Poličku, Bystré na Svojanov hrad, někdy sídlo pana Záviše z Falkenštejna. To bylo v létě r. 1881.

Před tím, dne 27. února t. r. zemřel ve Zvěřineckém klášteře u Krakova Boleslav Jablonský. Skonal básník, jenž býval heslem mládeže. Sic jeho milostné a jiné básně nečetly se již tak blouznivě a s obdivem jako v letech padesátých a šedesátých, ale měly dosud množství čtenářů a jeho „Tři doby země české", „Pražský dóm", „Pěvec na hřbitově", ještě tenkrát, v letech sedmdesátých a osmdesátých, často a s nadšením se deklamovaly, tak jako se zpívala „Na výsosti hvězdy svítí" a jiné jeho písně. Jablonský už léta nepsal, ale neupadl v zapomenutí; básník žil a byl vysoce ctěn a milován zvláště starší generací, jež cenila také to, co v národním probuzení vykonal.

Až nedlouho před smrtí se zas ozval. Tam v Zvěřineckém klášteře na úpatí Kościuszkovy mohyly posteskl si a povzdechl si posledním přáním:

O teskno mi, teskno,
mé srdce svírá strast,
já v cizích svatyních
modlím se za svou vlast!
O smutno mi v dáli žít
od matky otčiny,
a smutno umírat,
kde cizí končiny!
A jestli cizí kraj
mé oči pochová,
tu aspoň srdce mé
tam přijmi, vlasti má!

Stalo se víc nežli si tak toužebně přál. Když došla do Prahy zpráva, že zemřel a že pohřben v hrobce kláštera zvěřineckého, vyslovena myšlenka, že by mrtvý básník měl být převezen do vlasti. Stalo se péčí „Svatoboru", Vojty Náprstka a opata kláštera Strahovského Z. Starého. Edvard Jelínek, tenkrát šestadvacítiletý, vyslán do Krakova vše sjednat, aby mrtvola Jablonského byla pod jeho dozorem dovezena do Prahy.

Za neobyčejné slávy a velikých poct vracel se mrtvý básník do své vlasti. Na krakovském nádraží, kdež rakev vložena do vlaku, Poláci uctili jeho památku. Sešliť se tu zástupcové světa vědeckého, literárního, dámy, duchovenstvo, byl tu předseda Akademie Majer, předseda Kola literáckého Kossak; mnoho věnců tu položeno na rakev, promluveny řeči oslavující básníka a tlumočící vzájemnost československou. Když vlak dojel na půdu české koruny, přibývalo věnců valem. Ani noc nezastavila projevy úcty a lásky. Když vlak s rakví básníkovou dojel na nádraží v Mor. Ostravě, byla hodina s půlnoci. Než i té pozdní chvíle čekali tu za světla planoucích pochodní členové vlasteneckých spolků a odevzdali průvodci mrtvého básníka, Edvardu Jelínkovi, věnec.

A věnce v Přerově a dál, věnce v České Třebové i z Litomyšle. Přijelať odtud deputace, ve které jsem také byl. Tenkrát v Třebové jsem po prvé uviděl Edvarda Jelínka, s kterým jsem si před tím jako redaktor Laciné knihovny několikrát psal. Tam v Třebové byl velmi unaven, ubledlý. Cesta do Krakova, namáhavé jednání s úřady, a ještě více zpáteční cesta, za které musil často mluvit a deputacím odpovídat, jej zmohly. Posteskl si mně, hned však pln nadšení vypravoval, jak se Poláci krásně zachovali, jak srdečně a okázale projevili své sympathie Jablonskému i nám. Za chvíli jel vlak dál. Všude po stanicích, jak noviny pak psaly, nové projevy, deputace spolků, věnce, řeči, v Ústí n. O., v Chocni, v Přelouči, nad níž vlály smuteční prapory a kdež se i zvony rozhlaholily na uvítanou mrtvému básníku, v Pardubicích, v Kolíně. Vlak dojel do Prahy v pátek dne 11. března (1881) po jedné odpoledne na státní nádraží. Tu čekali deputace Svatobora, Umělecké Besedy, Národního klubu, Českého klubu, Akademického čtenářského spolku a jiných korporací a jednot, strahovský opat s převorem a s dvěma členy konventu. Za velikého účastenství lidu dovezena rakev do kláštera strahovského, kdež nazejtří byla v kapitulní kapli vystavena. Druhého dne odvezeny ostatky básníkovy u slavném průvodu na hřbitov Vyšehradský.

Tak bylo před třicíti léty. Dnes jest Jablonský nynějšímu pokolení sotva jen dle jména znám.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Pavla Moudrá:

Z POUPETE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Na přijímání se těším. Mám o něm představu, že mi přijetí hostie, Kristova těla i krve, naplní duši svatostí a blízkostí ráje, a že pak již navždy budu bez hříchu; že se se mnou stane proměna, kterou vyrostu, dospěju do výše, s níž nebude již nikdy sestupu.

Ale zase je tu jedna běda. Ke zpovědi jdeme v sobotu odpoledne, k přijímání v neděli ráno, a v tomto mezidobí je nám setrvati „v milosti boží", t. j. býti bez hříchu. Ale ďábel prý v té době zvláště pokouší omyté ve zpovědi duše, a zřídka kdo vydrží. Proto ráno v neděli sedí ještě ve zpovědnicích kněží, a ještě je možno z hříchů, od soboty odpůldne spáchaných, se vyzpovídati.

Jako čím kdo jde opatrněji, tím spíše klopýtne, spáchám já ze samého strachu do rána kolik „hříchů", a klekám zase před mřížkou zpovědnice v postranní kapli u Františkánů. Dostávám rozhřešení, a tlačím se k oltáři, kde kněz již udílí svátost. Mám nové růžové šaty prací, naškrobené, nažehlené, a přes ně, ježto je chladné ráno, černou sametovou „jupku". Kdosi do mne vrazí, o šaty se otře, ozvu se šeptem „Ježíš Marjá . . ." a již u vědomí spáchaného hříchu „braní jména božího nadarmo" odstupuji zahanbena od oltáře. Co teď? kam teď? Přijímat nemohu s hříchem na duši . . . Zpátky ke zpovědnicím! V jedné sedí mladý kněz, a lišácky se usmívá, v druhé starý z pola dříme. Jdu ke starému; vytrhne se s údivem, vyslechne, a skonejší úzkostlivou dušičku, že už to snad ani hřích není, jen nepěkný zvyk, a že jen abych přistoupila k oltáři, i kdybych snad cestou ještě jednou vzala jméno boží nadarmo.

A tak přijímám. S úzkostí a hrůzou, neboť v hrdle mám vyschlo, a nemohu sv. hostii dlouho polknout . . . Ale pak je mi najednou lehce a krásně, a mám se za svatou. Hledím na andělíčky nad oltářem, a zdá se mi, že jsem jim v té chvíli podobna, a že mám z celého těla také jako oni jenom hlavičku a za ušima křidélka . . . Vidím je jako v mlze skrze vonný dým kadidla, v němž i matněji svítí zlaté ozdoby oltáře. Namáčím na odchodu prsty do kropenky, znamenám se křížkem, a utíkám horempádem s jinými dívkami do Široké ulice k hokyni koupit si slanou houstičku. Tak snad nechutnalo ani marnotratnému synu pečené telátko po jeho kajícném návratu a milostivém přijetí v otcovskou náruč!

III.

Minuly chmury zpovědní, a já se zase těším ze života. Zdolávám statečně i katechismus, a umím zpaměti i všechny jeho poznámky pod čarou. Farní škola přinesla mi i nový, mnou co nejhojněji používaný požitek — mohu si ze školní knihovny vypůjčovati domů knihy. Již jsem přečetla „Růženku Jedlohradskou" i jiné spisy Krištofa Šmída, Hofmanna, Nýrice, Pravdy. Nýrice mám nejraději, a jeho „Bratrskou lásku", v níž hošík dá si z lásky k bratříčkovi všechny zuby vytrhat, skrápím slzami i čtu ji několikráte po sobě. Ve Šmídovi je mnoho nábožného povídání, na každé stránce je napomínání, a Bůh jako by se přímo vnucoval dětské mysli. A dětská mysl nedá si ničeho vnutiti, zbožnost nesmí jí být násilím vecpána v hrdlo — a proto stránky mravoučných nákazů prostě přeskakuji. I povídky Pravdovy nelíbí se mi už ani tím, že mluvíce o Bohu, píší „Něm", „Mu" a „Ho" velkými písmeny; tak nějak se mi to okázalé vztyčování Boha protiví.

Za to nade vše miluji Pohádky. Mám doma ve své knihovničce, která mi utěšeně vzrůstá, již i povídky Andersenovy; jsou mi nyní, i na dlouhá další léta, nejmilejšími. Vmýšlím se do nich, žiji je, jsem sama Malenkou i sestrou divokých labutí i ošklivým kachňátkem i hoškem, který navštěvoval starého pána ve starém domě. Mé hračky oživují s hračkami z pohádek Andersenových, květy ve sklenicích žalují mi pozvolné své umírání, a je mi, jako bych i vrabčí řeči rozuměla, a jako by i moje šaty, klobouky i nábytek kolem mne měly cit a dojmy své sdílely se mnou. Naslouchávám tlumeným jejich hovorům v podvečery a zas se vracím, jako na potvrzenou, ke knize pohádek, a sílím se z nich u víře, že není nic mrtvého na světě, že všechno žije, všechno cítí a ví o sobě i o mně — i ten náprstek maminčin v košíčku, i ten pohozený kus petrželové nati ve smetí — a všichni že jsme dohromady spiati jako jedním životním dechem, jednou společnou jsoucností, a nikde že není ohraničených mezí pohádky a skutečna. V takových chvílích ponoření v život otvírám skříně, kde visí šaty, i zásuvky, kde mám uloženy hračky, a vpouštím v ně světlo i vzduch, v jakési soucitné obavě, aby se nedusily, nenudily; dopřávám jim obého,

aby si pak mohly vyprávět, že dnes viděly slunce i malou svou „paní“, která je miluje . . .

Zatím se i ve škole více sdružuji se spolužačkami; jmenovitě s menšími a mladšími, než jsem sama. Zvu je k sobě, půjčuji jim své knížky, ale sama nesmím opětovat návštěv. Jen k Žofince smím docházet, tu má i moje maminka ráda a dává si od ní vyprávět o jejím domovu. Žofinka je ze staropražské rodiny, — tatínek její je měšťan, granátník, a rukuje o vzkříšení a na pohřby s vysokou chlupatou čepicí granátnickou a domácnost jejich na Vaječném trhu je hodně podobna všemu, co je u nás. Jen o mnoho pobožnější jsou Žofinčini rodiče než moji, mají více svatých obrazů a na „kostnu“ pod skleněným „šturcem“, kde my máme kytici z vlněných květin, mají zlatou sochu sv. Jana Nepomuckého.

Žofinka je něžná, rusovlasá, má dlouhou úzkou hlavičku a vlásky pevně hřebínkem přitažené. Má hodně hraček, je také jedináček — má i věci pro mne nevídané: stereoskop, kaleidoskop, a množství panenek, i oblékacích. Chodím k ní ráda a ráda si ji zvu, protože si umí hrát. Neumí to každý, a Žofinka je mimo to vtělený pořádek ve svých hračkách. Každá oblékací panenka její má svou „výbavu“ v obálce, s napsaným svým jménem, nikde není zmatku ani neladu. Celé hodiny si vyhrajeme spolu, tiše, bez hádky a škorpení. Maminka Žofinčina, kulaťoučká, maličká, častuje mne čokoládou.

Od druhých dívek učím se, co všechno je možno přinést do školy „pod lavici“, a co všechno se jí. Vodnice, bukvice, zmrzlá jablka, hrušky hniličky, svatojanský chléb, syrupové rybičky, „bruscukr,“ „krausaminc,“ křížaly, „ajbištajk,“ pendrek, cukrkandl, a ve všem je spravedlnost a pospolitost v dělení; co jedna, to všechny druhé, a na všechny se dostává. Kromě toho kolují pod lavicemi k výměně i nahlédnutí: barevné hadříčky, svaté obrázky, papírové vinětky, růžičky, holubičky i figurky, plechové i dřevěné nádobíčko, v létě větvičky šeříku, konvalinky, poupata růžová, lusky, třešně . . .

V neděli zpíváme, my děti školní, o „své“ mši „Bože, před Tvou velebností“ a „Zde v zkroušenosti padáme“. Mně se ze všeho líbí nejlépe sloka: „Cherubíni, Serafíni, dolů s nebe sstupujte“; zpívám ji vždy co nejhlasitěji, a představuji si, že archandělé, žel, že mně neviditelní, opravdu jsou poslušni naší výzvy a snášejí se na duhových křídlech, pronikajíce klenbou kostela, na oltář, kde děje se tajemná proměna vína ve krev . . . Mívám první předtuchy mystického zanícení v těch chvílích, a cítím blízkost boží.

Mívám i touhu, být hodně smutna a moci se pro někoho hodně žalostně rozplakat. Beru si Gareisovu obrázkovou přílohu ke „Světozoru“, báseň „Jan za chrta dán“, a oplakávám ubohého Jana, kterého „rytíř prodal za zvíře“; líbám krásnou jeho kučeravou hlavu, a nehty rvu ohyzdnou bábu čarodějnici, která ho odvádí, aby se v krvi jeho vykoupala. Maminka mi musí zpívat o Mnislavu a Běle, a pláču nad nimi. Ne méně pláču i nad pohromou bělohorskou, o které nikdo tak tklivě vyprávět neumí jako maminka. Jména Kaplíře ze Sulevic, Budovce z Budova vrývají se mi nesmazatelně v paměť, a lítost obepíná je zeleným břečťanem.

A zas jsou dny, kdy se cele zaberu ve hru, sama, bez družek i bez kluků. Pořádám dostihy, původní, své, nikde neodkoukané. Cílem je lepenkový domek s okny ze skutečného skla, a k němu běží, krouží, frčí, kutálejí se i hrnou různorodí sportovníci, mojí rukou roztočení: čamrdy, skrze něž je prostrčena sirka, malé i velké náprstky, kostky, krejcary a čtyráky. Víří a posunují se po řadě vpřed, a kdo je nejdříve u cíle, je vítězem.

Německé hrací karty jsou mi zdrojem přímo románových kombinací; rozděluji si je ve čtyři rodiny; král je tatínek, eso maminka, a říkám těmto: paní Žaludová, paní Červená, paní Zelená. Mají po dvou synech, spodka a svrška, a po čtyřech dcerách, z nichž nejmladší je sedmnáct, nejstarší (desítce) dvacet let. A teď míchám karty a kladu do řad vedle sebe. Sleduji, kdo ke komu se častěji postaví; objeví-li se v sousedství spodka několikráte táž osmička, kouká z toho svatba; rodiče se navštěvují a smlouvají. První zasnoubení konalo se mezi žaludským svrškem a červenou sedmičkou . . .

V těchže letech 1870 a 1871 vzrušuje nás všechny válka francouzsko-německá. Čtu noviny, sleduji obrázky v „Über Land und Meer“, i ve „Světozoru“, a Mety, Saarbrücken a Sedan jsou mi známější než zeměpis ve škole. Tatínek má mapu bojiště, a posunuje na ní dle došlých zpráv praporečky na špendlíkách. A já to jsem, která vytrhnu jednoho odpůldne babičce novinářce číslo hned ve dveřích z ruky, přelétnu jeho obsah, a s křikem hlásím tatínkovi do pokoje: „Císař Napoleon v bitvě u Sedanu zajat!“ Pak přicházejí obrázky komuny pařížské, obležení, hladu — střílí se i slon ze zoologické zahrady — k tomu zároveň vzrušující obrazy ve

„Světozoru“ z Grotgierovy „Vojny“, jež si mimoděk stotožňuji s válkou francouzskou . . . Mocně dojímá mne hlavně obraz, kde vojáci vandalisují kostel, a Kristu na rameno věší ručnice a šavle, a pak, kde malíř maluje obraz rozhněvaného Boha, a pod ním je nápis: „Ó, lidstvo, Kainovo plémě . . .“

I zpěvy se mi v těch prvých letech druhé desítky mocně derou z duše. Mám potřebu zpívat, ne již jen maminčiným písním naslouchat jako ukolébavce nebo doprovodu ke svému dětskému snění. Mám touhu míti své písně a křičeti je plným hlasem a vyplniti jimi ticho našeho pokoje, přehlušiti tichý cvakot hodin i zpěv kanárka v kleci... Národní písně jsou mi příliš krátké, jsem s nimi hned hotova; miluji nade vše dlouhosloké ballady nebo vlastenecké zpěvy. Vyzpívám celého Břetislava s Jitkou, „Šlo krásné děvče k klášteru“, „Na blízku za městem“, a zas rozmarnou „Cikánovu píšťaličku“ a „Že peníze světem vládnou“. Z vlasteneckých zpívám nejraději. „Tážete se, proč jsem Slovan?“, „V Čechách tam já jsem zrozena“; s tatínkem společně jeho „Hoj! Sokolíci, mužně v před!“ a nejnověji i „Do zbraně, dítky Francie“ . . .

Na procházky s maminkou i do arény na Hradbách s tatínkem dosti času zbývá po škole i ve dny sváteční. Na Hradbách či jak Evička i kluci říkají „na šancích“ rozbíhám se k zídce nad Koňskou branou a dlouho nechtívám se odtud hnout. Je tak krásný pohled odtud na Prahu, na dlouhý Koňský trh se sochami sv. Jana a sv. Václava, na vysokou střechu kostela u Františkánů, na Týnské věže . . . V Mariánské ulici je pod hradbami píla, a dívám se dlouho, jak hučíc prkna řeže, pod nimiž se hromadí sypká spousta drtin. S konce hradeb směrem k Nové bráně je viděti do státního nádraží, kde pískají, supějí a těžce oddychují parní „mašiny“. S úctyplným zatajením dechu chodím na šancích kolem pomníku českého lva, o kterém mi tatínek i maminka vypravují, že za noci zuřivě i bolestně mrská ocasem „když ho nikdo nevidí a neslyší“ . . .

I s druhé strany je se „šanců“ pěkný pohled, do zelených travnatých příkopů, na zamlklé uzavřené zahrady mezi Pštroskou a plynárnou, na vlnící se pole, na aleje podél silnic, na čistý modrý obzor směrem ke Slepé bráně.

A pak zase do všeho toho zpěvu, radosti z hraček, pohádkových knih, procházek i divadla, do vztekanice s kluky po schodech i na dlaždicích pavlače přichází ve škole nová příprava k zpovědi před koncem školního roku. Po pět dlouhých let, tři- až čtyřikráte do roka, opakuje se u mne týž pocit, podobný as tomu, jako když bosé noze, volně pobíhající, dostává se pojednou těžké škorně s olověnými cvočky, a je jí v této škorni vléci se, kam se jí nechce . . . Zas zpytuji úzkostlivě svědomí, probouzím v sobě lítost. Tato musí být opravdová, jinak by svátost pokání nebyla nic platna, a mně bývá za těžko, připomínat si „hříchy“, kolik týdnů staré, a zkroušeně jich nyní litovati. A přec nelze celou zpověď jen tak snadno setřásti s ramen, třeba že po skončeném přijímání ráda na ni zapomínám; ve chvílích akutnosti lomcuje mi duší jako horečka, a není úlevy, dokud nejdu od oltáře, vzrušena přijetím hostie, a s vědomím, že jsem nepřijímala „nehodně“ a tak si „nejedla a nepila své odsouzení“, což si představuji jako něco hrůzostrašného. Tak ráda bych třebas každý týden šla k přijímání, je to vše tak krásné a vždy mám představu, že andělé kolem oltáře se na mne usmívají a zdi kostela že se v obláčcích kadidla chvějí, jako by se chtěly rozestoupiti, jen kdyby nebylo té zpovědi! Snad bych se ze svých hříchů chtěla vyznat hlasitě a veřejně, když bych k tomu cítila v duši popud, chtělo by se mi žalovati na sebe svou vinu, když by mi k tomu přišla citová nálada, ale takto těžce nesu každou zpověď jako nátlak, jako nucený hromadný povel k nechtěnému pokání, jako vtírání se cizích prstů do jemných úkrytů duše, kam nikdo nemá práva sáhnouti . . .

Jako v železných škorních vleku nohy těžce k mřížkům zpovědnice; je mi protivno jejich přítmí, šepot, z nich se ozývající. Snad bych je snesla, kdyby stály ve slunci v květinové zahradě, a já si je mohla vyhledati, kdy bych chtěla, a kdyby v nich seděly krásné a usměvavé paní, kterým bych mohla klesnouti k nohám jako dobrotivým vílám . . . Ale takto mne rozčiluje ucho knězovo, přitisknuté k mřížce, oko lesknoucí se skrze ně, otázky, jež jako by mne svlékaly.

Pět let vleče se tato trýzeň dětské duše, než jí konečně pouta spřeráží revolta dospívající Psyché . . .

IV.

Nenadálá a velká změna nadchází k blížícím se mým dvanáctým narozeninám. Opouštím farní školu, a stěhujeme se ze starého domu, v němž prošlo mé drobné, šťastné dětství, srostlé s představou jeho dvora, pavlače i okolních zahrad.

Dávno již nebylo v našem domě tak hezky jako bývalo. Dříve stál v průjezdě jen těžký mandl, na kterém mne Evička vozívala; teď si průjezd najal řezník, postavil v něm pulty a špalky, a rozvěsil po vratech zabitá telátka se zčernalými vyplazenými jazyky, kusy volského masa, rozpárané vepře, beránky ve vlnitých kožkách. Stěží bylo mi tudy možno ráno projíti houfem kupujících žen s proutěnými košíky na rukách, za hlaholu řeči a dopadu ran sekerou na špalek. Kde jindy voněl z pekárny pana domácího chléb, zapáchaly nyní lojové škvarky a v létě zastaralé maso. Hejna much masařek látala nám do oken, a s pavlače nebyl právě nejvábnější pohled na řezníky, když na dvoře ve vaničkách prali střeva nebo rukama máčeli a mačkali housky do jitrnic.

Tatínek i maminka hubovali, naříkali, ale teprvé když tatínkovi v kanceláři přidali služného, rozhodl se najmouti větší byt někde jinde. Byt našel a vedl nás s maminkou na něj se podívat. Bylo to v Jámě, a nelíbil se nám valně vchod ani dvůr. Tento byl se všech čtyř stran sevřený dvoupatrovými křídly domu, pavlače byly jen proti sobě se dvou stran, byl v něm drožkář a páchlo v celém domě stájí. S pavlače nebylo vyhlídky do zahrad a slunce vnikalo sem jen řídce. Byt byl v druhém patře přes dvůr; kuchyňka malá, polotemná, s oknem na schody. Bylo mi smutno, a jistě i mamince, ale minul smutek, jakmile tatínek otevřel dvéře do pokoje. Proud slunce nás zalil. Svítilo odpoledním žárem do pokoje velikým zamřížovaným oknem. Po mřížích vinuly se boby, před oknem byl stojan s napjatým malířským plátnem, u stojanu malíř s paletou v ruce. A z okna vyhlídka do zahrad, co jich jen tehdy bylo v traktu mezi Jámou, Vodičkovou a Školskou ulicí. Těsně pod oknem má zahrádku najatou fotograf. Okno, slunce a vyhlídka rozhodly ve prospěch bytu, tak že se už skorem ani nedíváme na druhý pokoj, který je tmavý, s vyhlídkou do dvora, přímo na stáj drožkářskou.

Nad střechami domů ve Školské ulici je z okna viděti kus budovy Vyšší dívčí školy. Tam půjdu po prázdninách, z nového již bytu, do něhož se stěhujeme o Jakubě.

„Mějte se dobře v domě tom — roste tam javorový strom“ — zpívá maminka jednu ze svých teskných písní. Maně mi nyní zní v uších, když mi nastává loučení se starým domem. I strom tu je, ne sice javor, ale krásný starý ořech, jenž se přes nízkou zeď zahrady rozprostírá až přes chodník ulice, tichý nezištný dárce, jemuž kluci z ulice kamenem srážejí tvrdé zelené plody.

„Mějte se dobře —“ a navždy, as! Dům se za několik let sbourá, do všech úhlů rozejdou se jeho nájemníci, nesejdu se ani s kluky nikdy již, nikdy před zraky již neobjeví se zeď zahradní s břečťanem, dozní i písničky Hajsovy a jeho flašinet, při němž jsme tančili po pavlači . . . Naposledy jdeme z bytu do bytu, ode dveří k dveřím. I paní řeznice pláče, a dává mi na památku vásičku pomalovanou chrpou a klasy.

(Pokračování.)

LITERATURA.

* **Václav Novotný**: *„M. Jan Hus.“* **Tisící číslo** Světové knihovny. Nakl. J. Otty v Praze.

Autor podává stručnou a vystižnou studií historickou nástin doby, z níž mohutná postava Mistrova takořka sama vyrůstá, aby jménem svým vyplnila nejkrásnější stránky dějin českého života: boj za volnost svědomí. Tisící číslo Světové knihovny kapitolou IV. připomíná několikráte pamětní r. 1412 a že tomu letos 500 let, kdy mistr Jan sepsal své důležité spisy, pro ně byl pronásledován a když živým slovem za pravdu stál, o jeho život ukládáno tak, že opustil Prahu. Téhož roku je stižen papežskou kletbou, která přispěla potom k vznícení ohromného požáru, na jehož zdolání nestačily již ani hrozby, ani sliby z Říma.

Světová knihovna, vycházející redakcí Jarosl. Kvapila a dr. Zd. Tobolky, tou významnou studií právě dovršila prvý **tisíc svých čísel**. Když vycházení Světové knihovny před 15 léty bylo zahájeno Čechovou prací: Jestřáb contra Hrdlička, vyskytly se hlasy skeptické o podniku, protože před tím několik pokusů o založení takové knihovny, která by přinášela žeň z literatur světových jako německé, francouzské a ruské knihovničky, za peníz levný, úplně selhalo a zanikla i Kobrova „Ústřední knihovna“, která vždy jen živořila. Ale Světová knihovna podala důkaz, že může se udržeti takový podnik také u nás, národa početně menšího, a dnes bohatým obsahem pestrým nejen že při-

řaditi se může k podobným podnikům cizím, ale mnohé předčí i lácí. Ten moment je také důležitý kulturně, protože Světová knihovna pro svoji láci měla vliv potom i obsahem na nejširší vrstvy lidu. V spoustě četby vycházející u nás, vždy zůstává ona pro lid určená důležitou, a proto dlužno vážiti si periodických knihoven takových, jako je Matice lidu, Libuše a j., majících poslání zušlechťovati um a srdce. Význam Světové knihovny nespočívá však toliko v tom, aby působila na lid, protože podává všem společenským vrstvám všecko potřebné. O četných pracích cizích i domácích Zvon přinášel posudky upřímné a nestranné. Ve Světové knihovně vyšla řada rozmanité četby, spisy klassické i moderní, ukázky z všemožných literatur světových a mnohé dílo v ní se objevilo, které pro českého čtenáře z různých příčin bylo před tím nedostupno, a cokoli bylo chvály hodno, Zvon s povděkem uznal, ačkoliv vyřkl i nejednu výtku, vloudilo-li se do Světové knihovny dílo pro českého čtenáře nepotřebné, či zbytečné, anebo nebylo podáno tak, jak se mělo státi v knihovně významné a důležité pro nás. Ohlasem ze Slovenska Zvon upozornil Světovou knihovnu, že málo si povšimla literární produkce větve české, která musí býti zastoupena v souboru jejím, a praví i nyní, že jedno číslo z tisíce jest poměrně skrovná ukázka z kulturního hnutí slovenského, jež se děje ve znamení československé pospolitosti, ale redakce slíbila nápravu. Avšak přes to lze vydati Světové knihovně vysvědčení vážných snah, neboť dbá všech dobře míněných pokynů a obsah zdokonaluje, mnohé dílo české vyrvala takořka zapomenutí, mnohé zpopularisovala a lze říci, že Světová knihovna používá nabyté zkušenosti, aby posloužila národu a jeho potřebám a otvírá povšechné kultuře dveře, plníc úkol svůj pílí a svědomitostí redaktorů svých čestně a záslužně. *K. V. H.*

J i ř í V. P r o k o p: „*Naši kluci*". Nakladatel F. Šimáček v Praze 1912. — K a r e l Š a r l i h: „*Tvrdošijní illusionisté*". Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze 1912.

Zcela náhodou sešly se mi tyto knížky dvou a n o n y m ů na stolku. Jiří V. Prokop — Karel Šarlih! Mimoděk vynořují se otázky v mysli: kdo jsou tito autoři, proč se skrývají za smyšlená jména, jsou tyto práce jejich prvotinami —? Je to ostatně lhostejno. Presentují se knížkami, jež přede mnou leží, a dlužno je po zásluze posoudit a zhodnotit.

Autorem „*Našich kluků*" je rozhodně žena, maminka tří nadějných nezbedů Jiřího, Vašíka a Prokopa (Jiří V. Prokop!), jež kousky svých nadějných synáčků uložila do knihy jim věnované, aby, až dospějí, mohli si přečísti, co v dětství tropili a jak svou maminku zlobili. Maminka vypravuje, jak Vašík jel na „vraném šimlu" a sletěl do hnojiště, jak Jirka chytal ryby a chytil slepici, jak Prokůpek s Vořechem kamarádil a s ním hrušky hlídal, jak Jiřík šel pro krupičku na kaši a přinesl šmolku, jak šel po prvé do školy, jak — zkrátka, vypravuje nezbednosti, jež zroditi se mohou ve vynalézavé mysli malých kluků a o jakých by konečně mohla povídati téměř každá maminka. „*Naši kluci*" upomínají poněkud na „Batula a Hýtu". Kdežto však kniha anglického autora tvoří tvárný celek spjatý stylovými liniemi, nemá práce naší maminky jednotné dějní osnovy. Jednotlivé události jsou registrovány a prostě k sobě přiřaďovány, že kniha nabývá rázu miniaturní mosaiky. Je prostě psána, s roztomilou naivností myšlena a diktována je nesmírnou mateřskou láskou.

Pan Karel Šarlih svými „*Tvdošijnými illusionisty*" staví si zcela jiné cíle, béře se směle naprosto jinými cestami a činí svou knihou také jiné nároky. Stěžejnými postavami jeho tří novell („Menuet Sfingy", „Angela", „Nezdařený experiment") jsou muži, jež ž e n y připravily o illusi lásky. V „Menuetu Sfingy" dala zralá mladá žena plukovníkova nahlédnouti nezkušenému jinochu v taje lásky a pohlavních rozkoší a otrávila pro něho svého muže. Mladík prchá do světa a po sedmi letech se vrací jako cynický morální bankrotář. A jako by mstil se za ztrátu illuse, hledá ji u žen, s nimiž se setkává, zanechávaje na své cestě všude jejich mrtvoly. Všude sfinx sexus se na něho šklebí. Je pohlavně zatížen, jako Marcell v „Nezdařeném experimentu", jenž připoutá k sobě mladou, nevinnou dívku, chtěje — smyslově vyčerpán — vykouzliti si illusi mládí. Rovněž v „Angele" béře stárnoucí žena svému mladičkému, nezkušenému milenci illusi jeho prosté, bezprostřední, neuvažující lásky.

S velikou seriosností řeší pan Karel Šarlih svůj problém. Novelly jsou hluboce založeny, v celku obratně komponovány a jeví i v stylových liniích s n a h u po uměleckém projevu. Poměrně nejmocnějším dojmem působí n e j k r a t š í novella „A n g e l a". Nejrozsáhlejší z prací „M e n u e t S f i n g y" je poněkud ideově roztříštěn a „N e z d a ř e n ý e x p e r i m e n t" při své vervní a vášnivé stylisovanosti — jinak uznáníhodné — nemá dosti pevné konstrukce idejní a osnovy psychologické. „Tvrdošijní illusionisté" psáni jsou stylem těžkým, příliš — zejména cizími slovy — přeplněným, vyumělkovaným, čímž postavy, ztrácejíce životnosti, stávají se schematy.

Soudím, že pan Karel Šarlih je mlád. A jsou-li „Tvrdošijní illusionisté" jeho literární prvotinou, jak se domnívám, jsou rozhodně slibným debutem. *Tristan.*

TÝDEN.

Svatobor. Dne 17. května ukončí spolek Svatobor padesátiletí své činnosti. Téhož dne před padesáti lety konala se prvá jeho valná schůze. Svatobor náleží mezi ony prvé, hlavní instituce národní, jimiž velcí předchůdci podpírali — jako sloupy klenbu — rozvíjející se český život národní.

Rozkvět literatury uznán byl od počátku za prvou podmínku nového žití a Svatobor měl tedy býti pevnou podporou její. Palacký a Rieger dali myšlenku a vytvořili stanovy. Po bok postavili se jim věrní přátelé, stejně smýšlející. Palacký byl prvým předsedou, po něm Rieger až do své smrti.

K Svatoboru přimyká se znamenitý kus kulturního života národního. Spolek má trojí účel: Oslavovati památku spisovatelů mrtvých; přispívati živým; podporovati pozůstalé po spisovatelích. — Mnoho, mnoho bylo vykonáno, veliké částky věnovány byly předepsaným účelům. Požehnána byla svatoborská činnost! Dobrodinců přibývalo, kapitál rostl, ale při velikosti národa našeho, při literárních potřebách jest to přece jen málo. Kéž se k ušlechtilým, vznešeným odkazatelům a dárcům svatoborským druží noví a noví!

K jubilejní valné hromadě vydána bude jako jindy zpráva za poslední rok činnosti, ale také Památník, obsahující aspoň přehled všeho, co bylo vykonáno. My již dnes projevujeme všem, kdož o rozkvět Svatobora se přičinili, vroucí díky, s vděčností vzpomínáme zakladatelů jeho a na další požehnanou činnost přejeme mu skvělého rozkvětu! *R.*

* V nedávných dnech pořádal Český svaz přátel loutkového divadla v Praze několik loutkových představení ve prospěch stařičké vnučky po Matěji Kopeckém, sedmdesátileté Arnoštky Kopecké, která sama ještě sehrála s původními loutkami svého děda řadu roztomilých scén. Již dávno jsme neviděli hráti s takovou láskou a porozuměním „panáčkovou komedii". Stařenka s loutkami vyrostla, po celý život jimi vydělávala, vdechla jim takřka svou duši. A proto také tyto dřevěné figuriny dnes v jejích rukou oživají. Drsnost, něha, láska i nenávist jako by prochvívala pochmurné rytíře, něžné princezny, hranaté sedláky, úctyhodné matrony. A ku podivu: jak dramaticky působivé jsou ty staré hry stařenčiny! Rytíři mají zde i dost povážlivě dlouhé monology, ale neznudí jimi: mluva je poutavá, dějová, sem tam prohozená jadrným obrazem, zabírajícím vtipem. A potom ten prostonárodní, neumělkovaný, bezprostřední tón lidové řeči! Při těch rytířích a princeznách, jako by z jiného světa přesazených, primitivně, ale prudce cítících, mané vzpomínáte na staré lidové dřevoryty a na loutková dramata — Maeterlinckova.

Divadélko staré Arnoštky Kopecké je hezky upraveno, dekorace jsou malebné, figuriny trochu ošumělé, ale mile provedeny, a právě ten jejich starobný ráz, tolik prospěšně se lišící od dnešních továrních výrobků, dodává jim suggestivního půvabu.

Pěkná představení Českého svazu, o jejichž průběh měl zvláštní zásluhu nadšený a obětavý p. prof. dr. Jindřich Veselý, dokázala, že v naší velkoměstské společnosti nevyhasl dosud smysl pro zdravý a jadrný humor, pro lidový primitivism a prostonárodní bezprostřednost. Stařenka Arnoštka Kopecká předvedla nám na sklonku svých let panáčkové divadlo, jak se hrávalo kdysi. Jako sen nám to přišlo — jako milá reminiscence dětství, kdy nám babičky vypravovávaly pohádky: Byl jeduou jeden rytíř... *F. Skn.*

* Ruský tisk přináší výsledek súčtování tak zvaného „Fondu Tolstého", který spravuje Alexandra Lvovna, Tolstého dcera. Ze zprávy té lze viděti, co vyneslo vydání Tolstého spisů. Nakladatelské družstvo J. D. Sytina zaplatilo rodině Tolstého za právo k vydávání jeho spisů celkem 330 tisíc rublů, v čem zahrnuto je 126 tisíc zaplacených za zbytkový sklad starého vydání. Za vydání posmrtných prací Tolstého přijala Alexandra Lvovna 150 tisíc a od Chudožestvenného divadla moskevského za „Živou mrtvolu" 25 tisíc rublů, úhrnem 505 tisíc rublů. Kromě toho očekává se však ještě nový zdroj příjmů z dvou nových právě objevených prací Tolstého. Jsou to dvě legendy dramaticky zpracované: „Pětr Chlebnik" a „Dobryj Aggej". Práce ty byly nalezeny v pozůstalosti, ale v opise cizím a nepřihlíželo se k nim. Avšak nedávno v archivu knížat Obolenských objeven originál, Tolstým napsaný, který byl odevzdán Moskevskému museu. Jak se dostal do archivu Obolenských, není známo. O

Co bůh spojil. Martin Slezák, chudý obyvatel pražský, žil se svou ženou, nevím kolik let, v manželské přítulnosti až do stáří. Ale když vetchá žena se rozstonala a uzdraviti se nemohla tak rychle, jak stařec si přál, Martin Slezák, nedbaje na to, co bůh spojil, že spojil navždy, naložil ženu na trakař — bylo to r. 1577 — a odvezl ji na haldu, která se rozkládala kdesi blízko jesuitů, a tu ji složil na zem a odjel s trakařem. Stojí psáno v pražských pamětech, že bába naříkala a sypěla, až hrozno bylo; šlo tudy množství lidí, ale neohlédl se na ni žádný, až žid tudy šel a ten řekl: Smiluj se někdo nad ní! Tedy se dobří lidé, když napomenul žid, „smilovali" a odnesli bábu jen o kousek dál až ke zdi k jesuitům. Položili k ní hrneček pro almužny. Z té almužny nuzně se živila tři dni. Čtvrtý den umřela. Na ulici umřela.

V Praze, dne 17. května 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Toho roku 1881 vycházel ve Světozoru počínaje prvním číslem, můj historický obraz „Poklad". Návštěvy hradu potštejnského, zprávy o hraběti Chamaré podnítily touhu napsat obraz z jeho času, z doby to, která mne zvláště vábila. Některé podrobnosti o hraběcí rodině jakož i plán podzemních chodeb pod starým hradem, kdež hrabě hledal poklad, ochotně mi zaslal p. Primus Sobotka, tenkrát redaktor „Světozora", před tím vychovatel v rodině barona Dobřenského na Potštejně. Jinak jsem leccos volně, dle svého pojal, částečně i dějiště, jmenovitě „modlivý důl".

V „Osvětě" vyšla tou dobou má povídka „Rybnikář". V druhém pak pololetí uveřejnily „Květy" „Na staré poště". Zmínit se o této práci a nevzpomenout na paní Filipinu Theurerovou, není možná. Z jejích zajímavých vzpomínek a vypravování měl jsem většinu detailů k této práci jakož i motivy k některým postavám. K vážené té paní, jež mládí své strávila na staré poště, ještě se za svého vypravování vrátím.

R. 1880 docházel už dvanáctý rok, co se budovalo Národní divadlo. Zájem o ně však neutuchal. Všechen národ, jenž s takovým nadšením položil r. 1868 základní kámen k němu, toužebně čekal na chvíli, kdy stavba nádherného chrámu umění bude dokončena. Sbírky se konaly ustavičně a také jinak hledány nové zdroje přijmů. Jak se dálo, patří do historie Národního divadla. Já tu jen vzpomenu, jakým pěkným darem přispěli umělci, spisovatelé, tiskaři a papírníci.

V květnu r. 1880 byl vydán péčí Umělecké Besedy slavnostní list „Národ sobě". Redakci literární části obstaral Neruda, redakci obrázkových příspěvků Myslbek, Sob. Pinkas, Ženíšek a Koula. Na první straně listu velkého kvartového formátu Pinkasův obraz dobudovaného divadla a Heydukova báseň začínající se: „Máme to pěknou kapličku! Krásná je od hlavy k patě —" Básně, pak aforismy politiků, literátů, herců, učenců, hudební příspěvky Smetanův, Fibichův, Dvořákův, Rozkošného, Bendlův, facsimile divadelní cedule první opery „Dráteník", facsimile podpisů mužů vynikajících v českých dějinách i prvních dramatiků našich, několik literárních obrázků, mezi nimiž byli moji „Mudrcové", a množství kreseb tvořily obsah tohoto slavnostního listu, jenž byl toho druhu první u nás. Naše veřejnost čekala na něj dychtivě a nezklamala se. Byl tenkrát událostí a vyrovnal se podobným cizozemským publikacím, jako byla „Paris—Murcia". I hmotný výtěžek z něho byl značný. Stržilo se za „Národ sobě" skoro dvanáct tisíc zlatých.

To bylo r. 1880. Na jaře příštího docházely potěšující zprávy, že Národní divadlo bude tohoto roku úplně dostavěno a že se v něm ještě letos bude hrát. Skutečně dne 11. června zahájeny hry, ale jen zatímně, na počest kralevice Rudolfa, jenž po své svatbě přijel do Prahy. Dávána Smetanova, první cenou poctěná opera „Libuše". Po tomto představení bylo ještě jedenáct jiných, Kolárovi „Smiřičtí", Vlčkovy „Lipany", Mayerbeerovi „Hugenoti" a naposled opět „Libuše". Pak se divadlo zavřelo, aby mohly být dokonány vnitř ještě nutné práce. Dne 11. září t. r. mělo být definitivní otevření divadla, k čemuž připravovány také velké slavnosti. Je známo, že se tak nestalo, jaké neštěstí uhodilo.

V srpnu t. r. meškal jsem s rodinou na prázdninách v Hronově. Dne 13. zajel jsem si do Náchoda. Když jsem v poledne došel k hotelu blíže děkanství, zastavil mne městský lékař dr. Řepka.

„Víte-li, co se stalo?“ ptal se mne nějak zaražen a podal mně Národní Listy. V nich zpráva, že včera, dne 12. srpna, Národní divadlo vyhořelo. To bylo udeření z čista jasna, jež ohromilo. Hned jsem si vzpomněl na Alše a na jeho dílo. Ještě v lednu o něm pracoval, jak mně oznámil listem, na jehož konci pérem načrtl kyrysníka, jedoucího k Litomyšli. A teď to dílo zničeno a již ho neuvidím. Smuten vrátil jsem se do Hronova.

Pozejtří dne 15. srpna došlo mne psaní, dané v Praze dne 13. a do Litomyšle adressované. Dle písma na obálce Alšovo psaní! Chvatně je rozbalím. Bylo patrně nakvap napsáno na papíře chvatně sebraném a přeloženém. Vnitř toho aršíku krojové skizzy a dívčí hlava rudkou nakreslená. A na tom papíře napsáno:

„V Praze 13ho srpna 1881 v den po shoření Národního divadla.

Drahý příteli! Za dob smutku vzpomíná na Tebe Tvůj přítel. Škoda, že neuvidíš . . . ani můj Tomášek svého táty verky.

Jak as hleděl z náspů švedských Beneš Třebízský na oheň?!

Uctivé poručení Tvé paní. Tebe líbá Tvůj Aleš.“

Tedy smutné potvrzení. Alšovo dílo zmařeno. Pro štěstí však, jak známo, nestalo se jak toho dne po požáru všude myslili a také Aleš a jak také noviny psaly, že divadlo je vnitř všechno zničeno. Loggie, vestibul, foyer zůstaly zachovány a tím také slavná Alšova „Vlast“ a ostatní jeho dílo. —

XXXVI.

Po prázdninách t. r. 1881 neřídil už dr. Ant. Tille litomyšlského gymnasia. Bylť povolán do Prahy za ředitele státního gymnasia v Žitné ulici. Já jsem se s ním rozloučil už před prázdninami. Když jsem se po letech dostal do Prahy na totéž gymnasium, byl dr. Tille už dávno zemským, školním inspektorem. Na gymnasiu v Žitné ulici řediteloval jen rok.

Na jeho místo v Litomyšli dostal se Frant. Fischer z Hradce Králové. Můj bývalý professor, jenž se dovedl slitovat a znovu a opět zkoušel a „střikl“ otázku, jen aby uchránil studenta a nemusil mu napsat „dvojku“, stal se ředitelem litomyšlského gymnasia! A co pro mne zvláště milého, že jsem se měl dostat pod jeho správu. Vláda totiž konečně vyhověla žádosti městského zastupitelstva v Litomyšli a převzala vyšší reálku, kterou město s velikými obětmi vydržovalo šestnáct let, do své správy, a to tak, aby reálka byla s gymnasiem spojena ve státní školu střední. Škola ta měla se skládati ze tříd reálného gymnasia, z vyššího gymnasia a vyšší reálky.

Dle toho zrušena počátkem škol. roku 1881—1882 první třída na reálce a v první třídě gymnasijní zavedeno povinné kreslení. Do konce však tohoto roku měl každý z těch dvou ústavů být spravován dosavadním svým ředitelem. A tak jsem měl toho roku ještě ředitele Böhma. Ve škole klid; ředitel Böhm, kterého stát potom převzal do svých služeb jako professora, nezpůsobil mně již žádných nesnází. Byl pokoj. A tak jsem mohl klidně se věnovati po škole své literární práci.

Toho podzimu r. 1881 napsal jsem povídku „Sousedé“ z dějin města Police. Po letech užil jsem její látky k dramatu „Emigrant“. O tom, jak někteří kritikové na ten kus hleděli, jmenovitě na postavu kněze Bonaventury Pitra, bylo by zajímavo promluvit; než předbíhal bych příliš. To však připomenu, že na premiéře byl také W. W. Tomek, můj, pochlubuji se, čtenář. Odcházel z divadla ne dost spokojen; ne pro kus, ale pro výpravu, to že nebyla žádná Police ve scéně před klášterem. Ta cizí budova, za kterou se hned les zelenal a to o vánocích, kdy kolem všecko pod sněhem, jej mrzela. Věrné, vzorné výpravy, v jaké později byl „Emigrant“ za nové správy dáván, Tomek už neviděl.

„Sousedé“ vycházeli v prvním pololetí r. 1882 v Květech, v létě pak „Krajanka“ ve Světozoru. Ale již při těchto pracích znepokojovaly mně hlavu dvě jiné práce. Lákala mne výprava českých rytířů a zemanů do Němec za války bavorské v prvních letech šestnáctého století, zvláště však tragedie domažlických Chodů a Koziny Sladkého. Tam tu látku měl jsem ze studia historického, na tuto jsem byl zvlášť upozorněn.

Jednou odpoledne r. 1881 došla mne v Litomyšli zásilka poštovní. Průvodce po Šumavě, titulu již nevím, a šest feuilletonů vystřižených, z nějakých německých novin, patrně již hodně starých. Feuilletony nebyly úplny, začátek scházel a jméno autorovo nikde. V „Průvodci“ jsem nenašel nic nového. Také zatržené jeho stránky s pověstí o Janu Kozinovi vypravovaly jen známé věci. Ale ty feuilletony, nadepsané „Vergessene Ge-

schichten" křísly. Obsahovaly mnohé podrobnosti, patrně z dobrého pramene vážené, jmenovitě o processu domažlických Chodů s Trhanovským pánem o svobodu a práva. Vše mně na ráz jinak vystoupilo, vše oživlo a cítil jsem, že v tom ještě více. Tragoedie Chodská mne uchvátila.

Feuilletony, jež, jak jsem později zvěděl, napsal MDr. Leopold Weisl, poslal mně přítel Ant. Truhlář, jenž r. 1874 učil na gymnasiu v Domažlicích; tohoto roku (1881) byl professorem gymnasia jičínského. Když na ty feuilletony uhodil, nevím už kde, hned si pomyslil, tak mně psal, že by se mi hodily. A hodily se, a jak! Úplně však nestačily. Bylo nutno shánět ještě jiné prameny, především však vypravit se do končin domažlických Chodů. Při tom pomýšlel jsem zajet si dál, do Bavor a podívat se jmenovitě na bojiště, kdež tak hrdinsky a čestně zhynula výprava českých rytířů a žoldnéřů. Chystal jsem se, že o prázdninách se na tu cestu vydám.

Tou dobou stala se veliká změna v mém sousedství. Stará paní Wildrová prodala svůj dům. Milá stařenka se asi těžko s ním loučila. Nový byt najala si v ulici za náměstím, která teď má jméno Boženy Němcové. Stará paní dočkala se i pádu svého bývalého domu. Nový majetník, p. JUDr. Th. Slavík, se rozhodl, že jej sboří a nový na jeho místě vystaví. Paní Wildrová dožila se té zkázy, ale neuviděla jí. Nevycházelať už ze svého bytu. A dlouho již nežila. Zemřela ještě t. r. 1882 před samými vánočními svátky u věku tři a osmdesáti let.

Když jsem se dověděl, jaký osud čeká zajímavý ten i mně památný dům, vyšel jsem si časně ráno a načrtl jsem si starou tu budovu ke zkáze odsouzenou; vlastně jenom část její, tu do ulice, nad mohutným pilířem a s arkýřem. Náš milý malíř Adolf Kašpar nakreslil pak po letech do illustrované „Filosofské historie" také obrázek svatebního průvodu Vavřenova a Lenčina, vycházejícího z podsíně starého domu s arkýřem. Tento dům nakreslil dle toho mého náčrtku. Když jsem se počátkem srpna 1882 vydal na studijní cestu výše uvedenou, na kterou mně „Svatobor" přispěl 150 zlatými, byl starý ten dům už pobořen.

V Praze jsem se nezdržel, ani u Alše jsem se nestavil. Bydlil tenkráte, nemýlím-li se, na Malé Straně v Thunovské ulici. Z Prahy rovnou do Domažlic. Městský archiv jsem si jak náleží prohlédl. Mnoho ochoty mně prokázal bývalý starosta městský J. Kressl. Pak nastaly pravidelné, systematické pochůzky chodským krajem od Postřekova až dolů pod Všerubský průsmyk (kolem Loučimského hřbitova, kdež odpočívá básník R. Majer), do Lhoty a Pocinovic. Studoval jsem lid, jeho obydlí, kroj, nářečí a dějiště samo, načrtával jsem si, kde co pro mne důležitého. Leckde jsem vzbudil mezi vesničany zvědavost i podivení, co že hledám, všude však chovali se velmi ochotně. Zvláštní laskavost projevil mně p. K. Forejt, řídící učitel v Postřekově, tenkrát i pak, když za práce jsem z Litomyšle mu dopisoval, dotazuje se ho na to, ono, jmenovitě na některé zvláštnosti jazykové.

V Draženově jsem dlouho hovořil se starým Chodem, Matějem Přibkem, který už zjevem a krojem na první pohled se mi zalíbil. Mnoho jsem u něho pochytil. I pak, když jsem psal, tanul mně často na mysli; byltě mi modelem siláckého, vážného praporečníka starých Psohlavců, jemuž jsem dal i jeho jméno.

Byly krásné, srpnové dni, milo se chodilo pošumavským krajem. A lid v něm tak zachovalý a svérázný! Oči jsem mohl na něm nechati tam u „sv. Vavřence", osamělého kostelíka na vrchu nedaleko Domažlic. Jako na makovém poli bylo kolem bílé svatyňky pod košatými stromy od bělostných plen, rukávců, tmavomodrých kabátků s vyšíváním, pestrých fěrtochů a šátků, vrapovaných, rudých sukní, červených punčoch a tmavých obleků mužských a bílých šerk. A jaký nádherný rám kolem té idylly venkovské pouti! Chlumy a vrchy kolem, les a les, Šumavské, modré pásmo v pozadí, vše v sálavé záři letního slunce, v nejrůznějších tónech a odstínech modra a zelena, a nade vším slavnostní klid svátečního dne!

Nenadál jsem se tenkráte, že po letech uvidím daleko víc chodského lidu, ze všech končin jeho, v slavném průvodu a pak kolem Kozinova pomníku na vrchu Hrádku nad rodnou vesnicí Kozinovou (1895).

Tam u sv. Vavřence naslouchali kázání pod širým nebem, zpívali a modlili se, odpoledne pak statečně tancovali. Dole v Nevolicích byly muziky dvě: „panská" s plechy, s celou kapelou a stará „selská", kde dudák hrál na „pukl" a s ním hudec, oba již staří. U těch jsem vyseděl nejdéle a dával si hrát; a jiní tancovali. Když jsem odcházeje zaplatil, vstali oba staří muzikanti, vyprovodili mne ven a šli se mnou dál hodný kus; dudy a housle hrály a hrály, až se po vsi rozléhalo. S takovou slávou vracel jsem se od muziky. —

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Stanislav Zima:

ÚŘEDNÍK V LESE.

Dnes hodně omeškal se... Ach, to ráno
ho svedlo v lesy... Usmívá se ze všad...
Ty myslíš: střemcha! Ale jest to ráno
a bílým, vonným prstíčkem tě volá,
jak večer dívka hocha do zahrádky,
a ty jdeš za ním...

Nedivte se starci!
Pták rozzpíval se, a s ním rozzpívalo
se staré srdce... Květy voní u cest
a s osyk u vody se sesypalo
barevné hejno motýlů... Pan rada
se rozpomíná: z aktů kancelářských
se nerozletěl nikdy malovaný
takový zázrak vzduchem! V šedých klenbách
mu maëstro Drozd dosud se Sýkorkou
duetto nezapěli o radosti
a zlatém mládí!... V kancelářských stěnách
to nevonělo nikdy lesním ránem
a dechem mařinek... Ba, díváš-li se
tam odtud oknem úzkým, zaprášeným:
jsou všecky modré hory nevesely
a slunce: dandy, omrzelý květem...

Ó, dnešní ráno, svěží, způsobilo
v uvadlém srdci jeho tolik bludů
a šťastných zmatků... On měl taky jednou
radostné ráno, modré, porosené
a lehkověrné v objetí dvou loktů
a v sladké záři černých velkých očí...
Vše zpívalo tam, kvetlo....

O polednách
mrak zakryl slunce. Ach, co od té chvíle,
co útrap, bolů!... A hle: dnes ta bolest,
citelná bolest doma, u fasciklů,
jak nebyla by tady!... Zahojil ji
as balsám jedlí, a ten smavý lékař
kouzelné jaro...

Je už brzo devět!...
A spěchá, chvátá!... Počkej!... Na úvoze
rozkvetá šípek...! V trávě, pod větvemi,
by bylo jistě nebe blankytnější
než venku v polích ... Bože!... Je už devět!
Však Kolcov by se čet' tu lahodněji,
než doma, u krbu, když vrátí večer
se z kanceláře... Tady rozleh' by se
rozsudek jeho jako jásot blaha,
ba, u těch květů nachových, tak vábných
v zeleni listů jako dívčí líčko,
by zločin stal se písní pastýřovou
a něžnou selánkou...

Ó, nyní chvatem!
Už nelze prodlévati v modrých vlnách
letního rána, pohádek... Mít volnost
špačkových křídel, která rozlétnou se
až do blankytu, nebo mořem klasů!
A nikde neokřikne jejich touhu
a radost rozkřápaný, neúprosný
hlas normálek a hodin...

Opozdil se
tou poesií rána, mládí, květů...

MALÁ KNĚŽNA.

Ta malá kněžna se dnes rozhněvala!
Až zčervenala jako kytka máků!
Miss Maud je ošklivá. Je pedantická.
Bez poesie!... Chtěla rozběhnouti
se s vesnickými dětmi luční travou,
po rozhoupané lávce... Smála by se!
A třeba spadnout s ní!... Proč je to jaro?
Co na tom, ztratí střevíček-li v blátě?
Je tolik chuda? Natrhá si za to
do klína květů, hezčích nežli v parku!
Tak malou rukou jako černooké
a rozzpívané děvče šafářovo!
Jak křičela by!... Miss Maud nedovolí!
Jí je to shocking! Miss Maud vymyslí si
takové slovo tvrdé, zaprášené —
když kvetou louky! Děti brouzdají se
v rybníčku mělkém. Vyplašily vážky
a racky hrou svou. A jsou, odtud s břehu,
kde žlutá tvář se gouvernantek mračí
a kazí jaro dětem: jak roj vážek
a bílé hejno racků. Jistě pán bůh
i pro ni, kněžnu, stvořil potok, s květy
a radost, mládí. Miss Maud domnívá se:
že jenom pro ves!... Neodpoví zítra
té neživé miss, až se vážně optá,
kdo Francouzům vzal laury u Waterloo.

Ne, neodpoví ... Miss Maud sevře pysky
a zdvihne brvy ... Kněžno, prosím, mluvte!
Tu kněžna zasměje se ... Jak se pomstí,
až řekne zlomyslně: Blücher! ... Blücher!

A zkazí anglickou tu hnusnou hrdost
za to, že nesměla být trochu děckem,
střevíček ztratit, natrhat si leknín
a honit bílé racky ...

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Zejména mezi českými soudci by nebyli možní Wranowitzerové, Paulové, Faschangové. Vzpomínal, jak úzkostlivě objektivní byl český sudí Zbroj mezi Němci ve Dvoře, kdykoli byly spory mezi Čechy a Němci, jak objektivní byl Želinka v Prostějově. Ten spíše Čechovi ublížil, aby se nezdálo, že nadržuje konnacionálovi.

A takový Paul ještě českými kollegy opovrhoval. Schwert měl chuť říci mu do očí: Wir Wilde sind doch bessere Menschen!

Dopisoval si v dobu tu pilně s Libickým ve Vídni. Libický poslal mu zprávu o své svatbě a otevření samostatné kanceláře advokátní.

Schwert divil se, jak muž ten dovedl praktický život sjednotiti s idealismem stále planoucím. Libický byl mu zakukleným umělcem, básníkem, schöngeistem.

I v otázce objektivity soudcovské vyměňovali své náhledy. A snad právě, že Libický byl žid, působily výwody jeho na Schwerta značným dojmem. Proto, že nebyl ani Čechem, ani Němcem, ale Semita a mohl býti zcela nezaujat.

Libický neshledával ve strannickosti soudců německých osobní zlovůle, spíše jakousi moral insanity lidskou. Tvrdost a pánovitost vyvíjejí se zcela přirozeně u vládnoucí rasy a jest jen logickým důsledkem těchto vlastností, že otupují cit pro právo slabšího. Tvrdý člověk jednal by proti své přirozenosti, trpěl-li by podle sebe člověka rovnoprávného. Panovačnost jeho kolliduje se spravedlností a tato podléhá.

Libický psal, že je jist, že i český politický emancipovaný soudce by nejednal jinak. Člověk je zvíře dravé, dej mu moc nad někým, odstraň trestní zákonník a jsi s jeho etikou v koncích.

Schwert cítil i ve vývodech Libického zaujatost proti Čechům, ale byl příliš spravedliv, aby pravděpodobnost jejich naprosto popíral. Ostatně Libický potvrzoval jen, že jsou soudcové již svým původem a výchovou neschopni objektivity.

V jiném listě připouštěl Libický, že zejména Němci jsou mezi národy pro svůj bezohledný egoismus zlopověstni. Citoval výrok ministerského předsedy hraběte Belcrediho: „Němečtí liberálové jsou právním důvodům naprosto nepřístupni, jakmile tyto důvody jsou ve sporu s jejich vlastními zájmy.“ Přes to vše, mínil Libický, není německý soudce nespravedlivý. Je sám přesvědčen, že soudí co nejobjektivněji, ba reklamuje objektivitu za výhradně německou přednost. Tedy je tu sebeklam, v němž nemůže německý soudce jednati jinak, než jak jedná. Zodpovědnost za resultující odchylky od práva je pro jedince nepatrná, neboť dlužno rozděliti ji na celý národ, na vliv okolí, na tisíc imponderabilií, které úkaz subjektivity snad neomlouvají, ale jistě vysvětlují: Barvoslepý, když popře neb rozlišuje barevné vidy, jedná dle své objektivity. Ultra posse nemo tenetur. Tedy polehčující okolnosti, doložil si Schwert.

Snad byly vývody Libického správné. Ale co z nich vyplývá? Že se němečtí soudcové pro národně smíšené kraje naprosto nehodí, že jsou méně cenným materiálem justičním. A vzpomněl-li si Schwert, že i v nejvyšších úřadech, kde rozhoduje se o důležitých sporech různorodých stran, zasedají vesměs pouzí Němci, tu jej nad perspektivou systematického bezpráví, tím trapnějšího, že snad nebylo ani vědomé, srdce rozbolelo.

Ne nátlak presidentův, ale tyto rozvahy způsobily, že zadal Schwert o místo soudního adjunkta v Kroměříži na Hané. Bylo to místo velmi žádané, také plat byl vyšší.

Z Prostějova neměl mnoho zpráv. O rodinných záležitostech psala Minka. Úředně zvěděl, že Hochsinger jmenován byl sudím ve Dvoře.

Do toho hnízda také patří, myslil si Schwert, a tam také uvázne. U většího soudu by byl pro neschopnost nemožný.

Předpověď Schwertova byla správná. Po dvou letech vzdal se Hochsinger státní služby a byl pensionován. Přestěhoval se do Král. Hradce, kdež byla sestra jeho za důstojníka vdána. A tam zapadl, nikdo o něm už nemluvil.

Minka psala, že páter Kroupa dostal faru v Přemyslovicích a páter Mlčoch že jmenován byl professorem theologické fakulty v Olomouci.

Z Olomouce došla Schwerta bolestná zpráva. Přítel jeho nad jiné milý, dr. Lakomý, duše šlechetná, bojovník za vše krásné a pravdivé neoblomný, neohrožená a nejpoctivější povaha, kterou kdy seznal, zářivý vzor, jak plniti má Čech povinnosti své k národu, zesnul v mladém věku chorobou plicní. Poslední měsíce života dlel na jihu, vrátil se do Hněvotína, aby zemřel v otčině.

Zůstal neženat a odkázal malé jmění své na studentské nadace při slovanském gymnasiu v Olomouci.

Schwert bolestně zatruchlil nad nadějným životem předčasně zkoseným. Kdyby Bůh tomuto muži byl dopřál zdraví tělesného, kam by se byl dopjal ohnivý jeho duch! Kdož ho seznali, předpovídali mu velké úspěchy; dovedlť zaujmouti přítele i nepřítele. Schwert viděl ho v budoucnosti na křesle ministerském.

Pokoj jeho popelu!

O hospodářství na radnici prostějovské psal Schwertovi do Nového Jičína Haražda. Bez vyzvání Schwertova, jen poslušen úzkosti své niterné, psal poctivý tkadlec muži, jehož si vážil, jako svého politického učitele.

Nebyl Haražda spokojen s vládou slovanské strany. Nové zastupitelstvo, totiž členové jeho slovanští, dali se brzy v podruží vychytralých městských úředníků, kteří tu zbyli z vlády minulé. Byli to zarytí Němci a jsouce znalí obecního hospodářství, snadno obelstili nováčky, kteří jim měli dohlížeti na prsty. Z podřízených stali se obratem pašové.

Jako notarius v obcích slovenských, řekl si Schwert.

Haražda psal dále, že nyní se všeobecně lituje, že Schwerta neudělali policejním komisařem. Hegr dopustil se několika přehmatů z neznalosti zákona a byl i trestán. Proto vzdal prý se úřadu. Nátlakem německých členů zastupitelstva a z ohledů úsporních byl Schnabel reaktivován a vede policii obecní podle svého, po vojensku a v duchu německém. Eineigl a Miča do sezení zastupitelstva nepřicházejí, děkan prý je jednou pro Slovany, po druhé pro Němce a purkmistr s Pořízkou německým advokátům a fabrikantům nestačí, když jim ostatní členové zastupitelstva nepomáhají, ba dokonce často do léčky německé se zlákati dají. Nikoho tu není, kdo by slovanské většině zastupitelstva úmysly protivné strany srozumitelně vysvětlil, zvláště co oba katecheti odešli, není tu vůdčí, prohlédavé hlavy. Doktor Knap pro churavost se uzavírá, dr. Andrlík jezdí za nevěstou. O nějaké politické, poučné schůze, jako byly za Schwerta a Lakomého, nikdo se nestará. K závěrku listu prosil Haražda naivně, by Schwert dal se zase do Prostějova přeložiti, že je ho tam třeba, jako soli.

Politické děti, vzdychl si Schwert. Dáti jim zbraň a moc do ruky, napřed sami sebe pořežou.

Z počátku záchvat škodolibosti zahrál mu v nitru. Vida! Bez něho to nejde. Nyní ho volají.

Potom však sesmutněl. Jak těžko jest udržeti dobytou posici! I defensivě dlužno se učiti. A bude-li Prostějov zase ztracen, jaká rána to bude pro slovanský život politický na Moravě! Jaký odkrok na postupu k nabývání samosprávy v dědictví otců, jaká potupa, z neschopných rukou pouštěti vládu otcovských statků i vlastního osudu do rukou cizáckých!

Co se napracoval s jinými, bože můj, než rozkývala se těžkopádná povaha Hanáka k výbojné činnosti, než své „Me sme me!“ učinil také tělem! A hle, už jich nikdo nestrká, tož váznou, ohlížejí se po peci, couvají, hloupí Janci! Nějak bylo, nějak bude! Rudis indigestaque moles!

Není vůdců. A kdo by mohl býti, nedbá. Schwert nepochopoval Andrlíka. Proč nepokračoval sám ve výboji? Jakou brillantní posici by si byl získal! Usadit se mohl pak v hanáckém Jerusalémě, zbohatnout jako Trávníček notář. Ten měl svého půl millionu. A přece jaký rozdíl mezi Trávníčkem a Andrlíkem! Jako mezi pudlem a jaguarem. I poslancem se mohl stát i ministrem, nebyl méně schopný než Lakomý. Ovšem, nebylo v něm té lásky, jako v Lakomém. Muž krásné tváře i postavy, skvělých vlastností společenských, jenž všude přijímán byl s otevřenou náručí, takový byl Andrlík. Ale byla to povaha do různých směrů roztříštěná. Potřeboval pobídek, pochval, podnětů, aby šel za jistou ideou. Ani přesvědčení národní nebylo u něho tak zakořeněno, tak v maso a krev přešlé, jako u Lakomého. Rozpaloval se snadno, zářil a uchvacoval, ale rychle též chladl a odpuzoval. Měl myšlenky krásné, byl duchaplným a parátním debatteurem, ale konání jeho scházelo ono centrum,

v němž by všecky jeho stkvělosti paprskovitě se sbíhaly a odtud krev prohřívaly. Býval někdy ve všeobecném nadšení na podiv chladný, lhostejný, jako krásná socha. Míti Lakomý jeho nádhernou postať, jeho lví hruď, kovový hlas a především jeho zdraví — ten by svět vyzdvihl ze stěžejí!

Bolestno vzpomínat. —

Půl roku po příchodu Schwertově do Nového Jičína, přidělen byl ke krajskému soudu adjunkt dr. Poupě, či jak se psal Paupié, jenž byl mocen českého jazyka. Byl krasavec a hrd na to. Rudovlasý, rudovousý, modrooký, navázal hned styky s d mským světem novojičínským. Smýšlení byl německého, ač otec jeho, koželuh, pocházel z ryze české obce Zvole a teprve na vandru do Brna přišel a zde se uchytil.

Záhy dávala fáma nového adjunkta do párku se zelenolící, hubenou dcerou rady Paula, slečnou Fifi. Soudní rada Paul kde mohl protežoval nového adjunkta, strkal ho všude, kde se mohl vyznamenati.

Rozhodně však měl dr. Paupié více úspěchův u dam, než v úřadě. O práci se věru nerval. Nevyřízená akta, když si sedl ke stolu, div nesahala mu výše hlavy.

Ostatně sličný dr. Paupié si dceru rady Paula nevzal. Neboť, když se s ním jako okresním sudím Schwert po letech v Radišově setkal, byl milý Paupié stále svoboden.

(Pokračování)

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Nikdy již domem nezazní maminčiny písně, neseskupí pod okna na pavlač naslouchající sousedky za letních jasných večerů. Vznesly se do výše drobné jejich vlny zvukové, a snad je proud jakýsi neznámý zanese kdysi zduchovnělé, zjemnělé, ve sféru snů bolestmi stížených spáčů, jimž přinesou zkonejšení.

I Evička nás opouští. Uchyluje se k poslednímu stáří s uspořenými groši k sestře vdově na venek. Budeme v novém bytě míti Fanny, a mnoho, mnoho i jiného budeme míti nového. Tatínek kupuje i více nábytku, — rád by prodal starý všechen, ale maminka nedá, na čem jí lpí vzpomínka z jejího domova — kupuje i do nového bytu nové obrazy, barvotisky ve „zlatých“ rámech; (každý obraz stál skorem pětku!) jsou na nich kuřata, housata, uhlazená jako mýdlo, jezera a špičaté nafialovělé kopce; staří „Blücher a Wellington“, „Marie Antonie“ a „Pifferaro“ ukrývají se ve tmě druhého pokoje.

Prodává se i moje dětská postýlka zamřížkovaná; kupuje ji kominík, který k nám chodí vymetat, a já dostávám novou větší, nad kterou bude viset malovaný anděl strážce, odvracující hada od spícího děvčátka.

To je změn, to je změn! Ale nebýti okna a jeho vyhlídky, dlouho by se mi v novém domě nelíbilo. Pavlač je nevlídná; je na ní sice také kluk jeden, z vedlejšího bytu, ale je hrubý a pokřikuje na mne neslušně, kdekoli mne vidí. Jen dole v přízemí je starší hoch, as patnáctiletý, a ten se na mne občas od své práce přátelsky usměje. Kreslí u okna písmena na náhrobní kříže a tabulky, které tatínek jeho vedle v krámě prodává. Ale nezůstane při tom; má prý velké nadání kreslířské a bude se učit malířem na malířské akademii. Jmenuje se Vojtěch Bartoněk.

Není skorem nač se dívat s pavlače. Denně ráno vyvádí drožkář hubenou kobylku ze stáje, zapřáhá ji do drožky, a až k večeru se vrací. Stáj i dvůr hlídá zatím Bella, ošklivá tlustá fena, která u otvoru stoky uprostřed dvora vytrvale po celé hodiny číhá na krysy, které nelítostně dáví, cloumajíc jimi po navlhlé dlažbě.

Na pavlači je několik schodů, vedoucích k zavřeným dveřím půdy. Sedávám tu s knihou v dlouhých dnech prázdnin, ale myšlenky i oči přesunují se přes obsah knihy a bloudí, jako by poletujíce nevěděly kam usednouti. Cosi se děje v malém mém dětském já, co poukazuje na změnu, na vzrůst z vonných krásných jar dětství. Zrak všímá si věcí, sluch zvuků, kolem nichž dosud dětská duše má tančila lehkým vílím tancem v bezpečí svitu měsíce; je jí nyní, jako by se blížilo kuropění a bylo skrýti se jí před zraky hrubých, zvědavých lidí. Svět je jiný, rozhodně jiný než býval před lety, kdy se obzor jeho dovedl zúžit tak, že obsáhl jen moji panenku, sedící pod kvetoucí jabloní u cesty nad Kanálkou. Rozšířil se a je v něm již příliš mnoho lidí, aby se v něj vešli také ještě mluvící hračky a skřítkové, jukající na mne za rámy obrazů. Ti mizejí, pro-

padají se do ranních mlh, upírají na mne smutné zraky, ale já se s nimi neloučím bolestně. Spíše je odstrkuji netrpělivě, a obracím svůj zájem na lidi v tom svém novém světě. Kdo jste a jací jste? A především, odkud jste přišli, kde jste se tu vzali? Odkud jsem přišla já? Já? Kdo je to: já?

Tuto otázku dávám si až směšně často. Nejčastěji před zrcadlem; hledím na své rysy, oči, na vlasy, a najednou mi ten Někdo, jenž se na mne ze zrcadla dívá, připadá jako zcela cizí neznámá bytost, a odstupuji jako ve strachu z něho. Maminka vykládá si mé pohledy za ješitnost a říkává mi: „Jen se dívej do zrcadla, ukáže se ti tam rarášek . . .!“

Raráška se dosud dětinsky bojím, zvláště jsem-li v pokoji sama. Napadne-li mne strach z něho, zarývám i hlavu do peřin; bojím se vzhlédnout směrem k zrcadlu. I strašidel se dosud bojím. Jdu-li s Fanny do sklepa pro uhlí nebo na půdu sbírat prádlo, plynou strašidla jako mlhovité páry, svítí jako ztrnulé řeřavé oči ze všech temných koutů podzemí i podkroví.

Ale odkud se berou lidé? Znova a častěji vtírá se tato otázka. Vrány že nosí děťátka? Ach, povážlivě se již tato prostá dětská víra moje viklá. Již spolužačky ve škole provázely ji úsměškem, narážkami, jen zpola mi srozumitelnými, ač samy nedovedly podati nového výkladu, kde že se tedy na př. u naší sousedky, paní Fišerové vzala pojednou v posteli drobounká růžová holčička, s pěstičkama jako s poupaty jabloní, vonná, teplounká, zavinutá v peřince s vyšívaným okružím, ovázaná háčkovaným povijanem? Mám jíti pro výklad k mamince, k tatínkovi? Oba snaží se zpodpírati rozviklané laťky mé víry ve vránu, ale čím to, že důvody jejich připadají mi dětinské? Takové as, jako když čtu ze školní knihovny knížky, určené pro děti od 6—10 let, a já vyciťuji, že již pro mne nejsou, že jsem z nich vyrostla. . . .

A zase se mne v nudě prázdninové zmocňuje hravost. Velkých panen již nemám, ani hrubých dřevěných a plechových hraček; beránek s vlnou, oslíček hlavou kývající, nádobíčko i drobný nábyteček, dřevěné slepičky na drátěných nožkách, plechový vlk i gumová ještěrka — vše zůstalo dědictvím dětem ve starém domě, a nastávající žačka vyšší dívčí školy přestěhovala si u větší blízkost její jen svou knihovnu a své papírové oblékací panenky. Těch je za to plný dívčí ústav, rozdělený v sedm tříd dle stáří a velkosti žaček, a prázdniny jsou k tomu, aby se s nimi opakovala celá učebná osnova farní školy. Oblékám je, rozmlouvám s nimi, hraji divadelní kusy z arény v Kravíně i na Hradbách.

A zvolna, přes nudu prázdnin, vyplňovanou procházkami za bránu a dochůzkou do arén, blíží se chvíle, kdy mi bude vstoupiti do Vyšší dívčí školy. Obcházím si ji zatím jen zdaleka, obdivuji se jejímu krásnému průčelí, širokým velikým oknům, těžkým, stále uzamčeným vratům. Tolik se již těším do jejích lavic!

V.

Jsem šťastna, jako dosud v žádné škole, u žádného dosud učitele, vyjímajíc snad laskavou slečnu Macháčkovou. Je mi jako bylince, která konečně, po kolikerém přesazování a přemisťování ocituje se ve výživné půdě, zalévána vláhou i sluncem. Jak se to roste, jak se to lehce a rádo učí! Na každý takřka předmět jiný učitel — říkáme professor —, na mnohé předměty odcházíme i do jiných, a vždy krásných, prostorných místností: do zpěvárny, do kreslírny, do třídy, kde se učí zoologii, botanice, fysice. Tato poslední nás zvláště rázem zaujala. Lavice jsou tu do půlkruhu, amfiteatrálně povýšeny; skorem jako v divadla tu sedíme a i výkladu o zvířátkách, jak nám ho rozmarným způsobem předvádí prof. Starý, nasloucháme jako veselohře.

Jaký je to zvláštní pán, ten pan prof. Starý! Husté tmavé svislé kníry zakrývají mu ústa, vlasy má hladce přičísnuty, jako by nosil paruku, ruce nosívá přes prsa, zastrčeny do rukávův, a do třídy vchází tak shrbeně, pokorně a smutně, jako by nám byl přišel zvěstovat neštěstí. Ale najednou sebou husté kníry několikrát nervosně škubnou, oči blesknou šelmovsky po nás, a již skřítek vtipu a humoru skotačí po dlouhém stole v „parterru“ našeho divadla, a rozmarné historky o opičkách, hlodavcích i domácích zvířatech rozveselují nás i láskou plní k čtyřnohým našim druhům. Leckdy přináší pan professor z kabinetu i vycpané zvíře, zpracovanou kůži, malovaný obraz. Na kůži i na zvíře smíme si i sáhnout. Smějeme se tu volně zdravým, dětským smíchem; rády máme za to pana professora, že nás tak hravě, lehce učí; hluboce se mu klaníme na chodbě: „Má úcta, Vašnosti!“ a on, vždy přihrben, s rukama přes prsa, škubne jen šelmovsky po nás kníry místo pozdravu.

Ihned se z lásky k zoologii hlásím prof. Pinkasovi, že chci kreslit zvířata. Mohly jsme si vybrat: krajiny, zvířata, květiny,

ornamenty, dle francouzských sešitů „Le dessin pour tous", nám ukázaných, ale mne na prvý pohled zaujala výrazná volská hlava s melancholickým pohledem velkých temných očí, a již jsem i po všechna tři léta věrna zůstala svému skotu, bravu, koním i dravcům; skorem i podceňuji květinové a krajinářské kresby svých spolužaček, zdá se mi v nich málo života, kdežto v mých koních je pohyb, je krev a vášeň, jež se snažím i tužkou ztlumočit, ohně oku dodat — dokud nepřijde pan professor se svým znaleckým okem a neupozorní na chyby v rozměrech, a nepřečárá celou kresbu. Pak teprve smutně mažu pryží a střízlivě znova kreslím, správně, podle měřítka.

Všechno je ve vyšší dívčí škole pěkné, zábavné i jímavé, všechny předměty učebné. Proč jen ty počty mají všude — ale doopravdy dosud všude! — své vykladače tak trochu v podobě suché cifry? Ani tady není a nemůže být sympathických styků mezi mnou a mathematikou. Ani ta její trojčlenka a záhadné „x" mne nezajímají. Vždyť celý objev neznámého „x" je vždycky zas jen cifra!

Mnohem milejší je mi náboženství. Učí nás doktor theologie, a je mi velikou pobídkou, že pochválil mé náboženské vědomosti, které tak horlivě jsem přijímala z úst Františkána, P. Kazimíra. Ale ani doktor theologie nesprošťuje zpovědních závazků; i on posílá k zpovědi a zpytuje s námi svědomí.

V hodinách vyučování je přítomna na kathedře u stolku třídní slečna, která jinak vyučuje i ručním pracím. To je trochu nepříjemno. Něčemu se zasměješ, něco pod lavicí si pokutíš, na nějaké to jablíčko ti přijde chuť při vyučování, porejdíš si na sesličce, poohlédneš do zadních lavic — a už se s kathedry rozkývá na tebe pagoda káravých pokynů hlavy, a už po hodině putuješ si ke stolku slečninu pro zahanbující důtku. Proč nás hlídá? Co z toho má? Ani jí příliš rády nemáme, ač není zlá, jen snad trochu nepřístupná a snad málo našim duším rozumí. Ráda se strojí; má vysoký načesaný účes jako věž, plný podložek, nakasanou, nasbíranou tuniku a v ní „honzíka", a sukni splývavou ve vlečku. Pro naše pokušení; rády ji zúmyslně přišlápneme, kdekoli se nám to nahodí, abychom se v zápětí s pokorně hloupoučkou tváří omlouvaly: „Račte odpustit, slečno . . ." I přezdívku již má, chudinka, od nás rozpustilých žab; říkáme jí buď „páv" nebo „frajka".

Dvě a dvě žačky ustanovuje i slečna k modlitbě nahlas před školou i po škole, a k „pořádku". To znamená, že si hned po sedmé hodině ranní a po jedné odpoledne smíme trhnout zvoncem u vrat na školníka, s výsadou, že jdeme do tříd dělat „pořádek". Jedna stíráme prach s lavic, druhá omývá tabuli, chystá křídu, dohlédne, je-li umyvadlo v pořádku. Pak můžeme volně, bez dozoru, ve třídě choditi po rukách, skákati o jedné noze, se stupínku, přes lavice, ven na chodbu, po schodech, vše s privilejí „dělání pořádku". A dobrák školník nás nechá porejdit, podovádět.

Těch krásných chodeb ve Vyšší dívčí! Kde bylo tehdy v Praze takových! Jistě v žádné škole, ani ve vysoké. Na stěnách je plno zasklených obrázků, starých českých zámků a hradů, dějepisných výjevů. Běháme v desítihodinové přestávce od jednoho ke druhému, zakrýváme podpis rukou, hádáme, co obraz představuje, až je známe všechny z paměti. Nad schody k druhému patru je velká skleněná žlutá koule; znázorňuje slunce, a malý, zarámovaný špendlíček na druhém konci chodby prvého patra znázorňuje zemi a vzdálenost její od slunce.

V chodbách scházíme se ze všech tříd. My nejmenší z první třídy obdivujeme se dospělým slečnám ze čtvrté třídy. Jsou mezi nimi krasavice, a ihned si vybíráme mezi nimi své „lásky". Zbožňovanou provázejí ctitelky krok za krokem. Jsou tu krásné sestry herečky paní Šamberkové, štíhlé vysoké blondýny, kroužících se rusých kadeří a bělostné pleti; je slečna M., které dva rusé copy splývají až na paty a třetí je stočen jako koruna nad jemným, jako ciselovaným obličejem; je Milka V., s černými „loknami" do půl zad, zajímavá tím, že nosí brejle; je slečna T. z L., od jejíchž havraních vlasů krásně se liší pomněnkové oči.

Až my budeme ve čtvrté třídě! Zatím jsme jen drobotina, těšící se z vycpaných zvířátek a zpívající dětské písničky s průvodem harmonia. Ty písničky přivedly mi novou přítelkyni. Vlastně ne zcela novou, jen poodloženou, polozapomenutou. Chodívala k nám do starého domu z hostince „U koruny," který patřil jejímu tatínkovi, hrály jsme si, povídaly o strašidlech, a moje maminka i jí k svačině mazávala krajíčky chleba povidly nebo husím sádlem. V době, kdy já jsem chodila k Františkánům, navštěvovala ona německé Uršulinky, a až ve Vyšší dívčí jsme se zase sešly. Písně školní byly dvojhlasné a neměla jsem doma s kým je zpívat; našla jsem si tedy Lojzinku, a zpívaly jsme spolu, ona soprán, já alt. Jak se hlasy slaďovaly v har-

monický souzvuk, i duše přizpůsobovaly se sobě v přátelské harmonii, doplňujíce se navzájem; nacházely se v družném stisku rukou, ve výměně slov i pohledů; rostly spolu, jako srůstají spolu i dva nestejnorodé stromy, z nichž jeden je bříza a druhý lesní smrk. Zní *jedna* píseň a dva rozdílné hlasy ji zpívají . . .

(Pokračování.)

Antonín Jenne:

USCHLÉ BODLÁČÍ.

I.

Daleká pole — široká pole, kam až oko dohlédne. Jen na severu daleko kdesi zdvíhá se temný pruh lesa.

A z rovné té plochy tu a tam vyčnívají útlé věže, a bílé domky kupí se kol nich.

Bohatý kraj. Zde panuje řepa.

Tu a tam zdvíhají se v hnědých polích větší bílé kostky pokryté černými střechami. Staré stohy jako ohromní bernardýni hlídají dvory.

A kolem pole — pole. Ani píď země nezůstává ladem.

*

Jaro se ukázalo.

Jemné pavučinky jako hedvábné nitky napjaté mezi sporými uschlými lodyhami leskly se drobounkými kapkami rosy a bělely se jako něžný závoj zakrývající studenou zeleň plevele.

Orali. Vzduch mlžil se a v dálce houstl. Jen temně hnědé skvrny volů a matné, ale pohyblivější postavy oráčů bylo znáti na druhém konci širokého pole. Chvílemi ozval se ostrý praskot biče.

A to vždy jako když bodne ustaraného jednorukého poručníka, jenž s malou motyčkou ve zbylé ruce přecházel po poli mezi oráči. Oráči nesměli švihat dobytek. Naskytl-li se k tomu šafář — nebo dokonce správce, bývalo zle. A poručník Hendrych to odnesl v prvé řadě.

„A stojí u toho, dědek zatracená — a ne aby mu dal přes hubu!" láteřívali nadřízení . . . Poručník Hendrych kdysi poranil si při práci ve stodole ruku, že mu ji museli v nemocnici amputovati. Potom udělali ho poručníkem, aby zadarmo chleba nejedl. Patřil jaksi k dvorskému inventáři — a nevalnou svou přízeň dával mu správce — a po něm i šafář často na jevo. A zbavit se ho nemohli.

Zastavil se u travnaté uzounké meze. Těžké boty zabořily se do rozměklé půdy, která chladila. Ostrý ranní vzduch zrovna píchal do tváří. Hendrych opřel motyčku o tělo a dýchal si na zbylou ruku. Skoro ho zábla.

A blíž a blíže přicházely potahy. Ze zamlženého vzduchu ozvalo se hluboké a frčivé oddychování dobytka, těžké šlápoty a mazlavý zvuk odkrajované a ryté země.

Potom posvačili.

Skoro rázem se potahy zarazily. Oráči pustili ze zamazaných vlhkých rukou železné kleče pluhů — a již zuby drtily a mačkaly oschlé krajíce chleba. Z kapes vyňali láhve od sodovky naplněné kořalkou, nasadili je k žíznivým rtům — a kořalka v lahvích jako by se vařila.

A zase orali. Bez chuti, bez zápalu.

Robota.

Jako by nějaká tíha nad tím krajem visela. Jakýsi nevyslovený, ale tušený smutek vítal za časného rána dvorské čelédíny a nevolán, nevában — ba mocí odpuzován — provázel je večer, když vraceli se z blizoučké vesničky z krčmy. A ráno přišel zase. Těžká vlhká hlína, z níž dobývali svému pánu zlato, ležela jim na hlavách a duši. A leží dnes, bude ležeti zítra — stále, stále — — — — — — —

Až jednou u zdi bílého hřbitova kdesi zardousí je docela. — — — — — — —

Ale — to snad je ještě daleko! Dokud je čas — rvou se s tou hlinou, rvou se s tím smutkem! A někdy na čas i zvítězili. A tu ozýval se jásot z krčmy ve vsi . . . A v noci šli rozjařeni — rozveseleni, prosti útrap domů — aby ráno vstali poddanější, v sebe skleslejší, zoufalejší . . .

Život?

Ano, život. Život jako proces živočišný od narození do smrti. Co bylo před — co bude potom?! — Na tom nezáleží. Otrlí dvorští čeledínové málokdy o svých rodičích mluvili. Malí, ubozí vysazeni byli do života dříve, nežli rodičů poznali — A tak namnoze dělají i svým dětem.

Syslové.

Mladí se rozutíkají — a již se neznají . . .

— — — — — — — — — — — — —

Byli zde dnes všickni voláci: Kubeš, Zeman, Parný — a ostatní všickni. Koňáci měli dnes jinou práci. Ženské zase u silnice ryly půdu mezi stromky, kam pluhem se nemohlo.

„Tak se mi zdá, že padnu!“ obrátil se volák Zeman na Kubše ve chvíli oddechu.

„Tak se, stakra, podepři!“ rozšklebil tvář Kubeš a hlučně se své poznámce zasmál.

„Nohy se mi zrovna pletou — jen aby mne to zas nechytlo. Teď bych nerad!“ povídal dále Zeman nevšímaje si smíchu Kubšova. Nejedl už. Nedojedený zbytek strčil do kapsy.

„A to ty bys chtěl být chlapík na křtiny, viď!“ píchl zase Kubeš.

„No, co pak — to je ještě daleko — — ale — už to taky nemuselo chodit!“ mrzutě odvětil Zeman a popohnal voly. Lesklý pluh znovu zabořil se do hnědé půdy — a orali dále.

Slunce vystupovalo, mlha řidla.

Do večera měli zoráno. Však také hleděli, aby jen tak tak byli hotovi s prací, aby ještě nemusili jinam.

A Zeman byl věru rád, když skončili . . . V poledne skoro nejedl — a také ani nebylo co. Žena přišla také zrovna s pole.

Což večer se trochu nají — ale ani nemá mnoho chuti.

Zamyšlen kráčel vedle pluhu, jehož kolečka ostře vrzala. Byl to rozložitý člověk — ale hubený. Špatně živený — by mu snad lékař napsal na vysvědčení. Na hubených nohách sedělo nahnuté tělo. Zeman chodil ku předu nakloněn sehnut. Záda mu zkulatila, ruce klátily se jako dřevěné — a ze širokých ramen ku předu trčela na šlachovitém hnědém krku hlava ostrých rysů. Tmavé vlasy krátce přistřiženy táhly se špičkou skorem až k srostlému obočí. Oči zapadlé, netečné. Pod tenkým nosem vyčnívaly ku předu tmavé kníry.

Sedřený člověk, který od malička musel zápolit s těžkou půdou a musil z ní dobývati chléb — a nejen chléb, i koláče pánovi.

Deputátník.

II.

Zeman bydlil ve světnici uvnitř ve dvoře. Dlouhou řadou táhla se zamřížovaná okénka dělnických obydlí vedle silnice. Což nyní! To se bydlilo dvorské čeledi. Měli každý svou světnici s předsíní; vždy pro dva byl společný vchod. Zeleně natřené rámy okenní pěkně vyhlížely od silnice a činily dojem jakéhosi pořádku. Lidé ještě velice dobře pamatovali, jak to bývalo za dřívějšího pána. Dlouhý barák otlučený, rozbitý a v něm asi tři ohromné „ratejny“ — velké světnice pro několik rodin se společnými kamny. Kolem stěn špinavé, nepořádné pelechy, snad i stolek, truhla a několik rozviklaných židlí.

Vše se změnilo — aspoň na oko. Čeledi postavena obydlí nová, pravidelná, čistá — pro každou rodinu zvlášť. Obyvatelé sami potom hleděli svůj příbytek míti v jakési čistotě a pořádku —; alespoň na silnici vyhlížely z okének smějící se fuchsie, pelargonie a mořská cibule vážně rozkládala ohnuté listy. A za některým oknem i myrta se zelenala.

Ale nesmíme si mysliti, že nový pán dal postavit pohodlnější příbytky z nějakého humanního hnutí srdce. Když dvorec kupoval, hodně si srazil na ten sešlý barák. Po koupi stále odkládal, až barák hrozil sesutím a hejtmanství přikázalo opravu — a znovu přikázalo — a potom zase přikázalo — až jednou barák byl zbořen, nové domky vyrostly, a v novinách se objevila lokálka: „Vzácný příklad lidumilnosti“.

A v takové jedné světnici bydlil Zeman s rodinou. Ze dvora přes nizoučký kamenný práh vešlo se do podlouhlé příčné síňky, z níž vedly dvoje dveře. Těmi na pravo se šlo k Zemanovým.

V příbytku tomto spali, jedli — tam soustřeďoval se tak zvaný rodinný život jejich. V práci a shonu, v běhu za kusem chleba málo se o byt starali. Nejvíce užily příbytku děti. Zemanka aspoň v neděli se doma zdržela a na sebe a na děti trochu ty háby spravila. Zeman v příbytku jen přespal. V neděli, když měl trochu pokdy, sedával ve vsi v hospodě při sklence kořalky.

Zemanovi měli šest dětí. Nejstarší Josef sloužil ve dvoře v Doubravici, mladší Nanda v Šibicích u sedláka. Doma zbyly čtyři menší.

Dnes odpoledne byl dvůr prázden. Potahy byly všecky v polích, ukázalť se po sychravém ránu krásný den. Z chlévů valil se teplý zápach; vyváželiť krmiči mokrý, těžký hnůj na prostranné hnojiště. Občas zařinčel řetízek z šera klenutého chléva a ozvalo se zaklení krmičů, kteří dobytku krmnému znovu podestýlali.

Stranou u obydlí deputátníků seděly v hromádce děti. Větší děvčata hrála si s kaménky a opatrovala zároveň malé a menší děti, které celé zamazané lezly po zemi.

Hoši hráli o kousek dále o fazole. Byli všici hrou zaujati — neviděli, neslyšeli . . .

A slunce se chýlilo. Pojednou břidlicová střecha správcova obydlí — výstavného to domu při vjezdu do dvora — zaplála slunečními paprsky. — Kaštany na dvoře vrhly dlouhé stíny — stíny rostly — — rostly . . . Oheň slunce uhasínal.

Za dvorem na cestě ozvaly se skřípavé zvuky malých koleček plužních, ozvalo se práskání bičů.

Padla šestá; vypřahalo se.

„Už je máma doma?" zastavil se Zeman u hloučku dětí.

„Není!"

Mlčky zašel Zeman do chléva a za chvíli vyšel. Těžkým krokem bral se k svému příbytku. V temné předsíňce, do níž jen úzký pruh již matného světla dveřmi otevřenými dopadal, pozdvihl putnu s vodou, zdvihl klíč tam položený a odemykal.

Těžký vzduch nevětraného příbytku ho ovanul.

Okny zastíněnými květinami neslo se trochu světla, a černé stíny táhly se po stěnách, podlaze až na studená kamna blízko dveří.

Zeman obrátil se ke truhle, kde ležel kousek okoralého chleba, vytáhl nůž z kapsy, aby si snad kousek ukrojil — a v tom už se ozvaly tiché kroky.

Zemanka bosa vkročila.

„To mám hlad — a ani nevím nač!" obrátil se Zeman k ženě a zase chléb položil.

„Počkej, já zatopím hned —! Nemáš sirku?"

A za chvíli drobné smetí v kamnech zazářilo třesavým plaménkem a Zemanka přikládala kousek tenkého dřeva. Klečela shrbena na zemi a dívala se do plotny, jak plamének olizuje novou svou oběť; druhé polénko přiložila, na okamžik zavřela plotnu, v níž plamen zavrčel — a už dřevo zapraskalo. Opatrně přiložila několik kousků uhlí a vstala. Z trouby vyndala hrnec se studenou kávou ráno uvařenou a postavila na ohřívající se rezavé pláty.

Zeman seděl u okna na posteli. Hleděl netečně na ženu — ale neuvědomoval si, co dělá. A najednou jako po paměti sáhl do kapsy pro usmolenou dýmku, nacpal ze špinavé měchuřiny a zapaloval.

„Franto, dojdi pro uhlí!" volala matka ven.

Kluk přiběhl. Sebral olámaný košík, švihl okem po plotně a vyběhl.

A už se hrnuly ostatní děti.

Francka táhla za sebou asi dvouletou Blaženu. Před nimi vběhl do světnice as pětiletý Jaroslav.

Pro ta „panská" jména byla u Zemanů skoro mrzutost. Zeman chtěl dát dětem pěkná jména, což se zdálo matce přemrštěno —; bylo to pro ni odbočení ze zvyklosti. Ale Zeman zvítězil aspoň u dvou posledních.

V blahém očekávání stouply si děti okolo plotny, v níž hezky praskalo, a milé teplo hřálo je v ustydlé líce.

Františk přitáhl koš s uhlím.

„Mami, já bych jed!"

„No, snad se dočkáš!" zahučela matka a přikládala z přineseného uhlí do plotny, kde zatím oheň pěkně se rozhořel.

Zeman kouřil u okna. Ani si nevšímal, co se kolem děje; v dlouhých pravidelných přestávkách pouštěl kotouče dýmu, až bylo pomlaskávání jeho slyšet po celé světnici. Jen občas vyňal dýmku z úst a vyplivl na prkennou ušpiněnou podlahu.

Zíral z okna.

Nebylo mu dobře. Už na poli chytala ho zima a zase pot mu na čele vyrazil. A nohy sotva vlekl.

Jen kořalku pil, aby se zahřál.

A mrzut byl. Skoro se bál k poručníkovi nebo šafáři přiblížit. Kdyby mu býval někdo něco řekl — to by Zeman nemlčel . . . a co z toho mohlo vzniknout. Teď by se nerad stěhoval.

A na všecko zlost měl. S ničím nebyl spokojen.

„Tu máš kafe!" ozvalo se u něho, a matka kladla na zídku okenní hrneček s kouřící se tmavou kávou. Děti seděly kolem stolu, Františk na lavici u kamen, a velkými lžícemi lovily rozmočené kousky chleba.

„No, co nejíš? Jiného nemám!" ozvala se Zemanka po chvíli, když muž seděl nečinně, zamyšlen na pelesti.

V tom se Zeman vytrhl z myšlenek. Zíral do okna na dlouhé lány temné přeorané půdy, které hned za silnicí se táhly až tam, kde alej stromová ukončovala obzor.

To dneska zorali. To zasejí, z toho sklidí — a co z toho?

A on nemůže dětem kouska šatu koupit. Co koupí z měsíčních osmi zlatých služby?

A dnes tak rád by snědl párek uzenek. Tak si najednou tu chuť jejich uvědomil; už se mu rozbřesklo, nač měl chuť . . . A nemůže.

A znovu se zamyslil. Až žena ho vytrhla.

Mlčky vstal a šel si pro chléb. Na stole ležel nepatrný zbytek a oči dětí od hrnků žádostivě naň hleděly.

„A tos nemohla koupit chleba?"

„Jo — kdyby bylo zač!" odsekla Zemanka od kamen, kde tiše svou kávu dojídala.

Zeman mrzutě pohodil chleba a obrátil se k oknu. Napil se trochu tmavého nápoje, vzal dýmku a odcházel.

„Už jdeš zas? Chleba nemáme, petrolej žádný — a ty jen když jdeš!“ hučela Zemanka od kamen.

„Já chleba přinesu!“

A Zeman odcházel.

Za dvorem dal se v levo po silnici tam, kde do večerního šera tyčily se košaté stromy a špičaté štíty domkův.

Tam byla vesnice a hospoda.

Bylo ticho. Jen těžké boty Zemanovy tloukly do uježděné silnice. A po chvíli slyšeti bylo hovor z ozářených oken hospody.

Zeman vešel, posadil se na roh usmoleného stolu a poručil si míchanou s rumem.

Jen kdyby ho ta nevolnost pustila!

A potom si dal kalíšek hořké — a to už si na ni zašel do krámu. I bochníček chleba koupil a dal dobrou noc.

„Kam tak pospícháš?“ volali za ním.

„I —“ prohodil ve dveřích. „Není mi ňák dobře,“ zahučel už na silnici. „Čert ví — co to . . .“

III.

Zemanovi opravdu nebylo dobře. Ustydl nejspíše v chladných jarních večerech a jitrech a vzbudil tak příšeru, která dlouho již vždy občas vrtala a své ostré, těžké drápy zaťala do jeho těla.

Zeman trpěl rheumatismem.

Celé tělo mu zmalátnělo, duch zlenivěl.

Svět — život (zdálo se mu) letěl vysoko nad ním. Točil se ve výši v závratných vírech . . . A z vírů těch slyšel jasně smích křepčících, mladých let, slyšel jásot duše rozjařené alkoholem — slyšel to, čemu on asi říkal život. — A sám cítil se sražena u cesty ve vlhkém zažloutlém příkopě . . . A to vlhko lezlo do těla rukama, nohama, jen hlavou ne. — Hlava horká hořela, pálila.

A tušil, že ten neúprosný osud přimáčkne jej k zemi — jej — bezmocného červa.

Bránil se — bránil.

A marno. Cítil svou slabost. A hořkost slabého kalila duši. Probouzela nenávist ke zdravým, spokojenějším — nedotčeným osudem. Raději se každému vyhnul. Do řeči mu nebylo.

Jako bídný červ plazil se po zemi v tupé resignaci. Jen chvílemi blesklo mu mlhami chmurných myšlenek: „Vždyť ty mne nezhubíš! Zase budu zdráv! Trochu potrápíš a přestaneš!“

* * *

A nálada Zemanova se nelepšila. Ráno vstával jako rozlámán a v uších mu divně hučelo. Hned by se byl svalil zpět do spravovaných, chudých peřin.

Ale vzpomněl si na správce.

Ošplíchl si trochu horkou vodou hlavu z hrnečku, který si vynesl na dvůr. Potom šel zapřahat.

Jarní práce byly v plném proudu; dvůr vypadal jako před válečným tažením. Voláci vyváděli voly z chléva s hlasitým pokřikem, koňáci zapřahali koně do plecek, bran. Šafář na špýchaře vydával obilí k setí. Stranou na vůz nakládali pytle s nakrájenými bramborovými očky k sázení.

„Tak se hněte, hněte!“ zahučel správce — vysoký, silný, už prošedivělý elegán ve vysokých naleštěných botách na Zemana, který dneska nějak nešikovně a pomalu se měl k práci. Jak se sehnul, aby zapjal postraněk k vahám, louplo ho v hlavě, ruce mu poklesávaly — a nohy jako z klihu.

„Prosím, milostpane, dnes se těžko hejbám; tak se mi zdá, že každou chvíli padnu!“ mírně odvětil Zeman a ztěžka zdvíhal podlité oči na správce.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Théodore de Banville: *„Výbor básní“*. Přeložil a úvodem opatřil Václav Durych. Vyšlo v 989—990. čísle Světové knihovny nákladem J. Ottovým. V Praze 1912, stran 152 za 40 h. — Théodora de Banville (1823—1891) kladou velmi mnozí kritikové v povšechný rámec poesie parnassistní, řadíce jej k Baudelairovi, Lecontovi de Lisle, Bouilhetovi a Sully Prudhommovi, ač, myslím, pak by tam musil být řaděn i Verlaine, jako básník a brillantní umělec verše Banvillovi nesmírně blízký. Co tu svádí, je nesporná závislost autora Karyatid na mohutné škole romantické, závislost tak úzká, že ji neztlumí ani všecky ty břitké a duchaplné narážky a bystré invektivy, jimiž Banville poznámkoval i největší díla školy romantické. Je nepopíratelné faktum, že bez úžasného formalismu Hugova nebylo ani Banvilla, ale stejně jako byl tento „provazolezec a clown“ oddálen vlastního romantismu,

hlavně po jeho stránce citové a myšlenkové, tak byl i dalek školy parnassistní, neboť žádná z jejích typických značek není dokonalou a přesnou značkou Banvillovou. Je pravda, že básník Stalaktitů a Vyhnaných je značně neosobní, a že převládající romantický subjektivism u něho velmi poklesl jako u Parnassistů vůbec. Ale u něho nezvedá se také rozum nad city o nic víc než u kteréhokoli romantika, a co je v jeho básních nejvyslovenější, jest vedle zmíněné už stránky formální, která někdy až v úžas uvádí, právě mohutnost viděti vše, co neviděli jiní, hledati krásu na místech nejskrytějších a málo kdy komu přístupných. Banvillovy verše, ať již žalostní nad pruskou porážkou vlasti (Les idylles prussiennes) anebo kreslí znělkové portréty velkých žen starověku a renaissance (Princesses), ať skládá své krkolomné clownerie Ód funambulesknich a Occidentalů nebo se zpovídá ze své dětinné lásky matce a otci ve Vánočních růžích, vždycky se připoutává jeho oko k něčemu mimořádnému a diskretně ztajenému v sedmerý závoj princeznin. To je na Banvillovi nejkrásnější uměleckou značkou a pro ni, jakož i pro zázračné umění veršovnické, pro opojnou a sladkou hudbu rýmů, slovních skupin, obrazů, hříček rytmů a caesur byl před Verlainem nejrozkošnějším z francouzských moderních básníků.

Pan Durych měl těžký oříšek ve svém překladu, daleko těžší, než kdysi při Lamartinovi. A přece s pietou a místy s velkým zdarem nám vybral z nejtypičtějších sbírek Banvillových řady čísel, která nám po úvodních překladech Vrchlického rozšiřují i prohlubují básníkův obraz. Jsou zde ukázky z knih, které patří k význačným Banvillovým poesiím.

Fr. Sekanina.

DIVADLO.

Činohra. *Mistr Jan Hus.* Historické drama o 5 jednáních a 10 obrazech. Napsal Henrik Scharling. Přeložila Milada Krausová Lesná. Na Městském divadle Král. Vinohradů v sobotu, dne 18. května, po prvé. Režisér František Hlavatý.

Jest málo tak vroucně myšlených a tak prostodušně upřímných her divadelních jako tento, dánským pastorem Henrikem Scharlingem před čtyřiceti lety zdramatisovaný příběh o mistru Janu Husovi, vybavený ze zapomenutí a z literatury dánské a postavený na scénu Městského divadla jako vinohradský Jan Hus. V těchto pašijích českého reformátora severský theolog, nadšený životem svatého mistra pravdy, přes věky a země líbá mučednické jeho čelo, ale tato horoucnost a očividná láska je také vše, co nás v Scharlingově Husovi tak silně jímá a především naše česká srdce zakupuje. Mysl českou překvapuje však Scharlingův paradox o Husově sestře Marii a milostném poměru mistra Jeronýma k ní i motiv citový kostnické hospodyně Husovy Fídy k mistrovi a vůbec celá tragedie Husovy sestry, která umírá v Kostnici srdcem puklým ze žalu nad osudem bratrovým a Jeronýma „magistra a rytíře". Jinak jest dílo Scharlingovo více reprodukcí legendy o Husovi než dramatem, ale přece jen zasluhuje své premiéry na Městském divadle vinohradském, kteráž byla vůbec prvním provozováním hry. Bylo by však křivda, neuznati, že aspoň dva obrazy, Jan Hus před vyšetřovacím soudem kardinálův a Jan Hus před koncilem kostnickým, mají v pravdě dramatickou sílu. Tu bylo srdce theologovo v disputu jak náleží u věci. Vinohradské divadlo vypravilo zvláště obraz s koncilem velmi splendidně s reminiscencemi brožíkovskými. I choulostivá scena na hranici, poslední to obraz hry, dopadla bez úrazu.

Hráno bylo s očividnou láskou, zvláště p. Pražský v úloze Mistrově počínal si velmi vkusně a zdrželivě, tak že nezkreslil postavu, i v podání Scharlingově monumentální. Oba dva souputníci hlavního reka Jan z Chlumu a Jeroným byli v dobrých rukou; prostého rytíře se statečností a ostruhami až nadměrnými hrál p. Zakopal, rytíře magistra p. Tesař s citem až překypělým, jako ve scéně loučení a v pasáži o Wiklifových spisech. Husovu sestru Marii paní Májová české představě nepřiblížila přes všemožnou snahu. Krácení délek v jednojazyčných slovech někdy ruší ve výslovnosti této umělkyně, jinak velmi nadané. *KMČ.*

TÝDEN.

Spolek „Svatobor" oslavil v pátek, dne 17. t. m. za hojné účasti členstva i deputací čelných literárních i vědeckých korporací padesáté výročí svého trvání. Vydal k té příležitosti zajímavý „Památník", který stručně sice ale za to tím výmluvněji, uváděje pouhé skutky, vyličuje vývoj i rozvoj této naší nejčelnější podpůrné instituce literární, u jejíž kolébky stáli vůdčí duchové své doby František Palacký, Dr. Fr. L. Rieger, Dr. Frant. Brauner, Frant. Pštross, Dr. Václav Bělský a prof. Jan Ev. Purkyně. Je zajímavo citovati některá místa z řečí Fr. Palackého při prvých valných schůzích mladého „Svatobora" pronášených: „Je to šlechetný pocit, který svedl nás zde dohromady: jest vlastenecká péče o materialní blahobyt spisovatelstva českého, té třídy lidí, kteří ve mrákotách minulosti první povztýčili jasnou pochodní na dráze života našeho národního, aby vedli nás do domácího chrámu osvěty. Uznalost a vděčnost našeho národa za takové zásluhy vtělila se ve spolek Svatoboru, a uložila tomuto za povinnost, vedle oslavy zasloužilých mrtvých starati se o podporu nadějné činnosti

živých a o všemožné ulevení strastí těch, kteréž nepřestává stíhati krutá nouze a nemoc... Neméně potřebí nespouštěti s mysli: že nestačí býti spisovatelem českým jakýmkoli, aby kdo stal se tudíž hned předmětem péče a působnosti Svatoboru! Svatobor vzal vznik a původ svůj z pocitu národní vděčnosti za zásluhy spisovatelstva českého: protož jen takoví spisovatelé mohou státi se předmětem působení Svatoboru, kteřížto buďto již získali sobě skutečné zásluhy o literaturu a národ vůbec, aneb od kterých zásluhy takové časem svým s důvodem očekávati se dají. Býti spisovatelem ještě není zásluhou, ale býti dobrým spisovatelem jest zásluhou... Mám za to, že otázka, jest-li kdo spisovatelem dobrým, čili nic, i bez ohledu na stranné zásady a záměry, prostým citem většiny vzdělanců v národu rozhodnuta bývá. I naději se, že ředitelstvo Svatoboru vždy sestaveno bude ze vzdělanců a výtečníků veškerého národa, nikoliv jedné toliko a kterékoli strany v něm; a hoře bylo by Čechům i mně samému někdy v hrobě, kdyby ono mělo kdy octnouti se v moci jakékoli domněle samospasitelné koterie! Takové neřesti bůh ráčí odvrátiti od národa našeho."

Glossator těchto charakteristických úryvků Palackého může dodati, že před padesáti lety pokládalo se v českém národě s p i s o v a t e l s t v o za prvého kulturního činitele, jako duchovní budič a vůdce, jemuž „náleží povinnost nejen vynikati a svítiti pravou osvětou, pokrokem, obětavostí a bezouhonností, ale i snažiti se, aby ctnostmi ducha, intelligencí a mravní statečností předčili a přemáhali rozhodně všecky ty, kdo národnímu bytu našemu na odpor se staví, jej ztenčiti a zničiti usilují". Dále že dlužno dbáti stránky kvalitativní a absolutní objektivity.

Svatobor po celých padesát let zůstal věren idealním zásadám svých zakladatelů, „pomáhal, osvěcoval, pamatoval", vydav ze svých fondů, které dnes dosahují málem millionu korun, přes 300.000 K spisovatelstvu v podporách, cenách, stipendiích i k uctění posmrtné památky jejich. Spisovatelé všech oborů a směrů, pokud uplatnili se významem, pocítili jeho pomocnou ruku. To konstatoval i zástupce předsedy prof. dr. Karel Chodounský ve stručném proslovu i jednatel Svatobora prof. dr. Jiří Guth ve výrazném reliefu o padesátiletí svatoborské práce. Finanční síla Svatobora, jakkoli se zdá značna, přece ještě nijak nestačí, aby vyhověno bylo v každém případě dle zásluhy a potřeby. Kulturní rozvoj náš předběhl o značný kus vzrůst finančních prostředků Svatobora, takže oněch 40.000 K, kterými jako úroky ze svých fondů nyní ročně vládne, vyhovuje jen částečně celkové potřebě. Jest žádoucí, aby láska v srdcích šlechetných vlastenců projevovala se ideám Svatobora ještě napořáde skvělými skutky dobročinnosti a štědrosti, aby pamatováno bylo naň při odkazech, aby přilnula k němu všecka česká zámožná veřejnost, aby konečně i česká šlechta přihlásila se kavalírskými činy a navázala pokračování života s národem dle mnohých jasných vzorů svých předků. Zlatým písmem nesmazatelně zapsali se již Svatoboru tito šlechetní dárcové a odkazatelé: Filip Čermák Tuchoměřický, Rud. Šetka, Dr. Fr. L. Rieger, Fr. Palacký, Ferd. Náprstek, Vilém Řanda, Frant. Budecius, Václ. Beneš Třebízský, Ad. Heyduk, Alois Turek, Josef Hippman, Dr. Ant. Slezák, Josef Srnec, Matěj Farník, Jan Hrdý, Jul. Zeyer, Anna Stroupežnická, Gust. Pfleger-Moravský, Dr. Václ. Pacovský, Karel Palliardi, Josef Pokorný, Eleonora Chocholoušková, Dr. Fr. Srdínko, Dr. Ant. Pavlíček, M. a Růžena Brejchovi, Jan Kříž, Dr. K. Hauschild, Boh. Bondy, Jos. Hlávka, Leop. Brumlík, Žof. Krejčová, Barb. Kyptová a jiní. „Památník Svatobora" dojemným způsobem vzdává čest jejich památce.

Na křesle předsednickém za padesátiletí vystřídali se pp. Fr. Palacký, Dr. Fr. L. Rieger, Dr. Jos. Thomayer, Al. Jirásek, J. Ex. Dr. Albín Bráf. Důležitou funkci jednatelů, kteří jsou hybným kolesem vnitřního spolkového mechanismu, vykonávali pp.: Václav Zelený, Dr. Fr. J. Studnička, Dr. Vl. Šír, V. Vlček, Karel V. Rais, Dr. Jiří Guth.

K návrhu ředitelství volí valná hromada jednomyslně čestnými členy Svatobora pro zásluhy jejich o spolek pány J. Exc. Dra Albína Bráfa, Al. Jiráska a Dra. Karla Mattuše. Do ředitelstva nanovo povoláni pp.: Al. Jirásek, dr. Jar. Čelakovský, Ignát Herrmann, Ferd. Lehner, Fr. Kvapil, za revisory účtů pp.: Jan Otto, Jos. D. Konrád a Jarosl. Šimáček.

Po padesáti letech zůstavuje Svatobor za sebou v kulturním našem životě nejskvělejší sledy, podepřena a vyznamenána jím čelná literární jména s nejlepšími svými pracemi všech oborů, celé řadě povolaných pracovníků přispěno cestovními stipendii v jich snaze a práci, ulehčeno v bídě a nouzi vdovám po spisovatelích, nadlehčeno spisovatelům samým v nemoci, v nesnázích hmotných a pod. Památka zesnulých spisovatelův uctěna dle možnosti a okolností: na Vyšehradě strmí svatoborský pomník Hankův, na Jungmannově náměstí pomník Jungmannův, vyznačen důstojně hrob Purkyňův, v Mošovcích na Slovensku zakoupen pozemek rodného domu Jana Kollára, postaven na Vyšehradě Slavín a v červnu na Nebozízku zaskví se překrásný pomník pěvce „Máje". Četné hroby opraveny, desky zasazeny, na mnohé pomníky přispěno peněžitě. Pohleďněte, kamkoli chcete, všude naleznete zlatý sled činnosti Svatobora. Jest mu přáti, aby rostl a se šířil jako biblické zrno hořčičné, rostl láskou šlechetných vlastenců a lidumilů, po skvělém vzoru těch, kteří před padesáti lety vložili zrno jeho do země a provedli

takto jeden z nejkrásnějších činů celého českého kulturního života. — *pa* —

* Dne 16. května t. r. oslavila česká universita řídké jubileum, učitelského působení prof. dr. Antonína rytíře Randy, předsedy České Akademie pro vědu, slovesnost a umění. Bylo tomu právě 50 let, kdy jej panovník jmenoval professorem na české universitě.

Lvovská universita oslavuje 29. května t. r. 250letí založení svého. S oslavou je spojeno jmenování čestných doktorů university.

V Stockholmu zemřel 13. května největší švédský spisovatel A u g u s t S t r i n d b e r g, nar. r. 1849, tvůrce a vůdčí duch švédského realismu. Prvým dílem, kterým upoutal pozornost kritiky a širokého obecenstva byl „Červený pokoj“ (Röda rummet r. 1872). Kritik Olaf Hansen napsal o díle tom, že je úderem poplašného zvonu za hluché noci. „Lidé spěchali ke svým oknům, spatřivše rudé záblesky v nich a vycházející slunce, a vyzváněl jitřní zvon.“ Knut Hamsun vyřkl, že Strindberg je nejzajímavějším švédským básníkem, od něhož mnohému se naučil. Francouzská kritika se vyslovuje, že Strindberg živil v sobě nenávist žen, protože sám byl povahy ženské a jen té vlastnosti lze přičísti, že Skandinavci: Ibsen, Björnson a Lagerloefova zahraničním věhlasem mohli zatemniti básníka mučedníka, jehož struny krásné duše a zvláště upřímnost, kterou propagoval své přesvědčení, zasluhovaly téže vážnosti jako oněch. Ať vyznívá soud o osobnosti zemřelého velikého Švéda tak či onak, lze říci o něm, že za každým dílem jeho uměleckým stojí člověk, a dnes, po rozsáhlém životním jeho díle, nelze ještě vyřknouti pravého soudu, již proto, že Strindberg žil volným vývojem, ale vždy snažil se vytvořiti svou epochu a každému období svého vývoje vtisknouti svůj ráz, svou osobnost. Svůj život zobrazil v některých pracích (Syn služčin, Zpověď bláznova atd.), smírně řešil problem poměru mezi mužem a ženou z počátku (v četných novellách, v dramatě „Choť pana Bengla“), ale později podrážděně, kousavě (dramata Otec, Slečna Julie a j.) a zdůrazňoval přirozený egoism, jenž zná pouze kladivo a kovadlinu. Mezi četnými jeho plody označují se jako vzácný poklad „Historické miniatury“, promítané divnými závěry a soudy. Celou řadu „Královských dramat“ zůstavil divadlu (Gustav Wasa, Gustav Adolf, Erich XIV., Karel XII. a j.) a z těch, kdy na lože byl upoután těžkou chorobou, mělo se hráti drama Gustav Adolf v stokholmském cirku. Strindberg hledal, ač nemocen smrtelně, vhodného interpreta pro těžkou úlohu titulního hrdiny a když šťastně ho našel a s hercem se dohodl, ředitel divadla nechtěl svoliti, aby herec z jeho ensemblu vystupoval v cirku, odmítl i žádost Strindbergovu tak, že ten mu telegrafoval: „Což opravdu nás chceš zničit? Potřebujeme toho, považ, že jsme lidé. Weinersten (ředitel cirku) věnoval na představení tolik kapitálu, sám jsem se staral, aby kus, určený pro švédský národ, byl dobrý, a všecka ta námaha má být marna? Odpověz, že svoluješ, vždyť to je poslední moje pořízení . . .“ Svolení bylo posléze Strindbergovi doručeno, ale představení se již nedočkal, bude až v červnu. V posledních okamžicích se ještě těšil dětmi, jež tak miloval, že ani minuty bez nich nechtěl býti, a když nemohl mluviti s nimi, alespoň očima projevoval svou lásku k nim. A v těch dnech, kdy umíral, došla do Štokholmu zpráva, že zemřela v Helsingforsu první jeho rozvedená žena, táž, která prý zavdala podnět jeho nenávisti žen a zemřela rakovinou, jako Strindberg, jenž událost rozvodu s ní tehdy zapsal do svého kalendaria, které po jeho smrti bylo nalezeno. Poslední pořízení jeho znělo: „Nechci na hřbitově odpočívati v okolí bohatých, ale chudých. Na pohřbu nebudiž hudby, zpěvu ani nádhery, aniž řečí nad hrobem. Duchovní ať odříká jen obvyklou modlitbu a dosti . . .“ V osobnosti Strindbergově se vyskytovalo mnoho odporu proti sobě samu, ale i ten vyřkl jako umělec ve svých dílech, která budou dlouho ceněna a vážena. Česky vyšla některá jeho významná díla jako: Červený pokoj, Mučedníci, Na břehu moře, Manželství, Život na Hemsö, Radosti života, drobnější práce novellistické a j., jež překládali: H. Kosterka, A. N. Lucek, A. Straka atd. *K. V. H.*

Německé písemnictví, hlavně ovšem literární kruhy vídeňské, oslavily v těchto dnech 50. narozeniny vynikajícího novellisty, romanciera, dramatika a básníka A r t h u r a S c h n i t z l e r a, nejnadanějšího zástupce t. zv. „Mladé Vídně“, známého též u nás dosti dobře novellisticky i jevištně („Literatura“, „Život volá“, „U zeleného papouška“ a j.).

N e u r v a l ý k o b y l k á ř. Takový jeden zeman trochu urozený místo zpropitného natloukl brannému, že mu hned neotevřel vrátka, což zapsáno v této chybné češtině: 7. dne Januari 1695 fortnář Matěj Žíhanka stěžoval sobě ouřadu, že J. M. pan Branišovský z Frymburka nočního času, neotevřouce prej jemu hned fortny jeho vytloukl a bez příčiny okrvavil.

Z archivu horažďovického.

V Praze, dne 24. května 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Jaro a léto sblížily mne opětně se společností klukovskou. Pan professor Starý vybízel nás v zoologii k zakládání sbírek motýlů a brouků. Nešťastný nápad, který mne stál mnohou slzu. Brouků i motýlů bylo všude za branami dost; broučci se i lehce dali sebrat, ale k honbě motýlů bylo již třeba zručnosti. Do žita se daleko za nimi nesmělo, na nuselskou louku rovněž ne. Síťky zelené jsme měly i sběratelskou torbu, ale kořist byla malá. Nespomáhal ani návod spolužačky Hanny Kubšové, roztomilého diblíka, která jsouc v jiné třídě setkávala se s námi na chodbách. „Já to dělám v Čelakovicích o prázdninách tak," nabádala; „když uvidím motýla, začnu se modlit otčenáš, a pustím se za ním. ‚Otče náš, jenž jsi... dej se mně chytit... přijď království tvé... však já tě lapnu... jakož i my odpouštíme... počkej přec trochu...' a než řeknu ‚zbav nás zlého,' už motýla obyčejně mám..."

Brouky i motýly namáčela jsem doma dle návodu do lihu, a pak jsem je nabodávala na špendlíky. Ale toho hoře! Probouzeli se často z lihového opojení, hlásili se k životu, škubali nožkami, smutně zazvučeli krovkami... Bylo to k zbláznění a připadala jsem si jako mučitelka. Bratranec Robert, který občas s tetičkou, maminčinou sestrou, k nám přicházel, věděl radu. Uměl brouky bezbolestně usmrcovat; sám měl již i pěknou sbírku; ochotně se mi nabídl k spolupráci, k spoluhonbě. Chytal také mloky, salamandry, potápníky a doma jich měl ve skleničkách plná okna. Škemrám o dovolení, abych směla s Bertíkem do hradebních příkopů, kde v loužích, zarostlých žabincem, pražští kluci, bosi, kalhoty vykasány nad kolena, pořádají lovy v kalných stojatých vodách. Maminka jen nerada povoluje; Bertík je divoký jako stepní ukrajinské hříbě, lítá s drakem do uřícení po strništích, a jednou hnal káču od višňovky za Karlovem až přes kopeček ke Koňské bráně tak prudce, až se mu spustila z nosu krev.

Ale „vědecký zájem" nabývá platnosti a já si za přispění Robertova také nosím domů salamandry, mloky, potápníky a vodomily a krmím je drobty z housek a muškami; zhynou mi však k mé bolesti všichni. Náhradou za to získávám velké vědomosti o zvonech. To je tak. Bertíkovi rodiče bydlí na Rybníčku, v samém sousedství štěpánské zvonice, ve které je Bertík neobmezeným pánem. Chodí zvonit, houpá se na provazech, šplhá po nich, po trámoví leze, říká, že i netopýry tam zavěšené do holých rukou chytá — zkrátka, hrdina zvonice a vášnivý milovník zvonů. Kreslí všude po papírech zvony, sám si i malou zvoničku se zvonky zhotovil, a vykládá, jak zvon se rozhoupává, jak krásný je hukot, jímž se celá zvonice při zvonění chvěje. „Ale to není pro holky," dodává hned žárlivě, aby mne snad nenapadlo, chtít také do zvonice s ním.

A ještě jednoho kamaráda získávám vstupem do vyšší dívčí školy. Je to tatínek. Něco se v mé duši děje, co mne sbližuje s ním a trochu odvádí od maminky. Ona, která byla duší a vílou mého dětství, s kterou jsme si při melancholických písních jejích a při povídkách o chotěšanských strašidlech tak dobře rozuměly, jako by mi nyní také bledla, rozplývala se v opar mlhový, v němž mizejí mé hračky, mé sny o životě a citu všeho, vzbuzené Andersenovými pohádkami. Je to, jako by maminka byla zůstala na pokraji čarovného háje

dětství jako jeho strážkyně a já se od ní nyní vzdalovala po široké silnici kamsi do světa, po kterém se začínám rozhlížet. A cítím, že tatínek jde se mnou, s úsměvem na kulaťoučké červené tváři; ruce, složené na zádech, pohrávají si lehce hůlkou, ústa mimoděk pohvizdují písničku .... Tak se nám nějak zvesela spolu jde, a přestávám se ho bát jako autority.

Naučil mne hrát v karty a vzbudil zájem o společenskou hru. Hrajeme spolu mariáš, „o nos", černého Petra, „à la guerre". Maminka nehraje s námi, nemá karty ráda; za to připomíná si jakousi starodávnou hru v kostky, zvanou „Ritterspiel," a tak nám vychvaluje její zajímavosti, že se vydáváme s tatínkem na cestu do Prahy, „Ritterspiel" někde koupit. Jsou to očíslované obrázky, a představují dobrodružnou výpravu rytířů, spoluhráčů, za štěstím. Vržená oka kostek určují postup její; překážky se kupí, zlí čarodějové cestu zatarasují, do zakletí vrhají; dobří kouzelníci pomáhají, až cesta dovede do nádvoří hradu, kde je turnaj. Oka kostek označí i tady vítěze. Poutavá hra, ale obrazu není možno koupit u papírníků. Až v Železných dveřích, u vetešníka, který prodává papírové jesličky, nalézáme i „Ritterspiel" a neseme domů. Teď hraje v dlouhých zimních večerech i maminka s námi. Hrajeme i loterii, „zvon a kladivo" a domino.

I na procházky v létě raději chodím s tatínkem, než s maminkou. Maminka miluje osamělé cesty po mezích polních, stromořadí za Kravínem, kde velké ořechy tvoří zelenou klenbu, ovocné aleje na výšinách nad Kanálkou, kde zřídka možno potkati člověka; i mně se líbívalo usedati na meze neb pod stromy s panenkami a nerušeně je tam svlékat i oblékat, ale teď mne Kravín, nejdeme-li do arény, začíná nudit, a vím, že kdykoli vyjdu s maminkou na procházku, jinam to nebude než na Kravín .... Tatínek umí překvapovat rozmanitostí. Nepoví mi nikdy, kam jdeme, a nechává mne hádat. Schválně někdy „kličkuje", uhýbá od směru, a když již najisto myslím, že půjdeme na Přemyslovku, zahne mi najednou do nějakého průchodu na Dobytčím trhu, a už se převážíme přes vodu na Plzenku. Nebo mne dovede až k hradbám a ohmatá si pojednou kapsu. „Škoda," řekne, „chtěl jsem jít do arény a nemám peníze. Nu projdeme se po hradbách jen tak." A zatím má už od rána lístky do divadla v kapse, a vodí mne kolem arény, kam rázem vchází, a má radost, jsu-li v zamyšlení dál a ohlížím-li se pak, kam mi zmizel.

Miluji teď procházky, kde je mnoho lidí, kde je hlučno a veselo. V Kanálce v restauraci hrává v neděli vojenská hudba, a chodíme tam všichni tři; bráváme s sebou i Julinku, která je dosud u tety, a chodí do šití; tatínek s maminkou usedají ke stolu, Julinka a já procházíme se při zvucích hudby mezi obecenstvem po široké cestě, zastíněné vysokými javory a kaštany, nebo se vměšujeme mezi děti, obklopující klec s opičkou na prostranství před restaurací. I ta či ona spolužačka tu bývá s rodiči; vodíme se pak zavěšeny tři čtyři v řadě, zabíháme výše na užší stezky, až před villu, kam je vstup zapovězen, a odkud pestří se nám vstříc květinová kola a záhony v zelené trávě. A hudba víří a šumí, a pomalu i hvězdičky zamrkají na ztemnělé obloze. Chladnější větřík zavane, a vracíme se temnou Koňskou branou, kde kroky duní, domů, do tichého bytu, v němž v nedělní letní odpůldne osaměl jen starý kanárek v kleci.

VI.

Nová veliká věc! Budu se učiti na piano. Učí se Lojzinka, i některé dcerušky kolegů tatínkových, kteří jsou tomuto vždy direktivou při mé výchově. Co oni poradí, nebo co řeknou denní hosté „u koruny", to rozhoduje, třebas i přes odpor můj nebo maminčin. Proto také postupujeme ve všem učení s Lojzinkou, či s Luisou, jak jí na dále říkám, protože jednou nechce její tatínek zůstat za mým, a podruhé zase můj za jejím.

Pro nové piano dělá se v bytě místo, a maminka mi vyprazdňuje starý toilettní stolek, kam si budu ukládati noty. Učit se budu v hudebním ústavě v Měšťanské Besedě a nebudu tam míti z vyšší dívčí daleko. Zatím nový nástroj zkouší tatínek i maminka. Tatínek se kdysi začal také učit hrát u pana učitele v Jankově, ale neumí už nic. Ale přece si někdy z večera zasedne k pianinu, ťuká jedním prstem na klávesy, opravuje se, zkouší, až si konečně přece dle sluchu vyťuká některou národní písničku. Maminka se učila lépe a déle; pan učitel v Chotěšanech chodil k ní do zámku, a hrávala na „špinet" o dlouhých tenkých nožkách a sotva pěti oktávách. Zná dobře noty, a pomaloučku vybavují se jí z paměti i zapadlé melodie, staré taneční skladby, starodávné polky, arie z oper, „Josefa Egyptského", „Čarostřelce", Mozartův menuett, píseň „Tam u Varšavy". Zkouší, zkouší, bere na pomoc i tištěné sešity not, které mi tatínek napřed koupil, a záhy hraje horlivě, všecka

ve hru zabrána, jako dříve zpívala. Hraje ponejvíce z paměti, a já dosud jen poslouchám. Buď při jejích polkách tančí moje papírové panenky po pohovce, nebo jsou mi arie a písně její doprovodem k četbě i k přemýšlení.

Pak hraju já, ale není to zpočátku pranic hezké; a lehka hra na piano také není. Je třeba tu prsty zdvíhat, tu nechat ležet, každá ruka hraje něco jiného, je nutno pozor dávat na křížky, na klíč, na odrážky. A počty pronásledují mne až sem. Je mi počítati nahlas: „erstes, zweites, drittes, viertes" — hudební ústav je německý — a slečna učitelka v ústavě tluče mi ještě takt ke hře rukou.

Teď teprve také vidím, jak je dům náš musikální. Piano ozývá se z bytů pod námi, vedle nás i naproti nám; v prvním patře bydlí houslista, vedle něho operní zpěvačka. Maminka také občas ještě si zazpívá, já křičím své školní i vlastenecké písně u otevřeného okna, Tonda drožkářův hraje na tahací harmoniku.

Ve Vyšší dívčí učíme se v druhém ročníku botanice. Dosud máme všechny pana professora Starého tak rády, a stejně rády jako o zoologii posloucháme letos v zimě o mechách a lišejníkách. Nosíme mu i ukázky jich. Také jsem mu jich jednou hrst přinesla, koupila jsem je na trhu, a odvážila jsem se donésti mu je až do fysikálního kabinetu, kam vlastně jsme ani nesměly vcházeti. Škubl knírem nad mým kornoutem plicníku a islandského mechu. „Co pak to stojí?" zeptal se mne pojednou. „Čtyři krejcary," přiznávám se spravedlivě. A on škubl knírem ještě více na stranu, u očí udělal se mu vějířek drobničkých vrásek, sáhl do kapsy a dával mi do ruky — čtyrák. Pustila jsem ho, jako by byl žhavý, až se daleko zakutálel, a s hanbou utekla jsem z kabinetu. Nesla jsem mu mechy z úcty a lásky, a on mi je chtěl platit!

Zas kreslím zvířata, učím se mluvnici, němčině, dějepisu, zeměpisu, náboženství, a při ručních pracích dovádím za zády „frajky". Provozuji s klubkem bavlny „Horymírův skok" a klubko co chvíli buchne s lavice; vypravujeme si s děvčaty anekdoty z „Palečka," jehož se stávám horlivou čtenářkou. Vůbec mne teď baví jen četba, při které je možno se smát. Tatínek odkudsi přinesl jakési „Merendy," kde je plno solových výstupů, deklamací, frašek. Je tam i „Kukátkář" a jeho refrén: „Francku, otoč kliku, utři sklo, aby panstvo lépe vidělo," stává se mým heslem a pobídkou k smíchu, nakažlivému, jehož epidemii podléhá celá třída. Ale vždyť je snad všechno na světě jen k smíchu, všechno k němu dráždí a svádí, každé přeřeknutí učitelovo, každé jeho klopýtnutí o stupínek; všechno lze parodovat a každá báseň, každý příběh vlastně teprve získá parodií! Kdosi přinesl do školy nejnovější směs „Svatební košile" a „Vrány a lišky": „a lampa ještě hořela, a vrána dosud seděla..." Co tu bylo smíchu, až v boku píchalo, co fingovaného kašle tutlaného v kapesních šátkách, co shýbání hlav pod lavici, aby slečna neviděla! Nedovedu stajiti výbuchu, a často si chodím ke stolku slečninu pro důtku. Závidím své sousedce, které zkráceně říkáme Minda. Má vzácný dar, že dovede strnouti uprostřed největšího smíchu v kamennou masku vážné tváře, kdykoli na ni slečna pohlédne; ani svalem v obličeji nehne, a slečna dává nám ji pak po škole, mršku, za příklad vzorně slušného chování!

Všechno je pro smích a veselo je býti na světě. Vesele se běží do školy v rezavém huňatém zimním „burnuse", v klobouku z klejenky, kterému déšť a sníh neublíží, s krejcarem v kapse, s kterým se dělá zastávka u cukráře Horáka pro „zlomky"! Jsou to jediné zlomky, mně sympatické, a je zajímavo mezi vyučováním pátrat v obsahu kornoutku; bývají v něm kusy rybiček, bonbonů, cukrátek, píšťalek i cukrových děťátek, jak je rozdrobeny, ulámány a umolousány vymetla a smetla podnikavá ruka cukrářova ze šuplat a s pultu.

Všechno je k smíchu a přece se právě v té době dostavuje i velká bolest, rozpor a hoře, s nimiž ani srovnati nelze nepříjemné jho zpovědi nebo zármutek nad smrtí křepelčinou.

Jako kalné stružky po velkém lijáku sbíhají se v jediný špinavý proud za celou tu dobu nahromaděné informace, kusé úryvky, anekdoty, poloprůhledná místa ze zapovězených knih, zachycené vtipy dospělých, narážky spolužaček, až z nich je obludná zátopa nečisté, nemravné skutečnosti o původu dětí a o styku pohlavním. Tedy takové to je! Vyřknut na konec cynicky neomaleně a hrubě ústy děvčete z ulice, s nímž náhodou vcházím v povrchní styk prostřednictvím jedné ze spolužaček, působí nahý ten fakt na jemné roucho duše, jako by se propadala ve smrdutou stoku.

(Pokračování.)

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Nazejtří po té muzice našel jsem v Domažlicích v hostinci „Národní listy“ a v nich první svůj feuilleton, první obrázek z vesnického cyklu „Černá hodinka“. Neruda mně totiž před tím poslal list do Litomyšle, abych napsal něco pod čáru „Národních Listů“. Že mne Neruda vyzval, těšilo mne upřímně a za velikou čest jsem si pokládal. I vyhověl jsem rád a hned. Neruda nic neoznámil, hodí-li se mu to čili nic. Až tam v Domažlicích jsem viděl, že práci mou přijal. V Národních Listech nevyšla všechna čísla „Černé hodinky“. Některá jsem napsal až později. To mimochodem, a ještě to, že jsem pak ještě jiné feuilletony napsal a že je Neruda uveřejňoval. Psal mi ještě jednou, oznamuje, že do titulu jednoho feuilletonu přidal slovo. To byly mé styky s Nerudou. Jinak jsem se s ním nikdy nesetkal a nikdy jsem s ním, bohužel, nemluvil.

Když jsem tak Chodsko pochodil, zajel jsem, bylo koncem srpna, do Bavor. Přes Amberk, Sulcbach do Norimberka. Studoval jsem tu v museu; mnoho pěkných chvil strávil jsem také v městské obrazárně před malbami našeho Kupeckého. Z Norimberka pak do Mnichova; sešel jsem se tu s Liškou, jenž mi dal na památku fotografii svého obrazu „Manfred a Astarte“. Z Mnichova na Landshut, někdy sídlo mladých knížecích manželů, jimž Čechové sloužili vojensky.

Z Landshutu do starobylého Řezna. V kostele dominikánském pomníky rytířů, kteří padli v bitvě proti Čechům a smrtí svou zachránili císaře Maxmiliána, jmenovitě Jörg Schenck z Neudecku, páni z Weilinka a Hetzendorfa, Zikmund z Dowenecku. Od jejich památníků zajel jsem tam, kdež zakopali tisíc šest sest Čechův a Moravanů, na bojiště několik hodin za Řeznem. Tu bojovalo tři tisíce Čechů beze vší dělostřelby, zrazených vyššími důstojníky německými, proti šestnácti tisícům Němců vedených císařem Maxmiliánem, co nejlépe vypravených, a utrpělo porážku „kterouž nad mnohé vítězství slavnou nazvati můžeme“. Na bojišti samém ani nejmenší památky na ně. Bez pomníku však nezůstali. Na proslulém náhrobku císaře Maxmiliána I. v Inšpruku zpodobena také scéna z této bitvy; tak vysoce cenili to vítězství nad Čechy.

Tisíc šest set jich vykrvácelo na pláni mezi Wenzenbachem, Bernhardswaldem a hradem Schönberkem. Chodil jsem tu polem i svahem, zapisoval, přehlížel i kreslil na podiv bavorských sedláků tu tam na poli pracujících, po třech stech letech asi první Čech přišedší sem k vůli těm, kteří v těch místech dne 12. září 1504 se chystali k zoufalému zápasu o život a svobodu a kteří pak u své vozové hradby hrdinsky se bili za vrchního velení statečného Matěje Libáka z Radovesic. Tak jsem tu chodil. Bylo pod mrakem, vítr vál pustnoucí plání a teskno padalo na člověka. Marné hrdinství zde padlých, plané a bez užitku; ale dojalo — Tu vyklíčilo „kus české anabase“, kterou jsem začal psát záhy po svém návratu.

Když jsem se vrátil do Litomyšle, shledal jsem svůj byt prázdný. Rodina má z něho zmizela; vystěhovala se poslední dny mé cesty, kvapně, na rychlo. Musila. Když totiž bořili starý dům paní Wildrové, ukázaly se na sousedním domě, v němž jsem bydlil, trhliny. Stavitel mne ujistil, to že nic není, abych byl bez starosti. A tak jsem odjel. Než trhliny pak rostly přes to, že podepřeli zeď, a začaly se hrozivě šklebit. Proto se žena s dětmi vystěhovala. Prozatímní obydlí našla nedaleko, přes náměstí, u paní Vaňkové, vdovy po berním, jež velice ochotně a laskavě se k nám zachovala.

Ohroženému, podepřenému domu nestalo se nic. Ale my se již do něho nevrátili. Vystěhovali jsme se na dobro.

XXXVII.

Z náměstí ob čas hlučného dostali jsme se na tiché předměstí záhraďské. Nový náš byt byl ve zděném domě, jenž bokem svým stál do prostranství obklopeného menšími, většinou přízemními domky od kamene i dřevěnými. Náš patrový dům „Buřvalka“ byl nade všemi jako pán svou velikostí. Při něm na levo stará kovárna se dřevěnými sloupy, jak jsem o ní už pověděl. Z města kolem zámku a jeho úřednických domů vedla silnice k České Třebové záhraďským prostranstvím okolo té staré kovárny. Za ní v pravo, v levo nad stoupající silnicí v podezděných zahradách příbytky, k nimž vedou od silnice schůdky. Tam bylo „na mošteni“.

Na Buřvalce jsme měli čtyři nevelikė pokoje. Z nich zadní hleděl do zahrady sousedící se zahradami „na moštění“ plnými ovocných stromů, tři do „plácku“, do toho prostranství, na němž v malinkém rybníčku obezděném stála socha sv. Jana Nep., dílo Gabriela Maxa, tenkráte pod štíhlými jasany. Dnes je to prostranství upraveno jako park, ale bez těch jasanů. Tenkrát rozkládalo se bez veškeré příkrasy a ne všude rovné. Nejvíc je zdobily ty jasany; pěkně je vroubilo stromoví v zahradách za domky, zvláště na straně západní k městským valům za starou panskou bečvárnou šindelové, lomené střechy. Tam zasmušile čněla z hustého stromoví „Červená věž“, sešlá, beze střechy, jediný to zbytek bývalého Horního města.

Za tím stromovím tam a panskými domy, za košatými lipami na panských valech skrývalo se město níže položené. Jen děkanský a piaristský kostel jsme viděli a na výšinu za městem, na lány a pruhy po ní rozhozené a táhnoucí se až po obzor. Na něm zjevoval se z jara, na podzim oráč kráčející za pluhem, malinký dálkou, zdrobnělý jako hračka.

Na Buřvalku přestěhovali jsme se v září r. 1882 s dvěma dětmi, Boženkou a Mařenkou, která se nám narodila v listopadu loňského roku. Pan Ignác Seidl, bodrý řezník, jenž si rád zažertoval, byl náš domácí. Bydlil v přízemí, kdež vedle svého krámu měl i tichou hospůdku. Na jeho Buřvalce hned jsme zdomácněli. Domácí, pan Seidl a paní Seidlová, hodní, dobří lidé, a dcerky jejich, z nichž Aninka a Mařenka školačky, Julinka pak ještě do školy nechodící, čilé, hodné děti. A nejbližší sousedství, s nímž jsme patro obývali, tiché a milé. V pravo od našeho bytu za laťovou předsíňkou byt paní Remšové, vdovy po úředníku poštovním, rodáku litomyšlském, jehož rodiče tenkrát ještě žili. Paní Remšová měla dcerušku Lottynku, útlou školačku, a dva malé chlapce Karla a Otokárka. K těm laťovým dveřím pak naše děti často docházely, zvláště Mařenka, často drobnou pěstí na ně zabušily, hlásice svou návštěvu. Doma pak vypravovaly, jak si v sousedství pohrály, jak jim paní Remšová ukazovala obrázky a opakovaly vesele to ono její slovo, jež se jim zdálo podivné. Bylať paní Remšová Moravanka, z Příbora.

Z Buřvalky chodil jsem do dvou budov školských, do bývalé městské reálky i zase do starého gymnasia, na němž jsem před sedmi léty začal své učitelství. Do dvou budov jsem chodil, ale do jednoho, spojeného ústavu. Učil jsem na vyšší reálce i na gymnasiu a měl jsem teď už jediného ředitele, Fr. Fischera. Úřad jeho, který horlivě vykonával, jej těšil. Ale jako člověk nic se v něm nezměnil. Byl jak býval, dobrosrdečný, uznalý. Stýkal jsem se s ním ob čas i mimo školu, v jeho rodině, jíž vedla ctihodná jeho choť, paní rovněž tak dobrého srdce.

Oba sbory, reálný a gymnasijní, byly tedy spojeny, a tak jsem se opět sešel se starými kollegy gymnasijními, ač ne již se všemi. Z piaristů s katechetou Čápem, s Damasem Čihákem. Také páter rektor Cyrin Bernat „v tom ohledu co se školy týče“ ještě působil; a uvítal mne srdečně. Otomar Šťovíček byl sice dosud členem sboru, ale měl jako okresní školní inspektor Chrudimský už dlouhý čas dovolenou. Se Šmilovským jsem se také již ve sboru nesetkal. Z téže příčiny jako Šťovíček byl toho roku zbaven vyučování úplně. Z téže příčiny a bohužel ještě z jiné: zdraví jeho se hrubě pohoršilo.

Trpěl rozedmou plic; nad to počaly jej vředy sužovati. Sotva jeden se zahojil, druhý vyrazil, posléze také na hlavě, který musil být operován. Zkusil bolestí, měl bezesné noci a nad to přišla nová, velká bolest: zemřel jeho třetí synáček před prázdninami t. r. 1882. Vidím nešťastného básníka, jak sám nemocen, maje hlavu přes temeno pod bradu černým šátkem zavázanou, stojí nad otevřeným hrobem svého dítěte, jak sklíčen, slze, zdvíhá ruku nad rakvičkou v hrobě na poslední rozžehnání. Chlapečka uložili poblíže pomníku jeho dvou bratří, na němž Šmilovský dal vytesati verš z Hamleta: „Nechť andělé vám hudou k poklidu“.

O prázdninách t. r. 1882 odjel Šmilovský do lázní Sedmihorských, které mu znamenitě posloužily. Vrátil se na pohled zdráv. I na duchu okřál. Ale pozdě na podzim objevil se zákeřný jeho neduh na novo. Na krku vyrazil opět vřed, a také plicní nemoc se pohoršila. Přes to však nezažádal o dovolenou, nýbrž úřadoval a jezdil po inspekcích. Do Besedy už ovšem dávno nechodil, nikam. Ob čas jsem jej navštívil. Hovořívali jsme o jeho cestách, o literatuře, o knihách; o té neblahé příhodě volební, jak řečeno, nepromluvil ani slova. Jen na to si jednou za řeči posteskl, že ho v Praze umlčují.

Ve spojeném sboru setkal jsem se opět s koll. Jos. Novákem, Táborským, s nímž jsem se r. 1874 dostal do „eipského zajetí“ v Litomyšli a s nímž jsem se pak dělil o koně mistra Peciválа. Teď jsme měli spolu zase jinou, mimořádnou školu. Ve sboru totiž koll. Jos. Kašpr, před tím na

reálce, učitel tělocviku, byl výborný šermíř. U toho jsme měli my dva a třetí ve spolku, starší kaplan P. Danielis, zvláštní hodiny v tělocviku a v šermu. V tom jen my dva s koll. Novákem. Obtloustlý P. Danielis měl dost na prostocvicích.

Ten jezdec a šermíř Novák, přírodopisec, byl „lajtnant" na rozdíl od druhého Nováka ve sboru „doktora", manžela paní Terezy Novákové, s kterým jsem byl přátelsky znám hned od té doby, co se dostal do Litomyšle r. 1876. A vzpomínám, že ve spojeném sboru byl mladší kollega Gustav Zába, syn zámeckého pana kasíra, působící na gymnasiu od r. 1877. Po letech pak sešli jsme se opět v Praze, ve sboru gymnasia v Žitné ulici; to byl už známým filosofickým spisovatelem, a zase milým, dobrým kollegou, jakým býval.

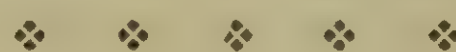
A naše „kvartetto" celé teď v jednom sboru. Na podzim t. r. 1882 pilně jsme zase chodili do okolí, zvláště do „oudolíčka". Já tenkrát měl hlavu plnou dojmů z cesty, zvláště z Domažlicka. Koll. Wenig, rodák z českého západu, mně notoval, zvláště o dudácích, jež znal ze své rodné končiny. Znal dudáky, dudy, všecky jejich součástky a věděl, jak jim staří dudáci učili.

Na těch vycházkách bývalo veselo. Až o jedné nás koll. Wenig zarmoutil. Když jsme se jednou vraceli od Benátek, zastavil se před samým městem, že nám musí něco důvěrně oznámit, že s námi už nebude chodit, poněvadž si zadal o místo okresního školního inspektora a že to místo, jak zvěděl, dostane. Byla to pro nás smutná novina. A stalo se. V březnu 1883 odjel koll. Wenig. Těžko jsme se s ním loučili. Jak v Slaném působil, pověděło by nejlépe učitelstvo toho okresu. R. 1887 přijal místo výpomocného referenta u zemské školní rady pro školy obecné, r. 1891 jmenován zemským školním inspektorem. O tom, jak tu působil, nepřísluší mně zde vykládat. To však mohu říci, že dějiny českého školství budou vypravovat jen o jeho zásluhách.

A to ještě mohu si tu připomenout, že vůči mně se nezměnil ani na chvilku, že zůstal v Praze ke mně tak srdečným jako byl v Litomyšli. Prokázal mně nejednu přátelskou službu, mně i jiným, za které jsem se u něho přimluvil. A do Prahy mně pomáhal, on, pan dvorní rada Bartoloměj Pavlíček a zesnulý inspektor zemský Dr. Ant. Tille, aniž jsem o tom věděl, tenkrát, když jeden z přísedících zemské školní rady (ale žádný ze zemských školních inspektorů) proti mně uváděl: „Bože, kdyby ten člověk jen tolik nepsal!" — I toho se mohu dotknout, jak někteří naši poslanci málo o to dbali, aby dvorní rada Wenig byl zachován svému blahodárnému a pro naše školství důležitému působení. Šel sám, dobrovolně do výslužby, dotčen tou netečností.

Když koll. Wenig s Litomyšlí se na dobro rozloučil, bylo po našem kvartettu. Zůstalo tercetto dobrých přátel, ale to se již nevydávalo na vycházky do „oudolíčka" aniž kam jinam.

(Pokračování.)

Antonín Jenne:

USCHLÉ BODLÁČÍ.

(Pokračování.)

„Tak choďte v pořádku spat — a nesedťe v hospodě! Potom vám nic nebude!"

„I od toho ono to není!" zašeptal Zeman sehnut k vahám.

„Jen žádnou nemoc teď — práce moc — kam bychom přišli!" hučel správce už dále a zapaloval si sultánku, jejíž našedlý kouř zvolna vznesl se mu nad hlavu a trhal se v jemné pavučinové cáry v nehybném skoro vzduchu.

A potom zase orali, vláčeli.

Zemanovi bylo venku trochu lépe. František mu doběhl s lahví do vsi pro kořalku, a každou chvíli se Zeman posiloval. Trochu se rozchodil — jen oči mu nechtěly sloužit. Jako oteklé mu připadaly a pálily.

* * *

Utěšoval se Zeman, že nemoc přechodí. Přemáhal se, jak mohl. Jen ráno vždy se mu velice těžko vstávalo.

„A co ti je pořád?" otázala se jednou Zemanka, když Zeman vstávaje hekal a vzdychal.

„Ale všechno mne bolí . . .! Už mi to trvá kolik dní a jsem jako moucha!" stěžoval si, pomalu obouvaje boty.

„To abys se vypotil . . .; já dojdu navečer k šafářce pro něco!"

A zas chodil Zeman celý den.

Večer mu matka uvařila hrnek nějakého thé. S odporem vypil Zeman podávanou mu tekutinu mdlé vůně, přikryl se peřinou a čekal, až se bude potit. Ale neleželo se mu dobře. Jaroslav spával s ním a Zeman

nechtěl s něho stáhnouti peřinu, aby se sám dostatečně přikryl.

Ne a ne usnout. V žaludku jako by se mu vypité koření vařilo, převracelo. Ve světnici ticho; jen staré hodiny u dveří jednotvárně cvakaly.

Zeman zabíral se jako mocí do spaní. Chudou peřinu až přes hlavu si stáhl — ale zas nohy mu ven dole do chladného vzduchu vyčnívaly — a to chladno zrovna bodalo. Obrátil se na bok — obličejem ven do světnice — ale nepohodlně se mu leželo. Hoch stočen v klubko, tlačil ho do zad.

Zas se obrátil. A nějak mu přišlo najednou zle.

Vstal a pokud dovoloval přísvit měsíce vcházející okny, hmatal na skříni. Našel svou láhev, a už bublavými tóny vtékala kořalka do hrdla.

A zase se obrátil k posteli. Hoch zatím ležel s rukama roztaženýma přes celou šířku postele. Zeman odhodil jej na stranu ke zdi a vzdechnuv si, lehl.

Z druhých postelí ozývalo se zdravé oddychování a chvílemi i chrapot ženy a ostatních dětí — a naň spánek nepřicházel.

Kolikrát sdříml — a již divné sny se mu rojily . . . Kráčí po poli zamyšlen — a v tom klopýtl o mez . . .! Rázem se vytrhl — a znovu dřímal . . .

Kdy usnul opravdově, ani nevěděl. — Ale pozdě to jistě bylo.

A ráno mu bylo ještě hůře . . .

A tak se přiblížily svátky velkonoční . . . A tu si Zeman aspoň v neděli a v pondělí odpočinul. Ležel celé dopoledne. Ale odpoledne už doma nevydržel. Lehl si sice chvíli na lavici u kamen — ale: zvyk je zvyk. Sebral se, nacpal dýmku a kráčel do hospody.

Nemohl sice v dusné, zakouřené hospodě dlouho vydržet — ale přemáhal se. Jindy tam sedával déle, ale co ho nevolnost trápila, vždy brzo odešel.

Jen v pondělí se trochu zdržel . . . A nějak mu bylo v té hospodě lépe.

To Kubeš, volák, s krmičem Smitkou — známá nerozlučná dvojice — udržovali veselí. Vyměňovali si dýmky. A nepatrný ten směnný obchod provázen byl velikými a dalekosáhlými důvody a rozhovory.

„Ale ‚panáka' přidáš!" ozval se Kubeš. „Aspoň máš fajfku pořádnou — to víš, jinému bych jí nedal!"

„Hm, vzals ji cikánoj — a budeš povídat . . .!"

„A tenhle ‚munštyk' — to je od milostpána" (správce)!

„No — co už ten dá—!" vmísil se do řeči poručník Hendrych a suše zasykl. Potom se prudce napil.

„Tak co? Dáš?"

Smitka zatím pozorně s potměšilým úsměvem prohlížel dýmku Kubešem mu nabízenou.

A najednou se rozhodl. „A víš — a moje je lepší! Nech si ji . . . anebo přidej panáka!"

A konec konců přidali si vzájemně po sklence kořalky.

Takhle se vícekráte častovali — a celkem je to nic nestálo. A z takových žertů mívali dvorští lidé velikou legraci. Pozorně poslouchali, a pronesli-li šprýmaři nějaký obhroublý žert, hlučně se zasmál celý stůl „na boudě" (tak říkali stolu u dveří, kde sedávala dvorská čeleď. A dvoráci jinde nesedávali než „na boudě"). I když někdo jiný seděl u druhých stolů, usmál se časem veselí těch lidí.

Tam byli dvoráci šťastni. Všechno s nich spadlo — ženy, děti nebyly na očích. Přísný, opravdový život opustil je před prahem krčmy, jasnou myšlenku topila kořalka, kterou měli nalitu ve skleničkách, postavených na odřeném a otlučeném stole . . .

A když šli domů — opojeni alkoholem — zdál se jim život lepším, růžovějším, snesitelnějším . . .

I Zeman se dneska několikráte usmál žertům Kubešovým a Smitkovým.

„Co pak ti . . . ti jsou samý ‚undrholt'!" vážně přikyvoval hlavou.

„A co ty!? Ňák marodíš?!" obrátil se naň hlubokým basem v tom krmič Hrabal a otočil volně šedivou hlavu k němu. Seděl na rohu stolu — veliký, kostnatý. Z tváří vyráželo mu krátké, ostré, bílé strnisko. V tlustých rtech držel špičku dýmky zakončenou mohutným knoflíkem. Málo jinak mluvil. Proto ten hluboký chraplavý hlas lidem byl nezvyklý, a když promluvil, nikdo ho nepřeslechl.

Hrabal sám užil málo dobroty —; věčné trápení. Děti mu pomřely, žena se mu opíjela.

Ale Hrabal jen mlčel a kouřil.

Zeman podíval se na promluvivšího Hrabala překvapen. Potom odvrátil oči, přejel levačkou čelo a povzdechl: „I, není mi dobře — a už kolik dní."

„Tak se seber a jdi si lehnout! — Tohle pro tebe není!"

„I, musím . . .! Musím domů!"

Ale dal si nalít ještě jednu . . . A nemluvil už. Seděli vedle sebe s Hrabalem zabráni v myšlenkách, co zatím nízká, učazená místnost hřměla smíchem, kři-

kem, hovorem. Kouřili a pomalu pili. A Zeman si dal potom ještě jednu nalít — a nějak už skleničkou uhodil do stolu. Snad ty myšlenky ruku nějak svedly.

Ale potom přece se zvedl.

To Josef Šoubův se dal do hádky se spoluhráči; na konci stolu hráli tmavými špinavými kartami a — zlobili se. A Josef už stál všecek rudý a rukou chytal, dívaje se soupeři do očí, na stole ucho sklenice. A proti němu hrozivě vstával Kurka drže křečovitě dýmku v zaťaté pěsti . . .

A tu se Zeman zvedl . . .

Protivilo se mu to.

Jindy by se jistě byl vmíchal do hádky — ale dnes se mu nechtělo.

Dveře za ním zapadly, jen slyšel ještě křik, z něhož vynikal Kurkův hlas: „Ať jsem, kdo jsem; nemá brát peníze! . . . ."

A dál neslyšel.

Noční ticho ho obklopilo. Jako tmavá, mlčelivá massa tlačilo se kolem jeho těla — a studilo. Jen jeho kroky bylo slyšeti, jež kdesi v zahradách ozvěna opakovala.

A Zeman kráčel volně — nohy mu skoro podklesávaly. Cítil v sobě, že vypil kořalky více, než měl. A zlobil se na sebe. „Víš, že ti není dobře — a nemůžeš přestat!" rozumoval. A zase se upokojoval: „I — co máš tady, to máš! Jakou pak máš jinou radost . . .! A když pojdeš, pojdeš!"

A zas jako když pavučinou ho zatáhne. Mozek se mu zastřel — a Zeman cítil, jak pot mu na čele vyvstal. Až se zapotácel, jak mu náhle bylo mdlo.

Usedl do studeného, vlhkého příkopu a sklonil hlavu do dlaní. Chlad noční volně stoupal do těla — až ho za chvíli zamrazilo. Jen hlava, hlava. Ta pálila. Sáhl po orosené trávě a vlhkou rukou smáčel čelo a obličej . . .

— — — — — — — — — — — — —

A v tom jako v dřímotě zaslechl hovor a krok. To as se vraceli dvoráci domů z hospody. Namáhavě se vzchopil — a pokud síly dovolovaly, vlekl se domů, aby ho snad nenašli v příkopě.

Ale sotva došel. Doma už spali.

Poloodstrojen převalil se na lože a vzdychal. Hoch Jaroslav hnul sebou ze spaní, hodil sebou na stranu a cosi nesrozumitelného ze spaní povídal.

I Zemanka přestala chrápat, vzchopila se na posteli — a vyjeveně poslouchala.

„Co je ti?" náhle vyhrkla.

„I, špatně!" zavzdychl Zeman a obracel hlavu na chudém polštáři.

„Tos zas nevěděl, kdy přestat, viď! Dobře ti nebylo — a to jen když tam sedíš. A dobře víš, v čem zas jsem! Což kdybys to nevydržel — a tuhle vidíš sám — plno dětí — a hnedle jich zas bude víc. A ty jen když se můžeš ožrat —!" a mrzutě se převrátila na bok.

Zeman jen vzdychal. Cítil hrot výčitky, cítil, že je také trochu vinen — nejen ta nemoc. Ale: vždyť nepil tolik!!! — — —

Jindy snad by už Zemanka za svá slova dostala. — Ale: jindy také, když Zeman přišel napilý — ani nemukala, protože věděla, že Zeman, když je v ráži, nesnese odporu.

Ale dnes Zeman jen vzdychal.

Celou noc skorem jen prodřímal. Těžké sny ho trápily a spánek mu rušily.

A ráno bylo zle.

IV.

K ránu přece jenom trochu sdřiml.

Když otevřel oči, uzřel již v kamnech oheň. Zemanka už měla na kamnech postaveno na snídani, ale ve světnici nebyla. Těžko otáčel Zeman hlavu. Ve světnici bylo nezvyklé ticho — jen známý tikot hodin chvílemi si uvědomoval. Děti ještě spaly. Ze dvora slyšel nejasně nějaký slabý hluk a skřípání pumpy. A najednou zaslechl v předsíňce hlasy. To Zemanka s někým hovořila: „. . a zas mi přišel včera pěkně zdělanej . . . leží tam v kalhotách . . . ani se nesvlekl . . .!"

To Zeman zaslechl — a náhle ho pojala zvláštní lítost.

„Mámo!" zavolal.

Dveře se otevřely — a Zemanka nahlédla do síně.

„Pojď sem!"

„A co nevstaneš! Už máš skoro čas — ožbrundo!"

„A dyť se ani hnout nemůžu . . .! Musíš říct šafářovi, že to dnes nepůjde . . .!"

„A zas bude křičet . . .! To lepší, kdybys moh'!" nerozhodně se postavila Zemanka u kamen a upřeně na muže se zahleděla. Ale překvapil ji. Oči hluboko vpadlé — jen nos a tmavé nepořádné kníry vynikaly do výše z bledých tváří. A to strnisko vousů, které v neděli oholil — nějak nápadně vyrazilo a obtočilo vpadlé tváře temným pruhem.

„A co je ti vlastně?" a nečekajíc odpovědi honem dokládala: „A to musíš civět v hospodě — a nevíš, kdy máš dost! Je ti toho zapotřebí!?"

Zeman se jen mrzutě pohnul a hleděl ke stropu. Věděl, že snad nepil tolik, co jindy — v svých očích zdál se bez veliké viny. Ale snad právě vědomí vlastní neviny — nebo viny menší vzbudilo v něm shovívavost k ženě, které neznal dříve, chybil-li.

Ne, nebude to vykládat ženě, která jindy s podobnou výtkou mu nesměla přijít.

A zase zabral se do jakéhosi polosnění. Žena zatím odešla. A volněji mu bylo, když si představil, že takto může zůstat ležet. Ještě před chvílí, když přemítal, jak asi dnes po těch polích bude klopýtat, bylo mu úzko a trpko. Jen se bál říci ženě, aby oznámila šafáři, že stůně. A první krok je tedy šťastně překonán.

Jako v polosnu slyšel ještě, jak máma přišla z venčí a budila děti. A za chvíli hřmotně vstoupil šafář.

„Tak co vy — to se budete zas válet?" mocným hlasem křikl, jak otevřel dveře.

„Ba, nejde to, nejde!" zasípal Zeman a snažil se zvednout tělo — ale nešlo to.

Šafář — složitý, ještě mladý člověk — ostře díval se na Zemana, a když viděl, že skutečně je nemocí spoután — zkrotl. Zaťatou rukou tahal narudlé vousy pod nosem a točil se po světnici, jako by nevěděl, co říci.

„Ať brzo vstanete! Co my teď s potahem?! Aby to stálo! Nejspíš musí Smitka — a za toho zas to musejí v chlévě udělat!"

„A co vám to vlastně schází," tázal se rázným hlasem, jak byl zvyklý mluvit s deputátníky, zatím, co škrtl sirkou o kalhoty a pomalu ji v rukou točil čekaje, až vyhoří síra na dřívku. A zatím, co si slabým hlasem Zeman stěžoval, odplivl si šafář rázně na podlahu a důkladnými tahy zapaloval dýmku; ohořelou sirku potom hodil obloukem ke kamnům — a otočil se ke dveřím.

„Tak, jak povídám — brzo ať jste auf!" a bez pozdravu odcházel ze světnice. Dveřmi táhl se zvolna pruh šedého dýmu z jeho dýmky.

Děti zatím vstaly. Jaroslav protřev si oči, udiven hleděl vedle na otce, že ještě leží. To nebývalo — jen někdy v neděli. Ale vyskočil na opětné zavolání matčino a v pruhované košili svezl se přes nohy otcovy na zem.

Děti se rychle oblékaly a snídaly.

„Chceš taky jíst?" tázala se matka.

„I nech mne!" odbyl ji Zeman a pohodlně natáhl se ke stěně.

„Už kdyby byli pryč . . .!" myslil si. Tak chtěl být chvíli sám. Přítomnost rodiny Zemana rozčilovala; myslilť si, že samoten snad usne. A od řádného spánku sliboval si mnoho.

Děti se najedly a odešly.

I matka byla už v práci.

Zeman osaměl. Nezvyklé ticho ho obestřelo — a tak se mu zdálo, že pěkně usne. Natáhl se, co mohl nejpohodlněji a zabíral se do spaní. Pěkně si hověl v měkké posteli — ale cítil, že by vstát nemohl — hlava tížila, klesala. A tělo jak olověné. A zvláště nohy cítil, že má jako nabějlé — bolestivé.

Dřímal. Ale velice lehce. Co chvíli vyrušil ho nějaký sen nebo zdání, až sebou trhl. A zase celé tělo zabolelo. Na prsou cítil tíž — a oči zateklé otvírat se nechtěly.

Konečně ukolébán tichem, které rušil jen jednotvárný tikot starých hodin, usnul — — — — — — — — — — —

(Pokračování.)

Josef Šimánek:

RENAISSANČNÍ SONET.

Jak Beatrix jde bílá v bílém šatě,
noc achatová v očích se jí stmívá,
z nich mysterium panenství se dívá
a hoří jak nach růží na ornátě.

A stuha fialová v jejích vlasů zlatě
je duha snů, v nichž modlitba se skrývá,
a zázrak illusí a píseň živá,
z níž páchne hřích a cudnost voní svatě.

Duch vnímá ševel růží bílých listů.
A v lesku touhy, v hloubi amethystů
hvězd chladných planou křišťálová světla.

Jde sama, v struny z paprsků hvězd hrajíc,
své touhy krví cestu znamenajíc,
jde, v poušti samot orchidea vzkvetlá.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Krátce před odchodem Schwertovým z Nového Jičína zahájen byl proces „Lamfrom“, jenž v právnickém světě značný rozruch způsobil.

V Nemalovicích u Sukdolu nalezena byla jednoho listopadového jitra žena tamního zahradníka Lamfroma ve skleníku zavražděna.

Hned dopoledne téhož dne dostavil se k soudu strážmistr četnický ze Sukdolu Bábek s oznámením o tomto zločinu.

President Poleschenský přidělil vyšetřování tohoto případu sekretáři Knedličkovi, opatřil ho plnou mocí k ohledání místa, osob, zabavení věcí i nástrojů, výslechu svědků a po případě k zatčení pachatele.

Knedlička byl mužík nevzhledný, bezbarvých očí, vybledlých vlasů, smazaných rysů v tváři, jen nos svítil mu rudě a cynicky. Chodil stále bokem přikrčen, jako by uhýbal se ráně. A skutečně prý býval od své ženy, rázné Němkyně, často bit. Byl velmi bystrý právník, když byl střízliv. A to v onen den zrovna nebyl a president to dosti pozdě postřehl. Nezbylo než dáti mu pro tento den náhradníka a potom na něho dohlédati přísně.

President povolal si Schwerta.

„Chcete dnes zastati toho — Knedličku?“ řekl mu česky.

„Dovedu-li to —“ váhal Schwert, ač byl radostně překvapen.

„Jen s chutí do toho!“

President opakoval mu všecky instrukce a Schwert vyjel po obědě se soudními lékaři a zapisovatelem do Nemalovic.

Obec ležela při železniční trati blíže Sukdolu a zahradní hospodářství Lamfromovo v zatáčce kolejí. Strážmistr Bábek, jenž seděl podle kočího, hovořil o vraždě, obraceje se do vozu.

„Praví se, že vlastní muž ji zabil. Je prchlivec a surový člověk.“

„Uprchl?“ tázal se Schwert.

„Nikoli, pane adjunkte, ale je jaksi popleten, nemá dobré svědomí. Ten dojem činí.“

„Nechal jste v domě hlídku?“ tázal se dále Schwert.

„Ano, pane adjunkte, četaře Mattohu, aby se nic nezměnilo před příchodem komise.“

„A nevzdálí se z domu Lamfrom?“

„Četař ho nepustí. Je to spolehlivý člověk.“

„Dobře,“ řekl Schwert a zamyslil se. Lékaři hovořili spolu.

„A dostaneme v obci dva spolehlivé soudní svědky?“ tázal se Schwert znova strážmistra.

„Znám dva, pane adjunkte, výminkáře Lamprechta a Cetkovského.“

„Jsou to spolehliví lidé?“

„Docela, pane adjunkte. Vzkázal jsem jim, aby byli doma. Pro všecky případy.“

„Měl jste, pane strážmistře, už nějakou vraždu v praxi?“

„Měl, pane adjunkte. Před třemi roky vraždu tkalcovského faktora Piety u Starého Jičína.“

„Loupežnou?“

„Ne, ze msty, pane adjunkte. Vrahové byli tkalci, dostali po deseti letech.“

„To už v tom umíte chodit,“ liboval si Schwert. „Jsem tomu rád. Přijde nám to vhod.“

„K službám, pane adjunkte.“

„Odkud jste, pane strážmistře?“

Strážmistr váhal. Pak pronesl tišším hlasem a jako omlouvavě: „Jsem z Vážan od Kroměříže.“

„Tedy Hanák? A já jsem Čech, od Mladé Boleslavě.“

Schwert řekl to česky, hlasitě a sebevědomě. Aby strážmistr Bábek se za svou národnost před lékaři a písařem nestyděl. Starý voják byl patrně z vojny ještě uvyklý svou národnost zapírat. A s uspokojením viděl Schwert, že strážmistrovi se jaksi ulevilo.

Schwert připravoval se k úřednímu výkonu s plným soustředěním mysli. Běželo tu o život a o smrt člověka. Ale též o průkaz jeho zdatnosti soudcovské, že běží o jeho právnické renomé. Ale to tanulo mu teprve v druhé řadě na mysli.

Sníh už ležel. V noci zločinu napadla po několikadenní pause nová, ač slabá vrstva sněhu, která se od starší svou bělostí nápadně odrážela.

I v Nemalovicích bylo vše bílo. Vesnice čítala jedno a padesáte číslo a byla od železniční stanice Sukdolu něco přes čtvrt míle vzdálena. Uprostřed vesnice byl hostinec „U zeleného stromu“ a od tohoto asi tři sta kroků zahradní hospodářství Lamfromovo. Od posledních obytných stavení bylo as šedesát kroků vzdáleno, leželo o samotě.

Hospodářství zahradní paní Henrietty Lamfromové — na ni bylo vše psáno —

skládalo se z rozsáhlého zelinářského sadu, několika záhonů květin, z obytného stavení s kolnou a jednoho skleníku, v kterém chovány i v zimě květiny, jež dodával Lamfrom k svatbám a pohřbům do okolí.

K obytnému stavení vcházelo se ze silnice zahradou, jiného přístupu z žádné strany nebylo. Cestička od vrátek v laťovém plotu vedla přímo se silnice ke dveřím obytného stavení, jež leželo asi sto padesát střevíců vzdáleno, souběžně se silnicí a asi padesát střevíců od zatáčky kolejí, jež obíhaly je do půlkruhu a blíže vchodu vedeny byly napříč silnice. Pozemek za domem náležel dráze a byl od zahrady drátěným plotem oddělen, vyhlouben, a z pola vodou naplněn.

Vycházejícímu ze dveří obytného stavení byl po ruce pravé řad záhonů a za ním skleník dosti rozsáhlý, zvýší člověka. Vcházelo se do něho pěšinou podél stavení a kolny, která byla v prodloužení příčné osy obytného stavení.

Schwert si ihned načrtl skizzu situace a všímal si bedlivě všeho. Všude na záhonech byl neporušený, čerstvě napadlý sníh, na cestičkách k domu a ke skleníku udupaný bezčetnými šlépějemi.

Jak toho litoval Schwert, že po objevení vraždy nebyla zahrada hned uzavřena! Četník přišel už pozdě, kdy zahrada naplněna byla už zvědavci.

Pes, uvázaný v kolně od stálého štěkotu, už chraptěl.

Houf mužů a žen obstupoval na silnici zahradu, do níž četař Mattoha nikoho nepouštěl. Lidé stáli v hulákavém, vášnivém rokování. Silnice byla ovšem sterými stopami a kolejemi rozdupána, na prostranství za domem byl sníh ke trati nedotčen, ani jediná stopa nebyla na jeho jednolitém povrchu.

Komise vešla do domu. Lamfrom seděl u stolu všecek zsinalý, neučesaný, neumytý. Vzdychal a koulel očima.

Schwert se mu představil i celou komisi a žádal ho, by komisi i představeného, jenž se připojil, zavedl do skleníku.

Lamfrom se zachvěl.

„Ne — nemohu!“ vyrazil ze sebe. Schwert pozoroval, že koktá, což mu též představený potvrdil.

„Půjdeme tam tedy sami,“ řekl Schwert s významným pohledem na strážmistra Bábka. Ten porozuměl a přikývnul. Zůstal u Lamfroma, co četař Mattoha střežil vstup do zahrady.

Mrtvola zavražděné ležela dosud ve skleníku. Byla to žena as třicetiletá, kostnatá, světlovlasá, oděná spodničkou a košilí. Vlňák s těla sesmeklý ležel podle mrtvoly.

Tělo leželo na zemi na pravém boku, ohby údů byly už tuhé, tvář zsinalá, z úst táhla se stružka ssedlé krve. Podle mrtvoly válely se přeřezané motouzy a lýkové houžve. Košile i spodnička byly krví prosáklé, vlasy ssedlou, černou krví v koláč slepeny, prameny jejich ke košili na zádech přischlé.

Bylo zřejmo, že vlňák při vraždě byl již odhozen, neboť byl zcela suchý, beze stop krve. Podle mrtvoly leželo topůrko od rýče, zakrvavené, s přischlou hlínou.

Schwert dal si přinésti do skleníku stolek a židli, povolati soudní svědky a diktoval do protokolu na místě nález, načež dal mrtvolu přenésti do obytného stavení, aby vykonána byla soudní pitva ke zjištění příčiny smrti.

Co lékaři zabývali se ve vedlejší místnosti mrtvolou, vyslýchal Schwert Lamfroma a vzkázal si pro svědky, jak podle výpovědí Lamfromových uznal za nutno.

Josef Lamfrom působil dojmem nepříznivým. Ryšavý kolohnát s baňatým, uhrovitým nosem, s bělmem na levém oku a obličejem rozrytým bělavými jizvami po neštovicích, se strniskem rudých vousů, mezi nimiž byly lysé ostrovy, nebyl zjevem důvěru vzbuzujícím. Pohyby jeho byly prudké, překotné, jako řeč, která v affektu přecházela v koktání. I pochopitelný neklid jevil Lamfrom jinak, než jiní lidé. Vytahoval vzdorně krk a v zápětí sklesle funěl a jak se podobalo předstíral hrůzu a bol.

Nežli ho Schwert podrobil výslechu, vyzval ho, aby odpovídal na otázky určitě, zřetelně a dle pravdy. Že každé slovo jeho je závažné, ať si tedy vše řádně rozmyslí. Ostatně, bude-li mluviti pouhou pravdu, učiní nejlépe, neboť ta si nikdy odporovati nemůže.

Napřed vyzval Lamfroma, by vyprávěl, co včera za dne dělal, zda se ženou neměl neshody, zda ho nepopudila něčím, než ještě šel do hospody. Dále, zda někdo cizí u nich v ten den, nebo v minulých dnech nebyl, jak dlouho v hostinci pobyl, kdy se vrátil, co po návratu v noci doma pozoroval a co po celou noc dělal.

Schwert pronášel tento návod k vypravování mírně, jasně a pomalu. Byl tím vlídnější, čím větší cítil antipatii k ryšavému neurvalci.

Lamfrom vyprávěl trhavě, odbočoval, až přece se dostal do toho. Němčina mu jaksi nešla, mísil ji s bohemismy.

Schwert v dobrém úmyslu vybídl ho, aby mluvil česky, že to bude též česky protokolovati.

Ale tím Lamfroma urazil.

„Nejsem falešným Čechem,“ ohražoval se. „Jsem sice rozený Moravec, ale teď jsem Němec.“

„Není pravda,“ zašeptal Schwertovi představený Czerny. „Je Čech jako poleno, žije tu na dvanáctý rok a ještě německy neumí, lidé se mu smějí. To on chce říci, že není proti Němcům a proto, že není Čechem.“

Výrok Lamfromův ovšem sympatie k němu u Schwerta nerozmnožil.

Lamfrom převzal závod před deseti roky od tchána Čečetky, jehož jediné dítě Henriettu pojal za ženu. Učinil to ke svému neštěstí, ač nechce mrtvé ubližovat. Neměla ho ani dost málo ráda, za to tím více jiné. Snad za to ani nemohla, že měla tak zamilovanou povahu. Když dostali nového pomocníka, div nedostávala křeče chtivostí. Kazila mu čeleď. Měl s ní málo radostí. A napomínání, prosby, tresty nic nepomáhaly.

„Snad jste více trestal, než napomínal,“ přerušil ho Schwert. „Slyšel jsem, že jste překročil míru trestu a byl už odsouzen pro těžké poškození zdraví podle § 152. trestního zákona. Zranil jste svou ženu.“

„Ano,“ doznával Lamfrom, „to bylo před šesti roky, ale tenkráte mne moc trýznila s nějakým svobodným hlídačem od dráhy. Zbil jsem ji i nějaké žebro nalomil, ale nic to nebylo platno. Čím dále, tím hůře vyváděla.“

Líčil její spády a klamy. Nyní, že už bezmála půl roku je bez pomocníka, žádný k němu nechce, tak je už rozkřičen. Zlobí ho to, každý na jeho místě by se zlobil. Na práci sám nestačí, kus zahrady leží ladem. Radili mu lidé, aby od ženy odešel, ale bylo mu jí líto. Klesla by docela, ještě by ji byl někdo oloupil a zabil. Za dne včera do zahrady přišli tři známí kupci, kteří zase odjeli, do domu nevkročil nikdo. Sám, dokud viděl, pracoval v zahradě a ve skleníku, tak do pěti. Potom si připravoval doma ve světnici kostry na věnce. Kol sedmé šel do hospody, kdež také večeřel chléb a tvarůžky. Sousedé Krahulig a Betschitza seděli s ním a hovořili. Kol deváté byli už napilí a počali si ho dobírat, že je mu žena nevěrna.

(Pokračování.)

LITERATURA.

K. M. Čapek: „*Patero třetí*“. (Tři novelly o Vondrejcovi — Konteska Fina — Debut.) „Knihovny Lumíra“ sv. 18. Nakladatel J. Otto v Praze. 1912.

Postava Antonína Vondrejce, redaktora, pak korrektora, posléze facíra, „a vždy lyrického básníka“, o jehož nešťastné stipendijní historii a jeho smrti četli jsme v „Novém pateru“ autorově („Státní stipendium Antonína Vondrejce“ a „Poslední večer Ant. Vondrejce“) tak silně zaujala K. M. Čapka, že věnoval mu v „Pateru třetím“ ještě tři rozsáhlé novelly, jež tvoří s předešlými dvěma cyklus — prozatím uzavřený. Jak sám autor ve svém doslovu poznamenává, mělo zůstati původně jen na dvou fragmentech „Nového patera“, „ale autoru naskytl se jimi problem, vyplniti lhůtu krátkého Vondrejcova života, mezi oběma daty proběhlou od listopadu do července z jednoho roku do druhého —“ a tak vznikly: „Antonín Vondrejc v Upanišádě“, „Antonín Vondrejc a redaktor Hejhola“ a „Svatba Antonína Vondrejce“.

„Příběhové Antonína Vondrejce, básníka a korrektora“ činí dojem fragmentů široce rozloženého románu, románu člověka průměrného, nešťastného, osudově tragického. Jeho tragická osudovost vyvěrá přímo z něho, z nejzákladnějších prvků jeho povahy. A K. M. Čapek svým úžasně bystrým postřehem vystihl tyto povahové prvky Vondrejcovy a sestrojil z nich postavu, jejíž nejjemnější záchvěv myšlenky v plastické a životní kresbě autorově nám není skrytý. Se svým hrdinou — možno-li tak A. Vondrejce nazvat — kráčí autor krok za krokem, dívá se a vidí jen jeho zraky, s úzkostlivou pečlivostí psychiatra zaznamenává každé hnutí mysli, každý poznatek Vondrejcův a tím dociluje té detailní a přesné kresby nitra jeho, jež je tak vynikajícím znakem jeho skladeb. A není to jen Antonín Vondrejc, jehož tak precisně kreslí, nýbrž i osoby, s nimiž se setkává, společnosti, do nichž chodí (Upanišáda) a celé to ovzduší těžké, chmurné, dusné, jež spolutvořilo povahu Vondrejcovu. Některé figury jsou vybaveny tak markantními a význačnými rysy — zejména v Upanišádě — že těžko je čtenáři, poněkud znalému uměleckých a zvláště literárních poměrů našich, neapplikovati je na osoby žijící — ač autor kdesi v knize před

applikacemi varuje. Věru, těžko ubrániti se, uvědomíme-li si způsob tvorby autora naturalisty, beroucího figurky své přímo ze života. Novelly K. M. Čapka nabývají tím zvýšené zajímavosti.

K třem „Příběhům Antonína Vondrejce" v této knize druží se ještě dvě novelly: „Konteska Fina", mající veškeré znaky tvorby autorovy, a krátká, poněkud humoristicky zabarvená práce „Debut", otištěná původně v „Almanachu Národních Listů". Hlavní význam „Patera třetího" tkví ovšem jedině v „Příbězích Antonína Vondrejce, básníka a korrektora". *Tristan.*

Miloslav Hýsek: „*Literární Morava v letech 1849—1885.*" Vyšlo v Praze 1911 nákladem Vydavatelského družstva Moravskoslezské revue, stran 312 vel. 8°, cena 6 K. — Napsati knihu o Moravě, která by v několika široce a malebně načrtaných obrazích zachytila literární a žurnalistické proudění této rázovité země od konce období předbřeznového až takřka do samé známé modernistické kampaně moravské z let devadesátých, a napsati ji skoro bez jediné předchozí monografie a závažnější pomůcky takořka celou na základě vlastní práce studijní a badatelské, bylo už samo sebou činem odvahy a úctyhodného vědeckého zápalu. Mladý moravský učenec musil si zde raziti cestu tvrdým úhorem, neboť v časové mezeře nějakých čtyřicíti roků, které následovaly po prudkém vzplanutí sil v období revolučním, zůstaly celé éry neprozkoumány, zaniknuvše ve zmatcích absolutismu a utonuvše ve všeobecném myšlenkovém rmutu pohnutých, ale umělecky celkem málo plodných desítiletí. A byly to zejména idey politické, společenské a kulturní, které vyrušovaly dobu a zaměstnávaly denní tisk moravský, denivkovitě však zanikajíce bez hlubších ohlasů. Bylo potřebí prostudovati od základů a takřka den za dnem žurnalistiku těchto příslušných časů, urovnati pestře propletená proudění myšlenková, kriticky vyzkoumati jejich podstatu a vědecky utříditi takto vzniklé výsledky: práce jistě nesmírně vysilující a obtížná, tím záslužnější ovšem ve svých koncích.

Čtenář Literární Moravy pozná myšlenkové proudy i jednotlivé význačné zjevy literární a žurnalistické vlastně již z období probuzenského, jehož jasný a markantní profil je zhruba načrtnut ve stati úvodní. Jádro knihy udáno je dvěma stěžejními kapitolami velmi zdařile nakreslenými: kapitolou třetí a čtvrtou, kde zachycena jsou ku podivu plodná a výrazná léta šedesátá, a to jak po stránce literární, umělecké, tak i vědecké, svými výsledky daleko závažnější nežli soudobá éra v Království. Z ustrnulé a příliš jednostranné náplně let předchozích počalo tu rázem vyrůstati několik smělých, pokrokových pracovníků, a zejména na poli zápolení vědeckého vývoj a vzrůst takových postav, jakými byli Brandl, Bartoš, Havelka, Wankl, Prasek, Wurm, Kosina a j., naplnil radostí a živými interessy. V těchto kapitolách pracuje Hýsek s největším zápalem a vervou, hodnotí a podtrhuje v lehkých odkazech k Čechám, sem tam i k povšechnému analogickému úsilí mimo užší hranici naší vlasti. Bylo ovšem třeba načrtnouti zde i dokonalý obrázek všeho snažení předchozího, a tím byla zejména práce moravských buditelů kněží, takového Sušila na příklad, takové nadšené a i jinak úctyhodné falangy ostatních jeho spolupracovníků, takových pracovních a kulturních středisek katolických, zejména Katolické jednoty a Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje (kapitola druhá). Zde panoval a namnoze panuje dosud největší kritický zmatek; je tu řada jmen rozhodně nedoceněných anebo zase přílišně přerůstajících skutečný význam — a právě na těchto partiích, kde práce jednotlivců srovnána s výsledky a posouzena v celkovém rámci doby, v zásadě velmi pokrokově, projevila se kritická erudice Hýskova nejvýmluvněji.

Fr. Sekanina.

„*Praha*". Premie spolku českých spisov. belletristů „Máje" v Praze na rok 1912. Nákl. vlastním. S dřevoryty Otakara Štáfla, tiskem „Politiky" v Praze.

Jak název letošní premie „Máje" svědčí, zasvěcena jest kniha Praze. Prolog napsal *Ad. Heyduk* svými lyrickými verši, z nichž vyznívají historické reminiscence dávné slavné i truchlé minulosti, protkané ohlasy z minulosti nedávné a končící apotheosou Matky Prahy. Následují další básnické příspěvky členů „Máje": *Boh. Adámka, K. Babánka, Jarom. Boreckého, Alf. Bresky, Ad. B. Dostála, Petra Fingala, Irmy Geisslové, B. Grunwalda, M. Jahna, Elišky Krásnohorské, V. Krofty, Jaroslava Kvapila, Ledy, Pavly Maternové, Jos. Müldnera, Fr. S. Procházky, J. Skarlandta, Ant. Sovy, Loth. Suchého, Fr. X. Svobody, Jarosl. Vrchlického* a závěr tvoří symfonie *Ant. Klášterského*. Prosa, tradičně věrna „Černé hodince", přináší mnohý půvabný náčrtek a spolu zajímavý materiál pro literárního historika. *Svatopluka Čecha* „Pražské zvony" a *J. Nerudy* „Poslední hlásný" jsou jemným ozvukem šumných dálav a současně vložkami jaksi povinné piety, právě jako *V. Mrštíka* „Z poslední korrespondence". Prof. dr. *J. Císler* vzpomíná na Svat. Čecha, kdežto *Em. Čenkov* na prvé novodobé styky Prahy s Francií. Své subjektivní dojmy z pražského pobytu vyličují: dr. *Jiří Guth, Fr. K. Hejda, Fr. Herites, Vikt. Kam. Jeřábek,* dr. *Jaroslav Květ, Pavel List, Karel Mašek, D. Panýrek-Vaněk,* dr. *Boř. Prusík, Bož. Viková-Kunětická* a *Quido. M. Vyskočil.* Belletristické kresby, týkající se Prahy,

jsou tu dvě: *Ignáta Herrmanna* noční idylla „Márinko, dej mi hubičku" a *Karla de Wettra* „Svatovítská legenda". Retrospektivní průhledy barvitě přinesli: dr. *R. J. Kronbauer* a *Em. šl. z Lešehradu.* Z příspěvků *Jos. M. Hovorky, M. A. Šimáčka* a *Karla Šípka* dechem vzpomínek rýsují se kontury obrazů již pohaslých nebo zhasínajících a mnohý z nich, oživený zde výstižným slovem, zůstane případným dokladem pro dějiny kulturních snah národa, a vůbec lze říci, že v knize „Máje" jest dosti klasů jako po žních utroušených a nejeden za plný bude vážen. Letošní premii pečlivě redigovali: *Fr. S. Procházka, Fr. Sekanina* a *Quido. Mar. Vyskočil.* Bohatě knihu vypravil *Otakar Štáfl*, jehož některé obrázky, ať pestré či černé, jsou uměleckou výzdobou letošní premie a chlubným důkazem vyspělosti jejich tvůrce. Bezvadný a čitelný tisk na silném papíře doplňuje ladně úpravu celku. *K. V. H.*

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Již přede dvěma lety a před rokem zas bylo tu šíře vyloženo, že ignorování výročních výstav Krasoumné jednoty v Rudolfině našimi umělci je úkaz nemilý, naprosto nevhodný a, řekněme to jen hezky rovnou, úkaz pro naši kulturní representaci přímo ostudný. V úvaze o prvé umělecké výstavě v novém pražském Obecním domě poukázáno sice na příčiny této abstinence, ale zároveň hned i na nezbytnost, vyvésti pražské umělecké výtvarnictví z jeho překotnosti a rozptýlenosti, která zabíhá už do anarchie a do její bezradnosti. Výstavy Krasoumné jednoty jsou zřízení ustálené, sedmdesátileté, solidně fundované, které nesluší ignorovati, jež naopak třeba ke cti a k dobru našeho umění opanovati a plně využíti; jeť to i příkazem nutnosti, aby jediné naše velké národní a osvětové středisko bylo nám celé vráceno a zůstalo nám k úplné disposici. Instituce výročních výstav Krasoumné jednoty prožila za sedm desítiletí všeliké fáze i rozmary doby, a přežije bohdá i nynější rozháranost v české obci umělecké. Doufejme, že je to úkaz dočasný, pouhý pendant k rozdrobenosti celého našeho veřejného života. Jako by nám scházelo soustřeďujících kapacit ve všem všudy! A jakoby ubývalo té sebekázně, která nutila naše buditele a ještě moji generaci, aby každý konal svou povinnost a svůj úkol, jak umí nejlépe, ve prospěch celku, nás všech i našich budoucích.

I jinde třídí se lidé ve frakce. Ale v pravou chvíli a na pravém místě jsou všichni za jedno. Paříž soustředí rok co rok všecky francouzské umělce ve svém Saloně, nyní ve dvou. A někdy ve třech. Ale soustředí je, a téměř každý z umělců pokládá za svou přirozenou povinnost, nebo za své čestné právo — jak chcete — aby této velké výroční přehlídce vývoje a stavu současného umění nescházel. Ani takový Rodin — abych uvedl jen jedno světoznámé jméno — „nepohrdá" touto příležitostí a neschází nikdy. Bylť by to prostě malicherné. A nikdo by tomu nerozuměl. Nikdy nepřipadne francouzským umělcům na mysl, zůstati doma a ponechati svůj Salon za rejdiště Angličanům, Prušákům, Vlachům, Španělům, Rusům atd. a skvíti se svou nepřítomností, jako by nic nedělali neb dokonce — což by také někoho mohlo napadnouti — nic už nesvedli.

Všecko takové samozřejmosti! Nejen v Paříži, nýbrž i v Mnichově, v Londýně atd. A jak by smet v Benátkách, kdež rok co rok bývá rovněž mezinárodní, přirozeně však z devíti desítin národní vlaská výstava umělecká.

Letošní 72. výstava Krasoumné jednoty až křičí nedostatkem děl z českých atelierů. A nebýti Václava Malého, nepatřilo by letos Rudolfinum tak říkajíc ani do Prahy. Ostatních několik našinců tratí se v cizí společnosti, kterou vítr náhody zavál k nám ze všech konců světa, bohužel téměř výhradně jen světa německého. A nikde nic velkého neb nového, všudež jen známé tváře a variace.

Ve figurální malbě hlásí se o pozornost několik podobizen v životní velikosti. Ale jen Eberlův „pánský portret" dovolává se vděčného ocenění pro svou nenucenou vnitřní pravdivost i uměleckou opravdovost. Také ještě Šambergrova zahnědlá kněžská podobizna, Eulerovy karakterní, jadrně kreslené hlavy a Z. Kantorové bez pretensí poctivý portret frenologa dra Hellicha, jenž spravuje také ústav choromyslných. Nevzpomněli bychom toho nikterak; ale dáma, již zobrazil mnichovský E. Muencke (č. 154), připomíná neodolatelně zjevy z takových ústavů. Vůbec je v VII. síni Rudolfina soustředěna jedna polovina a v III. síni druhá polovina blázince letošní výstavy. Do IX. síně odkázáni idioti, zrůdnosti a mrzáci, fabrikovaní „Simplicissimem" soustavně ve velkém. Jeť humor a humor. Také drvoštěpský. Jenže ten se brzy znechutí, traktuje-li své objekty napořád stejně týmž neurvalým způsobem, jako pruští kaprálové své oběti. Leč vraťme se k jednotlivým figuralistům. Budeme s nimi hnedle hotovi. Zbývá ještě Jakubova cikánka, pečlivě malovaná, ovšem bez rozlišování inkarnatu pleti a barev šatu; potom solidní Jelínkův muzikant; a konečně Václav Malý. Jak už výše vzpomenuto, zachránil tento malíř českost letošní výstavy, ovšem více kvantitou a barevnou patrností své kolekce, než prvotřídními kvalitami svého díla vůbec. Malý zamiloval se do Chodska a stal se jeho Úprkou, čímž nikterak není řečeno, že by oba i v pojetí a malířském přednesu kráčeli touž cestou. Malý vidí střízlivěji, méně komponuje a více protokoluje s pa-

trnou zálibou ve folklorovém detailu. Staví jednotlivé figury i celé skupiny plasticky do vzdušného prostoru, oblévá je ostrým světlem a odívá šťavnatým, druhdy i tvrdým, namnoze překrveným koloritem. Barva i plastické vymodelování štětcem jdou mu nad individualisování člověka. Přes to některé jeho tváře nepostrádají oduševnění. Umírněně a začasté poeticky vede si však Malý v krajinářství a jeho drobnější krajinky vynikají intimní náladou nad jeho folklorové výjevy i nad jeho zachmuřené prospekty z pražských ulic.

Zvěromalbu representuje skoro sám jediný L. Vacátko, předvádějící koně z hřebčince své známé přesilácké manýry. Touž manýrou traktováni item okorale skvrnití jockeyové, ženoucí koně „vpřed" — snad plavit — soudíme-li dle neoblečenosti jezdců.

Mezi krajináři nalezneme Lolka s dobře karakterisujícími, ale v komposici a barvě poněkud rozbíhavými obrazy pastvy a náměstí v Telči; dále L. Kubu s hutným Krumlovem a huspeninovým Kolínem; též Kavána, Šimůnka, Havelku a jiné, od nichž jindy a jinde již lepší práce jsme viděli a bohdá uvidíme. Mezi grafiky vyniká Angelo Zeyer pěknými důkazy svého stálého pokroku, holandskou trekschuytou a rovněž nizozemským větrníkem. Z cizích krajinářů poutají vděčný zájem obzvláště Grosvenor Thomas, A. Braquaval, A. Hengeler, R. Kaiser vzorně solidními pracemi starší tradice, s nimiž kontrastují málo prospěšně moderní, jak z barevných papírů vystříhané a vylepené kusy, na př. Hodlerova divadelní maquetta Thunského jezera, Iseppův plagiat Fjästada atd. Mezi architekturami nelze přehlédnouti Kasimirovy účinné prospekty z německých měst, pak dobře akreditovaného už Blažíčka a jeho kostelní interieury, malebně pojaté a zároveň bez piplavosti přesně kreslené, správné v perspektivě i osvětlení, spolehlivé ve vystižení chrámové nálady a vzletné imposantnosti gotiky, ať už je to bohatší interieur pražského sv. Víta, nebo střízlivým purismem restaurace do holé kostry ohlodaná kutnohorská sv. Barbora.

Plastik na výstavě nenalezneme vůbec; leda že v šeru vstupní síně zočíme dvě Folkmannova poprsí a F. Úprkovu kozu, které nám však o svých původcích nepovídají nic více, než co již o nich víme.

Totéž platí o několika renomovaných cizích jménech. Bartels, Herkomer, Horowitz, Oberländer, Raffaeli, Stuck, Véber, Zuloaga krášlí katalog, a ke zvučným těm jménům shledáme si po stěnách výstavy snadno doklady více méně úctyhodné. Ale dokladů je příliš málo a jsou známé. Sehnány pak do výstavy zřejmě jen proto, aby nescházelo aspoň špetky vzácnějšího koření.

*

„Mánes" vykonal akt piety, shromáždiv dílo † Miloše Jiránka na posmrtné výstavě ve svém pavilloně pod zahradou Kinských. Všecko dílo Jiránkovo bylo zde už oceněno nedávno u příležitosti jeho souborné výstavy v bývalém saloně Topičově. Proto lze odkázati na tu recensi, aby uvarováno bylo opakování.

J. L.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Boleslav Prus (Alex. Głowacki), nar. 8. srpna r. 1847 v Pulavach u Lublina, vynikající polský spisovatel, vedle Sienkiewicze nejpopulárnější, zemřel 19. května ve Varšavě. Jeho životní práce jsou obsaženy asi v 80 svazcích a to díla krásné literatury, filosofie a pojednání sociální. Boleslav Prus byl kdysi štítonošem skvělé polské družiny spisovatelské, která jménem positivismu ve vědě a realismu v literatuře bořila starý a vetchý svět polské šlechty, tu romantiku nečinnosti a lenosti, žvastavosti a vzpour, která nemohla se usmířiti s bystřým tepem nového, skutečného života. Čtyřlístek jmen předních borců za pravdu života v životě zněl: Konopnicka, Orzeszkowa, Swiętochowski a Boleslaw Prus. Avšak autor „Placowki" obhájil si posléze svou osobní oblast, začal se vzdalovati zobecnělého již proudu, aby zachoval si svou zvláštní individualitu. I publicista i umělec byl především sociologem, studujícím společnost jako celek — jako hotový stroj, jenž se skládá z různých součástek. Z. Dębicki, pokládající jeho historický román „Faraon" za vrcholnou jeho literární práci, řekl o něm, že přes všelidskou ideu, kterou genius Prusův byl ovládán, zůstával naprostým člověkem polským a národním, ač byl především sociologem a positivistou. Prus jako umělec prokázal ve svých četných povídkách, že měl jemný humor, někdy zatrpklý a hraničící se satirou, ne nepodobný humoru Dickensovu. Životní úkony a záhady společenské dovedl osvětlovati a analysovati a vždy spěl k učení vědy. Jako feuilletonista „Kurjera Warszawského" proslul hlavně hlásáním organické práce a víry v poznávání skutečnosti a kultury, tak jako v románech a povídkách potíral lichý idealismus svými líčeněmi pravdivého života, v němž učil hledati krásu. Avšak nesporným idealistou byl sám a mnozí hrdinové jeho románů a povídek vystupují jako pioněři „třetí vrstvy společenské", jako konstruktéři nového života, vždyť r. 1909 přiznal se sám, že věří v převrat staré Evropy, z níž vzniknou: Spojené státy evropské. Věřil v lidskost, civilisaci a v tvůrčí sílu Dobra a Světla, požadoval národní sebevýchovu právě tak jako jedincovu, toužil po výchově vůle lidu, kterému hlásal, že každý má v sobě hledati pramen síly a energie.

České ukázky jeho tvorby vyšly v překladech „Polské knihovny" Beaufortovy, také u Otty

(„Palác a zbořenina"), „Faraon" nákl. F. Šimáčka (překladem J. Langnera) a drobnější povídky. *K. V. H.*

* První půlka letošního května byla v Anglii ve znamení nadšených oslav R o b e r t a B r o w n i n g a, nejhlubšího anglického básníka XIX. století, jehož s t é narozeniny na tu dobu připadly. Vrstevník Longfellowův a Tennysonův, nestal se ve svých četných dílech ani z daleka tak populárním a zbožňovaným jako slavený básník „Hiawathy" nebo tvůrce „Enocha Ardena" — právě naopak: Browningova poesie, která svým zájmem a předmětem objímá celé dějiny světa a vesmíru (mimo antiku), je tak temná, neproniknutelná a místy záhadná, že i její nejoddanější badatelé pokládali za nutno vydati zvláštní učené rozbory, kommentáře a průvodce po mnohotvárném básníkově díle, aby je učinili alespoň trochu přístupnějším a bližším. Browning, odkojen poesií Keatsovou a Shelleyovou, do jisté míry i pessimistickým světobolem Byronovým, je povaha velmi složitá a mysticky založená, přísná nábožensky ve smyslu theistickém, optimista a neúnavný budovatel všelidského, věkověčného altruismu. Své myšlenky, jež snažil se domýšleti až do nejtajnějších záchvěvů, sledovati až do nejjemnějších ideových kořínků a vlásečnic, oblékal v háv nesmírně těžký, sacerdotální, protkaný bohatstvím nezvyklých obrazů, ornamentů a symbolických náplní, které jsou hlavním důvodem zmíněné neproniknutelnosti a těžké sledovatelnosti poesie. Browningova „psychologická dramata" nutno studovati s kommentářem v ruce a zahloubávati se v každičkou jejich větu, v každičký jejich detail organicky vyrůstající z mohutného celku. Za to poetická i myšlenková krása jejich je nevyčerpatelná a svrchovaně bohatá. Takový Prsten a kniha, P a r a c e l s u s nebo S o r d e l l o zůstane velikou básnickou pokladnicí anglické moderní poesie, stejně jako mnohé z jeho b a l l a d, hutných, spádných a dramaticky strhujících (K r y s a ř H a m e l n s k ý, H e r v é R i e l, b r e t o ň s k ý n á m o ř n í k a j.) zůstanou typickými ukázkami balladického tvoření opřeného nejenom o děj, nýbrž i o náladu a filosofii prostředí.

Životní osudy tohoto věčně hledajícího snílka, jenž žil jen a jen své poesii, jsou od poloviny let čtyřicátých velmi úzce sepiaty s osudy jeho osvícené choti, hluboké básnířky Elisabety Barrett-Browningové, autorky epické básně „Aurora Leigh", s níž celou půlku života až do smrti prožil v Italii, v andělsky čisté a přímo vznícené oddanosti. Zemřel v Benátkách r. 1889. Do češtiny nám jej prvně uvedl Vrchlický ve svých Cizích Parnassech, kde nám naznačil ve stručné poznámce i základní rysy tohoto podivuhodného básnického zjevu. *S.*

L i t e r á r n í k o n v e n c e R u s k a s N ě m e c k e m se právě projednává a bude ještě letos uzavřena. Ruské komissi předsedá A. N. Verevkin a ruské umělecké a literární kruhy požadují, aby znění smlouvy rusko-německé bylo přesnější, než bylo u rusko-francouzské, která bude vyžadovati jisté korrektury.

Staroslavná Cordova, kde za vlády římské spatřil světlo světa děd básníka Lucana, rhetor Annaeus Seneca a proslulý filosof a básník Lucius Annaeus Seneca. Tam za chalifátu moudrého Abder Rahmana I. bylo sídlo university, vedle četných škol byla knihovna veřejná, chovající více než 600 tisíc svazků děl, sloužících k rozšiřování vzdělání a k ušlechtění mravu; v Cordově se narodil slavný arabský filosof Averrhoes, či Ibn Ružd, jenž přizpůsobil koran naukám Aristotelovým a vybudoval nauku o jednotě Všeobecného umu, která vnikla i do křesťanství, kterou však později papež Lev X. stihl kletbou. Tam je rodiště smělého cestovatele, plavce Gonzala, jenž s Fernandezem Ioao r. 1446 po prvé vnikl do krajin vnitroafrických; v Cordově se narodil a později žil autor básní „Labyrinth" a „Korunovace", Juan de Mena, literárními historiky nazvaný „největším španělským básníkem patnáctého věku". Avšak ani jedinému z těch vynikajících mužů nebyl postaven v Cordově pomník; za to dostane se té cti jinému rodnému synu města v kulturní historii proslaveného a jest jím ve Španělsku slavený Lagartijo, toreador, jenž jako vítěz prodělal 1.700 zápasů s býky a zabil pět tisíc těch nebohých hovad. Město se o pomník tomuto muži postaralo a stát přispěl podporou. Španělský sochař Julio Antonio již nádherný model dokončil a ruka umělcova se nezachvěla, když hnětla hlínu k té národní — ostudě kulturní. Pomník se odhalí záhy. *K. V. H.*

P a r á d a i v n o u z i. Dorota, sirotek po Janovi starším Špalkovi obeslala v pátek po 1. neděli po Třech Králích svého bratra Daniela k magistrátu horažďějovskému a teprve si stěžovala, že nemá ani penízku a chtěla na něm, ježto na jejím poli oves sklidil, aspoň na — rukavičky. Právo usoudilo, aby jí dal třetí díl sklizně. Měla tedy na rukavičky i na jiné věci. Z archivu horažďovického.

V Praze, dne 31. května 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Toho roku 1883 od ledna vycházelo v Osvětě mé „V cizích službách, kus české anabase", plod to mé cesty do Bavor. Lumír měl v prvních třech číslech t. r. mou „Johanku" a Květy v únorovém čísle „Hejtmanskou slávu". Tenkráte jsem netušil, že se s Janem Talafúsem z Ostrova ještě jednou shledám a že se jím budu po léta zabývat.

Šmilovský tou dobou stále postonával. I jeho plicní neduh se zhoršil. Nicméně pořád ještě úřadoval. V květnu t. r. jel s děkanem Šantou do Chocně na instalaci; ale nedojel tam. Začal chrliti krev, musil se navrátit. A víc už z domu nevyšel. Polehoval, nebo, když se mu poněkud ulevilo, sedával v křesle u okna. Navštěvoval jsem ho. Byl už stísněné mysli, ale ne apathický. Ještě četl, ale chtěl něco lehčího a jasného. Opatřoval jsem mu takové čtení jak bylo možná. Pak musil opět ulehnout; přestal číst a také již nepovstal. Bylo stále hůř a pak už upadal v bezvědomí. Večer dne dvacátého června, bylo zrovna před jeho svátkem, zaslechl jsem, že se mu hrozně přitížilo. Chvátal jsem do jeho bytu.

Šmilovský ležel už v bezvědomí, pracuje k smrti. Rodina rozrušena. Jen malá dceruška ležela klidně na pohovce, kdež usnula. Vzal jsem děvčátko a uložil je do kočárku. Když jsem se vrátil, nemocný už ztichl. Chrapot přestal, smrtelná ssinalost rozběhla se po tváři. Bylo deset hodin. Smutně jsem se vracel za toho červnového, podmračného večera.

Pohřeb byl dne 23. června. Pršelo, jen se lilo, přes to však sešlo se množství lidí. Nad rakví u hrobu promluvil srdečně, dojímavě děkan Šanta. Na hřbitově u sv. Anny, opodál svých dětí, jejichž pomníček jsem loňského roku marně hledal, odpočívá Šmilovský nedaleko hrobu M. D. Rettigové. Na pomníku Šmilovského je reliefové poprsí jeho, ale nezdařené. Není to jeho podoba, tak nevypadal.

Životopis Šmilovského a studii o jeho díle uveřejnil Dor. Jos. Novák v programu státní školy střední v Litomyšli r. 1885.

XXXVIII.

Spojení mé s Prahou zůstávalo jako před tím: novinami, belletristickými listy a korrespondencí nikterak rozsáhlou. Literárně žil jsem úplně osamocen, ale také nikterak nevyrušován spory a potýčkami literárními. Různé polemiky, jaké měly Lumír, Osvěta a jiné snad listy, sledoval jsem z té dálky víc jako divák, ač nikoliv lhostejný. Podrobnosti těchto půtek, jež přešly jako přeháňky, neutkvěly v mé paměti tak, abych mohl o nich zevrubněji a svědomitě vypravovat. Literární historie těch let je zaznamená.

Korrespondence mi tou dobou hrubě zřídla. Thomayer dlouhý čas mlčel; jen Aleš se občas přihlásil listem mně vždy zvláště vítaným. Z dopisů r. 1883 vyjímám nejzajímavější místa.

Dne 20. června t. r. psal po sváteční gratulaci a po zprávě, že stále sedí ve svém bytu na Malé Straně*) a společnosti že nevyhledává, také toto:

„Já počínám se opět poněkud vrhat na malbu a kreslím illustrace, mám jich hromadu již pro rozličné listy zhotovených, avšak zřídka kdy co vyjde. — — —

---

*) Bydlil v Thunovské ul. č. 14.

Z Lišky stal se Mnichovák v pravém slova smyslu. Věř mně, drahý příteli, že ještě nejsem daleko u cíle svého. Přemýšlím, jak bych nejlépe své vlohy platně osvědčil, avšak přišel a přicházím k tomu náhledu, že můj talent je již se mnou srostlý, a že bych s ním nepochodil ku svému uspokojení, byť bych se i v Mnichově v roce nebo dvou řemeslu přiučil. Jednoduše jdu cestou Manesovou. Manes mistr, ještě podnes oceněn není; českému umění ještě denice daleka, a předc chci i uměním tím vlasti svojí hřivnu přinést, a co pak? Nezbývá než boj, práce, v proudu materialistů držet pevně svůj ideál, urážek těch nejhrubších nevšímání."

V září t. r. 1883 oznamuje novou svou adressu: Bruska č. 538. a píše: „Stěhoval jsem se, neboť jsme měli špatný byt v takém starém domě. Ono je to sice hezky tak něco starožitného, ale takhle v museum. Teď mám velice příjemno, a děti mohou do zahrady. Jen jsem Tě posledně psal a tu mě hned překvapila práce, figury sgrafittové na staroměstskou vodárnu (osoby ze švédské vojny). Již jsem skizzy dávno zaslal, na kteréž jsem předevčírem dostal z radnice schválení (forma). Myslím ale, že jsem to dosti dobře rozluštil. „Ohlas písní ruských" jsem dokončil. Bude v celku 43 obrázků a obrázečků. Viesner hledí, aby to co nejdříve vyšlo —

Jak je Ti se zrakem? Tuhdas jsem byl u B. Třebízského a ten taky stůně očima — — Beneš byl ve Vídni a našel dvě znamenité věci v císařském museu a sice velkou ostruhu a na ní: „Pomni na mnie Paní má." U toho prý cedulka: „Sporn eines böhmischen Ritters aus der Zeit des Ladislaus Posthumus." Pak pancíř a na něm: „Sv. Waczlawe nedeg zahynautj mnie." Prej si na mne vzpomněl, když to viděl, a když mně to povídal, vzpomněl jsem zas hned na Tebe! To pasuje do našeho krámu, viď?" — — —

V doušce:

„NB. Mám illustrovat Rukopis Královdvorský!!!!"

Píše to, vzpomněl si na jiné, již hotové své illustrace, na domažlické sedláky a selky v Ottových „Čechách" (Šumava). „Ti sedláci v „Čechách"," dodává, „jsou zkaženi až na jeden, co jsou ty ženy v konturách. Ostatní sedláci jsou dle mých skizz vyváděni od cizích — — Posud nemám v „Čechách" než ten svrchu řečený obrázek a toho sv. Václava.*) To jsou mi milejší ti sedláci v „Šotku", co jsem dělal nežli ti provedení v „Čechách". Proto Tě to píšu. Jde to na mé jméno a já se za věc stydím."

Dne 19. prosince 1883 psal mně Aleš mimo jiné: „Když otvírali Brožíkova Husa na radnici, byl jsem při tom. Sám ten Sedlmajer z Paříže byl při tom, protože jsou Tě při tom samé „mašiny" a zde by to byli naposled nedovedli otevřít. V té bedně by se mohlo ostávat, alespoň výstava Eskymáků jistě. Obraz byl na čtyři díly zbalen. Doufám, že společně naň půjdem. Psal bych Tě něco bližšího, ale viděl jsem obraz pouze ležeti a tu jeden ještě nemůže nic určitějšího zřít. Znamenal jsem však znamenité věci již tak a mnohé vady taky. Hlavní při věci bude as proti Brožíkovým ostatním dílům ta kolosálnost. Dnes nebo zítra teprve myslím, že (ale již určitě) bude přístupen. Co já jsem robil a chci, až ústně.

Liškovi prý se dobře vede, je ho pořád vidět v „Gallerie der modernen Meister" nebo jak to píšou."

Tolik jsem zvídal o Praze. Myslil jsem na ni, přál jsem si dostat se tam, ale netesknil jsem už po ní. Zvykl jsem ve svém působišti, už jsem je měl i rád. Žil jsem spokojen v tiché Litomyšli, šťasten v rodině, studuje v knihách i v svém okolí, v městě i dál na častých potulkách, učil a psal jsem. Po pracích již uvedených napsal jsem r. 1883 ještě povídku „Pandurek"; vycházela od května do září ve Světozoru, jehož redakci tenkrát měl, ale, tuším, jen na krátko, Vrchlický. Při tom zabýval jsem se horlivě různými prameny k chodskému obrazu svému, abych si doplnil materiál, který jsem si přinesl z loňské cesty.

Na podzim začal jsem psáti. Dal jsem se chutě do díla, jež mne obzvláště těšilo. Chodský zápas za právo plný dramatičnosti mne nadchl a kraj a lid zamiloval jsem si za loňské návštěvy v těch pošumavských končinách. Už dávno choval jsem je, dosud mi neznámé, v milé paměti, dávno, už ze studentských let z líčení Boženy Němcové, zvláště však z její „Karly". Proto také připsal jsem své dílo památce slavné své krajanky.

Novou práci svou slíbil jsem „Květům". Svatopluk Čech přijal její začátek velmi srdečně. Ale když jsem po nějakém čase zaslal další část rukopisu, žádal některou změnu, ne pro práci samu, ale z ohledu na censuru. Nejlépe to vypoví jeho psaní:

*) Úvodní kresba.

„Velectěný příteli! Měl jsem jakési obavy, aby snad některá místa Vaší povídky státnímu návladnímu do oka nepadla a příjemnost konfiskace nám nezpůsobila. Víte, jak jsou nyní ti pánové přísní. Proto zadržel jsem prozatím poslední tři listy rukopisu naposled zaslaného a posílám Vám je s žádostí, abyste sám místa červenou tužkou naznačená trochu oslabil. Vztahy k císaři mohly by se snad zcela vypustiti. Prosím, abyste toto mé obtěžování konfiskační horlivostí nynější omluvil a mně opravené ty listy s dalším rukopisem dle možnosti brzo zaslal. Vaše povídka — — atd."

Žádaná změna týkala se scény v nádvoří trhanovského zámku, kdy krajský hejtman Hora Chodům oznamuje, že privilegia jejich už neplatí, aby nechali odboje a Lamingerovi aby přísahali poddanost a člověčenství, a kdy mu Kozina směle odpověděl. Poněvadž jsem žádané změny vykonal v původním rukopise, který, tuším, zůstal v tiskárně, nemohu dnes určit, pro která místa se Svatopluk Čech obával státního zástupce.

Těšil jsem se, že tentokráte nemám žádného jiného slibu, že nemusím pamatovat na žádný jiný časopis, že všechen se mohu oddat „Psohlavcům". Dlouho však jsem se netěšil. Jednoho odpoledne na podzim t. r. 1883, když jsem se vrátil ze školy, přišel mi na „Buřvalku" nenadálý, vzácný host, pražský nakladatel, majetník a vydavatel „Světozora" Fr. Šimáček. Do té chvíle znal jsem ho jen dle jména, ale již od studentských let, kdy jako gymnasista jsem doma v Hronově čítal jeho „Posla z Prahy". Nyní stál přede mnou, vysoký, statný, hustých, lehce zvlněných vlasů, energického pohledu a oznamoval mi, že přijel ke mně, schválně že se vypravil do Litomyšle. Nakladatel za spisovatelem z Prahy až na Buřvalku! Oznámil, že si přijel pro povídku, pro příspěvek do Světozora, do příštího ročníku. Odvětil jsem, že nic nemám. „Tedy napíšete."

„Píšu „Psohlavce", nemohu, a času málo, do nového ročníku není daleko."

„Potřebujeme jenom začátek. Ostatek byste napsal na pokračování."

Vymlouval jsem se, bránil. Nevěřil, žádal naléhavě dál, až konec konců jsem slíbil. Bylo nesnadno odříci Fr. Šimáčkovi, zvláště když schválně za mnou přijel. Že tak učinil, mohlo mně zalichotit a tím spíše, poněvadž chtěl právě mou prací začít nový ročník, jenž měl čelit novému časopisu, hrozícímu nebezpečnou konkurencí; byla to Ottova „Zlatá Praha", právě založená, jež měla od nového roku (1884) vycházet.

A tak jsem pozbyl opět úplné volnosti. Když jsem slíbil, musil jsem slovu dostát. Začal jsem psát novou povídku. Byly to „Starosvětské obrázky", které pak s illustracemi Adolfa Liebschera vycházely ve Světozoru v prvních šestnácti číslech. Fr. Šimáček si s prvním číslem ročníku 1884 přispíšil. Vydalť je už ten den před štědrým r. 1883. Zlatá Praha, která tedy r. 1884 začala vycházet, přinesla za úvodní básní Heydukovou „Praze" povídku Beneše Třebízského „Ze záletů páně regentových". A tak jsme s Benešem bezděky, nechtíce, jaksi závodili.

Ale ještě téhož r. 1884 dostal jsem se do Zlaté Prahy. Psal redaktor, Ferdinand Schulz, psal o příspěvek do svého listu; a on uměl „kamarádíčku" práci vymáhat, jak by mně mnohý literát dotvrdil. Zmohl mne, já slíbil a tak v druhém pololetí, kdy Psohlavci byli dopsáni, začal jsem pro Zlatou Prahu „Nevolnici", které jsem pak do Spisů nezařadil.

„Ze záletů páně regentových" byla z posledních prací Beneše Třebízského. Nedlouho po jejím ukončení zemřel, dne 20. června t. r. 1884. Odjel na léčení do Mariánských Lázní a živ se odtud nevrátil. Pamatuju se, jak jsem přišel z města domů na Buřvalku, jak, nic netuše, sáhl jsem po Národních Listech na stole ležících a jak jsem ustrnul, čta, že Třebízský zemřel. Obšírná zpráva byla z péra G. Eima. Právě rok, na den, po Šmilovském odešel Beneš a tak mlád, u věku pětatřicíti let! Upřímně jsem želel vzácné, ušlechtilé té duše —

Záhy po smrti Třebízského, v červenci uveřejnil Lumír jeho povídku „Ušlapán", jejíž začátek byl na první straně čísla facsimile rukopisu Třebízského. Přiznám se, že mne ty řádky úhledného, poněkud archaisujícího písma dojaly.

Také Aleš želel vřele Třebízského. Psal mně k svátku dne 21. června, při čemž oznámil, že „dnešní listy bohužel přinášejí tesklivou zprávu o úmrtí pátera Beneše. Psal Jsi mně, když zemřel Hálek — a já píši dnes opět Tobě: Pane zůstaň s námi! — — O sobě Tě mohu jen málo psáti. Kutím pokud možno stále jen na Rukopise. Zítra neb pozejtří myslím že dovrším dvacátý list." Tenkrát bydlil Aleš na Smíchově, v Jeronymově třídě v č. 415.

(Pokračování.)

F. X. Svoboda:

LISTÍ PO HÁJÍCH ROZVÁTÉ.

BŘÍZY.

Žijí bílé břízy
ze sladké své mízy,
hrají snové čistí
v drobounkém jich listí.

Nezklamané břízy
níží svoje řízy,
pod ně za svítání
ovečky jdou strání.

My tu nebýváme,
vzdor již v srdcích máme.
Šeptají si samy
břízy s ovečkami.

V SADĚ PO ROZLOUČENÍ.

Při hučení vichrů jarních
sadem chodím zamyšlen,
ve smutečních vrbách zmladlých
vlasů tvojich vidím len.

Do šumění větví tenkých
zpěv zní párků pěnkavčích
jako tenkrát v moji víru
záhadný tvůj krátký smích.

Jehnědy se zachvívají
na kanadských topolích
jak tvé zlaté náušničky
při vášnivých vzdorech tvých.

A větvičky suché, černé
odlétají do trávy,
jak v mou vroucnost posměšky tvé
za včerejší zábavy.

A kmen praská . . . Rána tříštná
v sad se dere nezvyklá,
jak dnes ráno při rozchodu
vztekle když jsi vykřikla.

PODZIMNÍ.

Sotva by to člověk řek',
že je tu již podzimek,
přes bramboříšť čerstvé hroudy
že již letí ohňů čmoudy.

Sotva by to člověk řek',
že náš skončen románek,
třesoucí že ruce moje
spalují již listí tvoje.

Než kouř z nati na polích
čpavější je z listů tvých,
ale i ten zmizí kdesi
v čerstvý vzduch a v modré lesy.

LESNÍ DOJEM.

Vítr vane, sedím v lese,
všecko se tu, všecko se tu třese.

Stromy, zvědavé jak stíny,
schylují se stále nad rokliny.

Dívají se, číms se děsí,
zvedají se, strachem chrastí v lesy.

Jen já, chladný jako kámen,
nechápu jich třesoucích se ramen.

Proč se děsí, proč se kloní?
Mrtva-li tam ona, co mi po ní?

Svět náš rozpůlil se snadno,
vzdorné srdce dávno již je chladno.

Že mne milovala kdysi?
Květ že od ní nad stolkem mým visí?

Ona? Plna jasných světel?
Ona? Ona? Sladká jako jetel?

Laňka plachá, dcerka smavá,
dítě dobré, hlavička má plavá?

Zřím již, zřím zas oči její...
Chápu, chápu, proč se stromy chvějí.

Vítr vane, sedím v lese,
všecko se tu, všecko se tu třese.

SKŘÍNKA.

Tato skřínka? — Dárek, přátelé,
v němž jsem ukryl chvíle veselé.

Jsou v ní květy, stužky, lupení,
ztichlé písně, zchladlé nadšení.

A je skryt v ní vrkoč Marie.
Marie mé? Žije? Nežije?

Vzpomíná si? V pole chodívá?
Vdaná je snad? Děti vodívá?

Či spí pod thujemi na stráni,
po níž vítr kouře rozhání?

Či mne hledá? Čeká? Vzpomíná?
V šedé dálce ruce rozpíná?

Dosti, dosti! Srdce vzbouřeno.
V skřínce bylo moře zavřeno.

Vylilo se, o hruď bije mou,
unáší mne vlnou ohromnou.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Snášel to napřed, ale když toho bylo mnoho, zabral si to do hlavy a stěžoval si na ženu. Před desátou se sebral a šel domů. Hledal ženu, ale nebyla doma. Myslil hned, že šla k Biberům. Ve skleníku hledati ho nenapadlo, nikdy tam nebývala. Doznává, že by ji byl stloukl a myslil si: Ta měla vítr, že utekla. S Biberovou byla kamarádka ze školy, vždy byly jedna ruka. Lehl si a spal. Ráno, když ho probudil mlékař Strohschneider, teprve mu bylo divno, že žena se dosud nevrátila. Bývala vždy už časně ráno zase doma. Hledali s mlékařem, až ji našli ve skleníku, pod pelargoniemi, přivázanou k sloupu květinové rampy. On sám přeřezal provazy. Byl strašně polekán a bylo mu jí líto, že takovou smrtí sešla. Nemohl se ani vzpamatovati, vše se mu točilo v hlavě. Ptal se, kdo to udělal — či se ani neptal? Sám už neví, v tom leku. Pak běžel mlékař pro představeného. S představeným přišel i četník a pak už mu vše vzali z rukou.

„Kdy pak napadl čerstvý sníh?" tázal se Schwert.

„Po deváté hodině," zněla souhlasná odpověď přítomných.

„Pane Lamfrome," tázal se Schwert, „když jste se kol desáté vracel domů, ležel už čerstvý sníh?"

„Ležel."

„A byly v něm nějaké šlépěje? Na pěšině k domu? Myslím, od silnice k domu?"

„Nevšiml jsem si."

„Pes byl odvázán?"

„Ano, jako vždy na noc."

„A kdy jste jej ráno zase přivázal?"

„Nevím. Snad, když přijel mlékař."

„Našel jste v noci dvéře do stavení zamčeny?"

„To se už nepamatuji. Mám svůj klíč."

„Vzpomínejte, prosím!"

„Myslím, že nebyly zamčeny — ale byl jsem příliš rozčilen, abych si toho byl zvláště všiml.“

„A pes pobíhal?“

„Ani to už nevím.“

„Když jste ženu doma nenalezl, proč jste nešel ji hledati?“

„Nečinil jsem tak nikdy.“

„Proč pak ne?“

„Nebyla by šla zpět. Bála se mne.“

„Zkusil jste to někdy?“

„Z počátku často. Ale nikdy nešla se mnou. Až ráno přicházela vždy sama — když myslila, že jsem vystřízlivěl.“

„Tedy chodila z domu pravidelně, když jste byl v hospodě?“

„Tak asi.“

„Chodíte často do hospody?“

„Ne často — jednou za týden.“

„Ale pijete doma?“

„Také někdy.“

„Snesete mnoho?“

„Nesnesu. Tři sklenic mám dosti.“

„Ale říká se, že jste piják.“

„To piju, nezapírám, ale jen někdy.“

„Kvartálník,“ zašeptal představený . . . Schwert tázal se Lamfroma dále.

„Máte nějaké nepřátele? Nebo měla je vaše žena?“

„Nikomu jsem neubližoval. A nebožka — ovšem se s lidmi někdy svářila — ale —“

„Co?“

„Nevím sám, kdo by — ? Snad, že dělníkům utrhovala ze mzdy.“

„Což nevyplácel jste vy?“

„Ne — to jen ona. A tu právě mívala spory. Na krejcar byla lakotná.“

„Víte snad o někom, koho ošidila? Kdo by se jí mstil?“ tázal se Schwert.

„Nevím! Nepamatuji se.“

„Nu, však se dovíme.“

Lamfrom při výslechu přešlapoval, tiskl si ruce, lámal klouby u prstů, vůbec byl velmi nepokojný. Jediným zdravým okem nepříjemně koulel.

Schwert bránil se vznikající antipatii proti obviněnému. Věděl, jak nechuť může soudce svésti k lichým předpokladům, zaujatosti, jak je s to zkaliti rozhled a zmásti úsudek.

„Slyšel jste psí štěkot, když jste se vracel z hospody?“ tázal se ho ještě Schwert. „Nebo snad později, když jste ulehl?“

„Neslyšel.“

Výsledkem svědka, podomního obchodníka Karpelesa, dokázalo se, že Henrietta Lamfromova byla ještě o sedmé hodině večer na živu. Že děkovala ze zahrady na pozdrav kolem jdoucího Karpelesa, jenž vracel se z obchůzky za hadry a kostmi, po dědinách do Sukdolu.

„Víte jistě, že už bylo sedm hodin?“ tázal se Schwert.

„Bylo již sedm pryč,“ jistil Karpeles. „Než jsem k zahradě došel, tlouklo na věži v Sukdole sedm. Dobře jsem počítal.“

„Je to tak daleko slyšet?“ tázal se Schwert.

„Za ticha velmi daleko.“

„Mluvil jste s paní Lamfromovou?“

„Nemluvil. Chtěl jsem, ale nemluvil. Pes tuze štěkal.“

„Byl tedy puštěn?“

„Byl.“

„Slyšel někdo ještě později štěkot psí?“ tázal se Schwert svědků.

Nikdo neslyšel. Ani žádného křiku, neb hluku nebylo ze zahrady slyšeti.

Všichni svědkové vypovídali pod přísahou.

Manželé Bieberovi vypovídali, že paní Lamfromova u nich často přespávala, ale této noci že u nich vůbec se neukázala.

Svědkové upozornili vyšetřujícího soudce, že nebožka měla poslední dobou pletky s mladým Grohem z Nemalovic. Ale předvolaný Groh dokázal, že tuto noc strávil u strýce v Sukdole.

Na to zjistil Schwert jména všech zahradnických pomocníků, kteří se u Lamfromů posledních pět roků vystřídali. Bylo jich pět. Adressy všech byly Lamfromovi známy, pouze o posledním nevěděl, o Antonínu Celerovi. Dle doslechu zdržuje prý se v Americe, alespoň tak říkal, když dal výpověď před půl rokem.

Mlékař Strohschneider vyprávěl, že jako obyčejně jel kol šesté hodiny se psím vozíkem po silnici k Lamfromovi. Bylo mu divno, že tentokráte si paní Lamfromová jak obyčejně nevyšla pro mléko. Služky neměla, jen nádenici. Šel tedy s mlékem sám ke stavení, tloukl na dveře, ale nikdo neotvíral. Aha, řekl si, bude asi paní u Bieberů, něco se semlelo. Chtěl už pryč, když v tom se něco hnulo. Otevřel mu Lamfrom — tak, jak vstal neoblečen. A hned prý řekl, neviděl-li jeho ženu. Pak přijal mléko, něco na sebe hodil a oba šli hledat.

„Byl už pes přivázán?“ přerušil ho Schwert.

„Byl, pane soudce.“

„Víte to jistě, svědku?“

„Zcela určitě. Protože, když jsme hledali v kůlně, na mne dorážel.“

„Nepřivazoval ho teprve pan Lamfrom před vámi?“

„To je vyloučeno. Pes už přivázán byl, protože, když jsem nesl mléko, na mne nedorážel.“

„Jak to vysvětlíte, pane Lamfrome?“ obrátil se Schwert k obviněnému.

„Nevím,“ odvětil Lamfrom posupně. „Snad jsem psa přece uvázal.“

V kůlně že ničeho nenašli, pokračoval Strohschneider, šli tedy do skleníku a tam ji našli. Přivázanou a utlučenou. Vlňák a topor od rýče ležely u ní. Lamfrom prý vykřikl, spráskl ruce a přeřezal provazy.

„Jak jste to vše viděli?“ tázal se Schwert „Měli jste světlo?“

„Já měl svou lucernu a Lamfrom, nežli jsme se dali do hledání, rozsvítil lucernu svou. Pak se mne ptal Lamfrom, nevím-li, kdo to udělal. Řekl jsem, že nevím.“

„Byl Lamfrom zarmoucen?“ tázal se Schwert.

„Snad,“ odpověděl svědek. „My muži to nedáváme na sobě znát, jako ženské.“

„A co bylo dále?“

„Pak mne poslal pro představeného a ten přivedl četníky.“

„Otáži se vás na něco, svědku, ale dejte si pozor!“ napomínal Schwert. „Když jste vcházel s mlékem do zahrady, všiml jste si pěšiny k domu? Byl čerstvý sníh a byly v něm asi stopy. Pozoroval jste je? Vzpomínejte dobře! A kolikeré?“

„Jedny, pane soudce.“

„Víte to jistě? Odpřisáhnete to!“

„Odpřisáhnu. Byly jen jedny. Nesl jsem lucernu a mléko a dával pozor, kam stoupnu. Mám často rheumatismus a nerad se brodím sněhem, na nohy jsem citliv. A že byly jen jedny, vím proto, že jsem si musil dáti pozor, abych se jich neminul.“

„A kam vedly ty šlépěje?“

„K domu. To vím z toho, že kladl jsem patu do paty a šlapu do šlapy.“

„A z domu tedy nevedly žádné stopy?“

„Žádné. Dvojí šlépěje tu nebyly.“

„A což na cestě ze stavení do skleníku?“

„To jsem si už nevšiml. Byl jsem snad už rozčilen.“

„Vzpomínejte dobře!“

„Tak se mi zdá, jako bychom byli cestu s Lamfromem ke skleníku teprve prošlapávali, on šel napřed.“

„Bylo vám, svědku, něco nápadno v zahradě nebo v domě, ještě než vešli jste do skleníku?“

„Nebylo, zhola nic.“

„Kdo vešel do skleníku první?“

„Ovšem že Lamfrom, ještě mi svítil na schůdky dolů.“

„Řekl něco?“

„Neřekl — či ano? Počkejme! Řekl, že snad ona čeká ve skleníku.“

„Bylo vám to divno?“

„Nebylo. Myslil jsem, čeká tam, aby jí nebylo zima.“

„Víte, svědku, ještě něco, co by se k této vraždě vztahovalo?“

„Už nic!“

Svědkové Ernest Krahulig a František Betschitza i hostinský Selichar potvrdili souhlasně, že Lamfrom již před sedmou hodinou v hostinci seděl a z něho se do svého odchodu v půl desáté nevzdálil. Krahulig a Betschitza seděli s Lamfromem za jedním stolem a doznali, že si ho dobírali. Ale byli napilí, měl každý více než pět holeb piva. Bavilo je to, že se při jejich vtipech Lamfrom kohoutí. Napřed je odbýval žertem, ale na konec se doopravdy zlobil. Počal proklínati ženu, že ho udělala nešťastným a pro posměch všem, a že nedá mrcha pokoje, dokud ji nezabije.

„Říkal nezabije?“ tázal se Schwert.

„Určitě.“ (Pokračování.)

Antonín Jenne:

USCHLÉ BODLÁČÍ.

(Pokračování.)

Drobné kroky ho probudily. Jako ve snu uslyšel náraz nějakého hrnečku, a potom bouchl truhlík u stolu, až lžíce v něm složené zachrastily.

Trhl sebou a otevřel oči . . .

Jaroslav cosi sháněl po stole a u kamen. Zeman nazdvihl hlavu, ale bolestně zas se natáhl. Nemoc patrně pokročila. V kolenou a hlavně v kotníkách nohou cítil hroznou palčivou bolest — a cítil, jak má klouby zateklé. A v hrdle nesmírnou žízeň.

„Jarouši!“ zavolal slabým hlasem.

„Co?“ A Jarouš, drže v ruce dlouhý kuchyňský nůž, se na otce tázavě obrátil. Chtěl si asi venku nějaké dřívko přiříznouti ke hře.

„Přines mi do hrnka vody!“

„Do tohodle?“ a hoch pozdvihl hrnek do výše.

Zeman němě přisvědčil.

A hoch přinesl ze síňky skorem rovný hrneček vody.

Namáhal se Zeman, už jak hocha s vodou ve dveřích uviděl, aby se zdvihl na lůžku — ale nešlo to. V každém kloubu bolelo, svíralo . . .

A hoch už stál u postele.

„No tak!“ netrpělivě pobádal otce, který strhanýma očima hleděl zoufale kamsi do stropu.

„To musíš ten hrnek postavit . . .!“ A potom pomocí slabých rukou hochových namáhavě zvedl trochu tělo a z hrnečku přidržovaného hochem zdlouha se napil.

„A zas jdi k Blaženě!“ posílal hocha a s hlubokým vzdechem klesl zpět do chudých peřin.

Samota — ta kýžená samota zase Zemana objala.

Ticho.

Bolest rostla. Klouby měl Zeman silně zateklé a bolestivé; a zdálo se mu, že snad ta kůže obepínající kotníky musí prasknout — jak se mu zdála napjata. V ramenech necítil takových bolestí —; jen poznal, že nemůže rukama volně vládnout. Cítil v nich hroznou únavu, slabost — nemohoucnost.

„Zatracený život!“ odlehčil si.

„Ležím tu jako pes . . .! A ještě by chtěl šafář, abych šel jezdit. Však, až to trochu povolí, já mu to pěkně řeknu, že člověk není žádné zvíře. A to ráno přijde, abych se neválel v posteli!“

„A ten správec taky!“ a rozčileně pohnul tělem na lůžku — ale až zahekl. Pohybem těla jako by byl učinil pokus údy v oteklých kloubech zlomit. A ostrá bolest jako chvění probíhala tělem a upozorňovala Zemana, že se hnout nemůže — že není už pánem svého těla . . .

A Zeman zmalomyslněl . . .

„Jako pes — jako pes tu ležím — a jako pes zhebnu! Aspoň šafář uvidí, že jsem se neválel . . .“

„Jen ty děti. K práci ještě nejsou . . . A což to nenarozené!? Ani snad tátu neuvidí . . . Co s tím bude máma dělat!?“

A drobná, lesklá slza stékala Zemanovi z očního koutku po tváři . . .

Zeman byl silně pohnut . . . Zaťaté rty sebou škubaly — a nezvyklý mu pláč hrozil propuknout . . .

Ale přemohl se. Snad by neplakal jako dítě. Vždyť stonal tak už vícekráte — a zas bylo dobře . . . Tentokrát je to však silnější . . . A když . . . snad . . .!

Co dělat? Těžko se vzpírat osudu.

„Jarouši,“ zavolal, pokud slabý hlas dovoloval.

Nikdo se mu neozval. Ze dvora — ani okny se silnice neslyšel ani zvuku. Ticho — jako po vymření.

Ještě jednou zavolal . . .

„A kluk ví, že nemohu se hnout — a ne, aby tady někde počkal . . . Co já teď . . .?! Ani by nevěděl nikdo, kdybych se natáh'!“ přemítal zlostně Zeman, a náhlý vzdor, vztek jím projížděl . . .

„A nač šetřit!? Mám-li pojít — pojdu — a když ne, ten krapet mne nezabije!“

„Jarouši!“ vztekle zavolal . . .

Konečně se hoch ukázal.

„Tamhle vezmi skleničku a dojdi mi za pět pro kořalku! . . . A sobě si tam kup housku! A dej kousek Blaženě!“

„Tak mi dejte peníze!“ upozorňoval hoch, když našel skleničku a postavil se u postele.

„Ať to napíše . . .!“

A Zeman upadl zase v jakési polosnění... Chvílemi bolesti trochu povolovaly — ale náhlým, bezděčným pohybem znova vzbouřil Zeman svého trýznitele. Když se hoch vrátil s kořalkou, trochu se napil — ale jen maloučko. Ani nechtěl láhev postavit k posteli, aby ji měl u ruky. Hoch ji musel dát na skříň. Tak mu nějak nechutnala.

Až ošklivo se mu z ní udělalo . . .

Už na nic neměl chuť.

Tak proležel Zeman celý den. Odpoledne, když sluníčko opřelo se do oken a jasný, ostrý pruh paprsků položilo i přes postel . . . ulevilo se mu trochu a Zeman zdřiml . . .

Když přišla Zemanka navečer z práce — to už Zeman zase dávno byl vzhůru . . .

„Tak jak ti je?“ otázala se a svlékala vrchní sukni.

„I, špatně.“

„A budeš něco jíst? Já bych ti něco uvařila!“ starostlivě se ptala.

„I, nemám ani pomyšlení!“

„Tak ti pošlu pro limonádu . . .! Snad by ti přišla k chuti!“

Zeman mlčky přikývl . . .

Hoch běžel do vsi, Zemanka chystala večeři, a ostatní děti kdesi venku si hrály.

„Co říkal šafář?“ optal se náhle Zeman.

„I nic — den sem, den tam! Co by moh' říkat?“

„Ale ono mi to tak hned nepřestane. Víš — před třemi roky jsem ležel šest neděl — a teď to mám horší. Což, to byl tenkrát doma Josef. Což abys mu vzkázala?!“

„No — snad to počká — až jak ti bude zejtra . . .!“

Ale té myšlenky se už Zeman nepustil. Josef sloužil v Doubravici ve dvoře . . . Byl tam sám. Doma nechtěl zůstat.

„Což aby Frantík Josefovi napsal! Kdyby dal teď výpověď — tak tu na prvního bude . . .!“ znovu promluvil.

„A ty máš spěchu . . . Snad to nebude tak dlouho trvat.“

A ráno nebylo Zemanovi lépe. Ba zdálo se mu, že nemoc ještě více své šrouby přitáhla — a nohy bolestí sotva cítil . . .

Zas ležel celý den sám a sám ve světnici. Venku bylo krásně — před okny na stromě u silnice hvízdal špaček. A tak najednou zdálo se Zemanovi, že by se mu lépe leželo, kdyby byl obrácen k oknu . . . Takhle viděl jen na špinavý kout stěn za vedlejší postelí a na levo známý nábytek. Jen kdyby tu někdo byl, aby mu pomohl.

Zavolal na hocha, který dnes už spíše se držel přede dveřmi, aby došel pro Smitku do chléva . . ., aby ho šel přendat. Tak se Zemanovi zdálo, že by snad už ani chvilku nemohl ležet tak, jak ležel — a ta chvíle, kdy netrpělivě čekal na Smitku, se mu zdála nekonečná. Hned — hned by to chtěl . . . Sám, kdyby mohl — rychle by se obrátil — ale nemůže — a Zeman znovu lítostivě pocítil svou slabost — nemohoucnost . . .

Už je odkázán jen na cizí pomoc . . .

V síňce ozvaly se těžké kroky a Smitka vešel. — A za ním starý Hrabal.

„Tak prý se nemůžeš hnout, Josefe! Co to děláš . . .! Je tam tak pěkně a ty tu ležíš! Pojď raději na panáka!“ rozmařile hovořil Smitka hned ve dveřích.

A starý Hrabal přišel také k posteli. Krátkou umolousanou dýmku měl v kapse a chraplavým basem povídal Zemanovi: „Hoch přišel, že je ti zle . . .! Tak jsem šel taky . . . Něco prý chceš!“

„Přendat! Prosím vás, přendejte mne! Já bych se aspoň díval do okna . . . Takhle mne to všecko pálí!“

A Smitka s Hrabalem nazdvihli Zemana, ač křičel bolestmi, a pozorně jako děcko malé jej položili hlavou do noh — aby viděl do okna. Hrabal opatrně až úzkostně natřásl veliký polštář pod hlavou a postel srovnal . . .

„Tak pěkně lež a brzo abys vstal. A to ty nohy, nohy, viď!“ povídal Smitka.

„Kdybys něco potřeboval — hoch je tu, ať doběhne ke mně. Jen si vzkaž. Já se sem časem sám podívám . . . A ty nohy bys měl si zavázat. Nějaký hadr a otočit... Počkej!“

A starý Hrabal hledal po všech koutech, až našel nějaké hadry.

„A smočit to nechceš?“ ptal se.

„Když budete tak hodný!“ zašeptal vděčně Zeman.

A starý Hrabal jako máma venku našplíchal na hadry vody a pozorně, opatrně — aby co nejméně se dotýkal bolestivých míst — ovinul Zemanovi hadry kolem kotníků . . .

„A vypotit kdybys se mohl!“

„To mi už žena vařila nějaké koření — a bylo mi po tom zle!“

„Tak já ti přinesu; máme tam takový vlňák a kožich. Musíš se hodně ukrýt!“ A Hrabal klátivě odešel ze světnice.

Za chvíli se vrátil nesa v náručí staré oděvy. Obložil a ukryl Zemana, že mu jen hlava koukala.

„Tak!“

„Pán Bůh vám to zaplať!“

„No nešť — no nešť! A kdybys něco chtěl — tak vzkaž!“ A Hrabal odešel. Smitka odešel už dříve po své práci.

Zvláštní, milý pocit rozlil se po hrudi Zemanově, když uviděl a pocítil skoro mateřskou starost Hrabalovu. Ten starý bručoun — nemluva — a jaké má srdce . . . A zase stesk — lítost nějaká sepjala Zemanovi hrdlo, když si uvědomoval, jak si musí dát sloužit — sám že nemůže . . .

Zadíval se do okna . . .

Mezerami mezi květinami viděl částečky silnice osázené po stranách pěknými třešněmi, které zrovna byly v květu a mléko svých květů rozlévaly už po trávě dole . . . Za silnicí viděl proužek pole, na němž řepa v dlouhých, rovných řadách rostla.

Tak proležel Zeman zase celý den o samotě. Jen děti na chvíli přiběhly, aby si vzaly kousek chleba — a zas běžely ven. Venku jim bylo lépe. Byl krásný den.

Zeman díval se do okna na prázdnou silnici. Jen občas uviděl tvora živoucího.

Potom slunce opřelo se do oken a ozářilo postel. Zeman vzdechna se pohnul, aby mu tak do očí nesvítilo.

Pavučinu uzřel za postelí v koutě. Zaprášenou — šedivou. A malá muška třepetajíc se hleděla se dostati ze sítě. Ale nedostala se. Již hbité nohy pavoukovy otáčely ji a opřádaly šedivým pavučinovým rubášem. Rychle pracoval pavouk, aby mu kořist neulétla; a když moucha byla všecka zabalena, rozvážně ustal . . .

Zeman díval se na zápas mouchy. — Něco nového to bylo. Měl se aspoň nač chvíli dívat.

„Jsi jako ta moucha!“ pomyslil si. „Jen kdyby tu byl Josef! Takhle přijde zas šafář, správec . . .! Budou hubovat!“

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Hnusné krysy s potměšile svítícíma očima běhají přese mne, zápach mne dusí, údy stápějí se v slizkém bahnu, jež je tíží olovem... Pak se vzepru. Dvě hvězdy zasvítí mi v pekelnou tůň: tatínek, maminka! Ne, není možná! To *není* možná! Snad za původ svůj děkují takovému nemravnému skutku nějací zvrhlí tvorové, snad takoví zas jen cos podobného páchají — ale já, moji rodiče! ... Ne, nikdy, nikdy! A již je zase jas a čisto kolem mne. Což sv. Josef, Panna Maria? Svatá Anna, svatý Jáchym? Všichni ušlechtilí rodiče slavných synů a dcer všech věků? Což ti? A rychle si je v myšlenkách připomínám, na pomoc je volám, abych k nim mohla, gloriolou obestřeny, připojiti i rodiče své.

Ale zas se zatmí kolem mne, a místo hnusných krys zasyčí nyní z nečistých temnot jedovatí hadi podezření a nedůvěry. Proč mi nikdy neodpovídal nikdo přímo, otevřeně, na přímou mou otázku? Proč ty povídačky s vránou, a když to s tou dál nešlo, proč to rozpačité mlčení nebo vyhýbavé nejapné výklady, nepřijatelné dvanáctiletým rozumem? Všechno se hroutí, stápí, točí, víří kolem mé duše, a nikam, k nikomu nelze se mi utéci o radu a přispění. Je mi jako Adamu v ráji po pádu jeho, a zdá se mi, že kdyby na mne teď tatínek nebo maminka zavolali, že bych z houštin, kam jsem se skryla, malátně odpovídala: „Já se stydím... za vás... za oba..." A zas je oba v duchu kajicně odprošuji, vinna se dávám, že jsem dopustila, aby na ně jen kapky bláta střikly z té tůně, v níž se stápím. Muka jsou to mé malé polodětské duše, a podnes vidím před sebou chladné stěny tmavého našeho pokoje do dvora, kde jsem je, pudem se odchylujíc od slunce a světla, prožívala, sama, jen v tichu rukama lomíc. A i přetvářce se z toho všeho učím. Zavolá-li na mne maminka z prvního pokoje: „Co pak tam, duše, tak dlouho děláš ve tmě a zimě?" chápu se rychle prvního po ruce předmětu a vycházím s ním, s omluvou, že *to* jsem tak dlouho hledala...

Ale nejsem z těch, kdo dlouho sami nesou svou bolest světem. Sdružuji se, hledám oporu u přítelkyně. V důvěrných koutcích ve chvílích samoty sdělujeme si své objevy, pochybnosti i hoře, a duše, plačíc, pere své zablácené roucho u čistých vod, aby v něm zas mohla před lidi. Není již tak bělostné jako bývalo, dlouho z něho nechce zmizet odporný zápach, ale i tak — nutno se smířit a žít dál; učiti se, dovádět, vlasy v copy splétat, zpívat a odříkávat své modlitby večerní... A na konec je to vlastně všechno k smíchu, a k smíchu je i to, brát věc tak tragicky. Nikdo není vyňat, dětí rodí se denně na sta, a všechny přicházejí na svět tak... tím způsobem... o němž nelze promluviti otevřeně. Němý hřích... snad to je to, z čeho jsem se bláhově v nevědomosti zpovídala. A kněz jistě věděl, a smál se mi as v duchu.

A všechna divadla, všechny romány, všechen styk dospělých točí se kolem této jedné věci, která se dětem zakrývá. Ale my jsme už velké, dospělé, a máme právo nahlédnout i za oponu! A my také nahlížíme! Sbíráme materiál, v denních listech, v rubrice soudní síně, v hovorech domácích návštěv, přímou anketou u starších dívek.

A zoufale veselo je mi najednou z toho všeho. Ať žije lidská komedie, a adié všechno pohádkové snění o bělounkých nemluvňátkách, dřímajících v květech lotusových na rybníce, odkud je loví čáp a odevzdává vráně! Rozpustile se směji všemu, a jako víno z proděravělého měchu vytéká mi z duše všechna pohádková úcta.

Již nečtu pohádek ani dětských knížek. Z lavice do lavice putují ve škole Zschokkovy „Tetinka Rozmarinová" a „Modrý div", všelijaké humoristické škváry, dokonce i krvák „Provaz oběšence". V té době zakládáme také ve třídě „tajný spolek" s velice nejasným cílem a neurčitými stanovami. Slibujeme mlčelivost, a R—ová přináší do školy divadelní dýku, bůh ví proč a nač. Skládáme básně na professory a stopujeme „frajku" na cestě ze školy.

Ale zasvitne jarní slunce do tohoto pařeniště mikrobů, a vidmo jeho ničí choroboplodné zárodky. Zase jsme dětmi, či spíše již dívkami v rozpuku, a nosíme kvítí na stůl milého professora Starého: první jarní pryskyřníky, bledule, sasanky, orlíčky, květy dřínu, kerrie japoniky, větvičky jívy a křů z hradeb i z Kanálky. Učíme se s láskou botanice a zakládáme si herbář.

Zvolna vrací se i poesie zbožňování; stává se nutností na jaře, kdy srdce je

plno rozmachu křídel k neuvědomělému vzletu. Chodím každou neděli do kostela k Františkánům, na stejnou mši, na stejné místo, zpívám, modlím se. Ne z potřeby nýbrž ze zvyku. Po kostele chodím Širokou ulicí, Měšťanskou Besedou, po Židovské zahradě, vzhůru do ulice Hopfenštokovy, Školskou dolů a domů do Jámy. Proč ta oklika? Pravidelně chodí tudy z ulice Hopfenštokovy k obědu do Besedy professor Š., který vyučuje ve čtvrté třídě a kterého my, jež ho zbožňujeme, známe jen z daleka. Ty, kdo ho nezbožňují, říkají mu „slepička", pro drobný, spěšný, ptačí krůček, jímž sbíhá se schodů. Pravidelně ho každou neděli poblíže Besedy potkávám, pozdravím obligátním: „Má úcta, vašnosti!", dostává se mi nedbalých, roztržitých díků, — a neděle je posvěcena poesií zbožňování. Nemá úmyslu, ani cíle, ani bolu beznaděje tato zúmyslná nedělní setkaná, ale je potřebou, patří ke změnám, jimiž prochází mladá duše, tak jako je potřebou psát do všech učebnic a vrývat do dřeva lavic začáteční písmena „Jeho" jména.

A zas je i zpověď, stále více zahanbující a pokořující, protože je nutno zpovídat se i ze všech hovorů o oněch „nemravných" lidských stycích, a stává se často, že ve zpovědnici sedí kněz, který naléhá na podrobnosti, nebo dokonce podezřívá z horšího, než k čemu se přiznáváme. Nikdo nezví nic ze šepotu ve zpovědnicích, ale mám přece vždy pocit veřejného spráskání, kdykoli odtamtud vycházím, a jen mi líce po ranách hoří . . .

VII.

Hladina duše, tak mocně zvířená nástupem nového názoru životního na základě ztráty víry ve vránu, se znenáhla klidní, a život běží dále hladkým rovným proudem. Trhliny, způsobené zátopou, se zacelují a z nánosu bahna vyrůstá již zase vesele zelené vrboví. Svět je jiný, není již rajskou zahradou, není báchorkovým divem; má svá úrodná pole vedle lad s plevelem, a rádo a vesele se žije i tak, u vědomí, že než povstane pole, je nutna práce.

Prázdniny mezi druhým a třetím rokem Vyšší dívčí mají příjemné intermezzo. Luisin tatínek staví v hostinské zahradě křídlo domu, a já se chodím denně dívat, jak stavby přibývá. Čekáme s Luisou dychtivě na šestou hodinu večerní, kdy zedníci odcházejí. Pak je celá stavba naše. Lezeme po žebříku na lešení, vnikáme do nedokončených pokojů, slézáme do sklepů. Pak si někde najdeme nějaký kout, páchnoucí vlhkou maltou, usedáme na narovnané cihly nebo na obrácené zednické kolečko, a zahajujeme své večerní koncerty. Přezpěvujeme všechny dvojhlasné písně, které umíme. Z úkrytů novostavby jásavě zvučí „Dennice, krásná hvězdo lásky", „Poletují vlaštovice" nebo „Kozák koňa napájal". A rorejsi obletují stavbu za zlatých letních západů, ze zahrádky zní rachot kuželek a hosté otáčejí hlavy, odkud že to zní dívčí zpěv.

Třetí ročník Vyšší dívčí je jako mocný rozmach všech intellektuelních sil. Tolika novým předmětům se učíme, a professoři mluví k nám ne již jako k dětem, ale jako k dospělým žákům. V náboženství máme církevní dějiny; zajímají mne a baví, pokud jde o první doby apoštolské, o počátky středověku. Ale u husitských válek a u reformace je již náraz, zápletka názorů. Příliš hluboko jsou mi maminkou vštípeny děje pronásledování pravdy v Čechách, inkvisice, protireformace; ne nadarmo jsem čítala Barákovu ‚Svobodu" a zpívala „Horo Bílá, horo kletá", ne nadarmo četla jsem i „Husitskou válku" a dívala se na obrázky stínání tří mládenců, žáků Husových, a na hranici Husovu. Nemám víry v slova, že inkvisice byla nutna, nechci věřit, že Hus byl na škodu českému národu. Po prvé vyšlehuje mi oproti učiteli náboženství z duše revolta. Nesouhlasím s tím, co povídá . . .

U prof. Starého máme letos fysiku a chemii. Demonstrace s třeným jantarem a pečetním voskem, pokusy s magnetem, (mám také svou magnetovou podkůvku a přitahuji k ní doma jehly, náprstky a klíče) ukázky z elektřiny, leydenské láhve, hořící vodík — to vše jsou věci vysoce zajímavé a rádo se jim učí.

V kreslírně pracujeme dle sádrových modelů, dle velkých obrazů. Kreslím stádo ovcí, jezdce na koni z doby Ludvíka XIV., pak sádrové hlavy římských césarů, podobiznu Rafaelovu, Anny Boleynové. Při kreslení mluví s námi pan professor francouzsky.

Prof. Starého máme dosud rády, ale dostal mocného, nebezpečného konkurenta, na kterého se záhy přenáší všechno naše zbožňování. I má „tichá láska", prof. S., ustupuje do pozadí před osobností, která na nás všechny působí silnou suggescí. Vyciťujeme, že po prvé stojí před námi učitel umělec, že je božstvím posvěceno každé jeho slovo, že je nám skloniti se zde před básnickým duchem v němém, horoucím uctívání. Němčině a německé

literatuře učí nás v tomto ročníku *Fr. V. Jeřábek.* Pouhé jméno jeho stačí k nadšení. Je to spisovatel „Služebníka svého pána“, hry mně nad jiné milé. To nebyla jen úcta, která nám dávala upírati zraky na sarkastickou poněkud tvář a na prošedivělou kštici Jeřábkovu — to byl prostě kult, ne-li u všech žaček, tedy jistě z poloviny.

Na místě dosavadního nudného časování nepravidelných sloves, na místě hlavolomných složenin „ich würde gehabt, gewollt, gekonnt, gedürft haben“ čteme Freiligrathovu „Der Blumen Rache“, učíme se z paměti Hartmannovým Elegiím na Čechy: „Dreimal unselig' Land! Dein Leid bewegt kein Herz mehr, dass es weine...“ V konversaci německé srší to břitkým vtipem. Uplatňuje se neznámá nám dosud krása a poesie slova, krása a poesie vůbec.

Jen zlobit se na nás prof. Jeřábek nesmí. Jednou nám pro několik výtržnic uložil trest celé třídě. Dlouhým, pokorným tahem kajícnic jdeme po hodině k němu, v rukách mačkáme slzami mokré šátky, úpěnlivě prosíme, aby sňal s nás hanbu, být potrestány *jeho* trestem...

Za šerých zimních hodin, kdy nevidíme na kreslení, vybízí nás prof. Pinkas, abychom mu deklamovaly. Je nás pár, které to dobře umíme. Je v prvé řadě Růženka Šímová, maličká osůbka snědé pleti a podivuhodných jantarově světlehnědých očí. Je mazlíček; chodívá k té či oné dívce v přestávce, ovíjí jí ručku kolem krku a ptává se: „Máš Růženku ráda?“ A polibek je jí přisvědčivou odpovědí. Přednáší dlouhé, předlouhé básně, o Krakonoši, o anděli strážném, který zachránil dítě před utopením (žel, že jí samotné osud neuchránil po letech tragické smrti uhořením, kdy zachvácena lihovými plameny, pobíhala chodbou, marně volajíc o pomoc v prázdném domě...)

Anna Justova vystřídává ji v deklamaci. Přednáší vášnivě, krátkým přerývaným dechem, jako je vůbec ve všem vášniva. Divoce se hlásívá, umí-li něco, prudce mává rukou, vstává na židličce proti učiteli a dovolává se slova prosebným: „Vašnosti, vašnosti!...“ (I ona umře mláda, sedíc, náhlým poryvem srdečním, plně vyžijíc svůj krátký život lásky a štěstí...)

Marie Rokosova, velepilná, první žačka třídy, ctižádostivě snaživá. I její deklamace jsou dlouhé, bezvadny. Mrtva i ona, v plné síle učitelského působení. Stíny, stíny! Tančí po stěnách kreslírny, jak je tam metají plameny vyšlehující z kamen za podzimního přítmí... Dnes hrstka popelu v urně, tehdy půvabný laškovný zjev dívčí, otevře pojednou dvéře třídy. Vidouc svou zmýlenou, udělá rozkošnou grimassu, a zmizí, bouchnouc dveřmi. Hanna Kubešová... Stíny, stíny!...

Snujeme si v třídě již své plány do budoucna, čím která budeme. Ve mně je bytost rozdvojena. Mozek by chtěl učit, sebe i jiné; tatínek pozoruje můj výchovný systém u mých papírových panenek, ukázněnost jejich školních tříd, pořádek v třídním jejich katalogu, a mluví o paedagogickém mém talentu. Dle tatínka i dle svého mozku budu učitelkou a již si i s Rokosovou slibujeme, že spolu vychodíme učitelský ústav. Ale krev moje chce zpívat, hrát, divadlo ji láká, vyzpívat by chtěla všechnu svou barvu rudou, všechno své rhytmicky proudící teplo — a maminka sní pro mne o slávě Adeliny Pattiové, Pauliny Luccové, Ristorky a Malibranky... Slibuje mi, že mne bude provázet na uměleckých tournées, jako má hvězda strážná...

Chodíme nyní často i na opery, dolů, do divadla Prozatimního na nábřeží. Na „Martě“ jsemse zamilovala do Lyonela, a když zvím, že je mimo divadlo niťařem zrovna naproti Vyšší dívčí, lámu v ručních pracích naschvál všechny jehly a trhám nitě, abych si v přestávce mohla odskočit naproti pro nové. Ale Lyonel brzy za pultem ztrácí s illuse, a žíznivé srdce hledá dál. Brzo utkví v aréně Na hradbách na růžolícím, hezkém Krössingovi a začne za ním šlapat cestičku; na štěstí bez jakéhokoli povšimnutí s jeho strany. Vášeň dostupuje tak daleko, že si jdu koupit jeho podobiznu k paní Stýblové do knihkupectví na Koňský trh. Dobrá paní, která mne zná z dětství a vybírala pro mne svaté obrázky, rozloží přede mnou na mou žádost, že chci podobizny herců, fotografie ženské: paní Sklenářovou, Peškovou, Čermákovou. Vrtím hlavou, a chci — pány; vyberu si kudrnatou hlavu Krössingovu s knírky do špičky nakroucenými, a doma ji ukládám do knihy na stůl. Ale tatínek ji najde, a po výslechu, ve kterém se, neumějíc nikdy zapírat, ke všemu přiznávám, putuje kučeravý tenorista — do plotny, vskutku do plotny a přímo do plamenů!

Také se v tento třetí rok Vyšší dívčí hodně emancipuji z rodičovského doprovodu. Poletuji kolem rodného hnízda sama jako nedopeřený pták, a vábí mne možnost dobrodružství. Ráda se vydávám sama do neznámých ulic. V neděli před kostelem zacházím do Jirchář a točím se

se zájmem v úzkých, spletitých uličkách. Jednou, k svému úžasu, vidím, seběhnuvši příkrou uličkou, tekoucí mi u nohou Vltavu, v níž s protější strany shlížejí se stromy Žofínského ostrova; po druhé, běhajíc chvíli dokola mezi ulicí Myslíkovou a Ostrovní, objevuji pěkný malý kostelík s vysokou zdí zahradní. Spouštím se i na Staré město, „do Židů“. Tam mne napadá strach, chci zpátky, ale zbloudím a pádím neznámými uličkami nazdařbůh. . . . Někdy také chodíme v neděli večer se služkou Fanny vyprovázet Julinku, která bydlí u sv. Haštala. Také jednou bloudíme, a když vycházíme konečně na Staroměstské náměstí, ujišťuji Fanny, že věž, kterou při svitu měsíce vidíme, je věž svatovítská, že jsme na Hradčanech, a obě dáváme se do hlasitého pláče, až nám strážník Železnou ulicí a Můstkem pomůže na Koňský trh, kde se již vzchopujeme.

Je tolik půvabu v těch samotářských potulkách. Jakýsi strach a přec i touha, aby se něco stalo, v čem bude strach a nebezpečí, vedou mé kroky po neznámých ulicích. Každý cizí spěšný krok za mnou, každé zvolání, zahvízdnutí, každý cizí ostrý pohled mně do tváře působí mi ne nepříjemný tlukot srdce. I ješitnost se probouzí na mých osamělých cestách pražskými ulicemi. Sleduji svůj obraz ve skle výkladních skříní, hledím si na špičky střevíčků, jež jsou maličké a s mašlemi. Také na společné procházky chodíváme ve středu neb v sobotu odpoledne. Jde nás obyčejně pět, všechny začátečním písmenem od „M“, tak jak vedle sebe dle abecedy sedíme ve třídě; provázek rodičovského vodítka je výjimečně uvolněn v ta půldne, na dvě, tři hodiny. Chodíme na Zvonařku, kam má Olga M. volný přístup; na Vyšehradskou skálu, kam nás láká všecky příkrý vzestup po schodech za vyšehradskou radnicí a vyhlídka na Prahu a na Vltavu. Dovádíme cestou, zabíráme, v sebe zavěšeny, celý chodník, ale na Vyšehradě ociťujeme se v sentimentální náladě. Apostrofuji Vltavu dle básně Gollovy: „Znáš-li píseň o té mrtvé slávě, o žebráku, zlatém Vyšehradě?“ děláme křížek na rově Boženy Němcové, pátráme, odkud as skočil Horymír, a kde je Libušina lázeň. Notujeme si, zaníceny pohledem na Hradčany: „Kde domov můj“ a vracíme se vyšehradskými branami, již zas se smíchem a vtipy.

A léto je, a já z otevřeného okna do dvora vyzpěvuji operní arie, jak mi od zimy utkvěly v sluchu z Prozatimního divadla. S papírovými panenkami se již neučím, ba, nemám již ani oněch, které se se mnou stěhovaly z domu dětství. Rozdala jsem je menším dětem, a hraji nyní s jinými, vhodnějšími, divadelní kusy z repertoiru „Divadelní bibliotéky“ Pospíšilovy a ze Štorchových veseloher a frašek. Zajímavý ensemble herecký. Oblékací papírové loutky, představující německé panovnické rodiny. Našla jsem si je u papírníka, protože mi nejlépe vyhovují. Jsou mezi nimi i dospělí muži, a těch právě potřebuji pro milovníky, bonvivanty i intrikány svého divadla. Hraji a deklamuji všechno, bez kulis a dekorací, jen tak na dlouhé staré pohovce, často za doprovodu maminčiny hry na piano. Hraji „Adriennu Lecouvreurovou“, „Blázinec v prvním poschodí“, „Griseldu“ i „Převrženou slánku“. Stará císařovna Augusta hraje tchýně, mladičký bavorský král Ludvík milence, německé princezny tragické i naivní milovnice, císař Vilém dobré dědoušky a staré taškáře.

Přítelkyni a družku mám skorem v každé spolužačce, a rušno bývá i u nás v bytu, když si tři nebo čtyři pozvu a hrajeme si na královnu nebo na prstýnky. Rušno a hlučno, zvonivý smích, dovádění a zpěv, jež vystřídává pilné učení fysice a dějepisu, žert, kuplet a fraška ve třídě, v aréně i v knihách — a přece se Duši po čemsi stýská . . . .

VIII.

Je stesk ve smíchu, a lítost v nejrozpustilejším skotačení; je hoře ze vtipů, vykřikovaných po školních chodbách, a výčitky svědomí z tlumených hovorů nebo z četby knih, ukrývaných pod lavicí, nevhodných, aby uzřely světlo před očima tatínka a maminky . . .

Dívám se do světa jako do vypouklé skleněné koule v zahradě; předměty blízké jeví se v pitvorné velikosti, smích budí vlastní znetvořená tvář, a stromy, budovy a nebe v pozadí tratí se v směšně malinkých rozměrech. Je to fraška, a přec se duši bolně stýská po klidné hladině vod, zrcadlící věrně a správně i měsíc na nebi i hvězdy lidských očí.

Není návratu dovnitř, není snivého soustředění v sebe za úplné neexistence okolí, jako tomu bývalo v dětství na pavlači starého domu za vůně šeříku, nebo nad knížkou Andersenových pohádek. Co dříve byl spánek, plný lahodných snů, je dnes neklidná dřímota churavce, kterého probouzí let mouchy, pád špendlíku na zemi. A vůkol mne je teď ryčno, že ani sedřímnouti nemohu; odevšad zní třeskná hudba, volají lidské hlasy, dupou křepčící postavy, zvou: „Pojď mezi nás, nezapadej

ve sny ...“ A Duše jde, ač ví, že ztrácí sebe, že se hýřivě a na plano rozdává, že nebohatne v nitru svém, které pustne a na které se klade prach, jako v bytu, kam majitel nevrací se často.

Hořko bývá ve smíchu, a přec zas bývá Duši, jako by jen na čas byl jí kdosi vypověděl z komůrky její, jako by jen na čas bylo jí choditi po neznámých ulicích s písničkou na rtech dům od domu, jako by jen na čas bylo jí žíti bez přístřeší, jež zatím kdosi pro ni upravuje větší, nádhernější, aby se slávou do něho pak mohla vejíti.

(Pokračování.)

LITERATURA.

F. X. Šalda: *Život ironický a jiné povídky.* „Spisů F. X. Šaldy“ sv. I. Nákladem České grafické akc. spol. „Unie“ v Praze, 1912.

Tvrdí se, že každý člověk nosí v sobě své drama. Život vážně pojímaný je stálým zápasem, ať již pojmů, idejí, nebo konečně temperamentu. Jedni jdou životem klidně, pohodlně, bezohledně a bez překážek, jdou vyšlapanou cestou, opatrně vyhýbajíce se záhadným postranním stezkám a z dramatu jich duše stává se bezvýznamná komedie, nebo dokonce fraška. Jiní však kráčejí zamyšleni, těžce, zatíženi nerozřešenými a často nerozřešitelnými otázkami a problemy, razí si nové cesty, a každý krok stojí je mnoho krve, jejich — i cizí. A takoví jsou v obrysech lidé pros kritika a básníka F. X. Šaldy, ať již jmenuji Jana Varjana, plukovníka Müntze, nebo Frau Land. Drama jich duše tyčí se v tragické výše, kde stanou zlomeni, přemoženi něčím, nebo kýmsi silnějším a mocnějším. Jsou zahořklí, zhnuseni životem i lidmi, jež hluboce nenávidí, a zápas, boj jich neklidné, se vším nespokojené duše se světem, osudem nebo Bohem stělesňuje se vyvrcholen v Hamletovo: to be or to be not. A zápas jest pak smrtelný.

Drama duše Jana Varjana stává se tragikou života a smrti v okamžiku, kdy ztrácí víru ve své básnické schopnosti a v sebe vůbec, ne však smrtí Melchiořinou ani marným zápasem s jejím bohem, neboť do poslední chvíle je mučen pochybnostmi, zda nad ním zvítězil nebo podlehl. Melchiora umírá v okamžiku, kdy Varjan je rozhodnut vyznat svou lásku k ní a žíti na pravdě, kdy si praví: „Jak dlouho to trvá, než člověk pochopí, že štěstí je v lásce: ne býti milován, ne dávati se milovati, ne nechávat se milovat — ne: milovati sám.“ A jako nevěřím Varjanovi, že dovedl by vůbec žíti na pravdě, že by dovedl vůbec milovati, nemohu uvěřiti, že by Melchioru nezabil později. A stejně ta, již znali jako Frau Land, byla by bývala jistě později zrazena a proto kořeny její tragedie tkví dále a hlouběji, než ve chvíli, kdy zrazena byla tím, co utrpením a hořem si vykoupila: láskou. A nemůže to být jiné u bytostí přeraffinovaných, překultivovaných lidí, kteří vlastně se světem a životem dávno súčtovali.

A ještě jeden zajímavý rys mají postavy povídek F. X. Šaldy společný: vztah k přírodě, k níž přicházejí, kterou chápou citem a ne rozumem teprve po velkém utrpení, když téměř již v boji vykrvácely.

V F. X. Šaldovi vždy stáli vedle sebe kritik a básník, intellekt a cit. Také v těchto povídkách zračí se zápas obou. Kde nabyl kritik vrchu, je vypravování suššší, střízlivější a bez tepla (na př. „Život ironický“), o Frau Land psal opět básník, vzrušeně a zaníceně.

Nejosobnějšími prosami této knihy po mém soudu jsou „Z roku pokoření“ a „Umění a mistr“, jež jsou též nejvášnivějšími, nejlyričtějšími a citem nejprožehnutějšími výkřiky duše autorovy. *Tristan.*

* O. Orlická: „*Románky z pošty*“. Nakl. J. Pelcl v Praze.

Pseudonymní autor pečlivě sebral látku ze života, ale nechtěl podati pouhý dokument, neboť se pokusil o vybudování sociálního románu z ovzduší poštovního úřednictva, prostředí, které velmi dobře znal. Již forma tomu nasvědčuje, byť označení: Románky z pošty nebylo přiléhavé pro hlavní, rozvržený román poštovní manipulantky Marty Vernerové. Děj je položen do rušného města uzavíraného území v království Českém, lze odhadnouti, že do Ústí nad Labem. Autor prokázal, že má bystrý talent pozorovací, že dovedl prostými konturami nakresliti několik dobře ze života zachycených postav (Emma, Natalie, kontrolor Maršal) a že má za sebou četbu několika francouzských a ruských naturalistů a realistů, ale látku pro román nerozvrhl si dosti působivě, propracoval děj povrchně a hlavně pochybil tím, že hrdinku, Martu, stavěl do jasu povznešenosti tak, že čtenář se domnívá, že Marta není skutečnou, ale vymyšlenou osobou, nutnou k tomu, aby autor vylíčil její prostředí a vykřkl asi toto: Nejsem vůči ženám předpojat, vím, že jsou rovnocenny s muži, ale k úřadu poštovnímu se

nehodí proto, že ztrácejí ve své ženské důstojnosti. — Ovšem že autor má právo k uměleckému podání své idey, jenom že v tomto případě autor nejasně se vyslovuje a jeho moralistní protest následkem zkreslení hrdinky Marty vyznívá hluše. Konflikt má spád urychlený, v peripetii zdá se, že je mnoho náhodného a momenty nastávající katastrofy nejsou po zásluze prohloubeny. Avšak za pokus svůj zasluhuje autor povšimnutí a jeho knize nelze upříti, že obsahuje závažné dokumenty ze života, a také mnohý obrázek, nakreslený pečlivě a pravdivě, činí jeho poctivé snaze všecku čest. *K. Y. H.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

Dne 1. června slavil zasloužilý archivář města Prahy a český historik JUDr. a PhDr. J o s e f T e i g e padesáté narozeniny. V těchto 50 letech je obsaženo skoro 25 let vydatné práce pro českou vědu dějepisnou, jež získává hlubokou odbornou intelligencí Teigovou jakož i jeho neúmornou intensitou pracovní v několikerém směru. V průpravných prácech, než Teige věnoval své síly výhradně dějinám Prahy, pracoval velmi úspěšně hlavně o středověkých dějinách českých, zabývaje se zejména kritikou a výkladem pramenů. Ve Věstníku Král. učené společnosti jest z těchto prací většina uveřejněna — od r. 1889 počínajíc. Hlavní vědecký význam Teigův spočívá v jeho dílech a edicích z dějin města Prahy. Tu setkáváme se s děly, jež vyžadovala dlouhá léta vytrvalého úsilí vědeckého, jako jest první díl Z á k l a d ů s t a r é h o m í s t o p i s u p r a ž s k é h o z l. 1437—1620, v němž Teige uveřejňuje bohatý a pestrý materiál pražského archivu o soukromém životě pražském, pokračuje tak ve snahách slavného historiografa královské Prahy V. V. Tomka. Ostatně čtenáři Zvonu měli v kterémsi předcházejícím čísle příležitost více se dočísti o tomto díle. Podobné dílo, doplňující obraz „Základy" získaný, podává v XXVI. svazku Českého Archivu Z á p i s y o s t a t c í c h a p ř e c h v e n k o v s k ý c h z a r c h i v u m ě s t a P r a h y, kteréžto velké práce dosud vyšla část první. Ostatních prací Teigových je ještě velká řada. Zvláště sluší ještě vytknouti knihu o Staroměstském rynku, temperamentně psanou stať o Bílé Hoře (v díle Teige-Kuffner-Herainové Na Bílé Hoře) a mnohé jiné. Přejeme zasloužilému historikovi českému k jeho padesátiletí neochvějné zdraví dalšího života, aby se mu podařilo uskutečniti všecky vědecké snahy, k prohloubení historických vědomostí o královské Praze směřující.

* Šedesáté narozeniny oslavil dne 1. června zasloužilý český historik, ředitel zemského archivu v Praze, PhDr. V o j t ě c h J a r o m í r N o v á č e k, rodák ze sedmihradské Sibíně. Zkončiv universitní studia byl dr. Nováček vychovatelem v rodině svobodného pána Josefa Hrubého z Jelení (1875—86), potom byl několik let činný v redakci Ottova Slovníku Naučného, do něhož napsal mnoho článků, týkajících se českých dějin, načež studoval z uložení zemského výboru v knihovnách římských a zejména v archivu vatikánském listiny týkající se naší historie. R. 1891 přešel jako adjunkt do služeb zemského archivu, kde se stal po pensionování Františka Dvorského ředitelem. Člen Král. české společnosti Nauk, I. třídy České Akademie a jiných domácích i zahraničních učených společností, vynikl dr. Nováček jako pilný a spolehlivý badatel archivní a vynikající spisovatel historický. Vydal L i s t á ř k d ě j i n á m š k o l s t v í k u t n o h o r s k é h o (1894), N ě k o l i k l i s t i n t ý k a j í c í c h s e k o l l e j e K a r l o v y (1895), P a m ě t i H y n k a m l. B r u n t á l s k é h o z V r b n a (1897), M a t r i k u k ů r u l i t e r á t s k é h o v Č á s l a v i (1897), K o r e s p o n d e n c i a z á p i s k y F r a n t i š k a P a l a c k é h o (1898), knihu o J i ř í m P a l a c k é m, o t c i F r a n t i š k a P a l a c k é h o a j. Redakcí dra. V. J. Nováčka vydán byl v jubilejním roce Palackého narozenin (1898) i cenný P a m á t n í k na oslavu našeho historiografa s množstvím článkův a důležitých nových pohledů na život a dílo Palackého. Nováčkova činnost, směřující k vydávání pramenů vlasteneckých dějin, je velmi obsáhlá a vynikající. Četnými články přispěl též do Českého Lidu, Zvonu, České Revue a Osvěty, do Obzoru literárního a uměleckého, do Časopisu Společnosti přátel starožitností českých a j. Dr. V. J. Nováček je pracovník stejně pilný jako důkladný a bohatě vědecky nadaný, jemuž u příležitosti životního jubilea ze srdce přejeme všecko nejkrásnější do nových plodných desítek let užitečného života. *—n—*

* Z českoamerické tiskové kanceláře chicagské dovídáme se o úmrtí předního českoamerického spisovatele a žurnalisty B a r t o š e B i t t n e r a, jenž zemřel 2. května t. r. Rodák z chodských Milovčic (1861), studoval v Domažlicích a v Praze na fakultě právnické, odešel však r. 1884 trvale do Ameriky, kam doporučil jej strýc jeho Jiří Bittner. Již ve vlasti psával básně do Ruchu a jiných časopisů, v Americe rozvila se však jeho vloha plnou měrou, a české noviny v New-Yorku, Omaze, Clevelandu i Chicagu plnily se po plných 27 roků jeho belletristickými i žurnalistickými příspěvky. Nejvlastnějším projevem jeho ducha byl však vlastní jeho list Š o t e k, který vycházel s různými přestávkami v letech 1893—1905 a který svým rázem byl nejcharakterističtějším listem české Ameriky. *—n—*

* Z amerického Clevelandu dochází opožděná zpráva o smrti českého spisovatele a básníka Čeňka Ostravického, pravým jménem Antonína Hüttlera, jenž ve zmíněném městě zemřel 5. května 1912, redaktor Amerických dělnických listů. Slezan rodem (* ve Frýdku 1869), byl dlouho železničním podúředníkem ve Slezsku, později přeložili jej do Žižkova, odkudž odejel do Ameriky, kde se oddal redaktorství. Stoupenec strany sociálně demokratické, žil nějakou dobu v Baltimore, načež přesídlil do Clevelandu, kde jej stihla loni v létě zákeřná choroba plicní. Autor epické básně Píseň o Ondrášovi (1902) a celé řady smutných, sem tam na Bezruče upomínajících veršů, teskných obžalob rázu sociálního a smutných oddechů subjektivní lyriky (Šerem kránu, 1901), zanechává po sobě vzpomínku milou a rázovitou. Utlačený slezský lid, jednak ponechávaný v těžké mravní i společenské závislosti na vládnoucích uhlobaronech a Němcích a vyssávaný jimi i hmotně, podnítil jej k několika účinným a rázovitým skladbám. Národní pověst slezská, již studoval a sbíral (Některé pověsti slezské, 1900), rovněž naň působila, a tak Ostravického lyra, jinak nevtíravá a prostá, zvučela celkem velmi originálně a sympaticky. Ve Zvonu uveřejnili jsme od něho celou řadu originálních básní lyrických i lyricko-epických. Budiž mu zachována vděčná pamět. —*n*—

V ustavující schůzi dne 31. května t. r. v Měšťanské Besedě v Praze utvořena byla nová korporace s titulem „Divadelní rada“, do níž zvolily po dvou delegátech: „Klub dramatiků“, „Kruh spisovatelů“, „Máj“, „Ústřední Matice divadelního ochotnictva československého“, „Organisace českého herectva“, „Ú. tř. jednota českého herectva“, „Svaz divadelních ředitelů“, „Hudební Unie“, „Spolek českých žurnalistů“ s „Jednotou novinářů“ a „Syndikátem denníkářů“. Presidentem zvolen byl spisovatel a dramatik Alois Jirásek, místopresidenty Karel Želenský, člen činohry Národního divadla, a F. Trnka, divadelní ředitel, tajemníkem herec Josef Lukavský a pokladníkem redaktor časopisu „Divadlo“ Bohuslav Kavka. Korporace tato, myšlena jsouc jako přechodný útvar k „Divadelní radě“, jež má být zřízena státem, vytkla si za úkol všímati si českého divadelnictví jak v otázkách uměleckých, tak existenčních a sociálních, uvažovati o nich, informovati a po případě i rozhodovati. Zrozením tohoto zájemního sdružení odborných činitelů lze jen s upřímným potěšením vítati platného činitele v kulturním životě českém. *T.*

Nový portret Františka Palackého dle méně známého originálu současníka Palackého, malíře Karla Purkyně, vydává právě „Unie“, jednak aby předvedla vzor českého portretního umění let šedesátých, jednak jako vzpomínku na odhalení pomníku Palackého dne 30. června. Umělecky pozoruhodná reprodukce provedena barevným světlotiskem a bude vítána všude, kde ještě portret velikého buditele schází. A místa nová se získají, odstraní-li se konečně z českých veřejných místností barvotisky různých efemerních princezen, které je zbytečně dlouho ostudí.

„La Revue“ ve stati „Z dokumentů o Flaubertovi, tiskem nevydaných“ přináší zajímavou zprávu o jeho posledním, neukončeném románě „Bouvard et Pécuchet“. Ze zprávy vysvítá, jak vážně pohlížel Flaubert na svá díla a z ní i příčinu nedokončení posledního románu lze si vysvětliti. Nutno uvésti, že jeho prvotní názor, nihilistní illusionism, později se měnil, škarohlídství ustupovalo víc a více altruismu. Prvou myšlenku k románu poslednímu pojal Flaubert již r. 1872. Hned po dokončení „Tentation de Saint Antoine“ píše své důvěrné přítelkyni: „Přistupuji k sepsání díla, které si vyžádá mnoholeté práce. Je to historie dvou prostých lidiček, representující druh kritické encyklopedie ve formě žertovné, a mně k tomu třeba studií předmětů neznámých; musím se zahloubati do lučby, mediciny a vědy hospodářské. Teď se zabývám medicinou. Řekněte, že třeba býti šíleným k předsevzetí takové práce — nevadí . . .“

Pracoval o díle svém od r. 1872 až do smrti (zemřel r. 1880 v Croissetu). Bouvardem a Pécuchetem ustavičně se zaměstnával a jen na krátký čas opustil zamilované prosťáčky, kdy napsal „Trois Contes“ a „Le Candidat“, který v divadle Vaudevillu propadl. Byla to nejtrudnější část jeho života, zemřeli mu přátelé, za války jeho dům se ocitl v rukou nepřátel a zemřela mu posléze matka jím zbožňovaná, a ze zoufalství, jemuž propadl, jen neúnavná práce, zabývání dvěma prosťáčky, ho vysvobozovala. Nedokončený román byl pro něho povzbuzením k životu. *K. V. H.*

Zdravý rozsudek. U ouřadu horažďějovského „podal 22. Novembris 1694 pan Franc Hagen stížný spis proti Máří Holčarové strany syna jejího, že jest krůtu jeho zabil a jí v domě zakopanou měl. Snešení ouřadu, aby ona jemu platit povinna byla 1 zl., synu pak aby v šatlavě skrze posla právního dobrý pardus dán byl“. — Z archivu horažďovického.

V Praze, dne 7. června 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XXXIX.

Za mého studia historického zajímala mne a vábila zvláště drobná šlechta v patnáctém století, zemanstvo ryze české, z něhož vyšel nejeden znamenitý muž. Do tohoto zašlého světa národní šlechty naší zabral jsem se pak upřímně a snažil jsem se vykreslit výjevy z jejího života po bouřích husitských, za doby klidnější a jasnější. Začal jsem psáti „Marylu“ a to na podzim r. 1884. Jediná nesnáz se naskytla: jak ustrojiti věrně Zbyňka z Buchova, někdy hejtmana táborského, pak v polských službách, když se z nich vrátil k starému strýci svému Ondřeji na Domokovskou tvrz. Rozumí se, že v polském kroji. O ten však běželo.

Matejkova díla „Ubióry w Polsce“ jsem neměl, shánět je bylo nesnadno. Pomoc však se našla. Na přítele Alše jsem se obrátil. Znal Matejkovo dílo, zabýval se studiem krojů polských a vůbec slovanských. Dopsal jsem mu, a milý Aleš hned posloužil listem daným dne 10. prosince 1884.

„Co se týká toho hejtmana z Polsky, je to v celku jednoduché. Matejko má sice pár variantů, ale točí se to pořád okolo toho samého, totiž chlupatice na hlavě, nějaký kontuš as s třemi šňůrami u krku, límec z kožešiny . . .“ A tak dále vypisoval. Pod tím popisem hned čtyři figuriny pérem rázovitě načrtnuté, dvě větší, dvě menší. A tak jsem s pomocí Alšovou ustrojil statečného Zbyňka z Buchova, jenž na Domkovskou tvrz si přivezl Marylu dceru svého přítele, nebožtíka Petra Taraby z Bořic, zahynuvšího na Litvě proti německým křižovníkům.

O sobě psal Aleš v dotčeném listu:

„Rukopis dodělávám. Bude toho as 60 kusů. Vycházet to bude někdy na léto. Ale mám s tím kříž. Nakladatel málo platí rytcům, a to víš, že to mé věci neprospěje. Tuhdas jsem se nad dvěma zkaženýma listy až zarazil. Kdyby mně to jen hezky vyšlo, myslím, že by to pomohlo tlačit. Bude to dobrý doklad k mému autorství na divadle.“

Aleš tímto naráží na čtyři obrazy na stěnách ve foyeru Národního divadla, při nichž měl Frant. Ženíšek do jisté míry účastenství. Účastenství to se místem přeceňovalo na úkor Alšův, ač byl tvůrcem těch obrazů, ač z jeho invence vyšly.

Tak jsem psal „Marylu“ v zimě t. r. 1884 a také ještě počátkem r. 1885. Jasno bylo kolem, klid v mysli. Psal jsem starosvětskou selánku a sám jsem žil prostou idyllu venkovského professora, spisovatele osamělého v tichém zákoutí. Památných událostí toho času málo. Praha byla pořád ještě mou touhou, ale již tichou, ne palčivou. Za ta léta venkovského pobytu se mi hodně vzdálila a ještě se vzdalovala, ale zdála se zlatější, krásnější. Byla jako sen, jehož splněním nezalahodila na ten čas už ani naděje.

Už dvě léta, už na třetí rok jsem bydlil na Buřvalce, dobře již a sousedsky znám s veškerým záhraďským pláckem. Byl stále tichý; klid jeho nerušila mně stará kovárna v boku Buřvalky. Už od dětství jsem míval rád šero učazených stěn kovárenských a sršivý plápol výhně v jejich černu tím rudější, rozdmychovaný hučivým měchem; rád jsem vídal pracující kováře v kožené zástěře i nová kola a součástky vozu na okování pod přístřešek složené nebo koně u sloupu na podkovu čekající.

Z druhé strany Buřvalky bílý domek milého sousedstva, rodiny krupaře a pecnáře Petříčka, jehož zahrada sousedila s naší. Přes cestu, proti kovárně domek dobré sousedky slečinky Šafkovy, jež co rok měla několik studentů na bytě. Jedno okno v průčelí toho domku jako prostá výkladní skříň slečnina krupařského obchodu; housky a rohlíky za tím oknem vábily kolem jdoucí venkovany, prosté pak cukroví děti mé a všeho plácku. Stoupaly na kámen pod oknem a krejcarem ťukaly na sklo, aby jim slečinka podala „špehýrkou" sladkou „štangličku", tabulečku praženého cukru nebo sladké „mejdýlko".

Vedle nárožního domku slečny Šafkovy neširoký, patrový dům, jediný s podsíňkou. Jeho majetník pan kontrolor Píč, suchý pensista zardělé tváře, více než sedmdesátiletý; sloužíval za patrimoniálních dob, starý „pan Franc", jenž uvěřil, když mu ve vinárně namluvili, že rudé moře má skutečně červenou vodu. Vycházel v starodávné, placaté čepici, v staromodním kabátě úzkých rukávů a límce do krku. A na tom krku staromodní kravatu. A rozumí se, že šňupal. Vycházel do kostela, pak dolů do města k „Holmanom" na víno, kdež si někdy i „barvičku" hodil. Málo mluvil, spíš se usmíval nebo hlavou pokrucoval nebo prsty za kravatou přejížděl. Na jaře brousíval po mezích mezi lány metajícího obilí; tu na bobek sedal a vdechoval vůni kvetoucích klasů, poněvadž věřil, že to plícím zdrávo a že to věk prodlužuje.

Na té podsíňce, na plácku zjevoval se, obyčejně ráno, Karlíček, pana kontrolora bratr, kuchař i posluha, nehezký, s vysedlou, opičí bradou, slabomyslný, po všechna léta v jediném ustrojení, v čepici ještě starožitnější, se štítem a pytlíkem kožešinkou dole do polovice lemované, v kazajce, v zástěře, nohavice do sešlých, nízkých holinek, košíček nebo džbán v ruce. — Tak vycházel, nikdy však na dlouho, nikoho si nevšímaje, a mizel opět v podsíňce za tmavými dveřmi tichého domu. —

Dva, tři domky níže nejmalebnější stavení celého prostranství záhraďského; stálo u cesty opodál staré bečvárny, bytu panského vodáka pana Vacha, s jehož dětmi se naše kamarádsky seznámily. Ten zajímavý domek byl dřevěný, ale ohozený, jako křída bílý s mansardovou, šindelovou střechou, s květinovou zahrádkou v boku a velkou zahradou v zadu plnou ovocných, košatých stromů, plnou malin a keřů angreštových a ryvízových. Ta zahrada táhla se až ke zdi zámeckého parku, nad níž se rozkládaly koruny starých buků a habrů.

V zimě, kdy všecko kolem zasněženo, okna toho domku jeden květ; a jen sníh sešel, začala zahrádka prokvétat nejrannějšími květy, krokusy, bledulemi, fialkami, prvosenkami; a pak už čím dále tím živěji pestřil se kvítím ten koutek a za šedou šindelovou střechou i nad ní vznášely se bělostné, růžové oblaky kvetoucích stromů. Od jara kvetla ta zahrádka do pozdního podzimu. Pod okny u klokočového keře stojan a na něm klec se žvatlavým špačkem nebo domeček čiperné, ryšavé veveřice.

V tom bílém domku staromodní střechy bezdětní manželé, kollega Bárta, muž nejlepších let, a žena jeho o kolik let starší. Jako supplent dostal se do Litomyšle, najal si byt u starší vdovy po váženém měšťanu; za nedlouho však se rozstonal. V té těžké nemoci ošetřovala jej paní kvartyrská s něžnou péčí, obětivě. Když se pozdravil, pojal ji za manželku. Tak žili v tom bílém domku, jenž byl jejím majetkem, idyllicky, svorně. Zdálo se, že v rozdílu jejich věku není pro ně ani stínu. Pan professor vedl si korrektně, nikam ani na krok, hleděl si školy, po škole své zahrady, svých ombrometrických pozorování a přírodopisných studií. Měl všecko pohodlí, paní professorová chovala jej jako v bavlnce.

Denně kolikrát jsem chodil kolem jejich domku; často jsem se u něho zastavil, u prahu, u plotu zahrádky, ob čas jsem i do něho vkročil, pohovořit s kollegou, s ženou jeho, váženou paní nevelké postavy v staromodním účesu; černé (podezřele dlouho černé) vlasy měla na temeni stezkou rozdělené, přes čelo u jemných varhánkách k spánkům sčesané, a žíhon nad týlem. Pocházela z přední rodiny litomyšlské, z Tobišova rodu, pamatovala M. D. Rettigovou, rektora Flora Staška, pamatovala „noblbály", jak jsem o tom už vypravoval, a mnoho zajímavých osob a příhod staré Litomyšle.

Ráda o nich vypravovala a já rád naslouchal a hodně se i dotazoval. O svátku svého muže uctívala nás vínem a cukrovím vlastního výrobku, výborným, staromodním, jak je dělávali v třicátých letech minulého století. V jejím světlém salonku padla mi do očí hned za první návštěvy sádrová soška na bílých, starých kamnech, sedící muž polonahý, s copánky po spáncích, s varytem v ruce, Lumír, jistě Lumír, jak jsem hádal, díla nevšedního, od neznámého však autora. Za-

pomněl jsem už, od koho ji Bártovi měli. Autora však jsem si pak, náhodou, zjistil.

Dostal se mi do rukou onačejší starší kalendář či almanach, jenž měl před titulním listem ocelorytinu; a na té rytině ten pěvec s rulíčky, s varytem, jak seděl na Bártových kamnech, jenže měl štafáž v pozadí, Vyšehrad, vybásněný rytcem, tuším že Jos. Rybičkou, který toho pěvce, jak na obrázku udáno, ryl dle sochy V. Levého. Sochu tu vytvořil V. Levý v Mnichově, kamž jej r. 1845 vypravil jeho mecenáš Ant. Veith, pán na Liběchově. Když koll. Bárta, jenž přečkal svou paní, zemřel, to jsem už byl léta v Praze, psal jsem do Litomyšle, aby sošku Lumíra V. Levého, dnes velice vzácnou a celkem málo známou, zachránili pro městské museum. Ale pokud vím, nezdařilo se; mladá hospodyně koll. Bárty, jež zdědila bílý domek, zahradu, vše i staré šperky nebožky paní, neprojevila žádoucí ochoty.

V samém sousedství Bártova domku hned vedle jeho zahrádky zděný, patrový dům, jeden z úřednických, patřících k zámku. V tom domě bydlil zámecký inženýr Jos. Theurer, milý muž, ušlechtilé povahy. Choť jeho, rodem Hradecká, mládí své strávila na staré poště. Pamatuji si dobře otce paní Theurerové, starého pana poštmistra bílých vlasů a knírů, u ní žijícího. Byl staroušek více než osmdesáti let, na němž se splnilo lidové přání: „Dej vám pán bůh zdraví a pak lehké skonání.“ Jednou, pokouřiv chutě po obědě jak obyčejně z dlouhé své dýmky, sedě u stolu, opřel čelo o ruce, aby sobě zdřiml. A usnul tiše na věky. Dcera jeho, paní Theurerová byla paní nevelká, subtilní, jasných, modrých očí. Účes nosila podobný jako sousedka její paní Bártová.

Theurerovi měli jediného synka, Pepíčka. Když jsem se dostal do Litomyšle na gymnasium, chodil do kvarty. Však jsem už o něm jako o svém žáku pověděl. S jeho rodiči sblížil jsem se, když jsem se přestěhoval na Záhrad do jejich sousedství. To byl Pepíček už akademickým občanem pražské university a již tenkráte výborným hudebníkem. Tak jsem se i tam před tím panským domem zastavoval, u plotu jeho trojúhelníkové, malé zahrádky nebo i nahoře v bytě. A jako paní Bártová mne vodila staroměšťanskou domácností litomyšlskou, tak paní Theurerová po staré poště i zámkem, z něhož pocházel i starý obraz na stěně jejího bytu, portrét dámy v napudrovaném účesu, hraběnky Ulfeldové, provdané Waldštejnové, vrstevnice císaře Josefa II.

Paní Theurerová měla neobyčejnou paměť; sama živých pohybů živě vypravovala, často s humorem, o pánech i úřednících, o figurkách staré pošty a její příhodách, o poštmistru Valachovi a jeho ženě a dcerách, o císaři Josefovi jak za času poštmistrovství Valachova jezdil Litomyšlí, o té hraběnce Ulfeldové, jež o dvorním plesu zakopla vysokým špalíčkem svých střevíců o schod a tak prudce klopýtla, že sletěla a na smrť se zranila.*) —

Dřív nežli já rozloučila se paní Theurerová se Záhradí. Její manžel zemřel v mužném věku r. 1885. Paní inženýrová odstěhovala se dolů do města. Tam jsem ji, dostav se do Prahy, navštívil pokaždé, kdykoliv jsem přijel podívat se na Litomyšl; navštívil jsem ji a jejího Pepíčka, to již mého mladého kollegu a přítele. A pokaždé jsme s váženou paní, mající pořád týž varhánkový účes, teď už šedivých vlasů, zašli do starých časů, na které ráda vzpomínala, a pokaždé se ještě na tom výletu zablesklo něco nového, nějaký detail, nová zpráva, na které připadla. Loni (1911)jsem ji navštívil naposled. Nedlouho po tom, dne 10. srpna, tiše skonala. —

*) Nestalo se o dvorním plese; hraběnka smrtelně se zranila na schodech svého bytu ve Vídni vracejíc se z kostela v lednu 1791. Pochována je v Litomyšli v kostele u piaristů.

(Pokračování.)

Karel Červinka:

PRAHA V DÁLCE.

Dopsal jsem, od stolu vstal, do okna pohléď jsem ještě,
abych tě nezburcoval za hudby tichého deště,
jaký to odlesk tam byl, jaký to odlesk tam v dáli,
očima já jsem ho pil, ale on v srdci mě pálí.

Světlosti obláček jen v šedivém obzoru mléce,
zlehýnka ponakreslen, ale byl ohníček přece,
nad vrchy Žižkova plál, s Petřína rozhledny blýskal,
chudáček — tak se mně zdál — do noci tmavé když tryskal.

Praha tam dřímala má, černé k ní táhly se nivy,
daleko za nivami hořel ten ohníček živý,
jakoby do tmy tam té proužek byl světlosti vlepen,
prosil: Mě neulomte! Chytal se krve a tepen!

Chytal se nervů a žil, prsa má vysoko zdvihal,
v krvavou skvrnu se slil, obzorem tmavým se mihal,
těhotný touhami zrál, něco v něm živého žilo,
malým se ohníček zdál, ale Čech srdce v něm bilo.

CVRČEK.

Ticho vonné noci letní, vůněmi vzduch zamyšlený,
mlčí lesy, mlčí louka, žita lán dnes posečený,
koně zaržání jen ve tmě, štěkot psů, než zajdou chodci,
jenom cvrček neumdlévá, ozývá se letní nocí.

Poslouchám ho v marném bdění, strašnou změnu cítě v sobě,
je mně, jak bych dávno nežil, na hřbitově ležel v hrobě,
nade mnou on jak by cvrčel, vrstvy země už nás dělí,
jak by shora dolů ke mně jeho zvuky zaletěly.

Pronikly až ve tmu hrobu, v rozklad náš a v naše tlení,
do vyhaslých srdcí našich, v našich tepen odmlčení,
život jimi pozdrav dává, tělu, jež se rozpadává,
život jimi slibuje, že věčný jest a smrt že není! —

PÍSEŇ O JARNÍM UMÍRÁNÍ.

Jak mně zase splývá sem
večer s jarní lahodou!
— Dívčí zpěv z tmy za lesem,
za lesem a za vodou!

Bílé světlo měsíce,
— v lesa marné mlčení
chrousti táhle bzučíce
zapadají znaveni.

Na lesy a na cesty
měsíc rozlévá v tmu jas,
šuměním a šelesty
tiše teče jarní čas.

A ji, která umírá,
zoubky z úst v tmu svítí jí,
marně zrak v tmu upírá,
svojím tichem opíjí.

Její pouť je daleká,
v její tmě nic neraší,
proudění, jež odtéká,
neslyšně ji odnáší.

NOC V DOUBRAVĚ.

Ještě si vlasy rozpustila,
nežli se k spánku uložila,
ale když lehla, z horké hlavy
myšlenek zdvih se plachý roj,
ve snách šla lesem všecka bílá,
světluška jedna zavadila
o věneček jí a o závoj!

Ve snách šla bosa volně vřesem,
květnová vůně táhla lesem,
rusalky tmou se svolávaly
ku nočním tancům jásavě,
skřítkové dveře zamykali,
k spánku se na mech ukládali,
nežli rej začne v doubravě.

Rychlovlak v lesa klid se vřítil,
rudými světly zprudka svítil,
pohledy horké přeletěly
z oken a zase ticho je,
lesy se za ním odmlčely,
na nich a do nich se rozprostřely
květnové noci závoje.

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

V hodinách prof. Jeřábka bývají takové chvíle předtuchy návratu Duše domů... Čteme u něho Schillerovy: „Die Kraniche des Ibykus"; za jeho překladu a ztlumočení rozvíjí se před námi celé úchvatné drama prozrazeného zlého svědomí; klene se azur řeckého nebe, zní hrůzné sbory Eumenid. Tu umlká vtip a zavírají se okna zevnějšího světa, jenž se zatmí, aby na chvíli mohla zasvitnouti hvězda, tam kdesi v nitru, ne v srdci, ne v hlavě, ale v celé ne vnější, nýbrž vnitřní bytosti.

Ale vzácné jsou ty chvíle, a zas je zatlačují laciné školácké vtipy, kuplety z „Angot", „Trebizondy" a „Giroflé" a anekdoty z „Palečka". Pak už nadobro vítězí šansonetství, a zpívám „Byla holka líbezná", „Prodávala ryby" a kuplet Marasquinův o podvazečku s příslušnými gesty a živou mimikou. Už nebudu učitelkou, ale zcela jistě půjdu k divadlu. „Hm, co ty!" řeknu jednou Marcelle M., která říká, že bude v obchodě, „budeš prodávat za krejcar sirky..." „A ty za šesták budeš zpívat každému klukovi," odsekne mi na schlazenou mých divadelních ambicí. Hlas můj jaře zvoní, a zkouším již i umělé písně s průvodem piana.

A co maminka, co tatínek v té době? Odpoutávám se od nich stále víc, uvolňuji pouta, vížící mne k nim z let dětství. Jako bych je oba byla zavřela do knihy Andersenových pohádek a uložila je do knihovny do zadní řady. Jsem poslušna, ráda je mám, ale jsou již komnaty v mém zámku, kam jim odpírám vstupu a kde chci vlásti neobmezeně jen *já!*

Hned před Vánocemi jsem v tmavém pokoji mezi jinými krabicemi objevila novou zelenou, kulatou, a v ní byl nový pižmový rukávníček. Dostávám ho pak „k Ježíšku", a jeho i Mikulášovy nadílky rozplývají se v dým a mizejí tam, kam zmizela vrána s děťátkem v zobáku... Což bylo *tolik* věcí jenom klam v té luzné pohádce dětství? Jen strašidel se ještě trochu bojím, a věřím, že lomozila v neobydlených pokojích chotěšanského zámku; povídáme si o nich s Luisou v tmavém pokoji, a pak se bojíme vstát a vyjít ven..

Už nebude Marcella M. „prodávat sirky". Umírá, čtrnáctiletá, neštovicemi, a jdeme jí všechny z třídy v párech na pohřeb. Je to první a jediný případ úmrtí spolužačky za všechna ta leta, a mocně nás vzruší. Vyptáváme se starší její sestry z vyšší třídy na podrobnosti její smrti. Co říkala? Co dělala? Smrt je nám tak málo známa... Vyzpovídala se, dostala poslední pomazání, a pak prý prudce strhla křížek se zdi nad postelí a tiskla ho k prsoum — ve strachu a zděšení. Bylo by to jindy bývalo pro mne varovným mementem, příležitostí ke kajicné reakci; ale tatínek čeká na mne v hodině pohřbu před arénou, a tak utíkám z košířského

hřbitova skorem beze slz a bez hlubšího dojmu nad smrtí Marcellinou . . .

Dlouhé sukně bych teď již měla ráda, a maminka mi je nechce dát. Začínají se nosit vlečky a já mám dosud sukně do půl lýtek. Ale najde se pomoc. Mám přes sukni „überkleid" s nasbíranou tunikou, a sukni pod ním na háčky. Přišívám k sukni dlouhé tkalouny a spouštím ji v průjezdě domu za vraty, kam již maminka s pavlače nedohlédne, pod überkleidem na tkalounech až k zemi. Ale mám pak vždy strach, abych ji neztratila.

Již brzo dostaneme vysvědčení ze třetí Vyšší dívčí. Těším se na ně, vím, že budu mít aspoň devět „výborných", ale má radost je zkalena náhlým rodinným rozhodnutím, dle něhož již do čtvrté třídy nepůjdu . . .

Zcela jinak rozhodli o mém dalším osudu, pro mne nepovolaní, pro tatínka směrodatní činitelé, jeho kollegové v úřadu a denní hosté „u koruny".

Mám jíti po prázdninách do německé školy k Uršulinkám.

— — — — — — — — — — — — — —

V němčině čteme epilog k Meissnerovu „Žižkovi":

„Mein Lied ist aus! Die Harf' entsinkt der Hand . . ."

I moje tříletá píseň radostného školního pobytu ve Vyšší dívčí škole doznívá. Ještě si naposledy zazpívám o výroční slavnosti: „V jarního slunka záři . . .", píseň o kvítku, jehož sželelo se básníku, tak že ho neutrhl a „včelek roj a broučků mu za to díky pěl", a již tu je hodina loučení, proudem slz zalévaná; bezútěšné oplakávání něčeho, co rozkvetlo a předčasně vyrváno z půdy, nedokvétá, ovoce nepřinese . . . Je nás více, které nepůjdeme již do čtvrté třídy, ta či ona zůstane již doma, rozejdou se do šití, do jiných škol, ale do takového snížení, do německé klášterní školy, jdu jen já a Žofinka, která přišla do Vyšší dívčí se mnou od Františkánů. Ta nenaříká, je jí to celkem jedno; skromná, bez vysokých ambicí, bez bolestných duševních konfliktů, přijímá klášterní školu jako cosi samozřejmého.

Ale já jsem bez útěchy, ač rovněž u rodičů neprosím a se nevzpírám. Myslím, že musím jít, kam oni chtějí, že co oni usoudí, je moudřejší nad můj rozum a nad mé osobní úvahy. Bez útěchy je má bolest také z velké části proto, že ani Luisa nejde se mnou. Odbyla si — ta šťastná! — Uršulinky před vyšší dívčí, a co mi o nich povídá, není příliš vábné. Vypráví, jak bývalo jí v zimě za těžko probouzeti se z rána a spěchati do školy tak daleko. Přišla-li pozdě, po osmé hodině, neotevřela se jí již nemilosrdná vrata školy; vypráví, jak jednou, s těžkým vyšívacím rámem na ruce, za mrazivého větru zoufale tloukla na zavřenou bránu, která jí nevpustila; jak se s pláčem vracela domů. Vypráví o trestech stonásobného opisování, o odměnách svatými obrázky. Což o to konečně! Pan učitel u Františkánů měl rákosku a vyplácel jí; dávno, před celými třemi lety; lze si však jen pomysliti podobnou reakci po Vyšší dívčí, po hodinách fysiky, po kreslírně a především po prof. Jeřábkovi?

S ním je okamžik loučení nejbolestnější, a nechávám si ho zúmyslně naposled. Je to o výroční slavnosti ve škole, a on stojí na chodbě zabrán v hovor s nějakými cizími dámami. Obcházím ho netrpělivě, sleduji hovor z povzdálí, čekám, kdy mu bude konec. Konečně přistupuji a se sklopenou hlavou, tiše, říkám své slovo loučení a díků. Nerozumí mi zprvu, a vlídně kývá: „Nu, na shledanou po prázdninách!" Sdrhuje mi to hrdlo, a šeptám, že již nepřijdu . . . že jdu k Uršulinkám . . . Podstoupil na dva kroky, zadíval se na mne dlouze, mlčky. Pak mi podal ruku. „To je nám líto, Pavlinko, že odcházíte . . ." řekl mi upřímně. Jeho projev lítosti, nikdy neslýchané oslovení mne křestním, zdrobnělým jménem, je jako poslední kapka do poháru. Přetéká a já propukám v bolestný, zoufalý pláč. Nebýti lidí kolem nás, snad bych se mu vrhla k nohoum, skrápěla mu ruce slzami, pro Boha ho prosila, aby mne zachránil, aby nějak zapůsobil, abych mohla zůstati u něho, u něho se učiti němčině i české literatuře a esthetice, které přednáší ve čtvrté třídě. Ale nebylo žádného dramatického výstupu, a také žádné pro mne záchrany . . .

IX.

A tak již mám koupenu „Sprachlehre" i „Lesebuch", a sedím ve škamnách páté třídy německé obecné školy, mezi dětmi jedenáctiletými a dvanáctiletými, které v lavicích přede mnou vesele drmolí „samospasitelnou".

Tak hluboko, až do páté obecné, jsem klesla s výšin chemie a literatury Vyšší dívčí! Nezachránilo mne mých devět „výborných", ani recitace Freiligratha; jen málo při přijímací zkoušce u Uršulinek rozumím z dlouhého německého říkání „Mater Schulprefekt", a nedovedu jí odpovídat stejně plynným rozhovorem německým. To rozhoduje o mém pádu s výše . . .

Sedíme ve třídě, ne dle abecedy, nýbrž dle velikosti. V předu sedí žabičky s opentlenými cůpky po zádech; čiperné Němky, které rychle postupovaly ze třídy do třídy. V zadnějších lavicích sedí opozdilé, nechápavé, nenadané, kterým bylo opakovati tu či onu třídu, tak že jsou ve čtrnácti letech teprve v páté; v řadách nejposlednějších, až nejdále od tabule sedí „nejhloupější“ — Češky, které zaváté sem z českého venkova, znají sotva pět německých slov, a je jim už i patnáct až šestnáct let... Mezi těmi sedím i já po celý čas své desítiměsíční vazby, s malou změnou posunu na kraj lavice, nad níž se stávám „Aufseherin“.

Tak ráda v ten podzim chodím s maminkou do Kanálky. Je tam v kleci před restaurací na řetízku přivázán říční orel. Nehybně sedí na bidélku, polodřímaje; neslyší kolem sebe zvuků rodných druhů, slyší jen drmol lidských hlasů, jimž nerozzumí, a snad se mu v dřímotě zdá o vlasti, z níž byl vyrván. Stávám dlouho před klecí, a rozumíme si s orlem. Ale mně je hůř. Mé perutě jsou svázány a na očích je páska, abych ani modra nebes neviděla; vidím skrze ni jen drobnou jeptišku, naši třídní; vidím, jak ji občas vystřídá jiná, tlustší, červenější, na ruční práce; vidím po stranách školní tabule dvě tabulky menší, jednu černou, druhou červenou, a na nich napsaná jména žaček „hodných“ a „nehodných“; pod tabulí za rámečkem vzorná „Schönschreiben“ drobných žaček z prvých lavic. Dál už nevidím a neslyším nic...

Až když vchází katecheta, kterému se zde říká „Hochwürden“, strhuji si s očí pásku slzavého zamlžení, a hledím co nejostřeji. To je zcela nový typ, naprosto rozdílný od vlídného pátera Maška u Pešků, od hrdě krásného zjevu P. Kazimíra, i od učeného našeho doktora theologie z Vyšší dívčí školy. Dlouho pro něj hledám jméno, případné, kterým bych si ho pro sebe označila; po čtvrti roku, když už umím trochu lépe německy, přilehne mi k jeho zjevu nejlépe slovo „Pfaff“. Je suchý, vyzáblý v dlouhé klerice; má drobný zlostný obličej, úzké rty, špičatý nos, těkavé černé oči hledí zpod brejlí. A docela nic se spolu nemáme rádi od prvého spatření. Doposud jsem byla miláčkem i chloubou všech katechetů; vždycky jsem se tak horlivě učila náboženství! Teď se setkávám po prvé s knězem, který mé vědomosti podceňuje, který má pro mé odpovědi úsměšek, protože jich nedovedu odříkávat plynně a správně jeho řečí... Věci, kterým učí, dávno mám v malíčku hned od Františkánů, ale neoblomený jazyk nedovede jich ústně přivésti k platnosti. A tak je to se vším, se zeměpisem, dějepisem i mluvnicí. Nechte mne to říkat česky a uslyšíte! chtívá se mi někdy zvolati se slzami vzdoru, když drobné žačky z předních lavic ohlížejí se po mně a smějí se některé mé záměně „der“ a „das“ nebo nesprávné větě. Je mi, jako by mi byl někdo vyřízl jazyk a teď se mi smál, že blábolím...

Přináším čtvrtletní vysvědčení, a jsou v něm — trojky! Něco tak nevídaného pro mne, že se s nimi i bojím jíti domů, a že doma pak pláču nad sebou — i nad tatínkem a maminkou. Spoluvinny je činím touto svojí degradací.... Ale snad konečně za to nemohou; podlehají jen nějakému duchu zkázy, který teprve nedávno jako by byl zachvátil celou Prahu, celý český život v ní.

Bourají se hradby, první úder motykou do šeříkových a hlohových keřů na výšinách jejich byl mi jako úderem do srdce. Ta tam je za krátko celá Koňská brána s dunivou svou klenbou, kudy projížděly kočáry; ta tam i brána Žitná se svým chladným průvanem a vyloženými v ní krámky s cukrovím a třešněmi; ta tam i aréna, kterou přenesli na prostranství proti Pštrosce, ten tam i kamenný český lev s korunou, i promenády, lavičkami vroubené. A za bývalou Žitnou bránou stojí „Teatro Italiano“, hnusná dřevěná bouda, a z ní se po Praze nesou a po ulicích zpívají odrhovačky: „In Beneschau...“ a „Mein Nannerl ist futsch...“

Za strženými branami se horečně staví, porážejí se stromy, ladem ležet nechávají pole, kde se modrala v letě chrpa a vylétal skřivánek do modra nebe. Po stranách zaprášených silnic, z bývalých orných hrud vyrůstají cihlové činžáky Vinohrad, nohy se boří v prachu nebo bezedném blátě.

Jak by v té spoustě nebral zkázu i duch a smýšlení! Nikde již nesetkávám se s vlasteneckým zápalem slečny Macháčkovy, své první učitelky dějepisu, dávno ani tatínek již nechodí v červené sokolské košili a nezpívá se mnou „Hoj, Sokolíci...“ Není ani u maminky již toho polotlumeného vzdoru, s jakým zpívávala ruskou hymnu nebo vyprávěla mi o porážce bělohorské; není rozmachu let šedesátých, kdy se četly vlastenecké novely Tylovy a tajně v úkrytu knihovny jsme doma schovávali Havlíčkovy „Epištoly kutnohorské“. Snad to vše hájily a chránily uzavírané vždy na noc pražské brány, snad tomu všemu hradby byly ocnranou, a teď kdy padly, valí se na nás na všechny

pohroma zvlažnění, trýzeň německé klášterní školy a počítání „Erstes Viertel, zweites Viertel“ v německém hudebním ústavě . . .

Jaký je to malicherný Liliput v celé té naší uršulinské třídě! Co mi tu dělat a k čemu se přimknout? Nezbývá než skrčit vyrostlé údy, aby se vešly do úzkého domku a sklonit se k droboučkým Liliputánkám, chci-li slyšet, co mi povídají.

Pod lavicemi kolují svaté obrázky a „Anklebsbilder“; v těchto celé cykly pohádek o Karkulce a Šípkové Růžence. Upadne-li náhodou svatý obrázek na zem, Liliputánka ho šetrně zdvihá a uctivě líbá na odprošenou. Přináším do školy své oblekací papírové panenky; divadlo s nimi již nehraji, jen je oblékám a Liliputánkám půjčuji ke hraní. Je z toho velká roztržitost v třídě. „Hochwürden“ ji větří a správným pudem veden slídí v zadních lavicích. Využitkuje mé chvíle zapomnění, a dvěma dravčími skoky je od stupínku u mne. Krátký zápas s mou rukou, a již si v triumfu odnáší urvané papírové panenské rámě s kusem poprsí, špendlíkem je propichuje, mým jménem podepsáno pranýřuje na černé tabuli „nehodných“.

(Pokračování.)

Antonín Jenne:

USCHLÉ BODLÁČÍ.

(Pokračování.)

A večer nedal pokoje, až matka poslala hocha do vsi pro obálku a papír.

Františk potom sehnal péro a inkoust ve vysoké zaprášené skleničce a chystal se psáti bratrovi dopis. Zeman leže na posteli pomalu říkal, co má psát.

„Tak napiš: Milý Josefe!

My Tě nastokrát pozdravujeme a vědomost Ti dáváme, že já ležím. Zas mě chytil ten „kicht“ a nemůžu se hnout. Tak Ti píšeme, abys tam dal vejpověď a přišel sem aspoň na nějaký týden . . .“ Hoch silně skloněn nad papír psal ohromnými, nemotornými písmeny, jak mu otec dále říkal. Vyličoval neumělými, prostými slovy, jak nemůže to takhle zůstat, že je potřebí, když užívá bytu, aby někdo dělal.

Konečně Františk dopis plný pravopisných chyb dokončil a vložil do obálky. I adresu napsal.

„A zítra to dáte poslovi, až půjde kolem!“ poroučela matka a dávala psaní na skříň.

„A raději kdyby s tím došel a dal to do truhlíku k starostovům — takhle na to zapomenou . . .!“ namítal Zeman. Už kdyby bylo to psaní pryč, myslil si. A pouhá myšlenka, že by dopis tu mohl do zítřka — a zapomenut třeba i déle — ležeti, rozčilovala jej.

Františk tedy ve večerním soumraku běžel s psaním k starostovým.

V.

Uplynulo několik jednotvárných dní. Zemanovi bolesti trochu sice povolovaly, otoku ubývalo — ale byla ho polovička. Nehybně ležel na posteli — zmalátnělý, netečný . . .

Už ani dívat se oknem ho netěšilo a pavouk v koutě, na kterého se dříve díval denně několik hodin, budil v něm ošklivost . . .

K ničemu chuti neměl. Když si někdy vzpomněl na kořalku — otřásl se. Na skříni stála láhev prázdná. Děti zbylou kořalku asi vypily.

Zprvu byl den Zemanovi velice dlouhý, ale nyní nějak přestal čas sledovati . . . Jen někdy se mu zdálo, že leží už dlouho, velmi dlouho.

A na Josefa čekal. To byl jediný světlý bod v černé pochmurné budoucnosti.

„Josef — kdyby už tady byl!“ řekl jednou Hrabalovi, který ho zašel k večeru navštívit a už se zase loučil . . .

„Buďte rád, že je tam!“ zakýval hlavou Hrabal.

„To nedělá dobrotu!“ povídal si sám sobě, když vyšel ze dveří . . .

A Josef přišel. Jednou navečer otevřel dveře — vysoký, silný výrostek. Červené, jako odulé tváře zářily zdravím, a malé oči vzpurně pohlížely zpod nízkého čela. Na sobě měl tmavý zaprášený oděv a na krku červený, vlněný šál. Černý odřený klobouk hodil na truhlu.

„Pámbu dobrej večír!“ Se všemi členy rodiny se políbil s přihlouplým úsměvem.

„A co je vám?“ a přistoupil k otcově posteli.

„A tos hodný, žes přišel!“ zavzdychl otec a podával synovi ruku.

„A to myslí šafář, že mu tady budu jezdit s voly? Ani mne nenapadne! Ať mi dá koně —!“

„No, nějaký den to už musíš vydržet! Budeš jezdit za mne —!“

„A s vámi se dělit, ne?“

„I, jaké pak dělení. To já na tobě nic nechci. Jen něco dáš mámě na to kafe! Vždyť to tak dlouho nebude trvat a potom zas můžeš jít.“

„Už jsem myslil, že nepřijdu. Ale to mě tam náš šafář tak dopálil, že jsem mu s tím na hodinu sek'!“ pyšně a neurvale povídal Josef a vytáhl z kapsy lacinou cigaretu. Z druhé kapsy vyňal škatulku se zápalkami a zapálil. Přidržel hořící sirku ke konci cigarety a hluboce zatáhl. Potom rázem vydechl nadržený dým z plic, až velký kotouč dýmu rozvalil se světničkou.

Josef kouřil prudce. Držel cigaretu mezi vztaženými prsty a pouštěl mocné kotouče dýmu, až se otec rozkašlal.

„A to je s vámi už tak zle, že ani kouř nesnesete?“ zeptal se a z nepatrného zbytečku vytáhl ještě, pokud oheň dovoloval, poslední kouř. Čadící oharek hodil k oknu na zem.

„Abys došel k šafářovi! Ráno bys mohl začít!“ navrhoval otec.

Josef se zvedal.

„A kde budu spát?“ vzpomněl si.

„A aby si děti lehly na zem — a ty bys mohl támhle na posteli,“ mínila matka.

Josef se podíval zamyšlen. „I, já se vyspím v maštali; já tu spát nebudu!“

A již toho dne Josefa neviděli. Večer prý byl s hochy v hospodě a šel rovnou do maštale.

Zeman byl upokojen, že měl Josefa doma. Aspoň mu nesmí šafář nic říci. Josef ovšem takhle tu dlouho nemíní být — ale jen když nějakou chvíli vydrží.

Josef tedy jezdil s voly.

Ale počala choditi psaní. První přišlo už třetí den — a ostatní skorem ob den chodila. Posel chodil vždy v poledne, takže Josef dostával psaní přímo do ruky. A nikomu neřekl, od koho jsou . . .

A jednou dopoledne otevřel někdo zlehka dveře u Zemanovy světničky a vstoupila mladá žena.

„Jsem tu u Zemanů?“ ptala se a s účastí na nemocného pohlížela. Mladá byla, dosti slušně ustrojena, a bylo znáti, že nechodí sama.

„Jo, jo — u Zemanů!“ odvětil Zeman s postele a tázavě se na příchozí zahleděl . . .

„Já sem jdu k vůli Josefovi!“ pravila nesměle a sklopila oči. „Teď, když ví, v čem jsem, tak nepíše. A z Doubravice utek', ani nikomu s Pánem Bohem nedal! Tak jdu, co myslí dělat!“ a k zaslzeným očím zdvíhala šátek.

Zeman vytřeštěně na ni hleděl.

„A kdo vlastně — jste — osobo?“ vyjekl.

„Jandlova z Doubravice. Naši jsou tam ve dvoře — a Josef k nám chodil!“

Zeman mlčky zapadl do peřin a ustrašeně zíral ke stropu. Jako závrať ho pojala a srdce se mu mocně rozbušilo . . .

Nemluvil — a ani Jandlová nic!

Až za chvíli se vzpamatoval . . .

„A vždyť je to ještě kluk — ani u asentu nebyl . . .“

Mladá žena sklopila oči . . .

„A co vlastně chcete?“ tázal se Zeman.

„No — co Josef vlastně myslí?! Říkal — že, než půjde k asentu, budu doma, on že bude u nás. A potom že si mne vezme. A najednou utek, ani nikomu nic neřekl!“ vzlykajíc hovořila Jandlová a dívala se po světnici.

„Není doma?“ zeptala se.

„Není!“ vydechl Zeman.

A za chvíli povídal: „Já vám povím: nejlépe, když půjdete domů a ani se mu tady neukážete! On by se rozzlobil, jak ho znám . . . Já mu to řeknu, to můžete být jista . . . Ale takovej kluk — vždyť jste to věděla . . .!“ rozvážně hovořil.

„A to já s ním musím mluvit! Vy byste mu nic neřek! Člověk nesmí věřit . . .!“

Zemanovi tlouklo srdce, div se mu prsa nerozskočila. Těžký vzduch světnice jako by ho chtěl zadusit.

„A už jděte!“ zasípal.

„To já půjdu sama — to mne nemusíte vyhánět! Já jsem vám to spravedlivě řekla, co a jak — a vy jako otec máte to Josefovi vyložit, že to takhle nejde . . . A jestli Josef nepřijde, tak mu to povíme jinde . . .! To může být jistý . . .!“

A Jandlová bez pozdravu odcházela . . .

Jako by balvan svalil se na prsa Zemanova, tak ho tížil a hnětl synův poklesek... Jindy by to byl vyjednal bez rozčilování — ale ta nemoc zlořečená . . .

Myšlenky mu hlavou pádily, strachoval se čehosi. A zdálo se mu, že něco hrozného ještě naň musí přijít, co ho zdolá, zadusí... Vytřeštěně hleděl ke stropu a nepozoroval ani, že matka vstoupila . . .

„To ses potěšil — viď!“ rozčileně křikla však Zemanka hned ve dveřích, až sebou Zeman na posteli trhl.

„Běhna taková!“ pokračovala rozhorleně a stoupla si doprostřed světnice s rukama v boky založenýma . . . „Přijde sem a dělá ostudu! Teď tam chytla Josefa u vrat — tam čekala, až pojedou s pole! A tak

před lidma na něj, kdy půjde zpátky. — Inu, já myslila, že hanbou shořím — ale taky jsem jí to dala...“

„A raději jdu pryč — tam se nastavilo lidí...!“ a zmatena a rozčilena zase vyběhla ven — a ve chvíli se vrátila.

„Ani nevím, co dělám! A cos jí řek?!“

„No, aby šla — že to Josef spraví...“

„A co by spravoval...! Kdo ví, s kým to má...!“

„Ať sem jde Josef! Zavolej ho!“ určil Zeman.

Zemanka vyšla...

V spáncích Zemanovi bušilo, praštělo. Tohle mu muselo ještě přijít...!

V tom se Zemanka vrátila. Josefa prý neviděla.

Chvatně ohřála nějaký oběd a jedli — bez Josefa. Děti seděly zaraženě kolem stolu — a Zeman na posteli vzdychal.

Josef přišel až druhý den. Večer odešel hned, jak vypřahl. Kdy přišel spat, nevěděli. Nevěděli toho nikdy.

Zaražen a zamračen vstoupil do světnice, když už všickni byli po obědě, a matka dlela kdesi venku.

Čekal, že mu otec bude vyčítat — a byl připraven. Včera se mu nechtělo přijít mu na oči, přece se styděl.

„Josefe!“

„Co chcete?“ A Josef ani nepozdvihl hlavy od hrnečku, z něhož vyjídal kávu. Byl všecek červený.

„Byla tu ta ženská včera...“

„Tak ať byla — co je...!“

„A co prý budeš jako dělat...?“

„Ale tyhle řeči si nechte — já to už udělám!“ a chvatně dojídal... A ruka se mu rozčilením třásla. Patrně se chystal otce něčím odraziti, co se mu samotnému zdálo vhodno.

„Poslouchej, Josef, vždyť tys ještě kluk...!“

„A — himl! Co pořád máte?! Když já jsem kluk, tak vy jste starej... A ani hnout se nemůžete — a podívejte se na maminku! Starejte se o sebe!“

A Josef bouchl dveřmi. (Dokončení.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Oba svědkové i hostinský potvrdili, že hrozbu tu Lamfrom dvakráte vyslovil.

„A dělalo to dojem, že Lamfrom hrozbu splní?“ tázal se Schwert.

Svědkové se odmlčeli na chvíli. Pak řekli váhavě:

„Nu, jak se to vezme. Dělalo a nedělalo. Že ji zabije, to ne — ale že jí něco naloží — to dělalo. A to jsme chtěli. Ta ženská byla pro veřejné pohoršení.“

„A šel Lamfrom domů rozhněván?“ tázal se Schwert.

„Velice!“ odpověděli svědkové. „Ještě na ulici láteřil a hrozil.“

„Byl Lamfrom, když vycházel od vás, opilý?“ tázal se Schwert hostinského.

„Nebyl. Vypil pouze tři holby, za tři hodiny, od půl sedmé do půl desáté.“

Ani na hostinského nedělaly hrozby Lamfromovy vážného dojmu. Byl náhlý od jakživa. Než dojde domů, vztek ho pomine, myslil si hostinský.

Výslech svědků děl se za nepřítomnosti Lamfromovy. Když skončil svědecké protokoly zavolal si Schwert Lamfroma a četl mu výpovědi.

Lamfrom zrudl a počal trhati hlavou. Koktal.

„Ale to — s dovolením — vypadá — jako bych to já — udělal! Vždyť já se ani nepamatuji — co jsem řekl — když jsem — tu hrůzu ve skleníku viděl — i v hospodě — pivo se pije a řeč se mluví — hrozí se, ale pak se to neudělá.“

Pojednou začal hýkat. Schwert nevěděl, směje-li se nebo pláče. Ale slzy valily se Lamfromovi z očí. Podivný, hodně strojený pláč.

„Tedy trváte na tom, že jste ženu svou po návratu z hostince po celou noc vůbec neviděl?“ tázal se Schwert Lamfroma.

„Přisahám to!“

Lamfrom pozdvihl celou pravici do výše. „Ty jsi brachu s přísahami hodně hustý,“ pomyslil si Schwert.

Zatím skončili i lékaři obdukci a posudek jejich zněl:

Příčinou smrti Henrietty Lamfromové byl výron krve do mozku následkem mnohonásobného zlomení kostí lebečních a roztrhání splavů a cév krevních na olebici. Zlomeniny lebky způsobeny byly účinkem značné síly tupé, v případě tomto pravděpodobně údery topůrkem rýče, nalezeným u mrtvoly. Tato poškození tělesní označiti dlužno za naprosto smrtelná,

každé o sobě i všecka úhrnem. Mimo to shledány na těle Henrietty Lamfromové četné podkožní podlitiny krevní na končetinách horních a dolních, účinkem téhož neb podobného nástroje a jsou každá o sobě i úhrnem vzaty lehkým poškozením tělesním. Všecky tyto úrazy způsobeny byly za živa, několik hodin před ohledáním mrtvoly, pravděpodobně už večer dne předcházejícího, jistě však ne dříve. Zemřelá byla asi napřed přivázána, pak trýzněna. Napřed úhozy do končetin, potom do hlavy.

Schwert připojil obdukční protokol i posudek lékařů ke spisům vyšetřovacím, prohlédl ještě dům, zásuvky stolů a skříní, šatníky a prádlo, zda by něco k vysvětlení zločinu neb k označení pachatele způsobilého nenalezl. Na konec provedena byla osobní prohlídka Lamfromova.

Nenalezeno nic pro vyšetřování závažného.

Kromě zakrvaveného topůrka od rýče, které bylo opatrně do čistého papíru zabaleno a zapečetěno, a provazy, které jak se ukázalo byly vzaty z klubka ve skleníku a z otepi lýka, nevzal sebou Schwert z předmětů ničeho.

Topůrko i provazy uznal Lamfrom za svůj majetek.

Zjištěno, že skleník býval stále nezamčen a každému ze zahrady přístupen.

Než zakončil Schwert vyhledávání, přihlásil se ještě jeden svědek, nádražní hlídač Jan Sarkander Šentyš, či jak ho rada Paul, jenž se stal referentem případu Lamfromova, důsledně psal: Schöntisch.

Jan Sarkander Šentyš oznámil, že při pochůzce po trati v deset hodin večer viděl tmavou, klátivou postavu na bílé cestě v zahradě Lamfromově.

„Bylo už jistě deset?“ tázal se Schwert.

„Když ne, tak scházelo sotva několik minut do desáté.“

„A do tváře jste postavě neviděl?“ tázal se Schwert.

„Měl skloněnou hlavu a klátil se,“ odpovídal Šentyš.

„A kam byl obrácen?“

„K domu. To vím jistě.“

„Kdo jste myslil, že je to?“

„Kdo jiný, než Lamfrom?“

Schwert zavolal Lamfroma. Pozoroval jeho chůzi. Byla vskutku klátivá i hlavu věšel.

(Teprve později seznal Schwert, že všichni těžce pracující lidé takovou klátivou chůzi mají.)

Připozdívalo se a lékaři už dávno odjeli. Kočár se už po druhé vrátil.

Schwert prohlásil šetření za skončeno, Josefa Lamfroma za zatčena z podezření vraždy úkladné, oznámiv při tom Lamfromovi důvody, které ho činí důtklivě podezřelým. Obviněný byl v průvodu četaře Mattohy bez průtahu vypraven do Nového Jičína do vyšetřovací vazby.

Obydlí, skleník zamčeny a zapečetěny, pes odevzdán hostinskému v opatrování.

Než dojel Schwert do Jičína, dohonil Lamfroma, eskortovaného četníkem. Tento salutoval do kočáru.

Mattoha! vzpomínal Schwert. Pojednou zavolal na kočího: Zastavit! A vyklonil se z kočáru:

„Pane četaři Mattoho!“

Četař zrychlil krok. A už byl za rovno s vozem.

„Nejste vy z Čech?“ tázal se Schwert.

„Ano, prosím, z Mladé Boleslavi.“

„Že mne to hned nenapadlo! Znáte mne? Vy jste Karel Mattoha a já byl vaším instruktorem. Němčina nás rozvedla. Pamatujete se?“

„Velmi dobře, pane adjunkte.“

„Co pak dělá vaše rodina?“

„Otec zemřel, matka se sestrou přestěhovaly se do Prahy. Sestra si tam vzala ovdovělého hostinského a já šel na vojnu a pak k četníkům.“

„A líbí se vám u četnictva?“

„Služba je těžká, ale těší mne.“

„To je hlavní, pane četaři. Člověk musí své povolání milovat. Pak je spokojen. Nu, těšilo mne! Tak se lidé setkávají. S bohem!“

Viděli se po sedmnácti letech.

Z rána referoval Schwert presidentovi o výsledku šetření. President vše schválil, byl úplně shodného mínění se Schwertem.

Schwert byl potěšen. Nyní aby se Lamfrom vyznal a věc půjde jako po telegrafu. Nebylo pochybností, kdo je pachatelem.

Vyšetřování převzal sekretář Knedlička. Byl téhož náhledu jako Schwert a blahopřál mu, jak svědomitě a důkladně vyhledávání místní vedl. Milerád svolil, by Schwert mohl se osobně o věci dále informovati.

Poštěstilo se Schwertovi súčastniti se jednoho výslechu obžalovaného. Knedlička vyličoval Lamfromovi vlídně, jasně situaci, poukázal, že vše svědčí proti němu, domlouval mu, aby se kajícně a dokonale přiznal a svědomí svému ulevil. Zákon že pak při výměře trestu béře ohled, a upřímné doznání platí za polehčující okolnost. Sekretář mluvil s přesvědčením a tonem otcovským. Celý skutek byl mu zřejmý, neměl odchylného mínění nebo dojmů, pro obžalovaného příznivých.

Prchlivý neurvalec, rozkacen nevybranými pošklebky sedláků, kvapil domů. Dům nebyl od hospody tak vzdálen, aby se za kvapné chůze vzteklivci zlost vykouřila z hlavy. Žena vstala s lože, otevřela mu, on ji popadl jak byla, vlekl do skleníku, tam přivázal a mučil. Proč? Asi aby mu vyznala jméno milence, aby se mohl na něm mstít. Snad o Grohovi nevěděl, manžel bývá poslední, který o nové nevěře své ženy zvídá. Žena asi vzdorovala, nemyslíc, že běží tentokráte o život. Snad ho ještě dráždila, až v zuřivé nepříčetnosti počal bušiti do její hlavy. A než se vzpamatoval byl zločin dokonán. Pak se vrah odplížil — i psa přivázal — aby ho štěkotem neděsil, vždyť vrah bojí se v noci každého zvuku! — uzamkl se v domě. Snad sám si chtěl na život sáhnouti, ale neměl už k tomu sil. Jiného vraždit — ano! Sám sebe — ach, to bolí! Nyní se hloupým, nemotorným zapíráním hledí zachrániti.

Lamfrom mlčel. Stál nehybný, jen víčka se mu křečovitě chvěla. Už už čekali Knedlička i Schwert na přiznání, ale Lamfrom jen pevněji a pevněji svíral ústa.

Snad mezi čtyřma očima! Náhodou vyšel sekretář a Schwert poslal zapisovatele i svědky rychle za ním.

Zahráti si na Protasiho! napadlo Schwerta. Překvapiti zločince.

Přistoupil k Lamfromovi a šeptal:

„Vím, že jste byl zaslepen — ona vás ještě popouzela — nechtěla se přiznat? Že to tak bylo? Co?“

Lamfrom ustoupil a sepjal ruce. Díval se neodvratně na Schwerta.

„Viďte, nechtěla ani slíbit, že se napraví, a tu — ani na to nemysle — jste to udělal. Každý to pochopí! Nuže? Nebylo to tak? Přikývněte jen hlavou, vyznání nyní nemusíte učinit.“

Lamfrom však zase postoupil a v obličeji se změnil. Soustředil se do vážnosti, ba, přísnosti, jediné jasné oko jeho propalovalo se téměř Schwertovi do tváře. Podivný klid srovnal jeho pohyby.

„Pane soudce,“ řekl hlubokým nekoktavým hlasem, „ve vás jsem měl plnou důvěru, nesmíte tak mluvit! Ne proto, že bych to byl spáchal, ale že je mi ženy líto, proto naříkám. Vždyť jsem člověk. Nechci lhát; první chvíli, když jsem ji tak našel, se mi ulevilo. Ano, přiznávám se, když jsem šel z hospody, chtěl jsem ji bít a snad ji i zabít. Už jsem toho měl dost! Ale neudělal jsem to já. Chtěl jsem, ale neudělal. Je i to trestné?“

„To ne,“ odtušil zaražen Schwert. „Ale upozorňuji, že k odsouzení není třeba vašeho doznání, že při jistém počtu právních důkazů můžete býti usvědčen. Radil jsem vám jen se stanoviska lidskosti. Vždyť dlouho trvající vyhledávání i vám bude trýzní. Doznáním sobě i nám ulevíte, celou při zkrátíte.“

Lamfrom mlčel. Jen se díval oknem do sychravého poledne, jež zaprášeným oknem kanceláře sem pronikalo. V tichu slyšeti bylo se stropu bzukot mouchy masařky, tikot hodinek v kapse Schwertově a hluboký dech Lamfromův.

Pohledy obou mužů se setkaly a zřejmě spolu zápasily. A podivno, Schwert prvý odvrátil hlavu.

„Pane soudce,“ řekl Lamfrom pojednou česky a zase už zlehka koktal, „vy jste hodný — a spravedlivý člověk. A řeknu pravdu!“

Schwerta obešla zima a horko. Konečně!

„Já jsem tu ženskou kdysi hrozně měl rád — ale později už ne. A byl bych ji časem zabil. Jistě! Ta dovedla trápit! Ale — pane soudce — kdybych to byl udělal — pak bych šel hned za ní. — Tolik cti v těle mám. — S její krví bych po světě nechodil.“

Hlas Lamfromův rachotil jako balvany skály padající s ohromné výše. Byla v něm síla a pravda.

Schwert byl ohromen. A podmaněn, spoután, zdeptán. Přesvědčení Schwertovo několika větami Lamfromovými sesulo se v trosky. Jak to ten člověk řekl!

Nelze tak mistrně lháti, ve zvuku, tváři, postoji, ve všem všudy tak dokonale klamati. Náhle pochopoval Schwert surovou, ale přímou povahu tuto. A neomylný dojem pravil mu: Tento muž je nevinen!

Zadíval se na Lamfroma pozorně. Už ani obličej jeho nepřipadal mu tak odporný, jako z počátku. A vše, co posilňovalo dříve jeho podezření, objevilo se pochopitelno ohromením, zmatkem, úžasem, že byl spáchán zločin, a že on byl obviněn, že se vše tak proti němu spiklo a pravdu zahalilo. Údiv prostého člověka z nepochopitelné náhody.

Sekretář se vrátil a rozhovořený Lamfrom opakoval i jemu, že chtěl svou ženu skutečně zabíti, ale jen chtěl a nezabil.

Schwert trnul. Obžalovaný jest nevinen! Důvody podezřívací jsou jen zdánlivé. Pouhé indicie! Ovšem právně velezávažné.

Zde vyskytly se Schwertovi po prvé nesrovnalosti. Kovový hlas chladného rozumu pravil: Vinen! Ale duše volala: Nevinen!

Po prvé zasvitlo Schwertovi mocné přesvědčení, že mimo suché pagrafy, mrtvou

literu zákona, též živý cit soudcův má nárok býti spolu rozhodujícím. Že mohou býti splněny všecky požadavky zákona, zjišťující vinu obžalovaného, a přece může soudce přesvědčen býti o opaku.

Jediná věta: „S tou krví bych po světě nechodil!“ vyvážila všecky i sebe pádnější argumenty — ovšem jen v morálním přesvědčení soudcově.

Úporně promykalo a prolamovalo se v nitru Schwertově osnovou právnických konklusí jako pavučinou propaluje se paprslek svěrací čočky, jíž jest krůpěj vody náhodou na větvi proti slunci visící.

O vraždě mluvilo se po městě i širém okolí. Kdekoli se Schwert nebo sekretář Knedlička objevili, dotazovali se jich, jak daleko postoupilo šetření, zda se Lamfrom přiznal.

O vině jeho nikdo nepochyboval. Ba, i soudci, kdykoli v kanceláři o případě tom mluvili, Lamfroma jinak než vrahem nepojmenovali,

Specielní vyšetřování a usnešení žalobní provedl sekretář Knedlička bezvadně a na podiv rychle. Osobní své mínění neprojevil při tom ani ústně ani písemně. Pracoval jen jako dobře konstruovaný stroj.

Schwert, rozmlouvaje jednou s presidentem o Prostějově, zabočil nenápadně na proces Lamfromův. Vyšetřování blížilo se ke konci a žaloba mohla státi se den ze dne pravoplatnou.

(Pokračování.)

Při samé závěrce listu dovídáme se zdrcující zvěst, že právě (12. t. m.) zemřel dr. Zikmund Winter, věrný člen kruhu našeho a vynikající český spisovatel. Meškal na léčení v lázních Reichenhallských a podlehl tam zánětu plic. Ocenění literárního jeho významu, jeho krásné jako z ocele tepané povahy a jeho mnohotvárného životního díla přineseme příště.

S horkými slzami kruté bolesti v očích píšeme tyto stručné řádky, neboť opustil nás milovaný a ctěný druh náš, zanícený initiator, statečný bojovník a pilný spolupracovník podťat nenadálou ranou, která si tentokrát vybrala jednoho z nejlepších českých lidí vůbec. Slavná mu paměť!

LITERATURA.

Josef Jaroslav Langer: *„Den v Kocourkově“*. Vydal K. Rieger. Vyšlo ve 1008/9. čísle „Světové knihovny“ nákladem J. Ottovým. Stran 119 za 40 hal.

Můžeme říci s dobrým svědomím, že vedle poetických Selanek, milostně zanícených a bukolických výdechů jemně zladěné Langerovy lyry, jest jeho prosaická allegorická satira, nazvaná *„Den v Kocourkově“*, nejvýraznějším literárním činem básníkovým. Satirickou žílu bylo lze u něho sledovati již v *„Kopřivách“* vydaných r. 1829, jenže drobné ty básničky jevily prozatím dosti jednostrannou a chudou tendenci; byla to hlavně porušená povaha českého člověka opičícího se po cizině, a potom uzounký obzor literárního českého tvoření, které tam nalezly zájmu. Ve „Dni v Kocourkově“ šíří se značně s rámcem a s podajnější, výmluvnější formou i onen všeobecný terč, do něhož se všech stran míří bodavý Langerův šíp: přijav pro svoji široce založenou allegorickou skladbu základní rámec Komenského „Labyrintu“, kde Vševěd diváka provádí po kocourkovském museu a kde výmluvně fungují i známé Komenského brylle, „bez nichž by bloudil v labyrintu světa“, zpestřil Langer značně i satirické motivy a rozhojnil látku, o kterou se jeho satira opírá. Do devatenácti kapitol označovaných paragrafy snesl vše, co nalezl přehnáno, nedozrálo a směšno v české tehdejší společnosti, a byly to zejména otázky literární a umělecké, které tu Langera zajímaly nejvíce. Spisovatelská ješitnost, mnohomluvnost, věnovací horečka, psavost, frázovitost, sentimentálnost a boucharonství — toť asi nejtypičtější vlastnosti, které tu u svého stavu postřehl. Společnost sama je v tom ještě hůře. V té příčině upozorňuji zejména na paragrafy 11. a 12., kde Vševěd ukazuje v kocourkovském museu řadu soch s patřičnými vysvětlivkami, z nichž mnohé nezadají jemně ironickým svým rázem a svými duchaplnými analogiemi podobným narážkám Havlíčkovým. Zde vystupuje allegorický smysl skladby nejmarkantněji: sochy Pilnosti, Mírnosti, Spravedlnosti, Štědrosti a Nouze, Udatnosti, Ochotnosti, Upřímnosti, Vzdělanosti a Vlastenectví kommentovány vtipně a jadrně. Jsou to od-

stavce, které vedle 15. (o panně alabastrové a kocourkovském filosofu Famfrnochovi) a 17. (artikul o Času a jeho zubech) patří k nejživějším partiím celé knihy a ještě dnes působí svými šlehy a ironiemi značně životně. V těchto partiích shledáváme se vedle satiry i s Langerovým humorem, jenž skladbu jinak dosti rozvleklou, nezáživnou, osvěžuje a živí. Zde jeví se také známý německý vzor Wielandových A b d e r i t ů nejvýmluvněji, neboť dar vlastního humoru nebyl našemu (jinak mnohotvárnému a hbitě se vyvíjejícímu) básníkovi ve značnější míře uštědřen.

Langerův „Den v Kocourkově" vyšel prvně r. 1832 v prvním a třetím svazku Musejníka, do něhož nešťastný a pouze pět roků literatuře sloužívší básník nejraději ukládal své prvotiny. Praví se, že přímým podnětem skladby nejenom po stránce vnější, ale i vnitřní, byly Lindovy „Pražské noviny" a „Rozličnosti", které již r. 1827 přinášely satirické zprávy a dopisy z Kocourkova, ale jisto je též, že mnoho na našeho básníka působily i analogické spisy cizí, hlavně německé, v nichž už od sklonku XVI. století byla podobná satira oblíbena. Kocourkov Langerův vyvolal však i u nás četné ohlasy následovníků; ve čtyřicátých letech byli to zejména Rubeš, Filípek a Chocholoušek, kteří u nás oživili „kult Kocourkova" a v nejednom bodě zdravě přispěli svými žhavými satirami k pozvolnému léčení společnosti — a již z toho důvodu zaslouží si výrazná skladba Langerova patřičné popularity.

Fr. Sekanina.

Slovenská Čítanka. Vydala „Moravsko-slezská Beseda" v Praze. Nákladem Emila Šolce v Karlíně. Stran 645 v. 8⁰ za K 8·—.

Pořadatel knihy, vl. rada Fr. Bílý, jehož obezřelou a šťastnou ruku je viděti na každé stránce, třeba se ani v titule nepodepsal, naznačuje úkol čítanky: přiblížiti nás navzájem, přispěti k lepšímu poznání země a lidu i všech poměrů jeho, jeho práce, nadání, jeho stavu bývalého i nynějšího, aby si duše česká a duše slovenská porozuměly lépe, než kdy dosud bývalo. Za tímto programem sešli se v čítance nejlepší pracovníci svých oborů a nalezli pro své články vždy formu takovou, že čítanka odpovídá svému populárnímu určení. Nás v čítance zajímají hlavně články prof. dra Frant. Pastrnka o slovenském jazyce a jeho nářečích, dra Alberta Pražáka o slovenské literatuře, a prof. dra Jarosl. Vlčka o poesii školy Štúrovy, neméně pak článek Karla Kálala o poměru Čechů a Slováků k sobě, který doplněn jest článkem Ant. Stefánka o obrození na Slovensku, jehož prudce nabádavý dech po opětné jednotě jazykové, jak bývala před Bernolákem a Štúrem, projev to utěšené snahy mladší generace slovenské, je nejsympatičtější stránkou celé čítanky. Vždyť sotva sto let uplynulo, kdy Slovensko neznalo jazykového separatismu, a teprve ve čtyřicátých letech minulého století „uzřela nynější slovenčina světlo boží". Proč, nač, jaké jsou její positivní výsledky — nikde nic, jen to, že my Čechové jsme slabší o 2 miliony jadrného lidu, který sedí ve tmě a ve stínu smrti, sevřen bídou a železy. Slovenčina je podřečím češtiny, žargonem jako na př. hanáčtina, vidíte to nejlépe dle naprostého zmatku mluvnického i pravopisného, jaký v literatuře slovenské zavládá; srovnejte si jen rusizmy přeplněný text na př. Hviezdoslavův s textem některého z nejmladších autorů, na př. Ivana Kraska, spisovné češtině již zcela blízkým. A Slováci jsou slabší o nás, o celý národ, jeho kulturu, jeho bohatou literaturu, jeho výtěžky umělecké, o všecko, čím by „suchá ratolest" mohla se zazelenat a květem osypat. Náš pak jazyk mohly by přílivy krásných rčení, úsloví, vazeb netušeně obohatit, kdežto jinak literárně sami nedali nám uherští Slováci téměř nic. „Slovenská Čítanka" je prodchnuta duchem opětné jednoty jazykové a je přímo kategorickým imperativem k energickému činu. Ten provede slovenská mládež, jíž nezalekne plechové hromobití někde v Turč. sv. Martině, odkud čiší vždy chladem a nepřátelstvím k idei československé shody, aby v osudném dědictví omylů Bernolákových a Štúrových udrželo se nějak kulturní vladaření z důvodů osobní ješitnosti a nedůtklivosti a ne politické i kulturní potřeby ubohého lidu. Čítanka hlásá: jeden národ, jeden jazyk, třeba to vyslovovala jen potichu. Však bude jí rozuměno, a apoštolské poslání své naplní přes hlavy dosavadních „apoštolů".

— pa —

A l o i s P a z d e r a, *„Cyklus bolesti a touhy"*. (Lyrické verše.) Nákl. Emila Šprongla v Pelhřimově. Stran 62, m. 4⁰, za K 1·—.

Třetí básnická kniha autorova je stejně kompromisní lyrikou jak obě předchozí: Opolský, Březina, Theer, jenže v parnassistní strofické formě a rýmu. Však chyba, že autor pochytil jen verbalismus svých inspiratorů, nikoli ducha, kupí frázi na frázi, obraz na obraz, bez ladu a kázně i vnitřní nutnosti. Proto sloky jeho vyznívají planě, bez zájmu, jako byste viděli v dálce člověka gestikulujícího rukama i nohama, koulejícího očima a otevírajícího ústa, ale neslyšeli jeho slov. Sbírka projevuje, že básník nemá co říci, což je druhá chyba.

— pa —

R u d y a r d K i p l i n g: *„Prosté povídky z indických hor"* Díl I. a II. Přeložila L y d i a K o l á t o r o v á. „Spisů Rudyarda Kiplinga" sv. VI. a VII. Nakladatel Hejda a Tuček v Praze. 1912.

„Prosté povídky z indických hor" patří mezi první práce Rudyarda Kiplinga a jsou skutečně ideově i formálně povídkami na výsost p r o-

s t ý m i. Autor vypravuje zde o svých zkušenostech z Indie, o zvycích a mravech obyvatelů, o jejich názorech a způsobu života, vypravuje humoristické i vážné historky vojenské i společenské, jak přiházejí se mezi lidmi, nucenými poměry a okolnostmi v témž prostředí žíti a společensky se stýkati. Mnohé z námětů povídek jsou tak prostinké a bezvýznamné, že jen schopnost fabulační R. Kiplinga je činí přijatelnými a zajímavými.

Připadá vám někdy, že sedíte za letního večera na otevřené verandě s výhledem do hlubokých, tajůplných lesů a na tmějící se v dáli horizont s kýmsi, jenž, zapáliv si cigaretu, líčí vám cizí kraje a lidi způsobem tak prostým, řekl bych neliterárním, zároveň však tak nonchalantním a poutavým, že obrazy kreslené sunou se před vašimi zraky s plastickou a životní věrností.

A tato schopnost fabulační, jež rozvila se u Rudyarda Kiplinga později v tak nádherný, barvitý a vonný květ, jest z nejcennějších složek „Prostých povídek z indických hor".

Že mají také veliký dokumentární význam pro posouzení života v Indii, jest, myslím, nesporno. *Tristan.*

* Mezi d o p i s y Č e c h o v a, jež uveřejnila M. P. Čechovová, jsou listy zajímavé pro biografii velkého spisovatele ruského jako literáta i jako člověka. Zmínky zasluhují listy z let 1876—1887 z periody „Čechontovy". Čechov se již blíže stýkal s Korolenkem, Grigorovičem, Michajlovským a s j. Korolenkovi píše tehdy Čechov:

„Ze všech blahodárně působících spisovatelů ruských jsem nejlehkomyslnější a nejméně vážný. Jazykem básníků podotýkám, že jsem svou musu měl rád, ale zrazoval ji a vedl tam, kde nikdy neměla se ocitnouti . . ."

Grigorovičovi píše:

„Své povídky jsem psal mechanicky, z poloviční neuvědomělosti a nestaral se ani o čtenáře, ani o sebe. Běželo mi jen o to, aby v mých povídkách se neztratily obrazy mně bůhví proč k srdci přirostlé . . ."

V druhém dopise píše Grigorovičovi:

„V Moskvě mám známých na sta a z těch je asi dvacet, kteří čtou a nepíší, avšak ani jeden z nich nevidí ve mně umělce. Po pěti letech toho putování po časopisech jsem již proniknut obecným ohlasem o své literární mělkosti . . ."

Vroucně odvětil mu Grigorovič a napomínal ho „otecky", aby talent si chránil před hyperprodukcí a na literaturu pohlížel vážně. To dotklo se Čechova „jako gubernátorský rozkaz: do 24 hodin opustit místo." Řada jeho dopisů pokrevným nasvědčuje tomu, jak na Čechova působil dopis Grigorovičův, jak si vážil jeho rady. Pozoruhodný je dopis Čechova z r. 1887, dne 14. ledna, poslaný Kiselové, v němž píše:

„Že na světě jsou ničemové a ničemnice — je pravda. Lidská povaha však nikde není dokonalá a proto bylo by prapodivno, všude hledati „spravedlivých". Avšak domnívati se, že literatura má zodpovědnost, aby hledala z množství ničemných to dobré „zrno", je zrovna tolik, jako literatury se zříkati. Umělecká literatura je proto uměleckou, že podává skutečný život jak jest. Jejím cílem je bezpodmínečná pravda. A poctivá. Jako pro chemika nic není nečistého, tak pro literáta. Literát musí býti objektivní jako chemik, věděti, že v úvoze ležící hromádky hrají velkou úlohu, a tak je s dobrými i zlými vášněmi, které jsou přívlastky života obecného. Literáti, jako synové své doby, zrovna jako obecnost, podrobují se podmínkám celého společenského života . . ."

„Píšete", praví Čechov, „zakažte různým spisovatelům chudého ducha a zničeným osudem podobně psáti! Odpustiž vám Allah, psala-li jste ty řádky upřímně! Opovržlivý a pohrdavý tón k malým lidem, protože jsou menší, nepůsobí cti lidskému srdci. Malí jsou právě tak nevyhnutelni a nutni v literatuře jako v armádě. To praví hlava, ale srdce by vyřklo ještě více . . ."

Již z těchto úryvků dopisů kreslí se postava Čechova jak žil, i jak tvořil. *K. V. H.*

TÝDEN.

* Slovinské písemnictví utrpělo velikou ztrátu náhlým úmrtím svého největšího epického básníka A n t o n a A š k e r c e, jenž raněn byl mrtvicí v úřadovně městského lublaňského archivu dne 8. t. m. a jenž dva dni na to zemřel. Aškerc znamenal na poli moderní slovinské epiky tolik co Simon Gregorčič na poli reflexivní a citové lyriky anebo Fran Govekar v oboru realistické povídky, románu a dramatu. Mohutný, k práci a k plodným myšlenkám nabádající pathos Aškercovy poesie jako divý uragan zalehl koncem let 80ých do vlasteneckého sentimentalismu a idyllismu jeho předchůdců a přivál nového ducha slovinské poesii. Aškerc, rodák z vesničky Globoku u Římských Toplic (* 1856), povoláním kněz, zakusil i se svým vrstevníkem a rovněž knězem Gregorčičem mnohého pronásledování a ústrků i od vlastních druhů v povolání, neboť jeho přímá, rázná a otevřená nota, v základě upomínající na našeho Machara, nebyla zvyklostí. Nadšená láska k vlasti, myšlenka pokroku, svobody a zdravého rozpětí vůle oživuje jeho básně, z nichž zejména ballady a romance ve sbírkách „*Balade in romance*" (1890), „*Lirske in epske poezije*" (1896), „*Nove poezije*" a j. jej proslavily. Aškerc není rozcitlivělý, ale vysoko nad hlavou třímá svůj prapor s devisou: Práci a nadšení! Ve

svém credu básnickém napsal: „Zvláště potřebujeme my mladí Slované a jmenovitě my ohebni a utlačení Slovinci za našich dní lidí, kteří by metali ze své hlavy elektrické jiskry mezi davy, aby se naučily mysliti a nadchly pro nejvyšší cíle osvěty, pokroku a svobody. Básník budiž tedy kovářem, který kuje pro svůj národ duševní handžáry, s nimiž půjde do boje proti svým protivníkům a soupeřům." Jeho „*Pesnitve*" (1908), založené na notě národní písně, ale myšlenkově stále a stále obrácené k dnešním potřebám národa, mají mnoho společného s tvorbou našeho Fr. S. Procházky, budíce sílu vůle a nadšeného odboje politického. Formálně je koncisní, prudký a miluje pádnou, drastickou pointu. V ovzduší je nevybíravý: od přítomnosti, od selského povstání, od rušných událostí balkánských zalétá až do Afriky k Boerům, do dob Napoleonských, do středověku i v antický dávnověk — ale cíle jeho ideové vždycky a všude se vracejí zase k přítomnosti. Je to „orel slovinské poesie", jenž i o dramata se pokoušel (Izmajlov, Tujka, Red sv. Jurja), ale jehož nejvlastnější obor je epika, ballada a romance, a potom drobné zpěvy lyricko-epické často velmi dramatického zabarvení (Prva mučednica, Satanova smrt, Zlatorog, Primož Trubar, Afanasij Sjemjonovič a j.). Aškerc mnoho cestoval a jeho cestopisné črty a obrázky byly (vedle poesie) překládány i do švédštiny —*n*—

* Ve Mšeném, kde dlel na zotavení, zemřel 9. t. m. u věku 88 let vlastenec a hudebník český Ferdinand Heller, současník Karla Havlíčka Borovského, emisar proti volbám do Frankfurtského sněmu a nejstarší bratr spisovatele Serváce Hellera. V mládí byl učitelem v Jihlavě, později, pronásledován pro svou vlasteneckou činnost, uchýlil se do Vídně, kde sestavil studentský slovanský sbor pěvců, psal písně na slova českých básníků, a později v Praze (od r. 1860) založil s Ludevítem Procházkou a Janem Lukesem zpěvácký spolek „Hlahol" (1861). V Praze řídil také se Smetanou založený hudební ústav, vyučoval zpěvu na akademickém gymnasiu, organisoval český zpěvácký život a mimo jiné složil s Linkem na popud Nerudův populární český tanec „Besedu". Budiž mu zachována čestná paměť! —*n*—

Malíř Josef Scheiwl zemřel dne 10. t. m. na Kr. Vinohradech ve stáří 78 let. Dobou jeho slávy byla leta šedesátá; maloval většinou církevní obrazy. Známy jsou dosud jeho korunovační klenoty království Českého, jež maloval r. 1867. Vydány byly též jako premie „Světozora" za redakce Skrejšovského. Scheiwl narodil se 7. dubna 1833 v Hradci Králové.

* Madridský žurnál „Heraldo" přinesl zprávu, že byla nalezena původní podobizna autora „Don Quijota", Miguela de Cervantes Saavedra, jenž se proslavil i tím, že svými scenickými pracemi zahájil řadu dramatických klassiků Hispanie. Bývaly kdysi dvě podobizny jeho, ale obě se ztratily a pouze jedné zbyla kopie, která sice shodovala se s popisem osoby, jejž pořídil Cervantes v proolgu ke svým „Novelas ejemplares" (Poučné novelly), ale i tato kopie byla sporná. Teprv teď professor průmyslové školy José Albiol v Oviedě objevil jeden ze ztracených originálů jeho podobizny. Prohlížel starožitnosti u tamního antikváře a výměnou získal starý obraz, z něhož po odstranění zarytého do barev prachu a po další restauraci vynikla podobizna muže v širokém límci, roztomilého obličeje, moudrých, pronikavých očí. Na okraji obrazu stojí, že to jest podobizna don Miguela de Cervantes z roku 1600, a podepsán tvůrce obrazu. Byl jím Juan de Jauregui y Aguilar (naroz. r. 1570 v Seville), stoupenec florentinské školy ve Španělsku, jenž byl znám i jako básník. Španělská Akademie v Madridě, které obraz byl zaslán, prozkoumala jej a uznala za jeden ze ztracených originálů a pátrá nyní, jak se dostal do Ovieda. Protože mnoho ze životopisu Cervantesova schází, na př. od r. 1589 až po r. 1593 neví se ani, kde žil a jak žil, zavdalo objevení jeho podobizny v Oviedě popud k dalším studiím, o něm již z příčiny jeho dramatu „La Sultana". Příběhu toho dramatu se ve Španělsku věřilo jako události skutečné a věc týkala se Kateřiny z Ovieda, která současně žila se Cervantesem, a předpokládá se, že se najdou zajímavé podrobnosti toho, čemu se ve Španělsku věřilo z té dramatické hry. K třistaletému výročí úmrtí Cervantesova v dubnu r. 1919 má tedy Španělsko jeho nespornou podobiznu. *K. V. H.*

* Ve Varšavě zemřela 5. června t. r. Tereza Pražmowska-Wolowska, nar. r. 1842, spisovatelka z družiny Konopnické a Orzeszkowé. R. 1909 Varšava oslavila její 40letou činnost literární a paedagogickou a uspořádala slavnostní vydání sborníku její poesie a nejlepší její prosaické práce z řady povídek, novell a románů, „Na wyraju". o

---

Za redaktora M. A. Šimáčka, který mešká na dovolené, převzal tímto číslem redakci „Zvonu" Fr. S. Procházka a povede ji do konce července.

V Praze, dne 14. června 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Alois Jirásek:

ZIKMUND WINTER.

„Rok má krok, a na ten jeho krok věší se v lidských příbězích změny pronikavé" — a na krok tohoto roku, dodejme ke slovům z Mistra Kampana, přivěsila se změna pro nás veliká, žalostná: zemřel Zikmund Winter.

Už po kolik let, vždy v máji, v červnu meškával v lázních Reichenhallských v Bavorsku, kdež nalézal úlevu ve své chorobě průduškové a srdeční. I letos tam zajel. Nikdy se tam nevydával tak klidně jako tentokráte. Jindy se i o smrti zmínil a požádal, abych udělal to ono, hlavně pokud se díla jeho týkalo, kdyby se nevrátil. Letos o tom ani slova. Naposledy jsem jej navštívil den před jeho odjezdem. Mluvili jsme o cestě, o prázdninách, o letním bytu. Po léta jezdil do Hojné Vody u Nových Hradů na rakouském pomezí; vábily jej tam a tu jej držely krásné lesy, slunné palouky. Ale Hojná Voda leží vysoko a podnebí, v druhé polovici prázdnin už drsné, často mlhavé, Wintrovi poslední dobou nesvědčilo. Proto, ač nerad, rozloučil se loni s německou vsí, kdež jej měli rádi, a s českým farářem, na kterého s chválou vzpomínal, a chystal se do Heřmanova Městce, až by se vrátil z Bavor.

Právě za té své poslední návštěvy jsem uslyšel, že se to s Městcem hatí, že slečna, u které měli zamluvený byt, zemřela. Choť Wintrova měla to za zlé znamení. Přítel Winter vymlouval jí se mnou tu obavu, a vesele. A vesele dával mně s bohem. Vstal ze svého křesla, ve kterém za chmurných, větrných nebo deštivých dní, kdy nesměl z domu, tolik času strávil, a vyprovodil mne do druhého pokoje. Vidím výraznou tu, mužně pěknou, šedou hlavu, úsměv modrých jeho očí — Tak jsem jej viděl naposled — A pak lístek z Reichenhallu, naříkající na nepohodu, že tři dny ustavičně prší a že je zima. Odepsal jsem. Po té dlouho nic, až pojednou lístek a v něm také toto:

„Ten týden odjíždím do Prahy. Zas nás osud těžce se dotekl. Žena přijela sem, aby si odpočinula — popadla ji nemoc — doktor v noci, atd. Jsme oba politování hodni. Sem nepište už, nedostal bych to — —"

Když jsem počítal, že asi snad už dojíždí nebo dojede, ptal jsem se v Akademii, oznámil-li snad určitou chvíli. Ukázali mně jeho list, patrně neklidnou rukou na papír rozhozený, že nemůže přijet, že až později, aby schůzi první třídy odložili. V úterý dne 11. června byl jsem opět v Akademii, a tam novina, že Winter má zánět plic, nebezpečenství však že už minulo. Lekl jsem se, ale byla tu silná naděje. A nazejtří dopoledne žalostná zpráva, že Winter toho dne (12. VI.) ráno o půl šesté skonal v Reichenhallu ve ville Christiana, ve které bydlil.

Když ležel v té těžké nemoci, byl si jednu chvíli vědom svého nebezpečenství. Jako Benedikt Nudožerský v jeho Kampanovi „pocítil blízkost Smrtholky nemilosrdné". Ukázal na malík, na jeho nehet a řekl: „Už mám jen tolik naděje, jako niť." Ale pak, už ke konci, opět doufal, o návratu mluvil. Navrátil se, ale v rakvi zabedněn; mrtev projel pohraničnými, širými lesy, které tak miloval. Mám o něm psát, a kalí se mi zrak. Maně se obrací na pohovku, na které sedával, kdykoliv mne navštívil. Už nepřijde —

Odešel jeden z nejlepších našich lidí, muž celý, bez bázně a bez falše. Byl hlubokého, jemného citu, jenž někdy a tu pak tím jímavěji, prosvitl i drsnějším slovem

nebo obratem jeho rázovité řeči. A jeho humor, bodrý, srdečný, někdy až groteskní!

Není možná těmito stručnými řádky zplna ocenit vše, co vykonal, mistr slova psaného i živého, básník, učenec, učitel i řečník. Byl z chudých rodičů, zkusil nedostatek, poznal tíseň a krušný život chudé rodiny v chudé službě. Proto v něm tolik živého soucitu ke všem ubohým a utiskovaným. Otec jeho byl kostelník, matka pocházela z havířské rodiny na Přibramsku. Sám dojímavě vypravoval o svém mládí, o svých studiích, o příteli ze studentských let, Jos. Stupeckém, a dál jak vstoupil do samoty klášterní, ač v něm hořela touha po životě. Ta a svědomí nedaly, aby zůstal ve zdech klášterních.*) Vystudovav filosofii, stal se professorem na reálce v Pardubicích, kdež našel milou družku, věrnou mu pak a oddanou až do posledního jeho vzdechnutí. Z Pardubic se dostal do Rakovníka, a tu se zabral do studia místního archivu. Do mrtvého, zašlého světa chodil a život z něho vynášel.

Pamatuju se na první jeho práce, když jsem je četl, tenkráte ještě v Litomyšli, ve feuilletonech Národních Listů, na drobné obrázky z dějin Rakovnických a hradu Křivoklátu. V těch obrázcích nový ton a svůj výraz. Z feuilletonů zašel do belletristických listů. Přinášely jeho historické obrázky, genry, až pak souborem vyšly v knize „Starobylé obrázky z Rakovníka", jež věnoval prof. Jos. Stupeckému, „svému z mládí nejranějšího příteli vždy věrnému". V této knize i později ještě dost „archivního prachu", jak později sám řekl, ještě hojně citátů v pracích belletristických a poznámek pod čarou i takových jako: „To stalo se opravdu a Rakovničtí píší —", ale nad těmi poznámkami barvitá malba, smysl pro tragiku lidského života. A také humor zvonil už plným a svérázným zvukem.

R. 1884 dostal se Winter do Prahy. Za archiv obmezeného obsahu měl tu archivů kolik, velikých a bohatých. Dychtivě hledal a bádal ve všech, nejvytrvaleji však v archivu města Prahy, jejž spravoval bývalý jeho učitel prof. Emler, teď jeho přítel. Rok od roku, po dlouhá léta chodil denně do archivu za volných chvílí i po škole, kdy jiní hleděli si oddechu. Dokud bylo vidět, až do soumraku sedal nad folianty; pak teprve popřál si procházku obyčejně Ferdinandovou třídou. S večerem začala práce doma.

*) „Paměti ze života dvou přátel." Zvon 1909.

Oddechem bývalo mu divadlo, jež miloval, četba a společnost přátel. V sobotu večer sedal za kulatým stolem v hostinci Mayerově v Celetné ulici, kdež se scházeli prof. Emler, Ant. Truhlář, Dr. V. Nováček, bibliothekář Patera, Dr. Píč a já. Stůl míval i hospitanty i hosty, hlavně z Ruska. Nejčastěji tam s námi sedával p. prof. Francev. Na podzim, v zimě chodívali jsme ve středu, dokud žil Tomek, do Měšťanské besedy, aby starý náš professor měl společnost. A v neděli odpoledne — skoro každé neděle, po dvacet let, toulali jsme se Prahou i okolím nebo jsme i dále zajeli, Winter, Stupecký, Thomayer, Vrchlický, já. Po čase nás Vrchlický opustil a tu pak později Rais s námi putovával. Co vážných i veselých hovorů za těch cest, co žertů, zvláště za prvních let! I turnaje jsme sváděli jako v osamělém nádvoří hradu Točníka nebo v křivoklátských lesích v zarostlé rozvalině hrádku Jivny.

Skoro každého podzimu vedla nás cesta na smutnou pláň bělohorskou, na tu „Horu kletou", jak ji Winter v Kampanovi pojmenoval. Vidím ho, jak se jí rozhlížel, tenkrát, když psal mistra Kampana, jak detailně ukazoval bojiště, jež před tím zevrubně prostudoval, až jsme stanuli, samý už soumrak, nad oupadem blíže zdi, tam, kde „pod černými stromy smrkovými osaměle stál", tenkrát 8. listopadu, „české armády český zbytek, který měl čest v těle". A když v tom místě poslední, ale tu alespoň čestné porážky, Winter se rozhovořil o jízdeckém ataku a šerem ukazoval, tady že Vlaši, Neapolitáni, Španělé a Němci, jezdci a pak pěší hroznou přesilou udeřili na Moravany, „na ten tisíc hrdinně čekající", přestaly naše dotazy a poznámky. A pak i za návratu bylo dlouho ticho mezi námi —

Jak nevzpomenouti také na horlivé, plodné a věrné účastenství, jaké Winter měl při založení tohoto listu i pak! Uštědřil mu své obrázky, studie, povídky, jež byly ozdobou listu, štědrou rukou dával mu přerozmanité, zajímavé drobnosti z archivů, přibroušené jeho vtipem, rozjasněné jeho humorem.

„Zvonu" dal i svou „Rozinu sebrance" i svého „Mistra Kampana". Maně tu vzpomínám na jeho obrázek „Po bitvě na Bílých Horách".*) Jaký to rozvoj od této jeho práce až ke Kampanovi! A pro památku zaznamenávám, co napsal na poslední stranu rukopisu „Mistra Kampana": „Skončeno ve čtvrtek 6. září 1906 za

*) Ze staré Prahy. 1894.

deset měsíců neustálého přemýšlení, velkého studia i rozčilujícího cítění." Winter byl „Zvonu" věrný přítel, rádce, vzácný přispívatel a když bylo nutno i bojovník, obratný, křepký a nebázlivý šermíř. „Zvon" pocítí ztrátu jeho nejbolestněji. Kolik let chodil mezi nás o „zvonových" útercích; ale pak, když ve své krční chorobě nemohl snésti kouře hostinských místností, musil přestat. Želel toho a my ještě víc.

Poslední rok začal pro tu svou chorobu vynechávat i nedělní naše vycházky. Bylo-li slunečno, bezvětří, přišel na místo schůzky na Karlově náměstí; daleko však se s námi už nepouštěl, obyčejně až k Národnímu divadlu, odkudž se vracel tramvají domů, nerad, jak říkal, a jak jsme viděli. Toužil po přírodě i po přátelském hovoru.

V Rakovníce začal s historickými genry, v Praze dal se do velkého, vědeckého díla; jal se líčiti kulturní život našich předků v 16. a 17. stol. Materiál shledal původní a nový z několika set rukopisných foliantů, nepočítaje různých rukopisů, listin a tisků těch dob a literatury novější domácí a cizí. Myslím, že není správno, co tu těch dní bylo uvedeno, že psal svá díla vědecká „bez zřetele k evropskému proudění"; a není správno, že lutherství nenáviděl ze srdce. Pravda, že hledisko národní u něho převládalo; nicméně nedopouštěl se pro ně křivdy na žádném vyznání, aniž choval jakékoliv nenávisti. U něho bylo, jak napsal o Kampanovi: „Vášnivost zelotů se mu nelíbila." Sám o sobě to pověděl cituje ze Skály místo o nestrannosti, k němuž dodal, že jednoho jen nedovedl (Winter) omluviti: „fanatického násilí jedněch druhým pro víru činěného. A bohužel tou příčinou nebylo u nás náboženské strany, aby se byla nad druhými podle svých sil nemstila, aby druhých neutiskala, kdykoliv dovedla."*)

Winter těžko nesl, že v českém odborném časopise vědeckém byl od jakéhosi začátečníka zkritisován a že pak tam byl umlčován. Sám se polemicky ozval v předmluvě k dílu „Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a 15. stol." a zvláště v předmluvě k dílu „Život a učení na partikulárních školách v Čechách".

Umělec neopustil Wintra ani jako historika; ovšem ne v bádání, ale ve zpracování, v slohu jasném a živém. A na stranách vážných, vědeckých těchto děl sem tam i humor. Způsob ten leckdes mezi učenými zarazil. Winter však nepřestal dbáti „živosti slohové, s kterou se dnes a budoucně knihy psáti musí a budou".**)

*) Z. Winter: Život církevní v Čechách. I.
**) Kulturní obraz českých měst. II.

A psal tak dál, věda, „že těch, kteří mojí práci přejí, jest hojně i tam, kde bych se toho byl nenadál". A bylo jich i v kruzích ne vědeckých, v širokém čtenářstvu. Málo který spis Maticí Českou vydaný šel tak hojně a rychle na odbyt jako vědecká díla Wintrova.

Netřeba tu vypočítávat všech jeho velkých historických knih, menších studií, článků, genrů, jeho obrázků a povídek, humoresek; jen to nejkrásnější z jeho belletrie připomenu: Peklo, Krátký jeho svět, Mistr Kampanus, Rozina sebranec. Jaká tu řada postav! A žádná z nich nejasná, mlhavá, všecky plastické, třeba že zhusta jen několika črtami vykreslené. Nezapomenete na ty přednější a význačné, ale i na mnohé podřízenější, na ty veselé i na ty dojímavé. Všechny je viděl, když o nich psal, a viděl všecky ty nálady staropražských zákoutí, ulic, domů, placů a radnic, viděl i širý kraj i hřmotný tábor i bojiště krví a hanbou nasáklé, tu smutnou pláň za listopadového večera a v zoufalé noci po něm, a věříte, že to bylo psáno „za rozčilujícího cítění".

A rozhojnil poklad našeho jazyka. Oživil mrtvá slova a rčení, vyvážil staré zlato, zašlé drahé kameny. Ale nelepil jich, nekupil jich nevkusně do svých vět; očistil je, dal nového lesku, že prohlédly, a zasadil je harmonicky, stylově. Nikdo to po něm nedovede, ale také nikdo jeho stránek nepřeloží. V cizím jazyce pohasne jejich svit a oheň a zemdlí humor jeho obratů a rčení.

A jak Prahu miloval! Jedna z posledních jeho starostí bylo, aby nezašla část Starého města, Melantrichova (Sirková) ulice se svým okolím, ohrožená regulací. Svým jadrným, vroucně naléhavým způsobem napsal žádost správě královského našeho města, aby nedala zmařit ten rázovitý, malebný kout. Napsal a přinesl nám, Thomayerovi a mně k podpisu. Kéž by srdečná ta prosba jeho nebyla oslyšána!

Pracoval do poslední chvíle. Tělo churavělo, ale duch zůstal mu svěží a silný. Začal psáti nový svazek Dějin řemesel a obchodu; smrt však přervala dílo. Zemřel v šestašedesátém roku svého věku; ale přece pro to, co hodlal ještě vykonat, „byl krátký jeho svět".

Nad mrtvým přítelem, nad neúmorným pracovníkem dojat opakuju s pozměnou, co pověděl jeho Kampanus ve své básni:

„Iam requies rutilo capit alma polo — — Když tě dlouho pracoval jsi tu na české půdě neveselé, v sebe tě přijme velebný klid na nebi červánků —"

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Aug. Eug. Mužík:

HOCH ZVONÍK.

(PAMÁTCE Z. WINTRA.)

Na pražské věži visí staré zvony,
a pod nimi ten mladý klučík chudý
— je život sám mu bída jen a trudy —
probouzí srdcí jejich bouř a stony.

Nahoře západ ponurý a rudý
a dole Praha, Čechy, miliony
těch duší českých — a v jich srdcí shony
hlas zvonů zní jak ohlas rodné půdy.

Tu Sláva zvučela, tu Vítězství, tu Strach,
tu pláč, jek krve . . . ne, to zvony zvoní jen,
to hoch se zachvěl tak jen ve svých myšlenkách.

Byl přízrak pouhý to, byl jen to mládí sen? . . .
Však muž to žil a psal a tak to skutkem bylo,
co v dětském srdci tom jak vidění kdys žilo.

Antonín Jenne:

USCHLÉ BODLÁČÍ.

(Dokončení.)

VI.

Rozechvělá duše Zemanova čekala stále nějaký náraz, pod kterým shroutí se jako slabý stromek pod letícím balvanem. Vzdálená, očekávaná rána ustrašovala mysl nemocného člověka úzkostným chvěním.

A rána přišla! Josef promluvil slova příkrá.

Zeman zprvu uděšeně shroutil se pod tíží slov. Jako ránu kdyby mu někdo dal. Ránu prudkou mezi obočí, již očekáváme s očima otevřenýma . . .

Vytřeštěně pohleděl na zapadlé dveře, za nimiž Josef zmizel. Potom ohromen klesl zpět na polštář. Bolestí v kloubech necítil — jen tíž na prsou a srdce sevřené.

A zdálo se, jako by ani nevěděl o sobě.

Nepromluvil — nebyl mocen slova . . .

Zemanka nebyla ve světnici. Když za chvíli vkročila, poznala ihned, že se mezi otcem a synem cosi přihodilo. Josef pryč — a tatík leží na posteli jako bez sebe . . .

„Jářku, je ti něco?“

Zeman neodpovídal.

„Slyšíš! Je ti něco?“ a pomalu přistoupila k posteli. Pátravě hleděla na muže, ale oči jeho se po ní neobrátily. Jako by nepozoroval, neslyšel . . .

Zemanka přistoupila ještě blíže a nahnula se nad muže.

„Poslouchej — je ti něco?“

Zeman stočil vyděšené oči na ženu a zavrtěl hlavou.

Nepromluvil. Oči zase odvrátil a bloudil jimi kdesi u stropu.

„Chtěl bys něco?“ ustrašena mluvila dále Zemanka nad mužem skloněna. Upřeně zírala mu do obličeje. Ale viděla jen bledý, strhaný obličej mužův, cítila těžké jeho oddychování. Pohled její s očima Zemanovýma se nesetkal . . . Zeman se jejímu pohledu nervosně vyhýbal . . .

„Já bych poslala pro doktora!“ nabízela se žena, když Zeman neodpovídal . . .

Zase zavrtěl hlavou.

„Kdybys něco chtěl, řekni, já musím na pole . . .!“ — — — — — — — ——

Zeman hluboce vzdychl a odvrátil hlavu — potom vzdechl.

„Nic!“

Zemanka odešla.

Těžké ticho objalo jej. Tupě zíral ke stropu a nesouvislé myšlenky probíhaly mu chorou hlavou . . . Myslíval si Zeman, když ulehl, když dostoupily bolesti vrcholu, že zase bude zdráv, utěšoval se myšlenkou, jak znovu se svými voly bude jezdit — bude venku v poli — i v hospodě. Ani doktora nechtěl — jen tak po domácku se léčil. Někdy myslil si, že by snad mu doktor v bolestech polevil — ale hned v zápětí se myšlenky té vzdával. A žena se o lékaři ani nezmínila.

„Doktor mi nepomůže . . .! Tady musí nátura pomoc' sama!“

Jen na Josefa čekal . . .

A dočkal se — dočkal . . .

Ale v této chvíli na to nemyslil. Snad nemyslel na nic.

Ležel tupě bez hnutí. Děti několikráte přišly na chvilku do světnice; dlouho se nezdržely . . .

Zeman jako by jich nezpozoroval . . .

Teprve večer vrátily se mu souvislé myšlenky. Živě představil si Josefa, jak se proti němu postavil.

Bál se ho, že přijde večer!

Jak se naň podívá — on bezmocný?

A skoro byl rád, když matka večer rozčilena přišla se zprávou, že Josef je pryč . . . Doslechla se té noviny na poli, kam za ní přišel šafář, kde je Josef, že nejel s ostatními . . .

A večer už si povídali ve dvoře, že Josef si vzal od starosty knížku, a že je pryč . . .

Starý Hrabal pokýval hlavou.

Šafář zle křičel a láteřil na dvoře a večer zašel k Zemanovům.

„Kde je Josef?“ zhurta se otázal.

Zeman zdvihl se na posteli a sklopil zrak . . .

Zemanka zdvihla cíp zástěry a utírala si oči.

„My nevíme! Tuhle asi tátovi něco řek' a pryč a pryč . . . Kluk nešťastná!“ a vzlykala . . .

„A kdo bude jezdit? Jářku,“ promluvil rozhodným hlasem šafář — „vy teď musíte vstát a do práce . . . Takhle to nepůjde. A když ne — půjdete! Jděte si do nemocnice — a vy si nějakou práci seženete . . .!“

Zemanka přestala plakat a ustrašena s otevřenými ústy hleděla na zamračeného šafáře . . .

A Zeman promluvil. Tiše a odevzdán zašeptal:

„Tak nás vyhoďte . . .!“ a sklíčen duse pláč — převrátil se na postel.

Šafář práskl dveřmi a odešel . . .

Děti ustrašeny seděly za stolem na truhle a Zemanka plačíc cosi sháněla u plotny a naříkala:

„Kam jen máme jít — kam? A teď — vždyť už dlouho chodit nebudu.“

Pojednou se obrátila.

„Poslouchej, já dojdu k milostpánovi! Co říkáš?“

Muž se ani nehnul. Hluboce vzdychl a hleděl do prázdna . . .

„Já půjdu — snad se mi nic pro to nestane . . .“

A šla.

Měsíc svítil na dvůr a ze správcových oken řinulo se jasné světlo veliké lampy . . .

Třesouc se došla až ke dveřím. Zlehka otevřela a vstoupila do temné chodby. Z leva uslyšela třesk mytého nádobí — nahmatala dveře u kuchyně a zlehka zaťukala . . .

Pronikavý štěkot psa se ozval.

Dveře se otevřely a služka odhánějíc psa vykoukla.

„Pámbu dobrej večír, Kačenko — je milostpán doma?“

V tom ozval se z vedlejšího pokoje rázný hlas, po němž pes odběhl. Správce otevřel druhé dveře. Proud jasného světla oblil Zemanku, kterou správce hned poznal.

„Co chcete teď večer?“

Zemanka hnala se po správcově ruce, které nedostihla. Správce kouře vonný doutník rychle schoval ruku za záda.

„Milostpane, já jsem jich přišla mockrát prosit, kdyby měli s námi slitování. Můj nemůže — je to lazar — a já — to vidějí — jak chodím . . . A ten kluk náš dneska nám utek . . . Tak povídal šafář — že by nás dal pryč . . . Milostpane, pro milost boží — ustrnou se — nechají nás aspoň ňákej čas . . .!“ A Zemanka další slova prosby s pláčem pronášela . . .

„A co potom, až vy nebudete moc'? Byt nebudete mít — a nikdo k práci . . .?“

„Co se stalo?“ a paní správcová přistoupila ke dveřím. Úhledná vysoká dáma — mladičká. Nebyli dlouho svoji . . .

„I, tuhle Zemanka čeká křtiny — a chce, abys šla za kmotru . . .!“ se smíchem odvětil správce, žertuje s chotí. A hned na Zemanku se obrátil: „Tak jen jděte — snad to nějak spravíme. A tátovi řekněte, ať brzo běhá . . .!“

„Pámbu jim to rač stotisíckrát . . .“

Ale další slova díků již správcovi neslyšeli . . . Dveře se zavřely.

*

A pan správce pověděl paní své, v čem jsou u Zemanů. Muž leží — a matka očekává každou chvíli svou bolestnou chvilku . . .

„A jak, až to přijde u nich, kdo jim co udělá — uvaří . . .?“ tázala se soucitně paní správcová, a tmavé oči s netajenou soustrastí hleděly na muže . . .

„I, má zlatá . . .! Druhý den půjde do práce. Naše ženské nemají kdy na dlouhé ležení . . .“, povídal pan správce a zapaloval si doutník, který mu za hovoru vyhasl.

Paní správcová hleděla zamyšlena před sebe . . .

VII.

Zeman scházel očividně. Bolesti v kloubech povolily, ustaly... Ale údy svými nemohl vládnouti. Tak seslábl. Jako moucha si připadal, a když jednou vstal z postele a chtěl přejít světnici, zapotácel se.

„Jako dítě bezmocné jsem."

Jen v prsou cítil jakousi tíž. A nevysvětlitelný strach stále jej svíral... A když mocí svých myšlenek někdy probral se z děsného toho objetí — ustoupil strach úplné, tupé resignaci.

„Pojdu!" myslíval si. Už ani na ženu ani na děti při tom nemyslil...

A zas znovu jej strach, jakási bázeň sevřela. To když uviděl ženu. Děsil se myšlénky, že by mohl ve své bezmocnosti uvítat ještě své dítě...

A neustále čekal, kdy žena jako tajemnou silou sevřená ulehne...

Chvílemi sedal na posteli, nohy převislé přes postranici. Hlavu měl skloněnu na prsa, kde srdce mocně bilo, a zíral do prázdna. Děti přibíhaly a někdy i kolem otce se postavily.

„Tatínku, už nestůněte...?"

„Ba — už hnedle dostůňu...!" pokýval hlavou a utřel si slzu.

Děti zaraženy zmlkly.

V tom matka bleda se strhanými zraky vpotácela se do světnice...

„Jděte, děti, k Smitkovům — a domů nechoďte...!"

„A proč?"

„No, proto...!" a Zemanka zatínala zuby do dolního pysku. Bolestí. „A už jděte!"

Děti udiveny vyšly.

Zeman vytřeštěně hleděl na ženu, jak z truhly vyhledávala nějaké hadříky... a bolestí se skorem svíjela.

„Babička přijde?"

„Nanda Smitkova tam běžela s pole!" zašeptala se zaťatými zuby Zemanka a odhazovala postel...

Zeman ležel a vytřeštěně se kamsi díval... Nemyslil. Neviděl, neslyšel... Jen rty jeho chvílemi se pohybovaly — —

Babička přišla. Mladá žena nažehlená vstoupila do světnice a zvučně se otáčela...

*

V bolestném zápase ležela Zemanka na posteli.

— — — — — — — — — — — — —

„Jen ležte klidně, máte dceru!" zvěstovala babička a kladla novorozeně zavinuté do plen na postel.

„Slyšíte, Zemane, máte dceru...!" A babička se obrátila k posteli Zemanově... A v tom pokročila blíže a vzala Zemana za ruku.

Zbledla, slzy jí vhrkly do očí, a kvapně odcházela ven. Bylo šest; potahy právě přijely...

„Jděte někdo dát zvonit hodinku... Zeman je v Pánu!"

Starý Hrabal zahleděl se na babičku, sepjal ruce a pokýval hlavou.

„Já tam dojdu!"

Babička vběhla dovnitř, kde děťátko slabým hláskem ji už volalo...

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

Tak jsem ve vzpomínkách navštívil dobré a milé známé a sousedy, tak jsem obešel téměř všechen záhraďský plácek. Skoro ustavičně tichý rozkládal se pod mými okny a nerušil mne při práci, ani když se jím ob čas hlomozněji rozbušila kladiva v sousední kovárně, ani když do ospalého ticha letních odpolední vyzníval z hospůdky pode mnou ke mně do patra, do otevřeného okna hlas houslí, někdy flétnou provázených. Tlumeně se hudba nesla a nějak teskllivě, ať potulný hudec dole hrál nějakou národní píseň nebo i notu do tance.

A často jsem se na to prostranství zadíval za temných, zimních jiter, v čas adventní, kdy vše kolem zaváto a kdy za holými stromy sněhem ošlehanými zářila osvětlená okna děkanského kostela. Na ně jsem oči upíral, ale hronovského kostela vnitřek jsem viděl, hořící bílé i pestře zdobené sloupky voskové na lavicích a v těch lavicích mladé, staré, tetky a strejce, a slyšel jsem, jak kostelem hlaholí za průvodu prostých varhan stará adventní: „Z nebe posel vychází —"

Za májových večerů jsem plácek někdy pozoroval, když z temna z pod jasanů

dole mrkaly barevné lampičky u sochy sv. Jana, kdy houfec žen, děvčat a dětí v oktav sv. Jana se tu modlil se starým sousedem litanie a kdy pak měkkým šerem zavzněla tesklivě poslední jejich píseň: „Na dušičky vzpomínejme —“

A za nedělních, zářivých jiter na jaře, v létě jsem po tom prostranství z okna hleděl s mladou svou ženou za našima dvěma malýma dcerkama, jak svátečně vystrojené, v letních, světlých šatečkách putovaly v průvodu věrné Helenky služky k babičce dolů do města —

Na chvíle nám to prostranství mizelo, když jsme meškali v zahrádce za domem. Tam bylo pěkně zvláště na jaře, když po zahradě, v sousedství u Petříků a v zarostlé zahradě u chalupy staré Čejkové a po všech zahradách kolem „na moštění“ stromy kvetly, kdy nad hlavami nám samý květ, sněžné baldachýny květů, když skrze ploty zlatě zářila ze sousedních zahrad spousta pampelišek.

Tím záhraďským prostranstvím chodíval jsem s dvěma dceruškami do zámecké zahrady, s nimi a s ženou k sv. Prokopu, do luk pod Zavadilku, do Libánek, lučinatého, mělkého oupadu mezi obilnými lány na starou hráz pod několik stromů.

Taková byla má záhraďská idylla. Jaký to prostý život — a tak obšírně o něm mluvím. Ale jak se nerozhovořit o šťastných letech. —

XL.

Z Litomyšle jsem nejezdil o každých prázdninách s rodinou na letní byt, a jel-li jsem, bylo to pokaždé do Hronova. Sám jsem Buřvalku často opouštěl na různé vycházky, během školního roku, o svátcích nebo kdy se jinak hodilo, a pak o prázdninách. Byly to volné potulky okolím, po vsích, kdež jsem hlavně studoval dřevěné stavby, byly to i delší vycházky, jmenovitě do Orlických hor, když jsem redaktoru „Čech“ F. A. Šubertovi slíbil stať o nich do jmenovaného díla, a když mne z toho slibu druhý redaktor a páně Šubertův nástupce, F. A. Borovský, nepropustil.

Chodíval jsem obyčejně sám; někdy se naskytl společník. R. 1883 navštívil mne přítel Thomayer a s ním jsem putoval na Litice, Vamberk, Rychnov, Opočen, pak do Hronova. Téhož roku prohlédl jsem si s koll. Šimkem Nové Hrady u Vys. Mýta, okolí Košumberka, zajímavý zámek v Chroustovicích, který se pak dostal, ovšem ne plným jménem a fotograficky věrně, do mé novelly „Z malých cest“. Sám jsem pak putoval přes Poličku, Korouhev, rodiště Jos. Ehrenbergra a slovutného chirurga MUDra Fr. Michla, do Imramova na Moravu, navštívit kollegu z gymnasia hradeckého, přítele MUDra K. Veselého.

Roku příštího, 1884, začal jsem systematicky procházet Orlickými horami, počínaje kralickým Sněžníkem a jeho okolím. To na jaře. V létě jsem konal další partie, většinou pěšky; jmenovitě prošel jsem se zesnulým přítelem Ant. Truhlářem okolí Solnice, Skuhrova, Jedlové, vystoupil jsem s ním na Deštnou, na Vrchmezí. Přes Olešnici dali jsme se do Náchoda, odkudž Truhlář odjel domů, do Lična u Častolovic a já do Hronova. Za těchto prázdnin vypravil jsem se s koll. Šimkem a drem Theurerem z Hronova přes Dušníky do Kladska. Před tím, v červenci, zajel jsem do Prahy a dále na Křivoklát a Jivnu opět s koll. Šimkem. Vydal jsem se tam, protože mně tenkrát už strašil v hlavě „Červený man“, kterého jsem se již nezbavil až pak po letech v „Mezi proudy“.

Počátkem prázdnin r. 1885 musil jsem do Prahy. Jel jsem tam neklidný, u velkém napětí; vezlť jsem tam svou matku, kterou provázela má sestra Božena, do soukromého ústavu prof. Schöbla na oční operaci. Přišly pak chvíle velkého vzrušení, rozčilení, jak jsem o tom už vypravoval. Operace se zdařila. Matka, velmi sesláblá, ležela pak v bytě našeho krajana Aloisa Jiráska, obchodníka v Karlově ulici, jenž matku srdečně pozval, že bude mít v jeho bytě lepší pohodlí a všechen klid. A měla. Tenkrát prokázala mé matce velikou, horlivou péči a mnoho laskavosti sestra krajanova, Liduška, má někdy spolužákyně z hronovské školy, provdaná Ságnerová, kteráž jsouc ovdovělá spravovala bratru svému, tehdáž vdovci, domácnost.

Pak jsme si vezli matku z Prahy. To byla již veselejší cesta. V Chocni, kamž přijela žena s dětmi, uviděla matka zas po dlouhé době temnoty snachu svou a své dvě malé vnučky. V jakém pohnutí, s jakým potěšením klonila se, teď v brejlích, k jejich tvářím, jak je hladila! A mladší z nich, Mařenku, shlédla a hladila naposled — Z Chocně jela matka s mou sestrou Boženou do Hronova, já s ženou a dětmi do Litomyšle.

To bylo koncem července. V srpnu zajel jsem do Hronova navštívit rodiče. Za toho krátkého pobytu zašel jsem na Skály, spustlý hrad v teplických ska-

lách nad zámečkem hradeckých kanovníků Bišofštejnem. Znal jsem ta mís a z dřívějších dob. Ale tou dobou jsem zaslechl o nich zvláštní historii. Pověděl mně ji zesnulý obchodník plátny, „světák". Vendelín Klikar, jenž s plátny jezdil do světa, až do Polska. O třech bratřích z Police vypravoval, z nichž jeden byl správcem v bišofštejnském dvoře a druhý tam sládkem, a jak třetí bratr, soused policky, přišel je na štědrý den navštívit, jaké měl cestou vidění a jak se pak na hoře v skalné rozvalině zjevilo světlo a jak tam i po té tajemně svítívalo; po čase že přijela vrchnost, hradecký kanovník, a ten že se odhodlal v noci do pustého hradu, když tam opět světlo proskočilo a tiše zářilo, zažehnat to strašidlo, ale že se vrátil bled, smuten a že ani slova nepromluvil a nic nezjevil, co spatřil, co se mu stalo —

Toto vypravování mne tak chytlo, že jsem zatoužil znovu prohlédnout si ta místa. Tenkráte to, někdy husitské hnízdo, z něhož Matěj Salava z Lípy strašil svými nájezdy slezské Němce, z části do ohromných balvanů pískovcových vytesané, bylo, ač pusté, přece zachovalejší nežli dnes, a přístupnější. Tenkrát jsem mohl ještě k brance ve skále vytesané a za ní jamkami ve skalní stěně vydrápat se na temeno „věže", nejvyšší to skály hradní dobrých patnáct metrů vysoké. Dnes, jak slyším, není už na ni přístupu. Tak jsem si tenkrát, 1885, zevrubně prohlédl to skalní doupě, zazjat tou tajemnou příhodou. Z toho pak vyrostlo „několik výjevů z dějin samoty", „Skály".

Z Hronova jsem se vrátil tenkrát záhy, poněvadž jsem měl ještě před sebou delší výlet. Dávno již jsem toužil po Drážďanské galerii. Koncem srpna zajel jsem do Prahy. Společníkem mně byl bývalý můj žák, Dr. Jos. Theurer. V Praze jsem se nezastavil; ani Alše jsem nevyhledal. Ten tou dobou bydlil na Hradčanech, jak mi o tom psal v červnu toho roku:

„Musím Tě zdělit novou adressu. Stěhujem se pořád jako nomádi. Teď jsem se octnul na Hradčanech č. 110." Psal také o Psohlavcích, o illustracích k nim, ale že se s F. Šimáčkem nedohodli. To jednání bylo asi počátkem roku, poněvadž F. Šimáček t. r. dne 5. května zemřel. Na konec Aleš připsal: „Mám opět jeden mythický cyklus slovanský za lubem —"

Dne 26. srpna dojeli jsme do Ústí nad L. Nazejtří prohlédli jsme si bojiště „na běhání"; dne 28. byli jsme v Drážďanech. Uviděl jsem, co jsem uvidět toužil, obrazy, stavby, sbírky. Kromě toho vyšli jsme vyhledat villu J. Kraszewského. Byl zasmušilý, chladný den a padal drobný dešť. Před villou v zahradě zelenaly se břízy a kvetly růže. Villa sama byla opuštěna, prázdna. Vrátný se domníval, že ji chceme najmout. Patrně pak žasl, když slyšel nás mluvit o Kraszewském a jak se po něm dotazujeme se sympathickým zájmem. Bylť Kraszewski před tím jako velezrádce a vyzvědač, opatřivší prý francouzské vládě plány německé pevnosti, nevím už které, odsouzen na půlčtvrta roku do žaláře v pevnosti Magdeburské.

Process se slovutným polským spisovatelem byl tenkrát evropskou sensací. Sympathie pro něj projevily se v evropském tisku, vyjma ovšem německý, už za toho přelíčení; ale pak ještě více, když se rozneslo, jak starý, víc než sedmdesátiletý Kraszewski u vězení trpí, že se tam roznemohl. Německá vláda jej konečně propustila na zotavení na zálohu 20.000 marek. Kraszewski se do vězení už nevrátil, ale také svobody dlouho nepožíval. Zemřelť začátkem r. 1887 v Genevě. Když my jsme tenkrát (1885) stanuli před jeho někdy villou, seděl ještě u vězení —

Z Drážďan nevrátil jsem se rovnou domů. V Praze jsme se s drem Theurerem rozešli. On jel do Litomyšle, já do Tábora. Prohlédl jsem si starobylé město důkladněji než za první návštěvy, zašel jsem na Kozí Hrádek, a také Přiběnice jsem navštívil. Zde mně byl průvodcem přítel Jan Novák, bratr litomyšlského kollegy. Tenkrát v Táboře seznámil jsem se s historikem Martinem Kolářem, mužem zajímavým († 1898), a s naším znamenitým Aug. Sedláčkem. Společníkem mně byl koll. Hynek Mejsnar, v Táboře na gymnasiu působící, známý překladatel, milý, veselý muž († 1895). Mejsnar mne také zavedl do vinárny, tam že bude také Ferdinand Náprstek z Prahy. A byl. My tři seděli sami a dobře jsme se bavili. Pamatuju se, že Ferd. Náprstek měl také gurmandský výklad o vínech, o poesii vína, a zas o parních lázních, ty že všude, kam přijde, nejprve ohledá a jich zkusí, jen v Římě ne, tam že první jeho cesta byla do Sixtinské kaple. Pak i recitoval z Kollárova předzpěvu k „Slávy dceři" a celé odstavce z Nebeského „Protichůdců". Tak jsme vesele besedovali my tři, sami; v druhé místnosti viděl jsem četnější společnost kolem stolu. Na jednoho z těch pánů, měl bělošedé vlasy a skoro bílou bradu, ukázal mi koll.

Mejsnar, to že je Němec, muž Boženy Němcové, že tu je u syna. Po dnes mne hněte, že jsem ze své společnosti na chvíli se nevytrhl a s manželem Boženy Němcové se neseznámil.

Pobyt v Táboře musil jsem náhle zkrátit. Z Litomyšle telegram že Mařenka, mladší má dceruška, bez malička čtyřletá, se vážně roznemohla. Nejbližším vlakem jsem odjel. Toho dne nebylo možná dál než do Prahy; k nám do Litomyšle nebylo spojení. V trapné nejistotě a v obavách musil jsem zůstat v Praze přes noc. Lekavě doléhalo, že smrt byla nedávno v našem domě a že se vracivá; v červenci totiž před samými prázdninami zemřel Otokárek, osmiletý synáček naší sousedky, paní Remšové.

Chvátaje v Litomyšli z nádraží, potkal jsem okresního lékaře dra Čermáka; od něho jsem zvěděl, že má dceruška se roznemohla na neštovice, ale že není zle. To jen těšil. Bylo zle. Žena sama s Mařenkou. Starší dcerku, Boženku, odstěhovali k babičce. Nemocná dceruška mne ještě poznala, viděla. Ale pak — kruté tři dny a noci. Dne 9. září o druhé po půlnoci skonalo naše milé dítě. —

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

„Ještě nejsem definitivně rozhodnut, koho povolám do senátu,“ mínil president. Na každý způsob bude předsedati Wranowitzer, referentem Paul, pak snad Freisler nebo Sankot, pak vezmeme vás a snad Kittnera.

„Slyšel jsem,“ poznamenal Schwert, „že pan doktor Paupié by o to stál.“

„To se mu podobá,“ durdil se president, „ulízanému floutkovi. Chce, aby se o něm mluvilo. Také Paul se za něho přimlouvá. Ale z toho mračna nebude déšť. Kittner je nejstarším adjunktem a lepší právník než ten — seladon.“

Ale boj mezi adjunkty Kittnerem a Paupiém skončil ve prospěch tohoto. Do věci vložila se paní presidentová, kterou galantní Paupié někde při koncertě dobře pobavil, takže muže oblomila, aby doktora ustanovil za člena soudního dvora v záležitosti Lamfromově.

Pře Lamfromova Schwerta už přímo mučila. Zodpovědnost nenalehala na něho ovšem přímo, ale přece byl spoluČinný jakožto část velikého tělesa soudcovského, jež mělo pevně obemknutu oběť. Nedovedl nabýti dřívější jistoty o vině, neb alespoň bezúčasti.

Lamfrom trval na tom, že zločin nespáchal a také neví, kdo by jej mohl spáchati. Svědkové průvodní trvali stále na svém, výyodních svědků vůbec nebylo.

Lamfrom doznal, že svou ženu skutečně nenáviděl a že by ji byl jistě později zabil.

Před závěrečným výslechem přál si Lamfrom mluviti se Schwertem. S povolením sekretáře Knedličky šel Schwert k němu do vězení.

Lamfrom byl vyhublý, neholen, tak že vzhled jeho byl odporný. Kdo by ho tak viděl, veškeré špatnosti za schopna by ho měl. Vpadlé oči blikaly jako mastné z opuchlých víček. Počínal šedivěti.

Člověk trápený výčitkami svědomí, pomyslil si Schwert. Je to týž člověk, jenž několika slovy, výrazem pravdy v nich, dovedl ho uchvátiti, vzbouřiti v něm nové, spící otázky, takové výhledy do nesrovnalostí zdánlivě tak harmonicky a architektonicky vzdělané budovy Justice? Přece se nepokládal Schwert nijak za zeleného, neb vznětlivého fantasta; vyznal se v různých záludech a klamech prohnaných zločinců. V Uhrách i Prostějově slušný počet darebů viděl a slyšel, nedal se ošáliti ani slzami ani zaklínáním.

A zase ho napadlo, že jako vycvičený šermíř může překvapením, náhlým útokem přemožen býti útočníkem, který nikdy před tím neměl zbraně v rukou, tak i zde snad provinilec náhodou připadl na nový, překvapující trik.

A přece zavřel-li Schwert zase oči, vyvolal si celý dojem rozmluvy s Lamfromem při výslechu mezi čtyřma očima, zase ovanula ho neomylná jistota, že muž ten vraždu mu za vinu kladenou nespáchal.

Marně hloubal za dlouhých, bezesných nocí o tom, jak asi ve skutečnosti vražda se stala a kdo byl vrahem. Kdo že měl zájem vzíti život záletné, lakotné ženě, jejíž nepěkné vlastnosti prodlením vyšetřování odporně se zjistily. Kdo vraždil a neloupil při tom? Lamfrom sám doznal, že

nic z majetku se neztratilo. Že by se někdo mstil? Zač? A proč by ji před smrtí mučil? To mohl učiniti pouze manžel, který nemusil se obávati, že ho někdo při činu vyruší. Pes neštěkal, byl to tedy někdo domácí. A žena nezápasila, což by proti cizímu útočníku jistě činila.

Schwert radil sekretáři Knedličkovi, aby vyslechl co možno všecky pomocníky, co se jich jen v závodě Lamfromově vystřídalo, i onoho hlídače nádražního, který prý byl milencem Lamfromové. Však tento i pomocníci byli vyslechnuti a dokázali své alibi v osudný den i noc. Jeden zemřel a „Amerikán" Celer byl nezvěstný. Ale prokázáno, že si před odchodem z Nemalovic vyzvedl cestovní pas do zámoří.

To však sekretáře nezdržovalo. Jemu bylo vše jako na dlani. Dosavadní indicie tvořily řetěz právních průkazů, na němž mohl býti obviněný oběšen. Sekretář hleděl vyšetřování co nejdříve ukončiti, aby zbavil se obtížného dozoru presidentova a mohl nerušeně oddávati se své pijácké náruživosti.

Obviněnému bylo oznámeno, že může si vzíti obhájce. A proto se chtěl Lamfrom se Schwertem poraditi. S prvním obhájcem, jejž měl před lety, drem Habermannem, nebyl spokojen. Bral prý věc příliš ležérně.

„Myslíte, pane adjunkte, že mi obhájce třeba?"

„Proč by vám ho nebylo třeba?" divil se Schwert.

„Nu, — vždyť to není možná — aby pravdu neviděli — takoví učení páni — přece to vypátrají, že jsem to neudělal."

Byla to naivnost, či cynismus? Schwert zadíval se ostře na Lamfroma, ale ten sebou nepohnul, dychtivě opětoval pohled Schwertův, až tomu zašla chuť dokazovati, že před soudem je obžalovaný dotud vinen, dokud sám nedokáže svou nevinu naprosto a nezvratně.

A zamrazilo ho pomyšlení, jaký asi bude výsledek závěrečného líčení, že bude přítomen justičnímu omylu, snad justiční vraždě.

A přece zase by sám to nepochopoval, kdyby soudcové Lamfroma neodsoudili. Co komu po tom, jaký má soudce osobní dojem? To je jeho věc soukromá.

Nemohl Lamfromovi pomoci. To pobuřovalo. Nemohl zjednati průchodu svému přesvědčení, nikoho by tím nezískal. Nedělal si žádných illusí. A přece umínil si, zastati se Lamfroma, jak a kde jen bude moci.

Bylo mu, jako když v Prostějově chodíval někdy do schůze voličské bez přípravy, spoléhaje na vnuknutí okamžiku. Byla to lehkomyslnost, ale nezbývalo mu mnohdy času promysliti nějakou řeč. Chytal se nálady voličů, hesla, které mu dali, a obyčejně přijato bylo i kostrbaté extempore jeho příznivě.

Co učiní, sám nevěděl, že bude na konec přehlasován, to věděl. Ale vykoná to, co mu svědomí káže.

Poradil Lamfromovi, aby požádal advokáta dra Scheintitze za obhájce, bystrého právníka, ač jako řečník právě nevynikal.

Žalobní usnešení znělo na obvinění Josefa Lamfroma z vraždy úkladné, spáchané s velkou trýzní oběti, a státní návladní Faschang, navrhoval v případě odsouzení trest smrti provazem.

Žalobní spis měl Lamfrom už v ruce, ale patrně mu málo rozuměl.

Závěrečné líčení stanoveno bylo na den 12. prosince 1868.

Doktor Scheintitz nechtěl z prvu hájení Lamfromovo převzíti, že už je pozdě a lhůta k prostudování spisů krátká. Na domluvu Schwertovu, jenž mu slíbil všemožné vysvětlivky, dal si však říci. Večer před závěrečným přelíčením proseděli se Schwertem v kanceláři advokátově pozdě do noci, rokujíce o záhadném zločinu. Leč ani obhájce, jak Schwert viděl, v nevinu Lamfromovu nevěřil, což ovšem nevadilo mu, aby nebyl pevně odhodlán, všeho k obhájení klienta využiti.

Přelíčení konalo se v senátním sále krajského soudu, a mimo soudní dvůr a zapisovatele, svědky a obviněného s obhájcem, připuštěni byli k líčení advokáti i soudní úředníci, kteří zrovna jinak zaměstnáni nebyli. I dva žurnalisté z Olomouce se tu vynašli.

Předseda soudního dvora rada Wranowitzer zahájil o deváté hodině líčení. Protokolista vyvolal to v chodbě a obžalovaný s obhájcem vešli. Za nimi vešli i svědkové.

Na zeleném stole před soudci ležel podle spisů topor rýče se zahnědlými skvrnami a pořezané provazy a houžve.

Předseda oznámil přítomným, že chovati se mají s úctou a zdrželivostí soudu povinnou a že zejména obhájce má k službě pravdy a práva býti, že jest mu volno vše uplatniti, co v mezích pravdy k obraně obžalovaného, zejména k jeho ospravedlnění a obhájení jest prospěšno, že však nepřísluší mu uváděti nic, co by příčilo se lepšímu vědomí, svědomí neb zákonu.

Na to upozornil přítomné, že na otázky soudu má odpovídati každý stoje.

Svědky a lékaře upozornil na složenou přísahu, že jen pravdu budou vypovídati.

Pak odesláni svědkové do vedlejší místnosti a počal závěrečný výslech obžalovaného.

Předseda dal Lamfromovi přečísti žalobní usnešení a vyzval ho, by pozorně sledoval obžalobu státního návladního. Státní návladní Faschang povstal a pivním basem přednesl obžalobu, nedlouhou, ale jasně a logicky sestavenou. Pravil:

„Běží o případ nikoli obyčejný. Nikoli o vraždu v affektu, zatemnění smyslů, ale o vraždu úkladnou, připravovanou a s obmyslem provedenou. Obžalovaný, rodem z Konice, nabyl dosti chatrného vzdělání na české triviální škole v Konici. Již ve škole byl prchlivý, svárlivý, jak dosvědčují zprávy děkanátu, jakožto školního dozorčího úřadu z Konice. Po triviálce vstoupil do učení k zahradníkovi v Konici, pak do Nových Zámků u Litovle, potom pracoval několik roků v zámeckém parku v Slavkově, až sproštěn byv pro vadu zrakovou služby vojenské, přijal místo pomocníka u starého, churavého Kristiána Čečetky v Nemalovicích. Roku 1857 pojal jedinou dceru svého službodárce, pětadvacetiletou Henriettu za manželku, a když rok na to tchán zemřel, převzal i řízení živnosti zahradnické v Nemalovicích. Manželka Henrietta byla sice žena lehkomyslná, ale ne zlá, a je jisto, že dostati jiného muže, byla by z ní řádná, počestná manželka. Ale místo, aby laskavě a shovívavě ji vychovával, obžalovaný manželku svou pro každý sebe menší poklesek surově týral, a tak zlo, kterému měl brániti, ještě zhoršoval. Opíjel se a alkoholem svou vrozenou divokost ještě stupňoval, tak že už jednou soudně trestán býti musil pro zločin těžkého poškození tělesného, jehož se na své manželce dopustil. Povrchní pozorovatel soudil by, že běží v našem případě o zločin v nepříčetném stavu spáchaný. A byla by to domněnka mylná. Naopak, zločin vraždy na Henriettě Lamfromové spáchán byl nikoli v prchlivosti, v affektu, nýbrž s obmyslem. Dle přísežné výpovědi hostinského Selichara obžalovaný osudného večera pil pouze tři holby piva, tedy opilý, jak toho zákon vyžaduje, ba ani podnapilý býti nemohl. Jak se dále věc sběhla, je snadno si domysliti. Manželka přišla v noci muži otevřít, ten ji popadl, vlekl do sklenníku — a snad, aby se mu nebránila — přivázal ji ke sloupu, použiv při tom svých provazů a svých houžví ze sklenníku. Že vykonala zločin osoba se zahradnictvím obeznámená, dokazuje způsob, jehož bylo použito stočením lýka v houžve. Pak vrah svou oběť mučil, bestiálně mučil. Jest známo, že jsou netvorové, kteří mukami oběti ještě více se rozběsňují. Na těle zavražděné napočteno bylo ne méně než třiadvacet ran, z toho pět smrtelných. Ty zasazeny byly dle výpovědí lékařů naposled. Svědčí o neobyčejné nelidskosti, že zločinec mrtvolu ve sklenníku zanechal, omyl si od krve ruce a lehl si do postele.

(Pokračování.)

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Pak je „Sittengericht," měsíční učitelská konference, a velebníček referuje na ní as o mně, o nás všech v zadních řadách, neboť třídní učitelka mluví pak v narážkách o snížení známky z mravů. Říká to česky, abychom rozuměly především my, jichž se to týká.

Nosím do školy i dětské své knížky a půjčuji je všem, o nichž vím, že sem přišly z českých škol. Sama vypůjčuji si německé knihy pohádek od Liliputánek a čtu je za vyučování, které mne naprosto nebaví.

Také kreslíme. Do tečkovaných sešitků, od bodu k bodu čáry, až se vytvoří vzorek, jehož výplně se drobně čárkují. Připomíná mi to starou hru „od které ke které", již jsem hrávala ještě s Evičkou a kluky Fišerovými, mlýnek a dětské říkání „píšu, píšu patnáct" a „když jsem šel okolo háje, sova na mne houkla", při kterém se píší čárky a je jich vždy určitý počet. I na barevné tužky, dávno kamsi založené, si vzpomínám, přináším do školy, maluji v „Lesebuchu" kulaté výplně písmen „o", „d", „p" i „b" červeně, žlutě modře. A všemu tomu učím i sousedky v lavicích, i v přestávkách se k nám pak sbíhají zvědavé žabky z prvních řad.

V té době potkávám na ulici sl. Zdeňku B., kterou jsem, dokud byla žačkou čtvrté třídy Vyšší dívčí, zbožňovala pro krásný pravidelný její obličej. Do salonu k nim chodí prof. Jeřábek; mluvil prý ondy

o mně, litoval mého odchodu, řekl prý, že mne měl vždycky rád . . . Je to zásvit slunce do kobky žalářní, ale když prof. Jeřábka brzo potom potkám na cestě ze školy, sklopím hlavu a běžím těsně podél zdi domů, aby mne neviděl. Stydím se . . .

Při ručních pracích se předčítá nebo zpívá. Předčítají se nudné mravokárné povídky, zpívají školní písně. Můj zpěv! Je mi doma útěchou i zábavou, zpívám také již při pianě Schubertovo „Ave Maria“ a „Erlköniga“, opakuji své arie a kuplety. Ale co tady s tím vším, s Trebizondou, Angotkou a Vaškem z „Prodané nevěsty“, po němž umím dokonale koktat? Ale což kdyby přec . . . Z nudy a hořkosti probouzí se mi v duši zase můj rozpustilý smích, zatrpkle uspávací lék, který konejšíval mé boly nad poznatky skutečného života po ztrátě čapích a vraních illusí. Což to není vlastně také všechno „děsně“ k smíchu, že tu jsem já, žačka z vyšší dívčí, mezi těmi němčícími dětmi, jimž se v ručkách kmitají pletací dráty a které horlivě při práci rokují o tom, co as jim nadělí „St. Nikolo“? Tak hloupoučké jsou, tak neviňoučké, i s Mater Serafínou, Felicitou a Florianou, které nikdy ani v divadle nebyly! Kdyby tak znaly a slyšely!

Pisklavě, třaslavě, jemně nesou se školní písničky dívčinek třídou v hodinách ruční práce. A zatím se v mé duši připravuje již rušná scéna, ne nepodobná oné, kdy Tannhäuser na Wartburku, přesycen zdlouhavým zpíváním o cudné lásce, chápe se varyta a zanotuje svou hýřivou jásavou píseň o Venuši. . . .

X.

„Hochwürden“ vyjadřuje se pohrdlivě o Češích. Jsme prý „nur ein Musikantenvolk“. Vštěpuji si dobře v paměť tento jeho výrok. Sbírá mezi námi na čínské „Heidenkinder“, a kdo daly hodně, dostávají obrázek, na němž u hořeního toku řeky Číňanka hází nemluvňátko do vody, a o něco níže je odtud vytahuje katolický velebníček a nese je do kostela ke křtu. Také ruku líbáme velebníčkovi; my ze zadních lavic, když to nutně musí být, malé Liliputánky ochotně a horlivě; chňapají mu i po ruce jako štěňata, když prochází mezi lavicemi. A Hochwürden vidí jejich chuť a naši nechuť, a napjetí mezi ním a námi roste, síleno jsouc i okolností, že ani jedna z Češek nejdeme k němu k zpovědi.

Knížky a panenky upravily mi cestu do srdcí spolužaček. Doslova, neboť skorem všecky kreslí v přestávkách, nebo i doma, na papír srdce, rozdělí je čarami v přihrádky a do přihrádek vpisují jména těch, kdo jsou jejich „Liebe“. Jsou v srdcích jména jeptišek, spolužaček, sem tam i mužské jméno, o němž se holčinky pýřivě přiznávají, že to je „kuzén“. Už mají také mne některé za „Liebe“ a žárlí na sebe navzájem, věnuji-li se více některé.

Chtějí také, abych jim předzpěvovala při ručních pracích. „Umím mnoho písní,“ hlásím se, „ale jsou — české.“ To prý nevadí. A tak zní v německé třídě „Dennice“, „Vlasti své buď, Čechu, věrný“ i „Hoši a děvčátka, pojďte sem v háj“, z českého zpěvníku.

Písně se líbí, ale mne při nich bolí srdce, div nepuká. Zvuky budí vzpomínky, přirovnání mezi přítomností a minulostí. Co as zpívají dnes ve čtvrté třídě Vyšší dívčí? Co zpívá Luisa, kterou teď pro samé domácí úlohy z mluvnice a počtů zřídka vídám? Liliputánky horlivě pletou při mém zpěvu, polohlasně štěbetají, potají z kabelek cukrátka pojídají — můj zpěv je jim vhodný k tomu doprovod. Vjede do mne bolestné furiantství; chuť, provést něco, čím by se vybilo mé hoře, čím by se mi znemožnil další pobyt zde. I Hochwürden a vzdor proti němu mihne se mi hlavou . . .

A již to zní přes řady mladých hlav, kolem jeptiščiny černé roušky, z pod níž se bělá bílá páska, kryjící celé čelo:

„I prodávala ryby,
tam v pravo měla krám,
a býval zjev to libý,
a nad vše milý nám.
Však když ji, prach a broky!
tak někdo namladil,
tu vsadila si boky
a řekla mu svůj díl.
Bez cavyků, podle zvyku, jako muž a na slovo,
chytrá, milá, bystrá, čilá bylatě Madame Angot!“

Dozpěvuji a přivírám oči. Teď se něco stane . . . Nutně musí stát. A opravdu zní mi v uši šum, jako by se s oblak lily proudy vod, zátopa na střechu kláštera, která se boří, láme, puká nad kupletovou troufalostí člena „potulného muzikantského národa“.

Ale to není liják, to zní zcela tak jako když Clairetta v Aréně skončila svou sloku a galerie hlučně tleská! Otvírám oči: opravdu! Liliputánky plácají do dlaní, že to ani kluci lépe nedovedou, a ku podivu, tleská i Mater Serafína, až se jí černé rukávy zdouvají, a volá dokonce „da capo!“ Hleďme, jak málo stačí, aby se sloupl po-

vrchní klášterní lak, a pod ním se objevilo to, co se mi ve veselých chvílích Vyšší dívčí zdávalo podkladem života, základní jeho notou, refrénem světového kupletu: fraška, komedie, veselý výsměch nade všemi nesrovnalostmi životními, nade vším, co by chtělo bolet a k smutku se klonit . . . I zde vítězí rozpustilý kuplet nade vší kázní, nade všemi zvyklostmi a tradicemi klášterní školy, nade vší strnulostí klášterního života!

A vítězí trvale. Od chvíle, kdy kuplet zasvítil v hodině „Handarbeit" jako raketa nad pletacími dráty a nad černou rouškou Mater Serafíny, vybočuje život můj jakožto žákyně páté třídy obecné školy uršulinské naprosto z obvyklých kolejí. Přestávám jí být, abych se stala nekvalifikovaným, ale velice potřebným údem liliputánské obce. Nezpívám jen Angot; i s Giroflé a Trebizondou jsem již vyrukovala při pletení, i Vaška z Prodané již znají, ba ouška Liliputánek a jeptišky slyší i kuplet o podvazečku, jejž tak povedeně zpíval Krössing v Aréně na Hradbách . . . A nezpívám jen při pletení. Mater Serafína pověděla o mém zpěvu Mater Schulprefekt a ta si mne zavolala k sobě do pokojíčku a tam jsem nucena předzpěvovati své sloky, které, osmělena vlídným jejich přijetím, provázím nyní i patřičnou mimikou: ukazuji, jak se Madame Angot shýbala pro šáteček, sultánem jí hozený, jak Trebizondská princezna „pila ráda šampaňské a choutky měla kankánské..." A Mater Schulprefekt se směje, cukrovím mne hostí, zve do vyšších tříd, kde učí, abych i tam v přestávkách zazpívala, co umím.

Není pak již svátku některé jeptišky nebo nějaké mimořádné příležitosti, abych je neoslavila svými kuplety a ariemi. Přibírám si k repertoiru i vážné skladby, arie z Marty, Traviaty, Roberta Ďábla, písně Schubertovy, z nichž jmenovitě se líbí „Král duchů"; opakuji i staré své písničky ze zpěvníků, které mají aspoň poněkud kupletový ráz: „Že peníze světem vládnou", „Cikánova píšťalka", „Pražská Bětulinka" a j., a sama vymýšlím si k nim případná gesta a zpívám je „s mimikou", s kterou dvojnásob vynikají. Stojím na podiu ve třídě jako na jevišti a obecenstvo moje stojí v lavicích i vzadu na lavicích, sedí na stupínku podia, tísní se ve dveřích, přibíhajíc sem i s jeptiškami ze sousedních tříd.

Již mne slyšela i stařičká velebná matka, a rozpovídala se ostatním jeptiškám dokonce o tom, jaké opery ona slýchávala jako děvče na svobodě ve Vídni. Ze srdce přeji jeptiškám toho vyražení, a je i mně samotné lépe teď již v klášterní škole. Aspoň se už tak nenudím a jeptišky i děti mne mají rády za to, že jim do denního žvatlavého modlení, do titěrností klášterní zbožnosti, mezi růženečky, škapulíře a svaté obrázky přináším trochu změny světského zvuku a trochu krůpějí z proudu života vně zdí klášterních.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Jiří Karásek ze Lvovic: *„Posvátné ohně"*. „Moderní bibliotéky" ročník X. sv. 3. Rediguje Ph. dr. K. H. Hilar. Vydal F. Adámek na Kr. Vinohradech 1911.

Četl jsem nedávno kdesi tvrzení, že není dnes již původnosti v sujetu. A souhlasím s tímto názorem. Jako v hudbě nedosáhne se v dnešní době originality melodií, nýbrž rythmem a harmonickým zpracováním myšlenky, stejně v literatuře tkví původnost ve formě, pojetí, stylu a dikci.

Tituly pěti novell této knížky („Genenda", „Smrt Salomina", „Večeře svaté Kláry", „Legenda o kouzelníku Šimonovi", „Růže svatého Šebestiána") ukazují, odkud čerpal autor náměty k „Posvátným ohňům".

Ve snaze po naprosté výlučnosti zorného úhlu nazírání zašel při jich zpracování Jiří Karásek ze Lvovic, věren svým zálibám, do takových extrémů, že pozbývají práce životnosti a stávají se mrtvými, někde dokonce papírovými. A tato snaha jeví se i ve stylu autorově, jenž — ač barvitý a plastický — přílišným nanášením barev je mnohde hojnými applikacemi přetížen a až barokně těžký.

Více o „Posvátných ohních" říci nelze.

Tristan.

Adam Mickiewicz, *Gražina a jiné básne.* Přeložil František Kvapil. Sborník světové poesie čís. 103. Nákladem J. Otty v Praze. Stran 272, 8°, za ?

Václav Štulc přesadil nám ponejprv tento nádherný květ polského romantismu, ale jeho překladu nedostávalo se toho, co scházelo celé

básnické tvorbě Štulcově — básnického posvěcení. Vidíte to na každé řádce, srovnáte-li oba překlady. A v tom právě je cena překladu Františka Kvapila, nehledě ani k tomu, že jím dokreslen básnický profil Mickiewiczův v české literatuře. Máme dobré ukázky z jeho „Poezyí", z „Ballad a romancí", známe „Dziady" z péra Jar. Vrchlického, „Sonety Krymské" přebásnili Jaromír Borecký a Aug. Eug. Mužík, „Konráda Wallenroda" Jos. V. Sládek a „Pana Tadeusze" znamenitě přetlumočila El. Krásnohorská. Bezděky namane se tu otázka, čeho si Poláci všimli v naší literatuře, když nám neschází nic, ať jmenuju jen Asnyka, Bałuckého, Sienkiewicze, Orzeszkovou, Słowackého, Krasińského, Zaleského atd., co u nich má literární význam. Něco ze Zeyera, roztříštěné ukázky z Vrchlického, povídka z Raise je příliš málo, aby se mohlo na to poukázati. Zdá se, že my ze všech slovanských národů chápeme nejvydatněji kulturní slovanskou vzájemnost. Ostatek není vlastně chyba, žije-li národ sám ze sebe a pro sebe a stačí-li si. Tu zase my budeme musit mnoho doháněť. — Svazek doplňují překlady různých básní zejména z mladších básníkových let, v nichž vidíme zřetelné stopy, jak velice byl vděčen za mnohé Goethovi. —pa—

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

Dr. Zikmund Winter pohřben byl dle určitého svého přání bez okázalostí, jež mu pro jeho význam právem náležely, v neděli dne 16. t. m. o 4. hod. odpoledne na hřbitově Vinohradském. Tím větší a srdečnější však byla na této poslední cestě jeho účast literární a vědecké Prahy i všeho lidu, který naplnil celý hřbitov. Nad prostým hrobem promluvil za Českou Akademii prof. Dr. K. Kadlec, Wintrovým přátelům belletristům zabránily tak učiniti slzy.

* Se zelených strání Petřína shlíží už tedy na Prahu od neděle 16. t. m. pomník Máchův, rozkošné, poetické dílo Myslbekovo, k jehož vytvoření dal první a šťastnou iniciativu spolek „Svatobor". Intimní, ale neobyčejně milou slavností odhalení, které byla přítomna naše obec literární, umělecká, studentstvo a množství obecenstva, odevzdáno bylo dílo české veřejnosti, jíž pravý básnický význam Máchův je už dnešní dobou nesporně znám — a čeští chodci, kteří půjdou kdy zelení petřínského svahu kolem krásné postavy sličného jinocha s kyticí rozkvetlého šeříku v ruce, nebudou moci nevzpomenouti prvních veršů slavného jeho Máje: „Byl pozdní večer, první máj — večerní máj, byl lásky čas . . ." Vlídné letní dopoledne shlíželo v neděli na účastníky slavnosti, ke které dostavil se i synovec Máchův s rodinou a s příbuzenstvem, a s tou sytou, bujně rozvitou zelení, v níž zpívaly tisíce opeřenců vítajících svého básníka, mohutně kontrastovalo kamenné moře pražských domů, paláců a chrámů, k nimž shlíží tiše zasněné oko nesmrtelného pěvce Máje. Je to neobyčejně půvabný a vlídný koutek, jejž městská rada pražská propůjčila pomníku. Nad básníkovou hlavou sklání se koruna mladého stromku, se dvou stran háje hustého křoví svírají bronzovou postať do svého vonného náručí. Čelem obrácen je básník k levému křídlu královského paláce, ale před jeho očima rozvírají se všecky nejkrásnější a nejmalebnější partie naší staroslavné metropole. Velmi vhodně a poeticky ukončil slavnostní řečník, ředitel F. A. Šubert, svou krásnou řeč: „Stojí tu uprostřed přírody, již celou svou duší miloval kterou žil; stojí nad svou Prahou, ke které tak lnul, v sousedství hradu pražského a jeho chrámu, jejž svými básněmi tak velebil. Květy stromů a keřů z jara Petřín čarovně zdobících, květy jabloní, hrušní, třešní, jasmínu a šeříku putovati budou k němu vůní svou, šeptati jemu své touhy, a povětrné děti hudby a zpěvu, pěnice, drozdi a kosi, zpívati mu zde budou od pozdních večerů a časných jiter májových po celé jaro i léto melodie a písně svých lásek, svých žalů a radostí, a zůstanou tu jeho společníky i v době jeseně a zimy, kdy na čas opustí Petřín květy a zeleň. A lidé budou sem přicházeti putujíce na Petřín, vzhlížeti budou k němu, pozdravovati jej pohledy vděku, zanícení a lásky, rozpomínajíce se v tichém blahu na tu jeho báseň básní, která kolem něho vždy provane v šumění větru, ve zpěvech ptactva a v šepotu lidí svým citům se poddávajících . . ."

Opravdu krásné, poetické a intimní to místečko pro pomník básníka Máchova rázu. Spolek „Svatobor", jenž ústy svého jednatele dr. Jiřího Gutha vyložil při slavnosti osudy pomníku, zasloužil se tu o myšlenku stejně pietní jako umělecky ideální a krásnou.

—*n*—.

* Padesátý rok úmrtí mladistvého moravského básníka Aloise Balcárka, jenž 30. dubna 1862 podlehl v Praze smrtelnému pádu s Koňské brány, oslavil rodný Šumvald u Uničova velkou lidovou slavností, na níž promluvili o významu a životě básníkově pp. prof. K. Juda, tajemník A. Kubis a brněnský redaktor Sonntag. Zajímavo bylo, že slavnosti „moravského Máchy" účastnil se i stařičký básníkův bratr Adam Balcárek, nadučitel z Krahulova, a několik synovců. —*n*—.

Bedřichu Smetanovi odhalena byla pamětní deska v rodišti jeho Litomyšli v neděli 16. t. m. Dost pozdě po jeho smrti dochází k tomuto pietnímu aktu. Deska představuje tři sudičky s věncem růžovým, lipovým a vavříno-

vým jako allegorie mladých snah, mužné práce a konečného vítězství Smetany, tvůrce národní hudby české, a jest dílem sochaře Šejnosta.

V Bubenči, ve ville „Kláře“ zemřel dne 17. t. m. známý originelní malíř Hanuš Schwaiger. Odchodem jeho utrpěla nejen Umělecká akademie pražská, kde byl professorem, ale české umění výtvarné vůbec nenahraditelnou ztrátu. Hanuš Schwaiger narodil se 28. června 1854 v Jindřichově Hradci jako syn obchodníka železáře, vzdělal se na místní reálce, později ve Vídni u prof. Trenkwalda a mistra Makarta. Pronikl nejprve pohádkovými náměty („Krysaři“), jimž zůstal po celý život věren. Sotva u druhého malíře českého zrcadlí se životní prostředí tak jasně v jeho tvorbách, jak právě u Hanuše Schwaigra. Na jeho paletu působila nejen hollandská krev, již měl po své matce, ale vlastní pobyt a studie v zemi větrníků a nízkých oblak, v ní zanechává stopy moravský kraj typy lidovými i stavebními, Tyroly i Italie. Zdrojem nejoblíbenějším jeho uměleckých výtvorů byl svět pohádek a báchor, groteskní fantastika jeho i barvitost („Vodník“, „Dlouhý, Široký a Bystrozraký“, „Krakonoš“, „Věčný Žid“, „Zaklínač“, „Sedm Švábů“, „Malý Muk“), a nejoblíbenější uměleckou technikou akvarella, v níž byl nedostižným mistrem. Z velkých obrazů jeho nezapomenutelni zůstávají „Novokřtěnci“. Zůstavil také obdivuhodné oltářní obrazy, triptycha, do nichž po způsobu starých mistrů vkládal portrety živoucích osobností (Laudonova hrobka v Bystřici pod Hostýnem, Wiesnerova rodina v Praze, rodina dra Slavíka v Jindř. Hradci). „Unie“ r. 1904 vydala Schwaigrovo Album, s výborem nejznamenitějších maleb mistrových a s životopisem i rozborem díla Schwaigrova z péra Fr. Táborského. V krátké době po nenadálém skonu dra Zikmunda Wintra odchází Hanuš Schwaiger. — Umělecká obec česká nebude míti za ně náhrady, a volání: kdo na jejich místo? zůstane bez odpovědi. — *—pa—*

* „Mercure de France“ přinesl zprávu, že Německo vyveze ročně průměrně za 50 milionů marek vědeckých a literárních publikací německých do ciziny. Hlavním odběratelem je Rakousko-Uhersko, které zaplatí za ně Německu ročně téměř 21 milionů marek, potom Švýcarsko téměř 7 milionů a Rusko skoro 5 milionů marek. Francie platí Německu ročně za knihy a časopisy skoro $2^1/_2$ milionů, Anglie $1^1/_2$ milionů marek, ale oba tyto státy vyvezou zase do Německa buď za tolik, nebo i za více knih a časopisů, kdežto u států ostatních nelze o odbytu neněmecké knihy a časopisů v Německu mluviti, protože je nepatrný.

Měli bychom míti statistiku, kolik se v českých krajích zaplatí za německé publikace a srovnati potom, kolik se zaplatí za původní, české; snad bychom se potom přesvědčili, že pěstovati nemístný přepych odbíráním všelikých „Zeitungů“ a „Blattů“ je nám škodlivý i po stránce hospodářské, nemůže-li se již pochopiti škoda kulturní. Kultura vyžaduje styk národů a proti nutnosti nelze ničeho namítati, ale jistě proti zbytečnosti. *K. V. H.*

* V Londýně byla otevřena retrospektivní výstava pod názvem: „Anglie za doby Shakespearovy“. Na výstavě je vybudováno Shakespearovo divadlo „Globus“, starodávné knihkupectví s odpovídající dobovou literaturou, hospůdky „Kančí hlava“ a „Rusalka“, bývalá střediska literární a divadelní bohémy anglické v 16. věku. V „Rusalce“ byl v pračce zabit 16. července 1593 předchůdce Shakespearův, Christopher Marlowe, autor, vedle jiných dramatů, známého: „Tragical history of the life and death of dr. Faustus“, v němž básnická krása se střídá s nízkými tehdy obecnými žerty. (V Německu vyšly o tomto díle z příčiny Goethova „Fausta“ mnohé studie.)

Výtěžku z výstavy se použije k vybudování pomníku Shakespearovi v paměť jeho 300letého úmrtí, připadajícího na r. 1916. O.

* V Paříži zemřel básník Léon Dierx, nar. r. 1838, jehož mistrem a soudruhem byl Leconte de Lisle, v jehož duchu také tvořil. Byl parnasista, melancholik, ale truchlou náladu prozařoval bujnou smyslností a úvahami pantheistními. Byl důstojníkem Čestné legie, ve svých projevech francouzským, starým vlastencem. Zbytek života trávil jako ministerský úředník ve výslužbě. O.

* Fréderic Passy, franc. národohospodářský spisovatel, nar. 1822 v Paříži, tam právě zemřel. Byl zakladatelem mezinárodní společnosti přátel míru ve Francii, potom známé „Ligy míru“, jejíž zasedání v Haagu ve mnohém docílilo velkého úspěchu. Passy nebyl romantikem, ani utopistou, přidržoval se idey možnosti. Byl technikem míru, pracuje pro odstranění války, pro lidskost. R. 1901 obdržel polovinu Nobelovy ceny. O.

* Ve Štockholmu zemřel 15. t. m. švédský básník Karel David af Wirsén, sekretář Akademie a stálý tajemník Nobelova výboru, jeden z předních zástupců tak zvané idealistické strany v poesii, holdující zkrášlovanému, konservativním zájmům a zálibám přizpůsobenému realismu. K. D. af Wirsén byl obávaný kritik konservativních listů, poněvadž s živou vehemencí a důsledně potíral snahy „divokých“ modernistů. Jeho básně, oblíbené staršími generacemi, byly vzorem formální vytříbenosti, čisté a krásné řeči, myšlenkově opě-

vujíce všecko vznešené, velké a ideální. Zemřel u věku 70 let. —n—

* V úterý 11. t. m. zemřel nejslavnější bulharský básník Penčo Slavejkov, u nás doposud takřka neznámý, ač vedle Ivana Vazova právě on pronikal nejčileji za hranice své vlasti. Zemřel na cizí půdě — v severoitalském Lago di Como — udolán trapnou nemocí míchy, chud a zdolán utrpeními, které mu přinesl život. Rodák z městečka Trevna (jeho otec byl učitel, písničkář a bojovník za politické osvobození Bulharska, Petko Rajč Slavejkov), vystudoval v Lipsku, přilnul ke kultuře západoevropské, r. 1882 vydal první básnický svazek svých Epičeskich pěsní, takže právě letos mělo býti v Bulharsku oslaveno jubileum jeho 30leté literární práce. Dokud byla v Bulharsku při vesle strana demokratická, byl Penčo Slavejkov — nadšený demokrat — ředitelem sofijského Národního divadla a ředitelem Národní knihovny. Vítězstvím strany národňácké pozbyl místa a živil se od té doby jen literaturou. — Jako lyrik byl Slavejkov dosti podceňován — ale veliký úspěch jeho knihy Na ostrově blažených (1910) prolomil konečně i tuto hráz. Vlastní pole jeho činnosti leží však přece jen v epice, a jeho báseň „Koledari", v níž obráží se světový názor bulharského lidu, zejména pak velkolepý národní epos, letos dokončená Krvava pěseň, svědčí o tom hlasitě. Krvavá píseň je životní dílo Slavejkovovo a líčí nám v osmi zpěvích nejbouřlivější období bulharských bojů za svobodu a jeho obrození. Slavejkov, ač kosmopolita a Nietzscheovec, tkví svými kořeny pevně v domácí půdě a svými nejlepšími výtvory vyslovil jasně a zřetelně podstatu duše bulharského lidu. Nejkrásnější čísla jeho drobnější epiky jsou v Epických básních (1907), z nichž bylo něco i přeloženo ve Slovanském Přehledu (1909, 1912). V ročníku 1909 je otištěna i výborná studie o Slavejkovu z péra prof. dr. Krsteva. —*n*—

* V literatuře, jak píše francouzský tisk, ustálilo se pravidlo, že tam, kde příliš pozornosti se věnuje starší literatuře, nastává přestávka v literatuře současné. Je to jako v životě národů, zabývajících se příliš minulostí, pro kterou nemají pokdy, zabývati se přítomností. Ve Francii se vydávají horečně starší autoři, přičiňují se k nim kritické poznámky, studují se co nejpodrobněji a současná literatura jaksi odpočívá v klidu z příčiny nového zájmu. Předmětem nynější usilovné pozornosti kritiků je Flaubert. Jeho, před dvěma lety se objeviviší „úplně sebrané spisy" zavdaly podnět k obšírné „Flaubertovské literatuře", takže o něm vyšla již větší řada knih, než sám jich sepsal. V poslední době, protože patrně vše je vyčerpáno, jeho biografie a bibliografie prostudována do poslední nitky, oblíbili si někteří kritikové vyhledávati „les sottises" z jeho prací a výsledky snahy své tisknou v časopisech, než se dostanou do knih. „Grande Revue" uveřejnila kytici nesprávností, omylů a chyb Flaubertových; kterou uvil p. Tréville. Na př. v popisu Karthaginy a okolí z časů Hamilkarových v románě „Salambo" Flaubert mluví o aloe a kaktusech do Starého světa přivezených z Ameriky, dále uvádí se v článku tom i mnoho geologických nesprávností, ano i historických. Flaubert čerpal prý hlavně z Polybia (204—212. př. Kr.), ale často nedbal tohoto pramene. *K. V. H.*

V Paříži zemřel dne 16. t. m. slavný historik francouz. Anatole Leroy-Beaulieu u věku 70 let. Byl účinným přítelem Slovanstva a zejména kulturní i politické poměry Ruska znal z dlouholetých osobních studií. Tak povstalo veliké jeho politickohistorické dílo „Říše carů a Rusů". Do češtiny přeloženy jsou jeho spisy „Israel mezi národy" a „Židé a antisemitismus", v nichž prozrazuje své liberální názory jako odpůrce antisemitismu. Z dalších jeho děl uvésti dlužno „Liberální katolíci, církev a liberalismus", „Papežství, socialismus a demokracie", „Císař, král, papež, restaurace". Přes Německo dospěl také ke studiu české otázky a meškal před pěti lety v Praze.

* Literární Amerika oslavila 12. t. m. sté narozeniny Harriety Beecher Stoweové, autorky „Chaloupky strýčka Toma", snad nejpopulárnější knihy celého devatenáctého století. U nás vyšla několikráte v překladě i ve zpracování, s obrázky i bez nich, a není také význačnější světové literatury, do níž by nebyla bývala přeložena. V Americe tiskla se v milionech výtisků, byla hltána dětmi i odrostlými čtenáři, a přes veškeren svůj sentimentalismus, umělou kombinovanost a nepříliš vysoký umělecký cíl získala si srdce všech svou mravně vznešenou tendencí odstraniti otrokářství, svým jemným a hlubokým soucitem s lidmi porobenými, a vůbec svými snahami humanními. Knížka Beecher Stoweové byla také jedním z neposledních nárazů vyvolavších známou „otrokářskou válku" americkou, která vybojovala černému plemeni svobodu. Paní Harrieta Beecher Stoweová narodila se 12. června 1812 v Liechfieldu ve státě Connecticut, provdala se za profesora Stowe r. 1836 a zemřela r. 1896 u věku 84 let. Svoji „Uncle Tom's cabin" vydala r. 1852. —*n*—

V Praze, dne 21. června 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

JOS. V. SLÁDEK:

POZDRAV SOKOLSTVU.

TAM, KDE STRMÍ ČESKÉ HORY, —
NAD POLE A ŠUMNÉ BORY,
HLUČNÁ MĚSTA, TICHOU VES,
NAD HRADY A SKROMNÉ CHATY,
NEBES MÍR AŤ DÝŠE SVATÝ,
NEB SE HONÍ MRAKŮ SMĚS, —
TY, NÁŠ SOKOLE, SE NES!

SÍLY PLN A V MLADÉM VZNĚTU,
ČESKÝ ORLE, MĚJ SE K LETU
VŮLÍ PEVNÝ, DUCHEM JAR —
NADE VŠE, CO NA NÍŽINĚ
SLOUŽÍ, SLÁBNE V OTROČINĚ.
KDE JE SÍLA, TAM JE ZDAR
VLASTI K BLAHU, ŠKŮDCI V ZMAR.

JENOM SLABOCH UMDLEN KLESÁ;
SRDCE SILNÉ JÁSÁ, PLESÁ,
ČÍM JE PRUDŠÍ ZBRANÍ TŘESK.
V ÚPORNÉM A TUHÉM BOJI
BÝT JEN SVOJI, SVOJI, SVOJI!
DO SKÁLY KDYŽ BIJE BLESK,
HROM ZAHLUČÍ ZPĚT, NE STESK!

JAK SE VESELE TO LÍTÁ,
OKO JASNÉ, PERUŤ HBITÁ,
ŠIRÝM VOLNÝM PROSTOREM!
A TY OCELOVÉ SPÁRY
A TO STARÉ, ČESKÉ: VARI!
PROTI KAŽDÉMU A VŠEM,
SÁHNOU-LI NA RODNOU ZEM.

A JIŽ NEJSME, NEJSME SAMI,
SLÁVSKÁ SRDCE BIJOU S NÁMI
RODNÉ LÁSKY NA POVEL.
OD VOLHY A ZPOD DUNAJE,
OD VISLY NAŠ PRAPOR VLAJE
NAD JUNÁKY HRDÝCH ČEL
PROTI PLUKŮM NEPŘÁTEL.

DNES UŽ NENÍ, KDYS JAK BYLO; —
ZNÁŠ SE ZAS, TY ČESKÁ SÍLO:
DO BOUŘE A V MRAKŮ ZMĚŤ,
PŘES TROSKY A PUSTÉ HROBY
DÁLE SPĚJ A V LEPŠÍ DOBY. —
MLADÝ DEN, JAK SVITÁ TEĎ,
HRUĎ TVOU ZLATÍ; — VSTŘÍC MU LEŤ!

Fr. Flos:

U KOHO JSEM SLOUŽIL?

Ze zápiskův obyvatele podkrovní světničky.

20. února 190.*

Včera večer jsem byl zase u stařečka Žmolila. Čekal jsem schválně až do večera, až bude Žmolil doma, ve vlastním bytě u truhláře Konèrzy, protože za dne nesměl jsem jíti za Žmolilem do kostela. Stařeček Žmolil netrpěl, aby mu někdo vykládal světské záležitosti v kostele. Velmi rozhodně se kdysi vyjádřil, že kostel jest dům modlitby a že jakékoli rozhovory škodily by jeho živnosti.

Pravda, promluvil také několik slov s člověkem, když nebylo nikoho v kostele, ale jakmile se zavrtěl na svém slamníčku a zdvihl s klína růženec, projevil, že jest audience skončena, a na všecky otázky odpovídal pouze šeptanou modlitbou.

Ale o mé záležitosti muselo se promluviti obšírně, několik slov by mně nebylo stačilo, proto jsem čekal na večer. Ve své tiché a teplé světničce byl Žmolil jiným člověkem, přístupným všem světským starostem, ba lze říci i radostem, jež sem přinášela stařečkova vnučka Tonička.

Dobře jsem si vypočítal dobu, kdy byl Žmolil již po večeři a spokojeně si pokuřoval. Tonička, nyní již dvanáctiletá, uklízela právě opláchnuté nádobí a vesele mne přivítala, když jsem vešel. Dávno jsem tu již nebyl, ale prvním pohledem jsem poznal, že jim není příchod proti mysli. Také stařeček Žmolil pokynul rukou na přivítanou:

„No, že už jdeš, ty vidoucí tuláku," hlaholil vesele, „už jsem se chtěl vydat do pražských ulic a ohmatat všecky rohy, abych tě za některým přistihl. Šest neděl jsem tě neviděl!"

Stařeček Žmolil říkal „neviděl", ačkoliv byl nevidomý, ale on viděl rukama, sluchem, rozumem, duší, nic před ním nezůstalo tajno. I teď uhodl, že se něco stalo a že nepřicházím pouze na besedu. Vybídl mne velmi vlídně:

„Tak pojď, sedni a vypravuj; myslím, že Tonička může také poslouchati o tvých toulkách."

Přišel jsem jen proto a nedal jsem se dvakrát pobízeti. Před čtyřmi nedělemi stál jsem na svém stanovišti, očekávaje, zda-li někdo z mimojdoucích pokyne, abych mu posloužil. Od časného rána neměl jsem štěstí, až teprve k poledni přešel kolem pán, podle chůze a obleku zajisté bohatý a vznešený.

Náhle se zastavil, jako by si na něco teprve vzpomněl, a kynul mně rukou. Přiskočil jsem ochotně.

„Pojďte za mnou," řekl pán a již opět kráčel po chodníku, nesa hlavu vzhůru, nedbaje ani výkladních skříní, ani proudícího obecenstva. Šel jsem za ním v uctivé vzdálenosti. Pán došel až do známého pražského restaurantu. Šel jsem za ním až do vestibulu, kde na mne čekal:

„Počkejte zde," velel pán a hned potom vystupoval po schodech potažených tlustým kobercem.

Čekal jsem asi deset minut, když tu seběhl po schodech číšník nakadeřený a vystrojený jako do plesu a podal mně zapečetěný dopis a 2 koruny.

„Dodejte podle adresy!", rozkázal navoněný pán, ušklíbl se, máchnuv rukou, jako by hodil kouli do kuželek a potom se rozběhl za tou neviditelnou koulí do schodů.

Podle adressy náležel dopis obchodnímu domu na Starém městě.

Rozběhl jsem se tam, a než se rozhlaholily pražské zvony, zvoucí chudé k modlitbě a bohaté k obědu, vracel jsem se na své stanoviště. Dnes jsem mohl také obědvati. To vše jest přirozeno a nestálo by za zmínku, kdyby se to stalo jednou, dvakrát, ale od té doby sloužil jsem vznešenému pánovi denně. Nechodil jsem ovšem již za ním do restaurantu, nespatřil jsem už nikdy krásného a hrdého číšníka, ale můj příznivec přinášel své dopisy již napsány a zapečetěny na mé stanoviště a vždycky mne odměnil dvěma korunami. Byl jsem jako úředník se stálým platem a brzy jsem si koupil pěkný kabát a dosti dobré boty.

Až dosud poslouchal stařeček Žmolil trpělivě, pokuřoval, vousy hladil, nohu přes nohu položil a o lenoch židle se zády opřel. Také Tonička sedla a spustila zčervenalé ručky do klína. Ale teď náhle ťukl Žmolil dřevěnkou o stůl a přetrhl nit mého vypravování.

„Už dost, čtenáři, už dost! Tak jsi se rozpovídal, že bys nám vypočítal i knoflíky, které jsi si přišil na vestu. Všecko přeskoč a začni tam, co ti tvůj pán řekl včera a co ti tak spletlo myšlenky, že si s tím klubíčkem nevíš rady. Jen řekni, a rozpletem to."

„Jakže, vy, Žmolile, víte?“

Zasmál se vesele. „Jak bych nevěděl, ty nevidomý krtku! Včera ti nabídl pán, abys . . .“

„. . . ano, abych přejal jeho krám,“ vyhrkl jsem všecek udiven, že Žmolil už všecko ví.

Ale toho Žmolil přece nevěděl. „Cože, krám?“ podivil se stařeček a hvízdl si překvapeně do prázdna. „Ty a krám? Hm, hm. Tak přece mluv!“

I Tonička byla překvapena, vstala a popošla až ke mně.

Pověděl jsem všecko upřímně.

„Včera vskutku přišel opět můj pán, ale nepodal mně dopisu, nýbrž poručil, abych šel za ním.

Došli jsme do Starého města, do příční krátké ulice. Pán zastavil se před hnědým dvoupatrovým domem, ale nevešel vchodem, nýbrž vytáhl z kapsy klíč a otevřel jím vedlejší dveře, kterými se zřejmě vcházelo do krámu, vždyť nade dveřmi byl i štít, černá deska, na níž byl žlutý, oprýskaný nápis:

Jindřich
Heinrich *Schulitsch.*

Pán vešel do krámu a pokynul mně, abych šel za ním. Protože byla okenice zavřena a dveřmi nevešlo za námi mnoho světla, jevil se krám jako sklípek napěchovaný krabicemi, zásuvkami, bednami a regály. Ani jsem nemohl poznati, co tu všecko je; takový černý židovský krámek to byl, plný nejrůznějšího zboží. Zahlédl jsem stuhy, látky, knoflíky, šněrovadla, řetízky, klíčky, botičky, niti, bavlnu, rukavičky, nátepníčky, límce, kravaty, šle, ale i různé krabičky, soudky, láhve a hrnečky.

Pán nedopřál mně dlouhého rozhlížení a přešel hned k věci.

„To jest můj obchod. Měl jsem zde krámského, ale — ale byl nepoctivý člověk a proto jsem ho vyhnal. Nemám mnoho kdy, potřebuji někoho, kdo by mne tu zastal. Zkoumal jsem vás a domnívám se, že jste poctivý člověk. Nabízím vám dvě koruny denně. Rozhodněte se, pospíchám.“

Byl jsem všecek překvapen.

„A co tu budu dělat?“ vyrazil jsem překvapen.

Pán se malounko usmál. „Všecko, co vám poručím. Nebude toho mnoho, někam doběhnete, zavedete tady pořádek a budete prodávat zboží.“

„Ale — ale, vždyť toho nedovedu.“

„Jak, nedovedu? Alles kann man, wenn man will, pamatujte si, všecko můžeme, když chceme. Jde o to, chcete-li. Všecko vám vysvětlím, malé dítě to pochopí.“

„Já bych tuze rád, ale . . .“

„Ujednáno tedy, mnoho řečí nemám rád, pamatujte si to! Tedy přijímáte! Jsme hotovi. Zejtra přijďte ráno v sedm hodin. S Bohem!“

Vypotácel jsem se ze dveří a běžel jsem ven, ven z města. Ve zmatku doběhl jsem až do Radlic. Venkovské ticho, zasněžená pole a ostrý větřík mně vrátily klid a rozmysl. Vrátil jsem se do města a umínil jsem si, že vás, Žmolile, požádám o radu a tak tu jsem.“

Stařeček Žmolil ještě chvilku čekal, jako by naslouchal ještě doznívajícím záchvěvům mé rozčilené mysli.

„Co bych ti mohl poraditi,“ promluvil po chvilce vážně, „dnes jsi již slíbil a zejtra musíš jít, v tom nelze nic měnit; jde však o to, jaké má tvůj pán vedlejší zámysly.“

„Vedlejší zámysly? Nechápu . . .“

„Vy, lidé vidoucí, obyčejně nic nevidíte, nebo špatně, anebo pomalu chápete. Což jsi neřekl, že je tvůj pán vznešený a bohat? Nevypravoval jsi, že po tobě posílal dopisy do velkých obchodních domů, že vešel do nejlepšího restaurantu a že ti po sklepníkovi poslal dopis? Nu a takový pán bude míti černý židovský krámek s veteší a bude si platit krámského! Synu můj, jdi a vyklepej popel z dýmky mé do uhláku, ale neupadni, neboť jsi slepý jako třídenní kotě.“

Uposlechl jsem laskavého vyzvání Žmolilova a uznal jsem, že řekl pravdu. Vida, sám jsem na to ani nepomyslil; ale jen proto, že jsem byl velmi překvapen návrhem páně Schulitschovým. Pravda, svěřovali mně lidé dopisy i cenné předměty, pomáhal jsem při stěhování, pan Brázda svěřoval mně své krabice s drahocenným zbožím, byl jsem skoro po celou zimu sluhou u bohatého pána, když bydlil v zimě na periferii města, ale krám, krám, v němž jest zboží třeba za několik set korun, v němž se tржí denně peníze, to je něco naprosto jiného, to je projev neobyčejné důvěry. A pak obrovské služné! Jisté dvě koruny denně! Nad tím se může zatočit hlava i člověku, který si zvykl třikrát denně jíst a který spával denně pod střechou. A potom vše přišlo tak z čista jasna.

Slova Žmolilova vzbouřila houf myšlenek, jež se mně nyní hnaly hlavou v překotivém spěchu.

„Nu, co jsi se tak zamyslil, čtenáři?“ promluvil Žmolil a vytrhl mne ze vzpomínek na pana Schulitsche a jeho krám. „Takto nic nespravíš. Pohovořme si o tom tvém panu Šuličovi. Je žid?“

„Myslím, že ne, ačkoliv má krásné podlouhlé oči, jaké mívají židé. Jest velmi hezký, silný, ale nikoliv tlustý, chodí zpříma a lze na první pohled poznati, že si zvykl jen poroučeti. Jest mu asi čtyřicet let, ale vlasy a plné vousy jsou ještě tmavě hnědé bez jediného bílého vlákna. Jen v koutcích očních má koroptví drápky a na čele jednu vlnitě prohnutou vrásku.“

„To všecko jsi viděl, ale je-li dobrý člověk, toho jsi nepoznal, ó ty čtenáři!“

„A jak bych mohl?“

„Mluvil s tebou, neslyšel jsi v jeho hlase nic?“

„Jeho hlas jest zvučný, zuby má husté a bílé . . .“

„Nic se od tebe nedovím. Jdi, synu můj, spat! Služ věrně a poctivě, ale nic neslibuj, čeho buď nepochopíš, anebo co bys měl za nečestné. A zase brzy přijď!“

Tonička mně posvítila na chodbě a zamkla za mnou dveře, protože v domě nebylo domovníka.

Na ulicích bylo ještě jasno a živo, ačkoliv byl čiperný mráz, ale kdo je syt a má teplý oblek, nedbá mrazu, zvláště pospíchá-li do večerní zábavy. V mé jizbičce vedle půdy bude chladno, ale což na tom, kdož ví, zda-li nebudu jednou bydliti ve světničce, v níž budou opravdová kamna...

23. února 190.*

Tři dni jsem nepsal, protože jsem neměl ani na chvilku kdy. Práce moje není namáhavá, ale mám jí až až nad hlavu. Nekonám ji také z rozkazu svého pána, neboť když viděl, do čeho jsem se dal, řekl, abych toho nechal a raději si odpočinul, ale v takovém bohopustém nepořádku nemohu žít. V „našem“ krámku jsou spousty nejrůznějšího zboží, ale tak je všecko smícháno, že mně jde z toho hlava kolem. Také svědomí by mně nedalo, abych za dobrý plat tady lenošil. Však jsem to panu Schulitschovi také hned řekl, ale pan Schulitsch se jen vlídně usmál.

Také se divím, proč pan Schulitsch ten krám vlastně má; první den utržil jsem pouze 5 K 86 haléřů. Odpočítal jsem dvě koruny na sebe, nejméně korunu nájmu a což zboží a daň?

S panem Schulitschem dohodl jsem se velmi brzo. Na větších kusech zboží napsány byly značky písmenami abecedy. Pochopil jsem rychle to tajemství, když jsem si zapamatoval heslo. Každý krám má několik tajemství, a mezi nimi na prvním místě jest heslo. U nás znělo „*Trebizonda*“. Musel jsem se usmát, jak jest vše jednoduché. Písmena hesla nahrazují číslice; tak u nás znamenalo „t“ jedničku, „r“ byla 2, „e“ trojka a tak dále, tak ku příkladu zimní čepice, na níž byl lístek s písmenami „da“, stála 90 haléřů. A tak jest všecko označeno, po čem metr, po čem kus, po čem tucet. Dopoledne jsem musel ještě tajně na prstech počítat, ale odpoledne prodával jsem po paměti a nezmýlil jsem se.

Pan Schulitsch se dlouho v krámku nezdržel. Odešel o desáté hodině dopolední a vrátil se až okolo třetí odpoledne, právě když jsem vymetal kopuletý prach. Tázal se mne, kde jsem obědval, a když jsem řekl, že jsem dosud nejedl, protože jsem nemohl odejíti z krámu, tu se pan Schulitsch skoro rozhněval a vyplísnil mne.

„Domníval jsem se, že jste moudřejší. Nač pak jsou dveře a klíč? V poledne nechodí nikdo kupovat a obchodník musí také jíst. Sám jsem ale vinen, zapomněl jsem. Váš předchůdce obědval v blízkém hostinci „U růže“, je to asi tři sta kroků směrem ke kostelu. Obědval tam dobře za 60 haléřů v předplacení. Přeji si, abyste tam také obědval a zařídím to. Dnes si doběhnete k uzenáři a zejtra obědvejte „U růže“, na oběd máte hodinu kdy.“

Chtěl jsem namítati, že jest oběd pro mne příliš drahý, že jsem v hostinci ještě nikdy neobědval, že bych se spokojil obědem skrovnějším, ale přísný pohled pánův a slova „přeji si“ připravila mne o všecku odvahu a já pouze vykoktal: „Jak ráčíte poroučeti, milostpane.“

Vrátil jsem se za chviličku. U pultu stálo děvče, žádajíc tucet nitěných knoflíčků, ale pan Schulitsch, ač seděl v krámě, nechal děvče čekati, až přijdu.

Po odchodu děvčete vstal pan Schulitsch, maje se k odchodu.

„Ještě na něco jsem si vzpomněl,“ řekl bera klobouk. „V sedm hodin večer zavřete krám a klíč vezměte s sebou, dokud nerozkážu něco jiného.“

„Ale,“ dovolil jsem si namítnouti všecek překvapen, „vždyť jinde zavírají až o osmé a pak s tím klíčem . . . Děkuji za důvěru, ale jsem člověk, který nic nemá, čím by ručil, a a . . .“

„A dost! Znám své lidi a jednou již jsem řekl, že nechci nikdy slyšeti ale, nebo něco podobného. Slíbil jste, že budete poslouchati. Nelíbí-li se vám služba u mne, rozejdeme se tak rychle, jak jsme se sešli. Nikdy nic nenamítejte, do ničeho se nepleťte a vykonávejte přesně mé rozkazy, toť vše, co od vás žádám.“

(Pokračování.)

Zdeněk Tlamich:

MLADOST.

Jak z hlubokého sna už, Mladosti má, slyším
tvůj nenávratný hlas, oceňovaný pozdě —
ó, ptáče v odletu, den ze dne jsi už tišším,
a všecko uvadá jak listí v šerém hvozdě.

Jsou vůně vyhaslé, jsou vykáceny lesy
jsou trávy požaty a vody vyloveny . . .
Tak vše je skončeno, nic více nepoděsí,
a vše je prohráno a nejvíc víra v ženy —

Je prapor opuštěn. Za vášeň resignaci!
A tvoje pýcha kdys — jak časem vše se poddá.
Ne smrtí, životem tu nejvíce se ztrácí . . .
A vše je pohádkou už — Pouhá episoda.

DVA SONETY.

I.

Já ze všech pohárů pil, z ohnivých i rmutných,
vším spíjelo se moje mladé, srdce
znám noci rozkoše, však více nocí smutných,
jichž černý stín se v růže snů mých klade — —

Je každá žena z daleka tak svůdna,
však pod dotykem skutečnosti zvšední —
ó, číši rozkoše, jež hořkneš ze dne ke dni,
až k posledu jen nuda zbude u dna — —

A je to osud idealů všech.
Ó, dokud zříš je tváří zadumanou,
jak na soumračném nebi hvězdou planou,

v té svůdné dálce nech je, probůh, nech!
Jen nepoznána vábit neustává,
ať je to žena, píseň nebo sláva . . .

II.

Tak zhořkne časem víno nejvzácnější . . .
Rmut nudy padá každé číše na dno — —
Je mnoho touhy, kterou nezkonejší
tvé malé srdce, lapené tak snadno.

Je třeba ještě vylíti se z břehů,
je nutným výprav zmar a slzí dravý příval,
bych pozdě docenil tvých zornic čistou něhu
a zrakem pokojným se do života díval — —

Tak člověk štěstí nechce rozuměti . . .
Až podzim rozpláče se z holých snětí
a slunečné dny dálnou budou zvěstí,

tu teprv v celé kráse nenávratné
těch hodin kouzlo v pamět tvou se zatne —
Vzpomínek na dně teprv chápem štěstí.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Pokračování.)

XLI.

Na čas byl konec literární práce. Tak trudně přešel podzim a teprve v zimě začal jsem opět dílo. Byly to „Skály". Toho roku nevydal jsem kromě „Skal" a drobotiny „Beran" z cyklu „Černá hodinka" nic jiného tiskem. Obě jmenované práce vyšly v Lumíru.

Jako jsem prve sumárně uvedl své různé vycházky a studijní cesty, tak vzpomenu tu také úhrnem některých návštěv. Když jsem ještě dole v městě bydlil, v Rumlerově domě, vyhledal mne, tuším r. 1881, dor. Jaromír Čelakovský, kterého jsem osobně dosud neznal; putoval tenkráte po východních Čechách, studuje v městských archivech. Na Buřvalce, asi r. 1884 navštívil mne král. uherský justiční rada Ant. Kostka z Pešti, v jehož rodině zachovalo se podání, že jsou českého původu, že jejich předek Jan Kostka, c. k. generál auditor a zemský sudí v Temešském banátě († 1761), pocházel z větve znamenitého rodu pánů Kostků z Postupic, jimž za husitských válek připadlo biskupské panství litomyšlské. Justiční rada Kostka, jenž přestal se psáti po maďarsku, když mu vláda uherská přiznala praedikát „z Postupic", učil se česky a znal výborně dějiny Palackého. Přijel se podívat na Litomyšl někdy sídlo svých předků, a hledat zevrubnějších zpráv. Mnoho nového jsem mu nemohl povědět; nejsa genealogem, odkázal jsem jej na znamenitého našeho Aug. Sedláčka, jehož „Hrady a zámky" jsem mu ukázal. Uherskému pánu Kostkovi z Postupic imponovaly; byl dílem tím velice překvapen, obdivoval se mu.

Na Buřvalce mne také navštívil Rezek. Nepamatuju se určitě kterého roku. A jednou odpoledne, myslím že r. 1886, v létě, vstoupil k nám z nenadání Adolf Heyduk, provázen svou chotí. To bylo milé a vzácné překvapení. Heyduk zajel si navštívit své rodiště Rychmburk; odtud se podíval do Litomyšle k nám. Dosud jsem neznal osobně milého básníka, jehož verše jsem si už v Němcích, v Broumově, jako kvartán opisoval z Mikovcova Lumíru. A teď přišel sám ke mně s něžnou svou chotí —

A ještě o jedné návštěvě se zmíním, která měla pro mé dílo nemalé následky. Ferdinand Schulz trávil r. 1887 prázdniny v Ústí n. Orlicí. Odtud zajel do Litomyšle a navštívil mne. Za hovoru se zmínil, že seznámil se s kazatelem evang. bratrské církve Ochranovské p. Eug. Schmidtem, působícím v Potštýně, ten že četl některé mé knihy, jmenovitě „Poklad" a tu že si vzpomněl na F. Heka, kupce dobrušského, jenž v první polovici 19. stol. žil v Ochranově a tam části českobratrského archivu překládal do němčiny, ten Hek že by mne jistě zajímal. To mne ovšem zlákalo. Dalších podrobností si zevrubně nepamatuju. Jen to vím, že jsem zajel k Schulzovi do Ústí, že jsem se tam sešel s p. Eug. Schmidtem a s dvěma jeho kollegy, jejichž jména neutkvěla mi v paměti. Jeden z nich se zmínil o části autobiografie Čecha H. (F. Heka), uveřejněné před lety v ochranovském časopise „Der Brüderbote". Čísla tohoto časopisu dostalo se mi pak laskavým prostřednictvím p. Eugena Schmidta.

V té kusé autobiografii byly vypsány některé příhody z Hekova mládí, jak se dostal do Prahy za choralistu, příhoda s P. Matyášem v umrlčí kapli, jak se Hek setkal s císařem Josefem, jak čítal zabavené knihy a jak lezl kamny do klášterní bibliotheky. Ještě jsem nedočetl a již jsem hořel. Cítil jsem, že v tom zlomku vytryskl mi pramen, že v něm je studnice, ze které se dá čerpat a dále tvořit. A bylo to o době, která mne tolik poutala. Hned jsem začal dále hledat a pátrat. Dopisoval jsem si s p. Eug. Schmidtem, který s velikou ochotou odpovídal mi na mé dotazy a později zaopatřil mně i portrét dobrušského F. Heka jako starce víc než sedmdesátiletého, kreslený v Nízkém u Zhořelce Theofilem Reichlem.*)

Že o návštěvách mluvím, vzpomenu ještě jedné, přečetné, která nebyla mně, nýbrž Litomyšli, druhého, obecného sjezdu českých professorů středních škol o letnicích (1887) dne 29., 30. a 31. května Prvním předsedou byl Karel Tieftrunk, ředitel gymnasia v Žitné ulici vPraze, druhým Fr. Višňák, ředitel kroměřížský. O sjezdu tom měl jsem míti slavnostní přednášku. Přislíbiv ji, chystal jsem se,

---

*) Obšírně jsem psal o F. Hekovi ve Zlaté Praze r. 1909 v č. 48.

že promluvím o tom, jak Jednota českobratrská šířila se z krajiny žamberské do Litomyšle a jak tu za pánů Kostků z Postupic působila.

Nedlouho před sjezdem oznámil mně ředitel Fischer ne bez jistých nesnází a omlouvaje se, mohl-li bych ustoupiti, že psal prof. Kvíčala, že by rád o sjezdě promluvil slavnostní řeč, chtěl-li bych přání jeho vyhověti. Překvapilo mne to nemálo, zdálo se mi to divné, ale ustoupil jsem k vůli řed. Fischerovi. A tak o tom sjezdu přednášel prof. Kvíčala, a sice „O pěstování vědy jazykem mateřským“. Druhého dne konaly se odborové přednášky a tu byv požádán, pověděl jsem v kroužku historiků, ač toho dne hrubě indisponován, obsah výše psané své přednášky.

A ještě o jednom sjezdu, tišším, ale intimnějším. Popudem dra L. Quisa, tenkráte v Přelouči, stalo se, že jsme se my spisovatelé východních Čech dohodli, abychom se občas sjeli. Takový sjezd a velmi zdařilý byl r. 1886 v Nechanicích u dra Štolby, který o něm obšírně a s humorem vypravuje ve svém „Z mých pamětí“. Za rok, dne 4. září (1887) shledali jsme se v Chrudimi u dra K. Pippicha, jmenovitě Bohumil Adámek z Hlinska, Quis, Pavel Albieri, Antal Stašek, Miřiovský, dor Štolba, tuším že také K. Kučera, a já. První den strávili jsme jsouce hostmi dra Pippicha, v Chrudimi, druhého dne podnikli jsme výlet do lesů do utěšeného zákoutí hradu Strádova nad Chrudimkou. O tomto sjezdu napsal obšírnou vzpomínku dor Pippich do „Černé hodinky“ (1892). Třetí sjezd byl r. 1888 u Antala Staška (dra Zemana) v Semilech; ale tam jsem se již nemohl vydati. Bylo to v čas mého přesídlení do Prahy.

Toho r. 1887 vycházel ve Světozoru první díl mé trilogie „Mezi proudy“ a v Zlaté Praze „Povídka z archivu“. Květy přinesly v červnovém čísle počátek „Stromů“, kterými se má mysl už dlouhou dobu zabývala. Nalézámť už v notesu z r. 1884 načrtnuté některé sceny a myšlenky k těm obrázkům. V druhém pololetí měly Květy ještě jednu mou práci: „České chalupy a stará stavení městská“. Když jsem toto pojednání dopsal, zaslal Jan Prousek, nevěda ovšem o mé práci, jakož já nevěděl o jeho, Květům obrázky českých, dřevěných staveb. A ty pak a několik náčrtků mnou opatřených vloženy do mého textu. To byla, myslím, první, obsáhlejší studie o našich roubených stavbách.

Při tom psal jsem „Orlické hory“, které téhož roku počaly vycházeti v Ottových „Čechách“. Pracoval jsem svědomitě na základě autopsie a svého studia lidu, kraje i staveb, užil jsem i nových pramenů. Ale když „Orlické hory“ vyšly, nikdo si jich nepovšiml. Práce ta rozjitřila mně zase zrak; musilť jsem často nahlížeti do map generálního štábu a to mému zraku ublížilo.

Na zotavenou a zároveň pro studium k dalším dílům „Mezi proudy“ vypravil jsem se do jižních Čech společně s drem Jos. Theurerem. Dne 23. července (1887) dojeli jsme do Prahy, nazejtří pak drahou do Ostrovce. Odtud putovali jsme pěšky přes Most, Varvažov širým lesem k Zvíkovu. Po prvé, před desíti lety, dorazil jsem k němu od východu, přes Milevsko; tentokrát od západu. Převozník nás dopravil na druhý břeh Otavy a my vystoupili za parného, červencového poledne na hrad. Vzpomínal jsem, jak tu bylo před desíti lety, když jsme tu s Liškou nocovali. Do dusného klidu parného dne uhodil pak náhle poplach, že hoří. Ve mlýně dole pod hradem chytlo a hořelo —

Na noc jsme nezůstali. Už snad nebylo ani možná v rozvalinách nocovati. Pozdě odpoledne zamířili jsme přes Oslov a Záhoří do Písku, kamž jsme došli pozdě večer. Druhého dne prohlédli jsme si Písek, i po Otavě jsme se svezli v milé společnosti přítele Heyduka. Nazejtří v poledne zajeli jsme do Vodňan, kdež Otokar Mokrý, můj přítel už z let universitních, byl notářem. Byl jsem dychtiv na Heritesa, kterého jsem osobně neznal, a na Julia Zeyera, s nímž jsem také nebyl znám. Těšil jsem se na ta setkání.

Mokrý přišel k omnibusu a vedl nás rovnou k domu Heritesovu. Před lékárnou na kamenném schodu seděl Zeyer. A v tom vyšel z lékárny Herites. Přijal nás velmi srdečně a byli jsme pak jeho a Mokrého hosty. Po obědě pozdě odpoledne koupali jsme se všichni v Blanici; na večeři jsme byli u Mokrého. Řekl jsem, že jsem se těšil na setkání s literáty vodňanskými. Má radost se však ihned zkalila. Cítil jsem, jak chladně, ano nevšímavě se Zeyer ke mně chová. Cítili to hostitelé, Herites, Mokrý, jejich choti, kteří všichni věnovali nám vzácnou pozornost a laskavost.

Chování Zeyerovo bylo mně záhadou. Nikdá před tím jsem s ním nemluvil, tu ve Vodňanech jsem se ho ničím nedotkl. Alespoň jsem si nebyl ničeho vědom. A přece — Když později, ne však za toho pobytu vodňanského, jsem o tom s He-

ritesem mluvil, dověděl jsem se, čím jsem Zeyera urazil. Když totiž Herites při tom našem prvním setkání vystoupil z lékárny, oslovil jsem ho titulem „pane lékárníku". A to Zeyera proti mně prý popudilo.

Nešel jsem, pravda, k lékárníkovi; ale Herites lékárníkem byl a po prvé jsem se s ním vítal. Že jsem jej oslovil jeho stavovským titulem, proto nemusila vyvříti taková netajená nelibost. Quisovi básníku říkají pane doktore, Sládka, Vrchlického, básníky, oslovují titulem professora, a nikdo to nepokládá za pošetilost.

Ale příčina byla asi jinde, jak jsem později vytušil zaslechnuv z dobrého pramene, jak Zeyer, spatřiv v bytě přátelské mu rodiny sešity mých spisů, jeden z nich vzal, pohlédl na něj a nechutě odložil se slovy: „Pořád ten Jirásek." — Mohl si nevážit mého díla, mohlo jej mrzet, že se čte, ale tak osobně to projevovat — a básník za tak jemného prohlášený — A ještě jednou mi svou nepřízeň projevil. Po letech jsem jej někdy v Praze vídal, když jsme bydlili pod jednou střechou, ve Vávrově ul., v domě paní Jungfeldové, jeho sestry. Jednou večer, myslím, že na podzim (sychravo bylo a mlhavo), vracel jsem se do svého bytu. U domovních dveří, už zavřených, stál Zeyer. Bezděky jsem přidal do kroku; chtěl jsem otevřít. Ale jak mne Zeyer spatřil, odstoupil rychle ode dveří a zašel do ulice. Zmizel mi v mlze a víckrát jsem ho již nespatřil.

Pak ležel nemocen nade mnou v patře. Ptával jsem se u jeho paní sestry, jak se mu daří. Nevím, zvěděl-li o tom. Zvěděl-li, zůstal ke mně nezměněn až do posleda.

Silně jsem odbočil; nerad, opravdu nerad jsem o tom psal. Ale ať zůstanou tyto řádky pro všechno tomu onomu na vysvětlenou.

Z Vodňan vydali jsme se do Chelčic, na Kratochvíli, do Prachatic, podruhé navštívil jsem Husinec. Na rozvaliny hradu Husi jsme se podívali, do Volar, k soutoku obou Vltav, na stoku Švarcenberskou, k pleklštejnskému jezeru, k pomníku Vojtěcha Štiftra. Další stanice naší cesty, kterou jsme většinou pěšky konali, byly Hiršperk, Želnava, Planá, Frimburk. Odtud jsme zašli k Čertově stěně, do Vyššího Brodu, a dál jsme jeli na Rožmberk, Krumlov, Zlatou Korunu do Budějovic. Odtud do Borovan a k Trocnovskému dvoru, kterýž uvidět bylo již dávnou mou tužbou. Z památných těch míst zpátky do Budějovic, odtud přes Veselí do Jindřichova Hradce, kdež jsem se osobně seznámil s archivářem Tischrem, mužem velice milým a přeochotným, i s jeho váženou rodinou, a také s mladým archaeologem L. Domečkou. Zajímavý byl výlet z Hradce na zámek Červenou Lhotu. Cesta nás vedla z města Jindřichova přes Kamenici do Pelhřimova, Humpolce, na Lipnici, na Přibyslav k Žižkovu pomníku. Přes Německý Brod vrátili jsme se do Litomyšle. Víc než čtrnáct dní potulovali jsme se po jižních Čechách.

(Dokončení.)

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Zpívám, a připadám si někdy jako dvorní šašek, kterého pro samé veselé písničky před vzácným panstvem ani nesmí nikdy srdce bolet nad něčím . . . Ba, zvolna zapomínám i na Vyšší dívčí, a starám se jen, kde bych co nového sehnala pro svůj operetní program. Teď už je skorem jisto, že půjdu k divadlu; i tatínek se s tím již smiřuje, když sám mne slyší zpívat, a po prázdninách, až mi bude šestnáct let, půjdu do operní školy k Pivodovi. Spřádám si i slibné sny: o věncích, které na mne prší s hlediště, o princích, kteří si mne zvou k hostinám do zámků, o ctitelích, kteří vypřahují koně mého povozu a odvážejí mne sami z divadla . . .

Mám nyní již i opravdové dlouhé šaty, dokonce i s vlečkou, jak se všeobecně nosí, Jsou tmavě zelené, s „überkleidem" lemovaným třásněmi a pruhem zeleného sametu, a vlečka šustí po dlažbě, když po prvé v nich vycházím na nedělní dopolední procházku. S modlitební knihou v ruce připadám si jako Faustova Markétka, která rovněž na jevišti šustí vlečkou. Ohlížím se na ulici po sobě, vleku sukni prachem, a přes louže snažím se vlečku „půvabně" zdvihnout, nebo při náhlém obratu ji nedbale odkopnout, jako to vidím u herecček na jevišti.

Své „lásky" měním každých čtrnáct dní. Po příkladu Liliputánek kreslím také

srdce, rozdělené v přihrádky, a vpisuji do nich jména herců, zpěváků, vymyšlená jména mladíků, jež znám dle tváře z ulice, nebo i jména hrdin z knih. A každých čtrnáct dní vymazávám starší otřelá jména a vpisuji nová. Ale nevím, co by se stalo, kdyby některé z těch jmen ožilo a na mne promluvilo! Nepřivede mne v rozpaky a trému sebe širší obecenstvo mých pěveckých produkcí, neselže jediné gesto, ale pozdraví-li mne na ulici osoba mužského pohlaví, synové kollegů tatínkových nebo bratr některé spolužačky, s kterými jsem jaktěživa snad ani slova nevyměnila, přicházím do nejhloupějších rozpaků, červenám se a hned začnu nohama brkat o dlažbu, jako když je mám podkleslé. I tatínek se již na mne zlobí, jdu-li s ním, nebo vyzve-li mne, abych pro něho přišla v neděli dopoledne do kanceláře. Snad by se rád mnou pochlubil před ostatními pány, ale osloví-li mne tu některý z nich, chovám se tak, jako bych byla po prvé přijela do Prahy z nějaké samoty nebo jako bych snad ani mluviti neuměla; div že si prst nestrkám do úst nebo nezakrývám obličej tunikou — tak hloupě se stydím. Díky Bohu, svádí to tatínek na Uršulinky, a začíná litovat, že mne dal do klášterní školy; ve Vyšší dívčí prý jsem tak hloupá nebyla . . .

Nemohou za to Uršulinky — ty mi naopak podněcují odvahu pro jeviště — ale ve mně něco je, co při veškeré hlučné hudbě operetního orchestru zazní občas cizím, táhlým tónem, v němž je smutek i neznámá něha, a co mi doznívá jako vzdálená ozvěna v duši, která na okamžik pozorně naslouchá. Cizí ten tón ozývá se v tlumeném záchvěvu, kdykoli se na mne uprou cizí mužské zraky nebo přímo mne osloví cizí mladý mužský hlas. A následek je plachost, zaražení i jakýsi strach, jako když srna běžící houštím pojednou stane, naslouchajíc podezřelému šelestu.

XI.

Mezi mnou a Hochwürden je napětí. O svátku velebné matky slyšel mne také zpívat „Krále duchů", arii z „Marty" i jiné vážné skladby, jež zúmyslně jsem v jeho přítomnosti volila; ale Mater Schulprefekt mne po straně poškubuje za šaty a chce Angot a Trebizondu. Ukazuji na velebníčka, že to as před ním nepůjde, ale Mater konejší, že prý česky nerozumí. Slovům ovšem nerozuměl, ale chápal gesta a vytušil dle melodie něco, co nepatří do kláštera. A byl z toho poplach, důtky, víc jeptiškám než mně sice, ale proto přece měl mne na dále na mušce.

Dobíral si mne, vázlo-li to s němčinou, ta že není tak lehká jako arie, posmíval se mi výslovně, že prý si občas myslím, že ujíždím na koni před králem duchů a že je třeba dát mi kratší udidla . . .

Bylo to krátce před velkonocemi a Hochwürden měl míti u nás mimořádnou hodinu zpytování svědomí. A tu se stala divná věc. Mne před jejím počátkem rozbolel zub, tak „děsně", že nebylo možno snésti. Držím s nářkem tvář a prosím jeptišku, aby mne dovolila domů. Ještě kolem sestřičky vrátné v bílé plachetce jdu shrbena, s šátkem na tváři, a na její soustrastné: „Zahnweh? Zahnweh?" odpovídám jen horlivým kýváním hlavou. Ale za rohem odkládám šátek. Lhala jsem, nic mi nebylo, žádný zub mne nebolel, předstírala jsem jen bolest, utéci se mi chtělo z mučivé předpravy zpovědní u Hochwürden, který by snad byl chtěl, abych se zpovídala z textu svých kupletů.

Ale sama se teď stydím za svou lež — nelhu jinak nikdy — a procházím se raději celou hodinu po ulicích, než abych šla domů předčasně. Mamince a tatínkovi bych neselhala, a co jim říci, proč že jsem nechtěla s velebným pánem zpytovat svědomí? Nevím to vlastně sama; vždyť zpovědí jsem již přežila tolik a leckde — ale zde najednou mi v duši roste vzpoura, revolta proti všemu, co souvisí s Hochwürden a jeho způsobem učení náboženství. Nemám ho za dobrého člověka, nemám ho ráda (a on mne snad tím méně) a mimoděk jeho slova podrobuji přísnější kritice než slova všech předchozích svých učitelů. Všechno, co Hochwürden doporučuje, stává se již tím nemilým a nelákavým, že to doporučuje *on*. Naléhá, bychom často chodily do kostela a mně se právě proto zachce tam nechodit; učí, jaký je to hřích vynechat denní modlitbu, a já naschvál přestávám se modlit; křižuje se a smeká kvadrátek před svatými obrazy v naší třídě, a já mám chut jít kolem všech s docela neuctivým úšklebkem, jen proto, že jsou to *jeho* modly. Mluví o Husovi jako o kacíři, chválí inkvisici, a já si hryžu v lavici rty a zdá se mi, že bych se s ním rvala.

Náboženství, jak se mi jeví ve zdech klášterních, mizí mi vůbec pod rukou jako „zlato" s vánočních ořechů. Zase se opakuje s ním, co bylo kdysi s illusemi o vráně. Propadá se mi nakonec kamsi do hlubin, jako zachváceno vodním vírem; jen plovou po zvířeném povrchu svaté missijní obrázky, které Hochwürden snaží se pro mne vy-

loviti a podává mi k líbání. A já i tu jeho ruku odmítám a hynu raději nad ztrátou, již cítím, ale blíže určiti nedovedu.

Jen mi je, jako bych se byla ocitla u srázu, kam se cosi mého řítí, a mám temné vědomí, že učiním-li jediný krok, spadnu do hlubin i já. Lež se zubem byla prvním krokem k tomu... A teď stojím u srázu a zpívám svému pohřbenému náboženství Trebizondu místo rekvií.

XII.

Děti leccos přinášejí do školy, co koluje po lavicích, a čte se a prohlíží v hodinách vyučování. Přinesly po velkonocích odkudsi knížečky malého formátu, sešitky sotva desítistránkové, s obrázkem na titulním listu a se čtením, obsahu, jak se zdá, náboženského. Dostávají prý je nádavkem u papírníka v Bartolomějské ulici. Beru si jich několik domů a maminka si je prohlíží. Pak vysloví svůj podiv, jak se dostaly k Uršulinkám. Jsou prý to knížečky protestantské, povídky pro děti a lze v nich dočísti se pravdy evangelické dle bible. Nerozumím mamince dobře, co tím myslí, ale stačí, že řekla, že jsou protestantské. To je něco pro Hochwürden, který dovede celé hodiny vykládat, jak protestantští kacíři dojdou věčného zatracení a že těchto kacířů bylo od jakživa nejvíce mezi Čechy. Tu máš, tu ti koluje kacířské býlí před samými zraky i nosem, a nevidíš a necítíš!

Běžím také honem k Horkému do Bartolomějské ulice pro knížky. Vidím na pultu i jiné ještě a skupuju jich více; i katechismus evangelický a církevní dějiny protestantské jsou zde a všechno to přináším do školy a čtu pod lavicí. Z revolty proti Hochwürden. Knížečky rozdávám spolužačkám a jdu si pro jiné. Vlídný knihkupec si mne již zapamatoval; nabízí mi Nový Zákon, zpěvník i modlitby evangelické. Nemám tolik peněz, ale za to se ho ptám, kde je v Praze protestantský kostel. Ochotně vykládá, ke dveřím mne doprovází, zve, abych jen zase brzo přišla.

Ale já to všechno chci jen k vůli Hochwürden. Vyklouznu mu z pod rukou a přeběhnu mu do druhého stáda... V neděli jdu hledat nejbližší kostel evangelický, mně udaný, v Jirchářích. Ke své radosti vidím, že je to týž malý útulný chrámek, který jsem jednou na svých toulkách z Vyšší dívčí objevila v klikatině jirchářských uliček. Je tentokráte otevřen a zní z něho varhany a zpěv. Vcházím nesměle. V lavicích je plno pánů i dam, všichni zpívají ze zpěvníků před sebou, stěny jsou bez obrazů, jsou tu jen tabulky s jakýmisi čísly, na oltáři jsou jen svíce a prostý kříž. Naslouchám zpěvu; je to nápěv známý. Odkud? Prvé jeho takty ozývají se z ouvertury k Hugenotům — je to zpěv Marcelův „Hrad přepevný jest Pánbůh náš". Po zpěvu vystupuje na kazatelnu kněz evangelický, v černém taláru, se širokými rukávy, s bílými pruhy pod krkem. Mluví německy, ale vyrozumívám dobře, že mluví o rozeslání apoštolů, o darech Ducha, jim udělených. V kostele je ticho, nikdo nevstává, nikdo neobchází po dlažbě s místa na místo, nekřižuje se, nekropí svěcenou vodou. Ničím se tu nerozptyluje pozornost, soustřeďuje se jen na kazatele. To není kostel ve smyslu, v jakém ho znám; je to ukázněné shromáždění a já se mimoděk přivtěluji k celku, kloním hlavu v modlitbě, když ji druzí kloní, tiše zpívám melodii spolu, když ostatní po kázání zpívají.

Jsem mezi protestanty a kdyby mne tu viděl Hochwürden, vyloučí mne ze školy; možná, že by to i napsal arcibiskupovi nebo až Svatému Otci do Říma a ten by mne dal do klatby, jak jsem o tom četla. Je mi příjemně vzdorně hrůzno při tom pomyšlení a v duchu si přeji, aby tu Hochwürden byl. Chtělo by se mi být mučednicí té „nové víry", ale proto přece se u východu z kostela opatrně rozhlížím, není-li tu Hochwürden někde...

Líbilo by se mi v protestantském kostele, ale němčina mi tu překáží. Mám jí dost u velebníčka (jeptišky i děti jsem již tak dalece „zpracovala" svým zpěvem, že se mnou mluví napořád česky), a tak se vydávám v teplou jarní neděli na pout za protestantským kostelem českým. Dlouho jej hledám; je dle udání v Kostečné ulici, v „Židech", a já stále bloudím dokola od Dlouhé třídy ke Svatému Duchu, a nemohu do ulice vniknouti. Konečně čtu nápis uličky na rohu. Je úzká, dlouhá, šerá, a kostel je vysoká gotická klenba, sešedivělá stářím. Vcházím postranními vysokými dveřmi; přicházím přese vše záhy, kostel je dosud skorem prázdný. Z první lavice vedle dveří pohlédne na mne starý pán s prošedivělou bradou z pod brejlí (zvím později, že to je otec básníka Gustava Dörfla), jde mi vstříc a dává mi do ruky tlustý zpěvník. Zase jsou tu místo obrazů jen čísla na tabulkách na zdech, a stěny jsou bílé, prázdné, ale vysoké a žebra klenby jsou spojena nahoře jako bílé ruce, sepjaté k modlitbě. Je tu jediný oltář a na něm jediný obraz: Pán Ježíš, v celé životní postavě, a nad ním je nápis „Ježíš Kristus, včera i dnes, tentýž i na věky".

(Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Každý pachatel jiný, než obžalovaný Josef Lamfrom, musí býti vyloučen. Všecky okolnosti tomu nasvědčují, ba jasně to dokazují. Komu vražda prospěla jinému, než jemu? Myslil si, že bude nyní sám pánem hospodářství. Kdo vyhrožoval krátce před vraždou, že ženu se světa sprovodí? A že byly hrozby ty nebezpečné, tomu nasvědčuje okolnost, že Josef Lamfrom je nejen povahy násilnické, ale že byl pro podobný zločin již jednou odsouzen. Kdo vyznal před soudcem, že ženu svou nenáviděl a že se chystal ji zabíti? Přání bylo otcem skutku. Prokázáno, že nikdo v osudnou dobu, od sedmé do desáté z večera, do hospodářství Lamfromova nevkročil, ani pes nedal znamení, ani nebyl nikdo podezřelý v okolí viděn. Vykonal tedy vraždu někdo domácí, totiž Josef Lamfrom sám. A co může uvésti obžalovaný na svou obranu? Zapírá, že o ničem neví, neumí nic vysvětliti, a kdo jiný by to mohl býti, neudává. I psa uvázal, aby ho nerušil při zločinu a snad svou paní nebránil. Řetěz průvodních indicií je dokončen, zapadá článek do článku a každému soudnému člověku je jasno, že pachatelem úkladné vraždy na Henrietě Lamfromové není a nemůže býti nikdo jiný, než obžalovaný Josef Lamfrom. Z důvodů uvedených a poněvadž jak skutková povaha tak i vina obžalovaného nepřímým doznáním a přísežnými svědectvími právně dokázána jest, žádá veřejný žalobce, by slavný soudní dvůr uznal a rozhodl, že Josef Lamfrom vinen je zločinem úkladné vraždy spáchané na Henriettě Lamfromové za obzvláštní trýzně oběti a navrhuje pachateli trest smrti provazem.

Za řeči návladního vypuloval obžalovaný oči, roztřásl se na celém těle a vyrážel ve svrchované úzkosti skřeky: „To není možná! Tak to nebylo! Bídná lež!" až dozorce chytal ho za ramena a zacpával mu ústa. Když Lamfrom řádil čím dál více, pohrozil mu předseda, že ho dá odvésti, a líčení že bude za jeho nepřítomnosti provedeno. Pak teprve Lamfrom ztichl. Ale když veřejný žalobce navrhoval trest smrti, vypukl Lamfrom v chraplavý pláč. Obhájce jeho mu domlouval, až Lamfrom přestal. Spustil ruce s tváře a seděl něm a bezduch! Ani už hlavou netrhl.

Po řeči veřejného žalobce nastala přestávka. Soudcové odebrali se do vedlejší místnosti, upokojit lačný žaludek nějakým soustem.

Pak vrátili se do soudní síně. Předseda vyzval Lamfroma, zda se cítí vinen. Dostal zápornou odpověď. Vybídl tedy obžalovaného, aby vyprávěl sám, co činil onoho dne před vraždou a v noci, v níž vražda se udála.

Lamfrom rozhoupal ruce, trhal hlavou, zmodral v obličeji, ale nebyl s to, aby slova ze sebe vypravil. Vada ve výřečnosti stupňovala se v pravou křeč hlasivek. Předseda chvíli čekal, pak dal přečísti výpovědi obžalovaného z předešlých výslechů a tázal se ho, zda jsou správně zaznamenány, či zda přeje si nějakých změn neb dodatků. Když Lamfrom konečně ze sebe vypravil, že vše je správně napsáno a že chtěl se jen ohraditi proti neslýchaným obviněním pana státního návladního, že však v hlavě se mu vše tak spletlo — že nemůže ani vypověděti, jak ho to vše bolí, uráží — přikročeno k výslechu svědků a soudních znalců. Vypovídali tentokráte obžalovanému tváří v tvář. Ale ani proti jejich výpovědem nepodal Lamfrom odporu.

Předseda prohlásil závěreční líčení za ukončeno a vyzval veřejného žalobce i obhájce dra Scheitnitze, aby návrhy své definitivně formulovali.

Návladní Faschang setrval na svém již vysloveném návrhu, pouze jej opakoval, obhájce dr. Scheitnitz navrhl pro svého klienta sproštění obžaloby pro nedostatek důkazů a odůvodnil návrh takto:

Zabýval se vývody veřejného žalobce a snažil se je vyvrátiti. Přisvědčil, že skutečně tu neběží o případ obyčejný, doznal dále, že jde o vraždu úkladnou, připravovanou, popřel však, že by prokázáno bylo, že vrahem jest a nemůže býti nikdo jiný než Josef Lamfrom. Proti němu svědčí nanejvýš pravděpodobnosti, nikoli důkazy. Ohradil se proti dedukci veřejného žalobce, že z chování Lamfromova ve škole odvozována byla schopnost k zločinu. Kolik výtečných členů lidské společnosti bylo v mládí rozpustilých, rvavých, ne zrovna okrasou školy! Obhájce nazval dedukci žalobcovu tradicionelní a ničím neodůvodněnou, ba moderní vědou dávno opuštěnou. Plachost a prchlivost žáka lze vysvětliti mnohem při-

rozeněji jeho vadou zrakovou (oslepl na oko po neštovicích v útlém věku, neboť otec jeho zanedbal dáti ho očkovati) a hlavně vadou výřečnosti, koktavostí. Obě tyto vady tělesné činily hocha terčem posměchu spolužáků — a známo je, že dětský věk je nelítostný a zavilý v posmívání — čímž popudlivý temperament hochův byl stále drážděn, překypoval v odvety brachiální a v zápětí zase osamocoval hocha. Nesmí se tedy výbuchy obranné a plachost zaměňovati za zlé pudy a náklonnost ke zlotřilosti. A že Lamfrom opravdu zlotřilým nebyl, dokazují pozdější jeho vysvědčení od službodárců, kteří vesměs zdůrazňují bezúhonnost Josefa Lamfroma. Ovšem tyto hlasy obžaloba při charakteristice obžalovaného neuvedla. Že pan státní návladní označuje paní Henriettu Lamfromovou pouze za lehkomyslnou, ale ne zlou, to lze i při veškerém ohledu na to, že na mrtvé jen dobrým vzpomínati máme, označiti za eufemismus přehnaný. Vždyť z výslechu svědků vysvítá, že ne na obviněného, ale na jeho manželku pronášeny byly u představeného obce četné stížnosti čeledě, jíž strhovala se mzdy, zadržovala platy a surově dělnictvu spílala. Zemřelá i muže svého platila jen jako dělníka, počítala si za vše, co pro sebe potřeboval a pouze přebytky dávala mu k disposici. Tento fakt nikdo nepopřel a a popříti nemůže, nesvědčí zrovna o lehkomyslné povaze, která z pravidla bývá též dobrosrdečná, spíše svědčí o povaze necitelné a nelaskavé. Za to nesvědčí nikterak o povaze surové u muže, když necitelností, surovostí a záletnictvím ženy trýzněn uchyluje se někdy k alkoholu a polo přirozenou vznětlivostí, polo v alkoholickém omámení dá se strhnouti k násilí proti zpronevěřilé manželce. Z takové ženy by ani nejlepší muž beránčí trpělivostí nic dobrého nevychoval. Pan veřejný žalobce s opovržením vytkl alkoholismus obžalovaného, což prý svědčí o nízké úrovni duševní. Myslím však, když má někdo ženu, která činí mu domov nepříjemným, a není to muž vzdělaný, aby v ušlechtilých zábavách hledal zotavení, pak i alkohol jeví se trýzněnému utěšitelem že alespoň na chvíli vyžene z hlavy starosti a trudné myšlenky. O takovém alkoholismu bych raději, jako o přitěžující okolnosti neb podezřívajícím důvodu, ani nemluvil. Hlavním a parádním důvodem pana veřejného žalobce jest faktum, že byl Josef Lamfrom už jednou pro podobný přečin trestán a dále poukaz, že v opilství vraždu nespáchal, ale při dobrém rozumu, a před smrtí oběť svou trýznil. Že za přečin byl obžalovaný trestán, z toho nesmí mu býti činěna nová přitěžující okolnost. A o hrozbě obviněného pronešené před svědky poukazuji právě na závažnost souhlasné výpovědi svědků, kteří pod přísahou pravili, že hrozby Lamfromovy se jim nebezpečnými nezdály, jinými slovy, že Josefa Lamfroma za schopna vraždy nepokládají. Tedy lze odvoditi z pravdy té pravý opak toho, co pan návladní uvádí, totiž důvod pro osvobození. Ad vocem alkoholistického roznícení dovolil bych si na něco poukázati. Opilost nezávisí na množství požitého alkoholu. Dokázáno jest, že lidé, kteří rychle sklenici piva vypijí, mohou opíti se tak jako jiný, jenž několik sklenic po delší čas pije. Hlavně stává se to u lidí vznětlivých. Je to něco podobného, jako když lékaři dávají nemocnému, jehož chtějí rychleji omámiti, před narkosou morfiovou injekci. A morfiová injekce, to jest v našem případě abnormální vznětlivost, prchlivost lidí a narkotikum je pivo. Tedy i posito, non concesso, že by byl Josef Lamfrom zločin byl spáchal, nelze s apodiktickou jistotou říci, že při tom podnapilý nebyl. A to vylučuje obmysl i úklad. Páni lékařští znalci nalezli na těle zavražděné podlitiny krevní, nebyli však s to aby přesně určili, zda tyto známky násilí vznikly současně s ranami na hlavě či několik hodin — prosím, jen několik hodin před tím. A já se stejným právem, jako pan návladní tvrdí, současnost popírám a pravím, lehká poškození na končetinách jsou zranění se smrtí zcela nesouvislá, odlehlá, samostatná a tím odpadá i trýznění zavražděné ženy před smrtí. **(Pokračování.)**

LITERATURA.

Božena Němcová: *„Pohorská vesnice"*. Vyšlo ve 1010.—1013. čísle Světové knihovny. Stran 311 za 80 haléřů.

Laciné populární vydání „Pohorské vesnice" od Boženy Němcové potěší jistě naše české lidové čtenáře. Jeť „Pohorská vesnice" po „Babičce" snad nejkrásnější delší prací Němcové, a ona sama pokládala ji po celý svůj život

za nejzdařilejší svou povídku vůbec. Původ „Pohorské vesnice", kde dialogy jsou psány částečně slovenským, částečně chodským nářečím, spadá do velmi smutné doby autorčina života, kdy bída, nedostatek i těžká utrpení duševní dolehla na ni měrou snad nejtraplivější. Muž byl pensionován, na svou ženu se hněval pro cestu na Slovensko (vrátila se koncem července 1855), nebylo na činži ani na živobytí, a nebohá spisovatelka musila se doprošovati drobných peněžních půjček u známých a přátel. „Pohorskou vesnici" slíbila napsati od 1. srpna do 1. listopadu 1855 nakladatelce Jeřábkové (do Bibliotéky českých původních románů), a tak psala horlivě po celý podzim a část zimy, že mohla povídka skutečně vyjíti počátkem léta 1856. Je to práce opravdu velmi cenná a ujasněná. Vše v ní jest živým výsledkem pozorování a života. Život chodský i život slovenský popsán podle bohatých vlastních zkušeností, kresby postav (zejména šlechtických) jsou jadrné a pravdivé, myšlenka ovládající skladbu je snad utopií, ale je ušlechtilá. Boženě Němcové šlo o to, aby na typu českého šlechtice (sloužil prý mu za vzor hrabě Kolovrat-Krakovský, jenž na Březnicku se choval k drotarům způsobem velmi ideálním) — aby na tomto vzoru demonstrovala možnost daleko intimnějšího a vroucnějšího splynutí českého lidu se šlechtou. Lid zastupují zde dva docela různé české kmeny, slovenský i chodský, a také o koedukaci těchto dvou ovzduší vyslovuje se autorka velmi ideálně. Nebýti této vysoko vypjaté tendence, všude se ke slovu hlásící, tendence, která v daleko umělečtější „Babičce" je naprosto potlačena, byla by „Pohorská vesnice" opravdu nad „Babičku" svým rázovitým prokreslením prostředí, typů, postav a národopisu. Vzácnými stránkami oplývá zejména popis života chodské vesnice od vánoc do máje —: toť jediný krásný obraz reminiscencí a vzpomínek, jež za ila Božena Němcová v Domažlicích a v jejich rázovitém okolí (od září 1845 do podzimu 1847). Vše se tu rozvilo v bohatou, pestrou a vonnou kytici dojmů i nálad, pozorování a zažitků, velmi uměle vpletenou v celkový rámec povídky. Mohou vyčítati „Pohorské vesnici" mnoho tendence a povrchnost jazykových znalostí dialektických – neuprou jí však zdravého realismu, mocné karakteristiky v líčení kraje a kresbě postav, a také jí neuprou srdečného půvabu, kterým oblila domácí soužití některých svých hrdinů a hrdinek. Zde stojí na téže výši jako v „Babičce", a jak známo, je tato stránka autorčina chef-d'oeuvru jednou z nejmilejších. — Pěknému vydání „Pohorské vesnice" ve Světové knihovně schází — třeba jen stručná — informační předmluva. Naši čtenáři zvykli si už jim a dovedou je ocenit. Čtenář z lidu zvláště bude za ni vděčen, poněvadž mu bezděky může vysvětliti mnohou narážku nebo dobovou zvláštnost, jejíž podtržení zvýší zájem o knihu celou. *Fr. Sekanina.*

K a r e l H o r k ý, *„Pštrosí péro"*. Nákladem J. Otty v Praze. Vypravil O. Štáfl. Tiskem „Unie" v Praze. Stran 118, m. 4°, za K ?

Veršovaná burleska, ponejprv ve Zl. Praze tištěná, jaké dařilo se dosud poskrovnu v české půdě, ač chceme-li ji měřiti zorným úhlem umění. Čtenář sleduje s autorem ohromnou lásku ševce Michala Součka ke školníkovic něžné Terince, která „touhou život proplétá", kdežto „Michal Souček boty dratvemi", strachuje se o toto raison d'être „Pštrosího péra" až do té chvíle, kdy ocitá se s Michalem Součkem za měsíčné noci v zoologické zahradě a slyší, jak do nespokojené a štvané duše Součkovy ozývá se hlasy zvěře z klecí touha po volnosti, po osvobození. Touto duchaplnou inscenací, psychologicky tak pravdivou, ba skoro zažitou, pozvedá autor vysoko své dílo a zachraňuje je před nížinami triviality, jimž zdánlivě bylo tak blízko. Ta scena nutí čtenáře, aby se vrátil k začátku knížky a opravil si křivý dojem. K obsahu výše naznačenému dodám, že švec Souček slíbí své nevěstě, která se přiučila kultuře tím, že zametala třídy koštětem, a je povahy velice zjemnělé, kromě matované kredence a bordó záclon také pštrosí péro za klobouk. Odstěhuje se proto po svatbě do Drážďan, a stísněn poměry množící se rodiny a špatných výdělků a všecek zadlužen zbytečným přepychem usmyslí si splniti slib daný ženě tím, že péro vytrhne z ocasu pštrosovi v zoologické zahradě. Plán svůj skutečně provede, ale za jakou cenu! Péro pošle s psaníčkem ženě, sám pak zmizí kamsi daleko. Výše jsem pověděl, jak v něm tato touha po svobodě, po vyváznutí vznikla. Báseň, která má místa rozkošně humorná a ironická, vyřinula se takořka autorovi z jednoho namočení péra, zvoní rýmy a skřípe úmyslnými rýmovými nehoráznostmi — vše v jediném proudu za sebou, je plna groteskních nápadů, šibeničních antithes, a kdyby se autor nebyl ani podepsal, nikomu jinému nemohli byste přiřknout její otcovství než p. Horkému. Pan O. Štáfl vypravil ji bibliofilsky se vkusem a porozuměním, tak že „Pštrosí péro" je v celku jedním z nejroztomilejších našich knižních bibelotů. Nakladatelství p. Ottovo mělo by pokračovati v této umělecké edici tak šťastně a sympaticky započaté původní, výbornou věcí. Dosud vídali jsme takto knižně vypraveny obyčejně jen zbytečné překlady. *—pa—*

* Jubileum 200. narozenin velkého Ženevana, J e a n a J a c q u e s a R o u s s e a u (* 28. června 1712), všecky ty velikolepé slavnostní přípravy ve Francii, Anglii, Švýcarsku i jinde, obsah i tón jubilejních článků a všecky ty příležitostné spisy o nesmrtelném autoru E m i l a,

jsou nejkrásnějšími doklady, jak mohutné myšlenky geniálního světoobčana jsou akutní a palčivé ještě dnes, půldruha sta let po vyslovení. Žijeme jimi, probíjíme se jimi, přemítáme o nich a usilujeme o ně — a tak tomu bude snad ještě po nová a nová staletí, neboť jsou to myšlenky stěžejní a kardinální, které budou povždy znamenati základ lidského bytí a lidské přirozenosti. Návrat k přírodě, návrat k dávnému zákonu primitivnímu, snad neuvědomělému, ale přece jen zákonu, který si stanovilo volné lidstvo dobrovolně a pro svůj všeobecný prospěch —: jaký to nádherný ideál vyslovený ve Společenské smlouvě již r. 1752! Výchova jednotlivce dle vzoru přírody, svobodně, neukvapeně, jen pro to, co k svému přirozenému rozvoji a poslání potřebuje, a ne pro to, co může zapomenout; výchova jeho podle zákona duševního rozvíjení, rovnovážná rozumu i citu, mozku i srdci —: jaký to nádherný ideál vyslovený v Emilu již r. 1762! Rousseau, který byl svými myšlenkami daleko bezprostřednějším otcem Revoluce než všichni Encyklopaedisté dohromady — Voltaira ani Diderota nevyjímajíc — vznítil duševní ohně v celé Evropě. Byl plamenně výmluvný, suggestivně strhoval, „poroučel a přesvědčoval tam, kde jiní radili“. Voltaire měl na názory svých vrstevníků vliv nesmírný, však Rousseau daleko větší. Voltaire bojoval převážně proti církvi, a přes to, že stál i proti státu v opposici, nikdy zde nedostihl svého mladšího navazatele: nikdy nepostavil proti prohnilým státním řádům ideálního státu budoucnosti, založeného na nezdolatelném řádu přirozeném, a nikdy nevyslovil o něm svých myšlenek řečí, která by byla pochopitelna i massám lidovým. Voltaire byl aristokrat, Rousseau byl geniální plebejec, vznešený proletář a celým svým pestrým, neposedným, divoce proměnným životem velmi blízký osudům chudiny. Rousseau byl konečně vášnivý bojovník plný přesvědčení o tom, co hlásá, člověk filosof i člověk umělec jedním dechem, kdežto na Voltaira dlužno přece jen hleděti spíše jako na zavilého stranníka zájmů méně ideálních a méně čistých a velkých.

Rousseauovy vlivy na myslící Evropu byly obrovské. Z něho vyšel Kant i Herder, Saint-Martin, Bernardin de Saint-Pierre a částečně i sám Goethe (Werther). Umění, politika, státnictví, vychovatelství i společnost žily z něho a vyrůstaly. Mladý Tolstoj dle svého přiznání již v 15 letech „nosil Rousseauův obraz v medaillonku jako svátost“ a přečetl všech 20 svazků jeho spisů — „i jeho slovník hudby“. „Já se mu nejen obdivuji, já ho v pravdě zbožňuji,“ píše v dopise zaslaném francouzské „Společnosti Rousseauově“. Goethe nazýval Emila „evangeliem učitelstva“, a Napoleonovo slovo o Jeanu Jacquesovi je příliš známo: „Nebýti Rousseau, nebylo ani Revoluce“. Napoleon vůbec velmi rád hovořil o filosofovi a často zaváděl o něm rozprávky i mezi jídlem. Na konec počal však dávati přednost Voltairovi. Kdysi se projevil: „Od chvíle, co jsem viděl Orient, omrzel mne Rousseau . . . člověk divoch je přec jen povaha psí! Nová Heloisa je však přes to věc napsaná vroucně. Bude věčně knihou mládí. Četl jsem ji devítiletý a zvířila mi hlavu“. A když stanul Napoleon před ermenonvillským zahradním domkem markýze Girardina, kde Rousseau 2. července 1778 zemřel, pronesl historická slova: „Bylo by bývalo lépe pro klid Francie, kdyby tento muž se nebyl narodil . . .“ Neklid Francie byl ovšem tisíckráte vyvážen velkolepými pokroky myšlenkovými a prohloubením řádů společenských.

Česká literatura má štěstí, že všecky stěžejní spisy Rousseauovy byly do ní už přeloženy, některé i dvakráte a víckrát. Se „*Smlouvou společenskou*“ přišel k nám již r. 1871 Karel Adámek, jenž o Rousseauovi informoval věcně a pravdivě. Druhý její překlad vydala nedávno Světová knihovna z péra F. Šelepova. První překlad „*Emila*“ s úvodní studií vyšel r. 1889, druhý (s velmi obsáhlým a pečlivým rozborem života i díla autorova z péra prof. dr. J. Nováka) vyšel r. 1910 a 1911; přeložili jej pp. R. Brejcha, J. Novák a M. Svoboda. „*Novou Heloisu*“ přeložil A. Tvrdek letos. Besedy Času píšou, že připravuje se i nové vydání „*Konfessí*“, přeložených už jednou (1910 a 1912) v Levné Osvětové Knihovně. —*n*—

TÝDEN.

* V pondělí, 1. července odhalíme tedy už pomník Františkovi Palackému, našemu nesmrtelnému historiografu, o slavnosti, která současnou návštěvou přečetných zahraničných hostí zejména ze zemí slovanských bude velikolepou národní manifestací. O slavnosti přineseme poznámky ovšem až v příštím čísle — dnes zmiňujeme se stručně jen o historii uměleckého díla Suchardova, jež zvítězilo čestně v pomníkové soutěži už v červenci 1901. Dnešní stylisace pomníku není prvotná — svůj nejpůvodnější model řešil mistr Sucharda na podkladě myšlenky: Palacký historiograf národa českého, a základní postať oslavencova byla obklopena výjevy z jeho „Dějin“. Forma dnešní je ideově pozměněna. Palacký podán je tu jako vůdce a buditel národa, a tak heslo, pod nímž byla skizza kdysi zadána k soutěži („Svému buditeli a vůdci vzkříšený národ“) bylo zároveň i jeho myšlenkovou devisou. Pomník působí zvláštním dojmem: v jeho bronzových skupinách je vznos a síla, vzrušení a živé zvlnění pohybové, které kontrastuje s majestátním klidem střední postavy historiografovy, sedící na vy-

výšeném podstavci a vtesané do kamene. O svém definitivním modelu pracoval umělec od r. 1901, v březnu 1904 podepsal smlouvu a v pěti příštích měsících vyhotovil osminný model celkový. Na pomocných modelech polovičních pracoval ve zvláštním atelieru od konce 1905 do září 1906. Veškery práce ostatní, jako provádění v bronzu dle modelů ve skutečné velikosti, žulová postava Palackého, provádění podstavce a úprava architektonická arch. Dryákova atd. trvaly šest let — a tak dnes, patnáct let po prvním vypsání konkursu na pomník Palackého, můžeme se už obdivovati hotové umělecké visi, jejíž realisace stála na 525 tisíc korun. Peníz tento je uhražen veřejnými sbírkami, podniknutými na podnět „Svatobora" a odevzdanými městu Praze. *-n-*

* *Šestý slet československého Sokolstva*, v jehož znamení právě žijeme a k jehož vrcholným a nejslavnostnějším momentům nás přivádějí právě přítomné dni, je do jisté míry zkušebným kamenem společenské a kulturní vyspělosti českého národa. Jistě že nepřeháníme, domýšlejíce se toho: vždyť každý mohutný, ve velkém slohu založený projev je hlasitým mluvčím pro toho, kdo jej podniká, a ke svým slavnostem sokolským nutno nám pohlížeti jako k hromadnému projevu národního tělesa takové intensity a napětí, že ho naše novověké dějiny nepamatují. Můžeme býti věru hrdi na svůj šestý všeslovanský sokolský slet — hrdi z několika ohledů. Je projevem veliké organisační schopnosti, veliké kázně a společenské umravněnosti, zdatnosti, vniterné síly a intelligence našeho lidu, tedy vlastností, které jsou známkou každého národa civilisovaného a podmínkou jeho kulturních možností. Šestý slet sokolský, v tak velikých, až překvapujících obrysech pořádaný zároveň jako jubilejní oslava padesátiletého trvání spolku, přináší tedy s sebou i jisté reminiscence na snahy, boje, zápasy a ideály celého půl sta let, jakýsi retrospektivní pohled na práci veliké části našeho národa a na činnost veliké řady jednotlivců, dnes nám tak drahých a milých. Tato retrospektiva nejeví se pouze v sympatické myšlence pořadatelů, provésti v celkovém programu a velikém rámci svých letenských cviků výrazné ukázky cvičení starších, jaksi dnes už historických a patřících pouze vzpomínce, ani ve stejně sympatickém podniku bohaté, pestré a poučné sokolské výstavy, kterou již v květnu otevřel pražský Sokol na Staroměstské radnici a která má býti zárodkem příštího velkého Sokolského musea. Ona retrospektiva, již dnešní šestý všesokolský slet vyvolává, má důsledky ještě hlubší a ethické: ukazuje nám, jak jsme pozvolna rostli a jak jsme v tomto rostu neumdlévali, jak z malých kdysi jen tenoučkých a řídkých praménků jednotlivých sokolských jednot stéval se pozvolna mohutný potok, jenž rostl v řeku a slil se na konec u grandiosní veletok, vzbuzující úctu... v celek takové rozlohy a přece jen nejsvrchovanější jednotné ukázněnosti, že budí dnes pocit úžasu i pýchy. A není to pouze ukázněnost a zdatnost tělesná, báječná vyspělost v ovládání a výcviku údů, která den ze dne víc elektrisuje naše davy na Letenské pláni — je to ještě podivuhodnější ukázněnost ducha, který v sokolských organisacích československých hned od prvních dob Fügnerových a Tyršových zahostil se tak opravdově. Naše sokolské jednoty vzdělávají své členy a tím i své celé okolí. Zdravá myšlenka duševní i tělesné rovnováhy dána jim byla do vínku již nadšenými zakladateli, a jen proto, že se této rovnováhy nikdy nezřekly, rostou do výše a síií. Dnes, po padesáti letech, vykonáváme jakousi generální přehlídku této své velké národní gardy, a sami před sebou žasneme, jak nás výsledek této inspekce překvapuje. Žasne jistě i cizina, žasnou ty tisíce milých přátel amerických, ruských, jihoslovanských a polských, které k nám zavítaly a jež dnes královská Praha hostí. I zde bylo by lze mluviti o reminiscencích a retrospektivách. Co tu bylo vždy občasných záchvatů národofilských, co snah a tužeb po spojení s tím či oním zahraničním přítelem neb známým. Chtěli jsme potírati odvěkého svého nepřítele vždycky ve spolku s někým, nemohouce si představiti, že bychom jej snad za daných okolností mohli potříti sami. A nikdy nám z těch allianci pšenice nekvetla, neboť po této stránce nám vždycky scházela podmínka hlavní: vypěstování vlastního sebevědomí a vlastní sebekázně. Dnes by nám rozkvět Sokolstva mohl být vzorem: nespolehejme na nikoho, než na sebe samy. Zorganisujme se mravně, společensky i duševně, a nebude nám třeba šilhati po pomoci cizí. Jen sebekázeň imponuje nepříteli... sebekázeň, z níž vyrostla dnešní síla idey sokolské a která by bohdá přinesla i sladké ovoce našim snahám národohospodářským, kulturním a politickým. *S.*

* Mezi bezpočetnými vzácnými hosty, kteří k nám zavítali na slavnosti Palackého a na Všesokolský slet (zejména ze zemí slovanských), je i dobrý a oddaný přítel Slovanstva a Čechů, prof. Louis Leger z Paříže. Kmet, který příštího roku v lednu oslaví sedmdesátku, zná nás a lne k nám od svého jedenadvacátého roku, kdy přičiněním ohnivého J. V. Friče byl na nás upozorněn a kdy (zejména vlivem Palackého, jejž r. 1866 v Praze poznal) zasvětil celou svou příští vědeckou kariéru studiu otázek slovanských. Louis Leger počal o nás informovati svou vlast i cizinu ještě v době, kdy o nás Francie neměla tušení, a informoval

ji spisy a brošurami velmi obsáhlými a hutnými. Pobyv mnoho času v Rusku, Bulharsku, Polsku a zejména u nás Čechů (r. 1871 založil zde docela svou informační Correspondance slave), poznal dokonale všecky naše poměry a vydal o nich řadu knih, za něž jsou mu (zdá se) ve Francii vděčnější než my sami. Je to čestný náš francouzsko-český konsul pařížský, jak mu říkají, opravdový zakladatel slovanských studií v Paříži, jak o něm napsal Denis. Jeho knihy o Slovanech a Češích obsahově zabíhají značně do široka: jsou rázu filologického, národopisného, zeměpisného, politického, literárního i národohospodářského. Neúnavně pracovitý, všestranný, mladicky nadšený a vroucí — toť základní vlastnosti milého hosta, jenž byl intimním přítelem Fričovi, Riegrovi, Sladkovskému, Grégrovi, Podlipské a jiným vynikajícím lidem našeho národa a jenž upřímnými styky je poután k Vrchlickému, Sládkovi, Fr. Kvapilovi, Em. Čenkovu a j. Srdečně jej vítáme u nás!

* Dne 27. června oslavil své 60. narozeniny zemský školní inspektor Karel Nečásek, vynikající náš pracovník středoškolský. České školství střední, v jehož správě spolupůsobí jako referent reálek, má mu děkovati za neobyčejný rozkvět, jak po stránce prohloubení a zmodernisování ducha, tak i u věci značného rozmnožení ústavů. Přítel rozumné, pokrokové výchovy, učitelstva i studentstva, je našemu střednímu školství dobrodiním a vzorem. Mnogaja ljeta! *-n-*

Z katalogu umělecké výstavy v Drážďanech dovídám se, že tam vystavují z českých umělců pp.: Emil Filla, Antonín Hudeček, A. Kalvoda, Josef Maratka, Jean Preisler a Jan Stursa. Je to málo na representaci českého umění v Drážďanech, a zdá se, že ostatní čeští umělci zaujali zvláštní stanovisko vůči pořadatelstvu výstavy v městském výstavním paláci za protektorátu saského krále Fridricha Augusta, které dle obvyklého způsobu německého shrnulo všecko umění rakouských národů pod vignettu „Oesterreich". Naproti tomu Worpswedští, Frankfurtští, Berlínští, Královečtí, Mnichovští, Düsseldorfští, Karlsruhští mají samostatné exposice. Jest jisto, že čeští umělci, utonulí v umění „Oesterreichu", nezískají tím nic, umění pak české tím méně. *—pa—*

* Ruský tisk připomněl dvě literární jubilea: půlstoletou paměť úmrtí básníka Lva Alexandroviče Meje, naroz. 13. února 1822, jejž ruská kritika řadila vedle Puškina. Nejlepší básnická díla Mejova jsou ta, k nimž látku čerpal ze života, Puškinův „Boris Godunov" byl mu vzorem v historické tvorbě dramatické (Carskaja nevěsta, Pskoviťanka). Prosou líčil nevolnickou Rus příliš měkce.

Oslava stých narozenin Gončarova připadá na 6. červenec t. r. Ivan Alexandrovič Gončarov pronikl známým románem „Oblomov", ačkoliv i jeho romány „Obyčejný příběh" a „Obryv" jsou také literárně významny. Vytýkalo se mu, že ve svých pracích nenakreslil mužíků, i odvětil, že jich nepoznal, a popisovati sedláky z okna železničního vozu, že nechce. Za to nakreslil věrné typy panské čeledě, statkářské služebnictvo (Evsej v „Obyčejném příběhu", Zachar v „Oblomovu" a v povídce „Sluhové": Valentin a Matvěj). Část svých cestopisů uveřejnil ve dvou svazcích pod názvem: „Fregata Pallada". Z jeho povídek do češtiny přeložena „Ivan Savič Podžabrin" r. 1865. „Oblomov" česky vyšel 1861 překladem Em. Vávry a „Stará historie" r. 1872 v Plzni. Zvláštní jest, že Lev Nik. Tolstoj Gončarova pokládal za spisovatele jen prostředního, ale za člověka výborného. (Paměti Lazurského.) *K. V. H.*

* Časopis „Temps" přinesl řadu pozoruhodných poznámek ze zápisníku básníka Alfreda de Vigny (1793 až 1863), jenž vynikl jako lyrik, dramatik a spisovatel románů vedle Victora Huga. Poznámky se týkají kandidátů Akademie z r. 1861—1863 a napadá v nich žurnalisty, zvláště Sainte-Beuva. „Žurnalistů je v Akademii mnoho," píše „a vnesli do ní špatný tón, ukvapenost a vyzvědačství." „Směšno je," praví dále, „pozorovati Sainte-Beuva, když se chystá prosloviti řeč ve shromáždění. Zardívá se a zase bledne, vstává a upadá do rozpaků, krčí se a při prvém odporu stává se zběsilým a ztrácí hlavu. Jeho důvody praskají jako mýdlové bubliny a za čas krátký na to všeho lituje, ovšem pozdě. O Charlesu Baudelairovi píše, když básník ho navštívil, ucházeje se o křeslo v Akademii právě uprázdněné: „přijal jsem Baudelaira přátelsky a besedovali jsme spolu od 2. hodiny odp. do čtyř. Má velkou erudici a výborně umí anglicky. Velmi krásně pochopuje a vykládá Edgara Poe. Je to spisovatel filosof, pracovitý a učený muž. Řekl jsem mu, že neměl se ucházeti o křeslo veřejně, a podotkl jsem: Buďte jist, že zvolen nebudete. Budete míti však příležitost k zajímavému pozorování těch literárních invalidů." A. de Vigny vyčítal Akademii byrokratismus a snil o její reformě, hlavně aby zapomenutá díla, která Akademii byla kdysi předložena a jí zavržena, znova vždy byla studována a tak oživena, protože o uznání zhusta nerozhoduje kvalita díla, ale „čert ví což". *K. V. H.*

V Praze, dne 28. června 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Fr. S. Procházka:

ZA JOS. V. SLÁDKEM.

† 28. 6. 1912.

Kdy jásot Prahy vlastmi chvěl
a barvy praporů vlály,
Ty's v ústraní Svém dotrpěl
a znikl v záhrobní dáli.

Však vím, Ty's slyšel národ Svůj
i potom, slyšíš ho stále,
jak dbalý Tvého: „Pevně stůj!"
je roven žulové skále.

Jak zemí duní jeho krok
jednotným úderem k cíli,
jak ztěsna kráčí k boku bok
armáda národní síly.

Ty's pomahal jí srdce vznést,
o mužné zpíval's jí pýše,
o tom, co čestná touha jest
po volné se všech stran líše.

Když doma: já pán, moje žeň,
té dlužno vítězstvím získat,
ne s planým smírem na roveň
zbojníka pravici stiskat!

To Tvůj je odkaz, písní Tvých,
nad rakví Tvou se k nim známe —
a třeba něm Ty spíš a tich,
my v duších živy je máme.

Prapory všecky přes Tvůj rov
se kloní na počest tesknou —
Tvých písní bouří dále kov,
tisícův zraky se lesknou . . .

Alois Jirásek:

Z MÝCH PAMĚTÍ.

(Dokončení.)

XLII.

Do klidu a jednotvárnosti maloměstského života přinášely ruch a žádoucí změnu divadelní společnosti. Mně bývaly obzvláště vítány. Milovalť jsem divadlo již od svého mládí a živě zajímaly mne nejen hry, scena a její úprava, ale i herectvo, život herecký. Za těch čtrnácte let, co jsem v Litomyšli pobyl, vystřídalo

se tu mnoho společností. Hrávaly na Karlově. Než pamatuju se, že jsem byl také v staré divadelní místnosti, v hostinci „U orla", za náměstím, nedaleko tiskárny, že tam byl hrozný přístup do sálu a že tam hrála na chudém jevišti chudá společnost ředitele Pázdrala.

Snad to bylo hned prvního roku (1874) nebo brzo po tom. Nevím, co tenkráte dávali; vzpomínám na to představení jen pro ředitele Pázdrala, jenž pocházel ze Stěžer u Hradce Králové. Byl to originální zjev, fantasta už jako mladík. Studoval na pardubické reálce, musil však ze školy, poněvadž se obořil na ředitele: „Zhyň, zrádče svobody! Zhyň, otrokáři české mládeže!" A fantastou zůstal. Starší herci vypravují mnoho o jeho podivných kouscích; také to, jak soužen se pochybnostmi náboženskými, střílel jednou v polích na kříž, poněvadž se chtěl přesvědčit, je-li Kristus nezranitelný. V mnohých těch povídkách se i přehánělo. Já na příklad slýchal, že si Pázdral z fanatického nadšení či běsnění vlasteneckého zničil oko, aby byl jednooký jako Žižka. Nebylo to pravda, ale i to Pázdrala charakterisuje, že se to mohlo o něm vypravovat.

Zajímavo je, že jako divadelní ředitel zaváděl už tenkráte divadelní konference, přednášky s jeviště, jenže ne před představením, nýbrž až po něm. Hlavně o morálce hraného kusu vykládal, ač i také o autorovi se zmínil. Opustiv Thalii, věnoval se kazatelství. Tak působil také na Kladně jako duchovní nějaké anglikánské, náboženské společnosti. Žil pak v Americe a snad tam po dnes káže —

Asi r. 1875 přijel do Litomyšle Jos. J. Staňkovský se svou společností. Hrubě se mu tu nedařilo tak jako většinou i na jiných štacích, ač měl členstvo vybrané, repertoir rozmanitý a umělecký. Staňkovský snažil se sloužit umění, ale nedbal dost obchodní stránky svého podniku. A přišel do zlých časů, do hrozných bojů staro- a mladočeských. Byl prohlášen za Mladočecha a proto Staročeši (a Litomyšl byla tenkráte většinou staročeská) vyhýbali se jeho divadlu.

V Litomyšli jsem po prvé spatřil paní M. Ryšavou. Působivši před tím u společnosti Prokopovy, Kullasovy za řízení Tylova, u společnosti Zöllnerovy, při které Tyl zemřel, pak u společnosti Švandovy, byla od r. 1877 do r. 1890 engažována u společnosti Jana Pištěka. S tou přibyla do Litomyšle.

Tenkrát poprvé jsem viděl starou Šestákovou paní Ryšavé v Tylově „Paličově dceři", výbornou tu postavu, z jejích tehdejších úloh nejznamenitější.

V letech osmdesátých hrál v Litomyšli jiný vrstevník Tylův, Fr. Čížek (1820, † 1887). Snad tu byl se svou vlastní společností, kterou na čas měl. Ale jasně vidím Čížka, jak hrál sám sebe, totiž v Šamberkově kuse „Jos. Kaj. Tyl"; v něm vystupoval Čížek jako herec Pěnkava, který vlastně byl on, Čížek. Čížek nevynikal jako herec, ale že kdysi hrál s Tylem, že mu byl věrně oddán a stál tak jako paní Ryšavá u jeho smrtelného lože, dodávalo mu zvláštního nimbu.

Koncem října r. 1884 začal ředitel Pokorný hrát v Litomyšli. Měl společnost činoherní a operní. Z jejího členstva uvádím p. Al. Houdka s chotí, p. Zelenku, pí. Zelenkovou, p. Biedermanna, jehož choť, výborná herečka, hrála tenkrát v Litomyšli naposled, neboť za nedlouho potom zemřela, dále p. Javorčáka, slečnu Žižkovskou, nyní pí. Pištěkovou, která se obzvláště líbila. V opeře působili sl. Rubešová, A. Veselý, později tenor Národního divadla, p. Fr. Trnka, nyní div. ředitel, p. Hlaváček, teď u Národního divadla v Praze.

Při společnosti byl také mladý herec, Pavel Nebeský, kterého jsem si vyhledal, když jsem zvěděl, že je syn básníka a spisovatele V. Bolemíra Nebeského. Mladý nadšenec divadelní, jenž vystudoval na filosofické fakultě, často mne navštěvoval. Za rok šel jsem mu za svědka, když měl v listopadu r. 1885 svatbu se slečnou Klotyldou Wižďálkovou, dcerou okresního hejtmana, která před tím také na jevišti a se zdarem vystupovala jako zpěvačka ochotnice, jmenovitě jako Lidunka „V studni" a jako Vendulka v „Hubičce".

Z repertoiru společnosti Fr. Pokorného uvádím: Syn člověka, Světa pán v županu, Probuzenci, Della Rosa, Pařížský román, Fedora, Svět nudy — Prodaná nevěsta, Dráteník, Traviata, Němá z Portici a j.

Počátkem října r. 1886 přijela ze Skutče do Litomyšle společnost Fr. Ludvíka, který pak v Americe působil a tu zemřel. Ve společnosti byli pp. V. Mach, K. Kaňkovský, V. Kozlanský, Jan Drobný, J. Splavec a Jan Hurt, otec vynikajícího herce Národního divadla p. Jaroslava Hurta, který tenkrát jako chlapeček meškal s rodiči v Litomyšli. S p. Janem Hurtem, režisérem společnosti, blíže jsem se seznámil. Z dam vynikaly ředitelka,

zvláště pak sl. Gusta Wintrová, naivka, miláček obecenstva, A. Drobná, J. Kozlanská. Hráli mimo jiné Noc na Karlštejně, Exulanty, K životu, Magelonu, Jiříkovo vidění, Strakonického dudáka, Andreu, Vlast, Deboru, Paní majorku, Bratra honáka, tenkrát velmi oblíbeného, a j. Připomínám si, že společnost položila o dušičkách věnec na hrob Šmilovského. Celý listopad r. 1887 a pak až do vánoc hrála v Litomyšli společnost Vil. K. Jelínka, dobrého herce, jenž měl ohromný hlas a rád hrával monarchy; z těch Petra Cyperského v Noci na Karlštejně vždy jako mouřenína. Také jeho choť hrála, i dvě dcery, z nichž jedna byla provdána za herce p. V. Spurného, druhá za p. Vojtu, taktéž herce. Dvě mladší, z nichž Terezie, nyní pí. Brzková, a Otilie, teď pí. Beníšková, obě při plzeňském divadle, byly maličké a hrávaly dětské úlohy. Při společnosti byl také E. Doležal, komik, a p. K. Mušek, nyní při Národním divadle v Praze, s nímž jsem se již v Litomyšli seznámil.

Nejslavnější představení bylo Vrchlického „Soud lásky“. Hra byla prvotně zakázána, později však povolena. Po pražské premiéře dopsal herec Lesčinský Vrchlickému, žádaje ho, aby mu dovolil hru provozovati k příjmu. Vrchlický odpověděl roztomilým dopisem, že nejen „Soud lásky“, ale všecky jeho hry jsou venkovským společnostem k disposici. O honoráři se ovšem ani nezmínil a společnosti na něj ani nevzpomněly. Ten dopis Vrchlického byl vyložen na podsíni ve skříni knihkupce J. Veselíka, u kteréž skříně se pak zvláště studenti hustě kupili.

R. 1888, tuším, že v zimě, hrála v Litomyšli společnost Elišky Zöllnerové. Společnost řídil Jan Šourek, herec svého času nad jiné oblíbený. Tenkrát byli ve společnosti pp. Fr. a K. Zöllnerové, oba komikové, a také p. Karel Želenský, kterého jsem v Litomyšli viděl poprvé. Zvláště dobře si pamatuju jeho výborného, švarného poručíka rytíře de Caraman v Bozděchově „Z doby kotillonů“. Z dam uvádím pí. Zöllnerovou, choť Fr. Zöllnera, sl. Gustu Wintrovu a sl. Zd. Raimannovu, nyní choť člena Národního divadla p. Rud. Kafky.

Divadelní společnosti jezdívaly rády do Litomyšle, neboť se jim tu dobře dařilo. S herci jednotlivých společností stýkal jsem se i mimo divadlo, nejčastěji po představeních buď v Besedě, kamž přicházeli, nebo na Karlově. Tu bývalo někdy obzvláště živo.

Ještě však častěji sedával jsem v té klenuté jizbě Karlovské s okny do zahrádky a za říčku ke koutu starých hradeb městských u panského mlýna, když byla tichá, hostíc jen malou společnost. Vedle této místnosti, v kuchyni „pod komínem“ scházíval se intimní kroužek, hlavně mladých měšťanů, kteří se tu nejen bavili, a vesele i hlučně, ale často také jednali o spolkových i místních politických záležitostech a vykonávali v městě zvláště o volbách značný vliv. Když já za posledních tří let svého pobytu v Litomyšli jsem chodil na Karlov, do té první, hostinské místnosti, bývalo „pod komínem“ už dost ticho.

Ale naše jizba také nehlučela. Sedávalo tam jen málo hostí. A mému zraku hovělo, že tam nebylo kouře. Pohoršilť se mi zrak poslední dobou tak, že jsem večer nemohl vůbec nic nebo jen málo pracovati. Všecka naše společnost vešla se za jeden stůl. Přicházel Roman Nejedlý, učitel a hudební skladatel, otec professora Dra Zdeňka Nejedlého, na své nervy naříkající. Ale tady na ně zapomínal, často se i rozesmál a sám leccos veselého pověděl, hlavně z učitelského života starších dob. Přicházel okresní inženýr p. Rudolf Vomáčka, nyní vrchní stavební rada v Praze, často z pojížděk okresem. Vždy společně vstupovali komissař okresního hejtmanství p. Plechatý, a švagr jeho, p. Bojer, setník ve výslužbě.

Pan komissař, bělovlasý, hladce oholený, jenž sloužil už před r. 1848 u patrimoniálních úřadů, málo poseděl. Většinou přecházel světnicí sem tam; někdy se zastavil, slyšel-li něco napínavějšího, postál, sem tam něco prohodil, pověděl, ale spíš se jen tiše usmíval. Pan hejtman, švagr jeho, vysloužil u uherského pluku; nebyl žádný miles gloriosus. O vojnu zřídka zavadil a když, byly to vzpomínky na veselé příhody, na komisní nějakou figuru vojenskou.

Šíře se rozhovořil o svém příbuzném, cestovateli Václavu Bojerovi,*) jenž jako vyučený zahradník dostal se s botanikem Hilsenbergerem do východní Afriky. Odtud cestoval po Madagaskaru, pak na Amirantech a Seychellách. Na ostrově Mauritiu založil přírodovědeckou společnost a jmenován tu pak professorem na kolleji města Port Louis. Setník Bojer i pan komissař vypravovali také o roku osmačtyřicátém, o svém krajanu,

*) Nar. 1797 v Řesanicích, † 1856 na ostrově Mauritiu.

redaktoru Knedlhansovi Liblinském,*) o básníku a romanopisci Janovi z Hvězdy (Marek Jan), rovněž v Liblíně narozeném, ten, když byl farářem v Kralovicích, že měl zvláštní tělocvik, kterým se chtěl zbaviti své tělnatosti, že čepici shazoval si s hlavy, shýbal se pro ni, že si ji dal opět na hlavu, znovu ji shodil a zase zdvihal —

Do studentských let, na techniku si občas zašel pan inženýr Vomáčka, i do Tábora, na staré písně vzpomněl, jaké zpívali, i tu klokotskou Jos. Vlastimila Kamarýta (z r. 1827), sentimentální s nápěvem sentimentálním, kterou i na ukázku zanotoval:

„Měsíčku, jak krásně svítíš
po klokotském oudolí.
Ach, ty nevíš tvým že vzhledem
srdéčko mne zabolí.
Jakž mne nemá zaboleti — — —“

A hned do toho zas nějakou drastickou příhodu z úřední pojížďky okresem, nebo kousek politiky. Tu míval slovo sám pan hostinský, Ant. Sauter, horlivý Sokol, radikál, zajímavý muž. Vykládaje, protahoval si mezi dvěma prsty svou světlou kozí bradu nebo snažil se rukama plasticky dolíčit, o čem povídal. Často se zahovořil, že i na svou funkci zapomněl. Za hovoru sebral prázdné sklenice se stolu, ale postál s nimi prostřed světnice a vykládal dál. A pak ještě jedno zastavení u dveří, s těmi sklenicemi v ruce, než dokončil a nežli nám došel pro pivo. Pamatoval Tyla, vypravoval o něm, jak tu na Karlově hrál —

Vůbec divadlo často panovalo v našich hovorech, zvláště když k nám přisedla slečna Fanynka, dcera p. Sautra, velmi nadaná ochotnice, která došla jako Eva z Lošu pochvaly i od paní Sklenářové-Malé. Divadlo bylo slečninou touhou, která se nesplnila, a zůstalo její láskou. S největší pozorností sledovali jsme, hlavně slečna a já, co se v Praze na divadle děje. Za těch zimních večerů jsme v tiché, zasněžené hospodě vzpomínali, když bylo v Praze něco nového nebo významného, jak je tou chvílí v ozářeném Národním divadle. Živě se pamatuju na večer, v dubnu 1888, kdy jsme četli, že tam vystoupila slečna Kubešova od brněnského divadla, jaký měla rozhodný úspěch; a pak totéž o p. Vojanovi —

*) Jan Slavibor Knedlhans Liblinský (1823, † 1889) byl r. 1848 členem Slovanské lípy, redaktorem radikálního „Pražského večerního listu“. R. 1849 odvedli jej z trestu na vojnu. Zemřelť jako okresní tajemník v Kralovicích.

Jinak jsem nedostával z Prahy zpráv, jen když si Aleš vzpomněl. V červnu r. 1887 mi psal mimo jiné: „Co se mne dotýká, dělal jsem poslední čas samé obrázky do Švandy dudáka. S Palečkem jsem se rozešel pro všeliké příčiny. Před tím jsem illustroval 12 knížeček pro mládež, atd. —“ A před vánočními svátky téhož roku oznamoval: „O mých pracích Tě nemohu ničeho jiného sdělit nežli že se počet mých illustrací letos o několik set rozmnožil. Hlavní můj přítel v tom je můj životní žurnál „Švanda dudák“ — — Většího jsem letos neudělal ničeho leda 8 dva metry vysokých rytířů pro sgrafitta, ale bylo to tak honorováno až běda. Do svého cyklu se pro hmotné poměry nemohu dostat. Dostaneš-li se skutečně do Prahy, to sobě ovšem lépe leccos vypovíme, to si jistě uděláme nějaký výlet „za školu“ jako na příklad kdysi z Klementina —“

Já koncem toho roku (1887) psal „Zahořanský hon“, pro který lovecké detaily jsem si přinesl z jihočeské cesty, z Jindřichova Hradce. „Zahořanský hon“ počal vycházeti v Lumíru prvním číslem r. 1888. Téhož roku v květnu přinesla Osvěta začátek „F. L. Věka“. Základem k němu byl mně fragment Hekovy autobiografie, o níž jsem už psal, hlavně v prvních osmi kapitolách. Od 9. do 26. zakládá se na jiných pramenech, ale také leccos v těch prvních devíti kapitolách.

Za té příležitosti povím o dalším, co se „Věka“ týče. Když první tento díl četli v rodině koll. Vojt. Paulusa, vzpomněla si paní professorová, že to, co četli o mnichu zdánlivě mrtvém a o mladém choralistovi, vypravovalo se o jejich dědovi resp. pradědovi, Hekovi z Dobrušky. A vzpomněli také, že jsou po něm nějaké papíry. Hledali je a našli a byli tak laskavi, že mně dali o nich zprávu a zapůjčili mně je. Zápisky ty byly necelý prvopis pamětí ctihodného vlastence F. Heka, jež psal u vysokém věku u své provdané dcery v Kyšperku a to německy, proto že je psal pro své příznivce v Nízkém ve Slezsku.

Zápisky se začínají zprávou, jak se F. Hek dostal z filosofie domů, dobrovolně, bez odporu a zápasu, vypravují, jak se stal kupcem, jak vyhořel, jak mu po ohni dobrou pomocí byly bible (200) zaslané mu berlínským odborem společnosti pro rozšiřování bible, jaké měl nesnáze, když bible prodával a pro mravokárné rozjímání o Velkém pátku tiskem vydané, a na konec o smrti jeho manželky.

Tu zápisky se končí. O našem obrození v nich není nic.

Z této druhé, rukopisné části užil jsem některých detailů, jmenovitě o smrti otce Hekova. Všecko ostatní, tedy bez maličká všecko, co je ve druhém díle, je na základě jiných pramenů i tradic. Než to jsem byl už v Praze, když jsem psal druhý díl. Vrátím se. Koncem května r. 1888 počal ve Světozoru vycházeti „Syn ohnivcův". Začal jsem jej tak jako F. L. Věka psáti v Litomyšli, ale dokončil jsem obě díla již v Praze.

Toho r. 1888 totiž bylo vypsáno místo na gymnasiu v Žitné ulici. Zadal jsem o ně. Tentokrát byla naděje. Aleš mi psal v červnu: „Byl u mne Svačina*) se zprávou, že máš naději, že se dostaneš do Prahy. Kdo by to raděj viděl jako já! Já teď hotovím sgrafitta na dům, který staví Wiehl na Perštýně (vedle Sladkých). Teď by se to tak poněkud lepšilo, totiž ty kšeftíčky. Pan Viesner chce mi na podzim uspořádati výstavu v Ruchu. Slibuji si od toho, že snad si někdo pak něco předci objedná — — Naillustruju se dost a dost, tuhdas až do Polska, ano i do Kostnice. — Už jsou toho celé masy." A v P. S.: „V zimě jsem byl v Olomouci. O tom až ústně." — To bylo Alšovo poslední psaní, adressované do Litomyšle.

Nedlouho po tom dostal jsem dotčené místo v Praze. Toužil jsem tam, a přec ve mně škublo, když jsem pomyslil, že musím opustit Litomyšl. Těžko mně bylo odejíti, zvláště když mně tak vřele projevovali, že mne neradi ztrácejí, když jsem viděl všude tolik přízně. Nastalo loučení, kolikeré loučení. První v tiché, klenuté jizbě hostinské na Karlově, kdež mně můj milý kroužek uspořádal hostinu. Na rozloučenou promluvil Roman Nejedlý srdečnou i vtipnou řeč. Druhé loučení také na Karlově, nahoře v sále zelení a kvítím ozdobeném. Sešla se tu večer dne 5. září, mohu říci, všecka Litomyšl. Projev takové náklonnosti a lásky mne blažil; ale také smutek uhodil. Pohnut až k slzám děkoval jsem a řekl, co srdce cítilo, že Litomyšl se mi stala druhým domovem. A jako na domov ještě dnes na ni vzpomínám.

Pak ještě loučení v „Tunelu" s Besedou a tichá loučení s milými místy, s naším hrobečkem a poslední s Buřvalkou, s milou rodinou páně Seidlovou a pak ještě na nádraží. Sešlo se tam, bylo 11. září, mnoho přátel, milých známých a mých žáků. Zasypáni kvítím, dojati vstoupili jsme do vozu. Stojím s rodinou u oken, naposled kyneme — Nádraží už totam — Ještě město vidíme, starý zámek, ještě věže piaristského kostela tam u gymnasia, ještě Nedošín, milý Nedošínský háj v prvním plápolu podzimních barev; zmizel, zmizela Litomyšl všecka. Sešla s očí, ne však s mysli. Zůstala v srdci.

*) Dřevoryjec.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

A že Lamfrom doznal před soudem, že by byl časem manželku svou jistě zabil, svědčí právě o tom, že ji skutečně nezabil a při nejmenším není to žádným průkazem nepřímého doznání. Pan veřejný žalobce vyprávěl nám pak pěknou, nechci říci novellu, ale kasuistický případ, který je fantasii jeho ke cti. Žena přišla prý rozkacenému muži otevřít, ten ji beze všech oraci a křiků popadl, vlekl do skleníku, přivázal a zvolna mučil. Táži se, je s to muž ženu silnou, v pohybech a využití sil k obraně neobmezenou, k tomu vydatným hlasem nadanou, je muž s to ji přemoci tak, aby bez hlesu jako ovce dala se odvléci a k sloupu přivázati? A proč ji tam útočník vlekl? Proč neubil jí na místě, v síni, ve světnici? Ale dejme tomu, že mu napadená po prvních ranách utekla do skleníku. Proč se tam nebránila? Známky zápasu nikde shledány nebyly, ani na zemi, ani na přednětech, ani na oděvu zavražděné neb domnělého vraha. Vše nalezeno v pořádku, jakoby se pranic neobyčejného nebylo stalo. A pak je tu psychologická nemožnost. Člověk tak prchlivé povahy, jako obžalovaný jest, sotva by se zdržel a nezasadil oběti své smrtelné rány v prvním návalu. Takový by nekonal chladnokrevně přípravy, takový nemá trpělivost napřed mučiti. A nikdy nikdo neslyšel a nedosvědčí, že obžalovaný by měl lstivou, ukrutnou povahu. Prchlivec ubíjí hned anebo vůbec ne, rychle vzplane, ale rychle též ochabne a nikdy nemučí. Fantasií ničím

nezdůvodněnou je dále líčení, jak vrah si umyl ruce od krve, i šaty. Kde? Kdo to zjistil? Z jakých známek se to soudí? Zcela nemožno jest přiznati oprávněnosti dalším bodům obžaloby, že každý jiný pachatel musí býti vyloučen. Nikdo a nic nedokazuje, že osudného večera mezi sedmou a desátou hodinou nikdo cizí do zahradního hospodářství se nevplížil. A že pes se v té době neozval, je jen domněnka naprosto nedokázaná. Zahrada leží u veřejné silnice. Také z železniční trati možno se do ní dostati a mohl tam vejíti někdo v době, než sníh napadl, tedy kol osmé hodiny. Že nebylo slyšeti psa, neb ženského křiku, není ještě důkazem, že nikdo cizí do domu nevešel. Známo jest, že venkované v zimě z večera ani nerozsvěcují a záhy ulehají, aby uspořili světla i paliva. A není dokázáno, že by na doslech od hospodářství Lamfromových byli samí lidé nespaví, neb kteří by při každém hluku ihned procitli, naopak naši zdraví venkované mívají z pravidla tak tvrdý spánek, že ani rány z děl by je neprobudily. A tak se stejnou jistotou jako obžaloba tvrdí, že jen domácí člověk mohl v kritickou dobu do zahrady vstoupiti, tvrdím, že mohl i cizí člověk totéž učiniti, a že štěkot psí neb jiný hluk byl v okolí prostě přeslechnut. A co se týče právnického Cui prodest? nevidím nikde, že by obžalovanému z vraždy nějaký prospěch vyplynul, nanejvýš prospěch, že zbaven je lítice. Kdyby i uplatnil nárok na povinný díl pozůstalosti, šlo by dle odhadu o několik set zlatých, a je nejisto, zda by dědicové Henrietty Lamfromové mu byli správu hospodářství přenechali. Obžalovaný po penězích netouží, to dokázal svým skromným životem po všech třináct roků v Nemalovicích. Byl naopak od jakživa bez nároků, až příliš poddajný. Zapomněl-li se, bylo to z hoře, ze žárlivosti, z veřejné hanby, kterou mu žena činila, a překypěl-li, bylo to vždy bez obmyslu. Obmyslný člověk by byl tak slepě svatbu neuzavřel, byl by si před svatbou něco vymínil, neb po svatbě by od ženy peníze vymáhal a mámil. A takový člověk že by byl tyran a vrah? Spíše punčocha s návaly pochopitelných revolt. Že ke konci svého manželství pro ženu nehořel, že ztratila jeho lásku svým nezřízeným životem, jest jen logické a přirozeno a není to nikterak nijakou posilou obžaloby. Obžaloba praví, že Josef Lamfrom zapírá a o ničem neví. Myslím, že je to nešťastná stylisace a že správně má zníti, že nedoznává se k činu, a zdůrazňuji, k činu, jehož nespáchal. Za zcela pochybený pokládám passus obžaloby, že obžalovaný neumí nic vysvětliti, scilicet shodu okolností, svědčící v jeho neprospěch, a neudává, kdo by inkriminovaný čin mohl spáchati. Myslím, že je věcí soudu a nikoli obžalovaného, vypátrati pravého pachatele. Dále, poznámku, že psa do kůlny uvázal obžalovaný, aby mu zvíře nepřekáželo, také žalobce ničím neprokázal. Nechci mařiti drahocenný čas slavného soudního dvoru, chtěl jsem jen na obranu nevinnosti svého klienta — nevinnosti, v niž pevně věřím — ukázati, že domněle pevně zapadající články obžaloby rozsypávají se při bližším zkoumání jako pracně a volně slepené střípky a že není a nemůže býti prokázáno, že by Josef Lamfrom byl pachatelem neb spoluvinníkem neznámého pachatele vraždy Henrietty Lamfromové. Myslím, že jest věcí svědomí soudcova emancipovati se od předpokladu, že pro podobnou věc již jednou trestaný člověk musí nutně býti pachatelem i dalších násilností v témž směru a na téže osobě. Spoléhám na jasný úsudek, na bohatou psychologickou zkušenost, na přísnou nezaujatost soudců, kteří souditi budou v tomto případě o sobě a nikoli jako o pokračování a vyvrcholení přečinu, před lety již odpykaného. Žádný svědomitý a zodpovědnosti své dbalý soudce nemůže na pouhé vratké indicie způsobovati úhonu, která se nikdy a ničím napraviti nedá. Dovoluji si v zájmu ušlechtilé humanity appelovati na toto soudcovské vědomí a svědomí, na přirozený cit pro právo a odpor proti křivdě neb hazardnosti a prosím vřele slavný soudní dvůr, by obžalovaného Josefa Lamfroma obžaloby pro nedostatek usvědčujících důkazů sprostil.

Skončiv plaidoyer pohlédl obhájce k soudnímu tribunálu. Ale setkal se se sklopenými zraky a kamennými uzavřenými tvářemi, pouze Schwert na něho hleděl přímo, kývnul pochvalně hlavou a šňupl si. To bylo obhájci milejší, než souhlasný ševel, jenž ozýval se se sedadel přítomných právníků.

Předseda otázal se veřejného žalobce, zda míní replikovati, ale návladní Faschang, jenž se superiorní nonchalancí řeči obhájcově naslouchal, byl svým vítězstvím tak jist, že se omezil na poukaz dřívějšího svého odůvodnění žalobního a připomenul, že nedovedl by si ani představiti větší ránu Justitii v tvář, než kdyby bez trestu vyšel provinilec, jenž utratil život lidský. Bylo by to sankcí nezákonnosti a vydání veřejné bezpečnosti zvůli zlých živlů.

V duplice odvětil obhájce, že i on nechce leč nestrannou spravedlnost, v tom že se s veřejným žalobcem shoduje. Ale on že nedovedl by si představiti větší ránu Justitii v tvář, než odsouditi vinu neprokázanou, vpáliti znamení hanby na čelo člověka neprovinilého. A jeho lidským přesvědčením že jest, kde nejmenší pochybnost o vině obžalovaného zavládá, že je přímo příkazem, nakloniti se k mírnějšímu výkladu. Ba, šel by dále a řekl, že lépe je omylem zločince osvoboditi, než omylem nevinného zneuctíti. Neboť zločinec jistě ani pak svých nepravostí nezanechá a dříve neb později propadne zase trestnímu zákonu, kdežto neprávem odsouzený stává se často teprve z hněvu nad křivdou zločincem a myslí, že má právo mstíti se za příkoří na nespravedlivé společnosti. A pokračuje teprve na dráze nezákonné, na niž vehnal ho omyl justiční. Ale zde běží ne již o čest, ale o život, o věc absolutně nenahraditelnou, o něco, co přímo ničí všecky pojmy o spravedlnosti. To doporučuje k úvaze nejen rozumu, leč i humanity. Neboť spravedlnost má i předvídati, nesmí tarasiti si dvéře k možné nápravě ani sobě, ani odsouzenému, k návratu z bludiště, do něhož nedokonalost lidského poznání nás může zavésti. V tom záleží pravá intence zákona, jenž není a nesmí nikdy býti proti humanitě.

Návladní Faschang vzdal se definitivně další diskusse, a předseda vyzval soudní dvůr, aby odebral se s ním do jiné místnosti soudní budovy k vynešení rozsudku.

Schwert vycházeje pohlédl na Lamfroma. A zděsil se. Lamfrom byl všecek znetvořen. Zdálo se, že nyní teprve pochopil, že i nevinný člověk může býti nalezen vinen a krutě potrestán. Dosud nepokládal to ani za možno. V obličeji byl popelavý, bílé jizvy po neštovicích jako vločky sněhu seděly mu v temných lících. Čelo svítilo potem, vlasy prošedivělé trčely mu v slepených chuchvalcích. Hotový obraz zničení. Ještě jeden otřes, a člověk ten mine se s rozumem. Zoufá nad sebou a nad bohem. Nebesa jeho, sídlo spravedlnosti, jsou v požáru a brzy nezbude z nich než rumy a spáleniště.

(Pokračování.)

Fr. Flos:

U KOHO JSEM SLOUŽIL?

(Pokračování.)

Odešel skoro mrzut a já jsem měl potom dosti kdy, abych litoval své pošetilé řeči. Uznával jsem, že jsem protivný, a umínil jsem si, že se budu míti na pozoru a odpovím jen na jeho otázky.

Včera jsem poznal, že se už nehněvá; ptal se mne, zda-li jsem byl „U růže" spokojen.

Chtěl jsem vykřiknouti: „Ó, jak živ jsem tak nestoloval," ale v čas jsem se vzpamatoval a odpověděl jsem klidně, že jsem velmi spokojen.

Potom se pan Schulitsch rozhlédl po krámku a okolo úst zahrál mu úsměv. To nejhorší bylo již odbyto. Prach byl vymeten, zdi byly osmýčeny, regály byly umyty, podlaha byla vydrhnuta, bedny, krabice, láhve a koše byly srovnány, zkrátka bylo tu trochu pořádku. Zejtra ještě umyji tabulky okenní a pak se dám do nejdůležitějšího, srovnám a sepíši všecko zboží, vždyť musím se přiznati, že až dosud nevím, co vše tu máme, a tuším, že pan Schulitsch toho také neví.

„Kdyby bylo lze, obílil bych zdi," pravil jsem, vida úsměv na tváři pánově, ale se zlou jsem se potázal. Úsměv ihned zmizel.

„Nepřeji si toho. Muselo by se jednati s domácím pánem. Srovnejte si všecko, jak se vám líbí, ale na bílení nebo malování nemyslete. Také není na to nyní doba," dodal mírněji, vida, že jsem se lekl.

Zeptal jsem se, zda-li přijme peníze, které jsem utržil.

„Nikoliv, odevzdáte mně je vždycky v sobotu." Ještě jednou se kolem rozhlédl a potom rychle odešel.

V neděli půjdu ke stařečkovi Žmolilovi. Ten se podiví, jaký se ze mne stal pán, a což až mu povím, že chodím do hostince k obědu! Nechodí tam ovšem bohatí lidé, ale hostinec jest velmi slušný. Paní hostinská sama vaří a pan hostinský sám obsluhuje hosty. Chodívají tam mladší, nejspíše svobodní strážníci, kočí, obchodní příručí, řádní mladí řemeslníci a někdy sem zaskočí i zřízenci tramwaye. Jídáme na dvou talířích a na každém stole jest karafinka s octem, pepřem a solí. Kdokoli vchází, pozdravuje a smeká, a pan hostinský každého vlídně přivítá. Mně říká „pane Vencl". Ptal se mne totiž hned první den, jak mně má říkat, a když

jsem mu řekl své jméno, utvořil si z toho ten titul.

Musím říci, že bych sice raději jedl v ústraní, neboť člověku jest jaksi nevolno, když na něho někdo za jídla hledí, ale bojím se pana Schulitsche. Sedám si tedy tak, aby mne bylo lze vidět co nejméně, rychle sním oběd a potom si přečtu noviny, nemá-li jich někdo právě v ruce.

Co promarním v obědě, musím ovšem ušetřit na večeři, ale nestihne-li mne nějaká nehoda, uložím si přece pěkných pár grošů.

1. března 190.*

Nemohl jsem se neděle ani dočkat a byl bych se rozběhl ke stařečkovi Žmolilovi již v sobotu, ale vzpomněl jsem si v čas, že v „jeho" kostele bývá v sobotu večerní pobožnost a že Žmolil přijde domů teprve okolo osmé. Člověk, který čítá noviny a kde jaký potištěný kousek papíru, jako já, jest všecek poplašen zprávami ze soudní síně a kronikami neštěstí. Bezděčně větří všude úklady. Tak se stalo i mně v sobotu něco neobyčejného, čemu se dnes směji a čemu se bude smáti i Žmolil, ačkoliv včera spřádal z mého líčení detektivní novellu a předpovídal mně zlé konce. Ach, jak se musím smát po stručném vysvětlení páně Schulitschově!

Stalo se to tak. Rovnaje a sepisuje zboží v krámě, našel jsem balík pěkných světlých tapet, z nichž jsem měl velkou radost. Nedovolí-li můj pán, abych krám vybílil, mohu drobnými hřebíčky přibíti tapety, a „můj" krám hned veseleji prokoukne. Doufal jsem, že pana Schulitsche příjemně překvapím, a proto jsem se dal hned do díla. V koutě krámu proti dveřím stál o stěnu opřen široký čtyřhranný věšák, ze silných latí zrobený, na němž bylo navěšeno tolik punčoch, přaden nití, bavlny, párů papučí, rukavic a ponožek, že jsem jím nemohl hnouti. Sbíral jsem proto zboží, ukládal jsem je do prázdných krabic a ostatní skládal jsem na pult. Byla to perná práce, protože sem na ten věšák věšel můj předchůdce všechno, co mu leželo v cestě. Když jsem větší část zboží sňal, spatřil jsem náhle, že věšák jest vlastně opřen o dveře, v jejichž hořejší části nalézalo se okénko nic větší než půl tabulky okenní. Dveře byly však zamčeny a okénko bylo z druhé strany zastřeno neprůhlednou záclonkou.

Tyto dveře s okénkem mne pomátly. Podepřel jsem o ně opět věšák a naházel naň zboží vyložené na pultě.

Náhle mně bylo v tmavém krámku ouzko, jako bývá ouzko člověku ve tmavém lese, kde za každým stromem může číhati zákeřník. Člověk není jist v místnosti, do níž může náhle vejíti někdo tajnými dveřmi! Člověku jest, jako by cítil nepřítele za sebou, který ho přepadne ze zadu. Ovšem mohl jsem dveře zatlouci hřebíky a pak, kdo by se dobýval na mne na chudáka! Ale zboží mohl odnášeti! A kdo by potom byl zodpověden? Byl jsem jako na trní. Všecky hloupé detektivní novelly, jichž jsem přečetl jistě dva tucty, všecky nenadálé loupeže, všechna přepadení, o nichž jsem čítal v rubrice Ze soudní síně, ožily v mé paměti a vyhnaly mne přede dveře krámku. Plísně sám sebe, vrátil jsem se do krámku a spisoval jsem opět zboží, ale jisto jest, že jsem stále po očku hleděl do kouta a že jsem viděl, jak se věšák pohybuje. Náhodou hodil jsem na věšák červené vlněné punčochy na přadeno černé vlny, i jakýs chlupatý rukávník se tam připletl, a mně sedícímu za pultem se zdálo, kdykoliv jsem se tam ohlédl, že se s věšáku šklebí na mne sám rohatý a vyplazuje na mne červený jazyk! . . .

V sobotu jsem zavřel krám již o šesté hodině večerní, kupci nepřicházeli — a já jsem se tam bál. O mém pánu nebylo ani vidu ani slechu.

Když jsem toto všecko včera stařečkovi Žmolilovi vypravoval, smál se stran toho rohatého, až se za břicho popadal, ale potom zvážněl a vykládal, že ty dvéře tam nejsou nadarmo, a velmi důtklivě mne před nimi varoval. Znovu a znovu žádal, abych mu vypravoval o svém pánovi, radil mně, abych vešel do vnitř domu a na kroky si odpočítal, jaká místnost může býti za krámkem, abych bedlivě ale opatrně pozoroval každého, kdo vchází do domu, abych vystopoval, pokud lze, svého pána a abych se mu o svém objevu ani slovem nezmínil.

Slíbil jsem Žmolilovi všecko, ale nyní se směji. Hned v pondělí ráno řekl jsem poctivě panu Schulitschovi, že jsem našel za věšákem dveře s okénkem.

Domníval jsem se, že pana Schulitsche svou zprávou překvapím, ale zatím byl jsem sám překvapen a zahanben.

Pan Schulitsch se usmál a poklepávaje mně na rameno, řekl velmi klidně a laskavě:

„Byl bych vám o těch dveřích a okénku sám řekl, protože vám už důvěřuji, ale když jste je našel sám, také dobře. Mám vždycky krámského a musím věděti, co v krámě dělá. Za krámem jest má písárna a tu, kdykoliv se mně zachce, podívám se, co se v krámě děje. Tak, můj milý, nyní víte, proč vám důvěřuji; protože vás pozoruji. Je to mé právo; není-li vám to

milé, tuť vám ovšem nemohu pomoci — svěřuji svůj majetek cizímu člověku — vy byste jednal také tak.“

Ujistil jsem pana Schulitsche, že mně jeho vysvětlením spadl kámen se srdce, ba že jsem velmi rád, že se tato záhada tak snadně a přirozeně vysvětlila.

(Pokračování.)

Fr. Sekanina:

JOS. V. SLÁDEK.

Raněný skřivan ještě jedenkrát vyletěl k nebi a ještě jedenkrát zazpíval nadšenou píseň... ale než její první zvuk doletěl k těm, jimž poslán byl na pozdrav, a žel! hned už i na rozloučenou, ležel její pěvec mrtev mezi černými hroudami své rodné země. Raněný skřivan dozpíval světskou svou píseň, a v jejích tónech jásavých a pozdravných nepřestane nám nikdy znít vzpomínka rozloučení, posledního stisku ruky a posledního záhadného pohledu, jímž prohlédají se už tajemné mlhy záhrobí. Pěvec nám umřel právě ve chvíli, kdy chtěl pozdraviti slavnostně rozjásaný národ, a nám, kteří jsme právě před týdnem kladli jeho jméno do čela listu, aby za nás za všecky proneslo svůj nadšený Pozdrav Sokolstvu, chvěje se srdce hlubokou bolestí, klademe-li je dnes v černý smuteční rámec... Dozpíval náš raněný skřivan, ale jako vojín, jenž umírá v poli. Nemohlo býti smrti pro básníka krásnější a obrazně výmluvnější!

Žel Bohu, že ani tímto krásným symbolem neumenší se veliká a nenahraditelná ztráta, kterou jsme v českém písemnictví odchodem Sládkovým utrpěli. Odešel básník, který celým svým uměleckým zjevem a celým svým svérázným založením byl naší básnickou individualitou, vysokým, bohatě zeleným stromem v háji české poesie, jenž tu neměl dvojníka, aby jej mohl nahraditi. Sládkem vyrostl nám a také i padá nám typ svérázného jedince, jehož písně byly vždy pyšnými a hlasitými výkřiky slavné a veliké duše, ať již se nám projevovala elegickými, tesknými žalmy či ať se rozjásala kdy v radostně veselé notě roztomilého popěvku, jakoby vytrysklého z nejhlubší duše samého národa. Nikdy neměl Sládek svých bezprostředních žáků a přímých navazatelů —: vykvetl k výši sám, rosta z vlastní půdy a živen jsa vlastní svou mízou, a také sám hrdě tyčil svou svěží korunu do daleka. Toť vždycky nejvýmluvnější kriterion básnické odlišnosti a uměleckého svérázu.

První Sládkova píseň vykvetla z národní nostalgie a jeho pozdrav poslední vytryskl z nadšení, že ten národ, po němž se byl na dálných březích amerických jezer před čtyřicíti léty tolik roztesknil, dozrál k své výši a že může svůj zdravý a silný rozvoj dokumentovati takovými slavnostmi, jaké jsme právě zažili. I v tomto krajním ohraničení životní práce tkví jistý symbol a hlásí se výmluvné znamení. Přes všecku rozmanitost básníkových motivů, sklonů a nálad, přes jeho zájmy všelidské, rodinně intimní a specificky selské, přes jeho odbočky a něžné vztahy k pučícímu mládí a k jeho sladkým representantům, dětem, proniká celým jeho lidským a uměleckým snažením hluboký vlastenecký cit a vroucná, živá, proudící láska k národu.

Svými zpěvy nám vybudoval Sládek typ zdravého, sebevědomého českého sedláka. Vidí v něm jádro národa, žulovou baštu a hráz, která jest a zůstane nejschopnější zárukou každého budoucího rozvoje a vzrůstu. Nejsou to pouhé oslavné ódy na jeho pevný, prací a potem zocelený karakter, ale jsou to povzbuzující a výchovné výzvy, aby v práci své vytrval, k zemi své přilnul a scelil se s ní v homogenní a tvrdou jednotu, která by bránila vnikání cizích, rozrušujících živlů. Rod selský, toť rod slavnější nad rody knížecí, je starší a vznešenější nad každou uměle vyroubovanou haluz. A byť dnes v ponížení a v trpném područí nezdravé společnosti, přec jen jest celé této veliké společnosti živitelem a dárcem. A zůstane jí přirozeným právem své vnitřní podstaty a svého odvěkého poslání navždy — jen třeba vypěstovati a zocelit hřejivé sebevědomí, jen vyvolati a vkovat do srdce onu velikou lásku k velebné matce-živitelce, z níž jsme vlastně vyrostli všichni a která k nám dovede promlouvati nejúchvatněji svými rok co rok oživovanými krásami, svými rozkvétajícími jary, svými žhavými léty, svými barvami melancholických jesení a ztuhlou, bílou nádherou svých zasněžených zim... která nám věčně voní svým chlebem a naši lásku získává tisícerými dary své věčně plodné, neumdlévající kůry. Sládek, sám z této selské půdy vyrostlý, odchovaný v mládí její syrou vůní a snivě rozkochaný zelenou staffáží jejích hlubokých lesů, nalezl pro její oslavu nejkrásnější slova, plná sugge-

stivnosti a vřelých odstínů. A vrozenou lásku tuto prosytilo pozdější poznání velkého světa, jeho neodvislosti a tvrdé sebekázně, jíž poznal u lidí za oceánem a kterou by tak rád byl přenesl v úzké a mdlé poměry české. Tam, v samém sousedství nekonečných pralesů, na hlučných březích velikých jezer poznal ten houževnatý a tvrdý zápas člověka s přírodou, nad níž nejenom prací vítězil, ale z jejíhož vydobytého a podmaněného poměru ssál i povznášející pocity sebevědomí a síly k bojům dalším. I ty, malý český človíče, uč se takto vítěziti a zoceluj svoji mravní, ethickou podstatu. I ty jsi pánem své země —a drž toto panství—ne však jako tvrdý, bezcitný usurpator, leč jako milenec, jihnoucí láskou a vytrvalou oddaností k té, jež ti náleží a která ti stejně oddaně bude za tuto lásku sloužit. A pak bude ti země nejenom živitelkou, leč i pavézou, štítem, záchranou . . . a zakolísáš-li někdy ve slabém okamžiku, jen o ni se pevně opři a neklesneš! — — — — —

Svými písněmi nám vykreslil Sládek i typ zdravého českého člověka v poměru k rodině a společnosti. Již první jeho Básně z r. 1875, jež vydal jako zralý, třicetiletý muž, rozechvěly se nekonečně vroucnou, tesklivou melancholií k té, která mu před tím odešla na vždy: k mladé zemřelé ženě. Jen člověk velkého, hlubokého a přejemného cítění mohl napsati ony verše, svou jímavou nostalgií upomínající na německého lyrika Höltyho, ony verše plné nejvroucnějších záchvěvů srdce krvavě zraněného. Těmi písněmi, z nichž některé vyznívají jako tichounce šeptané výdechy lásky posílané až v temno záhrobí, jiné zas jako zbožné modlitby k mrtvé světici, učíme se vroucnosti a něze, oddanosti a sladkému citu přátelství. A přišly dni příští, nadešlo blaho nového života a upial se nový svazek srdcí — a co tu zas nových tónů se chvěje, co nové lásky pučí a nových nadějí vzrostlo! Básník vzpomíná zde ve svém mladém štěstí i blaha rodinných večerů, kdy útlý hoch snil na klíně mateřském, kdy chůva vypravovala své pohádky a otec, unaven celodenní prací, šťastně se usmíval pocitem rodinného štěstí. A tyto sny prchlého mládí budou se jistě opakovati i v novém domově, tak klidně založeném, tak šťastném a tolik ve všem upomínajícím na starý vzor z rodného domu. I drobný andělíček se brzy objeví na klíně mladé matky, a život bude zosobněním lásky, vzájemné vroucnosti a čisté přátelské něhy.

Od těchto citů nebylo už daleko ke třetí výrazné notě Sládkově: k jeho oddané službě mládí, k onomu rozkošnému intermezzu, jímž si dovedl tento tesklivý elegik a tvrdý, důsledný apoštol selského svérázu vyšperkovati životní chvilky. Básníkovi dorůstala Helenka, a v ní omládla jeho duše. A *jí* počal zpívati svoje žertovné písničky, pro *ni* počal skládati svoje říkánička, *jí* počal vypravovati o svých kočkách a pejscích, sovičkách, lenochodech a včelkách, o květinkách, jaru, létu, podzimu a zimě. Pro Helenku napsán byl i Zlatý máj i Zvony i zvonky i Skřivánčí písně, a s ní potěšily se tisíce českých dětí sladkým básníkovým rozmarem. A zas nebylo odtud daleko k těm rozkošným a prostoduchým zpěvánkám, k těm vzácným ukázkám národní lýry básnické, která vyzněla jednak ve Směsce, jednak ve Starosvětských písničkách, tak kongeniálně zhudebněných moravským Nešverou. Náladu k písni přinesl si Sládek už z domova. Láska k lidu, propuklá u věku mužném, utvrdila ji, a nebude pochyby, že četné překlady ze skotského Burnsa měly tu rovněž svůj nemalý vliv. A tak vyrostl nám ve Sládkovi, jednak vrozenými sklony, jednak studiem a kulturou uvědomělý a nadšený pokračovatel v poesii Ohlasů Čelakovského, jeden z nejušlechtilejších českých písničkářů, jež jsme od předbřeznového období poznali.

* * *

Na dva zajímavé momenty se u nás při Sládkově lýře zapomínalo. Básník Jisker na moři, Světlé stopy a cyklu Ze života je z našich básníků první, kdož do naší poesie postavili zjev Indiánův jakožto zjev člověka a bratra a kdož v naše básnictví včlenili pojem oceánu. První okolnost je dobře odůvodněna velikým básníkovým altruismem, jeho všelidskou láskou, jeho vřelým soucítěním a konečně ovšem i osobním poznáním poměrů, za kterých nešťastný národ rudochů žije. Čtěte báseň „Papů", přečtěte si vášnivě cítěné strofy z poematu „Viděl jsem Boha" anebo jímavý a bouřlivým protestem hřímající „Indiánův hrob", a poznáte, co vroucnosti uměl vložiti náš společenský reformátor a horlitel ve své skladby. Poslání veliké duše člověka, přítele, bratra.

Ale daleko zajímavější je moment druhý: onen Sládkův oceán, pravý, velký, nezměrný a tak svrchovaně rozmarný ve svojí kráse i krutosti. Co básníků našich vidělo moře, co našich poetů a lidí péra kochalo se pohledem na ně —: ale nikdo z nich nevyjádřil jeho krás a jeho extrémů v téže svrchované pravdivosti jako Slá-

dek. A nebylo to účelné, chtěné: zcela mimochodem v té či oné básni se poeta o moři zmíní, několika slovy jen bez emfáze a bez bombastu:

Stál na vysokém předhoří
a hleděl přes moře v dáli,
v sluch zalétal mu borů šum
a před ním vlny se valí.
Nad ním ve vzduchu orel plul,
pod ním velryby pluly,
v dáli jak modrou obrubou
ostrova břehy se pnuly.

Tím orlem a těmi pouhými velrybami, jichž básník snad ani té chvíle neviděl a jež pouze snad tušila jeho představa o moři, dociluje účinu mohutnosti, obrovitosti. Stejně nám dovedl hovořiti o moři něžném jako dítě, o moři hravém a rozmarném jako sladký milenec, o moři divoce rozběsněném a zrádném jako milenec zrazený. V projevech moře hledal Sládek často i záminku pro svoje projevy lidské a vlastenecké. Z přírody povždy vycházel jako z očarované zahrady a ze zdroje všeho, co hýbe lidstvem a co nese svět — —

* * *

Sládek byl duše česká, česká eminentně a ryze. Byl Čech ve svém hrdém akcentování práce, ve své hrdosti i tvrdosti života k sobě i ve svém vlahém a vroucím soucitu k jiným. V něm jevila se od prvních junných projevů naše vrozená česká touha po rozpětí, která vyznačuje každý malý národ, jenž jako výspa v moři je bičován přílivem různých myšlenek a různých vrozených sklonů. Ani Sládek těm tužbám neodolal: šel za nimi, kam jej vedly, snad neuvědoměle a bezděčně. Vyjížděl za rozhledy, aby mohl srovnávati a aby mohl při tom okoušet radosti sladkých návratů, při nichž rozdával všem, koho měl rád. A rozdával, jak svým selským rodákům, tak pánům — každému, co patřilo. Rozdával starcům i dětem... rozdával na všecky strany. Kdo jej znal osobně, ví, jak málo zbylo pro něho. Jen ten úkoj, jen to vědomí — v Čechách, bohužel, pro básníka tak málo konejšivé a hřejivé — jen to vědomí, že života nevyužil na prázdno, že jej rozdal v dávkách, co mohl nejsladších.

A tím jsme se octli zase u jádra svého tvrzení, že Sládek byl básník výlučně český: neboť rozdati sebe na všecky strany, s láskou a rád rozdati, třebas by pro vlastní osobu nic nezůstalo, jenom upřímní a poctiví Čechové dovedou!

LITERATURA.

F. M. Dostojevský: *„Denník spisovatelův. IV. Úvahy o společnosti a literatuře. Úvahy historicko-politické.“* Uspořádali a přeložili Ignác Hošek a Karel Velemínský. „Otázek a názorů“ XXX. Nákladem Jana Laichtera na Král. Vinohradech 1912.

Čtvrtý díl „Denníku spisovatelova“ obsahuje z větší části úvahy politické ze současného života, úvahy historicko-politické, stati, kde ruská společnost, intelligence ruská dostává, co jí patří. Literatury dotýká se jen u příležitosti smrti Někrasova, kterého zajímavě srovnává s Puškinem a Lermontovem. Některé kapitoly politické a vojenské, dnes pro nás bezvýznamné, pořadatelé „Denníku“ vynechali.

Většina statí politických týká se rusko-turecké války, východní a slovanské otázky. F. M. Dostojevskij dokazuje, že jest povinností Ruska pomoci utiskovaným Slovanům. „Zanechati slovanské myšlenky a odhoditi od sebe nerozřešenou úlohu o osudech Východního křesťanstva — což je podstatou Východní otázky — je tolik co rozbořiti a roztlouci na kousky celé Rusko a vymysliti si místo něho něco nového; ale to už by nikterak nebylo Ruskem,“ praví F. M. Dostojevskij kdesi ve svém „Denníku“. A jinde opět: „Kdybychom nebyli začali nynější válku po všech těch cynických a urážlivých výzvách nepřátel našich a kdybychom nebyli pomohli týraným mučeníkům: pak bychom začali pohrdati sami sebou.“ Je nezbytně třeba, aby se Slované sjednotili ve bratrství a svornosti. Svatou povinností Ruska pak jest, aby jim to stále vysvětlovalo skutkem a vznešeným příkladem bez ohledu na Evropu, jež bude vždy Rusko podezírati ze zištnosti. Dle Dostojevského je nutno vyhnat Turky z Evropy. Cařihrad, Zlatý roh bude patřiti jednou Rusku. Nestane se to však cestou násilí, podrobováním jiných, revoluční cestou, nýbrž evolucí, „až se naplní dnové“. Otázka Cařihradu, války, otázka Východní a slovanská vyplňuje mnoho a mnoho stran „Denníku“. Dostojevskij probírá různé kombinace, uvažuje o chování Evropy k Rusku a při tom občas postaví ruské intelligenci zrcadlo před oči. Vytýká jí přílišnou úslužnost, lokajství vůči Evropě, nesamostatnost myšlení a názoru, málo sebedůvěry, málo vědomí vlastní důstojnosti a nelásku její k lidu, který Dostojevskij tolik miluje. V něm vidí bu-

doucnost a sílu Ruska. V ruské ženě pak vidí hlavní naděje k duševní obnově a ke mravnímu povznešení ruské společnosti. Svoje rovnoprávné postavení s mužem si vydobyla žena ruská sama, svými vznešenými a šlechetnými činy za doby války, a „barbarské“ Rusko vykáže již ženám místo, které jim patří.

Jak jsem již řekl, literatury dotýká se F. M. Dostojevskij v tomto díle jen nepatrně, a to u příležitosti smrti Někrasova. Srovnává ho s Puškinem a Lermontovem a staví při tom Puškina na první místo, oceňuje jeho genia se zanícením, nadšením a láskou, jak již několikrát učinil v prvních dvou dílech „Denníku“, o nichž bylo na tomto místě referováno (roč. XI., čís. 9. a 32.).

Třetí díl „Denníku spisovatelova“ redakci „Zvonu“ zaslán nebyl.

Překlad čtvrtého dílu „Denníku spisovatelova“ F. M. Dostojevského pořízen jest opět se vzornou péčí a svědomitostí. *Tristan.*

TÝDEN.

Pohřeb Jos. V. Sládka konal se v úterý dne 2. t. m. dopoledne za plné účasti literární, umělecké a vědecké Prahy na hřbitově Vyšehradském do Svatoborského „Slavína“. Nad rakví národního básníka srdečnými slovy promluvil za spisovatelstvo a v zastoupení Čes. Akademie spisovatel Fr. Herites. Nápadno bývá poslední dobou při pohřbech čelných našich lidí, že abstinuje akademické studentstvo. Proč? Což jeho srdce nedotýká se ztráta národního pěvce Sládkova významu? Kde zůstává to studentstvo, které před 30 lety za pohřbu Barákova naplnilo manifestačně celou Jungmannovu třídu? Bylo by to ovoce nějaké nové kultury, která zvlažnila tuto jarou krev a proměnila v syrovátku lhostejnosti, již do pohybu uvede pouze match na Letné, a která nás mermo nutí nepočítati pro příště při událostech národního cítění a jeho projevech s její účastí? Taková chasa bude kdysi uboze vypadat u Marathonu! *—pa—*

V pátek dne 28. června zemřel ve věku 60 let chef redaktor „Národních Listů“, zemský poslanec Josef Anýž. Náhlá smrt jeho zalehla krutým smutkem do ruchu jásající Prahy o sokolských dnech, jimž Jos. V. Sládek věnoval poslední svou báseň v našem listě a jež Josef Anýž nadšeně a energicky pomáhal připravovati. Jméno Anýžovo znamená kus historie politické strany mladočeské, a to historie nejslavnější. Také české školství ztratilo v něm vytrvalého a parátního pracovníka, zaníceného pro věc a sloužícího jí duší tělem. Pohřben byl v úterý dne 2. července na hřbitově Vyšehradském. Čest jeho památce!

V pondělí dne 1. července, ve chvíli, kdy odstraněna rouška s pomníku Františka Palackého, vydechl naposledy v Roztokách u Prahy manžel vnučky Palackého profesor Dr. Albín Bráf, politický a národohospodářský spisovatel. Bystrý duch i vědomosti určily jej k nejčelnější státní funkci, kterou vykonával obezřele se srdcem vždy věrně oddaným svému národu. V kontinuitě rodu Františka Palackého jako zakladatele „Svatobora“ zastával dr. Albín Bráf po Fr. Palackém, dru F. L. Riegrovi, prof. dru Jos. Thomayerovi a Al. Jiráskovi v posledních letech i čestné místo předsednické v ředitelství „Svatobora“ a také tu uplatnil se v zájem „Svatobora“ i jeho velkých kulturních úkolů mnohým skvělým činem, zapsav se takto nesmazatelně do jeho kroniky. Pohřben byl ve čtvrtek dne 4. t. m. do rodinné hrobky po bok Riegrův na hřbitově vyšehradském. Věčná mu paměť!

* Slavnostní odhalení Suchardova pomníku Palackého stalo se v pondělí 1. t. m. velkým národním svátkem, jemuž lesku a významu dodala přečetná přítomnost slovanských a francouzských hostí, jejichž zástupcové položili na konec oslavy k pomníku nádherné věnce. Slavnostním úvodem bylo již v sobotu zasedání České Akademie a Společnosti nauk v musejním Pantheonu, kde za přehojné účasti vědeckého a uměleckého světa mluvili učenci Randa a Pekař — první více se stanoviska zásluh právnických (odhalení starých právnických pramenů a desk zemských), druhý všeobecně. Při odhalení pondělním nejvíce zájmu upíralo se k slavnostní řeči dra Karla Kramáře, jenž mluvil po převzetí pomníku král. hlavním městem Prahou svou nadšenou, značně politicky zbarvenou řeč, která akcentovala nejenom historické, osvětné a buditelské pozadí Palackého práce, ale i jeho předvídavou, až po dnešek platnou zásadu politického opportunismu. Všeobecněji k srdci nám promluvila závěrečná parádní slova p. starosty Groše, aby „tak chladná jako kov tohoto pomníku byla naše rozvaha při práci pro vlast, tak pevnó jako žula naše odhodlání prospěchu vlasti posvětiti svůj život, a tak nadšena naše mysl pro dobro vlasti jako krásná, vzletná idea tohoto pomníku.“ . . . *—n—*

„Slovinskému konsulu“ Janu V. Legovi odhalen byl v sobotu dne 29. června na olšanském hřbitově náhrobní pomník za hojné účasti slovinských hostů. Lego byl horlivým propagatorem styků československých, překládal ze slovinštiny, psal propagační a informační články o obou národech navzájem. Narodil se ve Lhotě u Zbirova r. 1833. Zemřel v Praze r. 1906.

V Praze, dne 5. července 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

V. Zikmund (Zikmund Winter):

V NOCI 17. LEDNA 1623.*)

Praha ve snách ponořena,
zimní mráz ji pálí v tváři,
sníh to staré slavné tělo
pokryl ve stříbrné záři.

Všude jako po vymření —
jenom větrů slyšet štkání,
jakby v bolu někdo vzdychal,
jako teskné bědování.

Chvilkou ticho — a pak znova
vichřice zas skučí, pláče —
snad kdes zločin jakýs tuší,
proto ze snu budí spáče?

Matko boží tam před Týnem!
Ty's snad větru plakat dala,
když jsi zločin před svou tváří
v děsné noci uhlídala.

Matko boží, zabraň zlobě!
Smeť tu bídnou dolů chasu,
co dnes v noci obírá tě
na tvém chrámě o okrasu!

Dvě stě let tam na portále
Poděbrad ten velký stával,
na Prahu se usmívaje,
jako dceři jí žehnával.

Dnes však Jezovity ruka
drze sochu dolů metá,
bouřná noc ten zločin tají —
větrů ston jen městem letá. —

Vidíš, králi, za živa se
vrazi tebe báli klatí,
teď tě mrtva beze strachu
dolů mecí bídně kati! —

Beze msty ti hanu činí
před Týnem tam na portále, —
v Praze všecko tiše dřímá —
jenom vítr pláče stále.

⁘ ⁘ ⁘ ⁘ ⁘

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

Schwert zasedl mezi ostatními k poradě.

Předseda zahájil poradu a udělil slovo radovi Paulovi.

„Věc je pro mne jasna," mínil tento. „Jsem pro odsouzení obžalovaného podle návrhu veřejného žalobce."

„K smrti?" zvolal Schwert.

*) Báseň tato otištěna jest v Almanachu českého studentstva z r. 1869 a nadepsána pseudonymem V. Zikmund. Prof. Dr. Josef Thomayer nám prozrazuje, že v tomto pseudonymu tají se jméno Zikmunda Wintra, a báseň tato, v mnohém pro celou jeho příští tvorbu charakteristická, že jest jeho prvotinou. Jiné básně uveřejnil prý Zikmund Winter ještě pod pseudonymem Zima.

„Ano,“ odvětil rada Paul klidně. „Zub za zub!“

„Myslím, že spravedlnost není biřičem,“ odvětil Schwert.

„Justitia vindex!“ citoval rada Freisler.

„Ne, nikoli, dovoluji si tvrditi,“ horlil Schwert. „Justitia vindex má spíše prohibitivní význam. A jak můžeme napraviti někoho, když ho zničíme? Vindex má býti výstrahou jiným, aby zla nečinili. Trest smrti! Což může ten býti skutečně výstrahou, aby se nevraždilo, neloupilo, nedopouštělo velezrády? Trest smrti vykonává se sta a sta let a zločiny se přece množí. Myslím, že celá otázka trestu smrti není rozřešitelna, aniž bychom před ní rozřešili jinou, totiž, kdy člověk dopouští se zločinů, které trestají se smrtí, na příklad vraždy. Zajisté u většině případů v prudkém, řekl bych v nejprudším hnutí mysli, kdy rozum a soudnost mlčí, kdy slepá náruživost, bázeň neb vzdor neb neodolatelné nutkání činí z člověka téměř zvíře. Porovnával bych to nejlíp s náhlým přechodným šílenstvím, kdy místo vůle neznámé nám síly vládnou, kdy zhyne především upomínka na všecky výstrahy zákona, kdy mlčí každá prohibice. Ale i ze zákona humanity, které přece justice má sloužiti, jest trest smrti v nepoměru k zločinu. Zločinec vraždil v návalu horké krve, v úchvatu, téměř v bezvědomí, zákon bere mu za to život chladnokrevně. Vrah zabíjí oběť svou rázem neb s nedlouhou trýzní, alespoň netrýzní oběť hroznou smrtí celé dni, jistotou její a smrtelnou úzkostí mnoho a mnoho hodin, jako trestající zákon to činí. Nemohu si ani představiti muka odsouzencova s mečem Damoklovým nad hlavou, střídání naděje a šílené úzkosti ne po několik dní, leč po několik týdnů. A což teprve strašné, pro cit lidský nepochopitelné zoufalství u odsouzence, jehož ortel smrti je potvrzen! To nelze pochopiti, jen hrůza mne jímá. Vždyť každý, i nejsurovější vrah lpí na životě. A trýznil-li svou oběť půl hodiny před smrtí — což je vůbec vzácnou výjimkou — činil tak v chorobnosti a nepříčetnosti, alespoň u většině případů. Není dosud zjištěno, jak velké procento zločinců je lidí duševně nezdravých, choromyslných v nejširším slova smyslu. Takový odsouzenec k smrti jako by odpykával za tisíce jiných zločinů, jichž ani nespáchal, jako by každé hodiny byl popravován za hrozných muk. Nechápu, jak jsem již naznačil, tento poměr viny k trestu a prosím, by zkušenější a věci znalejší mne poučili. A nedovedou-li ani oni a cítí-li v mých rozvahách jen zrnko pravdy, prosím, by hlasováno bylo se mnou proti trestu smrti, v pokoře prosím za ubožáka, jenž na ortel v hluboké sklíčenosti čeká.“

Když Schwert skončil, promluvil předseda:

„Připomínám pánům votantům, že jsme zde, abychom hlasovali o vině nebo nevině obžalovaného a ne abychom zákonná ustanovení kritisovali, autoritou jejich otřásali. Prosím a napomínám pány votanty, aby nedadouce se svésti skrupulemi tak zvané humanity, přesně a jasně podle svého svědomí, jak v přísaze služební slíbili, vedli diskussi a po té hlasovali!“

„Myslím, že jest tu úplný nedostatek právních důvodů, proč by se o vině obžalovaného mělo pochybovati,“ mínil rada Freisler. „Různá mínění mohou býti nanejvýš o výměře trestu.“

„Jsem mínění v základě jiného,“ protestoval Schwert. „Sebraná gravamina mne nikterak nepřesvědčují. Mám naopak mnoho pochybností o vině obžalovaného. Nikdo čin neviděl, nikdo neslyšel, přímo se obviněný k činu nepřiznal. Psychologickou nemožností mi jest, aby vrah se svou obětí na blízku celou noc prospal.“

„Není dokázáno, že spal,“ namítal adjunkt Paupié.

„Proč zločinec neprchl?“ pokračoval Schwert. „Nač se spoléhal? Mohl se domysliti, že na něho první podezření padne. Taková bezstarostnost je pravdě velmi nepodobna u zločince. Že byl zmaten, ulekán z rána, jest jen lidské. Jsou to jen indicie, stačící dle mrtvé litery zákona k odsouzení, ale není ve mně přesvědčení, které by alespoň spolurozhodovati mělo.“

„Tedy jste pro to, aby zavražděná zůstala nepomštěna?“ mínil rada Freisler.

„Nic tak nekalí úsudek, jako lichý soucit,“ přidal se rada Paul.

Ale Schwert se nedal. Z dáli zněla mu slova: Myslíte, že bych s touto krví zůstal na živu?

Žádal, by vzaty byly jeho námitky do protokolu. Diktoval si je sám.

Předseda i radové dívali se na hodinky. Šlo na čtvrtou a žaludek se hlásil.

Ale Schwert jako by hladu necítil. Když skončil diktát, žádal, by se o každé jednotlivé skutečnosti a důkazu hlasovalo. Činil návrhy, které byly zamítány. Na konec — už svítili — navrhl, by hlasování o vině, o trestu a prohlášení rozsudku bylo odloženo, až soud nabude jistoty, že i poslední pomocník zahradnický — chytil se toho náhodně — bude v Americe vypátrán a dokáže své alibi v osudnou dobu.

Návrh na odročení byl zamítnut.

„Ti Slované se ani za soudce nehodí,“ zasyčel rada Freisler. Schwert to zaslechl.

„Když pán bůh dá svini rohy —“ odšepnul dr. Paupié.

Schwert věděl, že jím, autodidaktem, studovaní právníci opovrhují.

„Prosím o slovo!“ zvolal Schwert do šumu.

Utichli.

„Padlo tu slovo, že Slované, totiž já, se za soudce nehodí. Pane předsedo, prosím, by se zjistilo, kdo slova ta pronesl.“

Rada Fleisler krčil se rozpačitě. Schwert, cítě se pánem situace, nehodlal jí nevyužitkovati.

„Ale, kollego,“ konejšil předseda, „vždyť to vše je mezi námi.“

„Nemohu a nesmím to snésti,“ protestoval Schwert, „běží tu o mou soudcovskou čest a ta je mi nade vše.“

Všichni se odmlčeli. Dr. Paupié zbledl, odsunul svou židli od stolu. Ale Schwert ho ignoroval.

Předseda obrátil se na Schwerta.

„Neslyšel jsem nic — snad se pan kolega přeslechl.“

„Nikoli,“ odpověděl Schwert.

„Pro pokročilou dobu,“ prohlásil předseda, dívaje se na Schwerta, „jsem ochoten odročiti prohlášení rozsudku na zítřek. Prosím však, by bylo odhlasováno, alespoň o vině neb nevině, aby porada naše měla aspoň jeden positivní výsledek.“

Návrh byl proveden, i Schwert se podřídil. Vždyť to byl jeho návrh. A nyní jej předseda přijal za svůj. Byl to triumf a Schwert pochopoval, že mělo to býti náplastí na utrženou urážku.

Votanti uznali vinu obžalovaného třemi hlasy proti jednomu. Dr. Paupié hlasoval pro vinu s polehčujícími okolnostmi.

„To patří do výměry trestu,“ poučil ho předseda.

Tribunál vrátil se do síně závěrečného přelíčení. Obžalovaný, obhájce i státní návladní už netrpělivě čekali.

Jak byl pan státní návladní překvapen, když uslyšel, že rozsudek prohlášen bude až příštího dne! Zvěděv soukromě příčinu, mrštil zlobným pohledem po Schwertovi. Byl z žalobců, kteří každý osvobozující neb mírný rozsudek pokládají za svůj osobní neúspěch.

Schwertovi běželo o to, aby upokojil Lamfroma. Musí s ním promluviti.

Právě kráčel kol něho rada Paul. Schwert předstoupil. Radovi byl v této soudní periodě dozor nad vězením přidělen.

„Pane rado, prosil bych co nejoddaněji...“

Rada nehleděl příliš laskavě, ale stanul.

„Rád bych viděl delinkventa v jeho celle a prosím k tomu o dovolení.“

„Ale, ale!“ zdvihl rada obočí. „A proč? Vždyť má svého obhájce!“

Díval se na Schwerta škodolibě. Vidíš chlapíku, přece nás potřebuješ.

„Sbírám kriminální kasuistiku —“ řekl Schwert — „snad se dám k advokacii.“

„K advokacii?“ opáčil rada živě. „Nu, vlohy na advokáta máte, ti musí býti vždy trochu rabulisté.“

Schwert spolkl špičku a pokračoval: „Smím tedy, pane rado, odsouzence viděti?“

„Není možno!“ vypjal se rada. V tom okamžiku podával soudní sluha Schwertovi dopis.

„Je označen za pressantní,“ omlouval se, „jinak bych nevyrušoval.“

Schwert neslyšel, podávaný dopis přijal a pustil na zemi. A odvrátil se k odchodu.

„Něco vám upadlo, kollego!“

Známé písmo, pomyslil si vida adressu.

„Vy si s Hladkým dopisujete?“

A hned změnil zvuk hlasu.

„Je to můj přítel,“ odtušil Schwert, drže dopis v rukou.

„Víte,“ mínil rada Paul pojednou joviálně, „záleží-li vám na tom, zajděte si k obžalovanému. Ohlaste se mým jménem u dozorce vězňů. Poroučím se vám!“

Za chvíli stál Schwert před odsouzencem. Věděl už, co chce. K obhájci, jak si dr. Scheitnitz stěžoval, nenabyl Lamfrom nikdy úplné důvěry. Instinktivně cítil, že obhájce v jeho nevinu nevěří. Týmž pudem však tíhnul k Schwertovi, ač tento nikdy mu neřekl, že v jeho nevinu věří.

Lamfrom jako by vstup Schwertův ani nezpozoroval. Jen oči sebou škubly, když někdo s lucernou do matně osvětlené celly vstoupil. A zase civěly oči jeho dále do tmy. Tvář jeho měla svislé záhyby, výraz její jako by byl smazán.

„Lamfrome! Pane Lamfrome!“

Odsouzenec se nehnul. Sluch jeho byl uzavřen. Jaké asi hrozné hlasy hřměly mu do duše, zalehly jí všecek ruch a šum vůkol!

Setrvá-li tak celou noc, v tomto volném sesouvání, jistě člověk ten sešílí.

„Pane Lamfrome!“ opakoval Schwert hlasitěji.

(Pokračování.)

Emanuel Šl. z Lešehradu:

SPOUTANÝ OREL.

Kráčel jsem ulicí šerou, z večera, v jesenním šeru,
ulicí velkého města, zvířenou povozy, lidmi,
zpestřenou maskami tváří, těhotnou nervosním shonem.

Výklady lákaly leskem bohaté výzdoby šperků,
promenad hvězdy se skvěly, šuměly vlnami šatů,
život se zmítal a kypěl v liniích zpíjivě čárných . . .

Pojednou pohled můj zbloudil k místu, kde skupina lidí
v barvité směsici stála, poutána nezvyklým zjevem:
za okno bez lesku, matné, k účelům reklamním vsazen
vznešený africký orel, nádherné, mohutné zvíře.

Pohledem despektu plným měřil si zvědavé tváře,
zoban měl napřažen k ráně, hlavu měl vztyčenu hrdě,
na noze, bohužel, kruh měl, kruh, jenž je odznakem rabů . . .

Stanul jsem před smutným oknem, stanul jsem v obdivu němém,
necítě soustrasti v nitru s ubohým, ubohým vězněm;
pohled přec jeho mi hlásal, na noze kruhem ač sepjat,
orlem že zůstal a bude, v službě byť kejklířů mrzkých.

Vzpomínal: vzpomínal horstev, nad nimiž mocně se vznášel,
vzpomínal lupů, kdy směle přepadal bojácná stáda,
vzpomínal daleké vlasti, volné a krásné a světlé . . .

Jiné to bylo přec slunce, orle, viď, orle můj bědný,
nežli to záření ulic, všední a nízké a plané,
jiný byl život než tady, zdravější, svobodný, velký!

Nad horstvy, nad lidmi kroužit, býti svým pánem i bohem,
brázditi bezmezný blankyt o závod s bouřnými mračny,
neznati nic nežli volnost, volnost a sílu svých spárů!

Nyní zde ukován dumáš, k reklamním účelům chycen,
ubohý, ubohý orle, krutý to pro tebe úděl,
výšiny krále tak spoutat, k posměchu protivné láji.

V zajetí potupném skonáš . . . Marno je nad tebou tesknit . . .
Útěcha smírná přec blaží: Skonáš! Kde? . . . Nevím . . . Však jistě
s pohledem orla!

Fr. Flos:

U KOHO JSEM SLOUŽIL?

(Pokračování.)

„Nepřeji si však,“ pravil pan Schulitsch náhle velmi přísně, „aby se o tom mluvilo, každý obchod má své tajemství a dobrý obchodník a zřízenec neběhá s ním na trh. Rozumíte?“

„Rozumím, milostpane, vždyť jsem dnes tu já, a zejtra může sem přijíti člověk nepoctivý.“

„Pravda. Ale ještě něco. Pracuji v kanceláři vedle vás po několik hodin denně, mohla by nadejíti chvíle, kdy bych potřeboval, abyste někam doběhl. Zazvoním a přeji si, abyste přistoupil pouze k okénku a oznámím vám své přání . . .“

Poklonil jsem se na znamení, že poslechnu. Bylo mně nyní tak lehko a veselo. Oh, ten pošetilý Žmolil! Ten se podiví, až mu vše vysvětlím!

Pan Schulitsch procházel se chvíli po krámě o čemsi přemýšleje, potom, když už se měl k odchodu, řekl jako mimochodem: „Kdybych se u okénka neobjevil a zvonil dvakrát, nebo třikrát, vejděte ke mně!“

„Dvéře jsou však zamčeny,“ odpověděl jsem neopatrně.

„Až vás budu volat, budou otevřeny. A propos, prozkoumal jsem váš inventář, jsem spokojen. Kdyby snad bylo potřebí nového zboží, sepište to a v sobotu mně soupis předložte, postarám se, abychom zásoby doplnili.“

To byla voda na můj mlýn. Musel jsem odkázati několik dobrých zákazníků, kteří hledali u nás zboží, jehož jsme neměli. Dal jsem se hned do práce.

Výklad nejlepšího zboží v okně a rozvěšení zboží na dveřích krámu se osvědčuje, přichází nyní více kupců. Snažím se ovšem také, abych své zákazníky dobře obsloužil, a protože zdvořilost i kočku těší a v inventáři ji nemám zapsánu, mohu ji vydávati po libosti bez újmy svého pána.

Naše ulice jest krátká, ale přejde po ní velmi mnoho lidí; jest jako příčel na žebříku mezi dvěma těhlemi dlouhých a bohatých tříd; jest jako průliv mezi dvěma bohatými zeměmi, jako most mezi dvěma břehy. Tisíce lidí tudy projdou a sotva desítky z nich se tady zastaví; procházejí tu lidé vznešení, aby si na chviličku oddechli po hluku a tlačenici hlavní třídy, proběhnou tady chudáci, aby si nadskočili. Krámů a krámků je tu málo, naše ulice není na to, aby se tu někdo zdržoval, proto musí obchodník zákazníky chytat, předkládat jim zboží až pod ruku, aby o ně zavadili.

Mé úsilí nese ovoce, denní tržba vzrůstá a o našem krámku se již mluví. Několik zákazníků mně již zjevně řeklo, že jim byl „náš“ obchod doporučen! Jsem nesmírně spokojen. Nikdy jsem o takovém štěstí ani nesnil. Jest jisto, že jsem si toho štěstí nezasloužil, protože jsem člověk křehký a nedostatečný. Když mne i strážníci pozdravují laskavým pokynem hlavy nebo ruky, nevím ani, kam bych oči dal a jak bych dosti zdvořile poděkoval. Vím, že pozdravují zástupce, vlastně lépe řečeno zřízence páně Schulitschova, ale přece mně bývá horko, neboť cítím bezděčně jakousi teplou lahodu a ramena se mně proti vůli nějak rozšiřují, ačkoliv se úmyslně krčím. Teď už chápu, proč mocní a bohatí lidé nosí hlavu tak vzhůru, proč vypínají hruď nebo břicho, proč se tak s vysoka dívají, když kráčejí po ulici, nebo jedou v kočáře. Není to vědomí vlastní hodnoty, neboť myslím, že každý se v duši své správně odhaduje raději o dva neb čtyři haléře níž, ale úcta okolních lidí zdvíhá jich brady a nadýmá jich hruď. Úcta veřejná jest kadidlo velmi nebezpečné, musím se míti na pozoru.

10. března 190.*

Mluvili jsme o tom se stařečkem Žmolilem, ozvala se i slova „štěstí“ a „osud“. Stařeček Žmolil seděl dlouho zamyšlen, poslouchaje, ale potom se náhle velmi rozhněval.

„Poslouchej, ty čtenáři,“ promluvil přísně, jak na mne ještě nikdy nezahovořil, „chytá se tě pýcha. Nikdy jsem o tobě neměl příliš dobrého mínění, maje tě pouze za neškodného hlupáčka, ale koho se chytá pýcha, jest s rohatým ve spolku a hloupost jeho jest nevyléčitelna. Co mně tu meleš o štěstí a osudu, jest nesmysl, který jsi někde vyčetl. Neposlouchám tvých slov, ale naslouchám tvému hlasu a v tom už pýcha nešeptá, ale křičí. Ten tvůj Šulič ti přijde draho, posedíš si na chvilku v chládku a spadne ti hřebínek.“

„Ale, dědoušku, co pak zlého jsem udělal? Osud mne postavil . . .“

Stařeček Žmolil se ošklivě zasmál, proto ošklivě, že v jeho posměchu byla zloba.

„Osud ho postavil, checheche! Osud neměl nic jiného na práci, našel chlapíka na rohu ulice, postavil ho na pilíř, aby ho mohli strážníci pozdravovat, a ten chlapík o tom nejen vypravuje, ale i přemýšlí! Synu můj, nežli se navždy rozejdeme, povím ti, co si o světě i o tobě myslím.

‚Celý svět jest velkolepá hra,‘ povídal jsi pošetile, dobrá, podle toho dal jsi se najmouti za šaška. Pan Šulič tě ustanovil sluhou a tobě stoupají do hlavy panské myšlenky. Nejsi dosti spokojen, opravuješ, mudruješ. Ale já ti pravím, že svět jest dílna práce a chrám modlitby. Jdi, synu, pros za pokoru a nevracej se ke mně, až se napravíš.“

Že takto Žmolil skončí, předvídal jsem, protože je muž velmi nábožný; není divu, vždyť celý život strávil v chrámech, ale podivil jsem se, jak bystře uhádl, co se ve mně dálo. Jest mně opravdu potřebí pokory. K ohavnostem dřívějším přidala se nová a rostla tou měrou, jakou se šířil plátěný pytlíček, do něhož jsem ukládal své úspory; ale že mne Žmolil vyhnal, jest mně velmi líto.

16. března 190.*

Dnes jsem celý den běhal po Praze. Můj pán prozkoumal seznam zboží, po kterémž byla poptávka a jehož jsme v krámě neměli, a napsal pět dopisů. Rozkázal mně, abych tyto dopisy roznesl a přijal bez reptání a poznámek vše, co mně tam odevzdají.

Podle adress jsem poznal, že mám navštíviti vesměs veliké a bohaté obchody židovské.

V prvním obchodě přečetl pan účetní dopis a řekl mně, abych přišel zítra, že bude vše připraveno. Ve druhém obchodě přijal dopis sám pan chef závodu a hned zavolal příručího, s nímž chvíli šeptal. Potom pokynul mně příručí, abych šel za ním. Nu, proč bych nešel, proto jsem tady. Vystupovali jsme po nekonečných schodech až kamsi pod klenbu nebeskou, aspoň jsem si myslil, že už k ní nebude daleko, ale došli jsme jen na půdu. Jak živ jsem neviděl takové půdy! To byl krám, veliký krám, naplněný až po střechu krabicemi, kartandly, bednami a koši. Pan příručí se zjevně smál mému údivu a pravil, že ve skladištích a ve sklepě jest ještě větší spousta. Jako by jen namátkou sebral čtyři veliké krabice, svázal je motouzem a pověsil je na mne jako na soumara, dvě napřed a dvě do zadu. Pátou krabici vložil mně do rukou a již jsme opět sestupovali po úzkých tmavých schodech. Domníval jsem se, že budou dole krabice otvírat a zapisovat zboží, ale nic, ani jsem se do krámu nevrátil; pan příručí poručil, abych odešel průjezdem a na mou otázku, obdržím-li účet, odpověděl, že můj chef již zboží zaplatil. Podivno, zaplatil zboží, jehož ani neviděl! Avšak ne, nesmím mudrovat.

Téhož dne přinesl jsem krabice a koše ještě ze dvou obchodů. Všude mého pána jistě znali a vydávali zboží, aniž žádali potvrzenky, že jsem zboží přijal.

Teprve o čtvrté hodině odpolední prohlížel jsem obsah krabic, bedniček a košů, ale hlava mně z toho šla kolem. V jedné krabici byly knoflíky, krajky, spinadla, límce a manšety, všecko pohromadě smícháno a natlačeno, jako kdyby někdo při stěhování cpal do krabice, co mu přišlo nakvap pod ruku. V jiné krabici byly broše, černé veliké korály, třepení, šňůry skleněných perel, jehlice do dámských klobouků a hrst penízů bez rázu, jen takových kovových kotoučů; a opět v jiné bylo namačkáno peněženek, sáčků a nočních pletených čepic, i hračky, panny, harmoniky, nožíky, tužky a zápisníčky jsem tam objevil vedle hedvábných stuh a stužek, kartáčků na zuby a per na dámské klobouky, od molů sežraných. Také už vím, jak se tomu zboží říká, jeden laskavý židáček mně to řekl. „Póvl“ se jmenuje takové zboží, vyloučené, odložené, z mody vyšlé. Mladý mužík mně důvěrně řekl, že až se vyučí, že si zařídí také takový krám, jaký máme my. Má prý po tatínkovi 200 K jmění a to stačí na krásný obchůdek póvlem. „Člověk, který koupí póvl,“ pravil nadějný obchodník, „jako by vsadil do loterie. Musí ovšem koupiti jen krabici, koš anebo bednu celou a třeba i zavřenou, ale má-li štěstí, najde tam poklad. Zboží se musí ovšem vyčistit kyselinami nebo skelným papírem, musí se nalakovat, nebo obarvit, knoflíky a přesky musí se našít na čisté kartony, na nichž jest natištěno po anglicku nebo po francouzsku, že jsou to „appartní novinky“ a pak se prodává takové zboží s výdělkem 300 procent! Někdy člověk koupí také jen šmejd, nu a potom prohraje — ale krabice sama přece něco vrátí.“

Velmi mne poučil mladý ten muž a proto stiskl jsem mu vděčně ruku. Už dnes jsem našil čtyři tucty krásných knoflíků na nové vkusné kartony a navlékl jsem dvě šňůry skleněných koralů. Vida, naučím se nové živnosti. (Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Karel Horký:

MLÁDÍ NA KRAJI LESA.

— Podívej, venku je ještě docela světlo!
— A v lese bylo už skoro temno.
— Artuši, nemám na zádech jehličí?
— Máš, Jarmilo. Jsi plná jehliček.
— Tak mi je očisti.
— Počkej tedy. Jsi celá obalená.
— Nebouchej mi tak do zad!
— Už to je.
— Na sukni není nic?
— Bože, ty jsi opravdu samá jehlička.
— Tu máš, smeť je kapesníkem.
— Už to je. A já nemám na zádech nic?
— Máš, ale míň. Obrať se —

— — — — — — — — — — — — —

— Jarmilo!
— Copak?
— Tamhle je kupa sena!
— A co na tom?
— Pojď, zahrabeme se do ní!
— Pojďme.

— — — — — — — — — — — — —

— Artuši, musíme už jít.
— Pojďme.
— Artuši, nemám na zádech seno?
— Máš, Jarmilo. Jsi plná stébel.
— Tak mi je očisti.
— Počkej tedy. Jsi celá obalená.
— Nebouchej mi tak do zad!
— Už to je.
— Na sukni není nic?
— Taky dost.
— Tu máš, smeť to kapesníkem.
— Už to je.

— — — — — — — — — — — — —

— Jarmilo!
— Co pak?
— Tuhle je mez.
— A co na tom?
— Mohli bychom si lehnout na mez.
— Pojďme.

— — — — — — — — — — — — —

— Artuši, musíme už jít.
— Pojďme.
— Artuši, nemám na zádech hlínu?
— Máš, Jarmilo. Jsi plná hlíny.
— Tak mi ji očisti.
— Počkej tedy. Jsi celá umazaná.
— Nebouchej mi tak do zad!
— Už to je.
— Na sukni není nic?
— Taky dost.
— Tu máš, setři to kapesníkem.
— Už to je.

— — — — — — — — — — — — —

— Jarmilo!
— Co pak?
— Tuhle je —

— — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — —

Stoje pod lesem v hlubokém úvoze a ukrývaje se za keř plané růže, vyslechl jsem tento hovor, zatím co cvrčci vystrkovali hlavy ze skulin a smáli se nepokrytě mému bezvadnému zevnějšku. Povykovali víc a víc, posléze již docela zřejmě mne provokovali — a bylo mi to trapné, chtěl jsem jim rázem zaraziti klepavou a škodolibou jejich muziku. Položil jsem se ve svém bezvadném kabátě na zelený břeh úvozu a maje tvář v trávě, prosil jsem tiše zemi, aby v tomto krásném červnovém soumraku odňala ode mne můj bezvadný zevnějšek. Ale když jsem povstal a žádostivě se prohlížel, neuvízlo na mých šatech nic, než jediný lísteček plané růže. A cvrčci sesílili svůj povyk a jejich smích vyprovázel mne z úvozu.

⁘ ⁘ ⁘ ⁘ ⁘

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Pokračování.)

Hledím v tichu kostela na obraz, jenž barevně svítí do šedi a běli okolní. Čím déle hledím, tím je mi divněji. Co je to, co dosud nikdy nepocítěno, zadrhuje mi hrdlo a oči plní jako vlhkostí? Je mi, jako by se vracela chvíle — tak dávno, zdá se mi, že je tomu — když jsem byla po prvé u přijímání a andělíčkové v kapli u Františkánů se na mne smáli. Tak je mi, jako bych byla dlouho se kdesi trmácela, a jako bych teď byla přišla domů, a tatínek a maminka mne vítají a ptají se mne, kde jsem tak dlouho byla. Tak je mi, jako by mi na jedné straně cosi bylo zapadlo do nenávratna, a na druhé straně se to vynořovalo nové, větší, krásnější . . .

Vrací se mi to všechno mé dětské snění o nebi a ráji, ne již pohádkově nemožné, nýbrž na pevnou půdu sestouplé, vtělené v podobu Kristovu na obraze přede mnou.

Vrací se mi to mé zbožňování, má potřeba úctyplného kultu, má potřeba náboženství. Cosi jako radost a vděčnost zalévá mi nitro teplou vlnou, jako tucha, že se mi v duši rozednívá ke krásnému ránu.

Zůstávám v kostele přes zpěv i kázání, kterému však nevěnuji dosud mnoho pozornosti; stále je mi hleděti na obraz i nápis: „týž na věky, včera i dnes . . .“

A zase nazejtří zpívám u Uršulinek své otřelé již kuplety a arie. Ale onen tón, který mi v operetní hudbu občas zazníval, přibírá nové tóny k sobě, až tvoří harmonický akkord, smírný, velebný, jehož zvuk roste a stává se určitějším i častějším. Není již výsměšné rozpustilosti v mých gestech, přestává i skryté uličníkování v zadních řadách lavic, jehož jsem se tak zálibně účastnila. Všechno je jaksi zakřiknuto, ne však v zápovědi mravokárné, nýbrž jako by tancující páry, výskající vesele, dostaly se náhodou na hřbitov, a samy ustaly v tanci i jásotu u vědomí, že jsou na místě posvěceném. Jako by Kdosi stál za mnou a byl svědkem všeho, co mluvím i konám, a já před Kýmsi tím měla posvátnou úctu, protože je „včera i dnes, tentýž i na věky.“

Ve škole se připravujeme k biřmování, k velkému veřejnému, samotným arcibiskupem posvěcenému utvrzení ve víře katolické. Spolužačky vybírají si kmotry, těší se na nové šaty, na dárky k biřmování; je mi ovšem také jíti, svorně, s celou skorem třídou. Proč vím tak určitě, že nepůjdu, že nebudu moci?

XIII.

A nyní děje se cosi podobného, jako když na jaře slunce teple zasvítí, sněhy náhle tají, ledy se bortí a noří pod vodu. Je to zátopa jarních vod, ale blahodárná, zúrodňující, a rychle po ní raší tráva i květ.

Chodím teď každou neděli do evangelického kostela v Kostečné ulici. Již vím o něm i více. Vím, že patří augšburské konfessi, že to býval pavlánský klášter a že v něm jsou pochována těla některých českých pánů, sťatých na Staroměstském náměstí po bitvě na Bílé Hoře. Farářem je tu nyní p. Felix Molnár, jehož kázání nyní již také věnuji více pozornosti. Mluví často o znovuzrození, o nutnosti oblečení se v nového člověka a svléknutí „starého Adama“. Vykládám si to pro sebe a o sobě: „Starý Adam“ — to je Angot, Trebizonda, Giroflé a celý ostatní operetní repertoir; a trochu je to také Hochwürden se svými „Heidenkinder“ a jeptišky s růženečky a kostelíčkem. To všechno bude třeba svléci, zahoditi nebo spáliti, a bude nutno obléci něco úplně nového, začíti úplně nový život, naprosto odlišný od hravého, snivého dětství, i od neustáleného, divokého žabectví.

Nedovedu již ani žíti jinak než v myšlence na tento svůj nový přerod, o kterém kazatel mluví jako o milosti, jako o zázraku, jenž nadejde přes noc . . .

A pouhá myšlenka i naděje na to mne přeměňuje, formuje v naprosto jiný tvar. Především mění se můj poměr k rodičům.

Byli mi oba, tatínek i maminka, vysokými ochrannými božstvy v mém šťastném dětství; uctívala jsem je v posvátných zelených hájích svého snění, v nichž každý strom měl svoji vílu, každá voda svou rusalku. Pak mi zlí lidé skáceli mé modly, řekli mi o nich, že jsou z praobyčejné hlíny, a já jsem z lítosti nechala spustnouti své háje a zarůstati travou povalená těla božstev . . .

Teď se vracím do svých lesů a hledám v nich — ne již božstva, ale lidi, lidi mé krve, lidi nejbližší mé lásce, mému cítění. Tak dlouho jsem se jim vymykala z ochranných, štědrých rukou, jako nedopeřené pískle, které myslí, že již umí samo lítat a nepotřebuje vedení. Teď se vracím a vidím, že snad ani nepostřehli mého oddálení, že nevyčítají, že jsou tu skorem jako můj Kristus na obraze: „včera i dnes, titíž i na věky . . .“ Jen já se měním a chci je nyní znát, znát jako lidi, ne jako božstva.

* * *

Zajímá mne teď jejich život, když byli v mém věku, když i u nich to rašilo prvními jarními pupeny a nitro nalévalo se probuzenou mízou. Co bylo podkladem maminčiny touhy po zelených zahradách, po lesích, po lukách, plných žlutých blatouchů na jaře, po tichých rybnících, rozezvučelých za měsíčních večerů žabími zpěvy, po ztemnělých alejích zámeckého parku? Jen dětská lítost to byla, že jí bylo tak záhy je opustiti a po blahobytu života správcovy slečinky ze zámku žíti na dále v sebezapíravém uskromnění a strádání schudlé úřednické rodiny ve velkém městě? Nebylo v jejích romantických písních o zemřelých láskách nikdy ničeho více, než jen obliba v nich, že to byly písně z let čtyřicátých, z dob jejího dívčího rozpuku? Zpívávala je s doprovodem kytary — kdo ji doprovázel? Z písařů zámeckých jeden prý byl dobrý hudebník, krásně zpíval, ladně tančil . . . Ten?

Nedovídám se podrobností; skoupá je maminka v těchto sděleních, ona, tak

druhdy hovorná, když šlo o strašidelné příběhy na zámku chotěšanském, nebo o líceň parku a zahrady. Latinská jména zahradních vzácných květin odtud jsem od ní znala, ale žil-li kdy dle jména někdo, jehož v písních oslovovala „duší drahocennou“ a „nadějí budoucnosti“, se nikdy nedovídám. Konečně z maminčiny obliby pro zelenou barvu, pro všechno, co s lesem souvisí, z jejího zápalu pro „Čarostřelce“ (o němž říká, že z jeho hudby „voní les“), jmenovitě pro jeho myslivecké sbory a veškeré to ovzduší myslivny, spředu si sama pro maminku zjev, jenž duchovitě mihne se přede mnou na lesní mýtině, v kabátci se zelenými výložky, s pérem na klobouku a ručnicí přes rameno. Jen mihne se a zmizí; není sdílných slov maminčiných, která by mu dodala života — a tak zmírá záhy nedokrevností, vyplniv svůj úkol, že mi maminku obestřel kouzlem tajemné romantiky . . .

A tatínek? Jeho mládí bylo tak zakřiknuto, tak všechno jeho jarní rašení stlumeno bázní před otcem tyranem, tvrdým sedlákem, že v osmnácti letech, v r. 1848, kdy o málo starší soudruzi jeho stáli na barikádách, byl ještě polodětským oukropečkem, který paní učitelové, u níž v Praze bydlil na studiích, konal služby chůvy a služky, a přes barikádu v Železné ulici se dostával s hrnečkem mléka, pro něž ho poslala paní učitelová, které se stále bál, aby na něj nežalovala u tatínka, mého dědečka . . .

Ani zazpívat si nesměl, a když si jednou jako mladík přece kdesi opsal pár písniček, dědeček mu je o prázdninách spálil; ba, býval prý od něho i jako student bit, a babička ho před hněvem dědečkovým ukrývala za pecí, a s pláčem mu hojívala rozšlehaná záda . . .

Jaká síla a moc lásky musela to vzplanout v srdci tatínkově k mé mamince, když ji prostřednictvím kolegy na technice, maminčina bratra, po prvé spatřil v skromném bytě v hradčanském Úvoze, že dovedla opřít se dědečkově svrchované autoritě, vyvzdorovat jeho zápovědi, ba, že tatínek dovedl vést maminku k oltáři přes dědečkovo zjevné prokletí, přes jeho hněv i zlobu!

Tatínek je sdílnější než maminka, ochotně mi povídá, jak s maminkou čekali na sebe věrně celých sedm let, jak šest let, ve kterých se tatínek po skončených studiích plahočil v alpských horách, v Tyrolsku, Vorarlberku, v Krajině, zaměstnán jsa při katastru, s maminkou jen si dopisovali a celých šest let se neviděli. (Vykramařila jsem náhodou jednou tyto dopisy tatínkovy; byly německé a všechny stejně začínaly oslovením: „Mein liebes Fräulein!“ — ale maminka poznala způsobený mnou nelad v zásuvce a psaní uklidila, snad spálila, protože jsem jich pak už nikdy nenašla . . .)

Vypravuje dále tatínek, jakou po návratu do Čech, když dostal místo u pojišťovny v Praze, slavili s maminkou tichou svatbu v malém kostelíčku na kopci zlíchovském, a jak odtud konali „svatební cestu“ přes Císařskou louku, v lodičce přes Vltavu, do nového bytu v ulici pod hradbami novoměstskými, do kterého si maminka převezla celé své jmění — kufříček se skrovnou výbavou prádla, pár kousků starého nábytku a nádobí, a obraz Panny Marie s Ježíškem, dědictví po babičce.

* * *

Je toho dost málo, co zvídám, ale stačí to, aby obrazy rodičů přiblížily se mi v dosah mého milování jich jako dobrých, čistých lidí. Mám potřebu milovat všechno, co je čisté, dobré, bezelstně prosté, pravdivé a velké právě tou svou prostotou. Proto se mi i tak líbí v bílých a prostých zdech evangelického kostela a miluji jednoduché chorály jejich. (Dokončení.)

Tristan:

ŽIVOTNÍ LITERÁRNÍ DÍLO M. A. ŠIMÁČKA.

Dvacátý a poslední svazek „Sebraných spisů M. A. Šimáčka“, od r. 1908 nákladem „Unie“ vydávaných, leží na stolku přede mnou. „V z p o m í n k y l i t e r á r n í, d i v a d e l n í a j i n é“ ukončují prozatím obsáhlou řadu románů, novell, povídek, dramat, básnických sbírek a kritických studií, jimiž M. A. Šimáček od r. 1884, kdy jako mladík dvacetičtyř jar vydal svou první knihu, sbírku básní „Z kroniky chudých“, téměř po čtvrt století obohacoval naši literaturu. Pravím výslovně: „Vzpomínky“ p r o z a t í m jen uzavírají řadu děl Šimáčkových. Neboť věřím, že ž i v o t n í literární dílo jeho jimi ukončeno není, tím spíše, poněvadž

autor sám v úvodu ke svým „Vzpomínkám“ pokračování jich do budoucnosti slibuje.

„Vzpomínky literární, divadelní a jiné“ obsahují kritické studie literární vynikajících uměleckých individualit, otištěné původně ve „Světozoru“, jehož byl Šimáček v letech 1884—1900 redaktorem, a divadelní, jež uveřejňoval autor jako dramatický referent „Národní Politiky“ v tomto listu.

Determinovány byl sice kdysi většinou aktuálností, jsou však stále zajímavy a nepozbývají svého významu ni oprávnění v knižním vydání. Neboť obohacují naše poznání umělců portretovaných, dávají vyniknouti mnohým cenným a karakteristickým rysům jejich uměleckých profilů, jež by zůstaly jinak utajeny nebo zapomenuty. Mají svoji vynikající důležitost pro literární historii, jež nalezne v nich jistě „leckterý vítaný výklad nebo aspoň doplněk“, jak autor sám poznamenává.

Ve stručných, ale výrazných črtách líčí M. A. Šimáček pořadem trudný život Františka Chalupy a oceňuje jeho literární tvorbu, vzpomíná Josefa Vácslava Friče, den po smrti Jana Nerudy píše vroucími slovy o tomto vzácném básníku, věnuje vzpomínku Vojtovi Náprstkovi, Karolině Světlé, Vácslavu Vlčkovi i Emilu Mariu Vacanovi, zajímavé hlavě mezi tehdejšími německými literáty. Ve vzpomínkách divadelních k 20. výročí otevření Národního Divadla svědomitě a pečlivě přehlíží a kritisuje domácí činohru na zemské scéně od r. 1883, v samostatných statích pak charakterisuje herecké umění Otylie Sklenářové-Malé, Jakuba Vojty Slukova, Jakuba Seiferta a zejména nezapomenutelné Hany Kvapilové, pro niž psal Helu v „Jiném vzduchu“ a Karlu Tomanovu v „Poslední scéně“, kteráž také byla pro ni vskutku scénou poslední.

A ještě jedna stať je ve „Vzpomínkách“, na niž chci zvláště upozorniti. Nejen proto, že je z nejzajímavějších této knihy, ale že nejvýrazněji a nejjasněji osvětluje karakteristické rysy literárního profilu M. A. Šimáčka jako kritika i jako umělce vůbec a že znamená jeho umělecké credo. Je to „Kritika milující“, jež pojata jest autorem do jeho Sebraných spisů jen jako výňatek z literární polemiky, vedené r. 1895 ve Světozoru s F. X. Šaldou.

M. A. Šimáček cituje na počátku slova svého protivníka: „Nepracujeme pro autory. Nepracujeme ani pro obecenstvo. Ale jen *pro sebe*. Kritika — správně literární psychologie — je samostatný umělecký genre. Stojíme na svých vlastních nohou. Pracujeme jako všichni umělci, ať filosofové, ať básníci, podle slov, jichž užil Goethe ke karakteristice celého svého díla — *höchst selbstsüchtig*.“ A proti tomuto credu, chladnému a egoistickému, staví M. A. Šimáček credo svoje, jemuž v čelo klade slova Turgeněvova: „Odsuzovati a kárati má právo jen ten, kdo miluje.“ Kritika musí milovat. Ne láskou slepou, chyb nevidoucí; ale láskou každým nedostatkem dotčenou, jež ihned hledá nápravy, snaží se o odčinění, povzbuzuje, radí a sílí. „Láska k věci je pro mne podmínkou sine qua non té kritiky, jaké nám třeba,“ praví autor. A je-li láska k věci nezbytnou podmínkou kritiky, jaké nám třeba, je druhou její kardinální vlastností pravda.

A lásku a pravdu, tyto dva podstatné znaky Šimáčka kritika, shledáváme jako typické rysy i u Šimáčka románopisce a Šimáčka dramatika. Jeho citově hluboce založená povaha jeví se ve všech jeho dílech. Autor miluje bytosti, o nichž píše, sklání se k nim proniknut nelíčeným soucitem s ubohými a trpícími, sdílí s nimi jejich tak často hořký osud, žije v nich. V dedikaci „Dvojí lásky“ J. S. Macharovi píše: „Miloval jsem ty lidi, o nichž píši, cítil jsem s nimi, a podařilo-li se mi, aby je rád měl i čtenář, je v nich život, a to mi stačí.“ A ve vzpomínce, věnované Haně Kvapilové („K prvnímu výročí smrti Hany Kvapilové“, XX. sv. Sebraných spisů) přiznává: „Miloval jsem svou Helu („Jiný vzduch“), když jsem ji psal...“

M. A. Šimáček je rozhodným odpůrcem literárního aristokratismu. Jako cukrovarský úředník měl hojně příležitosti poznati tovární dělnictvo, viděl jeho morální i hmotnou bídu a našel v srdci svém pro ně nelíčený soucit a pravé porozumění. Těmto vyděděncům lidské společnosti vyhradil mnoho stránek, kapitol, mnoho prací v řadě svých spisů. Je demokratem ušlechtilého altruismu a je zajisté charakteristickým pro autora, že první jeho knihou byla sbírka básní „Z kroniky chudých“ (r. 1884). „Je nejteplej' mé písni v dlani chudých“, čteme v úvodních verších této knihy.

(Dokončení.)

LITERATURA.

P. Selver, *Anthologie moderních českých básníků.* (Anthology of modern Bohemian poetry.) V Londýně u Henryho P. Dranea. Stran 128, 8⁰, váz.

Pozornosti ciziny na poli literárním od dob Albertových německých anthologií dobývali jsme dosud jen theoretickým způsobem, články o literatuře, literarními historiemi obyčejně hodně jednostrannými a neúplnými; p. Selverova anthologie je zdařilým krokem z theorie k praxi. Takto vypadají čeští básníci, posuď si je, milý anglický čtenáři, sám, ježto tomu, co o nich nějaký český literarní historik povídá, věřiti nemůžeš. Pan Selver je mladý muž, anglický polyglotta, jehož polský původ vštípil mu lásku ke slovanským literaturám. Jeho anthologie přináší ukázky, velmi pečlivě přebásněné, ze 44 básníků, tak zejména Auředníčka, Babánka, Bezruče, Boreckého, Březiny, Czecha, Čecha, Červinky, Dvořáka, Erbena, Geisslové, Hálka, Heyduka, Holého, Jelínka, Jesenské, Kaminského, Klášterského, Kollára, Krásnohorské, Fr. Kvapila, Karáska, z Lešehradu, Lutinova, Machara, Müldnera, Nerudy, Neumanna, Opolského, Procházky, Raisa, Sekaniny, Šelepy, Sládka, Sovy, Svobody, Theera, Tomana, Vrchlického, Vyskočila, Weniga, de Wettera, z Wojkovicz a Zeyera. Z výběru viděti, že u p. Selvera rozhodoval také osobní jeho sklon, takže zastoupen obšírněji zejména Bezruč, Březina, Sova a Vrchlický. Čteme tu také předzpěv ke Kollárově „Slávy dceři", rythmicky zajímavý. Překladatele chytil slovanskou svou ideou. Ostatní ukázky voleny vesměs šťastně a s tendencí charakterisační, pokud to skrovným počtem jich možno. Stručný, ale s perfektní znalostí věci psaný úvod, v němž p. Selver poučuje Anglii o krajinné i jazykové situaci Čechoslovanů i o výslovnosti našich háčků, podává jasný obraz o dnešním stavu české lyriky. Jednotlivé representanty charakterisuje p. Selver přesně a výstižně. Jazyk český není barbarský žargon — píše p. Selver — ale ušlechtilá a vysoce vzdělaná řeč, způsobilá vyjádřiti všecky subtility lyrického básnictví. „The poetry of the Czechs has won for itself a place among the poetry of more favoured nations, whose languages widely spoken and who are able to look back upon a glorious literary past." K úplnému nákresu schází p. Selverovi ještě některá význačná jména, tak zejména Čenkov, Horký, Jar. Kvapil, Leger, Mužík, Quis, Rokyta, Šimáček, o něž v příštím vydání svou anthologii jistě rozšíří. Zajímavo je, jak anglická tiskárna tiskne přesně ve jménech básníků i knih a vůbec česká jména s jejich háčky i čárkami. Dovedl-li si je opatřit pan Drane ve Farringdon Streetu v Londýně, můžeme očekávati, že si je opatří i Paříž i Berlín. Pan Selver vykonal pro informaci o kultuře našeho národa víc, než dovedlo by padesát banketů u lordmayora. Přejeme mladému muži, aby se mu zdařily i další práce z jazyka našeho, který dokonale ovládá, tak zejména obšírnější anthologie z Jaroslava Vrchlického. — *pa* —

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Dostojevského román „Běsi" byl jako druhdy „Bratři Karamazovi" upraven právě pro jeviště Moskevského uměleckého divadla a jako drama bude sehrán s doplňky, jež předčítá recitátor v meziaktí, aby divák pochopil celek hry. K vypravení toho románu zavdaly podnět zápisky vzpomínek současníků Dostojevského, jenž se vyslovil, že by rád spatřil toto své dílo na jevišti. O

* Časopis „Pan" uveřejnil soukromý dopis Oscara Wilda, svědčící mladému literátu. Obsah byl tento:

„Těžký případ záduchy upoutal mne na lože, takže jsem na váš list nemohl hned odpověděti. Rukopis vracím, po vašem přání, a v něm uvidíte, co radím opraviti. Věc je nad ostatní lepší a dovolíte, řeknu-li to, dosti výbojná tónem. Co se týče vašeho záměru, věnovati se výhradně a jen literatuře, dokládám, že z literatury si dnes nelze zabezpečit existenci. Avšak žurnalistní práce, ta ano, může poskytovati hmotný zisk, leč čistá literární práce — ne, nebo jen tuze zřídka. Důtklivě bych radil: zaopatřte si ať jakoukoli obživu, na př. soukromé vyučování, bude to alespoň podpora pro nejnutnější. A literaturu si ponechte pro lepší a řidčí okamžiky života. Ten, kdo není nucen tvořiti za chleba, mívá práce vážnější a poesie — nevynáší pěvci bohatství. Chcete-li vydati cosi cenného, vězte, že třeba k tomu naprosto volného času, neodvislosti a svobody a hradby proti starostem, které hnětou. Těžko někomu udíleti rady, ale odvážil jsem se již, protože jste mladší, než já jsem. Přinesete-li svému umění tu oběť, dostane se vám za to sladké odměny, požadujete-li však pro sebe oběť od umění, nevyhnete se rozčilování a hořkosti z toho. Připusťme, že se to nestane, ale možnost je skoro jako na dlani. Při svém vzdělání vyhledáte si obživu bez těžkostí a místo, které by vám zajistilo vezdejší chléb, abyste mohl lepší, vznešenější okamžiky života zasvětit literatuře. Proto musíte se alespoň trochu vzdáti hrdosti a nemohu si ani zobraziti, že byste toho při své lásce k literatuře neučinil. Připomeňte si posléze, že v Londýně je plno mladých mužů, kteří touží po úspěchu literárním, a buďte pamětliv i toho, že pro slávu musíte si boj vybojovati. Vavříny nespadnou do klína na zbožné přání. Váš Oscar Wilde."

Dopisem tím se poněkud literární poměry anglické odhalují, neboť až posud slyšelo se

jen o vysokých honorářích, z dopisu však vysvítá, že literatura ani v Anglii nevyživí literáta, byť byl umělcem. *K. V. H.*

* Světoznámý malíř, u nás z přečetných reprodukcí dostatečně známý Alma Tadema, nar. 8. ledna 1836 v holandském Dronrijpu, zemřel 26. m. m. ve Wiesbadenu. Od r. 1861, kdy obrazem z doby Merovejců docílil úspěchu, věnoval se historické malbě. Ovládal mistrně techniku a dílům svým dovedl propůjčovati barevné harmonie a přes to, že někdy se dopouštěl anachronismu, dávaje antickým osobám rysy lidí moderních, stal se věhlasným. Dramatickému vzepjetí se vyhýbal, ale živě líčil sceny antické, vole vždy chladný, světlý tón a výjevy zobrazoval vytříbeným vkusem, ale hlubší síla psychologická nenáležela k jeho uměleckým prostředkům. Do r. 1881 meškal v Bruselu a potom trvale přesídlil do Londýna, kde patřil k nejlépe honorovaným malířům. Poblíž královského parku dal si vybudovati „Pompejský dům", který však záhy lehl popelem. R. 1882 uspořádal výstavu svých známých asi 150 obrazů, mezi nimiž byly: Sapho, Claudius Imperator, Předčítání z Homéra, Důvěrná otázka, Růže Heliogabalovy atd. O

* V Berlíně, kde již po šest roků dlel, zemřel největší rumunský novelista, romancier a dramatik Joan Luca Caragiale u věku 60 let. Byl to výborný vypravěč a znamenitý znatel svého lidu, jehož národní svéráz a osobitý, po otcích zděděný karakter uměl hájiti s nevšedním zápalem. Veliký nepřítel západnictví, jehož neblahými kulturními vlivy viděl stále porušovánu rázovitost svého okolí, tepal je, kde mohl, používaje své břitké ironie a působivého sarkasmu, tak že i se svými sourodáky musil se často znepřáteliti na nůž. Vynikl také jako spisovatel rozmarných, satiricky zbarvených hříček a drobných vtipných scén, jeho hlavním oborem byla však novella a drama. Z prvého oboru uvádí kritika zejména dvě vynikající práce: „*Hřích*" a „*Velikonoční svíci*", již k nám (jako první ukázku z Caragiala vůbec) přinesl 23. svazek 1000 nejkrásnějších novell. Na poli dramatu vyznamenal se zejména kusy „*Ztracené psaní*", „*Bouřlivou noci*" a truchlohrou „*Klamné obvinění*". —*n*—

* Londýnský nakladatel Maxmillan vydal právě korrespondenci vynikajícího historika Thomasa Carlyla. Především, co psal přítelkyni, která stala se jeho družkou a konečně manželkou a slula Jane Baillie Welshova. Píše jí: „Není nic škodlivějšího, než ustavičně dřepěti nad knihami a nepokusiti se nikdy, abyste vyřkla poctivě a samostatně své mínění. Četba jako žeň cizích myšlenek je, pravda, prospěšná, ale oslabuje naše schopnosti tehdy, nevymaníme-li se z cizího, abychom to svoje projevili pérem na papíře. Hromadíť se četbou příliš mnoho materiálu, takže vzniká chaos, kterým mozek se přetěžuje. Nejsem básníkem, ani genijem, to dobře vím, ale zachce-li se mi, to také dobře vím, že najdu svoji mluvu a své slovo. S Boží pomocí pokusíme se o to spolu a budeme pracovati spolu po vůli." Radí potom družce své, aby pilně studovala vědecká a literární díla Mme de Staëlové, a po studii usedla a psala: „Ať zazdá se vám vaše práce na počátku nemotorna, jen budiž samostatná a za týden, vězte, že jinak na ni budete pohlížeti a tu již všecko obrátí se k lepšímu. Nehledejte horečně: o čem bych měla psáti? Nestarejte se o výbor osnovy, ale napište hned, co zaujalo všecku vaši mysl, srdce, duši, co jste cítila, soudila a umem zvážila a bude to práce vaše . . ." O Goethovi píše: „V Goethovi je zahrnuto více než v deseti básnících dohromady. Je to člověk veliké a také spravedlivé kultury, znamenitý vědomostmi a moudrostí a hlavně uměním, že dovede do jediného díla vdechnouti všecku sílu svého soudu."

Když své družce doporučil studovati Goethovu životní práci, odpovídá později na její dopis: „Správně soudíte, že Goethe je genij! Jeho pocity jsou tak rozmanité, jako tóny země a nebes, jeho duch — toť slunce, které vše prohřívá a všecko ovládá. Hledím na Goethe jako na jediného současného velkého básníka a moje touha vrcholí v tom, alespoň jednou v životě ho spatřiti . . ." Carlyle však nikdy Goethe nespatřil. Z těch dopisů pro nás zajímavá jest Carlylova snaha po samostatnosti úsudku a po samostatné práci a po vyhýbání se napodobování. *K. V. H.*

Mládenecká daň v 17. století. V artykulích cechu krejčovského v Bělé, potvrzených r. 1680 hrabětem Arnoštem z Valdštejna, čteme: Čtvrté: Žádnému neženatému nemá přes půl leta víceji dovoleno býti, aby řemeslo provozoval a jestliže by ten a takový od starších mistrů jsa napomenut, po vyjítí toho půlleta do roka se neoženil, tehdy půl kamene osku (!) každoročně, dokavadž se neožení, za pokutu dáti povinen bude." Škoda, že nemůžeme nahlédnouti v „registra hlavní poctivého cechu, v nichž se vynajde zapsáno, kdo čím cechu povinen buď od peněz, osku aneb svačinami pozůstává"; snad bychom v nich našli, komu z krejčích bělských zdál se lehčím kámen „osku" nežli „žernov manželství". *E. Z.*

V Praze, dne 12. července 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze

Fr. Flos:

U KOHO JSEM SLOUŽIL?

(Pokračování.)

21. března 190.*

Dnes po prvé zavolal mne zvonek pánův k okénku. Na štěstí jsem byl v krámě, neboť od té doby, co jarní slunce třeba jen šikmo ozáří nejvyšší patra domů, vycházívám přede dveře krámu a pozoruji život na ulici. Pražané vítají jaro velmi časně, třeba bylo ještě za horami.

Jakmile se ozval pronikavý zvuk zvonku, přiskočil jsem k okénku. Neprůhledná rouška byla odtažena. Spatřil jsem pouze cizího, ale jistě vznešeného pána, který všecek vyjeven hleděl do okénka. Viděl jsem vypoulené jeho oči, pootevřená ústa i zaťaté pěsti. Ale vše trvalo jen chviličku, neboť neviditelná ruka zatáhla roušku. Byl bych rád stiskl kliku, ale strach mně zadržel ruku.

„Kdo byl ten cizí pán? Proč tak vyjeveně hleděl do okénka a proč mne můj pán volal?“ Do večera trápily mne tyto otázky a vyvolávaly sta jiných myšlenek. Škoda, že nemohu a nesmím jíti ke Žmolilovi, ten by jistě správně uhádl, co se dělo v pánově kanceláři. Nelze míti za to, že by můj pán pouze ze žertu přivolal mne k okénku, aby se jeho známý na mne podíval a potom, proč by tak vyjeveně na mne hleděl? Spíše se jevil v obličeji vedle překvapení strach. A potom, co jest nejpodivnější, proč se můj pán tak smál, když k večeru odcházel, a proč mně daroval korunu?

„Umíte dobře poslouchat, povečeřte dnes na moje zdraví,“ pravil.

„Poslouchat přece musím a za takovou maličkost nezasluhuji odměny,“ odpověděl jsem skromně, ale nepadl jsem pánovi do noty. Pohodil hlavou a řekl s vysoka a s úšklebkem: „Myslíte?“

Potom odešel a nepochválil ani moje tapety, jimiž jsem krám vyzdobil.

Kdybych nebyl tak nesmírně zvědav, kdybych zbytečně nemluvil, kdybych se do všeho nepletl, kdybych byl skromnější, kdybych nebyl tak nevědomý, kdybych, ach ne, nemohu vypsati všech svých slabostí a chyb, protože by mé úspory nestačily na papír a ještě bych nevyčetl všech svých nedostatků a nevylíčil bych špatné své povahy . . .

12. dubna 190.*

Přečetl jsem již mnoho povídek, byl jsem několikrát i v předměstském divadle, když tam potřebovali mých služeb a místo odměny peněžité odkázali mne na galerii. Jak z těch povídek, tak i z divadla jsem se mnohému přiučil, ale to musím říci, že život v povídkách i v divadelních hrách jest jiný, jaksi vyumělkovaný, ba, že to není ani obraz života, jako jest v zrcadle obraz předmětu. Často si myslívám, že čtenář a spisovatel jsou smluveni a že čtenáři stačí růženec událostí, tu uměle, tu neobratně spojených, nebo lépe řečeno pouze seřazených, a mezi tyto vypravované události má si teprve čtenář vložiti všecko to, co táhlo myslí spisovatelovou a co spisovatel nemohl nebo nechtěl napsati. Neodvažuji se nikdy k odsudku knihy, protože hledám vždycky příčinu v sobě, že nejsem s to, abych šel ve šlépějích spisovatelových. Ještě hůře jest u divadelních her, tam obecenstvo přímo vyžaduje, aby měl spisovatel houf událostí v předsíni a ty aby na povel vcházely, vyskakovaly a vyvrcholily se až k sesutí.

Toto všecko vtlačilo se mně do péra (četl jsem to, že prý se vtírá a tlačí cosi

do péra), protože jsem byl včera opět v divadle. Obdržel jsem od pana Schulitsche lístek. Dopoledne totiž opět zvonil. Přiskočil jsem k okénku a viděl jsem opět pána, ale nějak tuze rozčileného a nervosně zapínajícího knoflíky kabátu. Zapínal, ale špatně, neboť jsem zřejmě viděl nakrčenou pravou stranu kabátu s knoflíkem, na nějž se nedostalo dirky. Spatřil jsem však také svého pána, pana Schulitsche, sedícího na židli a posměšně se ušklíbajícího. Jeho ruka ukazovala na „mé" okénko. Cizí pán se ohlédl ke mně. Nikdy nezapomenu toho pohledu modrých vyjevených očí. Myslím, že spatřil strašidlo, až zavrávoral, tak se mne lekl. V tom však protivná záclona zastřela výhled. V poledne přišel pan Schulitsch, daroval mně lístek do divadla a poručil, abych zavřel krám již o šesté hodině.

Poděkoval jsem a vykonal rozkaz bez reptání. Divadelní hra mne rozčilila. Pravilo se, že je to obraz mravů pařížských. V prvním jednání podvádí paní pána, ve druhém jednání podvádí pán paní, ve třetím jednání dovědí se oba o svých podvodech, mladičký synovec pánův vyloží jim, že je to cíl života moderních lidí, aby shořeli jako svíčky ve svých vášních, protože se tomu říká „vyžít se". Oba manželé už však jen doutnají, jsou unaveni, poučí mladého pána přemoudrým výrokem starého Šalomouna o marnosti světské a smíří se, slibujíce si na příště věrnost, mladého pána napomenou, aby se šetřil a nevydával se z drobných. Tu jsem teprve pochopil, proč bylo na cedulích napsáno, že je to výchovné a umravňující drama . . .

Počasí se rychle mění; jest mně jaksi — ani nevím, nejspíš jsem nastydl, nebo snad to drama — takové ouzko! — tak odporno!

26. dubna 190.*

Zejtra už smím jíti ke stařečkovi Žmolilovi. Ach, jak se na něj těším! Ať mne jen plísní, ať se raduje, že dobře předvídal, co se stane; jsem tak pokořen, že snesu všecko. Přečetl jsem si své zápisky a musel jsem se ve svém zármutku usmát, jak jsem si dobře zapsal, že v divadle čekají události v předsíni. V životě také. Skoro čtyři měsíce žil jsem klidně jako obchodník v krámku v . . . ské ulici a potom se náhle vyrojily události. Musím si však všecko zapsat v pořádku.

Před osmi dny seděl jsem ještě v krámku, prodával jsem prádenka nití po čtyřech a dvou haléřích, šněrovadla tucet za 16 haléřů, knoflíčky tucet po 6 haléřích, když tu odpoledne asi o třetí hodině vstoupila do krámku vznešená, mladá a krásná dáma a ptala se po panu bankéři V....ckém.

Odpověděl jsem ovšem velmi zdvořile, že pan bankéř V . . . cký u nás nekupuje a že nemám čest, aspoň tak se to říká. Ale milá dáma pravila velmi rozhorleně, že prý jistě ví, že v tomto domě bydlí, ba že jest jista, že jsem jeho pomocníkem a sluhou a že nás oba naučí . . .

Důstojně, ale zdvořile, oznámil jsem rozčilené dámě, že sloužím panu Schulitschovi a že pana bankéře neznám, a že mně jest líto . . .

„Jste blázen nebo podvodník," ráčila vykřiknouti a odkvapila, až hedvábí na ní zalupalo.

Nu, mýlka je mýlka! Zapomněl jsem na rozčilenou dámu a leštil jsem rezavé sponky, které jsem chtěl jako „novotiny" zejtra vyložit do okna.

Asi za hodinu vyrušil mne z práce řinkot zvonku. Přiskočil jsem k okénku a nahlédl do pisárny, ale div jsem nezkameněl. V kanceláři spatřil jsem tutéž dámu ještě rozčilenější než před hodinou. Náhle zdvihla ruku, a než jsem vydechl, zablesklo se jí u ruky a zaduněla rána.

Jako divý chytil jsem za kliku a opřel se o dveře, ale v tom uslyšel jsem příšerný zvuk a mimoděk jsem přisedl na bobek. Ze dveří odlétla tříska a jsem jist, že kulka cvakla v krámku o zeď.

Šílený děsem vyběhl jsem na ulici a rozhazuje pažema, křičel jsem: „Vrazi, zloději, pomoc! pomoc!" jako posedlý.

Tolik jsem věděl, že spasiti nás mohl jen strážník, ale strážníka najdu jen v hlavní třídě, proto jsem se rozběhl tam.

Kdosi za mnou běžel, slyšel jsem dupot nohou i křiky, ale nebylo kdy, abych se ohlédl. Na štěstí spatřil jsem strážníka na hlavní třídě. Běžel již proti mně, neboť viděl dav lidí běžících za mnou. Uřícen a udýchán padl jsem mu do náručí blábole: „Zloději, vražda, pomoc!"

Ale dobrý muž se mně vyhnul velmi obratně, potom uchopil mne za límec a promluvil klidně: „Zatýkám vás jménem zákona!" Mně bylo ovšem lhostejno, zatýká-li mne, ale prosil jsem ho, aby se mnou pospíšil. Myslím, že jsem byl velmi podezřelý, neboť pan strážník nespěchal, naopak měl tisíc chutí odvésti mne na strážnici. Teprve když dav projevil přání, aby se přesvědčil o mém výroku, vydal se pan strážník se mnou do naší ulice. Tam bylo vše klidno jako vždy jindy, krámek náš byl prázdný a lidé, již neměli tušení o katastrofě, kráčeli po chodníku, jako by

se nic nestalo. Moudrý pan strážník zavedl mne do krámku a dveře zavřel, aby dav nemohl za námi vniknouti.

Chtěl jsem panu strážníkovi vypravovati, co se stalo, ale ukázal jsem jen na dveře a okénko, když v tom kdosi zabouřil na dveře velmi prudce. Strážník otevřel pánovi černě oděnému a v úřední čepici; poznal jsem, že je to policejní komisař.

Strážník ohlásil cosi po německu a když pan komisař promluvil několik vět, poručil mně pan strážník, abych šel, ale rychle abych šel před ním. Nu, šel jsem, ale dříve rozhlédl jsem se po svém krámku, neboť jsem tušil, že se do něho už nevrátím.

Dav lidí šel za námi. Chvíli jsem ani neviděl, ani neslyšel, ale vědomí se mně přece pomalu vracelo. Když jsem však uslyšel výkřiky z davu, zavrávoral jsem, jako by mne někdo palicí do hlavy udeřil.

„Podívejte se na lotra, pána svého zabil za bílého dne a chtěl upláchnout! Počkej, budeš se houpat, lupiči! Takové nedochůdče a vrah! Dejme mu na pamětnou!"

Měl jsem hrdlo sevřeno, dusil jsem se a marně jsem zamáchal pažemi.

Strážník uchopil mne za krk silnou pěstí a loktem udeřil mne obratně mezi lopatky.

„Pane strážníku," zakoktal jsem, „vysvětlete přece těm lidem, že nejsem vrah!"

„To se ukáže, hybaj!"

Byla to křížová cesta; nemusel bych být Pražan, abych neuhádl, kam mne strážník vede. Nejhůře mně bylo, když jsem šel kolem hostince „U růže". Paní hostinská, vždycky vlídná paní, se kterou jsem někdy po obědě promluvil několik slov, stála ve dveřích a vidouc mne v průvodu, nemohla se zdržeti výkřiku: „Pane Vencl!"

Jako když mně nůž do prsou vrazí, tak mne bodl její výkřik a její poděšený pohled. Měl jsem dost. Svěsil jsem hlavu a již jsem se neohlédl, ani výkřiků jsem nedbal. Náhle, kde se vzala, tu se vzala, proběhla zástupem, před námi i kolem nás a jako myšky se roztěkala školní drobotina. Opatrně jsem se uhýbal, ale jakýsi smělý klučík, nesoucí pod paží odřenou knížku, rozkročil se proti mně, našpulil rtíky a nemoha si asi vzpomenouti na horší jméno, vykřikl písklavým hláskem: „Ty, ty apači! ťfuj" a malý rozhorlený občan plivl mně na koleno, výše nemohl. Slzy zalily mně oči, potácel jsem se, nevida cesty. Teprve když za mnou zapadly těžké domovní dveře, vzpamatoval jsem se opět a dřívější stud a hanba proměnily se náhle ve zvědavost.

Strážník odvedl mne hned do kanceláře k předběžnému vyšetřování.

Vyšetřující úředník, mladý, velmi hezký pán, podíval se na mne tak ostře, jako kdyby mne chtěl zrakem přibíti na zeď, potom se však maličko usmál a ohlédl se po písaři.

Ptal se mne, jak se jmenuji, kdy a kde jsem se narodil, kam příslušim, jaké mám povolání, ale ptal se mne zbytečně, neboť jsem brzy poznal, že již o mně všecko ví, že to má napsáno v listinách, do nichž občas nahlížel.

Ale na tom hlavním, na vraždě mého pána mu asi nezáleželo. Poslouchal sice, když jsem líčil strašnou chvilku u okénka, ale usmíval se jaksi shovívavě; mnohem podrobněji vyptával se však na mého pána, co dělal dříve, co mluvíval, jaké míval zvyky, kdo ho navštěvoval a kde vlastně bydlil?

Pozoroval jsem, že není s mými odpověďmi spokojen, úsměv zmizel s jeho rtů a oči jeho opět bodaly. Ačkoliv bych byl velmi rád pověděl něco, co by ho uspokojilo, nemohl jsem, protože jsem nic nevěděl.

Poručil, aby mne strážník odvedl.

Ocitl jsem se v malé, ale pěkné světničce. Stála tu železná postel a na ní byl čistý slamník, na němž ležela složená pokryvka. I stolek tu stál a židle. „Pěkný bytek," pomyslil jsem si, „kdybych vždycky takový měl, dovedl bych si jej vykrášliti."

Strážník zamkl dveře a odešel. Nyní jsem měl kdy na přemýšlení. Jak se jen mohlo státi, že podezření padlo na mne? A pak, byl pan Schulitsch mrtev, nebo jen raněn? Náhle přilétla myšlenka, která zalomcovala mi tělem. Což jestliže nebyl vůbec raněn a mají-li mne za šílence? Jaký jsem to byl bloud, jaký pošetilec! Strhnu pokřik, jako blázen letím ulicemi a způsobím shluk lidí. Ale ne, kdyby měli mne za šílence, neodvedli by mne na strážnici a vyslýchal by mne lékař a nikoliv úředník.

Patrně jim jde více o pana Schulitsche než o mne, ale proč se úředník třikrát ptal na jméno mého pána a proč se on i písař usmívali a se zálibou si opakovali: „Šulič, Šulič?"

(Dokončení.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

J. Jahoda:

Z NOVÉ KNIHY »NĚMECKOBRODSKÉ MOTIVY«.

1422.

Zasmušilý, s jiskrou hněvu v oku,
na pahrbku stanul bratr Žižka
před kouřícím, rozmetaným Brodem.

Dobyto je sice kleté město,
opora a věrné hnízdo krále,
tvrdé doupě havéřských těch Němců,
Michala de Causis, toho zmetka,
rodiště — však přec je nespokojen!
Ti tam, zbití Němci papeženci,
chtěli vydat Brod a jednalo se
v příměří o klidné vzdání města.
Zákon Boží káže šetřit krve.
Dosud Žižka doved' vždycky v kázni
drže svoje boží bojovníky,
ale včera —! Snad ta velká kořist
z vozů královských jim zmátla hlavy!
Jiskra hněvu v oku rozdoutnala.
Ti tam podle řádu vojenského
o mír jednali a jeho lidé
lstně a pesky za jednání sbili
stráže, hradeb dobyli a s vztekem
vyvraždili, vypálili město!
Jeho čelo rozryla teď vráska.
Blesky do nich! Toto udělali
boží pravdy obhájci a Písma,
kde je psáno: bezbranného nebít,
dostát slovu, šetřit lidské krve!
Žíla na čele mu promodrala.
Prudce pohnul rukou, zahrozil tam
k hradbě vozové, kde zněly písně,
pokřik vítězný a rujné hlasy.

Václav z Kravař tiše přistoup' k němu:
„Ještě, bratře, nedoželel's Němců?"
„Němců? Lidské krve nedoželím —
protože zde spáchali jsme všichni
proti pravdě, cti a slovům Písma
velký hřích!"
Máv' rukou Václav z Kravař:
„Rozbili jsme trochu víc už lebek
papeženských! Polem pracovati
není hříčkou dětí! Dožel, bratře!"
Přejel čelo Žižka: „Tak to není!
Nutno bít jen, když jsme napadeni,
bránit tuhle zemi, boží pravdu —
ó, pak ano! Ať krev teče v půtce!
Ale tihle vzdávali se! Chtěli
smírem jednat! — Pobít ve příměří
to je, bratře, vražda!"
„Dnes by s námi
chtěli smír a zítra napadli by
někde jako vlci naše lidi."
„Ale řádem vojenským, ctí mužů!
Nevymluvíš! Tady je to vražda!"
„Pán Bůh odpustí!" řek Václav z Kravař,
ale Žižka stlumeně hned dodal:
„Do smrti si vyčítati budu,
že jsme Boží zákon přestoupili
u Brodu zde."
„Budeme se káti,"
smířlivě děl k vůdci Václav z Kravař.
Povzdech' Žižka: „Prosme Pána Boha,
aby ráčil skončit tyhle vojny,
tohle hříšné prolévání krve,
by už vítězství dal pravdě Boží!"
Chmurně řekl Václav z Kravař: „Ještě
mnoho práce čeká na nás, bratře!"
Žižka schýlen, s okem zaroseným,
šeptal sobě: „Ale jen té krve
aby bylo méně . . ."
Smekl čapku,
nad kouřícím, rozmetaným Brodem
by míň krve teklo, teď se modlil
bratr Žižka, mstitel mistra Jana . . .

⁘ ⁘ ⁘ ⁘ ⁘

Pavla Moudrá:

Z POUPĚTE VE KVĚT.

(Dokončení.)

Všechno jiné mizí pod touto bělí, ustupuje a zastírá se, jako kdyby někdo zabílil mythologické fresky v hodovní síni, ze které chce míti kapli k rozjímání. I operní libreta ustupují do pozadí, a mladá duše jako motýl poletuje nad kni-

hami básní a novell, které jako by nyní před ní rozvíraly své kalichy květové, a duše neví, do které se ponořiti. Těká zatím a zkouší nová křídla. Jedna kniha mi utkvěla v rukou. Název celé knihy i jméno autorovo jsem do týdne zapomněla, ale obsah jedné z povídek zůstal a přilnul ke všemu ostatnímu jako nový sníh k valící se kouli sněhové. Kniha byla německá a vyprávěla o pomněnce, kvetoucí u potoka; každý plátek květu jejího měl v sobě vepsanou povídku o věrné lásce dvou milenců a pomněnka povídky sdělovala měsíci. Pohádka andersenovského střihu — kolik jsem takových přečetla v dětství, lepších, dokonalejších, kolik tirád zamilovaných dovedla jsem i, parodujíc je, citovati z Herloše nebo Chocholouška! I milostný žár pohádek Boženy Němcové býval mi dosud jako malovaný oheň; bez ohlasu přelétly mé zraky i vášně pohádek Tisíce a jedné noci, na nejvýš že chtivě ulpěly na některé lascivnosti v nich — proč najednou ten německý „Vergissmeinnicht" mne očaroval, že mi bylo mysliti na tklivé povídky jeho o nešťastných láskách po kolik dní, neustále, a že mi osud milenců v nich přilehal k srdci, jako by byl můj vlastní a *mně* bylo trpěti veškerým tím bolem neopětované, zhrzené nebo osudem rozdvojené lásky?

Co se to vůbec děje se mnou všechno v tom teplém, vonném máji r. 1876? Je tak nezvykle vonný, že mne až hlava bolívá z té vůně šeříku v zahrádkách pod okny našeho bytu, a ve vzduchu je tolik bolestného roztoužení, že mi je, jako bych i já měla jít cosi kamsi hledat.

Zacházím ze školy často na nábřeží; opru se o zábradlí a hledím přes leskle zčeřenou hladinu Vltavy k Hradčanům a Petřínu; bez jasné myšlenky, bez bystrého pozorování jednotlivých partií panoramatu přede mnou. Jen tak, jako v očekávání něčeho, snad onoho zázračného znovuzrození, o němž mluví evangelický farář . . .

XIV.

Mám radost, upřímnou radost z toho, jak jsem si upravila svůj názor náboženský. Tak samo to přišlo, tak beze všeho cizího osobního nátlaku, po krátké jen bolesti z poznání, že to, co vidím v klášteře a čemu učí Hochwürden, není a nemůže pro mne nésti jména náboženství. Sotvaže jsem vzkřikla úděsem, že se mi tu řítí do hlubin něco, co jsem mívala ráda, již tu mám náhradu, kterou si nyní sama, bez cizí pomoci, přizpůsobuji, aby mi přilehla k duši, nikde netísnila, nikde nejevila trhlin. Není tu divokých rozporů, není hloubání o té či oné náboženské pravdě. Jen forma se mění; je to jen převlek z dětských šatiček, přeozdobených titěrkami, jež se líbí dítěti, do řásného bílého roucha, v jakém se malují dívky z dob řecké mythologie. A těší mne nejvíce, že sama jsem si na roucho to upředla plátno, sama stříhala, sama šila.

Samo sebou spadlo se mne vše to bývalé, co odkládám jako staré hračky z dětských let, ne násilně rozbité, bolestně poškozené — jen otřelé a nepotřebné na dále mně, která jsem ze všeho vyrostla. Rostu teď do něčeho, co se mi jeví lepším, větším, pro mne dostačitelnějším, a věřím, že to jako takové stačí pro vždy.

I krev mých předků neznámých hlásí se tu snad k bývalému svému majetku; snad mi předávali s děda na děda, s báby na bábu, to své zakřiknuté kacířství, zastrašené hrozbami a mukami dob protireformačních, jež jim přese vše zůstávalo v krvi, a nyní, připraveno maminčinými zkazkami z dětství, radostně oživle proudí mými žilami.

Scházím se v té době s Luisou, a jí jediné svěřuji zvěsť o nálezu svého nového náboženství. A ku podivu! I jí je jako mně; jenže kde u mne byl zevní popud, Hochwürden i celé klášterní ovzduší, a jako první odervaný kamínek k lavině knížečky Horkého, vyšel u Luisy popud ten z hlouběji založeného jejího nitra, a k přeměně došlo u ní přemýšlením. I ona rozchází se s vírou dětství v předtuše, že lidské náboženství je něco daleko nad to vyššího. Ale kde já jsem jen vyměnila kostely a cítím se v bezpečí pod novou střechou, rozprostraňuje se Luisa kamsi do široka, ve volný prostor, a cituje mi s nadšením báseň Krásnohorské, již si opsala a z níž si pamatuji jen začátek:

„Krásnější jsou, Bože, Tvoje mraky černé,
v nichž je bouře, z nichž se duha skví,
nad oltářů ohně malicherné,
plné dýmu, jenž se v bázni chví . . ."

a konec:

„Kdo Tě pojme plnou, volnou duší,
ten Ti, blažen, nejlíp srozumí . . ."

Ach, což Luisa! Snadno jí bylo letět nad mraky, snadno růst až nad duhu, když mohla po celý rok zůstati ve Vyšší dívčí, po celý rok naslouchati výkladům Jeřábkovým! Jí nebylo s kupletem na rtech přelézati klášterní rozvaliny, jako mně . . .

XV.

Jsme již v plném létě; již minuly i naše svátky, Luisin i můj, které od sebe dělí jen jediný západ slunce. Nikdy jsme si nedávaly dárků, ale letos přináším, u vědomí významu našich společných cest, Luise v předvečer květináč s rozkvetlou růží, a ona na můj svátek ráno objevuje se u nás s kyticí růží a konvalinek.

O Petru a Pavlu je v kostele kázání na text: „Byť bych i mluvil jazyky andělskými, lásky pak bych neměl, nic nejsem.“

Láska! Jaké to zázračné slovo, které jako bych se teprve učila slabikovati, hlásku za hláskou? Je to pojem, do kterého dosud neumím dorůsti a který mi právě pro svou všeobsažnost zůstává nepochopitelným. Chci-li ho uchopit, mění mi v ruce barvu i podobu jako zakletí tvorové v pohádkách, a já neznám kouzelného slova, po jehož vyřknutí by stanul pojem ten přede mnou v podobě krásného zlatovlasého prince.

Ani Luise nevede se lépe s pochopením. „Snad se dočteme,“ říkává. Ovšem, lásky jsou plny všechny knihy, ale prožít, prožít, procítit, o to běží především!

A zázrak znovuzrození také dosud nenadešel. Všechno jsou pořád jen samé přípravy k němu. Je všechno změněno, jako uklizeno, vybíleno, připraveno k příchodu hosta. Ale host nejde, a květiny ve vázách do prázdna voní, k vadnutí spějí...

Již se blíží i konec školního roku u Uršulinek. Nevrátím se k nim již; půjdu po prázdninách do soukromého ústavu zdokonalit se ve francouzštině a budu se učit u Pivody zpěvu.

Bývají teď tak teplé večery a noci, že spím při otevřeném okně v našem pokoji s vyhlídkou do zahrad. Okno jde k jihu a svítí jím do pokoje hvězdy. Často stojíme u okna s maminkou večer a díváme se na ně. Maminku zajímá ode vždy hvězdářství; shání knihy o něm, a tatínek, snaže se vyhověti každému jejímu přání, koupil jí i mapu hvězdného nebe. Jen soukromá hvězdárna s teleskopem, namířeným na Mléčnou dráhu, musí u maminky povždy zůstat přáním nesplnitelným...

Maminka umí jmenovati všechna souhvězdí; ví, na kterém místě a v jakém zabarvení objeví se na stemnělé obloze zelenavý Jupiter, zlatá Venuše a rudý Mars. Nejmilejší ze všech souhvězdí je jí Orion, jemuž dle nějaké německé básně říká: „Das herrliche Sternbild des Südens.“ Hledíme na něj, když se objeví na jihozápadním obzoru nad střechami domů, skorem v podobě kříže. Jsem již tak velká jako maminka a hlavy naše se sbližují v stejné rovině.

I já teď hvězdy více miluji a nějak jinak než za dětství, kdy můj pohled utkvíval najmě na blízkých předmětech a hledal víc pokladů v trávě mezi stébly a broučky, než v dálavách nad sebou. Ani v kostele nevznášel se ve školních letech zrak můj výš nad anděly po stranách oltáře. Teprve nyní tíhne vzhůru, a pátrá a čeká, jako by odtud měl přijíti zázrak.

Často, když už tatínek i maminka spí vedle v pokoji, vstávám, a jdu se ještě podívat na hvězdy. Někdy mne z nich jímá neznámá závrať, jindy si na mne přátelsky mrknou a já mám chuť poslati jim za to polibek.

Zavřeli jsme jednou večer okna, v obavě, že přijde bouřka, a ulehli jsme. Ale vítr mraky rozehnal a mne probudila z prvního spánku omamivá vůně letních fial a resed na našem okně. Tak dusno je tu, až k zalknutí! Vstávám a rychle otvírám okno.

Je plno hvězd na tmavémodré obloze, jako z jara pampelišek v trávě; tak blízko se zdá, že jsou; jen, zdá se, ruku natáhnout a utrhnout si některou... I ze zahrádky voní fialy a resedy a vůně je plný vzduch. Skláním se k našim ve květináčích a piji, zamhuřujíc oči, sladkou sílu květů. Tisknu i rty k jemným lístkům a — pojednou se dávám do pláče. Těžké teplé slzy stékají mi po tvářích, některá utkví i na květu a zatřpytí se jako kapka rosy. Proč ty slzy, proč? Není zdánlivě naprosto příčiny k nim. Co mi schází, co mi kdo udělal? Nic, naprosto nic. Jsou to spíše slzy blaha a štěstí. Ale ani k těm není nápadného popudu. Co mi kdo dal a čím mne obšťastnil?

Dají snad hvězdy na to vše odpověď? Zahledím se k nim a teplý vánek osušuje mé slzy. Přemýšlím, rozjímám — nemůže se nazvat modlitbou, co mi bezděky teď spojí obě dlaně. Myslím na zázrak znovuzrození, na slova „lásky-li nemám, nic nejsem“. Byl ten pláč nad mou chudobou? Nad tím, že zázrak váhá přijíti?

Jistě as, protože, co nyní mi nitro plní, je touha, sladkobolná touha po lásce. Někoho a něco míti ráda, až do stotožnění se s předmětem lásky. Proto ty slzy, že není mi možno stát se duší fial a resed, že nemohu se státi jimi a ony mnou. I ty hvězdy jsou tak nedostižny mé lásce. A lidé? Ach, ovšem, ty je možno milovat! Tatínka, maminku, Luisu a — koho ještě? Obraz Kristův stojí mi před duší, tichý, jemný, úsměvný, „včera i dnes, tentýž

i na věky..." Obličej jeho blíží se až těsně k mému — dýchá z něho teplo skutečné lidské tváře, krásné oči jsou vlhky leskem skutečných lidských očí; měkké vlasy a vousy jako by se dotýkaly mých vlasů... Je to opravdu jen teplý noční vánek?

A již je tu zázrak „znovuzrození". Z dálav vesmíru od hvězd, od světů, jež vznikly Láskou, nese se, vlnou čehosi daleko jemnějšího nad éther, drobný atóm Všelásky v ovzduší zemské; béře na cestě s sebou všechny vůně lásek snoubících se květů, všechny zvuky písní ptačích i lidských lásek, jež kdy rozprchly se ve vzduchu, aby znovu se v něm skoncentrovaly jako částice hudby sférové, a sestupuje s veškerým tím bohatstvím v malé srdce dívčí, aby tu rostl a mohutněl. Dává srdci tomu posvěcení, uvádí zrozenou v tom okamžiku panenskou duši v mysteria Znovuzrození i Lásky, jež obé jedno a totéž jsou.

Mé slzy jsou křestnou vodou novorozeněti, jsou i výkropem všemu tomu, co nenávratně kladu v hrob, svému hravému dětství i přerodnému žabectví. Rozvila se duše dívčí dnes v noci v květ, jako leknín kalich svůj jen svitu hvězd a luny otvírá, neviděn, ale touhou spjat se vším, co se miluje pod nebem i na nebi. Rozvila se v dojmu vidiny vtělené Lásky, která spasila svět, a službě Lásky zasvětila svůj další život. Přes trní a hloží, kolem bludných balvanů, přes bažiny, přes žhavý písek, přes ledy, žárem i tmou, půjde Duše za svou světlou vidinou. Tisíckrát se zklame, tisíckrát zas uvěří; tisíckrát zbloudí, tisíckrát se vrátí na pravou cestu; tisíckrát se jí pásmo přetrhne, tisíckráte je zase trpělivě naváže. Jen návratu již není schopna s cesty Lásky, jako není možno dítěti, jedenkráte narozenému, zase zpět vjíti v lůno mateřské.

Znovuzrození k Lásce, uschopnění vyspělostí tělesnou i duševní k pochopení Jí — to je celý ten zázrak, o kterém, byť snad jinou formou, mluví náboženství. Je dokonán zázrak; lidský strom kvete; svou vnitřní silou květ vypučel z dřeva; Slunce dá sílu k uzrání v plod.

Rozpínám náruč; malá je, ale vejdou se v ni všechny hvězdy, všechny domy i stromy pod nimi, kam jen obzor můj sahá, se vším co v nich i na nich i pod nimi žije, dříme, miluje, rodí se i umírá.

Všechno je to mé, a Já jsem Láska, a proto od této noci chápu, co je láska, když vím, že jsem to já!

Nechce se mi ještě spát, a tak se ještě, ležíc opět v posteli, modlím za všecky lidi, které znám, aby i jim nadešel zázrak znovuzrození, všem; i za Hochwürden jsem dnes schopna se pomodlit, za všechno, co mi jindy bylo nemilé i co jsem od sebe odpuzovala jako protivné. Všechno mám dnes ráda a zítra — zítra povím Luise o svém zázraku znovuzrození a potěším ji nadějí, že se ho dočká i ona. A nejen ona, nýbrž všichni a všechny, kdo v něj věří i doufají.

Pak se matou pojmy, mizí vědomí — — Jen hvězdy dále jiskří a geniové obletují místo, kde zrodila se dnes čistá, bílá Duše Dívčí, tento největší zázrak stvoření.

Tristan:

ŽIVOTNÍ LITERÁRNÍ DÍLO M. A. ŠIMÁČKA.

(Dokončení.)

Krásnými, mužnými slovy, plnými soucitu, tepla a dobroty hájí M. A. Šimáček v úvodě k dramatu „Svět malých lidí", jemuž podkladem byla cukrovarská povídka autorova „Manželé Strouhalovi" („Z opuštěných míst"), svoje sympathie k dělnictvu a oprávnění zobrazovati je v literární tvorbě. „V životě cukrovarských dělníků je kus *českého* života, a sáhl jsem také již z té příčiny k němu s láskou. Koho uráží šat, mluva, způsob života chudých a tak často ubohých těch lidí, kdo jen s ošklivostí odvrací se od světa jejich myšlení a snah, hříchů a bídy — proto ho moje hra ani moje kniha nejsou. Kdo však s tím lidem má v srdci soucit, najde ve hře i v knize také jádro.

Proti těm pak, kdo praví, že tento svět s drsným svým obalem nepatří na jeviště, stavím nezvratné přesvědčení, že bluza dělníkova nemá menšího práva ve veškeré říši umění než říza antická, ostruha rytířova, halena rolníkova, frak salonů." —

Však nejen dělnictvo a úřednictvo tovární, ale i měšťanské vrstvy našly v M.

A. Šimáčkovi šťastného interpreta svého života, práce a shonu, trudu a žalu, štěstí i dramat sociálních, ať existenčních, nebo manželských. M. A. Šimáček je bystrý pozorovatel, jenž své postřehy psychologicky dovede motivovat a životní logikou podepřít. Žádný poznatek není mu malicherný, aby z něho nevytěžil nějaké důležité složky dějového pásma, nějakého podstatného rysu postav jednajících. Tím stávají se osoby románů a dramat živoucími, z masa a krve, cítíme tluk jejich srdce, bušení tepen, cítíme v nich kus bytosti autorovy, jeho lásku a cítění s nimi. A o to vždy se autor snaží: aby osoby jeho románu byly lidmi živoucími, zájem i účast budícími a poutajícími, jak to vždy též chtěl slavný umělecký ruský realismus, jehož je M. A. Šimáček přívržencem a šťastným stoupencem.

Proto Šimáčkovy románové postavy nejsou nikdy schematické, papírové, nýbrž vždy životní a mnohdy až Zolovsky pravdivé, nikdy fotografiemi života, nýbrž ž i v o t e m s a m ý m. —

V těchto směrech tedy rozvíjel se mnohotvárný talent Šimáčkův z díla do díla, rostl, mohutněl, a tak našel autor brzy s v ů j výraz, s v o u barvu, s v ů j tón — jasný, určitý, výrazný. Stačí jen srovnati jeho první prosaickou práci, cukrovarské obrázky „Z opuštěných míst“, na př. s jeho mohutnými románovými skladbami „Světla minulosti“, „Chci žít“, „Lačná srdce“, aby zřejma byla vzestupná vývojní dráha, jíž se autor bral.

A stejně kráčel M. A. Šimáček k svým cílům jako dramatik. Úmyslně zařadil první svůj dramatický pokus „P o m l u v a“ (1885) s posledním dramatem „P o s l e d n í s c é n a“ (1907). „Rozdíl mezi nimi osvětlí cestu, kterou jsem urazil,“ praví sám.

Ač hlavní literární význam M. A. Šimáčka tkví přirozeně v jeho románech a dramatech, mají též verše jeho, jimiž svoji literární dráhu počal, svůj umělecký význam, místo a hodnotu. Jsou tu čtyři cykly básnické: „Z k r o n i k y c h u d ý c h“, „V b l u d i š t i l á s k y“, „N a z á l e t e c h“ a „H r o b u a ž i v o t u“. M. A. Šimáček projevuje se v nich básníkem měkkých tónů, intimních nálad, opěvující stejně vroucně práci a bídu chudiny, jako kouzlo rodinného štěstí. —

M. A. Šimáček dobyl si svými pracemi vynikajícího a významného místa v naší literatuře. Jméno jeho má ryzí zvuk poctivého, svérázného a upřímného umělce, kráčejícího vždy s v o j í cestou k s v ý m cílům.

Mnoho jeho románových a dramatických skladeb poctěno bylo cenou České Akademie a překládáno do cizích jazyků. Dramata jeho po úspěšných premierách na Národním Divadle razí si vždy vítězně cestu po českém venkově.

* * *

Ve „Zvonu“ doposud nebylo ani zmínky o Sebraných spisech M. A. Šimáčka. Autor jako redaktor tohoto listu si toho nikdy nepřál a jistě by ani tyto řádky nebyl do sloupců „Zvonu“ připustil. Používáme tedy nepřítomnosti M. A. Šimáčka, abychom těmito stručnými, ale upřímnými slovy poukázali na uměleckou hodnotu a význam jeho životního literárního díla — jeho Sebraných spisů.

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda **(Pokračování.)**

Dozorce provázející Schwerta, zatřásl odsouzencem. Nyní teprve všiml si i Schwert, že není s Lamfromem sám.

„Jděte ven!“ velel dozorci, a když tento odešel, sklonil se k sedícímu Lamfromovi, jenž po něm zvolna točil oči.

„Víte, kdo jsem?“ tázal se Schwert.

Těžký vzdech, jako by někdo hluboký kořen vytrhl ze skály, vyšel z hrudi Lamfromovy. Oči jeho oživly a kol rtů škubl sebou pokus úsměvu.

A náhle vrátila se Schwertovi zase pevná víra v nevinu Lamfromovu.

„Schwert — pan Schwert —!“ řekl Lamfrom bezezvučně, jako dítě, které si vzpomíná.

„Ano,“ odvětil Schwert vřele, klada mu ruku na rameno, „Schwert, který ve vaši vinu nevěří!“

Řekl to jasným, určitým hlasem a zdálo se, jako by prožíhala obličejem Lamfromovým blýskavice. Lamfrom zaťal obě ruce do Schwertova kabátu a sklonil hlavu, jako když dítě se bojí a chytá se oděvu matčina. Nabral dechu podruhé, tonoucí jeho duch vyplaval nad vodu.

„Slyšíte, Lamfrome, nevěřím ve vaši vinu a nechci, abyste si zoufal!“

Lamfrom kýval zvolna hlavou.

„Slyším! Tedy nevinen! To se mi jen zdálo, že jsem byl — odsouzen — k provazu!?“

„Ani pak by ortel nebyl vykonán!“

Lamfrom se vymrštil na nohy. Ale ihned se pod ním zlomila kolena a klesl. Zůstal na kolenou, nepouštěje se kabátu Schwertova. Jako slepý ho ohmatával.

„Opravdu? Nebudu pověšen?“

„Nebudete!“

„Nebudu! — Ano — ale — přísahejte!“

„Přisáhám!“

Zaznělo to slavně a zvučně. Lamfrom se v kleče rozplakal. V pláči tom bylo unikání něčemu hroznému.

Po chvíli vstal, přikročil ke kavalci a z pod slamníka vytáhl kus železa s šikmým, nabroušeným hrotem. Jako ševcovský knejp.

Lamfrom ukázal to Schwertovi a učinil zbraní energický pohyb k srdci.

„Dnes v noci bych to byl udělal — na kata bych nečekal.“

Křečovité vzlyky doznívaly v jeho slovech.

Schwert byl uspokojen. Ani se neulekl, že prozradil úřední tajemství, dopustil se nezákonnosti. Ať si! Zachránil tím život a duši člověka. Byl hotov nésti důsledky svého přestupku. Věděl, že nepřísahal křivě, že bude Lamfrom pardonován. A kdyby i přísahal křivě, ten hřích jeho svědomí tlačiti nebude. Právě svědomí nechtělo, aby nelidsky trpěl a v zoufalství nad spravedlností boží zahynul tvor k obrazu božímu stvořený.

Schwert věděl, že nyní Lamfrom už ničeho proti sobě nepodnikne. Přece mu však vzal knejp. Doporučil mu, než odešel, aby o tom, co mu právě řekl, naprosto pomlčel.

Povedlo se. Nikdo ničeho nezvěděl. Lamfrom mlčel jako hrob.

Schwert nevěděl sám jasně, čeho odročením rozsudku chtěl docíliti. Fantasie kouzlila mu nějakou neočekávanou intervenci vyšší moci — byl příliš zbožný, aby řekl náhody — ve prospěch obžalovaného. Doufal, že chladnější rozvahou, přes noc, vzbudí u soudců pro obžalovaného mírnější disposice.

Z celé duše přál si, aby Lamfromovi nebylo ukřivděno. Ani nevěděl, co by za to dal, jak by se o to přičinil.

Teprve doma večer otevřel dopis od Hladkého. Gratuloval mu k přeložení do Kroměříže.

Schwert pádil do vinárny, kde scházeli se úředníci. Všichni byli překvapeni, že soudní úředník za necelý rok ze svého působiště jinam byl přeložen, aniž cestou disciplinární. Ale do Kroměříže, to věděl každý, znamenalo postup, Schwert sám se toho nenadál. Žádal jen, aby zůstal v kompetenci, a hle, dobře učinil.

Nejraději tomu byla rodina Schwertova. Nepřátelská atmosféra je v Novém Jičíně ze všech stran tísnila. Kde kdo je tepal a ještě se honosil, že tím slavně národnosti své slouží. Kroměříž, ať je jaká chce, přijata byla rodinou Schwertovou jako vysvobození z očistce.

Ale ani po této zprávě nevyšla Schwertovi záležitost Lamfromova z mysli. Může ještě pro něho něco učiniti? přemítal v nepokoji následující noci. Běží o to, získati ještě jeden hlas, alespoň k odvrácení nejhoršího, k zmírnění trestu. A tu připadl Schwert na adjunkta doktora Paupié! Byl rád, že na zbrklý jeho pošklebek včera nereagoval. Toho Buttlera vím, jak získám, řekl si se Schillerovým Piccolominim.

Nazejtří mezi jinými přišel mu i dr. Paupié k postupu gratulovati. Schwert odvětil mu ledabyle:

„Čekal jsem to.“

„Skutečně?“ divil se Paupié.

„Slíbil mi to můj kamarád Hladký.“

Doktor Paupié nastražil uši.

„Hladký? Bernard Hladký z praesidia?“

„Vy ho znáte?“ divil se zase Schwert, jako by nevěděl, že Paupié, rodák z Brna, zná celé praesidium vrchního soudu.

„Ovšem že znám,“ přisvědčil Paupié horlivě. „Vždy se mnou mluvívá, když jdu k ober-kadimu Edelmanovi.“

Řekl to buršikosně a zároveň naznačuje, že navštěvuje presidenta Edelmana.

„A jak vy se s ním znáte?“ dodal s napiatou zvědavostí.

„Jsme staří kamarádi s Bernardem,“ odvětil Schwert klidně, „ještě z Olomouce a z Uher.“

Účinek této informace byl ihned patrný. Dr. Paupié shrbil se a sesládl.

„Skutečně? To vám, pane kollego, gratuluji ještě jednou. Takový přítel by se hodil každému. Nu — dnes máme tedy odpoledne rozsudek o Lamfromovi?“

Na to Schwert čekal. Ztlumil důvěrně hlas.

„Ale, kollego, mají to staří páni utkvělé idey, co? Něco moderního jim říci — hned je oheň na střeše.“

Staří páni, to byla koncesse doktoru Paupié, který v kanceláři málo pracoval, ale tím více „staré pány“ a „zaprášené

aktožrouty“ kritisoval. Znamenalo to: My mladí pojímáme ducha zákonů jinak, moderně.

Doktor Paupié přivřel oči augursky.

„Mám ke starým pánům velkou úctu.“

„I mně na jejich blahovůli velmi záleží,“ sekundoval mu Schwert.

„Ale jsou jistá stanoviska . . .“

„Právě!“ dotvrdil Schwert.

„Není vše tak pevné (řekl bombenfest), jak by se myslilo,“ pravil dr. Paupié záhadně.

Podali si ruce na rozchod.

„Vaše zmínka o polehčujících okolnostech byla vlastně protest,“ pravil Schwert, „alespoň já jsem vaše stanovisko pochopil.“

Doktor Paupié se radostí až začervenal. Vida, řekl si Schwert, tedy i chvála takového právnického parvenu, jako jsem já, lahodí.

„Ostatně, ještě není řečeno poslední slovo,“ řekl dr. Paupié mezi dveřmi doprovázejícímu Schwertovi a rukou v žluté rukavičce hladil lesklý cylindr rychlými tahy.

Už obrací, hádal Schwert. Rozešli se.

Leč počítal-li Schwert na to, že nepoddajnost starých pánů přes noc změkne, přepočítal se.

Právě naopak, mysle, že získá, ztratil. Nyní zanevřeli na obžalovaného osobně. Pro něho zakoušeli včera nepříjemnosti, zadali si před mladším úředníkem. Už to asi bude po celém městě známo, co si ten opovážlivý Schwert dovolil, proti nim, šedivým, zkušeným praktikům.

Zejména návladní Faschang zuřil a soudce popouzel. Rozhlašoval, že Schwert je karbonář, panslav a loyalita jeho že je velmi pochybná. Že v Prostějově odsuzoval jen Němce a Slovany osvobozoval.

Již dříve rozdělilo se celé město na dva tábory. Jeden odsuzoval Lamfroma k smrti, druhý jen k doživotnímu žaláři. Pro nevinu nebylo živé duše. Ani obhájce sám v ni nevěřil, ač v obhajovací řeči to s emfasí tvrdil. Význačno bylo, že přívrženci trestu smrti byli ve zdrcující převaze.

Ze soudních kollegů nesouhlasil nikdo se Schwertem, jen rada Sankot, když Schwertovi gratuloval k přeložení do Kroměříže, připojil několik pochvalných slov o horlivosti Schwertově v procesu Lamfromově.

O třetí hodině zahájeno sezení soudního dvora. Tentokráte se pánové přísedící řádně naobědvali a nespěchali příliš. Schwert byl vnitřní energií všecek napjat a netrpělivě čekal na předsedu, jenž vešel několik minut po třetí. Celá bytost Schwertova byla jako zvon rozhoupána, myšlenky mu v hlavě téměř zvonily. Odváží se všeho, buď jak buď!

Předseda rekapituloval, co bylo už rozhodnuto, a dal čísti protokolární zápisy. Tázal se, zda někdo z přítomných má k referátu jeho nějakou opravu neb dodatek.

Schwert se přihlásil.

„Navrhuji nové hlasování o vině obžalovaného.“

„Na základě kterého zákonitého ustanovení?“ tázal se předseda, svíraje pevně rty. „Kde to stojí, že res judicata má k návrhu člena téhož soudního dvoru týmž soudním dvorem býti znovu souzena?“

„Na základě nejasnosti jednoho vota, které neznělo, jak pan předseda sám ráčil konstatovati, přesně ve formě zákonem předepsané.“

„Ale hlas ten byl meritorně pro vinu,“ replikoval předseda, „tedy je otázka viny definitivně a pravoplatně rozhodnuta. Přistupuji k hlasování o výměře trestu. Prosím pány votanty, aby dle pořadu vota svá pronesli.“

„Prosím ještě o slovo, pane předsedo!“ hlásil se Schwert.

„K jaké věci?“ svraštil předseda čelo a oči jeho hrozivě zabodly se do žadatele.

„K věci, která mi je nejasna. Prosím, abych směl učiniti dotaz ad informandum. Jsem po prvé při líčení, kde běží o život člověka.“

Předseda pohlédl na přísedící a nenalézaje v tvářích votantů žádné direktivy povolil.

„Prosím, mluvte!“

„Rád bych znal právně etickou podstatu toho, o čem mám hlasovati.“

„O trestu smrti?“ tázal se předseda.

„O trestu smrti, prosím,“ přisvědčil Schwert.

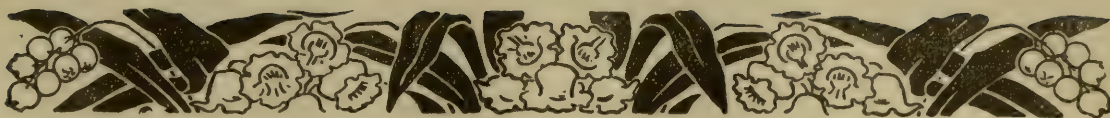
„Je mi líto, že čas nepřipouští pouštěti se do akademických rozprav,“ odbyl ho předseda.

„Činím tedy návrh, vzhledem k tomu, že skutková povaha ani vina obžalovaného právně dokázána není, by uznáno bylo podle odstavce druhého § 284. trestního řádu na trest těžkého žaláře pro obžalovaného s použitím následujících polehčujících okolností ve smyslu §§ 54. a 55. trestního zákona.“

A uváděl znovu veškeré momenty, které už dříve ve prospěch Lamfromův vyjmenoval.

(Pokračování.)

⁂ ⁂ ⁂ ⁂ ⁂

LITERATURA.

V. Martinek, *Jsme synové země.* Verše. Nákladem Mor.-slez. Revue v Morav. Ostravě. Str. 54, v. 8⁰ za K 0.—. Jenko Král, *Jarní verše.* V Rokycanech, nákl. vlastním. Str. 43 za K 1·20.

Třetí básnická sbírka p. Martínkova není výslednicí ani ideovou kontinuitou obou předchozích, ale básník jako by se chopil jiného nástroje, zvučnějšího, radostnějšího tónu, jejž rozeznívá spontanně, skoro improvisačně, bez určitého programu; proto kniha tato postrádá jednotné linie, jsouc spíše mosaikou různobarevných kamenů. Básník s Rousseauovskou láskou a kontemplací obrací se k přírodě, velebí plné slunce a napájí se živelnou radostí dávného člověka; před nocí, která zlomí člověka v sladkých svých zášeřích, varuje, ale pěje jí krásnou kantilenu. Také sociální motivy přivádí k platnosti (Ruce). Hamletovy otázky reflektuje „Dětská pohádka o osudu", jejíž pointa však je pouhou reminiscencí: „když klesnout — bez chvění, čelem a v přední frontě . . ." V „Povídce z vesnice" poznávám autora „Pluhu života", v němž však byl životu blíže. Své domovině chtěl zaplatiti básnický tribut glossou na motiv národní písně „Nemožu ťa, duša moja, zapomenúť", ale spojuje tu filosofa s básníkem. Celkem znamená tato kniha básníkovo úplné odpoutání se od dosavadních formálních i ideových vzorů, rázný krok k sobě samému, ke svému nitru. — Knihu p. Jenka Krále nelze bráti jinak nežli jako dětinství ranného mládí. Litovati lze jen toho, že autor lépe česky se nenaučil, ač chce tuze „mříže paragrafů" gymnasijních rozbíjet. Forma p. Krále je krajně nedbalá, píše „ňáká svíčka a prázdná pupa jak tu zbudu", rýmuje „na ráz — obraz", „ze oček — Honzíček", „rozviraj — usmívaj", „mladou mízu — Monu Lisu" a j. v. „Pěvce morosních nálad" vyzývá: „zahoď, pěvče, ubrečenou svoji lyru a vlez mně do zelí . . ." Sympatické vyzvání, zajisté, jenže autor dle smyslu básně pozývá morosního pěvce vlastně sobě na záda, což by bylo nejlepším počinem knihy. *—pa—*

Jakub Demi: Zabajkalí. Ze zápisků Neznámého. Nakl. vlast. Šebkovice, pošta Jaroměřice, Morava. Tiskl A. Scotti v Nov. Jičíně.

Kniha, věnovaná autorem bratrovi a jeho ženě, vypravuje o příbězích z ruského tažení do Japonska z nalezených zápisků Moravana. Prvá předmluva sira V. Aubrey Cheveleyho k anglickému vydání denníku ruského, druhá určena k vydání českému, sepsána a podepsána autorem. Mluva denníku je prostá, charakterisující vždy osoby, někde líceň je barvitá a živá, ale myšlenky pronášené mají své určení, svůj cíl a pečeť, naznačenou v druhé předmluvě: „Poněvadž kulturně historické prameny těší se dnes ve vědeckých a lidových kruzích takovému zájmu, kojím se pevnou nadějí, že i tato moje publikace dojde náležitého ocenění, ana obsahuje mnoho na výsost důležitých problémů v řešení otázky sociální, nemluvě ani o stránce politicko-náboženské, která zas bude zajímati ty, jimž na srdci leží kýžený smír obou církví: východní a západní." Ve své práci řeší autor sociální otázku čistým křesťanstvím a uspořádáním církve podle zásad Kristových. Usmíření obou církví autor požaduje obrazně a názorně v hlavě i v údech církví těch vyprávěním z denníku. Zajímavo je tu mnohé. Moravan, pisatel zápisků, praví: „Slovan nebo Moravan, což jest totéž, má hlubší smysl pro spravedlnost, jest pro vyhlazení nespravedlnosti, což předpokládá zákeřnost, která až do posledka šetří všech zákonitých a společenských forem." Moravan a Rus, toť jednostejno, neboť: „Styl Moravanův anebo styl Rusův není nijak stručný, jest to styl pluhu, který ryje zemi, styl rozjímavý, styl náboženský a proto opravdu vědecký." V knize jsou výborné postřehy a byť líceň byla stručná, obrazy jsou barvité a živé. Kniha je žhavým protestem kněze proti kněžím, kteří svého poslání nedbají, ale pro krásnou literaturu má význam jen svou fakturou, ač svojí upřímností nezůstává bez významu pro literaturu povšechnou. *K. V. H.*

A. Kuprin: *V hloubi lesa a jiné povídky.* Autorisovaný překlad F. Mézla. „Spisů A. Kuprina" V. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze, 1912.

Přítomná knížka obsahuje kromě titulní povídky ještě tři: „Moloch", „Osypky" a „Židovka". Jsou tu nálady, kresby, genry, jež kreslí péro verví, bystré, ale nedosti původní, jak jsem již jednou při jiné příležitosti na tomto místě řekl. O A. Kuprinovi bylo ve „Zvonu" již dosti psáno, více než dosti.

Snad nebylo třeba překládati a vydávati celého Kuprina, několik ukázek by bylo stačilo úplně. *Tristan.*

Honoré de Balzac: *César Birotteau.* Přeložil dr. Jiří Guth. „Spisů H. de Balzaca"

IV. — Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze, 1912.

„Historie velikosti a pádu Césara Birotteaua, voňavkáře, rytíře řádu Čestné Legie, náměstka starosty 2. okrsku města Paříže", jak zní úplný titul díla, patří mezi nejlepší romány geniálního ducha francouzského písemnictví.

Honoré de Balzac vypravuje v tomto románě s realistickou životností o osudě voňavkáře Césara Birotteaua, jenž přišel kdysi do Paříže s párem okovaných střevíců, třemi košilemi z hrubého plátna a cestovní holí, o jeho rozkvětu, bohatství, jehož získal vlastní prací, jak stal se svojí poctivostí a naivností obětí podvodu prohnaných šejdířů, jak ztratil veškeré jmění, padl a opět zvítězil.

Autor Césara Birotteaua je zakladatel moderní francouzské školy realistické. Romány jeho svědčí o ohromných studiích, jež podnikal, než počal psáti, a o mohutnosti vše analysujícího ducha, jímž postavy líčené pronikal. Životnost kresby charakterů a analysa života jsou hlavními složkami jeho tvůrčích schopností, jež obsáhaly celou tehdejší společnost lidskou. Byť nevynikal právě ve stylu, psal mohutně a vzletně. Vliv jeho na francouzskou literaturu byl přirozeně ohromný.

Honoré de Balzac patří mezi nejgeniálnější tvůrčí duchy své doby všech zemí. *Tristan.*

TÝDEN.

* V Petrohradě vycházející „Slovník literárních typů" redakcí N. D. Noskova za spolupracovnictví S. J. Pavarnina, přinesl až dosud literární typy z prací: Turgěněva, Gogola, Lermontova, S. Aksakova, Gribojedova a nyní z Puškina. Do ruské mluvy, do ruské fraze přešlo již mnoho literárních typů a vydáním „Slovníka" toho široké obecenstvo bude upozorněno ještě na mnohé. Dílo Noskovovo bylo dosti vřele uvítáno, přes mnohé výtky, z nichž některých redakce si povšimla a vady snaží se napraviti. Vytýkalo se „Slovníku", že pomíjí některé vážné kritiky a díla o typech již vydaná před tím, v nichž charakteristika osob je podrobena soudům, a u Puškina, že „Slovník", byť u osob vedlejších, jako by zapomínal: „co jest typ," uvádí jen jméno a stav a nepřináší sebe menší charakteristiky, ačkoliv i ta je důležitá, jako popis prostředí osob čelných. Přece však uznává se kulturní poslání „Slovníka" a jeho důležitost pro buzení zájmů literárních v ruském národě a dílo že každému vzdělanci, nebo po vzdělání toužícímu bude dobrým rádcem a pomocníkem, neboť: „byť znali jste již dotčený literární typ, byť byl v mluvě již vzorem nějakého charakteru, povahy, letory, přece „Slovník" objeví zase cosi nového, připomene zapomínané, nebo pomíjené ne ve svazku s prostředím, ale mimo jeho kruh. Kromě hlavní mety má „Slovník literárních typů" mety jaksi vedlejší: podává zprávy o osudu typů v kritice, přináší zprávy nejen prostě biografické, ale také po stránce historické, chronologické přehledy a data bibliografická i vůbec vše, co souvisí s dílem autora, z něhož typ se uvádí. Čím spisovatel má větší význam, tím bohatší jest galerie jeho typů, tím více jimi zabývá se kritika, ale tím také úkol „Slovníka" stává se složitějším, tak že na př. u Puškina lze mluviti takořka o Puškinské encyklopedii. Rozsáhlá a významná literatura ruská potřebovala vydání takového slovníka, ale ani u menšího národa, u menší literatury nebylo by takové dílo zbytečné. Jím by se dokázalo, jak naši literáti tvořili a čím se zabývala naše literární kritika, podal by se souborný obraz, ať v rozměrech sebe skrovnějších, o tvorbě literární a kritice — a dílo to vyplnilo by také své poslání a prohloubilo vědomosti i zájem o krásnou literaturu v nejširších vrstvách. Vydáváním takových děl nejlépe lze působiti k ušlechtění citu, k vytříbení vkusu lidu a k potírání paliteratury, protože jen kulturní prací lze vše to konati působivěji, než napomínáním, varováním, nebo docela zakazováním. *K. V. H.*

* V Stockholmě zemřel Karel David Wirsen, vynikající básník a kritik švédský, nar. r. 1842 v Bällstě Uplandska. Od r. 1879 byl členem Akademie, od r. 1884 jejím tajemníkem. Vydal mnoho kritických studií a knih básnických, v nichž přidržoval se ideálního směru, bojuje proti všem směrům jiným. Jeho poesie vyniká krásnou a ušlechtilou formou, vážným zladěním a vroucí láskou k domovině. Skandinavský tento básník a kritik jako tajemník Akademie měl velký a uznaný vliv na přisuzování Nobelovy ceny, a uchazeči k němu se obracívali prostřednictvím zástupců cizích států, byl-li uchazeč cizinec, jako nyní Francie, která pracuje pro Bergsona, nebo Německo, pracující pro Gerh. Hauptmanna. Wirsen byl zapřisáhlým odpůrcem Ibsenovým, Björnsonovým i Drachmanovým, Strindbergovi i nepřítelem, napadaje ho často zuřivě a vlivem svým dosáhl toho, že Strindbergovi se nedostalo Nobelovy ceny, ba ani uznání z Akademie. Strindberg mu splácel stejným odporem. *K. V. H.*

V Praze, dne 19. července 1911.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

F. X. Svoboda:

LISTÍ PO HÁJÍCH ROZVÁTÉ.

TOUHA.

Ach, stokrát vzpomínal jsem, jak jsi chtěla,
tvůj úsměv ve mně žil, tvá slova zněla.

Ach, stokrát psal jsem, stokrát šeptal žhavě,
že tebou živ jsem, s tebou že jdu k slávě.

A věrný byl jsem jak pes svému pánu.
Je po všem. Slyš, tvé lásce zvoní hranu!

Do ulic vylítla jsi v jiskry hříchu
veselá, plná rozkošného smíchu.

Rok ještě měl jsem za kloboukem listy,
jež dala's mi kdys jako dárek čistý.

Rok čekal jsem, že navrátíš se ke mně,
rok nepřiznal si, co jsem tušil temně.

Ty na koni již vášně zdivočelé
jsi jela, na rtech smích a pýchu v čele.

Tvůj jásot zazněl, tvoje oči svitly,
kůň řičel, letěl, podkovy se kmitly.

Tak mizela jsi, vlasy tvoje vlály . . .
Za tebou zřel jsem do mlhavé dáli.

Ach, zatoužil jsem, abys s koně slítla,
neb na strom náhle za vlasy se chytla.

A o pomoc pak řvoucí v léčce vášně
jsem toužil nechat tě, smát se ti strašně!

V KOSTELE.

Rád vídal jsem tě, děvče hezké,
v kostelní sedět lavici,
několik kučer mělas v čele,
dvě krásné růže na líci.
Mlčky jsem stával poblíž tebe
a ač jsem zbožný nebýval,
přec jak bych vstoupil v samo nebe
a blízko krásné svaté stál.

Okolo tebe sedávalo
několik selských starých žen;
tak bývá někdy svěží kvítek
zvadlými druhy obklopen.
A ty, jak svatá dívka malá,
věřící, že jsme pouhý prach,
jsi nezašustíc přemítala
tenoučké listy v modlitbách.

Ó, modlitby tvé jiné byly
než ty, jež šeptal stařen ret,
to dýchal svěže v uschlém klestí
mařinky vonné bílý květ,
a vím, žes bohu milou byla
v tom kroužku stařen skrčených
jak mně je v mračnech luna bílá,
jež záři střásá s vlasů svých.

POSLEDNÍ POHLED.

Mně lhostejno by bylo rozloučení,
běh světa pochopil jsem: bylo, není.
Snad upustila ruka, co dřív zvedla.
Jen kdybys bývala se neohlédla!

Dnes ještě vidím postavu tvou živě,
jak stanula jsi mlčky, zádumčivě,
jak nejistotou strašlivou jsi zbledla.
Jen kdybys bývala se neohlédla!

Ten pohled cítím, dlouhý byl a vřelý,
zřel z hluboka, až myšlenky se chvěly,
až úzkost temná do srdce mi sedla.
Jen kdybys bývala se neohlédla!

V tom bylo něco, co se říci nedá,
ty ztrnula jsi ledovatě bledá,
však v očích strašná výčitka se zpředla.
Jen kdybys bývala se neohlédla!

Tak stále zřím tě truchle kráčející,
klid, odhodlání na pobledlém líci,
jak proudem kalných vod bys v mlhy bředla.
Jen kdybys bývala se neohlédla!

Však pohled ten v mém nitru vzbudil hoře,
jež věčně kypí jako příboj moře
a věčně bije o skaliska zšedlá.
Jen kdybys bývala se neohlédla!

PO LETECH.

Ach, dívko, jen se nedívej tak
krásným svým okem blankytným,
na jiný tím mi vzpomínáš zrak,
památka smutná v hlubinách vstává,
dětinná, světlá žije zas hlava,
svěží rty jako divoký mák.

Není té dívky, skryla ji zem,
hoře jen teskné, plné snů
zůstalo po ní v životě mém,
a dnes z tvých očí opět se dívá,
písmenka známá v srdce mé vrývá,
vidím, ji, mlčky pěšinkou jdem'.

Kterak je spřízněn s pohledem tvým
pohled ten dávno uhaslý?
Jaký as tehda spojil vás rým?
Na jaké mši jste pospolu byly,
na kterých nivách spolu jste žily
mladistvých tužeb prchavý dým?

K. V. Havránek:

VEDLE KOLEJÍ.

I.

V polích za rozsáhlým kyžmickým nádražím vyskytovaly se řídké, bílé ostrůvky v zeleném moři ozimu a chladný vítr únorový líbal sníh ten posledním polibkem. Hejno vran tam posud krákalo a skřek byl podoben volání po kořisti, jako když lidským bojem o existenci egoismus zmohutní a dává novým touhám vznik, žene a pudí člověka k neznámým před tím metám a srdci velí mlčeti. Avšak ruch velké stanice kyžmické přehlušoval skřeky vran. Nákladní stodvacítka odvěšovala brutto na magacínskou kolej a pošinovači hlučně jakési spory vyřizovali se zřízenci skladišťními, kdy stroj stopětatřicítky odstrkoval vůz za vozem na dvanáctku, uprázdněnou kolej reservní, za níž až k plotu v zádi stanice byla skládka režijních hmot. Do drnčení vozů, vřískání píšťal a cvakání narazníků zapadaly křiklavé povely, jako: „Silný hyb vpřed!“ „Odraz“! „Hotovo!“ a podobné. A svěží vzduch únorového odpoledne vše lhostejně přijímal jako nutnost všedního dne stanice, která má jednostejnou melodii písničky s větrem, když jeho prsty se dotknou telegrafních drátů, jichž síť se splétá k široké a vysoké budově admi-

nistrační, kde jsou v přízemí úřadovny a kanceláře. Po téže straně k městu, kde staniční budova stála, nedaleko domku severního výhybkáře, černala se budovka s vysokým středem mezi dvěma přízemkovými přístavky. V středu, v patře byl vodojem k napájení potrubí stanice, dole bylo parní čerpadlo, obsluhované strojníkem Hrysem, jenž s rodinou bydlil v levém přístavku, kdežto v pravém byla ohřívárna pro staniční dělníky a zřízence. V zimě byl název té místnosti přiléhavý, ale mohl také jinak zníti, protože staniční dělníci a zřízenci, neměvší času běžeti domů se najísti, v ohřívárně obědvali nebo večeřeli. Pokrmy bylo lze přihřáti na krbu, včasně vytápěném a v těch hodinách, kdy se přihrnuly ženy a děti, kdy pokrmy chudé kuchyně se předkládaly na neprostřený dlouhý stůl uprostřed prostorné světnice, v ohřívárně tuze hlučně bývalo, hádky, smích, žerty, hněv, tlach o živých a mrtvých tam hlaholily v směsici, která provázela každé sousto, jako hudba orchestru u pyšné tabule labužníků. Avšak ani jindy v ohřívárně o slovo nouze nebylo, neboť osnovu rozhovoru a chut k sdílnosti poskytoval život.

Právě teď, před odjezdem zmíněných dvou vlaků nákladních, jichž stroje měly „ranžírovku" ve stanici, sešli se ke krátkému oddechu v ohřívárně dělníci z party Borákovy a rozpráveli o výsledku své žádosti za zvýšení mzdy a cen akkordu, kterou podali před tři čtvrtě rokem inspektorátu, jež, jak traťmistr jim řekl, v příštích dnech měla býti vyřízena příjezdem vrchního inspektora Zeibiga. Většina skepticky se o výsledku pronášela, protože zkušenost je poučila, že jejich žádost sice vyžádala si již mnoho protokolů spojených s dietami k šetření posílaných revidentů a objemný fascikul papírů se štítkem: „Borákova parta v Kyžmici", ale měl-li sám vrchní inspektor s nimi věc ukončiti — co mohli očekávati? O Zeibigovi vědělo se na trati, že především „dbá prospěchu dráhy" a tím že se i vynáší. Avšak ředitelství bývalo proň temnou uličkou, do které se utíkal, když přímo nechtěl cosi odmítnouti. Krčil rameny a pronášel: „Rád bych vyhověl, ale ředitelství nepřipustí a proti ředitelství nemohu ničeho učiniti. Byl Němec a slova českého nepronesl za úřadování, leč přes to že drmolil češtinu, přece zase jaksi rád česky promluvil s podřízenějšími nebo s dělníky. Vědělo se o něm, přibude-li na trať, že všimne si každého koutu ve stanici, s lidmi se pustí do řeči a bude rozmlouvati o jejich soukromých poměrech ne úředně, ale vlídně a přátelsky, neboť posy „nedotknutelných" se vystříhal. Odhadovalo se, že chce slouti nejoblíbenějším správcem svěřeného okrsku a sám tvrdíval, že miluje jen naprostou spravedlnost. Zkostnatělým byrokratem nebyl, neboť mnohdy promíjel menší přehlédnutí, nebo přestupek proti instrukcím a nikoho za to nepokutoval, říkávaje: „Za pochybení bez následků domluva postačí. Jsou na trati jen lidé, ne bohové." Výrok ten se líbil, ale méně se líbilo, když myslil, že nařízení, která sám vydával, jsou vrcholem moudrosti a znamenitosti. Jestliže promíjel nedopatření proti instrukcím, nestrpěl ani nejnepatrnějšího přestupku proti svým „úkazům". Počínal si jako neuprosný tyran a despota, požaduje slepé poslušnosti svých nařízení, jinak znal jen pokutu, a co horšího, nevraživost osobní. Posledně zakázal návštěvu restaurace mezi službou nebo prací a vydal zákaz přinášeti kořalku či jiné prudké lihové nápoje do kasáren, útulen a ohříváren, ale proti tomu nebylo odporu. Jinak bylo, když začal chytře prováděti úsporný systém zavedením různých výkazů, rozmnožoval písemné práce a požadoval „zlevnění práce na trati". Tu se již vědělo, že chce, aby se vlk nažral a koza zachovala, a proto ani teď nikdo se netěšil na jeho příjezd.

Předák, Borák, meškal u traťmistra z příčiny rozvrhu práce a osm „hochů" z party bylo zabráno do rozhovoru. Až na Landyše, jenž byl čtyřicátník, všichni ostatní byli lidé mladí a někteří pracovali v partě u traťmistra, aby časem se domohli stálého místa u železnice, doufajíce prací nahraditi, co jiným snadněji se poštěstilo „známostmi" a přímluvou. Z těch mladších Krofta o místo u železnice nedbal. „Nač zabezpečení budoucnosti," říkával, „to je zbytečnost. Když má člověk dřít, ať dře, všude je kůň a má-li za žebříčkem seno, nebo musí-li si pastvu shánět jako u cikánů, jaký v tom rozdíl?"

Zákaz, přinášeti lihoviny do práce, Kroftu rozčilil. Novotný, posměváček, popuzoval ho.

„Jak se teď obejdeš bez samožitné?" smál se mu, ač věděl, že Krofta přes zákaz láhev má v kožiše a tajně si přihýbá z ní. Ovčí, vypelichaný černý kožich koupil od staničního lampáře a veteš ta, „bývalý erární kožich", visela na háku v ohřívárně.

„Oč, že jsi breberku propašoval v tom huňáči," zlobil ho Novotný a ukázal na kožich.

„Nezlob ho,“ prohodil Slimák k Novotnému, „sice zase bude povídat tu svou historii.“

„A nebylo to neštěstí?“ chopil se toho Krofta a chystal se vypráděti, co tucetkráte všickni slyšeli: že se vyučil kupectví, byl kupeckým mládencem „jako malovaný“, sběhl s toho pro ženskou, která ho zklamala. Potom byl odveden, u vojska pobyl a když na první ženskou zapomněl, poznal druhou, měl ji rád, oženil se, a protože jiné obživy nenašel, pracoval jako nádenník.

„Zanech toho,“ pravil Kroftovi Holý, „víme, že ti žena utekla, dítě ti nechala, že jsi ji hledal a nenašel a že se dítěte i tebe ujala Pastránková, která si tě osedlala tak, že ti i nabije, přineseš-li z výplaty málo domů. A v celku má pravdu, už pro tvého kluka...“

„Vy tomu rozumíte,“ ohražoval se Krofta. „Povídám vám, že ženská nestojí za slovo!“

„Před Pastránkovou bys to neřekl,“ zasmál se Novotný.

„A přece nestojí za slovo,“ zvolal Krofta, „ale jí to neřeknu, ne pro ty facky, ať mi nafackuje... Má kluka ráda, já taky... A pomyslím-li si na život, hoši —“

„Tak se pustíš do breberky!“ vykřikl Novotný.

„Viděl jste mě někdo při práci opilého?“ tázal se Krofta s důrazem. „Ne! Piju, když mne to napadne, protože se mi útroby třesou mrazem a doušek, dva, rozehřejou a já zas dřu, dřu...“

„To všecko víme, že jsi dříč,“ potvrdil mu Slimák.

„Tak vidíte! A chtěl jsem říci, pomyslím-li na život,“ pokračoval Krofta, „že bych měl každému poradit, aby se ženské vyhnul.“

„Poraď to těmhle mládencům,“ pronesl Holý a ukázal na Carbocha a Hendrycha.

Carboch, šestadvacetiletý, ulehlý, zdravím kypící, seděl za stolem a mračil se. Výraz jeho obličeje nebylo lze nazvati příjemným ani tehdy, zasmál-li se, natož když se kabonil. Neodpověděl na podotknutí Holého, zrovna jako Hendrych, plavovlasý, drobounký, pětadvacetiletý dělník z party, jehož bledé oči chvílemi se obracely ke dveřím, u nichž stál.

„Nač bych radil?“ ozval se Krofta, „povídám to všeobecně, protože jsem zkažený člověk, a ti tam,“ ukázal na Carbocha a Hendrycha, „oba mají za ušima a budou chytřejší, než jsem byl já!“

„Místo o hlavní věci, o hloupostech klábosíte jako baby,“ vytýkal jim Landyš, „a zítra, pozítří, až na nás s lejstry se přihrnou, co povíte na patřičném místě?“

Krofta zatím vstal, z hlubiny kožichu vyňal tiše láhev a rychle se napil, protože rozpředl rozhovor Landyš a všickni mu naslouchali, kdežto Krofty nikdo si již nepovšiml. Napil se a jakoby osvícen, prohodil k Landyšovi:

„Všecko to připravování je nadarmo. Osud rozhoduje, člověk je kůň. Silnější vyhrává!“

Landyš ho káral, ale Krofta odvětil: „Povídám ti — koně. Holý, Novotný, Slimák jsou ženati, ale po žebříčku mrkají a co akkord? To je jenom přístup ke žlabu.“

„Jsi napilý a mlč už!“ pronesl Slimák.

„Staral jsem se, běhal, aby žádost nám něco vynesla, a ty žvastáš nesmysly,“ hněval se na Kroftu Landyš.

„Napilý? Ne! Ale možno,“ pravil Krofta, „každý je napilý svým způsobem. A nehněvej se, Landyši, ale pamatuj, kůň je kůň, nevlezeš do něho, ten vypřáhne z bujnosti, jiný zjankovatí a ptej se Carbocha, proč je v partě?“

„Zas na mne si zalézáš?“ zvolal Carboch.

„I toto, jen tak, hochu a proto jsi ve stanici, že pomrkáváš po nějaké sukni,“ řekl Krofta, jemuž vždy doušek ze zapovězené láhve rozvázal jazyk, „už mlčím. Ještě bych Hendrycha k tomu přidal, ale vy dva spolu v páru nikdy nepotáhnete!“

Landyš znovu napomínal Kroftu, ale tu se otevřely dvéře a vstoupil Borák do ohřívárny.

„Hoši,“ oznamoval všem, „máme tři „otevřené“ kolejnic a tři „uhláky“ pražců na dvanáctce. Vozy jsou cizí a třeba hned se pustit do práce, k pětce musí být všecko hotovo, protože smíšená dvacítka poveze prázdnou garnituru osobní a přibere ostatní. Kolejnice budou skládat: Novotný, Carboch, Holý a Krofta, a ostatní pražce. Krofto,“ obrátil se k němu Borák, „nezapomeň na bílou barvu a signovat kolejnice.“

„Jak bych zapomněl, vždyť to je jakoby kůň běžel za hřídelem žentouru, umí to všecko po paměti,“ zabručel Krofta.

„A, ty máš zas koně zapřaženého,“ pronesl Borák, „to ti jistě v poledne Pastránková přinesla houbovou! Vím však, že nezapomeneš... Tak, hoši,“ doložil a pohlédl na velké okrouhlé hodiny, visící na stěně, „za deset minut vlaky umetou, za čtvrt hodinky buďte u skládky režie! Musím ještě si odskočit pro papíry do depa, traťmistr na mne čeká.“

„Budeme tam," přisvědčovali „hoši" a jen Landyš nadhodil: „Pořád za starý akkord."

„Náš pan vrchní řekl traťmistrovi," obrátil se Borák ode dveří, „že najisto přidánek dostaneme, zvlášť bude-li náš pan inšpektor Zeibig v dobré míře!" Potom odešel.

Nikdo si nevšiml, že před Borákem ze dveří vyklouzl Hendrych. Krofta po odchodu předákově se rozhovořil a pronesl:

„Seno se chystá, ale žebříček teprve stlouká. Někdo čichá seno, druhý po žebříčku kouká, třetí po ovsu jen jazyk plazí a ten čtvrtý, chytrák hloupý, běhá za vším, kdož ví kde!"

Carboch se rozhlédl po ohřívárně a nespatřiv Hendrycha, pohlédl na hodiny a hned odešel.

Landyš vykládal přítomným, co získal ze zkušenosti, když pracoval v Německu, kam před lety se soudruhy se vydal za prací a vrátil se s prázdnou kapsou, ale se zmozolenou rukou domů, protože sliby agentů ho zklamaly, a dokládal: „Každý má právo na práci v domovině, ale musí v tom právu být naděje na snesitelný život . . ."

II.

Zatím Hendrych již byl ve staniční budově a proběhl verandou až k houštinám poblíž skladiště, kde bylo čerpadlo pramenité „pitné vody", jak to hlásala rovnoprávná tabulka. V houští se skryl tak, že viděl na perron i ke skladišti a musil spatřiti každého, kdo se k čerpadlu blížil. Bledé jeho oči svítily z holých prutů a výhonků dosti husté křoviny a zrovna jako v pravý čas upřely se k verandě, kde se objevila dvacetiletá Anda Hrysova, sloužící u představeného stanice Mukovského. Vysoká, kostnatá, temnohnědých očí, snědé pleti, v krátké zimní sukni a v kazajce, se šátkem na hlavě nedbale podvázaným, krasavicí nemohla se nazvati, ale říkalo se, že je nejen pořádná, nýbrž i příjemná, ačkoliv bylo i to známo, že daleko pro slovo neběží, a z upřímnosti je s to, bylo-li jí křivděno, zjednati si respekt pádnou pravicí. V ruce nesla konev na vodu; patrně Hendrych věděl, „že to je její hodina", ač nemíval příležitosti často ji uzříti. Hendrych vytáhl krk, aby lépe viděl, a uzřel, že Anda zvolna, jako schválně zvolňoučka, kolem oken telegrafní kanceláře ne že šla, ale plížila se. Oči Hendrychovy skoro z důlků jen jen vyskočit. Viděl, že za minutu, sotva popošla pár kroků, z telegrafní kanceláře v lehké uniformě podúředníka vyběhl telegrafista Chocholoušek, rozhlédl se po perronu a jiného tam nespatřiv než Andu, za ní pospíšil. Anda, jako by naň byla čekala. Stanula. Chocholoušek byl štíhlý, hezký, šestadvacetiletý muž, jemný, chováním až přesládlý, jak o něm se říkalo, psal prý také verše, ale teď pilně doma za prázdně, ve své světničce druhého patra, zrovna nad naturálním bytem představeného, či nad světničkou slečny Máli, jediné chorobné dcery Mukovského, dřel instrukce z knih a ze zápisků, připravuje se k dopravní zkoušce. Zadáno měl o povolení k předběžné praksi dávno, ale rozhodnutím ředitelství prodlévalo, Chocholoušek neměl přímluvčího a konečně ani dosti služebních let u železnice jako podúředník, aby dosáhl rychlejšího vyřízení žádosti.

(Pokračování.)

Fr. Flos:

U KOHO JSEM SLOUŽIL?

(Dokončení.)

Úředník mně očitě nevěřil, pocítil jsem to, některé otázky opakoval a všelijak sem tam dorážel. Nu, pověděl jsem, co jsem věděl a vymýšlet si nebudu nic.

K večeru přišel dozorce a přinesl mně bochníček chleba a džbánek vody.

Ptal jsem se ho, neslyšel-li, zda-li byl pan Schulitsch zastřelen; ale dozorce odpověděl nevlídně: „Nevím, hošku, nevím, to vy snad budete vědět."

Povečeřel jsem s chutí, chlebíček byl velmi dobrý a voda studená. Vzpomínal jsem na stařečka Žmolila. Co tomu všemu řekne. Jako prorok hádal, snad mně jednou vysvětlí záhady, jež mne trýzní; nic nezůstane zatajeno před jeho nevidoucím zrakem.

Líbezně jsem se vyspal a byl bych se dosud ani neprobudil, kdyby mne nebyli volali k výslechu. Zavedli mne do jiné kanceláře a opět jiný úředník se mne vy-

ptával, zatím co dva páni tiše poslouchali a občas spolu šeptali.

Dověděl jsem se, že pan Schulitsch byl střelen do prsou a že dosud nenabyl vědomí. Dnes šlo o to, abych pečlivě popsal dámu, kterou jsem toho dne dvakrát viděl; jednou v krámě a potom v pisárně páně Schulitschově.

Také se mne tázal jeden z přísedících pánů, zda-li mně nebyly podezřelé časté návštěvy v pisárně páně Schulitschově a tajné dveře.

„Dveří jsem se zprvu bál," odpověděl jsem, „ale po vysvětlení šéfově jsem se upokojil, on byl pán a já jen sluha. O častých návštěvách nic nevím, krámem za ty čtyři měsíce neprošel nikdo."

Dnes ozvalo se maní opět jméno V...cký, totéž, které vyslovila ona zlá dáma. Ptát jsem se nesměl a tak nevím, co si mám o tom myslet. Či bylo jméno Schulitsch jen vypůjčené? Nemožno, vždyť nad krámkem visela tabule, jejíž nápis jsem četl stokrát a když jsem přicházel pro póvl do obchodů, hlásili příručí můj příchod: „Vencl od Schulitschů".

Čtyři dny na mne zapomněli, nikdo mne nevolal, nikdo se na nic neptal, trpěl jsem dlouhou chvílí. Poprosil jsem pana dozorce o nějakou práci a slíbil jsem napřed, že budu všecko dělat a rád, jen když nebudu tady sám a sám.

Pan dozorce byl hodný muž, ale nevlídný. Pravil, až budu odsouzen, že jistě tady lenošit nebudu, ale dokud prý jsem v inkvizici, že nesmím nic dělat a s nikým mluvit. Slíbil jsem, že ani slova nepromluvím, ale pracovat že se mně chce, až mne dlaně svrbí chutí po práci.

Pan dozorce odpověděl, že se zeptá. Asi za hodinu se vrátil a oznámil mně, že smím jít do dřevníka dříví štípat, ale že mně to nikdo neporoučí, chci-li jen z vlastní vůle.

„Ach Bože, to se ví, že chci," vykřikl jsem radostně a již jsem cupal za panem dozorcem do dřevníka.

„Sedět tady u vás nebudu," řekl pan dozorce vlídněji, „jak vím, vaše záležitost se obrátila, za nějaký den vás pustí, proč byste tedy utíkal."

Byl jsem všecek udiven, chtěl jsem se vyptávat, ale pan dozorce zamkl dřevník a odešel.

Panečku, to jsem si poštípal! Dříví tady mají jako pro bednáře rovné a vyschlé. Naštípal jsem hromadu, že jsem měl půl dne co rovnat.

Pan dozorce řekl pravdu. Dnes ráno už mně ani chlebíčka a vody nepřinesl, ale vybídl mne, abych šel do kanceláře. Opět jsem spatřil mladého, hezkého úředníka, který mne vyslýchal první den. Usmíval se opět a poklepal mně vlídně na rameno.

„Nu, přesvědčili jsme se, že jste nelhal a že nemluvíte zbytečně. Doufáme, že poučení, jehož se vám dostalo, nebude bez užitku a že nebudete zbytečně vykládati o události, o níž vlastně nic nevíte. *Rozumíte, o níž vlastně nic nevíte!*" Oči jeho opět bodaly. „Teď jděte, ale pamatujte si, že na vás hledíme a zvíme o každém vašem kroku. Zde jste si odpykal trest za nepovolené provozování živnosti, vždyť, člověče, nemáte ani čísla! Postaral jsem se, abyste je dostal, zde . . ."

S radostí bych mu byl políbil ruku, z níž jsem přijímal půlarch režného kancelářského papíru, ale hezký pán ruku utrhl, usmál se a otočil se na vysokém podpatku.

Vykoktal jsem díky a než jsem se nadál, byl jsem na svobodě. Běžel jsem domů, do své podkrovní světničky. Vše bylo v pořádku, mých úspor se nikdo nedotekl. Otevřel jsem okénko, otřel jsem prach a saze a usedl ke svým zápiskám . . . Odpoledne vyběhl jsem z města bez cíle, neboť po týdnu vězení zachtělo se mně vzduchu, širokého rozhledu, naprosté volnosti. Ach, jak krásný jest svět! Bujné osení pokrylo lány, vesničky stulily se ke kostelům, jako by naslouchaly podivné novině, ba i stromy okolních zahrad vystoupily na špičky a sklonily své košaté hlavy, aby také slůvko zaslechly; jen třešně májovky věděly již všecko a rozběhly se podél cest i do návrší jsouce vyšňořeny bíle jako družičky.

Holubi jen po páru a v zamyšlení kamsi daleko putovali a mizeli na světlemodré obloze, jako kdyby se v tůni potopili, spitý čmelák vytrvale vrážel do meze a včely ze vsi jako proudem táhly na kvetoucí řepku, nad jejíž žlutí v dálce modré lesy stály.

Mimoděk vzpomněl jsem si na krásnou báseň, již jsem kdysi četl:

„Kouř chat byl zlatý. Hloh plál na rozcestí
a svět byl mladost, láska, ples a štěstí . . ."

28. dubna 190.*

Stařeček Žmolil věděl všecko, ba on věděl více než já. Uvítal mne opět vlídně jako dříve, než jsem byl prodavačem u pa-

na Schulitsche. Nevyčítal mně nic, jen hlavou potřásal a litoval, že se přece jen nepřišel „podívat" na pana Schulitsche.

Pozval mne k večeři a když jsem brzy po večeři odcházel, neboť Žmolil chodil záhy spát, poručil Toničce, aby mně dala několik čísel novin, které prý pro mne koupil a schoval.

„Až si to přečteš, ledacos se ti vyjasní a potom si o tom pohovoříme. A teď jdi spát, čtenáři, a nic si z toho nedělej, že jsi „seděl". Lépe nevinně sedět, než bližního uvést do neštěstí."

Zvědavě rozevřel jsem doma noviny a našel jsem zaškrtané odstavečky. Zpráva ze dne 19. dubna zněla: „*Loupežná vražda.* Včera odpoledne střelil v ulici . . . . ské krámský V. K . . . svého šéfa pana Sch . . . v písárně, vyloupil pokladnu a chtěl uprchnouti. Byl ale dopaden a odevzdán spravedlnosti. Ohavný zločin rozrušil obecenstvo do nejvyšší míry tak, že chtělo zločince lynchovati. Podrobnosti přineseme zítra".

Loupežná vražda.

Zpráva ze dne 20. dubna: „Po bedlivém vyšetření a po spolehlivých informacích musíme opraviti včerejší svou zprávu. V prvním okamžiku zděšení a zmatku padlo podezření na krámského V. K., avšak zjistilo se, že V. K. měl společníky, nebo spíše společnici. Vyšetřování jest v proudu. V. K. vinu svou rozhodně popírá, ale policie jest již na stopě jeho milenky."

Zpráva ze dne 21. dubna: „Naše zpráva pod názvem „Loupežná vražda" se sice potvrzuje, ale zdá se, že stal se podobný případ onomu, jak jej vylíčil mistrně Viktor Hugo ve svém románě v kapitole, v níž malý vinník byl zatčen a veliký uprchl. Zraněný p. Sch . . . . . jest policii velmi povědom, je to lichvář velkého slohu."

Mezi denními zprávami zaškrtnuta byla noticka, jež s mým případem není v nijakém spojení, ale přečetl jsem ji také. Jsem zvědav, proč i tuto zprávu dal Žmolil zaškrtnouti. Zpráva zní: „*Rodinná tragoedie*".

„V kruzích zdejších peněžníků velmi dobře známý bankéř p. V . . .cký byl vážně poraněn. Žárlivost a uražená čest vtiskly smrtící zbraň do ruky manželčiny. Útok stal se v najatém bytě, kde přijímal pan V . . . příjemné návštěvy."

Zpráva ze dne 24. dubna: „Poplašná zpráva o loupežné vraždě v N . .ské ulici ukázala se lichou. Vyšetřováním vyšlo na jevo, že krámský V. K. jest naprosto nevinen a byl již propuštěn na svobodu. Nešlo o loupežnou vraždu, nýbrž o manželskou tragoedii, o níž jsme dne 21. t. m. svým ctěným čtenářům referovali."

To bylo vše, zprávy proskočily, snad někoho rozrušily, snad způsobily trochu žádoucího skandálu a zase zapadly, jako zapadá tisíce jiných zpráv a zahrnuto bývá záplavou nových, sensačnějších. Málo vět, ale mnoho podnětů k přemýšlení. U koho jsem vlastně sloužil? U pana V . . . ckého nebo u pana Schulitsche? Byl můj pán lichvář a záletník a co se dělo za tenkou zdí, zatím co jsem já navlékal koraly a přišíval knoflíčky? Pro mne jest jen jediné jisto, že jsem ztratil tak pěkné a výnosné zaměstnání. Dvě koruny denně jest krásný peníz, ale když si vzpomenu, zdali jsem nebyl bezděčným, nevědomým hlídačem zlosyna, který moderním způsobem svlékal lidi a doháněl je k zoufalství (ty vyjevené oči dvou mužů, jež jsem okénkem spatřil, tomu nasvědčovaly), anebo, že jsem byl strážcem neřesti, tu si myslím, že ty dvě koruny byly platem hanebným. A mimo to, když si vzpomenu na tu křížovou cestu, na paní hostinskou a školáčka, který mně plivl na koleno — ne, nebudu, nechci vzpomínat! Jsem žebrák, nevím, odkud a kdy přikvačí bída, ale nejraději bych ty své proklaté úspory hodil do Vltavy. Ach, jest mně horko, bolestno, ošklivo! Pražské zvony se rozhlaholily, chtěl jsem se modlit, ale místo modlitby bezmyšlenkovitě odříkávané vetřela se na rty moje slova básně, kterou tak rád čítám:

„A dej, bych vždycky, až se počne stmívat,
chléb černý, vonný našel na svém stole,
bych při klekání moh' se v dálku dívat
na černé lesy, na široká pole!" . . .

Zejtra půjdu ke Žmolilovi, ať sám rozhodne.

25. června 190.*

Kdykoliv jdu na Staré město, zaskočím si do N . . . ské ulice podívat se na „svůj bývalý krám". Od té doby byl tam holič, ale dařilo se mu špatně, nyní je tam hokynářka. Vešel jsem do krámku, koupil jsem si ovoce a bystře jsem se podíval do kouta, kde bývaly tajné dveře, už tam nejsou . . .

Dnes vrátil jsem se ke svým zápiskám proto, že jsem mohl provésti zase pěknou pošetilost z neočekávaného setkání, o němž musím napsati řádek.

Stál jsem na svém stanovišti, očekávaje, zda-li mně někdo udělí práci. V tom při-

jížděl automobil, který zde na křižovatce musel zmírniti běh až na volný chod. Málem bych byl vykřikl: „Pane Schulitsch", ale vzpamatoval jsem se v čas. V automobilu odpočíval můj bývalý pán, vyhublý, bledý a již trošinku prošedivělý. Opíral se o plnou, krásnou paži vznešené dámy sedící vedle něho, o tutéž paži, která zdvihla tehda proti němu zbraň!

Uctivě jsem pozdravil, ale ačkoliv oba na mne chvilku upřeně hleděli, nepohnuli ani brvou, neviděli mne, nechtěli mne vidět — anebo jsem se já mýlil?

Po chviličce se uvolnilo, odletěli . . .

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda.

(Pokračování.)

Předsedovi došla trpělivost. Neodpověděl ani Schwertovi, ale obrátil se ke všem votantům s žádostí, by o návrhu Schwertově hlasovali. Návrh byl zamítnut. Pak promluvil předseda. „Prosím a napomínám pány votanty, aby nedadouce se svésti vedlejšími kličkami a skrupulemi liché humanity, přesně a jasně podle svého svědomí, jak přisáhali, zodpověděli po řadě otázku o výměře trestu pro usvědčeného vinníka Josefa Lamfroma, sepsali o tom protokol, podepsali jej a shromáždíce se před odsouzeným, jeho obhájcem a státním návladním, ve smyslu § 291. řádu trestního rozsudek i s řádným odůvodněním veřejně prohlásili. Prosím tudíž o hlasování o návrhu státního návladního, by vinník potrestán byl smrtí provazem, o hlasování přesné, neobojetné. Pan votant rada Paul!"

„Hlasuji ve smyslu návrhu veřejného žalobce pro trest smrti provazem."

„Protokolisto, pište! — Pan votant rada Freisler."

„Hlasuji pro trest smrti provazem."

„Pan votant adjunkt Schwert!"

„Hlasuji proti trestu smrti provazem!"

Hned po svém votu upřel Schwert dychtivě zraky na svého souseda adjunkta Paupié. Tento zachytil prosebný pohled Schwertův a přisvědčil přivřením očí.

„Pan votant adjunkt dr. Paupié!"

„Hlasuji proti trestu smrti provazem!"

Vzdech úlevy vyklouzl Schwertovi. Nastalo utišení.

Předseda zapomněl protokolistovi diktovati votum.

Veškeré oči upřely se na předsedu. Nyní nastala jeho chvíle.

Předseda si odkašlal ze sucha a přejel bílou, chvějící se rukou šedivou dlouhou bradu. Na to řekl monotonním hlasem:

„Jelikož ukázala se při hlasování o výměře trestu rovnost hlasů pro dvě rozdílná mínění, dlužno postupovati podle ustanovení § 21. trestního řádu, který zní: Jsou-li hlasy na dvě různá mínění stejně rozděleny, jest předseda kollegia povinen také svůj hlas odevzdati. Přistoupí-li k jednomu neb druhému mínění, staniž se dle toho usnesení."

Zvolna odkládal předseda knížku řádu trestního a odkašlal si znovu. A zase okamžik napjatého ticha, dlouhý, bezdechý.

Konečně vyšel hlas ze sevřených rtů předsedových:

„Hlasuji proti trestu smrti provazem u Josefa Lamfroma."

Napjetí povolilo a dušený hovor se rozšuměl. Důvody rozsudku, jež po té předseda diktoval, nikdo už neposlouchal.

Rada Paul vstal a kynul auskultantovi. Domlouval mu rozčilen a pokukoval při tom po Schwertovi.

Tomu bylo blaze a zase hořce. Podařilo se mu odvrátiti nejhorší pohromu od Lamfroma, a přece měl stále pocit způsobené křivdy, při níž byl součinný. Vše dobré, co v něm bylo, vše ideální, k výši spějící, poníženo bylo do prachu. Že pronikl svým mírnějším návrhem, proto nebolelo ho to méně. Co bylo ostatním šablonou, jemu bylo trpkou pravdou. Byl sláb proti křivdě, sláb, při veškeré své moci soudcovské. Zatušil, že tento děj má symbolický význam pro celou jeho budoucnost.

Lamfromovi vyměřen trest patnáctiletého těžkého žaláře s postem a tvrdým ložem ve výročí vraždy.

Co řekne Lamfrom? Jak pohlédne na něho, až uslyší, že pykati mu jest za čin snad nespáchaný?

Už říkal ‚snad', ač [illegible]ve pochybnost tu ani na okamžik nepřipouštěl. Už síla majority působila i na něho demoralisačně, už hledal kompromissy. Měl navrhnouti úplné sproštění, nedržeti se vůbec litery zákona!

Fakt, který nebylo lze odčiniti, působil už na něho neblaze. Počal sám dodatečně

rozsudek obhajovati. Úcta před autoritou starších byla mu příliš hluboce vštípena. Chvílemi se divil, že vůbec odvážil se míti samostatné mínění. Jak se stalo, že vybočil z otrocké nesmělosti a povinné poslušnosti? Byl to on, jenž opposiční návrhy své metal do tváře starým, zkušeným soudcům?

A už stál soudní dvůr před Lamfromem, už vysloven verdikt, už přednášel předseda důvody rozsudku.

Lamfrom poslouchal klidně, jako by se ho to vše netýkalo. Obhájce s ním mluvil, Lamfrom kýval hlavou.

Potom ho odvedli.

Nikdy už se s ním Schwert nesetkal. Odvolání podáno nebylo, Lamfrom nechtěl. Nastoupil trest.

Byl v tom vzdor? Či ochablost? Spíše zoufalství.

V lednu přesídlil Schwert i s rodinou do Kroměříže.

Shledal se tu se švakrem knězem, jenž byl starším kaplanem při děkanském chrámu Panny Marie. Přílišné radosti příbuzenské páter Alois neprojevoval, obávaje se, že rodina sestřina znepokojovati ho bude požadavky peněžitými. Předsevzal si, že ve věci té bude zcela nepřístupný a šlechetnému tomuto předsevzetí také statečně dostál.

U soudu nalezl Schwert intelligentního a humánního přednostu Kvěcha, rodilého Čecha, ale s německou domácností, dále starého známého z Prostějova, sudího Ottahala, jenž už býval samostatným přednostou okresního soudu v Osoblaze, ale pro nedostatečný dozor na úřednictvo, z něhož se jeden malversace dopustil, byl disciplinárně přeložen do Kroměříže v postavení subalterním. V Osoblaze se oženil s Němkyní, zůstal bezdětek, sestárl, oplešatěl a zmrzoutil. Poesie ho přešla, hned jak se oženil. Ani už nevzpomínal rád na časy mladosti v Prostějově. Třetí konceptní silou byl adjunkt Kandler, německý liberál, jehož později vystřídal dr. Suchomel.

Schwertovi přidělen byl referát civilní a protokolista Uhlař.

Poměry národnostní shledal Schwert v Kroměříži obdobny s Prostějovem r. 1862. Německá minorita ovládala město. Slované neměli ani za třetí sbor svých zástupců v zastupitelství obecním. Bylo však v Kroměříži už několik pracovníků intelligentních v řadách Slovanů, advokát a notář Kozánek a koncipient jeho dr. Mildschuh, doktor Suchomel, později pak se do Kroměříže přistěhoval i dr. Knapp. Lékaři a kněži z většiny nezapírali své české národnosti, nebyli však politicky činni. Piaristé starší byli Němci, mladší Slované.

Schwert stýkal se se slovanskou společností v kavárně „U Vrbíků", kdež prodlením času seznal poslance Skopalíka, ředitele hospodářského Navrátila, cukrovarního ředitele Skálu, výborného zpěváka. Později pak za slavností cyrillometodějkých seznámil se se slováckým notářem Ganzwohlem, drem Mezníkem, páterem Wurmem, redaktorem Oščádalem a skladatelem Křížkovským.

Strana slovanská chtěla Schwerta postaviti do řady průbojníků, ale Schwert odepřel. Avšak nezůstal ani takto nečinným divákem v boji, který nevedl se s takovým rozhorlením jako v Prostějově, ale za to soustavněji a jaksi solidněji, proti nadvládě minority.

Měšťanostou byl zde major ve výslužbě Schroth, ale hybným duchem strany radniční byl advokát dr. Benesch a policejní komisař Worel. Dokud nebyl přeložen, i notář Koprziwa zuřil proti straně slovanské.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Em. šl. z Lešehradu: *„Hudba srdce"*. Vybraná lyrika z let 1897—1911. Vyšlo v „Pestré knihovně zábavy a kultury" (sv. 120.) nákladem Al. Hynka. Za 20 h. —

Známý člen mladé básnické generace, Em. šl. z Lešehradu, vydal v „Pestré knihovně" výbor lyriky ze všech svých dosavadních sbírek pod jednotným a výmluvným titulem „Hudba srdce". Pečlivě a šťastně zredigována, podává tato drobná anthologie vývojní čáru básnických chtění i realisací, prvních rozběhů, posledních etap lyrické individuality. Základním motivem celého tohoto lyrického celku je problém poměru člověka k hmotě — jasněji řečeno lidského já k vesmíru. Tato červená nit základní idey propletá se celou sbírkou: neujasněně prokmitá v prvních knihách smutných krajů, „Květů samoty" a „Atlantidy", zřetelněji hlásí

se v „Meditacích“ a „Snech i bolestech“, na konec pak ukázněně a uvědoměle se ozývá z ukázek chystané knihy „Ód“. Ještě však jiný problém než ryze ideový dává tušiti Lešehradův soubor: je to problém hudební. Vyznívá z prvu jako by tóny houslovými, přechází v harfová arpeggia, v dumavé tóny cell, až se na konec plnou silou rozezvučuje a rozbouří v širokých varhanových akkordech „Ód“. Nikde nenaleznete nelibozvuku vniterné melodie, která zdá se být prvním a základním požadavkem lyriky Lešehradovy. Problém hudební a ideový splývá tu v jediný problém celkové harmonie.

Z pěkně sestaveného výboru vidíme, jak Em. šl. z Lešehradu kráčel od počátku své tvorby snad neuvědoměle a bezděky, ale v jisté harmonické linii. Poesie zdála se mu prostředkem zodpovídání a řešení vlastní existence. Tím, že registroval své zažitky, své sny, touhy a skutečnosti, hloubal sám nad sebou, budoval svůj životní názor, přemýšlel o světě. Je v té poesii také kus dobrodružství života sensitivního člověka, romantického snílka, který potřebuje barevných poetických skel, aby svůj mnohotvárný život mohl viděti pestřeji a barvitěji.

Fr. Sekanina.

Jerome Klapka Jerome: „*Tommy a spol.*“ Přeložila G. B. Čechová. „Anglické knihovny“ řada II. sv. 33. Vydal J. Otto v Praze 1912.

Když vstoupila kdysi Tommy do pracovny starého žurnalisty Petra Hopea, nebylo naprosto zřejmo, je-li dívka, nebo hoch. Sama to nevěděla a Petr Hope nebyl naprosto s to, aby to poznal.

„Přes těsně přiléhavé triko z modrého hedvábí, silně vystřižené, měla cosi navlečeno, co kdysi bývalo chlapeckou kazajkou. Vlněný šál, ovinutý kolem krku, nechával nezakrytu velkou část hrudi nad trikem. Zpod kazajky splývala dlouhá černá sukně, jejíž vlečka byla sebrána a upevněna cricketovým pasem.“ Tak byla vyšňořena Tommy dle vlastních slov autorových, objevujíc se v pracovně pana Petra Hopea. A pod sukní měla navlečeny záplatované chlapecké kalhoty. Později bylo rozhodnuto, že Tommy je opravdové, nefalšované, velmi tvrdohlavé, umíněné a nevychované — ovšem — děvče. Byla přijata paní Postwhistleové, hospodyni pana Hopea, k ruce a stala se záhy žurnalistickou pomocnicí starého novináře. Když pak malé Tommy podařilo se bizarním způsobem interviewovati jakéhosi zahraničního prince Blanka, mrzutého a nepřístupného, vynořil se v duši Petra Hopea dávný jeho sen, vydávati vlastní, laciný a dobrý list.

A sen se stal brzy skutkem. — Nyní vypravuje autor o osudech „Dobrého Humoru“, jak kruh vydavatelstva se ponenáhlu rozšiřoval; každý z přistupujících má v knize svůj vlastní románek, a poslední z povídek věnována je opět Tommy, nyní Janě, adoptované dceři pana Petra Hopea, jež se nakonec vdává. —

„Tommy a spol.“ je řadou povídek spjatých cyklicky několika postavami.

Jerome Jerome Klapka, jenž z úcty k revolučnímu maďarskému generálu Jiřímu Klapkovi připojil jméno jeho ke svému, je znamenitým humoristou. Humor jeho nemá pranic společného s raffinovaným humorem gallským, ani se slavným teskným humorem ruským — nepodobá se žádnému, je typickým humorem anglickým, suchým, duchaplným, trochu ironisujícím, trochu paradoxně zabarveným, vždy však životem podloženým a tím vždy neodolatelně působícím.

„Tommy et Co.“ z r. 1904 je z jeho nejlepších knih, jichž je celá řada.

Jerome Klapka Jerome není u nás autorem dnes neznámým. Již před desíti lety přeložen byl u nás jeho román „*Tři muži ve člunu kromě psa*“. Z jeho veseloher dávána byla r. 1902 na Národním divadle v překladu K. Muška „*Miss Hobbs*“ a r. 1909 „*Neznámý*“, pošetilost pozůstávající z prologu, hry a epilogu.

„Tommy a spol.“ čte se v překladě G. B. Čechové plynně.

Tristan.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Výstava děl dvorních umělců Rudolfa II. a podobizen jeho českých současníků v pražském Rudolfině jest podnik, o němž lze pověděti mnoho i málo. Mnoho, postavíme-li se na stanovisko pochlebnické legendy o zlatém věku Rudolfově, kteráž se ozývá i z úvodních slov katalogu o památce vladaře „pro domácí umění tak významného“. A málo, hledíme-li kriticky na toto dvorské umění, jež kvetlo paralelně ale separovaně vedle současného kulturního života našeho národa. „Zlatý“ věk tehdejší naší vzdělanosti byl prostě a přirozeně normální vývojní etapou osvěty samobytného a svéprávného národa, byl rovnocenný kulturnímu stavu ostatního evropského západu. A zdál se teprv později „zlatým“ toliko ožebračené a porobené české duši, oloupené bělohorskou pohromou o všecko. Ten „zlatý“ věk vyvinul se beze všeho podnětného přičinění Rudolfova dvora, jemuž lze přičísti poměrně jen skrovný zúrodňující vliv na tehdejší duchovní vzdělanost českou. V tom liší se dvůr ten podstatně od současných panovnických dvorů evropského západu, ba i od malých italských, které byly ve věku renaissance i baroka ohnisky a středisky společenského, uměleckého a vědeckého ruchu svého národa, jsouce s ním ve všem všudy za jedno a zpravidla ctižádostivě v prvém šiku. Hradčanský dvůr tehdejší neujal se té čestné

povinnosti. Byl a zůstal cizí kolonií na české půdě. Rudolf II. uchýlil se na trůn českého krále jen proto, že v Němcích nebylo ani lánu, který by římskému císaři německého národa náležel; protože rodová residence, Vídeň, byla vasalské hnízdo, znepokojované mimo to řevnivostí a soutěží Rudolfova příbuzenstva, poděleného chudými alpskými zemičkami; a konečně protože v Uhrách byl z Turků věčný strach a na Maďary nebylo spolehnutí. V Praze byl Rudolf nejdál od své císařské malomoci, od svých příbuzných i od Turků. A proto se tu usadil v bezpečí jakožto suverén znamenitého a kvetoucího českého státu, který jinak Rudolfovi dokonce k srdci nepřirostl. Vystavená karakteristická podobizna Sanchezova, zobrazující Rudolfa II. v mladém věku — asi v těch letech, kdy žezla českého krále se chopil — seznamuje nás s ním dokonale. Z rámce hledí na nás typický dekadentní hišpánský infant z habsburského rodu. Všecka samotářská uzavřenost pozdějších let zírá mu již z plachých, nedůvěřivých očí, které později odvrátily se ode všeho reálně královského a kochaly se jen líbeznými zjevy, tajemnými vidinami, zvěřincem a kejkly, jimiž ho dvorští umělci, astrologové, alchemikové a příživníci musili obsluhovati. K tomu si je vydržoval jako pouhý amatér, který pouští úzdu výhradně svým soukromým zálibám, docela nezodpovědně i subjektivně a bez jakéhokoli úmyslu, prokázati své zemi neb své době a její vzdělanosti nějakou platnou službu.

Rozchvácené ovoce sběratelské činnosti Rudolfovy roznešeno po půl Evropě. Jest naše, neboť královská česká komora je zaplatila. A jako jinde, tak i u nás patří takové poklady k inventáři země. Hlásíme se k nim stejně, jako Francouzi k Vlachům, Holanďanům a Španělům svého Louvru, jako Angličané k egyptským starožitnostem Britského musea i Rusové k vzácným dílům západního umění, nahromaděným v petěrburské Eremitáži. Arciť, velkých mistrů nebylo u dvora Rudolfova. Cizí umělci, jež zaměstnával, byli samí epigoni a samí duchové druhého řádu. I poměrně nejznamenitější mezi nimi, jako sympatický B. Spranger a svou dobu předbíhající R. Savery i M. Gundelach. Jediný z nich sochař Adrian de Vriesz vyniká nad průměr dílem skrz na skrz ušlechtilým, kteréž dýše zhluboka nejlepšími tradicemi renaissanční plastiky italské. Umění sloužilo i Rudolfovu erotismu, jako u jeho strýce Filipa II. španělského. Ale jaký rozdíl mezi oběma těmito panovníky! Filip II. byl muž veliké koncepce, zaměstnával Tiziana a jiná knížata v říši umění, budoval velkolepé stavby, kdežto Rudolf spokojil se umělci přiměřenými tak pro nějakého německého okresního potentátka a za celý lidský věk nezbudoval krom inženýrského díla, belvederské štoly, nic pamětihodného.

Vedlo by daleko, rozepisovati se o jednotlivých výstavních objektech. I o Dürerově světoznámé „Slavnosti růžencové" ze Strahova. Máme z nich sice znova radost, ale téměř všecko vystavené jest známo, bylo opětovně klasifikováno i oceněno. Historie umění vyčerpala o tom všem již své rozumy a řekla mnohem více, než co by tuto v řádcích obmezeného referátu výstavního mohlo býti ještě pověděno.

Bohatší než „velkým" uměním jest výstava vzácnostmi umělecko-průmyslovými. Nejkrásnější práce z křišťálu, kovů, sloní a t. p. skví se ve vitrinách výstavních, zvouce opět a opět k obdivu. Bohudík jsou i tyto skvosty známy, pocházejíce jednak z veřejných museí pražských i cizích, jednak z přístupných šlechtických sbírek, Lobkovické, Nostické, Kolovratské a j.

Rozumí se ovšem samo, že nejživěji poutají nás bohemika, kterých mezi troskami pozůstalosti královského kabinetu rarit Rudolfa II. shledáváme po tenku. Mnohem více máme jich v přičleněné výstavě rytin — Sadelerovy a jiné pražské prospekty — i podobizen, illustrujících dobu Rudolfovu. Zejména portréty z obrazárny zámku Roudnického mluví důtklivě k našemu srdci a vzrušují naši mysl. Ušlechtile knížecí zjevy posledních Rožmberků, oduševněné tváře Lobkoviců, jadrné postavy Pernštejnů a jiných velmožů i jejich dam rázem vybavují před námi plastický, životný, barvitý obraz vznešené české společnosti z posledních dob „zlatého" věku české samostatnosti, jejímž pádem jest ovšem tato vzácná družina spolu vinna, ač — doufejme — nebyla si ještě vědoma hrozných důsledků své lehkovážnosti a sobecké ctižádosti — důsledků, jež v temnu záhadné budoucnosti se tajily. Hledíme-li však na tyto portrétní malby známých i neznámých umělců zhola objektivně jakožto na dokumenty doby, věrné podoby tehdejší společnosti a její fysiognomie i turnýry, jsme hrdi na takové, v pravdě grandseigneurské representanty naší minulosti, kteráž kypěla silným, okázalým životem. Mocná ta složka vymizela z našeho národního souboru bohužel vyhubením naší šlechty a potom rozplynutím zbytků českého panstva. Polákům a Maďarům zůstala. Jejich páteř a jejich štěstí, jak znáti na polském i maďarském vývoji společenském i kulturním. A neméně na jejich nepřerušeném významu a dosahu v politickém světě.*)

---

*) U té příležitosti malou, ale řiznou korekturu katalogu a zároveň hned i nové bronzové desky na staroměstské radnici, která zvěčňuje paměť pánů utracených 21. června 1621. Výstavní katalog snižuje totiž tu a tam, deska však veskrze, staročeské pány na „svobodné pány". Naivním překladem latinského „liber baro" činí tak výstavní katalog snad nevědomky, vždyť katalogům výstavním nutno leccos prominouti. Ale deska činí tak z nevědomosti do nebe volající, jelikož od její redakce dlužno žádati správnost a vědomí,

Obohacuje-li výtvarnická stránka výstavy svou podmíněnou a obmezenou instruktivností naše vědomosti jen po skrovnu, nabádá kulturněhistorická tím pronikavěji k vážným reflexím. *J. L.*

✣ ✣ ✣

TÝDEN.

* Na úterý 30. t. m. připadnou 80. narozeniny vynikajícího českého zoologa a palaeontologa prof. dr. A n t o n í n a F r i č e, pražského rodáka, kdysi kustoda, později ředitele zoologických a geologicko-palaeontologických sbírek Musea království Českého. R. 1860 stal se dr. Frič doktorem lékařství a r. 1871 byla mu svěřena stolice zoologie při české universitě. Jméno prof. dr. Friče, muže nejvýš rázovitého a v dějinách naší vědy takřka ojedinělého, má velmi dobrý zvuk doma i za hranicemi. Neúmorná píle, vědecký bystrozrak a všestranný, pilný zájem o přírodnické prozkoumání Čech postavily prof. dra Friče v čelo našich nejvlivnějších a nejzasloužilejších pěstitelů přírodnických otázek. Museum království Českého děkuje mu za velikou část svých geologicko-palaeontologických sbírek, česká odborná literatura za množství spisů, z nichž jmenujeme zejména větší publikace o *Evropském ptactvu*, *Malou geologii* čili *Nauku o vrstvách kůry zemské*, *Přírodopis živočišstva*, *O trichinech*, *Geologické obrazy z pravěku země české*, *České ryby*, *Korýše země české* (s Fr. Nekutem) a j. v. Svého času byl dr. Frič i redaktorem „Vesmíru“ a spoluredaktorem „Archivu pro přírodovědecké prozkoumání země České“ (s K. Kořistkou). Přejeme našemu bodrému a nadšenému pracovníku, jenž dožijí se svého vysokého věku v zdraví a znamenité duševní čilosti, v dnech jeho jubilea, aby šťasten a v klidu ještě dlouho mohl se těšiti sladkému ovoci své pilné, neúmorné práce. —*n*—

* Letos oslavil polský literární svět 25letou paměť úmrtí J o s e f a I g n a t a K r a s z e w s k é h o 19. března a 27. července oslavuje s t o l e t o u pamět jeho n a r o z e n í. Nejplodnější polský spisovatel, jehož souborné životní dílo obsáhlo 60 svazků různých prací, činně účastnil se ruchu společenského a politického, stavě proti západu slovanství, přes to však zůstávaje věren katolicismu, o němž byl přesvědčen, že nevylučuje pokrokovosti. Z přesvědčení, že polská šlechta národ nespasí, stanul i proti konservativnímu hnutí haličských stańczyků, čím získal lásku nejširších vrstev lidových. Do svých prací, zvláště prvých, vžehoval své názory politické a společenské, ač byl umírněným vždy, i po roce 1848. Vydav vedle sbírky básní povídku „Poeta a swiat“ r. 1839, dobyl si uznání kritiky a zajistil si úspěchy další. Do češtiny byla tato povídka přeložena již r. 1852 J. Volákem („Svět a básník“). Bylť Kraszewski i v Čechách dosti populární, čemuž svědčí celá řada překladů již z let probuzenských, kdy jeho romány a povídky překládali: J. Škrábek a L. Vorlíček, potom Bydžovský, C. Frič, J. Koněrza, J. Malý, Pok Poděbradský, F. Rejzek, V. Špaňhel, J. Tumpach a j. Český literární svět připojuje se rád k oslavě veleplodného spisovatele bratrského národa polského. *K. V. H.*

Jak list „Le Journal“ 17. července t. r. uvedl, byl dům č. 109 v avenui Henri Martin v Paříži, v němž žil a zemřel r. 1869 Marie Louis Alph. Lamartine, teprve nyní opatřen pamětní deskou.

Náš básník Svatopluk Čech, jenž byl miláčkem českého lidu a jehož slavného pohřbu účastnily se všecky vrstvy národa, žil od r. 1903 až do r. 1908, kdy zemřel, ve ville „Havránce“ v Troji. Pamětní desky na tomto domě není posud. U Lauba bylo třeba k té poctě 37 let, u Lamartinea v Paříži 43 let, od úmrtí Svatopluka Čecha uplynula teprve čtyři leta. o

* V Křivoklátě byl odhalen pomník hudebnímu skladateli a výtečnému houslistovi Ferdinandu Laubovi. Laub zemřel r. 1875.

* Domovina a městečko Certaldo, kde zemřel r. 1375 tvůrce italské krásné prósy, G i o v a n n i B o c c a c c i o, roku 1913 oslaví společně s Florencií š e s t i s t é n a r o z e n i n y autora Dekamerona, hvězdy z nejtřpytnějšího trojhvězdí na obzoru jižní literatury. Z té příčiny zřídil se komitét, který koná již přípravy k oslavě, a historický spolek v Castel Fiorentino vypsal právě cenu za nejlepší biografii Boccaccia, aby mohla býti v pamětních dnech vydána. Životopis Boccacciův byl sice vydán r. 1806 ve Florencii a také později objevily se stručné životopisné zprávy o něm, avšak biografie, která by odpovídala požadavkům nové doby, posud nevyšla, ač mnoho materiálu již bylo sebráno. o

že překřtění staročeského pána na novodobého svobodného pána je historicky nesmyslem a společensky degradací. Dynastové našeho panského stavu byli doma i za hranicemi naprosto rovni cizím knížatům i hrabatům. Na základě této rovnosti pohrdali v 17. století hraběcími tituly jakožto cizími cetkami, které jim cti a hodnosti za nehet přidati nemohly, za to však byly s to aby vzácnější titul staročeského pána snížily (což jistě Vídeň chtěla!) U nás byl „pán“ svou rodovou a společenskou distinkcí totéž co španělský grand neb uherský magnát. Staročeský „pán“ je slovně i významem na vlas totéž co anglický lord. Je tedy zhola nepřípustno zaměňovati jej za lecjakého „svobodného pána“. Baron z Rožmberka, z Pernštejna, ze Šliků — ta směšnost a hloupost až bučí! Státním sekretářům říkali tehdáž na př. také „nejvyšší písař“ a přece nikoho nenapadne házeti tyto písaře do jednoho pytle s dnešními mundanty.

V Praze, dne 26. července 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

K. V. Havránek:

VEDLE KOLEJÍ.

(Pokračování.)

Když Andu dohonil, promluvil s ní několik slov tiše, jako bojácně. O čem — Hendrych neslyšel, ale za to spatřil, že telegrafistovi Anda vsunula do ruky psaníčko, cosi prudce mu vyprávěla, Chocholoušek že rozpačitě jí odpovídal, potom jí stiskl ruku, usmál se na ni, psaníčko vsunul do kapsy, ještě cosi pronesl a odcházel. Anda se za ním neohlédla, jak se chvatně vrátil do úřadovny, spěchala přímo k čerpadlu. Hendrychova hlava vystrčena z houští zmizela. Anda, netušící jeho blízkosti, postavila nádobu pod rouru na podstavec jako do sebe zabrána a mechanicky, aniž se rozhlížela, sahala po rukojeti čerpadla, ale leknutím vykřikla, neboť Hendrych již vyskočil a rukojetě se chopiv, zvolal: „Natočím vám, Ando!“

„Fuj!“ vydralo se jí z úst s napodobeným odplivnutím. „To jsem se lekla!“

„Proč?“ tázal se Hendrych, „nejsem strašidlo, znáte mne přece. V Kyžmici vám každý řekne, že Hendrych, tamní rodák, je boží dřevo a takových se netřeba báti.“

„Vím, že vás prý příbuzní připravili o otcovský podíl a že jste se nebránil, ale myslím, že hloupý nejste,“ pravila Anda.

„Ne?“ odvětil a zvolna čerpal, aby vody málo teklo a konev záhy se nenaplnila. „A říká to o mně každý! Ostatně ten otcovský podíl byl pochybný, víte. Můj otec se jmenoval Vlasák, mám jméno po matce. Otec prý zamýšlel dát mi své jméno, ale nedal.“

„Žijete u sestry své matky, která se o vás stará, když vám matka umřela,“ pravila Anda. „Proč jste se něčemu nevyučil?“

„Učil jsem se,“ pronesl a usmíval se dobrácky Hendrych, „tomu, co mne těšilo, troubit na křídlovku. Umím všecky pochody, mám křídlovku doma, ale teta nechce, abych hrál, že prý mně to trhá prsa a jí uši.“

„To je hračka, užitečnému jste se měl vyučit,“ pravila Anda, „abyste měl obživu.“

„Pracuji a... pan vrchní inžinýr znal mého otce, slíbil, že mi dopomůže k domku na trati, proto jsem v partě,“ vyprávěl Hendrych.

Ale v tom sebou Anda náhle trhla, jakoby uštknuta.

„Nač mi tohle všecko povídáte? Nač vás poslouchám?“ zvolala. „Vidím, že nejste hlupák, dovedete-li mi nadbíhati stále. Pozoruji to po měsíce, a já nechci, pamatujte si! Nechci, abyste mi nadbíhal, úsluhy mi prokazoval. To tak, abych přišla do lidských úst! Kopa plátna by nestačila potom, lidem ústa zavázat!“ Konev zatím byla naplněna, Hendrych ji Andě vsunul do ruky a teď vedle ní šel.

„Krk hlavu nesní,“ odvětil Hendrych, „kdo by dbal řečí. Ale promluvíte-li s takovým jako jsem já, do řeči se ani nedostanete. Nehoršte se, vím, hloupost to je a pomluva nebo zlost... No, jako to... že mluvíte s tím telegrafistou...“

Anda v ráz postavila konev na zem. Byla-li pohněvána před tím, teď se rozzlobila, boky si podepřela.

„Tak vy?“ zvolala a z očí vyšlehly jí blesky. „Snad se mám někoho ptát, smím-li promluvit se slušným pánem? Kdo může něco špatného o mně říci?“

„Pro Boha vás prosím, Ando, nezlobte se,“ zaskuhral Hendrych, „nevěřím tlachu lidí, vím, že jste pořádná. Povídal jsem,

co pomlouvači říkají... Vždyť kuřeti neublížím, jak bych mohl ublížit vám? Špehouni, slídiči, závistníci si to šeptají."

„Kdo by mne špehoval? Jen vy, protože mi nadbíháte," vykřikla Anda.

„Ano, nadbíhám, ale vím, že to nic není s panem Chocholouškem," bezděčně se přiznával zmatený Hendrych, „ó, jste tuze rozumná na to!"

Avšak Anda právě tím, že ji nazval tuze rozumnou, se popudila. Vycítila, co Hendrych nezamýšlel, výtku nerovnosti, že ona, služka, mluví s podúředníkem, jenž snad záhy bude úředníkem.

„Zapovídám si," vykřikla, „abyste mne špehoval, dnes naposledy s vámi mluvím, neodvažujte se již nikdy ke mně se přiblížit."

„Nešpehuji, to dělá někdo jiný," zaskuhral postrašený Hendrych.

„Kdo jiný?" tázala se prudce.

„Ohlédněte se tamhle," naznačil směr pohozením hlavy, „tam se přesvědčte..."

Anda se obrátila k řadě vozů, na čtvrté koleji stojících a přes tu vzdálenost a překážky, uzřela, jak k ní se upínají oči dělníka, jejž hned nepoznala.

„Carboch špehuje, Ando, každý váš krok... i můj," pronášel Hendrych. „Má vás rád a zlobí se, že si ho nevšímáte. S vaší sestrou, Mařkou, mluvívá.... Mařka někdy za vaši matku přijde zamést ohřívárnu a tu ji škádlí, že prý si nenamluví pána jako vy, když nemůže jít sloužit... Slyšel jsem to sám na vlastní uši... Jak musí býti té chromé ubožce, vždyť ji taková řeč zabolí..."

Andina zlost pojednou mizela. Kosmý pohled postačil, aby poznala z Hendrychova obličeje, který v tom okamžiku se jí zazdál směšný, že mluví člověk z upřímnosti a ne ze záludu.

„Já jsem hned porozuměl té urážce," pokračoval Hendrych, „vždyť proto, že Mařka je mrzák, maminka ji doma ponechala, ale nemohl jsem se jí zastati, protože Carboch je silák a já přece jen slabší..."

Mezitím, kdy Hendrychovi Anda naslouchala, probudil se v ní měkký cit, ale zase za chvíli byl potlačen. Zdvihla konev.

„Teď jděte po svém," pravila Hendrychovi chladně, „a již ať mám pokoj od vás. Zaslechnu-li, že Carboch se opováží mne pomlouvati, uvidíte, jak se s ním vypořádám."

„Nadbíhat vám už nebudu, ale vím, že přijde čas, kdy se přece u vás přihlásím," řekl Hendrych a bez rozloučení se vzdálil, ubíraje se ke skládce režie. Anda za ním se ohlédla a zašeptala: „Hlupák, ale —" ostatní nevyřkla. Konev odnášela do staniční budovy...

U skládky režie na dvanáctce shromáždila se Borákova parta a začala pilná práce. Obě poloviny pracovaly vzdáleny od sebe. Po improvisované líše z kolejnic smykem z vozů mizel těžký náklad, kdežto o čtyři, pět délek vozu dále duněly pražce k zemi vyhazované z uhláků za hlasného pokřiku: „Hoj, hup!" Chvílemi dělníci ustávali v práci a přes to, že vál chladný vítr, jim, vysvlečeným ze zimních burnusů a kožichů, bylo horko tak, že snímali čepici s hlavy a utírali si pot. A v takových přestávkách Carboch zrakem zlým vyhledával zrak Hendrychův, jenž nerad odpovídal na vysílané blesky zloby a oči odvracel v jinou stranu, což jaksi Carbocha zdálo se že těší. Krofta v přestávkách bílou barvou „maloval značky" na složenou a urovnanou režii, a odkládaje štětec dohlížejícímu Borákovi oznamoval: „Už jsem to ocejchoval..."

III.

V telegrafní kanceláři Chocholoušek dočetl proužek a zapisoval obsah do záznamu. Chocholouškův soused, jehož „verkl" před chvílí dozněl, ženatý a starý telegrafista Dudek, jenž dovedl „čísti po sluchu", ptal se Chocholouška: „B ti povídá, že starý přibude zítra osmičkou?"

„Ano," přisvědčil Chocholoušek, „o desáté dopoledne bude zde."

„Jak dlouho se zdrží?" vyzvídal Dudek. „Není disposic jeho odjezdu?"

„Telecký z expeditu mi povídal, že přišel obšírný přípis," vyprávěl Chocholoušek. „S vrchním inspektorem přijede revident Sháněl, aby se urovnal spor s kyžmickou firmou Klátila a spolku o náhradu za opozděné dodání zboží. Potom pojednají o žádosti Karbiho za postavení zvláštní skládky obilní v naší stanici a opatří se informace o projektované druhé vlečné dráze do chemické továrny Uvarova. Proto přibude zítra starý s chvostem..."

„Jsem žádostiv, pravil Dudek, „co se přidá traťmistrovým dělníkům? Starý sám tu věc vzal do ruky a prý ji zítra vyřídí."

„Vyřídí, bude-li mít pokdy, pro to by na trať nejel," pronesl Chocholoušek, a protože se kolem oken mihla postava Andina, požádal Dudka, aby záznam předložil dopravnímu úředníku k potvrzení a dohlédl na jeho stůl, „kdyby někdo se náhodou ozval". Dudek kývl hlavou.

„Nepleťte té holce zbytečně hlavu,“ pravil odcházejícímu Chocholouškovi.

„Ta je tuze rozumná,“ odvětil Chocholoušek, „víte, že se to o ní povídá.“

„Eh, láska rozumnosti macecha,“ prohodil Dudek, ale Chocholoušek již těch slov nezaslechl. Vstoupil na perron, obezřele se rozhlédl a spěchal za Andou, která zmizela za přístěnkem verandy. Čekala na něho. Zdravil ji.

„Nesete mi něco?“ tázal se jí.

„Jen tento lístek,“ pravila Anda s vážnou tváří a podala mu kousek papíru. Chocholoušek ho vzal a četl tužkou načrtaná slova:

„Dnes, miláčku, se nesejdeme. Po celou noc jsem kašlala a teď ležím. Ach, proč nemůžeš býti u mne, jak bych hned okřála po tvém polibku! Večer místo schůzky pošlu Andu k tobě do bytu pro lístek od tebe. Napiš mi, jak mne máš rád, vždy líbám ta místa dopisu, kde píšeš o své lásce ke mně! Tvoje polibky jsou ovšem vřelejší, ale nemohu-li tě líbat, alespoň tvým slovem na papíře se potěším. Nezapomeň na svoji Málinku.“

„Málinka leží?“ tázal se pročet obsah lístku.

„Leží!“ pronesla Anda. „Jen polovinu píše z toho, jak jí je. Kašle — ale krev. Dva šátky, samá rudá skvrna, podstrčila mi k vyprání, aby nepolekala tatínka a maminku. Dvě sklenice slané vody vypila, než se jí ulevilo.“

„Ano, ano,“ přisvědčoval Chocholoušek, „chudáček, plíce má špatné, ale k smrti to snad přece není?“ připojil tázavě a zíral na Andu zpytavě.

„Br,“ otřásla se Anda, „tak ledově se ptáte.“

„Ne, ledově ne, ale považte, vím přece, že je tuberkulosní,“ odvětil chvatně.

„Víte, že dlouho tu nepobude,“ nadhodila Anda.

„Vím,“ odpověděl temně.

„A proč jste se do ní tedy zamiloval, když víte,“ vyčtla mu Anda.

„Nevím, proč — ale vím, že ji mám přece rád, snad právě proto —“

„Protože záhy umře?“ přerušila ho Anda a spráskla ruce. „To je pěkná láska! Kdyby to slečna věděla, v tu chvíli by umřela, věřte. Vyčítám si, že jsem se dala přemluviti a obstarávám vaše dopisování, a když slečnu provázím na procházku, že vás s ní ponechávám o samotě. Vědět o tom náš pán, zle by se mnou bylo.“

„Ó, víme oba, že jsme vám díkem zavázáni a také, pokud mne se týče, Ando,“ pravil Chocholoušek, „až dosáhnu cíle, nezapomenu na vaši oddanost.“

„Všecko dělám pro slečnu, ne pro vás,“ vyhrkla Anda. „Lituju ji . . . Ale jdu již . . Napište, že ji máte rád, vroucněji ňák, než jste o ní teď mluvil.“

„Jak to? Ó — vy . . . ale napíši,“ přisvědčil.

„Se mnou jen když o vás může promluvit,“ pravila Anda. „Čte knížku o ňáké věrné lásce a už — to je jako o naší lásce. Má vás šíleně ráda, ne rozumně.“

„A vy byste měla ráda jen rozumně?“ tázal se jí Chocholoušek.

„Koho? Snad ne vás naposledy,“ pronesla na to prudce a máchla rukou. „Už je čas, nezapomeňte, večer si pro lístek doskočím k vám do bytu. Nezavírejte se!“

„Nezavru, přijďte . . . víte, že vás také rád vidím,“ odvětil.

„Co?“ pravila jakoby nerozuměla. „Nu tak!“ doložila jako pro sebe a odkvapila domů.

Chocholoušek se vrátil do kanceláře. Za dne, kdykoliv měl pokdy, na útržky tiskopisu tužkou psal koncept milostného dopisu a veršíky — — — Na stanici za příčinou oznámeného příjezdu vrchního inspektora nekonali překotných příprav, návštěva nebyla vzácností, přes to však přece tu i tam se cosi pořádalo. V úřadovně představeného stanice se připravilo vše k projednávání s vyrozuměnými stranami, ale představenému stanice i vrchnímu inženýru, přednostovi tratě, běželo o to, „aby návštěvě nebyla pokažena nálada nějakým nedopatřením“. Vrchní inženýr si přál, aby vrchní inspektor byl hlavně spokojen s partou Borákovou.

„Ti lidé jsou spolehliví,“ pravil traťmistrovi, „ani jednou neuvedli nás do rozpaků a přidánku zasluhují. Jsou mezi nimi i schopní pro nějaké místo, jako Slimák, nebo Holý. Ze všech bych však nejraději doporučil Hendrycha, jíž vzhledem k jeho osudu, dobrý člověk to je . . . Nezdá se vám však trochu přihlouplý?“

„Ne,“ pravil traťmistr, jenž věděl, že jeho představený Hendrychovi je nakloněn. „Chápe dobře, pilný je, jenom trochu pomalý, ale to protože nemá tak otužilých svalů jako ti druzí.“

„Do domku by se hodil,“ pronesl vrchní inženýr. „Oženil by se a žena by ho již naučila čipernosti . . .“ (Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

Aug. Eug. Mužík:

PŘED STOLETÍM.

Ó, Januse, dvojí hlavy
ty bože, který vstříc
zříš válce i míru, zpátky
svou na mžik obrať líc!

Jen na století jedno —
čím před tvou tváří jest?
Jen jako spadnutí listu,
jak větru tichá zvěst.

Co vidíš tam? — Líc zastřel,
jež jeví pokoj, mír,
a po druhé tváři jeho
spěl bojů hrůzný vír.

A děl: V tom času zvratu,
jenž jest jen jako mžik,
jen jako zákmit slunce
a vteřiny jen znik,

Já vidím, vidím . . světy
se mění, západ tmí,
a z moře toho temna
hlas jeden muže hřmí.

A na hlas toho muže,
jenž jak by udělal všem,
se národ v šiky staví
jak horstva šerý lem.

Tu kopí ční a píky
a bajonetů les,
jak blesky kdy rozrážejí
tu šerou mraků směs.

To hory jsou živého masa,
to moře je údů těch,
a vražedná horečka vzmahá
se svalů a mozků všech.

Zní zvony, plesná hudba
tu plní jarní vzduch.
Kdo cítil by z nich mrtvol
ten strašný, otravný puch?

Ne od západu letí
to bouře k východu,
to chaos je lidstva vroucí,
to změť je národů.

To jak by pouští táhl
vševládný huragan,
to jak kdy bouře tyčí
od hory k hoře svůj stan.

Tu rachotí těžká děla
a chví se širá zem
pochodem milionu
a koní dusotem.

Ti oři pnou své šíje
a řijí divě v dál,
jak černý anděl smrti
by na stráži tam stál.

Ti lidé, ti ho nezří,
však oř, ten čije krev,
a z prsou jeho dere
se hrůzný, žalný řev.

V jich čele bledý jede
a zamračený muž —
bůh války, jemuž vražda
je nerozlučná druž.

Od blesků jeho očí
se zapaluje svět,
a kynem jeho ruky
zříš prostory se chvět.

O žulové kvádry pyramid
se udrolil mu kord,
od vraždy Evropanů
a mameluckých hord.

Co sníš, ty hrozný muži,
co neseš k východu?
Dědictví revoluce,
tož rovnost, svobodu?

Ne — v jedné tvojí ruce
se tubus, sklíčko stkví;
ty hledíš, hledíš v dálku,
kde Bůh už sám jen bdí.

Kde v nedozírné hloubi
své Osud taje skryl,
kde v Sinaje jak desky
to jedno jméno ryl . . .

Čím náhle vzplála tvoje
ta bledá, siná tvář,
čím jako bleskem ve tmách
tvých očí blýská zář? . .

‚Oh, to je jméno moje,
jež přetrvá v světa skon,
znít bude jak hlas boží
to jméno: Napoleon.'

„Nuž vzhůru, armádo moje,
a za mnou v let a cval,
až tam, kde s východem sever
svůj ledový trůn vzpjal.

Až tam, kde Ruska slední
je opevněný val,
až tam, kde za Evropou
jak přízrak Ural vstal!

Svých orlů černými křídly
my pokryjeme zem,
je zatknem za kříž Kremlu
a na strmý Kavkazu lem.

Nuž vzhůru, armádo moje,
kde kořist kyne nám —
já živým podám zlato,
já mrtvým slávu dám!"

I táhne armáda velká,
jak černý had dál a dál
jde za korunou své hlavy,
jíž stkví se hadí král.

Přes pole, pláně, řeky,
a lesů, horstva bok;
nic nestaví její kroky
ni tůň ni veletok.

Před svatou Moskvou matkou
ční tvrz tam palisád,
však výše nežli ona
ční mrtvol příšerný hnát.

Už zmlkly velké zvony,
už svatý Kreml ztich',
však náhle mocný zápal
žár Kremlu v oběť dých'.

Co's zblednul ještě více
ty, muži, bledý tak?
Tvůj zrak kol plaše těká
jak poraněný pták . . .

Ó, vrať se, vrať se rychle
a armádu svou nech,
hle, statisíce hrobů
tu čeká v snězích těch.

Než pohltí též tebe
jak armády tvé pych,
tvých důstojníků, vojska
a děl a ořů tvých!

Jen už se zahal v kožich
a hlavu níže schyl —
tam ze zadu velká ruka
tvůj uchvacuje týl . . .

Jen pobídni ty oře,
ať sáně letí v před,
tak zvolna šlo to před půl
rokem,
tak rychle jde to zpět! . . .

Ty nesmíš ještě mříti,
a padnout v hrobu skrýš,
ba mnoho musíš píti,
než vypiješ svou číš! . . .

Ó nezastav se dříve,
než v Paříž vjedeš svou — —
slyš, s druhé strany co to
vstříc hučí nocí a tmou?

To hučí velké moře
— ó, vřava zmatená,
z ní jediné to slovo
zní: Svatá Helena.

Co od východu vlní
se cizích vojsk sem proud,
kde armáda je tvoje?
Ó, to je věků soud! . . .

Na slávu, jméno tvoje
jen padá sníh a sníh,
a z moře z daleka slyšet
je tragický jen smích.

Frant. K. Hejda:

PEPČA ŠTEPERKA.

Za těch celých pět let, jež strávil jako vyučený zámečník v železničních dílnách rumunských, obdržel Václav Blažej od své sestry Josefky z Prahy právě jen tolik dopisů, že je spočítati mohl na prstech.

Přes to nevyčítal jí ani v duchu, že by jej zanedbávala. Znal vlastní nechut k dopisování, nahlížel také, že sestra nemá asi nazbyt času. Byl spokojen, došlo-li od ní obvyklé blahopřání k svátku a k Novému roku. Co připojovala, nehledajíc zvláště pěkných slov a opakujíc prostým, někdy nad potřebu rozbíhavým, pak zase náhle odmlčivým způsobem své stylisace události vždy tytéž, drobné a bezvýznamné, stačilo mu pro radost, zábavu a upokojení na celé týdny.

Byli sami dva, odkázáni na sebe. O vlastní budoucnost nepřipouštěl si Václav starostí. Pracoval už jako výrostek, školu odbyv a předčasně v hranatého siláka zmohutněv, u otce ve venkovské kovárně. Pak vstoupil do učení k pražskému zámečníkovi, vysloužil si vojnu a jedva byl hotov, zatoužil vášnivě po cizině. Náhlý skon otcův překazil na čas jeho smělé záměry. Bylo zřejmo, že nemůže odejíti dříve, než poskytne útlé, osamělé sestře, kterou z celé duše miloval, bezpečného útulku a zaopatření.

Spásu přinesl tehdá poručník Petrides, vzdálený příbuzný z matčiny strany, jenž zařizoval si právě v Praze rukavičkářskou živnost. Mrštná, stále v uctivou jakous pózu nakrčená jeho postavička prosmýčila již zápultí několika krámů a stala se aspoň do té míry známou, že se nemusila obávati přehlédnutí, až vyvěsí vlastní štít. Ostatně vyznal se tento mužík prohnaných očí a přemítavého čela výborně v lidech velkého světa, dovedl jim zalichotit, využitkovat jich marnivosti a lapat bohaté klienty jako na udici.

Po smrti kovářově vypořádal Petrides sám skrovnou pozůstalost, pak pozval Václava do hospody a v rozmluvě nadhodil, jen jako mimochodem, že by měl s Josefkou záměr.

„Holka se nebojí práce — co bys říkal, kdybych si ji vzal k sobě? Potřebuji děvče tak jako tak, za šteperku. Mám vzít pražskou couru, vezmu radš Pepču. To víš: parádu honit nebude, ale nají se; ten cár na tělo pomůže jí ušít a spravit moje žena a tu a tam nějakého vyražení přece užije. Dětí nemáme, bude jako naše. A v Praze se jí zalíbí, což o to! Holenku, to je jiný život, ah jégrl! nic platno."

Petrides měl jazyk jako meč a uměl imponovat nezkušeným zdánlivou du-

ševní převahou právě tak, jako nakloniti si mocné a vznešené skomíravou servilností. Mladý Blažej cítil sice někde v hloubi duše, že poručník jeho, ten vychytralý, ostřílený velkoměšťák, nepůsobí naň dojmem obzvláště příznivým. Ale prostý dělník, úzkostliv jsa jednak o osud sestřin, jednak příliš už netrpěliv a nedočkav, aby tyto starosti byly posléze odbyty a kýžená cesta za hranice mu umožněna, nerozpakoval se dlouho, přijmouti návrh rukavičkářův. Sám domlouval sestře, aby vyzvání poručníkovu se podrobila. A když ji, tenkrát čtrnáctiletou, na sklonku týdne do Prahy přivážel, dokonale již byl přesvědčen, že to ujednání bylo dobré a že odevzdává Josefku do řádných i spolehlivých rukou.

Listy, které mu posílala do Rumunska, utvrzovaly mínění to vždy pevněji. Obraz vzdálené sestry stával se mladému řemeslníku takřka talismanem, jenž obrňoval jeho duši proti všem útrapám a svízelům. Tkvěl mu před očima při práci, v odpočinku i zábavě. Jak byla jistě už urostlá a hezká! Nejednou pochlubil se podobenkou její mezi kamarády a ztřeštěně se nejprve rozřehtal, když myslili, že je to jeho milá. Ale pak, všecek blažen, radostí se červenaje, naslouchal všem těm holdům, neohrabaným a rohatým, jež pěkné a výrazné tváři dívčině vzdávali.

„A to tenkrát byla ještě pouhý pulec,“ opakoval po každé, „teď bude už docela jináč do světa vyhlížet!“

Po pěti letech nepřetržitého pobytu v cizině pocítil nezdolnou, sžíravou touhu, svého milého „pulce“ zase spatřiti. Příznivá náhoda, jako by žádostivost onu podporovala, donesla mu zprávu o několika uprázdněných místech v nádražních dílnách holešovických. Nazdařbůh tam dopsal — vlastně se už napolo přihlásil. V tom smyslu mu ředitelství dráhy také odpovědělo; byl prostě vyzván, aby od nového roku službu nastoupil. Hmotně si nepolepšil, neboť podmínky ustanoveny skoro tytéž, jako byly dosavadní, ale jemu připadalo toto přesídlení nazpět do Prahy, v blízkost milované sestry, jako vstup do bran zaslíbeného království.

* * *

Neoznámiv zúmysla ani Josefce, ani poručníkovi slova, přijel jednoho zimního večera do Prahy. Známé ulice uvítaly jej nejnevlídnějším vzezřením; drobný a studený déšť, promíšený vločkami rozmočeného sněhu, vlétal mu do tváře a stékal po jeho klobouku i plášti. Třídy a náměstí byly liduprázdny, ve plynových svítilnách drnčela skla a šlehal prudce plamen. Zvuky klekání, jež vyznívaly odkudsi z Malé strany, nesly se jako přerývané lkání k jeho uchu a občas tlumeny byly táhlým zaskučením větru.

Pochmurná nálada tato nedovedla se vrýti až do jeho srdce. Tam naopak chvělo se vše úzkostlivým jakýmsi blahem, onou svíravou a nedočkavou rozkoší, která bývá předchůdkyní každého shledání mezi bytostmi úzce spřízněnými a na dlouho oddálenými.

Co asi dělá teď Josefka? Pracuje dosud, nebo již dílo odložila? A jestliže odložila, zdali pak — jako on dělával v Rumunsku — zdali pak vzpomíná v té chvíli prvního oddechu na něho . . .? Oh, kdyby tak věděla, kdyby tak jen dost málo tušila! A v tom připadl zase na myšlenku, že snad měl přece psát; vždyť vpadne do obydlí poručníkova jako puma, div poplach nezpůsobí! Vyčítal si nepředloženost, nesmyslnou ukvapenost . . .

Ale což! mávl rukou — bude to jen pro první okamžik. Pak ho budou dusit objímáním, zasypávat pozornostmi, překřikovat se navzájem, pobízet, aby vypravoval. Stráví v jich kruhu utěšený, rozkošný večer. Petrideska bude musit něco uvařit, punč nebo čaj — v té dnešní slotě hodí se to dvojnásob!

Byt poručníkův zastrčen byl v Haštalské čtvrti, mezi spletí úzkých a nevzhledných uliček, z jichž ušpiněných činžáků, přeplněných bledými, upracovanými lidmi, zdá se, že vyvěrá věčný rmut, nouze a nezdravoty.

Václav nalezl záhy povědomý dům a vyklopýtav se po tmavých, skřípavých schodech, plných výklenků a záhybů, do třetího patra, zatáhl za zvonec u nízkých, hadry ucpaných a podložených dveří, na něž se pamatoval ještě z doby, kdy sem Josefku přiváděl.

V srdci a skráních jeho bušila horečně krev. Představy o tom, co budoucí chvíle přinese, měnily se v překotném zmatku . . . a záchvěv veselého rozjaření jako by dušen a zaplašován byl něčím z pozadí se tyčícím, netušeným a neblahým, co teprv teď, v posledním okamžiku, úporně se přihlašovalo . . .

Po několika vteřinách slyšeti bylo zaskřípnutí nějakých vnitřních dveří a šárání plstěných trepek po podlaze malé kuchyňky. Závora cvakla — a mezi pootevřenými dveřmi objevila se malá, škaredá žena vrásčité a na kost vyhublé tváře. Na první pohled, ačkoli v těch pěti letech, co jí neviděl, sestarala takřka

o dvojnásobnou dobu, poznal Blažej Petridesku.

Stála na prahu a měříc příchozího zpytavým zrakem, kvikla posléz pronikavě:

„Kdo je to?“

Nechtěje se prozraditi, odvětil Václav zase otázkou:

„Bydlí zde pan Petrides, rukavičkář?“

„Jo, jo — to jsme my. Ale muž je dole, v krámě.“

„Hledám vlastně... slečnu Blažejovu; mám pro ni... nějaký vzkaz.“

Rozpačitý způsob, jakým lež svou udával, dobývaje takřka slovo za slovem ze stísněného hrdla, byl věru s to, aby učinil každého jiného notně nedůvěřivým vůči neznámému příchozímu. Ale Petrideska, jak se zdálo, byla výmluvou touto zcela uspokojena. Odstoupila do kuchyňky, a změnivši náhle tón i tvářnost, skuhrala s vynucenou lísavostí:

„Ráčejí dál, prosím. Tady, vašnosti, tady... Ona je Pepča drobet v negližé, zrovna se češe, ale to nic nevadí...“

Václav zaklepal. A nečekaje na vybídnutí z vnitřku světnice, otevřel dokořán — —

Plná dívčí tvář, která se v tom okamžiku k němu obrátila, obklopena záplavou kudrlin a zbarvena ruměncem až nápadným, hleděla naň cize a zpytavě.

Ale jen asi co do čtyř nebo pěti by byl napočítal.

Znenadání ztrnula ve výrazu bezduchém, vytřeštěném.

„Kriste Ježíši — Václav!“ zajektal tlumený, jako by náhlým ohromením zeslábly hlas.

„Pane na nebesích!“ vyrazila skoro současně Petrideska, za dveřmi ukrytá. A vpadnuvši do pokoje jako divá, spráskla kostnaté ruce na prsou.

„Na mou duši, je to Václav! A co vás to, pro boha živého, napadlo...“

Mladý muž, nevěnuje uděšené stařeně nejmenší pozornosti, pokročil proti dívce, do jejíchž očí se takřka vpíjel.

„Josefko!“ zvolal vroucně, rozpínaje náruč k obětí, „má dobrá, jediná...!“

A sám konečně přiblíživ se k ní, vyzvedl ji, dosud bezvládnou a ustrnulou, lehounce jako pírko, dlouho tiskl ji k srdci, které po tomto okamžiku tak často a tak vroucně toužívalo. A líbal ji znovu a znovu, na čelo, tvář i rty.

Konečně se mu vyvinula a mocně oddechujíc — úsměv dosud nepřelétl její líce — tázala se s napětím, dychtivě a úzkostlivě:

„Co se s tebou stalo, Václave? Co znamená, že jsi přijel? Pustil jsi práci?“

„Snad vás, pro umučení boží, nevyhnali?“ jekla Petrideska, stále ještě vyjevená, ale v odporu ke všem srdečnostem hochovým nějak nerůžově naladěna.

Chtěj nechtěj musil se Václav pustiti do výkladů.

Posadil se vedle sestry a mezitím, co vyprávěl oběma ženám krátkými, úryvkovitými větami svou prostou historii, tiskl jí chvílemi ruce, hladil jí vlasy a nespouštěl tmavé, jiskrné svoje oči s jejích rysů. Josefka neopětovala jeho láskyplné pohledy; seděla netečna, s hlavou o lenoch podepřenou a zrak její těkal po pokoji, s předmětu k předmětu.

„Tak ty teď zůstaneš v Praze?“ vypravila ze sebe táhle, když dopověděl. A z přízvuku těchto několika slov byl by se každý na místě Václavově dobádal něčeho zcela jiného, než radostného překvapení. Ale důvěřivý hoch, v egoismu svého blaha zaslepen, nepozoroval ani dost málo, jak podivného ohlasu dostává se všem jeho nadšeným projevům.

Se zálibou stopoval za hovoru různé změny, nastalé v zevnějšku sestřině od té doby, co se neviděli. Neušlo mu, že tvář její nabyla za těch pět roků zcela zvláštní sličnosti a půvabnosti. Pohled její prozrazoval uvyklost stykům s lidmi, z očí jejích sálal žár téměř vyzývavý, žár tlumených, dosud nevybuchlých vášní, jimiž duše vnadné ženy byla asi opjata. A jak okrouhlé, úměrné byly pohyby její nyní, když už ze své zmámenosti se vzpamatovala! Ne nadarmo říkali o Josefce, kdy byla ještě děckem, že jednou zahanbí sličností i nejvyhlášenější pražské krasavice...

Petrideska nevydržela dlouho posedět. Když zvěděla aspoň tolik, co jí pro ukojení zvědavosti pro okamžik stačilo, seběhla do krámu pro muže. Rukavičkář přikvapil, udýchán a vytřeštěn.

„Ah, jégrl, to jsou hosti, to jsou hosti!“ povykoval už v kuchyni a vyptávaje se o překot páté přes deváté, na věci vážné i malicherné, hleděl udržeti ve tváři studený, nakyslý úsměv, jenž rozšklebenou jeho líc dvojnásob hyzdil.

Zvěděv o přijatém místě v Praze, zřejmě se zarazil, okamžik jako by lapal vzduch, ale pak drsně vybuchl:

„To byla nerozvážnost, lehkomyslnost, víš! Já... co na srdci, to na jazyku, už musíš odpustit; mimo to mám snad i jako poručník trochu práva do toho mluvit. Ale jinak se to nedá pojmenovat: lehkomyslnost, šílená zbrklost. Co? Tak dobré postavení mít a pojednou tím praštit!

No, dělej, co chceš, je to tvá věc; pečení ptáci ti tady do huby lítat nebudou . . .“

Václav, nechápaje ani nyní, proč mu vlastně všichni tito lidé, sestru nevyjímajíc, záměr jeho spíše zrazují než pochvalují, rozesmál se nad jízlivostmi Petridesovými s bezstarostností člověka, který naslouchá jen posledním slovům.

Ale nenadále obrátil se k sestře s otázkou:

„Ty jsi se česala — chtělas vyjít do města?“

Josefka mrskla okem po pohovce; ležely tam rozestřeny tmavé šaty, nedávno teprve nové, jak se zdálo, a spíše, byl by řekl, pro nějakou vznešenou dámu než pro rukavičkářskou dělnici šité.

Děvče pohodilo hlavou.

„Chtěla jsem . . . ale není třeba; když jsi tady, zůstaneme doma. Viďte?“ otočila se na Petridesa.

„A kam jste měli zamířeno?“ vyzvídal mladý Blažej s úsměvem.

„I, to nestojí za řeč,“ spustil v tom chvatně poručník. „My totiž . . . takhle jednou nebo dvakrát za týden chodíme tuhle k Labuťům — víš? na koncert. Něco musí člověk občas užít, když pořád pracuje, co? To je můj náhled. Pepča, chudák, nechodí tancovat, do divadla je to drahé, tak vysedíme vždycky v neděli a ve čtvrtek večer nějakou tu hodinku při vojanské muzice. Člověk jí má za dva šestáky, ale jégrl — až hlava brní! No, a mám pít svoje pivo někde ve výčepu, piju ho tam — vyjde to na jedno a jsme aspoň v nóbl lokále. Chtěli jsme dnes taky jít, proč bych to neřek? ale když jsi tady — se ví, zůstaneme doma. A budeme veseli, Václave. Co?“ (Pokračování.)

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Pokračování.)

A znovu opakovaly se proti Schwertovi denunciace radniční kliky u vrchního soudu a zase bez výsledku. Schwert o mnohé stížnosti ani nevěděl. Byl-li v Prostějově přísně spravedliv, zde dvojnásob se měl na pozoru. Ne z bázně, ale z lásky k spravedlnosti, která v Novém Jičíně tak hrubě byla urážena. Rozsudky jeho byly tak pevně založeny, že od vrchních instancí beze změny byly potvrzovány. Prodlením dvou let právníci dali Schwertovi čestný přívlastek inappellabilis.

Schwert měl tedy v Kroměříži vše, čeho si přál, dobrého chefa, v rodině se mu dařilo, vážil si ho přítel i nepřítel a přece nebyl šťasten.

Otřes z Nového Jičína se dosud v něm neuklidnil. V hlubinách zbylo cos vratkého, oč nemohl se už opříti jako dříve, na čem nemohl již s důvěrou spočinouti.

Nerad vzpomínal na pobyt v Novém Jičíně a proces Lamfromův stal se mu symbolem ne omylu, krátkozrakosti lidské, ale symbolem spravedlnosti lidské vůbec.

Nahlížel — a bylo mu z toho trpko — že to absolutno, čemu až dosud věřil ve světě mravním, rozplývá se při zevrubnějším ohledání v nivec, neexistuje. Absolutní spravedlnost že je ideálem, k němuž lidská přirozenost nikdy nevyspěje. Vše jest relativní a jen snílek může žádati uniformitu mezi poznáním a cítěním, mezi soudnostmi různých povah, přesnost a kongruenci všech úhlů zorných.

Činil již koncesse, rozšiřoval své požadavky, uvolňoval jejich sevřenost, aby co nejvíce variantů mohl do svého systému, do své formule pojmouti. Ale nemohl a nemohl v souhlas uvésti, že cit a rozum v tak vážných věcech, kdy běží o hrdlo, mohou diametrálně se rozbíhati! To bylo mu jitřivou ranou, která zas a zase propukávala a jedem svým zahořčovala každou vteřinu jeho přemýšlení. Cit že zavádí? Kdyby měli pravdu pedanti slovíček, dostavil by se, potlačením podvědomých sil, pocit uspokojení a kdykoli by se jim povolilo, následoval by pocit nespokojenosti. A zatím zkusil sám Schwert pravý opak toho. Ovšem teprve při processu Lamfromově. Dokud soudil o věcech nepatrnějších, byl kliden. V případu Lamfromově nezjednal si ani rovnováhy mezi rozumem a citem. Cit, nemilý a bolestný, žil a tlel v něm od té doby, výčitka, že byl účasten při bezpráví a ještě více, že mu nemohl zabrániti. Že křivda stala se, ne sice bez jeho protestu, ale přece před jeho očima. Byl dosud hrd na svou moc soudcovskou, a hle, po prvé se za ni téměř styděl. Jiné, mocnější síly a zlé síly proti němu vystoupily a rozdrtily domnělou jeho moc.

Quot capita, tot sensus! Banální rčení, že každý může po svém vykládati si zákon, nabývalo tragické barvy. Vždyť obsaženo v tom téměř pěstní právo, silnému vše, slabému nic! A přece oba vyznávají totéž Credo spravedlnosti, která před Bohem přece všecky učinila rovnoprávny. Proč stvořena podle vůle panovačné jí za doplněk povaha otrocká? Podle jasné intelligence duševní obmezenost, podle ideálnosti, nezištnosti, obětavosti a lásky k dobru též zvířecí sobeckost, radost ze zla a nízkosti? Což je i zákon nejvyšší Spravedlnosti jen a jen utopií? Neb je snad podstata spravedlnosti absolutní jiná, než my nedokonalými smysly ji můžeme pochopiti a definovati?

Skoro se tomu podobalo. V přírodě silný požírá slabého, smrt jednoho jest podmínkou života druhého.

Jaké temné a nedozírné propasti! Jaké mezery v zákonech, jimiž proklouzne vinník a do nichž zapadne nevinný!

A těmito mezerami díval se zděšený Schwert a sluneční tvář Justitie pokrývala se skvrnami. Už neladilo se mu vše jako dříve harmonicky v duši, už nevyznával jako člověk pevné víry, že vše jest na světě uspořádáno co nejlépe, dle Jeho svaté vůle, že nejvznešenějším z lidských poznatků jest vypátrání zákonů Spravedlnosti, povznešení Justitie nad surovou hmotu i její sílu. Už nezdála se mu Justitia personifikací božské myšlenky, stálým důkazem jsoucnosti Boží, kotvou spásonosnou a pevnou na rozběsněném oceáně osudu.

Ach, kde jsou ty doby, kdy v sobě cítil cos božského, pohlížeje před rozsudkem na napjaté, vážné tváře při vedoucích i jejich právních zástupců! Bylo mu vždy jako knězi: Cokoli rozvážete na zemi i na nebi bude rozvázáno.

Nyní už toho pocitu neměl. Vždy vykmitlo mu i z nejbezpečnějšího vědomí: Kdož ví?

Jakým osudem dáno bylo do jeho rukou něco znamenajícího více nežli život, totiž čest člověka? Několika slovy mohl setříti na vždy jemný pel její a stigmatisovati dosud bezúhonného člověka za lotra. Moc soudcovská! Hrozná moc!

Hlas zákona hřměl z jeho úst a jeho výrokem existence se zachvívaly a klesaly.

A pomyslil-li, že snad nebylo to vždy právo, které jménem zákona prohlašoval — že . . .? Quis est sicut Deus? Kdo je neomylný? Měl ještě naději. Státním základním zákonem z roku 1867 zřízeny poroty, soud lidu. Jistě obrat k lepšímu. Laik, muž z lidu, není vázán k žádným ztrnulým formám. Prostě rozum a cit rozhodují. Ano, cit konečně nabude rozhodného hlasu. Morální přesvědčení a nikoli tolik a tolik právních průkazů.

Velká zodpovědnost bude sňata s plecí soudců právníků a rozdělena na laiky. Lid soudí sám sebe. Jak sympatická, v pravdě demokratická myšlenka! A přece i zde mohou býti propasti. Což když slepá sudba nepovolá k úřadu lidových soudců muže rozvážné a upřímné, kteří neznají bázně ani malicherných ohledů? Justum ac tenacem virum — dej nám Pane!

Jak rád jim Schwert přenechával kus soudcovské omnipotence, jejíž tíži na svých vlastních ramenou pocítil!

Nuže, zákon proveden byl po dvou letech a Schwert se dočkal. A ejhle! Dva rychle po sobě následující výroky poroty oprávnily zlé obavy Schwertovy. Objevily se propasti, až příliš záhy.

Ve Vídni, z národnostního nepřátelství zabil německý dělník úkladně nožem českého soudruha. Porota popřela vraždu, popřela i zabití a vrah odsouzen pro těžké poškození tělesné na půl roku do žaláře. A někde na severu Čech, dva dělníci čeští přepadeni byli v noci sedmnácti německými podnapilými hasiči a ohrožováni na životě sekerami. Jeden z napadených v obraně kusem cihly zranil útočníka, jenž ráně své po třech dnech podlehl. Porota přisvědčila k otázce překročení nutné sebeobrany a dělník odsouzen byl na pět roků.

Schwert chytal se za hlavu. Z omylu do omylu! Jaké to potácení; jaké bludy, jaké výkmity z extremu do extremu! A to že jest spravedlnost? Justitia? Dea?

Kam proniknouti? Kde ji hledati, když se stran, odkud nelze toho se nadíti, ozývá se výsměch? Zkarrikovaný, potácející se fantom, strkaný a smýkaný klopotem života, to že je Justitia?

Vystupující mlha zahaluje výhledy do budoucna, zastírajíc vratkost lidského soudu, lhouc rovnováhu tam, kde je podzemní třesení, hroucení a pád.

Schwert chtěl promluviti o rozporech a pochybnostech své duše s okresním sudím Kvěchem. Ale Kvěch byl povaha střízlivá, jíž forma stačila za obsah, úředník korrektní, neúplatný, čestný. Jen že nechtěl věcem jíti na kloub. Měl plnou hlavu domácích starostí. Choť jeho churavěla stále a byla většinu roku v lázních. A dva synové měli potřebí plno péče a dozoru otcovského. Otec snažil se nahraditi jim i matku.

Rodinným starostem a otázkám přednosta Kvěch dobře rozuměl a byl Schwertovi leckdy radou a pomocí, ale theoreti-

kem a hloubalem nebyl a zrazoval i Schwerta, aby se takovými jalovými theorematy zabýval.

Schwert obrátil se zase k Libickému do Vídně. Ale snad nenapsal správnou adressu, odpovědi se mu nedostalo. Doktorovi Kozánkovi každá minuta byla drahá, doktor Mildschuh otevřel právě kancelář a měl plno sháněk, aby se uchytil. Jen s drem Knappem hovoříval Schwert někdy v kavárně o duchu zákonů a s drem Suchomelem. Ale ani ti nesledovali Schwerta až do spodin jeho pochybností a dr. Knapp radil důtklivě, aby Schwert od beznadějného hloubání ustal, že by vše mohlo skončiti duševním rozvratem, jako u jeho strýce profesora, jenž duševním přepínáním upadl v melancholii a skončil sebevraždou.

Knapp jako by předpovídal sám sobě. Netrvalo ani pět roků, co zachvácen byl nemocí mozkovou, jež ho rychle sklátila. Nebylo mu zcela šestatřicet let.

Přemýšleje o své otázce soudcovské, stanul Schwert zas a zase u východiska z bludiště a úmyslu dáti se na advokacii.

Bude-li třeba zkoušek — nuže podstoupí je, napne síly, jen aby zase nabyl duševní rovnováhy.

Tou dobou zemřela mu nejstarší dcera Lenka tyfem střevním. Žalem nějaký čas nepokoj od něho odstoupil.

(Dokončen i.)

LITERATURA.

Z d e n ě k W i r t h: „*Kutná Hora*". V Praze 1912. Nákladem „Nové Edice". Kniha dosvědčující náš ustavičný pokrok. O české monografie místopisné není nouze. Ale většina dosavadních vyplynula z dilettujících per horlivců, kteří byli mnohdy nuceni, zakrývati mezery svých vědomostí, najmě krasovědných, vratkými dohady, ohlasy nespolehlivých posudků a planým krasořečněním místního patriotismu. Skoro samý Hájek z Libočan v drobném. Nad průměr povznesla se během doby hojná poměrně literatura o Kutné Hoře. Pochopitelno. Hora nejen že poutala od jakživa historiky umění zachovanými památníky své kulturní potence, ona si vychovala sama povznášejícím kouzlem své minulosti a svých vzácností slušnou řadu místních badatelů a historiků, podnítivši je k speciální a po té i k všeobecné práci, které mnoho vděčíme. V Hoře zrodil se teprve k pravému svému životu Řehák, Zach, Braniš, Leminger, Šimek, Hejnic a jiní, třebaže jejich kolébka stála jinde. A není náhodou, že organisátor novodobé české archeologie, J. E. Vocel, byl rodák kutnohorský.

Přirozeným postupem nutno nejprve sbírati, měřiti, zjišťovati, zkoumati a porovnávati zevrubně všechen materiál, než lze přikročiti k vymezení celkového významu Kutné Hory v dějinách všeho domácího umění. Již Braniš zaměřil na tento cíl. Wirth uhodil k němu rovnou. A s potěšením dlužno říci, že se zdarem. Wirthův spis je prvním souhrnným kompendiem dějin kutnohorského umění, jeho vzniku a rozkvětu, jakož i poměru výtvarnické činnosti v Hoře k umění v Čechách vůbec. Docela správně vyvozuje autor zdroj a vzrůst této činnosti z měšťanského i hornického kvasu a ruchu města, z jeho proměn hospodářských a sociálních, nepřestávaje ovšem už jenom na gotice — jak do nedávna bylo modou — nýbrž dokresluje náležitě svůj zhuštěný, instruktivní obraz účasti Hory ve stavebnictví barokovém.

Po prvé setkáváme se ve Wirthově spise i s pozorováním osidlovací genese města a vývoje architektonické jeho tvářnosti na podkladě půdorysných podmínek, jež středověk i baroková doba šťastným způsobem dovedly podvědomě i vědomě využitkovati ke komposici městského zjevu nevšední malebnosti v silhouettě a imposantní gradace v odstupňovaném rozčlánkování. Autor obírá se při tom historickým i slohovým postupem jednotlivými objekty jen jakožto články souvislého celku, aniž by se rozbíhal přílišně v podrobnosti chronologických dat a deskriptivní líčně ponechávaje v té příčině slovo hojným ilustracím, jimiž kniha doložena i doprovozena, vypravujíc takto více a instruktivněji, než sebe obšírnější popisy zmohou. Obraz Kutné Hory býval jistě bohatší a odůvodňoval kdysi spíše název českého Norimberka, kteréžto epitheton dříve Hoře dáváno. Kroniky, archivalie, Kořínkův inventář, Willenbergovo panorama z počátku XVII. století jsou toho neklamnými důkazy. Avšak války, požáry, úpadek dolování a následující schudnutí, z neposledních příčin pak i josefinské obrazoborství spustošily Horu a snížily někdejší výstavné a rušné sídlo hojného a bohatého patricijstva v průměrné venkovské město, které — na rozdíl od šťastnějšího, netoliko všemi dotčenými pohromami, nýbrž i „restaurační" devastací ušetřeného

Norimberka — pozbylo jednotného starobylého rázu a zachovalo si pouze řadu vynikajících staveb a starožitnin, jež výjimečnou hodnotou převyšují značně úroveň památek místního významu. Jmenovitě vladislavská gotika rozvila se v Hoře v rozkvět téměř nejvyšší. V českých zemích jen Praha a Vratislav mohou se vykázati rovnocennými výkony pozdní gotiky. Bohužel sáhl na ně krátkozraký purism i střízlivá řemeslnost Mockrovy restaurační školy; a závěrečná slova Wirthova spisu tlumočí stesk nad těmito chybami, jež dlouho byly zapírány. I tato pravdomluvnost náleží mezi přednosti knihy, kteráž — jak svrchu již úvodem pověděno — značí zřejmý pokrok v hodnocení a líčení našeho výtvarnického vývoje, shrnujíc v užším rámci kutnohorské minulosti vše podstatné syntheticky uceleně do přehledu organicky skloubeného. A to aniž by zkracovala zásluhy svých předchůdců nebo ubírala hodnoty další práci o jednotlivých stránkách, partiích a památkách Horské minulosti, která jakožto důležitá kapitola našich kulturních dějin vůbec ještě mnoho a mnoho nevyčerpané a nejvděčnější látky badatelům i dějepravcům české umělecké kultury poskytuje.

Wirthovou Kutnou Horou zahajuje „Nová edice" řadu monografií o českých městech slibným způsobem. Lze se těšiti na pokračování, kterému tato kniha ukázala pěkně správnou cestu. *J. L.*

Stefan Zweig: „*Tři novelly*". Se svolením spisovatelovým přeložil Otto Klein. Knihovny „Zlaté Prahy" sv. 60. Vydal J. Otto v Praze 1912.

V „Zázracích života", druhé a nejrozsáhlejší ze tří novell této knížky, vypravuje se o sličné židovce Esteře v Antverpách, kterou vybral si starý malíř za model k obrazu Madonny. Umělec chce obrátit mladou židovku, k níž cítí otcovskou náklonnost, na křesťanskou víru, aby ve chvíli Poznání zachytil na plátno rysy tváře její, prozářené náboženským vzrušením. V Esteře ozve se rasový odpor ke křesťanství, stane se však s ní jiný zázrak. Nahé děcko, jež vloží jí malíř do klína, vzbudí v ní latentní ženství a Estera veškeré rozhořelé city a vášně probuzené ženy vybíjí v náruživé lásce k děcku, k němuž zprvu cítila odpor. Když pak je jí po ukončení obrazu vzato, přenáší svou lásku k obrazu v chrámu, pod nímž probodena chátrou, plenící chrám, zemře. —

Jakého péra bylo by třeba, aby dovedlo plně a hluboce vystihnouti náboženské zanícení starého mistra, aby nám je dovedlo učiniti blízko, abychom chápali religiosní blouznění středověku citem, srdcem, ne pouze rozumem! — Stefan Zweig toho nedovedl, ač svým sensitivním uměním vystihl to zvláštní ovzduší, v němž Ester a starý malíř žijí, ač hluboce procítil citové vzrušení obou těch bytostí. „Zázraky života" jsou novella příliš širokodechá, příliš deskriptivní, a v té zátopě ztrácí se plastika a ostré rysy děje, jenž jinak svědčí o veliké imaginaci a intuitivním, v pravdě básnickém duchu autorově.

Ze tří zcela disparátních sfér čerpány jsou sujety novell této knížky. „Putování" je biblického námětu, „Povídka za soumraku" pak z dnešní doby. V těchto dvou krátkých novellách chopil se sebevědomý umělec a básník díla. Stručnými, ale lapidárními rysy načrtal v první z nich pout jinocha za Messiášem, jeho zapomnění v loktech syrské ženy a marnost jeho dlouhé pouti. Neboť, když blížil se k Jerusalemu, tměly se již tři kříže na Kalvarii. A on nevšímavě kráčel mimo a putoval do města, aby zřel tvář Vykupitelovu . . .

A v „Povídce za soumraku" vypravuje o hochu, jejž náhle přepadla láska, vlastní láska a láska jiné. Je zádumčiva, jako všechny povídky vypravované za večera.

Všechny tři novelly psal básník delikátního cítění, sensitivní a veliké umělecké ukázněnosti.

Nejvíce je to patrno na první a třetí z nich, jež tvoří tvárný celek, plný zákonné, umělecké krásy plastického básnického stylu a těžkého koloritu.

Stefan Zweig je znám též jako výtečný překladatel zejména francouzských básníků; se vzácným pochopením psal také r. 1909 o Otakaru Březinovi do „Österr. Rundschau". O jeho krásném dramatě „Thersites" bylo svého času ve „Zvonu" referováno. (Roč. IX., č. 10.)

„Putování" a „Zázraky života" vyňaty jsou po přání autorově z knihy „Die Liebe der Erika Ewald", „Povídka za soumraku" vyšla r. 1908 v revui „Die neue Rundschau". *Tristan.*

❖ ❖ ❖

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Umělecká výstava v Ml. Boleslavi. Klub přátel umění pro české Pojizeří uspořádal v rámci výstavy severočeské výstavu umění výtvarného, literního i hudebního. Z výtvarníků vystavují obrazy a sochy: Březina, Bubák, Knüpfer, Krejčík, Mauerman, Melka, Smolík, Žák, Ančičkova, Boháček, Bušek, Hilšer, Häusler, Charvát, Kaván, Kavánek, Král, Livora, Majer, Petříček, Sedloň, Suchý, Špála, Vik, Vohánkova. Z belletristů (podobizny, rukopisy, knihy) Bendl, Brožek, Čečetka, Drbohlav, Dvorský, Goll, Hejda, Hubka, Jeřábek F. V., Jesenská, Kaminský, Kapper, Kořenský, Krajník, Kronbauer, Kučera, Lipovský, Mačenka, Marek, Mattuš, Mittenhubrová, Nečásek, Olbracht, Pařízek, Picek, Ráb, Rieger, Rudolf, Sís, Stašek, Stefan, Svatová, Svoboda, Šimák, Šimon, Šmilovský, Šolc, Schulz, Theer, Tomek, Tomsa,

Tréval, Turnovský, Vinařický, Viola, Vlasákova, Vorlíček, Vrťátko, Zahradník. Od hudebních umělců v Pojizeří vystaveny jsou podobizny, rukopisy i tištěné skladby Bergmanna, Brixiho, Cainera, Foerstra, Hoffmeistera, Holana, Horáka, Hrušky, Jelinka, Jiránků, Knittlů, Kruisa, Lachmana, Nebušky, Nechanského, Nejedlého, Pfeifera, Segerta, Skraupa, Smetany, Steckera, Strnada, Sychry, Šnora, Taške, Vilíma, Vitáska, Vlacha, Vomáčky, Wintera. Velmi instruktivní tyto výstavy navštívilo dosud více než 2000 osob a jsou do 30. srpna 1912 v budově vyšší reálky na výstavišti přístupny. Prodáno dosud pět obrazů. Katalog platí zároveň za los výstavní a výhrou jest originální obraz B. Vohánkovy ceny 100 korun.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Karel Tůma, český publicista, politik a spisovatel nar. r. 1843 slavil 1. srpna t. r. 50letou činnost novinářskou; vstoupil r. 1862 do Národních listů, kde jest posud čelným pracovníkem. Po dlouhá leta psával úvodníky N. L., přispíval politickými i osvětnými články do mnohých listů, také belletristických (do Čechových „Květů“, Vlčkovy „Osvěty“ atd.) a vydával samostatné publikace v „Matici lidu“ a v „Osvětě lidu“ a j. Pozoruhodny jsou mnohé, neboť jimi šířil vzdělání a učil lid vroucí lásce k vlasti, k domovině a k národu („Duch našich dějin,“ „V plamenech kostnických“, „Potlačený národ“). Populárním se stal vydáním „Dějinných karakterů“ a Životem Karla Havlíčka Borovského. Ze studentských vzpomínek napsal řadu žertů, anekdotických a působivých humoresek ze života mlynářského, které vyšly souborně s názvem „Z českých mlýnů“ a dočkaly se několika vydání. Z jeho dramatických prací se jmenují: „Žertva na Balkáně“, „Petr jako Pavel“, „Zlaté péro“ a j. Karel Tůma byl dvakráte zvolen do českého sněmu; pokládá se za dobrého řečníka. Slavnostním řečníkem byl při odhalení pomníku Havlíčkova v Borové r. 1901. K půlstoleté činnosti tak bohaté jubilantovi srdečně blahopřejeme. *K. V. H.*

* Rousseau byl hudebním skladatelem, autorem četných oper, ale vyslovil se ostře proti vší tvorbě pro divadlo v listě d'Alembertovi adressovaném a sám ve své autobiografii se přiznává, že příkré odsouzení divadelní tvorby vzbudilo mu mnoho nepříjemnosti a nepřátel. Překvapil tím nejen literární svět francouzský, ale také německý. U příležitosti letošních oslav dvoustých narozenin autora „Emila“ a „Nové Heloisy“ literární tisk německý připomněl polemiku z té příčiny vzniklou, jakož i výrok Lessingův, kterým měl býti Rousseau poučen o rozdílu mezi smíchem a posměchem. Nové práce „ženevského občana“ znamenaly odklon od encyklopedistů a d'Alembert radil mu, aby vybudoval své divadlo, které by působilo dobro pro lid po jeho názoru. Rousseau totiž uváděl ve svém „zaslánu“, že tragedie vyvolává neplodný zármutek a probouzí vášně a protože se nezabývá otázkami blahobytu, nemá významu pro lidstvo. Co se tkne komedie, žasne, jak může Molière se posmívati překrásným vlastnostem lidí. Zdůrazňoval tehdejší zkaženost mravu herců a uzavíral, že pro Ženevu se nehodí divadlo, ale hodí se spartanské slavnostní hry. Takové doktriny odpovídaly tehdejším racionalistním názorům doby, ale Rousseau byl prvý, jenž do nich učinil průlom a záhy po svém „zaslánu“ „Pygmalionem“ vytvořil lyrické drama. *K. V. H.*

* V Pjatigorsku, v kavkazských lázních, byl až posud na místě, kde Lermontov padl v souboji, pomník — ze sádry, postavený teprve před desíti lety, ale teď již tak zvetšelý, že ani pomníkem není. Správa lázní pořídí teprve nyní důstojný pomník velikému básníku, na tragickém místě, o němž literární historie přečasto se zmiňuje. O

* Nietzschova sestra vydala třísvazkové bibliografické dílo „Das Leben Friedrichs Nietzsches“, v němž je obsaženo mnoho intimního. Protože Nietzsche dával svému původu veliký význam, sestra vypravuje o všech předcích a zmiňuje se také o „Nickim“, jehož pokrevenství Nietzsche vyzdvihoval, ale vyprávěním sestřiným stává se „příměska“ „polské krve“ u Nietzsche zcela pochybnou. Sestra nazývá tohoto předka „osobou mythickou“ a nedovede nic jiného o ní říci. Zajímava je líceň mládí pozdějšího znamenitého filosofa. Mlaďoučký Fritz objevuje se jako hoch pleti poněkud brunátné, ale zdravých červených tváří, velkých modrých očí a přes to že krasavcem nemůže ho sestra nazvati, praví, že má půvabný, dumavý pohled, výraz intelligence, čistoty a nevinnosti. Autorka praví také, že by beze všeho v zápiskách přiznala, kdyby se byl Fritz dopustil sebe menšího poklesku, ale nemůže říci ničeho. Byl tedy takový, jakými bývají „wohlgeratene Menschen“, z tvrdého kmene, ale ze dřeva páchnoucího vůní. Už desetiletý psal verše a sepsal kus „Bozi na Olympu“. Sestra pro scénu připravila syrup a cukrovinky, zastupující nektar a ambrosii. Část díla, zabývající se dětstvím Nietzschovým, je také nejvábnější a nejzajímavější ze všeho. *K. V. H.*

V Praze, dne 2. srpna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Emil Tréval:

PRŮBOJ.

Román a pravda. (Dokončení.)

Potom svěřil se Schwert choti, že chce zanechati soudnictví. Ale paní Schwertová bránila se tomu a o advokacii slyšet nechtěla i bratra zavolala si na pomoc.

Páter Alois dostavil se jednoho dopoledne k švakrovi do kanceláře.

„Je to pravda," počal hned ve dveřích, „že chcete po sedmnácti letech opustiti státní službu a pustiti se do advokacie na zdař Bůh? Je vám přece už šestatřicet roků, máte čtyři děti a z nich jedno hluchoněmé! Vyměnit jistotu za nejistotu, zahodit pensi — hleďme, co jste si nevymyslil?"

„Jako advokát vydělám si více než jako úředník a mohu dáti děti na studie, i do vysokých škol," odvětil Schwert, když švakra posadil.

Páter Alois sebou zavrtěl nespokojeně.

„A což kdybyste brzy zemřel?"

„Doufám, že ještě nějaký rok pobudu," odtušil Schwert. „Nemocen se necítím — a kdyby? Což nemají děti dva strýce?"

Dodal to s patrnou ironií.

„Nic, nic!" ohnal se páter Alois odmítavě. „Co mám, to vrátím církvi, od které jsem to přijal. Svého nic nemám a nedám."

„Zůstanu-li jen deset roků na živě," kalkuloval Schwert, „zaspořím tolik, že nejen synové vystudují, ale zabezpečím i budoucnost hluchoněmé dcery."

„Chlapci mohou studovati zde gymnasium," mínil páter Alois, „a pak mohou na theologii neb na učitelství. Proto nemusíte ze státní služby utíkati."

„A což když na theologii nebudou mít chuti?" namítal Schwert.

„Chuti?" zasmál se hořce strýc, „chuť přijde, jen až budou v tom!"

A kol úst zahrál mu mstivý výraz: „Trpěl jsem já, ať trpí i jiní!"

„A což dcera? Tu bych nemohl dáti do ústavu," namítal Schwert.

„Ať vstoupí do kláštera! To jí vymohu," odvětil švakr sebevědomě.

„Jste příliš laskav, švakře!"

S knězem nebylo tudy rozumné řeči. Byl člověk z jiného světa a svéhlavec. Krev otce Buriánka. Podezřívač a pessimista. Nemohl Schwertovi a ten zase jemu rozuměti.

Rozešli se v neshodě. A tím pevněji přilnul Schwert k svému úmyslu opustiti soudnictví. Byl to povinen svému svědomí, které mu pravilo, že už nevyplňuje místo své jak by měl, s celou duší a s veškerou vírou.

Ale ještě, než se rozhodne, poradí se s Hladkým. Zajel tedy do Brna.

Hladký vyslechl přítele a skoro jako by se ani nedivil.

„Znám vaši povahu," řekl Schwertovi, „a pochopuji, že je vám nevolno. Také vás političtí odpůrci stále znepokojují."

„To nemohu říci," odporoval Schwert.

„Byl u vás Popelka?"

„Ano," odvětil Schwert, „pan vrchní rada byl u nás nedávno na revisi."

„U soudu!" přisvědčil Hladký ježe významně obočí.

„Snad ne k vůli mně?"

Nyní otevřely se Schwertovi oči. Proto zkoumal vrchní rada tak zevrubně jeho spisy. A on, bláhový, myslil, že to bylo namátkou, nebo že ho chtěl snad vyznamenat. Disciplinárky se věru nenadál.

„A nic mi o tom ani neřekl," vyslovil Schwert svůj podiv.

„Žádal jsem ho o to," doložil Hladký a v hlase jeho znělo: Tolik platí má přímluva!

„Díky!“ odtušil Schwert. „To jistě zase přítelíček dr. Benesch?“

Hladký pokrčil jen rameny.

„Jen když to dobře dopadlo,“ dodal. „Tedy vy jste ztratil ctižádost úřednickou?“

Bylo v té otázce zadostučinění. Vidíš, vyšvihl jsi se nade mne, ale kdo je z nás šťastnější? Hledáš mou protekci, už je ti ve tvé bohorovnosti úzko.

Potom mluvili o rodinných záležitostech.

Nežli se rozešli, řekl Hladký: „Něco vám navrhnu. Slyšel jste snad, že zavedena bude nucená legalisace všeobecně a že bude rozmnožen počet notářů?“

„Vím o tom,“ odvětil Schwert.

„Což abyste zadal o jedno místo? Dobré místo notářské není špatnější než advokacie. Kvalifikaci k tomu máte, zkoušek dalších netřeba. A jedno místo dostanete jistě. Nebude kompetentů na výběr.“

„Rozmyslím si to ještě,“ řekl Schwert, jenž o notariátu dosud neuvažoval.

„Rozmyslete! Ale i když setrváte v soudnictví, myslím, že se ty nepokoje brzy usadí. Věřte, příteli, že si vás i vrchní president velmi váží. Řeknu vám jen tolik, že sám ministr Herbst, když si mu Promber na vás stěžoval, vyjádřil se: Kdybych jen měl samé takové soudce jako je Schwert! Že si dal vaše rozsudky z Kroměříže do Vídně zaslati, o tom též nevíte?“

„Nikdo mi o tom neřekl,“ odtušil překvapen Schwert.

„Je vidět, že máte jemnocitného přednostu. Nechtěl vás zbytečně lekat.“

Potěšen i upokojen odjížděl Schwert do Kroměříže. Rozhodnutí své zatím neprováděl. Snad má Hladký pravdu, snad se ty bouře v něm časem usadí.

Ovšem, což Hladký věděl, jaké jsou to rozpory! On, jenž jen ve skrytu ryl, jako krtek! Takový úředníček a přece jak vlivný!

Od dra Knappa, jenž do Prostějova zajížděl k rodině své choti, zvěděl o městě tom neblahé novinky. Zastupitelství obecní, zcela zdemoralisované, hledělo udržeti se při vesle tím, že nevypisovalo po zákonitém období nové volby. Po dvojí urgenci rozpustila vláda celé zastupitelstvo a dosadila k vypsání a provedení nových voleb v čelo obce vládního komisaře. Strana německá dobyla zase druhého sboru a ovládla městem na celá decennia.

To stalo se r. 1870, bezmála tedy před dvěma roky.

Schwert neztrácel z paměti návrh Hladkého. Informoval se u kroměřížského notáře Pfeffra o příjmech notářských a uznal, že Hladký má pravdu. Bylo by to útočiště, kdyby znechutil si soudnictví docela. Ale prozatím na to nepomýšlel.

Měsíc po návratu z Brna, četl Schwert v kavárně v německých novinách podivnou zprávu. O procesu Lamfromově. Schwert hltal téměř řádky. Četl: „Neočekávaný dozvuk sensačního processu Lamfromova. Čtenáři naši pamatují se asi na vzrušující přelíčení s domnělým vrahem své ženy v Novém Jičíně, projednávané před třemi roky. Muž zavražděné, zahradník Josef Lamfrom, ač do poslední chvíle čin mu za vinu kladený popíral a vůbec se k němu nedoznal, přece odsouzen byl k dlouholetému těžkému žaláři. Nedávno odehrálo se poslední jednání této tragedie. Ve vestfálských uhelných dolech, utrpěl horník Skabičevský smrtelný úraz. Před smrtí doznal před svědky, že není Skabičevský, nýbrž Antonín Celer a že má na svědomí vraždu Henrietty Lamfromové z Nemalovic u Nov. Jičína, kterou spáchal roku 1868. Se zavražděnou pěstoval jsa zahradnickým pomocníkem jejího muže nedovolené styky. Když však si učinil známost s jinou dívkou, počala Henrietta Lamfromová pronásledovati jej tak, že raději dal výpověď, hodlaje se snoubenkou přesídliti do Ameriky. Lamfromová zadržela mu však za půl roku mzdu a nedosti na tom, psala snoubence Celerově hanlivé dopisy, v nichž obviňovala Celera i ze zločinů. Celer, jenž zatím pracoval někde na velkostatku v pruském Slezsku, čekaje, až snoubenka jeho bude plnoletou, bál se, že by stálé podezřívání Lamfromové mu nevěstu zastrašilo. Zajel tudíž, aby tomu učinil přítrž, do Nemalovic. Přijel drahou z večera po sedmé hodině do Sukdolu a nepozorován, za hluku právě kol jedoucího vlaku, jenž přehlušil i štěkot psí, vloudil se do zahrady Lamfromovy. Zatím ho pes poznal a přestal štěkati. Pro jistotu uvázal ho Celer do kůlny. Pak si zaklepal na okno bývalé milenky, zalhal jí, že z lásky k ní se vrátil a dosáhl toho, že vyšla k němu a s ním do skleníku, aby je muž nepřekvapil. Ve skleníku omráčiv ji ranou do hlavy, přivázal Celer svou oběť ke kolu a bitím nutil ji, aby písemně odvolala své pomluvy a vyplatila mu zadrženou půlletní mzdu. Lamfromová však nejen odpírala, ale co nejvztekleji a nejšpinavěji mu spílala, slibovala ještě horší věci pro budoucnost. Na konec počala pronikavě volati o pomoc. Celer rozzuřen zasadil jí několik ran toporem od rýče do hlavy, aby ji umlčel. Než se vzpamatoval, měl před sebou mrtvolu. Chtěl rychle odtud, ale venku padal sníh

a stopy byly by ho prozradily. Počkal tedy v kůlně, až se Lamfrom vrátil a ulehl. Pak kradl se v jeho šlépějích po zpátku zahradou na silnici. Nikdo ho neviděl, jen snad hlídač, kráčející po trati. Ale ten ho nepoznal. Neodvážil se do Sukdolu, šel celou noc pěšky a vsedl na vlak na daleké stanici a jel daleko na sever. Viděl, že nevěsta je pro něho, vraha, nyní ztracena. Ve Vestfálsku uvázl. Dal se k horníkům, vyměnil si s polským dělníkem cestovní list průvodní za pracovní knížku a žil pode jménem Skabičevský ve Vestfálích dále. Vyznání vrahovo učinilo na svědky hluboký dojem. Sepsán o tom protokol a dodán úřadům. Věc je tím tragičtější, že přiznání vrahovo přišlo pozdě. Neboť, jak jsme vypátrali, nevinně odsouzený Josef Lamfrom před nedlouhým časem podlehl v žaláři souchotinám, takže rehabilitace své se nedočkal — —“

„Co je vám, pane adjunkte?“

Když otázka tato byla opakována, vzhlédl teprve Schwert. Před očima měl mlhu.

„Je vám něco?“ slyšel nad sebou hlas.

„Bonorum custos!“ řekl Schwert mechanicky, poznal doktora Suchomela a podával mu noviny.

Pak teprve ucítil slzy, které se mu valily z očí. Rychle sáhl pro tabatěrku.

„Co jest?“ tázal se doktor Suchomel.

„Čtěte — zprávu o Lamfromovi!“

A ukázal mu místo v novinách. Doktor četl, kroutil hlavou a řekl na konec: Fatální!

„Byl jsem při té věci poněkud vyšetřujícím soudcem,“ řekl Schwert zuřivě šňupaje.

„Inu — slepá náhoda! Justitia má pásku na očích,“ podotkl dr. Suchomel, přemítaje listy dále v novinách.

Jak to mohl tak lhostejně říci? A to byl též právník, člověk, jenž cítil lásku a úctu ke svému povolání! Jemuž byla spravedlnost primum movens a ultimum moriens!

Schwertovi bylo do hněvných, hlasných obžalob, protestů, do energických ohražení. Chtěl by hájiti celý stav soudcovský tímto hrozným omylem kompromitovaný.

„Bonorum custos! Dobrých záštita!“ opakoval si trpčeji a trpčeji.

Co vlastně chtěl? Vždyť triumfoval! Vždyť on nikdy ve vinu Lamfromovu nevěřil a také se s vírou svou netajil.

A přece triumf ten cítil jako porážku krutou. Křivda nenapravitelná se stala a to právě těmi, kdož byli povoláni chrániti právo, čeliti bezpráví. On byl členem jejich tělesa, jednou hybnou složkou jeho a tím už spoluvinníkem. Byl zraněn v tom, co pokládal za nedotknutelno a zrazen v tom, čemu byl věren od prvého okamžiku, co naučil se rozeznávati dobré od zlého.

Či nerozuměl sám velikému, vznešenému symbolu Spravedlnosti? Dlužno rozbíti napřed všecky tradice, srovnat vše se zemí a znovu pracně budovati si novou stavbu, jedině pravdivou?

Ale jaká práce by mu nastávala, kdyby připustil si vědomí, že vlastně nic neví! Jaké nové průboje k novým poznáním! Jaké krvavé odluky ode všeho, s čím srostl v jedinou, organickou bytost!

Lekal se toho, bránil se tomu a přece cítil, že puzen je silou, které nelze odolati, že spěje za ideálem, bez něhož mu nemožno dýchati.

Zase cítil, že neodolatelná síla jakási ho chápe, natahuje, předělává. A ihned bylo mu vše jasno. Ano, byl tím pocestným z mythu, jdoucím za pravdou a upadajícím v ruce zákeřného hromotluka Prokrusta. Osud byl jeho Prokrustes. Už ho zase natahoval na své lože, už ho kroutil, komolil, natahoval, až klouby se vymykaly a svazy praskaly. A přece cítil, že není to zlá síla, která ho překonává, že je v ní snaha po dobru, po lepším životě. A mění-li cestu za cílem jiným, došel-li pozdě k jinému prohledu mlhami, je lépe pozdě, než vůbec nikdy. Předtucha míru a duševního vyrovnání ho ovívala kýženým, blahodárným dechem. Úmysl jeho zrál rychle v ovoce plné sladkosti rozluštěné hádanky.

Odešel z kavárny a zašel k přednostovi Kvěchovi, aby si promluvil o horrendním případu Lamfromově.

„Dobře, že jdete, kollego,“ přivítal ho přednosta. „Chtěl jsem sám k vám zajíti. Poslyšte, máte v projednávání případ Hrotek contra Steiger?“

„Mám, pane okresní sudí!“

„Něco vám řeknu, kollego, ale jen mezi námi! Píše mi přítel a spolužák z ministerstva — velmi mocná osobnost — že prosí, aby Steigrovi nebylo ublíženo. Může to býti?“

Okresní sudí upřel své krásné, hnědé oči výmluvně na Schwerta.

„Pane okresní sudí!“ ohražoval se Schwert. Divoký hněv v něm propukával.

Okresní sudí zabrzdil.

„Neřekl jsem nic — nenařizuji ničeho — chraň bůh! Rozumějte mi dobře! Jen může-li to býti — když se o věc ministeriální rada zajímá.“

Schwert stiskl zuby.

„Steiger je v neprávu a bude odsouzen!“

Okresní sudí kýval horlivě hlavou.

„Ovšem, ovšem! Jste samostatný soudce, víte, že si vás vážím a jsem vaším přítelem!“

„Aha,“ pomyslil Schwert, „bije na to, že mi vymohl po smrti mé dcery výpomoc.“ A zase vyvstal mu z minulosti zjev presidenta Kampfa, jak posílá ho špehovat Děneše a slibuje mu za to svou protekci — za špatnost.

Ne a tisíckrát ne!

„Tak vy jste ztratil ctižádost úřednickou?“ zněl mu pošklebný hlas Hladkého v uších.

„Ano, ztratil“, odvětil Schwert v duchu. „Raději už ten gordický uzel rozetnu!“

Byla to poslední krůpěj, která padla do vrchovatě přeplněného, vroucího nitra Schwertova. Rozhořčení v něm překypělo a z přesyceného roztoku, jenž vyléval se a odpařoval, hranil se ruče nový tvar, pevné odhodlání opustiti službu soudcovskou. Spěchal vzdáti se moci křivdy kárající a vykonávati jen mírnější heslo z poslání Spravedlnosti: Dobré chrániti!

„Pane okresní sudí,“ řekl Schwert vážným, pevným hlasem, „přišel jsem oznámit, že žádám o jedno z právě vypsaných míst c. k. notářů na Moravě, a prosit o blahovolný doprovod žádosti své.“

Stanislav Zima:

KONEC POHÁDKY.

A tu jsem zaslechl v příšerném tichu,
v němž letěla neslyšně ohromná křídla
kondora Času, po prvé s hrůzou
děsné tvé kroky na úzké stezce
našeho blaha, strašná ty Smrti! . . .

To bylo ráno . . . Nebesa smutna,
bez bílého slunce . . . Smutnější mnohem
den v srdci mém vstával ... Starý náš doktor,
kus Bazarova, nevcházel přes práh
už se sarkasmem . . . Usmál se lehce
pentlím a pudru, střevíčkům drobným
jak dětským hračkám . . . Ve slovech jeho
nebylo nahajky trpkého vtipu,
spíš našel's haluz tam vonnou a svěží,
jež chladí vedro života . . . Doktor
byl často k smíchu, prosil-li ženu
o několik taktů z Chopina v šeru . . .
Bazarov stával se chvílemi měkkým
jak haněný Werther . . .
To bylo ráno . . .
Ubohá žena má chystá se v slzách
do lázní k sestře . . . A jak se myje
obrátí najednou sladké své oči:
Pohleď, mé ruce! . . . Vidíš, jak vadnou. . . ?
A tak jsou sláby! . . . Já čekala jaro,
že přinese s květy mi zdraví a sílu . . .
Ó, vrátím se ještě k tobě, můj hochu? . . .
Ó, chtěla bych přijít! . . . tak ráda a záhy
z té dálky, exilu! . . . Donesou ale
. . . v tvou náruč mne zase umdlené nohy? . . .
A její oči, radostné vždycky,
nezvyklé slzám, života lačné,
se zalily pláčem . . .

Ó, viděl jsem dobře, a často! A tajně
jsem zaslzel proto . . . Vídal jsem zděšen,
jak s bílých loktů, rozkošně oblých,
veškeren půvab skrytý rve neduh!
Viděl jsem dobře, jak starý náš doktor
se sklonil jednou k ladným tvým ňadrům,
by poslechl srdce:
a jeho ostré, ocelové oči
střízlivé oči nihilistovy,
se staly bojácným, zplašeným děckem . . .
To děcko spatřilo příšeru v dálce . . .
Ta jde! . . . Už je tu! . . . A pokazí všecku
pohádky krásu, roztrhá růže,
a kde dřív pažit, kamení shrne . . .

A když mně ruku na chodbě tiskl
šeptala jeho rouhavá ústa:
Tolik let věřil jsem umění svému,
tolik let smál jsem se s pitevním nožem
všem modrým bájkám! . . . A zítra ráno
ten cynik, ten skeptik, poklekne v chrámu,
by poprosil zbožně popřená božství
o zázrak, sladké „Thalita kumi“!
A jeho ruce chvěly se . . .
Takto
jsem zaslechl v příšerném, necitném tichu
po prvé s hrůzou děsné tvé kroky
ó, hrozná Smrti! . . .

Frant. K. Hejda:

PEPČA ŠTEPERKA.

(Pokračování.)

Poručník nabyl už zase humoru. Podobalo se, jako by byl náhle nějakou překážku, obávanou a zrádnou, šťastně přeskočil a úspěchem povzbuzen, z plné duše zavýskl.

„A to chodíte všichni? Paní taky?" prohodil Václav znovu.

„Kde pak . . . já se budu s nimi courat po flámech, já jsem tak na to!" zasyčela Petrideska z kouta jizby, odkudž slídivě jako rys pozorovala každé hnutí Blažejovo.

„Nemel na sucho!" rozkohoutil se na ni muž. A hrábnuv si do prořídlých, předčasně sešedivělých vlasů, váhavě a mrzutě odpovídal:

„Obyčejně jen tento . . . Pepča a já chodíme. Se ví, někdo přece musí držet chalupu."

„A tak já vám něco povím," ujal se mladý muž slova, náhle rozhodnut. „Nedejte se nikterak rušit ve svém vyražení a abyste viděli, jak jsem rád, že se staráte, aby se Pepi pobavila: půjdu s vámi! Beztoho jsem vojenskou muziku už taky dlouho neslyšel."

Dojem tohoto obratu byl tak nápadný, že ani Václavovi neušel. Petrides zíral před sebe s pootevřenými ústy, neschopen slova. Josefce sklesly ruce do klína a tvář její přeletěl stín čehosi ponurého, snad strachu, snad ošklivosti. Petrideska zvedla dlaně jako na obranu a v bezděčném úžasu zamumlala:

„Ale . . . co vás to napadá."

„Proč? Je něco tak divného na tom, co navrhuji?"

Děvče se lhostejně usmálo a zvolna odpovídalo:

„Divného tolik, že jsi po cestě, máš spíše odpočinku zapotřebí — a už bys chtěl zase z domu. Ne, nechoďme dnes nikam; však nám koncerty neutekou."

„To je taky můj náhled," vpadl horlivě Petrides. „Pepča má pravdu: vyspi se a jindy si to vynahradíme. A chceš-li se mermomocí bavit, hodíme si kartičky; žena skočí pro pivo a bude nám doma taky veselo. Co?"

Ale Václav nepovoloval. Jaké to okolky k vůli němu! Unaven být po cestě? ani ve snu ho nenapadlo! Což, když pracoval v dílně od rána do večera a po té — dvakrát do týdne — docházel na divadelní zkoušku půl druhé hodiny cesty? Nu, a nezmohlo ho to! Půjde na ten koncert — půjdou všichni. To by tak bylo krásné, aby se dělaly dnes nějaké výjimky z pravidla k vůli němu!

„A já nepůjdu nikam!" rozkřikla se Josefka už vzdorovitě. „Je venku nečas, že by psa nevyhnal!"

„Prosím tě, co ty pořád odmlouváš?" zahorlil žertovně její bratr. „Že je nečas, věděla jsi už, nežli jsem přišel, a přece jsi se učesala. Tak buďto se za mne stydíš, anebo — —"

U té další myšlenky se zarazil. Lépe zatím se nezmiňovat; však na to času dost. Ostatně mu Petrides ani nedal domluvit. Zamrkal po straně na Josefku a změněným pojednou hlasem, úlisně a chlácholivě hovořil:

„Co tě to, blázínku, napadá? Pepča se za tebe stydět! Měl jsi ji slyšet, co se na tebe navzpomínala, jak tvoje každé psaní dvacetkrát zobracela a vždy znovu přeslabikovávala! A jářku, děti: když tedy Václav sám o to tolik stojí, abychom do toho koncertu přece šli, že ne? Vždyť nemusíme zůstat dlouho — je teď sedm, před jedenáctou jsme doma. Co? Tak, Pepčo, žádné caviky, ustroj se hezky rychle, já zatím jdu zavřít krám a čekám na vás u vrat. Ženo, klíč! A paraple . . . !"

Václav nedovedl utlumiti svého podivení, když za nějakou chvíli vyšla Josefka z tmavého přístěnku, který jí sloužil za toaletu, v elegantním, tmavošedém obleku a přímo nádherném klobouku, z něhož rozkošná její tvář koketně a výbojně do světa vyhlížela.

„Holka . . . ty vyhlížíš jako kněžna!" vyklouzlo mu bezděčně se rtů, když si ji tak se všech stran prohlížel, počítaje v duchu, kolik asi dní a ne-li i nocí stráviti musela nad úmornou a jednotvárnou prací, než si na pěkný tento úbor vydělala.

„Ty máš nápady!" odsekla skorem pohněvána.

Ale pojednou nabyl u ní vrchu veselý rozmar.

„Kněžna!" opakovala si s úsměškem. „V téhle fórové sukni — leda kněžna z Nemanic! Co pak ze mne uděláš, až uvidíš moje hedvábné šaty? Snad dokonce královnu!"

A po prvé, co s ní dnes mluvil, zplna hrdla se rozesmála. Ale smích ten byl podivně drsný, jakoby chraptivý; mladého muže nestrhoval, spíše zarážel.

* * *

Říznou reminiscencí z populární kterési operety Offenbachovy ukončena byla směs ze všech možných operních a tanečních melodií, jedna z oněch hudebních strakatin, jež uvádějí se na programu restauračních koncertů tučnými tituly a značí jaksi vrcholný požitek večera.

Nekonečný, ohlušující halas, z potlesku, křiku a dupotu smíšený, vlnil se prostorným sálem, vždy znovu živen a posilován salvami rozjařených společností, dychtících po obligátním přídavku nějakého rázného pochodu. U dirigentského pultu ukláněl se nepřetržitě kapelník a protekcionální úsměv jeho přesvědčoval, že přání nedočkavců nebude zklamáno.

Rafije nástěnných hodin ukazovala na desátou — nálada dospěla již k onomu stupni, kde se udávají dvojsmyslné anekdoty, smlouvají dostaveníčka a prázdní sklenice na bratrství. Ostražitý zrak vrchních číšníků bloudil chvílemi k určitým stolům a ke dveřím; ale kategorické „platit" ozývalo se až dosud jen pořídku — nanejvýše od stolů, kde seděl host osamělý, nudou nebo ospalostí zmořený.

Petrides a oba jeho svěřenci zaujímali židle u malého kulatého stolu v samém středu sálu. Václav vyhlédl toto místo, příjemné a zevšad proti průvanu chráněné, hned jak byli vešli. Zamlouvalo se mu hlavně svou odloučeností; mohliť tu hovořiti o všem, co měli na srdci, a nebylo obav před všetečným nasloucháním sousedstva.

Rukavičkář octnul se již po třech sklenicích ležáku v rozmaru nejrůžovějším. Dupal při švižném rytmu pochodů a tanců oběma nohama, hvízdal povědomé nápěvy spolu s hudbou a bezmála třikrát za hodinu zavdával si s Václavem na zdraví.

Zcela jinak chovali se oba mladí lidé. Každé slovo, jež mezi sebou promluvili, každý pohled, jejž vyměnili, svědčil o roztržitosti a stísněnosti. Bujná nálada celého okolí, vznícená ostatně u Petridesa až k výstřednosti, zdaleka se jim vyhýbala. Netečně sledovali bouřlivé projevy společnosti, bez účasti rozhlíželi se po pestrém davu, jehož překypující rozmar zůstával duší jich vzdálen. S touž zamyšlenou, neveselou tváří cupovala Josefka třásně stolní pokryvky, odpovídajíc na otázky bratrovy znaveně a jednoslabičně, jako pokuřoval Václav, rozpačitý a stále zamlklejší, laciný svůj doutník.

V prvních okamžicích, co dleli v sále, pronásledovala mladého Blažeje neústupná myšlenka, kterou by byl málem vyslovil už doma, u Petridesů, když mu sestra rozmlouvala návštěvu koncertu. Zaměstnával se myšlenkou tou úporně a tvrdošíjně, rozebíral a odůvodňoval ji znovu a znovu. Až mu hlava šla kolem z toho! A přece musil si přiznati, že je to tak přirozeno, jako slunce na nebi.

Josefka má prostě známost, to je vše. A jaká je nezkušená a vůči všem nesmělá, ostýchá se mu to — hloupá holka! — prozradit. Vzpomínal na jisté dojmy, jisté věty při rozmluvách s ní a s manžely Petridesovými. Zastavoval se u jednotlivých odpovědí sestřiných, ba, připamatoval si i tu její zaraženou otázku: ty tedy zůstaneš v Praze?

Blázínek . . . jako by jí chtěl překážeti v jejím štěstí! Jaké pak okolky — což je známost nějaký hřích? Což nemyslil už často sám na její zaopatření? Božínku, k světu byla, slušné způsoby také měla — kam by se dělo, aby se někomu nezalíbila? A tolik jí důvěřoval, že by ji nebyl pokládal za schopnu volby nedůstojné.

Na cestě do restaurace, když se mu to všecko jak náleží rozbřesklo a vysvětlilo, sliboval si určitě, že ještě večer, při koncertě, milence sestřina dojista pozná. Není pochybnosti, že mají zde smluvena stálá dostaveníčka. Oh, ten lišák podšitý, ten Petrides! To jsou tedy ty jejich neděle a čtvrtky při vojenské muzice. A nechtěli dnes jít — báli se, aby nepřišel věci na kloub. Nu, jakáž pomoc — už jsou v pasti!

Byl teď věru zvědav, kdo je ten Josefčin vyvolený. Přes tu chvíli, kdykoli mladý nějaký muž blížil se k jejich stolu, ohlížel se Václav a hledal stopy pohnutí, radostného vzrušení ve tváři sestřině a poručníkově. Při tom povytahoval si vždy manšety z rukávů, zajížděl rukou do vlasů nebo nakrucoval knír — nedovedlť se zbaviti obavy, aby před sestřiným „nastávajícím" nevyhlížel příliš neohrabaně nebo sprostě. Snad je to dokonce nějaký zámožný a uhlazený pán — v Praze nebylo by divu — jemuž stisknutí jeho tvrdé a mozolovité pravice bude připadati hrubým a neomaleným.

Ale očekávaný nápadník nepřicházel. A Josefka i Petrides byli stále titíž: ona zadumána a roztržita, on chvástavý, nepřirozeně rozjařený, smíchem i pokřikováním protivný.

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖

K. V. Havránek:

VEDLE KOLEJÍ.

(Pokračování.)

Skládka režijních i reservních hmot byla spořádána, příruční magacin vyhlížel jako kupecký krám z rána v pondělí, všude čisto, na všem „etikety“ s udáním kusů, váhy nebo míry. Ohřívárnu za paušál v čistotě udržovala Hrysova žena. Tam byla vydrhnutá podlaha pískem posypána, stoly, lavice umyty, pavučiny byly vymeteny a krbový rám čistila Mařka, když vstoupil Carboch, jenž ji zlobil, pokud pracovala a než odešla. Po jejím odchodu Carboch usedl za stůl, podepřel si hlavu a přemítal a zlobil se. Viděl před tím Andu s Chocholouškem. Nenáviděl Chocholouška i Andu. Zamyšleného Carbocha nevytrhl z dum ani příchod Kroftův. Příchozí byl také zadumán, ale spatřiv Carbocha stanul u něho, a jako by své myšlenky byl ztratil, rozesmál se a volal: „To jsou koně, koně!“

Carboch se vzchopil.

„Ehé,“ volal Krofta, „sukně. A přece ženská nestojí za slovo! Ďábel ji poslal na svět a ona leje olovo do mozkové pánvice mužům. Ale tu je olej, který rozpouští olovo,“ vytáhl láhev z kapsy a nabídl mu ji, aby si zavdal. Carboch se napil.

„Pálí to jak oheň,“ řekl potom.

„Oheň se hojí ohněm,“ pravil Krofta a jako by se rozpomněl na věc důležitou, kterou se v hlubinách své duše obíral, zašermoval pravicí a rozhovořil se o zítřejším příjezdu „velkého koně“ a zvláště o připomenutí traťmistrově, aby „hoši‘ nepokazili náladu pána, jenž rozhodovati bude, přibude-li jim do žlábku přehrštle ovsa či nic.

„A já bych mu mohl náladu pokazit,“ dokládal Krofta, „kdybych z kožichu vytáhl láhev, on mě uviděl, ale bez té láhve přece nemůžu být . . . Alespoň doušek mít . . . nic více . . .“

„Schováš si někde láhev venku, skrýš se vždycky najde,“ řekl Carboch.

„Ehé a . . . a láhev taky někdo najde, napije se a neřekne: Piju ti, bratříčku, na zdraví . . .“ vykřikl Krofta.

Do ohřívárny vstoupil Landyš s ostatními hochy z party . . .

IV.

Hrysova Anda kolem osmé na večer tiše zaťukala na dvéře světnice Chocholouškovy. Telegrafista zvolal „dál“, Anda vstoupila a pozdravila a pravila, že si přichází pro dopis.

„Slečně jsem namluvila, jak jste byl jejií nemocí polekán,“ prohodila.

„Však jsem také byl,“ zvolal Chocholoušek. „Přečtu vám, co jsem jí napsal.“

Záclony v okně byly spuštěny, lampa stála na stole. Chocholoušek vybídl Andu, aby přistoupila ke stolu a usedla. Vymlouvala se, že nemá pokdy a že si odskočila.

„Schválně jsem psaní nezalepil, jen chvilku posečkejte,“ pravil Chocholoušek a předčítal jí dopis s citem, propůjčuje každému slovu výrazu co nejpůsobivějšího. Anda naslouchala a byla dojata. „Má ji tuze rád,“ kmitlo se jí v hlavě a probudilo podivný pocit závisti. „Takový hezký, příjemný, zdravý pán a zamiluje se do Málinky, která je jako Umučení boží!“ ozývalo se ze dna její duše.

„Líbí se vám to?“ tázal se Chocholoušek, když dopis dočetl.

Anda, u níž dojem vřelých slov dopisu posud nevyprchal, přisvědčila němě a pohlížela, zarudlá v obličeji, zcela otevřenýma očima na Chocholouška.

„Napsal jsem to tedy dobře, když se vám dopis líbil,“ pravil Chocholoušek, „ale verše se mi nedařily dnes,“ doložil, „takže nevím, mám-li ten lístek přiložiti nebo ne . . .“

Anda naň posud zírala jako před tím dojata.

„Přečtu vám ty verše, co jim řeknete,“ pokračoval Chocholoušek a pročítal, co ozdobným písmem před chvílí opsal z počmáraného tiskopisu:

Je noc . . . však čas tu noc přec rozbije
a co se v mraku třáslo uboze,
zazáří sluncem v modré obloze,
a nám se v jitro květů rozvije.
Roztrhnou podymy se clony šedé,
nám obzor v dálku posud halící
a naděj, která roste na líci,
rozptýlí zbytek chmur těch noci bledé.
My půjdem spolu jako v sladkých snech
té věčné lásky třpytným zábleskem
a pták, jenž krouží v kraji nebeském
se k nám se štěstím snese na křídlech
a zazpívá, co pěl jsem tisíckrát
o lásce své — jak mám tě, mám tě rád!“

Četl, jako by herec deklamoval, ale Andě naň hledící se zdálo, že mluví z duše, a když skončil, Anda si zavzdychla.

„Líbí se vám ty verše?“ ptal se jí.

Přisvědčila němě.

„Přiložím je tedy,“ pronesl a vložil dopis i lístek s verši do obálky, kterou zalepil.

„Vyřiďte Málince poručení,“ doložil, odevzdávaje Andě psaníčko.

Anda byla na odchodu, ale ode dveří se obrátila, kdy dopis vstrčila již do kapsy sukně pod zástěru.

„Ani jste se neptal, jak jí je,“ pravila.

„Opravdu,“ jako z rozpaku přejel si čelo Chocholoušek, pronášeje omluvu, „tím dopisem a veršíky... ale doufám, že choroba není nebezpečná, že Málinka zase vstane, snad zítra, pozítří, co myslíte?“

„Nevím,“ odvětila Anda, „uvidím ji, až mne zavolají k ní. Potom jí psaníčko dám — dobrou noc!“

Pootevřela dveře a vyklouzla z nich. Chocholoušek na to dlouho prohlížel koncepty dopisu a veršů...

Avšak Anda neměla příležitosti, Málince dopis odevzdati a nosila jej v kapse dosti netrpělivě, protože se v duchu obírala Chocholouškem i Málinkou. Přemítala, má-li Chocholoušek slečnu rád, jak to vypsal? Měla-li některé pochybnosti, záhy si je vyvrátila, ačkoliv se více k nedůvěře v jeho lásku k chorobné, romantické dívce nakláněla a jaksi z potěšení, avšak posléze, když v kuchyni před desátou hodinou všecko spořádala a usedla, dospěla přece jenom k závěru, že Chocholoušek Málinku rád má ze slitování a potom proto, že ona, jediná dcera představeného stanice, úředníka hodnosti inspektora, zamilovala se do něho vášnivě. Rozumná Anda shledala u obou pravou a skutečnou lásku a po tomto závěru skřížila ruce v klín a několikráte si vzdychla a vyrvalo se jí z úst i slovo, kontrastující s její rozumností: „Škoda! Je hezký!“ Potom přivřela oči a snila o čemsi a tiché vzdechy zapadaly do teplého vzduchu kuchyňského... Až tu pojednou zaslechla pokřik a hned se ozvaly kroky. Vytržena ze snů, Anda vstala. Do kuchyně přiběhl Mukovský, ustrojen v plášti, s čepicí na hlavě:

„Rychle, Ando, pojďte, pospěšte se mnou do města, půjdu s vámi, Málince je zle!“ zvolal vyděšen. Za Mukovským přichvátala paní, také zděšená, lomíc rukama. „Led, led, doskočit pro led,“ volala paní...

Muž ji upokojil, že vše obstará. Paní se vrátila k dceři a pán s Andou odkvapili do města pro lékaře a pro léky. Mukovský z restaurace poslal číšníka s dávkou požadovaného ledu...

Nastala hrozná noc.

Oba železniční lékaři, bydlící ve městě, přichvátali, Anda dvakráte byla ve městě pro léky.

Lékaři krčili rameny. Hruď bledé a hubené dívky se křečovitě dmula, oči horečně rozpálené se vyvalovaly a z úst namáhavě, jakoby s největším úsilím otevřených, přes rty jakoby spálené nemohl proniknouti dech, ačkoliv pracovalo svalstvo krku, prsní a všecky nervy jako by napjaty byly... Byl to druhý záchvat, který se dostavil. Již loni byla dívka záchvatem po prvé stižena, a tehdy lékař veliké naděje neskládal, že by povstala, a dnešní záchvat byl prudší.

Teprve po půlnoci lékaři se vzdálili, ale buď jejich úsilím nebo úsilím organismu těla stav choré se zlepšil tak, že — jak souhlasně vyzněla diagnosa obou lékařů — „prozatím není bezprostředního nebezpečí“.

Mukovský a jeho choť, spatřivší dceru v objetí smrti, byli zdrceni a z toho nemohli se vzchopiti ani teď, kdy Málinka vysílením usnula, což lékaři za dosti dobrý obrat označili však připomenuvše, že přece jen „překvapení“ není vyloučeno.

„Dosti dobrý obrat,“ zahučel si Mukovský, „to je takový chatrný můstek přes hlubokou propast, ale přes to — můstek!“

Oba probděli zbytek noci u lože dcery a s nimi Anda. Tři páry očí sledovaly každý těžší dech dívky, která ještě předevčírem se vesele smála a chodila. Čím více se blížilo jitro, tím lehčí stával se dech choré a jak Mukovský se přesvědčoval, i tepna se uklidňovala. Chorá se vytrhovala ze sna a každý její pohyb úzkostlivě pozorovala celá trojice. Mukovský se přemáhal, ačkoliv se nevymanil z lítosti, která rve a podemílá břehy statečnosti. Ustavičně myslil jen na své dítě, jemuž by byl modro s nebes snesl, jak dceru miloval.

K třetí hodině, kdy Anda připravovala v kuchyni černou kávu, přišel Mukovský do kuchyně.

„Jste tak rozumné děvče,“ pravil Andě, „nepozorovala jste na procházce, kdy jste s ní chodila, že Málinka kašle více než obyčejně?“

„Kašlala na vzduchu méně než doma,“ odvětila Anda.

„Méně? A já — napadlo mne, zda jí neuškodily časté procházky do okolí,“

pronášel Mukovský, „a skoro každého dne musila ven, ze světnice, s vámi.“

Anda zrudla v obličeji a cosi jako výčitka ji bodlo u srdce. A když ruce si utírala o zástěrku, zavadila o kapsu, v níž měla psaníčko pro Málinku.

„Kéž by se Pánbůh smiloval,“ vzdychl Mukovský, „aby alespoň zase vstala, na jih ji pošlu s matkou... Vás, Ando, má tuze ráda, upřímná a hodná jste.“

Anda se pýřila. Uvnitř ji cosi bodalo bolestněji a bolestněji.

Mukovský odešel z kuchyně. Nepřišel patrně pro kávu, ale uleviti si slovem, což nebylo možno v pokoji u nemocné.

Jitro nastalo. Málince bylo líp. Dostavil se první lékař, potom druhý. Týž vetchý a chatrný můstek přes hlubokou propast.

Nebýti příjezdu vrchního inspektora, Mukovský by do služby nešel. Rozmlouval o tom s chotí.

„Neběží mi o Zeibiga,“ pravil, „ale máme projednati věci se zdejšími firmami. Odkladu není a jenom já jsem zasvěcen do všeho...“

Po probdělé noci vstoupil do své úřadovny a přijav raport, začal úřadovati.

Potom přibyla osmička, vystoupili vrchní inspektor s revidentem, jenž s červenou kabelou pod paží hned zamířil do kanceláře představeného, kdežto Zeibig v průvodu vrchního inženýra a představeného stanice procházel se po stanici. Úředníci, zřízenci i staniční dělníci usuzovali, že „starý je jako máslo“.

„Než začneme úřední řízení s kyžmickými firmami,“ pravil Zeibig, „mohl bych promluviti s těmi lidmi, eh...“

„S partou Borákovou,“ přichvátal jeho paměti na pomoc vrchní inženýr.

„Ano,“ přisvědčil Zeibig, „zkoumal jsem požadavky a v něčem lze jim vyhověti. Jsou to lidé pořádní?“

Vrchní inženýr i Mukovský přisvědčili.

„Kde jsou? Zajdeme k nim,“ pravil Zeibig.

Vrchní inženýr se obrátil po traťmistrovi, jenž u velmi uctivé vzdálenosti za nimi kráčel. Tázal se po partě a traťmistr oznámil, že jsou v ohřívárně, protože vyčkávají odjezdu šestadvacítky.

Zeibig s průvodčími se ubíral do ohřívárny, kam vstoupili. Skoro celá parta byla pohromadě, až na Kroftu, jehož kožich však visel na věšáku.

Zeibig vyslechl Landyše a přívětivě mu svědčil.

Landyš mluvil německy, jak uměl. Také druzí se ozvali, česky, a Zeibig jim odpovídal česky, jak uměl.

„Sepíšeme to hned,“ pravil Zeibig, „vím všecko z paměti.“

Traťmistr měl papír v zásobě, aby jednotlivé položky mohly se tužkou zapsati po diktandu vrchního inspektora. Ale vrchnímu inspektoru bylo teplo v kožiše, vysvlekl ho a traťmistr pověsil kožich na věšák ne sice těsně, ale přece vedle kožichu Kroftova a jiných zimních svršků dělníků z party. Řízení začalo. Inspektor se vyptával každého dělníka, jak dlouho je u železnice, a toto „železniční nacionale“ traťmistr zapisoval.

Tu se otevřely dveře ohřívárny a vstoupil Krofta, láhev měl zastrčenu v kapse kabátu tak, že útlé hrdlo zvědavě vyhlíželo ven. Krofta hned postřehl, co se děje a dovtípil se, že se musí postaviti „před koně očabrakovaného a nejsilnějšího“. Krok, dva, na to hmat do kapsy kabátu a láhev kořalky již vězela v hluboké kapse inspektorova kožichu, na místo ve vypelichaném ovčím. Překvapením záměny si nepovšiml, a byl také hned vyslechnut a jeho železniční nacionale zvěčněno. Když Zeibig seznam prohlédl, vyptával se dělníků na soukromé poměry. Dověděv se o zajímavém životopise Kroftově, zadíval se naň a tázal se ho, jakého je vyznání. Krofta z počátku otázce nedůvěřoval, když však Zeibig mu vysvětloval, že jest jednostejno, jakého kdo „systemu“ se přidržuje, Krofta odvětil:

„Všickni lidé jsou koně, to je mé přesvědčení! A ti, kteří jsou nejsilnější, dostávají čabraky a všude zvláštní stáje.“

Vrchní inspektor se na Kroftu podíval, potom na oba představené a zavrtěv hlavou pravil:

„Tobše, tobše, plásen nepo lupák!“

Ale Krofta svým kredem přece již poněkud jeho náladu zkalil, ačkoliv na to s Landyšem o „věci Borákovy party“ smírně rozprávěl a slíbil všem, že se jim dostane příznivého rozhodnutí písemně. Hůře bylo, když oblékl kožich a nahmatal láhev v kapse. Úřední osoba především se ptala: Co to znamená? Z jaké příčiny se láhev ocitla v kapse a kdo ji tam dal? Soukromá osoba, ta přes veškeru hodnost a důstojnost úřední byla přece jen mocnější, ptala se nejdříve po obsahu láhve, a protože okolí oněmělo, Zeibig láhev odzátkoval, přičichl k hrdlu, po prvé, po druhé... Užaslý rozhlížel se po členech Borákovy party. Nač vydává přísná nařízení, když se tak drze proti nim postupuje, že zapovězená kořalka i jemu do kožichu se strká? A úřední osoba se ptala: „Komu z vás patří ta láhev?“

Nikdo se nehlásí, jenom cosi všeobecně se mručí. Zeibig se začal zlobiti, neboť zvolal: „To je sproste kořalka!"

Krofta, jenž po petrovsku asi třikráte zapřel láhev, po urážce obsahu vykřikl: „Není sprostá! To je dobrá samožitná!"

Za chvíli, kdy nastal zmatek, Krofta Zeibigovi se přiznal, že přestoupil jeho nařízení a bez vědomí představených, a doložil: „Některé koně nepřinutíš k tahu, to jsou jankovití, a některé nepřinutíš ke žlabu, to jsou cikánští!"

Přísný Zeibig se posléze příhodě rozesmál, když mu vše bylo přeloženo, nenaléhal na propuštění Kroftovo z práce, ale požadoval, aby přímý představený party traťmistr na Kroftu dohlédl a nedovolil po druhé přinášeti do práce lihovin. Na to v úřadovně představeného, kde obeslané „strany" již očekávaly správce železničního okrsku, projednával Zeibig vše, o čem psal stanici. Konečně, protože řízení po jeho názoru dopadlo na prospěch dráhy, odjel s revidentem, jehož kabelka byla plnější o několik archů papíru, velmi spokojen. Po odjezdu vrchního inspektora představený stanice spěchal do svého obydlí. Znaven a téměř vysílen vpadl do pokoje choré dcery a tázal se jí:

„Jak ti je, miláčku?"

Uzřel, jak se k němu upjalo dvé hluboko vpadlých očí a slyšel tiché, přerušované: „Bude — mi — snad — dobře — tatínku!"

Mukovský zastřel si rukama obličej.

V.

Dávno již rorejsové poletovali v závratné výši a pištěli své krátké písně a vlaštovky šveholily v podkroví.

Jaro sválo s květných stromů jejich pýchu a na snětích, kde druhdy bylo plno barev, skrýval se v listí plod před paprskem podletí jako cudná dívka před polibkem miláčka, po němž přece jen touží. Dávno také tomu, co ženy, přinášející mužům pokrmy do ohřívárny, vyprávěly, že strážník na trati z domku „číslo 55" za profilem 226ým Ožilský těžce se roznemohl a sotva dlouho tu pobude. Zpráva byla pravdivá, neboť vrchní inženýr ji potvrdil tím, že Hendrycha poslal na substituci do pětapadesátky, což nejvíce mrzelo Carbocha, neboť se předpokládalo, že po smrti Ožilského se službou tam obeznámený substitut bude jmenován provisorním a potom definitivním strážníkem. Carboch nenáviděl Hendrycha tak jako Chocholouška, s nímž Anda Hrysova posud si „dávala dostaveníčka", a jako nenáviděl Andu. „Jak k tomu přicházejí starší a ženatí," bručel v ohřívárně, „že právě ten je vyvolen? Tady jsou ženatí a jako by přednosti neměli míti Slimák, Holý, Novotný . . ." Sebe nejmenoval. Závist z příčin takových u železničáků je drobná mince, záhy se udá, ale také záhy se oželí. Nepotrvala dlouho, protože nikdo z těch lidí naděje neztrácel a posléze Carbochovi se řeklo, když neustával žehrati na Hendrycha, aby toho zanechal, protože Andy nezíská. Jeho špehování nebylo tajemstvím. Carboch se zlobil a hryzlo ho vše tak, že si předsevzal opustiti partu, ale chtěl to učiniti později za nějaké vhodné příležitosti.

Hendrych, jenž konal službu na trati a ku podivu dobře se do ní vpravoval, neměl ani tuchy o závisti, kterou vyvolala jeho substituce. Ožilský byl těžce nemocen a žena ho ošetřující musila přes to ve službě vypomáhati. Hendrychovi jí bylo líto, neboť viděl, že stará žena musí i domácnost obstarati, ač skrovnou, přece práci a čas vyžadující. Kromě toho musila alespoň dvakráte týdně do vsi doskočit nakoupiti potřebné věci, domek byl o samotě, v záhybu trati a od vsi na tři čtvrti hodiny cesty. I do města musila teď pro léky docházeti a k lékaři, a vykonávat cestu sem i tam tři hodiny trvající. Lékař u nemocného byl, prohlédl ho a teď předpisoval léky jen podle zprávy ženiny. V malém a s každým domkem spojeném hospodářství krávy nebylo, ale ve stáji měli kozy, „Pružku" a „Tetku", a Hendrych věděl ze zkušenosti, „čeho koza požaduje", že chce, „aby se jí denně dalo pěkné dobrytro", arciže také svým hospodářům se odměňuje. Ožilských děti byly ve světě, dva synové v Německu, či jak Ožilská říkala „v Babořích", a dcery byly kdesi v Rusku a tak všecko na bedra ustarané ženy se shrnulo. Hendrych, aby jí vypomohl, za ni službu konal, viděl-li, že se vrátila ze vsi nebo z města uondána, a sám se nabízel: „Matko, odpočiňte si, já s tou šajbou za vás postojím na stráži."

(Pokračování.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

LITERATURA.

Božena Viková-Kunětická: „*Dobytí severu.*" Nákladem F. Šimáčka v Praze.

Paní B. Viková-Kunětická napsala svou politickou knihu literárním jazykem, místy téměř Hugovsky stručnou, úsečnou dikcí, a ze všeho vane dech nejen národního přesvědčení, ale i lásky k horským krajům českého severu a k tamnímu lidu. Zasáhne-li autorka ironií nevšímavost k horám, činí to vždy z hořkosti svého srdce. Na př. píše-li o těžkém boji českých horalů, vytýká, že málokdy se chvějeme o výsledek těch bojů, a uvádí příklad úsudků takových: „Co se může stát? Kdosi tam nahoře stojí proti nepříteli, ručí za bezpečnost našeho území, je na stráži ve dne, v noci, a kdosi neustupuje ani o krok — aspoň dosud neustoupil! Co se může, prosím vás, stát?" Krajiny malebně líčí, tu i tam zabarvuje folklorem, a postavy účelně vybírá, načrtá je konturově, několika rysy a přece výstižně. Protože miluje horské kraje a horaly, vše vidí zrakem zanícené lásky, má pro český lid, obývající sever, obdiv, cítí s ním, stýská si s ním do krutého osudu a doufá, že přirozená houževnatost zvítězí, co urváno, dobude, co ohroženo, zachrání. Autorka má výborný postřeh pro vše, co se objevuje na povrchu, a místy vniká také do hlubiny, odhaduje příčiny jevů a pronáší bystré soudy. A ráz knihy spočívá v tom, co autorka cítí: „Nejen budit, ale pomáhat tam, kdy a kde je nutno . . ."

K. V. H.

Václav Řezníček: „*František Palacký, jeho život, působení a význam.*" Třetí, illustr. vydání. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze.

První životopis Palackého vydal autor nákladem vlastním r. 1896, po rozebrání nákladu, dílo obsahem, illustracemi a faksimily rozmnožené vydal r. 1898 po druhé nákladem J. R. Vilímka, a nyní přikročeno k vydání třetímu. Autor jako úředník Musea království Českého poznav nové, před tím neznámé prameny a pomůcky ke svému dílu, doplnil vše v tomto třetím vydání novými poznatky a jim přiměřeně mnohé statí upravil tak, že vytvořil dílo, zobrazující činnost Otce národa, jeho spolupracovníků, vrstevníkův i odpůrců, zahrnující epochu od let 48ých po léta 76á se všemi důsledky pro český národ. Z dokumentů, z nichž mnohé nebyly každému snadno přístupny, z důležitých sdělení rodiny, pokrevenstva a příbuzných Palackého, ze zapůjčených rodinných památek a s nevšední pomocí zvláště dr. Albína Bráfa a jeho choti, roz. Riegrové, vnučky Palackého, a pravnuků Palackého autor pečlivě podal ve svém díle mohutnou postavu velikého Čecha, která jako gigant stojí nad celým kulturním rozvojem českého národa. Autorovo dílo není jen snůškou historicky prokázaných a důležitých fakt, seřazených suchoparným slovem, ale jest poutavým obrazem všeho života osvětového, společenského, politického těch časů, z nichž Palacký rostl, v nichž se vyvíjel a dospěl k dovršení životní dráhy.

K. V. H.

Neera: „*Hnízdečko.*" Přel. Frant. Novotný. Nákl. Jos. R. Vilímka. — Italská spisovatelka Anna Radiusová, píšící s pseudonymem „Neera", není českému čtenářstvu neznáma, ukázky její tvorby vyšly již v českých překladech, kratší i delší práce, jako „Addio", „Senio", „Osamělá duše", „Pokuta" a j. Jako v těch i v tomto románu hlavní význam autorky spočívá v bystrém postřehu významných vlastností lidí, vlivných na život, a v kritice života společenského. V „Hnízdečku" příběh závěrem poněkud příliš „líbivě" upravila, ale nakreslila v něm několik postav Dickensovým pérem a manželskou dvojici, Karla a Rosy, ozářila i humorem Dickensovým. Ale smích její má nádech potutelnosti a není tak hluboký ani tak hořký jako střízlivého a přece jemně cítícího Angličana.

K. V. H.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Za týden bude tomu právě rok, co uvažováno tu o čilém sochařském ruchu pražském i o dozrávání několika pomníků zároveň.*) Dnes dva z nich jsou již odhaleny a třetí v podstatě hotov. Podívejme se na ně.

Málo bude monumentů na světě, které by tak na ráz podmanily si radostný souhlas divákův jako půvabný bronzový pomník z ruky Myslbekovy, zřízený K. H. Máchovi naším „Svatoborem" v sadech na Petříně a odhalený slavnostně dne 16. června t. r. Loci communes bývají zpravidla planými frázemi z nouze. V tomto případě však vyjadřuje o této soše nejtrefněji pouhou pravdu běžné a denně zneužívané slovo, že Myslbekovo dílo „mluví z duše všech". Přes některé námitky, pohřešující v Myslbekově

*) Zvon XI., str. 767.

díle zdůraznění básníkovy rozervanosti a jeho pessimismu. Sochař vzchopil se nad tuto dissonanční notu a zároveň nad nevděčné vybírání z mlhavého portretnického materialu, jejž poskytuje několik pochybných podobizen Máchových. Soustředil své pojetí básníka do reálnější podoby, do věrojatného zjevu snílka z třicátých let minulého století. Je to jistě Mácha, ideální ozvěna představy, vzbuzené lepostí a zvukem jeho veršů; syn své doby, vybavený z prósy a trudů všedního života; poeta zobrazený ve sváteční chvíli inspirace, v rozletu na peruti úvodních veršů svého nesmrtelného „Máje“. Nemůže býti o tom sporu, že sochař rozluštil obtížný svůj úkol nejšťastnějším způsobem, vtěliv do sličné, měkkou švarností biedermayerovské doby přioděné postavy básníkovy melancholickou dumavost, blouznivou zakochanost i opojení vůněmi jarních květů. A vše to harmonicky do tvarů a linií hrajících májovým rhythmem mládí a lásky, nyvou hudbou, kterou zní umělecky Máchova dojemná lyrika i v passážích nejbouřlivějších. Sochařova tvůrčí intuice prodchla sochu idealisovaným životem přesvědčivé vnitřní pravdivosti. A proto pozdravuje kde kdo Myslbekova Máchu jako vysvobození z pochyb, jako smírně ušlechtilou, umělecky výstižnou ražbu zjevu, dosud mlhou zastřeného a podružností hloubavých výkladů zmítaného. Starostí literární historie a kritiky zůstane uvažovati o Máchových duševních rozporech i jeho myšlenkách. Starostí umělce bylo zobraziti ho, jak žije v našem vděčném srdci a na jasném výsluní českého Parnassu. To učinil.

Touž přesvědčivou pravdivostí dýše druhé dílo Myslbekovo, jeho sv. Václav, tyčící se velebně před zemským museem. Historii tohoto pomníku vypsal právě Karel Adámek zevrubně a zajímavě v srpnovém sešitě běžícího ročníku „České revue“, dotknuv se při tom i první soutěže z let 1894 a 1895, při níž byl nebožtík B. Schnirch nejvážnějším konkurentem Myslbekovým. Bylo by nespravedlivo zamlčovati, že i Schnirchův návrh má své vzácné kvality, ač jest jinak pojat a slohově formován. Chlapecká móda, uváděti chválu Sv. Čecha ve spojení s podceňováním Vrchlického bohudíky již pominula, i lze snad už bez obavy říci, že dva umělci nejen jinde, nýbrž i u nás mohou zmoci výborně stejnou úlohu, každý svým způsobem, aniž by tím jeden neb druhý tratil. Vím sám od Schnircha, jak opravdově se podjal své práce a jak ho hnětlo, že v soutěži podlehl. Dětina! Nestojí-li jeho sv. Václav před museem, stojí jinde. Původně bylo podmínkou, aby tento pomník se přimykal k sochařské výzdobě musea, a Schnirch jej také do této slohové souvislosti komponoval. Později, ale ještě před výše dotčenou konkurencí, upuštěno z dobrých důvodů od podmínky přičlenění sv. Václava k architektuře musejní, což dílu jen prospělo.

Myslbekův sv. Václav je komponován jakožto samostatné dílo, jež prostorově a ideově zůstává sice v relaci s museem, zároveň však vyplňuje úkol nahraditi starou barokovou sochu sv. Václava, kteráž dala Václavskému náměstí své jméno. Sousoší není posud úplné, scházejíť ještě mistrovy čtyři poboční sochy světců v nárožích podstavce a Kloučkovy vlysy i znaky na podstavci, vesměs plastické články, které oživí, rozmnoží a sesílí celek teprve v náležitý význam, o němž potom znova promluvíme. Ale již dnes, kdy sv. Václav stojí na výši holého podstavce sám, dlužno se tomuto dílu pokloniti jakožto výtvoru vzácné dokonalosti. S absolutní jistotou poráží monumentální ukázněnost a jadrnost sochy Myslbekovy všecky theorie impressionismu o pomníkovém sochařství, dokazujíc bezúhonnou jistotou imposantní, prostě i zřetelně rhytmicky vyvážené komposice vítěznou pravdu přirozených zákonů monumentální plastiky, zákonů, jichž formulování není rozmarem včerejška, nýbrž extraktem tisíciletých zkušeností a výslednicí pokusné i zušlechťující práce největších mistrů starověku a renaissance. Archaicky stylisovaný, věrně dle zachovaných památek X. století vystrojený sv. Václav Myslbekův jest panovníkem od hlavy k patě, knížetem velkých rysů a určitého cíle, jenž ovládá své okolí stejně suverénně jako svého koně, zvíře nevšední souměrnosti a propracovanosti, jak o sobě, tak i v poměru k jezdci a k hmotné skupině celého pomníku. Tento sv. Václav, prostý vší koketerie s líbivostí neb honosivostí, s pobožnůstkářstvím i s demagogií, splňuje poctivě a ušlechtile požadavky národního ideálu a útočiště, k němuž se nese odvěká tužba i prosba: „Svatý Václave, nedej zahynouti nám ni budoucím.“

J. L.

Umělecká výstava v Humpolci. V Humpolci uspořádána bude počátkem září t. r. umělecká výstava akad. malířů bratří Jaroslava a Karla Augustů, rodáků humpoleckých, býv. žáků pražské akademie, kteří oba pobyli delší dobu na Slovensku, studujíce tu svérázný jeho lid. Výstava spojena bude s případnou přednáškou Emila Pacovského, akademického malíře, a potrvá do 8. září.

V Praze, dne 9. srpna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie“ v Praze.

Tiskem „Unie“ v Praze.

Marie Calma:

DVĚ AKVARELLY.

ČERVEN.

Je cele zasvěcen poesii polí a luk. Pod plným zážehem slunce sytě voní bílé květy akátů, řídce zastiňující cestu. Do zahrad vede omamná jich stopa a vábivý čarovný jich dvouřad stiská smysly. A cesta ze zahrad, kde jasmín dokvetl a na sta růžových poupat rozvilo se přes jedinou vlaze orosenou noc, vede do polí, kde houšť zlatým pelem obalených klasů zdravě oddychuje zachyceným teplem slunce, kde vítr jde vlnou hustou zelení trávy a louka celou svou nádheru, stínem nezacloněnou, dává ve chvění na pospas broukům a motýlům a naklání jim vstříc své květy a stébla v umdlévající rozkoši.

Jsou poledne plná nepřervaných zvuků, šumu, chvění, štěbotu, cvrlikání a hladivých dotků a jsou večery tiché a průsvitné hvězdami a bílými květy a nesprahlá svěží rána s rosou na ústech poupat, za nehýtky drobného listoví a v kadeřích mladých bříz.

Smavá radost, hrdé, dumné vědomí dozrávání a věčnosti pokračování sune se prostorem a vše si podmaňuje. V slunci, ve květech, v klasech, ve zvuku, ve vůni země je určitá plnost a sladkost vědomé rozkoše. Je zde všeho pro všechny. Je zde nekonečnost krásy, věčnost plození a nezměrnost jejich. Vzrušující vlna nadšení probíhá vším, vědomí krásy je v tetelícím se vzduchu, ve hře stínů, v rušném životě drobných brouků, v poletování nastrojených motýlů. Rozkoš je tu čistá, přítulná a hladivá i výmluvná něha.

Ležím a hledím do lesa trav, metlic a různorodých stonků, jak se to všechno proplétá, kříží a svíjí. A listí nad mou hlavou je orchestrem, který vyčkává, až vítr rozkáže korunám zahrát mohutné „**unisono**".

A každá ta travka, barva květů, zážeh slunce, vše volá k životu měkce a povzbudivě — a ne k životu všednímu, ale k radostným chvílím nových postřehů, vzletů do výše a sladkého přilnutí k zemi.

Krása je všude i radost i štěstí — jen třeba je umět projít se krásou s odvahou ptačího mláděte, jež po prvé zkouší svůj let po pních mízou provlhlých a těkavá očka svádí v úkryty květů.

Pomilovat krásu, zachytit ji v sobě a rozdávat kolem plnýma rukama! Tak jako červen — tak jako on vzplát — rozjásat se, opojit!

Krása je na světě ve všem, na co se zahledíš, jen umíš-li se podívat, porozumět, zachytit a zase dát. —

Červen uplynul — pohasla poesie bílých květů. —

Již položili první žito — klasy zašustěly. Odešla s nimi červnová pohádka sytých polední, smyslných dotků vousatých klasů, větrem rozechvěných, a úkryty travnatých mezí, kde cvrčkové scházeli se na besedu — jsou odhaleny. A lesy odvádějí pohled od polí, jež ztratily svůj půvab. —

Vítr duje volně — nevzdoruje mu již houšť klasů, nastal úplný odliv zlatých vln, v nichž slunce tak rádo se koupalo.

A pohled jde od posečených lánů k lesům . . .

Až ztratím tvou lásku, až bude pro mne skoseným polem bez půvabu, půjdu k lesu a budu se dívat na lásku druhých. A tak

mi každá doba dá svou rozkoš a já budu milovat prostřednictvím všeho, co spojkou je citu, budu milovat krásou i vůní, zrakem a všemi půvaby porozumění. Stvořím si jiný život, protože je třeba jít k lesům, když pole je pokoseno. —

OD PILICE.

Vzpomínám na divnou hru stínovou nad Pilicí — nad vyschlým řečištěm. Jako by jezero náhle vyschlo a odkrylo své hlubiny.

Byla nahoře u cesty lavička — pod osamělou polní hruší, a bylo vidět odtamtud daleko celým tím dnem — k mohyle divné pověsti, s poklady zakopanými u ní na útěku — k carským oborám plným té krotké krásné zvěře — srn, jelenů a daňků. Ticho a dobře bylo nad širou plání, posetou miniaturními keři jalovce a chvílemi celou v slunci stopenou.

Divoké byly ty honby stínu na rozlehlé prostoře jako naschvál tu uchystané. Stín nejdříve malý rostl v okamžiku — zhltal paprsky, vše pokryl. Přihnal se tichý a zákeřný, a přihnav se, zmizel právě tak, aby po chvíli znova se objevil, hrůzou jal a odletěl.

Vidím zas širou pláň zelenou, s malými pahrbky a miniaturními keři jalovce a vidím vzlétati vrány, jež se před letícím stínem přikrčily do brázdy a unikly tak pohledu docela. Stádo ovcí šlo pít k malému, nitkovitému potůčku a koně volně se zde pasoucí bujně se rozběhli k lesu. — Nad plání nevysoko vzlétl čáp, jako by uletěl z japonské výšivky, a jak se snáší k zemi, podobá se se svýma nohama rovně spuštěnýma — drobnému padáku. — Vítr má zde volný prostor, není tu hrází sosen ani hradeb křovin — opuštěné břehy jsou holé, lysá, do fialova zbarvena jsou nízká skaliska tam v dáli — může si tu volně zahýřit v prostoru a ukázat celou svou moc přikrčeným keřům jalovce.

Rozpuštěná stáda jsou jen lehce plynoucími skvrnami. Je vůkol ticho stoupajícího žáru. — Stín opět jede, roste, hrozí, hltá a temní zeleň. Je tu týž dojem jako při pohledu na mořskou hladinu — ticho a volno a klidno. — Jen hledět se chce a vracet sem denně a toužit po noci nad jezerem tím zelených hlubin, po jehož písčitém prozeleněném dnu volně můžeš jít ve větru, jenž jako plachtovou loďku sune tě v dáli.

Divné jsou tam dědiny — monotonní — věčnost trvá než se prachem probrodíme z jednoho konce vsi na druhý. Mezi starými chatkami doškovými vykukují nové, celé ze dřeva a se slaměným krytem, a majiteli domku náleží vždy dlouhý pruh pole za stavením. Nepotrpí si tu na zahrádky před chatou, leda vyjímkou. Z vyschlého řečiště Pilice je pastvisko. Kdyby nevodili tam svá stáda, dělala by ztrnulá ta plocha s cypřišovitým porostem jalovců dojem zapomenutého pohřebiště.

Pilica plyne v dáli bystrým tokem. Je mělká, široká a čistá. Zahýbá se směle do tichých vysokých lesů sosnových, probíhá mořem nejjemnějšího písku a vídá na mýtinách a u potoků, kolem nichž plyne, stáda srn a jelenů krotce i hrdě vzhlížejících.

Je bohatství zvěře v hlubinách těch lesů u Pilice. Stáda daňků přeženou se v poklusu, provázena divokými prasaty a spoustou mláďat, a houf jelenů, laní a srnek prchá v okruhu před naším povozem. A při tichých vycházkách pěšinami zvedá se co chvíli krásná hlava sedící srny ze zeleni kapradí, nebo ozdoby jeleních hlav závodí se spletí větví mohutností svou a znatelně se rýsují na pozadí kmenů.

— Je neděle a vesnice zas zůstává monotonní. A podivné jsou ty postavy žen tu a tam se objevující, v barevných šatech cihlovité červeně, jež jako by měly za účel skrýti v četných záhybech sukně a řasnatého límce všechen půvab vzrostu. Jen z pod šátků splývají volně pletence vlasů a nezacloněny zírají hezké tváře pravidelných rysů.

Divná je pokora polského lidu vesnického. Děti přiběhnou líbati ruce. I stařenky shýbají se pokorně nad rukou „Paní". Mužští ustávají v práci, jdeme-li kolem a kloní se hluboce — vše mlčky; není zvykem, aby promluvili, nejsouce osloveni. Nikdo by se neodvážil, jako náš Slovák stisknouti podanou ruku, nebo sám ji podati nejdříve.

* * *

Je vítr. Hrozné jsou ty větry na volných prostorách kraje u Pilice bez pahrbků a horských zákoutí, bez ochrany skal. V kloubech stromů to praská. Schyluje se ke žním. A taková bídná je celá úroda — těžko zachycují se zrna v prachu půdy. Za stodolou vážou žito. Přicházejí svázat mimojdoucím nohy. Je třeba se vykoupit. —

Stmívá se. Stáda ovcí ženou se silnicí s pastviště; je třeba zavřít okna před mraky prachu. Polský žid nedbaje toho vychází ze vrat. Má na shrbených zádech těžký pytel — a před sebou dalekou pouť — vždy s cílem. Putuje bez oddechu.

Prach vzdutý ulehl opět krotce na opuštěnou již silnici — vše zmlklo — jen postava žida kupčíka, tak typická v městech polských i na dědinách, mizí v houstnoucím šeru rovně protažené cesty. —

F. X. Svoboda:

LISTÍ PO HÁJÍCH ROZVÁTÉ.

TVŮJ SMÍCH.

Za úsměv retů tvých já byl bych život dal,
za pohled laškovný vše, co mi draho v žití.
Tak vroucně, dívko má, jsem smích tvůj miloval,
jenž drobný, sladký byl jak z májového kvítí.

Však teď, když svazek náš se rozpoltil jak kmen
úderem hromovým, je po úsměvné kráse,
smích tvůj, ač stále týž, je dravě rozlačněn
a jak sklo rozbité do ran mých vřezává se.

ZMĚNY.

My věřili, že láska nezahyne
a že nám vplétat bude na skráň květ,
však jako vody ona v dálku plyne,
náš sotva zkvetlý opustivši svět.

Já věřil lesům, kam jsme spolu spěli,
že věčně budem' o lásce své snít,
však zatím již se rety odmlčely,
a srdce slyšíme již smutkem bít.

Den za dnem ledověji k nám se blíží,
a střízlivost s nás trhá okrasy,
lhostejnost strašná odkudsi se plíží
a pošklebek nám na rty sedá si.

PO ROZLOUČENÍ.

Když pro vždy jsme se náhle rozloučili,
tu stanul jsem a dokola zřel chvíli.
Kraj kolem širý byl, blíž lesík malý,
břízkami červánky se zardívaly
a na obzorech zamodralé chlumy
jak před vesmírem nořily se v dumy.

Tam zmizela jsi stezkou za ovčínem
na pláni v sadech, zahalených stínem.
I zavolal jsem tvoje jméno v dáli
kams do ticha, kde modré lesy stály,
ozvěna vlídná na rty své je vzala
a stejně vroucně ke mně zavzdychala.

Noc blížila se, mlha v kraj se snesla,
kol na krajiny noční hrůza klesla
a všecko v jednu plochu již se slilo.
V mém nitru teskně, beznadějně bylo,
a když jsem volal tvoje jméno znova,
ozvěna nezavzdychla ani slova.

Tak odešel jsem. Čím jsem vsi byl blíže,
tím větší hruď mou zavalila tíže;
již nevolal jsem, ztichl jako strachy,
krok v travách měkkých utlumil jsem plachý
a neohléď se. Za mnou tma se slila
jak oceán, v němž jsi se utopila.

ZPĚV NA LUKÁCH.

Tam v lukách u Čisovic vrby jsou,
tam mladá Lidka kdys šla s touhou svou,
ve výši točila si proutkem vrbovým
a naslouchala tam mým písním bláhovým.

Ach, vroucně zpíval jsem, až oživ les,
a po mně písně ty si zpíval kdes.
Proč byla bláhová a uvěřila jim,
když krajem letěly jak dětských ohňů dým?

Proč šla až k lesu a proč stála tam,
proč čekala, až píseň dozpívám?
Nadarmo milenec, když vyběh' z lesa k ní,
vzdor její pocítil i divné nadšení.

Zrak její viděl zahleděný v dál,
kde v louce já jsem za vrbami stál...
Tak mladý myslivec s peříčkem tetřívčím
jak jelen výstřelem zle vyděsil se tím.

A ač jsem odejel již příští den,
přec touto příhodou byl vydrážděn
a jí pak vyčítal a hrozil, trpěl, lkal,
hned zuřil, spíjel se a hned zas poklekal.

Když pak jsem v červenci zas přijel tam
a loukou podle vrb šel k Dešinám,
tu místo spatřil jsem, kde zákeřně se skryl
a Lidku před týdnem i sebe zastřelil.

Tam v lukách u Čisovic vrby jsou,
tam mladá Lidka kdys šla s touhou svou,
ve výši točila si proutkem vrbovým
a naslouchala tam mým písním bláhovým.

DÍVKA S JASNÝMA OČIMA.

Sta upomínek srdcem chvěje
jak stromem mladý jarní den;
jich kouzlo jímá, hruď mou hřeje,
jich ret mi šeptá dávný sen,
a je jich na tisíce knih
po květu lásek uprchlých.

A zdá se mi, že vše to snění,
vše upomínky, jejich dech,
se v jasnookou dívku změní,
nebeskou dívku, čistší všech,
jež přijde často, rok co rok
zrak vlídnější a tišší krok.

Jež bude nosit květiny mi
a úsměv v dobách zoufalých,
jež za nevlídné, dlouhé zimy
posedí večer u noh mých,
jež, kdykoli jat budu mukou,
vždy pohladí mne měkkou rukou.

Jež na hrobě mém usedne si
a řekne těm, kdo přijdou sem,
že spí tu tiše mezi lesy
syn selský po snu bláhovém,
že spí tu ten, jenž děvčat smích
rád slýchávával ve statcích.

Frant. K. Hejda:

PEPČA ŠTEPERKA.

(Pokračování.)

Nebylo se diviti, že vlivem tohoto trapně bezvýsledného očekávání Václav sám, ač zprvu dosti čil a vesel, znenáhla vážněl a umlkal. Teď mu ty věci vrtaly hlavou už důkladně. Co se stalo? proč onen záhadný nepřišel? Či byla ta celá domněnka přece jen licha?

Měl už několikráte na jazyku přímou otázku. Ale nenalézal vhodného okamžiku. Buď vpadl do toho poručník, blábole nějakou zmatenou historii, nebo upoutalo všecky něco vedlejšího, v sále se sběhnuvšího. Také chladnost sestřina jej zarážela. Bůh ví, svou Josefku nepoznával! Jak zcela jinak představoval si dnes cestou tento večer v její společnosti!

Ale jen strpení — však se zeptá. Hned zejtra se zeptá, jen co budou ve drobet příjemnější náladě. Kozel je sem také nesl; že raději nezůstali doma, při kartách a čaji!

„Vašku, Vašíčku, ty nic nepiješ, moje zlato!" breptal Petrides, rozplývaje se v jediném širokém úsměvu.

„Jen mne nechte, mám už svou míru a přes tu nejdu," odpovídal Václav suše.

„Eh — jdi na kolo s tou svou mírou! Nestydíš se, habáne, pít teprve druhou? Podívej se na můj tácek — pět sklenic! Ať žije, kdo pije!"

A znovu přihýbal svou sklenici k ťuknutí.

„Ale co máte oba huby zašity?" rozhorlil se náhle, učiniv notný doušek, „sedíte mezi veselými lidmi a koukáte, jako sůvy z roští. Proč ty, světoběžníku, něco zajímavého nepovídáš? To se ti Pepča poděkuje, takhle ji bavit... viď,

Pepoušku, že mám pravdu? Tu máš, holka, zavdej si ode mne!“

Václav, jenž měl nevolný pocit, jako by ho Petrides při těchto obhroublých výzvách horkou vodou poléval, zapředl jakýs takýs hovor. Nebylo mu valně do humoru — vyprávěl o dílnách v Rumunsku, o dělnících a jejich rodinách, líčil život ve městech, kroje a národní obyčeje na venkově, zmínil se o vykonané právě cestě, o nadějích, které skládal do své nastávající služby... zabral se posléze do všech těchto věcí horlivěji, než sám chtěl — a byl překvapen, když jej z rozprávky vyrušil číšník, ohlašující poslední pivo...

* * *

Bylo již několik minut po půlnoci, když společnost opouštěla restauraci. Petrides, zpit až k nepříčetnosti, pouze trhaně klábosil a při chůzi, vrávoravé a kobrtavé, doléhal celým tělem na mladíka.

Pršelo dosud, ale jen zcela slabě. Skla pouličních svítilen drnčela v záchvěvech větru; hvizd parostrojů, zaznívající táhle a smutně z blízkého severozápadního nádraží, byl jediným ohlasem života a práce, který nad spícím městem se do dálky nesl, nezmíraje však, jako ve dne, v hrkotu vozů a pokřiku lidí.

Po nedlouhém pochodu, na nároží Zlatnické ulice rukavičkář, zaujat okamžitým, z mátoh smyslů jeho se vynořivším nápadem, vzepřel se mocí, vymknul ruku z podpaží Václavova a zkalenýma očima utkvěv na ozářeném oblouku nedalekých zasklených dveří, vykřikl z plných plic:

„Hola — štace!“

Václav porozuměl, že poručník míří do známé noční kavárny. Byl okamžik na rozpacích, má-li jej následovati nebo odvléci násilím domů. V tom ucítil stisknutí na rameně.

Všecka se třesouc, přitulila se Josefka k němu a chvatně zašeptala:

„Petrides chce jít do kavárny... drž jej, pro boha tě prosím, já tam nevkročím za celý svět!“

Pokládal to za přirozenou dívčí stydlivost, která budí v ní odpor vůči místnostem tohoto druhu, kde hýřilové a velkoměstští darmošlapové ukončují svoje noční toulky. Popošel k poručníkovi, kterýž, jistým navyklým pudem veden, doklopýtal se až k samému vchodu lokálu.

„Slyšíte?“ zvolal mu do ucha a zatřásl jím důtklivě — „půjdeme raději domů! Vyspíte se déle, škodit vám to nebude.“

A chtěje dodati své pobídce větší důraznosti, dodal přísně:

„Pro sestru se takové flámování nehodí!“

„Kdo... kdo to povídá, jářku?“ posměšně vyjekl poručník, drže již ruku na klice.

„Já to povídám a ona to také povídá!“

„Co? co — že!?“ koktal rukavičkář, zíraje na mladíka. „Tak ono ji to — chudinku — žinýruje? Hleďme, najednou! Kam se neděje — ty — ty svatoušku... ty tam jdeš po prvé — viď?...“

A obrátiv se při posledních slovech na Josefku, která, slova neschopna, chvěla se jako osikový list, propukl v pustý, posupný smích. Ale hned v zápětí zaujal postavení výhrůžné.

„Já do kavárny musím a dost! Sice nespím celou noc. Tobě, hochu... tobě to taky prospěje. A ty — ty mlč! Jářku — Pepčo! ani slova víc... ani slo — va! Pojďte!“

Dva ze tmy se vynořivší chodci opodál stanuli a naslouchali. Václav uznával, že s opilým ničeho nesvede. Přistoupil k sestře a vzav ji za ruku, rozhodl pevně:

„Pojď tam. Nebo nám udělá ještě ostudu. Jdeš-li se mnou, ničeho se nemusíš bát. Však mu zítra povím.“

A skorem proti její vůli, zsinalou a ustrašenou, táhl ji do dveří, kam před nimi již se hřmotem byl vrazil Petrides. Ale v hlavě mu temně hučela slova opilcova: ty tam jdeš po prvé — viď? Byla zde tedy Josefka už někdy dříve? Chodili sem snad dokonce častěji, po návštěvách koncertů? Ale bylo-li tomu tak, proč zpěčovala se vejíti dnes, s ním? Proč? — —

Těžký vzduch, prosycený výpary alkoholu a kávy, zavanul jim horkou vlnou do tváří. Žluté světlo lampy, rozšířené stejnoměrně po předsíni i lokále, odrážející se v laciných zrcadlech s ošoupanými rámci a na mramorových stolcích, vlhkých, a lepkavými stopami rozlitého nápoje pošpiněných, dodávalo ještě zsinalejší barvy tváři Josefčině, jakož naopak ztemňovalo obličej Petridesův do ruda.

Rukavičkář, stále napřed se ubíraje, vrhl sebou konečně, oblečen a s kloboukem do týla naraženým, na vybledlou pohovku, do rohu levé místnosti, jakéhosi to přístěnku, odděleného od hlavního prostoru kavárny odhrnutou plyšovou záclonou. Chraptivým hlasem objednal tři černé kávy a pro sebe doutník.

Václav rozmrzele se svlékal a usednuv ke stolu, hodil okem po nejbližším okolí.

U kamen, naproti jejich místu, sedělo několik mladých, většinou holobradých,

ale za to bohatou hřívou vlasů nápadných mužův. Příchod trojčlenné společnosti zarazil, jak se zdálo, jejich hovor. Pokuřovali tiše a vrhali na Josefku i Václava pohledy, v nichž tajilo se cosi jako vyzývavý posměch. Dva nebo tři sestrčili také hlavy dohromady a sdělili si nějakou poznámku. A po té ozval se zřetelný, jakkoli tlumený smích.

Petrides zíral do prázdna jako blb. Žmolil svůj doutník v ústech a podpíral hlavu brzy o jeden, brzy o druhý loket. Náhle klesl hlavou na hranu stolu, až to zařinčelo . . .

Protější stůl zahlaholil bujnou salvou smíchu.

„Papá bude dnes dobře spát!" prohodil mezi zuby někdo z mladíků.

A jiný dodal:

„Proč ne? Zaslouží si toho. Kdo umí dobře vydělávat, může také spokojeně odpočívat."

Josefka, nevědouc rozpačitostí, kam by oči dala, vrazila vší silou do poručníka.

„Smějou se vám, neslyšíte?" zasyčela tlumeně. „Chovejte se tady slušně!"

Petrides podíval se na ni s otevřenými ústy, nevěda zprvu, co se děje. Náhle však pochopil, nazdařbůh zachytiv sluchem její slova.

„Kdo . . . kdo se směje?" zablábolil. „Na toho se — podívám, kdo se mi může — smát!"

Jako na výzvu zaburácel od kamen nový, sesílený jásot.

Ale Petrides, jehož opilost, když dosáhla jistého stupně, nebyla toho druhu, aby posměch splácela nejapným žertem nebo pohrdavým odbytím, rozkatil se pojednou strašlivě.

„Lumpové!" začal povykovati, „darebáci mizerní . . .!"

A kasal se, jako by chtěl po někom skočit.

Václav přirazil jej na pohovku. Mladý muž, nejvyšší měrou rozechvěn, studem zruměněn, nedovedl se již ovládati. Drže poručníka železnou svou pěstí jako v kleštích, hřímal mu do tváře:

„Ticho! nebo vás vyhodím odtud!"

A obrátiv se ke společnosti mladíků, hlasem neméně roztrpčeným je zakřikoval:

„Vy, pánové, ponechte si svoje úsměšky na příležitější chvíli . . .!"

„Mlčte — kavko!" zavznělo mu v odvetu.

„Umlkněte, pravím!"

„Až budeme chtít! My vám nenadávali — a je-li vám to zde sprosté, nemusili jste sem chodit!"

(Dokončení.)

M. Silén:

PADÁNÍ LISTÍ.

Jas na nebesích modral se a vlnil
a po něm řídká oblaků šla pěna,
oddaným zlatem chlad zas větve plnil
a zem už byla se vším usmířena.
Jen ocún ještě klamným svitům věře
svůj dušičkový plamen k nebi vztáh',
mrazivý vítr cuchal holé keře
a zástup mlh se honil po vodách.

Sláb slunce terč a v bludné chvěl se dáli
a ukrýval se občas do oblaků,
však jeho paprsky už málo hřály
a píchaly a bolely jen v zraku.
Hloub do čela tůň, květy kdysi bílá,
si závoj stáhla, z šera utkaný,
lad mlhavá se dálka zasmušila
a hostila jen černé havrany.

Van lomcoval a zmítal haluzemi
a divně řinčel v rudých bronzech stromů,
lupeny v slunci padaly teď k zemi,
jak z krásné hry by vracely se domů.
Teď, v svitu tom, tak oddaně a tiše
šly v měkkou prsť se rozpadnout a stlet
a než se uložily v rodné líše,
svou zlatou září blýskly naposled.

K. V. Havránek:

VEDLE KOLEJÍ.

(Pokračování.)

Nebylo v tom velkého namáhání, ale vlak přijížděl za vlakem a Hendrych, jenž za strážníka službu konal, měl obchůzku i svěřené trati, signály a jiné věci na starosti. Matka Ožilská záhy v ochotném člověku poznala „dobráčka", kterému se odvděčovala všelijakými věcmi, chlebem, kávou i kozím mlékem, zač nežádala platu jako za ostatní potravu. Správně pověst pravila, Ožilský že je těžce nemocen, ale nemoc mohla dosti dlouho se vléci, než do domku zavítá „zubatá s kosou". Hendrych, kdykoliv traťmistr přišel revidovati trať, býval vždy na místě a podával přesné informace, takže vrchní inženýr, když traťmistr jeho chráněnce chválil, radost měl z Hendrycha.

„Jsem rád, že se uchytí," říkával vrchní inženýr traťmistrovi. „Nestýská se mu po městě v té samotě?"

„Ne," vyprávěl traťmistr, „je tam tuze spokojen, libuje si. I na křídlovku si zatroubí, má-li pokdy. Vzal si trubku z domova, avšak aby nemocnému neublížil tím vřeštěním, křídlovku si béře na obchůzku tak jako motyčku a předepsané věci. Po obchůzce, daleko od domku zatroubí si nějaký pochod. Pozoroval jsem ho jednou," pokračoval traťmistr, „skryt za křovím hlohu, u tratě tak, že mne neviděl. Hotový obrázek to byl! Stanul, nasadil trubku k ústům, nafoukl tváře a obrácen ke Kyžmici hrál, či troubil, ale tak, jako by ty vřískavé tóny někomu do dálky posílal. Hrál pochod „Šumí Marica", ale protahoval všecko a k posledu jako by pozdrav odtruboval. Tuze směšné to bylo, avšak pokud se týče služby — řeknu: svědomitý, ba až úzkostlivě svědomitý strážník."

„Nepochybil jsem s ním," pronášel vrchní inženýr, „a doporučím ho při nejbližší příležitosti."

Daleko za Hendrychovou tratí prudký liják podemlel základy zděných můstků, nad potůčky vybudovaných, místa ona pro jízdu jako „nebezpečná" byla označena a strojvedoucím v topírně oznámena a vytčena „k nejvolnější jízdě" v rozvrhu. K odstranění závady měla přibýti komise z inspektorátu a vrchní inspektor Zeibig chtěl před nastoupením dovolené sám se přesvědčiti o stavu trati. Nedávno vyřídil žádost party Borákovy nepatrným přidánkem a fascikul, věci té se týkající, odpočíval již v registratuře, která prodlením času se dostane do stoup, změní snad svou formu, přetvoří se v hadry, z hadrů v čistý papír, potom zase v popsaný a zaprášený, až opětně propadne stoupě, pokud bude nutno zapisovati a sepisovati, co u železnice stojí, leží, dýše, nedýše, existuje a také co neexistuje a je třebas jenom výplodem obraznosti, jak se to děje i jinde, kde jsou úřady, zisk a ztráta a hlavně nedůvěra.

Příjezd komise byl ohlášen předevčírem ráno. Vrchního inspektora provázeti bude revident Sháněl a Vysuta, inženýr stavebního oddělení, jak v dotčeném oznámení bylo uvedeno. Komise přibude osmičkou k desáté hodině dopolední, podle letního řádu jízdního, do Kyžmice a odtud se vypraví připravenou draisinou k „nebezpečnému místu".

Jízda draisinou byla strážníkům z Kyžmice oznámena a zástupce strážníka „z čísla 55.". Hendrych byl traťmistrem zpraven jako jiní, že mezi vlaky dvaadvacítkou a stosedmatřicítkou projede trať „terezka" s komisí, s panem vrchním inspektorem v čele. V předvečer byl Hendrych nějak znepokojen tím, že „terezka poveze pana vrchního inspektora" kolem pětapadesátky, kterou zastupoval. Hendrycha napadlo, nestane-li se „terezka" zde, nepřijde-li se pan vrchní inspektor podívati na těžce nemocného Ožilského a nebude-li on mu představen jako zástupce. Ptal se staré ženy v domku, byl-li tu již někdy takový „velký pán" v domku? Ožilská odvětila záporně. Kromě traťmistra a řídké návštěvy představeného trati, nebo nějakého úředníka, do jejich domku nikdo nenahlédl. „A co by tu dělal?" pravila. „Vždyť, je-li něco důležitého, muže povolali do kanceláře a jináč traťmistr všecko nařizuje."

Hendrych však nedůvěřoval. Myslil si: „Přece může se mnou promluviti, poptati se." Aby poněkud nepokoj zaplašil, prošel trať a vykonal bedlivou obchůzku. Dnes nešel si ani zatroubiti do samoty a po obchůzce usedl na lávku u domku a přemítal o nemocném Ožilském.

„Dlouho nevydrží a potom bude konec substituce," uvažoval. „Pan vrchní inženýr slibuje ... A možno, ocitnu se v domku ... Ale budu tu sám? Ne, ne," usmíval se Hendrych za těch úvah, „Anda, až se doví o tom, že mám domek, už se nebude zdráhat ... A s tím telegra-

fistou? To nic není, je tuze rozumná. A zde, vedle mne na lavičku se posadí a jako já teď sám, spolu budeme se rozhlížeti, hehe! Ó, už se nebudu ostýchati — a obejmu ji . . .“ Tak se pohroužil do snění, že rozkoší až oči zavíral, aby obrazem nerušeněji se mohl kochati a potom najednou si vzdychl jako z opojení:

„Ach, Bože, kdybych už ji měl vedle sebe . . . ach, kdyby Ožilský už co nejdříve —“

V tom se ozval signál, oznamující odjezd vlaku ze stanice. Hendrych se vzchopil a otřásl se. Připomněl si, co vyřkl.

„Bylo by to možno, že jsem cosi takového myslil?“ ptal se sám. „Ne, nic jsem takového nemohl přáti nemocnému člověku . . . To se mi jen zdálo,“ bručel si a úzkostně se ohlédl po okénku domku, kde ve tmě ležel Ožilský . . .

Hendrych spal v síňce domku, kde mu Ožilská upravila lože na zemi, a v předvečer projezdu „terezky“ tuze špatně spal, ačkoliv od půl druhé v noci do šesté na stráži Ožilská pobyla. Hendrych odhadoval, kteří „z hochů“ party „poženou terezku“, zdali Novotný, Slimák, nebo Landyš, že umí německy, bude přibrán, nebo přihlásí-li se i Carboch? Ne, ten nepřeje mu zastupování, nepřál by mu pětapadesátku, protože . . . protože Anda do ní vejde . . .

Avšak ráno byl Hendrych přece jen čilý. Poptal se Ožilské, jak se vedlo v noci starému, když k němu dohlížela.

„Špatně, holečku,“ zasteskla si, „tuze špatně. Doktor tu nebyl tak dlouho, musím zas ho poprosit, aby se na Lazara přijel podívat. Povídají, pokud nemocný naříká, dobře je, až přestane naříkat, zle. A starý, ptám se ho, bolí tě v boku? Tam ten zápal má, a on: ne, ňák se mi ulehčilo. Rozsvítím svíčku a vidím, červené má oči a studený pot na čele. Holečku, starost mám . . .“

„A jak teď, ráno?“ ptal se Hendrych.

„Usnul, Lazar!“ vzdychla žena. „Spí, spí . . . A dám vám snídaní,“ doložila. Přinesla mu obvyklý hrnek kávy a skývu chleba. Potom odvedla kozy na pastvu a jim v samotě vyprávěla o svém hoři, které se týkalo poněkud i jejich osudu. Když Ožilská je hladila, ustaly se pást a bledýma očima patřily na ni. Stýskala si „Pružce“ i „Tetce“, že děti na psaní neodpovídají.

„Atres do Ruska snad mi kupec ve městě nenapsal dobře a do Babor v tom spěchu, kdož ví, jak jsem načmárala . . . A nezbude, než psát ještě jednou,“ povídala kozám, ale jen „Pružka“ jí naslouchala, „Tetka“ okusovala listí křoviska.

„A umře-li můj Lazar,“ pokračovala matka Ožilská, „komu vy se dostanete? Podržet vás potom nemůžu, domek opustím a těžko mi bude s vámi se rozloučit, i se vším zde . . .“

Tehdy obě kozy zastříhaly ušima na její poslední žalostný výkřik a zamečela „Tetka“ a po ní táhlejším hlasem „Pružka“.

„Povídáte: „ne-e!“ Všecko se může stát, vždyť mému Lazarovi je tuze zle . . .“ rozmlouvala s nimi dále. „Povídám, všecko se může stát, ano, a vy, hloupé, „ne-e!“ . . .

Napasené kozy odvedla do stáje a k muži se odebrala, ale řekla Hendrychovi:

„Jako vrtohlavá už chodím . . .“

Hendrych co chvíli na hodinky se díval. Přemýšlel, jak by se zachoval co nejlépe, aby pan vrchní inspektor si ho všiml a „dobře zapsal“.

Bylo deset hodin a Hendrych odhadoval, že inspektor je již ve stanici. Za chvíli také osmička zahučela kolem stanoviště Hendrychova. „Za půl hodiny proženе se dvaadvacítka tudy,“ usuzoval, „a opačným směrem po levé koleji za tři čtvrti hodiny po ní poharaší stosedmatřicítka. V té mezeře zavrčí „terezka“ po pravé koleji . . .“ Počítal čas, zbývalo pět čtvrtí hodin do stosedmatřicítky, ale „terezka“ může zacvakat i záhy po dvaadvacítce. Starostlivě se ohlížel po trati. Násep byl urovnaný, všecko bylo v pořádku. Narychlo nahlédl potom ještě do instrukcí, které mu traťmistr na potvrzení odevzdal, aby si zopakoval povinnosti strážníka na trati a jeho zodpovědnost. I paragraf o povinné úctě pročetl, ačkoliv vše věděl z paměti a všemu se naučil prakticky. „Což, kdyby napadlo pana vrchního inspektora tě zkoušeti,“ mihlo se mu hlavou, „alespoň pozná, že se vyznáš v instrukcích!“ „Signální řád“ znal dávno z party, v té malé knížce nic nového proň nebylo . . .

Krátce před dvaadvacítkou k Hendrychovi přiběhla matka Ožilská s pláčem a nářkem.

„Pojďte se podívat, Hendryšku,“ tak ho oslovovala, což znamenalo lichotku a ne narážku na jeho drobnou postavičku, „na mého Lazara. Vždyť, chudák, o sobě neví. Mluvím na něho a on leží . . .“

Hendrych se podíval na hodinky. Sedm minut do vlaku . . . Šel do domku. Přesvědčil se, že Ožilský pozbyl sluchu, zraku i řeči. Ani nevěděl, co mu Hendrych říkal. Souhlasil s Ožilskou, že musí doskočit pro

doktora, protože nelze vzkázati po personálu vlaku a těžko také vykřikovati.

Ožilská se chvatně strojila a běhala sem i tam jako pomatená. Naříkala, že mohla poslechnouti rady traťmistrovy, muže dát do špitálu, ale nechtěla, aby cizí mu posluhovali v nemoci. „Radosti i žalosti spolu jsme prožívali, jak jsem ho měla, Lazara, svěřit jiným!" Připouštěla, že mohla alespoň svoliti, aby za ni výpomocnou službu někdo konal. Bála se však, že by přišla o měsíční přidánek za to, a teď vidí, že chybila... Hendrych odbyl dvaadvacítku a zahučel si na to: „V Kyžmici už chystají „terezku", „hoši" asi již jsou připraveni..."

Znovu odhadoval, kdo z party požene „terezku"... Avšak z odhadů byl vyrušen pokřikem Ožilské, která volala naň ze dvorku.

Hendrych přikvapil k ní. Kozy stály u stáje a Ožilská na ně ukazovala.

„Považte," naříkala, „pitomá jsem od rána! Zapomněla jsem je podojit a do města musím... Půldruhé hodiny, poběhnu-li... A čas, abych doktora zastihla v předepsaných hodinách, potom ho už nezastihnu, opozdím-li se... Hendryšku, buďte tak dobrý, podojte je... Nic to není těžkého. „Pružka" i „Tetka" jsou hodné, jenom to, že byste oblékl sukni, šátek vzal přes sebe a na hlavu. Obě jsou navyklý ženské, jinému se podojit nedají..."

Hendryšek se kysele zatvářil. „Milá matko," pravil, „rád bych vám pomohl, ale jaktěživ jsem takové práce nekonal a potom —"

„Nic těžkého, Hendryšku, dojení jste viděl a dovedete to," přerušila ho Ožilská. „Jen trochu trpělivosti."

„Čekám každou chvíli na signal „terezky", víte o tom," zdráhal se Hendrych.

„Můj Bože, muži je tak zle a než se z města vrátím, kozy mi padnou," začala naříkati a posléze se rozplakala.

Hendrych stál jako přimrazen. Jen oči obracel, tu po okénku domku, v němž ležel nemocný, potřebující lékaře, tu po plačící, ustarané ženě.

„Nemůžu, vidíte, služba je služba," pronášel, ale hlas se mu třásl.

„A což, Hendryšku, vyvedu kozy, jednu po druhé podojíte venku a cáry shodíte, než „terezka" se dostane do zatáčky," úzkostně a prosebně promlouvala Ožilská, až Hendrych svolil. Ožilská vyvedla kozy, provaz otočila kolem tyče „šajby" pevně zabodnuté, stoličku přinesla, Hendrycha do sukně ustrojila, zadrhla tkanice kolem jeho boků, šátek mu přes ramena přehodila a na hlavu v cípek uvázala, než s mošničkou odkvapila do města.

Hendrych pustil se do dojení „Pružky", ale nebyla to práce lehká, jak Ožilská řekla, naopak, vyžadovala vedle trpělivosti i pozornosti. „Pružka" počala sebou vrtět, hlavou pohazovala a mečela, což bylo jako vyzvání, aby ji „Tetka" doprovázela, a ta se nedala dvakráte pobízeti. Hendrych se již potil, ale krajáč na zemi postavený se plnil mlékem. „Pružka" byla podojena a přišla na pořad „Tetka" s obtížemi ještě většími, protože nejen že mečela a vrtěla sebou, ale trkala do tyče tak, až ji oviklala, a potom skoro jako býk ve španělské areně zápasnické rozzuřila se nad tím, že musí vláčeti za sebou tyč, kolem níž byl provaz ovinut, obořila se na nezkušeného dojiče, jenž v ženské dlouhé sukni byl nemotorný. A v tom, kdy Hendrych byl zaměstnán bojem s „Tetkou", kterou „podporovala" takticky „Pružka" jako z kratochvíle, ozval se signál draisiny! Hendrych zkoprněl a jeho zkoprnění jako by schválně, ‚Pružka" s „Tetkou" využíti chtěly, obcházely kolem něho a provaz se obtáčel.... Avšak Hendrych se vzchopil, šátek s beder svrhl a jal se hledati kličku uvázané sukně. „Spěch času zloděj," hučel si, ale již byl rozrušen příliš, aby se vzchopil ke klidnějšímu počinu. Sukni vykasal, aby se mohl vymotati z obtočeného provazu, do jehož kliček se však zamotaly i „Pružka" i „Tetka". „Počkejte," volal na ně Hendrych, „šajbu vláčíte!"... Podařilo se mu uchopiti tyč s terčem, kdy uzřel draisinu. Musil býti na stanovišti buď jak buď! Uchopil terč a pádil, jak byl, v podkasané sukni, s terčem v ruce k trati. Na šátek na hlavě zapomněl, byl zatažen v cípky, „seděl" na hlavě jako čepice. A kozy vlekl za sebou, ačkoliv se zpěčovaly a jako by nechtěly spatřiti komise, leč nezbylo jim jiné volby: buď uškrtit se v kličce provazu, nebo následovati utíkajícího dojiče. Udýchán, rudý a zapocen v obličeji, Hendrych stanul u trati v poze bdělého železničního strážníka, s terčem po levém boku, oznamujícím „volnou trať", pravicí salutuje a „Pružka" s „Tetkou" za ním otvíraly oči „na terezku", která přicvakala. Ve středu draisiny čtyři hoši z Borákovy party přehazovali páky hybné, vzadu seděl představený trati s assistentem a s traťmistrem, vpředu revident, stavební inženýr a vrchní inspektor; ten spatřiv Hendrycha, jemuž podkasaná sukně spadla k zemi, když salutoval, kázal zastaviti draisinu.

(Pokračování.)

LITERATURA.

Korrespondence Boženy Němcové. Díl I. Sebrala a k vydání upravila Marie Gebauerová. Vyšlo na Král. Vinohradech 1912 nákladem J. Laichtra jako XII. svazek Sebraných spisů B. Němcové. Stran 348 za 3 K 60 h. —

Chronologicky sestavená korrespondence Boženy Němcové bude mnohému připadati jako román se všemi význačnými vlastnostmi svého karakteru: má svůj dějový dvih i klad, svou červenou nit osudovou připjatou k jedné či k několika osobám základním, vlní se různými postavami episodními, z nichž mnohé jsou karakterisovány s velikou podrobností, a co hlavního: vysvětluje nám do všech možných detailů snahy, cíle, city a nálady ústřední hrdinky, kterou je zde ovšem Božena Němcová sama. Román tento, započatý někdy počátkem srpna 1844, kdy Božena Němcová byla již matkou čtyř dětí zrozených takřka rok po roce (Hynek, Karel, Dora, Jaroslav), končí prozatím někdy na podzim r. 1855 v době největšího spisovatelčina žalu, kdy již dávno měla za sebou nejenom smrt prvorozeného Hynka († 19. října 1853), rozvrácený poměr domácí, poznání strašné finanční bídy a neustálého putování s místa na místo, ale i trpké rozčarování v poměru k mnohým přátelům, kteří ji obletovali v době plného rozvití krásy, opustili však v kritických okamžicích nemoci, smutku a nedostatku. Pořadatelka, slečna Gebauerová, srovnala zde dopisy tohoto období do samých prvních literárních počátků spisovatelčiných, jakož i korrespondenci veškerých známých, pokud se přímo týkala osoby, práce anebo korrespondence Boženiny. Je těch dopisů celkem sto třináct a snad každý z nich je důležitým dokumentem životopisným.

Není nám možno v kratičkém referátu upozorňovati na jednotlivé detaily, které výrazně vyniknou čtoucímu. Božena Němcová v první polovině tohoto období září radostí a hýří velkými tvůrčími sny. Přední representanti českého umění i vědy klaní se jejímu talentu (do r. 1844 měla Božena otištěny již některé vlastenecké básně a skladbu „Vodník"), Čelakovský sám píše jí z Vratislavě dopis plný pochlebného obdivu, mluví o „půvabných, čarovných pracích", Franta Šumavský, Čejka a j. vidí v ní hvězdu příštího českého písemnictví a okrasu českých salonů. Božena Němcová stýká se s národovci, dává si raditi v otázkách národopisných i literárních, všímá si událostí politických (dopisy z Všerub, Nymburka a Zaháně o revolučních přípravách r. 1849). Při tom je důvěrnicí lásky Čelakovského a Bohuslavy Rajské, navazuje přátelství s vlivnými osobami. Teprve od prvních let padesátých nabývá korrespondence temnějších stínů, úřad drsného, ale jadrného Němce počíná býti ohrožen. Rodinné požadavky s dorůstajícími dětmi vzrůstají, sem tam zaťuká i nemoc. V listopadu 1850 prosí Božena Němcová Šemberu, aby se přimluvil za manžela, by nemusil přijímati místo v zapadlém pomaďarštěném Slovensku, a již ze dne 9. května 1853 shledáváme se s prvním dokumentem finanční bídy, kdy autorka prosí Purkyni, aby jí poshověl v placení dluhu. Pak to jde rána za ranou . . . ale právě v těchto dobách veliké duševní útrapy chápe se Božena nejintensivněji péra, aby zapomněla na žalost dne, na hořké utrpení srdce, a aby ze svých nejkrásnějších a nejšťastnějších zažitků nám vykouzlila několik literárních pokladů, jimiž se navždy zapsala do historie naší pobřeznové literatury. *Fr. Sekanina.*

Otylie Sklenářová-Malá: *Z mých vzpomínek.* S autografem a 18 reprodukcemi dle fotografií. Nákladem F. Šimáčka v Praze 1912.

Vzpomínkovou knihu zesnulé naší tragédky nelze posuzovati se stanoviska čistě literárního. Nemá těch absolutně uměleckých hodnot, jež tak skvěle projevila ve své „Literární pozůstalosti" jiná dramatická umělkyně — Hana Kvapilová. Kulturně historický význam „Vzpomínek" je však veliký a nesporný.

Otylie Sklenářová-Malá vypravuje ve své knize, jak stala se Češkou, jak připravovala se k divadlu, líčí prostě, svěže a se vzácnou skromností celou svoji vítěznou dráhu uměleckou od 3. května 1863, kdy poprvé vystoupila v Prozatimním divadle českém jako slečna Malá zároveň s A. Grundem a J. Seifertem v Schillerově „Panně Orleánské", až opět do 3. května, kdy po 40 létech loučila se v „Zimní pohádce" s Národním Divadlem.

My z mladší generace nepoznali jsme, bohužel, Otylii Sklenářovou-Malou na vrcholu její umělecké činnosti, jako nezastihli jsme na scéně již celou tu slavnou gardu hereckou z Prozatimního a pak Národního Divadla, s níž se ve „Vzpomínkách" setkáváme. Byli to zejména oba Kolárové, Frankovský, Šamberk, Slukov, Bittner, Seifert a j., o nichž autorka s pietou a nadšením mluví, umělci posvěcení, kteří svůj život nejen zasvětili českému umění, ale dali jej doslova úplně do služeb národa.

Mnohé ze statí této knihy otištěny byly v různých časopisech, zejména v Osvětě z r. 1888. „Vzpomínka na dva mrtvé přátele", v níž líčí Otylie Sklenářová-Malá své styky s Nerudou a Barákem, vyšla r. 1902 ve Zvonu.

„Z mých vzpomínek" je z nejzajímavějších memoirových publikací svého druhu a vzácným dokumentem dějin Národního Divadla. —

Dne 3. května 1903 loučila se zesnulá umělkyně v Hermioně ze Shakespearovy „Zimní pohádky" s Národním Divadlem. Že těžce se loučila se scénou, jíž zasvětila celý svůj život, svědčí její vlastní slova: „Ptáte se, jak mně bylo, když nadešla chvíle loučení mého? Povím vám. Zdálo se mi, že řítí se kolem mne světy a že trosky jejich zasypávají mne těžkou, hroznou mohylou. Ach! Nežíti umění svému, když svatý plamen jeho ještě v duši vám hárá, když zdroj vaší životní energie není ještě vyčerpán, jest smrt! Co hroznějšího, než býti pohřbenu — za živa!" —

Referent Národní Politiky napsal o ní v den jejího odchodu z Národního Divadla: „Paní Sklenářová-Malá odchází s jeviště, ale veliká umělkyně v ní zůstává. Z umění jejího v ní žijícího čerpati budou ještě žačky její, jak již čerpaly tak mnohé, jež jsou ozdobou scény nynější. Mistryni hold!"

Nelze než připojiti: A světlou paměť! *Tristan.*

* Moskevské „Izvěstija obščestva slavjanskoj kultury" vyšel sborník za první půlletí r. 1912. Druhá část belletristická je věnována českým a polským básníkům a obsahuje překlady ze Svatopluka Čecha a Vrchlického, z Mickiewicze a Asnyka. O

* Německý časopis „Merker", všímající si českého života kulturního, přináší v čele posledního čísla báseň J. S. Machara „Umírající Aischylos" překladem Mandlerovým. O

VÝTVARNÉ UMĚNÍ.

Suchardův pomník Fr. Palackého je třetí ve vínku současných aktualit naší plastiky. Vznik a komposici jeho doprovodil sochař co nejvýmluvněji hojnými slovy objasnění a výkladů v přednáškách i ve dvou publikacích, instruktivně a pěkně illustrovaných.*) Obě knížky potvrzují, co vám vypravuje dílo samo na ráz: Skupina hledící na budoucím náměstí Palackého od Moráně k mostu není ani tak pomníkem otce národa, jako spíše monumentem pokusného zápasu sochařství o novou formu; a to na základě nauk o psychologické skulptuře, jež zrodil impressionism a realism, a které začaly u nás velmi platiti asi před 15 nebo 10 lety. Dnes platí už mnohem méně. Možno, že sochař sám trpí nyní pochybnostmi o žádoucí trvalé platnosti svého díla — jinak by k němu nepřičiňoval tolik poznámek i upozornění důtklivých. A dlužno si vážiti jeho poctivého slova, že by dnes vytvořil své dílo jináče, než jak r. 1901 bylo komposičně založeno. Škoda, že je na to pozdě. Dívali bychom se bohdá vděčněji na monument, jehož autor předchozími pracemi prokázal slibnou tvůrčí potenci, značnou technickou hotovost a utěšenou znalost míry, která vyznamenává mistra. Byl by zajisté vytvořil svůj chef-d'oeuvre — nebýti nátlaku a svodů doby, jež vtiskly sice jeho práci pečeť zajímavosti evolučního dokumentu, to však na úkor uspokojivé srozumitelnosti a hodnoty práce, jednou pro vždy ukončené. Nynější pomník vypravuje příliš mnoho v několika kapitolách, rozvržených na rozptýlené skupiny, které závodí v odvážné malebnosti a hárají nejprudším vzrušením citovým. Jsou každá o sobě a jednotlivě úctyhodně složeny a vypracovány, vroucně procítěny a s nemalým dekorativným účinkem modelovány; ale nutno je kolkolem Palackého shledávati a pracně do jejich souvislosti vnikati, což bez průvodce málo kdo svede.*) Z tištěných výkladů a tu a tam i z některého (již nyní málo čitelného) nápisu na podstavci dovíte se teprve, že jedna z figur značí Bílou Horu, jiné útisk, probuzení, hlasy dějin, historii, politiku, fámu a t. d.

Plastika zabřednuvši do mudrování, ocitla se na témž scestí, jako allegorická malba 17. a 18. století, demonstrující přesložitými, leč přetěžko srozumitelnými výjevy rozmanité „these"; díváme se na ně dnes jenom jako na kuriosity a rebusy, jichž luštěním se nikdo už nenamáhá. Jsou to pracné, ale marné výkony bludů minulosti. Opouštějíc spolehlivou základnu slohu, architektoniky a urovnaného souladu ve vybudování jak jednotlivých postav tak i skupin, zřeknuvši se koncisnosti a zřetelnosti v komposici, pohrdnuvši soustředěním a mírou v gestu i výrazu, vybočuje plastika z hranic možností své osobité mluvy, hřeší na tektonické povaze svého materiálu, utíká ke své škodě z mezí zákonů statiky a své zvláštní dynamiky, která disciplinuje pohyb, zdvih a klad synthesou a koncentrací do vrcholného výrazu, jak žádá už prostě sama povaha sochařského díla; hledámeť v něm trvalý součin podstatných složek a momentů, slovem celý život v jednom a nikoli zlomek neb momentku, tedy stav přechodní. Chceme-li se poučiti, kterak a jakou dramatickou výmluvnost lze ustáliti ukázněným výtvorem plastiky, obraťme se jen od pomníku Pa-

*) „Historie pomníku Fr. Palackého". V Praze, v komisi S. V. U. „Manes" 1912, a „Pomník Fr. Palackého, jeho vznik a význam". Vydal J. Štenc v Praze 1912.

*) Však už se také vyskytl v městské radě pražské návrh, vyvěsiti u pomníku náležité explikace. Návrh — jak by ne — strašně komický, ba pohoršlivý; ale konec konců nikoli vinou navrhovatele!

lackého k Myslbekovým skupinám na pylonech protějšího mostu. Jedenkaždý porozumí snadno.

Jakmile však dláto zapomene na svou vážanost, na distinkci svého určení a začne do vzduchu malovati, nastává rozvrat, ekvilibristika, slovem všechen onen nelad i neklid, jenž jako přirozená ozvěna přenáší se z díla na diváka, rozrušuje ho, zatemňuje účel a hatí všechen účinek výtvoru.

Marně se bráníte takovým rušivým pocitům, hledíce na rozletité, nahoře i z těžiska vyšinuté a jako prchající skupiny pomníku Palackého; bronzový jejich materiál učinil tato nedopatření na prosté žulové architektuře podstavce dvojnásob nápadnými. Pronikneme-li konečně souvislost všech těch kovových personifikací a dramatických výjevů s Palackým a přihlédneme-li k němu samému jakožto ohnisku a jádru veškeré komposice, čeká nás nové, poměrně uklidňující překvapení. Nade vše mizivé a prchavé, nad hnutí a nálady chvíle vysoko do věčna vyzdvižen, zírá na vás velikán na vždy ustálený, sice přílišně zachmuřený, ale jako důmyslem a mohutností veleducha nad národem bdící. Zde tedy učiněný opak všeho předešlého, žulová synthesa, zhuštěná à la Metzner do nadčlověckých rysů a používající obecně známé podoby Palackého k realisování tvářnosti symbolické. V tomto protikladu zkamenělého zjevu otce národa oproti neklidu a vzrušenosti bronzových gloss na pomníku byl by hluboký ideový význam a působivý jeho umělecký projev. Ale je zas oslaben. Sochař pociťoval potřebu, diferencovati hlavní postavu materiálem a překomponoval ji z bronzu do žuly. Jenže takhle neodlišuje se zas od pozadí, od podstavce tratíc se na něm barvou i povahou hmoty a jsouc nad to přehlušena bronzově říznou tvarovou i barevnou patrností podružné figurace pomníku.

Osud! Jako by se bylo všecko spiklo proti tomuto pomníku. Nevhodná volba místa, dočasný zmatek uměleckých zásad i názorů a konečně i oslabení slavné chvíle odhalení polemickým proslovem s vedlejší politickou tendencí. Na štěstí zbudoval si Palacký sám svým životním dílem nejdokonalejší, nerozborný, nade všecky rozmary a proměny doby vysoko čnící pomník. A vzpomeňme, že nic nebylo zmeškáno, když Mojžíš nalezl svého Michelangela až v cinquecentu. *J. L.*

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Dr. E m a n u e l T i l s c h, n. 8. dubna 1866 v Opočně, řádný professor rakouského práva soukromého na české universitě Karlo-Ferdinandově, skončil život 9. t. m. v návalu choromyslnosti samovraždou. Pohřben byl dne 11. t. m. za přítomnosti zástupců vědy, v jichž kruzích, jako v studentstvu, byl velmi vážen. Byl autorem četných důležitých spisů vědeckých a přispívatelem do rozličných časopisů právnických. O

* Známý spisovatel povídek a románů B o h u m i l B r o d s k ý, nar. 21. srpna 1862, vlastním jménem Bohumil Zahradník, jenž je farářem v Ouběnicích u Votic, slaví své abrahamoviny. Prací veleplodného tohoto spisovatele je jistě na čtyřicet svazků. Látky jejich čerpány z nejrůznějších vrstev společenských a vždy se zjevnou znalostí prostředí. Hlavní zřetel ve zpracování jich obrácen k tomu, aby upoutávaly dějově. Tím zapsal se autor v milou paměť nejširšího čtenářstva, třeba že nedbaly všecky jeho práce požadavků přísně uměleckých. Některé z nich dosahují však i po této stránce úrovně vyšší a zachovají Brodskému svérázné místo mezi českými povídkáři. B. Brodský je v plné tvůrčí síle, i přejeme mu v další jeho pouti životní ještě hojných ryzích úspěchů.

* Ženský vzdělávací a výrobní spolek „V e s n a" v Brně oslavuje č t y ř i c e t i l e t í s p o l k o v é a č t v r t s t o l e t é z a l o ž e n í š k o l, i vydal za tou příčinou nádherný J u b i l e j n í p a m á t n í k, vyzdobený četnými obrazy zařízení Vesniných útulků. Vřelým úvodem opatřený památník sám dí, co „Vesnu" oživuje: „Láska k všeobsáhlému životu, k intensivnímu a dělnému, krásnému a harmonickému, láska k svéráznému našinskému životu!" „Vesna" vykonala na Moravě mnoho, neboť uplatnila tam českost ženy, zdvihla její úroveň a tím celé rodiny. Kulturní a přece jen čistě národní činnost tohoto ženského spolku jest bohatá a na výsost pro náš národ důležitá. Skvělý výsledek, kterým se může vykázati, je zároveň chloubou národa, i přejeme důstojné a nadšené té české družině na Moravě hojného zdaru a výsledků činnosti co největších i pro léta příští! *K. V. H.*

* Když se nyní přenášely sbírky „Konservatoře" v Paříži do zvláštní budovy v rue de Madrid z dosavadních místností knihovny hudebního musea, mezi vzácnými jejími manuskripty starých mistrů uvedl „Le Journal" (23. m. m.) zejména o r i g i n á l M o z a r t o v a „D o n J u a n a". Tuto vzácnou památku deponovala prý v museu paní P. Viardotová.

V Praze, dne 16. srpna 1912.

Majetník: D r u ž s t v o s p i s o v a t e l ů. — Zodpov. redaktor a v y d a v a t e l: M. A. Š i m á č e k. — Nakladatel: Č e s k á g r a f. a k c i o v á s p o l e č n o s t „U n i e" v P r a z e.

Tiskem „Unie" v Praze.

K. V. Havránek:

VEDLE KOLEJÍ.

(Pokračování.)

„Was ist das?“ žasl vrchní inspektor, obraceje se k představenému trati. „Der Mann ist närrisch!“ zvolal, ukazuje na Hendrycha a na kozy za ním jsoucí.*)

Všickni, až na dělníky, seskočili a spěchali k Hendrychovi a byli by se dali do smíchu, jak komicky se ve svém úboru tvářil ten ustrašený člověk, ale vrchní inspektor se rozzlobil, a proto smích rázem byl potlačen. Byl rozezlen na svého chráněnce i představený trati i traťmistr. Překvapený Hendrych vykoktal sice na omluvu několik slov, ale nemohl vyříci, co chtěl, jak mu bylo líto ustarané ženy, těžce nemocného muže, ale Zeibig ho ani nechtěl vyslechnouti a vytýkal vrchnímu inženýrovi, že nespolehlivý člověk byl poslán za zástupce strážníka, že bláznu svěřuje se bezpečnost na trati ...

Zdařilo se Hendrychovi však přece po straně podati jakési vysvětlení traťmistrovi, jenž zašeptal vše vrchnímu inženýrovi, ale ten pokrčil rameny. Traťmistr nařídil zdrcenému zástupci strážníkovu „vysvléci maškarádu“ a zítra odevzdati službu svému nástupci, jejž traťmistr přivede podle rozkazu vrchního inspektora. Draisina uháněla po kolejích a Hendrych zvolna, veda na provaze „Pružku“ a „Tetku“, ubíral se k domku.

Udýchaná vrátila se odpoledne Ožilská z města a prvou otázkou její bylo: žije-li Lazar, nepřijel-li doktor již k nebožtíkovi? Hendrych ji zpravil, že Ožilský je živ, i co se jemu přihodilo, když podojil kozy.

Stará žena naň popatřila, uviděla, že je smuten, vypravila ze sebe několik slov politování a vstoupila do domku, kam později přišel i lékař. Předepsal cosi chorému, řekl, že „k smrti to není“, a zase odešel. Jeho povoz naň čekal u cesty, jel do vesnice k pacientovi. Téhož dne k večeru, kdy draisina dávno se vrátila do kyžmického nádraží a bylo, jak Hendrych přemítal, rozhodnuto, kdo ho vystřídá v čísle 55ém, po odjezdu vlaků, kdy mu kynul odpočinek, vzal křídlovku a kráčel podél trati daleko od domku do té samoty, v níž ho kdysi traťmistr spatřil. Tam nasadil si křídlovku k ústům, obrátil se ke Kyžmici a troubil pochod, ale tak protahovaně, že vyzníval jako pochod smuteční. Dotroubil, křídlovku vypustil z ruky a klesl k zemi, obličej skrývaje v dlaně. Ležel tak a nebylo slyšeti, že by zaštkal. Ticho večera rostlo kolem něho. Z dálky slabou ozvěnu klekání vítr sem zanášel. Ožilská v té hodině u semaforů rozžehuje svítilny, ale sem, v tu samotu neprodere se svit ohně, toliko hvězdy a měsíc zápasívají se soumrakem večera. Klekání doznělo. Do tiché, plížící se noci teplé z dálky zapadá teď šelest, který se stává slyšitelnějším. Jede vlak. Kdesi daleko. Hendrych se vzchopil. Usedl. Křídlovka se třpytila vedle něho v trávě. Afrodita vzešla na nebi a zářila. „Anda je pro mne ztracena,“ zašeptal Hendrych ... „Buďte tak dobrý, Hendryšku ...“ opakoval si slova matky Ožilské. „Všecko se mi splétá,“ bručel si. „Zítra odevzdáte službu nástupci ....“

Vstal, zdvihl křídlovku, přiložil ji k ústům a vypustil ji z rukou. „Nemůžu ... Oni mi všickni ... ublížili a budou se mi posmívati ...“ Devatenáctka, osobní vlak se blížil. Rudé světlo jako malý bod se rýsovalo v dálce. Hendrych patřil na ten červený bod, jak mohutní, naslouchal,

*) Co jest to? Ten člověk blázní!

jak harašení vzrůstá, jak pára syčí z výpustek a jak pravidelně se ozývá drnčení.

„Tak jako by vyrážely se noty na křídlovku,“ napadlo ho. A vzpomínkou na křídlovku cosi bodlo ho u srdce. „Carboch, nikdo jiný, přijde mne vystřídati,“ zašeptal si a šel k trati. Potom, potom již vlak mizel v dálce...

Teprve v kyžmickém nádraží bylo zjištěno „maso z trati“. Stopy byly na součástkách stroje a na kolech vozů, avšak až příští, nákladní dvěstědvanáctka objevila „místo“. Strojvedoucí zastavil vlak a průvodčí „maso zdvihli“ a úředně i služebně bylo zjištěno, že na trati zahynul zástupce strážníka z čísla 55ého, Hendrych, kdy nekonal službu. Inspektorát po obdrženém výsledku šetření události jí mnoho pozornosti nevěnoval, až na to, že vrchní inspektor Zeibig pravil revidentu Shánělovi:

„O tom Hendrychovi jsem řekl, že je blázen. A ještě by ho byli ponechali na místě, kdybych nebyl rozpoznal, že se na zodpovědné místo nehodí. Na trati bývají představení slepotou poraženi, ne?“

Shánël zdráhavě přisvědčil a inspektor mu hned svěřil vypracování nového nařízení pro trať, aby příště při obsazování míst zodpovědných byli navrhováni lidé nejlepších vlastností, a doložil: „Napište také, k zamezení nešťastných případů, jako byl poslední s Hendrychem...“

Revident mu nařízení předložil k podpisu a Zeibig je podepsal a pravil: „O všechko se musíme zde starati... A co by mohl takový bláznivý člověk provésti...“

Uspokojen sám pohlédl na revidenta...

VI.

Choroba dcerušky Mukovského se vlekla do léta. Dívka ani v nemoci nezapomínala na Chocholouška. Těšívala se na Andu, až u lože vystřídá paní Mukovskou, matku. Anda musila se vždy přesvědčiti, nenaslouchá-li někdo vedle. Málinka litovala, že Chocholoušek nemůže u ní pobýti. „Kdyby alespoň chvilku,“ vzdychala a šeptala. „Co říká?“

Anda jí musila o něm vypravěti, čísti jeho staré i nové lístky, jež uschovávala před zrakem nezasvěcených ve schránce, od níž klíček teď Andě svěřila.

„Chtěla bych se už uzdraviti, Ando, již pro něho! Jak mne má rád! Jistě se trápí,“ pronášela slabounkým hlasem.

Anda ji ujišťovala, že ji Chocholoušek miluje, a k otázce, uzdraví-li se, přisvědčovala.

„Ten se zaraduje, až mne spatří, viďte, Ando,“ šeptala Málinka a oči z hlubokých důlků potěšením zářily. Byly to hodinky radosti, jež strávila za přítomnosti Andiny. Avšak Andě byly mukou. Vyčítala si, když byla sama, že se nezachovala pěkně k rodičům blouznivé Málinky, přece zase jí litovala, že nic nemá, než potěšení ze svých snů a záhy snad zahyne. Vytýkala si, že podporovala schůzky milenců, a dnes vyčítala si i tu závist Málinčina štěstí lásky, kterou kdysi cítila, ale současně se přiznávala, že Chocholouška sama náviděla a posud ráda chodila k němu do bytu, ač neprozradila jemu, čím jí vlastně jest. Osvědčovala se její „rozumnost“ potud, že odolala i takovému puzení a ponoukání, které vycházelo z úvah: „Zemře-li slečna, bude konec mých styků s Chocholouškem?“ A cosi v nitru dorázelo a nabádalo: „Pokus se dověděti se pravdy, vždyť jsi hezká, zdravá, svěží...“

Anda se nyní častěji zhlížela v zrcadle než druhdy, byla úpravy zevnějšku dbalejší. Tehdy zaslechla zprávu o Hendrychovu skonu na trati. Byla u rodičův a tam se o něm kdosi zmínil, ale Anda myslila na Málinku, na Chocholouška a na příští návštěvu u něho, protože si přál míti zprávy o své milence, nepovšimla si tedy ani hrubě, co a kdo o Hendrychovi mluvil...

Hendrych v poslední hodině své odhadoval, kdo bude jeho nástupcem, a nezmýlil se, Carboch byl vyvolen. Carboch sice tehdy, kdy Hendrych byl poslán „do služby na trať“ reptal a uváděl, že byli na řadě ženatí a zasloužilejší, ale nyní, sotva Hendrych zahynul, pospíšil hned k traťmistrovi, prosil o toto místo a žebronil u představeného trati, vynášel se zdatností, průpravou i schopnostmi a nezapomněl šlehnouti bičem jistého snižování po svých soudruzích, a tak se stalo, že byl vyvolen. Slimák, Novotný a Holý dověděli se, „že podlízal“, vytýkali mu jeho počínání, ale Carboch měl již cedulku v ruce, že je pověřen zastupováním nemocného strážníka Ožilského, a vysmál se všem, že prý „kdo dřív přijde, dřív mele“, a „každý že by našel nějaké hrábě, může-li se někde shrabovati“.

Rozjařen a vesel, byl by rád uviděl Andu, než na večer odejde, aby vystřídal Ožilskou a dělníka, ze stanice k službě prozatím poslaného. „Štěstí jako neštěstí, bez přívěsků nebývá,“ napadlo ho, když na perronu uzřel Andu. Spěchal k ní se přidružiti.

„Co chcete ode mne?“ ptala se Anda Carbocha.

„Nic, než vám říci, že mám tuhle cedulku,“ pravil a ukázal čtvrtku papíru s razítkem správy trati. „Budu strážníkem v čísle 55ém za Hendrycha. Inspektorát mne potvrdí co nevidět.“

„Co mi je po tom?“ odvětila jakoby udivena.

„Co? Hm!“ pokračoval. „To je přece jisté, že Ožilský záhy doklepe a že místo dostanu a potom se ožením. Toť se ví, že si vezmu tu, která se mi líbí, ačkoliv bych si mohl vybrat.“

„I, vybírejte,“ odsekla Anda rozmrzele. „Nerozumím, proč mi to povídáte? Či z radosti, že jste se dočkal místa?“

„Nepřetvařujte se, že nerozumíte,“ pravil Carboch. „Domek na trati není k zahození pro žádnou.“

„Možná . . . ale —“

„Ani pro vás!“

„Děkuji! Jen si vyhledejte jinou,“ pronesla Anda. „Nechtěla bych vás, ani kdybyste byl traťmistrem!“

Odvrátila se od něho a odcházela.

„Co? Ne? Košem mi dáváte?“ zvolal za ní. „Pamatujte si, vždyť telegrafista, až se vás nabaží, nechá vás na holičkách a já potom padavčata nesbírám!“

Anda zesinala hněvem, obrátila se, ale Carboch odcházel, pohvizduje si „Lístečku dubový“.

„Hrubec!“ zahučela a nespěchala za ním, ubírala se do úřadovny představeného s jakýmsi vzkazem od paní. Rozveseleného Carbocha potkal Krofta.

„Ah, žebříček koníčkovi přistrčili,“ zvolal Krofta. „Frkáš, bratříčku?“

„Tys blázen!“ odvětil mu Carboch.

„Možno, víš, ode dneška nepiju, možno se zbláznit,“ pronášel Krofta. „Láhev mi v poledne roztloukla Pastránková o pánvici, abych se taky staral o kluka . . .“

Carboch se zachechtal.

„Dobře ti tak!“ zvolal.

„Všecko je ve světě dobře a pravda je zabalena do ženské sukně,“ hučel vzdalující se Krofta.

Za nádražní skládkou režijních hmot žhavý vítr foukal přes zaorané strniště. Dělníci z party Borákovy, osmáhlí a od uhelného prachu začernění, spoceni v obličeji, podobali se mouřenínům s lesklou tváří. Parta byla novými dělníky doplněna. V přestávkách po práci rozmlouvali o Carbochovi, „jak se přepočítal“.

Ožilský se uzdravil a službu zase přijal. Traťmistr přidělil Carbocha zase k partě, ale ten nechtěl o tom ani slyšeti, tvrdil, že po osvědčené službě má nárok na místo stálé.

„Ukvapil se,“ vyprávěli si dělníci v partě

„Koníček vyhodil,“ pronesl Krofta.

„Chtěl si vynutit místo a pohádal se s traťmistrem,“ pravil Slimák.

„Což o hádku,“ prohodil Holý, „ale to, že vzal na traťmistra tyč terče, že hrozil mu zabitím, to bylo zlé.“

„Násilí je vždycky chyba,“ řekl Landyš.

„Toť se ví, co z toho Carboch měl,“ přisvědčil Novotný. „Propustili ho a musil být rád, že ho neudali soudu.“

„A ztratil se koníček,“ doložil Krofta. „Kam se zatoulá, kdož ví!“

„Hoši“ za chvíli se zase chopili práce.

Téhož dne, kdy Carboch opustil navždy kyžmické nádraží, byla okna pokoje slečny Máli dokořán otevřena.

Na večer potom Anda prodlévala v pokojíku u Chocholouška. Mladý muž seděl zdrcen za stolem a naslouchal Andě, vypravující, jak dopoledne k desáté hodině slečna Máli ‚zhasla‘. Anda byla dojata a roztesknëna. Viděla, jak je Chocholoušek sklíčen, a tím se ještě více zarmoutila. „Jak ji měl rád,“ napadlo Andu, „jistě že nižádnou už tak rád mít nebude.“ Chocholoušek byl jako zoufalec, hleděl před sebe, vzdychal, spínal ruce a šeptal: „Již je konec všemu — konec nadějím . . .“

Anda přes to se odvážila pronésti: „Konec, pravda, už k vám nebudu přicházeti, když slečna je mrtva.“ Slova její vyzněla měkce, přímo z duše, která želí jisté ztráty.

Chocholoušek vstal a přistoupil k ní. „Ne, ne, prosil bych vás za to, abyste jen zase přišla,“ pronesl prosebně.

„Vy byste chtěl?“ tázala se.

„Ach, ano, byla jste její důvěrnicí, její věrná družka, před vámi neměla tajnosti, o všem jste věděla,“ pravil chvatně. Odmlčel se a jako by o něčem přemítal, sáhl si na čelo a prošel se po světnici.

Zase ozvalo se v nitru Andy: „Jak ji měl rád!“ A přesvědčení to bylo promíšeno jakousi zahořklou závistí té nebožce, která přímo pod touže světnicí odpočívala, jsouc v bílé roucho oděna, nehybná a chladná.

Náhle stanul Chocholoušek opět před Andou.

„Teď, po smrti Málinky,“ pronesl, „zotvírají její věci a najdou moje psaníčka . . . Známost vyjde na jevo, co říkáte, Ando?“

Anda udiveně naň popatřila.

„Opravdu,“ přisvědčila, „nevzpomněla jsem na to. Prozradí se, že jsem vaše schůzky prostředkovala.“

„Ovšem,“ pravil Chocholoušek, „to bylo první mojí myšlenkou, když jsem dopoledne zaslechl, že Málinka umřela, totiž, že mi vzniknou nepříjemnosti —“.

„Na to jste nejdříve myslil?“ vykřikla Anda a zamrazilo ji, až se otřásla.

„Porozumíte,“ pronášel Chocholoušek, „že jsem tou známostí chtěl dosíci přímluvy, abych byl připuštěn ke zkoušce dopravní, k praksi . . . Málinka by se byla jednoho dne svěřila mamince, že mne má ráda, a pan Mukovský by se byl již přičinil, abych se stal úředníkem. Jeho protekce byla by postačitelná.“

„A slečnu byste si byl vzal?“ chraptivým šeptem tázala se Anda.

„Když bych měl jistotu, že úředníkem se stanu — prosím vás,“ brumlal Chocholoušek, „ale teď, když Málinka umřela, dopisy mohou mi jen uškodit! Chtěl jsem vás proto poprositi —“

„Abych ty dopisy ukradla —“ vyrvalo se Andě z úst.

„Ne . . . to není krádež, vrátí-li se mi moje listy,“ namítal Chocholoušek. „Snad byste mohla —“

„Mohla, mohla,“ přisvědčovala Anda, „mám klíček od schránky, ve které měla všecky tajnosti —“

„Opravdu? Potom, zlatá Ando —“ sepjal ruce a žebronil.

„Dostanete své listy!“ zvolala a rty se jí křečovitě zaškubaly.

„Kdy? Zítra?“

„Snad zítra,“ odvětila a rychle vstala. „Dobrou noc,“ pronesla u dveří a neohlédla se již po Chocholouškovi.

Na druhý den večer, v tutéž hodinu jako včera přišla. Byla jako změněná. „Zde máte všecky své listy, které jsem našla,“ pravila, vytáhnuvši ze spodu šátku, kterým se halila, balíček, a hodila jej na stůl.

„Jsou všecky?“ zvolal Chocholoušek a jal se probírati v dopisech, počítati, kolik jich je, a když poznal, že jsou všecky, vyjasnil se mu obličej. „Nezapomenu toho,“ pravil Andě, „co jste mi prokázala.“

„Já taky ne,“ odvětila suše. Odcházela ke dveřím a Chocholoušek ji chtěl zdržeti.

„Počkejte!“ pravil.

„Proč a nač? Dopisy máte, co chcete?“ odpověděla. „Vše jsem vám za slečnu vrátila, až na tu básničku poslední, kterou jste mi předčítal. Tu jsem si ponechala.“

„Líbila se vám?“ ptal se jí.

„Jako nejsprostší lež!“ vykřikla Anda.

Dveře za ní zapadly prudce. Venku si Anda odplivla — — —

Než byl pohřeb dcery Mukovského, Anda si odskočila k rodičům. Zastala tam Ožilskou, která si přišla „pro tátu“ vypůjčit od Hrysa francouzský klíč k utužení závitků. Vyprávěla známým lidem o „Hendryškovi“, o jeho ochotě a dobrém srdci.

Anda to zaslechla a prohodila: „Nejdříve se říkalo, že je hlupák, potom, že je blázen, ale dobré srdce jeho nikdo nepochopil.“ Vyřkla to hlučně, jako by chtěla oslaviti tím jeho pamět, ale hořkost jí propůjčila doložku:

„Snad tedy jen lidé hloupí a blázni mají dobré srdce!“ . . .

(Pokračování.)

Karel Červinka:

TESKNOTA ZA LESEM.

Kdo to zpíval teskně za lesem
v letní mlhy spící nad nivou?
Čí to píseň večer vane sem?
V náladu mou splývá tesklivou?

Bílá milenka ho zradila
v noci, která v lese mlčela,
rozpálené čelo chladila —?
Nežli jejich láska umřela —?

Z daleka ho slyším teskniti
v boru šum, v krok chodce pozdního,
ve psa marné, táhlé zavytí,
moje oči ve tmách vidí ho!

Šero večerní ho objímá,
do hlubin ho mlžných potápí,
ticho hluboké v něm rozjímá,
do výhně v něm lásku roztápí!

Jako kdyby mlhy jeseně
vzduchem se už chvěly bloudící!
— Za lesem tam jak by šíleně
ozýval se jelen řijící! — —

TĚŽKÉ VRSTVY TICHA.

Těžké vrstvy ticha leží kolkolem,
hořká vůně smutku voní za lesy,
vítr večerní už vane padolem,
než noc šedivé své mlhy rozvěsí.

Přece něco z dálek jemně zpívá tu,
do šatečků světlých se to obléká,
zdá se, jitřní zbožnost má to z rorátů,
s ticha vrstvami to někam odtéká.

Přece něco z dálek, něco z blízka též,
— lidský sluch to pouze někdy uslyší —
něco sladkého, ty toho nechápeš,
s čím se zavře zrak za hudby nejtišší.

S křídly mizivými vzduchem tančí to,
mihá se to v trsech, houpe nad stvolem,
léta doutná ti to v srdci ukryto,
ale pak to náhle vzplane plápolem!

LETNÍ SOUMRAK.

Zvonu večerního splývá
ve soumraku mlčení
jasných zvuků vlnění!

Starost má se mlčky dívá
po večerním ztišení
do vzpomínek, do snění!

Bílá pára zlehka vstala,
z polí k řece tápala,
večernice zaplála.

— Ta, jež kdys mně všecko dala,
za soumraku poslouchala
tesknou píseň chřástala.

Ač se nikdy nesmíříme,
ve chvíli té těkání mé,
odpouštějíc, chápala — —

ROVINA.

Jaká výše na horách,
kterou orel v modro táh',
jaká výše závratná,
nesmírná a úchvatná! — —

Východ sny mé pozlatil,
když se den zas navrátil,
— ale dole pode mnou
roviny mé rodné jsou!

Rozlehlé a široké,
leží v hloubce hluboké,
smutek dálek voní z nich
z drahých rovin rozlehlých!

Prejzy na kostelních zdech,
tekoucích vod klidný břeh,
rozvážlivý ptáků let
dosud na jih neulét —!

Pšenic klasy dozrálé,
poledne mdle ospalé,
holub doupňák v tichu lká,
a již mlčí žežulka!

Puškvorce tam voní pách
u rybníků v doubravách,
zpod meze se v ticho smek'
toužebný hlas křepelek.

Už to dole zraje v ní,
už to žatvou zavoní!
Ke mně náruč rozpíná
milenka má jediná,
rovina má, rovina,
nekonečná rovina! — — —

ZA DEŠTĚ.

Letní déšť se rozezpíval
tichou nocí mlhavou,
když jsem v její tmu se díval
s jeho zpěvem nad hlavou.

V moje mrákoty, v mé snění,
v pochyb rej a v citu šum
nekonečné šelestění
víří ke mně ku oknům!

Ozon zdvih se, zmizev strāním,
odtékaje v ticho luk,
do zalitých travin za ním
crčel šelestivý zvuk.

V tanci kapek všecko splývá,
moudrost noci, tajnost tmy
i ve mně se rozemžívá,
z rozemžení kmitá mi!

Vůně rozjihlého jílu.
Smrčky deštěm smáčené!
— — — — — — — — —
Ona, jež nám bez rozdílu
chtícím „ano" řekne: „Ne!"

Já se přec jí poddal zcela,
uvěřil jsem zázraku,
neb vše ve mně rozezněla
za letního soumraku! — — —

Frant. K. Hejda:

PEPČA ŠTEPERKA.

(Dokončení.)

Váda nabývala vždy hrozivějších příznaků. Z hlavní místnosti přikvapili hosté; číšník, běhaje od stolu ke stolu, naříkavě domlouval a prosil, aby se pánové mírnili. A pojednou prohodil kdosi zcela nahlas ošklivé slovo, vztahující se na Josefku. Václav oněměl nad úžasnou tou surovostí. Ale mladíkům, kteří výstup zavinili, přišla tato charakteristika vhod.

„Svatá pravda!" přisvědčovali. „A od galána takové poběhlice máme si dát líbit hrubství?"

Několikráte bylo hlomození přerušeno úpěnlivým, zoufalým štkáním dívčiným, jež však hned v zápětí zanikalo ve všeobecné vřavě.

Konečně nabyl vrchu hlas tlustého, ramenatého muže s odulou červenou tváří, před nímž všichni ustoupili. Byl to sám kavárník. Zaměřil přímo k Petridesovi, kterýž, zpola vystřízlivěv, uprostřed všeobecného zmatku jedva dechu popadal, a uchopiv jej za límec, chtěl jím mejknouti ke dveřím. Při tom křičel rukavičkáři přímo do obličeje:

„Vy darebáku — ať mně sem více nepáchnete, rozumíte? Voďte si svoje holky po jiných lokálech, máte v Praze putyk dost . . .!"

„Pane, vy se mýlíte! Děvče je zcela poctivé a řádné!" ostře vpadl Václav. Ale než mohl domluvit, přehlušen byl posměchem tak zdrcujícím, že mimovolně zavrávoral a musil se zachytiti hrany stolku.

Hned na to vystoupil z davu mladík bledý a hubený, s vpadlými tvářemi a skřipcem na očích. Mávl rukou na ostatní, aby umlkli, a když si zjednal ticho, zcela klidně, souvisle, ale se stálou uštěpačností v přízvuku, jal se vykládati:

„Jste asi cizinec, pane, a uvěřil jste — jak se zdá — tomu, co vám tato dáma a její nepříliš galantní pan průvodčí namluvili. Proto budiž vám prominuto, že jste nás uznal ve svém bludu a své zaslepenosti za hodny pokárání. Ale ježto by mohlo dojíti ještě k nemilým koncům, dovolte, abych vaše názory poněkud opravil . . ."

Vše stálo nehybně kolem mluvčího, jemuž Václav hleděl přímo do tváře.

„Slečna odpustí, že musím býti poněkud nediskretní,' pokračoval mladík, obrátiv se s ironickou galantností k místu, kde Josefka seděla — „ale my jsme přece — totiž se slečnou — staří známí! Dávno již obdivujeme se její sličné tvářince a v akademii, kde nám seděla nejednou jako model pro akt, obdivujeme se také . . . mnohému jinému. Jsem totiž malíř, pane . . . anch'io sono pittore . . . a toto jsou moji kolegové, vesměs budoucí mistři. Nepřikládáte-li však mým slovům víry, zeptejte se té dámy zde před námi všemi, kde byla minulé středy, kdy slíbila mně a mému příteli, že nám bude sedět jako společný model, a věrolomně se zpronevěřila danému slovu — nepřišla. Že navštěvuje vaše chráněnka ve společnosti tohoto obskurního gentlemana i zdejší kavárnu a to dosti často, snad vám netajila; choulostivější jsou arci historie s těmi jinými pány, kteří buď zde nebo také jinde, v koncertech, šantánech a maškarádách k roztomilému tomuto polypovi přilnuli . . . o tom letopisec raději mlčí. — Nu, zkrátka, milý a dobrý pane, to všecko jsou věci tak známé a nad pochybnost povznesené, že se nesmíte konečně diviti našemu smíchu, dokazuje-li nám někdo počestnost a nevinnost spanilého tohoto dítěte, jemuž celá bohéma Prahy říká prostě „Pepča šteperka" a jejíž obydlí

v Haštalské čtvrti dovedu vám já, na slovo vzatý a zkušený zjednavatel modelů pro akademii, nalézti se zavázanýma očima. To je vše, co mohu dle svého nejlepšího vědomí a svědomí říci. A buďme nyní přáteli, pane."

* * *

Vycházeli němi z kavárny, Petrides, Václav a Josefka.

Ale po několika krocích na liduprázdné ulici mladý Blažej poručníka zastavil.

„Je to všecko pravda?" tázal se s mrazivým klidem člověka, kterého již nic nemůže překvapiti.

Petrides, hlavu maje sklopenu, utichlý a schlíplý jako pes, jemuž nabili, neodpovídal.

„Ptám se vás — je to pravda?" důtklivěji opakoval Václav.

„Ach, nech toho ... teď," mumlal rukavičkář skrze zuby.

„Mluvte — sice! . . ." a pěst mladíkova se hrozivě pozvedla. „Je pravda, co tam ten povídal?"

„Jak ti to mám říci . . ." a chlap se tiše, monotonně zpovídal:

„Kšefty vázly, ona byla na to slabá . . . taky pracovat nechtěla. A honili se po ní mužští . . . byla sama vinna, dělala si známosti, kam to vedlo? Jednoho měla opravdu ráda, ale ten odešel a zanechal jí památku. Přišlo to na svět mrtvé. No — a pak se spouštěla už častěji; já, holenku, za to nemohl, já ji dost varoval! Až když nebyla v krámě zhola k ničemu, myslil jsem si: je-li k tomu osudem určena, ať si tím vydělává. Tak mne oblékla — a od té doby chodím s ní. Já ani nevím, jak jsem k tomu přišel, k takovému živobytí..."

„Kuplíři!" zařval Václav, nemoha se déle přemáhati a jediným úderem svalnaté své pravice srazil prohnaného lotra na dlažbu.

A nemaje ni pohledu pro shroucenou sestru, která vyděšeně celý výjev sledovala, marně k němu ruce spínajíc, vykročil rázně, dal se na pochod a štván čímsi příšerným, neviditelným, ale v pozadí tušeným, divokou to směsí potupných výsměšků, škodolibě svítících zraků, posupných tváří, mátožných postav a stlumených světel v brlozích hříchů, ubíhal směrem ke Karlínu a Libni, daleko z města, do táhlých pustých rovin, jichž obzor s temnou oblohou splýval v jedinou nekonečnost.

Vzlykal, mluvil s sebou, hrozil do neznáma, smál se a plakal střídavě.

Dva mužové, minuvše jej, stanuli a ohlédli se za ním.

„Nějaký blázen," prohodil jeden.

„Spíše opilec," mínil druhý. „Takový noční pobuda, který jediný výčep bez zastávky nevynechá a sám sebou spokojen není, dokud poslední haléř hrdlem neproleje."

* * *

Domy za Václavem zmizely, poslední ohlasy bdícího dosud předměstí ztichly. K cestě přimykala se z leva železniční trať a také ta zůstávala zmrtvělá, opuštěná, jako by doprava na dlouhou, nezměrně dlouhou dobu uvázla; akátovou alejí prochvěl občas táhlý, nehlučný sten zvednuvšího se větru a holé větévky v samých korunách stromů, nejvíce vyčnělé, lámaly se křehkým, suchým praskotem. Půda byla po dešti dosud rozměklá a mazlavá, mezi řídkým blátem utvořily se na silniční koleji táhlé kalužky, ale vítr se již obracel a hlásil předzvěsti mrazíku. Vše z okolí, co oko ve tmě postřehlo, mělo tesklivě ponurý ráz přírody, porobené zimou, pohřížené v těžký spánek vysílení a mdloby — ze všeho doléhal však na duši osamělého chodce též zvláštní konejšivý účin, podmanivý klid prázdna a ticha, zprvu jedva znatelný, málo patrný, ale každým okamžikem pronikavější a zřejmější, podporovaný ostatně fysickou únavou.

Ona vlna bolestného rozjitření, která se v duši mladého muže provalila a do vysoka vzedmula, uléhala ponenáhlu, pozbývala žhavé své palčivosti a své podlamující síly. Vzrušená mysl počínala se soustřediti, příboj hněvu a lítosti ustupoval rozvaze.

Takřka neuvědoměle, bezděčně poznával Václav, že přechod do samoty odpuzuje bouři z jeho nitra, že do chmur v něm převládajících vnikají jakoby z neznámých výšin a nadpozemských dálav zlatité paprsky, jež rozžehovaly ve tmách záblesky vznětů vroucích, vzbuzovaly soucit s utrpením a bídou, pokleskem a zaslepením . . .

Šel vždy volněji — a zastaviv se posléž (neboť poznával, že směr, jímž se ubírá, odvádí jej vždy dále do pusta a neznáma), obrátil kroky zpět. Co bylo platno toto bezradné bloudění? Kde byl jeho cíl . . . co bylo třeba činiti? Proč přijel, co tu chtěl? Zdaliž jednal správně, když pojednou odešel v okamžiku, kdy snad jenom na jediném projevu jeho vůle, jediném rázném slově záleželo, aby svému žalostnému osudu byla vyrvána ta nešťastná, zaslepená bytost, kterou nazýval svou sestrou a kterou — přes to, co se stalo — přece jen dosud miloval, byť si to i přiznati nechtěl . . .?

Roztříštěné dojmy hrůzy z tohoto večera učinily místo přemítání jinému. Vzpomínky z dob dávných cele jej opanovaly — z oněch dnů šťastného dětství, kdy Josefka byla ještě krásným, růžolícím děvčátkem, kdy vídal ji batolící se v domě rodičů.

Ze vzpomínek, obrazů a zcelených představ zvedá se však cosi nového, pevného a odhodlaného, smělý popud vůle, vypjaté k činu! Dílo záchrany je úkolem jeho; zachrániti třeba padlou, nevědomou dívku z kalu hanby, do něhož byla stržena. Záměry a úmysly, jak to lze provésti, vyrůstají v jeho duši, potírají se navzájem, avšak zase obnovují a určitých forem nabývají.

A mezitím, co Josefka na svém loži v beznadějné lítosti dlaně k uslzeným očím tiskne, rozzařují v duši bratrově vlídná, spasná světla jejího vykoupení...

Fr. Procházka:

VZPOMÍNKY Z CESTY.

Naše mladá sličná společnice stává se neklidnou. Zapomněl jsem, že jmenovala malou stanici před hranicí ruskou, kde vystoupí. Tak rychle ulétla ta cesta. Jela domů z lázní. Úplně zotavena a svěží. Jak se jí zaskvěly zoubky k našim poklonám. Tolik se už těší na děti a — na muže. Zarděla se. Proč by to neřekla? Nu ano. Dlouho jim bylo bráněno v sňatku. A jsou nyní tolik, tolik šťastni. Denně si píší jako za svobodna — zardívá se opět. Ale nyní už skoro týden nemá od něho psaní. Vykonala s přítelkyní malou cestu přes Švýcary domů a nikde nenalezla v udaných hotelech ani na poště dopisu. Neměly asi času dojíti, neboť nedočkavost žene ji přes daný výpočet ku předu všude o den dříve. Nikde neměla stání. Nic ji to vše už netěšilo. Na nádraží ji muž jistě čeká den co den. Ve Vídni už to déle nevydržela a jede rovnou nepřetržitě. Kdybychom znali jejího Slávka! Také Hédušce budou už dvě léta. Jak roztomile žvatlá a takové má nápady, že se od srdce všichni zasmějí. Rozčilením nemůže již sličná štěbetalka ani seděti. Táže se, neslyšíme-li její srdce bíti. — Směje se a otírá oči kapesníkem. Opět a opět rovná věci v kabelce, kde vystrkuje také nedočkavě hlavu dřevěný omalovaný kůň v plné postroji. Můj soused žertuje, že by rád viděl také dárky, jež dostane nejvíce milovaný, ale ty se patrně tají až na samém dně kabelky. Mladá paní ho již ani neslyší. Už po několikáté porovnává své hodinky s našimi. Jistě prý se všem zpozďují.

Líce jí hoří rozčilením, oči se lesknou, ruce chvějí. „Jak horko,“ směje se nervosně sahajíc si na tváře.

Konečně stanice.

Žertovný soused ji vyvolává po konduktérsku a pomáhá paní snášeti zavazadla. Bouchání dveří u vozů, křik průvodce vlaku, spěch vycházejících a pozdravy. Malá nervosa stanice. Osmahlý, ušpiněný nosič klestí si cestu. Paní ho zná a vesele oslovuje jménem. Jaksi nuceně se usmál, otočil se v rozpaku a již vleče těžký tlumok na rameni a menší pod paží. A ještě zbyla škatule a kabelka pro paní. Těch nesvěří nikomu — směje se, když soused chce pomoci. Pohladil aspoň vesele po hlavě dřevěného koníka. Zamžený pohled odcházející paní ještě jednou na nás utkvěl na rozchodu, ale dojista nás neviděl. Sestupuje již na plošinu nádražní a dychtivě se rozhlíží. Úsměv radostného očekávání zalil celou mladistvě sličnou tvářinku. S které strany přiletí výkřik? Jako sluneční záře padl ten pohled do duše a osvítil, prohřál i nejtemnější koutek její, který zapředl dávno čas pavučinou všedních starostí.

Vyplašené světlušky vzpomínek vyrojí se zmateně; oživnou dávno zašlé rysy starých podobizen i těch milých, kteří již nežijí...

Cizí radost udeřila v opuštěné klenby duše a vzbudila ohlas přání všeho dobra jiným, mladším.

Skoro nemile vytrhuje mne z této nálady hlučný hovor a otázky ruského žida, jenž se připravuje k nastávající celní prohlídce na hranici a schovává látky a krabice po kapsách. Polský student hospodářské školy, vezoucí objemný stoh sušených rostlin, upevňuje nahoře pečlivě název „herbář“, aby sbírka jeho zevrubnou prohlídkou neutrpěla.

V oddělení za námi vede se hlučný spor v lámané němčině o židovské otázce na Rusi. Mladý hlas mužský v jargonu

židovském dokazuje ohnivě, že všechny hlasy o židovské lichvě jsou jen pusté štvaní antisemitských listů. Bezbožný výmysl.

Strašný výkřik ženského hlasu přehlušil vše, i tupý úder narazníků u posunutých někde za námi vozů.

Smrtelný výkřik! Někoho přejeli? Rozdrtili nárazem? Vše spěchá k oknům. Někteří vybíhají na plošinu nádražní. Zmatené výkřiky, otázky polo jen vyslovené, vysvětlování. Na perronu obklopuje několik lidí mladou onu paní, která byla právě z vozu vystoupila. Spěchá tam i můj soused. Ale jaká změna stala se zatím s ní! Tvář bledě zsinalá, rysy strhány, oči plny bolestného zděšení upírají se kamsi v neurčito, jako by duše prchala, štvána přítomností. Starý, šedý muž v rozepjatém šosáku a smačkaném klobouku zvedá jí kabelku, jež jí patrně vypadla z ruky, a pokouší se vpraviti do ní koníka na kolečkách. Nosič hledí bez rady u kupy tlumoků, na něž klade krabici také zdvihnutou se země. Mladí manželé v cestovním kroji dívají se na paní výrazem, jakým patříme na tonoucího, jemuž pomoci nemůžeme, a tisknou se těsněji v pohnutí k sobě.

Kloučka, pošlehující bičem, stanul zvědavě před tou sochou žalu a hledě vzhůru na ni, otevřel ústa.

Krev vracela se zvolna v obličej mladé paní. Zalomila třesoucíma se rukama a otočila se kolem po tom množství diváků útrpných i zvědavých, jako by hledala pomoci.

Zrak její padl pak na koníka, jejž starý pán jí podává s útrpnou ochotou, jako by jen to právě jí scházelo — a nové zděšení přejelo celou postavu její.

„Je to opravdu možno? Není to jen sen?" trnou ty zraky, zatím co se zaťaté pěsti tisknou k prsům.

A zase takový výkřik — ale již strhaný, tonoucí v pláči, zazněl do vzduchu chladného jitra a do hukotu rozjíždějícího se již vlaku, z jehož všech oken nahýbaly se postavy útrpné a zvědavé, živě hovořící. Ostrý záhyb kolejí — a dojemná scéna zmizela zrakům i s malým nádražím jako poslední výjev dramatu za spuštěnou oponou.

Přilétla s prava kulisa řídkého borového lesíka s lučinou krtky rozrytou, na níž pásl se klidně rozptýlený skot, rozlehl se dětský křik za poplašeným hejnem husí a roztřepený prapor kouře z lokomotivy zamrskal se větrem nad dělníkem, ležícím u tratě a probírajícím se ze sna.

V celém vlaku mluví se o ubohé paní. Kdosi znal ji osobně a kolem něho kupí se tlupa zvědavě naslouchajících, ač opakuje stále jen několik vět.

Muž jí zemřel před několika dny. Tři, ne, čtyři dni to jsou již. Ano, čtyři, utíká to. Však víte, že se v novinách už déle píše o choleře zde v Haliči i na Volyni. A snad ještě noviny nepovědí všechno. Nesmějí snad. Ostatně je to tu skoro každý rok.

A tu, jak sestoupila s vozu a rozhlédla se po nádraží a ptá se po muži a dětech, řekl jí ten nosič bez obalu, že už umřel. Prosím vás, takoví lidé, kdo pak je učil ohledu a šetrnosti? . . .

Telegrafní tyče skáčí a míhají se vzad, osnova drátů houpe se zdvihem a klesem. Řada vlaštovek rosou vlhkých povlékla je živým růžencem svých drobných těl. Široká, nepřehledná rovina luk rozvinula se do mlžné dálky jako snící v těžké únavě a roztroušené po ní kupy sena, rezavé od dešťů, sléhaly se v zatlívání.

Stádo drobných koníků jako zrní rozhozené rukou rozsevače mizí do dálky, kde s mlhou ranní smývá se a plazí po vlhké trávě kouř pasáckých ohňů.

„Podívejte se," upozorňuje mne soused, jenž až dosud nejživěji o události hovořil — „vidíte ty dva koně? Ten pohled uzříte na stepi často. Jeden si druhému položí hlavu přes záda a tak odpočívají ohánějíce se vzájemnou pomocí proti dotěrným mouchám. Dva ohony dohromady opisují tak kruh, pod jehož ochranou si hoví. Za to tamhle ten samotář, jemuž vlastní oháňka nestačí, pohazuje v jednom kuse hlavou jako v poklonách." Zasmál se.

Truchlivá příhoda byla již zapomenuta, vytlačena z mladé mysli jinými dojmy.

Za to u mne vířily ještě v duši vzpomínky, vybouřené ze všech koutů, a pavouk fantasie předl si smutnou přízi do temného rámu.

Viděl jsem živě v duchu mladou paní a dohadoval se toho, jak žila v lázních. Jistě nezůstala krása její ušetřena poklon a nebyly jí nemilé. Dojista psala o nich svému nejmilejšímu, snad ho i poškádlila výmyslem o nějakém flirtu — vždyť se vzájemně znají tak dobře. Dokáže mu, jak na něho stále myslela. Pak tolik dní žádný dopis od něho — žádná odpověď na její pohlednice z každého místa, kde jen bylo možno nějakou napsati. Smáli se jí už s nimi. Nic z té cesty neměla, litovala, že ji k jeho naléhání podnikla. Dívala se na krásy hor, na divy umění lidského a neviděla jich. Vzdychala vzpomínajíc. Jen jeden lístek aspoň kdyby

přišel. Ale nyní již bude konečně doma. Poslední stanice! — — .—

Jak se ten čas vleče! Známý kraj jako by nechtěl od oken a chvěje se také nedočkavostí. Jsou tu místa tak intimních vzpomínek. „Tak se na mne přece podívej,“ hlásí se, „já jsem tu také.“

A již zase rovná zavazadla svoje. Přehlíží dárky v kabelce — s těmi musí být připravena hned na první setkání. Děti se optají hned, co jim veze, těší se na to jistě už dávno a je to předmětem stálých jejich hovorů s otcem. Co jí as řekne *on*, jak se změnila? Dostal-li pak její podobiznu?

Což tu ještě není stanice? Přesedla zase na druhou stranu vozu. Tu je známá dvojice olší nad potokem. Tudy chodívají denně. Tamto ji jednou přenesl na rukou přes rozlitý potok. Hle, mezi stromy zasvítila stěna stanice. Úředník jí dobře známý, mladý, švihácký, který ji vždy zdraví tak hluboce, se zbožným obdivem, má dnes službu. Co to? Trhl sebou jako uleknut, když ji uzřel, a odvrací se v rozpaku. Či jí nespatřil?

Vystupuje z vozu všecka se třesouc, oči tonou v mlze . . . Čeká, odkud zaslechne radostný výkřik mužova hlasu, odkud vyrazí jí vstříc děti. Nikdo tu. Srdce jako by se zastavilo. Nepřišel! Nemohl snad? Nevěděl — nevypočetl si, kdy ona přijede, nebo? . . .

Proč se nosič tak na ni dívá? Co mu je? Úředník přechází na opačném konci a posud jí nevidí. Jak jindy přiletěl s poklonami!

A nosič se tak na ni dívá — jako, jako když někoho vedou na popravu. Děsí se sama otázky . . .

„Ne — neviděl jste mého muže?“

Nosič odvrací oči stranou a polyká na sucho, jako by se škrtil.

„Neviděl,“ řekl v rozpaku a ohlíží se.

Paní cítí vlnu mrazu od šíje až ke koncům prstů.

„Proč nepřišel? Co dělá? To přece není ani možno. Nevzkázal mi snad něco?“ Něco vidí v obličeji nosičově hrozného. Chvátí ho za svalnatou paži.

„Poslyšte, není snad — není — — ne — nemocen?“

„Ne. On už umřel.“ — — —

„Kdo že u — — o kom že mluvíte, vzpamatujte se.“

„No, váš pán přece. Už ho i pochovali.“

— — — — — — — — — — —

Můj soused snídá. Za mnou slévají si čaj židé z Oděssy a začali zase o antisemitismu. Student poopravuje si na balíku nápis „herbář“, aby padl hned do oka, a cpe cosi do spodní kapsy kabátu.

Blíží se hranice.

LITERATURA.

Vilém Mrštík: „*Zumři*“. Román o dvou dílech. V Praze 1912, nákladem J. Ottovým. Stran 362 a 365. Za 8 K.

Mrštíkovi „Zumři“ budou u nás vždycky vyvolávat vzpomínku na tragický skon nešťastného spisovatele, který v plném rozpuku života, chvilkově vzrušen pochybami a trpkými dojmy, dobrovolně odhodil život. Odešel právě od tohoto rozpracovaného díla, jehož vznik datuje se hned od poloviny let devadesátých a jehož první část četli jsme již v prvním ročníku „Máje“. Tragická smrt Mrštíkova byla tu tam uváděna i v jistou souvislost se „Zumry“, jichž celková koncepce prý se počala vymykat z ruky unaveného pracovníka — dohad, který kdyby byl sebe oprávněnější, zůstane vždycky jen více méně pouhým dohadem. Po přečtení objemného torsa, které s pietou a s obdivem „dopovídává“ podle skizz a zápisků autorových Mrštíkův literární přítel E. Sokol, spíše se zdá, že není na této domněnce závažné pravdy.

„Zumři“ jsou románem studentským a jimi zavírá se trilogická stavba, jejímiž oběma prvními články jsou Pohádka máje a Santa Lucia. A jako v obou románech právě jmenovaných nejkrásnějšími a vrcholnými partiemi nejsou passáže karakterisační a psychologické, nýbrž popisné a malující, tak i v „Zumrech“ bude se čtenář podivovati nejvíce těmto. Autorovi jde o osud dvou moravských bratří, studentů Zumrů, z nichž starší studuje v Praze mathematiku, mladší medicinu. Vzešli z chudičkého prostředí a jejich celková situace, nemnoho se lišící od situace Jiřího Jordána ze Santy Lucie, zavdává podnět k široce malované fresce tvrdého probíjení životem, jakému bývá tak často ve psí vydán student, žijící na vlastní pěst. Děj práce, probíhající dvěma (místy i třemi) základními proudy, nebude vzorem přísné sevřenosti a suverenní dějové kázně — a mohla-li konečná výslednice románu sem tam někdy vzbuzovati pochyby v mysli přísného autokritika, pak se mohla věc týkati jen této stránky. Za to karakteristika osob, z nichž v první

části práce vyniká nad oba titulní hrdiny postava krejčovského mistra Cyrila Havlíčka, domácího pána Zumrů, zavilého starousedlíka a na konec i houževnatého věřitele obou bohémských studentů, je mistrná a překvapující. Hybnou pákou vyrůstá na konec úžasně životně prokreslený typ mladšího z obou Zumrů, Emila, mladého muže plného výbušných látek, horkokrevného rváče a temperamentního zastance všech pokrokových ideí modernistických, jehož životní drama zůstává už bohužel nedopověděno. Toť postava, která se stala mluvčím vlastních autorových názorů, myšlenek, snů i pochyb, ideovým prototypem jeho vlastního života. Toť nejbohatší a nejplnější žeň celé rozlehlé práce, výmluvná památka na Viléma Mrštíka člověka, umělce i bojovníka, jak jsme jej znali a jak se nám navždycky zapsal do paměti. A ještě jiná stránka románu nás uchvátí: popisná a malující. Malá Strana, vlastní dějiště práce, ty její palácové ulice i drobná náměstíčka, zákoutí, dvorky a mosty ožívají v „Zumrech" tím bohatě viděným a úžasně pitoresknim životem drobných lidí, prokreslených až do detailů a do posledních záhybů svých niter. Zde Mrštík rozhodil nejbohatší hrsti svého umění. Rozhodil je takovým gestem, že už v něm samém ožívá všecek jeho podivuhodný temperament a všecka jeho tragická láska k barvě, pohybu, životu a jeho melodii. Skoro bychom řekli, že hrdinou a vlastním románovým tělesem „Zumrů" nestává se tu bratrská dvojice moravských studentů ani jich shon, bída, cíle a bohémská zápolení, ale právě život a duše Malé Strany. A již tím stává se toto tesklivé románové torso nešťastného Viléma Mrštíka důstojným zakončením jeho barvité a životem hýřící románové trilogie. *Fr. Sekanina.*

Camille Lemonnier: *Ve svěžím srdci lesa.* (Au frais coeur de la forêt.) Přeložil K. Šafář. „Spisů C. Lemonniera" IV. Nakladatel Jos. R. Vilímek v Praze, 1912.

Milenec hlubokých a zamyšlených lesů, jako světa prostoty, volnosti, svobody a nezávislosti žití, básník pramatky všech věcí, přírody, revokoval dávné sny o volném, prostém a zdravém životě primitivním a zavedl dvě děti z města do nekonečných lesů. Jí bylo deset let, vždy tak tvrdila, neboť uměla počítat jen do deseti, a říkali jí Zimomřivka; jemu přezděli v městě Staříček a, poněvadž byl o něco větší, usoudil, že je starší. Oba byli „ubohé existence z křižovatek, sourozenci toulavých proletářských psů". Sešli se kdysi za městem a vzavše se za ruce šli do lesů, jež se za nimi navždy zavřely.

A nyní počíná jakási robinsonáda obou dětí, které do města se již nikdy nevrátily. Žily sice nějaký čas mezi cihláři, mezi drvoštěpy, vždy však opět uprchly zpět do lesů. Pak přišla doba Poznání, kdy mech byl jim ložem svatebním, Staříček se Zimomřivkou — Julou a dětmi opustili les a u moře mezi pobřežními piráty počali nový život. „A nyní jest na pobřeží mořském mladé město a volní lidé."

„Au frais coeur de la forêt" jest krásnou, svěže psanou utopií. Camille Lemonnier demonstruje tu na dvou dětech, od lidí naprosto isolovaných a úplně na sebe odkázaných, vývoj lidstva na zdravých základech prostého a primitivního života. „Je nutno, aby každý člověk s osobní a prostou duší započal znovu celý předchozí život, a já položil jsem nohu tam, kam ji byl položil první praotec," praví ke konci Staříček. A vyrostli noví, zdraví a volní lidé.

Kniha psána jest s velikou dávkou psychologie. Autor líčí naturalisticky, při tom však decentně a ušlechtile pohlavní dospívání obou dětí, jejich společný život, duševní vývoj, jejich vztah k lidem, přírodě i Bohu. Jest zajímavo, že C. Lemonnier kreslí charakter Julin jako ženy pudovější, animálnější, s většími sklonnostmi ke zlu a zločinu, povahu Staříčkovu jako muže ušlechtilejší, mravní, s touhou po dobru a sklonem k altruismu.

„Ve svěžím srdci lesa" je psáno virtuosní technikou, zejména v partiích líčení přírody, jež barvami svítí. V těch passážích upomíná poněkud na „Mužství", o němž bylo v tomto listě referováno. (Viz Zvon, XII., 9.) *Tristan.*

DIVADLO.

Činohra. — *Kavárnička.* Veselohra o 3 jednáních. Napsal Tristan Bernard. Přeložil K. H. Hilar. Na Městském divadle Král. Vinohradů po prvé dne 12. srpna. Režisér F. Hlavatý.

Uvedením Bernardovy frašky o sklepníku, který zdědil 800.000 fr., na jeviště Měst. divadla udělalo ředitelstvo nespornou trefu a také trefilo jak náleží do noty svému, beztoho tak rozveselenému publiku. Úspěšný pařížský dramatik, jména zpola wagnerovského, zpola semitského, buď intencí anebo namátkou sáhl do světa starovídeňské veselohry a pojal látku, jakou by ani Raimund nebyl povrhl. Bernard ovšem upletl osud náhle zbohatlého sklepníka Alberta výhradně rozmarně, až drasticky, a zavedl jej do tak groteskní komiky, že když naposled pokouší se opatřit jej pointou ve stylu tklivé bodrosti, nezdaří se mu to. Zřídlem komiky je tu spiknutí zaměstnatele Albertova, kavárníka Philiberta s prohnancem Bigredonem, který náhodou zvěděl o dědictví Albertově a nastrojí na zbohatlého sklepníka smlouvu se závazkem dvacetileté služby u Philiberta s pokutou 200.000 fr. pro případ nedostání. Zpit vínem, pánovi ukradeným, a zmámen nabídkou vysoké mzdy, podepíše Albert, a sotva že tak učinil, přinese mu listonoš notářův dopis s ohromujícím štěstím. Jaký bič na sebe upletl, pozná Albert, když dává výpověď z místa, ale mazaný chlapík zmate důkladně výpočet obou

chytráků a jeho rozhodnutí, jímž končí první akt, zní: Než by zaplatil pokutu 200.000 fr., raději zůstane sklepníkem se 416 fr. měsíčního platu a 800.000 fr. vlastního jmění. Co se dále děje, jest úsilím obou šibalů s nástrahami Albertovi, aby praštil vším a zaplatil, ale jsou to pokusy naprosto jalové, oba spiklenci jdou za ním v II. aktu do proslulého lupanaru „u Maxima", kde Albert tráví noci se svou koupenou milenkou ve společnosti světáků, a Philibert ohrožuje jej prozrazením, že on, bohatý hýřil, jest pouhým sklepníkem. Situace komplikována jest drastickou bývalou milenkou Albertovou, kapelnicí uherské kapely, sestávající z jejích „sester"; je žárliva jako Velturek i ohrožuje Alberta smrtí v každém případě nevěry. Noc u Maxima končí rvačkou mezi bývalou favoritkou a nynější milenkou Albertovou v saloně restauračním. Bitka obou rekyň vynese Albertovi čestnou zápletku s vikomtem, který se do rvačky vpletl, a návštěva dvou sekundantů, z nichž jeden jest generál, jest nejkomičtější situací 3. jednání. Poslední trumf situační komiky ve hře jest pak setkání obou milenek Albertových, kokoty a kapelnice, při čemž vyjde na jevo, že všechny domnělé sestry (asi pět) žárlivé hudebnice jsou jejími dcerami, nehledě k synu atlétovi, který v jakémsi etablissementu pařížském vystupuje. Tím zápletka končí, neboť stupňování už je vyloučeno a vyřešení jest co nejjednodušší, Albert zůstane v kavárničce otce Philiberta nejen 20 let, ale na celý život, oženiť se s jeho dcerou . . .

Účin byl na obecenstvo velmi značný, málo kdy hlediště tak smíchem bouří, jako tentokráte, efekt podmíněn jest neodolatelným střídáním ultrakomických situací, z nichž jedna druhou překonává. Souhra byla přesná a vervná.

TÝDEN.

* Francouzský skladatel **Jules Massenet**, člen Francouzské akademie, autor „Manon Lescaut" a „Werthera", zemřel v Paříži 13. t. m. ve věku 70 let. Massenet, rodák z Montaudu u St. Etienne (* 12. května 1842), vzdělával se na pařížské konservatoři, kde byl jeho učitelem i slavný Thomas. Již v 21 letech slavil první umělecké triumfy, zejména uveřejněním kantáty „David Rizzio", za niž obdržel velikou Římskou cenu, se kterou spojen byl několikaletý pobyt v Italii. R. 1878 stal se Massenet profesorem komposice na pařížské konservatoři a od těch dob počala se jeho sláva šířiti i za hranice. Jeho opery Manon (1884) a Werther (1892) proslavily jej i daleko v Americe a jsou vůbec jeho mistrovskými kusy, provanutými duchem neoromantismu, obohaceného o působivé prvky moderně dramatické. Z velkých operních skladeb Massenetových uvádíme ovšem i jeho Sappho (1889) a Cida (1885), z biblických dramat úchvatnou Marii Magdalenu a Evu, z kantát Liberté a Paix, ze symfonických básní Visions a j. v. Massenet psal ovšem i množství orchestrálních suit, skladeb klavírních, písní a drobných symfonií. —*n*—

Napoleon I. — silákem? V nedělní zábavné příloze jednoho z denních listů uveřejněn byl 11. t. m. „výjev z lodi Northumberlandu večer 15. srpna 1815": Císařovy narozeniny, kde baron Las Cases a generál Gourgaud, kteří provázeli Napoleona do vyhnanství na ostrov Sv. Heleny, hovoří o císaři. Baron Las Cases svěřuje generálovi že mu Napoleon, procházeje se onehdá v podvečer po palubě, odevzdal „cosi, jako nějaký pás, co vytáhl z pod šatů", a uložil mu, aby mu to uschoval. Teprve druhý den našel císař příležitost svěřiti svému důvěrníkovi, co obsahuje opasek, který mu odevzdal — „celé jmění jeho (císařovo), tři sta padesát tisíc franků ve zlatě" a náhrdelník jeho sestry Hortensie, který měl „snad cenu také takovou", a uložil mu, aby to nosil na těle. Tento detail z plavby generála Bonaparta do vyhnanství sv.-helenského, čerpaný zajisté z pramenů doposud naprosto neznámých, ukazuje Napoleona se stránky dosud vůbec nepovšimnuté, jako — „těžkého athléta", který unesl na pouhém těle kolem pasu 350.000 franků ve zlatě, tedy 17.500 napoléondorů, čili neméně než metrický cent těchto zlatých mincí, takže collier královny Hortensie, který měl „snad také takovou cenu", byl při tom zajisté zcela „nezávažným" přívažkem. Poněvadž pak baron Las Cases, přijav od císaře toto „ambulantní" dépôt v uschování, nosil je dle jeho rozkazu na těle dále sám, byl patrně nemenším silákem, nežli jeho pán a velitel, z čehož lze důvodně míti za to, že těžká athletika nebyla již před sto lety sportem nijak vzácným. Ovšem nutno předpokládat, že byly zlaťáčky v opasku srovnány se svrchovanou úsporou místa, neboť jich muselo být 175 závitků po 100 kusech, tedy tolikéž sloupečků po třinácti centimetrech zvýší a dvou centimetrech průměru; patrně byly závitky urovnány na způsob patronových věnců, obvyklých u střelců vojsk koloniálních (n. p. ve vojně boerské), jinak si nelze představiti, jak jich císař mohl ukrýti v opasku „pod šaty" 175. Neboť srovnány nad sebou v jeden jediný sloupek poskytly by zlaťáky v tom množství kovovou tyč o dvou centimetrech průměru a přes dvacet metrů zdéli! — Či snad by se tento silácký kousek Napoleonův zakládal jen na pouhém přeřeknutí světovládce, který zapomněl svému věrnému průvodci říci, že na těch 350.000 franků ve zlatě (jeho válečný poklad pro prvou potřebu v případě zdařeného útěku ze Sv. Heleny, ze zajetí anglického) je v opasku toliko — depositní list Anglické Banky v Londýně?

V Praze, dne 23. srpna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Antonín Macek:

Z NOVÉ KNIHY BÁSNÍ: VELKÝ MÍR.

Rty mé se nikdy neotevrou k lání,
znám smysl žití, znám i jeho růže,
i Boha v bolesti a vzpomínání,
vznešený obraz Jeho k snům svým druže.

Bez hořkosti a žalu, pohrdání
po moři žití duše kráčet může;
Bůh láska tichá je, jež neporaní —
je jinochův sen žena, Bůh sen muže.

Neb mizí něha ženy, krása její,
tvář ztvrdla, která zářila kdys sličně,
a slova lásky umřela již v hoři.

Polibky její okamžik jen hřejí,
jak příkrov ledový se maska tvoří —
leč láska boží hřeje ustavičně.

Je nejkrásnější u žen hudba gest,
těl bělostných je ona krásou kras,
těl krásných gesto je, čím třpyt je hvězd,
nesmírných světů tuchu budí v nás.

Na konci mládí pustých, bludných cest,
kde květy sežehl již časný mráz,
kde čeká lítost, hoře, muka, trest,
líbezné gesto život vlévá v ráz.

Řeč nejsladší a nejvíc slibující
to gesto líbezné je ženy milující,
je hudbou, jež se chvěje v srdcí tluku.

Vteřino, božským jasem ozářená,
se zrakem zářícím když tvoji ruku
lehounce vine k srdci svému žena!

Že čas můj nepřijde, mně není líto,
neb zvykl jsem již osamění svému.
Když přijde žal, tu „bratře!“ řeknu jemu
a „sestro smrti!“ v rysech mých je vryto.

Já poznal krásu snu, co v něm je skryto,
i rozkoš vzhlédnout k nebi hvězdnatému,
i blahořečím někdy také zlému,
s nímž jako zlato bývá dobro slito.

Jen líto mi: těm, již mi blízci byli,
mé chvíle štěstí nikdy nezářily,
ti neznali jich, marnou jati pýchou.

Že nemohl jsem dát jim lásku k zemi
i krásu pokory, tak sladkou, tichou,
svou marnou něhu — toho líto je mi.

I v světě chudých vesna zkvétala mi;
vím, jak stisk rukou zmozolených hřeje!
Ať kdekoli jsem, žití nad vodami
se záře Boha nesmírného chvěje.

Zde pochyb nebylo, ni beznaděje,
těch starých příšer, jež zde nejsou známy,
zde nebyl jsem, žal světa vyřknout chtěje,
sám se svým srdcem, svými myšlenkami.

Zde cit je hluboký, slov hladkých nemá,
zde hovoří jen stlumenou svou řečí:
— Rozumím, bratře, neb jsem věru zdejší!

Mně oči zamžené i ústa němá
o síle duše často mluví větší,
silnější víře, lásce zářivější.

Václav Prešovský:

MLÁDĚ PŠTROSÍ.

Studie.

„Pštros!“ zvolal překvapen profesor Rumplík pouštěje úmrtní oznámení, poštou došlé, z rukou.

„Pštros!“ vzdychl melancholicky a z upomínek vynořil se mu profil pikonosého optimisty, snílka, věčného a nenapravitelného romantika Františka Šurovského.

Čeho ten člověk při svém nadání mohl dosíci! Slavného jména, popularity a snad i kariéry, nebýti neblahé nestálosti a těkavosti jeho.

Profesor viděl ho posledně před osmnácti lety jako ženicha, vyparáděného, s vlající, šillerovskou kšticí, v tváři krev a mléko, s koketní, napoleonskou bradkou. Stkvěl se lepostí a jarobujností; předpovídal by mu sám padesát let života, a ejhle!

Studovali spolu v Praze ve filosofii, Rumplík vědy exaktní, matematiku a fysiku, Šurovský moderní filologii. Skládali zkoušky současně, ale nesložili. Šurovský z češtiny propadl. Z češtiny, on, český básník, jehož verše recitovali studenti na besedách, lev Příkopů, jemuž řeč plynula jako med!

Nezdar při státnici nesklonil Šurovského nikterak. Do roka zkoušku u pedantického aristarcha přece složil, ba, dostal místo suplentské dříve než Rumplík.

A jaký byl za studentských dob, takový zůstal Šurovský po celý život, věčným chlapcem. Stále do několika směrů roztěkán (někdo nazýval to universelností, ale Rumplík děkoval za takovou universelnost!), stále lákán nějakou bludičkou, produkoval jen jakousi neúmornou sílu v idealisování všeho, v optimismu, v nedůslednosti. Škoda ho nikdy nepoučila a když nevěděl, kudy kam, zavřel oči a odevzdal se osudu.

Pštros! říkali mu kollegové. Když je zle, strčí hlavu do písku a myslí, že ho osud nevidí a přejde mimo.

Z Prahy se rozešli a po několika letech mlčení dostal Rumplík ze Stožic psaní. Od Šurovského a velmi lakonické: „Milý příteli, pamatuješ se na náš slib? Kdo z nás prvý se ožení, druhý půjde mu za mládence. Nuže, žením se 2. srpna t. r. a naději se, že uvidím Tě v slovu státi. Tedy na shledanou! Tvůj Franěk.“

A nic o nevěstě, žádné dithyramby! Jako by to nebylo ani od poety, od překypujícího Šurovského! Bude to asi chuďas děvče, pomyslil si Rumplík a snad i nehezká. Kdož ví, jak toho motýla chytila!

Ale slovu dostál a za mládence šel. Bohatou si Šurovský ovšem nevzal, ale též ne nehezkou. Nevěsta byla dcera soudního rady, o sedm roků Šurovského mladší, jemná a hezká dáma.

Snoubenci vypadali oba dva tak svěže, tak šťastně! A nyní, za osmnáct roků, taková katastrofa! Profesor nahlédl do návěští. Po dlouhé nemoci tiše zesnul. A ani mu nepsal nikdo, že je Fráňa těžce nemocen! Chuďas!

Upomínky se uhlazovaly jako vlny po bouři života a vítr hudl nad nimi melodii o nenávratnosti. Tesknota, myšlenka na vlastní konec těžkou váhou zatížila srdce.

Málo kdy si kollegové psali. Někdy dvakráte do roka, někdy jednou za dva roky, jak dala nálada. Zpravidla zůstával Rumplík Šurovskému dlužen odpověď. Věděl, že má Šurovský dost zábavy s rodinou a na dopis od starého mládence že nečeká.

Profesor Rumplík vyhledal dopisy nebožtíkovy. Svou korrespondenci měl urovnanou v zásuvkách stojanu a dle abecedy označenou. Vyňal zásuvku s písmenou Š.

Šetřil, Šrámek, Šurovský! Věnoval půl hodinku mánům zesnulého, déle četba šestnácti dopisů netrvala.

Seznal z dopisů, že měl Šurovský původně tři děti, nejstaršího syna a dvě dcery. Obě dcerušky zemřely v útlém věku. Hoch je tedy nyní sedmnáctiletý, klacek, bude s ním mít asi matka potíž.

Pojede na pohřeb? Měl by, byly právě prázdniny a Rumplík beztoho chystal se na cesty. Nu, snad pojede.

Téhož dne večer došel expresní dopis. Od paní Šurovské. Že ho na pohřeb očekává, ježto nebožtík ustanovil ho poručníkem nezletilého syna Františka.

Co to tu ženskou napadá? Jeho, starého mládence, člověka, jenž má rád pokoj a klid, za poručníka? Proč ne hned za krotitele mladých koní? Je to zase idea — pštrosí! Bůh mu dej lehké odpočinutí!

Ne, z toho nebude nic! Je to práce a zodpovědnost. Člověk není už žádný mladík, aby lehkomyslně bral na se závazky, jimž nemůže a nemá chuti dostáti.

Kluk! Aby ho studoval, ucházel se o jeho důvěru, laskal se s ním! A profesor

Rumplík se nikdy s nikým nemazlil. Umíš? Dobrá! Neumíš? Sedni! Trojka! Přesně dle práva a spravedlnosti, nic více, nic méně!

Profesor Rumplík měl své pevné zásady. Vášní jeho bylo klassifikovati. Společnost třídil dle toho, jak si stála k matematice. Slabé počtáře pokládal též za slabé charaktery, nespolehlivé lidi, hodné nanejvýš shovívavosti. Za to dobrým matematikem neváhal by obsaditi i úřad ministerského předsedy. Neboť vše na světě záleží na přesném výpočtu, výměru a rozvaze.

Do Stožic přijel přesně hodinu před výkropem. Právě chtěli už zatloukati víko od rakve. Jemu k vůli počkali. Oznámil svůj příjezd telegraficky.

Zvěděl, že přítel jeho zemřel nemocí jaterní.

Stanul před mrtvolou. Hlava olysalá, nad čelem chochol vlnitý, obličej žlutý, vyhublý, s ustouplou bradičkou, oholenou a vyčnělým, na hrotu spíše staženým než ohnutým nosem. Malá hlava na tenkém dlouhém krku odrážela se proti silnému, složitému trupu.

Ubohý pštrose!

Nebylo pomoci, ani majestát smrti nezabránil tomuto přirovnání, ač prostému vší komičnosti.

Zahrabali Františka. Profesor Rumplík zdržel se ještě den. Mladý Fráňa byl matematikem výtečným. I jinak se profesoru zalíbil, takže se rozhodl přijmouti poručnictví. Objednal si hned z Roupálova telegraficky spoustu kněh o vychovatelství.

Zatím vyjednával s vdovou. Paní Šurovská byla dáma čtyřicetiletá, už prošedivělá, ač postavy dosud pružné a vznosné. Zvláště oči měla dosud ohnivé a zuby překrásné.

Ale pravý Antinous byl mladý Šurovský, septimán. Souměrně do výše vyšvihlý jako jedle, měl zjemnělou sličnost matky i sílu otcovu. Pleť jeho byla sněhobílá, líce růžové s nepatrnými pihami, načervenalé vlasy v hustých kadeřích vlály mu kol hlavy. Krasavec a elegán. Studoval s vyznamenáním a byl náčelníkem studentů své třídy i mladších. Hrál zručně na piano a veršoval. Kde kdo věstil mu krásnou budoucnost.

Profesor Rumplík neodolal kouzlu jinochovu. Zůstal den, pak dva, až z toho byl týden. Chodil s Fráňou — rychle si uvykl jmenovati ho tak — na vycházky, těšil ho, vyzvídal jeho smýšlení a sklony a seznal, že mladý Fráňa podobá se otci značně.

Bylo to dojemné. Pohyby, hlas, postava, vše po otci. Profesor Rumplík vzpomínal při něm svého vlastního mládí, dávno zmizelých snů a nadějí. Tak jako on i mladý Fráňa snil o tom, nastoupiti dráhu akademickou, státi se na universitě učitelem učitelů.

Profesor Rumplík navrhl paní Šurovské, by přesídlila i se synem do Králova, jednak aby rychleji přemohla žel po muži, jednak aby v působišti poručníkově byl Fráňa stále pod dozorem. Profesor Rumplík vylíčil vše paní Šurovské tak přesvědčivě, zaručil se, že i studenty jí do bytu opatří, že vdova uposlechla a koncem prázdnin do Králova přesídlila.

Profesor Rumplík vžil se do svého vychovatelského úkolu s vášní theoretika a nemyslil na nic jiného. Ustanovil, že Fráňa po maturitě dá se na lékařství, vědu praktickou a nepřítelkyni veškeré romantiky. Bude to blahodárná sprcha na horkou mysl Fráňovu, a že i v medicině hoch vynikne, o tom profesor nepochyboval.

Studiem knih i vlastním přemýšlením ustanovil se profesor Rumplík na tom, všecek romantický plevel z mladé půdy sobě svěřené z kořen vypleti a jen praktické zásady životní do úrodné půdy zaseti. A vésti svěřence přímočárně, bez oklik a omeškání za požitky mládí. Život je krátký!

Nepředstavoval si mentorskou práci svou snadnou, ale obtížemi vždy rostly jeho síly. Věřil sám v sílu své vůle, vždy tak jen přemáhal život. V horlivosti své vžil se do představy, že třeba Fráňu tělesně nezplodil, přerodí ho duševně, učiní z něho něco řádného a žádné — mládě pštrosí.

Takové promarnění velkého nadání jako u jeho otce nesmí se opakovati!

Netajil si, že je to problem veliký, pokus hodný mimořádné energie a vytrvalosti.

Ale profesor se cítil. Ba, bylo mu chvílemi tak krásně, jako by nalezl teprve nyní důstojný a pravý úkol života. Non omnis moriar! Zůstane po něm dobré dílo.

Jedna okolnost nového Mentora při Telemachovi posilovala. Pozoroval, že při veškerém sklonu k velkým rozmachům, při veškeré výbušnosti, nezapomínal ani Fráňa na detaily. Byl rozbíravý. Toho při jeho otci nebylo. Ten se dával cele, hluch a slep pro drobné otázky a všední příhody.

A z čeho se skládá tak zvaný úspěch v životě? Ze součtu využitých detailů. Pozornost činí oblíbenějším než zásluha. A pozornost, reflexe Fráňovi nescházela.

Snad jí měl chvílemi až příliš mnoho a zvrhla se v hloubání. Ale úsudek jeho byl přesně logický, trefný, ba až chladný.

Věcí jeho, Mentora, bude držeti jinocha v jistém milieu, v zlaté cestě střední, stranou od krkolomných skoků fantasie a zase nepouštěti do nížin, kam slunce a volný vzduch nedoniká.

Ani fantastem, ani tichošlápkem nesmí Fráňa býti, ale venkoncem moudrým, praktickým člověkem, platným a vynikajícím členem společnosti.

Můj bože, český národ nemůže si dovoliti luxus ponechati svým talentům nemírněnou zvůli, nemůže postrádati v šiku ani jediného páru rukou. Je tolik práce, tolik boje o holou existenci!

Profesor Rumplík svěřil se se svými plány výchovnými paní Joze Šurovské. Matka, v paměti majíc nejen lásku a věrnost nebožtíkovu, leč i strasti, jež způsobily jí slabosti jeho, nechtěla, aby syn vstoupil do šlépějí otcových a trpěl jednou i s rodinou. Věděla ze zkušenosti, že milující žena temperamentu mužovu neodolá, že muž strhuje ji s sebou v dobrodružství, do nichž by se sama nikdy nepouštěla.

Sama byla střízlivé povahy, spíše chladná, než snadno přisvědčující. A doznala si, že mezi ní a nebožtíkem byl stálý, skrytý boj, nuzně zastíraný kompromisy a odklady. Nebylo nikdy srdcejemné, dokonalé shody mezi nimi a jistě že druh druha podceňoval. Ona dívala se shovívavě na jeho rychle hasnoucí vzněty, on zase netrpělivě na její klid a zdlouhavý chod myšlenek.

Proto mluvil jí profesor Rumplík z duše a přisvědčovala plně jeho plánům korrigovat povahu Fráňovu. Uznávala, že žena je na dorůstajícího jinocha slabá a že bude jen na prospěch, vezme-li ho řádný a svědomitý muž v kázeň. Seznavši povahu profesorovu, nabyla k němu přátelské důvěry a schvalovala napořád, co za dobré uznal.

Jal se tedy Mentor krotiti impulsivní temperament Telemachův. Ale Fráňa byl povahy méně poddajné, než se profesor nadál. Ustupoval důvodům, ale náhle vracel se k původnímu smýšlení o věci sporné, vyzbrojen sterými námitkami a důvody. Profesoru bylo často bourati namáhavě vybudovanou soustavu a stavěti novou.

Profesor nazýval rozhorleně námitky Fráňovy sofismaty, mlžinami, ale mlžiny ty daly mu hodně práce a přemýšlení, než dovedl prokázati, že jeho názor je jedině správný a Fráňův lichý.

Opakoval zas a zase, že by chtěl Fráňovi uspořiti vše, co sám trpce prodělal, vočkovati sedmnáctiletému jinochovi názory a zkušenosti muže padesátiletého. Hoj, jakých krásných výsledků podala by práce mladé energie spojená s moudrostí stáří!

Profesor četl v knihách, že nejlépe účinkujeme na žáky, sestoupíme-li na jejich niveau. Stal se tedy s Fráňou sám studentem, mluvil s ním jako sobě rovným a žádal ho o důvěru kamarádskou a ne úctu žáka k profesoru.

Přistihl ho jednou s Dekameronem v ruce! Nevzal mu knihu, neláteřil, ale upozornil Fráňu na klassicky prostý způsob vypravování Boccacciova, na pevnou jeho logiku a hlubokou psychologii. Řekl, že nepokládá Fráňu za dítě, které neví, co má v ruce, ale za muže, jenž ví, co ve kterém díle hledati, a jenž jistě neutkví zálibně na kluzkostech a sprostotách knihy, ale přejde je, jako přehlížíme stíny v krásné, osluněné krajině.

Věděl, že Fráňa je dosud pohlavně čist, ne ze stydlivosti potměšilé, ale uzavřen svou hrdostí. Nedobíral si ho a také neumravňoval kazatelsky.

A viděl, že mu Fráňa byl za jeho jemnocit vděčen.

Ve studiích dařilo se Fráňovi dobře, chápal rychle a pamatoval spolehlivě. Za nedlouho získal si obliby mezi studentstvem, které na něho hledělo napřed jako na stvůru profesorovu a donášeče. I profesoři, až na samolibého, elegantního profesora náboženství, si hocha oblíbili. Knězi Fráňa jednou neb dvakráte poněkud nevěrecky odpověděl. Katecheta pokládal za svou povinnost lpěti na orthodoxii. Když pak zvěděl, že oktáva přičiněním Fráňovým čte „Havlíčka“, stěžoval si přímo v konferenci.

Mezi poručníkem a svěřencem nastala potom důkladná výměna názorů. Ale na konec seznali, že v jádru věci smýšlejí oba dva stejně. Jen ve způsobu, jak projádřiti, neb lépe neprojádřiti své přesvědčení, se nesrovnávali. Při té příležitosti vypořádal se profesor Rumplík s romantismem. Pravil:

„Poesie, metafysika, náboženství jsou dle mého soudu rudimenty filosofie, vycházejíce z lůna jejího a splývajíce v konečných výběžcích zase v ní. Jsou to nauky nereelní a řekl bych nepřiměřené vážnému duchu.“

„Tedy je zavrhujete?“ vpadl mu Fráňa horkokrevně do řeči.

„Neuznávati a zavrhovati něco, je dvojí, milý Fráňo! Čínskou zeď také neuznávám,

ale proto přece, přijdu-li k ní, nerozbořím jí, ale buď přelezu neb obejdu."

„Ale to je zbabělé, strýčínku!" Důvěrně říkal Fráňa profesorovi strýčínku.

„To je moudré, milý příteli, a říká se tomu reservatio mentalis. Nevěřím, ale nečiním ničeho, aby druzí viděli, že nevěřím. Prostní by se pohoršili a prostných je bohužel majorita. Jsem aklerikál a ne antiklerikál, abych znázornil to co nejmoderněji."

„A což, strýčínku, pohorším-li se já!"

„Čím pak?"

„Takovou neupřímností, přetvářkou?"

„Nepohorší se, Fráňo, pranikdo, tajím-li své přesvědčení, které nikomu prospěti nemůže, ale mnohé by poškodilo. Alespoň žádný rozumný a střízlivě uvažující duch. Pokládám za oprávněna prohlásit se veřejně jen takového člověka, který založen venkoncem nábožensky, z nutkání svého svědomí, za účelem spásy jiných duší, toto své přesvědčení propaguje. Jsou to reformátoři, apoštolé, zakladatelé sekt. Naproti tomu objektivní přesvědčení, pouhé objektivní, k ničemu nezavazuje."

„Věřím v přesvědčení objektivní," smál se Fráňa, „a jsem přesvědčen, že důsledky jeho nejsou závazny."

„Co je to, Fráňo?"

„Trochu Turgeněv, strýčínku!"

„Jdi, chlape!" odbyl ho profesor dobrácky.

„Řekl jste, že prohlášení atheismu —"

„Ne atheismu, Fráňo, ale irreligiosity."

„Tedy irreligiosity by mnohým mohlo škoditi?"

„Ano, naivním. Neznají, ubožáci, jiné poslední příčiny věcí."

„Zavrhujete i naivnost?"

„U intelligenta rozhodně. Nemá na ni právo."

„A což u poety? Umělce?"

„Ani tu mne nikdo nepřesvědčí, že díla bez vědomého intellektu, naivně vzniklá jsou dokonalejší než výtvory mozku, kterých si estetika tolik neváží. A neprávem. Snad tomu nerozumím, myslí si jistě můj svěřenec, neb chci mu znechutiti poesii. Opravdu, Fráňo, promiňte, ale nijak se neobdivuji vaší vloze k poesii, věčné naivnosti, k věčnému hraní, dětinství."

„Ale, strýčínku, jaký by byl život bez poesie, bez illusí?"

„Takový, jaký jest. A tak jej též berme! Je dosti krásný, bez příkras, ale i bez banality. Vytříbenému duchu jako sítem vše nízké padá k zemi, pod práh vědomí a jen dobré a co má váhu a reelní smysl, zůstává na vrchu."

„Víra je tedy údělem naivních, strýčínku? Vidíte, nyní tedy počínám věřiti a k tomu mne ani katecheta nedostal. Ale což vy, ani v pokrok vědy nevěříte?"

„Nemíchejte pojmy, hochu! Víra v rozvoj vědy není vírou, jak my slovu rozumíme, ale fakt, vědomím založeným na logických zákonech. Víra náboženská má fluktuující podstatu, víra ve vědu tichý, stálý klid pravdy."

„Ale kdybychom, strýčínku, vyloučili všecky neklidy, pochyby, fantasie, které vy zavrhujete, pak bychom jeli stále ve starých kolejích, ve starých obzorech."

„Fráňo, generalisoval jsem, ale nevylučuju individualismus. Jsou a musí býti průbojníci, odchylky od normálního intelligenta. Takové odchylky vymykají se z řady a životní osud jejich není záviděníhoden. Putují mezi svými jako cizinci, šílenci, a teprve záhrobí dává satisfakci jejich popelu. Chtěl vy byste býti takovým zneuznaným geniem? A míti rys neb dva genia a nebýti geniem celým, neznám většího neštěstí. Z toho povstávají skuteční šílenci, neštastní v životě a neprospěšní v smrti."

Po takových hovorech chodíval Fráňa po několik dní zamyšlen. A jak mládí bývá imitativní a propagatorské, profesor Rumplík doslechl, že Fráňa mezi kollegy vyslovuje a hájí jeho názory.

Přijal je tedy za své, vžil se do nich a odložil své zelené, nezralé předsudky. Hrál si s novými poznatky, vplétal je v arabesky, guirlandy a těšil se z půvabných linií a pompésních zvuků nových syllogismů.

Profesor Rumplík vzpomněl si na svého profesora řečtiny a němčiny v kvintě. Chválil studentům výmluvně slasti celibátu, duševní klid kněží, blahobyt, umožňující jim lidumilství, pěstování umění, seznávání a studium lidu, jeho zvyků, smýšlení a nejintimnějšího jeho života.

A mezi žáky nastalo pak všeobecné horování pro stav kněžský, který takový filosofický klid dovede poskytnouti, a všeobecné opovrhování „sobci", kteří nesnaží se o nic jiného, než jak by založili vlastní krb rodinný.

Mentor měl z Telemacha radost, i paní Šurovská přichvalovala si, jak syn moudře mluví, nic jako hoch, ale jako dospělý, vážný a usedlý člověk.

Jen se jí pozdávalo, že Fráňa zahlíží někdy tak podivně, zklamán a smích bývalý, jasný, dětský, jako by ho docela přešel. Básní už nečítal, ani nepsal veršů, i hudby zanechal a zvali-li jej spolužáci k vycházkám, nebo k domácí schůzce

v bytě jiného studenta, odbýval je, že ho takové dětinství netěší. Ani se už tak nestrojil, jako dosud. Ovšem, aby se zanedbal, tomu máti nedopustila. A sedal nad knihou neb civěl a krabatil čelo jako ohař, když větří. (Otec paní profesorové byl nimrodem a choval si psa.) Nejvíce však matku těšilo, že syn smířil se s katechetou. A nejen smířil, mohlo se říci, že si ho katecheta oblíbil.

Profesor Rumplík mnul si ruce a přijímal skromně příjemné tyto noviny. Ejhle jeho methoda! Nemilosrdně a důsledně bourat všecky nepravdy v životě, obmezovat pravdy a především ukazovat svět a člověka, jakým je, bez fíkových listů a mlhavých obrysů.

„Mám velkou naději v hocha," pravil paní Šurovské, „má nadání, lepost, jemnocit a energii, ne chvilkovou, ale důslednou, propracuje myšlenku do všech důsledků a zažije dokonale. Bude lékařem, profesorem mediciny. Nedivil bych se pranic, kdybych se toho dožil, že mu dají v Anglii jako Albertovi čestný klobouk doktorský."

Paní Šurovská děkovala mu s orosenýma očima. Mateřská něha zlahodila všechen výraz její tváře.

„Vida," pomyslil si profesor Rumplík, „je to dosud ženská a ne zrovna nepříjemná."

Vzpomněl na svůj zaprášený příbytek, a jak vše je v něm zpřeházeno, na hubatou, línou posluhovačku, jejíž úklid ho nikdy neuspokojoval. A pak představil si paní Šurovskou, hospodařící v jeho příbytku — po právu a zákonu. Něco ho zahřálo.

Ostatně býval ob den u Šurovských návštěvou a lidé jistě že už všelicos mluvili. Kollegové ve sborovně činili narážky, kterým se ovšem on sám nejvíce smával.

Ostatně nic není nemožného. Ale na to jest času dosti! Vždyť ještě neuplynul ani rok smutku.

„Ujišťuji vás, milostivá paní," loučil se profesor s paní Šurovskou, „že výbornou methodu u vašeho syna neopustím. Vše, co mohu, jemu dám a u něho padne to na úrodnou půdu. Jde mu teprve na osmnáctý, stromek je ještě ohebný. Kojím se nejlepšími nadějemi do budoucna."

(Pokračování.)

K. V. Havránek:

VEDLE KOLEJÍ.

(Obrázek druhý.)

Představený listovny u železničního ředitelství Tomáš Zpátný opustil kancelář, kde pracovali jen dva úředníci, vrchní oficiál Peroutek a assistent Kocvera, posud „mladý zajíc". Představený se odebral do sousední kanceláře a po jeho odchodu přistoupil Kocvera k Peroutkovi, zamnul si ruce a vychvaloval „starého", jenž na místo důtky udílí pouze poučení a to ještě laskavě a roztomile. Kocvera spletl cosi ve výpise z indexu a představený mu vysvětloval, jaký zmatek vzniká z nesprávného udání dat v expeditu a u stolu referentů. Osten v poučení byl zabalen tak, že nemohl zraniti.

„Jaký to výtečný člověk, radost pod ním pracovati," pronášel Kocvera. „To je člověk vznešeného, šlechetného srdce, třeba že ze starého „vydání". Milý, dobrý a laskavý, kuřeti by patrně neublížil! Soucit vrozený."

A tak to šlo dále, kdy zatím Peroutek zapaloval dýmku a klidně naslouchal projevům „mladého zajíce" a teprve, když Kocvera zase usedl za svůj stůl, zabroukal Peroutek: „Mladé pivo musí ustát!"

„Co tím chcete?" ozval se Kocvera a popatřil tázavě na Peroutka.

„Nic," odvětil Peroutek, „jen to, že jsem byl po celý život na trati, jak víte, dosluhuji v tomto zátiší, a náš „starý" byl náhodou tehdy již mým představeným, když mne přeložili do ústelské stanice k nákladní pokladně."

„Tedy znáte jeho zlaté srdce," zvolal Kocvera.

„Znám," zabroukl Peroutek lakonicky a doložil s povzdechem „tehdy jsem nebyl šedý, naopak, pln života, naděje a vařil sám z vlastního rozumu jako vy teď, měl jsem před svatbou, která byla až za rok, kdežto představený stanice, Zpátný, byl již ženat, měl dvě malé děti . . . A . . . víte, že přesluhuje?"

„Vím, ale lépe, ať ještě vytrvá v úřadě, neboť tak laskavým a roztomilým představeným nebude as jeho nástupce," pro-

nesl Kocvera. „Jak rozmlouvá s každým, i se sluhou, nezná rozdílu. Starý a — jak bych to řekl, přece člověk moderních názorů. To je vzácnost!“

„Ano, ano, vyčkává patrně nějaký křížek, řád,“ zabručel Peroutek. „Pamatuji se, jakým býval druhdy ... Jako husar na koni, hlavu vzhůru, a dnes jako invalida. Inu, leta, leta ... Žlutá tvář samá vráska, rty uzoučké, namodralé a jako obloučkem dolů, k zemi sehnuté. Oholen býval vždy, a dnes jen oči se mu někdy zalesknou tím bývalým ohněm ...“

„Někdy se mi zdá, když se naň zadívám,“ nadhodil Kocvera, „jako by cosi bolestného se kmitlo v jeho obličeji.“

„Není pokdy k rozhovoru,“ zahučel Peroutek nevrle, „práce odkladem roste, a chceme jít domů!“

„Máte pravdu,“ přisvědčil Kocvera. „Až půjdeme domů, povíte mi, jakým býval náš „starý“ na trati. Máme notný kus společné cesty, povíte mi, že?“

„Co? Tu historii?“

„Jakou historii?“

„Ach tak, nevíte,“ pravil Peroutek. „Povím vám tedy tu historii Šavla a Pavla, a teď konec!“ —

Ve světnici zavládlo ticho. Šustění papíru a skřípání starých per se ozývalo a do toho se chvílemi vmísilo tiché zahuhlání kletby Peroutkovy, když mu nacpaná a zapálená dýmka netáhla, takže byl nucen předsevzíti operaci ...

Za dveřmi kanceláře se posléze rozlehlo známé přešlapování sluhovo. Ondřej čekal se smetákem a s lopatkou v ruce, aby po odchodu pánů zametl, otřel prach a otevřel okna, a hlavně, aby se také záhy dostal domů k rodině.

Peroutek s Kocverou neotáleli s odchodem. Cestou k domovu k naléhání svého soudruha vyprávěl tu napolo slíbenou „historii“. Kocvera naslouchal a nevyrušoval vypravěče, ponechávaje si dotazy na čas příhodnější.

* * *

„V Ústelu,“ začal Peroutek své vyprávění, „již před léty byl četný personál. V čele železniční správy byli tehdy průkopníci toho lžiliberalismu, jehož zásadou bylo, že všecko je dovoleno, co je k prospěchu žoku akcionářů, a nic se nestrpí, co tou všemocnou správou není dovoleno. Ve stanici přebytečným nebyl nikdo. Představený Zpátný měl již svou pověst. Vědělo se o něm na trati, že záhy byl pro neúnavnou píli jmenován představeným malé staničky kopinské, potom přeložen do větší radšinské, kde prý byl velmi oblíben u úředníků, zřízenců i dělníků. V radšinské stanici však se vyskytly nějaké nepořádky a vyšetřováním inspektorátu se zjistilo, že představený Zpátný nikdy nikoho neudal, přihodilo-li se cosi proti předpisům, a sám domluvou nebo výtkou vše urovnával. Dostalo se mu za to pokynu, že pachtí-li se za získáním popularity u podřízených, mizerně spravuje stanici a neprospívá dráze, a tak utržil si Zpátný ‚malý nos‘, který se mohl i prodloužiti v případě opakování. Tehdy, jak se proslýchalo, udála se s ním první změna, sám však jsem se o tom nepřesvědčil, protože jsem zastal Zpátného jako představeného, muže instrukce a ‚kaprála‘, či jak se tajně o něm říkalo, ‚sibiřského psa‘. Nikdy se nezasmál veselým, radostným smíchem, ze zamračeného, nažloutlého obličeje svítily mu oči jako zlobně. Byl v rozhovoru úsečný a pánovitý, ale jeho slovo jak u inspektorátu, tak u ředitelství padalo na váhu. Delegáti, ať z inspektorátu nebo od ředitelství, před ním se skláněli a Zpátný, jako by si byl vědom, že něco více platí, než tací lidé, jako paša přijímal jejich lichotky. Třásla se před ním celá stanice, protože se vědělo, že mnoho lidí bylo propuštěno ze služby i z práce k vůli němu a že nezná slitování, i nepatrné zanedbání přísně pokutuje. Často pronášel, když někomu domlouval, že „otčenáš“ se železničák musí jinak modliti: ‚Nejdříve: Chléb vezdejší, potom: Království nebeské, totiž především služba a teprve potom ostatní.‘ U ředitelství měl ‚jméno‘, ale na trati stal se ‚bubákem‘. Představení v jiných stanicích hrozívali podřízeným: ‚Dělejte tak a dostanete se na stanici k Zpátnému.‘ Jako by v Ústelu byla Sibiř! A třásla se před Zpátným i jeho paní, děti, služka, kde kdo! Ani doma mnoho s paní nenadělal řečí, takže byla odkázána jen na děti ... Ostatně, hodná paní to byla a dobrá matka. Dětem neslevil také nic a běda, když si zaskotačily před ním! Ačkoliv, ani se neodvážily, bály se. V poslední době, jak jsem postřehoval, Zpátný měl na mušce Jiřince. Povídali ve stanici, že vždy si někoho vyhledal s hřebenem v ruce, aby ho ‚učesal‘, a že nebylo to po prvé, kdy Jiřince pronásledoval, ale vždycky marně. Jiřinec byl předákem ve skladišti. Malý, zavalitý, silný, hlavu poměrně měl velkou, čelo vysoké ,s koutky u skrání, malinké oči, avšak intelligence jako by z nich svítila. Byl ovšem posud provisorní, ač pracoval ve skladišti

již po šest let a jinde, pod jiným představeným, dávno by byl navržen k definitivě pro svou čilost, spolehlivost a obratnost ve službě. Byl ženat, tři děti měl, děvčátka, nejstarší osmiletou, potom pětiletou a tříletou. Mzdu měl o nějaký haléř vyšší než ostatní dělníci a proto žena si sháněla pomoc, pracovala v poli u jistého hospodáře ve městě, výdělek mužův nestačil. Pronásledoval ho Zpátný, ale přesnému člověku nemohl nic vytýkati a možno, že ho to hnětlo. Jiřinec si na tom zakládal, že jest jediným člověkem ve stanici, který ani jednou nebyl pokutován. Znal předpisy i všecka nařízení, ani při nahodilých opakovacích zkouškách ho Zpátný nepolapil. Byl to železničák takořka duší. ‚Na železnici žiju,' říkával, ‚bez ní bych nebyl živ a na železnici umřu.' Huboval-li představený, to či ono že by se jinak mělo vykonávati, Jiřinec neodmlouval, patrně si myslil: ‚Hubuj, jednou přestaneš,' mlčel a ani po straně si neodplivl, dostalo-li se mu „houbové" zbytečně. Ale jednu vadu Jiřinec měl, ačkoliv ne vadu, řeknu slabost. Ne ve službě, ale po službě, po výplatě, že zapadl do hospůdky u nádraží, popíjel, nějakou sklenici i za soudruhy zaplatil, poveselil se, doma snad se ženou proto i půtku měl, a druhý den hlava mu trochu třeštila, ale to bylo vše. Ani tehdy nepřistihl ho Zpátný při zanedbání povinnosti, leda že si pohověl, nebyl tak čilý jako obyčejně. To bývalo však zřídka a jako přeháňka minulo za den. Až právě tehdy . . .

Také měl po výplatě, byl po pitce a ve skladišti bylo práce dost. Kupec z města, Lovecký, poslal povoz pro zboží na dráhu. Jiřinec podle ‚papírů' vyhledal vše, prohlédl, dělníci vyvalili sudy a po líše na povoz naložili. Dostávali za pomoc od kupce pár haléřů, i Jiřinec ruku přiložil a když bedny a krabice se ocitly ve voze, kočí práskl do koní a s Bohem! Téhož dne potulní octáři z Kráňska se přihlásili o zásilku octa, vozík měli svůj, dva velké sudy si odvezli. Odjeli kamsi za město, kde z velkých sudů ocet přetáčeli do věděrek, které na popruhu nosili a po městě a okolí ocet nabízeli. Známé figurky. To bylo hotovo, ale opačně, protože k večeru přichvátal Lovecký k představenému stanice, předložil mu ‚papíry' a rozhorleně vykládal, že na místo oleje dostal ocet, a požadoval náhradu, protože do svých barrelů, kde měl zbytek oleje, ocet přetočil, aby nádoby prázdné mohl vrátit, a zkazil si tím tolik a tolik oleje. Na štěstí, že otevřel jen jeden sud cizího octa. Zpátný přikvapil s kupcem do skladiště a když se přesvědčil, že zmatek zavinil Jiřinec, jako by byl potěšen, zasmál se tak že Jiřince zamrazilo. Věc samu Jiřinec urovnával, slíbil kupci náhradu a ten byl spokojen, zvláště když octáři přivezli sudy s olejem, které sice otevřeli, ale ztráta oleje byla nepatrná a výměna zboží se na to provedla k uspokojení všech. Ale představený stanice, Zpátný, nedbal ničeho, dal protokol sepsati, opis poslal inspektorátu a původní protokol s přílohami poslal ředitelství s dopisem. Co napsal, ani staniční kancelista nevěděl, protože Zpátný vše zapečetil a sám expedici obstaral. Tušilo se, že Jiřince stihne velká pokuta a když ve skladišti se o tom rozprávělo, Jiřinec pohodil hlavou a pronesl:

„Pochybil jsem po prvé, vím, ale přece jen pochybil a nesprávnosti se dopustil. Jaká pomoc!"

Radili mu, aby představeného poprosil za prominutí, odpověděl však: „Bylo by to nadarmo a konečně zasluhuji pokuty. Je to trpké pro mne při skrovné mzdě, ale poučím se pro příště."

Za týden vyřízení došlo od ředitelství. Jiřinec byl povolán do úřadovny představeného, ale již se rozneslo, že bude propuštěn a každý žasl nad tou krutostí.

Jiřinec tam stanul před Zpátným, jenž patrně očekával prosby nebo výbuchy zlosti a byl připraven na vše, protože vedle dvou svědkův, úředníků, byl ve světnici staniční dozorce a dva pružní pošinovači, statní hoši, Kozák a Seliger.

‚Podepište výpověď,' pravil Zpátný a pohlížel na Jiřince, doloživ ‚přečtěte si, co podpisujete. Výpověď máte na čtrnáct dnů, ale celá mzda vám bude hned vyplacena, protože ředitelství nereflektuje na člověka nespolehlivého.'

Jiřinec se naklonil k listině, kterou měl podepsati. Četl, nečetl — nelze říci, ale třesoucí se rukou podepsal se, přijal poukázku na mzdu, podíval se na papírek, zakýval hlavou, jako by shledával, že to jest v pořádku a obrátil se především ke Kozákovi, jenž stál ‚podle rozkazu představeného' poblíž. Chtěl-li mu něco říci, kdož ví, ale Kozák bydlil nedaleko Jiřince a často spolu ze služby chodívali, nevyřkl zase nic a jen hlavou zakýval a jako by pronášel: ‚Ano, ano,' nebo loučil se. Kozák zamrkal a bezděčně hlavou také zakýval. (Dokončení.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

J. Jahoda:

PROLOG.

Dnes nestačí mít v duši nostalgické touhy
po nových v dálce obzorech,
své chtění vyšperkovat ve slov příval pouhý
a v marných hýřit snech.

Dnes nestačí do dálek jiným ukazovat,
vítězům příštím hymny pět,
a sám se tiše za verš hysterický schovat,
jejž otrávil prý svět . . . .

Dnes nestačí kams v nové obzory se řítit
a planou touhou v dálky hřmít,
na cestě dojem prchavý do duše chytit,
v tom letu orlem být.

Dnes nutno sám svůj vítězný tam prapor vztyčit,
svým světlem šlehnout v obzory
a dobýt, byť i nutno bylo sebe zničit,
ty nové prostory!!

St. Lom:

CHUDÉ SRDCE.

Souper v pensionu Magnific v Abbazii chýlilo se ke konci. Panská v bezvadném, černém úboru s bílou zástěrkou podávala dessert.

U dlouhého stolu jídelny tvořily se důvěrné skupiny. Hlavy se nakláněly přes těla sousedů; polohlasem se vyprávěly příhody dne a umlouvaly se výlety. Kterási z dam usedla ke klavíru a poslouchána malou skupinou přátel hrála směs z „Rozvedené paní". Nálada celé společnosti dostoupila stupně, na němž hosté se bavili bez společenské upjatosti, každý svým způsobem, nerušíce druha a nedávajíce se sami vyrušovati. Německý hovor byl tu promísen polským a českým, a veselé melodie valčíku vinuly se tím chaosem zvuků, zapadajíce časem zúplna v jeho ruchu a zvedajíce se ve chvílích dočasného utišení.

Paní Elvíra Donská, člen české kolonie, hovořila se svým sousedem, adjunktem Zemanem. Seznámila se s ním hned prvního dne svého pobytu v Abbazii.

Přijela sem plna vzdušných přeludů a neurčitých očekávání, oblomivši konečně neústupnost svého manžela, venkovského advokáta, jenž posléze poručil její churavost a touhu po lázních Bohu a starým manželům Krausovým, dávným přátelům své rodiny, odjíždějícím touž dobou do Abbazie.

Sám nemohl právě pro neodkladné záležitosti svého povolání opustiti působiště, ale doufal, že do tří, čtyř neděl se uvolní aspoň na krátký čas, aby si zajel pro paní Elvíru a nadýchal se sám mořského vzduchu. Jeho přátelé i nepřátelé ve městě si vyprávěli sice veřejně i potají, že by potřeboval zotavení neméně tou měrou, jako jeho choť, on však byl z lidí, kteří jsou takřka cele absorbováni svým zaměstnáním, nosíce jeho znak vyrytý na čele, na tváři, v každém pohybu rukou, v celé své bytosti. Sny jeho se spřádaly ze zaprášených fasciklů, jež studoval, oči jimi svítily, jen o nich dovedl hovořiti horlivě.

Za to paní Elvíra měla duši plnou přání nesplněných a snů nedosněných. Se zatajeným dechem čítala romány, jež odhalovaly jí — podle jejího zdání — roušku se života, s tajuplného toho života, o němž snila, budíce v její duši ozvěnu příbuzných tonů.

Často vedle manžela, spícího spánkem lidí, jichž celá bytost je denní prací vyčerpána, zvedala se na loži, a bloudila ve stínech noci horečnýma očima. Probudila někdy se zoufalým steskem manžela, ale on rozmrzen, že mu ruší spánek, usínal za chvíli znova.

Nadšení, jež si paní Donská přivezla do Abbazie, vychladlo zcela v prvních osmi dnech jejího pobytu. Tušila, že neurčitá touha jejího nitra zůstane právě jen touhou neuskutečněnou, jež nebude nikdy prolnuta teplem života, který by vzdušné chimery postavil na pevnou basi životního štěstí.

Proplakala jednoho dne několik hodin, uvědomivši si, že dvacet osm jejích let odkvetlo, a že hledá jako mladé děvče, vstupující teprve do života, smysl jeho a důvod, proč žíti.

Krausovy neměla ráda přes to, že byli jí vítanými pomocníky k cestě na jih. Viděla v nich, snad s dávkou závisti, že to není možno, typ manželů, sestárlých v klidu a plochém štěstí. Oba dva chodili

pomalu, těžce oddychujíce, a paní Donské se stalo pravou trýzní, provázeti ty staré lidi drobnými krůčky po strandu.

S adjunktem Zemanem se stýkala ráda. Byl to hezky urostlý, mladý muž, as třiceti pěti let, vždy vybraně oblečený a dosti příjemný společník, třebas trochu malomluvný. Osm dní známosti stačilo, aby se stali dobrými přáteli. Cizorodý živel, jenž je obklopoval, přispěl k tomu valnou měrou. S Krausovými na vycházky ho nezvala, tušíc, že by mu nebyla milou společnost starých lidí, kráčejících krok za krokem a odpočívajících v nespočetných zastávkách.

Přede dvěma hodinami vrátila se s Krausovými z vycházky, poněkud delší, než obvykle. Stařečkové byli značně zemdleni cestou, pro ně nezvyklou. Věšeli únavou hlavy, sotva odpovídajíce na dotazy.

Paní Donská kritisovala právě Zemanovi všechny toiletty, jež dosud v Abbazii upoutaly její pozornost a které jevily většinou příliš okatě známku Vídně, když v tom paní Krausová, přistihnuvši se v mocném a bezděčném pokyvu hlavy, klesající na prsa, vzala lehce svého klímajícího chotě pod paží, a obrátila se k hovořícím:

„Nic naplat, Eluško, půjdeme spat, je už čtvrt na deset a my jsme strašně zemdleni. Nepůjdete s námi?"

„Neusnula bych ještě a unavena nejsem ani dost málo," bránila se paní Donská.

„Tak tu zůstaňte ještě, dítě," svolovala paní Krausová, stěží potlačujíc zívnutí, „klíč od pokoje máte u sebe, není-liž pravda; ale my půjdeme," a odcházela se svým „starouškem" houpavým krokem za vzájemných přání dobré noci.

Po jejich odchodu vyznávala se paní Donská Zemanovi, jak málo splnila Abbazie její očekávání.

Zeman nesdílel jejího názoru. „Není sice teď sezona, ale byla milostivá paní již večer na koncertě?" otázal se, a setkav se s udivenýma očima paní Donské, pokračoval: „ach — nebyla! Pak neznáte, milostivá, zdejšího lázeňského života. Teprve při večerní promenádě se odívá elegantní Abbazie nejvybranějším leskem."

„Ach, to musím co nejdříve viděti," zvolala s účastí paní Donská; „hleďte, pane adjunkte, o tom mi neřekli Krausovi ani slova!"

„Abyste nerušila jejich spaní."

„Opravdu, s nimi se nikam nedostanu," rozhorlovala se znovu paní Donská, „vrátím se domů a z Abbazie poznám snad jen lavičky na strandu. Večer ti lidé se mnou dokonce nikam nepůjdou."

„Měl bych návrh, milostivá!"

„Jaký pak?"

„Půjdu dnes na koncert. — Pojďte se mnou; nabízím vám své rytířské služby."

Rozmýšlela se chvíli se zrakem naň přímo upřeným. Pak odpověděla pevně: „Přijímám. Jen se trochu nahoře upravím; hezky tiše, abych své stařečky nevzbudila — a jdeme na zapřenou, rozumíte!? Před pensionem počkejte na mne!"

Stiskl jí ruku s patrnou radostí. Když odcházela, rozhlédl se po společnosti. Nikdo jich nepozoroval.

Zapálil si cigaretu a vyšel. Měl neuvědomělý pocit radosti ze života. Nebyl z těch, kdo žíznivě se shánějí po všech kapkách radosti a blaha, jichž jen možno dosíci. Ale nepohrdal naskytnuvší se příležitostí. Těšilo ho, že večer bude provázeti hezkou paní Elvíru, že se snad ocitne s ní sám a sám u břehu moře, že jí bude moci stisknouti ruku, a snad — kdož ví? — Jak je roztomilá, paní Donská! Je vskutku hezká, nejhezčí z dam pensionu. Již upřímné její modré oči ho opíjely. Jak neprozřetelný je její manžel, jak hloupý — —

Lehké kroky se ozvaly za ním. Paní Donská, veselá a svěží přicházela v černé, hedvábné toilettě a s rozkošným černým kloboukem, zdobeným růžemi.

„Nuže, tu jsem, nebudete se za mne styděti?" děla s koketním úsměvem.

„Jste rozkošná, roztomilá, nejsladší paní —"

„Oho," bránila se s úsměvem, „buďte mírnější ve svých poklonách, můj pane rytíři! Mohla bych býti jimi zviklána ve své důvěře ve vás, s kterou se svěřuji vaší ochraně! Ale pojďme raději, ať už vidím tu nádheru, kterou jste mi sliboval."

Zavěsila se v jeho rámě. V nejbližší chvíli ocitli se na strandu. Bylo tu dosti živo. Skupiny uhlazených gentlemanů a distinguovaných dam střídaly se s rozpustilými houfci, hlaholícími smíchem. V dálce na moři se ozvala sirena parníku, blížícího se molu. Tu a tam se pozdravil Zeman se známým, a leckterý z nich se zastavil, hledě pátravě za ním i jeho společnicí.

Z lázeňské dvorany, otevřené k moři unikaly syté zvuky cikánské kapely.

Zašli dovnitř a usedli stranou u malinkého stolku.

(Dokončení.)

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

LITERATURA.

Jiří Sumín: *„Kroky osudu“*. Novelly. V Praze 1912, nákladem Jos. R. Vilímkovým. Stran 250, cena 3 K (váz. 4·50 K). —

Ze všech novellistických knih, které nám rázovitá moravská spisovatelka již napsala, zdá se mi, že je přítomný cyklus sedmi povídek nejzcelenější ideově a nejúžeji podřízený určitě vymezenému myšlenkovému jádru. Sám titul již dobře napovídá tuto ideovou sféru, z jejíhož pozadí vyrůstají postavy Sumínových povídek, většinou zjevy slabošské, chorobně podlomené vůle, sestárlé pro mohutný osvobozující rozmach a jasně vytrysklý, rozvahou sledovaný čin. Není to snad pouhá náhoda, že celý povídkový svazek je nazván titulem povídky první — (naši čtenáři znají ji ze Zvonu) — je v tom uvědomělost a odůvodnění vnitřní, neboť všech sedm čísel založeno je ve víře v osudovost, v podmanivý a osudný fatalism, který již v prvních zárodcích každého svobodného chtění určuje si předem svou neobmezenou pravomoc. Co chvíli čteme v povídkách Jiřího Sumína: Nešlo to jinak: musel o se něco stát!.. („Nepřítel“.) Nebo: ... před sebou viděl jen neproniknutelnou, beztvárnou spleť, utkanou z nejpodivnějších osudových vláken, nepostřehně jemných a při tom tak pevných, že byla s to, aby zadrhla krk („Vyhnaní synové Evy“). Když (v povídce „Bílý ďábel“) objeví se starci Nikeforovi tajemný soudruh, zoufalý kandidát sebevraždy, zrovna ve chvíli, kdy i stařec Nikefor hodlá si hoditi oprátku na krk, zaslechne z úst svého „bílého ďábla“: „Zasáhl jste v rozhodné chvíli do mého osudu.“ A tak vždy zjevuje se v rozhodných okamžicích cosi, co je nezadržitelnou silou a vzpružinou dalších dějů. Tím stává se, že celkové (nebo konečné) uzpůsobení námětů mívá ráz jakési sensačnosti, jsouc obestřeno přísvity pitoresknými a fantastickými. Hrdinové vzdávají se tu v nejrozhodnějších okamžicích svých povinností, podléhajíce tajemným hlasům svého svůdného fata; jiní zas odvažují se sensačních činů s podivuhodnou bravurou, spoléhajíce na jasné znamení vševládajícího osudu. Mezi těmito povídkami jest jedna, nazvaná „Vězeň“, která vedle svého jadrně realistického pozadí má tak trochu i ráz allegorický. Jde o smutné osudy starého výra, jenž zamřížovaným oknem svého sklepení pohlíží na lesy resignován a v teskných vzpomínkách, nechávaje se v bezmocném žalu trýzniti neodbytnými krysami. Toť výmluvný symbol onoho bezvládného, fatalistického hrdiny, který v různých obměnách v přítomné knize vystupuje a který s tichou resignací očekává buď předurčenou smrtící ránu anebo zázračné vysvobození. Všem zní v duši tajemné kroky osudu, ať se kamkoli vrtnou, a tragické jejich tempo ovládá jejich vůli jako magický čaroděj, před kterým není vyváznutí. *Fr. Sekanina.*

Jindřich Š. Baar: *„Z duchovní správy“* Sbírka povídek. Nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví v Praze. Str. 151.

Jedenáct povídek. Vlastně náčrtků, zachycených do skizzáře z prostředí, v němž autor žil. Delší povídka „Zničení“ je sice dramaticky založena, ale pro detaily neodpovídající věrohodnosti (v kap. III. a IV.) její tragika ztrácí z působivosti. Leč tam, kde autor kreslí postavy jen několika rysy, podává obrázky plné životnosti. (Z cyklu „Báby“ na př. „S flašinetem“ a „Zkoumaná“.) I náladové obrázky jsou působivé a zračí se v nich čistý a pravdivý dojem („Po prvé zaopatřovat,“ „V hypnose“, „K nemocnému“). Svižně a jímavě je vyprávěna novellka „Z lásky“, kdežto „Cikáni“, a „Baron“ jsou jak útržky z denníku, konstatující jen fakta. Autor má výraz nehledaný, sloh prostý, jeví více smyslu pro konturu než pro barvu. Proto jsou jím kreslené postavy účinnější, byť jen načrtané, než obrázky šířeji založené a rozvedené. *K. V. H.*

F. M. Crawford: *„Pražská čarodějka“*. Román. Přeložil a poznámkami opatřil K. Vratislav. Vyšlo v Praze 1912 nákladem F. Šimáčkovým. Stran 452 za 1 K 80 h. —

Americký romancier Francis Marion Crawford (1854—1909), o němž psali jsme literární poznámku u příležitosti úmrtí v italském Sorrentu (číslo ze dne 23. dubna 1909), je syn amerického sochaře, narodil se však v Italii a kromě mládí prožil tam největší část svých let. Již jeho první romány: Mrs. Isaacs, Román cigaretářův a Paul Patof vzbudily vzácnou pozornost zejména znamenitým autorovým uměním karakterisačním a potom živou, barvitou fantasií. Velikých románů napsal Crawford na padesát — naše Pražská čarodějka patří k pozdějším (z r. 1891). Naše české čtenáře bude v ní zajímati zejména prostředí, stará, dnes už pozvolna mizící Praha, do níž zasazen je děj značně bizarní a sensačně podmalovaný, barvitě vymyšlený a velmi zajímavý. Crawford zcestoval takřka půl světa — Ameriku, Německo, Italii, Indii a Anglii znal velmi dokonale — a jak cítíme z románu, byla mu i naše Praha jistě drahá a vzácná. Přes to nezachytil ve své práci kouzla naší staré metropole v její dávnověké patině ani v historicky interessantním přísvitu —: ona výjimečná a typická rázovitost mizí v jakési sevšeobecňující a uniformující mlze, snad schválně zavěšované nad ulice, domy, chrámy a paláce, aby se v ní tím suggestivněji vyjímalo příšeří hypnotismu, rozlité nad románem. Hrdinkou je zde krásná a bohatá Únorna, tajemný sirotek, zvaná čarodějkou pro svou dalekosáhlou moc magnetismu a hypnotismu, jímž opanovávala

své okolí. Její historie, zauzlená četnými erotickými úklady vlivné její sokyně Beatrice, vyplňuje děj tohoto fantastického románu, jehož autor projevuje i pozoruhodnou erudici kulturní a vědeckou vedle jistého smyslu pro umělecký vkus a takt. *S.*

DIVADLO.

Činohra. „*Stříbrné pouzdro*". (Silver box.) Hra o třech dějstvích. Anglicky napsal John Galsworthy. Přeložil Zdeněk Franta. Režisér Karel Mušek. Po prvé na Národním Divadle dne 23. srpna 1912.

Co je nejzajímavější a vskutku podivuhodno na této anglické dramatické novince a co opravdu stojí za podívanou a za poslechnutí, je umělecká vyrovnanost, s jakou tato nevalná hra byla na Národním Divadle podána, hra jednotlivců a souhra celku. Je vskutku těžko někoho z účinkujících zvláště jmenovati a bylo by třeba opsati celou divadelní ceduli, aby na někoho neprávem nebylo zapomněno. Neboť bylo to právě sladění a zharmonisování jednotlivých výborných výkonů v tvárný celek, co bylo radostným divadlem pro zrak i sluch. Přiznám se k častému dojmu, že role nemůže být ani jinak založena a hrána, než ji založí a hraje na př. pí. Marie Hübnerová. Také její prostá a poctivá posluhovačka Jonesová byla z těch, jež rázem zaujmou pravdivostí tónu a realitou celkového výrazu. Koncertem bylo v třetím aktu před policejním soudem její duo s Jonesem — v němž plastickou mimikou přivádí k platnosti pouhými přiznávkami druhý hlas — Jonesem, sehraným p. Karlem Hašlerem drastickou, nikde však nevybočující a neurážející neurvalostí a silou. Znamenitý byl též p. Rudolf Deyl v Jacku Barthwickovi, ničemném klacku, jenž by každou chvíli zasloužil výprasku, nezdárném synáčkovi zámožného liberálního poslance (p. Karel Želenský), jenž má plná ústa krásných a ušlechtilých zásad, ve skutečnosti však se řídí devisou „všem spravedlivě, ale na chudé přísně" a přestupky trestního zákonníku svého synáčka ututlává penězi — a věřící v mravní i fysickou nedotknutost Jackovu maminky (pí. Marie Laudová).

V „Stříbrném pouzdru" je dosti místních politických narážek, jež českému diváku nejsou v pravém významu lokálním ovšem srozumitelny; ostatně — applikovati je na naše poměry není tak těžko.

Jak jsem již poznamenal, nemá „Stříbrné pouzdro" veliké ceny, ni významu. Jde tu o dva analogické kriminální případy. Syn pana poslance ukradne v opičce tobolku s penězi, a nestane se mu nic; chudý dělník bez práce, otec tří dětí, ukradne v opilosti stříbrné pouzdro na cigarety a je odsouzen na měsíc do vězení.

Nelze si představiti nic prostšího, jednoduššího a přímočařejšího. Není tu zápletek, není tu kombinací, a i náraz dvou společenských světů na sebe je dosti krotký a konvenční. Nepokládám tuto, řekl bych dramatickou, chudobu za úmyslnou se strany autorovy. Spíše jest to — v nejlepším případě — autokritická ukázněnost u vědomí slabých sil. V čem John Galsworthy na sebe příznivě upozornil, jest bystrost a přirozenost dialogů.

Jak nás p. Karel Mušek, jenž postaral se o pěknou režii, na rubu cedule informuje, jest „The Silver Box" první dramatickou prací Johna Galsworthy-ho a hrána byla po prvé r. 1906 na divadle „Royal Court" v Londýně.

Překlad jest velice pěkný a pečlivý.

Tristan.

TÝDEN.

* Dne 24. t. m. zemřel v Petrohradě Aleksěj Sergějevič Suvorin, ruský spisovatel a žurnalista, nar. r. 1834. Založil žurnál „Novoje Vremje", jehož byl majitelem do nedávna, kdy rozšířený žurnál ten přešel do majetku akciové společnosti. Suvorin napsal četné feuilletony a pro pamflety namířené proti Katkovu a knížeti Meščerskému byl také vězněn. Vydal v mladších letech sbírku veršů, později vydával své povídky, určené pro lid. Ve dvou svazcích sebraných feuilletonů jsou některé týkající se Čechů a jest v nich i protest proti jisté řeči Riegrově. Suvorin je autorem románu „V konci věka ljubov", řady veselých her („Bursovní horečka", „Je ve výslužbě" a j.), v nichž zachycuje směšnosti ze všedního života občanského a úřednického. Společně s Bureninem sepsal drama „Medea", ale úspěchu docílil svým dramatem „Taťána Rěpina", osnovaným na události po sebevraždě herečky Kadminové v Charkově, jejíž život a skon ho dojal. Drama to, B. Prusíkem do češtiny přeložené, bylo sehráno na Nár. divadle r. 1898 s pí. Benoniovou v titulní úloze. Suvorin byl zakladatelem známé ruské Laciné knihovny, která vedle vydání „Posrednika" přispívá posud ku vzdělání nejširších vrstev národa. Ve svém žurnále Suvorin všímal si Čechů a v illustrované literární příloze české literatury, přinášeje zvlášť příznivé posudky o pracích z češtiny do ruštiny přeložených, na př. o Sv. Čechovi, Jiráskovi, Raisovi, Hladíkovi a j. Českému písemnictví zemřel starý, dobrý přítel a ctitel kulturních snah českých, jehož ztráty želíme upřímně. *K. V. H.*

V Praze, dne 30. srpna 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

St. Lom:

CHUDÉ SRDCE.

(Dokončení.)

Hudba se rozléhala, až příliš hlučně po sále. Vášnivé melodie čardáše vířily vzduchem, kroužily kolem posluchačů, ovíjely je svým pásmem a spíjely pocitem rozechvělé rozkoše.

Cikáni přestali hráti, ale ze všech tváří hořela ještě jejich píseň, přelitá v krev.

Paní Donská nebyla spokojena: „Humbug, lázeňský humbug je všecko. Nečekám již v Abbazii zhola ničeho. Nestojí to vše ani za jízdu sem."

„A co jste, milostivá, nyní mimo hlavní sezonu zde vlastně čekala?" ptal se Zeman.

„Říkala jsem vám to již," odvětila, nervosně poškubnuvši rty, „toalety, vznešený svět, ekvipáže bohaté šlechty —"

„Víc nic?"

„— a možná, že ještě něco," řekla tiše po chvíli, dívajíc se oknem do mořských dálek.

V tom cikánská hudba spustila znova. Chaos zvuků rozlehl se sálem a z něho vyletěly, jako na jaře zpěvní ptáci — písně naší domoviny. Zkresleny, chvílemi falešně vyznívající, jakoby štvány v tempu příliš rychlém — ale přece jen písně našich luhů, písně českého srdce.

Smích stajil se ve tvářích, oči se rozzářily a srdce jako by pohladila sametově měkká ruka.

Dvacet, třicet kroků od hučící Adrije! Vzpomínky dětských let, neumělé zpěvy chův, ukolébavky matky, studentské nadšení na našich výstavách a slavnostech, vše to táhlo hlavou i srdcem Zemanovým.

Potlesk ho vytrhl ze snění. „Tak tleskejte přece, ať vidí, že jsme Češi!" pobízela ho paní Donská, a ve vlasteneckém zápalu, jemuž je naše srdce tak blízko v cizím prostředí, sama nadšeně tleskala malýma rukama. Česká kolonie Abbazijská seznamovala se očima.

Ještě několikráte cikáni zahráli, ale Zeman i paní Donská seděli mlčky, jako by se cítili stísněni. Snad je zanášela vzpomínka na zvuky české písně daleko od hravých vln Adrije, snad se jim na rty dralo, co nechtěli vysloviti.

Odbilo půl dvanácté, když se oba zvedli k odchodu.

Cestou potkávali jen málo lidí, spěchajících k pensionům. Po ruchu promenády nebylo sledu. Abbazie se chystala k odpočinku. Odbočili k aleji, vedoucí k pensionu „Magnific".

Měsíc posílal stříbrné polibky ostýchavého milence dlouhé, tmavé té aleji, jako by se neodvažoval obejmouti ji svým světlem; jen tu a tam mezi korunami zazářil polibkem, mizel, a líbal zas, delikátně a nesměle. Alej čekala jako žena, zahalená v černou řízu, až měsíc ji zaplaví světlem své lásky, aby odhodila šat, ji halící, a splynula s ním v dlouhém objetí.

Oba přátelé vedle sebe šli mlčky. Šero aleje jako by jim dýchalo ve tvář píseň: „Mladí lidé! mladí lidé! Za vámi, pláštěm mým přikryta, jest všecka morálka a její předsudky; jen moje náruč vás obejímá! Zpívám vašemu mládí, zpívám vaší svěží kráse!"

I písek pod nohama jejich harašící jako by volal: „Zastavte se! Zastavte se! snad nikdy nebudete již svému štěstí blízci tak, jako tuto hodinu! Zastavte se!"

Jako opojeni šli vedle sebe, nepozorujíce takřka, že místo k pensionu dali se oklikou zpět k moři.

Tak se octli opět na břehu moře oba mladí lidé, dosti zdraví, aby cítili lásku, a dosti krásní, aby na ni měli právo.

Světla rybářských bárek, roztroušených po moři, odrážela se od hladiny, jež nabyla zelenavě stříbrného lesku, jako by ohromná nádržka, naplněná vzácnou smolou, se rozžíhala k velikému požáru.

Jemná, nepopsatelná, čivy rozrušující vůně dýchala z toho ohně a prostupovala tělem, naplňujíc každou buňku, a rozehrávajíc všechny nervy.

Stanuli na chvíli rozechvěni, jakoby zasaženi požárem, sálajícím z Adrije.

Hle, i nebe již plane tlumeným ohněm. Jen hřbet Veglia a skály Chersa se vynořují v lesklé tůni moře, jako hřbety nesmírných mořských oblud.

Kvetoucí agave podél cesty vypadaly jako stříbrné keře. Světla strandu řidla a řidla. Kráčeli již setmělým nábřežím. Jen moře se lesklo jako magické zrcadlo.

Cítila, jako by veliká, mohutná vlna se rozlévala z tajemných dálek, až i je zalila svým tokem. Utápěli se v ní, pozbývajíce vědomí vlastní bytosti a vedeni kamsi, kam je nevedla jejich vůle, ale kam se ani nezdráhali jíti.

Před nimi se vinula, mizejíc v noci, temná pobřežní cesta, vroubená mořem, skalisky a stromovím.

Paní Donská přivírala ve snění oči. Její sny a touhy vystupovaly v nové síle před jejím duševním zrakem, berouce na se přízrak skutečnosti. Zdálo se jí, že vstupuje na jeviště nového života, silného, krásného a šťastného. Jen smělou rukou rozhrnouti portiery noci! — Zastavila se a očima široce rozevřenýma hleděla na moře. Chvějící se rámě Zemanovo se jí zlehka dotýkalo — —

V tom ucítila na ruce žhavý polibek — pak nový; čísi paže ji obemkly a v zápětí déšť polibků kladl se jí na ramena a šíji.

Zavřela oči. „Paní Elvíro!“ slyšela. „Od prvního setkání vás miluji! Neodejdete mi po tomto slově, viďte, že neodejdete! Nechtěl jsem vám to nikdy říci, ale teď je prolomena hráz, falešná hráz konvence. Je to kouzlem vaším, nebo kouzlem moře a kouzlem noci?

Není silnějšího zákona nad zákon lásky, není světějšího mysteria, než tajemství milování, není vyššího symbolu nad polibek. Jsme tepny velikého oběhu života. Proudí v nás to, čím žije jeho nekonečnost. Elvíro, pojďme za hlasem svého mládí, v náruč tajemných těch stínů —!“

Paní Elvíře se zdálo, že portiery, dělící ji od nového života, našly svou smělou ruku.

Se vzdechem rozkoše klesla Zemanovi v objetí — — —

* * *

Když slunce vycházelo za Rěkou, a metalo, dosud kryto horami, první šípy světla po obloze, klenoucí se nad smaragdovou mořskou plání, stála paní Elvíra u otevřeného okna svého pokoje, vdechujíc s žíznivou touhou chladný vánek, vějící od moře.

Bylo ticho. Rozechvění noci ustoupilo probouzející se síle dne. Ni jediný zvuk nerušil velebnost jitra. Na každém lístku, chvějícím se na stromě, ležel odlesk života, vstávajícího za horami. Harmonie nekonečna naplňovala ovzduší.

Paní Elvíra tiskla ruce k srdci, bijícímu v nesouladu s duší světa . . .

Opojení minulo, vidiny se rozplynuly. Duše se ozývala prázdnotou — —

Smutno vzpomínati —!

Chtěla naplniti své srdce poklady, jež cítila v předtuše u svých nohou.

Marně! Nezachytila ani odlesku toho třpytu, jenž se jí zdál štěstím.

Prázdny a unaveny jí sklesly ruce podle těla. Srdce zůstalo chudo, jako bylo dosud. Snad ještě více zchudlo. Dosud žila v něm aspoň naděje, že jednou svitne jitro. Mohla se těšiti aspoň sny. Mohla s ukrytým pohrdáním, ale přímo pohleděti v oči svého manžela.

O to vše ji oloupil jako ve snu člověk, jenž zítra třeba s úsměvem ve tváři, kouře papirosu, bude vzpomínati na svoje „dobrodružství“ — neboť cítila dobře že není lásky k ní v jeho srdci, když bylo po všem — když odcházel jako vítěz, jenž nemůže ani unésti všechnu svou kořist — —

A zatím, co ona tu stojí v bolesti, plna smutku a zklamání, probouzí se život světa u velebném, sebevědomém klidu, v záři velikosti, čistoty a síly.

Paní Elvíra klesla na lože, a plakala beznadějnými slzami. — —

❖ ❖ ❖ ❖ ❖

B. K.:

TY, O NÍŽ DUŠE MOJE SNÍ . . .

Ty, o níž duše moje sní
a léta snila,
ó pojď, můj život vyjasni,
ty pohádko má milá,
má kráso!

Tvá něha mocí čarovnou
v mé duši vzplála.
Mou paní jsi a královnou,
ty moje touho stálá,
má touho!

Ó pojď, jsi má, v mé objetí
se přiviň úže,
tvůj dech mé skráně posvětí,
má milenko, má růže,
má lásko!

TY'S PŘIŠLA . . .

Ty's přišla, krásná, dobrá, milá,
a život můj, mé sny a dumy
jsi tichou září vyzlatila,
jak jenom láska umí.

Ty's přišla, něžná, sladká, tichá,
jak jaro samo v luzné kráse,
jež na zem spící měkce dýchá
a v slzách usmívá se.

Ty's přišla, drahá, čelo bílé
záplavou nachu vzplálo temnou . . .
Ó svaté kouzlo drahé chvíle,
tak věčně zůstaň se mnou!

BÁSNÍKOVA MILÁ.

Vím, budu jednou tiše spát
v zapomenutém hrobě,
však ještě z hrobu, paní má,
vždy žehnat chtěl bych tobě.

A chtěl bych, abys v pýše si
vždy připomněla čas ten,
když hoch tvůj, sladká paní má,
tvou láskou tak byl šťasten!

A chtěl bych, aby o tobě
má píseň světu zbyla,
to za tvou lásku, paní má,
že's básníkova milá.

A kdykoli ať vzpomeneš,
čím byla jsi mi jednou,
vždy ruce mé, ó paní má,
jen k žehnání se zvednou.

K. V. Havránek:

VEDLE KOLEJÍ.

(Dokončení.)

Jiřinec se chystal k odchodu, odložené před tím čepice se chopil a jako by se náhle upamatoval, že jen tak, beze všeho, beze slova, člověk neopouští místa, kterého si vážil, nebo jako by vše mu připadalo jako sen, kterému se nemůže věřiti, otočil se zvolna, s čepicí a s poukázkou v ruce obrátil se nyní k přednostovi. Oddechl si a pronesl otázku, ale tak plaše, jako by se bál odpovědi, neboť se zajíkal za každým slovem:

„Prosím, pane přednostový, to teda už k železnici nepatřím?"

Ve světnici bylo ticho. V okně, z úřadovny vyhlédajícím na verandu, mihotaly se silhouetty cestujících, vyčkávajících příjezd vlaku, a slabé, jako vzdálené bzučení zvonku venkovského, oznamují-

cího, že vlak je na trati, podobalo se zvuku, který vzniká v hrnci, začíná-li voda vříti a puklicí pohrávati a zvoniti.

„Až vám bude vyplacena mzda, nemáte ve stanici co pohledávati a tudíž nepatříte již k železnici," pronesl Zpátný jako z potěšení, ačkoliv se mračil, a doložil: „tak se stane každému bez milosti, kdo zanedbává své povinnosti!"

Jiřinec doslovně utkvěl na ústech představeného. Zbledl, a jako by přemáhal otřesení, zakýval zase hlavou a stísněným hlasem pravil:

„Tak vám Pánbůh všecko zaplať, pane představený!" Zvolna se uklonil, obrátil, rozhlédl se, a v tom, buch! Jako kmen bleskem k zemi sražený... Přiskočili k němu, zdvíhali omdlelého a tu již s jistotou očekávali nějaké vlídné, povzbuzující slovo Zpátného vůči člověku, jenž, po názoru všech, i těch nepřítomných, byl příliš krutě potrestán za své nedopatření.

Ale Zpátný zatím chladně nařídil: „Vyneste ho ven, na vzduchu přijde k sobě!"

Vyplnili, co rozkázal, a vynesli na verandu bezvládné tělo a představený vyšel za nimi. Avšak Jiřinec se nevzpamatoval, nedýchal, a jak staniční dozorce, jenž mu uvolnil šat, oznamoval, srdce nebušilo.

„Máme doskočit pro lékaře?" tázali se zřízenci.

Zpátný jakoby uvažoval, potom nedbale mávl rukou a pronesl:

„Nedýchá-li, tedy zavolejte lékaře!"

Pokusy vyškolených k prvé pomoci selhávaly, Jiřinec vůbec nejevil znaky života, a když lékař přichvátal, zjistil, že Jiřinec je mrtev. Zpátný, před tím se vzdálivší, dostavil se když přibyl doktor.

„Patrně mrtvice," pronesl k lékaři. Lékař pokrčil rameny a prohodil: „Zdá se, ale to se zjistí obdukcí a pitvou..."

Případ, který vyvolal rozruch ve stanici mezi personálem a obecenstvem, neboť davy seskupeny kolem Jiřince hlučely, nemohl býti umlčen. Zpráva pronikla záhy do města a záhy po poledni přichvátala do stanice Jiřincová s dětmi, hledala muže, nevěřila, že člověk, ráno ještě zdravý, by mohl před polednem náhle zemříti. Lidé ji obklopili, povídali a povídali. Chtěla muže viděti ať živého, či mrtvého, myslila, že ho ve stanici spatří, a zatím byl již dopraven do márnice, kde se pitvávalo. Lidé jí vše pověděli, o výpovědi, o propuštění, o celém výjevu, a vyděšena, jako smyslů zbavena, běžela k představenému, jenž právě stál před úřadovnou a odtud pozoroval, jak se koná pošinování.

Žena stanula před ním s dětmi, zmatena jako starostlivá kvočna, když jestřáb uchvátil náhle obět z jejího středu. A děti, oči zality slzami, ručky sepiaty, za vzlykání šepotaly ústy, co matka před tím volala: „Bože, Bože!"

Zpátný vytušil, koho má před sebou, a rozkřikl se na ni: „Co chcete?"

„Vy, představený stanice, což jste, pro smilování boží, neměl srdce? Zabil jste mi muže!" vykřikovala ze zoufalství.

Zřízenci, dělníci a také lidé cizí, náhodou jsoucí tu, seskupili se kolem.

„Neznám vás," zahučel Zpátný, „nemám s vámi co činiti, zde je nádraží a vy sem nemáte přístupu. Máte-li pohledávky, obraťte se k pokladníkovi!" Vyřknuv to, obrátil se k podřízeným. „Odveďte tu potřeštěnou ženu z nádraží."

Než ji mohli odvésti, vykřikla bolestně, neženským hlasem: „Darebáku!"

„Ven, pryč," zvolal Zpátný, a ženu vyvedli z nádraží. Zpátný pohlížel za zástupem, který ženu s dětmi provázel, a na to, obrátiv se k lidem, kteří zůstali a patřili naň, pravil chladně: „Patrně se zbláznila." Pronesl to tak, jak se mluvívá o něčem, co se nás nedotýká ani sebe méně.

Příhoda s Jiřincem byla vyšetřena soudně, mrtvice ho ranila, a protože se vše událo v nádraží a ředitelství bylo úředně zpraveno o události, zahájilo ředitelství také vyšetřování a jeho výsledek byl ten, že Zpátný obdržel dlouhý dopis, podepsaný nejen ředitelem, ale i dvěma členy správní rady. Dopis byl „úředním tajemstvím", adressovaným pouze osobě...

„Přišel jsem," pokračoval Peroutek, „k představenému s výkazem závěru pokladny. Zpátný právě nad dopisem seděl zadumán. Předložil jsem výkaz k podpisu a chtěl o položkách mluviti, ale Zpátný podepsal výkaz beze všeho vyptávání, které jindy bývalo až trapné.

„Vím, že je vše v pořádku," pravil. Chystal jsem se k odchodu, ale představený mne nepropustil.

„Počkejte, posaďte se, pane kollego!" To byla druhá novinka, neboť vždy se vyhýbal přímému oslovení, a teď „kollego". Usedl jsem. Zpátný si podepřel hlavu, okamžik jako by váhal a potom pravil:

„Ponecháte vše pro sebe, co vám svěřím, jakého vděku se mi dostalo za to, že jsem byl bdělým strážcem pořádku v duchu nařízení rozhodujících činitelů u železnice!" Dopis přišoupl ke mně a pravil ještě: „Věřil jsem jako mnozí z nás, vstupující do služeb dráhy, Napoleonské holi mar-

šálské ve vaku pěšákově. Pokoušel jsem se ji získati buď jak buď, protože... nu, protože jsem chtěl potom, až bych maršálkem byl, dobrým lidem pomáhati. Ó, nemyslete si," zvolal trpce, „co jsem konal, že bylo bez obětí, vždyť jsem... prohrál..." Ustal. Vzrušení nedalo mu dokončiti, ale porozuměl jsem, že chtěl říci: „prohrál jsem celý život." Vybídl mne již jen: „Čtěte sám!"

Bylo to v době té, kdy u ředitelství byl posud v živé paměti „případ Hendrychův ze stanice kyžmické" a takové události v personále, byť neznamenaly totéž jako „karamboly na trati", byly přece jen, jak to v dopise uvedeno, „unliebsames Ereignis",*) protože je s nimi spojeno vyšetřování soudní, potom úřední statistika a konečně i vysvětlování na místech nejvyšších. Četl jsem výtku pro nemístnou přísnost a vyslovení nelibosti nad počínáním představeného, které před zrakem veřejnosti neblaze působí...

„Rozumíte, cítíte, co je to maršálská hůl a... kaprálská shůry?" zašeptal Zpátný a po žlutavé jeho tváři se zaleskly potůčky...

*) Nepříjemná událost.

Od té doby Zpátný se změnil. „Sibiřský pes" utekl, zmizel, člověk zůstal. O vdovu po Jiřincovi se staral, vymohl jí, že směla před budovou staniční prodávati párky, housky, ovoce, přes protest nádražního restauratéra. Živobytí jí ulehčil...

Později uprázdnilo se v ústřední listovně místo šéfa, ale tehdy byl Zpátný již nazýván „tatíčkem stanice" a když ho přeložili — bůhví proč — do tohoto zákoutí, želela stanice jeho odchodu.

Po letech jsme se setkali. Představil jsem se šéfovi oddělení zdejšího, když mne sem vstrčili.

„Nezapomněl jsem na vás," uvítal mne Zpátný laskavě, „byl jste první, jemuž jsem si tehdy ve stanici ústelské zasteskl, potom teprve ženě... Nezapomněl jsem, protože jste porozuměl, co to jest — přelomená maršálská hůl!"

„Porozuměl jste tehdy?" tázal se Kocvera Peroutka.

„Jen tomu, že někdy nejtvrdší suk praskne pod palicí — z hadrů," odvětil Peroutek. „Ostatně, Zpátný přesluhuje a... a... vy, mlaďoučký zajíčku, umíte asi „Písně otroka" našeho Svatopluka z paměti..." doložil a podával Kocverovi ruku, protože cesty jejich se dělily. Rozloučili se...

Václav Prešovský:

MLÁDĚ PŠTROSÍ.

(Pokračování.)

Na vycházkách boural profesor chutě a nemilosrdně illuse Fráňovy.

„Jak překrásně slunce hraje v mlhách," upozornil jednou Fráňa.

„Mlhy, toť krůpěje vody, nezhuštěné a vznášející se. A místo: hraje, lépe užíti výrazu ‚láme paprsky".'

Fráňa umlkl a zamračil se.

„Chci, abyste si uvědomoval pravou podstatu věci," doložil mentor, „a zanechal všeho symbolisování. Zavádí zbytečně od přímé linie základní myšlenky. Je v tom úspora myslivých sil."

„Ale pak by byl svět jediná střízlivá, bezútěšná formule," odporoval Fráňa.

„Pravda není nikdy bezútěšná, Fráňo, ale silná a zdravá. Tříbí zrak, vzpřimuje šíji a sílí srdce."

„Myslím, strýčínku, že každý žije podle své možnosti silně."

„Ano, ale běží o to, zda dosahuje maxima své možnosti. Řeknete-li, dřevo hoří, a já: Dřevo se rozkládá prudkým okysličováním a dodám-li za příznaků světla a tepla, jsem já jistě v pojmech bohatší, neboť v mém výroku je nejen obsaženo, ale i vysvětleno, proč hoří. Můj výrok o okysličení je výronem úvah, váš, hoří, výronem vznětu, popudu, řekl bych pouze odrazu."

„Je otázka, kdo žije více," namítal Fráňa. „Vznětlivý zná výši požitků, snadněji se odpoutává —"

„Ale snadněji též klesá, dokládám já. Čím více prodloužil pásmo, řekl bych svého pupečníku k mateřské zemi, tím tvrději padá. Ne náhlými výšvihy, ale soustavným emancipováním zvyšujeme své niveau; od malého k velkému postupujeme a ne naopak. Mluvil jste o vznětu a já tvrdím, že chladný temperament žije více, neznaje hloubek strastí, jež sledují nepravé vzněty."

„Znáti strasti, i toho třeba k dokonalosti. Sám jste mi to říkal, strýčínku."

„K dokonalosti, připouštím, ale ne k velkému životu, jenž má a musí nutně

býti jednostranný, neb lépe řečeno omezený, tak jak omezené je individuum. Universelnost svádí k povrchnosti. Já na příklad zanedbávám zcela písemnictví krásné. Ale ať mi řekne někdo, že jsem špatný odborník, že nevyplňuji řádně svého místa! Kdybych ve všem chtěl zůstati na průměrné výši, ani bych neměl času k důkladnému sledování vývoje své vědy, sotva zachytil bych povrch. A státi se povrchním, neznám větší příhany pro vážného člověka.“

Fráňa dialektice profesorově nevystačoval, ale protesty v něm neumlkaly. A tím více se rozlítostnil, že nedovedl je vhodně projádřiti: cítil, že to není chudoba, leč opak její. Pro příliš bohatý život vnitřní scházel mu hojný vyraz slovní. I ve škole se stávalo, že v potyčkách předstihovali ho i obmezenci mezi jeho spolužáky.

Rozum dával profesoru Rumplíkovi za pravdu, ale cit odporoval.

Někdy střásl se sebe Fráňa všecku moudrost, zajásal, rozběhl se někam, mluvil pošetilosti. Vracel se do přírody, jak říkal lehkomyslný karbaník, spolužák Skácel. A tu profesor Rumplík s nabroušenou ironií zraňoval jeho bezstarostnost, připomínal mu důstojnost oktavána, fysika!

Hned v zimě, na plesu oktavánů (Fráňa byl na galerii jen se dívat) zavedl Mentor Telemacha na estradu, pod níž byla damská toiletta. A upozornil ho cynicky na penetrantní zápach, jenž z ústraní až sem donikal. Náhle zhnusily se Fráňovi etherické zjevy bílých tanečnic a maje chřípí plno animálního puchu utíkal domů. A dlouho trvalo, než mohl se zase bez ošklivých domyslů podívati na sličnou dívčí tvář.

Přezrálými názory odlišoval se Fráňa přirozeně od svých spolužákův a to ho osamocovalo. Imponoval jim břitkými odsudky všeho, co je těšilo, nehrál s nimi v karty, nekouřil, neběhal za soumraku s dívkami. Nechtěli a nemohli ho sledovati do posledních důsledků jeho zásad, jež akademicky uznávali za korektní. Vzdálil se od nich jako dobrý závodník nechává soupeře za sebou, že zdá se, on že jde ku předu a oni stojí.

Z osamocenosti své tím více přimykal se Fráňa k poručníkovi, jenž se mu, jak uznával, obětavě věnoval.

Fráňa spřátelil se i s myšlenkou studovati lékařství, ač původně zamýšlel věnovati se filosofii, češtině a němčině. Ač byl studiem k maturitě hodně zatížen, vrhl se na studium botaniky.

Za letní vycházky botanické setkal se Fráňa pod malebnou zříceninou hradu se slečnou Florou Kleinwitzovou.

Otci jejímu náležel deskový statek, na němž zřícenina stála. Rodina byla německá, jediná dcera vrátila se nedávno z anglického pensionátu.

Flora byla krasavice tmavá, dvacetiletá, bezvadné postavy i pleti, s ironickým rysem kol svěžích úst. Líce její hebce svítily jak ohně skryté za perletí neb vtajené v opálu.

Fráňa vymezil si dojem, jímž na něho Flora působila: vědomá, vítězná nevinnost!

Dívka mu imponovala.

Promluvili spolu. Ona promluvila napřed, tónem zcela přirozeným. A jmenovala ho jménem. Odkud ho znala? Ukázalo se v hovoru, že zná všecky oktavány. Fráňa se zaradoval. I jiné slečny při setkané projevily, že jim není neznám, ale nikde nepotěšilo ho to tolik, jako u Flory Kleinwitzovy.

Řekla hned své jméno. Promluvila několik frází, ale u ní přestaly býti frázemi, nabývajíce rázu krásných myšlenek. On sám nikdy nebyl tak chudý duchem, nemluvil takové banality, jako nyní, kdy chtěl býti nejduchaplnější. Až se mu zarážel dech a zapomínal dosloviti větu. Nejraději byl by seděl před ní mlčky, ponořen do pohledu na ni. Hovor se trhal, ač jej Flora sama řídila. Nedovedla zabrániti pomlčkám. Dívala se na něho pozorně, ba, pronikavě a přelétavé červánky barvily jí líce.

Mluvila výborně česky a pochlubila se, že zná francouzsky i anglicky.

Fráňa nevěděl, jak se rozešli, jen díval se na svou ruku, již stiskla na rozchodnou. Věděl, že setkají se, ač mu to neslíbila. Pohled její působil mu trýzeň, ale sladkou, drahou.

Složil a obnovoval často otcovskému příteli, profesoru Rumplíkovi, slib, že mu nezatají nic, co jeho života se týká, ani události, ani myšlenky. Slíbil to svatosvatě.

Ale o Floře Kleinwitzové pomlčel matce i profesoru. A neměl ani výčitek svědomí, že je klame. Připadalo mu, že, co prožijí, je nejintimnějším majetkem jeho duše a pouhé vyslovení bylo by nestoudností, profanací křehkých, subtilních citů.

Nikomu se nikdy cos podobného nestalo. Nepochopili by ho, rozbili by vše pouhým dotekem.

Sladké trnutí v něm bylo — Flora! Obličej její plynul v šeru, neuvědomoval si jí určitě, ale ve jménu jejím ženu

vůbec, Venuši nahou, na lastuře z vln se vynořivší. Venuši královnu, symbol slunce a vládce.

Vše pod jejím žezlem měklo, ostrost se tlumila, hrany se kulatily, dissonance splývaly v harmonii. V tajemném ruchu propalovaly se svity nové zory, nového slunce, jiného, magičtějšího světla i výhřevnosti, ráno jiné rosy, jiné vegetace, jiných ptáků, den větší všech svátků.

Tušil příchod velké změny.

Neuvědomoval si to jasně a ani o to nedbal, jen se oddával. Tajně, jako zakázanému jedu s palčivou zvědavostí mocné fantasie.

Žena! Pojem plný snů!

Ale sny jeho byly čisté, nezhutňovaly se v konkretnost, poletovaly nad ním jako ohniví motýlové těžcí pelem a medem.

Proč právě ona, Flora to v něm vzbudila? A jak?

Viděl přece mnoho dívek i krásnějších, než je ona. Snad bylo něco vzrušujícího v jejím zoru? Ale co? Nedobádal se toho, ale byl jí podivně a něžně vděčen.

Snad přišel jeho čas. Ale k čemu?

Kromě matky žádná žena ho nepolíbila. Dokud byl malý, pokusy miliskování od dam odmítal až hrubě, z pudu a hrdosti. Protivily se mu sladké úsměvy, mazlivý hlas, vlhká ústa s bublinami na zubech. A nejvíce protivily se mu přivřené, lákající oči starších žen, bouřící jeho stud i jemnocit. Nedovedl toho nikdy, jako jeho kollegové, drzé sklepnici stejně neomaleně odpověděti. Ponížil by se. V septimě v Roupálově kollega Špitra uvázl v sítích letité vdovy po bednáři, své kvartýrské, a byl za to ze škol vyloučen. Jednání Špitrova Fráňa prostě nepochopoval. Než se tak dát zavésti, takovou nepočestnou ženou — raději smrt! Sebevražda je to tak jako tak.

Fráňa měl nyní své tajemství a poznával kouzlo jeho. Zdálo se mu, že život jeho nabývá jiného, cennějšího obsahu. Ale, že nezbytno je mlčeti, poklad skrývati, aby se ho jiným nezachtělo. Jen spoluvědomí — by čistotu jeho zakalovalo.

Aby se neprořekl, mluvil co nejméně. Zamlklost jeho nebyla by vzbudila pozornost profesora Rumplíka tak jako radostné vytržení, které zářilo Fráňovi z očí a z něhož Fráňa jako by nevycházel. I mateři se zdálo, že syn její je čím dále krásnější, jako by rozkvétal.

Až jednoho dne našel profesor dopis, patrně Fráňou ztracený. Dopis od ženy. Zněl:

„Můj zlatý dobráčku, děkuji Ti z celé duše, že sestoupil jsi konečně s nadoblačných výšin a píšeš mi tak, jak si toho přeji, že konečně jsi mne pochopil a listem svým potěšil. Říkala jsem Ti a vím to stále jistěji, že Tebou padl první jasný a milý paprsek do temna mého žití.

Jen ještě obavu mám, abych svou láskou neztížila Tvé úkoly. Sama si to vyčítám, proč jsem ještě nepočkala, až budeš po zkoušce, ale což Jsi dovolil, abych čekala? Chudáčku, vím že asi celé noci nad knihou vysedáš, a já Tě ještě znepokojuji. Ale sám říkáš — jen je-li to pravda — že u mne se Tvé starosti ztiší jako mořské vlny v zátoce, že pouhým pohledem a stiskem ruky Tě uklidním. A proto se vždy jen k vůli Tobě tak těším na příští naše shledání. Že bych na Tebe před lidmi jinak hleděla než na muže jiné, té obavy neměj, chlapečku můj! Myslím, že Jsi se už přesvědčil, že dovedu vůči veřejnosti nastrojiti cizí, pracizí tvář i vůči miláčkovi znamenitě. Jako na vojenském koncertě v parku neb onehdy na nádraží. Lidé myslili, že koketuji s důstojníky, Tebe za nimi stojícího nikdo nepodezíral. I já se často táži, jak se to stalo, že jsme se setkali? Ale věřím v osud a myslím, že ta láska byla nám souzena. Příště v určený den přijď k nám přímo do zahrady, budu Tě jako jindy čekati. A nezapomeň zas v roztržitosti na klíč, Ty můj milovaný!

Tak tedy na shledanou, pá!

A ještě jednou díky! Tak to chci! Líbá svého chlapečka vřele Floruška.“

Profesor Rumplík chtěl se smáti, ale jen se ušklíbl. Proto tedy všude viděl velká F na papírech Fráňových — proto!

Zamyslil se. Kdo je ta Floruška?

Holubička patrně starší, jak z tónu listu vyznívá. Škoda, že dívčí dorost v městě a okolí dávno už pustil z evidence. Pozeptá se na to komisaře od hejtmanství, okresního ženicha.

Ale především promluví s paní Šurovskou. Ženy u věcech srdce jsou kompetentnější, než muži sebe zkušenější.

Ostatně, jaké pak věci srdce? Klukovina a dost! Vysměje se holobrádkovi do očí, Fráňa se začervená a pustí se zástěry.

Namlouval si tak, ale nevěřil tomu. Fráňa už hochem není; bál se jeho vznětlivosti. Vzpomínal na otce jeho. Když mu, jako studentu, kdysi odporovali a posměchem vznět jeho schlazovali, vyběhl na chodbu, přehodil nohu přes zábradlí schodů a zvolal: „Ještě slovo a skočím dolů!“

Umlkli, protože by to byl opravdu udělal. A bydlili ve čtvrtém patře.

A pak, což ona? Je-li to prohnaná dívka, nepustí Fráňu. Byl sám do hocha zamilován a nedivil se pranic, že vzbudil zálusk u nějaké kokety.

Stěžoval si Fráňa poslední dobu na bolení hlavy. Profesoři pak sdělili Rumplíkovi, že svěřenec jeho bývá roztržit a nepozoren.

Což aby se přímo zaútočilo? Lhářem Fráňa nebyl, nezapřel by. Utajování, a přetvářka jeho byly tak nemotorné, že profesor Rumplík se sám sobě divil, že si toho nevšiml.

Promluvil s paní Šurovskou. Poděsila se, což ho ještě více zmátlo. Prosila, by jí to přenechal, že to nějak sama vypátrá a urovná. Že už sama hocha pozoruje.

„Myslíte, že je to vážné?" tázal se profesor stísněn.

„Cítím to," odvětila. „Jest poslední dobu tak měkký, hned mu slzy vytrysknou."

„A ona — ta dívka? Není to nějaká —?"

Paní Šurovská prudce zavrtěla hlavou a bledou tvář její polil tmavý červánek. Profesor seznal, jak ruměncem studu zkrásní líce i starší ženy.

Přikývl v němém slibu.

Za tři dni přišel zase.

„Už něco vím," hlásila paní Šurovská. „Je to slečna starší než Fráňa."

„Věděl jsem to."

„Z dobrého domu."

„A jméno její!"

„Neřekl mi je. Ale zítra prý budu vědět vše."

„Jak to?"

„Ona prý mne sama navštíví."

„Jako v komedii francouzské. Cizinka!"

„Také tomu nevěřím, že to ona udělá. Ale z toho vidíte, jaké je Fráňa ještě dítě. Prosil prý ji, by ho navštívila, a ona prý slíbila."

„A za zády se mu vysmála, co?"

„Asi. Ale bojím se přece —"

„Čeho, milostpaní?"

„Toho, že on vážně věří, že ona ke mně přijde. Jakési veliké naděje v to skládá."

„Směšno!"

„V jeho věku nic není směšno. Fráňa nemá pokoje. Jako by měl horečku. Je roztržit, nesvůj. A hned se na mne utrhuje. To nikdy nedělal."

„A máte, milostpaní, podezření — chci říci domnění, která by to byla?"

„Mám, ale nemohu ji ještě jmenovati — a přála bych si, aby to ona nebyla."

„V jejím zájmu?"

„Ne, v zájmu synově."

„Tak tedy zcela nepřiměřená? Hm! Flora! Kolik pak je v městě Flor? Komisař mi řekl, že ani jediná. A ten zná jméno, stáří i počet lásek každé slečny."

„Prosím vás, příteli, zanechte pátrání. Já jsem vše vzala na sebe."

„Dobrá! Ale čas utíká, ve škole to prý s Fráňou vázne a maturita je přede dveřmi."

„Sama se přičiním, aby věc byla rychle rozhodnuta."

V určený den, svátek, prosil Fráňa matku, by přichystala svačinu pro hosta. Řekl to nervosním, nejistým hlasem. Matka jen přikývla, že učiní dle synova přání. A odpoledne nehnul se Fráňa od okna.

Druhý, spolubydlící student, syn lékárníka z U., vyšel si za město na raky.

Matka promlouvala klidně o věcech všedních a pozorovala syna. Fráňa sebou pojednou trhl a zachvěl se. Nahnul se z okna a lačným pohledem sledoval dvě blížící se slečny. Jedna z nich byla v bílém, s černým, prolamovaným kyrysem a červeným slunečníkem.

Šly ulicí a mířily k domu.

Paní Šurovská nenápadně vyhlédla z okna druhého. Jednu ze slečen znala dobře, byla to slečna Pepa domácích z přízemí. Vešly do domu.

„Mami — už — už!"

Sotva mu rozuměla, tak mluvil zalknutým hlasem. Žíly na krku mu bouřlivě tepaly. Nyní si všimla matka, že Fráňa zhubl. I jí rozbušilo se srdce úzkostí. Přijde opravdu? Ta pracizí slečna? Bláhové strachy!

Bezdeché vteřiny, dlouhé minuty!

Fráňa usedl, tak se mu chvěla kolena. Nespustil očí se dveří. Naslouchal, zda ozve se na schodech zvonek. Ale nebylo zamčeno, mohl každý volně vejíti. A on Floře tak dopodrobna popsal každý krok v domě!

Dole hlasy, dveře zapadly, ticho!

Nyní, slyš! Kroky! Ale ne — přelud sluchový. Krev šumí to v hlavě.

Minula dlouhá čtvrt hodina. Hluboké ticho. Nic se neozvalo.

„Co je ti?" tázala se matka, když Fráňa si lehal na pohovku.

„Nic, jen trochu mdlo."

„Otevřeme i druhé okno, chceš?"

„Ne, mami, spíše zavřete i to jedno. Hluk z ulice mne vyrušuje."

„Chtěl bys spáti?"

„Ne, jen si pohověti."

Aha, domyslila si matka, chce tím pozorněji poslouchati. Zavřela okno.

„Nebudeš svačiti?"

„Přešla mne chuť!"

„Fráňo!"

„Až později, mami! Nyní jen chvilku klidu!“

Řekl to netrpělivě a tvář jeho měla podrážděný výraz.

Paní Šurovská usedla k svačině sama. Tlumila při tom každý šelest. Srdce měla sevřeno. Spíše pudem než kombinací poznala, že byla to ona, která šla s Pepou, ona, které se bála, Flora Kleinwitzová. Ach, slyšela už o ní.

„Doktor Navrátil mi předepsal prášky,“ řekl po chvíli Fráňa. „Žádal jsem ho o hodně silné.“

„Proti čemu?“

„Proti nervose. A řekl též, že jsou proti nespavosti, jeden na noc.“

„Proč jsi mi o tom ničeho neřekl, Fráňo?“

„O čem? Vždyť to nic není.“

„Když ty jdeš k lékaři, už to něco musí býti. A už dlouho stůněš?“

„Jaké pak stonání? Jsem rozčilen, přepracován! Doktor radil, abych odložil maturitu přes prázdniny.“

„Odlož, Fráňo, odlož!“

„Ale, mami, mne ani nenapadne kazit si prázdniny!“

Mluvil, aby zakryl svá muka. Matka to vycítila a bylo jí do pláče. Polykala na prázdno a svírala čelisti.

Jak nenáviděla tu elegantní krasavici, která se smíchem vcházela do domu, pod jednu střechu k ní, již oloupila o syna!

Ano, oloupila! Matka říkala si to s náruživou žárlivostí.

Její dítě, její krev a naděje se souží, leží tu chorý, a bezcitná koketa dole se směje. Baví se a čeká, že Fráňa sejde k ní, přispět k její zábavě, dokud ona bude chtíti. Pak ho odhodí, až přijde jiný, zábavnější.

Snad ho ani nečeká, ani k vůli němu sem nepřišla, přemlouvala se matka. Ale věděla, že přišla. Ale proč si s Fráňou hraje jako s chlapečkem? Proč mu nevysvětlí, co žádá společenský mrav?

Věděla matka, že utrpení synovo mine, jako jarní bouře, která čistí vzduch, že zase bude dobře. Což o nějakou studentskou lásku!

Ale tím neubývalo trpkosti chvíle přítomné.

Úzkostně pozorovala obličej synův, jenž měnil se každé chvíle. Rozpálen do růžova a v zápětí zbledlý zraňoval srdce mateřské, jitřil je. Lehkomyslná, špatná dívčina!

Mluvili o věcech lhostejných.

„Neposvačíš nyní, Fráňo?“

Viděla na něm, že chtěl říci ne, ale jen resignovaně opřel hlavu o ruku.

„Tedy prosím o krapet černé kávy, mami. Bolí mne hlava.“

„Jen trochu ji mlékem zbarvím. Schovala jsem smetanu.“

„Ne, mami! Nyní jen černou! Snad až později.“

„A máslový koláček?“

„Nemohu.“

„Měl bys si tedy lehnout a s vařila bych ti něco pro pocení. To jsi někde nastydl.“

Fráňa neodpovídal. Netrpělivě srkal kávu. Pak ji odstavil a položil hlavu.

A stále naslouchal, stále čekal. Byla to horečka netrpělivosti, i otec jeho ji míval.

Paní Šurovská si vzdychla.

„Ty stále čekáš,“ řekla konečně. „Ale jsi bláhový! Děvče z dobré rodiny nemůže přece samo navštíviti svobodného pána.“

„Proč ne?“ tázal se Fráňa a v zápětí pochopil. Aha — veřejné mínění!

Zasmál se.

„A přece mi to slíbila! Ona není malicherná.“

„Patrně čeká, že sejdeš dolů, Fráňo!“

„Ani mně nenapadne!“

Zaťal zuby.

Ano, takový byl i nebožtík, když si zamanul, šel i proti všem. Lidem, zákonům i zvykům. Co se jí natrápil za svobodna, aby ho sama navštívila. I za důkaz lásky to žádal.

Paní Šurovská vzdychla znovu.

„Ostatně,“ řekla matka, „návštěvy slečny Flory mi už netřeba.“

„Flory? Vy ji znáte, mami?“

„Znám.“

Pohledy matky a syna se setkaly. Oči synovy prosily úpěnlivě o cosi, čeho mu matka nemohla poskytnouti.

Ale v úzkosti počala matka zapírati svůj pravý dojem a chválila tu, kterou nenáviděla. Fráňa lapal slova její žíznivě a upokojoval se. Čím více velebila máti, tím mu bylo volněji.

„Maminko zlatá, kdybys věděla, jak tě mám rád!“

Vyskočil, chytil matku kol krku a slzy vyvalily se mu z očí.

„Dítě, odpočiň si trochu, všecek hoříš. Jen si zase lehni!“

„Ne, ne!“ bránil se Fráňa, ale dal se zatlačiti k pohovce, ulehl a, hlavu na ruce matčině, usnul za chvíli.

Dívala se matka na synovu zbledlou tvář, na níž zvolna vyrážely krůpěje potu. Zášť ke škůdkyni znovu se v ní ozvala, až zavřela klokotem.

Co ta holčina s jejím synem chce učiniti? Vážně to beztoho nemyslí. Vezme si nějakého německého velkoekonoma neb továrníka. Se studentíkem si pohraje a hračku poškodí, zahodí.

Z lehka vytáhla ruku z pod hlavy synovy. Chudák! Věří prvnímu vznětu milostnému a oddává se mu celou duší. V tom po otci nebyl.

Ale ona bude nad ním bdíti, nedá mu ublížiti.

Tiše vyšla z pokoje a sestupovala lehounce po schodech. Slyšela dole hlasy, otevírání dveří. Návštěva od domácích odcházela. Pobyla přes hodinu. A zase doprovázela slečna Pepa slečnu Floru. Půjdou asi ještě do parku.

Paní Šurovská se schodů sledovala obě slečny až na ulici, viděla, jak Flora upřeně se podívala nahoru do oken. Dobře, že Fráňa spal.

Paní domácí doprovázela vzácnou přítelkyni dceřinu až ke dveřím, a paní Šurovská stihla ji ještě ve dveřích.

„Viděla jste, paní profesorová?“ mžikla na ni paní domácí.

„Koho, prosím, paní domácí?“

„Tu pávici, Floru. Má klobouk za dvě stovky. Hm! Ale tolik vám řeknu, paní profesorová, že moje Pepa by s ní neměnila, ani za její velkostatek.“

„Proč to, paní domácí?“

Místo odpovědi vtáhla ji paní domácí do dveří a hned za tepla do salonu, aby pověděla, co ji pálilo na jazyku. A pálilo ji mnoho a samé nepěkné věci o Florušce.

Půl hodiny na to stála paní Šurovská před synem. Spal dosud tvrdě.

Paní Šurovská byla bleda, rty její zaťaty a jakýsi triumf bleskotal jí z očí.

Špatná ženská byla ta Flora. A hned za tepla to chtěla říci synovi.

(Dokončení.)

LITERATURA.

Karel Frýs: *„Tanec života a lásky“*. Povídky. Nakladatelství Fr. Švejdy v Praze VIII. 1912.

Aby bylo předem jasno: titul této knihy jest jen koketováním s literaturou, jen pestrou vignetou, jež lepí se na laciné zboží — aby šlo lépe na odbyt. Neboť „Tanec života a lásky“ je z těch knih, jež jen nedopatřením se dostaly do tiskařského lisu. A věřil bych věru rád, že si pan Karel Frýs s námi pouze zažertoval, že nám chtěl jen ukázati, jak se psát a co se tisknout n e m á — kdyby se netvářil tak příliš seriosně. Nutno tedy brát knihu tu jako hotové, byť smutné faktum.

„Tanec života a lásky“ je sbírka dvanácti povídek. Čtenář najde tu „pastel“, „milostné capriccio“, „idyllu duše“, „obrázek z ovzduší tance a zpěvu“, úryvek „z denníku závidéníhodné“, „stínovou kresbu,“ „klášterní historii“ i „příběh nepravdivě (!) pravdivý (?) — zkrátka snůšku hezkých a slibných podtitulů. Autor však, zdá se, není z těch, kteří sliby béřou vážně. Neboť nemohl by nám v zápětí presentovati tak naivně myšlené a cítěné historky rázu kalendářových povídaček (jež z pravidla, pokud vím, do literatury řaděny nebývají!), jako jsou — namátkou jmenovány — na př. „Na cestě odříkání“, „Svrchované štěstí“, „Bludička“ — a ostatní.

Ad exemplum! Autor po letech přijede do svého rodiště na pohřeb jakési vzdálené tety. U rakve setká se s Martou, krásnou dcerou šafářovou, s níž si jako hoch hrával v písku u řeky. Marta vysloví „krásně“, „sladkým hlasem“ jeho křestní jméno a pan autor je ztracen. Snaží se vypadati vážně, „než, nešlo to“. Milá Marta prosí ho, aby na ni nezapomněl, že je jen chudé děvče, nemá nic na světě, teď však bude spokojena. Autor dá jí svoji podobiznu (nosí je patrně pro všechny případy stále v kapsel), aby byla ještě spokojenější. Rozejdou se, autor jde za ní, Marta na trati si lehne na koleje, autor ji zachrání („tušil cosi hrozného“) a odnese domů. Má pohmožděná prsa. Druhý den ji navštíví a ona mu vysvětlí, proč chtěla se dát přejet vlakem. „Chtěla jsem ti dokázati, jak tě

miluji (!), přála jsem si položiti život svůj za tebe. Umru pro tebe, Karle!“ (! ?) A zemře mu v náručí. Autor propukne v hlasitý pláč a klesne na kolena u lože zesnulé. („Svrchované štěstí“). —

Ukázka ta snad úplně postačí.

Kniha psána je stylem kvartánských slohových úkolů.

Takové smutné literární zjevy dlužno a limine zamítnouti.

Tristan.

B j ö r n s t j e r n e B j ö r n s o n: *Povídky.* Přeložila Milada Krausová-Lesná. Řada III. Laichterovy sbírky krásného písemnictví XV. Nakladatel Jan Laichter v Praze 1912.

Hrají-li v předešlé knize povídek Björnstjerne Björnsona (Řada II. — Viz „Zvon“, roč. XI. str. 78.) nejdůležitější roli d ě t i ve svých vztazích k okolí, jde ve čtyřech povídkách z pěti této knihy o ž e n y, vlastně o problém lásky žen, o vztah jejich k mužům v manželství i mimo ně. Jsou to: „Matčiny ruce“, „Jeden den“, „Setník Mansana“ a „Mary“. Jediný „Ivar Bye“ tvoří vyjímku jako osobní vzpomínka autorova. — Ženy jsou v těchto povídkách energické, moderní t. j. *ne*konvenční. Nejsou excentrické v běžném slova smyslu, nýbrž dívají se na svět a společnost s povýšeného stanoviska, morálka její není jim prvním a posledním zákonem, úsudek její není jim příkazem. A dle toho též jednají. K svému životnímu názoru dospívají po hořkých a trpkých zkušenostech, aby žily dále s v ý m životem ve s v é m světě, který si tak těžce vybojovaly. Jak jsem již řekl, nedbají běžné morálky, jejich cítění, myšlení, celý jejich život jest však na výsost morální, cudný a čistý. M a r y ve stejnojmenné povídce musí se nejdříve setkati s prudkým a vypočítavým Jörgenem, jemuž se vzdá, aby mohla vnitřně obrozena a s t e j n ě č i s t a začíti nový život s Fransem Röyem. Také krásná, bohatá kněžna T e r e z a L e n y a i musila býti pokořena, pýcha její zlomena, aby o č i š t ě n a žila nový, šťastný život s pyšným a hrdinným setníkem Mansanou, s nímž se m u s i l a setkati, aby se nestala pravdou hloupá a bezcitná báseň, napsaná o ní kdysi zamilovaným bláznem. Jen E l l a, „ta s copem“, jak jí říkali, odpykala svůj životní omyl, svoji víru v muže příliš těžce. Ochuzena o víru i illuse, navždy spojena v manželství s bezcitným a surovým mužem, jde bez cíle s hořem svým do tmy.

A mužové v těchto povídkách? Jsou silní, stateční, hrdinní, odvážní, až romanticky odvážní, mužové, již musejí překonávat veliké překážky, aby dosáhli svého cíle. A jsou poctiví, čestní a s t e j n ě m o r á l n í a č i s t í, jako ženy, které jsou jim životním cílem. S e t n í k M a n s a n a provádí šílené a krkolomné kousky, aby dosáhl kněžny Terezy Lenyai. F r a n s i R ö y o v i dostává se vytoužené Mary, poskvrněné podlým Jörgenem, jehož dítě pod srdcem nosí, když vyrve ji smrti z náručí. A stejně si jí váží a tím více ji miluje. „A mohla jste učinit, co jste u čerta chtěla — *já* vím, když vy jste to učinila, že bylo to z nejušlechtilejší pohnutky; nemůžete jinak!“ praví jí odnášeje si ji od břehu mořského. Také K a r e l M a n d e r jest muž dobrý, poctivý, zaujatý pro rovnost a spravedlnost.

A v manželství mužů a žen t a k o v ý c h vlastností, v mravní očistě jejich viděl Björnstjerne Björnson obrození společnosti a ozdravění celého národa. —

Překlad je velice plynný.

Tristan.

A. P. Č e c h o v: *Nepokojný host a jiné povídky.* Přeložil Vítězslav Unzeitig. Nákladem Jos. R. Vilímka v Praze.

Šestnáct povídek a z těch vedle anekdotického rázu, jako „Prudké dojmy“, „Věc ne čistá“, „Na soudě“ a j., jsou v knize obrázky a náčrtky psychologické, jako v čele sbírky uvedená práce „Nepokojný host“, „V kolně“, „Panichida“ atd., povídky plně vystihující dětskou duši, jako „Událost“, potom delší práce novellistická „Jmeniny“ a kraťoučká povídka „Strávníci“, která měla státi v čele sbírky, jako ze všech nejpůsobivější. Z prací těch jaksi dýše srdce Čechova, jeho jemný cit a upřímnost, která nehledá dlouho výrazu, aby se vyslovila. Překlad vyhovuje, až na některá nedopatření.

K. V. H.

* O. S. M a r d e n: *„Přes překážky k cíli.“* Z anglického III. vydání přeložil Jan Konrád Roesner. Matice lidu XLVI. Nákladem F. Šimáčka v Praze.

Jako v dílech u nás známého anglického moralisty Smilesa jest i v knize této snůška příkladných pouček pro život, ale má před oněmi přednost tu, pokud uváděných příkladů se týká, že obsahuje hojněji výňatky ze života osob známějších i širokému čtenářskému obecenstvu. Zhusta setkává se čtenář se zajímavými daty ze života vynikajících umělců výtvarných, spisovatelů, hudebníkův a učenců, takže se jeví kniha tato jako účelně snešený kulturní materiál, v němž, ovšem, anglický živel z ostrovní říše a ze zámoří má převahu. Kniha Mardenova zamlouvá se i tím, že autor dbá méně zevních hodnot kulturního člověka a buduje svou thesi o sesílení vůle a zdokonalení vlastností člověka na hodnotách vnitřních, přes to, že dílo učí životu praktickému. Má také své vady, ale dovede přece jen zájem čtenářův buditi a udržovati. Podobné populární dílo české, v němž by se přihlíželo k našim poměrům,

které by zobrazovalo život po stránkách temných i světlých, mohlo by se státi biblí generací. Škoda, že naši vědečtí pracovníci — až na vzácné vyjímky — nepoužívají podobné formy, která je přístupna mysli i nejširšího čtenářstva. Překlad dosti vyhovuje.

K. V. H.

❖ ❖ ❖

DIVADLO.

Činohra. „*Z jiného světa*". Satira ve 4 jednáních. Napsal Karel Leger. Režisér: F. Hlavatý. Poprvé na Městském divadle Král. Vinohradů dne 2. září 1912.

Mezi kapry v stojatých vodách maloměstské společnosti kozojedské se náhle objevila štika. Kapři se ovšem pobouřili. Tuto malou společenskou revoluci způsobil Pavlík, syn purkmistrův v Kozojedech, jenž přivedl si nevěstu z Prahy. Dámy byly velice rozhořčeny a ještě zvědavější. Pavlíček byl totiž nejlepší partií v městě, po niž vzdychaly všechny dívky v Kozojedech, nejvíce pak Jarmilka Strnadová, nevinné a naivní růžové poupě, vykvetší na záhonech maloměstských. O Olze, jeho nevěstě, se mluví s velikým despektem. Našel prý ji v Praze kdesi v šantánu nebo kavárně. To bylo pro kozojedské kapry ženského pohlaví ovšem trochu mnoho. Muži se nedočkavostí jen olizovali jako mlsní kocouři. Krásná a elegantní Olga je skutečně záhadnou existencí pro Kozojedy — i pro diváky, neboť autor nám o ní mnoho nepověděl. O peníze nestojí a láska její k Pavlíkovi je věru bezpříkladně, až neženský obětavá. Je ochotna vzdáti se ho, kdyby byl šťastnější s — Jarmilou. A k tomu všichni pracují. Otec Pavlíkův nabídne Olze 2000 K odstupného, které však Olga odmítne domnívajíc se, že starý purkmistr Hromada za něco chce jako ostatní kocouři kozojedští, a pak synovi vypoví podíl v továrně. Pavlík, jenž vybočil na chvíli z tradičních maloměstských kolejí spíše z mělké touhy po sensaci, než z hluboké životní nutnosti, vrhá se poslušně z náručí Olžina do loktů Jarmily, jež přijímá jej přesvědčena, že to jinak dopadnouti nemohlo. Neboť v pořádné rodině vždy vše dobře dopadne. Jinak by ta rodina nebyla pořádnou! A záhadná Olga s klidem propouští svého ženicha a odjíždí s Havlem, svým bývalým milencem a starým kamarádem z Prahy, kterého osud zavál do Kozojed a usadil jako účetního v tamní záložně a jemuž také kozojedský vzduch nesvědčí — když prohrál v kartách jakési záloženské peníze. Neboť oba jsou — „z jiného světa".

S provedením své prostinké satiry na Vinohradské scéně mohl být autor úplně spokojen, neboť hráno bylo velice pěkně a švižně v celku i jednotlivých výkonech, režie pak byla vkusná a výstižná. J. M.

❖ ❖ ❖

TÝDEN.

* Úmrtím slavné koloraturní pěvkyně českého Prozatímního a Národního divadla, sl. Eleonory Gayerové z Ehrenbergů, která ve vysokém věku 80 let zemřela 30. srpna na své ville v Ondřejově, mizí jedna z posledních činných účastnic a pamětnic těžkého probíjení Smetanova a také jeho prvních operních úspěchů. První naše Mařenka z „Prodané nevěsty" narodila se v Praze, její vychování však bylo německé (ve Vídni) a také její první umělecké osudy na scéně, které se věnovala absolvovavši konservatorní studia v Praze, při divadle štětínském, hamburském a lipském, odehrály se daleko od naší vlasti. Touha obdivované sopranistky, která již tehdy uchvacovala nádherným hlasem kovového timbru a obdivuhodnými přednostmi v koloraturním zpěvu, tíhla však k rodnému městu a tak přes všecky skvělé nabídky do ciziny připoutala svou činnost k Praze, nejprve na divadle německém, později na scéně české, která se brzy na to domohla samostatného postavení. V dějinách českého divadla Prozatímního na Františkově nábřeží (1862—1883) září jméno slečny z Ehrenbergů skvělým leskem. Vedle hrdinek Smetanových byly to zejména královna noci v „Kouzelné flétně", Elvíra v „Don Juanu", Dinora, královna v „Hugenotech", Isabella v „Robertu ďáblu", Leonora v „Troubadouru", Violetta v „Traviatě", Rosinka v „Lazebníku sevillském", Mathilda ve „Vilému Tellu" a j. v., jimiž nejtrvaleji uchvátila. V Prozatímním divadle vytvořila slavená primadonna přes 80 různých rolí, jež z největší části přenesla i do Divadla Národního, kde setrvala až do dubna 1885. Od té doby žila v ústraní, věnujíc se vyučování mladých adeptek divadelních, jichž vychovala velikou řadu. Slečna Eleonora z Ehrenbergů byla pro své veliké zásluhy o rozvoj našeho divadla jmenována čestným členem naší první scény. Budiž jí čestná paměť! —*n*—

V Praze, dne 6. září 1912.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akciová společnost „Unie" v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.

Emil Horský:

PODZIMNÍ EKLOGA.

Ty moje duše rozechvěná, ty moje duše rozhoupaná,
jak všechny zvony na zvonici, když zahlaholí žalující,
ty bílá břízo v černém lese, jímž táhne jitra vůně ranná,
když tma se loučí nad vesnicí a líbá den se vzbouzející!

Je podzim už! Mha sychravá se zamlklým krajem táhne! Tlící
čpí žluté listí pod mou nohou, z brázd páchne země! Šelestící
si stromy něco povídají, skloněny k sobě vršky mají,
ó nadarmo si nešeptají,
co nyní nelze nahlas říci!

A vítr nemá síly, vyrvat ti divou touhu z ňader! V letu
ji odnést k moři! Položit ji do nových puků, nových květů!
Ty moje duše rozhoupaná, nadarmo kolem vítr duje,
jak stará vrba vykotlaná, z níž světýlko v tmu proskakuje!

Je podzim už! Je podzim! Ještě vykvetly růže na zahradě!
Přicházím k tobě zarmoucený, usedám tvoje ruce hladě,
poslouchám dlouze, mluvím šeptem a v tváře tvé se dívám plaše:
— Jak ve vzduchu by někdo šil už rubáš na staré štěstí naše!

Václav Prešovský:

MLÁDĚ PŠTROSÍ.

(Dokončení.)

Ale jak to Fráňa přijme? Bude nešťasten. A již se plápol její nížil. Již váhala rázem ho vyléčit z lásky k nehodné dívce. Což neuvěří-li jí? Jisté věci je tak těžko dokazovat. A kdo jí ručí za to, že co slyšela, není skutečně než pomluva? Ačkoli paní domácí jmenovala jí takové okolnosti, že jí uvěřila. Ale Fráňa?

Pod pohledem matčiným procitl syn. Pohlédl na matku a jako by vytušil neštěstí. Zdvihl ruce jako na odraz rány.

Usmála se na syna.

„Jak jsi spal?"

„Dobře — ale — chcete mi něco říci?"

„Nic! Nikdo tu nebyl."

„Odešla už?"

„Ano, před chvílí. Na tvém místě, Fráňo, bych na ni vážně nemyslila."

„Já? Mami? Myslí-li to vážně ona — jak mohu já?“

„Víš to jistě — že ona smýšlí vážně?“

„Jistě! Ona je anděl nevinnosti! Přísahala mi, že jsem její první láska.“

„A věříš jí?“

„Z celé duše!“

„Myslíš, že na tebe počká, až budeš hotov?“

„Vím to určitě.“

Paní Šurovská rozvažovala. To mění rozhodně situaci. Velkostatek jí zaimponoval. Syn její bude zaopatřen. A všecky ty klepy — už to sama nazývala klepy — jsou výplodem závisti. Inu ovšem, nejbohatší nevěsta! Ta má široká záda, aby unesla všecky pomluvy, které závist na ni naloží.

„Já za ni ručím, mami!“

Fráňa vyskočil, oči jeho sršely ohněm.

„A kdo by se jí slovem dotkl, toho jsem nepřítelem — i kdyby — “

„Jen dopověz, Fráňo, i kdyby to vlastní matka byla!“

Řekla to trpce a syn ihned zalitoval, vzal ji za ruce a líbal je.

„Anebo já!“ ozvalo se za nimi a profesor Rumplík objevil se ve dveřích.

Fráňa divoce zašermoval rukama, vytrhl se matce a běžel k oknu. Prudce se rozletělo.

„Fráňo!“

„Nemohu! Nemohu!“ volal Fráňa. „Dusím se v bahně!“

„Co je ti, synu?“

„V bahně?“ divil se profesor.

„Co se stalo?“ obrátil se k paní Šurovské. Leč Fráňa odpověď její předešel.

„Vím, co mi chcete říci! Pravdu, pravdu a zase pravdu! Stokráte máte pravdu a já ji uznávám. Uznávám ji, co chcete více? Ale nemiluji tu pravdu. Co mi chcete ještě říci? Vím to napřed. Že je láska jen stupňovaným pudem pohlavním. Že je okrášlený, zidealisovaný pud, ale přece původu zvířecího, neb rostlinného, jak botanika učí — svými ústroji rozmnožovacími, že je to akt snoubení a rozplozování. Vím, ale nechci! Bráním se proti ožebračování. Ano, ožebračování! Kam se mám obrátit? Nikde radosti! Proč jste mi celý svět oněmili ? Všecky věci oněměly ? Mívaly pro mne hlas, třeba nazývali jste jej symbolickým, lživým. Ale mám raději lháře, než hluchoněmého, raději přeludy, než slepotu! Dejte mi oheň, ať se spálím, a mrzněte si sami při svém chladu, praktičnosti, při svém čistém, přesném prospektu!“

Došel mu dech a beze zvuku lapal vzduch.

„Jaká to exaltace!“ zvolal profesor.

„Je nemocen,“ vysvětlovala úzkostně matka.

Ale syn nedbal ničeho a vedl dále svou. Vše, co se za měsíce v něm nahromadilo, o čem přemýšlel a mlčel, nabylo najednou slov. Vášnivých, obžalobných.

„Snad je ona nehodná, snad se za mne stydíte, že jsem k ní přilnul — snad se to nesluší — na mne — kluka ještě — vím, že nejsem ničím. Ale proč se to vůbec mohlo státi, je-li to tak nepřirozené? Odkud se to vzalo, kdo mi to vštípil? Chci odpověď na tyto otázky, mám na to právo — či dokážete mi zase, že neexistují, že vše je klam? Vy dokážete vše, přesvědčíte mne o všem a já jen papouškuji, stále jen papouškuji! Kéž bych snil a probudil se ze všeho — pak sám se tomu zasměji — srdečně — jako hloupému, bláznovskému snu a přilnu zase k vaší realitě — s nadšením — avšak ne s nadšením, jen v klidu, rozšafně — budu zase nad svá léta přemoudřelým a nikoli citlivým hošíčkem! Ale nechte mne — prosím vás — ještě chvíli spáti — tak sladce se to spí v mládí — alespoň na chvíli, ať nevidím a jsem šťasten!“

Dal se do hysterického štkaní, matka mu pláčem přizvukovala. Klesli si do objetí a profesor zmaten pobíhal a vyrážel: „Oho! Hleďme! Co to do něho vjelo! Pěkná scéna! Velmi dramatické! A to mně! Že jsem nebyl poručníkem — ale starším bratrem spíše?! Pěkné! U všech čertů — co vlastně ten hoch chce? Fráňo, zdá se — zdá se —?“

Rozhlédl se — osaměl. Teprve za chvíli vrátila se z vedlejšího pokoje, studentského, matka s červenýma očima.

„Fráňa si ulehl.“

„Co se mu vlastně stalo?“

„Rozstonal se.“

„Snad ne pro tu pitomost?“

„Pro tu ženskou?“

„Sám snad neví proč. Ale v ní vidí více než pouhou ženu.“

„Asi zase symbol?“

„To, co jeho mládí hledá,“ odvětila paní Šurovská. „Tak mi připadá, že u ní smí býti tím, čím u nás nesmí. On je u ní více doma než u nás.“

„Tomu nerozumím.“

„Ale já ano. A proto se jí tak drží a proto, kdyby se v ní zklamal — —?“

„Nuže?“

„Pak by šlo snad o rozum.“

„To snad ne!“

Mluvili tiše, jako v sousedství nemocného. Nyní se zamlčeli.

„Lehl si Fráňa?“ ptal se profesor po chvíli.

„Ano.“

„A může spát? Vždyť jde teprve na sedmou.“

„Bolí ho hlava a vzal prášek od doktora Navrátila.“

„Nedbám na prášky,“ bručel profesor. „Buď jsou to jedy neb neúčinkují.“

Paní Šurovská jen vzdychla.

„Je to mládež!“ bručel profesor, pokukuje nejistě po paní Šurovské.

Usedli. Načínali hovory, ale myslí stále byli u nemocného. Žádal matku, aby ho aspoň hodinu nevyrušovala.

Profesor i paní Šurovská netroufali si ani hovořiti o tom, co vlastně měli rozhodnouti. Ožehavé thema. Obcházeli a couvali. Chvílemi zadívali se na sebe ulekáni. Profesor měl pocit, jako ve fysikálním kabinetě, kde pečlivě připravený pokus selhal.

Byl rozhořčen, netrpěliv a hledal příčinu, vinníka. Konečně nemohl to již snésti a vybuchl.

„Jistě, že jste mu, milostpaní, nějak ublížila!“

„Já?“ odvětila matka ku podivu bázlivě. Ale v zápětí se obrátila popuzena.

„Anebo vy! Vy alespoň dříve!“

„A vy nyní?“ doložil profesor a naklonil se dychtivě.

Zase se zamlčeli a pojednou zbystřili zároveň zrak i sluch. Hlavně sluch. Šelest, jako by svištivě a vířivě něco kolem prolétlo. Srdce se sevřelo.

Přemáhajíce se, počali najednou a hlasitě hovořiti, přehlušovati cosi neznámého.

„Kdo jest to děvče?“ tázal se proprofesor.

„Flora Kleinwitzova,“ odpovídala paní Šurovská, „dcera velkostatkáře.“

„Ta?“

V krátké slabice té byl podiv, rozhořčení a opovržení. Paní Šurovská se zarazila.

„Znáte ji, milý příteli?“

„Floru Kleinwitzovu, hrdinku skandální kroniky královecké, zná každý, kdo je zde několik let. Ale že to je ta, by mne bylo věru nenapadlo.“

„Tak přece by to byla pravda?“

„Co?“

„Co mi vyprávěla naše domácí. To byly hrozné věci.“

„Mohu si pomysliti. Měla pletky s důstojníky již v šestnácti letech. Ještě nosila krátké sukénky.“

„Není možná.“

„A kdyby to zůstalo při flirtu — ale bylo to horší!“

„Říkala mi paní domácí, ale nevěřila jsem.“

„Co vám říkala?“

Oba sklonili hlavy k sobě jako spiklenci. A jakási škodolibost sesilovala sykavky v jejich hlasech. Radost, že ta, která ukradla jim srdce Fráňovo, je špatná. Ukradla, jako zlodějka!

Ani nepozorovali, že dveře studentského pokoje se pootevřely a v nich se objevila bílá postava Fráňova s vytřeštěnýma, zoufalýma očima.

„Dítě! Nemanželské dítě prý měla. Není to klep? Tak daleko že by se spustila?“

„Klep to není, milostivá paní! Náhodou vím jistotu. Otec toho illegitimního dítěte je mého bratrance syn. Důstojník, ale povahou darebák a ničema. Dělá jen dluhy, ostudu a rodičům starosti.“

„A že to staří neurovnali?“ divila se paní Šurovská. „Že si ho tedy nevzala?“

„Měla si ho bráti, už bylo vše vyjednáno, ale před samými ohláškami, při návštěvě u nevěsty, překvapil její otec ženicha někde v kolně se služebnou —“

„Tiše!“ sykla paní Šurovská.

„Co je?“

„Jako by vedle něco sebou hnulo. — Nic. Mluvme tišeji!“

„A jak to skončilo?“

„Ze svatby ovšem nebylo nic, Flora odjela a —“

„A dítě?“

„Dítě zemřelo. Na štěstí! A slečinka je zase bohatou a poctivou nevěstou. Dokázati něco je těžko a kdo by také měl zájem páliti se o cizí viny?“

Paní Šurovská sepjala ruce.

„A do takové ženské se zamiloval můj hoch. Můj čistý, jarní květ!“

„Bývá to,“ usmíval se profesor sarkasticky.

„Ostatně, snad se zkušenostmi napravila.“

„Ano, jako řemen v ohni. Koketuje a flirtuje už milá Floruška čím dále zběsileji. Ovšem, takový hlupáček, jako náš Fráňa, nevidí, nedovede viděti a věří všemu, co mu jeho ideál namluví.“

„Nemyslím, že by to činil Fráňa z nedovtipnosti,“ odporovala matka. „Člověk, který věřiti chce, zavře schválně oči a kouzlí si svůj ideál i tam, kde není. Vím to ze zkušenosti. Fráňa má životní potřebu věřiti a věřil by každé.“

„Jinak řečeno, milostivá paní, Fráňa má potřebu symbolisovati a miluje v té ženě jen sebe, svůj symbol."

„Snad přece ještě více — a kdyby byla jiná —"

„Milostivá paní — nespekulujte na její velkostatek. Má ještě mladé rodiče Flora — a zeť by byl jen parádním kusem, otcem — třeba zase illegitimních dětí."

„Jste pessimistou, milý příteli."

„Jdu až k posledním důsledkům, nic víc."

Hovor přerušen byl příchodem studenta, jenž u paní Šurovské bydlil. Paní Šurovská šla mu do kuchyně pro večeři a profesor tázal se studenta, zda má již přípravy na zítřek hotovy.

„Mám, pane profesore," odvětil student, „jsem zvyklý vyhotoviti si vše večer před svátkem."

„To jste výjimkou," pochyboval profesor. „Když já jsem byl studentem, dělali jsme vše až v neděli neb ve svátek večer. Alespoň jsme to uchovali v čerstvé paměti."

Ale dalšími otázkami domakal se profesor, že si student zaprášil a že přípravy hotovy nemá.

„Ať se mi po večeři hned dáte do toho!" napomínal profesor. „A jděte si raději připravit učení hned."

Student zašel do svého pokoje, ale v zápětí se vrátil ulekán.

„Někdo tam leží!" jektal.

„Kde?"

„Na zemi! A chroptí!"

„Fráňa!" vykřikl profesor a ztrnul.

„Fráňa!" ozval se výkřik matčin ohlasem.

A již letěla podle profesora do studentského pokoje. Pronikavé výkřiky její, zoufalé, nelidské, zarývaly se chladnou ocelí do prsou profesorových. Ve zmatku hledal zápalky, ač byl ještě jasný den. Pak nahlédl do pokoje. Matka klečela nad synem a zdvíhala ho se země. Pomohl ji.

„Běžte ihned pro lékaře!" kázal profesor studentovi, jenž uděšen pobíhal kol nich. Student vyběhl.

Fráňa ležel zpopelavělý v tváři. Z koutků pootevřených rtů vydouvaly se mu krvavé bubliny. Oči měl těžce zavřeny, dech jako by přemáhal, trhal překážku, nepravidelně zdvihal hruď.

Omývali ho studenou vodou.

„Fráňo! Františku! Synáčku! Co se ti stalo? Pověz mámě, andělíčku zlatý!"

Přišel lékař, doktor Navrátil. Tázal se, co Fráňa před tím jedl, na co si stěžoval a co na něm pozorovali. Pak vyšetřoval, klepal, naslouchal a prohlížel.

„Vzal něco?" tázal se zas a zase, až pochopili, že lékař míní nějaký lék.

„Řekl, že vezme prášek!" odvětila matka.

„Jaký prášek? Kde je recept?"

„Zde! Od vás, pane doktore!"

Doktor pohlédl na recept a sklonil se znovu k chorému. Položil mu ruku na srdce. Náhle sebou škubl a zakoulel očima.

„Prosím, milostpaní, o hodně studený obkladek!"

„Půjdu sám!" nabízel se profesor.

„Prosil jsem milostpaní," opětoval lékař důtklivě.

Paní profesorová byla už ze dveří.

„Sáhněte sem!" šeptal doktor.

Vzal profesora za ruku a vedl ji k malé rance na hrudi Fráňově. Profesor přejel prstem přes drsného cosi a tvrdého.

„Železo!" řekl doktor a sehnul se k zemi.

Zdvihl karneolový jílec s ulomenou čepelí a podával jej profesorovi.

Nůž na papír.

Na konci měla rukojeť pečetidlo s vyrytým F.

Asi dar od ní. Nikdy nože toho profesor u Fráni neviděl.

„Přímo do srdce se bodl," řekl lékař.

Profesor hrůzou vyjekl.

„Tiše!" napomínal lékař.

Matka vešla.

„Děkuji, milostpaní! Dáme obklad na hlavu!"

„Je zle, pane doktore?"

„Bojím se mrtvice srdeční. Dopravíme ho do nemocnice!"

Ale nebylo už třeba. Náhle vyvalil se Fráňovi proud tmavé krve z úst, dýchání přestalo, tělo se uklidnilo. —

Nad mrtvolou Fráňovou tiskli si ruce matka i poručník u vzájemném vědomí viny. Chtěli narovnati, nebo dle svého říditi vzrůst útlého, ušlechtilého kmene a — zlomili jej.

Věděli, že ta vina spojovati je bude po celý život více, než jakákoli láska.

A zase díval se profesor Rumplík na vyhublou mrtvolu, na tvář žlutou s vlnitým porostem na lebce, s ustouplou bradou a nosem vyčnělým, na hrotu spíše staženým než ohnutým. Malá hlava na tenkém dlouhém krku odrážela se proti silnému, složitému trupu.

Jak byl svému otci podoben! Ubohé mládě pštrosí!

S tímto posledním číslem XII. ročníku ZVONU, s obsahem, rejstříkem a titul. listem, vydáno zároveň 1. číslo nového (XIII.) ročníku, v němž najde čtenář obvyklé rubriky Literatura, Divadlo, Výtv. umění a Týden.

Majetník: Družstvo spisovatelů. — Zodpov. redaktor a vydavatel: M. A. Šimáček. — Nakladatel: Česká graf. akc. společnost »Unie« v Praze.

Tiskem „Unie" v Praze.